ހހ

އެޑިޝަން

2024

ސިޔާމް ތަޝްރީފް

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު

އެޑިޝަން

ފުރަތަމަ ބަރުޒީޚު

ފުރަތަމަ ބައި

އިބްތިދާއީ ބާބުތައް

ބާބު 1 ތައާރަފު

ބާބު 2 މަދަނީ މައްސަލަ ބަލާ ކޯޓުތަކުގެ އިޚުތިޞާޞް

ބާބު 3 ދަޢުވާ

ބާބު 01

ތައާރަފު

ޤާނޫނުގެ މަޤުޞަދު

ތަޢުލީމުގެ ބައެއް އުސޫލުތައް ތަޢުރީފުކުރުމާއި، ދިރިއުން ބައްޓަންކޮށް ބަދަލުކުރުމަށްފަހު ދިވެހިން އަހަރެމެންގެ ބޭނުންތައް ޝަރީޢަތް ނިންމުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތްކަމަށް ހަމަބޮޑުވުން ޤަބޫލުކުރަން ދައްކާށެވެ. ތިންވަނަކަމަށް ނިމުން މަސްއޫލިއްޔަތުގައި ފަރުދު އަހަރެ ހޯދުމަކީ އިންސާފު ހުއްޓެވެ.

މަދަނީ އިޖުތިމާއީ ޤާނޫނު ވުޖޫދަން ގެންގޮސް ފަހިއުސޫލަކަށް ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ތަސްވީރު ހަމަޖެހިގެންނެވެ. އާއިލީ ޤާނޫނު ތަފްސީލުތައް އަމަލުކުރުމުން ދިޔުން ނިމުމަކަށް ގެންނާނެވެ. އަމަލުކުރާނެ ވެރިކަމެއް ލިބޭ ނަމުނާ ނިޒާމެއް ގެންނާނެވެ. ހުރިހާކަމެއްގައި މަސްއޫލިއްޔަތު ހިންގުމުގައި އަދާވެވޭ ކަނޑައަޅާނެވެ. އަހަރުމެންގެ ޖިންސާއި މަދަނީ އިޖުތިމާއީގެ ޤާނޫނު ފުރިހަމަ ދަންގެން ތަންފީޛުކުރުމެވެ.

ނަމޫނާ ނިޒާމެއް ޤާއިމުކުރުން

މަދަނީ އަދުލުގެ ނިޒާމެއްގެ ބޭނުމަކީ ވަކިކަންތަކެއްތަކެއް ހާސިލުކުރުމެވެ. ފުރިހަމަ އިންސާފަށް ވާސިލުވުމަށް މަދަނީ އަދުލުގެ ނިޒާމަކުން އަންނަނިވި ކަންކަން ހާސިލުވާނެވެ.

- ޝަރުޢީ ނަތީޖާއަކީ އަދުލުވެރި ނަތީޖާއަކަށްވުން؛
- ހަމަހަމަކަމާއި، އިންސާފުން ހަސްތުއްނާ ފުރުޞަތާއި ކުރެވޭ ނިޒާމަކަށްވުން؛
- އިޖުރާއަތުތަކާއި، ހަރުދަނާ މައްސަލައިގެ ޖަވާބުދާރީ މައްކަން ބިނާވެފައި އޮތުން؛
- ޤަވާޢިދުތަކާ އެކަށީގެންވާ މައްސަލަ ކުރިއަށްދިއުން؛
- ތަންފީޛު ކުރަންޖެހޭބަޔަކަށް ފުރިހަމައަށް ޤަރާރުވައި އޮތުން؛
- ޤާނޫނީ ބޭނުން ހިފުމަށްޓަކައި ބޭނުންތަކަށް އިޖާބަ ޖަވާބެއް ލިބިދޭ ނިޒާމަކަށްވުން؛
- މައްސަލައިގެ ޖޫރީއަށް ބަލައިގެން ޤަމަދައްސަލައިގައި ސާބިތުކުރެވޭނެ ހެކިކަމާއި ކަނޑައަޅާ ނިޒާމަކަށްވުން؛
- ހުކުމްތަކާއި ހިންގައިފާނެ ވީހާވެސް ވަގުތުކޮޅަށް ޤަރާރެއް، އަދި ފުރިހަމައަށް ތަޙުޤީޤު ވާގިވާ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ އަސާސް މަޤުޞަދު ހާސިލު ކުރާނޭ ނިޒާމަކަށްވުން؛ މިއެވެ.

ޖަމާޢަތްތަކުގެ ވަޒީފާއަކީ ސަރުކާރުގެ ފަރުދުންނަށް ބަލައިގަތުމުގެ ގޮތުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ މަދަނީ ނިޒާމަކީ ފަރުދުންނަށް ސަބަބެއް ފޮނުވުމެވެ. އެގޮތް ތަފާސީލު ކުރުމެއްގެ އަސާސީ ގޮތުން ކުރިއަށް ނިޒާމުތަކުގެ ނިޒާމެއް ނުހޯދޭނެއެވެ. ނިޒާމުގެ ގިނަ ފާހަގަކުރުމުގެ އަހަރު ނިސްބަތުން ބަލާއިރު ވެރިކަމުގެ އިސްލާމީ ތަޢުލީމީ ނިޒާމަކަށް ވެއެވެ. ނިޒާމުގެ ފާއިދާ ފޯރުކޮށްދިނުމަށް ނިޒާމު ކަނޑައަޅައިފައިވާ ގޮތުން ކުރިއެރުމެއް ހޯދުމަށް މިހާރު ނިޒާމުގެ ތަރައްޤީއަށް ހަމަ ނުކުރެވިފައިވާ ސަބަބަކީ އަމާޒުވިއެވެ.

ޤާނޫނުން

ހައްލުކުރަން ޖެހޭ މައްސަލަތައް

ކުރިން ޖަމާޢަތްތަކުގެ މިހާ ނިޒާމުގެ އަސާސީ އެއް މައްސަލައީ ކޮންކަހަލަ ނިޒާމެއްކަން ނޭގުމެވެ. ހަމަގޮތުން ކުރުނޫކޮށް ހަރަދު ބޭނުންވެއެވެ. މައްސަލަތައް ނިމުން ތަފާސްކުރެވެއެވެ. ކޮބައި އިންސާފު ގެނައުން އަދިން ދަނޑިވަޅުތަކަށް ވުރެވެ. މިޤައުމީ ހިންގުމުގެ ނަތީޖާއަކީ ވިސްނައިފިކުރުމުގެ ބޭނުންވެއެވެ.

ނިޒާމެއް ޤާއިމްކުރުން

ކުރިން ޖަމާޢަތްތަކުން މަދަނީ ޖަމާޢަތުގެ ދުސްތޫރީ ކޮންކަހަލަ ނިޒާމެއްކަން އެނގޭކަށް ނުވެއެވެ. ފުރިހަމަ އިންސާފު ޤާނޫނު ދިނުމުގެ އަސާސީ މަޤްސަދު ޤާނޫނީ ވަޒީފާއަދާކުރުމަށް ވިސްނުމަށް ފޮނުވައި ނުކުރެވެއެވެ. އެކު ޖަމާޢަތުގެ ނިޒާމުގައި މައްސަލައިގައި ޖަމާޢަތްތަކުން ގޮތް ދުސްތޫރީ ފެނިފައިވާ ހަމަތަކުގެ އަސާސީ ގޮތެއްވެއެވެ. ފަރުދުނުގެ ދައުލަތު އެންމެހާ ދައުލަތްވެއެވެ.

ފަރުދުންގެ ހުރި ހަކަތައް ކުރުތަކުން ދިރާ އެކަމަ މިޖަމާހަރިހިގެން ޤާނޫނީ ނިޒާމް ޤާއިމް ކުރުގައެވެ. އެކު އެންމެ މުޅި ފަރުދުނގެ މައްސަލަ އަވަހަށް ނިޒާމް މިހާވެ. ހަމައަށް ދިޔައިދުގެ އެއް އާ މިނުގަ ކަމެއްތަކަން ނުވެއެވެ. ދާނުނުވެސް ސަލާމަތަކަށް ޖަހައި ދައުލަތުގެ މަދަނީ ފަރުވާގެ އެއްވެސް ދުސްތޫރަކަށް ތަޢާރުފުވި ހަނުގެނަމަވެދާރުކަމެވެ. އެނގޭ މުޅި ޤާނޫނީ އަހަރު ހަސަން ޖާތީގެ ވެރިކަމެއް ނުވިސްނައި މުޅިވެރިކަމެވެ.

މިފަދަ ފަހުލެއްގައި ސަރުކާރުގެ ހަމަކު އިބާރާ މައްސަލައެއް އިންތިހާއަށް ތަރުޖަމާކޮށްދެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތުގެ ތަކާފުއަދާއި، އިންސާފު ދޭތެރޭ އަހަރެއްގެ ކުރާކަށް ކުރެވިގެންވެ. ދައުލަތުގެ މަދަނީ އަހަރެމާގެ ޖަމާޢަތް މިފަދަ މަދަނީ އަހަރެމާ ގޮތުގައި އޮތުމުގެ ނަތީޖާއަކާ ޖެހޭނީ އަސާސީ މައްސަލައަކަށް ހައްލު ކުރުން މަސައްކަތެއްކުރުމެވެ. އެކަހަލަ ގޮތުގައި ހުރިހާ

ނުކުރެވުނެވެ. ޤާޟީންގެ މައްޗަށް ވަކިގޮތަކަށް ރައްޔިތުންނުކުރުގެ ދުރުސަރު ބޮޑުވުމެވެ. މިކަންކަމުގެ އަސަރު

ނިޒާމުގެ ބޮޑުތަކަށް ހުރިމަލި އެކަށީގެންވާ ކަމެއްނެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ބޮޑުވުން

އިދާރާއަށް ހިނގުމުގައި ކޮބައި ޚަރަދު ގެއްލިއްޖެނަމަ އެކަށީގެންވާ ރަޝާދާ/ކޯޓުޢަދުލް ދިރޭޓަރަޝަން ޚަސްރުން

ކޮރުކަރަންޖެހޭ މިންވަރު އިތުރުވެގެންދާނެވެ. ހުއްސަކޮށް ކުރިމަތިސަލަތަކާ ގުޅިފައެވެ.

މިމައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށާ ނުލައި ނިންމަންޖެހޭ މައްސަލަތައް ޝަރީޢަތް ނުހިންގައި ނިންމާނެ

ގޮތް ފާޑުންގައި ކަނޑައެޅިއެވެ. ޖުރުކު ކަނޑައަޅައި، ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވާ މައްސަލަތައް އާންމު

އިރުޝާދުދިނުމަށްޓަކައި ވަކިމުއައްސަސާއެއްގެ ތެރޭގައި ނިންމުން ލާޒިމުކުރިއެވެ.

ތަސްވުން

ތަސްވުމުގެ ފައިދާ ލިބޭނީ ވަކިފުންނަށެވެ. ނުވަތަ ގާނޫނީ ތަހާރަފާތުތަކަށެވެ. މައްސަލަ ދިނަފަހަރަކު ތަސްވުފައި

ވަކި ގާނޫނީ ވަކިފުންގެ ސަރަޙައްދެވެ. ހަރުދާނާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ކުރިއަރާގެންދިއުން ހުރަސް އެޅުމުގެ ސަރަޙައްދެވެ.

ނުވަތަ ދުނިޔޭގެ ފާޑުއާތަކަށް ނަގައި އެކަމުގައި ވަގުތު އިސްރާފުކުރުމުގެ ސަރަޙައްދެވެ. ނުވަތަ ނިމުމެއްނެތް

އިދާރީ ބަޔަކާއި ނަގައި މައްސަލަތަކަށް ޚަރަދުކުރުމުގެ ސަރަޙައްދެވެ. ނުވަތަ އިދާރީ ހަމަޖެހުންތަކަށް

ހިނގައި ފާރަވެރިއާއަށް ދެއްތޮރުކުރުމުގެ ސަރަޙައްދެވެ. ނުވަތަ މައްސަލަފާއިތެން ކުރިއަށް ދިޔުމަށް ތަފާތު

އެކިބަޔަކާއި ދެއްކުމުގެ ސަރަޙައްދެވެ.

ޝަރީޢަތުގައި ހާޒިރުވުން ވަގުތު އަންދާޒާ ނުކުރުމަށްފަހު ތަސްވާނެ ގުޑުވިރާ ސަރަޙައްދެވެ. އެބަހީ ޝަރީޢަތުގެ

މަރުޙަލާގައި ކަންކަން ހިނގާނެ ގޮތުގެ ތޮވަޖެއް ނެތުމެވެ. އަދި ހަމައެއްގާއެކު އެންމެ ފުރުމަރުޙަލާގައި ކަންކަން

ހައްލުކުރުމުގެ ޢާދަ އަރަގެންފައި އޮތުމަށްފަހު މައްސަލަތައް ތަސްވުމުގެ ސަރަޙައްދުކަމަށް ބެލިދާނެވެ.

ތަސްވުން ހައްލުކުރުމަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ބައިން މަދުރަލާ ވަކިގޮތަކަށް އަޅައިލެވުނެވެ. ޖަލާބު ހުރަހެޅުމަށް ފުއްދަވަ

ކަނޑައެޅުނެވެ. ޖަލާބުދިނުމުގެ ކުރިން ހުރަހަޅަންޖެހޭ ހުރަހެޅުން ގޮތަކަށް ކަނޑައެޅުނެވެ. އިސްތިސްނާ

ހާލަތެއްގައި ފިޔަވާ ހުރަހަޅަންޖެހޭ އިޤްތިރާޙު އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން ހުރަހެޅި ގޮތެއްނިންމުން

ލާޒިމުކުރިއެވެ.

އުނދަގޫވުން

މައްސަލަ ހުށަހަޅަން އުނދަގޫވުން ބިނާވަނީ ގިނަ ސަބަބުތަކެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތު އޮންނަ ގޮތްތަކާއި، އެއްކަމެއްގައި ތަފާތު އިޖުރާއާތުތައް ހުރުމާއި، ކޯޓުގެ އިންތިޒާމުތައް ބައިބައިވުމާއި އެކުއެކީ އިންތިޒާމުތައް ބަދަލުވުން ..., ތަފާތު ގޮތްގޮތުން ..., އަމަލުކުރުމުގެ އިޖުރާއާތައް ދިނުމާއި، ފަރުދުންގެ ޙައްޤުތަކާއި ވާޖިބުތައް ބަޔާންކުރާ/substantive law ޤާނޫނުތައް ސާފުނުވުން ހިމެނެއެވެ.

އަސާސީ ހައްލުތައް

ދެންނެވުނު މައްސަލަތައް ހައްލުކުރުމަށް އަސާސީ ގޮތެއްގައި މައިގަނޑު ހަތަރުކަމެއް ކުރެވޭނެއެވެ. ފުރަތަމަކަމަކީ މަދަނީ އަދުލުގެ ނިޒާމުން ހާސިލުކުރަން ކަނޑައަޅާ މަގުބަދަލުތަކާއި ބާރުނުކުރުމެވެ. ދެވަނަ ކަމަކީ ހުކުމްތަކާއި މައްސަލަ ހިންގައި ތަޙުޤީޤުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް އުސޫލުގެ ބާރު ޤާނޫނީ ނިޒާމުން ކޯޓުން ދިމާވަނެއެވެ. ތިންވަނަ ކަމަކީ ހުކުމްތަކާއި މައްސަލަ ހިންގުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް ތަފާތުކުރުމުގެ އުސޫލު ބަދަލުކުރުމެވެ. ...

ނިޒާމު ބަދަލުކުރަންޖެހެއެވެ.

ހުކުމްތަށް ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގައި ތަޙުޤީޤުކުރުން

އަދުލުގެ ނިޒާމު ހުކުމްތަށްވުމަށް އެޅޭނެ އެންމެ ބޮޑު އެއްހުރަހަކީ ޤާނޫނުއަސާސީ، އަދި ފަސޭހައަށް އިޖުރާއަތު ހިންގުމުގެ އިޖުރާއާތު ... ސިފަ ... ނުވަތަ ... ޤާނޫނު އާންމު/ކޮމަން ލޯ ގެ ނިޒާމެއް އޮތުމެވެ.

... Customary law systems/އާދަކާދައިގެ ނިޒާމަކަށެވެ. ...

އުފެދުނު ޕީއެސްޓު ފާސްވީގެ އިޤްތިޞާދުގައި އާދާ ބޭނުން ގޮތަކަށް ހިންގަން ދޫކޮށްލެވިފައި އޮތުމެވެ. އެނިޔާލުގައި ވަސީލަތްތަކާއި ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ބެލެހެއްޓުމުގެ އުސޫލުތަކެއް ނެތެވެ.

މިމައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ވަސީލަތަކީ މުއައްސަސާތައް ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ބެލެހެއްޓުމުގެ ބާރު ނައިބުން ޤާބިލް ދިނުމެވެ. މިސަބަބުތަކާއި މަދަނީ އިޖުތިމާޢުތަކުގެ ޤާނޫނުގައި މުއައްސަސާ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ބެލެހެއްޓުމުގައި ޤާނޫނުގެ އާންމު މަޤްޞަދާއި، އަސާސީ މަޤްޞަދުތަކާ ހާސިލުކުރުމާއި، އެކަށީގެންވާ އަވަސްވުމުގައި މުއައްސަސާ ނިންމުމަށް އަވަސްތެރި ކަންތައް ފުރަހަމަވައްޅު އެދުމުގެ ބާރު ޤާބިލް ދިރުވައިލުމެވެ.[1]

ވީމާ އެފިސިކަލް ނުފޫޒުން މިފިސިކަލް ނުކޮށްގެން އެފިސިކަލްކޮށް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި މުއައްސަސާ ނިސްބަތްވާ ކަމަށް ބަލާނެ ނިޒާމަކާ ބެހޭ ގައިޑްލައިން ފާސްކުރުމެވެ. ހަމައެކަނި ދުއްކަން އުޖޫރަކަށް ޢަމަލީ ވަސީލަތުގެ ބާރުގެ ޝަރުޠު ސަބަބުން މުދަލުގެ އުޖޫރައެއް ކަށަވަރުވާ.

ވިޔަފާރި އޮޑިޓަރުން ނިޒާމަކީ މުއައްސަސާ ވަޒީފާދޭ ސަބަބަކީ ނުވެވޭ. ޝަރީޢަތް ނިޔުނިޔާމު ފިޔަވަ ފިޔަފާރި އޮޑިޓަރު ނިޒާމަކީ ހަމަހަމަ ގޮތެއްގައިވެސް މުއައްސަސާ ވަސީލަތަށް ވަޒީފާ ދޭ ސަބަބަކީ.

މަދަނީ އިޖުތިމާޢު ޤާނޫނުގައި ބޭނުން މުއައްސަސާތަކުގެ ޖަމުޢިއްޔާ ކަނޑައެޅޭ މުއައްސަސާތައް އާންމު އިދާރާތަކުގެ 210 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމުން ނިންމަންވާނެވެ.[2] އަދި ނިޔާގެ މުއައްސަސާ އާންމު އިދާރާތަކުގެ 56 ދުވަހުގެތެރޭގައި ޝަރީޢަތުގެ ޙުކުމުން ނިންމަންވާނެވެ.[3] ކުރިމުއައްސަސާތަކުގެ ޖުމުލަގައި އެއްގޮތަށް ޙުކުމުކުރުން މުއައްސަސާ ނިންމާންވާނެވެ.

އަސާސީ މަޤްޞަދުތައް ބަޔާންކުރުން

އަސާސީ މަޤްޞަދުތައް ބަޔާންކުރުމުގެ މައިގަނޑު ބޭނުމަކީ އަދުލުވެރިކަމާއެކު މުއައްސަސާއާމެދު ގޮތްނިންމުމަށް މަގުފަހިކުރުމެވެ. މިގެ އިތުރުން އިޖުތިމާޢީ އުނިއެއްސޭކަން ވިޔަސްދިނުމަށް ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި ހައްލު ދިނުމުގެ ބޭނުމުގައި މަޤްޞަދުތައް ހާސިލުކުރުމަށް ގޮތް މަގަށްކުރުމުގެ ބާރު ކަށަވަރު ދިނުމެވެ. ބޭނުމަކީ ހަމަހަމަ އެކަށީގެންވާ ހައްލު ހޯދުމަށް އަދުލުވެރިކަން ފާހަގަކުރުމަށް މަގުފަހިކުރުމެވެ.

---

[1]- މަދަނީ އިޖުތިމާޢުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 40(ހ)

[2]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 228 އާއި ޤަވާޢިދުގެ 217(ހ)(6) އަށް ބެލުމުން ވަރަށް ސާފު.

[3]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 216(ނ) މިމާއްދާގެ ދަށުން އިބްތިދާއީގައި ޝަރީޢަތުގެ ބާރުވާ ޝެއަރހޯލްޑަރުން 8 ހަފްތާއަށްވުރެން އިތުރު ދުވަސް ތަޢާރަފް ކުރެވޭނެ ކަމަށް ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި ނިޔާގެ ޝަރީޢަތުގެ މަރުހަލާ އިތުރުވަރަށްވުރެން އިތުރު ވެގެން ނުވާނެކަމަށް ބަޔާންކުރުމުން މިކަން ސާފުވެގެންދެއެވެ. ދެކޮޅުވެސް ބޭނުން މިނަކަން އެދުރުސަތުގެ އާންމުކޮށް. މިދެންނެވި އެންމެފަހުގެ ގިނަ ނުކުތާ ނަމޫނާއެވެ.

އުއްރަވަދުކުން ހުރިހާ މައްސަލައަކަށްވުރެ އަހައްމިއްޔަތުކަން ދިނުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނިޒާމުގައި އުއްރަވަދުކުން/Proportionality ހުރިހާ މައްސަލައަކަށްވުރެ އަހައްމިއްޔަތުކަން ދިނުމުގެ އުސޫލަކީ އަސާސީ އުސޫލެކެވެ. އެދުރުވެރި ނަތީޖާއެއް ނުކުތުމުގެ އަސާސީ އުސޫލެއްކަމުގައި ވަގުތާއި އެކަމަށް ކުރާހަރަދު އުއްރަވަދުން ނުވަތަ އެކަށީގެންވާން ހިފެހެވެ.

މިއުސޫލުން ފަސްދުވުމާ ކަންކަމުގެ ތަރުތީބަށް މައްސަލައަށް ހިނގާ ފައިސާގެ އަދަދާއި، އެކަމަށް ދޭންޖެހޭ އަހައްމިއްޔަތާއި، އެކަމަށް ކޯޓުގެ ވަސީލަތްތަކުން އެކަށައަޅާ ކަށާއިނާފައިގެ ކަނޑައެޅުމާއި، އަދި އެމައްސަލައިގެ ޒާތުން ސަރީޙަތުގެ ޖެހުކޮ ކަނޑައެޅުން ފަސްދުކުރުވެފައިވެއެވެ.

މައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވާނަމަ ކުރިން ކަނޑައެޅިފައިވާ ތަޙުމީލުވެސް Proportionality/ އުއްރަވަދުކުން ހުރިހާ މައްސަލައަކަށް އަހައްމިއްޔަތުކަން ދިނުމުގެ އުސޫލުން ފަސްދުކުރާ ކަމެކެވެ. މިކަން މިގޮތަށް ކުރުމުގެ އަސާސީ އެއްބަސްވުމަކީ ކޯޓުގައި ހުރި އެހެން މައްސަލަތައްވެސް އެމައްސަލައިގެ ނިސްބަތުން ތަރުތީބު އަހައްމިއްޔަތުކަން ދިނުމެވެ.

އަދިހަމަމިއާއެކު ހަރުދަނާ ގޮތުގައި މައްސަލަހިނގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ އެޅުމުގެ ތަރުތީބު މައްސަލައިގެ ޚާޞާއި، ޖިބީއަތާއި ސާބިތުކުރުމުގެ ކަންކަމުން ބިނާކޮށް އެކަމަށް ހުރަސް އެޅުން ތިރާނާ އަދި ހިނގާމަސައްކަތް ލިމިޓް ނުވަތަ ރޭގާ/ކަނޑައެޅު ކުރިންވެސް ހިފެހެވެ. ފޯރުކުރާ މަދު ސަބަބުގެ މައްސަލަ ބިނާކޮށް ބޭނުންކުރާތީ މިނޫނަކަށް ހަމަ ރައްކާގެ ދޫކުރާ ތަފާސްހިސާބު ނުވަތަ ލިމިޓް ކުރުމަށްވެސް މިފަދަކަމެކެވެ.

ހުރިހާ އިޖުރާއަތެއް އެފާތޫނުއްގައި ލިޔުން

ތަފާތު އެކި ފޯރުން ތަކުގައި ނުވަތަ ފަރާތްތަކުގައި ނުވަތަ ޖުޑިޝަލް ޖިޔާލާޝަންތަކުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ އުސޫލުތައް ބައްޓަންކުރާ ގޮތަށް އަމަލުކުރުމަށް އިންސާފުން ފާސްކުރެވިފައިން އުދަގޫތަކަށް ވާނުކަމުގެ. ހަމައެއާއެކު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފާނޫނަށް ނުވަތަ ފާއިތުވުމުން ފުރިހަމަވާ އެއްކަމަށް ވާނުވާނެވެ. އަދި ވަކިއަށް އުސޫލުތައް ތިޔަރަކުން މަދުކުރުވެފައިވާ ވަރަށް ދުރުންވެފައިވެއެވެ.

ތިނަކަށް ބިނާކަމު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ބޭނުން ހިފާނެގޮތް ފަރާތްތަކަށް ފަހުމާ އެއްގޮތަށް އެވާނުވާނެވެ. ހާއްސަކަން އަމިއްލައަށް ދައުވާކުރާ މައްސަލައިގައި ވަކިވަކި ބޭނުން ކުރުމަށް ފުރުސަތުދިނުމާ ބައިކަން އެފަރާ ކުރިޔާ ވަރަށް އެގޮ ބަސްމަގު ފަސޭހަވާނުވާނެވެ.

ވީމާ ފަންނީ ފަންނުގެ ބޭފުޅުންނަށް ނޫނީ ނޭނގޭނެ އިސްތިލާހަތު ނުވަތަ ބަސްތަކަށް ނުވަތަ އާންމު ބަހަކަށް އޮޅުން އަރާބަސްތަކަށް ފޯނޫސުގައި ބޭނުންނުކުރެވޭ ވަރަށް މުހިންމު ބޭނުންތެރިކަމެކެވެ.

މިސާލަކަށް

- ޚަސްމު ގެ ބަދަލުގައި ދަޢުވާކުރާމީހާ، ނުވަތަ ދަޢުވާލިބޭމީހާ،
- ދަޢުވާގެ ޚުލާސާއި، ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުގެ ބަދަލުގައި މައްސަލައިގެ ކަންހިގިގޮތް،
- ހިޔާރުކުރުން ގެ ބަދަލުގައި އެއްގަރާރުވުން އަސްއަލާތަކަށް ހުރި ބަދަލުކުރުން،
- އިޤްރާރު ގެ ބަދަލުގައި އިޢުތިރާފް،

<u>ޝަރީޢަތުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުން</u>

ކޯޓުން ހުކުމަކުން ފަރުވާއެއް ދިނުމުގެ ކުރިން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ނިޒާމެއް އޮންނަންވާނެއެވެ. އޭރުން ޝަރީޢަތް ފުރުމުގެ ކުރިން ކޮންމެހެން ޝަރީޢަތަށް ހިނގަން ނުޖެހި މައްސަލަތަކެއް ޝަރީޢަތުގެ އިޖުރާއަތުގެ ބޭރުން ހައްލުވެދާނެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ އިޖުރާއަތުގެ ބޭރުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުން (އޭޑީއާރު/ތަހުކީމް)ގެ ނުވަތަ މީޑިއޭޝަން ގުޅުވައިދިނުން ހައްލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތުމަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގަންޖެހޭ މައްސަލަތައް މަދުވެގެންދާނެ ގޮތެކެވެ. މިހާރުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުތަކުން ފުރުޞަތުދެނީ މީޑިއޭޝަން ގުޅުވައިދީފައިވާ ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ފިސްބައިލުގަ އެއްބަސް ގޮތުކާ އަދަދަކަށް މައްސަލަ ހައްލުވެފައި އޮތުމަކީ މިފަދަ ނިޒާމެއް އޮތުމުގެ މުހިންމުކަން ދަލާލަތު ކުރާކަމެކެވެ.

މިފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ގޮތުން މިހާރުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި ދެގޮތަކަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ނިޒާމެއް ޤާއިމު ކުރެވިއެވެ. އެއީ ކޯޓުން ބޭރުގައި މީޑިއޭޝަންގައި ނުވަތަ ކޯޓުގައި އެލްޓަރނޭޓިވް ޑިސްޕިއުޓް ރިޒޮލިއުޝަންގެ ވަސީލަތް ބޭނުންކުރުމެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މިވަސީލަތްތަކުގެ ތަފްސީލުތައް ޚާއްޞަގޮތުގައި ބަލާލުން ވަނީ ކޯޓުތަކަށް ދޫކޮށްލެވިފައެވެ. ނަމަވެސް ހިތާމައަކީ މިކަމާގުޅޭ ތަފްސީލުތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގައި ފާހަގަކޮށްފައި ނުވާކަމެވެ.

ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ނިޒާމުތަކާއި މައްސަލަ ފުރުމަކީ ނުވަތަ ގެއިލާބަލުކުރުމަކީ އަދިގަނޑު ޒަބުތުކުރާ ގޮތުގައި ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ފަސޭހަވެގެންދާނެއެވެ. އެހެންކަމުން މިއީ އިޖްތިމާޢީ ނުވަތަ ކޮންޓްރެކްޓު ޖަމާޢަތްތަކުގެ ގޮތުން އަމަލުން އަދިވެސް ތަޢާރަފުކުރަމުންދެއެވެ. ވީމާ

ވަކިޝަރުޢުތަކެއް ހަމަވާނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބަޔަން އުމައްސަލަ ޝުރޫޢުވަސްޖޭ ގޮތަށް ފަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ.

މިސާލަކަށް އަބުރާބަރުމުގެ މައްސަލައިގައި ދައުލަތުގެ ބާރުތަކުން އެފަދައާދަލަތް ދައުލާ ލިބޭފަރާތުން އެއްބަސްވާނަމަ މަޢްޖިޒާތް ދައުލާ އަދާ ޖަވާބުދާރީ ކުރެވޭނީ ހައްލުކުރުމަށް ލިބޭފަރާތުން ހަލުއިންހަމަ މައްސަލަ ހައްލު ކުރުމުގެ ބައިން ޤުރުއާނުގެ ނަސްއުތަކުން. މިފަދަ ހާލަތުގައި އުމައްސަލަ ޝަރުޢީއަހުގެ ބާރުން ހައްލުވުމުގެ ފުރުސަތު ދީފައެވެ.

ފުރަތަމަ ވަރަށް ބޮޑެވެ.

ޝަރުޢީ ސިޔާސަތު ބަދަލުވެގެންދުން

ކުރީން އިމާމު ކުރުމުންދިޔަ ޝަރުޢީ ސިޔާސަތުތަކާއި މާލީޒަކާތު އުސޫލުތަކުގެ ކަމަށް ދުލުން ހުށަހަޅާފައެވެ. ޤުރުއާނާއި އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރުމުގެ ވިސްނުމެއް ގެންގޮސްދެވެ. ޤުރުއާނާ އެއްގޮތަށް ޝަރުޢީ ސިޔާސަތުތަކަށް ބަދަލުގެންނަނީއެވެ. ޤުރުއާނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އަސާސީ ބަދަލުތަކާއި ކާބިލުކަން ރަގަޅަށްދެނެގަނެވެނީއެވެ. ހުރިހާ ތަފުސީލުގައި ޤުރުއާނުގައިވާ ފަރާތްތަކާ ތަފާތީ ކުރިއަރާފައެވެ. ޤުރުއާނުގެ ފާރަވެރިކަން ތަފާތު ގޮތްތަކާއި ދަސްކުރަނީއެވެ. ޤުރުއާނު މިއުފެއްދުމާ ވިސްނުމަށް ދަސްކުރަނީއެވެ. ހައްލު ކާމިލުއިވުމުގެ ދުލުތިއްކަން ބަލަނީއެވެ.

ޤުރުއާނުގެ ނުކުތާ ތިބާގެން އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކުން ސިފައެއްގެންނާނެވެ. ފުރަތަމަ ފަހަރު ވިސްނުމެއްގައި ޤުރުއާނު ކިޔާމާ ހިންގާނެވެ. ދަސްކުރަމާ އަންނާނެވެ. ތެދުއްމުވެ. ޤުރުއާނު ލިޔެފައި ހުކުމް ދިމާލު ބަލައިންނެވެ. ދިމާލު ބަލައިން ހުކުމްތަކުގައި މިއަދު އެޤުރުއާނު ދަސްކުރާ މަސްދަރު ދަސްކުރަނީ ޤުރުއާނު އެކުލެވިފައިވާ ފުރުޞަތަށް ދަސްކުރަނީއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުތައް

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު، ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 ގެ މައިގަނޑު މަސްދަރަކީ އިނގިރޭސިވިލާތުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު 1997 ގެ ދަށުން ޤަވާޢިދު އުކަޅުވާލެވިފައިވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުއުސޫލުތަކެވެ.

މިގޮތުން ދަންނަވަންޖެހޭނީ ގިނަކަންކަން މިދަންނަވާދެން އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތްވާގޮތެވެ. ދޭގެއް ނުވެސް ދަންނަވާނަމަ ދަންނަވުން އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުގައި ޕްރޮޕޯޝަނަލިޓީ ޖުޑީޝަލް އޯވަރރައިޑިންގ އޮބްޖެކްޓިވް ތަރުޖަމާކުރެވިދާނެ ދަންނަވާލަން ބޭނުންވަނީ ކޮބާތޯ ދަންނަވާނަމެވެ. ނަމަވެސް ކުރި ތަފާތުތަކެއް ނެތޯ ނުދަންނަވާލަމެވެ.

ތަފާތުތަކުގެ ތެރޭގައި ސްޓޭޖް މަސްޖި އަދި ކޯސް/ދަޢުވާގެ ތަރުސީމު ހުށަހަޅުމުގެ އުސޫލާއި، އޯޕަރޭޝަން/ޝަރީޢަތް ފޮނުވާލެވޭ މަޢުލޫމާތު ނިންމުމަށް ވެރިޔާއާ އަދި ހުށަހެޅުމަށް ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމާއި، ހުށަހެޅުމުގެ ތެރެއިން ޖުލައި ހުށަހެޅުމުގެ ތަފާސްހިސާބު އުސޫލުތަކާއި، ދަޢުވާ ފޯމު ބާރުލިބިދޭ އަދި ހުށަހެޅުމުގެ/ސްޓްރައިކް އައުޓް ފޯސްމެޖެއުރ، މިޤާނޫނު ބަދަލު ތަފާތުތަކެއް ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބައާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާ ފާހަގަކުރުމުގެ އަމިއްލަ ސިޔާސަތުގައި މަސައްކަތް ކުރުމަށް ގަވާއިދުތަކާއި އިޖުރާއަތަށް[4] ކުރިން ތަރުތީބު ޖަވާބުދާރީވުމަށް، އަމިއްލަ ސިޔާސަތުގައި މަސައްކަތް ހިންގުމުގެ އިޖުރާއަތާ މުޅިން އެއްގޮތް ނޫނެވެ އެއްގޮތްނުވާތީ ހުރި އިޖުރާއަތެކެވެ.[5]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބާރުންކޮށްފައިވާ ރިވިއު/Recourses or exceptional review ހުށަހެޅުމުގެ މުރާޖަޢާ ކުރުމުގެ އުސޫލަކީ އަލަށްބޭނި އިންގިރޭސި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ކޮއްޗަށް، އަދި އެހެނިހެން ބައެއް ޤާނޫނުތަކުގައި ބާރުންކޮށްފައިވާ އުސޫލެއް ކަމަށް ދެކެވެއެވެ.[6]

ވީމާ އަލުގަނޑެއް ނުކުތާ ނަޒަރިއްޔާ ދިފާއީ ނުކުތާގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މައިގަނޑު މަސްދަރަކީ އިނގިރޭސިވިލާތު(ޔޫކޭ)ގެ ސިވިލް ޕްރޮސީޖަރ ރޫލްސް. ސަބަބަކީ ގިނަކަންކަން މިގޮތައްދާ ދަށުން ނުކުތާތަކަށް ޕްރޮސީޖަރ ގައިޑްލައިންސްތަކާ އެއްގޮތްވުމެވެ.

އިނގިރޭސި ވިލާތުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނިޒާމުގެ އަސާސީ އުސޫލަކީ adversarial system/ތަޤާބުލުގެ ނިޒާމެވެ. މިޤާނޫނުގެ ދަށުން އިޖުރާއަތު ހިންގުމުގައި މިއީ ފަރާތް ސަމާލުކަން ދޭންޖެހޭ ނުކުތާއެކެވެ. މިނިޒާމަކީ އިޖުރާއީ ކަންކަން ސާފުކުރުމުގައި ބޭނުންވާ ޒިންމާ މަސައްކަތަށް ބާރު ފަރާތްތަކުގެ އުފުލުމަށް ދޫކޮށްލެވޭ ނިޒާމެއް ކަމަށް ދަންނަވާލެވެ.

[4] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 409(ށ)
[5] - ކޯޓުން މިހުން ހުސްކުރުވުމުގައި އަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތުގެ ޤަވާއިދުގެ 10 އަދި 28 ވަނަ މާއްދާ
[6] - ބާބު ... ގެ ތަޢާރުފުގައި ހަވާލާ ދީފައިވާނެ

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދު

އެކުލަވާލުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގެ ގޮތުގައި ކޮންމެ ކޯޓަކުން ވަކިޤަވާޢިދެއް އެކުލަވާލައި ގެޒެޓު ކުރަންޖެހޭނެ ކަމަށް ވިސްނިގެން ސުޕްރީމް ކޯޓުން ވަކިޤަވާޢިދެއް އެކުލަވާލުމުގެ ބަދަލުގައި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަނުން ނަމޫނާ ޤަވާޢިދެއް އެކުލަވާލާފައިވެއެވެ.[7]

މިކަން މިގޮތަށް ކުރުމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ސުޕްރީމް ކޯޓުންނާއި، ހައިކޯޓުންނާއި، ސިވިލް ކޯޓުން އެކުލަވާލަންޖެހޭ ޤަވާޢިދު ފިޔަވާ އިތުރު ޤަވާޢިދެއް ގެޒެޓު ކުރާނެ ގޮތެއް ނުވެއެވެ. މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ޑިސްޓްރިކްޓް ކޯޓުތަކާއި ސުޕީރިއަރ ކޯޓުތަކުން މިހާރު ތަބާވާން އޮތީ ހަމައެކަނި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު އެކަނިކަމަށް ދެންނެވިދާނެވެ.

ޤާނޫނީ ގެޒެޓުގައި ކުރުވިފައިވާ ޤަވާޢިދާ ނުވާނަމަ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަނަކީ އޮތޯރިޓީއެއް ކަމަށް ބެލުމުގެ އެހެން އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތްކަމެވެ. ސަބަބަކީ ޢަދުލު އިންސާފު ޤާއިމު ކުރުމުގެ އެންމެ އިސްފަރާތަކީ ސުޕްރީމް ކޯޓު ކަމަށްވާތީ[8] ވިޔަސް ޤާނޫނުން ލިބިގެންވާ ބާރުގެ ސަބަބުން އެޑިރެކްޝަނަށް ޢަމަލުކުރުން ލާޒިމުވާނެއެވެ.

ކޮންމެ ކޯޓަކުން ވަކިޤަވާޢިދެއްގެ ވިސްނުން

މިގޮތަށް މަދަނީ މައްސަލަ ބަލާ ކޮންމެ ކޯޓަކުން ޤަވާޢިދެއް އެކުލަވާލުމުގެ ވިސްނުން އުފެދިގެންދިޔައީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ޤަވާޢިދު އެކުލަވާލުމާ ގުޅޭ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިބާރާތުގެ ލަފްޒީމާނައަށް ބަލައިލުމުން ކަމަށް ދެކެމެވެ.

"ކޯޓުތަކުން ހަދަންޖެހޭ ޤަވާޢިދުތައް" އެކުލަވާލާނީ ކަމާބެހޭ ކޯޓުން ކަމަށް ޤާނޫނުގެ ނައްޞުގައި ލިޔެފައި އޮތް އިބާރާތުގައި ކޯޓުގެ ޖަމްޢު ބޭނުންކޮށްފައި އޮތުމާއި ޤަވާޢިދުގެވެސް ޖަމްޢު ބޭނުން ކޮށްފައި އޮތުމާއި ކަމާބެހޭ ކޯޓުން ކަމަށްބުނުން މުޅިގޮތުން ބޭނުންކޮށްފައިވާކަމެވެ.[9] މިމާއްދާގެ ސިޔާގު/ކޮންޓެކްސްޓަށް ބަލާއިރު ހުރިހާ ކޯޓުތަކުން އެކުލަވާލަންޖެހޭ ޤަވާޢިދު ކަމާބެހޭ އެއްކޯޓުން އެކުލަވާލެވިދާނެކަން ސާފުކޮށް އެނގެއެވެ. ވީއިރު އެކަމާބެހޭ ކޯޓަކީ ޢަދުލު އިންސާފު ޤާއިމު ކުރުމުގެ އެންމެ އިސްފަރާތް ކަމަށްވާ ސުޕްރީމް ކޯޓެވެ.[10]

7- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022

8- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 141(ހ)

9- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 425(ހ)

10- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 141(ހ)

ބާބު 02

މަދަނީ މުޢާމަލާތު ބަލާ ކޯޓުތަކުގެ

އިޚްތިޞާޞް

ތަޢާރަފު

ދިވެހިރާއްޖޭގައި އޮންނަ ބާރުގަދަ އެއް ޤާނޫނަކީ ދިވެހި ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީއެވެ. އެހެން ހުރިހާ ޤާނޫނުތަކެއްގެ ބޮޑުންވެރިޔާ ޤާނޫނު އަސާސީއެވެ. ކޯޓުތައް އުފެދިފައިވަނީ ދުސްތޫރީ މިޤާނޫނުގެ ދަށުންނެވެ.[1] ދަށުކޯޓުތައް ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުން ވުޖޫދުކުރިކަމުގައި ވިޔަސް ކޯޓުތަކުގެ ބާރުތައް އެޤާނޫނުގައި ބަޔާންނުކުރެވެ. ކޯޓު ނިޒާމުގެ ތަފްޞީލުތައް ކަނޑައެޅުމާއި، ކޯޓުތަކުގެ އިޚްތިޞާޞްތައް ކަނޑައެޅުން ޤާނޫނު ހަދާ މަޖިލީހާ ވަކިކޮށްފައިވެއެވެ.

ކޯޓަކީ ހަމައެކަނި ޝަރީޢަތް ހިންގާ ފަރާތެއް ނޫނެވެ. މުޢާމަލާތުތަކުގެ ޚިލާފުތައް ބަލަހައްޓާ ބައިވެރިވެސް ލިބެންޖެހެއެވެ. އެމުޢާމަލާތުތަކަށް ފަރާތްތަކުން ޙައްލުވާން ބައިވެރިވެސް ލިބެންޖެހެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ތަރައްޤީވުމަށް ބައިވެރިވެސް ލިބެންޖެހެއެވެ. ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ދިމާވާމައްސަލަތަކުގެ ބަލަހައްޓާ ބައިވެރިވެސްލިބެންޖެހެއެވެ. މިހުރިހާ ކަންކަމެއް ހަމަޖެއްސުމަށް އިދާރީ އޮނިގަނޑެއްވެސް އޮންނަންޖެހެއެވެ.

ޝަރުޢީ ނިޒާމުގެ އޮނިގަނޑު ބިނާވެފައިވަނީ ތިން ދަރަޖައިގެ ކޯޓުތަކުންގެ މަރުޙަލާތަކެވެ. ސުޕްރީމް ކޯޓާއި، ހައިކޯޓާއި، ޤާނޫނުން ކަނޑައަޅާ ދަށު ކޯޓުތަކެވެ.[2] ޝަރުޢީނިޒާމުގެ އޮންނަ އިސްތިޢުނާފީ ސުޕްރީމް ކޯޓެވެ. އެކޯޓުގެ އޮންނަ އިސްތިޢުނާފީ ޙުކުމަކީ ފައިނަލް ޙުކުމެވެ.[3] ދަށު ކޯޓުތައް ދެގިންތިއަކަށް ބަހާލެވިފައިވެއެވެ. މަތީ ގިންތިއާއި، ދަށު ގިންތިއެވެ.[4] މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުތައް އިތުރު ހިންގުމުގެ ދުވަހުގެ ބާރުތައް އޮންނަނީ ޖުޑިޝަލް އޮފް ސަރުކާރު އެކަޑެމިކް ކޯޓުތަކަށެވެ.

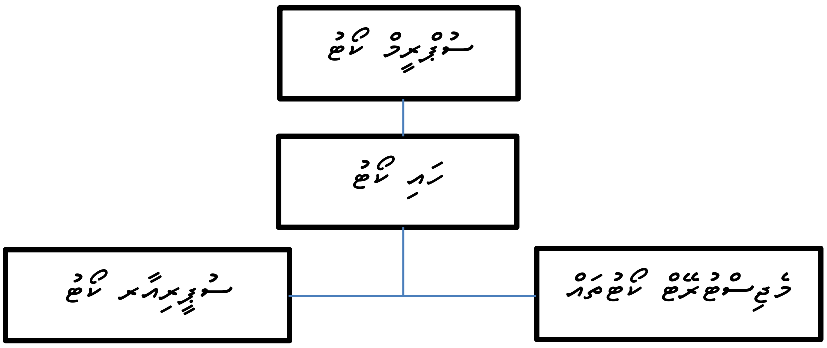

ފިގަރ – 3.1

[1]- ދިވެހިޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 141(ހ)
[2]- ދިވެހިޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 141(ހ)
[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 141(ށ)
[4]-ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) 52(ށ)

މާނަކުރުން

އިޚްތިޞާޞަކީ ޝަރީޢަތް އެފަރާތްތަކުގެ ބާރުލިބޭ ދާއިރާއާއި ކަންކަމެވެ.[5] އިޚްތިޞާޞް ބެހޭނީ މައިގަނޑު ދެބައިކަށެވެ. އެއީ މުޢާމަލާތު ނިސްބަތުން، މައުޟޫޢުގެ މުޢާމަލާތު ނިޒާމުތަކުން އުމުޢާމަލާތުގައި ދައުވާ ކުރުމުގައިވާ ބާރުތަކުގެ މުޢާމަލާތު ބެލުމުގެ ބާރު ނުވަތަ މައުޟޫޢީ އިޚްތިޞާޞާއި، މުޢާމަލާތުގެ ހަސްމުންގެ މައްޗަށްވާ ބާރު ނުވަތަ ޝަޚްޞީ އޮތް ޕަރސަނަލް/ސަބްޖެކްޓް އިޚްތިޞާޞެވެ.[6]

މަދަނީ މުޢާމަލާތު ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ހަމަޖެހި ކޯޓުން މަދަނީ މުޢާމަލާތު ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ދީފައިވެއެވެ. އެއީ ސުޕްރީމް ކޯޓާއި، ހައިކޯޓާއި، ސުޕީރިއާ ދަރަޖައިގެ ކޯޓުތަކާއި ސިވިލް ކޯޓާއި، ރަށްރަށުގައި ޤާއިމް ވެފައިވާ ކަމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުތަކެވެ.[7]

މުސްތަޤްބަލުގައި އަލަށްފަރާނެ ބަދަލުތަކާ ނުވަތަ މަދަނީ މުޢާމަލާތު ބެލުމަށް އިތުރު ކޯޓުތަކެއް އުފެދިދާނެތީ ބަދަލު ވަކި ޤާނޫނުތަކުން ފުރިހަމަ ކުރުމުގައި ވަކި ކޯޓުތަކަށް މަދަނީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިދޭނެ ކަނޑައަޅައިދިނުމުގައި އެކޯޓުތަކަށް އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާނެ ބައިންކޮޅުފައެވެ.[8]

ސުޕީރިއަރ ކޯޓު

ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ޤާނޫނު ގޮތުން ކަމެއް ޢަމަލުކުރާނެ ގޮތަށް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އުފެދިފައިވާ ސުލޫކަށް އިތުރުވެފައި ތަފާތުކަން އެކި ހުނަރުތަކުގެ އެކަށީ ތަފާތު ދިނުމަށް ސުޕީރިއާ ކޯޓު ލިބިގެންވާ ޚާއްސަ އިޚްތިޞާޞްދޭށެވެ.[9] މިގޮ އިތުރުން އެކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ޚާއްސަ އިޚްތިޞާޞްއަށް ނުވަތަ ޤާނޫނީ އިސްތިޢުނާފުގެ އިބްތިދާއީ، ޢާއްމު އިޚްތިޞާޞާއި، ވިޔަފާރީ ބާރުތަކާއި، އިސްތިޢުނާފު ބައްލަވާ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.

ޤާނޫނީ އިސްތިޢުނާފު/Statutory Appeal

ޤާނޫނީ އިސްތިޢުނާފަކީ ބާރުތަކާއި ބެލެނިވެރިކަން އުފެދިފައިވާ ޤާނޫނުން އިދާރާތަކުގެ ނިންމުމެއް އިސްތިޢުނާފު ކޯޓުން ބެލުމެވެ. ނުވަތަ އެކޯޓުން އަނިޔާވުމުގެ އިސްތިޢުނާފު ކުރުމެވެ. މިއުސޫލާ އެއްގޮތް އުސޫލެއްގެ ގޮތުގައި ޚާއްސަ ގޮތެއްން ބެލޭ އެންމެނިވެ މުޢާމަލާތު ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ސުޕީރިއަރ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަން

[5]- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 274

[6]- Ruhrgas AG v· Marathon oil co· 526 u·s· 574, 577 (1999)

[7]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 46(ހ)(ނ)(ނ)

[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[9]- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 95

ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. މިއީ ޚާއްޞަ އިޚްތިޞާޞެއް ކަމަށްވާނެއެވެ. މިފަދަ މުއާމަލާތަށް ބެލުމުގައި ޝަރުޢީކޯޓުތަކަށް އިޚްތިޞާޞްދީފައިވާ ޤާނޫނުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ވީމާ މިފަދަ މުއާމަލާތު ބެލުމުގައި ޝަރުޢީކޯޓުތަކަށް އެންމެހައި އިޚްތިޞާޞްދީފައިވާ އުޞޫލުތަކާއި ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށެވެ.

- ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހަށް ކުރިމަތިލުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވޭތޯ ބެލުމުގައި ހަމަވާތޯ ނުވަތަ މެންބަރަކު މަޤާމުން ވަކިކުރަންޖެހޭ ޙާލަތު ބެލުމުގައި ނުވަތަ މެންބަރުކަމުގެ ގޮނޑި ހުސްވުމާގުޅޭގޮތުން ހުށަހެޅޭ ދައުވާތައް އެމައްސަލައެއް ބަލައި ޙުކުމް ކަނޑައެޅުން؛[10]
- ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާގެ މަޤާމަށް ކުރިމަތިލާ މީހެއްގައި ނުވަތަ ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާގެ ނައިބަކަށް ހުންނަންޖެހޭ އިޢުލާންކުރުމާއި މީހެއްގައި ހުންނަންޖެހޭ ޝަރުޠުތަކެއް ފުރިހަމަވާކަމާމެދު ނުވަތަ ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާއަކު އިންތިޚާބުކުރުމުގައި ދިމާވާކަމަކާމެދު ނުވަތަ ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާ އޭގެ މަޤާމުން ދުރުކުރުމަށް ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ނިންމާ ނިންމުމަކާމެދު އެއްވެސް ޚިލާފެއް އުފެދިގެން، އެކަމެއް ވަކިގޮތަކަށް ކަނޑައެޅުން؛[11]
- ކުއްލި ނުރައްކަލެއްގެ ޙާލަތު އިޢުލާންކުރާ ގަރާރުގެ ނުވަތަ އެ ގަރާރުން ބައެއްގެ ސަރަހައްދަކާމެދު ނުވަތަ ކުއްލި ނުރައްކަލެއްގެ ޙާލަތާ ގުޅިގެން ހަދާ ޤާނޫނަކާމެދު، ނުވަތަ އެނޫން ތަދުބީރަކާމެދު ސުވާލު އުފެދިއްޖެ ޙާލަތެއްގައި، އެކަމާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައެޅުން؛[12]

ފުރަތަމަ ނުކުތާގައި އެވަނީ އިލެކްޝަންސް ކޮމިޝަނުން ނިންމާ ނިންމުންތަކާ ގުޅޭ މައްސަލައެކެވެ. ދެވަނަ ނުކުތާގައި އެވަނީ އިލެކްޝަންސް ކޮމިޝަނުން ނިންމާ ނިންމުމެއް ނުވަތަ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ނިންމާ ނިންމުމަކާ ގުޅިގެން މައްސަލައެކެވެ. ތިންވަނަ ނުކުތާގައި އެވަނީ ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާ ނިންމާ ނިންމުމަކާ ގުޅޭ ނުވަތަ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން އެކަމާބެހޭ ޤާނޫނަކާގުޅޭ ނުވަތަ އެނޫން ގޮތެއްގެ ތަދުބީރު އުފެދޭ ސުވާލުތަކާ ހަމައެކަނި ގުޅުނު މައްސަލައެކެވެ.

މައްސަލައިގެ ޖެހުން ބައްލަވައި ވަކިބަޔަށް ޤާނޫނުން ދީފައިވާ އިޚްތިޞާޞްކަން ނުވަތަ މަޤާމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ނިންމާ ނިންމުންތަކުގެ ސަބަބުން ބެލުމުގެ ޖިހަތަށް ހިނގާ މައްސަލަތަކެވެ. ވީމާ މިއީ Statutory Appeal/ޤާނޫނީ އިސްތިއުނާފު ގޮތުގައި ބެލިދާނެއެވެ.

10- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 74 އަދި ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު) 10(ހ)
11- ކުރީގެ ހަވާލާ 113 އަދި ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)
12- ކުރީގެ ހަވާލާ 285 އަދި ކުރީގެ ހަވާލާ (ށ)

ކުއްލިނުރައްކަލުގެ ހާލަތު ތިން ގޮތަކަށް ނުވަތަ ތިން ސިފައަކަށް ދިރިއުޅޭ ޤައުމުތަކުގައި ޤާނޫނީ ގޮތުން ވުޖޫދުކުރެވިފައެވެ. އެކެއް:- ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކުރާ ގޮތަށް އޮތުމާއި، ދެއެއް:- ޤާނޫނުތަކެއްގައި ނުވަތަ ޤާނޫނަކުން ކަނޑައަޅާ ގޮތަށް އޮތުމާއި، ތިނެއް:- ޤާނޫނު އަސާސީގައި އަދި ޤާނޫނުގައިވެސް ކުއްލިނުރައްކާ ބަޔާންކޮށްދެއެވެ.[13] އަޔަރލެންޑުގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމަކީ ޤާނޫނު އަސާސީގައިވެސް އަދި ޤާނޫނުގައިވެސް ކުއްލިނުރައްކަލުގެ ހާލަތު ބަޔާންކުރާ ނިޒާމެކެވެ.[14] ޤާނޫނު އަސާސީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކުއްލި ނުރައްކަލާގުޅޭ ގޮތުން ހުރިހާ މުއްސަސާތަކުން ބަލަންވާނީ ސުޕްރީމް ކޯޓުންނެވެ.

ހެލްތު ޕްރޮޓެކްޝަން އެކްޓްގެ(HPA) އިން އާންމު ސިއްޙަތުގެ ކުއްލި ނުރައްކަލުގެ ހާލަތު އިޢުލާނު ކުރަނީ ޤާނޫނަކުން މިނިސްޓަރު ލިބިދޭ ބާރުގެ ދަށުންނެވެ.[15] މިފަދަ މުއްސަސާތައް ހުރަހަކަށްނުވާނެ ދޭ ސަބަބު ރިވިއު މުއްސަސާ ބަލާ ކޯޓުގައި ކުރާނެ ކޯޓަކެވެ.

އަސްލީ އިޚުތިޞާޞް

މަތީގައި ދެންނެވުނު ހާލަތު އިޚުތިޞާޞްގެ ދަށުން ބަލާ މުއްސަސާތައް ބެލުމުގެ އިތުރުން އަސްލީ އިޚުތިޞާޞްގެ ދަށުން މުއްސަސާތަކާއި ބެލުމުގެ ބާރު ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ ރިޔާސީ މިބާރުކަމާ ސިފައެއް ލިބިގެންވާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ މާއްދާއާއި ނުވަތަ މާއްދާއެއްގެ ބައެއްވިޔަސް މާނަކުރަންޖެހިއްޖެނަމަ، އެކަމުގައި ގޮތް ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި ބާރު މުއްސަސާތަކާއި، ޤާނޫނާއި ނުވަތަ ޤާނޫނުގެ ބައެއް ނުވަތަ ގަވާއިދެއް ނުވަތަ ގަވާއިދަކުން ބައެއް ނުވަތަ ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ނެރޭ އަމުރެއް ނުވަތަ އެއިން އިދާރާއެއްގެ މުވައްޒަފަކު ކުރާކަމެއް ނުވަތަ ނިންމާ ފައިސަލާ ޤާނޫނުއަސާސީއާ ޚިލާފުވޭތޯ ބަލައި، އެކަމުގައި ގޮތް ނިންމުމުގެ ބާރު މުއްސަސާއަށް ލިބެއެވެ.[16]

- އެމައްސަލައަކީ ގައުމު ދުސްތޫރީ ހުސްކަމަކަށް ހިނގައިދާނެ ނުވަތަ ދުސްތޫރީ ނިޒާމުން ބޭރުވެދާނެހެން ގެންނަ ސަބަބުތަކާއި އެކުލެވިގެންވާ މައްސަލައަކަށްވުން؛ ނުވަތަ
- އެމައްސަލައަކީ ދައުލަތުގެ ދެ މުއައްސަސާއެއްގެ ދެމެދުގައި ނުވަތަ ދެބާރެއްގެ ދެމެދުގައި ޤާނޫނުއަސާސީ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކާގުޅޭގޮތުން އުފެދޭ މައްސަލައަކަށްވުން؛ ނުވަތަ
- އެ މައްސަލައަކީ ގައުމުގެ އާންމު މަސްލަހަތާ ގުޅިގެންވާ ދުސްތޫރީ މައްސަލައަކަށްވުން.

[13]-M·Etheshamul Bari “state of emergency and the law” the experience of Bangladesh by Routledge 2018 page 18-26

[14]- މިބަހުސަކީ ފުޅާ ކުރެވިދާނެ ބަހުސެކެވެ. ނަމަވެސް މިތަނުގައި މުޚްތަޞަރުކޮށް ބަހުސްއަރުވަން ނިންމީމެވެ. މިއާ ކުރުކޮށްލިޔަމެވެ.

[15]- ޤާނޫނު ނަންބަރު:7/2012 (އާންމު ސިއްޙަތު ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 33 ވަނަ މާއްދާ.

[16]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު) 11

އިސްތިއުނާފީ މުޖުތަމަޢު ބެލުމުގެ އިދާރީބޯޑު

މީގެ އިތުރުން ކައުންސިލުން ނިންމާ ފަސްކުރުމާއި ނުވަތަ ނަގުލުވައިލާ އަމުރެއް ނުވަތަ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ޤަބޫލު ނުކުރާ ފަރާތަކަށް ނުވަތަ ޤަބޫލުނުކުރާ ބަޔަކަށް ރައްޔިތުން ޝަކުވާ ހުށަހަޅާ ވަނީ ނިޒާމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ އެކަމަށް ފުރުޞަތު މަސްލަހަތު އެކަށޭނެ ގޮތުގެ މުއްދަތެއް ނުވަތަ މުޖުތަމަޢު ބެލުމުގެ އިދާރީބޯޑު ސެކްރެޓަރީ ކޮމިޝަނަށް.[17]

އެހެން ކައުންސިލުން ނިންމާ ކޮންމެ ނިންމުމެއް އިސްތިއުނާފުކޮށް ހުށަހެޅުމުން ބެލުމުގެ ބާރު ސެކްރެޓަރީ ކޮމިޝަން ލިބިގެންވެއެވެ. ކައުންސިލުގެ ނިންމުން ބަދަލު އިސްތިއުނާފު ކުރުމާގެ ބަދަލުކުރުމުގެ އިސްތިއުނާފު މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ކޮމިޓީގެ ޖަލްސާއަށް ވިޔަސްނަމަ ބާރު/ވިޔަސް ބާރު

ސެކްރެޓަރީ ކޮމިޝަން އެކޮމިޓީގެ ޖަލްސާއަށް މެމްބަރުން 05 ބާރެއް ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ[18]

- ސެކްރެޓަރީ ކޮމިޓީގެ ޤަވާޢިދުގެ ދަށުން ކުރަންޖެހޭ އެންމެހައި އަމުރުތަށް ކުރުމާއި، އަދިވެސް އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ދެމެހެއްޓުމަށް ބޭނުންވާ ކަންކަމާ އެކަމުގެ ބެލެހެއްޓުމުގެ ރޭވުމަށް ކަން ޚާއްޞަ ނިސްބަތުގެ އިތުރުން ދެމެހެއްޓުމަކީ އެކަށީގެންވާ ވިއުގައެއްގެ ބާރު؛
- ކޮމިޝަނުގެ ޤާނޫނާއި، ސެކްރެޓަރީ ކޮމިޓީގެ ޤަވާޢިދާއި ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލުތަކާއި ޚިލާފުވެއްޖެ މިހާރުގެ ކޮމިޓީ އަމިއްލަ އިސްތިސްނާކުރަން ނުވަތަ ހަމަޖެއްސުމުގެ ކުރަހުގެ އިތުރަށް ޤާނޫނާއި އެއްގޮތްވާ ޖަލްސާތަކުން ނުދަންނަވާ އެކިއެކި އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު؛
- ސެކްރެޓަރީ ކޮމިޝަން ހުށަހެޅުއްވުމާ މުޖުތަމަޢުއާއި ގުޅިގެން ހުށަހަޅާ ކުރަންޖެހޭ ފަރާތްތަކެއް ޤާނޫނާއި ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ޖަލްސާތަކުން ހުށަހެޅުމުގެ ބާރު؛ އަދި
- ހުށަހެޅުމާ މުޖުތަމަޢާއި ގުޅިގެން ތަޙުޤީޤުތަކެއް ކުރިއަށް ގެންދިއުން ހުށަހެޅިގެން ކޮންމެ ސިފައިއާގައި އަދި ކޮންމެ ހިންގައި ސުލްޠާނުކުރުމުގެ ބާރު؛ އަދި
- ހުށަހެޅުމާ މުޖުތަމަޢާއި ގުޅިގެން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ކަމަށް ކޮމިޝަން ފެނިއްޖެ ކޮންމެ ލިޔުމެއް ހުށަހެޅުމަށް އެންގުމުގެ ބާރު؛ މިއެވެ.

---

[17]- ކުރީގެ ހަވާލާ 12

[18]- ކުރީގެ ހަވާލާ 22

ހައިކޯޓު

ހައިކޯޓަށް މައިގަނޑު ތިން އިޚްތިޞާޞެއް ލިބިގެންވެއެވެ. އެއީ[19]

- ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގައި އުފުލާ މުޢާމަލާތެއް ބަލާނީ ހައިކޯޓުން ކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީގައި ނުވަތަ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މުޢާމަލާތްތައް ބެލުން؛
- ހައިކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔާސީ އިޚްތިޞާޞް ނުވަތަ އަސްލީ އިޚްތިޞާޞްގެ ދަށުން ބެލޭނެ މުޢާމަލާތަކުން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުޢާމަލާ ބެލުން؛
- ދަށުމަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކާއި، ޓްރައިބިއުނަލްތަކުން ނިންމާފައިވާ މުޢާމަލާތްތަކުގެ ތެރެއިން އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މުޢާމަލާތްތައް ނުވަތަ ނިންމުންތައް ބެލުން؛ އެހެން އިބްތިދާއީކޮށް ބަލާނަމަ އިސްތިއުނާފީ މުޢާމަލާތްބެލުމެވެ.

ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓެއްގެ ގޮތުގައި މުޢާމަލާ ބެލުން

ދައުލަތުގެ މަޖިލީހުން ފާސްކުރާ ޤާނޫނެއް ނުވަތަ ޤާނޫނުތަކުން ބައެއް ވިއަސް ޤާނޫނު އަސާސީއާ ޚިލާފުވާތީ ބާޠިލު، އެފަދަ މުޢާމަލާތަކަށް ގޮތެއްނިންމުމުގެ ބާރު ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓެއްގެ ގޮތުގައި ހައިކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[20]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ މުޢާމަލާތްތަކުގައި ދަޢުވާ ކުރުން ޚާއްސަ ދަޢުވާތަކުގެ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުމުން މިފަދަ ގޮތުގައި ހިންގާނީ އިޖުރާއަތާ ދަށުކޯޓުގައި މުޢާމަލާ ބެލުމުގައި ތަބާވާންޖެހޭ އިޖުރާއަތު ކަމަށް އިންޒާރުކޮށް/އިސްތިސްނާކޮށް ކުރެވެއެވެ.

އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭ އިސްތިއުނާފު ތަކެވެ. މިސަރަބަސްޓްކައި މިއީ Appeal Statutory/ޤާނޫނީ އިސްތިއުނާފުއްކަމަށް ބުނެވިދާނެވެ. މިއުސޫލާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު އިސްލާހު ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެވެ. ކޯޓުގެ ޖަލްސާއަށް ބަލާއިރު ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓަކަށްވާނީ ދަޢުވާ ކުރުމާއި، ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދާރީވުމުގައި ދަރަޖަކޯޓުން ތަޞްވީރުތަކާ އިޖުރާއަތުތަކުން ތަޞްވީރުތައް ގޮތަށް ހަމަޖެއްސުމަށް އިތުރު ގޮތެއްކަމަށް ނުދެކެވެ. މިގޮ އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް އެއްފަހަރަށް ލިޔުމުން ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ އުސޫލަށް މިބާވަތުގެ މުޢާމަލާތްތަކަކީ އަމަލުކުރެވިދާނެވެ. އެކޯޓަށް ކަނޑައަޅާ އިޖުރާއަތެއް އެކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ބާރު ހައިކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

19- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 36

20- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 143 އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 46(ހ)(1) އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ހަމަވާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 8(ހ)

ވިޔަފާރީ ނުވަތަ އަސާސީ އިޚްތިޞާޞް

ޤާނޫނުއަސާސީއާއި، ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ސުޕްރީމް ކޯޓުން އެމައްސަލަތައް ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގައި ބަލަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ހާއްސަ މައްސަލަތަކެއް ހުރެއެވެ. މިފަދަ މައްސަލަތަކެއް ދިމާވާ ޤާނޫނެއް ނުވަތަ ޤާނޫނެއްގެ ބައެއް ނުވަތަ ޤާނޫނަކުން ބާރުލިބިގެން ހަދާފައިވާ ގަވާއިދެއް ނުވަތަ ގަވާއިދެއްގެ ބައެއް ޤާނޫނުއަސާސީއާ ތަޢާރުޟުވާކަމަށް ނުވަތަ ފުށުއަރާކަމަށްބުނެ ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް ބެލުމަކީ ހައިކޯޓުގެ އަސާސީ އިޚްތިޞާޞްއެކެވެ.[21]

އިސްތިއުނާފީ މައްސަލަތަކުން

ދަށުކޯޓުން ނުވަތަ ޓްރައިބިއުނަލްތަކުން ނިންމާފައިވާ މައްސަލަތައް ނުވަތަ ނެރެފައިވާ އަމުރެއް ނުވަތަ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ޤާނޫނުއަސާސީއާއި ނުވަތަ ޤާނޫނަކާއި، ނުވަތަ ޤާނޫނަކުން ބާރުލިބިގެން ހަދާފައިވާ ގަވާއިދަކާ ޚިލާފުވާކަމަށް ގަބޫލުކުރެވިގެން އެކަން ފާހަގަކޮށް ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ހައިކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެހެން އިބްތިދާއީކޯޓުން ބުނެފައިނުވާ އިސްތިއުނާފީ ދަރަޖާ ބެލުމެވެ. އިސްތިއުނާފީ ދަރަޖާއެއް ބަލައިދިނުމަށް ހައިކޯޓުގައި އެދެވޭނީ ކުރީގެ މަސްދުވަހު ތެރޭގައެވެ.[22] އިތުރު ތަފްޞީލު އިސްތިއުނާފު މިބާބުގައި ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

---

[21]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު) 37(ހ)(ނ)

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 38، 39

ސިވިލް ކޯޓާއި،

މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުތައް

ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދަރަޖަތަކާއި، އުސޫލުން އެކަނިވެސް މަދަނީ މައްސަލަތައް ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞު ފުރަތަމަ މަރުހަލާގެ ކޯޓެއްގެ ގޮތުގައި ތިބެގެންވަނީ މާލޭގައި ހުރި ސިވިލް ކޯޓާއި، ރާއްޖޭގެ ރަށްރަށުގައި ޤާއިމްކޮށްފައިވާ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުތަކެވެ. މިގޮތުން ލިބިދޭ އިޚްތިޞާޞް ދެބައިކޮށް ބެހެއެވެ. އެއީ މައުޟޫޢީ އިޚްތިޞާޞާއި ސަރަޙައްދީ އިޚްތިޞާޞެވެ.

ސަރަޙައްދީ އިޚްތިޞާޞް

އާންމު އުސޫލަކީ އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ އެމީހަކު އާންމު ކޮށް ދިރިއުޅޭ ރަށެއްގައި ހުރި ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓަށެވެ.[23] އެހެންނަމަވެސް ވިޔަފާރިމުޢާމަލާތުތަކުގައި އާންމު މިއުސޫލުން އިސްތިސްނާވާ ހާލަތްތަކެއްހުރެއެވެ.[24] މިއިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި މައްސަލައިގެ ފައިސާއާގުޅިގެން ބާރު ލިބިދޭގޮތުން މިއިންވެސް ސަރަޙައްދީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.

އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި އަންނަނިވި ކޯޓުތަކަށް އެމައްސަލައެއް ބެލުމުގެ ސަރަޙައްދީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.[25]

- އެހެންގޮތަކަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ބުނެފައިނުވާ ނަމަ، ކޮންޓްރެކްޓުގެ މައްސަލަތަކުގައި، ކޮންޓްރެކްޓުގެ އެންމެ އަސާސީ އިލްތިޒާމުތައް އަދާކުރަންޖެހޭ ތަން ނިސްބަތްވާ ރަށުގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛
- ފައިސާގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ދަރަނި އަދާކުރަންޖެހޭ ތަން ހުރި ނުވަތަ ފަރާތް ހުރި ރަށުގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛
- ޢަމަލުގެ މައްސަލަތައް ހާދިސާ ހިނގި ރަށުގެ ކޯޓަށް؛ ނަމަވެސް އެ ހާދިސާ ހިނގީ ކަނޑުމަތީގައި ނުވަތަ ކޯޓެއް ނެތް ރަށެއް ނުވަތަ ސަރަޙައްދެއްގައިކަމަށްވާނަމަ، ދައުވާލިބޭ ފަރާތް އާއްމުކޮށް ދިރިއުޅޭ ރަށުގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛

[23]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 47(ހ)
[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 47(ށ)

- ބިމާބެހޭ ނުވަތަ އެއްތަނުންވެސް ނުއުފުލޭ މުދަލާ ގުޅޭ މައްސަލަތައް ނަމަ، އެ ބިމެއް ނުވަތަ މުދަލެއް ހުރި ރަށުގެ ކޯޓަށް؛ ނަމަވެސް އެ ބިން ނުވަތަ މުދާ ހުރީ، ކޯޓެއް ނެތް ރަށެއް ނުވަތަ ސަރަހައްދެއްގައި ކަމުގައިވާނަމަ، ދައުވާލިބޭ ފަރާތް އާއްމުކޮށް ދިރިއުޅޭ ރަށުގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛

- ދައުވާއެއްގެ އަސާސް ބިނާވެފައިވަނީ ކޮންޓްރެކްޓަކާއި ޢަމަލުކުރުމާއި އެއިރުން ގާނޫނީ ޝަރުޢީމަސްއޫލިއްޔަތުގެ ސަރަހައްދަކަން ބުރުހާ ދޭދޭގޮތުން ނުވަތަ އެވަތުއޮޅާ ކޮންޓްރެކްޓް ހެދުނު ރަށް ކަމަށްވާނަމަ، ނުވަތަ އެތަންތަނުގެ ވަސީލަތްތަކުގެ ނިސްބަތްވާ ސަރަހައްދުގެ ދޭތެރެއިން ކަމަށްވާނަމަ، އެތަނެއް ރަޖިސްޓަރީ ކޮށްފައިވާ ނުވަތަ މައި އޮފީސް ގާއިމުކޮށްފައިވާ ރަށުގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛

- ދައުވާއެއްގެ އަސާސް ބިނާވެފައިވަނީ އައްމުލާ ރަސްމިއްޔާ އުޅުމަކާ ގުޅިފައިވާ ހާލަތެއްގައި ނަމަ، އެ ހާލަތު ހިނގި ރަށެއް ނުވަތަ ސަރަހައްދެއް ކަމަށްވާ ނަމަ، އެ ރަށެއްގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛

- ދައުވާއެއްގެ އަސާސް ބިނާވެފައިވަނީ ވަކިވެރިކަމާ ގުޅޭ ކުރަމުންދާ ޢަމަލެއް ނުވަތަ ވަކިވެރިވުމާ ގުޅޭ ރަށެއްގައި ހިނގި މައްސަލައެއް ކަމަށްވާ ނަމަ، އެ ކަމެއް ހިނގި ރަށެއްގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛

- ހުކުމެއް ތަންފީޒުކުރުމާ ގުޅޭ މައްސަލައެއް ނަމަ، އެ ހުކުމެއް ތަންފީޒުކުރި ނުވަތަ ކުރަންޖެހޭ ކޯޓަށް؛

- އިދާރީ ގޮތުން ދިމާވާ ނުވަތަ ހިނދުތަކުގެ ކޯޓުގެ އެންމެހާ ގުޅޭ މައްސަލައެއް ނަމަ، މުދާ ގެނބި ނުވަތަ ހިނދުތަކުގެ ފަރާތް އާއްމު ގޮތެއްގައި ދިރިއުޅޭ ރަށުގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛

- އިޖުތިމާޢީ ކަންތައްތަކުގެ މައްސަލައެއް ދަރަނިވެރިޔާގެ މައިގަނޑު މަސްޢޫލިއްޔަތެއް ގައިމުވެފައި ހުރި ރަށުގެ ކޯޓަށް؛ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ މައިގަނޑު މަސްޢޫލިއްޔަތެއް ގައިމުވެފައިވާ ތަނެއް ނެތް ނަމަ، ދަރަނިވެރިޔާގެ ވިޔަފާރިގެ ގޮތްތަކެއް ނުވަތަ އެދޭފަރާތުގެ ނުވަތަ އެއްވެސް ތަނެއް ހުރި ރަށުގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛

- ވަޞިއްޔަތާބެހޭ ޙަރަކާތްތަކާގެ އިޖުތިމާޢީ ނިޒާމެއް ވަޞިއްޔަތް މައްސަލައެއް ވަޞިއްޔަތެއް ކުރި ފަރާތް އާއްމު ގޮތެއްގައި ދިރިއުޅޭ ރަށުގެ ނުވަތަ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް؛

- ވިޔަފާރީގެ ހައިސިއްޔަތުން ދެފަރާތުގެދެމެދުގައި ވާ އެއްބަސްވުމުގައި އެއްބަސްވުމާ ގުޅިގެން އުފެދޭ އިޚްތިލާފުތައް ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވަނީ ވަކިކޯޓަކަށް ކަމަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެފައިވާ މައްސަލަތަކުގެތެރެއިން އެއްބަސްވުމުގެ ބައްޔަކާގުޅޭ ސުވާލު އުފެއްދުން ފިޔަވާ އެހެން އިޚްތިޔާރުތަކެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް އެކޯޓަކަށް؛[26]

- ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތް އާންމުކޮށް ދިރިއުޅޭތަން އޮންނަގޮތުން މަދަނީ ހުށަހެޅޭއިރު ގޯތިތެރެ އޭގެ އެގްރީމެންޓު ނިސްބަތްވާ ސަރަޙައްދު ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަކަށް؛[27]

- އާންމު އުސޫލުން އިސްތިސްނާ ހުށަހެޅިދާނޭ ދަޢުވާގެ ހަރަކާތެއްގެ ގޮތުގައި އިސްތިސްނާގެ ފަސްޓްރެކް ހިމެނޭނަމަ އިސްތިސްނާއި އާންމު ކާރިޔާގައި ހުރި ކަމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓަކަށް؛[28] މިއެވެ.

<u>މަދަނީ އިޚްތިޞާޞް</u>

ކޯޓުތަކަށް ލިބޭ މަދަނީ އިޚްތިޞާޞް ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:-22/2010)ގައި ނުވަތަ ވަކި ކޯޓާބެހޭ ހާއްސަ ޤާނޫނެއްގައި އިޚްތިޞާޞް ލިބިދޭކަމަށް ބާރުތަކާ މިންވަރަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[29] މިއިޚްތިޞާޞްތައް ފަސްލު ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

<u>ސިވިލް ކޯޓު</u>

ސިވިލް ކޯޓަކީ މަދަނީ ހުރިހާ މުޢާމަލާތެއް ބެލުމުގެ މަދަނީ މުޠްލަޤު އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓެކެވެ. ވީމާ މަދަނީ މުޢާމަލާ ބެލުމުގެ އާންމު އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވަނީ ސިވިލް ކޯޓަށް ކަމަށް ބެލެވިދާނެއެވެ. މަދަނީ މުޢާމަލާތުގެދާއިރާގެތެރެއިން އަންނަނިވި ބާވަތުގެ މުޢާމަލާތު ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ސިވިލް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[30]

- ސިވިލް ކޯޓަށް މަދަނީ މުޢާމަލާތުގެތެރެއިން މުދަލާއި ގޯތިގެދޮރާއި، ތަރިކައާބެހޭ މުޢާމަލާތު؛
- ވާރުތަވުމާބެހޭ މުޢާމަލާތްތަކާއި، ތަރިކައިގެ މުޢާމަލާތުގެތެރެއިން ބައިބެހުމާއި ލިބޭ މުޢާމަލާތު؛
- ހިބަ ނުވަތަ ދިނުމަކުން ދިނުމުގެ މުޢާމަލާތު؛
- އެއްގަމުގެ ހަމަޖެއްސުމާއި، ބަދަލުދިނުމާއި، ވަގުފާއި، ވަޞިއްޔަތުގެ މުޢާމަލާތު؛
- ގޯތިގެދޮރާބެހޭ މުޢާމަލާތްތަކާއި، އެކަކަށްވުރެ ގިނަމީހުންނަށް ލިބިގެންވާ ގޯތިގެދޮރާއި، މުދާ ވަކިކޮށްދިނުމުގެ މުޢާމަލާތު؛

26- ކުރީގެ ހަވާލާ 47(ބ)(ރ)

27- ކުރީގެ ހަވާލާ 47(ހ)

28- ކުރީގެ ހަވާލާ 47(ނ)

29- ކުރީގެ ހަވާލާ 46

30- ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު) 57(ހ)

- ހޯދައިގެން ގެންދާ ތަޢުލީމާބެހޭ މުއައްސަސާތައް؛

- އިޤްތިޞާދުކުރުމާއި، ވިޔަފާރިއާއި، ޚިދުމަތާބެހޭ މުއައްސަސާތައް؛

- ސަރުކާރާއި ސަރުކާރުތުން ފަރާތްތަކާއި އަމިއްލަ ފަރާތްތަކާދުރުގައި ވެވޭ އެއްބަސްވުންތަކާގުޅު ޚިލާފުއުފުރިގެން ނުވަތަ އެއެއްބަސްވުންތަކާ ޚިލާފުވެގެން ހުރިހާ މުއައްސަސާތަކާއި، ހަޖުރުކުރުމުގެ މުއައްސަސާތައް؛

- ދަރަނީގެ މުއައްސަސާތަކާއި، ޝަރީޢަތުން ނަގާ ޤަރާރުތަކާ ފައިސާ އަތުލުމާބެހޭ މުއައްސަސާތަކާއި، ކުންފުނިތަކާބެހޭ ގާނޫނުގެ ދަށުން އުވާލުމަށް ހުރިހާ ކުންފުނިތަކާބެހޭ މުއައްސަސާތައް؛

- މަސައްކަތަށް ނުވަތަ ތަޢުލީމަށް އަމުރަމަޤުއްސުމަށް ނުވަތަ ހަމަޖެއްސުނުވައިވާ އަދި ނުރާގެން ހުރިހާ މުއައްސަސާތައް؛

- އެކިއެކި ފަރާތްތަކަށް ލިބޭ މަދަނީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ހުށަހަޅާ މުއައްސަސާތަކާއި، ގޮތުނީ ބާރުއެޅް ނުޖެ ނުވަތަ ގޮތުންގާ ހިޔާލުން ބަދަލުކޮށްގެންފައިވާ މިހާރު އެ ބަދަލުން ދަވާޢިދުކުރުން އަންގާ ކަމާބެހޭ ކުންފުނި ނަރު އަދިވަނަ ހަމައަރުކުރުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ބަންދުކުރުމުގެ ސަބަބުން ގޯސްވެއްޖެ 58 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ބަދަލު ހޯދުމަށް އުޅި ހުށަހަޅާ މުއައްސަސާތައް؛

- އަމަލުހިންގާ ބަންޑްވެގެން ހުށަހަޅާ މުއައްސަސާތަކުގެ ބޭރުން އަމަލް ދިނުމަށްފައިވަން ފުރިސަ، ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:-22/2010) ގެ ޖަދުވަލު 1 (އެކެއް) ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ބާވަތުގެ މުއައްސަސާތައް؛

- ސަރުކާރާއި، ސަރުކާރު ނޫން ފަރާތްތަކާއި، އަމިއްލަ ފަރާތްތަކުގެ ދެމެދުގައި ވެވޭ އެއްބަސްވުންތަކާއި ބިމާއި ރަޖިސްޓްރީކުރުމުގެ މުއައްސަސާތަކާއި، ހިމަނަ ޢާމު އާބާދީއާއި އެހެނިހެން ލިޔުންތައް ރަޖިސްޓްރީކުރުމުގެ މުއައްސަސާތަކާއި، ސަރުކާރުގެ އެހެން ޚާއްޞަކޮށް ތަސްދީޤުކުރުމަށް ހަމަޖެހިފައިވާ ލިޔުންތައް ފިޔަވައި، އެންމެހައި ލިޔުންތައް ތަސްދީޤުކުރުމުގެ މުއައްސަސާތައް؛

- ސިވިލް ކުންފުނީގައި ބަޔާ މުއައްސަސާތަކުގެ ބާވަތުގައި ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:-22/2010) ޖަދުވަލު -1 (އެކެއް) ގައި ބަޔާންކުރެވިފައި ނުވާ އެހެނިހެން މަދަނީ މުއައްސަސާތައް؛ މިއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ސިވިލް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ޚާއްޞަ އިޚްތިޞާޞްގެ ތެރޭގައި ބޭރުގައުމުތަކުގެ ހުކުމް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަލައިގަނެ ތަންފީޛުކުރުމުގެ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވަނީ ހަމައެކަނި ސިވިލް ކޯޓަށެވެ.[31]

މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓު

މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓަކީ މަދަނީ އަދި ޖިނާއީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓެކެވެ. މަދަނީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ މައްޗުގެ އިޚްތިޞާޞް މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓަށް ލިބިގެންވަނީ ކުޑަދަރަޖައިގެ ވާދަވެރިވުން ނުވަތަ ޚާއްޞަ ކޯޓު މަދަނީ ކުދި މައްސަލަ ބެލުމުގެ މައްޗުގެ އިޚްތިޞާޞް ކޯޓަށް ދޫކޮށްފައިވެއެވެ.[32]

- އުކުޅުވުން ނިސްބަތްވާ ޖުޑީޝަލް ދާއިރާގައި ހިންގާނުލެވުނު މަދަނީ މައްސަލަތަކުގެ ދަޢުވާތަކާއި ފެމިލީ ކޯޓުން ބަލާއިރު ދަރިންގެ ޚަރަދު ލިބޭ ފެނުން މައްސަލަތައް؛
- ޤާނޫނު އަސާސީގެ 43 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ މައްސަލަ ބެލުން؛
- ޤާނޫނު އަސާސީގެ ދެވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރާ އަސާސީ ޙައްޤުތަކާއި މިނިވަންކަމާއި އެއްވެސް ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚިލާފަށް އިންސާފުލިބި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް ބެލުން؛
- ބަންދުން ދޫކޮށްލުމަށް ހަބިއަސް ކޯޕަސް ބަންދުކުރުމުގެ ޤާނޫނު އަސާސީގެ 58 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ބަދަލު ހޯދުމަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް؛
- އެއްބަސްވުންތަކާއި ޚިލާފަށް ކުރާ ޢަމަލު، އަދި އެއްބަސްވުންތަކާއި ޙަރަކާތްތަކުގެ ތަންފީޛުކުރުން؛
- އިދާރާގެ ބޯޑުމާއި މުވައްޒަފުންގެ، އިދާރާގެ ނިޒާމު މައްސަލަތައް؛
- އިދާރާގެ ޙައްޤުތަކުގެ މައްސަލަ މިއެވެ.

---

[31]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 395

[32]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު) 66(ހ)

ބާބު 03

މަދަނީ މައްސަލަ ތަކުގައި

ލިބިގެންވިދާނެ ފަރުވާ

ތަޢާރަފު

މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ތަފާތު ގިނަފަރުވާތަކެއް އެދިވިދާނެވެ. މައްސަލާގައި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ފަރުވާ ބަޔާންކުރަނީ ކޯޓުގެ ހުކުމުގައެވެ. އާންމުކޮށް ހުކުމުގައި ކަނޑައަޅާ ކަންކަމަށް ވިޔަނީ ކޯޓުން އަމުރުކުރާ ކަންކަމެވެ. މައްސަލާގައި ދައުވާ ކުރާފަރާތުން އެދޭފަރުވާ ދައުވާ ފޯމުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.

ކޯޓުން ކުރާހުކުމް މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމެއްގައި ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ފުރާގެ އަޑުއެހުމުގައި ނެރުވިދާނެވެ. މިގޮތުން ވަގުތީފަރުވާއާއި ތަރުތީބުކުރުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރުވެސް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ކޯޓުން ފަރުވާ ދޭއިރު ފަރުވާ ދޭންވާނީ އިސްތިޤްރާރުވާގޮތަށް ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށެވެ. އިންސާފު ހާސިލުކުރުމުގެ ނަމުގައި ހިތުހުރި އަމުރެއް ނެރުމުގެ ބާރެއް ކޯޓަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ.[1]

ދަރަންޏާއި، ބަދަލު ލިބުނީ ޤާނޫނީ ހައްޤުތަކުން އަދައިގެންފައިވާކަން ސާބިތުވާނަމައެވެ. ޢަދާލަތު ވަކިއިންސާފުގެ ފަރުވާ/equitable remedies ފަދަ ކަމެއް ތަޢުމީމުކުރުމާއި، ކަތީބުކުރުމާއި، އެއްބަސްވުންތަކާ ދުރިގެން ވަކިގޮތަކަށް/specific performance އަމަލުކުރުވުމަށް އަންގުމާއި، ތަސްޙީޙު/rectification ނުވަތަ ސަތުރަ ކުރުމާއި، ހިސާބު ނުވަތަ ނަޤުދުކުރު /account މުގެ ފަރުވާއަކީ ދެވޭން އާންމުކޮށް ފަރުވާއަކީ އެކަށީގެންވާ ޢަދަދަކަށް ނުވަތަ ދޭން ޤާނޫނީ ފަރުވާއެއް ކޯޓުގެ ތަޤްދީރު ބަލަހައްޓައިގެން ދެވިދާނެ ފަރުވާތަކެކެވެ.

އެދޭފަރުވާ

ކޯޓުގައި އެދޭފަރުވާ ފިޔަވާ އެހެންފަރުވާއެއް ނުވަތަ ތަފާތު ފަރުވާއެއް ނުވަތަ އިތުރުފަރުވާ ފަރުވާގެ އިތުރަށް އެހެންފަރުވާއެއް ނަގައިދީގެން ނުވާނެކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މުއްދަތު ނަމްބަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[2] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ހަސްމު އެފަރުވާއަކަށް އެދިފައި ނުބައްދަލުވެސް ދައުވާކުރާ ހަސްމަށް ހައްޤުވާ ފަރުވާއެއް ކޯޓަށް ނަގައިދިވިދާނެ ކަމަށް މުއްދަތު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[3] މިއާއެކަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި

[1]- Wicks v Wicks [1999] Fam 65 at pp. 76-8 and 88-9

[2]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 39

[3]- UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17)PART 16 Rule 16.2(5) The court may grant any remedy to which the claimant is entitled even if that remedy is not specified in the claim form.

އެދިފައިވާ ފަރުވާ ނަގައިދިނުން މުޖުތަމަޢުގެ މަސްލަހަތަށްފައިދާވާ ކޮށްގައި އެދިފައިވާ ފަރުވާއެއް ނަގައިދިނުމަކީ ނިންމައިދޭން ނުވާނެވެ.

ހުކުމުގެ ނަތީޖާ

ރެސް ޖުޑިކާޓާ

ކޯޓުގެ ހުކުމެއް ކުރާތިރިޔަންފުރިގެން ހުކުމުގެ ރެސް ޖުޑިކާޓާ ހިނގަން ފަށާނެވެ.[4] ވީމާ އަމުރުއެއްގައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެގެން ދެފަރާތުން ދަޢުވާ ފަސްކުރާ ހާލަތު ހިމެނޭގޮތުން އަމުރު ނެރެވުނުކަން ފެނިގެން މައްސަލަ ނިމުނުދުވަހުން އަމުރުގެ ރެސް ޖުޑިކާޓާ ދުލިއްބަންފަށާނެވެ. ކޯޓުން މައްސަލަ އަންބާރާ ގެންދިއުމަށްފަހުގެ ފަސް ވީމާ އަމުރުގެ ބާރު ހިނގާނެކަމަށް ނިންމައިފިނަމަ ރެސް ޖުޑިކާޓާ ދުލިއްބަންފަށާނެވެ.[5]

އިނގިރޭސި ލިބިގެންވާ ކޯޓަކުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ ފަސާދާ ނިންމަވުން ގޮސް ނިންމުމެއްކަމަށް ދޮގުކަށަވަރުވެސް އެމައްސަލައިގެ ރެސް ޖުޑިކާޓާ އެމައްސަލައިގެ ހަސްމުންގެ މައްޗަށް ދުލިއްބަންފަށާނެވެ.[6]

ނިހާއީވުން

ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް ނިހާއީ ވުން ބިނާވެގެންވަނީ ހަތަރު ޝަރުޠެއްގެ މައްޗަށެވެ.

1. ހުކުމެއްގެ ނުވަތަ އަމުރަކާ ގުޅިގެން ސިވިލް އަސަރުކުރާ ހަސްމުންކަކުގައި ނުހިމެނޭ ތިންވަނަ ފަރާތަކަށް ހުކުމަށް ނުވަތަ އަމުރަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. ވީމާ މައްސަލައިގެ ނިޔާގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ކޯޓުގެ އަމުރުގެ ސަބަބުން ސިވިލް ގޮތުން އަސަރުކުރާ ހުރިހާ ފަރާތެއް ހަސްމުންގެ ގޮތުގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.[7] މިފަދައިން ހިމަނާފައިވާނަމަ އެއީ finality/ނިހާއީ ހުކުމެއްކަމަށް ނުބެލެވޭނެވެ.
2. އެއްވެސް ކުށެއް އޮތްނަމަ އެކުށެއް އިސްލާހުކުރެވޭނެވެ. މިފަދައިން ކުށް އިސްލާހުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ ކުރިން ހުކުމަކީ ނިހާއީ ހުކުމެއް ކަމަށް ނުބެލެވޭނެވެ. ހުކުމުގައި ކުށެއް އޮތްނަމަ 7 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ހުކުމު އިސްލާހުކުރުމަށް ހުށަހަޅައި އިސްލާހުކުރެވޭނެވެ.[8]

[4]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 263(ހ)
[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 249 އިން އިސްތިންބާތު ކުރެވުނު
[6]- Watt v Ahsan [2007] UKHL 51, [2008] 1 AC 696
[7]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 81(ހ)(2)
[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 266(ހ)

3. އިސްތިއުނާފު ކުރުމަކީ ލިޓިގޭޝަނާ ހައްޤެކެވެ. އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވެ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ އެންމެހައި ފުރުޞަތު ގެއްލިފައިވާނަމަ ނުވަތަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ އެންމެހައި މަރުޙަލާތަކެއް ނިމިފައި ނިހާއީ ހުކުމެއްކަމަށް ނުބެލެވޭނެވެ.[9]

4. ދަރަނިވެރިޔާ ދޭންބޭނުން ކޮންމެ ފަރާތް ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދިނުން ހުއްދައެވެ. ވީމާ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ގޮތުން ހިފަހައްޓާ މުދާ ވިއްކުން ހުއްޓުވުމަށް އެދިވިދާނެވެ.[10] އެފަދަ ނިންމުމަކީ ނިހާއީ ނިންމުމެއްކަމުގައެވެ.[11] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މައްސަލަތަކަށް ބަލާއިރު ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމަކާ ދޭތެރޭ ދަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް އެދި ހުކުމްކުރި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ. އެގޮތުން އިސްޓޭލް މަސްހޫގެ ގޮތުގައި ދައްކާ އަދަދާއި، ބަލާފައިވާ އިންސްޓޯލްމަންޓުގެ މިންވަރުތަކަށް ބަދަލުގެނައުމަށް އެދިވިދާނެވެ.[12]

މިއިން ކޮޅެއް ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރަކީ ނިހާއީ ނިންމުމެއްކަމަށް ނުބެލެވޭނެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ނިހާއީ ނިންމުމެއްކަމަށް ބަލާނީ އެނިންމުމަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް އެޕްލިކޭޝަން ނުވާނަމައެވެ.

މަސައްލަ ނިމުމަކަށް އައުން

ހުކުމުގެ ތެރެއަށް ދައުވާ ބިނާވެފައިވާ ސަބަބު ވަދެގެންދާނެވެ. (Merger of cause of action into judgment) ވީމާ އަދުލުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ މަސައްލާގެ މައްސަލައިން އެހެން ދައުވާއެއް ހުށަހަޅައެއް ނުވާނެވެ. މައްސަލައާއެކީ ދައުވާކުރާ ވަކި ދެސަބަބެއް އެކުލެވިފައިވާނަމަ، ހުކުމުގައި ތިބިގެންވެފައިވާ މައްސަލައިގެ ހުކުމުގެ ދައުވާ އެސަބަބު ދިމާވެއްޖެނަމަވެސް. މިސާލަކަށް އެއްބަސްވުމާ ގުޅުންހުރި ދައުވާގެ ހުކުމުގެ ދަރަނި އެއްބަސްވުމާ ގުޅުންހުރި ބަޔަރުގެ/tortious claim ދައުވާ ވަކިގޮތުން ނުކުރެވޭނެ. ކާމިޔާބު ވެފައިވާ ދައުވާއާއިގެ ސަބަބުތައް އެކުއެއްކޮށްފައިވާނެވެ. އެބަސް މާޖަ/Merger ނުކުރެވޭނެވެ. ވީމާ ދަރަނިގެ ނުވަތަ ކުރިމަ ވަކި ބައިބައިކޮށް ދުއްވައިކުރުން އިތުރު އިންސާފުވެރިކަމެއް ދައުވާކުރުމަށް ހުރަހެއް ނާންނާނެވެ. ބަލާނީ ދިރާސާކޮށްގެ މައްސަލަ

---

[9]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 280(ހ)(ށ)(ނ) އާއި ގަވާއިދުގެ 283(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)(ބ) އަދި 292(ށ)

[10]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 383(ހ)(ށ)

[11]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 384(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)

[12]- UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17)PART 40 Rule 40.9A (2) Where a judgment or order has been given or made in the County Court for the payment of money, the creditor or, as the case may be, the debtor may apply in accordance with this rule for a variation in the date or rate of payment. (3) The creditor may apply in writing, without notice being served on any other party, for an order that the money—(a)if payable in one sum, be paid—(i)at a later date than that by which it is due; or(ii)by instalments; or(b)if already payable by instalments, be paid by the same or smaller instalments,and the court officer may make an order accordingly, subject to paragraph (4).(4) If no payment has been made under the judgment or order for 6 years before the date of the application, the court officer must refer the application to the District Judge.

ބިނާވެފައިވާ ދައުވާގެ ހަޤީޤަތްތަކުގެ މައްޗަށް ކޯޓުން ކުރާ ހުކުމް ޖަމާ ނުވަތަ މާޒީނުކުރެވޭނެއެވެ.[13] ތަކުރާރުކުރުމުގެ އުސޫލުގެ

ޚުލާޞާ މިއުސޫލާ ގުޅޭ އުޞޫލު ތަފްސީލުތައް ބާބު 31 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު/Res judicata

ދައުވާގެ ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ނިހާއީ ހުކުމެއް ކޮށްފައިވާނަމަ އެމައްސަލައިގެ އެކޯޓަށް ނުވަތަ އެހެން ކޯޓަކަށް އަލުން

އެމައްސަލައެއް ހުށަހަޅައެއް ނުލެވޭނެއެވެ.[14] މިފަދައިން ދައުވާކުރުމަކީ ނިމުނުކަމެއް ދައުވާ ކުރުން ހުއްޓުވުމަށް އަޅުން

ނުވަތަ ތަސްދީޤު ނާޅާށެވެ. (ކުރިން ހުކުމެއް ކޮށްފައި އޮތް މައްސަލައެއް ބަލާނުލެވޭނެއެވެ.) މިގޮތުން ހުއްޓުވުގައި

ބިން ވައްޓަރެއް ހިމެނެއެވެ.

ފުރަތަމަ ވައްޓަރަކީ މަދުދުދު ސުޓޮޕެލް ގެ އުސޫލެވެ. މިއީ ކުރުމުގެ ތަރައްގީ ދައުވާ ބިނާކުރި ސަބަބުތައް ވަރުގަދަން

ދިޔުމުގެ އުސޫލުގެ ދަރަން ދައުވާކުރި މަހައްލު ނުވަތަ ހައްލުއެދިފައިވާ ކަމަކަށް ނިމުން އައިސްފައިވުމެވެ.

ދެވަނައީ ދައުވާކުރި ސަބަބަކަށް ނިމުން އައިސްފައިވުމެވެ. މިއީ އެޑުވާޑަސް މަޔާޅަ ހިލަޕޮޅި ގޮތުގައި ލިބިގެންފައިވާ

ހުކުމެއް ލިބިގެންފައިވާ ދައުވާތަކެއް ފެހާ އެހެން ދައުވާތަކަށް ނިމުމުގެ/finality އައިސް ޒަސްބާތުގައި ނިންމުމެއް

ނިންމާފައިވާ ކަމަކަށް ނުވަތަ ނިންމުމެއް ފުރުސަތު އޮތުމަށް އެޅޭކަމަކަށް އަޑުން ގޮތުކަނޑައެޅުން މަސާލަތްތަކެވެ.[15]

ބިންވަރައި ވާޒާރަށް ނިމުން އަހުލު އުސޫލެވެ. ކުރިން ދައުވާގެ ހަސްރުނުނަން ވިމިލުން މައްސަލައިގެ ތެރެއިން

ބަލައިގެ ގޮތުގައި ހިމެނުނު ނުކުތާއެއް ކަނޑައެޅިފައިވާނަމަ ބިލިލާ ނުކުތާ އަލުން ގޮތެއް ކަނޑައެޅޭނެއެވެ.[16] މިއުސޫލު

ތަޖުރިބާ ކުރާކުރި ދިފާއުތަކުގެ މައްޗަކުވެ. އެދިފާއުތަކަށް ރައްދު ވާޒާތަކަށް ކުރުގަބިލިއަސް ވާޒާ ނުވަތަ ރައްދު

ހަޤީޤަތްތަކުގެ ހާޒިރު ނަތީޖާ ކުރުގައި ލިއަސްފައެވެ.[17] އިސްތިސްނާ ދޫކުރަނީ ތަކުރާރުގެ އިތުރު ތަފްސީލުތައް 31

ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

[13]- Balgobin v South West Regional Health Authority [2012] UKPC 11, [2013] 1 AC 582

[14]- މަރަނީ އިޤްރާރުގެ މައްސަލާ (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 50

[15]- Arnold v National Westminster Bank [1991] 2 AC 93 and R (Coke-Wallis) v Institute of Chartered Accountants in England and Wales [2011] UKSC 1, [2011] 2 AC 146,

[16]- Mills v Cooper [1967] 2 QB 459 per Diplock U at pp. 468-9

[17]- Humberclyde Finance Group Ltd v Hicks (2001) LTL 19/11/2001

ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޮށްފައިވާ

ހުކުމް

ހުކުމްތަކުގެ ތެރެއިން ގިނަ ނިސްބަތަކީ ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކުރެވޭ ހުކުމްތަކެވެ. ފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުކުމް ކުރާ ފައިސާވީ ދަރަންޖެހޭކަމެވެ. ނުވަތަ liquidated sum/އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމުން ނަގައިދޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލަކަށެވެ.

<u>އަގައިކަށްޖުން</u>

ދެފަރާތަކުން އެކަކު އަނެކަކުގެ މައްޗަށް ފައިސާ ހުރުމުގެ ދަރަނިވާއެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ ހުކުމްކުރާއިރު ހުކުމް ކުރަންވާނީ ބޮޑު އަދަދުން ކުޑި އަދަދު ކަށްޖުމަށްފަހު ބާކީވާބައި ދެއްކުމަށެވެ. އަގައިކަށްޖުމުގެ އުސޫލު މައިގަނޑު ގޮތްގައި ބިނާވެފައިވަނީ ގާނޫނީ އަގައިކަށްޖުމާއި، އަދާކުރުމުގެ ހަމައިން އަގައިކަށްޖުމުގެ އުސޫލުގެ މައްޗަށެވެ. ދައުލަތަށް ދަރަނީގެ ދައުލަތުން ނަމަ ބޭނުން ކުރެވޭނީ ގާނޫނީ އަގައި ކަށްޖުމުގެ އުސޫލެވެ. އެއީ އެއްޗެހިމުދަލާބެހޭކަން އުފެންވެފައިވާ ދަރަނިކަމުން ވިއްކާ އަދި އުނދުން ދަރަނިޖެހުމަކަމުން ވިއްކާ މުހިއްމެވެ.[18] ޕްރޮޕަރޓީއިންސާފު ދިޔައުމާ ނުވަތަ ޕްރޮޕަރޓީގެ ހަވާލުން އަގައިކަށްޖުން ހުއްދަކުރެވޭނީ ތަފާތު މުއާމަލާތްތަކުން އުފެންވެފައިވާ ދަރަނިންޖެހޭ، ކޮންމެވެސް މިންވަރެއްގެ ގޮތުގައި ކަރުދާސްކޮށްފައިވާ ބޭނުމަކަށްދޭއި އަގައިކަށްޖުން އިންސާފުވި ނަމާނަފަތާ ދެއްކުމަކަށްވާކަން އުފެންވެފައިވާ ދަރަނި އަގައި ކަންޖެހޭކަމެވެ.[19] ޕްރޮޕަރޓީގެ ހަމައިން އަގާކަށްޖުމުގެ ދިޔާއު ބިލު އޮތް އެކްސްޕްރެސްކޮށްދީ ގެޔާ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ބޭނުމުގެ ނިޔަމެވެ.[20] އެއްބަސްވުންތަކާ ގުޅުމުގައި ނުވަތަ ކޮންމެހެން ގުޅުމުގައި ދަރަނި ތަފާތު ކުރެޗުގެ ތެރެއިން ކަންޖެހޭ އަގައި ކަށްޖުން މަސާކަތުގައި ހުށަހަޅާފައެވެ. އެބަޔާ ކުރުވިދާނެކަމެވެ.[21] އަގައި ކަށްޖުމުގެ ދިޔާއު ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 13 ގައި ބަޔާން ކޮށްފައިވާނެވެ.

[18]- Hanak v Green [1958] 2 QB 9 per Morris LJ at p. 17; Axel Johnson Petroleum AB v MG Mineral Group AG [1992] 1 WLR 270; B. Hargreaves Ltd v Action 2000 Ltd [1993] BCLC 1111

[19]- Federal Commerce and Navigation Co. Ltd v Molena Alpha Inc. [1978] QB 927 at pp. 974—5 and Goff LJ at p. 987, point not considered on appeal; Geldof Metaalconstructie NV v Simon Carves Ltd [2010] EWCA Civ 667, [2010] 4 All ER 847

[20]- (Nova (Jersey) Knit Ltd v Kammgarn Spinnerei GmbH [1977] 1 WLR 713

[21]- Coca-Cola Financial Corporation v Finsat International Ltd [1998] QB 43; Re Kaupthing Singer and Friedlander Ltd [2009] EWHC 740 (Ch), [2009] 2 Lloyd's Rep 154

ގެއްލުން

ގެއްލުމަކީ ޤާނޫނީ ހައްޤުގެ ބަދަލުގައި ނަގައިދެވޭ ފައިސާއެކެވެ. compensatory damages/ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއަކީ ކުރުގެ ބަދަލުގެ ގެއްލުމުގައި ނުވަތަ ފައިސާއެއްގެ ގެއްލުމުގައި ނަގައިދެވޭ ފައިސާއެކެވެ. ޢާއްމުކޮށް ގެއްލުންތަކެއް ލިބިފައިވާނަމަ ބަދަލުގެ ފައިސާގެ މިންވަރު އިތުރުކުރުމަށް/aggravated damages ހުކުމް ކުރުވާން ކަމެވެ. އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްގައި ދައުލަތުގެ މަސްލަހަތުގައި ލިބޭފަރާތުގެ ޢަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުގެ ނިސްބަތުން ނަގައިދެވޭ ބަދަލު ނުވަތަ ނިސްބީ ގެއްލުން/exemplary damages ގެ ގޮތުގައި ފައިސާގެ މިންވަރެއް އިތުރު ކުރުވިދާނެވެ. އަދި ހަމައެކަނި އެއްބަސްވުމާ ހަވާލުވުގެ ސަބަބުން އެއްބަސްވުމުގައި ބަޔާންކޮށް ފައިވާ ގޮތުގެ މަގުން ނަގައިދެވޭ ބަދަލެއްގެ/liquidated damages ގޮތުގައި ފައިސާ ނަގައިދެވިދާނެވެ. މާލީގެއްލުމެއް ލިބިފައި ނުވާނަމަ ހައްޤުކަން އަދަބުގެ ބަދަލެއްގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭ ކުޑަ އަދަދެއްގެ/ nominal damages ބަދަލެކެވެ. މިއަށް ރަމްޒީ ބަދަލު މިހެން ކިޔައިދެނެވެ.

ރަމްޒީ ގެއްލުން

މިބަދަލަކީ ޤާނޫނީ ހައްޤުކަން އަދާއިގަތުމުގެ ސަބަބުން މާލީގެއްލުމެއް ލިބިފައި ނުވާހާލަތުގައި ނަގައިދެވޭ ބަދަލު ނުވަތަ ރަމްޒީ ގެއްލުން/nominal damages އަށް ނަގައިދެވޭ ބަދަލެވެ.[22]

ހަޤީޤީ ގެއްލުމެއް ވެފައި ނޯވެފައި ސަރުބުއްކަމަށްވާނަމަ، މާލީ ގެއްލުމެއް ލިބުނުކަން ސާބިތުކޮށް ނުދެވިއްޖެނަމަ ދައުވާ ސާބިތުނުވުން އެއީ ނުކުންނާނެ ނަތީޖާއެވެ. ހަޤީޤީ ގެއްލުމެއް އެބަހީ މާލީގެއްލުމެއް ވެފައިވާކަން އެންމެ ޔަގީންކަން ނުވާނަމަ، ސާބިތުކޮށްދެނީ ދަޢުވާ ކަނޑައަޅާ ސާބިތުވުމަށް އެއްވެސް ގާތުގައި ވުރެ ކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ކުޑަ އަދަދެއްގެ ބަދަލެއް ދިނުމަށް ނަގައިދިނުން ބޭނުންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ހުއްދަނެތި ގޮތުގައި މިލްކުގެ ބިމަކަށް ވަދެވުން ނުވަތަ އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުން. އެފަދަ ހާލަތުގައި މާލީގެއްލުމެއް ލިބިފައި ނުވެދާނެ.

އިތުރު ގެއްލުން

ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ޢަމަލުތަކުގެ ހުރިގޮތުން ހިތާމަ އިތުރު ހަމަލުތަކުން ނަގައިދިނުމަށް Aggravated damages/އިތުރު ގެއްލުމާ ބެހޭގޮތެވެ.[23] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކުން ބަލާއިރު މިފަދަ ބަދަލެއް ނަގައިދޭން އެދޭނަމަ ވަކިން އެކަމަށް އެދި ހުށަހަޅަން ވާނެވެ.[24]

[22]- The Mediana [1900] AC 113 (Owners of the Steamship "Mediana" and Owners, &c. of the Lightship "Comet." [1900] UKHL J0213-2)

[23]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) GLOSSARY “aggravated damages” Additional damages which the court may award as compensation for the defendant’s objectionable behavior

[24]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 16 Rule **16.4**—(1) Particulars of claim must include—(c)if the claimant is seeking aggravated damages(GL) or exemplary damages(GL), a statement to that effect and the grounds for claiming them;

އިތުރު ގެއްލުމާއި، ޢަމަލުތަކާގުޅިގެން އަދަބެއްގެ ގޮތުގައި ނަގައިދެވޭ ބަދަލު/exemplary damages އާއި ދެމެދުގައި ތަފާތެއް ހުރެވެ. އެކަމަކު އެކަށީގެންވާ މައްސަލަތަކުގައި މިބާވަތުގެ ގެއްލުންވެސް ނަގައިދެވެއެވެ. މިބަދަލު އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ނަގައިދެވޭ ބާރުގެ ބޭނުންކޮށްގެން އިމާރާތެއް ނުވަތަ ބިމަކުން މީހަކު ނުވަތަ ބަދަލު ނެގޭނެކަމުގައެވެ.

ނިސްބީ ގެއްލުން

ނިސްބީ ގެއްލުމަކީ ނަގައިދޭ ބަދަލެއް ނިސްބަތުން ގެއްލުމުގެ ލިބިފައިވާ ސަބަބުން ޢަމަލުތަކުގެ/exemplary damages ޕިއުނިޓިވް/Punitive damages ނުވަތަ ތައްދީބީ ގެއްލުމާ މިހެންވެސް ކިޔައެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން އެއްބަސްވުންތަކާ ގުޅިގެން ނަގައިދެވޭ ބަދަލެއްނޫނެވެ.[25] މިއީ ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ޢަމަލުތަކާ އެދިވަޑައިގަންނަވާ އެކަމާމެދު ނުރުހުންވެރިކަން ދައްކައިދޭ ބަދަލެވެ.[26]

ކުރިން މިބަދަލު ނަގައިދެވޭނީ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައެވެ. މިބަދަލު ދެވެނީ މައިގަނޑު ތިންބައިގައެވެ. އެއީ ދައުލަތުގެ މުވައްޒަފުންގެ ހުއްދަތުން އަނިޔާވެރި/oppressive, arbitrary ނުވަތަ ޤާނޫނާޚިލާފު ޢަމަލުކުރުމާއި، ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އިތުރަށް ސަމާލުކަމާ ބަދަލާއި، ނިސްބީ ގެއްލުމުގެ ގޮތުގައި ފައިސާގެ ނަގައިދިނުން ގާނޫނަކުން ބަދަލާއި މިއީން ބައެވެ.[27] މިއީ ސްޓެޓިއުޓަރީ އުސޫލުގައި މަސައްކަތް ކުރުން އޮވެފައިވާއެވެ.[28] ވީމާ ނިސްބީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ކޯޓުގެ ހާލަތްތަކުގައިވެސް ނަގައިދިނުމަކީ ...

ލިކުއިޑޭޓެޑް ގެއްލުން

އެއްބަސްވުމަކީ އިލްތިޒާމުތަކުގެ ސަބަބުން ނަގައިދޭފަދަ އެއްބަސްވުމުގައި ބަޔާންކޮށް ހުރި އަދަދު

ލިކުއިޑޭޓެޑް ގެއްލުމުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭ ބަދަލަކީ/Liquidated damages. މިގޮތަ ގެއްލުމަކީ އެއްބަސްވުމާ

ހުށަހަޅާ ފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ނަގައިދިނުން އެއްބަސްވުމުގައި ބަޔާންކޮށް ބަދަލެވެ. މިސާލަކަށް އެއްބަސްވުމަށް

އަމަލުކުރުން ހިނގާ ދުވަސްތަކަށް ދިނުމަށް އެއްބަސްވާފަދަ ގޮތަ ވަގުތެއް. އެއްބަސްވުމުގައި ވަކިކަމަކަށް އަމަލު

ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭނެކަމަށް އަންދާޒާކުރެވޭ ގެއްލުމުގެ މިންވަރަކީ ގެއްލުން އިތުރުވާނަމަ

އެމިންވަރުވެސް ލިބިގަނެވޭ ލިކުއިޑޭޓެޑް ގެއްލުމުގެ ގޮތުގައެވެ.

[25]-O'Gilvie Minors v. United States 519 US 79 (1996) *and* Honda Motor Co. v. Oberg 512 US 415 (1994).

[26]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) GLOSSARY exemplary damages - Damages which go beyond compensating for actual loss and are awarded to show the court's disapproval of the defendant's behaviour

[27]- Rookes v Barnard [1964] AC 1129

[28]- AB v South West Water Services Ltd [1993] QB 507

އެހެން ގޮތަކަށް އެއްބަސްވުމުގައި ޝަރުޠެއް ހިމަނައިފިނަމަ އެބެލެވޭނީ ޕީނަލްޓީ/penalty clause ޝަރުޠެއް
ޖަޒާއީގެ ޝަރުޠެއްކަމުގައެވެ. އަދި ގެއްލުން ލިބުނު ފަރާތަށް ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ދައުވާ ކުރުމުގެ ހައްޤު
އޮންނާނެވެ.

ގެއްލުމުގެ ބަދަލު

ގެއްލުމުގެ ބަދަލު/Compensatory damages ދެބައިކަށް ބެހެއެވެ. ފުރަތަމައީ pecuniary damages/
ނަގްދީ ގެއްލުން ނުވަތަ މާލީގެއްލުމުގެވެ. ދެވަނައީ non-pecuniary damages/މާލީގެއްލުންނޫން ގެއްލުމުގެވެ.
ނަގްދީ ނުވަތަ މާލީ ގެއްލުމަކީ ހިސާބުކުރެވޭ މާލީގެއްލުންތަކެވެ. މާލީނޫން ގެއްލުންތަކަކީ އާންމު ގޮތް ހިއަނިގި އާންމު
ގެއްލުން/ ‘general’ damages އެވެ. މިގެއްލުންތަކަކީ ދައުވާކުރާ މީހަކަށް ހުއްދަކުރެވޭ ޖުމުލަތަކުގެ ސަބަބުން
ނުވަތަ ގެއްލުން ލިބުނިވި ޖުމުލައެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުމެވެ.

ކޯޓުން މާލީނޫން ގެއްލުންތަކުގެ ވަޒަންކޮށް ނަގައިދޭނީ ތަހައްމަލުކުރަންޖެހުނު ވޭނާއި، ބުރަކަމާއި ވަޒަންކޮށް އެކަމަށް
އެކަށީގެންވާ އަދަދަކަށެވެ. ހަރަކާތްތެރިކަން ލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ މައްސަލަތަކުގައި ނަފްސާނީގެއްލުން ނުވަތަ މާލީގެއްލުން
ނަގައިދިނުމަށް އެދޭ މައްސަލަތަކުގައި މުސްތަޤުބަލުގައި އުޅުމުގެ ސަބަބުން ހިނގާނެ ގެއްލުން ބަލާންކަން ފަދަ
އޮންނަންވާނެވެ.

ޝަރަޙުގެ ދައުވާތަކުގައި/ tortious claims ނަގައިދޭ ބަދަލުގެ މިންވަރަކީ ޝަރަޙުގެ އަމަލެއް ހިނގައިދިޔަ މިސާ
ހުރިހާލަތަކަށް ގެއްލުމެއް ދިނުމަކަށް ނަގައިދޭ އެކަމަށް އެކަށޭ މިންވަރަކަށް ވާންވާނެވެ.[29] ބަރަޙުގެ މައްސަލަތަކުގައި
ބަދަލީ ގެއްލުމުގެ ތަފާތުވުމުން ނުލިބުނުކަމުގެ ސަބަބުން ނަގައިދޭ ބަދަލު ހިމެނޭނެވެ.[30]

އެއްބަސްވުމާ ހިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން ނަގައިދޭ ބަދަލު ދެއަސާސްއެއްގެ މައްޗަށް ނަގައިދީފައެވެ. ފުރަތަމަ އަސާސަކީ
އެއްބަސްވުމަށް ޢަމަލުކުރިނަމަ އެމީހަކު ހުންނާނެ ހާލަތަށް ގެނައުމަށް ދޭ މިންވަރަށް ބަދަލު ނަގައިދިނުމެވެ. ދެވަނައީ
އެއްބަސްވުމާ ހިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން ހިންގިޚަރަދުގެ ނަގައިދިނުމެވެ. މިއީ ބަދަލު ނަގައިދޭން ބޭނުންވާ އަސާސް
ދައުވާކުރާ ހަސްމަކަށް ބެނިފިޓުނެވެ. ނުވަތަ މިއީ އަސާސަކާއެއްގޮތަށް ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ.[31]

[29]- Livingstone v Rawyards Coal Co. (1880) 5 App Cas 25
[30]- Lagden v O'Connor [2003] UKHL 64, [2003] 1 AC 1067, overruling Liesbosch Dredger (Owners of) v Owners of SS Edison [1933] AC 449 on this point
[31]- CCC Films (London) Ltd v Impact Quadrant Films Ltd [1985] QB 16

މުދާރައްދުކުރުން

ޤާނޫނީ އަސާސް

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި މައްސަލަތަކުގެ ހުކުމުގައި ޞަރާޙަތުގައި ހުއްދަކުރާ ތިން ގޮތަކަށް މުދާރައްދުކުރުމަށް އަންގިދާނެވެ. އެކެއް:- މުދާރައްދުކުރުމަށް އަންގާއިރު އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ލިބިފައިވާނަމަ ގެއްލުމަށް ބަދަލު ދިނުމަށް އަންގުމެވެ. ދޭއް:- މުދާރައްދުކުރުމަށް އަންގާއިރު މުދަލުގެ ބަދަލުގައި އަގުދެއްކުން ބޭނުންނަމަ އަގުދެއްކުމުގެ އިޚްތިޔާރު ދިނުމާއެކު އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ލިބިފައިވާނަމަ މިހާލަތުގައިވެސް ގެއްލުމުގެ ބަދަލުދެއްކުމަށް އަންގައި ހުކުމްކުރުމެވެ. ތިންވަނަ ގޮތަކީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދިނުމަށް ހުކުމްކުރުމެވެ.[32]

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު މުދާރައްދުކުރުމުގެ ފަރުވާއަށް އެދެވޭނެ ކަމާއި، އެފަރުވާ ދެވޭނެކަން ދޭހަކުރުވާ ނައްސުތަކެއް އެބަހުއްޓެވެ. މުޖުމަލަކަށް އެގޮތުން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. 117 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (3) ގައި "މުދާ ފޯރުކޮށްދިނުމާގުޅޭ ދައުވާއެއްގެ ތެރެއިން، މުދާ ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ބަދަލުގެ މުދަލުގެއަގުދެއްކުމުގެ އިޚްތިޔާރު ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދައުވާ ފޯމުގައި ދީފައިވާ ދައުވާ" މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން 121 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި "... މުދާ ފޯރުކޮށް ދިނުމުގެ ދައުވާއެއްގައި..." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ވީމާ މުދާ ފޯރުކޮށް ދިނުމުގެ ފަރުވާ ދިނުމަކީ ކޯޓަށް ކުރެވޭނެކަމެއްކަން އެނގެއެވެ.

ތާޖިލް ކުރުން ނުވަތަ

މަނާކުރުން

ކަމެއް ތާޖިލްކުރުމަށް ނުވަތަ މަނާކުރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. މިބާރު މަދަނީއިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ކޯޓަށް ލިބިދީފައިވެއެވެ.[33] މިބާރުތަކުގެ ފަރުވާއަކީ ވަގުތީ އަދި ދާއިމީ ފަރުވާގެ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ދެވިދާނެ ފަރުވާއެވެ. މިފަދަ ފަރުވާއެއް ދިނުމުގައި ޝަރީޢަތަށް ޙައްޤު މިންގަނޑަކީ އަދުލުވެރިވުމާއި، އެކަށީގެންވުން ނުވަތަ މުނާސަބުވުމެވެ.[34] މީގެ އިތުރުން އާން އިޖުތިމާޢީ މިންގަނޑުތަކާ ހިލާފު އަމަލު ހުއްޓުވުމުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުންވެސް ތާޖިލް ކުރުމާއި، މަނާކުރުމުގެ އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[35]

---

[32]- UK Public General Acts 1977 c. 32 Detention of goods Section 3 (2)The relief is— (a)an order for delivery of the goods, and for payment of any consequential damages, or (b)an order for delivery of the goods, but giving the defendant the alternative of paying damages by reference to the value of the goods, together in either alternative with payment of any consequential damages, or (c)damages.

[33]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 242(ހ)(1)(2)

[34]- South Bucks District Council v Porter [2003] UKHL 26, [2003] 2 AC 558

[35]- އާންމު އިޖުތިމާޢީ މިންގަނޑުތަކާ ހިލާފު އަމަލުތައް ހުއްޓުވުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 11/2010) 24

ޤަސްދާއީ ގޮތުން މިބާރުގެ ބޭނުން ހިފުމުގައި މައްސަލައިގެ ވަރައިގެންވާ އެންމެހައި ކަންކަމަށް ކޯޓުން ރިއާޔަތްކުރަންވާނެ. ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ ޙައްޤުތަކާ ވަކިގޮތަކަށް ހިފެހެއްޓުމުގެ މުހިންމުކަމަށް ރިއާޔަތްކުރަންވާނެ. ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ހައްޤުތަކަށް އަރައިގަންނާ ތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ ބަލަންވާނެ. ވަކިޝާނުގެ ދަރުން އަގާ ފިޔަވަޅުއެޅުމަކީ އެގޮތުންނުން ކޯޓަށް ދިފާޢުވާ ބާރުގެ ހުދޫދުން ބަލަންވާނެ.[36]

އާންމު ހިދުމަތުގެ އޮޕަރޭޝަން ހުއްޓުވުން ނުވަތަ މަސައްކަތުގެ އަމުރަކީ އުޞޫލުން އެކަމަކު ޒުވާބުވެރިން ހުރިހައި ކަމެއް ބަލަންވާނެ. މިހެން ދެކޮޅުހެދުން މިއީ ހަމައެކަނި ބަލަންޖެހޭ ބެލުންކަމުގައި ދުނިޔޭގެ ނުވާނެ. ކޯޓުން ލިބިގެންވާ އަސްލު އިޚްތިޔާރުގެ ދާއިރާ ބޮޑުކަމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ބެލިދާނެ.[37]

މަސްއޫލުވާ ނުވަތަ ލާޒިމު ކުރުމުގެ އަމުރެއް ދިނުމުގައި ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ ކޯރިޓަރީގެ، އެކަމުގެ ކުރަންޖެހޭ ވަގުތު ބަންދުކުރަންވާނެ. މަނާކުރަންނުންޖެހެނީ ކަންކަމުން ކަމުގެ، އެކަމުން މަނާކުރަންނުންޖެހޭ ކަންއިރާކުން ފުރިހަމަކުން ބަންދުކުރަންވާނެ.

Specific performance

ޢަމަލުކުރަން އެންގުން

އެއްބަސްވުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެމަތީން އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމުތަކެއް އަދާކުރުމަށް އެންގިދާނެ. މިފަދަ ފަރުވާއަކީ ޚާއްސަ ފަރުވާއަކީ އެކަމަކު އެކަށީގެން ފަރުވާއެއްކަމަށް ނުވާހާލަތްތަކުގައި ކޯޓުން ދެވިދާނެ އަމުރާ ވަކިއިންސާފުގެ ފަރުވާއެކެވެ.

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މިފަދަ ފަރުވާއަކަށް އެދިވޭނީ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ވާޖިބާ ހިފެހެއްޓުމަށްވާނަމައެވެ. އެއްބަސްވުމަށް ޢަމަލުކުރަން ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެ. އެއްބަސްވުމަށް ޢަމަލުކުރުމަށް އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން އަމުރުކުރަންވާނީ ބިމާގުޅުންހުރި އެއްބަސްވުންތަކުގައެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ މިއީކަމުގައިވިއަސް މުދަލާގުޅޭ ގޮތް އެއްބަސްވުންތަކާގުޅޭގޮތުންވެސް ޢަމަލުކުރުމަށް އެންގިދާނެ.

ބައެއްކަހަލަ ވާޖިބުތަކާ ގުޅިގެން ޢަމަލުކުރުމަށް އެންގުމަކީ ކުރެވޭނެ ކަމެއްނޫނެވެ. މިސާލަކަށް ޚިދުމަތް ހިނގާ އެއްބަސްވުމާއި، ވަޒީފާ ނުކުރުވޭނެ އެއްބަސްވުންތަކެވެ. މިސާލަކަށް ޚިދުމަތާއި ބެހޭވެރިޔާ އެއްބަސްވުންތައް ވިއްކުމުގެ މުޢާމަލާތްތަކުގައިގެން ވަކިފަރާތަކަށް ޢަމަލުކުރުމަށް އެންގުމެވެ.

---

[36]- South Bucks District Council v Porter at [29] and [32]
[37]- bid para 27

އެއްބަސްވުމަކީ މިހާގެ ހުސްރެއް ނުވަތަ ޚިދުމަތެއް ފޯރުކޮށްދިނުން ތަންފީޒުކުރަންޖެހޭ ކޮންޓްރެކްޓެއްނަމަ ނުވަތަ އިޝްރާފު/supervision ގެ ޚިދުމަތެއް ވާޖިބުވާ ގޮތުގައި އަދާކުރަންޖެހޭ ކޮންޓްރެކްޓެއްނަމައެވެ.[38] އަމަލުކުރުމަށް އެންގެންވާނީ ދަތުވާ ހާލަތާ މިހާ ޢާންމުގެ އިޙްތިޔާރާތުތަކާއި، ވާޖިބުތައް އަދާކުރާނެކަން ޔަޤީންވާނަމައެވެ.

Rectification

ރެކްޓިފިކޭޝަން

މިއީ ރެކްޓިފައި ޤާބާލާ ވަތްއިންސާފުގެ ފަރުވާއެކެވެ. އިއްތިފާޤުގައި ރެކްޓިފައި ނުކުރެވޭނެވެ. ރެކްޓިފައި ކުރެވޭނީ ލިޔެކިޔުމެވެ. އެއްބަސްވުމެއް ރެކްޓިފައި ކުރެވޭނީ އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާކަން ދަލާލަތުކުރާ އެކަށީގެންވާ ހެކިތަކެއްނަމައެވެ. ރެކްޓިފައިކުރުމަށްފަހު މުޢާމަލާތުގެ ރިކޯޑު integral/ބައި ރެކްޓިފައިކުރަން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅުމަށް ރެކްޓިފައި ކުރެވޭނީ އެލިޔުމަކުން ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ ދެކޮޅު އެންގެން ނެތްނަމައެވެ.[39]

Rescission

ރިޝްމަކަރު ގެނައުން

މިފަރުވާއަކީ ރެކްޓިފައި އަދި ދެ ބާވަތު ވަކިއިންސާފުގެ ފަރުވާއެކެވެ. އެއްބަސްވުން ނުވަތަ މުޢާމަލާތެއް ވެފައިވާ ޙާލަތެއްގައި ކަމަކާއިގެން ކުރެވިފައިވާ އެއްބަސްވުމެއް ނުވަތަ މުޢާމަލާތެއް ބާތިލުކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އެއްބަސްވުމުގެ ދަރުން އަދާކުރަންޖެހޭ މާލީ ބޭނުމާ އަދާކުރާފައި ނުވާނަމަ ބާތިލުކުރެވިދާނެއެވެ. ކޯޓުން އެއްބަސްވުން ނުވަތަ މުޢާމަލާތު ސާބިތު/affirmކޮށް، ޙާލަތުގައިވާ ފަރުވާ ކުޑަކަމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ޢިވަޟުން ކަމުގައިވާނަމަ lieu/ބަދަލު ނަގައިދެވިދާނެއެވެ. ޙާލަތުގައި ދޮގުހުށަހެޅުމެއްގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ޙާލަތުވުން އެކުލަވާނަމަ ޙަޤީޤަތުގައި އެއްބަސްވުން ބާތިލުކުރުން ނުވަތަ ރިޝްމަކަރު ގެނައުމަކީ ހަމަޖެހޭގެ ގޮތުގައި ލިބިގެންވާނެ ފަރުވާއެކެވެ. މިފަރުވާގެ އަސާސީ މަޤްޞަދަކީ އަނބުރާ ދިރުވުމެވެ. ބަދަލުދިނުމެވެ.[40] މިއީ އާންމު ފަރުވާއެއް ގޮތުގައި ނަގައިދޭނެ ފަރުވާއެއްނޫނެވެ.

---

[38]- Ryan v Mutual Tontine Westminster Chambers Association [1893] 1 Ch 116
[39]- Persimmon Homes Ltd v Hillier [2019] EWCA Civ 800, LTL 9/5/2019
[40]- Andrew Luesley, Unravelling Smart Contracts: Smart Contracts and the Law of Rescission in Canada, 2019 19 Asper Review of International Business and Trade Law 155, 2019 CanLIIDocs 4082 pag 162

އަދަދު/ބެލުން

Account

އަދަދު ކުރުން ނުވަތަ ބެލުމުގެ ނުވަތަ ބަލައިފާސްކުރުމުގެ ފަރުވާ ދިނުމަކީ ޖަމާއަތުން މިލްކުވާ މުދަލެއްގެ ވެރި ޝާރިކުއާއި، އެޖެންޓުންނާއި އެފަދަ މަސްއޫލިއްޔަތުގައި އޮތް ފަރާތްތަކަށް އަމުރުކުރެވޭ ފަރުވާއެކެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކަށް ކޯޓުން އެކަމަށް އަދަދު ނުވަތަ ބަލަން ނުވަތަ ބަލައިފާސްކުރުމަށް އަމުރުކުރުމަށްފަހު ސަބަބުތަކާއެކު ދޭންޖެހޭނެއެވެ. މިފަރާތްތަކުން ފައިސާ ތަޙުޤީޤު އަދި ކޮބާތާ ވަގުއިންސާފުގެ ފަރުވާއެކެވެ. އަދަދު ކުރުމަށް އެންގުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތެއް ކަމަށް ނުވާނަމަ މިފަރުވާ ނުދިނުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[41] މިއިންސާފުގެ ތަރައްގީ ކުރުމުގެ އުސޫލުތަކުން ކަމަށް ބަލާ ނިސްބަތުން ވަކި ކަމެއް ނިންމާނެއެވެ. މިފަދަ އިއްތިފާޤެއް އަދި ނުވާނަމަ އެކަނިކަމުގެ ގޮތުން ކަނޑައަޅަންޖެހޭނެއެވެ.

ޖަމާއަތުން މިލްކުވާ މުދަލެއްގައި ޖަމާއަތުގެ މިލްކުވެރިންގެ ތެރެއިން އެކެއްގެ އަތުގައި ހުރި ހިޔާލުކޮށްފައި ހުރިނަމަ ތަފްސީލު ބެލުމަކުން ނުވަތަ ބަލައި ފާސްކުރުމުން މަސްލަހަތު ހޯދިދާނެއެވެ. އެހެނީގެ އަތުގައި އެމުދާހުރި މިލްކުވެރިޔާ އެހެނީގެ މުދަލަކުން ހުރިގޮތް ބަލައިގަނެވޭ ކުއްޔެއް ދައްކަންވާނެއެވެ. މިފަދަ މަސްއޫލިއްޔަތު ލިބިގަނެގެން ބަލައިފާސްކުރުމަކަށް ނުވަތަ ބަލައިފާސްކުރުމަކަށް އޭނާ ހިއްސާ/occupation rent ކުއްޔެއް ދިނުމަށް ދިމާވާ ޙާލަތުގައި ކުރެވޭނެއެވެ.[42]

ފުރަތަމަ ފަރާތުގެ އަދަދު ދެވިގެން ގެއްލުން ބަލާ ހިސާބު ބަލައިފާސްކުރުމުގެ ކުރިން އަދި ހިސާބު ބަލައިފާސްކުރުމުން ނުވަތަ ބެލުމަށް ފަހު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

[41] - Hollister Inc. v Medik Ostomy Supplies Ltd [2012] EWCA Civ 1419, [2013] Bus LR 428
[42] - Bernard v Josephs [1982] Ch 391; Dennis v McDonald [1982] Fam 63

ކަނޑައެޅުން

Declarations

ކަނޑައަޅައި ދެއްވާ ހުކުމް ނުވަތަ އިޢުލާނު ނުވަތަ ބަޔާނު ހުކުމް ދެބައިކަށް ބެހެއެވެ. އެއީ Final declarations /ހުކުމުގައި ކަނޑައަޅާ ކަނޑައެޅުމާއި، Interim declarations/ވަގުތީ ފަރުވާގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާ ކަނޑައެޅުމެވެ. މިއުޞޫލާގެ ބައެއް ތަފްސީލުތައް ޗެޕްޓަރ ރިވިއު ބާބު 70 ގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

<u>ކަނޑައަޅައި ދެއްވާ ހުކުމް</u>

ކަނޑައަޅައި ދެއްވާ ހުކުމަކީ ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ޤާނޫނީ ހައްޤު ނުވަތަ ވާޖިބާތު ސާބިތު އުފެދިއްޖެނަމަ އުސޫލުތަކުގެމަތިން އެއީ ކޯޓަށް ހުރަހެޅުމުން އެކަން ސާފުކޮށްދިނުމަށް ނުވަތަ ތަޙްޤީޤުކޮށްދިނުމަށް ނުވަތަ ކަނޑައަޅައި ދެއްވާ ހުކުމެވެ. ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުތަކުގައި މުޅިޖުމްލަ ނަގައިބުގައި މިފަދައިން ކަނޑައަޅައި ހުކުމް ދެއްވުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިދީފައިވާ ބާރެއްކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ހުރިއެވެ.[43]

މިފަދަ ހުކުމެއް ދެއްވުމުގައި އެއީ ބޭނުންތެރިކަމެއްކަމާއި، އެހެން ހާސިލުވާ ހާއްސަ މަޤްސަދެއް އޮތުމާ ބަލަންވާނެވެ.[44]

މުސްތަޤްބަލުގައި ހިނގާނެ ވަކިކަމަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ސިޔާސަތުގެ ކަނޑައަޅައި ދެއްވާ ހުކުމެއް އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްގައި މެނުވީ ކޮށްދެން ނުވާނެވެ.[45]

ކަމެއް ކަނޑައަޅައި ދެއްވުމުގެ ކުރިން ބައްލަވާ ސުވާލު:- ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ޙަޤީޤީ ދަޢުވާއެއް ނެތްނަމަ، ދެއްކުން:- ވަކިފަރާތެއްގެ ވާޖިބާތަކީ ހައްގެއް ވާޖިބާތަކަށްވާނަމަ؛ ޖަވާބު:- އެކަމަކީ ވަކިފަރާތަކަށް ނުވަތަ އާންމު ވަކިފަރާތަށް ހިމެނޭ ކަމެއްކަމުގައި ވެސް މިއެވެ.[46] ވާޖިބާތުން ކަނޑައަޅައި މިސާލަކަށް ފާސްވި ހައްގު ބައްލަވާނީ ދެރަކަމުގެ ދެނެވިދާނެވެ.[47]

ޚިޔާލު ފާސްކުރުމުގެ ސަބަބުން ބައްލަވާ ކަނޑައެޅުމަކީ އާންމުކޮށްލެވޭ ކަމެކެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލުތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން އަމަލުކުރެވޭ ފާސްވި ނިޔާގައި ދެއްވާ ފަރުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ދެވޭ ފަރުވާއެކެވެ. ވީމާ މިއީ ލިބިދެވޭ ފަރުވާއެއް ބަދަލު ދެއްކުން ޖާގައެއް އޮތްކަމަށް ނުދެކެވެ.

---

[43]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) <u>PART 40</u> <u>III DECLARATORY JUDGMENTS</u> Rule 40.20 The court may make binding declarations whether or not any other remedy is claimed

[44]- Financial Services Authority v Rourke [2002] CP Rep 14

[45]- R (Rusbridger) v Attorney General [2003] UKHL 38, [2004] 1 AC 357

[46]- Blackland Park Exploration Ltd v Environment Agency [2003] EWCA Civ 1795, [2004] Env LR 33,

[47]- Compagnie Noga d'Importation et d'Exportation SA v Abacha (No. 3) [2002] EWCA Civ 1142, LTL 31/7/2002

ވަގުތީ ކަނޑައެޅުން

ވަގުތީ ކަނޑައެޅުންތަކަކީ ކަނޑައެޅުމެއް ނޫނެވެ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ނަހެ ބުނެން ހުރިތަނަށްވެއެވެ.[48] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދުޅަވުޖު ނަހެ ބުނެ މިފަދަ ވަގުތީ ފަރުވާއެއްގެ ވާހަކަ ބައްޓަންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ.

އިސްތިރުދާދު

Restitution

މިފަރާތައް ހައްގުނުވާ ގޮތަށް މުއްސަނދިވުން/unjust enrichment ހުއްދަނޫން ގޮތުގެ ...

ސަބަބުން ފަރާތަކަށް ... ނަގާފައިވާ ... އިސްތިރުދާދު ...

... ފަރާތަކަށް ...

...

...

...

...

---

[48]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 I INTERIM REMEDIES Rule 25.1(1) The court may grant the following interim remedies—(b)an interim declaration;

[49]- Halpern v Halpern (Nos. 1 and 2) [2007] EWCA Civ 291, [2008] QB 195; Ruttle Plant Ltd v Secretary of State for the Environment and Rural Affairs [2007] EWHC 2870 (TCC), [2008] 2 All ER (Comm) 264

މިލްކުވެރިކަން

Possession

މީހަކަށް އެއްއޮޅުމެއްގެ މިލްކުވެރިކަން ސާބިތުވުމާ އެއްކޮށް މިލްކުވެގެންވާކަމަށް ނުވަތަ ލިބިގަންނާ ކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެވެ. މިކަން ކުރެވޭނީ އެހެންމީހަކަށް ހުއްދަދިނުން ގޮތުގައި ލިބިފައިވާ މިލްކުވެރިކަމެއް ނިމުމަކަށް ގެނެސް، ނުވަތަ ލީސް އެއްބަސްވުމެއް ނިމުމަކަށް ގެނެސް، ނުވަތަ ލައިސަންސެއް ނިމުމަކަށް ގެނެސްގެންނެވެ. މިސާލަކަށް ރަހުނެއް ނުވަތަ ނުހައްޤުން މީހެއްގެ މުދަލުގެ މައްޗަށް ބާރު ފޯރުވުން ފަދަ ކަމެއް ނަފީކުރުމެވެ.

ޤާނޫނީ ހަމަތަކުގެ މަތިން މިލްކުވެރިކަން ބަދަލު ކުރެވޭނީ ދިނުމަކުން ނުވަތަ ވިއްކުމަކުން ނުވަތަ ހިބައަކުން ނުވަތަ ވަސިއްޔަތަކުންނެވެ.[50]

ޤާނޫނީ ފަރުވާ

statutory remedies

ހާއްސަ ހާލަތްތަކުގައި ވަރަށްގިނަ ޤާނޫނީ ފަރުވާތައް ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ޤާނޫނުތަކުން ދީފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. އެއިން ކޮންމެ ފަރުވާއެއް ދިނުމުގައި ކޯޓަށް ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން ތަފާތުވާނެވެ. ފާހަގަކޮށްލެވޭ ބައެއް ޤާނޫނީ ފަރުވާތަކުގެ ތެރޭގައި އަންނަނިވި ފަރުވާއެއް ހިމެނެއެވެ.

- މަޢުލޫމާތު ހުށަހެޅުމަށް އަންގާ އިދާރީ އަމުރު؛[51]
- ކޯޓު އަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލުން؛[52]
- އިފްލާސް ކުރުން؛[53]
- ކުންފުނީގެ ކަންކަން ވަކިބަޔަކަށް ހިންގުމަށް ނެރޭ އަމުރެއް ނުވަތަ އަސާސީ ޤަވާއިދު ނުވަތަ ހިއްސާ ޤަވާއިދަށް ބަދަލު ގެނައުމުގެ އަމުރެއް ކުރުން؛[54] ނުވަތަ ޑިރެކްޓަރުން ކުންފުނީގެ ނަމުގައި ކުރިކަންތައްތަކަށް ޒިންމާވާކަމަށް އަމުރުކުރުން؛[55] ނުވަތަ ކުންފުނީގެ ޝެއާ އޮޑިޓްކުރުމަށް އަމުރުކުރުން؛[56]

50- މިލްކުވެރިކަން ބަދަލު ކުރުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 09/1968) މާއްދާ 1 އަދި ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 1/2002) މާއްދާ 16-18

51- ބޭންކިންގާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2010) 43(ށ)

52- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަރަހީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 250 އަދި ކުންފުނިތަކާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/1996) 81(ހ)

53- ބޭންކިންގާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2010) 83(ހ) އަދި ފައިނޭންޝަލް ސިސްޓަމްގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 8/2021) 34

54- ކުންފުނިތަކާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/1996) ގެ 73(ހ)(ނ)

55- ކުރީގެ ހަވާލާ 74

56- ކުރީގެ ހަވާލާ 75(ހ)(2) އަދި 80

- އިޖުތިމާޢީ އަމުރު،[57] ނުވަތަ ބެލެނިވެރިކަމުގެ އަމުރު،[58]
- ޙާޖިޒުކުރުމުގެ އަމުރު،[59] ނުވަތަ އިދާރީ އަމުރަށް ތަބާވުމަށް އަމުރު ކުރުން،[60] ނުވަތަ އިމާރާތް ހަވާލުކުރުމަށް އަންގައި ކުރާއަމުރު،[61] ނުވަތަ އުޅަނދުފަހަރު ޓޯކުކުރުމުގެ އަމުރު،[62] ނުވަތަ ތަންތަނަށް ވަންނަން ހުއްދަދިނުމުގެ އަމުރު،[63]
- ވަގުތީ އެސެސްމެންޓު އަމުރު،[64] ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ނުވަތަ ސުޕަވައިޒިން އަމުރު،[65]
- ރަހުނުބަހައްޓާފައިވާ ތިބާކުރި ރަހުނު ހިފެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ ރަހުނަށް ބެހެއްޓި މުދާ ރަހުނު ހިފެހެއްޓުމަށް ހަވާލުކުރުމުގެ އަމުރު،[66] ނުވަތަ ރަހުނު ވިއްކާލުމުގެ އަމުރު،[67]

---

[57]- އާންމު އިޖުތިމާޢީ މިންގަނޑުތަކާ ޚިލާފު އަމަލުތަކުން ހުއްޓުވުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2010) ގެ 25

[58]- ކުރީގެ ހަވާލާ 27

[59]- އާންމު ސިއްޙަތުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 7/2012) ގެ 14(ނ) އަދި 43

[60]- ކުރީގެ ހަވާލާ 31(ހ)(ނ)

[61]- ކުރީގެ ހަވާލާ 38(ހ)(ނ)

[62]- ކުރީގެ ހަވާލާ 72(ހ)(ނ)

[63]- ކުރީގެ ހަވާލާ 75(ހ)(ނ)(ށ)(ރ)

[64]- ކުޑަކުދިންގެ ޙައްޤުތަކުގެ ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2019) 79

[65]- ކުރީގެ ހަވާލާ 89

[66]- ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 09/1993) 9(ހ)(ނ)

[67]- ކުރީގެ ހަވާލާ 12

ދެވަނަ ބައި

ދައުވާ ހުށަހެޅުން

ބާބު 4 ތަޢާރުފު

ބާބު 5 މައްސަލައިގެ ސަނަދާއި ޒަސްވުން

ބާބު 6 ދައުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ

ބާބު 7 ދައުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުން

ބާބު 8 ދައުވާ ބަލައިގަތުން

ބާބު 9 އިޖުތިހާދެއްނުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތު

ބާބު 10 ޖިނޯޔިއުން ރައްދުކުރުން

ބާބު 11 ރާއްޖެއިންބޭރަށް ޖިނޯޔިއުން ރައްދުކުރުން

ބާބު 04

ދަޢުވާކުރުމުގެ މުއްދަތުތައް ނުވަތަ

ތަޤާދުމު

ތަޢާރަފު

ދަޢުވާބިނާކުރާސަބަބު ނުވަތަ ޤުސޫރެއް އުފެދި ތާރީޚުންފެށިގެން ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިތާރީޚެއްގައި ދަޢުވާކުރަން ޖެހޭމުއްދަތު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުއްދަތު ތަޤާދުމުކޮށްފައިވެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް އަމަލުކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން މީހަކު މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާގެ މުދަލަށް ތަރިކައަށް ނުވަތަ ވަސިއްޔަތެއް އޮވެގެން ދަޢުވާކުރާނަމަ 60 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދަޢުވާ ހުށަހެޅުން ލާޒިމްކޮށްފައި އޮތެވެ.[1] މިގޮތުން އެހެން ދަޢުވާތައް ކުރިއަށް ހުށަހެޅުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ވުޖޫދުވުމުގެ ކުރިން ތަޤާދުމުކުރެވި ކަނޑައެޅިފައެއް ނުވެއެވެ. ވީމާ މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ފުރަތަމަ އަދަދު ތަޢާރަފުކުރި އުސޫލުތަކެއްކަން ބުނެވިދާނެއެވެ. ދަޢުވާނުކުރެވި އަދި ސާބިތު ހިނގާ ގިނަދުވަސްވުމަކީ ޝަރީޢަތްތަކުގެ މަސްލަހަތަށް ހިނގައިގެންދިޔަނަމަވެ. ވީމާ ދަޢުވާކުރުމުގެ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތުމަކަން ދަޢުވާހުށަހެޅުމުން އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއް އެތެރޭގައި އާންމު މަސްލަހަތުގައި ބޭނުންތެރިކަމެކެވެ.[2]

ތަޤާދުމު/ލިމިޓޭޝަން އަކީ ދަޢުވާއަކަށް ހުރަހެއްޖެހުން ދިފާޢެއްކަމެވެ. މިދިފާޢު ހުށަހަޅާ އިރު މުއްދަތު ހަމަވެފައިވާކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމެވެ. މުއްދަތު ހަމަވެފައިވާ ހާލަތު ދިމާވެފައިވާނަމަ އެދަޢުވާއަކީ ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެ ދަޢުވާ/statute-barred އެކެވެ.

ކަޝްފުގެ އުސޫލު

ހަރިގަނޑެއް ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ދަޢުވާއާއި، ޚިޔާނާތާއި، ޖަރީމާތަކުގެ ސަބަބުން ދަޢުވާ ކުރަން ގެއްލުއްވި ސަބަބު ނުވަތަ އޮޅުވާލުން ނުވަތަ ޖަރީމާއެއް ފޮރުވާފައިވާކަން އެނގުން ހިސާބުން[3] ނުވަތަ ހަރިގަނޑެއް ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ސަބަބުން މީހަކު ތަކުލީފުވާނަމަ ކަށްފުގެ ހިސާބުން[4] ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތު ފެށެން ބަލާ ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. މިއުސޫލަށް މިއަދަ rule discoverability/ކަޝްފުގެ އުސޫލެވެ.

---

[1]- ތަރިކައާއި ބެހޭ ދަޢުވާގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 25/75) މިހާރު އުވާލެވިފައި 32/2021 ގެ 427(ހ)
[2]- see dicta of Lord Millett in Cave v Robinson Jarvis & Rolf (A Firm) [2002]UKHL 18 at [6]
[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 71
[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65، 66

މިއުސޫލަކީ ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތާ ގުޅޭ އުސޫލެކެވެ. މިއުސޫލަކީ ތަޤާދުމުގެ މާއްދާތަކުން ޤާނޫނުތަކުގައި ބޭނުންކުރާ އުޅޭ އާންމު އުސޫލެކެވެ. ވީމާ މުޖުތަމަޢުން ބައިނަލްއަޤުވާމީ ނިޒާމުތަކުގައިވެސް އުސޫލުގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނުގައި އެބައޮތެވެ.

ތަޤާދުމުގެ ދިފާޢު

ތަޤާދުމުގެ ދިފާޢަކީ/Limitation Defence އިޖުރާއީ ދިފާޢެކެވެ.[5] މިދިފާޢަކީ ދައުވާއާއި ގުޅިގެން ހުށަހެޅޭނެ ފުރަތަމަ ދިފާޢެކެވެ. މިދިފާޢުގެ ބޭނުމަކީ ބައިންސާފުން ދައުވާލިބޭ ފަރާތް ދިފާޢުކުރުމެވެ.[6] ދައުވާކުރުމުގެ މުއްދަތުތައް ބައްޓަންކުރެވިފައިވަނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައެވެ. މިޤާނޫނަށް އަމަލުކުރަން ކުރިން އަމަލުކުރަމުން ފަހަރާ ޤާނޫނެއްގައި ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތަކަށް ބައްޓަންކުރެވިފައި ވީނަމަވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން އަމަލުކުރަން ފެށުމަށްފަހުގައި އިސްތިސްނާދޭންޖެހޭނީ މިޤާނޫނުގައި ބައްޓަންކުރާ މުއްދަތަށެވެ.[7]

ތަޤާދުމުގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅަން ޖަވާބު، ޖަވާބުދިނުމަށްޖެހޭނީ ވަގުތު 14 ވަނަ ބާބުގައި އިސްވެ ބަޔާންވެފައިވާނެ. ދައުވާ ކުރުމުގެ ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތުތައް ތިރީގައި ބައްޓަންކުރެވިފައިވާނެ.

އިސްތިސްނާއީ އިސްކާން ދިނުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބައްޓަންކުރެވިފައިވާ ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތުތަކަށް އިސްތިސްނާދިނުން ޖެހެންޏާވެސް އެއިސްކާން ދިނުމުގައި ބާރުކަމާބެހޭ ނުވަތަ ޖުޑީޝަލްކަމާބެހޭ ޤިޔާސްކުރާވެސް ހިމެނޭގޮތުން ހުރަހެއް ފައިސާ ކޯޓުގެ މައްސަލަތަކުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތުތައް ނުހިނގާނެވެ.[8] އެބައި މިބާބުގައި ބައްޓަންކުރެވިފައިވާ ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތުތައް ބާރާއި، ޖުޑީޝަލް، މިނިވަންކަމާބެހޭ ޤިޔާސަކާ މައްސަލަ ނުހިނގާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް އަމަލުކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން އަމަލުކުރަމުންދިޔަ ޤާނޫނުތަކުގައި ނުވަތަ ޤަވާޢިދުތަކުގައި ނުވަތަ އުސޫލުތަކުގައި ދައުވާކުރުމަށް ތަޤާދުމުގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުތައް މިޤާނޫނުން އިސްތިސްނާކުރެވިފައިވާނެއެވެ.[9] މިގޮތުން އިސްތިސްނާ ދިނުމުގެ އުސޫލު ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރުލިބިފައި މިޤާނޫނުގައި ބައްޓަންކުރާ ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތު ފިޔަވާ އެހެން ތަޤާދުމެއް ޚާއްޞަކޮށް އެކަން އަމަލު ކުރުން ވަކިކުރެވޭނެވެ.

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 59(ހ)

6- Donovan v Gwentoys Ltd [1990] 1 WLR 472

7- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 73

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 74

9- ކުރީގެ ހަވާލާ 73

މުއްދަތު ގުނަންފެށުން

މުދަތު ހިގަންފަށާނީ ޤާނޫނަށް ޢަމަލުކުރަން ފަށާދުވަހުންފެށިގެންނެވެ. ދައުވާކުރުމުގެ މުއްދަތު ގުނުމުގައި ބަންދުދުވަސްތައް ހިމެނިގެންނުވާނެވެ.[10] މުއްދަތު ގުނަންފަށާނީ ދުވަސް ނިމުނުހައި ޖެހިގެން އަންނަ ދުވަހުން ފަށައިގެންނެވެ.[11] މިއުސޫލު މާނަކުރުމުގެ ހަމަތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 35 ވަނަ މާއްދާގެ ނައްސުގައި އެކަށައަޅާފައިވެއެވެ.[12]

ޢިބާރާ ޙަމަލު

އެއްޙަމަލާ އަނެއްޙަމަލާ ޢިބާރާގެން އަންނަ ކަންކަމުގައި މުއްދަތު ގުނާއިރު ދައުވާ ކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ވަކިވަކި ޙަމަލުގެ ގޮތުގައި ބެލޭނެއެވެ.[13] މިސާލަކަށް މަސައްކަތު ޙަރަކާތްތަކުގެ ރޭވުމެއްގައި ކުރުވެފައި ނުވާތީ އެކަން ޙަމަލު ކުރުމަށް އިތުރު މަސައްކަތްތަކެއް ކުރުމެވެ. ޙަރަކާތްކުރުމަށް ކުރިމަސައްކަތްތަކެއް ޙަރަކާތްކުރުމުގައި ނުވާނަމަ ފުރަތަމަ ޙަރަކާތް ކުރިމަސައްކަތާއި ވަކިން ދެވަނަ ޙަރަކާތް ކުރިމަސައްކަތް ޢަމަލު ކުރުމުގައި މުއްދަތު ގުނާނީ އެކަމެއް ހިނގި ތާރީޚުން ފެށިގެންނެވެ.[14]

މައިގަނޑު އުސޫލު

މަސައްކަތުގައި ޢަޤްދުތަކުގެ ދިފާޢު ނަގައިދިނަމަ ބަލަންޖެހޭ ނުވަތަ ޢަދުބީލުކުރަންޖެހޭ އަސާސީ އުސޫލުތަކަކީ ކުރެއްވީ. ފުރަތަމަ އުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ 60 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އާންމު އުސޫލެވެ. އެބަޔަކީ ދައުވާ ބިނާކުރި ސަބަބު ނުވަތަ ދައުވާ އުފެއްދި ބިނާކުރި ހުއްދަތު ފުރުޞަތު ޤާއިމުވުމުން ފެށިގެން މުއްދަތު ހިސާބު ފެށުމެވެ. ދެވަނަ އުސޫލަކީ ޤާނޫނުގެ 65 އާއި 66 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަށަވަރުގެ އުސޫލެވެ. މިންވަރަށް އުސޫލު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޢަޤްދުތަކުގެ މުއްދަތުތަކެވެ.

ހަމަޔަށް ވަނަ އުސޫލު ޤާނޫނުގެ 99 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދައުލަތުގެ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ހިސާބު މުއްދަތު ގުނުމުގެ ބޭނުމަށް ކަށަވަރު ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާކަމުގައި ބެލުމުގެ އުސޫލެވެ.[15] މިގޮތުން ދަށްމީރުން އެވެރިން އެމާއްދާގައި ބަޔާންކުރިއިރު ނުވާކަން ދަންނަވާފައެވެ. ބޭރުއަހަރެއް މުޅިކަމަށް އެއްވެސް

[10]- ކުރިގެ ހަވާލާ 59(ނ)(ނ)

[11]- Marren v Dawson Bentley and Co. Ltd [1961] 2 QB 135

[12]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/2011 ގެ 35(ށ) ގައި "ދުވަސްތައް ގުނުމުގައި މުއްދަތެއްކަން އިސްތިސްނާކޮށްފައިވާނަމަ އެމުއްދަތު ގުނަންވާނީ އެދުވަހެއް ހިނގާ ދުވަސް ނިމުނުއިރުގެ." މިގޮތައިން ބައްޔާރުކުރުން ދުވަސްކުރުވާއެވެ.

[13]- AMT Futures Ltd v Boural [2018] EWHC 750 (Comm), [2018] QB 1144

[14]- Alderson v Beetham Organization Ltd [2003] EWCA Civ 408, [2003] 1 WLR 1686

[15]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 99(ށ) ގެ އިބާރާތް "ކޯޓުގެ އިލެކްޓްރޯނިކް ސިސްޓަމް ކޯޓަށް ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ދައުވާއާއި ގުޅޭ އަންނަނިވި ކަންކަން ފުރިހަމަކޮށް ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ." މިގޮތުން ބައްޔާރުކުރުން ދައުވާ ބަލައިގަނެވޭ ގޮތް ނިޔާނޑެއްނުވާ ދައުވާކުރުމުގެ މުއްދަތު ގުނުމުގެ ދައުވާފުރު ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ހަމައެއްކަމަށް ދެއްކާފައި ވިދާޅެވެ.

ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ. ދަޢުވާ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމާއެކު، އެދަޢުވާއާއިގުޅޭ ވަކިކަންކަމެއް ފުރިހަމަވޭތޯ ބަލަންވާނެ ބާޠިލުކުރުން ދަޢުވާގެގޮތުން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ފުރިހަމަ ނުވިނަމަވެސް ދަޢުވާ ހުށަހެޅިފައިވާކަމަށް ބަލަންޖެހޭކަމަށް އިސްތިދުލާލު ނުވަތަ އިންފެރެންސް ކުރެވޭނެއެވެ.

ފަސްވަނަ އުސޫލަކީ ވަގުތު ތަޢާރުފު ކޮށްފައިވާ ބާވަތުގެ ދަޢުވާއެއް ނޫންކަން ސާބިތުކުރުމަކީ ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެކެވެ.[16] އަދި ދަޢުވާކުރުމަށް ކަސަލައެއްފަދަ މުއްދަތެއްގައި ދަޢުވާ އުފުލާފައިވާކަން ސާބިތުކޮށް ދިނުމަކީވެސް ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެކެވެ.[17]

<u>ދެވަނަފަހަރަށް ދަޢުވާ ހުށަހެޅުން</u>

ދަޢުވާ ކުރުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާ ހުށަހަޅައި ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ދަޢުވާ ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެ ކަމަށް ނިންމާފައިވާ ދަޢުވާއެއް އަލުން ކުރިއަށް ގެން ދާހާލަތުގައި ތަޢާމުލުން ހިނގާނެތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ މިއީ ސުވާލު އުފެދޭ ކަމެކެވެ. މިކަމާގުޅޭ ގޮތުން މުޤައްރިރު ނަޒަރުދޭގައި ވަކި ގޮތެއް ބަޔާން ކޮށްފައިނުވެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 150 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމާފައިވާ ދަޢުވާއެއް އަލުން ކުރިއަށް ގެންދަން އެދޭނަމަ އެކަމަށް އެދޭކަމުގެ ހުށަހަޅާ ކޯޓު އަމުރުބާބު/އެޕްލިކޭޝަން ވަނަ ބާބުގެ ދަށުން ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުން ބާޠިލްކޮށް އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނީ ޢަމަލާއި ހަވާލާދީ ހަވާލާދީ 151 ވަނަ މާއްދާއަށް ބެލުމުން އިޖުތިހާދުކޮށް ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ފަނަރަވަނަ ބާބު/ދަޢުވާކުރުމުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދަޢުވާކުރާ މައްސަލަތަކުގައި ތަޢާރުފުގެ މުއްދަތު ނުހުށަހެޅުނުކަމާއި، ހަތްވަނަ ބާބު/އިހުމާލު އޮންނަ ބާވަތުގެ ދަޢުވާތަކުގައި މުއްދަތު ހުށަހެޅުނުކަމަށް ދަފާލަމު ލިބޭއެވެ. Abandoned claim/ދަޢުވާ ކުރިއަށްނުގެންދިއުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 12 ގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.

ވީމާ ދެވަނަފަހަރަށް ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި އިހުމާލުވެއްޖެނަމަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ތަޢާރުފުގެ މުއްދަތުތައް ނުހިނގާނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދު ތިއްބުމުގައި މިއިސްލާހުގައި އުސޫލުތަކަށް ޤަވާޢިދުގައި ތިއްބަންޖެހޭއެވެ. ޤާނޫނީ އޮނިގަނޑު ފުރިހަމަވާގޮތުގައި ބެލެވޭނީ މިއުސޫލުތައް ތިބޭނެވެ.

---

[16]- London Congregational Union Inc. v Harriss & Harriss [1988] 1 All ER 15
[17]- AMT Futures Ltd v Boural [2018] EWHC 750 (Comm), [2018] QB 1144 at [45]

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ދަޢުވާ ފުރު ބާޠިލުކުރުވޭ ހާލަތުގަވެސް ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތު ނުހިނގާނެކަމަށް ޤަޟާއީ ނިންމުންތަކުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާކަން މިފުރުސަތުގައި ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[18]

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ

މުއްދަތު

އާންމު މުއްދަތު

ދައުވާހުށަހެޅުމުގެ އާންމު މުއްދަތަކީ އެހެން ގޮތަކަށް ޤާނޫނެއްގައި ކަނޑައަޅާފައި ނުވާނަމަ އެދައުވާ ބިނާކުރާ ސަބަބު ނުވަތަ ދައުވާ އުފެއްދިކަން ބިނާކޮށްފައިވާ ޚުސޫމަތު ދުދުވެރިވި ތާރީޚުންފެށިގެން 06 އަހަރުދުވަހުގެ މުއްދަތެވެ.[19] ކުރިން ހިނގައި ގޮސްފައިވާ ހާދިސާތަކަށް މުއްދަތު ހިސާބު ކުރުމުގައި ބަލަންވާނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ޢަމަލުކުރަން ފެށުނު ތާރީޚުންނެވެ.[20]

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ޢަމަލުކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން ހިނގާފައިވާ ހާދިސާއެއްގެ ތަޤާދުމުގެ އާންމު މުއްދަތަކީ ޤާނޫނަށް ޢަމަލުކުރަން ފަށާތާރީޚުން ފެށިގެން 06 އަހަރު ދުވަހެވެ.

އާންމު މުއްދަތު ގުނަން ފަށަންޖެހެނީ ޚުސޫމަތު ދުދުވެރިވި ތާރީޚުންފެށިގެން ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުމުގެ މުރާދަރިސީ އެކަމެއް ކަސްތަކުން އެގުން ބޭރުފުން ލިބިގެން ސަބަބު ނުވަތަ due diligence/އެކަށީގެންވާގޮތުގައި މަސައްކަތްކޮށްގެން އެކަމެއް ދަންނަކަމަށްވީނަމަ ބެލެވޭ ތާރީޚުންފެށިގެންނެވެ. އަދާލަތުގައި ހުރިހާ ހުރިން އެއީ އެންގިފައިނުވާކަމަށް ބެލެވޭން ސަބަބެއްކަމަށްދަންނަކަމެވެ. ވީމާ އާންމު މުއްދަތު ބަޔާންކުރާ މާއްދާ މާނަކުރުމުގައި އެގުން/discoverability rule ގެ އުސޫލަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.

[18]- see Janov v Morris [1981] 1 WLR 1389 and 33.28). Horton v Sadler [2006] UKHL 27, [2007] 1 AC 307, held that there is jurisdiction to make an order under LA 1980, s. 33, to disapply the primary personal injury limitation period in a second claim after an earlier claim has been discontinued or struck out. The House of Lords applied Practice Statement (Judicial Precedent) [1966] 1 WLR 1234 and reversed the decision in Walkley v Precision Forgings Ltd [1979] 1 WLR 606, which had held there is no such jurisdiction. Issuing a second claim in these circumstances is not an abuse of process (Aktas v Adepta [2010] EWCA Civ 1170, [2011] QB 894).

[19]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 60

[20]- ކުރީގެ ހަވާލާ 59(ނ)

ވަޒީފާއި ބެހޭ މައްސަލަ

އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްނެތި ވަޒީފާއިން ވަކިކުރުމުގެ މައްސަލަތައް ހިމެނޭގޮތުން ވަޒީފާއިބެހޭ ހުރިހާމައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ މުއްދަތަކީ ވަޒީފާއިން ވަކިކުރިތާރީޚުންފެށިގެން ނުވަތަ ދައުވާކުރުމުގެ ހައްޤު އުފެދުނުތާރީޚުންފެށިގެން 03 (ތިނެއް) މަސްދުވަސްތެރެއެވެ.[21]

އަބުރުގެ ގެއްލުމުގެ ދައުވާ

އަބުރާބަރުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭގެއްލުމުގެ ބަދަލުހޯދުމުގެ ދައުވާއުފުލޭނީ އެސަބަބެއް ދެނެގަނެވުނު ތާރީޚުން ފެށިގެން 01 (އެކެއް) އަހަރުދުވަހުގެތެރޭގައެވެ.[22]

މުދަލުގެ ޑިސްކްރިމިނޭޝަނާބެހޭ މައްސަލަތައް

މުދަލުގެ ޑިސްކްރިމިނޭޝަން ލިބި އުފެދުނުގޮތުގެ އަދަދު ލިބުން ލިބިގެންވާ ކުރިން އެކެއްސޮރަހަވަރާއި ސިނާއީކުރުމުގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި އުފެދުނުގެން ފަހުން ޑިސްކްރިމިނޭޝަން ބަދަލުވި ފުރުޞަތު އުފެދުނު ޑިސްކްރިމިނޭޝަން ބަދަލުވި ތާރީޚުންފެށިގެން 06 އަހަރު ދުވަހުގެތެރޭން މިފަދަ މުދަލުގެއް ޑިސްކްރިމިނޭޝަނާބެހޭ ދައުވާ އުފުލެންވާނެއެވެ. މިފަދަ މައްސަލައިގައި ދައުވާ އުފުލުމަށްވާނަމަ ދައުވާއުފުލުމުގެ ހައްޤު ގެއްލިގެންދާނެއެވެ.[23]

މުސާރަދޭން ނުކުރި އިސްތިސްނާއާއި ވަކި ނަގާފައިވާ މުދަލަށް އިތުރު އިސްތިސްނާއެއްވެ. މިހާ ވަގަށްނެގުމުގެ ސަބަބުން އަތުވެ ވެރިކަން ނިމުމަށް ގެންދިޔައިވާ މުދަލުއެއް ގެއްލުނު މިފަދަ މައްސަލައާ ނުހިނގާނެއެވެ.[24]

ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދައުވާ

ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދައުވާއެއް ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ބައްޔާ އުފެދުނު ތާރީޚުން ނުވަތަ ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން އެފިޔަވަޅެއް އެޅިތާރީޚުންފެށިގެން 03 (ތިނެއް) މަސް ދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ.[25]

މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކަށް ހުށަހަޅަން އަސާސްތަކުގެ ގޮތުގައި މިލްކިއްޔަތު ފާއިތުވުމަށް ފަހު ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިހައްދު ދެވޭނީ މުއްދަތުން ހުށަހެޅުން އެކަށީގެންވާ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ސާބިތުކޮށްދިނުމުންނެވެ.[26] އިތުރު ތަފްސީލު ވަނަ 22 ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

---

[21]- ކުރީގެ ހަވާލާ 61
[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 63
[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 62
[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 64
[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ 64

ނެގްލިޖެންސް ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ދައުވާ[27]

އިމާރާތްގެ ސަބަބުންލިބޭ ގެއްލުމުގެ ދައުވާއާއި، ތިމާގެ ޢަމަލެއްގެ ސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ތަޢުވީޟުގައި ހިމެނޭ ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ނެގްލިޖެންސް ނުވަތަ ތިންވަނަފަރާތެއްގެ ނެގްލިޖެންސް ލިބޭ އަނިޔާތަކަށް ބަދަލު ހޯދުމުގެ ދައުވާ ދައުވާކުރުމުގެ ހައްޤު އުފެދޭ ނުވަތަ ނެގްލިޖެންސް އަނިޔާލިބުން މިހާގެ ނެގްލިޖެންސް އަނިޔާލިބިކަން އެނގުނު ތާރީޚުން ފެށިގެން 03 (ތިނެއް) އަހަރު ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

އަނިޔާލިބުނު މިހާ ކުޑަކުއްޖެއްނަމަ މިމުއްދަތު ގުނާނީ އުމުރުން ބާލިޣުވާ ތާރީޚުން ނުވަތަ އޭނާގެ ވާރިޘުންނަށް ނުވަތަ ބަލަހައްޓާ މިހަކަށް އެކަން އެނގުނު ތާރީޚުން ފެށިގެނެވެ.

ދެންނެވުނު ހާލަތުގައި ފިޔަވާ ނެގްލިޖެންސް ލިބޭ އަނިޔާތަކަށް ދައުވާ ކުރާނީ ދައުވާބިނާކުރާ ސަބަބު މެދުވެރިވި ތާރީޚުން ފެށިގެން 06 އަހަރުދުވަސް ނުވަތަ ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ބޭނުންވާ މަޢުލޫމާތު ލިބުން ތަކެއްޗާއި، ދައުވާހުށަހަޅާފަރާތުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާކަން އެނގުނުތާރީޚާއި، ދެތާރީޚުން އެންމެ އަވަހަށް ބައްދަލުވާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 03 (ތިނެއް) އަހަރު ދުވަސް ހަމަވުމުގެ ކުރިންނެވެ.

ދުކުރިކުން އިމާރާތުގެ ދައުވާ

އިމާރާތުގެ ސަބަބުން ނެގްލިޖެންސް ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމުގެ ދައުވާތައް ފިޔަވާ ދުކުރިކުން އިމާރާތުގެ ދައުވާތަކުގައި ތިމާވެށިތަކުރުވުން އިމާރާތުގެ ޢަމަލު ފުރިހަމަވުމާ ސަބަބު ފުރިހަމަވީތާ ނުވަތަ އިމާރާތުގެ އަމަލުގެ ސަބަބުން ފުރިހަމަވި ކަމެއް ފުރިހަމަވީތާ 10 އަހަރު ފާއިތުވުމުގެ ކުރިން ދައުވާހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[28]

ދަރަނި އަދި ވަސިއްޔަތް

ދަރަންޏެއް ނުވަތަ ވަސިއްޔަތެއް ހޯދުމަށް ދައުވާކުރާމީހާ ހައްޤުވާ އުފެދުނު ތާރީޚުން ފެށިގެން 60 (ފަސްދޮޅަސް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[29]

ބާލިޣުނުވާ ނުބައްޔާ މީހާ ކާޖު ދަރަނިވެރިޔާ ވަސިއްޔަތުގެ ދަރަނި ޚަރަދު ކަށްވަރުވެސް ކަނޑައަޅާ ކުރިން ބެލެވޭނެއެވެ. މިފަދައިން ދަރާމާ ވަސިއްޔަތަށްގެސް ދައުވާ ކުރުމުގެ މުއްދަތު ހިނގާނީ ވަސިއްޔަތުގެ ފުރަތަމަ ދަރަނިވެރިޔާ ކަނޑައަޅައިފިއެވެ.[30] މިދެންނެވުނު ވަސިއްޔަތު ނިންމުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނަށް އަމަލުކުރަމުން ކުރީގެ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގެ ކުރިން ޤާނޫނީ ހަމަތަކާއި ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަނޑައެޅުމެކެވެ. އެޤާނޫނު

[27]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 65، 66
[28]- ކުރީގެ ހަވާލާ 67
[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ 68
[30]- 2008/SC-A/10 {ޤާނޫނު ނަންބަރު 25/75 ގައި މައްޗަށްގޮސް މައްސަލަ ދަރަންޏާއި ވަސިއްޔަތުގެ މުއްދަތު 60 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ ކުރަންޖެހޭ ޖެހުން ތަރިކައާ ބެހޭ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތުން ދައުވާ ކުރެވޭނީ މައްޗަށް ދަރަނިވެރިޔާއާ ނަމަވެސް ދަރަނިވެރިޔާގެ ބަދަލުގައި ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގައި ބަލާނީއެވެ.}

އުވާލުވުން ނަމަވެސް އެޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިޖުރާއަތުން އެތަފާޞީލުގެ މުއްދަތު މަދަނީ ޖަމާޢަތް ފާހަގަކުރެވިފައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ވީމާ އެއުސޫލަކީ މިފާހަގަކުރެ ތަކުގައި ހިމެނިފައިވާ އުސޫލުތަކުގައި ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.

ހުކުމްތަންފީޒު

ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ނިޔާއި ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއްވެސް ނިންމުމެއް ތަންފީޒުކުރުމަށްޓަކައި އެނިންމުމެއްނާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[31] މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ. އާންމު އުސޫލުން އިސްތިސްނާކޮށް ކޯޓަށް މުއްދަތަކަށްފަހުން ކުރުމުއްދަތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ދީފައިވެއެވެ.[32] ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ވަކިޙާއްސަ މަސްއޫލިއްޔަތު ހުށަހެޅުމަކަށް ތަފާތު މުއްދަތެއް ކަނޑައެޅިފައެއްނުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ރަނގަޅު ތަންފީޒު ކުރުމުގެ މަސްއޫލު ފާހަގަކޮށްލެވެ.

އިސްތިއުނާފު

ދަރަޖަ ބެލުން އިސްތިއުނާފުގެ ގޮތުގައި ދަށުކޯޓަކުން ކަނޑައަޅާ އެއިސްތިއުނާފެއް ދަށުކޯޓުން ހުކުމް ތާރީޚުން ފެށިގެން 10 ދުވަހު ތެރޭގައި ފާއިތުވުމަށްފަހު އިސްތިއުނާފުގެ މުއްދަތުގައި ހިސާބުކުރުމުގައި އެއްވެސް ފައިސާއެއް ނަގައިދީގެން ނުވާނެއެވެ.[33] މިއީ އިސްތިއުނާފު ނަގައިދިނުމުގެ އާންމު އުސޫލެވެ. މުއްދަތަކަށްފަހުން ކުރުމުއްދަތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ކޯޓަށް ދީފައިވެއެވެ.[34]

ވީމާ އިސްތިއުނާފު ހިފުން ލާޒިމުގެ އިސްތިއުނާފު ފައިސާ ނަގައިދިނުން ހުއްޓުވުމުގެ ތަފްޞީލީ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެހެންކަމުގައި މިބާރު ތަންފީޒު ކުރުވާކަށް ކަނޑައެޅި ކުރުމަށް އިސްތިއުނާފު ހުއްޓުވާނެގޮތް ފާހަގަކުރުމަށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ. މިގޮތުން އެއްބަސްވުމުގައި ކަނޑައަޅާ މުއްދަތަކީ ފުރިހަމަ އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ކޯޓުތަކުގެ އިތުރު ނިޔާކުރުމުގެ ހަމަޖެހިފައެވެ.

ރަނގަޅު ވަކިކަމަކަށް ކުރިމަތިފެނުން އިސްތިއުނާފު ނިޔާކަމަކީ އަދަބަކީ ދެފަރާތް އުސޫލުތަކަށް ގައިޕާތުން ނިންމާފައިވެއެވެ.[35] އެނިންމުމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް އަމަލުކުރަން ފަރުދުގެ ކުރިން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކަށްވާތީ، ވަކިކަމުގައި ދަރަނިވެރިން އުސޫލުގެ މަސްހޫރު މިފަދަ ނުހިނގާނެއެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބަދަލުކޮށް އިސްލާމީ ލިބިގެން ނުވެއެވެ.

---

[31]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 69

[32]- ކުރީގެ މާއްދާ 69(ރ)

[33] - ކުރީގެ މާއްދާ 69(ސ)

[34]- ކުރީގެ މާއްދާ 69(ރ)

[35]- ރިސްކޯވަން ނިޒާމް ވ. ބޭންކް އޮފް މޯލްޑިވްސް ޕީއެލްސީ {2011/HC-A/46} ޕެރާ 3(ރ)

ވަގަށްނަގާފައިވާ މުދާ

ވަގަށްނެގުމުގެ ސަބަބުން މުދަލުގެ އަސްލު މިލްކުވެރިކަން ނިގުޅައިގަނެވިފައިވާ މުދަލުގެ މިލްކުވެރިޔާގެ ބަދަލު މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ވަކިމުއްދަތެއްނުވެއެވެ.[36]

ދައުވާކުރުމުގެ މުއްދަތު

އިތުރުކުރުން

ދައުވާ ކުރުމުގެ ޙައްޤަކީ އަސްބާބުތަކާއި، ޝަރުޢީ އަސްބާބުތަކާދެމެދުގައި ތަފާތެއް ގެންގުޅެއެވެ. ދައުވާ ކުރުމުގެ ޙައްޤަކީ އަސްބާބުތަކެއް ފެނިހުރުމާ ހިސާބުން ތަފާތުވުމުގެ މުއްދަތު ހިމެނޭގޮތެވެ. ދައުވާ އުފެދުން ގުޅިފައިވާ ސަބަބުން އުފެދިގެންދާގޮތް ހައިސިއްޔަތާއި ބިނާ ވެގެން ނިސްބަތްވާގޮތުން އަސްލުވެފައިވެއެވެ. މިފަދަ ނުކުޅެދުންތެރިކަމާއި، ޖުނޫނާއި، ޖަލުވުން ފަދަ ކަންކަން ދިމާވެއްޖެނަމަ ދައުވާ ކުރުމުގެ މުއްދަތު ކޯޓަށް އިތުރުކޮށް ދެވިދާނެއެވެ.

ނުކުޅެދުންތެރިކަން

ދައުވާކުރާފަރާތަކީ ނުކުޅެދުންތެރި ކުޑަކުއްޖެއް ފަރާތެއްނަމަ އެނުކުޅެދުންތެރިކަން ނިމުމަކަށް އައިއިރުން ނުވަތަ އެފަރާތް މަރުވި ތާރީޚާއި ދެތާރީޚުން ފުރަތަމަ ބައްދަލުވާތާރީޚުން 06 އަހަރު ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިދިޔާނެއެވެ.[37]

މީގެ މާނައަކީ ދައުވާކުރާ މީހަކީ 18 އަހަރު ނުފުރޭ މީހެއް ނަމަ 18 އަހަރުފުރުމުން 06 އަހަރު ދުވަހުގެތެރޭގައި އެމީހަކަށް ދައުވާހުށަހެޅުމަށް ހުށަހަޅައިދިޔާނެއެވެ. އަދި ނުކުޅެދުންތެރިކަން ހުރި ނުކުޅެދުންތެރިކަން ފިލައި ދިޔުމުން ދައުވާކުރުމުގެ މުއްދަތު ގުނައިގެންދާނީ ނުކުޅެދުންތެރިކަން ފިލައިދިޔަތާރީޚުން 6 އަހަރު ދުވަހުގެތެރޭގައި ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިދިޔާނެއެވެ. އުމުރުން 18 އަހަރު ފުރުމުގެކުރިން މަރުވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ނުކުޅެދުން ތެރިކަން ހުރިހާލު މަރުވެއްޖެނަމަ، އެމީހެއްގެ ބަދަލުގައި ހުންނަ ނުވަތަ ވާރިސުންނަށް މަރުވިތާރީޚުން 06 (ހައެއް) އަހަރު ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ ކުރުމުގެ ހުށަހަޅައިދިޔާނެއެވެ.[38]

މިއުސޫލުގެ ބޭނުމަކީ ކުޑަކުދިންނާއި، ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތް ތަކާއި ނުކުޅެދުންތެރިކަން ހުރި ފަރާތްތަކުގެ ޙައްޤުގައި ކޯޓުން ބަލަންވާނެއެވެ.[39]

[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 62 ވަނަ މާއްދާ
[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 70(ހ)
[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 70(ށ)(ނ)(ނ)
[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 70(ރ)

ޒިޔާރަތާއި، ޓޫރިޒަމް

ދަޢުވާ ރައްދުވާފަރާތުން ޒިޔާރަތްތެރިވެފައިވާކަމަށް ބުނެފައިވާކަމުގައިވާނަމަ ނުވަތަ ދައުވާކުރުމަށް ލިބިދޭ ހައްޤާއި ގުޅުންހުރި މައްސަލަތައް ދައުވާލިބޭފަރާތުން ތަސްވީރުގައި ޓޫރިޒަމްގައިވާނަމަ ދައުވާލިބުނުމުގެ މުއްދަތު ގިނަދުވަސްވަރަކަށް ދައުވާލިބޭފަރާތަކަށް އެޒިޔާރަތެއް އެނގޭ ހިސާބުން ނުވަތަ ޓޫރިޒަމްއިވާކަމުގެ މައްސަލާގައި އެގޮތް ހިސާބުންފެނިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ އެކަށީގެންވާގޮތުގައި މަސައްކަތްކުރާތީތުގެ އެކަމާ ދަރަޖައަށްވުރެ ބެލުމެއް ސާފުކޮށްދިނުމަށްވާނެކަމަށް ކާބަލް ނިންމިދާނެއެވެ.[40]

މިއުސޫލަށް ބަލާއިރު މަސްވެރިކަމާ ގުޅުންހުރި މަޢުލޫމާތެއް ހުށަހަޅަންޖެހޭ މިހަކަ އެމަޢުލޫމާތެއް ހަމަކުރުމަށް ހިފެހެއްޓުމާއި، ޒިޔާރަތްތެރި ފުރަޞަ ތަޢުލީމުގެ މުއްދަތު ގުޅުން ހުއްޓުމަކަށް އަސާސްކުރުމެއް. ނަތީޖާއަކީ ތަޢުލީމާއި އެފަދަ މަސައްކަތްތަކުގައި ނުކުތުމެވެ.

ކުރިއަށްދާންދެވޭ ތަރިކައިން އާދަޔާ ހުރިހާކަން

ހުރިހާ ހިނގުމަށްދާ ދައުވާއާއި ތަރިކައި ހުރިހާ އަދަދަކުރުމުގެ ދިފާޢު، ދައުވާގެ ރައްދުގައި ކުރާ އިތުރުދައުވާއި، ނުވަތަ ދައުވާލިބިނަށް ފައިވާ ސަބަބަށް އުނިއިތުރު ގެނައުމަށް ނުވަތަ ހަމަޖެހޭ އިތުރުކުރުމަށް ނުވަތަ އުނިކުރުމަށް ހިމެނޭގޮތަށް ދައުވާގެ ތަރިކައިން ހުރިހާ ކަނޑަ ދައުވާއަށް އާދައިވާގޮތުގައި ބެލެވެއެވެ.[41] ތަޢުލީމުގެ ބޭނުމަށް ދިނުމަކަށްފަހަރެއް ހުރިހާ ދައުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ފުރުން އާދައިވާއެއްސަމަ ނުވަތަ ދިނުމަށް ފަރާތްތަކުން ހުރިހާ ދައުވާއެއްގެ ތަރިކައިން ހުރިހާކުން ދައުވާއެއްސަމަ އެދައުވާ ހުރިހާކުން ތަރިކަށް މުއްދަތު ގޮސްދުގެ ބެލުމަށް ދައުވާ ފުރުން ތަރިކަށަށް ބެލެންވާނެއެވެ. މިކަން އެހެން ދައުވާއެއްސަމަ އަސްލުދައުވާ ފުރުން ތަރިކަށް ދައުވާ ހުރިހާކުން ތަރިކަށަށް ބެލެންވާނެއެވެ. އެހެން ދައުވާގެ ތަރިކައިން ހުރިހާ އާދައުވާއެއްސަމަ އަސްލުދައުވާ ހުރިހާކުން ތަރިކަށް ތަޢުލީމު ބެލުމުގެ ގޮސްދުގެ ދައުވާ ފުރުންތަރިކަށަށް ބެލެންވާނެއެވެ.[42]

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ތިރީވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރާ ދިނުމަކަށްފަހަރެއް ހުރިހާ އިތުރު ދައުވާއަކީ އާދައިވާގޮތުގައި ބެލެވެއެވެ. އިތުރުދައުވާއަކީ ދައުވާކުރާފަރާތުން ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ މައްސަލަ ކަނޑައިވާ ދައުވާއާއި އެއްގޮތް ދައުވާއެއް ހުރިހާކުރަމުންވެއެވެ.[43]

---

[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ 71

[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ 72(ނ)

[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ 72(ހ)

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 152(ނ) އަދި 72(ނ)

ބާބު 05

މައްސަލައިގެ ސަނަދާއި

ހަސްތުން

ތަޢާރަފު

ވަކިކަމާއިގެތެރެން ދަޢުވާކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ލިބިފައި އޮތުމުގެ ސުވާލަކީ ފުރުދުންގެ ބައްޓަނބަލާއި ވާޖިބުބައް ބާރުންކުރާ ގޮތުންތަކާ ގެވުންހުރި ސުވާލުކުރެވެ. މިއާޚާފުން ދައުވާ ލިބިދުގެ ހައިސިއްޔަތުން ލިބިގެންވާނީ ކާކަށް ނުވަތަ ކޮންފަރާތަކަށް ތޯ ކަނޑައެޅުމުގެ ސުވާލާއި ދެފަރާތުގެ ގުރުބާނީ ގެވުންހުރި ސުވާލުކުރެވެ.

ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލައެއްގައި ހަސްތުންގެ އަދަދު ވަކިމިންވަރަކަށް މަހުދުދުކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ދައުވާ ހުށަހަޅުން އެމައްސަލައެއްގައި އިތުރުކުރަންޖެހޭ ހަސްތުންނަކީ ކޯބައިކަން ކަނަވަރުވެގެންދާނެވެ. މިގޮތުން ވަކިފަރާތްތަކެއް މައްސަލައިގެ ތަރުއަރަށް ގެންނަން ޖެހޭކަމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމަ އެފަރާތްތަކެއް މައްސަލައިގެ ތަރުއަށް އިތުރުކުރަންވާނެވެ. ނުވަތަ މިފަރާތުގެ ހަސްތެއް ވަކިކޮށް އެއްގޮތް މީހަކު އިތުރުކުރެވިދާނެވެ. ނުވަތަ ހަސްތަކު ވަކިކުރެވިދާނެވެ.

ޖުމްލަކޮށްބަލައި ބަލާނަމަ ހަސްތުން އިތުރުކުރުމާއި ވަކިކުރުމުގެ ބާރު ފުރާގޮތެއްގައި ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިބާބު ކޯޓުން ބަލަންކުރަންވާނީ ފާސްކުރެވުނު މަދަނީ ގަވާއިދުގެ ޤާނޫނީ ތަދޫދުތައް ގޮތުއްގަދުމުންނެވެ.

ސަނަދު/ބައިބަލް

ދައުވާދާރު، ދައުވާގެ ސިފަކުރުން ނުވަތަ ތަފްސީލުތައް ބައާންކުރަންޖެހޭ ދައުވާކުރާ ފަރާތާއި ދައުވާލިބިފަރާތް އެމަޖަލީދު ނުވަތަ ސަނަދު އިންގެފާއިވެ. މައްސަލައިގެ ހަޖަމު މައްސަލައިގެ ތަފްސީލާއި/ގަޔާއްދާ ނަންބަރު ވެސް އިންމަލީ އެއި ކޯންމައްސަލައެއްކަން ދަންނަމުކަކަށް ވަރަނ ފުނިންމުކަމުވެ. މިމުޢާމަލާތް ތަކަން މިއިޓަރީ މައްސަލައިގެ ސަނަދެވެ. ނުވަތަ ބައިބަލްއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމްބާ ޙަވާއިދުގައި ދައުވާ ޤާނޫ ނަމްބާ ހިމަނާފައިވާއިރު ކުރީގެ މަދަނީ ޤާނޫނާއި ހިޔާލަށް ކަމަށް ކުރީދާނުގެ ގޮތުގައި ދައުވާ ކުރާފަރާތާއި އަދި މައްސަލައިގެ ދިފާޢުވާފަރާތް ތަޢާރުފުވާ ނަންބަރު އެގޮ ގޮތަށް ކަމަށް ކުރީދާނުގެ ހިމަނާފައިވެ. މިގޮތަށް މިކަން ކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ނުވަތަ ހާސިލުކުރަން ދަސްތޫރު މަޤްބޫލު މައްސަލައިގެ ސަނަދު ނުވަތަ ބައިބަލް އާއި ދަސްތޫރާ ނަންބަރު ލިޔުންގޮތް ބައްޓަންކުރުމެވެ.

ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު ލިޔުން

ދަޢުވާ ހުށަހަޅާއިރު ދަޢުވާގެ ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު ޚަލްޤުކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ވީމާ އެބައި ދަޢުވާ ކޯޓު ފުރަތަމަ ހުށަހަޅާއިރު ފުރިހަމަކުރާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އެބައި ފުރިހަމަކުރެވޭނީ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ނުވަތަ ބަލައިގަތުމުގެ އޮޅުގަން ނުވާނެއެވެ. ދަޢުވާކޯޓު ޤަޟިއްޔާއަކަށް ދަޢުވާލިބޭފަރާތުގެ ނުވަތަ ފަރާތަށް ދަޢުވާ ރައްދުކުރާއިރު ދަޢުވާ ކޯޓުގައި ކޯޓުން ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު ލިޔެވޭނެއެވެ. އެއީގެ ފަހުން ހުށަހަޅާ ކޮންމެ ލިޔުމެއްގައި ޤަޟިއްޔާނަންބަރު ލިޔެފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.

ސަފުހާ ނުވަތަ ބައިބަލް ލިޔާނެގޮތް

މުއާމަލާތުގެ ސަފުހާ ލިޔުމުގައި، ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު ލިޔުމުގައި ކުރިން އަމަލުކުރަމުން ދިޔަގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގައި ވަނީ ބަދަލުގެނެސްފައެވެ.

މިސާލު:-

ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު :- 2022-Q10C-CIV-99

ދަޢުވާ ކުރާފަރާތް:- މުޙައްމަދު އަންވަރު އަހުމަދު

އަދި

ދަޢުވާލިބޭފަރާތް:- އަނަސް އަހުމަދު ރުޝްދީ އަންވަރު

ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު ލިޔުމުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގައި އަލަށް ގެނެސްފައިވާ ބަދަލާ ވަކިން ކަނޑައެޅިފައިވާ ފުރަތަމަ އަހަރު (2022) ދެން، އަތޮޅާއި ކޯޓު (Q10C) ދެން މުއާމަލާތުގެ ބާވަތް (CIV) ދެން ފައިލް ނަންބަރު (99) މިގޮތަށެވެ.

ސިވިލް ކޯޓުގައި ނަމަ އަތޮޅާއި ކޯޓު މިބުނުގައި ކޯޓުގެ ކޯޑު (CVC) ލިޔެވޭނެއެވެ. މުއާމަލާތުގެ ބާވަތް ކޯޑު އިނގިރޭސިބަހުންނެވެ. ސަބަބަކީ އެކޯޓުގައި މަދަނީ މުއާމަލާ ފިޔަވާ އެހެން ބާވަތްތަކުގެ މުއާމަލާތް ނުހުށަހަޅާތީއެވެ.

ޚުލާޞާކޮށް ބަޔާންކުރާނަމަ އުމުއާމަލާތުގެ ސަފުހާ ލިޔުމުގައި ބަލާނީ ގެނެސްދިޔަ ކަމަކަށް ދެކެވެ. އެގޮތަށް އަންނަނިވި ގޮތަށް ލިޔެވިދާނެއެވެ.

މިސާލު:-

ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު :- 2022-Q5C-CIV-99

ދައުވާ ކުރާފަރާތް:- މުޙައްމަދު އަންވަރު އަހުމަދު

އަދި

ދައުވާލިބޭފަރާތް:- އަނަސް އަހުމަދު ރުޝްދީ އަންވަރު

އަދި

އަންވަރު އަހުމަދު ރުޝްދީ

ޤާނޫނީ ފަދަ ޤައުމުތަކުގައި މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ޝަރީޢަތުން ނުވަތަ ބައިބަލް ލިބުނުއި ކުރީން ބަޔާންވެ ބައިނަލް އަންނަނިވި މިސާލު ފާހަގަކޮށްލަމުން. މިއީ ތަފާސްހުރި ފަރާތެއް ތަފާތުކުރުމުން ކާމިޔާ ދިފާއުގެ ޝަރީޢަތް ނުވަތަ ބައިބަލްއެވެ.[1]

World Wide Fund for Nature v World Wrestling Federation v THQ/Jakks Pacific

ގިނަހަސްދުން މައްސަލަ ހުށަހެޅުން

ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައި އޮތީ ކޯޓުގެ މިހެއްޔަ ވަކިވަކިން ބޭނުންކުރާކަމަށް.[2] މިނަ ހަސްދުންތަން ދައުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ދިފާއުގެ މަސައްކަތް ބަލައިގަތުކަމަށްވެއެވެ.

ތަކުރާރުވާފަރާތް

މައްސަލައިގެ ތަފާސްހުރި ތަކުރާރުވާފަރާތު ދެމެދުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ކަމެއް. އެއީ ދައުވާކުރާ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ގޮތުގައެވެ.[3] އަންނަނިވި މައްސަލައިގެ ސަރަދާރި އިތުރުކުރުމަށް ދައުވާކުރާ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ގޮތުގައެވެ.

[1]- World Wide Fund for Nature v World Wrestling Federation v THQ/Jakks Pacific (2002) EWHC 2580

[2]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 78 ވަނަމާއްދާ، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނިޒާމު ޤަވާޢިދު 2022 ގެ 20 ވަނަ މާއްދާ

[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 38 ވަނަ މާއްދާއިން އިންގްލަންޑް/އިސްކޮޓްލަންޑް ކުރެވޭ.

މައްސަލައިގެ ޚަސްމުން

ދަނެގަތުން

ސިފާތު

ދަޢުވާކުރުން އަދި ދަޢުވާލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތުގެ ވާހަކަބުނުމަށް އެދުރާކަ ވަކަކައި މަދަނީމައްސަލައެއްގެ ޚަސްމުންނަކީ ފުރުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވުމާ އުފައްދާ ސުވާލެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ ދަޢުވާކުރާމީހަކީ ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތު އޮތްމީހެއްކަމުގައި ވާންވާނެ. އަދި ދަޢުވާލިބޭ މީހަކީ ދަޢުވާ ލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވާ މީހަކަށް ވާންވާނެ. ވީމާ އެކަށީގެންވާ މަޞްލަޙަތެއް އޮތް ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވާ ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ދަޢުވާ ހުށަހެޅިދާނެވެ. އަދި ދަޢުވާ ބަލައިގަންނާނެވެ.[4]

މިސާލަކަށް ހައިސިއްޔަތު ލިބުމުގައި އަހުގެ މިލްކުވެރިކަން ލިބިފައިނުވާނަމަވެސް އެއްބަސްވުމެއް ނުވަތަ ދުރަފުށް އުމުރުގެ ހުކުމްތައްތަކުގައި ހުރި ފަރުޤުތަކާ ހައިސިއްޔަތު އޮތްފަރާތްތަކުގައި ބަދަލުވާނެވެ.[5]

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ޤާނޫނުގައިވާ ގޮތުގެމަތިން މީހާ ވަކި މަސްލަހަތެއް ހައިސިއްޔަތުގެ މައްސަލައެއް ކަމާ މީހާ ދިރިއުޅޭ ގައުމުގެ ޤާނޫނާއި، ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވާ ކޮމްޕެނީތަކަށް އެ ކޮމްޕެނީ އުފެދިފައިވާ ޤާނޫނުތަކާއި، އަދި މިނޫން ޚަސްމުން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ކޯޓު ހުންނަ ދައުލަތުގެ ޤާނޫނުން ދަޢުވާކުރުމާއި ދަޢުވާލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވާ ގޮތް ކަނޑައަޅައެވެ.[6]

ކޯޓަށް މުއާމަލާތު ހުށަހަޅާ ޚަސްމަކީ ދަޢުވާކުރާ ޚަސްމެވެ. މުދައްޢާއަކީ ދެކޮޅުގައި ތަމްސީލުކުރެވޭ ފަރާތެވެ. އިސްލާ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުން ހިމެނެއެވެ.[7] އެހެނިހެން ދަޢުވާ ތަމްސީލުވާ ޚަސްމަކީ ދަޢުވާލިބޭ ޚަސްމެވެ. މީގެތެރޭގައި ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތް ހިމެނެއެވެ.[8] ފަރާތްތަކުގެ ހުށަހެޅުމާއި ބައްލަވާ ވަކީލުންނާއި ހިމެނިފައިވާ ފަރާތް ހިނގަމުންދާ ބަލަހައްޓާ ބަލާނެވެ.

ޚަސްމުންގެ ހައިސިއްޔަތު ތަފާތު ބައިތަކަކަށް ބެހެއެވެ. ނުވަތަ ޚަސްމުން ތަފާތު ވަނަތަކުގެ ތަރުތީބުން ހިމެނިފައެވެ. އެބައިތައް ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

[4] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 75 އަދި 76

[5] - ހުސައިން އަބްދުﷲ ވ. މަޖީދު އަބްދު 2014/HC-A/191 އަދި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2009/SC-A/24 ޤަޟިއްޔާ

[6] - US federal rule of civil procedure Rule 17 (b) CAPACITY TO SUE OR BE SUED. Capacity to sue or be sued is determined as follows: (1) for an individual who is not acting in a representative capacity, by the law of the individual's domicile; (2) for a corporation, by the law under which it was organized; and (3) for all other parties, by the law of the state where the court is located, except that: (A) a partnership or other unincorporated association with no such capacity under that state's law may sue or be sued in its common name to enforce a substantive right existing under the United States Constitution or laws; and (B) 28 U.S.C. §§754 and 959(a) govern the capacity of a receiver appointed by a United States court to sue or be sued in a United States court.

[7] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 9 ވަނަ މާއްދާ

[8] - ކުރީގެ ހަވާލާ 10 ވަނަ މާއްދާ

ފަރުދީ ހައިސިއްޔަތު

މުރާފަޢާގައި ދަޢުވާ ރައްދުކުރުވާ ނުވަތަ ދަޢުވާ ކުރުވާން އެއް ހައިސިއްޔަތަކީ ފަރުދީ ހައިސިއްޔަތެވެ.[9] ފަރުދީ ހައިސިއްޔަތުން މީހެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ހުށަހަޅާނަމަ ދަޢުވާ ކުރާމީހެއްގެ ފުރިހަމަނަމާއި، ދާއިމީ އެޑްރެސް އަދި މިހާރުގެ ފުރިހަމަ އެޑްރެސްއާއި، ގުޅޭނެ ނަންބަރު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

ދަޢުވާ ލިބޭ މީހެއްގެ ގޮތުގައި ފަރުދީ ހައިސިއްޔަތު ބަޔާންކުރާނަމަ ދަޢުވާކުރާ ހަސްމަށް އެކުމުންނާއި ދަޢުވާ ލިބޭ މީހާގެ ދަރަނިވެރިން މަތިން ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ. ފަރުދީ ހައިސިއްޔަތުން ދަޢުވާ ކުރާ މީހާގެ އަސްލުނަމާއި ނަންބަރު ބީ މުއްދަތުގެ ނަމަށް ގޮތް އެދަޢުވާލިބޭ ނަމުގައި ބަޔާންކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްގެ ހައިސިއްޔަތު

ކުންފުނިތައް، ސޮސައިޓީ ރަޖިސްޓަރީތަކާއި، ކޯޕަރޭޝަންތަކާއި، ކޯޕް ޕާޓްނަރޝިޕްތަކާއި، މިނޫންވެސް ޤާނޫނީ ޝަޚްޞުތަކަކީ ދަޢުވާކުރުމާއި ދަޢުވާ ލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވާ ފަރާތްތަކެކެވެ. އެއީ އަމިއްލަ ނަމުގައި ދަޢުވާކޮށް ދަޢުވާ ބަލައިގަނެވޭނެ ބައެކެވެ. މިފަދަ ފަރާތަކުން ދަޢުވާކުރާނަމަ ނުވަތަ އެފަރާތަކަށް ދަޢުވާ ކުރާނަމަ ދަޢުވާ ރައްދުކުރާނަމަ، ދަޢުވާރައްދު ކުރުވޭނީ ނުވަތަ ދަޢުވާ ކުރުވޭނީ އެހައިސިއްޔަތަކުންނެވެ.

އަމިއްލަ ނަމުގައި ދަޢުވާކުރުމާއި ދަޢުވާލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވާ ފަރާތަކަށްވާތީ، ފުރިހަމަނަމާއި، އެޑްރެސް ދަޢުވާފުރުގައި ބަޔާންކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި މިފަދަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ކުރާއިރު ދަޢުވާފުރު ރައްދުކުރެވޭނީ އެޑްރެސް ބަޔާންކުރެވިފައި ހުންނަންވާނެއެވެ. ދަޢުވާ ރައްދުކުރާ އެކުއެކި ރަޖިސްޓްރީ ފަރާތާ އެޑްރެސް ނުވަތަ އޮފީހުގެ އެޑްރެސް ހިނގާ ނުވަތަ އޮފީހުގެ މިހާރުގެ ހިންގާ އެޑްރެސް ވެސްވާނެއެވެ.

އަންނަނިވި ފަރާތްތަކަކީ ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެން އެފަރާތެއްގެ އަމިއްލަ ނަމުގައި ދަޢުވާގައި ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތްތަކެކެވެ.

- ޕަބްލިކް ކުންފުނީއާއި، ޕްރައިވެޓް ކުންފުނި؛[10]

ޕަބްލިކް އަދި ޕްރައިވެޓް ކުންފުނިތަކަކީ އެކުންފުނިތައް ރަޖިސްޓްރީ ވެފައިވާ ނަމުގައި ދަޢުވާކުރުމާއި ދަޢުވާ ލިބިގަތުމުގެ ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވާ ޤާނޫނީ ޝަޚްޞުތަކެކެވެ.

[9]- ކުރީގެ ހަވާލާ 85(ހ) އިތުރުން ދައުލާ ފުރުޞަތު ލިބިގެންވާ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި މުޖުތަމަޢު ހުށަހަޅައި ފަރުދީ ހައިސިއްޔަތަށް މިހެން ބައްލަވައި ޝަރުޢީ ޙުކުމް މިއެއްވެސް ދަރަޖައެއް ލިބޭގޮތެވެ.
[10]- ކުންފުނިތަކާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 10/96) ގެ މާއްދާ 15

- ކުލަބާއި، އެސޯސިއޭޝަން ނުވަތަ އޮގަނައިޒޭޝަން ނުވަތަ ސޮސައިޓީ އާއި، ފައުންޑޭޝަންތަކާއި، ޓްރަސްޓާއި، ފަންޑު މުސާރަކާތްތެރިންގެ އެސޯސިއޭޝަންތައް، ޔޫނިއަން ނުވަތަ އޮގަނައިޒޭޝަން ނުވަތަ ސޮސައިޓީ؛[11]

އިސްތިސްނާކުރެވުނު ބާވަތުގެ ޖަމްޢިއްޔާއެއް ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވުމުން އެޖަމްޢިއްޔާ ނުވަތަ ޖަމާޢަތެއް ރަޖިސްޓްރީ ވެފައިވާ ނަމުގައި ދައުވާކުރުމާއި ދައުވާ ލިބިގަތުމުގެ ބާރުލިބިގެންވާ ޤާނޫނީ ޝަޚްސަކަށްވެއެވެ.

ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ ޖަމްޢިއްޔާ ޖަމާޢަތެއް ނުވަތަ ކުލަބަކުން ދައުވާ ކުރާނަމަ ނުވަތަ އެފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ދައުވާ ލިބޭނަމަ އެފަރާތްތަކުން ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ ނަމުގައި، އެޑްރެސް އަދި ގުޅޭ ނަންބަރު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ދައުވާލިބިގެންވާ ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރެވޭނީ އަދި ދައުވާ ލިބިގަންނާނީ ރަޖިސްޓްރީ ވެފައިވާ ނަމުގައެވެ.[12]

- ސިވިލް ކޯޓު؛[13]

ސިވިލްކޯޓަކީ އަމިއްލަ ނަމުގައި ދައުވާކުރުމާއި، ދައުވާލިބިގަތުމުގެ ޙައްޤު ލިބިފައިވާ ވަކިޤާނޫނީ ޝަޚްސެއްކަމަށްވެއެވެ.

- ވަކި ޤާނޫނީ ޝަޚްސެއްގެ ގޮތުގައި އުފެއްދިފައިވާ ކޮމިޝަންތައް؛[14]

ވަކިޤާނޫނީ ޝަޚްސެއްގެ ގޮތުގައި އުފެއްދިފައިވާ ކޮމިޝަންތަކަކީ ދައުވާކުރުމާއި، ދައުވާލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކެވެ.

- ދިވެހި ދައުލަތް؛[15]

ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ދައުވާކުރުމާއި، ދައުވާ ލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވެއެވެ. ދައުލަތް ތަމްސީލުކުރާނީ ދައުލަތުގެ ބަންޑާރަނައިބެވެ. ދައުލަތް ތަމްސީލުކުރުމަށް އައްޔަން ކުރަންޖެހޭ ޤާނޫނީ ވަކީލަކު ބަންޑާރަ ނައިބު އައްޔަން ކުރާއިރު އައްޔަން ކުރެވުނަސް ހާލަތުގައި އެފަރާތަކަށް ލިބިގެންވާ ބަދަލުތައް ބާރުތަކުން، މިއައްޔަންކުރުމުން ޚިދުމަތްކުރިޔަސް ބާރުހިސާބުވާ ޝުރޫޠު ކޯޓަށް

11- ޖަމްޢިއްޔާތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 3/2022) ގެ 10(ހ)
12- ޤާނޫނު ނަންބަރު 3/2022 (ޖަމްޢިއްޔާތަކުގެ ޤާނޫނު) ގެ 30 ވަނަ މާއްދާ
13- ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤާނޫނު (4/2013) ގެ 4
14- ޤާނޫނު ނަންބަރު 5/2007 (ދިވެހި ސިވިލްސަރވިސްގެ ޤާނޫނު) ގެ 08 ވަނަ މާއްދާ. ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/2008 (ޖުޑިޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަންގެ ޤާނޫނު) ގެ 02(ނ) ވަނަ މާއްދާ. ޤާނޫނު ނަންބަރު 13/2008 (އެންޓި ކޮރަޕްޝަން ކޮމިޝަންގެ ޤާނޫނު) 02 ވަނަ މާއްދާ. ޤާނޫނު ނަންބަރު 8/2008 (އިލެކްޝަން ކޮމިޝަންގެ ޤާނޫނު) ގެ 02 ވަނަ މާއްދާ. ޤާނޫނު ނަންބަރު 6/2006 (ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޝަންގެ ޤާނޫނު) ގެ 03 މާއްދާ.
15- ކުރީގެ ހަވާލާ 21

ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މީގެއިތުރުން ޤާނޫނުއަސާސީގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން އަދި ސަރުކާރުން އިޢުލާނުކުރާ ނުވަތަ ރަސްމީ ބަންދު ދުވަސް، ސްޓޭޓްއޮފްއިމަރޖެންސީ އިޢުލާނުކޮށްފައިވާ ދުވަސް ފަދަ ދުވަސް ނުހިމަނާނެއެވެ.[16]

ބަނޑާރަނައިބުގެ މަޤާމު ހުސްވެފައިވާ ހާލަތުގައި ބަނޑާރަނައިބުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހިންގުމަށް ހަވާލުކުރެވޭ ފަރާތަކުން އަދާކުރާނީ އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ ދާއިރާއިން ކަނޑައަޅާ ފަރާތެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.[17]

- ލޯކަލް ކައުންސިލްތައް؛[18]

އިދާރީދާއިރާތައް ލާމަރުކަޒީ އުސޫލުން ހިންގުމަށް ޓަކައި އުފައްދާފައިވާ ލޯކަލް ކައުންސިލްތަކާއި، އަތޮޅު ކައުންސިލްތަކާއި، ސިޓީ ކައުންސިލްތަކީ އަމިއްލަ ނަމުގައި ދައުވާކުރުމާއި ދައުވާލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކެކެވެ.

- އެހެނިހެން ޤާނޫނީ ޝަޚްޞުން؛

ވަކިޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްގެ ގޮތުގައި އުފައްދާފައިވާ އިތުރު އެހެން ޤާނޫނީ ޝަޚްޞުންނަކީ ދައުވާކުރުމާއި ދައުވާ ލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވެއެވެ.[19]

ވިޔަފާރި ނަންތަކުގެ ހައިސިއްޔަތު

ވިޔަފާރި ނަން ނުވަތަ ސޯލް ޕްރޮޕްރައިޓަރޝިޕް[20] ގެ ނަން އެމީހެއްގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ ފަރާތަކަށް ނަމުގައި ދައުވާކުރުމާއި ދައުވާ ލިބިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންނުވެއެވެ. ވިޔަފާރި ނަމެއްގައި ވިޔަފާރި ކުރާނަމަ އެވިޔަފާރިތަކުން ހުށަހަޅާ ދައުވާއާއި، އެވިޔަފާރިތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދައުވާ އެވިޔަފާރީގެ ނަމުގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެވިޔަފާރީގެ މަސްއޫލުވެރިޔާގެ ނަމުގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[21] ވިޔަފާރި ނަމަކީ ވަކި ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްކަމުގައި ޤާނޫނު ނުބަލައެވެ.

މިސާލަކަށް ވިޔަފާރިއަކުން ހުށަހަޅާ ދައުވާއާއި، އެވިޔަފާރިއެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ ދައުވާ އެވިޔަފާރި ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ މީހެއްގެ ނަމުގައި ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެވެ. ނުވަތަ ރަޖިސްޓްރީ ކުރިފަރާތާއި ވިޔަފާރި ނަމުގައިވެސް ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެވެ.

[16]- ކުރީގެ ހަވާލާ 21(ނ)
[17]- ކުރީގެ ހަވާލާ 21(ސ)
[18]- ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 7/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ އިދާރީ ދާއިރާތައް ލާމަރުކަޒީ އުސޫލުން ހިންގުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 07، 21، 38 މާއްދާ
[19]- މަދަނީ އިޖުތިމާޢީ ނިޒާމު ގަވާއިދު 2022 ގެ 27 ވަނަ މާއްދާ.
[20]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2014 (އަމިއްލަ ފަރުދުންގެ ވިޔަފާރީގެ ޤާނޫނު) ގެ 13، 14، 15، 16، 17، 25 ބައްލަވާ
[21]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 19/2014 (އަމިއްލަ ފަރުދުންގެ ވިޔަފާރީގެ ޤާނޫނު) ގެ 13، 14، 15، 16، 17، 25 ބައްލަވާ އަދި ޤާނޫނު ނަންބަރު 18/2014 (ވިޔަފާރި ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 04، 12، 20، 22

ދޭގޮތަށް ދައުވާ ކުރުމުގެ ފަހުގެ ފުރުސަތު ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި ޤަވާއިދު ހާޖެތުކުރަނީ އެމީހުންގެ ނަމުގައި އޮތޯރިޓީ ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްދިނުމާ ފަރާތްތަކުގެ ނަންބަރީގައި ދައުވާކުރުން ނުވަތަ އެފަރާތްތަކުގެ މަސައްކަތް ދައުވާ ރައްދުކުރުމަށެވެ.[22]

މިސާލަކަށް ފިހާރައަކުން ނަގާފައިވާ ތަކެތީގެ އަގު ހޯދުމަށް ދައުވާ ކުރާ މައްސަލައެއްގައި ދައުވާ ކުރަންވާނީ ވިޔަފާރި ނަން އެޖެންސީގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ މީހާގެ ނަމުގައެވެ. އަދި ދައުވާވިޔަސް އެމީހަކަށެވެ.

ޤާނޫނުން އަމާނަތް ކުރާ މަޤްޞަދުތަކުގެ ހައިސިއްޔަތު

ޤާނޫނު އަސާސީން ނުވަތަ ޤާނޫނަކުން ދައުވާކުރުމާއި ދައުވާލިބިގަތުމުގެ ބާރު ލިބިގެން އުފައްދާފައިވާ މަޤާމުތަކުގެ ހައިސިއްޔަތުން ދައުވާކޮށް، ދައުވާ ލިބިގަންނާނެއެވެ.[23] އަދި އެފަދަ މަޤާމުތަކުގެ ހުންނަ ފަރާތްތަކުން މަޤާމުގެ ވާޖިބުއަދާކުރުމަށް ވަކި އޮތޯރިޓީއެއް ޤާއިމުކޮށްދިނުމަށްވާނަމަ އެއޮތޯރިޓީގެ ނަމުގައި ދައުވާކުރުމާއި ދައުވާ ބަލައިގަތުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[24]

މަޤާމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ދައުވާ ކުރުމާއި، ދައުވާލިބިގަތުމުގެ ބާރު ލިބިގެން އުފައްދާފައިވާ މަޤާމުތަކަށް މަޤާމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ދައުވާކޮށް ދައުވާ ލިބިގަންނާނެއެވެ.[25]

ވާރިސުން ނުވަތަ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރުންގެ ހައިސިއްޔަތު

މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ މުދަލުގެ މައްސަލަ ދައުވާ ކުރުމުގައި ނުވަތަ ތަރިކަމުދަލުގެ މަސްއަލަތަކުގައި ހުށަހަޅާ ދައުވާއެއް ހުށަހެޅޭނީ މަރުވެދިޔަ ވާރިސުންނަށެވެ. ނުވަތަ އެފަދަ މުދަލަކާގުޅޭދައުވާއެއް ރައްދުވާނީ މަރުވިމީހާގެ ވާރިސުންގެ މައްޗަށެވެ. ވާރިސުކަން ނުވިޔަސް އެމުދަލުގެ ބެލެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ ހިމާޔަތްކުރުމަށް އައްޔަންކޮށްފައިވާ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރެއްގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އެފަދަ މީހަކަށް އެމުދަލުގެ ވަކާލާތުގައި ހުށަހަޅާ ދައުވާއެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ވަސިއްޔަތެއް ނުވަތަ ދަރަންޏެއް އެދުމުން މައްސަލާގެ މައްސަލަ ނުވަތަ މައްސަލާގެ މުދަލުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅޭ ދައުވާ ހުށަހެޅޭނީ ވާރިސުންގެ މައްސަލަ ނުވަތަ މުދާބެލެހެއްޓުމުގެ ޢިނާޔަތާވަކާލާތުކުރި މީހާ ނުވަތަ އެމުދަލުގެ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރާގެ މައްޗަށެވެ.

---

[22]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 31 ވަނަ މާއްދާ
[23]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 28 ވަނަމާއްދާ
[24]- ޤާނޫނުނަންބަރު:- 4/2007 (އޮޑިޓް ޤާނޫނު) ގެ 03(ނ)، ޤާނޫނުނަންބަރު 9/2008 (ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ޤާނޫނު) ގެ 02(ނ).
[25]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 28 ވަނަމާއްދާ

މައްސަލައިގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ ފަރާތެއްގެ މައްސަލައިގެ ވާރިސުން މިގޮތަށް ބައްލަވާނީ ބަލާއިރު ފަރާތްތަކުގެ ނަން އެނގޭ މިންވަރަކުން ބައްލަވާ ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. އެމިހާރުވެސް ކޯޓުތަކުގެ ރަސްމީ ދަޢުވާ ފޯމުތަކުގައި ފަރާތްތަކުގެ ވަކިވަކި ސަރަހައްދު މުސްތަޤުބަލު ނަން ނަސީބުގެ ބޭނުންކުރާ ޢަދަދު ހޯދުމަށް ދަޢުވާގައި ބަޔާންކޮށް ހުށަހަޅާނީއެވެ.[26] އަދި މިސާލަކަށް ދަޢުވާ ފުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ކަނޑައަޅާ ޤަވާޢިދު 2022 ގެ ބައްލަވާކުރަނީ އެމަނިކުފާނު ވިޔަފާރިހިންގާ ގޮތުގެ ބަޔާންކުރާގޮތެވެ.[27]

ޕާޓްނަރޝިޕްގެ ހައިސިއްޔަތު

ޖެނެރަލް ޕާޓްނަރޝިޕަކީ ވަކި ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްނޫނެވެ. އެފަދަ ޕާޓްނަރޝިޕެއްގެ ގޮތުގައި ވިޔަފާރިކުރާ ނަމަ އެފަރާތަކުން ދައުވާލިބިގަންވާނީ ނުވަތަ އެފަރާތަކުން ދައުވާކުރަންވާނީ ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ ނަމުގައެވެ. ޖެނެރަލް ޕާޓްނަރޝިޕަކީ ވަކި ޤާނޫނީ ޝަޚްޞަކަށްނުވާތީ ޖެނެރަލް ޕާޓްނަރޝިޕުގައި ބައިވެރިވާ ފަރާތްތައް ނުވަތަ ފަރާތްތަކުގެ މައްސަލަ ދައުވާކުރުމަށް ހުށަހަޅާނީއެވެ.[28]

ލިމިޓެޑް ލައިބިލިޓީ ޕާޓްނަރޝިޕަކީ ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެކެވެ. ލިމިޓެޑް ލައިބިލިޓީ ޕާޓްނަރޝިޕެއްގެ މައްސަލަ ދައުވާ ރައްދުކުރާނަމަ ނުވަތަ އެފަރާތުން ދައުވާ ހުށަހަޅާނަމަ ދައުވާ ހުށަހަޅާނީ ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ ނަމުގައެވެ.[29]

ޕާޓްނަރޝިޕަކަށް ދައުވާކުރާނަމަ އެދައުވާ ރައްދުކުރާނީ އެޑްރެހަށް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. ޕާޓްނަރޝިޕުގެ އެޑްރެސް ނުވަތަ އޭގެ މަސްއޫލުވެރިއެއް ދިރިއުޅޭ އެޑްރެސް ނުވަތަ އެންމެފަހުން ވިޔަފާރި ހިންގި އެޑްރެހަކަށް ދައުވާ ރައްދުކުރާ އެޑްރެސްވާނެވެ. ޕާޓްނަރޝިޕެއްގެ މައްސަލަ ދައުވާއެއް ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ އެޕާޓްނަރޝިޕެއްގެ އެންމެހައި މެންބަރުންގެ މައުލޫމާތު، އެޑްރެސްތަކާއި ފޯނުނަންބަރުތަކުގެ ލިސްޓެއް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ޓްރައިބިއުނަލުން ދިފާއުވާ ބާރަނަކުން ކަނަވަރު ކޮށްދީފައިވާ ބާރުނާމާ ހުށަހަޅައިގެން އެމީހަކު ކޮށްދީނުމަށް އެދި ދައުވާކުރާފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިފަދަ އަމުރަކާއި އަދާކުރުން ކޮށްދީ ކޮންމެނަމަ އަދި އެއަމުރާއެއްގޮތަށް އަމުރު ރައްދުވާފަރާތުން އަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ އަމުރުރައްދުވާ ދައުވާ ކުރާފަރާތްކަމުގައިވާނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެ ގޮތަށް ހުއްޓުވުމަށް ނުވަތަ އެފަރާތަކާމެދު ދައުވާ ދޫކޮށް ފަރާތްތަކުގެ ވަޒީފާގައިވާނަމަ ފަދައިން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ނިންމުމުގެ ކަމުގައިވާނަމަ އެކަމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރެވޭނެއެވެ. މިފަދަ އަމުރެއްކަމުން އެދިފައިވާ ފަރާތުގެ ޕާޓްނަރޝިޕްގެ މައްސަލަ ކުރިއަށް ހިނގާނީ

[26]- *Piggott v Aulton (deceased)* [2003] EWCA Civ 24

[27]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 129(ހ)(1) ގައިޑުގެ ސަފްހާ 71

[28]- ފަތުވާ ނަންބަރު:- 13/2011 (ޕާޓްނަރޝިޕްގެ ފަތުވާ) ގެ 03(ހ)

[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ 04(ހ)

ދައުވާއެއްގެ ގޮތުގައި އެމައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެވެ.[30] މިސާލާއި ދާދި އެއްގޮތް އުސޫލެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާން ކޮށްފައިވެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ފަސްކޮށް ބަޔާންކޮށްދެވޭނެއެވެ.

<u>ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތު</u>[31]

ދައުވާކުރަނީ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭނީ ކުޑަކުއްޖަކު ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަން ލިބިދޭން ފަރާތަކުންނަމަ ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ބެލެނިވެރިޔާ ނުވަތަ ބަރަދުވެރިޔާގެ ނަމުގައި ދައުވާކުރެވިދާނެވެ. އަދި ދައުވާލިބޭނަމަ ތަމްސީލުކުރާފަރާތެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ދައުވާ ލިބިގެންވެދާނެވެ.

މިފަދައިން ދައުވާކުރަނީ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭނީ ކުޑަކުއްޖަކަށް ކަމުގައިވާނަމަ އުމުރުގެ ފުރިހަމަވަނަން ބެލެނިކުރަށްފަހު ބަރާބަރު ކޯޓު ކުޑަކުއްޖެއްކަން ބެލެނިކުރަންވާނެއެވެ. އަދި ރައްކާތެރިކަން ލިބިދޭން ފަރާތަކުން ދައުވާކުރާނަމަ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭނަމަ އުމުރުގެ ފުރިހަމަވަނަން ބެލެނިކުރަށްފަހު ބަރާބަރުއްގައި އުމުރުގެ ފުރިހަމަނީ ބެލެނިވެރިއެއްގެ ނަމާއި ހައިސިއްޔަތު ބެލެނިކުރަންވާނެއެވެ.[32] ވީމާ އެންނަނިވި މިސާލުގައިވާ ގޮތަށް ދައުވާ ކުރާ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭ ހައިސިއްޔަތު ލިޔެވިދާނެވެ.

މިސާލަކަށް	
ރައްކާތެރިކަން ލިބިދޭން ފަރާތެއްނަމަ:-	ހައިޝަމް އަހުމަދު ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ބެލެނިވެރިޔާ އައްޔާދް
ކުޑަކުއްޖަކުނަމަ:-	ހައިޝަމް އަހުމަދު (18 އަހަރުންދަށް) ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން އައްޔާދް ބަރަދުވެރިޔާ

އެއްފަރާތަށްވުރެ ގިނަފަރާތްތަކެއްގެ މަސްލަހަތު އެކުގައި ހިމެނޭނަމަ، އެއްމަސްލަހަތު ހިމެނޭ އެންމެ ޚަސްމު އެމީހަކު ތަމްސީލުކުރުމަށް އައްޔަނު ކުރެވިދާނެވެ. އެއްމަސްލަހަތެއް ހިމެނޭ މައްސަލަތަކުގައި ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ދައުވާ ކުރެވިދާނެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން ދައުވާ ބަލައިގަނެވިދާނެއެވެ.[33] އެކަން އެގޮތަށް ކުރެވޭނީ ޝަރުތު އެކު އިޖާބީ ލިބިފައިވާނަމަ ނުވަތަ ފަރާތްތަކުގައި ފުރިހަމަވާނެގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ބައިބަޔަށް ފުރިހަމަވާ

[30]-UK Civil procedure Rule 1998 No. 3132 (L. 17) SCHEDULE 1 RSC ORDER 81 Paragraph Rule 2 /SCHEDULE 2 CCR ORDER 5 Paragraph Rule 9
[31]- representative capacity
[32]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 79(ނ) އަދި 87(ހ)(ނ) އަދި 91(ށ)(ރ) ބައްލަވާ
[33]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 83(ހ)(ނ)

ތަމްސީލުކުރާ ގޮތަކަށްވާނީ ފުރިހަމަ އެއްގެ ތިބީނަމަ ގިނަމީހުން ހިމެނޭ އެއްމައްސަލަޔަކަށް.[34] ލިޔުމެއް އޮޅިނަމަވެއެވެ. ހައިސިއްޔަތުން ތަމްސީލުކުރުމެވެ.[35] އިތުރު ތަފްސީލު ހާލަތު ބައްލަވާށެވެ.

ގިނަބައިވެރިން މައްސަލަ ހުށަހެޅުން ނުވަތަ ދައުވާލިބުން

މައްސަލައިގެ ހަށިގަނޑުގެ ގޮތުގައި އެކަކަށްވުރެ ގިނަމީހުން ދައުވާ ކުރާ ހަސްތުންގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ދައުވާ ލިބޭ ހަސްތުންގެ ގޮތުގައި ހިމެނިދާނެވެ.[36] މިއުސޫލަށް Group Litigation/އެކުގައި ދައުވާ ކުރުމާއި ދައުވާ ލިބިގަތުމުގެ އުސޫލު ކިޔައިދެއެވެ.

އެއްމަސްލަހަތެއް ހިމެނޭ ނުވަތަ އެއްއަސާސެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންވާ ދައުވާތައް ނުވަތަ ދައުވާތަކެއް ހިމެނޭ މައްސަލަތަކުގައި އެއްފަރާތަކުން ގިނަފަރާތް އެކުވެގެން އެއްމައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ. އަދި އެއްފަރާތަކުން ގިނަފަރާތްތަކެއްގެ މައްޗަށް ދައުވާ ރައްދުވާގޮތަށްވެސް ހުށަހެޅިދާނެވެ.[37]

ވިލާތު މައްސަލަތަކުގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުމުގައި ހުރިހާ އެއްމަސްލަހަތެއް ހިމެނޭ މައްސަލަތައް އެކުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އަމުރު/Group Litigation Order (GLO) އެއް ކޯޓުން ނެރެވިދާނެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގައި އެއްއަސާސެއްގެ މައްޗަށް ނުވަތަ އެއްމައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭ ނުވަތަ ގުޅުންހުރި ގާނޫނީ ނުވަތަ ވާޤިޢާ ތަކެއް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަތަކުގައި ހިނގާނެއެވެ.[38]

ޖުޑީޝަލް އިމްތިޔާޒު

ދިވެހި ދައުލަތުން ޖުޑީޝަލް އިމްތިޔާޒެއް ދިފައިވާ ފަރާތެއްނަމަ ނުވަތަ ނުވަތަ ވަކީލުންނެއްގެ ދަރުން އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓެއްގައި ދައުވާ ނުއުފުލޭނެއެވެ. މިފަދަ ދައުވާތައް ހުށަހެޅުއްޖެނަމަ ކޯޓުން މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވާނީ ބެލުމަށް ބާރުވާ އަމިއްލައަށް އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ފަރާތުން ހާޒިރު ނުވިނަމަވެސް އެއިމްތިޔާޒު އެފަރާތަކުން ދޫކޮށްލައިފިނަމައެވެ.[39]

ޖުޑީޝަލް އިމްތިޔާޒު ދޭންވާނީ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުން އެއްވެސް ހުކުމެއް ނެރެންނުވާނެވެ. ޖުޑީޝަލް އިމްތިޔާޒު ދޫކޮށްލި ކަމުގައި ބެލެވޭނީ ކުރިން ލިޔުމުން އެނގޭގޮތަށް އެއްބަސްވެވިފައިވާނަމަ ނުވަތަ ޖުޑީޝަލް އިމްތިޔާޒު ބޭނުންކުރުމަށް ކޯޓަށް ދައުވާ ހުށަހަޅައިފައިވާނަމަ، ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތު ފަރާތުން ދައުވާ ލިބިގެންވާފަރާތެއްގެ

[34]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 34 އަދި 43(ހ)

[35]- *Moon v Atherton* [1972] 2 QB 43,

[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 78

[37]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 20

[38]- UK CPC Rule 19.11 (practice direction PART 19 - PARTIES AND GROUP LITIGATION)

[39]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 88(ށ)(ހ)

ގޮތުގައި ޤަވާޢިދުތަކުން އެއްބަސްވާނަމަ ނުވަތަ ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއެއް އިމްޕިރިއަލް ލިބިގެންވާތީ އަދާ ފިޔަވަޅެއް ފިޔަވާ އެހެން

ފިޔަވަޅެއް އަޅައި މުއާމަލާތުގެ ތެރެއިން ތަރައްޤީވުން ފަދަ ގޮތަކަށް މުއާމަލާތުގައި ބައިވެރިވެފައިވާނަމައެވެ.

ކޯޓުކަން ކަނަވަރުންނާ

ފަރާތް

ސަބަބު

ޚަޞްމުގެ ނަން އެނގޭނަމަ އެފަރާތެއްގެ ފުރިހަމަނަން ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. ކޯޓުގެ ޚަޞްމަކަށް ވަކިނަމެއް ކިޔުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ލާޒިމްކުރެއެވެ. ޚަޞްމަކީ ކޯޓުކަން ފަސޭހައިން ދަންނަފަދަ ނުވަތަ ނަމެއްނަމަ ނުވަތަ

ނޭނގޭނަމަ ނަމެއްނޭގޭ ޚަޞްމެއްގެ ގޮތުގައި އެފަރާތް ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ.[40] މިސާލަކަށް "ކޯޓުކަން ކަނަވަރުންނާ ފަރާތް"

މިހެން ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ.

ކޯޓުކަން ކަނަވަރު ނުވާ ޚަޞްމެއްނަމަ އެމަޢާމަލާތުގައި ހިމެނޭ މީހެއްގެ ތަފްސީލު ހިމަނަންވާނެއެވެ.[41] މިސާލަކަށް

ފޮޓޯއެއް ތާރީޚުކަން ދިނުމީހެއް ކަމަށްވާނަމަ އެމީހާގެ ނަން ނޭނގޭފަރާތެއްގައި މަޢުލޫމާތެއް ބާރުޚުކުރުމަން މީރާލުގައި

ވެވިދާނަކާ ހަވާލުކުރެވޭ. މިގޮތަށް ބަޔާންކުރެވިދާނެވެ.

އެކްސިޕެންޑް ކުރުމަށްޓަކަ ފިލިމީހަކީ ކޯޓުކަން ނޭނގޭނަމަ އެމީހާކުރެވޭ ބެލެވޭނީ ކޯޓުކަން ނޭނގޭމީހާއެގެ ގޮތުގައެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ދުރުޖެއްވާއިދު އެދުއްމުގެ ސޮފްޓްވެއަރ ކޮޕީން ކަނާކުރާކަން ކަނަވަރު ނުވާ ދަރާވަތުއެއްގެ ޚަޞްމުން

ބީބާކުރަން ބަޔާންކޮށްދިނެއްވެއެވެ. މިސާލަކަށް ވަކި މުދަލެއްގެ މައްސަލަ ހުއްދަތުން ގޮތުގައި ބާރު ހިންގާފަރާތެވެ.

އެއެވެ:- މީހެއްގެ ވަނަވަރު ނޭނގުނަމަވެސް މީހަކީ ކޯޓުކަން ބުނެދީން އެނގޭ ޚަޞްމުންނާއި، ދެވެއް:-

ވަނަވަރުވެސް އަދި ކޯޓުކަން ބުނެދެނުވެސް ނޭގޭ މީހުންނެވެ.[42]

ތަމްސީލުކުރުން

ތަރިކައިގެ މުއާމަލާތްތަކުގައި ނުވަތަ ވަރިޘުން ސާބިތުކުރުމުގެ މުއާމަލާތްތަކުގައި ނުވަތަ ޓްރަސްޓްއެއްގެ ދަށުގައިވާ

މުދަލާގުޅޭ މުއާމަލާތްތަކުގައި ނުވަތަ ޢިލްމުއް މާނަކުރުމާގުޅޭ މުއާމަލާތެއްކުރުމުގައިވާނަމަ ކޯޓުކަން ކަނަވަރު ނުވާ

ފަރާތްތަކެއްގެ އެ ބަޔާންކުރެވޭ ޤާނޫނުގެ ނިޒާމުގެ ދަށުން ނޫނީ މައްސަލަ ބަލާ ކަމަށް ކަނޑައެޅި ހުއްޖަތު ހުށަހެޅިދާނެވެ.

---

[40]- ކުރިގެ ހަވާލާ 86(ހ)

[41]- Bloomsbury Publishing Group Ltd v News Group Newspapers Ltd [2003] EWHC 1205 (Ch), [2003] 1 WLR 1633; approved by the Court of Appeal in South Cambridgeshire District Council v Persons Unknown [2004] EWCA Civ 1280, [2004] 4 PLR 88 and applied in Cameron v Hussain [2017] EWCA Civ 366, [2018] 1 WLR 657; see also Eli Lilly and Co. Ltd v Stop Huntington Animal Cruelty [2011] EWHC 3527 (QB), LTL 31/1/2012)

[42]- Cameron v Liverpool Victoria Insurance Co. Ltd [2019] UKSC 6, [2019] 1 WLR 1471

ޚަސްމެއް ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތެއް އައްޔަންކުރުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ކޯޓަށް މިބާރު ލިބިގެންވަނީ އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައެވެ.[43]

- ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތަކީ އުފަންވެފައިނުވާ ކުއްޖަކު ކަމުގައިވުން؛
- ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތް ވީދަށްހުނޫގެން؛
- ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތް ފަސޭހައިން ދެނެގަނެވެންނެތުމުން؛
- ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތަކީ ދަޢުވާއެއްގައި އެއްމަސްލަހަތެއް އޮތް އެއްގިންތިއެއްގައި ހިމެނޭ ބަޔަކަށްވެފައި، ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތް އުފަންނުވާ ކުއްޖަކަށް ނުވަތަ ވީދަށްހުނޫގެން ނުވަތަ ފަސޭހައިން ދެނެގަނެވެންނެތުމުން، ނުވަތަ މިނޫންފަރާތް ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތް ކަނޑައެޅުމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމަށް މަގުފަހިވެގެންދާނެ ކަމެއްކަމުގައިވުން؛ މިއެވެ.

މިގޮތުގެމަތިން ތަމްސީލު ކުރަން އައްޔަންކުރާފަރާތް ޢަމަލުކުރަ ކުރުމަށް އައްޔަނަކަށް ތަމްސީލު ކުރާފަރާތް ޢަމަލުކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިދާނެއެވެ. މިކަމުގެ އިތުރު ތަފްސީލުތައް 33 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ކުޑަކުދިންނާއި،

ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތް

ކުޑަކުދިންނާއި، ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތް މައްސަލަތަކުގައި ތަމްސީލުކުރާނީ އެމީހުންގެ ބަދަލުގައި ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވާ ފަރާތަކުންނެވެ.

ބަދަލުހަމަޖެއްސުން

ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތްތަކާއި، ކުޑަކުދިންގެ ބަދަލުގައި/Litigation friends އެކުދިންގެ ގާނޫނީ ބެލެނިވެރިޔާ އައްޔަންކުރަންވާނެއެވެ. ގާނޫނީ ބަލަދުވެރިޔާ ބަދަލުގައި އަންނަންޖެހޭ މައްސަލައެއްގައި އެފަރާތް އައްޔަންކުރެވިފައިނުވާނަމަ، އެމައްސަލައާއި، ގުޅިގެން ދަޢުވާފުރު ރައްދުކުރުން ފިޔަވާ އިތުރު ފިޔަވަޅެއް އަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ. މިއިން ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުކުމަކާ ދަޢުވާގައި އެފަރާތްތަކުގެ ބަދަލުގައި ހިމެނެންވާނީ އެފަރާތްތަކުގެ ގާނޫނީ ބެލެނިވެރިޔާއެވެ.[44]

43- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދު (ޤަވާއިދު ނަންބަރު 32/2021) 86(ހ)

44- ކުރީގެ ހަވާލާ 87(ހ)(ނ)

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ތަހްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ހިމާޔަތްލިބޭ މީހެއްގެ ބަދަލުގައި ހުކުމްގެ މަސްއޫލިއްޔަތު

ހިމާޔަތް ލިބުމަށް Litigation friends/ބަދަލުގައި މީހަކު ހިމަނަންޖެހެއެވެ.[45]

އަހުލިއްޔަތު ގެއްލިއްޖެ މީހެއްގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ދައުލަތުގައި ކޯޓުން ހުއްދައިލިޔުމާއި ނުލައި ބަދަލު ހަމަޖެހުމަކީ މުހިއްމު އެއްވެސް ފިޔަވަޅެއް އަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ. މިފަދަ އުސޫލުތަކީ ބައެއް ޤަވާއިދު ނިޒާމުތަކުގައި އެކަށައެޅިފައިވާ އުސޫލުތަކެކެވެ.[46]

ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ޝަރުތު ހިމެނޭ ބަދަލުގައި އާދެވިދާނެއެވެ. މުއާމަލާތުގައި އެހީވުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ނަގާ އިންސާފުވެރިކޮށްދިނުމުގައި އެހީވުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުގައި މަސައްކަތްކޮށްދޭ ޝަރުތު ހިމަނައި ބަދަލުގައި އާދެވިދާނެއެވެ. ހުރަހެއް އޮތްނަމަކަމަށް ނުދެކެވެ.

ކުޑަކުދިންނާއި، ހިމާޔަތްލިބޭ ފަރާތްތަކުގެ ބަދަލުގައި އަންނަ ފަރާތްތަކުން ހަރަދުއަދާކުރަން ޒިންމާވާންޖެހެއެވެ. މިފަދަ ހަރަދުގެ ޒިންމާގައި ދައުލަތުން ފަރުވާ ދައްކާނީ Litigation friends/ބަދަލުގައި އަންނަ މީހުންނެވެ.[47] މިޒާތުގެ ހަރަދު ދިނުން ލާޒިމުކުރާގޮތުގައި ދިނުމުގެ ބަޔާން ކުރިން ފެނިފައިވެއެވެ.[48]

ބަދަލު ހަމަޖެއްސޭނެގޮތް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުތަކުގައި ދެންނެވުނު ހާލަތްތަކުގައި ބަދަލު ހަމަޖެއްސާނެ ގޮތުގެ ތަފްސީލެއް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫއުވާއިރު ދިމާވާކަން ބަދަލު ހަމަޖެއްސުމެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ ކޯޓުން އަމުރު ކުރުމަކާނުލައި ކުޑަކުދިންނާއި، ހިމާޔަތްލިބޭ ފަރާތްތަކުގެ ބަދަލުގައި އައްޔަނުކުރުމެވެ.[49] ދެވަނަ ގޮތަކީ ކޯޓުއަމުރުކޮށް ބަދަލުގައި މީހަކު އައްޔަނުކުރުމެވެ. ބަދަލުގައި އައްޔަނުވާން އެދި ކޯޓަށް މީހަކު އައްޔަނުކުރުމަށް އަމުރުކުރަނީ އެދުނީމައެވެ. އައްޔަނުވުމަށް އެދޭމީހަކު އައްޔަނުވާން އެދޭނަމަ ކޯޓު އަމުރުގެ ދަރުސްތެވެ.

ކުޑަކުދިން ނުވަތަ ހިމާޔަތްލިބޭ ފަރާތްތަކުގެ ބަދަލުގައި އައްޔަނުވާން އެދޭ ނަމަކަށް ބަދަލުގައި

---

[45]- UK Civil Procedure Rules 1998 1998 No. 3132 (L. 17) PART 21 Rule **21.2.**—(1) A protected party must have a litigation friend to conduct proceedings on **[**their**]** behalf.

[46]- Ibid Rule 21.3 (3) If during proceedings a party lacks capacity to continue to conduct proceedings, no party may take any further step in the proceedings without the [the court's permission] until the protected party has a litigation friend.

[47] - Ibid Rule 21.4 (3) (c)where the child or protected party is a claimant, undertake to pay any costs that the claimant is ordered to pay, subject to any right to be repaid from the assets of the child or protected party.

[48]- Barker v Confiance Ltd [2019] EWHC 1401 (Ch), LTL 5/6/2019

[49]- Ibid Rule 21.5.—(1) If the court has not appointed a litigation friend, a person who wishes to act as a litigation friend must follow the procedure set out in this rule (3) Any other person must file a certificate of suitability stating that [they satisfy] the conditions specified in rule 21.4(3) either— (a)where the person is to act as a litigation friend for a claimant, at the time when the claim is made; or (b)where the person is to act as a litigation friend for a defendant, at the time when [they first take] a step in the proceedings [on the defendant's behalf].

މިހެން އައްޔަންކުރުމަށް އެދި ދައުވާ ކުރާޚަސްމު ހުށަހަޅަން ލާޒިމުވެ. ޤާނޫނީ ވަކީލުކަމުގައި ތިއްބަސް މިހާރުގައި ބަދަލުގައި އައްޔަންކުރެވިދާނެވެ.[50]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ކުޑަކުއްޖަކަށް އުކުއްޗާ އަމިއްލައަށް މައްސަލައިގައި ތަމްސީލުކުރުން ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ހުއްދައެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިކަމަށް މަނާކަމެއްކަން ޤާނޫނުގެ 87 ވަނަ މާއްދާގެ ނަޞްބުން ސާފުވެއެވެ. ވީމާ މިއުސޫލުގެ ތަފްސީލު ބަޔާން ކުރަން ފަސްދުއްސުކުރަމުވެ.

ބަދަލު ބާޠިލުކުރުން

ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތެއްނަމަ އެފަރާތަކަށް އަމިއްލައަށް މައްސަލާގައި ކުރިއަށް ދިއުމުގެ އަހުލިއްޔަތު ލިބުމުން ބަދަލު ހަމަޖެއްސާފައި އެޕޮއިންޓްމަންޓް ބާޠިލުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމަކީ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ހުއްދަކަމެވެ. ބަދަލުގައި އެޕޮއިންޓްކުރެވިފައިވާ ފަރާތަކުންވެސް އަދި އެހެން ފަރާތަކުންވެސް މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅިދާނެވެ.[51]

އުމުރުން 18 އަހަރު ނުފުރޭ ކުއްޖެއްނަމަ އުމުރުން 18 އަހަރު ފުރުމުން ބަދަލުގައި އެޕޮއިންޓްކުރި އެޕޮއިންޓްމަންޓް ނުވަތަ އަހަރުވުމުގައި އެޕޮއިންޓްމަންޓް ނިމުނީކަމަށް އަންނާނެވެ.[52]

ބަދަލު ބާޠިލުވެއްޖެނަމަ ހުރިހާ ފަރާތަކަށް އެފަރާތުން ނޯޓިސް ދޭންވާނެވެ. އުމުރުން 18 އަހަރު ފުރުމުގެ ސަބަބުން ބަދަލުގައި ހަމަޖައްސާފައި އެޕޮއިންޓްމަންޓް ނިމުނުކަން އަންގާ ހާމަކުރުމުގައި އެޑްރެސްގައި ސާރވިސްކުރަންވީ އެހެން ފަރާތްތަކަށެވެ. ބަދަލު ނިމުނުކަން އަންގާ ހާމަކުރުމުގައި ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމްކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ނޯޓިސް ދީފައި ނުވާނަމަ އިޖުރާއަތު ހުއްޓުވުމަށް ގެނެވިދާނެވެ. ނުވަތަ ދައުވާ ޚާރިޖު ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ ނިންމިދާނެވެ. ބަދަލުގައި އައްޔަންކުރެވިފައިވާ ފަރާތަކުން ދައުވާ ކުރާނަމަ އެދައުވާ ބާޠިލުކުރާނީއެވެ.[53] ދައުވާ ލިބޭނަމަ އިޖުރާއަތު ހިނގުން ހުއްޓުވިދާނެއެވެ.

އިތުރު ރައްކާތެރިކަން

[50]- Ibid Rule **21.6.**—(1) The court may make an order appointing a litigation friend. (2) An application for an order appointing a litigation friend may be made under Part 23 by—(a)a person who wishes to be the litigation friend; or (b)a party. (3) Where—(a)a person makes a claim against a child or protected party; (b)the child or protected party has no litigation friend; (c)the court has not made an order under rule 21.2(3) (order that a child can conduct proceedings without a litigation friend); and (d)either— (i)someone who is not entitled to be a litigation friend files a defence; or (ii)the claimant wishes to take some step in the proceedings, the claimant must apply to the court for an order appointing a litigation friend for the child or protected party.(4) An application for an order appointing a litigation friend must be supported by evidence of all the matters set out in rule 21.4(3). (5) The court may not appoint a litigation friend under this rule unless it is satisfied of those matters**.** (6) Where the proposed litigation friend is the Official Solicitor, the court's order must make provision for payment of any charges, expenses or disbursements.

[51]- Ibid Rule 21.9 (2) Where a protected party regains or acquires capacity to conduct the proceedings, the litigation friend's appointment continues until it is ended by court order. (3) An application for an order under paragraph (2) may be made by— (a)the protected party; (b)the litigation friend; or (c)a party.

[52]- Ibid Rule **21.9.**—(1) When a child who is not a protected party reaches the age of 18, the litigation friend's appointment ceases.

[53]- Ibid Rule 21.9 (4) The ⁅party whose litigation friend's appointment⁆ has ceased must serve notice on the other parties—(a)stating that the appointment of his litigation friend to act has ceased; (b)giving ⁅the party's⁆ address for service; and (c)stating whether or not ⁅they intend⁆ to carry on the proceedings. (5) Where that party was a child, the notice must state that they have reached the age of 18 and be signed by that party personally. (6) If ⁅that⁆ party does not serve the notice required by paragraph (4) within 28 days after the day on which the appointment ... ceases the court may, on application, ⁅stay or⁆ strike out(GL) any claim brought by or defence raised by ⁅that⁆ party.

ކުޑަކުދިންނާއި، ރައްކާތެރިކަން ދިނުންޖެހޭ ފަރާތްތަކަށް އިތުރަށްޕޭމަންޓްތަކާއްގެ ޤަބޫލުކުރުން މައްސަލާގައި ވަކިޒާތަކަށް އެއްބަސްވާނަމަ އެކަން ކުރެވޭނީ ކޯޓުން އެކަން ތަސްދީޤު ކުރުމުން ކަމަށް ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުގައި ބަޔާންކޮށް ވެފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[54]

[54]- Ibid rule **21.10.**—(1) Where a claim is made—(a)by or on behalf of a child or protected party; or (b)against a child or protected party, no settlement, compromise or payment (including any voluntary interim payment) and no acceptance of money paid into court shall be valid, so far as it relates to the claim by, on behalf of or against the child or protected party, without the approval of the court.

ބާބު 06

ދަޢުވާ

ތަޢާރަފު

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް އަމަލުކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން މަދަނީ ދަޢުވާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން ދެގޮތަކަށް އޮވެއެވެ. ދަޢުވާ ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާފަރާތާއި ސޮލިސިޓަރުން ނަގާބާއްޝާއްގެ މައްޗަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމާއި، ލިޔުންހުރަހާ ހުށަހެޅުމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ޝަރީޢަތް ކުރެވުނެވެ.[1]

މިހާރު ދަޢުވާހުށަހެޅުން ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމެއް މެދުވެރިކޮށެވެ. އެފޯމުގައި ޝަކުވާ އަދި ޖަވާބު ކަށަވަރުކޮށްދޭ ފޯރަމަކުރަންޖެހޭގޮތެވެ. މިމައުލޫމާތުތަކަކީ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ ރަދުޖަވާބު ކޯޓަށް މަރުޙަލާގައި އެފޯމު އިސްތިޢުމާލުކުރަން އަންގަންވާނެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު އަމަލުގެ ކުރިން ދަޢުވާ ބަޔާންކުރުން ނުވަތަ ސިފަކުރުން އޮތީ ޤާނޫނީ ފަރުމާކުރުން ނުވަތަ ހަސްމުގެ އަރުވައިދިނުން ތިރިކޮށްލެވިފައެވެ. އެއުސޫލު ތަފާތު ގޮތަކަށް އިޖުރާއާތު އަންނަ މައްސަލަތަކުގައި މިހާރު ދަޢުވާ އަންނަނީ ފަރާތްތައް ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކޮށްގެންނެވެ.

ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ

ދަޢުވާއަކީ ހައްޤެއް ހޯދުމަށް ނުވަތަ އިންސާފު ހޯދުމަށްޓަކައި އެދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެވެ.[2] އިނގިރޭސިބަހުން ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލައަކީ statement of case ނުވަތަ pleading އެވެ. ދަޢުވާގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާ ފޯމާއި، ދަޢުވާފޯމު ވަކިން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާގެ ތަފްސީލާއި، ދިފާޢާއި، ރައްދުދަޢުވާތަކާއި، ދިފާޢަށް ޖަވާބު ދިނުމާއި، ދަޢުވާއާއި ގުޅޭގޮތުން ކޯޓުން ނުވަތަ ކޯޓުއަމުރަކަށް އަމަލުކުރުމުގައި ހުށަހަޅާ މަޢުލޫމާތެއް، ނުވަތަ ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ހުށަހަޅާ މައްސަލައާއިގެ އިތުރު މަޢުލޫމާތުވެސް ހިމެނެއެވެ.[3]

މިގޮތަށް ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލައަކީ ވަޒީފާއެއްގެ ނުވަތަ ހައިޘިއްޔަތެއްގެ ސިފަކޮށްދިނުމެވެ. ކުރުކޮށް ބުނާނަމަ ސިފަކުރުމޭ ބުނެވިދާނެއެވެ. ދަޢުވާ އިސްލާ މިދަންނަވާން ގޮތަކުން މާނަކުރެވޭން ނަމަވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 15 ވަނަ ބާބު "އިހުމާލުވެއްޖެނަމަ ބާވަތްގެ މައްސަލަތަކާއި ދަޢުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތު" ގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ

1- ޤާނޫނު ނަންބަރު 81/78 (ދައުލަތުގެ ޤަޟާއީ އޮނިގަނޑާއި ދަޢުވާއާއި މައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމާބެހޭ ޤާނޫނު) މާއްދާ 1

2- ހުސްނު ސުޢޫދު ޤާނޫނީ ތަޢުރީފު ޞަފްޙާ 150

3- UK civil procedure Rule 1998 No.3132(l.17) part 2 Rule 2.3(1)"statement of case"—(a)means a claim form, particulars of claim where these are not included in a claim form, defence, [counterclaim or other additional claim], or reply to defence; and (b) includes any further information given in relation to them voluntarily or by court order under rule 18.1;

މައްސަލަތަކުގެ ދަޢުވާ ފޯމުގައި ޤާނޫނުގެ 07 ވަނަބާބުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ ދަޢުވާތަކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ބަޔާންކުރާ ހުރި މައުލޫމާތެއް ހުރުން ލާޒިމުކޮށްދީފައިވެއެވެ.

ސިފަކުރުންތަކުގެ މުހިންމުކަން

އަސާސީ ގޮތެއްގައި ދަޢުވާގެ ސިފަކުރުން ތަކުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ އުދަޢުވާގެ ހުރި ހަޤީޤަތް ނުވަތަ ވާޤިޢާތަކެވެ. ދަޢުވާ ސިފަކޮށް ދިފާޢުވާންޖެހޭ ދަޢުވާއަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންވާ މިންވަރަކަށްވުރެން އިތުރަށް މައްސަލައިގެ ކަންހިގާގޮތުގެ ވާޤިޢާތަށް ހިމެނުމަކީ ބޭނުމެއް އަދި މަންފާއެއް އޮތްކަމެއް ކަމަކަށް ނުވެއެވެ. ދަޢުވާ ސިފަކުރުމުގައި މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ހުސޫމަތްތަކުގެ، އެހުސޫމަތްތަކުގެ ދާއިރާ ދަނޑިވަޅުމަށް ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ތަފްސީލު ދިނުން ނުވަތަ ވާޤިޢާތަށް ބަޔާންކުރުމުން ފުދެއެވެ.[4]

ހުށަހަޅާ ޝަރީޢަތްބަޔާން ކަނޑައަޅާ ވަގުތު ފުރުޞަތެއްގައި ހުށަހެޅުމަށް ޤާނޫނު ލާޒިމުކޮށް ކޮންމެ ފަރާތެއް ދަޢުވާގެ ސިފަކުރުންތަކުގެ ތެރޭގައި ބޭނުމެއްނެތް މައްސަލައާ ގުޅުމެއްނެތް ވާޤިޢާތަށް ދަޢުވާ ފުރުމުގައި ހިމެނުން މަނާކުރުމަށެވެ. މިދެންނެވި ގޮތަށްވުރެން ދަޢުވާ ފުރުމުގައި ވާޤިޢާތަށް ހިމެނުމުން ދިމާވާ ނުކުތާތަކެއް ނަތީޖާ ތެރިކުރެވެއެވެ. ވާޤިޢާތަށް ސާފުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ކަންކަމަށް ގޮތްވެއެވެ.

ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުގައި ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަން

ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުގައި މައިގަނޑު ހަތަރުކަމެއް ހިމެނެއެވެ. އެއީ ދަޢުވާގެ ވާޤިޢާ، ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކާއި، ހުށަހަޅަނީ ކޯބައިކަމާއި، ލިބިގަތުމަށް ކޯބައިކަމާއި، އިންޖަންކްޝަން ނަގައިދިނުމަށް އެދޭނަމަ ނުވަތަ ޑެމޭޖަސްކަމާއި، ޑިކްލަރޭޝަނާއި، އެންމެ ގިނަ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް އެދޭނަމަ އެދޭ ބަދަލެއް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

ވާޤިޢާތައް

މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަށް ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުގައި ހިމެނުމަކީ އަސާސީ ކަމެކެވެ. ދަޢުވާގެ ވާޤިޢާތައް ލިޔުއްވާލަމުންދާނީ ޚަރީދާ ސާފުކަމާއެކުއެވެ. ވާޤިޢާތަށް ބަޔާންކުރަންވާނީ ވާޤިޢާތަށް ހިނގާފައިވާ ތަރުތީބުން ތަރުތީބުންނެވެ.[5] އިސްވެ ދެންނެވުނު ގޮތުގެމަތިން ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުގައި ބަޔާންކުރެވޭ ދަޢުވާގެ ހުރިހާ އެއްބަސްވުންތަކާއި ސަބަބުތަކާއި ވާޤިޢާތަށް ގުޅުވައިދޭ ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ. ބޭރުގެ ހާލަތު ގެއްލުންތަކުގެ ސަބަބުން، މަދަނީ ހިޔާލު ހުޅުމުގެ

[4]- McPhilemy v Times Newspapers Ltd [1999] 3 All ER 775
[5]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 91(ހ) ގެ (2) އަދި ޝަރީޢަތުގެ ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 56

އަދި އައިރު ޤާނޫނީ ޙަވާލާތް ކުރިޔަށްގެންދާ ތަރުތީބު ތަކުރާރުތަކަށް ވުރެ ދައުލަތުގައި ތަކުރާރުކުރެވޭ ތަފާސީލް މުޅިއަހަރު ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްދީ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ހަމަ މިބަދަލުން އެއްވެސް ކަމަކަށް ޚަރަދުކުރުމުގެ ޒިންމާދާރުވުން، ވަކިކުރެއް އާންމުކުރުމުގެ ބާރުބޮޑުކުރުމުގެ، ބެހިދަމުން ބަރުބަރު ހުރަހަށް ހުރަސްއެޅުމުގެ ތަފްސީލު ދީފައިވެއެވެ.

އިތުރު މަޢުލޫމާތު ހިމެނުން

ބަޖެޓް ބާވަތުގެ ދައުލަތުގައި އާންމުކޮށް ހުރިން ޚަރަދުގެ ތަފްސީލުތަކުގެ އިތުރުން ހާއްސަ އިތުރު މަޢުލޫމާތުތައް ހިމެނުން ލާޒިމުވެއެވެ.

- އަސާސީ ގަވާއިދު ނުވަތަ މިނިވަންކަމުގެ ހިފެހެއްޓުމުގެ ސަރުކާރުން ކުރާ ދައުލަތުގައި ހިފެހެއްޓި އަސާސީ ހައްޤު، ހައްޤު ހިފެހެއްޓި ފަރާތަކާއި، ހައްޤު ހިފެހެއްޓި ގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[6]
- ޤާނޫނު އަސާސީގައި ޤާނޫނުން ތަރުތީބުކޮށްފައިވާ ބާރު ހުރިހާ ދައުލަތުގައި، ހިލޭ ކުރާކަމުގެ ބާރު ޤާނޫނުގެ ހިލޭ ކަމާއި ނުވަތަ މާއްދާތަކާއި، އަދި ހިލޭ ކުރެވޭ މިންވަރު ނުވަތަ ހިލޭ ކުރެވޭ ގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[7]
- ޖީ ޑީ ޕީ ނިސްބަތުގެ ދައުލަތުގައި އެކުންފުނިތަކުގެ މަޢްލޫމާތު އަދަދާއި ދައުލަތުގެ ތަފްސީލީ ގޮތް ތަފާތުތަކާއި، ދައުލާ ތައްޔާރު އިދާރާ ނުވަތަ އިދާރާތަކާއި، އަދި ވެރިން އެންމެހާ އެކުލެވޭ ޚަރަދުތައް ގޮތުގައި ޤާނޫނީ ސަރަޙައްދު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[8]
- އެކުންފުނީގެ އިސްލާޙުން ހަމަޖެހިފައިވާ ޖިނާއީ ސިޔާސީ އަމާޒާއި މުޅި ދައުލަތުގައި ލިބިދާ އަމާޒުތަކުގެ ޒިންމާއާއި، އަމާޒުގެ ޚަރަދުން މިކަމު ކުރަމުންދާ ހަރަދާއި، މުސްތަޤްބަލުގައި ކުރަންޖެހޭ ހަރަދާއި، ލިބިދާނެ ގެއްލުންތަކުގެ ތަފްސީލު، އަދި ޖަމާޢަތްތަކުގެ ބަޖެޓް ބަދަލުން އެކަށަ ހަމަޖެހި ލިބެން އަމާޒާއި ގެއްލުން ދައުލަތުގެ ކަމަށް އިދާރާތަކުން ޒިންމާދާރު ސިޔާސީ ހިސާބުގެ ފަރާތް މަސައްކަތްތަކުގެ ތަފްޞީލް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[9]
- އެކުސިޑެންޓާއި ގެއްލުން ނުވަތަ ސިޔާސީ ހިސާބުތައް ތަކެތި ނުވަތަ ފަރާތްތަކުގެ އިސްލާޙުން ހަމަޖެހިފައިވާ ގެއްލުމުގެ ގެއްލުން ބަލަހައްޓަމުންދާ ދައުލަތުގައި، ވަގުތީ ބަލަހައްޓަމުންދާ އެކަށަ އެކަމުން އެކަމާއި،

[6] - ކުރީގެ ހަވާލާ 94(ހ)
[7] - ކުރީގެ ހަވާލާ 95
[8] - ކުރީގެ ހަވާލާ 96(ރ)
[9] - ކުރީގެ ހަވާލާ 97(ހ)

އުކުސިޖެންގެ ސަބަބުން މުސްތަޤުބަލުގައި ބޭބަސްތައް ނުވަތަ ނަފްސާނީ އުނިކަމެއް ލުދުވެރިވުމުގެ ފުރުސަތު އޮތުމަކީ އެކަމަކާއި، އަދި އުކުސިޖެންގާ ގުޅިގެން ފަހުގެ ތާރީޚެއްގައި ހުރަސްއެޅިގެން ބަލީގެ ނުވަތަ ޖިސްމާނީ ނުވަތަ ނަފްސާނީ އުނިކަމުގެ ތަކުލީފުތައް ހިމެނެންވާނެވެ.[10]

- ފުރާނައަށް ނުރައްކާތެރިވާ އުކުސިޖެންގާ ގުޅޭ ދައުލާތަކުގައި އުކުސިޖެންގުގައި އަނިޔާވެ ފަރާތުން ބަލަހައްޓަންޖެހޭ މިންވަރަށް، އުމުރުންރަނގަޅު ޒާތީބަހައްސަކުން އެގޮތް ތަފާސްކުރުމަށް، އަދި މިފަރާތުގެ ބަލަހައްޓަ ހައިސިއްޔަތު ބަދަލުދޭންވާނެވެ.[11]

ޒާތީ ނުލާބަޔަށް ބަދަލުދިނުން

ދައުލަތުގެ ވަޒީފާއަކުން ބަދަލުދިނުމުގެ އިތުރުން ދައުލާ ބޭނުންކުރާ ޒާތީ ނުލާބަޔަށް ބަދަލުދިނުމާމެދު ވާނެވެ. މިގޮތުން ބަދަލުދިނުން ލާޒިމުކުރަނީ މިއީ އަމަލުކުރާނަމަ ވަރަށް ބޮޑުންތަކަށް މުޅިންމު އާދައިގައި ވާނެވެ. މިފަދައިން އަމަލުކުރާނަމަ ދައުލާގެ ޒާތީ އަސާސީ ދައުލާއިން ހާސިލުކުރަން އޮތްގޮތުން ވެއެވެ.

އިންސާނީ ބެލުމަށް މިކަމުގެ މުހިންމު ކަން ބޮޑުކަމަށް ފުރުސަތުވެސް ދައުލާގައި ޒާތީ ނުކުތާ ނުވަތަ ދައުލާ ބިނާކުރާ ޒާތީ އަސާސް ބަދަލުދިނުން މަތީގައި އިޖުރާއަތު ޒާތުންގެ ހަމަވަނަ ބާބުގައި ލާޒިމުކުރުމަށްފަހުގައެވެ. މިހާ ދައުލާގެ ޒާތީ ނުކުތާތައް ބަދަލުދިނުން ދައުލާކުރާ މިހާގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކުރުވޭނެވެ.

ހާލަތުގެ ނޯންބަޔާކުން ބަދަލުދިނުން

ދައުލާގެ ތަފާސްހިސާބު ލިޔުއްވުން ދައުލާސާބިތުކުރާގެން ހުރަހަށްބޭނުންތަކާ ހާލުގެ ނަންބަރު ބަދަލުދިނުމާއި ހާލަތުގަދަކަމާއި ގޮތުގައި ލިޔުއްވުން ހާލަތު ހުރަހަށްގޮތުވެ.[12] ނުވަތަ ހުރަހަށް ލިޔުނުބަރު ބަދަލުދިނުމާއި އެލިޔުނުބަރު ހުރަހަށްގޮތުވެ. ދައުލާގެ މާނައިގެ ތަރުކައިގެ ތުޅިދައުލާ ފުދު ހިމެނެވޭ. މިއިން ދައުލާ ފުދުގައި ހާލަތުގެ ނޯބައިކުން ބަދަލުދިނުމަށްޓަކައި ދަރަޖަތު ނުވަތަ އިންފިރާދުން ލިބޭވެ.

ބަދަލު ނަގައިދޭން އެދޭނަމަ ސަބަބު ބަދަލުދިނުން

ދައުލާގެ ތަފާސީލުގައި ނަގައިދޭން އެދޭ ބަދަލު އެއީ އިޖުތިމާޢީ ނުވަތަ އާއްމު ބަދަލެއްކަމުގައި ވިއަސް، ނަގައިދޭން އެދޭ ބަދަލުގެ ތަފާސީލުއި، އެކަމުން އެދޭސަބަބު ބަދަލުދޭންވާނެވެ.[13]

---

[10]- ގާނޫނުގެ މާއްދާ 97(ނ)

[11]- ގާނޫނުގެ މާއްދާ 98(ހ)(ނ)

[12]- ގާނޫނުގެ މާއްދާ 99(ހ)(7) ގައި ދައުލާ ބަލަހައްޓަނަ އިދާ ދައުލާ ސާބިތުކުރާގެން ބޭނުންވާ ހާލު ހިމެނޭމުން ދައުލާއާއިލާ ދައުލާއާއި އެއް ހުރަހަށްދޭނޭ ލިޔުނުބަރު ހުރަހަށްވައިލާގެ ބޭނުން ލާޒިމުކުރައްވައި އާއްމުން ދައުލާގެ ތަފާސީލުގައި ހާލުގެ ނަންބަރުތަކުގެ ފަދަ ހާލުބަރުން ހުރަހަށްދޭނޭކަން ހާމަވެއެވެ.

[13]- ގާނޫނުގެ މާއްދާ 91(ހ)(6)

ލިބޭގެއްލުން ބަހާސްކުރުން

ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ލިބުމަށް އެދޭނަމަ ގެއްލުމުގެ މިންވަރާއި، ހިސާބުކުރި ގޮތުގެ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[14] ނަމަވެސް ޒިންމާސްކަމާބެހޭގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ލިބޭގެއްލުމުގެ މިންވަރު ބާރު ކޮންފަދަ ނުހުންނަކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ. މިފަދައިން އަމަލުކުރާނީ ދިފާއުން އާވާގިއާ ޖަވާބުދާރީ ވާނަމަ އާވާޒާ ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ އިލްތިޒާމު ދައުލަތުގެ ހަވާލާދިނުމުގެ ދާއިން ފާހަގަކުރެވޭއެވެ. މިއީ އަމަލުކުރާ ގޮތުގެ ސަބަބުން ދައުލާ ވެރިޔާއަށް ލިބޭ ގެއްލުމަކާ ހަމަ މިކަން ފާހަގަކުރާނެއެވެ.

އިންޓަރަސްޓު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލު

ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތަށްވުރެ ގިނަ ވަގުތު ދައުލަތުގެ މައްސަލައެއްގައި އިންޓަރަސްޓު ނަގައިދިނުމެވެ.[15] މިފަދަ މައްސަލައެއްގައި އިންޓަރަސްޓު ނަގައިދޭނެ އުސޫލުތައް ކަނޑައަޅާ ދައުލަތުގެ ތަފްސީލުގައި ބަޔާންކުރެވިފައެވެ.

- އިންޓަރަސްޓު ނަގާނީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ރޭޓުގެ އިންސައްތައަކަށް؛
- އިންޓަރަސްޓު ހިސާބުކުރާނީ ދުވަހަކަށް؛
- އިންޓަރަސްޓު ހިސާބުކުރާ މުއްދަތު، އެމުއްދަތު ނިމުމަށްފަހު؛ އިންޓަރަސްޓު ހިސާބުކުރާ މުއްދަތު ނިމުމަށްފަހު ދައުލަތުން ކުރިން ހުށަހަޅާ ތާރީޚުން ފެށިގެން ޖާރީކުރާ ތާރީޚާ ހަމައަށް ލިބެންވާނެއެވެ.
- ދައުލަތުން ހުށަހަޅާ ތާރީޚުން ފެށިގެން އިންޓަރަސްޓުގެ މުއްދަތުގައި ނަގައިދިނުމަށް އެދޭ އިންޓަރަސްޓުގެ ދުވަސް ގުނާނީ؛
- ދައުލަތުން ހުށަހަޅާ ތާރީޚުގެ ފަހުން ހިސާބުކުރެވޭ ދުވަސްތަކަށް އިންޓަރަސްޓު ހިސާބުކުރެވޭނެ ރޭޓު؛ މިއެވެ.

އިންޓަރަސްޓު ނަގައިދިނުމަށް މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ކަނޑައެޅިފައިވަނީ ކޯޓުން ނިންމާ ޙުކުމެއްގެ ބަދަލުގައި ދައުލަތުން ދޭ އިންޓަރަސްޓެވެ. މިއިން ބޭރު ނިސްބަތް ދައުލަތުގެ އިންޓަރަސްޓު ނަގައިދޭ އިންޓަރަސްޓެވެ. މިގޮތަށް އިންޓަރަސްޓު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލު ކަނޑައަޅާފައެވެ.

އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ނަގައިދޭ އިންޓަރަސްޓު

ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު އިތުރުވެއްޖެނަމަ އިންޓަރަސްޓު ނަގައިދޭނީ ދައުލަތާއި އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ކަމަށް ބަލައިގެން ނުދާނެއެވެ.[16] މިފަދަ އިންޓަރަސްޓު ނަގައިދޭނީ ދައުލަތުގެ މުއްދަތުގައި ކަމަށް

---

[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ 91(ހ)(6)

[15]- ކުރީގެ ހަވާލާ 92(ށ)(2)

[16]- ކުރީގެ ހަވާލާ 92(ނ)

ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. އަދި އެތަފްސީލުތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ގޮތުން މަޙްކަމަށް ބަޔާންކުރެވުނު ކަންކަން ހިމަނަންވާނެވެ.

ތިޖާރީ ގޮތެއްގައި އެއްބަސްވުމުގެ މާއްދާއެއްގައި އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދޭނެ ނިސްބަތާއި މުއްދަތު ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ ވަކިން އިންޓަރެސްޓަކަށް ދަޢުވާކުރުމަކީ އެއީ އިންފިރާދީ ނުވަތަ ފަރުދީ ޙައްޤުވެވޭ. އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދިނުން ހައިސިއްޔަތާއި އެއްބަސްވުމުގެ ނުވަތަ އިންޓަރެސްޓު ހައިސިއްޔަތާ ޤާނޫނީ ދަށުން ނަގައިދިނުމަށް ފަރާތްތަކުން އެއްބަސްވެފައިވާ ނިސްބަތުން އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދިނުމަށް އެއްބަސްވެވުނު އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދިނުމަށް ނިސްބަތާ ފަރާތްތަކުން ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[17]

ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާ ހުށަހެޅުމުގެ ދައުލަތުގެ ދަޢުވާއަކީ އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދިނުން ދިމާވެދާނެ ފަދަ މައްސަލަތަކެވެ. ފަހަތަށް ބަލާއިރު:- އިންޓަރެސްޓް ދާއިރާ 08 އިންސައްލައިތުރު އިތުރު ނުވަތަ ދަފާރާ:- ކަނޑައެޅިފައިވާ ހުރި ދައުލަތުގެ ވަކިއަދަދުގެ ފައިސާ ތަފްސީލު ހިމެނޭ ސަރުތަކެއްގައި ވަކިވަކިން ގެއްލުން ހުށަހެޅުމުގެ ހިމެނޭގޮތަށް ނިންމައިދޭ:- އިންޓަރެސްޓު ވުރެން ދުވަހުން ފުރިގެން ހުކުމްކުރާ ހަމައަށް އިންޓަރެސްޓު ހިސާބުކުރި ގޮތް ބަޔާންކުރަން އޮތްވެވެ.[18]

ޤާނޫނެއްގެ ދަށުން ނަގައިދޭ އިންޓަރެސްޓު

ޤާނޫނެއްގެ ދަށުން ނަގައިދޭ އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދިނުމަށް އެދޭނަމަ ޤާނޫނާއި އެޤާނޫނުގެ މާއްދާ ބަޔާންކުރަން ވާނެއެވެ.[19]

އެހެނިހެން ހައިސިއްޔަތުން ނަގައިދޭ އިންޓަރެސްޓު

ޤާނޫނެއްގެ ދަށުން ނަގައިދޭ އިންޓަރެސްޓާއި، އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ނަގައިދޭ އިންޓަރެސްޓުގެ އިތުރުން އެހެން ހައިސިއްޔަތަކުން ނަގައިދޭ އިންޓަރެސްޓް ނަގައިދެވިދާނެއެވެ.[20]

އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދިނުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރު

އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދޭނެކަން މުޖުތަމަޢަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާ އެއްބަސްވުންތަކާ ގުޅޭ ހުރިހާ މައްސަލަތަކުގައި، އެއްބަސްވުމާއި ގުޅޭ ހުރިހާ ދަޢުވާއެއްކަމަށް ނުވިނަމަވެސް

17- *President of India v La Pintada Compañia Navigación SA* [1984] 2 All ER 773

18- މަދަނީ އިޖުރާއަތު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 137(ށ)(ރ)(ނ)

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 92(ރ)(1)(i)

20- ކުރީގެ ހަވާލާ (ii)

އިންޝުރަންސް ނަގައިދިނުމަށް އެދޭ މައްސަލަތަކާގުޅިގެން އިންޝުރަންސް ނަގައިދޭންވާނެއެވެ. މިފަދައިން އިންޝުރަންސް ނަގައިދިނުމަށް އެދުނުނަމަވެސް އިންޝުރަންސް ދައްކަމުން އެންގުމުގެ ވިޔަސް ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[21]

ހާއްސަ ބާވަތްތަކުގެ ދަޢުވާ

ހާއްސަ ބާވަތުގެ ހައެއް (6) ދަޢުވާ ހުށަހެޅުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުއްދަކޮށްދީފައެވެ. އެތަފްސީލުތައް ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްލަމެވެ.

ހަށިގަނޑަށް ލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާއާއި ގުޅޭ ދަޢުވާ

އާންމު ދަޢުވާއެއްގައި ހުރުން ލާޒިމުކޮށްފައިވާ ކަންކަމުގެ އިތުރުން ހަށިގަނޑަށްލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާއާއި ގުޅޭ ދަޢުވާއެއްގައި އިތުރު ތަފްސީލުތަކެއް ހިމެނުން ޤާނޫނު ލާޒިމުކޮށްފައެވެ.

މިގޮތުން ދަޢުވާއެއްގައި ލިބިފައިވާ އަނިޔާއަކީ ކޮބައިކަމާއި، ދަޢުވާކުރާފަރާތަށް ކުރަންޖެހުނު ނުވަތަ މުސްތަޤްބަލުގައި ކުރަންޖެހިދާނެ ހަރަދަކީ ކޮބައިކަމާއި، ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުގެ ތަފްސީލު އަދި އެކަމަށް ބާރުތަކާ ޑޭލިކަން ރިޕޯޓު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[22]

ހާއްސަ ގެއްލުން ބަދަލުކުރުން

ސިވިލް ހުކުމަކުން ފަރާތެއް ނުވަތަ ތަރިކައެއްގެ އިހުމާލުން ހަށިގަނޑަށް ލިބޭގެއްލުމަކާ ގުޅިގެން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ނުވަތަ އެކުލެވޭނެގޮތުން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއެއްގައި، މުސްތަޤްބަލުގައި ދަޢުވާކުރާފަރާތަށް ބޭނުންވާ ބޭސްއާއި ނުވަތަ ޚިދުމަތްތަކުގެ ހިސާބުތަކުން އެނިގޭފަދަ ގޮތުގެ ބޮޑަށް އެކަމުގެ ތަފާސްހިސާބު ހިމަނާ Special damages/ހާއްސަ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމެވެ. މިފަދަ ބަދަލުތައް އެދޭނަމަ އެކަމެއް ދަޢުވާ ފޯމުގައި ހިމަނަންވާނެއެވެ.[23]

ޢާއްމު ބަދަލު ބަދަލުކުރުން

ސިވިލް ހުކުމަކުން ފަރާތެއް ނުވަތަ ތަރިކައެއްގެ އިހުމާލުން ހަށިގަނޑަށް ލިބޭގެއްލުމަކާ ގުޅިގެން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ނުވަތަ އެކުލެވޭނެގޮތުން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއެއްގައި ޢާއްމު ބަދަލާއި ނަގައިދިނުން އެދޭނަމަ އެކަމެއް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި ވަކި ތަރުތީބެއްގައި އެކަމަށް ދޭތެރެއިން ދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅުމުގެ ބަދަލު ނުވަތަ ޖިސްމާނީ ނަގާފައި އަނިޔާއަކީ ބޭނުންވާ ބަދަލުކުރަނީ

21- ގަވާއިދުގެ މާއްދާ 92(ހ) އަދި 137

22- ގަވާއިދުގެ މާއްދާ 97(ނ)

23- ގަވާއިދުގެ މާއްދާ 97(ސ)

އެބަދަލަށް ކިޔަނީ provisional damages/ވަގުތީ ބަދަލު ނަގައިދިނުމެވެ.[24] އިސްވެ ދެންނެވުނު ދެބާވަތުގެ ބަދަލަށް އެދޭނަމަ ދަޢުވާ ފޯމުގައި މިބަދަލަށް އެދޭކަމާއި ތަފްސީލު ފުރިހަމަކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

ފުރާނައަށް ނުރައްކާވާފަދަ އެކްސިޑެންޓާ ގުޅޭ ދަޢުވާ

މިޒާތުގެ އިހުމާލުން ނުވަތަ ފަރުވާކުޑަކަމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާއާ ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން ފުރާނައަށް ނުރައްކާވާފަދަ އެކްސިޑެންޓެއް ހިނގައިފިނަމަ އެކަމާގުޅިގެން ބަދަލު ހޯދުމަށް ދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއެއްގައި އާންމު ދަޢުވާއެއްގައި ބަޔާންކުރުން ލާޒިމުވާ ކަންކަމުގެ އިތުރުން ދަޢުވާ ފޯމުގައި އެކްސިޑެންޓުގެ ސަބަބުން ގެއްލުންލިބުނު މީހާ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ މިންވަރާއި، ބަލަހައްޓާނެ ގޮތުގެ ހަރަދުތަކާއި ދަޢުވާގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި އުފެދުނުނަމަ ކޮންބައެއްކަން އަންގައިދޭ މަޢުލޫމާތު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[25]

ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލަ

ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓެއްގެ ގޮތުގައި ހައިކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުން މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. ޤާނޫނު އަސާސީގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ފާސްކުރާ ޤާނޫނެއް ނުވަތަ ޤާނޫނެއްގެ ބައެއް ޤާނޫނުއަސާސީއާ ހިލާފު ކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ދަޢުވާތައް ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅޭނީ ހައިކޯޓަށެވެ.[26]

މިފަދައިން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާތަކުގައި އާންމުކޮށް ހިމަނަން މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ 91 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަމުގެ އިތުރުން ޤާނޫނުއަސާސީއާ ހިލާފުވާކަމަށް ބުނާ ޤާނޫނާއި އެ ޤާނޫނުގެ ކަމާބެހޭ މާއްދާ ނުވަތަ މާއްދާތައް ފުރިހަމަކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި އެ ޤާނޫނު ނުވަތަ ޤާނޫނުގެ ބައެއް، ޤާނޫނުއަސާސީއާ ހިލާފުވަނީ ކިހިނެއްކަން ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދީފައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[27]

ޖިނާއީ ކުށެއްގެ ނަތީޖާގެ ސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުން

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ޖިނާއީ ކުށެއްގެ ނަތީޖާގެ ސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުމެއްގެ މަދަނީ ބަދަލު ހޯދުމުގެ ހައްޤު ބިނާވާނީ ޖިނާއީ ކުށުގެ ދަޢުވާގެ މައްޗަށްކަނޑައަޅާ މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ ފުރުޞަތުން ކުރިން ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[28]

---

[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 98(ހ)(ނ)
[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ 95(ހ)(ނ)(ށ)(ރ)
[27]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[28]- ނަންބަރު:- 2009/SC-A/24 (ހިއުމަންރައިޓްސް ކޮމިޝަން އޮފްދަ މޯލްޑިވްސް ވ. މޯލްޑިވްސް ޕޯޓްސް ލިމިޓެޑް) ޤަޟިއްޔާ

ވީމާ ޖިނާއީ ކުށުގެ ސަބަބުން މަދަނީ ދަޢުވާއެއް އުފެދިގެން އުފުލޭ ދަޢުވާތަކުގެ އަސްލުވެރިކަން ސާފުވޭ. އަދި މަދަނީ ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ދަލީލުތަކަކީ ޖިނާއީ ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ދަލީލުންކަމަށްވެސް ވެދާނެވެ. މިސާލަކަށް އެކްސިޑެންޓުގެ ސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމުގެ ދަޢުވާއެވެ. ނުވަތަ ހަރަގަނޑެއް ލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުހޯދުމުގެ ދަޢުވާއެވެ.

މިފަދަ ޖިނާއީ ކުށެއްގެ ދަޢުވާގައި ދަޢުވާ ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާނަމަ އެކަނޑައެޅުމަކީ މަދަނީ މައްސަލައިގައި ދިފާޢުވެރިފަރާތާ ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް ބޭނުން ކުރެވިދާނެ ހެކިކަމެކެވެ. މިފަދަ ހުކުމްތަކަށް ކިޔަނީ ކުށްސާބިތުވިކަމުގެ ހެކި/Evidence of previous conviction އެވެ. މިފަދަ ހުކުމްތައް ބޭނުންކުރުމަކީ ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު ނަގާލު ކުރުމެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ނުކުތާއެއްކަމުގައި ޖިސްމާނީ އަނިޔާއާގުޅޭ މަދަނީ ދަޢުވާތަކާއި، އެކްސިޑެންޓާ ގުޅޭ މަދަނީ ދަޢުވާ އުފުލުމަށް ޖިނާއީ ކުށެއް ސާބިތުވެފައިވުން ޝަރުޠުކުރާކަމެއްނޫނެވެ.

އާންމު އުސޫލަކީ ޤާނޫނެއް ވުޖޫދަށް އައުމުގެ ކުރިން ކަނޑައެޅިފައިވާ ޤަވާޢިދު ނިސްބަތްވާނީ ހިލާފުވެރިގޮތަށް ޤާނޫނެއް އަމަލުކުރަންޖެހޭ އެހިނދެއްގައި ދިމާވާ ޤާނޫނުތަކަށް ނޫނެވެ. ވީމާ އިސްލާމް ދީނުގެ ސާފުކޮށްދީފައިވާ ކާތިބާގެ ނިސްބަތުގައި މިފަދަ އަމަލުކުރެވޭނީ ބަލައިގަނެގެން ނުވާނެވެ.

ދަޢުވާ އިސްލާހުކުރުން

ދަޢުވާ އިސްލާހު ކުރެވިދާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ ނަޞްސުގައި މުޢައްޔަން މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. ނަމަވެސް މިއީ ކުރެވިދާނެކަމެއްކަން ދަޢުވާ/އިސްތިޢުނާފު ކުރެވޭނެ ކުރެވެއެވެ.[29] މިކަމާ ގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. އުސޫލުގެ ގޮތުން ހުކުމް ކުރުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާ އިސްލާހު ކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދެވިދާނެއެވެ.

ބައެއް ފަށާއި ނިޒާމުތަކުގައި ދަޢުވާ އިސްލާހު ކުރުމުގައި ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކު ނުވަތަ ހަސްމުންގެ ރުހުމާއެކު ދަޢުވާ އިސްލާހުކުރެވެއެވެ.[30] ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމަށްފަހު ދަޢުވާ އިސްލާހުކުރާނަމަ އިސްލާހުކުރެވޭނީ ހަސްމުންގެ ރުހުމާއެކުގައެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނާ ގުޅޭގޮތުން ދަޢުވާ ފުރަތަމަ ބަދަލުކުރުން ނުވަތަ ބަދަލުކޮށް އިސްލާހުކުރާނަމަ އެބަދަލެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނީ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުގެ ހުއްދައާއި އިސްލާހުކުރެވިދާނެވެ. މިފަދައިން އިސްލާހު ކުރާނަމަ އެއިސްލާހެއް އުފުލުމުގެ ތެރޭގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިއުސޫލުގެ ހަމަޖެހޭގޮތުން އިސްލާހެއް ގެނައުމުގައި އިސްލާހު

[29]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 399(ނ)

[30]- UK Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 17 Rule 17.1(1)(2)

ބާބު 06 - ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ

ގެނައުމަށް އެދި ހުށަހަޅައި އެއިސްލާހު ގެނައުމަށް ކޯޓުން ނުވަތަ ފަނޑިޔާރު ހުއްދަދީފިނަމައެވެ.[31] އިތުރު ތަފްޞީލު 36 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

31- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ މާއްދާ 55

ބާބު 07

ދައުވާ ހުށަހެޅުން

ތައާރަފު

ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަސްދަރަކީ އިނގިރޭސިވިލާތުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދެވެ.[1] މިމަސްދަރުގެ ތެރިޔަށް ބަލާއިރު އެކްސެސްޓު ޖަސްޓިސް ރިފޯމްގެ ނަމުގައި އެކުލަވާލެވުނު ދިރާސާގެ އަލީގައި ދައުވާހުށަހެޅުމަށް ތަފާތު ގިނަފުރުޞަތުތައް ހުޅުވުން އެކަމަކީ އިންސާފަށް ވާސިލުވުމަށް އޮތް ގޮތްޖެހުމެއްގެ ގޮތުގައި ފާހަގަކޮށް އެދިރާސާގެ އަލީގައި ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމުތައް މަދު ކުރެވުނެވެ.[2]

އަހަރުމެންގެ ހާލަތުތަކުން ހުރި ދާދިއެއްކަހަލަ ގޮތަކަށެވެ. ޤާނޫނު ވުޖޫދުވުމުގެ ކުރިން ޢަމަލުކުރަމުން ދިޔަ ދައުވާހުށަހެޅުމުގެ އުސޫލުތަކުގެ ތެރޭގައި ދައުވާހުށަހެޅުމަށް ގިނަފުރުޞަތުތައް ހުޅުވުނެވެ. މިތަޖުރިބާއަށާއި، ދެންނެވުން އަސްލަން ބަލައިގެން މިއަދުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ފަރުމާކޮށްފައިވަނީ ދައުވާކުރުމަށް ގިނަ ފުރުޞަތު އެކުލަވާލަންޖެހޭ ގޮތަކަށެވެ. މިއީ ޤާނޫނުން ހައްޤުކުރަން އެދުން އެއްމަސައްކަތެވެ. ނަމަވެސް ހިތާމައަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު އެކުލަވާލިއިރު ޖިނާއީދީއްގެ ދައުވާ ފޯމެއް ހިމަނާފައިވެއެވެ.

ދައުވާގެ ހުލާސާއާއި، ދައުވާގެ ތަފްސީލު ލިޔުމުގައި ގެންގުޅެންޖެހޭ މިންގަނޑުތަކާއި ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކޮށް ދައުވާ ފޮނުވައި މަދުކުރަން ޖެހޭކަމަށްދެކެވެ. މިސާލަކަށް އިޖުރާއީ ފިޔަވަޅުތައް ބާވަތުގެ ގިނަ ދައުވާތަކެއް ހުށަހެޅުމަށް އެއް ދައުވާފޯމެއް ހިމެނިދާނެވެ. މިފަދައިން ހިމަނައި ތަފްޞީލުގެ މައްސަލަތަކުގައި Particulars of claim/ދައުވާގެ ތަފްސީލު ލިޔާއިރު ފޯރމިއުލާ ބަހައިދިނުމަށް ތާބިއުކުރާ ފިޔަވަޅު އެކި ބަޔާން ކުރާގޮތަށް ހަމަޖައްސައިދިނުމަ އިދާރީ ގަވާއިދުގެ ނުވާ ބާވަތުގެ ދައުވާ ހުށަހަޅާ އާންމު ފޯމުން އިދާރީޤަވާއިދުގައި ބާވަތުގެ ހުރި މައްސަލަތައް ހުށަހެޅިދާނެވެ. ވީމާ ގެންނަންޖެހޭ ބަދަލަކީ ދާއިމީކޮށް ނުވަތަ ނަޒަރިއްޔާތަށް ގެންނަން ޖެހޭ ބަދަލުއަކުމުގައި އަޑުގަސް ދެކެވެ.

[1]- ބާބު 01 ބަލުއްވާ

[2]- see Access to Justice, Final Report, Chapter 12, paras 1-3,

ދަޢުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ

ހުށަހެޅުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް އަމަލު ކުރަމުންދާއިރު ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގައި ދެގޮތަކަށް އަމަލުކުރަމުން ޤާނޫނީ ގޮތުން ހުއްދައެވެ. ފުރަތަމަކަމީ:- ހުށަހަޅަން އެދޭގޮތް ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިޔުމެއް ދެކޮޅުވެރިޔާއަށް ލިބުމުން ހުށަހެޅުމެވެ. ދެވަނައީ:- މީހަކު އަމިއްލަ މައްސަލަ ހުށަހަޅަން ބޭނުންކަމަށް ބުނެދިނަމަ އެކަމާއި ސުވާލުކޮށް އޮޅުން ފިލުވުމަށްފަހު ބަޔާނެއްލިޔެ އެބަޔާނުގައި ސޮއިކޮށް އެބަޔާނުގެ މައްޗަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމެވެ.[3] މިދެއުސޫލު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން އެކުލެވިފައިވާއެވެ.[4]

ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ބަޔާނެއް ނުލިޔުމުގެ އުސޫލަކީ މިހާރު އަމަލުކުރެވޭގޮތް ނުވާނެއެވެ. ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ބަޔާނެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ފޯމު ފުރިހަމަކުރެވޭ. ތަރުތީބުކޮށްދޭން ޝަރީޢަތަށް ޤާނޫނީ ނުވަތަ އިދާރީ ގޮތުން ދަޢުވާފޯމު ކަނޑައަޅާ ސާބިތުކުރުމުގެ އުސޫލު ޤާއިމު ކޮށްދިނުމަށްޓަކައި އެބަޔާންކުރެވޭނެ. މިގޮތުން ދަޢުވާ ހުށަހެޅޭނީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ދަޢުވާފޯމުތަކުން ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. ދަޢުވާފޯމުގައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ޤާނޫނީ ބަޔާނާއި، ސަބަބާއި، ކަންތައްތައް ފުރިހަމަކުރަންޖެހެއެވެ.[5]

ދަޢުވާހުށަހަޅާ ފޯމު

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 89 ވަނަމާއްދާގެ (ށ) ގައި އެންމެ ދަޢުވާ ފޯމުގެ ވަރަކަ ބައާޖަލުކަމަށްޓަކައި އޮތުމުގައި ހުންނަންވާނެ ކަންކަން އެޤާނޫނުގެ 91 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މީގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 89 ވަނަމާއްދާގެ (ށ) އާއި ހަވާލާދީ 92 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން އަންނަނިވި ފޯމަކީ ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ނަންބަރު 01 ފޯމު (ފައިސާ ހޯދުމުގެ ދަޢުވާތަކާއި، ހެއްސަ ދަޢުވާގެ ބޭނުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާތަކާއިހުރާވާ އެހެނިހެން ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު) އެވެ. އެންމެ ގިނަ ދަޢުވާ ހުށަހެޅިގެން ދާނީ މިފޯމުގެދަށުންނެވެ.

ހެއްސަ ބާވަތުގެ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމެއް އެންނަންޖެހޭކަން ޤާނޫނުގެ 94 އިން 98 އަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ މާއްދާތަކުން އެނގެއެވެ. މީގެ ޤާނޫނުގެ 94، 95، 96، 97 އަދި 98 ވަނަ މާއްދާއާއި ހަވާލާދީ 91 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަން ހިމެނިގެން ނަންބަރު 02 ވަނަ ފޯމު (ހެއްސަ ބާވަތުގެ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު) އެންނަންޖެހެއެވެ.

---

[3]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 81/78 (ދައުލަތުން ގޮވާލެވޭ އެހެން ކަންތައްތަކުން ދަޢުވާއާއި މައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމުގެ ޤާނޫނު) މާއްދާ 1

[4]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 427(ހ)

[5]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު 99 ވަނަ މާއްދާގައި އިޖުރާއީ ގޮތުން ދަޢުވާ ބަލައިގަތުމުގައި ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. 91 ވަނަ މާއްދާއިން ފެށިގެން 98 ގެ ނިޔަލަށް ދަޢުވާފޯމުގައި ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ކަސްޓަމްސްއާއި އިމިގްރޭޝަނާ ހުށަހަޅާ ފޯމެއް އެންނަން ޖެހޭކަން ގަވާއިދުގެ 101 ގެ (ހ) ގެ 4 ވަނަ ނަންބަރާއި، ގަވާއިދުގެ 13 ވަނަ ބާބަށް ބަލާއިރު އެނގެއެވެ. މިހާ ދައުވާކުރުމަށް ނަންބަރު 03 ފޯމު (ކަސްޓަމްސްއާއި، އިމިގްރޭޝަނާ ހުށަހަޅާ ފޯމު) އެއްގެ ގޮތުގައި ފޯމެއް އެންނަންޖެހެއެވެ.

ގަވާއިދުގެ 169 ގެ (ހ) އަށް ބަލާއިރު އިންޓަރނޭޝަނަލް ބޯޓުގެ މަސައްކަތްތެރިކަމުގައި ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމެއް އެންނަންޖެހެއެވެ. މިހާ ނަންބަރު 04 ދައުވާފޯމު (އިންޓަރނޭޝަނަލް ބޯޓުގެ މަސައްކަތްތެރިކަމުގައި ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު) އެންނަންޖެހެއެވެ. މިހާ އެހެންމެހެން ގާނޫނު ތަސައްވުރު ކޯޓުފައިވަނީ ދައުވާ ހުށަހަޅާ 04 ފޯމެވެ. މިގެ އިތުރުން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ފޯމުތައް، ކޯޓުއަމުރު ބާޠިލު ކުރުން ހުށަހަޅަނިވި ހުށަހެޅުންތައް ހުށަހެޅުމަށް ހުށަހަޅާ ފޯމުތައް، މަޖިލިސްއާއި ކަމާގުޅޭ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމު އެއްފަދަ ގާނޫނު ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ.[6]

ގާނޫނުން ގެނައުމުގެ އަސާސީ އުސޫލުތަކީ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމުތައް މުދަލާއި، މަސައްކަތް ހަމަޖެހުމުގެ ގޮތުގައި ހިންގުމަށް ތަރުތީބު ކުރުމަށް ބޭނުންކުރުމަށް ބަލައިގެން ނަމޫނާގެ ފޯމުތައް ގާނޫނާ އެއްގޮތަށް ދާނެކަމަށް ބަލާފައެވެ. ގާނޫނުން ދިފާއުވާ އަސާސީ މިސާލު ހިޔާލުން ޤަވާއިދު އުސޫލުތަކުން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ އެއް ބަދަލެއް ދަށުން ހަމަޖެހޭނެއެވެ. ގާނޫނު ހަމަތަކުގެ ކުރިން ދައުވާހުށަހަޅުމަށް ގެނަ ފޯމުތަކެއްގެ ގޮތުގެ އާދަ ހިފާފައިވާ ދިރާސާކުރުމަށް ފޮނި ވަރަށް ގާތެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 އަށް އަދި ސިވިލް ކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދަށް ބަލާއިރު ދައުވާ ހުށަހެޅުން 11 ފޯމެއްގެ މައްޗަށް ބަހާލާފައިވެއެވެ. އެއީ

1. ނަންބަރު 01 އިންޝިއުރަންސް ބޯވޮޓުގެ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު،
2. ނަންބަރު 10 ރަސްމީ ދައުވާ ފޯމު،
3. ނަންބަރު 13 އިތުރު ދައުވާ ފޯމު،
4. ނަންބަރު 14 ޖިސްމާނީ އަނިޔާއާއި ގުޅޭ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު،
5. ނަންބަރު 15 ޚުޞޫމާތު ނިމުމުގެ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު،
6. ނަންބަރު 16 ތަރިކައިގެ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު،
7. ނަންބަރު 17 ގެއްލުމާއި ހިމާޔަތް ބައިނަލްއަގުވާމީ މަސައްކަތުގެ ހުށަހަޅާ ފޯމު،
8. ނަންބަރު 18 ހިބައާއި ވަސިއްޔަތާއި ދިނުމުގެ މަސައްކަތުގެ ހުށަހަޅާ ފޯމު،
9. ނަންބަރު 19 މުދަލާއި ސަބަބުތަކުގެ މަސައްކަތުގެ ހުށަހަޅާ ފޯމު،
10. ނަންބަރު 20 ވިޔަފާރި ބިމުގެ/ތަންތަނުގެ މުދަލާއި ބަދަލުކުރަން އެދޭ ފޯމު،

[6] ކޯޓު އަމުރުގެ ތަފްސީލް ބާބު 18 ގައި އަދި މަދަނީ ދަޢުވާއި ކަސްޓަމްސްއާއި އަމުރުގެ ތަފްސީލް ބާބު 19 އިން 27 އަށް

11. ނަންބަރު 22 އިޚްތިޔާރުއްނުޓު ބާވަތުގެ އާންމު މަޢުލޫމާތު ހުށަހަޅާ ފޯމު؛ މިއެވެ.

ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުގެ ޝަރީޢަތުގައި ހައިކޯޓަށް ދައުވާ ހުށަހެޅުން

ޤާނޫނެއް ޤާނޫނު އަސާސީއާއި ޚިލާފުވާކަމަށްބުނެ ހުށަހަޅާ ދައުވާއެއް ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުތަކުގެ ޝަރީޢަތުގައި ހުށަހަޅަންވާނީ ހައިކޯޓަށެވެ. މިދައުވާ ފޯމުގައި ޤާނޫނުގެ 91 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަމުގެ އިތުރުން އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނެންވާނެކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ.[7]

ހައިކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނުވަތަ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގައި މިކަމަށް ހާއްސަ ފޯމެއް ބަޔާންކޮށްދީފައިނުވެއެވެ. މިއީ ތަފާތު މަރުޙަލާއެއްގެ ކޯޓަކަށްވާތީ މިދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ހައިކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދުގައި ޤާނޫނުގެ 95 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަން ހިމެނޭ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމެއް ހިމަނަންވާނެކަމަށް ދީފައެވެ. ކޯޓުހިޔަރކީގެ މަތީ ކޯޓަކަށްވިޔަސް އަމަލުކުރަންވާނީ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އިޖުރާއަތުތަކަށެވެ. ހައިކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި މިދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ހާއްސަކޮށްފައިވާ ފޯމެއް ހިމެނިފައި ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް މިދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ފޯމެއް ހައިކޯޓުގެ ސައިޓުގައި ޝާއިޢުކޮށްފައިވެއެވެ. އެއީ ދުސްތޫރީ މަސްއަލަ ހުށަހަޅާ ފޯމުގެ ނަމުގައި ހައިކޯޓު ސައިޓުގައި ފެންނަން އިން ފޯމެވެ.[8] މިފޯމުގައި އިސްވެ ދެންނެވުނު ކަންކަން ފުރިހަމަވާންވާނެވެ.

ރަދި ހުށަހެޅުން

ދައުވާ ލިބުނުފަރާތަށް ދައުވާއާއި ގުޅޭގޮތުން ހުށަހަޅަންބޭނުންވާ އެއްޗެއް ލިޔުމަކުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[9] ދައުވާލިބުނުފަރާތުގެ ރަދިލިސް ނަންބަރު 39 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިލިސްޓުގައި ޝަފަހީ ރަދިންނާއި، ދައުވާލިބުނުފަރާތުގެ ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ އެންމެހައި ލިސްޓުކުރަންވާނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު އަދި ޤަވާއިދުގައިވެސް ދައުވާ ފޯމާއި ދައުވާއަށް ބަރުދަށުވި ރަދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ މުއްދަތެވެ.[10] ހުށަހަޅާ ރަދިތައް އެއްކަށަވަރުކުރަން ފެންނަންވާނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ ޖަދުވަލުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން ނަންބަރުގައިވާ ޤަވާއިދުގެ ހިމެނޭ ލިސްޓުގެ ފޯމުތަކުގައި ހިމަނާފައިވާ 38 ނަންބަރު ފޯމަކީ އިބްތިދާއީ އަޢުތިރާޟުތަކުގައި އިޢުތިރާޟުދާއިރު ހިޔާލުމަތުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމުން ހިޔާލުމަތުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ޖޯ ބިއްލުގައި ހުރިން ޤާނޫނުގެ 305 ވަނަމާއްދާގެ (ނ) ގައި ޙާޟިރުކޮށްފައިވާ ކަންކަން ފުރިހަމަ ނުވާ ފޯމެއްކަމަށްވާތީ މިފޯމަކީ ދައުވާ ފޯމު ހުށަހަޅާއިރު ޤާނޫނުގެ 99 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 07 ގައި ބަޔާންކުރާ ހުށައި ލިޔުން ހުށަހެޅުމަށް ބޭނުންކުރެވިދާނެ ފޯމެއްކަމަށް ދެކެމެވެ.[11]

---

[7]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 95(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)

[8]- https://highcourt·gov·mv/dv/forms·php# ބައްލަވާ

[9]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 99(ހ)(7)

[10]- ކުރީގެ ހަވާލާ 99(ހ)(7)

[11]- މިމަޢުޟޫޢުތަކަށް ބާބު 26 ބައްލަވާ

ދައުވާއަކީ އިޢުތިރާފު ނިޒާމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާ ކުރުމުގެ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއެއްކަމަށް ވިޔަސް ދައުވާ ފޯމެއްގައި މައްސަލައާއި ގުޅޭ ލިޔުންތަކާއި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހުށަހެޅޭ ލިޔެކިޔުމުގައި ސަފުހާ ހުރިން ހުށަހަޅަން ފަސޭހަ ކުރުމަށްޓަކައި އެކަން ދައުވާ ފޯމުގައި ނުވަތަ 38 ނަންބަރު ފޯމުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[12] އަދި ސަފުހީ ހުރިން ހުރިބަތުގެ ގޮތުގައި ކޮށް ބަޔާން ލިޔުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[13] މިބަޔާން އިންނަންވާނީ ނަންބަރު 39 ފޯމުންނެވެ. ދައުވާ ފޯމާއި ހުށަހަޅަނީ ހިރި ހުށަހެޅުމަކީ ދައުވާ ފޯމުގެ ސަފްހާތަކެއްވެއެވެ.

ދައުވާ ފޯމާއިއްޔާގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ލިޔުމާއި ގުޅޭ ކަރުދާސްތަކެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ ބަލަހައްޓާ އަށެއްވެސް ހިސާބުން ތެރެއިން ދައުވާ ފޯމުގައި ހުރިހާ ލިޔުމާއި ކަރުދާހެއް އިންނަންވާނީ ނުވަތަ އަދަދު ހުށަހަޅާ ލިޔުމުގެ ފޮޓޯކޮޕީ ކޮންމެ ފޯމެއްގެ މިހާރު ފަހަރުގައި ސޮއިކޮށްފައެވެ. މިއީ ދަރަޖަ މަސައްކަތް ކަމަށް ނުވަތަ ގިނަ ގިނަ ފަރާތްތަކުން ނުހުށަހަޅާނެއެވެ. ދައުވާ ހުށަހަޅާ ލިޔުމުގައި ފުރިހަމަ ފޯމާއި ސަރުކާރު ކަރުދާހު ޒާތުގައި ހިފަހައްޓާ ދައުވާއާއި އެއް ހުށަހަޅާ ފަރާތްތަކުގެ ލިސްޓު ހުޅުވާލެވިފައި ވާނެއެވެ. މިހާރު އެހެން މަޢުލޫމާތުގައި ހުށަހަޅާ ލިޔުމުގެ ވަކިކަން ބަލާނެ ސަބަބެއް ނެތެވެ.

ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ދައުވާ ހުށަހަޅާ ގޮތް އެނގޭ ފޯމުގެ ހުރިހާ ބައިތަކާއި އެކު ސޮއިކޮށް ފޯމު ނަމަ ހިމެނޭ އެއްގޮތަށް ފަރާތްތައް ސޮއި ކުރުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[14]

ދައުވާ ފޯމުގައި ހުށަހަޅާ ފަރާތްތަކުގެ އެޑްރެސް ހިމަނައިގެން ސަރުކާރުން ސޮއިކުރާ ކަރުދާހު ބެލެހެއްޓުން މައްސަލައިގެ އަމިއްލަ ނަން ނުވަތަ ނަމާއި ދަރަޖައާއި ބޭނުންވާނެއެވެ. އިސްތިސްނާ ފަރާތުން ބޭނުމުގެ ކުރިން އެހެން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ނިންމާނެ ބޭނުންވާނެއެވެ. ދައުވާ ފޯމުގައި ހުށަހަޅާ ފަރާތް ނުވާކަން މަޝްވަރާ ކުރުމަށް ހިންގުމަށް ނިންމާ ބާބުގެ ބޭނުން ނުކުރެވޭނެ ދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ މަޢުލޫމާތު އެނގޭނެ ދައުވާ ފޯމުގެ ހުށަހަޅާ ނަމާއި ބޭނުންވާ ބޭނުން ޤާނޫނީ މަޝްވަރާ ޤާނޫނު ހިމެނޭ ނުވަތަ ގުޅޭ ކަމުގެ މައްޗަށް ޤާނޫނު މަޝްވަރާ ދިނުމުގެ ނަތީޖާއެއްކަމަށް ދެކެވެ.

ދައުވާ ފޯމު ފުރުން

ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ފޯމު ނުވަތަ ދައުލަތުން ބޭނުންކުރާ ޤާނޫނީ ފޯމެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަކި ދައުވާ ކޯޓުގައި ހުށަހަޅާ އަމަލުކުރާ ފޯމު ނޫނީ 99 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 08 އިން ދަށުގައި ކުރެވޭ. އަދި މިގެއިމުގައި ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފޯމުތަކުގެ ޤާނޫނު) ގެ 74 ވަނަ މާއްދާއިން ފޯމު ދޫކުރުމުގެ ފުރިހަމަ ބާބު ފޯމުތަކުގެ މިސާލެއްގައެވެ.

12- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 174(ހ)
13- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ށ)
14- ހިޔާލަ ކުރުމުން ބާބު 27 ބައްލަވާ

ދައުލާ ހުނަރުވެރިޔާގެ ފީއެއް ނެގިދާނެއެވެ. ދައުލާ ހުނަރުވެރިޔާގެ ފީއެއްގެ ގޮތުގައި -/25ރ (ފަންސަވީސް) ރުފިޔާ ދެއްކުމަށް ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަނުގެ 4/2022 ގެ އެޕެންޑިކްސް "D" ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[15] ޖުޑީޝަލް ސާރވިސް ކޮމިޝަނުގެ ޤާނޫނުގައި އާންމުންނަށް ހިދުމަތުގެ ފީނަގާ އުސޫލު ކަނޑައެޅުމަކީ ޖުޑީޝަލް އޮތް ޖުޑީޝަލް އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރުންގެ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ގޮތުގައި ހަމަޖައްސާފައިވެއެވެ.[16] ވީމާ ދައުލާ ހުނަރުވެރިން ފީނަގާގޮތް ހަމަޖެއްސިދާނެވެ.

ކޯޓުގެ ހަސްމަކަށް އަސްލުވެ ހުނަރުވެރިން

ދައުލާހުނަރުވެރިޔާ ޢާއްމު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ އަސްލުގެ އިތުރުން ދައުލާގެފާ ކޯޓުގެ ހަސްމަކަށް އަސްލުވެ ފުރަތަމަފުރާ ގޮތުން ކޯޓުގެ ހަސްމަކަށް ދައުލާގެފާގެ އަސްލުވެރިޔާގެ ގެއްލުވެ.[17] މިގޮތުގައިވެސް ދައުލާ ހަރުދަނާކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި ނަމުގެ ކޯޓުގެ ކޯޓުއަކަށް ކޯޓަށް ފޮނުވާނެކަމަށް ހަމަޖެއްސިދާނެއެވެ.

އަދިއިން ކޯޓު ހުނަރުވާ މައްސަލަތަކުގައި، ދިފާޢުގައި މުދަލުތަކާ ހުނަރުވާ މައްސަލަތަކަށް ކޯޓުން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ ކޯޓުން ފިޔަވަޅުތަކެވެ. ކޯޓު ހަމަ ކޯޓުގެ ކޯޓުގެ ސަބަބުތަކަކީ -/1 (އެކެއް) ރުފިޔާގެ މުއްދަތު ފިޔަވަޅެވެ.[18]

15- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަރުދާނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 76
16- ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/2008 ގެ 21-1(ހ)(24)
17- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 93(ހ)
18- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަރުދާނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ އެޕެންޑިކްސް 8

ދަޢުވާފޯމުގެ ޖަވާބުދާރީ،

އުސޫލުތައް

މިބައި ޗެޕްޓަރ 09 އަރިހަމީ ސެކްޝަނަކަށް ބަހާލެވިފައިވާނެއެވެ. އެއީ ދަޢުވާގެ ހުލާސާއި، ދަޢުވާގެ ތަފްސީލު، ދަޢުވާ ބިނާކުރާ ސަބަބުތައް، ހޯދަން އެދޭ ފައިސާގެ ތަފްސީލު، ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާ ހޯދުމާއި ހޯދަންއެދޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައިހުރުމުގެ ޙަޤީޤަތް، ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދު ހިސާބުކުރުން، ހަރަދުތަކާއި ޖިސްމާނީ އަނިޔާއާއި، ކުރެވުނުކަމަށްބުނާ ތަފްސީލުތައް ކުރި، ޖުޑީޝަލް އަދި މުޢާމަލާތުގެ ތަފްސީލުތައް، މިޗެޕްޓަރ ސިވިލްޕްރޮސީޖަރގެ މައްޗަށް ބަހާލެވިފައިވާނެއެވެ.

<u>ދަޢުވާގެ ހުލާސާ</u>

ދަޢުވާގެހުލާސާ މިލަފްޒު މަނާކުރަނީ އިޖުރާއަތު ފެށުމުގައި އަދި ނަގާނެ ދެފަރާތުގައިވެސް ދަނިކޮށްދިނުމަށް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ދަޢުވާގެ ހުލާސާއަކީ ބޭނުމެއް އެއީ ދަޢުވާގެ ތަފްސީލު ބިނާކޮށްފައިވާ ވާޤިއާތަކުގެ ޚުލާސާކޮށްގެން ވަރަށް ސާފުވެ. އިނގިރޭސިބަހުން ކިޔާނަމަ Brief details of claim މިއެވެ.

ދަޢުވާގެ ހުލާސާ ބަޔާންކުރުމުގައި ދަޢުވާގެ ޖަވާބުއަށް ދެނެގަނެވޭނެ ސާފު ބަޔާނެއް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އަދި އެއީގެ އިތުރުން އުސޫލުތަކާއި ކޮބައިކަން ބަޔާންވެފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.[19] ހޯދަން އެދޭ ހުރިހާ ފައިސާއެއް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ސަބަބަކީ ހަރަދު އުޖޫރައާ ފައިސާއާ މުޢާމަލާތުގެ ފައިސާއާއި ނުވަތަ އުޖޫރައާ ފައިސާގެ ހިމެނުން އެކަން އެއްވެސް ފައިސާއެއް ދިނުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއްނުވެއެވެ.[20]

ވީމާ ދަޢުވާގެ ހުލާސާގައި މައްސަލައިގެ ޖަވާބުދާރީ ދެނެގަނެވޭނެ މަޢުލޫމާތާއި، އުސޫލުތަކާއެވެ. މިކަން ކަން ބަޔާންކުރުމުގައި ފުރިހަމަކުރަންވާނެއެވެ.

މިސާލަކަށް

ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައަކީ ތެރަޕިފުޅުގެ މައްސަލައެއްކަމުގައި ވާނަމަ އެތަނުގައި ދަޢުވާގެ ހުލާސާގައި ދަޢުވާގެ ޖަވާބުއަށް ދެނެގަނެވޭނެ މަޢުލޫމާތާއި، އެދޭ ފައިސާ ބަޔާންކުރުމަށް އަންނަނިވި ފަދައިން ބަޔާން ކުރެވިދާނެއެވެ. މުޙައްމަދު ޒޮކީގެ އިބްރާހިމް ބަސްބުނެ ވަރުން ފާއިތު އަދި އޮޑިޓްކުރި ފަހު އަދި ކުރިއަށް ދިޔަ ގޮތާއި ދިނުމަށް މިގޮތުގެ ހިމެނޭ އެތަކެއް ހުށަހެޅި ތެރަޕީފުޅުގެ ޢަދަދު ޓެސްޓު ފައިސާ އެދެމެ.

[19]- ޤަވާޢިދުގެ މާއްދާ 91(ހ)(2)(3)

[20]- ޤަވާޢިދުގެ މާއްދާ 39

ދައުވާގެ ތަފްޞީލު

ދައުވާގެތަފްޞީލު މިލަފްޒު މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި މަދަނީ އިޖްރާއަތު ނަމޫނާ ފޯމުތަކުގައި ވަކިމާނައެއް ދީފައިނުވެއެވެ. ދައުވާގެ ތަފްޞީލުތަކަށް ލިޔުން ޖެހޭގޮތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނަޙްވުގެ ސިޔާގުން ބަލައި މިއިބާރާތަށް މާނައެއް ދެވިދާނެއެވެ.

ދައުވާގެ ތަފްޞީލުތަކަށް ދައުވާގައި ލިޔަންވާނީ އެވާޤިއާތަކެއް ހިނގައިދިޔަ ތަރުތީބުން ދައުވާބިނާކުރި ސަބަބުތަކާއި،[21] ހުރިހާވާޤިއާތަކާއި، ދިފާޢުކުރަންޖެހޭ ދައުވާއަކީ ކޮބައިކަން ދަނެގަތުމަށް ބޭނުންވާ އެކަށީގެންވާ މައުލޫމާތުތައް ތަރުތީބުކޮށް ހުރިހާ ވާޤިއާތަކެއް ލިޔުންތަކާއި އުސޫލުންނެވެ.[22] ވީމާ ދައުވާގެތަފްޞީލަކީ މައްސަލަ އެމައްސަލަ ބިނާވެފައިވާ އަސާސްތަކާއި ވާޤިއާތަކެވެ.

ޢާއްމުކޮށް ޤަވާއިދުތަކުގައި ދައުވާގެ ތަފްޞީލު ދައުވާ ފޯމުގައި ނުވަތަ ދައުވާ ފޯމާވަކިންވެސް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު އޮވެއެވެ.[23] ޢަމަލުކުރަމުން އިނގިރޭސި ކޯޓުތަކުގެ އުސޫލުން ބަލައިލާ ދައުވާގެ ހުށަހަޅާއި، ދައުވާގެ ތަފްޞީލު/Particulars of claim ދައުވާ ފޮނުވައި ލިބޭ ހުށަހެޅުން ލާޒިމުވެއެވެ. މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިއުސޫލު ނަގަހައްޓާފައިވެއެވެ.[24] ދައުވާގެ ތަފްޞީލުގައި ލިޔަންވާނީ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގައި ބަޔާންކުރި ޙަޤީޤަތް އެދައުވާއަށް ލިބެންޖެހޭކަމެވެ. ނުވަތަ އެދިފައިވާ ފަރުވާއަށް އެދުން ގުޅުވައިގެން ސަބަބުތަކެވެ.

ދައުވާ ބިނާކުރާސަބަބުތައް ބަޔާންކުރުން

ދައުވާ ބިނާކުރާ ސަބަބުތައް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ ދައުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[25] މައްސަލައިގެ ޖަވާބު ތައްޔާރުކުރުމަށް ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ނުވަތަ ދައުވާއަކީ ކޮބައިކަން ވިސްނައިގަތުމަށް ފުދޭ މައުލޫމާތު ބަޔާންކޮށްފައިނުވާނަމަ ދައުވާބިނާކޮށްފައިވާ ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށްފައިނުވާކަމުގައި ބަލާނެއެވެ. މިގޮތުގެމަތިން ދައުވާ ބިނާކުރާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައި ނެތް ދައުވާ ފޮނުވާލާއި، އެމައްސަލައިގެ ތަފްޞީލަށް ބަލައިގެން ޚާރިޖު ކުރުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ނުވަތަ ދައުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[26]

---

[21]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 57

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 56(ހ)(ނ)

[23]- Civil procedure Rules 1998 part 7 Rule **7.4**—(1) Particulars of claim must—(a)be contained in or served with the claim form; or (b)subject to paragraph (2) be served on the defendant by the claimant within 14 days after service of the claim form.(2) Particulars of claim must be served on the defendant no later than the latest time for serving a claim form.(Rule 7.5 sets out the latest time for serving a claim form)

[24]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 91(ހ)(2)

[25]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 57(ހ)

[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)

މިސާލަކަށް:-

މުޙައްމަދުގެ ގޯތި ނަގަހިޔާނަމަކަށްހިޔާ ގޯތީގައި އިމާރާތްކުރީގެ އިއާއި 5 ފަރާތަން ދޫޅު ކައިރީގައި އިންދާ ހަރާރަތުއިގެ ބަދުބާސް ގަހެގެ އޮފީހަށް ދިޔުމާ އަރުވާގެ ގޯތިތެރެއަށް ވަދެފައިވެއެވެ. ގަހުން ފުރިބާހާ ފުތަކާއި، ބޮޑުވެއް ފުރިބަހީ ގޯތިތެރެއަށްވެއެވެ. މިކަމުގެ މިމަގަން ހިމާތު 03 މަސް ވަނު ވެއްޖެއެވެ. މިކަމާ ވެރިފަރާތް މުޙައްމަދު ފާހަގަކޮށްދިން އެކަމަކު އެއްވެސް ބޮޑުފަހަރެއްނުވެއެވެ.

މިމިސާލަކީ ބަލާއިރު ކޯޓުންގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭނީ ޢާކަމަކަށްކަމެއް ބައްޔަކުފަހެއްނެތެވެ. މިވާ މިފަދަ ދަޢުވާ ފާމު ބާތިލުކުރެވިދާނެވެ. ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހުސްމަލެއް ނެތި ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ strike out a statement of case/ދަޢުވާ ބާތިލުކުރުމާބެހޭ ތަފްސީލުތައް ވަޒަންކުރުމާބެހޭ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[27]

ފައިސާގެ ތަފްސީލު ހިމެނުން

ފައިސާ ހޯދުމަށް އެދޭމައްސަލަތަކުގައި ކޯޓުންފަހިގެއިރުމަށް އެދޭފައިސާގެ މިންވަރު ނުވަތަ ތިރީސްހަމަން އަންދާޒާކުރާ ފައިސާގެމިންވަރު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. ތިރީން މިންވަރު އަންދާޒާ ނުކުރެވޭނަމަ އެހާޒާ ނުކުރެވޭކަން މުޢާމަލާތުން ދައުވާ ފޯމުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[28] ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާން ކުރުމުގައި ތިރީގައި ބަޔާންކުރައްވާ މިސާލުގައިވާ ގޮތަށް ބަޔާން ކުރަންވާނެވެ.

މިސާލަކަށް:-

- އެއްވައްކަ ކުރިޔާއަށްވުރެން އިތުރުކުރާނެ އަދަދެއްގެ ފައިސާ؛
- އެއްވައްކަ ކުރިޔާއާއި، އެކެއްމިލިއަން ކުރިޔާއާއި ދެމެދުގެ އަދަދެއްގެ ފައިސާ؛
- އެއްމިލިއަން ކުރިޔާއަށްވުރެން ގިނަ އަދަދެއްގެ ފައިސާ؛ މިފަދަ ގޮތަކަށް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.
- ވަކިއަދަދެއް އަންދާޒާ ނުކުރެވޭނަމަ؛

ވަކިއަދަދެއް އަންދާޒާކުރެވެން ނެތްކަމުގައި ފުރަތަމަކުން ނުވަތަ ގޮތަކަށްކަމެވެ.

ކޯޓުން އެދޭ ފައިސާގެމިންވަރު ދަޢުވާފޮރުމުގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ސަބަބުން މައްސަލައިގެ ނިޔާކަނޑައަޅައިދޭ ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ހައްޤުވާ ބޭނުމުގެ މިންވަރުކަމަކުން ކޯޓަށް ފެނުނަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ލިބިގެންވާ

[27]- ބާބު 19 ބައްލަވާ

[28]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 92(ހ)

ބާރަކަށް އެއްވެސް އުސޫލަކުން ނަގައިނުވާނެއެވެ. އަދި ކޯޓުގެ ވިޔަސާ ބާރުގެ ދަށުން ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށް ހުށަހެޅޭ އޮތޯރިޓީއަކަށްނުވާނެއެވެ.[29]

ވަކިއަދަދެއް ބާތިލުކުރުމާއި، އަދި ބާތިލުވެފައިނުވާ ވަރުގެ ޙުކުމް

ކުރިން އެޕީލްކުރާގެ އަދި ބާތިލްވެފައިވާ ދައުވާއާއި، އަދި ބާތިލްވެފައިނުވާ ދައުވާގައި ބަލާބޭރަކަށް ހުށަހަޅާ. ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ލިބިގަތުމުގެ އާންމު ދައުވާތަކުގައި ނަގަދުފީން އަދަދު ކަނޑައަޅަން ކޯޓުން ދޫކޮށްލުމުގެ ބަދަލުގައި ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ހުށަހެޅި އަދި ދައުވާ ގޮތުގެ ބާތިލްކުރެވިފައިވާނެ. މިހާރުގައި ދައުވާލިބޭފަރާތުން ދައުވާއަށް ޖަވާބުދާރީވާނަމަ ދައުވާ ހުރުމަށް ބާތިލްކުރާ އަދި ނަގައިދީ އެއިރުހަނުވީގައި މަސައްކަތްކުރި ދިނުމަށް ދައުވާކުރާ ހަރަދުކަން ކޯޓުގެއިއްޔިދާރުވެއެވެ.

މިގޮތުން ދެންނެވުނު އުސޫލު ހިލާފަށް ވަކިވަކިން ބާއްވާ ބާނއްޗެއްގައި ނަވާ ދައުވާތަކުގައި ނަގަދުން ޖެހޭ އަދަދުތަކު ގޮތުން ނިންމުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ކޯޓަށް ކަނޑައެޅޭ ކޯޓުން އެއަދަދުތަކަށް ގޮތުން ނިންމަވައިދިނުމަށް އެދެންވާނެއެވެ. އަދި ބާތިލްވުމާއި އޮތުމުގައި ނުވުމުގެ ބަދަލު ކޯޓުން ވިޔަސް ބާރު ލިބޭ ގަޑީގައި، ސުލިބުމުގެ ބަދަލެވެ. މީހަ މިއުމުގައި ސަމާވާތުގެ ހިސާބު އިޖުރާއީ ބަދަލުއަރަދުގައި ބެހޭގޮތުންއެވެ. ވަކިއަދަދެއް ބާރުން ކޯޓުހައިވާ ދައުވާއަކީ ހުސްވަލޭ ދަޔުބަށް ރާއްޖާ ދައުވާލިބޭ ގެރޭބުން ލިބިގަތުމާ ހައްލުކުރެވެ. ކޯޓުން ލިބިގަތުމާ ބާރާ އަދި ވަޒަންކުރާ ބާރުވެ.

ފީސްގެ އަދަދު ހިސާބުކުރުން

ފީސްގެ ބަޔާނާ ދައުވާލީގަވައި ހިފަހައްޓަން ދައުވާގައި އެކަނޑޭ ފީސްގެ އަދަދު އަންދާޒާ ކުރާއިރު އަސަރުކުރާ ކަންކަން ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެކަމަކު އަންދާޒާ ހިސާބުކުރުމުގައި މިކަންކަން ހިމެނުމަށް ހިސާބު ޖަހައިގެން ނުވާނެއެވެ.[30]

- އިންޖެކްޝަނުގެ ނުވަތަ ދައުވާގެ ހަރަދު/judgment cost ކޯޓުން ނަގައިދިނުމަށް ބޭނުން؛
- ގެއްލުން ހުޅުވާލުމަށް އެކަށީގެންވާ ފުރަތަމަ އަޅާފައިންވާތީ އިތުރަށް ވެފައިވާ ގެއްލުމަށް ކޯޓުން ބަދަލުނަގައިދިނުމަށް ބޭނުން؛
- ދައުވާ ލިބިގަތުން ބައްދަލުވާއެއްގައި އަޅައިކަށްވާ ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު އޮތުމަށް ބޭނުން؛ މިއެވެ.

29- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 92(ނ)

30- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 92(ހ)(1)(2)(3)

ހަށިގަނޑަށް ލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ ދަޢުވާތަކާއި، ކުއްޔަށްދޫކޮށްފައިވާ ތަންތަނުގެ ކުލި، ޓެކްސް، އަދި މުސާރަޔާގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކުރުން

ހަށިގަނޑަށްލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ ދަޢުވާތަކުގައި ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގައި ދޭންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކުރަންޖެހޭނެވެ. މާނައަކީ ތަދާއިވޭނާއި، ޑޮކްޓަރުންނަށްދައްކާފައިވާ ނުވަތަ ހިއްސާކުރި ފަރުވާތަކުގެ ޚަރަދުތަކާއި ނުވަތަ އަންދާޒާކުރާ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކުރަންޖެހޭނެވެ.[31] މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި ނަގައިދިނުމަށް އެދޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ބައެއްކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އަންދާޒާކުރާ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. ނުވަތަ މުޅިޖުމްލަ އަދަދު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.

މިސާލަކަށް

ޓެންޑަރަށް ފޮނުވާފައިވާ ބީލަމެއް ބާޠިލްކުރުމުން ދިމާވި ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނެގުމަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ؛

ކުއްލިއަކަށް ހިދުމަތްދޭން ކުއްލި ހިދުމަތެއް ބޭނުންވުން، ޖެއްސުން، މަރާމާތު ކުރުމާއި މަސައްކަތްތަކުގައި އަންދާޒާކުރާ ފައިސާގެ މިންވަރު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.

މިއީ ޚަރަދު ކަނޑައެޅިދާނެ ބަދަލުގެ ބަލަންޖެހޭ ބައިތަކެއް މައްސަލައިގައެވެ. ހަށިގަނޑަށް ލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ މައްސަލައިގައި އަދި ކުއްޔަށްދޫކޮށްފައިވާ ތަންތަނުގެ ކުލި، ޓެކްސް، އަދި މުސާރަޔާގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ކުރިމަތިލާ ޚަރަދުތަކުގެ ބަދަލުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ބާރުއަރުވާފައެވެ. މިފަދަ މައްސަލައިގައި ކަނޑައެޅިގެންނުވާ އަދަދެއް ނިޔާކުރުމަށް ބޭނުންކުރަނީ ބަދަލުގައި ދޭންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދުކަމަށްވާތީ، ކޯޓުން ދަޢުވާގައި ހިޔާލު ބަލައިގަންނާނީ ނިޔާކުރާ ގޮތަށެވެ.[32] މިފަދަ ގޮތުގައި މައްސަލައިގައި ކަނޑައެޅިގެންނުވާ އަދަދެއް ނިޔާގެ ޚަރަދުތަކަށް ބަލައިގަތުމަށް ބާރުދެވިފައިވެއެވެ.

ދައުލަތުގެ ހަރަކާތްތެރިވުން

ދައުލަތް ހުރަހެޅި ޤާނޫނީ ކަންތައްތައް ޙައްލުކުރުމުގައި އިޖުރާއަތުގެ ހުރަހެޅި ޤާނޫނީ ދުވަހު ފިޔަވައި ބައްލަވާނެ ކަންތައް އިސްކޮށްދާނެވެ.[33] ދައުލަތް ހުރަހެޅި ބައްލަވާ ގޮތެއް ދައުލަތް ޤާނޫނީ ބަޔަކު ގޮތުގައި ޤާނޫނީ ވެރިފަރާތް ބައްލަވާނެވެ.

ދައުލަތް ޤާނޫނީ ކަންތައް ކުރުމުގެ އެއްބަސްވުމާއި އިޖުރާއަތު ނުވަތަ ކަންތައް ކުރާ ބަޔާންކުރި ހިނގާ ބަޔާނެއް އެކުލަވާލުމާއި ދައުލަތް ޤާނޫނީ ބަޔަކު ގޮތުގައި "ދިފާޢުގައި ހިފެހެއްޓުމުގެ ޤާނޫނީ ކަންތައް ދިފާޢުކުރުމަށް ރުހުން" އިޖުރާއަތު ބަލައިގަތުމުގެ ކަންތައްތައް ބައްލަވާ ގޮތެވެ.

31- ކުރީގެ ހަވާލާ 97(ހ)(2)

32- ކުރީގެ ހަވާލާ 178(ނ)

33- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 399(ށ)(1)

34- މިބާބުގެ ސުރުޚީ "ދައުލަތާ ހުރަހެޅުން" ބައްލަވާ

އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކުމުގައި ނުދެކެމެވެ. މިއަށްވުރެން އިޖުރާއު ތަފްސީލު ވާންޖެހޭ ކަމަށް ދެކެމެވެ. މިސާލަކަށް ތިރީގައި މިބައިން ކުރިޔަށްދާ ފަރާތް ކުރިއަށްގެންދާނެއެވެ.

އިޖުރާއު

ދައުވާފުރުމުގައި ދޫކުރައްވާފައިވާ ހިމެނައިދިނަމަ ކޯޓު ހުރިމަތީ ކަނޑައެޅުމާއި އެއްޗެހި ޝަރީޢަތުގެ ބައިވެރިވެދަން އެޑްމިނިސްޓްރޭޓިވް މިދައުވާ ފޮތުގައި ކޮންމެ ބާރާބަރަށްހުރި ހުށަހަޅާ މަޢުލޫމާތެއް ނުވަތަ ބާރާބަރެއް އެނގިހުރި މިންވަރަކުން ދިފާޢުވާ ތެދުމައުލޫމާތަކީ، ބާރާބަރަކަށް އިޖުރާއާ ކަނޑައެޅުނުގޮތުން.

☐ މިދައުވާ ފޯމުގައި ބާރާބަރުގައިވާ އެންމެހައި ވާދިއްޔާއާ އަޅުގަނޑުމެންގެ ބިލްމުގައި ތެދުކަމުގައި ޔަގީންކުރަމެވެ.

☐ އަޅުގަނޑުމެންގެ މުވައްކިލު ޔަގީންކުރަނީ މިދައުވާ ފޯމުގައި ބާރާބަރުގައިވާ ހުރިހާ ވާދިއްޔާއާ ތެދުކަމުގައެވެ. ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ބަދަލުގައި މިދައުވާ ފޯމުގައި ސޮއިކުރުމުގެ ބާރު އަޅުގަނޑަށް ލިބިދީފައެވެ.

ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ކަންކަން

ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ދައުވާ ހުށަހަޅާއިރު ދައުވާއާއިގުޅޭ މައިގަނޑު ހަތަރު ކަމެއް ފުރިހަމަ ކުރުމުން ފެށޭނެ. ފުރަތަމައީ:- މައްސަލައިގައި ކުރިއަށް ދާނީ އަމިއްލައަށްތޯ ނުވަތަ ވަކީލުގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅުން، ދެވަނައީ:- ވަކީލަކު މެދުވެރިކޮށް ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދާނަމަ ވަކާލާގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅުން، ތިންވަނައީ:- ދައުވާ ފޯމުގައި ސޮއިކުރާމީހާއާއި ހެކިތަކާއި ކުރީގެ ދައުވާ ފޯމުގައި ތަރުތީބުކުރުން، ހަތަރުވަނައީ:- ކޯޓަށް އަދި ކޮންމެ ހަށިގަނޑަކަށް ދައުވާ ފޯމުގެ އަސްލެއް ހުށަހެޅުން މިއެވެ.

ދައުވާކުރާ ހަށިގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅުން

އަމިއްލައަށް ދައުވާއާއިގެން ކުރިޔަށް ދިޔުމަށް އެދޭނަމަ، ދައުވާކުރާފަރާތަކީ ކުރުކުން އަހަރެމެންނާއި މައްޗަށްބާރު، ވާރިސުން، ވަކާލާތާ، ޑިރެކްޓަރުން، ރަޖިސްޓްރީ ނަމާއެކު ދީފައިވާ ތަފާސް ކުރުމުން އުޅުއްވާ ލިސްޓެއް އެކު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[35]

ގާނޫނީ ވަކީލެއް މެދުވެރިކޮށް ދައުވާއާއިގެން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށްވާނަމަ ދައުވާކުރާފަރާތަކީ ކުރުކުން އަންގައިދޭ މައްޗަށްބާރު، ވަކީލުގެ ނަމާއި ދާއިމީ އެޑްރެސް، ފޯނު ނަންބަރު، ކޮންމެ ޔުނިޓެއް، އީމެއިލް ނަމާއި ބާރުވެރި އީމެއިލް

---

[35] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 93(ހ)

ޕްރޮސިކިއުޝަނުގެ ނަމޫނާ، ދައުލަތުގެ ވަކީލުންނަކީ މަނާކުރުމާއި، ޢާންމު ވަކީލުންގެ ފުރުޞަތުބެލެނިކާއި، ޢާންމު ވަކީލުގެ އިޚްތިޔާރުގެ ދައިރާ އުޞޫލުތަކުގެ މައްސަލަތައް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަވެއެވެ.[36]

ދަޢުވާކުރުމުގައި ސްޓޭކުރުން

ދަޢުވާކުރުމުގައި ދަޢުވާކުރާފަރާތް ނުވަތަ ޢައްޔަންކުރެވޭމީހާ ވަކިން ސްޓޭކުރަންވާނެއެވެ. ވަކިވަކި ލާޒިމު ނުވަތަ ޕީޑީއެ ޕްރޮސިކިއުޝަން ނަމަ އެޖެންސީގެ ސިޔާސަތު ޖަހަންވާނެއެވެ. ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން އަނަނަ ވަކިވަކިކަމަށް އެއިދާރާއެއްގެ ސިޔާސަތު ޖަހަންވާނެއެވެ.[37]

އަންޑަރސްޓޭންޑް ނުވަތަ

އިޤުރާރު ގުޅުވިދާނެ މައްސަލައެއް ހުށަހެޅުން

މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނަކީ އަމަލުކުރަންފެށިތާރީޚު 16 ޖޫން 2022 އިން ފެށިގެން އިޖްރާއީޤާނޫނު ވަސީލަތެއް ގުޅުވިދާނެ ދަޢުވާހުރަހެޅުމުގެ އިންތިޒާމުތަކެއް ހަމަޖެއްސެނޖެހެވެ.[38] ކޯޓުތަކުން އިލްތިމާސް ގުޅުވިދާނެ އަސާސް ކުރުވާން އިންތިޒާމުތަކެއް ހަމަޖެއްސެންޖެހެއެވެ.[39]

އިޖްރާއީޤާނޫނު ފައިލުން ގުޅުވިދާނެ ކޯޓަށް ޚާއްޞަ ލިޔުންތައް ޚާއްޞަކޮށްދެކޭ ޢާއިލް ކުރުވާ ޕްރޮސީޖަރ އެޕްލިކޭޝަން ރަޖިސްޓަރީ ކުރުވުމުން އަހުލުވެރިކަމާއި ލިބިގެންވާ ވަސީލަތްތަކާއި ވަންވާހަކަތައް ޢާންމު ޢާޖިލުކޮށްކުރިއަށްފެށެވެ.[40] މިގޮތުން ބަރުވަކި ކަނޑައެޅުން ފައިދާއެވެ. މިޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލެވެންޖެހޭ ޤަވާޢިދުތަކުގެ މަދަނީ ރަޖިސްޓްރާރުންނަށް ޕްރިސެޕްޝަން ފޯރުކޮށްދޭން އެދި ކަނޑައެޅުނު ބަހާނުކުރަންޖެހެއެވެ. ކޯޓު ލިޔުންތައް ބަލައިގަނެވޭނެ ވަގުތާއި، ކޯޓުން އެކަށީގެންނުވާ ލިޔުންތައް ލިބިގެން ޚިދުމަތް ވަގުތާއި، ކޯޓުން ހުރަހެޅުނިކުގެ ބަލަންވާނެ ހަމަތަކާއި ވަގުތާއި ފޮރާ މުޢާމަލާތް ބަލާކުރަންޖެހެއެވެ.[41]

މިފަދަ ތަފްސީލުތަކެއް މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤަވާޢިދު ޤަވާޢިދު ގައި ނެތެވެ.

36- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 93(ހ)

37- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 93(ނ)

38- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 407(ހ)(ނ)

39- ޕްރޮސިކިއުޝަން ޖެނެރަލް ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022 ގެ 78(ހ)

40- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 407(ނ)

41- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު (ބ)

ބާބު 08

ދައުވާ ބަޔާންކުރުން

ތަޢާރުފު

ދައުވާފުޅު ބަޔާންކުރަންޖެހެނީ ދެގޮތަކަށް ފުރިހަމަވާގޮތަށެވެ. އިޖުރާއީ ގޮތުން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން/procedural Requirement ފުރިހަމަވުމާއި، ދައުވާފުޅުގައި ހިމެނެންޖެހޭ މައުލޫމާތު/Content of claim ފުރިހަމަވުމެވެ.

މިކަންބޮޑުވަނީ ދައުވާ ބަޔާންކުރަން ފަސޭހައިން ނަންބަރު ދިނުމާއި ގުޅޭއިރުގާނީ ކޯޓުގެ ރެޖިސްޓްރާރެވެ. ރެޖިސްޓްރާރުން ދައުވާ ބަޔާންކުރުމަށް ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން ފުރިހަމަ ނުވާކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނަމަ ދައުވާ ބަޔާންކުރުމަށް ނުނިމިދާނެވެ. ނަމަވެސް ވިޔަކަސްބަޔާންކުރުމަށް އިސްތިޢުނާފުކުރަންޖެހޭ ކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނަމަ އެކަންކަން އިސްތިޢުނާފުކުރުމަށް އަންގާނެވެ.

ދައުވާ ބަޔާންކުރުން

ދައުވާފުޅު ބަޔާންކުރަމުންދާ ކޯޓުން ގޮތުއްސިނާނެއްނު ކޯޓުގެ ރެޖިސްޓްރާ ބަޔާންކުރަނީ އިޖުރާއީ ގޮތުން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން ފުރިހަމަކޮށްފައިވޭތޯއެވެ. އަދި ހަމައެހެން ސަލާމަތްކުރުމަށް ދީގެން ޤާނޫނުގައި ދައުވާ ހުށަހަޅައިރު ހުށަހަޅަންޖެހޭކަމަށް ބަޔާންކުރާ މަޢުލޫމާތު ހުށަހެޅިފައިވޭތޯ ބަލަންވާނެއެވެ. މިކަންބޮޑުވުމަކީ އިޖުރާއީކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭކަމެކެވެ.

އިޖުރާއީ ގޮތުން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން

ދައުވާ ފޯމު ހުށައަޅާއިރުގައި އިޖުރާއީ ގޮތުން މަދަނީ 08 ކަމެއް ފުރިހަމަވާން ބަޔާންކޮށްފައެވެ.[1] އެއީ

- ދައުވާކުރުމާއި ދައުވާލިބޭގޮތުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވުން؛
- ދައުވާކުރުމުގެ އެކަށީގެންވާ މަސްލަހަތު އޮތްފަދަކަމަކަށްވުން؛
- މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚުތިޞާޞް ލިބިގެންވުން؛
- ރާއްޖޭގެ އެހެން ކޯޓަކުން އެމައްސަލަ ހުކުމްކޮށްފައިނުވުން؛

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 99(ހ)

- މައްސަލައާއިގުޅިގެން ތަންފީޒީ ބާރު ހިފާ ހުކުމެއް ކޮށްފައިނުވުން؛

- ދަޢުވާއާއި ގުޅިގެން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަން ފުރިހަމަވެފައިވުން؛

- ހެކި ހިމެނޭގޮތުން ދަޢުވާފޯމާއިއެކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔެކިޔުން ހުށަހަޅާފައިވުން؛

- ކޯޓަށް ދައްކަންޖެހޭ ފީއެއްވާނަމަ އެފީއެއް ދައްކާފައިވުން؛

ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވާކަން ދެނެގަތުން

capacity to sue or be sued

މައްސަލައިގައި ޚަސްމުން ތަފާތު ހައިސިއްޔަތު/Capacities ތަކަށް ބެހިފައިވެއެވެ. ޖުމުލަކޮށް ދައްކާނަމަ މީހެއްގެ ބަދަލުގައި ނުވަތަ މީހެއްގެ ވަކީލަކަށް ނުވަތަ އެޖެންޓަކަށްވާ ކޮންމެ ޖަމްޢިއްޔާ ޝަރިކާތަކާއި، ޤާނޫނުގެ ދަށުން އުފެއްދިފައިވާ ކޮންމެ ޤާނޫނީ ޝަޚްސިއްޔަތުކަމުގައި، ޤާނޫނަކުން އެބައެއްގެ ނަމުގައި ދަޢުވާ ކުރުމާއި، ދަޢުވާ ބަލައިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ދީފައިވާ ޖުޑީޝަލްސަރވިސް، ކޯޕަރޭޓިވް ސޮސައިޓީ، ޖަމްޢިއްޔާ ޖަމާޢަތް، އަދި އެހެނިހެން ޤާނޫނީ ޝަޚްސިއްޔަތު، 18 އަހަރު ނުފުރޭ ކުދިންނާއި، ހަމަބުއްދީގައިނުވާ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް އުފުލޭ އަދި އުފުލުމުން އެފަދަ ދަޢުވާތަކުގައި ޤާނޫނުގައިވާ ގޮތުގެމަތިން ދަޢުވާ ކުރުމާއި ދަޢުވާ ބަލައިގަތުމަށް އަހުލުވެރިވެފައިވާ ފަރާތްތަކާ ދަޢުވާ ބަލައިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކެވެ.[2]

ދަޢުވާކުރުމުގެ އެކަށީގެންވާ މަސްލަހަތު

Real party in interest/legitimate interest

އެއްވެސް ފަރާތަކަށް މަދަނީ ދަޢުވާއެއް އުފުލޭނީ އެކަމެއްގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ އެކަށީގެންވާ މަސްލަހަތު އެމީހެއްގެ ކިބައިގައި ހުރެގެންނެވެ.[3] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ކުޑަކުދިންނާއި، ތަރުކާތެރިކަން ލިބިގެންވާ ފަރާތްތަކުން ވާނަމަ އެފަދަ ފަރާތްތަކުގެ ޤާނޫނީ ބެލެނިވެރިޔާ އަދި މަސްލަހަތު ރިޢާޔަތްކުރުމަށް ބަލަހައްޓަންކުރުވިފައިވެއެވެ.[4] ވުމުން ޤާނޫނީ ބެލެނިވެރިޔާއަކީ މިފަދަ ފަރާތްތަކުގެ އުފުލަންޖެހޭ ދަޢުވާތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ އެކަށީގެންވާ މަސްލަހަތު

---

[2]- ތަފްސީލު ބެލުމަށް ބާބު 04 ބައްލަވާ

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު:- 32/2021) 76

[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 87(ނ)

އެއް ފަރާތެއްކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ދުޖުރަގަން އެކަށީގެންވާ މަސްލަހަތު އޮތް ފަރާތްތަކަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީއެވެ. ބައެއް ޤަވާއިދުތަކުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުތަކުގައި އާންމު ކޯޓު އެކަށީގެންވާ މަސްލަހަތެއް އޮތްކަމުގައި ބަލާނީ ފަރާތްތަކެއްގެ ދިފާޢު ބަޔާންކޮށްފައި ހުންނާނެއެވެ.[5] އެއީ

- ބަލަދުވެރިޔާ ނުވަތަ ބެލެނިވެރިޔާ ނުވަތަ ބަލަހައްޓާ ފަރާތް؛
- މިލްކުވެރިކަމުގައި ނުވިއަސް މުދަލުގެ ނުވަތަ އެހެންވެސް އެއްޗެއްގެ ހަވާލު ވެރިޔާ ނުވަތަ ބެލެހެއްޓުންތެރިޔާ؛
- އަމާނާތެއްގައިނަމަ އަމާނަތްތެރިޔާ؛
- އެއްބަސްވުމެއްގައިނަމަ އެއްބަސްވުމުގެ ބައިވެރިން؛
- އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރ/ކަމެއް ބަލަހައްޓާ ނުވަތަ ހިންގާފަރާތް؛
- ޤާނޫނަކުން ހުއްދަކޮށްފައިވާ މިންވަރުން އެހެން ފަރާތްތަކެއް؛ މިއެވެ.

އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވުމުގެ ބެހުން

އާންމު އުސޫލަކީ އިދާރީ މަސައްކަތް ހިނގާނެ ދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ އެފަދަ އާންމު ކޯޓު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޝްރީޢުގައި ހުރި ކަމާބެހޭ ކޯޓު ނުވަތަ ކަމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓަކަށެވެ.[6] ކަންމިހެން އޮތުމުން އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވުމުގެ ބާރުގައި މައްސަލައިގެ މައްސޫ އެކޯޓެއްގައި ބާރުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވުމާއި، ޝަރުޢީ ގޮތުން އެމައްސަލަ ބާރުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވުމާ ރަޖިސްޓްރީ ބަލަހައްޓާނެ ދާއިރާއެވެ.

ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ކޯޓު ކޯޓަށްވުރެ މަދަނީ މައްސަލަ ބާރުގެ މައްސޫލު އިޚްތިޞާޞް/subject-matter jurisdiction ލިބިގެންވެއެވެ.[7] އެބައި ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭ ކުރެވޭ ދިފާޢު އެއް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުން ހުށަހެޅޭ ކުރެވޭ ދިފާޢުގެ ގޮތުގެމަތިން މައްސަލަ ސިވިލް ބާރުގެ އިޚްތިޞާޞް އެކޯޓުތަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

5- US federal rule of civil procedure Rule 17(a)(1)

6- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 47(ށ) ((އެމާއްދާގެ (ހ) އާއި ހަވާލާދީ (ށ) އަށް ދިމާކުރުމުން ވިޔަސް.))

7- ކޯޓުގެ ޤާނޫނު 46(ހ)

ސަރަހައްދީ އިޚުތިޞާޞް/personal jurisdiction ލިބުމުގައި އާންމު އުސޫލަކީ ދިރިއުޅޭ ތަނެއްގެ ހުންނަ ކަމުގެ އިޚުތިޞާޞް ލިބޭކޯޓު ކަމުގައި ވިޔަސް މިއުސޫލުން އިސްތިސްނާ ވާހާލަތްތަކެއް އެބަހުއްޓެވެ.[8] އެއީ

- ކޮންޓުރެކްޓާ ގުޅޭ މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި އެކޮންޓުރެކްޓެއްގެ އަސާސީ އިލްތިޒާމު ނުވަތަ ޒިންމާ އަދާކުރަންޖެހޭ ތަނެއް ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަކުން އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ ސަރަހައްދީ އިޚުތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.[9] އެބަހީ ކޮންޓުރެކްޓުގެ އިޖާބާއި ޤަބޫލު ފޮނުވަމުގެންދާ ރަށެއްގައި/ސިޓީއެއްގައި ހުރި އެމައްސޫލީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚުތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓަކުން އެމައްސަލަ ބެލިދާނެއެވެ.

އަސާސީ އިލްތިޒާމު އަދާކުރަންޖެހޭ ތަން ދެނެގަތުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ބެލިދާނެވެ.[10] އެއީ

1. ކޮންޓުރެކްޓުގެ އަސާސީ އިލްތިޒާމު އަދާކުރާތަން ކޮންޓުރެކްޓުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ އެތަނަކަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ނުވަތަ

2. އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމަކީ ފައިސާ ދެއްކުންކަމުގައިވާނަމަ ފައިސާ ލިބެންޖެހޭ ފަރާތްދިރިއުޅޭ ނުވަތަ އެފަރާތުގެ މައިގަނޑު މަސައްކަތް އިންތިޒާމުކޮށް ހިންގަމުން ގެންދާތަނަކުން މައްސަލަ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ނުވަތަ

3. އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމަކީ ފައިސާ ދެއްކުން ފިޔަވާ އެހެންކަމެއްކަމުގައިވާނަމަ އެކަމެއް ކުރަންޖެހޭ ފަރާތް ދިރިއުޅޭ ތަނެއްގެ ސަރަހައްދީ އިޚުތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓަކުން މައްސަލަ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

4. ދެފަރާތުގެ މައިގަނޑު މަސައްކަތް އެއްބަރަބަރަށްވެގެން ގިނަރަށްރަށުގައި ޤާއިމްވެފައިވާތަކުގައި މައިގަނޑު އިލްތިޒާމު އަދާކުރަންޖެހޭ ތަނަކުގައި ކޯޓުން ބަލަންވާނީ ކޮންޓުރެކްޓާ އެކު ގާތްގުޅުމެއް އޮތް ތަނަކަށެވެ.

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 47(ރ)

9- ކުރީގެ ހަވާލާ (ރ)(1)

10- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ގަވާއިދު 2022 09(ސ)

- ފައިސާގެ މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާލިބޭ މީހާ އަދާކުރަންޖެހޭ ދަރަނި ނުވަތަ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއެއް ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވި އެހެން ޝަރުޠު ތާރީޚެއްގައި ހުރި ތަނަކަށް ކަމުގައި ވާނަމަ އެތަނެއް ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެފަދަ ފައިސާއެއްގެ މައްސަލަ ބެލުމުގެ ސަރަހައްދީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.[11] އެބަހީ އެތަނެއްނިސްބަތްވާ ރަށުގެ/ސިޓީގެ ކޯޓުން އެމައްސަލަ ބެލިދާނެއެވެ.

- މަދަނީ ވާޖިބު/އިލްތިޒާމަކާ ޚިލާފުވުމަކުން ބުން ހުރަހަކާ މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި މަދަނީ އިލްތިޒާމާއި ޚިލާފުވުމުގެ ހާދިސާއެއް ނުވަތަ ޢަމަލު އެކަމެއްގައި ރަށުގެ ކަމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓަކުން އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ ސަރަހައްދީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.[12] އެބަހީ އެރަށެއްގައި އެހާދިސާއެއް ހިނގި ރަށުގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- ބިން ނުވަތަ ނުއުފުލޭ މުދަލާއި ގުޅުންހުރި މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި އެބިމެއް ނުވަތަ އެމުދަލެއް ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ ސަރަހައްދީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.[13] އެބަހީ އެރަށެއްގައި އެމުދަލެއް ނުވަތަ ބިން އޮތް ރަށުގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- ކުންފުންޏާއި، ޖަމްޢިއްޔާ ޖަމާޢަތްތަކާއި، އެހެނިހެން ޕާޓްނަރޝިޕް ޝަރިކަތުގެ ސަރުކާރަކުން ބުން ނުވަތަ އެހެން ބާޠިލުކުރުން ނުވަތަ އުވާލުމާ ގުޅޭގޮތުން ނުވަތަ އެމީހުންގެ ގުޅުންތަކުން ނުވަތަ ގޮތްތަކުން ނިންމާ ނިންމުމުގެ ބަޔާނާތަކާ ގުޅުންހުރި މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލައެއްނަމަ އެމީހެއް ރަޖިސްޓްރީ ވެފައިވާ ތަން ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ ސަރަހައްދީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.[14] އެބަހީ އެމީހެއްގެ ރަސްމީ އޮފީސް ހިންގާ ނުވަތަ އެމީހެއް ރަޖިސްޓްރީ ވެފައިވާ އެޑްރެސް ހިމެނޭ ރަށުގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- އާންމު ރަޖިސްޓްރީއެއްގައި ލިޔެފައި އޮންނަ އެއްޗެއްގެ ބަދަލުކުރަން ކަނޑައެޅުމުގެ މައްސަލަ؛

11- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) (ހ)(2)
12- ކުރީގެ ހަވާލާ (ހ)(3)
13- ކުރީގެ ހަވާލާ (ހ)(4)
14- ކުރީގެ ހަވާލާ (ހ)(5)

މިފަދަ މައްސަލަތައްނަމަ އެޑިސްޓްރިކްޓް ޢާންމުކޮށް ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[15] އެބަހީ އެޑިސްޓްރިކްޓެއްގެ ދާޚިލު އިދާރާ ނުވަތަ އޮފީހެއް ހިމެނޭ ރަށެއްގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- ވަޞިއްޔަތް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނުވަތަ ވަޞިއްޔަތުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކުރަން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ފިކުރީ މުދަލާގުޅޭ ހައްޤުތައް ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމާއި، އޭގެ ސަރަޙައްދު ކަނޑައެޅުމާގުޅޭ މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލަތައްނަމަ އެއްޗެހި ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައި ހުރަހަޅާ ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[16] އެބަހީ ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައި ހުރަހަޅާ ނުވަތަ އޮފީހެއް ހިމެނޭ ރަށުގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި އެހުކުމްތަންފީޛު ކުރި ނުވަތަ ކުރަންޖެހޭ ތަންނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[17] އެބަހީ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރި ނުވަތަ ކުރަންޖެހޭ ރަށުގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- މުޟާރަބާކަން ނުވަތަ ޝިރުކަތް ހިންގުމުގެ އެއްބަސްވުމަކާގުޅޭ މައްސަލަތައް؛

މިފަދަ މައްސަލަތައްނަމަ މުޟާރަބާތް ފަރާތް ނުވަތަ ޝިރުކަތް ހިންގާފަރާތް ދާއިމީ ގޮތެއްގައި ދިރިއުޅޭތަން ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[18] އެބަހީ އެމީހަކު ދިރިއުޅޭ ރަށުގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- ވަޤްފުގެ ޓްރަސްޓީއުންނާގެ އިޚްތިޔާރު ވަކި ނުހިފުން ވަޤްފުގެ އެއްބަސްވުމާ ގުޅޭ މައްސަލަ؛

15- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު (ރ)(6)
16- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު (ރ)(7)
17- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު (ރ)(8)
18- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު (ރ)(9)

މިފަދަ މައްސަލައެއްނަމަ ވަޒީފާއަދާކުރާތަނަކީ އާންމުގޮތެއްގައި ދިރިއުޅޭ ތަން ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[19] އަދި ދިރިއުޅޭ އެޑްރެސް އޮންނަ ރަށުގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- އިޤްރާރު ކުރުމުގެ މައްސަލަ؛[20]

މިފަދަ މައްސަލައެއްނަމަ ދަރަނިވެރިޔާގެ މައިގަނޑު މަސައްކަތްކުރާތަނެއް ޤާއިމުވެފައި ހުރި ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ގެދޮރު ނުވަތަ ބަޔާވެރިކަން ހުރި ނުވަތަ ވިޔަފާރިއެއް ހިންގާ ރަށެއްގެ/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތަށް ކުރަންޖެހޭނީ ދަރަނިވެރިޔާގެ ވިޔަފާރިކުރާ އެޑްރެސް ކަމަށް ބަލާނީ ކުރީގެ މަސައްކަތް އިސްތިސްނާކޮށް ކުރަންޖެހޭކަން އެނގެން އޮވެއެވެ.

މައިގަނޑު މަސައްކަތު ޤާއިމުވެފައިވާ ބަޔާވެރިކަމެއްނަމަ ވިޔަފާރީގެ ޚާއްޞަ ނުވަތަ އޮފީހާއި ނުވަތަ އޮފީސްތަކެއް ހުރި ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެމައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ވިޔަފާރި ހިންގާ އެޑްރެސް އޮތް ރަށު/ސިޓީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

- އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން އުފެދޭ އިލްތިޒާމާ ގުޅިގެން އުފެދޭ މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލައެއްނަމަ ޙުކުމުން ދަފުތަރުން އެއްބަސްވެފައިވާ ކޯޓަކަށް އެމައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[21] ޚާއްޞަކޮށް އަދި އެއްބަސްވުމުގެ ޝަރުޠުތަކާއިގުޅޭ ސަފާރު އުފެދުނުކަމުގައިވިޔަސް މުޢާމަލާތު ނިޔާކުރެވޭނެއެވެ.[22]

- ދިރިއުޅޭތަން އެނގެންނެތިފައި، އިސްލާ މަޤާމުގައި ބަޔާންކުރެވިފައި ހުރި ވިޔަފާރިކަމެއްގައިވާ އޮންނަ މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލައެއްނަމަ ދަޢުވާލިބޭފަރާތް އާންމުގޮތެއްގައި ދިރިއުޅޭ ތަން ނުވަތަ އެޑްރެސް ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެފަދަ މައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[23] އަދި

19- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު (ރ)(10)
20- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު (ރ)(11)
21- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 47(ބ)
22- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 47(ޅ)
23- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 47(ނ)

ދެންނެވުނު ގޮތުގެ މަތީން ސަރަޙައްދީ އިޚްތިޔާރު ލިބޭ ކޯޓެއްނެތްނަމަ ދިރިއުޅޭތަން ނިސްބަތްވާ ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

- މައްސަލައިގެ ހަސްމަކަށް ފަސޭހަވާނެ ހިސާބު އެމައްސަލަ އާންމު އުސޫލުން އެފަސޭހަވާތީ ހުންނަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބޭ މައްސަލަ؛

މިފަދަ މައްސަލައެއްނަމަ އެޝަރުޢީ ދާއިރާއާއި އެންމެ ކައިރީގައި އޮތް ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އެފަދަ މައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[24] އެބަޔަށް އެކޯޓާއި އެންމެ ކައިރީގައި ހުރި ރަށެއްގެ ކޯޓަކަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ޑިވިޝަން

"ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓު" މިއިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ޑިވިޝަންތަކެއް ހުރިކަމަށް ބެލެވެއެވެ. އެއްބަޔަކު މަރުކަޒީ ޝަރުޢީ ދާއިރާއަކީ އިދާރީ ދާއިރާ ނުވަތަ އަތޮޅުގެ މަރުކަޒުގައެވެ. އެހެންކަމުން ވާނަމަ އެއްޗެހިތައް ނުވަތަ ތަނެއް ހުންނަ ރަށްރަށުން އެއަތޮޅުގެ ކޯޓުގެ ކޯޓަކަށްވުރެ މުޅިއަތޮޅުގެ ހިނގާ މައްސަލަ ބެލުމުގެ މަގު ފަހިވެގެން ދިޔައެވެ. އެންމެފަހުން ބާރުލެވުނީ މިއިބްތިދާއީ މަރުޙަލާ އެތަނެއް ނުވަތަ އެއްޗެހިތައް ނިސްބަތްވާ ރަށަށެވެ. މިމާނަ ކުރުމުން އެތަނެއް ނުވަތަ އެއްޗެހިތައް އޮތް ރަށެއްގެ ކޯޓަށް އެކަނި މައްސަލަ ބެލުން މަރުކަޒުވެގެން ދެއެވެ. އަތޮޅުތަކުގެ ނަޒަރުގައިވިއަސް ޝަރީޢަތުގެ ޑިވިޝަން ނެތްކަމެވެ. ސަބަބަކީ އިބްތިދާއީގައިވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާ އެއީ އިދާރީ ދާއިރާ ނުވަތަ އަތޮޅެވެ. ކަމާބެހޭ ކޯޓު އެއީ އެތަނެއް ނުވަތަ އެއްޗެހިތައް ނިސްބަތްވާ ރަށެވެ.

"އެޝަރުޢީ ދާއިރާއަކާއި އެންމެ ކައިރީގައި އޮތް ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓު" މިއިބްތިދާއީ މަރުޙަލާ ގުޅިގެން ޝަރީޢަތުގެ ފެނިފައެވެ. އެއްބަޔަކު މަރުޙަލާގައި އެއީ އެއިދާރީ ދާއިރާއާއި އެންމެ ކައިރީގައި އޮތް އިދާރީ ދާއިރާ މިސާލަކަށް ގދ ކަމަށް ވާނަމަ ގއ، ސ ކަމަށްވާނަމަ ށ މިހެންނެވެ. އަނެއް މާނަ ކުރުމަކީ އެކޯޓާއި އެންމެ ކައިރީގައި އޮތް ރަށުގެ ކޯޓެވެ. ތަފްސީލުން ތަފްސީލަށް މާނަ ކުރުމުން އެޖުޑިޝަލް ދާއިރާއިން ޖުޑިޝަލް ދާއިރާ މިސާލަކަށް ގއ ކަމަށްވާނަމަ ގދ މިގޮތަށް މާނަކުރެވިދާނެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 47(ހ) ގެ އިބްތިދާއީ ޤާނޫނުގެ އާންމު މަފްހޫމާއި ޚިލާފަށް މަދަނީ ބޮޑުދާއިރާގެ އަލީގައި މަސްއޫލިއްޔަތު ފަށާނެކަމަށްވާ މައްސަލަ ހުށަހެޅޭ ގޮތަކީ އެއްވެސް ބަސްކުރުމުގެ ބަސްކުރަނިވި މަރުޙަލާގައި ބަލާނެކަމެވެ.

---

[24] ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 47(ހ)

އުއްސުވުން ބަލާއިރު އެހެނަކާއި އެންމެ ކައިރީގައި އޮތް ރަށެއްގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވާ ކޯޓުގެ ގޮތުގައި މާނަ ކުރަންޖެހެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 47(ނ) ގެ ދަށުން ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ އާންމު އުސޫލުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ދަޢުވާތައް އެކަންޏެވެ. އެއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 07 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށް އިޚްތިޔާރު އޮންނަ މައްސަލަ ތަކެވެ. އިޚްތިޔާރާއި ނުވާ މައްސަލަ ތަކާއިމެދުނެވެ. މިފަދައިން އިސްތިސްނާއާއި/އިންފިރާދުން ކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ޤާނޫނުގެ ނައްސުގެ އިބާރާތުގައި "އާންމު އުސޫލުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ދަޢުވާއެއްގެ" މިއިބާރާތް ބޭނުންކޮށްފައިވެއެވެ.

ރާއްޖޭގެ އެހެން ކޯޓަކުން އެމައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވުން

އެއްކޯޓަށްވުރެން ގިނަ ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ، ފަހުން މައްސަލަ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުން ވީއެންމެ އަވަހަކަށް ފަސްނުކޮށް ކުރިން މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާކޯޓަށް އަންގަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް އެންގުމުން ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުން، އެކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް، އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު އެކޯޓަށް ލިބިގެންވޭތޯ ބަލަމުން މައްސަލައިގެ އިޖުރާއަތު ހިންގުން ހުއްޓާލައި، އިޚްތިޔާރާބެހޭގޮތުން ކަނޑައެޅުން ނިންމަންވާނެއެވެ.[25] މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާކަން އަންގާލިޔުން ލިބިގެން 30 (ތިރީސް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރާބެހޭގޮތުން ކަނޑައެޅުން ނިންމަންވާނެއެވެ.[26]

މިސާލަކަށް :- ސިވިލް ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހިނގަމުންދަނިކޮށް ގދ.ތިނަދޫ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓަށް ސިވިލް ކޯޓުގައި ހިނގަމުންދާ މައްސަލަ ހުށަހެޅުއްވިނަމަ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް ނުކޮށް މަޢުލޫމާތުދިނުމުން އެމައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާކަން ސިވިލް ކޯޓަށް ގދ.ތިނަދޫ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުން އަންގަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް އެންގުމުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ހިންގުން ހުއްޓާލައި އިޚްތިޔާރާބެހޭގޮތުން ކަނޑައެޅުން ނިންމާނީއެވެ.

އެއްކޯޓަށްވުރެން ގިނަކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ އެކަން އެންގުމަކީ ވަކިފަރާތަކަށް ޢަމަލުކުރުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު އަދި ނަމޫނާ ގަވާއިދު ލާޒިމު ކުރާކަމެކެވެ. ވީމާ ފުރުސަތުކަން ނުވަތަ ނޭނގިކަން މިކަން އަންގައިދާނެއެވެ. ކޯޓުގެ ޒިންމާކަން އެންގިނަމަވެސް ލާޒިމުކުރާ ހުށަހެޅުއްވި ކޯޓާއި، މައްސަލައިގެ ތަފްސީލު އެންގުމެވެ. މިކަން އެންގުމަކީ ތިރީގައި މިބަޔާންކުރާ ގޮތަކަށް ސިޓީއެއް ނުވަތަ ފެކްސް މެސެޖެއް ފޮނުވިދާނެއެވެ.

25- ކުރީގެ ހަވާލާ 49(ހ)

26- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 12(ހ)

އެއްކޮޅަށްވުރެން ޑިސްކޮޅަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން އުފަން އަންގުން

(ޤާނޫނު 49(ރ))

އަޙްމަދު ހުށަހަޅާފައިވާ ނަންބަރު 01 ދަޢުވާ ކޯޓުން ހުށަހަޅާފައިވާ ....(މައްސަލައިގެ ބާވަތްލިޔުން) މައްސަލަ އަދި ތިޔަ ކޯޓަށް ..... (ކޯޓުގެ ނަން ބަޔާންކުރޭ) ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއްކަން އެނގިފައި ވާތީ މިމައްސަލައިގެ ކުރު މިކޯޓަށް .... (ހުށަހެޅުން ތާރީޚް ބަޔާންކުރޭ) ހުށަހެޅިފައިވާކަން މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ 49 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) އާއި ހަވާލާދީ އަންގަމެވެ. އަދި މައްސަލައިގެ ތަފްސީލު ތިރީގައިވެއެވެ.

މައްސަލައާއި ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު

ހުށަހެޅި ފަރާތް:- (ނަން އައިޑީކާޑު ނަންބަރާއި ދާއިމީ އެޑްރެހާއެކު)

ރައްދުވާ ފަރާތް:- (ނަން އައިޑީކާޑު ނަންބަރާއި ދާއިމީ އެޑްރެހާއެކު)

ދަޢުވާގެ ޚުލާސާ:-

(އެދިފައިވާ ފަރުވާއާއި ދަޢުވާ ކުރުކޮށް ބަޔާންކުރޭ)

ދަޢުވާގެ ތަފްސީލު:-

(ތަފްސީލުތައް ލިޔޭ)

މައްސަލަ ބަލައިގަތުން މަޖުބޫރުވުން

ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާ ކޯޓުން އެކޯޓަށް މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބޭކަން ނުވަތަ ނުލިބޭކަން ކަނޑައަޅައި ގޮތެއްކަނޑައަޅަންދެން، ދެވަނައަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާ ކޯޓުން މައްސަލަ ބަލައިގަތުމާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައެޅުން މަޖުބޫރުނުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަ މިބާދައިން ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާ ކޯޓުން ހިގަމުންދާ މައްސަލަ ބެލުން މަޖުބޫރުނުވާނެއެވެ.[27]

މިގޮތަށް މައްސަލައިގެ ދަޢުވާ ބަލައިގަތުމާމެދު ގޮތެއްނިންމުން މަޖުބޫރުނުވާކަން ހުށަހަޅާ ފަރާތަށް އެންގުމާއި، އަދި ހިގަމުންދާ މައްސަލަ ބެލުން މަޖުބޫރުނުވާކަން އެމައްސަލައިގެ ޚަސްމުންނަށް އެންގުމާއި ޤާނޫނާއި ނަމޫނާ ފޯމުތަކުގައި ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. ދަޢުވާ ބަލައިގަތުމާއި، ހިގަމުންދާ މައްސަލަ މަޖުބޫރުވާ ގުޅިގެން

[27]- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 49(ރ)

އެންގުމާއި އެންގުން ފޮނުވާނެ ދުވަސް. މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ހިމަނަންޖެހޭ ތަފްސީލުތަކެއްކަމަށް ދެކެމެވެ. މިފަދައިން ތަފްސީލުތައް ހިމެނުމުގައި އަންނަނިވި ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވާލަމެވެ.

ދަޢުވާއަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުން ކޯޓުން މައްސަލަ ބަލައިގަތުމާގުޅޭ ގޮތުންނިންމުން 30 ދުވަހަށް މަޑުޖެހިއްސުރެވުނުކަން އެންގުމުގެ ގޮތުން ހުށަހެޅިފައިވާ ނުކުތާއެއް ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. މިނޫނަސް ޤާނޫނުގައި 30 ދުވަސް ދީފައެވެ. އެގޮތަށް ނުކުތާގެ އިބާރާތް އަންނަނިވި ގޮތަށް ބަދަލުކުރުން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

މައްސަލަ ބަލައިގަތުމާގުޅޭ ގޮތުންނިންމުން 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތަށް ފަސްކުރުން (ޤާނޫނު 49(ހ))
އެއްކަޅަށް ފުރުން ގިނަކަޅަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާތީ ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާ ކޯޓުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 49 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން މައްސަލަ ބެލުމާގުޅޭ އެކަށަށް އިޢުތިރާޒު ލިބިގެން ވާނަ ބަލައި އެކަމާގުޅޭ ގޮތުންކަނޑައަޅާދެވޭތޯ 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތަކަށް މައްސަލަ ބަލައި ގަތުން މަޑުޖެހިއްސާލެވިދާނެކަން އަންގަމެވެ. ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާ ކޯޓުން އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު އެކަށަށް ލިބިގެންވާކަން ކަނޑައަޅައިދިނަމަ މިމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު މިކަށަށް ލިބިގެން ނުވާކަމަށް ކަނޑައަޅައި ދަޢުވާ ފޮޅުވާ ބާޠިލުކުރުންކަން އަންގާ[28] އިތުރު ހުށަހެޅި މިކޯޓުން ޢިބާރާތަށް ފާހަގަކުރުންކަން އަންގަމެވެ. ބާޠިލް (ނަން) ސޮއި

ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުން އެމައްސަލަ ހިންގުން 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތަށް މަޑުޖެހިއްސާކަން މައްސަލައިގެ ހުށަހެޅުނު އެންގުމަށްބަދަލު ހުށަހެޅި ދެވިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާ ކޯޓުން މައްސަލަ ބަލައިގަތު ކުރިއްޔާ ނަންބަރު ދިވެހިރާއްޖޭގެ މިންގަނޑު ގާނޫނީ މައްސަލަ ހަމަޖެހުމާއި ކުރިއަށް ފައިދާ ހުށަހެޅިފައިވާ ވެސް ހުށަހެޅިފައެވެ. އެގޮތުގައިން ވެސް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަ ހަމަޖެހި ކުރިއަށް ފައިދާ ބަދަލުތަކާ މުނާސަބު އަޅަނުވާނީ ވެސް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަ ހަމަޖެހި ފުރުން އެވަނަ ހުށަހެޅުނެވެ. މިންގަނޑު ދޫނީ ނަންބަރު 30 ގައިވާ ފޮނުވުމެވެ. މިސާލު:-

---

[28]- ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 49(ނ) އާއި ހަވާލާދީ 110(ށ)(1) ދެކުން.

މައްސަލަ ބެލުން 30 ދުވަހަށް މަޑުޖެއްސޭ ހުންނުމުގެ ނަތީޖާ (ޤާނޫނު 49(ހ))
އެއްކޮޅަށް ވުރެން ގިނަކޮޅަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ މިކޮޅުގައި މިމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޖުރާއާތު ފެށިގެންވާކަން ނުވަތަ ނޫންކަން ކަނޑައަޅައި ގޮތް ކަނޑައެޅުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 49 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތަކަށް މައްސަލަ ބެލުން މަޑުޖެއްސުމަށް ފަރާތްތަކަށް އަންގަވާނެއެވެ. ކޯޓުން އިޖުރާއާތުގެ ނިންމާގޮތް ގަވާއިދުގެ ނަމޫނާ 01 ފޯމުން ދިނުމަށް ފަހުގެ 30 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އަންގާނެއެވެ. މިކޮޅަށް މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޖުރާއާތު ފެށޭކަމަށް ނިންމައިފިނަމަ މައްސަލަ ހުއްޓާލުމަށް ހިސާބުން ކުރިއަށްގެންދެވޭނެކަން އަންގަވާނެއެވެ. އަދި މިކޮޅަށް މިމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޖުރާއާތު ނުފެށޭކަމަށް ކަނޑައަޅައިފިނަމަ މިމައްސަލައިގެ ދަޢުވާފުޅު ބާޠިލުކޮށް ސަރީޙަ ހިސާބުކުރާކަށްނުލައި މައްސަލަ ނިންމާނެއެވެ.[29]

ތަންފީޛީ ބާރު ހިފާ ހުކުމެއް ކޮންފަރާތްތަކަށް

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު (force of res judicata) ލިބިގެންވާ ހުކުމަކުން ނިމިފައިވާ އެއްވެސް މައްސަލައެއް އަލުން ބެލުމުގެ ބާރު ޝަރުޢީ މަޙްކަމާގެ އެއްވެސް ކޮޓަކަށް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. ފައިސަލާ ކުރަނިވި ހުކުމުގެބާރު "res judicata" މިމަބްދައަށް އިނގިރޭސިބަހުން ލިބިފައިވާ ކޮޅަކުން ނުވަތަ ބަރާބަރުހަމަކަމުން ވެސް ފަރާތްތަކެއް ހިމެނޭ ވަނީ ކަމެއް ނުވަތަ ކަންތައްތަކެއްގެ މައްޗަށް ނިޔާއެއް ކަނޑައެޅިފައިވާތީ، އެ ނިންމުމަކީ، އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގެ ތެރެއިން އެކަމާގުޅޭ ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ބޭރުން، އެ ފަރާތްތަކުން އެ ނިޔާ ކަނޑައެޅި ކަމަކާ ނުވަތަ ކަންތައްތަކާއި ގުޅިގެން، އެފަރާތްތަކުގެ ދެމެދުގައި އަލުން ދަޢުވާ ކުރުވުން ކަމެއް ނޫންކަން ބަޔާންކުރާ މަބްދައެކެވެ.[30]

ދަޢުވާގެ މަޒްމޫނު (subject matter) އެއްގޮތް ވުމާއި، ދަޢުވާގެ ސަބަބު (cause of action) އެއްގޮތްވުމާއި، ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ހުށަހަޅާ ޤާނޫނީ ވަޞީލަތު(facts) ތަކާއި ބެހޭ ކަންކަން އެއްގޮތްވާ ހާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާ ބަލައި ނުގަތުމަށް ދުސްތޫރީއަށް ނިސްބަތްވެއެވެ. ކަންމިހެން ހުކުމެއް ދުސްތޫރީ ތަންފީޛީ ބާރު ހިފާ ހުކުމެއް ކޮންފަރާތްތަކަށްތޯ ބެލުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ފަރާތްތަކާ މައްސަލައާ ދޭތެރޭ ބާވަތެއް ކަންކަމެވެ. ފުރަތަމަ ނަޒަރުން ބަލާ އުސޫލުން ކަމުގައި އަލިއަޅުވައި ދެކެވެ.

[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ހ)(1)ގެ ދަށުން.

[30]- ބަލާ ކޯޓްމާރޓްރާސް (ޕީ.އެމް.އައި) ލިމިޓެޑް، ވ. މޯލްޑިވްސް އިންލެންޑް ރެވެނިއު އޮތޯރިޓީ (ދައުލަތް) 2016/SC-A/25 ޕެރާ 12

ތަންފީޒު ބާރު ހިންގާހުރުކުމް ކޯޓުގައި އޮތް މައްސަލައެއް ބެލެއިގަތުން ފަސްކުރުމަށް ފަނޑިޔާރަކާ ހަވާލު ކުރިއްޖެނަމަ ދަޢުވާލިބުނު ބާޠިލުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބާރުގެ ބޭނުން ކުރަންވާނެވެ. މިކަމާގުޅޭ ތަފްސީލުތައް 31 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.

ދަޢުވާއާއި ގުޅިގެން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ

އެހެން ޤާނޫނެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަން ފުރިހަމަވެފައިވުން

ދަޢުވާއާއިގުޅިގެން ފުރިހަމަ ވާންޖެހޭ އިޖުރާއީ ކަންކަމުގެ ތަފްސީލު ދަޢުވާފޯމުގައި ހުރުން ލާޒިމުކުރާ މައުލޫމާތުތަކަށް ފުރިހަމަވެފައި ހުރުން ލާޒިމުވެއެވެ.[31] އެހެން އިސްތިސްނާކޮށް ބަޔާންކުރަ ދަޢުވާ ފޯމުގައި ހުންނަން ޖެހޭ ކަމަށް ޤާނޫނު ލާޒިމުކުރާ މައުލޫމާތަށް/Content of claim ފުރިހަމަވުމަށް ދެންނެވިދާނެއެވެ.

ދަޢުވާފޯމުގައި ފުރިހަމަވާންޖެހޭ މައުލޫމާތު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 91، 92، 93، 94، 95، 96، 97، އަދި 98 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިމައުލޫމާތު ލިޔަންޖެހޭ ބައިގައި ލިޔުމުގައި ހުރިނަމަ އޭގައި ލިޔުމުގައި ހުރީ ކޮންކަމެއްކަން ބަލައި ވަކިން ކުރުމަކީ ތަރުތީބުކުރާގޮތުގެ ޖިންސާއެއްނުވެ.

އެއްވެސް ހާލަތެއްގައި މިގޮތަށް މަދަނީ ނަމާއި، އެޑްރެސް ލިޔަންޖެހޭ ތަންތަނުގައި އެހެން އެއްޗެހިކަމެއް ލިޔުމުގައި ހުރިނަމަ އެކަން އިސްލާހު ކުރަން އަންގަން ނުކުމެވިދާނެއެވެ. މިއީ ވާޖިބެއް ލިޔުންތަކާއި ތަންތަނުގައި ލިޔުމުގައިވާ އަސްލެއް ވަކިން ނުހުރުމުން. އެހެން އިސްތިސްނާކޮށް މައްސަލައާއިގުޅޭ ހަރަކާތް ލިޔަންޖެހޭ ތަންތަނުގައި ލިޔުމުގައިވާ އަސްލެއް ވަކިންނުހުރުން ވާނަމައެވެ.

[31]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު:- 2021/32) 99(ހ)(6)

ހަކި ހިދުމަތްގުޓުން

ދައުވާފޯމާއެކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔެކިޔުން ހުށަހެޅުން

ދައުވާފޯމާއެކުގައި ދައުވާ ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ އެންމެހައި ހެކިތައް، ޝަރީޢަތުން ބަދަލުދިނުމަށް ބޭނުންވާ އެންމެހައި ލިޔެކިޔުންތައް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[32] ކޯޓަށް ސަރުކާރުގެ ހުށަހަޅާފައިވާ އިތުރު ބަޔާންތައް ދައުވާފޯމާއެކުގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[33] ހެކިބަހުގެ ހެކިބަހެއް ހުށަހަޅާނަމަ ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާނަމަމެނުވީ އެހެކިބަސް ތަރުޖަމާކޮށްގެން ގޮތުގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[34]

ހެކިވެރިންގެ އުސޫލުތަކާއި، އިޖުރާއީ ގޮތުން ފުރިހަމަކުރުން ލާޒިމުކުރާ ހެކިވެރިންގެ އިޖުރާއީބައިތަކުގައި ހިމެނެނީ ކޮބާ ހެކިވެރިން ހާޒިރުކުރުމެވެ. ދައުވާ ފޯމާއެކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ހެކީގެ ލިސްޓު ނަންބަރު 38 ފޯމު އެކަންޏެވެ. މިލިސްޓުގައި ހުށަހަޅަންބޭނުންވާ ސާފުކޮށް ހެކިންގެ ނަންތަކާއި ހެދުނުގޮތަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ހެކީގެ ކަރުދާސް ނުވަތަ ހެކީގެ އިބާރާތާއި އަދާހަމަކުރުގައި ވަރަށް ހާމަކޮށް ހިމެނުމަށް ޖަވާބުދާރީވާ ހުރިހާ އަހަރެއްގެ ހެކިވެރިން ލިޔުމުގައި ޙަވާލުކުރަން ފުރިހަމަ ސަބަބު ހުރެގެން ސިފަވާ ބައެއް ކޯޓުން ހާޒިރުކުރާނެއެވެ. މީގެ ތަފްސީލްތަކާއި ބަހުގެ ހަމައެކަނި ހެކީގެ ފޯމު ހުށަހަޅަނީ ފައިލު 99 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (07) ގައިވާ ގޮތަށް ހެކި ހުށަހެޅުމުގައި ހިމެނިގެން ބަޔާންވާނެއެވެ.[35]

ދައުވާ ފޯމާއެކުގައި ހެކިވެރިން ގާނޫނުގެ ނަމްބަރުގައި ތިބޭނަމަ ލިޔުމުގައި އޮތްނަމަވެސް މިކަމުގައި ކޯޓުން ބަލާނީ، އެކަމަށް ދާއިރާއިން އިސްލާމީ ބާރުގެ ގާނޫނީ ބަލައިގަތުމުގެ 24 ބާބުގެ ބުނެފައި ހުރި އުސޫލުތަކުގެ މަތިންނެވެ.[36]

ކޯޓަށް ދައްކަންޖެހޭ އެންމެހައި ފީއެއް ދެއްކުން

ދައުވާފޯމު ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމަށް ދައުވާކުރާފަރާތުން ފީއެއް ދައްކަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ދައުވާފޯމު ބާތިލުކުރުމުގައި ވިއްސަ އަދި ދައުވާފޯމު އަނބުރާ ގެންދިއުމުގައި ވެސް ފީއެއް ނެގޭނެއެވެ.[37] ދައުވާ ނުވަތަ މުއްސަނދި ހުށަހަޅާ ފޯމު ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމުގެ ފީއެއްގެ ގޮތުގައި -/25ރ (ފަންސަވީސް) ރުފިޔާ ކޯޓަށް ދައްކަންވާނެއެވެ.

[32]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 99(ހ)(7)

[33]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 323(ހ) އަދި 325(ހ) އަދި 335

[34]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 352(ހ)

[35]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ 28 ވަނަ ބާބުން 31 ނިޔަލަށް އިންފޯސްމަންޓް.

[36]- ބާބު 06 ބައްލަވާ

[37]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 76

މިފީދެއްކުމަށް ކޯޓުން އަންގަންވާނީ ލިޔުމުންނެވެ. ކަންމިހެން އޮތުމުން އިދާރީ ގޮތުން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ އެހެންކަންކަން ފުރިހަމަވާނަމަ ދަޢުވާފުޅު ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމަށް ދައްކަންޖެހޭ ފީދެއްކުމަށް އަންގައި ފީދެއްކުމުން ދަޢުވާފުޅު ރަޖިސްޓަރީކުރަންވާނެއެވެ.

ދަޢުވާ ފޯމަށް ފީނުނަގާ ގުޅޭގޮތުން އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތަކީ ފީނަގާގޮތަށް ހަމަޖެއްސުމެވެ.[38]

ދަޢުވާ ބަލައިގަތުމާމެދު ގޮތެއްނިންމުން

ދަޢުވާފުޅު ބަލައިގަތުމަށް[39] ނުވަތަ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމަށް[40] ނުވަތަ ދަޢުވާ ފުޅު ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ދަޢުވާފުޅު ބަލައިނުގަތުމަށް[41] ރަޖިސްޓްރާރަށް ނިންމިދާނެއެވެ. ރަޖިސްޓްރާ މިފަދަ ނިންމުމެއް ނިންމާއިރު ބަލަންޖެހޭނެ މިންގަނޑު ފުރަތަމަ ނަޒަރުގެ މިންގަނޑެވެ. ދަޢުވާ ފޮތުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލަތަކާއި ބައިމީހުންގައި އެބައިގައި ހިމެނޭ ކަންކަމެވެ. އޭގައި ހިމެނޭ އެއްޗެހި ބަލަންޖެހޭނީ ހިތްހަމަޖެހެން ހުރި ދަޢުވާތަކުގައި ހިމެނުން ހުށަހެޅިފައިވޭތޯއެވެ. ބަލަންވާނީ ހެއްކާ ހިތްހަމަޖެހެން ހުރި ހަމަހަމަކުރުމުގެ ބަލާ ފާހަގަކުރުމާއި. އޭގައި ހިމެނިއްޖެއް ބަލައި ވެރިކަނުކުރެވި ރަޖިސްޓްރާރގެ ޖަވާބުދާރީވުމެވެ.

ބަލައިގަތުން ނިންމުން

ދަޢުވާ ކުރު ބަލައިގަތުމަށް ނިންމައިފިނަމަ ދަޢުވާފުޅު ޤަސްދުއްޤާ ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތެއްގަމުން ޤަސްދުއްޤާ ނަންބަރުއެޅުމަށްފަހު ފަރާތްތަކަށް އެންގުމަށް ފޮނުވިދާނެއެވެ.[42] އެއަންގާފަ މައްސަލަ ބަލާނެ ފަނޑިޔާރު ކޯޓުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ އުސޫލުގެ މަތީން އެއްގޮތްވާގޮތަށް އެ ޤަސްދުއްޤާ ފައިލު އެފަނޑިޔާރަކަށް ސުކޮޅުމަގަނޑު ރަޖިސްޓްރާ ލިޔުމުގެ އަރިހަށް ފޮނުވާނެއެވެ. މިގޮތަށް އަމަލުކުރުމުގައި ދިނަފަނޑިޔާރުން ތިޔަ ކޯޓުތަކުގައި މައްސަލައާ ޤަސްދުއްޤާ ކުރުވާ ތަރުތީބުން ހަމަހަމައަށް ބަހާލުމުން ގޮތަކަށް ތަރުތީބުން ބަހާލުމުގެ ގޮތުން އެކަން ކުރަންވާނެއެވެ.[43] މައްސަލައިގެ ފައިލު ފަނޑިޔާރުގެ ސުކުޅުމަށް ލިބުމާއެކު ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ތަސްނީފުގެ އަމަލަށް ފަހައިގެން މައްސަލަ ހަރުދަނާކަމާއެކު ގެންދިއުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް ފަނޑިޔާރު ފަށަންވާނެއެވެ.[44]

---

[38] - ބާބު 07 އަރިމަތީ ސުރުޚީ ދަޢުވާފުޅަށް ފީނެގުން ބައްލަވާ

[39]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 77

[40]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 99(ހ)

[41]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 77

[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ 79 އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 1 ބައްލަވާ

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 80

[44]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 40(ށ)

މައްސަލަ ބަލައިގަތުމުގައި އިޖުރާއީ ގޮތުން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަމެއް ފުރިހަމަ ނުވާކަމަށް ކޯޓަށް ނުވަތަ ރަޖިސްޓްރާރ އަށް ފެންނަނަމަ އެކަމެއް އިސްލާހުކޮށް ހުށަހެޅުމަށް ފަރާތަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[45] މިއެންގުން އަންގާނީ ވަކިމުއްދަތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގައިވެސް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ހުށަހަޅާފައިވާ އެމައްސަލަ ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވާލާ ފޯމު ކަމުގައި ނުވާނަމަ އެކަށީގެންވާ ދައުވާފޯމުގެ އިސްލާހުކުރުމުގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި ހިމެނިގެންދާން ކަމެވެ. އެހެންކަމުން އެފަދަ ހާލަތެއްގައި ދައުވާފޯމު ބަލައި ނުގަންނަން ނިންމުމުގެ ބަދަލުގައި ދައުވާފޯމު އިސްލާހުކުރަން އަންގާ އަންގައިގެން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކީ އެންމެ އެކަށީގެންވާގޮތެއްކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ދެކެމެވެ.

ހަރުދަނާކަމާއެކު މައްސަލަ ހިނގުމުގެ ގޮތުން މިތަފްސީލުތައް ފޯމުތަކުގައި ހިމަނަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ. އެގޮތުން މިއެންގުން އަންގާނީ ލިޔުމުން ނަމޫނާއާއި ޤަވާއިދުގައި ހިމެނިގެންވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެކަމާގުޅިގެން ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އުސޫލުގައި ވާގޮތުގެ މަތީން އަމަލުކުރުމުން ޤަވާއިދުގައި ބާރުއަޅާފައިވާނެއެވެ. މިފަދަ އެންގުމެއް އަންނަނިވި ފަދައިން އެންގިދާނެކަމަށް ދެކެމެވެ.

ދައުވާފޯމު އިސްލާހުކުރުން (ޤާނޫނު 99(ނ))
• ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާ ފޯމުގައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ބައިތަކުގެ ތެރެއިން .... ބައިގައި ފުރިހަމަކޮށްފައި ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިބައިބައި ފުރިހަމަކޮށް 10 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދައުވާފޯމު އަލުން ހުށަހެޅުއްވުމަށް އެންގީމެވެ. މިއެންގުމާ އެއްގޮތަށް އަމަލުނުކުރައްވައިފިނަމަ ދައުވާފޯމު ބާތިލުކުރެވޭނެކަމަށް އަންގަމެވެ. ނުވަތަ • ހުށަހަޅާފައިވާ ފޯމަކީ މިބާވަތުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅޭނެ ފޯމެއް ނޫނެވެ. އެމައްސަލަ ހުށަހަޅަން ޖެހޭނީ ނަންބަރު:- .... ފޯމުންނެވެ. އެފޯމު މިސިޓީއާއެކު ފޮނުވާލީމެވެ. ވީމާ މިއެންގުމާއެކުގައި ފޮނުވާފައިވާ ދައުވާ ފޯމު ފުރިހަމަކޮށް 10 ދުވަހުގެތެރޭގައި ހުށަހެޅުއްވުމަށް އަންގަމެވެ. މިއެންގުމާ އެއްގޮތަށް އަމަލުނުކުރައްވައިފިނަމަ ދައުވާފޯމު ބާތިލުކުރެވޭނެކަމަށް އަންގަމެވެ.

45- ޤަވާއިދުގެ މާއްދާ 99(ނ)

ދަޢުވާފުރާ ބަލައިނުގަތުމަށް ރަޖިސްޓްރާ ނިންމާނަމަ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ލިޔުމުން އަންގަންވާނެއެވެ. ސަބަބަކީ މިނިވަންކަމާ ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞްގެ ދާއިރާއިން ބޭރު ކަމަކަށް ވުމާ ނުވަތަ ދާއިރާއިން ބޭރުގެ ކަމަކަށް ވުމާ ގުޅިގެން ހަމައެކަނި ލިބުނު ނިންމުމަކަށް ވާނީއެވެ.[46]

މައްސަލަ ބަލައި ނުގަތުމުގެ ނިންމާނިންމުން ޚިލާފަށް އިޢުތިރާޒުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ފަރާތަކަށް އަދި ނަމޫނާ ފޯމުތައް 2022 ގައި ނެރެވުނު. މިކަމުގެ ތަފްޞީލު ފާހަގަކުރެވުނު ހިމެނުމަށް ވަކި ބާބެއްގައި މައްސަލަ ރަޖިސްޓަރީގައި ހިމަނާނެ ގޮތުގެ ފޯމުތައް ތަފްސީލުކޮށް ދީފައެވެ.

ދަޢުވާ ބަލައިނުގަތުމަށް ނިންމާ ނިންމުމާ ނުރުހުން ތަޢާރުޒުކުރުމަށް ވަގުތު ހަމަޖެހިފައިވާނެއެވެ. އެގޮތުން ނަޒަރު ސާބިތުވުމުގައި އިއުތިރާޒު އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމަށް ދެދުވަހުގެ މުއްދަތު ދެވިފައިވެއެވެ. އަދި އިއުތިރާޒުކުރުން ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ކަނޑައެޅިފައިވާނެއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ޤާޟީއަކަށް އިއުތިރާޒު އަލުން ބަލައިދިނުމަށް ރަޖިސްޓްރާރުގެ ހުށަހެޅުން އެންމެ ފަހުގެ ޤަރާރަކަށް ވާނެއެވެ.[47] މިއިއުތިރާޒު ހުށަހެޅުމުގެ ވަގުތު ދޭނީ ރަޖިސްޓްރާ ލިޔުމުން ދަންނަވާފައިވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ނަޒަރު އަންނަނިވި ގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ރަޖިސްޓްރާގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ގުޅޭ ނަޒީރު (ފަރާތަކީ …)
• ރަޖިސްޓްރާ ދަޢުވާ ނުވަތަ ބަލައިނުގަތުމުގެ ނިންމާފައިވާ ނިންމުން މިނަޒަރާއެކު ހިމެނިފައިވާނެއެވެ. • މިނަޒަރު ލިބުމާ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެނިންމުން ކޯޓުގެ ފަރާތުން އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. • މިއިއުތިރާޒު ހުށަހަޅާނަމަ މިނަޒަރާއެކުގައި ފޯމުގެ ރަޖިސްޓްރާގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ފޯމު ފުރިހަމަކޮށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިއޮތީ ހަމަޖެހުން ފަހުން މިނިންމުން އަލުން ބަލައި ނިންމާނެއެވެ. ޤާޟީ (ނަން)(ސޮއި)

[46] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު ފެބުރުއަރީ 2022 ގެ 77
[47] - ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) 61(ނ)

ބަލައިނުގަތުމަށް ނިންމިނިންމުން އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދުން

ދަޢުވާފުޅު ބަލައިނުގަތުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރުމަށް ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރ ނިންމާ ނިންމުމަކީ އެއްފަނޑިޔާރު ހުންނަ ކޯޓުތަކުގައި އެކޯޓެއްގެ ފަނޑިޔާރަށް ނުވަތަ އިސްފަނޑިޔާރަށް ހުށަހެޅިދާނެ ނިންމުމެކެވެ.[48] މިފަދަނިންމުމެއް ހުށަހަޅާނީ މުއްދަތަކީ އެނިންމުމެއް ނިންމާތާރީޚުން ފެށިގެން ރަސްމީ ބަންދުނޫން 07 ދުވަހެވެ.[49] ރަޖިސްޓްރާގެ ނިންމުން އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ގޮތާ ގުޅޭ ތަފްޞީލު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން މިހުރިހާގޮތުން ހުރިހާކަމެއް ޤާނޫނާއި ނުވަތަ ކޯޓުން ކަނޑައެޅޭ އުސޫލާއި ޤަވާއިދުތަކާ ޚިލާފުނުވާ ގޮތުގައި ދާކަމަށް.

މައްސަލަ ފަނޑިޔާރަކާ ހަވާލުކުރުން

މައްސަލަ ފަނޑިޔާރަކާ ހަވާލު ކުރުމަކީ އިދާރީ ކަމެކެވެ. ކޯޓުގެ އިދާރީ ފަނޑިޔާރުގެ ބެލުމުގައި މައްސަލަ ބަހާލުމުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ޤަވާއިދާއި، އުސޫލުގެ މަތިން ބަހަނީ ކަނޑައެޅުމުގެ އިތުރުން އެއްމިންވަރަކަށް ގޮތް ހުރިހާ މައްސަލަތައް އެއް ފަނޑިޔާރަކާ ހަވާލުކުރުން ހިމެނެއެވެ. މިއުސޫލަކީ ސާފުކޮށް ކޯޓުގެ ނިންމުމުގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ އާންމު އުސޫލެކެވެ.

ވީމާ ކޯޓަށް މައްސަލައެއް ހުށަހެޅިފަރާތުން އެމައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކާ އެހެންމީހުން ނުވަތަ މައްސަލައާގުޅޭ އެހެން މައްސަލައެއް އެކޯޓުގައި ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ އެހެން މައްސަލައެއް ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށްވާ އެއްފަނޑިޔާރަކަށެވެ.[50]

މީގެ އިތުރުން މައްސަލަތައް ހަވާލުކުރުމުގައި ކޭސް ލޯޑަށް ބަލައި ހަމަހަމަ ކުރަންވާނެއެވެ. މިއީ މައްސަލަ ހަވާލުކުރުމުގައި ގެންގުޅެންޖެހޭ އަސާސީ އުސޫލެކެވެ. ވީމާ މަދަނީ މައްސަލަ ބެހުމުގައި ހުރިހާ މައްސަލަތަކާއި، ހުރިހާ ގޮތްތަކެއް ކޯޓު އަދާލަތުގެ ބަޔަކަށް ބަހައި ކޮންމެ ކޯޓެއްގައިވެސް އެއްވަރަކަށް ވާގޮތަށް މައްސަލަ ބެހިގެންނެވެ. އެކެއް:- އިޤްތިޞާދީ ނުވަތަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކާއި، ދޭއް:- ކުދި މައްސަލަތަކާއި، ތިނެއް:- އަމަލީ ނިޒާމީ މައްސަލަތަކާއި، ހަތަރެއް:- ބޮޑެތި މައްސަލަތަކާއި، ފަހެއް:- މައްސަލައާއި ވަކިން ހުރިހާ ކޯޓުއަމުރާއި އެހެނިހެން ހުރިހާގޮތްތައް މިއެވެ.

---

[48]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 77

[49]- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) 61(ނ)

[50]- އަޙްމަދު ޝިޔާމް، ހުސައިން އަލީދީދީ، މޫސާ މުޙައްމަދު ވ. ދައުލަތުގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުން (2018/SC-A/24) ޕެރާ 13

ބާބު 09

އިޚުތިޞާރްކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ

ޚާއްސަ އިޖުރާއަތު

ތަޢާރަފު

ދައުވާގެ އާންމު އުސޫލަކީ ވާޤިޢާއެއް ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތްތައް ދަނެގެން ފުރިހަމަ ގޮތެއްގައި މައްސަލައަށް ހައްލު ހޯދަދިނުމަށް ޤަޟިއްޔާގައި ޝަރީޢަތާ ހަވާލުވާ ފަރާތްތަކުން ހުށަހެޅޭ ހެކިތަކެއް ދިރާސާކުރާ އުސޫލުން ކަންކަން ކުރުމެވެ. އެގޮތުގައި، މައްސަލައިގެ ހުރިހުރިގޮތުގައި، އަސާސީ ގޮތެއްގައި ދައުވާ ބިނާވެފައިވާ ވާޤިޢާތަކަށް ބާރުދެނިވި ހިކަމްއެކަނި ހުރަހެއްޓުމާއި، އިޝްތިރާކުކުރުމުގައި ތަޢާރުފުކުރަނީ ޤާނޫނުތަކުގެ ބައިނަލްއަގުވާމީ ކަނޑައެޅުމެވެ.

ކޯޓުގެ ފަސޭހައްޓަކައި ވާޤިޢާތަކާމެދު އިޚުތިޞާރު އުޞޫލުތަކާއި ފަރީގުންނާ ނުވެވޭނެ. ވާޤިޢާތަކާމެދު ހުކުމްދޭ ނިޒާމަކުގައިވިޔަސް ކުރުމުގައި ޤާނޫނު ތަރުތީބު އިޚުތިޞާރު އަމަލުކުރެވޭނެ. ނުވަތަ އަމަލީގޮތުން ރަނގަޅުގޮތްތަކެއް ތަރުތީބުކުރަންޖެހޭ ފިޔަވަޅު ތަޢާރުފު ކުރުމަށް ހަރަދު އަމަލުކުރެވޭ. ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ދައުވާފާހަކަށް ހަމަޖެހޭ ނިޒާމުތައް ބެހޭގޮތެއް ހުށަހެޅިފައި. މިފަދަ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތު ނަގަހަށްއުޅޭނެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 15 ވަނަ ބާބުގެ ދަށުން ދައުވާކުރާ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތު ގޮތުގައެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ޚާއްސަ އިޖުރާއަތު

ޚާއްސަ އިޖުރާއަތަކީ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކާމެދު ނުވަތަ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކާމެދު ޚަސްމުންގެ ޙައްޤުގައި އިސްތިސްނާއެއް އުފުލިފައިވާނަމަ، އެހެންނަމަވެސް ނަތީޖާއެއް ގޮތެއް ކަނޑައެޅިފައިވާނަމަ ތަރުތީބުތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގައި، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން އޮތް ޚާއްސަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ޚާއްސަ ގޮތެއް ތަޢާރަފްކުރެވިފައިވާ ކަމުގެ ނިޒާމެކެވެ.[1]

ވަކި ބައިތަކެއް ނުހިނގުން

އިޚުތިޞާރްކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާ ކުރުމުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ދައުވާއެއްގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 10 ވަނަ ބާބު ފައިލުހުށަހެޅުމުގައި ހުކުމްދިނުމުގެ ބާބާއި، ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުން 11 ވަނަ ބާބާއި، ދައުވާގެ ދިފާޢު، ޝަހާދަ 12 ވަނަ ބާބާއި، ހެކިހުށަހެޅުން 28 ވަނަ ބާބާއި ނުހިނގާނެއެވެ.[2] ވީމާ

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 15

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 173

އިޖުރާތުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ނުވަތަ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 127 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުކުމް ކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ހިންގައިގެން ނުވާނެވެ.

ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުން މައްސަލަ ހުށަހެޅުން

އިންތިޤާލުވުމާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅުމަކީ ޚަސްމުންގެދެމެދުގައި އިންތިޤާލުވެ ދިޔައިރުގައިވާ، ކޯޓުގެ ނިސްބަތުން ކަނޑައެޅިފައި އޮންނަންޖެހޭ ވަރަ މައްސަލަތަކެވެ.[3] އެބަހީ ވާޞިއްޔަތްތަކާދު ޝަރުޢީ ހިސާބުތަކާ އުފެދިފައިވާ މައްސަލަތަކެވެ.

ވަޞިއްޔަތްތަކާދު ޝަރުޢީ ހިސާބުތަކާބެހޭ ބަނޑުވެރި ވަޞިއްޔަތްތަކާދު ދެފަރާތްދުވުގައި ހިސާބުތަކާމުކޮށެވެ. ދައުވާކުރާފަރާތުން ވަޞިއްޔަތްތަކުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށްފަހު އަދި ދިފާއުން އޮތްގޮތުގެ އިންކާރުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށްފަހު އެއްޗެއް ޝަރުޢީ އަދި މާއްދީ ހިސާބުކަމެވެ.[4] ޝަރުޢީ ހިސާބުން އެއްގަމު ދައުވާ އުފުލަންވާނީ އިންތިޤާލު އެންމެ ބޮޑު މައްސަލައެއްގެ ޒާތުގައެވެ.[5] ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހިންގޭ މައްސަލަތަކީ ހުށަހެޅޭ އަދި މަދުދަތުރު ހަޤީޤަތެއްގެ ޒާތުއްނިސްބަތުން ކުރު އަޖުއްލެއްގައި ބާއްވަންޖެހޭ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކެވެ.[6]

ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތައް

އިންތިޤާލުވުމާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅޭ ބާވަތްތަކުގެ މައްސަލަތައް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދު 2022 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[7] އެއީ

1. ތަރިކަމުދަލުގެ މައްސަލަ؛ (ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު (1/2002) ގެ 15 އަދި 26 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ތަރިކައާއި، އެނޫން ތަރިކައިގެ މައްސަލަ)
2. ބިންބައިކުރުމާއި، މުދާވެރިކުރުމުގެ މައްސަލަތައް؛ (ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު (1/2002) ގެ 15 އަދި 26 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ބިންބައިކުރުމާއި މުދާ ވެރިކުރުން)
3. ހިބަ ނުވަތަ ވަސިއްޔަތުން ދިނުން؛ (ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު (1/2002) ގެ 17 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ)

---

[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 168(ނ)

[4]- Lare Will, 352 Pa. 323, 329, 42 A.2d 801, 803-804, 1945 Pa. LEXIS 439, *9 (Pa. May 21, 1945)

[5]- Forest Heath District Council v ISG Jackson Ltd [2010] EWHC 322 (TCC)

[6]- Vitpol Building Service v Samen [2009] Bus LR D65

[7]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 59 ވަނަ މާއްދާ

4. މިލްކުވެރިކަން ސާބިތުކުރުމުގެ މައްސަލަތައް؛ (ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު (1/2002) ގެ 41 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަދި މިލްކުވެރިކަން ބަދަލުކުރުމުގެ ޤާނޫނު (9/68) ގެ 2 ވަނަމާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް)

5. ބިންވިއްކުމާއި ބިމުގެ މިލްކުވެރިކަން ބަދަލުކުރުމުގެ މައްސަލަތައް؛ (ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު (1/2002) ގެ 18 އަދި 25 ވަނަމާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ މައްސަލަ)

6. ތަރިކަމުދަރަފުށުގެ ނުވަތަ އެހެންވެސް މުދަލެއްގެ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރު އައްޔަންކުރުމުގެ މައްސަލަތައް؛

7. ޚާޞްއަސްލުގެ މައްސަލަތައް؛

މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނު މައްސަލަތައްފިޔަވައި އިޚުތިޔާރީގޮތުން ބާވަތުގެ އެހެނިހެން މައްސަލަތަކުގެ ގޮތުގައި އިޚުތިޔާރީގޮތުން އެހެނިހެން މަދަނީ މައްސަލަތަކާއި، އަމުރުތައް ހޯދުމަށާއި، ކޯޓުގެ ނިންމުމެއް ތަންފީޛުކުރުން އެހެނިހެން ކަންކަން ނިންމައިދިނުމަށް އެދި މިބާބުގެ ދަށުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިދާނެވެ.[8]

ވީމާ އަންނަނިވި މައްސަލަތަކަކީ ކޯޓު އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއްގެގޮތުން އިޚުތިޔާރީގޮތުންވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ މައްސަލަތަކެއްކަމުގައި ދެކެވެ.

1. ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/93 (ރަހުނާބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 12 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުންނާއި، ޤާނޫނު ނަންބަރު 1/2002 (ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 37 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ރަހުނު ވިއްކާލުމުގެ އަމުރަކަށް ނުވަތަ ހުއްދައަކަށް އެދިހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް؛

2. ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު(1/2002) ގެ 13(ނ) 24(ނ) ގެ ދަށުން ރަޖިސްޓަރީ ލިބިގަތުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް؛

3. ޤާނޫނުނަންބަރު 11/2010 (އާންމު އިޖްތިމާއީ މިންގަނޑުތަކާއި ޚިލާފު ޢަމަލު ހުއްޓުވުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 25، 27، އަދި 29 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އަމުރެއް ލިބިގަތުމަށް ނުވަތަ އަމުރު ބާޠިލުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް؛

4. ޤާނޫނުނަންބަރު 11/2010 (އާންމު އިޖްތިމާއީ މިންގަނޑުތަކާއި ޚިލާފު ޢަމަލު ހުއްޓުވުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 36 (ނ)، 37 (ނ)، 39(ރ) އަދި 144 (ރ) އާއި، (ވ) ގެ ދަށުން އަމުރަކަށްއެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް؛

5. ޤާނޫނުނަންބަރު 7/2012 (އާންމު ސިއްރު ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ޤާނޫނު) ގެ 14، 31، 38، 43(ނ)، 52(ހ) އަދި 75(ހ) ގެ ދަށުން އަމުރަށްއެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް؛

---

[8]- ކުރިމަގު ހަވާލާ 59(ހ) އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 168(ނ)

6. ޤާނޫނު ނަންބަރު 8/2020 (ޢުސްރާއި ނަސްރުދަރާގެ ޤާނޫނު) ގެ 49 ވަނަމާއްދާގެ ދަށުން ކޯޓުއަމުރެއް ލިބިގަތުމަށް އެދޭ މައްސަލަތައް؛

މިމައްސަލަތަކުގެ އިތުރުންވެސް ކޯޓުން ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރެއް ލިބިގަތުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހުށަހެޅުންތައް ހުށަހަޅަންވާނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 168 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުންނެވެ.[9]

ދަޢުވާ ފޯމުތައް

އިންތިޤާލުވުމާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ތަރިކައިގެ މައްސަލައިގެ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 16 ފޯމުންނެވެ. ބިންބަހައިލުމާއި މުދާވަކިކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 17 ފޯމުންނެވެ. ހިބަ ނުވަތަ ވަޞިއްޔަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާ ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 18 ފޯމުންނެވެ. މިލްކުވެރިކަން ސާބިތުކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 19 ފޯމުންނެވެ. ބިންވެރިކަމާއި ބިމުގެ މިލްކުވެރިކަން ބަދަލުކުރުމުގެ މައްސަލަތައް ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 20 ފޯމުންނެވެ. ތަރިކަމުދަލުން ނުވަތަ ވާރިސުންނަށް އެއްބަސްވުމެއް މުދަލުގެ ބެލެހެއްޓުން ތަރިކަ އެއްދަނޑުކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 21 ފޯމުންނެވެ.[10]

ހެކި ހުށަހެޅުން

މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފޯމާއެކު ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ހެކި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[11] ހުށަހަޅާ ލިޔުން ހެއްކާއި ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ސާބިތު ހެކި ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމާއެކު ހުށަހެޅުން ލާޒިމުވާނެއެވެ.[12] އިތުރު ތަފްސީލު ހެކިހުށަހެޅުމާއި، ޝާހިދުން ދެއްކުމުގެ މިސާލުތަކާއި ފަސްލުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މިލްކުވެރިކަމުގެ މައްސަލަތައް

އިންތިޤާލުވުމާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅޭ މިލްކުވެރިކަމުގެ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ނުހުރި މުދާގެ މިލްކުވެރިކަމުގެ މައްސަލަތަކެވެ. އެކަމަކު އެހެނިހެން މިލްކުވެރިކަމުގެ މައްސަލައެއް ހުށަހަޅާނީ އިންތިޖާމު އާންމު ބާވަތުގެ މައްސަލަތައް ބެލޭގޮތަށެވެ.[13] މިދާއިރާގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ނަންބަރު 19 ފޯމު ނޫން އެހެން ފޯމެއް ބޭނުންކުރަންވާނެ ކަމަށާއި، ހުށަހަޅާ ފޯމުގެ އެދޭގޮތުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 91 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޝަރުޢީ ...ގެ ލިޔުން ވާނެއެވެ.

9- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 168
10- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 59(ހ) – (ޅ)
11- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 99(ހ)(7)
12- ކުރީގެ ހަވާލާ 174(ހ)
13- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 178(ނ)(4)

ވީމާ ނުއުފުލޭ މުދާ ފިޔަވައި އެހެނިހެން މިލްކުވެރިކަމުގެ މައްސަލަތައް ހުށަހަޅަންވާނީ އިންތިޤާލުއްނާ ބާވަތުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ އާންމު ފޯމު ނަންބަރު 22 ފުރުމުންނެވެ.

ޚާއްސަ އިޖުރާއަތް ބޭނުންކުރުން

އިންތިޤާލުއްނާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއަކީ އެއިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނޭ ދައުވާއެއްކަމަށް ކޯޓަށް ނުފެންނަނަމަ އެދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ އިންތިޤާލު އާންމު ބާވަތުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ދައުވާ ފުރުމުންނެވެ. މިގޮތަށް ކޯޓުން ނިންމާނަމަ އެކަން ހަސްމުންނަށް ކޯޓުން އަންގަންވާނެއެވެ.[14]

ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅައިދީފައިވާ މުއްދަތަކަށް ބަލައިގެން ޚާއްސަ ފޯމެއް ބޭނުންކުރުމާއި، އާއްމު އުސޫލުން އިޖުރާއީ ޚާއްސަ ހުރުމުގެ ސަބަބުން ދައުވާފުރުމު ބޭރުފުށުން ކުރުމަކީ ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަޤްޞަދަށް ބަޔާން ކުރާ ހުއްދަކަމެއް ކަމުގައި ވިޔަސް އެދެވިގެންވާކަމެއް ނޫނެވެ.[15]

ވީމާ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ދައުވާއެއްގައި ޚާއްސަ ފޯމު ބޭނުންނުކޮށްފިނަމަވެސް ދައުވާފޯމު އިސްލާހުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދޭންވާނެއެވެ. މިސިންގުމުގައި ދައުވާ ފޮނުވުނުއެވެ. އެދައުވާގައި ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަން ހިމެނުމަށް އަމުރުކުރެވެ. އެހެން ދައުވާގެ ޖެހިއަތުގައި ދައުވާއާއި ކޮބައިކަން އެގޮތް މިންވަރަށް މަޖުބޫރުކުރުމެވެ. އެމައުލޫމާތުން މައްސަލައިގެ ޖެހިއެތު އެގޮތަށް ހުށަހަޅާނީ ފުރަމާ ގެދަފާތުން އިދުރާތީ އިސްލާހުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދޭންވާނެއެވެ.

ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާކުރުން

ރައްދުދައުވާއެއް ކޯޓުގެ ހުއްދައާއި ނުލައި ހުށަހެޅޭނީ ދިފާޢު ހުށަހަޅައިގެން ދިފާޢާއެކު ރައްދުދައުވާ ހުށަހަޅާ ހާލަތުގައި ކަމަށް ޤާނޫނުގެ ނަޞް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ.[16] އަދި އިތުރު ދައުވާއެއް ކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދުމަކާނުލައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭނީ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމާއެކުގައިކަން ޤާނޫނުގެ ނަޞް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ.[17] މިގޮތުން އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކު އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅިދާނެކަން ޙުކުމް ނަޒާއާ މިންވަރަށް ޤާނޫނުގެ

[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ 175(ނ)

[15]- Hannigan v Hannigan [2000] All ER (D) 693
މިޤަޟިއްޔާގައި ދައުވާކުރާ ހަސްމު ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ބޭނުންކޮށްފައިވަނީ އިންތިޤާލުއްނާ ބާވަތުގެ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމެވެ. އަދި މިއުސޫލު އެހެން އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދު ކުރިމަތިވެއެވެ. މިޤަޟިއްޔާގައި ދައުވާކުރި ފަރާތުން ޤާނޫނުގެ ފޯމު ބޭނުންކޮށްފައި ނުވާތީ އެދައުވާ ބާޠިލުކުރުމަށް އެދެއެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން ބަޔާންކުރީ ދައުވާގެ ޝަކުލު ބޭނުންކުރުމަކީ މައްސަލައިގެ ޖައުހަރު ނޫންކަމާއި، ކޯޓުގެ އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދުގެ ބޭނުމަކީ ޢަދުލުވެރި ފައިސަލާއަކަށް ވާޞިލުވުމުގެ މަގު ފަހިކުރުމެވެ. ކޯޓުން ޚާއްސަ އިޖުރާއަތު ބޭނުންކުރުމުގައި ފަރުވާކުޑަކަމެއް ހިނގާފައިވިޔަސް އޭގެ ސަބަބުން ދައުވާ ބާޠިލުނުކުރެވޭނެއެވެ.

[16]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 154(ނ)

[17]- ކުރީގެ ހަވާލާ 157(ނ)

ނަންބަރުން ސަފްހާ. އިޢުތިރާޟެއްކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން

ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ބަޔާނާ އެކުގައި އުސޫލުން ދިފާޢު ހުށަހެޅުން ދަޢުވާ ބަޔާނުގެ ކޮޕީ ފޮނުވާނެއެވެ.

ވީމާ އިޢުތިރާޟެއްކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގެ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅުއްވާ ދަޢުވާއާއިގައި

ޖަވާބުދާރީވާއި އިދިރި ދަޢުވާ ހުށަހެޅީ ކޯޓުގެ ހުކުމާއެކުގައެވެ. ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ރުޖޫޢަވާ އެދި ހުށަހެޅީ

ނަންބަރު 11 ފޯމުންނެވެ.

އިޢުތިރާޟެއްކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލަ މައްސަލައިގެ ތަފާސީލު ހުށަހަޅާނީ އިދިރި ދަޢުވާއެއްގެ މިސާލެއް ބަޔާން

ކޮށްލާނަމެވެ. މިސާލަކަށް:- ނިޔަލަށް ވިސްނުމަށް ވެރިފިކަށް ދޭހަކުރިކަމަށް ބާރުޖެހުމަށް އޭނާގެ ވެރިފިކޭޝަނަށް ބަލައި ދިރާސާކޮށް

އެދި ހުށަހެޅި އިދިރި ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމެވެ. އަދި މައްސަލަ ހިމެނޭ ބިން ބެހެއްޓުމުގެ ގޮތުގައި ބަލައިދިނުމަށްވެސް

މައްސަލަމައްސަލައިގެ ތަފާސިލު އިދިރި ދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅުމެވެ.

ހާއްސަ އިޚްތިޔާރުގެ ދައުވާތަކާއި،

ރައްދުދައުވާއާއި، އިތުރު ދައުވާގެ ތަފާތު

އިންތިޒާމްކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޚްތިޔާރާއި، ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރު ދައުވާއާއި، އާންމު ދައުވާގެ މައިގަނޑު ތަފާތުތަކެއް ހުރެވެ.[18] ވަކިވަކިން މިތަފާތުތައް ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށްލަދެވެ.

އިންތިޒާމްކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލައިގެ ތަފާތު

- ޝަރުތު ހާސިލްކުރައި ހުކުމުން ނުކުރެވުން؛
- ދައުވާގެ ދިފާއު، ދިފާއުގެ ޖަވާބު ހުށަހަޅަން ނުޖެހުން؛
- ހިއާމަތްކުރަން ނުޖެހުން؛
- ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ޚިދުން ހުށަހެޅުމާއި، މިފިހުރުގައި ދައުވާއަށް އިންކާރުކުރާނަމަ އެކަމާއި، އެދިފައިވާ ފަރުވާއާ ތަފާތު ފަރުވާއެއް ހޯދުމަށްއެދިފައިނަމަ އެކަން ބަލާނުލެވުން؛[19]
- ދައުވާކުރާފަރާތުން ދައުވާ ފޯމުކޮޕީން ހުށަހަޅާއިރު ދައުވާ ފޯމާއިޔަގައި ހެދި ހުށަހެޅުން؛[20]
- ދައުވާލިބުނު ހަވާލުވިކަން އަންގާލިޔުން ހުށަހަޅާއިރު ދިފާއުން ހުށަހަޅަންބޭނުންވާނަމަ ހުށަހެޅުން؛[21]
- އިންތިޒާމްކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޚްތިޔާރުގެ ދަށުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އިންކާރު ނުވަތަ އިޢުތިރާޟުކުރުމުގެ ހައްޤު ހުރުން؛[22] މިއެވެ.

ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާގެ ތަފާތު

- ތިންވަނަފަރާތުގެ މައްޗަށް އިތުރު ދައުވާއެއް ހުށަހެޅޭނީ ދައުވާލިބުނުފަރާތުން ހަވާލުވިކަން އަންގާލިޔުން ނުވަތަ ދިފާއު ހުށަހަޅާފައިވުން،[23]
- ދައުވާކުރާފަރާތުގެ މައްޗަށް ރައްދުދައުވާއެއް ހުށަހަޅާނަމަ ދައުވާލިބުނުފަރާތަށް ހަވާލުވިކަން އަންގައިދޭ ދިފާއުން ހުށަހަޅަން ނުޖެހުން؛[24]
- ދައުވާއަކީ އެއްބަސްވެ ރައްދެއް ހުށަހަޅަން ނުޖެހުން؛[25]

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 173
19- ކުރީގެ ހަވާލާ 170
20- ކުރީގެ ހަވާލާ 174(ނ)
21- ކުރީގެ ހަވާލާ 174(ނ)
22- ކުރީގެ ހަވާލާ 172
23- ކުރީގެ ހަވާލާ 156(ނ)
24- ކުރީގެ ހަވާލާ 154(ނ)
25- ކުރީގެ ހަވާލާ 153(ރ)

- އިއުތިރާޒުކުރާގައި ޖަވާބު ކަނޑައަޅަން ނުޖެހުން؛[26]
- އިއުތިރާޒުކުރާ ފޯމު ދަޢުވާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިތާ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ޖަވާބުދިނުން؛[27]
- ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމުގެ ބޭނުންވާ ސަލާމަތީ ކޮށްފައި ހާޒިރުވާކަން ހާމަކުރުން؛ މިއެވެ.

ދަޢުވާކުރާ ފޯމުގައި ހިމެނެންޖެހޭ ބައިތައް

އިހުތިޔާޖެއްނުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި މައިގަނޑު 04 ކަމެއް ހިމަނަންވާނެއެވެ.[28] އެއީ :-

1. ކޯޓުން އެކަމާމެދު ގޮތްނިންމަން ބޭނުންވާ ސުވާލު؛
2. ކޯޓުގެން އެދޭ ފަރުވާއާއި، ދަޢުވާ ބިނާވެފައިވާ ސަބަބު؛
3. ދަޢުވާ ހުށަހަޅާފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ ނަންނަމާއި އެޑްރެސް؛
4. ދަޢުވާ ކޮށްފައިވާ މިހާރު ތަސްދީޤުކުރާ ފަރާތުގެ ހައިސިއްޔަތުގައި އަހައިސިއްޔަތު؛ މިއެވެ.

މިކަންކަމުގެ އިތުރުން ދަޢުވާ ފޯމު ތައްޔާރުކުރުމުގައި ބާބުގައި ނުވަތަ އިދާރީގޮތުން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[29] މިހުރިހާ ކަމެއް ހިމަނަން އެކަށައަޅާފައިވާ ނަމޫނާ ފޯމު ބާބުގެ 06 ގައި ހިމެނިފައިވެއެވެ.

[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ 153(ހ)(3)

[27]- ކުރީގެ ހަވާލާ 158(ށ)

[28]- ކުރީގެ ހަވާލާ 169(ހ) (1)(2)(3)(4)

[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ނ)(1)

ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުން

އިންތިޚާބުތަކާ ބެހޭގޮތުން މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދައުވާތަކުގައި ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ އިޖުރާއަތު ތަފާތުވެއެވެ. ޖަވާބުދިނުމުގެ ގޮތާއި ވަގުތުވެސް ތަފާތުވެއެވެ.

ޖަވާބުދިނުމުގެ ގޮތް

މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ޖަވާބުދިނުމުގެ ގޮތުން ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ ދައުވާއާއި ހަވާލުވުމަށްފަހު ލިޔުމުން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި، ދައުވާއާއި ހަވާލުވުމަށްފަހު ލިޔުމުގައި ޖަވާބުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ހުރިހާ ބައިވަރެއް ހިމެނޭގޮތަށް އެކުލަވާލާ ތަފްސީލުކޮށް ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[30]

ވަގުތު

އިންތިޚާބުތަކާ ބެހޭގޮތުން މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއްގެ ދައުވާލިޔުމާއި ޝަރީޢަތުން ކަނޑައަޅާ ތާރީޚުގައި ބޭއްވޭ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން، ދައުވާލިޔުމާ ޝަރީޢަތުން ފޮނުވާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއާއި ހަވާލުވުމަށްފަހު ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[31] އަދި ދައުވާލިޔުމާ ހަވާލުވުމަށް ގޮވާލާ ބޭއްވޭ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގެ ނަމަ ދައުވާ ލިޔުމަށްފަހު ކުރެވޭ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއާއި ހަވާލުވުމަށްފަހު ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[32]

ދައުވާ ލިޔުމާ ހަވާލުވުމުގެ ޖަވާބުގައި ހިމެނެންޖެހޭ މަޢުލޫމާތު

ދައުވާލިޔުމާ ހަވާލުވި ޖަވާބުގައި އަންނަނިވި މަޢުލޫމާތު ހިމެނެންވާނެއެވެ.[33]

- ދައުވާގައި އެދިފައިވާ ފަރުވާތަކުން އެއްވެސް ފަރުވާއަކަށް އެއްބަސްވަނީ ނަމަ، އެކަން ބަޔާންކުރުމާއި؛
- އިންތިޚާބުތަކާ ބެހޭގޮތުން މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް އިއުތިރާޟުކުރާނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރުމާއި؛
- ދައުވާދީފައި ކުރަން ބޭނުންނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރުމާއި؛
- ކިތާބީ ހެކި ހުށަހަޅާކަން ބަޔާންކުރުން؛
- އިންތިސާބުގެ ސުވާލު އުފެއްދަން ބޭނުންނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރުން؛[34]

30- ކުރީގެ ހަވާލާ 170
31- ކުރީގެ ހަވާލާ
32- ކުރީގެ ހަވާލާ 142(ށ)
33- ކުރީގެ ހަވާލާ 171، 172، 174(ށ)
34- މިއީ ފުރިހަ އަންގާނެ ވާހަކައެއްކަމުން މިފުރުސަތު މިބާވަތުގެ މައްސަލައިގައިވެސް އަންނާނެއެވެ.

- ސްޓާފް ހުރިހާ ހައިސިއްޔަތު ބަލަހައްޓަން ހަވާލުކުރުން؛ މިއެވެ.

ދައުލަތް ޕާޓީތަކަށް ހިލޭ ހަރަދުކުރުން

ދައުލަތް ރަޖިސްޓަރީވެފައިވާ ހިންގަމުން ބަޖެޓްވަރަކުން ދައުލަތް ފޯމާއި ހަވާލުކުރުމުގެ ޒިންމާ ހިންގައިދޭ ކޮމިޝަން ހަރަދުކުރަން ޖެހެއެވެ.[35] މިހެންވީ ދިރާސާގައި ދައުލަތް ޕާޓީތަކުން އިތުރު ހިލޭ ހަރަދުކުރަން ބޭނުންވާނަމަ ދައުލަތް ފިޔަވަޅު ޕާޓީތަކުން ހަރަދުކުރަނީ ހިލޭ ދައުލަތް ޕާޓީތަކުން ބަޖެޓްކުރާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުލަތް ޕާޓީތަކުން ހަރަދުކުރުން ބޭނުންވާ އިތުރު ހިލޭހަރަދުކުރާނެއެވެ.[36] މިގޮތުން ދެވޭ ފުރުސަތަކީ ހިލޭ ހަރަދުކުރުމަށް ދެވޭ އެންމެ ފަހުގެ ފުރުސަތެވެ. މިއާ ހިލޭ ހަރަދުކުރުމަށް އިތުރު ފުރުސަތެއް ނުދެވޭނެއެވެ.[37]

އިންތިޚާބާބެހޭ ސިޔާސީ އެޖެންޑާ

ކޮންމެ އިންތިޚާބާބެހޭ ސިޔާސީ އެޖެންޑާއަކީ އިންތިޚާބު އޮންނަ ބާއްވާ މަސައްކަތުގައި ދައުލަތާއި ޖަވާބު ދާރީކުރުމުގެ ކުރިން ހަރަދުކުރުން ހުށަހަޅަންވާނެ ހަރަދުކުރަމުންދާ ދައުލަތާއި ޖަވާބު ދާރީކުރުމުގެ ކުރިން ހަރަދުކުރުން ހުށަހެޅުމުގެ އިތުރުން މިގޮތުގެ އެންމެ ދިރާސާކުރެވެ.[39]

މިއާ އިންތިޚާބުތައް ބާއްވާ މަސައްކަތުގައި ދައުލަތުގެ ހާއްސަ އިދާރާތަކުގެ ދަރަޖަ ހަރަދުވާ މަސައްކަތުގައި އެމަސައްކަތް ނިޒާމީކޮށް ހަރަދުކުރުން ކޮންމެ އިންތިޚާބާބެހޭ ސިޔާސީ އެޖެންޑާގައި ހަރަދާ ހަރަދުކުރުމެއް ދައުލަތާއި ހަވާލުވެފައިވާ ފިހުރިސްތު ކޮށަން ހަރަދުކުރަނީވެ.

އިއުލާންކުރުން

އިންތިޚާބުތައް ބާއްވާ މަސައްކަތުގައި ދައުލަތުގެ ހާއްސަ އިދާރާގެ ދަރަޖަ ހަރަދުކުރުމާ މަސައްކަތް އެއިދާރާގެ ދަރަޖަ ކުރިއަށްގެންދިޔުމަށް އިންކާރު ކުރާނަމަ ނުވަތަ އިއުލާނު ކުރާނަމަ، ދައުލަތާއި ހަވާލުވެފައިވާ ފިހުރިސް ކޮޕީ 28 ހަރަދުކުރައިރު އެތެރޭގައި ބާއްވަންޖެހޭނެއެވެ.[40]

މިގޮތުން އިއުލާންކުރާއިރު މަސައްކަތް ކުރާނެ ދާއިރާގެ އިދާރީ ދިރާސާ ކުރިން ނުވަތަ އިދާރީ އަދި ނުކުމެކުރިން މިއިއުލާނާއި ކޮންމެ ގޮތެއް ނިންމަންވާނެއެވެ. ހާއްސަ އިދާރާގެ ދަރަޖަ މަސައްކަތް

---

[35]- ޤާނޫނު އަސާސީ 174(ށ)

[36]- ޤާނޫނު އަސާސީ 174(ބ)

[37]- ޤާނޫނު އަސާސީ 174(ރ)

[38]- ޤާނޫނު އަސާސީ 102(ނ)(3)

[39]- ޤާނޫނު އަސާސީ (110)(ހ)

[40]- ޤާނޫނު އަސާސީ 172(ހ)

ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެކަމަށް ނިންމައިފިނަމަ މައްސަލަ ކުރިއާށް ދާނެ ގޮތުގެ އިރުޝާދުދީ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދަންވާނެވެ.

އިޖުތިމާޢީއްނާ ބާވަތުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެކަމަށް ނިންމިއްޖެނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށްދާނެ ގޮތުގެ އިރުޝާދުދީއަށް ދޭންވާނެއެވެ.[41] އެބަހީ މައްސަލައަށް ދިފާޢު ފުށުއިސްތިހާރުކޮށް ހުށަހަޅައިގެން ކުރިއަށް ގެންދިއުމާ ގުޅޭގޮތުން އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ.

ދިފާޢު ހުށަހެޅުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 105 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަށް ބަލާއިރު ދަޢުވާއަށް އިންކާރު ކުރުމަކީ ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމެވެ. ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރުމަކީ އިޖުތިމާޢީ ޢާންމު ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގެ އާންމު ސިފައެއްކަމަށްވާތީ، އިޖުތިމާޢީއްނާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރަން ބޭނުންވާނަމަ އެދަޢުވާ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރިއަކަށް ނުގެންދެވޭނެވެ.[42] ވީމާ އިޖުތިމާޢީއްނާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާއެއް ދިފާޢުކޮށްފިނަމަ މައްސަލައިގެ ޝުރޫޢު ކަނޑައެޅުމާއެކު ޝުރޫޢު ކުރާނެ ގޮތް އާންމު އިރުޝާދު ދޭންވާނެވެ.

މިހާލަތުގައި ދަޢުވާދާރު އިސްތިހާރުކޮށް ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން އެންގިދާނެއެވެ. ދަޢުވާއިސްތިހާރުކޮށް ހުށަހެޅުމަށް އިރުޝާދުދޭނަމަ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ދަޢުވާ ފޯމު ކޯޓުއިން ބަލައިގަތުމާއެކުގައެވެ. މިފަދައިން ދޫވާ އިރުޝާދަކީ ކޯޓުން ކުރާ ތަފްސީލު ގޮތުގައި ނުވަތަ އެންގުމުގެ ގޮތުގައި އެންގިދާނެއެވެ. އިރުޝާދާ އެއްގޮތަށް ދަޢުވާ ފުށު އިސްތިހާރުކޮށް ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ދިފާޢު ބޭނުންކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމެއް ޝަރުޢީ ކުރުމުގެ ފުރުސަތެއް ގޮތުގައި އެކުލެވޭ ފުރުސަތުއެވެ.

ދަޢުވާއަށް އިންކާރު ނުވަތަ ދިފާޢު ކޮށްފިނަމަ ދަޢުވާ ފުށު ހަވާލުކުރުމުގެ ޔަގީން ހުށަހެޅުމުން އަޑުއެހުމުގެ ބައްދަލުވުމެއް ގޮތުގައި ނިންމަންވާނެވެ. މިގޮތުން ގޮތެއް ނިންމައިން އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށް އިޖުތިމާޢީ ނޫނާ ބާވަތުގެ މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދަން ނިންމާނަމަ މިބޭފުޅުގައި ފަސްވީ ބައްދަލުވުމާ ގޮތުގެމަތީން އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ.

ބަދަލު ގެނައުމާއި އިތުރުކުރުމާ ހުށަހެޅުން

އިޖުތިމާޢީއްނާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއްގައި ބަދަލުގެނައުމާ އަދި އިތުރު ދަޢުވާ ހުށަހެޅުއްވުމަކަށް ފުރުސަތު ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. މިބާބުގެ

[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)

[42]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 105(ހ) އާއި ހަވާލާދީ 170

ދަރުން ދައުވާ ކުރެވޭ މައްސަލަތަކުގައި ނުހިނގާނެ ޤާނޫނުގެ ބައިތައް ކަނޑައެޅި މާއްދާ 173 ވަނަ މާއްދާގައި ޖަވާބު ދައުވާއާއި، އިތުރުދައުވާ ގެ އުސޫލު ނުހިނގާނެކަމަށް ބުނެ އިސްތިސްނާ ކޮށްފައިވެއެވެ. ވީމާ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކު ޖަވާބުދައުވާ އަދި އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ދޭހަވެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ބްރިޓިޝް ކޯޓުގެ ޖަވާބުދައުވާއާއި އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު ހުއްދަދީފައިވެއެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ސަބަބުން ފެނުނު އެއްވެސް ނުވަތަ ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނެތުމަކީ ދެކުނުވަނަ ބެލިދާނެކަމެވެ.[43] ނަމަވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިކަން ސާފުކޮށް ލިޔުމަށް އެނގޭ އުސޫލު ހަމަޖެހިފައި ދޭހަވެއެވެ.

<u>ނޯޓިސް ދިނުން</u>

އިޚްތިޔާރީގޮތުން ސުވާލު އުފެދިފައިވާނަމަ ނުވަތަ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އިޢުތިރާޒު ކޮށްފައިވާނަމަ ނުވަތަ އިންކާރުކޮށް ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ބަޔާން ނުވަތަ އެދޭފަރާތުން އެކަމާބެހޭ ކޯޓަށް ގެނެސް ނިންމިދާނެއެވެ. އެހެނިހެން އުސޫލުތަކުގައި ގެނެސް ނިންމުމެވެ. އެދުނުމަށް ބަޔާނާއި ނޯޓިސް ދިނުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހިނގުމުގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުމުގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

<u>ދައުވާ ކުރު އިސްތިޢުނާފުކުރުން</u>

ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އިޢުތިރާޒު ކުރުމުގެ ސަބަބަކުން ނުވަތަ ދައުވާއަށް އިންކާރު ކުރުމުގެ ސަބަބަކުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމާ ގުޅޭގޮތުން ގޮތެއް ނިންމަން ބާރު އަދާލަތުގައި މައްސަލަ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެކަމަށް ނިންމައިފިނަމަ މައްސަލައިގެ ދައުވާ ފޯމު އިސްތިޢުނާފުކޮށް ކުރިއަށް ދިއުމާ ގުޅޭ އިރުޝާދުތައް ދޭންވާނެއެވެ.[44] މިއިރުޝާދުގެ އަމުރު ނުވަތަ ނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

އިރުޝާދުގެ އަމުރު/ނޯޓިސް
ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު:-
މިއިރުޝާދާ އެއްގޮތަށް އަމަލު ކުރަންވާނެވެ. އިރުޝާދާ އެއްގޮތަށް އަމަލުކޮށްފައި ނުވާނަމަ ދައުވާ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

[43]- The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17), PART 8, Rule 8.7, [Counterclaims and other additional claims] 8.7 Where the Part 8 procedure is used, Part 20 (counterclaims and other additional claims) applies except that a party may not make a [counterclaim or other additional claim] (as defined by rule 20.2) without the court's permission.

[44]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 170 އަދި 172(ނ)

- ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުން މުއައްސަސާގެ އިޤްތިޞާދުއްނާ ބާވަތުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް އިންކާރު ކޮށްފިއްޔާ. ނުވަތަ ދަޢުވާ އަށް އިންކާރުކޮށްފިއްޔާ.
- ދަޢުވާއަށް އިންކާރުކުރުމަކީ އިޤްތިޞާދީ އާންމު ބާވަތުގެ މުއައްސަސާތަކުގެ ހާއްސަ ސިފައެއްކަމެވެ. ވީމާ މުއައްސަސާއިގައި މިކަމާގުޅޭ ގޮތެއް ނިންމުމަށް އަޑުއެހުން ބާއްވައި ދެފަރާތުގެ އިސްތިހާރުތަކާއި، ހުށަހެޅުމާއި ހުރި ހެކިތަކަށް ބަލާއިރު ބަރާބަރު އިޤްތިޞާދުއްނާ ބާވަތުގެ މުއައްސަސާއެއްގެ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށެވެ.
- ވީމާ މުއައްސަސާ އިޤްތިޞާދީ އާންމު ބާވަތުގެ ނަންބަރު ... ފޯމުން ހުށަހެޅުމަށް އަންގަމެވެ. މިގޮތު ހުށަހެޅުއްވާ ފޯމު އިސްތިޤްބާލުކުރެވޭ ދަންނަވާ ފޯމުން މިއަދުގައި ނޯޓިސް ލިބޭތާ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ މުއައްސަސާ ހައްދަނާގެތެރޭގައި ރިސްކަށް ތަރުތީބު ކުރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިދޭނެ ވިއްސީ ބާރުގެ ދަށުން މިފަސްކުރާ ގައިދު ބަންދުކުރުމާއިއްތަށް އަންގަމެވެ.

ދަޢުވާފޮރާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުން

ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ނުދިނުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމާއްކަމުގައި ހޯދަން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގައި ނުވަތަ އަޑުއެހުންތަކުގައި ބައިވެރިނުވެވޭނެއެވެ.[45] ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހަށް ހާޒިރުވާން ބޭނުންނަމަ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދުމަށް ނަންބަރު 11 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

މީގެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިއްސީ ބާރުއްކަމުގައި ވާޖީ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުވާ އަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމުގެ އަމުރު ޖާރީކުރުމުގެން ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުވުމަށް ކޯޓަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އެފަދައިން ހާޒިރުވުމަށް އަމުރު ޖާރީކުރެވިފައިވާ ކޯޓުން ޝަރީޢަތުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ހުއްދަދިނުމާ ކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުން

އިޤްތިޞާދުއްނާ ބާވަތުގެ މުއައްސަސާތަކުގައި ވަކިބައިތަކެއް އިސްތިސްނާ ކުރާކަމަށް ބަޔާންކުރައިދު ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމުގެ ބާބު އިސްތިސްނާ ކޮށްފައިނުވެއެވެ.[46] ވީމާ އެފަދަ ގެތުމަށް ޖަވާބުކޮށް ހަސްމީން ހުށަހަޅަނީނަމަ ބާރުންތަކާއި، ހެކިންގެ ހެކިބަސް ހުށަހެޅިނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މުއައްސަސާ ނިންމުމަށް ހުރަހެއްނެތެވެ.

[45]- ކުރީގެ ހަވާލާ 171

[46]- ކުރީގެ ހަވާލާ 173

ޙުކުމް ކަނޑައެޅުން

އިޚްތިޔާރުއްނަވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ވަކިޖުރުކަކަން މައްސަލަ ކަނޑައަޅާކަން ނުޖެހޭނެވެ. އަދި އިބްތިދާއީ މަރުހަލާގައި ހަރުދަނާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމަށް އެޅުން ލާޒިމްވާ ފިޔަވަޅުތައް އަޅާކަށްނުޖެހޭނެވެ.[47] އެބަހީ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމާއި، މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުސަތުދިނުމާއި، ޙުކުމް ކަނޑައެޅުން ފަދަ ފިޔަވަޅުތައް އަޅާކަށް ނުޖެހޭނެވެ. މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާންކުރާ ޝަކުވާއާ ހިނގުމުގެ އާންމު އުސޫލުތަކަށް ފުރިހަމައަށް ތަބާވާންވާނެވެ.

އަޑުއަހުމަކާނުލައި ޙުކުމްކުރުން/disposal without hearing

މައްސަލައެއް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްފަހު އަޑުއަހުމަކާނުލައި މައްސަލައެއް ޙުކުމްކޮށް ނިންމާލެވިދާނެވެ. އެބަހީ ޙުކުމްކުރުމަށް އެކަނި ވަކި މަޖިލިހެއްބާއްވައިގެން ހުކުމް ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާނަމަ އަޑުއަހުމަކާނުލައި ޙުކުމް ކުރުމަކީ ޤާނޫނުގެ މަޤްސަދަށް ބަލާއިރު ކުރެވިދާނެކަމެކެވެ.[48]

މިމައުޟޫޢުގައި ފަރާތްތަކަށް ފަސޭހަ ނުކުތާއެއް އެބައޮތެވެ. އަޑުއަހުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުމުގެ އުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަކިޖުރުކަކަން ހާއްސަ އިޖުރާއަތްތަކުގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނުގައި ތިޔާރުކުރާ އިޖުރާއަތެކެވެ. އެއީ އާންމު އިޖުރާއަތެއް ނޫނެވެ.[49]

ވީމާ ކޮޅު ގަދަކުރުމުގެ ގޮތުން ބަހުސް ކުރާނަމަ ހިއްސާ ތަފާސީލުތުގެ ޖާގަ އޮންނާނެވެ. ފަހެ ވިސްނުމުގައި، ޤާނޫނީ ފަރާތް ޤާނޫނުގެ ނަޒަރިއްޔާއިން މަދަނީ ބަދަލުގެ އުސޫލުން މާނަކުރާނަމަ ތަފާތު އަތުވެދާނެވެ.

---

[47]- UK civil procedure Rules 1998 No3132(L.17) part 8 Rule 8.9(c)

[48]- ކުރީގެ ހަވާލާ 5 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (4) ވަނަ މާއްދާއާއި ހަވާލާދީ އުޞޫލުންގެ 40 ވަނަމާއްދާގެ (ބ) ގެދަށުން.

[49]- ކުރީގެ ހަވާލާ 212(ހ)(ނ)

އިރުޝާދުދިނުން

Directions

އިންޓަރލޮކިއުޓަރީ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާލަތު އިޖްރާއަތުގެ ދަށުން ދައުވާ ހުށަހެޅުމާއެކު ދޭންޖެހޭކަމަށް ފެންނަ އިރުޝާދެއް ދެވިދާނެވެ. އިރުޝާދު ދިނުމަކީ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއީ ކުރަންޖެހޭކަމެކެވެ. އެއީ ކޯޓުގެ ވިޔަސް ބާރުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭކަމެކެވެ. އިރުޝާދު ދިނުމުގެ ތެރޭގައި ދައުވާގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން އޮންނަ ދުވަހެއް ކަނޑައަޅައި އެންގުން ހިމެނެއެވެ.

ދައުވާލީމު ހުށަހެޅުމާއެކު އިރުޝާދު ނެރުމަކީ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުން ނުވަތަ އެލިޔުން ހުށަހެޅުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވުމުން، މަޤުބޫލު ސަބަބެއްނެތިމަ ވީހާވެސް އަވަހަކަށް އިރުޝާދުދީ މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚު ކަނޑައަޅައިގެންނެވެ.[50] ޝަރީޢަތުން ސްޓޭޓަސްކޮންފަރެންސްގައި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ހެކިން ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުކުރުމާއި ހެކިބަސް އަހާނެ ގޮތުގެ އިރުޝާދުދޭނެވެ.

އިރުޝާދުދިނުމަކީ އިސްތިސްނާއީ އަޑުއެހުން ބޭއްވުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާޢިދު 2022 ގައި ޚާއްޞަ ކޮށްފައިވާ އެޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކުރާ ޤާނޫނަށް އިސްކަން ދިނުމުގެ އުސޫލުގެ[51] ދަށުން އިސްތިސްނާ އަޑުއެހުން ނިންމައި އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ. މިބާބުގެ ތަފްސީލު މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުން އިސްތިސްނާ މަރުހަލާ މިޒާބުގައި ފަސްވެ ބައްސްވެފައިވާނެވެ.[52] އިރުޝާދުގެ އަދަދު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެވެ.

އިރުޝާދުގެ އަދަދު

(ޤާނޫނުގެ 175(ރ))

އަދަދު އިރުޝާދުގައިވާ ގޮތުގެމަތިން އަމަލުކުރަންވާނެއެވެ. އަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ ކޯޓަށް ފެންނަ އެކަށީގެންވާ ފިޔަވަޅެއް އެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

އިރުޝާދު ދެވުނު ގޮތް:-

މިމައްސަލައިގެ ލިޔުންތައް ހުއްޓަށްފަދަ އަންނަނިވި އިރުޝާދުދެމެވެ.

1. .... (ވަޒީރު ބޭނުންކުރާ) ސާބިތުކުރުމަށް 01 (އެކެއް) ޝަރީޢަ ހެކިބަސްނެންގެވެ. މިހެކިން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ދުވަހަށް ހާޒިރުކުރުމަށް އެންގީމެވެ. ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާ ތާރީޚަށް ހާޒިރުކުރު ނުވަތަވަނަ އެކަން އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚުގެ 03 ދުވަހުގެ

[50]- ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 175 (ރ)
[51]- ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 4
[52]- ބާބު 19 ބައްލަވާ

ކުރިއަށް ދިއުމުން ކޮބަން އަންގަންނާނެއެވެ. މިގޮތުން އަންގާފައިވާނަމަ ޝަފަހީ ހުކުމް ހުށަހެޅުމަށް އިތުރު އެއް ފުރުޞަތު ދެވޭނެއެވެ.

2. .... (ފަޔާ ބައެއްކުރޭ) ސާބިތުކުރުމަށް ކިޔާތީ ހުކުމްބަޔާންކުރެވޭނެއެވެ.

3. ޝަފަހީ ހުކުމް ބަޔާން ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ހުށަހަޅާ ޝަފަހީ ހުކުމްގެ ހުކުމްބަޔާންދީފައިވާ އަމުން ހުކުމްގެ ޑިސްމިސް މިއިންސާފުގެ އަމުރު ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކޮބަން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހުކުމްގެ ޑިސްމިސް ހުށަހެޅުމަން ނަންބަރު 38 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

4. ތަރިކައި އަދި ހިބަ ވަސިއްޔަތުގައި ވާރިސުންނާއި، އިއުތިރާޟުކުރުމުގެ ހައްޤު ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކަށް ނޯޓިސްއި ކޯޓުފައިވާ ބައްޔަކަށް އެލިހުންގެ ބަސް ހުށަހަޅާނަމަ އެބައްޔަން އިޢުލާންގެ އަމުރު ލިބުނާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހުށަހާފައި ނުވާނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމާއިތުރައި ހުކުމް ކޯޓް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދަފުސް އޮތްގޮތުގެ މަތިން ހުކުމް ކޯޓުން އިސްދާރުވާނެއެވެ. ޝަރީޢަތުން ހުކުމްގެ ބަޔާންދޭނެ މިހެން ހުކުމްނުވާއިރު ކޯޓުން ދިނުމަށް އެދުނުކުރާނަމަ ތިރީ މަޢުލޫމާތުގައި އެލިހަކަން ބައިޓަރެއަށް، ހިބަ ވަސިއްޔަތުގައި އިޢުލާނުކުރާކަން ބަޔާނެއް މައުލޫ ކުރިއަށް ގެންދޭ ނިންމާލެވޭނެއެވެ.

5. މައުލޫމާތުގައި އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އަޅަންޖެހި ނަންބަރު () ފޯމުގެ ވަނަ .... މާއްދާގެ ދަށުން. މިފިޔަވަޅުތައް 14 ދުވަސް ތެރޭގައި ނިންމާލެވޭނެއެވެ.

6. ޝަރީޢަތް ހިންގުމާކަރުދާހާއި ހުށަހެޅުމަށް އެދޭނަމަ ނަންބަރު 05 ފޯމު މިއަދުރު އިޢުލާނު ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ކޮބަން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

7. މިމައުލޫމާތުގައި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ނުވަތަ މައުލޫމާތުދެނީ ޒަމާނީނަވާ އަޑުއެހުން މިއަދުރު ރައްދުކުރުވާތާ 14 ދުވަސް ހަމަވެގެން .... ތާރީޚުގެ 10:30 ގައި ތަންފީޛުވާނެއެވެ. އެހެން ޒަމާނަކަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅައިފާނަމަ އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުވުމުގެ އަދުރު ހުށަހެޅުމުގެ 02 ދުވަސް ކުރިން ފޮނުވާނެއެވެ. މިތާރީޚު ފަސްކުރުމަކީ ކޮބަން ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.

ތާރީޚު (ނަން)(ސޮއި)

ހުކުމްބަޔާނާ ފަޔާ ދިޔުމުގައި މިސާލަކަށް "ތަރިކައިގެ ވާރިސުން ސާބިތުކުރުމަށް" މިގޮތަށް ލިޔެވިދާނެއެވެ.

"މިލްކުއްޔަތަށް" ސާބިތުކުރުމަށް ކިޔާތީ ހުކި މިގޮތަށް ލިޔެވިދާނެއެވެ.

ހެކިހުށަހެޅުމާއި،

ލިޔެކިއުން ރައްދުކުރުން

އިންޓެލެކްޗުއަލް ޕްރޮޕަޓީގެ މައްސަލަތަކުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި ހެކިހާމަކުރަން ނުޖެހޭނެވެ.[53]

ހެކިހުށަހަޅާނެ ގޮތް

ސަފީނާގެ ޝަރީޢަތުގައި ބޭނުންކުރެވޭ އެއްޗަކީ ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިބާރުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ އެފިޔަވައްޗެއްގެ ގޮތުގައެވެ.[54] ދައުލަތުގެ ޖުޑީޝަލް ބޭނުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ޕާޓީއަކަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ދައުލަތުގެ ތަރުޖަމާކުރެވިފައިވާ ހެކި ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވިދާނެއެވެ.[55] ހުށަހަޅާ ކޮންމެ ހެކިއެއް މައްސަލައިގެ ފާހަގަކުރެވިފައިވާ ހުށަހަޅައިދޭންވާނެވެ.

ރައްދުކުރުން

ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކަށް ދައުވާލިބޭ ހުށަހަޅައިދޭ ދައުވާ ފާހަގަކުރެވިދާނެއެވެ. ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހެޅުންތަކަށް ދައުވާއާއި ގުޅުންހުރި ލިޔެކިއުން ހުށަހަޅައިދޭ އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއް ދެވިދާނެއެވެ. ކޮންމެ ހަތަރު ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާފައި ހުރި އެއްވެސް ހިސާބަކުން ފޮނުވާ ރައްދުދިނުމަށްވާނެއެވެ.[56]

ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ އެއްގޮތް ރައްދުކުރެވޭނީ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ޖަވާބުދީ ހުށަހަޅައިދީފައެވެ. މިގޮތުން ޖަވާބުދީ ހުށަހަޅައިދިނުމަށް ދެވޭ ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ރައްދުކުރުންވާނެއެވެ. މިގޮތުގެ ހުށަހެޅުންތައް ފޮނުވާނެ އެއްވެސް ހުށަހަޅާނެ ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ދެންނެވި ގޮތުގެ މަތިން ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމެއްގެ ފޮނުވާ ކުރިން ހުށަހަޅާ ޝަރީޢަތުގައި ރިޢާޔަތްކުރަނީ ކޮށްދޭނެވެ.[57]

[53] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 273(ރ)
[54] ކުރީގެ ހަވާލާ 323(ހ)
[55] ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ށ)(ބ)
[56] ކުރީގެ ހަވާލާ 174(ހ)(ށ)(ނ)
[57] ކުރީގެ ހަވާލާ (ރ)(ބ)(ޅ)

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

އިންތިޚާބުތަކާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި އަޑުއެހުން ބާއްވާނީ ހިލޭގެ ތިސްޗު ނުވަތަ ހުކި ހުށަހަޅައިނިމުމުންނެވެ. ހުށަހަޅައިވާ ހާލަތުގެ ހިބަސްއަހަރީދުމުން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގައި މައްސަލައިގައި ގޮތްކަނޑައަޅައި ނިންމަންވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެގެން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަކާނުލައި އަޑުއެހުމަކާނުލައި ކުރެވިދާނެއެވެ.

ޝަރީޢަތް ވަކިހިސާބަކަށް ދެވުމުން ނަމަވެސް ވަކިހިސާބަކުން އަޑުއަހައި ނިމުމުން ހުސްވުން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް އިތުރަށް ކުރިއަށްގެންދެވޭނެ ގޮތްކަނޑައަޅާފައި އިޖުރާއަތުތަކާއި، ނަމަވެސް އެގޮތަށް އެއްބަސްވެވޭ ޝަރީޢަތް އިތުރަށް ކުރިއަށްގެންދެވޭ މައްސަލައިގައި ކޯޓުން ގޮތްކަނޑައަޅައި ނިންމިދާނެއެވެ.[58]

އަޑުއެހުން ކުރިއަށްދާނެ ގޮތް

އިންތިޚާބުތަކާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދައުވާ ކުރާ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި އާންމު އުސޫލަކީ ދައުވާ ކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދައުވާ ހުށަހަޅައި ދައުވާ ދިފާޢުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ޖަވާބު ހުށަހަޅައި ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ ފެށުމެވެ.[59] ދަޢުވާގެ ބަސް އޮންނަނީ ހުށަހެޅުމެވެ. އެއަށްފަހު ޖަވާބު ހުށަހެޅުމެވެ.

މިގޮތަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާން ކޮށްފައިވާ ކުރިން ވާގޮތުގެ ކުރިން އަޑުއަހައިދެނީ ވާހަކަ ދައްކާލުމަށް ކޯޓުން ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ ދައުވާ ހުށަހަޅައި ޖަވާބު ދިނުމުން ދައުވާ ހިސާބުން ފަހުގައި މައްސަލަ ހިނގާ ކޯޓުން އިންތިޚާބުތަކާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގެ ޝަރީޢަތް ހިނގާނީ އެއްވެސް ކުރަހައްސަވެ. އަދި އެއްއަދަދުގައިވާ ދިފާޢު ދައުވާގެ ބަލައިލެވޭ ކުރަހައްސަވެ.

[58]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 175(ހ)

[59]- ކުރީގެ ހަވާލާ 200(ހ)(ށ)

ބާބު 10

ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރުން

ތަޢާރަފު

ދަޢުވާ ރައްދުކުރުން ވަނީ މުއްދަތަކާއި ޤާނޫނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާނެއެވެ. ވަކިވަގުތެއް ކަނޑައަޅާފަ ނުލުމަކީ ކޯޓުތަކަށް އެކަމުގައި ފުރުސަތުއަރުވާފައިވާ ކަމެއްނެތެވެ. މިހާލަތުގައި އެކަށީގެންވާ އަވަސް މިންގައި ދަޢުވާ ރައްދުކުރުން ނިންމަންޖެހެނެވެ. މިގޮތުން ހަރުދަނާ ކަމާއެކު މައްސަލަ ހިންގުމުގެ މައްޗަށް މިބައި ދުސްތޫރުގެ ބަދަލުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަކިމުއްދަތަކާއި ކަނޑައަޅަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

ދަޢުވާ ރައްދު ކުރުން ތަފާތު ވަސީލަތްތަކުގެ މައްޗަށް ތަރައްޤީ ވެގެންވެއެވެ. އަސާސީ ގޮތަކީ އަތުން އަތަށް ދީފައިވާ ގޮތަށް ރައްދުކުރުމެވެ. ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުގެ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަކީ މައްސަލަ ބަލާ ފަރާތުގެ އިޚްތިޔާރު ދުސްތޫރީ ޙައްޤެއް ކަމެކެވެ.

ދަޢުވާ ޤާނޫނީ ވަކިލުން ރައްދު ކުރުމުގައި ވަކިގޮތެއް އަމަލުކުރުމަށް އިސްތިސްނާއީ ހާލަތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިކަމާމެދު ވަކިއުސޫލެއް ބުނެފައިވާކަން ނުދެކެވެ. ވީމާ މިބާބު ޤަވާއިދުގައި ގޮތެއް ބަޔާންކުރަން ޖެހޭ ދާއިރާއެކެވެ.

އުސޫލު

ކޮމަން ލޯއިން ރައްދުކުރުމާއި، ހަމަޖެހުން ލޯއިން ރައްދު ކުރުމުގެ ތަރުތީބު މުހިއްމުކަމުގައި ގަބޫލުކުރާ ދުސްތޫރެވެ.[1] ބައެއް ފަހަރު ނިޔާވެފައިވާ ފަރާތަށް ދަޢުވާ ރައްދު ކުރުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ރައްދުކުރަންޖެހެއެވެ.[2]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ދަޢުވާ ލިޔުން ރައްދުކުރަންޖެހޭނީ ކޯޓުން ކަމަށް މުޅިއަކުން ބާރުއަޅާފައިވެއެވެ.[3] ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް އޮންލައިންކޮށް ރައްދުކުރުމާއި ރައްދުކުރުމުގެ ވަސީލަތްތައް ގެންގުޅެން ދާއިރާތައް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އެ ފަރާތަކަށް ސަލާމަތް ބަލައިގަތުން ބާރުތަކާ އެއްގޮތް ކުރެވެނީ. ޤާނޫނުގެ ނަމްބަރު އިސްލާމީގައި "ރަސްމީކޮށް

[1]- UK Civil Procedure Rule 1998 No 1332(L.17) part 6 para 6.4
[2]- Simon Sigler and Kimberley Chew Leung, Rules of Civil Procedure Chapters, Service, Rule 16 - Service of Documents in *Civil Procedure and Practice in Ontario*, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 997, <https://canlii.ca/t/7hzx3>, retrieved on 2023-11-17
[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 410(ހ)

ތަޢާރުފުކޮށްފައިވާ ލިޔުމުގެ ކޮޕީ މެދުވެރިކޮށް ރައްދުދެނިވަނަމަ، ކޯޓަށް، މަޙްކަމާއިގެ ހިލާފު ކޮންމެ ހަރަކާތެއް އެ ލިޔުމުގެ ކޮޕީއެއް އެ ހަރަކާތަކަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުމުން މެދުރަށްތަކު ފަދަ ދޫރަރަހާއި ކުރެވިއްޖެއެވެ.[4]

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހަމަޖެހުން އަލިއަލިއަން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތާ އެހެނިހެން ލިޔުން ރައްދުދޭކުރުމުގެ އުސޫލީ، ކޮޕީން ދަޢުވާލިބޭމީ އެހެނިހެން ލިޔުން ރައްދުދޭކުރުމުގެ އުސޫލީ މިދެއުސޫލުގެ އަސާސް ބާރުންކޮށްފައިވާކަމަށް ދެކެވެ.

ދަޢުވާ ފުރުރައްދުދެނުން

ފޮނުއްވާ ފައިލު ފަހިޕާރަށް ލިބޭމާއެކު ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުން/Response Pack ތައްޔާރުކޮށް އެއާއެކު ފޯމުތަކާއި ނޯޓިސް ތައްޔާރުކުރަންވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު އެތަކެތި ރައްދު ކުރުމަށް ފޯމާ ފޯމުތަށް މިއިން ދަޢުވާ ފުރު ރައްދުކުރެވެ.

ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުގެ އަސްލު އުސޫލަކީ ދަޢުވާފުރު ރައްދުކުރުމަށް ކޯޓަށް ދަޢުވާ ކުރާހަމުލު ދިފާޢީ އުޛުރުތަށް ދަޢުވާ ފުރުރައްދުކުރެވެ. މިއީ އަސްލު ހާލަތު ކަމުގައި ވިޔަސް ދަޢުވާފުރު ރައްދު ކުރެވޭނީ އިތުރު ގޮތްތަކެއް ހުރެއެވެ.

ދިފާޢީ އުޛުރުތަށް ފޯމުން

ދަޢުވާ ފުރު ރައްދުކުރުމުގެ އަސްލު އުސޫލީ ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުގެ އުޛުރެއް ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުޛުރަށް ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމެވެ.[5] ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ދިފާޢީ އުޛުރަށް ދަޢުވާ ރައްދު ނުކުރެވިއްޖެނަމަ 07 ދުވަހުގެތެރޭގައި އުޛުރެއް ސާފުކޮށް ދިނުމަށް އަންގައި ދަޢުވާ ކުރާ ހަށަމަށް ނޯޓިސްއެއް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފުރުން ދެވިދާނެއެވެ. މިނޯޓިސްގެ ދެވިދާނު ގޮތުގެ ނަމޫނާއެއް "ދަޢުވާ ފުރުރައްދު ނުކުރުން" މިއަރިމަތީ ސުރުޚީގައި ފަސްތު ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.

އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދައިން ނޯޓިސް ދިނުމުން ދަޢުވާ ލިބޭ ފަރާތުގެ އުޛުރެއް ސާފުކޮށް ދީފިނަމަ އަލުން ދަޢުވާ ރައްދު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އަރާނިއެވެ. އުޛުރެއް ސާފު ނުވިކަމަށް ޖަވާބު ދީފިނަމަ ނުވަތަ އެއްވެސް ޖަވާބެއް

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ނ)

ދީފައިވާނަމަ ދާއިމީ އެޑްރެސް ދަޢުވާ ލިޔުން ހަވާލުކުރާނީއެވެ.[6] އެގޮތުން ލިޔުން ނުލިބިއްޖެނަމަ އައިރިށް ފޮނުވުމުގައި މަސައްކަތް

ހިންގުމުގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރާނީއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ދައުލަތުގެ ލިޔުންތަކުން ދަޢުވާލިބޭ ލިޔުންތަކުގެ ނޯޓިސް

ހަވާލުކުރުމަށް ޓީވީއެއްގެ ވިދާޅުމުން. މިންގަނޑަކީ ދައުލާ ފޯރު ލިޔުންތަކުގެ މާބުދު ބަރާބަރަށް ބާރަޖެހޭ. ދައުލާ ކުރާ

ހަމަ އަމިއްލައަށް ދައުލާ ފޯރު ލިޔުން ހަވާލުކުރަނީ ލިޔުންތަކާމެދު ސާބިތުކޮށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަން ޖެހެވެ.[7]

އަހަރެމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގައި ދައުލާވާގޮތް ހަމަ އަމިއްލައަށް ދައުލާ ފޯރު ލިޔުންތަކުގެ ފުރުޞަތެއް ނެތެވެ.

ދައުލާ ފޯރު ލިޔުންތަކަށް ކޯޓުގެ ޙިމާޔަތެވެ.

ދައުލާފޯރު ދައުލާ ފޯރުކުރުމަށް ހަމަހަމަ ހުށަހަ ތިރީސް ދުވަހަށް ދައުލާ ތިން ފަހަރަށް ލިޔުންތަކާ ވަކިވެއެވެ

ކަނޑައެޅުމުގެ ބަދަލު މައްސަލަ ބާރު ފަހިކުރުމަށް ނުވަތަ އެފަހިކުރުމުގެ ސުވާލުތަކުގައި ހުށަހަ ކޯސް މުސްތަޤުބަލު

އޮފީހަކަށް ފަހިކުރު އިޖުރާއަތު ގޮތުގެމަތީން ތިބޭނެހާ ބަރާބަރެވެ.[8] ދުސްތޫރު ބީރައްޓެހި ދައުލާފޯރު ދައުލާ

ފޯރުކުރު ހަމަހަމަކޮށް ތިރީސްދުވަސް ދައުލާ ފޯރުކުރުމުގެ އިތުރުން ޖަރީމާއެއް ދައުލާ ފޯރުކުރުމަށް ޢަމަލަށް އެގޮތަށް

ނުވަތަ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާނެ މިނެކި ލިޔުންތަކުން އިސްކަންދޭން ވާނެއެވެ.

ޕޯސްޓް ވަސީލަތް ދައުލާފޯރު ލިޔުންތައް

ދައުލާ ފޯރު ލިޔުންތަކުގައި ދައުލާ ތިބާ ފަރާތުގެ ބަދަލުގައި ޕޯސްޓު ވަސީލަތް ދައުލާ ފޯރު ލިޔުންތައް ފޮނުވެއެވެ.

މިފަދައިން ވަސީލަތް ދައުލާފޯރު ލިޔުންތަކަށް ޕޯސްޓު ވަސީލަތް ދައުލާ ފޯރު ބަދަލުގައިވާ ބާރު ދީފައިވާނަމައެވެ.

މިފަދައިން ދައުލާ ފޯރު ބަދަލުގައިވާ ބާރު ޕޯސްޓު ވަސީލަތް ދީފައިވާނަމަ ދައުލާ ތިބާ މިހާރު ތިރީސް ކޯޓަށް

އެކަން އެނގިދާނެއެވެ.[9] މިގޮތުން އަނގަބަހުން ހަވާލުކުރުމުގައި ދައުލާ ފޯރު ލިޔުންތަކާ ޕޯސްޓު ވަސީލަތެވެ. ދައުލާ

ލިޔުންތަކާ ޕޯސްޓު ވަސީލަތްކަން އަނގަބަހުން ތިބާ ދައުލާ ތިބާ ފަރާތުގެ ދައުލާ ފޯރު ލިޔުންތަކުގެ ބާރުވެ

ގޮތުގައިކަން ޤާނޫނީ އިސްލާހުތަކާ ކޯޓަށް ކަނޑައަޅަފައިވެއެވެ.[10]

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 410(ހ)

[7]- Civil procedure Rules 1998 NO 313(L.17) Part 6 Rule 6.14

[8]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނިޒާމު ގަވާއިދު 2022 ގެ 83(ހ) ބައްލަވާ

[9]- Civil procedure Rules 1998 NO 313(L.17) Part 6 Rule 6.13(2)

[10]- Carmelita Nanglegan v The Royal Free Hampstead NHS Trust [2001] EWCA Civ 127

ޤާނޫނީ ވަކީލަށް ދައުވާ ފުރުމާ ތައްޔާރުކުރާ ދޭ ގޮތުން އަހަރެމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ނަމޫނާ ޤަވާޢިދުގައި އެއްވެސް ތަފްސީލެއް ނުދެވޭ. ޖުމްލަކޮށް ބުނާނަމަ ޤާނޫނާއި ނަމޫނާ ޤަވާޢިދުގައި ދައުވާފުރާ ތައްޔާރުކުރުމުގެ އަސާސީ އުސޫލު ބަޔާންކުރުމުގެ އިތުރުން އެކަމުގެ އިތުރު ތަފްސީލެއް ބަޔާންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ.

އަސާސީ އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން ދައުވާ ފުރާ ބަލައިގަތުމަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ޖަވާބާއި ނުނެރެވެ. ޤާނޫނީ ވަކީލަށް ދައުވާ ފުރާ ބަލައިގަންނާނީ އެކަމުގެ މުވައްކިލު މުޅިޖަމާ ގޮތެއްގައި ދައުވާ ތައްޔާރުކޮށް ކޮންމެ ޤާނޫނީ ވަކީލެއް ބަޔާންކޮށްދޭ ގޮތަށެވެ. އެހެން ގޮތަކުންނަމަ މުވައްކިލުގެ ފަރާތުން ދައުވާ ފުރާ ބަލައިގަނެވޭ ވަކިވަކި ތަރުތީބުތައް ޤާނޫނީ ވަކީލަކަށް ޝަރީޢަތް އަދި ވަކީލުންގެ ސުލޫކީ މިންގަނޑާއި ޚިލާފުވެގެނެވެ.

މުވައްކިލުގެ ފަރާތުން މަޢުލޫމާތުގެ ޤާނޫނީ ވަކީލަކު ކަމަކަށް ވުރެ ދައުވާ ފުރާ ބަލައި ގޮތުގެ ބޮޑު ވަކީލުން ލިޔެކިޔުން ސަބަބުތަކުގެ ގޮތުގައި މަޖުބޫރުވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މުޚާލިފް ނުވާނޭގޮތުގައި ދައުވާފުރާ ތައްޔާރު ކުރަންވާނީ ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ބަޔާންކުރާ ގޮތުގެ މިކަމުގެ ތަފްޞީލުތައް ބަލައިގެންނެވެ.[11]

މުޚާލަފާތު ދައުވާ ފުރާ ބަލައިގަނެވޭ އަހުލުވެރިން ފާހަގަކުރެވޭ ވަކީލު އަކީވެސް ޚަރަދުތަކާބެހޭ ޓްރަޔަލް ތައްޔާރުކުރުމާއި އެދުމަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ވަކީލުގެ އެންމެ ފުރިހަމަ އެދުމަކީ ވަކި ފަރާތަށެވެ.[12]

ޓްރަޔަލް އެއްބަސްވުމާ ގޮތަށް ތައްޔާރުކުރުން

އަސާސީ ގޮތެއްގައި އެއްބަސްވުމަކާ ދެމެދު އެކަންކަމާ ޚިލާފުވާ ގޮތަކަށްވެސް ދައުވާ އެކަށައަޅާ ޕްރީޓްރަޔަލް ދައުވާ ކޯޓުގައި، ދައުވާފުރާ ތައްޔާރުކުރުން ބަލާނީ ދެ ފަރާތުން އެއްބަސްވުމުގައި ހިމެނޭނެ. އެކަމަކު ޕްރޮސީޖަރ އެއްބަސްވުމުގައި ބަޔާންވާ ގޮތުގެ މައްސަލަ ދައުވާ ފުރާ ތައްޔާރުކުރުމަކީ ހެދިދާނެކަމެވެ.[13] ވީމާ ދައުވާ ފުރާ ތައްޔާރުކުރުމުގައި އެދެ ފަރާތެއްގެ ގޮތުގައި ދައުވާފުރާ ތައްޔާރުކުރުމަށް އެއްބަސްވުމާ އެކުލަވާލި ކޯޓުން ދަނީއެވެ.

11- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 101(ހ)

12- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 408(ނ)

13- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ނ)

އެޖެންޓަކަށް ދަޢުވާ ފޯމު ރައްދުކުރުން

ބައެއްހާލަތްތަކުގައި ޤައުމުން ބޭރުގައި އުޅޭ ދަޢުވާލިބޭފަރާތްތަކުގެ އެޖެންޓުންގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތް ކުރާފަރާތަކަށް ދަޢުވާފޯމު ރައްދުކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި ލިބިދީފައި އޮވެއެވެ. މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައެވެ.[14]

- ދަޢުވާލިބޭމީހާ އެއްބަސްވުމަކަށް އައިސްވަނީ އެޖެންޓު ދުވެރިޔާން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ ޤައުމުގައި ކުރުމަށްވެސްނަމަ އަދި އެއެޖެންޓު ދިރިއުޅޭ ދަޢުވާކުރާމީހާ ދިރިއުޅޭ ޤައުމުގައި ކުރުމަށްފަހު އެޤައުމުގައި އޮފީސް ހިންގާ ހާލަތްތަކުގައި އެޖެންޓާ ދަޢުވާލިބޭ މީހާއާ ދެމެދުގައި ވިޔަފާރީގެ އެއްބަސްވުމެއްގެ ކަރުދާސް ނިމުމަކަށް އައިސްފައިނުވާނަމަ، ނުވަތަ އެޖެންޓާއި ދަޢުވާލިބޭ މީހާއާ ދެމެދުގައި ވިޔަފާރީގެ ގުޅުން ދެމިއޮންނަ ހާލަތްތަކުގައި އެޖެންޓަށް ދަޢުވާ ފޯމު ރައްދުކުރެވިދާނެއެވެ.

- ހަވާލުކުރެވޭ އެއްބަސްވުން ވެފައި ޤައުމުން ބޭރުގައި ދަޢުވާލިބޭ މީހާ ހުރެގެން ކުރުމަށްފަހު އަދި ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ދަޢުވާލިބޭމީހާ ޤައުމުން ބޭރުގައި ހުރިނަމަ ނުވަތަ ދަޢުވާލިބޭމީހާގެ ވިޔަފާރި އެޤައުމުގައި ކުރިއަށްދާނަމަ އެޖެންޓަށް ދަޢުވާ ފޯމު ރައްދުކުރެވިދާނެއެވެ.

ކުޑަކުދިންނާއި، ރައްކާތެރިކަން ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކަށް ދަޢުވާފޯމު ރައްދުކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ނަމޫނާ ޤަވާޢިދުގައި މިކަމުގެ ތަފްސީލެއްނުވެއެވެ. އެހެން ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުގެ އާންމު އުސޫލެވެ. އުސޫލު ނިޔާކުރާ ގޮތަކީ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދީފައިވާ އެޑްރެހަކަށް ލިޔުން ފޮނުވުމެވެ. އަދި ހަމަ ޤަވާއިދު ކުރީގައި މިކަމުން އުސޫލުތަކަށް ޤަވާޢިދުގައި ލިޔެވިފައިވެއެވެ.

ދަޢުވާރައްދުވާ ކުޑަކުއްޖަކަށްނަމަ އަދި އެކުއްޖަކީ ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތަކަށް ނުވާނަމަ ދަޢުވާފޯމު އެކުއްޖެއްގެ މައިންބަފައިންކުރެ މީހަކަށް ނުވަތަ ބަލަދުވެރިއަކަށް ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ. މައިންބަފައިން ކުރިމަތިކޮށް އަދި ބަލަދުވެރިއަކު ދުނިޔޭގައި ނެތްނަމަ އެކުއްޖެއްގެ ބަލަހައްޓާ ދަރީގެ ބަލަދުވެރިޔާގެ ކަންކަމާއި ޙަވާލު މީހަކަށް ދަޢުވާ ފޯމު ރައްދުކުރެވިދާނެއެވެ. މިއީ ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި ޢަމަލުކުރާ އުސޫލެއް ކަމުގައި ވެއެވެ.[15]

[14]- UK CPC RULE 6.16; PD 6 para 9.2
[15]- UK Civil Procedure rule – Rule 6.13(1)

ދައުވާލިބޭ މިހާރު ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތެއްކަމުގައިވާނަމަ ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން އަންނަނިވި ފަރާތަކަށް ދައުވާކުރުމުގެ ރައްދުކުރެވިދާނެވެ.[16]

- ޤާނޫނީ ވަކީލުކަމުގެ ހުއްދައާއެކު ޕަވަރ އޮފް އެޓަރނީ ލިބިފައިވާ ފަރާތެއް؛
- ދާއިމީ ޕަވަރ އޮފް އެޓަރނީއެއް ލިބިފައިވާ ފަރާތެއް؛
- މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކޯޓުން އައްޔަންކޮށްފައިވާ ފަރާތެއް؛

މިފަދަފަރާތެއް ނޮމިނޭޓު އެމީހެއްގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތް ދިރިއުޅޭ ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތުގެ ކަންކަމާއި ޖިންސާ އުފެއްދުމާ ހަވާލުވެހުރިހާލަތުން ދައުވާ ފުރުމަ ރައްދުކުރެވިދާނެވެ.[17]

ދައުވާއަށް ރައްދުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތައް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ދަށުންނެވީ ދައުވާފުރުމައިލެވޭގައި 05 ފޯމެއް ކޯޓުން ހުށަހަޅާ ފޯމުތަކެވެ. އެއީ މުދައްޢާ ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާ ކަމުގެ ނަންބަރު 04 ފޯމު، ދައުވާގެ ބައެއްގައި އެއްބަސްވާ ކަމުގެ ނަންބަރު 06 ފޯމު، ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ކަމުގެ ނަންބަރު 07 ފޯމު، ރައްދުދައުވާ ހުށަހަޅާ ކަމުގެ ނަންބަރު 10 ފޯމު، ދައުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަން އަންގާދިނުން ނަންބަރު 02 ނުވަތަ ނަންބަރު 28 ފޯމެވެ.[18] އަދި މީގެ އިތުރުން އިޖުރާއީ ބާވަތުގެ ސުވާލު އުފެއްދުމާ ކަމުގެ ނަންބަރު 03 ފޯމު ހުށަހަޅަންވެއެވެ.[19] މިހުރިހާ ފޯމުތަކަށް މިޔަހީ ދައުވާއަށް ރައްދުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތައް ނުވަތަ Response Pack އެވެ.

އިލްތިޒާމުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ރައްދުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތައް

އިލްތިޒާމުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާލަތު އިޖުރާއަތުގެ (ޤާނޫނުގެ ފަސްވަނަ ބާބުގެ ދައުވާތައް) ދައުވާއެއްގައި ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ބޭނުންވާނީ ހަމައެކަނި ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުންކަމަށް[20] އެއްގޮތަށްއެއްގައި ބުނެވިދާނެއެވެ.

16- ކޯޑުގެ ހަވާލާ ރޫލް (2)6.13
17- ކޯޑުގެ ހަވާލާ
18- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 101(ހ)
19- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 106(ހ)(2) އަދި 110
20- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 170

އިލްތިމާސްތަކާއި ސްޓްރައިކް އައުޓްކުރުމަށް pre-answer motion/ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ އެންމެ ދިފާޢެކެވެ. އެންމެ ދިފާޢަކަށް ވާނީ އިލްތިމާސްތަކާއި ބާޠިލުގެ މައްސަލަތަކުގައި އިލްތިމާސް ބާޠިލުކުރުމާއި ސްޓްރައިކް އައުޓްކުރުމެވެ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަށް ފުރުސަތު އޮންނާނެއެވެ. މިއީ ދަޢުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ އެންމެ އުސޫލެވެ.

ވީމާ އިލްތިމާސްތަކާއި ބާޠިލުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބާޠިލުވާ ޖިނާއީ ގޮތުގައި ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމަކީ، ދަޢުވާ ފޯމު ހަވާލުކުރާ ދުވަހުން ފެށިގެން ނަންބަރު 28 ދުވަހު، އިލްތިމާސްތައް ސްޓްރައިކް އައުޓްކުރުމަށް ބާޠިލު ފޯމު ނަންބަރު 03 ދުވަސް ފާސްކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމާގެ ނޯޓިސް ފާސްކުރެވޭނެއެވެ. އެންޓްރީގެ ނަމޫނާއެއް ފޯމު ބަލާނެތޯ ފާހަގަކުރެވޭނެއެވެ.

ދަޢުވާ ޝަރީޢަތުގެ މުއްދަތު

މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ހަމަ ގަވާއިދު 2022 ގައި ދަޢުވާ ފޯމު ފައިލުކުރުމަށްފަހު ތަރީޚުގައި ޝަރީޢަތް ފެށުމަށް ލާޒިމުކުރާ މުއްދަތެއް ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. ވީމާ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ނިމުމުގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ފުރިހަމަކުރުމުގެ އުސޫލުތަކެއް އަމަލުކުރާ ގޮތަށް ދަޢުވާ ޝަރީޢަތުގެ މުއްދަތުތައް ގާނޫނީ ގޮތުން ކަނޑައަޅާފައި ނުވާކަމީ ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން އެއްކަމެވެ.

ދަޢުވާ ޝަރީޢަތުގައި ފައިލުކުރުމުގެ ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތު ކަނޑައަޅާފައި ނުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ދަޢުވާ ޝަރީޢަތް ނިމުމުގެ އިޖުރާއާތުތައް އެންމެ ގިނަވެގެން 4 މަސް ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިމުމަށް، ޝަރީޢަތުގެ ބާކީ އިޖުރާއާތުތައް ޝަރީޢަތް 6 މަސް ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިމުމަށް ކަނޑައަޅާފައެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ބަޔާންކުރުމުގައި ވަނީ ކަނޑައަޅާފައެވެ.[21]

ދަޢުވާ ޝަރީޢަތުގައި މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ފައިލުކުރުމުގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ މާނައަކީ ކޯޓުގެ ވިޔަސްތެރިކަން ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެވެ. ނަމަވެސް ތަފާސްހިސާބު ބަލާއިރު ކަނޑައެޅި ކޯޓުތަކަށް ދުވަސްތަކުގައި ހިމެނެއެވެ. ވީމާ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން ކޯޓަށް ގެންދެވޭ އިޖުރާއާތުގެ ތެރޭގައި ހިނގާ ކޯޓުގެ ވަސީލަތްތައް، ފަހުން މައްސަލައިގެ ޢަދުލު ބަލާނީ ނަމަވެސް އެކަމާއި ގުޅޭގޮތުން ބަލާފައިވާ ބުނެވިދާނެ ގުނަކަމެއްގެ/principle of proportionality ގެ އުސޫލު ފުރިހަމަކުރާ ތަންފީޛުކުރަން އެކަށޭނެ އިސްލާމީ ދަޢުވާ ޝަރީޢަތުގެ ކަންކަން ފުރިހަމަ ކުރެވޭނެއެވެ.

[21]- Civil procedure Rules 1998 NO 313(L.17) Part 7 Rule 7.5

އެބަހީ ދަޢުވާ ޝަރީޢަތް ކުރެވޭކަން ނުވަތަ ނޫންކަން ކަނޑައަޅައި ޝަރީޢަތް ނުކުރެވޭނަމަ ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތެއް ފުރިހަމަކުރުމަށް ދަންނަވާނެ.

ދަޢުވާކޮށްފު ޝަރީޢަތް ނުކުރެވުން

ދަޢުވާކޮށްފު ޝަރީޢަތް ކުރުމަށް ބަލާނެ ތިންފަހަރު މަތިން ދިފާޢާއި އުޒުރަކަށް ޤަބޫލުވެއް ދަޢުވާ ޝަރީޢަތް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދަޢުވާކުރާފަރާތަށް އުޒުރު ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް އެކަމަށް ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.[22] މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ދުވަހުން ދެވިދާނެއެވެ. އަދި މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޮނުވާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

އުޒުރެއް ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް ދަންނަވާ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 409(ނ))
1. ދަޢުވާ ކޮށްފުޝަރީޢަތްކުރުމަށް ދިފާޢުވާ އުޒުރަކަށް ބަލާނެ ތިންފަހަރު މަތިން ޤަބޫލުވެއް މަސްއޫލިއްޔަތު ކުރިފަހަރުތައް. އެގޮތުން ...ތާރީޚު..... ތަކާއި ޖިނާއީ ޝަރީޢަތުގެ ޤަބޫލުކުރެވޭ. މިގޮތުގެމަތިން މަސްއޫލިއްޔަތު ކުރުމުން ދަޢުވާ ދުވަ ޝަރީޢަތުގެ ނުވާނީ މިނޯޓިސް ލިބޭ ތާރީޚުން ފެށިގެން 07 ދުވަސްތެރޭގައި އުޒުރު ސާބިތުކޮށްދިނުން ބަޔާނުކުން އުޒުރު ކޯޓަށް އަންގަންވާނެއެވެ.
2. ދެންނެވުނު ގަޑިއިރު ކޯޓަށް އަންގާފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ އުޒުރު ސާބިތުވިކަމަށް ކޯޓަށް އަންގައިފިނަމަ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 409 ވަނަ މާއްދާގައި ވާޖިބުގެމަތިން ދާއިމީ އުޒުރަކަށް ދަޢުވާ ޝަރީޢަތްކުރުމަށް ޤަބޫލުވާނެ.
3. އުޒުރު ސާބިތުވުން އަންގާފައިވާނަމަ އަދިން އުޒުރަކަށް ދަޢުވާ ޝަރީޢަތްކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ކޯޓުން ގެންދާނެ. މިއުޒުރަކަށް ދަޢުވާ ޝަރީޢަތުވިނަމަ އުޒުރު ސާބިތުކުރަން ނުދެވުނުކަމަށް ބަލައި އަމިއްލަ ދޮގުމަތީގައި މަސްއަލަ ހިނގުމުގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރެވޭނެ.

މިނޯޓިސް ލިބުމުން ނޯޓިސްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތުގައި އުޒުރު ސާބިތުކުރެވެންވާނެ. އުޒުރު ސާބިތުނުވާ ނުވަތަ އަމިއްލަ ދޮގުމަތީގައި މަސްއަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ފުރިހަމަކުރަން ޖެހޭ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރެވޭނެ. ނުވަތަ މިނޯޓިސް އަށް ޖަވާބު ދިފާޢުންވާނަމަ އަދި ކޯޓުން އެނގެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާނަމަ އުޒުރު

[22]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 409(ނ)

ސާފުކޮށް ދެވިފައި ނުވާކަމަށް ބަލައި އަމުރު ޝާހިދުގައި މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރަންވާނެވެ.[23]

އެޑުރެސް ސާފުކޮށްދިނުން

މަތީގައި ދެންނެވުނު ނޯޓިސް ފޮނުވުމުން އެޑުރެސް ސާފުކޮށްދިނުމަށް ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބަޔާނަކުން ނުވަތަ ނޯޓިހަކުން ދަޢުވާލިބޭފަރާތް އުޅޭ އެޑުރެސް ކޯޓަށް އެނގިދާނެވެ. ސަބަބަކީ އެކަން ކޯޓަށް އަންގަންޖެހޭ ވަކިގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައިވެސް ބަޔާންވެފައި ނުހުރެވެ. ނޯޓިހަކުން މިކަން އަންގާނަމަ ގަސްދުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނަންބަރު 30 ގައިވާ ނޯޓިހެވެ. މިނޯޓިސްގެ އިބާރާތުގައި ހަމައެކަނި އެޑުރެހާއި ގުޅޭ ނަންބަރު ބަޔާންކުރުމުން ފުދޭނެވެ.

އެޑުރެސް ސާފުކޮށްދިނުމަކީ އެއްޗެހިތަކަށް ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމަށް އަދުން މަސައްކަތެއް ކުރަންވާނެވެ. އެގޮތުން ރައްދުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކޮށް ދަޢުވާ ރައްދު ނުކުރެވުނު ނަމަ އެޑުރެސް ސާފުކޮށްދިނުމުގެ ނޯޓިސް ތަކުރާރު ކުރާކަށް ނުޖެހޭނެވެ. އޭގެފަހުން ޣައިރުހާޟިރުގައި މައްސަލަ ހިނގުމުގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރަންވާނެވެ.

ޣައިރުހާޟިރުގައި މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދިއުމުގެ އިޖުރާއަތު

ދަޢުވާ ރައްދު ނުކުރެވުމުން އަދި ޣައިރުހާޟިރުގައި މައްސަލަ ހިނގުމަށްފަހު ބާކީ ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރަންވާނެވެ. މިގޮތުން ބަޔާން ކުރެވުނު ތާރީޚަށް ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުން މަސައްކަތްކުރިކަން ދަޢުވާ ރައްދު ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ކޯޓުން ގޮވާލުމުގެ ބަޔާން ޣައިރުހާޟިރުގައި ބަލާކަށް ކުރިއަށްގެންދާނެވެ. މިގޮތުން އަދި ކުރިން ކޯޓަށް ހާޟިރުވުމަށް ފޯރުކޮށްފައިވާ ކޯޓަށް ހާޟިރުވުމުގެ އަދި އިއްވާފައި ކުރަންވާނެވެ.[24] މިދެންނެވި ޙާލަތުގައި މިދެންނެވުނު ދަޢުވާ ރައްދުކުރެވޭ ވަގުތު ދަޢުވާ ބަލައިގަތުމާއި ޣައިރުހާޟިރުގައި މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތެވެ.

23- ކުރީގެ ހަވާލާ (ދ)(ކ)

24- ކުރީގެ ހަވާލާ

އިރުޝާދުގެ ނޯޓިސް ފޮނުވުން

ދައުވާ ޚުލާޞާއި ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ދިފާޢުގެ ނޯޓިސް ރައްދުކުރާއިރު ދައުވާއަށް ރައްދުދިނުމަށް ދައުވާ ލިބޭފަރާތަށް ދޭން މުއްދަތާއި، އެމުއްދަތުގައި ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދީފައިނުވާނަމަ އަމަލު ނޯޓިސް ދިނުމަކާއެކު މައްސަލަ ނިންމާދޭނެކަން އަންގައި ފޮނުވާ ނޯޓިސް ނުވަތަ އެންގުމެއް ފޮނުވުން ލާޒިމު ކަންތައްތަކުގައިވެއެވެ.[25]

މިއީ އިންސާފު ޙާޞިލު ކުރުމަށް ހުރި ޖާގައެއް ތަޢާރުފުކުރުމެވެ. އިންސާފު ޙާޞިލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ހުރުމަކީ ދިފާޢުގެ ޙައްޤެވެ. އެޙައްޤު ކަށަވަރުކުރުމަކީ ނޯޓިސް ފޮނުވުމުގެ މަޤްޞަދެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ދެފަރާތް ހާޒިރުވުމުގެ ފުރުޞަތު ހުރުމަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ އަސާސެއްކަމަށް ބެލެވެއެވެ. އެއީ ދައުވާއަށް ރައްދުދިނުމަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ފުރުޞަތު މުއްދަތެއް ދިނުމުގައި، އަދި ދައުވާ ރައްދުކުރުމަށް ދޭ ޙައްޤު ހިމެނޭކަމުގެ ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ އުސޫލެއް ކަމުގައި ބެލެވެއެވެ. ދައުވާއާ ގުޅުން ހުރި ދެފަރާތުގެ ޙައްޤުތަކުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއަށް ރައްދުދިނުމުގެ ޙައްޤު ނުވަތަ ދިފާޢުގެ ޙައްޤު ހިމެނެއެވެ.[26]

މިދަނޑިވަޅު އިސްކޮށް ހުރި ނިޒާމަކީ އެދެވޭ ނިޒާމު ނުވަތަ ޤަޟާއީ adversarial system/ނިޒާމެއްގެ ނިޒާމަކީ ބަހުސްކޮށް ޙައްޤު ޙާޞިލުކުރާ ނިޒާމެކެވެ. އެއީ ދެފަރާތުގެ އިސްލާހީ ފިކުރުތައް ބަޔާންކުރަމުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭ ނިޒާމެކެވެ.

ފަހެ ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ޙައްޤާއި ދިފާޢުގެ ޙައްޤު ހިމާޔަތްކުރުމަށް، ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދުތަކެއް ޙާޞިލުކުރުމަށް ޤާނޫނުގެ 4 ވަނަ 5 ވަނަ މާއްދާތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޤާނޫނުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލުތަކާއި ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން އުސޫލުތަކުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތްކުރުމަށް، ދިފާޢުގެ ކުރިމަތިން ކުރުމަށް ދެފަރާތަށް ދޭ ފުރުޞަތެއް ދިނުމަކީ ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ ޤާނޫނީ އުސޫލެއް، އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ މަޤްޞަދުތަކެއް ހިމެނޭކަން ކަނޑައެޅޭނެ ބައެކެވެ. މިއީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ އިންސާފު ޙާޞިލުކުރުމުގެ ނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޮނުވުމާބެހޭ ގޮތެވެ.

25- ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 101(ނ)

26- ޤާނޫނުގެ މާއްދާ

ދަޢުވާ އަށް ރައްދު ދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން ދޭވޭ ނަޞީހަތް (ގަވާއިދު 101(ހ)) (އިޖުރާއާތު އުސޫލު ބާވަތްތަކާ މަޢުލޫމާތުދެވޭ)
1. ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ދަޢުވާ ލިބުނުތާރީހުން ގުޅިގެން ބައްދަލުކުރައްވާ މައްސަލާތަކުގައި ކުރެއް ހުށަހަޅުއްވާ ވިޔަސް ފުރިހަމަ ނަން ދިރާސާކުރުމުގައި ވަކިނަމަ ދިފާޢުރިމަދުފާޅު ދިރާސާކުރުމުގައި ވިޔަސް ދަޢުވާ ފޯމަށް ޖަވާބުދީ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަ ގުޅޭ ސަރުކާރުމަދުފާޅު ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވުމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާއިރު ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.
2. މިނޯޓިސް ލިބޭ ތާރީހުން ފެށިގެން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދާރީވާނެއެވެ. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ތިރީގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތުންކުރު ގޮތަކަށް އަމަލުކުރަންވާނެއެވެ.
3. ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު އިތުރު ކުރުމަށް ބޭނުންވާނަމަ ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތީ ސުވާލު އުފެއްދުން ބޭނުންވާނަމަ ދަޢުވާއާއި ހަވާލުކުރެވޭ ތާރީހުން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅުއްވަންޖެހޭ ދިފާޢު ނުވަތަ އިޖުރާއާތީ ސުވާލު އުފެއްދުމާ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން 28 ދުވަސް ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިމުއްދަތަށް ވުރެން އިތުރު މުއްދަތު ބޭނުންވާނަމަ، ދެފަރާތުން އެދޭނަމަ އެއްބަސްވެ އިތުރު 28 ދުވަސް އިތުރު ކުރެވިދާނެވެ.[27] މިއެއްބަސްވުން ލިޔުމުން އަންގަންވާނެވެ. އަދި ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު އިތުރު ކުރުމަށް އެއްބަސްވުމަކީ ކޯޓަށް އަންގަންވާނެވެ.
4. އިޖުރާއާތީ ސުވާލު އުފެއްދުމާބެހޭ ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ނަންބަރު 03 ފޯމެވެ.
5. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދޭނީ މުދަލުދަޢުވާއަށް ކުރުގައިވާނަމަ އެއްބަސްވެގެން ފޯމު ނަންބަރު 04 ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވުމުގެ ތާރީހުން ހުށަހެޅުމަށްފަހު 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[28]
6. ދަޢުވާގެ ބައެއްކަން އެއްބަސްވާނަމަ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވުމުގެ ތާރީހުން ހުށަހެޅުމަށްފަހު ދަޢުވާގެ ބައެއްކަން އެއްބަސްވާ ފޯމު ނަންބަރު 06 އާއި، އިންކާރުކުރާ ބައެއް ދިފާޢު ހުށަހަޅާފޯމު ނަންބަރު 07 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[29]
7. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދޭނީ އިންކާރު ކޮށްގެންނަމަ، ނުވަތަ ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރަންބޭނުންވާނަމަ، ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފޯމު ނަންބަރު 07 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ދަޢުވާގެ ތެރޭގައި ރައްދުދަޢުވާއެއް ކުރާނަމަ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފޯމާއެކު

27- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދު 142(ހ) އަދި 143(ހ)

28- ކުރީގެ ހަވާލާ 104(ހ)(ނ)

29- ކުރީގެ ހަވާލާ 104(ހ)(ނ) އަދި 105

ނަންބަރު 10 ގޮތު ހުށަހަޅަންވާނެ.[30] ނުވަތަ އިތުރު ދަޢުވާއެއް ހުށަހަޅާނަމަ ނަންބަރު 13 ގޮތު ހުށަހަޅަންވާނެ.[31] ހުށަހަޅާ ރައްދު ދަޢުވާއަކީ ނުވަތަ އިތުރު ދަޢުވާއަކީ ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދަޢުވާއަކަށް ނުވާނަމަ ދަޢުވާލިބޭ ހަސްމަކު އިތުރު ކޮން ދިފާޢަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެ.[32] ހަސްމަކު އިތުރު ކޮން ދިފާޢަކަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 12 ގޮތުވެ.

8. ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުން ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު އެދިފައިވާ ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ހެކިހުށަހަޅަންވާނެ.[33]

9. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށްވާނަމަ އިތުރު ނޯޓިހެއް ދިނުމަކާނުލައި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތާ ދެކޮޅަށް ރަޖިސްޓްރާރުގައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[34]

10. މިނޯޓިހާއެކު އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ފޮނުވިދާނެވެ.

- ދަޢުވާފުރާއި ދަޢުވާ ފުރާއްކަމުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ އެންމެހައި ލިޔުންތައް. (ޖަދުވަލު ސަފްހާ 49)
- ނަންބަރު 03، 04، 06، 07، 10 12، އަދި 13 ގޮތު.

އިންޓަރޕްލީޑަރ ބާވަތުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅުމަށް މައްސަލައިގެ ދަޢުވާކުރާއިރު ފޯމުވެރިޔާ ނޯޓިހުގައި ހިމެނެންވާނީ 101 ގެ (ނ) ގެ 01 ނަންބަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެންގުން އެކަށައަޅައެވެ.[35] ސަބަބަކީ 02 ވަނަ ނަންބަރު ގައި ބަޔާންކުރާ އާންމު އުސޫލު އެހެރަތުގައި ނުހިމެނޭތީން ފޯމުގެ 173 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އިން އެގޮތް ޢަމަލުވެ. އިންޓަރޕްލީޑަރ ބާވަތުގެ މައްސަލައަކުގައި ދަޢުވާ އަށް ޖަވާބު ދިނުމާގުޅޭ ގޮތުން ދޫވާ ނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރަންވާނެވެ.

ދަޢުވާ އަށް ރައްދު ދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން ދޫވާ ނޯޓިސް (ފޯމު 170) (އިންޓަރޕްލީޑަރ ބާވަތުގެ މައްސަލަތައް)
1. ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތާއި ދެމެދުން ބާރަންޓީކުރެވިފައިވާ މައްޗުވާތަކުގައި ކުރާ ހިމެނުންކަމުގައި ޝަރީޢަ ހުށަހަޅަ ނަން ދަފާތަކުގައި ވަކިކޮށް ދޫކޮށްފައިވާކަމުގައި ޝަރީޢަ ދަޢުވާ ކޯޓަށް ޖަވާބު

[30]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 105(ހ)(ނ) އަދި 154(ހ)
[31]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 156(ހ)
[32]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 155(ހ)
[33]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 201(ހ)
[34]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 101(ނ)(2) އަދި 115
[35]- ފޯމުގައި ބަޔާންކުރާ އާންމު އުސޫލުތަކުން ކިބައިވާނީ ހާލަތު އުސޫލުތަކާއި ބައްޓަންކުރާ އުސޫލުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށެވެ. އާންމު އުސޫލާއި ހާއްސަ އުސޫލުގެ ފަރަގު ވިސްނައިދޭ ކަމެއް ކުއްލިކަމުގައި ނުވާތީ ކުރުކޮށް ދޭހަކޮށްދެވެ.

ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އަދި އުމުރާ ދޭތެ ސަބަބަކާހުރެ ދައުވާއާ ހަވާލުކުރުމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާއިރު ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

2. އިންޒާރުދީފައި ނަމޫނާ ބާބުގެ މަސްއަލަތަކުގައި ދައުވާ ކުރުމުގެ ހަރަކާތް އިޖުރާއަތުގެ ދަރުން ކުރިއަށް ގެންދަނީ ދައުވާކުރެވޭނެއެވެ. ވީމާ ނޯޓިސް ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއާ ހަވާލުކުރުމުގެ ލިޔުން ނަންބަރު 28 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެ. އަދި އިންޒާރުގެ ބާޠިލްކުރުމުގެ ސަބަބު އުފެދިފައިވާ މުއްދަތުގައި އެކަމާގުޅޭ ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

3. މިފޯމަކީ އަމަލުކުރާނަމަ ނުވާނަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމްތަކުގައި ދެކޮޅު ދައުވާއަށް ސާފުކޮށްދޭ އަޑުއެހުން ބާއްވައި ބާއްވައިގެން ނިމިފައިވެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި މުއްދަތު ހަމަވުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނަންބަރު 11 ގައިވާ ފޯމުންނެވެ.

4. ދައުވާއާ ހަވާލު ވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުމުން ދައުސަރު ކުރިއަށްގެންދާ ގޮތުގެ އިދާރީ ޝަރުޢީ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އަޑުއެހުން ބާއްވައިގަތުމުގެ ކުރިން ދައުސަރު ކުރިއަށްގެންދާ ގޮތުގެ އިދާރީ އަޑުއެހުމެއް ކޯޓުން ނިންމާނެއެވެ.

ނޯޓިސް/އިންޒާރު ދިނުމާއި ޖޫރިމަނާކުރުން

މަތީގައި ދެންނެވުނު ނޯޓިސް ދިނުމާއި ޖޫރިމަނާ ތަރުތީބުވާގޮތުން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ދައުވާއާ ހަވާލުކުރުމުގެ ލިޔުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ ޖޫން 02 ގައި ހިމަނާފައިވާއިރު ސަމާލުކަމަށް މިހެން ލިޔު ފޯމުގެ މަތީގައި ހިމަނާފައިވާ ބާބުގައި ލިޔެފައިވާ އިބާރާތުގައި "14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަން އަންގާ ލިޔުމާއި، ދެނެސަބު ފޯމު ހުށަހެޅުމާއި ހުރަސްއަޅައިދިނުމަށް އަމިއްލަ ސިޓީގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ." މިފަދަ އިބާރާތް ބަޔާންކޮށްފައި ހުރުމުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 101 ގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ ނޯޓިސް ފޮނުވާގޮތުގައި މާނަކުރެވޭގޮތްތަކެއް ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ދައުވާއާ ހަވާލުކުރަން އަންގާ ލިޔުމުގެ ތެރެއިން ނަންބަރު 02 ގައި ބަޔާންކުރާ ފޯމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 106 ވަނަ މާއްދާއާ ދޭތެ ފުދެވެ. އެގޮތުގައި 101 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދޫކުރާ ނޯޓިސަށް އެއްވެސް އިސްލާހެއް ދީފައި ނެތެވެ.

ދައުވާއާ ހަވާލުކުރަންއަންގާ ލިޔުން ނަންބަރު 28 ފޯމަކީ ޤާނޫނުގެ 170 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ 15 ވަނަ ބާބުގެ ބަޔާނެއް އޯޑަރ ހަދާ ފޯމެކެވެ. މިދެފޯމުގައިވެސް 101 ގެ (ހ) ގައި ބަޔާން ކުރާ ނޯޓިސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ އަސްލު އިސްލާހުކަމެއް ހިމާޔަތް ހުށަހަޅާ ސިޓީގައިވެސް އެއްވެސް ވާހަކައެއް ނެތެވެ

އަނެއްބާރާއި ގުޅިގެންދާގޮތަށް ވަކިވަކިން ކިޔައިދިނަމަ އެއީގެ ފުރިހަމަ މާނަ ކުރަން ދަތިވާގޮތަކަށެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު ކިޔަންވާނީ އެއްބައެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

ޤާނޫނުގެ ނަޒަރުން ބިނާވެގެން ބަލާއިރު ކޮމަން ލޯ ޖުރިސްޑިކްޝަންތަކުން މަދަނީ ދައުވާ adversarial system/ތަނާޒުރީގެ ނިޒާމު ނުވަތަ ފަރިޔާދު އިދިރާޒީ ދައުވާ އަދަހުނުކަރުވަތު ނިޒާމެއްގެ ސިފަތައް ދެކެ ގަބޫލުކުރެވެ. ވީމާ އިދިރާޒީ ނިޒާމަކީ މައްސަލައިގައި، އިދިރާޒުވާނަ ބާރުތަކުގެ ދައުވާ މައްސަލަތަކުގެ ފުރާނަ ހިފާފައިވާ ގޮތުގެ ބޭނުން ފިޔަވަޅު ނަގާ ނިޒާމެކެވެ.

ދައުވާލީ ރައްދުކުރެވޭ އުސޫލު ލިޔުމުގެ ބޭނުން

ދައުވާލީ ރައްދުކުރުމުގެ އުސޫލު ރައްދުކުރުމުގެ ގޮތުގައި ހަދަވެސް ކަނޑައަޅާފައި ލިޔުމެއް ބޭނުންކޮށްގެން ދައުވާގެ ފިޔަވަޅު އަޅާށެވެ. ސަބަބަކީ މަދަނީ ދައުވާއަކީ ކުރިއަށް އޮތް ހަލުވި ގޮތެއްގައި ދައުވާލީ ދައުވާއަކީ ޙައްޤު ރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު ލިބިދޭ އުސޫލުތަކުގެ ބޭނުން ހިފިދާނެ ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަންކަމެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު 2022 ގައި މިފަދަ ލިޔުމެއްގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަނެވެ.

ކޯޓުގެ ނަމުގައި ލިޔުން އޮފީސަކުން ލިޔުމުގެ އެންގުމެވެ. މިކަމުގައި ދެފަރާތް އެއްވެސް ކުރުކަން ކަމުގައި ދަތިވެއެވެ. އެއީ އެކަން: - ދައުވާ ރައްދުކުރާގޮތް ކަމުގެ ނޯޓިސް ފޮނުވާފައިވަނީ ހަމައެކަނި ލިޔުމެވެ. ދެއްކުމަށް ފަރާތުން ދައުވާ ރައްދުކުރާ ކަމުގެ ސަބްމިޝަންގެ ނަމުގައި ތިރީގައި މިބާބުގައި ނަމޫނާއަކަށް ބަދަލުކުރެވިފައި ވާނެއެވެ. ތަފްސީލު އެކުލަވާލި ލިޔުމެއް ރައްދުކުރާނެއެވެ.

ތިރީގައި މިބާބުގައި ވަކި ބަދަލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދީފައިވަނީ އެވެ.

ޓޭބަލް ބަޔާން	
ލިޓިގޭޝަން ރައްދުކުރުމުގެ ބާރު	

ދައުވާ ރައްދުކުރާ ދައުވާއަށް ރައްދުކުރުން ބަޔާންވާ ލިޔުމެއް ލިޔުމާއި އެކު ދައުވާގެ ލިޔުން ރައްދުކުރާ ފަރާތުގެ ލިޔުން/ސަބްމިޝަން

(މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 101(ނ) 408 އިން 415 އަށް)

ރައްދުކުރާ ލިޔުންތައް:- (ގުޅޭގޮތުން ބަލާނީ)		ދައުވާ ރައްދު ދައުވާގެ ޖަވާބުދީނުމުގެ ބޭނުންވާ ލިޓިގޭޝަން • ދައުވާގެ ރައްދުދިނުމުގެ ބޭނުންވާ މުއްދަތުގެ ޢާއްމުކޮށް ދުވަސް ނަންބަރު 04 ގައި، ދައުވާގެ ބަޔަކު ޢާއްމުކޮށް ދުވަސް ނަންބަރު 06 ގައި، ދައުވާގެ

ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފޯމު ނަންބަރު 07 އާއި، ރައްދުދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު ނަންބަރު 10 އާއި، އިތުރުދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު 13 އާއި، ދަޢުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަން އަންގާލިޔުން ނަންބަރު 02 ފޯމު.

- މައްސަލައިގެ ދަޢުވާފޯމާއި، ދަޢުވާފޯމާއެކު ހުށަހަޅާފައިވާ އެންމެހައި ލިޔުންތަކުގެ ކޮޕީ

☐ އެނޫން އެހެނިހެން ލިޔެކިޔުން

އެލިޔުމެއް ބަޔާންކުރޭ

ރައްދުކުރަންޖެހޭ ފަރާތް:-

(ނަން، އައިޑީ ނަންބަރު، އެޑްރެސް، ހައިސިއްޔަތަކުން ނަމަ އެހައިސިއްޔަތު)

ރައްދުކުރުވުން ގޮތް:-

(ޓިކްޖަހައި ފާހަގަކުރާ)

☐ އަތުން އަތަށް؛

☐ ޕޯސްޓް ނުވަތަ ކޫރިއަރގެ ޒަރިއްޔާ ފޮނުވިކަން؛

ޕޯސްޓް ކުރި ތާރީޚާއި ގަޑި އަދި ޒިންމާވާ ނަ

☐ ފެކްސް ނުވަތަ އީމެއިލް ނުވަތަ އެނޫންވެސް މުއާސަލާތު ކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ އެހެން އިލެކްޓްރޯނިކް ވަސީލަތަކުން؛

ފެކްސް މެޝިނުރިޕޯޓްނަމަ ފެކްސްނަންބަރު، އީމެއިލްމެޝިނުރިޕޯޓްނަމަ އީމެއިލް އެޑްރެސް އެނޫން ވަސީލަތެއްނަމަ އެޑްރެސް ބަޔާންކުރުން

☐ ކޮޕީ ހަވާލުކުރުން ކަނޑައަޅާ އެހެން ގޮތަކަށް ނުވަތަ އެހެން ވަސީލަތަކުން؛

އަމިއްލަ ހަވާލުކުރިގޮތް ބަޔާންކުރޭ

ދަޢުވާފޯމާއި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތައް ފިޔަވާ އެހެނިހެން ލިޔުން ރައްދުކުރާނަމަ ލިޔުން ބަލައިގަތް ހައިސިއްޔަތު:-

(ޓިކްޖަހައި ފާހަގަކުރާ)

☐ ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތް؛

☐ ދަޢުވާ ލިބޭ ފަރާތް؛

☐ ޝާހިދު ވަކީލު؛

☐ ޝާހިދު ވަކީލުންނާ ހަވާލުން ތަމްސީލުކުރުމަށް އައްޔަނުކޮށްފައިވާ ފަރާތް؛

އެފަރާތެއް ބަޔާންކުރޭ

ޝަކުވާ ފޯމު ފިޔަވާ އެހެން ލިޔުން ރައްދުކުރެވުނު އުސޫލު:- (ފޮށީގައި ފާހަގަޖަހާ)

- [ ] ގާނޫނީ ވަކީލު އޮފީސް ހުންނަ އެޑްރެހަށް؛
- [ ] ޚަސްމު އާންމު ގޮތެއްގައި ދިރިއުޅޭ އެޑްރެސް؛
- [ ] ޚަސްމު އާންމުގޮތެއްގައި ވިޔަފާރި ހިންގާ އެޑްރެސް؛
- [ ] އެހެން ތަނަކަށް؛

އެތަނެއް ބަޔާންކުރޭ

ލިޔުންތަކާއި ހަވާލުވި ފަރާތުގެ	
ފުރިހަމަ ނަން:- (ލިޔުމާއި ހަވާލުވި ފަރާތުގެ)	ސޮއި:-
މަޤާމު/ހައިސިއްޔަތު:-	

ލިޔުން ހަވާލުކުރި މުވައްޒަފު (އަތުން އަތަށް ރައްދުކުރާނަމަ މިބައި ފުރަންޖެހޭނީ)	
މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެންމެހައި މައުލޫމާތަކީ ތެދު ކަމަށް ކަށަވަރުކޮށްދެމު.	
ފުރިހަމަ ނަން:- (ލިޔުން ރައްދުކުރި ފަރާތުގެ)	ސޮއި:-
މަޤާމު:-	

އެހެނިހެން ޖިނާއީ ޙައްދުދުކުރުން

އަންނަނިވި ހާލަތްތައް ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ޖިނާއީ ޙައްދުދުކުރުމުގެ އާންމު އުސޫލުތަކާ ގޮތަށް ކޯޓުން އެޖިނާއީ ޙައްދުދުކުރުމެވެ.[36]

- އެހެން ޤާނޫނެއްގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ؛
- އެހެނަސްވެއްގެ ފަރާތުން ކޯޓަށް އެޖިނާއީ ޙައްދުދުކުރާ ހަސްވަރަކާ އޭނާ އަމިއްލައަށް އެޖިނާއީ ޙައްދު ކުރަން ބޭނުންކުރަން ބުނި ކޯޓަށް އެނގުމުން؛ ނުވަތަ
- ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާނަމަ؛

ކޯޓުން ޙައްދުދުކުރާ ޖިނާއީ ޙައްދުދުކުރާނީ ގޮތުގެ ނިންމާނީ ކޯޓުންނެވެ. ހަސްވަރަކީ ތަރުތީބު ކޮށްފައިވާ ޖިނާއީ ކޯޓުގެ ދުވަހެއްކޮށް ޙައްދުދުކުރާނަމަ ކޮންމެ ހަސްވަރަކުން ކޮފީއެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ކޯޓުން ފަޔަޅުވަކަށް ޖިނާއީ ޙައްދުދުކުރުން އަމުރުކޮށްފައިވާނަމަ ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނެއްގައި ފައިސާ ދަދަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ އެޖިނާއީ ޙައްދުދުކުރުމުގައި އަމަލުކުރާނީ އެގޮތަކަށެވެ. ކޯޓު އަމުރަކުން ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނަކުން ލާޒިމްކޮށްފައިވާނަމަ ދައުލަތް ފުރު ފިޔަވާ އެހެން ޖިނާޔަތް ޙައްދުދުކުރަންވާނީ އަދިން އަޅައެވެ. އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ކޯޓުން ދިނުމަކީ ކުރާ ކޯޓުގެ ވަސީލަތެއް މުދަލުގެ ޖިނާއީ ޙައްދު ކުރުވާތަނެއެވެ.[37]

ޖިނާޔަތް ކޯޓު ހުކުމަކަށް ފިޔަވުން

ދައުލަތް ފުރު ފިޔަވާ އެހެނިހެން ޖިނާޔަތް ކޯޓުގެ ދުވަހެއްކޮށް އަދާކުރާ ޙައްދުދުކުރުމަށް ކޮންމެ ހަސްވަރަކުން ކޯޓު ހުކުމަކަށް ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ކޯޓުގެ ބަލާހާއަކަށް -/1ރ (އެކެއް) ރުފިޔާގެ ރޯޓުން ފައިސާ ނަގުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[38]

ދައުލަތުގެ ހުނަހާ ޖިނާޔަތް ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ފިޔަވުން ނަމޫނާކަމަށް މަސައްކަތް ކަމަށް ބަލައި ފަރާތްތަކުން ދޭނެއެވެ. މިއީ އެންމެ ރަގަޅު އިންތިޒާމެއް ނުވަތަ މަސައްކަތެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑު ނުދެކެމެވެ. މިގޮތުން މަސައްކަތްކުރަމަ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 411 ގެ (ނ) އަށް އަރިމަތީ ސުރުޚީގައި އޮތް އިބާރާތަކުގެ ބެލުމުން ދައުލަތާ ފުރު ފިޔަވާ

36- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 411(ހ)

37- ކޯޓުގެ ހަވާލާ (ނ)(ނ)(ރ)

38- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ފޯމާއިދު 2022 ގެ އެޕެންޑިކްސް ހަސްވަރުން ހުނަހާ ޖިނާއީ ފުރިހަމަ ކުރުން ޖެހޭން

ޚަސްމު ތައްޔާރު ކޮށްދެއިފާ ފިޔަވަޅެއް ކޯޓު ގުޅުވިއްޔާކޮށް ރައްދު ކުރާނަމަ މައްސަލައިގެ ހިމޭނޭ ކޮންމެ ޚަސްމަކަށް ކޮޕީއެއް ހުށަހަޅަންވާނެ ކަމަށް ސަރީހަ ނައްސެއްގައި ބަޔާން ކުރުމުގެ ބޭނުން ނިމިގެން ދާނެވެ.

މިސާލަކަށް:- ދައުލާ ޚިލާފުއެޅިގައި 300 ރ ކަރުދާސް ހުށަހަޅާފައި ހުންނަ ހާލަތުގައި އެކަރުދާސްތަކުގެ ކޮޕީ ހުށަހަޅާފައި ނޫނަމަ ކޯޓުން އެކަރުދާސްތައް ރައްދު ކުރުމަށް ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭނެވެ. މިގޮތަށް ފުރިހަމަ ކުރުމުން އެއް ޚަސްމަކަށް މަނާ ކޮށްދިވި ކޯޓުން ގެންގެންތަދުދު އެއްރަހަސަކުން ޚަސްމުންގެ ދުވަހު ކޯޓުގެ ވަސީލަތާއި ވަގުތު ބަހާލުމުގެ އުސޫލު ނުވަތަ ފުރުޞަތުދިނުމުގެ މަޞްލަހަތާއި ޚިލާފުވާނެވެ. 411 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އިން ފާސްކުރަނީ އެމާނައަށްގައި ދުނިޔަވީ ހަމަޖެހުން ހަމައެކަނި ކަމަށް ނުދެކެވެ.

ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރާ ގޮތްތައް

ދަޢުވާ ޤާޟީ ޝަރީޢަތާ އުސޫލުން ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރުމުގައި އަދި އަމަލް ނުވަތަ ޚިލާފު ނުވަތަ ތަރުތީބުގެ ޙުކުމަށް ގެންދިޔުމަށް ނުވަތަ ފޮނުވުން ނުވަތަ އިތުރުން ނުވަތަ މީހުންނަށް މުއާމަލާތުކުރާ ބައިންނާ ދޭހަ ދިނުމަށް ހުއްދަ ވަޞިއްޔަތުން ނުވަތަ ކުރިން ލިޔުއްވުން ރައްދުކުރުމުގެ އަމުރާ ދޭހަ ގޮތުގެ މަތިންނެވެ.[39]

އަމުރެއް އަމަލް ރައްދުކުރުން

ކުރިން ދޭހަ ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅައިދީފައިވާނަމަ ދަޢުވާ ޤާޟީ ޝަރީޢަތާ ދޭހަ ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރަންވާނީ އެކަމެއް ދިމާވާ ހާލަތުގައި ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރާނެ ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރުމާ އެކަމަށް ފަހުން ތަރުތީބުވެގެންނެވެ.[40] މިއީ ލިޔެކިޔުން ރައްދު ކުރުމުގެ އަސްލު އުސޫލެވެ.

ލިޔެކިޔުން އެކަމަށް ތަރުތީބުވެގެން ރައްދުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ދޭހަ ގޮތަކަށް ލިޔުން ރައްދުކުރުމުގެ އާދަ އަހަރުތަކުން މިވަނީ ބަދަލުވެގެންވެއެވެ. އެހެނިހެން އާއި، ވަޞިއްޔަތް އާއި މުޢާމަލާތު ދޭހަ ވަސީލަތްތަކުގެ ދެފުށްގެ ލިޔެކިޔުން ރައްދު ކުރުމަށް ބާރުން ކުރާ ވަސީލަތްތަކެވެ. މިގޮތަށް ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރުމަށް ޤާނޫނު ހުށަހަ އަދާކުރެވޭނެއެވެ.

އެކަށީގެން ފޮނުވައިދޭން ރައްދުކުރުން

ދައުވާ ޤާޟީ މައްސަލައިގައި ދޭހަ ލިޔުންތައް ރައްދުކުރުމާ އެކަށީގެން ކޯޓުން ހުށަހަޅުއްވާ ކަނޑައަޅަން ނުކުރެވޭނެއެވެ. ދޭހަ ޤާނޫނުގައި ދޭހަ ގޮތަކަށް ބައިންކަންފައިނުވާނަމަ މިއެކަށީގެން ހުށަހެޅޭ ޤާނޫނީ ވަސީލަތް ތަރުތީބު ހުށަހެޅު އެކަށީގެން ނުވަތަ ވަސީލަތް އަމަލުން ކަންފައި ނުވާނަމަ ދެހުށަހަޅާ އާދަމު ގުޅޭގައި ދިނުމުގެ އެކަށީގެން ވާންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ދޭހަ އާދަމުތަކެއްގައި ނަމަ ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރުމަށް ދޭހަ އެކަށީގެން ދިނުމާނެވެ.[41]

މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރާ އެކަށީގެން ރަސްމީ އެކަށީގެންތަކެއް ވެސް ތަފުސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ. އެހެނިހެން ފޮނުވާއި، އީމެއިލް ވަޞިއްޔަތް ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރުމުގެ ބާރުން ކުރެވިދާނެ ކަމަށް ދޭހަން

[39]- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 415 (ހ)(ނ)(ސ)(ރ)
[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ 408(ބ)
[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ 408(ހ)(ނ)(ސ)

ޢަމަލުން ދަޢުވާ ހުށަހަޅާއިރު ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރުމަށް ނުވަތަ ދަޢުވާ އާއި ހަވާލުވާ ފަރާތަށް ލިޔުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެޑްރެހަކަށް ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރުމަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރުމަށް ވަކިއެޑްރެހެއް ދީފައިނުވާނަމަ ނުވަތަ އެޑްރެހެއް ނެތްނަމަ ދާއިމީ އެޑްރެހަށް ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރެވިދާނެއެވެ. ފަރުދަކަށް ލިޔުން ހަވާލުކުރާނަމަ އެފަރުދެއްގެ ދާއިމީ ނުވަތަ އެފަރުދު ދިރިއުޅޭ އެޑްރެހަކަށް ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރެވިދާނެއެވެ.

އެޑްރެސް ބަދަލުވުމުން އެންގުން

ޚަސްމުން ކޯޓަށް ދީފައިވާ ލިޔުން ހަވާލުކުރުމުގެ އެޑްރެސް ބަދަލުވެއްޖެނަމަ ވީހާވެސް އަވަހަކަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[42] މިގޮތުން އަންގާފައި ނުވާނަމަ ޢަމަލު ކުރަންޖެހޭނީ ކުރިން ދީފައިވާ އެޑްރެހަށެވެ.

ކުޑަކުދިންނާއި ރައްކާތެރިކަން ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކަށް ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރުން

ކުޑަކުއްޖަކަށް ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަން ލިބިފައިވާ މީހަކަށް ލިޔުން ހަވާލުކުރާނަމަ އޭނާގެ ބަލަހައްޓާ ފަރާތަކަށް އެލިޔުން ހަވާލުކުރެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ރައްކާތެރިކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފަރާތް ފަދަ އެހެން ފަރާތަކަށް ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރާނަމަ ކޯޓުއަމުރަކުން އެކަށައަޅުއްވިދާނެއެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުއްވުމަށް އެދޭނީ ދަޢުވާގެ ޚަސްމުންނެވެ. ޚަސްމުން ނޯޓިސް ދިނުމުގެ މަރުޙަލާގައި އެފަދަ އަމުރެއް ނެރުއްވުމަށް ދަޢުވާ ކުރު ޚަސްމުން ކޯޓުގައި އެދިވިދާނެއެވެ.[43]

ޕޯސްޓު މެދުވެރިކޮށް ފޮނުވުން

ޕޯސްޓުމެދުވެރިކޮށް ނުވަތަ ކޫރިއަރ ސާވިސްއިން އެޑްރެހަށް ލިޔުންތައް ފޮނުވައިގެން ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރުމަށް ނިންމާނަމަ މިގޮތަށްލިޔުންތައް ފޮނުވިދާނެއެވެ. މިއީ ލިޔުންތައް ހަވާލުކުރެވިދާނެ ވަސީލަތެއްގެ ތެރެއިން ޤާނޫނުގައި މުޚުތަޞަރުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެއްވަސީލަތެވެ.[44] ވީމާ ޕޯސްޓު ނުވަތަ ކޫރިއަރ ސަރވިސް ލިޔުންތައް އެޑްރެހަށް ފޮނުވުމަށް ބޭނުންކުރާ މިނުން އެއްސި ވަސީލަތްތަކުގެ ބޭނުން ހިފޭނެކަމަށް ދެކެވެއެވެ.

ރަޖިސްޓަރީ ޕޯސްޓު މެދުވެރިކޮށް ތަކެތި ފޮނުވުމާއި، ކޫރިއަރ ގެ ޚިދުމަތަކީ އެކަމަށް ހަރަދުތައް ކުރަންޖެހޭ ގޮތްތަކެއް ލިބޭ ޚިދުމަތަކަށް ވުރެ ޕޯސްޓު މެދުވެރިކޮށް ނުވަތަ ކޫރިއަރ ސާވިސް މެދުވެރިކޮށް އެޑްރެހަށް ފޮނުވައިގެން ލިޔުން

---

[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ 412

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 413

[44]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 415(ނ) ބައްލަވާ

ރައްދުކުރުމުގައި ކޯޓުން އަމުރުކުރާނަމަ އެޕީލް ޢަމަލުކޮށްދިނުމަށް އެދުން ހުށަހަޅާ އުސޫލުން ހިނގާނެގޮތް

ދައްކަންވާނެއެވެ.

<u>އިލެކްޓްރޯނިކް ވަސީލަތެއް މެދުވެރިކޮށް ފޮނުވުން</u>

ފެކްސް ނުވަތަ އީމެއިލް ނުވަތަ އެނޫންވެސް މުއާސަލާތުކުރުމުގެ ބޭނުންކުރާ ވަސީލަތެއް މެދުވެރިކޮށް ލިޔުއްވުން

ރައްދު ކުރެވިދާނެއެވެ.[45] ލިޔުން ރައްދުކުރެވޭނީ އަންގާ ލިޔުމުގެ ކޮޕީ ހާސިލުނުވަނީ ރައްދު ނުކުރާނަމަ ލިޔުން

ނުފޮނުވާކަމަށް ބަޔާން ނުވަތަ ނުލިބޭކަމަށް އިންކާރު ކޮށް އަކަން ސާބިތުކުރުމަށް ފުރުޞަތުވެއެވެ. ވީމާ ފޮނުވުންކަން

ކަށަވަރު ނުކުރެވޭ ގޮތަށް އިލެކްޓްރޯނިކް ވަސީލަތެއް މެދުވެރިކޮށް ލިޔުއްވުން ފޮނުވައިގެން ނުވާނެއެވެ.

އިލެކްޓްރޯނިކް ފައިލިންގ ވަސީލަތް ޤާއިމުކުރާއިރު އެހެނިހެން ބޭނުންކުރުމުގެ ބާބެއް ރަޖިސްޓަރީކުރަންޖެހޭ ގޮތަށް

ކަނޑައެޅޭ ހެނދުނުތަކަށް އެހެނިހެން ވެސް ފޮނުވޭ ޤާނޫނީގޮތުގެ ތަޖުރިބާ ކަމަށްފައިވާ މިސާލަބަހަށް ޖެހެއެވެ. މިފަދަ ވަސީލަތެއް ކޮޕީން

ހުށަހަޅަން ފޮނުވަންޖެހޭ ލިޔުންތަކާއި ފޮނުވުމަށް ފޮނުވުމާއި، އަމުރުފޮނުވުމާއި، ނޯޓިސް ފޮނުވުން ބޭނުން ކުރެވޭނެ

ނިޒާމެއްކަން އެނގެވެ.[46]

<u>ފެކްސް ނުވަތަ ފެކްސިމިލީ/facsimile</u>

ފެކްސް މެދުވެރިކޮށް ލިޔުއްވުން ރައްދުކުރުމުގައި އެދޭނަމަ ފެކްސް ނަންބަރު ކޮޕީން ދޭންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ދޭވާ ފެކްސް

ނަންބަރަކީ ފޯނުގެ ވަކިވަކި އެއްޗެއް ކޮންފިއުޓަރަށް އެޕާނެހީ ވަކިވެގެ އަޕީލުގެ ފެކްސް ނަންބަރަށް ވާންވާނެއެވެ.

ފޯނުގެ ވަކިވަކި އެއްޗެއްކޮންފިއުޓަރަށް އެހެންވެސް އާއްމު ގޮތެއްގައި އުޅޭ އެޖެހުގައި ހުށަހަ ފެކްސް ނަންބަރަކަށް

ވާންވާނެއެވެ.[47]

ވަކިވަކި ހަމަޖެއްސުމުގައި ނުވާ މަހުސަލަތުކާގައި ފެކްސް މެދުވެރިކޮށް ލިޔުން ރައްދުކުރުމުގައި އެއްބަސްވުމުގައި އޮންނަ

ޝަރުތު ކަމެއްވެ. ފޯނުގެ ވަކިވަކި އެއްޗެއްގެ ބައިވެރިންގެ އެޖެހުގައި ޝަރުޠު ދިނުމަތަރަން ފެކްސް

ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅެވެ. އެކަމަ ހަމަހަމަ މަހުސަލާތުގައި ކުރޫ ކަރުދާސްތަކުގައި ހުށަހަޅާ ނުވަތަ ފޮނުވުމުގައި އަމަލުކުރާ

ހުށަހަޅެވެ. ވީމާ ވަކިވަކި އެއްޗެއް ފަރާތަށް މަހުސަލާތުގައި ފެކްސް މެދުވެރިކޮށް ލިޔުން ފޮނުވުމުގައި ދަތިކަމެއް

---

[45]- ކުރީގެ ހަވާލާ 415(ނ)
[46]- ކުރީގެ ހަވާލާ 407(ނ)(ނ)
[47]- ކުރީގެ ހަވާލާ 408(ނ) އިން އިނގިރޭސިން ކުރެވި.

ކައިރީގައި ނަންބަރު ފުލުސް އެމީހުންގެ ގޮތުމަކުން ބޭނުންނުވާ ލިބިގަންނަން ލިޔުން މުދުވެރިކޮށް ފުލުސް ހުންނާނެއެވެ. ފުލުސް މުދުވެރިކޮށް ލިޔުއްވުން ބަލައި ނުގަންނަކަމަށް ބާރުނުކުރެވިދާނެއެވެ.

އީމެއިލާއި، އުނޑުން ވަސީލަތް

އީމެއިލް އަދި މެސެޖް އެހެން ވަސީލަތްތައް މުދުވެރިކޮށް ލިޔުއްވުން ރައްދުކުރަން އުފާރަވާ އީމެއިލް ސަރވަރ އެހެން ވަސީލަތްތައް ގެ ގައިދުވާލި ބާރުންކަރަން ކޯޓަށް އަންގަންވާނެއެވެ. ޤާނޫނީ ވަކިވަކި އައްޔަންކުރައި ސަރވަރު ހަސްމުގެ އަދިއްލައަށް އިމެއިލް ސަރވަރު ހަސްމު އަދިލާއިލަތް ބޭނުންކުރާ ވަސީލަތްތަކުން އަވަސީލަތް ވަންވާނެއެވެ. ޤާނޫނީ ވަކިވަކި އައްޔަން ކޮށްފައިވާނަމަ އެއިމެއިލް އަދި ޤާނޫނީ ވަކިވަކީގެ ރޭވުމުގެ އީމެއިލް ސަރވަރު ޤާނޫނީ ވަކިވަ ރޭވުމުގައި ބޭނުން ކުރާ ވަސީލަތްތަކަށް ވަންވާނެއެވެ.[48]

ކަންފުށިތަކަށް ލިޔުއްވުން ރައްދުކުރުން

ކަންފުށިތަކަށް ލިޔުއްވުން ރައްދުކުރުމުގައި އަމަލުކުރާނީ ވަކި ހާއްސަ އުސޫލެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފަ ނުވެއެވެ. ވީމާ މަތީގައި ދަންނަވައިން ވަސީލަތްތައް މުދުވެރިކޮށް ކަންފުނި ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ އެޑްރެހަށް ލިޔުއްވުން ފޮނުވިދާނެވެ.

ޤާނޫނު މުދުވެރިކޮށް ނުވަތަ ކޯޓުއަރ މުދުވެރިކޮށް ކަންފުނި ރަޖިސްޓްރީ ވެފައިވާ އެޑްރެހަށް ލިޔުންތައް ފޮނުވުމަކީ ފޮނުވިދާންނަކަށްވެ. މިއީ ޤާނޫނުގެ ނަންބަރު ހުއްދަކޮށްފައިވާ މައިގަނޑު ހަމަރު ވަސީލަތްގެ ތެރެއިން ވަސީލަތެކެވެ.

އެހެން ތަނަކަށް ނުވަތަ އެހެން ގޮތަކަށް ލިޔުއްވުން ރައްދުކުރުން

ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އެހެންތަނަކަށް ނުވަތަ އެހެން ގޮތަކަށް ލިޔުއްވުން ރައްދުކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވެ.[49] އެބަހީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 415 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާން ކުރާ ވަސީލަތްއްތައް އެހެން ވަސީލަތްތައް މުދުވެރިކޮށް 408 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރާ ތަނުތައްތައް އެހެންތަނަކަށް ލިޔުއްވުން ރައްދުކުރުމަށް އެކަން ހުއްދަކުރުމަށް ކޯޓު އަމުރަކަށް އެދެންވާނެވެ. މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދޭނީ ނަންބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.

---

[48]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[49]- ކުރީގެ ހަވާލާ 414

ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަސީލަތެއް މެދުވެރިކޮށް ލިޔުން ޤަބޫލުކުރުން ނޫން ގޮތަކަށް ނުވަތަ އެހެނަސް ނޫން އެހެންމީހަކަށް ލިޔުން ޤަބޫލުކުރަން އެދުމުން އެކަން އެގޮތަށް ކުރަންޖެހޭ މަޖުބޫރު ސަބަބެއް އޮތްނަމަ ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްކަމުގައި މިފަދައިން ކޯޓަށް ދެއްކުމުން ކުރެވިދާނެއެވެ.

އާންމު ގޮތެއްގައި މިއުސޫލު ބޭނުން ކުރެވޭނީ ލިޔެކިޔުން ޤަބޫލުކުރުމުގެ އާންމު އުސޫލުތަކުން ލިޔެކިޔުން ޤަބޫލުކުރުމަށް ދަތިކުރުމަށް ނުވަތަ ލިޔެކިޔުން ބަލައި ނިގަހަށްނަގާފައިން ފާޅުކުރެވޭ ޝައްކުތަކެއް ހުރިނަމައެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެފަދަ ގޮތަކަށް ލިޔުން ޤަބޫލުކުރުމުގެ އަމުރުގައި އެއަމުރުގައި ބާރުލާފައިވާ ގޮތަށް އަމަލުކުރުމުން އަމުރު ޤަބޫލުކުރުމަށްޓަކައި އިޖުރާއަތު ކުރުމުގެ ބޭނުމަށް އަމުރު ޤަބޫލުވިކަމަށް ބަލާނެ ބާރު ބާރުލާފައިވާ ގޮތެއް ހުރިދާނެއެވެ.

މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދުމަކީ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ނުވަތަ އެހެނަސް ޤަބޫލުކުރަން މަސައްކަތްކުރެވޭ ޤަބޫލުކުރުމުގެ ކުރިން ނަމައެވެ. އަދި އެގޮތަކަށް ފޯނުކުރުން ނުވަތަ އެހެނަސް ފޯނުކުރުން ޤަބޫލުކުރުން ކަމުގެ ހެކި ހުށަހަޅައެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުން އެހެންނަމަވެސް އެފަދަ ގޮތަކަށް ލިޔުން ޤަބޫލުކުރުމަށް ނޯޓު ކުރުމުގައި ލިޔެކިޔުން ފޯނުކުރުމުގައި، ދެފުށް އަދި ލިޔެކިޔުން ޤަބޫލުވިކަމަށް ބަލާނެ ބާރު ބާރުލާފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.[50]

ލިޔެކިޔުން ޤަބޫލުކުރުމަށް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތުން އެހެން ގޮތަކަށް ނުވަތަ އެހެން ދަށަކަށް ލިޔުން ޤަބޫލުކުރުމާ އާދަޔާ ލިޔެކިޔުން ޤަބޫލުކުރުން އަމަލުކުރުމުގައިވާ ގޮތަކަށް އިޖުރާއާތު/presume ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[51]

[50]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[51]- ކުރީގެ ހަވާލާ 414(ނ)

އެޑްރެސް ބަދަލުވުން

ކޯޓަށް އެންގުން

ޚަސްމަކު ނުވަތަ އޭނާ ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތެއް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ވަކީލު ކޯޓަށް ދީފައިވާ އެޑްރެސް ބަދަލުވެއްޖެނަމަ އެކަން ވަގުތުން ނުވަތަ ވީހާވެސް އަވަހަކަށް ކޯޓަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[52]

ޚަސްމުން

ދައުވާ ލިބޭފަރާތް އެޑްރެސް ބަދަލުވެ އެކަން ކޯޓަށް އަންގާފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ އެފަރާތް ދިރިއުޅޭކަމަށް ކޯޓަށް ދީފައިވާ އެޑްރެހަށް އަމުރު ރައްދު ކުރުމަށް ދިޔުމުން އެޑްރެހުގައި ނުހުރުމުގެ ސަބަބުން އަމުރު ރައްދު ނުކުރެވިއްޖެނަމަ، ޣައިރުޙާޟިރުގައި މައްސަލަ ހިންގުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ދައުވާ ކުރާފަރާތް ނަމަ އެމައްސަލައިގެ ދައުވާފުޅު ބާތިލުކޮށް މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[53]

[52]- ސިވިލް ކޯޓަށް މީހުން ހާޒިރު ކުރުމުގައި އަމަލުކުރާނެ ގޮތުގެ ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު 2024/R-14) މާއްދާ 24(ހ)

[53]- ކުރީގެ ހަވާލާ 24(ހ)(ނ)

ބާބު 11

ރާއްޖެއިންބޭރަށް

ލިޔެކިޔުން ރައްދުކުރުން

ތަޢާރަފު

ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި އުޅޭ ޚަސްމުންގެ މައްސަލަތައް ކޯޓުގައި ހިންގުމަށް އުދަގޫތަކެއް ނުވަތަ ދަތިތަކެއް ހިމެނެތެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ އާންމުގޮތެއްގައި ދިރިއުޅެނީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށްވާނަމަ އެފަދަ ފަރާތްތަކެއްގެ މައްސަލަ ނިސްބަތްވާ ދައުވާއެއް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓެއްގައި ހިންގިދާނެވެ. ހާއްސަކޮށް ފަރާތްތަކެއްގެ ގޮތުގައި އާންމުގޮތެއްގައި ދިރިއުޅެނީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށް ނުވިނަމަވެސް ހާއްސަ ހާލަތްތަކެއްގައި އެމައްސަލައެއް ކަމާބެހޭ ކޯޓަކުން ބެލިދާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ނަންބަރުގައި "ދައުވާ ކުރެވޭ ފަރާތަކީ ދިވެހިރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ކަމުގައިވާނަމަ މިމާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތުތަކަށް 14 ދުވަސް އިތުރުވާނެއެވެ." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވުމުން ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭ ނުވަތަ ހުރިހާކަމަށް ދައުވާ ކޮށް ރައްދުކުރެވިދާނެކަން އެނގެއެވެ.[1] ވީމާ މައްސަލައިގެ މައުޟޫއީ އިޚްތިޞާޞާއި، ސަރަހައްދީ އިޚްތިޞާޞް ކަމަށް ފިޔަވައި އެމައްސަލައެއްގެ ދައުވާ ކޮށް ރާއްޖެއިން ބޭރުގެ އެޑްރެހަކަށް ރައްދުކުރުމުގައި ކަމަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބާރުތަކެވެ.

އިޚްތިޞާޞް

އާންމު ގޮތެއްގައި ރާއްޖޭގައި ދިރިއުޅޭ ފަރާތެއްނަމަ އެފަރާތެއްގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ދައުވާ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[2] ވީމާ މިހާލަތުގައި ރާއްޖެއިންބޭރުގެ އެޑްރެހަކަށް ދައުވާ ރައްދުކުރެވިދާނެވެ. އާންމު ގޮތެއްގައި ދިރިއުޅެމުންދާ ރާއްޖެއިންބޭރުގައި ވިޔަސް އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްގައި މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[3] އެ އިސްތިސްނާ ހާލަތުގެ ތެރޭގައި އަންނަނިވި ހާލަތްތައް ހިމެނެއެވެ.

1. ކޮންޓްރެކްޓާގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި، އެ ކޮންޓްރެކްޓުގެ އެންމެ އަސާސީ އިލްތިޒާމުތައް އަދާކުރަންޖެހޭނީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށްވުން؛[4]

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 142(ހ)
[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 55
[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 56
[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(1)

2. މަދަނީ އިލްތިޒާމަކާ ނުވަތަ ވާޖިބަކާ ހިލާފުވެ ކަމަށް ދައުވާކުރާ މައްސަލައެއްގައި، އެ ގެއްލުންދެނިވި ހަރަކާތް ނުވަތަ އަމަލު ހިނގި ތަނަކީ ނުވަތަ އެ އަމަލު ހިނގުމުން ގެއްލުން ލިބުނު ތަނަކީ ދިވެހިރާއްޖެ ކަމަށްވުން؛[5]

3. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓަކަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލައަކީ، ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އެ ކޯޓެއްގެ އިޚްތިޔާރު ގަބޫލުކޮށްފައިވާ މައްސަލައެއްނަމަ، އެމައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު އެކޯޓަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓަކަށް ހުށަހެޅުމަކީ، ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރު ގަބޫލު އުފުލައިދިނުން ކަމަށްވާނަމަ، މިމާއްދާގެ ބޭނުމަށް ބަލާނީ އެ ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރު ގަބޫލުކުރި ކަމަށް ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.[6]

4. ދައުލަތެއްގެ އަސާސް ބިނާވެފައިވާ ނުއުފުލާ ދުނިޔެއްގެ މިލްކުވެރިކަމާގުޅޭ މައްސަލައެއް ނުވަތަ ނުއުފުލާ ދުނިޔެއްގެ މައްޗަށް އޮތް ހައްގަކާގުޅޭ މައްސަލައެއް ބެލުމަށް ކަމަށްވާނަމަ، އެ ބިމެއް އޮތީ ނުވަތަ ނުއުފުލާ ދުނިޔެއް ހުރީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށްވުން؛[7]

5. ދައުލަތެއްގެ އަސާސް ބިނާވެފައިވާ ކުންފުނިތަކާއި، ޖަމްޢިއްޔާތަކާއި، އެހެނިހެން ގާނޫނީ ހަށިތަކުގެ ސައްހަކަން ބެލުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ނުވަތަ އެތަންތަން ބާތިލުކުރުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ނުވަތަ އުފެދުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ނުވަތަ އެތަންތަނުގެ ގަވާއިދުތަކުން ނިންމާ ނިންމުންތަކުގެ ސައްހަކަން ބާތިލުކުރުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ކުރެވޭ ކަމަށްވާނަމަ، އެ ކުންފުނި، ނުވަތަ ޖަމްޢިއްޔާ ނުވަތަ ގާނޫނީ ހަށި، ރަޖިސްޓަރީކޮށްފައިވާ ނުވަތަ ގާއިމުކޮށްފައިވާ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށްވުން؛[8]

6. ދައުލަތެއްގެ އަސާސް ބިނާވެފައިވާ އާންމު ރަޖިސްޓަރީއެއްގައި ލިޔެފައި ހުންނަ އެއްޗެއްގެ ސައްހަކަން ކަނޑައެޅުމަށް ކަމަށްވާނަމަ، އެ ރަޖިސްޓަރީއެއް އޮތީ، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށްވުން؛[9]

7. ދައުލަތެއްގެ އަސާސް ބިނާވެފައިވާ ވަކި ތަނަކަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނުވަތަ ވަކި ތަނެއްގައި ރަޖިސްޓަރީކުރުމަށް ހުށަހެޅުމާއި ފިކުރީ ދުނިޔާގެ ހައްގުތަކާ ރަޖިސްޓަރީކުރުމާއި ބެހޭ ސައްހަކަން ކަނޑައެޅުމާ ގުޅޭ ގޮތުންކަމަށްވާނަމަ އެއެއްޗެއް ރަޖިސްޓަރީކުރަން ހުށަހަޅާފައިވަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށްވުން؛[10]

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(2)
6- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(3)
7- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(4)
8- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(5)
9- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(6)
10- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(7)

8. ހުކުމެއް ތަންފީޛުކުރުމުގެ މަރުޙަލާއަށް ވަނީނަމަ، އެއީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަންފީޛުކުރަންޖެހޭ ހުކުމެއް ކަމަށްވުން؛[11]

9. ވިޔަފާރިވެރިންގެ ހައިސިއްޔަތުން ދަތުރުކުރާ ދުވަސްވަރު ވެސް ގެންގުޅެ އެއްބަސްވުމަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގާނޫނީ ދާއިރާގެ ބޭރުން ސަރަހައްދުގެ ބޭނުމަށް ހެދި އެއްބަސްވުމަކަށްވާނަމަ، އެ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން އެފަދަ އިންތިޒާމު ގެނެސް އެފަދަ ބެލުމުގެ ދައުލަތް ގެންދިޔުމާއި އިޤްތިޞާދީ ޚިދުމަތްތައް ހަމައަކަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް ވަކި ގޮތަކަށް ރުޖޫޢަވުން، ސަރަހައްދުގެ ގާނޫނީ ބައްޓަނުކުރާނޭ ގެއްލުމަކީ، އެ އެއްބަސްވުމާ ދިމާ ކުރުމުގެ ބޭރުގެ މުސާރަތަކަށް ކޯޓުތަކަށް ދައުލަތްގެ އެއްބަސްވުމުގެ ބޭރުގެ ޝަރުޢީ ގާނޫނު ދިވެހި ބަޔަކު ދާއިރާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް ވިޔަފާރި ގެންގުޅުމުގެ ކަމާބެހޭ ކަމުގެ ބާރު، އެއްބަސްވުމުގެ ވަކި ގޮތަކަށް ދިމާލު ވެފައިވާނަމަ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރާއްޖެ ބަޔަކު ދާއިރާގައި ބެލެހެއްޓުމުގެ ޝަރުޢީ ގާނޫނަކަށް ދިމާ ކުރުމުގައި، އެފަދަ ދައުލަތުގެ ވަކިގޮތަކަށް ބަލާނަމަ.[12]

10. މިއީ ވިޔަފާރި ސިފައަކީ ހިމެނޭ ދުވަހެއްގެ އެއްބަސްވުމާ ފޮނުވުމަށް ދިވެހިރާއްޖެއަށް ތަމްރީނުދޭން ވިޔަފާރިއެއް ސިފައަކީ ފަންނީ މަސައްކަތެއް ކުރާ ފަރާތަކާ އެކުގައި ކަމަށްވެފައި، އެ އެއްބަސްވުމަކީ އެ މަސައްކަތާ ގުޅުންހުރި އެއްބަސްވުމެއް ކަމަށްވާނަމަ، އެ އެއްބަސްވުމުގެ ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން ދިވެހިރާއްޖޭގައި އުޅުމާ ގުޅޭގައި ދިރިއުޅޭ، މިއީ ސިފައަކީ ހިމެނޭ ވިޔަފާރި ފަރާތުން، އެ އެއްބަސްވުމުގެ ހަމައެއް ބައިވެރިއާގެ މައްޗަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓެއްގައި ދައުވާއެއް އުފުލައިފިނަމަ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް އެ މައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[13]

11. ވަޒީފާގެ އެއްބަސްވުމަކާ ދާއިރާއަކީ، އެއެއްބަސްވުމުގެ ބައިވެރިންގެ ތެރެއިން ދިވެހިރާއްޖޭގައި އުޅުމުގެ މަސައްކަތް ކުރުމަށް އެއްބަސްވެ، އެ ވަޒީފާގެ އެއްބަސްވުމުގެ ހަމައެއް ބައިވެރިއާގެ މައްޗަށް

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(8)
[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(9)
[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(10)

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގައި ދަޢުވާއެއް އުފުލައިފިނަމަ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް އެ މައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ.[14]

12. އިފްލާސްކުރުމުގެ ދަޢުވާއެއްގައި، ދަރަނިވެރިޔާގެ މައިގަނޑު މަސްލަހަތުތަކެއް ގާއިމުވެފައި ހުރި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ކަމަށްވާނަމަ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ އެފަދަ އިފްލާސްކުރުމުގެ މައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭ ދަރަނިވެރިޔާގެ ވިޔަފާރީގެ ގޮފިއެއް، ނުވަތަ އޭޖެންސީއެއް ނުވަތަ އޮފީހެއް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުރިނަމަ، އަދި އިފްލާސްކުރުމުގެ އެފަދަ ދަޢުވާއެއް ބިނާވެފައިވަނީ ހަމައެކަނި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުރި ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލުގެ މައްޗަށް ކަމަށްވާނަމަ، އެމައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[15]

ވިޔަމައްސަލަތައްގެ މައްޗަށް އިސްވެ ދެންނެވުނު ކަންކަން ނުހިނގާ ގޮތުގައި އެމައްސަލައިގައި ހިމެނޭ އެންމެހާ ޚަސްމުންނަށް ދިވެހިރައްޔިތުން ކަމަށްވެފައި އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ ގޮތުން އެކަން އެގޮތަށްކުރުމަކީ އެކަށީގެންވާ ކަމެއްކަމުގައިވާނަމަ އެމައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރުވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[16] އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް އެމައްސަލައެއް ރާއްޖޭގައި ބެލުމަކީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ ގޮތުން ކުރުން އެކަށީގެންވާކަމެއްކަމަށް ކަނޑައަޅުއްވައި މައިގަނޑު ހަކަމަކަށް ބެލިދާނެވެ.

[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(11)
[15]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)(12)
[16]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ށ)

ޤައުމުން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭ މީހަކަށް

ދަޢުވާ ރައްދުކުރުން

އާންމު އުސޫލަކީ އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ ދަޢުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ އެމީހަކު އާންމުކޮށް ދިރިއުޅޭ ތަނެއްގައި ހުރި ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓަކަށެވެ.[17] ވީމާ ރާއްޖޭން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭ މީހެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ ދަޢުވާތައް ހުށަހެޅޭނީ އިސްތިސްނާތަކެއްގައެވެ. ރާއްޖޭން ބޭރަށް ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމަކީ ކޯޓުން ލިބިގެންވާ ބާރެއްކަން ޤާނޫނުގެ 142 މާއްދާގެ (ހ) ގައި ނަންބަރުން ދޭހަކުރާ ސިފަކުރެވިފައިވާ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފިޔަވާ އިތުރު ތަފްސީލްތައް ނޯޓިސްކޮށް ހުށަހަޅަން ދަންނަވައިދީފައެވެ.

ބައެއް ޙާލަތުގައި ނިޒާމުތަކަށް ބަލައިގެން ޤައުމުން ބޭރަށް ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުގެ ހުއްދަތަކާއި މުހިއްމުކަން ބަޔާންކޮށްދީފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[18]

- މުދަލާގުޅޭ ޒާތީ ނުވަތަ ޖަމާޢީ ހައްޤުގެ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛

ޖުމްލަކޮށް ބުނާނަމަ، އެޤައުމުގައި ހުރި މުދަލަކާގުޅޭ ދަޢުވާއެއްނަމަ ދަޢުވާލިބޭ މީހާ ޤައުމުން ބޭރުގައި ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް އެދަޢުވާ އެމީހަކަށް ރައްދުކުރެވިދާނެވެ.

- މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ މުދަލާގުޅޭ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛
- ޒާތީ ނުވަތަ ޖަމާޢީ މުދަލާގުޅޭ ނުވަތަ ރަހުނާ މުދަލާގުޅޭ ވަޞިއްޔަތްތަކާއި، އެއްބަސްވުމާއި، އެހެނިހެން އާލާތްކަމަށްވެސް ގަސްދުކުރުމާއި، ތަންފީޛުކުރުމާއި، ބާޠިލުކުރުމާއި ގުޅުންހުރި ދަޢުވާއެއްނަމަ؛
- ރަހުނު ކުރިވިފައިވާ މުދަލެއް ވިއްކުމާއި، ނުވަތަ ފައިސާ ދެއްކުމާއި، ނުވަތަ މިލްކުވެރިކަން ލިބިގަތުމާއި، ގުޅޭ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛
- ޤައުމުގެ ޤާނޫނު ތަންފީޛު ކުރުވަންޖެހޭ ބަލަހައްޓާ އެއްބަސްވުމާއި ނުވަތަ ކޮންޓްރެކްޓާއި، ޤައުމުގައިވެވިފައިވާ އެއްބަސްވުން ނުވަތަ ކޮންޓްރެކްޓާއި، ކޮންޓްރެކްޓް ގުޅޭ މައްސަލަ ބަލާނީ އެޤައުމުގައިކަމަށް ބާރުލިބިފައިވާ ކޮންޓްރެކްޓް ގުޅޭ ދަޢުވާތަކާއި، އެއްބަސްވުމާ ހިލާފުވުމުގެ ޢަމަލު ހިނގާފައިވަނީ އެޤައުމުގައިކަމަށް ބުނާ އެއްބަސްވުމާގުޅޭ މައްސަލައެއްނަމަ؛
- ޤައުމުގައި ހިންގާފައިވާ ޓޯޓް/ސިވިލް ކުށަކާގުޅޭ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛

---

[17]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 47(ހ)

[18]- Simon Sigler and Kimberley Chew Leung, Rules of Civil Procedure Chapters, Service, Rule 17.01-05 - Service Outside Ontario in *Civil Procedure and Practice in Ontario*, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 998, <https://canlii.ca/t/7hzx4>, retrieved on 2023-11-17

- އެއްބާސްވުމާ ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން އުފެދެންޖެހޭ ތަޤުސީރީ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދަޢުވާއެއްނަމަ، މާލީ ޒިންމާއަކާއި ނުވަތަ އިލްތިޒާމުނަގާފުގެ ސަބަބުން އުފެދޭ ތަޤުސީރީ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛
- ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ނެރެފައިވާ އަމުރަކާމެދު ދަޢުވާއެއްނަމަ؛
- އެހެން ޤައުމެއްގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛
- ހުރަހެޅުމާ ދަޢުވާގައި އެމީހަކީ ކޮންމެހެން ސަރަޙައްދުތެރި ފަރާތަކަށްވުން؛
- ޤައުމުގައި ދިރިއުޅޭ ނުވަތަ ޤައުމުގައި ވިޔަފާރިކުރާ ފަރާތަކަށްވުން؛
- އިސްވެ ދެންނެވުނު ބާވަތުގެ ދަޢުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅޭ ރައްދުދަޢުވާއެއް ނުވަތަ އިތުރު ދަޢުވާއެއް ނުވަތަ ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛
- ޓެކްސް ނުވަތަ އެހެންވެސް ދައުލަތަށް ދައްކަންޖެހޭ ޑިއުޓީތައް ދައުލަތުގެފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛ މިއެވެ.

އިނގިރޭސިވިލާތުގެ ޤަވާއިދު ނިޒާމުން ބަލާއިރު އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި ޤައުމުން ބޭރަށް ދަޢުވާ ފޮނުވުމަށް ހުއްދަ ކުރެވެއެވެ.[19]

- އިނގިރޭސި އުސޫލުގެ ދަށުން އެމީހަކު ޤައުމުގައި ހުރިޖެ ދަޢުވާ ރައްދުކުރެވިދާނެކަމަށް އެބަޔާނާއި ގުޅޭ ދިޔައުމަށް ގައުމުން ބޭރަށް ރައްދުކުރުން؛[20]

މިއުސޫލަކީ ކޮމަންލޯގެ ޤަވާއިދު ނިޒާމުގެ ދަށުން އުފެދިގެންއައި ސިސްޓަމެކެވެ. މިއުސޫލުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ރައްދު ކުރުމުގައި، ދަތުރުކުރާފަރާތުގައި ހަމައެކަނި އުޅުއްވިކަން ވެސް ދަޢުވާރައްދުކުރުން ހުއްދައެވެ.

- ދިފާޢުކޮށްން އެދިގެން އެއްބަސްވުން؛[21]
- ޢައިނީ ޙައްޤު/Right in rem ދެވިފައިވާ ހާއްސަ މަސްއަލަތަކުގައި، ބިން – ބިމާގުޅުންހުރި ދަޢުވާތައް ހުރަހަކަށްވާނީ އެބިމެއް އޮތް ޤައުމުގެ ކަމަށްވާ ކޯޓެވެ.[22] އެހެން ޤައުމެއްގައި އޮތް ބިމެއްގެ މިލްކުވެރިކަމުގެ މައްސަލައިގައި ބެލުމުގެ އިޚުތިޔާރު އެހެން ކޯޓަކަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ.[23] ފިޔަވަޅު މުޅި – އެހެން ޤައުމެއްގެ ކޮޕީރައިޓް، ޓްރޭޑްމާކް ފަދަ ޙައްޤު ނަގާފައިވާ ނުވަތަ ބައުންޑަރީ ބެން ނުވަތަ ޚާއްޞަ އެއްބަސްވުން ކަމަށްބުނެ ހުރަހެޅުންތަކުގައި ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންނުވެއެވެ.[24]

---

[19]- UK Civil Procedure Rule 1998 No 1332(L.17) part 6 para 6.32 – 6.33
[20]- Maharanee Seethaderi Gaekwar of Baroda v Wildenstein [1972] 2 QB 283,
[21] - UK Civil Procedure Rule 1998 No 1332(L.17) part 6 para 6.32(1)(b)(3)
[22]- British South Africa Co v Companhia de Moçambique [1893] AC 602
[23]- St Pierre v South American Stores (Gath and Chaves) Ltd [1936] 1 KB 382 and, in relation to actions for trespass, CJJA 1982, s 30).
[24]- Tyburn Productions Ltd v Conan Doyle [1991] Ch 75

- މުދާގަންނަ ފަރާތެއް، ވަކިފަރާތަކާ ކުރާވިޔާގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ މައްސަލައެއް ހުށަހެޅޭނީ ދާއިރީ އެޖެންސީ އާންނަރަކަނަކާހުރެވެ.[25] މިފަދައިން ހުށަހެޅޭ ދައުވާ ފޮނުވުން ބޭރަށް ރައްދުކުރެވިދާނެވެ.

- ކޮންޓްރެކްޓްގައި އެމައްސަލައެއް ބެލުމީ އެކްސްކްލޫސިވް ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ މައްސަލަތަކަށް؛[26] ނުވަތަ އެއްބަސްވުން ނުވަތަ ކޮންޓްރެކްޓް ކުރެވުނު ދާއިރާގައިކަމަށްވުން؛[27]

- ސަރަޙައްދުގެ ހުދޫދާ ހިނގި ދައުލަތުގައި ކަމަށް ވާނަމަ އެދައުލަތުގެ ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިދާނެވެ. އަދި އެގްރިމެންޓުގައި ދައުލަތުގެބޭރުގައި ފޮނުވުން ބޭރުގައި އުޅުނަކުމުގައި ވިޔަސް ފޮނުވުން ބޭރަށް ދައުވާ ރައްދުކުރެވިދާނެވެ.[28]

- ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ އެކަށީގެންވާ ތަނަކީ ދައުލަތުގެ ކޯޓުކަމަށް ބެލެވޭނަމަ އެދައުވާ ހުށަހެޅިދާނެވެ.[29] އެކަށީގެންވާ ކޯޓުކަމަށް ކަނޑައެޅުމުގައި ހުރިން ތިބި ނުވަތަ ދާއިމީކޯޓް ދިރިއުޅޭ ދައުވާ ހުށަހެޅޭ ދައުލަތުގައިކަމަށްވާނަމައި، ވިޔަފާރި ހިނގާކަމުކަމުގައިވާނަމައި، މިސާލު އެކަންކަމުން ކޯޓަށް ރިއާޔަތްކުރެވިދާނެވެ. މިގޮތުގައި ގައުމުން ބޭރަށް ދައުވާ ރައްދުކުރެވިދާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ގަވާއިދުގައި ރާއްޖެއިންބޭރަށް ދައުވާ ރައްދުކުރުމުގެ ވަކިގޮތްތަކެއް ބަޔާންކޮށްފައެއް ނެތެވެ. ވީމާ ޚާއްސަކޮށް ދިބާ ސަރަޙައްދީ އިޖުތިހާދު ދިރާސާކޮށްފައިވާގައި ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ދައުވާތިބާ މިހާރުހިނގަމުންދާ ދައުވާ ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ރައްދު ކުރުމަށް ހުކުމްކޮށްފައެވެ. ދައުވާލިބޭފަރާތް ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭނަމަ އަދި ދެނެގެން ގަސްދުން ރާއްޖޭގައި ދިރިއުޅޭ ހާލަތްތަކުގައި ދައުވާއެއް އުފުލަންޖެހިދާނެވެ. މިގޮތުގެ ދައުވާ އުފުލުމަށް ހުރަހެއް ނުކުންނާނެވެ. އަދި މިނޫން މިފަދަ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ދައުވާފޮތް ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ފޮނުވައިގެން ދައުވާފޮތް ރައްދު ކުރެވިދާނެވެ.[30]

[25]- UK Civil Procedure Rule 1998 No 1332(L.17) part 6 para 6.32(1)(b)(1) The claimant may serve the claim form on a defendant in Scotland or Northern Ireland where each claim made against the defendant to be served and included in the claim form is a claim which the court has power to determine under the 1982 Act and—(a)no proceedings between the parties concerning the same claim are pending in the courts of any other part of the United Kingdom; and (b)(i)the defendant is domiciled in the United Kingdom; (ii)the proceedings are within paragraph 11 of Schedule 4 to the 1982 Act; or (iii)the defendant is a party to an agreement conferring jurisdiction, within paragraph 12 of Schedule 4 to the 1982 Act.

[26]- Ibid part 6 para 6.33(2B) The claimant may serve the claim form on a defendant outside the United Kingdom where, for each claim made against the defendant to be served and included in the claim form—(a)the court has power to determine that claim under the 2005 Hague Convention and the defendant is a party to an exclusive choice of court agreement conferring jurisdiction on that court within the meaning of Article 3 of the 2005 Hague Convention; (b)a contract contains a term to the effect that the court shall have jurisdiction to determine that claim or(c)the claim is in respect of a contract falling within sub-paragraph (b). /Banque Paribas v Cargill International SA [1992] 1 Lloyd's Rep 96

[27]- Brinkibon Ltd v Stahag Stahl und Stahlwarenhandelsgesellschaft mbH [1983] 2 AC 34).

[28]- Brownlie v Four Seasons Holdings Inc [2018] 1 WLR 192

[29]- VTB Capital plc v Nutritek International Corporation [2013] 2 AC 337

[30]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 142(ނ)

ވަސީލަތް

ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ދައުލަތާމެދު ޕޯސްޓު، ޓެލެގްރާމް، ފެކްސް، އީމެއިލް ނުވަތަ މިނޫން އެހެން މުވާސަލާތީ ވަސީލަތްތައް މެދުވެރިކޮށް ފޮނުވިދާނެއެވެ. ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ފޮނުވައިގެން ރައްދުކުރުމުގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި އަތުން އަތަށް ރައްދުކުރާ ނިޒާމުތަކުން ދިމާވެއެވެ.

ދައުލަތުގެ ފިޔަވާ އެހެނިހެން ލިޔުން ރައްދުކުރުން

ދައުލަތުގެ ފިޔަވާ އެހެނިހެން ލިޔުން އެހެން ދައުލަތަކަށް ކޯޓަށް ދިރާގުގެ އެޖެންސީތަކުން ރައްދުކޮށްދިނުމެވެ. ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ދިބްލޮމެޓިކް ކޯންސިއުލާ ވަކިވަކި އައުޓްސައިޑް ބޭރުގެ ފަރާތްތަކާއި އެފަރާތްތަކަށް ދިޔުމުގެ ލިޔުން ރައްދުކުރުމުގެ އިޖުރާއާތު ނުވަތަ ފީސް އެއް ނުވަތަ މިއިސާއީ ބަދަލުތައް މެދުވެރިކޮށް އެންގުމާއި ވަސީލަތް ދިޔުމުގެ އިޖުރާއަތް ނުވަތަ ދިޔުމުގެ ރައްދުކުރުމަށް އިޖުރާއާތު ހަމަޖެހިފައެވެ.[31]

އިޖުރާއީ ގޮތުން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ

ކަންކަން

ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ދައުވާރައްދުކުރުމުގެ މުއްދަތު

ރާއްޖެއިންބޭރަށް ދައުވާ ރައްދުކުރުމަށް ވަކިމުއްދަތެއް ޤާނޫނުގައި އަދި ނަޒަރު ޤަވާއިދު 2022 ގައި ކަނޑައެޅިފައެއްނުވެއެވެ. ވީމާ މިޤާނޫނު އަދާލަތު ދައުވާ ފުރިރައްދުކުރުން ފޮނުވުމަށް މަސައްކަތް ކުރަންވާނެއެވެ. ދައުލަތުގެ ދެމުން ބޭރަށް ރައްދުކުރުމަށް ގިނަ ގައުމުތަކުގައި ވަރަށް ދިގުމުދަތެއް ހޭދަކުރާކަމެވެ. ނަމަވެސް މިއީ ރާއްޖޭގައި މިފަދަ ވަރަށް ފަސޭހަކަން ކަމަށް ދެކެވެ. ވަގުތުކަނޑައެޅުމުގައި ނަތީޖާ ވަގުތު އިތުރުކުރުން ހުރަހަކަށް ނުވާނެ ގޮތަށެވެ. ވަގުތު ކަނޑައަޅައި ގައިދު ކުރިނަމަ ވަގުތު ހަމައިރުން ދައުވާ ފުރި ރައްދުކުރުމަށް ވަގުތު އިތުރުކޮށް ދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.

ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމުގެ މުއްދަތު

ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ދައުވާފުރި ފޮނުވުމަށް ދިޔުމުގެ ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު އިތުރުކުރުން ބޭނުންވާނަމަ ނުވަތަ އިތުރު ސާބިތުކުރުމަށް ގަޑިއިރު ބޭނުންވާނަމަ ދައުވާއަށް ރައްދުދޭންޖެހޭ ނުވަތަ ދައުވާއާއި ހުށަހެޅިގެން ހުށަހަޅަން ޖެހޭ ހުށަހެޅުން ދައުލަތުގެ ރައްދުކުރުމުގެ 28 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައެވެ.[32] އެހެން ދައުވާއާއި ހުށަހެޅިގެން

[31]- ކޯޓުގެ ޤަވާއިދު 408 (ހ)(ށ)(ނ)

[32]- ކޯޓުގެ ޤަވާއިދު 142(ށ) ޤަވާއިދުގެ (ހ)(1)

ލިބުން ހުށަހެޅުމަކާނުލައި ދައުވާއަށް ރައްދުދޭނަމަ 28 ދުވަސް ތެރޭގައި ދައުވާއަށް ދިފާޢެއް ނުވަތަ އެއްބަސްވާނަމަ

އެއްބަސްވާކަން ނުވަތަ އިޢުތިރާޟުގެ ސުވާލުއުފައްދާނަމަ އެކަން ހުށަހަޅައި ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިބުން ހުށަހެޅުމަށްފަހު ދިފާޢު ހުށަހަޅަނަމަ ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިޢުތިރާޟުގެ ސުވާލު

އުފައްދައި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނަމަ ދައުވާއާ ރައްދުކުރުމުގާ 42 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[33]

އެބަހީ ދައުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިބުން ހުށަހެޅުމަށްފަހު 42 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުގެ އިޢުތިރާޟުގެ ހުށަހަޅާ

ހުށަހެޅުމާއި ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

<u>ދައުވާފޯމު ރައްދުވިކަން ކަށަވަރުކުރުން</u>

ދައުވާފޯމު ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ފޮނުވާހަމަޖެހުމުގައި ޕޯސްޓް ނުވަތަ ކުރިއާ ނުވަތަ ޕޯސްޓް ޑިޕްލޮމެޓިކް ކޮންވެންޝަނާ

ގުޅިގެން ޕޯސްޓް ނުވަތަ ކުރިއާ ޒަރިއްޔާ ރައްދުކުރުމުގެ ދިނުން ހުށަހެޅޭނެއެވެ. ޕޯސްޓް ޑިޕްލޮމެޓިކް

ކޮންވެންޝަނާ ގުޅިގެން ފޮނުވާ ދިނުމުގެ ނަތީޖާގެ ނުވަތަ ރަސްމީ ލިޔުން ނުވަތަ މަސްއޫލިއްޔަތު

ކޮންފިރމަށް އެކަމުގެ ކުރި މުއްދަތު ކޮންފިރމްކަން ކަނޑައަޅަންވާނެވެ.

ރައްދުކުރުމުގެ ކަމުގެ އެންމެ އާދަޔާ މަސްއޫލިއްޔަތު ރައްދުކުރުމުގެ ހުށަހާ އެލިޔުންތަކެވެ. މިސާލަކަށް ކޯޓް

އޯޑަރު ލިބުން މަޤާމު މުއްދަތު ރައްދު ކުރިމަތީގައި ކޯޓްއޯޑަރުގެ ބަސް އަދި އެލިޔުންތަކެވެ. ޕޯސްޓް

ކުރުމަށްފަހު ޕޯސްޓް އޯޑަރު ދުވަހާ ރައްދުވިކަމުގެ ލިބުމަކީ ލިޔުމުގެ ހެއްކެކެވެ. ޤާނޫނީ މަޢުލޫމާތު ލިޔެކިޔުމުގެ

އިޤްރާރުވާނަމަ ލިޔެކިޔުމުގެ އެއްވެސް ލިޔެކިޔުމުގެ ހެއްކެކެވެ. މީގެ އިތުރުން ބެލިފައިވާ ތަރުޖަމާ އެހެން

ޙަޤީޤަތެއް ލިބުން ރައްދުކުރުމުގެ ހެއްކަކަށްވާނެއެވެ.

<u>ބާޠިލުކުރުމަށް އެދުން</u>

ގައުމުން ބޭރަށް ދައުވާއާއި ލިބުން ރައްދުކުރުމުގެ އުސޫލުތަކުގެ ތެރޭގައި އެރައްދުކުރުން ބާޠިލުކޮށް ދިނުމަށް އެދި

ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ތަރަފު ދެފަރާތަށް ނިޒާމުތަކުގައި އެބަހުއްޓެވެ. އެގޮތުން ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ބާޠިލުކުރުމުގެ

އަމުރެއް ނެރުމަށް ނުވަތަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުން މަޑުޖެހުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމަށް އެދިވޭނެވެ.[34]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފޮނުވުމުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ފޮނުވުން ބޭރަށް ދައުވާ ރައްދުކުރާ ހާލަތުގައި އިޢުތިރާޟު

ލިބިގެން ނުވާކަން ބުނެ އިޢުތިރާޟު ސުވާލު އުފައްދާނަމަ އިޢުތިރާޟު ލިބިގެން ނުވާކަމަށް ކަނޑައަޅައި

[33]- ކޮރިއާގެ ޤަވާޢިދު 142(ނ) ޤަވާޢިދީ (ހ)(2)

[34]- Paul-Erik Veel et al, Rules of Civil Procedure Chapters, Service, Rule 17.06 - Service Outside Ontario in Civil Procedure and Practice in Ontario, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 999, <https://canlii.ca/t/7hzx5>, retrieved on 2023-11-18

ދިނުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހެޅިދާނެވެ. ނުވަތަ އެހާކުރުމުގައި ދަޢުވާ ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެން ނުވާކަމަށް ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ.[35]

[35]- UK Civil Procedure Rule 1998 No 1332(L.17) part 11 para 11(1) A defendant who wishes to—(a)dispute the court's jurisdiction to try the claim; or (b)argue that the court should not exercise its jurisdiction,may apply to the court for an order declaring that it has no such jurisdiction or should not exercise any jurisdiction which it may have.

ތިންވަނަ ބައި

ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުން

ބާބު 12 ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުން

ބާބު 13 އިޤްރާރު

ބާބު 14 ދިފާއު ހުށަހެޅުން

ބާބު 15 ކޯޓުގެ އިހުތިޔާރާބެހޭ ސުވާލު އުފެއްދުން

ބާބު 16 ރައްދުދައުވާއާއި، ދިފާޢީ ދައުވާ

ބާބު 17 އެހެނިހެން އިތުރު ދައުވާ

ބާބު 12

ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުން

ތަޢާރަފު

ދަޢުވާލިބޭފަރާތަށް ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުން ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ އިޖުރާއަތުތަކަށް ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން އަމަލުކުރަންވާނެވެ. ދަޢުވާއަށް ރައްދުދީފައި ނުވާނަމަ އޭނާގެ ޣައިރުޙާޟިރުގައި މައްސަލައާ މެދު ގޮތެއް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ދަޢުވާއަށް ރައްދުދިނުމަށް ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުތަކެއް ހުރެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ އިޖުރާއަތަކީ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމެވެ. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގައި ޚާއްޞިއިން ބެލޭ އިޖުރާއަތަކަށް ދައުރު ދަޢުވާއަށް ރައްދުދިނުމުގެ މުއްދަތު ބަލާށެވެ.

އިހުމާލުވުމުންވާ ބާވަތުގެ މަޤްސަދަކީ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ދަޢުވާއާއި ހަވާލުކުރުމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅުއްވަންޖެހޭނެއެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ޖަވާބުދިނުން

ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅުމުން ބަޔާނުގެ ފޯމުގައެވެ. އެއީ ޙާޟިރުވާ އިޚްޠިޔާރު ދައުރު ހައްދު ކުރުމެވެ.

ހާޟިރީ، ޖަވާބުގެ ބަޔާން ހުށަހެޅުން ދަޢުވާ ހައްދުކުރުމާ ހާޟިރީ ކުރިއަށް ދަޢުވާއާއި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުގެ ނަމޫނާތަކަކީ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ފުރަތަމައީ:- ހާޟިރީ ހުށަހެޅޭނެ ދައުރު ހައްދު ކުރުމަށް 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާއާއި ގަވާއިދުގެ ދަށުން ހުށަހަޅަންވާނެ.[1] ނަމަވެސް ދައުރު ހައްދު ކުރުމުގެ ހާޟިރީ ބަޔާނުގެ ހުށަހެޅުމަކާ ދައުރު ހައްދުކުރުމަށް 28 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދަޢުވާއާއި ގަވާއިދުގެ ދަށުން ހުށަހަޅަންވާނެ.[2]

ދެވަނައީ:- ދައުރު ހައްދު ކުރުމުގެ ހާޟިރީ ހުށަހެޅުމަކާ ދަޢުވާއާއި ގަވާއިދުގެ ދަށުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ ދަޢުވާއަށް ހުށަހަޅަން އެއީ ޖަވާބު 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ނަމަވެސް ހާޟިރީ ބަޔާނުގެ ހުށަހެޅުމަކާ ދައުރު ހައްދު ކުރުމަށް 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެ.[3]

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 106(ހ)(ހ)(ނ)

2- ކުރީގެ ގަވާއިދު 103 އަދި 106(ހ)(ހ)(ނ) އާއި ގަވާއިދުގެ 142(ހ) ބައްލަވާ. އެއްގޮތްވާކަން ކިޔަވާށެވެ.

3- ކުރީގެ ގަވާއިދު 103 އަދި 103 އާއިގަވާއިދުގެ 142(ހ)

ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުން

ރާއްޖޭގެ އެޑްރެހަކުން ބައްދަލުކުރެވުނުނަމަ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، ނުވަތަ ރާއްޖެއިން ބޭރުގެ އެޑްރެހަކުން ބައްދަލު ކުރެވުނުނަމަ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިމުއްދަތުގައި ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުމަށްފަހުގައި ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާނަމަ، ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހެޅިދާނެވެ. ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގެ ޤަވާޢިދު އުފައްދައި ހުށަހަޅާނަމަ، އެހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުން ލާޒިމުވާނެވެ.[4]

ރާއްޖޭގެ އެޑްރެހަކުން ދައުވާ ބައްދަލުކުރެވޭ ހާލަތުގައި ދައުވާއަށް ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު 14 ދުވަހުން 28 ދުވަހަށް އިތުރުކުރަން އެއްބަސްވެވިދާނެ، ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގެ ޤަވާޢިދު އުފައްދަން އެއްބަސް މިލިޔުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[5] ރާއްޖެއިން ބޭރުގެ އެޑްރެހަކުން ދައުވާ ބައްދަލުކުރެވޭ ހާލަތުގައި ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު 28 ދުވަހުން 42 ދުވަހަށް އިތުރުކުރަން އެއްބަސްވެއްޖެ. ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގެ ޤަވާޢިދު އުފައްދަން އެއްބަސް މިލިޔުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[6]

ކުރިއަށްޖެހުނުވަތަ ބައްލަވައިލައްވާ ލިބެންޖެހޭ ފުރުޞަތަށް ދައުވާ ޤަބޫލު ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުމުގައި ސޮއިކުރަންވާނީ އެފަރާތެއްގެ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފަރާތުންނެވެ.[7]

ދައުވާގެ ޖަވާބު ދައުވާކުރާފަރާތަށް ފޮނުވުން

ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމުގެ ގޮތުން ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ އެންމެހައި ލިޔުންތައް، ހުށަހެޅިފައިވާ އެންމެހައި ބައްލަވައިލިޔުން، ހުކުމަށް ކޯޓަށް ލިބޭ ތާރީޚުން ފެށިގެން 02 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ބައްލަވައިލަންވާނެވެ.[8]

ޖަވާބު ނުދިނުން

ރާއްޖޭގެ އެޑްރެހަކުން ދައުވާ ބައްދަލުކުރެވުނު ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ދިފާޢުބައި ބައްދަލުކުރެވުނު 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދައުވާއާހަވާލުވި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައި 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައިފިނަމަ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިފާޢު ނުވާނަމަ ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހަޅައި ނުވާނަމަ ދައުވާ ކުރާ ފަރާތުން އެކަން އަންގަންވާނެވެ.[9]

4- ކޯޑުގެ ޤަވާޢިދު 110(ނ)
5- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 106(ހ)(ނ)(ނ)
6- ކޯޑުގެ ޤަވާޢިދު 106(ހ)(ނ)(ނ) އާއި ޤަވާޢިދު 142(ނ)
7- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 107(ނ)
8- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ފޯމުތައް 2022 ގެ 87 ވަނަމާއްދާ
9- ހަދުދަށް ޖެހުމުގައި މައްސަލަ ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ޖެހުން މިކަން އެންމެހައި ކޯޓުން ކުރައްވާނެ ކަމެއްކަމަށް ދެކެމެވެ. އެކަން ކޯޓުން ނަޒަރުގައިވަނަ ދަސްތޫރީ ދައުވާކުރާ ހަސްބުން އެކަން ނިޔުމުކުރެވޭ. މިގޮ ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަ ނުވާނަމަ އެކަން ނިޔުމަށް ދައުވާ ކުރާ ހަސްބުން އަންގަންވާނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 40(ޅ)

ރާއްޖެއިން ބޭރުގެ އުޓެރަކަން ދަޢުވާ ރައްދުކުރެވޭ ހާލަތުގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތައް ލިބޭނެ 28 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދަޢުވާފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައި 42 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދަޢުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅަފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދީފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހަޅައި ނުވާނަމަ ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތަށް އެކަން އަންގަންވާނެއެވެ.[10]

މިދާއިރާގައި ކޯޓުން އަންގަންޖެހޭ އެންގުމުން ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތުން އެންގުމުން ނުވަތަ މިގޮތަށް ނޫންނަމަވެސް އަދި ހާސިލުކުރުމުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޖަދުވަލުތަކުގެ ނުވަތަ ކޯޓުން ފޯމުތައް ނޯޓިސްގައި އިޢުލާނުކުރުމުގައި ވަކިކޮށްފައިވާ ޖަދުވަލުތަކުން އަމުރުކުރެވިދާނެ ހުކުމް ހާސިލުކުރުމުގެ އިތުރު ހުކުމްކުރަމުންނެވެ.[11]

ދަޢުވާއަކުން އެހެން ނުވަތަ ހުކުމެއް ދަޢުވާކުރުމުން އަމުރުކުރުމުގެ ހުކުމްތަކުގެ އިތުރު ހުކުމްކުރާ ފަރާތުން ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތަށް ބަލައިގަންނަވާނެއެވެ.[12] އަމުރުކުރުމުގެ ހުކުމްތަކުގެ ހުކުމްކުރާ ފަރާތަށް އަންގަން ނުވަތަ ފަރާތް ކޯޓުން އިސްތިހާރު/އިޢުލާނު ކުރުމަށް ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދަޢުވާ ކުރުމަށް ބަލައިގަނެ ބޭނުންކުރާނެއެވެ.

ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދާރީވުމަށް ފަރާތުގެ ވަކީލުން ކޯޓުން ދަޢުވާކުރާ ނޯޓިސް ދޫކުރެވޭތަނުން މިދަޢުވާއިން ވަކިވާ ދަޢުވާ ހިންގޭގޮތުގެ އިޖުރާއަތު ދިނުން ކޯޓަށް ފާހަގަކުރާ ގަޑިއަކީ، ދައުލަތަށްދީފައިވާ ކޯޓުން ކަނޑައަޅައި ފޮނުވާ ޖަވާބުދާރީވުމަށް ދަޢުވާ ފަރާތުން ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ކޯޓުން ހަމަޖެހިފައިވާ ޤާނޫނާ ފެށިގެން އިސްތިހާރު ދަޢުވާ ކުރުމެވެ. މިގޮތަށް ހިންގުމަށް ދަޢުވާ ހުކުމް ބަޔާނަށް ހުށަހަޅައި ހަމަޖެހޭ ދަރުމަތި ހުކުމްގެ ފާސްކުރެވޭ ބަޔާން ފާހަގަކުރެވެ.[13]

އަމުރުކުރުމުގެ ހުކުމްތަކުން

ދައުލަތުގެ ދިފާޢުގައި ހުކުމްކުރާ ކޯޓުގެ ދިފާޢު އަދި ދަޢުވާ ހުށަހެޅުއްވި ބަޔާން ދައުލަތުގެ ދިފާޢު ހުކުމްކުރާ ފަރާތަށް، ދިފާޢު ހުކުމްކުރާ ފަރާތުން އަމުރުކުރުމުގެ އުސޫލު ފާސްކުރެވޭ ކަމަށް ހުކުމެއް ލިބިގެންނެވެ. ހުކުމްކުރާނެ ފާއިތު ދައުލަތުގެ ދަޢުވާ ކުރުމަކީ ހިނގަމުންދާގޮތެވެ.[14]

މިފަދައިން ދެމުން ކުރިމަތިކުރާ ދައުލަތުން ހުކުމް އަމުރުކުރުމުގެ ހުކުމް ކޯޓުން ކޯޓުގެ އެދި ހުކުމްކުރުމަށް ދައުލަތް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިގޮތުގައި ފޮނުވާ ބަލައިގަންނަވާނެއެވެ.

10- ކުރީގެ ގަވާއިދު

11- ކުރީގެ ގަވާއިދު 150(ސ)(2)(3)

12- ކުރީގެ ގަވާއިދު

13- ކުރީގެ ގަވާއިދު 40

14- ކުރީގެ ގަވާއިދު 141 އަދި 161 ބައްލަވާ

ދިފާއަށް ޖަވާބު ދިނުން

ދައުވާގެ ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅާ ދިފާއަށް ޖަވާބެއް ދިނުމަކީ ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރީ ޙައްޤެކެވެ. މަސަލަކަށް މިއީ އިޚްތިޔާރީކަމެކެވެ.[15] ވީމާ ދިފާޢުގެ ޖަވާބުގައި ހުށަހަޅާ ރައްދުގައި އާވާޤިޢާތަކެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިޖަވާބުގެ ބޭނުމަކީ ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވާޤިޢާތަކަށް ޖަވާބު ދިނުމެވެ. ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ އެއްވެސް ވާޤިޢާއަކަށް އެއްބަސްވުން ނުވިނަމަވެސް ޖަވާބުގައި ހުށަހަޅަން ލާޒިމުނުވެއެވެ.

ރައްދުބަޔާން

ދިފާޢުގެ ރައްދުގައި ދައުވާކުރާފަރާތުން ހުށަހަޅާ ރައްދަށް ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ރައްދު ޖަވާބެއް ދިނުމަކީ ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުމެވެ. މިބަޔާނަށްފަހު ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައި ފިޔަވައި އިތުރު ބަޔާނެއް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.[16] ރައްދު ބަޔާން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަކިމުއްދަތެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. މިމުއްދަތު ކަނޑައެޅުން ކޯޓަށް ދޫކޮށްފައިވާ ތަފްޞީލީ ބާރުގެ ދަރަޖަ ވަޒަންކޮށްގެންނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގައި ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް 14 ދުވަސް ދޫކުރެވޭކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[17] ސިވިލް ކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް 14 ދުވަހުގެ ފުރުޞަތު ދޫކުރެވޭކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[18] ވީމާ އަހަރެމެން ބަލައިގަނެފައިވާ ގޮތަކީ ޤާނޫނުގެ 148 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ރައްދުބަޔާން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމެވެ.

މުއްދަތު އިތުރުކުރުން

ދިފާޢާއި، ދިފާޢުގެ ރައްދުގައި ހުށަހަޅާ ޖަވާބައި، ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު އިތުރުކުރުން ބޭނުންނަމަ މުއްދަތު އިތުރު ކުރުމަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[19] ދައުވާއަށް ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު އަމަލުކުރާ ގޮތުގެ ސަބަބުން ތަފާސީލުގެން ދޭނެކަން އިސްލާހު ކަނޑައަޅާކޮށްދީފައިވެ. ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ފަހުން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅައިފިނަމަ ރާއްޖޭގެ އެހެންރަށަކުން ދައުވާ ރައްދުވާފަރާތް ހުރިނަމަ އެއީ 28 ދުވަހެވެ. ރާއްޖެއިން ބޭރަށް ދައުވާ ރައްދު ކުރެވޭނަމަ އެއީ 42 ދުވަހެވެ.[20] ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތަކީ ދެފަރާތް އެއްބަސްވެގެން އިތުރު 28 ދުވަހުގެ މުއްދަތު އިތުރު ކުރެވިދާނެވެ.[21] ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ފަހުން ހުށަހެޅުން އޮޅުވާލާ ވީ ދައުވާއަށް

15- ކުރީގެ ހަވާލާ 146 ގެ އިބާރާތް ބަދަލުކޮށް އިޤްތިބާސްކޮށް ގޮތަށް ބައްޓަންކޮށްފައިވާގޮތުން ފުރަސްގަތްއެވެ.
16- ކުރީގެ ހަވާލާ 148
17- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 މާއްދާ 96
18- ސިވިލް ކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު: 2022/R-105) 65
19- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 103
20- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 142
21- ކުރީގެ ހަވާލާ 143

ޖަވާބު ދިނުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވާއިރު އިތުރު މުއްދަތު ދިނުމަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސް ނުވެވޭނަމަ އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދައިން މުއްދަތު އިތުރުކުރަން އެދި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ހުށަހެޅުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ހުއްދަކޮށްދީފައިވެއެވެ.

މިފަދައިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކާމެދު ވިސްނައިގެން ފުރުޞަތުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުން ބެލެވޭނެކަމަށްވާނެއެވެ. މުއްދަތު އިތުރު ކުރިމަތިވެ ގޮތެއް ނިންމަންނަމަވާ އަޑުއަހަން ބޭއްވުމަށްކަމަށްވެއެވެ.

ޖަވާބު އިސްލާހުކުރުން

ދައުލަތަށް ހުށަހަޅާ ޖަވާބު އިސްލާހު ކުރުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. ހުށަހަޅާ ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމަށް އެކަން ކުރިއަށްގެންދާނެ ގޮތް އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 399 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އިން ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. ނަމަވެސް ދައުލަތަށް އެއްބަސްވުމަކާނުލާ، އެ އެއްބަސްވުން އިސްލާހުކުރުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދަހޯދާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.[22] އެހެން ހާލަތުން ދައުލަތަށް އެއްބަސްވުމަކާނުލާ އަނބުރާ ދޭންޖެހޭނަމަ ކޯޓުގެ ހުއްދައިގެންނެވެ. އިޖުރާ ޤަވާއިދު ބާބު 36 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އިންޓަރޮގޭޓަރީ ސުވާލު އުފެއްދުން

އިންޓަރޮގޭޓަރީ ސުވާލު އުފެއްދުމަކީ ދައުލަތަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަން ހުއްދަކުރާ ހުށަހެޅުމެކެވެ. މިއުސޫލުން ހުށަހަޅާނަމަ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެމުއްދަތުގައި ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ އިންޓަރޮގޭޓް ޤަބޫލުކުރިކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. އިޖުރާ ޤަވާއިދު ބާބު 12 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާ ހުށަހެޅުން

ދައުވާގެ ދިފާޢީބަޔާނުގައި ރައްދުދައުވާއާއި އަދި އިތުރުދައުވާއާއި ހުށަހަޅަންބޭނުންނަމަ އެއީ ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ މައްސަލަ ކުރެވޭ ރައްދުދައުވާއެއްނަމަ ކޯޓުގެ ހުއްދަހޯދަން ނުޖެހޭނެއެވެ.[23]

ދައުލަތުބޭރުފަރާތަކަށް ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަކަށް ޒިންމާ އުފުލުމަށް ދައުލަތާ ދެކޮޅަށް ކުރެވޭ ހިލާފުގައި އެހެން ފަރާތަކާ އެއްބަސްވެވިފައިވާނަމަ އެފަދަކަމެއްގެ މައްޗަށް އިތުރު ދައުލަތް ދިފާޢީ ބަޔާނުގައި ކޯޓުގެ ހުއްދަ ބަދަލުން ހުށަހަޅަންވާނެ ތިންވަނަ ފަރާތަށް ނުވަތަ މިއިތުރު ދައުލަތަށް ލިބޭގޮތަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކުރުގައި ހުށަހަޅާ ކުރީގެ ހުށަހެޅުމާ ދެންނެވިއްޖެ ޤަޟިއްޔާ އިތުރު ދައުލަތް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[24] އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބާބު 13 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

---

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 125(ގ)

[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 154(ނ)

[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ 156

ދަޢުވާއަށް

ރައްދުދިނުން

ދަޢުވާ ރައްދުކުރާއިރު ކޯޓުން ދަޢުވާ ރައްދުކުރާނީ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުން/response pack ތަކާ އެކުގައެވެ.[25] އިޚްތިޞާރުކޮށް ނުވާބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ކުރާ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުމާއި، އިޚްތިޞާރު ނުކުރާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުން ތަފާތެވެ.

ޖަވާބުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުން

އިޚްތިޞާރު ނުކުރާ ބާވަތުގެ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތަކަކީ ކޯޓުގެ އިރުޝާދު ދުރު ސުވާލު އުފައްދާ ފޯމު ނަންބަރު 03 އާއި، މުޅިދަޢުވާއަށް އެއްބަސްވާ ފޯމު ނަންބަރު 04 އާއި، ދަޢުވާގެ ބައެއްގައި އެއްބަސްވާ ފޯމު ނަންބަރު 06 އާއި، ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފޯމު ނަންބަރު 07 އާއި، ރައްދުދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު ނަންބަރު 10 އާއި، އިތުރުދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމު ނަންބަރު 13 އާއި، ދަޢުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަން އަންގާލިޔުން ނަންބަރު 02 ފޯމާއި، މަޙްކަމައިގެ ދަޢުވާފޯމާއި، ދަޢުވާފޯމާއެކު ހުށަހެޅިދާނެ އެންމެހައި ލިޔުންތަކުގެ ކޮޕީއެވެ.[26]

އިޚްތިޞާރުކޮށްނުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަ ތަކުގައި ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ކުރާ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާއަށް ރައްދުދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތަކަކީ ދަޢުވާ ފޯމާއި އެފޯމާއެކު ހުށަހެޅިދާނެ ލިޔުންތަކާއި، ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ނަންބަރު 28 ފޯމާއި، ކޯޓުގެ އިރުޝާދު ދުރު ސުވާލު އުފައްދާ ނަންބަރު 03 ފޯމެވެ.[27] އިރުޝާދު ދުރު ސުވާލު އުފައްދާ ލިޔުމަކީ ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅުން ލާޒިމު ދިފާއުކުރެވޭ. އާންމު ދިފާއަށް ކޯޓުން ބޭނުންކުރާ މަޙްކަމައިގެ ސިސްޓަމް ހުށަހެޅޭ. ވީމާ އިޚްތިޞާރުކޮށްނުވާ ބާވަތުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރާ ދަޢުވާ ބައިގައިވެސް މިފޯމު ބޭނުންކުރެވެއެވެ.

ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ދަޢުވާ ރައްދުކުރެވުނުތާ 14 ނުވަތަ 28 ދުވަސް ތެރޭގައި ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުމުގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާއަށް އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކުރުން ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން، ނުވަތަ މިފޯމުތަކުގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަން ޖެހޭ. ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަން ދަޢުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ މަރުޙަލާގައި ދިފާޢު ހުށަހަޅަމުން ހުށަހަޅާ ކަރުދާހުގައި ބުނެފައިވާނަމަ، ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިރުޝާދު ދުރު ސުވާލު އުފައްދާ ނަންބަރު ފޯމުގައިވާގޮތަށެވެ.[28]

[25] ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 101(ހ)
[26] ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 110(ހ)
[27] ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 170 އަދި 110(ހ)
[28] ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 102، 103، 104، 105، 106

Admissions/އިޤުރާރު

އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކުރާނަމަ އެއްބަސްވާ ވާޤިއާތަކަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކުރާނީ ދައުވާގެ ބަޔަކަށް އެއްބަސްވާ ފޯމު ނަންބަރު 06 ފޯމާއި، މުޅިދައުވާއަށް އެއްބަސްވާ ފޯމު ނަންބަރު 04 ހުށަހަޅައިގެންނެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލުކަމުގައި ވިޔަސްވެސް ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ހުށަހަޅާ ބަޔާނަކުން ދައުވާއަށް އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ.[29] އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 11 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެއެވެ.

Denials/އިންކާރު ކުރުން

ދައުވާ ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމަށް އިންކާރު ކުރާނަމަ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި އެކަމުގެ ސަބަބު ބަޔާންކުރުމާއެކު، އެ މައްސަލައިގެ ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތަކަމަށް ދައުވާލިބޭފަރާތުން ހުށަހަޅާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.[30] ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާ ފޯމުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުރިހާ ވާޤިއާތަކަށް އިންކާރު ކުރުމާއެކު އިންކާރު ކުރާސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ އިންކާރުކޮށްފައި ނުވާ ވާޤިއާއަށް އެއްބަސްވީކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.[31]

Non-admission/އެއްބަސްވާކަން އަދި އިންކާރުކުރުކުރާކަން ބަޔާންނުކުރުން

ބައެއް ވާޤިއާތަކަކީ އެކަމާގުޅޭ މައުލޫމާތު ނެތުމުގެ ސަބަބުން އިންކާރުކުރުކުރާކަން ނުވަތަ އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކުރެވެން ނެތް ވާޤިއާތަކަށް ވެދާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ބުރަ ދައުވާ ހުށަހެޅިފަރާތަށް ޖެއްސުމުގެ ބޭނުމުގައި ދައުވާއަށް އިންކާރު ކުރާކަން އަދި އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކުރުން ދޫކޮށްލެވިދާނެއެވެ.[32]

ނަމަވެސް މިފަދައިން އިންކާރު ކުރެވެން ނެތްކަންކަން ނުވަތަ އެއްބަސްވެވެން ނެތްކަން ދިފާޢު ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަން ވާނެއެވެ.[33]

Disputing the statement of value/ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދާމެދު ހިލާފުވުން

ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދާމެދު ހިލާފު އުފެއްދޭނަމަ އެކަމުގެސަބަބުތައް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި މިފަދައިން ދައްކަންޖެހޭ އަދަދާމެދު އިންކާރުކޮށް ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭކަމަށް އެއްބަސްވާނަމަ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައެޅުމަށް ސަބަބުއެއް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[34]

29- ކުރީގެ ހަވާލާ 125(ހ)
30- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 138(ށ)
31- ކުރީގެ ހަވާލާ 139(ބ)
32- ކުރީގެ ހަވާލާ 125(ހ)، 138(ހ) އަދި 139(ބ)
33- ކުރީގެ ހަވާލާ 139(ހ)(3)
34- ކުރީގެ ހަވާލާ 132

އަދަދާލަތު ހިޔާރުވާ ހާލަތުގައި އަދަދާލަތު ގޮތްކަނޑައެޅުމަށް ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔާސީ ބާރެކެވެ. މިހާލަތުގައި ތާރީޚު ކަނޑައަޅައި ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވުމުގެ ބަދަލުގައި ހުކުމްކޮށް ދައުވާ ނިންމާ އަޑުއެހުމެއް/disposal hearing ބާއްވައި ގޮތް ކަނޑައެޅުމަކީވެސް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[35]

ދިފާޢު ހުށަހެޅުން/Defence

މުދައްޢާއަށް ނުވަތަ ދައުވާގެ ބަޔަކަށް އެބަހީ ހުރި ވާޖިބާތަކަށް ނުވަތަ ބައެއް ވާޖިބާތަކަށް ދިފާޢު ކުރެވިދާނެވެ.[36] ފައިސާ ހިލޭ ދައުވާއާއި ފައިސާ ނޫނިލޭ ދައުވާތަކުގައި ދިފާޢު ކުރެވިދާނެވެ. މުދައްޢާގެ ދައުވާ ދިފާޢު ކުރުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނަންބަރު 07 ފޯމުންނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ފަސްލު ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[37]

އިހުތިސާސުގެ ސުވާލު އުފެއްދުން

އިހުތިސާސުގެ ސުވާލު އުފައްދަމުން ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ ހުށަހެޅުމެކެވެ. މިއިޢުތިރާޟު ހުށަހާނަމަ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. އެމުއްދަތުގައި ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ އިހުތިސާސް ގަބޫލުކުރިކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. މިކަމާގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ވަކި ބާބެއްގައި ފަސްލު އަންނަނީއެވެ.[38]

ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާ ހުށަހެޅުން

ދައުވާގެ ދިފާޢީއާއެކު ރައްދުދައުވާއާއި އަދި އިތުރުދައުވާއާއި ހުށަހަޅަންބޭނުންނަމަ އެއީ ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދާ މަރުހަލާގެ ކުރިން ރައްދުދައުވާއެއްނަމަ ކޯޓުގެ ހުއްދަހޯދަން ނުޖެހޭނެވެ.[39]

ދައުވާލިބޭފަރާތަށް ލިބިފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ޖަންގާ އުފުލުމަކަށް ދައުވާކުރާފަރާތުން ފިޔަވާ އެހެންސަރަހައްދެއްގައި ހިމެނޭ އޮނި ފަސްގަނޑު އެއްބަސްވުމެއްގައިވާގޮތަށް މުއްސަނދި އިތުރު ދައުވާއެއް ދިފާޢީއާއިގައި ކޯޓުގެ ހުއްދަ ކުރިން ހޯދުމަކާނުލައި ހުށަހެޅޭނެއެވެ. ނުވަތަ މިއިތުރު ދައުވާއިން ފަސްލު ދައުވާއަށް އިތުރުކުރުވިފައިވާ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމާ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައިކަމުގައިވާނަމަ ކުރިން ހުއްދަ ހޯދުމަކާނުލައި މިއިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅިދާނެވެ.[40] އިތުރު ތަފްސީލު ފަސްލު ބާބެއްގައި ފަސްލު އަންނަނީއެވެ.[41]

35- ބާބު 11 ބައްލަވާ
36- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 138(ހ)
37- ބާބު 12 ބައްލަވާ
38- ބާބު 12 ބައްލަވާ
39- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 154(ށ)
40- ކުރީގެ ހަވާލާ 156
41- ބާބު 13 ބައްލަވާ

ދައުވާ ލިބުމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓް

Acknowledgment of service

ދައުވާ ލިބުމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓް ދައުވާ ރައްދުކުރެވޭފަރާތް 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ނުވަތަ 28 ދުވަހުގެތެރޭގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން އިޖުރާއަތު ފޮނުވުމުގެ ހަތްވަނަ ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ ދައުވާތަކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ދައުވާލިބުމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓު ނަންބަރު 02 ގައިވާ ލިޔުމެވެ. އަދި 15 ވަނަ ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ ދައުވާ ތަކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ 28 ނަންބަރު ލިޔުމެވެ.

ހަތްވަނަ ބާބުގެ ދައުވާތަކުގައި/އިޖުރާއީގޮތުން ޚާއްޞަ ބާވަތުގެ ދައުވާ ތަކުގައި ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް އިރާދަ ފަރާތް ބޭނުންވާނަމަ ދައުވާ ލިބުމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ދައުވާ ރައްދު ކުރެވުނުތާ 28 ދުވަހުން ދިފާޢު ހުށަހެޅުމާއި، ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގެ ޤަވާޢިދު އުފައްދައި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު އޮޅުވާލުމަށް އިތުރުކޮށްދޭންވާނެއެވެ.[42]

ސާވިސްކުރުން

ދައުވާ ލިބުނީ ހަވާލުކުރެވުނުގޮތަށް ދައުވާ ލިބުމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓުގައި ސާވިސްކުރެވުނު ގޮތް އަންގަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ އާއި ވަކިސްޓޭޓްމަންޓް ޝީޓުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[43]

ކޮންމެ ރައްދުވާ ފަރާތަކުން ސާވިސްކުރި އަންގާ ވަކިސްޓޭޓްމަންޓް އަދި ސޮއި ކުރަންޖެހޭ ފޯމާއެކު ދިނުމުގައި ސާވިސްކުރެވިފައިނުވާ ނަމަ. ކޯޓުން ނިންމާ ދައުވާ ބޭނުންކުރާ ގޮތުގެ ފޯމާއެކު ދިނުމުގައި ސާވިސްކުރި އެފަދަ ފޯމެއްގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ކޯޓުން ސޮއިކުރަންޖެހޭ ފޯމާ ފޮނުވައިދޭނެއެވެ.[44]

އެޖެންސީ ބަހައްޓާކުރުން

ދައުވާލިބުމާއި ހަވާލުވިކަން އަންގާ ރިޕޯޓް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް މަސްއޫލުވާ ފަރާތް ރިޕޯޓު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ޒާތީ އެޖެންސީއާ ބަހައްޓާ ކުރެވިފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. ކޯޓުން ސާވިސްކުރި ހަމަޖެހިފައިވާ މަސްއޫލިއްޔަތު ފިޔަވައި ޒާތީ އެޖެންސީ ސާވިސް ހަވާލުކުރެވޭ ޤާނޫނީ ކޮންމެ ފަރާތެއް އެޖެންސީ ކަރުދާސް ބަހައްޓަން ވާނެއެވެ. ކޯޓުން ސާވިސް އެއްބަސްވެފައިވާ ނުވަތަ އެކުވެރި ދިނުމުގެ ސްޓެޓަސް ހުށަހެޅުމަށް ޝަރީޢަތް ވަކިކުރާ އަދި އެޖެންސީ އެޖެންސީ އެޖެންޓު ބަހައްޓަން.

އެޖެންސީ ބަހައްޓާކުރެވިފައިވާނެއެވެ.[45]

[42]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 106(ހ)(1) އަދި 142(ހ)(2)
[43]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 79
[44]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 107(ހ)(ށ)
[45]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 408(ށ)(ނ)

ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ މަސައްކަތް އެޖެންސް ބަދަލުވެއްޖެނަމަ ބަދަލުވި އެޖެންސް ނޯޓިހަކުން އިދިކޮޅު ޚަސްމަކާއި، ކޯޓަށް ފޮނުވުން ބައެއް ޤައުމުގެ ނިޒާމުތަކުގައި ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ.[46] އަދި ޤަވާޢިދުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ އުސޫލުތަކުގެ ތެރޭގައި މިފަދަ އުސޫލެއް ނެތެވެ.

ގިނަ ޚަސްމުން ތިބި މައްސަލަ

އެއްޚަސްމަކަށްވުރެން ގިނަ ޚަސްމުން ތިބިމައްސަލައެއްގައި އެއިން ކޮންމެ ޚަސްމަކު ވަކިވަކިން ދަޢުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[47]

ލިޔުން އިސްލާހުކުރުމާއި އަނބުރާ ގެންދިއުން

ދަޢުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން އިސްލާހު ކުރުމާއި އަނބުރާ ގެންދިއުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ޤާނޫނާއި ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގައި އިސްލާހުކުރެވޭގޮތް ބަޔާންކޮށްފައެވެ. މައްސަލަ ހިނގަމުން ކޯޓުން ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބަރުމަލާގެ ތެރެއިން މިކަމަށް ހުއްދަ ކޯޓުން ދެވިދާނެވެ.[48]

މިހާ ވިޔަސް ބަރުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ފޯމާއި ހަވާލު ވިކަމުގެ ލިޔުން އިސްލާހުކުރުމާއި އަނބުރާ ގެންދިއުމަކަށް ހުއްދަދެވިދާނެވެ.

ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު

ދަޢުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތު ދަޢުވާފޯމު ރައްދުކުރެވޭ ގޮތުން ބަދަލުވެއެވެ. ރާއްޖޭގެ އެޖެންޓަކަށް ދަޢުވާ ރައްދުކުރެވުނަމަ ދަޢުވާ ރައްދުކުރެވުނު 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[49] ދަޢުވާ ރައްދުކުރެވުނީ ރާއްޖެއިން ބޭރުގެ އެޖެންޓަކަށްނަމަ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[50]

ނޯޓިސް ދިނުން

ދަޢުވާފޯމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން 02 (ދޭއް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ލިޔުމުން އެކަން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް އަންގަންވާނެވެ.[51] ލިޔުމުން އަންގަންވާނެކަމަށް ބުނާއިރު ހުރުމުން ނޯޓިސް ދޫކުރަނިވި ވަޞީލަތެއް ބުނެފައެއް ނުވެއެވެ. އިލެކްޓްރޯނިކް ބޭނުންކޮށްގެން މަސައްކަތެއް ނޯޓިސް ދިނުމުގައި އިސްތިސްނާކޮށްފައިނުވެއެވެ.

[46]- UK CPC- PRACTICE DIRECTION 42 – CHANGE OF SOLICITOR This Practice Direction supplements Part 42 of the Civil Procedure Rules para 2.3

[47]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 106(ހ)

[48]- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ށ)

[49]- ކުރީގެ ހަވާލާ 103، 106(ހ)(1)

[50]- ކުރީގެ ހަވާލާ 142(ހ)(ނ)

[51]- ކުރީގެ ހަވާލާ 109

ދައުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ފޮނުވުމުގެ ބޭނުމަކީ ދައުވާލިބޭ މީހާގެ ސަމާލުކަން ދައުވާއާމެދު ދައުވާ ފޯމުގައި ހުރިނަމަ އެކަން ނޯޓިފައި ކުރުމާއި، ދައުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާކަން ދައުވާކުރާ ޚަޞްމަށް އެންގުމެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެވެ. މިނޯޓިސް ދޭންވާނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ.

ދައުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅިކަން އެންގުން (ފޯރމު 109) އިންތިޒާމު އޮންނަ ބާވަތް
1. ދައުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން .....ތާރީޚު..... ގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިފިއެވެ.
2. މިގޮތުން ދައުވާއާއި ހަވާލުވުމުން ލިޔުން ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް ލިބޭ މުއްދަތު 28 ދުވަހަށް އޮތް މާޒީން އިތުރުކުރެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ (ޙައްޤާއި އެދުނު ކަންތައްތަކެއް)
3. މިގޮތުން ދައުވާއާއި ހަވާލުވުމުން ލިޔުން ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް ލިބޭ މުއްދަތު 42 ދުވަހަށް އޮތް މާޒީން އިތުރުކުރެވޭނެއެވެ. (ޙައްޤާއި ބޮޑުވާ އެދުނު ކަންތައްތަކެއް)
4. މިކަން ނޯޓިފައި ކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން މިނޯޓިސްއާއި ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުމުގެ ކޮޕީ ފޮނުވީމެވެ.

އިޝްތިހާރުގެ ނަމޫނާތަކުގެ ހާލަތު އިޖްރާއާތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ ދައުވާއާއެކުގައި ދައުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅިއިރު ހަވާލުކުރަން ހަދާފައިވާގޮތަކީ ދައުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިދިނުމަށް ލިޔުމުން ދައުވާ ކުރާ ޚަޞްމަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[52]

މިގޮތުން އިޝްތިހާރު ކުރުމުގެ ދިފާއުގައި ހުށަހަޅަން ހުރިހާ ހުށަހެޅުމަށް ފުރުސަތު ދޭން ޖެހޭކަން އެންގުން އޮތުމާއި، ކުރިން ދެންނެވި ގޮތަށް 109 ވަނަ މާއްދާގައި އިސްތިސްނާ އެއް ނެތުމުންނެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެވެ. މިނޯޓިސް ދޭންވާނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ.

ދައުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅިކަން އެންގުން (ފޯރމު 109) އިންތިޒާމުނުވާ ބާވަތް
1. ދައުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން .....ތާރީޚު..... ގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިފިއެވެ.

[52]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 174 (ނ) އިން (ކ) އަށް ބެލުމުން ދަރަޖަވެރިކުރެވެ.

2. ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅިއިރު ކިތާބީހެކިއާއި، ޝަފަހީހެކި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ. މިހެކިތައް މިންޖިހާއެކު ރައްދުކުރިމާލެ.

3. މިންޖިހާއެކު ގަޑީގައި ބަޔާންކުރި ހެކި ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ލިބުމާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އިތުރު ހެކި ހުށަހަޅަން ބޭނުންނަމަ ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ހޯދަންޖެހޭ. ވީމާ އިތުރު ހެކި ހުށަހަޅާނަމަ މިމުއްދަތުގައި ހުށަހަޅަންވާނެ.

4. މިދެންނެވުނު 14 ދުވަހުގެ ފަހުން އިތުރު ހެކިހުށަހެޅުމަށް ފުރުޞަތު ނުދެވޭނެކަން އަންގަމުން.

ދައުވާ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުން

Abandoned claim

ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭކަމަށް ނިންމުން

ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމާ 06 މަސް ދުވަސް ހަމަވެފައިވާނަމަ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ދައުވާއަށް އެއްބަސްވެފައިނުވާނަމަ އަދި ދިފާޢު، ރައްދުދައުވާއެއް ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ނުވަތަ އައިޑިރާސްޓިކުގައި ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް، ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްކަނޑައަޅައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅައި ނުވާނަމަ ދައުވާ ކުރިއަކަށް ނުގެންދެވޭނެއެވެ.[53]

މިގޮތުގައި ދައުވާ ދޫކޮށްލީ ކަމަށް ނުވަތަ ކުރިއަށް ގެންދަން ބޭނުން ނުވާކަމަށް/Abandoned claim ބަލައި މަޙްކަމާ ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭކަމަށް ނިންމައި ފައިލް ބަންދުކުރަންވާނެއެވެ. ވީމާ އައިޑިރާސްޓިކުގައި ހުކުމްކުރަންޖެހޭ ހާލަތު މެދުވެރިވެއްޖެނަމަ އައިޑިރާސްޓިކުގައި ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމަށް އަންގައި ކޯޓުން ޚަސްމަށް ނޯޓިސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް އަށް ޖަވާބުދޭން ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި ޖަވާބު ދީފައި ނުވާނަމަ އެގޮތުގައި މަޙްކަމާ ކުރިއަށް ގެންގޮސްގެން ނުވާނެއެވެ.[54]

އަލުން ކުރިއަށް ގެންގޮސް ދިނުމަށް އެދުން

މަޙްކަމާ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމުގެ ބާޠިލްކޮށް އަލުން މަޙްކަމާ ބަލައިދިނުމަށް ދެޚަސްމުންކުރެ ކޮންމެ ޚަސްމަކަށްވެސް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[55] މިގޮތަށް ހުށަހަޅަންވާނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުގެ އެކާވީސް ވަނަ ބާބު

---

[53]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 150(ހ)(1)(2)(3)
[54]- އިތުރު ތަފްސީލް ބެލުމަށް 41 ވަނަ ބާބު ބައްލަވާ
[55]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 150(ނ)

ކާޖު އަމުރު މިބާބުގެ ދަރުސްތެވެ. މިހުރިހާގޮތުގައި ދައުލަތް ޝަޢުދުނާދީ ފަސްކުރަސްކުރުމުގެ ސަބަބު ބާރާންކޮށްދެއި

ޢާރަނަރްވާރެވެ.[56]

<u>އިސްތިސްނާ</u>

މިއުސޫލު އިޖްތިމާޢީވުންތަ ބާބުތަކުގެ ދައުސަލަތަކުގެ ދައުލަތުން ނޫނިހެނެވެ.[57] ނަމަވެސް އިޖްތިމާޢީވުންތަ ބާބުތަކުގެ

ދައުސަލަތަކުގައި ދައުލަތް ޒަވާލު ދިނުމުގެ ގޮތުން ހަރަކާތްތެރި ދައުލަތާއި ހަވާލުވެކަމުގެ ދިރުން[58] ހަރަކާތުގައި

ނުބައިކަމަށް އަދި އުލޫމުން ހަރަކާތުގަތް ލިބޭނު ދުވަހުގެ ހަމަލާ 6 މަސްދުވަސް ފާއިތު ވެކަމުގައި ވިޔަސް އަދި

އަދިދާސްތުގައި ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް އުދުވައިނުބައިސް ނުވަތަ ސަލީމަތިހާގުމަކާނުވައި ދައުސަވާ ނިޝާނުމަށް

އުދުވައިނުބައިނުމަށް ދައުލާ ހުރިހަމަ ނުގެނދިއުމަށް ނުނިކުމެނެވެ.

[56]- ކުރިޔގެ ހަވާލާ 150(ނ)
[57]- ކުރިޔގެ ހަވާލާ 151
[58]- ކުރިޔގެ ހަވާލާ 170

ބާބު 12

ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުން -

އިޤްރާރުވުން

ތަޢާރަފު

ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން ދަޢުވާއަށް އެއްބަސްވާން ބޭނުންވާނަމަ މުޅިދަޢުވާއަށް ނުވަތަ ދަޢުވާގެ ބައެއްކަމަށް އެއްބަސްވެ ނުވަތަ އިޤްރާރުވެވިދާނެވެ. އިޤްރާރަކީ ޝަރީޢާ މައްސަލަތަކުގައި ވެސް ފަދަ އިޢުތިރާފުވާކަން ނުވާގޮތަކަށް، ހަމަގޮތުގެ ނުވަތަ ކުރުގެ ތިރީސްގެ ހިމާ ވަގިޔާއެއް ދަޢުވާތަކުގައިވާކަން، އަނގަބަހުން ނުވަތަ ލިޔުމުން އެއްބަސްވާ އެއްބަސްވުމެކެވެ.

އާންމު ކަންކަން

އިޤްރާރުވިކަމަށް ބެލުން

މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ ނަންބަރުގައި "މިމާއްދާގެ (ނ) އަދި (ރ) ގައިވާ ގޮތުގެމަތިން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ދަޢުވާފުރުގައި ހިމެނޭ ވާހަކަތަކަށް އިންކާރުކޮށްފައި ނުވާނަމަ ބަލާނީ އެފަރާތުން އެކަންކަމަށް އެއްބަސްވެކަމުގައެވެ." މިފަދައިން ބަލާންކަނޑައެޅިފައެވެ.[1] މިމާއްދާގައި މިކަނޑައަޅައިދޭ އުސޫލަކީ Deemed Admissions/އިޤްރާރު ވިކަމަށްބެލުމުގެ އުސޫލެވެ.

މިއުސޫލަކީ ސަބަބަކާ ނުލައި އިޤްރާރުވުމަށް ހުށަހެޅުމުގައި ދަޢުވާފުރުގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަމާ މެދު އިންކާރުނުކުރެވިގެން ނުވާކަންކަން އެއީ އިޤްރާރުވީކަމަށް ބަލާކަމުގައި، އެއްބަސްވީކަމަށް ދަލީލުކޮށްދޭ ކަމަށް ބަލައިގަނެވޭ ހުއްދަކުރާ އުސޫލުކެވެ.

އިޤްރާރުގެ މައްޗަށް ޙުކުމްކުރުން

ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުން އެއްބަސްވެއްޖެނަމަ އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ޙުކުމް ކުރުމަށް އެދި ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ޙުކުމް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން ޤާނޫނީ ގޮތުގެމަތިން ކޯޓަށް ފެންނަ ގޮތެއްގައި ކޯޓަށް ނިންމިދާނެއެވެ.[2]

---

[1]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 139(ހ)

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 127(ހ)

ޝަރަޢީ އިޤްރާރަކަށް ކޯޓުން ބުރަދަންދޭންވާނީ އަޑުއެހުމެއްގައި އިޤްރާރުވިނަމައެވެ. ޝަރީޢަތުކާނޫނުގައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އިޖުރާއަތު ހިންގުމަށް ބަލާނީ ވެސް ލިޔުމުން ހުށަހަޅާ އިޤްރާރުގެ މައްޗަށެވެ. އިޤްރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ކޮށް ދިނުމަށް އެދި ދަޢުވާ ކުރާ ޚަސްމުން ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ، ކޯޓުގެ އިސްނަދުމަށް އިޤްރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކުރުމުގެ އަޑުއެހުމެއް/disposal hearing ބާއްވައި ހުކުމްކޮށް ގޮތެއްނިންމުމުގެ ވިޔަސް ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުމާކުރުމުގައި މައްސަލަ ނިންމުމާއި، އިޤްރާރުގެ/disposal hearing މައްޗަށް ހުކުމްކުރުމުގެ އަޑުއެހުން މިއީ ތަފާތު ދެއަޑުއެހުމެކެވެ. މިސަބަބުތަކާއި އިޤްރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ކުރުމަށް ހުރަހަގެންވަނީ ގޮތްތަކުގައި އަދި ނަޒަރީ ގޮތުގައިވެސް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ދެކެއެވެ. މިގޮތަށް އިޤްރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކުރުމަށް އެދި ސިފައަކުން ނުވަތަ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ހުރަހަކަށް ނުވާނެއެވެ.

<u>އިސްތިސްނާ</u>

ކުޑަކުދިންނާއި، ބުއްދިއެއްނެތް ހެޔޮ ގާބިލުކަން ނުލިބޭ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ދައުވާ ލިބޭ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާއަށް އިޤްރާރު ވެވިދާނެވެ. ފަހެ ކުދިންގެ ދައުވާތަކުގައި ކުޑަކުދިންގެ ފަރާތުން ދައުވާއަށް ހުރަހަގެވެއިވާ ޖަވާބުގައި ދައުވާއަށް އެއްބަސްވެއިވެނިކަމުގެ އިޤްރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ދިނުމެއް ނުވެވޭނެއެވެ.[3] މިއުސޫލު ކުޑަކުދިންނާއި ބުއްދިއެއްނެތް ހެޔޮ ބިލްޤުވްވާގެ މަސްލަހަތުގައި ކަންކަން ނިންމުމުގެ އުސޫލު ނުގެހެއްޓޭނެއެވެ.

ދައުވާއާއިގެ ތުހުމަތު ހުކުރޭ ބައްދަލުދައުވާއަކަށް އިޤްރާރުވި ނަމަވެސް އިޤްރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅައެއްނުވެއެވެ.[4]

3- ކުދިންގެ ހައްގާ 125(ނ)

4- ކުދިންގެ ހައްގާ 153(ރ)

Admission

އިޤުރާރު

ދައުވާ ދިފާޢު ކުރުމަށްފަހުން ޝަރީޢަތްފެށުމުގެ ކުރިން ދައުވާއަށް އިޤުރާރުވުން ފިޔަވާ ހަރަދު ކުޑަވެރުން ގޮތެއް ނުވެވޭނެއެވެ. މިޤާނޫނުގައި އެހެން ހުކުމެއްކަމަށްވާނަމަ ދަޢުވާއަށް އިޤުރާރުވާ ފަރާތަށް ސެވިޑެޓީވޭނެއެވެ. ފަރާތާ ހުރުމުގެ މިންވަރު ދޫކުރެވިދާނެއެވެ.

އިންސާފުގެ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު ...[5] ...

...

މުއްދަތު

ދަޢުވާއަށް އިޤުރާރުވާނަމަ ދަރުވާ ... 14 ... [6] ... [7] ... [8]

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 133(ހ)

6- ކުރީގެ ހަވާލާ 126(ހ)

7- ކުރީގެ ހަވާލާ 126(ނ)

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 126(ނ)

ޖަވާބެއް

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން އެއްބަސްވުން ނުވަތަ އިޤްރާރަކީ ލިޔުމުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[9] މިލިޔުމަކީ އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކުރާ ފޯމު ނުވަތަ ސިޓީއެއް ނުވަތަ ބަޔާނަކަށްވެސް އިޤްރާރުވެވިދާނެއެވެ. ލިޔުމުން އިޤްރާރު ނުވަތަ އެއްބަސްވުމަކީ އާންމު އުސޫލެވެ. ވީމާ ކޯޓުން ބޭރުގައި ލިޔުމުން ވެސް އިޤްރާރު ބަލައިގަތުމާއި ނުގަބޫލުކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ޚިޔާރީ ބާރެކެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ ލިޔުމުން އިޤްރާރު ހުށަހެޅުން ކަމަށްވިޔަސް ޝަފަހީކޮށް އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ. ޝަފަހީކޮށް ވެސް އެއްބަސްވުމެއް ސާބިތުކުރާނަމަ ކޯޓުގެ މަޖިލީހުގައި ވެސް އިޤްރާރަކަށް ވާނަމައެވެ.

ރުޖޫޢުވުމާއި، އިސްލާހުކުރުން

ދަޢުވާއަށް ލިޔުމުން އެއްބަސްވުމަށްފަހު އެއްބަސްވުން އިސްލާހުކުރުމާއި ނުވަތަ އެއްބަސްވި އެއްބަސްވުން އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް، ކޯޓުގެ ހުއްދައާއި އެކުގައެވެ.[10] މިހުއްދައަށް އެދި ހުށަހެޅުމަކަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނިޒާމާ ޤަވާއިދު 2022 ހުށަހަޅަނީ ނަންބަރު 11 ފޯމުންނެވެ.

ހުއްދަދިނުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި އިޤްރާރުވުމަށްފަހު އިސްލާހުކުރުމާއި، ރުޖޫޢުވުމުގެ ތަފްސީލެއް ބަޔާންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ އިޤްރާރުން ރުޖޫޢު ވުމަށް ހުއްދަދިނުމުގައި ދިފާޢުގެ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ގޮތެއްގެ މައްޗަށް އިސްކަންދިނުމެވެ.[11]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލައިރު އިޤްރާރުން ރުޖޫޢުވުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގައި ހަމަތަކަކަށް ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހެއެވެ. އެކެއް:- އިޤްރާރުވިއިރު ލިބެންނުހުރި ހެކި ފެނުން ލިބުމާއި، ދޭއް:- ވަކީލަކާ ހަސްފަތުގެ އަމަލުހުރުމުގެ ސަބަބުން އެއްބަސްވިނަމަ އެކަމަކަށް ބެލުމާއި، ތިނެއް:- އިޤްރާރުން ރުޖޫޢުވުމުގެ ސަބަބުން އެއްވެސް މީހަކަށް ގެއްލުމަކާއި ބޭއިންސާފެއް އޮތްތޯއާއި، ހަތަރެއް:- އިޤްރާރުން ރުޖޫޢުވުމުގެ ހުއްދަދީފިނަމަ އެއްވެސް މީހަކަށް ލިބިދާނެ ގެއްލުމަކާއި، ބޭއިންސާފެއް އޮތްތޯއާއި، ފަހެއް:- އިޤްރާރުން ރުޖޫޢުވުމަށް ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާފައިވާ މަރްޙަލާ ތަރައްޤީވެފައިވާ މިންވަރާއި، ހައެއް:- އިޤްރާރުން ރުޖޫޢުވެއްޖެނަމަ މުޤައްދިމާ ނުވަތަ މަރްޙަލާއިން ބޭރުގެ ކުރިއަށް ވާންކަމުގެ ނިސްބަތް އޮތް މިންވަރާއި، ހަތެއް:- އާންމު އިންސާފުވެރި ގޮތަށް އިޤްރާރު ދޫކޮށްލުން ކަމަށް ނުވަތަ ރުޖޫޢުވުމަށް ހުއްދަދިނުމެވެ؛ މިއެވެ.[12]

9- ޤަވާއިދުގެ މާއްދާ 125(ނ)
10- ޤަވާއިދުގެ މާއްދާ 125(ށ)
11- Sollitt v DJ Broady Ltd (2000) LTL, 23 February
12- UK Practice Direction 14 – Admissions, para 14.5 & this Practice Direction supplement CPR part 14 para 7.2

ބައެއް ޤަސްދާއި ނިޒާމުތަކުގެ ޤަސްދާއި ނިސްބަތުންތަކަށް ބަލާއިރު ދިން ސަމަރީޖަޖްމަންޓާ އިޤްރާރުން ދުރުވެ ވެންހުރެއްދަރެވެ.

އުސޫލް:- އިޤްރާރުން ރުޖޫޢަވުމަށް triable issue/ޝަރީޢަތުގެ ފާއިތުވެފައިވާ ހުރިހާ ދުވަސް؛ ދަތުރު:- އިޤްރާރަކީ ރަނގަޅެއްގެ

އޮނިގަނޑުގެ ތެރެއިން ކޯޓަށްދާ މަރުޙަލާތަކުން ނުވަތަ ސަބަބަކަށް މަޢުލޫމާތު ދެނެގަން ވާހަކަ އިޤްރާރަކަށްވުން؛

ތިރީގެ:- އިޤްރާރުން ރުޖޫޢަވުމުގެ ސަބަބުން ފަރާތާއިން ބަދަލުކުރުމުގެ ނުވަތަ އިދާރަކުން ކުރާ ވަރުގެ ގެއްލުމެއް

ލިބިފައިނުވުން؛ މިއެވެ.[13] ޝަރީޢަތް ވަޒަން ނުވަތަ ހަޤީޤަތްތަކެއް ހުރުމުގެ މާނައީ ތެރެއަކީ އާލާޤާއެއް

ހަމަވުންފުރުމެވެ. އެހެން ދިމާލުކަމަށް މަގުދަރާ ހާލަތެއް ހުރުމާފަސް ބުނެވިދާނެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ޝަރީޢަތް

ހިނގައިގެން ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބެންޖެހޭ ގޮތަކަށް ހުރިހާ ދީފައި ވާ ގޮތަށް ނިންމުމާ ދޭތެރޭ އޮތް

ބަދަލު ބުނެވިދާނެވެ.[14]

މިސާލަކަށް އެކުވެރިންގެ ސަބަބުން ހަދަހަމަކަށް ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހުރުމުގެ ދަރުވާއެއްގައި އިޤްރާރުވުމަށްފަހު

އިޤްރާރުން ރުޖޫޢަ ވުމަށް އެދުނީ ނަމަ ޤާނޫނާއެއްގެ ތެރޭން އުޅުނު ދުރުގެ ދޫކޮށްލުމަށް ބުނެވަނީ، ކަނޑައެޅިފަ އޮތް ޝަރީޢަތްގައި ދަރުވާއްޔަތު

ޤާނޫނާ އެއްގެތެރޭ އަމަލުކުރިކަމަށް ބުނު އެކަމަށް ޝަރީޢަ ހުރި ހުރުމަށް އިޤްރާރުވުން ރުޖޫޢަވުން ހުއްދަކުރާ ފާއިތުވެފައިވާ

ހުރިހާކަމަށް ބެލެވޭނެވެ. ޝަރީޢަތް ފާއިތުވެފައިވާ ހުރިހާ triable issue/ އަދި ދަރުވާގެ މައްސަލަ ބިނާވެފައިވާ

ބިނާގަމުތަކަށް ޖަދަލުގެ ޤާބިލުކަން ލިބިދޭދުންނަތިވެދާނެވެ.[15]

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލެވިފައިވާ ގަވާއިދަށް އިޤްރާރުން ރުޖޫޢަ ވުމުގައި ޢަމަލުކުރާނީ

ގޮތެއްގެ ތަފުސީލު ބަޔާންކުރުން މިހިންގުމަކަށްދެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ވެފައިވާ އިޤްރާރު

ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ވެފައިވާ އިޤްރާރަކުން ރުޖޫޢަވުމާއި އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެވެ. އިޤްރާރު ވެފައިވަނީ

އިޤްރާރުވި ހެކިގެ ގޮތުގެ ބޭނުމުން އަސާސަން އޮތްވާފުނުގެ ސަބަބުން ކަމަށްވާނަމަ ނުވަތަ އެކަމެއްގެ ހެކިގެ ބާރާއަށް

އޮޅިފައި އޮތުމުގެ ސަބަބުންކަމަށްވާނަމަ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ވެފައިވާ އިޤްރާރަކުން ރުޖޫޢަވުމަށް ހުއްދަ ދެވިދާނެވެ.[16]

13- Antipas v Coroneos, [1988] OJ No 137, 26 CPC (2d) 63 (HCJ)
14- Phillips v Disney, 2018 ONSC 1021 at paras 25-26; BNP Paribas (Canada) v Donald S Bartlett Investments Ltd, 2012 ONSC 5315 at para 23.
15- A "triable issue" is one that raises an arguable case on the merits Phillips v Disney, 2018 ONSC 1021
16- ހެކީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 84(ނ)(ނ)

ފައިސާ ނުހިފާ މައްސަލަތަކުގައި

އިޖުރާއަތުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ނަމޫނާ ޤަވާޢިދުގަވެސް އިޖުރާއަތާ ފައިސަ ނުހިފާ މައްސަލަތަކާގުޅޭ ތަފްސީލުކޮށްދެވޭ. ޤާނޫނުގެ 125 ވަނަ މާއްދާއާއި 127 ވަނަ މާއްދާއާއި ދެމެދުގައި ހުރި އާންމު މާއްދާތަކުންނާއި، ފައިސާ ހޯދުމުގެ ދަޢުވާތަކުގައި އެއްބަސްވުން ނުވަތަ އިޖުރާއަތުމާ ގުޅޭން ބާރުއެޅުމަށް ބަޔާންކޮށްފައިހުރި ކަންކަމުން ފައިސާ ނުހިފާ މައްސަލަތަކާއި ގުޅޭން މައިގަނޑު ދަށަށް ހުށަހަޅާފައެވެ. ނަޒަރު ދިނުމާއި، އިޖުރާއަތުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދިހުށަހެޅުން މިއެވެ. އިޖުރާއަތުގެމައްޗަށް ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާމާއްދާގައި ތަފްސީލުކޮށް އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ނަޒަރު ދިނުން

ދައުލަތުން އެއްބަސްވާކަމުގައި ވަނީނަމަ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ ފެބްރުއަރީ 04 ވަނަ ދުވަހުގެ 06 ހުރަހަށްވާނެވެ. ވަކިކަމަށް ކެބަށް ދައުލަތުގެ ބިނާކުރުން ޤަވާޢިދު ސިޓީއަކުން ވަކިކަމަށް ބާރުއަޅުން ދައުލަތަށް އިޖުރާއަތު ވަކިކަމަށް އެއްބަސްވެވިދާނެވެ.[17] ދައުލަތަށް އެއްބަސްވެއްޖެނަމަ ވަކިކަމަށް އިޖުރާއަތުވެއްޖެނަމަ އިޖުރާއަތުގެ މައްސަލަ ހުކުމްގެ ކުރު މައްސަލަ ނިންމަވިދާނެ އެދި ހުރަހެއްވާކަމަށް އިޖުރާއީ ބަޔާން ދައުލަތުގެ ފައިދާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[18]

ވީމާ އިޖުރާއަތުގެ މައްސަލަ ހުކުމްކުރުން ދިނުމަށް އެދި ހުރަހެއްނަމަ އެފަދަ ޝަރުޢީ ފައިސާ އަދިގެ ދައުލަތަށް ކުރިއަށްދާނެ ކެބިން ނަޒަރު ދެއްވާނެއެވެ. ފައިސާގެ މައްސަލަތަކާއި ފައިސާ ނުހިފާ މައްސަލަތައް ތަފާތެވެ. މިތަނުގައި މިބައިގައި ނަޒަރަކީ ފައިސާ ނުހިފާ މައްސަލަތަކުގައި ހުސްމަސައްކަތް ދޫކޮށްލާ ނަޒަރެވެ. ފައިސާގެ މައްސަލައަކާ ގުޅޭ ނަޒަރު ފައްސެވެ ބިނާކޮށްފައިވާނެވެ.

މިގޮތުން ގެންދަމުން/މައްސަލަހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރަތަމަކަމެވެ. މިނޫނީ ދެނެވަޑައި 30 ދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ. އަދި އެންމެހައި ގޮތަކަށް މިނޫނީ ފަރުމާކުރަންވާނެއެވެ.

[17] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022 މާއްދާ 88(ނ)
[18] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 127(ނ)

ދަޢުވާއަށް އެއްބަސްވުމުން ދެވޭ އާންމު ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 127(ހ))
• ދަޢުވާއަށް އެއްބަސްވެ ނަންބަރު ... ފޯމު ހުށަހަޅާފައިވާއެވެ. މިއެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[19] މިފަދައިން ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަކި ފޯމެއްނެތެވެ. ވީމާ ސިޓީ އަކުން ނުވަތަ ބަޔާނަކުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ނުވަތަ • އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް އަޑުއެހުން ބާއްވުމަކާނުލައި/disposal without hearing ހުކުމެއް ކޮށްދިނުމަށް އެދިހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނަމަ ނަންބަރު 05 ފޯމުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[20] މިފަދައިން ހުށަހެޅުމުން އަޑުއެހުމަކާ ނުލައި ހުކުމް ކުރެވޭނީ ދެފަރާތުން އެކަމަށް އެއްބަސްވާނަމައެވެ. • އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކީ ކޯޓަށް ޒަބުތުކުރެވޭ ފަރުވާއެއް ދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެކެވެ. ވީމާ މިހުށަހެޅުމުގައި ވަކިފަރުވާއެއް ދިނުމަށް އެދޭނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. • އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ނުވަތަ އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް އަޑުއެހުމަކާނުލައި ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާއި މިހުށަހެޅުން މިނޯޓިސް ލިބޭތާ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. • މިއިން ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް އެއްބަސްވުމާގުޅޭ ގޮތެއް ނިންމައި މައްސަލަ ނިންމުމާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށް އަޑުއެހުމެއް/disposal hearing ބާއްވާނެއެވެ.

[19]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ – ޖަވާބުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދުން/motion for judgment on pleading އެދޭއިރު އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން ނުވަތަ ނުބާއްވައި ހުކުމް ކުރުމުގެ ފުރުސަތު އޮވެއެވެ.

[20]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 89(ހ)

Admissions in money claims

ފައިސާ ހޯދުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި އެއްބަސްވުން

ފައިސާ ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި މުއްދަޢާޢަލައިހި ނުވަތަ ދަޢުވާގެ ބައެއްކަން އެއްބަސްވެވިދާނެވެ.[21] މުއްދަޢާޢަލައިހި ނުވަތަ ދަޢުވާގެ ބައެއްކަން އެއްބަސްވެ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އިތުރުވަގުތަކަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ފައިސާ ދައްކަންވީގޮތް އިންތިޒާމު ކުރުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވަނީ ދަޢުވާކުރާފަރާތަށެވެ.

ދަޢުވާއަށް އެއްބަސްވުމާއެކު ފައިސާ ދައްކުމުގެ އިތުރު ވަގުތަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ފައިސާ ދައްކަންވީ ގޮތާއި މުއްދަތާބެހޭ ގޮތް ކަނޑައަޅުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވަނީ ކޯޓަށެވެ. އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކުރާއިރު ދައްކަންވީ ފައިސާއާއި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދާ މެދު ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންވާނެވެ.[22]

ހުކުމް ކުރާއިރު ޚަރަދާމެދު ގޮތެއް ނިންމަންވާނެ ކަމަށް ފާޅުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ޚަރަދު ނުވަތަ ފިކްސް ކޮސްޓްސް ކޯޓުން ނަގައިދޭންޖެހޭ ހާލަތްތަކެވެ. ނަމަވެސް މިހާލަތުގައި ނަގައިދެވޭނީ ފިކްސް ކޮސްޓްގެ ތަފްސީލާއި ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި ކިޔެއްމަ ޤަވާޢިދުގައިވެސް މިހާލަތުގައި ނަގައިދެވޭނީ ޚަރަދެއް ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ.

ފައިސާގެ މައްސަލައެއްގައި ފައިސާ ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވާ ހާލަތުގައި ޤާނޫނުގެ 127 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކޮށް ނިންމަންޖެހޭ ހާލަތްތަކުން ޖުރުކު ކަނޑައަޅައި ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވަން ނުޖެހޭނަމަ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިނުދެވުން އެއީ އާންމު އުސޫލެވެ. އެހާލަތްތަކުގައި ނަގައިދެވޭނީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ޚަރަދެކެވެ.

ވީމާ ޤާނޫނީ އޮނިގަނޑު ފުރިހަމަކޮށްފައި ނުވާތީ މިޚަރަދު ނަގައި މިވަގުތު ނަގައިދެވޭކަމުން އަޅުގަނޑުމެން ދެކެމެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ޤަވާޢިދު ދޫ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވާނެވެ. މިބާބު މުއްދަޢީއާއި އެއްބަސްވުމާއި، ދަޢުވާގެ ބައެއްކަން އެއްބަސްވުން މައިގަނޑު ދެސުރުޚީ ގެ މައްޗަށް ބަހާލާފައިވެއެވެ.

---

[21]- ކުރީގެ ހަވާލާ 125(ނ)(ރ)

[22]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 128(ރ) އަދި 129(ހ)

ބަޔަކަން އެއްބަސްވުން

ފައިސާ ހޯދުމުގެ ދައުވާތައްގައި، ދައުވާގެ ބަޔަކަން އެއްބަސްވާން އުޅޭނަމަ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ސަމްރީ ޤަވާއިދު 2022 ގެ ނަންބަރު 06 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[23] ދައުވާގެ ވަކިބަޔަކަން އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކޮށް ހުށަހެޅުމުން ނޯޓިސްހަވާލުކޮށް އެހުށަހެޅުން ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ކޯޓުން ރައްދުކުރަންވާނެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ނޯޓިސްގެ ބޭނުމަކީ އިޤުރާރުވެ ކުރުމުގެ ބަޔަށް ފިޔަވައި ފަރާތުން އިޤުރާރުވާކަމާ ދޭތެރޭ އެންގުމަށް އަމުރު ކުރުމެވެ. މިނޯޓިސް ދޫކުރި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ސަމްރީ ޤަވާއިދު ގައި ބަޔާންވެފައިވާ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. އަންނަނިވި ފަދައިން މިނޯޓިސް ފޮނުވާ ކުރިމަތިލާނެއެވެ. މިނޯޓިސް ރައްދުކުރެވުނު 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މިނޯޓިސްއަށް ޖަވާބު ދޭންވާނެވެ. މިނޯޓިސްއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ނުވާނަމަ ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދާނެއެވެ.[24]

ދައުވާގެ ބަޔަކަން އެއްބަސްވުމުން ދޭ ނޯޓިސް

(ޤާނޫނު 129(ނ))

- ދައުވާގެ ވަކިބަޔަކަން އެއްބަސްވެފައިވާ އަންނަނިވި ގޮތުގެ ކުރު ގޮތް އިޤުރާރުވާކަން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެކަން ކޯޓަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[25]

1. ދައުވާލިބޭފަރާތުން ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ އަދަދު ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ޤަބޫލުކުރުން؛ ނުވަތަ
2. ދައުކަން އެއްބަސްވެފައިވާ އެއަދަދު ޤަބޫލު ނުކޮށް ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދުން؛ ނުވަތަ
3. ދައުކަން އެއްބަސްވި އަދަދު ޤަބޫލުކޮށް ފައިސާ ދައްކަން ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތަށް އިއުތިރާޒުކުރުން؛

މިއިން ގޮތެއް އިޤުރާރުވާ ކޯޓަށް އަންގާފައި ނުވާނަމަ މައްސަލަ ޖެހޭނީ ކަނޑައަޅައި މައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވާނެއެވެ.

ނޯޓިސްއަށް ޖަވާބުދާނަމަ އެކަމުގައި އޮންނާނީ ތިން ގޮތެކެވެ. އެއީ ދައުކަން އެއްބަސްވެފައިވާ އަދަދު ޤަބޫލުކުރުމެވެ. ނުވަތަ އަދަދު ޤަބޫލުނުކޮށް ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ނިންމަދިނުމަށް އެދުމެވެ. ނުވަތަ ދައުކަން އެއްބަސްވި އަދަދު ޤަބޫލުކޮށް ފައިސާ ދައްކަން ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތަށް އިއުތިރާޒުކުރުމެވެ.

---

[23]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމްރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 92(ނ)

[24]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 129(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)

[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ

ނޯޓިސްއަށް ޖަވާބެއް ދީފައިނުވާނަމަ އިންކާރުކުރާ މައްސަލައާއި ކައުންސިލްގެ ގޮތުގައި މައްސަލަ ކޮރައިން ގޮންދިއުމަށް އަލުން ޤަރާރު ފާސްކުރާނަމަ އެއްބަސްވުމެއް ނިޔަލަށް ފޮނުވާނެއެވެ. އެބަހީ އިންކާރުކުރާ ބައިގެ ތިމާވެއްޓާއި މަރުކަޒުތަކުގައި ޝަރުޠު ކައުންސިލައި އިންކާރުކުރާ ބާރާއި، އެއްބަސްވުމުގެ ބައި އެކުލެވިގެން ޝަރުޠު ކައުންސިލައި ސަރުކާރުގެ ދަރަޖަ ފާސްކުރާނެއެވެ.

އެއްބަސްވި އަދަދު ޤަބޫލުކުރުން

ކައުންސިލުތަކާއި ފައިސާ ހޯދުމުގެ ދައުރާއިއްޔާއި ދައުރާގެ ބައިތައް އެއްބަސްވުމެއްގެ މައްސަލައި އަދި އެއްބަސްވުމުގައިވާ އަދަދު ދައުރާ ކުރާފައިމަށް ޤަބޫލުކުރުމަށް އެކުލެވޭއިރު އުނިކުރެވޭނެއެވެ. ފައިސާ ޚަރަދުކުރުން އެއްބަސްވުމާއި ފައިސާ ޚަރަދުކުރުމުގެ އިތުރު މަރުހަލާއިން ނުވަތަ މުއައްސަސާއެއް އިސްލާހު ނުކުރެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެސްލާހު ކުރެވޭނެއެވެ.

މިޤާނޫނުގައި އެއްބަސްވި ބައިގައި ޤާނޫނުގެ 127 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހެޅުން އެބައި ނިންމާލެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުގެމުގެ ނިންމާނަމަ ކުރީގެ އިސްތިސްނާއަށް ނުވަތަ ހަސްމުންގެ ހަރަކާތްތަކުގެ ނިންމިދާނެއެވެ.

ފައިސާ ޚަރަދުކުރުމުގެ އިތުރު މުރާޤަބާކަން އޮޅުވައިލުމުން

ދައުލަތަށް އެއްބަސްވި ހަރަކާތް ހަރަކާތްތަކުގެ ފައިސާޚަރަދުކުރުމުގެ އިތުރުމުރާޤަބާ ދިނުމަށް އަދި ހަރަކާތް ފައިސާ ޚަރަދުކުރެވޭނެ ނިޔަލުގައި އެކުލެވޭ ގުނަވަނުގަ ބެލުމަކީ ކުރަނީ ކުރިއަށްދާނެއެވެ.

- ފައިސާގެ ޖުމްލަ ދަޢުލަތުގެ ހަރަކާތް ބާވަތްތަކާއި އަދި ފައިސާ ޚަރަދުކުރުމުގެ ޤާނޫނީ މަސްއޫލިއްޔަތު، ފައިސާ ވިލުމަތްތަކުގެ ބާރުތައް ދައުލަތުގެ ފައިސާ ޚަރަދުކުރުމުގެ ވަގުތު ފައިސާ ބަލާލާ ގޮތް ދައުލަތުގެ ފައިސާ ބެލެހެއްޓުމުގެ މަސައްކަތް ކުރެވޭނެއެވެ. ހަރަކާތް އަދި ހަރަކާތް ހަރަކާތްތަކުގައި ބައިތަކުގެ ހަރަކާތްތަކެވެ.[26] މިޤާނޫނުގައި ހަރަކާތްތަކާއި ގޮތް ފައިސާ ޚަރަދުކުރުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުދައުލަތުން ކައުންސިލުގައި ހުށަހެޅުން މައްސަލަ ނިންމާނެއެވެ.
- ފައިސާ ޚަރަދުކުރުމުގެ ތަފްސީލުތައް ބާރުގެ ނުކުތާ ދައުރާ ބައިތަކާއި ދައުލަތުގެ މަސައްކަތް ހުށަހެޅުން ޚަރަދުކުރުން އަދި ހަރަކާތްތަކެވެ. މިޤާނޫނުގައި ފައިސާ ޚަރަދުކުރުމުގެ ގޮތުނިންމާއިރު ވަކިން ފައިސާ ޚަރަދުކުރުމަށް، ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުދައުލަތުން ކައުންސިލުގައި ހުށަހެޅުއްވާނެއެވެ.[27]

[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ބ)(ށ)(ހ)

[27]- ކުރީގެ ހަވާލާ

އިތުރު މުއްދަތަކަށް އެދިހުށަހެޅުން

ފައިސާދެއްކުމުގެ މުއްދަތަކަށް ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން އެދިފައިވާނަމަ، ފައިސާދައްކައި ޚަލާސްކުރަންވީ ތާރީޚު ނުވަތަ އިންސްޓޯލް މަންޓަށް ބަހާލައިގެން ފައިސާ ދައްކައި ޚަލާސްކުރަންޖެހޭ ވަގުތާއި، ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ބަހާލެވޭގޮތުގެ ގޮތެއް ކަނޑައަޅައި ހުކުމްކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[28]

އެއްބަސްވި އަދަދު ޤަބޫލުނުކުރުން

ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާ ހޯދުމަށް ހުށަހަޅައިފައިވާ މައްސަލައެއްގައި ދައުވާގެ ބަޔަކަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ އަދި ދައުވާލިބޭފަރާތުން އެއްބަސްވެފައިވާއަދަދު ދައުވާކުރާފަރާތުން ޤަބޫލު ނުކުރާނަމަ އަދި ދައުވާކުރާފަރާތުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އެދޭނަމަ، އެހާތަނުގައި ދިފާޢުކޮށްފައިވާ ދައުވާއެއްކަމުގައި ބަހައި މައްސަލަ ޝަރީޢަތް ފޮނުވާނެއެވެ.[29]

[28]- ކުރީގެ ހަވާލާ 129(ބ)(2)

[29]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 129(ރ)

ދުޢިދައުވާއަށް އެއްބަސްވުން

ފަރީޤާ ކޯޓުގެ ދައުވާއާއިގެ އަދިފަރާތާ ފަރީޤާ ދައުކުރާފަރާތާ ދައުވާ ޕްރޮސިކިއުޓަރއާ ދިބޭފަރާތުން އެއްބަސްވުމުގެ ނަންބަރު 04 ފޯމު ހުށަހަޅައިދިނަމަ އެފޯމު ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ކޯޓުން ބަރުދުކުރަނާވެއެވ. ދައުވާކުރާފަރާތަށް މިދުވަސް ދިބޭފުން މައްސަލައިގައި ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވ.[30]

މާލަމުގައި އޮންނާނީ ދެމެދުކޮށެވެ. އެއީ ފަރީސާ ދެމެހެމަށް އެއްބަސްވުމާއެކު ފަރީސާދެމެހެމުގެ އިތުރު މުއްދަތުގައި އެދި ހުށަހެޅުމެވެ. ނުވަތަ އެފަދައިން އެދި ހުށަހަޅައިންނޫމެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ފަރީސާ ދެމެހެމަށް އިތުރުވަގުތަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވަނަ އެކަން ދައުވާ ކުރާ ފަރާތަކަށް އެންގުމަށާއި، އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް disposal hearing/އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތްކަން އަންގުމުގެ ގޮތުން ކޯޓުން ދައުވާ ކުރާ ފަރާތަށް ނޯޓިސް އެއްޗެއްނުވާނެވެ. ފަރީސާގެ މައްސަލަތަކުގައި އިޤްރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް އެދި ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާނަމަ ފަރީސާ ދައުކުރާ ދައުވާއިރު ފަރާތުން ހުށަހަޅައިވާގޮތައި، މުއްދަތާގެ ދުވަހަށްވެސް. އެގޮތުން ނޯޓިސްގެ މުއްދަތަކީ ހުށަހަޅައިން ހަތް ހެދުމުގެ މުއްދަތެވެ. މިކަން އެނގެނީ ޤާނޫނުގެ 133 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަމްބަރަކުންނެވެ.

މިނޯޓިސް ދޫކުރަނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. މިނޯޓިސް ޙަވާލުކޮށް ގޮތަށް ފުރުމާ ކުރުވާފައެވެ.

ދައުވާއަށް އެއްބަސްވުމުގެ އިތުރު ވަގުތަށް އެދިހުށަހެޅުމާ ގުޅޭ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 127 އަދި 133(ނ))
• ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ހުށަހަޅާ އެދި ހުށަހަޅައިފައިވާ ފަރީސާ އެދިފައިވަނަ ދެމެހެމަށް އެއްބަސްވުމަށް އެދިފައެވެ. އަދި މިއެއްބަސްވުމާއެކު ވަކިކޮށްފައިވާ ފަރީސާ ދެމެހެމަށް ހުށަހަޅައިވާއެވެ. • ދައުވާ ދިބޭފަރާތުން ފަރީސާ ދެމެހެމަށް ހުށަހަޅައިވާ ޚަބަރުދީ ދައުވާކުރާ ދައުވާއާބެހޭ ހަމަޖެހުން އެއްބަސްވާނަމަ އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް disposal hearing/އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

30- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 128(ހ)(ނ)

- އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅަންވާނީ ފައިސާ ދައްކާނެ ގޮތާއި، މުއްދަތުގެ ގޮތުގައި ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާ ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް އެއްބަސްވާނަމައެވެ.[31]

- މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނަމަ މިފޯމް ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެމުއްދަތުގައި ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ މުއްދަތާމެދު ގޮތެއްނިންމުމަށް އަޑުއަހުމެއް ނުވަތަ ހުކުމް ކުރުމުގެ އަޑުއަހުން ………… ތާރީޚުގައި އޮންނާނެއެވެ.

- ފައިސާ ދައްކަން ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތާމެދު އެއްބަސްވެވޭނަމަ އެކަން ބަޔާންކޮށް ސިޓީއެއް ނުވަތަ ބަޔާނަކުން ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުގެ ބަސް ޚަބަރު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިޙާލުގައި އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

- މިފޯމާއެކު އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ފޮނުވާށެވެ.

1. ދައުވާއަށް އެއްބަސްވެ ހުށަހަޅާފައިވާ ފޯމު
2. ނަންބަރު 05 ފޯމު

މުއްދަތަކަށް އެދިފައިނުވުން

ފައިސާ ހޯދުމުގެ މައްސަލައެއްގައި މުދައްޢާއަށް އެއްބަސްވެ، ފައިސާ ދެއްކުމުގެ މުއްދަތަކަށް ދައުވާލިބޭފަރާތުން އެދިފައި ނުވާނަމަ، ދައުވާކުރާފަރާތުން ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ފައިސާގެ ޖުމްލައަދަދު ދައްކައި ހަވާލުކުރަންޖެހޭ ޖުމްލަ މުއްދަތު ނުވަތަ ވަކި މުއްދަތަކަށް ބަހާލައިގެން ފައިސާ ދައްކާނަމަ ފައިސާދައްކަންޖެހޭ ވަގުތާއި ބަހާލާ ގޮތް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި ހުކުމްކުރާއިރު ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުގެމަތީން ފައިސާދެއްކުމަށް، ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުތަކާއެއްގޮތަށް ކަނޑައަޅައި ހުކުމްކުރަންވާނެއެވެ.[32]

މުދައްޢާއަށް އެއްބަސްވެފައިވާކަމުގައި ދައުވާކުރާފަރާތުން ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ފައިސާ ދައްކާނެ ގޮތުގެތަފްސީލުތައް ބަޔާންނުކޮށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅައިފިނަމަ ހުކުމްކުރާއިރު ވަގުތުން ފައިސާ ދައްކައި ހަވާލުކުރުމަށް، ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުތަކާއެއްގޮތަށް ކަނޑައަޅައި ހުކުމްކުރަންވާނެއެވެ.[33]

---

[31]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 133(ރ) ބައްލަވާ
[32]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)(ރ)
[33]- ކުރީގެ ހަވާލާ

މުއްދަތަކަށް އެދިހުށަހެޅުން

ދަޢުވާއަށް އެއްބަސްވުމާއެކު ފައިސާދައްކުމުގެ އިތުރު ވަގުތަށް އެދިހުށަހެޅިދާނެވެ. މިގޮތަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ އެއްބަސްވިކަން އަންގައި ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި އެކަންބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މިހުށަހެޅުމަކީ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ މުއްދަތާމެދު [illegible] ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެކެވެ. ހުށަހަޅާގޮތް ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ޤަބޫލުކުރާނަމަ އިޤުރާރުގެމައްޗަށް ހުކުމެއްނެރުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[34] އިޤުރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމަށް ވަކިފޯމެއް ނެތެވެ. ވީމާ މިހުށަހެޅުން ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބަޔާނަކުން ހުށަހެޅިދާނެވެ.

ފައިސާދައްކުމުގެ މުއްދަތަކަށް [illegible] އެދިފައިވާނަމަ، [illegible] [illegible] ނުވަތަ އިންސްޓޯލް [illegible] [illegible] ފައިސާ [illegible]، [illegible] [illegible] ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[35]

އިންޓަރެސްޓް ދެއްކުން

ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާ ހުކުމުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާގައި [illegible] އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމް [illegible] އަންނަނިވި ޝަރުތު ފުރިހަމަވާނަމަ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ [illegible] އިންޓަރެސްޓް ފައިސާ ހިމެނެއެވެ.[36]

- ދަޢުވާގައި ހިމެނެންޖެހޭ [illegible] ނަގައިދިނުމަށް [illegible] ފައިސާގެ މިންވަރުގައި، ދަޢުވާކުރާފަރާތުން [illegible] [illegible] ފައިސާގެ މިންވަރު، [illegible] [illegible] [illegible] ފައިސާގެ މިންވަރު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].[37]
- އިންޓަރެސްޓް ރޭޓު އަހަރަކަށް 08 އަށެއް އިންސައްތައަށްވުރެން [illegible]، 127 ވަނަ މާއްދާގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިންޓަރެސްޓް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިންޓަރެސްޓް [illegible] [illegible] [illegible] އިންޓަރެސްޓް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 133(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)

[35]- ކުރީގެ ހަވާލާ 128(ށ)(2)

[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 137

[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 137(ހ) އަދި 92

ފުރިއަދަދު ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވުން

ކުރިންއެދޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާއެއްގައި މުއްދައަޢަލައިހި ފުރިއަދަދު އެއްކޮށް ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ.[38] މިފަދައިން އެއްބަސްވާނަމަ ނަންބަރު 04 ފޯމު ހުށަހަޅަން ވާނެއެވެ.[39] މިފޯމު ހުށަހެޅުމާއެކު އެކަން ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތަށް އަންގައި ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސްދޭނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ފޯމުތަކުގެ 2022 ގެ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ.

ކުރިން އެދޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާތަކުގައި މުއްދައަޢަލައިހި ފުރިއަދަދު އެއްބަސްވުމުން ދޭ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 130(ހ))
• ކުރިން އެދޭ އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުށަހަޅާފައިވާ ފައިސާ ކުރުމުގެ ދަޢުވާއަކަށް ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުން މުއްދައަޢަލައިހި ފުރިއަދަދު ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ. މިފަދައިން އެއްބަސްވެފައިވާކަމުގެ ނޯޓިސް ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައަޅައި ހުކުމް ކުރުމުގެ މަރުޙަލާގައި އެއްބަސްވުމުގެ މައްސަލަ ހުކުމްކުރުމަށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ.[40]
• މިހުށަހެޅުން މިނޯޓިސް ލިބުމާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެގޮތަށް އެއްބަސްވާކަން އަންގަންވާނެވެ. އަންގާފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ ޖަވާބު ނުދީފިނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެއެވެ.[41] އެބަޔާ ޖެހުނު ކަނޑައަޅައި މައްސަލައިގައި ގޮތެއް ނިންމުމަށް ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވޭނެއެވެ.
• ނޯޓިސް ގޮތެއްކަނޑައަޅައި ހުކުމްކުރާ ދިނުމަށް އެދޭކަން ސާބިތުކޮށް ނުވަތަ ބަޔާންކުރުން ނޯޓިސް އަންގާނެއެވެ. މިނޯޓިސްއާއެކު އަންނަނިވި މިޢުލޫމާތު ފޮނުވާނެވެ.
• މުޤައްރަރު ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވުމުގެ ހުށަހެޅުމާ ފޯމުގެ ކޮޕީ.

މިފަދަގޮތަކަށް ހުކުމްކުރާއިރު ޝަރީޢަތުގެ ހަރު ނިމުމެއްގެ ދަރަޖައިގެ ހުކުމާއެކު ނޯޓިސް ކަނޑައަޅާ ފައިސާގެ އަދަދާއެކު ފައިސާދެއްކުމަށް ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.[42]

އެކަށީގެންވާ މިންވަރެއް ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވުން

ކުރިމަތިންއެދޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުށަހަޅާފައިވާ ފައިސާ ކުރުމުގެ ދަޢުވާއެއްގައި އެއެކަށީގެންވާ އަދަދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ.[43] އެކަށީގެންވާ މިންވަރެއް ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވާ އެއްބަސްވުމުގައި ދަރުވާގެ

38- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 130(ހ)

39- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 88(ނ)

40- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 130(ނ)

41- ކުރީގެ ހަވާލާ 130(ނ)

42- ކުރީގެ ހަވާލާ 130(ރ)

43- ކުރީގެ ހަވާލާ 131(ހ)

ބަޔާނާ އެއްބަސްވުމެވެ. ވީމާ ހުށަހަޅަންވާނީ ދައުވާގެ ބަޔާނާ އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކުރާ ނަންބަރު 06 ފޯމެވެ.

މިހުށަހެޅުން ދައުވާކުރާފަރާތުން ރައްދުކުރާމާއްދާ އަންނަނި ފަދައިން ނޯޓިސް ދޫކުރާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ނޯޓިސް ދޭނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. މިނޯޓިސް ލިބުމުން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ނޯޓިސް އަށް ޖަވާބުދޭންވާނެއެވެ. ޖަވާބު ދިފާއީންވާނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދާނެއެވެ.[44] އެބަހީ އެއްބަސްނުވާބަޔާނެއް ޖެހުނު ކަނޑައަޅައި މައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވާނެއެވެ.

އެކަށީގެންވާ އަދަދެއްގެ ފައިސާ ދައްކުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާތީ ދޭ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 131(ހ))
• މިމައްސަލާގައި ދައުވާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިއިރު ހުރިން އެދޭ ޖުމްލަ އަދަދު ދައުވާގައި ބަޔާންކޮށް ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއެކެވެ. މިމައްސަލާގައި އެކަށީގެންވާ އަދަދެއް ދައްކުމަށް ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން އެއްބަސްވެފައިވެއެވެ. • ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ދައްކުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ މިންވަރު ޤަބޫލުކުރާނަމަ އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް/disposal hearing އެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[45] • އިޤުރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ މިނޯޓިސް ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހުށަހަޅައި ނުވާނަމަ އިންކާރު ކުރާ ބައެއްގެ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެއެވެ.[46] • އިޤުރާރުގެ މައްޗަށް ހުކުމެއް ކޮށްދިނުމަށް އެދޭނަމަ ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބަޔާނަކުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. • މިނޯޓިސްއާއި އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ފޮނުވިފައެވެ. - އެކަށީގެންވާ އަދަދެއް ދައްކުމަށް އެއްބަސްވެ ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކޮޕީ.

[44]- ކުރީގެ ހަވާލާ 131(ހ)(ނ)

[45]- ކުރީގެ ހަވާލާ 131(ރ)

[46]- ކުރީގެ ހަވާލާ 131(ނ)

އިތުރު މުއްދަތަކަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިނުވުން

އެކަނީގެންވާ އަދަދެއްގެ ފައިސާ ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވުމާއެކު ދެއްކުމުގެ ފައިސާ އިތުރު ވަގުތަކަށް އެދި ދައުލަތާ ދިބާފަރާތުން ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ، ދައުވާކުރާފަރާތުން އިޤްރާރުގެ މައްސަލަ ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ފައިސާގެ ޢުމުރު އަދަދު ދައްކައި ޚަރާސްކުރުމަށްޓަކައި ޖުމްލަ މުއްދަތު ނުވަތަ ވަކި މުއްދަތަކަށް ބަހާލައިގެން ފައިސާ ދައްކާނަމަ ފައިސާދައްކަންޖެހޭ ވަގުތާއި ބާޤީވާ ޖުމްލަ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ ކޮމިޝަން ހުކުމް ކުރާއިރު ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ފައިސާދެއްކުމުގެ މުއްދަތާއި، ޝަރުތުތައް ހަރުދަނާކޮށްދެއްކުމަން ކަނޑައަޅައި ހުކުމްކުރަންވާނެއެވެ.[47]

ނަމަވެސް ދައުވާކުރާފަރާތުން ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ފައިސާ ދައްކާނެ ގޮތުގެތަފުސީލު ބަޔާންކޮށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ، ވަގުތުން ފައިސާ ދައްކައި ޚަލާސްކޮށްދިނުމަށް ޝަރުތުތައް ހަރުދަނާކޮށްދެއްކުމަން ކަނޑައަޅައި ހުކުމްކުރަންވާނެއެވެ.[48]

އިތުރު މުއްދަތަކަށް އެދިހުށަހެޅުން

ދައުވާއަށް އެއްބަސްވުމާއެކު ފައިސާދެއްކުމުގެ މުއްދަތަކަށް ދައުވާގެ ބޭނުންވާ ފަރާތުން އެދިހުށަހަޅާނަމަ، ފައިސާދައްކާއި ޚަރާސްކުރުމަށް ޕޭމަންޓްގެ ޝަރުތު މަސައްކަތު އިންސްޓޯލް ބަހާލައިގެން ފައިސާ ދައްކާއި ޚަރާސްކުރުމަށް ވަގުތާއި ދައްކާއި ޚަރާސްކުރުމަށް ބާރަބަރެއް ކުރެވޭނެ ހުކުމްކުރުމުގެ ބާރު ކޮމިޝަނަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[49]

ޖޫރީ ކަނޑައެޅުން

މުޤައްރާރުއަށް އެއްބަސްވެވިއްސަ ދައުވާއަށް އެއްބަސްވެވޭނަމަ ދައުވާގެ ބަޔަކަށް އެއްބަސްވެވެން ސާފުކުރާ ގެސްޓްތަކަށް ޖަވާބު އިޤްރާރާއި

ޖޫރީންގެ 127 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ކޮމިގެ އިސްކަންމަށް ނުވަތަ ޚަރާސްއްގެ ހުށަހެޅުމަކަށް ދައުވާއާމެދު ޖޫރީއެއް ނިންމުމަން އެދި ހުށަހެޅިދާނެ. މިއައުއްޔާމެ އިތުރު ތަފްސީލުތައް 26 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންވެފައިވާނެ.

---

[47]- ކޮރިޔާގެ ޤާނޫނު 131 (ނ)(ބ)(ގ)(ކ)(ހ)
[48]- ކޮރިޔާގެ ޤާނޫނު
[49]- ކޮރިޔާގެ ޤާނޫނު 131(ނ)(02)

ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ތާރީޚާއި، ރޭޓު

ކޯޓުން ކަނޑައެޅުން

އަޑުއެހުން ބާއްވުން

ވަކިއަދަދެއް ބަޔާންކޮށް ހުށަހަޅާފައިވާ ފައިސާ ހޯދުމުގެ ދައުވާގައި މުޅި ދައުވާއަށް ނުވަތަ ދައުވާގެ ބަޔަކަށް އެއްބަސްވެ ހުށަހެޅިއިރު ފައިސާދެއްކުމުގެ ވަކިމުއްދަތަކަށް ނުވަތަ އިތުރުވަގުތަކަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ، ނުވަތަ ހުކުމަށް ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާން ނުކޮށް ހުށަހެޅިފައިވާ ފައިސާ ހޯދުމުގެ ދައުވާއެއްގައި އެކަށީގެންވާ އަދަދެއް ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެ ފައިސާދެއްކުމުގެ ވަކިމުއްދަތަކަށް އެދިހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ފައިސާ ދައްކައި ހަމަކުރަންޖެހޭ ތާރީޚާއި، ދައްކަންޖެހޭ ވަގުތާއި، ބަޔާންކޮށްފައިވާގޮތުން ގޮތްކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[50]

މިފަދައިން ގޮތް ކަނޑައެޅުމުގައި އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން އަދި އަޑުއެހުން ބާއްވުމަކާނުލައި ގޮތްކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަޑުއެހުން ބާއްވާނަމަ އެކަމުގެ ނޯޓިސް ޚަސްމުންނަށް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ތާރީޚާއި، ރޭޓު ކޯޓުން ކަނޑައެޅުމުގައި އަޑުއެހުން ބާއްވުން ލާޒިމެއްނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އަޑުއެހުން ބާއްވައި ގޮތް ކަނޑައަޅާނަމަ އަޑުއެހުމުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ނޯޓިސް ދިނުމާއެކު އަޑުއެހުން ބާއްވަންވާނެއެވެ.[51] މިނޯޓިސް ދޭނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފުރިހަމަ ކުރަންވާނެއެވެ.

ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ގޮތް ކަނޑައެޅުމުގެ އަޑުއެހުމުގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 135(ނ))
• މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 128 ނުވަތަ 129 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދައުވާއަށް އެއްބަސްވެ ހުށަހަޅާފައިވާތީ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އިތުރުވަގުތަކަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. މިގޮތުން އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ނަތީޖާއަކީ ކޯޓުން ފައިސާ ދައްކާނެ ގޮތް ކަނޑައަޅަންޖެހުމެވެ. • މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގައި ފައިސާ ދެއްކުމަށް އެއްބަސް ނުވެވޭ ހާލަތުގައި ވަކިގޮތަކަށް އަމުރު ކުރުމުން ގެންދިއުމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، އަޑުއެހުން ބާއްވުމަކާނުލައި މިގޮތަށް އަމުރުކުރަން

50- ކުރީގެ ހަވާލާ 133(ނ)

51- ކުރީގެ ހަވާލާ 135(ހ)(ނ)

> އެންޑިސަމަޕްސް ރިވިއު ކޮންޑިޝަނަށް އުދުރުނުރަހުވުމުގެ އިޤްތިޞާދީ ރަށްފު ލިބިގެން ދާނީ ފައިސާ ދައްކަންވީ
>
> ގޮތަކަށްއަޅައި މައްސަލައިގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އަޅުއްވުމުގެ ބާރުވަންޖެހޭކަމަށް ކޯޓަށް ފެނެއެވެ.
>
> • ވީމާ މިމައްސަލަ ...(ބާރުވެގަތި)..... އޮންނާނެއެވެ. މަޖުބޫރު ސަބަބަކާ ނުލައި ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި ނުވާނަމަ އަދި ސަބަބު ބާރުންޓަރ ނޯޓިސް ދިފައި ނުވާނަމަ ހުށަހަޅާ ނުވާނަމަ ނުވާވާނެ ޤަވާއިދުގައި ބޭއް ނިންމާނަ
>
> އަންގަވާ.

ފައިސާ ދެއްކުމަށް އިތުރު ވަގުތު އެދިއްޖެނަމަ ފައިސާދެއްކުމުގެ މުއްދަތު ކަނޑައެޅުމަށް ކޯޓަށް ލިބިފައިވާ ތަފްސީލުތަކާއި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގައި ހިމެނިފައިވެއެވެ.[52] އެގޮތުން ފައިސާގެ އަދަދުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް މުއްދަތު ބަހާލުވަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދަކީ -/300000 (ތިންލައްކަ) ރުފިޔާއަށްވުރެ ކުޑައަދަދެއްކަމުގައިވާނަމަ މަހަކަށްޖެހޭ އަދަދުތަކުން ދައްކަމުން ގޮސް 03 (ތިނެއް) މަސްދުވަހުގެ މުއްދަތެއްގައި ދައްކާ ނިމޭގޮތަށް ކުރުމަށް ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ.

ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދު -/300000 (ތިންލައްކަ) ރުފިޔާއާއި، -/1000000 (އެއްމިލިއަން) ރުފިޔާއާއި ދެމެދުގެ އަދަދެއްގެ ފައިސާއަކަށް މަހަކަށް ޖެހޭ އަދަދުތަކުން ދައްކަމުންގޮސް 06 (ހައެއް) މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތެއްގައި ދައްކާ ނިމޭގޮތަށް ކުރުމަށް ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ.

ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދަކީ -/1000000 (އެއްމިލިއަން) ރުފިޔާއިންފެށިގެން މަތީގެ އަދަދެއްގެ ފައިސާއަކަށް 12 (ބާރަ) މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތެއްގައި މަހަކަށްޖެހޭ އަދަދުތަކުން ދައްކަމުން ގޮސް ދައްކާ ނިމޭގޮތަށް ކުރުމަށް ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ކޯޓުގެ ތަޞްދީޤް ބޭނުމަށްޓަކައި ނުކުރެވޭނެކަން ފާހަގަ ކުރެވޭ މިސާލަކީ އުސޫލުން ވަކިން ރަގަޅަށް ހަމަވާގޮތް ދޭންވެ.

އަޑުއެހުން ބާއްވުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން

އަޑުއެހުން ބާއްވުމަށްކަށުރައި ފައިސާ ދައްކަމުގެ ގޮތާއި މުއްދަތު ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް ޢިލްތިމާސް ހުށަހަޅަން އެންގެނީއެވެ. މިއަންގެން އަންގާތީ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި އަޑުން ބަލައިދިނީ ރިވިއުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[53] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ފަރިގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާގޮތަށެވެ. އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގައިވެސް މިކަމަށް ހަމަޖެއްސުންތަކެވެ.

52- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 89 (ށ)(1)(2)(3)

53- ކޯޓުގެ ޤަވާއިދު 136(ހ)(ނ)

ގޮތުކަނޑައަޅާ ނިންމާފައިވާ ފައިލުއް އަލުން ހުޅުވާލައި، އަލުން ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށް ކޯޓުއަމުރުކުރެއްވުން ހުށަހަޅުއްވާ ކަމުގެ ގޮތުގައި އޮތުމަށް އިޖުރާއީ ހަމައަކަށް ބަލާއިރު ފެނިހަމަ ގޮތެއްކަމަށް ދެކެމެވެ. ވީމާ މިހުށަހެޅުން ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ގޮތަށް އޮތުން ފިޔަވަޅުއަޅަން ދެކެމެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 46 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ބާބު 14

ދިފާޢު ހުށަހެޅުން

ތަޢާރަފު

ދައުވާއަށް ޖަވާބެއްގެ ގޮތުގައި އިންކާރު ކޮށް ދިފާޢު ހުށަހެޅިދާނެވެ. ދިފާޢަކީ އިންކާރުކުރާ ކަންކަން ބަޔާންކުރުމާއި، އެއްބަސްވާކަންކަމާއި، އެއްބަސްނުވާކަންކަމާއި އަދި އިންކާރު ކުރެވޭނެ ބަޔާންތަކާއި ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް އެދޭކަންކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމެވެ.

ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގެ ސުވާލު އުފައްދަން ފުރުސަތުދޭނަމަ ދިފާޢު ކުރުމުގެ ކުރިން އެހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މިހުށަހެޅުމާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމުމުންނެވެ. އަދި ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަވަދޭން އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް އެހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމުންނެވެ.

ހައިސިއްޔަތު

ދިފާޢު ހުށަހަޅަނީ އެހެން ފަރާތެއްގެ ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ކަމުގައިވާނަމަ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ އެހައިސިއްޔަތު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[1] އެހެނީ ކުރީގެ ޒިންމާ ނުވަތަ ޢަމަލީ ގޮތުން ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތެއް ކަމުގައިވާނަމަ ހައިސިއްޔަތު ނުވަތަ އެހެންވެސް ހައިސިއްޔަތަކުން ދިފާޢު ހުށަހަޅާނަމަ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގައި ސާފުކުރާ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ހައިސިއްޔަތު ބަޔާންކޮށް ސާފުކުރަންވާނީ އެހައިސިއްޔަތުންނެވެ.

ދައުވާއާ ހަވާލުވީ މީހުން ހުށަހަޅާ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން

ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް އިތުރު ވަގުތު ބޭނުންވާނަމަ ދައުވާއާއި ހަވާލުވީ ކަމުގެ މީހުން ހުށަހަޅާކަން ކަށަވަރުކުރެވޭނެވެ.[2] މިމީހުން ހުށަހެޅުމަށްފަހުގައި ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅަން ދައުވާ މީހާ ގޮވާލުމުން ޢިލްމީ ވަގުތު ދިފާޢު ހުށަހަޅަން ކޯޓުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ

ދިފާޢުގެ ބައެއްގައި ހިމެނޭ ހުރިހާކަމެއް ހިމެނޭގޮތުން ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގައި ބަޔާންކުރަން ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ދައުވާ ކޯޓުގައި ބައްލަވަންޖެހޭ ވާޤިޢާތަކާގުޅޭ ނުވަތަ ކަންކަމާގުޅޭ ދައުވާލިބޭ ފަރާތް ދައްކަން ބައްލަވަންޖެހޭ ހެކިތަކެއްޗެވެ. މިހާލަތުގައި އެކަންކަން ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ސާބިތުކުރަންވާނެވެ.[3]

---

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 139(ށ)

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 106(ހ)

[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 139(ނ)

ފައިސާއާއި ގުޅޭ މައްސަލައެއްގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ދުށިވަރުގަތް ދައުލަތަށް އެއްބަސްވެފައި ނުވާނަމަ އެއީ ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާކަން ދައުލަތުކުރާ ހަސްދު ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެވެ.[4] ފައިސާ ހޯދުމުގެ މައްސަލާގައި ދިމިގެންނަން އެދޭފައިސާ ބަޔާންކުރާ ތަފްސީލު ލިޔުމަށް ދައުލަތުގެފަރާތުން އިންކާރުކުރާނަމަ އެކަމުގެ ސަބަބު ބަޔާންކުރާއިރު ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކުރާ ލިޔުމެއް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[5]

Defence

ދައުލާ ދިފާޢުކުރުން

ދައުލާގެ ބައެއް ނުވަތަ މުޅިދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރަންއޮތްނަމަ ދިފާޢު ހުށަހެޅިދާނެވެ.[6] ދިފާޢު ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 07 ފޯމުންނެވެ. އިޢުލާނުފައްސާ ބާވަތުގެ މައްސަލައެއްގައި ދިފާޢު ހުށަހަޅާކަށް ނުޖެހޭނެވެ.[7]

ޖަވާބުދާރީ

ދިފާޢުގައި މައިގަނޑު ތިންކަމެއް ހިމެނެންވާނެވެ. ދައުލާގެ ތަފްސީލުތަކުގެ ތެރެއިން އިންކާރުކުރާކަންތަކާއި، އެއްބަސްވާކަންތަކާއި، އެއްބަސްވެވެންނެތް އަދި އިންކާރުވެސްކުރެވެންނެތް ދައުލާ ކުރާފަރާތުން ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް އެދޭކަންކަން ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[8] އިންކާރުކުރާކަންކަމުގައި އިންކާރުކުރަނީ ކީއްވެގެންކަން ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. އަދި އެކަން ހިނގިކަމަށް ދެކޭގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު ދައުލާ ޤާނޫނީގޮތުން ބާޠިލްކަމަށް ފެނޭކަންކަމާމެދު ދެކޭގޮތް ބާޠިލްކަމަށްފެނުނަމަ އެކަންކަން ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެވެ.[9]

ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގައި ދައުލާފޮތުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ލިޔެކިޔުން އިންކާރު ކޮށްފައިނުވާނަމަ އެކަންކަމަކީ އެއްބަސްވިކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ.[10]

ދިފާޢާއި ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު

ރާއްޖޭގެ އެޖެންސީތަކަށް ދައުލާ ރައްދު ކުރެވުނުނަމަ އަދި ދައުލާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ތާރީޚުން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ދައުލާރައްދު ކުރެވުނުތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުލާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ދައުލާއާއި ހަވާލު ވިކަމުގެ ތާރީޚުން

---

[4]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 139(ރ)
[5]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 139(ދ)
[6]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 138(ހ)
[7]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 151 އަދި 170
[8]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 139(ހ)
[9]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 139 (ނ)(ށ)
[10]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 139(ބ)

14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[11] މީގެ އިތުރުން ދެފަރާތުން ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު އިތުރު ކުރުމަށް އެއްބަސްވެ އިތުރު 28 ދުވަސް އިތުރުކުރެވިދާނެވެ.[12]

ދައުވާ ރައްދުކުރެވުނީ ރާއްޖޭން ބޭރުގެ ފަރާތަކަށްނަމަ އަދި ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެ ޗިޓުން ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ދައުވާ ރައްދުކުރެވުނުތާ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެ ޗިޓުން 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ 42 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[13] މީގެ އިތުރުން ދެފަރާތުން ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު އިތުރު ކުރުމަށް އެއްބަސްވެ އިތުރު 28 ދުވަސް އިތުރުކުރެވިދާނެވެ.[14]

ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞާ ސުވާލުއުފައްދާ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ، ނުވަތަ ދައުވާކުރާފަރާތުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ އެހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއް ނިމުމުގެ ކުރިން ދިފާޢު ހުށަހަޅަންނުޖެހޭނެވެ.[15] މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ އެހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއްނިންމާއިރު ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވީ ގޮތުގެ އިރުޝާދު ދޭނެއެވެ.

ދިފާޢު ރައްދުކުރުން

ދައުވާލިބުނުފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދައުވާގެ ދިފާޢުގެ ކޮޕީ ދައުވާކުރާފަރާތަށާއި، އެހެން ޚަސްމުންނަށް[16] ދިނުމަށް 02 ދުވަސްތެރޭގައި ކޯޓުން ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[17] ދިފާޢު ރައްދުކުރުމުން ދިފާޢަށް ޖަވާބު ދެވިދާނެވެ. ދިފާޢަށް ހުށަހަޅާ ޖަވާބު ދިފާޢު ރައްދު ކުރިތާރީޚާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[18] މިޖަވާބު އޮންނަންވާނީ ނަންބަރު 08 ފޯމުންނެވެ.

ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރު ދައުވާ ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު ކޯޓުގެ ހުއްދަ ނެތިން ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިފަދައިން ދިފާޢާއެކީގައި އިތުރުދައުވާއެއް ނުވަތަ ރައްދުދައުވާއެއް ހުށަހަޅާނަމަ އެއީ ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުދައުވާއެއް ނުވަތަ އިތުރުދައުވާއެއްގެ ދިފާޢުހުށަހަޅާފަރާތަށް އެރައްދުދައުވާއާއި، އިތުރުދައުވާ ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[19] ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ދިފާޢާއެކީގައި ހުށަހަޅާ ރައްދުދައުވާއާއި ނުވަތަ އިތުރުދައުވާ ދިފާޢު ލިބުނުތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެރައްދުދައުވާއަށް ނުވަތަ އިތުރުދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[20]

[11]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 142(ހ)(ނ)
[12]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 143(ހ)(ނ)
[13]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު
[14]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 143(ހ)(ނ)
[15]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 138(ނ)
[16]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 144
[17]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 87
[18]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 146
[19]- އިތުރު ތަފްސީލު 14 ވަނަ ބާބުގައި
[20]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 154(ނ)

ދިފާއާއެކުގައި ހުށަހަޅުއްވާ ރައްދުދެއްވާއަށް ނުވަތަ އިތުރުދެއްވާއަށް ދިފާއުގެ ޗާލާބު ހުށަހަޅުއްވުމާ، ދިފާއު ހުށަހަޅުއްވުމުންނާއި އަދިވަރުސްތަކުގައި ރައްދުދެއްވާއިރުގައި ގޮތެއް ނިންމިދާނެވެ.[21] މިހިސާބު ނަގައިން ބަޔާންކުރާނަމަ ރައްދުދެއްވާއަށް ދިފާއުގެ ޗާލާބު ހުށަހަޅުއްވުން ޗާލާބުކުރަންވާނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު 14 ވަނަ ބާބުގައި ވާނެވެ.

ވީމާ، ދައުވާ ފާހަގަކުރުމުގައި ހުށަހަޅާ ރައްދުދެއްވާއަށް ނުވަތަ އިތުރުދެއްވާއަށް ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދިފާއު އެންމެހާ ދިފާއަށް ހުށަހަޅާ ޗާލާބާއްހުގައެވެ. އަދި ދިފާއުހުށަހަޅުއްވާ ހުށަހަޅާ ދިފާއީ ދައުވާއަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދިފާއު ހުށަހަޅުއްވުމާ ބަޔާންކުރުމާ ބާރުނާއްހުގައެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ދިފާއު ރައްދުކުރުމަށް ދިފާއަށް ޗާލާބު ދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން ނޯޓިސްއްދިނުމަކީ active case management /މެނޭޖުކުރުމުގެ ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި ފިޔަވަޅެއްކަމެވެ.

މިނޯޓިސްގައި ދިފާއަށް ޗާލާބު ދިނުމުގެ މުއްދަތާއި، ޗާލާބު އެންނަންޏާ ގޮތުގެ ގޮތަށް އިތުރުކުރުމަށް ބަލާދާނެވެ. ދިފާއުހުށަހަޅުއްވާ ރައްދުދެއްވާއެއް ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއެއް ހުށަހަޅުއްވާނަމަ ހުށަހަޅާ ފަރާތަށް ޗާލާބު ދިނުމާގުޅޭގޮތުން އިތުރުކުރުމަށްވާނެވެ. މިނޯޓިސް ދޫކުރާ ނަންބަރު 30 ދުވަހެވެ. އަދި އެންމެހައިމެއަށް މިނޯޓިސް ފޮނުވާ ކުރުވާދެވޭނެވެ.

ދިފާއަށް ޗާލާބު ދިނުމާގުޅޭ ގޮތުން ދޭވާ ނޯޓިސް (ފޯމުނަން 147،146)
• މިމައްސަލާގައި ދައުވާދިފާއުގެ ކަންތައް، ދިފާއު ހުށަހަޅުއްވާނެއެވެ. ނުވަތަ ދައުވާ ދިފާއުގެ ކަންތައް ދިފާއު ހުށަހެޅުމާއެކު ރައްދުދެއްވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާ ހުށަހަޅުއްވާނެއެވެ. ދިފާއަށް ޗާލާބު ހުށަހެޅުމުގެ ފޯރުކުރާ ލިބިގެންވާނެއެވެ.
• ހުށަހަޅުއްވާ ދިފާއާއި، ހުށަހަޅުއްވާ ރައްދުދެއްވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއަށް ޗާލާބު ދޫކުރުމުންނާއި ދިފާއު ރައްދު ކުރުމަށް 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް ޗާލާބު ހުށަހަޅާނެއެވެ. ދިފާއުގެ ޗާލާބު ހުށަހަޅާ ނަންބަރު 08 ދުވަހެވެ. ދިފާއަށް ޗާލާބު ދިނުމަށް ދޭ 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތު އިތުރު ކުރުމަށް ހާއްސަ ހާލަތެއްގައި މަޖިލީހަށް ސަބަބެއް އޮވެގެންނެވެ.
• ދިފާއަށް ޗާލާބު ހުށަހެޅުމުން ރައްދުދެއްވާއަށް ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއަށް ޗާލާބު ދޫކުރާނެއެވެ. ރައްދުދެއްވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާ ދިފާއު ކުރަން އެދޭނަމަ މަސައްކަތް ދޫކުރުމުގެ މުއްދަތުގައި ރައްދުދެއްވާއަށް ދިފާއު ހުށަހަޅާނެވެ. ރައްދު ދައުވާއަށް ހުށަހަޅާ ދިފާއު، ހުށަހަޅާ 07 ދުވަހުގެތެރޭގައެވެ. ނުވަތަ

[21]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 161(ހ)

ދިފާޢަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި ރައްދުދައުވާ ދިފާޢުކޮށް ޖަވާބު ދެވިދާނެއެވެ. (މިމުއްދަތު ކުރިން އިޚްތިޔާރު ކުރާ ގޮތެއް 40 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން މިބާބު ކޯޓަށްދިޔުމާ)

- ރައްދު ދައުވާއަށް ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާނަމަ ބަޔާނެއް ނުވަތަ މުޅި ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާ ނަންބަރު 04 ނުވަތަ 06 ފޯމު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި އެކަން ބަޔާންކޮށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.
- މިނޯޓިސާއެކު އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ރައްދުކުރަން ފޮނުވޭނެއެވެ.
    1. ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢު
    2. ހުށަހަޅާފައިވާ ރައްދުދައުވާ
    3. ދިފާޢަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅާ ފޯމު ނަންބަރު 08 ފޯމު

ދިފާޢުގެ ރައްދުގައި ހުށަހަޅާ ބަޔާން ރައްދުކުރުން

ދިފާޢަށް ދައުވާކުރާ ޚަސްމުންނާއި، އެހެން ޚަސްމުން ހުށަހަޅާ ޖަވާބު 02 ދުވަސްތެރޭގައި ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތަށް ނުވަތަ ފަރާތްތަކަށް ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ.[22] ދިފާޢުގެ ރައްދުގައި ހުށަހަޅާ ޖަވާބަށް ރައްދުދިނުމަކީ ނުވަތަ ޖަވާބު ދިނުމަކީ ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރެއް ބަލާނެއެވެ.[23] މިޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 09 ފޯމުންނެވެ. މިޖަވާބަށް ކިޔަނީ ރައްދު ބަޔާނެވެ.

ދިފާޢުގެ ޖަވާބު ރައްދު ކުރާއިރު ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުމާގުޅޭ ގޮތުން ނޯޓިސްއެއްދިނުމަކީ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ/active case management ފިޔަވަޅުތަކުގެތެރެއިން ފިޔަވަޅެކެވެ. ރައްދުބަޔާން ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ. މިމުއްދަތު ބަޔާންކުރަނީ ފޯމުގައެވެ. ދިފާޢުގެ ރައްދުގައި ހުށަހަޅާ ބަޔާން ލިބުމާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ރައްދު ބަޔާން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[24] ވީމާ މިނޯޓިސްގައި ދިފާޢުގެ ޖަވާބުގެ ރައްދު ނުވަތަ ރައްދުބަޔާން ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތު ބަޔާންކޮށް އިތުރުކުރެވޭނެ ގޮތް ބަޔާން ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ރައްދުދައުވާއާ އިތުރުދައުވާއާއި ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢަށް ރައްދު ދިނުމާގުޅޭ އިރުޝާދު ދެވިދާނެއެވެ. މިނޯޓިސް އޮންނަންވާނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

---

[22]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 146 އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމަރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 87

[23]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 148

[24]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމަރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 96(ހ)

ރައްދުބަޔާން ހުށަހަޅާގޮތުގެ ގޮތުން ދެވޭ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 148)
• ދިފާޢުގެ ޖަވާބަށް ރައްދުދިނުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. އިތުރު ނުވަތަ ރައްދު ދަޢުވާއެއް ހުށަހަޅައި އިތުރުދަޢުވާ ނުވަތަ ރައްދުދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރުމަށްފަހު ރައްދު ބަޔާނުގައި އެދިފާޢެއް ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. • މިނޯޓިސް ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ރައްދުބަޔާން ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ރައްދުބަޔާން ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 09 ފޯމުންނެވެ. • ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް ދިނުމާ 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތު އިތުރު ކުރެވޭނީ ހާއްސަ ހާލަތެއްގައި މަޖުބޫރު ސަބަބެއް އޮވެގެންނެވެ. • މިނޯޓިސާއެކު އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ފޮނުވިދާނެވެ. ދިފާޢަށް ހުށަހެޅުއިވާ ޖަވާބު. ދިފާޢުގެ ޖަވާބަށް ރައްދުދޭފޯމު ނަންބަރު 09 ފޯމު.

ރައްދު ބަޔާން

ރައްދު ބަޔާން ހުށަހެޅުމަށްފަހުގައި ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކު ދުށުލި އިތުރު ބަޔާނެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[25] މިފަދައިން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދިފާޢުއާލާގައި ހުށަހެޅޭ ރައްދުދަޢުވާއާއި އިތުރުދަޢުވާއަށް ހުށަހަޅާ ދިފާޢުގެ ޖަވާބު ދިނުމަށް މަގުފަހިކުރުމަށާއި، އިތުރުދަޢުވާއާއި ރައްދުދަޢުވާއަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް މަގުފަހިކުރުމަށެވެ. އަދި ރައްދު ބަޔާނަކީވެސް އިތުރު ބަޔާނެއް ހުށަހެޅުން ނިމުމަށް ގެނައުމުގެ ބާރުމުގައެވެ.

ވީމާ ދައުވާ ދިފާޢުކުރައިރު ދިފާޢުއާލާގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ރައްދުދަޢުވާއާއި، އިތުރު ދައުވާގެ ޖަވާބުދިނުމުގެ މަރުހަލާ ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ވިސްނުމެއް ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ. ރައްދުބަޔާނަށްފަހު އިތުރު ބަޔާނެއް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ދޫކޮށްނުލެވޭ ދިފާޢުއާލާގައި ރައްދުދަޢުވާއެއް ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއެއް ހުށަހަޅާފައިވާ ހާލަތެއްގައި އެކަށީގެނެވެ. އެއީ އިތުރު ދައުވާ ނުވަތަ ރައްދުދަޢުވާއާ ގުޅިގެން ހުށަހަޅަނީގެ ރައްދު ބަޔާން ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމެވެ. އިތުރަށް ފަހުގެ ކޯޓު ދިނުމުގެ ގޮތުން ހާޖަތު ބަޔާން ކޮށްފާނަމެވެ.

25- ކުރީގެ ހަވާލާ 148

ދައުވާ ހުށަހެޅުން

↓

ދައުވާ ދިފާޢުހުށަހެޅުން- ދިފާޢާއެކީގައި ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅުން

↓

ދިފާޢަށް ޖަވާބު ދިނުން - ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން

↓

ދިފާޢުގެ ޖަވާބަށް ރައްދުދިނުން/ރައްދުބަޔާން - ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާގެ ދިފާޢަށް ޖަވާބު ދިނުން

↓

ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާގެ ދިފާޢުގެ ޖަވާބަށް ރައްދުދިނުން/ރައްދުބަޔާން

ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު އިތުރުދައުވާއެއް ނުވަތަ ރައްދުދައުވާއެއް ހުށަހަޅައިފައިވާނަމަ އަދި އިތުރުދައުވާ ނުވަތަ ރައްދުދައުވާ ދިފާޢުކޮށްފައިވާނަމަ ހުށަހެޅިފަރާތުގެ ރައްދު ބޭނުންނަމަ ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއާއި ގުޅިގެން ރައްދުބަޔާނެއް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިގެންވާނެއެވެ. އިސްވެ މިފާހަގަކުރި ޙާލަތް ބެލުމުން ސާފުވެ. މިދެންނެވުން ފަދައިން ބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް ފުރުސަތު ދީފައިވާކަން އަންގައި ދުވަސްތެރޭގައި އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ދިފާޢާއެކީގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢުގެ ޖަވާބުގެ ރައްދު ނުވަތަ ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުމާގުޅޭގޮތުން ދެވޭ ނޯޓިސް (ފޯމު 148)
• ދައުވާގެ ދިފާޢާއެކުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރުދައުވާ ގެ ދިފާޢުގެ ޖަވާބަށް ރައްދު ދޭން ބޭނުންނަމަ ރައްދު ދެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުގެމަތީން ރައްދުދޭންބޭނުންނަމަ މިނޯޓިސް ލިބުނުތާރީޚުން ފެށިގެން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ރައްދުބަޔާން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. • މިނޯޓިސާއި ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރުދައުވާއަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢުގެ ޖަވާބު ހިމެނޭނެއެވެ.

Money claimed has been paid

ފައިސާ ދައްކާ ހަލާސް ކޮށްފައިވާކަމުގެ ދިފާޢުހުށަހެޅުން

ފައިސާ ހޯދުމުގެ މައްސަލަތައްތަކުގައި ފައިސާ ދައްކާ ހަލާސްކޮށްފައިވާކަމުގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިދިފާޢު ހުށަހަޅައިފިނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދެވޭނީ ކޯޓުން ފޮނުވާ ނޯޓިހަށް ޖަވާބުދީ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންގޮސް ދިނުމަށް ދައުވާ ކުރާފަރާތުން އެދެންނަމައެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ފައިސާ ހޯދުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލަތައްތަކުގައި، ފައިސާ ދައްކާ ހަލާސްކޮށްފައިވާކަމުގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅައިފިނަމަ ދައުވާ ކުރާ ހަސްމަށް ކޯޓުން ނޯޓިސް ދޭންވާނެވެ.[26] މިނޯޓިސް އޮންނަންވާނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފުރިހަމަ ކުރެވިދާނެވެ.

ފައިސާ ދައްކާ ހަލާސްކޮށްފައިވާކަމުގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުން ދޭ ނޯޓިސް (ފޯމު 149)
• މިމައްސަލާގައި ހޯދަން އެދިފައިވާ ފައިސާ އަކީ ދައްކައި ހަލާސް ކޮށްފައިވާ ފައިސާއެއްކަމަށް ބުނެ ދިފާޢު ހުށަހަޅައިފިއެވެ. ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢު ކޮޕީ މިނޯޓިސް އާއެކުގައި ފޮނުވާފައިވާނެވެ. • މިޤަޟިއްޔާގައި މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމާމެދު ދައުވާކުރާ ހަސްމު ކޯޓަށް ވަކިގޮތެއް އަންގަން ޖެހޭނެވެ. ވަކިގޮތެއް އަންގާފައި ނުވާނަމަ ކުރިއަށްގެންދަން ބޭނުންނުވާ/abandoned claim ދައުވާއެއްކަމަށް ބަލައި ދައުވާ ކުރިއަށް ނުގެންދިޔުމަށް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. • މިނޯޓިހަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބަޔާނަކުން މިނޯޓިސް ލިބޭތާ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދަން ބޭނުންވާކަން ނުވަތަ ކުރިއަށް ގެންދަން ބޭނުންނުވާކަން އަންގައި ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިޖަވާބު ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ނޯޓަކުންވެސް ހުށަހެޅިދާނެވެ. • ހުށަހަޅާ ދިފާޢުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ފަދައިން ފައިސާ ދައްކާފައިވާނަމަ އެކަން ނުވަތަ އެއީ ދޮގެއްކަން ހުށަހަޅާ ސިޓީގައި ނުވަތަ ބަޔާނުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. • މިނޯޓިހާއެކު އަންނަނިވި ތަކެތި ފޮނުވީމެވެ. - ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢު ނަންބަރު 07 ފޯމު އަދި އޭގާއެކު ހުށަހަޅާފައިވާ އެންމެހައި ތަކެތި.

[26]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ

މައްސަލަ މަޢުޠަލްކުރުން

މިސާލަކަށް ބޭނުމަކީ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދަންބޭނުންވާކަން ނުވަތަ ނޫންކަން ކޯޓަށް އަންގައި ދިނުމަށް ދައުވާ ކުރާ ފަސްކުރަން އެންގުމެވެ. މިސާލަކަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބަޔާނަކުން އެދޭގޮތް ބަޔާންކޮށް ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ޖަވާބުދޭންވާނެވެ. މިސާލަކަށް 28 ދުވަހުގެމުއްދަތުގައި ޖަވާބު ދިފާޢުނުވާނަމަ ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދެވުން މަޢުޠަލްކުރެވޭނެވެ. އެބަހީ މަޢުޠަލްކުރުން ނިންމައި މައްސަލައިގެ ފައިލް ބަންދުކުރެވޭނެވެ. މިގޮތުން މަޢުޠަލްކުރެވުނު ނިންމާފައިވާ ނިންމުން ނިމުމަކަށްގެނެސް މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު ކޮންމެ ފަރާތަކަށް އޮންނާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ޖަވާބު ދިފާޢުގައި އެޖަވާބުގެ ކޮޕީ ދައުވާލިބޭ ފަރާތަކަށް ކޮޕީން ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[27]

މަޢުޠަލްކުރުން ނިމުމަކަށް ގެނައުން

ދުރަސްމުންގެ ކުރިމަތިކަން މިގޮތަށް މަޢުޠަލްކޮށްފައިވާ މައްސަލައެއް ކުރިއަށް ގެންގޮސް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމަށްވާނީ ކޯޓުއަމުރު ބާބުގެ ދަށުންކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އެންގެވެ.[28]

Res judicata

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ދިރާސާ

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ދިރާސާ ހުށަހަޅާނަމަ ދައުވާއަކަށް ހުށަހަޅާ ދިރާސާއެއްގައި މިދިރާސާ ހުށަހެޅިފައިވޭ.[29] މިދިރާސާއި ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތަކެއް ދައުވާ ފޯމު ބާބިލާކުރާ ގުޅޭ އުސޫލުތަކެއް ބާބުންކަނޑައިވާ 32 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

މައުސޫލީ ގޮތުން ބެލުން ނޯވުމުގެ

ދިރާސާ

އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ކޯޓުއަމުރު ބަލައި ނިންމާފައި އޮތްކަމުގައިވާނަމަ މައުސޫލީ ގޮތުން ބެލުން ނޯވުމުގެ ދިރާސާ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅައިފައިވޭ.[30]

---

[27]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 149

[28]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 15 Rule 15.10(4) Any party may apply under Part 23 for the stay to be lifted. The application must include an explanation for the delay in proceeding with or responding to the claim.

[29]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 50

[30]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 390(ނ)

Defense of set off

އަޅައިކެނޑުމުގެ ދިފާޢު

އެއް ދަޢުވާއިން އަނެއް ދަޢުވާ ނުވަތަ ދަޢުވާ ކުރިއަށް އެކަކު އަނެކަކަށް އަދާކުރަންޖެހޭކަން ހަޤީޤަތުގައިވާ ދެ ދަރަންޏެއް އަޅައިކެނޑިދާނެއެވެ. އަޅައިކެނޑޭ ދެ ދަރަންޏަކީ ދެފަރާތުގައިވާ ގޮތުގައި އުފެއްދިފައިވާ ދެ ދަރަންޏަކަށްވުން ލާޒިމުކުރެއެވެ.

އަޅައިކެނޑޭ ބާވަތް ގިނަގޮތްތަކެއް ހުރެއެވެ. އަދާލަތުގެ ހަމައިން އަދާކެނޑުން/equitable set-off އާއި، ކޮންޓްރެކްޓުގެ ހަމައިން އަދާކެނޑުމާއި/contractual set-off، insolvency set-off/އިފްލާސްގެ ހަމައިން އަދާކެނޑުމާއި، ދަރަނި ދަރަންޏާ އަޅައިކެނޑުން/legal set-off ނުވަތަ ޤާނޫނީ ގޮތުން އަޅައިކެނޑުމާއި، ބޭންކުގެ ކަސްޓަމަރުންގެ އެކައުންޓުތައް އެއްކޮށްލުމަށް އަޅައި ކެނޑުން/banker's set-off ކިޔައެވެ.[31]

އަދާލަތުގެ ހަމައިން އަދާކެނޑުން/equitable set-off ގެ ދިފާޢު ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުގެދަށުގައި cross-claim/ދިފާޢީ ދަޢުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރެވިފައިވެއެވެ.[32]

ދަރަނި ދަރަންޏާ އަޅައިކެނޑުން/Legal set-off

ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ ކިބައިން ލިބެންޖެހޭ ފައިސާއެއްވާކަމަށް ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ބުނާނަމަ، އަދި މުޅި ދަޢުވާ ނުވަތަ ދަޢުވާގެ ބައެއް ދެކޮޅު އުފެއްދުމަށް ބަހުސްކުރާނަމަ، ދިފާޢުގައި ބަލައިގަންނާނެ ބާރުހުރެގެން، އެ ފައިސާ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ހޯދަން އޮތް ފައިސާއިން އަޅައިކެނޑުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[33]

ޤާނޫނުގެ މުދަލާއި ނަގައިގެން ސާފުވުމުން ތިން ފަރާތަކަށް ފައިސާއާއި ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ފައިސާއާއި އަޅައިކެނޑުމަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިއަދު ކުރިން ދަރަނި ދަރަންޏާ އަޅައިކެނޑުން/Legal set-off އެވެ. މިސާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އޮތް ދަރަނި ދަރަންޏާ އަޅައިކެނޑުން/Legal set-off މެވެ. ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުގެދަށުގައި މުއްސަނދިން އިސްތިސްނާ ކުރެވޭ ހާލަތެއް ބަޔާން ކުރެވިފައެވެ. އެއީ ޙަޤީޤަތުގައި ފައިސާއާ ފައިސާއެއް ނުލިބިގެން ފައިސާ ހޯދުމަށް އެދޭނަމަ މިދިޔައެއް ނުހިފެހެއްޓޭނެއެވެ. މުއްސަނދިން ކުރީގެ ޙަޤީޤީ-ތަފާސް އެވެ.

ދަރަނި ދަރަންޏާ އަޅައިކެނޑުން/Legal set-off މުޅިން ދެފަރާތުގެ ފައިސާއަކަށްވާނަމައެވެ. ފައިސާވެސް ޝަރުޢީގޮތުން އަޅައި ކެނޑެން ދެފަރާތަށް ދެން ދަރަނިވެރިވާނެއެވެ. ދެފަރާތް ޝަރުޢީގޮތުން އަޅައިކެނޑުމުގައި ދެފަރާތުން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދަރަންޏެއްކަމެވެ.[34]

[31]- ސްޓޭންޑަރޑް އެންޓަރޕްރައިސަސް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. މޯލްޑިވްސް ކަސްޓަމްސް ސަރވިސް (ހައިކޯޓު ނަންބަރު 2021/HC-A/98) ޕެރާ 57

[32]- *Goma v Raghunandan*, [2011] OJ No 4916, 2011 ONSC 6598

[33]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 140

[34]- *Mujtaba v. Yasin*, 2020 ONSC 2554

ބައިވެރިން

އަގައިކަނޑުމުގެ ދިފާޢު ލިބޭނީ މުޢާމަލާތުގެ ސީދާ ބައިވެރިންނަށެވެ. ނުވަތަ މުޖުތަދީ ބައިވެރިންނަށެވެ. މިއީ އިސްތިސްނާއެއް ނެތްޤާއިދެއް އުސޫލެއްނޫނެވެ. ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތުން ދައުކަންދޭ ދަރަނި ދައްކަވާނަމަ އެއްބަސްވެފައިވާ މިޢާދޭ ވައްޗަކަށް ދިފާޢީ ދައުވާއެއް ހުށަހަޅައި އަދަރަނި އަގައި ކަނޑުމަށް އެދިވިދާނެވެ. މިއުސޫލު އިސްތިސްނާ ކުރުމުގެ ދާއިރާތަކެއް ކުރެވޭ އެއްބަސްވުންތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ކުރެވެނީ ހުކުމްތަކެއް ކުރެވިފައިވާތީއެވެ. މިސާލަކަށް ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ހޯދައިދެވޭ ބަޔާނެއް ފާރަވެރިވާ ގަރާރުތަކުގައި އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ އެއްބަސްވުމަށް ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް ނުވަތަ އަޅުގަނޑަށް ދިފާޢު ހަމަޖެހޭނެ.[35]

މިދެންނެވި ބައިގެ މިސާލުތަކެވެ. ދައްސި މިސާލަކަށް ޖެހިފައިވާ ޕޮންޑާސް ފަސޭހަ ގަސްދުގައި ހުއްޓަ ފައިސާ ކުރިޔަށްގެންދަވައި ކުރުމުގެ އުސޫލު ފާރަވެރިވަނީ ގަވާއިދުތަކެވެ. އެއީ އިސްލާ މިދެންނެވުނު ގޮތުން އަގައިކަނޑުން ހުއްޓުވާލެވިދާނެ ގޮތްތަކެވެ.[36]

ދަރަނިވެރިން

ހަމަގޮތުގެ މުދަލުގައި ވެވިފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ މަސައްކަތްތަކުގެ އަގައިކަނޑުމުގެ ދިފާޢު ދަރަނި ލިބިދެނެވެ. އެއްބަސްވުމެއްގައި މިދިފާޢު ދަރަނި ވާނަމަ މުޢާމަލާތު ސަރުކާރުން ބަލައިގަންނަވާނެވެ.[37] މިފަދަ މުއްދަތެއް އެއްބަސްވުމުގެ ބައިގަނޑެއް އެކަށީގެންވާ އިންސާފުން ހުރަސް އަޅާ މުއްދަތަކަށް ވުޖޫދުވެ ވާހަކަދެކެވެ.[38]

އަގައިކަނޑުމުގެ ދިފާޢު އެއްބަސްވުމުގެ މުއްދަތުން ދަރަނިވެރިޔާ އެކަށީގެންވާ ޙަޤީޤަތަށްފަހު ބެލެވި އިސްތިސްނާ އުފެއްދުމަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް އެކަމާގުޅޭ ކޯޓުން ޒިމްމާދާރުވާނެވެ. ނުވަތަ އެކަމާބެހޭ މައްސަލައިގެ ވާޖިބުއެއްގޮތުން ޒިންމާދާރުވުމުން ކަނޑައެޅިދާނެވެ.[39] އަގައިކަނޑުމުގެ ދިފާޢު ދަރަނިއަދާކުރުން އެއްބަސްވުމުގައި ހިމެނިފައިވާ މާއްދާއެއް އެއްގޮތަކަށް އަގައިކަނޑުމަށް ގޮތެއް އަމަލު ނުވަތަ ހުރުމަށް ކުރިމަތިވިދާނެވެ.[40]

Cheque rule/ޗެކު ރޫލް

ފައިސާ ދިފާޢުގައި ޗެކުގެ ކަމުގައިވާނަމަ އެކަށީގެންވާ އެދަރަނި ފައިސާ ނެތިގެން ފައިސާ ލިބިފައި ނުވާނާތަކުގެ އަމިއްލަ ފައިސާ ހޯދުމަށް ހުކުމްކުރުމާ ދަރަނިވަތި އަގައި ކަނޑުމުގެ ދިފާޢު ނުކުރެވެއެވެ. ޗެކަކީ ފައިސާއަކަށް ބަދަލުކުރެވޭ ގޮތުގައި ގޮތްތަކެއް ލިޔުމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގާނޫނީ ޗެކަކަށް ދިފާޢު ހަވާލުކުރާ ނަމަ، އިތުބާރު ދޫކުރައްވާ މުއްދަތު ދިނުމުގެ ގޮތުގައެވެ.

35- Trafalgar House Construction (Regions) Ltd v General Surety and Guarantee Co. Ltd [1996] AC 199

36- ޕްރޮސެކިއުޓަރ ޖެނެރަލް (ޖެނެރަލް ނަންބަރު: 8/2009) 25(ހ)

37- Hong Kong and Shanghai Banking Corporation v Kloeckner & Co. AG [1990] 2 QB 514

38- Stewart Gill Ltd v Horatio Myer and Co. Ltd [1992] QB 600

39 - Ibid at p. 604G

40- Geldof Metaalconstructie NV v Simon Carves Ltd [2010] EWCA Civ 667, [2010] 4 All ER 847

އަޢިކުންމުގެ މިދިފާޢު ޗެކުން ދީފައިވާ ފައިސާއަށް ހިންގާނަމަ ޗެކަކީ ވިޔަފާރީގައި އިމްތިޔާޒުން އަމުދަލުން ވެސް ހިންގައިދާނެވެ. މިކަމުން ސަފާމަތުކަން ދިނުމުގެ ގޮތުން ދުނިޔޭގެ ތަޖުރިބާ ފަށާއީ ނިޒާމުތަކުގައި މިއުސޫލު ކަސްޓަމަރުގެ އިޓަވަރެއެވެ. މިއުސޫލަށް ހިތާއިގެން ޗެކު-ޑްރާފްޓެއެވެ.[41]

ރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމަށް ބަލާއިރު ޗެކުގައިވާ އަދަދަށް ފައިސާ ނުދިނުމަކީ ޖިނާއީ އަދަށް ކަސްޓަމަރެއިގެ ކުށެކެވެ. އަދި ޗެކަކީ ފައިސާއަށް ބަދަލުކުރެވޭ ގޮތުގައި ގެންގުޅޭ ޖިނާއީކުށެވެ. ޗެކަކީ އެއަށް އިތުބާރު އަޅާލަން ޖެހޭ ކަމެކެވެ.[42]

ވީމާ ޗެކުން ފައިސާދިނުމަށް ކަރާއަމުރެއް ސަލާމަތީ ގައިދާ ގޮތުން އަޢިކުންމުގެ ދިފާޢު ދެވިދާނެކަމަށް އަދިގަނޑެއް ނުދޭކަމެވެ. އެގޮތަށް ވެއްޖެނަމަ އެއީ ފައިސާއަށް ބަދަލުކުރެވޭ ގޮތުގައި ގެންގުޅޭ ޖިނާއީބަސް ޤާނޫނީ ފުރުޙަތު ކަމަށްވާ ވާންއެވެ. އެޤާނޫނުން ޗެކަށް ދިފާޢު އަޅާލުކަމާއި، ގެރިޔަލް ނިޒާމްތަކާއި ޤާނޫނުގެ އެކަމެއްވެސް އެކަށީގެންވާއެވެ. އަޢިކުންމުގެ އުސޫލު ހިއްސާވާ އެއްވެސް ޤާނޫނީ ތަފާސީލެއްގައި އެއްކޮށްމިއްކަކުރެވެ.

<u>ދިފާޢު</u>

ޗެކު-ޑްރާފްޓުގެ ދިފާޢުގައި ހުރަހެއްދާން ދިފާޢުގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާ ފައިސާ މަދު ދިފާޢުކުރެވެ. އެއީ ޗެކުގެ ސަލާމަތްކަމާއި އިންކާރުކުރުމާއި، ޗެކު ލިބިގެންފައިވާ އަޑުވަޒަނެއްގެ ކަމަށް ވުމާއި، ޗެކަކީ ޤާނޫނާ ހިލާފު އެއްބަސްވުމެއް ނުވަތަ ޚިޔާނާތުގެ ޝަރުތެއް ކަކަބަރުވެދިޔަ ދިފާޢުވެކެވެ. މިފަދަ އިޝްތިހާރު ހުރެއްގިނަމަ ލިއުމެއް ހާލަތެއް ހުންނަނީވެވެ. ހާލަތު ނުވަތަ އެއިޝްތިހާރު ސާބިތު ކުރުމަކީ އެހެއްކެއް ނުފެނުނެވެ.[43]

---

[41]- (Nova (Jersey) Knit Ltd v Kammgarn Spinnerei GmbH [1977] 1 WLR 713 / Esso Petroleum Co v Milton [1997] 2 All ER 593

[42]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 16/1995 ގެ 39(ހ)(ނ)

[43]- Bank für Gemeinwirtschaft AG v City of London Garages Ltd [1971] 1 WLR 149

އަގައިކެނޑުން

ހާލަތްތައް

މައިގަނޑު ފަސްހާލަތެއްގައި އަގައިކެނޑިދާނެއެވެ. އެއީ ދަރަނި ދަރަންޏާއި އަގައިކެނޑުމާއި، ވިއްކުމުގެ މުޢާމަލާތުގައި ކޮށްދޭއާއި، އަދި އަގައިކެނޑުމާއި، ހިދުމަތާއި، ހިދުމަތުގެ އަދި އަގައިކެނޑުމާއި، ކުއްޔާއި ގެއްލުމުގެ ބަދަލާއި އަގައި ކެނޑުމާއި، އެދާދަތުގެ ހަމައިން އަގާކެނޑިދާނެއެވެ.

ދަރަންޏާއި ދަރަނި އަގައިކެނޑުން

އަގައިކެނޑުމަކީ Mutual debts/އެކަކު އަނެކަކަށް ދައްކަން ޖެހޭ ދަރަނި ދަރަންޏާއެވެ. ތަރައްޤީގެ ޝަރުޢީ ސަބަބު ފަހަރު ބޭރުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފެންނަން ވުޖޫދުވުމުގެ ކުރިން ވެސް ދަރަނި ދަރަންޏާ އަގައިކަނޑާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.[44] މުދުވަތު ގޮތުގައި ދޫކުރެވޭ ދަރަންޏެއްގެ ގޮތުގައި ސާބިތުކޮށްދެވިއްޖެ ނަމަ ފައިސާއަކަށް މުޢާމަލާތު ކަށަވަރުވެއްޖެ ނަމަ... ދޫކުރެވޭ ފައިސާއަކީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލެއްގެ ގޮތުގައި ދޫކުރެވޭ ފައިސާއެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައިފި ނަމަ ފައިސާ އެއްނަމަވެސް އަގައިކެނޑިދާނެއެވެ.[45]

މިހާލަތުގައި ކުރިން ހިއްސާދާރަކު ހިއްސާވާއެކު އެއްބަސްވުން ނެގޭފަދަ ފައިސާގެ ބަދަލުގައި ގެއްލުން ފޯރުކޮށްދިނަމަ ދޫކުރާ ކަމަށް ނިންމާފައިވާ ފައިސާއެއް Mutual/ފަރުދީ ރަސްމީ ޝަރުޢީ ފުރިހަމަ ނުވާތީ އަގައިނުކެނޑޭނެއެވެ.[46]

މުދަލާއި ކޮށްދީ އަގައިކެނޑުން

މުދާވިއްކުމުގެ މުޢާމަލާތުގެ ދެފަރާތުން އަގައި ކެނޑިދާނެއެވެ. ވިއްކާ މުދަލަކީ އެކަށީގެންވާ ރަނގަޅު މުދަލަކަށްވާއި، ދެފަރާތުގެ ތަފާތުގައި ފުރިހަމަކަމެއް ގެނެސް ދޭން ފޮނުވި ޝަރުޢީކަމާ. މިފަދަ މުދަލެއްނެތްކަމަށް ބުނެ ހަމައެކަނި މުއްސަނދިއެއްގައި އަގުދީ މުދަލަކާ ޝަކުވާކުރުން ހިފާފައިން އަދި އަގައި ކެނޑުން ތަފާތު ވަކި ޝަރީޢަ ނިޒާމުތަކުގައި ހުށަހަޅަން ފެއްޓެވެ.[47]

[44]- އެއްވެސް އަންނަ ހިނދު މެދު ކޯޓުގެ އިސްތިހާރު ނަމޫނާ ހުކުމް ވ. އެހެން ނަސީބު 340/S2C/2019 ފަސްޓަރުގެ ހުކުމް " ދުނިޔެ، މިކޯޓުގެ ނަންބަރު 169/S4C/2018 އަދި ނަންބަރު 338/S2C/2020 ފަސްޓަރުގައި މިކޯޓުގެ ނަންބަރު 235/S2C/2016 ފަސްޓަރުގައިވާ ދަރަންޏާ އަގުވާކަނޑާލުން މިގޮތު ބިނާކޮށް ފައިސާއެއް ޢަދާކުރަން ނުޖެހޭ މިކޯޓުގެ ނަންބަރު 235/S2C/2016 ފަސްޓަރުގެ ހުކުމް ތަންފީޛު ނިމިފައިވާކަމުގައި ކަނޑައަޅާފައެވެ."

[45]- Morley v Inglis (1837) 4 Bing NC 58, applied in Axe/ Johnson Petroleum AB v MG Mineral Group AG [1992] 1 WLR 270

[46]- Hurst v Bennett [2001] 2 BCLC 290

[47]- UK Public General Acts1979 c. 54 (Sale of Goods Act 1979) Part VI Buyer's remedies Section 53(1)(a) (1)Where there is a breach of warranty by the seller, or where the buyer elects (or is compelled) to treat any breach of a condition on the part of the seller as a breach of warranty, the buyer is not by reason only of such breach of warranty entitled to reject the goods; but he may— (a)set up against the seller the breach of warranty in diminution or extinction of the price, or

ހިދުމަތާއި އަގު އަޅައިކަނޑުން

ހިދުމަތާއި އަގު އަޅައިކަނޑުމުގެ މިސާލެއްގެ ގޮތުން އިމާރާތް ކުރާ ފަރާތުން އިމާރާތް ކުރުމުން ޢަހުދުނާމާއެއްގެ ގޮތުގައި ފެންވަރުދަށަށް މަސައްކަތް ކޮށްފައި ހުރުމުގެ ދިފާޢު ދަޢުވާއެއް ހުށަހަޅައި ފެންވަރުދަށް މަސައްކަތުގެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު އަގުން އަޅައި ކަނޑާލެވޭނެއެވެ. މިއީ ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ހުއްދަކަމެކެވެ.[48]

ކުއްޔާއި ގެއްލުން އަޅައިކަނޑުން

ކުލި ދިނުމަށްޓަކައި ހުރިހާ ދަރުބާރަކާ ގުޅިގެން ކުލިއެއްބަސްވުމާ/breach of a covenant ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދެއްކުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ކުއްޔަށް ދިން ފަރާތުން ކުލިދިން އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުގެ މިންވަރު ކުލިން އަޅައިކަނޑުން ބައެއް ފަސޭހަ ނިޒާމުތަކުގައި ހުއްދައެވެ.[49] މިއާއިއެކުގައި ކުއްޔަށް ހިފާފައިވާ ފަރާތުން މަރާމާތު ކުރުމުގެ އިތުރު ޚަރަދާ ގުޅިގެން މިފަދަ އަޅައިކަނޑުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[50]

އާލާތުގެ ހަމައިން އަޅާކަނޑުން

ދަރަނި ދަރަނިއާ އަޅައި ކަނޑުމުގައި ގުޅުންހުރި މުޢާމަލާތްތައް އެކިގޮތްތަކަށް ވަކިގޮތްތަކެއް ނުވެއެވެ. އެބަހީ ގުޅުންހުރި މުޢާމަލާތްތަކުގެ ސަބަބުން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއާ އަޅައިކަނޑާލެވޭނެއެވެ. މިފަދައިން އަޅައިކަނޑުމުގައި އަދަދު ސާފުވުން/ liquidated claims ޝަރުޠެވެ. އިސްތިސްނާތަކަކަށްވަނީ ކުއްޔާއި ގެއްލުން އަޅައިކަނޑުމާއި، ހިދުމަތާއި އަގުން އަޅައިކަނޑުމާއި، މުދަލާއި ޚިދުމަތުން އަޅައިކަނޑުމާއި ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާ ހުށަހެޅުމާއި، އަދި ވަކިއަދަދެއް އެނގެން ނެތް ފައިސާ ހުށަހެޅުމުގެ ދަޢުވާތަކާއި ގުޅިގެން ކަމެކެވެ. މިދެންނެވުނު އަޅައިކަނޑުމުގެ ގޮތް އަދަދު ކަނޑައެޅިފައިނުވާ ދަޢުވާތަކުގައި ފުރިހަމަކޮށް ހިނގާނެއެވެ. އަޅައި ކަނޑާލުމަށް އަދަދު ކަނޑައެޅިގެން އެނގެން ނެތްނަމަ ހާލަތުގައެވެ. ނަމަވެސް އަދަދު ކަނޑައެޅޭ ހާލަތުގައެވެ.[51] ހުރަހަކާ ދައުލަތުގައި ދައުވާކުރާ އަދަދާއި، އަޅައިކަނޑާގައި ދިނުމަން އެދި އަދަދު ދަރުނަމަ އެފަދަ އަޅައިކަނޑުމަކީ ޢާއްމު ދިފާޢެކެވެ.

ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ މައްސަލައާއި ގުޅުންހުރި ޢަހުދުނާމާއެއްގެ މަތިކަމުން އަޅައިކަނޑަން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ވާދީ ބެލެވުމަކީ އަޅައިކަނޑުމުގައި ތަޖުރިބާ ކުރަމުންދާ އިދާރާ ވަޒީފާއާއި ޤާނޫނުތައް ބައެއް ފަސޭހަ ނިޒާމުތަކުގައި ބަލައިގަނެފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެއެވެ.[52] މިސާލަކަށް ބޭންކް ބަދަލުގެނެސް ޖަމާކުރުމަށްފަހުގައި ތަޖުރިބާ ކުރާ ޗެކްސްތަކާއި ދައުވާ މައްސަލައިގެ ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ދައުވާއާއި ގުޅިގެން ޓެކުމަށް cross-claim/ދިފާޢު

---

[48]- Basten v Butter (1806) 7 East 479

[49]- (British Anzani (Felixstowe) Ltd v International Marine Management (UK) Ltd [1980] QB 137, not following Hart v Rogers [1916] 1 KB 646, confirmed by Agyeman v Boadi (1996) 28 HLR 558

[50]- Taylor v Blaquiere [2002] EWCA Civ 1633, [2003] 1 WLR 379, (B/uestorm Ltd v Portvale Holdings Ltd [2004] EWCA Civ 289, [2004] HLR 49

[51]- Eilon and Associates Ltd v Easygroup IP Licensing Ltd [2011] EWHC 4094 (QB), LTL 15/4/2011

[52]- Bank of Boston Connecticut v European Grain and Shipping Ltd [1989] AC 1056 at pp. 1106—10

ދައުވާއަށް ބެލުމަކާނުލައި ފައިސާ ދައްކަން އަންގުމަކީ މުޅިގޮތުން އިންސާފާ ޚިލާފުވާނެ ކަމެއްކަމަށް ވަޒަންކުރަންޖެހޭނެއެވެ.[53] މިޙިސާބުން ބަލާއިރު ދެއަނގަބިލަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ފުތުރަތަ އުންސުރަކީ ދިފާޢީ ދައުވާ/cross-claim އާއި، ދައުވާއާއި ވަރަށްބޮޑަށް ގުޅުންހުރުމެވެ. މިއުންސުރު ހަޤީޤަތުން މިއުސޫލަކީ /doctrine of equitable set-off އަދަލުއިންސާފުގެ ބިނާވަނީ އަމާނާ ވަޒީފާއިންސާފުގެ އުސޫލުގެ ވަރަށްކަނޑައެޅިކަމެވެ. އެއީ ތަފްޞީލު ބޭނުންގޮތުން ކަމެއްނޫންކަމެވެ.

ދުވަސް އުންސުރަކީ އަދަލު އުސޫލެވެ. ދިފާޢީ ދައުވާއަކީ ބެލުމެއްގައި އަސާސީ ބައިވެރިކަމެއް ކޮށްކަނޑައެޅުމަށް އިންސާފުވާނަމަ ނުވަތަ އެއީ އަދަލު އުންސުރެވެ. ދިފާޢީ ދައުވާއަކީ ނުބައިވާނަމަ އިންސާފު ހާއިން ނުކުރެވޭ ވަކިކުރެވޭ ގޮތަކަށް ބޭނުންކުރި ނަމަ އަދަލުއިންސާފުގެ ދިފާޢީ ދައުވާއަކީ ބިރުދެއްކުމަށް ކުރެވޭނެއެވެ.

މިސާލަކަށް ކަނޑައެޅުމުގެ ބޭނުންކުރި ދައުވާއެއްގައި އެއްބަސްވުމާ ހިލާފުވިކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ދިފާޢީ ދައުވާއަކީ އެއްވަރެއް އެކުލެވޭ ގޮތަށް ވަކިކޮށް ބޭނުންކުރި ދައުވާއެއް ކަމުގައި ބަލާފައިވެއެވެ. މާލީ ތަފާސްހިސާބު ހޯދާ މުދަލާއި ވަކިކުރެވެއެވެ. އަދި އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ކުރިއަށްދާ އެއްގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހުރިގޮތަށް އިތުރުވެފައިވާ ވާޖިބު އެއްބަސްވުމުގެ މަތިކުރެވިފައިވާ ފުރުޞަތުކުރެވޭ. މިފަދަ ދައުވާކުރުމުގެ ޙައްޤު، މަސްއޫލިއްޔަތު އެއްގޮތަށް އަދަލު ކުރުމާއި، މިންވަރު އެއްބަސްވުމާއި ގުޅުންހުރި ކަމަކަށްވާނީ ބަލާއިރު އެއީ ދެވަނަ ފަރާތެވެ.[54] ކަން މިގޮތަށް އެއްބަސްނުވެވޭ އެއްއެއްބަސްވުމެއްގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ދައުވާއާއި ދިފާޢީ ދައުވާ އަދަލުއިންސާފުގެ އުސޫލަކީ ހުރިހާ ހާލަތެއްގައި ބެލިދާނެ ކަމަކަށް އުސޫލުއެއްނޫނެވެ.[55] އިސްތިސްނާ ހާލަތެއް އެބަހުރި ފިޔަވައި ނުވާ ހާލަތުގައެވެ.

[53]- Geldof Metaalconstructie NV v Simon Carves Ltd [2010] EWCA Civ 667, [2010] 4 All ER 847
[54]- Eilon and Associates Ltd v Easygroup IP Licensing Ltd [2011] EWHC 4094 (QB), LTL 15/4/2011
[55]- Government of Newfoundland v Newfoundland Railway Co. (1888) 13 App Cas 199 at p. 212

ތަޤާދުމުގެ ދިފާއު

Limitation Defence

ހުށަހަޅާ ދިފާއަކީ ދައުވާ ކުރުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުންކަމަށްވާނަމަ އެދިފާއަކީ statute-barred/ޤާނޫނީ ގޮތުން ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިއުން ހުރަސްއަޅާ ކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ދިފާއެކެވެ. މިދިފާއު ނަގާނަމަ ހުށަހަޅާ ދިފާއު ޖަވާބުގައި މުޚުތަޞަރުކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މިއީ އިޖާބީ ދިފާއެކެވެ.

ތަޤާދުމު ހަމަވެފައިވާނަމަ މިދިފާއު ހުށަހެޅުމުގެ ޒިންމާ ނުވަތަ ބުރަ އުފުލަންވާނީ ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުންނެވެ. އެހެން ނުކޮށްފިނަމަ، ގާނޫނުން މަނާކުރި ނަމަވެސް، ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތަށް އޭނާގެ ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ޙައްޤު އޮންނާނެކަމަށް ތަރުޖީބު ޤަޟިއްޔާ ނިންމުންތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[56]

މިއާ ޚިލާފަށް އަހަރުމެންގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި މިދިފާއަކީ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން ބަލަންޖެހޭ ދިފާއެކެވެ.[57] މުއްދަތު ހަމަވެފައިވާނަމަ ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންގޮސްގެން ނުވާނެއެވެ. އެބަހީ މައްސަލައިގެ ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން މިދިފާއު ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ގޮތްކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ. ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން މިކަން ބަލަންވާނެއެވެ. ބައެއް ބޭރުގެ ނަޒަރިއްޔާއަކީ ދައުވާ ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމުގެ މަރުޙަލާގައި މިދިފާއު އޮތްނަމަ ދައުވާ ބަލައިނުގަތުމެވެ. ދައުވާ ބަލައިގަތުމުގައި އިޖާބީ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ތަޤާދުމުގެ ދިފާއު ބަލައިގެން ނުވާނެއެވެ. ސަބަބަކީ މުޚުތަޞަރުކޮށް ދައުވާ ބަލައިގަތުމުގައި ބަލަންޖެހޭކަންކަން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު ތަޤާދުމު ބަލަންޖެހޭ ކަމަށް ލިޔެފައިނުވުމެވެ.[58] ވީމާ އިސްތިޤުރާރު އަޑުއަހާ ކޯޓުން ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން މިދިފާއު ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތުތައް ވަކިބާބެއްގައި ތަފްޞީލު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[59]

56- Dismore v Milton [1938] 3 All ER 762, CA

57- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 59(ހ)

58- ކުރީގެ ހަވާލާ 99(ހ)

59- ބާބު 16 ބައްލަވާ

އާބިޓްރޭޝަން

އެއްބަސްވުމުގެ ގޮތުން

ވިޔަފާރި މައްސަލަތަކީ އާބިޓްރޭޝަން އުސޫލުން ހައްލުކުރުމަށް ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވިދާނެ މައްސަލަތަކެކެވެ. މިފަދައިން ލިޔުމުން ވެވިފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ ގޮތުގައި އެމައްސަލައެއް ދަރުނޫޖަކަން ނުބެލޭނެއެވެ. ވީމާ އާބިޓްރޭޝަން އެއްބަސްވުމުގެ ގޮތަކަށް ބުނު ދައުލަތަށް ޖަވާބުދާރީވާނެއެވެ.

ހުށަހެޅުން

ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ހިނގާ ވިޔަފާރިއަކާ ގުޅިގެން ނުވަތަ އޭގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން އުފެދޭ މައްސަލައެއްގައި އާބިޓްރޭޝަންގެ އުސޫލުން މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އެއްބަސްވުމުގެ ޢަމަލުކުރުމަށް ދިރާސާ ކުރެވިދާނެއެވެ.[60] މިދިރާސާ ހުށަހަޅާނީ ދައުލަތުން ޖަވާބު ދިނުމަށް ބިލާ ފުރަތަމަ ފުރުސަތުގައި އެދިރާސާ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ދިރާސާ ސާބިތުވުން

ވިޔަފާރީގެ މުޢާމަލާތުގައި އެމުޢާމަލާތް ހައްލުކުރުމަށް އާބިޓްރޭޝަނާ އުސޫލު ބޭނުންކުރުމަށް އެއްބަސްވެވިފައި އޮވެއެވެ. މިފަދައިން އެއްބަސްވާ އެއްބަސްވުމުގެ އޮތް ދައުލަތަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބިލާ ފުރުސަތުގައި ދައުވާ ދިރާސާ ކުރުމުގެ ކުރިން އެމައްސަލަ އާބިޓްރޭޝަންގެ އުސޫލުން ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުންވާކަން ބަޔާންކޮށް ދައުވާއަށް ޖަވާބުދީފައިވާނަމަ އާބިޓްރޭޝަންގެ އެއްބަސްވުމުގެ އަމަލު ކޯޓުން ޚާރިޖުކުރާނަމަ ދިރާސާ ސާބިތުވާނީ މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުނުއިރުގައި ކަނޑައެޅި އާބިޓްރޭޝަނަށް ހުށަހެޅުމަށް އަމުރުކޮށް މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.[61]

ދިރާސާ ހުށަހެޅުމުން ކޯޓުން ނިންމާނީ ނުވަތަ ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހިންގުމުންދަނިކޮށް އާބިޓްރޭޝަނުން މައްސަލަ ކޯޓަށް ނުގެންދާ ނިންމައިދިނުމަ ކޯޓުގައި މައްސަލަ ކޯޓަށް ގެނެވިދާނެއެވެ.[62]

އަލުން ހުށަހެޅުން

ވިޔަފާރީގެ މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ އާބިޓްރޭޝަނުން މައްސަލަ ކޯޓަށް ނުގެނެސް އާބިޓްރޭޝަނުން މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އިޚްތިޔާރު ދެފަރާތަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިފަދައިން އާބިޓްރޭޝަނުން ކޯޓަށް ނުގެނެސްދިނުމަށް ނިންމައިފިނަމަ އެމައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[63]

60- އާބިޓްރޭޝަންގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/2013) ގެ 2 އަދި 89(ބ) އާއި ހަވާލާދީ 15(ހ)

61 - ކުރީގެ ހަވާލާ 15(ހ)

62 - ކުރީގެ ހަވާލާ 15(ށ)

63 - ކުރީގެ ހަވާލާ

ބާބު 15

ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުން -

ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގައި ސުވާލު އުފެއްދުން

ތައާރަފު

ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގައި ސުވާލު އުފެއްދާ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކީ ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ ހުށަހެޅުމެއް/pre-answer motion ކެވެ. އިޖުރާއާތު ފެށިގެންދާކަމަށް ކޯޓުން ނިންމައިފިނަމަ ދައުވާއާއި ގުޅިގެން ޖަވާބު ހުށަހެޅުން ގޮތުގެ އިރުޝާދުތައް ކޯޓުން ދޭންވާނެވެ.

އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން މިގޮތަށް ދޭ އިރުޝާދުތަކަކީ ގޮތްނިންމުމަށް ބޭއްވޭ މަޝްވަރާކަށް ފަހުގައި ދޭ އިރުޝާދުތަކެއްކަމުން އިރުޝާދުގެ އަމުރުގެ ގޮތުގައި މިފަދަ އިރުޝާދުތައް ދޫކުރާނެވެ.

އެއްކޮށްތަރުތީބުން ގިނަކޯޓަކަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން އިޖުރާއާތުގައި ގޮތެއްނިންމުމާއި، ޖަވާބުދާރީ ވުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅިގެން އިޖުރާއާތުގައި ގޮތް ނިންމުމާއި، މިދެކަމުގައި ހުރި ތަފާތަކީ ކޯޓު އިސްނެގުމަށް އިޖުރާއާތު ބަލުމާއި، ހަސްމުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމުން އިޖުރާއާތުގައި ގޮތް ނިންމުމާއި ދެމެދުގައި ހުރި ތަފާތެވެ.

ދައުވާއާ ހަވާލުވުމުގެ މުއްދަތު

ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދައުވާޔާއި ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ މުއްދަތު ތަރުތީބުކުރުމުން ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގައި ސުވާލު އުފެއްދުން ބޭނުންވާނަމަ ދައުވާޔާއި ހަވާލުވުމުގެ މުއްދަތު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. އެއީ ޤާޢިދާގެ ގޮތެވެ.[1] ދައުވާ ރާއްޖޭގެ އެތެރެއަކަށް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ނުވަތަ ރާއްޖޭންބޭރުގެ އެތެރެއަކަށް ދައުވާ ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ ޔާއި ހަވާލުވުމުގެ މުއްދަތު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[2]

އިޚްތިޔާރީންނާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާ ކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭދައުވާ މައްސަލައެއްނަމަ ދައުވާޔާ ހަވާލުވުމުގެ މުއްދަތަކީ ނަންބަރު 28 ވާނެވެ. އަދި އިޚްތިޔާރީ ޢާންމުބާވަތުގެ މައްސަލައެއްނަމަ ދައުވާޔާ ހަވާލުވުމުގެ މުއްދަތަކީ ނަންބަރު 02 ވާނެވެ.[3]

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 106(ހ)(1)(2) އަދި 110(ށ)

[2]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 106(ށ) އާއި ޤަވާޢިދުގެ 142(ހ)(ށ)

[3]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 85(ހ)(2) އަދި 111 ވަނަމާއްދާ

އިޚްތިޞާޞު

ސުވާލު އުފެއްދުން

ތަޢާރަފު

ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞާއި ސުވާލު އުފެއްދުމަކީ ހަމައެކަނި އިޚްތިޔާރު އޮންނަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި އޮންނަކަމެއްކަމަށް ދޭހަވާ ގޮތަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 85 ވަނަ މާއްދާ ފަރުމާވެފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަންޖެހެއެވެ.[4]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 110 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު މިއީ ވަކިބާވަތެއްގެ މައްސަލަތަކަށް ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތެއްކަން އެންގޭކަން ނުފެނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އިޚްތިޔާރުއޮންނަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުން އިސްތިސްނާ އުސޫލުތަކެއް ބަޔާންކުރާ މާއްދާ 173 ވަނަ މާއްދާގައި އިޚްތިޞާޞާއި ސުވާލު އުފެއްދުމުގެ އިޖުރާއަތު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ވީމާ މިއީ އިޚްތިޔާރުއޮންނަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތެއްގެ ދަށުން ދައުވާ ކުރެވޭ މައްސަލަތަކުގައިވެސް ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ ހުށަހެޅުމެކެވެ. ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގެ 2022 ގެ 85 ވަނަ މާއްދާ ދިރާސާކުރުމުން ޖޫން ހިމެނެއެވެ. ހިމެނުމާ ދަތިތަކެއް ފެނިގައި ބަޔާންކުރާ ސުރުޚީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މުއްދަތު

މިހާރުގެން ހުށަހަޅަންޖެހޭނެ މުއްދަތުތަކަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 85 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވީ ޖަވާބު ދިނުމަށް 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް ހުށަހަޅަންވާނެ ކަމަށެވެ. މިއީ ޖޫން ފެށިގެން މުއްދަތުތަކަށް ފާހަގަކޮށްލެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 110 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދައުވާއާ ހަވާލުވިދުވަހުގެ ފަހުން ހުށަހަޅާ 14 ދުވަސްތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެ ކަމަށެވެ. މުއްދަތު ގުނުމުގައި 142 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާއި، (ނ) ވެސް ކިޔަންވާނީ އެކުއެކީގައެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 106 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާއި، 110 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އާއި ހަވާލާދީ 142 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި (ނ) އަށް ބަލާއިރު ރާއްޖޭގެ އެޖެންސީތަކުން ދައުވާ ރައްދު ކުރުމުން ނަމަ ދައުވާ ރައްދުކުރުމުން ތާރީޚުން ފެށިގެން 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، ރާއްޖޭގެ ބޭރުގެ އެޖެންސީތަކުން ދައުވާ ރައްދުކުރުމުންނަމަ 42 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞާއި ސުވާލު އުފެއްދުމަށް ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 03

4- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022"

ކުރުމެވެ.[5] ވީމާ މަދަނީ އިޖުތިމާޢީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލެވުނު މަދަނީ އިޖުތިމާޢީ ޖަމްޢިއްޔާތަކުގެ ޤަވާޢިދު 2022 ގެ 85 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ޤާނޫނާ މުޚާލިފު ފުރުޞަތުގައި އިސްލާޙުކުރަންޖެހެއެވެ.

ޝަރަހަވާން ގޮތް

މިޝަރަހުގައި ދެކެވިގެން ޝަރަހަކުރެވޭނެއެވެ. <u>ފުރަތަމަ ގޮތަކީ</u> އަދަދުތަކެއް ގޮތެއްސިފަކޮށް އާންމު އުޞޫލުން ވިޔަފާރި ސަރުކާރުގެ އިޝްތިހާރު ވިޔަފާރި ނުވަތަ މަސައްކަތް އިޝްތިހާރު ވިޔަފާރި ނުވަތަކަން ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް އޮތުމެވެ. އެގޮތް މަދަނީ އިޖުތިމާޢީ ޤާނޫނުގެ 47 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)،(ނ) އަދި (ށ) ގައި ބަޔާން ކުރާ ގޮތުގެ މަތިން އާންމު އުޞޫލުން މަސައްކަތް ބެލުމަށް ވިޔަފާރި އިޝްތިހާރު ވިޔަފާރި ނުވަތައި، މަދަނީ އިޖުތިމާޢީ ޤާނޫނުގެ 46 ވަނަމާއްދާގެ (ހ)،(ނ) އަދި (ށ) ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެމަތިން މަސައްކަތް އިޝްތިހާރު ވިޔަފާރި ނުވަތަ ކަނޑައަޅައި ދިނުމެވެ.

<u>ދެވަނަ ގޮތަކީ</u> އާންމު އުޞޫލުން އެހެން މަސައްކަތް ބެލުމުގެ އިޝްތިހާރު އެކަށީގެން ވިޔަފާރިތަކަށް އަދަދުތަކެއް ބަޔާންކުރުން ނުވަތަ ހަމަޖެހޭ ފެއްޓުމަށް އޮތުމަށް ކަނޑައަޅައި ދިނުން އެދިގެންކުރެވޭނެއެވެ. އެގޮތް މަދަނީ އިޖުތިމާޢީ ޤާނޫނުގެ 47 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)،(ނ) އަދި (ށ) ގައި ބަޔާން ކުރާ ގޮތުގެމަތިން އާންމު އުޞޫލުން މަސައްކަތް ބެލުމަށް ވިޔަފާރި އިޝްތިހާރު ވިޔަފާރިތަކުން 46 ވަނަމާއްދާގެ (ހ)،(ނ) އަދި (ށ) ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެމަތިން މަސައްކަތް އިޝްތިހާރު ވިޔަފާރިތަކަށް 47 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ގެ ނަންބަރު 01 އިން 11 އަށް އަދި އެމާއްދާގެ (ބ)،(ޅ)،(ކ) އަދި (އ) ގައިވާ ގޮތުގެމަތިން އެހެން މަސައްކަތް ބެލުމުގެ އިޝްތިހާރު ވިޔަފާރި ނުވަތަކަން ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް އެދި ޝަރަހަކުރެވެއެވެ.

އިޚްތިޔާރުކުރުން

ދަށުގައި ޒިކުރުކުރެވިފައިވާ ގޮތުން ޝަރަހަކުރެވިފައިވާ އިޝްތިހާރުގެ ސުވާލު އުފެއްދުމަށް އެކަށީގެންވާނަމަ އިޝްތިހާރު ބެހެއްޓުމަށްދަނީ ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.[6]

ދެވަނަވަރަކަށް ދައުލަތާއި ހަވާލުވެފައިވާ ގޮތުން ޝަރަހަކުރުން

އިޝްތިހާރުގެ ސުވާލު އުފެއްދުމާއި ޝަރަހަކުރުމަށް ޝަރަހަކުރަމުން ކޯޓުން ގޮތްއެސްކުރާ އިޝްތިހާރު ވިޔަފާރިތަކުން ނިންމައިދިނުމަށް އަދުން ދައުލަތާއި ހަވާލުވެފައިވާ ގޮތުން ޝަރަހަކުރެވެނިވެއެވެ. މިގޮތުގައިން ޝަރަހަކުރައިދިނުމަށް ކޯޓުގެ

[5] ކޯރުގެ ހަވާލާ 85(ހ)

[6] ކޯރުގެ ހަވާލާ 110(ޅ)

އިންޓިރާރް ލިބިގެންވާކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ.[7] ވީމާ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް ހުށަހަޅާ ފަރާތާއި ހަމަތަކުގެ

ވިޔަސް ހުށަހަޅާފަރާތުގެ އަޑުން ކޯޓުގެ އިންޓިރާރާގެ ސުވާލު އުފެއްދުމުގެ ފުރުސަތެއް ނުލިބޭނެކަން ބޭނުން ނަމަވާ

މިންވަރަށް ސާބިތުވެ. އިންޓިރާރާގެ ނިންމުމަށް ގޮތް މުޅި ހިސާބަށް ނުލިބިގެން އެކަމާ އިންޓިރާމް ކުރުމުގެ ގޮތުން

ދަޢުވާއާ ހަމަޖެހިފައިވާ ފުރުސަތު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަކަށް ހުށަހަޅާފަރާތުގެ ޙައްޤުގައި ކުރާ ހުކުމެއް ލިބިގެންވުމެވެ.

އެކަމަށް ސަލާމަތްވުމަށް ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަކުން ހުށަހަޅާ ޖަލްސާ ފަރާތާއި ހަމަތަކުގެ ފުރުސަތު ހުށަހަޅާފަރާތުގެ

އިންޓިރާރާގެ ނިންމުމުން އިސްތިޢުނާފު ކުރެވިދާނެވެ.

އެއިސްތިޢުނާފު މައްސަލައިގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދާރީވުމުގެ މުއްދަތު އިސްތިޢުނާފު ނިމެންދެން އިތުރުކުރަން ދިނުމަށް

އެދެވިދާނެވެ.[8] އިންޓިރާމް އަމުރަކީ މައްސަލައެއްގައި ކޯޓުގެ އިންޓިރާރާގެ ސުވާލު އުފެއްދުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅާފަރާތުން

ގޮތެއް ނިންމުމާ ގުޅޭގޮތުން އަޑުއަހަމުން ގެންދާ ޝަރީޢަތެއް ތަޢާރުފުވެ ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ބޭނުންކުރާ މައްސަލަތަކުގެ

ގޮތުންނާއި އިސްތިޢުނާފު ހުށަހެޅުމެވެ.[9]

އެހެން އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން މިފަދަގޮތުގައި އަނެއްކާ ދަޢުވާއަށް ދިފާޢުކުރާ ހުށަހަޅާފަރާތެވެ. އިސްތިޢުނާފު ކުރުމުގެ ނަމަވެސް

ދަޢުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ކަނޑައަޅާ މުއްދަތު ކަނޑައަޅަނޑާ އެކަމަށް ދިފާޢުކުރަން ހުށަހަޅާފަރާތެވެ.

ވަގުތީ ގޮތުން ހުއްޓުން

ކޯޓުގެ އިންޓިރާރާގެ ސުވާލު އުފެއްދުމުގެ ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅާފަރާތުގެ ކޯޓުން ގޮތެއްނިންމުމަށްދާނަމަ ދަޢުވާއަށް ދިފާޢު

ނުވަތަ ޖަވާބުދާރީ ހުށަހަޅާކަން ނުލިބޭނެވެ.[10] މިހުށަހަޅާފަރާތުގެ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ އިޖުރާއަތު ހިނގުން

ހުއްޓުވަކަށް އަންނާނެވެ. އެހެން ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ގުނުމަށް ފެށޭނީ ކޯޓުގެ

އިންޓިރާރާގެ ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހަޅާފަރާތުގެ ގޮތެއްނިންމުމުންނެވެ.[11]

ހުކުމް ހުށަހަޅުން

އިންޓިރާރާގެ ސުވާލު އުފެއްދުމުގެ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނީ

އެކަމަށް ބޭނުންވާ ހެކިތަކާއި ލިޔެކިޔުމާއެވެ. އެއީ ދަޢުވާކުރުމުގެ ހާލަތު އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދައުވާ ހުށަހެޅިފައިވާ

މައްސަލައިގައި ވިދާޅު ބަޔާންކުރެވެއެވެ.[12]

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ޅ)

[8]- Deutsche Bank AG London Branch v Petromena ASA [2015] EWCA Civ 226, [2015] CP Rep 27

[9]- Moloobhoy v Kanani [2013] EWCA Civ 600, LTL 30/5/2013; Barclays Bank pic v Ente Nazionale di Previdenza ed Assistenza dei Medici e degli Odontoiatri [2015] EWHC 2857 (Comm), [2015] 2 Lloyd’s Rep 527; Lady Moon SPV SRL v Petricca & Co. Capital Ltd [2018] EWHC 3678 (Ch), LTL 11/1 2/2018

[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 110(ބ)

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ވ)(ހ)

[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ބ)

ހުށަހެޅުން ޢައްދުކުރުމާއި ދިފާޢު ކުރުމާއި، ހަމަ ހުކުމާއި ދާއިރާގެ ކޯޓުތަކަށް ހުށަހެޅުމުގެ މަރުޙަލާއެވެ. އަދި ދަޢުވާއާއި ގުޅޭ

މަސްއަލަތަކުގެ ފަރުދުގެ މަރުޙަލާއެވެ. ހަމަ ހުކުމާއި ދާއިރާގައި ހަމަ ހުށަހެޅުމަށް އަދާކުރަން ހުރިހާ ކޮންމެ މަރުޙަލާއެވެ.

ކޮންމެ ކޯޓަކީ ކުރިންވެސް ބަޔާން ދަލީލު ހުށަހެޅުން ޢައްދުކުރުމުގެ ފަހުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާތަކެވެ އަދި ސާބިތު

ދަޢުވާގެ ބައެއް ނޯޓިސްދޭ ބަލަހައްޓާނެ.

ހުށަހެޅުން ޢައްދުކުރުން

އިޖުރާއަތު ގާނޫނު އުފައްދާ ހުށަހަޅަނީ ހުށަހެޅުން ޢައްދުކުރެވޭނެއެވެ.[13] އަދި އިޢުތިރާޟު ބައްދަލުވާ

ކޮންމެ ނޯޓިސްއެއް ބަލަހައްޓާނެ. މިގޮތަށް ނޯޓިސް ދޭއިރު ގާނޫނުގައި ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ ނަންބަރު 30 ދުވަސް. މިނޯޓިސް

އެންމެފަހު ބައެއް ފަހުން ކުރިއަށްދާނެ.

ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞާ އިޢުތިރާޟު ހުށަހަޅާފައިވާތީ ދޭ ނޯޓިސް (ގާނޫނު 40(ށ))
• ނަންބަރު.......... ދަޢުވާގައި ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞާ ގުޅިގެންވާތީއެވެ. އެހުށަހެޅުން މިނޯޓިސްއާއި ގުޅިގެން. ހުށަހެޅުމާއި ހުށަހެޅުމަށް ބަދަލުކުރަނީ ބަދަލު ކުރިއަށްދާނެ ގާނޫނީ ދާއިރާތަކުގެ ކޯޓުން ބައެއް ނިންމަން ދަޢުވާކުރި އިޢުތިރާޟުއެވެ. • ދަޢުވާގައި ހުށަހަޅަން ދަޢުވާކުރާ ކުރިއަށްދާނެ އިޢުތިރާޟުގެ ބަޔާނުގެ 02 ދުވަސް ކުރިން ކޯޓަށް އެހެން ހުށަހަޅަންވާނެ. ނޯޓިސް އިޢުތިރާޟުގައި އެހެން ހުށަހެޅިދާނެ. • ހުށަހެޅުމުގެ ބޭނުން ބައެއް އިޢުތިރާޟު .....ތާރީޚު..... ގައި އެންގުމެވެ. • މިއިޢުތިރާޟު ދަފުތަރުކުރަން މިގޮތް ގާނޫނުގެ ދަށުން ހުށަހެޅުން ނޯޓިސް ހުށަހެޅި ފަރާތަށް ގާނޫނު ނޯޓިސް ހުށަހެޅުމަށް ފަރާތަށް ގާނޫނު ނޯޓިސް އެހެންފަރާތަށް ހުށަހެޅުމުގެ ބައެއް ނިންމުމުގެ ކޯޓަށް ދަލީލުތަކެވެ.[14] • ހުށަހެޅުމާ ބޭނުން ބައެއް އިޢުތިރާޟުގެ ދުވަހުގެ ތެރެއިން 2 ގެ ދުވަސް.

13- މިސާލު ގޮތުން (މިނިސްޓްރީ އޮފް ފިޝަރީޒް މެރިން ރިސޯސަސް އެންޑް އެގްރިކަލްޗަރ) އަދި އަޙްމަދު އަސްލަމް "2023" ހައި ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2023/HC-A/215 ޤަޟިއްޔާ 38

14 - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 40(ށ)

<u>ދައުލަތާމެދު ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުން</u>

އިލެކްޓްރޯނިކް ސްޓޭޓް އުފެއްދުމަށްޓަކައި ދައުލަތާ ފޮނުވި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުމަކީ ލާޒިމުކަމެއްކަން އެނގެއެވެ. ނަމަވެސް މިލިޔުން ހުށަހަޅައި އިލެކްޓްރޯނިކް ސްޓޭޓް އުފެއްދާ ހުށަހަޅާ ފޮނު ހުށަހަޅާފައި އޮވެދާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ދައުލަތާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުމަށް އިޖާބައިދޭން ހުށަހެޅުން ލާޒިމް ލިޔުމަކަށްވާނީ އޮޅުން ހުށަހެޅުމަން އަންގައި ނޯޓިސް އެއްދިވާނެއެވެ.[15] މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ކުރެވިދާނެއެވެ.

އިޖާބައެއް ފޮނުވަދީ ކުރުމަކުން އަންގާ އަމުރު ނޯޓިސް

(ފޯމް 42ހ)

(އިބާރާތް)

ކޮޅުގެ އިލެކްޓްރޯނިކް ސްޓޭޓް އުފެއްދުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާއިރު ދައުލަތާމެދާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ކޮޅަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެސަބަބަށްޓަކައި ދައުލަތަށް ޖަވާބު ދިނުމާމެދު ގޮތެއް ދޭތެރޭ ނޯޓިސްދީގައި <u>"ދައުލަތާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުމަށްފަހު ދައުލަތަށް ދިނުމުގެ ނުވަތަ ކޮޅުގެ އިލެކްޓްރޯނިކް ސްޓޭޓް އުފެއްދުމަށް ކޮޅަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ."</u> މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މި ގޮތުން އަމަލުކުރުމަށް ދައުލަތަށް ޖަވާބު ދިނުމާމެދު ގޮތެއް ދޭތެރޭ ކޮޅުން ފޯރުމު ނޯޓިސް އިބާރާތް ކުރެވިފައިވާ ގޮތެއް ކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އެހެންކަމުން މިއިޖާބައެއް ފޮނުވަދީ ކުރުމަކުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ދައުލަތާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން މިއަދުވެސް ނޯޓިސް ލިބޭތާ 03 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމަކަށް އަމުރުކުރަމެވެ. އެއީ ނަމްބަރު 02 ފޯމެވެ.

[15]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 42

ގޮތްނިންމުން

ފަރުވާ

ހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތް ނިންމުމުގައި މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޖުރާއަތު ކުރުކުރަން ކަނޑައަޅައި އަމުރެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އާންމު އުސޫލުން މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޖުރާއަތު ލިބިގެންވީނަމަވެސް އާދަޔާ މައްސަލަ ބަލައިގެން ނުވާނެ ހާލަތްތަކުން ކަނޑައަޅައިދޭނެއެވެ. ނުވަތަ އިޖުރާއަތު ލިބިގެންވާކަމަށް ކަނޑައަޅައިދީފައިވެއެވެ.

މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާތާ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައަޅަން ގަވާއިދު ލާޒިމްކޮށްފައިވެއެވެ.[16] ކޯޓުން ނިންމާ މިނިންމުން އޮންނަންވާނީ ގަވާއިދު އެޕެންޑިކްސް "އައި" (I) ގައިވާ ފޯމުގައި ހިމެނޭ ސެކްޝަންތަކާއި ފުރިހަމަވާ ގޮތަށެވެ.

އަޑުއެހުންބޭއްވުން

އިބްތިދާއީ ސުވާލު އުފެއްދުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމުމަށްޓަކައި އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވިދާނެއެވެ.[17] އަޑުއެހުމަކާ ނުލައި ގޮތްނިންމަން ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާނަމަ އެކަން އެދޭނަމަ ކުރިމަތިން ހުށަހަޅައި އޮތުމަކީ ނިންމެވޭނެއެވެ. ގޮތެއް ނިންމުމަށްޓަކައި އަޑުއެހުމެއްގައިކަން ޤާނޫނުގެ 110 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ނަޞުން ދަރާހަމަކޮށްދެއެވެ. ނަމަވެސް ސީދާ ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެހެން ކުރުން ފާސްވާކަމަށް ބަޔާންތަކާ ނަންބަރު ނުވެއެވެ.

އިބްތިދާއީ ފިޔަވަޅުން ނިމުނުކަމަށް ކަނޑައެޅުން

ކޯޓަށް މަޞްލަޙަތު ބެލުމުގެ އިބްތިދާއީ ފިޔަވަޅުން ނިމުނުކަމަށް ދެއްކޭނަމަ ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ. އެއީ މަޞްލަޙަތު ބަދުލުގެ އިބްތިދާއީ ފިޔަވަޅުން ކަނޑައެޅިކަމުގައި އަދިކަމުގައި ނުފެނުނެވެ. ނުވަތަ އާންމު އުސޫލުން މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިބްތިދާއީ ފިޔަވަޅުން ނިމުނުކަމަށް ދެކޭނަމަ މައްސަލަ ބަލައިގެން ނިމުނު ހާލަތްތަކުން ކަނޑައަޅައިދޭނެއެވެ.[18]

މިދާއިރާގައި ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަމެއް ކަނޑައެޅުމަށް ކުރިން ކަމަށް ދެކޮޅު ޖަވާބުދާރީވާ ކޮޅުގެ ބަޔާނެއް ނެތިއްޔާ، ކޯޓުން ދެފަރާތުގެ ވާހަކަ ކުރިން ކޯޓަށް މަޞްލަޙަތު އަދި ފާހަގަކުރާ ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ކަނޑައެޅުމަށް ކަނޑައެޅުމުގެ ކަނޑައެޅުމަށް ކަނޑައަޅައިދީފައިވެއެވެ.[19]

---

[16]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމްމަރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 12(ހ)

[17]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 110(ބ)

[18]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ހ)

[19]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ށ)

ތަޢާރުފު

އާންމު އުސޫލުން މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަންފަދަވެސް އުޞޫލުތަކެއް މައްސަލަ ބަލައިގެން ނިމޭނީ ގާޒީއަކަށް ކަނޑައަޅައި މައްސަލަ ނިންމާނަމަ އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަން ނިޔާކަމަށް ކަނޑައެޅުމާއެކު، އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަނާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިކަން ކަނޑައަޅައި، މައްސަލަ ތަޢާރުފު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ޕެޓިޝަނުވުމެވެ.[20]

ތަޢާރުފު ކުރުމުގެ އުސޫލުތަކުގެ އުފެދިފައިވާ އެއްބާރުލުން ތަފްޞީލުކޮށް އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަން ނިޔާކަމަށް ކަނޑައަޅާ ގޮތުގެ ފަރާތަކުން އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަނާ ކޯޓު ކަނޑައަޅަންޖެހޭކަމަށް ބުނެ އުފެދިފައިވާ ޒާތުގެ ތަފްޞީލުތަކެވެ. މައްސަލަ ބަލަންޖެހޭ ކޯޓު ކަނޑައަޅަންވާނީ ކޯޓަށް ސަރަހައްދީ އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަން ނިޔާކަން ކަނޑައަޅާ ގާޒީގެ ގަވާއިދުގައި

ދެކެވެ.

އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަނާކަމަށް ކަނޑައެޅުން

ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތުންނިންމާއިރު އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަނާކަމަށް ނިންމައިދިނަމަ ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވީ ގޮތުގެ އިދާރާގެ ކޯޓުން ހަމަޖެހިގެންދާނެއެވެ.[21] މިއިދާރާގެ ޖިނާޢީ ބަޔާންކުރުމަށް ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރިއްޔާއެވެ.

ޖިނާޢީ މަޤާމުކާ ނަމްބަރާއެއްގޮތަށް އިޤްރާރުތަކެއް ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާއެވެ. މިއިދާރާގައި އިންތިޚާބާގެ ގޮތް ނިންމާކަ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން އަލުން ހުށަހަޅަން ޖެހޭނެކަމާއި، ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް

އަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތް ބަޔާންކުރުމާއި، މިއުރަތުގައި ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރުގެ ނަތީޖާއަކީ ކޯޓަށް ބަޔާންކުރުން

ފެންނެވެ. މިސާލަކަށް:-

އިންތިޚާބާބެހޭ ޕެޓިޝަނާކަން ކަނޑައެޅުމާއެކު ދެވޭ ދިފާޢުގެ ނޯޓިސް (ގަވާއިދުގެ 110 ގެ (ށ))
1. ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޯޓަކު ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ އިންތިޚާބާގެ ސުވާލު އުފެއްދައި ހުށަހެޅުމާގުޅިގެން އެމައްސަލަ ބެލުމުގެ އިންތިޚާބާ ކޯޓަށް ޕެޓިޝަނާކަމަށް ކަނޑައަޅައި މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެކަމަށް ނިންމާފައިވެއެވެ.
2. މިގޮތަށް ނިމުމުން ދިފާޢު ގެނެސް ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅަންބޭނުންނަމަ މިއިދާރާގެ ލިޔުމާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ނަންބަރު 02 ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ނޯޓަމަ

20- ކުރީގެ ގަވާއިދު 110(ހ)

21- ކުރީގެ ގަވާއިދު 110(ށ) އަދި 138(ނ)(1)

3. ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުމަކާނުލައި ދައުވާއަށް ރައްދުދޭންވާނެއެވެ. އަދި ދައުވާއާއި ހަވާލު ވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާއަށް ދިފާއު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[22]

4. މިގޮތަށް އަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކޮށް މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[23]

ދައުވާއާ ހަވާލުވި ލިޔުން ބާޠިލުވުން

އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާކަމަށް ނިންމައިފިނަމަ ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞާގުޅޭ ސުވާލު އުފެއްދުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެލިޔުން ބާޠިލުވާނެއެވެ. އަދި މިގޮތަށް ނިންމާތާ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން އަލުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[24]

ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ނަންބަރު 02 ފޯމު އަލުން ހުށަހެޅުމުން އިޚްތިޞާޞް ޗެލެންޖުކޮށްފައިވާކަން ބަލަންވާނެވެ.[25] މިފަދައިން ފޯރަމް އިލެކްޝަން ބަދަލު ކުރުމުގެ ބާރު އެސާސްތަކުގެ މައްކަމަ އަލުން އިޚްތިޞާޞާގެ ސުވާލު އުފެއްދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް މަނާކުރެވޭ.

ދައުވާއަށް ރައްދުދިނުން

އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާކަމަށް ކޯޓުން ނިންމައި އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާކަމަށް ކަނޑައެޅުމާއެކު ދެވޭ އިޢުލާނުގެ ނޯޓިސް ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދައުވާއާ ހަވާލުވުމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައި، ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ދިފާއު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިނޯޓިސްއާއެއްގޮތަށް ދައުވާއާއި ރައްދު ދިފާއުނުވާނަމަ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް ދައުވާކުރާ ފަރާތަށް ކޯޓުގައި އެދިވިދާނެއެވެ.[26]

އިސްތިއުނާފު ކޮށްފައިވާނަމަ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގެ 110 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން މައްސަލަ ބަލާ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބަޔާންކުރި ވާރުގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އެއްބަސްވުމާ މުއްދަތު ގުޅުން މަޤާމުއްސަލާމަކަށް އަންގާފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ މުއްދަތު އިތުރުކޮށް ދިފާއު ނުވާނަމަ އެމުއްދަތުގައި ދައުވާއަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

---

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ށ)(ހ) އެއްކޮށް ކިޔުމުން އިންފެރެންސް/އިސްތިންބާތު ކުރެވޭ.
[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 115(ސ)(1)
[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ވ)(ހ)
[25] - ކުރީގެ ހަވާކާ 110(ޅ)
[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ 111

އިސްތިއުނާފު

އިންތިޚާބު ބެލުން

ގިނަކޯޓަށް އެއްމައްސަލަ ހުށަހެޅުން

އެއްކޯޓަށްވުރެ ގިނަ ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފު އިންތިޚާބާބެދު ގޮތެއްނިންމަންވާނެވެ. މިގޮތުން އިންތިޚާބު ލިބިގެންވާތީ ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފު ބަލަންވާނީ ދުވައަން މައްސަލަ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުން ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުނުކޯޓަށް، ދައުވާ ހުށަހެޅިފައިވާ ކަން އެންގުމުންނެވެ.[27] މިފަދައިން އެންގުމާއި ގުޅޭ ތަފްސީލުތައް އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[28]

ދުވަހަކުން މައްސަލަ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުން އަންގާފައި ނުވިނަމަވެސް ހުށަހެޅިފައިވާ ފަރާތުން އެކަން ކޯޓަށް އެންގިއްޖެނަމަ ފުރަތަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުތަކަން ބަޔާންކޮށް ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފު އެކަން ސާބިތުކޮށްދެއްވުމުގެ އެއްމައްސަލައާ ދޭކޯޓަކަށް ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ އިސްވެ ދަންނަވާފައިވާ ގޮތުގެމަތީން ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފު އިންތިޚާބާބެދު ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. މިފަދައިން ގޮތެއްނިންމަން އެކަމަށް ގިނަވެގެން 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތެވެ.

އިމްތިޔާޒު ލިބުން

ޖުޑީޝަލް އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފު އަޑުއެހުން ބާއްވައި އިންތިޚާބު ލިބިގެންވާތީ ބަލައި ގޮތެއްނިންމަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް މިހެންގ މައްސަލަ ކޯޓުގައި ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެއެވެ. ވީމާ މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދެވޭނީ ކަމަށް ނިންމައި ފައިލު ބަންދުކުރަންވާނެއެވެ.[29]

ޖިނާއީ ކޯޓުގެ އިންތިޚާބީ ހިނގާ މައްސަލަ

ޖިނާއީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިންތިޚާބީ ލިބިގެންވާ ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭ މަދަނީ މައްސަލައެއްނަމަ މަދަނީމައްސަލަ ބަލާ ކޯޓަށް އެމައްސަލައެއް ނުހިނގޭނެއެވެ. އެމައްސަލަ ހިނގުންމަދުޖެއްސާލައި ކުރިއަށްގެންދެވޭކަމަށް ނިންމިދާނެވެ. މިކަމުގެ އިތުރު ތަފްސީލު 29 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ޖިނާއީ ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭ މައްސަލަ

މައްސަލައަކީ ޖިނާއީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިންތިޚާބީ ލިބިގެންވާ ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭ މައްސަލައެއްނަމަ އެމައްސަލައެއް މަދަނީ މައްސަލަ ބަލާ ކޯޓަކުން ކުރިއަށް ގެންގޮސްނުވާނެވެ.[30] މިކަން ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފު ބަލަންވާނެއެވެ.

27- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 49(ހ)(ނ)

28- ބާބު 08 ސުރުޚީ "ދާއިރާގެ އެހެން ކޯޓަކަށް އެމައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ނުކުތާ" ބައްލަވާ

29- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 88(ނ)

30- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 51(ހ)

ޖިނާއީ ކުށެއްގެ ސަބަބުން އަނިޔާވެރިވި ފަރާތަށް ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގެ ގޮތުން ބަދަލުދޭންޖެހޭ ގޮތާއި، ދޭންޖެހޭ މިންވަރު ނުވަތަ އަދަދު ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރަކީ ޖިނާއީ މައްސަލަ ބަލާ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއްކަން ޤާނޫނުގެ މުޅިޖުމްލަ ނަޒަރުން އެނގެއެވެ.[31] ހަމަ ތިރީގައިވާ މިންވަރަށް ޖިނާއީ މައްސަލަތަކާގުޅިގެން ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވަނީ ޖިނާއީ މައްސަލަ ބަލާ ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވާ ކޯޓަކަށް ބާރެއްކަން ނަޒަރުކޮށްލާއިރު ވިސްނަން ސާފުވެ ކަރަޕްޝަން ދަރަނި ދަރަނި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 51 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ އިޤްތިބާސްކުރެވެއެވެ.

ނަޑުބުގައި "(ހ) މި މާއްދާގެ (ށ) އެހެން ޢިބާރާތެއް، ޖިނާއީ މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި މަދަނީ މައްސަލައެއް ނުވަތަ އެހެން ޖިނާއީ މައްސަލައަކާއި އެއްކޮށް މަދަނީ އިލްތިޒާމެއްގެ މައްސަލައެއް ބެލުމަށް ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ޖިނާއީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ޖިނާއީ މައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިފައިވާ ކޯޓަކަށް، މި ޤާނޫނުގައި އެއްވެސް ކަމެއް ސަބަބުން ހަނިކުރެވޭނެއެވެ." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

މިހާ ދެންނެވުނު ހަމަޖެހިފައިވާ ތަރުތީބުކޮށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި، ޖިނާއީ ކޯޓުން ހުކުމް ކުރައްވާ ބަދަލުދިނުމުގެ ޢަމަލުތަކާއި ހަމަޖެހިފައިވާ އެހެން މައްސަލަ މަދަނީ ބަލާ ކޯޓުން ބެލުމުގެ އިޙްތިރާމާއި ވަކިކޮށް ބައްލަވާނެކަމަށް ދެކެވިފައިވެއެވެ.

އަދިވެސް ދެކެނީ ނިމާއީ މައްސަލައެއްގެ ސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުމަށް ބަދަލުނަގައިދިނުންކަމާ ނުވަތަ ޤާނޫނީ ނިންމުމާއި، ނަގައިދިނުންކަމާ މިންވަރު ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު މުޅިޖުމްލަ ނަޒަރުން ތިރީގައިވާ ޖިނާއީ މައްސަލަ ބަލާ ކޯޓަށެވެ. ޖިނާއީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 159 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު ނުވަތަ ހަވާލާދީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 51 ވަނަ މާއްދާއަށް ބެލުމުން ނުވަތަ އެއްޗެއްޖަހަން ޢާއިލީ މަދަނީ މައްސަލަ ބަލާކޯޓަށް އެކަން ކަނޑައެޅޭނެކަމަށް ނުދެކެވެއެވެ.

[31] ޖިނާއީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 12/2016) 156(ހ)(9)

ބާބު 16

ރައްދުދައުވާއި،

އިތުރުދައުވާ

ތަޢާރަފު

ދެފަރާތް ދެމެދުގައި ހަމަހަމަ ގޮތުގައި ޝަރުޢީގޮތުން ކަނަވަޅު ކުރުމުގެ mechanism/ވަސީލަތެއްގެ ގޮތުގައި އެއްމައްސަލައެއްގެ ތެރޭގައި ދެބަސްވުން އެކަކު އަނެކަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުދައުވާއި، އިތުރުދައުވާ ހުށަހެޅުން ހުއްދަކޮށްފައިވެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ޢަދަލީ ނުވަތަ ބަހުސް ކުރުމަށް ފުރުސަތު ފަރީޤުންތަކަށް ރައްދުދައުވާއި އިތުރު ދައުވާގެ ފޮތްސަފާ ޖިނާއީވާކަން ވާހަކަކުރެވިފައެވެ. ދައުވާ ކިޔަނީ ދައުވާ ކުރާ މީހާ ދެކޮޅުގައި ހުށަހަޅައި، ދައުވާއާއެކުގައި ހިންގާ ދައުވާއަކީ ރައްދު ދައުވާ/counterclaim ނުވަތަ ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުގެ ދައުވާގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނުގައި ނިސްބަތްކޮށްފައިވެއެވެ.[1] މިޤާނޫން އެހެން ހުރިހާ ދައުވާތަކަށް އިތުރު ދައުވާގެ ނަމުން ނަންދެވިފައިވެއެވެ.[2]

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދައުވާކުރާ ހަސްމުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުދައުވާއި، ދައުވާކުރާ ހަސްމު ފިޔަވާ އެހެން ހަސްމުންގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުދައުވާއި، ތިބޭފައިވާ ގެއްލުމަން ޖީނާމާ ވަރަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ހަސްމުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ އިތުރު ދައުވާއާއި، އެހެނިހެން އިތުރުދައުވާތަކެވެ. މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ ރައްދުދައުވާގެ ނަމުން ނަންދީފައިވާ ދެބައިކުރެވެ.

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 152(ނ)

2- ކުރީގެ ހަވާލާ 152(ނ)

ރައްދު ދައުވާއާއި،

އިތުރު ދައުވާގެ އާންމު ބައި

މަޤާމު

ރައްދުދައުވާއާއި، އިތުރު ދައުވާ ބެހޭނީ 05 ބައިކަށެވެ.

1. ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ ނުވަތަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުދައުވާ؛[3] މިއީ ގާނޫނީ ރައްދު ދައުވާ/counterclaim އެވެ.

2. ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތަކުން ދައުވާކުރާ ފަރާތު ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތްތަކެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުދައުވާ؛[4] މިފަދަ ރައްދުދައުވާ ގައި Crossclaims/ދިފާޢީ ދައުވާގެ ޖަވާބާއެކު އެކުލެވޭތީ ދިފާޢީ ދައުވާތައް ކިޔައިދެނެވެ.

3. ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތަކުން ދައުވާކުރާ ފަރާތު ފިޔަވާ މައްސަލާގައި ހިމެނޭ ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުން ޒިންމާވާންޖެހޭކަމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް މިންވަރު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާ އިތުރުދައުވާ؛[5]

4. އިސްވެ ނަންގަނެވުނު ދައުވާތަށް ފިޔަވާ ދައުވާލިބޭ ފަރާތަކުން ހުށަހަޅާ އިތުރު އެހެން ދައުވާ؛[6] މިއީ އެހެނިހެން އިތުރުދައުވާތަކެވެ.

5. މައްސަލައިގެ ފަރާތަކަށް ނުހިމެނޭ ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ އިތުރު ދައުވާ؛[7] މިއިތުރު ދައުވާއަކީ ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ އިތުރު ދައުވާކަމުގައި Third Party Claim ކިޔައިދެނެވެ. މިދައުވާގެ ތަފްސީލު 16 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ދައުވާ ކުރިފަރާތުން ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާ ފިޔަވައި ހުށަހެޅިފައިވާ ކޮންމެ ދައުވާއަކީ އިތުރުދައުވާ އެވެ.[8] ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު އަސްލުދައުވާ ފިޔަވާ ހުށަހެޅޭ އެހެން ދައުވާތައް ބެހިގެން ދެބަޔަކަށެވެ. އެއީ ރައްދު ދައުވާއާއި، އިތުރު ދައުވާއެވެ. ރައްދު ދައުވާ ދެބަޔަކަށް ބެހެއެވެ. ގާނޫނީ ރައްދު ދައުވާއާއި، ދިފާޢީ ދައުވާއެވެ. ނުވަތަ ދިފާޢީ ރައްދުދައުވާއެވެ. އިތުރު ދައުވާ ތިންބަޔަކަށް ބެހެއެވެ. އެއީ ދައުވާ ކުރިފަރާތް ފިޔަވާ ގެއްލުމުގައި ޒިންމާވާން އެއްބަސްވެފައިވާ

---

[3] - ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 154(ހ)
[4] - ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 155(ހ)
[5] - ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 156(ހ)
[6] - ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 157(ހ)
[7] - ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 158(ށ)
[8] - ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 152(ށ)

ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ ދަޢުވާއާއި، އެހެނިހެން އިތުރު ދަޢުވާއާއި، ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ އިތުރު ދަޢުވާއެވެ.

އިސްތިސްނާ

އަޑުއެހުމުގެ ގޮތުން ނުވަތަ ކުރިންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާ ބިނާކުރި ސަބަބުތަކަށް އުނިއިތުރުގެނައުމަށް ނުވަތަ ޚަޞްމަކު އިތުރުކުރުމަށް ނުވަތަ އުނިކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ކޮންމެ ހުށަހެޅުމަކީ އާދައިގެ ދަޢުވާއެކެވެ.[9] އެހެނީ އަޑުއެހުމުގެ ގޮތުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކީ އިތުރުދަޢުވާއެއް ނުވަތަ ރައްދުދަޢުވާއެއް ކަމަށް ބަލައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެއީ ދިފާޢެއްކަމެވެ. ހުށަހެޅިފައިވާ ދަޢުވާފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާ ބިނާކޮށްފައިވާ ސަބަބުތަކެއް އުނިއިތުރު ކުރުމަށް ނުވަތަ ހުށަހެޅުން އުނިއިތުރު ކުރުމަށް ދަޢުވާ ފޯމަށް ހުށަހަޅާ އިސްލާހު ބަލައިގަންނާނީ އާދައިގެ ދަޢުވާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އިތުރު ދަޢުވާއެއް ނުވަތަ ރައްދުދަޢުވާއެއްކަމަށް ބަލައިގެން ނުވާނެއެވެ.

ފައިސަލާކުރުން

ދަޢުވާގެ ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅާ ރައްދުދަޢުވާގެ ޙުކުމް ފައިސަލާކުރާނީ ނުޖެހޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އިތުރުދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ޙުކުމް ފައިސަލާކުރާނެއެވެ.[10] ރައްދުދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ޙުކުމް ދަޢުވާ ހުށަހެޅި ހުރި ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމުގެ ފީއެއްގެ ގޮތުގައި -/25ރ (ފަންސަވީސް) ރުފިޔާގެ ފީއެއް ދައްކަންވާނެއެވެ.[11] ފީ ނެގުމުގެ އުސޫލާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 08 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ތަރުތީބުކުރުން

ހަރުދަނާގޮތުގައި މައްސަލަ ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައާ އެކުއެކީގައި ރައްދުދަޢުވާއާއި، އިތުރުދަޢުވާ ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން އެކުގައި ހިނގާ ހާލަތުގައި ރައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދަޢުވާއަށް ދިމާވާ ހުށަހަޅައިފިނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ދާނެގޮތުގެ އިރުޝާދުދޭއަށް ކޯޓުން ދޭންވާނެއެވެ. ދަޢުވާއަށް ހުށަހަޅާ ދިފާޢެއްގައި ރައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ އިތުރުދަޢުވާ ހުށަހަޅައިފިނަމަ ދަޢުވާއާއި ހަވާލުކުރުމުގެ ތިރީސް ހުށަހަޅާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ.[12] ރައްދުދަޢުވާއާއި، އިތުރުދަޢުވާގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކުރުމުގެ މުއްދަތެއް ނުހިގާނެއެވެ.[13] ހުށަހަޅާފައިވާ ރައްދުދަޢުވާއާއި އިތުރު ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމުގެ ގޮތުން ރައްދުދަޢުވާއާއި

---

[9] - ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 72(ނ)
[10]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު
[11]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމަރީ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" އެޕެންޑިކްސް ޖޭ
[12]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 154(ނ)
[13]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 153(ހ) އަދި (ނ)(1)

އިތުރުދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅޭނެއެވެ. ރައްދުދަޢުވާއާއި އިތުރު ދަޢުވާ ބެލުމަށް އަސްލުމައްސަލައާއި ވަކިން ޙުކުމް ކަނޑައަޅާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ.[14]

އަސްލުދަޢުވާއާއި، އިތުރުދަޢުވާ އެކުއެކީގައި ކުރިއަށްގެންދިޔުމުން ނިންމުމަށް އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް ވަކިވަކިކޮށް އަޅަންވާނެއެވެ. އެގޮތުން ރައްދުދަޢުވާއާއި އިތުރުދަޢުވާއަށް ދިމާވާ ހުށަހަޅައިފިނަމަ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާތައް ހިނގުމުގެ އިންތިޒާމުކުރުމުގެ އަމުރުތަކެއް ކޯޓަށް ނެރެވިދާނެއެވެ.[15] އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ރައްދުދަޢުވާ ކުރިން ހުށަހެޅުމަށް ހުށަހެޅިދާނީ ދަޢުވާއާއި ގުޅުންހުރި ކަންކަމުގައެވެ.[16]

ތިންވަނަ ފަރާތެއް ގެނައުން

ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތަން މައްސަލައިގެ ބޭރުން ތިންވަނަ ފަރާތެއް ގެނެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ގެނެވޭ ބޭނުންވެގެން ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއަށް ކިޔަނީ އިތުރުދަޢުވާއެވެ. ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް އިތުރުދަޢުވާއެއް ހުށަހަޅާނަމަ އެފަދަ ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތަކީ އިތުރުކުރެވުމުގެ ނަންބަރު 12 ފޯމުން ކަމަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[17]

ރައްދުދަޢުވާ

Counterclaims

މާނަކުރުން

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ކޯޓަށް ދަޢުވާގެ ޖަވާބުގައި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ، އަދި އެދަޢުވާއާ އެކުގައި ކުރިއަށްގެންދާ ދަޢުވާއަކީ ރައްދުދަޢުވާ/Counterclaims އެވެ.[18] މިދެންނެވުނު އާންމުއުސޫލާ ޚިލާފަށް ދަޢުވާކުރާ ހަމަހަމަކަމާ އަނެއްފަރާތުގެ މައްޗަށް ރައްދުދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[19]

އާންމު އުސޫލާ ޚިލާފަށް މިހުށަހަޅާ ދަޢުވާއަށް Crossclaims/ދިފާޢީ ދަޢުވާ ކިޔައެވެ. މިފަދަ ވަކިން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު އެކުލަވާލާ ގޮތުން ބަޔާންކުރާ ރައްދު ދަޢުވާގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ރައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ ކްރޮސް ރައްދުދަޢުވާއާއި، ދިފާޢީ ދަޢުވާ ހިމެނެއެވެ. ދެންމެގެ ފަސޭހަތަކަކީ ދިފާޢީދަޢުވާ ވަކި ބައެއްގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

[14]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 153(ހ) އަދި (ނ)(2)(3)
[15]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 163
[16]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 19 އަދި 152(ހ)
[17]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 155(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" 99
[18] - ކުރީގެ ގަވާއިދު 152(ހ)
[19] - ކުރީގެ ގަވާއިދު 155(ހ)

އާންމު އުސޫލު

ރައްދުދަޢުވާގައި ހުށަހަޅާ ދިފާޢެއް ހިމެނިގެންނުވާނެ. ޚާލިސް ވަކި ތަފާތު ދަޢުވާއަކަށް ނުވަތަ ވާޤިޢާއަކަށް ވާންވާނެވެ. އަދި ޚަސްމަކު އިތުރުކުރަންޖެހޭ ކަމަށްވާނަމަ ބުރަދަންހުރި ރައްދުދަޢުވާއެއް އޮންނަންވާނެވެ.[20] ރައްދުދަޢުވާ ތަފާތު މިނިވަންވާޤިޢާއަކަށް ވާންޖެހޭކަމަށް ބުނެވޭ ބުނެވުމުގެ މާނައަކީ ރައްދުދަޢުވާގެ ދާއިރާ ދަޢުވާދާރު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ދިފާޢުގެ ދާއިރާގެ ތެރެއަށް މަޙްދޫދު ބަޔާންކޮށްފައިނުވާނެވެ.[21]

ހުއްދަ ހޯދުން

ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު، ދިފާޢާއެކުގައި ރައްދު ދަޢުވާ ހުށަހަޅާނަމަ ރައްދުދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަހޯދަކަށް ނުޖެހެއެވެ. އެހެން ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި ރައްދު ދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދަހޯދަންޖެހެއެވެ.[22] މިސާ ދަޢުވާ ކުރާ ޚަސްމު ފިޔަވާ އެހެން ޚަސްމެއްގެ މައްޗަށް ރައްދުދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދަހޯދަންޖެހެއެވެ.[23] ހިމެނުމާ މައްސަލާގެ ޚަސްމުންގެ ގޮތުގައި ނުހިމެނޭ މީހެއްގެ މައްޗަށް ރައްދުދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދަހޯދަންޖެހެއެވެ. އަދި ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް ފަހު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ މައްޗަށް ރައްދުދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅުމަށްވެސް ކޯޓުގެ ހުއްދަހޯދަންޖެހެއެވެ.[24] ހުއްދަ ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ނަންބަރު 11 ފޯމުންނެވެ.

ހުށަހެޅުން

ރައްދު ދަޢުވާއެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 10 ފޯމުންނެވެ.[25] ރައްދުދަޢުވާއަކީ ހުށަހެޅިފައިވާ ދަޢުވާގެ މަޤްޞަދު ނުވަތަ ހައްޤުޖެހިފައިވާ ކަމުގެ (subject matter) މައްސަލައަކާ ހުށަހަޅާ ރައްދުދަޢުވާއަކަށް ވިޔަސް އަދި ހައްޤުޖެހިފައިވާ ކަމާ ގުޅުންހުރި ދަޢުވާއާއި ކަމަށްވިޔަސް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.

ހުށަހަޅާ ރައްދުދަޢުވާއަކީ މަޤްޞަދު ނުވަތަ ހައްޤުޖެހިފައިވާ ކަމާއި އެއްވެސް ގުޅުމެއް ރައްދުދަޢުވާއާއިނަމަ އެކަމުގެ އަސްލުމައްސަލައާއި ވަކިން ވަކިމައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އެންމެ ފުރުސަތުދޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން އެހެންގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާނަމަ ރައްދުދަޢުވާ ކުރިއަށް ގެންދަންވާނީ އަސްލުމައްސަލައާއެކުގައެވެ.

[20]- Coderre v Lambert (1993), 1993 CanLII 8666 (ON CA), 14 OR (3d) 453, 103 DLR (4th) 289 (Ont CA)
[21]- Baig v Guarantee Co of North America, 2007 ONCA 847 (CanLII), 88 OR (3d) 161
[22]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 154(ނ)
[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 155(ހ) އާއި ހަވާލާދިނީ 154(ނ)
[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[25]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" 97

ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަން

ބަޔާނުދައުވާގައި ދައުވާއެއްގައި ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަން ހިމެނެންވާނެވެ. އަދި ޝަރުޠު ސިފައިގައިވެސް އެއްގޮތްވާންވާނެވެ. އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ބަޔާންނުވާ ބަޔާނުދައުވާ ބާތިލުކުރެވިދާނެވެ.[26] ތަފުސީލުކޮށްދޭން ދާ ބަޔާނުކޮށް ބަޔާނު ކަނޑައަޅުއްވަންވާނެވެ.[27]

އިރުޝާދުދިނުން

ބައެއް ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަދޭން ޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ބަޔާނުދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ކުރިން ހުށަހަޅާއިރު މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގުމަށް ޓަކައި ދޭންޖެހޭ އިރުޝާދުތަކެއް ދޭންވާނެވެ.[28]

ދައުވާ ކުރިޔަށްގެންދާ ފިޔަވާ މައްސަލައިގެ ނިމެންދެން ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ބަޔާނުދައުވާއެއްނަމަ ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތުގައި އެފަރާތުގެ އިތުރުކޮށް ދިނުމަށް[29] ހައްލު އިތުރުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނަންބަރު 12 ވަނަ ހުށަހެޅުމަށް އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ. އަދި މިފަދައިން މިހާރު އިތުރު ކުރުމަށް ނުވަތަ މިބަޔާނުދައުވާ ހުށަހަޅާ ކުރިން ނޯޓިސް ބަޔާނުދައުވާ ފަރާތަށް ނޯޓިސް ދޫކޮށްދިނުމުގެ ފުރުސަތު އެކަން އެގޮތަށް ކުރުމަށް އިރުޝާދުދިނުމަށް ދެވިދާނެވެ.[30] މިގޮތުގެ ބަޔާނުދައުވާ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ތާރީހާއި، ވަގުތު މެތު އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ. މިފަދަ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ނަތީޖާއާއި ގުޅިގެންވެސް އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ. ހަމަމިއާއެކު ބަޔާނުދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމާގުޅޭގޮތުން ދިނުމަށް ފުރުސަތު އިރުޝާދެއްވެސް ދެވިދާނެވެ.

ދައުވާ ކުރާ ހަމަޖެ ފިޔަވާ އެހެން ހަމަޖެހުމުގެ މައްސަލަ ބަޔާނު ދައުވާ ހުށަހަޅާނަމަ ނުވަތަ ހުށަހަޅާ ނުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ބަޔާނު ދައުވާއަށް ހުށަހެޅުމަށް ޖަވާބު ދިނުމާގުޅޭގޮތުން ވަކި އިރުޝާދުދިނުން ލާޒިމުވެ.[31] މިއިރުޝާދުތައް ހުށަހަޅަނީ ނޯޓިސް ދޫކުރާނެ. މިއިރުޝާދުގެ އަދަދު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޮނުވާކުރެވިދާނެވެ.

އިރުޝާދުގެ ނޯޓިސް/އަދަދު (ޤާނޫނު 155(ނ))
• ހުށަހެޅިދައުވާ ބަޔާނުދައުވާ މިއިރުޝާދު ލިބޭ ތާރީހުން ފެށިގެން 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ބަޔާނުދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 10 ފޯމުންނެވެ. މިބަޔާނުދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ބަޔާނުދައުވާ ލިބޭ

---

[26]- Ikea Ltd v Brown [2009] EWHC 955 (Comm), LTL 13/5/2009; RGI International Ltd v Synergy Classic Ltd [2011] EWHC 3166 (Comm), LTL 8/12/2011; Jones v Longley [2016] EWHC 1309 (Ch), LTL 21/6/2016

[27]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2023) 399(ށ)(1)

[28]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 155(ނ)

[29]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 155(ށ)

[30]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 155(ނ)

[31]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 155(ނ)

ހުށަހަޅަން ނޯޓިސް ދޫކޮށްވާނެއެވެ.[32] (ކޯޓަށް ހުށަހަޅަމުން)

- ރައްދު ދައުވާހުށަހެޅުން ހުއްދަދީފައިވަނީ މައްސަލައިގެ ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތުގައި ހިފެހެއްޓި ނަމަ ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ކަމަށްވާނީ އެފަރާތް ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރުމަށް ނަންބަރު 12 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިއިރުޝާދުގެ ނޯޓިސް ލިބުމާ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.
- ނަންބަރު 1 އަދި 2 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް އަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ ރައްދުދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ދިފާއީވާ ހުއްދަ ބާތިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.
- ރައްދު ދައުވާގެ ދިފާއުގައި އިތުރު ރައްދުދައުވާއެއް ނުވަތަ އިތުރުދައުވާއެއް ހުށަނާޅޭނެއެވެ.[33]

ރައްދުޖަވާބު

ދިފާއީ ބަޔާނުގައި ރައްދުދައުވާ ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ދިފާއު ރައްދުޖަވާބުދީ ރައްދުދައުވާ ރައްދުޖަވާބުދޭންވާނެއެވެ. ހުށަހެޅުމުގެ ޖަވާބު ހުއްދަކުރައްވާ ކޯޓުން ދިފާއީ އިރުޝާދާއެކުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ރައްދުދައުވާއާއިއެކު ރައްދުދައުވާ ހުށަހެޅުމުން ތިރާވެސް އަވަހަކަށް ދައުވާ ރައްދުޖަވާބުދޭންވާނެއެވެ.

ފުރަތަމަ ދައުވާ ބާތިލުވުން

ފުރަތަމަ ދައުވާ ބާތިލުވިކަމުގައިވިޔަސް ރައްދުދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިޔުން ހުރެއެވެ. މިގޮތަށް ފުރަތަމަ ދައުވާ ބާތިލުވުމުން ރައްދު ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ތަފްޞީލް ބާރުކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[34] ވީމާ ފުރަތަމަ ދައުވާ ބާތިލުވުމުން ނުވަތަ އަންބުރާ ގެންދިއުމުން ރައްދުދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދަން އެދޭނަމަ ރައްދުދައުވާ ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅަން އެދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު 28 ވަނަ ބާބުގެ ރައްދު ދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާ މި ހެދުމުގެ ދަށުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

32- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 155(ނ)

33- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 153(ނ)(2)

34- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 52

ކައުންޓަރދައުވާ

ދިފާޢު ކުރުން

އާންމު އުސޫލު

ކައުންޓަރ ދައުވާއަށް އެއްބަސްވުމާއި، އެއްބަސްވުމުގެ މައްސަލަ ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދުމުގެ އުސޫލު ކައުންޓަރދައުވާގެ މައްސަލަ ނުހިގާނެވެ.[35]

ކައުންޓަރ ދައުވާ ދިފާޢު ކުރުމުގައި ޢަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތް މުޖުރިޒަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ނަމޫނާ ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ދިފާޢުއާއެކީގައި ކައުންޓަރ ދައުވާ ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ދިފާޢަށް ޖަވާބު ދޭއިރު ހުށަހެޅުން ލިޔުމެވެ.[36]

ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށްފަހު ކައުންޓަރދައުވާ ހުށަހަޅާނަމަ ކޯޓުން އިތުރުދަޢުވާތަކުގެ މަތީން ދިފާޢު ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިގޮތުން އިތުރުދަޢުވާތަކުގައި އަސްލުދައުވާއާއި، ކައުންޓަރދައުވާ އެކުއެކީގައި ގެންދެވޭނެގޮތަކަށް އިތުރުދަޢުވާތައް ދިނުމަށް ކޯޓުން ސަމާލުވާންވާނެއެވެ.[37] ހުއްދަދިނުމާމެދު ގޮތެއްނިންމާ އިރު މިއިތުރުދަޢުވާ ދޭންވާނެވެ.

ދިފާޢާއެކު ކައުންޓަރ ދައުވާ ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ގޮތުގައި ދިފާޢަށް ޖަވާބުދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން ދެވޭ ނޯޓިސެއް ނުވަތަ އިތުރުސާފުކުރުން ދެވިދާނެވެ. މިސާލަ ނުވަތަ އިތުރުސާފުކުރުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލު 13 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ރިޖޮއިންޑަރ ކަންކަން

ކައުންޓަރ ދައުވާގެ ދިފާޢުގައި ރިޖޮއިންޑަރީ ދައުވާގެ ދިފާޢުގައި ރިޖޮއިންޑަރ ކަންކަމެވެ. އެއްވެސް ތަފާތެއް ނެތެވެ. ކައުންޓަރދައުވާގެ ދިފާޢު ތަރުތީބުކުރަން ދޭބަޔާނަކުން ކަނޑައަޅާފައިވާނެވެ.[38]

35- ޤާނޫނު ހަވާލާ 153(ނ)

36- UK Rules & Practice Directions PART 20 – COUNTERCLAIMS AND OTHER ADDITIONAL CLAIMS PRACTICE DIRECTION 20 – COUNTERCLAIMS AND OTHER ADDITIONAL CLAIMS This Practice Direction supplements CPR Part 20 para **4.1** Where a defendant to a claim serves a counterclaim, the defence and counterclaim should normally form one document with the counterclaim following on from the defence. **4.2** Where a claimant serves a reply and a defence to counterclaim, the reply and the defence to counterclaim should normally form one document with the defence to counterclaim following on from the reply.

37- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 20 Rule **20.13.** (1) Where a defence is filed to an additional claim the court must consider the future conduct of the proceedings and give appropriate directions. (2) In giving directions under paragraph (1) the court must ensure that, so far as practicable, the original claim and all additional claims are managed together. **[**(Part 66 contains provisions about counterclaims and other **[**additional**]** claims in relation to proceedings by or against the Crown.)**]]**

38- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 32/2021) 399(ހ)(1)

ދިމާލީ ދަޢުވާ

Crossclaims

މާނަކުރުން

ދަޢުވާކުރާ/co-plaintiff މީހާއާއެކު ދަޢުވާކުރުމުގައި ބައިވެރިވާ ދަޢުވާކުރާ ޚަޞްމެއްގެ މައްޗަށް ނުވަތަ ދަޢުވާ ލިބޭމީހާއެކު ދަޢުވާ ލިބުމުގައި ބައިވެރިވާ ދަޢުވާލިބޭ ޚަޞްމެއްގެ މައްޗަށް/co-defendant ދަޢުވާކުރުމަށް ދިމާލީ/Crossclaims ދަޢުވާއޭ ބުނެވެއެވެ.[39] ބަދަލުދިނުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ޚަޞްމެއްގެ މައްޗަށް އެދިނުމަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއަކީވެސް ދިމާލީ ދަޢުވާއެކެވެ. ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ދުސްތޫރުން ނަގާބުގައި މިފަދައިން ބަދަލުހޯދުމަށް ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[40]

މިއާ ދިމާލީ ދަޢުވާއަކީ ގިނަ ޚަޞްމުން ބައިވެރިވެގެންވާ ދަޢުވާކުރާ ނުވަތަ ދަޢުވާލިބޭ ޝަރީކުން ނުވަތަ ބައިވެރިން އެއްބައެއް އަނެއްބައެއްގެ މައްޗަށް ކުރާ ދަޢުވާތަކެވެ.

ޤާނޫނީ އަސާސް

އިސްވެ މުރާފަޢާތުގެ ޤަވާޢިދު އުޞޫލާ ދަޢުވާކުރުމާއި، އިތުރު ދަޢުވާއެއް މުޤަރަރުކޮށް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެއީ މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ 155 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާއެވެ. ޤާނޫނުގެ ނަންބަރުގައި "ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން ދަޢުވާކުރާފަރާތް ނޫން އެހެން ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކުރުމެއް ކުރަން އެދޭނަމަ" މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[41] މިއަށްގައި Co-party/ޝަރީކުންގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ހުށަހެޅުން ހުއްދަކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. މިގޮތަށް ދަޢުވާގައި Crossclaims/ދިމާލީދަޢުވާގެ ސިފަ ހިމެނޭ މިއީ ދިމާލީ ދަޢުވާ ހުށަހަޅަން ނަށްބާރުކަމަށް އަޅުގަނޑު ދެކެމެވެ. މީގެ އިތުރުން ދަޢުވާކުރާފަރާތް ފިޔަވާ ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ އެހެން ޚަޞްމުގެ ފަރާތުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް އޭގެ ޒިންމާދާރުވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ މިންވަރު ހުށަހަޅަން އިތުރު ދަޢުވާއެއް

[39]- US Federal Rules of Civil Procedure Rule 13. Counterclaim and Crossclaim (g) CROSSCLAIM AGAINST A COPARTY. A pleading may state as a crossclaim any claim by one party against a coparty if the claim arises out of the transaction or occurrence that is the subject matter of the original action or of a counterclaim, or if the claim relates to any property that is the subject matter of the original action. The crossclaim may include a claim that the coparty is or may be liable to the crossclaimant for all or part of a claim asserted in the action against the crossclaimant.
Ontario › Regulations › Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s**28.01** (1) A defendant may crossclaim against a co-defendant who,(a) is or may be liable to the defendant for all or part of the plaintiff's claim; (b) is or may be liable to the defendant for an independent claim for damages or other relief arising out of,(i) a transaction or occurrence or series of transactions or occurrences involved in the main action, or(ii) a related transaction or occurrence or series of transactions or occurrences; or(c) should be bound by the determination of an issue arising between the plaintiff and the defendant.
[40]- Ontario › Regulations › Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s**28.01** (2) A defendant who claims contribution from a co-defendant under the Negligence Act shall do so by way of crossclaim.
[41]- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 32/2021) 155(ހ)

ހުށަހެޅުން ހުއްދަކޮށްދެވިދާނެއެވެ.[42] މިއިތުރު ދައުވާއަރާފައިވާ ޝަރީކުންގެ/Co-party މައްޗަށް ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ ދައުވާއަކަށް ވާނީ ދިފާޢީ ދައުވާގެ ތަބީއަތު ހިމެނޭ އިތުރުދައުވާއެކެވެ. ވީމާ މިފަދަ ދިފާޢީ ދައުވާ ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ ނަގާބެއެވެ.

އާންމު އުސޫލު

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ދިފާޢީ ދައުވާ ހުށަހަޅާއިރު ރައްދުދައުވާއާއެކު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެފަދަ ދައުވާ ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށް އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައެވެ. ދިފާޢީ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގައި އެއްމެ ގާތް ނުވަތަ ދައުވާގެ ވާހަކައާއި ނުވަތަ ރައްދުދައުވާގެ ގުޅުންހުރިކަމާ ގުޅިގެންނެވެ. އެކަމަށް ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ އެއްބާރުލުމާއި ވަރަށްބޮޑަށް ގުޅިފައިހުރި ސަބަބުން އަދިފަހަރު ދައުވާއަށް ބެލެވޭނީ އަސްލުދައުވާއަށް ބާރުގަދަ ނިންމުމަކީ އިންސާފުގެ ހަމަތަކާ ދުރުގޮތްތަކަށް ފެނުނު ގުޅިފައިވުމެވެ.[43]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ދިފާޢީދައުވާގެ ތަބީއަތު ހިމެނޭ ރައްދުދައުވާއަކާއި އިތުރު ދައުވާއެއް ހުށަހަޅައިފާނެއެވެ. އެއީ ޤާނޫނުގެ 155 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ރައްދުދައުވާއާއި، ޤާނޫނުގެ 156 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިތުރު ދައުވާއެވެ.

ހުށަހެޅުން

ދިފާޢީ ދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ ހުށަހަޅާ ދިފާޢުއާއެކުގައެވެ. ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ލިޔުމުގައިކަމަށް ބައެއް ޤަވާއިދު ނިޒާމުތަކުގެ ނަމްބުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ.[44] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު ހިސާބުންދާ މައްސަލައިގެ ހަސްފެއްގެ މައްޗަށް ރައްދުދައުވާ ހުށަހަޅާނަމަ، އަރައްދުދައުވާއެއް ދިފާޢީ ދައުވާގެ ދިފާޢާއެކުގައި ދައުވާކުރަނީ ފަރާތުން ހުށަހަޅަންވާނެ.[45] މިއުސޫލު ޤާނޫނުގެ 156 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދިފާޢީދައުވާއެއްކަމަށް ބެލޭވާ އިތުރުދައުވާ އަކަށް ނުހިމެނެއެވެ.

މިވާ ނުސީދާ ގޮތުން ދިފާޢީ ދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ ދިފާޢުއެކުގައިކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަމަށް ދެކެމެވެ.

42- ކުރީގެ ހަވާލާ 156(ހ)

43- Royal Crest Lifecare Group Inc. v. Ontario (Health and Long Term Care), 2009 ONCA 397 para 3

44- Ontario › Regulations › Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s**28.02** A crossclaim (Form 28A) shall be included in the same document as the statement of defence and the document shall be entitled a statement of defence and crossclaim

45- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 158(ހ)

ޑިފެންސްއެއްގެ ފަހުން ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެދައުވާ ބަލައި ނުގަތުމަކީ ޢަމަލުކުރަންޖެހޭ އާންމުއުސޫލެވެ. ބަލާފާ ފާސްކުރާ ނިޔާކުރުމަކާގައި ޑިފެންސްގެ ފަހުން ހުށަހަޅާ ދިފާޢީދައުވާ/Crossclaims ޝަރީޢަތުގެ ހުއްދަމަށާއިއެކު ނިންމަދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅައިފިނަމަ އެދިފާޢީ ދައުވާ ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.[46]

ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށްފަހު ދިފާޢީ ދައުވާއެއް ހުށަހަޅަން ބޭނުންނަމަ ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅައި ދިފާޢު އިސްލާހުކޮށް ދިފާޢީ ދައުވާ ހިމެނުމުގެ އުސޫލަކީ ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި އޮންނަ އުސޫލެކެވެ.[47]

ނޯޓިސް

ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ނޫން އެހެން ފަރާތަކަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅާރައްދުދައުވާ ކުރިން އެފަރާތަށް ނޯޓިސް ދިނުމަކީ ލާޒިމުކަމެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެގޮތަށް ކޯޓުން ލާޒިމް ކޮށްފިނަމަ ނޯޓިސް ފޮނުވާނެވެ.[48] ވީމާ ދިފާޢީ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދިނުމަށް އެންގުމަކީ އިޚްތިޔާރީ ކަމެކެވެ.

ބެހޭވާ ބައިތައް

ގުޅުމުގެ ނިސްބަތުން ބަލައި ދިފާޢީ ދައުވާ ބެހެނީ މައިގަނޑު ތިންބައިކަށެވެ. ފުރަތަމަ ބައި މައިގަނޑު ދައުވާއި އެއްވެސް ގުޅުމެއްނެތް ދިފާޢީ ދައުވާ. މިފަދަ ދިފާޢީ ދައުވާއެއްނަމަ ޝަރީޢަތުގެ ހުއްދަމަށާއިއެކު ދިފާޢީ ދައުވާއަށް ގޮތްކަނޑައެޅިދާނެވެ.[49] މިސާލަކަށް ކުލި ހޯދުމަށް ހުށަހަޅާ ދައުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ޖިނާއީމަސައްކަތް ހުށަހަޅާ ދައުވާއެއް ހުށަހެޅުމެވެ. އަސްލު ދައުވާއި ދިފާޢީދައުވާއަކީ ވަކިން ޝަރީޢަތުގެ ހުއްދަމަށާއިއެކު ދަރުވާރަކަން ޝަރީޢަތުގެ ހުއްދަމަށާއިއެކު ގޮތްކަނޑައެޅިދާނެވެ.

ދެވަނަ ބައި މައިގަނޑު ދައުވާއި ގުޅުންހުރި ރައްދުދައުވާއެވެ. ތިންވަނަ ބައި އަސާސީކަންތައްތަކުގެ ދައުވާއެވެ.

އަސާސީކަންތައްތަކުގެ ރައްދުދައުވާއަކީ ހުށަހަޅާ ދިފާޢުއެވެ. މިދިފާޢު ހުށަހެޅިދާނީ އަސާސީކަންތައް ދެއްކުމާއި ދައުވާގައި ހިމެނޭ އަސާސީ ކަރުދާސް ޝަރީޢަތުގެ ހުއްދަމަށާއިއެކު ކަމެއްސަކަ ނިންމުން އެދި ހުށަހެޅުމާއި ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއަށް ބަލައިގަނެވޭނެވެ. އަސާސީކަންތައްތަކުގެ ދިފާޢު މިގޮތަށް ބަލައިލުމަށް ބާބު 13 ގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.

---

[46]- Bruinsma v Cresswell, 2013 ONCA 111 (CanLII), [2013] OJ No 770

[47]- Ontario › Regulations › Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s**28.03** A defendant who has delivered a statement of defence that does not contain a crossclaim and who wishes to crossclaim may amend the statement of defence in accordance with rules 26.02 and 26.03 in order to add the crossclaim, and rule 26.05 (responding to amended pleading) applies to the amended statement of defence and crossclaim.

[48]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 155(ނ)

[49]- Rotherham v Priest (1879) 41 LT 558

ދިފާޢީ ދައުވާގެ ދިފާޢު

ދިފާޢުގައި ހިމެނޭ ކަންކަން ދިފާޢީ ދައުވާގައި ހިމެނެންވާނެއެވެ. ދިފާޢީ ދައުވާ ރައްދުވާ ޚަސްމަކަށް ދިފާޢީ ދައުވާއާއި، އަސްލުދައުވާއަށް ދިފާޢު ކުރުވިދާނެއެވެ. ދިފާޢީ ދައުވާ ދިފާޢުކުރާނަމަ، އެދިފާޢު ވަކިން އެނގެން ޖެހޭނެ ބައެއް ދޭ ސުރުޚީ ހިމެނޭކަމުގައި ޝަރުޢީކޯޓުތަކުގައިވެއެވެ.[50] ދިފާޢީ ދައުވާ ދިފާޢު ކޯޓަށް ހުށަނުޅައި ނުވާނަމަ އެކަމުގެ ޤާނޫނީ ނަތީޖާތަކެއް ހުރެއެވެ.

ދިފާޢީ ދައުވާއަށް ވަކިން ދިފާޢު ހުށަހަޅުން ލާޒިމުނުވާ ހާލަތްތަކެއް ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ހުރެއެވެ. ނެގްލިޖެންސް ގާނޫނުގެ ދަށުން އެކަނި ބަދަލު ހޯދުމަށް އަސްލުދައުވާގެ މައްސަލައެއް ދިފާޢީ ދައުވާ ދިފާޢު ހުށަހަޅަން ލާޒިމުނުވާނެއެވެ. ދިފާޢީ ދައުވާއިން ޚަސްމު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަކީ އަސްލު ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅައިވާނަމަ ދިފާޢީ ދައުވާގެ ދިފާޢު ވަކިން ހުށަހެޅުމަކީ ލާޒިމުކަމެއްނޫނެވެ. އަދި މިހެން އިތުރުން ދިފާޢީ ދައުވާ ބަޔާންކުރައިވަނީ ދިފާޢުގައި ބަޔާންކުރި ވާޤިޢާތަކުގެ މައްޗަށްކަމުގައިވާނަމަ ދިފާޢީ ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅަން ލާޒިމެއްނޫނެވެ.[51]

ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަން

ދިފާޢީ ދައުވާގެ/crossclaim ދިފާޢު ގައި ހުށަހަޅާ ޖަވާބުގައި، ދިފާޢީ ދައުވާގެ ޖަވާބާއި، އަސްލުދައުވާއަށް ހުށަހަޅާ ޖަވާބާއި، ދިފާޢީ ދައުވާގެ ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅާ ދިފާޢުއެއް ހިމެނިދާނެއެވެ. އަސްލުދައުވާ ދިފާޢުކުރާނަމަ އެކަން ބައްޕަށްކަމުގައި ވަކިސުރުޚީއެއްގައެވެ. އަދި ދިފާޢީ ދައުވާގެ ޖަވާބު ހިމަނަންވާނީ ވަކިންނެވެ.[52]

ނަތީޖާ

ދިފާޢީ ދައުވާ ދިފާޢުކޮށް ހުށަހަޅައިނުވާނަމަ އެދިފާޢީ ދައުވާއާއި ގުޅޭގޮތުން ކުރެވޭ ފައިސަލާއެއްގައި ކަންކަމުގައި އަމަލުކުރަން އެފަރާތްގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކުރާ ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި މުއްދަތު ނަގައިގެން ބައްލަވާއިރަކަށް ޚާޞަކޮށްދީފައިވެއެވެ.[53]

ދިވެހި ދިރާސާތަކުން ފަރުމާކުރެވުނު ވިދީއާފަތުރު ބައްޕަށްކަމުގައި ނަތީޖާއަށްވުރެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 161 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އިން ނަޒަރުކުރާ އެކަމަށް ދަރަޖަތު ލިބޭނެއެވެ. އިތުރު ދައުވާގެ ޢާންމު މަނައިގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނުގެ

[50]- Ontario, Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 28.06, <https://canlii.ca/t/t8m#sec28.06>, (2) Where the defendant defends against the plaintiff's claim against the crossclaiming defendant, the defence to crossclaim shall contain a separate part entitled a defence to plaintiff's claim against crossclaiming defendant.

[51]- Ibid S28.05 (2) Where, (a) a crossclaim contains no claim other than a claim for contribution or indemnity under the *Negligence Act*; (b) the defendant to the crossclaim has delivered a statement of defence in the main action; and (c) the defendant to the crossclaim in response to the crossclaim relies on the facts pleaded in the defendant's statement of defence in the main action and not on a different version of the facts or on any matter that might, if not specifically pleaded, take the crossclaiming defendant by surprise, the defendant to the crossclaim need not deliver a defence to the crossclaim and shall be deemed to deny the allegations of fact made in the crossclaim and to rely on the facts pleaded in the statement of defence in the main action.

[52]- Ibid s28.06 **28.06** (1) In a defence to crossclaim, the defendant may, (a) defend against the crossclaim; and (b) where appropriate, defend against the plaintiff's claim against the crossclaiming defendant, in which case the defendant may raise any defence open to the crossclaiming defendant (2) Where the defendant defends against the plaintiff's claim against the crossclaiming defendant, the defence to crossclaim shall contain a separate part entitled a defence to plaintiff's claim against crossclaiming defendant

[53]- Ibid s 28.06(5) A defendant who does not defend against the plaintiff's claim against the crossclaiming defendant is bound by any order or determination made in the main action between the plaintiff and the crossclaiming defendant.

152 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބައާންކޮށްދެއްވާ މާނައަށް ބަލާއިރު ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދައުވާ ފިޔަވައި ދެންހުރިހާ ކޮންމެ ދައުވާއަކީ އިތުރު ދައުވާއެކެވެ. ވީމާ ދިފާޢީ ދައުވާގައިވެސް 161 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބައާންކޮށްދެއްވާ އުސޫލު ހިންގާނެވެ. ވީމާ ދިފާޢީ ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ ދައުވާ ޤަބޫލު ކުރާކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ބެލެވޭނީ ދިފާޢީ ދައުވާ ޤަބޫލުކޮށްފައިވާ ކަމުގައެވެ. އަދި އެދައުވާއާއި ގުޅިގެން ކުރެވޭ ހުކުމްގައި ކަނޑައަޅާ ކަންކަމަށް އެފަރާތުން ޢަމަލުކުރަންވާނެވެ.

ދިފާޢީ ދައުވާ ދިފާޢުކޮށްދިނުމަށް ނުކުންނާނެ ނަމޫނާ ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި މިސާލަކަށް ބައާންކުރާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ދިފާޢީ ދައުވާ ދިފާޢުކޮށްދިނުމަށް އެމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުން ހުކުމް ކުރުން ހާޟިރުވެގެންނެވެ.[54]

ދިފާޢީ ދައުވާގެ ދިފާޢު ރައްދުކުރުން

ދިފާޢީ ދައުވާއަށް ހުށަހަޅާ ދިފާޢު ރައްދުކުރަންވާނަމަ ބައާންކުރާ މުއްދަތު ނަންބަރުތަކުންނެވެ. ދިފާޢުގެ ކޮޕީ އުސޫލާ ދައުވާކުރާ މީހަކަށް ކޮޕީ ރައްދުކުރުން ހާޟިރުކުރުމުން.[55] ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި މިސާލަކަށް Crossclaims/ދިފާޢީ ދައުވާ ރައްދު ކުރަންވާނެ މިފަދައިން ބައާންކުރާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[56]

ޝަރީޢަތް ހިންގުން

މިސާލަކަށް ޝަރީޢަތް ހިންގާމުންދާ އަސްލުދައުވާއާއެކު ވަކިގޮތަކަށް މަޙުކަމާ އިޖުރާއަތު ފާސްކުރުމުގައި ބައާންކޮށްދެއްވައިފައެވެ. ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ބަލާއިރު ދިފާޢީ ދައުވާގެ ޝަރީޢަތް ހިންގާނީ އަސްލުދައުވާއާއި އެކުގައެވެ. ނުވަތަ އަސްލުދައުވާއާއި ވަކިން ހިންގޭކަމުގައިވިޔަސް އެކުއެކީގައި ޝަރީޢަތް ބޭއްވޭނެއެވެ.[57]

[54]- Ibid s **28.07** Where a defendant against whom a crossclaim is made is noted in default in respect of the crossclaim, the crossclaiming defendant may obtain judgment against the other defendant only at the trial of the main action or on motion to a judge.

[55]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 144

[56]- Ontario › Regulations › Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 28.08, <https://canlii.ca/t/t8m#sec28.08> **28.08** A reply to defence to crossclaim (Form 28C), if any, shall be delivered within ten days after service of the defence to crossclaim

[57]- Ibid s **28.09** A crossclaim shall be tried at or immediately after the trial of the main action, unless the court orders otherwise.

ބާބު 17

އެހެނިހެން

އިތުރުދަޢުވާ

ތަޢާރަފު

މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި ދަޢުވާކުރާފަރާތުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ޚަޞްމުދަޢުވާ ފިޔަވާ ހުށަހަޅާ ހުރިހާ ދަޢުވާތަކަށް ނިސްބަތްކޮށްފައިވަނީ އިތުރު ދަޢުވާގެ ނަމުންނެވެ. މިއުސޫލު މިގޮތަށް ބައްޓަންކުރުމުގެ ގޮތުން ޤާނޫނުގެ ނައްޞުގައި "މިޤާނޫނުގެ ބޭނުމަށްޓަކައި، “އިތުރު ދަޢުވާ” ކަމަށް ބުނެފައި އޮވަނީ، ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުގެ މައްޗަށް ކޮށްފައިވާ ދަޢުވާ ނޫން އެހެން ދަޢުވާއަކަށެވެ.[1] މިއީ އާންމު އުސޫލު ކަމަށް ވިޔަސް ދަޢުވާ ލިބޭ ފަރާތުން ދަޢުވާކުރާފަރާތް ނޫން އެހެން ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ގެއްލުމުގަން ޖިންސާކުރުވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ މިންވަރު ހިމެނުން ދަޢުވާކުރާފަރާތާއި ކުރެވިދާނެވެ.[2] މިކަހަލަދަޢުވާގެ ބާވަތެއްކަމަކީ ދިފާޢީދަޢުވާ/Crossclaims ގެ ބާވަތެއްކަމެވެ. ދިފާޢީ ދަޢުވާގެ ތަފްސީލް 15 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

އިތުރު ދަޢުވާގެ ތެރޭގައި ލިބިފައިވާ ގޮތުގެން ޖިންސާ ވެމުން އެއްބަސްވެފައިވާ މިންވަރު ހިމެނުން ޤާނޫނުގެ 156 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ އިތުރު ދަޢުވާއާއި،[3] ޤާނޫނުގެ 157 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ އެހެނިހެން އިތުރުދަޢުވާ ހިމެނެއެވެ. މިއިތުރު ދަޢުވާގެ ބޭރުން މިބާބުގައި ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ އިތުރުދަޢުވާ /Third party claims އަށް ބަލައިލާނަމެވެ.

ޤާނޫނުގެ ވަކިބައިތަކުގެ ނުހިނގުން

ދަޢުވާއެއްގެ ތެރެއިން ހުށަހަޅާ އިތުރުދަޢުވާތަކަށް މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ ވަކި ބައިތައް ނުހިނގައެވެ.[4] އޭގެތެރޭގައި "ދަޢުވާ ކުރުމުގެ މުއްދަތުތަކާ ބަޔާންކުރާ ޤާނޫނުގެ ފަސްވަނަ ބާބު" އާއި، "ޚަޞްމުދަޢުވާއާއި އިތުރުދަޢުވާ ކުރުން ހުއްދަކުރާ ޤާނޫނުގެ ތެރަވަނަ ބާބު" އާއި، "މަސްއަލަ ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާއާއި، ޘުބޫތު ކަނޑައެޅުމުގެ ބާބު ޤާނޫނުގެ ސޯޅަވަނަ ބާބު" އާއި، އަދި ޚަޞްމުދަޢުވާއާއި އިތުރު ދަޢުވާގައި ބަޔާންކޮށްފައި އިޖްރާއަތުތަކާއި ދަޢުވާގެ ތެރެއިން ހުށަހަޅާ

1- މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 152(ނ)
2- ކުރީގެ ހަވާލާ 154(ހ)
3- ކުރީގެ ހަވާލާ 156(ހ)
4- ކުރީގެ ހަވާލާ 153(ނ)

އިތުރު ދައުވާގެ މައްސަލަ ނިމިގެންދެވޭ. އެހެންނަމަވެސް އެބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޤާނޫނީ އުސޫލުތައް އިތުރު ދައުވާގެ މައްސަލަ ހިމެނޭނެ.[5]

<u>ޒިންމާވުން</u>

ޒިންމާވުމަށް އެއްބަސްވުން އުފެދެނީ ސަވަރަދުގެ ނުވަތަ މަދަނީ ކޯޓުގެ ޢަމަލު ހިންގާ މީހާއި، ދަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ އެއްބަސްވުމުގެ ބައިވެރިންގެ މެދުގައެވެ. ނުވަތަ ޤާނޫނަކުން އެކަން ހުއްދަކުރާ ބައެއްގެ މެދުގައެވެ. މިސާލަކަށް ބައެއް ފަސާދަ ނިޒާމުތަކުގައި އެކަކަށްވުރެން ގިނަ ބަސްމުން އެކަކަށް ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޒިންމާވާންޖެހޭކަމަށް ބަޔާންކުރާ ހާލަތުގައި އެދިމާވުންގެ މައްސަލަ އެޒިންމާގެ މިންވަރު ހޯދަން ދައުވާ އުފުލިދާނެވެ.[6]

ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޒިންމާވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ހަސްވުމުގެ މައްސަލަ ނުވަތަ އެހެން ފަރުވާއަކަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ފަރާތްތައްގެ މައްސަލަ އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު އުސޫލުތައްގެ ގޮތުން އުފެދިގެން އަންނަނީ ސަވަސަރު/tort ގެ ބައިވެރިއެއް ނުވަތަ އެއްބަސްވުމުގެ ބައިވެރިންގެ ނުވަތަ ޟަމާނާތު/sureties ގެ ބައިވެރިއެއްގެ ނުވަތަ ދަރަނިގެ ބައިވެރިއެއްގެ ނުވަތަ ޓްރަސްޓީއެއްގެ ބައިވެރިއެއްގެ އަދި މިނޫނަސް ޒިންމާއެއްގެ ބައިވެރިއެއްގެ މައްސަލަތަކެވެ.

ގެއްލުމަށް ޒިންމާ ވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވަނީ ޖިންވަސަފަރާތްތަކުން ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ދައުވާލިބޭ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި ހިމެނިފައިވާ ފަރާތްތަކަށްވެދާނެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ދައުވާ ލިބޭފަރާތަށް ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޒިންމާވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ ހިސާބުން ޒިންމާވުމަށް އެއްބަސްވެފައި މިންވަރެއް ހޯދުމަށް އެދިހުށަހަޅައިދާނެވެ.[7]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 156 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގެ "ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޒިންމާ ވާނެކަމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ޒަސްވުމުގެ މައްސަލަ" މިއިބާރާތް ބަޔަކު ޤާނޫނަކުންވެސް ހަމައެކަނި އިތުރު ދައުވާ ކުރިއަށް މައްސަލައިގެ ދައުވާ

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 153(ނ)

6- UKCivil Liability (Contribution) Act 1978 c. 47 Section 1 (1)Subject to the following provisions of this section, any person liable in respect of any damage suffered by another person may recover contribution from any other person liable in respect of the same damage (whether jointly with him or otherwise). (2)A person shall be entitled to recover contribution by virtue of subsection (1) above notwithstanding that he has ceased to be liable in respect of the damage in question since the time when the damage occurred, provided that he was so liable immediately before he made or was ordered or agreed to make the payment in respect of which the contribution is sought. (3)A person shall be liable to make contribution by virtue of subsection (1) above notwithstanding that he has ceased to be liable in respect of the damage in question since the time when the damage occurred, unless he ceased to be liable by virtue of the expiry of a period of limitation or prescription which extinguished the right on which the claim against him in respect of the damage was based. (4)A person who has made or agreed to make any payment in bona fide settlement or compromise of any claim made against him in respect of any damage (including a payment into court which has been accepted) shall be entitled to recover contribution in accordance with this section without regard to whether or not he himself is or ever was liable in respect of the damage, provided, however, that he would have been liable assuming that the factual basis of the claim against him could be established. (5)A judgment given in any action brought in any part of the United Kingdom by or on behalf of the person who suffered the damage in question against any person from whom contribution is sought under this section shall be conclusive in the proceedings for contribution as to any issue determined by that judgment in favour of the person from whom the contribution is sought. (6)References in this section to a person's liability in respect of any damage are references to any such liability which has been or could be established in an action brought against him in England and Wales by or on behalf of the person who suffered the damage; but it is immaterial whether any issue arising in any such action was or would be determined (in accordance with the rules of private international law) by reference to the law of a country outside England and Wales.

7- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 156(ހ)

ހުށަހަޅާއިރު ހިމެނިފައިވާ ޚަސްމުންގެ މައްޗަށް އެކަނިކަމަށް ދައުވާކުރެވިދާނެވެ. ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް އިތުރުކުރުމަކީ ހުއްދަ ކަމަކަށްވާނީ މިޒާތަށް ދައުވާކުރުމުގެ ކުރިން ވިސްނާފަނުޖެހޭނެވެ.[8]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 160 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ބުނާގޮތުން ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް އިތުރުދައުވާ ހުށަހަޅައިފިނަމަ އިތުރު ހުށަހެޅުމަކާނުލައި އެދިހަކީ މައްސަލައިގެ ޚަސްމެއްވެވޭ. ވީމާ ތިންވަނަ ފަރާތެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ގެއްލުމަށް ޖިންމާވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ އެފަރާތެއްގެ މައްޗަށް އިތުރު ދައުވާ ކުރެވިދާނެވެ.

<u>ބަދަލު</u>

ބަދަލު/indemnity ޔަކީ އެއްބަސްވުމާ ގުޅިގެން ނުވަތަ ޚަސްމުންގެ ތެރެއިން އެއް ފަރާތަކަށް ގެއްލުމުގެ ސަބަބުން އުފުލާ ޖިންމާއެކެވެ. މިއީ ތިޖާރީ ކަންކަމުގައި އާންމުކަމެކެވެ. މިސާލަކަށް ކޮންޓްރެކްޓު ހިލާފު އަމަލެއް ކޮށްފިނަމަ އެއަމަލެއް ކުރުމުން ލިބުނު ގެއްލުމަށް އެއަމަލެއް ކުރިފަރާތް ބަދަލުން ދިނުން ޤާނޫނުގައި ލާޒިމުކޮށްފައި އޮންނަ އުޞޫލެވެ.[9] މިފަދައިން ޤާނޫނަކުން ބަދަލާ ޖިންމާ ކުރުވާ ކަންކަމީ ހާއްސަ ޓޯޓްއެއްގެ ކަންކަމެވެ.

އިންޝުއަރަންސް އެއްބަސްވުންތަކުގެ ބޭނުމަކީ ބަދަލު ލިބިދިނުން ކަށަވަރުކުރުމެވެ. ދުވަސްވާއިރު ދިރާއިރު ޖިންމާވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ އިންޝުއަރަންސް ކުންފުނި ތިންވަނަފަރާތެއްގެ ގޮތުގައި ބައިވެރިކުރުމަށް މަސްލަހަތުވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

ޚަސްމުންގެ ތެރެއިން އެއް ގެއްލުމެއްގެ ބޭރުން އުފުލާ ބަދަލު ދިނުމުގެ ޖިންމާއަކީ މުޢާމަލާތުގައި ވަކިގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރަން ބެހެއްޓުން ލާޒިމު ކުރާ ޤާނޫނުތަކާ ގުޅިގެން ކަމަކަށެވެ. އެބަހީ substantive law/ޒާތީ ޤާނޫނުތަކާ ގުޅިގެން ކަމެކެވެ. މިސާލަކަށް އެޖެންޓާ ހަވާލުކޮށްފައިވާ ޒިންމާއަކާ ގުޅިގެން އަނެއްހިސާބުން އަދާކުރާކަމުގެ ޖިންމާ މަސްއޫލިއްޔާ ނަގަންޖެހެއެވެ.[10] ހަމަމިގޮތަށް ދަރަނިވެރިން ތަޚްމީލު ދާއިމީގެ މައްޗަށް ދަރަނިދިނުމަށް ދައުވާ ކުރެވިދާނެވެ.[11] ހަމަމިގޮތަށް އެއްބަސްވުމެއްގައި ބަޔާންކުރާ މާއްދާއެއްގެ ދަށުން ބަދަލު ދިނުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ އެބަދަލު ހޯދުމަށް ދައުވާކުރެވިދާނެވެ.[12]

[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 160(ހ)

[9]- ކޮންޓްރެކްޓް ބާބު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/1991) 23(ހ)(ނ)

[10]- Adamson vJa rvis (1827) 4 Bing 66; Frixione v Tagliaferro and Sons (1856) 10 Moo PC 175

[11]- Ascherson v Tredegar Dry Dock and Wharf Co. Ltd [1909] 2 Ch 401; Thomas v Nottingham Incorporated Football Club Ltd [1972] Ch 596

[12]- Lomax Leisure Ltd v Fabric London Ltd [2003] EWHC 307 (Ch), LTL 19/3/2003

ބެހެވޭ ބައިތައް

އިތުރު ދައުވާ ބެހެނީ ދެބައިތަކަށެވެ. އެއީ އެކެއް:- ދައުވާ ކުރާ ފަރާތާ ދިފާޢުކުރާ ފަރާތާ ދެމެދުގައި ވެވިފައިވާ އެއްބަސްވުމާ ގުޅުންހުރި މައްސަލައިގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ އިތުރު ދައުވާއާއި،[13] ދެވަނަ:- އެހެނިހެން އިތުރު ދައުވާއެވެ.[14]

ދައުވާގެ ތަފްޞީލުގައި ހުށަހަޅާ ހާލަތުގައާއި، ހައްޤު އިތުރުކުރުމުގެ 28 ދުވަސް ތެރޭގައި އިތުރުކުރުވުން ހައްދުގެ މައްޗަށް ރައްދުދައުވާ ހުށަހަޅާ ހާލަތުގައި އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. މިނޫން ކޭސްގެ ހާލަތެއްގައި ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދަންވާނެއެވެ. ތަފްޞީލު ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ހުށަހެޅުން

އިތުރު ދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 13 ފޯމުންނެވެ.[15] ހުއްދަ ހޯދަންޖެހޭ ހާލަތުގައި ހަމައެކަނި މިފޯމު ހުށަހެޅުން ފުދޭނެއެވެ. ހުއްދަ ހޯދަންޖެހޭ ހާލަތުގައި ހުއްދަހޯދުން އެދޭ ފޯމާއެކު، މިފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

13- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 156(ހ)
14- ކުރީގެ ހަވާލާ 157(ހ)
15- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 100

ކައުންޓަރކްލެއިމާ ހާލަތުގައި އިތުރުދައުވާ

ހުށަހެޅުން

ކައުންޓަރކްލެއިމް

ދެފަރާތުން އިތުރު ދައުވާ ހުށަހަޅާނީ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ވަގުތުގައި ކަމަށްވާނަމަ ކޯޓުގެ ކައުންޓަރކްލެއިމްގައި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިނޫން ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި ދެފަރާތުން އިތުރުދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓުގެ ހުއްދަޔާއެކުގައެވެ.[16]

ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޢިނާޔަތްދިނުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ހަސްވެރިޔާގެ މައްޗަށް އެހެންވަތު ކޮށުމަށް ހުރަގާ އިތުރު ދައުވާއެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ، ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ 28 ދުވަސް ތެރޭގައި ކަމަށްވާނަމަ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އެއީން ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި މިއިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅޭނީ ކޯޓުގެ ހުއްދަޔާއެކުގައެވެ.[17]

ކައުންޓަރކްލެއިމް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ނޯޓިސް ހަރުމުދަނަށް ދިނުމަކީ ލާޒިމުކަމެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން އެފަދަ ކަމެއްގެ އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކައުންޓަރކްލެއިމް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ނޯޓިސް ދެންނެވުނެވެ.[18]

އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކައުންޓަރ އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 11 ފޯމުންނެވެ.[19] ކައުންޓަރކްލެއިމް ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި ހުށަހަޅަންއެދޭ އިތުރުދައުވާ އަދި ކޯޓުއިރަކަށް ކޯޓަށް އެންގެން ބޭނުންވާނީ އެދައުވާ ފޯމު ހުށަހެޅުން ބައެއް ގޮތަކީ ނިޒާމުތަކުގައި ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ.[20] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގައި މިފަދައިން ލާޒިމުކޮށްފައިނުވެއެވެ. މިއީ ކައުންޓަރކްލެއިމް ބޭނުންކުރުމުގެ ހަރުފަހިކަމަކަށް ބޭނުންވާނެ ކަންތައްތަކެކެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި މިގޮތަށް ލާޒިމު ކުރަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

ހުށަހެޅުމުގެ ތަރުތީބު

އިސްވެ ދެންނެވުނު ގޮތައިން ކައުންޓަރކްލެއިމް ދެކުރަހަނާ ފޯމުއެކު ހުށަހަޅާން ނުވަތަ އިތުރުދައުވާ ފޯމު ހުށަހަޅަހުމުގެ ބަޔާންކުރުމެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. އިތުރުދައުވާ ހުށަހަޅާ ސިޓީ ފޯމު ނިޒާމުގައި ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ. މައްސަލަ ގޮސްފައި އޮތް ހިސާބު އަންގައިދޭ ބިޔަން ނުވަތަ ހައްގާއި، އިތުރު ދައުވާގައި

16- ކޯޑުގެ މާއްދާ 157(ހ)

17- ކޯޑުގެ މާއްދާ 156(ށ)

18- ކޯޑުގެ މާއްދާ 157(ށ)

19- ސުޕްރީމްކޯޓުގެ SCPD-04/2022 "ދަޢުވާ ހިންގުމުގެ ޤަވާއިދު" 06 ޖޫން 2022" ގެ 101(ހ)

20- UK Procedure rules Rules & Practice Directions PART 20 – COUNTERCLAIMS AND OTHER ADDITIONAL CLAIMS PRACTICE DIRECTION 20 – COUNTERCLAIMS AND OTHER ADDITIONAL CLAIMS This Practice Direction supplements CPR Part 20 Para **1.1** Where an application is made for permission to make an additional claim the application notice should be filed together with a copy of the proposed additional claim.

ގޮތްނިންމަން ބޭނުންވާ ސުވާލު ނުވަތަ ޤަޟިއްޔާއާއި، އިތުރު ދައުވާ ބިނާވެފައިވާ ވާޤިޢާތަކުގެ ޚުލާސާ ބަޔާނަކާއި، ހުށަހަޅާ އިތުރުކުރަންއެދޭނަމަ އެފަރާތުގެ ތަފްސީލާއި، ދިގުލާއި އެކަމަށް ހިނގައިދިޔުން ސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައިވާންވާނެއެވެ.[21]

ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން

އިތުރުދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދަދިނުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމުގައި ހުއްދަދިނުމަކީ ނިންމުމުގެ ބާރެއް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. މިހުއްދަދިނުމުގައި ކޯޓުން ވަޒަން ކުރަންޖެހޭނީ އެއިތުރު ދައުވާއަކީ އަސްލުދައުވާއާއި ވަކިން ނުވަތަ އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުން މައްސަލައެއްތޯއެވެ. މިކަން ވަޒަންކުރުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.[22]

- މައްސަލައިގެ އަސްލުދައުވާއާއި، އިތުރުދައުވާއާއި ދެމެދުގައި ހުރިގުޅުން؛

އިތުރުދައުވާއާއި އަސްލުދައުވާއާއި ދެމެދުގައި ގުޅުމެއްހުރިނަމަ އެދައުވާ އިތުރު ދައުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓުން ދޭންވާނެއެވެ. އެހާލަތުގައި އެދައުވާއެއް ހުށަހަޅަންވާނީ ވަކިދައުވާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

- އިތުރުދައުވާގައި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ކިބައިން އެދޭ ފަރާތަކީ މައްސަލައިގެ އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ކިބައިން އެދޭފަރާތެއްކަން ނުވަތަ ނޫންކަން؛

އިތުރުދައުވާގައި ދައުވާކުރާފަރާތުން އެދޭ ފަރާތަކީ އެމައްސަލައިގެ އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ކިބައިން އެދިފައިވާނަމަ އެއިތުރު ދައުވާ ކުރިއަށް ކޯޓުން ހުއްދަދޭންވާނެއެވެ.

- އިތުރު ދައުވާގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ސުވާލަކީ އަސްލުދައުވާއާއި ގުޅުންހުރި ސުވާލެއްތޯ؛

އަސްލުދައުވާގައި ގޮތްކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަމަކާއި، އިތުރު ދައުވާގައި ގޮތްކަނޑައަޅަން ޖެހޭ ނުވަތަ ހައްލުކުރު މައްސަލައި އެއްވަސް ގުޅުމެއްނެތްނަމަ އެދައުވާ އިތުރުދައުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ކޯޓުން ހުއްދަދޭންނުވާނެއެވެ.

މިކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށް މައްސަލައާއި އެކުގައި އިތުރުދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަކީ ނުވަތަ މައްސަލައާއި ވަކިން އެކަން ޝަރީޢަތުގެ ގޮތުގައި އިތުރު ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދިޔުމަކަށް ކޯޓުން ނިންމާނީއެވެ. އަސްލުދައުވާގައި ނިޔާކުރުމަށް ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް އިތުރުދައުވާ ހުށަހަޅާނަމަ އެކަމާ މައްސަލައިގެ ހަރަކާތްތައް އިތުރުވެ ގޮތްކަނޑައަޅަން ނުކުތާތައް ގިނަވެގެންދާނެކަމެވެ. މިކަމާ މައްސަލަ ދިގުލައިގެން ހިގައިދާން ސަބަބުވެއެވެ. ވީމާ އިތުރު ދައުވާ

[21]- Ibid para **2.1** An application for permission to make an additional claim must be supported by evidence stating: (1) the stage which the proceedings have reached, (2) the nature of the additional claim to be made or details of the question or issue which needs to be decided, (3) a summary of the facts on which the additional claim is based, (4) the name and address of any proposed additional party, and (5) an explanation for any relevant delay.

[22] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 159

ހުރަހަގާޖަހާތަކަށް އެއިމިއުނަދަރުވާ ވަކިދަރުވާތަކުގެ ހުރަހެއްޖަހަން އިންސާފުދިނުވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ގެނައުން ހުއްދަކުރާނަމަ

އެދަރުވާކުރަން ވަކި ޒަސްތަކާ ނަންބަރުއަކީ ވަކިދަރުވާތަކުގެ ގޮތުގައި ހިންގަން ނިމުނީއެވެ.

އިންސާފުދިނުން

އިތުރު ދަރުވާ ހުރަހެއްކަން ހުއްދަދިނުމަށް ނިންމާ ރަޖިސްޓަރީ އިމްޔުނަރުވާ ރައްދުކުރުމާއި، ރައްދުދިނުމާގެ ޚާއްޞަގޮތެއް

އިންސާފު ދޭންވާނެއެވެ. ބަދަލުކުރަން އިސްވެ ބާރުވެރިކަމެވެ. ދިރިއުޅޭ އިންސާފާއިގެ ޚާއްޞަގޮތުން އިތުރު

ދަރުވާއަށް ރައްދު ދޭންވާނެއެވެ. އިތުރު ދަރުވާ ހުރަހެއްކަން ހުއްދަދިނުމާއެކު ކެމިކަލް ގޮތުގައި ދެވޭ އިންސާފު ނަންބަރު

30 ދުވަސް ދެވިދާނެއެވެ. މިއިންސާފު އަންނަނިވި ގޮތަށް ހަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

އިތުރު ދަރުވާ މައްސަލައާއެކު ކުރިއަށް ގެންދިއުމާއެކު ގޮތެއް ނިންމައި **ޖަވާބުދިނުމާ ގެޔޮގޮތުން ދެވޭ އިންސާފު** (ޖަދުވަލު 40(ށ))
• މިމައްސަލައިގައި ދިމާވާ ހުރަހެއްގެ 28 ދުވަސް ފަހުން ނުވަތަ ދިމާވާ ހުރަހެއްކަމަށް އިތުރު ދަރުވާއެއް ހުރަހެއްގެ ހުއްދައަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިފައިވެއެވެ. ހުރަހެއްކަން ހުއްދަދިނުމާއި، މައްސަލައާއި ވަކިން ނުވަތަ އެކަމާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމާއެކު ގޮތެއް ނިންމަން ބޭނުންވާ މިދަރުވާގައި ހުރިގޮތުމާއި، މައްސަލައިގެ ބޮޑުކަމާ އެދިފައިވާ ފުރުވާއެއްބާއާއި، އަސްލު މައްސަލައިގެ މައްސަލާއި ގޮތުންނި ކަޑައްބޮ ބަލާއިރު އަންނަނިވި ކަންކަން ފާހަގަވެފައި ވެއެވެ. - ސސސސ **ވީމާ މިއިންސާފު ދަރުވާ މައްސަލައާއި ވަކިން ނުވަތަ މައްސަލައާއި އެކަމާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް** **ނިންމައިދީފައެވެ.** **ވަކިމައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ހިންގަން ނިންމާނަމަ** • އާދައިވާއެއްގެ ގޮތުގައި އިހުތިޔާރު އޮންނަ ބާވަތުގެ ދަރުވާ ދުވަ .. އިން ހުރަހެއްކަން އަންގަވެވެ. **ދަރުވާއާއެކުގައި ހިންގައި ނިންމާނަމަ (މިއިންސާފު ދެވިދާން)** • މިންޖެސް ލިބޭނެ 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި އިތުރު ދަރުވާއަށް ޖަވާބު ދޭންވާނެއެވެ. އިތުރު ދަރުވާ ދިމާވާ ކުރާނަމަ ދިމާވާ ހުރަހަކާ ނަންބަރު 07 ދުވަސް ހުރަހަކަށްވާނެއެވެ. އެއްބަސްވާނަމަ 04 ނުވަތަ 06 ދުވަސް ހުރަހަކަށްވާނެއެވެ.

- ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޒިންމާ ވާނެކަމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ހަސްތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ އިތުރު ދައުވާއަކަށް ނުވާނަމަ ދައުވާލާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[23] މިފަދައިން ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ޤައިދުރާސިޔުރުގައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.[24]
- މިންޖިރާއުލު އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ރައްދުދައުވާއާއެކު ފޮނުވިދާނެއެވެ.

1. ހުށަހަޅާފައިވާ އިތުރު ދައުވާ ކޮޕީ

އިތުރު ދައުވާއަށް

ރައްދުދިނުން

<u>ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން</u>

ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޒިންމާ ވާނެކަމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ހަސްތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ އިތުރު ދައުވާގައި ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާކަން ނުޖެހޭނަމަ.[25] އެހެން އިތުރު ދައުވާ ބަލްގައި ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަނީއާއި ޤައިދުރާސިޔުރުގައި ހުށަހެޅުން ކުރާނީ ކޮޕީއަށެވެ.[26]

<u>ޖަވާބު ހުށަހެޅުން</u>

ދިފާއުގައި އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ އިތުރު ދައުވާ ރައްދުވެރިޔާ ޖަވާބު ފައިލުން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އިތުރުދައުވާއަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[27] އެހެން ދިފާއު ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އިތުރު ދައުވާއެއް ހުށަހަޅާނަމަ ނަމަވެސް ދިފާއު ހުށަހެޅުމުގެ ފަހުން ނަމަވެސް ހަސްތު އިތުރު ދައުވާގެ ޖަވާބު 28 ދުވަސްފަހުން ގެއްލުމަށް ޒިންމާވާކަން އެއްބަސްވެފައިވާ ހަސްތުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ އިތުރު ދައުވާއަށް ޖަވާބު ހުށަހެޅުމަށް ކުރިއަށް މުއްދަތު ޖަވާބު ދޭންވާނެއެވެ.

އިތުރު ދައުވާގެ ބަޔާނަށް އެއްބަސްވާނަމަ ދިފާދައުވާއަށް އެއްބަސްވާނަމަ އިތުރުދައުވާއަށް އެއްބަސްވާކަމަށް ބަޔާންކޮށް ޖަވާބު ދޭންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގައި އެހެން ޝަރުޢީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ކޮޕީން ހުށަހެޅުމެވެ. އެހެނީ އަސްލު ހުށަހަޅާ ސަބަބަކީ ނުވަތަ ބަޔާންކުރުން ބަޔާން ކުރަންވާނެއެވެ.[28]

[23] - ކުރީގެ ހަވާލާ 158(ބ)
[24] - ކުރީގެ ހަވާލާ 161(ށ)(ބ)
[25] - ކުރީގެ ހަވާލާ 158(ބ)
[26] - ކުރީގެ ހަވާލާ 161(ށ)(ބ)
[27] - ދިފާއުގެ ރައްދުގައި ޖަވާބު ދިނުމަށް ދިޔަމީހުންގައި މީހާގެ ސަބަބުން ޖަވާބު ހުށަހެޅުން ލަސްވެވިދާނެއެވެ. ކުރީގެ ހަވާލާ 146
[28] - ކުރީގެ ހަވާލާ 153(ބ)

ވީމާ ދިފާޢަށްޓަކައި އިބްރު ދައުވާ ހުށަހަޅާފަރާތުގެ އިބްރު ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ދިފާޢަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ދެވޭ ނަސޭހަތްތަކައި އިބްރާހީމު ދެވިދާނެވެ.[29] އަދި އެދިފާޢުގެ ޖަވާބުގައި އިބްރުދައުވާއަށް އެއްބަސްވާކަން ބަޔާންކޮށް ޖަވާބުދެވިދާނެވެ.

[29]- ބާބު 12 ބައްލަވާ

މަދަނީ ޝަރުޢީ މުރާފަޢާގެ ހިންގައި

ތަރުތީބުކުރުން

ކައުންޓަރކުރުން

ދިފާޢާއި އެކުގައި ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އެހެނިހެން ކައުންޓަރދައުވާ ހުށަހަޅާނަމަ، ނުވަތަ ހަސްމު އިތުރު ކުރުވުމާ 28 ދުވަސް ތެރޭގައި ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުން ޢިންސާފުވުމަށް އެއްބަސްވުމިއްވާ ހަސްމުގެ މައްޗަށް އިތުރު ދައުވާ ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަ ހުއްދަ ކޯޓުން ނުޖެހޭނެއެވެ.[30] ހުށަހެ ކޯޓުން ނުޖެހޭ ހާލަތުގައި ހުށަހަޅާ އިތުރު ދައުވާ ހުށަހަޅާތާ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި އެއިތުރުދައުވާއެއް ކައުންޓަރވާފައިވާ ކައުންޓަރކުރަންވާނެއެވެ.[31]

އިތުރު ދައުވާ ކައުންޓަރވާ ހަސްމު ފިޔަވާ އެހެން ހަސްމުންނަށް އެދައުވާގެ ކޮޕީ ފޮނުވަންޖެހޭ ކަން ބަޔާންކުރާ މުއްދަތު ނަހައްސަވާނެއެވެ. މުއްދަތު ނަހައްސަވައި ބަޔާންވެފައި ނުވާނަމަ ފޮނުވާ އަސްލު އެސްކޮޕީގެ ގޮތުން އެއިތުރުދައުވާ ކޮޕީ އެހެން ހަސްމުންނަށް ކައުންޓަރކުރުމުގެ ކަމަށް އަމަލުކުރަން ވާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ތަޢާރުފުވާ ނަހައްސަވައި އެހެން ހަސްމުންނަށް އިތުރުދައުވާގެ ކައުންޓަރކުރާނެ ބާރުތަކަށް އެހެން ހަސްމުންނަށް ކައުންޓަރކުރަން ބާރުގެ ކައުންޓަރކުރާނެ ގޮތް ތަފުސީލުކުރެވިދާނެއެވެ.[32]

އިތުރު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަ ހުއްދަ ކޯޓުން ނުޖެހޭ ހާލަތުގައި ދައުވާ ކައުންޓަރކުރާއިރު ހުއްދަދެއްވުމާއެކު ޤާނޫނުގައި ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކުރާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ބަޔާންކުރާ ނަހައްސަވައި މިފަދަ ހާލަތުގައި އިތުރު ދައުވާ ކައުންޓަރކުރަމުން ކުރިން އިރުޝާދުދެއްވާނެ ކަމަށް ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ.[33]

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އިތުރުދައުވާ ހުށަހެޅުން ކުރިން ހާލަތުގައި ދައުވާ ކައުންޓަރކުރާނެ ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

އިޖުރާއަތުން

ދައުވާއަށް ޖަވާބުދެއްވުމާއި، ޖަވާބުގެ މައްޗަށް ކުރުމުގެ ކޮޕީތައް ހުށަހެޅުމުގެ އުސޫލު އިތުރު ދައުވާގެ މައްޗަށް ހިނގާނެއެވެ.[34] ވީމާ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ ކުރިއަށް ދައުވާއަށް އިތުރު ޖަވާބުދެއްވުމަށް އިތުރުދައުވާއަށް ކުރުމުގެ ކޮޕީތައް ހުށަހެޅެން ނުޖެހޭނެއެވެ.

---

[30]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 2021/32) 156(ރ)
[31]- ކުރީގެ ހަވާލާ 158(ނ)
[32]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 20 Rule 20.12 (2) A copy of the additional claim form must be served on every existing party.
[33]- Ibid Rule 20.8 (3) Where the court gives permission to make an additional claim it will at the same time give directions as to its service
[34]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 2021/32) 153(ރ)

ދިފާއުކުރުން

އިޖުރާއަތާ ދިފާޢުކޮށްދިނުމަކީ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ އިންސާފު ކޯޓުން ދޭންވާނެ. މިފަދައިން އިންސާފު ދޭންވާނީ އަޑުއެހުމެއްގައެވެ. ފުރިހަމަ އަޑުއެހުމެއްގައި އިންސާފުދޭންވާނެ ކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނެތްނަމަވެސް ޙަޤީޤަތުގައި އެއީ އުސޫލެއްކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 63 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަޞްބުން ދޭހަވެއެވެ.[35] މީގެ އިތުރުން އަސާސީޙައްޤާއި ޚިލާފަށް ގޮތަކަށް އިޖުރާއާތުތައް ބަލައިނުގަންނާނެއެވެ.

އިތުރު ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގައި ދަޢުވާ ދިފާޢުކޮށް ޖަވާބުދާރީވުމަކީ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހައްޤެކެވެ. އެ ހައްޤު ދޭންވާނީ ޝަރީޢަތުގެ ހުރިހާ މަރުޙަލާއެއްގައެވެ.[36] ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ 12 ވަނަ ބާބުގައި ވަކިގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަމެއް ކަމުގައި ކަނޑައަޅައިފައެވެ. މިގޮތުން ދިފާޢުކުރުމުގެ ހައްޤު ދީފައިވާ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ނިޔާ ދޭންވާނީ ދެފަރާތުގެ ބަސް އެހުމަށްފަހުގައެވެ.

އިތުރު ދަޢުވާ ވަކިކުރާނަމަ ނިޔާކުރުމަށް އަސްލު މައްސަލައަކާ ގުޅިގެން ނިޔާގެ އަޑުއެހުމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ދަޢުވާއާ ގުޅޭ ހެކި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ދޭންވާނެއެވެ.[37] އަދި މިގޮތަށް Hearing Together/ނިޔާގެ އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވުމުގެ ބާރު ވެސް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[38]

ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކުރެވޭ ކަންތައް

ދިފާޢުގައި ބަލާނެ ކަންތައްތައް ދެކޮޅު ފަރާތުން ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން އިތުރު ދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅުމަކީ ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމުގެ ބައެކެވެ

ދިފާޢުގެ ދަޢުވާތައް ހުށަހަޅާނަމަ ދިފާޢު ކުރުމުގެ ފަރާތުން ދިފާޢުގެ ބަސް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަން ޖެހޭނެއެވެ. ދިފާޢުގެ ހުށަހެޅުމަކީ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމެވެ

އަދި ދިފާޢުގެ ބަސް ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ދޫކޮށްދޭ މުއްދަތެއް ހުންނާނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތު ވެސް ހިމެނެއެވެ.[39]

35- ކުރީގެ ހަވާލާ 163(ނ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި، ޝަރީޢަތުގައި ވަކިކުރާ ދާއިރާއިން އިޖުރާއަތު ބަލައި ނިޔާކުރާ ހެކިބަސް ތަކުން ކަށަވަރުކުރެވޭނެއެވެ.

36- ކުރީގެ ހަވާލާ 163(ހ)

37- ކުރީގެ ހަވާލާ 163(ނ)

38- ބާބު 24 ބައްލަވާ

39- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 161(ހ)

މިފަދައިން ޝަރީޢަތުގައި ހުކުމެއް ކޯޓުގެ ހިންގަވަރުގެ ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[40] އަދި ހާސިލުގައި ކުރެވުނުހުކުމުގައި، ހުކުމް ބާޠިލުކުރުން އަދުލު މައްސަލަ ބަޔާއިދުރިވާ ގޮތް އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 41 އަދި 46 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ޖިނާއީމުއްދަތުން އެއްބަސްވުމަށް މިންވަރު ހާޒިރުކުރުން

ހުކުމަކާ އިތުރު ދައުވާ

<u>ހުކުރެވުން</u>

ދައުވާ ކުރާފަރާތް ފިޔަވާ co-defendant/ދައުވާލިބޭ ކަސްދުއެއްގެ ޝަރީކުގައި ބައިވެރިވާ ނުވަތަ ޝަރީކުވާ ކަސްމަކާ ދެކުގަން ޖިނާއީމުއްދަތުން އެއްބަސްވުމަށް މިންވަރު ހާޒިރުކުރުން އިތުރު ދައުވާއެއް ހުކުރެވިދާނެވެ. މިއިތުރުދައުވާ އަދި ނެރިފައިން ހުކުރެވިދާނެ އިތުރުދައުވާއެކެވެ. މިކަންކަމުން ދަރާލަތު ވިޔަސް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ 156 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ފަރު އިބާރާތުންނެވެ.

އިބާރާތުގައި <u>"އެހެންކަމުގެ މައްސަލަ އިތުރުދައުވާ ހުކުރެވުމަށް އެދި އިތުރުދައުވާގެ ޝަރީޢަތާއި، ދައުވާކުރާ ސަބަބުތަކާއި ބަޔާންކުރާ ލިޔުމާކާއުކު ކޯޓަން މައްސަލަ ހުކުރެވިދާނެވެ."</u> މިފަދައިން ބަޔާން ކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ އިސްލާ ދެންނެވުނު ފަދައިން އިތުރުދައުވާ ހުކުރެވުމުގެ ބަދަލުގައި ބަޔާންކުރަކަމުގެ ހުކުރަކަށް މިއިތުރު ދައުވާ ހުކުރެވުން ކުއްލިކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް ހުކުރެވުމުން އެއިތުރު ދައުވާ ޝަރުޢީ ކަސްމަކަރުން ޝަރުޢީދަންނަވާލެވޭނެއެވެ.

ނޯޓުސް ދެރަޖައިދާރު މިއިތުރުދައުވާ ހުކުރެވިދާނެ ހުކުމަރާތުން ނުކުރާ ހާލަތުގައެވެ. ހުކުރަ ހަދަންޖެހޭ ހާލަތުގައި ހުކުމަރާތުން އެދި ހުކުރަކަށްޖެހޭ ފަރާތް، އިތުރުދައުވާ ހުކުރަ ނެތް ހުކުރާވިއެވެ.

<u>ޤައިދުހުސްކުރުމުގައި ނިންމުން މަސާލަތު</u>

ދައުވާކުރާފަރާތް ފިޔަވާ ދައުވާލިބޭފަރާތަކުން ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަކުން ޖިނާއީމުއްދަތުން އެއްބަސްވުމަށް އެހެން ކަސްދުއެއްގެ މައްސަލަ އެދިންމަށް ލިބިގަތުމަކުން ހުކުރެވޭ އިތުރު ދައުވާ އަކީ ޤައިދުހުސްކުރުމުގައި ހުކުމް ނުކުރާނެފަދަކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ 161 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[41]

[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ 161(ބ)

[41]- (ހ) ހުކުރެވިފައިވާ އިތުރު ދައުވާއަކީ، ޝަރުޢީ ދައުވާއެއް ކަމަށްވާނަމަ ޝަރީޢަތުގައި، އަދި މި ޤާނޫނުގެ 156 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުކުރަ ދައުވާއެއް ކަމުގައިވާނަމަ ޝަރީޢަތުގައި، އެ ދައުވާ ޝަރުޢީ ފަރާތުން އެ އިތުރު ދައުވާގެ ދެފުށް ހުކުރާފައިވާނަމަ ނުވަތަ ދައުވާ ފެށި ޝަރުޢީ ފަރާތުން އެންގުމަށް ފިޔަވަޅު ހުކުރާފައިވާނަމަ ބޭރުކުރެވޭ އެފަރާތަކަށް އެ އިތުރު ދައުވާ ފަރާތުން ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. އަދި އެ ދައުވާއާ ގުޅިގެން ކުރާ ޝަރުޢީ ހުކުމްގައި ކަސްރުއްދު ކަނޑައެޅިފައިވާ ފަރާތުން އަމަލުކުރުން އެދެފަރާތުގެ މައްސަލަ ބާރުލިބިފައި ފާރަވެރިކުރަންވާނެއެވެ.

Third party claims

ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ހުށަހެޅުން

ޤާނޫނީ އަސާސް

ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް އިތުރު ދަޢުވާ ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާކަމަށް ބަޔާންކުރެވެން ފިޔަވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއާއިގުޅޭ އިތުރު އެއްވެސް ތަފްސީލެއްނެތެވެ. މައްސަލައިގެ ޚަސްމެއް ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއަކީ ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއެވެ.[42] މިފަދަ އިތުރު ދަޢުވާއެއް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތުގައި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު ހުށަހެޅުން ލާޒިމުވެއްނޫނެވެ.[43]

އިޖުރާއަތު

ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ދަޢުވާއަކީ ހުށަހެޅި ހިނގަމުންދާ މައްސަލައަކާގުޅުންހުރި ނުވަތަ މައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭ ވާޤިޢާއަކާގުޅުންހުރި ދަޢުވާއެއްނަމަ ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ބަލާނީ ފުރަތަމަ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުންނެވެ. މިގޮތަށް ފުރަތަމަ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާފައިވާ ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވަނީ ތިންވަނަ ފަރާތުން އިޢުތިރާޟު ދީގެންނަމަ ކޯޓުން އެމައްސަލަ ބަލާނީ ހުއްޓުވުމުގެ ކަމަށްވާނަމަ ފުރަތަމަ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުނު ކޯޓުން ނޫން އެހެން ކޯޓަކުން ތިންވަނަ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[44]

ބަޙުސްބައިމަދް

ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާތަކަށް ތިންބައިން ބެހެއެވެ. އެކެއް:- ދަޢުވާ ކުރާފަރާތަށް ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޒިންމާވާންޖެހޭ ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކުރުމެވެ. ދޭއް:- ދަޢުވާ އުފުލިފައިވާ މުޢާމަލާތާ ނުވަތަ ގުޅުންހުރި މުޢާމަލާތަކާ ނުވަތަ ވާޤިޢާއަކާ ގުޅިގެން ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކުރުމެވެ. ތިނެއް:- ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ކަންކަމަށް ގޮތްކަނޑައަޅާއިރު އެކަމާ ޒިންމާ އުފުލަންޖެހޭނެ ތިންވަނަ މީހެއްގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ކުރުމެވެ.[45] މިއެވެ.

---

[42]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 158(ހ)، ތިންވަނަފަރާތެއް ތަޢާރަފުކުރުމުގެ ގޮތް ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ނުލިބޭ ނަމަ ތިންވަނަ ފަރާތެއް ޚަބަރުދީފައި ނުވާނަމަ ޤާނޫނުގެ 158 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އިން އިސްތިސްނާވުމުގެ ނުވަތަ އިންތިޚާބުކުރެވޭނެއެވެ.

[43]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 158(ށ)

[44]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 53

[45]- Ontario › Regulations › Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 29.01 A defendant may commence a third party claim against any person who is not a party to the action and who, (a) is or may be liable to the defendant for all or part of the plaintiff's claim; (b) is or may be liable to the defendant for an independent claim for damages or other relief arising out of, (i) a transaction or occurrence or series of transactions or occurrences involved in the main action, or (ii) a related transaction or occurrence or series of transactions or occurrences; or (c) should be bound by the determination of an issue arising between the plaintiff and the defendant.

ހުރަހެޅުން

ޚަސްމު ފިޔަވާ ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ އިތުރު ދަޢުވާ ހުށަހަޅާނީ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަންބަރު 13 ފޯމު މެދުވެރިކޮށެވެ.[46] ހުއްދަ ހޯދަންޖެހޭ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދަންވާނެވެ.

ރައްދުކުރުން

މިފަދަ އިޢުތިރާޒެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[47] އިޢުތިރާޒުވާ ފޯމު ރައްދުކުރުމުގައި ހުށަހެޅުމުގެ ބޭނުމަށް ހިމެނިފައިވާ މިސާލަކަށް ކަމުގައިވާ ފޯމެވެ. މިފޯމުގައި އިތުރު ދަޢުވާ ރައްދުކުރާއިރު އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[48]

- ދަޢުވާ ފޯމުގެ ކޮޕީ؛
- ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފޯމު ނަންބަރު 07 ފޯމާއި،
- ދަޢުވާއަށް އެއްބަސްވާ ފޯމު ނަންބަރު 04 އަދި 06 ފޯމާއި،
- ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ނަންބަރު 02 ފޯމާއި،
- މައްސަލައިގައި އެހާމަނަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ބަޔާންތައް؛
- ކޯޓުން އަންގާ މިނޫން އެހެން ލިޔުންތައް؛

ހުށަހެޅުމުގެ ބޭނުމަށް ހިމެނިފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ އިތުރު ދަޢުވާގެ ކޮޕީ މައްސަލައިގެ އަނެއް ފަރާތަށް ހުށަހެޅިނަމަ ކޮޕީ ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ.[49]

މައްސަލައިގެ ހުށަހެޅުމުގެ ބޭނުމަށް ހިމެނިފައިވާ މިސާލަށް އިޢުތިރާޒުކުރާ ފޯމު ކޮޕީ ރައްދުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އިތުރު ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ނުވަތަ ކަނޑައެޅިފައިވާ އުޞޫލަކާ ޚިލާފަށް މައްސަލައިގެ ހުށަހެޅުމުގެ ކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ.[50]

ދިފާޢުކުރުން

ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅޭ އިޢުތިރާޒާ ދިފާޢު ކުރެވިދާނެވެ. ދަޢުވާގެ މުއްދަތުގައި މިފަދައިން ބަޔާންކުރާ ސަބަބަކާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ބައެއް ޙާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާގެ ދުވަސްތަކުގައި މިފަދައިން

[46] ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމްތައް" 06 ޖޫން 2022" ގެ 100

[47] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 158(ހ)(ނ)

[48] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 162(ށ)

[49] ކުރީގެ ހަވާލާ 162(ހ)

[50] ކުރީގެ ހަވާލާ 160(ށ)

ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[51] ވީމާ ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ ދަޢުވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދުގައި ތަފްސީލު ކޮށްދޭންޖެހޭކަމަށް އަޅުގަނޑު ދެކެމެވެ.

ދިފާއަށް ޖަވާބުދިނުން

އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދައިން މިކަމާގުޅޭ ފުރުޞަތު [illegible] އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން [illegible] މިއީ ކުރެވިދާނެކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ކުރަން ފުރުސަތުދޭންޖެހޭކަމެކެވެ. ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި [illegible] އެކަން ކުރުން ހުއްދަކަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[52] ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި މިތަފްސީލު ހިމަނަންޖެހެއެވެ.

މައިދައުވާ ދިފާއުކުރުން

މައްސަލައެއްގެ ތެރެއަށް ތިންވަނަފަރާތެއް އިތުރު ކުރެވިއްޖެނަމަ އެފަރާތަކަށް މައިދައުވާ ދިފާއުކުރުމުގެ ފުރުސަތު އޮތްކަން [illegible] ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. މިފަދައިން ދިފާއުކޮށްދޭނަމަ މައިދައުވާގައި ހިމެނޭ ހަސްމަކަން [illegible] ޝަރީޢަތާއި ޢިސްތިއުނާފާއި ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ހުކުމަށް ޢަމަލުކުރުން ލާޒިމުވާ މިންވަރަކުން އެފަދަ ޙައްޤު ބެހޭގޮތުންނެވެ.[53]

މައިދައުވާ ދިފާއު ނުކުރިނަމަވެސް ތިންވަނަފަރާތުގެ ގޮތުގައި މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ހަސްމަކަށް އެމައްސަލައިގައި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ޢަމަލުކުރުން ލާޒިމުވާނެއެވެ.[54]

ޣައިރުޙާޟިރު

ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ އިތުރުދައުވާ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ނިންމުމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ހުއްދަކޮށްދޭކަމެކެވެ.[55]

ޝަރީޢަތް ހިންގުން

ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތަކާއި މައިދައުވާއާއި އެކުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގޭގޮތަށް މައްސަލަ [illegible] ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅަންވާނެއެވެ. [illegible] އެކުގައި ހިންގުމަކީ އިސްކަންދޭންވާނެއެވެ.[56]

---

[51]- Ontario › Regulations › Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s **29.03** Except as provided in subrule 18.02 (3) (notice of intent to defend) or 19.01 (5) (late filing of defence), a third party may defend against the third party claim by delivering a third party defence (Form 29B), (a) within twenty days after service of the third party claim, where the third party is served in Ontario; (b) within forty days after service of the third party claim, where the defendant is served elsewhere in Canada or in the United States of America; or (c) within sixty days after service of the third party claim, where the third party is served anywhere else.

[52]- Ibid s 29.04 A reply to third party defence (Form 29C), if any, shall be delivered within ten days after service of the third party defence.

[53]- Ibid s29.05 (1) Where appropriate, the third party may defend against the plaintiff's claim against the defendant by delivering a statement of defence in the main action, in which the third party may raise any defence open to the defendant.

(2) A third party who delivers a statement of defence in the main action, (a) has the same rights and obligations in the main action, including those in respect of discovery, trial and appeal, as a defendant in the main action; and (b) is bound by any order or determination made in the main action between the plaintiff and the defendant who made the third party claim.

[54]- Ibid s29.05 (5) A third party who does not deliver a statement of defence in the main action is bound by any order or determination made in the main action between the plaintiff and the defendant who made the third party claim.

[55]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 32/2021) 161(ހ)

[56]- ކުރީގެ ހަވާލާ 163(ހ)

ރައްދުދަޢުވާއާއި،

އިތުރު ދަޢުވާގެ ޚަރަދު

ރައްދުދަޢުވާއާއި، އިތުރު ދަޢުވާގެ ޚަރަދާގުޅޭ ވަކިން ހާއްސަ ނަޞްޞުތަކެއް ނުހިމެނެއެވެ. ނަމަވެސް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި އަދަލުވެރިކަން އުސޫލުތަކާއި ގާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުކޮށްދީފައި ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.[57]

ރައްދުދަޢުވާ

ޚަރަދާގުޅޭ އާންމު އުސޫލަކީ ދަޢުވާ ކާމިޔާބުވި ފަރާތަކަށް ދަޢުވާ ކާމިޔާބު ނުވިފަރާތުން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދެއްކުމެވެ.[58] ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތުން އަސްލު ދަޢުވާ ކާމިޔާބު ވެދާނެއެވެ. އަދި ރައްދުދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ރައްދުދަޢުވާ ކާމިޔާބު ކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ދިމާވެއްޖެނަމަ ދަޢުވާކުރި ފަރާތަށް ދަޢުވާގެ ޚަރަދު ނަގައިދީ ރައްދުދަޢުވާ ކުރިފަރާތަށް ރައްދުދަޢުވާގެ ޚަރަދު ނަގައިދެވިދާނެއެވެ.

އާންމު އުސޫލު ބަޔާންކުރި ގާނޫނުގެ 270 ވަނަ މާއްދާގައި ދަޢުވާއާ ގުޅުން ބެހުނަސް ތަފާތު އެއީ ރައްދުދަޢުވާ ހިމެނުން ގޮތުން އަސްލު ދަޢުވާ ކުރަން ބެއްލެވުމުން މާނަކުރުމަކީ ހަމަޖެހޭ އުސޫލެއްނޫނެވެ.

މިފަދަގޮތަކީ ވަކިވަކިން ދިނުމުގައި ވަކިވަކި ދެބައިކުރުން ނަގައިދިނުމަކީ ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުގެ ހުކުމްތަކުގެ އަމަލުކުރުން ދަތިވެދާނެއެވެ. އެހެން ރައްދުދަޢުވާއާއި ދަޢުވާގައި އެއްގޮތަކަށް ފަރާތަކުން ބަލާފައި ކުރެވިދާނެ ކަމެވެ.[59]

އިތުރުދަޢުވާ

އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދައިން އިތުރު ދަޢުވާ ކާމިޔާބުކުރާ ފަރާތުން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ލިބިދޭގޮތް ވެފައި ޚަރަދުގެ އާންމު އުސޫލު ނިޔާކުރަމުންދެއެވެ.[60]

ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ދަޢުވާ ކާމިޔާބު ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް މިންވަރަކަށް ފަރާތްތަކުގެ މައްސަލަ ގެއްލުމަށް ޖިނާއީވެރިޔާ ދެމިހުރި ގޮތުން އިތުރުދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅި ދެއިތުރުދަޢުވާ ކާމިޔާބު ކުރެވޭނެއެވެ. މިފަދަގޮތުގައި ދަޢުވާ ކުރާފަރާތް ދޫކޮށްދޭ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ދައްކަން އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ދަޢުވާލިބޭފަރާތަށް ލިބޭނެ ޚަރަދު ދިނުމަށް އިތުރުދަޢުވާ ރައްދުވާ ފަރާތަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.

---

[57]- ބާބު 48، 47 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ.

[58]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 270(ހ)

[59]- *English v Emery Reimbold and Strick Ltd* [2002] 1 WLR 2409

[60]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 270(ހ)

އިސްވެ މިދެންނެވުނު ހާލަތުގައި ދައްވާ ލިބޭ ހަސްލަޔީ މުޚުލިސަކަން ވެދާނެވެ. ރައްދުދައްވާ ލިބޭ ހަސްލުގެ މައްޗަށް ހުރަހެޅުން ރައްދުދައްވާ ދައްވާލިބޭ ހަސްލު ކާމިޔާބުކޮށްދީފައިވީނަމަވެސް ރައްދުދައްވާ ލިބޭހަސްލުގެ މައްޗަށް ދައްވާކުރާފަރާތުގެ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު ދައްކަވުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިހުރުމަކުގެ ފުރުޞަތެއް ނުލިބޭނެވެ.

ހަތަރުވަނަ ބައި

ކޯޓުއަމުރަށް އުދުމާއި،

ވަގުތީފަރުވާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު

ބާބު 18 ކޯޓު އަމުރަށް އުދުން

ބާބު 19 އާންމު އުސޫލު

ބާބު 20 ހުށަހެޅުމާއި، އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

ބާބު 21 ކައިވެނި ދަނާކުރުން ނުވަތަ ކައިވެނި ރޫޅުމުގެ އަމުރު

ބާބު 22 މުދަލާ ގުޅުންހުރި އަމުރުތައް

ބާބު 23 ތަބާވެރިކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު

ބާބު 24 ބަލައި ފާސްކުރުން

ބާބު 25 ދައުވާ ފުރުމުގެ ކުރިން ހިނގާނެ ގޮތުގެ އަމުރުތަކާއި، ހަސްތަކުން ނުވާ ފަރާތަކާ ދޭތެރެން ހިނގާގޮތުގެ އަމުރުތަކުން

ބާބު 26 ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އަމުރު

ބާބު 27 ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ނެގުން

ބާބު 18

ކޯޓު އަމުރަށް އެދި

ހުށަހެޅުން

ތަޢާރަފު

ދައުވާ ހިނގަމުންދަނިކޮށް ކޯޓު އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކަށް ކޯޓުގެ ތަޤްދީރީ ބާރު ބޭނުންކޮށް ކޮންޓްރޯލް ކޮށް އިރުޝާދުދިނުމުގެ ބާރުކޮޅަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތުން މައްސަލަ ހިނގަމުންދަނިކޮށް ކޯޓުއަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ހަނިކުރުމަށް ދެކެވެ. ސަބަބަކީ މައްސަލަ ހިނގަމުންދާއިރު ޝަރީޢަތް ފުރުމާހަމައަށް ކަންކަންކުރަންވީ ވަކިތަރުތީބެއް ކަނޑައަޅައި، ތަރުތީބުން އަދާކުރަން ޖެހޭ ޤަވާޢިދުތަކާއި، ތާރީޚުތައް ކަނޑައަޅައި ތާވަލު ކުރެވިފައިއޮންނާނީއެވެ.

ހަމަމިއާއެކު މައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރު ކޯޓު އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާފަރާތާ ހުށަހެޅުމަށް މައްސަލައިގެ ގޮތުން ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ އިތުރުން އެދިފައިވާ ކޯޓުއަމުރު ނެރުމަކީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް މުހިންމުކަމެއްތޯ ވަޒަންކުރަންޖެހެއެވެ.

މިފަދަ ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން ބާއްވާންޖެހޭ އަޑުއެހުން އެއްއަޑުއެހުމަކަށްވުރެން އިތުރުވާނަމަ ޚަރަދާދުދިގައިވެސް ކޯޓުން ގަރާރުނިންމަންވާނެކަމަށް ދެކެވެ. އެހެންކަމުން އަސާސީގޮތުން ހުށަހެޅުން ބާޠިލު ކުރިމަތިލާނީއެވެ. ކޯޓުއަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކާ ގުޅިގެން އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ތާރީޚުން ފެށިގެން 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ކޯޓުން ގަރާރުނިންމަންވާނެއެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ކޯޓު އަމުރު

ކޯޓު އަމުރަކީ ކޯޓުއަމުރެއް ހޯދައިގެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ކުރުމަށް ފަނޑިޔާރު ދޫކުރާ ހުއްދައެކެވެ. ނުވަތަ އަމުރެކެވެ.[1] ކޯޓު އަމުރަކީ ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރެއް ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ނިންމައި ކުރާ އަމުރަކަށްވެސް ވެދާނެއެވެ. އަހަރުމެންގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ކޯޓުއަމުރަކީ ފަނޑިޔާރު ފިޔަވާ އެހެންމީހަކަށް ނެރުން ހުއްދައެއްނެތް އަމުރެއް ނޫނެވެ.

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 429(ނ)

އިބްރާމްކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ނެރޭ އަމުރު އިބްރާމް ނުވަތަ ޑްރާފްޓު ކުރަންވާނީ ފަނޑިޔާރެވެ.[2] ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ކޯޓުއަމުރު ޚަސްމުން އިބްރާމްކުރުން ހުއްދަކޮށްދީފައިވެއެވެ.[3]

ހުށަހެޅޭނެ ކޯޓު

ކޯޓު އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ އާންމު އުސޫލަކީ އެމައްސަލައެއް ހިނގަމުންދާ ކޯޓަކަށް އެއަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމެވެ. ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓު އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހަޅަންވާނީ އެދައުވާއެއް ހުށަހެޅޭނެކަމަށް ބެލެވޭ ކޯޓަކަށެވެ.[4] އާންމު އުސޫލު ހުރިހާ ހާލަތެއްގައި ނުހިނގާނެވެ.

ދައުވާ ހުށަހެޅިފައިވާ ކޯޓުން އެދައުވާ އެހެން ކޯޓަކަށް ބަދަލު ނުވަތަ ތަހުވީލު ކުރެވިފައިވާނަމަ މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ކޯޓު އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ދައުވާ ބަދަލުކުރެވުނު ކޯޓަށެވެ. ކޯޓުއަމުރަކަށް އެދުނީ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކަމުގައިވާނަމަ އެދައުވާއެއް ހުށަހެޅޭނެކަމަށް ބެލެވޭ ކޯޓަށް އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. އެހެންޤާނޫނުގައި އެހެންގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ފެށުމަށްފަހުގައި ކޯޓުއަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ އެހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ މަސައްކަތް ހިނގަމުންދާ ކޯޓަށެވެ.[5]

އާންމު އުސޫލު

ކޯޓުއަމުރަށް އެދުމުގެ މިބާބަކީ އާންމު އުސޫލުތަކާއި، އެއުސޫލުތަކުގެ އިސްތިސްނާތައް ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބެވެ. ދުރާލާ ގޮތެއްގައި ބެލެވޭނަމަ މިބާބު ބަޔާންކޮށްދެނީ ކޯޓުއަމުރަށްއެދޭ ފޯމު ހުށަހެޅުމާއި، އޯޑަރު ތަސްދީޤުކުރުމާއި، ޝަރުޠުތަކާއި ފޯމުގެ ޒާތާއި، އެއަމުރު ހުށަހެޅުމާއި، ބާއްވާ ޖަލްސާތަކާއި، އަދި ޝަރީޢަތުގައި އެއަމުރަށް ގޮވާލުމާއި، އަމުރުތަކުގައި ގޮވާލުމުގެ އެހެނިހެން ކަންކަން ބަޔާންކުރާ ބާބެކެވެ.

2- ކުރީގެ ހަވާލާ 240

3- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 59.03, <https://canlii.ca/t/t8m#sec59.03>, **59.03** (1) Any party or person affected by an order may prepare a draft order and send it to all parties who participated in the hearing or conference for approval of its form and content. O. Reg. 689/20, s. 39.

4- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 235(ހ)(ނ)

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 235(ނ)(ރ)

ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން

ހުށަހެޅުން

ހިނގަމުންދާ މައްސަލައެއްގައި، އަދި ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއްގައި ކޯޓު އަމުރަށް އެދިހުށަހަޅާނަމަ ފޯމު ނަންބަރު 31 ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[6] ކޯޓު އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ކޯޓު އަމުރު ޢަމަލުކުރަންވީ ގޮތާއި، އަމުރަށް އެދޭސަބަބާއި، ނުކުތާތަކާ އެދޭ އަމުރުގެ ބާވަތް ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެވެ.[7]

ފީ

ކޯޓުއަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު އެކަމަށް ބަރުދާސްތު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[8] ބަރުދާސް ފީ ހުށަހެޅުމުގެ ބޭނުމަކީ އަމުރަށް އެދިފައިވާ ވާޖިބާތެއްމަތިކޮށް ހުއްޓުމަށް ޤާއިމުކުރުމެވެ. ބަޔާއި ހަރަކާތްތަކުގައި ހުށަހަޅާ ހިލޭގައި ވަކި ޝަރުޠުތަކާއި ހުރުން ލާޒިމުވެ. މިސާލަކަށް އެހެން ގޮތަކަށް ނުވަތަ އެހެންތަނަކަށް ދައުވާފުރާވާ އެހެނިހެން ލިޔުންތަކާއި ތަރުތީބުކުރުމަށް އަމުރެއް ނެރުއްވުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހާލަތު ފަރާތަކުން ލާޒިމުވޭ. މިހާލަތުގައި ލިޔެކިޔުން ތަރުތީބުކުރުމުން އެއް ގޮތަކީ އަދި ލިޔެކިޔުން ތަރުތީބުކުރުމަށް އެދިގެން ތަރުތީބުކުރުމުގެ ތަކެއް ނުވަތަ ގޮތެއްކަން ސާބިތުކުރުން ބޭނުންވާކަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[9]

ބަޔާނާއި ތަރުތީބުގައި ފީ ބަޔާން ހުށަހަޅައިދޭން ފީއުހުރާތަކަށް ނުޖެހިގެންވެ. މިސާލަކަށް ޝަރީޢަތުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިދެވޭ ފުރުޞަތު ދެއްވުމަށް ދައްކާ ފީއެއް ބަޔާންކޮށްފައި އަދި ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ހަމައެވެ. ހުށަހަޅާފައިވާ ދައްކާގައި ޝަރީޢަތުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިދޭ ފުރުޞަތުއެއް އަދި ނުވަތަ ނުދޭކަން ކަނޑައަޅުއްވާނީ ހާލަތު ހުށަހަޅާކަން ނުޖެހޭނެ. ދައްކާގެ ސިފަކުރުން ޢާންމުކޮށް ފުންނާނުވެ. އަސިފަކުރުމުން އެކަން ވަޒަންކުރެވޭނެ. މިމުރާޖަޢާ އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ހާލަތު ކުރީގެ އެދޭމެކުރާ މުރާޖަޢާކަން ނުވާގޮތް ހުށަހަޅާފައިވާ ހާލަތު ފުދައިވާ ހަމަތު ހާލަތުކަން ކުރީގެ-އެދޭމެ ކުރާކަން ނުޖެހޭނެ.

ކަށަވަރުކުރުން

އާންމު އުސޫލަކީ ޝަރީޢަތުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ޝަރުޠު ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބަޔާނާއި ގޮތުގައި ހުށަހަޅަންވާނެ.[10] މިގޮތަށް ހުށަހެޅޭ ބަޔާން ތަކުރާރުކޮށް ދާބަޔާނާއި ކަށަވަރުކުރުންތަކާ ގުޅޭ.[11] މިހާލަތުގައި ކަށަވަރު ކުރުމަށް ބަޔާން ނުވަތަ އިޤްރާރު އޮންނަންވާނެ ގޮތް ބާބު 5 ގައި

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 235(ހ) އަދި 236(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަޢަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 146(ނ)
[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ 236(ނ)(1)(3)(4)
[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 236(ނ)
[9]- ކުރީގެ ހަވާލާ 414(ހ)(ނ)
[10]- ކުރީގެ ހަވާލާ 323(ހ)
[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ހ)(3)

ބަޔާންވެފައިވާނެވެ. ކޯޓު އަމުރަށް އެދިހުށަހަޅާ ފޯމަކީ ތަފުސީލުކުރެވިފައިވާ ދެބައިމީހުން ކަނޑައަޅާ ޗާޕްކުރެވިފައިވާ ލިޔުމެއްނަމަ އެކަމުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ މައުލޫމާތުތަކާއި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[12]

އެފިޑެވިޓް

ނުވަތަ ލިޔުމުގެ އެފިޑެވިޓް ހުށަހަޅާނަމަ ޝަރީޢަތުގައި މަޤްބޫލުކުރާ އެހެން ލިޔުމާ ފުރިހަމަކުރުން ޝަރުޠުތަކާއި ހުށަހެޅުމުގެ ބަޔާން ފޯމާއި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[13] އެފިޑެވިޓުގެ ބަދަލުގައި ހުށަހަޅާ ލިޔުމާއި ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަމޫނާ ފޯމެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާ ތަރުތީބު ގަވާއިދެވެ.[14] ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ބަޔާނުގެ އިތުރުން ނުވަތަ އެބަޔާނުގެ ބަދަލުގައި އެފިޑެވިޓުން ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[15]

އެފިޑެވިޓް ތައްޔާރުކުރަންވީ ގޮތް ބާބު 5 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

މިގޮތަށް ކޯޓު އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ހުށަހަޅަންވާނީ ކޮއްޕީ ހުށަހެޅުން. މިގޮތަށް ހުށަހަޅާއިރު އެފިޑެވިޓް ނުވަތަ ހެކިބަސް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ގާނޫނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ފޫރިކޮށް ފޯރުކޮށްދިނުން ލާޒިމު ކުރެވެއެވެ.[16]

12- ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ހ)(1)

13- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 މާއްދާ 214 މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ 202(ނ)

14- ކުރީގެ ހަވާލާ 215

15 - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 334

16- UK civil procedure Rules 1998 No. 3132(L.17) Part 23 Rule 23.7(3) When a copy of an application notice is served it must be accompanied by—(a)a copy of any [supporting written evidence]; and (b)a copy of any draft order which the applicant has attached to [the] application.

އަމަލުކުރާނެގޮތް

ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުން

އަމުރަށް އެދިހުށަހަޅާފައިވާ ފޯމާއި، ހުށަހަޅާފައިވާ ހުރިހާ ލިޔުންތައް ނުވަތަ ހެކިތައް އަމުރު ރައްދުވާފަރާތަށް ކޯޓުން ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[17] އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅި ފޯމާއި، ހުރިހާ ފަސްވެގެން އަމުރާއެކު ގޮތުގައި ކަނޑައެޅުމުގެ 03 (ތިނެއް) ދުވަސް ކުރިން ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[18]

އެބަޔާ އަމުރާގުޅޭ ގޮތުން ނިންމަނީ އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން ކަމުގައިވާނަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވަން ތާވަލުކުރާ ތާރީޚުގެ ކުރިން ދުވަސްކުރިން ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރަންވާނެވެ. އަޑުއެހުން ނުބާއްވައި ގޮތުގެ ނިންމަން ޝަރުޢުކުރާނަމަ ނިންމައި ނިންމުން ކުރީގެ ކުރުމުގެ 3 ދުވަސް ކުރިން މިތަކެތި ރައްދުކުރަންވާނެވެ. އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން ގޮތައްނިންމަން ކާޑުން ނިންމާނަމަ ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރާއިރު ނޯޓިހަކާއެކީގައި ރައްދު ކުރެވިދާނެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން އަމުރާގުޅޭ ގޮތައްނިންމާނަމަ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން ނޯޓިސް ދޫކުރަން ކަމަށް ދަރާޖަތު ލިބޭވެ.[19] މިއީ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތެއްގެ ގޮތުގައި އެދުނަސް ފުރުޞަތުދެކެވެ. މިފުރުޞަތު ނަށާ ކުރިއަށް ގެންދަން ބޭނުން ވާނަމަ އެކަން އެގޮތަށް ކުރުމަށް ހުރަހެއްނެތެވެ.

އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން ގޮތް ނިންމާ ހާލަތުގައި އަޑުއަހަން ދުވަހު ނޯޓިސްގައި އަޑުއަހާނަމަ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ބައިވެރިވާންވާނެވެ. އަދި އަޑުއަހަން ހާޒިރުވާ ނުވިނަމަ އަޕީލްކުރާއިރު ބާރުލިބިގެންވާނެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަ ކުރެވިދާނެވެ.

ކާޑުއަމުރާގުޅޭ ގޮތުން ނިންމުމަށް އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށް ނިންމިކަން އަންގާ ނޯޓިސް (ފޯމު 237(ނ))
• ނަންބަރު.......... ފޯސްޓްއާއި ކާޑު އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުން މިނޯޓިސްއާއެކު ފޮނުވިއެވެ. މިހުށަހެޅުމާގުޅޭ ކާޑުން ގޮތް ނިންމަން ފޯސްޓްކުރަނީ އަޑުއެހުމެއްގައެވެ.

[17]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 237(ހ)

[18] - ކޯޑުގެ ހަވާލާ 237(ހ)(ނ)

[19]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 237(ނ)

- އަމުރާމެދު ގޮތެއްނިންމަން ބާއްވާ އަޑުއެހުން .....ތާރީޚު..... ގައި އޮންނާނެވެ.
- މިއަޑުއެހުމަށް ދެފަރާތުންކުރެ މީހަކު ހާޒިރުނުވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ އަމުރަށް އެޢުތިރާޒު ހާޒިރު ނުވިނަމަ ނުވަތަ އަމުރަށްއިޢުތިރާޒުކުރާ ފަރާތުން ހާޒިރު ނުވިނަމަ މިއިން ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި އެއަމުރާމެދު ފައިސަލާކުރުމުގައި ގޮތް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[20]
- އަމުރާމެދު ގޮތެއްނިންމަން ބާއްވާ އަޑުއެހުމުގެ ދުވަހާއި ދިނަވެގެން 2 ގަޑި އިރުވެ.

ޖަވާބު/ދިފާޢު ހުށަހެޅުމާއި އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

ކޯޓުން ދަފްތަރު ހާޒިރުކުރުމުން ގޮތެއްނިންމުން އޮންނަގޮތް އެގޮތަކުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ހިސާބުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެ ދިފާޢު ދިނުމަށް ފުރުޞަތު ދެވޭނެއެވެ.[21]

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ އަޑުއެހުމެއްގައި ޖަވާބު ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް ދެވޭ މުއްދަތު ބާއްވާފައިވާ ކޯޓުން ލިބިދެވޭނެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނީ ހާލަތުގައި ކޯޓުން ހާޒިރުކުރުމުން އަޑުއެހުން ބާއްވާ ތަރުތީބުން ޖަވާބު ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް ދެވޭ މުއްދަތު އަޑުއެހުން ބާއްވަންވާނެއެވެ.[22]

އަޑުއެހުން ބާއްވުމަށްފަހު ގޮތެއްނިންމުން

އަޑުއެހުމަކަށްފަހު ކޯޓު އަމުރާމެދު ގޮތެއްނިންމުމުގެ ތަފްޞީލު ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި އަމުރާމެދު ގޮތެއްނިންމުމާއި އަޑުއެހުން ބާއްވައިދެންކަމަށް ޚަބަރުދީ އެއްވެސް ޝަކުވާކުރާ ފަރާތް އަދި ދެކޮޅު ހަދާ ފަރާތް ޖަވާބުދާރީވާންޖެހޭނެއެވެ.[23]

މިގޮތުން އިތުރުން އަޑުއެހުން ބާއްވުމަށްފަހު ނުވަތަ އަޑުއެހުމުގައި އަމުރާމެދު ގޮތެއްނިންމުމަށް ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ.[24] އެފަރާތާ އަމުރުގައި އެފަރާތާ ކަންކަމުން އެއްބަސްވެވުނު ނަމަ ގޮތެއް ނިންމުމަށް އަޑުއެހުން ބާއްވަން ނުޖެހޭނެއެވެ.[25]

ވީމާ ކޯޓު އަމުރަށް އިޢުތިރާޒު އެއަމުރާމެދު ގޮތެއްނިންމުމަށް ބޭނުންވާނީ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައިގެން ކަމަށް ނުވަތަ ދުސްތޫރީ، އަޑުއެހުން ބާއްވައިބޭނުންވާނީ ހާޒިރުވުމާއިގެން ދަޢުވާ ނުވަތަ ބަޔާންކުރެވިފައި އޮންނަހާލަތުގައެވެ. އަދި ކުރަމުންދާ ހަމަހަމަކުރުމުގެ ވަކިއަށް ބަލައިގެން ހިންގައިދާ އަޑުއެހުން ބާއްވަންޖެހޭނެ ނުވަތަ ދުސްތޫރު ކޯޓުން ނިންމިދާނެއެވެ.

---

[20]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 239
[21] - ކޯޑުގެ ހަވާލާ 40(ބ)
[22]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 204(ހ)
[23]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 238(ނ)
[24]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 238(ރ)
[25]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 238(ހ)

ގޮތެއްނިންމުން

މުއްދަތު

ކޯޓު އަމުރަށްއެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަކާމެދު އެންމެ ފަސޭހަކަން ހުށަހެޅޭތާ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ގޮތެއްނިންމަންވާނެ. އަދި ނުކުރެވޭނަމަ ނިންމަންޖެހެނީ، އެނިންމުމަކީ ވާސިލްވެ ސަބަބުތަކާއެކު ދެފަރާތަށް ލިޔުމުން އެންގުން ނިންމުމަށްފަހުގައި ދީފައިވާނެއެވެ.[26] އަދި ނުވިދަން ނިންމާނަމަ ހުކުމްގައި އަދަލުކުރާން ގޮތުގެ ތަފްސީލު ފަސްކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެ.

އައިބުރާސިފުރަގައި ނިންމުން

ކޯޓުން އަމުރާގެދު ގޮތެއްނިންމަން ތަފާތުކުރާ އަޑުއެހުމަކުން އެދުނުފަރާތް އަމުރަކުން ރައްދުވާފަރާތް ނުވަތަ އަމުރު ހަމައެއްވާފަރާތް ހާޒިރުވުމަކަށް އައިބުރާސިފުރަގައި ގޮތެއްނިންމުމުގެ ބޭނުމަށް ކޯޓަށް ފިޔަވަޅުއެޅުމެވެ.[27] ވީމާ ކުރިޔަށްގެއި ނަގައިސް ދިނުމަކީ ހަމަކުރާ ގޮތަގައި ފަރާތް ހުށަހެޅުމުގެ ފާސްވީމާގެ ފުރަތަމަ ގޮތަގައި ކޯޓުން އަދާކުރަން ފުރަތަމަކަނޑައެ.[28] ކަންފަހުން އޮޅުނަމަވެސް ޤާނޫނުގައި ވަކިގޮތަކަށް ކުރީން ކޯޓު އަމުރާގެދު ގޮތެއްނިންމާ އަދިއަދުގެ ނަގައިސް ދިނުން ޙާޟިރު ކަނޑައެޅުނަމަވެ.

ހުކުމްކުރާން ވަގުތު

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދު ކުރަން ފެނުމުގެ ކުރީން ކޯޓު އަމުރަން އެދިހުށަހެޅުމުން އެކަމާބެހޭގޮތުން ބަޔާނާއި މުއްދަތު ދިނުމަށް ދިފާޢުގައި ކުރިއަށްގެންދާނެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމަށްފަހު ހާދަކުރާތާ މުއްދަތު ދުވަހުން ގުނުމުގެ ބަދަލުގައި ގެޖިއުރުން ގުނަންޖެހޭކަމަށް ބައެއް ފުއްޓުތަކާގެ ފާސާއި ނިންމުމަކުން ފުރަތަމަ އެބަހުއްޓެވެ.[29]

އަދިއުމުންބައި ތިނަވާނަމަ މައްސަލައިގެ ހަރަދު އިތުރުވާނެ. ވީމާ އަދިކު ނުކުތުމަށް ގިނަ އަދިއުމުންބަކާއި ބައްޓަމުގެ ބަދަލުގައި އެންމެ އަދިއުމުތަކުން އެކަމާގެދު ގޮތެއް ނިންމުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އަދި (ދ) އިން ކޯޓަށް ލާޒިމް ކުރާކަމަށް ބަލަހައްޓަވެ.

[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ 240(ހ)(ނ)
[27]- ކުރީގެ ހަވާލާ 239
[28]- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ނ)

[29]- Spiliada Maritime Corp v Cansulex Ltd [1987] AC 460, ސަފްހާ 253

އޮންނަންވާނެގޮތް

ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން ކޯޓު އަމުރެއް ނެރޭނަމަ އެއަމުރު ގައި ޝަރުޠީ ގޮތެއްގައި ހަކަމެއް ހިމެނެންޖެހެވެ.[30] އަމުރަށް އެދުން ފަރާތާއި އަމުރު ރައްދުވާފަރާތް ބަޔާންކުރުމާއި، އަމުރުގެ ބާވަތް ބަޔާންކުރުމާއި، އަމުރު ބިނާކޮށްފައިވާ ވާޤިއާއި، ޤާނޫނީ ސަބަބު ބަޔާންކުރުމާއި، ވަކިމުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި އަމުރު ތަންފީޛު ކުރަންޖެހޭނަމަ އެކަމާއި ބަޔާންކުރުމާއި، އަމުރުގެ ތަންފީޛީ ބާރު ހިނގާނީ ވަކިމުއްދަތަކަށް ނަމަ އެކަމާއި ބަޔާންކުރުމާއި، މިނޫނަސް އަމުރާގުޅޭ ތަފްޞީލުތައް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

ބާޠިލުކުރުން

އަމުރަށް އެދިފައިވާ އަސާސްއެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެން ކަމަށް ނުވާނަމަ އެކަން ފާހަގަކޮށް އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅި ކޯޓު ބާޠިލުކޮށް ނިންމިދާނެއެވެ.[31] މިނިންމުން ސަބަބުތަކާއެކު ދެފަރާތަށް ލިޔުމުން ނިންމިތާރީޚުގައި އަންގަންވާނެއެވެ.[32]

---

[30]- ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 240(ނ)(1)(2)(3)(4)(5)(6)
[31]- ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 241(ހ)
[32]- ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 240(ނ)

consent order

އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ކޯޓުގެ އަމުރު

ޤާނޫނީ އަސާސް

މުޢާމަލާތަށް އެއްބަސްވުމުން ކުރެވޭ އަމުރެއް ކުރެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކުރާ ނަޞްޞެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ނެތެވެ. މިގޮތަށް ޤަރާރާ ނަޞްޞެއް އެބައޮތެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 238 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި "އެދިފައިވާ އަމުރުގައިވާކަންކަމަށް ރަސްމުން އެއްބަސްވުން" މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިއީ ދެފަރާތުން ވެސް އަމުރެއް ނެރުމަށް ދަޢުވާފަރާތުން ކޯޓާ ހުށަހަޅާނެވެ.

ވީމާ ވަކިއަމުރެއް ކުރުމަށް އަމުރު ދަޢުވާފަރާތްތަކުން އިންސާފު ނުކުރާނަމަ އެއީ ރަސްމުން އެއްބަސްވުމެއް ކުރެވޭ އަމުރެއްކަމުގައި ބެލެވިދާނެވެ. މިސާލަކަށް ވަކި ފަރުވާގެ އަމުރަކަށް އެދިފައި ޚަރަދު ހާމަކޮށްގައި އަމުރު ތަންފީޒުކުރާތަން އެހެނެހެން ދެފަރާތުގެ ބާރުއަރުމުގެ ކުރިން އަމަލުކުރާ ކުރިއަށްގެންދެވެ. މިއާއެކުގައި ތަސްދީޤު ކުރުމުގެ ފުރަތަމަ އެވުމުގެ ގޮތުން ދެފަރާތުން އެއްބަސްވީ ގޮތުގެ މައްޗަށް އަމުރު/consent order ނެރެވިދާނެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ދެފަރާތުން އެއްބަސްވީ ގޮތުގެ މައްޗަށް ކޯޓުގެ އަމުރު ދެބައިކަމަށް ބެހެއެވެ. އެއީ:- ހުރުމުގެ މައްޗަށް ބިނާވާ އިދާރީ އަމުރު/Administrative consent order އާއި،[33] ދެވަނައީ:- އަމުރު ނެރުމުގެ ކުރިން ކޯޓުން ތަސްދީޤު ކުރުމަށް ފަހު ކޯޓުގެ ތަސްދީޤު އަމުރު/Approved consent order އެވެ.[34]

އިދާރީ އަމުރު/Administrative consent order

އަމުރަކީ އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަކީ އެއްބަސްވާނަމަ އިދާރީ އަމުރުގެ ގޮތުގައި އެބައި ބާވަތެއްގެ އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ. އެގޮތުން ފައިސާދެއްކުމުގެ އަމުރެއް ނުވަތަ މުދާ ހަވާލުކުރުމުގެ އަމުރެއް ނުވަތަ މުދާ ހޯދުމުގެ މައްސަލައިގައި ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އިޖުރާއަތު ދިފާޢާ މައްސަލަތަކުގައި އެފައިސާ ދެއްކުމަށް ކުރާ އަމުރެއް ނުވަތަ ދައުވާގެ ބައެއް ނުވަތަ މުޅިމައްސަލަ އަނބުރާ ގެނައުމުގެ އަމުރެއް ނުވަތަ އަމުރުގެ ޝަރުޠެއްގެ ގޮތުގައި ހިނދުގައިވާ އެއްބަސްވާ ޝަރުތުތަކާއެކު މައްސަލަ މައްޗަށް މަޖުބޫރުކުރަމުންދާ ކުރަމުންދާ ނުވަތަ

[33]- UK civil procedure Rules 1998 No. 3132(L.17) Part 40 Rule 40.6(1) This rule applies where all the parties agree the terms in which a judgment should be given or an order should be made. (2) A court officer may enter and seal(GL) an agreed judgment or order if—(a)the judgment or order is listed in paragraph (3); (b)none of the parties is a litigant in person; and (c)the approval of the court is not required by these Rules, a practice direction or any enactment before an agreed order can be made. (3) The judgments and orders referred to in paragraph (2) are— (a)a judgment or order for— (i)the payment of an amount of money (including a judgment or order for damages or the value of goods to be decided by the court); or (ii)the delivery up of goods with or without the option of paying the value of the goods or the agreed value. (b)an order for— (i)the dismissal of any proceedings, wholly or in part; (ii)the stay(GL) of proceedings on agreed terms, disposing of the proceedings, whether those terms are recorded in a schedule to the order or elsewhere; (iii)the stay(GL) of enforcement of a judgment, either unconditionally or on condition that the money due under the judgment is paid by instalments specified in the order; (iv)the setting aside under Part 13 of a default judgment which has not been satisfied; (v)the payment out of money which has been paid into court; (vi)the discharge from liability of any party; (vii)the payment, assessment or waiver of costs, or such other provision for costs as may be agreed.

[34]- Ibid Rule 40.6(2)

އިންސޮލްވެންޓު އުސޫލުން ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ޝަރުތުތަކާއެކު ނުވަތަ ޝަރުތުތަކާނުލައި ތަންފީޛު ކުރުން ލަސްކުރުމުގެ އަމުރެއް، ނުވަތަ ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ އަލުން ބެލުމުގެ އަމުރެއް ނުވަތަ ޚަސްމުއްގެ މައްޗަށް އޮތް ޖިންގާއަދުން ހަސްލު އެކަށަރިކުރުމަށް ކުރާ އަމުރެއް ނުވަތަ އެސެސްމަންޓުގެ ގޮތުގައި ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އަމުރެއް ނުވަތަ ޚަރަދު ފައިސާ ދައްކަން ނިޔާކުރަމުން އެއްބަސްވެ ބަޔާން ދޫކޮށްލުމުގެ އަމުރެއް ފަދަ އަމުރު ކުރުމެވެ.[35]

Approved consent order/ތަސްދީޤު އަމުރު

މައްސަލައިގައި ޚަސްމުކު ނުވަތަ ޚަސްމުންތަކެއް އެމީހުން އަމިއްލަޔަށް ވަކީލަކާނުލައި ތަސްދީޤުކުރާނަމަ ނުވަތަ އިސްވެ ދެންނެވުނު އަމުރަށް ފިޔަވާ އެހެން ބާވަތެއްގެ އަމުރެއް ނުކުން ޖެހޭނަމަ އަމުރު ނެރެންވާނީ އެއްބަސްވުން ތަސްދީޤު ކުރާ އަމުރެކެވެ.[36]

[35]- Ibid Rule 40.6(3)
[36]- Ibid Rule 40.6(2)

ބާބު 19

ވަގުތީފަރުވާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު

އާންމު އުސޫލުތައް

ތަޢާރުފު

މައްސަލައިގެ ހުކުމަށް ފާސްކުރުމުގެ ކުރިން ކޯޓަށް ވަގުތީފަރުވާއި، ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު/injunction ނެރުވިދާނެވެ. މިސާލަކަށް ޚަސްމަކަށް އެހެންމީހެއްގެ ބިމަކަށްވަދެ ބަލައި ފާސްކޮށް ސާފުކޮށް ނެގުމުގެ އަމުރު ކުރުމެވެ. މިފަދަ ތަފާތު ބާވަތްތަކުގެ އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ. އެއީ މުދަލާއި ގުޅުންހުރި އަދި ގުޅުންނުވާ އަމުރަކަށް ވިޔަކަސް ވެއެވެ. އެއީ ބަލާ ފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކަސްވިޔަސް ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް އަމުރުކުރުން ކަމަށްވިޔަސްވެއެވެ. ބައެއްހާލަތްތަކުގައި ޚަސްމަކަށް މައްސަލައިގެ މައުޟޫޢާއި ގުޅުންހުރި ވަކިމުދަލެއް ނުވަތަ ޙައްޤެއް ރައްކާތެރިކޮށް ދިނުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކޮށްދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ.

ވީމާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ދަޢުވާއެއްގައި ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ކޯޓަށް ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ވަގުތީޙައްލެއް ހޯދައިދިނުމުގެ ގޮތުން ނުވަތަ ވަގުތީ ރައްކާތެރިކަމެއް ފޯރުކޮށް ދިނުމުގެ ގޮތުން ވަގުތީފަރުވާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[1]

އެންގުމަކާނުލައި އަމުރުނެރުން

ވަގުތީފަރުވާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ ބާބުގައި މިގޮތަށް މިކަން ކުރެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކުރާ ނައްޞެއްނުވެއެވެ. ބައެއް ފަހަރަށް ޤާނޫނު މަޤްޞަދުތަކުގައި ނުކުރެވޭނެކަމަށް ބައްލަވާފައި ނުވާނަމަ އެކަމަކީ ކުރެވޭ ކަމެއްކަމަށް ޤާނޫނު އަސާސީގެ 19 ވަނަ މާއްދާއާއި ހަވާލާދީ މަނާކުރާކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[2] މިނަޢުބުގެ ސިޔާސަތާއި މަންޒޫރުން ބަލާއިރު ނަޢުބުގައި ބާރުނުކުރަނީ ފަރުދުންގެ ވާޖިބަކަށެވެ. މުވައްސަސާތަކުގެ ވާޖިބަކަށްއޮންނަނީވެ. މިނަޢުބުގައި ބާރުނުކުރަނީ ފަރުދުންނަށް އެހެނީ ޢާންމު ފައިދާއަށެވެ. މުވައްސަސާތަކަށް ކުޑަ ނުދޭ ކޮންނެވޭގައި ބާރުނުކުރާ ކަސޯރޭއްގައިވާ ގޮތަކަށެވެ. ބާރުވެރިޔާ ނުވާނަމަ ދިމިވެހި އެހެން ތަންތަނުގައި އެކަމެއް ކުރާ ގޮތަކަށެވެ.

މީގެ އިތުރުން ފަރުދުންގެ އިންސާނީ ހައްޤުތަކާ ގުޅޭ ކަންކަމުގައި އެކަމެއް ކުރުވުން އެކަން ކުރުވުން ކަމަށް ބާރުނުކުރާ ނަޙުބާއް ޙުކުމްދެއްވާނެ. އެހެން ނޫނަސް އިސްލާމީ ދީނުގެ ނަޙުބާ ހަވާލާދީ މުވައްސަސާއަކަށް އެކަމެއް ކުރުވިދާނެކަމަށް ނުދެކެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތަށް އެންގުމަކާނުލައި އަމުރު

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ) އަދި 243(ނ)

[2]- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީގެ 19 " އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ނުވަތަ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މަނާކަންތައްތަކުގައި ނޫން ކަމެއް ކުރުމުގެ މިނިވަންކަން ކޮންމެ ރައްޔިތަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ޤާނޫނަކުން ހުއްދަ ލިބިގެންވާގޮތުގެ އިތުރުން އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ އެއްވެސް ކަމެއް ހުއްޓާލުމަށް އެއްވެސް މީހަކު މަޖުބޫރުކުރެވިގެން ނުވާނެއެވެ."

ނުކުން ހުއްދަހުރާ ހާލަތުތަކާއެކު މިކަމާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކުރަންޖެހޭކަމަށް ދެކެވެ. ހާލަތުތަކުގެ ތަފްސީލު ބާބު 54 ގައި ސަފްހާ 760 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

<u>ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ އަމުރު</u>

ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއްގައި ކޯޓުން ވަކިގޮތަކަށް ކަނޑައެޅުމުގެކުރިން ވަގުތީ ފިޔަވަޅެއް ހިފައިދިނުމުގެ ގޮތުން ނެރެވޭ ވަގުތީ ރައްކާތެރިކަމެއް ހިފައިދިނުމުގެ ގޮތުން ނެރޭ ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ އަމުރެވެ.[3] އަދި މިއަމުރަކީ މައްސަލަ ހުކުމަކާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ނިންމުމެއް/case management decisions ކަމެވެ.[4] މިފަދަ އަމުރަކީ ނިޔާއީ އަމުރެއްގެ ދިފާޢު ލިބޭނެ އަމުރެއްނޫނެވެ.[5]

<u>މަދުޝޫރީ ދަޢުވާގައި އެދިފައި އޯޑަރ</u>

މަދުޝޫރީ ދަޢުވާގައި ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ އޯޑަރެއް ނަގައިދޭން އެދިފައިވާ ފިޔަވަޅުތައް ނަގައިދޭނެ ގޮތް އެދިފައި އޯޑަރ ދޭނެކަމަށް ދެކެވެ. އެދިފައިން އެދިފައިވާ ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ އޯޑަރ ނަގައިދިނުމަށް އެދޭ ބަޔާނާގެ ފިޔަވަޅާއި ނަގައިދިނުމަށް ބުނެވެ.[6]

<u>އިސްތިސްނާ</u>

އާންމު އުސޫލުތަކާއި ޚިލާފަށް ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު އެމަސައްކަތް މަދުޝޫރީ ގޮތުން ބޭނުމުގެ އިސްތިސްނާ ލިބިގެންވާ ކާނޫނު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ވަގުތީފިޔަވަޅުގެ ފިޔަވަޅެއް ތަންފީޛުކުރާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް އެދައުލާ އުފާއިތު ދައުލާއި ބަލާ ރާއްޖޭގެ އާންމު ފަރާތްތަކުގެ ދަރިއެއް ތަންފީޛުކުރާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[7]

<u>ޖިނާއީ ކުރިން ހުށަހެޅުން ޤަބޫލުވުން</u>

އެކަށީގެންވާ އަދަދެއް ޖިނާއީ މައްސަލައާގުޅޭ ގޮތުން ދިމާވުމުގެ އަސާސީ މަޤްޞަދަކީ ހުއްޓުވުމަށް ވަގުތީއަމުރެއް އެދޭނަމަ ޖިނާއީ އަދަދެއް ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރެއް އެދިހުށަހެޅުމުން ނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަޤްޞަދުތަކުގެ ނަގާއިދިނުމަށް ހަލުވިކަމާއި ޤާނޫނު ޤަބޫލުކުރާ ކަމެކެވެ. ވީމާ ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރެއް ޖިނާއީ އަދަދެއް އެދިން ހަލުވިން ވަޒަންކޮށްގެންވެއެވެ.[8]

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)

[4]- Prestney v Colchester Corp (1883) 24 Ch. D. 376, CA at 384, per Cotton L]

[5]- Chanel Ltd v FW Woolworth & Co Ltd [1981] 1 W.L.R. 485; [1981] 1 All E.R. 745. In Woodhouse v Consignia Plc [2002] EWCA Civ 275; [2002] 1 W.L.R. 2558; [2002] 2 All E.R. 737,

[6]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ) އަދި 242(ނ)

[7]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 48(ހ)

[8]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 5(ހ) އާއި ހަވާލާދީ ނަންބަރު (4)

މިގޮތުން ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރަކަށް އެދޭނަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމާގުޅިގެން ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން ނުވަތަ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ ޤަރާރު ކޭސްމެނޭޖްމަންޓުގެ މަރުޙަލާތަކުގެ ސުޕަވައިޒަރީ ޖަޖު ފަރާތުން ނިސްބަތުން އުސޫލަކަށް ކަނޑައަޅާ ވަގުތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[9]

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާއި، ޝަރީޢަތަށް ތައްޔާރުވުމުގެ ކުރިން ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ކުރުން ޚާރިޖު ކޮންފަރެންސް އޯޑަރުން[10] ބޭނުމީ މައްސަލައިގެ ޚުލާޞާ އެންމެ ފަސޭހަކަމުގައި ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދިހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ވީމާ އަވަސްނިޔާގެ ޝަރީޢަތާއި، ބޭޒީ މަދަނީ ޝަރީޢަތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރަން ޖެހޭ ތަފާތު ބަދަލު ގެންނަން ނުޖެހޭނަ ގޮތަށް ވީހާވެސް ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

<u>އަނބުރާ ގެންދިއުން</u>

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރެއް ނެރުއްވާފައިވާނަމަ ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމުގެކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދަންވާނެއެވެ.[11]

<u>ތަންފީޛު ބާރު ނިމިދިއުން</u>

މުޢާމަލާތްކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއްފިޔަވާ އެހެން ބާވަތްތަކުގެ ވަގުތީފަރުވާގެ އަމުރެއް ނެރުއްވިފަހުން ދަޢުވާގެ ޒަސްތުންއިބަސްވުގެން ދަޢުވާ ފަސްކުރުން ފިޔަވާ އިސްތިސްނާކޮށްފައިވާ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ ވަގުތީއަމުރު ތަންފީޛުބާރު ނިމިގެންދާނެއެވެ.[12]

މީގެ އިތުރުން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދައްކަންޖެހޭ ޚަރަދު ދައްކާފައި ނުވާނަމަ ދަޢުވާ ކުރު މާލިއްޔަތުގެ އަދި މިގޮތުން ބާކީފުރިހަމަ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އަދާކުރުން ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ނުވާނަމަ ކޯޓުން ދަޢުވާ ފޯމު ބާކީވާ ކުރި ބާކީވުން ފާއިތުވުން 14 ދުވަސް ހަމަވާ ބާކީވުން ފާއިތުވުން ނިޔާކުރުމާ ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުގެ ތަންފީޛު ބާރު ނިމިގެން ދާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން އަމުރު ދެމިއޮންނަން ކަމަށް ކަނޑައަޅައިފިނަމަ އަމުރުގެ ބާރު ދެމިގެން ދާނެއެވެ.[13]

---

[9]- PRACTICE DIRECTION 26 – CASE MANAGEMENT – PRELIMINARY STAGE: ALLOCATION, REALLOCATION, ASSIGNMENT AND REASSIGNMENT. This Practice Direction supplements CPR Part 26 para 11 (1)-(4)

[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 231(ށ)(4)

[11]- ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުން މިބާބު ބައްލަވާ.

[12]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 249

[13] - ކުރީގެ ހަވާލާ 250(ށ)(ނ)

ޕީނަލް ނޯޓިސް އަންގާ އިންޒާރު/Penal notice

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި މިފަދަ ނޯޓިހެއްގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެފައިނުވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކަމެއްކުރުމަކަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަކަށް ނެރެވިފައިވާ އަމުރަކަށް ތަބާނުވުމުގެ ސަބަބުން ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު ކޯޓުން އަޅަންވާނީ އިންޒާރު ދިނުމަށްފަހުގައެވެ.[14] އެބަހީ އަމުރު ނެރޭއިރު އަމުރަށް ތަބާނުވެއްޖެނަމަ ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅުއެޅޭނެކަން އަންގައި ނޯޓިސް ދީފައިވާންވާނެއެވެ.

މިކަމަށް އަންނަނީ ފުރަތަމަ ޖަދަލީ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަމެއް އިތުރަށް ބަޔާން ކުރާކަށް ނުޖެހޭނެ ކަމަށް ބަޔާންކުރާޖަދަލެވެ. އުސޫލެއްގެ ގޮތުން އެޖަދަލަކީ ހުސްޖަދަލެއް ނުދަންނަވާނަމެވެ. އާންމު އިންސާނުންގެ ބުއްދި ހަމަ/common sense rule ތަޙްޒީބީ ކުރާއިރު ހަމަން ކޮންމެހެންވެސް ފިޔަވަޅު އެޅުމަކީ ތަރުތީބު ގޮތެކެވެ. ބުއްދީގެ ހަމައަށް ބަލާއިރު ފުރިހަމަވާނެ އުސޫލެކެވެ. މިގޮތަށް ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވިޔަސް ހަމައެކަށީގެންވާ އުސޫލެއްކަމަށް ދެކެވެ. ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. މިނޯޓިސް ދިނުމަކީ އިތުރު ފުރިހަމަ ކަމެކެވެ. މިނޯޓިސް ދޭނަމަ ވަކި އަމުރެއްގެ ފަހަތުގައި އިންޒާރުގެ ނޯޓިސް ބަޔާންކުރުވިދާނެއެވެ.

މިސާލަކަށް:-
.......(އަމުރު ދައްކާފައިވާ ފަރާތުގެ ނަން)....... މިއަމުރާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ނުވާނަމަ ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ޢަދަބެއްގެ ގޮތުގައި ޖަލަށްލުން ނުވަތަ ޖޫރިމަނާ ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ. މިއަމުރު ނުކުރުމާކަން އެނގިހުރެ ތިންވަނަ ފަރާތަކުން މިއަމުރުގެ ޚިލާފުވާން މިހެން އެހީތެރިވެދިނުމަކީ މަދުވެރިކުރުމައިދީނަމަ ނުވަތަ އަމުރާ ޚިލާފުވުމުގައި އެހީތެރިވެދިނުމަކީ ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ކަމެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.

ޢަމަލުނުކުރުން

ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކޯޓުން ނެރޭ އަމުރަކާ ވަކި ފަރާތަކުން ޚިލާފުވުމަކީ ޢަމަލުނުކުރުމުގެ ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ.[15] މިއީ މަސްލަޙަތުގެ ހަސްލަތް ބަލާފައި ކުރާގޮތުގެ މައްސަލަތެއް އޮތް

[14]- PRACTICE DIRECTION 40B – JUDGMENTS AND ORDERS This Practice Direction supplements CPR Part 40 para 9

[15]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 387(ހ)

ހުކުމެވެ. ޙުކުމާ ދެއްކޭތީން އިދަރާ ނުކުރުމުން ފިޔަވަޅު ދެވުމުގައި ބަލަންޖެހޭނީ ހަމައެކަނި އާންމު ކަމަކަށެވެ. ދައި

ޙުކުމާޚިލާފުވި ފަރާތަށް ދެއަދަބު ރައްދުކުރެވިފައި އޮތްތޯއެވެ.[16]

މައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތްތަކުގެ ހައިސިއްޔަތުން މައްސަލައިގައި ހިމެނިފައިވާ ފަރާތްތައް ނުވަތަ ތަރުޖީހުދޭ ފަރާތަކުން

ނުވަތަ މައްސަލާގައި ޚަސްމަށް ޒަރާރު ވީނަމަ ކަމުގައި ވިޔަސް އެދުންތަކުގެ މައްސަލަތަކުގެ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކަނޑައެޅުމުގެ

ފިޔަވަޅު އެދިފައިނުވެ. މިއީން ޢިނާޔަތް މައްސަލަ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކަނޑައެޅުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުނީ ޤާނޫނުގައި ހުކުމާއެއްދެކޭތީން

އިދަރާ ކުރުމަށް ހުކުމް އަދިޔާރުކަމެވެ. ދެންނެވުނު ފަރާތްތަކާދުރު ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކަނޑައެޅުމުގެ ފިޔަވަޅެއް އެޅުނީ

ހުކުމަށްފަހު ކުރުމަށް ހުކުމް އެދިކަން ސާބިތުވާނަމައެވެ. މިސާލަކަށް ކޯޓުން އާންމު ނުކުރުމަށް އަމުރުކުރުންފަދަ

މައްސަލައިގައި މައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތްތަކުގެ ގޮތުގައި ހިމެނިފައިވާ ފަރާތްތަކުން އާންމުކުރުމެވެ. ކޯޓުން ހާމަނުކުރުމަށް

އަމުރުކުރުންފަދަ މައްސަލަތަކުގައި އާންމު ވެއްޖެނަމަ އިންސާފުގެއްލުމަށް ކުރާނެ ހުކުމަކުން އެޒެހިނެވެ. ވީމާ، ދެފަރާ ބަލަހައް

ބެލެވޭނީ އިންސާފު ގެއްލުމަކުރުމަށް ހުކުމުގެ ދެފުށް ބަލަހައްޓަންޖެހޭ.[17]

ރައްދު ސާބިތުކުރުން މަނާވުން

ކޯޓުން ހުކުމް މައްސަލައާކުރިމަތިވާން ނިޔާދޭ ވަގުތީ އަމުރުގައި އަސާސީ މައްސަލާގައި ހިމެނޭ މައްސަލައި

ބައްޕަން ނުވަތަ ފާއިތު މަރުކޯޓަށް އަސަރުކުރަނިވިފަދަ ގޮތަކަށް ނުވަތަ ދެފަރާތް ސާބިތުކޮށް ވަގުތީ އަމުރު

ނިޔާގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ. މިއީ ވަގުތީ އަމުރު ނިޔާގައި އިސްތިސްނާކުރެވޭނީ އުސޫލެކެވެ.[18]

މައްސަލައަށް ނިންމުން އަންނަ ކަމަށްވާނަމަ ދެފަރި ވަގުތީ ފިޔަވަޅެއް އަމުރެއް ނެރެނުނެރެވުނެވެ.[19]

[16]- Attorney-General v Times Newspapers Ltd [1992] 1 AC 191
[17]- Attorney-General v Punch Ltd [2002] UKHL 50
ޤައުމީ ސިއްރާއި ގ މައްސަލަ އޭނާ ސިކިއުރިޓީ ސާރވިސްގެ ވަޒީފާގައި އުޅުނުއިރު ލިޔުއްވި ހައިސިއްޔަތުން ލިބިފައިވާ މައުލޫމާތު ސިއްރުގައި ފޮރުވުމަށް ކުރަން ނުވަތަ އެކަން ގޮތަކަށް
ކޯޓުން އަމުރު ކުރުމުގެ ކުރިން ހާމަނުކުރުމަށް ވަގުތީ އަމުރެއް ކުރުވުނެވެ. މިކަމަށް ފަހު ދަ ގަޒެޓްގައި ލިޔުނުކަމެއްގެ އެއްބައި ޝާއިޢުކުރިއެވެ. ސަރުކާރު
ޝާއިޢުކުރުމާމެދު ޤަޟިއްޔާ ނެރުނު އެއް ވަގުތީ އަމުރުގެ ޚިލާފުވެގެން. 21 ޖުލައި 2000 ވީ ހުކުމުގެ ތަހުގީގު ކުރީގެ ފަރާތަށް ހާމަކުރެވުނު ސަރުކާރު ސިއްރު އެޅުވި ސަރުކާރު
ހަރު ފޮނުވިއެވެ. މިހާރު ތަ ގަޒެޓް 1993 ގައި ހިނގާފައިވާ ބާރު ހާމަވުމަށް ފަހު ލިބިގެންދިޔަ މައުލޫމާތު ގެންގުޅުމަށް ކައިރީގައި އެކަން ނޫސް ދޫކުރެވޭ
1984 ގައި މަނާވި ހާމަކުރުމާ ގުޅޭ އެހެން ކަމެއް. މިކަމާ ގުޅިގެން ޕަންޗް މަޖައްލާ، ސަރުކާރުގެ ތަދުބީރު ކޯޓު ހުކުމުގެ ކަންތައް ފިޔަވަޅު އެޅުނެވެ. ހަރު ތާރީޚު/ސަރުކާރު
ކޯޓުން އިސްތިސްނާ ކޯޓުގެ ނިންމުން ބާޠިލުކޮށް ދެން ކޯޓުން ނިޔާގައިވާ މައްސަލަ ތަޢުލީމާ ބަލާނީ ގަޒެޓް ޕަޕްލިޝްގެ މައްސަލައިން ހާމަކުރުމާ ގުޅިގެން ޝާއިޢުކުރުން ބާޠިލު
ހުކުމުން ސަރުކާރުގެ ފިޔަވަޅު ޤަޟިއްޔާ ޝާއިޢުވީ، މިސާލަށް ސަލާމަތީ މައްސަލަތަކުގެ ކޯޓުގެ ނިންމުން އެއްކޮށް ދޫކުރުމަށް ހުކުމް ނިންމިއެވެ. އަދި ކަމެއްނުކުރުމަށް އެދޭ ފަރާ ވަގުތީ
އަމުރު/mandatory interim injunction ގ ސަރުކާރުގެ ޤަޟިއްޔާ ބަލާލުމުގެ ބާރުގައި ސަރުކާރު އިޚްތިޔާރުގެ މައްސަލަތަކުގެ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމެވެ. ޕަންޗް މަޖައްލާގެ އާޓިކަލު
ހިން ކޯޓުން ހިމާޔަތް ކުރުމަށް ދެނީ ވަގުތީ އަމުރު ހުކުމަށް ސާބިތުކުރެވޭ އަމަލެކެވެ. އަދި އިންސާފު ގެއްލުމަށް ހުކުމް ދެވުނު އަދަބެކެވެ. މިސަބަބުން ކޮމިޓީ ކޯޓުން ނިންމި ތިންވަނަ ފަރާތަށް
ކޯޓުގެ ނިންމުމަށް ބަލަހައްޓަން ކަމަށެވެ. ވީމާ ގަޒެޓް ޝާއިޢުވީ، މިސާލަށް ސަލާމަތީ ދާއިރާގެ ކޯޓުގެ ހުކުމް ކަނޑައެޅުމަށް ފިޔަވަޅު އެޅިއެވެ.
[18]- ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-N-A/25 ޤަޟިއްޔާގެ ޖުމްލަ 03(ހ)
[19]- Mirage Studios v Counter- Feat [1991] F.S.R. 145 at 154. In another copyright case Entec (Pollution Control) Ltd v Abacus Mouldings [1992] F.S.R. 332, the CA refused an interim injunction because it would dispose of the case,
As to cases dealing with the point that a granted injunction may dispose of the whole action, see Newsweek Inc v BBC 11979] R.P.C, 441 at 446 at first instance; Gala of London Ltd v Chandler Ltd [1991] F.S.R. 294; Management Publications Ltd v Blenheim Exhibitions Group [1991] F.S.R. 348; [1991] F.S.R. 550 CA ead gee also Morgan-Grampian v Training Personnel Ltd [1992] F.S.R. 267 as to status quo); Alfred Dunhill Ltd v Sunoptic SA [1979] F.S.R. 337; Elan Digital Systems Ltd v Elan Computer Ltd [1984] F.S.R. 373 (circumstance gives rise to no point of law but only a point of fact to be taken into account in balance of convenience); Post Office v Interlink Express Parcels Ltd [1989] 1 F.S.R. 369; Boots Company Ltd v Approved Prescription Services Ltd [1988] F.S.R. 45.

Interim remedies

ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރުތައް

މަދަނީ ދަޢުވާގައި ޝަރީޢަތުން ނިމެންދެންވެސް ވަގުތީ އަމުރެއްގެ ދަށުން ފަރާތްތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ އަންނަނިވި ބާވަތުގެ ވަގުތީ ފަރުވާ ކޯޓަށް ނަގައިދިނިދާނެވެ.[20]

މަނާކުރުމުގެ އަމުރު

ވިޔަފާރި ނުކުރުމަށް ވަކިން ގިނަ ހާލަތްތަކުގައި އަމުރުކުރެވިދާނެވެ.[21] ވިޔަފާރިން މަނާކުރުމަށް ކުރާ އަމުރަށް މަނާކުރާ އަމުރު/prohibitory injunction އޭ ކިޔުވޭއެވެ. ވިޔަފާރި ނުކުރުމަށް ކުރާ އަމުރު ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރެއްގެ ގޮތުގައި އަދި ދާއިމީ ފަރުވާއެއްގެ ގޮތުން ހުކުމެއް ކުރާ އަމުރެއްގެ ގޮތުގައިވެސް ކުރެވިދާނެވެ. ވިޔަގޮތަކަށް އަމަލުކުރަމުން ދިއުމަށް ދެވޭ އިޢުލާނު/interim declaration ނަމުންވެސް މިއަމުރަށް ނަންދީފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. މިއަމުރާމެދު އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 53 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ލާޒިމުކުރާ އަމުރު

ވިޔަފާރި ލާޒިމުކޮށް ދިނުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެވެ.[22] ވިޔަފާރި ކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމަކީ ނުކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ނުކުރަން ޖެހޭ ކަމެއް ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ނިކުމެފައިވާ ނަތީޖާއެއް އިސްލާހުކުރުމަށް ފައްސަލާކޮށްދިނުމަށް ދެވޭ ގޮތުން ކުރެވޭ އަމުރެކެވެ. ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި މިއަމުރަކީ ވިޔަފާރި ހިންގުމުގެ ހިންގާފައިވާ ބައެއް ގޮތްގޮތުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ބައެއް ހިނގުމުގެ އިހުމާލެއް ކަމަކުން މަނާކުރަން އަމުރުކުރުމުގެ އުސޫލު/doctrine of quia timet action ގެ ދަށުން ބައެއް ހިފެހެއްޓުމަށް ކުރާ ވިޔަފާރި ކުރުމަށް ކުރިއަށް އަމުރުކުރެވެއެވެ.[23] މިއަމުރަށް ލާޒިމުކުރާ އަމުރު/mandatory injunction ގެ ނަމުންވެސް ނަންދެއެވެ. މިއަމުރާމެދު އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 53 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މުހިއްމު ގުޅުންހުރި އަމުރުތައް

[20]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ނ)

[21]- ކުރިގެ ހަވާލާ 242(ނ)(2)

[22]- ކުރިގެ ހަވާލާ 242(ނ)(1)

[23]- Morris v Redland Bricks Ltd [1970] A.C. 652, HL

މިބައިގެ ތެރޭގައި ގިނަ އަމުރުތަކެއް ހިމެނެއެވެ. އަމުރުތަކުގެ ބަންޑަލްއެއްކަމަށް ދެންނެވިދާނެއެވެ. މިއަމުރު ތަކުގެ ތެރޭގައި މުދާ މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ މުދާ ވަކިފަރާތަކަށްދޭ ބެލުމުގެ ދަރަނި ގަނޑުން ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމުގެ އަމުރާއި، ބަޔަކާހަވާލުކުރުމުގެ އަމުރާއި، ސާމްޕަލް ނެގުމުގެ އަމުރާއި، ވަކި މުދަލެއްގެ ބަޔާނެއް ހޯދުމަށް ނުވަތަ ހިފެހެއްޓުމުގެ ބެލުމުގެ އަމުރާއި، ވަކި މުދަލަކާ ގުޅުންހުރި މަޢުލޫމާތު ނުވަތަ ދަތުރުފަތުރު އަސްލު ހުށަހަޅަން ސަބަބުކަމަށް ދަރަވަރުގެ ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާއި، ވަކި މުދަލަކާ ގާނޫނީ މުދަލަކަށް ނުވަތަ ސަރަހައްދަކަށް އަރަން ވަދެވޭނެ ގޮތަށް ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާއި، އަދި ހުށަހަޅާ މަސައްކަތް ކުރުމަށް ހަމަޖެހުމުގެ އަމުރު އެބައޮތް ވަރަށް ވަކި މަސައްކަތްތަކަށް ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާއި، ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ހުއްޓާލުމުގެ އަމުރު ވީ ހަމަޖެހުން ބުނާ ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާއި ތަފާސީލުގެ ބަޔާނާއި ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ހުރިހާ ކަންކަން ހިމެނެއެވެ.[24] މިއަމުރުތަކާ ގުޅޭ އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބާބު 54 ގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

މުދާ ރައްދުކުރުމުގެ އަމުރު

މުދާރައްދުކުރުމުގެ އަމުރުކުރުމަކީ މުދަލާ ގުޅުންހުރި އަމުރެކެވެ.[25] މައްސަލައާއި ގުޅުންހުރި މުދަލުގެ ވެރިޔާ ހޯދުމަށް ގޮތުގައި ބާކީ ހިންގާނަމަ މިފަދައަމުރެއް ނެރެދިނުމަށެވެ. މިއަމުރަކީ މަސްލަހަތު އަމުރާވެސް އަދި ބެލަހައްޓަން ޖެހޭ ރައްކާތެރިކަމުގެ ގުޅުންހުރި އަމުރެކެވެ. މިއަމުރުތަކާ ގުޅޭ އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބާބު 54 ގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

ތަޙްޤީޤުކުރުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ އަމުރު

މިއަމުރަކީވެސް މުދަލާ ގުޅުންހުރި އަމުރުތަކުގެ ބަންޑަލްއެއްގެ ހިމެނިގެން އަމުރެކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިއަމުރު ވަކިން ލިސްޓްކޮށްފައިނުވާ އަމުރުގެ ބަޔާނެއް ބޭނުމެވެ.[26]

ތަޙްޤީޤުކުރުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ އަމުރަކީ ޤަޟިއްޔާގެ ކަންކަމުގެ ބެލެހެއްޓުމަށް ދަރިވަރުގެ ރަސްމީ ރައްކާތެރިކަން ޤާނޫނީ ފަރާތްތަކުގެ ވިޔަފާރި ބޭނުންތަކަށް ކުރުން ޒިންމާ އިންސާފުން ހުރަސް އެޅުމަކީ މުދާ ވިއްކުމާއި، ދިނުމާއި، އަދި މިންވަރު އެހެން ގޮތަކުން ވިއްކާ މުދާ ހަވާލުވުން މަނާކުރުން ހިމެނެއެވެ. މިއަމުރާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 55 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރު

24- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)(3)(4)
25- ކުރީގެ ހަވާލާ 242(ހ)(5)
26- ކުރީގެ ހަވާލާ 242(ހ)(6)

މިއަމުރަކީވެސް މުދަލާ ގުޅުންހުރި އަމުރުތަކުގެ ބަންދެހެއްޓުމުގެ ހިމެނިގެން އަމުރެކެވެ. މަރީވާ އިންޖަންކްޝަންގައި މިއަމުރު ވަކިން ލިސްޓްކޮށްފައިވަނީ އަމުރުގެ ޖަވާބުއަކަށް ބެހިގެންނެވެ.[27]

ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކީ ދަޢުވާލިބޭފަރާތުގެ މުދަލުގެ ނުވަތަ ގެއެއް ނުވަތަ އިމާރާތެއް ނުވަތަ ބޯޓެއް ނުވަތަ ވެއާހައުސެއް ނުވަތަ ގުޅުންހުރި އެހެން ތަނެއް ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ އަމުރެކެވެ. ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރާއި Search warrant/ޒިނާއީ މައްސަލައިގައި ނެރޭ ބަލާފާސްކުރުމުގެ އަމުރާއި އަމުރުގެ ޖަވާބުދާރީ ނުވުމާއި، މިންވަރު އެތައްގުނަވަރަކުން ތަފާތުވާން ކަން ދަންނަން ޖެހެއެވެ.

ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރު ތަންފީޒު ކުރުމަކީ ފަރުމާން ކުރުންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް ބެލެއް ފަރާތްތަކުން ދަނެއެވެ. މިފަދަ ވިސްނުންތައް އުފެއްދުމުގެ ފަރާތަކުގައި އިތުރު ސަބަބު އެބުން ފިޔަވާ އަމުރުގެ ތަފްސީލުތައް ޤާނޫނުގައި ނެތުން ބެލެވެއެވެ. އިސްތިސްނާ ދާއިރާ އެކަމަކާއިގުޅިގެން އަމުރުގެ ތަފްސީލުތައް ޤާނޫނުގައި ލިޔެވިފައިނުވެއެވެ. އަމުރާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް 55 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.

<u>މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު</u>

މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރަކީ ތަބާވެވޭނެ ބާރު ލިބިގެންވާ ދަޢުވާގެ އަމުރާ ގުޅުންހުރި އެހެން ފަރާތަކާ ހަވާލުކުރުމަށް އަމުރުކުރެވޭ އަމުރެކެވެ.[28] ހިފެހެއްޓުމުގެ މުއްދަތު އުސޫލުތަކުގައި ބަޔާންކުރާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުގެ ކުރިން މިއަމުރު ކުރިއަށްދެވެއެވެ.

ހިފެހެއްޓުމުގެ ތަރުތީބު އެކުލަވާލާނެ ކަމަށް ބެލޭ ތަކެތި ހިފަހައްޓާ އަމުރުކުރުމަށް ހިމެނެއެވެ.

މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުގެ މައިގަނޑު ދެބާވަތެއް އޮވެއެވެ. އެއީ:- ތަބާވުމަށް ލާޒިމުކުރާ މުދާދޫކުރުމާއި އެއްބަޔަކަށް ކޮށްދިނުމެވެ. ދެވަނަ:- އަދާކުރުމުގެ ތަންފީޒުކުރުމުގެ ހުރަހަކާއިނުލައި ހިފަހައްޓާ ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ހުރަހަކާއިނުލައި ހިފެހެއްޓުން ކޮށް މުދަލެއްކަން ދަނެގެނެވެ.[29] މިއަމުރާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 55 ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.

<u>ހިލޭ ހަވާލުކުރުމުގެ އަމުރު</u>

މައްސަލައެއްގެ މަޖިލީހުގެ ދަށުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހިލޭހަވާލުކޮށް ދިނުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓު ދިނުމަށް ކޯޓުގައި އެދިވޭނެއެވެ.[30] މިފަދަ އަމުރަކީ މައްސަލައިގެ މަޖިލީހުގައި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ދޫވާ ވަގުތީ ފަރުވާއެކެވެ. މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އަޅުއްވުން ފުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރެއް ނެރެފިނަމަ

[27]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 242(ހ)(7)
[28]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 242(ހ)(8)
[29]- Vito! SA vCapri Marine Ltd [2010] EWHC 458 (Comm), [2011] 1 All ER (Comm) 366
[30]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)(9)

މައްސަލައިގެ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ފެށުމާހަމައަށް އަމާން ފިޔަވަޅު ބާޤީ ހުރުން ވަކިގޮތަކަށް އަމަލުކުރުމަށް އިޢުލާނު ދިނުމަކީ ކޯޓަށް ޙުކުމް ކަނޑައަޅާ ކަމެކެވެ. މިކަމާ ގުޅޭ ތަފްސީލުވާރު ބާބު 56 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ތިންވަނަ ފަރާތްތަކަށް ހިމާޔަތްދިނުމަށް އަމުރުކުރުން

މިއަމުރު ވަކި އަމުރުތައްގެ ގޮތުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބާރުލިބިފައިވާ އަމުރުގެ ތެރޭގައި ބެލެވެނެވެ. މިއަމުރަކީ މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ ކުރިން ނުވަތަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށްފަހު ހިމާޔަތްދިނުމަށް ނުކުރުމަށް އަމުރުކުރެވޭ.[31] މިއާ ހިނގާފައި ހުރި ހާލަތުތަކުގެ އަމުރަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ކޯޓުގެ މަދަނީ ކަނޑައެޅުމަށް އަމުރުކުރެވޭ. މިއަމުރާ ގުޅޭ ތަފްސީލުވާރު ބާބު 56 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ޒާމިނު ދޫކުރުމުގެ ވަޒީފާ އަމުރު

ގެއްލުމުގެ ބަދަލުދިނުމުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ދައްކަންޖެހޭ ގޮތުގައި ހުރި ދަރަނި ފައިސާ ގޮތުގައި ޒާމިނު ދޫކުރުމުގެ ވަޒީފާ އަމުރު ނަގައި ހުށަހަޅާ ފައިސާ ގޮތުގައި ދިމާވާ ވަޒީފާ ޒާމިނު ދޫކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމަށް ކުރިއަށްދާފައިވާ ދަރަނި ވަޒީފާ ތަފްޞީލުކުރުމަށް ޒާމިނު ދޫކުރުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[32] އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 57 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

---

[31]- ޤާނޫނީ ހަވާލާ 242(ހ)(10)

[32]- ޤާނޫނީ ހަވާލާ 242(ހ)(11)

އަވަސް މައްސަލަ ނުވަތަ

އަވަސް އަމުރު

އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ހާލަތްތައްކަމަށް ޒަރޫރީކުރާ ހާލަތެއްގައި ނުވަތަ ހާލަތްތަކެއްގައި ވަގުތީ ފަރުވާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ނެރެދިނުމަށް އަވަސް އަމުރާއި، އަވަސް މައްސަލައިގެ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިތަފްސީލުތައް ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

<u>އަވަސް މައްސަލައިގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުން</u>

ޤާނޫނުގެ ނަޞްބުގެ އިބާރާތުގައި ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއަށް އެދޭފަރާތަކަށް ބަޔާންކުރާ 243 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި އެހާލަތުގައި ވަގުތީ އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅުމަށް ބޭނުންކުރާ ފޯމެއްގައި މައްސަލަ މިއިބާރާތެވެ.[33] މިހާ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ވަގުތީފަރުވާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހަޅަންވާނީ އަވަސް މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށެވެ.

މިފަދައިން އެދި ހުށަހެޅޭ އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަމެއްގައި ނުވަތަ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްގައެވެ.

<u>އަވަސް އަމުރެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުން</u>

ޤާނޫނުގެ ނަޞްބުގައި އަޑުއެހުން ފުރުސަތު ކުރިން ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް ބާރުދީފައިވާ 243 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ގައި ނިސްބަތްކޮށް ކޮންމެހެން ވަގުތީ އަމުރު މިގޮތަށެވެ.[34] މިހާ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށްފަހު އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަމެއްގައި ނުވަތަ ކޮންމެހެން އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްގައި ވަގުތީ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ އަވަސް އަމުރެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

<u>ހާލަތު</u>

[33]- ކުރީގެ ހަވާލާ 244(ނ)؛ (ނ) މި މާއްދާގެ (ހ) އާއެކު އެތެރޭކުރެވޭ، އެފަދަ ގޮތެއްގައި ބާރުދީފައިވާ ބައެއް ހާލަތުގައި ކޯޓަށް ވަގުތީ އަމުރު ނެރެދިނުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރު ނެރެދޭނީ، <u>ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައިގެ</u> އަވަސް ފިޔަވަޅުއަޅަންޖެހޭ ބާވަތުގެ <u>މައްސަލައެއް ނުވަތަ އެ މައްސަލައެއްގައި</u> ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރުމަކީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށްޓަކައި ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ކަމުގައި ވާނަމައެވެ.

[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 244(ރ): (ރ) އަޑުއެހުމަކާ ނުލައި ކުރިން ކޯޓުން ވަގުތީ އަމުރެއް <u>ނެރެދިނުމަށް</u>، މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމަކާ ނުލައި އިދާރީ ގޮތުން ކޯޓުން ނިންމާނެއެވެ. އަދި އެ ބާވަތުން ފުރުޞަތު ދިނުމަށް މައްސަލައިގެ ބައިވެރިވާ ފަރާތްތަކަށް 1 (އެކެއް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމަކާ ނުލައި ކުރަންޖެހޭ ކަމަކަށް ކުރިމަތިން ކޯޓުން އިދާރީ ނިންމާނެއެވެ.

ގެއްލުން ލިބުމުގެ އިހުތިމާލު ފާހަގަކޮށް ބޮޑުގޮތެއްގައި ފެންނާން އޮތުނަމަ އަވަސް މައްސަލަތަކުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ އަވަސް އަމުރުތަކުގެ ގޮތުގައި ނެރެދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ.[35] މިއީ އަވަސް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަމަކަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ އާންމު ހާލަތެކެވެ.

Governing Principles

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ނެރުމުގައި

ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން

ބަލަންޖެހޭކަންކަން

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުގެ މައިގަނޑު ބޭނުމަކީ މައްސަލައާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންދެން މައްސަލަ ހުށަހަޅުނުއިރު ހުރި ހާލަތުގައި/status quo ދެމެހެއްޓުމެވެ. ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރެއް ނެރުމުގައި އާންމު އުސޫލުތަކެއް ގޮތުން މައިގަނޑު ހަތަރު ކަމަކަށް ކޯޓުން ރިއާޔަތް ކުރަންވާނެވެ.[36]

1. ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅަންޖެހޭ މުހިންމު ސުވާލެއް ނުވަތަ ދަޢުވާއެއް އޮތުން؛ އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅަންޖެހޭ މައްސަލައިގައި ނުވަތަ ހުށަހެޅި ދަޢުވާއެއް އޮތުން/good arguable case
2. އުފުލަންޖެހޭ ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކުރުމުގެ/balance of convenience ގެ އުސޫލުން ބަލާއިރު މަސްލަހަތު އޮތީ އެއަމުރު ނެރުން ނުވަތަ ނުނެރުމަކީ ނިސްބަތުންތޯ ވަޒަންކުރުން؛
3. ވަގުތީ އަމުރަކީ ހުކުމެއްގައި ހިމެނޭ ފުރިހަމަ ހައްލެއް ނުވަތަ ތަސްފިޔާ ބަދަލު ކުރަން ޖެހޭ މާނައެއް ދީގެ ސުވާލުތައް ހައްލުކުރަން ޖެހޭ އަމުރަކަށް ނުވުން؛
4. އުފުލަންޖެހޭ ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކުރުމުގެ އުސޫލުން ބަލާއިރު ދެފަރާތް ހަމަހަމަވާނަމަ ހުރި ހާލަތުގައި/status quo ބެހެއްޓުން؛ މިއެވެ.

އިސްވެ މިބަޔާން ކުރެވުނު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު އަމަލުކުރާ އުސޫލެވެ.[37] ކެނެޑާގެ ފަސްގާއި ނިޒާމުގައި ވަގުތީ އަމުރު ނެރުމުގައި އަސާސަކަށް ބަލަނީ އިންގިރޭސި ވިލާތުގައި ބަލާ ފަސްގާއި ނިސްބަތުންނެވެ.[38] އެގޮތުން މައިގަނޑު ތިން ކަމެއް ފުރިހަމަވާނަމަ ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރު ނެރެވިދާނެވެ. އެއީ[39]

---

[35]- *Mayne Pharma (USA) Inc v Teva UK Ltd* (2004) LTL 3/12/04
[36]- American Cyanamid Co v Ethicon Ltd [1975] AC 396
[37]- މިފޮތުގެ ބާބު 02 ގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކާ ކުބެހިކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.
[38]- American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd., [1975] A.C. 396, [1975] 1 All E.R
[39]- Google Inc. v Equustek Solutions Inc., 2017 SCC 34, [2017] 1 SCR 824 para 25

- ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅަންޖެހޭ މައުސޫއީ/ހުސޫލީ ދަޢުވާއެއް އޮތުން؛[40] good arguable case ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތެއް ނުވަތަ ފުރިހަމަ ނަޒަރުން ބަލާއިރު މަދުނޫން މިންވަރެއްގެ ހުއްޖަތަކެއް އޮތުމެވެ. ނުވަތަ އިހުތިމާލެއް އޮތުމެވެ.[41]

- ވަގުތީ ފިޔަވަޅު ނަގައިދިނުމަށް އަމުރުކުރުން ހުއްޓުވާލުމަކީ އިޢާދަ ނުކުރެވޭ ވަރުގެ ގެއްލުމެއް ލިބުމުގެ އިހުތިމާލު އޮތުން؛[42]

- އުފުލަންޖެހޭ ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކަމުގެ/balance of convenience ގެ އުސޫލުން ބަލާއިރު މަސްލަހަތު އޮތީ އެއަމުރެއް ނެރުމުގައި ތޯ ނުވަތަ އަމުރު ނުނެރުނުމުގައި ތޯ ބެލުން؛[43] މިއެވެ.

މިއުސޫލާއި ރާއްޖޭގައި ޢަމަލުކުރަމުންގެންދާގޮތަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފުލްބެންޗުގެ ނިންމުންތަކުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލާއި އެއްގޮތެވެ. އެއްވެސް ތަފާތެއް އޮތްކަމެއް އަޅުގަނޑަކަށް ނުފެނެއެވެ.

ހުސޫލީ ދަޢުވާއެއް އޮތުން/good arguable case

ހުއްޖަތެއް އޮތުމަކީ ސާބިތުކުރުމުގެ ދަރަޖަތަކުގެ ތެރޭގައި އެންމެ ދަށު ދަރަޖައެވެ. މިއީ މަޤުބޫލު ހެއްކާއިގެންނެވެ. ބަލައިލެވޭ ހެކިބަހަށް ބިނާކޮށްގެންނެވެ. މިކަމުގައި ތަޚައްޔުލަށް ބިނާކުރެވިގެން ނުވާނެއެވެ. ކަނޑައަޅާފައިވާ ހުއްޖަތެއް ބޭނުންކުރެވޭގޮތް ނުވާނެ ކަމެވެ.[44] ހުސޫލީ ދަޢުވާއެއް އޮތުމަކީ ބޮޑުމިންވަރަކީ ޝަރީޢަތު ހިންގަންޖެހޭ ނުކުތާއެއް އޮތުން ނުވަތަ ޝަރީޢަތު ހިންގައިގެން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މައްސަލައެއްކަމުގައިވުން ނުވަތަ ހަގީގީ ދަޢުވާ ކާމިޔާބު ވުމުގެ އިހުތިމާލު އޮތުމުގެ މިންވަރެވެ.[45]

ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ޖަދަލީ ސުވާލެއް އޮންނަންވާނެއެވެ. މިކަން ދަރަޖައިގެ ބޮޑުކަމުގެ މިންވަރަކީ ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ހުސޫލީ ސުވާލެއް އޮތުމެވެ. މައުސޫއީ ދަޢުވާއެއް އޮތުމަކީ އަދި ޚިލާފު ނުކުތާތަކެއް ހުރުމެވެ.[46] މައުސޫއީ ދަޢުވާއެއް ނުވަތަ ހުސޫލީ ނުވަތަ ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މައްސަލައެއް ނުވަތަ ދަޢުވާއެއް އޮތުމަކީ ބޮޑުވުމުގެ ދަރަޖައިގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލުތަކެއް ނޫނެވެ.[47]

---

[40]- Knowmadics v. Cinnamon, 2018 ONSC 4451 para 18
[41]- Upper Canada District School Board v Gilcig, 2017 ONSC 2904 (CanLII), at para 21
[42]- Knowmadics v. Cinnamon, 2018 ONSC 4451 para 18 & Upper Canada District School Board v Gilcig, 2017 ONSC 2904 (CanLII), at para 21,
[43]- Knowmadics v. Cinnamon, 2018 ONSC 4451 para 18 & Upper Canada District School Board v Gilcig, 2017 ONSC 2904 (CanLII), at para 21,
[44]- Shah v LG Chem, Ltd., 2015 ONSC 2628 (CanLII), at para 11, 15, [11] The good arguable case test is a very low threshold evidentiary test, but to be satisfied it requires admissible evidence and not speculation of a good arguable case [15] These conclusions are not based on elevating the good arguable case test to a premature merits test
[45]- Ecolab Ltd. v. Greenspace Services Ltd., 1998 CanLII 17738 (ON SCDC), A " arguable case" is no higher than a "serious question to be tried" or a "genuine issue" or "with some chance of success".& Inukshuk Wireless Partnership v. NextWave Holdco LLC et al, 2013 ONSC 5631 (CanLII), at para 19, & Tucows.Com Co. v. Lojas Renner S.A., 2011 ONCA 548 (CanLII), at para 36,
[46]- Airport Limousine Drivers Association v Greater Toronto Airport Authority 2005 CanLII 29654 (ON SC) /Blake v University Health Network, 2021 ONSC 7139/ R v Canadian Broadcasting Corp. 2018 SCC 5, [2018] 1 SCR 196
[47]- Fiona Trust Holding Corporation v Privalov (2007) LTL 30/5/07

މިއީ ބަހުސްއެއް ކުރެވޭނެ ނުވަތަ ދެބަސްވެވޭނެ ފުރުސަތު އޮތުމަށްވުރެން ދަޢުވާ ކާމިޔާބު ވެދާނެކަމުގެ ފަންސާސް އިންސައްތައިގެ ފުރުސަތު އޮތުމަށްވުރެ ބޮޑުވާންޖެހޭނެ. ނަމަވެސް ދިރާސާ ކުރުމުގެ އަސާސީ އުސޫލެއް ކަމުގައި މިއުސޫލު ތަޙުޤީޤުނުކުރެވޭނެ.[48] ވަކިން ޚާއްޞަކޮށް އަދުލުއިންސާފުގެ ދިމާއި އުސޫލު.[49]

ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކުރުމުގެ އުސޫލު

ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކުރުމުގެ އުސޫލަކީ ދިރާސާކުރުމުގެ ތެރެއިން ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ނުނެރުން ނިންމުމުގެ ސަބަބުން އެންމެ ބޮޑު ގެއްލުމެއް ލިބޭނީ ކޮންފަރާތަކަށްތޯ ވަޒަން ކުރުމާ ބެލެވިގެންނެވެ.[50] އާންމު ބަހުރުވައިން ބުނާނަމަ އަމުރުނުނެރުމުގެ ސަބަބުން އަމުރަށްއެދޭ ފަރާތަށް ތަހައްމަލުކުރަންޖެހޭ ދަތިކަމާއި، އަމުރު ނެރުމުގެ ސަބަބުން އަމުރަށް އިދިކޮޅުފަރާތަށް ތަހައްމަލުކުރަންޖެހޭ ދަތިކަމާއި، އުނދަގޫގެ ނިސްބަތުން ބަލާފައި ބެލެވިގެންނެވެ.

ތަފާތު އެހެން އިބްތިދާއީކޮށް ބެލޭނަމަ އަމުރު ނުނެރެވިއްޖެނަމަ އިންސާފު ހާސިލު ނުވާނެކަމަށް އުފެދިފައިވާ ބިރު އަމުރު ނުނެރުމުގެ ސަބަބުން ފެނިދާނެ ދެންނެވިދާނެ.[51] ނުވަތަ ގެއްލުމަކީ އެކަށީގެންވާ ތުހުމަތު ލިބޭނީ[52] ނުވަތަ އިޢާދަނުކުރެވޭނެ ގެއްލުމެއް ލިބެމުންދާކަމަށް ބެލެވޭ އަމުރު ދޫކުރެވިދާނެއެވެ.[53]

ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަ ކުރުމަށް މިއީގެ ހަމަތަކަކަށް ބެލިދާނެއެވެ. އެކެއް:- އަމުރު ނެރުން ނުވަތަ ނުނެރުނުން ދަޢުވާ ކުރިމަތިލާނެ ނުވަތަ ދަޢުވާ ލިބޭތިރާއަށް ފުރުސަތާއި ވުމުގެ ފުރުސަތު ބަލަންވާނެއެވެ. ދޭއް:- ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައި ދިނުމަށް ނިންމައިފިނަމަ އެ ފައިސާ ދައްކުމުގެ ޤާބިލްކަން އޮތުމާއި ބަލަންވާނެއެވެ. ތިނެއް:- ޒިޔާނު އުފެދިދާނެ މުދާ ރައްކާތެރިކުރުމާ ތަޢައްލުޤުވާނެއެވެ. ހަތަރެއް:- އަމުރު ނުނެރެވިއްޖެނަމަ ނުވަތަ ނުނެރެވުނުން ނިންމައިފިނަމަ އިޢާދަނުކުރެވޭނެ ގެއްލުމެއް ލިބެމުންދާކަމަށް ބެލެވޭ ސަބަބެއް ހުރިތޯ ބަލަންވާނެއެވެ. މިކަން ބެލުމުގައި ދިރާސާކުރުމުގެ ތެރޭގައި އާދައިގެ ދަރަޖައިގެ ތަފާސް ދެފަރާތުގެ ހާލަތުގެ ދަރަޖައާއި، އެހެނިހެން ހުރިހާ ކަމެއްގައި ދެފަރާތުގެ ޙައްޤުތަކާއި، ފަރާތްތަކުގެ ...

[48]- Ninemia Maritime Corporation v Trave Schiffahrtsgesellschaft mbH & Co KG [1983] 1 WLR 1412
[49]- *Capital Cameras Ltd v Harold Lines Ltd* [1991] 1 WLR 54.
[50]- Manitoba (A.G.) v. Metropolitan Stores Ltd., 1987 CanLII 79 (SCC), [1987] 1 SCR 110, at para 36 & British Columbia (Attorney General) v. Alberta (Attorney General), 2019 FC 1195 (CanLII), [2020] 2 FCR 124, at para 160
[160] At this last stage of the *RJR — MacDonald* framework, the Court must compare the harm that the plaintiff will sustain if the injunction is not granted and the harm imposed on the defendant if an injunction is granted, but the defendant is ultimately successful on the merits. More generally, it is acknowledged that the Court may take into consideration, at this stage, an open-ended range of factors that are relevant to the exercise of its discretion.
[51]- Nottingham Building Society v Eurodynamics Systems [1993] FSR 468
[52]- Birmingham CC v In Shops [1992] NPC 71
[53]- Woodford v Smith [1970] 1 All ER 1091

އިންސާފުގައިވާ ނުވަތަ މަޞްލަޙަތުގެ މީޒާނާއި، އާންމު މަޞްލަޙަތަށް އަސަރުކުރާނެ އެއްވެސް ކަމެއް އެކުލެވިގެން ވާތީ ބެލުމާއި، އިންސާފުވެރިކަމަށް ނުވަތަ ތަކުލީފަށް އަސަރުކުރާ އެހެން ކަމެއް އޮތްތޯ ބެލުމުންނެވެ.[54]

ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކުރުމުގެ އުސޫލަކީ ވަރަށް ފުޅާ އަދި ކޮންމެމައްސަލައަކަށް ވަކިން ވަޒަންކޮށް ބަލަންޖެހޭ ކަމެއް މައްސަލައެއްގައި ތަފާތުވާނެ ކަމެކެވެ.[55]

ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ނެރުމުގައި ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކުރުމުގެ އުސޫލުގައި އަސާސީ ގޮތުގައި އިތުރަށްބަލަންޖެހޭ ގޮތުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އަމުރު ނުނެރުމުގެ ސަބަބުން ލިބިދާނެ ގެއްލުން ފުރިހަމަކޮށް އަދާކުރެވޭނެތޯއެވެ.[56]

މިޔާރުތައް ހަމަހަމަކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު ފާސްކުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ އަމުރު ނެރުމުގައި އަސާސީ ގޮތެއްގައި ރާއްޖޭގައި ބަލަމުން އައިސްފައިވަނީ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ މިންގަނޑަށް ބަލައިގެންނެވެ. އެމިންގަނޑުގެ ބުނާގޮތުން ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރުމުގައި މައިގަނޑު ތިންކަމަކަށް ބަލަންވާނެއެވެ.[57] އެއީ

އެކެއް:- ވަގުތީ އަމުރަށް އެދޭފަރާތަށް ޤާނޫނީ ހިމާޔަތްލިބެންޖެހޭ މައުޟޫޢީ ޙައްޤެއް ނުވަތަ ޤާނޫނީ މަރުކަޒެއް އޮތުމުގެ އިޙްތިމާލު ފާޅުކަން ބޭނުންތަކުގައި ޤާއިމުވެގެންވުން؛

(fumus boni juris) މިފަދަ ކަމެއް ނުވަތަ އިޙްތިމާލު ބާރުކަމުގައި ބެލެވޭނީ އެދޭފަރާތް ނުވަތަ ޤާނޫނީ މަރުކަޒެއް ހިމާޔަތްކުރާ ޤާނޫނީ ޤާއިދާއެއް (legal rule) އޮތުމުގެ އިތުރުން ވަގުތީ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ވަޤާއިޢު ތަކާ އެދޭފަރާ ނުވަތަ ޤާނޫނީ މަރުކަޒާ ގުޅޭ އިސްތިސްނާ ޤާއިދާތަކުގެ ބާރުން ޤަބޫލުކުރެވޭ މިންވަރަށް ކާފީ ވަޒަނެއްއޮތްކަން ދެއްކުމެވެ.

ދޭއް:- ވަގުތީ އަމުރު ނުނެރުމާއި ގުޅިގެން ދިމާވާ ނުރައްކާ ހިނގައްޖެނަމަ ކުރިމަތިވާނެ ނުރައްކާތައް އޮތުން؛ (periculum in mora)

[54]- Osooli-Talesh v. Emami, 2003 BCSC 1924 (CanLII), at para 62,
I would summarize that approach in this way. In assessing the of convenience a judge should consider these points – the adequacy of damages as a remedy for the applicant if the injunction is not granted, and for the respondent if an injunction is granted;the likelihood that if damages are finally awarded they will be paid; the preservation of contested property; other facts affecting whether harm from the granting or refusal of the injunction would be irreparable; which of the parties have acted to alter the balance of their relationship and so affect the status quo; the strength of the applicant's case; any factors affecting the public interest; and any other factors affecting the balance of justice and convenience. It should be noted that the strength of the applicant's case is a separate factor, which should be considered under the second prong of the test, quite apart from the question under the first prong of the test of whether the applicant has established a fair question to be tried. But the assessment of the relative strength of the parties' cases must recognize the degree to which those cases have not yet been revealed because of the nature of the evidence and the way it has been presented on the injunction application, which may be markedly different from the way it would be presented at trial.
[55]- The Podiatry Associates Inc. v. Costantinos Sugarman, 2011 CanLII 80820 (NL SC), at para 61,
[56]- Mardon & Campbell Insurance Brokers Ltd. v. Creed, 2002 BCSC 1342 (CanLII), at para 50
[57]- ރިޕަބްލިކް ކޮމާޝަލް އެންޑް ސްޓޭޓް ޓްރޭޑިންގ ވިލިޖް ވ. މުޙައްމަދު ސަލީމް SC 73 [2021] ޕެރާ 23

ތިނެއް:- ވަގުތީ އަމުރަށް އެދޭފަރާތަކީ އެފަދަ އަމުރަކަށް އެދުމުގެ ސިފަތު (capacity) ނުވަތަ ޙައިސިއްޔަތު ޤާނޫނީ ގޮތުން ލިބިގެންވާ ފަރާތެއްކަމުގައިވުން؛ މިއެވެ.

މިއުސޫލަށް ބަދަލު ގެނައުމުގެ ގޮތުން އުފުލަންޖެހޭ ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކުރުމު/balance of convenience ގެ އުސޫލަށް ބަލަންޖެހޭނެކަމަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފަހުގެ ނިންމުމެއްގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[58]

ވަގުތީ އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުމާއި، ބާޠިލުކުރުމާއި، މުރާޖަޢާކުރުން

އޮޓޮމެޓިކް ހުއްޓުން

މުޢާމަލާތްކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ވަގުތީ އަމުރު ފިޔަވާ އެހެން އަމުރުތައް ޚަސްމުން އެއްބަސްވެގެން ދައުވާ ފަސްކުރުން ފިޔަވައި އެހެން ގޮތަކަށް ދައުވާ ފަސްކޮށްފިނަމަ އަމުރުގެ ބާރު ހިނގާނެކަމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާނަމަ އޮޓޮމެޓިކަށް ތަންފީޛު ބާރުހުއްޓިގެންދާނެއެވެ.[59]

ދައްކަންޖެހޭ ފިޔައް ދައްކާފައިވާނީ ދައުވާ ބާޠިލުކުރާ ހުކުމެއްގައި ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ ވަގުތީ އަމުރުގެ ބާރު ދައުވާ ބާޠިލުކުރާ ތާރީޚުންފެށިގެން 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތަކަށް ދެމިގެން ދާނެއެވެ. އެމުއްދަތަކަށްފަހު ތަންފީޛު ބާރު ނެތިގެންދާނެއެވެ. ދެންނެވުނު ފަދައިން ދައުވާ ބާޠިލުކުރުމުން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އަޕީލް ދައުވާ ހުށަހަޅައިފިނަމަ ވަގުތީ އަމުރާގުޅިގެން އަޕީލްކޯޓުން ބައްލަވާންދެން އަމުރުގެ ބާރު ދެމިގެންދާނެއެވެ.[60]

މުރާޖަޢާކުރުން

އަމުރު މުރާޖަޢާއި ކުރުމާ ގުޅޭ އެއްވެސް ތަފްސީލެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައިވެސް ނުވެއެވެ. ކޯޓު އަމުރު މުރާޖަޢާކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަޞައްރުފީ ބާރެކެވެ. ވީމާ ކުރިންދީފައިވާ ކަމެއްގެ ހާލަތު ތަފާތުވެފައިވާކަމަށް ނުދެކެއެވެ. މިއީ ހާލަތުތަކާއި ނުވަތަ ޝަރުތުގެ ކަމެކެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކީ ރުޖޫޢާއިރު ވަގުތީއަމުރު އަލުންބަލާލުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. އެކަމަށް ބޭނުންވާނީ ކޮންމެ ހިނގުމުގައި ކޯޓަށް އަލުންބަލާލުމުގެ ބާރުލިބިގެންވެއެވެ.[61] މިބާރު ކޯޓުން ބޭނުންކުރަންވާނީ ޤާނޫނުގެ

[58]- އެސް.ޕީ.އެމް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ޖީ.ވޭ.އާރު ޑިވެލޮޕްމަންޓް ސަރވިސަސް (މޯލްޑިވްސް) ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް 28 SC [2021] ޕެރާ 43

[59]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު:- 32/2021) 249

[60]- ކުރީގެ ހަވާލާ 250(ހ)(ނ)

[61]- Pittalis v Sherefettin [1986] QB 868; Charlesworth v Relay Roads Ltd [2000] 1 WLR 230

އާންމު ވަޤު ބަދަލުރާސިލުކުރުމަށް. މިބާރުގެ ބޭނުން ކުރެވެން ހަމައެކަނި އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކަށް މަހުދޫދުވެގެންނެއް ނުވެއެވެ.[62]

ބަދަލުގެނައުމާއި، ބާޠިލުކުރުން

އަހަރުމެންގެ މަދަނީ އިޖްރާއާތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި މުއްދަތަށް ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް ބަދަލު ގެނައުމުގެ ބާރު ދީފައިވާކަމަށް ބަޔާންކުރާ ނަމަވެސް. ޤާނޫނުގެ މަސް ދަރަޖަ ތަރުތީބުވާގޮތުން ބަދަލުގެނައުމާއި، ބާޠިލުކުރުމަކީ ހުރިހާ ޖަލްސާއަކަށް ނަވާބުގައި ބަރާބަރުބެޑިވެދީފައެވެ.[63]

އަމުރު ނެރުނުފަރާތުން ހާލަތަށް ބަދަލުއައިސްފިނަމަ، ނުވަތަ އަމުރަކީ އެކަށީގެންވާ އަމުރެއްކަމަށް ނުވާނަމަ، ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް ނުވަތަ ހުށަހެޅުމަކަށް ޙުކުމްތަކަށް އަމުރަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ބާޠިލު ކުރެވިދާނެއެވެ.

މައްސަލައިގެ ހުށަހެޅުމުގައި ހިމެނިފައި ނުވާފަދަ ބައެއް އަމުރު ބާޠިލުކޮށް ދިނުމަށް ނުވަތަ ބަދަލު ނުގެނެވޭނެ ކަމަކަށް ހުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ.[64] ކޯޓުން ނިންމައިވާ ފަސްޓެ ފަރިވާއަށް ދާންޖެހޭ ފަރާތުގެ ނޫންކަމަށް ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް ނުވަތަ އަމުރުކުރަނީ ޖެހޭ އިޖުރާއަތަކުން އެއްކަމަށް ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ އަމުރު ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ބަދަލުގެނެވިދާނެއެވެ.[65]

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ބަދަލުގެނެވޭނީ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރެވޭނީ ހިނދު ހާލަތަށް ބަދަލުއައިސްފިއެވެ.[66] އެގޮތް:- ހާލަތަށް ބަދަލު އައިއެވެ. ހާލަތަށް ބަދަލު އައިސްފިކަން ހުށަހަޅާފަރާތުން ނުވަތަ ޖަދަލު ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ ސާބިތުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.[67]

ދެއްގެ:- އަމުރުދިނުމުގައި ހުށަހެޅުނު ވާހަކައިގެ ބަދަލެއް ބާރުގަދަކަމުގެ ނުފޫޒުގައި ހުރުމެވެ. މިހެން ހިނގައިފިކަމުގެ ކުރީގައި އެނގިގެން ހުށަހެޅިފައިވެސް ނުވާނަމައެވެ.[68] ތިނެއް:- ފަނީމާއަދު ހުށަހަޅާފަދަ ބައެއް ޙާލަތުގައި ބަދަލު ގެނެވިދާނެއެވެ.

---

[62]- Thomas Cook Tour Operations Ltd v Louis Hotels SA [2013] EWHC 2469 (QB), LTL 12/8/2013; Re L-B (Children) (Care Proceedings. Power to Revise Judgment) [2013] UKSC 8, [2013] 1 WLR 634

[63]- UK Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 3 SECTIONI Rule 3.1(7)

[64]- މަދަނީ އިޖްރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 423(ނ)

[65]- Stephenson Ltd v Mandy (1999) The Times, 21 July

[66]- Tibbles v SIG plc [2012] EWCA Civ 518, [2012] 1 WLR 2591 approved in Thevarajah v Riordan [2015] UKSC 78, [2016] 1 WLR 76 at [15] & Thevarajah v Riordan [2015] UKSC 78, [2016] 1 WLR 76 at [18]

[67]- Edwards v Golding [2007] EWCA Civ 416, The Times, 22 May 2007

[68]- Newland Shipping and Forwarding Ltd v Toba Trading FZC (2014] EWHC 210 (Comm), [2014] 2 Costs LR 279,

ބާބު 20

ވަގުތީފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު -

ހުރަހަޅުމާއި،

އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

ތަޢާރަފު

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ވީހާވެސް އަވަހަކަށް އެކަމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

މައްސަލައިގެ ހުކުމެއް ކުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއެއް ޑިފެންޑަންޓާ ކަމެއް އޮތްނަމަ އެކަމަށް އެދިހުށަހަޅުމުގެ ޒިންމާ އޮންނާނީ ޚަސްމުންގެ އަތްމަތީގައެވެ.

މައްސަލާގައި ހިމެނޭ މައުޟޫޢީ ބައްޓަން ނުވަތަ ޤާނޫނީ މުދަލާބެހޭ އަސަރުކުރުވަނިވިފަދަ ގޮތަކަށް ނުވަތަ އެހެން ސާބިތުކޮށް ވަގުތީ އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ.

އިޖުރާއަތު

ހުށަހެޅުން

ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަވަސް އަމުރަކަށް އެދުން ހުއްދައެވެ. މިނޫން އެހެން އަމުރުތަކަށްވެސް އެދިދާނެއެވެ. އަވަސް އަމުރު ފިޔަވާ އެހެން އަމުރުތަކަށް އާންމު އުޞޫލު ހިނގާނެވެ. މިބާވަތުގެ ވަގުތީ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅަން ވާނީ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[1]

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަންކަމުގައި އޮފީސް ބަންދު ގަޑިތަކުގައި ފޯނުމެދުވެރިކޮށް އަމުރަށް އެދުމުގެ ފުރުސަތު އޮވެއެވެ.[2] މިފަދައިން ހުށަހެޅުން ހުއްދަޔާ އެއްވެސް ނަންބަރެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ.

ވަގުތު

ދައުވާގެ ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ދައުވާގެ ހުކުމް ކުރުމަށްފަހުގައި ފާޑުކިޔުމަށްވާ ފަދަ ވަގުތީފަރުވާ ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކަށް އެދިވިދާނެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ. ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދުނަމަ ޢާންމުކޮށް ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅޭނީ ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށްފަހުގައި ނުވަތަ ދައުވާއާ

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 244(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ށ)

[2]- Practice direction 25A – interim injunctions this practice direction supplements CPR part 25 para 4.5

ހަވާލުވިކަން އަންގާ ލިޔުން ހުކުމްކުރުމަށްފަހުގައެވެ. ނަމަވެސް އެކަމަށް ކޯޓުން ހުއްދަދީފިނަމަ ދަރިވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިންނާއި، ދިފާޢު ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ދަރިވާ ލިބޭ ފަރާތަށް ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދިވާދުނެވެ.[3]

ވީމާ ވަގުތީ އަމުރަށް އެދުމަކީ މައިގަނޑު ތިންމަރުޙަލާއެއްގައެވެ. ނަމަވެސް ވަގުތުތަކެއްގައެވެ. އެއީ އެކަށް:- ދަރިވާގެ ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިންނެވެ. ދެވަނަ:- މައްސަލައިގެ ހުކުމެއް ކުރުމަށް ފަހުގައެވެ. ތިންވަނަ:- ދަރިވާ ކޯޓަށް ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިންނެވެ. ދަރިވާ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ އަމުރަށް އެދި ހުކުމްކުރުމާމެދު އިސްތިއުނާފު ތަޤްދީމްކޮށް ވަނީ ސުޕްރީމްކޯޓުގައި ފަސްޓް ބަރަންޓަރުފައިވާނެވެ.

ހުރި ހުކުމްކުރުން

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމަށް ބަލައިގެން ފޯމާއެކު ހުކުމްކުރަންވާނެވެ.[4] ފައިސާ ނަމަވެސް މުދަލުން ތަޢާރުޟުވާ ހައްޤުވުމުގެ ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދެންވާނީ އެފިޑެވިޓް މުދަލުވިރުކޯޓް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅޭށެވެ. އެއްމެ ބާވަތެއްގެ އަމުރަށް އެދި ހުކުމްކުރާއިރު ޝަރީޢަތް ހިޔުން ހުކުމްކުރާނަމަ ހިޔާބަސްކުރު ފަރާތުގެ ބަޔާން މުދަލުވިރުކޯޓް ހުކުމްކުރާ ހުށަހެޅޭށެވެ.[5]

ރައްދުކުރުން

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުކުމަކާދިމާކޮށް އެހުކުމުގެ ރައްދުކުރުން ލާޒިމުކަމަށް ބަޔާންކޮށް ސަބަބެއް އެބަބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކީ ކޯޓުއަމުރެއްކަމަށްވާތީ ކޯޓު އަމުރު ބާބު "ބާބު އެކާވީސް" އާއި ހަވާލާދީ ބަލާއިރު، ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން އަމުރާމެދު އިޢުތިރާޒު ކަނޑައެޅުމުގެ 03 ދުވަސް ލިޔުން ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[6] އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަންކަމުގައި، އިންސާފުޤާއިމުކުރުމަށްޓަކައި ކަން ދުރަށް ރައްދުދޭކަން ނުވާނެވެ.

މިއުސޫލުތަކުން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާ ގުޅޭ ބާބުގައި ނުހިނގާނެކަމަށް ބޭނޭ ޖަދުވަލު ކުރެވޭކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކީ ކޯޓުއަމުރެކެވެ. ކޯޓު އަމުރު ބާބުގައި ބައްޓަންކޮށްފައި ހިމެނޭ އަސާސީ ކަންކަން މިސާލަކަށް ހުކުމްކުރުން، ރައްދުކުރުން، ވަގުތީ، މިފަދަ ކަންކަން ވަގުތީފަރުވާއާއި

---

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 243(ހ)(ށ)
[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ނ)
[5] - ކުރީގެ ހަވާލާ 244(ނ)(ށ)
[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 237(ނ)

ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ބާބުގައި ބަޔާންވާފަދައިންނެވެ. ވީމާ މިދެބާބުގެ ނަތީޖާ ތަރުތީބު ކޮންފަދައިވާ ގޮތުގެ މައްޗަށް ބަލާއިރު ނަތީޖާގެ މަސްޢޫދުން ކޮޅުއަމުރު ބާބަކީ ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ބާބުގެ އާންމު ކަންކަން ބަޔާންކުރާ ބާބެއްކަން ސާފުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައަކާ ގުޅިގެން އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަމެއްގައި އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތަށް އެންގުމަކާނުލައި ސިއްރުން ފިޔަވަޅެއް އެޅުމަށް އެދޭ ހާލަތް ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ނުރަސްމީކޮށް ހުށަހެޅިފައިވާކަން އަންގަން ޖެހެވެ.[7] ވީމާ ހާލަތަށް އަވަހަށް ފިޔަވަޅުއަޅަންޖެހޭ ހާލަތުގައި ނުވަތަ ވަރަށް އަވަސްކުރުން ސަބަބުތަކެއްވާ ހާލަތުގައި ހުށަހެޅުން ރައްދުވާފަރާތަށް ނޯޓިސްކުރުމަށް ސަބަބުގައި ލިޔެފައިވެއެވެ.[8]

ވީމާ މިއުސޫލު މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ހުށަހެޅުމުގެ ފަހުން ކަމަށްވިޔަސް، އަވަސް ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި ވަގުތީފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކަށް އެދިވިދާނެވެ. އަދި އަވަސް ފިޔަވަޅު އަމުރުރައްދުވާ މީހާއަށް ސިއްރުން އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅެއްނަމަ ނުވަތަ އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ނުވަތަ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ކަންތައް ހުރިހާލަތް ކަމެއްގައި އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުން ފިޔަވަޅުއަޅައި ރައްދުވާފަރާތަށް ނޯޓިސްނުދީ. ވީމާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ރައްދު ނޯޓިސްކުރަންވާނެއެވެ. މިއީ މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޤާއިދާއެއްކަމުގައި ދެކެމެވެ.

ޖަވާބު ހުށަހެޅުން

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ބާބުގައި ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަށް ޖަވާބުދިނުމާ ގުޅޭ ނުކުތާ ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ކޯޓު އަމުރު ބާބުގައި އެކަމަށް އިސްތިސްނާކޮށްދޭ ނުކުތާ ބަޔާންކޮށް އެބަހުއްޓެވެ. މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ 238 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި "އެދިފައިވާ އަމުރުގައިވާކަންކަމުން ފަސްވުން އެއްބަސްވުން" މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވުމުން އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅުމަށް ރައްދު ދިނުމުން ފިޔަވަޅުން އެއަށް ޖަވާބު ދެވިދާނެކަން އެނގެއެވެ.

ވީމާ ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމުން ޖަވާބެއް ހުށަހަޅައިދީނަމަ އެޖަވާބު ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތަށް ރައްދު ކުރަންވާނެއެވެ. އަޑުއެހުން ބާއްވަންވީ މިގޮތަށް އަމަލުކުރުމަށް ފަހުގައެވެ.

[7]- Practice direction 25A – interim injunctions this practice direction supplements CPR part 25 para 4.3(3)
[8]- Ibid para 4.1 "and, in both cases, where notice of the application has not been given to the respondent."

ގޮތް ނިންމުން

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އަމުރަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅާތާ ފެށިގެން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އަސްލު މައްސަލަ ގޮތް ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.[9] މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ. މިއާޚިލާފަށް އަމަލުކުރެވޭނީ އަވަސް ޚާއްސަ ހާލަތްތަކުގައި [illegible] ނުކުމެވޭނެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނަށް [illegible] ވަގުތީ އަމުރު [illegible] 72 ގަޑި އިރުގެ ތެރޭގައި ގޮތް ނިންމަން [illegible] ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަނުގައި [illegible].[10] [illegible] ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އަމުރު [illegible] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި [illegible].

[illegible] ގޮތް ކަނޑައެޅުން

[illegible] "ބާބު [illegible]" [illegible] ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އަމުރު [illegible] ގޮތް ނިންމަންވާނެއެވެ.[11] [illegible] ގޮތް ނިންމުމުގައި [illegible]:- [illegible]؛ [illegible]:- [illegible]؛ [illegible]:- [illegible] ގޮތް ކަނޑައެޅުމަށް [illegible].

[illegible] ހާލަތު މައްސަލަ ގޮތް ނިންމުން

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އަމުރު ގޮތް ނިންމުމުގައި [illegible].[12] [illegible].

- [illegible] status quo/[illegible] [illegible].[13]

9- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 240(ހ)

10- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން ނަންބަރު SCPD-02/2022 ޕެރާ 2

11- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 238

12- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ށ) އަދި 244(ނ)(ށ)

13- Shyam Jewellers Ltd v Cheesman (2001) LTL 29/11/01,

- ހެކީގެ ޗާޓުގައި ހުރި އުނިކަމެއްގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ޢުޒުރަކީ ފުރުޞަތުދިނުމުގެ ދިމާވާ އަލަން ފުރުޞަތުދިނުމެއް އެފަދަފަރާތާ ވަނަވަ ހިސާބު އެފަދަފަރާތާ ހިލާބެހޭނަން ބެލެވެވެ.[14]

- ހިޔާލުތަކުގެ ވަރުމާ ހުށަހަޅާ ބަލައިގަނެވޭނޭ ހިލާފަށް ބެލެވިއްޖެނަމަ ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށް ހުއްދަދެވޭ އޮތްކަން ނުވަތަ ނަތީޖާކަން ބެލުމުގެ މިންގަނޑުން/good arguable case ހިފަހައްޓަނުކުރެވެވެ.[15] މިމިންގަނޑަކީ prima facie case/މަޤުބޫލު މިންގަނޑުން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމާ ކަމަން ކަނޑައެޅޭ މިންގަނޑާއި، ބޮޑުވާ މިންގަނޑާއި، balance of probabilities/ބޮޑުވާ ޤަބޫލު މިންގަނޑާއި، ތަފާތުވާ މިންގަނޑެކެވެ.[16]

<u>ހުކުމުގެ ތަންފީޒުކުރުން</u>

ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކީ އެއީ ހުކުމަކާ ހުކުމުގެ ތަންފީޒުކުރުމުގެ ބާބު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާއެވެ. މިގޮތުން އަސާސީއުސޫލަކީ ހުކުމާގެއިވާ ހުކުމުގެއަސަރު ތަންފީޒުކުރަންވާނެއެވެ. އަސާސީއުސޫލު ދެހުކުމުގެ ހުކުމުގައިބިނާ އެފަދަ ހުކުމުގެ ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓަށް ނެރެވިދާނެއެވެ.[17] އަސާސީއުސޫލު ހުކުމުގެ ހުއްޓުވުމާގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ބާބު 32 ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެއެވެ.

<u>އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ހާލަތު</u>

ދައުވާ ހުކުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ދައުވާ ހުކުމުގެ ފަހުންވެސް އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ހާލަތުގައި ވަގުތީ ފިޔަވަޅު އަޅުއްވަން އެދިވިދާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ޢަމަލުކުރާނީ ވަކިގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައެއް ނުވެއެވެ.

ޤާނޫނީ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު މިހާލަތުގައި އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަމެއްގައި ދައުވާހުށަހެޅުމުގެ ކުރިންވެސް އަދި ހުށަހެޅުމަށްފަހުވެސް ހުކުމުގެ ތަންފީޒުކުރަމުންދާ ނުވަތަ ނޯޓިސް ދެނެވުން ނުޖެހެއެވެ.[18] ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤަވާއިދުގައި މިގޮތަށް ބަޔާންކުރުމަކީ ކުރެވިދާނެކަމެކެވެ.

14- National Westminster Bank plc v Daniel [1993] 1 WLR 1
15- Bols Distilleries v Superior Yacht Services Ltd [2007] 1 WLR 12
16- MAN Diesel & Turbo SE and another v IM Skaugen SE and another [2020] 1 SLR 327 (“MAN Diesel & Turbo SE”) para 31
17- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 202(ހ) އަދި 241(ހ)
18- practice direction 25A -interim injunction this practice direction supplements CPR part 25 para 4.1

އަޑުއެހުން ފެށުމުގެ ކުރިން

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދުން

މާނަކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 243 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ "މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމަށް ފެށުމުގެ ކުރިން" މިއިބާރާތް މާނަކުރަންވާނީ 198 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އަދި (ނ) އާއި ހަވާލާދީއެވެ. އަޑުއެހުމަށް ބެހޭ ދުވަހަކަށެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ އަޑުއެހުންތަކާއި، ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތަކެވެ.

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދުމުގެ ބޭނުމަށް މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމެއްކަމަށް މާނަކުރެވޭނީ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމާއި، ޚަސްމުންނަށް އިންޒާރުދިނުމަށް ބޭއްވޭ އަޑުއެހުމާއި، މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމާއި، ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ހިންގުމުގެ މުރާޖަ އަޑުއެހުންތަކެވެ. މިއަޑުއެހުންތަކުން ފިޔަވަޅު ބޭއްވޭނީ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގެ. ވީމާ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރެއް ނެރެފިނަމަ 01 މަސް ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ފެށޭނޭ ގޮތުގެ މަތިން ކަންކަން ރާވައި އިޖުރާއަތުތަކުރާނެއެވެ.

އަވަސް އަމުރުގެ ގޮތުގައި ހުރަހެޅުން

ދަޢުވާ ހުރަހެޅުއްވިއަސް މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމަށް ނުފެށޭނަމަ އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަމެއްގައި ނުވަތަ އިންސާފުގެއްލިދާނެކަމަށް ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްގައި އަޑުއެހުމަށް ފެށުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކަށްއެދި ހުރަހެޅިދާނެއެވެ.[19] އަވަސް މައްސަލައިގެ ގޮތުގައި ހުރަހެޅުމާއި، އަވަސް އަމުރުގެ ގޮތުގައި ހުރަހެޅުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 19 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.

އިޖުރާއަތުތަކުން

އަޑުއެހުމަށް ފެށުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް ނެރެފިނަމަ އެއްމަސްދުވަހުގެ ތެރޭގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ފެށުމަށްޓަކައި ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ރާވައި ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށް އިޖުރާއަތުތަކުރާނެއެވެ.[20]

---

[19]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 243(ށ)(ނ) އާއި ހަވާލާދީ (ހ)

[20]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 243(ހ)

އަޕީލުން އުޅަނާ އިސްތިމްރާރީ އަޕީލުން ބާއްވުމުގެ ކުރިން ވަޒީފީ ފުރުޞަތާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާއެކު ގުޅޭ

ނިންމާއިރު އުއްމަސާބޮޓް މައްސަލައިގެ އަޕީލުންތަކަށް ނުވަތަ އިސްތިމްރާރީ އަޕީލުން ފުރުމާ ހަމައެއް އަމަނޫލާ

ފިޔަވަޅު ތަކާ ގުޅުގޮތުން ދަޢާ އިދާރާތުގެ އަމުރު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިފައިވާނެއެވެ.

އަޕީލުން ފުރުމުގެ ކުރިން ވަޒީފީ އަމުރެއް ނެރުމަށްވާތީ ދަޢާ އިދާރާތް (ޤާނޫނު 243(ރ))
1. ވަޒީފާ ފަރާތުގެ އަމުރު ނެރުނުއިރު އަޕީލުންތަކެއް ފުރިފައިނުވާނެއެވެ. 2. ވަޒީފާ ފަރާތާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ނެރުމައްވާތީ ދައުލަތުންނަށް ފިޔަވައިން ބަދަލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ނިމުމުގެ ކުރިންނެވެ. ނަމަވެސް އެމަރުހަލާ ނިމިފައި ވަނީކަމެވެ. 3. ފިޔަވައިމުގެ މަރުހަލާ ނިމުގެ ކުރިންނަމަ އެމަރުހަލާ ފުރިހަމަ ކުރާނެ ގޮތް ކަނޑައެޅުމަށް ލިބޭ ބާރުގެ ދަށުން އަންނަވީފަޔިން އެމަރުހަލާ ފުރިހަމަ ކުރުމަކީ އަންނަމުވެ. ޢަދާބު ހުށަހެޅުމުގައި ނަމޫނާގެ – ...ބާރީން... ގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ ޢަދާބު ހުށަހަޅައިފައިނުވެ. ދައުލާ ދިފާއު ކޯޓްފިޔަވަ ދިފާއުގެ ޢަދާބު ...ބާރީން.. ގައި ހުށަހަޅައިފައިނުވެ. ދިފާއުގެ ޢަދާބަށް ރައްދު ދިނުމަށް ޤާނޫނުގެ 148 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު އިޖުރާއާތު ކަމަކަށްވާތީ އެދުރުސަވެ ނުދިނުމަށް ނިންމެވެ. އަދި މިކަމަށް ހައްޤުއް ގެއްލުންކަމަކަށް ނަޒަރީ ރިވިއު ކޯރުއް ނުދެވޭނެވެ. މިއީ ޤާނޫނުގެ 243 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) އަށް ޢަމަލު ކުރުމަށް އަދާ ފުރަވަޅުކެވެ. ޢަދާބު ހުށަހަޅައިވާނަމަ – ... ދިފާއު... ގެ ޢަދާބުގައި ހުށަހަޅާ ރައްދު ...ބާރީން.. ގައި ހުށަހަޅައިފައިނުވެ. ދިފާއުގެ ޢަދާބަށް ރައްދު ދިނުމަށް ޤާނޫނުގެ 148 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު އިޖުރާއާތު ކަމަކަށްވާތީ އެދުރުސަވެ ނުދިނުމަށް ނިންމެވެ. އަދި މިކަމަށް ހައްޤުއް ގެއްލުންކަމަކަށް ނަޒަރީ ރިވިއު ކޯރުއް ނުދެވޭނެވެ. މިއީ ޤާނޫނުގެ 243 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) އަށް ޢަމަލު ކުރުމަށް އަދާ ފުރަވަޅުކެވެ. ފިޔަވައިމުގެ މަރުހަލާ ފުރިހަމަ ވެފައިވާނަމަ - 4. އަމުރު ނެރުނުއިރު ފިޔަވައިމުގެ މަރުހަލާ ފުރިހަމަ ކުރިވެފައިވާތީ އިސްތިމްރާރީ އަޕީލުން ބާއްވުމަށް ބާރީން ކަނޑައަޅައި އިޖުރާއީ ދިނުމުގެ ބާރު ހެޔޮނަ ތިބެގެންވެއެވެ. މިގޮ ...... ބާރީންގައި އިސްތިމްރާރީ އަޕީލުން އޮންނާނެވެ.

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން

ވަގުތީ އަމުރަށް އެދުން

ހުށަހެޅުން

އިސްތިސްނާއީ ޙާލަތްތަކުގައި މަޖްބޫރީ މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރެއްނެރުވިދާނެވެ. މިފަދަ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[21]

އަވަސް މައްސަލައެއް ޙާލަތުގައި ހުށަހެޅުން

އާންމު އުސޫލަކީ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅޭނީ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަމުން ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުންނެވެ.[22] މިއީ އާންމު އުސޫލުކަމުގައި ވިޔަސް ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުންތައް ފުރުމުގެކުރިން އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަމެއްގައި ނުވަތަ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ޓަކައިގެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްގައި ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކަށްއެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ.[23] މިފަދައިން ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމީ އަވަސް މައްސަލައެއްގެ ޙާލަތުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހުށަހެޅުމެކެވެ. އަވަސް މައްސަލައާއި އަވަސް އަމުރުގެ ފުރުސަތު ޤާނޫނުގައި ވުޖޫދުކުރައްވާފައެވެ. މިތަފްސީލު ބާބު 51 ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ.

ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި އަވަސް އަމުރެއްގެ ޙާލަތުގައި ނުވަތަ އަވަސް މައްސަލައެއްގެ ޙާލަތުގައި އަމުރެއް ނެރެން އެދި ހާޒިރުގައި ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމާ ގުޅޭ ތަފްސީލުވެފައެއްނުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބުރިޓިޝް ވާއިރު ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށްފަހުވިޔަސް އަދި ހުށަހެޅުމުގެކުރިން ނޯޓިސްދީގެން އަވަސް ޙާލަތްތަކުގައި ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް އެދިނަމަ ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅިދާނެކަން އެންގެން ލާޒިމުކުރައްވައެވެ. މިހާލަތުގައި ބޭފުޅުކުރުމަށް ކޯޓު ނުވަތަ ފޯނު މެދުވެރިކޮށް އަޑުއެހުން ބޭއްވުން ހުއްދައެވެ.[24]

---

[21]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 244(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ނ)

[22]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 243(ނ)

[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 244(ނ)

[24]- Practice direction 25A – interim injunctions this practice direction supplements CPR part 25 para 4.1-4.2

ވީމާ އަވަސް އަމުރެއްގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ އަވަސް މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ އަދި ގެއްލުން ލިބުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތުނަމަ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އާންމު އިޖުރާއަތުގައިވާ ފަދައިން އަމުރާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމުގެ ބޭނުމުގައި ކުރިން ހުކުމްދިން ތަރުތީބުން ވާޖިބުވާނެކަމަށް ދެކެވެއެވެ.[25]

އަމުރުގެ އިޢުތިރާޒު/ޗެލެންޖު

އަވަސް އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދިފައިވާ ނުވަތަ އަވަސް މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދޭ ހާޒިރުގައި އަމުރުގެ އިޢުތިރާޒު ލިޔުމުން ތާއީދާއި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެފިޑޭވިޓުގެ ސަޕޯޓް ތާއީދާއި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އަދި އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތުގެ ވަކީލުން ބަޔާންކޮށް އަދާކޮށް ކޯޓު ހުކުމްކުރަންވާނެއެވެ.[26] އެފަދަ އަމުރަކީ އެދިހުށަހެޅި ހުކުމްދެއްވުމާއި، ހުއްޓުވުމުގެ ކޯޓުގެ ނަސޭހަތް އަސްލުން ހުކުމްކުރާނެއެވެ.

ހުކުމުކުރުން

ބައެއް ޙާލަތުގައި ސިޓީތަކުގައި ފައިސާއިން ނުވަތަ މުދަލުން މުޢާމަލާތް ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ނުވަތަ ބަލައި ފޯސްކުރުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް އަވަސް އަމުރެއްގެ ގޮތުގައި ނެރުމަށް އެދި ހުކުމްކުރާއިރު ހުކު ހާމަކުރުން ނުވަތަ ހުކު ހުކުމްކުރުމުގެ އިތުރަށް އެކަށީގެންވާ ފުރިހަމަ މިންވަރަކަށް އެކަމުގެ އަދި ގެއްލުން ހުރިއެވެ އަސްލުގައި މަޢުލޫމާތު ހާމަކުރުން ލާޒިމުވެއެވެ. އެގޮތުން ޤާނޫނީ، ވާޖިބު، އަދި އިޖުރާއީ އަސްލުގައި ކަންކަން ކުރުމުގެ ސަލާމަތްކަމަށް ގެންނަންޖެހެވެ.[27] މިއުސޫލަކީ އަވަސް އަމުރުގައި ބަލައިކުރަންޖެހޭ އަސާސީ އުސޫލެއް ގޮތުގައި ހަމަޖެހިފައި އޮންނަ އުސޫލެކެވެ.[28] އަދި އެކަށީގެންވާ ވަރަކަށް އެކަށޭފަދައި ހުރިހާ އޮއްސެއް ލާޒިމުވެ. އަދި މައްސަލައާއި ގުޅޭ މައިގަނޑު ވާޤިޢާތަށް ހާމަކުރުމުގެ އިތުރަށް ތަފާސް ހުރިހާ ބާރުތަކުން އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ހުކުމަށް ފޯރާތަކަށް އެނގިވާ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވާޖިބު ހުރުމަތްތަކުގެ ހާމަކުރަންޖެހެވެ.[29] ހުކު ހުކުމްކުރާ ގޮތް އިތުރު ތަޖްރިބާ މިބާބުގައި އިސްލާ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

އިރުޝާދުދިނުން

ދެއްވާ ނުވަތަ މައްސަލަ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރެއް ނެރެދިނުމަކީ އެއްމަސްދުގައިވާނެ ކޯޓުގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ފުރުމަތަށްކުރައްވާ ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ތަފާއި ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތް ބައާންކޮށް އިރުޝާދުދޭނެއެވެ.[30]

---

[25]- Mayne Pharma (USA) Inc.v Teva UK Ltd [2004] EWHC 3248 (Ch), LTL 3/12/2004

[26]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 244(ނ)

[27]- Memory Corp plc v Sidhu (No 2) [2000] 1 WLR 1443, per Mummery LJ

[28]- The Arena Corp Ltd v Schroeder [2003] EWHC 1089

[29]- Brinks Mat Ltd v Elcombe [1988] 1 WLR 1350

[30]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 243(ނ)

އެބަހީ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާނެ ތާރީޚާއި، ރައްދުދަޢުވާ ގޮތާއި، ޖަވާބު ހުށަހަޅާނެ ތާރީޚާއި، ދިފާޢަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅާނެ ތާރީޚާއި، ދިފާޢުގެ ޖަވާބަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅާނެ ތާރީޚާއި، ރައްދުބަޔާން ހުށަހަޅާނެ ތާރީޚު ފަދަ އެއްޗެސްތަކާ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތްފުޅުން ގޮތެއްގެމަތިން ބަޔާންކޮށް އަންގަންވާނެއެވެ. ވީމާ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް އަދި ދިފާޢަށް ޖަވާބު ހުށަހެޅުމަށް އަދި ދިފާޢުގެ ޖަވާބަށް ޖަވާބު ހުށަހެޅުމަށް ލިބޭނެކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ އަސްލުމުއްދަތުތަކަށް މިހާލަތުގައި ލިބި ނުދޭނެއެވެ. އެފަދައިން ލިބޭނެކަމަށް ޖަދުވަލެއްވެސް ނެރޭނީމެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 243(ރ) ދަށުކުރަނިވާނީ ސަޕްލިމަންޓް ދަށުކުރަނިވާ އުސޫލާ އެއްގޮތަށެވެ. މިއުސޫލުގެ ތަފްސީލު ބާބު 41 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު މައްސަލަ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ވިޔަފާރިން ހަމަޖެހުމުގެ އަމުރަކަށް އެދޭނަމަ އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުގައި މައްސަލަ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމަށްފަހު ބަޔާންކޮށްފައި އިޖުރާއަތުގެ އަމުރު ނެރެން ފެށިދާނެއެވެ.[31] މިފަދަ އިސްތިސްނާއީ އުސޫލެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނެތުމުން މައްސަލަ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ކަމެއް ބާވަތެއްގެ ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރެއް ނެރެންޖެހޭ ހާލަތެއްގައި މައްސަލަ ހުކުމްކުރުމުގެ ތަރުތީބު ކަނޑައަޅައި އިޖުރާއަތު ދިނުން ލާޒިމުވެއެވެ.

ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމާ ގުޅޭ ގޮތުން އިޖުރާއަތުދިނުމުގައި ދިފާޢަށް ޖަވާބު ހުކުމްކުރުމާއި، ރައްދުބަޔާން/ދިފާޢުގެ ޖަވާބަށް ޖަވާބުދިނުމަށް އިޖުރާއަތު ކަނޑައަޅަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 146 ވަނަ މާއްދާގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އަންގަން ޢާންމު މިދުބާރާ ހުކުމްކުރަން ކޯޓަށް ހަމަޖެހިފައިވާނެއެވެ. ޤާނޫނުން ލާޒިމު މިއިން ފެށިގެން ފަރާތުގައި ލިބޭ މިހާލަތުގައި ދަޢުވާ ހުކުމްކުރުމާއި، ޖަވާބުދިނުމާ ގުޅޭ ތަފްސީލުކޮށް ފަރާތުގައި ލިބިދެވޭނެ ދޫކުރެވެ.

ދަޢުވާ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާމެދު ގޮތެއް ނިންމާއިރު އިބްތިދާއީ މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމެއް ފަދަ ގޮތެއްގައި ބާއްވާނީ އިޖުރާއަތުގެ އަމުރު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރާތް ކަނޑައަޅައިގެންނެވެ.

ދަޢުވާ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރެފައިވާނަމަ ދޭނީ އިޖުރާއަތު (ޤާނޫނު 243(ރ))
5. ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރު ނެރުނުއިރު ކޯޓުން ދަޢުވާ ހުށަހެޅިފައެއްނުވެއެވެ. މިހާލަތުގައި 01 މަސް ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މައްސަލައިގެ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ގޮތަށް ކަންކަން ރާވާނެ ކޯޓުގެ މަސައްކަތް ލާޒިމުވެއެވެ.

[31]-UK Civil procedure Rule 1998 1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 I INTERIM REMEDIES Rule 25.2(4), Rules & Practice Directions PART 25 - INTERIM REMEDIES AND SECURITY FOR COSTS

6. ފޯމާ ދައުވާ ހުށަހެޅުމާއި، ދިފާޢު ހުށަހެޅުން ފިޔަވާ ދިފާޢަށް ޖަވާބުދިނުމާއި، ރައްދުބަދަލުން ހުށަހެޅުމަކީ އިޚްތިޔާރީ ކަމެއްކަން އެންގުން އޮންނާނީ އެދުބަދަލު ހުށަހެޅުމާންތަކާއި އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށް ނިސްބަތައިފިއެވެ.

7. ދައުވާ ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ޒަސްވު މިއަދުން ފެށިގެން 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ ކޮޕީ ލިބުމުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މުއްދަތުގައި ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ނެރެފައިވާ ވަގުތީ އަމުރު ބާޠިލުކުރެވޭނެއެވެ.

8. ދިފާޢު ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ޒަސްވު ދައުވާފޯމު ރައްދުކުރުމާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މުއްދަތުގައި ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ޤައިދުކުރުމުގައި މަސައްކަތު ހިނގުމަށް އަމަލުކުރަންޖެހޭ އެއްޗެއް ބާރު ލިބޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ލިބޭނެ ފުރުޞަތު އެހެން ހަމަވާއިރު އެއްޗެއް ބާރު ލިބޭނެއެވެ.

9. މަސައްކަތުގެ ޖަދުވަލު އަޑުއެހުން/އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ..... ތާރީޚުގައި އޮންނާނެއެވެ.

Interim Hearings

ވަގުތީ އަމުރާމެދު ގޮތެއް ނިންމުން

އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

މައްސަލަ ހިންގުމުގައި ހަރަދު ކުޑަކޮށް މައްސަލަ ހިންގޭނެގޮތް ތަނަވަސް އެގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމަށް އަވަސްޖެހޭ ފިޔަވަޅުތަކެވެ.[32] ވީމާ އޮޑިއޯ ނުވަތަ ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް މެދުވެރިކޮށް ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރާމެދުގެ އަޑުއެހުންތައް ބޭއްވިދާނެވެ. ނުވަތަ ދެފަރާތް ކޯޓަށް ހާޒިރުވެގެން އަޑުއެހުން ބޭއްވިދާނެވެ.

އަޑުއެހުމަކީ ހުކުމާގުޅިގެން ބާއްވާ އަޑުއެހުމެއްކަމަށް ވުމަކީ ޢާންމު އުސޫލެވެ. މިއީ ޢާންމު އުސޫލުކަމުގައި ވިޔަސް މުޖުތަމަޢުގެ އަޚްލާޤީ އުސޫލުތަކާއި ހިފެހެއްޓުން، ނުވަތަ މުޖުތަމަޢުގެ އަމަންއަމާންކަން ގެއްލުވުން، ނުވަތަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގައުމީ ސަލާމަތަށް ބުރޫއަރާ ނުދިނުމަށް، ނުވަތަ ހުކުމެއްދިނުމާ މައްސަލައާއި ގުޅުންހުރި ކުޑަކުދިންގެ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުން، ނުވަތަ މީހުން ކުރި ކުށެއްގެ ސަބަބުން އަނިޔާ ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ މަސްލަހަތު ރައްކާތެރިކުރުމަށް، ނުވަތަ އާންމުކޮށް ހުޅުވައިލައިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގައިފިނަމަ، ޢަދުލު އިންސާފު ގާއިމުކުރުމަށް އެދިޔަސް ހުރަހަކަށް މިންޖުވުމަށް އަޑުއެހުން ހުޅުވައިނުލައި ބޭއްވިދާނެވެ.[33]

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ބާއްވަންވާނީ އެންމެ އަޑުއެހުމެކެވެ. ގިނައަޑުއެހުންތަކެއް ބާއްވައި މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުންތައް ދިގުކުރުމަކީ ހަރަދުތައް އިތުރުވާނެކަމެކެވެ. ވީމާ އަޑުއެހުން ވީހާވެސް މަދުކޮށް ގިނަކަންކަމާމެދު ބާއްވާ އަޑުއެހުމުގައި ގޮތް ނިންމައި ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގުމަކީ ކޯޓުގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކަމެކެވެ.[34]

އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ނުވަތަ އިންސާފު ހާސިލުކުރުމަށް ކޯޓުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްގައި އަމުރަކަށް އެދިފައިވާނަމަ އަމުރާމެދު ގޮތް ނިންމުމުގައި އަޑުއެހުން ބޭއްވުން ލާޒިމުކުރާ ނުވަތަ އަޑުއެހުން ބާއްވަން ނުޖެހޭނެކަމަށް ބުނާ ނަމަވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މިޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ކަންކަމުގައި ނުވަތަ އިންސާފު ޙާޞިލު ކުރުމަށް ކޯޓުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ގައި އަމުރަކަށް އެދިފައިވާނަމަ އާންމު އުސޫލަކީ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައިގެން

32- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 40(ބ) ބައްލަވާ.

33- ކުރީގެ ހަވާލާ 38(ހ)(ނ)

34- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ބ)(ޅ)

ގޮތެއްނިންމުމެވެ. ވަރަށް އަވަސްކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ސަތޫރަތް ތެރިކަން ނިހާޔަތަށް އޮންނަ ހާލަތުގައި ޖެހުން މުދުވެރިކާން ނުވަތަ ޖެޓްކާނޯޓިސް އަޑުއެހުން ބާއްވުން ހުއްދަކުރެވިދާނެއެވެ.[35]

ހާޒިރު ނުވުން

ވަގުތީފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާގުޅިގެން އަޑުއެހުން ބާއްވާ ހާޒިރުވުމުގައި ދެފަރާތުން ކުރެ ފަރާތެއް ކޯޓަށް ހާޒިރު ނުވިނަމަވެސް، ނުވަތަ ކޯޓުގެވެސް އެއްބަސްވުމަކު ހާޒިރުވިނަމަވެސް ތަފާތުހާޒިރުގައި ގޮތެއްނިންމުމަށްފަހު. އެއީ ކޯޓަށް ދިމާވެފާ ވިޔަސް ބަލާނެވެ.[36] ދެފަރާތުން ނުވަތަ ދެފަރާތުންގެ ތެރެއިން ފަރާތަކުން ހާޒިރު ނުވިނަމަ އެކަން ތަރުތީބުން އަޑުއެހުން ފަހުއަހުމުގެ އިޖުރާއަތު ކޯޓަށް ފިޔަވަޅާވެއެވެ. އަދި ތަރުތީބު ކަނޑައަޅާތަނުގައި ކޯޓުން ބަދަލުވާނީ ހާޒިރު ނުވުން ސަބަބަށެވެ. އިންސާފު ހާއިލު ކުރުމުގެ ސަތޫރުތަކަށެވެ. އަވަހަށްކުރަންޖެހޭ އަމުރެއް ނުވަތަ އަމުރު ބަދަލު އަވަސް ކުރުން ސަތޫރަތުގައިވާން ޢަމަލު ނިސްބަތްވާ މައްސަލައެވެ. އެއިރުވެސް އަމުރު ބަދަލުވުން އަމުރަކީ ބަދަލު ގެންނަން ޖެހިފައިވާ ސަބަބު ކުރިން ތަކުރާރުވާ ނިސްބަތްވާ މައްސަލައެވެ.[37]

އަމުރު އޮންނަންވީ ގޮތް/ސިފަތައް

އަމުރަކީ ތަބާނުވެއްޖެނަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ކަންޖެހުމުގެ ފިޔަވަޅު ހުއްދަވާތީ ކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ނުރައްކުރުމުގައި ކަނޑައަޅާ ކަންކަން ވަރަށް ސާފުކޮށް ތިލަކޮށް، އިތުރު މާނައެއް ނުކުރެވޭން އިބާރާތްކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. އެބަހީ ކުރުން މަނާކުރަނީ ނުވަތަ ހުއްދަކުރަނީ ކޮންކަމެއްކަން ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މަނާކުރާކަމެއް އެމަޤްސަދަކަށް ނުރައްކާއާ މަޤްސަދުގެ އިމަށްވުރެން ފުޅާވެގެން ނުވާނެވެ.[38]

މިއިން ފަސޭހަކުރުވި ހިފުން ސާފުކުރާ ބަޔާއް ނުވަތަ އިތުރާތުގެ ސަބަބުން ކޯޓު ހުކުމަކީ ކަނޑައަޅަން ނުވަތަ ހިލާފުވެ އެފުއްދުމަކީ މަޤްޞަދުވެގެން ދިމާން މަނާކުރުވެ. އަދި ހަމަހިމާއެކު މަނާކުރާ ކަމެއް އަމުރު އެބަސްމުއްގައި ނެރެފައިވާ އިމުން ބޭރުވާ ފުޅާވެގެން ދިޔަނުދިނުމެވެ. އެއަމުރެއް އެއަމުރު ނެރުން މަޤްޞަދުގެ އިމުން ބޭރުވާ ފުޅާވެގެން ބަޔާނެއް ނޭޅޭނީ ރަށާތަކަން އަށަހަރާރުދިނުމަ ފަރާތެއްގެ ޖިނާއީ އަމުރު މުރާޖަޢާކުރުރުމަށް ކޯޓުގައި އެދުންތަކަށް ބަރާބަރުކުރުމެވެ.

ހަރަދާމުދަ ގެއްލި ކަނޑައެޅުން

[35]- practice direction 25A -interim injunction this practice direction supplements CPR part 25 para 4·1 & 4·2
[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 239
[37]- Riverpath Properties Ltd v Brammall (2002) The Times, 16 February 2002.
[38]- Attorney-General v Punch Ltd [2002] UKHL 50

ވަގުތީ އަމުރާގެ ދިގުމިން ހަރަދު ނަގައިދެވިދާނެވެ.[39] މިކަން ކުރާނީ ގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންވެފައިވާނެއެވެ. އާންމު އުސޫލުތައް ގޮތުން ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާގެ ދިގުން ބާއްވާ އަޑުއެހުން އެއްދުވަހަށްވުރެން ދިގުދިޔަނަމަ ނުލިބޭނެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބުރޭ ފާހަގަ ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާގެ ދިގުން ހަރަދު ހުށަހެޅުން އެދޭނަމަ އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުވުމުގެ އަމުރު ދިނުމުން ހަފްތާއެއްގެ ތެރޭގެ 24 ގަޑި އިރު ކުރިން ސްޓޭޓްމަންޓެއް ހަރަދު ބަޔާން ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.[40] އަޅުގަނޑުމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ޤަވާޢިދުގައި މިގޮތަށް މިކަން ހަމަޖެއްސުމަކަށް ލިޔެވިފައިނުވެ. މިއީ އެދެވޭ ބަދަލު ގެނެއްސަދޭން ދެއްކެވެ. އިޖުރާ ތަޖުރިބާ ބާބު 48 ގައި އިސްލާ ބަޔާންވެ ހިމެނިއްޖެވެ.[41]

[39]- ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ގުޅޭގޮތުން ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ބަލައި ... (Thaana footnote text) ބާބު 32 ބައްލަވާ
[40]- PRACTICE DIRECTION 44 - GENERAL RULES ABOUT COSTS This Practice Direction supplements Part 44 para 9.5
[41]- ބާބު 48 ސަފްހާ 670-671

Undertaking as to damages

ގެއްލުމަށް ބަދަލުދިނުމުގެ ތަޢުހުދެއް ދިނުން

ޤާނޫނީ އަސާސް

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުގެ ގޮތުގައި ވަކިބާވަތެއްގެ ކަންތައްތަކެއް އަމުރު ނެރެފައިވާކަމަށް ބައްލަން ކުރުން ފިޔަވާ އެއަމުރުތަކާގެ އިތުރު ތަފްސީލެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައެއްނެތެވެ.

މުޢާމަލާތެއްގެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދިނުމަށް އެއްބަސްވާންޖެހޭކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ނަމޫނާއެއްނެތެވެ. ނަމަވެސް އެހެން ދާއިރާތަކުން ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ޚިޔާލެއް ފާހަގަކޮށްލެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 247 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (1) އިން އެހެން ދާހަކަތަކުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ ނަމޫނާގައި "ދައުވާކުރާ ފަރާތަށް ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދިނުމަށް ނުވަތަ އުޖޫރަތެއް ހަރަދެއް ދިނުމަށް ވަގުތީ އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތުން ޢިނާޔަތްކުރަން އެފަރާތުން ކޯޓުގައި އެއްބަސްވެފައިވުން" މިފަދައިން ބައްލާކޮށްފައި އޮތުމަށް ތަރުޖަމާ މުޢާމަލާތްތަކުގައި އަމަލުކުރާ އުސޫލަށް ބަލައި ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރުގެ ސަބަބުން ގެއްލުމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމަށް ބަދަލު ދޭން ކަމުގެ އިލްތިޒާމެއް ހުރަހަރަކަށްޖެހޭ ގޮތަށް ޤަވާއިދުގައި ލާޒިމު ކުރެވިފައިވާކަމަށް ދެކެވެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ވަގުތީ އަމުރާ ގުޅިގެން ގެއްލުމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ދައުވާއެއް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތްކަމަށް ދެކެވެއެވެ. ނަމޫނާގައި "ދައުވާކުރާ ފަރާތަށް ލިބިދާނެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުކަން ނުވަތަ ދޭންޖެހޭ ހަރަދުގެ ބަދަލުކަން ވަގުތީ އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތުން ޢިނާޔަތްކުރަން ކޯޓުގައި ކަށަވަރުކޮށްދީ، އެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުނުވަތަ ހަރަދުގެ ބަދަލު ހިސާބުކުރެވުނު ގޮތްވެސް ތަފްސީލާއެކު ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރެވޭނެ"[42] މިފަދައިން ބައްލަވައިލުމުން ވަގުތީ އަމުރު ނެރެއުމު ނުވަތަ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ކުރިން ކުރިމަތިލާފަރާތަކުން ދާހަކަތަކުވެއެވެ. އަދި ވަކި ދައުވާއެއް ކުރިމަތިލާފަރާތްތަކުން ވެސް ނެގޭނެ ދާހަކަތަކުވެއެވެ.

42- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 247(ހ)(2)

މިތަފްސީލުތައް ދަންނަވައިލީމަ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވެވިދާނެ ވަގުތީފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާ ގުޅިގެން ބަދަލުދޫކުރާނެކަމުގެ ޔަގީންކަން ދިނުމުގެ އުސޫލުތައް ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.[43] މީގެ އިތުރުން ކެނެޑާގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދުން ބަލާއިރުވެސް މިފަދަ އުސޫލެއް ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.[44]

ވީމާ ބަދަލަށް ޔަގީންކަން ދިނުމުގެ އުސޫލަކީ ޤަވާއިދުގައި އަސްލުކަން ވަރަށް ބޮޑަށް ބާރު އަޅާކަން އެނގެއެވެ. އެގޮތުން ހަމަޖެއްސުމަކީ ޤާނޫނުގެ ސިޔާސަތު ބަލައިގަތުމުގެ ޤަވާއިދުގައި ނުހުރުމުން ކަމުގެ ކުރިން ދޭހަވާ ކަމެއް ކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. ކުރާނެ ގޮތެއް ކުޑަކުރުމުގެ ޤަވާއިދުގައި ބާރުއަޅާފައި ކަމުން އެކަމަށް ދެކެވެއެވެ.

ބަދަލުދިނުމަށް އިޤުރާރުވުން

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާ ވާއިރު މައްސަލަ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅައި އަމުރުނުކުރާ ހިނދަކު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދޫކުރަން ބާޔާންކުރާ އިޤުރާރެއް އަމުރަކަށް އެދޭފަރާތުން ހުށަހަޅަން ޝަރުޠުކުރުމަށް ލާޒިމްކޮށްފައިވެއެވެ.[45]

މީގެ އިތުރުން ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ނޫނީ އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅައި ނުދާހާ ހިނދަކު، ތިންވަނަ ފަރާތްތަކަށް ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދޫކުރާނެކަމުގެ ހުކުމަށް އިޤުރާރެއް ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.[46]

އަދި ހަމައެހެންމެ ތަޙައްފުޒުކުރުމުގެ ހުކުމް/freezing injunction ފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ހުކުމާ ފާލާދާން އަދި އޭނާގެ ވަކީލު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދޫކުރަނުގެ އިޤުރާރެއް ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.[47] ދައުލަތުގެ އާންމު އިދާރާތަކުން ޤާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމުގެ ގޮތުން ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި އަމުރަކާ ގުޅިގެން މިފަދަ ހުކުމް ހުށަހަޅަން ނުޖެހެއެވެ.[48] އަދި ހަމައެހެންމެ ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރެއް ދިނުމުގައި ހުކުމާ ބަދަލު ދޫކުރުމުގެ އިޤުރާރެއް ހުށަހަޅާ ކަމަށް ނިންމައެވެ.[49]

ދޭންޖެހުން އިޤުރާރު ތަފްސީލު ކޯޓަށާއި ޒަމާނީ ނިންމުންތަކަށް ބަލައިގެން ކަމުގެ ނުވަތަ ކަނޑައަޅާ މަސްލަހަތުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުކުމާ ދޭނެ ތަރުތީބު ނުވަތަ ޒާތީ ވެގެންވާ އިޤުރާރުވެއެވެ.[50] ދައުލަތުން ނުވަތަ ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ޤާނޫނު ތަންފީޒުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ކަމުގެ ނުވަތަ ކަނޑައަޅާ މަސްލަހަތުގެ އަމުރަށް

[43]- UK practice direction 25A – interim injunctions this practice direction supplements CPR part 25 para 4.4(1)(5)(a)
[44]- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 40.03,
[45]- practice direction 25A – interim injunctions this practice direction supplements CPR part 25 para 4.4(1)(5)(a)
[46]- Ibid para 5.1(1)(2)(4)
[47]- Ibid para 6.2 & Banco Nacional de Comercio Exterior SNC v Empresa de Telecomunicaciones de Cuba SA [2007] EWCA Civ 662, [2008] 1 WLR 1936
[48]- Financial Services Authority v Sinaloa Gold pic [2011] EWCA Civ 1158, [2012] CP Rep 4
[49]- practice direction 25A – interim injunctions this practice direction supplements CPR part 25 para 7.1
[50]- RBG Resources plc v Rastogi [2002] BPIR 1028

އެދި ހުށަހަޅާއިރު ބަދަލު ދޭނެކަމުގެ އިޤްރާރެއް ހުށަހެޅުން ލާޒިމުކޮށްނުލެވޭ.[51] އަދި ހަމައެހެންމެ މާލީ އިދާރާތަކުން[52] ނުވަތަ ބޭރުގެ ތަންޒީމު/regulator ތަކުން އޮޅުންގެ ތަންޒީމީ ވާޖިބެއް އަދާކުރުމާގުޅޭ ކަންކަމާގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި އެފަރާތްތަކުން ޤާނޫނާ ހިލާފަށް އަމަލުކޮށްފިނަމަ ކަން މަނާކުރާ މިންވަރުން ސާބިތުވާނެ ފުރާވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދިނުމާގުޅޭ އިޤްރާރެއް ހުށަހެޅުން ލާޒިމުކޮށްނުވޭ.[53]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދޭއިރު މިފަދަ އިޤްރާރެއް ހުށަހެޅުމަށް ޝަރުތުކޮށް ބާރުލާނަމަ ނަމެއް ބުނެވިފައެއްނުވޭ. ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކީ ޝަރުޢީ ނިޒާމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ފަރާތްތަކުގެ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ބޭނުންކުރާ ސަބަބު ބަލާލާ ނުވަތަ ބައްދަލުކުރާ އިސްލާޙުތަކެއް ހިމަނާފައިވާ ނިޒާމެއް ނުވަތަ މަޝްރޫޢު ވެރިކަމުގެ ބާރުތައް ތަޢާރުފުކުރުމަށް ތަނަވަސްކޮށްދޭ ކުރިމަތިން ބަދަލު ރިޢާޔަތްކުރުމާ ގުޅޭ ކަމެއް ހިމެނޭ ކަމުގެ ބޮޑު ކޮޅަކަށް ބަލައިގެން ބާރުދޭ ގޮތް ނުރާނާނެވޭ. މިއުސޫލު ފާލަނީ ގެނބުމަށް ނަހްވީނުނަގައި ދިޔާއިރު ކޮށް ދެވެނީ.

ހިތި ހަޤީޤަތަކީ މައްސަލަތައް ހައްލުކުރުމުގައި މުވާއްޒަފުން ވަކިކުރާނެ ގޮތުގެ ބާރެއް އެއްލުމުގެ ބަދަލު ދޭނެކަމުގެ އިޤްރާރެއް ހުށަހަޅަން އެދެފައިވާ ހާލަތްތަކުގައި އިސްލާހުކުރުމަށް މިއުސޫލު ނުބަދަލުކޮށް މިހެން ވެއްޖެއްޔާ. ކޯޓުތަކަށް ހުރިހާ މައްސަލަތަކެއްގައި ވަކި ގޮތަކަށް ދައްކަވާލަ އަލިއަޅުވާލާނެ ގޮތް ތަފާސީލުކޮށް ހިމެނޭނެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ވަދެ ނުދެއްކެވޭ. ވީމާ މިއުސޫލަކީ ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ އަމުރުގެ ސަލާމަތް ދޭން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހުށަހަޅާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހިމަނާފައި އިސްލާހުކުރެވެން ދެކެވެ.[54]

އެހެން ބަދަލު ކަނޑައަޅާ ގޮތަކީ

ކޯޓުން އެހެން ބަދަލު ކަނޑައަޅާގޮތަކީ މިހެން ބޭނުމާކީ ޤާނޫނީ ބާރެއް ކަމަށް ބަޔާންކޮށް އެއްބަސްވާ ކަމެއް ނުވަތަ ސިފަވެރިޔަކަށް ކަމަށް މާލީގޮތުން ވާނެ ގޮތާ، އެމަސައްކަތުގެ މައްސަލައެއް ކަމެއްނަމަ ބަލައިގަތުމުން ގޮތުގެ ވަގުތު ޤާނޫނުގައި ބައްލަވާ މާލީ ގުނިނިން ގޮތުގެ ޝަރުޢީ ވަދެ ފިޔަވަޅު އިޖުރާއާތު ރިޢާޔަތްކުރާ ނިސްބަތް މިގޮތުގެ ވަގުތު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނިމިގެން ބަޔާންކުރެވޭ ބާރު ވަކިކުރާ ހާލަތްތަކުގައި ކޯޓުން ކަމެއް ވަގުތީ އަމުރު ބޭއްވުމުގެ ސަލާމަތް ގެއްލުމުގެ ފެށިގެން ދަށުން ހުށަހެޅި ކަމަށް ތަފާސީލުކޮށް އިޤްރާރުގެ ކޮބައިކަމެއް.[55]

---

[51]- Kirklees Metropolitan Borough Council v. Wickes Building Supplies Ltd [1993] AC 227
[52]- United States Securities and Exchange Commission v Manterfield [2009] EWCA Civ 27, [2010] 1 WLR 172
[53]- F Hoffmann-La Roche & Co. AG v Secretary of State for Trade and Industry [1975] AC 295
[54]- މިއީ މައްސަލައިގެ ޝަރުޢީ ކަމަކުން ނުވަތަ ވަރަށް ބައްލަވާން ވެރިކަމުގެ ގޮތުން ނިންމަވަނީ. އެހެންކަމުން ދެކެވޭ ބާރު އެސްޓެބްލިޝްކުރި ކަށަވަރުކުރުމުގެ ހުރިހާ ހިސާބުތަކުގައި ދެނެކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑައެޅޭ ކަމަށް ކަމަށް ކަމަކަށް ނުދެކެވޭ.
[55]- American Cyanamid v Ethicon [1975] AC 396 / Hoffman La Roche v Secretary of State for Trade and Industry [1975] AC 295,

ސަބަބު ބެހެއްޓުން/Fortifying

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ބަދަލުދޭންކަން ބަޔާންކޮށް ހުކުމަކާ އިދުރާރު ކަނަވަރުކުރާ ދިނުމުގެ ގޮތުން ނުވަތަ އެއިދުރާރުގެ އެކަމުގެ ސަބަބުތަކުގެ ގޮތުގައި ކޯޓުގައި ދައްކާ ބަޔާނާ ބަދަލުޖެއްސުމެވެ. މިފަދައިން ފޯމުފައި ނުވަތަ ސަބަބު ދިނުމަށް ފުރިހަމަ ބަޔާންކޮށްދޭން ކޯޓުން ގޮތުގައި ކަމަށްދައްކަން ދައުވާއެއް ކުރެވޭނެ ކަމުގެ ނުވަތަ ހުސްވީ ދައުވާއެއް އޮތް/good arguable case ކަން ސާބިތު ކޮށްދޭން ހުރިކަމާއެވެ.[56]

މިއުސޫލު ކަނޑައެޅި ފަސްޓްކޯޓު ނިންމުމަށް ބަލާއިރު މިސަބަބުތަކުގައި ތިންކަމެއް ފުރިހަމަވާންޖެހެވެ. އެއީ:- ކޯޓަކަށް ދައުވާއެއް ކުރެވޭނެ ކަމަށް ނުވަތަ ހުސްވީ ދައުވާއެއް އޮތްކަން ސާބިތު ވުމެވެ. މިފަދައިން ސާބިތުވުމަކީ ގޮތުގެމަތިން ތަފާސްކަން ދިނުމުގެ ގޮތުން ސަބަބުތަ ބެހެއްޓުން ޖެހޭކަން ސާބިތުވާކަމެވެ.[57] ދެވަނަ:- ކޯޓުން ކަމަށްދައްކަން ދައުވާއެއް ކުރެވޭނެ ނުވަތަ ހުސްވީ ދައުވާއެއް އޮތުމަށް ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ މައްސަލަތަކުގެ އަމުރު ނުލިބުނަމަ ގެއްލުންވާނެކަމަށް އިތުބާރާ ކުރެވޭން ކަމެކެވެ. ތިންވަނަ:- ސަބަބުތަކުގެ ގޮތުގައި ބަލައްސާނެ އަދަދު ކަމަށްދައްކަން މުޅިން ފުރިހަމަވެސް ނުވަތަ ދަރަޖަޔަށް އަދަދު ކަމަށްދައްކަން ތާޖިރުވެއްޖެނަމަވެ. ހިނގާތޯއި ގޮތުގައި ކަމަށްދައްކާ ގޮތުގެ އަދަދުގެ ފުރުމަވެ.[58] އެބަހީ އަސްލުވެރިޔާގެ މައްސަލަ ތަފާސީލާ އަދަދުގެ ފުރުޞަތެވެ. މިހާ ހުރަހެއްވެސް ހުރި ހާލަތުގެ މައްސަލަ ބަލާއިރު ފެންނަނީ އެއީ ޖަދަލުކުރެވޭ އަންގާ ބޮޑު އަދަދަކަށް ސަބަބުތަކުގެ އަދަދު ފާއިދާކުރުމަށް އަމަލު ކުރަންޖެހޭ އާނމު އުސޫލެވެ.[59]

ގެއްލުމުގެ ނުވަތަ ހަރަދުގެ ބަދަލު ހިސާބުކުރުން

ނަގަފައިވާ ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ޝަރީޢަތުގައި ޤާއިމް ވެގެން ގޮސްފައިނުވާނަމަ އެހެން އިތުރާތަކުން ބޭނުނަމަ ޖެހޭފައި ނުވިނަމަ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 247 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (2) ގައި ބަޔާންކުރާ ވިއްސި ބާބުގެ ބޭނުން ކޮށިން ކުރަންވާނެވެ.

މިގޮތުން ގެއްލުމުގެ ނުވަތަ ހަރަދުގެ ބަދަލު ހިސާބުކުރުން އަމުރުކޮށްދިނަމަ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނުވަތަ ހަރަދުގެ ބަދަލު ހިސާބުކުރުމުގެ އުސޫލުތަކެއް ކޮށިން ހަދަންވާނެކަން އިސްވެ ދެންނެވުނު ވަގުތީ އަމުރުގެ ސަބަބުން ގެއްލުން ނުވަތަ

[56]- Energy Venture Partners Ltd v Malabu Oil and Gas Ltd [2014] EWCA Civ 1295, [2015] 1 WLR 2309
[57]- JSC Mezhdunarodniy Promyshlenniy Bank v Pugachev [2015] EWCA Civ 139, [2016] 1 WLR 160
[58]- Brainbox Digital Ltd v Backbord Media GmbH [2017] EWHC 2465 (QB), [2018] 1 WLR 1149,
[59]- (Business Online Group plc v MCI Worldcom Ltd [2001] EWCA Civ 1399, LTL 9/8/2001

ޚަރަދުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލަށް ބެލުމުން ފެނަން ސާފުވޭ. މިއީ ދެބަސްވުމުގެ ޗާޖަށް އަމުރު ކުރެއްވުމަށް ނުދެކެމެވެ.

ގެއްލުމުގެ ނުވަތަ ޚަރަދުގެ ބަދަލު ހިސާބުކުރުން ވަކިގޮތެއް މަތީން އިޖުރާއަތު ފާސްކުރުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނެތެވެ. ފާސްކުރި ބައެއް ނިޔާތަކުގައި މިބަދަލު ހިސާބުކުރަނީ ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް ނުވަތަ ކުރުމަށް އެއްބަސްވުމުގައިވާ އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމުން ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގައި ހިސާބު ކުރާ ގޮތުގެމަތިންނެވެ.[60]

މައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ނުފޮނުވަ ނުވަތަ ހުކުމެއް ނުކުތް މައްސަލަ ނިމިއްޖެނަމަ މިބަދަލު ނަގައިދޭނެގޮތް މިސާލު އެދެނެވެ. މިސާލަކަށް ދައުވާ ކުރާފަރާތުން މައްސަލަ އަނބުރާ ގެންދިއުމެވެ. އަދިވެސް ދެވޭ މިސާލަކީ ދެފަރާތުގެ ފަރާތުން ޚަރަދު އެއްބަސްވުމުގެ ވިޔަސް ބާރު ކޯޓަށް ދޫކޮށްލައިފައެވެ. އަދި އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ދެވިފައިނުވާނަމަ ޚަރަދު އެސްލް ނުކުރަން ނިންމުމަކީ ހުކުމްނަ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގުމަށް ކޯޓަށް ދެވިގެންވާ ބާރުތަކުގެ ތެރެއިން ކޯޓަށް ދެވިގެންވާ ބާރެއްކަމަށް އަދިކޯޓުން ދެކެމެވެ.[61]

މިހެރަދު ހިސާބުކުރުމަށް އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މައްސަލަ ނިމުމުން ކުރެވޭން ޚަރަދުގެ ބަދަލު އޮންނާނެކަމެވެ. އިސްތިސްނާއީ ގޮތުގައި މިފަދަ އަމުރުތަކެއް ބާރުވެރިކަން މައްސަލަ ނިމުމުގެ ކުރިން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނުވަތަ ޚަރަދުގެ ބަދަލު ހިސާބުކުރަން އަންގައިދޭ ބާރު ކޯޓަށް ދެވިގެންވެއެވެ.[62]

ހަމައެކަނި ފަހު ހާއްސަ ހާލަތެއް ގެންދިޔަ ނުވާނަމަ ވަގުތީ އަމުރާގުޅޭން ބަދަލު ނުވަތަ ޚަރަދު ހިސާބު ނުކުރެވޭން އެންގުމުގެ ބާރުވެސް ބައެއް ގަސްޓީ ނިޔާތަކުގައި ކޯޓަށް ދެވިފައިވެއެވެ. އެހާއްސަ ހާލަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ވަގުތީ އަމުރު ނެރުނުމަށްވުރެގައި ދައުލަތުގެ ފައިދާ ގެއްލެނޭ ހާލަތް ހިމެނެއެވެ.[63]

[60]- Hoffman La Roche v Secretary of State for Trade and Industry
[61]- FSL Services Ltd v Macdonald [2001] EWCA Civ 1008
[62]- Yukong Line Ltd (SK Shipping Ltd) v Rendesbury Investments Corp [2001] 2 Lloyd's Rep 113
[63]- Hoffman La Roche v Secretary of State for Trade and Industry [1975] AC 295

ބާބު 21

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު -

ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް ނުވަތަ ކުރުމަށް އަމުރުކުރުން

ތައާރަފު

ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކޯޓު ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރަކީ މަދަނީ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިމެންދެން ހިމާޔަތް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ނެރޭ ވަގުތީ އަމުރެވެ. ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި މިއީ އެހެން ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރުތަކާ ގުޅިގެން އެއަމުރަކީ ބާރުދިނުމުގެ ފެށް ނެރެވިދާނެ އަމުރުތަކެވެ. ނުވަތަ ތަޙްޤީޤަށް ދިމާވާ ގޮތްނޫނަސް ނެރެވިދާނެ އަމުރުތަކެވެ.[1] މިއަމުރަކީ Injunction ގެ ހިއައެވެ. މިއަމުރު ފަރުމާކޮށްފައިވާ ތަރުތީބާއި ބޭނުމަކީ ކޯޓުން ހިމާޔަތް ކުރަންޖެހޭ ޙައްޤުތައް ދަނޑިވަޅާއި، އިންސާފުވެރި އަދި ހަރުދަނާގޮތުގައި ދެފަރާތުގެ ހިމާޔަތްކޮށް ތަންފީޛު ކުރުން އިންސާފުވަން މަދަނީކުރުމުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލްކުރުމެވެ.[2] މިގޮ ޢިލްމުން ހުރިހާކަމުގައި ދެމެހެއްޓެން/status quo ޙިމާޔަތް މިއަމުރުން ހާސިލްކުރަން ޤަޞްދުކުރެވޭ އެއްމަޤްޞަދެވެ.

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަދި ހުކުމާ އިތުރު އެދޭފަރުވާ ބަލާކަމަށް ސާފުކަން ބެލެނީ ދެފަރާތުގެ ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ މަނާކުރުމުގެ ކުރާއަމުރެއް ނެރެނީއެވެ.[3]

އާންމު ކަންކަން

އާންމު އުސޫލު

ކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް/injunction ކޯޓު އަމުރުގެ އާންމު ތަރުތީބަކީ ނުވަތަ އާންމުއުސޫލުތަކީ ކަމެއް ޢާއިލީ ކުރުން ނުވަތަ ކަމަކާއި މަނާކުރުމުގެ އަމުރު ކުރުމެވެ. މިއީ equitable remedy/އިންސާފު ވެރިއިންސާފުގެ ހަމަތަކުގެ މަތިން ކޯޓުން އުފެއްދިފައިވާ ފަރުވާއެކެވެ. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްފަހު ކޯޓު އަމުރުކުރާ އެހެން އަމުރުތަކަކީ ބޭނުވެއެވެ. މިއަމުރަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި interlocutory/ތަމްހީދީ އަމުރު ބޭނުވެއެވެ. ބޭނުންކުރާ ފަރާތުގެ interim remedies/ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު މިގޮތެވެ. ވީމާ ހުކުމް ކުރުމުގެ ކުރިން ވަގުތީ ފަރުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ކަމަކާއި މަނާކުރުމަށް ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ކަމަކާއި މަނާކުރުމަށް ނެރޭ interim އަމުރަކީ injunction/ކަމަކާއި މަނާކުރުމަށް ނުވަތަ ކަމެއް ލާޒިމު ކުރާ އަމުރު ބޭނުވެއެވެ.

[1]- Koza Ltd v Koza Altin Isletmeleri AS [2021] 1 WLR 170
[2]- Attorney-General v Times Newspapers Ltd [1992] 1 AC 191, para 216A-B
[3]- Lawrence David v Ashton [1989] I.C.R. 123; CEF Holdings Lid v Mundey [2012] EWHC 1524 (QB); [2012] I.R.L.R. 912; [2012] F.S.R. 35

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނެރުން ހުއްދަކުރާ އަމުރުގެ ބާވަތްތަކުގެ މިދައުލަތު ލިސްޓުކުރުން ފިޔަވާ މިއަމުރާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ. ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ވަގުތީ ގޮތުން ޢަރުވާއެއްކަމުގައި ވިޔަސް މިފަދަވާ އަދި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްފަހު ކަމަކުން މަނާކުރުމަށް ނުވަތަ ކަމެއް ލާޒިމްކުރާ އަމުރެއް ކުރެވިދާނެވެ. މައްސަލައިގެ ދަޢުވާގައި އެފަދަ އެދިފައިނުވިނަމަވެސް މިފަދަ އަމުރެއްކުރުމުގެ ވިޔަސާ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[4] ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްފަހު ކަމަކުން މަނާކުރުމަށް ނުވަތަ ކަމެއް ލާޒިމްކުރުމަށް ކުރާއަމުރަށް "ކަމެއް މަނާކުރާ ނުވަތަ ލާޒިމްކުރާ ދާއިމީ އަމުރު/perpetual injunction" ށް ކިޔައެވެ.

ވީމާ މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގައި ދިރާސާކުރާ ޚަސްމުގެ ޙައްޤުތަކާއި ކަށަވަރުކުރުމާއި ހިމާޔަތްކުރުން ގުޅުންހުރި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތް ކުރަންވާނެވެ.[5] ކަމެއް މަނާކުރުމަށް ނުވަތަ ލާޒިމްކުރުމުގެ އަމުރެއް ކުރާއިރު ދެފަރާތުގެ ބޭނުންތަކަށް ކޯޓުން ދިނިގެންނުވާނެވެ.[6] މިފަދަ ވިސްނުމެއްގައި ފަސޭހަކުރު އިންސާފުވާނަމަ އެއަމުރެއް ނެރެންޖެހޭނީ ދިމާވާން ދިޔުމަށް ގޮތަކަށްވެއެވެ.

އާންމު ހުކުމަށް އެބައި ދައުލަތުގެ ނަފްސުގައި ނުވަތަ ދައުލަތުގެ މުއައްސަސާތަކުގެ ހުކުމަތުގައި، ދައުލަތުގެ މުވައްޒަފެއްގެ ގޮތުގައި ކާރދު ފެންވަރެއްގައި، ޖަވާބު ސަރުކާރުގެ ލުއި ވަގުތީ ނުވަތަ ދާއިމީ، މުސާރަ ލިބޭ ނުވަތަ ދަރުމަވެރި މަސައްކަތެއް ކުރަމުން ދިއުމަށް ނުވަތަ ހުއްޓުވުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ދަޢުވާތަކުގައި އެފަދަ ކަމަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު އޮތުމާއި އަމުރު ނެރުމުގައި އާންމު މަސްލަހަތު ގޮތެއް ބަލަންވާނެވެ.[7] ކަމެއް ލާޒިމުކުރުން ނުވަތަ މަނާކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމުގެ ސަބަބުން ބަދަލުދިނުމަށްޓަކައި އެއަމުރެއް ނެރުމަކީ އަނިޔާއެއް ނުވަތަ ޖަރީމާއެއްކަމަށް ބެލެވިދާނެވެ.[8]

ހުށަހެޅުން

މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އަމުރުތަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[9] ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 52 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އަޑުއެހުން ފެށުމުގެ ކުރިން ވަގުތީގޮތުން ކުރަމުން ނުވަތަ ނުކުރުމަށް އަމުރު ނެރުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިކަމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 52 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

---

[4]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)(1)(2) އަދި (ށ)
[5]- ކޯޓުން ދިނުން = މަނާކުރުން ނުވަތަ ބަދަލުހޯދުން ދިނުމެވެ.
[6]- Castanho v Brown and Root (UK) Ltd [1981] AC 557 at p. 574
[7]- South Bucks District Council v Porter [2003] UKHL 26, [2003] 2 AC 558 at 27
[8]- laggard v Sawyer [1995] 1 WLR 269
[9]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 244(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" 147(ށ)

ސާވުޖޮކް ބަޔާންކުރުން

ކަމަކުން މަނާވެގަތުމަށް ނުވަތަ ކަމެއް ލާޒިމުކުރުމަށް ވަގުތީ ފަރުވާއެއްގެ ގޮތުގައި އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދޭނަމަ މަނާކުރަން އެދޭ ނުވަތަ ލާޒިމްކުރަން އެދޭ ކަމަކާ ގުޅޭގޮތުން ސާވުޖޮކް އެގޭނެ ގޮތަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެދޭފަރާތުން ސާވުޖޮކް ބަޔާންކޮށްދޭން އަމުރުނެރެދޭނެކަމެއް ނެތެވެ. މިސާލަކަށް ބިޒިނަސް ވަކިން މަނާކުރަން އެދޭނަމަ ބިޒިނަސް ނުވަތަ ވަކިން މަނާކުރަން އެދޭ ބިޒިނަސް ނުވަތަ އެކަމަށް ބަޔާންކުރެވޭ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ހިމާޔަތްކުރަން އެދޭ ޒާތީ މަޢުލޫމާތު ނުވަތަ އެކަމެއް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ހިފެހެއްޓުމަށް އެދޭ ވިޔަފާރީގެ ސިއްރުތަކާއި ކަމަކާ ބެހޭ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[10]

ޖަބުރީ

ކަމެއް މަނާކުރުމަށް ނުވަތަ ލާޒިމް ކުރުމަށް ކުރާ ދައުވާއެއްގައި އެކަމެއްގެ ނުވަތަ ހަމަ ސާބިތުކޮށް ދޭހަވާ ހިމާޔަތް ލިބެންޖެހޭ ގޮތަށް ކުރުމަށް އަމުރުކުރަން ޖެހޭކަން ބަލަންޖެހެއެވެ.[11] އެހެން މަޢުލޫމާތު ހަމަޖެހޭ ހިމާޔަތް ލިބޭ ގޮތަށް ވަކި އަމުރެއް ނެރުމަށް ބޭނުން ކުރިން ލިބިގެންނުވާނެއެވެ.

ޢައްރަކީ ސަބަބެއް އޮތުން

ވަގުތީ ފަރުވާއަކަށް އެދުމުގެ ހަމަ އޮތީ އެދިފައިވާ އަމުރެއްގައި ނުވާނެއެވެ. ވަގުތީ އަމުރަކީ ހުއްދަވާ ދައުވާއެއް ގެނުވައިވާ އެއްޗެއް ދަޢުވާ ލިބިގަތުމަށް އެހީވާކަމެވެ. ކުރުން ދޭހަވާ ހުއްދަވާ ދައުވާގެ އަސްލުތަކެއް ހުރުމަކީ ޙައްޤު ދިނުމުގެ ގޮތުން ދައުވާކުރެވޭ ކަމަކާ ނުވަތަ ހިމާޔަތް ކުރުމަށް އެއްބަސްވާނެއެވެ. ވަގުތީ ފަރުވާ ލިބިގަތުމުގެ ކަމަށް ހިމާޔަތް ހުއްދަ ދައުވާގެ ހައްގު ގެނުވާ ކަމަށެވެ. މިސާލަކަށް ކުރުމުގެ ނުވަތަ ދައުވާގެ ވަގުތީ އަމުރުތަކަކީ ޢައްރަކީ ސަބަބެއް އޮތުމަށެވެ.[12]

ޢައްރަކީ ސަބަބެއް އޮތުމަށް އެނގިފައި ހުރުމަކީ ބުރަވެވޭނެއެވެ.[13] މިސާލު:- ހައްޤުތަކުން ގޮތަކަށް ނުވަތަ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ދަޢުވާއެއް އެދުން ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަކުގެ ބެހޭގޮތުން؛ ދެވަނަ:- މިސާލަކަށް ވާނީ ނުވަތަ ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ހައްޤުތަކުގެ ބެހޭގޮތުން؛ މިއެވެ.

މުނާސަބުވުމާ، އޮފިޝަލްކަން

ވަގުތީ ފަރުވާއާ ގުޅޭ ކަންތައްތަކުގައި ގޮތުގައި ކަމެއް ކުރުމުން ނުވަތަ ކުރުމުގެ ސަބަބުން މުނާސަބު އެއްޗެއް އޮފިޝަލްކަން ގެނުވޭ ހަމަތަކުން ބަލަންޖެހޭ ކަމެއް ނިސްބަތުން ބަލައިގެން މިކަން ބަލާނެއެވެ.

[10]- Lawrence David v Ashton [1989] I.C.R. 123; CEF Holdings Lid v Mundey [2012] EWHC 1524 (QB); [2012] I.R.L.R. 912; [2012] F.S.R. 35
[11]- Fresh Fruit Wales Ltd v Halbert The Times, January 29, 1991, CA
[12]- Siskina (Cargo Owners) v Distos SA ("The Siskina")[1979] AC 210
[13]- South Carolina Insurance Co v Assurantie Maatschappij 'De Zeven Provincien' NV [1987] AC 24

އިބާރާތުކުރުން

ކަމަކުން މަނާވެގަތުމަށް ނުވަތަ ކަމެއް ލާޒިމްކުރުމަށް ކުރާ އަމުރެއްގެ އިބާރާތް ސާފުކޮށް ތިލަކޮށް މަނާވެގަންނަޖެހޭކަމާއި ކޮބައިކަން ނުވަތަ ކުރަންޖެހޭ ކަމަކީ ކޮބައިކަން މުޅިއަކުން އެނގެން އޮންނަގޮތަށް އިބާރާތް ކުރެވިފައި އޮންނަންވާނެވެ. މިއީ ކަނޑައެޅޭ އުސޫލަކީ ކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ މަނާވެގަންނަންޖެހޭހި ކޮންކަމަކުންކަން ސާފުކޮށް އަމުރެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ކޯޓު ހުކުމަކީ ކަނޑައެޅުމުގެ ފުރިހަމަ ބައި ނޫނެވެ. އަދި އަމުރުންނުކުތުން އުރިފައިވާ އިމަށްވުރެން ފުޅާކޮށްގެންނުވާނެވެ.[14] ވީމާ އަމުރުގެ އިބާރާތް މިދެއިން ފަހަނައަޅައި ގޮސްގެންނުވާނެވެ.

އަމުރަށް ތަބާވުން

އާންމު އުސޫލަކީ މައްސަލައިގެ ހަސްމުންގެ މައްޗަށް ތަބާވުން ލާޒިމުވުމެވެ. ނަމަވެސް އަމުރުގެ ސަބަބުން އަސަރުކުރާ ތިންވަނަފަރާތަކަށް އަމުރަށް އިހުތިރާމްކުރުން ލާޒިމްކުރުވިދާނެވެ. މިފަދައިން ކުރާނީ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ހާލަތުން ކަނަވަރުކުރާ ވީއްގެ މައްސަލަ ތަންފީޛު ކުރާ ގޮތަކަށް އޮވެގެން ނުވާނެވެ.[15]

---

[14]- In Attorney-General v Punch Ltd [2002] UKHL 50. Lord Hope referred with approval to the dictum of Lord Deas in the Scottish case of Kelso School Board v Hunter (1874) 2 R 228, 230, in which he said 'if an injunction is to be granted at all, it must be in terms so plain that he who runs may read'. Lord Hope explained that this is because of the penal consequences that will follow if it is breached (at [111]).

[15]- Smithkline Beecham Plc v Avery [2007] EWHC 948 (QB) (Teare J)); Astellas Pharma Ltd v Stop Huntingdon Animal Cruelty [2011] EWCA Civ 752; (2011) 155(26) S.J.L.B. 27

މަނާވެގަތުމުގެ އަމުރު

prohibitory injunction

ތަޢާރުފު

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް އަމުރުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ބަލައިގަތަސް އަދަލުގެ ގޮތުގައި ނުވާނާތީގައި ނުވަތަ ގެއްލުން ދިނުމުގެ އަމަލެއް އެހެމެހެން ހިނގާފައި ނުވާނާތީގައި، މާތީގައި ހިންގާފައި ކަމަކުން ރައްކާތެރިކަން ލިބިގަތުމަށް.[16] މިއީ އާންމު އާންމުކޮށް ނުކުރިނުމަށް އެދިހުރަހަށް ވަގުތީ އަމުރުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އަމުރެކެވެ. މިސާލަކަށް ޤާޟީ ޝަރަފް ރަޙީމް މައްސަލައެއްގައި ފެހިކަން ހިންގުމުގެ ބާރުން އުފުލުމުގެ ބާރު ނަގަމުއިން ބާރުނުކުރުން ކޮންޓްރޯލް ކުރުމަށް މިފަދަ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެވެ.

ގެނގަތުމަކުގައި މިއަމުރު ބާރުން ކުރާ ހަސްތުނަށް މަގުދަރުކުރުމަށެވެ. ނުވަތަ ޤާޟީ ޝަރަފް ރަޙީމްގެ ހުށަހެޅުމާ މައްސަލައެއްގައި ވަކިގޮތެއް ނިންމަމުންދާ ވަގުތީގޮތުން ރަޙީމްގެ ހުށަހެޅުމާ ނިންމުމަށް އަމަލުކުރުމަށް ވަކިގޮތެއް ކުރުމަށެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި މިއަމުރަށް ކިޔަނީ ވަކިގޮތަކަށް އަމަލުކުރުމަށް ދެއްވާ ދެވޭ އިޢުލާނު/interim declaration އެވެ.

މަކަރާއި ހީލަތްހެދުމުގެ ދައުވާއެއް އުފުލުމުގެ މައްސަލަ ތަހުގީގު ކުރި ޕްރޮޖެކްޓެއް ތަހުގީގު ކުރިވިފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ އެކައުންޓް މަނި ޕްރޮޖެކްޓް ކުރުމަށް ބަންދު ބޭންކު ކޮންޓްރޯލްގެ ތަހުގީގު ބޭންކަކުން ކުރިވޭނަމަ އެކަން އެކައުންޓްގެ ފެރިފައިތަކަށް ނަގައިނުގާ ސިއްރު ކުރުމަށް ދޫކޮށް ފަހަރު ވަސީލަތް ނިޒާމުތަކުގައި ބޭންކަކުން ޙާޒިރުކަމުގެ.[17]

ބޭންކިންގާއި ބޭރު ފޯރުނުގެ ދަރުން މަސް ޕްރޮޖެކްޓް އަދި ޖަރީމާއަކާ ފައިސާ ވަގުތުތަކުން ހަރުމަލްތަށް ގެނެ ފޯރުނު ތެރެގެ ދަރުން ހާމަކުރެވިދާ މައްޔާދުތަކުގެ ހާމަކުރުމަށް އެދިފައިވާ އޮވެ އެވަރު މައްދާތަކުގެ ދޫނުކުރަށް ބޭންކަށް ފޯދަކުރާ ހާލަތުގައި އެކަމަށް ގޮތްތަކުގެ ކަންބޮޑުވާކަމަށް އެދި މައްސަލައެއްގައި ވަކިގޮތެއް ނިޔުމުގެ ވަގުތީ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި އެމައްދާތަކުގެ ނުދިނުމަށް އެކަމުގެ އަމުރެއް ކޯޓަށް ނެރެވިދާނެވެ.[18] މިދަރަޖާ ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާގުޅިގެން ކޯޓަށް ފުރުޞަތު ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި މިފަދަ އަމުރު ނެރުމަށް ހުށަހެޅުމެވެ. މިގޮތުން ޗާޓު ބައްޓަމާދެވޭ ކަންކަމުގައި ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް އެދުމުގެ ކަންތަކުން ހުށަހެޅިދާނެވެ. ނަމަވެސް ޗާޓު ބައްޓަމާ ގެވޭކަންކަމުގައި ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް އެދުމުގައި އަމުރުކުރުމާގެން ފޯރުނު ހަރުއްކުކަން ފާހަގަކުރަމެވެ.

[16]- Proctor v Bayley (1889) 42 Ch.D 390 at 398.
[17]- Bank of Scotland v A Ltd [2001] EWCA Civ 52,
[18]- ބޭންކިންގާއި ބޭރު ފޯރުނު (ފޯރުނު ނަންބަރު 24/2010) ގެ 38 އަދި 42

ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ވަގުތީ ފަރުވާއެއް ދެއްކޭތޯބެލުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގައި ބަލަންޖެހޭނީ ކަމަކީ ބާލަންސްކޮށްފައިވާ[19] ކަންކަމުގެ އިތުރުން ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމުގައި މައިގަނޑު ދެކަމެއް ފުރިހަމަވާންވާނެ.

- ދައުވާކުރާފަރާތާއި ދައުވާލިބޭފަރާތާ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އަދުލުވެރިކަން ކަންކަން ކުރުމަށް އެއަށްވުރެ ނުކުރުމަކީ ކާމިޔާބުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް ކޯޓަށް ބުރަވެވުން؛[20]
- ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް އަމުރުކޮށްދިނުން އެދޭފަރާތުން ގެއްލުން ދިނުމުގެ އަމަލެއް ހިންގާފައިވާކަމުގެ އިހުތިމާލު ނުވަތަ ބިރުއެއްކަން ސާބިތުކޮށްދިނުން؛[21]

މިދެސަބަބު ސާބިތުކޮށް ދެއްކުނަމަ އެކަމެއް ނުކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެ. ނުވަތަ އެއްބަސްވުމެއް އޮތިނަމަ އެއްބަސްވުމާ ހިލާފު އަމަލެއްނުކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެ. މިންގަނޑު އެއަމުރު ނެރެން ޖެހޭކަމަށް ނުވަތަ ނެރެން ނުޖެހޭކަން ނިންމުމުގައި ބަލަންޖެހޭކަމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެ އެހެން ކަންތައްތަކަށް ކޯޓުން ބަލަންވާނެ.[22] ވީމާ ކަމެއް މަނާކުރުމަކީ އިންސާފު ޤާއިމު ކުރުމަށް ކަންތައްތައް ކުރަންޖެހޭކަމެއްކަމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެ ނަމަ އެފަދަ އަމުރު ނެރެވިދާނެ.

ޝާއިޢުކުރުން މަނާކުރުން

މިއަދުތަކުން ހާމަކުރުން މަނާކުރުމުގެ އަމުރު/non-disclosure orders ނުވަތަ ޚާއްޞަ ހިމާޔަތްކުރުމުގެ އަމުރު/privacy injunctions މިހެން ކިޔައިދޭނެ. ބައެއް ލިޔުންތެރިން މިބާވަތުގެ އަމުރަކީ/super-injunction މަނާކުރުމުގެ ހައްސަ އަމުރު މިފަދައިން ބޭނުންކޮށްފައިވެއެވެ.[23]

މައްސަލައެއްގެ ޝަރީޢަތް ހިންގާގޮތް ޝާއިޢުކުރުން މަނާކުރުމަކީ ކޯޓަށް ކުރެވިދާނެ ކަމެކެވެ.[24] މިއަމުރަކީ މައްސަލައެއްގެ ޝަރީޢަތުގައި ކަންހިނގާގޮތް ހާމަކުރުން މަނާކުރާ އަމުރެކެވެ. ހާމަކުރުން މަނާކުރުމުގެ ވަގުތީ މިއަމުރު ނެރުމުގައި އަދަލުކުރާ ގޮތަށް ބާއިރު މިއަމުރު ނެރެނީ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރަތަލެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އެއްވެސް ސިފައެއް މަދު ބަދަލަކަށް މިއަމުރު ނެރެން ކޯޓުތަކުން ދެކޭ ހަރުކަށި ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކީ ބަޔާނު އެންގެވެ.[25]

19- ބާބު 51 ބައްލަވާ

20- Hawes v Cuddy (2007) Times, 13 November, [2007] EWHC 1789 (Ch).

21- Araci v Fallon [2011] EWCA Civ 668.

22- Financial Services Authority v Rourke [2002] CP Rep 14 quoted in Office of Fair Trading v Foxtons Ltd [2009] EWCA Civ 288 at para 57

23- Civil Procedure (Volume 11 (2020), paras 1–496; Volume 12 (2020), paras 497–1206; Volume 12A (2020), paras 1207–1740)

24- RJW v Guardian News and Media Ltd [2009] EWHC 2540(QB)

25- Hutcheson v Popdog Ltd [2011] EWCA Civ 1580; [2012] 1 W.L.R. 782, CA, & AVB v TDD [2013] EWHC 1705 (QB) (Tugendhat J)

މިއުސޫލުގެ ބިންގާއެޅުން ޔޫރަޕްގައި ނޫސްމީޑިއާއާ ދެކޮޅަށް އަދި ގާޒީކަން އެންގިލޭންޑް ތިންވަނަ ފަރާތަކާ ދެކޮޅަށް ޝަރީޢަތުން މަސްލަހަތުގެ އަމުރެއް ކޯޓުން ނެރުއްވިއެވެ. މިއަމުރަކީ އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްގައި ކުރުން ހުއްދަކުރާކަމެކެވެ. މިއަމުރަކީ ނުކުރުވާނީ ޝަރީޢަތުގައި ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ހައްޤުތައް ކަށަވަރުކުރުމަށް އެއަމުރަކީ ކޮންމެހެން ސަބަބުތަކެއްގެ އަމުރެއް ކަމަށް ބެލެވޭ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކަށެވެ.[26] މިފަދަ އަމުރެއްގެ އަޑުއެހުން ސިއްރުކޮށްގެން ބާއްވާފައިވެއެވެ. ޤާޒީ ނުވަތަ ސިއްރުކުރަމުންދާކަމާ ހިފެހެއްޓުމަށް ސިއްރުކަން ހިފެހެއްޓުމުގެ ޢަމަލުކުރުން ކޯޓުގެ މައްޗަށް ޤާއިމްވާނެއެވެ.[27]

ޝާއިޢުކުރުން މަނާކުރާ ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރުމުގައި ދިރާސާކުރަންޖެހޭ މިންގަނޑަކީ ދައުވާކުރާފަރާތަށް ކާމިޔާބު ވާނެކަމުގެ ފުރުޞަތު އޮތުމާ ބަލާމިންގަނޑެއްނެވެ. އެހެނަކަސް ޝާއިޢުކުރުން މަނާކުރާ ވަގުތީ އެއްކަމަކަށް މައްސަލަ ނިމުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތްކަމަށް ވާނަމަ ޝާއިޢުކުރުން މަނާކުރާއަމުރެއް ނެރެވިދާނެއެވެ.[28]

ފޮޓޯ ނުވަތަ ވީޑިއޯ ނަގާފައިވާ އެދިހަކަން ޖާރީ ކުރުމުގެ ހައްޤު ޤާއިމްވާ ހާލަތެއްގައި ކަމަށްބެލޭ ހެޔޮހިނަފަ، އެފޮޓޯ ނުވަތަ ވީޑިއޯ އާންމުކުރުމުން މާލީގޮތުންނާއި، ޖަޒުބާތީގޮތުން ބޮޑުގެއްލުމެއް ލިބިދާނެ ކަމަށް ބެލެވޭނަމަ ހަމަކުރުން މަސްލަހަތުކުރަން އެކަށީގެންވާ ހުރި ދިފާޢުގެ ހައްގުތަކަށް. އަދި ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދިނުމަކީ އެކަމަށް އެކަށީގެންވާ ފަރާތެއްކަމުގައި ނުބެލެވޭނަމަ، އަދި އެމަޢުލޫމާތަކީ ނުވަތަ އެވީޑިއޯ ފޮޓޯއަކީ އާންމު މަސްލަހަތާއި ގުޅޭކަމެއް ނޫނަމަ ހަމަކުރުން މަސްލަހަތުގެ އަމުރު ނެރެވިދާނެއެވެ.[29]

---

[26]- Donald v Ntuli [2010] EWCA Civ 1276, [2011] 1 WLR 294 Case No: A2/2010/1176 + 1176A REF NO: HQ10X01177
[27]- Ambrosiadou v Coward [2011] EWCA Civ 409, [2011] 2 FLR 617
[28]- Cream Holdings Ltd v Banerjee [2004] UKHL 44; [2005] 1 A.C. 253,
[29]- JPH v XYZ [2015] EWHC 2871

ލާޒިމް ކުރާ އަމުރު

mandatory injunction

ތަޢުރީފް

ކަމެއްކުރުމަށް އަންގާ ފަދަ އަމުރަކީ ކުރަމުންގެންދިއުން ނުވަތަ ފެށިކަމެއް ކުރުމަށް ފުރިހަމަކުރުމަށް އެޅުމަށް އަންގައި ކުރާ ފަދަ އަމުރެވެ. ނުވަތަ ކޮށްފައިވާކަމެއް އިޢާދަކުރުމަށް އަމުރެއް ކުރުމެވެ. ނުވަތަ ކަމެއް ކުރުމުގެ ފަސްދުރުކޮށް ފެނޭތޯގެ މައްސަލަ ވަކިކަމެއް ކުރުން ލާޒިމް ކުރާ އަމުރެކެވެ.[30] ވަކިކަމެއް މަނާކުރުމުގެ އަމުރުގެ ބޭނުމަކީ ހަރަކާތެއްފަދަ މައްސަލައަކީ ދެމެހެއްޓުމަށް ހުރިހާލަތެއްގައި ބަދަލުނުވުން/status quo ދެމެވެ.

ބަލަންވާނެ ކަންކަން

އާންމު ގޮތެއްގައި ކަމެއް މަނާކުރާއަމުރަކީ އިޢާދަކުރެވޭނެފަދަ ގެއްލުން ލިބުމުގެ ފުރުޞަތު ބޮޑު އަމުރެކެވެ.[31] ވީމާ އާންމު އުޞޫލަށް ބަލާއިރު ކަމެއް މަނާކުރުމުގެ ފަދަ އަމުރަށްވުރެން ކަމެއް ކުރުން ލާޒިމްކުރާއަމުރަކީ ހުރިހާގޮތަކުން ނުވަތަ ނުރައްކާތެރި އަމުރެކެވެ. ސަބަބަކީ ހުރިހާލަތްތަކުގައި ބަދަލުނުވުން/status quo މުގެ އިތުރުވެގެން ބޭރަށް މިއަމުރުން ގެންދިއުމުގެ ފުރުޞަތު އޮންނާތީއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ހަރަދުގެ ގޮތުންނާއި ވަގުތުގެ ގޮތުން މިއަމުރު ކަމެއް މަނާކުރުމުގެ އަމުރަށްވުރެން ހަރަދު ބޮޑެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި ކަމެއްކުރުމަށް އަންގައި ކުރާ ފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގައި މައިގަނޑު ހަތަރުކަމަކަށް ކޯޓުން ރިއާޔަތްކުރަންވާނެވެ.[32]

1. ހުށަހަޅާފައިވާ ފަދަހާލަތްތަކުގައި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް ޖެހިލުންވެގެންވާއިރު ބަލާއިރު އާންމު ގޮތުން ކުރީގެ އަމުރު ނެރެދިނުންތޯ ނުވަތަ އަމުރު ނުނެރުމަށް ނިންމުމަށްތޯ ބަލަންވާނެވެ.

2. އަމުރު ނެރެދިނުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމާއިރު އަމުރުގެ ތަފްޞީލަށް ބަލާއިރު އަމުރަކީ ހަސްމުން ފުރިހަމަކުރުމަށްވެސް އެއްވުރެ ލާޒިމްކުރާ އަމުރަކަށްވާތީ ކަމެއް މަނާކުރުމަށްވުރެން ކަމެއްކުރުމަށް އަންގައިދޭ ގޮތަކަށްފެށިފައިވާހަމަ އިންސާފަށް ހުރަސް އެޅުމުގެ ނިސްބަތް ބޮޑު ދަރަޖައަކަށްވާއިރު، އަމުރުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން ހުރިހާލަތްތަކުގައި ބަދަލުނުވުން/status quo ދެމިއޮތުމަށް ބަލަންވާނެވެ.

3. އަމުރު ނެރުމުގެ ސަބަބުން ޝަރީޢަތުގައި ދައުވާކުރާ ފަރާތަށް އާދޭގެ ހައްޤު ދޭއިމުކުރުވޭނެކަމުގެ ބޮޑު ދަރަޖަކަށް ކޯޓަށް އެންމެން ޤަނާޢަތްކަން ދެއްކުން ބޮޑު ބަލަންވާނެވެ. ސަބަބަކީ ހައްޤު ދޭއިމު

[30]- Psychometric Services Ltd v Merant International Ltd [2002] FSR 8
[31]- National Commercial Bank Jamaica Ltd v Olint Corpn Ltd (Practice Note) [2009] UKPC 16; [2009] 1 W.L.R. 1405, PC
[32]- Zockoll Group Ltd v Mercury Communications Ltd [1998] FSR 354

ކުރުވާނެކަމުގެ ތަޔުންކަމަކީ އަމުރު ނެރުމުގެ ސަބަބުން އިންސާފު ޤާއިމް ނުކުރެވޭނެކަމަށް އޮންނަ ބިރު ނެތިކޮށްލުމަކަށެވެ.

4. އަމުރު ނެރުމުގެ ސަބަބުން ދަޢުވާކުރާފަރާތަށް ޙާނާގެ ހައްޤު ޤާއިމް ކުރެވިދާނެ ކަމުގެ ބޮޑުމިންވަރުކަމުގެ ކާބަރް ނޮންސަމަވޭސް ވަޔަށް ޒަރަރާގެ އަމުރު ނެރުވިފަރާތް ކަމަށް ބެލެވޭ ހާލަތުގައި އެސްޕޯޓާއި، އެހާރަލުމުތަކަކީ ނުވަތަ ހާލަތަކީ އަމުރު ނެރުނިވިސުރަތަށް ނިސްބަތް ހާލަތު އަމާޒާއި އަމުރު ނެރުމުން އިންސާފަށް ހުރަސް އެޅުމަށް އޮންނަ ބިރު ނައްތާލުމަށް ހާލަތެއް ނުވަތަ ހާލަތެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅައިފިނަމަ ބިރު ކަނޑުވާނެ.

މީހެއްގެ ކަމެއްގެ ފުރިހަމަކަމާ އަމުރު ނެރުމާ ބެހޭ ޤަރާރު އިސްވެ ނެރުނަމަވެސް ދީޤާޒު ބޭނުންކުރުމަކީ ހާލަތެއްގައި އެކަމަށްވުރެ ބަޔާ ޒަރޫރީ ނިސްބަތްވާ ޤާނޫނީ ޙައްޤުތަކެއް ޤާއިމްވެފައިވެއެވެ.[33] ދީހަސޮލީ ނިސްބަތްވާ ބަޔާއިރު ދައުލާ ކާމިލާބު ކުރުވާނެ ކަމުގެ ތަޔުންކަން އެތައް ފަހަރަކު އެއްއަށް މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުވިދާނެވެ.[34]

އަމުރަކީ ތަންފީޛު ކުރެވޭނެ އަމުރަކަށްވުން

އިސްތިސްނާ[35] ހާލަތެއްގައި މެނުވީ ކަމެއް ރޭވިފައިވާ އަމުރުގެ ނަތީޖާއަކީ އެއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ޒިންމާތެރިވުމެވެ. ދުވަހު ޖެހޭ އަމުރަކަށް ވެގެންނުވާނެވެ.[36] ނުވަތަ މަސައްކަތް ކުރުން ޖެހިލުވާ އަމުރަކަށްވެސް ވެގެންނުވާނެވެ.[37] ނުވަތަ ވެރިޔާއެއްގެ ގޮތުގައި ދާއިމީ ގޮތެއްގައި ކުރަންޖެހޭ ކަމަކަށްވެސް ވެގެންނުވާނެވެ.[38] ނުވަތަ ލިބިގެންވާ ކުރުމަށް ކުރުވާ އަމުރަކަށްވެސް ވެގެންނުވާނެވެ.[39]

[33]- National Commercial Bank Jamaica Ltd v Olint Corporation Ltd [2009] UKPC 16, [2009] 1 WLR 1405 at [19]
[34]-hepherd Homes Ltd v Sandham [1971] Ch 340
[35]- Greene v West Cheshire Rly Co (1871-72) LR 13 Eq 44.
[36]- Locabail International Finance v Agroexpert (The Sea Hawk) [1986] 1 W.L.R. 657.
[37]- A-G v Staffordshire County Council [1905] 1 Ch 336.
[38]- Powell Duffryn Steam Co v Taff Vale Rly Co (1874) LR 9 Ch App 331.
[39]- A-G v Colchester Corporation [1955] 2 QB 207.

ޚާއްޞަ ހާލަތްތަކުގައި

ޢާޖިލް ކުރާއަމުރު ނުވަތަ މަނާކުރާ އަމުރު

ޚިޔާލު ފާޅުކުރުން މަނާކުރުން

ރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގަ ބަލާއިރު ހަބަރާއި، މަޢުލޫމާތާއި، ފިކުރު ގޮތްތަކާއި، ޚިޔާލުތައް ފާޅުކުރުމާއި، ޝާއިޢުކުރުމާއި، ފެތުރުމުގެ މިނިވަންކަން ދުސްތޫރުން ލިބިގެންވެއެވެ.[40] މައްސަލައިގެ ތެރެއިން އެހެންފަރާތްތަކަށް އާންމު މަޝްވަރާ ކުރުމަށް ލިބިގެންވާ ޚިޔާލު ފާޅުކުރުމުގެ މިނިވަންކަން ހަނިކުރުމާއި، އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ކުރަސްއެޅުމަށް މަސައްކަތު ކުރުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަރައިން ބޭނުން ހިފުމުގެ އަމަލުކުރެވޭ.[41]

ވީމާ އާންމު ޚިޔާލު ފާޅުކުރުން މަނާކުރުމުގައި މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި ވަކިމައްސަލަތަކާއި އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ޝާއިޢު ނުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމަށް ކޯޓަށް ކުރިމަތިލެވޭނެކަމެވެ. ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން މައްސަލައިގެ ވަކި މަރުޙަލާތަކެއް ޝާއިޢުކުރުން މަނާކުރުމުގެ ވަގުތީ އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރަކީ ބައެއް ޤަޟިއްޔާތަކުގައި ޤާނޫނުގެ ނަޒަރުން ކޯޓަށް ދީފައިވާ ބާރެކެވެ.[42]

ޚިޔާލު ފާޅުކުރުމަކީ ފުޅާ ދާއިރާގައި ލިބިގެންވާ މިނިވަންކަމަކަށްވާތީ، އެކަމަށް ސަރުޙައްދުކުރާ ހާލަތުގައި ވަކިމައްސަލަތަކާއި ހަމަހަމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުމަށް ކޯޓަށް ދީފައިވާ ބާރުތަކުގެ ޤާނޫނީ ނަޒަރުން ބަޔާންކޮށްފައި އިންސާފުވެރިކަމާއެކު ދެކެމެވެ. އެގޮތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ މަދަނީއިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާއި ހަވާލާދީ އިނގިރޭސިވިލާތުގެ މައްސަލައެއް ވަކިވަކި ހާލަތްތަކުގައި ޚިޔާލު ފާޅުކުރުމުގެ މައްސަލަ އަމުރު ކުރިމަތިލާނެކަމަށް ދެކެމެވެ. މިސާލަކަށް :- މައްސަލައާއި ގުޅޭގޮތުން ލިބިފައިވާ މަޢުލޫމާތު ނޫހެއްގައި ޝާއިޢުކުރުން މަނާކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމެވެ.[43]

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމުގައި ކަންހިނގާގޮތް ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުމަށް ކޯޓުގެ ކަމެއްކަން އެނގެވެ. ހަވާލުކުރުން މަނާކުރުމުގެ މިއަމުރު ނެރެފައިވަނީ ނޫސް މަޖައްލާއާ ދިމާކޮށެވެ. މިއަމުރުގައި އިސްތިސްނާ ލިބިގެންވާ ރިޕޯޓް ޝާއިޢު ނުވަތަ އާންމުކުރުން ކުރެވޭ ނުހަނު ފެންވަރަކަށް ފަރާތަކާއި، ނޫސްމަޖައްލާއެއްގެ މައްޗަށް އަމުރު ކުރެވުނެވެ.[44]

---

[40] - ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީ 2008 ގެ 27 އަދި 28

[41] - މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 421(ހ)

[42]- UK Human Rights Act (HRA) 1998 s 12(3)

[43]- Cream Holdings Ltd v Banerjee [2003] EWCA Civ 103

[44]- Trafigura case (RJW v Guardian News and Media Ltd [2009] EWHC 2540

ޗާޓީ ހުރުމަތުގެ ހައްޤުވުރިފޫހެއްޖެން

ޗާޓީ އަދި އާއިލީ ދިރިއުޅުމާއި، ގެވެށި ގޮޅިތައް، އަނބުކޮށްނާ ކުރާ ޗާޓީ މުއާސަލާތުތަކާ ހުރުމަތް ތިރިވެގެންވާ ކަންކަމާއި، ތަންތަނެވެ.[45] ވީމާ ބޭކަރު ގޮތުގައި ނުވަތަ މާނައެއްނެތި ގޮތުގައި ޗާޓީ ދިރިއުޅުމުގެ މައުލޫމާތުތަކަށް ވާސިލު ނުވާންކަށް ކަނަވަރުކުރަންވާނެވެ.[46] އެކަން ކަނަވަރު ނުވާނަމަ މިހައްޤު ކަނަވަރު ނުކުރެވޭނެވެ. މިހައްޤު ނުވަތަ ޗާޓީހުރުމަތުގެ ފުރުޞަ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްގައި ކާރީވިދާނެވެ. ޤާނޫނީ ބޭނުމަކަށް އާންމު މަސްލަހަތަށްޓަކައި ޗާޓީ ހުރުމަތުގެ ހައްޤުގެ ފުރުޞަ ކާރީވިދާނެވެ.[47]

ޗާޓީ މައުލޫމާތު ސާއިރު ކުރުން ނުވަތަ ހާމަކޮށްދިނުމަކީ އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކާ ހަވާލާއި، މައުލޫމާތާއި، ފެންނަ ގޮތާއި، ޒިއާރަތުގެ ފާހަރުކުރާއި، ސާއިރުކުރާއި، ފޮތްކުރުގެ މިންވަރާކަމާއި، ޗާޓީހުރުމަތުގެ ބައްޕާގެ ފުރުޞަތު ހުށަހެޅުމާވެ. މިފަދަ ހުށަހެޅުމަކަށް ގޮތުނިންމުމުގައި މައިގަނޑު ދާކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ.[48]

އެކެއް:- ހާމަކުރުން މަޝްހޫރުން އެދޭ މައުލޫމާތާ އާންމުވެފައިނުވާ މައުލޫމާތުކަންކަމާއި، އާންމު ފައިދާނަމަ ޗާޓީހުރުމަތުގެ ހައްޤަށް އުނިކަން އަތުވެދާނަކަން ބެލުމެވެ.

ދެވަނަ:- ހާމަކުރާކުރުމުގެ މިނިވަންކަމާއި، ޗާޓީ ހުރުމަތުގެ ހައްޤު ފުރިހަމަކަމަ[49] އެކަން ހަމަޖެހުނުމުގައި ބެއްލަހައްޓާ އަނބުރަހައްޓާ މައްސަލަ އިސްކަމެއް ދިނުންވާނެވެ. ކޮންމެ މައްސަލައެއްގައި ވަކިވަކިން ހުސޫސީ އުފެދިފައިވާ މަހައްލާ އަޅާއިބައިގެ އެސޫލުން ނުވަތަ ތަރުތީބުކުރެވޭގެ އެސޫލުން ގޮތައް ހާމަކުރަންޖެހެނެވެ. ހައްޤު ހަނިކުރުމުގެ އަސްބާބުތަކަށް ރިއާޔަތް ކުރަންވާނެވެ. ހަމަކަމާއެކު އިމާނުހުރުމުގެ އުސޫލު/proportionality test ތަތުބީޤުކުރަންވާނެވެ.[50]

ޗާޓީ މައުލޫމާތު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުން

އާންމު ކޮށް ކަންހިގާގޮތަށް، ޖަބުރީގޮތުން ބަލައިގެން ޗާޓީ ހުރުމަތުގެ ހައްޤު ނުވަތަ ސިއްރުހިފެހެއްޓުމުގެ ވާޖިބު ހިލާފުކަމަށް ބެލޭ ހުރިހާކަމެއް ސަރަހައްދުގެ މަޢްސަލަތަކުގައި ނުވަތަ އެއްބަސްވުމާ ގުޅޭ މަޢްސަލަތަކުގައެވެ. މިފަދަކަން އިސްތިއުމާލުވާ ގޮތަށް ބަލައިގެން ޗާޓީ ދިރިއުޅުމުގެ ހައްގާއި، އާއިލީ ދިރިއުޅުމުގެ ހައްގާއި، ހާމަކުރާކުރުމުގެ ހައްޤު މަޢްސަލައިގެ ވާޖިބުތަކުން ހުރަހެއް ހިމެނޭނަމަވެސް ފުރަގަހަކުރެވޭއެވެ.

[45]- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 2008 ގެ 24 ވަނަ މާއްދާ
[46]- PJS v News Group Newspapers Ltd [2016] UKSC 26; [2016] 2 W.L.R. 1253, SC, para 58
[47]- HRH Prince of Wales v Associated Newspapers Ltd [2006] EWCA Civ 1776; [2008] Ch. 57
[48]- In re S (A Child) (Identification: Restrictions on Publication) [2004] UKHL 47, HL, at [17], per Lord Steyn; K v News Group Newspapers Ltd [2011] EWCA Giv 439; [2011] 1 W.L.R. 1827, CA, at [10] per Ward LJ
[49] - ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 2008 ގެ 24 އަދި 27
[50]- Re S (A Child) (Identification: Restriction on Publication) [2004] UKHL 47; [2005] 1 A.C. 593; [2004] 4 All E.R. 683

މައްސަލައިގާ ޒާތީ މަޢުލޫމާތު ނަހަމަޔިން އާންމުކުރުން ކުރިމަތިވާނަމަ ދުސްތޫރާކަން ކޯޓުން ޖަވާބު ހެދަންޖެހެއެވެ.

ފުރަތަމަ ސުވާލަކީ މަޢުލޫމާތަކީ ޒާތީ ހުރުމަތުގެ ހައްޤު ގުޅުންހުރި މަޢުލޫމާތެއް ތޯއެވެ. މިސުވާލުގެ ޖަވާބަކީ ނޫންނަމަ ކަމަށް ވާނަމަ އަމުރެއް ނެރެނުދެވޭނެއެވެ. ދެވަނަ ސުވާލަކީ މައްސަލައިގެ ވަނައިގެންވާ ކަންކަމުން ބަލާއިރު ހިމާޔަތްލިބުމުގެ ހައްޤުވެރިކަން ޒާތީ މަޢުލޫމާތު ހިމާޔަތްކުރުން މުހިންމު ކަމެއް ނުވަތަ ނޫންތޯ ބެލުމެވެ.[51] އެބަހީ ދިފާޢުގެ މަސްލަހަތު ހަމަހަމަކުރުމުގެ އުސޫލުން ބަލާއިރު ދެފަރާތް ޒާތީ މަޢުލޫމާތުގެ ހައްޤުގައި ލިބިދިނުމާއި ހިމާޔަތް ދެމެހެއްޓުމަށް ޢަމަލު ކުރަމުންދެއެވެ.

އެންމެ އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މަޢުލޫމާތު އާންމުކުރުމުގެ ޢާއްމު މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ވަނައިގެންވާ ކަންކަމާއި ޒާތީ މަޢުލޫމާތުގެ ހިމާޔަތް ލިބިދޭ ދުސްތޫރީ ހައްޤުތައް ބަލާ ކަނޑައަޅަމުންދެއެވެ.[52]

<u>ދިފާޢު ހަމަކުރުން</u>

ހިޔާލުފާޅުކުރުމުގެ ޚަބަރާއި، މަޢުލޫމާތާއި، ފިކުރާއި، ހިޔާލުތަކުގެ ފާޅުކުރުމާއި، ޝާއިޢުކުރުމާއި، ދެކުމުގެ މިނިވަންކަން ލިބިދޭ ހައްޤު؟ މަދަނީ އިޖުތިމާޢީ ވާޖިބުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ތަރުޖީހުކުރުމަށް ހަމަޖެހޭ އުސޫލާއި ދެބައި ނިސްބަތުން ކަނޑައެޅޭ ނިސްބަތުގެ މިކަމާ ގުޅޭގޮތުން ކަނޑައަޅައިދެވޭނެ ހާލަތްތަކަށް ޙަވާލާދެވެއެވެ.[53]

- ޒާތީ ހުރުމަތުގެ ހައްޤާއި، ހިޔާލުފަތް ފާޅުކުރުމާއި، ޝާއިޢުކުރުމާއި، ދެކުމުގެ މިނިވަންކަމާއި، މިދެހައްޤުން ކޮބާ ހައްޤެއް އެއްވެސް އަނެއްހައްޤުގެ މައްޗަށް އިސްކަމެއް ލިބިގެންނުވާނެއެވެ.
- ދެފަރާތުގެ އަގު ނުވަތަ ޤީމަތް/values ފުރިހަމަކޮށްގެންނަމަ ތަރުޖީހުކުރުމުގެ ނުވަތަ އަގައިބެލުމުގެ އުސޫލުން ކޮންމެ މައްސަލައެއްގައި ވަކިވަކިން ވަޒަންކުރުން މުހިންމެވެ.
- ދެފަރާތަށް ހަމަހަމަ ގޮތެއްގައި އަހުލިއްޔަތުކަން ދިނުމުގެ އުސޫލު/proportionality test ނުވަތަ ތަނާސުބުގެ އުސޫލު ތަންފީޛުކުރުން ލާޒިމުވެއެވެ.

މިސާލަކަށް މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދަރަޖައާއި ގުޅިގެން ނޫހެއްގައި ޝާއިޢު ކުރާ ރިޕޯޓެއްގައި އެކިފަރާތްތަކުން ބަދަލުދިނުމަށް ހިމާޔަތް މަޢުލޫމާތުގެ ތަފްސީލުތަކާއި ހިމަނައިދޭނެ އިމްކާނުކަން ބަލަން ދިމާވެއެވެ. ވަނައިގެންވާ ހާލަތްތަކަން ބަލާއިރު މިގޮތުގެ ޒާތީ ހުރުމަތުގެ ހައްޤުން އަސާސީ ހައްޤުތަކަން ތަފްސީލު ހިމާޔަތްވާނަމަ މަޢުލޫމާތާއި، ޚަބަރު ފާޅުކުރުމާއި،

[51]- McKennitt v Ash [2006] EWCA Civ 1714; [2008] Q.B. 73, CA
[52]- Browne v Associated Newspapers Ltd [2007] EWCA Civ 295; [2007] 3 W.L.R. 289, CA at paras 63 and 64
[53]- Campbell v MGN Ltd [2004] UKHL 22, [2004] 2 AC 457, by Lord Steyn in Re S (A Child) (Identification: Restrictions on Publication) [2004] UKHL 47, [2005] 1 AC 593 at [17]

ޒިނާތުތަކަށް ފާޅުކުރުމާއި، ޝާއިޢުކުރުމާއި، ފޮޓޯކުރުމުގެ މިނިވަންކަމުގެ އިންތިހާއަށް، ޒާތީ ހުރުމަތުގެ ހައްދުން އަރައިގަތުމަކަށް ނިންމިދާނެތެވެ.[54]

މަޝްހޫރު އިސްތިސްނާއެއްގެ ގޮތުގައި މީހެއްގެ ވާޖިބުގައި ހިންގާފައިވާ ޖިންސީ ބެހޭއެއްޗެހީގެ މުޢާމަލާތްތައް އާންމު މަޝްވަރާކޮށް ބަލައި ހާމަކުރުން ހުއްދަކަމަކުން ޒަރޫރީ ނިންމާފައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް ސިޔާސީ ފަރާތްތަކާއި، ސިވިލް ވަޒީފާއަކަށް ނުވަތަ އާންމު ޚިދުމަތުތަކުގެ އަޚްލާޤީ ސިފަތަކާއި ފަރާތްތަކާ ގުޅުންހުރި ހިންގި މިފަދަ ޢާއިލާއާބެހޭކަމެވެ.[55] މިފަދަކަމެއްގައި އާންމު އިންސާނުންގެ ވިސްނުމުން ވިސްނާއިރު ހާމަކުރުމަކީ ނިޒާމަކީ ނުރައްކާތެރިކަމެއް ނެތް ބަލައި އެކަމަން ކުޑަކުދިން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.[56] ވަކިން ހާއްސަކޮށް ކުޑަކުދިންނަށް ގެއްލުމެއް ނުވަތަ އަސަރުކުރާނެ ބަލަންވާނެއެވެ.[57]

އާންމުވެފައިވާ މައުލޫމާތު

އާންމު ވެފައިވާ މައުލޫމާތަކީ ސިއްރު ބެހެއްޓުމުގެ މައުލޫމާތެއްނޫނެވެ. އާންމުވެއްޖެނަމަ އޭގެ ބެހެއްޓުމަކީ އަސަރު ގެއްލިގެން ހިގައިދާނެއެވެ.[58] އާންމުވެފައިވާ މައުލޫމާތަށް ހާމަނުކުރުމުގެ އަމުރެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.[59] ނަމަވެސް އިތުރުގައި ސިއްރުމައުލޫމާތުގެ ގޮތުގައި ހިފެހެއްޓުން މައުލޫމާތެއްނަމަ، އާންމުކުރުން ބޭނުންކުރުމުން ނުވަތަ ބޭނުންކުރުމުން ގެއްލުން މަނާކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.

އިޢުލާމީ މިންގަނޑާ ޚިލާފު އަމަލު ހުއްޓުވުން

ވަކި ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި އިޢުލާމީ މިންގަނޑާ ޚިލާފު ޢަމަލުކުރާނަމަ ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓަށް ނެރެވޭނެއެވެ. އެފަދަ އަމުރެއް ނެރުއްވުމީ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން ވަކި މަސްއޫލިއްޔަތުތަކުގެ ނުވަތަ އަމުރެއް ނެރުއްވުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުންނެވެ.[60] އިޢުލާމީ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ދަޢުވާކަން އުފެދިގެން ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅޭނީ ދަށުވެ. އެއްގޮތަކީ އިޖުތިމާޢީ ބާވަތުގެ ހައްސަ އިޢުލާނުތަކުގެ ދަށުން އަމުރެއް ނެރުއްވުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން އަމުރަކަށް އެދިހުށަހެޅުމެވެ.[61]

[54]- Campbell v MGN Ltd [2004] UKHL 22, [2004] 2 AC 457, In Campbell v MGN Ltd details of the claimant's drug addiction therapy went beyond the level of detail required to give credibility to the story published in the newspaper. Taking into account all the circumstances, the claimant's right to respect for her private life under art. 8 outweighed the newspaper's right to freedom of expression under art. 10.

[55]- Donald v.Ntuli [2010] EWCA Civ 1276, [2011] 1 WLR 294,

[56]- Murray v Express Newspapers plc [2008] EWCA Civ 446, [2009] Ch 48

[57]- K v News Group Newspapers Ltd [2011] EWCA Civ 439, [2011] 1 WLR 1827. In Mosley v News Group Newspapers Ltd [2008] EWHC 1777 (QB), [2009] EMLR 20, it was held that a particularly serious reason was required before clandestine recordings could be published under art. 10.

[58]- Attorney General v Guardian Newspapers Ltd (No. 2) [1990] 1 AC 109

[59]- D v L [2003] EWCA Civ 1169, LTL 31/7/2003

[60]- Birmingham City Council v Shafi [2008] EWCA Civ 1186, [2009] PTSR 503

[61]- އިޢުލާމީ މިންގަނޑުތަކާ ޚިލާފު އަމަލުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2010) 25(ހ)

ބާބު 22

ވަގުތީފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު -

މުދަލާ ގުޅުންހުރި އަމުރުތައް

ތައާރަފު

މުދާ ރައްކާތެރިކުރުމާއި، ބަލައިފާސްކުރުމާއި، ސާމްޕަލް ނެގުމާއި، ތަޖުރިބާ ކުރުމާއި، މުދާ ހިފެހެއްޓުން ބެލުމާއި، އަވަހަށް ވިއްކާލަންޖެހޭ މުދަލެއްނަމަ އެމުދާ ވިއްކުމާއި، މުދަލުންލިބޭ މަންފާ ކަނޑައި ނެގުމާއި، ބިމެއްނުވަތަ އިމާރާތަކަށް ވަނުމުގެ ހުއްދަދިނުމާއި، މުދާރައްދުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމަކީ މުދަލާ ގުޅުންހުރި އަމުރުތަކެވެ. މިއަމުރު ނެރުން ހުއްދަ ކުރަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 242 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު (3)، (4) އަދި (5) ގައި ބަޔާންކުރުން ފިޔަވާ އިތުރު ތަފްސީލު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައިނުވެއެވެ.

ތަޖުރިބާ ކުރުމުގެ މާނައިގެ ތެރެއިން މުދާ ހިފެހެއްޓުން ބެލުން ހިމެނެއެވެ. ވީމާ މުދަލުން ސާމްޕަލް ނެގުމާއި، ތަޖުރިބާ ކުރުމާއި، މުދާ ހިފެހެއްޓުން ބެލުމުގެ އަމުރަކީ ތަޖުރިބާ ކުރުމުގެ އަމުރު/Inspection of Property ކަމަށް ދެންނެވިދާނެއެވެ. މުދާ ރައްދުކުރުމަށް ކުރާ އަމުރަކީ interim possession of personal property/ ވަގުތީގޮތުން މުދަލުގެ ހިޔާޒަތު ބަދަލުކުރާ އަމުރެއްކަމަށް ބުނެވިދާނެއެވެ.

މުދާރައްދުކުރުމަށް ކުރާއަމުރަކީ މުޢާމަލާތްކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުގެ ޠަބީޢަތާ އެއްގޮތް އަމުރެކެވެ. ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުން މުދާ ތަޞައްރުފުކުރުން މަނާކުރާ ފަދައިން މުދާރައްދު ކުރުމަށް ކުރާއަމުރަކީ އަމުރުގައި ބަޔާންކުރާ މުދާ ހަވާލުކުރުން ލާޒިމުކުރާ އަމުރެކެވެ. މިބާވަތުގެ އަމުރެއް ނެރެދެނީ ދަޢުވާގެ މައްސަލަ ހިންގަމުންދާއިރު މުދަލުގެ މައްސަލަ ހުއްދަދީން ގޮތުގައި ބާކީ ފުރުޞަތުމައެވެ. މިއީ ޟަރަރު/Tort ގެ ޤާނޫނާ ގުޅުންހުރި އަމުރުތަކެވެ. މިއަމުރުގެ ބޭނުމަކީ ކޯޓުއަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަރާތަކަށް ކޯޓުން އަންގާ ގޮތެއްގެ މަތިން މުދާ ރައްދުކުރުމެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ނެރެވޭނީ މުދަލެއްގެ މައްސަލަ ނިމެންދެން ބަލާ ފުރުޞަތު ހާލަތުގައެވެ.

ހުށަހެޅުން

ވަގުތީފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުގެ ތެރޭގައި މުދާރައްދުކުރުމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[1] ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ. ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 52 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެއެވެ.

ވަކިމުދަލެއް ބަލައި ފާސްކުރުމަށް ނުވަތަ ސާމްޕަލް ނެގުމަށް ނުވަތަ ވަކިމުދަލަކުން ތަޖުރިބާ ކުރުމަށް ނުވަތަ

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ނ)(5)

އަމުދަލެއް ހިމެނޭ ތަނެއް ބަލާލަން އަމުރަކަށް އެދޭނަމަ އެކަމަށް އެންމެ އެކަށީގެންވާ މައްސަލަ ވަކި ބަޔަކަށް

ކަނޑައަޅާ މަރުހަލާއެވެ. އެބަހީ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމެވެ.

Detention, custody or preservation order

މުދާ ހިފެހެއްޓުމާއި، މުދާ ވަކިފަރާތަކުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެނައުން ނުވަތަ

ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ބެލެހެއްޓުމުގެ އަމުރު

މުޤައްދިމާ

މިއަމުރަކީ މުދާރައްކާތެރި ކުރުމުގެ އަމުރެކެވެ. މުދާ ހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ ވަކިފަރާތަކުގެ ބެލެހެއްޓުމުގެ ދަށަށް ގެނައުން ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމުގެ މާނައަކީ މުދަލެއް ކޯޓުގެ ރަޤާބާއި، އިޝްރާފުގެދަށަށް ގެނައުމެވެ. އާންމު ބަހުރުވައިން ބުނާނަމަ ކޯޓުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެނައުމެވެ.

ޖުޑީޝަލް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 242 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 3 ގެ ދަށުން އެކަށައަޅައި އަދި އެހެން އަދުލުއިންސާފު ނިސްބަތުން ކޯޓަށްވާނީ މުދާ މިހެންވެ. މިޢުލޫމަ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މާނަކޮށްދީފައި ނުވެއެވެ. ދައުލަތުގެ ވިޔަފާރިތަކުންނާއި ޓްރަސްޓްތަކާއި ކުރުމާއި، ކޯޕްރޭޓް ކުރުމާއި، އަދި ޕާޓްނަރޝިޕް އިންސޮލްވެންސީކުރުމުގެ ޤާނޫނުގައި މުދާ މާނަކޮށް ދީފައިވެއެވެ. ނަމޫނާގައި ""މުދާ" ކަމަށް ބުނެފައިވަނީ، ހުރިހާ މުދާ އަދި ނުއްތަކާ މުދާ ހިމެނޭގޮތަށެވެ. އަދި މުދަލުގެ މާނައިގައި، މުދަލާހުން މިހާރު ލިބިފައި ހުރިގޮތަކާއި މުދަލާހުން މިހާރު ލިބިފައި ކަނޑައަޅުއްވާތޯ ފައިސާއާއި އެއްޗަކާއި ނ މުދަލާހުން މިހާރު ކުރާ އިމާރާތް އަގުކުރާ މިންވަރު ހިމެނެއެވެ."[2] މިފަދައިން ބައެންކަރަފުއިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސް ދަރަނި ރުޖޫޢު ވާއިރު މިމާނައިން އެއްވެސް މުދަލެއް އިސްތިސްނާ ކުރަނީ ނުކުރެއެވެ. އަދި މުދަލާކަނޑައެޅުން އަދި އެއްނޫން މުދަލާކަނޑައެޅުމެވެ.[3]

ވީމާ އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން އަދިވެސް މުދަލެއް ނުވަތަ އަދިވެސް މުދަލެއް އެބަހީ މަދުނޫ މުދަލެއް ޝަރީޢަތް ހިމެނެން ހިމާޔަތްކުރުމަށް މިބާރުގެ ބޭނުން ކުރެވިދާނެވެ. މިސާލަކަށް ކޮންފިޑެ ހިއްސާގެ އަގުހިފެހެއްޓުމަށް ރައްކާތެރި ނުން ލިބުމަށް ދޫކުރަން ވަގުތީ ފިޔަވަޅުއްގެ ގޮތުގައި އަމުރު ކުރުމުގެ ކާބަން ކުރުވާނެ ކަމުއްނުނެވެ.

[2]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 3/2013 65(ޅ)

[3]- UTB LLC v Sheffield United Ltd [2018] EWHC 1663 (Ch) (Fancourt J), it was explained ([42] and [43]

ޤާނޫނީ އަސާސް

ޤަޟިއްޔާ ގުޅުންހުރި މުދަލެއް އާންމު ވިޔަފާރީގެ ތެރެއިން ވިއްކައި ނައްތާލަފާނެކަމުގެ އިހުތިމާލު ޤާއިމުވަ ނުވަތަ އެސެޓްސް ގޮތަކަށް މުދަރައްކާތުގެ އިހުތިމާލު އޮތިނަމަ ނުވަތަ މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ ނުވަތަ ވަކިފަރާތްތަކުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެންދިއުމުގެ ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓަށް ނެރެވިދާނެވެ.[4] މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ޚާއްޞަ ބާރެކެވެ.[5] މިފަދަ އަމުރުތައް ނެރުން ހުއްދަވާނީ ބޭނުންކުރުން ޒަރޫރީ އިތުރު ތަފްސީލެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގަވެސް ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. ވީމާ ޤާނޫނުގެ ނައްޝުގެ މަޞްލަޙަތާއި، ސިޔާސަތާއި، އެހެނިހެން ޤަވާއިދު ނިޒާމުތަކުގެ ނިޒާމުތަކާއި، ޤާނޫނީތަކަށް ބަލައިގެން މިއުސޫލުތައް ދަށް ގަބޫލުކުރަމުން މަސައްކަތްތަކެއް ކުރަން ޖެހިފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މުދާހިފެހެއްޓުމާއި، ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމުގެ އަމުރުތަކަށް އެދޭނީ ފަސްކުރުމައި ނުވަތަ އިހުމާލުން މުދަނައްތާލަފާނެކަމަށް ބެލެވޭ ހާލަތްތަކުގައެވެ. އެމުދަލެއް އެމީހާގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުގައި ހުރިފަރާތުން އެމުދާ ނައްތާލަފާނެކަމުގެ ނުވަތަ ވިއްކާލަފާނެކަމަށް ބެލެވޭ އެކަށީގެންވާ ސަބަބު އޮންނަމަ ނުވަތަ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ކޯޓުގެ ހުކުމެއް ކުރިން ބަދަލެއްނުލިބޭ ގެއްލުމެއް ދިމާވުމުގެ ނުރައްކާ ހުރިނަމަ އަމުރެއް އެދިވިދާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 242 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު 3 ގެ މަންޒޫރުން މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅޭނީ ތިން ސަބަބަކަށް ބިނާކޮށްގެނެވެ.[6] އެއީ:- މައްސަލައިގެ ހައްލުކުރެވިދާނެކަން ނުވަތަ މަޢާމަލު ރައްކާތެރިކުރުމަށެވެ. ދެވަނަ:- މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ވަކިކުރުން ނުވަތަ މުދާ ވިއްކުމަށެވެ. ތިންވަނަ:- ހަމަ ރައްކާތެރިކުރުމަށެވެ.

މަޙައްލު ރައްކާތެރިކުރުން

މުދަލުގެ މައްޗަށް މަސްއޫލިއްޔަތު އޮންނަ ފަރާތުން ނުވަތަ ހެދި ދަޢުވާއެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ އަމުރެއްގެ ފަރާތަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ ވަކިފަރާތްތަކުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެންދިއުމަށް ނުވަތަ މުދާރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމުގެ އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 242 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު 3 ގެ ދަށުން އަމުރު އެދޭގެ ދަށުން ހުށަހެޅިދާނެވެ.

މިގޮތަށް ހުށަހަޅާއިރު، ހުށަހަޅާފަރާތުން އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ސާބިތުކުރަން ޖެހޭ ތިން ކަމެއް ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެވެ.[7] އެއީ:-

ރައްކާތެރިކުރުމަށް އެދޭ މުދާ މައްސަލައިގެ މައުޟޫއާއި، ނުވަތަ ވަކިފަރާތެއްގެ ފައިސާ ހޯދަން އެދޭ ހައްޤު އެކަމާ

[4] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ނ)(3)(i)

[5] - ކުރީގެ ހަވާލާ 242(ނ)(3)

[6]- މަންޒޫރު ބުނެވުނު ޤާނޫނުގެ މާއްދާގެ އިބާރާތުން އެނގޭ އެންމެ މަކުސަދެވެ.

[7]- Taribo Holdings Ltd v Storage Access Technologies Inc, [2002] OJ No 3886 (SC)

ގުޅުންހުންނަންވާނެ. ރައްކާތެރިކުރުމަށް އެދޭމުދަލަކީ ވަކިކުރެވޭ ދަންގަނޑު މުދަލެއްކަމުގައިވާންވާނެ. އަދި އެމުދަލަކީ ހުރަހެޅިފައިވާ މައްސަލައިގެ މައުޟޫޢާއި ގުޅުންހުރި މުދަލަކަށްވާންވާނެ. ދެވަނަ:- ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ ދައުވާއާ ގުޅޭގޮތުން ސާބިތުކޮށް ގޮތެއްކަށަވަރުކުރެވޭނެ ހުއްޖަތް މައްސަލައެއް އޮންނަންވާނެ. ހުއްޖަތް މައްސަލައެއް އޮތުން ވަޒަން ކުރާނީ "prima facie" މަދަނީ މިންގަނޑުން ބެލުން ދައުވާއެއް އޮތުމުގެ މިންގަނޑު ނުވަތަ ޓެސްޓަށްވުރެން ތިރިންނެވެ. މިމިންގަނޑަކީ ފަސޭހައިރު މައްސަލައިގެ މައިގަނޑު ހަޤީޤަތްތަކަށް ފުރަތަމަ ނަޒަރުން ބަލާއިރު ބޭކާރު ޤާނޫނީކަންތައްތަކުގެ ނުވަތަ އަސާސްއެއްނެތް ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭ ދައުވާއެއްނޫންކަން ބޭނުންކުރެވޭނެވެ. ތިންވަނަ:- ބޮޑަށްއާއި ތަވާޒުނު ހަމަހަމަކުރުމުގެ ނަޒަރުން ބަލާއިރު ހުރަހަށް ފެނުމުގެ ބަޔާން ބޮޑުވެވޭ. މިންކާމާގައި ކާޖިން ބައިނަލްއަޤުވާމީ އަދުލު ސާބިތުކުން އެންމެ ބޮޑު ދަލީލުތަކުގެ އެދުރަހަށްދޭގޮތަށް ހުށަހަޅާލެވޭ. އަދި ނުނަގުނުނަމަ އަދުރަސް އެދޭފުރާތުން ބޮޑު ދަލީލުތަކުން ދޭހަ ބާއްވާ. އަދި ނުބޮޑުނަމަ ބޮޑުކަމާ ލިޔުއްވުރަނ ދޭހަނީ އަދި ރައްކާ ފުރާތުން ގެއްލޭ. މިގޮތަށް ބަލައި ގޮތް ނިންމުމުގައި މުދަލުގެއްލޭކަން ފާސްކަ މުދަލުއްޔަކަން ވާނަމަ އެކަމަށް ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެ. ނުވަތަ ގެއްލުމަށް އެކަށީގެންވާ އެހެން ފުރާފާއިތު ދެވިދާނެ ނަމަ އެކަމަށް ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެ. ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ނިސްބަތްވާ މުދާ ރައްކާތެރިކުރުމަށް އިތުރު އެހެން ފިޔަވަޅެއް އެވާފައިވާނަމަ އެކަމަށް ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެ. ނުވަތަ މުދާ ހިފަހައްޓައިދިނަމަ ތަރަހައްދުމާ ކުރިމަތިވާނެ ގެއްލުމެއް ބެލިދާނެ. އަދި ހިފެހެއްޓީ މުއްދަތަށްކަޅާ ރިޢާޔަތްކުރެވިދާނެ.

މުދާހިފެހެއްޓުން ވަކިން ނުވަތަ ފިއްކުން

މުދަލުގެ މައްޗަށް މަސްއޫލިއްޔަތު އޮޕަކަން ބަލާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 242 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު 3 ގެ ދަށުން އަމުރު އެކުއްގެ ދަރުން ހުރަހަ ހުރަހެޅުމަށް ޕޮރަކަތްހުރަސް ނެރެވޭނެ. އޭނާގެ ދޫކުރެވިދާނެ. ވާގި އިތުރުން އެހެނިހެން ކަންކަމަކަށްވެސް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެ. މާނައަކީ ކޯޓަށް އެހެނިހެން އަސަރުތަކާ ކޮބައިތޯ ބަލަންވާނެ. ވަކިން ހާއްސަކޮށް މުދާ ވިއްކުމަކީ އިއްތިރާޒުކުރާ ބެލިއެ އަސަރުތަކެއް އެއީގެ ނަތީޖާގެ ސަބަބުން ނުކުންނަކަށްވާނެ. އިތުރުވުމުން މިދުރާ ގޮތްޖެހުންތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރެވޭ އަދި ނުބެޔާއި، ނުވަތަ ނުބެނުދިނުމާގެ ގޮތް ނިންމުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތް ކުރަންވާނެ.[8]

- ދައުވާގައި ހުއްދަތު އެދިދީފައިވާ ވާޖިބާ؛
- މުދަލަކީ ހާލެގެ ގޮތުގައި ގުޅުންހުރި މާއްދީ ހައްގެއް؛

[8]- BMW Canada Inc v Autoport Limited, 2021 ONCA 42

- ވަގުތީ ފަރުވާއަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ބޭނުމާއި، ވަގުތީ ފަރުވާ ދަމަހައްޓަން އެދޭ މުއްދަތު؛

- އަމުރުގެ ސަބަބުން ލިބިދާނެ ފައިދާއާއި، ގެއްލުން ނުވަތަ މަސައްކަތަށް އަންނަ ހުރަސް؛ މިއެވެ.

މުދާ ރައްކާތެރިކުރުމާއި މުދާ ހިފެހެއްޓުމާއި، މުދާ ވަކިފަރާތަކަށް ބެލެހެއްޓުމަށް ދޫކުރުން ގެންދިއުން ނުވަތަ ރައްކާތެރިކުރުމާއި ބެލެހެއްޓުމުގެ އަމުރުގެ ބޭނުމަކީ މުދާ ވިއްކާލުން ކުރިމަތިވެފައިވާ ކަމެއްގައި އަސާސީ ކުރިއެރުމާއި މުދާ ބަލަހައްޓާ އިންތިޒާމުތަކެއް ދަނޑިވަޅުގައި ކަށަވަރުކުރުމެވެ. ވީމާ މިފަދަ އަމުރެއް ނެރެނީ ރައްކާތެރިކުރެވޭ މުދަލަކީ ބަދަލުކުރެވިދާނެ ނުވަތަ ނެތިދާނެ މުދަލަކަށްވުމާއި، އެމުދަލުގެ ސަބަބުން ކުރިމަތިވާނެ ގެއްލުމާއި ދަތިތަކަށް ބަލައިގެން އަމުރު ކުރެވިދާނެކަމަށް ބެލެވޭ ހާލަތުގައި އަމުރު ނެރެވޭނެ ގޮތެއް ހުރުމެވެ. އަދި ބައެއް ހާލަތުގައި މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ބަދަލުގައި މުދަލުގެ އަގު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ވެސް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[9] މިސާލަކަށް ގެއްލިދާނެ ފަދަ ހައިވާނާއި ބާވަތްތަކާއި، ތަކެތި އަދި އާލާތްތަކާއި ދުއްވާ މުދާ ފަދަ ތަކެތިއެވެ.

ހެކި ރައްކާތެރިކުރުން

ހެކި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ގޮތުން މުދަލާއި ވަސީލަތްތަކުގެ ބަދަލުގައި ދަތުރު ގެނައުން ނުވަތަ ރައްކާތެރިކުރާއިރު ބެލެހެއްޓުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން އެފަދަ މައްސަލައެއްގެ ހަސްމުން މުދަލުގައި ކޮންމެ ކަމެއް ވަކިކުރުމުގެ ސަންގަވެ ނަގާފައިވާ ގޮތާއި ވަކިކުރުމުގެ ތަފްސީލުތަކުގެ ގޮތާއި އެމުދަލުގެ ހިމާޔަތްކުރުމަށް ބޭނުންވާ އަމުރު ނެރެވިދާނެކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 242 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 3 ގެ ދަށުން އަދަދު 2، 3، 4، އަދި 6 ގައިވެސް ބަޔާންކޮށްފައި އެވެ.

ހެކި ނައްތާލައިފާނެކަމަށް ގެއްލިގެންދާނެކަމަށް ނުވަތަ ނެތިދާނެ ހިސާބަށް ބަދަލުކުރެވިދާނެ ދައުރުގައި ބެލެވިގެން ދާނަމަ، އަދި ހަސްމުންނަށް އެންގުމަކާނުލާ ދެނެގަތުން ވަރަށް މުހިއްމު ކަމެއްކަމަށް ބެލެވޭ ހާލަތުގައި އަމުރު ނެރުނުވާނެއެވެ. ހެކި ރައްކާތެރިކުރުމަށް ނުކުމެ ހުށަހަޅާ އަމުރުގައި ކަމަށް ހިތާއި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ދަތިތަކާއި މަސައްކަތް ހިމެނޭނެ ވަކިގޮތަކާ ބެހޭ ތަފްސީލު ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރަން ލާޒިމުވާނެއެވެ. މިގެ އިތުރުން އަންނަނިވި ކަންކަން ބަލާނެ ކަމަށް ކޯޓުތަކުން ބުނެފައިވެއެވެ.[10]

- ބަލާއިރު ހުސްވުމަށް އެދުނުފަރާތް ވާނަމަ؛

- މުދަލާ ހެކި ގުޅޭގޮތް ދެއްކުމާ މެދުގައި ކޮންމެވެސް؛

- ވަގުތީ ފަރުވާއަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ބޭނުމާއި، ވަގުތީ ފަރުވާ ދަމަހައްޓަން އެދޭ މުއްދަތު؛

- އަމުރުގެ ސަބަބުން ލިބިދާނެ ފައިދާއާއި، ގެއްލުން ނުވަތަ މަސައްކަތަށް އަންނަ ހުރަސް؛ މިއެވެ.

[9] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)(3)(v)

[10]- BMW Canada Inc v Autoport Limited, 2021 ONCA 42

ފައިސާރައްކާތެރިކުރުން

މުދާ ހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ ވަކިފަރާތެއްގެ ބެލެހެއްޓުމުގެ ދަށަށް ގެނައުން ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމުގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި ފައިސާ ރައްކާތެރިކުރުން ހިމެނޭނެވެ. ވީމާ ވަގުތީ ފިޔަވަޅު ގޮތުގައި ނެރެވޭނެ އަމުރުގެ ތެރޭގައި 242 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން އަދަދު އެކެއްގެ ތެރޭގައި ވަކިފައިސާއެއްގެ މައްޗަށް ހައްޤުއް އޮތްކަމަށް ބުނާ ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަތަކުގައި އެފައިސާ ވަކިފަރާތެއްގެ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެނައުމަށް ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރުން ހިމެނޭނެވެ.

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި މުއްދައަލައިހިން ވަކި ފަރާތެއްގައި ހުރިފައިސާގެ މައްޗަށް ހައްޤުއް އޮތްކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅަމުން އުފުލާ ދަޢުވާތަކުގައި، އެ ފަންޑު ކޯޓަށް ދެއްކުމަށް ނުވަތަ އެސްކްރޯއެކައުންޓަކަށް އިންޓަރޕްލީޑަރ ކަމަށް ކޯޓަށް ފޮނުވަން ގޮތުގެ މަތިން އެފަންޑު ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރެވިދާނެކަމަށް ޤަވާއިދުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[11] ވަކިފަންޑެއްގެ މާނައަކީ ޚާއްޞަކޮށް އުފައްދާފައިވާ ކަނޑައެޅިފައިވާ އެއްވަރު ފަންޑެވެ.[12]

ރިއަލްއެސްޓޭޓް ވިއްކާލީގޮތުގައި އަސްބާބު ދެވޭ ގޮތަށް ބެހެއްޓި ޑިޕޮސިޓެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ ފަންޑެއްގެ ގޮތުގައި މާނައެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.[13] ޓްރަސްޓެއްގެ ދަށުގައި ހުރުމަށް ހިއްސާ ވިއްކުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި އެހިއްސާއަކީ ކަނޑައެޅިފައި ހުރުމަށް ފައިސާގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭނެވެ.[14]

ފައިސާރައްކާތެރިކުރުމުގެ އަމުރެއް ކުރުމުގައި ތިން ޝަރުޠެއް ފުރިހަމަވާންވާނެއެވެ.[15] އެއީ:- އެފައިސާއަކީ ދަޢުވާގެ ފައިސާކަމުގައި ވާންވާނެއެވެ. ދެވަނަ ޝަރުޠަކީ އެދިހުރިކަމާއިދޭ ފުރިހަމަވާންވާނެއެވެ. ތިނެއް އިތުރުން އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު އެފައިސާގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކުރުމުގެ ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު އޮންނަންވާނެއެވެ. ތިންވަނަކަމަކީ ގޮތުގެ ބަދަލު ހިފަން ނުހިމެނޭނެއެވެ. ގޮތުގެ ބަދަލު ކުރުމުގެ މައްޗަށް ބަރާބަރު އިސްކަމެއް ދޭން ޖެހޭނެއެވެ.[16] ދެވަނަ:- އެދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ހަމަހަމަކުރުމުގެ އުސޫލުން ބަލާއިރު އަމުރު ނެރުމަކީ ބެހެވެސްޖެހެއެވެ.

މިސާލަކަށް ކެޕީ އެއްބަސްވުމަކާ ގުޅިގެން ޓްރަސްޓްގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ ދަރަނި ކޯޓަށް ޖަމާކުރުމަށް އަންގާފައެވެ. ނަމަވެސް މަހުކަރީގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ކޯޓަށް ޖަމާކުރުމަށް އަމުރުއްނުކުރެވޭނެއެވެ.[17]

---

[11]- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 45.01, <https://canlii.ca/t/t8m#sec45.01>,
[12]- Rotin v Lechcier-Kimel, [1985] OJ No 466, 3 CPC (2d) 15 (HCJ).
[13]- 838388 Ontario Ltd v Wellington Inc, [1990] OJ No 4118, 22 ACWS (3d) 421.
[14]- Sun v Ho, [1998] OJ No 1025, 18 CPC (4th) 363.
[15]- Sadie Moranis Realty Corp v 1667038 Ontario Inc, 2012 ONCA 475.
[16]- Sadie Moranis Realty Corp v 1667038 Ontario Inc, 2012 ONCA 475; Assante Financial Management Ltd v Dixon, 2004 CarswellOnt 2158, [2004] OJ No 2237; Super A Hotels Investment and Management Group (Canada) Inc v 1205723 Ontario Inc, 2015 ONSC 4405; Brauti Thorning Zibarras LLP v John Di Paolia, 2016 ONSC 7708
[17]- Super A Hotels Investment and Management Group (Canada) Inc v 1205723 Ontario Inc, 2015 ONSC 4405. Para 19

ފައިސާ ރައްކާތެރިކުރުމާއި، ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުން

ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާއި، ފައިސާ ހިމާޔަތް ކުރުމުގެ އަމުރުގައި އެއްގޮތް ކަމެއް އެކުލެވޭކަމަށް ހީވެދާނެވެ. ހަގީގަތަކީ މަސައްކަތާއި، މަތީ ސަބަބާއި، އަދާލަތު ވަޒީފާ ނުވަތަ ބިޒިނަސް ބެލެހެއްޓުމަށް ދުވަހުން ދުވަހަށް ޚަރަދުކުރެވޭނެވެ.[18] މަރުޙަލާތަކުގައި ފަންޑުގެ މަސްރަފު ހައްޤެއް އުވާލެވޭނެ ބަރާބަރުކަމާ ދަރުމަވެރިކަމެއް އޮންނަންވާނެވެ. މިގޮ ފަންޑުގައި ހުރިހާ ރައްކާތެރިކުރަން ޙައްޤުވާ މުދަލެއް ބަޔާންކުރެވޭނެއެވެ. ތަސައްރުފު ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުގެ ދަށުން ތަސައްރުފުކުރުން މަނާކުރާ މުދަލަކީ އަމުރު ނިޔާބަތުގާ ހަމަޖެހޭގޮތް ވަކިވުމުގެ ދުވަސްތަކެއް. ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުގައި ޝަރީޢަތް ނިމެންދެން ތަސައްރުފުކުރުން މަނާކުރާނެއެވެ. މިއާ ހަމައަށް ފައިސާ ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އަމުރުގައި ފައިސާ ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ދަރުމަ ވަކިވުމުގެ ބޮޑުތަކުގެ ދަރުބާރުގައި ބަހައްޓާށެވެ.

މުދަލުގެ ސާމްޕަލް ނެގުން، ތަހުލީލު ކުރުން،

އަދި މުދާ ހިފެހެއްޓުން ބެލުން

ޤާނޫނީ އަސާސް

އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ހިންގުމަށް ހުކުމްރައްކާތެރިކުރުމުގެ ގޮތުން ވަކިމުދަލެއް ބަލައި ފާސްކުރުމަށް ނުވަތަ ސާމްޕަލް ނެގުމަށް ނުވަތަ ވަކިމުދަލެއްގެ ތަހުލީލެއް ހެދުމަށް ނުވަތަ އެމުދަލެއް ހިފާ ބަލައި ބެލުމަށް ކޯޓަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.[19] މީގެ އިތުރުން މިފަދަ އަމުރެއް ބަދަލުކުރުމަށް ކުރިމަތިލާ ފަރާތުގެ ދަރުބާރުގައި ބޮޑުތަކުގެ ދަރުމަވެރިކަން ހަމަޖެހޭ ކޯޓަށް ދިމާވެދާނެއެވެ.[20]

މުދާހިފަން ބެލުމާއި، ސާމްޕަލް ނެގުމާއި، ތަހުލީލު ކުރުމަކީ ޙަޤީގަތުގައި ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހޭ އަމުރާ ގުޅިގެން އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ހިންގުމަށް ބޭނުންވާ ކުރިމަތިލާ ފަރާތަކަށް ކުރެވޭ ހާލަތުގެ ދަރަޖަ ދެނެގަތުމަށް ކަމުގެ ތަރުތީބެވެ.

މިކަންކަމަކީ ޝަރީޢަތުގެ އެއްބާރުލުން ބޭނުންވާ ކަންކަމެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ އެއްބާރުލުން ބޭނުންވާ ކަންތައް ކަންތައްތަކުގައި ކޯޓަށް އެއްބާރުލުން ދިނުމަށް ވަނީ ފަރާތްތަކުގެ ޒިންމާއެވެ.[21] މިސާލު

މުދާހިފަން ބެލުމާއި، ސާމްޕަލްނެގުމާއި، ތަހުލީލު ކުރުން ނުވަތަ މުދާހިފަހަށް ބެލުން އަމުރުކުރަންވާނީ

[18]- Stearns v Scocchia, 2002 CanLII 7745 (ON SC), [2002] OJ No 4244.
[19]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ނ)(3)(i، ii، iii، iv) މިނަންބަރުގެ ސިޔާގުން މިއީ ހުކުމް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި ކުރެވޭ އަމުރުތަކެއް ކަން ސާފުވެއެވެ. ބަހުސެއް އޮތްކަމަށް ނުދެކެމެވެ.
[20]- ކުރީގެ ހަވާލާ 242(ނ)(4)
[21] - ކުރީގެ ހަވާލާ 41

ޚަސްމުންގެ ފަރާތުން އެއްބާރުލުން ނުލިބި ރުހުމުގައި މިއިންސާފުގެއް ކުރުމަށް އިންކާރު ކުރުމުން ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ

ސަބަބެއް ކުރިމަތި ކުރުމުން ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ހުރަހެއް ގުޅުވިރުކުރައިދިނަމައެވެ.

<u>މާނަކުރުން</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 142 ވަނަ މާއްދާގެ ބޭނުމަށް މުދަލަކަށް ބެލެވޭނީ ހުށަހެޅިފައިވާ ދައުވާއާ ގުޅުންހުރި ނުވަތަ ދައުވާއާ ގުޅިގެން ކުރިމަތިވެދާނެ ކަމަކާގުޅޭ މުދަލަށެވެ.[22]

މިގޮތުގައި ބިމާއި، މާއްދީ ތަކެއްޗާއި، ރައްކާތެރިކުރުމަށް ބޭނުންވާ އެހެނިހެން ތަކެތިވެސް ހިމެނޭނެއެވެ. ފައިސާގެ ފަންޑުތަކާއި، ޗެކްސްޓޭޓްމަންޓް މުދަލުގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ޙުކުމެއް ދައްކަން ކުރާ ފައިސާ މިބާބުގައި ބަޔާން ކުރާ މުދަލުގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި ނުހިމެނޭނެއެވެ.[23]

<u>ތަފްތީޝު ހުކުމް</u>

ތަފްތީޝު ހުކުމުގެ އަމުރު/ORDER FOR INSPECTION މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ މުދާލަށް ތަނެއް ބެލުމުގެ އަމުރެއްކަމުގައެވެ. ވަކިތަފާތު ދައުރެއްގެ ގޮތުގައެވެ.[24]

ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި މުދާހުރިތަން ބެލުމަކީ ތަފްތީޝުކުރުމުގެ އަމުރުގެ ދަރަޖަ ކުރުނުހުއްޓަ އަމުރުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ތަފްތީޝުކުރުމުގެ ގޮތުންތަކުރުވާ ކަށަކަށެވެ. އުޅޭ ނުވަތަ ނަޤުލު މުދަލެއް ތަފްތީޝު ހުކުމުން ކޯޓުން އަމުރުތަކުންނާއި އެކަމަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަގައި ގޮތް ކަނޑައަޅާފައިވަނީ <u>ކޮންމެހެން މުހިންމުކަމެއްކަމަށް</u> ކޯޓަށް ފެންނަނަމައެވެ. ތަފްތީޝު ހުކުމުގެ ގޮތުން ކުރުން ހުއްދަކުރެވިދާނެ ކަމެއްގެ ތެރޭގައި މުދާހިފުން ތަންބެލުން ހިމަނާފައިވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ސާމްޕަލްކުރުމާއި، ޓެސްޓްކުރުމާއި، ސާމްޕަލް ނެގުމާއި، observations/ކައިރިން ބަލައިލުމާއި، ނުވަތަ އެކްސްޕެރިމަންޓް ނުވަތަ ޓެސްޓް ހުކުމް ތަފްތީޝު ހުކުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ.[25]

<u>މަބާދިއު</u>

ވަކިމުދަލެއް ބަލައި ފާސްކުރުމަށް ނުވަތަ ސާމްޕަލް ނެގުމަށް ނުވަތަ ވަކިމުދަލެއްގެ ތަފްތީޝެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ އެމުދަލެއް ހިފުން ތަނެއް ބެލުމަށް ކޯޓުން އަމުރު ކުރެވޭނީ ހަމައެކަނި ރައްކާތެރިކުރުމާގުޅޭ ނުވަތަ ރައްކާތެރިކުރުމަށްޓަކާ ގުޅޭގޮތުން ނުވަތަ އެހެން ރައްކާތެރިކުރުމުން ހިނގާނެ ޚަސްމުންގެ ޙައްޤުތަކަށް އިސްލާހު އުފާ ކަމެއްގައެވެ. ނުވަތަ އެހެން ބިނވަނަ ފަރާތެއްގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ރައްކާތެރި ކަމާއި ބެލެނިވެރިޔާގެ ޙާލުމަތަކާ ގުޅޭ ކަމެއްގައެވެ.

---

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 245(ހ)

[23]- Sports Network Ltd v Calzaghe [2008] EWHC 2566 (QB), LTL 3/11/2008 at [49]-[51]

[24] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)(3)(iv)

[25]- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 32.01, <https://canlii.ca/t/t8m#sec32.01>,

ނުވަތަ ހުކުމް ނިމިގެން ދިއުމުގެ ބިރުއޮންނަ ހާލަތުގައެވެ. މިއިން އަމުރެއް ނެރުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތް ކުރަންވާނެއެވެ. އެކެއް: މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ހުށަހެޅުމުގައި އެކުލެވިފައިވާ ވާޤިޢާތަށް؛ ދޭއް: ހައްލުކުރެވޭ ގޮތުގައި މުދާ ގެއްލުނުމާއި، މާއްދީފުން؛ ތިނެއް: ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ ބޭނުންވާތީ، ވަގުތީ ފިޔަވަޅާ ދަމަހައްޓަން ހުރަހަގާ މުއްދަތު؛ ހަތަރެއް: މައްސަލައިގެ ދުވަސްވަރަށް އެއްގޮތްވާ ގޮތުން ފަރާތްތަކުގެ ސުލޫކާއި، ގެއްލުން؛ މިއެވެ.[26]

މީގެ އިތުރުން މަޢުލޫމާތު ގޮވާލުމުގެ ގޮތުގައި އެކަމަކީ ކަންތައްތަކުގެ މެދުގައި ކުރުމަށް ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. ތަޙުޤީޤު ހުށަހަޅަ ކަންތައްތަކާއި ބެލުން ބޭނުންކުރެވޭ ކަމަށް ހަމަޖެހިފައިވާ މައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތުގެ މައްސަލަ ބަޔާންކުރުމަށް ނުވަތަ އެދިގެން ފަރާތެއް ނުވަތަ ފިޔަވަޅު ހުށަހަޅާ ކަމަށް ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ.[27] ހަމައެއާއެކު މިއަމުރަކީ ހެކިތަކުގެ ބަދަލެއް ކުރުމަށް ނުކުރެވޭނެ ބާރެއްނޫނެވެ.[28]

ތަހުޤީޤު ހުށަހަޅާ ބެލުންތަކުގެ ތެރެއިން ޚާއްޞަ ވަކިފަރާތެއް ހަމަޖެއްސުމަށް ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. ބެލުންތަކުގައި ހަމަޖެހޭ ކަމަށް ފާހަގަކުރެވޭ ހެކިތަކާއި ނުވަތަ އެއްބަސްވުމުގެ ނުކުރެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ ދެފަރާތުގެ މަޝްވަރާގެ ބަޔާންތައް ލިބޭނެ ގޮތް ނުކުރެވޭނެއެވެ.[29]

ތަހުޤީޤުކުރުމާއި ގުޅޭ ހުށަހެޅުމަށް ބޭނުންވާ އަމުރުތަކުގެ ވިސްނުމަށް ބަލާ ދިމާވާ ޝަރުޠުތަކަށް ބަލާފައި މިއަމުރަކީ ހާސްވެގެން ނުވަތަ ހުއްޓުވަން ބޭނުން ކުރެވޭ ބަދަލުތަކެއް ނުވާނެއެވެ. އެދިފައިވާ ގޮތަށް ހެކިތަކުގެ ބަޔާން ދޭން ފަރާތްތަކަށް ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ.[30]

ކަމުގެ ހިނގާދިޔަ ބަޔާން

ކަމުގެ ހިނގާދިޔަ ބަޔާނަކީ ނުވަތަ ބެލުމުގެ ކުރުމުގެ ގޮތުން ބަޔާން ތަހުޤީޤު ކުރުމުގެ އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް މަދާވެ ކުރަނީ ތަރަވަރާތަކާ ބެލުމަށްފަހު ކަންކުރެވޭ.[31]

---

[26]- Kelsey Buchmayer, Rules of Civil Procedure Chapters, Preservation of Rights in Pending Litigation, Rule 45 - Interim Preservation of Property in Civil Procedure and Practice in Ontario, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 1032, <https://canlii.ca/t/7hzz8>

[27]- Ontario District School Board 19 v 553518 Ontario Ltd, [2000] OJ No 3581, 49 CPC (4th) 384 (Ont SCJ).

[28]- Wilson v Young, 2008 CanLII 58430 (ON SC), [2008] OJ No 4520, 93 OR (3d) 374 (Ont Master). disclosure of findings, opinions and conclusions of an expert conducting an inspection ordered under. a party may on an examination for discovery obtain disclosure of the findings, opinions and conclusions of an expert engaged by or on behalf of the party being examined that are relevant to a matter in issue. The inspecting party is not required to disclose the expert's findings, opinions and conclusions if the party undertakes not to call the expert as a witness at trial.

[29]- Metrus Properties 2004 Limited Partnership v Wrigley Canada Inc, 2016 ONSC 2881, 85 CPC (7th) 57 (Ont SCJ). Para 31

[30]- Mandrake Management Consultants Ltd v Toronto Transit Commission, 1993 CanLII 9417 (ON CA), [1993] OJ No 995, 102 DLR (4th) 12 (ONCA). Para 87 "the power should not be used to force one party to fill gaps in the evidence being presented to the court by the opposite party"

[31]- Bell Canada v Olympia & York Developments Ltd, [1985] OJ No 1635, 50 CPC 248 (Ont HCJ) (Master).

ހުއްދަދިނުން

ތަހުޤީޤު ހެދުމުގެ ގޮތުން މުދާހިމެނޭތަން ބެލުމާއި، ފޮޓޯނެގުމާއި، ސާމްޕަލް ނެގުމާއި، observations/ކައިރިން ބަލައިހެދުމާއި، ފަދަ އެކްސްޕެރިމެންޓް ޓެސްޓް ފަދަ ހެދުމަށް ހުއްދަދިނުމަށް ކޯޓަށް ނިންމިދާނެވެ. މިފަދައިން ހުއްދަދިނުމަށް ނިންމަންވާނީ އަމުރުނެރުމުގެ ސަބަބުން ބޭއިންސާފުވެ ފަދަ ގެއްލުމެއް ފަދަ ނުސީދާކަމެއް އަރިސްފާނަކަށް ފަދަ ތަހުޤީޤުކުރުމަށް ހުއްދަކޮށްދީ ޤައުމު ހައްޤުގެ ބޭނުން ނަގައިން ހިފޭކަމަށް ފެނިއްޖެ ހާލަތުގައެވެ.[32]

ކޯޓަށް ފަހަރު

ތަހުޤީޤު ހެދުމަށް އެއްފަހަރަށްވުރެން ގިނަފަހަރު އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ. ނަމަވެސް އެއްކަލްއެއްގައި އެއްފަހަރަށް ވުރެންގިނައިން ހުއްދަދިނުމަކީ ކޯޓަށް ފުރަވަރުކަށް ހުއްދަ އަރުވާނެކަމެއް ނުވާނެ.[33] ހަމަގައިމު ވަކިއަދަދަކަށް މަހުދޫދުކޮށްފައި ނެތެވެ.

ހަމަދު

ހަމަދުގެ ގޮތުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަކިޢަދަދަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. އެހީ ހަމަދު ނަގައިދިނުމުގެ އާންމުއުސޫލެވެ. ބައެއް ދާއިރާ ނިޒާމުތަކަށް ބަލާއިރު ބައިންސާފުއް ނުވާގޮތަށް ގެއްލުން ނުވާގޮތަށް ފަރިހަމައް ވިޔަފާރިގެ ނަތީޖާ ކަމަށްވާކަމުގައި އަމުރާ ގުޅިގެން ހަމަދުނަގައިދިނުން ހުއްދަކޮށްފައެވެ.[34]

އެންގުމަކާނުލައި އަމުރުކުރުން

އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތަށް އެންގުމަކާނުލައި ނުވަތަ ނޯޓިސް ދިނުމަކާނުލައި އެއަމުރު ނެރެވިދާނެވެ. ނަމަވެސް އެކަން އެގޮތަށް ބަލާނުލާ ނައްސާއް ޙާޒިރުވެގެންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް އަމުރު އާންމު ހާލަތާ އެއްގޮތަށް ނުކުމާމެދު ގޮތް ނިންމުމުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން އެހެނަގެނެން ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[35]

ބައެއް ދާއިރާ ނިޒާމުތަކަށް ބަލާއިރު ފަރާތްތަކާ ނައްސާގައި އެންގުމަކާނުލައި އަމުރުނެރުމަށް ހާލަތްތައް ބައިންނާކަމުގައި ހުންނަކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ. އެގޮތުން ވަކި ޢަދަދެއް ސަރުކާރުތަކުގެ ހާލަތުގައި، ފަދަ އެކަން ކުރިމަގުގައި އެންމެހާ ހާލަތްތަކުގައި ނަމަވެސް ހާލަތުގައި މުދަލެއް އުވިގެން ގެއްލިދާ ހާލަތުގައި

32- Morier v Michelin North America (Canada) Inc, [2010] OJ No 6131, 184 ACWS (3d) 935 (Ont SCJ). Para 37
33- Adriatic Glass & Mirrors Ltd v Dolvin Mechanical Contractors Ltd, [1997] OJ No 5129, 18 CPC (4th) 124 (Ont Gen Div).
34- Donko v Sleepy Hollow Country Club Ltd, 2021 ONSC 192.
35 - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 237(ނ)

އެންގުމަކާނުލައި އަމުރު ނެރުން ހުއްދައެވެ. މިހެން އިތުރުން އެންގުމަކާނުލައި އަމުރުނެރުން ސަޕޯޓުކުރާކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަ ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި އެކަން އެގޮތަށް ކުރުމުގެ ތަޤްދީރީބާރު ކޯޓަށް ދީފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެއެވެ.[36]

ޝަރުޠު ކަނޑައެޅުން

އަމުރުގައި ތަބާވާންޖެހޭ ކަންކަން ކަނޑައެޅުމަކީ ޝަރުޠުކުރުމޭ ބުނެވެއެވެ. މިފަދައިން ތަރުތީބު ހެދުމަށް ކުރެވޭ އަމުރުގައި ވަކިގޮތަކަށް ޝަރުޠުކުރުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ތަޢާރަފްކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. މިކަން އޮތީ ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރަށް ދޫކޮށްލެވިފައެވެ.

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޔާތަކުގައި ތަރުތީބު ހެދުމުގެ އަމުރެއްކަމަށްވާނަމަ ތަރުތީބު ކުރެވޭނެ ވަގުތާއި، ތަނާއި، އެކަންކުރާނެ ގޮތް އަމުރުގައި ބަޔާންކުރަންޖެހެއެވެ. އަދި މީގެއިތުރަށް ކޯޓަށް ފެންނަ އެހެނިހެން ކަންކަން ހިމެނުން ހުއްދައެވެ. އެއިގެތެރޭގައި ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ރަހުނުގެ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ފައިސާދައްކަން އަންގުން ހިމެނެއެވެ.[37] މިސާލަކަށް ހިންގާން ގޮތް މަހުދޫދުކުރުމާއި، ތަރުތީބު ހެދުމުގެ އަމުރާ ގުޅިގެން އުފެދޭ ވަޞީލަތް މިންގަނޑު އަދާކުރުމާއި، މުދަލުގެ ސަލާމަތާއި ނަޒާހަތްތެރިކަން ހިފާޒަތްކުރާގޮތް، ބަލަހައްޓާ ގޮތް، އަމުރުގެ ދަށުން ހިނގާ ކަންތައް ގެންގުޅެން އިދާރާކުރުމުގެ ކަންކަމެވެ.

އަމުރާގުޅިގެން ބަދަލުކޮށްދިނުން ތަންފީޒުކުރުމަށް އެކަމަށް ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުތަކެއް ދިނުމަށް އަމުރުގައި ޝަރުޠުކުރެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ތަރުތީބުހެދުމުގެ އަމުރު ތަންފީޒުކުރުމުގައި މަސައްކަތް ކުރާނެ ފަރާތެއް ނުވަތަ ބެލެހެއްޓުމަށް އޮފީސަރެއް ހިންގާ އިޖުރާއަތު ދެނެގަތުމެވެ.[38]

[36]- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 32.01, <https://canlii.ca/t/t8m#sec32.01>,
[37]- Ibid
[38]- Bell Canada v Olympia & York Developments Ltd, [1985] OJ No 1635, 50 CPC 248 (Ont HCJ) (Master).

ފަނާވެދަނިވި މުދަލެއް ނުވަތަ

އެކަށީގެންވާ މިނޫން ސަބަބަކަށް ޓަކައި މުދާވިއްކުން

ޤާނޫނީ އަސާސް

އަމުރަށް އެދޭފަރާތުގެ މަސްލަހަތު މުދަލުގެ މައްޗަށް އޮތްނަމަ ވަކި މުދަލަކީ ފަނާވެދާފަދަ މުދަލެއްނަމަ ނުވަތަ އެހެންވެސް އެކަށީގެންވާ ސަބަބަކަށްޓަކައި އަވަހަށް ވިއްކާލަން ޖެހޭ ފަދަ މުދަލެއްނަމަ އެ މުދަލެއް ވިއްކުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[39]

ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހޭ ކަންކަން

މިފަދަ އަމުރަކަށް ކޯޓަށް ތަފާތު އަސަރުތަކެއް ހުރުން އެކަށީގެންވާތީ ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މަސްލަހަތައް އޮންނަ ހާލަތުގައި ކޯޓުން ރިޢާޔަތް ކުރަންޖެހޭ އިތުރު ކަންތައްތަކެއް ހުރެއެވެ. މުދާ ވިއްކާ ހާލަތުގައި އިތުރަށްކުރުވާން އަސަރުތަކާއި ނުވަތަ ނަތީޖާތަކާއި ހިނގައިގެން ދާނެ. ވީމާ މިހާލަތުގައި އިތުރު އުނދަގޫތަކެއް ނިކުމެދާނެތީ ހާލަތަކާ ވާތީ އަމުރު ކުރުމުގައި ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ނިންމުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.

- މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ޚަސްމުންގެ އެކުލެވިފައިވާ ވާޤިޢާތައް؛
- ހަރަދުގެ ބޮޑުކަމާއި މުދާ ގެންހުރުމާއި، މާއްދީފުސް؛
- ވަގުތީ ފަރުވާގެ ބޭނުމާއި، ވަގުތީ ފަރުވާ ދަމަހައްޓަން ހުރިހާ މުއްދަތު؛
- މައްސަލައިގެ ދެފަރާތަށް އެއަމުރުން ލިބޭނެ މަންފާއާ ނުވަތަ ފަސާދައާއި ގެއްލުން؛

މީގެ ހުރިހާ ބެލުން ނުވަތަ މުދަލެއް ވިއްކުމުގެ ފިޔަވަޅަކީ މީގެ ހިމާޔަތް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއް ކަމުގައިވާތީ ފަނާވެދަނިވި ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ އެހެން ސަބަބަކަށްޓަކައި ވިއްކާލަންޖެހޭ މުދަލަށް މީގެ ބާކީވާގެން ހިނގައިދޭން މީގެ ވިއްކުމުގެ ބައި ކަމަށް ދިމާވެފައިވެއެވެ. އަދި އެކަށީގެންވާ ހާލަތްތަކުގައި މިބައި ކަމަށް ދިމާވެދާނެއެވެ.

- ފަނާވެދަނި މުދަލެއްނަމަ؛
- މުއްދަތު ދިގުލައިގެން ހާލަތަކަށް ފަނާވެދިއުމުގެ އިހުތިމާލު އޮތްނަމަ؛
- މިނޫނަސް އެކަށީގެންވާ އެހެން ސަބަބަކަށް ވިއްކާލަންޖެހޭ ނަމަ؛

ފަނާވެދާފަދަ މުދާ ނުވަތަ އެހެންވެސް ސަބަބަކަށްޓަކައި ވިއްކާލަންޖެހޭ މާނަކުރުވެސް ހުއްޓާއިރު ޖަނަވާރު ފަދަ ގެރި ބަކަރިއާއި، ކުކުޅާއި ބަޅުކަޅި ފަދަ ބާވަތް ވިއްކާލެވިދާނެއެވެ.

[39]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ނ)(3)(v)
Kelsey Buchmayer, Rules of Civil Procedure Chapters, Preservation of Rights in Pending Litigation, Rule 45 - Interim Preservation of Property in Civil Procedure and Practice in Ontario, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 1032,

ޝަރީޢަތް ނިމެންދެން ކޯޓަށްދެއްކުން

payment of income from relevant property

ޤާނޫނީ އަސާސް

ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިފައިސާއެއް ލިބިގަތުމަށް ދައުވާކުރާނަމަ ނުވަތަ މުދަލެއް ލިބިގަތުމަށް ދައުވާކުރާއިރު މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަމާގުޅޭ ޚުސޫމަތެއް ނެތްނަމަ ވަކިމުދަލަކުން ލިބޭ އާމްދަނީ ޝަރީޢަތް ނިމެންދެން ކޯޓަށް ދެއްކުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.[40]

މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގެ ބޭނުމަކީ މައްސަލާގައި ގޮތެއް ނިންމުމުގެ ކުރިން، ރައްދުވާ ކަމަށް ބެލޭ ފައިސާ ނުވަތަ މުދަލުގެ މައްޗަށް މަސްލަހަތެއް އޮތް ކަމަށް ބެލޭ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމެވެ. މިގޮތުން ވަކިފައިސާއެއްގެ ރައްކާތެރިކަމުގައި ކޯޓަށް ފައިސާ ދެއްކުމަށް އަންގައިދާނެވެ. ވަކިފައިސާއެއް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކޯޓަށް ފައިސާ ދެއްކުމާ ގުޅޭ ތަފްސީލު ސަފްހާ 757 އިން 758 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ސާބިތުކުރަންޖެހޭ ކަންކަން

މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅަމުން ފައިސާ ލިބިގަތުމުގެ މައްސަލައެއްގައި ކަމަށްވާނަމަ އެކަމަށް އެދޭ ހުށަހަޅާ މައިގަނޑު ތިންކަމެއް ސާބިތުކުރަންޖެހޭނެއެވެ.[41] އެކެއް: ހުށަހަޅާ ދައުވާކުރާ ފައިސާގެ މައްޗަށް ހައްޤެއް އޮތްކަން ސާބިތުކުރަން ޖެހޭނެއެވެ. މިކަން ސާބިތުކުރަން ދިނުމުގައި އަމުރަށް އެދިހުށަހަޅާއިރު ނަގަންއެދޭ އާމްދަނީ ނުވަތަ މަންފާ ވަކިކުރަން އެނގެންވާނެއެވެ. އަދި ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ މައްޗަށް ޤާނޫނީ ހައްޤެއް އޮތްކަން ސާބިތުވާންވާނެވެ. ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ލިބިގަތުމަށް ދައުވާ ކުރާ މައްސަލައެއްގައި މިފަދަ އަމުރެއް ނުނެރެވޭނެވެ. ސަބަބަކީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހުށަހަޅާ ދައުވާ ކުރާ ހާލަތުގައި އެއީ ޤާނޫނީ ހައްޤެއް ސާބިތުވެފައިވާ ހާލަތަކަށް ނުވާތީއެވެ.[42] ދޭއް: ހުށަހަޅާ އެއް ފައިސާ ލިބިގަތުމަށް ކުރާދައުވާގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަން ޖެހޭ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކެއް ހުރިކަމެވެ. ތިނެއް: ބަލައިގެ ތަރާޒުގެ ހަމަހަމަ ކަމުގެ އުސޫލުން ބަލާއިރު ހުށަހަޅާ ފަރާތަށް ބަރުވެފައިވާކަމެވެ.

40- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ނ)(3)(vi)

41- Sadie Moranis Realty Corp v 1667038 Ontario Inc, 2012 ONCA 475

42- Sadie Moranis Realty Corp v 1667038 Ontario Inc, 2012 ONCA 475; Assante Financial Management Ltd v Dixon, 2004 CarswellOnt 2158, [2004] OJ No 2237; Super A Hotels Investment and Management Group (Canada) Inc v 1205723 Ontario Inc, 2015 ONSC 4405; Brauti Thorning Zibarras LLP v John Di Paolia, 2016 ONSC 7708

ބިމެއް ނުވަތަ އިމާރާތަކަށް ވަނުމަށް

އަމުރު ކުރުން

ޤާނޫނީ އަސާސް

މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ މުދާ ވަކިފަރާތެއްގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެންދިއުމަށް ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމުގެ އަމުރާއި، ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރާއި، ސާމްޕަލް ނެގުމުގެ އަމުރާއި، ވަކި މުދަލެއްގެ ތަފްޞީލު ހުށަހެޅުމަށް ނުވަތަ [illegible] ބެލުމުގެ އަމުރާއި، ވަކި މުދަލަކީ [illegible] ސަބަބަކަށްޓަކައި އަވަހަށް ވިއްކާލަންޖެހޭ ފަދަ މުދަލެއްނަމަ އެ މުދަލެއް ވިއްކާލުމުގެ އަމުރު [illegible] އަވަހަށް ވިއްކާލަންޖެހޭ މުދަލެއްނަމަ [illegible] ވިއްކާލުމުގެ އަމުރާއި، ވަކި މުދަލުން ލިބޭ ދަރަނި ނުވަތަ އާމްދަނީ ޝަރީޢަތް ނިމެންދެން ކޯޓަށް ދެއްކުމަށް ކުރާ އަމުރު ތަންފީޛު ކުރުމުގެ ގޮތުން [illegible] ބިމެއް ނުވަތަ އިމާރާތަކަށް ވަނުމަށް ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ.[43]

ޝަރަޙަ

މިއަމުރަކީ މުދަލާ ގުޅުންހުރި އަމުރުތަކުގެ ތެރޭގައި މިބާބުގައި އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު އަމުރުތައް ތަންފީޛުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި [illegible] އިތުރު އަމުރެއްކަން [illegible] އެނގެއެވެ. ވީމާ މިއަމުރަކީ މުސްތަޤިއްލު އަމުރެއްނޫނެވެ.

ވީމާ މިއަމުރަށް [illegible] އެދެވިދާނެއެވެ. އެއީ ވަކި މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ ވަކި ފަރާތެއްގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެންދިއުމަށް ނުވަތަ މުދާ ރައްކާތެރިކަމާއެކު ބެލެހެއްޓުމަށް؛ ނުވަތަ ވަކި މުދަލެއް ބަލައި ފާސްކުރުމަށް؛ ނުވަތަ ވަކި މުދަލެއްގެ ސާމްޕަލް ނެގުމަށް؛ ނުވަތަ ވަކި މުދަލެއްގެ ތަފްޞީލު ހުށަހެޅުމަށް؛ ނުވަތަ އެ މުދަލެއް [illegible] ބެލުމަށް؛ ނުވަތަ ވަކި މުދަލަކީ [illegible] ސަބަބަކަށްޓަކައި އަވަހަށް ވިއްކާލަންޖެހޭ ފަދަ މުދަލެއްނަމަ އެ މުދަލެއް ވިއްކާލުމަށް؛ ނުވަތަ ވަކި މުދަލަކުން ލިބޭ ދަރަނި ނުވަތަ އާމްދަނީ ޝަރީޢަތް ނިމެންދެން ކޯޓަށް ދެއްކުމަށް [illegible]. ނުވަތަ މިއިން އަމުރެއް ނެރުމުންނެވެ.

43- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)(4)

delivery up orders

މުދާ ރައްދުކުރުމުގެ އަމުރު

<u>ތަޢާރުފު</u>

މުދާރައްދުކުރުމުގެ އަމުރަކީ ތަފްސީލުތައް ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ނެތެވެ. މިވާ އުޞޫލުން ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކަށް މިއަމުރުގެ ތަފްސީލުތައް ހޯދުމަށް ރުޖޫޢުވާންޖެހެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު މިއަމުރަކީ Torts (Interference with Goods) Act 1977/ މުދަލުގެ ވައްކަން ހުއްދަނޫން ގޮތުގައި ބާރު ދޫކުރުމާ ގުޅުންހުރި އަމުރެކެވެ. މަދަނީ ކޯޓު ނުވަތަ ސަރަހައްދު ގުޅުންހުރި އަމުރެކެވެ.[44]

މިއަމުރުގެ ދާއިރާގެ ތެރެއިން ވަންނާނީ ޗެޓަލް/trover ގެ ދަޢުވާތައް އެބަހީ ހުއްދަނޫންގޮތުގައި މުދަލުގެ ވައްކަން ބާރުހިންގުމުގެ ސަބަބުން ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމުގެ ދަޢުވާތަކާއި، ހުއްދަނޫން ގޮތުގައި މުދަލަށް ބާރުފޯރުވުމުގެ ދަޢުވާތަކާއި، ވަސްޓަރަކަން ނުވަތަ މުދަލަށް ގެއްލުންވުމުގެ ސަބަބުން އުފެދޭ ތަރިކާ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދަޢުވާތަކާއި، ހުއްދަނޫން ގޮތުގައި މުދާ ލިބިގަތުމަށް ހިފެހެއްޓުން ނިމުމަކަށް ގެނައުމުގެ ދަޢުވާތަކާއި، މުދާބެލެހެއްޓުމުގެ ވާޖިބާ ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން މުދަލަށް ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ސަބަބުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާތަކެވެ.[45]

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި މިއަމުރަކީ އިސްތިސްނާއީގޮތުން ފަރާތުން ބަލާންކުރާ ތަފްސީލު އަމުރުގެ ބަދަލުގައި އާންމު އަމުރުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރެވޭ އަމުރެކެވެ.[46]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދާއިރާތެރެއިން މިދެބައިވެސް ގުޅިގެންދާގޮތަށް ހައިބްރިޑް/hybrid އަމުރެއް ގޮތަށް މިއަމުރު ފުރުމާ ކޮންފަރާތަކަން އަދިގަސްޖެދޭކަމެވެ. މިއަންނަނީ ހާއިރު ޤާނޫނުގެ އަސާސާ ގޮތްމެހެއް "މުދާރައްދުކުރުން/deliver up goods" މިހެން ބަޔާންކުރުމުން އެކުލެވޭތަކަން ދެކެވެ.[47] ވީމާ މިއީ ސަރަޙަދުގެ ދަޢުވާތަކާ ގުޅުންހުރި އަމުރެއްކަމަށް ބަލައިގަތުމަށް މައްސަލައެއް އަމަލެއްކަމަށް ނިންމާލެވެ.

---

[44]- Torts (Interference with Goods) Act 1977 c. 32 section & The Civil Procedure Rules1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 I INTERIM REMEDIES Rule 25.1(e) “an order under section 4 of the Torts (Interference with Goods) Act 1977 to deliver up goods”

[45]- Ibid section 1 & 2 & The Civil Procedure Rules1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 I INTERIM REMEDIES Rule 25.1(e)

[46]- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 44 <https://canlii.ca/t/t8m#sec44.01>,

[47]- The Civil Procedure Rules1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 I INTERIM REMEDIES Rule 25.1(e) “an order under section 4 of the Torts (Interference with Goods) Act 1977 to deliver up goods”

ހުރަހެޅުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުދާރައްދުކުރުމުގެ އަމުރު ނެރުން ހުއްދަކުރާ އަމުރުތަކުގެ ތެރޭގައި ބަޔާންކުރުން ފިޔަވާ އިތުރު ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދީފައެއްނުވެއެވެ. އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ދަށުން ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަކުން ހުރި ހުރަހެޅުންތަކީ ހުކުމެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[48]

ބައެއް ޤަޟިއްޔާ ނިޔާކުރުމުގައި ވަގުތީ ގޮތުން މުދަލުގެ ހިއްސާއަކީ ހަވާލުކުރުމަށް ނުވަތަ މުދާރައްދުކުރުމަށް ހުށަހެޅޭ ވަގުތީ އަމުރަކީ އެކި ހުރަހަޅާއިރު އަމުދުލުން ނަގާފައިވާ ބާރުންނާ ތަނަވަސްކަމާ ބާރުންކުރުމުގެ އަދި ބާރުންކުރުން ލާޒިމުކުރާނެ ގޮތް ބަލައިފައެވެ.[49] މުދަލުގެ ތަފުސީލާއި އަޅުގަނޑުމެން ސަލާމަތްކުރުމަށް ހުށަހެޅޭ ވާޤިއާއި ގުޅޭނެ ގޮތެއް ދެކެވެ. އަދި ދުރާލައިވެސް އެކަކު ހާލަތަކާގުޅޭ މުދަލާއި، އެހެނީ ޚިޔާލުތަކާ ގުޅޭ ދަނޑިވަޅާ ގުޅޭ ގޮތެވެ.[50] މިފަދަ އަމަލުތަކުން އަމުރުގައި ޚިޔާލުތަކާ މުދަލާއި، ހާލަތުތަކާ ގުޅޭ ބާރުންކުރުމަށް އަންގަންވާނެވެ. އަމުރަކީ އެހާއިރު މުދަލުގެ ތަފްސީލު ބާރުންކުރުމަކީ މުދަލުގެ އަޅުބާރުންކުރުމަށް ނުވަތަ ކޯޓަށް ދިސްކޮއްގެ އަދާކުރުވާނެވެ. ނުވަތަ އަމުރަކީ އެއިރުހަރަކާ ހުރަހެޅުން ބާޠިލުކުރާނެވެ.[51] މިހާ އަމުރަކީ އެއިރުހުރަހާ ހުރަހެޅުމުގައި ނުވަތަ އެހުރަހެޅުމާއެކު ހާލަތުގައި ކޯޓަށް ހުރަހާ އެދޭވަޒަނެއް މުދާ ދެންގަޅުކަމަށް ބޭނުންވާ އެކަށީގެންވާ ތަފްސީލު ހިމަނަންވާނެވެ.

ރައްދުކުރުން

އާންމު އުސޫލަކީ ބަލާއިރު މުދާރައްދުކުރުމަކީ ނުވަތަ މުދަލުގެ ހިއްސާއެއް ވަގުތީގޮތުން ހަވާލުކުރުމަކީ އަމުރެއް ނެރެދިނުމަކީ އެދި ހުރަހާ ހުރަހެޅުމާބެހޭ ގޮތުގައިވާ ތިން މުދަލު ކުރިން އެނގޭގައި ލިޔުންތަކާއެކު އެހެރަހެޅުން ނިސްބަތްވާ ޙިމާޔަތް ރައްދުކުރުން ލާޒިމެވެ.[52]

ބައެއް ޤަޟިއްޔާ ނިޔާކުރުމުގައި ހުރަހެޅުން ރައްދުކުރުމުގެ ނުވަތަ ނިޒާމީ ދިރުމަކާގުޅޭ އަމުރުތަކާގައި މުދަލުގެ އަދާކުރުވޭ ދެވަނަ ސާބިތުކުރާ ބަޔާނެއް ނުވަތަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އަދަދުގެ ސާބިތުކުރާ ބަޔާނެއް އެބަދުވަހު ބަލާ ކޯޓަށް ލިބިދިނުމަށް ފުރަގަސްކުރެވެއެވެ. ހަމަލިބުމަށް ހުރަހެޅުން ރައްދުކުރުމަށްފަހު އަމުރުތަކާ ހާލަތުގައި ހުރަހާ ފަރާތުން މުދަލުގެ އަގަށްވުރެން ދެވޭނެ ސާބިތުކުރާ ބަޔާނާއި ބާރުންކުރުމަކީ ހުކުމެއްގައި ލާޒިމުކުރެވެއެވެ.[53] ހުރަހެޅުން ރައްދުކުރުމަށް ނުވަތަ ނިޒާމީ ދިރުމަކާގުޅޭ ނުވަތަ އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތަކަށް

48- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 244(ހ) އަދި ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ށ)

49- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 44.02, <https://canlii.ca/t/t8m#sec44.02>,

50- 1316223 Ontario v. Giancoulas, 2018 ONSC 5603 at paras. 77-78

51- Richard v. Synak, [2003] O.J. No. 2631 at para. 13

52- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 237(ށ)

53- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 44.03, <https://canlii.ca/t/t8m#sec44.03>

އިންސާފުވެރިކަމާއި މުރާފަޢާކުރުމުގެ އަދުލުއިންސާފުގައި ފިޔަވަޅުތައް ބަލާނެއެވެ. އަދި އެކަމަށް އެހެން ފަރާތްތަކަށް ގެއްލުން ލިބޭނެ ކަމުގެ ބާރުގަދަ ހެކި ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.[54] އަދި އިންސާފުގައި ހުރަސް އަޅާލެވޭނެ ގޮތެއް ނެތްނަމަ ވަގުތީ ފިޔަވަޅުތަކާއި ގުޅިގެން ހުރި މަސައްކަތްތައް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ކޯޓުން ހުއްދަ ދޭނެއެވެ. ހުކުމް ކުރުމުގެ ކުރިން ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކަކީ އެހެން ގޮތަކަށް ނިމިދާނެ ކަމެއް ކަމުގައި ވާނަމަ ކޯޓަށް ވަގުތީ ފިޔަވަޅުތަކެއް އަޅައިދެވޭނެއެވެ. ދައުލަތުގެ އުސޫލުތަކާއި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އުސޫލުތައް ގުޅުވައިގެން ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް ބަލާއިރު ކޯޓަށް ބަލައިގަތުމުގެ ހުއްދަ ލިބިގެންވެއެވެ.[55]

އެކިއެކި ގޮތްތަކުގެ ހުކުމުގައި އެފަރާތްތަކުން ހުށަހަޅާ ހެކިތައް ރަނގަޅަށް ބަލައި، ކޯޓުގެ ހުކުމުގެ ތެރެއިން ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ހުއްދަ ދެވިދާނެއެވެ. އެގޮތަށް ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ހެކިތަކާއި އިންސާފުވެރިކަމާއި އެއްގޮތަށް އަދާލަތު ހުކުމް ނިންމާނީ ކޯޓުންނެވެ.

ބައެއް ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުތަކުގައި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އުސޫލުތަކާއި އެއްގޮތަށް އަދާލަތު ހުކުމްތަކުގައި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އުސޫލުތައް ކަނޑައަޅާ ކޯޓަށް 10 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި ޤާނޫނީ ބަންދެއް ލާޒިމުކުރާ އިޖުރާއަތެއް ކޯޓުން އެންގިދާނެއެވެ.[56]

<u>ޚުލާޞާ</u>

ވަގުތީ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ގޮތުގައި މުދަލަށް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ކަންތައްތަކާ ވަކިން ޤާނޫނު ޤަވާޢިދުގައި ކަނޑައަޅާފައި ވެއެވެ.[57] މިސާލަކަށް ޝަރީޢަތްތަކުގެ ދަޢުވާގެ ގޮތުން ދަޢުވާގެ ގޮތުގައި ހުކުމް ދިނުމުގެ ކުރިން މުދާ ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އުސޫލުތައް ވެއެވެ. ދަޢުވާ ޤާނޫނީގޮތުން ގޮތަށް ހުކުމް ދިނުމުގެ ކުރިން މުދާ ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އުސޫލުތައްވެއެވެ.

މިއުސޫލުގެ ދަށުން ރައްކާތެރިކުރުމުން ދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ މުދަލަކީ ޙައްޤު ލިބިގެންވާ މުދަލެއް ކަމުގައި ވާން ޖެހެއެވެ. އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ދެމެދު ދަޢުވާގެ އަސާސް ފިޔަވަޅު ނަންބަރުން އެފަރާތުން އެދޭ މިލްކުވެރިކަމާ އެއްބަޔަކާ ދެމެދު އޮންނަ މުޢާމަލާތެއް ގެންނަން ކަމުގެ ތިމަން ފިޔަވަޅު ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ބޭނުމަށް މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަމުގެ ބޭނުން އޮތްކަމުގައި ބަލާނެއެވެ.

އަދިހަމަ މިއާއެކު އެދިހުށަހެޅި އަންގައި އެދުނުފަރާތް ހުރި ހާލު ނުވަތަ އެދިހުށަހެޅި ހިމާޔަތެއްގެ ދަރަޖައިގައި އެދުނުފަރާތް ހުރިހާ އެދުމުގެ މިލްކުވެރިކަމުގެ ދަލީލު ނުކުތް އެދުނުފަރާތް ބޭނާ ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމާއި ކުރިއަށް ދަލީލުތައް ފިޔަވަޅު މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަމުގެ ބޭނާ ހުށަހަޅާ ދަލީލުތައް އަޅާފައި ނުވާނެއެވެ. މިދަށުން ފިޔަވަޅު ދޭނަމަ މުދާ ރައްކާކުރުމަށް ކުރާ އަމުރު ކުރިޔަށް ދާނެއެވެ.

54- Paccar Financial Services Ltd. v. 2026125 Ontario Ltd., 2014 ONSC 456

55- Richard v. Synak, [2003] O.J. No. 2631 at para. 08

56- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 44.03, <https://canlii.ca/t/t8m#sec44.03>

57- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 32/2021) 242(ށ)(5) އަދި

Kelsey Buchmayer, Rules of Civil Procedure Chapters, Preservation of Rights in Pending Litigation, Rule 45 - Interim Preservation of Property in Civil Procedure and Practice in Ontario, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 1032, <https://canlii.ca/t/7hzz8>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މިނަންބަރުގެ ދަށުން އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފަރާތުން ސާބިތުކުރަން ޖެހޭނީ މައްސޫލީ ދައުވާގައި ކާމިޔާބުވުމުގެ ބޮޑު ޗާންސެއް ވާޖިބާއެއް އޮތްކަމެވެ. ކާބިލް މިކަން ފުރިހަމަކުރާކަމަށް ފުނިނަމަވެ ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރެއްގެ ޒަރޫރަތު މުޤާބިލުކުރުމުގެ އަމުރެއްނެރެވިދާނެ.

ދަރަނީގެ ގޮތުންޖެހިއްޖެ ގޮތެއްގައި ބަހައްޓާފައިވާ މުދަލެއް ވަގުތީ ފަރުވާގެ ގޮތެއްގައި ރައްދުކުރުމަށް އަމުރުކުރާނަމަ ދަރަނީގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ މައްސަލަ ނިންމާއިރު ދައްކަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެދަރަނީގެ ގޮތުންޖެހިއްޖެ ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.

<u>ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން</u>

މުދަލުގެ މައްޗަށް ހުއްދަހުރުން ބާކީ ފުރުޞަތު ނުވަތަ ހުއްދަހުރުން އަރައިގަތުމުގެ ޢަމަލުތަކާ މައްސަލައަށް ބަލާކަން ކަނަވަރުވާނަމަ މުދަލާއި ދޭތެރޭގައި ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރުމުގެ އިމްތިޔާޒު ކާބިލް ދިނުމަށްވެއެވެ. މިއިލްތިޒާމު ބޭނުން ކުރަންވާނީ މުދާ ނައްތާލުމުގެ ނުވަތަ ގެއްލުވާލުމުގެ އިހުތިމާލު އޮތްކަން ސާބިތުވާންވާނެއެވެ.[58] އަމުރު ނެރުމުގައި ދެފަރާތުގެ މަސްލަހަތު ހަމަހަމަކުރަންވާނެއެވެ.[59]

މުދާރައްކާކުރުމަށް އަމުރަކީ އެދިހުށަހަޅާ ފަރާތުން ދަޢުވާކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތަކެއް ހުރިކަން ކާބިލް ބޭނުންވާނެއެވެ.[60] މިއުސޫލަށް ކިޔަނީ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތައް އޮތުން ބަލާގޮތުގެ/substantial grounds test މިންގަނޑެވެ. މިމިންގަނޑުގައި ހިމެނެނީ މައިގަނޑު ދެކަމެކެވެ. އެއީ:- މިމިންގަނޑު ޑިރެކްޓުވާ ދައުވާކުރާ ފަރާތަށް މުދަލުގެ ޤާނޫނީ ވެރިފަރާތް ނުވަތަ ހިއްސާތަކުގެ ވެރިފަރާތްކަމަށް ބެލެވޭނެ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތައް އޮންނަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ އަމުރުދައްވާފަރާތުން ހުއްދަހުރުން ގެންގޮސްފައިވާ މުދަލުގެ މައްޗަށް ބާރުހިންގައި ފަރާއްތަށް ކަމަށް ބެލެވޭ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތައް އޮތް ނަމައެވެ. ދެވަނަ:- ބުރަދާއި ތަޙްލީލު ހަމަހަމަކުރުމުގެ އުސޫލުން ބަލާއިރު ހުރަހަކާ ފަރާތަކަށް ބުރަވެވޭނެއެވެ.[61]

މިންގަނޑުގައި ބަޔާންކުރާ ފުރަތަމަ އުސޫލުގައި ބަޔާންކުރާ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތައް އޮތްކަމަށް ބެލެވުމުގެ މާނައަކީ އެދިފައިވާ ގޮތަށް ދައުވާކުރުމުގެ ފުރުސަތު އޮތުމެވެ.[62] މިބައިދިރި ތަޖުރިބާ ކަނޑާލުނީ އަމުރު ނެރުމުގައި ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަމުގެ ގޮތުގައި ފަސްވެ ބާރަށްކުރުވުމާ ފަސްކަން ފުރިހަމަވާ ހިލޭކުރު ބެލުމުގައެވެ.

---

[58]- Howard E. Perry and Co. Ltd v British Railways Board [1980] 1 WLR 1375

[59]- Perry v British Railways Board [1980] 1 WLR 1375

[60]- Clark Door of Canada Ltd. v. Inline Fiberglass Ltd., [1996] O.J. No. 238 (O.C.J. Gen. Div.) [Clark Door].

[61]- Baca v. Tatarinov, 2017 ONSC 2935 at para. 27.

[62]- Clark Door of Canada Ltd. v. Inline Fiberglass Ltd., [1996] O.J. No. 238 (O.C.J. Gen. Div.) [Clark Door]. Para 23

އިތުބާރު ނެތުމާއި، ދިޔައިދުނުމާއި، ނުވަތަ ކަނޑައެޅިފައިނުވާ ފަދަކަންތަކުން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްކަން ދަންނަވައިދުމުގައި ރިޢާޔަތްކުރެވިދާނެއެވެ.[63] މިޢިޔާރަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ހުރަހަލައި މުދަލުގެ މިލްކުވެރިފަރާތައި، އެމުދަލަކީ ހުއްދަނޫން ގޮތުގައި ބަދަލުކުރުމަށް ދިރިޔުންފަދަ މުދަލެއްކަން ސާބިތުކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތުމާ ބެހޭގޮތުން މިންގަނޑު ދަށަށްފޯރާނެއެވެ.[64]

<u>ވަގުތީ ގޮތުން ހިރާސަތު ހަވާލުކުރުން</u>

ކެނެޑާގެ އޮންޓޭރިއޯގެ ސިވިލް ރޫލްސްގައި ޝަރީޢަތް ނިމެންދެން މަދަނީކުރެވޭ ބަދަލުގައި ހުއްޓުވާލުމުގެ އެދުން މުދަލުގެ ހިރާސަތު ވަގުތީ ގޮތުން ހަވާލުކުރުމުގެ ކޯޓަށް އެދިދާނެއެވެ.[65] އަމުރުގެ ޖަވާބު ބަޔާންކުރި އިތުރު މުދަލުގެ މިލްކުވެރިފަރާތުގެ ސަބަބު އިތުރުކުރުމާއި ނުވަތަ ޝަރުޠުވާ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. އެގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ މިސާލު ބަޔާންކޮށް ދީފައެވެ.

މާރައްދުކުރުމުގެ ނުވަތަ ވަގުތީގޮތުން މުދަލުގެ ހިރާސަތު ހަވާލުކުރުމުގެ އަމުރެއްނެރުން ފެންނަކަމެއް ދިރަހަމަވެއްޖެނެވެ.

އެކަން :- އުމުދަލުގައި ދަންނަވައިދޭ ބޭނުންތެރިވާ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ހުށަހެޅުމެވެ. ދެވަނަ:- މުދަލުގެ އަގުއާންމުވެ.

ތިންވަނަ:- މުދަލުގެ މިލްކުވެރި ފަރާތަކީ ނުވަތަ ޤާނޫނީ ގޮތުން އެމުދަލުގެ މިލްކުވެރި ފަރާތަކީ މުދާވަގުތީ ގޮތުން އެހެން ހަވާލުކުރެވޭ މީހާކުރުމުގައި ވެފެވެ. ހަތަރަވަނަ:- އެމުދާ އަމުރު ރައްދުވާ މީހާ ހިފެހެއްޓުމައިވާނީ ހުއްދަނޫން ގޮތަކަށް ނުވަތަ ހުއްދަނޫން ގޮތުގައި މުދަލުގެ މަސްލަހަތު ބެލުމަށް ފުރިހަމަ ސަލާމަތަށް ހިރާސަތު ވަކިވުމެން ގެއްލުމައިވާ މުދަލުގެ ވާނެއެވެ. ފަސްވަނަ:- ހުއްދަނޫން ގޮތުގައި މުދާ ހިފެހެއްޓިކަން ނުވަތަ އުމުރުހެގެ ބަދަލު ދަރަނި ގެންދިއުމަށް ބަޔާންކުރާ ހާލަތުގައި، ވާޖިބުވަނީ ހުސްނުވާނެއެވެ.[66]

<u>އަމުރުތަކަށް ކުރުން</u>

މިއަމުރު ތަންފީޛު ކުރުމަށްވާޖިބު ވާފަރާތުގައި ނުވާނެ މިއަމުރު ނުކުމުނުކުރަމުގެ އަމުރު ތަންފީޛު ނުވާނެއެވެ. މިގޮތަށް މުދާހިފެހެއްޓި ޤާނޫނު ތަންފީޛުކުރާ މުވައްޒަފު ނުވަތަ އަމުރު ތަންފީޛު ކުރާ މުވައްޒަފުގެ ދަރުބާރު ކޮބައިކަމާއި، އަމުރުތަންފީޛު ކުރުމަށް ހުރަސް އަޅާ ހާލަތުގައި އަމަލުކުރާކަށް ގޮތް ފާއިތުވުމާއި ދިއަންނެޖާކަމުން ދުވަހުގެ.

ކެނެޑާގެ ނިޒާމުތަކުގައި އަމުރުތަންފީޛުކުރާ ފަރާތުން އަމުރުގެ ކޮޕީ އެބަލާތި ހިފެހެއްޓިއުމު ނުވަތަ ހިފެހެއްޓުމުގެ ވިއަވަހަކަށް ރައްދުކުރަންޖެހޭ. އަމުރުތަންފީޛު ކުރާފަރާތުން އަމުރު ރައްދުކުރާ ވިސްނުމުން ދިރާސާކުރުމުގެ ތެރޭގައި އަމުރުގާޟީގެ ހިފެހެއްޓުންތަކާއި ނުވަތަ ކަންހިނގައިދިޔަގޮތުގެ ތަފްސީލު އަމުރަށް އެދުނުފަރާތަށް

[63]- Ibid para 24
[64]- Ibid
[65]- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 44.01, <https://canlii.ca/t/t8m#sec44.01>,
[66]- Ibid

ފޮނުވާންޖެހެއެވެ. އަމުރުގެ ބައެއް ނުވަތަ އަމުރުތަންފީޛު ނުވިނަމަ ތަންފީޛު ނުވިސަބަބާއިމެދު ބައްޔަށްކޯޓުން ނުހެޖެހެއެވެ. ނުވަތަ ޖަލަށް ލާންޖެހެއެވެ.[67]

ތަންފީޛުނުވުން

އަމުރުތަންފީޛު ނުވިނަމަ ނުވަތަ އަމުރުގައި ބާރުނުކުރާތަކެތި ހިފެހެއްޓުމަށް ހުކުމް އެދުމުގެ ގޮތުން ތަކެތިފިރުވުމުން ނުވަތަ އެތަންތަނަކުން އަމުރު ތަންފީޛުކުރުމަށް ހުކުމް އެދުމުގެ ސަބަބުން އަމުރުތަންފީޛު ނުކުރުމުންކަމަށް އަމުރުތަންފީޛު އަމުރު ތަންފީޛުކުރާ ފަރާތުން ކޯޓަށް އެންގެންވާނެވެ. މިގޮތަށް އަންގައިފިނަމަ ނުވަތަ ރިޕޯޓުކުރެވިނަމަ ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވާ އަމުރުގައި ބާރުނުކުރާ އަގުއެއްވަރުގެ މުދަލެއް ނުވަތަ އެއަގަށްވާ މުދާ އަމުރުނިސްބަތްވާގޮތުގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ހިފެހެއްޓުމަށް ކޯޓަށް އެންގިދާނެވެ. ނުވަތަ އަމުރުގައި ބާރުނުކުރާ މުދާ ހަވާލުކުރުންދުން އަމުރު ނިސްބަތްވާގޮތުގެ ވަކިމުދާތަކެއް ނުވަތަ މުދަލެއް އަމުރުތަންފީޛުކުރާ ނުވަތަ ޒިންމާ ތަންފީޛުކުރާ އޮފިސަރުގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެވެ.[68]

އަމުރު ބާޠިލުކުރުން

ހުކުމްގެ މުހައްލަތުގައި އަމުރު ބާޠިލުކުރުން ނުވަތަ ބަދަލުގެނައުމަށް ނިންމިދާނެވެ.[69] މިފަދައިން ބާޠިލުކުރާނީ އަމުރުގައި އެނގިކަމެއް ހިމެނިގެންވެ. ބަދަލުގެނައުން ހަމަޖެހިފައިކަމަށް ބަލާފަ އަމިއްލަ ހާލަތު ބަދަލުވެއްޖެނަމަކަމެވެ. އަމުރު ރައްދުވާފަރާތުން އަމުރާގުޅޭ އިއުތިރާޒުކުރުމާއި އަމުރު ބާޠިލުކޮށް ބަދަލުގެނައުމަށް ބަދަލުގެނައުމަށް ކޯޓަށް ލިޔުމުން ވިޔަސް ބާރުގެ މަތީ ސަބަބަށްޓަކައެވެ.

[67]- Ibid s 44.07(3)(4)
[68]- Ibid 44.08(a)(b)
[69]- Ibid 44.05

ބާބު 23

ވަގުތީފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކުރުމުގެ އަމުރު -

ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުން

ތަޢާރަފު

ޖަޒީރާތަށް ބަލާއިރު ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަކީ މުދަލެއް ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞުން ބޭރަށް ގެންދިއުން މަނާކުރުމާއި، މުދަލުން މުޢާމަލާތްކުރުން ހުއްޓުވުމެވެ. ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާއެކު ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރު ނަޒަރުން ސިވިލްކޯޓުތަކުގައި ޤާނޫނީ ނިއުކްލިއަރ ހަތިޔާރުގެ ސިފައިގައެވެ.[1]

މައްސަލައިގެ އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަކީ ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ޤަބޫލުކުރަނިވި އަދި ދައުވާ ލިބޭ ފަސޭހަން ހާސިލުކުރެވޭ އަމުރުތަކުގެ ތެރެއިން އެކެވެ. މިސަބަބަށްޓަކާ މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގައި ވަރަށް ފަރުވާތެރިވާން ޖެހެއެވެ. އަދި ހަމަމިއާއެކު އަމުރު ތަންފީޒު ކުރާއިރު އިންސާފުވެރިވުމަށް ފަރުވާތެރިވާން ޖެހެއެވެ.

މިއަމުރާ މައްސަލައިގެ ދައުވާލިބިއާއަށް ތަސަރުފުކުރުން ހުއްޓުވާލެވިދާނެ މުދަލުގެމައްޗަށް އިސްތިސްނާގެ ނަފަޤާ އާންމުފަސް ޚަރަދުތައް ލިބިދޭ އަމުރެއްކުރުމުގައި ބަލައިގަންނަވާނެއެވެ. މިއަމުރަކީ ސަލާމަތުގެ/ގެންނަންޖެހޭ ދަރަނިކޮށްދޭ އަމުރެކެވެ.

ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމަށް އަމުރުކޮށްދިނުމާއި މުދަލުހިފަހައްޓާ ހަވާލުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންވީ. މިގޮތުން މުދަލުހިފަހައްޓާ ހަވާލުކުރުން އަމުރު ކުރުމަކީ މުސްތަޤުބަލު އަމުރަކަށް ނޫނީ މިބާބުގައި އާއަމުރުގެ ތަފްސީލު ލިޔެވިފައިވެއެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ހުށަހެޅުން

މަދަނީ ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ ކޯޓަށެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލުކަމުގައިވިޔަސް އަވަހަށް ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އެފަދަ އަމުރަކަށް އެދިދާނެއެވެ.[2] ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ. ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 52 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

[1]- Bank Mellat v Nikpour [1985] FSR 87, per Donaldson J

[2]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)

މާނަކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ތަސައްރުފުކުރުން މާނަކޮށްފައެއްނުވޭ. އާމްދަނީން ޓެކްސްނެގުމާބެހޭ ޤާނޫނުގައި އެޤާނޫނުގެ ބޭނުމަށް ތަސައްރުފުކުރުން މާނަކޮށްދީފައެވެ. އެޤާނޫނުގެ 79 ގެ (ށ) ގައި "ތަސައްރުފު ކުރުން ކަމަށް ބުނެފައި އެވަނީ (1) މުދަލެއް ވިއްކައިލުން، ދިނުން، ޓްރާންސްފަރކުރުން ނުވަތަ އެނޫންވެސް ގޮތަކަށް މިލްކުވެރިކަމުން މުދަލެއް ވަކިވުން؛ (2) ނުވަތަ މުދަލެއް ހަވާލުވުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އެނޫންވެސް ސަބަބަކާހުރެ އެ މުދާ ދާއިމީކޮށް އަތުން ބޭރުވުން؛ (3) ނުވަތަ މުދާ ބޭނުންކުރުން ދާއިމީކޮށް ހުއްޓުވުން ނުވަތަ އެ މުދާ ބޭނުންކުރަމުންދިޔަ ވިޔަފާރި ދާއިމީކޮށް ހުއްޓުވުން ނުވަތަ ނިމުމަކަށް ގެނައުން ނުވަތަ އުވައިލުން؛ (4) ނުވަތަ މުދަލެއްގެ ވެރިފަރާތުން އެ މުދާ ބޭނުންކޮށްގެން ކުރަމުންދާ ވިޔަފާރިއަކުން ބޭރުވެ ދައްކަންޖެހުން ނިމުމަކަށް އައުމަށެވެ." މިފަދައިން މާނަކޮށްފައިވެއެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަކީ މުދަލުން މުޢާމަލާތު ކުރުން މަނާކުރުން ކަމަށް ކަށަވަރުކުރެވެއެވެ.

މުއްދަތު

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުގެ އާންމު އުސޫލަކީ މައްސަލައިގެ ހުކުމްކުރަންދެން އަމުރު ދެމިއޮތުމެވެ.[3] މިފަދައިން މުއްދަތު ބަޔާންކުރާ ނަމަވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނެތެވެ. ފެންނަން އޮތީ މިވާހަކަ ދެކެވިފައިވާ ނަމްބަރެވެ.

ހުރިހާ ޚަސްމުގެ ޖިންސާ

ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގައި ހާމަކުރަން ބަދަލުއައިސް އަމުރުގެ ބޭނުންކުރުމުގެ ފަދަ ނުވަތަ މުޅިމާލަމު ކަނޑައެޅުމުގައި އަމުރަކަށް ބަދަލުގެނައުމަށް ހުރަހެއްނުވާނެ ހުއްދަ ޚަސްމުގެ އާދަ ވަޒީފާދިނުމަށް ބައެއް ޤަޟިއްޔާ ނިޔާވުމަށް ބަލައިގަނެ ޢާލަމީ ހުއްދައެއް ކުރިމަތިވީ ކަމުގައި ނިންމުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.[4]

މައްސަލަ ހުރަސްއެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އަމުރުކުރުމަށް ފަހުގައި ކުރިން ތަސައްރުފުކުރުން މަނާކުރާ އަމުރެއް ނެރުއްވުމަށް ކެރިން އިދާރާގެ މިނިވަން ކޮޅުގައި ދެއްވިދާނެ މައްސަލަ ކެރިން ހުރަސްއެޅުމުގެ އަމުރަށް އެދުންތަކާވީ ޖޫރީ ވާޖިބުވެއެވެ.[5]

---

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 244(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ނ)

[4]- Detect Sea Enterprises Ltd v O'Connor October 14, 1997, unrep., Sir Richard Scott, V.-C.

[5]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 243(ނ)

ބަދަލު ދެނެގަތުމާއި، ބާޠިލުކުރުން

އަމުރަކީ ބަދަލު ދެނެގަތުމަށް ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމާގުޅޭ އެއްވެސް ތަޞައްރުފެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއް ނެތެވެ. ތަފާތު ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު ނެރުމަކަށް ދެވިދާނެވެ. މިސާލަކަށް ދެންނެވިދާނެ ބައެއްގޮތެވެ.

Freezing injunction

ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު

ތަޢާރަފު

ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަން ބަޔާންކުރުމުން ފިޤުހާ އަމުރާގޮތަށް އިތުރު އެއްވެސް ތަޞައްރުފެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއް ނެތެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 242 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު (8) އަކަށް ބަލާއިރު މިޤަރާރުގެ މަޤްޞަދުން ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު މުދާ ހުރިތަން އެނގެން ނެތިދަމަވެސް ނެރުވިދާނަކަން އެނގެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ދުޢާޢީ ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުގެ ދަރަން މުދާހިފަހައްޓާ ހަމަގައި ކޯޓުގެ އިންޓިރިމް ބާރަށް ގެންދިއުން މަނާކުރުމާއި، ކޯޓުގެ އިންޓިރިމް ބާރުގައި ހުރި މުދަލުއަކަމުވިޔަސް އެއްކޮށް މުދަލުއަކަމުން ވިޔަސް ވަކިމުދަލަކާއި މުއާމަލާތް ކުރުން މަނާކުރުމަށް އަމުރުކުރުން ތަޞައްރުފު ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ބާރުގައި ހިމެނެވެ.[6]

މިއަމުރަކީ މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި ނުވަތަ މައްސަލައާގައި ލިބިގަތުމަށް އެދިފައިވާ މުދަލުގެ ނަގާތަކައި ގެއްލިދާނެ ހުއްޓުވުމަށް ބަލައި ނެރެން ހުއްދަކުރާ އަމުރެކެވެ.[7] އަމުރަކީ އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ، އެހެން މީހެއްގެ ޙައްޤު މިލްކުވެރިކަން އޮތް މުދަލުގެ ކަމުގައި ވިޔަސް ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ނެރުވިދާނެވެ.

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މިއަމުރަކީ ހާސިލުވާ ނަތީޖާއަކީ ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައެޅުމަށްފަހު މުދަލުން އެއްވެސް މުއާމަލާތެއް ކުރުން މަނާވެއެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ކުރާއިރު އަމުރަށްފަހުވާ ފަރާތަށް ދިރިއުޅުމުގެ ހަރަދު ގޮތުގައި ހަރަދުކުރަން ބޭނުންވާނީ، ވިޔަފާރީގެ ހަރަދު ގޮތުގައި ހަރަދުކުރަން ބޭނުންވާނީ، ޤާނޫނީ ފީއާއި ދަރަނިއަދާކުރުން ފަދަ ކަންކަމަށް ހުއްދަ ދޭނެ ގޮތަކުން އަމުރުގައި ގޮތް ކަނޑައެޅުމަށް އިސްނަގަންވާނެވެ.

---

[6]- Civil procedure rule 1998 No.3132(L.17) part 25 I interim remedies rule 25.1(1)(f)

[7]- Oaktree Financial Services Ltd v Higham (2004) LTL 11/5/04 & (Cherney v Newman [2009] EWHC 1743 (Ch)

މިޒާތުގެ އެންމެ ވިޔަފާރިއަށް ހުރަސް އެޅުމާއި، އެންމެ ދިރިއުޅުމަށް ހުރަސް އެޅުމަކީ ރެސްޓްރެއިންޓް ކޮވެނަންޓުގެ އަމުރުގެ ޤަބޫލުކުރެވޭގޮތެއްނޫނެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި ރެސްޓްރެއިންޓް ކުރުން ކޮވެނަންޓުގެ އަމުރެއް ނެރުމަށް އެންމެ ވިޔަފާރިއަށް، ދިރިއުޅުމުގެ ހަރަދުތަކަށް ކަންކޮޅެއް ވާހަކަދައްކާ ހަރަދުކުރުން ކުރިއަރާކަމަށްވާނަމަ. މިގޮތުން ކުރިއަށް އަރައިދާ އަދިވެސް އެކަށީގެންވާ އަދައްގެ ފެންކުރުން ހުރިހުރިގޮތަކަށް.[8]

ރެސްޓްރެއިންޓް މަނާކުރުމުގެ އަމުރެއް އެދިހާ ދައްކަން ނިކުފިލާ ފެނާބަކުން އެންމެ ވިޔަފާރީގެ ގޮތުގައި ދައްކަނީ ދަރަނިވެރިޔާ ދުއްކުން މަނާ ކުރާއަމުރަކަށް އެދުމުގެ ނުވާނެވެ.[9] އަދި ދައްކަނީ ފައިސާ އަދި ބޭ އަދަދުކުން ދައްކަނީ ފައިސާ ކަމުގައިވިޔަސް، ދިރިއުޅުމުގެ ޚަރަދު ބޭންކުތަކަށް ހަދަކުރަނީ ހަރަދު ދުއްކުން މަނާކުރާ އަމުރަކަށް ވަކިވާ އަމުރު ވެގެންނުވާނެވެ.[10] ކުރިމަތީ ވިޔަފާރީގެ އެންމެ ބޭންކުތަކުން ނުވަތަ ދިރިއުޅުމުގެ އެންމެ ބޭންކުތަކުން ހަރަދު ކުރުމުގެ މިއްސުރުގެ ޚަރަދުގައި ހިމެނޭނެވެ.[11] ވީމާ އެންމެ ވިޔަފާރިއަށް ހުރަސް އަޅާ އަމުރަކުން ރެސްޓްރެއިންޓް ކޮވެނަންޓުގެ އަމުރު ވެގެންނުވާނެވެ.[12]

ހިލި ހުށަހެޅުން

އަވަސް އަމުރުތަކުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ އަވަސް މަސައްކަތްތަކުގެ ގޮތުގައި އަމުރު ނެރެދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައި ނުރަސްމީ ހިލި ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިނޫނަސްމީ ހިލިތަށް އެޕްލިކޭޝަން ޢުޒުރުވެރިޔާ އަޑުއެހުމުގައި ކަނޑަނާ ކުރުދޭނެވެ.[13] ރެސްޓްރެއިންޓް ކޮމާންޑް އަމުރަކަށް އެދޭނަމަ ޖައްސާދީ ދައުވާއާ އެކުގައި ސަބްމިޓްކުރެވޭނެވެ. ޖައްވާރި ދައުވާއާ އެކުގައި ސަބްމިޓް ނުވާފަމަ އަމުރު ނެރެދިނުމަށް ނިސްބަތުވާ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[14] ރެސްޓްރެއިންޓް ކޮމާންޑް އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ އެޕްލިކޭޝަން ހުށަހަޅާ ހޯއްދާލާކަމެވެ.[15] ކާނުގެ މަސައްކަތްތަކުގައި އެޕްލިކޭޝަން ހުށަހެޅުމަށް ޢިނާޔަތުން ބޮޑު ބޭނުންތަކެއް މިނަމުގެ މުޅިހާލަތު ނުވާނެވެ. އެއީ މިހެން ހާލަތުގައި އެދޭ ނަތީޖާއާއިމަގުން ނުލިބޭނެއެވެ. އެޕްލިކޭޝަން ހުށަހެޅުން ނަތީޖާތަކުގައި ހުށަހާ ފަހުރުން ހުށަހާ ހިލި ކަނޑައަޅާނެ ބާރުއަޅާތީ ހުށަހާ ހިލިހުށަހެޅުން ކަނޑައެޅޭނެވެ.[16]

[8]- Halifax plc v Chandler [2001] EWCA Civ 1750
[9]- The Angel Bell [1981] QB 65; [1980] 1 Lloyd's Rep 632
[10]- PCW (Underwriting Agencies Ltd) v PS Dixon [1983] 2 Lloyd's Rep 197
[11]- Normid Housing v Ralphs [1989] 1 Lloyd's Rep 274
[12]- Right Business Limited v. Affluent Public Limited, 2012 BCSC 1541 (CanLII), at para 22,<https://canlii.ca/t/ftc0t#par22>,
[13]- FLIGHTWISE TRAVEL SERVICES LTD v. GILL [2003] EWHC 3082 (Ch); The Times, December 5, 2003 (Neuberger J.)
[14]- Fourie v Le Roux [2007] 1 WLR 320
[15]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 337(ށ)(2)
[16]- Flightwise Travel Service Ltd v Gill [2003] EWHC 3082 (Ch); The Times, December 5, 2003 (Neuberger J.)

<u>ހަސްމުގެ ޖިނާ</u>

ހުރަހަގަފުޅަމުން މުދާ ނަށްތަލަފާކުރަނަމަ ނުވަތަ ޒަރަވާފަނަމަ އިނބަރުޝަން/ދަރާވަހު ނުވަތަ އިސްތިހްބާބު ކުރަ ޖަޒާއަށް ބަދަލުވެފައި ދަށްކުރަންވާނެ. މިފަދަ ބާރުތަ ހަޔާތުން ހަލާކުވެ ނުވަތަ ހަމައެކަނި އިހުތިމާލުވެއް ނުވަތަ އެފަދަ ބިރުއްޔަތަކަށް ބާނާ ބަންދަކަ އެހާޒު ބަރަދަށްއެދިގެން ނުވާނެ. ހަމަވެސް ކަށްވެވިސް މިނަވަރެއްގެ ބަރަދަށް ދިވެދާނެ.[17] ކޯޓަށް ހެދި ހުރަހަލުމުގައި ފަރުވާތެރިވާންވާނެ. ހުކުމަކަށް އަމަލަށް ބަޔަށްޓާންވާނެ. މުދަނައްތަލަފާކުރަނަމަ ބެލުވުނަށް ޤާއިމުކަށް ދަލުވެނުވާނެ.

ތަސައްރަފު ކުރުން ހުށަހެޅުމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުރަހަގަފުޅަމުން ހުކުމީ ދަށްވާފައި އަމަލަށް ކޯޓަށް ފާބަލުކުރަވާ މިނަވަރަށް ބަދަލުނުވާއުކަ ތަސައްރަފުކުރުން ހުށަހެޅުމުގެ އަމުރު ނިސްބަތާ މުދަލަކީ އެމުދަލުގެ މަސައްކަތް ހަސްތުގެ މަސްތޫރަކުއް އަދި ނުވަތަ އޭނާއަށް މިލްކުވެގެންވާ މުދަލުއްކަން ސާބިތުކުރަނީވާނެ. އަމުރު ލިބިގަތުމަށް ހުރަހަގަފުޅަމުން މިބަރަ އެކުލަވާލަންވާނެ. މާއްދާ ގެއްލުމެއް ލިބިދާނަކަން ނުވަތަ ބާއިންސާފެއް ހިގައިފާނަކަން ބަލަންޖެހޭނަކަ އަމުރެއް ނެރެންޖެހޭނެ.[18] އަމުރަށްއެދުމާފަހަރަކު މަކުލުވިފަހަރު ނުވަތަ ހިލާފުވުނު އެއްކަމެއް ތުރުމަތު ކުރާނަމަ އެކަމަކީ މުއާމަލާތްކުރުން މަނާކޮށްދީފަ މުދާގެއްލުވާލަފާނަކަށް ދަރާލަތު ކުރާކަމެއް ކޯޓަށް ފާޅުކުރުމުގައި ފަރުވާތެރިވާންވާނެ.[19]

ތަސައްރަފުކުރުން މަނާކުރުމުގެ ކޯޓު އަމުރަކަށް އެދިހުރަހަގާއިދު ހުރަހަގާހަލު މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތަށްވެސް ހުރަހަލާފައިވާ.[20] ޖިނާއީ ތަޙްޤީޤާއެއް ގެނެވުން ލިބިފައި ހުރިނަ މައްދުވާތަޅު ވަލު ހާއްސަ ބާރުގެއްގައި ހާދިޤައި ހުރިނަ މައްދުވާކުރިއަށް މަދަނީ ދަރުވާތަކުގައި ތަސައްރަފުކުރުން ހުށަހެޅުމުގެ އަމުރު ލިބިގަތުމައި، ހިފެހެއްޓުމަކުން ކުރާ އަމުރެއް ކުރުމަން ބާރުނަކުރިފާނެވެ.[21]

<u>އާންމު ޝަރުތު</u>

ތަސައްރަފުކުރުން ހުށަހެޅުމުގެ އަމުރެއްގެ އާންމު ޝަރުތުއެއް ގޮތުގައި އެދި އެއަމުރު ތަންފީޒު ކުރާވާ އަމުރެއްކުރުމުގައި ވުމަށް އަސާސީ ގޮތެއްގައި އެއަމުރެއް ޖަބުރުއާއި، އެއަމުރު ނިސްބަތާ މުދާ ހުރިތަނެއް ހާމަކުރުމަށް އަމުރު ކުރެވިފައި އޮވެދާނެ އާންމު އުސޫލެވެ.[22]

[17]- (O'Regan v Iambic Productions (1989) 139 N.L.J. 1378 (Sir Peter Pain); Rosen v Rose [2003] EWHC 309 (QB); January 27, 2003, unrep. (Fulford J.)
[18]- Flightwise Travel Service Ltd v Gill [2003] EWHC 3082 (Ch); The Times, December 5, 2003 (Neuberger J.)
[19]- Thane Investments Ltd v Tomlinson [2003] EWCA Civ 1272; July 29, 2003, CA, unrep.
[20]- Somatra Ltd v Sinclair Roche & Temperley [2000] 1 W.L.R. 2453, CA
[21]- BOC Ltd v Barlow [2001] EWCA Civ 854; The Times, July 10, 2001, CA
[22]- Motorola Credit Corporation v Uzan [2002] EWCA Civ 989, [2002] 2 All ER (Comm) 945,

މުޢާމަލާތް އެހެން ގޮތަކަށް އަމުރު ދައި ބަހައްޓާކުރުވައި ނުވާނަމަ ތަޞައްރުފުކުރުން މަނާކުރާ އަމުރުގެ ބާރު ހިންގާނީ އަމުރު ނިސްބަތްވާ ހަސްތީގެ ފުރިހަމަ ވިޔަފާރިކުރާ ސާބިތުވާ މުދަލުގެ މަސްލަހަތަށް، ހިއްސާވާ މުދަލުގެ މަސްލަހަތަށެވެ.[23] އެބަދަލު ފުރިހަމަ ބެނިފިޝަލް ދަރަނިގައިވާ މުދަލާއި، ހިއްސާ ހިލޭ މުދަލަށެވެ.[24]

ބޭންކު އެކައުންޓު

ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާ އަމުރު އެއްކޮށްލަނީ ބޭންކު އެކައުންޓެވެ. ޖޮއިންޓް އެކައުންޓަކުން ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވޭނީ އަމުރުގައި މުޚާތަބުން އެގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމައެވެ.[25] އެކައުންޓުހުރީ ފަރާތާ އެކައުންޓުގައި ހުރިނަމަ އެފަރާތާއާއެކު އެކައުންޓަކުން މުއާމަލާތު ކުރުން މަނާކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[26]

އެކައުންޓަކުން މުއާމަލާތްކުރުން މަނާކުރުމުގެ އަމުރުގެ ކުރިން ޗެކްފައިވާ މުއާމަލާތަކަށް ފަރާތާ ދޫކުރެވުނު ކުރެޑިޓް ކާޑާއި ދަރަނިތައް. އަދި އަންނަނިވި ގޮތަށް ހުއްޓުވުމަށް ކުރިން ކަނޑައެޅި އަމަލަށް ފަރާތާ ދަރަނިވެރިކަން ގެރެންޓީ ދިނުމުގެ ގޮތުން ޗެކް ލިޔުނު ދިޔައިމާ އެކައުންޓުތަކުގެ މުއާމަލާތު ކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާނަމަވެސް އެގްރީމެންޓް ފަރާތާ ދަރަނި ހުއްޓުވުމަށް ނުކުރެވެނެވެ.[27] އެކައުންޓަކުން މުއާމަލާތު ކުރުން ހުއްޓުވައިދިނަމަ ބޭންކް ފާހަގަކުރާ، ކާޑުން މުއާމަލާތު ކުރުން ބޭންކުން ހުއްޓުވަންވާނެވެ. އެހެން އެއިން މުއާމަލާތުކުރުން ދިޔައިމާ ހުއްޓި އަންނަނި ޢިއްޒަތްތެރިކުރަންވާނެވެ. އަދި ކަރަންޓް އެކައުންޓަކުން ޤަޟިއްޔާ އެކައުންޓަކުން ފަރާތާ ބަދަލުން ކުރުންވަރަށް ޢިއްޒަތްތެރިވެސް ނުހުއްޓޭނެވެ. އެޢިއްޒަތްތެރިކަން ކޮޅު އަދި ނިޔާޔުވެން‌ކަމަށެވެ.[28] ވުޒާރާ އޮޅު ކުރުޖަ ޢިން މުއާމަލާތު ކުރުން ހުއްޓުވިދާނެވެ. އެޢިއްސާ މުއާމަލާތު ހުއްޓުވުމުގެ ދާއިރާގެ ތެރެއަށް ވަނުމަ ބައެއްކެވެ.[29]

ބޭންކުގެ ޒިންމާ

ބޭންކުގެ އިދާރީ އިހުމާލުކުރުން ނުވަތަ ޢަމަލުކުރުން މުއާމަލާތު ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ނިސްބަތްވާ އެކައުންޓަކުން ފައިސާ ނެގުމަށް ހުއްދަދިނުމުގައި ލިއަސް އެކައުންގެ ސަބަބުން މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ޒިންމާ/negligence liability ތަޙުޤީޤު ނުކުރެވޭ އުސޫލެއް ހާލަތުގައި.[30] ދިއުސޫލީ ބޭންކާއި، ކަސްޓަމް ގޮތުގެން އެކައުންޓު ހުސްކުރުމަށް ދުވަ ފުރުސަތުއް ނުދެވެ. އެކައުންޓުން މުއާމަލާތު ކުރުން ހުއްޓުވާ ގޮތުގެން ބޭންކުން އިހުމާލުކުރާ އުސޫލު އުސޫލީ މުއާމަލާތު ކުރުން ހުއްޓުވިޔައިވާކަން އެނގުމެވެ. ޢާއްމުކޮށް ސަބަބުން ނުވަތަ ކުރަހުން މުއާމަލާތު ކުރުން ހުއްޓުވާ އެކައުންޓަކުން

---

[23]- Federal Bank of the Middle East Ltd v Hadkinson [2000] 1 WLR 1695
[24]- JSC BTA Bank v Solodchenko [2010] EWCA Civ 1436, [2011] 1 WLR 888
[25]- SCF Finance Co. Ltd v Masri [1985] 1 WLR 876
[26]- Chief Constable of Kent v V [1983] QB 34
[27]- Cretanor Maritime Co. Ltd v Irish Marine Management Ltd [1978] 1 WLR 966, & Lewis and Peat (Produce) Ltd v Almatu Properties Ltd (1992) The Times, 14 May 1992.
[28]- Revenue and Customs Prosecution Office) v R [2007] EWHC 2393 (Admin), LTL 22/11/2007
[29]- Z Ltd v A-Z and AA-LL [1982] QB 558
[30]- Commissioners of Customs and Excise v Barclays Bank plc [2006] UKHL 28, [2007] 1 AC 181

ފައިސާ ދޫކުރުވުން ނަމަވެސް އެކަމަށް އެންގޭ ހިސާބުން އެކައުންޓް ހިފެހެއްޓެންވާނެވެ. މިކަމުގެ ސަބަބުން ޒާމިނީ ގެއްލުން ޖެހެންވާވާންޖެހޭނީ ކަމަށް/duty of care ނުނިންމާނެއެވެ.[31]

<u>ބިން</u>

ބިމެއް ގެއްލުވާލާފާނެކަމުގެ ނުވަތަ ނައްތާލާފާނެކަމުގެ ބިރު އޮތްކަން ބުނެދިނުމަކީ ދަޢުވާކުރުމުން ބިމުން މުޢާމަލާތް ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއްނެރުވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އަމުރެއް ނެރެފައިވާނަމަ ހުކުމެއް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ގޮތުން އެބިން ބޭނުމެއްނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެބިމަކީ ހުސްބިމެއް އެފަދަފައިވާ ބިމެއްގެ ގޮތުގައި ރަޖިސްޓަރީ ކުރެވިގެން ނުވާނެއެވެ. އެބައި އެފަދަ ބިމެއްގެ ގޮތުގައި ރަޖިސްޓަރީގައި ނޯޓުކުރެވިގެން ނުވާނެއެވެ.[32]

<u>ދިރިއުޅުމުގެ ހަރަދު</u>

ތަޞައްރުފު ކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާ މުދަލަކުން ދިރިއުޅުމުގެ އާންމު ހަރަދު ނުވަތަ ޤާނޫނީ ހަރަދުތަކާއި ކުރުމުގެ ހުއްދަދޭންވާނެއެވެ.[33] މުދަލުގެ މައްޗަށް އޮތް އަމިއްލަ ވެރިކަމުގެ ޙިމާޔަތް ހަނި ދެރައި ނުގެންދެވޭނެއެވެ. ވަގުތީ އަމުރަކީ އާންމު ހަރަދުތައް ކުރުން އެއަމުރުގެއްގެ ދަށުން ހުއްޓުވައި ވެރިމީހަކަށް އެއްބަސްވެވުނު ހަރަދުގެ މައްސަލަ ޙައްލުކުރުމަށް އެއްޗެހި ވިޔަނުދިނުމަށް

ޤާނޫނީ ހަރަދަށް ބަދަލުކޮށް ދޫކުރުމަށް މަޖުބޫރުކުރާ އެއްޗެއް ނެތެވެ.

އާންމު ހަރަދުން ބޭރުން ޚާއްޞަ ވިޔަފާރި ޚަރަދުތަކަށް ހަރަދުކުރުން ހުއްދަކުރާ އަމުރުތަކަށް ވެސް ވިޔަންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ރަޖިސްޓަރީކުރުމަށް ހަރަދު ކުރެވިދާނެއެވެ.[34] މުދަލުގެ ވެރިފަރާތަކީ ހަރަދު ކުރުމަށް ހުއްދަދޭ ފަރާތްކަމަށް ވާނަމަ ހުށަހަޅަން އާސާސީ ހަރަދުތަކަށް ހުއްދަދިނުމުގައި ފަރާތަތްތަކެއް ނެތްނަމަވެ.[35]

އާންމު ހަރަދުފިޔަވާ އެހެން ހަރަދެއް ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާ މުދަލުން ކުރުން މަނާވުމުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން އަމަލުކުރާ ފަރާތުގެ ވަކިވުމަކީ ނިޔާވުން މުދަލުން ތަޞައްރުފުކުރުން ނިމުމާއެވެ.[36]

<u>ވިޔަފާރި ދަރަނި</u>

ވިޔަފާރީގެ ދަރަނިގެ ގޮތުގައި ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދެއްކުން މަނާކުރާ އަމުރަކަށް ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު ވެގެންނުވާނެއެވެ. މިފަދައިގެ ފަހަރެއްގައި ފޮނުވާލާއިރު އެހެން ދަރަނިތަކުގެ މައްޗަށް މިދަރަނިތަކަށް ޢިސްކާން ދިނުމެވެ. މިހެން ވިޔަފާރިއެއްގެ ގޮތުގައި ހިންގުމުގެ ވިޔަފާރިއެއް ހިންގުމުގައި

---

[31]- Customs & Excise Commissioners v. Barclays Bank Plc [2004] EWCA Civ 1555; [2005] 1 WLR 2082
held that the three-fold test of foreseeability, proximity and fairness pointed to the imposition of a duty of care, which was not displaced by the apparent lack of any assumption of responsibility, and that the incremental approach supported liability (at [48]). This was reversed by the House of Lords which held the bank did not owe a duty of care. Lord Bingham of Cornhill at [17]—[23] gave six reasons why the reasoning of the Court of Appeal would not be upheld. These include the fact that freezing injunctions do not warn third parties that there might be liability, and that it is illogical to impose a duty of care on a third party when it is already established that a litigant owes no duty of care to an opponent.
[32]- Stockler v Fourways Estates Ltd [1984] 1 WLR 25
[33]- PCW (Underwriting Agencies) Ltd v Dixon [1983] 2 All ER 158
[34]- TDK Tape Distributor (UK) Ltd v Videochoice Ltd [1986] 1 WLR 141
[35]- Halifax plc v Chandler [2001] EWCA Civ 1750, [2002] CPLR 41
[36]- Cantor Index Ltd v Lister (2001) LTL 23/11/2001

ހުރިހާތަނެއްގައި ޢަމަލުކުރުން ވަކި ޝަރުތު ދިމާވާ ހިންގުމުގެ ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާ މުދަލުތަކުން އިޤްތިސާ ދެއްކުން ހުއްޓުވާކަށްނުވާނެއެވެ.[37] މިސާލަކަށް އެންޖަލް ބެލް ކޭސް[38]

ވިޔަފާރީގެ އާންމު ހަރަދުތައް ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާ ފަރާތުން ދެއްކުން ހުއްޓުވާކަށްނުވާނެއެވެ. ހުއްދަތައް އުފެދިފައިވާ ހާލަތުގައި އެވިޔަފާރި މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމާ ނިސްބަތް ހުއްޓުވާ ވިޔަފާރީގެ އާންމު ހަރަދުތައް އާންމު ހަރަދުކުރުމަށް ހުއްދަ ދިނުމަށް ޚަރަދުކުރުމުގެ ކަމުގައި ވަކިކަނޑައެޅިފައިވާ ކުރެވިދާނެކަމެވެ. މައްސަލަ ބަލައިގަތުމުގެ ފަރާތުން ދިފާޢުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށް އަދާލަތު ދުވަހަށް ހަމަކަމުގެ މަސައްކަތް ކޯޓުން ވަކިކުރެވިދާނެ ދޫކުރާނެ ހުއްދަ ކަމަށް ފަރާތްތަކުން ދަށުން ވިޔަފާރިއެއް ކުރެވިދާނެކަމެވެ.[39]

އާންމު ވިޔަފާރީގެ ދަރަނިގެ އުސޫލުގެ ދަރުން ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ޙައްޤު ނިސްބަތްވާ މުދަލަކުން ދައްކަން ހުއްދަދޭ ވިޔަފާރި ކުރިއަށް ހިންގުމަށް ކާރުބާރު ބޭނުންކުރަން ނުވަތަ ސަރަޙައްދީ ދަރަނިދައްކާވެ.[40] މިދާއިރާގެ ބޭރުގެ ދަރަނިވެރި ތަބާވާ ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާ މުދަލުން ދައްކަމުންދާ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހުއްދައަށް ބަރަބަރުވާނެވެ. އާބިދަލު އެފެދޭ ބޮޑުކަމެއް އެކަން މައްސަލާ އަދާކުރަން ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާ ވަގުތީ އަދާލު ވެވޭނެ ނުވާނެވެ.[41]

ދަރަނިވެރިންގެ ރައްކާތެރިކަން

ވަކިދުރުވެއް ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާއިރު އެދުރާ ގެރުވައިވާ ސަލާމަތް ރައްކާތެރިކުރަން ހުއްޓުވުމަކީ އެފަދަ އަދާއިގެ މަޤްސަދު ނުވާނެވެ. ވެސް ނުވާނެކަމަށް އަދާލުގެ ބޭރުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ވިސްނުމަށެވެ. ވީމާ ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓާ އަދާލު އާންމު އިސްތިސްނާގެ ބޮޑުން މުދަލާ ދެރަވާ ދަރަނިވެރިންގެ ހައްޤުތައް އެއިން އާދާކުރުން މަސްލަހަތު އަދާލަތު ވެސްނުވާނެވެ. އެފަދަ ސަލާމަތްވުމަށް ބޮޑުކަމަށް އެވަރަށް ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުން ކޯޓުން ކުރާ ހިތާފުވުނުވަތަ އަށް ދަދިގެން ވެވޭވެ. އަދި އެފަރާތުން ތަސައްރުފުކުރުން ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކު ބޭނުން ނުވާނެވެ.[42]

މިސާލަކަށް ބޭންކް އެކައުންޓްތަކުން ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާ އެއްކައުންޓުން ޖަމާ ފައިސާއިން ދޫކުރެ ކޮންމެ ހަމަޖެއްސުމަށް ދޫކުރެ ދަފާއާ ގެރެނޓީ އެކުލެވޭ އެންމެނެވެ. ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާ

[37]- Iragi Ministry of Defence v Arcepey Shipping Co. SA [1981] QB 65
[38]- Iragi Ministry of Defence v Arcepey Shipping Co SA (The"Angel Bell") [1981] Q.B. 65; [1980] 1 All E.R. 480
[39]- Halifax pic v Chandler [2001] EWCA Civ 1750, [2002] CPLR 41
[40]- Abbey Forwarding Ltd v Hone [2010] EWHC 1532 (Ch), LTL 5/7/2010
[41]- Mobile Telesystems Finance SA v Nomihold Securities Inc. [2011] EWCA Civ 1040, [2012] 1 All ER (Comm) 223
[42]- Taylor v Van Dutch Marine Holding Ltd [2017] EWHC 636 (Ch), [2017] 1 WLR 2571

އެކައުންޓުން އެދޭނަމަ ވާފައިސާ ކެނޑުން ހުއްޓާލާނެއެވެ. އެފަދައިން ކަނޑައެޅުމަކީ ކޯޓު އަމުރާ ޚިލާފުވުމެއްކަމަށް ނުބެލެވޭނެއެވެ.

މައްސަލައިގެ ޚަރަދު

ތަޢައްހުދު ކޯޓުން ހުއްޓުވުމަށް ކުރާ އަމުރެއްގެ އާންމު އުސޫލު ހިނގުމުގާ މައްސަލައިގެ ޚަރަދުތައް ހަމަޖައްސާން އެހެން ގޮތަކަށް ނިޔާކުރަންވާނަމަ އިންސާފުގެ ނުކުތާ އަމުރުން ހުރަސް ނުކުރެވެއެވެ.[43] އެބަހީ ހުއްދަކުރުމެވެ. މިއުސޫލަކީ ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ޤާނޫނީ ތަރާޒު ޚަރަދު ތަޢައްހުދު ހުއްޓުވުމާއި އަމުރުގެ ބުނުން ހުއްދަކުރާ އުސޫލެއްނޫނެވެ.[44] ހިނގުމުގާ މައްސަލައިގެ ހައްދު ޚަރަދު ފިޔަވާ އެހެން ނުޖެހި ޚަރަދު ތަޢައްހުދުވުމުން ހުއްޓުވާފައިވާ މުދަލަކުން ދޫކުރުން މަސްއޫލިއްޔަތުވާނެއެވެ. ހިނގުމުގައި މައްސަލައިގެ ނުޖެހި ޚަރަދު ދޫކުރުން އަމުރުން މަސްއޫލިއްޔަތުވާނެ އެއްޗެއް ހިއްސާކުރަންވާނެއެވެ.[45]

މަސްލަޙަތު ރަޢިއްޔަތުގެ މަޢުލޫމާތު އަމުރުކުރުން

މައްސަލައިގެ ހަސްފުއްގެ ޒިމްމާއި ހިފެހެއްޓުމާ ތިންވަނަފަރާތެއް އަމުރުގައި ހިފޭ މުދަލުގެ މަޢުލޫމާތު މަސްލަޙަތު ރަޢިއްޔަތުގެ އެހީއާއެކު މަޢުލޫމާތު ތަޢައްހުދު ކުރުމުން މަސްއޫލިއްޔަތުގެ އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ހަސްފުއްގެ ޒިމްމާއި ނިހިފޭ މިހުއްގެ މަޢުލޫމާތު އަމުރު ކުރުމުގައި އެމުދަލުގެ މަޢުލޫމާތު ބަލާހިނދު މިހުއްކަން ހާޖަތު ކަނަވަރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[46]

ސިޓީ ޒިމްނަ ނުވަތަ ނިސްބަތާ ޒިމްމާއި މުދަލުގެ މަޢުލޫމާތު އެއްވެސް ބަލަވާރިކަމެއް އޮވެ އަމިއްލަ މުދާ މުއާމަލާތު ކުރުމަށް މުއާމަލާތު ކުރުމުގެ އެއްވެސް ހައިސިއްޔަތެއް ޒިމްނާގައި މުއާމަލާތުކުރަން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް އެހީއާއެކު މަޢުލޫމާތު ނުކުރެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ޖަރީމާއެއްގެ ދަށުގައި ހުރި މުދަލެއްނަމަ ހަސްފުގެ ހިއްސާއާ އެއްބަރުގެ މިންވަރަކުން މުއާމަލާތު ކުރުން މަނާކުރެވިދާނެއެވެ.[47]

ތަޢައްހުދުކުރުން ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު ނުކުރެއިވާކަން އެނގިފައިވާ ތިންވަނަފަރާތަކުން ޒާސްތުގައި އަމުރާ ހިލާފުވުމަކީ އަމިއްލަވެރިފަރާތުގެ ނުވަތަ ހިލާފުވުމަކީ ކުރެއްވުމަށް ކޯޓުގެ ކާމިޔާބު ހާސިލުވީ މަޤްޞަދު ކަނޑައެޅިފައެވެ.[48] އަމުރު ދައްދުވާފަރާތަށް އެއަމުރު ނުކުރެވިފައިވާކަން އެގޮވި ނަތީޖާގެ ތަޢައްހުދު ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުނުކުރެއިވާކަން ތިންވަނަ ފަރާތަށް އެގޮތަށް ފިޔަވަޅު ހިފިދާނެއެވެ. މިއަމުރު އޮތްކަން

---

[43]- Furylong Ltd v Masterpiece Technology Ltd [2004] EWHC 3103 (Ch), LTL 13/7/2004
[44]- Chantrey Vellacott v Convergence Group plc (2008) LTL 23/6/2008
[45]- Halifax plc v Chandler [2001] EWCA Civ 1750, [2002] CPLR 41
[46]- TSB Private Bank International SA v Chabra [1992] 1 WLR 231
[47]- TSB Private Bank International SA v Chabra [1992] 1 WLR 231
[48]- Attorney-General v Punch Ltd [2002] UKHL 50

އިނގިރޭސި އަމުރުންނަށްފަރިވާކަން އެނގިފައިވާ ދަރުމާލިބާ ހަސްކުރާކަން އަމުރާ ޚިލާފުވުމަކީ އުރިތިރިފިލިފިހަކަ އަމުރު ނުކުރެވިފައިވާކަން އެގެވިފައި ބިންވަރަ ފެށުމު ކޯޓު ހުކުމަށް ކުށްތެރިކަމަށް ބެލެވޭނެވެ.[49]

އަމުރު ޖަހަނުވާށޭ ގޮތް

މުދަލުން ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމަށް ކަމުގެ ޙާލަތު ބާރުއަރު ވަރަށް ހައްސާސް ކަމެކެވެ. މިކަން ކުރުމުގައި އާންމު މިންގަޑެއް ޖަހަނުވާނެވެ. ޕްރެކްޓިސް މަސްދަރަށް ރުޖޫއު ވާއިރު ޕްރެކްޓިސްގައި މިފަދަ އަމުރުގެ އާންމު މިންގަނޑު ބާރުއަރާ ނަމޫނާ އަމުރުއް ޖަހަނުވަނީ ފޯރަމަކުގައިވެ.[50] މިނަމޫނާއަކީ މައްސަލައިގެ ބާވަތުން ބަދަލު ގެނައުމުގެ އިޚްތިޔާރު ޖަހަނަ ނަމޫނާއެއްކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ.[51]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި މިއަމުރު ޖަހަނުވާނެ ފަހަރެއް ނެތުމާއި، ޕްރެކްޓިސް ފަހަރެއް ނެތުމުން މިއަމުރު ޖަހަނުވާނެ ކަމަށް އަމުރުގައި ފަނި ޤާނޫނީކަން ފެންނަ ގޮތަކަށް އަމުރު ފެށުމާ ކުރިމަތިވެވެ.

49- Z Ltd v A [1982] 1 QB 558
50- Practice direction 25A interim injunction this practice direction supplements CPR part 25 ANNEX(freezing injunction)
51- Ibid para 6.1-6.2

އުސޫލު

މުޢާމަލާތު ކުރުން ހުކުމްދެވުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ސަބަބުން ބޭނުންވާފަދަ އަމުރުތަކުންދާ ފަރާތްތަކަށް ވަގުތީގޮތުން ނިޔާޖެހުނުކަމަށް ބެލެވުމަކީ މިފަދައި އަމުރެއް ނެރުން ހުކުމަކުރާނެ ސަބަބެއް ކަމަށް ބަލައިގެން ނުވާނެ. މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެ.[52]

- ޤާނޫނީ ހިމާޔަތް ލިބެންޖެހޭ ހައްޤެއް އޮތުން؛
- ޤާނޫނީ ދައުވާއެއް އޮތުން/good arguable case؛ މިއުސޫލުގެ ތަފްސީލު 51 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ. {ޞ 716}
- ތަޙައްފުޒުކުރުން ހުކުމްދެވުމަށް އެދޭ މުދަލެއް ދަށުވާ މުދާވަލުކަމުގެ ބާރުގެ ނުވަތަ މިލްކު ވެރިކަމުގެ ދަށުގައި ހުރުން؛ މިގޮތުން ހުށަހަ ހުރުމުގައި އެމުދަލެއް ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރުން ބޭރުގައި ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް މައްސަލައެއްނެތެވެ.
- ކޯޓުން މިއަމުރު ނެރެންޖެހެނީ ދަށުވާމީބަރާމްތަކުން ދުރު ފުރުވާލެވޭކަމުގެ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ބައްދަލުވާ ހިސާބަށް ގެންގޮސްފާކަމުގެ އިހުމާލުވާނެކަން؛ މިއެވެ.

ވީމާ ވަގުތީ އަމުރުނެރުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަމަކީ ވަގުތީ ފުރުސަތާއި ދައްކާތިރިކަމުގެ އަމުރު ނެރުމުގައި ބަލަންޖެހޭ އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ތެރޭގައި[53] ބަޔާންކުރެވުނު ކަންކަމުގެ އިތުރުން ތަޙައްފުޒުކުރުން ހުކުމްދެވުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގައި އިސްވެ މިބަޔާންކުރެވުނު ކަންކަން ފުރިހަމަވުމާ ބަލަންވާނެ.

ޤާނޫނީ ހިމާޔަތް ލިބެންޖެހޭ ހައްޤެއް އޮތުން/cause of action

ދައުވާ ކުރެވޭނެ ޙައްޤަކީ ސަބަބެއް އޮންނަންވާނެ. އެޙައްޤަކީ ސަބަބަކީ ދައުވާ އުފެދުނު ހުކުމްކުރާ ސަބަބަކަށް ވާނެވެ. އެބަހީ ހިމާޔަތް ލިބެންޖެހޭ ހައްޤެއް ބަޔަކަށް ބޭނުންވާނެ. ކުރުކޮށް ފުރިކަން ބުނާނަމަ ޤާނޫނީ ފުރުޞަތުން ލިބެންޖެހޭ ވާޖިބުތަކެއް ހުރުމާ ދިމާވާނެ. ވީމާ ސަރުކާރު ހިނގައި ގޮތް ހިންގާނެ މަސައްކަތްކުރުމުގައި ޤާނޫނީ ނުކުތާއެއް މަސައްކަތުގައި ހުރިކަން އެކަށީ ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ނުކުތާ.[54] ޤާނޫނާއި އޮތުން ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެ.

52- FLIGHTWISE TRAVEL SERVICES LTD v. GILL [2003] EWHC 3082 (Ch); The Times, December 5, 2003 (Neuberger J.)
53- ބާބު 51 ބައްލަވާ
54- Derby v Weldon [1990] ch 48,CA,per Parker LJ p57

ދަޢުވާއެއް އަދިވެސް ވަޒަންކުރެވޭ ހައްޤުތަކުގެ އުފެދިފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.[55] ވަޒަންކުރެވޭ ހައްޤު އުފެދުމުގެ ދަޢުވާއެއް އެދިހުށަހަޅާއިރު އަދިކަން
ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ދުވެސް ހައްޤެއް އަދާކުރުމުގައި ފުރުސަތު ލިބިގެންދާ ކަމުގެ ޝަރުޠެއް ނޫނެވެ. އެއްބަސްވުމުގެކުރިން
ކުރީ މައްސަލައެއްގައި އަދާކުރި ނުލިބޭނެ އެއްބަސްވުމާ ހަވާލުވެފައިވާނަމަ ނުވަތަ ހަމަޖެހިފައިވާ ކަމުގެ ބިނާ
ކުރަމުންދިޔައިރު އޮންނަ ހާލަތެއްގައެވެ.[56]

މުދާ ނައްތާލުމުގެ ނުރައްކާ އޮތުން

ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވައިދިނުމަށް މުދާނައްތާލުމުގެ ހަގީ ނުރައްކަލެއް އޮތްކަން ޝާއިމުކުރަން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[57]
އެބަހީ އެކަން އެގޮތަށް ހިނގައިފާނެކަމަށް ބެލެވިދާ މިންވަރަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެހެން އިތުބާރުކުރުން
ބުނަމަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި މުދާ ނައްތާލުމުގެ ނުރައްކާ އޮތްކަމަށް ބާރުދޭން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[58] މުދާ ނައްތާލުމުގެ
ނުރައްކަލަކީ މުޅިދުނިޔޭ ނުރައްކަލަކަށްވާނެއެވެ. އެބަހީ މުޅިދުނިޔޭ ބިނާއް އޮންނަންވާނެއެވެ.[59] މުދާނައްތާލުން ނުވަތަ
ފޮރުވާލުމުގެ ނުރައްކާ އޮތުމަށް ދައްކަން ދަޢުވާއާއި އޮތުން ސާބިތުވެއެވެ.[60]

މުދާ ނައްތާލުމުގެ ހަގީ ނުރައްކަލެއް އޮތްކަން ބެލުމުގައި ނަޒާހަތްތެރިކަން/probity ފެންނަންޖެހޭ ވަގުތުގައި
އެއީ ކުރިން އެމީހުގެ ޢަމަލުން އެނޒާހަތްތެރިކަން ފެނިފައި ނެތް ވެރިވެރި ނުން މީހެއްކަން އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި
ޝާއިއުކަން ދިނުމުން ފެނުނެވެ. ނުވަތަ އޮންގެ މުދާ ހުއްޓާ ގެއްލުން އެކަން އިތުބާރުކުރުމުގެ ސަލާމަތުކުރުމުގެ އޮނގެ
ނަމުން ކަނޑައެޅުމުގެ ބޭނުމުގައި ބަދަލުކުރާނެ ނުވާ ގޮތަކަށް ބަލައިން ބެލުމުން ފެނުނެވެ. ނުވަތަ
އިންޓަރނެޝަނަލް ކުރިއަރާ ހަރަކާތްތަކުން ފެނުމުން ފެނުނެވެ.[61] އަދި ނިސްބަތުވާ ހަސްތުގެ އަމަލުތަކަކީ އަދުލުވެރި މަޤުބޫލު
ސަރަހައްދުގެ މަސައްކަތް ހުރި އަމަލުތަކަށް ނުވެސް ފެނުނެވެ.[62] އަމަލުތަކަކީ އަދުލުވެރި މަޤުބޫލު ސަރަހައްދުގެ މަސައްކަތް
ބިނާވެފައިވާ އަމަލުތަކަށް ނުވާގޮތަށް ގެއްލުމެއް މުދާ ނައްތާލުމުގެ ގެއްލުވާލުމުގެ ނިޔަތު އޮތްކަން ސާބިތުވެފައިވާނަމަ
ނުވަތަ ޝާއިއުވުން ލާޒިމުވެއްޖެނަމަ.[63] ނަމަވެސް ޖިނާއީ މާލީމުޢާމަލާތުގެ ދަތިކުރުމެއްގައި ވަގުތު އެކަމުގެ ޝަރީޢަތް ބަލާ
ނައްތާލާފައިވާނަމަ ބައްލަވާ ކަމަށްނުވެއެވެ.[64]

[55]- Siporex Trade SA v Comdel Commodities Ltd [1986] 2 Lloyd’s Rep. 428 at 436, per Bingham J, Veracruz Transportation Inc v V.C. Shipping Co Inc [1992] 1 Lloyd’s Rep. 353 at 358, CA, per Beldam LJ, Mercedes-Benz A.G. v Leiduck [1996] 1 A.C. 284; [1995] 3 All E.R. 929, PC
[56]- Zucker v Tyndall Holdings Pic [1992] 1 W.L.R. 1127; [1993] 1 All E.R. 124, CA, see also A. v B. [1989] 2 Lloyd’s Rep. 423).
[57]- (Ninemia Maritime Corporation v Trave Schiffahrtsgesellschaft mbH & Co. KG [1983] 1 WLR 1412
[58]- Ninemia Maritime Corporation v Trave Schiffahrts GmbH & Co. KG; Holyoake v Candy [2017] EWCA Civ 92, [2018] Ch 297). In Customs and Excise Commissioners v Anchor Foods Ltd [1999] 1 WLR 1139 Neuberger J said that what is required is a good and arguable case for a risk of dissipation.
[59]- Holyoake v Candy [2018] Ch 297
[60]- Customs and Excise Commissioners v Anchor Foods Ltd [1999] 1 WLR 1139
[61]- (Re Industrial Services Group Ltd (No. 1) [2003] BPIR 392
[62]- Ketchum international pic v Group Public Relations Holdings Ltd [1997] 1 WLR 4 at p. 10
[63]- Mobil Cerro Negro Ltd v Petréleos de Venezuela SA at [40]
[64]- Midas Merchant Bank plc v Bello [2002] EWCA Civ 1496, LTL 14/1 0/2002

ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ހިންގަމުންދާ ވިޔަފާރިއެއްނަމަ މުދާ ނައްޓާލުމުގެ ނުރައްކާ އޮތްކަން ބެލުމުން ދަލީލުވާނެވެ.[65]

މިހާރުތަކުގައިވެސް އެކުންފުނީގެ މުދާ ކާޑުގެ އިމުތިޔާޒު ނުލިބޭ ސަރަހައްދުން ބޭރަށް ނުވަތަ ގެއްލުން ބޭރަށް

ބަދަލުކުރުމުގެ ހަޤީޤީ ނުރައްކާ އޮތްނަމަވެސް.[66] މުދާ ފޮރުވުން ނުވަތަ ގެއްލުވާލުމުގެ ނުރައްކާ އޮތުމަކީ ހަސްވުގެ

މައްސަލަ ކުރާނެ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުގެ އަހުލިއްޔަތު ޙައްޤުގެ ހުކުމްދިނުމުގެ ދާއިރާތަކަށް ބުރަވާނެވެ.[67]

ތަޙްކީމުކުރުމުގެ ހުއްޖަތުތަކުގެ އަމުރުތަކަށް އެދުމަކީ އެކަމަކަށް ހުރި އެއްޗެއްގެ ކަންތައް ހުންނަންވާނެވެ.[68]

މިއަމުރު ނެރުމުގައި ދަލީލުތަކުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހަމަހަމަކުރުވާން ނުވަތަ ހިމާޔަތްކުރުން ގޮތެއްގެ މައިން ޒިންމާގެ

މަތީބަދަލު ހާސިލުކުރުވާން ގޮތެއްގެ މައްސަލަ މިއަމުރު ނެރުމަށް އިސްކަންދެންނާނެވެ.

މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދުމަށްޓަކައި އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތުން އިތުބާރުން ނުވަތަ ތަފާސްހިސާބުން ކަމުގެ ހުރި

ހުރަހަޅައިދޭނެވެ. ނުވަތަ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުން ހުރަސްއެޅުމަށް ނުވަތަ ސަލާމަތްވުމަށް މުދާ ނައްޓާލުމުގެ ވިސްނުން

ހުރިކަމަށް ދަލީލުތަކާ ހެކިހުރަހަޅައިދޭނެވެ. ތަޙްކީމުކުރުމުގެ ހުއްޖަތުގެ އަމުރު ނެރުމުގައި އަމުރުރައްދުވާ ފަރާތް

ވާޖިބުން ދަލީލުތަކެއްގައި ވުޖޫދު ހަމައެކަނި އެސަރަޙައްދުގެ މައްސަލަ ތަޙްކީމުކުރުމުގެ ހުއްޖަތުގެ

އަމުރުނެރުވުމަށް ސަރަޙައްދަކަށް ނުދެކެވެ. އެއަށްވުރެން އިތުރަށް އަމުރު ނެރުމަށް ބެލެވޭ އެހެން ސަރަޙައް

އޮންނަންވާނެވެ. މާލީ ގޮތުން ދަލީލުވަނީ ހަމައެކަނި އެސަރަހައްދުގެ މައްސަލަ މުޅި ނެތިކުރުމާއި ކަމަށް ބެލެވިދާނެ

ސަރަޙައް ކަމަށް ބެލެވޭނެވެ.[69]

<u>ހުކުމް ތަންފީޒު ނުވެދާނެ ކަމުގެ އިހުތިމާލު</u>

ތަޙްކީމުކުރުމުގެ ހުއްޖަތުގެ އަމުރުއެއްގެ ބޭނުމަކީ މުދަލަށްވާއްޖެގެ ސަރަޙައްދުގެ ނުވަތަ ގެއްލުވާލުމުގެ ސަރަޙައްދުން ހުކުމް

ތަންފީޒު ނުވެދާނެ ކަމުގެ އޮންނަ އިހުތިމާލު ކުޑަކުރުމެވެ.[70] ވީމާ ހުރަހަޅާ ގޮތުން ބެލިދާނެ ގޮތެއްގެ

މައްސަލައިގައި ހުކުމް ތަންފީޒުވުމުގެ ފުރުޞަތު ނެތިކަމެވެ. ނުވަތަ ހުކުމް ތަންފީޒު ނުވުމުގެ ނުރައްކާ އޮތުމެވެ.[71]

ނުރައްކަލީ ހަޤީޤީ ނުރައްކަލެއްކަމުގައި ވާންވާނެވެ.

[65]- Vinprom Rousse v Bulgarian Vintners Co. Ltd (2000) LTL 8/5/2001
[66]- Stronghold Insurance Co. Ltd v Overseas Union Insurance Ltd [1996] IRLR 13
[67]- Mobil Cerro Negro Ltd v Petrdleos de Venezuela SA [2008] EWHC 532 (Comm), [2008] 1 Lloyd's Rep 684
[68]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 244(ނ) ބައިވަނަ
[69]- Midas Merchant Bank plc v Bello [2002] EWCA Civ 1496
[70]- Ketchum International Ple v Group Public Relations Holdings Ltd [1997] 1 W.L.R. 4, CA
[71]- Ninemia Maritime Corporation v Trave Schiffahrtsgesellschaft m.b.h und Co K.G. [1983] 1 W.L.R. 1412, CA

ނުރައްކާ ވަޒަންކުރުން

އާންމު އިންސާނެއްގެ ބުއްދިޔަށް ހަމައަށް ބަލާއިރު މުދާ ނައްތާލާފާނެ ކަމުގެ ނުރައްކާ އޮތްކަމަށް ވަޒަންކުރުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ބަލާނެއެވެ.

1. މުދަލުގެ ޠަބީޢަތް؛ ވަރަށް ފަސޭހައިން ނައްތާލެވިދާނެ މުދަލެއްނަމަ ނައްތާލުމުން ނުވަތަ ގެއްލުވާލުމުގެ ނުރައްކާ ބޮޑުވާނެއެވެ.
2. މުދައްޔާ ހުރިގޮތް؛ ޚަސްމުގެ ނުއުޞޫލީ މުޢާމަލާތް ތާރީޚެއްގައި ހުރިނަމަ މުދާނައްތާލާފާނެކަމުގެ ބޮޑު ނުރައްކަލުގެ އިޙުތިމާލު ކުރެވޭނެއެވެ. ކޯޓުގެ ބާރު ހިނގާނެ ސަރަޙައްދުގައި މުދާ ހުރުމަކީ ލިބިދޭ ސަލާމަތެކެވެ.
3. ކުރާ ވިޔަފާރީގެ ޠަބީޢަތާއި، ކުންފުނީގެ ނުވަތަ ވިޔަފާރީގެ މާލީ ހާލަތާއި، ކުންފުނި ނުވަތަ ވިޔަފާރި ރާއްޖޭގައި ހިންގައިފައިވާ މުއްދަތު؛
4. މުދަލުން މުޢާމަލާތް ކުރުމުގެ ނިޒާމު އޮޅުވާލަން ހަމަޖެއްސިފައިވުން؛
5. ޚަސްމަކީ ދަރަނިދެއްކުމާ ގުޅިގެން އަބަދުވެސް ސުވާލު އުފެދިފައިވާ ނުވަތަ އަދި އާދައަށް ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ވަރަށް ލަސްކުރާ ފަރާތަކަށްވުން؛[72]
6. ޖައުހަރީ ސަބަބެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ނަޒާހަތްތެރިކަން ކުޑަވެފައިވާކަން ނުވަތަ ނަޒާހަތްތެރިކަން ގެއްލިފައިވާ ކަމަށް ޝައްކު ކުރެވުން؛ ކަމަކީ އޮޅުވާލުމުގެ ނުބައިގޮތުގައި ވިޔަފާރި އޮތުމަކީ އެއީ ބަރުދަން ހުރި ސަބަބެކެވެ.[73] ހަމައެކަނި އޮޅުވާލުމުގެ ތުހުމަތެއް އޮތުމަކީ ނުވަތަ އެކަމަށް އިތުބާރާ އޮޅުވާލުމުގެ ހާދިސާއެއް ހިނގާފައި އޮތުމަކީ ހަމައެކަނި އެކަމުގެ ޒާތުގައި ފުދޭކަމެއްނޫނެވެ. ވަރަށްގިނައިން އެންމެހައި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.[74]
7. ދުރުގެވި ރިޢާޔަތުގެ އެއްވެސް އިސްތިޢާނާއެއް ފެނުން؛[75] މިސާލަކަށް ކޯޓަށް ބަޔާންދިނުމުގައި ދޮގުހެއްދުން ނުވަތަ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުބެލުން ދޮގުހެކިދިނުން ފަދަ ކަންކަމެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި perjury/ގަސްދުގައި ދޮގުހެކިދިނުން ނުވަތަ ހުއްޖަތްތަކުގައި ދޮގުމަޢުލޫމާތު ދިނުމުގެ ހަރަކާތްތަކަށް ދެއްވާފައިވާ ނުވަތަ މައްސަލައިގައި
އޮތުމެވެ.[76]

[72]- Barclay-Johnson v Yuill [1980] 1 WLR 1259
[73]- Guinness plc v Saunders (1987) The Independent, 15 April 1987
[74]- (Thane Investments Ltd v Tomlinson [2003] EWCA Civ 1272, LTL 29/7/2003
[75]- (Linsen International Ltd v Humpuss Sea Transport Pte Ltd [2010] EWHC 303 (Comm), LTL 1/3/2010
[76]- Congentra AG v Sixteen Thirteen Marine SA [2008] EWHC 1615 (Comm), [2008] 2 Lloyd's Rep 602.

8. މުދާ ނައްޓާލުމަށް ނުވަތަ ޚަރަދުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއް އަޅައިފިކަން ސާބިތުކޮށްދޭނެ ހެއްކެއް އޮތުން؛[77]

9. މާޒީގައި ކޯޓު އަމުރަށް ބޯނުލަބާ ފަރާތެއްކަން އެނގެން އޮތުން؛[78]

10. ދަރަނި ނުދައްކާފަރާތެއްކަން މާޒީން އެނގެން އޮތުން؛[79] ފަދަ ކަންކަމެވެ.

<u>ބުރައާއި ތަކުލީފު ހަމަހަމަކުރުން</u>

ތަޙްކީމުކުރުން ހުއްޖަތުގެ އަމުރުގެ ސަބަބުން އަމުރު ރައްދުވާފަރާތަށް ބުރައާއި ތަކުލީފު އުފުލަންޖެހޭނަމަ މިހާދަފުޅުގެ މައްސަލަ ބިސާބު އަމުރުނުކުރުނުކުރުމަށް ނިންމިދާނެވެ. ނުވަތަ އަމުރު ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން އުފުލަންޖެހިފައިވާ ތަކުލީފުފައި ބުރައަށް ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެވެ. ސަރީޢަތުގެ ހަރަދަށް ސާބިތުވެދާ ދެއްކުމުގެ އަދިކުރި ކަނޑައެޅުމުގައި އެދިހުރަހަކާފަހިވާނަމަ ފައްސާލަ ޒަރޫރީ ފޯރުން ޖާއިޒު މައްސަލައެއްގެ ތަކުލީފެއް ކުރިމަތިކުރުމެވެ.[80]

މުދަލާއި ކުރުން ހުއްޖަތުފައިވާ އަދިކުރި ބާޠިލުކުރުމުގައި މުދަލާއިމުއާމަލާތުގެ ހުކު ނަގާކަމަށް ކޯޓަށް ބެލެވުނަމަ ޢަކަސަށް ރިޢާޔަތްކޮށް އަދިކުރި ބާޠިލުކުރެވިދާނެވެ. އަދިކުރި ބާޠިލުކުރުމުން އަދިކަން އުފުލާފައި ލިބޭނެ ގެއްލުމަކީ ވުރެން އަދިކުރި ދަރަނިއަކީ ޙިސާބުގެ ތަޙްކީމު ފައިސާ ލިބޭ ގެއްލުން ބޮޑުވާނަމަކީ އިހުމާލު ރައްދުވާ އަދިކުރި ބާޠިލުކުރެވިދާނެވެ.[81]

---

[77]- Aiglon Ltd v Gau Shan Co. Ltd [1993] 1 Lloyd’s Rep 164 & Aiglon Ltd v Gau Shan Co Ltd [1993] 1 Lloyd’s Rep 164
[78]- (Great Future International Ltd v Sealand Housing Corporation (2002) LTL 16/5/2002
[79]- Third Chandris Shipping Corporation v Unimarine SA [1979] QB 645
[80]- The Niedersachen [1983] 1 WLR 1412
[81]- Midas Merchant Bank plc v Bello [2002] EWCA Civ 1496

Asset disclosure

މުދާހުރިތަން ހާމަކުރުން

މިއީ މުދާހަމަކުރުމަށް ކުރާ އަމުރެކެވެ. ތިންގޮތަކަށް މުދާހަމަކުރުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ މުދަލާގުޅޭ ތަފްސީލު ހިމެނޭ ބަޔާނެއް ދިނުމަށް އެންގުމެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ވަކި ޚިދުމަތެއްގައި ހާމަކުރުމަށް އެންގުމެވެ. ތިންވަނަ ގޮތަކީ މުދަލާ ގުޅޭ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް އެންގުމެވެ.

މިއަމުރުން ތިންކަމަކަށް އިޝާރާތްކުރެވެ. ފުރަތަމައީ މުދާ ވުޖޫދުގައިވާތޯއާއި، ވުޖޫދުގައިވާތަނާއި، އެމުދަލުގެ ޖަގަހައާއި، އެމުދާ ހިމެނޭތަން ނުވަތަ ހުރިތަން ދަންނަވާލުމެވެ. ދެވަނައީ މުދަލުގެ މިލްކުވެރިޔާގެ ކަރުދާސްތަކުގެ ކޮޕީދިނުމެވެ. ތިންވަނައީ މުދާނައްތާލުމާއި ނުވަތަ ފޮރުވުމާއި އެފަދަ ކަންތައްތަކެއް ހުއްޓާލުމަށް ދަންނަވާލުމެވެ.

އާންމުގޮތެއްގައި މިއަމުރަށް ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުން އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުމަށް އެދިގެން ހުށަހެޅުމަކީ ޑިފެންޑަންޓަށް ލިބިގެންވާ ކަމެވެ. އަދި ހަމައެކަނިވެސް މުދަލާގުޅޭ މިންވަރަށް ކަރުދާސްތަކުގެ ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރެން ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ވެސް ގޮތެއް ހިންގާނޭފަދަ ކަމެކެވެ.

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މުދަލާގުޅޭ މަޢުލޫމާތު ދިނުމަށް ނުވަތަ ހާމަކުރުމަށް އަންގައި ކުރާ އަމުރެއް ތަސައްރަފުކުރުން ހުއްޓުވުމަށް ނެރޭ އަމުރާއެކު ނެރެވިދާނެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި މިއަމުރަށް އިތުރުކޮށްދޭ އަމުރު/ancillary orders މިހެން ވެސް ކިޔައެވެ. މުދާހުރިތަން ހާމަކުރުމުގެ އަމުރަކީ މުއްދަތާއި ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާއި ގުޅިފައިހުރި ތަބައެއް އަމުރެކެވެ.

ހިމެނޭ ބަލަހައްޓައި ތަސައްރަފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަށް ނުވަތަ މަނާކުރާ ޤާނޫނުކުރާ އަމުރަށް ތަބާނުވުމުގެ ފުރުސަތު ކުޑަވެގެން ދާނެވެ. އަދި އެމުދާ ބެލެހެއްޓުމާ ހަވާލު ހުރިހާކަމެއް ދަންނަވައި އިތުރަށް މުދާތަސައްރަފުކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާކަން އަންގާމަށް މަޖުބޫރުވެގެންދާނެވެ. މިފަދަ ބަދަލުތައް ގާނޫނުކުރަން ކޯޓުގެ އިޚުތިޔާރާއި ސަރަހައްދުގައި އަދި އުސަރަހައްދުން ބޭރުގައި ވާނުވަތައް ހުރިހާ އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ބައިނަލްއަޤުވާމީ ދިނުމުން ނުވަތަ މުދާތަކުގެ ޤާނޫނީކަން އެކަށީގެންވާ ހުރިގޮތް މިންގަނޑުން ސަބަބުތަކާއި ދިނުމުން މުދާފަހިކުރުން އެޅުމާއި، ހެދި ފައިސާއަށް ނުވަތަ ހުރިހާކަމެއް ބަލައިދިނުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެވެ. މިފަދަ އަމުރުތަކުގައި ތަސައްރަފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާއި ފުރަގަހުން ތަންފީޛު ކުރުމަށް ނުކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ.[82]

[82]- A.J. Bekhor & Co Ltd v Bilton [1981] Q.B. 923; [1981] 2 All E.R. 565, CA, A v C (Note) [1981] Q.B. 956; [1980] 2 All E.R. 347; see also Z Ltd v A-Z and AA-LL [1982] 1 Q.B. 558; sub nom. Z Ltd v A [1982] 1 All E.R. 556, CA, and Campbell Mussells 0 Thompson (1984) 8 L.S.Gaz. 2140, CA

ޠަބީޢަތް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު ތަސައްރަފުކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާ މުދަލެއް ހިފަހައްޓާ ހަމަކުރުމަށް މައްސަލައިގެ ނަސްފެއްގެ މައްޗަށް އަމުރު ކުރުވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[83] މީގެ އިތުރު ތަފްސީލު ޤާނޫނުގައި އަދި ގަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އެކަށީގެންވާ ހެކިގެމައްޗަށް ބަލާއިރު ތަސައްރުފު ކުރުން ހުއްޓުވަދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅޭނީ މުދަލެއް ނުވަތަ ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވާފައިވާ މުދަލެއް ހިފަހަން ހަމަކުރުމަށް އަމުރު ކުރުން ހުއްދަވެއެވެ.[84] މިގޮތަށް އަމުރުކުރެވޭނީ މުދަލުގެ ޠަބީޢަތާއި، އެހެން ގުޅުންހުރި ނުވަތަ ފެއިލުމަސްއަށް އެނގޭފަދަކަން ހުށަހަޅަން އަމުރުކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. ކަންފުނީގެ ހުރިހާ މުދަލެއް ހިފަހައްޓާ ހަމަކުރުމަށް ކޯޓުން ކުރާ އަމުރެއްގެ ސަބަބުން އެކަންފުނީގެ ސަބަބުގައި ކަންފުނިތަކުގެ މުޅި ހަމަކުރުން ހުއްޓިގެންދާނަމަ.[85] ސަބަބުގައި ކަންފުނީގެ މުޅި ހަމަ ކުރަންވާނީ ވަކިން އެކަމަށް ހާއްސަ އަމުރެއް ކޮށްގެންނެވެ.

ހެކި ހުށަހެޅުން

އަމުރު ކުރުމުގައި އެކަށީގެންވާ ހެއްކާއި، ޝުޢޫރަކީ ސަބަބެއް ކަމަށް ނުބެލެވޭނެއެވެ. މިއަމުރަކީ ކުރިއަށް ކުރުވާ ކަމަށް ވެގެންނުވާނެއެވެ.[86] އެބަހީ ހަމައެކަނި ތުހުމަތުތަކާއި، hunches/ބަދީހާތުތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އެކަށީގެންވާ މައުލޫމާތު ލިބިގަތުމަށް އެދިއެދުމަކަށް ވެގެންނުވާނެއެވެ.[87] ހެޔޮކަމަށް ބަލާއިރު އެންމެ ކުޑަކަމުން ދެބަޔާ މިންގަޑަށް ނުފޫޒުނަގާ reasonable possibility/އެކަށީގެންވާ ފުރުސަތު ކަމަކަށް ބަލާ މިންވަރުގެ ހެކި ފުދެނެވެ. މިމިންވަރަށް ހެކި ހުރިނަމަ މައްސަލައިގެ ވަރައްގަންވާ ކަންކަމަށް ބެލުމަށްފަހު އަމުރު ނެރެވިދާނެއެވެ.[88]

ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަގުތު

ޤާނޫނުގެ ނަންބަސްބާބުގައިވާ މިގޮތަށް އަމުރުކުރުމާއި ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާއި ނެރުއްވިދާނީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ފިރާސްބާރުއްކަން އެނގެވެ.[89]

ޤާނޫނު ނަންބަރުގެ އިބާރާތުގައި "ތަސައްރުފުކުރުމުގެ އަމުރު ނިސްބަތްވާ މުދަލެއް ހިފަހައްޓާ .." މިގޮތަށް ބަޔާން ކުރުމުން މުދަލުހިފަހަން ހަމަކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންޖެހުނީ ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާ އެކުގައިކަން

[83]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ނ)(8)

[84]- UK Civil procedure rules 1998 No 3132(L.17) part 25 I interim remedies Rule 25.1(g) & Lichter v Rubin [2008] EWHC 450 (Ch), The Times, 18 April 2008 & (Parker v CS Structured Credit Fund Ltd [2003] EWHC 391 (Ch), [2003] 1 WLR 1680)

[85]- Linsen International Ltd v Humpuss Sea Transport Pte Ltd [2010] EWHC 303 (Comm), LTL 1/3/2010)

[86]- Parker v C.S. Structured Credit Fund Ltd [2003] EWHC 391 (Ch); [2003] 1 W.L.R. 1680 (Mr Gabriel Moss Q.C.)

[87]- ބަލާނީ ޤަރީނާ ކަލެކްޝަނާ އަމާނާތެވެ. މިބަހަކީ އެއަސްލުން އަރިސްކުރާ ބަރަކާތް. މަނދިރުގެކޮޅުން ބާރުނަގަ ނުސީދާ ނުވަތަ ދަށުގެންވާ ތަރުކާތަކާ މިހެން ބުނެވިދާނެއެވެ.

[88]- Lichter & Schwarz v Rubin, [2008] EWHC 450 (Ch), The Times April 18, 2008 (Henderson J.)

[89]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ނ)(8)

ޤަރާރުކުރެވެއެވެ. މިއަމުރަކީ މުޢާމަލާތް ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާ ތަބާވެގެން އަންނަ ތާބެއް އަމުރެއްކަން ވަރަށް ސާފެވެ. މިޤަރާރުގެ މައްޗަށް ފަހަރުގައި ތަޞައްރަފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު ނުދުމަސްފަރާތަށް ފޯރުވި މިއަމުރަށް ނުއެއްވުނަކަމަށް ބެލެވެނީއެވެ. އެގޮތަށް ބެލެވެނީ ފަރާތުގެ ކުރުމަކުން ގޮތަށް މައްސަލައިގެ ހިންގުން ފާސްކުރާ ނަމަ ނުވަތަ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގައި ތާޢީލުކޮށްފައި އޮތް އުޒުރާ ފުރުއައަރާނެވެ.

<u>ޖަވާބުގައި ހުށަހަޅާ އެފިޑެވިޓް</u>

މުދަލުރިޔަސް ހާމަކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމުން ދޭން އަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. މިއީ އަމުރު ތަޢާރަފް ހާމަކުރުމުގެ ކަމެއްކަމުން. ޤާނޫނުގައި މިތަޢާރުފް ކޮޅުމަކުން އެކުލެވޭގޮތަށް ގަވާއިދުގައި ބަޔާން ކުރުމަށް ފާހަގަ ކުރަނީ ޝަރުޢީ ޙުކުމްތަކުގެ ތަޢާރުފާއި ބެހޭ ގޮތުން ބަޔާންކުރުމަށެވެ. މިއީ އިބާރާތް ބޭނުންކޮށް މިފަދަ ދެވޭ ޤާނޫނީ އަންގަނީ ފުރިހަމަކޮށްދީފައެވެ.

ހާމަކުރުމުގެ މިއަމުރާގުޅޭން އަމުރަކީ ބަޔާންކޮށް އެފިޑެވިޓެއް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިއެފިޑެވިޓް ތަޢާރުފް ކުރުމުގައި ކުރިއަށް އޮތް ދޫކޮށް ވާނީ އެފިޑެވިޓް ހުށަހަޅާ ފަރާތުން މަތީގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަހަމަ ކުރުމުގެ ހަވާލުގެން ތަފްސީލުކޮށް ވަކި ޖިނާއީ ކުރިއަށް އެތެރެވާކަމުގައި ގެނެސް ފާހަގަވެ. އެކަމާ އެކަން ބުރުގެ ޖިނާ އޮންނަނެވެ.[90] މިފަދަ އެފިޑެވިޓްގައި ހުރަހަކަށްވާނީ ޝަރުޢީ ތަޢާރުފް ދެމެހެއްޓުމެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ތަޢުލީމާތު މިއެފިޑެވިޓާ ގުޅިގެން ކުރަސް އެގޮތާ ކުރަމުން ކުރިއަށްދާނޭ ކުރެވިދާނެކަމެވެ.[91] މިއީ އަދަބެއްގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ދަރަނީ އެސްޓޭޓްކަމަށް ނިދުނެވެ.

<u>އެކަށީގެންވާ ވަގުތު ދިނުން</u>

މިފަދަ އަމުރެއް ނެރޭނަމަ އެކަމަށް އެކަށީގެންވާ ވަގުތު ކޯޓުން ދޭންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ރަސްމީ ހަފްތާދުވަސް މުދަލުރިޔަސް ހާމަކުރުމަށް ކަނޑައެޅުމަށް އެކަށީގެންވާ ވަގުތު ދެވުނުކަމަކަށް ނުބެލެވޭނެއެވެ.[92] ހަމަހަމަ ދުވަހުގެ މުއްދަތަކީ އެކަށީގެންވާ ވަގުތެއްކަމަށް ނުބެލެވޭނެއެވެ. މީގެ ބަދަލުގައި ހަތް ދުވަހުގެ މުއްދަތަކީ އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއްކަމަށް ބެލެވިދާނެއެވެ. ހަތްދުވަހުގެ މުއްދަތު ނުދެވޭކަމަށް ނިންމާނަމަ އެކަމަށް އެކަށީގެންވާ މަޢުލޫމާތު ސަބަބެއް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[93] ހުށަހަޅާ މުދަލާބެހޭ ހާމަކުރުމަކީ ކުރާ އަމުރެއްގައި އެކަން ކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ވަގުތު ކޯޓުން ދޭންވާނެއެވެ.

---

[90]- Bird v Hadkinson, The Times, April 7, 1999 (Neuberger J.)
[91]- House of Spring Gardens Ltd v Waite [1985] F.S.R. 173, CA & (Yukong Line Ltd of Korea v Rendsburg Investments Corp of Liberia, The Times, 22 October 1996, CA) & Jenington International Inc v Assaubayev [2010] EWHC 2351 (Ch). & British Sky Broadcasting Group Plc v Digital Satellite Warranty Cover Ltd [2011] EWHC 3062 (Ch); [2012] 1 W.L.R. 219 (Robin Knowles QC)
[92]- Oystertec plc v Davidson [2004] EWHC 627 (Ch), LTL 7/4/2004
[93]- VIB Capital plc v Malofeev [2011] EWCA Civ 1252, LTL 4/10/2011

<u>އިޢުތިރާޟު ކުރުން</u>

ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި އިމްތިޔާޒުގެ އުސޫލާ ހަވާލާދީ މުދަލުހިފަހަން ހާމަކުރުމަށް ކޯޓުން ދޭ އަމުރަކަށް ތަބާވުމަށް އުޒުރުވެރި ވެވިދާނެވެ.[94] އެބަހީ ހުއްޖަތު ބަޔާންކޮށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭނަމަވެ. މުދަލުހިފަހަން ހާމަކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމުގައި އިމްތިޔާޒުގެ އުސޫލަކީ ކޯޓުން ދިފާޢުކުރަންވާނެކަމެވެ. އެކަން ދަލާލަތުކުރާ ގިނަ ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކެއް ހުރިކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[95]

ތަސައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުމާއި،

ބާތިލުކުރުން

<u>ހުށަހެޅުން</u>

މުއްދަތާ ދިމާން ކުރުން ހުއްދަކަން ބާރުދެއްވާ ނައްސާއް ވަކިން އިޖުރާއަތު ފާސްކުރުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުން.

ފާސްކުރުމުގެ މަސްދަރަކުން ދުރުވެ ވާއިދު ކޯޓުގެ ވާޖިބުތަކާއި ބާރުތައް ބަޔާންކުރާ ބައިގައި ނެރުނު ބަރުގެއިޒުތަކާއި

އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުމާއި، ބާތިލުކުރުން ހިމެނޭކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[96] މިއީ ޢާންމު އުސޫލެކެވެ. މިގޮތުން

ބާތިލުކުރާ ގޮތް އެހެން އުސޫލެއް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. މަސްލަހަތު ހުރި ޝަރުޢަށް ފުރުޞަތުކޮށްލުމެއް ވެސް ދޭ އަމުރަކަށް

ބަދަލު ގެނެސް ދިނުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރަން އެދި ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅެވެ.[97]

ކޯޓު އަމުރަކާ ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކުރުމުގެ ފުރަތަމަ އެޕްލިކޭޝަން އޭގެ އަސަރުކުރުން އެއްބަސްވާ ކަމެވެ.

މިފަދައިން އެއްވެސް ހާލެއްގައި އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން މަޖާލުން ސަބަބުއްސުންނެވެ.

އަމުރުގައި ބަޔާންކުރާ ކަނޑައަޅާ ބަދަލު ގެންނަންއެދޭ ހާލަތްތަކުގައި ކޯޓަށް ފިޔަވަޅާ ތަރުތީބު ބާރުތަކުގެ ބޭނުން

ހިފެންވާނީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށެވެ.[98]

މިހާ ރަގަޅުގޮތަކީ އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުމާއި ބާތިލުކުރުމާއި ނުވަތަ މުރާޖަޢާކުރުމުގެ ބާބުތުކުރާ ދޭތެރޭ އުސޫލު ކަނޑައަޅާ

ނައްސާއް އޮތުމެވެ. މިހަ ފަދައިން އިލްތިމާސް ފޯރުއިދޭގައި މިފަދަ ނައްސާއް ޤާނޫނަށް ޖެހެއްވުން ދެނެވެ.

94- Den Norske Bank ASA v Antonatos [1999] Q.B. 271;
95- Arab Monetary Fund v Hashim [1989] 1 W.L.R. 565; [1989] 3 All E.R. 466; Sociedade Nacional de Combustiveis de Angola U.E.E v Lundqvist [1991] 2 Q.B. 310; [1990] 3 All E.R. 283, CA, Sociedade Nacional de Combustiveis de Angola U.E.E v Lundqvist [1991] 2 Q.B. 310; [1990] 3 All E.R. 283, GA; JSC BTA Bank v Ablyazov [2009] EWCA Civ 1125; [2010] 1 All E.R. (Comm) 1029, CA). In Dadourian Group International Inc v Simms (No.2) [2006] EWCA Civ 1745; [2007] 1 W.L.R. 2967,
96- The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 3 SECTIONI Rule 3.1(7) (7) A power of the court under these Rules to make an order includes a power to vary or revoke the order.
97- Ibid part 40 I JUDGMENTS AND ORDERS Rule 40.9
98- Federal Bank of the Middle East v Hadkinson, The Times, December 7, 1999 (Arden J.)

ބަދަލު ގެނެވިދާނެ ސަބަބު

ދައުވާ ލިބޭ ހަސްވަން ބުރަވާގޮތަށް އޮތުނަމަ، ނުވަތަ ބޭނުމެއްގައި ޖިނާޔަތެއް ތިންވަނަފަރާތެއްގެ ދައްކަން އިލްޒާމު ކުރާއަދުރަކަސްތާނަމަ ބަދަލުގެނައުމަށް އެދިހުރަސްއެޅިދާނެވެ. މިސާލަކަށް އަސްލު ދިރިއުޅުމަށް ބޭނުންވާ ހަރަދުތައް ކުރުން މަނާކުރާ އަމުރަކަށްވުން، ވިޔަފާރި ދަރަނި އަދާކުރުން މަނާކުރާ އަމުރަކަށްވުން، ފަދަ ކަންކަން ހިމެނެއެވެ. މިންވަރަށްފުރިހަމަކަން ބަރަހައް އުފުލުން ލާޒިމް ކުރުމަކީވެސް އަދިކަން ބަދަލު ގެނެވިދާނެ ސަބަބަކަށެވެ.

ބާޠިލުކުރެވިދާނެ ސަބަބު

އެމައްސަލަގައި މުޢާމަލާތް ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމަކީ ބޭނުންނެތިކަމަކަށް ނުވާނަމަ އަދުރު ބާޠިލުކުރެވިދާނެވެ. މިކަން ކަނޑައެޅުމުގައި ބަލަންވާނީ އަދުރުނުދުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ފުސްދޭ ދައުވާއަށް އަމުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.[99]

އެކަނިގެންވާ ގެރެންޓީއެއް ބަހައްޓައިދިނުމަ ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމަށް ނެރެފައިވާ އަމުރު ބާޠިލުކުރެވިދާނެވެ. ގެރެންޓީގެ ގޮތުގައި ފައިސާ ބެހެއްޓުން ހިމެނެވެ.[100]

---

[99]- Cheltenham and Gloucester Building Society v Ricketts [1993] 1 WLR 1545.
[100]- Technocrats International Inc v Fredic Ltd [2005] 1 BCLC 467

ބާބު 24

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު -

ބަލައި ފާސްކުރުން

ތަޢާރަފު

ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކީ ޠަބީޢަތުގައި ތަފާތު އަމުރުތަކެވެ. މިއީ ޖިނާއީ ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރާ އަސާސީގޮތަކުން ތަފާތު އަމުރުތަކެވެ. މިއަމުރާ ގުޅިގެން މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި މިއަމުރު ތަންފީޛުކުރުމަށް ބަލައިފާސް ކުރާނެ ފަރާތްތަކާ ގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ. ނަމަވެސް އެފަދަ ތަފްސީލެއް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަށް ކިޔާ އެހެން ނަމަކީ ސަރޗް އޯޑަރެވެ. އެއީ Anton Piller orders އެވެ.

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރު ނެރެދިނުމަކީ މައިގަނޑު ތިންބާވަތެއްގެ ދަޢުވާގައެވެ. އެއީ:- ފިކުރީ މުދަލާ ގުޅުންހުރި ޙައްޤުތަކާއި، ކޮޕީ ރައިޓާއި، ޓްރޭޑްމާކާއި، ގަސްތުގައި ނުވަތަ އޮޅުވާލުން އެކުލެވިގެންވާ މުދަލުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ކަންތައްތަކުގައި ދަޢުވާގެ passing-off/ދައުވާ ގަތެވެ. ދެވަނަ:- ކުރިމަތިލުމުގެ ޙައްޤު ހުރަހެއް ދާއިރާގެ ތެރެއިން ކަމުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ހުރަސް ކަމުގައި ވިޔަފާރިކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ދަޢުވާ/anti-competition ތަކުގައެވެ. ތިންވަނަ:- ދެމެދުވެރިން އެކަށް އަނެކަކާ މައްސަލަ ހުށަހެޅި މުދަލުގެ މައްސަލާތަކުގައި ކަމުގައި ހާމަކުރަން ބޭނުންކުރާކަމަށް ތަހުލީލުކުރާ މައްސަލަތަކުގައެވެ.

އަމުރަށް އެދުން

މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން މުދާބަލައި ފާސްކުރުމަށް ބޭނުންވާނަމަ އެފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދޭނީ ދަޢުވާގެ މައްސަލައިގެ ހިމެނޭ ނުވަތަ ދަޢުވާއާއި ގުޅިގެން ކުރިމަތިވެދާނެ ކަމަކާ ގުޅޭ މުދަލެއްކަން ސާބިތުވާ ހެކި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[1] މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[2] ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކީ ހަރުކަށިބާވަތެއްގެ އެކަށޭ އަމުރަކަށްވާތީ ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރަންވާނެވެ. މިހުށަހެޅުން ރައްދުކުރަންވާނީ ވީހާވެސް އަވަސްކަމާއެކު ބޭނުން ޤަސްދުކޮށް ނުހިމެނޭ ގޮތަށެވެ. ރައްދުކުރަން ފޯމުވާއިރު ހުށަހެޅިއިރު އިންޑެކްސް ހުށަހެޅިކަމުގައި ދިރާސާކޮށް ފޯމުކުރަންވާނެވެ.[3]

---

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 245(ހ)(ނ)

[2]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ނ)

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 247(ނ)

މިއުސޫލުން އިސްތިސްނާވާނީ ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރުދޭ މަޢުލޫމާތު ފިލިއްޖެނަމަ ހުކުމްތަކާއި ފަރާތްތަކަށް ބޮޑުގެއްލުން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްނަމައެވެ. އިންސާފުން ހުރަސް އެޅިދާނެ މިފަދަ ހާލަތެއް އޮތްނަމަ ހުރަހަކުން ރައްދުންކުރުމަށް ކޮޅެއް ނިންމިދާނެއެވެ.[4]

ވަގުތު

މުދާ ބަލައި ފާސްކުރަން އެދޭނަމަ އެކަމަށް އެދި ހުށަހަޅުން ހުށަހަޅަންވާނީ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިންނެވެ. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ފެށުމަށްފަހު ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކަށް ނުއެދިވޭނެއެވެ. މިކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 245 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ މަންޠޫޤުން އެނގެއެވެ.

ހިޔާރުކުރުން

ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކީ ބާރުދޭނިވި ހުކުމަކަށްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ބަލައިފާސްކުރަން އެދޭ މުދަލަކީ ދައުލަތުގެ މައުޟޫޢާއި ހިމެނޭ ނަމަވެސް ދައުލަތާ ގުޅޭގޮތުން ކުރިމަތިވެދާނެ ކަމަކާ ގުޅުންހުރި މުދަލާއިކަން ސާބިތުކޮށްދޭން ހުރި ހުކުމްނުކުރެވޭނެއެވެ.[5] ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރާއެކު ޝަރުޠީ ހުކުމް ހުރަހަކަށްވާނަމަ ހިބަޔާން މުދަލުގެތެރޭގައި ހުކުމްތިރިކުރެވޭނެއެވެ.[6] އެއީ ވެސް ހުރަހެއްނުން ލާޒިމުކުރާ ހާމަކަމުގައި އެއީ ވެސް ހުރަހެއްތިރިކުރެވޭނެއެވެ.[7]

ޚަސްމުގެ ޒިންމާ

ބަލައި ފާސްކުރަން އެދޭ މުދަލަކީ ދައުލަތުގެ މައުޟޫޢާއި ގުޅުންހުރި ނަމަވެސް ދައުލަތާއި ގުޅޭގޮތުން ކުރިމަތިވެދާނެ ކަމަކާ ގުޅުންހުރި މުދަލާއިކަން ސާބިތުކޮށްދޭން ޖެހޭނީ ހުށަހަޅާ ޚަސްމުގެ ޒިންމާއެކެވެ.[8]

[4]- Anton Piller KG v Manufacturing Processes Ltd at 61B, per Lord Denning MR

[5]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 245(ނ)

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 244(ނ)

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ނ)

[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 245(ނ)

search order

ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރު

ތަޢާރަފު

ނެރެވިދާނެ އަމުރެއްކަން ބަޔާންކުރުން ފިޔަވާ ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލުތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ނެތްކަން ފާހަގަކޮށްލަމުވެ.[9] ދެއަމުރެއްގައި ދެވޭނެކަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މުދަލާ ގުޅުންހުރި އަމުރުތަކެއް ބަޔާންކުރި 242 ވަނަމާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން އަކުރު ތިރީ ގައި "ވަކިމުދަލެއް ބަލައިފާސްކުރުމަށް" އަމުރު ކުރެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެމާއްދާގެ (ނ) ގެ 7 ވަނަ ނަންބަރުގައި "މުދާ ބަލައިފާސްކުރުމަށް ކުރާއަމުރެއް" ކުރެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ވީމާ ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ ނަމޫނާ އަމުރެއް ހިމެނޭގޮތަށް އަމުރާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު، ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކީ ހިނގައްޖާގޮތުގެ ބޮޑުވާ ހަރަކާތްތަކުގައި ހިނގައްޖާގޮތުގެ ދަޢުވާތަކުގައި ވަގުތީ ހަރަކާތްތަކުގައި ބަލައި ފާސްކުރުން ހުއްދަކުރާ އަމުރެކެވެ. މިއަމުރު ނުނިވާވާ ހަމައެކަނި ގުޅުންހުރި ހިނގައްޖާގޮތުގެ ތަރުތީބުން ވަކިގޮތެއްގައި މިއަމުރަކީ ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ހުއްދަދޭ ވަގުތީ ގުޅިގެންވާ[10] މިއަމުރަކީ ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ނުކުރުމަށް އަދި ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް Injunctive relief/ މުގެ ތަޢާރަފުވެސް އެއަމުރަކީ ހިމެނިގެންވާ އަމުރެކެވެ.

މިފަދަ އަމުރެއް ކޯޓުން މައްސަލަތަކެއްގަވެސް ނުނިވިދާނެވެ. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުގައި ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރު ނުރެވޭނީ ކޯޓު ތަޅުމުގައި، އެއާއިގެ އެހެނިހެން ހަރުދަނާ ގޮތަކަށް ގެނެސް މައްސަލަތަކުގައެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ހުކުމްތަންފީޒު މަރުހަލާގައި ކަންކަން ފާސްކުރުމަށް ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލާ ގުޅޭ ހެކިހާލު، މައްސަލާތަށް ހުށަހަޅާ ހާސްވެއްގެ ގޮތުގައި ނަގަދާނީ ވީހާވެސް މަދުކޮށްވެސް މިއަމުރު ނުނިވިދާނެވެ.[11]

ހިނގައްޖާގޮތުގެ ނުރައްކާ

ގުޅިގެން ހިނގައްޖާގޮތުގެ އިޖުރާއަތު ޚާއްސަކޮށް އެއަމުރެއް ބަލައިފާސް ހިނގަ ހުސްމަތިން ޚާއްސަ ކުރެވިފައިވެއެވެ.[12] ބަލައި ހިނގައްޖާގޮތުގެ މިއިޖުރާއަތު މަދުބައެއްގައި ބާވަތްތަކެއް ނުވަތަ ތަޢާރަފުން އުފެދިފައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް ވިޔަފާރި ޚާއްޞަކޮށް ފަދަ ކަންކަމެވެ.[13] މިސާލަކަށް ކުރީގެ މުވައްޒަފު މިހާރު އުފެއްދުންތެރިޔާގައި

---

[9]- ކޯޑުގެ މާއްދާ 242(ނ)(7)

[10]- UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17) part 25 I interim remedies Rule 25.1(h)

[11]- Abela v Baadarani (No. 2) [2017] EWHC 269 (Ch), [2018] 1 WLR 89

[12]- Anton Piller KG v Manufacturing Processes Ltd [1976] Ch 55

[13]- Lock International plc v Beswick [1989] 1 WLR 1268

ވާދަވެރިޔަކަށް ވާހަކަދެކެވުނީ ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ވާދަވެރިޔާ އޭނާގެ ކުންފުނީގައި ވަޒީފާއަދާކުރިއިރު ލިބިފައިވާ ކުންފުނީގެ ސިއްރު އަދި އިލްތިޒާމީ މަޢުލޫމާތު ބޭނުން ކުރާކަމަށް ތުހުމަތުކުރުމުގެ.[14]

ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅޭނީ ހެކިތަކުގެ ކުރިން އަމުރަކަށް އެދިފައިވަނީ ހެކި ނައްތާލާފާނެކަމުގެ އިހުތިމާލު ނުވަތަ ހަގީގީ ނުރައްކަލެއް އޮތުމުންނެވެ.[15] މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ. ހުކުމަކާ އެދުމުގައިވެސް އަމުރަކަށް އެދޭސަބަބަކީ، އަމުރު ނުނެރެފިނަމަ ގެއްލުން ލިބި ހެކި ނައްތާލާފާނެކަމުގެ އިހުތިމާލު އޮތުމަށް އެނގެން އޮންނަންވާނެވެ.[16] ހަގީގީ ސަބަބެއް/real possibility އޮތުމާއި، އިހުތިމާލެއް/probability އޮތުމާ މެދުކަމުގެ ދުރުމިނުގައި ކުޑަ ތަފާތެއް އޮވެއެވެ. އިހުތިމާލެއް އޮތުމާ ބޭނުވާ ބަލާ މާނައީ ހެކިދެއްކުމުގެ މަދަނީ މިންގަނޑުން ސާބިތުކުރަން ދިނުމެވެ. ހަގީގީ ސަބަބު އޮތުމަކީ ސާބިތު ކުރުމަށް މަދަނީ މިންގަނޑުން ސާބިތުކުރަން ނުދިންނަމަވެސް ފުދެއެވެ.

އަމުރު އޮންނަން އެދޭގޮތް

ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިފައިވަނީ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އަވަސް މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ކުރުގައިވާނަމަ އަމުރު އޮންނަން އެދޭގޮތް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަށް އެދިހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ދުވަހު ކުރުގައިވާނަމަ އަމުރު އޮންނަންވީ ގޮތް ހުށަހެޅުން ލާޒިމުކުރެވިފައިވެއެވެ.[17] ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅައި އެއަމުރު ނެރުނީމަ ކޯޓުން ނިންމައިދިނުމަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން އިރުޝާދު ދޭންޖެހޭނެއެވެ. ނުވަތަ އަންގަންވާނެއެވެ.[18]

ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން

ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންތައްތަކެއް ގާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ގާނޫނުގެ މަސްދަރެއް ބަޔާންކުރު ދަޢުވާއާއި ގުޅޭ މުދަލާއި ސާބިތުކުރަން ދިނުން ފަދަ އެތައް ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[19] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ މަސްދަރުތަކުން ބަލާއިރު ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓުން ކުރެވޭނީ މައިގަނޑު ހަތަރު ޝަރުތެއް ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.[20]

1. މަދަނީ މިންގަނޑުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ މައްސަލައެއް އޮތުން.

14- nternational plc v Beswick [1989] 1 WLR 1268,
15- Anton Piller KG v Manufacturing Processes Ltd [1976] Ch 55
16- UK Civil Procedure rules, Rules & Practice Directions PART 25 - INTERIM REMEDIES AND SECURITY FOR COSTS PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS This Practice Direction supplements CPR Part 25 para 7.3(2)
17- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 244(ނ) އަދި
PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS/ supplements CPR Part 25 para 4.3
18- UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 Rule 25.2(3)/Ibid 4.4(1)
19- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 245(ނ)
20- Anton Piller KG v Manufacturing Processes Ltd [1976] Ch 55

2. ގެއްލުން ލިބުނުގެ ފުރުޞަތު ނުވަތަ ޙަޤީޤީ ގެއްލުމެއް ލިބުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތުމާއި، ލިބިދާނެކަމަށް ބެލެވޭ ގެއްލުމަކީ އިންތިހާއަށްވުރެބޮޑުން ގެއްލުމެއްކަމުގައި ވުން؛

3. ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުގެ އަތުގައި ތުހުމަތު ކުރެވޭ ލިޔެކިޔުންތަކާއި ނުވަތަ އެއްޗެހި ހުރިކަމުގެ ސާބިތު ހެކި ހުރުމާއި، އަޅުއްވުން ފެނުމުގެކުރިން އެފަދަ ތަކެތި ނައްތާލުމުގެ ހަޤީ ފުރުޞަތު އޮތްކަން ދަލާލަތު ކުރާނެ ހެކިހުރުން؛ އެބަޔާ އިހުތިމާލު ފާޅުކަން ބޮޑުކަން އޮތުމެވެ.

4. އަމުރު ދަޢުވާފަރާތަށް ފަރާތަށް ލިބޭ ގެއްލުމާ އަމުރުގެ ސަބަބުން އަމުރަށް ދަޢުވާފަރާތަށް ލިބޭ މަންފާއާއި އަޅާބަލާއިރު ނިސްބަތުން ބޮޑުގެއްލުމެއްކަމުގައި ނުވުން؛[21] މިއެވެ.

ކެނެޑާފަދަ ދުސްތޫރީ ނިޒާމުތަކުގައި ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމުގައި ހަމަ ޝަރުޠުތަކެއް ފުރިހަމަވާންޖެހޭކަމަށް ދުސްތޫރީ ނިންމުންތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[22]

މަދަނީ މިންގަނޑުން ކުރިއަށްގެންދެވޭ މައްސަލަތަކުގައި ސާބިތުކުރަންޖެހޭމިންވަރަކީ އަމުރު ދަޢުވާ ފަރާތުގެ ފައިދާގައި ނުވަތަ ހުރަހެއްވުން ދަޢުވާކުރާފަރާތުގައި އަމުރު ދައުވާ ފަރާތުގެ ބަދަލުގައި އެއަމުރާގުޅޭ ގޮތެއް ނިންމަންޖެހޭ ހާލަތުގައެވެ. ބަލައިފާސް ކުރުމުގެ މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުއްވައިދާނަން ދައުވާ ލިބޭ ހުސްވަން ނޫނީ ގޮތަށް ކޯޓުފައިވާ އަމުރަކާ ގުޅިގެން ބަލައި ފާސްކުރުމަށް ދިޔުމުން އެދިހެއްގެ ހިމާޔަތުގެ ދަށުގައި ހުރި ތަކެތިކަން ވަނުމުގެ ހުއްދަދިނުމަކަށް ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ކަނޑައެޅުމުގެ ދިރާސާގެ ނުއެއްގޮތެވެ.[23]

[21]- Bayerische Motoren Werke AG v Premier Alloy Wheels (UK) Ltd [2018] EWHC 1713 (Ch), LTL 17/7/2018
[22]- Celanese Canada Inc v Murray Demolition Corp [2006] 2 SCR 189 2006 SCC 36 para 35 "35 There are four essential conditions for the making of an Anton Piller order. First, the plaintiff must demonstrate a strong prima facie case. Second, the damage to the plaintiff of the defendant's alleged misconduct, potential or actual, must be very serious. Third, there must be convincing evidence that the defendant has in its possession incriminating documents or things, and fourthly it must be shown that there is a real possibility that the defendant may destroy such material before the discovery process can do it work…"
[23]- Elvee Ltd v Taylor and Others [2001] EWCA Civ 1943

ނަމޫނާ އަމުރު

އޯޑަރުގެ މުހިންމުކަން

ބަލައިފާސްކުރުމަކީ އިސްތިސްނާއީ އުސޫލަކަށްވާތީ އެކަމަކީ މަޙްދޫދު ކުރުވުންޖެހޭ ކަމެކެވެ. ވީމާ ނަމޫނާ އަމުރެއް އޮތުމަކީ މުހިންމު ކަމެކެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު ޔޫކޭއިރުގައި ނަމޫނާ އަމުރެއް ހިމެނިފައިވެއެވެ. އަމުރުގައި ހިމެނޭ މައުލޫމާތު 10 އަކުރަކީ ސުރުޚީއަކަށް ބަހާލާފައިވެއެވެ.[24]

މިފަދަ ނަމޫނާ އަމުރެއް ގެންގުޅުން ބައެއް ފަސޭހަ ނިޒާމުތަކުގައި، އަމުރު ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ތަބާވާނީ އުސޫލުތަކެއް ފަސޭހަ ނިންމުމުގައި ކަނޑައަޅައި އަމަލުކުރާނެ ފޯރުކޮށްދެއެވެ. މިއުސޫލުތަކުގެ ތަފްސީލުގައި މައިގަނޑު ތިންކަމެއް ހިމެނެއެވެ. އެއީ:- ހަރުދަނާ ހިމާޔަތްކުރުން، ދެވަނަ:- ބަލައިފާސްކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވީ ގޮތް، ތިންވަނަ:- ބަލައިފާސްކުރުމަށްފަހު އަމަލުކުރާނެގޮތް ދިނުމެވެ.[25]

އަސާސީ ހައްޤު ހިމާޔަތްކުރުން

ބަލައިފާސްކުރުމުގެ ކަންކަން ބެލެހެއްޓުމަށް މިނިވަން މުސްތަޤިއްލު ވަކީލަކު އައްޔަންކުރަންވާނެއެވެ. އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްގައި ވެސް ބަލައިފާސްކުރުމުގެ ސަބަބުން ގެއްލުމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެގެއްލުމަށް ބަދަލު ދޭނެކަމުގެ ޔަޤީންކަން އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ދޭންވާނެއެވެ. ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރު އެއަމުރު އޮންނަންޖެހޭ މުޅި މުއްދަތަށް ވުރެން ފާޑުގެ ނުނިމޭނެއެވެ. އެއްވެސް މުދަލެއް އަމުދުގައި ހިފެހެއްޓުމުން ނަގައިދީގެން އަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ މަތިންނެވެ. ވަކިވަކި މުދަލުގެ އިމްތިޔާޒުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ލިޔުމެއް ނުވަތަ އެނޫން ސިއްރު މަޢުލޫމާތު ހަވާލުކުރަންޖެހޭ ގޮތް ނުވަތަ ވަކީލުގެ ބެލުމުގެ ދަށުން އެއްޗެހި އަމުރުގެ ކުރިންނެވެ. ނުވަތަ އެކަމުގައި ހާޟިރުވުމަށް އެދިދާނެއެވެ.

ބަލައިފާސްކުރާ މީހާޔަކީ އެކަނިމީހާ ބަލައިފާސްކުރާ ތަނަށް ވަނުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ ކުރިން އިމްތިޔާޒު ނުވަތަ ޒާތީ ލިޔުންތަކާއި ތަކެތި ނަގައި ބަލައިފާސްކުރާ މީހާގެ އަތަށް ދޫކުރަންވާނެއެވެ. އެހެނަސް އެތަކެތީގައި އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ނުވަތަ ޒާތީ ތަކެތި ނިންމައިފިނަމަ އެތަކެތި ބެލުން މަނާކުރެވޭނެއެވެ. ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރާ ގުޅިގެން ނަގާ ލިޔުންތަކާ ގުޅިގެން ފާހަގަކުރުމަށް މަދުވެގެން ދެ ގަޑިއިރު ދީގެން ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތަކަށް އަންގަންވާނެއެވެ.

---

[24]- UK Civil Procedure rules, Rules & Practice Directions PART 25 - INTERIM REMEDIES AND SECURITY FOR COSTS PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS This Practice Direction supplements CPR Part 25 annex

[25]- Celanese Canada Inc v Murray Demolition Corp [2006] 2 SCR 189 2006 SCC 36 (CanLII) para 40

ތަޢުލީމުގައި ހަދަފެއް ނުވަތަ މަޤްޞަދެއް އޮންނަންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ހިފުހައްޓާބީ ކުރަހައިލުމުގައި އެމްބިއުލާންސްތަކާއި ގެންގުޅުން ތަކެއްޗެވެ. އެކަމަކު އެއްކަމަކީ ހިފުހައްޓާބީގެ ހަދާފައިވާ ތަޢުލީމީ ބަދަލު ގެނައުމަށް، ސިކުނޑިއަށް ބަދަލު ގެނައުމުގެ މަރުހަލާ ހާމަކޮށްދޭ ފަރާތް ބައްޕަސްކޮރާރީމަ އޮންނަންވާނެއެވެ. ހިފުހައްޓާ ތަކެތި އުނގެނުމަށް އެއިވެސް ބަޔާންކުރުމުގެ ގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

ބަލައިފާސްކުރުން

ތަޢުލީމުގައި ބަލައިފާސްކުރުމަކީ ދަސްވީ ގެޅޭގައިކަން ބަޔާންކުރުމުގައި އޮންނަންވާނެއެވެ. ބަލައިފާސް ކުރުމުގައި ތަޢުލީމީ ނިސްބަތުން ފަރާތުގެ ހާސިލުކުރުމުގެ ނުވަތަ ޢާންމު މުޤައްރަރުގެ ހާސިލުކުރުމުގައި ބަޔާންކުރުމަށް އޮންނަންވާނެއެވެ. ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ ކޮންމެ ކަމެއް، ކުރިމަތިވާ ތަޢުލީމުގައި ބަޔާންކުރުމުގައި އޮންނަންވާނެއެވެ. ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ކުރިން ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތް ނުވަތަ އުނގަނނަ ހުނަރުތަކާ މިހާރު ތަޢުލީމުގެ ކޮޅު ތަޢުލީމު ނިސްބަތުން ފަރާތްތަކާ ހާސިލުކުރަންވާނެއެވެ. ތަޢުލީމީ ޤާބިލްކަމާއި ފަރާތްތަކުގެ ޖަންގާއި ކޮބައިކަން ސާފުކޮށްދީ އުނގަނނަވާ ގޮތަށް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

ތަޢުލީމީ ދަރިވަރުން ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ ކުރިން ދެއްކުމަށް ހާލަތު އުނގެނުމާ ވަގުތު ދެއްވާނެއެވެ. ބަލައިފާސްކުރުމަށް އިތުރު ނުކުތާތަކުގެ ލިސްޓަށް ބަލާފައި ބަލައިފާސްކުރުމުގެ ނަތީޖާ އެހެން ކުރިއަށް ދެއްވާނެއެވެ. ނުކުތާތަކަށް ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތުގެ އަމާޒަކީ ތިމާގެ ދެއްވާ މަސައްކަތްތައް ދެއްވާނެއެވެ. އެކަކު މިހާރު ސަލާމަތީ ފަރާތްތަކުގެ ޖަހައްދާނެއެވެ. އެކަކުގެ ތަޢުލީމީ ޚިދުމަތްތަކުގެ ކޮމްޕިއުޓަރަކީ ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތްގެ ތަޢުލީމުގެ ނުވަތަ ހާސިލު ފަރާތްގެ ވަޒީފާގެ ޖަންގާއިކަމެވެ.

ބަލައިފާސްކުރުމަށް ފަހު ޢަމަލުކުރާނެ ގޮތް

ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމާޒަކީ ދަރިވަރުން އުނގެނި ކަންކަމުގައި ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތުގެ ޖަންގާއި ކޮބައިކަން އަދުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އެއަމާޒު ދަރިވަރުން ކިޔަވާ ކުރިން ހާމަކޮށްދޭން ހުނަރުވެރިކަމާއި ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ބަލައިފާސްކުރި ފަރާތުން އުނގެނުމުގެ ހުނަރުވެރިކަމުގެ ނަތީޖާ ހުނަރުތަކަށް ވަގުތު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ހިފުހައްޓަން ތަކެއްޗާ ގުޅޭ ތަފްސީލު ހުނަރުވެރިވާ ގުޅުވައިގެން އަދުގައި ގެންގުޅެން ސާބިތުވެއެވެ. ބަލައިފާސްކުރާ ގުޅުވައިގެން ހުނަރުވެ ނަތީޖާ ދިރާސާކުރާ ގުޅުވައިގެން ހުނަރުވެރިން އެހީތެރި ހުނަރުވެރިކަން މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. މިއްދަތުގައި ހުނަރުވެރި ނަތީޖާ އެހީތެރި ކޮށްދޭ އިސްލާހުކުރަން ދިރާސާ ކުރެވިދާނެކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

އަމުރު ތަންފީޒު ކުރުން

ތަންފީޒުކުރާ ފަރާތް

ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރު ތަންފީޒު ކުރާނީ ކޯޓުކަމެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނެތެވެ.[26] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރު ތަންފީޒުކުރަނީ ނުވަތަ އަމުރުގެ ދަރަނި ބަލައި ފާސްކުރަނީ ކޯޓުން ހުއްދަދޭ ޤާނޫނީ ވަކީލެކެވެ. ހުއްދަދޭ ޤާނޫނީ ވަކީލަކީ ކާކުކަން އަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައި އެނގެންޖެހެއެވެ.[27] ވީމާ ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރު ތަންފީޒު ފުވަރްބަކައި އެއަމުރު ތަންފީޒު ކުރާ ފަރާތެއް ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރަންޖެހެއެވެ.

ތަޙްފީޒުކޮށް ދިނުން

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރުގެ ދެބައިމީހުން ބަލާއިރު ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކީ ޖާގައި މައްސަލައިގައި ނެތް ދެބައިމީހުންގެ ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރުއަށްނުފޯރެވެ. މިއަމުރުން ބަލައިފާސްކުރަންޖެހޭ ތަނަށް ވަދެގަތުމަށް ބާރުގެ ބޭނުން ކުރުން ހުއްދައެއް ނުކުރެވެ.

އަމުރު ތަންފީޒުކުރާ ފަރާތުން އަމުރު އޮތްގޮތުގެ ތަޙްފީޒާއި، ޤާނޫނީ ނަޞީޙަތު ބަލައިފާސްކުރަން ފުރުޞަތުގެ ކުރިން ދެއްކޭނޭވެ. އަމުރަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް އެދިގެންނެވެ. އަދި ބާރުޕޮއިންޓުގެ ގޮތުން އެދި ޤާނޫނީ ގޮތުގެ ޙައްޤު، ޤާނޫނީ ވަކީލެއްގެ ލަފާ ހޯދުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވާކަން އަންގަންވާނެއެވެ. ހަމައެހެން ޤާނޫނީ ފަރާތުގެ އިލްތިމާސާ ގުޅޭ ޙައްޤު ލިބިގެންވާކަމާއި، ސަލްފް ދެކޮށްނުވާ/self-incrimination އިލްތިމާސް ޢަމަލާއި ގުޅިގެން ވާނެކަމާއި ބަލައިފާސްކުރާ ޤާނޫނީ ފަރާތްތަކުގެ ބައިވެރިވުމެއްވެސް ހަމަޔަށް ހިނގަމުންދާ ތަޙްފީޒުގައި ބަލައިފާސްކުރުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ހުށަހަޅާ ދެވަނަ ކޮޕީއެއް ތިބެންވާނެއެވެ.[29] ޤާނޫނީ ފަރާތުގެ އިލްތިމާސް ގެނައުމަށް ބަލައިފާސްކުރާ ބާބު 18 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.[30]

ޤާނޫނީ ވަކީލެއްގެ ލަފާ ހޯދުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވާ އަމުރު ތަންފީޒު ކުރުމަށް ކުރިން އެންމެ ކުޑަ ތަޙްފީޒު ދެވޭ ނިސްބަތުން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތް ތަޙްފީޒް ދިނުން ވަކި ޤާނޫނީ ދެބައިމީހުންގެ ތަފާސީލް ދަނޑިވަޅު ކުރިން ޙާޒިރުވެއެވެ. ވަކި ގަނޑިއެއް ފުރުޞަތު ދެއްވޭނެ ސަބަބުން ގުޅޭނެ ގޮތުން ބަލައިގަތުމަށް.[31] ޤާނޫނީ ލަފާހޯދުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުން ޙާޒިރުވާ ބަލައިފާސްކުރުމުގެ ހުށަހަޅާ ތަޙްފީޒު ހޯދުން ހާޒިރުވެވެ. ބަލައިފާސްކުރުމުގެ ތަފާސީލް ކުރިއަށްގެންދިއުމަށް ލިބޭ ކުރިމަތީ

---

[26] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 242 – 251 އަށް ބައްލަވާ.

[27]- PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS/ Practice Direction supplements CPR Part 25 para 7.2

[28]- Ibid para 7.4(a)(b)

[29]- VDU Installations Ltd v Integrated Computer Systems and Cybernetics Ltd [1989] FSR 378

[30]- ބާބު 18 ސަފްޙާ 259-260

[31]- Bhimji v Chatwani [1991] 1 WLR 989

ކަނޑުމުގެ ފުރުޞަތު ހައްޤުވާނެވެ. އަދިކަން ބަދަލުގެ ނަގުދުމަށާއި، ބާޠިލުކުރުމަށް އިދިކޮޅުފަރާތަށް ބޭނުން ވާކަމަށްބުން އެކަން ވަނުން ހުއްދަނުދީ ނުހިފެހެއްޓެނެވެ.[32]

އަމުރުތަންފީޒު ކުރުމަށް ވަނުން ހުއްދަނުދިނުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ވަނުމަށް ދޫކޮށްލައި ހުރަސް އެޅުމުގެ ސަބަބުން އަމުރު ތަންފީޒު ނުވެއްޖެނަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ކަނޑައެޅުމުގެ ފުރަތަމަ އެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިފުރަތަމަ އެޅުމުގެ ހުރަސްއެޅުމުގެ މަގު ސަރަހައްދު ބަލައިފާސްކުރުން ތަފްސީލުކުރުމާ ނުލައި ހުއްޓުވާލުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާނެ ކުރިއަށް ކޯޓުން ބަލައިގަންނާނެވެ.[33]

ތަކެތި ހިފެހެއްޓުން

ކޯޓަށް މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި ތަކެތި ހިފެހެއްޓޭނެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ތަކެތި ހިފެހެއްޓުން ހުއްދަކުރާނަމަ މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގެ ބާރުވެސް ހުންނާނެވެ. މިސާލަކަށް ބަލާއިރު ޤާނޫނުގައި މުޖުރިމުކަން ބާޠިލުކޮށް ނުހުއްޓޭ އެއް ކުރިމަތިލާނެކަމެވެ. އަދި މިތަފްސީލުތައް ޒާތީ ގޮތުގައި ލިޔުންތަކެވެ.

ފާރުގެ މަސްދަރަކަން ބަލާއިރު ލިޔުންތަކާއި، އެހެނިހެން ތަކެތި ހިފެހެއްޓުމީ ބަލައިފާސްކުރުން ހުއްދަކުރާ އަމުރުގައި އެއްޗެހިން ހިފެހެއްޓުމުގެ ހުއްދަކުރުމުގެ އަމުރު ނެރެވިދާނެއެވެ. ލިޔުމުގެ ހިފެހެއްޓުމަކީ އެއްޗެހިން ކުރީ ހުއްދަ ކަމަށް ބަލާނީ ފުރަތަމަ ދިނުމަށް ނުވަތަ ސަބަބު ކުރީގައި ހުއްދަ ކަމަށް ބަލާނެ ފޮށިތަކުގެ ތަފްސީލު ހޯދުމަށެވެ. ތަކެތި ނެގުމުގައި ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށް އެއްޗެހި ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ނެރެވޭނީ ބަލައި ނުވަތަ އެއްޗެހި ކޮޅުގައި ތަކެތީގެ ތަރުތީބު ބަލާއިރު ފޮށިތަކާއި ތަކެތީގެ ތަރުތީބުކޮށްގެން ތަކެތި ހިފެހެއްޓުމަށް ހުއްދަދިނުމުގައި ކުރެވޭނެ ކަމެވެ.[34] އޭގެ ލިސްޓު ތައްޔާރުކުރަން ބޭނުން ދިނުމަށް ހިފެހެއްޓޭނެ އަމުރު ބަލައި ފުރިހަމަ ތަރުތީބުން ހުށަހަޅާ ފޯމު ބާރުގަދަ ލިޔުމުން ބަލައި ފާސްކުރެވޭނެ ގޮތުގެ ތަފްސީލު ގެނެސްދޭންވާނެވެ.[35]

ލިސްޓު ހެދުން

އެއްޗެއް ހިފެހެއްޓުމަކީ ލިސްޓެއް އަމިއްލަ ގޮތުގައި ކުރާކަމެއް އަދި ލިސްޓުގެ ތަފްޞީލު ހުށަހަޅަން ޖެހޭނެ ކަމެކެވެ. ތަކެތީގެ ލިސްޓު ހުށަހެޅުމަށް ކުރީގައި ނިންމާ ފޯމުގެ ތަރުތީބު ދޭންވާނެވެ.[36]

32- Wardle Fabrics Ltd v G. Myristis Ltd [1984] FSR 263
33- Bhimji v Chatwani [1991] 1 WLR 989
34- PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS/ Practice Direction supplements CPR Part 25 para 7.5(1)(3)(4)(5)
35- Ibid para (8)
36- Ibid (PD 25A, para. 7.5(13)).

<u>އިމޭޖުނަގުން</u>

މިޒަމާނުގައި ހުރިހާ ހެއްކެއް ހުންނަނީ ޑިޖިޓަލް ފަސޭލިޓީތަކުގައި ޑިޖިޓަލް ކޮށްފަ. ކޮންޕިއުޓަރ ފޮލްޑަރސްގެ ހެބިލަކުން ފުނޑި އެއްޗެ ކޮޕީއެއްނުގަނެވޭނެ. ނަމަވެސް އިމޭޖެއް ނަގާލެވޭނެ. ރައްކާކޮށްފައި ހުންނަ އެއްޗެއްސަކީ އެއްވެސް ބަސްތަކެއް ނުކުރާލާވަން ކޮޕީނަގަން ހުރި އަމުރަން ހިރަނީ Images/އިމޭޖު ހެދުމުގެ އަމުރެވެ. ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރާއެކު ކޮޕީހެދުމުގެ/އިމޭޖު ނަގުމުގެ އަމުރަކަށްވެސް އެދެވިދާނެވެ. ކޮޕީނަގުމަށް/އިމޭޖުކުރުމަށް އަމުރުކުރާ އަމުރެއްގައި ބަލައިފާސްކުރާ ކޮންޕިއުޓަރ ނުވަތަ އެނޫންވެސް ފަސޭލިޓީތަކުގެ ފާސްބަލާއި، އަދި ތަންފީޒު ކުރުމަން ބޭނުންވާ އުސޫލު އެހީތެރިން ދީނުމަން އަމުރުކުރެވޭނެ. މިތަކެއްޗަކީ ކޮންޕިއުޓަރު ނަމަވެސް އެއިލެކްޓްރޯނިކް ފަސޭލިޓީއެއް ބަލައިފާސްކުރުމަން ކޮންމެހެން ބޭނުންތެރި އެއްޗެއްސެވެ. މިސާލަކަށް ޕްރިންޓަރ އެކައުންޓްތަކުގެ ފާސްބަސްވޯޑް ހިމެނެއެވެ.[37]

އިމޭޖުނަގުމުގެ އަމުރުގެ އަސާސީ ބޭނުމަކީ ޑިޖިޓަލް ހެކި ރައްކާތެރިކުރުމެވެ. މިއަމުރަކީ އަމުރު ހިފެހެއްޓުމާ މިހާގެ ބާވަތް، އިމަރޖެންސީ އަދި ހާމަނުކޮށްފައިވާ ވިއްދަރި ސެއާރޗްތަކުގެ ޑިޖިޓަލް ޕްރޮޕަޓީ ނަގުން ހުއްޓުވާ އަމުރެކެވެ.

<u>ސާރޗް އެކުލަވާލުން</u>

ބަލައިފާސްކުރުމަށްފަހު ބަލައިފާސްކުރިމީހާ ސާރޗްގެ އެކުލަވާލައި ރިޕޯޓް ހުށަހަޅަންވާނެ. ރިޕޯޓް ހުށަހެޅުމުގެ އިތުރުން މިސާރޗްގެ ކޮޕީއެއް އަމުރަށް އެދުނު ފަރާތަށް ދޭންވާނެއެވެ.[38] ފާސްކުރުމުގެ މަސްދަރުތަކުގައި ބެހެއްޓެވިފައިވާ ބަލައިފާސްކުރުމަށް ނަގާ ނުވަތަ އަމުރަށް ބަލާއިރު މިހިރާ ތަކެތިފަހެއް އަމުރުގައި ބެހެއްޓެވިފައި ހުންނަކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. މިވަގުތު ފާހަގައަށް ޖަހާނީ އަމުރުތަކަށް ނަގުމުގައި އަސަރުކުރުން މިޓަކައި ބަލައިފާސްކުރުން ދީއި ގޮތް އެބަރޯސް ގޮތަކުން ބަދަލު ގޮތަކަށް. މިސަބަބަކީ ފަރުގައި މިގޮތް ނުދެކެވާ ވަކިފަރާތަކަށް.

މިރިޕޯޓަކީ މަސައްކަތުގެ ޝަރީޢަތުގައި ރިއާޢަތްކުރެވޭ ރިޕޯޓެވެ. މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައި ކުރިން ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރެއްނެރެ އަމުރުތަކުން ކުރިއަށްގެންދާނަމަ ރިޕޯޓް އިދިރާގުގެ ތަފްޞީލްތަކެއް މަތިން އިތުރު ތަފްސީލުތަކެއް ދިނުމާ ހުރިހާކަމެއް އަމުރަށް އެދުނު ފަރާތުގެ ޖަވާބުދާރީވެވެ.[39] މިފަދައިން ކަނޑައެޅޭ ވަގުތުގައި ދައުވާ ހުށަހަޅައިނުދީފައި ބޭނުމަކީ އަމުރުގެ ބާވަތާއި ވަކިފަރާތްތަކުގެ ތުހުމަތު ބަލައިފާސްކުރުމުގެ ރިޕޯޓު ދިޔައީ ދެމެހެއްޓެވެ.[40]

[37]- TBD (Owen Holland) Ltd v Simmons [2021] 1 WLR 992/TBD (Owen Holland) Ltd v Simons [2020] EWCA Civ 1182; [2021] 1 W.L.R. 992; [2021] 4 All E.R. 889,
[38]- PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS/ Practice Direction supplements CPR Part 25 para. 7.5(11) and (12)
[39]- ބަލާލާ ބާބު 52 ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާގޮތް.
[40]- Hytrac Conveyors Ltd v Conveyors International Ltd [1983] 1 WLR 44 - the claimant delayed for 10 weeks after obtaining a search order without serving a statement of claim. The claim was dismissed, Lawton LJ saying that claimants 'must not use [search] orders as a means of finding out what sort of charges they could make'

އެހެނިހެން ބޭނުން ހިފުން

ބަލާފާސްކުރުމުގެ އަމުރުގެދަށުން ނެގޭ މައުލޫމާތުތައް، ލިޔުންތަކާއި އެހެން މައްސަލަތަކުގައި ބޭނުން ކުރެވިދާނެވެ. އެކަމަށް ހުއްދަ ކުރެވިދާނެވެ.[41]

ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު

އިމްތިޔާޒު ލިބުން

އެލިޔުމެއް ހާމަކުރެއްޖެނަމަ ޖިނާއީ ކުށެއް ސާބިތުވެދާނެ ލިޔުމެއް ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިޔުމެއްގެ ގޮތުގައި ހިފެހެއްޓިދާނެވެ.[42] ޕަބްލިކްޕޮލިސީއުޞޫލުންނަމަ ކުށްސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންކުރެވިދާނެ ކޮންމެ މައުލޫމާތަކަށް ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވެއެވެ.[43]

މިއީ ބަލައިފާސްކުރުމަކީ ފައިދެއް ނެތް އޮންނަ އޮތް ކަމަށް މާނަކުރެވޭން ނުވާނެވެ. ބައެއް މައްސަލަތަކުގައި ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު ނުލިބޭކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. މިސާލަކަށް ފިކުރީ މުދަލާ/Intellectual Property ގުޅުންހުރި މައްސަލަތަކުގައި ނުވަތަ އެކަމާގުޅޭ ބަދަލު ހޯދުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި، ޓްރަސްޓެއްގެ ދަށުގައި ހުރި މުދަލެއް ލިބިގަތުމުގެ ނުވަތަ ބެލެހެއްޓުމާގުޅޭ މައްސަލަތަކުގެ ކޮންޓްރެކްޓާގުޅޭ ނުވަތަ ވަކާލާތާގުޅޭ، އޮޅުވާލުމާއި، އޮޅުވާލުމުގެ މާނައިގެތެރެއް އަންނަ ކަންކަމާއި، އޮޅުވާލުމުގެ ހޮވުމާއި، ބައިވެރިވުމާއި، އެހެން ކަންކަމުގެ ނުވަތަ އެފަދަކަމެއް އެކައުންޓެއް ނުވަތަ މުޢާމަލާތު ކުރާކަރަދުންކާ ގުޅޭ މައްސަލަތަކެވެ.[44] މީގެ އިތުރުން ކުށްކުރިކަމުގެ ރައްކާތެރިކަމާ، ބެލެހެއްޓުންތެރިކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު ބަޔާން ކޮށްފާ ނިޒާމުތަކުގައި ނުލިބެއެވެ.[45] މީގެއިތުރުން އެހެނިހެން ގާނޫނުތަކުން ނުލިބޭނެކަން މިއިމްތިޔާޒު ބަންދުކުރާނަމަ އެއިމްތިޔާޒެއް ނުލިބޭނެވެ.[46]

ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ހާލަތްތަކުގައި މައުލޫމާތު ދިނުމަށް އަމުރުކޮށްފިއާ އަމުރެއް ނިސްބަތްވާ މިހާރަކަށް ބަލައިފާސްކުރަން ވަނުމަށް އިންޒާރުކުރެވިދާނެވެ. ނުވަތަ އެލިޔުންތަކެއް ފޯރުކޮށްދިނުމަށް ދޫކޮށްލެވިދާނެވެ. ނުވަތަ

---

[41]- Crest Homes plc v Marks [1987] AC 829 - In 1984 the claimant brought a claim against the defendant seeking injunctions to restrain breach of copyright in certain house designs. In the course of that claim a search order was obtained and executed. In 1985 the claimant commenced. A second copyright claim against the defendant in relation to another house design, and obtained and executed a second search order. Some of the documents seized under the second search order were alleged by the claimant to show the defendant had not given full disclosure under the first search order. The claimant therefore sought to use those documents in contempt proceedings in relation to the first search order. The House of Lords held that although there were technically two separate actions, in substance they were a single set of proceedings. As the defendant would suffer no injustice by lifting the implied undertaking, permission was given to allow the claimant to use the documents in the contempt proceedings.

[42]- Rank Film Distributors Ltd v Video Information Centre [1982] AC 380

[43]- Den Norske Bank ASA v Antonatos [1999] QB 271

[44]- PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS/ Practice Direction supplements CPR Part 25 para 7.9

[45]- Children Act 1989 c. 41 Part XII Jurisdiction and procedure etc. Section 98

[46]- Bank of England v Riley [1992] Ch 475

އެމަޢުލޫމާތެއް ދިންނަމަކު ނުވަތަ ކަސްޓަމަރަކު ހާމަކުރުމަން އިންކާރުކުރުވިދާނެތެވެ. އެމަޢުލޫމާތުތަކުން ނުވަތަ ލިޔުމަކުން ނަފްސުގެ އިޢުތިރާފު ލިބުނީ ތިމާގެ އަނބިމީހާ ނުވަތަ ފިރިމީހާ ފިޔަވާ އެހެން މީހަކަށް ކަމަށްވާނަމަ ނަފްސުގެ އިޢުތިރާފުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން އެލިޔުމުގައި ނުވަތަ މަޢުލޫމާތެއްގައިވާ ކަންކަމަށް ނުހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[47] އެބަހީ ނަފްސުގެ އިޢުތިރާފުގެ ދަށުން މައުލޫމާތެއް ދިނުމަށް ބީލަމަށް މަޢުލޫމާތުދޭން އެމީހެއްގެ ބަދަލުގައި ދަރިވަރު އިޢުތިރާފު ނުވަތަ މަޢުލޫމާތު ހާމަކުރުމުގެ އިޖުރާއާތު ނުވަތަ ފިރިހެނުން އަންބިމީހާ އިޢުތިރާފު ލިބޭ ލިޔުމަކަށް ނުވަތަ މަޢުލޫމާތަކަށް އެދިވަޑައިގަތުމަށް.

ބަލާފާސް ކުރާ މީހަކަށް ހާމަކުރުން

ލިޔުމަކީ އިޢުތިރާފު ލިބޭ ލިޔުމެއްގެ ޝަރީޢަތުގައި އެއްޗެއް ހާމަކުރުން ހިފެހެއްޓުން ކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތަކަށް އެއްޗެއް ނުދައްކައި ހިފެހެއްޓުމުގެ ބަލައިފާސްކުރާ މީހާ މުސްތަޤުބަލުގައި މިނިވަންކަމާ އެއްޗެހި އެއްޗެއް ދައްކައިދޭނެކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އެއްޗެއް ހުށަހަޅާ އެއްޗެއް ބަލަހައްޓާ ދަރުމަވެރި. ނަގަވާފައި ގެންގޮސް އެއްޗެއް ހާމަކުރެވޭނެއެވެ.

އޭރު ބަލައިފާސްކުރާ ވަކީލުގެ ނުވަތަ ފަރާތްތަކުގެ ޙިމާޔަތެއް ކަމަށްބެލުމެވެ. މިއިޢުތިރާފު ނަގާކަން ކޯޓަށް އެނގިދޭނީ ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތްތަކުގެ މަސްލަޙަތުގެ ތަބާވެގެނެވެ.[48]

އިޢުތިރާފު ލިބިގެންވާ ލިޔުން ބަލައިފާސްކުރާ ފަރާތް ހަވާލު ކުރުމަށް އަމުރުކުރީ ބައެއްކަން ކުރާއިރު އެވެ. ނުވަތަ އެއްޗެހިތަކުގެ ބަދަލުގައި ވަކިން އެއްޗެއް ބަލާކަމަށް ބައެއް ކަމަކަށް. އިޢުތިރާފު ލިބިގެންވާނެ ޝަރުޢީ ޙައްޤު ނަގާއިރު އެއްޗެހި ބަލައިފާސްކުރާ ވަކީލާ ނުވަތަ ފަރާތަކާ ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ. އެއްޗެހިތަކާ އެއްޗެހި އިޢުތިރާފު ލިބޭ ލިޔުންތަކުގެ ބަލައިފާސްކުރާ ވަކީލު ނުވަތަ ފަރާތް ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ. ބަލައިފާސް ނަކަލެއް ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓު ހިފަހައްޓާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ރިޕޯޓުގައި އެއްޗެހިތަކުގެ ތަފްޞީލު ހިމަނަންވާނެއެވެ.[49]

---

[47]- Tate Access Floors Inc. v Boswell [1991] Ch 512
[48]- Den Norske Bank ASA v Antonatos [1999] QB 271
[49]- PRACTICE DIRECTION 25A – INTERIM INJUNCTIONS/ Practice Direction supplements CPR Part 25 annex (standard search order, cl. 11(1)(2)(3))

ބާބު 25

ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު –

ދަޢުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ހެކި ހާމަކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމާއި،

ހަސްމަކަށް ނުވާފަރާތަކާ ދޭތެރޭ ހެކިހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުން

ތަޢާރަފު

ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އެމައްސަލައިގެ ހަސްމަކަށް ވެދާނެކަމަށް ބެލެވޭ މީހަކަށް ލިޔެކިޔުން ހާމަކުރުމަށް ނުވަތަ ހެކިހާމަކުރުމަށް އަމުރެއް ކޯޓުން ދިނުމަށް ކޯޓުގައި އެދިވެދާނެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ރައްދުވާ މީހަކީ އެމައްސަލައިގައި ހަސްމެއްކަމަށް ވެދާނެކަމަށް ބެލެވޭ މީހަކަށް ވާންވާނެވެ. ނުވަތަ އެމީހެއްގެ އަތްގައި ނުވަތަ ބާރުގެ ދަށުގައި އިރުއްގައި ނުވަތަ އެހިނދު މައްސަލަވެއްޖެކަމާ ގުޅިގެން ހުސްޓާގެ އުފުރާދާން މައްސަ ނުވަތަ ވާޖިބާއަކާ ގުޅުންހުރި ލިޔުންތަކެއް ހުށަހެޅެން ކަމަށް ބެލެވޭ މީހަކަށް ވާންވާނެވެ.[1]

މިގެ އިބާރާތް ދަޢުވާގެ ހަސްމަކަށް ނުވާމީހެއްގެ މައްޗަށް ހެކިހާމަކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމަށް ކޯޓުން އެދިވަޑައިގެންފައެވެ. ހަސްމަކަށް ނުވާމީހެއްގެ މައްޗަށް ހެކިހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުން ދިނުމަށް އެދުމުގެ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމަށްފަހުގައެވެ. ބޭނުން ކޯޓުގައި އިބާރާތުން އެކަން އަންގައެވެ. އިތުރު ދަލީލުތަކަށް ބިނާވެގެން ސާފުކޮށް ހަސްމަކަށް ނުވާމީހާ ބުނުމުން މިކަން ސާފުވާކަމަށް ދެކެމެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ތަފްޞީލީ ބާބު

ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ލިޔުން ހާމަކުރުމަށް ވަކި އުސޫލެއް އޮތުމާއި، ހަސްމަކަށް ނުވާފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހެކި ހާމަކުރުމުގެ އަމުރެއް ކުރުމަށް ވަކި އުސޫލެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 311 އަދި 312 ގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ސަބަބުން މައްސަލަ ފެށުމުގެ ކުރިން ހެކި ހާމަކުރުމަށް އަންގުމަށާއި، މައްސަލައިގެ ހަސްމަކަށް ނުވާ ފަރާތަކާ ދޭތެރެ ހެކި ހާމަކުރުމުގެ އަމުރެއް ކުރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިދެވިފައިވާ އެހެން ބާރުތަކަކަށް ހަނިކަމެއް ނާންނާނެވެ.[2] އެބަހީ ހެކިހާމަކުރުމަށް އަންގުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެން އޮތް ބާރަކަށް ހަނިކަމެއް ނައަންނާނެވެ.

---

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 311(ނ)

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 314

ބާބު 25 – ދައުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުމުގެ އަމުރުކުރުމާއި، ޚަސްމަކަށްނުވާ ފަރާތަކާދޭތެރޭގައި ހެކިހާމަކުރުމުގެ އަމުރުކުރުން

ހަރަދު

ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އާންމު އުސޫލަކީ ބަލިވި ފަރާތުން ކާމިޔާބުވި ފަރާތުގެ ހަރަދު ނަގައިދިނުމެވެ. ނަމަވެސް ހެކިހާމަކުރުމާ ގުޅިގެން ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ކޯޓަށް އިޚްތިޔާރު ހުރި ކަމެކެވެ. އަދި މި ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ޢާންމު އުސޫލު ބަދަލުވެދާނެއެވެ.

ކުރިއަށް ހަރަދު ނަގައިދޭ ހުށަހެޅުމާއި ނުވާ ފަރާތުން ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ޖެހޭ ކަމެއް ނެތެވެ. ކޮށްދޭ ދަރަޖަ ބެލުމުގެ ގޮތުން ހެކިހާމަކުރުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން އެހެން ފަރާތަކުން ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ކޯޓުން ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ ގޮތްތައް ބަލާއެވެ.

ކަމަށް ދެކެވެއެވެ.

Pre-action disclosure

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުން

ހުށަހެޅުން

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ހެކިހާމަކުރުން ފެށިގެންދަނީ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުންނެވެ. ނަމަވެސް ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުމުގެ ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދިވޭނެއެވެ.[3] މިފަދަ ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅަން ވާނީ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[4]

އިސްތިސްނާ

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުއްވުމީ ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ބެލޭ މައްސަލަތަކުގެ އިސްތިސްނާ އެކަށީގެންވާ ލިބިގެންވާނެއެވެ.[5] ވަކި ޝަރުޠުތަކާއި ދެމެދުގައި ކޯޓުން އަމުރެއް ކޯޓު އަމުރުކުރެވެ. ކޯޓު އަމުރު ބާބުގައި މުޅިކަމުގައި ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓުއަމުރަކުން އެދިވޭނީ ދައުވާ ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ބެލެވޭ ކޯޓަކަށް ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.[6] މިގޮތަށް ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ އެދައުވާ ބެލުމުގެ އިސްތިސްނާ ލިބިގެންވާ ކޯޓަކަށެވެ. މިއީ ދެބަސްވެވުންތެރި ހަޤީގަތެކެވެ.

3- ކުރީގެ ހަވާލާ 311(ހ)

4- ކުރީގެ ހަވާލާ 244(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ނ)

5- Personal Management Solutions Ltd v Gee 7 Group Ltd [2015] EWHC 3859 (Ch), [2016] 1 WLR 2132

6- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 235(ނ)

ވަކިގިންތިއެއްގެ ތިބުން

ވަކިގިންތިއެއްގެ ތިބުންތަކެއް ހާމަކުރަންއޮތްނަމަވެސް އެގޮތުގެ ކުރީ ތިބުމަކީ ހެކިހާމަކުރުމުގެ އާންމު އުސޫލުގެ ދަށުން ހާމަކުރަންޖެހޭ ތިބުންތަކަކަށް ވާންވާނެއެވެ.[7] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުތަކަށް ބަލާއިރުވެސް މިކަން އޮތީ ހަމަމިގޮތަށެވެ.[8] އެގޮތުގައި ހިމެނޭ ވަކިވަކިތިބުންތައް އާންމު އުސޫލުން ހެކިހާމަކުރުމުގައި ހާމަކުރަންޖެހޭކަމަށް ސާބިތުކުރުން ދިނުން ލާޒިމުކުރެވޭނެއެވެ.[9] އެހެނީ ޖުމްލަކޮށް އެގޮތުގެ ތިބުންތަކާ އާންމު އުސޫލުން ހެކިހާމަކުރުމުގައި ހާމަކުރަންޖެހޭ ގޮތުގެ ތިބުމުއްކަން ބެލުމުން ފުދޭނެވެ.

ހެކިހުރަހެތުން

ދަޢުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުމަށް ނުވަތަ މިޔަލިއުން ހާމަކުރުމަށް އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ހެކިހާމަކުރުމަށެވެ.[10] ހެކީގެ މިންވަރަކީ އިހުތިމާލު އެހެންމީހުގެ ހަމަޖެހުމަކީ އޮތްކަމެއް އެފަދަ އިހުތިމާލެއް އޮތްކަމަ ބެހެއްޓިދާނީ ވާގިއާއެއް އޮތްކަން ސާބިތުކޮށްދީ މިންވަރެވެ.[11]

ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން

ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމުގައި މައިގަނޑު ދެކަމެއް ފުރިހަމަވާންވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ސަބަބަކީ އިހުތިމާލުވާ ތަފާސީލު ސާބިތުކުރުމެވެ. އެހެނީ ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ބެލޭ މައްސަލައިގެ ހަސްމެއްކަމަށް ވާފަރާތް ނުވަތަ ވެދާނެ ފުރުސަތު އެއްވެސްކަމެއް އަމުރު ހައްޤުވާ ވީމާ، އަމުރަށް އެދިހުށަހަޅާފަރާތް ވާންވާނެއެވެ. ދެވަނަ ސަބަބަކީ ތަފާސީލު ބާރުގެ ޙިސާބުގެ ސަބަބުތަކެވެ. އެހެނީ ހާމަކުރަން އެދޭ ހުށަހެޅުމަކީ އިސްތިޤުރާރުކުރަންޖެހޭ މައްސަލަ ނިންމުމަށް ބޭނުން ވެރި ހެކިހާމަކުރުމުގައި ވެވޭ. ނުވަތަ ހަރަދުކުރުމުން ބަލަނީ އިސްލާޙުވާ ހެކިހާމަކުރުމުގައި ވެވޭ. ނުވަތަ އަދި ބައްޓަން ބެހެއްޓިފައިވާ ހުކުމުތަކަށް ހެކިހާމަކުރުމުގައި ވެވޭ. މިގޮތަށް އަންނަނިވި ކަންކަން ފުރިހަމަވާނަމަ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކުރެވޭ ހެކިހާމަކުރުމުގެ ނުވަތަ މިޔަލިއުން ހާމަކުރުމުގެ އަމުރެއް ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[12]

- އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތާއި، އަމުރު ހައްޤުވާ ފަރާތަކީ ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ބެލޭ މައްސަލައިގެ ހަސްމެއްކަމަށް ވާފަރާތް މިހާރަށްވުރެން؛ ނުވަތަ އެދުރުބަތަ އޮތީމިހާރަށްވުރެން؛

---

[7]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 311(ރ)(3)

[8]- Hutchison 3G UK Ltd v O2 (UK) Ltd [2008] EWHC 55 (Comm), LTL 22/1/2008

[9]- Wakefield v Outhwaite [1990] 2 Lloyd’s Rep 157

[10]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 311(ނ)

[11]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 311(ރ) އިން އިންފެރެންސް ކުރެވެއެވެ.

[12]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 311(ރ)

- މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުން ދިނުމަށް އެދި ލިޔުމެއް މައްސަލަ ހުށަހެޅިގެން ކުރިއަށްދާ ހާމަކުރުމުގައި އާންމު އުސޫލުން ހާމަކުރަންޖެހޭ ލިޔުމުގެ ތެރޭގައި ހާމަކުރަން އެދޭ ލިޔުންތަކާ ނުވަތަ ބާވަތުގެ ލިޔުން ހިމެނުން؛
- ހުށަހެޅޭނެކަމަށް ބެލެވޭ ދައުވާ އިންސާފުވެރިކަމާއެކު ނިންމުމަށް ބޭނުންތެރި ލިޔުއްކަމުގައި ވުމާއި، ނުވަތަ އަޚަރުން ބައިވެރިވާނެތި ހަރުދަނާގޮތުގައި ބޭއްވުމަށް ކަނޑައެޅޭނަމަ ހުރިހާ ގޮތަކުން ލިޔުމަކަށްވުމާއި، ނުވަތަ ޚަރަދު ކެޔޮކުރުމަށް އެހީތެރިވާނެ ލިޔުއްކަމުގައި ވުން؛ މިއެވެ.

<u>ހުއްޖަތު ދައުވާގެ ބާރު</u>

މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހާމަކުރުމަށް އަމުރު ކުރާނީ ހުއްޖަ ދައުވާގެ ބާރު ސާބިތުވެފައިވާނަމަ ހަމައެކަނި ވެގެންނެވެ. ޤާނޫނުގެ ނަޞްތައް އިބާރާތްކޮށްފައި "ކުޅަދާން ހުށަހެޅިދާނެ ކަމަށްބެލެވޭ ދައުވާއެއްގެ.." ބައެއްގެވިދާނެ މިފަދައިންނެވެ.[13] މިއިބާރާތުން މައްސަލައިގެ ނުވަތަ ހުއްޖަ ދައުވާގެ ބާރު/good arguable case ހާޖަތުކުރާކަމަށް ދައްކައިދޭން ނޫނީ ބާރުކުރާ ޤާނޫނުގެ ޝަރުޠު ނުވަތަ ބަދަލުކުރާނެ ކަމެއް ކަމެކެވެ.

ޤާނޫނުގެ މައްސަލައިގައި ބަލާއިރު ހުށަހަޅައިފާނެ ފަރާތަކަށްވެދާނެ/respondent is likely to be ނުވަތަ މިއިބާރާތް[14] ފަދައިން ނިންމުމަކަށްއައި ފަރާތްތަކަށްވެދާނެ applicant is also likely to be ދެފަރާތުގެ އެއްބަސްވުމަކަށް ބެލެވޭ ފަރާތްތަކަށްވެއެވެ.[15] މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ފަރާތަކަށް އިތުރު އެއްޗެއް ބެލުން ހާލަތުން.[16] ދައުވާ ކުރުމަށް ސަބަބު އޮންނަ ސާބިތުކުރުމަށް ދެއްކުން ބާރުކުރާ ހަމަޖެހިފައި ނެތެވެ. ފުރަތަމަ މަރުހަލާގައި އެއްބަސްވުން ބަލައިގެން ނުވަތަ ފަހުން ނިންމުންތަކެއް އެންމެ.[17]

ވީމާ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހާމަކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުއްޖަ ދައުވާގެ ބާރު ސާބިތުކުރުމަށް ދިނުމަށް ހިފެހެއްޓުން ހިމެނޭ ހިލާފު/controversy އެކުލެވޭ ކަމެއްކަމަށް ބެލެވިދާނެވެ. ޤާނޫނުގެ މައްސަލައިގައި ތަފާތު، އެކަށައަޅާ ނުދެވޭ ކަމެއް ވެސް ނިންމުންތަކަށް ބަލައިގެން ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ހުއްޖަތު ދައުވާއެއްކަމަށް ބަލާނީ ނުވަތަ ނިންމުމަށް ހުއްދަކުރެވިދާނެވެ.[18]

---

[13]- ޤާނޫނު ހަވާލާ 311(ހ)

[14]- The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 31 Rule 31.16

[15]- Smith v Secretary of State for Energy and Climate Change [2013] EWCA Civ 1585, [2014] 1 WLR 2283. In Black v Sumitomo Corporation [2001] EWCA Civ 1819, [2002] 1 WLR 1562, Rix LJ held that the word ‘likely’ in these requirements is intended to convey the idea that the applicant and the respondent to the application must be likely to be parties if subsequent proceedings are in fact issued.

[16]- Jet Airways (India) Ltd v Barloworld Handling Ltd [2014] EWCA Civ 1311, [2015] CP Rep 4

[17]- Smith v Secretary of State for Energy and Climate Change [2013] EWCA Civ 1585, [2014] 1 WLR 2283 Various earlier authorities set out various tests on the merits. Rix L] in Black v Sumitomo Corporation said ‘likely’ meant ‘may well’ as opposed to ‘more probable than not’. The court in Rose v Lynx Express Ltd [2004] EWCA Civ 447, [2004] 1 BCLC 455 said it was necessary for the applicant to show a case with a real prospect of success. Other cases suggested a need for a prima facie case, or an arguable case. None of these authorities survive Smith v Secretary of State for Energy and Climate Change. & Jet Airways (India) Ltd v Barloworld Handling Ltd [2014] EWCA Civ 1311

[18]- Medisys pic v Arthur Andersen [2002] PNLR 22; Laurence v Commissioner of Police of the Metropolis (2006) LTL 13/2/2006

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުން ހުއްދަކުރާ ކަނޑައަޅާފައި ނަންބަރުގައި "ކޯޓަކަށް ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ބެލެވޭ ދައުވާއެއްގެ ޚަސްމުންކަމަށް ވާނެކަމަށް ބެލެވޭ މީހަކު ގާނޫނީ އެއްބަސްވާ ތަފްސީލުކޮށްފައިވާ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް، އެ މައްސަލައިގެ ޚަސްމުންކަމަށް ވާނެކަމަށް ބެލެވޭ، އަދި އެމީހުންގެ އަތުގައި ނުވަތަ ބާރުގެ ދަށުގައި އެއިރެއްގައި ނުވަތަ ކުރިން އެއް ދަށުގައި މައްސަލަޔާ ގުޅުން ހުރި އެއްޗެހި މައްސަލާގެ ދެފަރާތުގެ ތިލަވެސް ހެކިހާމަކުރުމަށް ބޭނުންވާ ޒާތުގެ ލިޔުންތަކެއް ނުވަތަ ހެކިތަކެއްކަމަށް، އެހެން ކަމަކީ ކޯޓުގެ ކުރިމަތީގައި ލިޔުންތައް ހުށަހެޅުމަކީ ޒާތުގެ ހެކިހާމަކުރަން ޖެހޭނެ ވިޔަސް ލިބިގެންވާކަމަށް." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިނިވަން ކޯޓެއް އިސްތިއުނާފުކޮށް ބަލާ ދާއިރާގައި ބަރާބަރީ ގޮތުން އިސްތިއުނާފުކޮށް މަސައްކަތްކުރެވުނެވެ. ވީމާ ކުޑަމިނުން ކޯޓުން ޒާތުގެ ކަނޑައަޅަން ޖެހޭ ނުކުތާއަކީ ނުވަތަ މައްސަލާގެ ހުޅުވިގެން ހެކިތައް good arguable case/ ޤަވިއްޔު ދަލީލުތަކުން ސާބިތުކުރުމަށް ދަލީލުތަކެވެ.

އުޅޭ ޤާނޫނީ ޒާތު

ދައުވާ ފުރުމުގެ ކުރިން ހިޔާރުކުރުމުގެ ނުވަތަ ލިބިގެންވާ ހަރަކާތްތަކާއި ޤާނޫނީ ތަރުތީބާއި މަސައްކަތް ތެރޭގައި ތާރީޚެއް އެކުލަވައިލާފައިވެއެވެ.[19] އާލާތު: ޤާނޫނީ ގޮތުން ގޮތްގޮތަށް ހިމެނެނީ ގާނޫނީ ތަރުތީބުގެ ލިޔުމާއި ތަރުތީބުގެ ބަރާބަރު ފަދައިން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. ދާއިރާ: އެއިރެއްގައި ބޭނުމަކީ ޤާނޫނީ ތަރުތީބެއް ފުރިހަމަވުމާ ބާރުވެ ދަރަޖަ ނެތިކަމުގެ ތަހުޒީބީ ގޮތުން ޤާނޫނީ ދުވަހު ޤާނޫނު އެގޮތުން ހިމެނޭ ތަރުތީބެއް ޤާނޫނީ ނިޔާމާ ގޮތްގޮތަށް ލިބޭ ކޯޓަކަށް ތަފްސީލީ އެކަށީގެން ޤާނޫނީ ތަރުތީބެއް ފަދައިން އިސްތިއުނާފުވާ ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. ތަނާ: ޤާނޫނީ ޒާތުގެ ލިޔުން ބަރާބަރު ކަނޑައެޅިފައި ގާނޫނީ ގޮތުގައި ޤާނޫނީ ތަރުތީބާއި ވިޔަފާރިކުރުމާ ސާފުކަމާއި ތަފާސްހިސާބު ޤާނޫނީ ތަރުތީބުކުރުމާއި، ވިޔަފާރިގެ ހަމަތައް އެއިރުގެ ބަރާބަރު ހަމަޖެހުމާ ވެރިކަމުގެ ޤާނޫނީ ބަޔާންކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ގޮތުގައި އެހެން ބެހޭ ނިޒާމުން ބަރާބަރު ޤާނޫނީ ތިމާގެ ގޮތުން ޒާތުގެ ގޮތަށް ވަރަށް ސާފުކޮށް ދާއިރާގެ ދިރާސާކުރުމުގެ ގޮތުގައި އެހެން ފަރާތެއް ބަޔާންކުރާ ހާމަކުރުމަށް ބާރުލިބިދޭ ކަންކަން ޚިޔާލު ހުށަހަޅާ ބޭނުމަށް ގޮތުގައި ބެހޭނެކަމަށް ތަރުތީބުން ޤާނޫނީ ކޯޓުން ހުށަހެޅޭނެ ކަމަށެވެ. މިފަދަ ގޮތުގައި ހާމަކުރުމުގެ އިޖުރާއަތުގެ އުސޫލުތަކުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ދިރާސާކުރުމުގެ ހުއްދަތަކެވެ.[20] މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވާ ބާބު 51 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[19] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 311(ބ)(1)(2) އަދި (ށ)

[20] ކުރީގެ ހަވާލާ 243(ރ)

ބާބު 25 – ދައުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ހަސްމަކަށްނުވާ ފަރާތަކާދޭތެރޭ ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުން
<u>ހަރަދު</u>

މިބާބުގައި ހިމެނޭ އާންމު ކަންކަން އިސްވެ ބަޔާންކުރިއިރު ދައުވާފެށުމުގެ ކުރިން ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާ ގުޅިގެން ހަރަދު ނަގައިދިނުމާގުޅޭ މުހިއްމު ނުކުތާއެއް ދަންނަވާލައިލާނަން. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބްރިޓަނިއާ މަޢްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހާމަކުރުމަށް ކުރާއަމުރަކާ ގުޅިގެން ހަރަދު ނަގައިދޭނީ ހާއްސަ މައްސަލަތަކާ ގުޅޭ ބާބުގެ ދަށުން ނަގްބުގައި ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ޖެހޭގޮތްކަން ޤަރާރުކޮށްފައިވެއެވެ.[21]

ވީމާ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރު ހާސިލުކުރުމަށް އަމުރާއި ގޮތުގައި ނިންމާއިރު ހަރަދު އަމުރު ކުރުވާ ގޮތަށް ތަފާތު ފަރުމާ ކުރަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ. ތަފާތުގައި މިފަދަގޮތަކީ ހަރަދު ނަގައިދިނުމާގުޅޭ ނަގްބުގެއަނދިނުން މިހިސްދަރު މިހަރަދު ނަގައިދޭނީ ކަމަށް ނުދެކެމެވެ.

[21]- The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 46 SECTION I Rule 46.1

non-party disclosure order

ކޯޓުގެ ޕާޓީއެއް ހިމެނިފައިނުވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް

ހިޔާމަކުރުމުގެ އަމުރުކުރުން

އާންމު އުސޫލު

ކޯޓުތަކުން ނޮންޕާޓީ މީހެއްގެ މައްޗަށް ހިޔާމަކުރުމުގެ އަމުރުކުރުމަކީ އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްގައި ކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ.[22] އަދި މިހާލަތުގައި އެކަމަށް ބާރުދޭކަށް ހުރި ހުރިހާ ގޮތެއްވެސް ބަލަންޖެހެއެވެ.[23] ހާމަކޮށް ދިނުމަށް އެދޭ ލިޔުމަކީ މައްސަލައިގެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ޖެހޭ ލިޔުމެކެވެ. އެހެން ގޮތަކުން ލިބެން ނެތް ކަމަށް ވުމާއި ފިކުރުކުރަމުން ދާ މައްސަލައަށް ބަދަލުގެނެވޭ ޝަރުޠު ބަލާނެއެވެ.[24]

ހުރިހާ ކަމެއްގެ މަސްލަހަތުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަމަކީ އެކަން ދިނުމަށް ހުރަސްއަޅާ މައްސަލައިގެ މަޞްލަޙަތާއި ދެކޮޅުހެދުމެއް ބެލުމެވެ. އަދި ނިސްބަތްވާ ކޯޓަކުން ނޮންޕާޓީގެ މަސްލަހަތާ އެކަށީގެންވާ ބަދަލުތަކާއި ތަކުލީފު ހަރަދުގެ މިންވަރާއި، ޖެހިދާނެ ގެއްލުން ކުރިމަތިވާނެ ގޮތް ވިސްނަންޖެހެއެވެ.[25] ކޯޓުތަކުން ނޮންޕާޓީގެ އެދުން ލިބިގެންނެން އެބޭ މަޢުލޫމާތަށް ހޯދުމަށް ކޯޓުގެ އެދުމަށް ހުރި މައުލޫމާތުން މާބަޔަށް އިތުރުކުރުމުގެ ނުވަތަ ޖާގަދޭ ގޮތް މައްޗާމަތަކުން ނުވާނަމަ އެހެނަށް މައުލޫމާތު ދީފައިވާނަމަ ނުވަތަ ހާމަކުރުމުގެ އަމުރު ނުދެވޭނެއެވެ.[26]

ކޯޓުތަކުންނާ މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި ހިޔާމަކުރުމުގެ އަމުރުތަކުރަނީ އިސްތިސްނާއީ، ހަމަހަމަކަމާއި، ޝަރުޢީ ގެއްލުންތަކަށް ބަލައިގެންނެވެ.[27] މިގޮތުގައި ކޯޓުތަކުންނާ މިހާރު ގެއްލުންތަކަށް ހިޔާމަކުރުމުގެ އަމުރުކުރުމަށް ބާރުއެޅުމަށް ނުވަތަ ފާޖޫރާމަކުރުމަށް އެދޭ ބައިންސާފުއް ހިމެނޭކަމަށް ނިންމާނެއެވެ.[28]

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުގައި އަމުރަކީ އަދާލުގެ ކުރިން އެއިރުމުއް ލިބިގެންވާކަން ކޯޓުތަކުން ނުވާފަދަގެ ހިބައިން އެދެނީވެ. އެފަދައިން އެދިހުރުމަކާ މިހާރުވަމުން ކޯޓުތަކުންނާ މިހާރުގެ މައްސަލަ ހިޔާމަކުރުމުގެ އަމުރު ކުރިއަށްގެންދިޔަ އެދިހުރުމަށް ނުވެވެ.[29] މިހެން ދަނީ ނުވާނަމަ ވެސްވީ އޮތްގޮތަށް މިފަދަ ފައިދާގެ ތަކުލީފުތަކެކެވެ. މިވާ މިއާންމު އުސޫލީ ޖަދުވަލި ބަލާއިރުން ހުށަހެޅުމާ އާންމު އުސޫލުއްކަން ފާހަގަކުރެވެ.

22- Morse Shoe (Canada) Ltd. V. Zellers Inc., 1997 CanLII 1573 (ON CA), [1997] O.J. No. 1524, 10 C.P.C. (4th) 390 (C.A.).
23- Olendzki v. W.A. Baker Trucking Ltd. (2006), 27 C.P.C. (6th) 338, [2006] O.J. No. 256 (Sup. Ct. J.).
24- Regional Municipality of Halton v. Alizadeh, 2021 ONSC 6958.
25- Lowe v. Motolanez (1996), 1996 CanLII 37 (ON CA), 30 O.R. (3d) 408, [1996] O.J. No. 2914 (C.A.) para 17
26- Chiarella v. Simon (2007), 37 C.P.C. (6th) 215, [2007] O.J. No. 401 (Sup. Ct. J.)
27- Tetefsky v. General Motors Corp., 2010 ONSC 1675, [2010] O.J. No. 1117.
28- Canadian Imperial Bank of Commerce v. Deloitte & Touche, 2015 ONCA 60, [2015] O.J. No. 442. Para 12
29- Pastway v. Pastway (2000), 2 C.P.C. (5th) 18, [2000] O.J. No. 3062 (Sup. Ct. J.).

ބާބު 25 – ދައުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ހިޔާރުކުރެވޭ އަމުރުތަކާއި، ޚަސްމަކަށް ނޯޓިސް ނުދީ ހިޔާރުކުރެވޭ އަމުރުތައް

ހުރަހެޅުން

އެފަރާތްތަކުގެ ކިބައިގައި ނުވަތަ އެފަރާތްތަކުގެ ހިއްސާތަކުގެ ދަށުގައި ނުވަތަ ބާރުގެ ދަށުގައި މަޞްލަޙަތާއި ގުޅިގެން އެފަދަން މަޙްސޫލާ ގެއްލުންހުރި ދިރުންތެރިކަމާއި ހުރަހެޅުމާގުޅޭ ކަންތައް ކޯޓުން މީހުންގެ މައްޗަށް އެދި ފޯރުކޮށްދިނުމަށް އަމުރުކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[30]

މިފަދައިން އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ވަގުތީ ފޯރުކޮށްދިނުމާއި ބެހޭ އަމުރުތަކުގެ ބާބުގެ ދަށުން އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[31]

ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ނުހިމެނޭ މީހެއްގެ މައްޗަށް ހިޔާރުކުރެވޭ އަމުރުތަކުގެ އަމުރުކޮށްދިނުމަށް އެދި ރައްދުވާ ފަރާތުން ހާމަކުރަންޖެހޭ މިންވަރު ނުވަތަ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ކަށަވަރުކުރަން ބޭނުންކުރާ ކަމަށް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުކުރަން އަމުރުކުރާ އެއްޗެއް ފިޔަވައި ޚާއްސަ ބަޔާންތަކާއި ދަށުގައި ނުހިމެނޭ އެފަދަ ބާރުތަކުގެ މައްޗަށް ހިޔާރުކުރެވޭ އަމުރުކުރެވޭ ދިނުމަށް އެދެންވާނެއެވެ. ނުވަތަ

އެފަދަ ބަޔާން ހުށަހެޅުމުގެ ޙައްޤު ނުވަތަ ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމަށް ފަރާތްތަކަށް ބާރުލިބިގެން ކޯޓަށް ބަލައިގަތުމުގެ އަމުރުތައް ދިނުމަށް އެދެންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ހުރަހެޅުން ހުށަހަޅާފަރާތުގެ ހާލަތާއި ކުރާނެއެވެ.[32]

ޚަސްމަކަށް ނޯޓިސްދީގެ މައްޗަށް ހިޔާރުކުރެވޭ އަމުރުތަކުގެ އެދިހުށަހަޅާ ހުރަހެޅުމުގެ ބަޔާނުގައި މަޢުލޫމާތުގެ ތެރޭގައި ބަޔާންކުރަން ޖެހޭ ބަޔާންތަކުގެ ތަފުސީލު ނުވާނެއެވެ.[33]

ހުރަހެޅުން ރައްދުކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ގަވާއިދުގައި ޚަސްމަކަށް ނޯޓިސް ނުދީ މިހެންގޮތަކަށް ހިޔާރުކުރެވޭ އަދި ހުރަހެޅު ހުރަހެޅުމަށްދޭ ތަރުތީބުގެ ބައިންނަށްފަހުއެވެ. މިގޮތުން ހުރަހެޅުން ރައްދު ކުރުމާ ގުޅޭ ތަރުތީބުގެ ބައިންނަށްފަހުއެވެ. ކުޅި އަމުރާގެ ހަމަޖެހުމަށް ވީއްލުމުގެ ގަވާއިދު ނިންމުމުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން ހުރަހެޅުން ރައްދު ކުރެވޭނެއެވެ.[34]

ބަލައިގަނެވޭ ނިޔާމަކުރުމުގައި ޚަސްމަކަށް ނޯޓިސް ނުދީ މިހެން ހިޔާރުކުރެވޭ އަމުރުތައް ދިނުމަށް އެދި ހުރަހާ ހުރަހެޅުން އެމަޢުލޫމާތުގެ އެންމެހައި ޚަސްމުންނަށާއި، ހުރަހެޅުން ރައްދުވާ ޚަސްމަކަށް ނޯޓިސް ދިނުމަށް ރައްދުކުރަންޖެހެއެވެ. އަދި މިއަމުރު އަމުރުރައްދުވާ ފަރާތަށް އެންގުމަށްފަހު ނުރުން މަނާވެއެވެ.[35] މިގޮތަށް ޚަސްމަކަށް ނޯޓިސް ނުދީ މިހެން ހިޔާރުކުރެވޭ އަމުރުތައް ދިނުމަށް އެދިދާނެ އެހުރަހެޅުން އެފަރާތަކަށް ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ.

30- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 312(ހ)

31- ކުރީގެ ހަވާލާ 241(ހ)(10) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ށ)

32- ކުރީގެ ހަވާލާ 312(ހ)(ށ)

33- Giles v Thompson [1994] 1 AC 142 and Dimond v Lovell [2000] 2 WLR 1121

34- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 237(ހ)

35- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 30.10, <https://canlii.ca/t/t8m#sec30.10>, (2) A motion for an order under subrule (1) shall be made on notice,

ބަލަންޖެހޭކަންކަން

މިފަދަ އަމުރެއް ކޯޓުން ނެރެދެއްވާނީ މައިގަނޑު ދެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާނަމައެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ ހޯދަން އެދޭ ލިޔުމަކީ އެފަރާތުން ވަކާލާތު ކުރާކަންތައްތަކަށް ބޭނުން ލިޔުމަކަށް ވުމެވެ. ނުވަތަ މައްސަލައިގެ އެހެން ހަސްމަކު ވަކާލާތުކުރާ ކަމެއް ނަފީކުރަނިވި ލިޔުމެއްކަމުގައިވުމެވެ.[36] ދެވަނަ ކަމަކީ އެލިޔުން ހާމަކުރުމަކީ ހުކުމެއްކުރުމާ މައްސަލަ އިންސާފުވެރި ގޮތުގައި ނިންމުމަށް ނުވަތަ ޚަރަދު ކުޑަކޮށް ނިންމުމަށް ކޮންމެހެން މުހިންމު ލިޔުމެއްކަމުގައި ވުމެވެ.[37] މީގެ އިތުރުން އެލިޔުމަކީ އިލްތިޒާމު ލިބިފައިވާ ލިޔުމަކަށް ނުވުން ޝަރުޠުވެއެވެ.[38] މީގެއިތުރުން ބައެއްފަހަރު ނިޒާމުތަކުގައި އެލިޔުމަކީ އާންމު އުސޫލުން ހިޔާރުކުރާ ކުރުމުގައި ހާމަކުރަންޖެހޭ ލިޔުމަކަށްވުން ލާޒިމުކުރެއެވެ.[39]

ގުޅުންހުރުން

ވަކިވިޔުމާއި ހާމަކުރުމަށް ތަންފީޒުކުރާ މައްސަލަ ކޯޓުން އަމުރު ކުރަންވާނީ ހާމަކުރަން އެދިފައިވާ ގުޅުންހުރި ލިޔުމެއްކަމުގައި ވާނަމައެވެ.[40] މިޝަރުޠު ފުރިހަމަވާންޖެހޭކަން އަމުރުނެރުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން ބާރުލާކުރިއިރު ފުރަތަމަ ޝަރުޠަށް ބަލުމުން އެނގެއެވެ.

މިސާލަކަށް މާރާމާރީ ފަދަ ޖިނާއީ ކުށަކާ ގުޅުންހުރި މަދަނީ ދަޢުވާއެއްގައި ހަސްމުން ހުށަހަޅާ ކުރިން ބާރުލިބިފައެވެ. އެބާރުތަކުގެ ހުންނާނީ މައްސަލައިގެ ހަސްމަކަށްނުވާ ފަރާތެއްގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައެވެ. ފުލުހުން ފަރާތެއްގެ ބާރުގެ ދަށުގައި މިބާވަތުގެ ހުރިހާ މަދަނީ މައްސަލައެއް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް އިންސާފުވެރިގޮތަކަށް ނިންމޭނެ. ވީމާ މިފަދަ ހުރިހާ މައްސަލައިގެ މައިގަނޑު ވާހަކައަކީ ގުޅުންހުރި ލިޔުމެކެވެ.

މިކަން ބެލުމަށް ހަސްމަކަށްނުވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ހާމަކުރުމުގެ އަމުރު ނެރުމަށް ކުރިމަތިވާކަމުގައި ބަލަންޖެހޭކަމަކީ ހަރަކާތްތެރިވާ ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެކަމެވެ.[41] ހާމަކުރުމަކީ އަދި ލިޔުމާއި، މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަކާއި ބާރުލާކޮށްފައިވާ ހަޤީޤަތްތަކާ ގުޅުން ހުރި ލިޔުމެއް ކަމުގައިވާންޖެހޭނެއެވެ. މިގޮތުން މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަކާއި ބާރުލާކޮށްފައިވާ ގުޅުންހުރިކަން ޤަބޫލުކުރެވޭ ލިޔުމެއް ހާމަކުރުމަށް ކޯޓުން އަމުރު ނެރެދެއްވާނީ އެލިޔުމަކީ ހާމަކުރުމަށް ގުޅުންހުރި ލިޔުމެއް ކަމުގައި ވާނަމައެވެ.

36- ކުރީގެ ހަވާލާ 312(ބ) އަދި
Three Rivers District Council v Her Majesty's Treasury [2002] EWCA Civ 1182, [2003] 1 WLR 210 'Likely' in this context means 'may well' support the applicant's case or adversely affect the caseof another party

37- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 312(ބ)

38- ކުރީގެ ހަވާލާ 298(ނ)

39- American Home Products Corporation v Novartis Pharmaceuticals UK Ltd (2001) LTL 13/2/2001

40- Clark v Ardington Electrical Services and (1) Helphire (UK) Ltd (2) Angel Assistance Ltd (Respondents to Non-Party Disclosure) [2001] EWCA Civ 585, & American Home Products Corporation v Novartis Pharmaceuticals UK Ltd (2001) LTL 13/2/2001

41- Flood v Times Newspapers Ltd [2009] EWHC 411 (QB), [2009] EMLR 18

ބާބު 25 – ދައުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ހިފާޒަތުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ޚަސްމަކަށްނުވާ ފަރާތަކާމެދު ހިފާޒަތުކުރުމަށް އަމުރުކުރުން

ނުވާނެވެ.[42] ދައުވާއަށް ނުވަތަ މައްސަލައާއި އެކުލެވޭހާ ގުޅުންހުރިކަމަށް ބުނާ ބުނުމަކަށް ބާރުދޭނެ ކޯޓަށްވެސް މިންވަރެއްގެ ހުކުރުކުރެވޭނަމަ ބަލާބެލުމުގައި ބެލެވިދާނެއެވެ.[43] ގުޅުންހުރި ލިޔުންތަކެއް ހާމަކުރުމަށް ކޯޓުން ވަކި ޒާތީގޮތަކަށް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ވަކިވަކިގޮތުން ކަނޑައެޅުމުން ފުރަތަ ކަނޑައަޅާފައެވެ.

ކޯޓުން ލިޔުން ބެލުން

ލިޔުމަކީ ހާމަކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ އިމްތިޔާޒު ލިބިދޭނެ ލިޔުމެއްކަމަށްބުނެ އިޝްކާލު އުފައްދައިފިނަމަ އެލިޔުން ކޯޓުން ބެލިދާނެކަން ދޭހަވާ ނައްސެއް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ގާނޫނުގައި ނުވަތަ ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުތަކުގައި ހުށަހަޅާކަން ނުވާފަދަގޮތުން ނުވަތަ އެއްޗެއް ހުށަހަޅާނަމަ ލިޔުމަކީ ގުޅުންހުރި ލިޔުމެއް ނުވަތަ އިމްތިޔާޒު ލިބިދޭނެ ލިޔުމެއްކަމަށްބުނެ އިޝްކާލު އުފައްދައިފިނަމަ އެލިޔުން ބެލުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދެއެވެ.[44] މިގޮތުން ބެލުމަށްފަހު ކޯޓުން ގުޅުންހުރި ލިޔުން ރަޖިސްޓްރާރ ގާތު ހިފެހެއްޓުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[45]

ވީމާ މިދައުލަތުގެ އުސޫލުތަކާ ގުޅޭ އުސޫލުތަކުގެ ދެފުށް މުހިންމު މައްސަލައާއި މަދަނީ އިޖުރާއާތު ގާނޫނުގެ ގޮތުން ހާމަކުރަން ޖެހޭ ލިޔުންތައް ކަނޑައެޅުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ނުވަތަ އިޝްކާލު އުފެދޭ ގޮތަށް ކަނޑައަޅާ ބައެއް ލިޔުން ކޯޓުން ބަލާނެ ގޮތް

ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދޭ ގޮތަށް ގަވާއިދު ހަމަޖެހުމަށް ކުށެއް ނުވާނެއެވެ.

އެންނަންނާ ގޮތް

ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްސަލަ ނުވަތަ ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ނުހިމެނޭ ފަރާތްތަކުން ހުށަހަޅާ އަމުރުގެ ކުރިން ހާމަކުރުމުގައި އަމުރުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ އަމުރުގައި ވަކިކޮށް ހާމަކުރުން އެންނަންނާނެވެ.[46] އެބައި:- ހާމަކުރަންޖެހޭ ލިންކުގެ ނުވަތަ ބާރުގެ ލިޔުމަކީ ކޯޓަށް ދާކަމަށް؛ ދެބައި:- ހާމަކުރަންޖެހޭ އެއްވެސް ލިޔުމެއް އެހެންގޮތަކުން ބާރުގެ ދަށުގައި އޮވެގެން ނެތިއްޔާ ނުވަތަ އެލިޔުން ބަލުން ހުރިހާ ބާރުގެ ނިސްބަތުން އަދާކުރުން ބޭނުންވާ އެއްވެސް ބައެއްގެ ބަޔާނުގެ ގޮތުން ބޭނުންފައިވާކަން؛ ތިންބައި:- ވަކިގޮތުން ލިބިފައިވާ ބާރުގެ ދަށުގައި ނެތްކަމުން ބޭނުންފައިވާގޮތަށް އެލިޔުމަށް ފުރިހަމަކުރުމުގެ ބާރު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރަންފައި އެއްވެސް؛ ހަތަރުބައި:- ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރަންފައިވާ ލިޔުން ހާމަކޮށް ބެލުމަށް ހަވާލުކޮށް ވަކިވުމަށް ތަސްލީމު ކުރުމާއި ބާރުކުރުމެވެ.

___

[42]- Clark v Ardington Electrical Services [2001] EWCA Civ 585, LTL 4/4/2001
[43]- Re Skyward Builders plc [2002] EWHC 1788 (Ch), [2002] 2 BCLC 750
[44]- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 30.10, <https://canlii.ca/t/t8m#sec30.10>, (3) Where privilege is claimed for a document referred to in subrule (1), or where the court is uncertain of the relevance of or necessity for discovery of the document, the court may inspect the document to determine the issue.
[45]- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 30.11, <https://canlii.ca/t/t8m#sec30.11>, 30.11 The court may order that a relevant document be deposited for safe keeping with the registrar and thereafter the document shall not be inspected by any person except with leave of the court.
[46]- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 312(ށ)(ހ)

ބާބު 25 – ދައުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ހާޒިރުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ޚަޞްމަކަށްނުވާ ފަރާތަކުން ލިޔެކިޔުން ހާޒިރުކުރުމަށް އަމުރުކުރުން

ބައެއް ނިޒާމުތަކުގައި ހާމަކުރަން އަންގާ ލިޔުމުގެ އަސްލާއެއްގޮތް ކޮޕީއެއް ހުށަހަޅަން އަސްލު ބޭނުންވާ

ކޮންމެ ހިނދެއްގައި އެއަސްލާއެއްގޮތް ކޮޕީ ބޭނުންކުރުމަށް ކޯޓުން އިރުޝާދުދިނުން ހުށަހަޅައިފައިވާ ފަރާތަކުން ކުރެވިދާނެއެވެ.[47]

އިމްތިޔާޒުގެ ހިރަސް

ޚަޞްމަކަށްނުވާފަރާތުގެ ވައްތަރު ހާޒިރުކުރުމަށް އަމުރުކޮށް އެދުމުން އިމްތިޔާޒުގެ ހިރަސް އެޅޭނަމަ ބަލަން

އެދިއުން ހާޒިރުކުރަން ކުރިޔަށް ކޯޓުގެ ނުވަތަ އެ ފަރާތެއްގެ ހުކުމަކަށް އޮތް އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ގޮތުގައި

ބަލަންވާނެ. އިމްތިޔާޒުގެ ތަފްސީލުތަކަށް ބާބު 18 ގައި ބަޔާންކުރާ 259 އިން 263 އަށް ބަލާށެވެ.

އިމްތިޔާޒުގެ ހިރަސް އެޅޭކަމަށް ބުނާނަމަ އެއިމްތިޔާޒު ލިބޭކަން ސާބިތުކުރަން ދަލީލު އެއްސޮއްޓާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ

ޒިންމާއެވެ. މިއިމްތިޔާޒު ލިބޭތޯ ބެލުމަށް އެދިއުމެއް ކޯޓަށް ބެލިދާނެއެވެ. އިމްތިޔާޒު ލިބޭނަމަ އެދިއުމެއް ހާޒިރުކުރަން

އަމުރުކުރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބާރުގެ ދަރުން ކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަމެކެވެ.[48]

ޚަރަދު

ލިބިބަޔަކީ ހިފެހެއްޓި އާންމު ކަންކަން އިސްލާ ބާޒާރުކުރިއަށް ދައުވާފުރަތަމަކުރުމުގެ ކުރިން ހާޒިރުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާ

ގުޅޭގޮތުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާގުޅޭ މުޢާމަލާތް ނައްސަޅައިންނެކަން ދަންނާވާފައިވާނެއެވެ. ޔޫކޭގެ މަސްދަރަކުން ރޫލްސްއާއި

މަކްސަދު ހަރަކާތްތަކުގެ ކުރިން ހާޒިރުކުރުމުގެ ކުރަހައިކުރާ ގުޅިގެން ޚަރަދު ނަގައިދިނީ ހާއްސަ މަރުސޫމަކާ ގުޅޭ

ބާބުގެ ދަށުން ނައްސަޅައި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ލިބިގެންކަން ލާޒިމުކޮށްފައެވެ.[49]

އެހެންގޮތަކަށް ނިޒާމުކޮށްކަން ބައްޔާރު ޚަސްމުކަން ނުވާފަރާތަކަށް ކުރިން ހާޒިރުކުރަން އަމުރުކުރާގޮތުގައި އެއްޗެއް ހާޒިރުކުރުމުގެ

ނުވަތަ ނުވެދާނެ ރިސްކު އަމުރަކުން އެރަނގަޅުވާ ކާބިން ގޮތަކީ އެހެން ކޮށްފައި ކަރަރުގެ ޒިންމާވާ ޚަރަދު ކަމެއް

ބަރާބަރަށް ފައިދާ ދާގަތުތައްވަގެވެ.[50]

މިގޮ ޒާތުގެ މަސްދަރު ހުރިހާ އަމުރުތަކުން ހާޒިރުކުރާ ފަރާތަށް ތަރުކީބު ކުރުމަށް އަމުރު ކުރަން ބޭނުންވާ

ޒާތީ ފިކުރާ ކުރަނާ ހިސާބަށް ދިރާސާކުރުން ކޮޕީތައް ބަލައިގަތުމުގައި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާގުޅޭ

ނައްސަޅައިދޭއިރު މިހިސާބުން މަސަރަހު ނަގައިދޭނެ ކަމެއް ނުވެއެވެ.

47- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 30.10, <https://canlii.ca/t/t8m#sec30.10>, (4) The court may give directions respecting the preparation of a certified copy of a document referred to in subrule (1) and the certified copy may be used for all purposes in place of the original.

48- Bondy-Rafael v. Potrebic (2008), 100 C.P.C. (6th) 186, [2008] O.J. No. 5954 (Sup. Ct. J.)

49- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 46 SECTION I Rule 46.2

50- Ontario Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 30.10, <https://canlii.ca/t/t8m#sec30.10>, (5) The moving party is responsible for the reasonable cost incurred or to be incurred by the person not a party to produce a document referred to in subrule (1), unless the court orders otherwise.

ބާބު 26

ވަގުތީ ފުރުވާއި ރައްކާތެރިކުމުގެ އަމުރު -

ފައިސާ ދައްކުމުގެ އަމުރު

ތަޢާރަފު

އާންމު އުސޫލަކީ ހުކުމަކުން ފައިސާ ދައްކަން އަންގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ޒިންމާ ސާބިތު ނުވުމެވެ. މިއާންމު އުސޫލާ ހިލާފަށް ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ދަޢުވާގައި ނުވަތަ ހަރަދުގެ ދަޢުވާގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއަކާ ގުޅިގެން ވަގުތީ ފުރުވާގެ އަމުރެއްގެ ދަޢުވާގައި ފައިސާ ދައްކުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމުގެ ބާރު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ކޯޓަށް ލިބިދީފައިވެއެވެ.

މިއުސޫލަކީ އިސްވެ މިދެންނެވުނު އާންމު އުސޫލަށް އޮތް އިސްތިސްނާއެކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަކީ މިފަދަ އިސްތިސްނާއެއް ފުރަތަމަ ފަހަރަށް ބަޔާންކޮށް ދިން ޤާނޫނެވެ. އެހެން ވަގުތީ ފުރުވާގެ އަމުރުތަކާ އަޅައިބަލާއިރު މިއިސްތިސްނާއީ އުސޫލުގެ އެކަށީގެންވާ ތަފްސީލުތަކެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

މިއިސްތިސްނާއީ އުސޫލުގެ މަޤްޞަދަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން އެންގެވުމެވެ. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން މިފަދަ އިސްތިސްނާތަކެއް ލިޔުއްވުމުގެ ޒިންމާ ފުރުޞަތު ގެއްލުވާ ހަރަދެއްގެން ހިނގާފައިވާ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ މައްސަލަތަކަށް ކަމަށް ހުރިހާ ވަކިވަކި މައްސަލަތަކަށް ފަސޭހަކުރުމެވެ.

ދާއިރާ

ފައިސާ ދައްކުމުގެ އަމުރަކީ ޝަރުޢުން ހުއްދަކޮށްފައިވާ ވަގުތީ ފުރުވާއި ރައްކާތެރިކުމުގެ އަމުރުގެތެރޭގައި ހިމެނޭ "ދައްކާލިބޭ ފަރާތާ ދަޢުވާކުރާ ކުރީ ފައިސާދައްކުމުގެ އަމުރު" އާއި ގުޅުންހުރި އަމުރުތަކެވެ.[1] މިއަމުރާ ގުޅޭ ތަފްސީލު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 246، 247، އަދި 248 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ތަފްސީލު ބަޔާންކުރި އިރު މިއަމުރުގެ ދާއިރާ ފުޅާކޮށް ދައުވާ ކުރާފަރާތާ ދެކޮޅަށް މިއަމުރު ނެރުން ހުއްދަކުރުމުގެ ވިސްނުމެއް ޤާނޫނުގެ 246 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ޚާއްޞަކޮށް ދޭހަކުރެވެއެވެ.

މާއްދާގެ ނަޞްޞުގައި "ފައިސާދައްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ރައްދުވާނީ ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ ޙައްޤުގައި، ދައުވާކުރާފަރާތް އެވަނީ އަމުރަކަށް އެދޭފަރާތާ ދައުވާއަކަށް ރައްދުވާފަރާތާ ދައުވާލިބޭފަރާތާ ދޭތެރޭގައި ޢަދުލުވެރިކޮށް ހަމަހަމަކުރުމެވެ." މިގޮތުން ބާރުލުމުގެ މިގޮތަށް އަމުރެއް ދެވޭ ފަރާތް ރައްދު ޤާނޫނީގޮތުން ސަލާމަތްވާން ދޭހަކުރެވޭ އުސޫލަކަށް ބަލާއިރު ދޭހަކުރެވެއެވެ.

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)(11)

އިޖުރާއަތު

ހުށަހެޅުން

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އެއްއަމުރަށްވުރެން ގިނައަމުރަކަށް އެދި ދައުވާ ކުރާ ޚަސްމަކަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ. އަމުރު ރައްދުވާނީ ދައުވާލިބޭ ޚަސްމަށް ކުރުމަކަށްވާނަމަ، ދައުވާކުރާފަރާތުން އެފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅޭނީ ދައުވާއަށް ރައްދުދިނުމަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ލިބޭ މުއްދަތު ހަމަވުމުންނެވެ.[2] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަން ވާނީ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[3]

އެބަޔާ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތައް ރައްދު ކުރުވުން ތާރީޚުން ފެށިގެން 28 ދުވަސް ކުރިން ހުށަހަޅައިގެންނެވެ.[4] ދައުވާ ރައްދު ކުރުވުނީ ރާއްޖޭގެ ބޭރުގެ އެޑްރެހަކަށް ކަމަށްވާނަމަ ފުރިޔައުން ރައްދުކުރުވުނުތާ 42 ދުވަސް ކުރިން ހުށަހަޅައިގެންނެވެ.[5]

ދައުވާއެއް ހުށަހެޅުމުގެ ތަކުރާރު ދައުވާކުރާ ޚަސްމަށް ޖެއްސުމުގެ ބަދަލުގައި މަސްއަލައެއްގައި ދައުވާ ލިބިގެންވާ ޚަސްމަކަށް، ދައުވާކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތުން އޮތް ފަރާތަކަށް ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދިދާނެވެ. މިފަދައިން އެދި ހުށަހެޅޭނީ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއާއި ގުޅޭ ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ޚިލާފެއްނެތް ހާލަތެއްގައެވެ.

ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން އަމުރުކުރުން

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދިފައި ނުހުށަހަޅައިފިނަމަވެސް މުޅި ދައުވާ ނުވަތަ ދައުވާގެ ބައެއް ބާޠިލުކުރާވަގުތު ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ކޯޓަށް ނެރެވިދާނެވެ.[6]

މިއަމުރަކީ މުޅިދައުވާ ނުވަތަ ދައުވާގެ ބައެއް އަނބުރާ ގެންދިއުމުގައި ދައުވާ ކުރުމުގެ ސަބަބުން ޚަސްމުން ކުރަންޖެހުނު ހަރަދު ދެއްކުމަށް ކުރާ އަމުރެކެވެ. މިއަމުރަކީ ކުރި މަސްއަލައިގެ ޙުކުމް ބޭނު މަސްއަލަތަކުގައި ކުރެވޭނެ އަމުރުތަކެކެވެ.[7]

ހުށަހެޅުމަކާނުލައި ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން އަމުރުކުރެވޭ ހާލަތްތަކުގައި އަޑުއެހުމަކާނުލައި އަމުރުކުރެވިދާނެވެ.[8] އެބަޔާ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން ކަމަށްވާނަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވައި ދެފަރާތުގެ ބަސް އެހުމަށްފަހުގައި މެނުވީ އަމުރުކުރެވިގެން ނުވާނެއެވެ.

---

[2]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 246(ހ)(ށ)

[3]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ރ)

[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 142(ހ)(2)

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 142(ށ)

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 248(ނ)

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ 255(ނ) އަދި 256(ހ)(ނ)(ށ)

[8]- (Quest Advisors Limited v McFeely [2011] EWCA Civ 1517; [2012] 1 E.G. 54 (C.S.), CA,

ހެކި ހުށަހެޅުން

ހުށަހެޅުމާއެކު ހުށަހަޅާ ހެކީގެ ދިފާޢުގައި ހެކިހުށަހަޅާނަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވުމުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން ދިފާޢީ ހެކި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[9] މިހެކީގެ ދިފާޢުގައި އަޑުއަހަން އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ހެކިހުށަހަޅަންބޭނުންވާނަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވުމުގެ ތިން ދުވަސް ކުރިން އެހެއްކެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[10]

ވީމާ މިއިން ދަޢުވާތައް ކުރަނީ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅައިދިނަމަ އެދުރުހުށަހެޅުމާގުޅޭ ޝަރުޢީ ނިންމުމެއް އެދިވަޑައިގަންނަވާ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިއާއި، އަޑުއެހުމުގެ ނޯޓިސް މަދުވެގެން ފުރަތަމަ ބިންދުވަސް ކުރިން ދެފަރާތަށް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.

އަޑުއެހުމަށް ނޯޓިސް ދިނުން

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން އެއަމުރަކަށް ޝަރުޢީ ނިންމުމަށް އަޑުއެހުމުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ. އެގޮތުން އަޑުއެހުމަށް ނޯޓިސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް ފޮނުވުމުގެ ބޭނުމަކީ ހުށަހެޅުމުގައި ލިޔުމާއި ހެކީގެ ބާވަތް އިޢުލާނުކުރުމާއި ފާހަގަ ކުރުމެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދޫކުރާނެއެވެ.

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރާގުޅޭ އަޑުއެހުން ބާއްވުމުގެ ކުރިން ހެކިހުށަހެޅުމަށް ދޫވާ ނޯޓިސް (ޤަވާޢިދު 246(ނ)(ރ))
1. ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރާގުޅޭ ޝަރުޢީ ނިންމުމަށް ބާއްވާ އަޑުއެހުން 19 ޖަނަވަރީ 2023 ގެ 14:00 ގައި ޢައްޔަންކޮށްފައެވެ. 2. ފައިސާދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރާ ގުޅިގެން އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތުން ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ހެކި އަޑުއެހުމުގެ 3 ދުވަސް ކުރިން 15 ޖަނަވަރީ 2023 ގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިގޮތުގެމަތިން ހެކިހުށަހަޅައިދީފައިނުވާނަމަ އެހެކި އަމުރަށް އެދޭ ފަރާތަށް ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. މިހެކީގެ ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅާ ހެކި ބަޔާންކުރާ ތަރުތީބު ރައްދުކުރާ ފަރާތަށް ކޯޓުން ރައްދުކުރާނެއެވެ. 3. ހެކި ހުށަހެޅުމުގައި ކުރިން ހުށަހެޅުމާއި އެއްގޮތަށް ހެކިތައް އަލުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާނަމަ ނުލާނެއެވެ.

9- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު (ޤަވާޢިދު ނަންބަރު: 2021/32) ގެ 246(ނ)

10- ކުރީގެ ހަވާލާ 246(ރ)

އަސާސް

އިސްތިސްނާއީ އުސޫލުތަކުން

ފައިސާދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރުއެއްނެރުމަކީ ޑިސްކްރިޝަނަރީ ބާރު ހާލަތެއްގައި ވުޖޫދުވެފައި ވާނަމަވެސް. އެތަފްސީލު ފަސްވެ ބަޔާންވެފައިވާނެއެވެ. ވީމާ މިއަމުރަކީ އިސްތިސްނާއީ ހާލަތްތަކުގައި ނެރުއްވުންކަމުގައި ޤަބޫލުކުރެވޭ އަމުރެކެވެ. ދައުވާގެ އެއްބައިގެ މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުއްވުމަށް ދައުވާކުރާ ފަރާތުން އެދިފައިވާނެއެވެ. ދައުވާއާއި ގުޅިގެން ބައެއް ވާޤިއާތަކުގެ ސާބިތުކަން ހިނގައިދިޔަ މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމަކީ ޤަބޫލުކުރެވޭ ކަމެކެވެ.

މިފަދަ އަމުރަކާގުޅޭ ގޮތުން ކުރެވޭ ހުކުމްތަކުގެ މައްޗަށް ބަލައިގެންނެވެ. އެއްވެސް ބަޔަކު ދައުވާކުރާ މިފަދަ އަމުރަކާގުޅޭ ގޮތުން ނިންމައިގެން ނުވާނެއެވެ.[11]

މިސާލަކަށް އެހެނިހެން ސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހުކުމުގެ ދައުވާގައި /contributory negligence, ބައިވެރިވާ އިހުމާލުގެ ދިފާއު ނަގާފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް އެދިފާއު ސާބިތުވާ އެއްވެސް ހެކިހެއް ހުށަހެޅިފައި ނެތްނަމަ ފުރިހަމަ މަސްއޫލިއްޔަތު އުފުލަންޖެހޭ ކަން ސާބިތުވާނެއެވެ. މިއަސާސްގެ މައްޗަށް ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް މިހާރުވެސް ނެރުއްވިދާނެއެވެ.[12]

މިސާލަކަށް ގޮތުގެ އިހުމާލު/clinical negligence ގެ ދައުވާއެއްގައި ޑޮކްޓަރުގެ ހުކުމްކުރުމުގެ ގޮތުން ޑޮކްޓަރު ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި ތާވަލުކޮށްފައިވާ ތަރުތީބުގެ ކުރިން ކަންހިނގައި ދިޔަގޮތުގެ އިސްކޯލު އުފެއްދައި ދިޔައީ ކޮންފަދަ އަދި ޑޮކްޓަރު ހުރި ހުކުމްކުރުމަށް ޝަރުއީގޮތުން ތާވަލުކޮށްފައިވާ ތަރުތީބުގެ ކުރިން ދައުވާކުރާފަރާތުން ޑޮކްޓަރުގެ ރިޢާޔަތް ހުރަހަކަށް ޑޮކްޓަރު ހުރިހުރަހެއް މިހެއްކާދޭތެރޭން ދިޔައިން ހުރަހާ ޑޮކްޓަރު ހުރަހާ ފައިގައި ނުވާނަމަ ހުރިދެއްކުމުގެ ބޮޑު ދައުވާ ލިބޭ ހަށިމަށް ނަގުލުވައިވާނީ އެބޮޑު އުފާފައިނުވުމުގެ ސަބަބުން ފައިސާދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ނުލުމުގައި ފުރިހަމަވާނެކަން ކަށަވަރުވާކަމަށް ބަލައި ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ކުރިއަށްދިޔައެވެ.[13]

ރިޢާޔަތް ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން

ދައުވާކުރާފަރާތަށް ލިބޭ ގެއްލުމަށް ޖިނާއީވާކަމަށް ނުވަތަ އުޞޫލުގެ ހަރަދުއް ދިނުމަށް ކޯޓުގައި އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ،[14] ނުވަތަ ލިބިފައިވާ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނުވަތަ ދަންނަވާ ހަރަދުގެ ބަދަލާ ޖިނާއީވާނެހެން ކަމަށް ކަންނެއްގައި ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނުވަތަ ހަރަދުގެ ބަދަލު ހިސާބުކުރުމަށް އަންގައި ހުކުމްގައި ކޯރުފައި އޮތްނަމަ،[15] ނުވަތަ އެކަކަށްވުރެން ގިނަމީހުންގެ މައްޗަށް ދައުވާ ރައްދުވާ މައްސަލައެއްގައި ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރު ރައްދުވާނީ

[11]- Fred Perry (Holdings) Ltd v Brands Plaza Trading Ltd [2012] EWCA Giv 224; [2012] 6 Costs L.R. 1007; [2012] F.S.R. 28, CA
[12]- Smith v Bailey [2014] EWHC 2569 (QB); [2015] R.T.R. 6 (Popplewell J)
[13]- Sellar-Elliott v Howling [2016] EWHC 443 (QB); [2016] P.I.Q.R. P13. (Sweeney J)
[14]- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 247(ހ)(1)
[15]- ކުރީގެ ހަވާލާ 247(ހ)(2)

އޭގެ ތެރެއިން އެކެއްގެ މައްޗަށް ކަމަށްވާނަމަ ނުވަތަ އެކަކަށްވުރެން ގިނަމީހުންގެ މައްޗަށް ކަމަށްވާނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްފަހު ދަޢުވާލިބޭ ހުކުމުންގެ ތެރެއިން މިހާރު ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް ގިނައަދަދެއްގެ ފައިސާ ދޭންޖެހުނުކަމަށް ބުރަވެވުމާއި، އަދި ދަޢުވާދާއި ގުޅިގެން އިންސާފުއަރާކޮށްފައިވާ ފަރާތަކަށްވުމުން ނުވަތަ އެފަރާތަކީ އިންސާފުއަރާކޮށް ވިޔަފާރި ކުރާ ފަރާތަކަށްވާނަމަ،[16] ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެވެ. މިއާ މައިގަނޑު ތިން ހާލަތެއްގެ ތެރެއިން ހާލަތެއް އޮތްނަމަ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެވެ.

ހުކުމެއް ކޮށްފައި އޮތުން

ހުކުމެއް އޮތުމާ މިދަންނަވަނީ ހުކުމަކީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހިސާބުކުރުމަށް ނުވަތަ ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް އޮތުމަކަށެވެ.

ޖިނާއީ ވުމަން އެއްބަސްވުން

ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން އެޖިނާއީ ކުށުގައި އެއްބަސްވުމާ މިދަންނަވަނީ ކޯޓުގައި އެކަމަށް އެއްބަސްވެފައި އޮތުމާއި، ޖިނާޔަތް ހަރަދެއް ދެއްކުމަށް ނުވަތަ ލިބޭގެއްލުމުގެ ބަދަލުދިނުމަށްކަމަށް އެއްބަސްވުމަކަށެވެ.

ގިނަހަސްތުން ތިބޭދާއި، ބޭރުބުރަވެވޭ މިންގަނޑުން ބުރަވެވުން

ބުރަވެވުމުގެ މިންގަނޑު ތަޖުރިބާ ކުށުވާ މައްސަލައިގާ އެއަށްވުރެން ގިނަމީހުންގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ބަރާބަރުކުރާ މައްސަލައާކަން ވާންވާނެވެ. އަދި އަމުރުރައްދުކުރުން މިގޮތުގައިވެސް އެކެއްގެ މައްޗަށްކަމަށްވާނަމަ ނުވަތަ ގިނަމީހުންގެ މައްޗަށް ކަމަށް ވާންވާނެވެ. ހުކުމްކުރެވިފައިވާ ދަޢުވާގައި ހުކުމްކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް ހުކުމެއް އަދާކުރުން ކަމަށް ބުނެވެންވާނެއެވެ. އަދި ދަޢުވާ ރައްދުވާފަރާތަކީ އިންސާފުއަރާކޮށް ހުރިގޮތުގައިނަގާފައިވާ ނުވަތަ އިންސާފުއަރާކޮށް ކޮށްފައިވާ ފަރާތަކަށް ވާންވާނެވެ. އަދި އެދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ ތެރެއިން ގިނަ އަދަދެއްގެ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭކަން ސާބިތުވާން ހެކި ހުރިކަމަށް ބުރަވެވެންވާނެވެ.

ސާބިތުކޮށްދޭން ޖެހޭ ނުވަތަ ބުރަވެވެންޖެހޭ މިންގަނޑަކީ ބަލާއިރު މަދަނީ ޝަރީޢަތެއް ފެންވަރުގައި ހުރިން އެދިފައިވާ ފައިސާ އެކީ ނަގައިދޭން ފައިސާކަން ބޭނުން ބުރަވެވޭ މިންގަނޑު/balance of probabilities އަށް ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެއެވެ.[17]

[16]- ކޯޑުގެ މާއްދާ 247(ރ)(3)

[17]- Test Claimants in the Fll Group Litigation v Commissioners for HM Revenue and Customs (No. 2) [2012] EWCA Civ 57, [2012] 1 WLR 2375 at [36]

ގިނައަދަދެއްގެ ފައިސާ

ގިނައަދަދެއްގެ ފައިސާ އަދި ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ދޭންޖެހޭ ފައިސާކަމުގައި ނުވަތަ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުދިނުމާ ގިނައަދަދެއްގެ އެހެނިހެން ފައިސާކަމަށްވިޔަސް މައްސަލައެއްނޫނެވެ. ގިނައަދަދުގެ ފައިސާ މާނަކުރަންވާނީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ހިމެނޭގޮތުންނެވެ.[18]

---

[18]- Shearson Lehman Brothers Inc v Maclaine Watson & Co Lid [1987] 1 W.L.R. 480; [1987] 2 All E.R. 181, CA,

ގޮތެއް ނިންމުން

މިންވަރު ކަނޑައެޅުން

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއްގެ ދަށުން ދެއްކުމަށް ކޯޓަށް ކަނޑައެޅޭނީ މައުޟޫޢީ މައްސަލައިގެ ނިޔާގައި ނުވަތަ ހުކުމުގައި ނަގައިދެވިދާނެކަމަށް ބެލެވޭ ޖުމްލަ އަދަދާ އަޅާބަލާއިރު ބޭނުންވާނެ ކަމަށް ތަފާތު އަދަދެއްގެ ފައިސާއެވެ.[19] މިމިންވަރަށް ވުރެން އިތުރަށް ދެއްކިފައި ހުންނަ ފައިސާއިން އިންޝުރަންސް ދެއްކުމަށް[20] ނުވަތަ އިންޝުރަންސް ނުލައި އެފައިސާ އަނބުރާ ރައްދުކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[21]

އަދަދު ކަނޑައެޅުމުގައި މައުޟޫޢީ ނިންމާއިރު ނަގައިދިވިދާނެކަމަށް ބެލެވޭ ޖުމްލަ އަދަދާއި އަޅާ ކިޔުމަން ޤާނޫނުގެ ނަރުގެއި ބަޔާންކުރުމަށް އަދަދު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ނަގައިދިވިދާނެކަމަށް ބެލެވޭ އަދަދެއް ވަޒަންކުރުމުގެ ވާޖިބު ފަރުޟުތަކާ މަޚްލޫޤުވެވޭނެ ސަރަޙައްދު އެނގޭނެ. އަދި ތުއިގޮތެއް short cuts/ ޚާއްޞަ ކުރުމުގެ ގޮތުން ދައުލާލިބޭ ފަރާތުން ހުރަހެއް ހުރަސްއެޅުމުގެ މައްސަލަ އެކަނި ގޮތެއް ނިންމުމައިގެން ނުލާނަކަން އެނގެވެ.[22] އާދެގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ މިންވަރަކީ ފައިސާދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރުގެ ދަށުން ދައްކަންޖެހޭ މިންވަރަށްވުރެން ކުޑަމިންވަރަކަށް ހެދުމުގެ ވިސްނުމުގައި ދައުލާލިބޭ ފަރާތް ނުރައްކަލަކަށް ހުރަސްއެޅިގެން ނުވާނެވެ.[23] ހަރަކާތްތެރިޔާ އަނިޔާގެ ބަދަލު ކަނޑައެޅުމުގެ މައްސަލައެއްގައި ނަގައިދިވިދާން ކަމަށް ބެލެވޭ އަދަދުގެ 75 އިންސައްތައާ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރުގެ ދަށުން ނަގައިދިނުމަށް އެކަށީގެންވާ އަދަދަކަށް ކޯޓަށް ބެލިދާނެވެ.[24] މިސާލަކަށް 1.8 މިލިއަން ދައްކަންޖެހޭ މައްސަލައެއްގައި 1.7 މިލިއަން ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރުގެ ދަށުން ނަގައިދިނުމަށް އެއީ ގެއްލުން ނުވަތަ އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްކަމަށް ބެލިފައިވެއެވެ.[25]

ތަފާތުކުރާ އަދަދު ކަނޑައެޅުމުގައި މައްސަލައިގެ ވަރައިގެންވާ އެންމެހައި ކަންކަމަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ. މިސާލަކަށް އަޅައިކަންޏެޅުމުގެ ދިފާޢު ނުވަތަ ރައްދުދެއްވާފައި ހުރަސްއެޅުމުގެ ފުރުސަތު ޚިޔާލަން ނުވަތަ ނިޔާކަން ދައުވާއަކަށް ހުރަހަކާ ޖަވާބަކަށް ބަލައިގެން ބެލިދާނެވެ. މީގެ އިތުރުން ގެއްލުން ކަނޑައެޅުމަށް ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ވެފައިވާ ޚަރަދުތަކަން ބެލިދާނެވެ. އަޅައިކަނޑައެޅުމަށް ފައިސާ ހުރިހާ ވަގުތީ އަމުރުގެ ދަށުން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއިން އެފައިސާ އަޅައިކަނޑަންވާނެވެ.[26]

[19]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 247(ނ)
[20]- ކުރިގެ ހަވާލާ 248(ރ)
[21]- ކުރިގެ ހަވާލާ 248(ނ)
[22]- eles v Cobham Hire Services Ltd [2009] EWCA Civ 204, [2010] 1 WLR 409
[23]- Osunde v Guy's and St Thomas' Hospital [2007] EWHC 2275 (Fam), LTL 26/11/2007
[24]- Spillman v Bradfield Riding Centre [2007] EWHC 89 (QB), LTL 13/2/2007,
[25]- FP v Taunton and Somerset NHS Trust [2009] EWHC 1965 (QB), [2009] LS Law Medical 598,
[26]- ކުރިގެ ހަވާލާ 247(ސ)

ފައިސާ ދައްކަން އަންގާ ގޮތް

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރުގައި ފައިސާ އެކީ އެއްފަހަރާ ދެއްކުމަށް ނުވަތަ ބައިބައިކޮށް ބަހާލައިގެން ދެއްކުމަށް އަންގާދާނެވެ.[27] އަދައިކަސްޖެހޭ ފައިސާއެއް އޮތްނަމަ އެފައިސާއެއް އަދައިކުރެވޭގޮތާއި، ރައްދުދައްކާވާގޮތާއި، ގެއްލުން ކުޑަކުރުމަށް ދައްކާލިބާ ފަރާތުން ވެފައިވާ އިހުމާލަށް ވަގުތީއަމުރު ނުކުރިނުމުގައި ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ.[28]

އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުން

ފައިސާ ދެއްކުމަށް ނެރެފައިވާ ވަގުތީއަމުރާ އެއްގޮތަށް ފައިސާ ދައްކާފައިވާނަމަ، ނުވަތަ އަމިއްލަ އިޚްތިޔާރުގައި ފައިސާގެ މިންވަރެއް ދައްކާފައިވާނަމަ ފައިސާ ދެއްކުމަށް ނެރެފައިވާ ވަގުތީއަމުރަށް ބަދަލު ގެނެސް ދައްކަން އަންގާފައިވާ ފައިސާގެ އަދަދަށް ބަދަލުގެނައުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[29]

ނެރެފައިވާ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ބާޠިލުކުރުމާއި، ބަދަލުގެނައުމާއި، ފައިސާ އެކުގައި ދެއްކުމަށް ނުވަތަ އެއިންބައެއް އަލުންދެއްކުމަށް ނުވަތަ އަމުރުގެ ދަށުން ފައިސާ ލިބިފައިވާ ފަރާތަކުން ލިބެންވާފައިސާ އެއްކޮށް ނުވަތަ އެފައިސާގެ ބައެއް އަނބުރާދިނުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[30]

---

[27]- ކުރީގެ ހަވާލާ 246(ށ)
[28]- ކުރީގެ ހަވާލާ 247(ނ)
[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ 248(ހ)
[30]- ކުރީގެ ހަވާލާ 248(ރ)

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އުސޫލާއި،

ފައިސާދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރު

ހުއްދަވުން

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ފައިސާދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރުއްވާ މައްސަލަތަކެއްގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުމުގެ އުސޫލުން މައްސަލަ ނިންމުން ހުއްދަވެއެވެ.[31] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 164 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަމްބަރު ބަލާއިރު "އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ކޯޓަށް ހުކުމްކުރެވިދާނޭ ދައުވާއަކާގުޅިގެން ނުވަތަ ދައުވާގައި ހިމެނޭ ވަކިބައަކާގުޅިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ...." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވުމުން މިކަމަށް ހުރަހެއް ނެތްކަން އެނގެއެވެ.

އުކުޅުގައި ނިންމުން

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުން ހާލަތްތަކެއް ދެކޮޅުދީފައިވާނަމަ ވަގުތީފަރާތުގެ ގޮތުގައި ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އަމުރު ނެރުއްވާއިރު ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމައި ފައިލް ބަންދުކުރެވިދާނެއެވެ.[32] ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރުއްވީ ޖިނާއީ ބަޔާންކޮށްފައިވާ މިގޮތަށް އިދާރާ ކުރުވި ފުރަތަމަ ދާރާވެގެއެވެ.

އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމުން ނަގައިދެވޭ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި އެއްބަސްވުމުގެ މާއްދާއެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ޓެރެވާ/Unliquidated damages އެނގޭ ބަދަލަކާ ގުޅިގެން ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަތަކެއްގައި ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރުއްވުމަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލައެއް ނިމާނެއެވެ.[33]

---

[31]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 24 Rule 24.2 [Types of proceedings in which summary judgment is available **24.2.** The court may give summary judgment—(a)against a claimant in any type of proceedings;(b)against a defendant in any type of proceedings except proceedings for possession of residential premises against a mortgagor or tenant or contract-holder, or against a former tenant or former contract-holder holding over with protected occupancy.**]**

[32]- Associated Bulk Carriers Ltd v Koch Shipping Inc [1978] 2 All E.R. 254, CA

[33]- Ibid & Sinclair Investment Holdings SA v: Cushine [2006] EWHC 219 (Gh).

ތަސްވިޔާ ކުރުން ނުވަތަ

އުނިއިތުރުކުރުން

ހުކުމުގައި

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރެފައިވާ މައްސަލައެއް ޝަރީޢަތަށް ގޮސްފިނަމަ، ހުކުމްކުރާއިރު ދައްކަންޖެހޭ އަދަދާ ގުޅިގެން Adjustment/ތަސްވިޔާކުރެވިދާނެވެ. ނުވަތަ އުނިއިތުރު ގެނެވިދާނެވެ. އިތުރަށް ދެއްކިފައިވާނަމަ އެފައިސާ އަނބުރާ ދެއްކުމަށް އެންގިދާނެވެ.[34]

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއްގެ ދަށުން ފައިސާ ލިބޭފަރާތުން އެފައިސާ އިންވެސްޓްކޮށް ފައިދާ ނަގާފައިވިޔަސް އެފައިދާ ދައްކަންޖެހޭ އަދަދުން އުނިކޮށްދޭކަށް ނުޖެހޭނެވެ.[35]

ވަގުތީ އަމުރުގެ ދަށުން ދެއްކި އަދަދަކީ މައްސަލައިގެ ހުކުމްކުރާ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމުގައި ދައްކަން ކަނޑައެޅި އަދަދަށްވުރެން އިތުރު އަދަދެއްނަމަ އިތުރަށް ދައްކާފައިވާ ފައިސާ އެފައިސާއަކަށް ދެއްކި ދުވަހުން ފެށިގެން އިންޓްރެސްޓް ނަގައިދިނުމަށް ކޯޓުން ކަނޑައެޅިދާނެވެ.[36]

އަނބުރާ ގެންދާއިރު

މައްސަލަ އަނބުރާގެންދާއިރު ނުވަތަ ދައުވާ ބާތިލުކުރާއިރު ނުވަތަ ދައުވާގެ ބައެއް ބާތިލުކުރާއިރު ދައްކަންޖެހޭ އަދަދާ ގުޅިގެން Adjustment/ތަސްވިޔާކުރެވިދާނެވެ. ނުވަތަ އަދަދަށް އުނިއިތުރު ގެނެވިދާނެވެ.[37] ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އަމުރެއް ނެރެފައިވާ މައްސަލައެއް އަނބުރާ ގެންދިޔަޔަސް ފައިސާ ދެއްކުމަށް ބިނާކުރެވޭނީ ހުކުމްބައިވާނަމައެވެ. ނުވަތަ ކޯޓުން ހުއްދަދޭނަމައެވެ.[38]

ދެބަސްވުމުގެ ދުރުގައި

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއްގެ ދަށުން ދައްކާފައިވާ ފަރާތުން ފައިސާ ދޫކުރި ފަރާތަށް ތަސްވިޔާ ކުރުމަށް ފައިސާގެ ބައެއް ނުވަތަ ފައިސާ އެއްކޮށް އަނބުރާ ދެއްކުމަށް/reimburse އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[39] މިފަދައިން އެޖަސްޓްމަންޓް ގެނައުމަށް ދެބަސްވުމުގެ ދުރުގައި ތަސްވިޔާކުރުން ނުވަތަ އުނިއިތުރު ކުރުވާލިދާނެވެ.

[34]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 248(ހ)(ނ)
[35]- Parry v North West Surrey Health Authority, The Times, 5 January 2000
[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 248(ނ)
[37]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 248(ށ)
[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 252(ށ)
[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 248(ނ)

ދިފާޢެއް ނުވަތަ ރައްދުދައުވާއެއް

ހުށަހެޅުމުގެ ނަތީޖާ

ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރުމުގައި އަމަލުކުރެވޭނެ ދިފާޢަކީ، ރައްދު ދައުވާއެއް ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ އެކަމަކީ، އިހުމާލު ވެފައިވާނަމަ/contributory negligence އެކަމަށް ޖިނާއީ ކުރަންވާނެކަމަށް ޤާނޫނުގެ މުޢާމަލާތު ނަޒަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[40]

މިގޮތުން ބަޔާންކުރުމުން މިކަންކަމާ މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ހުކުމް ކުރާއިރު ހުކުމަށް އަސަރުކޮށްފާނެ ސަބަބުތަކެއްކަން ނުސީދާ ކޮން ގާނޫނުގައި ބުނެފައިވާކަމަށް ބަލަނީއެވެ. މިފައިން ބަޔާންކުރުމުން މިއިން ދެކަމަކަށް އިސްތިސްނާދޭ ލިބެއެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމާއި ހަވާލުކުރުމުގައި މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ނުވާނެކަމެވެ. ދެވަނަ ކަމަކީ އަދިވެސް ކަނޑައެޅުމުގައި ބޮޑުއަދަދެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބަދަލު ކުޑައަދަދެއް ކަނޑައެޅުމަށް އިސްތިސްނާ ޖާގަދީފައިވެއެވެ.

40- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 247(ނ)

ބާބު 27

ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ނެގުން

ތަޢާރަފު

ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ މައްސަލަ ކާމިޔާބު ކުރާ ފަރާތަށް ކަމަށްވާތީ އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ޚަރަދު ދޭންޖެހެނީ ކާމިޔާބު ކަނޑައެޅޭނީ މައްސަލަ ނިމުމުންނެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި ވަކިވަކިކަންކަމާ ގުޅިގެން ވަގުތީ އަމުރު ގެދަވިރިކަން ޚަރަދުނަގައިދިނުން ހުއްދަކުރެއްވުނެވެ.

ކަންމިހެން ޤާނޫނަކުވެސް އިސްތިސްނާއީ ހާލަތްތަކެއް މިކަމަށް ހުންނަންޖެހެއެވެ. ޚާއްސަގޮތެއްގައި ދަޢުވާ ޚާރިޖުވިނަމަވެސް ޚަރަދު ނިގުޅައިދިނުން ކަމުގެ ނިސްބަތުން އެއްވަރަށް ފާހަގަކޮށްލައި ދަޢުވާލިބިޔޭ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ނިސްބަތާ ދިރާސާކުރުމަށް މިގޮތުން އެންސްނަން ޖެހެއެވެ. މިފަދަ ވަސީލަތްތަކުގެ ގޮތުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައިވެއެވެ.

އިޖުރާއަތު

ހުށަހެޅުން

ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ކިބައިން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީގެ ގޮތުގައި ފައިސާ ކޯޓުގައި ބެހެއްޓުމަށް އަންގައި އަމުރެއް ކޯޓު ދިނުމަށް ވަކިން އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާ ޕްރޮސީޖަރުގެ ދަށުން ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[1] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 32 ފޯމުންނެވެ.[2]

ވަގުތު

ވަކިވަގުތެއްގައި ހުށަހެޅުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ލާޒިމްކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކޭސްމެނޭޖްމަންޓް ކޮންފަރެންސްގައި މައްސަލަ ޚަރަދަށް ގޮތުގައި ހިނގާއިރު ތަފްސީލީ ކުރާ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުމުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ނަގަން އެދޭނަމަ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަން ފެށިދާނެއެވެ.[3] ބައެއް ޙާލަތުގައި ނިސްބަތުންވާނަމަ ބާރުއަޅާ ދިރާސާ ކުރިން ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަން ކަނޑައަޅާފައެވެ. ތަސްދީޤުކުރި ރޭގާތުގައި

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 251(ހ)

2- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 147(ރ)

3- The Business and Property Courts of England & Wales The Commercial Court Guide (incorporating The Admiralty Court Guide) Edited by the Judges of the Commercial Court of England & Wales Eleventh Edition 2022 (Revised July 2023) Appendix 10: Security for Costs: Related Practice page 176

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ދެއްކުމުގެ އަމުރު ނެރުމުން ނިންމިދާނެ ސަބަބެއްކަމަށް ބާރުއަޅުއްވާފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.[4] ވީމާ ވީހާވެސް ކުރިން މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހެޅުން އެދެވިގެންވެއެވެ. ލަހުން ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ނަގައިދޭ ސެކިއުރިޓީގެ މިންވަރަށް ބަދަލުގެނެސްފައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް ދެމިލިއަން ނަގައިދިނުން އެކަށީގެންވާ ހާލަތެއްގައި ފަސްލައްކަ ޕައުންޑު ލަސްވުމުގެ ސަބަބުން އުނިކުރެވުނެވެ.[5]

ހެކި ހުށަހެޅުން

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީގެ ގޮތުގައި ފައިސާ ބަހައްޓަން އަންގައި އަމުރެއް ކުރުމަށް އެދޭނަމަ އެހުށަހެޅުމާއެކު ހުށަހެޅުމަށް ބޭނުންވާ ހެކި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[6] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރޫލްސްއާއި މިއަމުރާ ގުޅޭގޮތުން ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ލިޔުމީ ހެކިތަކުން ސާބިތުކޮށްފައިވާ ބައްޓަމަށެވެ.[7]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވިއްބަވަތްތައްގެ ހެކިހުށަހެޅުމަށް މަސްދަރު ކަންތައް ބަދަލުގައި ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ބޭނުން ބަވަތްތައްގެ ހެކިހެކި ހުށަހަޅަން ފާސްދު ކަނޑައަޅާފައިވާ ހުށަހެޅިދާނެވެ. ޝަރީޢަ ހެކި ހުށަހެޅުމަކީ ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިތަކާ ގުޅުން ކެނޑިގެން ނުވާނެވެ.[8] އިތުރު ތަފްސީލު ބަޔާނުގައި ބާބު 19 ސަފްހާ 267 އިން 278 އަށް ބައްލަވާ.

ތަޢާރުޟުވުން

ހުށަހެޅުން ތަޢާރުޟުވާ ގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނުހުރެ. ކޯޓު އަމުރަށް ގުޅިގެން އަމަލުކުރުން ލާޒިމުވާ އާންމު އުސޫލުތައް ގައިދު ނިންމުމުގެ ތަޢާރުޟުވުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ހުށަހެޅުމަށް ތަޢާރުޟުވާނަމަ ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން އެނގޭގޮތް ތަފްސީލު ސަފްހާ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބަޔާންކުރަން.[9] ވީމާ އަމުރު ތަޢާރުޟުވުން ޖަވާބު ބޮޑު ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރަން ބަޔާނެއް ފޮނުވާލަންވާނެއެވެ.

4- PR Records Ltd v Vinyl 2000 Ltd [2002] EWHC 2860 (Ch), LTL 9/12/2002

5- RBIL v Ryhurst [2011] EWHC 2209 (TCC); [2011] B.L.R. 721, it was held that a late application for security was likely to restrict the respondent's ability to trade: of the gross amount for which security was appropriate (£2 million) £500,000 was deducted for lateness.

6- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 251(ހ)

7- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 II SECURITY FOR COSTS rule **25.12** (2) An application for security for costs must be supported by written evidence.

8- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 323(ހ)

9- ކުރީގެ ހަވާލާ 238(ހ)

އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތް

ދައުވާކުރާ ފަރާތް

ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުން އެދި ވަގުތީ އަމުރެއް ނެރެދިނުން އެދި ހުށަހަޅާނީ ހަމައެކަނި ދައުވާލިބޭ ފަރާތަކުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 151 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި " ... އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ." މިފަދައިން ބަޔާންކުރުމުން އެނގެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބުރިޓިޝް ޤާނޫނުގައިވެސް ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުން އެދި ހުށަހެޅުން ހުއްދަވަނީ ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތަށް އެކަންޏެވެ.[10]

ވީމާ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ނެގުމުގެ އަމުރެއް ރައްދުވާނީ ދައުވާ ކުރާ ފަރާތަށެވެ.

ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާއާއި ގުޅިގެން ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ވަކި ޤާއިދާ ނަސްބަތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. ވީމާ އިސްވެ ދެންނެވުނު ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ އާންމު އުސޫލާ އެއްގޮތަށް މިހާތަނަށް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ.

ރައްދުދައުވާ އަކީ ވަކިޖީބަޔަކުން ވަކިބަރަޚަލެއް އެކުލެވޭ ވަކިމަޤާމު ދައުވާއަކަށްވާތީ ރައްދުދައުވާގައި ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ.[11] ނަމަވެސް set-offs/އަޅައިކެނޑުމުގެ ރައްދުދައުވާ ތަފާތު ކުރެވެންޖެހެއެވެ. އަޅައިކެނޑުމުގެ ރައްދުދައުވާގައި އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ނެރެނުދެވޭނެވެ. ސަބަބަކީ އަޅައިކެނޑުމަކީ ދިފާއުއްކަމުގައި ވުމެވެ. އަދިހަމަ އެހެންމެ ހުށަހަޅާ ރައްދު ދައުވާއަކީ mirror image/ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާގެ އިދިކޮޅަށް ތުހުމަތުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ރައްދުދައުވާއެއްނަމަ އެފަދަކަށް ދިފާއުކުރާ މީހެއްގެ ގޮތުގައި ރައްދުދައުވާގެ ބަލާ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދިނުމަށް އަމުރުކުރުން އިންސާފުވެރި ނުވާނެއެވެ.[12]

ރައްދުދައުވާގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމުގެ ބޭނުމަށް ދައުވާ ކުރާ މީހެއްގެ ހައިސިއްޔަތަށް ރައްދުދައުވާ ކުރާމީހާ އުފުލޭ ބަލައި، ރައްދުދައުވާ ދައުވާކުރާ ހައިސިއްޔަތު ދެނެގަތުން މުހިއްމު ރައްދުދައުވާބޭނުގައި ފޯރާ އެހެން ރައްދުދައުވާ ބޭނުގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމުގެ އަމުރަކަށް އެދުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ރައްދުވާ ރައްދުވާ ފަރާތަށް ނުލިބެނެވެ. މިގޮތުގައި ރައްދު ދައުވާއެއް ހުށަހެޅުމުގެ ޚަރަދުގެ

---

[10]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 II SECURITY FOR COSTS rule **25.12**(1) A defendant to any claim may apply under this Section of this Part for security for his costs of the proceedings.(Part 3 provides for the court to order payment of sums into court in other circumstances. Rule 20.3 provides for this Section of this Part to apply to [counterclaims or other additional claims])

[11]- Hutchison Telephone (UK) Ltd v Ultimate Response Ltd [1993] BCLC 307; Newman v Wenden Properties Ltd [2007] EWHC 336 (TCC), 114 ConLR 95

[12]- Samuel J. Coh/ Co. v Eastern Mediterranean Maritime Ltd [1980] 1 Lloyd's Rep 371; Anglo Irish Asset Finance plc v Flood [2011] EWCA Civ 799, LTL 11/7/2011

ސަބަބުން ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމުގެ ޚަރަދަށް އިޒާފާވުމެއް ނުވަތަ އިތުރުވުމެއް ނައަންނާނެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީއެއް ނަގައިދިނުން ހުށަހަޅައި ނުކުރެވޭނެވެ.[13] މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ދަޢުވާލިބޭފަރާތަށް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބަހައްޓައި ދިނުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓު ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންނުވެއެވެ.[14]

ހުށަހަޅާ ޢަކްސުދަޢުވާއެއްގެ ސަބަބުން ޚަރަދު ސެކިއުރިޓީއަށް އެދުމުގެ މިންގަނޑު ގާއިމުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ޢަކްސުދަޢުވާއަކީ ޖަވާބުދިނުމުގައި ދިފާޢުއަކަށް ވުރެ ބޮޑު ދަޢުވާއަކަށް ވާންވާނެވެ. މިސާލަކަށް ދަޢުވާ ކުރާ ހަސްމު އެއްމިލިއަން ޕައުންޑަށް ދަޢުވާ ކުރުމުން ޢަކްސުދަޢުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ފަނަރަމިލިއަން ޕައުންޑަށް ދަޢުވާކުރާ ހާލަތެއްގައި ޢަކްސުދަޢުވާއަކީ ދަޢުވާކުރާ މީހެއްގެ ހައިސިއްޔަތަށް ޢަކްސުދަޢުވާ ކުރާމީހާ ދަޢުވާކުރާ މީހެއްގެ ޖާގައިގައި ޢަކްސުދަޢުވާ ހުށަހެޅި މީހާއަށް ދޫކޮށްފައި ހުރިކަމެވެ. މިހާލަތުގައި ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބަހައްޓައިދިނުމަށް އަމުރުކުރެވޭނެއެވެ.[15]

އެހެން ފަރާތްތައް

ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތަކަށް ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބަހައްޓައިދިނުމަށް ނުއެދެވޭކަމަށް އިސްތިސްނާ ފާހަގަ ކުރި ކަންކަމުން އެނގެވެ. އަދި އެއުސޫލަށް އިސްތިސްނާ ބަޔާން ކުރަނީވެސް އެނގެވެ.

ވީމާ ޤުދުރަތީގޮތުން އެމީހަކު ދަޢުވާލިބޭ މީހަކަށް ނިސްބަތްވެފައިނުވާ އެހެން ފަރާތަކުން ކުރާ އެހީ ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ އެހެން ފަރާތްތަކަށް މިފަދަ އަމުރެއް އެދިވެދާނެވެ. މިގޮތުން މިސާލަކަށް ޤައުމު ދަޢުވާގެ މިސާލެވެ. އަސްލުމިސާލަކީ އެހެނަސްމަގުން ފިޔަވައި ޚަރަދު ބަލަހައްޓާމީހާ ފަދަކަމެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބުރިޓިޝްއިރު ދައުވާކުރާ ފަރާތް ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބަހައްޓައިދިނުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެ ޙާލަތްތަކެއް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެއީ:- ކޯޓަށް ދަޢުވާގެ ޚަރަދު އަމުރެއް އިންސާފުވެރި ގޮތުގައި ދިނުމަށް ޤަބޫލުކުރެވިއްޖެނަމަ ދަޢުވާކުރާ ބަޔަކު ދަޢުވާއަށް ޚަރަދު ދިނުމަށް ޤަބޫލުކޮށްފައިވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް؛ ދުވެއް:- ހުށަހެޅުއްވާ ފައިދާ ހޯދުމުގެ ނުވަތަ މުދަލުގެ ބައެއް ގަބޫލުކުރާކަމުގެ މައްސަލައިގައި ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ ޚަރަދަށް ޖާނުކުރާ އެއްބަސްވުމުގައި ނުވަތަ ޖަވާބުދާރީ ނުވަނީވެސް މީހެއްގެ މައްޗަށް؛ މިއެވެ.[16]

[13]- Pimlott v Meregrove Holdings Ltd [2003] EWHC 1766 (QB), [2003] 6 WLUK 648,

[14]- Taly NDC International NV v Terra Nova Insurance Co. Ltd [1985] 1 WLR 1359

[15]- L/M International Construction Inc. v Circle Partnership Ltd [1995] CLY 4010 the claimant sued for £1,000,000 and the defendant counterclaimed for £15,000,000. The court found that the defendant was in the position of a claimant and ordered it to give security.

[16]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 25 II SECURITY FOR COSTS rule **25.14** Security for costs other than from the claimant **25.14**—(1) The defendant may seek an order against someone other than the claimant, and the court may make an order for security for costs against that person if— (a)it is satisfied, having regard to all the circumstances of the case, that it is just to make such an order; and (b)one or more of the conditions in paragraph (2) applies.(2) The conditions are that the person— (a)has assigned the right to the claim to the claimant with a view to avoiding the possibility of a costs order being made against him; or (b)has contributed or agreed to contribute to the claimant's costs in return for a share of any money or property which the claimant may recover in the proceedings; and is a person against whom a costs order may be made.

އަމުރު ނެރުމުގައި ބަލަންޖެހޭ

ކަންކަން/އަސާސް

ޝަރުޠު

އަމުރުނެރުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތެއް ކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ އަންނަނިވި ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާ ހާލަތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދަށް ސިކިއުރިޓީ ބަހައްޓަން ދަޢުވާ ކުރާ ހަސްމުގެ މައްޗަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[17]

1. ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް އާންމުކޮށް ދިރިއުޅެނީ ދިވެހިރާއްޖެއިން ބޭރުގައިކަމަށްވުން؛
2. ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަކީ ޤާނޫނީ ޝަޚްޞަކަށްވެފައި، ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ކުރަންޖެހުނު ހަރަދުތައް ދެއްކުމަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ، އެ ހަރަދުގެ ފައިސާއެ ޤާނޫނީ ޝަޚްޞުން ނުދެއްކޭނެ ކަމުގައި ގަބޫލުކުރެވޭނެ ސަބަބުތަކެއް ހުރުން؛
3. ދަޢުވާގެ އަޑުއެހުންތައް ފެށުމަށްފަހު، އެ ދަޢުވާގެ ނަތީޖާއިން ބަރީއަވުމުގެ ބޭނުމުގައި، ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން އެ ފަރާތުގެ އެޑްރެސް ބަދަލުކޮށްފައިވުން؛
4. ދަޢުވާ ފުރުމުގައި ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ އެޑްރެސް ބަޔާންކޮށްފައި ނެތުން، ނުވަތަ ރަނގަޅު ނޫން އެޑްރެހެއް ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުން؛
5. ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދަޢުވާކޮށްފައިވަނީ ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ ފައިދާއަށް ކަމުގައިވެފައި، ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ކުރަންޖެހުނު ހަރަދުތައް ދެއްކުމަށް ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ މައްޗަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ، އެ ހަރަދު ގެ ފައިސާ އެ ފަރާތަކުން ނުދެއްކޭނެ ކަމުގައި ގަބޫލުކުރެވޭނެ ސަބަބުތަކެއް ހުރުން؛
6. ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުގެ މުދަލާމެދު އެ ފަރާތުން އަޅާފައިވާ ޚިޔާނާތްތެރިކަމަކީ، ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ކުރަންޖެހުނު ހަރަދުތައް ދެއްކުމަށް އެ ފަރާތުގެ މައްޗަށް ކުރާ އަމުރެއް ތަންފީޒުކުރުމަށް ދަތިވާފަދަ ޚިޔާނާތްތެރިކަމެއްކަމަށްވުން؛

މިއެވެ. މި ޝަރުޠުތަކަކީ ބަލައި ވިސްނާއިރު ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދަށް ސިކިއުރިޓީ ބަހައްޓަން އެންގެނީ ދެގޮތަކަށްކަން އެނގެއެވެ. sanction/މަދަނީ އަދަބެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ނުވަތަ condition/ޝަރުޠެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނު ނަންބަރު 3،4 އަދި 6 ގައި ބަޔާންކުރާ ހާލަތުގައި މަދަނީ އަދަބެއްގެ ގޮތުގައި ހަރަދަށް ސިކިއުރިޓީ ބަހައްޓަން އެންގެނީކަން އެނގެއެވެ. އަދި ނަންބަރު 1،2 އަދި 5 ގައި ބަޔާންކުރާ ހާލަތުގައި ޝަރުޠެއްގެ ގޮތުގައި ހަރަދަށް ސިކިއުރިޓީ ބަހައްޓަން އަމުރުކުރެވިދާނެކަން ދޭހަވެއެވެ.

[17]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 251(ބ)

ގައުމުން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭ މީހަކަށްވުން

އެމީހަކީ ގައުމުން ބޭރުގައި ނުވަތަ ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭމީހަކުކަމުގައި ބަލާނީ އެންމެފަހުން ނުވަތަ ދާއިމީ ގޮތެއްގައި ގައުމުން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭމީހަކުނަމައެވެ. ވަގުތީ ގޮތުން ނުވަތަ ދުވަސްކޮޅަކަށް އުޅޭމީހަކު ގައުމުން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭމީހަކު ކަމުގައި ނުބެލެވޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް ކަސްރަތަށް ވަކި ދުވަސްކޮޅަކަށްގައި ގައުމަކަށް އައިސްއުޅޭ މީހަކުނަމަވެސް އެމީހަކީ ގައުމުގައި ދިރިއުޅޭ މީހަކަށް ނުބެލެވޭނެއެވެ.

ގައުމުން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭމީ ޝަރުތުތަކެއްގެ ބޭރުގައި ހުކުމްކުރަން ޝަރީޢަތުގެ ތަންފީޛުކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 251 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ނަންބަރު 1 ގައި ހުއްދަކޮށްދީފައެވެ.

އުޖޫރަތު

ދައުވާގެ އަޖުރުހަރުދަނު ފުރިހަމަކޮށްދެއްވުމަށް ދައުވާގެ ނަތީޖާއިން ދޭކުރާފަރާތަކުން އުޖޫރަ ދައްކާފަރާތަކުން ބަދަލުދޭކުރުމަށް، ދައުވާ ފުރުގައި އުޖޫރަތު ބަދަލުކޮށްދީފައި ނެތުމާއި، ގެސް އުޖޫރައެއް ބަދަލުދޭމަޖާތު ހުށަހަޅަން ނުވަތަ ސާފުވާވަރަށް ކަނޑައަޅާފައެވެ. މިސާލަކަށް، މިއިން ހަމަޖެހިގައި ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރަން އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[18]

މިއަމުރު ނެރުމަށް ކުރަން ދަރަނި އުޖޫރަ ބަދަލުކުރަން އަޑުއަހައްނުވާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މުޖަލަތް ނަގާ ބަދަލު ދައުވާގެ ނަތީޖާއިން ދޭކުރާގެ ފުރަތަމަ ދަރަނި ނުވަތަ ދަރަނި އުޖޫރަ ބަދަލުކުރަނިވިވަރު ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ތަންފީޛު ބަދަލުކުރަން އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.

އެކަން ކުރި ދައުވާގެ ނަތީޖާއިން ދޭކުރާގެ ނިޔަލަތުގައި ނުވަތަ ފަސްދުވަހު ކަން ކަނޑައެޅުމުގައި ވަކިވެގެންވާ ކަންކުރަން ދިއައްޔާކުރެވޭނެއެވެ. ބައެއް ފަސްދުވަހު ނިޔާމުތައްގެ ފަސްދުވަހު ނިޔަލަތުގައި ބަދަލު އުޖޫރަ ބަދަލު ކުރުމުގެ ސަބަބުން ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރަން އެދޭނީ އެވަރުގެ ދިނަވަރު އެކަން ކުރަނީވެއެވެ. ދުރުގަ ދަރަނި އެކަން ކުރި ޖާމި ސަބަބުތަކަކީވެދާނެއެވެ.[19]

ބަދަލުކަން ކުރަ ކަންފުރި ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނީ ޝަރުތު

"ނުދެއްކޭނެކަމަށް ބެލެވުން" ނުވަތަ Impecunious އާ ބޭނުމުގެ ފައިސާގެ ގޮތުން ދަރި ނުވަތަ ބަދަލުކަން ކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ މާލީގޮތުން ދަރަނިވެރިވުމުން މަސައްކަތްކުރެވިދާނެއެވެ. އެފަދަ މަސައްކަތްތަކީ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރަން އެންމެހާ އެހެނިހެން ނުދެއްކޭނެ ކަމަށް ބެލެވުމުގެ ނުރައްކާ/risk ވަރަށް ކުރަން ޖެހޭ ހުއްޓެވެ؟ އަދި ވަޒަންކުރަން

---

[18]- ކުރިގެ ހަވާލާ 251(ބ)(3)(4)

[19]- Aoun v Bahri [2002] EWHC 29 (Comm), [2002] 3 All ER 182

ޖެހޭނީ ބޮޑަށް ބުރަވާ މިންގަނޑުން ހެއްދޭތޯ؟ ހަރަދު ނުދެއްކޭނެކަމަށް ބެލެވުމަކީ ވަޒަންކުރުމާ ގުޅުންހުރި ކަމެކެވެ. އެއީ ބޮޑަށް ބުރަވާ މިންގަނޑުން ސާބިތުކޮށްދިނުމާ ގުޅުންހުރިކަމެއް ނޫނެވެ.

ހަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ދެއްކުމަށް އަންގުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން އިސްވެ ބަޔާން ކުރިއިރު ތަނަވަސްކަމުގެ ފުން މުޖުތަހިދުން ބައްޔާނުކޮށްފައިވާ ނުވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 251 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ނަންބަރު 2 ގައި "ނުދެއްކޭނެކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭން" މިއިބާރާތުގައި މިބަޔާންކުރާ ވަރަކަށް މިއޮވެ.

ވީމާ ތަނަވަސްކަން ކުޑަކަންފިޔަތާ ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނީ ޝަރުޢީމަގާ ދޭތެރެން ހަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ދެއްކުމުގެ އަމުރެއް ނެރުން ހުއްދަކުރުމުގެ ސަބަބަކީ ހަރަދު އަމުރެއް ތަންފީޛުކުރުމުގައި އުފެދޭ އުދަގޫތައް ނައްތާލުމެވެ. ހަރަދު ދެއްކުމުގެ ސަލާމަތްކަމާއި ލިބިގެން ވާތީ ބާރުއިރު އަސަލާމަތްކަމާ ނިސްބަތުން ކުރީން ބޮޑު ރަށްތަކުގެ ޝަރުޢީމަގާ ދޭތެރެން މިއަދުވެސް ނިސްބަތުން ހުއްދަކުރެވެއެވެ.

އެހެން ފަރާތެއްގެ ފައިދާއަށް ކުރާ ދައުވާ

ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ ފައިދާއަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ދައުވާ/Nominal claimant ތަކުގައި ހަރަދު ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމަށް ހަރަދު ނުދެއްކޭނެކަމަށް ގަބޫލު ބުރަވާ ސަބަބުތަކެއް ހުރިނަމަ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 251 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ނަންބަރު 5 ގައި މުޖުތަހިދުން ބައްޔާނުކޮށްފައިވާ އުސޫލެކެވެ.

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ހުރަސް އެޅުން

ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ މުދަލާއި އުފަރާތުން އަނބުރާ ލިބެންހުރިގޮތް ފިލުވައިލުމަށް، ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ކުރަންޖެހޭ ހަރަދުތައް ދައްކުމަށް އޮތް ފަރާތުގެ މުދަލަކީ ކުރީ އަމުރެއް ތަންފީޛުކުރުމުން ދަތިވާފަދަ ފިޔަވަޅުތަކެއް ވާނަމަ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ނެގުމަށް އަމުރު ކުރެވޭން ހުއްދައެވެ. މިގޮތަށް ބަލާއިރު ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ހުރަސް އެޅުމުގެ ބާބު ކުރިއަށްގެންދަވަން އެދެވޭނެއެވެ.[20]

މިސާލަކަށް ފުރަރަހަމަނީ މުދަލާއި އެފަރާތުގެ ނަގާވަމުގެ ހަރަދު ތަންފީޛުކުރުމަށް ކުރާ އަމުރެއް ތަންފީޛު ކުރުމަށް ހުރަސް އަޅާ ފިޔަވަޅުތަކެއް ވާނަމައެވެ.[21] މިސާލަކަށް މުދަލުން ފިއްލާލުމެވެ.

---

[20]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 251(ބ)(6)

[21]- Aoun v Bahri [2002] EWHC 29 (Comm), [2002] 3 All ER 182

ތަފްޞީލީ ބާބު ބަޔާންކުރުން

ބަލަންވާކަން

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީއެއް ނަގަން ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެކަމާބެހޭ ގޮތުން ނިންމުމަށް ކޯޓަށް އިޚްތިޔާރީ ބާރުތަކެއް ދިނުމުގެ ބޭނުމުގައި މައްސަލައިގެ ވަޒަނާއި ކަންކަމަށް ބަލާއިރު އެގޮތަށް އަމުރެއް ނެރުމަކީ ޢަދުލުވެރި ގޮތެއް ކަމަށް ކޯޓަށް ބެލެވޭނަމަ ވެސް ޝަރުޢީދަޢުވާތަކާ ގުޅިގެން ނުކުތުމާއިކަމަށް ޤާނޫނުގެ ނަޒަރުގައި ބައްޓަންކުރެވިފައިވެއެވެ.[22]

ކޯޓަށް ލިބިދޭ މިއިޚްތިޔާރު ބޭނުން ކުރުމުގައި ފުރިހަމަކޮށް ޝަރުޢީދަޢުވާ އެފިޔަވަޅަކީ އަދުލުވެރި ފިޔަވަޅަކަށް ވުމެވެ.[23] މިކަން ނަޒަރުބޭގެ އިގްތިސާދީ ސާފުވެއެވެ. މިއީ ހާއްސަ ހާލަތްތަކުގައި ނުކުތާއަށް ކަމާބެހޭ ފަރާތުން ވަކިކޮށް ދިނުމުގެ މިންވަރަށެވެ. އަދުލުވެރި ފިޔަވަޅަކަށް ވުމަށް އިޚްތިޔާރު ބޭނުން ކުރުމުގައި ވަރަށްގިނަ އެހެން ކަންކަމާއި ކަރުދާސްތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރަން ޖެހެއެވެ.

އިޚްތިޔާރީ ބާރު ބޭނުން ކުރުމުގައި މައްސަލައިގެ merits/ޤަޟިއްޔާގެ ހަޤީޤަތްތަކުގެ މައްޗަށް ބަލަންވާނެއެވެ.[24] ހަރަދު އަދާކުރު ކޮށްދިނަމަ ހަރަދު ނަގާއެކެން ކަމަށް ޤަބޫލުކުރާ ސަބަބުތަކެއް ހުރިތޯ ބެލުމާއި، ނަމަވެސް އަދާކުރު ތަސްމީޢު ކުރުމަށް ދަތިވާގޮތަށް ފިޔަވަޅެއް އަޅައިފިކަމަށް ބެލެވިދާނެއެވެ. ދައުލާ ކުރާފަރާތް ފިޔަވާ އެހެން ހަރަދު ދައްކާނެ އިތުރު މިހާރު ހުރިތޯ ބެލިދާނެއެވެ. ހަރަދު ސެކިއުރިޓީ ދެއްކުމަށް އެންގުމުން ނުކުތުމާ ނަތީޖާއަށް ބެލިދާނެއެވެ.

ދައުލާ ލިބޭފަރާތުގެ އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބޭނުންވުން ދަތިކަމެއް ހުރިތޯ ބެލިދާނެއެވެ. އެފަދަ ދަތިކަން ހުރިނަ ހާލަތެއްގައި ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ނަގައެއް ނުދޭނެއެވެ.[25] ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ނަގައި ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން ދަށްވެސްތިޖަހަ އެކަމަށްވާ ރިޢާޔަތްކުރެވިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް އިތުރުން ދައުލަތުގެ ކާކުގޮތުގެ މާލީހާލަތު ވެސް ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެއެވެ.[26]

ދައުލާ ކާމިޔާބު ވުމުގެ އިމްތިޔާޒު

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ނަގައިދިނުމުގައި ކާމިޔާބު ވުމުގެ އިމްތިޔާޒު ޚާއްޞަކޮށް ބަލައިގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެއެވެ.[27]

---

[22]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 251(ހ)
[23]- Fernhill Mining Ltd v Kier Construction Ltd (2000) LTL, 27 January, CA, per Evans LJ
[24]- Porzelack KG v Porzelack (UK) Ltd [1987] 1 WLR 420; Swain v Hillman [2001] 1 All ER 91
[25]- (interoil Trading SA v Watford Petroleum Ltd [2003] EWHC 1806 (Ch), LTL 16/7/2003
[26]- Frost Capital Europe Ltd v Gathering of Developers Inc. Ltd (2002) LTL 20/6/2002
[27]- Frost Capital Europe Ltd v Gathering of Developers Inc. Ltd (2002) LTL 20/6/2002

ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއިން ދިފާޢު ވުމުގެ ފުރުޞަތު ނެތްނަމަ ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބޭނުންވުމަށް އަމުރުކުރުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތަކަށް ނުވާނެވެ. ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އާންމު އުސޫލު ނިޔާކުރަނީ ދައުވާ ކާމިޔާބު ކުރިފަރާތަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމެވެ. ވީއިރު ދައުވާއިން ދިފާޢު ނުވެވިއްޖެނަމަ ޚަރަދެއް ނަގައެއްނުދެވޭނެވެ. ވީމާ ދިފާޢުވެވިދާނެ ފުރުޞަތު ނެތްމައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބޭނުންވުމަށް އަމުރުކޮށްނުދީފިނަމަ އެކަމަކީ މައްސަލައާއިގެން ކުރިއަށް ދިއުމަށް ދައުވާކުރާ ފަރާތަށް ދަތިވާ ހުރަސް އެޅޭނެ ކަމެއްކަމެވެ.[28]

އަދަދު ކަނޑައެޅުން

ދެއްކޭނެ މިންވަރާއި، ގޮތާއި، ވަގުތު

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުގެ ސެކިއުރިޓީގެ ގޮތުގައި ދެވޭނެ އަދަދާއި، ނަގައިދެވޭ ގޮތާއި، ވަގުތު ކަނޑައެޅުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަޤުދީރީ ބާރެކެވެ.[29] މިކަންކަން ކޯޓުން ކަނޑައަޅަންވާނީ މައްސަލައިގެ ވަކައިގެންވާ އެންމެހައި ކަންކަމަށް ރިއާޔަތްކޮށްގެންނެވެ. މިންވަރު ކަނޑައެޅުމުގައި ގޮތް ޢަދުލުވެރި ގޮތަކަށް ވުން ޝަރުޠުކުރުން ފިޔަވާ އިތުރު ޝަރުޠެއް ނެތެވެ.

އަދަދަކީ އަދަދުގެ މިންވަރަށް ބަލާއިރު ވަރުގެ އަދަދަކަށް ނުވަތަ ބޮޑުކަމުން ގޮސް އަނިޔާވެރިކަމަށް ބަލާވާ އަދަދަކަށް ވެގެން ނުވާނެވެ.[30] މިސަބަބަށްޓަކައި ޚަރަދު ތަފްސީލުގެ ހުލާސާ ބަޔާންކޮށް ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުމާއެކު ހުށަހެޅުން ލާޒިމު ކުރެވިދާނެވެ. ވަކައިގެންވާ ކަންކަމަށް ބަލާއިރު ފެންނާން ހުންނަ ނުރައްކާ/risk ތަކެއް މައްސަލަ ބަލައި އެކަންކަމާއި އަދަދާއި، ވަގުތާއި، ދައްކަންޖެހޭ ގޮތް ގެނެވިދާނެވެ.[31] އަދި ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި އަމުރު ތަންފީޛުކުރުމަށް ހުރި އުދަގޫ ނުވަތަ ބުރަކަމާއި ތަކުލީފާއި، ރިސްކާ ގުޅުވައި ލިބިދާނެވެ. އަދި ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ގެރެންޓީއާ އަދަދާއި ގުޅުވައި ލިބިދާނެވެ.[32] މީގެ އިތުރުން އަންދާޒާކުރާ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ތަފްސީލުކޮށް ބެލިދާނެވެ.[33] މީގެ އިތުރުން ކަންކަން ބެލުމުގައި ވަރަށް ފުންކޮށް ނުވަތަ ވަރަށް ތުނި އާދައިގެ ގޮތަކަށް މަތިމަތިން/broad brush manner

---

[28]- Sir Lindsay Parkinson and Co. Ltd v Triplan Ltd [1973] QB 609 said at p. 627: I am quite clear that a payment into court, or an open offer, is a matter which the court can take into account. It goes to show that there is substance in the claim: and that it would not be right to deprive the company of it by insisting on security for costs.

[29]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 251(ނ)

[30]- Hart Investments Ltd v Larchpark Ltd [2007] EWHC 291 (TCC), [2008] 1 BCLC 589

[31]- Chernukhin v Danilina [2018] EWCA Civ 1802 at [57]

[32]- OCM Singapore Njord Holdings Hardrada PTE Ltd v Gulf Petrochem FZC |2021] EWHC 2447 (Comm) HH Judge Pelling QC said “It is common ground that in arriving at a figure for security, the court is bound to attempt to arrive at a figure which it is thought likely would be awarded by way of costs following a detailed standard assessment exercise. That, in turn, requires me to have regard to the degree to which costs are reasonable and proportionate in all the circumstances.”

[33]- Sarpd Oil International Ltd v Addax Energy SA [2016] EWCA Civ 120; [2016] B.L.R. 301; [2016] C.P. Rep 24

ބަލާ އުސޫލުން ބެލިދާނެވެ. ކޮންމެއަކަސް ދައްކަންޖެހޭ މީހާއަށް ދެއްކޭނެ ނުވަތަ ނޫން އަދަދެއް ކަނޑައަޅުމަށް ކޯޓުން އިސްކަންދޭނެވެ.

ހަރަދަށް ސިކިއުރިޓީ ކަނޑައަޅުމުގައި ޝަރީޢަތުގެ ވަކިބަޔަކާގުޅޭގޮތުން ނުވަތަ މުޅިޝަރީޢަތުގެ ހަރަދާ ގުޅިގެން ސިކިއުރިޓީ ނެގުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.

އަމުރު

ހިމެނެންވާނެ ކަންކަން

ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދަށް ސިކިއުރިޓީއެއް ބޭނުންކުރަން އަމުރު ކުރާނަމަ ސިކިއުރިޓީގެ އަދަދާއި، ދައްކާނެ ގޮތާއި، ވަގުތު މުއްދަތުން ބަޔާންވެފައި އޮންނަންވާނެވެ. މީގެން އެހެން ސިފަތައް ނުވަތަ ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަ ވުން ލާޒިމުކުރެވޭނެވެ.[34]

ސިކިއުރިޓީގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަންނަ ތަކެތި

އިސްވެ ސިކިއުރިޓީގެ ގޮތުގައި ފައިސާ ބަލައިގަތުމަށް އަމުރު ކުރުވާނެކަމަށް ބަލާން ކުރުމުން ސުވާލު އުފެދިދާނެވެ. ސިކިއުރިޓީ އަދި ކޯޓުގައި ބަހައްޓާ އެއްޗަކަށްވާތީ މުދަލެއް ބަހައްޓާނަމަ ބެލެހެއްޓުމަށް ހަރަދު ކުރަން ޖެހޭނެވެ. މިސާލަކަށް އާންމު އުސޫލަކީ ފައިސާ ބަލައިގަތުމެވެ. ހަސްމުގެ މަސްލަހަތަށް ރަނގަޅުވާނީ އެއްބަސްވުމެވެ.[35] އާންމު އުސޫލަކީ މިފަދަކަން ވިސްނަމަވެސް ފައިސާ ޖަމާކުރުމަކީ އެކަށީގެންވާ އުސޫލެއް ސިކިއުރިޓީގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަތުމަށް ކަނޑައަޅުއްވަން ހުށަހަޅުއްވާފައެވެ.[36]

ސިކިއުރިޓީ ބަލައިގަތުމުގެ އަމުރާ ޚިލާފުވުން

ސިކިއުރިޓީ ބަލައިގަތުން އިންފާޒުކުރުމުން އެދިދާނެ ފިޔަވަޅެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާން ކޮށްދީފައިވެއެވެ. މިއަމުރަކީ ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތުން ރައްދުވާ އަމުރަކަށްވާތީ ދަޢުވާ ފުރު ބާޠިލުކުރުމުގެ ކޯޓުން ކުރެވިދާނެވެ. ސިކިއުރިޓީ ބަލައިގަތުމުން ކުރީއަމުރާ ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ ދަޢުވާ ބާޠިލުކުރުމުން އެދި ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުން ހުށަހެޅިދާނެވެ.

[34]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 251(ނ)

[35]- AP (UK) Ltd v West Midlands Fire & Civil Defence Authority [2001] EWCA Civ 1917,

[36]- Ibid

<u>ބަދަލުގެނައުން</u>

އަމުރުނެރުނުފަހުން ހާލަތަށް ބަދަލު އައިސްފިކަމަށްވާނަމަ ސެކިއުރިޓީ ބޭއްވުމަށް ކޯޓުގައިވާ އަމުރަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެވެ.[37]

ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބޭއްވުމުގެ އަމުރަކީ އޭގެ ޒާތުގައި އިތުރު ޚަރަދަށް އެދުން މަނާކުރާ އަމުރެއްނޫނެވެ. ޖުމްލަކީ ބަދަލުތަކެއް އިސްތިއުނާފުވާނަމަ ޚަރަދު އިތުރުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. ޚަރަދަށް އެއްބަސްވުމުގައި ހާލަތަށް ބަދަލު އައިސްފައިވުމަކީ ޚަރަދު އިތުރު ނުކުރެވޭނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ ކޯޓުގެ ތަޤްދީރީ ބާރުގެ ދަށުން ޚަރަދު އިތުރު ކުރެވޭނީ އިސްތިސްނާއީ ނާދިރު ހާލަތްތަކުގައެވެ.[38]

ދައުވާކުރާ ޚަސްމަށް ކާމިޔާބުވުން

ބައެއް ޒަމާނީ ނިޒާމުތަކުގައި ދައުވާކުރާ ޚަސްމަށް މައްސަލަ ކާމިޔާބުވެއްޖެނަމަ ޚަރަދު ސެކިއުރިޓީ ދެއްކުމަށް ކޯޓުގައިވާ އަމުރެއްގެ ދަށުން ދައްކާފައިވާ ފައިސާ އަނބުރާ ދެއްކުމަށް އެންގުން ހުށަހަޅައެވެ. އަދި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރަން ބޭނުންވާނަމަ ސެކިއުރިޓީގެ ގޮތުގައި ދައްކާފައިވާ ފައިސާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ތަޤްދީރީ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[39] މިކަމާގުޅޭ އެއްވެސް ނައްސެއް އަހަރުމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުން އަދި ޤަވާއިދުން ނުފެނެއެވެ.

އިސްތިއުނާފު ޚަރަދަށް

ސެކިއުރިޓީ ބޭއްވުމުގެ އަމުރު

މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި އިސްތިއުނާފު ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބޭއްވުމަށް އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަން ދޭހަވާ ނައްސެއްނެތެވެ.

---

[37]- Gordano Building Contractors Ltd v Burgess [1988] 1 WLR 890
[38]- Kazakhstan v Istil Group Inc. [2005] EWCA Civ 1468, [2006] 1 WLR 596
[39]- Stabilad Ltd v Stephens and Carter Ltd [1999] 1 WLR 1201

ފަސްވަނަ ބައި

ދައުވާ ގެންދިއުން ނުވަތަ ނެގުމާއި،

މައްސަލަ މަޑުޖައްސާލުން ނުވަތަ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުން

ބާބު 28 ދައުވާ ގެންދިއުން ނުވަތަ ގެނައުން
ބާބު 29 މަޑުޖައްސާލުން

ބާބު 28

ދަޢުވާ ގެންދިއުން ނުވަތަ،

ނެގުން

ތައާރަފު

ދަޢުވާކުރާފަރާތުން އެއްވެސް ސަބަބަކާހުރެ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ބޭނުންނުވާނަމަ ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލުތަކާގެތެރެއިން އެދަޢުވާއެއް އަނބުރާ ގެންދެވިދާނެއެވެ. ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދިއުމަކީ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް ލިބިއަތް ހައްގުތަކުގައި ވިޔަސް ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ކޯޓުގެ ހުއްދަހާއެކުގައި މެނުވީ އަނބުރާ ނުގެންދެވޭނެއެވެ. އަދި ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާލިބޭ ހަސްމުގެ ރުހުންވެސް އޮންނަންޖެހެއެވެ. ވީމާ ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމަކީ މުހިއްމު ބާބެއް ނޫނެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ދެވިގެން އަނބުރާގެންދިއުމުގެ އާންމު އުސޫލިއްޔާކީ ގޮތަކީ އެހާތަނަށް ހިނގާފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދާއި ދަޢުކަންނުޖެހުމެވެ. އެހެންނަމަވެސް ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ހަރަދުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމުން ހުރަހަކަށް ހުރިނަ ރައްދުދަޢުވާއާއި އިންޓަރޕްލީޑަރ ވެސްގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ. މިއީ ނުހުރި ޤަވާއިދުންވެސް ހައްލެއް ދިމާއިނުވާ މައްސަލައެއްކަމުން ދެކެމެވެ.

އާންމު ކަންކަން

މާނަކުރުން

އަނބުރާ ގެނައުމަކީ މަދަނީ މައްސަލައަކުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓުގައި އުޅޭ ދަޢުވާއެއް، އެ ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ނަގުމެވެ.[1]

މުޖުތަމަޢު ހައްޤުއްނުން

ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމުގައި ހުއްދަ ހޯދަން ޖެހޭ ހާލަތްތަކާއި ބާރުންދުކުރުމާއެކު، އަނބުރާގެންދިއުން ބާޠިލުކުރުމަށް ހުރިހަ ހަރަކާތެއް ބަހައްޓާ ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތަށް ލިބިގެންވާ އުސޫލު ޤާނޫނުގައި ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރުލިބިގެން އަނބުރާގެންދިއުމަށް ދަޢުވާ ކުރާ ހަސްމަށް ލިބިގެންވާ މުހިއްމު ހައްޤެއް ނުންޖެހެނީ ބަލައިނުލެވުމެވެ. މިއީ ދުނިޔޭގެ ތަފާތު ގައުމުތަކުގައި ބަލައިގަނެފައިވާ އުސޫލެކެވެ.[2]

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 26

[2]- *Angelopoulos v. Angelopoulos*, 1986 CanLII 2716 (ON SC)

ވަގުތީ ތަންފީޒުވުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން އިދިކޮޅު ޚަސްމުންނަށް ރައްދުވުމުން ވަގުތީ ތަންފީޒު ވުމުގެ އުސޫލުން ބަޔާންކުރުމުގެ ބާރުލިބިގެން ދެގޮތެއް ހުރީ ގޮސްފައި ކުރެވެ. އެކެއް:- ޝަރީޢަތުގެ ރަސްމީ އަދި ނުރަސްމީ މަޖިލީހެއްގަ ނަމަވެސް ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަކުރެވެ. ދޭއް:- އަނބުރާ ގެންދިއުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅައި ކޯޓުން ނިޔާ ގަވާއިދުގައި، ހުށަހެޅުން ރައްދުވުމުން އަނބުރާ ގެންދެވިދާނެކަމުގައި ބެލުމެވެ.

އިސްތިސްނާ

އިޖުތިމާޢީ ބާވަތުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދަޢުވާކުރާ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ތަރިކަ މައްސަލަ އާންމު އުސޫލުން އިސްތިސްނާވާނެއެވެ. އެބަހީ ތަރިކަ މައްސަލަ އަނބުރާގެންނުދެވޭނެއެވެ.[3] މިއީ ތަރިކަ މައްސަލަތަކަށް ހާއްސަ އުސޫލެކެވެ.

އަނބުރާގެންދިއުމުގެ

ބަހުސް

ހުށަހެޅުން

ދަޢުވާގެ ބައެއް ނުވަތަ މުޅި ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދެވިދާނެއެވެ. ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި އަނބުރާގެންދެވޭނީ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ލިބިގެންނެވެ. ނުވަތަ ދަޢުވާލިބިފައިވާފަރާތުގެ ރުހުން ލިބުމުން ލިބިގެން ނުވަތަ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ލިބިގެންނެވެ.[4] ވީމާ ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމަކީ ލިބިގެންވާ ޙައްޤެކެވެ.

ދަޢުވާލިބޭ ގިނަ ޚަސްމުން ތިބޭފަރާތްތަކުގައި ހުރިހާ ޚަސްމުންގެ މައްސަލަ ނުވަތަ ބައެއް ޚަސްމުންގެ މައްސަލަ އަނބުރާގެންދެވިދާނެއެވެ.[5] ވަކި ޚަސްމެއްގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދިއުމަށް އެދޭނަމަ އަނބުރާގެންދަން އެދޭބައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[6] ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދަނީ ބޭނުންވާނަމަ ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް އެދި ހުށަހަޅަނީ ނަންބަރު 34 ފޯމެވެ.

[3]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 152(ހ)

[4]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 252

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 252(ރ)

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 253(ނ)

ތަޢާރުފު

ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދިއުމަށްއެދި ހުށަހަޅާ ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން މައްސަލައިގެ ހުރިހާ ހަސްމުންނަށް އެންގުމަށް ފޮނުވަންވާނެވެ.[7] ފޯމު ތަޢްދީލުކުރުމުގައި ހުއްދަ ހޯދަންޖެހޭ ހާލަތެއް އަދި ހުއްދަ ބޭނުންވާ ހާލަތު ތަފްޞީލު ކޮށްގެން ނުވާނެވެ.

ކޯޓުގެ ހުއްދަ ބޭނުންވާ ހާލަތު

އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާގެ ބައެއް ނުވަތަ ދަޢުވާ އެކުއެކީގައި އަނބުރާގެންދެވޭނީ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ.[8]

- ދަޢުވާއާއި ގުޅިގެން ވަގުތީ އަމުރެއްނެރެފައިވާނަމަ؛
- ދަޢުވާގެ ހަސްމަކު ވަކިކަމަކަށް ކޯޓުގައި އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ؛
- ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދަންބޭނުންވާ ތާރީޚުގެ ކުރިއަށް 01 (އެކެއް) މަސްދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވަން ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ؛
- ދަޢުވާއާއިގުޅިގެން ދަޢުވާކުރާފަރާތަށް އެއްވެސް ފައިސާއެއް އަދާކޮށްފައިވާނަމަ؛

ޝަރުތުތަކުން ބިނާ ހާލަތުގައި އެއިން އެއްބަސްވުމެއްގެ މައްސަލަކަން ވަކިވެރިވުމާގެ އަމުރެއް އެޖެންޓް ދަޢުވާގެ ޝަރުތުތަކުގެ މައްސަލަ ހުރިހާކަމަކާއި ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދިއުމުގެ ކޯޓުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ހާލަތުގައި ނިންމާފައިވާ ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[9]

ފައިސާއެއް ދަޢުވާކުރާފަރާތަށް ހާލަތުގައި ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކު އަނބުރާގެންދިއުމަށް ބައްސަވާފައި ޝަރުތުތަކުން ކޯޓުން ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދިއުމުގެ ހުއްދަދެވޭނީ އެފައިސާ ދައްކާފައިނަމަ ކޯޓުން އަމުރުކުރާގޮތަކަށެވެ.[10]

ހަސްމުންގެ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ބޭނުންވާ ހާލަތު

އެކަކަށްވުރެ ގިނަމީހުން ދަޢުވާ ކުރާ މައްސަލައެއްގައި އެއިން މީހަކަށް ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދިއުމަށް ދަޢުވާކުރާ އެހެން ހަސްމުންގެ ރުހުން އޮންނަ ހާލަތުގައި ނުވަތަ ކޯޓުން ހުއްދަދިނުމުންނެވެ.[11] މީގެ އިތުރުން މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުންތައް ނިމިފައިވާނަމަ މައްސަލަ އަނބުރާގެންދިއުމަށް ހުރިހާ ހަސްމުން އެމައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެއްބަސްވެ އަނބުރާގެންދިއުމަށް ރުހުންދޭންވާނެއެވެ.[12]

[7]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 253(ހ)
[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 252(ނ)
[9]- *KGM v Generali-Kent Sigorta AS* (2002) LTL, 30 September
[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 252(ށ)
[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 252(ބ)
[12]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 152(ހ)

ހުއްދަ ބޭނުންކުރާ ހާލަތް

އިސްވެ ދެންނެވުނު ކޯޓުގެ ހުއްދަ ބޭނުންކުރާ ހާލަތްތަކާއި، ހަސްމުންގެ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ބޭނުންކުރާ ހާލަތްތައް ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް ހުއްދައެއް ކޯޓަކުން ނުދޭނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ހުށަހެޅުން ރައްދު ވުމުން އަނބުރާ ގެންދެވޭނެއެވެ.

ތަންފީޛުވުން

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން އަނބުރާގެންދާގެންދިއުން ތަންފީޛުވާނީ އަނބުރާގެންދިއުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތްތަކަށް ލިބޭނޯޓިސްފޮނުވިގެންނެވެ.[13] މިއީ ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެނައުމުގެ ނޯޓިސް ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދަންނުޖެހޭނަމަ ނުވަތަ ދަޢުވާ ލިބޭ ހަސްމުންގެ ރުހުން ހޯދަން ނުޖެހޭނަމަ އަނބުރާ ގެންދިއުން ތަންފީޛު ވާނެ މުއްދަތެވެ. ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި އަނބުރާގެންދާނަމަ ގެންދިއުން ތަންފީޛުވާނީ މުއްދަތެވެ. ތަދުއްމުލެވެ. ޤާނޫނުގެ ނަޞްޞުގައި މިގޮތަށް ތިޔަކަށް ލިބިފައިނަމަވެ. ވީމާ ޖަވާބު ހުށަހަޅާ ބޭނުންކުރަންވާނަމަ ޖަވާބު ދޫކުރާށެވެ.

ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން އަނބުރާ ގެންދާ ހާލަތުގައި އަނބުރާ ގެންދިއުން ތަންފީޛު ވުމަށް އަނބުރާގެންދިއުމަށް ހުށަހަޅާ ނޯޓިސް ނުވަތަ ހުށަހެޅުން އިދިކޮޅު ފަރާތަށް ރައްދުވުމަކީ ޝަރުތުކުރެވިފައެއްނުވާކަމަށް ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގެ ކޯޓުތަކުން ނިންމާފައިވެއެވެ.[14] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރު ބަޔާނުގެ މިތުރުޖަމާއަށް އަރާރުވެންނަން ބޭނުން ކުރެވިދާނެ ތަރުޖަމާއާއެކަމަން ދޭހެވެ.

އަނބުރާ ގެންދިއުމުގެ ނޯޓިސް ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދަންނުޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ނުވަތަ ދަޢުވާ ލިބޭ ހަސްމުންގެ ރުހުން ބޭނުންވާ ހާލަތްތަކުގައި އަނބުރާ ގެންދިއުން ތަންފީޛުވާނީ އަނބުރާގެންދިއުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ދަޢުވާ ލިބޭ ހަސްމުންނަށް ލިބޭތާ 28 ދުވަސްފަހުންނެވެ.[15] އެހެނީ ހުއްދަހޯދަން ޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ހުއްދަދިނުމާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއްނިންމަންވާނެއެވެ. ހުއްދަދިނުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމުގައި އަދުލުވެރިކަން ބަލައި ގޮތެއްނިންމިދާނެއެވެ.

މަރުޙަލާގައި ގެންދިއުން

ހަވާލުވެފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާއެއްގައި މައްސަލަ އަނބުރާ ގެންދާނަމަ ކޯޓު ހުށަހަޅައިގަތުމަށް މިސާލުތަކުގެ ޖަވާބު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ލިބިގެންނުވާތީއެވެ. ޤާނޫނުގެ އާންމު މަދަނީ ބަޔާނާއި ހުއްސަ މަދަނީ ބަޔާން ހިމާޔަތް

13- ކުރީގެ ހަވާލާ 255(ހ)

14- *Burtch v. Barnes Estate*, 2006 CanLII 12955 (ON CA)

15- ކުރީގެ ހަވާލާ 255(ހ)(ނ) އާއި ހަވާލާދީ 254(ނ)

ކުރާއިރު ކޯޓުން އެހެންގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ހާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ޝުރޫޢުކުރުމުން ޚާއްޞަ ނުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

މިފަދައިން ހުށަހަޅުމުން އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް ކޯޓުން ހުއްދައަށްދޭންޖެހޭނަމަ އެމަރުޙަލާގައި ހުއްދަދިނުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމައި އަނބުރާ ގެންދެވިދާނެއެވެ. އަދި މައްސަލަ އަނބުރާ ގެންގޮސްފައިވާ ދަޢުވާ ކޯޓު ބާޠިލުކުރުން މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ. ޚަސްމުންގެ ހުއްދައާއެކު ކުރަންޖެހޭނަމަ މަރުޙަލާގައި އެއްބަސްވުމުގެ ބަސް އަށައި ނުވަތަ ކޯޓުން ހުއްދަދިނީ މައްސަލަ އަނބުރާގެންގޮސް ދަޢުވާ ކޯޓު ބާޠިލުކުރުން މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ. މިއާ ހިލާފަށް ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަބާދިއަކަށް ބުރަވެއްޖެނަމަ ޤާނޫނުގެ ނަރުދޫގެ ބަލަދު ވާނަ ކުރާނަމަ އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ކޯޓު ހުށަހެޅުމަކީ ޙާލަތުބަލައިގެން ފެނިދާނެއެވެ.

އަނބުރާ ގެންދިއުމުގައި ޝަރުޠުތަކެއް ދެކެވެ. އެކެއް:- ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމުގެ[16] ރައްދުވިޔަސް ކަރަވަރުވާފައި،[17] ދޭއް:- ކުރިން ކޯޓަށްޖެހޭ ހާލަތުގައި ޚަސްމުންގެ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ހުއްދަ އެބަހުރެވެ.[18]، [19] ރައްދުވިޔަސް ކަރަވަރު ކުރުމުގެ ބަދަލީ އަނބުރާގެންދިއުން ބާޠިލުކުރުމުން ލިބިފައިވާ ޙައްޤު ނުވަތަ ފުރުޞަތު ލިބިދިނުމެވެ.

ވީމާ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި އަނބުރާގެންދާނަމަ ދަޢުވާ ގެންދިއުމަށް ހުށަހަޅާ ކޯޓު ހުށަހަޅަމުންދާ ޝަފަހީކޮށް ހުށަހެޅުމުން ކޯޓުން ހުއްދައަށް ކުރިޔަށް ނުވަތަ ޚަސްމުންގެ ހުއްދައާއި އޮންނަނަމަ ހާލަތުބަލައިގެން އަމަލުކުރުމުގައި ޚަސްމުނާ ސުވާލުކޮށް ކޯޓުން ހުއްދަދީ އަދުރުގެންވާގޮތުން އަނބުރާގެންދިއުން ބަލައިގަނެ ކުރެވިދާނެއެވެ.

16- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 253(ހ)

17- ކުރީގެ ހަވާލާ 255(ހ)

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 252(ނ)(ބ)

19- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 152(އ)

ހުށަހެޅުން ބާޠިލުކުރުން

އަނބުރާގެންދިއުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުން ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށްއެދި ދައުވާލިބޭ ޚަސްމަކަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާނަމަ އަނބުރާގެންދަން އެދިހުށަހެޅިހުށަހެޅުން ދައުވާލިބޭ ޚަސްމުންނަށް ރައްދުކުރުމުންނާ 28 ދުވަސް ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[20] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 35 ފޯމުންނެވެ. އަނބުރާ ގެންދަން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ބާޠިލު ކުރެވިދާނެ އެއްގޮތަކީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރާކަން ވަރައިގެންވާ ކަންކަމުން ބަލައިދޭ ފެންނަން އޮތުން ހާލަތެވެ. މިސާލަކަށް

Gilham v Browning [1998] 2 All ER 68
ހުށަހެޅިފައިވާ ރައްދުދަލީލާއެއް އަނބުރާގެންދިއުމަށް ހުށަހެޅުމަށް ސަލާމަތުގައި އަނބުރާގެންދިއުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުންކަން ވަރަށް ސާފުކޮށް އެގެން އޮތުމުން އަނބުރާގެންދިއުމަށް އެދިހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ބާޠިލުކުރެވުނެވެ.
ކަން ހިނގާފައިވާ ގޮތަށް ބަލާއިރު އަނބުރާގެންދިއުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން މައްސަލާގައި ހުށަހެޅި ހެކިތައް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަގުތަށް ހުށަހަޅާފައިނުވާތީއާއި، ވަގުތުހަމަވުމުން ބަލައިގަތުމަކީ ދައުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ޙައްޤުގައި ކުރާނެ ބޭއިންސާފު އަސަރެއް ކުރުމެއްގައިވާތީ ހެކި ބަލައިގަންނަމުންދަނީ ނިންމާފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ނިންމައި ވަނިކޮށް ކޯޓުގެ މިނިސްޓްރީން ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި ނުވަތަ އިންސާފުން ވަކާލާތުކުރައި އަލުން އާދައިގެ އަނބުރާގެންދިއުމުގެ ފުރުސަތު ހުށަހެޅިދާނެވެ. އެފަދައިން އަލުން ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ ކޯޓުން ބަލައި ނިމުމުގެ ނިންމާފައިވާ ހާލު ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ލިބިގެން ދާނެވެ. ވީމާ ހުސްމު މިބާރުން ކުރަނީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުމުން އަރިމަތީގައި އޮތް ހަނިމަގު ކަން ސާފުކޮށް ފެނިގެންދެއެވެ. އަނބުރާގެންގޮސް އަލުން ހުށަހަޅާއިރު ހެކިތަކެއްގެ އިސްލާހު އެފުދުމުގެ ފުރުސަތެއް ނޯންނާނެއެވެ.
މިޤަޟިއްޔާގައި ލޯޑް ވޫލްފް ބަޔާންކުރި އެއްއުސޫލަކީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުމުގެ ފުރުސަތު އެދޭނީ ނަހަމައިން ނިޒާމު ބޭނުންކޮށްފިކަން ސާފުކޮށް ފެންނަން އޮތް ހާލަތްތަކުގައި، މަދުފަހަރަކުގައެވެ. ހަމައެއާއެކު ނަހަމައިން ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ބޭނުން ކުރުމުގެ ފުރަތަމަ އެއްޗެއް ހާމަކޮށްދީ ކަނޑައެޅި ބާރުންފުރިވާ ވިޔަފާރިތަކެއްކުރުމުގައި، އުނަދަގޫ މައްސަލަތަކުގެ ވާދީއާއި، ޢަމަލުގެ ދަރަޖަ ނުވަތަ ކުރުބޮޑުކަމުގެ މައްޗަކަށް ނިސްބަތްވާގޮތަށްކަމުން ނިންމާފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

[20]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 254(ހ)(ނ)

ޚަރަދަށް ޖިންމާވުން

އާއްމުކޮށް ކުރިޚަރަދު

ދަޢުވާ އަންބުރާގެންދާ ހާލަތުގައި ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ސަބަބުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތްތަކުން ކޮށްފައިވާ ޚަރަދަށް ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ޖިންމާވާންޖެހެއެވެ.[21] އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ ދަޢުވާ އަންބުރާގެންދިޔުމަށް ނުވަތަ ދަޢުވާގެ ބައެއް އަންބުރާގެންދިޔުމަށް ހުށަހެޅި ތާރީޚުގެ ކުރިން ކޮށްފައިވާ ޚަރަދުތަކަށް ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ޖިންމާވާންޖެހެއެވެ.[22] މިއުސޫލުން ޤަސްދުކުރުވެސް ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ކޮށްފައިވާ ޚަރަދާ ޖިންމާވާންޖެހެއެވެ. ޚަރަދު އަދަދު ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތާ އެއްކޮށް ނިންމަންޖެހެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތުގައި އާންމު އުސޫލުގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ދެފަރާތުން އެއްބަސް ނުވެވިއްޖެނަމަ ޓެކްސޭޝަން ޤަބޫލުކުރާ މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އިސްތިޙްޤާޤު ޚަރަދު ނަގައިދެވިދާނެއެވެ.[23]

މިންގަނޑު

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ދަޢުވާ އަންބުރާ ގެންދިޔުމުގެ ސަބަބުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ ބައެއް އުޞޫލާ ގޮތުގައި ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ ބޭސް ޚަރަދުގެ ތަރުތީބުގައި ހިމެނޭ standard basis/އާންމު އުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދެވޭ މިންގަނޑުންނެވެ.[24] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު ޚަރަދު ނަގައިދޭންވާނީ ވަކިގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްދީފައެއްނުވެއެވެ. އެހެން ނަމަވެސް ޚަރަދު ނަގައިދޭންވާނީ ޤާނޫނުގެ 256 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި (ނ) ގެ ނައްޞުގެ ސިޔާގުން ބަލާއިރު މިޚަރަދަކީ އެހެނަސް ޚަރަދެއްގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭންޖެހޭ ޚަރަދުތަކެކޭ ޤާނޫނުގެ ނައްޞުގެ ސިޔާގުން ދޭހަވެއެވެ. ވީމާ މިއީ ޚާއްޞަ ދަރަޖަ ދިމާވާކަމެއްކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

އިސްތިސްނާ

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޝަރީޢަތުން ބަލަމުން ހުރުވާ މައްސަލަތައް އިސްވެ ދަންނަވާފައިވާ ސުރުޚީން އިސްތިސްނާވާނެއެވެ. އެބަހީ ކުދި މައްސަލަތަކުގެ ޝަރީޢަތުގައި ބަލާ މައްސަލައެއް އަންބުރާގެންދިޔަނަމަވެސް އާންމުކޮށް ހިނގާފައިވާ ޚަރަދު ނަގައިނުދެވޭނެއެވެ.[25]

[21]- ކުރީގެ ޙަވާލާ 255(ނ)

[22]- ކުރީގެ ޙަވާލާ 256(ހ)(ނ)

[23]- ކުރީގެ ޙަވާލާ 273

[24]- uk civil producer rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 44 Rule 44.9(1)(C)

[25]- ކުރީގެ ޙަވާލާ 256(ނ)

ދައުލާގެ ސަބަބުން މަންފާލިބިގަތުމަށް ދައުލާލިބޭ ފައިސާ ލިބިފައިވާ ހާލަތްތަކުގައި، ދައުލާލިބޭ މިހާރުން ދައުލާ އަނބުރާދޭންދިއުމުގެ ސަބަބުން ޚަރަދުއް ޤާނޫނީޖާޒުވަން ބޭނުގެ ބައެއް ފޯސާލީ ނިސްބަތްކުރެވޭ ނިންމާފައި އެބަހުއްޓެވެ. މިސާލަކަށް :-

R (Chorion plc) v Westminster CC [2002] EWCA Civ 1126
މިދާސުއްލާގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ރައްޔިތުން ފުނިފޮނިވުމާއި، ޙާމިޔާ ކޯޓު ހުކުމަށް ދިނުމާބާރު ލިއިސްޓަރަންސާ ގުޅޭ ކައުންސިލުގެ ޤާނޫނީ ބާރުތަކަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުއެވެ. ދައުލާ ހުށަހެޅުނު ފީއެއް ކައުންސިލުން އެދިހުރިގެ ޤާނޫނީ ދައުލާލިއާގެ މައްސަލައިގެ އަސާސް ބިނާކުރެވިފައިވާ ޝަރުޠާއަށް ހައްލުވިބަސްކޮ ގޮތަށް ބަދަލުކުރުމަށް ނިންމިއެވެ. މިގޮ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން ދައުލާގެ ފަރާތުން ދައުލާ އަނބުރާދޭނުމަށް ހުށަހެޅިއެވެ. މިމައްސަލާގައި ދައުލާލިބުނު ފަރާތުން އެހާތަނަށް ކުރި ޚަރަދުގެ ޖިނާޔާތުގެ ޤާނޫނީ ނިންމުމައި ދައުލާ ކުރިޔަށް ހާލަތުގައި ޤާނޫނީ ގޮތަށް ނިމިގެން ދިޔައެވެ. ސަބަބަކީ މިދައުލާގެ ސަބަބުން ޤާނޫނީގައި ހުރި އުނިކަން ފާހަގަ އެކަން ޢިސްލާހުކުރުން ސަލާމަތްކަމުގެ އައުން އެއީ ލިބިފައިވާ މަންފާއެއްކަމުގެ ވުމެވެ.

ބައެއް އަނބުރާދޭނުމުން

މައްސަލައިގެ ބައެއް އަނބުރާދިނުމާ ހާލަތުގައި ދައުލަތާ ފަރާތުން ޖިނާޔަތްތެރިޔާ އަނބުރާދިނުމުގެ ބާރާއި ގުޅިގެން ހިމާޔަތް ޚަރަދުތަކެކެވެ. މިހާލަތުގައި ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާނަމަ ޚަރަދާދު ގޮތެއްނިންމާނީ ފުލުދައުލާ ބަލައި ގޮތެއްކަނޑައަޅުމަށް ފުރުސަތުވެއެވެ.[26]

ކޯޓުން ވަކިގޮތެއް ކަނޑައަޅައިފާނަމަ އެގޮތަކަށް ޚަރަދު ދައްކަންވާނެވެ. އެގޮތަށް ޚަރަދު ދައްކާފައިނުވާނަމަ ޚަރަދު ދައްކަންދެން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ނިންމާފައިވާ ބައި ކުރިއަށް ނުގެންގޮސް މަޖުބޫރުކޮށްލުމަށް އެދި ދައުލާލިބޭ ހުށަހަޅަން ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅުމުން ޢަދުލުއްވެރިކަމަށް ގޮތެއްނިންމިދާނެވެ.[27]

[26] - ކުރީގެ ހަވާލާ 256(ނ)
[27] - ކުރީގެ ހަވާލާ 258(ނ)(ނ)

ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އެދުން

ދައުވާ އަންބަރާގެންދާ ހާލަތުގައި ދައުވާލިބޭފަރާތުން ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށްއެދި ހުށަހަޅަންވާނެވެ. އެގޮތަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ނުވާނަމަ ހަރަދާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއްނިންމާކަށް ނުޖެހޭނެވެ. ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 37 ފޯމުންނެވެ. މިހާލަތަކީ މައްސަލައިގެ ނިންމުމުގައި ހަރަދާމެދު ކޯޓަށް ގޮތެއްނިންމިދާނެ ހާލަތެކެވެ.

ދައުވާ މަޑުޖައްސާލުން

މައްސަލައިގެ ބައެއް އަންބަރާގެންދާ ހާލަތުގައި އަންބަރާގެންދިޔަ ބައެއްގެ ހަރަދު ދައްކަންވާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށް ހަރަދު ދެއްކުމަށް ކޯޓުން އަންގައިދާނެވެ. ކޯޓުން މިގޮތަށް އަންގާފައިވާނަމަ އެފަރާތުން ދެއްކުމަށް އަންގާފައިވާ އެންގުމުން ފެށިގެން 14 ދުވަހުގެމުއްދަތުގައި ފައިސާ ދައްކަންވާނެވެ.[28] މިމުއްދަތުގައި ފައިސާ ދައްކާފައިނުވާނަމަ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ކުރިން ގެންދިއުމަށް ނިންމާފައިވާ މައްސަލައިގެ ބައި ކުރިއަށް ނުގެންގޮސް މަޑުޖައްސާލުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތަށް މަޑުޖައްސާލެވޭނީ އެކަމަށް އެދި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުންނެވެ.[29] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ގޮތުގެ ފޯމުގައި އަދި ދައުވާލިބޭ ފަރާތްތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ. މިފަދަ ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބަޔާނެއް ހުށަހެޅުމަށް ހަރަދުވެފައިވާނެއެވެ.

މިފަދަ ބަޔާނެއް ހުށަހަޅާނަމަ ކަނޑައަޅާފައިވާ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަފްތަރު ދައުވާ މަޑުޖައްސާލުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅާ ބަޔާނުގައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށެވެ. މިއީ ދައުވާ މަޑުޖައްސާލުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމަށް އިތުރު ފޯމެއް އިޖާދު ކުރުމަށް ބަލާފައި ބާރުގެ ގޮތެއް ދެކެވެ.

ބައެއްފަރާތަކަށް ދޫކޮށްލުން

އެއްފަރާތަކަށް ދިނުމަށް ލިބިގެންވާ އެދުމުގެ އިތުރުން މައްސަލައެއްގައި އެފަރާތެއް ނުވަތަ ބައެއް ފަރާތަކަށް ދޫކޮށްލުމުގެ މައްސަލައެއް އަންބަރާގެންދާނަމަ ފިޔަވަޅު ފޯމުގެ ނަމްބަރު 38 ބަލާނީއެވެ.[30] އެދިވައިވާ ބައެއް ފަރާތަކަށް ދޫކޮށްލުމަށް ގެނެ އިތުރު ތަފްސީލް ފޯމުގައި ބަޔާންވެފައިވާނެއެވެ.

މިހާލަތުގައި ލިބިގެންނުން އެދިވައިވާ ފަރާތާގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަން އިސްލާމްކޮށް ހުށަހެޅުމަށް އެދިގެންނެވެ. ނުވަތަ އެފަރާ ދޫކުރި އެކަންކަމާބެހޭ ކޯޓުން ގޮތް ކަނޑައެޅުން ބާރުގެންވާކަމަށް ބެލިދާނެވެ.

---

[28]- ކުރީގެ ހަވާލާ 258(ހ)

[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)

[30]-Ibid, part 38 Rule 38.1

އަލުން ހުށަހެޅުން

އަންބުރާ ގެންދިއުމަކުންފަހު އަލުން އެމައްސަލަ ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅާއިރު ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދަންޖެހެއެވެ.

ހުއްދަހޯދުން

ދަޢުވާ އަންބުރާގެންދިއުމަކުންފަހު އަލުން ހުށަހަޅާނަމަ އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި އެކަމަށް ޓަކައި ކޯޓުން ހުއްދައެއް ހޯދަންޖެހޭނެވެ.[31] މިހުއްދަ ހޯދުމަށް ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 11 ފޯމުންނެވެ.

- ދަޢުވާ އަންބުރާގެންދަނީ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދާރީ ވިފަހުން ކަމުގައިވާނަމަ؛
- އަލުން ހުށަހެޅުމަކީ ބޭނުންވާ ދަޢުވާގެ ވާޤިޢާތަކާއި، އަންބުރާގެންދިޔަ ދަޢުވާގެ ވާޤިޢާތަކާއި އެއްގޮތްވުން؛
- ދެދަޢުވާގެ ވާޤިޢާތަކުގައި ތަފާތުއެއްގޮތް ކަމެއްހުރުން؛ މިއެވެ.

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ދިފާޢު

ދަޢުވާ އަންބުރާގެންދިއުމަކީ ހުކުމަކުން މައްސަލައަށް ގޮސްނިމޭ ހާލަތެއްނޫނެވެ. މިހާލަތަކީ Issue Estoppel/ ވާޤިޢާގެ ނިމުން ނުވަތަ ކަނޑައެޅި ނިޔާގެބާރު/res judicata ގެ ފައިދާ ލިބިދޭފަދަ ހާލަތެއްނޫނެވެ. ވީމާ ކޯޓުން އެކަން ގޮތަކަށް ކަނޑަނައަޅާ ނަމަ ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުން އެއީ ދިފާޢެއްކަމުގައި ނުބެލެވޭނެވެ. އަދި ދިފާޢުގެ ގޮތުގައި ހުށަނެޅޭނެވެ.

ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެ ދަޢުވާ ނިންމުމަކަށް ގެންނަ ހާލަތު މިއާއި ތަފާތުވެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެ އެއްބަސްވުން ހުއްޖަތެއްގެ ގޮތުގައި ހިފައި، ފަހުން ހުށަހެޅި ދަޢުވާ ބާތިލުކޮށްދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ.[32] ވީމާ ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެ ދަޢުވާ ދޫކޮށްލާ ހާލަތުގައި އަލުން ދެވަނަފަހަރަކަށް އެދަޢުވާ ހުށަހެޅުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުމެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ. އަދި ދަޢުވާފުރާ ބާތިލުކުރާ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ދަޢުވާ ދޫކޮށްލުން

ޤާނޫނު އިނގިރޭސިގައި/ކޮމަން ލޯ ގައި ދަޢުވާ ދޫކޮށްލުން/retraxit ކަމީ އިޖުރާއާތުގައި ހުޅުވާލެވިފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ދަޢުވާވެރިޔަކު މައްސަލައިން ތަނާޒުލު/renunciation ވުމެވެ. މިހާލަތުގައި ދެން އެމައްސަލައެއްގައި ދަޢުވާއެއް ނުކުރެވޭނެވެ.[33]

---

[31]- ކޯޑުގެ މާއްދާ 257

[32]- ކޯޑުގެ މާއްދާ 194(ނ)

[33] -Santos v· LVNV Funding, LLC, 2012 U·S· Dist· LEXIS 8090, *3, 2012 WL 216398 (N·D· Cal· January 24, 2012)

ދަޢުވާ ދޫކޮށްލުން/retraxit މަނީ ސާފު ސަރީހަކޮށް އިޢުލާނުކުރުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ދަޢުވާއިން ނުވަތަ ދަޢުވާކޮށްފައިވާ އަސާސްތަކުން ތަނާޒުލުވުމެވެ. އެބަހީ އެއީ ފަހުން ދަޢުވާ ނުކުރާނެކަމަށް ނުވަތަ ދަޢުވާއެއްނުހިފާކަމަށް ބުނުން ހައްޤުން ތަނާޒުލުވުމެވެ. މިގޮތަށް ދަޢުވާއިން ދަޢުވާލިބޭ ތަނާޒުލު ވުމުގެ ސަބަބުން އެމައްސަލާގައި އަލުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުގެ މައްސަލަ ދަޢުވާ ނުކުރެވޭނެކަމަށް ފަނޑިޔާރު ނިހާއީ ހުކުމް. ދަޢުވާ ބާތިލުކުރެވުމާއި، ކުރިއަށް ގެންދާން ބޭނުންނުވުން މިއީ ޚިލާފެވެ. ބައެއް ޤަރީބޮކް ސިސްޓަމްތަކުގައި ދަޢުވާގެ ފާހަގަކުރެވޭ ބާތިލުކުރ ހިނގަނީ ގާނޫނު ބަޔާންކުރާ ގޮތަށް ދަޢުވާ ބާތިލުކުރުމަށް ތިން ފަހަރަށްވުރެ ގިނަ ދަޢުވާ ފޮނުވުމުން ސެޕަރޭޓް ސުޕީރިއަރ ކޯޓު ނިންމާލައްވާ އުސޫލެކެވެ.[34] ޖޯޖިއާގައި ދަޢުވާ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ އެދަޢުވާއެއް އަލުން ނުކުރެވޭނެއެވެ.[35]

ޢަމަލީ ދަޢުވާއާއި،

އިޚްތިޔާރީ

ދަޢުވާއާއި ގުޅިގެން ޢަމަލީދަޢުވާއެއް ނުވަތަ އިޚްތިޔާރީ ދަޢުވާއެއް ކުރަހަމަކުރުމާ މެދުވެރިވާއެއް އަސްލުން ގެންދަން އެދިގެންވާނަމަ އެޢަމަލީ ދަޢުވާ ނުވަތަ އިޚްތިޔާރީ ދަޢުވާއަށް ވާނީ ކުރިން ހުށަހެޅުމެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ޢަމަލީދަޢުވާ

ދަޢުވާ އަސްލުން ގެންދިއުމުން ކުރަހަމަވުމަށް ކުރެޔަ ޢަމަލީދަޢުވާއާއި އިޚްތިޔާރީ ދަޢުވާ ކެނޑިއަށް ގެންދިއުމުގެ ހައްގު އޮންނަނީވާނެއެވެ. މިފަދަ ޙިސާބުތަކުގައި ޢަމަލީދަޢުވާ ކެނޑިއަށް ގެންދިއުމުގެ އިޢުލާނު ލިޔެކިޔުމާކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[36] މިގޮތަށް ޤާނޫނުގެ ނަޞުގައި ބަޔާންކޮށްފައި މިވަނީ ޢަމަލީދަޢުވާ ކެނޑިއަށް ގެންދިއުމުގެ ޢިލްތިމާސް ބޭނުން ލިޔެކިޔުމަށް ކަމަށް އަރުވަނީ ދިނުމެވެ.

ދަޢުވާ ކުރަފުރާތުން ހުށަހެޅި ދަޢުވާ އަސްލުން ގެންދިއުމަކީ ޢަމަލީދަޢުވާ ކެނޑިއަށް ގެންދިއުމުގެ ޢިލްތިމާސް ބާރު ލިޔެކިޔުމަށް ބަޔާން ކުރުމުގެ އިޢުލާން ކަމާގުޅޭ އިޢުލާނު މަތިންގަޅުއެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިތަފުސީލު ޤާނޫނަށް ނުވަތަ ޤަވާއިދަށް ގެންގުޅެންޖެހޭނެ.

ބައެއް ޤަވާޢިދު ނިޒާމުތަކުގައި އަސްލުން ދަޢުވާ އަސްލުން ގެންދާ ހާލަތުގައި ޢަމަލީ ދަޢުވާ ކުރަހަމަކުރާ ކަސްޓަމް ކުރަހަމަކުރުމާ ޢަމަލީދަޢުވާ ކެނޑިއަށް ގެންދިއުމަށް އެދިކުރަހަމަކުރުމުގެ ފުރުސަތު އޮވެއެވެ. ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި

[34] - ކޯޓް އޮފް ޖޯޖިއާ ބައިބަލް 9 ޓައިޓަލް 2 އާޓިކަލް 4 ސެކްޝަން 62-2-9 "OCGA § 9-2-62"

[35] - ޤާނޫނު ނަންބަރު 81/78 (ދައުލަތް ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތްތަކުން ދަޢުވާއާއި މަސައްކަތް ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމާބެހޭ ޤާނޫނު)ގެ 2 ވަނަ މާއްދާ

[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 52

ކަނޑައެޅިފައިވާ ޤާނޫނުން ޢަރުޒުތަކާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އަދި ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ އުޒުރުތަކާ އަނބުރާ ގެންގޮސްފައިވާކަމުގައި ބަލައެވެ. އަދި އުޒުރުތަކާއި ގުޅޭގޮތުން އެއްވެސް ޚިޔާލެއް ނަގައިއަންނަނުވެއެވެ.[37]

އިތުރު ދަޢުވާ/Crossclaims

ދަޢުވާއެއްގައި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން އެހެން އަނެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ބެލެވޭނީ އިތުރުދަޢުވާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ދަޢުވާ އަނބުރާ ގެންދާ ހާލަތުގައި އިތުރު ދަޢުވާ އަށް ވާނެ ފަޅައިގެން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައި ނުވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ބައެއް ޤަވާޢިދު ނިޒާމުތަކުގައި ދަޢުވާ އަނބުރާގެންދާ ހާލަތުގައި އެހެން ގޮތަކަށް ޙުކުމް ކަނޑައަޅާނަމަ 30 ދުވަސް ފަހުން އިތުރު ދަޢުވާ ބާޠިލުވެގެން ދެއެވެ.[38]

ނޭޕާލުގެ އިޖުރާއަތުގައި އޮތް ކުރެއް

މާއްދާ 256 (ހ) ގެ އިޖުރާއަތުގައި އަނބުރާގެންދިއުމުގެ ސަބަބުން ހުށަހަޅާ ޖިނާއީމާނަޒަރު ކަމަށް ބާރުނަސްކާރުފައި ހުށަހެޅި "ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން" ނުވެ. އެއާއި ޚިލާފުން ހުށަހެޅި (ށ) ގައި ބާރުނަސްކާރަށް "ދަޢުވާކުރާފަރާތުން" ނުވެ. ވީމާ (ށ) އަދި (ހ) އަށާއި، އާންމު އިންސާނުންގެ ބޮޑުތިރީން ވިޝްނާއިރު ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުގެ ޙަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ޖިނާއީ އުފުލަން ނުޖެހޭނެކަން އެގޮން ޢާއްމުކޮށް 256 ގެ (ހ) ގައި އޮތް އިޖުރާއަތު ފުރުޞަތު އެރާގެ އުސޫލު ތަންފީޒު ކުރަންޖެހޭ މާއްދާއެއްކަން އެގެވެ.

މިހަމައަށް ބަލާއިރު އެތަނުގައި ހަމަޖެ ގޮތަކީ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ބަދަލުގައި ދަޢުވާކުރާފަރާތް މިހެނެވެ. ވީމާ ޤާނޫނުގެ ނައިޕާލުގައި އޮތް މިކަން އިސްލާމްކުރަން ޖެހެވެ.

37- Civil Procedure and Practice in Ontario, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 977
38- Heather Hui-Litwin, Rules of Civil Procedure Chapters, Disposition without Trial, Rule 23 - Discontinuance and Withdrawal in Civil Procedure and Practice in Ontario, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 1005,

ބާބު 29

މައްސަލަ މަޑުޖައްސާލުން ނުވަތަ

ކުރިއަށް ނުގެންދިއުން

ތަޢާރަފު

މައްސަލަ ހަރުދަނާކޮށް ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ބާރުގެތެރޭގައި މައްސަލައިގެ އިޖުރާއަތު މަޑުޖައްސާލުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މަޑުޖައްސާލުމަކީ މައްސަލައިގެ އިތުރު އިޖުރާއަތެއް ކުރިއަށް ނުގެންގޮސް ހުއްޓާލައިބޭއްވުމެވެ. ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމަ މަޑުޖައްސާލާފައި އޮތް އޮތުން ނިމުމަކަށްގެނެސް ފަހުން ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެވެ.

މައްސަލަ މަޑުޖައްސާލާ މަޑުޖައްސާލުން ދެބައިކަށް ބެހެއެވެ. އެއީ ވަގުތީ ގޮތުން މަޑުޖައްސާލުމާއި، ދާއިމީ މަޑުޖައްސާލުމެވެ. ވަގުތީ ގޮތުން މަޑުޖައްސާލުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެނީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މަޑުޖައްސާލުމާއި، ދައުވާގެ ބައެއް އަނބުރާ ގެންދާ ހާލަތުގައި އަނބުރައި މަޑުޖައްސާލުމެވެ. ދާއިމީ ގޮތުގައި މަޑުޖައްސާ ދޫކޮށް ދައުވާކުރާފަރާތުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ކޮށްފައިނުވާތީ ދައުވާ މަޑުޖައްސާލުމާއި، ޖިނާއީ ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭ މައްސަލައެއްނަމަ އެމައްސަލަ ކުރިއަށްނުގެންދިއުމަށް ނިންމުމެވެ.

ޤާނޫނީ އަސާސް

ވަކިން ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ދިފާޢު ނަގާފަރާތުގައި ދައުވާ މަޑުޖައްސާލަންވާނެކަމަށް ޤާނޫނުގެ މުޖުމަލު ނަޒަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[1] މިގޮތުން ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބާރުއަޅާނަމަ ދައުވާ މަޑުޖައްސާލުމާއި،[2] ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތުދިނުން މައްސަލަ މަޑުޖައްސާލުމާއި،[3] ދައުވާގެ ބައެއް އަނބުރާ ގެންދާ ހާލަތުގައި މައްސަލަ މަޑުޖައްސާލުމާއި،[4] ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމުގެ މައްސަލަ ކުރިއަށް ނުގެންގޮސް މަޑުޖައްސާލުމެވެ.[5] މިފަދަ އެތަކެއް ހާލަތްތަކެއް ފާހަގަވެއެވެ. ވަކިން އެހާލަތްތައް ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މިގެ އިތުރުން ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ދައުވާއާއި ގުޅިގެން ތައްޔާރުނުވުން ނުވަތަ ޖަވާބުދާރީނުވެ ހާލަތްތަކުގައި ދައުވާއަކީ ޖަވާބު ދިނުމަށް ނުވާނަމަ އިޢުތިރާޟު ކުރެވޭނީ ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ބޭނުންނުވާކަމަށެވެ. މިފަދައިން ކުރިއަށް ގެންދަން ބޭނުންނުވާ ދައުވާއަށް Abandoned claim/އަބޭންޑަންޑް ކްލެއިމް ކިޔެއެވެ. މިފަދަ ދައުވާ މަޑުޖައްސާލުމުގެ އުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ އުސޫލެކެވެ.

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 149(ނ)

2- ކުރީގެ ހަވާލާ 185(ނ)(2)

3- ކުރީގެ ހަވާލާ 187(ބ)

4- ކުރީގެހަވާލާ 258(ނ)

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 370(ހ)

އިސްނެގުމަށް މަޑުޖެއްސާލުން

ޚަސްމެއްގެ ހުށަހެޅުމަށް މަޑުޖެއްސާލަންޖެހޭ ހާލަތެއްގައިވާ އެހެން ކޯޓުން ހާލަތެއްގައި މަޑުޖެއްސާލަން ޖެހޭނީ ނުވަތަ ދައުވާ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމަންޖެހޭނީ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށެވެ.

ހަބްދުކުރުމަށް މަޑުޖެއްސާލުން

ކޯޓު މަރުޙަލާގައި، ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ދިފާޢުކޮށް ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް ބަހައްޓައި ނިންމުން މަޑުޖެއްސާލައި މައްސަލަ މަޑުޖެއްސާލަންވާނެވެ.[6] މިހާލަތުގައި ދައުވާ މަޑުޖެއްސާލުމާގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ބާބު 42 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

މައްސަލަ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 150 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން މައްސަލަ ކުރިއަށްނުގެންދިއުމަށް ނިންމާނަމަ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް އެކަންކުރެވޭނެވެ. މިތަފްސީލު 12 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ނަތީޖާ

މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމުން ބާރުގައި މައްސަލަ މަޑުޖެއްސާލެވޭނީ ދާއިމީ ގޮތުންނާއި ވަގުތީ ގޮތުންނެވެ. މިފަދައިން މުދަލެއްގެ ބަޔާންކޮށްދިނުމަށް މިއީ ކުރީގެ އިންތިޒާމުކުރެވޭނެވެ. ނުވަތަ އިސްތިސްނާއެވެ. ނުވަތަ ދިރާސާކުރެވެ.[7، 8، 9]

---

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 185(ހ)(2) އަދި 187(ބ)

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ 88(ށ)(ހ)، 49(ށ)، 50، 51،

[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 88(ށ)(ހ)

[9]- ކުރީގެ ހަވާލާ 258(ށ)(ހ)

ޚަސްމުގެ ހުށަހެޅުމަށް

ހަމަޖައްސާލުން

ތަޢާރަފު

ޚަސްމުގެ ހުށަހެޅުމަށް ހަމަޖައްސާލުމަކީ އިނގިރޭސި ހަރަކާތެކެވެ. އެއީ ދަޢުވާގެ ބައެއް އަނބުރާ ގެންދިއުމުގެ ސަބަބުން ދިފާޢުވާ ފަރާތުން އެއްބަސްވެ ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚަށް ނުވަތަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ތާރީޚަށް މަދުވެގެން 14 ދުވަސް ކުރިން ޚަސްމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެކެވެ. މިހުށަހެޅުމަކީ ކޯޓުން ހަމަޖައްސާލުމަށް ޚަސްމު ހުށަހެޅުމެވެ. އެކަމަށް އިދި ހުށަހެޅުމުންނެވެ. ޚަސްމު އިދިކޮޅަށް ނުވާނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދަނީއެވެ.[10]

ދަޢުވާގެ ބައެއް އަނބުރާ ގެންދިއުމުގެ ސަބަބުން ދައްކަންޖެހޭ ޚަރަދު އެއްބަސްވުމުގައި ނުވަތަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ދައްކަންޖެހޭ ދަޢުވާ ހަމަޖައްސާލުމަށް ވަކި ޚަރަދު ހަމަޖައްސާލެވެ. ޚަސްމު ފަރާތުން ދައްކަންޖެހޭ ހަމަޖައްސާ ޚަރަދު ކޯޓުން ކަނޑައެޅޭނެއެވެ. އެހެން ފަރާތް ދައްކަން ނުޖެހޭނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދާ ފަރާތުގެ ޚަރަދު ދައްކަންޖެހެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި މިކަމާ ގުޅޭ މައްސަލަ ހަމަޖައްސާލުމާ ގުޅޭގޮތުން ދަޢުވާ ކުރިއަށްގެންދިއުމުގެ ފަރާތުން ހަމަޖައްސާލުމުގެ ނުވަތަ ފަރާތަށް ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތުގެ ބޭނުންތެރިކަމުގެ މިސާލަކީ ޖަވާބުގެ ތަފްސީލެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި މިކަމާ ގުޅޭ ވަކި ގޮތެއް ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކުރަންޖެހެއެވެ.

[10]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 258(ނ)(ހ)

ދަޢުވާއާއި ގުޅުންހުރި

ސަބަބުތަކަށްޓަކައި މަދުޖަލްސާކުރުން

ޝަރީޢަތުގެ މަރުހަލާތަކުން ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ބޭނުމަށް ޓަކައި މައްސަލަ މަދުޖަލްސާކުރަންޖެހިދާނެ ހާލަތު އަމުލާދެނެވެ. މިސާލަކަށް

1. ކުޑަކުދިންނާއި ބަދުއަޚްލާޤީ ޖިންސީ މުޢާމަލާތުގައި އުފެދޭ ދަޢުވާތަކުގައި ހަމަޖެހުން ކަށަވަރުކުރުމަށް ކޯޓުން މައްސަލަ ކޯޓަށްހުށަހެޅުމުގައެވެ.[11]

2. ޤާނޫނުގެ ދަށުން މަނާކުރާ ދައްވާތަކުން އިސްތިރާހް ފިޔަވައި ފަރާތްތަކުގެ މަޢުލޫމާތު ހާމަވުމަށް ނުވަތަ ދިފާޢު ކުރުމުގެ ސަބަބުތަކުގެ ފަރާތުން ޖެހިލުންވެދާނެ އިސްތިރާހް ދިފާޢު ފަރާތްތަކުން ވާނަމަ އެދޭގޮތުގެ މައްސަލަ ދަޢުވާ ނުބައްދަލުވާނެވެ. އެދަޢުވާ ކޯޓުން ނުގެންގޮސް ދާއިރާ ގޮތުގައި މަދުޖަލްސާކުރެވޭނެވެ.[12]

3. ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގެ ތުހުމަތުގެ ސާބިތުކޮށްދިނުމާ ކޯޓުން ތުހުމަތުގެ ތުހުމަތު ސާބިތު ވާ މައްސަލަތަކުގައި އެމައްސަލަ މަދަނީ ތުހުމަތު ސާބިތު ވާ ކޯޓުގައި ހިންގައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެމައްސަލަ ހުށަހެޅި ކަމަށް ޖިނާއީ ކޯޓުން ހުކުމްކުރުމަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[13] މިތަފްސީލު މިފަދަގައި އިސްލާމީ ބައްލަވާލެއްވުން ގަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ.

4. ދެކޯޓަކުން އެއްމައްސަލައެއް ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ ފުރުން މައްސަލަ ހުށަހެޅުން ކޯޓުން މައްސަލަ ބަލާފަދަ ނުކުތު މަދުޖަލްސާކުރަންވާނެއެވެ. މަދުޖަލްސާކުރަންޖެހޭ ފަރާތަކަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުން ކޯޓުން މައްސަލަ ތުހުމަތުގެ ޖިނާއީ ޖަލްސާތަކުގެ ގޮތުން ނިންމަން ދަނީއެވެ.[14] މިކަމުގައި އިސްލާމް ބަދުއަޚްލާގު 8 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.

5. މަޖިލީހުގެ ހަރުދަނާކަމަށްޓަކައި ހުކުމްތަކުން މައްސަލަ މަދުޖަލްސާކުރުމަށް މިބާބުގެ ތަފްސީލުތަކުގައި ހިމެނިގެންވެއެވެ. އިސްލާމް ބަދުއަޚްލާގު 62 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.

6. ވަކިމައްސަލައެއް ތުހުމަތުގެ ޖިނާއީ ޖަލްސާތަކުގެ ކޯޓުން އެމައްސަލަ ބަލައި ނިޔާއީ ހުކުމް ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ އެމައްސަލައަކީ އެކޯޓަށް އަޑުއެހުން އެމައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅިގެންވާ

11- ކުރީގެ ހަވާލާ 87

12- ކުރީގެ ހަވާލާ 88(ހ)(ށ)

13- ކުރީގެ ހަވާލާ 51(ހ)(ށ)

14- ކުރީގެ ހަވާލާ 49(ހ)

އެމައްސަލަ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމިދާނެވެ.[15] ރެސްޕޮންޑެންޓާއި ގުޅޭ ތަފްސީލު 32 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

7. ޖިނާއީ މައްސަލަތަކެއް ބެލުމުގެ އިޖުރާއަތު ތިބެގެންވާ ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭ މައްސަލަތައް މަދަނީ މައްސަލަ ބަލާކޯޓުން ބަލައިގެން ނުވާނެއެވެ. މިކަން ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން ބަލަންވާނެއެވެ. އެފަދަ ތަފްސީލު 15 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

8. މައްސަލަ ހިންގަމުންދަނިކޮށް މައްސަލައިގެ ފަރާތަކުން މަރުޙަލާއެއްގައި ވާރިސުން ސާބިތުކޮށް ނިމުންދެން ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން ދައުވާ ނުވަތަ މައްސަލަ ދައުވާ މަޑުޖައްސަންވާނެވެ.[16]

9. ފައިސާ ދައްކާފައިވާކަމުގެ ދިފާޢު ނަގާހަރަކާތުގައި އުޅެން ބާންކަރު ކޯޓުން އަންގާ އެންގުމުން ދައުވާކުރާފަރާތުން ޖަވާބުދާރީވުމަށް ނުވާނަމަ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ނުގެންގޮސް މަޑުޖައްސަންވާނެވެ.[17] މިއީ ދިފާޢެކެވެ. މިދިފާޢު ނަގައިފިނަމަ އަމަލުކުރާނެގޮތަކީ، ދައުވާ މަޑުޖައްސާލުމާއި، މަޑުޖައްސާލުން ނިމުމަކަށް ގެނައު ގޮތް ގުޅޭ އެފަދަ ތަފްސީލުތައް ބާބު 14 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ. ކޯޓުން ޒަރޫރީ ނިސްބަތް ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދިއުން ޖަވާބު ދިފާޢު ނަގާނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުން މަޑުޖައްސަންވާނެވެ.

[15]- ކުރީގެ ހަވާލާ 50

[16]- ކުރީގެ ހަވާލާ 84(ހ)

[17]- ކުރީގެ ހަވާލާ 149(ނ)

ހަވަނަ ބައި

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން

ބާބު 30 ކޯޓުގެ އާންމު ވާޖިބުތަކާއި، ބާރުތައް

ބާބު 31 ދައުވާގައި ހިމެނޭ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކާއި، ވާޤިޢާތައް ދުރާލައި ދެނެގަތުން

ބާބު 32 ދައުވާ ބާތިލުކުރުން

ބާބު 33 އަސާސެއްނެތް ހުރަހެޅުން ހުއްޖަތުތުގެ އަމުރު

ބާބު 34 މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާނެ ފަރާތެއް އައްޔަނުކުރުމާއި، ތަހްޞީލުކުރާ ފަރާތެއް އައްޔަނުކުރުމުގެ އަމުރު

ބާބު 35 ދައުވާތައް އެއްކޮށްލުމާއި، ދައުވާތައް އެކިގައި ކުރިއަށްގެންދިއުން

ބާބު 36 ދައުވާއާއި، ދިފާޢާއި، އިޤްރާރާއި، ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާ އިސްލާހުކުރުން

ބާބު 37 ވަކީލު އައްޔަނުކުރުމާއި، ބަދަލުކުރުން

ބާބު 38 ޝަރީޢަ ބައެއްބާރުތައް ތަންފީޛުކުރުމާއި، ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ ވައްކަން ހުށަހަޅާ ދައުވާ

ބާބު 39 ނިޔާއި ހުކުމް ދުރާޖާކުރުން

ބާބު 40 ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުން

ބާބު 41 ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރުން

ބާބު 42 އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމާއި، އިޖުރާއަތު މަޝްވަރާކުރުން

ބާބު 43 މައްސަލަ ހައްލުކުރުން

ބާބު 44 ޝުރޫޢު ކަނޑައެޅުން

ބާބު 45 ތަވަފުތުކުރުމާއި، ދުރުން އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

ބާބު 46 ހުކުމް ބާތިލުކޮށް އަލުން ބެލުން

ބާބު 47 ހާޒިރު ކުރުމުގެ އަމުރު

ބާބު 30

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން –

ދާއިރާ، ކޯޓުގެ އަސްލު ވާޖިބުތަކާއި ބާރުތައް

ތައާރަފު

ޤަޟިއްޔާ ފައިލު ކުރިއަށް ގެންދަން ގޮތުގެ އިންތިޒާމުތަކާ ކޯޓުން ބަލަހައްޓަންޖެހޭ އިންތިޒާމުތަކެވެ. މިއިންތިޒާމުތަކަށް ހިންގުމަށްޓަކައި ވަކިތަރުތީބުތަކެއް އިޖުރާއަތުތަކެއް ހިންގަންޖެހެވެ. އަދި އުފެއްދި މަދަނީ އަދުލުގެ ނިޒާމަކީ ހަސްލުން އިޖާބީ ދައުރެއް އަދާކުރަންޖެހޭ ތަނާޒުއުގެ ނުވަތަ އިޚްތިލާފު ނިޒާމް ކަމަށްވާތީ ޤަޟިއްޔާގެ ފައިލު ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގައި ކޯޓުން އުފެއްދުންތެރި ދައުރެއް އަދާކުރަންޖެހެވެ.

ހަރުދަނާ ގޮތުގައި އިޖާބީ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކަށް މައިގަނޑު ދެބައިކޮށް ބަހާލެވިދާނެވެ. އެއީ މައްސަލަ ހިންގާ ގުޅޭ ކަންކަމާއި، ހަރުދަނާ ތަރުތީބުކުރުމާގުޅޭ ކަންކަމެވެ. މައްސަލަ ހިންގުމާގުޅޭ ކަންކަން އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގެ ފިޔަވަޅުތަކާއި، ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގެ ފިޔަވަޅުތަކަށް ބައިކުރެވިފައެވެ. އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގެ ފިޔަވަޅުތަކަކީ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގެ ކުރީގެ ފިޔަވަޅާއި، އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގެ ފަހުގެ ފިޔަވަޅުތަކަށް ބަހާލެވިފައެވެ.

ދާއިރާ

ބަހާލެވޭ ބައިތައް

މައްސަލަ ހަރުދަނާކޮށް ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުން ދެބައިކަށް ބަހާލެވިފައެވެ. އެއީ މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމާއި، ހަރުދަނާ ތަރުތީބުކުރުމެވެ. ޖުމުލަކޮށް ބަލާއިރު މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ބާރުތައް ހިނގާނީ މިދާއިރާގެ ތެރޭގައެވެ.

މައްސަލަތަރުތީބުކުރުން

މައްސަލަ ތަރުތީބުކުރުމަކީ ޤާނޫނުގެ އަސްލު މަޤްޞަދުތަކާއި، އަސާސީ މަޤްޞަދުތައް ހާސިލުކުރުމަށް އިސްކަން ދިނުމާއެކު އެކަށީގެންވާ އަވަސްމިނެއްގައި މައްސަލަތައް ޢަދުލުއިންސާފުވެރިކޮށް ފަސޭހަކަމާއެކު ކުރުން ރާވާހިންގާ ކުރުމެވެ.[1] މިތަފްސީލުތައް ބާބު 30 އިން ފެށިގެން 48 އަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

[1]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 40

ޚަރަދު ތަޙުޤީޤުކުރުން

ޚަރަދު ތަޙުޤީޤުކުރުމަކީ މައްސަލަތައް ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަޙުޤީޤު ކުރުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އުސޫލަކަށް ވިޔަސް މިޤަވާޢިދުގައި ޚަރަދު ބާބު ފަހުން ބަޔާންކޮށްދިނުން ކަސްދުކުރަމެވެ. ވީމާ މިޤަވާޢިދުގެ ބާބު 48 ގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ވާޖިބުތައް

ކޯޓުގެ ވާޖިބުތަކުގެ ތެރޭގައި ހުކުމްވާލައިގެން މަޤްޞަދު ފުއްދުމަށް ބޭއްވުމާއި،[2] މިނިވަންކަމާއެކު ކަންކަން ނިންމުމުގެ ވާޖިބު ހިމެނެއެވެ.[3] މިނިވަންކަމުގެ ވާޖިބުގެ ތެރޭގައި ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހުމާއި، މަޞްލަޙަތު ނުޖެހުމުގެ ބޭނުން ނުކުރުމާއި، ޢިންސާފު ދާރުކަމާއެކު މަސައްކަތް ކުރުން ހިމެނެއެވެ.

ބާރުތައް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދުތައް ހާސިލުކުރުމަށް އިޖުރާއަތުތައް ފުރިހަމަ ކުރުމަށް އަންގާމާއި،[4] މައްސަލަ ހިންގައި ތަޙުޤީޤު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމާއި،[5] ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރާނަމަ އެކަން ހުއްޓުވުމަށް އަމުރުދީ ފިޔަވަޅުއެޅުމާއި،[6] އަސާސީ އުސޫލު ދަލީލުތަކަށް ހުރަހެޅުން މަނާކުރުމާއި،[7] ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކަންތައް ފިޔަވަޅު އެޅުން ހިމެނެއެވެ.[8]

ޚަސްމުންގެ ޒިންމާ

ޚަސްމުންގެ އަސާސީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ މަޤްޞަދުތައް ކުރުމަކީ ހަމައެކަނި ކޯޓާއި މުޢާމަލާތުކުރުމުގެ އެކު ޒިންމާއެއްނޫނެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ހުރިހާ މަރުޙަލާތަކެއްގައިވެސް ޚަސްމުން އަމަލުކުރަން ބަލައިގަންނާނީ ޚަސްމުންގެ އަސާސީ މަދަނީ ބައިތި، އާންމު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގޮތަށެވެ.[9]

2- ކުރީގެ ހަވާލާ 38
3- ކުރީގެ ހަވާލާ 35
4- ކުރީގެ ހަވާލާ 42
5- ކުރީގެ ހަވާލާ 40
6- ކުރީގެ ހަވާލާ 43
7- ކުރީގެ ހަވާލާ 44
8- ކުރީގެ ހަވާލާ 45
9- ކުރީގެ ހަވާލާ 41

ހަސްމުން މައްސަލާއި ގުޅިގެން ފުރުކާނދީނުގޮތަށް މައުލޫމާތު އެއްފަރާތުން އަނެއްފަރާތަށް ފުރުކާނދީނުވާނެވެ.

ދަޢުވާކުރާ މީހާ ދަޢުވާކުރުމުގައި ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ތެރޭގައި ކަމާގުޅޭ ފުރުޞަތު ބޭނުންކުރާނަމަ ނުވަތަ ގޮސް އިޖުރާއަތެއް ހިންގާނަމަ އެކަން ކޯޓުގެ ސަމާލުކަމަށް ގެނައުމަކީ އިސްތިސްނާ ހަސްމުގެ ޒިންމާއެކެވެ.[10]

އެދިފައިވާ ފަރުވާ ދިނުން

އެދިފައިވާ ފަރުވާދޭން އެނގެން ފަރުވާއެއް ނުވަތަ ހަސްމަކު އެދުނު ފަރުވާގެ އިތުރުން އެހެން ފަރުވާއެއް ދިނުމަކީ ކަނޑައަޅައިގެން ނުވާނެވެ. އެއްބަސްވާ ހާލަތުގައި އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފަށް މިންވަރަށްވުރެން ކޯޓުމިންވަރެއް ބޮޑުކޮށް ޒަމާނައި ނަގައިދޭންނުވާނެވެ.[11]

އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރަން އެންގުން

މައްސަލަ ތަޙްޤީޤުކުރުމުގެ ފަރާތް ތިބާގެ ފުރަތަމަ ކަމަކަށް ފަރާތުގެ ކުރަންޖެހޭ ކަމަށް ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ މީހާގެ ފަރާތުން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތެއް ފުރިހަމަ ނުވާ އެއްޗެއް ބެލުމެވެ. މިފަދަ ކަންކަމަކީ އަމިއްލަ އަމުރުތައް ދޫކުރުމެވެ. މިދަށުން އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ ނަސްބުގައި މިވަނީ ބާރުންކަމަށް ލެއްވެ. ޤާނޫނުގެ ނަސްބުގައި "ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭ ދަޢުވާއެއްގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަނުވާނަމަ، އެ އިޖުރާއަތެއް ފުރިހަމަކުރުމަށާއި، ދަޢުވާއަކާ ގުޅިގެން ހުށަހެޅޭ ލިޔެކިޔުމާއި، ދަޢުވާއަކާ ގުޅިގެން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ އެހެންވެސް ކަންކަން ފުރިހަމަކުރުމަށް ކޯޓުން އަންގަންވާނެއެވެ." މިފަދައިން ބާރުންކަމަށް ލެއްވެ.

މިގޮތަށް ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާއިރު ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބާރުންކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައިވާ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ފުރިހަމަ ނުވާނަމަ ކުރުމަށް އަންގަންވާނެވެ. ހުށަހެޅުން ލާޒިމުކުރާ ލިޔުންތައް ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ހުށަހެޅުމަށް އަންގަންވާނެވެ.

މިސާލަކަށް:-

އިނގިރޭސިވިލާތު ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ކުރުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔުމާއި، ހުކުމް ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތުން ހުކުމްހުށަހަޅާ ނަންބަރު 38 ވަނަ ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަވެ. އިނގިރޭސިވިލާތު ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ހުކުމްކުރާކަން ނުޖެހޭނެވެ.[12] މިސާލަކަށް ހުކުމްކުރާ ސަބަބު ހުކުމް ހުށަހަޅާނަމަ ހުކުމެއް ދަޢުވާ ފާހަގަކުރާ ހުށަހަޅާ ގޮތަކަށް އަންގަންވާނެވެ. މިސާލަކަށް ނަންބަރު އެންގި ހުށަހެޅުން ފުރިހަމަ އެދިސާލު ހުށަހެޅުމަށް

---

[10]- *Hannigan v Hannigan* [2000] 2 FCR 650; (2000) *The Independent*, 23 May, CA; [2000] ILR, 3 July, CA.

[11]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 39

[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 173(ހ)

އަންގަންވާނެވެ. އަދި ޝަރުޢީ ހުކުމް ހުށަހަޅައިގެން ޤަސްދުކުރާނަމަ ހުކުބާރާން ނުވަތަ ހުކުމުގެ ދުފާސާ ބަދަލު ހުށަހަޅަން އަންގަންވާނެވެ. މިއަންގުން ނުވަތަ އިޢުލާނު ދޫކުރާ ނަންބަރު 30 ނޯޓިސް ދިނުމެވެ. އަންނަނިވި ގޮތަށް ނޯޓިސް ފޮނުވާ ކުރުވިދާނެވެ.

އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރުމަށް އަންގާ ނޯޓިސް (ފޯމު 42)
1. ހުށަހަޅައި ރަޖިސްޓަރީ ބަލައިގަތުން ދުސްއްގާ ކޯޓްފާއިވާ ނަންބަރު 16 ފޯމު (ތަރިކަމައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފޯމު) އާ އެކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނަންބަރު 38 ފޯމު (ހުކުގެ ލިސްޓު) ހުށަހަޅާފައި ނުވެއެވެ. މިހެން ދައުވާ ފޯމު ހުށަހަޅައިދޭ ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭނީ ސަބަބުލިއްޔާއްޖެކެވެ.[13]
2. ހުކުގެ ލިސްޓު ހުށަހަޅައިދޭ އެލިސްޓުގައި ނަފިޔާހި ހުށަހަޅަން ދަސްތޫރުކުރާނަމަ ހުކުބާރާން ނުވަތަ ހުކުގެ ދުފާސާ ބަދަލު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ހުކުބާރާން ނުވަތަ ހުކުގެ ދުފާސާ ބަދަލު ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 39 ފޯމުންނެވެ.
3. އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް އަންގާފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ލިބުނު ނޯޓިސް ލިބުމާ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އަމަލު ކުރަންވާނެވެ. އެގޮތަށްނުން އަމަލުނުކުރާ ނަމަ ދައުވާ ފޯމު ބާތިލުކުރާނެވެ.

މިނޯޓިސް އަކީ ފުރިހަމަކުރަން އަންގާ އިޖުރާއަތުގެ ބަޔާނެއް ތަފްޞީލް އަންނަނީ ނޯޓިސް އެކެވެ. މަތީގައި ދެންނެވި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހުކު ދައުވާ ފޯމާއެކު ހުށަހަޅައި ނަންބަރު 99 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 7 ގައި ބަޔާންކުރާ ސަބަބުލިއްޔާއްޖެ ފުރިހަމަކުރުމަށް އަންގައި ދިޔައިވާ ނޯޓިސްގެ މިސާލެކެވެ. މިމިސާލުގައި ތަރިކާ ފޮނުއްވާ މިސާލު ލިޔެފައި އޮތީ އެގޮތަށް މައްސަލަތަކެއްގައި ހުކުގެ ލިސްޓެއް ހުށަހަޅައިކަމަ ނުލިބޭތީއެވެ. އަދި ހުކުގެ ބަދަލެއް ނުވަތަ ހުށަހަޅައިކަމަ ނުލިބޭތީއެވެ. އަދި އެހެން މިސާލެއް ބަދަލުކުރެވޭނެއެވެ.

މިސާލަކަށް:-

ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރުގައި ސުވާލު އުފެއްދައި ހުށަހަޅާ ފޯމު ހުށަހެޅިއިރު ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައިފައި ނެތެވެ. މިހެން ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭނީ ސަބަބުލިއްޔާއްޖެކެވެ. ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާ ކޯޓުގެ

[13]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 99(ހ)(7)

އިޖުރާއާތުގެ ސުލޫކު ނުއުފުއްދޭނެވެ.[14] މިހާލަތުގައި ފޯމުނަންބަރު ނޯޓިސް ބަލާގޮތާވެ. މިހާލަތުގައި ފޯމާ ނޯޓިސް އަންނަނިވި ފޯމަށް ފަރުމާކުރެވިދާނެވެ.

އިޖުރާއާތު ފުރިހަމަކުރުމަށް އަންގާ ނޯޓިސް (ފޯމު 42)
1. ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގެ ސުލޫކު އުފެއްދުމުގައި ހަމަޖެހޭ ހަމަޖެހުން ހަމަޖެހިފައިވާ ތަރުތީބާއި ޖަވާބުދާރީވުމަށް އާންމު އުސޫލުން ލިބޭ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކަމަށް ފެނިގެންވާނެ ކޯޓުގެ އިޖުރާއާތުގެ ސުލޫކު އުފެއްދި ތަރުތީބާ ޚާއްޞަ ހަމަޖެހިފައިން އަންގާ ލިޔުން ހަމަޖެހުމަށްފެށުމެވެ. ނަމަވެސް އެކުލެވޭ ތަރުތީބާ ފޯމާ އެއްގައި ހަމަޖެހިފައިވާނެވެ.[15]
2. މިފޯމު ނޯޓިސް ލިބޭ ތާރީޚުންފެށިގެން 03 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެކަމު ހަމަޖެހިފައިވާނެވެ. އެކަމު މިނޯޓިސްއާއެކު ހަމަޖެހުމަށް ނުވާނަމަ އިޖުރާއާތު ފުރިހަމަ ވެފައިނުވާތީ އަދާކުރުމަށްޓަކައި އެހަމަޖެހުން ބާރުލިބިދޭ ބާބު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

އެހެން މިސާލެއް ބަލާން ކުރާނަމަ އިޖުރާއާތު ތަރުތީބު ބާވަތުގެ މައްސަލައެއް އިޖުރާއާތެއް ނުވާ ބާވަތުގެ ހުށަހަ އިޖުރާއާތުގެ ދަށުވާކަމުން ހަމަޖެހިފައިވާނަމަ ނަމަވެސް އިޖުރާއާތުން ބާވަތުގެ ދަށުވާ ފޯމުކަން ހަމަޖެހިފައިވާނެވެ މައްސަލައެއް އިޖުރާއާތު ތަރުތީބު ބާވަތުގެ ދަށުވާ ހަމަޖެހޭ ފޯމުކަން ހަމަޖެހިފައިވާނަމަ އެކަން އިސްލާހުކުރުމަށް ދަންނަވާން ފަދަ ނޯޓިހެއް ދެވިދާނެވެ.

---

[14] ހުކުމް ޤަވާޢިދު 106(ހ)(2)

[15] ހުކުމް ޤަވާޢިދު 106(ހ)(2)

ކަންކަން ނިންމުން

އާންމުކޮށް ހުޅުވާލުން

އާންމު އުސޫލަކީ ޝަރީޢަތެއްގައި ހިންގަންވާނީ އިންޞާފުވެރިކަމާއި ހާމަކަމާއެކު އާންމުކޮށް ހުޅުވާލައިގެންނެވެ.[16] މިއުސޫލަކީ ވަގުތީ ފަރުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ ފިޔަވަޅެއް އަޑުއިވިފައިނުވާ ދެމުން ބޭއްވި އަޑުއެހުންތަކަށް އަދުލުއިންސާފުވެރިކަމާއިވެސް ޔަޤީންކުރުވާ އާންމު އުސޫލެވެ.

އާންމު އުސޫލަކީ ހުރިހާ ޝަރީޢަތެއްގައި ހިނގާނެ އުސޫލެއްކަމުގައެވެ. އެބަހީ އާންމު އުސޫލަކީ މުތުލަގު އުސޫލެއްނޫނެވެ. މިއުސޫލަށް އިސްތިސްނާ ތަކެއް ހުރެއެވެ. އެއީ މުޤައްދަމާގެ އަޚުލާޤީ އުސޫލުތަކަށް ހިމާޔަތްކުރުމަށްޓަކައި، ނުވަތަ މުޖުތަމަޢުގެ އަމާންކަން ދާއިމުކުރުމަށްޓަކައި، ނުވަތަ ޤައުމީ ސަލާމަތަށް ބޭނުން ފުރިހަމަކުރުމަށްޓަކައި، ކުޑަކުދިންގެ މައްސަލަތަކުގައި ހިމާޔަތްކުރުމަށް ނުވަތަ ކުށުގެ ސަބަބުން އަނިޔާލިބުނު ފަރާތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ހިމާޔަތްކުރުމަށްޓަކައި، ނުވަތަ އާންމުކޮށް ހުޅުވާލައިގެން ޝަރީޢަތް ބޭއްވުމަކީ އަދުލު އިންސާފު ގެއްލިދާނެކަމަށް ބެލެވޭނަމަ، ހުރިހާކަމެއް މިނޫންގޮތަކަށް ޝަރީޢަތެއް އާންމުކޮށް ހުޅުވާ ނުލުމަށް ކޯޓަށް ނިންމިދާނެއެވެ.[17]

ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހުން

ޝަރީޢަތުގައި ޚަސްމުންނާމެދު އަމަލުކުރަންވާނީ ހަމަހަމަ އުސޫލުންނެވެ. މައްސަލައެއް ބެލުމުގައި އެއްވެސް ފަރާތަކަށް އަނެއްކާ ހިއްސާކޮށްދޭނެކަމެއް ނުވާނެއެވެ. ވަކިފަރާތަކަށް ބުރަވުން ނުވަތަ ބުރަވެދާނެކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ވަކިފަރާތަކަށް ފައިދާވާ ގޮތަކަށް ޝަރީޢަތް ހިންގާފައި ނުވާނެއެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގާ ފަރާތުގައި އިންސާފުގެ ހަމަތަކާ ބަދަލުގެނެވޭނެ އަމަލެއް ނުހިމެނިދާނެއެވެ.[18]

ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހުމުގެ އުސޫލުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެނީ ފަރާތެއްގެ މަސްލަހަތު އޮތް މައްސަލައެއްގައި ނިޔާވެރިޔާކަން އިންތިޚާބުވުން ހިފެހެއްޓުމެވެ.[19] މިއުސޫލަކީ ނިޔާވެރިޔާ ވަކިފަރާތަކަށް ބުރަވުން މަނާކުރަމުން ބާރުއަޅާ އުސޫލެކެވެ. އިނގިރޭސިވިލާތުގެ ދަށު ސިޔާސީ ނިންމުންތަކަކީ އަސާސީ ހުކުމްތަކެއް ނިންމުމުގައި މިއުސޫލު ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.[20] ޑައިމްސް އަދި މައްސަލައިގެ މަސްލަހަތު އޮތްކަމުން ނަމަ

16- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީގެ 42(ހ)(ނ)

17- ކުރީގެ ހަވާލާ 142(ނ)(1)(2)(3)

18- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 35(ހ)(ނ)(ނ)

19- މިއުސޫލުގެ އަސްލު ރޯމަނުންގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމާ ހިސާބަށް ދުވެ ހުއްޖެވެ./*Nemo judex in causa sua* The Cambridge Law Journal 33, no. 1 (1974): 80–96. http://www.jstor.org/stable/4505744.

20- Dimes v Proprietors of Grand Junction Canal (1852) 3 HL Cas 759

އެޑްޖުޑިކޭޓް އޭނާ މައްސަލައިގެ ނިޔާވެރިޔަކަށް އިނުން މަނާވާނެވެ.[21] މިފަދައިން މަނާކުރަންޖެހޭނީ އިންސާފު ޤާއިމުވާތަން މީހުންނަށް ފެންނަންވާނީއެވެ.[22]

މިނިވަން އަދި މުސްތަޤިއްލު ކޯޓެއްގައި ނުވަތަ ޓްރައިބިއުނަލްއެއްގައި އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި، އާންމުކޮށް ހުޅުވާލެވިގެން ބޭއްވޭ، އަޑުއެހުމެއްގައި އިންސާފުން ހުކުމްކުރެވުމުގެ ހައްޤު ކޮންމެ މީހަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[23] ކޯޓަކީ މިނިވަން މުސްތަޤިއްލު ތަނަކަށް ވާންވާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެތަނުގައި ނިޔާވެރިޔަކަށް ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާ މިކަހަލަ ނިޔާދީފައިނުވާނެއެވެ. ކުރިން ދެންނެވުނު ފަދައިން މަސްލަހަތު ފުށުއަރާނަމަ ޖެހޭ ދާއިރާގެ ހަމައިން އޮބުޖެކްޓިވް ނިޔާވެރިޔަކަށް އިނުން މަނާވާނެވެ.

ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާކަމުގެ ތުހުމަތު އުފެދިއްޖެނަމަ ހުރިހާ ބަލައި އެދެފަރާތުން ބޮޑުވެފާ ސަބަބެއް އޮތުމަށް ނުވަތަ ނުވަތަ އިސްތިޢުފާ ކޯޓުން ބަލަންވާނެވެ. އެގޮތަށް ސަބަބެއް ކުރެވޭ ގޮތަކީ ކުރިއަށްދާނަމަ ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހޭ ބަލައިސަލާން އެއްގޮތަށް ބޭރުފަރާތުން ވިސްނާއިރު ވަކިފަރާތަކަށް ބޮޑުވެފައި ނުވަތަ ވަކިފަރާތަކަށް/bias ލެއްގެ ޤަރީނާ އޮތުމަކީ މަނާކުރަންވާނެވެ.[24]

<table>
<tr><th>Taylor v Lawrence [2002] EWCA Civ 90</th></tr>
<tr><td>މިޤަޟިއްޔާގައި އެފަދަފަރާތަކުން އިމާމުގެ ޚުސޫމަތެއްކަމެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ދަޢުވާލިބި ފަރާތް ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތެއްނޫން ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. މައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރަކީ ވަކީލުއާއި އެކުވެރިޔާއި ގުޅުންހުރި ކަމެއްގައި ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުގެ ވަކީލުގެ ކުރިއަށްޖެހުމަކަށް ބޭނު ހައްލުމުގެ ސަމާލުކަމަށް އެކަން ފަނޑިޔާރު ދެންނެވިއެވެ. މިމައްދާއި ދިނުމުން އެއްވެސް ހައްލެއް އެފަނޑިޔާރު މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދިޔުމާމެދު އެއްވެސް އިޢުތިރާޟެއް ހުށަނާޅައެވެ. މިމައްސަލަ ދަޢުވާކުރި ހަސަލާއެއްކަވަސް ނިމިގެންދިޔައެވެ.

މިމައްސަލައިގެ ދަޢުވާލިބި ހަސަލް އިސްތިއުނާފުކޮށް ހުށަހެޅިއިރު މިކަން ފާހަގަކޮށް ދަޢުވާކުރާފަރާތުގެ ވަކީލުގެ ކުރައިންޖެހުން ފަނޑިޔާރު ވާކަން އެއްބަސްވެފައިކަން ދަޢުވާލިބިފަރާތުގެ ބަރުތަރަފްނޫން ކުރިއެވެ. އިސްތިއުނާފު ހައްޔަރު ގޮތަކަށް ކުރިން އިސްތިއުނާފު ހައްދުވަރަސްކުރުމަށް ނުވަތަ ދަޢުވާލިބިފަރާތުގެ ކުރައިންޖެހުމާ މައްސަލަ ހަމަޖެހުމަކީ ހަމަ ބޭނުންވާ މިކަމުގައެވެ. މިގޮތަށް ދަޢުވާގެ ފަނޑިޔާރާއި އެކަމާ ގުޅޭ ވަކީލަށް ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާ ކުރައިންޖެހުން ހުރިކަމާ ބެހޭގޮތުން އެމައްސަލައިގެ ހުކުމް އިއްވި ދުވަހުގެ ކުރިން ދަޢުވާކުރާފަރާތުގެ ވަކީލުގެ</td></tr>
</table>

---

[21]- R v Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex p Pinochet Ugarte (No 2) [2000] 1 AC 119

[22]- "Not only must Justice be done; it must also be seen to be done."[R v Sussex Justices, ex parte McCarthy ([1924] 1 KB 256, [1923] All ER Rep 233

[23]- ދިވެހި ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 2008 ގެ 42(ހ)

[24]- Magill v Porter and Weeks [2001] UKHL 67 at [99]–[104]

ރޫގައި ކަން ހާމަކުރެއެވެ. އަދި ފަސްޖެހުމު ހުރި މިފަދަ ހުކުމުތަކީ އުވަލިދާނެ ފިޤްހުވެސް ތަޢާރުޒުވާންކަން ހާމަވެއެވެ. އަދި ނަސްޚުވުމަށް ވާޖިބު ތިލާވަތްކުރުން މިކަމެއް އެހެން ކުޅުކުޅޭ މަސައްކަތްތަކުގެ ކަމާއި، ވިދާޅުވި މަންޒޫރު ހުކުމަށް އަދި ނަސްޚުވެފައިވާނީ ކުޅުކަށްތަކަށް އުވަލި ބާރުންކުރެއެވެ.

މިހާރަކީ އިންސާފުވެރިވެސްޝަރުމުގެ އަދި މައުލޫމާތު ހެދި އަންމު މިހާރު ވިސްނުމުގެ އުސޫލު ބަދަލުވީ ކުރާއިރު ފާހަގަކޮށް އަންމު ވިސްނުމަކުން ދީނީ ހުރިހާކަން އުސޫލާކަމަކަށް ބަރާބަރުގެ ބިރުވެރިކަން ނުވަތަ އިޚްތިޔާރު ޙުކުމްކަން ވަރަށް ސާފުކަން ފެންނަން އެބައޮވެ.

އިސްލާމީޝަރީ ކޮޅުން ނިސްބަތް ދަރުމަ ކުރަމުން ގެ ޙަނަފީ ދަލީލުގައި މުޖުތަހިދު ސިފަ ގެދުރުގެ ނަތީޖާކަމަށްވެސް މިހާރުތަކުގައި މައުލޫމާތު ހުރި ދޮރުނޑުކަމަށް ޙަނަފީ މަޒުހަބުގެ ބަރަދުލަކަށް ނުކުތާ ޝާފިޢީ ވާހަކަ ބަރަދުވަނީކަމެވެ. މިގޮތަށް ބަރަދުވާނީ ދައުވާކުރާ މިހާ ތަމްސީލުކުރާ ވަކިވާއި ދުރުދުރުގައި ހިމެއިދިގަ ދޮންނަތުވަނު މުޖުތަހިދު ގެދުގެންވެ. އަދި އަޞްލުކުރަމުން ބަރަދުވަކަން ބަރަދުކުރާ ސަބަބުތަކުގެ ސަބަބަވަރު ނަޒަރުން ދޮކޮށް ފުރުޞަތެއް ނަތީޖާކަމާއި، މިފަދަ ހުކުމަތަން އަދިދިންނަވާކަމާ ފަސްޖެހިނަން އެޚުތިލާފުވާކަމަން ދަލާލަތު ކުޅުން އިޚްތިލާފުވާކަމަށް. އަދި އެކަން ފަސްޖެހުނަން އެޚުތިލާފުވުމުގައި ބަޔާނުކުރުމަށް ކޮޅުގެ ނިސްބަތުމަން ބަޔާނެ އަންނަނީކަމަށް ނުބަލައިފާކަމަށް.

މަޒުހަބުގެ ނަތީޖާ

ފަސްޖެހިފައި މަޒުހަބުގެ ހައިސިއްޔަތުން އުޞޫލީން ވާއިލް އެއްވެސް މައުލޫމާތު ހާމަކަން ހަޤީޤަތަކަށް ވެގެންދާނެއެވެ. އެއިން މައުލޫމާތު ނަހަމައިން ބާރުންކޮށްގެން ނުވެއެވެ. މިއިން މައުލޫމާތުގެ ބާރުން ޝަރީޢަތުގައިވެސް ނަހަމައިން ބާރުންކޮށްގެން ނުވެއެވެ.[25]

ހަނަފީއާއި، ޝާފިޢީ

ފަސްޖެހިފައި ޝާފިޢީ ހިފައި، ޝާފިޢީން އެދި ޝާފިޢީ ޤަބޫލުކޮށްގެން ނުވެއެވެ. ކޮޅަށް ހުރަހެއްހިފާ މައުސޫލުތަކުގައި ހިމެނޭ އެއްވެސް ފަރާތަކުން ދޭ ހަދިއްޔާއާ ނުވަތަ އެހީއެއް ޤަބޫލުކޮށްގެން ނުވެއެވެ. އަދި ފަސްޖެހުގެ ފަރާތުން އެއްން ހިޔާލުވެސް އެއިންކަމެއް ކޮށްގެން ނުވެއެވެ.[26]

---

[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 36(ސ)

[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ 36(ށ)

ޒިންމާދާރުވުން

މައްސަލަ ހިނގުމުގައި ފަސޭހައަށް ޒިންމާދާރު ވުމާ ބުނެވެނީ މައްސަލަތައް އެކަށީގެންވާ އަވަސްމިނެއްގައި ނިންމުމަށް ކުރަންޖެހޭ މަސައްކަތް ކުރުމަށެވެ.[27] އެބަޔީ Active case management/ހަރުދަނާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިނގައި ތަޙުޤީޤުކުރުމެވެ.

މީގެ އިތުރުން ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާއި، ބައިނަލް އަޤްވާމީ މުއާހަދާތަކުގައި ކަނޑައަޅައިދީފައިވާ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކަށް އަމަލުކުރުމާއި، މިނިވަން ދިމުޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ޤަބޫލުކުރާ ހަމަތައް ނަގާހައްޓުމެވެ. އިސްލާމް ދީނުގެ ޤަރާރުން ހަސްމުންނާގެ ހަރަކާތްތަކުން ޢަދުލުއިންސާފް، ކޯޓުގެ މުޤައްރިރު ހަސްމުންނާގެ އެއްގޮތް ތަފާތު ކުރުމެވެ ގެންގޮސްދޭނަމަ އެކަން ހުއްޓުވުމަކީ ވެސް ފަސޭހައަށް ޒިންމާދާރު ކަމާއެކު ޢަދުލުވެރިކަމާއި ކުރަންޖެހޭނެ ކަމެކެވެ. މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ އެއްޗެހިތަކާ ގުޅޭ ތަފާތު މައްސަލަތަކަށް އުނިކަން އަންނަ ޙާލަތުގައި ޢަދުލުވެރިކަން ކުރިއަރުވާނެ ގޮތްތަކާއި، އެހެން ގޮތަކުން ހިނގައިދިޔަ އެކަމެއް ފަސޭހައަށް ޒިންމާ ދާރު ވާނަމަ ޢަދުލުވެރިކަމާއި ފަސޭހައަށް ބަލަންޖެހޭ ކަމެކެވެ.[28]

ތަޙުޤީޤު ކުރުމުގެ

ފިޔަވަޅުތައް

ކުރީގެ ފިޔަވަޅު

މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަޙުޤީޤު ކުރުމުގެ ކުރީގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ ހުށަހެޅުން ދައުވާ ބަލައިގަތުމާއި،[29] ދައުވާގެ ސުވާލާ ކުރުމާއި، މައްސަލަ ފަސޭހައަކާ ހަވާލު ކުރުމާއި،[30] ދައުވާ ކޯޓު ރައްދު ކުރުމާއި، ދައުވާކޯޓު ރައްދު ނުކުރެވުނުނަމަ އަމަންޖެހޭ ފިޔަވަޅު އެޅުމާއި، ދައުވާ ކޯޓާއި، އަދި އެހެނިހެން ކޯޓުތަކާއި ދޭންޖެހޭ އިޖުރާއާތުތައް ދިނުމާއި،[31] ފާސްނުވާ ނުކުތާތަކާއި، ދަޢުވާ ބަޔާންކުރުމާއި، ހުރަހެއްނެތްކަމާ ލިބިގެން ގޮތްނިންމުމަށް އަމަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމާއި،[32] ކޯޓުއަމުރުތައް، ވަކިވަކިކޮށްފައިވާ އަމުރަށް އަދި ހުރަހެޅުމުން ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ކުރުމާއި،[33] ދައުވާއާއި ދައުވާގެ ދިފާޢު އިސްތިހުޤާރު ދޭވޭ ކަންކަމާއި،[34]

27- ކުރީގެ ހަވާލާ 37(ހ)

28- ކުރީގެ ހަވާލާ 37(ހ)(ނ)(ރ)

29- ތަފްސީލު ބާބު 7 އަދި 8 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ.

30- ތަފްސީލު ބާބު 8 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ.

31- ތަފްސީލު ބާބު 9-15 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ.

32- ތަފްސީލު ބާބު 30 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ.

33- ތަފްސީލު ބާބު 49-55 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ.

34- ތަފްސީލު ބާބު 36 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ.

ބާބު 30 – މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ދާއިރާއާއި، ކޯޗުގެ އާންމު ވާޖިބުތަކާއި ބުނުމަށް

ތަފްސީލުކުރުމުގެ އަމުރާއި،[35] ރަސްމުން އިމްތިހާނުތަކާއި، ވަކިކުރުމާއި،[36] ސަރަޙައްދު ހިންގުމުގެ ކަންކަމާއި މައްސަލަ

ނިންމުމުގައިވެސް ކޯޗުގެ ފުރަތަމަ ޒިންމާތަކުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަތަކެވެ.[37] މީގެ އިތުރުން އަސާސީ އުސޫލުތަކާއި ކުރަންޖެހޭ

ކަންތައްތަކުގެ އަމުރާއި،[38] ހަސްމަކަންނާ މީހަކަށް ހަމަޖެހުމަކީ އިސްލާމީ ދިރިއުޅުމާއި ތަރުތީބުކުރުމާއި،[39] ވަކިފުށް

އަތުތެރޭ ކުރުމާއި، ބަޔަކުގެ ދުވަހާއި، ބަރަބަރު ތަރުތީބުކޮށްދިނުމެވެ.[40]

އެއިރުގެ ސިފަގައި މައްސަލަ ހިންގުމާއި،[41] ތަރުތީބުކުރުމާ ނުވަތަ އިތުރުކުރުމާ ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްދިރުމާއި،

ތަރުތީބުކުރުމާ ނުވަތަ އިތުރު ދަރުމާ މައްސަލަތަކާއި ވަކިން ނުވަތަ އެއްކޮށް ހިންގަން ނިންމުމުގެ ފުރަތަމަކަމެވެ

މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފުރަތަމަގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަތަކެވެ.[42]

ޒަރުގެ ފުރަތަމަ

މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޒަރުގެ ފުރަތަމަތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ދަރުމާތައް

އެކަމުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމާއި، އަޖައިބުންތައް އެކަމުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމާއި،[43] އިބްތިދާއީ އަޖައިބުން

ބާއްވުމާއި،[44] މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމާއި، ކޯޗުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރަތަމައްތަކެއް

އެޅުމާއި،[45] މައްސަލައިގެ ޖުމްލަ ހަރަޖޭއެޅުމާއި،[46] ހަރަޖައްސާ ޖުމްލައިގައި ދޭންޖެހޭ އާންމު އިދުރުސާލުތަކާއި

އެހެރަން އިދުރުސާލުތަކެއް ދިނުމައި،[47] މައްސަލައިގެ ސަރަޙައްދު ތަފްސީލުކުރުމާއި، ސަރަޙައްދު ހިންގުމާއި،[48]

ސަރަޙައްދުގައި ހިންގަންޖެހޭ އިޖުރާއާތުތައް ހިންގުމާއި،[49] ނިޔާއީ ހުކުމް މުރާޖަޢާކުރުމެވެ.[50] މީގެ އިތުރުން ހުކުމް

ކުރުމަށްފަހު ހުކުމުގައި ހުންނަ ކުށްތައް އިސްލާހުކުރުމެވެ ހިމެނޭ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި

ތަރުތީބުކުރުމުގެ ޒަރުގެ ފުރަތަމަތަކުގެ ތެރޭގައެވެ.[51]

35- ތަފްސީލު ބާބު 33 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

36- ތަފްސީލު ބާބު 34 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

37- ތަފްސީލު ބާބު 40 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

38- ތަފްސީލު ބާބު 32 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

39- ތަފްސީލު ބާބު 38 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

40- ތަފްސީލު ބާބު 37 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

41- ތަފްސީލު ބާބު 41 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

42- ތަފްސީލު ބާބު 15 އަދި 35 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

43- ތަފްސީލު ބާބު 35 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

44- ތަފްސީލު ބާބު 42 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

45- ތަފްސީލު ބާބު 43 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

46- ތަފްސީލު ބާބު 44 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

47- ތަފްސީލު ބާބު 23-25 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

48- ތަފްސީލު ބާބު 45 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

49- ތަފްސީލު ބާބު 26 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

50- ތަފްސީލު ބާބު 39 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

51- ތަފްސީލު ބާބު 27 ގައި ބަހާސްވެފައިވާނެ.

ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދު ޢަމަލުކުރުން

ކޯޓުގެ ވާޖިބުތަކާއި ބާރުތައް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަޤްޞަދާއި، އާންމު މަޤްޞަދު ނަގަހައްޓަންވާނެވެ. ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމުގެ ނަމުގައި ވަކިމާއްދާއެއް ނުވަތަ އަކުރެއް އޮޅޭ ސާފުމާނައާއި ފުށުއަރާގޮތަށް މާނަކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއްނޫނެވެ.

އާންމު މަޤްޞަދު

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަޤްޞަދަކީ އަދުލުވެރިކަމާއެކު އެކަށީގެންވާ އަވަސްމިންވަރެއްގައި މައްސަލަބަލައި ގޮތެއްނިންމުމަށް މަގުފަހިކުރުމެވެ.[52] ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދު ޢަމަލުކުރަންވާނީ މިއަސާސީ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރެވޭނެ ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ.

ޤާނޫނުން މަދަނީ މައްސަލަތަކަށް ބެލުމުގައި ކޯޓަށް [illegible] [illegible]. ކުރިން އަހަރެމެން މިދެ ކޯޓުތަކުގެ ނިންމުންތައް [illegible] އިޖުރާއަތުތަކަށް ހިންގުމުގައި ބަދަލުގެނައުމާ [illegible] [illegible]. [illegible] ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދުގައި، [illegible] [illegible] ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރެވޭނެ ގޮތެއްގެ މަތިން ތަޠުބީޤުކުރުމުގެ [illegible] ކަން ފެނިގެންދެއެވެ.

މިގޮތަށް ލިބިދޭ ބާރަކީ ޤާނޫނު [illegible] އިސްތިސްނާއީ [illegible] ގެނެސް ޤާނޫނުގެ [illegible] ކަނޑައަޅާފައިވާ އަދި [illegible] [illegible] ނުވާނެއެވެ. ކޯޓުތަކުން [illegible] [illegible] ޤާނޫނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ކުރިން ކަނޑައަޅާފައިވާ އިޖުރާއީ އެއްވެސް އުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އެއްވެސް އުސޫލަކާ ގުޅުމެއްނެތި މިޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު އިސްކަންދީ ތަޠުބީޤުކުރުން އުސޫލެއްނޫނެވެ.[53]

އަސާސީ މަޤްޞަދުތައް

ޤާނޫނުގެ އާންމު މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމުގެ ގޮތުން ކޯޓަށް، ހަމަތަކުގެ މައްޗަށް އަންނަނިވިކަންކަން ކުރުމުގެ ވާޖިބު ޤާނޫނު މަތިކޮށްފައިވެއެވެ.[54]

---

[52]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 4

[53]- *Purdy v Cambran* (1999) Lawtel, 17 December, CA

[54]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 5(ހ)

- ކޯޓުން ކަންކަން ކުރާއިރު ހުރިހާ ހަސްމުންނާމެދު ހަމަހަމަ އުސޫލުން ކަންކުރުން؛
- މައްސަލަ ހިނގުމުގައި ހަރަދު ކުޑަކުރުން؛
- ހަސްމުންގެ ހާލަތާއި، މައްސަލައިގެ ޤަދަރު ނުވަތަ ޖެހިއަމިކާއި، ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދަށް ބަލައި އިންސާފުވެރި އުސޫލަކުން އަމަލުކުރުން؛

މިސާލަކަށް އެއްހަސްމު ހަމަހިމޭނުމުގެ ގާބިލުކަމާއި ނުބައިކަން ހެކިތަކަށް ބަލާނަމަ، އަނެއްހަސްމު އިޖާބަދުއްވުމަށް ކަމަށްބުނަ ނުވަތަ އެހެން ނުބަދަލަވާފަސް ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު ގިނައިން ބޭނުންކުރުންފަދަ ކަންތައް އެކަށީގެންވާ ކަންކަމުއްނުވެ.[55] މިއީ ހަސްމުގެ ހާލަތަށް ބަލައި ފަސޭހައާއި ފުރަޞަތު އަށަންޖެހޭ ފަދަ ހާލަތުކެވެ. މިހާލަތުގައި އެކަށީގެންވާ އިންސާފުވެރި ފުރަޞަތެއް ކޯޓުން އަށަންވާނެވެ. ޖުމްލަކޮށް ބަލާނަމަ ދުވަހާލަން ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު ބޭނުން ކުރަމުން ވާނީ ހަމަހަމަ އުސޫލެއްގެ މަތީންނެވެ.

- އެކަށީގެންވާ އަވަސްމިންވަރެއްގައި ޝަރީޢަތްހިންގުން؛

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ޖެހުނު ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން އަވަސް ނިމޭގެ މައްސަލަ ތަކާއި ބޭލި މައްސަލަ ތަކުގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް ނިންމުމަށް ވަގުތުތައް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އަވަސްނިމޭގެ މައްސަލައާއިނަމަ އާންމު އިޖުރާއާތުތަކާ 56 ދުވަސް ތެރޭގައި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް ނިންމާން ޖެހެން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުން ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ.[56] ބޭލި މައްސަލަތަކުގެ ޝަރީޢަތުގައި ނަމަ އާންމު އިޖުރާއާތުތަކާ 210 ދުވަހުގެތެރޭގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިންމާން ޖެހެކަން ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ.[57]

ވީމާ އަވަސްނިމޭގެ ޖެހުނާއި ބޭލި ޖެހުނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަށް ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް ނިންމުމާއި، ކުރި މައްސަލައިގެ ޖެހުނުގައި އެއްއަޑުއެހުމުން މައްސަލަ ނިންމުމަކީ އެކަށީގެންވާ އަވަސް މިންގައި މައްސަލަ ނިންމުމަކަށް ޤާނޫނުން އިސްތިސްނާވާ ނުވަތަ އިންފިރާދީ ކުރެވޭނެއެވެ.

- ޝަރީޢަތުގެ ކޮންމެހެން ދެކެވޭ ހުރިހާ މައްސަލައަކަށް ހަސަނާތްތަކެއް ދިނުން؛

55- *Khalili v Christopher Bennett and Others* (2000) EMLR 996, CA.

56- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 216(ނ)

57- ކުރީގެ ހަވާލާ 228

މިއީ "principle of proportionality" ގެ އުސޫލެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (5) ގައިވެސް ބަޔާންކުރާ އުސޫލަކީ މިއެވެ. މިއުސޫލު މިބާބުގައި ފަސްޓް ރިފަސޫލު ކޮންސިޑަރޭޝަނެއްގެ ގޮތުންނެވެ.

principle of proportionality

އެއްހަމަހަމާއި އެއްމިންގަނޑެއްގެ އުސޫލު

މަފްހޫމް

ހުރިހާ މައްސަލައަކަށްވެސް އެއްހަމަހަމަކޮށް އެއްމިންގަނޑެއްގައި އަހައްމިއްޔަތުކަން ދިނުމަކީ އެއްހަމަހަމަކަމާއި، އެއްމިންގަނޑުގެ އުސޫލެވެ. ނަމަވެސް މިއުސޫލަށް ތަނާޒުރުގެ އުސޫލާ ދިމާއެއްނުވެއެވެ.

އިތުރުވަރުގަދަކަމާއި އިތުރުވަސީލަތާއި އިތުރުއަހައްމިއްޔަތުކަމާއި ވަކިމައްސަލައަކަށްދީފި އެމައްސަލައިގައި އުފެދިފައިވާ ފުރުޞަތާއި، ހިސާބުކުރުމުގެ އަދަދާއި، ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކުގެ އުނދަގޫކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެންނެވެ. މިގޮތުން މާނައަކީ އެއްހަމަހަމަކަން އެއްމިންގަނޑެއްގައި ހުރިހާ މައްސަލައަކަށްވެސް އަހައްމިއްޔަތުކަން ދިނުމަކީ މުޅިން ރަނގަޅު އަދި ސަލީސް ކަމެކެވެ.

މިސާލު ވަކިމައްސަލައަކަށް ކޯޓުގެ އިތުރުވަގުތާއި ވަސީލަތް ދިނުމަކީ ކޮންމެހެން ބޭނުންތެރިކަމެއްކަމަށް ކޯޓަށް ނުފެންނަނަމަ ނަމަވެސް އެމައްސަލައިގެ ޚަރަދުން އެކަން ކުރަން ނުޖެހޭކަމަށް ފެންނަހާ ވަގުތުގައި އެހެންމައްސަލަތަކާ އެއްވަރަށް ވަގުތާއި ވަސީލަތް ދިނުމަށް ޖެހިދާނެކަމުންނެވެ. މިސާލަކަށް ދަޢުވާކޮށްފައިވާ އެއްބަދަލު އަނބުރާ ދިނުމުގެ މައްސަލަ ދައުލަކާ ޖުރުމުގެ މައްސަލަތަކުގެ ތަފާތު މައްސަލަތަކެވެ. ޤާނޫނީ ނުކުތާ ހިމެނޭ މައްސަލަތަކަށް ދީފިނަމަވެސް ވަގުތާއި ޚަރަދާއި އަހައްމިއްޔަތުކަން ވަކިކޮށްދިނުން ނުޖެހޭނެއެވެ. އެމައްސަލައަކަށް ބޭނުންވާ މިންވަރަކަށް އެކަންކަން ވަކިކުރުމުން ފުދޭނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަޤްޞަދު ބަޔާންކޮށްދޭ މައްސަލަތައް ޢަދުލުވެރިކޮށް ދަތިނުވާ ގޮތަށް ދުވަސް ހިންގުމަށްޓަކައެވެ. އެޤާނޫނުގެ ވިސްނުމަށް ޤަވާއިދުތަކާއި ބުނެފައިވާ އެއީ:- އަދުލުވެރިކަމާއި މައްސަލަހިންގުމާއި، ޚަރަދު:- އެއްހަމަހަމަކަން އެއްމިންގަނޑެއްގައި ހުރިހާ މައްސަލައަކަށްވެސް އަހައްމިއްޔަތުކަން ދިނުމާއި، މިދެއުސޫލާއެވެ.

މިދެއްކުންތަކީ މައްސަލަ ޝަރީޢަތާއި ހަމަހަމަކަމާއި ގެންދާންވީގޮތާއި ގުޅުންހުރި އަދި ޝަރީޢަތާއި ހަމަހަމަކަމާއި މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުވަނިވި އަސާސީ މަޤްޞަދު ހާސިލު ކުރުން އެއިން ޤަސްދުކުރެވިފައިވާ ދެއްކުންތަކެވެ.

Active case management

ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން

އިޖްރާޢީ ފިޔަވަޅުއެޅުން

މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ މައިގަނޑު މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމަށް އިޖްރާޢީ ގޮތުގައި މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުން ޝަރީޢަތަށް ލާޒިމްކޮށްފައިވެއެވެ.[58] މިކަން ކަނޑައަޅާ ކުރުމަށްޓަކައި ޤަވާޢިދު އިޖްރާއަތުގައި ފަރާތްތަކަށް ފިޔަވަޅުތަކެއް ފުރިހަމަކުރުމަށް މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު ލާޒިމްކޮށްފައިވެއެވެ.

މިސާލު
މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދާން ވަކި ޖަލްސާއެއް ކަނޑައެޅުމަކީ އިޖްރާޢީ ކަމެކެވެ. މިއިޖްރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭނީ ފިޔަވަޅުތަކަކުންނެވެ. އެކަމަށް:- ފިޔަވަޅަކީ އިތުރުގައި އަޅައިގަތުން ބާއްވުމެވެ. ދެއައް:- އަޅައިގަތުމުގައި ޖަލްސާ ކަނޑައެޅުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ދަފްތަރުގެ މަސްލަހަތުކުރުން ނުވަތަ ސަބަބުތަކުން މައުލޫމާތު ސާފުކުރުމެވެ. ތިންވަނައް:- ފިޔަވަޅަކީ ޖަލްސާ ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރުމަށް ކުރިއަށްދިޔަ ޖަލްސާ ކަނޑައެޅުމެވެ. ޖަލްސާ ކަނޑައެޅޭ ވަގުތު މައުލޫމާތު ސާފުކުރުމަށް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ވަގުތީ ގޮތުން ޖަލްސާކަނޑައެޅުމަށް ޖަލްސާކަނޑައަޅައި މައުލޫމާތު ސާފުކުރަން ކުރެ ޙާލަތުގައި ގޮތަކަށް ތަރުތީބު ކުރުމެވެ. ހަތަރުވަނައް:- ޖަލްސާ ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރަން ކުރެ ކޯޓަށް ތަރުތީބުކޮށް ކަނޑައެޅުން ވަގުތު ހަވާލުކުރުން ނުވަތަ އެކުރެ ކޯޓަށް ދަފްތަރުގެ ހަރަކާތްތައް އިތުރުގައި އަޅައިގަތުން ބާއްވައި މައްސަލަ ތަރުތީބުން ޖަލްސާ ދާއިމީކުރުމެވެ.

ހަރުދަނާ އަދި އިޖްރާޢީގޮތުގައި މައްސަލަ ތަރުތީބުކޮށް ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ދަށުން ފަރާތްތައް ފިޔަވަޅުއެޅުން ފިޔަވައި އިޖްރާޢީ ގޮތުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކާ ގުޅޭ ވަކިކަންކަމެއް ފާހަގަ ކުރެވިފައިވެއެވެ.[59]

- މައްސަލައިގެ އިޖްރާއަތުތައް ހިންގާއިރު އެއްހަމަނުވާ އަނެއްހަމައަކީ އެއްބާރުލުން ދޭންހުރުމަށް ބާރުއެޅުން؛

[58]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު) 05(ހ)(4)

[59]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 40 (ނ)(ރ)(ބ)(ށ)

- މައްސަލަ ދިގުލައި ނުދާނެގޮތަކަށް މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް ދުރާލައި ތާވަލުކުރުން؛
- ދައުވާގައި ހިމެނޭ ވާޤިޢާތަކާއި، ޤާނޫނީ ނުކުތާތައް ދުރާލައި ދަންނަވައިދިނުން؛ ތަފްސީލު އިތުރު ބާބުގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.[60]
- ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި ނިންމޭނެ މައްސަލަތަކާ ކޯބައިކަމާއި، ހަސްމުންގެ މެދުގައި މަޝްވަރާކޮށްގެން ހައްލުކުރެވިދާނެ މައްސަލަތަކަކީ ކޯބައިކަމާއި، ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވަންޖެހޭ މައްސަލަތައް ދަނެގަތުން؛
- މައްސަލައިގެ ޚަރަދު ކުޑަކުރެވޭނެ ގޮތެއް މައްސަލައަށް ހިނގުން؛
- މިންނަސް އަސާސީ މަބާދިއާއި، އާންމު މަބާދިގެ ދަށުން ކުރަންޖެހޭ ގޮތެއް އެކަށީގެންވާ އަވަސްމިންވަރެއްގައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް އަމަލުތައް ހިންގުމަށް ދިރާސާކުރުން؛

އަސާސީ މަބާދިއާއި، އާންމު މަބާދިގެ ދަށުން ކުރަންޖެހޭ ގޮތެއް އެކަށީގެންވާ އަވަސްމިންވަރެއްގައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް އަމަލުކުރުމުގައި ފާހަގަކުރެވޭ ގޮތުގައި ކަންކަން ދިރާސާކުރުމުގެ ބައެއް އުސޫލުތައް ތިރީގައިވާ ގޮތެވެ.

1. ވާޤިޢާތަކަށް ހައްލުހޯދާ ތަރުތީބު ކަނޑައެޅުން؛
2. މައްސަލައިން ބައެއް ނުވަތަ މުޅިމައްސަލަ އެކުލެވޭގައި ހައްލުކުރުމަށް ދެފަރާތަށް އެހީތެރިވެދިނުން؛
3. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ވަސީލަތްތަކުން ބޭނުންކުރުމަށް ހުށަހެޅުމާއި، އެފަރާތުން އެދުނަމަ އެކަމަށް ހުރިހާ ފަރާތްތަކުގެ ދަށުން އެކަށީގެން ވަސީލަތްތަކުން ފައިދާހޯދިދިނުން؛
4. ކުރިއަށް ދާނެ ގޮތުގެ ތާވަލެއް ކަނޑައެޅުން ނުވަތަ އިޖުރާއަތުތަކުގެ ފަސޭހަކަމާ ބެހޭ ގޮތުން ދަރުން ހިނގުން؛
5. ވަކި ފުރަތަމައެއް އެޅުމަށް ދިޔަރުން ކަމަށް ބެލޭ ފައިދާތަކާ އެއްފަރާތްވެ އެޅުމުގެ ހަރަދާއި އެކަށީގެންވާ ކަމުއްޔަ ބެލުން؛
6. އެއްވަރުގެއްގައި މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ވީޑިއޯ ޓެކްނޮލޮޖީއާ ގުޅުންހުރި މުއާމަލާތްކުރުން؛
7. ކޯޓަށް ހާޒިރުވާން ޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ހާޒިރުކުރުން ކަނޑައަޅާ ތާރީޚު ނުވަތަ ދުވަސްވަރު ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރުމާ ޖެހޭކަމަކަށްވުރެ ނުވަތަ ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް ފަދަ ވަސީލަތްތައް ބޭނުންކޮށް ދުވަސްވަރު ބަދަލުކުރުމާއި މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދިއުން؛
8. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް އަވަސްކުރުމަށާއި، ހިންގާފައިވާ ގޮތުގައި ހިންގުމަށް ފާހަގަކޮށް އިރުޝާދުތައް ދިނުން؛ މިއެވެ.

60- ބާބު 30 ބައްލަވާ

އިސްޓޮޕަލް ދިފާޢުއުފުލުން

ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގުމުގެ ދިފާޢުތަކުން ކޯޓުގެ އިސްޓޮޕަލް އަރަންވާނެއެވެ.[61] ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމުން ދިފާޢު އަރަންޖެހޭ ހާލަތުގައި ކޯޓުގެ އިސްޓޮޕަލް ދިފާޢު އުފުލާއި،[62] އަސާސީއުސޫލު ހުރަހަކަށްވާނަމަ އުފެދޭ ދިފާޢުތައް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[63] ކޯޓުގެ އިސްޓޮޕަލް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް ނުކުތާއެއް އަރުވާނަމަ އިސްޓޮޕަލް ނިންމުމަކަށް ނިންމުމުން ކޯޓުގެ އިސްޓޮޕަލް ނިންމާދެވެއެވެ.[64]

އިސްޓޮޕަލް އުފުލުމަށް ދިފާޢު

މައްސަލައާއި ގުޅޭގޮތުން ކޯޓުން ބަލަން ޖެހޭ ބާރުތަކާއި ފަރާތްތަކުގެ އަދުލުއިންސާފު،[65] ނުވަތަ ކޯޓުގެ އަމުރުތަކުން،[66] ކޯޓުގެ އިސްޓޮޕަލް ނުކުތާ ނަގާނެއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި އުފުލާފައި ވާ ދިފާޢުތަކާއި ބައިގައި ކޯޓުން ދޫކޮށްލެވޭނެއެވެ. އުފުލާފައިވާ ދިފާޢާއި ބަޔާން ދިފާޢުތައް، ނުވަތަ އުފުލުމަށް ދިފާޢުގެ އިޢުލާން އަމަލުކުރުމަށް ދޫކޮށްލެވޭނެއެވެ. ބަދަލުކުރެވިދާނެގޮތުގައި ވަކިވަކިން އެއްބަސްވުމެއް ހުށަހަޅާފައިނުވާ، އެއްބަސްވުމާއި ޚިލާފަށް ކުރެވުނު ކަމަކަށް ކޯޓުގެ އިސްޓޮޕަލް ނަގައިދޫކޮށްލެވޭނެއެވެ.[67]

ދިފާޢު އުފުލާނޭ އާންމު

އުސޫލުތައް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގައި ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރު ބަޔާންކޮށް ފަރިދިފާޢުގެތައް އުފުލުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މިނޫން އެހެން ދިފާޢުތައް އުފުލުމުގެ ބާރުވެސް ކޯޓަށް ލިބިދީފައިވެއެވެ.

ވީމާ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ކުރިއަށްގެންދިއުމަށް އަރަންޖެހޭ އެންމެހައި ދިފާޢު އުފުލުމުގެ ބާރު ފަރާތްތަކާއި ދެމެދުގައި ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެބަހީ ވިލާސް ބާރުތަކެއްގެ ގޮތުގައި މަބާދުތައް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެގެ.

61- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021)ގެ 40
62- ކުރީގެ ހަވާލާ 421(ހ)
63-ކުރީގެ ހަވާލާ 422(ހ)
64- ކުރީގެ ހަވާލާ 165(ށ)
65- ކުރީގެ ހަވާލާ 244(ހ)
66- ކުރީގެ ހަވާލާ 235(ހ)
67- ކުރީގެ ހަވާލާ 39

ވަގުތާ ގުޅުންހުރި އުސޫލު

ކަމެއްކުރުމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަގުތަކަށް އެކަމެއް ކޮށްނުނިމުމުން ކޯޓުން އިސްތިސްނާދޭނެއެވެ. އިސްތިސްނާ ހާލަތެއް މުދުވެރިވެގެން އެވަގުތަށް އެކަމެއް ނުކުރެވުނުނަމަ ވީއްލުމަ އަވަހަކަށް އެކަމެއް ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ގަދައަޅައި މަސައްކަތްކޮށްގެން އެކަމެއް ކުރަންވާނެއެވެ.

ދައުވާކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ތަޙްދީދުގެ މުއްދަތުތަކުން ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ކިބައިގައި ހުރި ނުކުޅެދުންތެރިކަމަކަށް ބަލައި އިސްތިސްނާ ދިނުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[68] އިތުރު ތަފްޞީލު ބާބު 4 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުވުމާއި، އަޑުއެހުން ބާއްވާދުވަސް ގޮތް

މައްސަލައިގެ ޚަސްމުތަކަށް ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ގާނޫނީ ވަކީލަކަށް ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް އެންގުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[69] މިސާލަކަށް މައްސަލައިގެ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމަށް ކޯޓަށް ހާޒިރުވާން ޖެހިދާނެއެވެ. އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމަކީ އާންމުގޮތެއްގައި މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދާގޮތުގެ އިރުޝާދު ދިނުމުގެ އަޑުއެހުމަކަށް ޚަސްމުން ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރުވާ އެންމެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުމެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ އަޑުއެހުންތަކައް ކޯޓަށް ހާޒިރުނުވުމުން ޖޫރިމަނާކުރުމަށް ނުވަތަ ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް ދުރުވެރިކަން ބާއްވުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ މިއީކަމުގައިވިޔަސް ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާތަކުގައި ޓެލެފޯންކޮންފަރެންސް، ނުވަތަ ވީޑިއޯކޮންފަރެންސް ކުރިއަށް ގެންދެވޭނީ އެކަމަށް ޚަސްމުން އިއްތިފާޤު ނުކުރާނަމައެވެ.[70]

ކޮންސަލްޓްކުރުމާއި، ކުރިއަށް ޖެއްސުމާއި، ފަސްކުރުން

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް މުދަލަސްޖާގުލާއި، އެހެނަ އަޑުއެހުންތައް ކުރިއަށްޖެއްސުމާއި، ފަސްކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. އެކަމަކު މިބާރު ބޭނުން ކުރަންވާނީ އާންމު މަޤުބޫލު އަސާސީ ސަބަބުތަކާއި ހާލަތުތަކުގައި ގޮތްތަކުގެ މަތިންނެވެ. އިތުރުން ދަލީލުތަކުގެ ހާލަތާއި، ކޯޓުގެ ވަސީލަތާއި، ޚަސްމުންގެ މަސްލަޙަތަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.

68- ކުރީގެ ހަވާލާ 59 ގެ (ހ)

69- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ހ)

70- ކުރީގެ ހަވާލާ 204 ގެ (ހ) ބައިތައް.

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގައި ކޯންސަލްޓްކުރާނަމަ އެކަން ކުރަންވާނީ ދުވަހާއި ގަޑިއާއި ހުށަހެޅުމުން ޕްރޮސީޖަރާއި ބެހޭގޮތުން އޮތް ހުކުމްތަކާ ޢަމަލުކޮށްގެންނެވެ.[71]

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގައި ކޯންސަލް ކުރުން ސުޕަރވައިޒްކުރާ ސަބަބުތައް ހިމެނިފައިވާތީ ބެލުމަށް އިންތިޒާމު ކުރެވެން ކޯޓުން ތިރާތަކީ ކުރުވާނެއެވެ.

- އަޑުއެހުމުގެ މުހިންމުކަމާއި، ކޯންސަލްކުރުމުގެ ސަބަބުން އެކަމަށްއެދުން ހަމަޖެ ފޯރާ ދެންނެވި ހަމަޖެހިފައި ހުރުން އަސަރު؛
- ކޯންސަލްކުރުމަށް ހުރަހެއް ހުރަހެއް ބަލައިގެންވާނަމަ ހުރަހެއް ހަމަޖެހި ލިބިދާން ގެއްލުން؛
- ހުރަހެއް ބަލައިގެންވާނަމަ އެހެން ހަމަޖެހިފައި ލިބިދާން ގެއްލުން؛
- ހުރަހެއް ހުރަހަކަށް ޖެހުނު ސަބަބަކީ ތަކުލީފާއި ބެހޭ އުޅުނުކަމެއް ޖެހިދާނެ ސަބަބެއް؛ މިއެވެ.

ޑިނައިގެން އަޑުއެހުމުގައި ފަސްކުރަންވާނީ 03 ފަހަރުމަތިންނެވެ. އަޑުއެހުން ފަސްކުރުން ދިނުމަށް އެދުމުގައި ހަމަޖެ ބާރުލިބޭ ކަމެއްގެ ސަބަބުން ގެއްލުމެއް ކަމަށްފާހަގަވެއްޖެނަމަ. އަޑުއެހުން ފަސްކުރުމަށް ފަސްކުރި ސަބަބު ފައިލުގައި ލިޔުން ރެކޯޑުކުރަންވާނެއެވެ.[72]

މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ވާރުތައިގެ ތަރުތީބުކުރުން

ޝަރީޢަތަށް ޤާނޫނީގޮތުން ވާރުތައިގަޔާ ކޮބައިކަން ދަންނަވަންނާނެއެވެ. ޝަރީޢަތަށް ޤާނޫނީގޮތުން މައްސަލައިގެ ބައެއްކަން ނުވަތަ މުދިމައްސަލަކަން ކޯޓުން ކަނޑައަޅަންޖެހެއެވެ. އަދި ވަކިވާރުތައެއް ވަކިމައްސަލައެއް ގޮތުގައި ހިނގަންޖެހޭކަން ނުވަތަ ދާއިރާކަން ކަނޑައެޅުމުން ފަދަ ކަންކަން ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[73] މިގޮތުން އިންސާފު ފަހަރެއް ތަޢުލީމުކުރަން ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އިޖުރާއާތު ދެމިދާނެއެވެ.

- ތަސްދީޤުވާއެއް އަސްލުމައްސަލައާއި ވަކިން ކުރިއަށްގެންދިއުން؛[74]
- މުޤަދްދަމާ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ބައެއް ވަކިމުއްދަތަކަށް ނުވަތަ ވަކިކޮށް ކުރިއަށްދާން މަޖިއްސާލުން؛[75] މިސާލަކަށް ކޯޓުން ބަލައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދެވޭ މުއްދަތެއް މައްސަލާއި ގުޅޭ އެއްވެސް ޚަރަދެއް ނަގައި މަޖިލީހުން.[76]

---

[71]- ކުރީގެ ހަވާލާ 199(ހ)
[72]- ކުރީގެ ހަވާލާ 199(ށ)(ރ)(ބ)
[73]- ކުރީގެ ހަވާލާ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ބައްލަވާ.
[74]- ކުރީގެ ހަވާލާގެ 40(ގ) އަދި 159
[75]- ކުރީގެ ހަވާލާ 150 (ހ)(1) މިއިން ދަރަޖަތު ނުވާ ޒަރީ 06 ދުވަސް ވެފައިވުން ޝަރުޢީ ޢުމުރަށް މަޖިއްސާލުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދޭކަމަށް އެވެ.
[76]- ކުރީގެ ހަވާލާ 186 ގެ (ހ)

- ޑިސްކަވަރީއާއި އެފިޑެވިޓަކާ ކުރިއަށް ގެންދިއުން؛[77] އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 35 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.
- ވަކި ވާހަކައެއް ވަކިގޮތަކަށް ސާބިތުކުރުމަށް ނުވަތަ ވަކި ޝާހިދެއްގެ ހާޒިރުކުރުމަށް އެންގުން؛[78]
- ޝަރީޢަތް ފެށުމަށްޓަކައި ފަރާތްތަކާއި ކޮބައިކަން ކަނޑައަޅުން؛[79]

ހުށަހަޅާފައިވާ އިޖާބީ ގޮތެއްގައި މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ބޭނުމި ކޯޓުން ދެފަރާތުގެ ތަފާތުތަކުގައި އެއްބަސްވުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމަށް ކަނޑައަޅައި، ހަމަވުން އެމައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ ކަނޑައެޅިފައިވާ ތާރީޚުގެ ކުރިން ކަނޑައަޅާފައިވާނެއެވެ. އަދި މި ތާރީޚުގެ ފަހުން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ނުލައި ދަޢުވާ އިޞްލާޙު ނުކުރެވޭނެއެވެ.[80]

ރައްދުދަޢުވާއާއި އިޞްލާޙު ދަޢުވާ

ރައްދުދަޢުވާއާއި އިޞްލާޙު ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުގެ ހުކުމުގެ ކުރިން ފުރުސަތު ދެވިފައިވާނެއެވެ. ކޯޓުން ހުކުމެއް ނެރުމަށް ދެވޭ މުއްދަތެއް ނުވަތަ ވަގުތެއް ކަނޑައަޅާ ތާރީޚެއް ނެތްނަމަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.

ރައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ އިޞްލާޙުދަޢުވާ މައްސަލައާއި ވަކިން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ނިންމާނަމަ ވަކިވަކި ޝަރީޢަތެއް ދާނީ، ވަކިމައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އެހެނިހެން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަނީ ވަކިވަކި ޝަރީޢަތްގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުމަށްވުރެ، އެހެން ޝަރީޢަތެއް ބެލުމަށް ނިންމާފައިވާނަމަ، އެއާއި މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުދަޢުވާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާނީ އެ މައްސަލައާއި އެކުގައެވެ.

ރައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ އިޞްލާޙު ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓުން ދޭނަމަ، ރައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ އިޞްލާޙު ދަޢުވާ މައްސަލައާއެކުގައި ހިންގާނެ ގޮތުން ނިންމުމަށް މައްސަލައާ ގުޅުނު ފަރާތްތައް ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދެވޭނެއެވެ. ކޯޓަށް ހުށަހެޅުނު ރައްދުދަޢުވާ ހިނގާނެގޮތް އެޅުމުގެ ވާހަކައިގެ ރައްދުދަޢުވާއާއި ވަކިން ތަފްސީލު ހިނގާނެގޮތް ނިންމާ ކަމުގެ ތަފްސީލު ބާބު 15 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.[81]

77- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ށ)

78- ކުރީގެ ހަވާލާ

79- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ނ)

80- ކުރީގެ ހަވާލާ 44

81- ބާބު 15 ބައްލަވާ

ޤައިދު ހާޟިރުގައި މަސްއަލަ ހިނގުން

ގައިދު ހާޟިރުގައި މަސްއަލަ ހިނގުމަކީ ހުކުރުނާ ގުޅޭގައި މަސްއަލަ ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުގެ ތެރެއިން ފިޔަވަޅުތަކެވެ. މިފިޔަވަޅާ ގުޅޭ އިޖުރާ ތަރުތީބު ކުރުމަށް ވަކިން ބަލާބެލުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[82]

ކޭސް ކޮންފަރެންސް/Case conferences

މަސްއަލަ ހުކުރުނާ ގުޅޭގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ އެއްވަސީލަތަކީ ކޭސް ކޮންފަރެންސް ބޭއްވުމެވެ. މިގޮތަށް ކޭސް ކޮންފަރެންސް ބޭއްވުމަކީ ޝަރީޢަތުގައި ދުރުވުން އިޖުރާއާތު ދިނުމެވެ. މަސްއަލައާގައި ކޭސް ކޮންފަރެންސް ބާއްވަނަމަ

އަނގަބަ ހުށަހަޅާގޮތް ގުޅޭން ކޮންފަރެންސް ބާއްވަންވާނީ ފިކުރު ކޯޓުފަރާތުން ނުވަތަ ޖަވާބުދޭފަރާތުން މުދަލުވާނެއެވެ. ކޭސް ހާޒިރުކުރުން ބަޔަކުމީހުން ބާއްވާކަމަށް ކޯޓުން ކުރިމަތިކުރެވެއެވެ.

ކޭސް ކޮންފަރެންސްގެ ބޭނުމަކީ މަސްއަލަ ކުރިއަށް ގެންގޮސްގެ އިޖުރާއާތުދިނުމާއި، ތަފާތު ކޮންފަރެންސްތަކުގައި ނިންމުން ކަނޑައަޅާ ކޮންފަރެންސްތަކުގައި ނިންމުމެވެ. ކޭސް ކޮންފަރެންސް ހުށަހަޅާ ގޮތްތަކާއި ދެފަރާތުގެ ގުޅޭނިސްބަތުން

ބާއްވާ ކޮންފަރެންސް މިގޮތަށް އިސްތިސްނާ ކޮންފަރެންސްތަކަށް ނިސްބަތް ގުޅޭގައި ބާއްވާ ބަޔަކުދިނުންވަކިކަމެވެ.

މަދަނީ ކޭސްއައިގެ ޝަރުޢީ ބަޔާއަކީ އިޖުރާއާތު ދިނުމުގެ ބާއްވަން އެކަނި ކޭސް ކޮންފަރެންސްގައި ބާއްވާނެ

ބަލައިގެ ދޭނެޖެހޭ އިޖުރާއާތުގައި ތިކުރުން ދިނުމެވެ. ފަރާތެއް ނިންމަން ޖެހޭނަމަ ކަނޑު ކަނޑަޢަޅައިދޭ

ކޮންފަރެންސް ބާއްވަނުވެ. ތިޔައިމުގެ މަސްދަލާގައި އެދި އެކަން މަޝްވަރާއިގައިބަޔަކު ހެސްޓުނަނ

ދަތިއިޖުރާއާތުގައި ތިކުރުން ފެނަނަން ހުންނަނީވެ.

އަދަބު ފިޔަވަޅު އެޅުން

އެޅުމާފަދަ ގައިޑުވަކަން ބަލާއިރު މާލީ އަދަބު ފިޔަވަޅުތަކާއި އެހެނިހެން އަދަބު ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް ބާރު

ހުށަހެޅުމާއި ޝަރީޢަތަށް ނިސްބަތް ކުރާ އަދަބުގެ ފިޔަވަޅުއެޅުމުގެ ބާރުއޮތްކަމަށް[83] އެމެރިކާ ފިޔަވަޅުގެ މަދަނީ ކޭސްއައިގެ މިއާބު

ގޮތުގައި އިސްކާޓު ފުރުގެ ކޯޓުން ޖޯޑް ހަމަ މިއަށްވެސް. ނަމަވެސް Access to Justice, Final Report

(FR) މިނަވަރުގައި ތަޢާރުފު ކުރިފުން ދިނުމަށް ތިލްޖަކަނޑުފަ މިއަށްވެސް ބަދަލު ގެނައުމަށް މަސަލަ ހުކުރުނާގުޅޭގައި

ހިނގުމުގެ އިޖުރާ ނިޒާމެއް ގެނައުމުގެ ބާރުގައި އަދަބު ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމުގެ ބާރުލިބިގެންވެއެވެ.[84]

ދެފަރާތުގެ މަދަނީ ކޭސްއައިގެ ފާސްކުރުމާއި އަދަބު ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ އިސްލާހު ބައެއްކަންކަމުގައި ވަރަށް ގުޅޭން

ފޯރުކޮށްދިނުމަށް ބާރުއޮތްގެ ބޭނުމެވެ. މިފަދަ ބާރު މިޒާޖެއް ބައެއްކަންކަމެއްވެއެވެ.

---

[82]- ބާބު 41 ބަލައްވާ

[83]- Federal rule of Civil procedure Rule 11 (c)

[84]- Civil procedure Rule 1998 No· 3132 (L·17) Part 3 Rule 3·8

މިސާލު -1

އަދަބު ފިޔަވަޅުތަކުން ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމް ނަހަމަވެއިން ބޭރުން ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފުކުރަން 30 ދުވަހުގެތެރޭގައި އެދުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[85] އެހެނީ ހުކުމަކީ ކަނޑައެޅުމުގެ އަމަލު ހިންގިތާ 30 ދުވަސް ފަހުން އެޕީލު އެދުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިފައިނުވެއެވެ.

މިސާލު -2

އަސާސްއުސޫލު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ކޯޓަށް ނުވަތަ މައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރީ ބާރުތަކެވެ.[86]

މިސާލު -3

ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ކަނޑައެޅުމުގެ ފިޔަވަޅު ކޯޓުގަވާއިދުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެޅުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބާރުއެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުމެވެ.[87]

ހުކުމަކީ ކަނޑައެޅުމުގެ ފިޔަވަޅު

ކޯޓު އެންގުމަކީ ޝަރުޢީ ހުކުމުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުއެއްގެ ގޮތުގައި ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ޝަރުޢީޤާނޫނުގެ ފިޔަވަޅު އެއްގެ އުސޫލުތަކުގެތެރެއިން ކަމުގެ ޖަވާބުދާރީވުމަށް ފިޔަވަޅު އެޅުމަށްޓަކައިކަމަށް ދެކެވެ. އެހެންކަމަށްވާތީ މާލީ ފިޔަވަޅު ނުހިމެނޭ ފިޔަވަޅެއް ކޯޓުން އަމަލުކުރަނީ ވަކިން ބޭރު ކަނޑައެޅުމަށެވެ.

ކޯޓުން އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރުމަށް އަސާސީއުސޫލުތައް އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރަނީ ފުރިހަމަ ހުކުމަކަށް ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ޝަރުޢީ ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުގެ ދެބައިން ހުރިހާ ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމެވެ.

ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އިތުރު ބާރުތައް

އިންސާފުވެރި ހުކުމަކަށް ވާސިލުވުމަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ އެހެންފިޔަވަޅުތައް އެޅުމުގައި ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރުއް ހިފެހެއްޓުމެވެ. މިކަން އެދިގެންދާނީ އަސާސީ މަޤްސަދާއި އެކުލަވާ މަޤްސަދު ހާސިލުކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ އަމަލެއް މިންގައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް އަވަސްކަމާ އެކުގައި ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ކޯޓަށް ބާރުދީފައި އޮތުމުންނެވެ.[88]

85- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 421(ހ)
86- ކުރީގެ ހަވާލާ 422(ހ) އަދި 44
87- ކުރީގެ ހަވާލާ 43
88- ކުރީގެ ހަވާލާ 40 ވަނަމާއްދާގެ (ށ)

ބާބު 31

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން -
ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ގާނޫނީ ނުކުތާތަކާއި،
ވާޤިޢާތައް ދުރާލައި ދަނެގަތުން

ތަޢާރަފު

ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތައް ދަނެގަތުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދާއި، ވަގުތު ސަލާމަތްވާނެކަމެކެވެ. ޝަރީޢަތް ކުރަންޖެހޭ މައްސަލަތައް ދަނެގަތުމާއި، ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގައި ނިންމާން މައްސަލަތަކަށް ކޯބައިކަން ދަނެގަތުމަށް ވީހާވެސް ކުރިބައިގައި މައްސަލައިގެ ގާނޫނީ ނުކުތާތަކާއި، ވާޤިޢާތައް ދަނެގަންނަންޖެހެއެވެ. މިއުސޫލަށް ބަލާއިރު ޤަވާއިދު ނިޒާމްތަކުގައި ކާމިޔާބު ހަރުދަނާ އިންސާފުވެރި ނިންމުމަކަށް ސަބަބުވާ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެކެވެ.[1] މިއުސޫލުގެ ބޭނުމަކީ ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން އެދިފައިވާ ގޮތަށް ނިންމުމުގެ ފުރުޞަތު ނެތް މައްސަލަތައް ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމަކަށް ނުގޮސް ނިންމުމެވެ.[2]

މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ކޯޓަށް މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބާރުތައް ދީފައިވާއިރު މުޅިމަޤްޞަދު ނަޒަރުގައި ލިބިދީފައިވާ އުސޫލެކެވެ.[3] ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތައް ދަނެގަތުމުގެ އުސޫލު ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްލާއިރު މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އުސޫލާއި ގުޅިފައިވެއެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްލާއިރު މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އުސޫލު ވަކިބާބެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[4]

ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިދިނުމާ ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައިގެ ތަފްސީލު ބަޔާން ވާޤިޢާތަކާއި ނިޒާމުގައި ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ދަނެގަތުމާ ބެހޭ ގޮތުން ބޭނުންކުރެވޭ ޤަވާއިދެވެ.[5] ކުރިއަށް ހުރި ބައިތަކުގައި ވާޤިޢާތަކާއި ނެތް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކެއް ނެތް މައްސަލަތައް ބަލައިގަނެވޭ ގޮތުގައި ހިމެނެއެވެ.

---

[1]- A valuable housekeeping measure essential to effective and fair litigation. R. v. Imperial Tobacco Ltd., 2011 SCC 42, [2011] 3 S.C.R. 45, at para. 19.

[2]- R. v. Imperial Tobacco Ltd., 2011 SCC 42, [2011] 3 S.C.R. 45, at para. 20

[3]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 40(ނ)

[4]- ބާބު 40 ބައްލަވާ

[5]- Canam Enterprises Inc. v. Coles (2000), 2000 CanLII 22340 (ON SC), 47 O.R. (3d) 446, at para. 28, citing House of Spring Gardens Ltd. v. Waite, [1990] 3 W.L.R. 347, [1990] 2 All. E.R. 90 (C.A.)

ވަގުތު

ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކާއި ވާޤިޢާއަށް ދަށެގަމުންނަން ޢާއްމީ ކޮން އިރަކުތޯ މިއީ އުފެދޭން ސުވާލެކެވެ. މިކަން އެންގޭނީ މުރާޖަޢު ނަޒަރުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނެތެވެ. އަސާސީ ގޮތެއްގައި އެސޯސިއޭޓް ޚިލާފަކީ މިޒާނާފަދަ ގައުސަލަ ހަރުދަނާކޮށްގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ޒިންމާއާއެކެވެ.[6]

މިއިން ދަލާލަތު ހުރިނުކުން މިޒާނާފަދަ އިސްތިޢާދު އަޅުއްވަން މަސްއަލަ ތާވަލު ހުރުމުގެ ހުރިން ކަނޑައެޅުމުގެ ޒިންމާއާއެކެވެ. މިއާބަވަތް ނަމޫނާ ބަދަލުކުރުމުގެ ގޮތުގައި ރަނގަޅުގޮތަކާ ބައްދަލުކޮށްގެން ތިންވަނަ ދައުރު ގޮތުން ހުރިހާ ގޮތްތައް ކަނޑައަޅާ ދަރަޖަތަކެވެ.

ޒިއްމާ އެހެނިހެން ހުރަހަކުރުމަކާ ދުވަސްވެ ބަސްކަ ކަނޑައެޅުމުގެ ހުރިން ގޮތުތަކަށް ކޮންތޯކަމަކަށްވެއެވެ. މަޤްސަދަށް ސަރީއަތަށް ފަރުވާނުލާމަކަ ނާނ ދަރަޖަކުރުންގެ ބަވަތް ބަދަލު ކަނޑައެޅުމަކީ ބަޔާންކުރެވިދާ ބަވަތްތަކެވެ.

ހުރަހަކުރެވުނު އެކުލަވާ އެހެނަކަށްވީކަމަށް ގޮތް ކަނޑައެޅުމަކަށްވީތަކެވެ.

ޤާނޫނީ ނުކުތާ ދަށެގަމުން

ޤާނޫނީ ނުކުތާގެ މުރާޖަޢާ ޤާނޫނަށް ނުވަތަ ޒަރޫރީ ނިޔުކުރާ ހަވާލާ ޢަދުލު ދުވިދާން ސުވާލެވެ. މިސާލަކަށް ތޭބީއާ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ޒިއްމާ/Duty of Care ގައި negligence claim/ދައުވާ ފަރުވާތެރިކަމުގެ

މަސްއޫލިއްޔަތު އެހެނިހެން މަސައްކަތް ކޮށްލުމަ އުފެދޭ ސުވާލު އެއީ ޤާނޫނީ ސުވާލެކެވެ.[7] ހަމަހެން ތިމަގުގެ ސަރަޙައްދު ގެއްލުން ނުވާކަމަށް ބުނެ ސުވާލު އުފެދޭ އެއްފަހަރާ ސުވާލަކީ ވެސް ސުވާލެކެވެ.[8]

މިނުކުތާތަކީ ވެސް ނުކުތާއަކަށެވެ.

ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކާއި، ވެސް ނުކުތާތައް މަސްއޫލިއްޔަތު ހުރިހަ ހާލަތުގައި ވަކިވަކިމާއްދާގެ ނުވަތަ ހަމަޖެހުމަށްވާގޮތް

މަސައްކަތް ޤާނޫނު ތަޢުލީމީ ކުރުމާ ހިމާޔަތެވެ.[9] މިއާ ޤާނޫނު ތަންފީޒު ކުރުން ނުވަތަ ތަޢުލީމީ ކުރުމާގެ ސުވާލުގެ،

ދާޤާނޫނެއް ނުވަތަ ދިނަ ނަޒަރިއްޔާތަކެއް ހުރިނަ ރާއްޖޭގައި ގޮތުންނެތި ކޮންޤާނޫނެއްގެ ބަލާއިރު، ޤާނޫނުގައި

ޢާއްމު ބަލާނީތައް ސުވާލު ނުވަތަ ފާނޑުއްޔާ ޢާއްމު ބަނޑުތަކާ ވެސް ސުވާލަކީ ޤާނޫނީ ނުކުތާއެއްކަމަށް ބަލައިގަނެވެ.

ޤާނޫނީ ނުކުތާއެއް ދަށެގަމުންގެ ދައުރުގައި މުރާޖަޢާއެއް އެއްޗެއް ބަލާއިރު، ދައުވާގެ އަސާސެއް އެއްޗެއްބަލާއިރު،

އިޖުރާއާތް ތިމާގެޒުވާގެ ބަލާއިރު، ދައުވާ ކުރުމުގެ ޙައިސިއްޔަތު ތިމާގެޒުވާގެ ބަލާއިރު، ދައުވާ ތިމާގެދަށުގެ

[6]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 40(ނ)

[7]- Rankin’s Garage & Sales v. J.J., 2018 SCC 19, [2018] 1 S.C.R. 587, at para. 19.

[8]- Housen v. Nikolaisen, 2002 SCC 33, [2002] 2 S.C.R. 235, at para. 111.

[9]- Housen v. Nikolaisen, 2002 SCC 33, [2002] 2 S.C.R. 235, at para. 26.

އުކަރިގެންވާ މަސްލަހަތުގެ ޚާއްޞަ ބެލުމާއި، އިޖުތިމާޢީ ސަލާމަތާ ބޯނޑުތަކުގެ ބެލުމާއި، ތަޢުލީމުގެ ދިރާސާއި،

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރުގެ ދިރާގު ބަޔާންކޮށް ހިމެނޭނެވެ.

ހިޔާނަތުން

ދަޢުވާއާއި ގުޅިގެން ހުށަހަޅާ ހިޔާނަތުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޚާއްޞަކޮށް ޖަމާލުކުރަން ޢާމުންގެ ކުރިއްޔަތުވާ

ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅި މައްސަލަ ނިންމުން އެއީ ޖަމާލުކުރުން ދިޔަގޮތެވެ. މިސާލުގައި ހިޔާނަތުގައި

ވަގުތާއި، ވަސީލަތް އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ޝަރީޢަތުން ނުކުރާ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ވަސީލަތްތަކުގެ

ތެރެއިން މައްސަލަ ނިންމަންވާނެ.[10] އިންސާނީ ބާރުފުޅާ ހަރުސަލައް ގުދުވެރިކުމުގެ ސަބަބުން ލިޔުމުން

ނެތިގެން ގޮސް މައްސަލައާގައި އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ކުރެވުނުކަމަށް ކަށަވަރު ކަމުގެ ބާރުމުކުރުމުގެ ޒިންމާވާ

އެޅިދާނެވެ.[11]

ހިޔާނަތުގައި އަސާސީއުސޫލު ދައުލަތުއްގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ޚުސޫމަތެއްސޫލު ދައުލަތާއެއްގެ ގޮތުގައި މައްސަލަ ނިންމަ

ދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ. ހިޔާނަތުކުރާމީހާ، އިތުރު މައްދާތަކު ލިބިގަތުމުގެ ވަސީލަތް ގުދުވެރިކޮށް ހުރި ލިބުމަށް

އިހުތިމާލު އޮތްކަމަކަށްވާތީ ހިޔާނަތުގެމަށް ނިންމައި ދައުލާ ބާރުލުކުރުމުގައި ފުރުޞަތުލިބިދެވޭނެވެ.

ވީމާ މިހާތަނަށް ކުރީގެ ތަޖުރިބާ ބޮޑުގެތުއިން ގޮތް ނިންމަންޖެހޭ ހާލަތްކަވެ. ހަމައެއް ލިބިދާނެކަމުގެ އެއްވެސް

އިހުތިމާލެއް ފެންނަން ގޮތުގައި ހިޔާނަތުގެ ކަނޑައަޅައި ދައުލާ ފޯމު ބާރުލުކުރުމުގެ ފުރަވަތު އަޅައިގެން

ނުވާނެވެ.

---

[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 40(ށ)

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 321(ރ)

Motions

މޯޝަންތައް

ޤުސޫރުތެއް އެޕްލިކޭޝަން

ދިފާޢު ކުރަންޖެހޭ ޤުސޫރުތެއް ނެތް ދަޢުވާއެއްނަމަ، ދިފާޢުގައި އެކަން ބަޔާންކޮށް މޯޝަނެއްފައިލްކުރެވޭ. މިއީ ދަޢުވާ ބާޠިލުކޮށް ދިނުމަށް އެދި މޯޝަނެއްފައިލް ހުށަހަޅާކަށެވެ.

މޯޝަނާ ދައުލަތުގެ ނުވަތަ މޯޝަނާ ދިފާޢުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގައިދޭން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ޤުސޫރުތެއް ނުވަތަ ދިފާއެއް ނެތްވާނަމަ. ދައުވާ މޯޝަނާ ފުރަތި ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ދައުވާގެ ވާޤިޢާތަކާއި، ދައުވާއާއި ގުޅުންހުރި ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކެއް ބާރުންކުރާ ބާރުނުވާ. އަދި ދައުވާއަށް މޯޝަނާ ޖަވާބު ނުވަތަ ދިފާއު ނުވަތަ ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއަކީ ދައުވާގެ މިގޮ ވާޤިޢާތަކާއި، ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކެއް ބާރުންކުރާ ބާރުނުވާ.

ދައުވާއަށް މޯޝަނެއް ދިފާއު ހަޤީޤަތެއް ކަމަށްވާނަމަ ދައުވާ ކުރާމީހާ އެދިފައިވާ ގޮތަށް ނިންމެވުންތައް މަސްލަހަތެއް ކަމަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން އިސްތިރާޟް ކުރެވޭނެ.[12] ދައުވާއާއި ގުޅިގެން މޯޝަނާ ދިފާއުގައި މޯޝަނާ ހުރި ޤާރިނާއަށް މޯޝަނެއްގައި އަސްލުދައުވާ ނަފްޢާނީ ދިފާއުގައި ތެރެއެކެން ސާބިތުވާ ހުރިހަމަ މަސްލަހަތް ޝަރީޢަތުން ފުރުސަތުދޭފަދަ ދައުވާ ކުރާފަރާތުން އެދިފައިވާ ހާލަތުގައި ވުމުގެ ފުރުސަތެއް ނެތްނަމަވެ. މިވާ މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ދައުވާ ޝަރީޢަތަށް ފުރުސަތެއް ނުވާނެވެ.

މިސާލަކަށް އަމަލުން ނުކުތާނަށީޤާއިކާއި، ޖިންސާ އުޞޫލުތަކަށް އެކަށޭގެ މައްސަލަ އަދާކުރަންޖެހޭ ޤާނޫނީ ޖިންސާއެއް ނުވަތަ އުޞޫލުތަކާއި ފަރުވާދޭކުލަކުގެ ވާޖިބެއް ޢަމަލުކުރާނެކަށް ފަހަރެއް ދިން. އެޖިންސާ ޢަމަލެއް ސާބިތުކޮށްދޭނޭނެ ހިންސާތަކަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަކަށް ބޭނުންވާ ޤާނޫނީ އަސާސް ވުޖޫދުވެކަމަށް ނުބެލުނުކަށް ކުރެވޭނެ.[13]

ޤާނޫނަކީ އަދިބޮތާކަން ފުރިހަމަވެފައިވާ އަދި ބަދަލު ނަމައްސަ އެއްބަސްކަމަކާއި ދައުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅަންވާނީ ވަރަށް ފަރުވާތެރިކަމާއެކުގައެވެ. އިއްޔާ ނުވަތަ އިހަކާ ދުވަހު ކާމިޔާބު ނުކުރެވޭނެކަން ބޮޑު ދައުވާއެއް މާޒީގާ ކާމިޔާބު ކުރެވިދާނެކަން ބޮލީގެ ކަންކަމެއް ފެނިދާނެވެ.[14] މިސާލަކަށް ބަދަލެއް ދައުވާ އާދައާ ހިލާފު ގޮތެއް ނުވަތަ ކުޑަދައުވާއަކަން ގޮތެއް ނުވަތަ novelty/ނަވޯލްޓީ ވީމާ ދައުވާ ފުރު ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ސަބަބެއް ނޫނެވެ. ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ދައުވާ ކާމިޔާބުވާނެކަމަށް ފުރުސަތެއް ދައުވާ ކުރައްވަން ގެންދިޔުމުގެ ފުރުސަތު ދޭންވާނެވެ. ދައުވާގެ

[12]- Hunt v. Carey Canada Inc., 1990 CanLII 90 (SCC), [1990] 2 S.C.R. 959, at p. 980; see also R. v. Imperial Tobacco Canada Ltd., 2011 SCC 42, [2011] 2 S.C.R. 45, at para. 21.
[13]- This was the case in Syl Apps Secure Treatment Centre v. B.D., 2007 SCC 38, [2007] 3 S.C.R. 83, where the Supreme Court held that the treatment centre and social worker ordered by the court to treat a child owed no duty of care to the child's family
[14]- R. v. Imperial Tobacco Canada Ltd., 2011 SCC 42, [2011] 2 S.C.R. 45, at para. 21.

އަސާސުގައި އުނިކަން ހުރިނަމަ ދަޢުވާ ކޯޓު ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ.[15] ބާޠިލުކުރުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ވަކިބާބެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.[16]

ޝަރީޢަތް ހިންގައި ގޮތްކަނޑައަޅަންޖެހޭ ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް ބެލެވިދާނެ ގިނަ ސަބަބުތަކެއް ހުރެވެ. މިސާލަކަށް ކޯޓުން ހުކުމެއް ކުރުމަކީ ނުވަތަ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތެއް ނުވެދާނެއެވެ.[17] ދަޢުވާކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ނެތުން މިފަދަ ސަބަބަކަށް ބެލިދާނެއެވެ.

<u>އިސްޓޮޕަލް</u>

މަސްއަލަ ބެލުމުގެ އިސްޓޮޕަލް ލިބިގެން ނުވާކަން ބޭނުން ކުރުމުގެ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ކުރަމުން ފާޅުކޮށް ކުރާކަމެއްނޫނެވެ. މިއީ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކަށް ދެން ޓްރައަލް ނިންމުމާ ގުޅިގެން ކުރަމުންދާކަމެވެ. އިސްޓޮޕަލް ލިބިގެން ނުވާނަމަ ދަޢުވާ ކޯޓު ބާޠިލުކޮށް މަސްއަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.[18] މިކަމާގުޅޭގޮތުން އިތުރު ތަފްސީލު 14 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

<u>ހައިސިއްޔަތާއި މަސްލަހަތު</u>

ދަޢުވާކުރުމުގެ ނުވަތަ ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ނެތްކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅައިފިނަމަ ދަޢުވާ ކޯޓު ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއްގައި ހައިސިއްޔަތު ނެތްކަން ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެއެވެ.[19] ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު އޮތުމުގެ ބޭނުމަކީ ބަހުގެ މާނައިގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ ނުވަތަ ދިފާޢުކުރުމުގެ މަސްލަހަތެއް އޮތުމެވެ. އެއީ ޝަޚްޞީ މިހަކަށް ވެސް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ނަފްސާނީކޮށްވެސް ނުވަތަ ޤާނޫނުން ހައިސިއްޔަތު ދިނުމާ ޚާއްޞަކަން ވެވެ.[20] ހައިސިއްޔަތު އޮތުމުގެ ސާބިތުކުރަން އާންމުކޮށް ނުވަތަ ޤާނޫނާ ބޭނުންތަކާ ސާބިތުކުރެވޭ.[21]

ދައުލަތަށް ހާލަތު އާންމުގެ ޚިލާފު ހައިސިއްޔަތުން މިޔަސާގެ މަސްލަހަތު ކުރާކަމާ ދަޢުވާއަކަށް ނުވާނަމަ ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު ނެތްކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ. ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު ނެތްކަން ދަނެގަތުމުގެ އާއްމު މަސްލަހަތުންނާ ޤާއިދާ/Private Interest Standing އާއި ގެނެސްދޭ ކަމަކަށް ހައިސިއްޔަތުގެ އާއްމު ބެލެވެއެވެ.

[15]- Hunt v. Carey Canada Inc., 1990 CanLII 90 (SCC), [1990] 2 S.C.R. 959, at p. 980

[16]- ބާބު 31 ބައްލަވާ

[17]- Tanudjaja v. Canada (Attorney General), 2014 ONCA 852.

[18]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 110(ށ)(1)

[19]- Zuppinger v. Slightham, 2019 ONSC 5117, at para. 9

[20]- Jackson v. Toronto Police Association, 2008 CanLII 68152 (Ont. S.C.), at para. 18

[21]- Grant v. Town of Collingwood, 2013 ONSC 1720, at para. 40, aff'd 2013 ONCA 568

މައިގަނޑު ތިން ޝަރުޠެއް ފުރިހަމަވާނަމަ އާންމު މަސްލަހަތުގެ ހައިސިއްޔަތުން ޢަދުލުވެރިކޮށް ހައިސިއްޔަތު ޢަދުލުވެރިކަން ބެލެވޭނެ ހާލަތެއްކަމެވެ. ދައުވާ ކޯޓުތަކުގެ ހައިސިއްޔަތުން ޢަދުލުއިންސާފު ކުރުމުގެ އަސާސީ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.[22]

ދައުވާ ބަލައިގަތުމުގެ ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭ ބެލުންތަކެއް އިތުރު އަދި ފާސްވާ ބައިތަކުގެ ޖިންސާއަކެވެ. މިޖިންސާގެ ތެރެއިން ދައުވާ ބަލައިގަތުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ނުވަތަ ދައުވާ ކުރަން ލިބޭ ހައިސިއްޔަތު އެއް ވަނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ބެލުން ހިފެނެވެ.[23] ދަޢުވާ ފަދަ ދައުވާކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ދައުވާގައި ބަލާފައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނިޒާމަކީ ދައުވާ ބަލައިގަންނަވާ ހައިސިއްޔަތު އިޖުރާއަތުގެ ދިފާޢުކުރުމުގެ ނުވަތަ މަދަނީ ދިފާޢުގެ ނިޒާމުގެ ކުރިއަށްދާގޮތް ބައްޔާ ހަމަޖެހިފައި ދިފާޢުކުރާއެވެ.[24]

މިޖިންސާގެ ތެރެއިން ދައުވާ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ބާތިލުކުރުމެވެ. ނުވަތަ މިޖިންސާގެ ދައުވާގެ ވަކިކުރުމުގެ ޤާނޫނުގައި ބާތިލުވެފައި ނުވާތީ ސިޔާސަތު ބާތިލުވާނެ ދައުވާ ދައުވާކުރެވެ. މިޖިންސާގެ ދައުވާކުރުމުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ދައުވާ ކުރަނިވި ދައުވާކުރުމުގައި ބެލެވެއެވެ.

ދައުވާ ދައުވާކުރުމުގެ ޤާނޫނީ ގޮތް ނިންމުމަކީ މައްސަލަ ހަދަދުކާ ގޮތެއް ހިނގައި ތަރުތީބު ކޯޓުގެ ބެލުން ބަލައިގަންނަ އިންތިޒާމުކުރެވެ. މިހާ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާ ހައިސިއްޔަތު ނުވާނަމަ ނިންމާނަމަ އިބްތިދާއީ އަޑުއަހުމުގެ ކުރިން ފިޔަވަޅުތަކުގެ މަރުހަލާ ނިންމުމަށް އެކަމަށް ގޮތެއް ނިންމާލެވޭނެވެ. ބާބިލް ކޯޓުގެ ފިޔަވަޅު އިތުރު މަރުހަލާއެއް ފުރުސަތު ވަކިބާބެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[25]

<u>އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުންކުރުން</u>

އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުން ކުރުމުގެ ތެރޭގައި އަސާސެއްނެތި ދައުވާ ކުރުމާއި، ޝަރީޢަތް މަޑުޖެއްސުމަށްޓަކައި ދައުވާ ކުރުމާއި، ކުރީގެ ނިމިފައިވާ ދައުވާއެއް ހިމެނެއެވެ. ޝަރީޢަތް މަޑުޖެއްސުމަށްޓަކައި ކުރާ ދައުވާތަކުގައި ބެލެވޭނީ ދައުވާލިބޭ މީހާއަށް ތަކުލީފު އުފުލާ ކޯޓުން ދުވަސް މަޑުޖެއްސުމަށް ކުރާ އަސާސެއް ނެތް ދައުވާއެވެ.

އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުން ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރުން އެޅިދާނެއެވެ. އަދި ދައުވާ ބާތިލްކުރުމަށް ކުރަނާ ކުރެވޭނެ ގޮތް މިފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ. އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުން ހިފުމުގެ އާންމު އުސޫލު ތަފްސީލު

[22]- There is also another route to standing called public interest standing, which is granted at the court's discretion if the following three factors are satisfied: first, there is a serious justiciable (an actual legal issue) being brought forward; second, the plaintiff has a real stake in that legal issue; and third, this case is the best and most efficient way to bring the issue to the courts. See Canada (Attorney General) v. Downtown Eastside Sex Workers United Against Violence Society, 2012 SCC 45, [2012] 2 S.C.R. 524, at para. 37. See also British Columbia (Attorney General) v. Council of Canadians with Disabilities, 2022 SCC 27.

[23]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 99(ހ)(1)(2)

[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ ގެ 99(ނ)

[25]- ބާބު 31 ބައްލަވާ

ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަޔަށްބޭނުން ކުރުން މިސްކުރީގެ ދަށުގައި އަދި ހާއްސަ އުސޫލުގެ ތަފްސީލު ވަކިބާބެއްގައި ބަޔާންކުރައިވާނެވެ.[26]

ތަކްރާރުގެ ދިފާޢު

ތަކްރާރުގެ ދިފާޢު ދަޢުވާއަކަށް ހުށަހަޅާ ދިފާޢުގައި ކުރިން ހުށަހަޅާ ދިފާއެކެވެ. މިއީ ކުރިން ހުށަހަޅާ ވީ ޝަކުވާއެއް ނުވަތަ ހުށަހެޅުމެއް ކުރީގައި ބެލެވިފައެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅައިދިނަމަ ތިއްބާއިރުން ބަދަލު ކުރުމުގެ މަޢުލޫމާތު ނިންމުމަށްފަހު އިސްތިޢުނާފު އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ ބަދަލުގައި އިދާރީގޮތުން ގޮތެއް ނިންމަން އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައި ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. ދިފާޢު ސާބިތުވާނަމަ ދައުވާ ޚާރިޖުކުރުން މަޙްކަމަ ނިންމިދާނެވެ.

މުހިންމުކަމާއިގެން ގޮތް ނިސްބަތާ އިހު ދިފާޢު ސާބިތުކުރުމަށް ނިސްބަތުން ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ދައުވާލިބި ފުރުޞަތު ޒާތުގައި ދޭންވާނެވެ. އެކަމަ އިދިވިބާބުގައި ގޮތްނިންމުމަށްފަހު ދައުވާ އަށް ޖަވާބުދިނުމަށް އިތުރުސާދުދުފަރާއިން ދައުވާއަށް ޖަވާބުދާރީ ދެކޮޅުން އިތުރުސާދުދުފަރާއިން ނުވާނެވެ.[27]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދަށް ބަޔާންކުރުމުން އެކަށީގެންވާ ފުރުޞަތު ދިނުމަށްފަހު އެއްއުސޫލަކީ ދައުވާކުރުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވެފައިވާ ދައުވާ ކުރިން ހުށަހަޅާ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުން މަނާކުރެވެ.[28] މިއާގުޅޭ ދައުވާއެއް ހުށަހަޅާ ގޮތެއް ނިމުމެއް ދިއުމަކީ އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުން ހިފުމެވެ.

ދައުވާއާއި ގުޅޭން ފުރިހަމަވާންޖެހޭކަމަށް މިޤާނޫނުގައި ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނެއްގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަން ފުރިހަމަވެފައި ވާތީ ބެލުމަކީ ދަޢުވާގެ ޖިންސާއެއް ޤާނޫނުގެ 99 ގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 06 ގައި ބަޔާންވެފައި އޮތުމުން ތަކުރާރުގެ ދިފާޢު ބެލުމަކީ ދަޢުވާގެ ޖިންސާއެއްކަމަށް ދަލީލަކުން އޮތުމާއެކު ވިސްނުމެކެވެ.

ކަނަވަރުވާ ދެއްކަމަކީ ދައުވާ ފޮނު ބަލައިގަތުމުގައި ދަޢުވާގެ ބަލަންޖެހޭ ޝަކުލީ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ތަކުރާރު ބެލުން ހިމެނޭފަދައިންނެވެ.[29] އަދި ހަމައެހެންމެ ދައުވާއާއި ގުޅޭގޮތުން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަމާ ބެހޭގޮތުން ދެއްކާ ޝަރުޠުތަކީ formal/ޝަކުލީއިއްޔާއެއް ބެލެވެ. ދައުވާގައި substantial/ޖައުހަރީ ގޮތުން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން ބެލުމަށް ތިބޭހިމުން ކަމަށް ޤާނޫނީކޮށްގެން ނުވާނެވެ. މިއާ ގުޅޭގޮތުން 99 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (6) ގެ ދަށުން ދަޢުވާގެ ތަފްސީލާއެކު ތަފްސީލު content of claim/ދައުވާ ފޯމުގައި ހިމެނެންޖެހޭ މައުލޫމާތު ފުރިހަމަ ކޮށްފައި ހުރިތޯ ބެލުމަކީ ބެލުމެވެ.

---

[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[27]- ބާބު 14 ބައްލަވާ
[28]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 59(ހ)
[29] - ކުރީގެ ހަވާލާ 99(ހ)

މައުޟޫޢީ ގޮތުން ބެލުމަކާނުލައި މުއްދަތު އިޖުރާއަތުން ހުއްދަދޭންޖެހޭކަން ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. ތަޤުސީރާ އަދާލަތުތަކާ quasi-judicial/ޤަޟާއީ ޖަބްރީއަމުގެ ވަޒީފާއެއްގެ ގޮތުގައި ތަޤުދީރުގެ ދިފާޢު ބެލުން ހިމެނުމުގެ ޤަސްދު ފޯރުކުރު އުސޫލުތަކުގައިތު އޮތުމަށް ތަޤުދީރުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު މުއްދަތު އިޖުރާއަތް ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤުވެރިޔާ ކަން ބާރުނުކުރެވޭނެވެ. އަދި މީގެ އިޖުރާއަތް ދައުވާ ބަލައިގަތުމުގައި ތަޤުސީރާ ބަލައި ގޮތެއް ކަނޑައަޅާ ޝަކުވާ ކަންކަމާމެދު އިބްތިދާއީ ހުކުމުގެ ބަލާބެލުމުގެ ހިސާބުގެ ޤަސްމުން ނިންމުނީއެވެ.[30] ވީމާ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ދައުވާއެއްގެ ބާރުތަކުގެ ފުރުސަތު އެދުމުގެ ހުކުމްގެ މައްސަލަ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތުދޭން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި ދައުވާތަކުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމާއި ޤާނޫނު ހުށަހަޅާ އެއް ގޮތުގައި އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުންތަކުން ހަމަނުވާ ދަރަޖަތަކާ ހަމައެކަށީގެންވެއެވެ.[31]

ތަޤުދީރުގެ މުއްދަތުތައް ވަކިބެލެގެ އިސްލާ ބައްޔާފައިވާނެއެވެ.[32] ތަޤުދީރުގެ ދިފާޢު އިޖުރާ ތަފްޞީލުކޮށް އިސްލާ ބައްޔާފައިވާނެއެވެ.[33]

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު

ދައުވާ ބަލައިގަތުމުގެ ކުރިން ބަލަންޖެހޭ ބެލުންތައް ބެލުމަށް އިތުރު އަދި ޤަޟާއީ ތަބާވުމުގެ ޢިނާޔަތްކަތެވެ. މިޢިނާޔާގެ ތެރެގައި ތަންފީޒު ބާރު ހިންގާފައިވާ އަމަލުތަކާއި މުއާމަލާތުގެ ކުރިއަށްދާ ބެލުން ހިމެނެއެވެ. ތަޤުސީރާ މިފަދަ ޝަރުޢީ ނިންމުމުގައި ދައުވާ ބަލައިގަތުމުގެ އަސާސަކަށް އެހެނިހެން ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ހުކުމް ކަނޑައެޅުއްވާ ހުކުމްތަކުގެ ބައްޔާ ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ލިބިގެންވެއެވެ.[34]

މިގޮތަށް ހުކުމްކުރުމާއި ހުކުމްތަކުގެ ތަންފީޒާއި ބެލުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމުނު އިސްތިޤުރާރު ޢަމަލުން ބެލުމުގެ ކުރިން މިގޮތަށް ހުކުމްކުރާނީ ޤާނޫނު ގޮތުން ނިންމާފައެވެ. މިގޮތަށް އަމަލުކުރުމަށް ހުކުމާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަޤުދީރު ކުރިން ޤާނޫނީ ހަމަތަކުގެ ވާޤިޢާ ޤާނޫނީ ނުކުތާ ދައުވާގައި ދައުވާތަކުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭކަމެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގައި ނިންމުން

މައްސަލައިގައި ޝަރީޢަތް ހިންގައިގެން ހުކުމް ކުރަންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ބޭނު ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގައި ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް ދަޢުވާދާރަކު މިހާރު ހުށަހެޅޭނެއެވެ. އަދި ޤާނޫނުގެ އިސްލާމަށްވާ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގައި މައްސަލަ ނިންމުން ނިޔަލަށް ދެމެހެއްޓޭނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 41 ގައި ބައްލަވާލެވިދާނެއެވެ.

30- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 99(ނ)

31- Ronex Properties Ltd v John Laing Construction Ltd [1983] QB 398

32- ބާބު 04 ބައްލަވާ

33- ބާބު 12 ބައްލަވާ

34- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 99(ނ)

ބާބު 32

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން

ދަޢުވާ ބާޠިލުކުރުން

ތައާރަފު

އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުންހިފައިދިނުމުން ދަޢުވާ ފުރުމު ބާޠިލުކުރުމުގެ ވިއްސާ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދޭނެވެ. މުޖުތަމަޢު ވަކިހާލަތްތަކެއްގައި ދަޢުވާފުރުމު ބާޠިލުކުރެވިދާނެކަން ނަޞްބުކޮށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ.

ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅިފައި މައްސަލަ ނިންމުން ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރުވެރިކަން ކޯޓަށް ދިނުމަށް ޖަބުރީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ބާރު ފޯރުކޮށް ކޯޓަށް ދީފައެވެ. މިއީ ހިމާޔަތްކަން ދަޢުވާބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރަކީ ވަކިޝަރުޠުތަކަކާއެކު އެކަން ތަންފީޛުކުރުމަކަށް ކޯޓަށް ލިބިދޭ ފުރުސަތެކެވެ. މިގޮތަށް ދަޢުވާ ފުރުމު ބާޠިލުކުރުމަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެކަންތަކުގައި ހުކުމުކުރުމަކަށްވުރެ ފަސޭހަ ކަމެކެވެ. އަދި މިގޮތުގައި އެއްބައި އަނެއްބަޔާގެ ވަކިވަކިން ވާދަކުރުމަށް ދޭ ފުރުސަތު މަދުކޮށް ދޭ މުޅި ދަޢުވާ ބާޠިލުކުރެވިދާނެ ކަމުގައި ހިމެނެއެވެ.

ދަޢުވާ މާނަކުރަން ބަލާއިރު ދަޢުވާގެ ފުޅާމާނައަކީ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފުރާއި، ދަޢުވާފުރާއިވަރުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުތަކެވެ. މިހާ ދަޢުވާގެ ތެރޭގައި ދިފާއީ، ދިފާއީ ދަޢުވާއާއި، އިޢުތިރާޟީ ދަޢުވާއާއި، ދިފާޢަށް ހުށަހަޅާ ޖަވާބާއި، ދިފާޢުގެ ޖަވާބުގައި ހުށަހަޅާ ބަޔާނާއި، ދިފާޢުގެ ޖަވާބުގައި ހުށަހަޅާ ބަޔާނަށް ހުށަހަޅާ ރައްދުބަޔާން ހިމެނެވެ. އަދި ކޯޓުން ކުރާ އަމުރުތަކުގެ ދަށުން މައްސަލައާއި ގުޅޭގޮތުން ހުށަހަޅާ އިތުރު ތަފްސީލުތަކެއްވެސް ހިމެނެވެ.[1]

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ އިސްތިޤްރާރުގައި ބާޠިލުކުރުމުގެ ވަކިވަކިއެއް ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ. ވީމާ ކޯޓުން ބެލުމުން ހުކުމަކަށްވެއްޖެ ދުސްތޫރުގައި ނުވަތަ ތިރީގައި ބާޠިލުކުރަން ނުވަތަ ބަދަލުގެނެސްދެވޭނެކަން ކަނޑައެޅުމުގެ ސަބަބުން އެޅުމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެން ބާޠިލުކުރުން ކޯޓުގައި މާނަކުރެވިދާނެވެ.

---

[1] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 90 އިން 98 އަށް، 138 އިން 163 އަށް

އާންމު ކަންކަން

ބާތިލުކުރުމުގެ ބާރު

މުޠުލަޤު ގޮތެއްގައި ދައުވާ ކުރު ބާތިލުކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއްކަމުގައި ބަޔާންކުރާ ނަޞްޞެއް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ނެތެވެ. ޤާނޫނުގެ އެކިއެކި މާއްދާތަކުގެ ނަޞްޞުގެ ސިޔާޤުން ދައުވާ ކުރު ބާތިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަމަށް ދަލާލަތުކޮށްދެއެވެ.[2] އަންނަނިވި ނަޞްޞުތަކަށް ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

- ދައުވާ ކުރު ބާތިލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅުން؛[3]
- ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ ދައުވާ ކުރު ބާތިލުކޮށްދިނުމަށް؛ ނުވަތަ[4]
- "... އެއްވެސް ސަބަބަކާހުރެ ފުރަތަމަ ހުށަހެޅުނު ދައުވާ ބާތިލުކުރެވުނު ނަމަވެސް .. "[5]
- ".... ކޯޓަށް ނުފެނިސް ދިފާއިންކާރާމަ، ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ބާތިލުކުރެވިދާނެއެވެ."[6]
- "... ދައުވާއިން ބައެއް ބާތިލުކުރާ ވަގުތު، މި މާއްދާގެ ދަށުން ކޯޓަށް އަމުރެއް ނުކުރެވިދާނެއެވެ."[7]
- "... ދައުވާ ކޯޓުން ބާތިލުކުރާ ދުވަހުން ފެށިގެން 14 ދުވަސް ހަމަވާ ތާރީޚުގައި ..."[8]

ވީމާ ދައުވާ ކުރު ބާތިލުކުރުމުގެ އުސޫލަކީ ޤާނޫނު ދަށުން ޤާނޫނީ އަސާސެއް އޮތް އުސޫލެއްކަމާމެދު ދެބަސްވާކަށްނެތެވެ. އަދި ދައުވާ ބާތިލުކުރުމަށް އެދިހުށަހެޅުމަކީ ޤާނޫނު ނުދަންނަކަމެއްކަމަށް ބަލާ ކުރުމުގެ ޖާގަ އޮތްކަމަށް ނުދެކެމެވެ.

ދައުވާ ކުރު ބާތިލުކުރެވިދާނެ ހާލަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ފުށުމަތިވުމެއްނެތުން ހިމެނެއެވެ. މިފަދަ ދައުވާތައް ނަމަ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ދައުވާ ކުރު ބާތިލުކޮށް މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.[9]

މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ގެންދިއުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމުގެ ބާރުތަކާގުޅޭގޮތުގައި ވަކިކޮށް ފުރިހަމަ ކުރުމަށް އިތުރު ވަގުތުދިނުމާއި، އެފަދަ އަމުރު ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމުގެ ބާރު މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

---

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 116، 209، 211، 221، 250، 320
[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ހ)(1)
[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 116(ށ)(1)
[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 52
[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 211(ނ)
[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ 248(ނ)
[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 250(ށ)
[9]- ކުރީގެ ހަވާލާ 164(ށ)(3)

<u>ބާޠިލުކުރެވިދާނެ ހާލަތްތައް</u>

އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާ ޤުދު ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ.

- ދަޢުވާ ޤުދުގައި ދަޢުވާ ހުށަހަޅައި ނުވަތަ ދިފާޢުކުރުމުގައި އުޒުރުވެރިވާ ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވުން؛[10]
- ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާއަކީ ޝަރީޢަތުގެ އިޚްތިޔާރުގެ ބޭރުން ނަހަމަ ގޮތުގައި ހިފުން ނުވަތަ އުސޫލުންވެސް ގޮތަކުން، އަދާލަތުވެރިގޮތެއްގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ހުރަސްއެޅުމުގެ ބޭނުމުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާއަކަށްވުން؛ މިއީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފުންކަމަށް ބެލެވިދާނެއެވެ.
- ޤާނޫނާއި ޚިލާފު ހިތްވަރު ހުށަހެޅިފައިވާ ދަޢުވާއަކަށްވުން؛
- ދަޢުވާކުރުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވެފައިވުން؛[11]
- ދަޢުވާކުރާ ޚަޞްމު ދަޢުވާކުރުވައިނުވުން؛[12]
- ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ އިރުޝާދާއި ނުލިބޭ މަރުޙަލާއަކަށްވުން؛[13] އިރުޝާދާތު ލިޔެކުން ނިމުނުކަމުގެ ހުކުމްތަކާއި ހުށަހަޅާފައިވާ އިތުރު ވަކިކޮށްދިނުމާއި އިސްތިހާރުކުރުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. މިފަދަ އެކިއިސްތިހާރު މިބާބުގައި ނިމިގެންދާނެއެވެ.[14]
- ހައިސިއްޔަތާއި، މަސްލަހަތު ނެތުން؛[15] މިކަމުގައި އިތުރު ވަކިއިސްތިހާރު އިސްތިހާރު އެހެން ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.[16]
- ދެފަރާތުން ސުލްޙަވުން؛[17]
- ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން މަރުޙަލާގެ ޙުކުމްތަކާއި ހުށަހަޅާފައިވުން؛[18]
- ޤަޟިއްޔާއަކަށް އަދިކުރިއްވުން އަދިރަސް ފުރިހަމައަށް ތަޙުޤީޤުކުރުވައިނުވުން؛[19]
- ޤަޟިއްޔާގެ ޒަކާތްވުން؛[20]
- ކުރިން ފައިސާގެ ކުރިންނަ ހުކުމް ކޮށްފައި ހުރުން؛

10- ކުރީގެ ހަވާލާ
11- ކުރީގެ ހަވާލާ 59(ހ)
12- ކުރީގެ ހަވާލާ 250(ހ)
13- ކުރީގެ ހަވާލާ 110(ށ)(1)
14- ބާބު 14 ބައްލަވާ
15- ކުރީގެ ހަވާލާ 99(ހ)(1)(2) އާއި ހަވާލާދީ އެމާއްދާގެ (ނ)
16- ބާބު 08 އަދި 23 ބައްލަވާ
17- ކުރީގެ ހަވާލާ 211(ބ)
18- ކުރީގެ ހަވާލާ 221(ނ) އަދި 230(ނ)
19- ކުރީގެ ހަވާލާ 320(ރ)
20- ކުރީގެ ހަވާލާ 321(ރ)

އިސްވެ މިދަންނަވުނު ދައުވާ ބާޠިލުކުރުމާއި އެދި ހުށަހެޅުއްވުން ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއްކަންތަކުގެ ތަފްސީލު ފަސްލުބަޔާންކޮށްދެވޭނެ. ބައެއް ކަންތަކުގެ ތަފްސީލުތައް ފަސްލު ނަމަވެސް އިސްލާމް އެހެން ބާބުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ.

ހުށަހެޅުން

އެއީ ހާސިލުވައި ހުކުމްކުރުމުގެ ހާލަތު ބަޔާން ކުރަމުން ދައުވާ ބާޠިލް ކުރުމުގެ ފުރަޞަތު އަދާއިދުންވަން އެދި ހުށަހެޅުއްވައި އެހެން ހުށަހެޅުމަކީ ޖަލްސާ ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ފާއިތުވާ ހުކުމްކުރަން އެދި ހުށަހެޅުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާއެވެ.[21] މިއިން ދަރާޖަތު ދިޔައިސް ދައުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ފުރަޞަތު އަދާއިދުންވަން ކޯޓުގައި ހުށަހަޅާ އެދުމުގައިވާނެ.

މިހާ ދައުވާ ބާޠިލްކޮށްދިނުމުގެ ފުރަޞަތު އަދާއިދުންވަން އެދޭނަމަ އެފުރަޞަތު ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާއި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމަށް ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ ބަޔާނަކުން ނަމަވެސް ސިޓީއަކުން މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމަށް ހުރަހެއްނެތެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އުސޫލަކުން މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅިދާނެ.

ކޯޓުގެ އިސްތިޢުމާލު ބާރުން

ބައެއް ފާސިދު ނިޒާމުތަކުގައި ދައުވާ ދައުލަތުގެ ތަޢުލީމުތަކުގެ ކުރިން ކޯޓުގެ އިސްތިޢުމާލު ބާރުން މިފުރަޞަތު ބަލަހައްޓައިލެވެ. ނަމަވެސް ވަކިހާލަތެއްގައި އަމިއްލަ ކުރިޔަށް ދިޔުމަށް ކުރެވިދާނެ. އެހެންނަމަވެސް އިބުރާހީމްއާ ހުރިހާ ކަންކަމުގައި ދައުވާ
މަޖައްސާކުރެވުން އަމުރުކުރުން؛ ނަމަވެސް ދައުވާ މަޖައްސާކުރުމުގެ ނިޔާމުކުރިއާ ބާޠިލްކުރެވޭ ދައުވާ
ދައުލަތުގެ ތަޢުލީމު އަމުރުކުރުން؛ ނަމަވެސް ވަކިކޮށް ލިޔުމެއް މިސާލަކަށް ހާލަތު ބަޔާންކުރުން، ނަމަވެސް ދައުވާފޮހޭ
އިސްތިޢުމާލު ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާ މަޖައްސާކުރުމާ ކުރިއަށްދިޔައިރު ކުރިން ހިފެހެއްޓެވޭ.[22]

މިހާ އެއްވެސް ސަބަބަކާހުރި ކޯޓުގެ އިސްތިޢުމާލު ދައުވާ ފޮހެ ބާޠިލުކުރުމާގުޅިގެން ކޯޓަށް ފުރުސަތަކީ ދައުވާ ފޮހެ ދައުލަތު ކުރުމުގެ ކުރިން އެކަން ކުރިއަށްދިޔައީ. ނަމަވެސް ދައުވާ ދައުލަތުގެ ބަޔާންކުރުމުގެ މަޢުލޫމާތު ނިޒާމުން އިބުރާހީމް އަމިއްލަ ބައިވެރި ކުރިން ދައުވާ ފޮހެ ބާޠިލުކުރާކަށް ޖޫރީ ނިންމަވާނެއެވެ.

ފުރުޞަތުދިނުން

ހާލަތުތަކުގައި، އެއީ މައުލޫމާތު ލިބިގެންދާ އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގައި ދައުވާކުރާފަރާތް އާދޭގެ ދައުވާ ވަކިގޮތް ކުރުމުގެ ފުރުސަތު ލިބޭ. މިހާ ދައުވާ ފޮހެ ބާޠިލުކުރަނީ ފުރުޞަތުދެވޭނެ އަމުރެއް ފޯރުކުރެވޭ. ބައިންވެ

[21]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 116(ހ)(1)

[22]- UK Practice Direction 3A – Striking out a statement of case this practice direction supplements CPR Rule 3.4 para 1.1-1.2

ފޯރުކޮށް ބޭނުންކޮށްގައި ބާޠިލުކުރުން ޤާއިމުކުރަން ސަބަބުން ފެންނަން ހުރި މައްސަލައެއްގައި މެނުވީ މިފަދަ އަދައިގެން ނުވާނެވެ.[23]

ފީ ނުދެއްކުން

ދައްކަންޖެހޭ ފީއެއް ދައްކާފައި ނުވާނަމަ ދަޢުވާ ބާޠިލުކުރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. މިއާމެދުގައި ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރު ފިޔަވައި އެހެންކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުދަލަކުން ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ ނަންބަރުގައި "ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ދައްކަންޖެހޭ ފީ ދައްކާފައިނުވާނަމަ ކޯޓުން ދަޢުވާއެއް ބާޠިލުކުރާ ހުކުމެއްގައި މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފީދައްކަންދިނަމަ ދަޢުވާ ކުރު ބާޠިލުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ..."[24]

ފީދައްކަންދިނުމަށް ދަޢުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ހުކުމުގައި ދީފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ފީ ނުދައްކައިފިނަމަ ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރު ހަރަކާތްތެރިވާނެއެވެ.

ފީދައްކަންދިނުމަށް ދަޢުވާ ބާޠިލު ކުރިޔަސް ދަޢުވާކުރާ ފަރާތުން ބަލައިގަންނަން ނޫނީ ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއެއް ބާޠިލުކުރަން ނުވާނެ ދައްކަންޖެހޭ ފީ ދަޢުވާ ދަޢުވާކުރު ބާޠިލު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު ނަގައިގެން އިންސާފުލިބިދާނެއެވެ.

23– *Three Rivers District Council v Bank of England (No 3)* [2003] 2 AC 1 at [96]–[97]

24- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 250 (ހ)

Unmeritorious Case

އަސާސެއްނެތް ދައުވާ ބެހޭގޮތުން

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތެއްގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުއެއްގެ ގޮތުގައި ހުރަހަކާ ދައުވާގެ ނުވަތަ ދިފާޢުގެ ބައެއް ނުވަތަ ފާޑުއާއެއް ޝަރީޢަތުހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުން އޮތީސަމަ ނިންމަންވާނެއެވެ. މިފިޔަވަޅު އެޅާލުމުގެ އޮތީސަމަ ވީހާވެސް ކުރިން އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅެކެވެ. އަސާސެއްނެތް ދައުވާ ދެކޮޅަކަށް ނިމުން ގެނުވިދާނެވެ. އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފުމުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން ދައުވާ ބެހިފުކުރުމާއި، ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ ކުރިން މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމެވެ.

ދައުވާ ކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ދައުވާ ދިފާޢުކުރަންޖެހޭ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ބާރުވެރިވެފައި ނެތްނަމަ އަސާސެއްނެތް ދައުވާއެއްކަމަށް ބަލަންވާނެއެވެ.

ތަފާތު

އަސާސެއްނެތް ދައުވާ ބެހިފުކުރުމާއި، ޝަރީޢަތް ހިންގައިގެން ގޮތެއްކަށްޖެއަވަހެގެން ހުރުން މަޤްބޫލު ސަބަބެއްނެތިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމާ ގުޅިގެން ތަފާތެއް ހުރެވެ. އަސާސެއްނެތް ދައުވާ ބެހިފުކުރުވީ އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފުމުގެ ސަބަބަކުންނެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގައި ކެރިން ގޮތެއް ކަށަވަރުނުވާކަމަށް ދަމުގެ ސަބަބެއް ނެތިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމާނަމަ ޤާނޫނުގެ 14 ވަނަ ބާބުގެ ދަށުންނެވެ.

ވީމާ މިދެއުސޫލުގައި ޖަވާބުދޭ ގޮތުގެ އޮތީކަން ފާހަގަވެއްޖެއެވެ.[25] އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ މިދެކަމަކީ ޗެޕްޓަރގައި އެއްސިފަތަކެއް ހުރި ދެކަމެއްކަމަށް ބުނެވިދާނެއެވެ.

އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ބައްޓަންވެފައިނުވުން

ދައުވާ ކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތުމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ދައުވާފުޅު ބެހިފުކުރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިފައިވާ ވިއްސި ބާރު ކޯޓަށް ބޭނުންކުރެވިދާނެއެވެ.[26] ނުވަތަ އަސާސެއްނެތް ދައުވާ ބެހިފުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ. ދައުވާގެ ވާޤިއާތައްބަޔާންވެފައިވާގޮތުން، ވާޤިއާތައް ބަޔާންކުރުމުގައި ބުނަންއޮތުން ކޮޅަކަށް ޤާނޫނީގޮތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިއްޔާތެއްދެވިފައިނުވެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާކަމަށް ބަލަންވާނެއެވެ. މިފަދަ ދައުވާއަކީ އަސާސެއްނެތް ދައުވާކަމަށް ބެލިދާނެއެވެ. ވީސްނައިގަތުމުގެ ފަސޭހައަށް މިސާލެއް ބަޔާންކޮށްލަމާއެވެ.

[25]- *Swain v Hillman* [2001] 1 All ER 91; *Carnduff v Rock and Chief Constable of West Midlands Police* [2001] EWCA Civ 680

[26]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 422(ހ)

މިސާލަކަށް:- ދަޢުވާކުރުމުގައި ހޭދަން އެދޭ ޤަޟިޔާގެ އަދަދު 5000/-ރ (ފަސްހާސް) ރުފިޔާ މިހެން ބަޔާންކުރުމަށްފަހު އެޤަޟިޔާއާއިގުޅޭ ވަކީލާގެ ޢަދުލުއިންސާފު ބަޔާންކޮށްދީފައި ނިމިދާނެއެވެ. އެބަހީ ކޯޓުން ވަގުތުން ލިބިގަންނަ ޤަޟިޔާއެއް ކަމާއި، މިޤަޟިއްޔާ ދަޢުވާގެ ޖޫރިމާނާ ދަށުގަނޑުގެ ބާރުން އެކަން ތަޙްޤީޤުކުރާ ބަލަން ނުކެރޭ އެވެރިޔާއެވެ. މިހާލަތުގައި ބެލެވޭނީ ދަޢުވާ ހުށަހަޅައިދިނުމުގެ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ބައްލަވައިދޭން ނުކުތަނިވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއަކީ ޒާތީ ދަޢުވާއެއްކަމުގައި ވާނަމަ އެއީ އަސާސެއްނެތް ދަޢުވާއެއް ކަމަށް ބެލިދާނެއެވެ.[27] ދަޢުވާ އަކީ ބޮޑުކަމި ދަޢުވާއެއް ކަމަށް ތަބީއަތުން އެދަޢުވާ ސަރީޙަކޮށް ހިންގުމަށް ޖެހިކަމި ފުރުޞަތު ދޭނެއެވެ.[28] ވީމާ އިހުމާލުވެ އޮތުމަކީ ދަޢުވާއަކީ އަސާސެއްނެތް ދަޢުވާއެއްކަމަށް ބަލައި ދަޢުވާ ކުރު ބާޠިލުކުރެވޭނެއެވެ.[29] އިހުމާލުވެ އޮތުމަކީ މައްސަލަ ސަރީޙަކޮށް ފުރުޞަތު ގެއްލި ކަންތައްތަކެއް މަގުފުލުވި ސަބަބެއް އޮތުމަކީ ބެލިވެއްޖެއެވެ.[30]

އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ފުރުސަތުދިނުން

ދަޢުވާކުރުމުގައި ދަޢުވާގެ ވާޖިބާތަކަށް ބައްލަވައިނުލާފައި، ބެހެނީއެވެ އެއްލާއް ސަލާމަތުން ފުރަ ކަމަކާ ގުޅިގެން ދަޢުވާ ކުރު ބާޠިލުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ދަޢުވާކުރު އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމަކީ ޤާނޫނީ އާންމު މަގު ބަހައްޓާ ހާލަތުގައި ކޯޓަށް ކުރެވިދާނެ ކަމެކެވެ. މިގޮތުން ފުރުސަތު ދިނުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބަލަނީ ކަމެކެވެ.[31] އަދި އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ނުދިނުމަކީ ވެސް ކޯޓަށް ކުރެވިދާނެ ކަމެކެވެ.[32] ބާޠިލުކުރުމުގެ ފަހަރަކު އެދުމުގެ ބަދަލުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދޫކޮށްލި އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ފުރުސަތުދިނުމުގައި ގެންދެވޭ އިސްތިއުނާފުކުރަން ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅަނީ ހުސްކުރިމެއް ގެންދިޔުން ނުވަތަ އަދިސްތިޢުނާފުގެ އިހުމާލު އެންމެ ހާލަތެއްގައެވެ.[33]

[27]- Barrett v Universal-Island Records Ltd [2003] EWHC 625
[28]- Chan U Seek v Alvis Vehicles Ltd [2003] EWHC 1238,
[29]- Health and Safety Executive v Thames Trains Ltd [2003] EWCA Civ 720.
[illegible]
[30]- *Farah and Others v British Airways plc and The Home Office* (2000) *The Times*, 26 January,
[illegible]
[31]- Finley v Connell Associates (1999) The Times, 23 June 1999
[32]- Christofi v Barclays Bank plc [2000] 1 WLR 937,
[33]- *Charles Church Developments plc v Cronin* [1990] FSR 1

އަސާސްއެއްނެތި ހުށަހެޅުން

އަސާސްއެއްނެތި ދަޢުވާ ބާތިލުކުރުމުގެ އިތުރުން އަސާސްއެއްނެތި ހުށަހެޅުންތަކެއް ހުއްޓުވުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަސާސްއެއްނެތި ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމާމެދު ތަފްސީލުތައް ވަކިބާބެއްގައި ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.[34]

Abuse of process

ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުން

ހުށަހެޅުން

ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރާކަމަށްބުނެ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް މައްސަލައިގެ ޖަވާބު ހުށަހަޅާތާ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[35] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނީ އެކަމެއް ހިނގިތާ 30 ދުވަސް ހަމަވުމުގެ ކުރިންނެވެ. ޚަސްމުގެ ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެންކުރަސް ކޯޓުގެ އިސްނަދުމަތް ފިޔަވަޅު އެޅިނަމަވެސް އެކަމެއް ނުވަތަ އަމަލެއް ހިގާ 30 ދުވަސް ފާއިތު ވުމުގެ ކުރިން އެފިޔަވަޅެއް އަޅަންވާނެއެވެ.[36]

އަމަލުގެ ގިންތި

ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމް ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުމުގެ އަމަލު ތަކެއް ގޮތުގައި އަންނަނިވި ގިންތީގެ އަމަލުތައް ބަލަންވާނެއެވެ.[37]

- ސަބަބެއް ނެތި ނުވަތަ ބޭނުމެއްނެތި ކުރާ އަމަލުތައް؛
- ވަގުތު ބާކީކުރުމުގެ އަމަލުތައް؛
- އެހެންމީހުންނަށް އުދަގުލާގޮތަށް ހިންގާ އެންމެހައި އަމަލުތައް؛
- ވިޔަފާރިއެއްނެތި ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްނެތި އެހެންފަރާތަކަށް ގެއްލުން ވާނުވާގޮތަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ބޭނުންކުރުން؛
- އިންސާފަށް ހުރަސް އެޅުމަށް މަސައްކަތްކުރުން؛
- އާންމު މަޞްލަޙަތުކުރުމުގައި އެހެންފަރާތަކަށް ލިބިގެންވާ ޙައްޤު ފާޑުކުރުމުގެ މިނިވަންކަން ހަނިކުރުން ފަދަ އަމަލެއް ކުރުން؛ މިއެވެ.

---

[34]- ބާބު 29 ބައްލަވާ
[35]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 43
[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 421(ނ)
[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ

ސާބިތުކޮށްދިނުން

ޚަސްމަކު ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުމުގެ އަމަލެއްކަން އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ކޯޓަށް އެނގެން ބަޔާންކޮށްދީފިނަމަ އެއީ ހަސަދައިން ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްނެތި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމެއް ނޫންކަމާއި، އެހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަން ޤާނޫނު ތަންދޭކަން ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ފުރުސަތު ދެވޭނެއެވެ. މިފަދައިން ދަޢުވާ ފުރުސަތުގައި ބާރުލިބިފައިވަނީ ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ، ހުށަހެޅި ފަރާތަށް ދަޢުވާއާއިމެދު އަސާސްތަކުން ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް ފުރުސަތު ދޭނެއެވެ.[38] އެހެން ހުށަހެޅުމެއްނަމަ ސާބިތުކޮށްދިނުން ވާޖިބު ނަގުލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދޭނެއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަމުގައި ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.

ގޮތް ކަނޑައެޅުން

ހުށަހެޅުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުމުގެ އަމަލެއްކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމަށްފަހު އެހުށަހެޅުން ބާޠިލުކޮށް ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ. އެހެން އެއީ ދަޢުވާއާއިމެދު ދަޢުވާ ފޮތް ބާޠިލުކުރަންވާނެއެވެ. އެހެން ހުށަހެޅުމެއްނަމަ އުނގެނުމާއި ބާޠިލުކުރަން ނިންމަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން އިތުރުން އަންނަނިވި ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތެރެއިން ކޯޓަށް ފެންނަ ފިޔަވަޅެއް އެޅުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[39]

- ހުށަހެޅުމާއިގުޅިގެން އިތުރަށް އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމަށް ވަކިޝަރުތުތަކެއް ކަނޑައެޅުން؛
- ކޯޓުގެ ހުއްދަނުލިބި ފަރާތުން ޝަރީޢަތުގެ ކަންކަން ދަޢުވާކުރުން ގެންދާނެ ތަރުތީބުތަކުގެ ހަމަޖެހުން؛
- ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ އެއްމެސަލަތަކާއި އިތުރުން ޝަރުތު ބަޔާންކުރުން؛
- ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅި ޚަސްމަކަށް އަނެއްޚަސްމަކަށް ލިބިފައިވާ އަނިޔާގެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުން؛ މިއެވެ.

ޖިނާއީ ވުމުގެ އަމުރު

ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ޚަސްމަކަށް ލިބުނު އަނިޔާގެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ތަފްސީލްތަކާއި ވަކިވަކިއާއި، ކުރަންޖެހުނު އެހެން ޚަރަދުތައް ހިމެނޭނެއެވެ. ނަހަމައިން ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ބޭނުންކުރުމުގެ ޖިނާ އުފެދެންޖެހި ފާޅުން ޝަރުޢީކަމުގައިވާނަމަ އެހެންމުގެއް ބައިވެރިވި ފަރާތަކަށް ބަދަލުދިނުމުން، އެހެން ފަރާތްތަކުން ޖިނާ ވަންޖެހުނުކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ. އަދި ބަދަލުދެއްކުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[40]

[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 421(ނ)
[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ރ)(ބ)
[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ގ)

ވަގުތު ބޭކާރުކުރުމާއި، އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުން

ވަގުތު ބޭކާރު ކުރުމާއި، އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫ ކުރުމުގެ ޝަކުވާތަކަކީ އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުމުގެ ޝަކުވާތަކެވެ. މިސާލަކަށް ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވެފައިވާ ދައުވާ ހުށަހެޅުމާއި، އިސްތިއުނާފު ލިބިގެންވާ ފައިސަލާތަކުގެ މައްޗަށް ދައުވާ ހުށަހެޅުމާއި، ގޯސް ދޯރުއް ބޭނުންކުރުމާއި، ހެކި ނެތް މައްސަލަ ނުވަތަ ހެކި ނެތިފައިވާ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމާއި، ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެ ނިމިފައިވާ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމާއި، ކުރިން ހުށަހެޅި ގޮތެއް ނިމިފައިވާ މައްސަލައެއް ދެވަނަ ފަހަރަށް ހުށަހެޅުމާއި، އެކަށީގެންވާ މަސައްކަތެއް ވިސްނުން ތެރިކަމާއެކު ހުށަހެޅިނަމަ ކުރިން ހުށަހެޅި މައްސަލައިގެތެރޭގައި ހުށަހެޅިދާނެ މައްސަލަތައް ވަކި ދައުވާތަކުގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުން ފަދަ ކަންކަމެވެ.

ތަޤާދުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުން

ތަޤާދުމު ވެފައިވާ މައްސަލައެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުމަކަށް ބެލެވޭނެއެވެ. ވީމާ ދައުވާކުރުމަށް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވެފައިވާ ދައުވާއެއް ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ ދައުވާ ބާޠިލުކުރެވޭނެއެވެ.[41]

އިސްތިއުނާފުގެ އުޞޫލު

މިހާރު މަދަނީ ދައުވާތަކުން އިސްތިއުނާފު ލިބިގެންވާ މިހާރުނަމަ ނުވަތަ ދިވެހި ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ޖުޑީޝަލްރިވިއު އިސްތިއުނާފު ދިމާވާ ފަރާތުން އެދުމުގެ މައްޗަށް ދައުވާ އުފުލައިގެން ނުވާނެއެވެ.[42] މިފަދަ މިހާރުގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅޭ ދައުވާއެއްނަމަ އެދައުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ޚިޔާރު އެބައޮތެވެ. ދައުވާ ރައްދުވާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް އަންގައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ނިންމަވަފާނެ އެހިނދަކަށް އެއިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ދަންނަވާނެއެވެ.[43]

އިސްތިއުނާފު ލިބިގެންވާ ލިޔުމެއް ހަވާލުކުރުމަށް ދުރުކުރެވޭ ދިމާވެދާނެ އެއީ ހުށަހެޅޭ ކުރެވުނު ކޯޓުން ބަލައިގަތުމަށް ބަލަހައްޓާ އެދިޔުމަކީ ފަރުމާކުރުމަށް ބޭނުންވާ ބޭސިކް އަމަލާއި މަސައްކަތެއް ސަރުކާރުގެ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެހެން ފަރާތްތަކާ ބާރުވާ ބަލައިގަތް އަދިވެސް ގެނެސް ނޫސްވާ އަސާސީ ކަންކަން ބަލަހައްޓަވާނަމަ އެކަށީގެން ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ.[44]

41- *Ronex Properties Ltd v John Laing Construction Ltd* [1983] QB 398

42- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 88(ހ)

43- ކުރީގެ ހަވާލާ 88(ނ)

44- ބާބު 18 ބައްލަވާ

ހުރި ނިމިގެން ދިޔުން

އިންސާފީ ބާރުނުޖެހޭ ހާދިސާއަށް ގުޅުވިރުވުގެ ސަބަބުން ދިޔުން ނިމިގެން ޑިސްމިސްވާނަމަ އެމައްސަލަ ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ.[45] މައްސަލަ ހުށަހެޅުނުފަހުން ދިޔުން ނިމިގެން ޑިސްމިސްވާނަމަވެސް މިފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ.[46]

ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވުން

ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެ ދައުވާ ނިމިގެން ޑިސްމިސްވާނަމަ ފަރުން އެދައުވާ ހުށަހެޅުން މަނާވާނެވެ. މިސާލަކަށް ދައުވާ ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ.[47] ދެފަރާތުގެމެދުގައި ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވުމާ ކަމެއްގައި ދައުވާ ހުށަހެޅުމަކީ ވަގުތު ބޭކާރުކުރުމާއި، ބޭނުމެއްނެތި ކުރެވޭ ޚަރަދުތަކާއި، އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫވާފަދަ ކުރެވޭ ޚަރަދުކުރުމާއި، އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްނެތި އެހެންމީހުންނަށް ގެއްލުން ފޯރާ ގޮތަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ބޭނުން ކުރުމުގެ ހައްގު އަގައި ހިފެހިގެން ދަށްކުރެވެއެވެ. މިސާލަކަށް ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރާކަމަށް ބަލައި ފުރަތަމަދައުވާގެ ގޮތުގައި އެދައުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު ކޯޓަށް އެޅިދާނެއެވެ.

މައްސަލަ ހަމަޖެހުމުގެ މަރުޙަލާގައި މައްސަލަތަކުގެ ބައެއް ނުވަތަ މުޅިމައްސަލަ އެއްބަސްވެ ހަމަޖެހުމުން އެއްބަސްވެ އެއްބަސްވުމުގައި ސޫއިކުރިސާބުން ފުރިގެން އެދައުވާ ދެވަނައަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިޔަސް ނުގެނެވޭނެއެވެ.[48] ވީމާ މިފަދަ އެއްބަސްވުމެއް ފިލުވައިލާ މައްސަލައެއް ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ ދައުވާ ކުރު ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ. ކޯޓުން ބަލާއިރު ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެ ހައްލުކުރެވުމާ މައްސަލައެއްވެސް އަލުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅައެއްނުވެއެވެ.[49]

ގުޅުންހުރި ދައުވާ

collateral attack doctrine/ކުރިން ހުކުމްކުރުން މައްސަލައެއްގައި އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި މަސައްކަތްކުރާ ފުރުޞަތު ގޮތުގައި ހުކުމްކުރެވުނުވަ ހުކުމްކުރެވުނު ވާޖިބުވެއްޖެ ފަހުން ވަކިމައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ހުކުމްކުރުން މަނާކުރުމުގެ އުސޫލަކީ އެއްގޮތް ވާޖިބުވެގެން ހުކުމްކުރުން މަނާކުރުމުގެ އުސޫލެކެވެ. މިގޮތުން ހުކުމްކުރެވުން ޢޫވާޖިބާއެއް ހުކުމަކާއި ވަކިމައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ހުކުމްކުރުމަކީ އިޖުރާއަތު ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުމެވެ.[50]

45- ކުރީގެ ހަވާލާ 321(ހ)

46- *Douglas v Hello! Ltd* [2003] 1 All ER 1087

47- Jameson v Central Electricity Generating Board [2000] 1 AC 455

48- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 194(ހ) 49- ކުރީގެ ހަވާލާ 186(ށ)

Jameson v Central Electricity Generating Board [2000] 1 AC 455
އެސްބެސްޓޮސް އޭރާ ދުރުވުމި މިންވަރަށް މީހާ ހުކުރުދާ ގެޔަށް ދިރުމި ނިދައި ބައްޓަނގައި ހިއާލު ފަރުވާން ވަޖީ ދިނުމަށް ދައުވާ ހުކުރުން މައްސަލަގައި ދެފަރާތުން ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެ މައްސަލަ ނިންމާފައިވެއެވެ. މިފަދައިން ނިމިފައިވަނިކޮށް އެމީހާ މަރުވުމުން އޭނާގެ އަނބިމީހާ ކުންފުނީގެ މައްޗަށް ދައުވާއެއް ހުކުރިއެވެ. މިދައުވާ ބާޠިލުކުރެވިފައެވެ.

50- *Hunter v Chief Constable of the West Midlands Police* [1982] AC 529

އިންސާފަށް ހުރަސް އެޅުން

އިންސާފުވެރިޝަރީޢަތުގައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް ހުރަސް އެޅުމުގެ ބޭނުމުގައި ބަދަލުތަކެއް އެއިގައި ބަޔަކުއެކު ވާހަކައެއް ސާފުނުވާ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމާއި، ދަޢުވާގެ ސަބަބުތައް ބަޔާންނުކުރުން ހިމެނެއެވެ. މީގެ ސަބަބުން އޮވެގެން ދަޢުވާ ފޯމު ނުވަތަ ދިފާޢު ބާތިލުކުރެވޭނީ އިސްތިސްނާ ކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ފަހުގައެވެ.

އިސްތިސްނާކުރުމަށް ފުރުޞަތުދިނުން

ދަޢުވާވާ ފަރާތާއި، ދިފާޢީ، ބައްޓަންކުރަމުންދާ އިޖުރާއަތު އިސްތިސްނާކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދޭންވާނެއެވެ. މިބާބުގެ ސާބިތުކުރެވޭ ބައްޓަންވެގެންދާނެއެވެ.[51]

ހާޒިރުނުވުން

ދެފަރާތުން ހާޒިރުނުވުން

ދެފަރާތުން ކުރިމަތިލާ ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށްއަންގާނަމަ އަދި ކޯޓަށް ދާންޖެހޭ ނުދިޔަސް ދިފާޢީވެރިޔާއަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރުސަތުގެ ބޭނުން ނުކުރުމުގެ ދަޢުވާ ދޭތެރޭގައި ފުރުސަތު ކުރިން އެނގެންވާނެއެވެ.[52]

މުދަލުގެ ބާރުގައި މިފަދަ އެނގުން ކުރިމަތިލާ ސޮއިކޮށް މަސްއަލައިގައިވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ނަންބަރު އެގެ. މިސަބަބުތަކާއި ކުރިމަތިލާ ސޮއިކުރުން މަސްއަލައެއްގައި ފުރުސަތު އެނގެން މަސްއަލައިގައި މިފަދަ އެނގޭއިރު ހާޒިރުވާއިރު ފަސްދުވަސް ތެރޭގައި ހާޒިރުވާންޖެހެއެވެ.

ވީމާ މިކަމަކީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ހަމަޖެހިފައިނުވާކަމެކެވެ. ނުވަތަ ވަކިޙުކުމަކާ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތެއް ގޮތުގައި އޮތް މިއިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް އިސްތިސްނާކޮށް އަދި އިޖުރާއަތެއްގެ ގޮތަށް ބަދަލު ގެނައުމަކީ ބާރުނުލިބޭ ކަމެކެވެ.

ތަފްސީލުކޮށް ފަރާތެއް ހައްދަންނަށްވާ މަސްއަލައެއްގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ނުވަތަ ވަކިކަމަކަށް ހަމަޖެއްސުމަށް މަސްއަލައެއްގައި ހާޒިރުވާން ބަލައިގަނެ ވަކިވުމުގެ ތަފްސީލު ނުވަތަ ކުރިމަތިލާ ފަރާތްތަކުގެ ތަފްސީލު ކަމުގައި އަދި ފޮނުވައި ހާޒިރު ނުވިކަމުގެ ސަބަބެވެ.

51- ބާބު 25 ބައްލަވާ

52- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 211(ނ)

ޗެކްލިސްޓް ހުށަހެޅުން

އިތުރު ވަގުތު ދިނުން

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓް ފުރިހަމަކޮށް ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން އަންގައިފިނަމަ އެއެންގުމަށް ފުރިހަމައަށް ތަބާވާންވާނެވެ. އެއެންގުމަށް ފުރިހަމައަށް ތަބާވެވި ނުވާނަމަ އެއެންގުމަށް ތަބާވުމަށް 07 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް ދޭންވާނެވެ. މިމުއްދަތުގައި ކޯޓުގެ އެންގުމަށް ނުވަތަ އެއަމުރަށް ފުރިހަމައަށް ތަބާވެވިނުވާނަމަ އިތުރު ނޯޓިސް ދިނުމަކާނުލައި ދަޢުވާ ފޯމު ނުވަތަ ދިފާޢީ ނުވަތަ ދައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ ދައްދުދަޢުވާއަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ޖަވާބު ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[53]

ބާޠިލު ކުރުމުގެ އަސަރު

ޗެކްލިސްޓް ހުށަހަޅާފައިނުވާތީ ދަޢުވާ ފޯމު ނުވަތަ ދައްދުދަޢުވާ ނުވަތަ ދައްދުދަޢުވާއަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ޖަވާބު ބާޠިލުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅާނަމަ ބާޠިލުކަމަށް ކަނޑައަޅައި ކުރާ އަސަރެއް ނުކުރާނެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓް ހުށަހެޅުމުގެ އިޖުރާއަތަކީ އަވަސްނިޔާގެ ޝަރުޢުން ބޭރު މަސައްކަތްތަކުގެ ވާހަކައާއި، ބޭރި މަސައްކަތްތަކުގެ ޝަރުޢުކުރާ އެއީ މަސައްކަތް ތަކުރާރު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެކެވެ. ވީމާ މިފިޔަވަޅު އެޅުނީ ހަމައެކަނި އަވަސްނިޔާގެ މަސައްކަތްތަކުގައި ނުވަތަ ބޭރި ޝަރުޢުކަރަން ކަނޑައަޅާ މަސައްކަތްތަކެވެ.

ހިޔާރުކުރުމުގެ އަމުރަށް ތަބާނުވުން

އިތުރު ފުރުޞަތު ދިނުން

މަސައްކަތެއްގައި ހިޔާރުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމުން ހަސްމުން އެއަމުރަށް ތަބާވާންވާނެވެ. އެގޮތަށް ޢަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ އިތުރުފުރުޞަތެއް ކޯޓުން ދޭންވާނެވެ. ހިޔާރުކުރުމަށް ކޮށްފައިވާ އަމުރަށް ފުރިހަމައަށް ޢަމަލުކުރުމަށް 15 ދުވަހުގެ ފުރުޞަތުދިނުމުން އެފުރުޞަތުގައި އަމުރަށް ފުރިހަމައަށް ޢަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ ދަޢުވާފޯމު، ނުވަތަ ދިފާޢީ ޖަވާބު، ނުވަތަ ދައްދުދަޢުވާ، ނުވަތަ ދައްދުދަޢުވާއަށް ދިފާޢީ ޖަވާބު ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[54]

53- ކުރީގެ ހަވާލާ 221(ނ) 230(ނ)

54- ކުރީގެ ހަވާލާ 320(ރ)

ހުރަހެޅުން

ކޯޑުން ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކޯޓަށްފައިވާ އަމުރަކީ ތަބާވެއިނުވާނަމަ ދަޢުވާ ނުވަތަ ރައްދުދަޢުވާއަށް ދިފާޢުވާ ޖަވާބު ބޭނުންކުރުމަށް ހަސްފަތުގެ ތެރެއިން މިހާރަށް ހުރަހެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތުން ހުރަހެޅުމުން ވަގުތީ ބޭނުންކުރުމުގެ އަދަދު ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބަދަލުގައި އިސްތިފާ ދެންނެވުމަށް ގޮތަށް އިތުރުވަގުތުދޭންވާނެއެވެ.

އިސްތިސްނާ

ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޝުރޫޢުން ބޭރު މައްސަލަތަކުގައާއި، އިންޓަރޕްލީޑަރ ބާވަތުގެ ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ނުހިނގާނެއެވެ.[55] ވީމާ ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޝުރޫޢުން ބޭރު މައްސަލަތަކާއި، އިންޓަރޕްލީޑަރ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި މިއުސޫލު ނުހިނގާނެއެވެ.

ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދު،

އަދި ކޯޓުއަމުރަކާ ހިލާފުވުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުޅިއަކު ސަރީހަ އިބާރާތުން ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދާއި އަދި ކޯޓުން ކުރާ އަމުރަކާއި، ނުވަތަ އަންގާ އެންގުމަކާ ހިލާފުވުމުން ދަޢުވާ ކޯޓު ބޭނުންކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އެދިފައިނުވާކަމަށް ބަލައިނުލެވޭ ނަގައިބެލެވޭނެއެވެ.

މައްސަލަ ހުކުމްދީ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަންފީޛުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނުން ނުވަތަ ޤަވާއިދުން ނުވަތަ ކޯޓުގެ އަމުރަކުން ނުވަތަ އެންގުމަކުން އަދަބުކޮށްފައި ނުވާނަމަ ބޭނުންކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަށްޓަކައި ދަފްތަރު ލިބޭ ނަގާބެލުމަކަށް އެދިދާނެއެވެ.[56]

މިސާލަކަށް ހަވާލާދީފައިވާ ހިސާބުން ކޯޓަށް ހުރަހެޅުމަކީ ކޯޓުގެ ހުރުމަތާއި ހިލާފުވުމެވެ.[57] މިފަދަ ހުރުމަތެއްކަން ކޯޓުގައި އުޅޭނަމަ އާންމު އިޖުރާއަތު ދޫކޮށް އިޖުރާއާތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތާރީޚެއްގެ ކުރިންނެވެ. ވީމާ ހަރުޖެހި ހިފަހައްޓަން ބޭނުންވާނަމަ އެކަމަށް އެދި ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތުގައި ހުރަހަކަށްވާނަމަ އެހުރަހެއްގައި ބޭނުންކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު ކޯޓަށް އެޅިދާނެއެވެ.

ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދާއި ކޯޓު އަމުރަށް އަހަމިއްޔަތުކުރުމުގެ ސަބަބުން އެހެންފިޔަވަޅެއް އެޅުމުގެ ފުރުސަތު އޮންނަ ހާލަތުގައި ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދާއި އަދި ކޯޓުއަމުރަށް އަހަމިއްޔަތުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު

[55]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 173(ށ) އަދި 207(ހ)(2)
[56]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 40(ށ) އަދި 194(ށ)
[57] - ކޯޑުގެ ހަވާލާ 351(ހ)(ށ)

އަޑުއިވުންނުވާނެ.[58] މިސާލަކަށް ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުގެ ގޮތުގައި ޖޫރިމަނާއާއި، ޚަރަދުތަކުގެ އަދަބުވެސް ދެވިދާނެ. ވީމާ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގައި ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ވަޒަންކުރަންވާ އެންމެހައި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ކުރަންވާނެ.

<u>އިޖުރާއީ އުސޫލުން</u>

ބައެއް ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދަޢުވާ އާންމު މަދަނީ ހުކުމަކާ ފުށުއަރާ ގޮތަށް ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެދަޢުވާ ޤާއިމު ބާޠިލު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[59] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުން ބަލާއިރު މިގޮތުން އަހަރުމެންނަށް އިމަކުޅާ ނުކުރެވޭނެ. މިފަދައިން ގޮސް ފާޅުވާ ބޮޑުކަންކަމާއި ޢާއިލީ ޤަޟިއްޔާތަކުގެ އެކަން އިސްލާހުކުރުމަށް ކޯޓުން ފުރުޞަތުދިނުމަކީ އެއިޖުރާއަތް ފުރިހަމަކުރުމަށް ކޯޓުން އަންގަންވާނެ. މިފަދައިން އަންގައިފައި ކޯޓުގެ އަމުރުގައި ކަށަވަރު ދޭ ޚިޔާލުގެ ދަޢުވާ ޤާއިމު ބާޠިލުކުރެވިދާނެ.[60]

މަސައްކަތް ހުށަހަޅުއްވާފައިވާ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގައި ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދުތަކަށް ތަބާވާނަމަ އެކަމެއް އިސްލާހުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމަކީ ކޯޓަށް ކުރިމަތިކުރެވޭ ކަމެކެވެ. ބަދަލުކުރުމުގެ ޤާއިމު ނުން އެކަށައެޅި ބަދަލު ކުރުމަކީ ޝަކުވާ ނަމަވެ ޖިބުއްތީގެ އުސޫލުތަކުގެ ވެސް.[61] ވީމާ ފައިސާ ޖިބުއްތީގެ އުސޫލުތަކުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ އޮނުމަ މަޖުބޫރީ، އަސާސީ މަޖުބޫރީ ޝަރުޠުތަކާ ގޮތުގައި ބަލަންވާނެ.

ދަޢުވާއާއި ގުޅޭގޮތުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔެކިޔުމާއި، ދަޢުވާއާއި ގުޅޭގޮތުން ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ މިންވަރު އެފަދަ ގޮތުން އޮޅުމެއް ނުވާނެ މާއްދާގައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ކަމެއް އަސާސީ ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ.[62] މިއީ މަސައްކަތް ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގުމުގެ ފިޔަވަޅު ތަކެއްގެ ފިޔަވަޅެއް.[63] މިފިޔަވަޅަކީ ފަސޭހައަކަށް ފުރަގަސްކުރާ އިޖުރާއީ އުސޫލުން އިސްލާހުކުރުމުގެ އާދަޔާކަމެއް ދެކެވެ. މިފަދަ އަންގައިދޭ ނޯޓިސްއެއްގެ ގޮތުގައި ނަންބަރު 29 ނުވަތަ 30 ދުވަސް ދެވިދާނެ.

މިސާލަކަށް އިޝްތިހާރުދީ ބާވަތްގެ މަސައްކަތްތަކުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ މަރުހަލާއެއް ނިންމާނެ. މަސައްކަތާއި ގުޅޭ ހުށަހަޅާ ޝަރުޠާ އަދި ކަށަވަރު ދަޢުވާ ޤާއިމުކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައި ނިމިދާނެ. ހުށަހެޅީ ނަމަވެސް އެކަން ހުށަހަޅަން އެކަށީގެންވާނެ. މިންގަނޑު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެ.

[58]- Biguzzi v Rank Leisure plc [1999] 1 WLR 1926; [1999] 4 All ER 934
[59]- O'Reilly v Mackman [1983] 2 AC 237, see 49.09

[60]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 42

[61]- *Hannigan v Hannigan* [2000] All ER (D) 693

[62]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 42

Hannigan v Hannigan [2000] 2 FCR 650; (2000) *The Independent*, 23 May, CA; [2000] ILR, 3 July, CA.
މިޤަޟިއްޔާގައި ދަޢުވާކުރީ މަސައްކަތުގެ ދަޢުވާގެ ބާޠިލުކުރުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުގެ ފޯމު ހުށަހަޅާ ތަރުތީބު ފަހަރެއްގައި ނުވާކަމަށް ބުނެ އިޝްތިހާރު ކުރެވުނެވެ. މިއިރު ހުށަހެޅީ އެދަޢުވާ ފުރިހަމަ ބާޠިލު ކުރުމުގައި ދަޢުވާ ހުށަހެޅި އަދި ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށެވެ. ދަޢުވާކުރީ މަކަން ދެކޮށް ތަރުތީބު ގޮތެއް ގޮތެވެ. އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ދައުރު ކޯޓުގެ ނިންމުން ބާޠިލުކުރިއެވެ. ނިންމުން ބާޠިލުކުރި ސަބަބަކީ ދަޢުވާކުރިގޮތުގައި ދަޢުވާގެ ހުށަހެޅުމުގެ ބައްޓަން ކުރެވިފައިވާ ގޮތް ހުށަހަޅާ ޤާނޫނީ ދަޢުވާގެ ޖިބުއްތީ އެކަން އަސާސީ ގޮތުގައި މަދަނީ އިޖުރާއީ އުސޫލު އިސްލާހުކުރުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރި ގޮތް އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ނުވާތީއެވެ.
[63]- ސަބަބަކީ މިފިޔަވަޅު ހިއްސާކުރުމަށް ކޯޓުގެ އާންމު ވާޖިބާއި ބާރުތަކާއި މިބާބުގައި ކަނޑައެޅުން އެއީ މަސައްކަތް ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކެއް އެކަން އޮންނާނީއެވެ.

އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރުމަށް އަންގާ އަމުރު ނޯޓިސް (ފޯމު 42ހ)
(އިބާރާތް) ހުށަހަޅައި ރެޖިސްޓަރ ބަލައިގަންނަވާ ދަޢުވާ ފޯމު ނަންބަރު 16 (ތަރިކައިގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފޯމު) އާއި އެކުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނަންބަރު 38 ފޯމު (ހެކިގެ ލިސްޓު) އާއި، ނަންބަރު 39 (ޝަފަހީ ހެކިންގެ ހެކިބަޔާން) ފޯމު ހުށަހަޅާފައި ނުވާކަން ފާހަގަވެފައިވާތީ.[64] ވީމާ މިނޯޓިސް ލިބޭ ތާރީޚުން ފެށިގެން 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މިތަކެތި ހުށަހެޅުމަށް އަންގަމެވެ.
އިރުޝާދު
• އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ދެވިފައިވާ މުއްދަތުގައި އެކަން ފުރިހަމަކުރަންވާނެއެވެ. އެމުއްދަތުގައި ފުރިހަމަކޮށްފައިނުވާނަމަ ދަޢުވާ ފޯމު ބާޠިލު ކުރެވޭނެއެވެ. • ބާންކުރުމުން ތަކެތި ހުށަހެޅުމުން ދަޢުވާ ކަރުދާސްތަކުން ފޮނުވައި ދަޢުވާއާއި، ހެކި ލިސްޓު ހަމަދު[65] ވުމުން އިތުރު އިރުޝާދު ދެވޭނެއެވެ.

މިއިރުޝާދާއި އެންގުންތަކަކީ މައްސަލައިގެ ބާވަތުންނާއި ފުރިހަމަ ނުކޮށް ދޫކޮށްލާފައިވާ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ތަފާތު އަންނާނެކަންކަމެވެ. އިޚްތިޔާރު އޮންނަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ޝަފަހީ ހެކިންގެ ބަޔާން ހުށަހެޅުމާއި، ހެކިލިސްޓު ހުށަހެޅުމުގައި ތަފާތުތަކެއް ހުންނާނެއެވެ.

އިޚްތިޔާރު އޮންނަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ހެކި ލިސްޓާއި، ހެކިބަޔާން ނުވަތަ ހެކި ޚުލާޞާ ބަޔާނަކީ އާންމު އިރުޝާދުގެ އަމުރާއެއްގޮތަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔުމެކެވެ. ޝަފަހީ ހެކި ހުށަހަޅާނަމަ އެހެކިގެ ހެކިބަޔާން ނުވަތަ ހެކި ޚުލާޞާ ބަޔާން ލާޒިމް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެއީ އާންމު އުސޫލެކެވެ.[66] އިޚްތިޔާރުވެއް ނުވާ ބާވަތުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ކުރާ މައްސަލައެއްގައި ހެކިހަމަކުރުމެއް ނުހުންނާނެއެވެ.[67] ވީމާ އިޚްތިޔާރުވުން ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ހެކިބަޔާނާއި، ހެކި ލިސްޓު ދަޢުވާ ފޯމާއެކުގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

---

[64]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 99(ހ)(7)

[65]- ކުރީގެ ހަވާލާ 175(ހ)

[66]- ކުރީގެ ހަވާލާ 326(ހ)

[67]- ކުރީގެ ހަވާލާ 173(ށ)

މިހާރު ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފުރުޞަތުގައި ހެކިންގެ ނަން ބަޔާންކުރާނެ ވަކި ޤާޢިދާއެއް ހަމަޖެއްސިފައި ނުވާތީ ދަޢުވާ ފުރާއިރުގައި ހެކީގެ ލިސްޓު ހުށަހަޅަން ހަދާނުހުރިކަމުގައި ވެސް ވާޖިބުކަމެއްނޫނެވެ. މިކަން ދަލީލުކޮށްދޭ ގަޟިއްޔާއަކީ ފާހަގަކުރުމަށްފަހު ވެދާނެކަމެއް. ހެކީގެ ލިސްޓާއި، ހެކިން ހުށަހަޅަންނުވާ ދަޢުވާފުރުމާއި ދޭތެރެއަށް ކުރުވުން ނަގަލާފައި ދަޢުވާފުރުމުބާޠިލުކުރެވޭނެ ނުވާނެއެވެ.

މިސާލަކަށް އިނގިރޭސި ޤާނޫނު ބާވަތުގެ މައްސަލައެއްގައި އިނގިރޭސިކޯޓުން ސިވިލް އުފައްދާ ހުށަހެޅި ފުރު ހުށަހެޅިއިރު ދަޢުވާފުރާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައިގެން ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ މިހުށަހަޅާ ހުށަހަޅާފައި އޮތްކަމެވެ. މިގޮތުގައި އެއިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް އަންގާނީއެވެ.[68]

އަދިވެސް ހާސިލުގައި ކޯޓުފައިވާ ހުކުމެއް ބާޠިލުކޮށް އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގައި ވީނަ އިޖުރާއީ ގޮސްތަކެއް ހުރިވުމުގެ ސަބަބުން ދަށު ކޯޓުން ބާޠިލުކޮށް ނިންމާފައިވާ މިސާލެއްގެ ގޮތުގައި ނަކަލު ކޮށްލެވެ.[69]

Law v St Margaret’s Insurances Ltd [2001]

އަދިވެސް ހާސިލުގައި ނިންމާފައިވާ ބާޠިލުކޮށް އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގައި ދިފާޢީ ފަރާތް ވީނަ އިޖުރާއީ ގޮސްތަކެއް ހުރިއެވެ. އެހެނަސް އެމައްސަލައިގެ ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރުމަށް ހަމަވީ ސަބަބެއް އޮތެވެ. އެހެންނަމަވެސް އިޖުރާއީ ގޮސްތަކުން ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރު ޖާރީކުރެއްވިއެވެ.

ދިފާޢީ ފަރާތު އިޖުރާއީ ގޮތުން ހުރި ގޮސްތަކަކީ ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރުމަށް ހަމަވީ ސަބަބު ނުލިބިގެންދާ ނަމަވެސް ކަރުނަސް ސަބަބެއްކަމަށް ނުވާތީ ދިރާސާގެ ނިންމުން އިސްތިޢުނާފު ކޯޓުން ބާޠިލުކުރިއެވެ.

މިފަދަ އިޖުރާއީ އުނިކަމެއްގެ ސަބަބުން ދަޢުވާ ފުރު ބާޠިލުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ އަމަލުގެ ނުވާނެއެވެ. އެކަމުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ފުރުޞަތުގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދަނޑިވަޅު ނަޒަރު ދީ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދެންވާނެއެވެ.

[68]- ބާބު 14 ބައްލަވާ

[69]- *Law v St Margaret’s Insurances Ltd* “2001” EWCA Civ 30

Res judicata

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ދިފާޢު

ކަނޑައެޅި ނިޔާ ނުވަތަ ރެސް ޖުޑިކާޓާގެ މަބްދައު ބިނާވެފައިވަނީ މައިގަނޑު ތިން އުސޫލެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ ވާޤިޢާއަށް ނިމުން އައުމުގެ އުސޫލާއި، ސަބަބަށް ނިމުން އައުމުގެ އުސޫލާއި، ނަހަމަގައިން އިޖްރާއަތު ބޭނުން ހިފުމުގެ އުސޫލެވެ. މިތިން އުސޫލުގެ އިތުރުން މިއުސޫލާއި ގުޅުންހުރި އެހެން ތިން އުސޫލެއް އޮވެއެވެ. އެއީ:- މައްސަލައެއް ހުށަހަޅާ ފަރާތަކާއި އެއްކޮޅަށް އެ މައްސަލައެއް ނިމި، އެ މައްސަލަ އިސްތިޢުނާފުކޮށްފައި ނުވާނަމަ، އެ މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އާމައްސަލައެއް ހުށަހެޅުން މަނާކުރެވިފައި، ދެވަނަ:- މައްސަލައެއްގައި ނިންމުމެއް ނިންމުމުން، މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަރާތަކުން ލިބިގެންވާ ޙައްޤުތަކެއް ބާޠިލުވެގެންނުވާ އެ ނިންމުމުގައި ކަމަށްވާތީ، ތިންވަނަ:- ކޯޓުތަކުން މައްސަލަ ހިންގުމުގައި ގެންގުޅޭ އިޖުރާއަތުތަކުގެ ނަހަމަ މަންފާ ހޯދުން ހުއްޓުވުމުގެ އާންމު އުސޫލެވެ.[70]

ވާޤިޢާއަށް ނިމުންއައުން

ވާޤިޢާއަށް ނިމުން އައުން/doctrine of issue estoppel މުގެ އުސޫލު ތަޠުބީޤު ކުރެވޭނީ، މައްސަލައެއްގެ މުހިންމު ބައެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ ސުވާލުތަކެއް، އެ ސުވާލާ ހިމެނޭގޮތުން ނުވަތަ އެ މައްސަލައެއް ބިނާކުރި ދައުވާއެއް ކުރިން، އެ ސުވާލުތަކާމެދު ނިންމުމެއް ނިންމާފައިވާނަމަ، އެ ދައުވާގައި ހިމެނުނު ފަރާތްތަކުގެ މެދުގައި އުފެދޭ އަނެއް ދައުވާއެއްގައި، ކުރިން ގޮތް ކަނޑައެޅުނު ސުވާލަކީ، އެ މައްސަލައާ ގުޅޭ ސުވާލެއް ކަމުގައި ދެކިގެން، އެ ސުވާލާމެދު އަލުން ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ، ވާޤިޢާއަށް ނިމުން އައުމުގެ އުސޫލު މެދުވެރިކޮށް ކުރިން ގޮތް ކަނޑައެޅުނު ސުވާލާމެދު އަލުން ގޮތް ކަނޑައެޅުން ހުއްޓުވާލެވެއެވެ.

މައްސަލައެއްގައި ވާޤިޢާގެ މައްޗަކަށް ނިމުން އައުމުގެ އުސޫލު ތަޠުބީޤު ކުރެވޭނީ އަންނަނިވި ކަންކަން ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.[71]

- ކުރިން ގޮތްނިންމާފައިވާ ސުވާލަކަށްވުން؛
- ކުރިން ގޮތްނިންމައިކޮށްފައިވާ ހުކުމް ނިހާއީ ވެފައިވުން؛
- އެ ނިންމުމުގެ މައްޗަކަށް ކުރިން ނިންމާފައިވާ މައްސަލައިގައާއި، ފަހުން ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ އެއް ފަރާތްތަކެއް ކަމުގައިވުން؛ މިއެވެ.

[70]- ބަލާ ހޮލިންގަރސް (ބީ.ވީ.އައި) ލިމިޓެޑް ޓްރަސްޓީ ބިޒްނަސްކަން ވ. މޮރިޝަސް އިންޝުއަރެންސް ޓްރިބިއުނަލް އޮތޯރިޓީ ފަރާ 13 އަދި 14 ބައްލަވާ

[71]- Mendlowitz v. Chiang (Res Judicata), 2011 ONSC 1989 (CanLII), at para 5,/ Danyluk v. Ainsworth Technologies Inc., 2001 SCC 44 (CanLII), [2001] 2 SCR 460, para 25

ސަބަބަށް ނިމުންއައުން

ދަޢުވާގެ ސަބަބު ޒަމާނުއްސުރެން މާނަކުރެވުމުން އެންނަ ގޮތަށް ބަލާއިރު ދަޢުވާގައި ސާބިތުކޮށް ދިނުން ލާޒިމުވާ ހުރިހާ ވާޤިޢާތަކެއް މިމާނައިގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ.[72]

ސަބަބަށް ނިމުން/doctrine of cause of action estoppel އައުމުގެ އުސޫލު ތަތުބީޤު ކުރެވޭނީ، އުފުލާފައިވާ ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ނުކުތާއަކީ ނުވަތަ ނުކުތާތަކަކީ އެއީގެ ކުރިން ހުކުމްކުރެވުނު ދަޢުވާއެއްގައި ހުކުމްކޮށްފައިވާ ނުކުތާއެއް ނުވަތަ ނުކުތާތަކެއް ކަމުގައިވެފައި، ފަހުން ހުށަހެޅުން ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކަކީވެސް ކުރިން ހުށަހެޅުން ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކާ ކަމުގައިވާނަމަ، އަދި ފަހުން އުފުލާފައިވާ ދަޢުވާއަކީ އެއް މައުޟޫޢެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވާ ދަޢުވާއެއްނަމަ، ސަބަބަށް ނިމުން އައުމުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން ފަހުން ހުށަހެޅުން ދަޢުވާއާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައެޅުން ހުއްޓުވިދާނެވެ.

ސަބަބަށް ނިމުން އައުމުގެ އުސޫލު ޤާއިމުކުރެވޭނީ ކުރިން ހުށަހެޅި ދަޢުވާގައި އުފުލައިން ނިންމާފައިވާ އާގިއުމެންޓްތަކަށް ހިމެނިގެންކަމަށް ބެލޭނަމަ، އަދި ފެންނަ ފެނުމަކަށް އުފުލަ ކަމެއް ހިނގާފައިވާ ކަމުގައި ބެލެވޭނަމަ، ސަބަބަށް ނިމުން އައުމުގެ އުސޫލު ދުރުވެރިކޮށް ކުރިން ހުށަހެޅުން ދަޢުވާއާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައެޅުން ހުއްޓުވާނެވެ.

މައްސަލައެއްގައި ސަބަބު ނިމުން އައުމުގެ އުސޫލު ތަތުބީޤު ކުރެވޭނީ އަންނަނިވި ކަންކަން ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.[73]

- އިޚްތިޞާޞް ލިބިފައިވާ ކޯޓެއްގައި ކުރިން އުފުލާފައިވާ ދަޢުވާއަކަށް ނިންމުމެއް ނިންމާފައި އޮތުން؛
- ދެމައްސަލައިގައި ހިމެނެނީ އެއް ފަރާތްތަކެއް ކަމުގައިވުން؛
- ދެމައްސަލައިގެ ދަޢުވާގެ ސަބަބު ތަފާތުނުވުމާއި، ފަރަޤު ހުރި ދެ މައްސަލައެއް ކަމުގައި ނުވުން؛
- ފަހުން ހުށަހެޅި މައްސަލާގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާއަކީ ކުރިން ހުށަހެޅި މައްސަލާގައި އުފެދިދާނެ މަސައްކަތްކޮށް ވިސްނުންތެރިކަމާއެކު/exercised reasonable diligence ހުށަހެޅިނަމަ ކުރިން ހުށަހެޅި މައްސަލައިގައި ހިމެނުނީ އެ މައްސަލަ ގޮތް ކަނޑައެޅުން ނުކުތާތަކެއް ކަމުގައިވުން؛ މިއެވެ.

---

[72]- Danyluk v. Ainsworth Technologies Inc., 2001 SCC 44 (CanLII), [2001] 2 SCR 460 para 54

[73]- Grant McLeod Contracting Ltd. v. Forestech Industries Ltd., 2008 BCSC 756 (CanLII), at para 10,

އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުންހިފުން

ކުރިން ހުށަހެޅި ނިމިފައިވާ މައްސަލައެއް އަލުން ގެނެސް ކަނޑައެޅުމަށް ހުށަހެޅުމަކީ އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުން ހިފުމެވެ.[74] މިއުސޫލާގެ ފުރިހަމަ އިތުރު ބަޔާނެއް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2016/SC-A/25 ގަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[75]

މިތަފްސީލުތަކަށް ބަލާއިރު doctrine of abuse of process/އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުންހިފުމުގެ އުސޫލަކީ ހުށަހެޅޭ މައްސަލައަކާ ގުޅިގެން ނިންމުމެއް ބޭނުންވާ ހުރިހާ ނުކުތާތަކެއް ހިމަނައިގެން ދަޢުވާކުރަން ލާޒިމުކުރާ އުސޫލެއްކަން އިނގެއެވެ.

މިއުސޫލުގެ ބޭނުމަކީ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާއިރު، މައްސަލައިގެ ގެ ބައި ބައި ވަކިވަކިން ހުށަހެޅުމުގެ ބަދަލުގައި، އެއްކޮށް އެއް މައްސަލައެއްގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަން ހުރި ހުރިހާކަމެއް ހުށަހަޅައިގެންނަމަ، ވަކި ހާއްސަ ޙާލަތް ތަކެއްގައި ފަހުން ހުށަހަޅާ މައްސަލަ ބަލައިނުގަނެވޭނެ ފުރުސަތު ހިފެހެއްޓުމެވެ.

އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުންހިފުމާގުޅޭ މި އުސޫލަކީ އެއް މައްސަލައާ ގުޅޭގޮތުން އެކި ދަޢުވާތަކެއް އުފުލި، މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކަށް ހޯދުން، އެ ދަޢުވާތަކާ ގުޅޭގޮތުން ކުރެވޭ ޚަރަދުތައް ކުޑަކޮށް، ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް ނިންމުންތަކުރެވޭ ނުރައްކާތެރިކަމާއި ކޯޓުތަކުގެ ވަގުތު ބޭކާރުވުމުން ރައްކާތެރިކުރުމެވެ. ކޯޓުގެ މަސައްކަތްތަކުގައި ބޭރު ދުވަސްތަކެއްގައި ލިބުމުގެ އިތުރުން، އަދާލަތުގެ ފާހަގަކުރެވޭ ނުކުތާ އެހެނަސް އަމަލު، ވަކި ދަޢުވާތަކެއްގެ ދަރުން، ހަމަވިރާނު ހިތްހުރި މަޤުސަދެއް ކޯޓުތަކަށް ކުރާ ފޮނުވުމާ ގޯނާ ދިމާވުން، ކޯޓުތަކުގެ ވަގުތު ބޭކާރުވުމުގެ ވެސް ދެކޮޅުވުމާ އެއްވެއެވެ.

އެކަނިމަންވާ ގޮތުގައި މަސައްކަތްތެރިން ވިސްނުމެއް ގޮތުގައި ހުށަހަޅަނަމަ ފަހުން ހުށަހަޅާ މައްސަލައެއް ކުރިން ހުށަހެޅި މައްސަލައިގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅިދާން މައްސަލައިގެ ދަޢުވާ ފަހަރަކު އެއްވާ ހުށަހެޅުމަށް ސަބަބެއްގެ ނިޔާމަކީ ނަހަމަ ބޭނުންކުރުމުގެ ޢަމަލެއްކަމެން ބައްލަވާ ފާހަގަކުރާ ނިޔާމުތަކެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[76]

---

[74]- *Board of Brisbane City Council V Attorney General for Queensland (1979) AC 411 at 425*

[75]- ބައި ހޯލްޑިންގްސް (ޕީ.ވީ.ޓީ) ލިމިޓެޑް ނަސްދީސްޓޯރަސްޓަން ވ. މޯލްޑިވްސް އިންލަންޑް ރެވެނިއު އޮތޯރިޓީ ފަގުރާ 13.3

[76]- *Securum Finance Ltd v Ashton* [2000] 3 WLR 1400

އެޕީލްކޯޓާ ވަކިގޮތުގައި އެކުލަވާލާ ސަބަބުން ދަޢުވާ ބާތިލުކުރުމާ މައްސަލައިގައި ދެފަހަރަކަށް ހުށަހެޅުން. މިފަސްކަރާގައި އެއްބައި ބާތިލުކުރުމަށް އަންގައިބައި ބަލައި ގެތުން އިސްތިއުނާފުކޯޓުން ނިންމިއެވެ.

Court of Appeal decided not to strike out part of the claimant's claim as an abuse of process where the claim was indistinguishable from an earlier claim brought by the claimant which had been struck out for inordinate and inexcusable delay. Although the court held that it was an abuse of process to seek to pursue the same claim in a second claim, when it could and should have been pursued properly and in compliance with the Rules of Court in the first claim, the court did not strike out the claim because the claimant also brought other claims in the same proceedings which had not been litigated in the earlier proceedings. The court was of the opinion that to strike out part of the claim on those grounds would be an incorrect exercise of discretion in this case, because whether or not part of the claim was struck out would make no difference to the court's resources needed to try the rest of the litigation.

ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރުގެ އުސޫލުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ދެންނެވުނު އުސޫލުތައް ތަޢާރުފުކުރުމުގައި، އިޖުރާއަތު ނަހަމަ އިން ބޭނުންކުރުމުގެ އުސޫލަކީ ބަލަންވާނީ ސަބަބަކީ ނިމުން އަދުލުގެ އުސޫލާއި، ވާޖިބާއަށް ނިމުން އަދުލުގެ އުސޫލު ޤާއިމް ނުވާހާލަތްތަކުގައެވެ.77 ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުތަކުގައި އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފުމުގެ އުސޫލު ތަތުބީޤު ކުރެވޭ ވާޖިބާއަށް ނިމުން އަދުލުގެ އުސޫލު ތަތުބީޤު ނުކުރެވޭ ހާލަތްތަކުގައެވެ.78

<u>ޖުބައަތާއި ބޭނުން</u>

އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފުން ހުއްޖަތުގެ އުސޫލަކީ ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބާރު ތަޤްދީރީ ބާރެއް އުސޫލެކެވެ. ވާޖިބާއަށް ނިމުން އަދުލުގެ/issue estoppel އުސޫލުގެ މައްޗަށް އެކަނި މަރުތަބާ ފިޔަވައި އުސޫލުއްސުންވެ. މިއުސޫލުގެ ދާއިރާގެ ތެރެއަށް ކުރިން ހުކުމެއް ނިމިފައިވާ މައްސަލައެއް އަލުން ހުށަހެޅުން މަނާކުރުން ހިމެނެވެ.79

މިއުސޫލުގެ މައިގަނޑު ބޭނުމަކީ ނިޔާކަނޑައެޅުމުގެ އިޖުރާއަތު ބަދަލުކުރުމުގެ އިތުރުބާރު ދެކެވޭ.80 ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރުގެ އުސޫލާއި، ވާޖިބާއަށް ނިމުން އަދުލުގެ އުސޫލުގައި ސަރުޙަދަކާއި ފުރިހަމަވުން ލާޒިމުވެއްޖެކަމަށް އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުމުގެ އުސޫލުގައި ސަރުޙަދަކާއި ފުރިހަމަވުން ލާޒިމުނުވެއެވެ. މިސަބަބާހުރެ މިއުސޫލަކީ ފުރާނަ ނުވަތަ ފުރުސަތުދިނުމާއި އުސޫލުއްސުނަވަން ބެލެވެއެވެ.81

މިއުސޫލު ތަރުތީބު ޝަރީޢަތުގެ ތަޖުރިބާ ކުރިމަތިލާއިރު ގެއްލުންތަކަށް ކުރިމަތިވާ ކުރީގެ ބަދަލު ހިމެނޭނެ ތަރުތީބާއި އަލުން ހުށަހެޅުން މަނާކުރުވެ.82

ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުތަކުގައި އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފުމުގެ އުސޫލު ތަތުބީޤު ކުރެވޭ ވާޖިބާއަށް ނިމުން އަދުލުގެ އުސޫލު ތަތުބީޤު ނުކުރެވޭ ހާލަތްތަކުގައެވެ. އަދި މިއީ ހަމައެކަނި ކުރިން ހުކުމެއް ނިމިފައިވާ ދަޢުވާއެއް ފަހުން ހުށަހެޅުން މަނާކުރުމުގެ މައްޗަށް އެކަނި ފިޔަވައި އުސޫލުއްސުންނެވެ. މިސަބަބަކީ މަޤްބޫލު ސަބަބުތަކަކީ ފަސާދަވެރިކަމުގެ ޙާލަތުގައި އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުން ދެކެވިދާނެކަމަށް ބެލެވެއެވެ. މިގޮތަށް އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފުމުގެ އުސޫލަކީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުން ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުން މަނާކުރުމުގެ އުސޫލެކެވެ.83

77- ބަލާ ހޯލްބެރީންގްސް (ބީ.ވީ.އައި) ލޯ އޮފް އިންގްލަންޑް ދަފުތަރު 13.3
78- Behn v. Moulton Contracting Ltd., 2013 SCC 26 (CanLII), [2013] 2 SCR 227, at para 41,
79- Bear v Merck Frosst Canada & Co, 2011 SKCA 152 (CanLII), at para 36
80- ibd para 37
81- Behn v. Moulton Contracting Ltd., 2013 SCC 26 (CanLII), [2013] 2 SCR 227, at para 40
82- Bear v Merck Frosst Canada & Co, 2011 SKCA 152 (CanLII), at para 39/ Canam Enterprises Inc. v. Coles, 2000 CanLII 8514 (ON CA), at para 57,
83- Behn v. Moulton Contracting Ltd., 2013 SCC 26 (CanLII), [2013] 2 SCR 227, at para 41

doctrine of merger

މާޒީ ނުވަތަ ތަދާޚުލުގެ އުސޫލު

ޤަޟިއްޔާ އެއް މާއްދާ ނުވަތަ މުވާދު އެއްޗެއް އެހެން އެއްޗެއްގެ ތެރެއަށް ފުރިގެން ދިޔުމެވެ. މިއާ މިއުސޫލަށް ދެގޮތަކުން ނަން ކިޔައިދެނެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ މާއްދާ މިގޮތުން ދިފާޢުކުރެވެއެވެ. އަނެއްގޮތަކީ އެއްޗެއްގެ ތެރެއަށް ވަނުމަކީ އަހަރުވެސް ޒޭޝާލީ ނިޒާމުގައި މިއިބާރާތުގެ ސަލާމީ ބަރަޅުކޮށް ތަދާޚުލު މިނެން ކިޔުމެވެ.

ޢާންމުކޮށް އެންމާގެ ނިޒާމުގައި މިއުސޫލަކީ ކުރިން ދާއިރާއަށް ޝަރީޢަތުން ބަލާ ހިނގުމުގެ ޤަޟިއްޔާ ބާރު ހިނގުން މަންޢުކުރުމުގެ އުސޫލެކެވެ. ހުސޫލުވެއްޖެއްގައިނަމަ ދަޢުވާކުރުމާ މިހާރު ދަޢުވާލިބޭ މިހެއްގެން ހަރަކާތްތެރިވުން މަނާކުރުމެވެ.[84]

ޖަވާބު

މާއްދާގެ އުސޫލަކީ ކުރިން ނިންމާފައިވާ ފަހުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާގެ ހުރަހަކަށްވުމުގެ އުސޫލެކެވެ. މިއުސޫލުގެ ބަރުސް އާންމު އުސޫލުއްގެ ގޮތުން އެންނާނީ Nemo debet bis vexari އެއްކަމުއްގައި ދެފަހަރަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުން މަނާކުރުމުގެ އުސޫލުގެ ތެރޭގައެވެ. މިއުސޫލުއި، ސަބަބަށް ނިސްބަތްވާ Cause of action estoppel/ އަދުގެ އުސޫލުގެ ދައުރުވެރިޔާ ޖަވާބުގައި އެއްގޮތް ދައުރުސޫލުކަމެވެ. ތަފާތު ސަބަބަށް ނިސްބަތް އަދުގެ އުސޫލު މަޢާމަލާތުކުރުމުގައި ފާއިތުވެ ނުކުތުމެއް ހިތުން ގޮތުން ހުކުމުގެ ޖައުހަރަށް ބައިތަކެވެ. މާއްދާގެ އުސޫލު މަޢާމަލާތް ކުރިން ދިފާޢާ ފުރުޞަތު ހިފެހެއްޓުމެއް ހުކުމުގެ ޖަވާބެވެ.[85] މިގެ މާނައަކީ ހުށަހަޅާ މަޢުލޫމާތަކާ ކުރިން ފުރުޞަތުއް ދިފާޢާ މަޢުލޫމާތު ނުވަތަ ވާޤިޢާއަކަން ވާނަމަ އެމަޢުލޫމާތު ދެންވެސް ހުށަހެޅޭނެވެ.

ސަބަބުގެ ނިޒާމުގެ އުސޫލު ބައެއްކަންތައް

މާއްދާގެ އުސޫލު ތަޖުރިބާ ކުރުވާކަން ސަރަހައްދުގެ ކުރިއް ކުރިމަތިން ކުރުމަށް އޮފީސް، ސަރަޙައްދުގެ އަމަލެއް ހިނގައިފައި އޮންނަނީ ތަމްރީނު ކުރިއެވެ. މިއުސޫލުގެ ފެނުމަށްއަރާ ބަލައިނު ސަރަޙައްދުގެ އަމަލެއް ހިނގުމަށް ޙާލަތްގައިވެސް ރާއްޖޭގެ އެކަމެއް ހިނގައިދާނަމަ ސަރަޙައްދުގެ އަމަލު ތަބާވެނީ ގެއްލުމުތަކަކަށް ވެސް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާގެ ޖަވާބު ބަލައެއް ނުގެނެވޭނެވެ.[86]

[84]- Obsidian Energy Ltd. et al v. Parkland Estates and Development Corp., 2019 ABSRB 707 (CanLII), at para 28,
[85]- H.Y. Louie Co. Limited v. Bowick, 2015 BCCA 256 (CanLII), at para 64-65
[86]- Jevco Insurance Company v Pacific Assessment Centre Inc., 2015 ONSC 7751 (CanLII), at para 20,

ކުރިން ހުށަހެޅި ނިމިފައިވާ ޤަޟިއްޔާއެއް އަލުން ހުށަހެޅުން މިއުސޫލު މަނާކުރެވޭ. މިއުސޫލުގެ އިންސާފުވެރިކަމަކީ ސަބަބަކީ ނިމުން އަދުގައި އިސްލާ ބާރުނުކުރުވުން އުންސުރެވެ. ސަބަބަކީ ނިމުން އަދުގެ އުސޫލުގެ ބޭނުމަކީ ހޯދުނު ނުކުތާތަކާއި ވާދަޔި ނުކުތާތަކަށް ތަކުރާރު ސަބަބުތަކެއް އަލުން މަނާކުރުމެވެ.[87] ވީމާ މިއުސޫލު ތަޠުބީޤު ކުރެވޭނީ އަންނަނިވި ކަންކަން ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.

- އިންޓިބާބް ޖުޑިޝަލްވާ ކޯޓެއްގައި ކުރިން އުފެދިފައިވާ ދަޢުވާއަކީ ނިންމުމެއް ނިންމާފައި އޮތުން؛
- ދެމައްސަލައިގައި ހިމެނީ އެއް ފަރާތްތަކެއް ކަމުގައިވުން؛
- ދެމައްސަލައިގެ ދަޢުވާގެ ސަބަބު ތަފާތުނުވުމާއި، ފަރަޤު ހުރި ދެ މައްސަލައެއް ކަމުގައި ނުވުން؛
- ފަހުން ހުށަހެޅި މައްސަލާގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާއަކީ ކުރިން ހުށަހެޅި މައްސަލާގައި އެކަށީގެންވާ މަސައްކަތްކޮށް ވިސްނުންތެރިކަމާއެކު/exercised reasonable diligence ހުށަހެޅިނަމަ ކުރިން ހުށަހެޅި މައްސަލައިގައި ހިމެނި އެ މައްސަލަ ގެންގޮސް ކަނޑައެޅޭނެ ނުކުތާއަކަށް ކަމުގައިވުން؛ މިއެވެ.

ވީމާ ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ދިފާޢުގެ އުސޫލުގެ ތަރުތީބުގައި ހިމެނޭ ސަބަބަށް ނިމުން އަދުގެ އުސޫލުގެ ބަޔެއްގެ ގޮތުގައި މާޒީގެ އުސޫލުތަކަށްޖެހެވޭ. ހުކުމް ކުރިމުން ދެމައްސަލައިގެ ދަޢުވާގެ ހުރިހާސަބަބަކަށް ނިމުން އައިސް ހުކުމުގެ ބަޔަކަށް އެހުރިހާ ސަބަބެއް ވަނީ އެހުރިހާ ސަބަބަކަށް ތަޠުބީޤުވެފައިވާކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ.[88]

[87]- Condominium Corporation No. 0828219 v Carrington Holdings Ltd., 2022 ABQB 510 (CanLII), at para 17-19
[88]- Booth v Christensen, 2019 ABQB 878 (CanLII), at para 40,

ބާބު 33

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން

އަސާސެއްނެތް ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު

ތަޢާރަފް

މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އެއް ބާރަކީ އަސާސެއްނެތް ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުނެރުމެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގައި އަމުރު އޮންނަންވީ ގޮތުގެ ނަމޫނާއެއް ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގައި ބަޔާންކޮށްފައެވެ.

އަސާސެއްނެތި ހުށަހެޅުމާއި، އަސާސެއްނެތި ކޯޓު އަމުރަކަށް އެދުމުން އެކަން ހުއްޓުވުމުގެ ބާރަކީ ކޯޓަށް ޤުދުރަތީ ސިފައެއްގައި ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[1] އަސާސެއްނެތް ދައުވާ ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމަކީ [illegible] ދައުވާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެވެ. ދައުވާ ބާޠިލުކުރުމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްޞީލުތައް 31 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ވީމާ އަސާސެއްނެތި ކޯޓުއަމުރަކަށް އެދުމާއި، އަސާސެއްނެތި ދައުވާ ކުރުމާއި، އަސާސެއްނެތް ހުށަހެޅުން/Motions މަނާކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

އަމުރު

އަސާސެއްނެތި ކޯޓުއަމުރަކަށް [illegible] އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅި [illegible] ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިފަދަ [illegible] އަމަލުކުރަންވާނީ އަސާސެއްނެތް ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމުގައި އަމަލުކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތެވެ.[2] [illegible] މިބާބުގައި [illegible] ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ދައުވާ

[illegible] އަދި އަސާސެއްނެތް ދައުވާތަކެވެ. ކޯޓުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަސާސެއްނެތް ދައުވާތަކެވެ. [illegible] [illegible] އަސާސެއްނެތް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

---

[1] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 44 އަދި 241(ހ)

[2] - ކުރީގެ ހަވާލާ 241(ހ)(ނ)

އަސާސެއްނެތި ހުރަހެޅުން

ހުއްޓުވުން

ކަމެއް މަނާކުރާ އަމުރު ބެހެނީ މައިގަނޑު ތިން ބައިބަޔަކަށެވެ. އެއީ ހުއްދަ ކުރިން ހޯދުމަށްފަހު ހުރަހެޅޭނޭކަން ބާރުނާކޮށް ނުލާ އަމުރު/limited civil restraint order އާއި، އަސާސެއްނެތި ދަޢުވާ ހުރަހެޅުން މުދިތަން މަނާކުރާ އަމުރު/extended civil restraint order އާއި، އަސާސެއްނެތި ހުރަހެޅުމާއި، ދަޢުވާ ހުރަހެޅުން ޢާއްމުކޮށް މަނާކުރުމުގެ އަމުރު/general civil restraint order މިއެވެ.

އަސާސެއްނެތި ހުރަހެޅުން ހުއްޓުވުމުގެ ވަސީލަތަކީ ހުއްދަ ކުރިން ހޯދުމަށްފަހު ހުރަހެޅޭނޭކަން ބާރުނާކޮށް ކުރާ އަމުރެއް ކަމުގައިވެ. ބަޔެއް ފަރާތެއް ނިޒާމުގެ ތެރެއިން ހުއްދަ ކުރިން ހޯދުމަށްފަހު ހުރަހެޅޭނޭކަން ބާރުނާކޮށް ނުލާ އަމުރު/limited civil restraint order ވަކި ގޮތަކަށް ޢަމަލު ކުރުމަށް ނަގާ އަމުރެއް ތަޢާރުފުކޮށްފައި ވެއެވެ.[3]

ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު

މައްސަލައެއްގެ ތެރޭގައި އަސާސެއްނެތި ދަޢުވާކުރުމަށްފަހު ޖެހޭ ހުރަހެޅުން ހަމަޖެހޭ ހުރަހަޅައިފިނަމަ އިތުރު ހުރަހެޅުމަށް ހުރަހެޅުނަމަ ހުއްދަ ކުރިން ހޯދުމަށްފަހު ހުރަހެޅުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ހުރަހެޅުން އިސްތިހާރުކުރުމަށް ނަމަވެސް ހުރަހެޅުމަކީ ބާރުލި ހުރަހެޅުމަށްކަމަށް ކަނޑައެޅުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[4]

ހުއްދަ ކުރިން ހޯދުމަށްފަހު ހުރަހެޅުން ހުރަހެޅޭނޭކަން ބާރުނާކޮށް ނުލާ އަމުރު limited civil restraint order ގައި ހުއްދަހޯދުމަށް ހުރަހަޅަން ޖެހޭ ކަންތައްތައް ބާރުލައިގެން ބާރުކުރެވޭނެއެވެ.[5] މިހާރު އަމުރެއް ނެރުމުގައި އަމުރު އިންސާފުވާ ވަކިގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ފާސްވީ 2022 ގައި ބާރުލާކުރުމުގެ ނިޒާމު އެކުލަވާ ވަނަ ބާބުގެ ދަށުން ނެރޭ އަމުރެއްގެ ނަމޫނާއާއި އެއްގޮތަށް މިހާރު އަމުރެއް ނެރެވިދާނެއެވެ. ކޯޓުގެ ސިޔާސަތުގައި ނަމަވެސް ވަކިވަކި ފަރާތްތަކަށް އަމުރު ޢަމަލުކުރަންޖެހޭ ތަރީޤާއި މިބާރުކަށް މައްސަލާ އެއަމުރެއްގައި ހުށަހަޅާނެއެވެ.

ތަރީޤާ ބާރުކޮށްފައިވާކަމަށް އަމުރު ބެއްލުން ނުކުރާނަމަ ހުއްދައަރުވައި ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ކޯޓުން ހުއްދައި، ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތް ނިޔާއި ގުޅޭގޮތް ކޯޓުން އަމުރު އިޢުލާންކުރާ ނިޔާއެއް ވަކިން ދޫކުރެވޭނެއެވެ.

---

[3]- UK supreme court PRACTICE DIRECTION 3C – CIVIL RESTRAINT ORDER supplements CPR rule 3·11

[4]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 422(ހ)(ށ)

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ށ)

އެސޯސިއޭޝަން ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު

ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު:-	
ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް:-	
ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް:-	
ޤަޟިއްޔާ ހުށަހެޅުނު ތާރީޚް:-	
އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތް:-	

އަމުރަށް އިޢުތިރާޒުކުރުން

މިއަމުރުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަނޑައެޅުންތަކަށް ފިޔަވަޅުއަޅަން ބޭނުންނުވާނަމަ. ބޭނުންވާނަމަ އިބިލު ކޯޓުގައި ނުވާނަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމެއް ރައްދާކުރިޔުމާ ގުޅޭގޮތުން ކޯޓުތަކާބެހޭ ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 ގެ 76 ވަނަ މާއްދާގައިވާ ގޮތުގެމަތިން ފިޔަވަޅު އެޅޭނެއެވެ. މިގޮތަށް އެޅޭ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅޭ އަމަލެއް ޢަމަލުކުރުން ކުރުގައި ފާޅުކަން އަންގަމެވެ.

އަމުރު ނެރުނު ތާރީޚް:-	
އަމުރު ނެރުނު ފަނޑިޔާރު/މެޖިސްޓްރޭޓު	

އަމުރު ނެރުނީ (ގޮޅިގައި ފާހަގަޖަހާ)	ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުމަށް އަޑުއަހުމަށް ބަލައިގެން		ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ހުށަހެޅުމަށް އަޑުއެހުން ބައްލަވާފައި ނުލައި	

މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނު ގޮތުގެ އެސޯސިއޭޝަން ދުށުހަށަހެޅުމަށްފަހުން ގެނައުން ހުއްޓުވާލައިފިއެވެ. މިއާ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކުރިން ލިބިގެންވާ މިފައިސާގައިވާ އިތުރު ހުށަހެޅުމެއް މިހާސިލުކުރުމަށް ހުށަހަޅައިދޭނަކަށް އަންގާ އަމުރުކުރަމެވެ. މިއަމުރު ހުކުމަކަށް އުރި ހުށަހަޅާނީ ބިލިގައި ބަލައިގެން ކުރުމާއި ފަނޑިޔާރުކުރެވެ.

ފަނޑިޔާރު/މެޖިސްޓްރޭޓުގެ ނަން:-	

އެފަނޑިޔާރު/މެޖިސްޓްރޭޓު ބާއްޖަ ނުވަތަ އެހެން ސަރުބަރާހުކުރާ މަސައްކަތަށް ނިޔަމުކުރެވިފައިވާ ހުށަހަޅަންވާނީ

ފަނޑިޔާރު/މެޖިސްޓްރޭޓުގެ ނަން:-	

މިއަމުރުގެ ބާރު ހިނގާނީ (ފާހަގަ ޖަހާ)	މިމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ މުއްދަތަށްވެ.	☐	ނުވަތަ	☐	(ތާރީޚު ބަޔާންކުރޭ)

އިރުޝާދު

1. ހުއްދަ ހޯދުމަށް އެދޭނަމަ ނަންބަރު 30 ގައިވާ ފޯމުން ނޯޓިސްގެ ހެޔޮނުގެ ގޮތުގައި "އަސާސީއުސޫލު ދަމަހައްޓާ ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރާގުޅިގެން ހުށަހަޅަން އެދުމުގެ ކުރިން ކޮބައިކަމާއި، ޒަރޫރީނަމަ ދެވޭ ނޯޓިސް" މިގޮތަށް ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސްގެ އިތުރުގޮތުގައި އެދޭގޮތް ނުވަތަ ހަރަކާތަށް ފޯރުކޮށްދޭ ހަރަކާތުގެ ތަފްސީލު ބަޔާން ކުރަމަންޖެހޭ ސަބަބުތައް ނަންބަރުގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކުރާށެވެ. އަދި ތާރީޚާއި ނަން ސޮއި ފެންވާ ފުރިހަމަ ޖެހުމަކަށް މިނޯޓިސް ކަބޫލު ކުރެވޭނެވެ.

2. މިނޯޓިހަށް ޖަވާބު ދިނުމުން ނުވަތަ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ 07 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ނޯޓިހަށް ދިފާއިވާ ޖަވާބުއެޕީގައި ނަންބަރު 11 ފޯމު ހުށަހަޅާނެވެ. ނޯޓިހަށް ހުށަހެޅުން ރަސްމީފޯމެއްގެ ޖަވާބު ދިފާއިވާނަމަ އަޑުއެހުމުގެ ބައްދަލުވުމެއްގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ނޯޓިސް ގޮތުގެ ކަނޑައަޅާނެވެ. ޖަވާބު ދިފާއި ނުވާނަމަ އަޑުއެހުމަކީ ނޯޓިސް ޤަބޫލުކުރެވޭ. މިހާލަތުގައި ބައްލާ އަޑުއެހުން ބައްދަލުވުން އިސްކަންދީ ނޯޓިސް ހުށަހެޅުމުގެ ދުވަސް އަޑުއެހުން ބައްލާ ފަސްކުރުމުގެ ޖަރީމާއިން އަޑުއެހުން ބައްދަލުކުރެވެ.

3. ތަކުރާރުކޮށް އަސާސީއުސޫލު ހަރަކާ ހަރަކާތްތައް ހުއްޓުވުމަށް ނަގާފައިވާ އަމުރުއްގެ ދަށުން ހުށަހަޅައިދޭ ހަރަކާތްކުރުމުގައި ވިޔަސް ހަރަކާތްކުރުމުގެ ހަރަކާތްކުރަން އަސާސީއުސޫލު ހަރަކާތްތަކުގެ ނޯޓިސް ބެލެވޭނަމަ ހަރަކާތްތަކުގެ ހުށަހެޅި ނޯޓިކަން ނެރެވޭނެވެ.(244(ނ))

4. މިއަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ ހުއްދަ ހޯދުމަކާނުލައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހަރަކާތް ހަރަކާތްކުރުމަކީ އަމުރުގެ ޚިލާފު ހަރަކާތްކުރުން ބެލެވޭނެވެ. އެއީ ފަރާތްތަކަށް ޢިބްރަތުގެ ފާގަތެއް ހުރަސްއެޅުން ކަމުގައި ހަރަކާތްކުރުމުގެ ބަލައި ނުގަބޫލުކުރަން ނިންމާނެވެ.

5. މިއަމުރު ނެރެފައިވާ ހަރަކާ ފަރާތުގެ އަޑުއެހުމުގައި ކަމަށްވާނަމަ މިއަމުރު ބާޠިލުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅޭނެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމަށް ފާޅުގައި ނުވަތަ ފޯމެއްގައި ބަޔާންކުރެވޭ ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ ކަމެއްސަބަބުން ހުށަހަޅުމުގެ ކުރިން ކޮންމެ ހިނދެއްގައި މިއަމުރު ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށް ހުށަހެޅޭނެވެ.

6. މިއަމުރުގައި ބަޔާންވެފައިވާ އެއްވެސް ކަމެއް ޢަމަލު ނުކުރާނަމަ ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެން އެކަމެއް ޢަމަލުކުރުވޭނެވެ.

މިއަމުރާ ގުޅިގެން (ފޯމަކަ ޖަހާ)	ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ނަގައެއް ނުދެވޭނެއެވެ.		ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ނަގައިދެވޭނެއެވެ.	
ނަގައިދެވޭން ނަމަ އަދަދު ބައިން ކުރު			ދައްކަންޖެހޭ ޖޫރިމަ ބައިންކުރު	
ހުކުމް ތިބެންވާ ފަރާތް:- (ބަޔާންކުރު)				
(ތާރީޚް)				
ސިއްކަ		ސޮއި އަދި ނަން		

އަމުރުގެ ބާރު ހިންގުން

މިފަދައިން ނެރެފައިވާ އަމުރެއްގެ ބާރު ހިންގާނީ އެއަމުރެއް ނެރުނު ފަރާތް ފަސޭހައިނާއި ގުޅިގެން އެކަށަޤާ. ކޯޓުން ވަކިގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާނަމަ އެފަސޭހައާ ހިމެނުނު އެއަމުރު ދޭހަވާނެއެވެ. ނުވަތަ ވަކިމުއްދަތަކަށް ނެރުނުވާނަމަ އެއަމުރު ދޭހަވާނެއެވެ ނެރުނުވާ މުއްދަތަކަށެވެ.[6]

ހުއްދަތައްއާއި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޮޓިސް ދިނުން

މިފަދަ އަމުރެއްނެރުމާމެދަ ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ހުށަހެޅުން، ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓަށާއި، ހަސަދުޖަރީ ނޮޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.[7] މިނޮޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޯމާ ކުރުވިދާނެވެ.

އަސާސީއުސޫލު ދައުވާ ހުއްޖަތުގެ އަމުރާގުޅިގެން ހުށަހަޅަން އުޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓަށާއި، ހަސަދުނަހަރަ ދެވޭ ނޮޓިސް (ފޯމުނ 422(ބ))
ހުށަހަޅަން ފަސްދުވަހާ ހުށަހެޅުމަށް ....(ތަފްޞީލު ނުވަތަ އެދޭގޮތް ބަޔާންކުރު/ފޯމާ)......... ހުށަހެޅުމުގެ ކުރެވެ. މިހުށަހެޅުން ބިނާކުރަނިވަނީ އަންނަނިވި ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށެވެ. 1. .... 2. .... (ތާރީޚް) ނަން (ސޮއި)

6- ކުރީގެ ހަވާލާ 422(ހ)

7- ކުރީގެ ހަވާލާ 422(ބ)

މިނޯޓިސް ދިނުމުން އަސާސެއްނެތް ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު އާންމުކޮށް ގޮތަކަށް އިސްވެ ބަޔާންކުރި ނަމޫނާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިޖުރާއަތުތަކުގެ އަމުރުގައި ހިމަނާފައި ނުވާނަމަ އިޖްރާއަތުގެ ނޯޓިސް ކޯޓުން ޖަވާބުދާރީވާ ހަސްމުންނަށް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެއެވެ.

މިގޮތުން ދެވޭ އިޝްތިހާރުގައި މައިގަނޑު ނުކުތާ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ހުށަހެޅުމުގެ ކޯޓުން ދިފާޢުގައި ނޯޓިހަށް ޖަވާބު ދޭންޖެހޭނީ މުއްދަތާއި، ޖަވާބުދިނުމަށް ހުށަހެޅުމާއި އަޖުއްރުން ބައްލަވައިގަތުމަށް ގޮތް ނިންމާނެގޮތާއި، ޖަވާބުދިނުމަށް ނުދިނުމުގެ ނަތީޖާ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[8] މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޮނުވާކަށްވެސްދާނެއެވެ.

އަސާސެއްނެތް ދަޢުވާ ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުދިނުމުން ހުށަހަޅައިން ކުރީގެ ކޯޓަށް ނޯޓިހާއި، ޖަވާބުދިނުމަށް ދޭވޭ ނޯޓިސް އާއިގެ އިޝްތިހާރު ނޯޓިސް (422(ބ))
އަސާސެއްނެތް ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުދިނުމުން ހުށަހެޅުމުގެ ހުށަހަޅައިން ކުރީގެ ކޯޓަށް ނޯޓިހާއި، ޖަވާބުދާރީ ޖަވާބުދިނުމަށް ދޭވޭ ނޯޓިސް މިސްކިތްގައިވާ ނޯޓިސް ލިބުނު 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ނޯޓިހަށް ޖަވާބު ދޭނީ ވާނެއެވެ. މިޖަވާބު ކޯޓަށް ފޮނުވާނީ ސިޓީއެއްގެ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ބައިބަލާ/ސަރުކާރު، ފެކްސްއާ ނަންބަރު ބާރަށްކޮށް ހުށަހާ ފޮނުވުން ސްކޭނުކޮށް ފޮނުވާފައިވާ ޖަވާބާއި ލިޔުމެއްގެ ޖަވާބު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ޖަވާބު ހުށަހަޅައިދިނަމަ ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމަށް އަމުރުދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން ކޯޓުން ގޮތްނިންމާނީ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައިގެންނެވެ.[9] އެކަމަށް ހާޒިރުވުމަށް އަމުރުދިނުމުގެ ގޮތުގެ ނިންމާނީ އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެންނެވެ. ތާރީޚް ނަން (ސޮއި)

އަމުރުއަންގައިދިނުން

އަސާސެއްނެތް ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުދިނުމުން އަމުރުއަންގައިދިނުމަށް ހުށަހެޅުމާ މަޝްވަރާކޮށް ދެންނެވޭނީ ހުށަހެޅުމުގެ ކޯޓަށް ދެވޭ ނޯޓިހަށް ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ނުވަތަ އެނޯޓިހަށް ދިނުމަށްވާބު ހުށަހާ ރަސްމީކޮށް ލިބުމުންނެވެ.[10] އަމުރުއަންގައިދިނުން ނަންބަރު 11 ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 422(ބ)(ޅ)
9- ކުރީގެ ހަވާލާ
10- ކުރީގެ ހަވާލާ 422(ޅ)

<u>ގޮވައިނުނުމުން</u>

ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮވައިނުނުމުގައި ދެގޮވަލެއް އަމަލުކުރެވިދާނެވެ. އެއީ އަޑުއެހުން ބާއްވަމުންދާއިރު ގޮވައިނުނުމުގެ މިގޮވަލް އަމަލުކުރެވޭނެވެ ހުށަހަޅައި އެދި ހުރަހެޅުމުގެ ކުރިން ދިޔުން ތާރީޚުގެ ނަންބަރު ނަންބަރު ތަކުރާރު ހަލާކުން ނުވަތަ ހަލާކުން ތިޔުން ޗަލާނު ހުރަހަޅާއިވާނަމަވެ. މިނޫން އެހެން ހާލަތެއްގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮވައިނުނުމަށްވާނީ އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެންނެވެ.[11]

ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމުތަކުން ކުޑަކުރަފަތް ގޮވަލަށް މަޢްލޫމާތު ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަކީ ކޯޓަށް އެދިކުރަންޖެހޭ އަސާސީ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ކޯޓުގެ ޖިނާއީއްޔަތަށް ފާޅު ހުށަހަޅުއްވާފައި ގޮވައިނުމުން އަޑުއެހުން ބާއްވަންޖެހޭ ހާލަތުގައި ކޯޓަށް ހާސިލު ނުކުރެ ބިރުކަޅުކަނު ނުވަތަ ލިޔުމާ ކޯނުފެނިއްސެ އިން އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށް ޢިލްމީ ދޭންވާނެވެ.[12]

---

[11]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ

[12]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 40(ބ)

ބާބު 34

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުން –

މަސްލަހަތު ހިމާޔަތް ކުރާނެ ފަރާތެއް އައްޔަންކުރުމާއި،

ތަމްސީލުކުރާފަރާތެއް އައްޔަންކުރުމުގެ އުސޫލު

ތަޢާރަފު

ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ތަމްސީލުކުރާނެ ފަރާތެއް އައްޔަންކުރުމަކީ ކުރަންޖެހޭކަމެކެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތައް ދިމާވެއްޖެނަމަ އެކަން ހަމަޖެއްސުމަށްޓަކައި އަމުރެއް ނެރުމުގެ ބާރު ގާނޫނުގެ 86 ވަނަ މާއްދާއިން ކޯޓަށް ދީފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތަށް އައްޔަން ކުރަންޖެހޭ މިންގަނޑު ހާލަތްތައް ބަޔާންކޮށްފައެވެ.

ފުރަތަމަ ހާލަތަކީ އުފަންވެފައި ނުވާ ކުއްޖަކު ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ހާލަތެވެ. އަނެއް ހާލަތަކީ ވަކިކުރައްވަން ދަރިންގެ ފަރާތުން ނުވަތަ ފަރާތެއް ތަމްސީލުކުރުމަށް މިހާރު އައްޔަންކުރަންޖެހުމެވެ. ދެވަނަ ހާލަތަކީ ވިޔަފާރިއާއި މިހާރު ނުވަތަ ގެއްލިފައިވާ މިހާރު ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތެއް އައްޔަންކުރުމެވެ.

މިފަދައިން މިހާރު ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތެއް އައްޔަން ކޮށްދިނުމަށް މައްސަލައިގެ ހަސްމުކުރުން ނުވަތަ އައްޔަންކުރުމުގެ މިހާރު އެދިވަޑައިގަންނަވާ. އައްޔަން ކުރާވިޔަ ގާނޫނީ ވަކިވަކިކޮށް ބަޔާންކޮށްދީފައިވާނެވެ. ސަބަބުތަކުގެ ކުރީ މިފަދަ އަމުރެއް އެދިވަޑައިގަތުމުން ހުރަހެއް ހިންގުމުގެ މައްސަލައިއްގައެވެ. ތަމްސީލުކުރާ މިހާ އެކަކު ނުވަތަ އެކަކަށްވުރެން ގިނަމީހުންނަށްވެސް ވެދާނެވެ.

މަސްލަހަތު ހިމާޔަތް ކުރަންޖެހޭ ފަރާތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ހާލަތު ދެމަފިރިކޮށްޖެހިނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދަންވާނީ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާ ފަރާތެއް ކަނޑައެޅުމަށް ފަހުގައެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ކުޑަކުދިން

މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ކުޑަކުދިންނަކީ އުމުރުން 18 އަހަރު ފުރިހަމަ ނުވާ ކުއްޖެކެވެ.[1] ކުޑަކުދިންގެ އާންމު މާނައަކީ މައިމީހާގެ ބަނޑުގައި ގޮތްބަޖެހިއްސުރެ ދުނިޔެއަށް އުފަންވުމާ ދެމެދުގައި ހާލަތުގައިވާ ކުދިންނާއި، ދުނިޔެއަށް އުފަންވުމަށްފަހު، މީލާދީގޮތުން 18 (އަށާރަ) އަހަރު ފުރިހަމަނުވާ ކުދިން މިއެވެ.[2] މިމާނަ ތަބާވާ ކުރަންވާނީ އާންމު ހައްގުތަކައި މަސްލަހަތު ތިބިކުދިންގެ ބޭނުމަކަށެވެ.

[1]- ކުޑަކުދިންގެ އަދުލުގެ ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު 18/2019) 118(ސ)

[2]- ކުޑަކުދިންގެ ހައްގުތައް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު 19/2019) 4

މަސްވެރިކަމު ހިމާޔަތްކޮށްދޭނޭ ފަރާތް

ކުޑަކުއްޖަކުނަމަ އެމީހެއްގެ ޤާނޫނީ ބެލެނިވެރިޔާއާއި، ރައްކާތެރިކަން ބޭނުންޖެހޭ ފަރާތެއްނަމަ އެމީހެއްގެ ޤާނޫނީ ބެލެނިވެރިޔާއަކީ މަސްވެރިކަމު ހިމާޔަތްކޮށްދޭނޭ ބޭނުންޖެހޭ ފަރާތެވެ.[3]

ރައްކާތެރިކަން ލިބިގެންވާ މީހުން

އެމީހެއްގެ ކިބައިގައި ހުރި ނަފްސާނީ ނުވަތަ ޖިސްމާނީ ނުކުޅެދުންތެރިކަމެއްގެ ސަބަބުން، އެފަރާތެއްގެ މަސްވެރިކަމު ހިމާޔަތްކޮށްދޭން އެހެން ފަރާތެއް ދުރުވެރިކޮށްގެން މެނުވީ، މަދަނީ މައްސަލަތަކުގެ ނަތީޖާއެއްގެ މަޙުކަމާއަށް ކުރިއަށްގެންދިއުމުގެ ގަބޫލުކަން ނަމް ކޯޓުން ފަރާތަކަށެވެ.[4]

[3] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 87(ހ)

[4] - ގާނޫނުގެ ޙަވާލާ 429(ހ)

އަޑުއަހަންކުރުން

އާންމު އުސޫލު

ތަފްސީލު ކުރާފަރާތުގެ ގޮތުގައި މީހަކު އަޑުއަހަންކުރަންވާނީ ހުށަހެޅިފައިވާ ދައުވާގައި މައްސަލަހަލުގައި އޮތް އުފެއްދުމާ ކުއްޖަކު ނުވަތަ ފަސާހަތް ދަށްގަދަފަރުމާ މީހަކު ތަފްސީލުކުރުމަށެވެ. އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މިފަދަ އަމުރެއް ނެރެނީ ޢާންމުކޮށް ވެރިބަފައިންނާއި، ޖަރީމާއެއްގެ ދަރިމައިވާ މުދަލާއި، ވަކިއަރުތަކުގައި އިހުތިޔާރު ނުވާ ބާލިގު މައްސަލަތަކުގައެވެ.

އިސްލާ ދިނުމުން އާންމު އުސޫލުން ބޭރުން ކުޑަކުދިންނާއި ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތްތަކަށް ހިމަނާ މައްސަލައެއްގައި އެމައްސަލަ ކޯޓުން ހިންގަނީ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރަންފަރާތު އަޑުއަހަންކުރުމަށް ފަރުވާތެރިވެގެނެވެ.[5] މިޤަވާޢިދު މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޤަވާޢިދުގެ ގޮތުގައި ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް ދަންނަވާ ޤަވާޢިދެވެ. އެއްވެސް ސިފައެއްގައި މަސްލަހަތު މިއިން އިސްތިސްނާވެ އުފެއްދައިދިނަމަ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް އެކަމަށް ގޮތެއްނިންމަން ވާނެވެ.

ހުށަހެޅުން

ތަފްސީލު ކުރާން ފަރާތުގެ އަޑުއަހަންކުރުމުގެ އަމުރަކަށް ދައުވާ ކުރާ ފަރާތަކަށް ނުވަތަ މައްސަލައިގައި ނުހިމެނޭ އެހެން ފަރާތަކަށް ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ފެށުމަށްފަހުގައިވެސް އެދިދާނެއެވެ.[6] ކޯޓުތަކަށް ކަނަޑާލު ނުވާ މަސްލަހަތުގައި، އެބައިމީހުން ތަފްސީލު ނުކުރާނަމަ ތަފްސީލުކުރާފަރާތުގެ އަޑުއަހަން ކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިވޭނެއެވެ.[7]

ތަފްސީލުކުރާމީހަކު އަޑުއަހަންކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ ނޯޓިސް އޮފް މޯޝަނެއް މެދުވެރިކޮށް މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤަވާޢިދުގެ 86 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އިން ދަށުގައެވެ. ނުވަތަ އިންފޯމަލްކޮށް ކުރެވޭ. މިގޮތުން އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގެ (ހ) އިން ކޯޓު އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅިދާނެ ކަމަށް ދަލީލުކޮށް ކުރެވޭ. މިފައްސަލާގެ ތެރެއިން އާއްމުގައި ބައްލަވާފައިވާ އިޖުރާއަތުތަކާ އެއްގޮތަށް ވަކި ނުވަތަ ޖޫރީ ވަކި ނޯޓިސް ހުށަހެޅުއްވަން އިސްތިސްނާއަށް ކުރެވޭ ކުރެވިދާނެއެވެ.

---

[5]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 87

[6]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 86(ނ)

[7]- Whiteduck v. HMQ in Right of Ontario, 2020 ONSC 5592. Para 42

ނޯޓިސް ދިނުން

ތަމްސީލުކުރާފަރާތްތައް އައްޔަނުކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާ ނޯޓިސް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނުވަތަ އަޑުއެހުންތައް ކުރިއަށްދާނަމަ މައްސަލައިގެ ހުރިހާ ޚަސްމުންނަށް ކޯޓުން ނޯޓިސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. އަދި އެޓަރނީ ޖެނެރަލަށް އަދި މައްސަލައިގެ ދަށުން އައްޔަނުވާން އެޓަރނީ ޖެނެރަލް ކަމުގައި ނުވާނަމަ ދަޢުވާގެ ހަސްމަކަށް ނުވާނަމަ އައްޔަނު ކުރަން އެޓަރނީ ޖެނެރަލަށް މިނޯޓިސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. އަދި މިފޮނުވުމަކީ މަސްވެރިކަމާ ހިމާޔަތްކުރާ ކޯޓަށް ފޮނުވާ އެއްކޮށް ފަރާތަކުން މިނޯޓިސް ތަމްސީލުކުރަންވާނެއެވެ.[8]

ތަމްސީލުކުރާފަރާތްތައް އައްޔަނުކުރުމަށް އެދިފައިވާކަން އަންގައި ފޮނުވާ ނޯޓިސް ކޯޓަށް ލިބުމުން މިނޯޓިސް ތަމްސީލުކުރާއިރު އިޢުލާނުދޫކުރަންވާނެއެވެ. މިއިޢުލާނު ނަންބަރު 30 ދުވަސް ދުވަހުދާނެއެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރިވެސްދާނެއެވެ.

ތަމްސީލުކުރާފަރާތްތައް އައްޔަނުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމު ނޯޓިސް (ޤަވާޢިދު 86(ނ))
1. ތަމްސީލުކުރާއިރު މަސްވެރިޔާއަށްދޭތަކަށް ނުވަތަ ވަކިވުން ސާބިތުކުރުމުގެ މަސްވެރިޔާއަށްކުރާމައްސަލާތައް ނުވަތަ ޖަމާޢަތްތަކުގެ ދަރުމަވަންތަ މުދަލާއި ޢަދަދަށް މަސްވެރިޔާއަށްކުރާމައްސަލާތައް ނުވަތަ ޔުނިޓްތައް މާނަކުރުމާއި މަސްވެރިޔާއަށްކުރުމުގައި ނުވަތަ އެހެން ބާވަތްތަކުގެ މަސްވެރިޔާއަށްކަމުގައި ކާކުކަން ކަނޑަށް ނުވާ ޒަސްމެއް ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތްތައް އައްޔަނުކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.
2. އަދިކަމަށް އެދި ހުށަހެޅިއިރު މަސްވެރިޔާގެ ޝަރީޢަތް ފެށިފައިވާ ގޮތުގެ ނިޔަލަށް ކޯޓުން ގަސްތުކުރަނީ ޢުޒުރުވެރިކަމެވެ. ވީމާ މިމަސްއޫލިއްޔަތު ދަށުން ޢުޒުރުވެރިކަމުގައި މިކަމާބެހޭ ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމާނަމެވެ. މިނޯޓިސާއެކު ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތްތައް ކަނޑައެޅުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ނޯޓިސް ފޮނުވީމެވެ.

އުޖޫރަ ނުވާކުރުން

ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ނޯޓިސްތަކަށް ތަކެތި ކުރުން ދަޢުވާނުދީ އުޖޫރަނުވާކުރިން ތަމްސީލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތްތައް އައްޔަނު ކުރުން މުހިންމެވެ. އުޖޫރަނުވާ ކުރިޔަކު ތަމްސީލުކުރުމުގެ އަދަދެއް ނަގަންވާނީ ދަޢުވާގައި މަސްވެރިކަމާ ޢުޒުރުވެރިކަމަށް ވެފައި، ޤާނޫނުގެ މަގުބޫލު ހާސިލުކުރުމަށް މަޖުބޫރުވާނަމައެވެ.[9]

ފަސްކުރުން ދަށުން ދަށުކޮށްގެން

[8]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 86(ނ)
[9]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 86(ރ)(4)

މަސްލަހަތަކީ ޕަބްލިކްގެ މަސްލަހަތެއްނަމަ ނުވަތަ ވަރިހުން ސާބިތުކުރުމުގެ މަސްލަހަތަކަށްވާނަމަ ނުވަތަ ޖަރީމާއެއްގެ ތަހުގީގާ ގުޅިގެން ދޭ މަސްލަހަތެއްކަމުގައިވާނަމަ ނުވަތަ ލިޔުމެއް ޤާނޫނުގެ މަސްލަހަތެއްނަމަ އަދި މަސްލަހަތެއްގެ ހަސްލު ފަސާދައިން ދުރުގެނެސްދިނުމަށްވާނަމަ، ތަޙުގީގު ކުރި ދިރާސާ އަދިކުރަނީ ނުކުރެވޭނެ ކުރެވިފައިވާނަމަ.[10]

މިސާލަކަށް ފަސާދައިން އެއްގޮތްގޮތް ނުވަތަ ދަރުބާރުގެ ދިޔައީ ހަމަ ވަކިގޮތް ނުވަތަ ވަރަގޮތް ނުވަތަ ޕަބްލިކް ގުޅުންހުރި ކަންކަމުގެ ތަފާތަކީ މަސްލަހަތު ނުވަތަ ޕަބްލިކް ހިމާޔަތްކުރެވޭނީ ކޮން ކަމެއްތޯ.

އިސްވެ މިދެންނެވި ހާލަތްތަކުގެ އިތުރުން ކަމެއް ކުރުން ނުވަތަ ނުކުރުމުގެ އަމުރުކަން އޮތް މަސްލަހަތުގައި ފަސާދައިން ދުރުގެނެސްދިނުމަށް ތަޙުގީގު ކުރި ދިރާސާ ކުރުމުގެ އަދި ހުކުމްގެ ޕަބްލިކުން އެނގޭނެ ކަމުގެ ގޮތުން މަސްލަހަތު ބަލައިގަނެވިދާނެ ކަމެއް ވެއްޖެނަމަ ދިނުމުގެ ހައްގު ހިމާޔަތްކުރެވޭނެއެވެ.

މިސާލަކަށް:- ބްލޫމްސްބަރީ ޕަބްލިޝިންގ ގްރޫޕް ލިމިޓެޑް އަދި JK Rowling/ޖޭކޭ ރައުލިންގ[11] ގެ މައްސަލައިގައި ޖޭކޭ ރައުލިންގ ލިޔުއްވި ހެރީ ޕޮޓަރގެ ފަސްވަނަ ފޮތުގެ ބައެއް ސަފްހާތައް ފޮތް ޗާޕުކުރުމުގެ ކުރިން ވަގަށް ނެގިއެވެ. ފޮތްތަކުގެ ވަގަށް ނެގި ސަފްހާތަކެއް އެކަމާ ގުޅުން ހުރި ބައެއް މީހުން ނޫސްތަކަށް ވިއްކުމަށް ދެއްކިއެވެ. އެފަރާތުން ޕަބްލިޝަރސްއަށް ދިނީ ޚަބަރެއް ލިބުނުކަމަށް ބުނެ "ހެރީ ޕޮޓަރ އެންޑް ދަ އޯޑަރ އޮފް ދަ ފީނިކްސް" ފޮތުގެ ސަފްހާތައް ދެއްކުމުގައި އެވެ. ވިދާޅުވެފައިވަނީ "މި ފޮތުގެ ސިއްރު ހިފެހެއްޓުމަށް ވިއްކުމަށް ދެއްކުން" ހުއްޓުވުމަށް ބަންދުކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުނެވެ.

މިކަމުގައި ކޯޓުގެ ބަލައިގަތުމުގައި އެއީ ޕަބްލިކްގެ މަސްލަހަތުގައި ހިމާޔަތްކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ނޫނެވެ. ނުވަތަ ޕަބްލިކް ވެސް ދަނެގަތުން ހިއްސާކުރުމަށް ހައްގުވާނެ މައުލޫމާތެއް ނޫނެވެ. އެހެންވީމާ ވަގަށް ނެގި ލިޔުންތައް ޗާޕުކުރުން ހުއްޓުވުމަށް ކޯޓުން އަމުރު ނެރުނެވެ. މިފަދަ ގޮތަކަށް އެ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކޯޓުން އިތުރަށް ހޯދުމަށް ސާބިތު ކުރެވޭ ޤަރާރެއް ނެރުނެވެ.

---

[10]- ކުރީގެ ހަވާލާ 86(ހ)

[11]- Bloomsbury Publishing Group Ltd and JK Rowling v News Group Newspapers Ltd and Others [2003] EWHC 1087; [2003] EWHC 1205

Litigation friends

މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާ ފަރާތް އައްޔަންކުރުން

މަސްލަހަތު ހިމާޔަތް ކުރަންޖެހޭ ފަރާތް އައްޔަން ކުރަންޖެހޭނީ ކުޑަކުދިންނާއި، އެހީތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތެއް ހިމާޔަތަށް އެދިގެން ބަދަލުގައެވެ. ނުކުޅެދުންތެރިކަން ހުރިހާ ފަރާތްތަކަށްވެސް ހިމާޔަތް ލިބެންޖެހެއެވެ.

ހައިސިއްޔަތު

މިހާރު ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން މިހެން މައްސަލައެއްގައި ބައިވެރިވާނަމަ އެމީހަކު އެމައްސަލައެއްގެ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅޭ އެހައިސިއްޔަތުންނެވެ.[12] މިފަދަ ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ މީހުންނާއި، ކުޑަކުދިން ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން މައްސަލައިގައި ބައިވެރިވާ މީހުންނަކީ އެމައްސަލައިގެ ޚަސްމުގެ ގޮތުގައި ބެލެވިދާނެއެވެ.

ހަވާލާދީފައިވާ ގަވާއިދުގެ އަކުރު މަސްލަހަތުކުރަމުންދާ އެއްބަސްވުމާއި ހާޒިރު ޤާނޫނު ފަހުން ކުރީ ފަރާތް ކުރިމަތިލާ ތަމްސީލު ކުރާ ފަރާތަކީ މައްސަލައިގެ ހައިސިއްޔަތުގެ ބެލެވޭކަން ނޯންނާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ 87 ވަނަ މާއްދާގެ ނަންބަރު، 85 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ އިބާރާތް އެއްބަސްވުމަކަށް ކިޔައިދީ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތް ކުރުމަށް އައްޔަން ކުރާ މިހާރު ބަދަލުގައި މިހާރު ތަމްސީލުކުރާ މިހާރެވެ.

އައްޔަންކުރުން

ކުރިއްޔާއި ނުވަތަ ޢަދާލަތުގެ ތަމްސީލުކުރާ މިހާރު މައްސަލަތައް ހިމާޔަތް މައްސަލަ ކުރެވޭން ގެންދަންވާނީ އެމީހެއްގެ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާނެ މިހާރު އާއްމު ފަރާތުން އައްޔަންކުރުމަށްފަހުގައެވެ.[13] އެހެނިހެން އާއްމު މަސްލަހަތުގައި ކަންކަން ކުރެވޭނީ އާއްމު ބަދަލުގައި ކޯޓުން ހުއްދަދީ ކަމުން މިހާރެވެ.[14]

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާ ފަރާތެއްގެ ގޮތުގައި ކޯޓުން އައްޔަންކުރަންވާނީ ޤާނޫނީ ބެލެނިވެރިޔާއެވެ.[15] ޤާނޫނުގެ ނަންބަރުގައި މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުން ކުޑަކުދިންނާއި، ތަމްސީލުކުރާ ލިބެންޖެހޭ ފަރާތްތަކުގެ ޤާނޫނީ ބެލެނިވެރިޔާއަށް ކޯޓުގެ ހުއްދައަކާ ނުލާ ކޯޓަށް ހާޒިރުވެވޭނެއެވެ. ވަކިގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ބެލެނިވެރިޔާ ނުހުރެ ފަރާތްތަކަށް މަސްލަހަތު ހިމާޔަތް ކުރުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓަށް ދެވިދާނެ ބެލޭނެއެވެ.

[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 85(ނ)
[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ 87(ހ)
[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ 89(ށ)
[15]- ކުރީގެ ހަވާލާ 87(ނ)

ބާބު 34 – މަސްވެރިކަމާ ހިމާޔަތްކުރާނެ ފަރާތެއް އައްޔަންކުރުމާއި، ތަފްސީލުކުރާފަރާތެއް އައްޔަންކުރުމުގެ އަމުރު

އައްޔަންކުރުމަށް އެދުން

މަސްވެރިކަމާ ހިމާޔަތް ކުރުމަށް އައްޔަންކުރުމަށް އެދިވާފައެވެ. އެފަރާތުން އެދިހުށަހަޅައިދިނުމަކީ ކޯޓުން ބަޔާންކޮށްދޭ ބަޔާންތަކެއް ބަޔާންކޮށްގެން ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[16]

ލިޔުއްވުން ތައްޔާރުކުރުން

ކުޑަކުދިންނާއި، ތަރުޖަމާކުރާން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތްތަކަށް ތަރުތީބުކުރަންޖެހޭ ލިޔުންތައް ތައްޔާރުކުރަންވާނީ މަސްވެރިކަމާ ހިމާޔަތްކުރުމަށް އައްޔަންކުރެވޭ ފަރާތެވެ. ފަރާތަކުން ނުވަތަ އޭނާގެ ވަކީލު ބޭނުންކުރާކަމަށެވެ. މިކޯޓު އެކަން ފަރާތަކަށް ލިޔުއްވުން ތައްޔާރުކުރުމުގައި ހުށަހެޅުމަށެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅުމުގައި އެކަމުގެ ކުރީ އަމުރެއް ޖާރީކޮށްދޭނެއެވެ.[17]

ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އަމުރު

ލިޔުއްވުން ބޭނުންކުރާ ފަރާތަކުން ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފަރާތްތަކަށް އެދުން ހުށަހަޅަނީ ކޯޓުން ހިމާޔަތްކުރުމަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއް އެއްބަޔަށް ކުރުމުގެ ދަށުން ހެދިފައިވާ އުސޫލާ ޢަމަލުކުރުމުގެ ތަރުތީބު ދޭންވާނެއެވެ. މިފަދައިން އެދުމުން ކޯޓުން ކުރާ އަމުރަށް ހެދުމަށް ލިޔުއްވުން ތަރުތީބުކުރިޔާށެވެ.[18]

ދައުލަތާއި ހަވާލު ކަމުގެ ލިޔުމުގައި ސޮއިކުރުން

ކުޑަކުދިންގެ ނުވަތަ ތަރުތީބުކުރާ ލިޔުންތައް ފަރާތްތަކަށް ހުށަހަޅަން ދައުލަތާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުމުގައި ސޮއިކުރަނީ މަސްވެރިކަމާ ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފަރާތަކުންނެވެ.[19]

އެއްބަސްވުން ކަނޑައަޅާ ކުރުން

ދައުލަތުގެ ފަރާތަކީ ކުޑަކުދިންގެ ނުވަތަ ތަރުތީބުކުރާ ލިޔުންތައް ފަރާތުންނަކީ އެފަރާތް ތަރުސީލުކުރާފަރާތުން ދައުލަތަށް އެއްބަސްވުމެއްގައި އެއްބަސްވުން ކަނޑައަޅާ ކުރުން ދެފަރާތް ހުށަހަޅާކުރުމުގެ ބާރުލިބިގެން އެއްބަސްވުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓު ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު ހިފެހެއްޓުމަށް ފައިދާއެވެ.[20]

127 ވަނަ ކުޑަކުދިންނާއި ތަރުތީބުކުރާން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތެއް ހިމެނޭ މައްސަލަތަކުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އެއްބަސްވުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުދިނުން ހުށަހެޅުމަށް ދައުލަތަކާ ހަމަޖެހުން ލިބިދިޔައީ އިޖުރާއީ ބަޔާނާ ހިމެނޭމުގެ ބާރުމަތީ އެއްބަސްވުން ކަނޑައަޅާކުރުމެވެ. އެއްބަސްވުމަކީ އެފަރާތުގެ މަސްވެރިކަމުގައި ކޯޓު އެއްބަސްވުމެއްގެ ބެލުމެވެ.

16- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ށ) އަދި 413 (ނ) ގެ އިބާރާތް "މަސްވެރިކަމާ ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފަރާތް" މިއިބާރާތުން ކޯޓަށް ތަރުސީލުކުރާ އެހެން ފަރާތެއް ކަނޑައެޅިދާނެކަން އެނގެއެވެ.

17- ކުރީގެ ހަވާލާ 413(ހ)(ނ)

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 413(ނ)

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 107(ނ)

20- ކުރީގެ ހަވާލާ 125(ބ)

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫއު ވާއިރު ބަދަލާތަރިކަން ލިބިގެންވާ ފަރާތަކުން ނުވަތަ ކުޑަކުއްޖަކު ނުވަތަ މިއިން ފަރާތެއްގެ ބަދަލުގައި ފައިސާދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެފައި ނުވަތަ ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާ އެއްބަސްވުމެއް ކޯޓުން ކަނަވަރު ނުކުރާނަމަ އެއީ ބާޠިލް ލިބިގެންވާ އިޤުރާރެއްކަމަކުން ނުވަތަ އެއްބަސްވުމަކުން ނުވެއެވެ.[21]

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ނުކުޅެދުންތެރިކަން ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން އެއްބަސްވާ އެއްބަސްވުމާ ކޯޓުން ކަނަވަރު ނުކުރާނަމަ އަމަލުކުރެވޭނެ ލާޒިމުވާ އިޖުރާއަތްތަކެއް ނުވަތަ އެއްބަސްވުމެއްކަމަށް ނުބައްލަވައިފައިވާކަން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[22]

ތަޢާރުޒުވެރިކަން ލިބުނުހާ ފަރާތެއްކާ އުމުރުން 18 އަހަރު ނުފުރޭ ފަރާތްތަކުގެ ބަދަލުގައި އިޤުރާރުވެސް ކޯޓުން ކަނަވަރު ކުރުމުގެ ފަރުމާގައިވާ އެއްގެކުމަކީ އެކަނިގެންނެވާ ޒަރަކަސް އެއްބަސްވުން ހުއްޓުވުން ނުވަތަ ގެއްލުން ލިބުނުވަޒަރު އެއްބަސްވުން ހުއްޓުވުމެވެ.[23]

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ފެހެއްވާ އިޤުރާރުކުރުމުގައި ލިބިސް އެއިޤުރާރެއް ކޯޓުން ކަނަވަރުކުރަންވާނެވެ. އިންސާފު އުސޫލަށް ފެށޭ އެފަރާތަށް ގެއްލުމެއްނުވާ ހަމަޔަތްއެއްޒަރަށް ފެލިފައިވާ އިޤުރާރުކަން ކޯޓުން ކަނަވަރުކުރަންވާނެވެ. ޤާނޫނުގެ އާންމު އުސޫލަކީ އުމުރުން 18 އަހަރު ނުވާ ކުއްޖަކު ފެލިފައިވާ އެއްބަސްވުމަކަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ އުމުރުން 18 އަހަރު ފުރި އެއްބަސްވުން އޭގާ މަރުޙަލާ ކުރުމުންނެވެ.

[21]- UK Civil Procedure Rule 1998 No.3132(L.17) part 21 Rule 21.10.—(1) Where a claim is made—(a)by or on behalf of a child or protected party; or (b)against a child or protected party, no settlement, compromise or payment (including any voluntary interim payment) and no acceptance of money paid into court shall be valid, so far as it relates to the claim by, on behalf of or against the child or protected party, without the approval of the court.
[22]- Dietz v Lennig Chemicals Ltd [1969] 1 AC 170; Drinkall v Whitwood [2004] 1 WLR 462
[23]- Dunhill v Burgin (Nos 1 and 2) [2014] 1 WLR 933 at [18]

ބާބު 35

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ޚަސްމުން އިތުރުކުރުމާއި، ވަކިކުރުން

ތަޢާރަފު

ދައުވާކުރާ އަދި ދައުވާލިބޭ ޚަސްމުންގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭނެ ވަކިއަދަދެއް ބަޔާންކޮށް ޤާއިދެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ.[1] ޚަސްމަކު އިތުރު ކުރަންޖެހޭކަން އުސޫލުގެ ގޮތުން ކަނޑައެޅިގެންދާނީ މައްސަލަ ހިނގަމުންދާއިރުގައެވެ. ހަމައެހެންމެ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނިފައިވާ މީހަކު ވަކިކޮށް އެހެންމީހަކު ހިމަނަންޖެހޭކަން ދެނެގަނެވޭނީވެސް މައްސަލަ ހިނގަމުންދާ ފަހުންނެވެ.

ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި މީހަކު އިތުރުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދިފައިވާ ކޯޓުގެ އިޖުރާއަތު ތެރޭގައި ސާބިތުވާން ނޫނެވެ. މަސްލަހަތުގެ ސަބަބުން، ނުވަތަ ޢިދާރީގޮތުން ބަދަލުކުރުމަށް ސަބަބުތަކެއް އޮތްނަމަ، ނުވަތަ މަސްލަހަތު ބަދަލުވެއްޖެނަމަ، ނުވަތަ އެހެނިހެން ސަބަބުތަކެއްގެ ސަބަބުން ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމަ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި މީހަކު އިތުރު ކުރުމަށް ކޯޓަށް ޙުކުމް ކުރެވިދާނެ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[2]

ޚަސްމުން އިތުރުކުރުމަކީ ހަރުދަނާގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ Case management decision/ފިޔަވަޅު ތަކުގެ ތެރެއިން ފިޔަވަޅެކެވެ.

އިސްތިސްނާ

ކޯޓުން މީހަކު ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ގެންނަމުންދާ މައްސަލައެއްގައި ބައިވެރިވުމަށް ބޭރުން ކުރެވޭ އެދުމަށް ތަދައްޚުލު ކިޔުމެވެ. ތަދައްޚުލަކީ Intervention/ކިޔުން ނުވަތަ ތަދައްޚުލުވުން މިއިސްތިލާހަކީ މައްސަލައިގެ ތެރެއަށް ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ބައިވެރިވުމަށް ފަރާތެއްގެ ދެކޮޅުވެރިކަން ހޯދުމުގެ ކުރިން ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުމަށް އެދުމެވެ. ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ބާރުގެ މަސައްކަތްތަކަށް އެހެން ފަރާތެއްގެ ނުވަތަ ބިރުވެރި ފަރާތްތަކުގެ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ޚަސްމަކު އިތުރު ކުރުން ސަރުކާރުގެ ހަވާލާގައި ހިނގާފައިވާ ތަދައްޚުލު ކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެއެވެ.[3] މިޤާނޫނީ ގޮތުގައި ތަދައްޚުލު ކުރުމުގެ އުސޫލު ނެރުނީ އޮންނާނެއެވެ. ނުވަތަ ތަދައްޚުލުވުމަށް އެދެވިދާނެއެވެ.

[1] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 75 އަދި 78

[2] - ކުރީގެ މާއްދާ 81(ހ) އަދި 82(ހ)

[3]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 19 rule 19·2(2),

އިސްތިސްނާތަކާއި ހަސްވުން އެއްކޮށްލުން

ހަސްވުންގެ މުދުގައި އުޅޭ ހިތްހަމަތަކުގައި ހިފެހެއްޓޭ ކުރިން އިސްތިސްނާތަކަށް ފައިސާދޭންޖެހިފަ ހަކަތައް ކުރިޔަ ފުރަސަތުދެއްވަން

ނިމުން އަނބަނާ ގޮތަކަށް މައްސަލަ ހިނގުން ކޯޓުގެ މައްކަމަ ތާރީޚު ކުރުމުގެ ގޮތުން މައްސަލައިގެ ބެޔާނާއި

ރައްދުދެއްވާއި އިތުރު ދަލީލާ ހުށަހެޅުން ހުއްދަކޮށްދެވިފައެވެ.[4] ވީމާ އެއްމައްސަލައިގެ ބެޔާނާއި އެކަމާ ގުޅޭގޮތް

ނިންމިދާނެ ހުރިހާ ފޯރާމަތަކެއް އެއްމައްސަލަތަކެއްގެ ބެޔާނާއި ނިންމަނޑާނެވެ.

މައްސަލަތަކެއްގެ ބެޔާނާއި ދައްވާކުރާ އަދި ދައްވާ ޖަވާބު ހަސްވުމެއްގެ ގޮތުގައި އެއްފަރާތަކަށްވުރެން ގިނަފަރާތްތަކަކުން ހިމެނުމަށް

ފޯނުކުރުމައް ހުއްދަކޮށްފައިވާނީ މިފަދަގޮތުންނެވެ.[5] މައްސަލަތަކެއްގެ ބެޔާނަކާ ދިމާވާ އިތުރު ކުރުވާނީ އެމައްސަލައިގައި

ގޮތެއް ނިންމާނީ އެއިރަކު ހިމަނައިގެން ކަމަކަށްވާނަމަ، ނުވަތަ ހުރަހެއްފައިވާ އެގޮތް މައްސަލަތަކެއްގައި ހިމެނޭ

ހަސްވުންނަކީ ގޮތުނިމުމުގެގައި ސީދާ އަސަރުކުރާ ބައިކަމަށް ކަމުގައިވާނަމައެވެ.[6]

ހަސްވުން އިތުރުކުރުން

އިތުރު ކުރެވޭނެ ހާލަތް

ހަސްވުމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމަނާ އިތުރުކުރުމުން ފުރަތަމަ ގޮތެއް މަސައްކަތްކުރާ އަމުރެވެ. ދަޢުވާ ގޮތެއް ހިންގާނަމަ ކުރިއަށްދާނެ ގޮތެއް

ގޮތުގައި އެދިގެން ހަރަކާތްތެރިވުން ސަޕްލިމެންޓަރީ ކުރުމެވެ. އެހެން މައްސަލައަކީ ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ ނިޔާގެ

ސަބަބުން އަމަލުކުރެވުނެވެ. ހިންގަވާ ގޮތެއް މަސައްކަތުން ގެނައުމާއި ސަބަބުން އިތުރުކުރަންޖެހުނެވެ. ހަމަޖެހޭ

ގޮތެއް އެގޮތައް މަސައްކަތުން ހިފެހެއްޓުމުގެ ސަބަބުން އިތުރުކުރަންޖެހުނެވެ. ފުސްޓްހަނި ގޮތެއް ތަފާސީލާ ކުރީ ހައިސިއްޔަތުން

އިތުރުކުރަން ޖެހުނެވެ. ހަނިހަ ގޮތެއް ހަސްވުމުގެ ގޮތުގައި ވާރިސުން އިތުރުކުރަން ޖެހުނެވެ.

މިއިން ހާލަތްތަކުގައި ކޯޓުގެ އިސްނަގައިގެން ހަސްވަކަ އިތުރުކުރަހަ ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅައި ނިންމަހަ

ހަސްވަކަ އިތުރުކުރުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނަންބަރު 12 ވަނަ ހުށަހެޅުން ހާޒިރުކުރަންވާނެވެ. ހަސްވަކަ އިތުރު ކަން

ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ވަރަކަށް އެކަމަށް އެދޭގޮތަށް ފޯރުކޮށް ކުރުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ފޯމުކަވެ.

އިސްވެ ދެންނެވުނު ހާލަތްތަކުގައި ހަސްވަކަ އިތުރުކުރާނީ މިދެގޮތުން ގޮތަކުން ސަރުކާރުކަވެ. މިފަދައިން

ހިމެނުންޖެހޭ މިހާރު ހިމެނުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމަށްފަހު މައްސަލަ ހިނގައި ނިންމުމަށްފަހު ސަބަބެއް

ނުވާނެވެ.

---

[4] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 152(ހ)(ށ)

[5] - ކުރީގެ ހަވާލާ 78

[6] - ކުރީގެ ހަވާލާ 81(ހ)(1)(2)

މަސްލަހަތު ޢާއްމުން

ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ އެންމެހައި ކަންކަމާމެދު ގޮތެއްކަނޑައެޅޭނީ ހަސްމަކު އިތުރުކޮށްގެންކަމުގައިވާނަމަ ކޯޓަށް ހަސްމަކު އިތުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[7] ވީމާ މައްސަލައަކާ ގުޅޭ ނިންމުމުގައި މަސްލަހަތު ހިމެނޭ ފަރާތްތައް ނުވަތަ މުޖުތަމަޢު މަސްލަހަތުތައް އޮތް ފަރާތްތައް ހުރިކަމަށް ފެންނަނަމަ އެފަރާތްތައް ހަސްމުންގެ ގޮތުގައި އިތުރުކޮށްގެން ނޫނީ ކޯޓުން ގޮތް ކަނޑައަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ.

މިފަދައިން މަސްލަހަތު އޮތްފަރާތްތައް ހުރި އެފަރާތްތަކުގެ ބަދަލު ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާއެއްގައި މައްސަލައަކަށް ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިދިނުމަކީ އިންސާފާއި ނަތީޖާއާއި މައްސަލަ ތަކުރާރުވުމުގެ ހާލަތްތައް ނައްތާލުމަށެވެ.[8] އިޖުތިހާދީ ބަޔާނުގައި، ފާހަގަ މިލްކުވެރިކަމަށް ސީދާގޮތުން އަސަރުކުރާ މައްސަލަތަކުގެ ބައިވެރިން ބަލައިގަނެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ދޭނީ އިންޝުއަރަންސް ކުންފުންޏަކަށް އެކްސިޑެންޓުތަކުން ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމުގެ ދަޢުވާތަކުގެ ބައިވެރިއަކަށް ބަލައިގަނެވިދާނެއެވެ.[9]

ސަރުހައްދުކުރުން

ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭ ހަސްމަކާއި، އެހެންފަރާތްތަކާމެދުގައި އެފަދަފައިވާ ހުކުމަކަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ހުކުމަކަށް ގޮތްކަނޑައެޅުމަށް ސީދާ ގުޅުން އަސަރުކުރާ މައްސަލައެއްކަމުގައިވާނަމަ އެފަރާތެއް ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[10]

އާންމު މަސްލަހަތު ހިމެނޭ މައްސަލަތަކުގައި ދައުލަތުގެ ބަންޑާރަނައިބު މައްސަލައިގެ ތަރަފަކަށް ތަމްސީލު ކުރެވެންވާނެއެވެ. ނުވަތަ ބަންޑާރަނައިބު ބޭނުންނަމަ އެމައްސަލައިގެ ތަރަފަކަށް ބަންޑާރަނައިބަށް ތަމްސީލު ވެވިދާނެއެވެ.[11] މައްސަލައަކީ އާންމު މަސްލަހަތު އޮތް މައްސަލައެއްނަމަ ހަސްމަކަށް ބަންޑާރަ ނައިބު ހިމެނުވުމަ ނޯޓިސް ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއަކަށް އެފަދަ މައްސަލައިގެ ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ބަންޑާރަ ނައިބު ތަމްސީލު ކުރެވެންވާނެއެވެ.[12]

މިސާލަކަށް އެމެރިކާގެ އެންޓިޓްރަސްޓް ޤާނޫނުން އިޤްތިސާދީ ސަރަޙައްދުން ބޭރަށް ކުރާ އަސަރަށް އިދިކޮޅުވެރިވުމުގެ އިސްތިރާތީޖީ ހަރަކަތްތަކުގެ ސަބަބުން އުފެދުނެވެ. މިމައްސަލައިގެ ތަރަފަކަށް ބަންޑާރަނައިބު ތަމްސީލުކުރިއެވެ.[13]

[7] - ކުރީގެ ހަވާލާ 81(ހ)(1)

[8] - ފާޠިމަތު ހިންދު އަބްދުލްމުއްމިނުއްސަލާމް ވ. ހުވަދުއަތޮޅު ދެކުނުބުރީ ތިނަދޫ ކައުންސިލު (ހައިކޯޓު ނަންބަރު:2022/HC-A/347) ޕެރާ 18

[9] - *Gurtner v Circuit* [1968] 2 QB 587

[10] - މަރިޔަމް އިޝްރާއަތު ފާރޫޤު (ފާރޫޤު ނަންބަރު 2021/32) 81(ހ)(2)

[11] - ކުރީގެ ހަވާލާ 77(ނ)(ރ)

[12] - ކުރީގެ ހަވާލާ

[13] - *Re Westinghouse Electric Corporation Uranium Contract Litigation* [1978] AC 547

ވީމާ މައްސަލައިގެ ހުކުމުގެ ސަބަބުން އަސަރުކުރާ ކޮންމެ މީހަކީ އެމައްސަލައިގެ ޚަސްމެއްކަމުގައި ހިމެނުން ސަރޫރަތްތެރި ވީހާރުކަމަށް އާންމު އުސޫލުކަން ބެލެވޭނެވެ. ޚަސްމުންގެ ގޮތުގައި ސަރޫރަތްތެރިގެ އުސޫލުން އިތުރުކުރުމަށް އެދިފައިވާ ސިޔާ ގޮތުން އެހެންފަރާތްތަކުގައި މަސްލަހަތެއް އޮތުމަކީ ވާންވާނެވެ. މިފަދަ ޚަސްމަކު ނުހިމަނާ މައްސަލައާމެދު ގޮތުން ނިންމައިދިނަމަ އެމައްސަލަ އާއި ހިމަނައިގެން އަލުން ބަލައިދިނުމަކަށް އެދިފާނެވެ. މިފަދަ ޚަސްމަކު ދައުވާގެ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމަނައިދިނުމަށް އެދިފައިވާނަމަ އެފަރާތަކީ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރުމަކީ ކޯޓުން ކުރަންޖެހޭނެ ކަމެކެވެ.[14]

ސަރޫރަތުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން ޚަސްމަކު އިތުރުކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އެކަމަށް އިއުތިރާޒު ކުރުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާ ޚަސްމަކު ނުވަތަ އިދިކޮޅު ޚަސްމު އެކަމަށް އިއުތިރާޒު ކޮށްފައިވާނަމަ ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ހުށަހެޅުއްވާ ދައުވާއަކީ ގާތްގުޅުން ކުރިއަށް ދައުވާއެއް ކުރުމުގެ އިހުތިމާލު އޮތްނަމަ މައްސަލައިގެ ކުރެވޭނީ ބެލުމުއްސުރެ އެމީހަކު ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރު ކުރުން ޖާއިޒުވެއެވެ.[15]

މަސްލަހަތު ބަދަލުވުން

ޚަސްމުންކުރުމުގައި ހިމެނިފައިވާ ފަރާތެއްގެ މަސްލަހަތު ބަދަލުވެފައިވާ ހާލަތުގައި، އުމައްސަލާގައި ހިމެނޭ އެންމެހައި ކަންކަމާމެދު ގޮތެއް ނިންމައިދިނުމުގެ ގޮތުން ފަރާތް ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުން ކަމުގައިވާނަމަ މަސްލަހަތު އޮތްފަރާތް ބަދަލުވި މިގޮތަށް ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރެވޭނެއެވެ.[16]

ޚަސްމަކަށް ހިމެނުން މިހާރު މަސްލަހަތު ނުވަތަ ޙައްޤާ އެއްކޮށް މިހާރު ބަދަލުވެގެން ހިސާބަށް މަސްލަހަތު އޮތްފަރާތް ބަދަލުވި ނުވަތަ އޮތްފަރާތް އެޙައްޤާ ފެށިގެން ދަށް މިގޮތަ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުމަށް އެދެންވާނެވެ. އެކަން ނުންކުރަންވާނަމަ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަވާކުރުމަށް ނުބަލައިވާނެއެވެ.

ވީމާ ފުރަތަމަ މައްސަލައިގެ ހަބަރަކު ކުރުމަށް ހިމެނުމަށް ފަރާތެއްގެ މަސްލަހަތު ބަދަލުވެއްޖެނަމަ އޮތްފަރާތް އުމަސްލަހަތެއް ބަދަލުވި ނުވަތަ ފެށިގެންދިއަ މިހާރު މައްސަލައިގެ ތެރެއަށް ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރެވޭނެއެވެ. މިއާލާގައި މަސްލަހަތު އޮތްފަރާތް ފެށިގެން ދިޔަފަރާތް މައްސަލައިގެ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުމަށް ކުރަށްވިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ކުރަނާ ކުރަށްވުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދައާއި ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުމަށް އެދުމާ ހުއްދަކެވެ. ކޯޓުގެ

[14]- ޖާތިމަށްޓާޒް އެންބޮރޑިއުސަން ވ. ޑރިމިއަރް ކަސްޓް (2022/HC-A/347)

[15]- SNC-Lavalin Engineers & Constructors Inc. v. Citadel General Assurance Co., 2003 CanLII 64289 (ON SC). / Schembri v. Way, [2012] O.J. No. 4356, 2012 ONCA 620 (Ont. C.A.)

[16]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 81(ނ)

ހުށަހަޅާއިރު ޝަރުޢުވެރިޔާގެ ގޮތުގައި ހިމެނުމަށް އެދޭނަމަ ޝަރީޢަތަށް އިތުރުކުރެވޭ ދިފާޢަށް އެދި ހުށަހަޅާ ނަންބަރު 12 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[17]

މަސްލަހަތު ފާހަގަކުރެވޭން ދިއުމުގެ ސަބަބުން މައްސަލަޔަކީ އެހީތެރިކަން ފާހަގަކުރެވޭން ދިފާޢުފުރާތުގެ އިސްތިރާމުން މައްސަލައިގެ ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ހިމެނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފޯމުގައިވާނަމަ ކޯޓުގެ ވިޔަސް ބަދަލުތަކުއިން ނުވަތަ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބާރުގެ ދަށުން އެހެންމަހު އިތުރުކުރަންވާނެއެވެ.

މިގޮތުން އިތުރުކުރުމުން ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ބައިވެރިވުމަށް ދޫކޮށް ހަމަނަމަ ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ހިމެނޭނެ ފަރާތަކީ ދަޢުވާ ކުރާފަރާތް ކަމުގައިވާނަމަ ދައުވާ ފޯމު ބަދަލުކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ދައުވާލިބޭ ފަރާތް ކަމުގައިވާނަމަ ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގައި ކުރަ ހުކުމް ލިބިގެންވެދާނެއެވެ.

<u>އެކުގައި މަސްލަހަތު ހިމެނުން</u>

ކޯޓަށް އެދިފައިވާ ފަރާތެއް ދިފާޢުފަރާތުގެ ގުޅުންހުރި އެކުލަވާ ފަރާތާއި ގުޅުންހުރިކަމުގައިވާ ހާލަތުގައި އެފަރާތް ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ހިމެނިދާނެއެވެ.[18] މިގޮތުން ހިމެނިގެންދާނީ ހަމައެކަނި ހިމެނޭ ފަރާތުގެ ބަޔާ އަޅާނުލާ މައްސަލައިގެ ނިޔާއަށް ދިމާވުމުގެ ފުރުސަތު ކުޑަކުރުމަށެވެ.

<u>ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ހިމެނުން</u>

ކުޑަކުއްޖަކު ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަން ލިބިދޭންވާ އަހަރެއް ފަރާތެއް މައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭނަމަ މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ކުޑަކުއްޖާ ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތުގެ ޖާނިބުން ބެލެނިވެރިޔާ ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ހިމަނައިގެންވެ. ނުވަތަ ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން މައްސަލައިގެ ތެރެއަށް ގެނެސް ގެންވެ.[19]

ޖާނުގެ މަސްދަރަށް ބަލައިދީ ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ހިމެނެޖެހޭ މީހުންގެ ބަދަލުގައި ޝަރުޢީ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތް ކުރުމަށް Litigation friends/ބަދަލުގައި މީހަކު ހިމަނަންޖެހެއެވެ.[20] އިތުރު ތަފުސީލު ބާބު 3 ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެވެ.

ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ކުއްޖަ ތަމްސީލުކުރުމުން ދެނެގަތް އުމުރުން 18 އަހަރު ފުރިއްޖެނަމަ އެކުއްޖަކަށް އެކަން ކޯޓަށް އަންގާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އަމިއްލަޔަށް ކޯޓުގައި ތަމްސީލު ކުރެވިދާނެއެވެ. އިތުރު ތަފުސީލު 3 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެވެ.

[17]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނިޒާމް ޤަވާއިދު 2022 ގެ 99

[18]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 82(ހ)

[19] - ކުރިގެ ހަވާލާ 87(ހ)(ށ)

[20]- UK Civil Procedure Rules 1998 1998 No· 3132 (L· 17) PART 21 Rule **21.2.**—(1) A protected party must have a litigation friend to conduct proceedings on [their] behalf.

ވާރިސުން ޚަސްމުންގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރުން

އެހެން ޤާނޫނެއްގައި އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައި ނުވާނަމަ ޚަސްމަކު ނިޔާވުމުން މައްސަލަ ހިނގުން މަޑުޖެއްސާލައި ވާރިސުން ސާބިތުކޮށް ޚަސްމުންގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުމުން ޝަރީޢަތް އަލުން ފަށައިގެން ކުރިއަށް ގެންދަންވާނެއެވެ.[21] ޚަސްމަކު ނިޔާވުމުން އަންނަނިވި ގޮތުގެމަތީން ކޯޓުން ޢަމަލުކުރަންވާނެއެވެ.

- ދައުވާކުރާފަރާތް ނުވަތަ ދައުވާލިބޭ ފަރާތް ނިޔާވެއްޖެނަމަ ޝަރީޢަތުން އެފަރާތެއްގެ ވާރިސުން ކަނޑައަޅައި ނިމެންދެން މައްސަލަ މަޑުޖެއްސާލުން؛
- ވާރިސުން ސާބިތުކުރުމާ ގުޅޭ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކަން ކުރުމަށް ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރުމަށްފަހު ހުށަހެޅުމުން އެމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް އަލުން ފަށައިގެން ކުރިއަށް ގެންދިއުން؛
- ވާރިސުން ސާބިތުކުރުމަށް މައްސަލަ މަޑުޖައްސާލާ މުއްދަތުގައި ވަގުތީ އަމުރު ނެރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ދޮރު ބަންދު ނުކުރުން؛ މިއެވެ.

ޑިނަވާރިސުން ތިބޭ ހާލަތުގައި މަސްލަހަތު ހިމާޔާ ހުރިހާ އެންމެން ތަމްސީލުކުރާނެ އެކަކު ކަނޑައަޅައިގެން ކުރިއަށް ދެވިދާނެވެ.

ޚަސްމުން އިތުރުކުރުމަށް އެދިހުށަހެޅުން

މައްސަލައިގެ ދަޢުވާ ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށްފަހު މައްސަލައިގެ ތެރެއަށް ޚަސްމަކު އިތުރުކުރެވޭނީ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުއެވެ.[22] މިހުއްދަ ހޯދުމާއި، ޚަސްމަކު އިތުރު ކުރުމަށް އެދޭނީ ޚަސްމަކު އިތުރު ކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ނަންބަރު 12 ފޯމުންނެވެ.

ޚަސްމުން އިތުރުކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހާލަތުގައި ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާ މީހަކީ މަސްލަހަތެއް އޮތްފަރާތެއްކަން ނުވަތަ ތަޢައްލުޤުކުރުން ބޯޑުތަކެތީގާ ފަރާތެއްކަން ނުވަތަ މަސްލަހަތު ބަދަލުވުމުގެ ސަބަބުން އިތުރު ކުރަންޖެހޭ ފަރާތެއްކަން ނުވަތަ އެކަމުގައި މަސްލަހަތު ހިމެނޭ މީހެއްކަން ދަލާލަތުކުރާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ޚަސްމުން އިތުރުކުރުމަކީ ހަރުދަނާގޮތުގައި/Case management decision މައްސަލަ ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު ތަކުގެ ތެރެއިން ފިޔަވަޅެކެވެ. މިފަދަ ފިޔަވަޅަކީ އިސްތިސްނާއީ އުސޫލުން ބެލުމުން ގޮތަކަށް އެފިޔަވަޅުގެ ސަބަބުތަކަށް ބެލުން ފިޔަވަޅުތަކާއެއްގޮތުންނެވެ.

[21] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 84

[22]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 81(ބ)

ވީމާ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ހުރިހާ ޚަސްމުން މިހާރު އިތުރުކުރުމަށް އެއްބަސްވާނަމަ ނުވަތަ އިތުރު ކުރުމާމެދު އެއްވެސް އިޢުތިރާޒެއް/ޝަކުވާއެއް ނެތްނަމަ އެކަމަށް ވަކިން ޚާއްސަކޮށް އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވުމަކާނުލައި ޚަސްމަކު އިތުރު ކުރުމަށް ކޯޓަށް ނިންމިދާނެވެ.[23]

ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރުމަށް އެދޭ ފަރާތަކީ މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި ފަރާތެއްކަން ނުވަތަ ތަޢައްލުޤުވާ މިންވަރަކަށް ނުވަތަ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުކުރުން ޝަރުޢީ މަޤްޞަދަށް ފަރާތެއްކަން ނުވަތަ މައްސަލައާ ބެހޭކަމުގެ ސަބަބުން އިތުރުކުރަންޖެހޭ ފަރާތެއްކަން ނުވަތަ އެކަމުގައި މައްސަލައާ ހިމެނޭ ފަރާތެއްކަން ނުވަތަ ތަޢައްލުޤުވާ ކަމެއްގައި އިތުރުކުރަންޖެހޭ ފަރާތެއްކަން ދައްކުމަށް ހެކި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުތަކުގައި ދައުވާކުރާ ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި މިހާރު އިތުރުކޮށް ބަދަލުކުރުންވާ އޮޅުމެއްގެ ރުހުމާއެކުގައެވެ.[24] ޚަސްމުގައި މިހާރު އިތުރުކުރުމާއި ވަކިކުރުމުގެ ބާރަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ މުޅިގޮތުން ބާރެކެވެ. އެދިޔައްގެ ރުހުން އޮތުން ލާޒިމެއްނުވެއެވެ.

<u>ޖޮއިންޑަރ</u>

ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށްފަހު ޚަސްމަކު އިތުރުކުރުވުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުވުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދަ ލިބިގެންވެއެވެ.[25] ވީމާ ޚަސްމަކު އިތުރުކުރުމަށް ޖޮއިންޑަރކުރުމަށް ނުވަތަ އިތުރުކުރުމަށް ބަދަލުކުރުމަށް ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުމެއް އޮންނަންވާނެވެ. އެހެން ގޮތަކަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅައިގެން ނުދިނުމުން ހުރިހާ ޚަސްމުންނަށް، އިތުރުކުރި ނުވަތަ ބަދަލުކުރި ފަރާތަށް ކޯޓުން ރައްދުކުރަންވާނެވެ.

<u>ލިޔުކިޔުން ރައްދުކުރުން</u>

ދައުވާލިބޭ މީހެއްގެ ގޮތުގައި މިހާރު އިތުރުކުރެވުނު ނުވަތަ ބަދަލުކުރެވުނު ދައުވާގެ ލިޔުމާއި، ދިފާޢުގެ ޖަވާބު އެހެނިހެން ރައްދުކުރުން ހަމަޖެހޭނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށެވެ. ބައެއް ޙާލަތްތަކުގައި ނިޒާމުތަކުގައި މިކަމަށް ނުވަތަ ލިޔުކިޔުން އެހެނިހެން ރައްދުކުރުމުގެ ކުރިން އެހެނިހެން ޚަސްމެއްގެ ގޮތުގައި އިތުރުވެގެން ދިޔައިރުގައި ނުބެލެވެއެވެ.[26]

---

[23]- *Borealis AB v Stargas Ltd and M/V 'Berge Sisar'* [2002] EWCA Civ 757
މިޤަޟިއްޔާގައި ޝަރިކާތްތަކުގެ އެއްމަސައްކަތުން ޚަސްމު އިތުރުކުރުމަށް ދިރުމަށް އެދިފައިވެއެވެ. ޝަރިކާތްތަކުގެ ތަރުތީބު ފަސްވެފައިވާ ކަމަށް ބެލެވޭ ބާވަތުގެ އިތުރު ޚަސްމު ކުރިއެވެ. ކޯޓުން ޚަސްމު އިތުރުކުރުމުގެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރިއެވެ. އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ ފަރާތުން ނިންމުމުގައި ތަފާސީލު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ސަބަބުތަކާއެކު ބަލާފައިވެއެވެ.
އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ލިބޭ ބަދަލު ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި ކޮށްފައިވާ ކަމަށް ބެލެވިފައިވާ ބަދަލުތަކުގެ ސަބަބުން ނިންމިއެވެ.

[24]- UK Civil Procedure Rules 1998 1998 No. 3132 (L. 17) PART 19 (19.3.3) practice direction 19A-adding and subtraction of parties supplements CPR part 19 para 3.3

[25]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 81(ބ)

[26]- UK Civil Procedure Rules 1998 1998 No. 3132 (L. 17) PART 19 (19.3.3) practice direction 19A-adding and subtraction of parties supplements CPR part 19 para 3.3 & kettleman v Hasael Properties Ltd (1987) AC 189,HL

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގައި އިތުރުކުރެވޭ ހަސްމުންނަށް 02 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޖަވާބުދީން ރައްދުކުރުން ހާޒިރުކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްފިނަމަ. ވީމާ ހަސްމަކު އިތުރުކުރުމަށް ނިންމައިފިނަމަ މައްސަލައިގެ ޖަވާބުދީންނަށް 02 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެފަރާތަކަށް ކޯޓުން ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ.

ހަސްމުން ވަކިކުރުން

ހަސްމުން ވަކިކުރުމަށް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލަކީ ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށްފަހު ހަސްމަކު ވަކިކުރެވޭނީ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ. އެހެނީ ހިމެނުންނުޖެހޭ މީހަކު ކަމުގައި ވިޔަސް ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކު މެނުވީ ވަކިނުކުރެވޭނެއެވެ. ހިމެނުން ނުޖެހޭމީހަކު ހިމެނިފައިވާނަމަ ވަކިކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ހިމެނުން ނުޖެހޭ މީހުން

ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުންނުޖެހޭ މީހަކު ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނިފައިވާނަމަ/misjoinder އެމީހަކު ވަކިކުރުމުގެ ބާރު ނުވަތަ ރަގަޅު ނަމަކުން ބަދަލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ވަކި މީހަކު ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުން ނުޖެހޭކަމަށް ފެންނަނަމަ އެމީހަކު ވަކިކޮށްދިނުމަށް ނަންބަރު 12 ފޯމުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހަޅުމުން އެމީހަކު ވަކިކުރުމަށް ކޯޓަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[27]

ވަކިކުރެވޭނެ ހާލަތް

ހިމެނުން ނުޖެހޭ މީހަކު ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނިފައިވާނަމަ އެމީހަކު ވަކިކުރެވޭނީ އެމީހަކީ މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި މީހަކަށްނުވާނަމަ، ނުވަތަ އެމީހެއްގެ މަސްލަހަތެއް އެމައްސަލާގައި ހިމެނިފައިނުވާނަމަ، ނުވަތަ އެމީހަކަށްވުރެ މަސްލަހަތު ބޮޑު އެހެން މީހަކު ހުރިނަމަ ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނިފައިވާ މީހަކު ވަކިކުރެވިދާނެއެވެ. މިއިން ހާލަތެއް ޘާބިތުނަމަ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއީ ބާރުން އެމީހަކު ވަކިކުރުން ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.[28]

ހަސްމަކު ވަކިކުރަންވާނީ އެމީހަކީ ހަސްމެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނުންޖެހޭ މީހެއްނޫންކަން ކަނޑައަޅައި ކޯޓުން ކުރާ އަމުރަކުންނެވެ.

ގޯސްނަމެއް އިސްލާހުކުރުން

ގޯސްނަމެއް ހިމެނިފައިވާނަމަ/misnomer އެމީހަކު ވަކިކުރުމުގެ ބާރު ނުވަތަ ރަގަޅު ނަމަކުން ބަދަލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[29]

---

[27] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު 32/2021) 81(ނ)

[28] - ކުރީގެ ހަވާލާ 81(ނ)

[29] - ކުރީގެ ހަވާލާ 81(ނ)

ދައުވާ ލިބޭ މީހާގެ ނަން ގޯސްވެރި ލިޔުމުގައިވާކަން ދައުވާގެ ބަޔާނުން ސާފުވާންޖެހޭނެވެ. އެބަހީ ދައުވާގެ ވާޤިޢާތަކުން ސާފުވާންވާނެވެ.[30] މިފަދަ އޮޅުމެއް އިސްލާހުކުރުމަށް ހުއްދަދިނުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމުގައި ނުބައި ނަފުގެ ސަބަބުން ބޭއިންސާފުވެއް ދިމާވެފައިވާކަން ނުވަތަ އޮޅުމެއް އަރާފައިވާކަން ކޯޓުން ކަނޑައަޅު ކުރަންވާނެވެ.[31] ދައުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ނަން ބަދަލުކުރުމަކީ އެކަށީގެން އޮޅުމެއް ދައުވާއަށް ނިމުން ގެނުވާނެ ނުވަތަ ގެއްލުންހުރި އޮޅުމެއްކަމަށް ނުބެލެވޭނެވެ. މިފަދަ އޮޅުމަކީ ކުށެއްގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭނެވެ.[32]

---

[30]- Tschirhart v. Grand River Hospital (2019), 42 C.P.C. (8th) 238, 2019 ONSC 6650 (S.C.J.)
ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގައި ދައުވާ ލިބޭ ގެކޮޅުގެ ނަން "Doe 1" ބާއްވާފައިވުމުން ފަހުން ގެސްޓަރުގެ ބާއްވާފައިވާ ކަމުގައި ހިއްސާކޮށް އިސްލާހުކުރުމަށް ކޯޓުން ފުރުސަތުދީފައިވެއެވެ.

[31]- Llyod v. Clark, [2009] O.J. No. 1682 (Ont. C.A.)

[32]- Greater Toronto Airports Authority Assn., Inc. v. Foster Wheeler Ltd., [2010] O.J. No. 4545, 2010 ONSC 5891 (Ont. S.C.J.)

ބާބު 36

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ދައުވާތައް އެއްކޮށްލުމާއި،

ދައުވާތައް އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުން

ތަޢާރަފު

މައްސަލަތައް އެއްކޮށްލުން/Consolidation އާއި، އެކުގައި މައްސަލަތައް ހިންގުން/Hearing Together އާއި، މިއީ ތަފާތު ދެކަމެކެވެ. މިއުސޫލުން ހާސިލުކުރަން ބޭނުންވާ ނަތީޖާއަކީ ހަރަދު ކުޑަކުރުމާއި، އެއްކަމެއްގައި ތަފާތު އެތަކެއް ޙުކުމްތަކެއް ހިނގުން ހުއްޓުވުމެވެ. އަދި އެއްކަމެއްގައި ތަފާތު ނިންމުންތައް ނިންމުމުގެ މަގު ބަންދުކުރުމަކީވެސް އިޖުރާއީ މިއުސޫލުން ހާސިލުކުރަން ބޭނުންވާ އެއް ބޭނުމެވެ.

އެއްބަޔަކު ހިފާ މައްސަލަތަކާއި، އެއްވާޤިޢާއެއް ހިފާ މައްސަލަތަކާއި، އެއްހަޤީޤަތްތަކެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަތަކާއި، ހެކިބަސްދީ އެއްހެކިވެރިންނެއް ހިފާ މައްސަލަތަކާއި، އެއްމުޢާމަލާތެއް ހިފާ މައްސަލަތައް ނުވަތަ އެއްޤާނޫނީސުވާލެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަތައް އަދި އެއްވަކީލުންނެއް ހިފާ މައްސަލަތަކުގައި މަސްލަހަތާއި، ދެފަރާތަށް ހަމަހަމައަށް އިސްކަން ދިނުމާއި، ދެފަރާތަށް ކުރިމަތިވެދާނެ ބޭއިންސާފު ފަދަ ކަންކަމުން ފަރުވާތެރިވެ ދެފަރާތުގެ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށްޓަކައެވެ.

މިފަދައިން މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކުރުމަށް ކޯޓަށް ދައުވާތައް އެއްކޮށްލައިގެން ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އަމަލު ނުކޮށްފިނަމަ ކޯޓުގެ ވަސީލަތްތައް އިސްރާފުވުމާއި، ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު އިތުރުވުން ފަދަ ކަންކަން ކުރިމަތިވެދާނެއެވެ.

ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރު ދައުވާ އެކުގައި ހިންގުމަކީ ނަމަވެސް ގުޅުންހުރި މިއުސޫލާ މުޅިން ތަފާތު އުސޫލެކެވެ. މިއާ އެކަމަށް ސަމާލުކަންދޭންވާނެއެވެ. މިއުސޫލާއި، އިތުރުދައުވާއާއި ރައްދުދައުވާއާ އެކުގައި ހިންގުމުގެ އުސޫލާއި މަސްހުނި ނުކުރުން އެދެމެވެ.

JOINDER OF CLAIMS

ދައުވާތައް އެއްކޮށްލުން

ޤާނޫނީ އަސާސް

ކޯޓުގައި ބަލަމުންދާ މައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭ ހުށަހެޅުމާއި، އެހެން ފަރާތަކާ ދެމެދުގައި އުފެދިފައިވާ އެހެން މައްސަލައަކީ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލާގައި ގޮތެއްކަނޑައެޅުމަށް ސީދާ އަސަރު ކުރާ މައްސަލައެއްނަމަ، ދެމައްސަލަ އެކުގައި ބެލުމުގެ ގޮތުން އެދަސްތު އިތުރު ކުރުމުގެ ވިޔާސީ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[1] މީގެ އިތުރުން ދައުވާ ކުރާފަރާތުން އެދިފައިވާ ފަރުވާއަކީ އެފަރުވާއެއް ދީފިނަމަ ދެފަހަރަ ފަރާތަކަށްފަހު ހައްޤު ލިބިގެންވާ ފަރުވާއެއްނަމަ އެދުވަހު ފަރާތް ހަސްފުއްގެ ގޮތުގައި ހިމަނައިގެން އެކުގައި ހިންގުމުގެ ވިޔާސީ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[2]

މިދެއްނެއްސޭގައި މިބާރުންކުރަނީ ވާޤިއާތައް އެއްގޮތްވުމާއި، ސީދާ އަސަރުކުރުމުގެ ވާހަކައެވެ. ވީމާ ދައުވާތައް އެއްކޮށްލުމުގެ އުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ލިޔެފައިވާ އުސޫލެކެވެ.

އާންމު އުސޫލު

އެކުގައި ހިންގުމަށް ނުވަތަ އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ނުވަތަ އެއްކޮށްލުމަށް ނިންމާނީ އެއްމަރުހަލާއެއްގެ ކޯޓުގައި އަދި އެއްކޯޓެއްގައި ހިނގާ މައްސަލަތަކެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ. އެކުގައި ހިންގިދާނެ މައްސަލައެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ތަފާތު ކޯޓެއްގައި ހިންގަމުންދާ މައްސަލައެއް ނުވަތަ ހިންގަމުންދާ މައްސަލަތަކެއް އެއްކޮށް ހިންގުމަކީ ނުހިނގާނެއެވެ.[3]

އެއްކޮށްލެވޭނެ ހާލަތް

ދެމައްސަލައެއް އެއްކޮށްލެވޭނީ ދެހާލަތެއްގައެވެ. އެކެއް:- މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ޤާނޫނީ ސުވާލު ނުވަތަ ވާޤިއާ އެއްގޮތް ވުމެވެ. ދޭއް:- އެއްމައްސަލަ ނިންމުމުން އަނެއް މައްސަލައިގެ ހުކުމަށް އަސަރުކުރާނަމަ ނުވަތަ އެއްމައްސަލަ ނިމުމުން އަނެއްމައްސަލަ ނިމިގެންދާނަމަ އެވެ.[4]

މިސާލަކަށް ފިހާރައެއްގެ ޓެނަމެއްކަން މިހާރު ކައްސާލައިގެން ވެއްޓުމުން ފިހާރައިގެ ވެރިމީހާގެ މައްޗަށް ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށްފަހު ވަކިން އެތަން ބަލަހައްޓާ ފަރާތުގެ މައްޗަށް އެކަމާގުޅިގެން ދައުވާއެއް ހުށަހެޅުމަށް ޖެހުނެވެ. މިފަދަ

---

[1] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 81(ށ)(2)

[2] - ކުރިގެ ހަވާލާ 82(ށ)

[3] - Tomec v. Economical Mutual Insurance Company (2019), 2019 ONCA 839 (Ont. C.A.)

[4] - ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 41(ށ)

ހާލަތްތަކުގައި ރައްދުދަޢުވާއެއްގެ ގޮތުގައި އިމާރާތް ބަލަހައްޓާ ފަރާތުގެ މައްސަލަ ކޮށްފައިވާ ދަޢުވާ ފިޔާރައިގެ ވެރިމީހާގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާ ދަޢުވާއާއި އެއްކޮށްލެވިދާނެވެ.

އެކުގައި އަޑުއެހުން ގެންދިއުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔާސީ ބާރެކެވެ. ގުޅުންހުރި ދަޢުވާތަކާ ކަމުގައިވާނަމަ އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެވެ. ނަމަވެސް ބަލާނީ ޢަދުލުވެރި ކޯޓަށް ކަނޑައެޅިދާނެވެ.[5]

Consolidation or Hearing Together

ދަޢުވާތައް އެއްކޮށްލުމާއި، އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުން

ޤާނޫނީ އަސާސް

ހުށަހެޅިފައިވާ ދެމައްސަލައެއް އެކުގައި ކުރިއަށްގެންދިއުމާއި، އެކުގައި ހިންގުމުގެ އުސޫލު ސާފުކޮށް ލިޔެވިފައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ.

މައްސަލަ ހުށަހަޅާނޭގޮތުގައި ހިންގައި ޤަވާޢިދު ކުރުމުގެ ބާރުއެއްގެ ގޮތުގައި ހަރަދު ކުޑަކުރެވޭނެ ގޮތަކަށް މައްސަލަ ހިންގުން ކޯޓުގެ މައްސަލަ ތަރުތީބު ކޮށްފައިވެއެވެ.[6] މިޤާޢިދު ކުރުމާއި، ދަޢުވާތައް އެއްކޮށްލުމާއި، އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމާއި، ގުޅުން އެބަހުއްޓެވެ. މިހާވަރުގެ ނިސްބަތުން އެވަރަކަށް ބަޔާންކޮށް ނިސްބަތްކުރެވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކީ ބްރިޓިޝް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ މައްސަލަ ހިންގުމުގެ ބާރުގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ބާރުތަކުގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާތައް އެއްކޮށްލުމާއި، އެކުގައި ހިއްސާކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ކަމަށް މަދަނީ ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[7]

މިސަބަބުތަކާއި މިކަމާ ގުޅޭ ފިޤުހުގެ ފިޔަވަޅު އުވާލުން ފިޔަވަޅުއެޅުމެވެ. ސާފުކޮށް ލިޔެވިފައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވިޔަސް އެއްސޫލުގެ އަސާސް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

އެކުގައި ހިންގުން ހާލަތު

ދަޢުވާތައް އެކުގައި ހިންގަންޖެހުނީ ސިފައާސަރުކާރާ ހާލަތެއްގައެވެ. އެއީން ހާލަތެއްގައި އެކުގައި ހިންގުމަކީ އެކަށީގެންވާ އިޖުރާއީ ފަރުވާއެއްކަމަށް ނުބެލެވޭނެވެ.[8]

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 42

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ބ)

[7]- UK Civil Procedure Rules 1998 1998 No. 3132 (L. 17) PART 3 Rule 3.1 (2) Except where these Rules provide otherwise, the court may-(g)consolidate proceedings;

[8]- *Law Debenture Trust Corporation (Channel Islands) Ltd v Lexington Insurance Co* (2001) LTL 12/11/01). In *IXIS Corporate and Investment Bank v WestLB AG* [2007] EWHC 1748

ދުވަސްސަލާމަތްވެ އެކުލަވައި ހިންގުމަށް ޤާނޫނީ ވާޤިޢާ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތްތައް އެއްވެގެން ނުވަތަ ވަރަށްބޮޑުން ގުޅިފައިވުން ނުވަތަ ތަފާތުކުރުމާ ހަމަތަކުގައި ދެބަސްވާތަން ތަކުލީފު ބޮޑުވުން ނުވަތަ ޚަރަދު ބޮޑުވުން ފަދަ ކަންތައްތަކަށް ބަލައި އެކުލަވައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[9]

ވާޤިޢާތަކާއި، ޤާނޫނީ ނުކުތާތައް އެކުލެވިގެންވާ ދައްޢާ ތަޙުޤީޤުކުރަން ފެށުން ނުކުރާނަމަ ހުރިހާ ގޮތްގޮތުން މައްސަލަ ހިންގައި ބެލުމަށް ފަހިވާނަމަ ދައުވާތައް އެއްކޮށްލުމާއި، އެކުލަވައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުން ކަޑަދަ ނިންމިދާނެއެވެ.[10]

ހުއްދަދިނުން

އެކުލަވައި ހިންގުމަށް ނުވަތަ އެކުލަވައި މައްސަލަތައް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ދާއިރާތައްގައި ފުރިހަ ދެފަރާތުގެ ރުހުން އަންނަނީ ފާނުވެއެވެ. އެކުލަވައި ކުރިއަށްގެންދަވާ ދެފަރާތުގެ އިތުރުން ތިންވަނަ ފަރާތެއް ފަހުން ހިމެނުމަށް ވަކި ގޮތަކަށް ދައުވާ އުފުލާފައިވާނަމަ، އެފަރާތުގެ ރުހުމާއެކު ތިންވަނަ ފަރާތަކަށް ފާޅުވެވިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ފަހުން ދަޢުވާގައި ބައިވެރިކުރެވިދާނެ ފަރާތް ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގައި ހިމެނުމަށް އެކުލަވައި ހިންގުމުގެ ބާރު ހުރިކަމަށް ބެލިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހިމެނުން ހަމަ ޤާނޫނީ މަސްއަލައެއް އުފުލުމަށްވެސް އެކުލަވައި ހިންގުމަށް ނުވަތަ އެކުލަވައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ނުވަތަ އެއްކޮށްލުމަށް ނިންމިދާނެއެވެ.[11]

ވާޤިޢާތައް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ނުކުތާ އެއްގޮތްވުން

ދައުވާތައް އެކުލަވައި ހިންގުމާއި، އެކުލަވައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގައި ވާޤިޢާތައް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ނުކުތާތައް އެއްގޮތްވުން ޝަރުޠެވެ. ޤާނޫނީ ނުކުތާ ނުވަތަ ވާޤިޢާތައް އެއްގޮތްވުމަކީ ބެލެވޭގޮތުގައި މިސްރާބު ހިފެހެއްޓުމަކީ އަދާލަތުގެ ޙައްޤުގައި ނިންމާ ގޮތްގޮތުގެ ސަބަބުން ސީދާ އަސަރު ކުރާ މައްސަލައެއް ބެލުމަށެވެ.

ތަފާތު އިޖްރާއަތުން މިފަދަ ބައްޕަތުކުރުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ހިންގުމުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ "އެއްނުވާތީއެއްގެ މައްޗަށް އެއްގަރާރަކުން އިސްތިއުނާފު ކޮށްފައިވާ ބިން ވަނީއްޔާ ކުރުމަށްފަހު މިމައްސަލައިގެ ޝަރުޢީ ޙިސާބުފައިވާނި އެކުލެވިގެނެވެ."[12] މިފަދައިންނެވެ.

9- Law Debenture Trust Corporation (Channel Islands) Ltd v Lexington Insurance Co. (2001) LTL 12/11/2001
10- IXIS Corporate and Investment Bank v WestLB AG [2007] EWHC 1748 (Comm), LTL 30/7/2007,
11- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 41(ނ)
12- ކުރައުން ކޮންޓްރެކްޓް ފްރަށިލޫޖް ލިމިޓެޑް ވ. އަބްދުﷲ އަނީސް އަދި އިތުރު 21 ފަރާތެއް SC 15 [2021] ޕެރާ 2

ޤަޟިއްޔާތައް އެއްކޮށްކުރުމުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ގެނެސްދޭ އުސޫލަކީ ބަޔާނުކޮށް އޮންޓޭރިއޯގެ ޤަވާއިދުގެ 60 ވަނަ މާއްދާއިން ފާހަގަކޮށްދޭ ދާއިރާތަކެއްގައި އުޅަން ކުރެވިދާނެކަމެވެ.[13] މިމާއްދާއަކީ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ މާއްދާއަކަށްވީހެން މިމާއްދާއިން ނުވާ އުސޫލަކީ މުހިންމު އުސޫލެކެވެ. އުޅަގެއި ހިންގާނެ ނުވަތަ އުޅަގެއި ކުރިއަށްގެންދިޔުން އެއް ހަމަޖެހޭ ދެފަރާތުގެ އެއްބަސްވުމުގެ ދަޢުވާއަކަށް ފަހުގެ. ދަޢުވާ ހަމަޖެހޭ އިތުރު އިސްތިޢުނާފު/cross-appeal ތަކެއް ހުށަހަޅާ ހަމަޖެހޭ.

ބައެއް ޤަޟިއްޔާ ނިޔާކުރުމުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާގައި އެއްކޮށްގައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުން ނުވަތަ އުޅަގެއި ހިންގާނެ ހަމަޖެހޭ ގޮތުގައި މުއްދަތެއް ގާނޫނީ ނުކުތާއަށް ވާހަކައެއް އެއްގޮތްވުން މިފަދައިން ބަލައިގަނެވޭ ފިޔަވަޅެވެ.[14]

އެއްވާހަކައަށް ހިމެނޭ ދަޢުވާތައް ވަކިވަކިން ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ސަބަބުން އިންސާފު ޤާއިމްކުރުމުގެ ހަރަދު އިތުރުވެގެންދެއެވެ. އަދި އެކިއެކި ނަތީޖާ ކުރެވުމުގެ ފުރުޞަތު އިތުރުވާނެއެވެ.[15] މިގޮތަށް ކަންކަން މަސައްކަތް އެޖެންސީތަކުގައި ނަންބަރުކުރުމާއި މިހެން ނިޔާކުރުމުގެ ވަގުތު ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެއެވެ.

ތަފާސީލް މަސްޢޫލިއްޔަތުގެ ދަޢުވާއާއި، އިންޝުއަރަންސްގެ ދަޢުވާގެ މައިގަނޑު ވާހަކަ އެއްގޮތް ވުމާއި، ހެކިގެ ގޮތުގައި ހުރި އެއްހެކިތަކެއްކަމަށް، އުޅަގެއި ހިންގާފައެވެ. މިސާލަކަށް އުޅަގެއިގެން ދަޢުވާއެވެ.[16] އަދި މިސާލަށް ބާރަށްކުރާނެ. މިސާލަކަށް ނަގޫދުގެ ކާމިޔާބުގެ ސަބަބުން ތަފާސީލް ބިނާކުރެވޭ ވަކިވަކިން އެއްބަޔަކަށްވާނަމަ، ނުވަތަ ހަމަވެރިން، ހެކިނަމަ އެއްބަޔަކަށް ވާނަމަ ދަޢުވާތައް އުޅަގެއި ހިންގާނެވެ. ނުވަތަ އުޅަގެއި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމެވެ.[17]

<u>ސިވިލް އަސަރުކުރުން</u>

ވަކިވަކި ފަރާތްތަކުގެ އެއްގޮތް މުއްދަތު ދަޢުވާ އުޅަގެއި ހިންގާނެ ނުވަތަ އުޅަގެއި ކުރިއަށް ގެންދިޔުން އެއްބަސްވެވޭ. މިގޮތުން އެއްފަރާތާ ނިސްބަތުން ފަރާތެއްގެ ކުރަން ސިވިލް އަސަރުކުރާނަމަ އެއްބަސްވެވޭ ދަޢުވާ އުޅަގެއި ހިންގާނެވެ. ނުވަތަ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމެވެ.[18] ސިވިލް އަސަރު ކުރުމުގެ ކުރަން ސަބަބުން ފަރާތް މަދަނީ ދަޢުވާގެ ކުރަން އަސަރުކުރެވޭ. ނުވަތަ އަސަރުމަދަނީ ނިމުމެއްކަމެވެ.[19]

13- ސުޕްރީމް ކޯޓު ޤަވާއިދު 2020 https://supremecourt.mv/entry/category/qavaaidhu

14- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 6.01, <https://canlii.ca/t/t8m#sec6.01>, retrieved on 2023-11-10

15- LBP Holdings Ltd. v. Hycroft Gold Corporation, 2020 ONSC 59 (CanLII)

16- Kaur v. Blue Cross, 2018 ONSC 3303 (CanLII),

17- Ferreira v. Costa (2017), 2017 ONSC 6338, 18 C.P.C. (8th) 200, 77 C.L.R. (4th) 154 (S.C.J.)

18- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 81(ހ)(2)

19- ޖުޑީޝަލް ކައުންސިލް SCPD-04/2022 "ސިވިލް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 41(ހ)

އިސްވެ މިދެންނެވުނު ފަދައިން ދިމާވާނީ އެއްމުޢާމަލާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަތަކަށްނަމަ ނުވަތަ އެއްހާދިސާއެއްގެ މައްޗަށް އުފެދޭ މައްސަލަތައްނަމައެވެ.

މައްސަލަ އެކުގައި ހިންގުމާއި، ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ކަނޑައަޅާފައިވާ ބާބުގެ ފަސްލާއި ނިންމުންތަކަށް ބަލާއިރު މިއުސޫލު ޤަރާރެއްގެ އުސޫލެއް ކުރެވޭ ތަކެއް ނިންމުމަކުން ހުއްޓިދާނެކަމާއި ޚިލާފުވުމެވެ.[20]

ގުޅުންހުރި ގިނަ ޝަރީޢަތް ވަކިން ހިނގުން

ޤާނޫނީ ނައްޞުގައި "ޝަރީޢަތް ކަނޑައެޅުމަށް ސީދާ ހަދައިދޭ މައްސަލަތައް ނަމަ"[21] މިފަދައިން ބެލުން ކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ދައުވާތައް އެއްކޮށް ހިނގައި ނިންމުމުގެ ފައިދާ ބޮޑު ކަމެން ލިބިދިނުމެވެ. ފަހު އެއްވާގޮތަށްގެ މައްޗަށް ތަފާތު ޝަރީޢަތްތަކެއް/multiplicity of proceedings ހިނގުން ނުވަތަ ގުޅުންހުރި ގިނަ ޝަރީޢަތްތަކެއް ވަކިވަކިން ހިނގުން މަނާކުރުމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ އަސާސީ އުސޫލެކެވެ. މިއުސޫލުގެ މައިގަނޑު އަމާޒަކީ އެއްކަމެއްގައި ތަފާތު ނިންމުންތަކެއް އަރައިނުގަތުމާއި، ހަރަދު ކުޑަކޮށް މައްސަލަ ނިންމުމެވެ.

މިހެންވީ އިތުރުބާރު މަސްއޫލިއްޔަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ހަމައެކަނި ޝަރީޢަތް ބާރު ފުރިހަމަކޮށްދިނުމަށް މައްސަލަތައް ކާރި، އެއްބަސްވުމާ ގުޅުންހުރި މައްސަލަތަކުގެ ދައުވާ އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށެވެ. ނުވަތަ އެކުގައި ހިނގުމަށެވެ.[22]

މިގޮތުން ޕްރޮޑަކްޓް ފުޅާކޮށް ވަކިކޮށްފައިވާ ކަމަށް ތޮއްމަތީ ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަތައް، އެކަމުގެ ސަބަބުން އަސްލަށް ގުޅިގެންވާ ކުށެއް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއް އެކުގައި ކުރިއަށްގެންދިޔުމަށެވެ.[23]

ވަކިވަކި އެއްބަސްވުންތަކެއްގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ތަފާތުވާނުވާ ގޮތްތަކުން ވެރިން ދައުވާ ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ އެކުއެކީގައި އެދައުވާތައް ހިނގުން ނުވަތަ އެކުގައި ކުރިއަށްގެންދިއުން އެދި އެދޭ ގޮތަށް ނިޔާކުރެވެ. އަދި ދައުވާތަކުގައި ގުޅިފައިހުރި ދައުވާތައް އެކުގައި ކުރިއަށްގެންދިއުން ނުވަތަ އެކުގައި ހިނގުން ދަށުގައި ގޮތަށްނިޔާކުރެވެ. މިސާލަކަށް 15 މިހާރު އެކަމުގެ ހަމަ ކުއްޔަށް ގެންދިޔަ ފުއްދުންތެރިކަން އެއްޗެއްގެ ސަބަބުން ފެނިފައިވާ ގޮތުގެ ހިނގައިގެން ދައުވާކުރިއެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ދައުވާގައި ކަންހިނގާފައިވާގޮތް ތަފާތު ފަހައިވާތީ ވަކިވަކިން ހިނގުމަށް ކޯޓަށް އަމުރުކުރިއެވެ.[24]

-----

[20]- whether a decision in one action, if kept separate and tried first, would likely put an end to the other actions or significantly narrow the issues for the other actions or significantly increase the likelihood of settlement; 1014864 Ontario Ltd. v. 1721789 Ontario Inc., 2010 ONSC 3306 (CanLII), at para 18, <https://canlii.ca/t/2b6pv#par18>, retrieved on 2023-11-10

[21] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 81(ހ)(2)

[22]- Cellular Rental Systems Inc. v. Bell Mobility Cellular Inc. (1994), 1994 CanLII 7532 (ON SC), 116 D.L.R. (4th) 514, 56 C.P.R. (3d) 251 (Gen. Div.), rev'd 1995 CanLII 10638 (ON SC), 123 D.L.R. (4th) 742, 23 O.R. (3d) 766 (Div. Ct.)

[23]- Foley v. Signtech Inc., 1988 CanLII 4780 (ON SC), [1988] O.J. No. 1983, 66 O.R. (2d) 729, 31 C.P.C. (2d) 216 (Ont. H.C.J.

[24]- Dawe v. Reliance Home Comfort (2009), 76 C.P.C. (6th) 314, [2009] O.J. No. 673, 2009 CarswellOnt 900 (S.C.J.)

އެއްވާޤިޢާއެއްގެ މައްސަލަ ތަފާތު ޤަޟިއްޔާތަކެއް/multiplicity of proceedings ހިންގުން ނުވަތަ ގުޅުންހުރި ގިނަ ޤަޟިއްޔާތަކެއް ވަކިވަކިން ހިންގުން މަސްލަހަތުގަ ނުވާތީ އެއް ވާޤިޢާއެއްގެ މައްސަލަ ބަލާފައިވާ ދައުވާތައް އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދަންޖެހެއެވެ. މިއީ ތަފާސީލު ބައެއް ޤަޟިއްޔާ ނިޔާކުރުމުގައި އިސްތިޢުމާލުކުރެވިފައިވާ އުސޫލެކެވެ.[25]

ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ދައުވާލިބޭ ހަސްލު ތަފާތުވިކަމުގައިވިޔަސް ދައުވާކުރަނީ އެކަކު ކަމުގައިވާނަމަ އަދި އެދިމައްސަލައިގެ ޗާޓުނީ ވަކިވަކި އެކަކުކަމުގައި ވާނަމަ އަދި އެދިމައްސަލަ ޚާއްޞަ އެއްމަރުހަލާއެއްގައި ނަމަ، އަދި ހަރަދު ކުޑަކުރުވޭނަމަ، އިޤްތިޞާދީ އުދަގޫތަކެއް ކުރިމަތި ނުވާނަމަ ތަފާތު ޤަޟިއްޔާތައް އެކުގައި ގެންދިއުން ހުއްދައެވެ. މިގޮތުން އެކުގައި ގެންދިއުމުގެ މައިގަނޑު ބޭނުމަކީ އެއްވާޤިޢާއެއްގެ މައްސަލަ ތަފާތު ޤަޟިއްޔާތައް ހިންގުން ނުވަތަ ގުޅުންހުރި ގިނަ ޤަޟިއްޔާތަކެއް ވަކިވަކިން ހިންގުން މަނާކުރުމާއި، ތަފާތު ހުކުމްތަކެއް އައުން ހުއްޓުވުމެވެ.[26]

މަސްލަހަތަށް އުނިކަން އައުން/Prejudice

އެކުގައި މައްސަލައެއް ކުރިއަށްގެންދަން ނިންމާނަމަ އެގޮތުން ޢަމަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން ހަސްމުއްގެ ފުރުޞަތު ޙައްޤުތަކަށް އުނިކަމެއް ލިބޭނަމަ އެކަން އެގޮތުން ކޮށްގެންނުވާނެއެވެ. ނުވަތަ ދައުވާގައި ގެއްލުމެއް ނުވަތަ އަނިޔާއެއް ލިބިދާނަމަ ދައުވާތައް އެކުގައި ކުރިއަށްގެންގޮސްގެން ނުވާނެއެވެ. ޤާނޫނީގޮތުން ބެލޭނަމަ މަސްލަހަތަށް އުނިކަމެއް އަންނަނަމަ މައްސަލަ އެއްކޮށް ހިންގައިގެން ނުވާނެއެވެ. މަސްލަހަތަށް ގެއްލުމެއް ލިބުމުގެ މާނައީ ޝަރީޢަތުގައި މާލީގެއްލުމެއް ނުވަތަ އަނިޔާ ގެއްލުން ލިބުން ހިމެނޭނެއެވެ.

މައްސަލަތައް އެއްކޮށް ހިންގުމަކީ ނުވަތަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކީ ބައެއްފަރާތްތަކުގައި ފަސްވުންތަކެއް ހިމެނިގެން ހިގައިދާނެކަމެކެވެ. މަސްލަހަތަށް ގެއްލުން ފުދޭ މައްސަލަ ހިންގުން އުދަގޫވުމަށްވުރެން ފުރާނާހަމައެކެވެ. އެބައި ފަސްލުގެ ފުރުޞަތު ޙައްޤުވާކަން އުނިކަން އައުމެވެ.

މިސާލަކަށް ތަފާތު މަރުހަލާގައިވާ މައްސަލަތަކެއް އެކުގައި ހިންގުމުގެ ސަބަބުން މަސްލަހަތަށް ގެއްލުން ލިބި ފަސްވުންތަކަށް ބޮޑު ހަޒީނަތަކެއް ހުށަހަޅައި އެކުގައި ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެއެވެ.[27] ދެމައްސަލައިގެ އެއްކޮށް ހިންގުމުގެ ސަބަބުން ހުށަހަޅާ އެހެނިހެން މައްސަލަ ދަށްކޮށްލުމަށް ނުވަތަ ގޮތްނިންމުމަށް ދަތިވެދާނެ މާހައުލެއް

[25]- Paterson v. Stewart Title Guaranty Company (2020), 2020 ONSC 4609, 2020 CarswellOnt 11189 (Ont. S.C.J.).
[26]- Hurst v. Hancock (2020), 2020 ONSC 1216, 2020 CarswellOnt 2506 (Master - Ont. S.C.J.); additional reasons at (2020), 2020 ONSC 3562, 2020 CarswellOnt 7963 (Master - Ont. S.C.J.)
[27]- Aziz v. Blue Cross Life Insurance Company of Canada (2019), 2019 CarswellOnt 13654, 2019 ONSC 5020 (Master - Ont. S.C.J.)

އުފެދިދާންކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ ނުވަތަ ހަސްމުންގެ މަސްލަހަތަށް އުނިކަން އަތުވެދާންކަމަށް ފެންނަމަ ވަކިން ހިންގުމަށް ނިންމިދާނެއެވެ.[28]

އިޖުރާއަތުގެ ނަހަމަ ބޭނުން މަނާކުރުން/abuse of process

މައްސަލަތައް އެކުގައި ކުރިއަށްގެންދިއުމުގައި އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުވިގެން ދިއުން ރައްކާތެރި ކުރުމަށް ކޯޓުން ފަރުވާތެރިވާންވާނެއެވެ. އެބަހީ މައްސަލަތައް އެކުގައި ހިންގުމުގައި ނުވަތަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގައި އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުވިދާނެ ފުރުސަތު އޮތްނަމަ އެގޮތަށް ކޯޓުން އެކަން ކޮށްގެން ނުވާނެއެވެ.

މިސާލަކަށް ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ފުރުސަތު އަދުން ލިބިގަތުމުގެ ބޭނުމުގައި ދެފަރާތްތައް އެކުގައި ހިންގުމަށް ނުވަތަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އެދުމަކީ ވެދާނެކަމެކެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ބަލާއިރު އެކުގައި ހިންގަން އެދޭ ދެފަރާތާ ނުވަތަ މައްސަލަތަކަކީ ގުޅުންހުރި ދެފަރާތާ ނުވަތަ މައްސަލަތަކެއްކަމަށް ކޯޓަށް ނުފެނުނަމަ އެދެފަރާތާ ނުވަތަ ދެފަރާތަށް އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކީ އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފުމަށް މަގުފަހިކޮށް ދެވޭކަމަށް ވާކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ.[29]

ވަގުތު

މައްސަލަތައް އެކުގައި ހިންގުމަށް ނުވަތަ ކުރިއަށް ގެންގޮސް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ވަކިވަގުތެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އާންމު އުސޫލަކީ ވީހާވެސް ކުރިން އެފަދައިން އެދޭނަމަ އެކަމަށް އެދި ހުށަހެޅުމެވެ. ބައެއް ޤަޟިއްޔާ ނިޒާމުތަކުގައި ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ޝަރީޢަތް ދިނުމުގެ އިޖުރާއަތު ހިނގައިފައިވާނަމަ އެކުގައި ހިންގުމަށް ނުވަތަ އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް މައްސަލަ ދިގުދެމިގެންދޭ އުނދަގޫތަކެއް ކުރިމަތިވާނަމަ ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ހުށަހެޅުމަށް ވެފައިވާ ލަސްވުމަކީ އިޖުރާއަތު ދެމިއޮތުމުގެ ފަރާތުން މައްސަލަ އެކުގައި ނުހިންގޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެކުގައި ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެއެވެ.[30] މިގޮތުން ހުށަހެޅުމުގައި ލަސްވެފައިވާނަމަ އިހުމާލު ދޫކޮށްލައި ނުކުތުމަށް މައްސަލަ ނިމުމަކަށް އަންނަންދެން ދެމިއޮތުމުގައި ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ އެފަދަ ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ނިންމުމުގެ ކުރިން އެކުގައި ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެއެވެ.[31]

[28]- Parrot v. Ottawa Sun (1993), [1993] O.J. No. 1760, 1993 CarswellOnt 4264 (Ont. Gen. Div.)
[29]- Hanemaayer v. Platt (1997), 1997 CarswellOnt 5444 (Ont. Gen. Div. [Commercial List]); additional reasons at (1998), 1998 CarswellOnt 768 (Ont. Gen. Div. [Commercial List])
[30]- Mattson v. Quiggin (2017), 2017 ONSC 984 (Ont. S.C.J.)
[31]- Siiman v. Lang (2016), 2016 ONSC 3005, 2016 CarswellOnt 6887, 266 A.C.W.S. (3d) 54, 2016 CarswellOnt 6887, 2016 ONSC 3005 (Ont. S.C.J.)

މައްސަލަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ތަވަލުކުރެވިފައިވާނަމަ ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ފެށުން ގެންގޮސްފައިވާނަމަ ވާދިއާގެ ފަސްފަހަރަކަށް ބާއިދު އެއްގޮތަކަށް ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތައް އެއްކޮޅުކުރުމަކީ މަސްލަހަތަކަށް ފުރުޞަތު ކަމަކަށް. ވީމާ މައްސަލަތައް ޝަރީޢަތް ފެށުމަށް ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާނަމަ މައްސަލަތައް އެކުގައި ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެއެވެ.[32]

ޢަކްސުދަޢުވާއާއި އިޖުރާ ދަޢުވާ

މައްސަލައިގެ ތަރުތީބުގައި ހުށަހެޅޭ ޢަކްސުދަޢުވާއާއި، އިޖުރާ ދަޢުވާ އެކުގައި ހިންގޭނެއެވެ. އިޖުރާ ދަޢުވާ އެކުގައި ހިންގުމާއި ވަކިން ހިންގުމުގައި ރިޢާޔަތް ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން އިސްވެ ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.[33] ޤަވާޢިދުތަކުން އެކުގައި ހިންގުމާއި، އެކުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމާއި ޢަކްސުދަޢުވާއާއި އިޖުރާ ދަޢުވާ އެކުގައި ގެންދިއުމާއި މިދެކަމަކީ ތަފާތުތަކެކެވެ.

[32]- Curé v. Kilitzoglou (2016), 2016 CarswellOnt 5942, 2016 ONSC 2635 (Ont. S.C.J.)

[33]- ބާބު 15 ބައްލަވާ

ބާބު 37

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ވަކީލު އައްޔަން ވުމާއި، ބަދަލުކުރުން

ތައާރަފު

ވަކީލަކީ ކޯޓުގެ އޮފިސަރެއްގެ ގޮތުން މަސައްކަތްކުރާ ފަރާތެކެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި ކޯޓަށް އޭނާ އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާތަކެއް ހުރެވެ. އަދި ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ވަކީލަކީ ކޯޓުގެ ތައުދީބީ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ދާއިރާ ތެރެއަށްވެސް ފެތޭ މީހެކެވެ.

ޚަޞްމުގެ ފަރާތުން ދައުވާ ހުށަހަޅާ ކޯޓުގައި ޝަރީޢަތް ދައުވާ ހުށަހަޅާ ހިސާބުން ނިމުމަށް ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ތެރޭގައި ވަކީލު ޝަރީޢަތް ހުށަހަޅާ ހިސާބުން އެވަކީލަކީ ރަސްމީކޮށް އުޞޫލުތަކަށް އެއްބަސްވާ ފަރާތެއްގެ ގޮތުގައި ކޯޓުން ބަލައިގަންނަ މީހެކެވެ. ޚަޞްމުގެ ފަރާތުން އަރިހުގައި ފިޔަވަޅުތައް އަރިހުގައި ހުށަހެޅިފައެވެ. ޚަޞްމުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ މިއުޞޫލާއި، ބަލައިގަންނަންޖެހޭ މިއުޞޫލު ބަލައިގަންނަންޖެހޭ އެހެން ސަބަބުން ވަކިވެވެ. ވީމާ ވަކީލަކީ އޭނާ އަދާ ފިޔަވަޅުތަކަށް ޒިންމާވާންޖެހޭ މީހެކެވެ.

ވަކީލު އައްޔަންކޮށްފައިވާ ހާލަތުގައި ނުވަތަ ދައުވާއާއި ހަވާލުވި ތަނުގައި ވަކީލު ޝަރީޢަތްކޮށްފައިވާ ހާލަތުގައި ދައުވާއާއި ގުޅޭ ލިޔުންތައް ފޮނުވަންޖެހެނީ ވަކީލަށެވެ.[1] ވީމާ ވަކީލު ބަދަލު ކުރުމުގެ ކަންކަން ކުރަންވާނީ ހަމައެއްގެ މަތީންނެވެ.

ސިއްރުހިފެހެއްޓުން

ޤާނޫނީ ވަކީލު އޭނާގެ ކުލައިންޓާ ތެދުވެރިވެ ކުލައިންޓުގެ މަސްލަހަތަށް ވަފާތެރިވާންވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ސިއްރުތަކަށް އިޙްތިރާމްކުރަން ސިއްރު ހިފަހައްޓަންވާނެއެވެ.[2] މިއީ ޕްރޮފެޝަނަލް ދެފުށުގައިވެސް މަސައްކަތުގެ އެއްބަސްވުމުގެ ސަބަބުން އުފެދޭ ޒިންމާއެކެވެ.[3] އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ވަކީލާއި މުވައްކިލާ ދެމެދުގައި ޚާއްސަ މުއާމަލާތުގެ ދެމެދުން އުފެދޭ މާލީ ޒިންމާއެކެވެ. ސިއްރުހިފެހެއްޓުމަކީ މިކަމާ ގުޅުންހުރި ކަމަކަށް ހަދައިގެން ނުވާނެއެވެ.

---

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 408(ހ)

[2]- ޤާނޫނީ ވަކާލާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 5/2019) 38(ހ) އަދި ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ ސުލޫކީ ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު 118-2021) 4 ވަނަ ހަމަ

[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 45

ވަކީލު އައްޔަން ކުރުން

އިސްތިރާޖު ކުރުން

ވަކީލަކު އައްޔަނު ކޮށްފައިވާކަމަށް ކޯޓަށް އިސްތިރާޖުކުރަންޖެހޭނީ ދެފަރާތަށެވެ. ދުވަހަކީ ޙަރަކާތްތެރިވާ ދަޢުވާ ހާޒިރުވި ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރާ ވަކީލުގެ މައުލޫމާތު ބަޔާންކޮށް ވަކީލު ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި ސޮއިކުރާ ހާޒިރުވެ. ދުވަސަ ހާޒިރުވި ދަޢުވާ ފޯމާ ހަވާލުވިކަމުގެ ޙިއްޔުގައި ވަކީލު ސޮއިކޮށްފައި އޮންނަ ހާޒިރުވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުގެ 93 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި (ށ) ގައި ދަޢުވާކުރާފަރާތުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދަން ބޭނުންވާނީ ޤާނޫނީ ވަކީލު މުދަފިޢުކޮށް ކަމުގައިވާނަމަ ވަކީލުގެ މައުލޫމާތު ހުށަހަޅުމާއެކު ދަޢުވާފޯމުގައި ވަކީލު ނުވަތަ ކަސްމު ވާނަކަމަށް ސޮއިކުރަން ބާރުލިބިގެންވާ ފަރާތުގެ ސިޓީ ފިޔަވަ ކުރިއަށް ޕްރޮސެސްއެއްގެ ސިޓީއެ އެދުވަހުގެ އޮންނަންވާނެކަމަށް ބާރުލިބިގެންވާ މުއްސަދިވެރިކަމަށް ވަކީލު އައްޔަން ވެފައިވާކަމުގައި މިހާރުގެ ބަދަލުކުރުން ކަމެވެ.

ދަޢުވާ ނުވަ ހަވާލުވިކަމުގެ ޙިއްޔުގައި ހާޒިރުވި ވަކީލު ސޮއިކޮށްފައިވާ ހާޒިރުގައި ހާޒިރުވި ވަކީލު އައްޔަނުކޮށްފައިވާކަމުގައި ބަދަލުކުރެވިދާނެ ސޮއިކޮށް އިތުރުކުރުމުގައި ބާރުލިބޭ އެޖެންޓު ވަކީލު ދަޢުވާގެ ކޮށްފައިވާ މަސައްކަތު އެޖެންޓަށް ވަކިކުރެވޭނެކަމަށް ހާޒިރުވި 108 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާން ކުރުމުން އިސްތިރާޖު ކުރެވޭނެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ބަޔާނުގައި ހިންގުމުން ދަޢުވާ ކުރާ އެޖެންޓް އަދި ވަކީލުގެ އެޖެންޓް ކުރިއަށްގެންދަނީ ހާޒިރުގައި ބޭރުގައި ބާރުލިބިގެން ރަސްމީ އޮފީހަކީ ވަކީލުކުރުމުގައި އިސްތިރާޖު ކުރަންޖެހޭނެ.[4]

ވީމާ ދަޢުވާ ހާޒިރުގައި ދަޢުވާކުރާ ރަސްމީގެ ފޯރުކޮށް ވަކީލު ނުވަތަ ހާޒިރުވުން ސޮއިކޮށް ބަޔާނުގެ ޖަހައި މަޢުލޫމާތަށް ސޮއިކުރުމަށް ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަން އެންގީ ހާޒިރު ހާޒިރަށް މަޢުލޫމާތުގެ އެޖެންޓްގައި ވަކީލު ސޮއިކޮށް ޙިއްސާގައި ދަޢުވާކުރަންޖެހޭ އެޖެންޓަކަށް ވަކީލުގެ އެޖެންޓް ބަޔާން ކުރުމުން އައްޔަން ވަކީލު ކުރުމުގައި ވާކަމަށް އިސްތިރާޖުކުރަންޖެހޭކަން އެންގެވެ.

މިއީ ޤާނޫނީ ވަކީލު މައްސަލައަކަށް އައްޔަނުކުރުމަށް ވަރަށް ފާސްކަ އިޖުރާއަތުގެކަށެވެ. މިއިން ހާޒިރުވުމުގައި ނުވަތަ އެހެން ޖާގައެއް އައްޔަނުކޮށްފައިވާ ވަކީލަކު ކުރުމުގައި ވިޔަސް ވަކީލު މަސައްކަތު އެޖެންޓް ބަދަލުކުރެވޭނަމަ

[4]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 42 Rule **42.1**— Where the address for service of a party is the business address of [that party's] solicitor, the solicitor will be considered to be acting for that party until the provisions of this Part have been complied with. (2) For the purposes of this Part, "solicitor" has the meaning set out in rule 6.2(d)

އުޖޫރަސް ބަދަލުވެފައިވާކަން އަންގާ ނޯޓިސްއެއް ކޯޓަށް ފޮނުވަންވާނެވެ.[5] ކޯޓުން ވަކިގޮތެއް ކަނޑައަޅާނަމަ ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ނޯޓަކުންވެސް މިނޯޓިސް ދެވިދާނެއެވެ.

ތަނާޒުލުވުމުން ނޯޓިސް ދިނުން ހާޒިރުވުން

ވަކީލަކު އަމިއްލައަށް އޭނާ އެއްބަސްވެފައިވާ މައްސަލައިން ވަކިވާން ބޭނުންނަމަ ތަނާޒުލު ވުވާނެވެ. ތަނާޒުލު ވުމަށް އެދޭނަމަ ހަސްވުންނަމާއި، ކޯޓަށް އަޅުއްސުމުގެ ބާރަތު ކަނޑުވެފައިވާނަމަ އަޅުއްސުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ނޯޓިސް ދިނުމަށް ތަނާޒުލު ވުވާނެވެ.[6] ތަނާޒުލު ވުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ 24 ގަޑިއިރުވާނެވެ.

ދިފާޢުކުރުމުގެ ފަރާތުން އެއްބަސްވުން

މައްސަލައެއްގައި ދައުވާކުރާ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭ އެކަކަށްވުރެ ގިނަފަރާތް ތިބޭނަމަ އެފަރާތްތަކުގެ ފަރާތުން ނުވަތަ އެކަކަށްވުރެ ގިނަފަރާތްތަކުގެ ފަރާތުން އެއްވަކީލަކު އެއްބަސްވުމާ ގުޅޭގޮތުން ޝަރީޢަތުގައި ވަކީލުގެ މުދާފަޢާ ބަޔާން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލިސްދަނޑު ބަލާއިރު ހަރަދު ކުރީކޯޓު މައްސަލަ ހިނގާ ގޮތުގެ މައްސަލަ ހިނގުން ހިމަނާފައިވާ ދައުވާކުރާ ވިޔަފާރިން ތިބިނަމަ ނުވަތަ ދައުވާ ލިބޭ ވިޔަފާރިން ތިބިނަމަ އެވިޔަފާރިންގެ ފަރާތުން އެއްބަސް ވުމަކީ ދައުވާގެ ހަރަދު އެވިޔަފާރިން ކުރުވާނޭ ގޮތުގެ ބަޔާން ނުވަތަ ކަމަކަށް ވާނެވެ.[7] މިއީ އެގޮތަށް އެއްބަސްވުމަކީ ޝަރީޢަތް ބަރުއަކާތެއް ކަމަށް ދެންނެވިދާނެވެ.

އަމިއްލައަށް ތަމްސީލުކުރުން

ކޯޓުން ވަކީލަކު އެއްބަސްވުންތަކުގެ ދަށުން ޝަރީޢަތުގައި ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ ހަސްވުން ބާރުންނަމަ ކޯޓުން ވަކީލަކު އެއްބަސްވުންތަކުގެ ބަދަލުގައި ނުވަތަ އެހެން ތަމްސީލުކުރާ އެފަރާތްތަކުން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ޝަރީޢަތުގެ އެކަމާ ގުޅޭގޮތުން ޕްރޮސީޖަރުގެ ދަށުން އަމިއްލައަށް ކަމަށް ކުރަންޖެހޭނެވެ.[8]

މިއީން ދާއިރާ ހަސްވު ބާރުން ކޮށް ވަގުތެއްގައި އެހެން އަމިއްލައަށް މައްސަލައިގައި ތަމްސީލުކުރުމަށް ނިޔާކުރަނީއެވެ. މިފަދައިން ނިންމުމުގައި ކޯޓުން އެކަން އަންގަންވާނެވެ. އަދިވެސް ވަކީލުގެ ޚިދުމަތް ދޭ ފަރާތުގެ މުޢާމަލާތް ބައްޓަން ކޯޓަށް ނުވަތަ ސޮއިކުރި ނުވަތަ ސިޓީއަކުން މިކަން އަންގަންވާނެވެ.

5- ބާބު 11 ގެ ސުރުޚީ ދަށުވާ ޤާނޫނީ ހަވާލާދިނުމުގެ ލިޔުން މިސުރުޚީ ބެހެއްޓުން

6- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމްމަރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 46(ހ)

7- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 5(ހ)(2)

8- ކުރިގެ ހަވާލާ 80(ހ)

އަމިއްލައަށް މައްސަލާގައި ތަމްސީލުކުރުމަށް މައްސަލައިގެ އެއްވެސް މަރުޙަލާއެއްގައި ހުށަހަޅާ ކަނޑައަޅައިފިނަމަ ވަކީލަކު އައްޔަނުކޮށްފައިވިނަމަވެސް އެފަރާތުން ވަކީލު ވަކިވިކަމުގައި ބަލަންޖެހޭނީ ކޯޓަށް ކަން މިމާއްދާއިން އޮޅުން ނައަރާ މިންވަރަށް ސާފުވާކަމަށް ދެކެވޭ.

ޝަރީޢަތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ބަލައިދީ ޝަރީޢަތް ވަކީލަކު އައްޔަނުކޮށްފައިވަނިކޮށް މައްސަލާގައި ތަމްސީލުކުރާނީ އަމިއްލައަށްކަމުގައި ބަޔާންކޮށް ކޯޓަށާއި، ހުށަހެޅުމުން ނޯޓިސް ދީފިނަމަ ވަކީލުވަކިވީއެވެ. ނުވަތަ ކޯޓުން ވަކީލު ވަކިވުމަށްޓަކައި އަމުރުކޮށްފިނަމަ ވަކީލު ވަކިވާނެއެވެ.[9]

ވަކީލު ހުށަހެޅުމާއެކުގައި އަމިއްލައަށް ތަމްސީލު ކުރުމަށް ޤަސްދުކުރާނަމަ ވަކީލު ބަދަލު ކުރުމާއި، އަމިއްލައަށް ތަމްސީލު ކުރާކަން އަންގައި ފޮނުވާފައިވާކަމަށް ހުށަހަޅާ ބަޔާނެއް ނޯޓިސްގެ ނަމޫނާއާއި ފޯމު ފޮނުވިދާނެއެވެ. މިފަދަ ނޯޓިސްއެއްގެ ނަމޫނާ ދާއިރާގައި ހިމަނައިދިނުމަށް ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

ވަކީލު ވަކިކުރުމާއި،

ބަދަލުކުރުން

ކޯޓުން ވަކީލު ބަދަލުކުރުން

ކޯޓުން ވަކީލު ބަދަލުކޮށްދިނުމަށް އަމަލުކުރާނެ ވަކިގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ވަކީލު ބަދަލު ކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ބަޔާން ކޮށްފައިވަނީ ވަކީލު ކެންސަލް ކުރުމަށް ހުށަހަޅާ އެދުމުން ކޯޓުން ވަކިކުރާ ގޮތެވެ.[10]

ވަކީލު އައްޔަނު ކުރާ ހަސްމަކު ވަކީލު ބަދަލުކުރަން އެދޭނަމަ ކޯޓުން ހުށަހަޅައި ވަކިކުރުމަށް އަމުރެއް ނެރެގެން ވަކާލާތުން އެހެން ވަކީލަކު ހަމަޖެއްސެންދެން އުސޫލެއް އޮތުމަކީ ވަކީލަކު އައްޔަނުކުރުމަށް ލިބިގެންވާ ހައްޤު ހަނިކުރުމުގެ މާނައިގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭނެކަމެކެވެ. ވަކީލު އައްޔަނުކުރާ ހަސްމަކަށް ބޭނުން ހިނދެއްގައި އިތުރު ހުއްދައެއް ހޯދުމަކާނުލައި ވަކީލު ވަކިކޮށް ބަދަލުކުރެވެންވާނެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ދުވަހު ގަވާއިދު ވަކީލު ބަދަލުކުރުމަށްއެދޭނަމަ ވަކީލު ބަދަލުވިކަމުގެ ނޯޓިސް ފޯމުތަކާ ގޮތަށް ހަމަޖެއްސެވިޔަވާކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[11] މިއީ މިކަމުގައި އަމަލުކުރެވިދާނެ އެންމެ ފަސޭހަ އަދި ފުރިހަމަ ގޮތްކަމަށް ދެކެވޭ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

[9]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 42 Rule 42.2 (5) Subject to paragraph (6), where a party has changed his solicitor or intends to act in person, the former solicitor will be considered to be the party's solicitor unless and until—[(a)notice is filed and served in accordance with paragraph (2); or] (b)the court makes an order under rule 42.3 and the order is served as required by paragraph (3) of that rule.

[10]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 50(ހ) މާއްދާގައި (ށ) އެއް ނަންބަރު (ނ) އިން ފެށިގެން

ފޯރަމް ވަކީލު ބަދަލު ވެފައިވާކަން ނުވަތަ އަމިއްލައަށް ތަމްސީލު ކުރާކަން އަންގާ ނޯޓިސް (ފޯމު 79(ނ)، 80(ހ))	
އަޅުގަނޑު/އަޅަގަނޑުމެން ފަހުން ބަޔާންކުރާ ފަރާތުން ނޯޓިސް ދެމެވެ. ނުވަތަ އަންގަމެވެ.	
އަޅަގަނޑު (ނަމާއި އެޑްރެސްބަދަލު) ގެ ފަރާތުން ފޯރަމް ވަކީލަކު އަދި ތަމްސީލުކުރާނެ ދެއްކި ފަރާތުގައި އައްޔަން ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ތަމްސީލުކުރާނީ އަމިއްލައަށެވެ.	☐
އަޅުގަނޑުގެ (ނަމާއި އެޑްރެސްބަދަލު) ފަރާތުން އައްޔަންކުރެއްވި ފޯރަމް ވަކީލު (ނަމާއި އެޑްރެސްބަދަލު) ވަކިކޮށް ފިއްޔެވެ. މީގެ ފަހުން ކުރިއަށް ދާނީ އަމިއްލައަށެވެ.	☐
އަޅުގަނޑުގެ (ނަމާއި އެޑްރެސްބަދަލު) ފަރާތުން އައްޔަންކުރެއްވި ފޯރަމް ވަކީލު (ނަމާއި އެޑްރެސްބަދަލު) ވަކިކޮށް ފިއްޔެވެ. މީގެ ފަހުން ވަކީލުގެ ޒިންމާ ވަކާލާތު ކުރާނީ (ނަމާއި އެޑްރެސްބަދަލު) އެވެ.	☐
މިފޯރަމް ޝަރުޢު (ނަމާއި އެޑްރެސްބަދަލު) ތަމްސީލުކުރަމުން ދިޔަ ފޯރަމް ވަކީލު (ނަމާއި، އެޑްރެސް) ވަކިކޮށްފިއްޔެވެ. މީގެ ފަހުން މިޝަރުޢު ތަމްސީލު ކުރާނީ (ނަމާއި އެޑްރެސްބަދަލު) އެވެ.	☐

އެޑްރެސް:-	ގުޅޭނެ ތަފްޞީލުތައް
ފޯނު ނަންބަރު:-	
ފެކްސް ނަން:-	
އީމެއިލް އެޑްރެސް:-	

މަޤާމު/ހައިސިއްޔަތު:- (ހައިސިއްޔަތަކުން ސޮއިކުރާނަމަ)	ތާރީޚު:-	(ފޯރަމް ވަކީލު ނުވަތަ ހަސްމު)	ސޮއި

ވަކީލު ބަދަލުކުރުމަށް ނޯޓިސް ދިނުމަށް ތާރީޚެއް ކަނޑައަޅާފައެއް ނުވެއެވެ. ވީމާ ވަކީލު ބަދަލުކުރަން އުޅޭނަމަ ކޮބައިތޯ ނޯޓިހަކުން ނުވަތަ ސިޓީއަކުން އަންގަންވާނެކަމަށް ދެކެމެވެ.

ވަކިކުރުން

އާންމު އުސޫލަކީ ވަކީލު ވަކިކުރަންބޭނުން ނުވަތަ ވަކީލު އަމިއްލައަށް ތަމްސީލު ވަކިވުން އޮވަކީލު މައްސަލައިގެ ޚަސްމު ތަމްސީލުކުރުމުން ދުރުވުމެވެ. މިއީ ހާލަތާ ނުއަށަށް ނަމަ ޚަސްމު ފަރާތުން މުވަކްކިލުގެ މަސްލަހަތުގައި

11- UK CPC- PRACTICE DIRECTION 42 – CHANGE OF SOLICITOR This Practice Direction supplements Part 42 of the Civil Procedure Rules para 2.1-2.7

ފަރިދުކުރަންޖެހޭ އެންމެހައި ކަންކަން ކުރަމުންދާން ޖެހުމަކީ އާންމު އުސޫލެވެ. ހަމަ މަރުވެއްޖެނަމަ މިއާންމު އުސޫލަށް ނުހިނގާނެއެވެ.[12] ޤާނޫނީ ފަރިދު ވަކިކުރުމާ ހަމައަށް މިއާންމު އުސޫލު ހިނގާނެއެވެ.

އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދައިން މައްސަލައިގައި ހަމަ ތަމްސީލުކުރާނީ އަމިއްލައަށް ކަމަށް ނިންމައި އެކަން ކޯޓަށް އެންގުމުގައި ފަރިދުފަރާތުންނެވެ.{އަމިއްލައަށް ތަމްސީލު ކުރުން މަސްއޫލީ ބައްލަވާ}

ޤާނޫނީ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ފަރިދު ޤާނޫނީ މަރުވެއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ދާރާ ބަންކުރަޕްޓު ވެއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ވަކާލާތުކުރުމުގެ ހުއްދަ ހިފެހެއްޓިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ވީތަނެއް ނޭނގޭނަމަ މިއިން ހާލަތެއްގައި ފަރިދު ބަދަލުކުރުމަށް ހަމަ ނޯޓިސް ދީފައި ނުވާނަމަ، ނުވަތަ އަމިއްލައަށް ތަމްސީލުކުރާކަން ކޯޓަށް އެންގާފައި ނުވާނަމަ މައްސަލައިގެ އެހެން ފަރާތަކުން ފަރިދުފަރާތުގެ ވަކާލާތު ނިމިފައިވާކަން ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް ކޯޓަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅުމުން ހުށަހެޅުން ތަޢައްލުޤުވާ ފަރިދުގެ ފަރާތަށް ނޯޓިސް ދޭން ޖެހޭނެއެވެ. މިފަދައިން ކުރާ އަމުރެއް ހުށަހެޅޭ ފަރާތަށް ހަވާލުކުރަންޖެހޭނެއެވެ.[13]

ހަވާލު ފިޔަވަޅުގެ ލިޔުން/certificate of service އަދި ލިޔެކިޔުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ އެޖެންޓް ބަޔާންކުރާ ލިޔުން ކަމަށްވާތީ މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިޔުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ އެޖެންޓް އެންގުމުގެ ކޮޕީން އަމުރުގެ ފިޔަވަޅު ބަންދުކުރަންވާނެއެވެ. އެޖެންޓް އަދި އާދަޔާވެއްގެ ކަމުގައިވާނަމަ އެހެން ފަރިދު އައްޔަންކޮށްފައިވެއެވެ. ޤާނޫނީ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ކަންހިނގަނީ މިހަމައިންނެވެ.

<u>އަޕީލުގައި އައްޔަންކުރުމަށް އެންގުން</u>

މަސްލަހަތު ފުރުޞަތުތަކަށްލާފައި ފަރިދުގެ ފަރިޔާދު ދިޔުމުގައި އެދި ކުރަށްގައި ހަމަޖެހިގެން ބަދަލުވާ. މިފަދައިން އެދިފައިވާ ފަރިދުކުރުމަށް ހަވާލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް އާދަޔާގެ އައްޔަންކުރުމަށް އެދުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ.[14]

[12]- Donsland Ltd v Van Hoogstraten [2002] EWCA Civ 253; [2002] P.N.L.R. 26
[13]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 42 Rule **42.4**—(1) Where— (a)a solicitor who has acted for a party— (i)has died; (ii)has become bankrupt; (iii)has ceased to practice; or (iv)cannot be found; and (b)the party has not given notice of a change of solicitor or notice of intention to act in person as required by rule 42.2(2),any other party may apply for an order declaring that the solicitor has ceased to be the solicitor acting for the other party in the case.(2) Where an application is made under this rule, notice of the application must be given to the party to whose solicitor the application relates unless the court directs otherwise.(3) Where the court makes an order made under this rule—(a)a copy of the order must be served on every other party to the proceedings; and(b)where it is served by a party, that party must file a certificate of service.
[14]- SMC Engineering (Bristol) Ltd v Fraser [2001] C.P. Rep. 76; The Times, 26 January 2001, CA,

ވަކީލުގެ ބާރުތައް ބަޔާންކުރާ ބަޔާން

warranty of authority

ތިއުރީން އޯމީން

ވަކީލު އައްޔަނު ކުރަންވާނީ ޤަވާރު އޮތް އެޖެންޓަކުން ނުވަތަ އައްޔަނުކުރުމުގެ ތިޔުމަކުން ނުވަތަ ފާރަވަކުން ކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މިތިޔުމުގައި އައްޔަނުކުރާފަރާތައި އައްޔަނުވާ ފަރާތައި، އައްޔަނުވާ ފަރާތަށް ދިފާއިވާ ބާރުތަކުގެ ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެކަމަށް ޝަރުޠުކޮށްފައިވެއެވެ. އައްޔަނުކުރުމުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުންތަކާއި، ކުރާކަންކަމާއި، ކޯޓުގައި ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި ޚަސްމު އަމިއްލައަށް ކުރުމުގެ އެއްފަދައިން ކުރާކުރުމުގައި ކަމަށް ޤަބޫލުކޮށް ތަސްދީޤުކޮށް އޮންނަންވާނެކަމަށްވެސް ޝަރުޠުކޮށްފައިވެއެވެ. އައްޔަނުކުރި ފަރާތާއި، އައްޔަނުކުރި ފަރާތުގެ ސޮއި އިތުރުގެ ނިޝާން ނުވަތަ ތަސްދީގާއި، ހުށަހެޅި ދާއިމީ އެޑްރެހާއި، އަޑުއެހުމުގެ ނަންބަރާއި، އުޅުނު އިމާރާތުގެ ނިޝާނާއި، ސޮއި ނުވަތަ ނޯޓަރައިޒް ކޮށްފައި އޮންނަންވާނެކަމަށްވެސް ޝަރުޠުކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި އައްޔަނުކުރުމުގައި ފާހަގަކޮށްލާ ވަކީލުގެ ތަފްޞީލާއި، ސޮއި އަދި ރަސްމީ ތައްގަނޑު އޮންނަންވާނެކަމަށްވެސް ޝަރުޠުކޮށްފައިވެއެވެ.[15] މިއީ ކަނޑަތަ ކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ހުށަހެޅުން ލާޒިމްވާ ތިޔުމުކަމެވެ.

މިހާ ދައުވާއާއި ހަވާލުވާކަމުގެ ތިޔުމުގައި ދާއިރާ ވަކީލު ސޮއިކުރާ ހާލަތުގައި އެތިއުރާއަކު މިތިޔުން ކޮށަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ދައުވާ ފޮނުވައި ދާއިރާ ވަކީލު ސޮއިކޮށް ހުށަހަޅާ ހާލަތުގައި ދައުވާ ފޮނުވައި މިތިޔުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ. އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ދާއިރާ ވަކީލު އައްޔަނުކުރާއިރު ދާއިރާ ވަކީލަށް ދިފާއިވާ ބާރުތައް އެނގޭނެ ބަޔާން ނުވަތަ ޖަވާބު އެޅުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

ޚިލާފުން

ވަކީލަކު ނުވަތަ ފަރާތް އައްޔަނުކުރާއިރު ތިޔުމުގެ ކަމަށް ނުވަތަ އިޖުރާއަތު ބަދަލުކުރާ ބަޔާންކުރާ ބަޔާނުގެ ބާރުތައް އިސްތިސްނާ ދާއިރާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެބާރުތަކުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފަރާތް ދާއިރާ ކުރުމުގެ ބާރު ތިޔުމުގެ ވަކާލާތު ބާރުތަކުގައި ނުހިމެނޭ މިފަދަ ދާއިރާ އުޅުއްވުމަށް ދާއިރާގެ ސަބަބުން ދާއިރާ ތިޔު ފަރާތަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާއެއް އޮތްނަމަ އެޒިންމާ އުފުލުމަށް ވަކީލު ނުވަތަ ފަރާތްވާނެވެ. މަދަނީ ވަކީލުން ދާއިރާ

ބާރުތަކުގެ ބޭރުން ކަމެއްކުރުމަކީ ވަރަށް މަދުން ނޫނީ ނުހިނގާނެ ކަމެކެވެ. ނާދިރުކަމެކޭ ބުނެވިދާނެވެ. މިކަމަކީ އެކަމުން ދިފާޢުވެވޭނެ ދިފާޢެއް އޮތްކަމެއްނޫނެވެ. އޭގެބަދަލުގައި ބުނެ ދިފާޢެއްނުވެވޭނެވެ.

އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރާއި ބާރާ ހިލާފަށް ކަމެއްކޮށްފައިވާނަމަ ވަކީލު ޒިންމާވާނެވެ.

1. މުވައްކިލަކީ ކުޑަކުއްޖެއްނަމަ ނުވަތަ ބޭއްދުރުއްނިވެރިއެއްނަމަ؛[16]

2. ދައުވާ ކުރާފަރާތް ދުނިޔޭގައި ނުވަތަ ވުޖޫދުގައި ނެތްނަމަ؛[17]

3. މުވައްކިލަކީ ވަކީލަށް ލަފާދިނުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ނުވަތަ ބާރު ލިބިފައިވާ ޑައިރެކްޓަރެއް ނުވަތަ އޮފިސަރެއް ނެތް ލިމިޓެޑް ކުންފުންޏެއްނަމަ؛[18]

4. ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން މުވައްކިލު ނިޔާވެފައިވާނަމަ؛[19]

5. ކުންފުންޏަކީ އުވާލެވިފައިވާ ކުންފުންޏެއްކަމަށްވާނަމަ؛[20] މިއެވެ.

ލިބިދީފައިވާ ބާރުގެ ބޭރުން އެއާއިހިލާފަށް ކަންކަން ކުރުމަކީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދޭން ޖާބިރުކުރެވޭ ހާލަތެކެވެ.[21] އިހުމާލުވެރިކަމުން ނުވަތަ ގެއްލުންވެރިކަމުން ވަކި މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅައިފިނަމަ ވަކީލާ ހިލާފަށް އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[22]

މިހާލަތުގައި އަދަބު ދިނުން ނުވަތަ ތައުދީބީ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބާރުގެ ބަދަލުގައި ކޯޓަށް ލިބިދޭ ބާރަކީ ބަދަލުނަގައިދިނުމުގެ ބާރެވެ. މިއީ ގެއްލުން ވިޔުމުގެ ހުކުމަކަށްވާނެވެ.[23] މިފަދަ މައްސަލައަކާގުޅޭ ގޮތް ނިންމަންވާނީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައެވެ. ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ގެއްލުން ޤާބިލު މިންވަރަށް ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލުން ހަރަދު ނަގައިދޭންވާނެވެ.

<u>ދައުވާއަށް އިޝްތިރާކުވުމުގެ ބާރު</u>

މުވައްކިލުގެ ތަރުޖަމާނުކަމުގައި ވަކީލު ކަމެއްކޮށްފިނަމަ އެކަމަކީ ވަކީލަށް ލިބިގެންވާ ބާރުގެ ބޭރުން ކުރާ ކަމެކެވެ. ވަކިން ހާއްސަކޮށް ދައުވާއަށް އިޝްތިރާކުވާނަމަ މުވައްކިލުގެ ތަރަފުން ސިވިލް ކޯޓު ނުވަތަ ސުޕްރީމްކޯޓު ލިބިފައި ހުއްދަނުވާނެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ކުރިއަށްގެންދިޔަޔާ ވަކީލު ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ މުވައްކިލުގެ ފަރާތުން އެކަމަށް ސަޕޯޓާއި އިރުޝާދު ލިބިގެންވެއެވެ.[24]

<u>މަދުވުން</u>

---

[16]- Geilinger v Gibbs [1897] 1 Ch 479; Yonge v Toynbee [1910] 1 KB 215
[17]- Simmons v Liberal Opinion Ltd [1911] 1 KB 966
[18]- West End Hotels Syndicate Ltd v Bayer (1912) 29 TLR 92
[19]- Tetlow v Orela Ltd [1920] 2 Ch 24
[20]- Babury Ltd v London Industrial plc (1989) 139 NU 1596
[21]- Donsland Ltd v Van Hoogstraten [2002] EWCA Civ 253, [2002] PNLR 26).
[22]- Skylight Maritime SA v Ascot Underwriting [2005] EWHC 15 (Comm), [2005] PNLR 25
[23]- Ibid
[24]- Waugh v H. B. Clifford and Sons Ltd. Fusion Interactive Communication Solutions Ltd v Venture Investment Placement Ltd (No. 2) [2005] EWHC 736 (Ch), [2005] 2 BCLC 571

މުވައްކިލު މަރުވެއްޖެނަމަ ވަކީލަށް ލިބިގެންވާ ތަމްސީލުކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތާއި ބާރު ނެތިގެންދާނެވެ. ދައުވާ ހިނގަމުންދާ ކުރިން ދައުލަތާ ފަރާތް ނިޔާބަތުގައިވާނަމަ އާންމު ނަމުގައި ވަކީލުކުރަނިކާ މައްސަލަ ބަލައިހައްދާ ނުވާނެވެ. އެފަދަ ދައުވާ ފުރުމަށް ބާޠިލުވާނެވެ.[25] ކުންފުނީގެ މަތި ހިއްސާދާރަކު މަރުވިކަމުގައި ވިޔަސް އިސްވެ ދެންނެވުނު އަސަރެއް ނުކުރާނެވެ. ކުންފުނި ދެމިއޮތަ ހިނދަކު ވަކީލަށް ލިބިގެންވާ ބާރުތަކަށް ދެރިގެންނުދާނެވެ.[26]

ބުއްދި އުނިވުން

މުވައްކިލުގެ ސިކުނޑީގެ ހާލަތަށް ބަދަލުއައިސްފިނަމަ ނުވަތަ ބުއްދިއަށް އުނިކަން އައިސްފިނަމަ ވަކީލަށް ލިބިގެންވާ ބާރުތައް ނިމުމަކަށް އަންނާނެވެ.[27] ބުއްދިއަށް އުނިކަން އައުމުގެ ސަބަބުން ތަމްސީލުކުރުމަށް ލިބިފައިވާ ބާރު ނިމުމަކަށް އައިނަމަވެސް ދެފަރާތް ދެމެދުގައި ވެވިފައިވާ އެއްބަސްވުމަށް ނިމުމެއްނާއަންނާނެވެ.[28]

އިޙްތިޔާޠު ދޭން ޖެހޭ ނުކުތާ

ވަކީލަށް އިޙްތިޔާޠު ދޭން ޖެހޭ ނުކުތާއި، ހައިސިއްޔަތުގެ ނުކުތާއި ތަފާތުވެ. ލިބިދިފައިވާ ބާރުގެ ބޭރުން ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ ބަދަލު ނަގައިދޭނެވެ. މިއާޚިލާފަށް އިޙްތިޔާޠުދޭން ޖެހޭ ނުކުތާތަކަށް މުވައްކިލުގެ މަސްލަހަތުގައި ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ކުރުމުގެ ބާރު އޮންނާނެވެ.

މިސާލަކަށް މައްސަލަ ކުރިއަށް ދަނިކޮށް ހިއްސާދާރު ނުވަތަ ހިއްސާދާރުން މަރުވެއްޖެނަމަ ވަކީލެއްގެ ޒިންމާއަކީ ލިބިގެންވާ ބާރުގެ ދަށުން މަސައްކަތްކޮށް ކުރަމުންދާ ވަކީލަށް މުވައްކިލުގެ މަސްލަހަތުގައި ކޮށޭނެ ހުރިހާކަމެއް ހިނގަމުންދާ ތަމްސީލުކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތާއި ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ. ވަކީލަށް ވަކާލާތާ ގުޅިގެން އިޙްތިޔާޠުދޭން ޖެހޭ ނުކުތާގައި ވިޔަސްވެއެވެ.[29]

އަމިއްލައަށް ވަކިވުން

ވަކީލު އައްޔަންކުރިމާ މައްސަލައިން ވަކިވާން ބޭނުންވާނަމަ ތަރާޖިޢުވެވިދާނެވެ. އެކަމަށް މަޤްބޫލު ސަބަބެއް އޮންނަންވާނެވެ. އަމިއްލައަށް ވަކިވެވިދާނެ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި ވަކީލަށް ދޭންޖެހޭ އިޙްތިޔާޠުތަކާއި އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި މުވައްކިލުގެ ބަރައިން ލިބުމެއްނުދިނުމާއި، މުވައްކިލު އެކަށީގެންވާ ގޮތަކަށް އަމަލުކުރަމުން ދިއުމާއި، އެއްބަސްވުމުގެ ގޮތުގެމަތީން ވަކީލަށް ދޭންޖެހޭ ފީ ދައްކާފައިނުވުން އިހުމާލު ކުރުން ނުވަތަ ފީ ދައްކާކަށް ހިމެނެއެވެ.[30]

[25]- Re NP Engineering and Security Products Ltd [1998] 1 BCLC 208; Kimathi v Foreign and Commonwealth Office (No. 2) [2016] EWHC 3005 (QB), [2017] 1 WLR 1081
[26]- Donsland Ltd v Van Hoogstraten [2002] EWCA Civ 253, [2002] PNLR 26
[27]- Drew v Nunn (1879) 4 QBD 661 at p. 666
[28]- Blankley v Central Manchester Hospitals Trust [2014] EWHC 168 (QB), [2014] 1 WLR 2683
[29]- Donsland Ltd v Van Hoogstraten [2002] EWCA Civ 253, [2002] PNLR 26
[30]- Underwood, Son and Piper v Lewis [1894] 2 QB 306

މުވައްކިލު ވަކިގޮތަކަށް ކުރިއަށް ގެންދަން ބޭނުންވާއިރު، ވަކީލަށް އެމައްސަލާގައި އެގޮތަށް ހަމަޖެހުނަސް ނުވެވުމަކީވެސް މައްސަލައެއްކަމުން ދެކެވިދާނެ ސަބަބަކަށެވެ.[31]

އަދިއެހެން ވަކީލު މައްސަލައިން ވަކިވުމަށް އެދޭނަމަ ވަކީލެއްގެ ގޮތުގައި ހައްތަރުވެފައިވުމުން ތަނާޒުލުވުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އެއީ އިންސާފަށް ކުރިމަތިވާނެ ކަމެއްކަމުގައި ކޯޓުން ބެލުން ލާޒިމުވާނެއެވެ. ވަކީލުކަމުން ތަނާޒުލުވާން އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކީ ވަކިވުން ރަގަނޅުކަމާ ނުވަތަ ނޫންކަމާ ސުވާލުކުރެވޭ ބެލުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއްނޫނެވެ. އެއީ ކޯޓުގެ ރިޢާޔަތުގެދަށުން އޭނާ ވަކީލެއްގެ ގޮތުގައި ހައްތަރުވެފައިވާ ޒިންމާއިން ދުރުވުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.[32]

ޚަސްމުންގެ މެދުގައި މަސްލަހަތު

ފުށުއަރުން

ފުށުއަރުން ނެތުން

އެއްމައްސަލައެއްގައި ދެފަރާތުގެ މަސްލަހަތު ފުށުއަރާ ހާލަތުގައި އެދެމީހުންގެ ވަކީލަކަށް އަމަލުކުރުމަކީ ކުރެވޭނެ ކަމެއްނޫނެވެ.[33] މިގޮތަށް އެއްމައްސަލައެއްގައި ދެފަރާތެއްގެ މަސްލަހަތު ފުށުއަރާނަމަ އެދެމީހުންގެ ވަކީލެއްގެ ގޮތުގައި އަމަލުކުރުން މަނާކުރާ އުސޫލަށް ކިޔަނީ No-conflict rule/ފުށުއަރާ މަސްލަހަތެއް ނެތުމުގެ އުސޫލެވެ.

ތަމްސީލުކުރުމަށް ފެނިގެން ވަކީލާއި މުވައްކިލުގެ އަމިއްލަ މަސްލަހަތު ފުށުއަރާކަން އެނގޭނަމަ އެމައްސަލައަކުން ވަކީލު ތަނާޒުލުވާންވާނެއެވެ.[34]

ވަކި މީހެއްގެ ފަރާތުން ވަކީލެއްގެ ގޮތުގައި އަމަލުކުރަމުންދާ މަސްލަހަތު ފުށުއަރާކަމެއްނަމަ އެކަން މުވައްކިލަކަށް ނުވަތަ އެމީހަކަށް ވަކީލު އަންގަންވާނެއެވެ.[35] އިނގްލަންޑުގައި މިހެން ވަކީލުގެ އެއްވެސް ކުލައިންޓެއްގެ މަސްލަހަތާއި، ފަރުން އަނެއް ކުލައިންޓެއްގެ މަސްލަހަތާ ފުށުއަރާނަމަ އެމީހެއްގެ ވަކީލެއްގެ ގޮތުގައި އަމަލު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މަސައްކަތް ކުރެވޭން ނުވާނެއެވެ.[36]

ތަނާޒުލުވުން

[31]- Richard Buxton v Mills-Owen [2010] EWCA Civ 122, [2010] 1 WLR 1997
[32] - Plenty v Gladwin (1986) 67 ALR 26
[33]- ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 5/2019) 42(ނ) އަދި 49 އަދި ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ ސުލޫކީ ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު 118-2021) 3 ވަނަމާއްދާ
[34]- ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ ސުލޫކީ ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު 118-2021) 3 ވަނަމާއްދާ
[35]- Hilton v Barker Booth and Eastwood [2005] UKHL 8, [2005] 1 WLR 567
[36]- Saminadhen v Khan [1992] 1 All ER 963

މިނިވަންކަމާއެކު މަސައްކަތްކޮށްދުމަށް ހުރަސް އެޅިދާނެކަމަށް ފެންނަނަމަ އެމަސައްކަތަކުން ތަނާޒުލުވާންވާނެވެ. ނުވަތަ އެމަސައްކަތެއް ހާމަކުރުވެގެން ނުވާނެވެ. އަދި ހާމަކުރުވުމާ މައްސަލާގައި ހިމެނޭ އަނެއްފަރާތަކީ ހާމަކުރުވުމާ މައްސަލަތައް ގުޅިގެން ވަކީލުގެ ކިބައިން ފާޅުވި ތަފާ ހާދަވެއްޖެނަމަ އެމަސައްކަތުން ތަނާޒުލުވާންވާނެވެ. ނުވަތަ އެމަސައްކަތް ވަކީލު ހާމަކުރުވެގެން ނުވާނެވެ.[37] ވީމާ މުވައްކިލަކާގުޅޭގޮތުން ގުޅިގެން ސިއްރުވަޅުތަކާއި ލިޔެކިޔުމާއި ވަކީލަކު އޮޅުވައިގެ ވަކީލުއާގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތް ކުރުމުން ތަނާޒުލުވާންވާނެވެ. މިގޮތުން ވަކީލަކީ މަސައްކަތްއެގައި ހުއްޓަކަށް ވާންޖެހިދާނެ ހާލަތެއް ދޭތެރަށް ގޮތުގެ ކުރެވޭނަމަ އެމަސައްކަތުން ތަނާޒުލުވާންވާނެވެ. ނުވަތަ އެމަސައްކަތަކާއި ހާމަކުރުވެގެން ނުވާނެވެ.[38]

37- ޤާނޫނު ނަންބަރު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 5/2019) 42(ނ) އަދި 42(ހ)(ނ)

38- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 50

ބާބު 38

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ދައުވާއާއި، ދިފާޢާއި، އިޤްރާރާއި، ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާ އިސްލާހުކުރުން

ތަޢާރަފު

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ދައުވާއަދި، ދައުވާގެ ޖަވާބު ނުވަތަ ދިފާޢު ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރުދައުވާ [illegible] އިސްލާހުކުރުން ހުށަހަޅަން މުއްދަތެއް ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. އެކަން ކުރެވިދާނެކަން ނުސާފުގެ ބައިތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނަޒަރުން ފެންނަން އެބައޮތެވެ. ދައުވާ އިސްލާހު ކުރުމުގައި ޤަވާޢިދުތަކުން ޙާޞިލުވާ އިޖުރާއަތުގެ ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. ދައުވާ އިސްލާހު ކުރުމަކީ ޤަޟިއްޔާގެ ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެގެން ކުރެވޭ ކަމެއްކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނަޒަރުން ފެންނަން އެބައޮތެވެ.

މިވާ ދައުވާ އާއި، އިތުރު ދައުވާއާއި، ރައްދުދައުވާއާއި، ހުށަހަޅާ ދިފާޢުތަކުގައި އިސްލާހުކުރުމުގެ ތަފްޞީލުތަކަށް ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލަންޖެހޭ ގަވާއިދުގައި ބައްޓަންކުރެވޭނެ އިސްތިސްނާއަކީ ކޯޓުގެ ލިޔެކިޔުމުގައި ސާފުކޮށް އެނގޭވެ.

އާންމު ކަންކަން

ޤާނޫނީ އަސާސް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 399 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ އިބާރާތުގައި "ދައުވާޝީޓާއި، ދައުވާގެ ދިފާޢާއި، ރައްދު ދައުވާއާއި އިތުރު ދައުވާއެއް އިސްލާހުކުރެވިދާނެ، ޝަރީޢަތުން ހުއްދަ ދީގެން އެ އިސްލާހުގެ ކަރުދާހުގައި ކުރަންވާނެއެވެ." މިފަދައިން ބަދަލު ކުރުމުން ދައުވާ އިސްލާހު ކުރެވިދާނެކަން އެނގެއެވެ. އެހެނީ ޤާނޫނު ހުއްދަކުރާކަމެއްކަން ދަލާލަތު ކުރެއެވެ.

ތަފާތު

ދައުވާ އިސްލާހުކުރާނަމަ ކޯޓުގެ އަމުރު ހަސްމުންގެ ހުއްދަޔާ ދައުވާ އިސްލާހުކުރުމުގެ މުއްދަތުގައި ކަންތައް ކުރިޔަށްދާނެއެވެ. ދައުވާ ހުށަހެޅުމާ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ އިސްލާހުކުރަން އެދޭނަމަ ހުއްދަ ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރީގައި އިސްލާހު ކުރެވިދާނެއެވެ.[1]

[1]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 55

ބަދަލުޖެހޭ ކަންކަން

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ދައުވާކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ޖަވާބު ނުވަތަ ދިފާޢު އިޞްލާޙުކުރުމުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތް ބަދަލުޖެހޭކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[2]

- ފައިސާއިން ބަދަލު ނުދެވޭނެ ބޭއިންސާފެއް ލިބިދާނެކަން ނުވަތަ ނޫންކަން؛
- ޝަރީޢަތުގެ ހިންގަންޖެހޭ މައިގަނޑު ހަމަތަކާއި ހިލާފު މަރުޙަލާ ދިމާވާނެކަމަށް ބެލެވޭތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ؛
- ހުށަހެޅިފައިވާ ދިފާޢު ނުވަތަ ޖަވާބު ބާޠިލު ކުރެވިދާނެތޯ؛
- އިޞްލާޙުކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާފައިވާ އިޞްލާޙުގައި އެކަށީގެންވާ ތަފްސީލު އެބަހުރިތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ؛

އާދައުވާއަކަށް ނުވާނަމަ ގެންނަން އެދޭކަމުގެ އިޞްލާޙެއް ގެނައުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ ފުރިހަމަ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަމަށް ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[3]

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ދައުވާއެއް ހުށަހެޅުމުން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްނެތްނަމަ ދައުވާ އިޞްލާޙުކުރުމަށް ހުއްދަދިނުން މަނާވެއެވެ. ޖުމްލަކޮށް ބަލާނަމަ ޝަރީޢަތަށް އެއްގޮތްނަމަ އެ އިޞްލާޙެއް ގެނައުމުގެ ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ.[4] އަދި ދިފާޢު އިޞްލާޙުކުރުން ނުވަތަ ޖަވާބު އިޞްލާޙުކުރުމަށް ފުރުސަތުދިނުމަކީ އެކަށީގެންވާ ދިފާޢެއް ބޭނުންކުރުމެވެ. އިދިކޮޅަށް އަދުލުވެރިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ހެކިން ގެއްލުމެއް ކަނޑައެޅިގެން މަތިންނަ އެއް ފަދަ އިޞްލާޙުއްނަމަ އަދި ޖެހޭނަމަ އަދުލުވެރިކަން ކަނޑައަޅާނަމަ އިޞްލާޙުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދެވިދާނެއެވެ.[5]

ވީމާ ދައުވާފުރާ މީހަށް އަދި ދިފާޢުކުރާ މީހަށް އިޞްލާޙުކުރުމަށް ހުށަހެޅުން އެމަސައްކަތަށް ޙާލަތުގައި އެއް މަރުޙަލާއެއް ބަދަލުވާނެވެ. އިޞްލާޙު ދެންނަން ހުށަހެޅުން ވަސީލަތެއް ކޯޓަށް ވަސީލަތް މަޤްބޫލު ސާބިތު ބައްލަވާފައިވާނެވެ. އިޞްލާޙަކީ ހުށަހެޅުމަށް އެމްމަސައްކަތް ފުރާވަތަކަށް އެއް އިޞްލާޙެއް ބަދަލުވާނެވެ. އެބަހީ އިޞްލާޙަކީ ހުށަހެޅުމުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ މާއްދީ ރަނގަޅުކަމާއި ހުރި އިޞްލާޙުތަކަކީ ވެންވާނެވެ. ގެންނަން އެދިފައިވާ އިޞްލާޙު ގެނައުމަށް ހުއްދަދިނުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތެއް ބަދަލުވާނެވެ. މިސާލަކަށް އިޞްލާޙު ކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމުގެ ސަބަބުން ފައިސާއިން ބަދަލު ނުދެވޭނެ ބޭއިންސާފެއް ލިބިދާނެތީ ބަދަލުވާނެވެ. އަދި އެހެން މަސައްކަތެއްގައި ވިސްނުންތެރި ގޮތުގައި ހުށަހެޅުމަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މަސައްކަތް ދެވަނަ ފަރާތުން ހުށަހަޅައި އިޖުރާއަތު ނަހަމައިން ބެލުން ކުރުމެއް ބަދަލުވާނެވެ.[6]

---

[2]- Marks v Ottawa (City), [2011] O.J. No. 1445, 2011 ONCA 248 (Ont. C.A.)
[3]- Roberts v Gill & Co and others [2010] UKSC 22 at [38]
The UK House of Lords interpreted the 1980 Act and CPR 17.4(2) to have the effect of retaining the scope of the court's powers to allow an amendment insofar as it adds a new cause of action
[4]- Wang Weidong v SPM Global Service Pte Ltd and another [2018] GGHCR 6 at 14
[5]- LeeWen Jervis v Jask Pte Ltd and others [2020] SGHC 75 at 16
[6]- Riviera Co, Ltd v Toshio Masui [2023] SGHC 223 at 12

ބޭއިންސާފު ހިނގުން

އިސްޤާޠުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމުގެ ބޭނުމަކީ މައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތްތަކުގެ މައްޗަށް ނިޒާއެއް ހުކުމެއް ކުރުމެވެ. އަދި ޚުސޫމަތަށް ނިމުން ގެނައުމެވެ.[7] ދިފާޢު ނުވަތަ ޖަވާބު އިސްޤާޠުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމުގައި ފަރާތައިން ބަދަލުވުންތަކާ ބޭއިންސާފެއް ހިނގާތޯ ބަލަންވާނެއެވެ. ފަރާތައިން ބަދަލުވުންތަކާ ބޭއިންސާފު އުނދަގޫތޯ ބެލުމުގައި ގެންނަން ހުރަހަށް އިސްޤާޠުކުރަނީ ހުށަހަޅަން ގޮތުގައި އުފެދުނު ކަމަށްވާން ނުވަތަ ވަކިކަން ގެއްލިގެން ދިޔުން ދުވަސްތަކުގެ ދަތުރެއް ގަތުމުގައި ހުރިހާ ހެކިތަކުގެ ސަބަބުން އުފެދި އިސްޤާޠުކުރުމުގައިވާނަމަ އެއިސްޤާޠަކީ ފަރާތައިން ބަދަލުވުންތަކާ ބޭއިންސާފު އުނދަގޫ އިސްޤާޠުކުރުމަށް ބޮޑުވިދާނެއެވެ. ހުރަހަކީ އިސްޤާޠުކުރުމަށް މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ދިގުލައިގެން ހިނގައިދާން އިސްޤާޠުކުރުމަށް ފަރާތައިން ބަދަލު ނުވާތީ ބޭއިންސާފު އުނދަގޫތަކަށް ބޮޑުވިދާނެއެވެ. އެއިސްޤާޠުކުރަނީ މައްސަލައިގެ ޒަމާނާއި ބަދަލުގެނެސް އިސްޤާޠުކުރުމަކާއި ފަރާތައިން ބަދަލު ނުވާތީ ބޭއިންސާފު އުނދަގޫތަކަށް ބޮޑުވިދާނެއެވެ. މައްސަލައަށް ކުރަންޖެހޭ ހަރަދު އިތުރުވެގެން ދާނަމަ ފަރާތައިން ބަދަލު ނުވާތީ ބޭއިންސާފު އުނދަގޫތަކަށް ބޮޑުވިދާނެއެވެ. ހެކިވެރިން ދިޔުމާއި ވަކިވުންތަކަކީ އުދަގޫވާތީ ދަތިވެސް ޖެހުމަށް ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ އަންނަ ދުވަސްތަކުގެ ހިނގައިދިޔަނަމަ ފަރާތައިން ބަދަލު ނުވާތީ ބޭއިންސާފު އުނދަގޫތަކަށް ބޮޑުވިދާނެއެވެ.[8]

[7]- Wallbridge v Brunning, 2021 ONSC 3051 (Ont. Div. Ct) Para 4

[8]- Auto Workers' Village (St. Catharines) Ltd. v Blaney, McMurtry, Stapells, Friedman, [1997] O.J. No. 6405, 18 C.P.C. (4th) 224 (Ont. Gen. Div.) para 11

ދަޢުވާ އިސްލާހުކުރުން

ދަޢުވާ ބިނާކޮށްފައިވާ އިސްލާހު ކުރެވިދާނެވެ. އެބައެއް:- ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކު ނުވަތަ ޚުޞޫމުންގެ ރުހުމާއެކު ދަޢުވާ އިސްލާހުކުރުމެވެ. ދެއެއް:- ހުއްދައާނުލައި އިސްލާހުކުރުމެވެ. ތިންއެއް:- ބަދަލުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު އިސްލާހުކުރުމެވެ.

ހުއްދަ ހޯދަންޖެހޭ ހާލަތު

ދަޢުވާ ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށްފަހު 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދަޢުވާ ފޯމަށް ގެންނަން ބޭނުންވާ އިސްލާހެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެފަދައިން އިސްލާހު ގެނުވިފައިވާކަމަށް ކޯޓުން ބަޔާންކޮށްފައިވެ.[9] މިއީ ދަޢުވާފޯމު ކޯޓުގެ ހުއްދަނުލައި އިސްލާހު ކުރެވޭނެ ބަދަލުގެ މުއްދަތެވެ. ބަދަލުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު ދަން އިސްލާހުކުރެވޭނީ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ.

މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު ހުށަހަޅާފައިވާ އިސްލާހަކާމެދު އިއުތިރާޒު ކުރުމުގެ ޙައްޤު ޚަސްމަށްވެ. މިފަދައިން އިއުތިރާޒު ކޮށްފިނަމަ އާންމު އުސޫލަކީ އިސްލާހު ބާތިލްކުރުމެވެ. މިއީ އިސްތިސްނާ ނުހިމެނޭއިރުގައި އިއުތިރާޒު ދިނުމަށް ނުވާނެވެ.

ހުއްދައާއެކު އިސްލާހުކުރުން

ދަޢުވާ ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށްފަހު 07 ދުވަސް ހަމަވުމަށްފަހު އިސްލާހެއް ގެނުވާނީ ގެނައުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ އެޕްލިކޭޝަނަކުން ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ.[10] މިހުއްދަ ދިނުމާމެދު ބޯޓަށް ޗެލެންޖްކޮށް ފޯމުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެ. ބައެއް ޤަޟިއްޔާ ނިޔާވުމަށް ދަރުޖަވީ ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމަށްފަހު ދަޢުވާ އިސްލާހުކުރަން ބޭނުންވާ ޚަސްމުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ.[11]

ހުއްދަދިނުން

ދަޢުވާ އިސްލާހުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ބަދަލުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު ދަޢުވާ ފޯމު އިސްލާހުކުރަން ކޯޓުގެ ހުއްދައަށް އެދިހުށަހަޅާ ނަންބަރު 11 ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިފޯމާއެކު އިސްލާހުކުރަން އެދޭ ގޮތްތަކެއް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިއިސްލާހު ތެދުކަމަށް ދޭހާނަކަން ކަށަވަރު ކުރަންވާނެވެ.[12]

އިސްލާހުކުރުމަށް ހުއްދަދިނުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންތައްތަކެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ. މިކަމުގައި ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަޤްސަދު ހާސިލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތުތަކެވެ.[13] ޕޯސްޓް[14] އިސްލާހުކުރުން

---

[9]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 55

[10]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[11]- UK Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 17 Rule 17.1(1)(2)

[12]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 399(ނ)

[13]- JW Spear & Sons Ltd v Zynga Inc [2013] EWHC 1640 (Ch)

[14]- ޕޯސްޓް = ބަދަލުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު

އެދުނީ ހުކުމާ ހުރިތަނެއްގެ ސަބަބުން ބަދަލުވެދާނެތީ. ޝަރުޢީ އިސްލާހުކުރަން އެދޭނަމަ އެކަންކުރުމަށް ހުއްދަދިނުމުގައި ކޯޓުން ބަލަންވާނީ ޢަދުލުގެ މަޤުޞަދު ހާސިލުކުރުމެވެ.[15]

ބަޔާނުތުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ދައުވާ އިސްލާހުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ފަރާތެއްގާ ކަންކަމުން ބެލުމަށްފަހު ބަލައިނުގަތުމަށް ނުވަތަ އިސްލާހުކުރުމުގެ ހުއްދަދިނުމަށް ނިންމިދާނެވެ.[16] ފަރާތެއްގާ ކަންބޮޑުވުންތަކުގެ ގޮތުގައި މައްސަލަ ޢާޖު ހިސާބު ނުވަތަ މަރުހަލާއާއި، އިސްލާހު ގެނެސްނަމަ އޭގެ ނިސްބަތް ނުވަތަ އިސްލާހު ގެނެސްނަމަ ހުރަހާ މިނުވަރާއި، ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދާ ފުރުޞަތު ޢަމަލީގޮތުން މިނުވަރާއި، ކުރިން ހުރަހެއް މައްސަލައިގެ ތަފްސީލަށް ބަދަލު ގެނައުމުގެ ސަބަބުން އާމައްސަލައެއް އުފެދޭނެ ނުވަތަ ނޫންކަމާއި، ޝަރީޢަތް ފަށަންޖެހޭ ތާރީޚް ފަސްކުރަންޖެހުމާ ނުވަތަ ނޫންތޯއާއި، ބަދަލުގެނައުމުގެ ސަބަބުން މައްސަލައިގެ އަނެއް ފަރާތަށް ނުވަތަ ދައުވާލިބޭ މީހުންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް، ނުވަތަ ބާރުޝަރުޢު ގެއްލޭކަމާއި، ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ހުރަސްއެޅުނުގެ ލާރިގައި ބަލާނެ ކުރިމަތި އުފެދޭނެ ބެލިދާނެވެ.[17]

ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުން ނިންމުމުގެ ފުރުޞަތު ނުލިބުނަމަ އިސްލާހު ގެނައުމަށް ހުއްދަދިނުމަށް ކޯޓަށް ނިންމިދާނެކަން ބައެއް ފަސާދީ ނިޒާމުތަކުގެ ދަށުން ނިންމުންތަކުން އެނގެއެވެ.[18] މިގޮތަށް ބަޔާންކުރުގެ މުއްދަތުން ބައިވަރުވެސް ދައުވާ ފަހުން އިސްލާހުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ ފަރާތެއްގާ އެނގިހަމަވާ ކަންކަމަށް ބެލުމާއެކު ޢަދުލުގެ މަޤުޞަދު ހާސިލުވާނަމަ ޤަބޫލުގެ މަތިން އަމަލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

އިޢުލާނުދިނުން

ދައުވާ އިސްލާހުކުރުމަށް ހުއްދަދިނުމަކީ ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމަށް ހުއްދަދޭންވާނެއެވެ. ހަމަ ކޯޓުން ދިފާޢު އިސްލާހު ކުރުމާއިގެ ބޭނުން ހަމަވެސް ދާއިރާއެއް ފިޔަވައި ފޯރުކޮށްދޭންވާނެއެވެ. މިފަދަ އިޢުލާންތަކާއި ގުޅިގެން އަދަލު ކުރަންވާނެއެވެ. އަދަލުކޮށް ފައިދާ ނުވާނަމަ އިތުރު ފުރުޞަތެއް ދިނުމަށްފަހު ގައިރުޙާޟިރުގައި ނިންމިދާނެވެ.

15- Binks v Securicor Omega Express Ltd [2003] 1 WLR 2557
16- Worldwide Corporation Ltd v GPT Ltd [1998] EWCA Civ 1894/Swain-Mason v Mills & Reeve [2011] 1 WLR 2735
17- Ketteman v Hansel Properties Ltd [1987] AC 189
18- Oil & Mineral Development Corporation Ltd v Sajjad (2001) LTL 3/12/01; Clarke v Slay (2002) LTL 25/1/02

އިސްލާހުކުރުން

ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުން

ދިފާޢު އިސްލާހު ކުރުން ހުއްދަދޭކަން މުޅިއަށްވަން ބައްލަވަނީ ނަޒަރުބަލައިގެންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް ނުސީދާ ދަރަޖަޔަކަށް ލިބިދޭ ނަތީޖާ އެބަޔަށެވެ.[19] ދައުވާއަކީ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު އާޤިބަތްތައް ނުވަތަ ހުކުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުތައް ނުވަތަ އެދޭން ބޭނުންވާ ފުރުޞަތުތައް ފާހަގަކުރެވެ. މިފަދަ ހާލަތުގައި ދިފާޢުގެ ތަފާސްހިސާބު ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދެވިދާނެވެ.

ފުރުސަތު ދިނުމުގެ ބޭނުން

ޖަވާބު އިސްލާހުކުރުމަށް ނުވަތަ ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމުގެ އެއްބޭނުމަކީ ކޯޓަށް ޙައްޤު ފާސްކުރުމެވެ. އެހެން ބޭނުމަކީ މައްސަލައިގެ ޙަޤީޤަތްތަކާގެ މައްޗަށް ޙުކުމް ކުރުވުން މަގުފަހިކުރުމެވެ. އެހެން ބޭނުމަކީ މައްސަލައާއި ގުޅުންހުރި ހުރިހާ ޙަޤީޤަތްތަށް މައްސަލައިގެ ތެރެއަށް ގެނެސް އެކަށީގެންވާ އަވަސްމިނެއްގައި މައްސަލަ ނިންމުމާއި، ޚަރަދުކުޑަކުރުމާއި، ދެފަރާތަށް ޢަދްލުވެރިކުރުމެވެ. ދިފާޢު ނުވަތަ ޖަވާބު އިސްލާހު ކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމަކީ ހަސްމަކީ ހަމަތަކާ ކުރުމަށް މަގުފަހިކުރުމަށްޓަކައި ވެގެންވާނެ. އެކަންތައްތަކުގެ މައްސަލައިގެ މައްސަލަ ހުކުމް ކުރުމަށް މަގުފަހިކުރުމަށް ކުރާކަމެކެވެ.[20]

ވަގުތު ބާރު

ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅައިފިނަމަ އިސްލާހު ކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިއްސެ ބާރުކެވެ.[21] އެކަމު ރަނގަޅު ގޮތަކަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިއްސެ ބާރުގެ ދަށުން މިކަން ކުރަން ދުވާލަކުގެ ބަދަލުގައި ޤާނޫނުގައި މިކަމުގެ ތަފްސީލުތައް ލިޔެފައެވެ.

ސިވިލްޕްރޮސީޖަރ ޤަވާޢިދުގައި ދައުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު ދައުވާގެ ޖަވާބު ނުވަތަ ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ. ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ 14 ދުވަސް ކުރިން ދެފަރާތުން ލިޔުމުން އެއްބަސްވެގެންނެވެ. ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ 14 ދުވަހަށްވުރެން ވަގުތު ކުޑަކޮށްވެއްޖެނަމަ ދައުވާގެ ޖަވާބު ނުވަތަ ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ހާއްސަ ހާލަތެއްގައި ފިޔަވާ ކޯޓުން ދިނުމެއްނުވާނެކަމަށް ސިވިލްޕްރޮސީޖަރ ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކުރެވެ.[22]

[19] - ވިޔަފާރި ސިޔާސީ ފޯރަމް އެސޯސިއޭޝަން ސިޔާސީ ބަސްފުޅު

[20]- Spar Roofing & Metal Supplies Ltd. v Glynn, 2016 ONCA 296, [2016] O.J. No. 2152, (Ont. C.A.) para 36

[21]- Cobbold v Greenwich LBC (2001) LTL, 24 May

[22]- O 9 r 14(5) of ROC 2021./ O 9 r 14(3) of ROC 2021.

ހުށަހެޅުން

ދިފާޢު އިސްލާހުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމާގުޅޭ އިޖުރާ ތަފްސީލުކޮށް ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގެ ނިންމުންތަކަށް ބަލާއިރު ދައުވާއަށް ނުވަތަ ޚުޞޫމަތައް ގޮތަކަށްއިސްލާހުގެނައުމުގެ ދިފާޢުގެ ނުވަތަ ހުށަހަޅާ ޖަވާބުގެ ދާއިރާގެ ތެރޭގައެވެ. މިފަދައިން ގޮތަކަށްއަޅުން ހާޒިރުވާތީ ދިފާޢު ނުވަތަ ހުށަހަޅާ ޖަވާބު އިސްލާހުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމަކީ ބޭނުންތެރިކަމެކެވެ.[23]

މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ގޮތެއް އަދި ފައިދާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ފަރާތުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ ގޮތުގައި އެބޭ އިސްލާހުކުރުމަކާއި އިސްލާހު ގެނައުމުގެ ހުއްދަދޭނަމަ ކޯޓުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ހުއްދަދިނުން

ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ދިފާޢު ނުވަތަ ޖަވާބު އިސްލާހުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދެވޭނީ މައްސަލައިގެ ދެފަރާތުގެ މަޝްވަރާއިންނެވެ. އެއީ:- ދިފާޢު ނުވަތަ ޖަވާބު އިސްލާހުކުރާ ހައްދު މައްސަލައިގެ ދެފަރާތަށް ހަމަނުޖެހުމެއް އިތުރުން ހިނގާ ޤާނޫނީ ހަރަދުތަކެއް ދޫނުކުރުމެވެ. މިހެންކަމުން ނަތީޖާއެއް ހާމަވާފަދަ ގެއްލުމެއް ދެވޭނެ ގޮތެއް ނެތްނަމަ ހަމައެކަނި ހަރަދުތަކުގެ އަސްލު ދަރަޖަ ބަލައިގެންނެވެ.[24] ދެއްކުމަށް:- އެހެން ހުށަހެޅުންތަކުގެ ދިފާޢުގެ ނުވަތަ ޖަވާބު އެކިގޮތަކަށް ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ރައްދެއް ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ވަގުތު ދޫކޮށްދޭށެވެ.[25]

އިޤްރާރު އިސްލާހުކުރުން

ދައުވާއަށް ޖަވާބުން އެއްބަސްވުމަށްފަހު އެއްބަސްވުން އިސްލާހުކުރުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދައާއި އެކުގައެވެ.[26] އިޤްރާރުން ރުޖޫޢަވުމަށް ހުށަހެޅުމަށް ހުށަހެޅުމާ އިޤްރާރު އިސްލާހުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެވެ.[27]

ވީމާ އިޤްރާރުން ރުޖޫޢަވުމަށް ކޯޓުން ހުއްދަދިނުމަށް އެއިޤްރާރު އިސްލާހުކުރުމަށް ކޯޓުން ފުރުޞަތު ދޭންވާނެއެވެ. ޢިލްމުން ވެފައިވާ އިޤްރާރަކަށް ހަމަޖެހި އިޢުތިރާފުކުރުމަށް އިޤްރާރުން ރުޖޫޢަވުމަށްފަހު މުޅިއެއްކޮށް ރުޖޫޢަވާނެއެވެ. އެއްބަސްވުން ހިއްސާ ކުރުމުގެ ގޮތުން އިޤްރާރުގައި އެއްބަސްވާ ހަމަޖެހިފައި ނުވާނަމަ އެކަމާ އިޢުތިރާފުކުރެވިދާނެއެވެ.[28]

[23]- Rodaro v Royal Bank of Canada, 2002 CanLII 41834 (ON CA) decided within the boundaries of the pleadings

[24]- King's Gate Developments Inc. v Drake, 1994 CanLII 416 (ON CA), [1994] O.J. No. 633, 17 O.R. (3d) 841 (Ont. C. A.) para 9 & Foster v Citadel General Assurance Co., 1997 CanLII 12194 (ON SC), [1997] O.J. No. 4667, 36 O.R. (3d) 750, 20 C. P.C. (4th) 300 (Ont. Gen. Div.). & Myers v Metropolitan Toronto (Municipality) Police Force (1995), 1995 CanLII 11086 (ON SCDC), 37 C.P.C. (3d) 349, 125 D.L.R. (4th) 184, 84 O.A.C. 232 (Div. Ct.) para 22 & Plante v Industrial Alliance Life Insurance Co., 2003 CanLII 64295 (ON SC), [2003] O.J. No. 3034, 66 O.R. (3d) 74 (Ont. Master) para 46-47

[25]- Lo Faso Estate v Ferracuti, [2018] O.J. No. 5725, 2018 ONSC 6308 (Ont. S.C.J.)

[26]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 125(ރ)

[27]- Antipas v Coroneos, [1988] O.J. No. 137, 26 C.P.C. (2d) 63 (Ont. Gen. Div.) para 12

[28]- Baca v Tatarinov, 2018 ONSC 1307, 2018 CarswellOnt 2961 para 31

ރައްދުދަޢުވާއާއި، އިތުރުދަޢުވާ

އިސްތާރުކުރުން

<u>އިޖުރާއަތު</u>

ރައްދުދަޢުވާއާއި އިތުރު ދަޢުވާ ފަދަ އިސްތާރުކުރުން ހުށަހަޅާ ގޮތުން ނަޒަރުކުރެވޭ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އެބަހުއްޓެވެ.[29] މިކަމާގުޅޭ އިސްލާމީ ފިޤުހުގެ ދިރުން ފިޤުހާ ޤާނޫނުގައި އިތުރު ތަފްސީލުކޮށް ހިމަނާފައިނުވެއެވެ. މިގޮތުން ދުވަސްވަރުގެ ބޭނުމަކީ އުކުޅުގެ ތަފްސީލުތައް ގަވާއިދު އުސޫލުތަކާއި ވަޒަންކޮށް ގަވާއިދުގައި ބައްޓަންކުރުމުގެ ވިސްނުން ބާރު ދިނުމެވެ.

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކޯޓުން އުސޫލުތަކާއި ގަވާއިދުގައި ރައްދުދަޢުވާއާއި، އިތުރުދަޢުވާ ފަދަ އިސްތާރުކުރުމާގުޅޭ ތަފްސީލު ބައްޓަންކުރުމުގެ ވިސްނުން ބާރު ކޯޓަށް ދެވިގެންވެއެވެ. މިގޮތް ހާއްސަ ތަފްސީލް ގަވާއިދުގައި ބައްޓަންކޮށްފައި ނުވެއެވެ.

ވީމާ ދަޢުވާ އިސްތާރުކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވާނެގޮތް އިސްލާ ބައްޓަންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ނުވަތަ ދިފާޢު އިސްތާރު ކުރުމާގުޅޭކަމަށް ބައްޓަންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް އިސްތާރުކުރުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެވެ.

[29]- މިބާބުގެ އަރިމަތީ ސުރުހީ ޤާނޫނީ އަސާސް ބަދަލުވާ

ބާބު 39

މައްސަލަ ހުށަހަޅާފަހުގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ޚާއްސަ ބަޔާންބަދު ތަންފީޛު ކުރުމާއި،

ތިންވަނަފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދައުވާ

ތަޢާރަފު

މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަހުގައި ހިނގުމުގެ ބާރުތަކުގެ ތެރޭގައި ތިންވަނަފަރާތަށް ހުކުމް އަމަލުކުރުމަށް އެންގުމާއި، ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދައުވާ ހުށަހަޅާފަހުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުން ހިމެނެއެވެ. ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ކުރާއެއްގޮތަށް އަމަލުކުރުމަށް އަމުރުކުރެވޭ ދިނުމަކީ އެއީ ހުށަހަޅަން ޖެހޭ ދައުވާއެކެވެ. މިދައުވާ ހުށަހަޅާނީ އިލްތިމާސާއި އަންނަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާ ހުށަހަޅާ އަށްވު ފަރާތުންނެވެ.

މިސާލަކަށް ފަރާތަކުގެ ވޯކޯ އިން ކައްސާލައިގެން މިހާރު ވެއްޖުމުން ފަރާތަކުގެ ވެރިފަރާތް ނުވަތަ ޑިރެކްޓަރުގެ ވެރިފަރާތުގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރެވިދާނެއެވެ. ދައުވާލިބޭ ފަރާތަކުގެ ވެރިފަރާތް ނުވަތަ ޑިރެކްޓަރުގެ ވެރިފަރާތުން ކޮންޓްރެކްޓާއި އޯޑަރު ކައްސާލައިގެން ނުވައްޓާލުމާއި އެކަން ކުރުމަށް ހަވާލުކޮށްފައިވާނަމަ އެކަން އެގޮތަށް ކޮށްދިނުމަށް ދައުވާލިބޭ ހަސިލަށް ކޮންޓްރެކްޓާގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރެވިދާނެއެވެ.[1]

އެއްވެސް އެއްގައި މަސްލަހަތު ހިމާ ފަރާތަކުގެ މައްޗަށް ވަކިވަކި ދައުވާ ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި އެއްމައްސަލައެއްގެ ތެރޭގައި ދައުވާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް

ދައުވާ ކުރުމުގެން

ތިންވަނަ ފަރާތް

ދައުވާ ލިބޭމީހާ ތިންވަނަ ފަރާތެއް ހަމަޖެހުމެއްގެ ބާވަތުގައި ގެންނަން އެދޭނަމަ ގެނެވިދާނެއެވެ. ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ހުކުމާ ބަދަލު ދައުވާއެއް ނުވަތަ އިތުރު ދައުވާއެއް ހުށަހެޅުމުން އެދައުވާއަކީ މިގާނޫނީ ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ދައުވާއެވެ. ބަދަލުދައުވާއި، އިތުރުދައުވާއާ ގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ބާބު 15 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

[1]- ބާބު 28 ގައި މިމިސާލު ބޭނުންކޮށްފައިވާނެވެ.

ފަސްގު އިތުރު ކުރިޔަށް ގެންދިއުން

ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާދަޢުވާއާއި، އިތުރުދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ފަސްވެގެން އިތުރު ކޯޓުން ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[2] މިފަދައިން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ކޯޓުގެ އިސްތިޢުނާފުގެ ފަސްގު އިތުރުކުރުމަށް ނިންމިދާނެއެވެ.[3] ދިފާޢީ ފަރާތުން ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު ކޯޓުގެ އިޖާޒަތު ދަޢުވާގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާ އިތުރު ދަޢުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ފަސްގު އިތުރުކުރުމަށް އެދޭނެއެވެ.[4] ފަސްގުން އިތުރު ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުތައް އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައި ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[5]

ވައްތަރުތައް

ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ބާވަތް މަދުވެގެން ދެބައިގައި ބެހިގެންވެއެވެ. އެއީ:- ދަޢުވާ ލިބިގަތުމުގެ ލިބިގަތުމުގެ ޙައްޤުވެރިކަމާއި ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ އިތުރު ދަޢުވާއާއި،[6] ދެވަނަ:- ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައާއި ގުޅުން ހުރި ކަމަކާ ގުޅިގެން ދޭ ފަސްގު ދެމިހުރުމުން ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ އިތުރު ދަޢުވާއާއި،[7] މިނޫން:- ދެފަރާތުގެ ދެމެދުގައި އޮތް ޙައްޤަކާ ގުޅޭ މައްސަލައާގުޅޭ ގޮތުން ނިންމުން އެހެނިހެން ޝަރީޢަތް ހުށަހެޅުނު ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ އިތުރު ދަޢުވާއެވެ.[8]

ހުށަހެޅުން

ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާނީ ދަޢުވާއާ ހުށަހަޅާ ނަންބަރު 10 ފޯމުންނެވެ. ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ އިތުރު ދަޢުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ އިތުރު ދަޢުވާ ހުށަހަޅާ ނަންބަރު 13 ފޯމުންނެވެ. މި ދިފާޢީ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާތަކެވެ. ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއާއި އިތުރުދަޢުވާ ދިފާޢީ ފަރާތުން ހުށަހަޅާނަމަ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދަންވާނެއެވެ. މިކަމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ފަސްގުބެހޭގައި އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[9]

---

[2] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 155(ހ) އާއި 158(ށ)
[3] - ކުރީގެ ހަވާލާ 155(ށ)
[4] - ކުރީގެ ހަވާލާ 160
[5] - ބާބު 27 ބައްލަވާ
[6] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 156(ހ)
[7] - ކުރީގެ ހަވާލާ 157(ހ)
[8] - ކުރީގެ ހަވާލާ 423(ހ)
[9] - ބާބު 15 ބައްލަވާ

ދަޢުވާ ރައްދުކުރުން

ދިފާޢާއެކުގައި ހުށަހަޅައިފިނަމަ ދިފާޢު ރައްދުކުރާއިރު ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ރައްދު ދަޢުވާ ނުވަތަ އިތުރު ދަޢުވާ ރައްދު ކުރަންވާނެއެވެ. އިތުރު ދަޢުވާ ރައްދު ކުރުމުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލުތަކަށް ޢަމަލު ކުރަންވާނެއެވެ.[10]

ޖަވާބުދިނުން

ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާ ދަޢުވާގައި ދަޢުވާ ކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އެބަދި ވާޤިޢާއަތް ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ދަޢުވާ ބިނާވާނަމަ އެއްބަސްވުމާ ގުޅިގެން ޖަވާބުދިނުމުގައި ހުރިހާ ނުކުތާތަކަށް ތަބާވާންވާނެއެވެ. ސަބަބަކީ ދަޢުވާއާއިނަމަ އުސަރަހައްގެ ހުރިހާ އުންސުރުތައް ހިމެނެންވާނެއެވެ. ޤާނޫނާ ގުޅުންހުރި ހަވާލާދީ ޤާނޫނާއި މާއްދާ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމާގުޅޭ އެންމެހައި އާންމު އުސޫލުތަކަށް ޢަމަލުކުރަންވާނެއެވެ. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމާގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ވަކިބާބެއްގައި އިސްވެ ބަޔާންވެފައިވާނެއެވެ.[11]

---

[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 162(ށ)
[11]- ބާބު 11 ބައްލަވާ

ތަންފީޒުކުރުން

މައްސަލަ ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ތެރޭގައި ގްރޫޕް ބަޔައް ބާރުތައް ތަންފީޒު ކުރަންޖެހެވެ. އޭގެތެރެއިން ގްރޫޕް ހިމެނޭ މައްޗަށް ހުކުމް އިސްދާރުކުރުމަށް އެންގުން ހިމެނެވެ.

ގްރޫޕް ހިމަނާ ހުކުމް އިސްދާރުކުރުން އެންގުން

އެންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި މައްސަލައިގެ ގްރޫޕްގެ ގޮތުގައި ނިމުނު ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުކުމާ އެއްގޮތަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[12] އެއީ

- ވާރުތަކުދަރު ބަހުމުގެ ދަޢުވާތައް؛
- ޓްރަސްޓްއެއްގެ ދަށުގައިވާ މުދަލުގެ ދަޢުވާތައް؛
- މުދާވިއްކުމުގެ ދަޢުވާތައް؛
- މިނޫން އެހެން ދަޢުވާތައް؛

މިދަޢުވާތަކުގައި ޚަސްމުންގެ ގޮތުގައި ނިމުނުފަރާތަކީ ސަލާމަށް އަސްލުކާ ފަރާތެއްގެ މައްސަލަ އުޅުމާއްޒަމަށް އަމަލުކުރުމަށް އެންގެއިދިނުމަށްއެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ.[13] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ކަރީބުން މުޖުތަމަޢުގެ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ 423 ގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު (2) އިން ދަޢުވާލުމާ ކުރަނީ ދަޢުވާއެއް ގޮތަށް ހުށަހެޅުމަށެވެ. ވީމާ މިދަޢުވާ ހުށަހަޅަންވާނީ އިތުރުވުރާ ޤާނޫނު ބާވަތުގެ އާންމު މައްސަލައެއް ހުށަހާ ދަޢުވާފުމު ނަންބަރު 1 ފޯމުންނެވެ.[14] ޤާނޫނު ގެއްލުމެއްގައި މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަނީ ދަޢުވާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.[15]

މިހުށަހެޅުމާއެކު ދަޢުވާގެ ހަސްމުންނަކުގެ ނިމުނު ވީހާ އެއްކުރަން ނުވަތަ އަމުރަށް އަމަލުކުރަންޖެހޭ ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރާ ލިޔުމަކާ އެކު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

[12]- ޤާނޫނީ ޤަވާޢިދު 423(ހ)
[13]- ޤާނޫނީ ޤަވާޢިދު
[14]- ޤާނޫނީ ޤަވާޢިދު (ނ)(2)
[15]- PD PART 19 - PARTIES AND GROUP LITIGATION Rule 19·8A (4)(b)

ދައުވާ ހުށަހަޅުއްވުން ނޯޓިސް ފޮނުއްވުން/notice of a claim

ދައުވާގެ ހަސްފުއްޓަކުގައި ނުހިމެނޭ މީހަކު ހުކުމަށް އަމަލުކުރުމަށް އެންގުމަށް އަމުރުކޮށްދިނުމަށް އެދި ދައުވާ ހުށަހެޅުމުން ހުށަހެޅުނުފަރާތުގެ ނޯޓިސްއެއް ފޮނުވޭނެއެވެ. މިއުސޫލު ބަޔާންކުރާ ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 423 ގެ (ނ) ސާފުކޮށްދެއެވެ. ވީމާ މިއުސޫލު ދަށުގަނޑުވާނީ އެހެން އަސާސެއްގެ އަލީގައެވެ. އެގޮތުން މިއުސޫލު ތަފްސީލުކުރެވޭ ގޮތް ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްލަމުގެވެ.

ދައުވާގެ ހަސްފުއްޓަކުގައި ނުހިމެނޭ މީހަކު ހުކުމަށް އަމަލުކުރުމަށް އަމުރުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ދައުވާ ހުށަހެޅުމުން، ދައުވާ ހުށަހެޅިފަރާތުގެ ނޯޓިސެއް ނުވަތަ އަމުރު ނޯޓިސެއް ނުވަތަ ހުކުމުގެ ނޯޓިސެއް ދައުވާ ރައްދުވާ ހަސްމަށް ކޯޓުން ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސްގައި ގެންނަންޖެހޭ ބަދަލުތައް ގެނެސްފައިވާ ދައުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ދައުވާލިބޭ ހަސްމަށް ރައްދުކުރަންވާނެވެ.[16]

މިނޯޓިސާއެކު ކުރިން ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރުގެ ކޮޕީއެއްވެސް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ކޯޓުން ފޮނުވަންވާނެވެ. އަދި ހުކުމަކަށް ނުވަތަ އަމުރަކަށް ތިންވަނަފަރާތަކުން އަމަލުކުރުމަށް އެންގޭ އަމުރުކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތާއި ދައުވާ ލިބޭ ކޮޕީއާއި، އެދިފައިވާއާއި އެކަމުގައި ހުށަހަޅައިފާ އެކުލެވިގެންވާކަމާއި، ހުށަހެޅިފައިވާ ބަޔާންތައް ރައްދު ކުރަންވާނެވެ.[17] ދައުވާ ހުށަހެޅިފައިވާ ކަމުގެ ނޯޓިސް ލިބޭ ނަންބަރު 30 އިން ދުވަސްތެރޭގައެވެ. މިނޯޓިސް އެންނަނިވި ފަދައިން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

ހުކުމަކަށް ނުވަތަ އަމުރަކަށް ތިންވަނަފަރާތަކުން އަމަލުކުރުމަށް އެންގޭ އަމުރުކޮށްދިނުމަށް ހުށަހަޅާ ދައުވާތަކާ

ގުޅިގެން ދޭވާ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 423(ނ))

1. މިނޯޓިސް ލިބުނުތާ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި މިނޯޓިސްއާއެކު ފޮނުވާފައިވާ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިލިޔުން ހުށަހެޅުން އެމައްސަލައިގެ ހަސްފުއްޓަކުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.
2. މިއުސޫލުގައި މިލިޔުން ހުށަހަޅައި ނުވިނަމަވެސް އެދިޔަ މިދައުވާއާއި ގުޅިގެން ކުރާ ހުކުމަކީ އަމަލުކުރަންޖެހޭ ފަރާތެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.
3. ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައި ނުވާނަމަގައި ކޯޓުން ހުކުމް ކުރުމަށްފަހު އެހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ތިޔަފަރާތަށް ރައްދުކުރުމަށް ފޮނުވޭނެއެވެ. މިގޮތަށް ފޮނުވުމުން އެއަމުރެއް ނުވަތަ ހުކުމެއް

---

[16]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 423 (ނ)(1)

[17]- ހަވާލާ 09 ބައްލަވާ

ލިބޭތާރީޚުންފެށިގެން 28 ދުވަހުގެތެރޭގައި އެއަމުރު ބާޠިލުކުރުން ދިނުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމުން އެހުށަހެޅުމާ ގުޅިގެން ބޭއްވޭ އަޑުއެހުމުގައި ޑިފެންޑަންޓް ބައިވެރިވެވިދާނެއެވެ.

ދައުވާފޯމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓް ހުށަހެޅުން

ދައުވާ ހުށަހެޅިފައިވާކަމުގެ ނޯޓިސާއި، ދައުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓާއި، ދައުވާ ފޯމުގެ ކޮޕީއާއި، އެދަރުވާއާއި އެކުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ލިޔުންތަކާއި، ހެކިގެ ބަޔާންތަކާއި، ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރުގެ ކޮޕީއާއި ދައުވާ ރަޖިސްޓްރީކުރުމުން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާގާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[18]

ދައުވާގާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓް ހުށަހަޅައިދިނަވަ އެޕެލޭގެ ދައުވާގެ ހާސިލުކުރެވިފައިވާ ބެލެވޭނެއެވެ. އަދި މިހުށަހެޅުމުގައި ދައުވާގާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓް ހުށަހަޅައިފައިވާނަމަ މިދައުވާގާއި ގުޅިގެން ކުރެވުނު ކަންކަމުގެ އަމަލުކުރެވެނުގޮތް މިހެންކަމުގައި އެޕީލަށް ބެލެވޭނެއެވެ.[19]

ބާޠިލުކުރުން ނުވަތަ ބަދަލު ކުރުމަށް އެދިހުށަހެޅުން

ހުކުމަކާ ނުވަތަ އަމުރަކާ ދިސްވަސަރަކާ ބަދަލުކުރުމުން އެންމެ އަމުރުކޮށްދިނުމުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާއާގުޅޭ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ރިޕޯޓް ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭގޮތުން ކުރެވޭ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ދައުވާގެ ހުށަހެޅުން ކޯޓުގެ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ބާޠިލުކުރުމަށް ފަރާތަކަށް ހަމަޖެހޭ. އެހެންނަމަވެސް އެހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ކުރިއަށްގެންދާ އެޕީލް އެކި ފަރާތުން ޑިފެންޑަންޓް 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އަދި އެގޮތަށް ހުށަހެޅުމުން އެފަރާތަކަށް ބޭއްވޭ އަޑުއެހުމުގައި އެޕީލަށް ބައިވެރިވެވިދާނެއެވެ.[20]

---

[18]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 423(ރ) އަދި (5)(6) PD PART 19 - PARTIES AND GROUP LITIGATION Rule 19·8A

[19]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ

[20]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 423(ރ) އަދި (8) PD PART 19 - PARTIES AND GROUP LITIGATION Rule 19·8A

ބަލަންވާނެ ކަންކަން

މައްސަލައިގެ ހަސްބެއްކަމުގައި ނިޔާން ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުކުމް އަމަލުކުރުމަށް އަމުރެއް ނެރުމަށް ހުކުމެއް ކުރެވޭނީ ދެކަމެއް ފުރިހަމަވާނަމައެވެ. އެއީ

- ވަކިހުރުމަކަށް އަމަލުކުރުމަށް އަންގައި ކުރާ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ރައްދުވާ މީހަކީ އެހުކުމްއެއްގެ ސަބަބުން އަނިޔާވާނެ މީހެއްކަމުގައިވުން؛[21]
- އެއީ ފައިސާދެއްކުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއްކަމުގައި ނުވުން؛[22] މިއެވެ.

ވީމާ މިދިރާސާގައި ފުރިހަމަ ނުވާނަމަ ތިންވަނަފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ވަކިހުރުމަކަށް އަމުރުކުރުމަށް ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

[21]- ކުރީގެ ހަވާލާ 423(ހ)
[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 388

ބާބު 40

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ނިޔާއީ ހުކުމް މުރާޖަޢާކުރުން

ތަޢާރަފު

މީގެ ކުރިން އެކުލަވާލެވުނު އެއްވެސް ޤާނޫނެއްގައި ނިޔާއީ ހުކުމް މުރާޖަޢާކުރުމުގެ ހާއްސަ އުސޫލެއްގެ ވާހަކައެއް ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ނިޔާއީ ޙުކުމްތަކަށް ޙުކުމްއެއްވާނީ ތިންގޮތަކަށެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ އަބުރުކުމި އެއްވެސް ގޮތެއްގައި ޖެހުން ނުކުރެވޭނެ ޙުކުމްއެއްކަމަށް ޤާނޫނުތަކުން ކަނޑައަޅައިފައިވާނަމައެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގެތެރޭގައި ޙުކުމް ޖެހުން ނުވަތަ އިސްތިއުނާފު ނުކުރުމެވެ. ތިންވަނަ ގޮތަކީ ޙުކުމް ޖެހުން ކުރުމުގެ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މަރުޙަލާތައް ނިމުމުން މިއެވެ.

އާންމު އުސޫލަކީ މައްސަލައިގެ ހުސޫމަތް އެދިފައިވާ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ނުވަތަ މައްސަލައިގެ މައުޟޫޢުގެ/merit މައްޗަށް ގޮތް ކަނޑައެޅި ދައުވާއެއްގައި ފައިސަލާކޮށް ކުރެވިފައިވާހުކުމްތަކުގައި، އެހެންމެކުރި ކޯޓުގެ ވިޔަފާރިން ބާރު ޙުކުމް ޖެހުމަކީ އިޖްތިހާދު ލިބިގެންވާ ބަލައިނުލެވޭ މައްސަލައެއް ގޮތަށް ފަހަރަކު ބަލައިނުލެވޭ ކޯޓަށް preclusion/ ހުއްޖަތު ހުރެގެންނެވެ.

މިއީ އާންމު އުސޫލުތަކުގައި ވިދާޅު ހުއްސަ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްގައި ނިޔާއީ ހުކުމެއް އަލުން މުރާޖަޢާކުރިދާނެކަން އެކަށަވަރު ކަމެއް ކަންތައްތަކުން ހުރެގެން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ހުއްދަކޮށްދީފައެވެ.[1] މިގޮތަށް ހުއްސަ މުރާޖަޢާ/review ކުރުން ބައެއް ފަހަރު ނިޔާމު ތަކެއްގައި ހުއްދަ ކަނޑައަޅައެވެ.[2] އިންސާނީ ޙައްޤުގެ ދުރުމީން ބަލާއިރު މިއީ ކުރިއަރުމުއްކަމަން ދެކެވެ.

މުރާޖަޢާކުރުން

ހާލަތްތައް

ނިޔާއީ ހުކުމެއް މުރާޖަޢާކުރެވޭނީ ދެހާލަތެއްގައެވެ. ފުރަތަމަ ހާލަތަކީ އެމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުން ދިޔައިރު ވަޤުތުފައިވާ އެހެންނަމަވެސް މައްސަލައިގެ ހުސޫމަތަށް ލިބިފައިނުވާ، މައްސަލައަށް ގުޅުންހުރި އަދި މައްސަލައިގައި ކަށަވަރުވާ ހުކުމަށް ބަދަލު އައިސްފާނެ ހެކިހެއް ނުވަތަ މަޢުލޫމާތެއް މައްސަލައިގެ ހުކުމްކުރުމަށްފަހު ލިބުން ނުވަތަ

[1] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 292(ހ)

[2] - CPC India section 114 & Hight court of united republic of Tanzania civil review number 04 of 2021 PELAGIA KOKUHIRWA HERMAN v. JAPHETI MTANI WANG'UBA

އަންގަމުންދެވެ. ދަރަނި ހާލަތުގައި ނިޔާއީ ހުކުމެއް ނިސްބަތްވާ މައްސަލައިގެ ޚަސްމަކާ ދޭތެރޭ މައްސަލަ ނިމިފައިވަނީ ހިންގާފައިވާ ޖިނާއީ ކުށެއްގެ ސަބަބުންކަމަށް ޝަރީޢަތަށް ސާބިތުވުމެވެ.[3] މިސާލަކަށް ފަސާދުގެ މައްސަލަ ވަކިގޮތަކަށް ނިންމާފައިވަނީ ރިޝްވަތު ނަގައިގެންކަން ސާބިތުވުމެވެ. ނުވަތަ ފަސާދުގެ ވަކިގޮތަކަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ އޭނާއަށް ބިރުދައްކައި މަޖުބޫރުކުރުމުގެ ސަބަބުންކަން ސާބިތުވުމެވެ. ނުވަތަ ފަސާދުގެ އާދާ ޚިލާފު ނުވަތަ ހިފެހެއްޓި ބިރުދައްކާ ސަބަބުން ކަމަށްވުމެވެ. ނުވަތަ ވަކިއިނާޔަތްތަކެއް ލިބިގެން މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަން ސާބިތުވުމެވެ.

ނިޔާއީ ހުކުމެއް ކޯޓުން އަލުން ތަންފީޒާ ކުރަންވާނީ ދަޢުވާކުރާ ސަބަބުތަކަށް ބަލައި މައްސަލައިގެ ޚަސްމުކަމާ ބައިންސާފުވެ ކުރިމަތިވާނަމަ ނިޔާއީނުކަން ހުކުމް ތަންފީޒާކުރުން ފިޔަވާ އެހެން ގޮތަކަށް ހަލާކުވެއް ލިބިދާނެކަމަށް ނުފެނުނަ ކަމަށްވާނަމައެވެ.[4]

މުއްދަތު

ނިޔާއީ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމަށް ހުށަހަޅާނަމަ މަދަނީ ދަރަނިވުން ދާހަލާތުގެ ތަރުތީބުން ފެށިގެން ހާލަތު ގަޑިއިރުގެ 90 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެދުމުގެ ތަންފީޒުކުރުމަށް މައްސަލަ ނިންމިކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ދަރަނިހާލަތު ގަޑިއިރުގެ ނުވަތަ ޖިނާއީކުށުގެ ސަބަބުން ޚަސްމަކާ ދޭތެރޭ ހުކުމް ކުރިވިފައިވާކަން ސާބިތުވާތާ 02 އަހަރު ދުވަސް ހަމަވުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[5]

ތާރީޚުގެ މުއްދަތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ އެމުއްދަތު ހަމަވުމަކީ statute-barred/ޤާނޫނީ ގޮތުން ދަޢުވާ ކުރިއަށް ގެންދިއުން ހުރަސްއަޅާ ސަބަބަކަށްވާތީ މިމުއްދަތު ފާއިތުވެފައިވާ މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހެޅިނަމަވެސް ތަންފީޒާ ނުކުރެވޭނެއެވެ.

ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން

މަދަނީ ދަރަނިވުން ސަބަބުތަކުން ބަޔާނާއެކު މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަކިގޮތެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. ވީމާ މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށް ބަޔާނަކުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 292(ނ)(1)(2)
[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 292(ކ)
[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 292(ބ)(ށ)

ޖަވާބުދާރީކަން ބަލާއިރު މިހުރިހާ ކަމަކީ އިސްލާމްދީނާއި ޤަވާޢިދާގެ ބޭރުން ކޯޓުގެ ނިންމުމަކުން ޖަވާބު ދީފައިވާ ސުވާލުކުރުމާއި އަޑުން ބޭރުން ބާރުއަޅާ ހުށަހެޅުމަކާ ނުވާތީއާއި، މުޤައްރިރުސަކަ އަދިން ބެލުމަށް އެކުގައި ހުޅުވާލާވާ ހުށަހެޅުމުގެ މަސައްކަތް ނުވާނީ މިހުށަހެޅުން ދައުލަތުގެ ސިޔާސީ ހުށަހެޅުން ހުއްދައަކަށްވުމަކަށް ނުވާނެކަމަށްވެއެވެ.[6]

ބަލައިގަތުމާމެދު ގޮތްހިންގުން

ނިޒާމީ ޙުކޫމް މުޤާރަނާކުރުމުގައި އުފެދިފައިވާ ހުށަހެޅުމެއް ބަލައިގަތުމާމެދު 07 ދުވަހުގެތެރޭގައި ގޮތްހިންގަންވާނެއެވެ. ބަލައިގަތުމާމެދު ނިންމާ ގޮތެއް ލިޔުމުން އަންގަންވާނެއެވެ. މިހިންގުމަކީ އިސްލާމީނާމު ކުރެވޭނެ ނިންމުމުއްސަނދެވެ.[7] ވީމާ ވަރަށް ކޯޓުން ވަރަށް ފަރުވާތެރިވާންވާނެއެވެ.

ހުށަހެޅުމަކީ އަސާސީ އުސޫލު ހުށަހެޅުމަކަށް ވާނަމަ އެއީ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ މުއްދަތެއްގައި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ހުށަހެޅުން ބަލައިގަންނަންވާނެއެވެ.[8]

ޝަރުޢީ ކުރުން

ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމަށް ނިންމައިފިނަމަ ހުށަހެޅުން ޝަރުޢީގޮތުގައި ވިޔަފާރި އަވަހަށް ޝަރުޢީކުރާ އެހުށަހެޅުމަށް ޖަވާބުދިނުމުގެ ފުރުސަތު ދޭންވާނެއެވެ.[9] ހުށަހެޅުމަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ފުރުޞަތު ނޯޓިސްކޮށް ޖަވާބުދިނުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ބާކީނުވާ ހުށަހެޅުން ޝަރުޢީ ކުރިޔަނީއެވެ. މިފަދައިން ފުރުޞަތު ނޯޓިސް އެންގުނުގެތެރޭ ފުރިހަ ކުރިޔަނީއެވެ.

ނިޒާމީ ޙުކޫމް މުޤާރަނާކުރުމުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަށް ޖަވާބު ދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން ދޭނެ ނޯޓިސް (މާއްދާ 293)
• މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅޭ ގޮތުން ކޯޓުން ބެލިބަލުމުން މިހުށަހެޅުމަކީ އަސާސީ އުސޫލު ހުށަހެޅުމަކަށް ނުވާނަމައި، ހުށަހެޅުމަކީ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވެފައި ނުވާނަމަ މިހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމަށް ނިންމައި ހުށަހެޅުމަކީ ޖަވާބުދިނުމުގެ ފުރުސަތު ހުށަހެޅުން ޝަރުޢީވާ ހަނދުމަކަށް ދޭށެވެ.
• މިނޯޓިސްއަކީ ފުރުޞަތު ހުށަހެޅުމަކީ ލިޔުމުން ޖަވާބެއް ހުށަހަޅާނަމަ މިނޯޓިސް ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މިހުށަހެޅުމަކީ ލިޔުމުން ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހުށަހަޅާ ޖަވާބު ހުށަހަޅާ ބަޔާންކުރުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މަޢުލޫމާތު ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށް ހުށަހަޅައިފިނަމަ ޖަވާބު ދިނުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު

---

[6] - ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމެވި:- SC 42 “2021” 2020/SC-A/35 ފެބްރުއަރީ 22 މުޤާރަނާކުރުން އުހުރު ބަޔާންކޮށްދީފައި ނުވާނަމަވެސް ހިމެނޭގޮތުން ދޭހަވާކަމެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އިންފާޒުކުރުމުގެ ކަނޑައަޅާނެއެވެ.

[7] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ މާއްދާ (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 292(ހ)(ށ)

[8] - ކުރިގެ ހަވާލާ 292(ބ)(ށ) އަދި 293

[9] - ކުރިގެ ހަވާލާ 293

> އިޢުތިރާޒުކުރެވިދާނެވެ.
>
> - ހުށަހެޅުމަށް ޖަވާބު ދިފާޢުންވާނަމަ ހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތްނިންމުމުގައި އަޑުއެހުން ބާއްވައި ގޮތްނިންމުމުގެ އިޖުރާއަތު ކުރިއަށް ގެންދެވެއެވެ.
> - މިންޖިހާއެކު ނިހާއީ ހުކުމް މުރާޖަޢާކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމާއި، އެހުށަހެޅުމާއެކު ހުށަހަޅާފައިވާ އެންމެހައި ލިޔުންތަކާއި، ކޯޓުން ބޭނުންވާ ހުކުމުގެ ކޮޕީއެއް އެއްކަރުދާސް ބޭނުންވާނެވެ.

ޖަވާބު ދިނުން

ޖަވާބު ދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން ދިފާޢާ ނޯޓިސްގައިވާ ގޮތުގެމަތިން އުމުރުތަކުގައި ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ޖަވާބެއް ލިޔުމުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ. ހުށަހެޅުމަށް ލިޔުމުން ޖަވާބެއް ދިފާޢު ނުވާނަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވައި ޖަވާބު ދިނުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމުގެ އިޖުރާއަތު ކުރިއަށް ގެންދެވެއެވެ.

ސުޕްރީމް ބަޔާނަށް އެންގުން

ހުކުމް މުރާޖަޢާކޮށް ދިނުމަށް އެދިފައިވާ މައްސަލައަކީ މުދަލެއް ހިމެނޭ މައްސަލައެއްނަމަ ކުރިން ކޯޓުގައިވާ ހުކުމުގައި ހިމެނޭ މުދާ ރައްކާތެރިކުރުމަށް ނުވަތަ ފައިސާ ހިމެނޭ މައްސަލައެއްނަމަ ހުކުމް މުރާޖަޢާކުރެވެންދެން ކޯޓުން ވަކިގޮތެއް ކަނޑައަޅަންދެން ކޯޓުގައި ސުޕްރީމްއާއި ބަޔާންކޮށްދިނުން ތަމްރީނުކުރެވިދާނެވެ.[10]

ހުކުމް ތަންފީޒު ފަސްކުރުން

ކޯޓުން އެހެންގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ ހުކުމެއް މުރާޖަޢާ ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ހުކުމްތަންފީޒުވުން ފަސްވެގެންނުދާނެވެ. ނަމަވެސް ވަގުތީ ފަރުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ގޮތްނިންމަންދެން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުން ފަސްކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[11]

އަލުން ގޮތެއް ނިންމުން

ނިހާއީ ހުކުމެއް މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމަށް ކޯޓުން ނިންމައިފިނަމަ ގިނަވެގެން 03 މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ނިންމުން މުރާޖަޢާކޮށް ގޮތެއްނިންމަންވާނެވެ. މިފަދައިން ނިންމާ ނިންމުމަކީ އިނިންމުމާމެދު ސުވާލު އުފެއްދޭނެ ނިންމުމެއްނޫނެވެ.[12]

10- ކޯޑުގެ މާއްދާ 294(ނ)
11- ކޯޑުގެ މާއްދާ 294(ހ)
12- ކޯޑުގެ މާއްދާ 295(ހ)(ނ)

މިތަނުގައި މުރާޖަޢާކޮށް ނިންމާ ނިންމުމަކީ ސުޕްރީމް އުފެއްދެވި ނިންމުމެއް ނޫންކަމަށް މިބަޔާންކުރަނީ އެނިންމުން އިސްތިޢުނާފު ނުކުރެވޭނެ ވަރަކަކަށް ހާސިލްކޮށްގެންނުވާނެއެވެ. ސަބަބަކީ އަސާސީ ޤާނޫނުގައި އެފަދަ ޙައްޤެއް ދީފައި ކުރާ މުޢާމަލާތް ނަހުޖަހާކަށް ޖެހޭ ދީފައި ކުރެވޭ ނަހުޖަހައްޓާނެއެވެ.

މުރާޖަޢާކޮށް ނިންމާނިންމުން ނުވަތަ ޙުކުމް ސަބަބުތަކާއިބެހޭ ތަފްޞީލާއެކު ލިޔުމުން އޮންނަންވާނެއެވެ. މިހާރުމިގައި ކުރިން ނަގައިދިފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ޙަރަކާތު އަދިން ގޮތް ނިންމަންވާނެއެވެ. މިނިންމުން މައްސަލައިގެ ދެފަރާތަށް ކޮޕީން ދޭންވާނެއެވެ.[13]

13- ކުރީގެ ޙަވާލާ 296(ހ)(ށ)(ނ)

ބާބު 41

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުން

ތައާރަފު

ދައުވާކުރާފަރާތުން އިދިކޮޅުފަރާތަށް މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ފުރުޞަތު ނެތިމައްސަލަ ހިފަހައްޓައި ނުވަތަ ދައުވާލިބޭފަރާތަށް އެއިން ދިފާޢުވެދާނެ ފުރުޞަތު ނެތިމައްސަލަ އުޅުއްވާނެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ޝަރީޢަތް ހިނގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މަސްއޫލިއްޔަތު ސަބަބެއްނެތި މައްސަލަތައް ކުރިމަތިވެދާނެ މައްސަލަތަކެއް ދިމާވެދާނެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތައް އޮތް މައްސަލަތައް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމިދިނުމަށް ފުރުޞަތު ކުރުވާނެ އެކުލަވާލާފައެވެ. އަދި ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމާއިންނެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމާ މައްސަލަތައް ނިންމުމުގައި އެކަށީގެންވާ ވަގުތު މައްސަލަ ނިންމުމާ ގުޅިގައި ހުކުމްކުރުމާއި އެހެންމައްސަލަތަކާއި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ކޯޓަށް އިތުރު ކަނޑައެޅުމަށް ދިމާވުންތަކެވެ. ވަގުތު ދިނުމުގެ ފާހަގަކުރި ހިދުމަތް އެކަމަށް ވަގުތެއް ހުކުމްކުރުމާއެންމެ. މިސާލަކަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމާގުޅޭ ގޮތެއްނިންމަން ދެފަރާތުގެ ބޭނުންވާނެއެވެ. މިއީ އެންމެ އެކަށީގެންވާ މިންވަރެކެވެ. އެއީ ބަދަލުގައި ދެފަރާތުގެ އިތުރުވެސް ހުކުމްކުރުމާ އެކަށީގެންވާ މިންވަރެއްކަމުގައި އެއްބަސްވެވޭނެއެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ބައެއް، ނުވަތަ މުޅިދައުވާ

ހުކުމްކުރުމާ ދައުވާއަކާ ގުޅިގެން ނުވަތަ ދައުވާގައި ހިމެނޭ ވަކި ބައަކާ ގުޅިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ދައުވާ ކުރާފަރާތާ ދެކޮޅަށް ނުވަތަ ދައުވާލިބޭފަރާތާ ދެކޮޅަށް މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.[1]

މިއީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމެއް ނުވަތަ ނިންމުމެއް ހަމައެކަނި ހުށަހަޅާ ދައުވާތަކަށެވެ. ދައުވާތައް ޖިއްދީ އެހެން ހުކުމްގެންނަވާހަދަން ކޯޓު އަމުރެއް، ވަކިވާގޮތަށް ދެވޭއިރު ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރު ފުރުސަތެއް ނުލިބޭނެއެވެ.[2]

[1] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 164(ހ)

[2] Essex Condominium Corp No 5 v Rose-ville Community Center Assn (2007), 51 CPC (6th) 89, 157 ACWS (3d) 517 (Ont. S.C.J.)

<u>ޠަބީޢަތް</u>

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ބަލާފައި ވާނީ ނުކުތާއެއްގެ މައްޗަށް ނުވަތަ ހުކުމުގެ މައްޗަށް ނުވަތަ މިދެބައި އެކުލެވިގެން ކަމަށްވާނަމައެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާ ސަބަބެއް ޓްރަޔަލް ހަމަޖެއްސުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ ހަމަޖެއްސުން ހުށަހަޅާނަމަ ޓްރަޔަލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާކުރަނަވަ ޓްރަޔަލް ކޯޓުގެ ވަގުތު ހިމެނުމަށް ކަޑައެޅި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.

މިގޮތަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަކީ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ގޮތުގެ ޝަރީޢަތުގެ މައްސަލައިގެ ހުކުމަށް ބުރަވެވޭނެ އިޖުރާއީ ވަސީލަތެކެވެ. މިފަދަ ހުށަހެޅުމަކާއި ހުށަހެޅުމެއް ބަލައިގަނެވޭ ހުށަހެޅުން ޤަބޫލުކުރާނަމަ ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެއެވެ. ހުށަހަޅައި ހުރި ހުރި ވާޒިބުތަކުގެ މައްޗަށް ދަތިތަކުގެ މައްޗަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް މިމައްސަލައިން އެހާބަޔަކު ނިންމުން އަންނަނީ.

<u>އާންމު އުސޫލު</u>

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމުގެ އުސޫލު މަސައްކަތާއި ފުރާ މަނާގައި، މަރުހަލާއިން، އިތުރުކާމާ، އަދިރުވަތަ ކަމަށް މަސައްކަތް ދަތިކަން ދޭހަވާ ކުދިކުދިނަމެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުމުގެ އުސޫލީ ޝަރީޢަތް ޓްރަޔަލްގެ ގޮތުން މައްސަލައިގެ ވާޒިބުތައް ދަނެގަން ހުސްގޮތުން ގޮތުގެ ހުށަހެޅުން ކުދިކުދި އުސޫލެވެ.[3]

<u>ވަގުތު</u>

ހުށަހެޅުމަކީ ވަގުތު ބަލައި ގޮތަށް އިޖުރާއީ ފާހަގަ ކުރުމުގެ ނަތީޖާއެއް ވަކިވަގުތެއް ބަރަބަރު ކުރިއަށް ގެންދެވޭ ފާހަގަކުރުން. ޝަރީޢަތުގެ މަރުހަލާ ހުރިހާ ހުށަހެޅުމަކާއި ހުރިހާ ބަޔަކު ދުވަހު ފާހަގަ ކުރެވޭ ގޮތަށް ނުވަތަ ދަލީލާއި ހަމަޖެއްސުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅާ، ޓްރަޔަލް ކޯޓަށް އެވުމުގެ މައްޗަށް ސާބިތުކޮށް ދޭ ހުށަހަޅާ ދިމާދެވޭނެއެވެ.[4]

[3]- Hryniak v Mauldin, 2014 SCC 7, [2014] 1 SCR 87 (S.C.C.) para 5 and 50

[4]- PD 26 Case management – Preliminary stage Allocation, Reallocation, assignment and reassignment this practice direction supplements CPR 26 para 11

ޖަވާބު ކަނޑައެޅުމަށްފަހު ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުން

އާންމު އުސޫލަކީ ޖަވާބު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމާނަމަ ގޮތެއް ނިންމުމެވެ.[5] މިހެންކަމުން ޖަވާބު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ހުކުމްކުރުމަކީ އާންމު އުސޫލާޚިލާފު ބަދަލެއް ޚާއްޞަކަމަކަށް ނުދެކެވެ.

މިއީ އާންމު އުސޫލުކަމުގައި ވިޔަސް ކުދިމައްސަލަތަކުގައި ޖަވާބުން މައްސަލައެއް ބެލުމަށް ކަނޑައަޅައި އާންމު އިޖުރާއަތު ދިނުމަށްފަހު ހުށަހަޅާފައިވާ ބާބު އިސްތިސްނާ އަޑުއެހުމުގައި ނުވަތަ އިޖުރާ އުސޫލުން ދިނުމަށް ބާބު އަޑުއެހުމުގައި މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލަ ކުރިމަތިވާ ކޮންމެ ފަރާތެއްގެ ދުވަސްތަކުގައި ހުށަހަޅަން ކުރީން ޚިޔާރުކުރަމުންގައި މައްސަލަ ބަލައިގަތުމަށް ވަޑައިގަންނަވާ. މިއީ ކުރިމައްސަލަތަކުގައި ޖަވާބު ކަނޑައެޅުމަށްފަހު ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުމަށް ފުރުޞަތުދޭ ނަޞްބުއްޞެކެވެ.[6]

މިގޮތުން ޖަވާބު ކަނޑައެޅުމަށްފަހު ޝަރީޢަތް ފުރުމުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެވެ. ކޯޓުގެ އިސްތިޝާރުމަށް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި ހަސަރުއްޔާގެ ހުށަހެޅުމަށް ކަމަށްވިޔަސް ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުގެމަތީން ނިޔަތް ދިނުމަށްފަހު ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ގޮތެއް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާ

ފުރަތަމަ ގޮތުގައި ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމަން އެދިވަޑައިގަންނަވަން ބަޔާންކުރާ ނަޞްބުއްޞެކެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ ކޯޓުން ބާވަތެއްގެ ދައުވާއަކާ ގުޅިގެންވެސް މިހެންކަމުން ހުކުމްކުރެވުން ހުއްދަވާނެއެވެ.[7] މިގޮތުން ރައްދުދައުވާއާއި، އިތުރު ދައުވާއާއި ގުޅިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާ. މިސާލެއް މިހެންކަމުން ހުކުމްކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ރައްދުދައުވާއާއި އިތުރުދައުވާ ބެލެވޭނީ ވަކިދައުވާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

---

[5]- James v Evans [2001] CP Rep 36; (2000) The Times, 2 August
[illegible]

[6]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 209(ހ)(2)

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ

ހުށަހެޅި އިތުރު ދައުވާއަކީ މައްސަލައާއި ގުޅުއްވުނު އިތުރު ދައުވާއެއްނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި އެއިތުރުދައުވާގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ގޮތެއްނިންމަންވާނެވެ. މިސާލަކަށް ކުރި ހުކުމް ދައުވާ ކުރި މައްސަލައެއްގައި އިތުރު ދައުވާއެއްގެ ގޮތުގައި ހުތުރު އަބުރުގެއްލުވާލާކަމަށް ބުނި ދައުވާ ހުށަހެޅުމެވެ.[8]

އަގައި ކެނޑުން

އަގައިކެނޑުމަކީ ދިފާއެކެވެ. މިދިފާއު ހުށަހަޅައިފިނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމެއް ނުކުރެވޭނެވެ. މިހާލަތުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅައިފާ ހުށަހެޅުން ބާތިލުކުރަންވާނެވެ. އަގައިކެނޑުމުގެ ދިފާއަކީ އެކަމަށް ޝަރުޢީ ފުރިހަމަ ދިފާއަކަށްވާންވާނެވެ.[9] ދިފާއާއި ގުޅޭ ތަފްސީލު ބާބު 13 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

އިސްތިސްނާވެފައިވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަ

އެބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ތެރެއިން ހާއްސަ އިޖްރާއަތުގެ މައްޗަށް ނުހިމެނޭ އިޖްރާއަތުތަކެއް ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިތުރު މިއުސޫލު ނުހިމެނޭކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ.[10] ވީމާ އިސްތިސްނާވެފައިވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހާއްސަ އިޖްރާއަތުގެ ދަށުން ދައުވާ ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި އާންމު އުސޫލުގެ ދަށުން ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމުގެ އިޖްރާއަތް ހިންގިދާނެވެ.

ތަޤުސީރީ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދައުވާ

އިހުމާލު/ ގެސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމުގެ ދައުވާތަކުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުން މަނާކުރާ ނައްސެއްނެތެވެ. މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކީ ހާއްސަކޮށް ވާޤިޢާތަކާގުޅޭ ދައުވާއަށް އިންކާރުކޮށްފައިވާނަމަ ދިފާއު ފެނިދާން ފުރުސަތު ނެތްކަމަށް ބުނުމަކީ ދަތިކަމެކެވެ. ވީމާ މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި އާންމު އުސޫލަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނުނިންމުމެވެ.

މަނާކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ސެންސަރ ކުރަންޖެހޭ އަމަލު އެކުލެވޭ މައްސަލަ

މަކާރާއި ހިލަތްހަދައި އޮޅުވާލުމާއި، ޤާނޫނު ހުއްދަނުކުރާ އަމަލެއް ކުރުމުގެ އިސްތިސްނާއެއް ޖެހޭ ދައުވާއެއް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމަކީ ރަގަޅު ގޮތެއްނޫނެވެ.[11] މިފަދަ ހާލަތުގައި އެކުލެވޭ މައްސަލަތަކާއިމެދު ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަކީ ބޭނުންވާ ކަމެއް ހުރުމަކީ ދަތި އުދަގޫކަމެކެވެ.[12] ވީމާ މިބާވަތުގެ ދައުވާތައް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމަކީ ނުރައްކާތެރި ކަމެކެވެ.

---

[8]- Rotherham v Priest (1879) 41 LT 558,

[9]- Eilon and Associates Ltd v IP Licensing Ltd (2011) LTL 15/4/11

[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 173

[11]- Espirit Telecoms UK Ltd v Fashion Gossip Ltd (2000) LTL 27/7/00

[12]- Allied Dunbar Assurance plc v Ireland (2001) LTL 12/6/01

އުނދަގޫ މައްސަލަތަކާއި، ޤާނޫނީ ނުކުތާތައް، އެއްބަސްވުމާ ގުޅޭ ދައުވާ

ވާޤިޢާތަކުން އިސްތިންބާތުތަކެއް/އިންފަރެންސް ނެރުން އުނދަގޫ މައްސަލަތަކާއި، ޤާނޫނީ ނުކުތާތައް ވާޤިޢީ ނުކުތާތަކަށް މަސްއޫލު މައްސަލަތަކުގައި އުނދަގޫ މައްސަލަތަކުގެ ގޮތުގައި ބެލެވެނީއެވެ. މިފަދަ މައްސަލަތައް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމަކީ ރަނގަޅު ގޮތެއްނޫނެވެ.[13]

މައްސަލައިގައި އެކުލެވޭ ވާޤިޢާއަކީ އުނދަގޫ ވާޤިޢާއެއްކަމުގައިވާނަމަ އެއީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމަން ބާއްވާ އަޑުއެހުމުގައި އެމައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތް ސާފުވެ ފާޅުވެދާނެކަމަށް ފެންނަ ނަމަ އެއީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމިދާނެ މައްސަލައެއްކަމުގައި ނުބެލެވޭނެއެވެ.[14]

މީގެ އިތުރަށް ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ ނުކުތާއަކީ އަދަދު އުދުރި ބަހުސް ކުރެވެންޖެހޭ ނުކުތާއެއްނަމަ އެނުކުތާއެއްގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ގޮތް ނިންމުމަކީ އެދެވިގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ.[15] މިއާ ހިލާފަށް ޤާނޫނީ ނުކުތާއަކީ މުޅިން ސާފު ނުކުތާއެއްނަމަ އެބަޔަށް ޢަމަލުކުރުމަށްޓަކައި އެއް ނުކުތާއެއްނަމަ ވެސް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި އެފަދަ ނުކުތާއެއްގައި ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ.[16]

ނުކުތާއަކީ އެއްބަސްވުން އުނގަނޑުމާ ގުޅޭގޮތުން ނުކުތާއެއްނަމަ އެނުކުތާއެއް ބެލުމަށް މުޅިން ސާފު ނުކުތާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.[17] އެއްބަސްވުން ލިޔުމުން ނޫން ގޮތަކަށް އެއްވެސް ބަދަލެއް ގެނައުން މަނާކުރާ ޝަރުޠު ދައުވާގައި ހުށަހެޅުއްވާ އިސްތިސްނާތަކީ އަދަބުން އެއްބަސްވުމުގެ ބަދަލު ނުވެވިފައިވާ ގޮތް ހާމަކުރާ އެމައްސަލައިގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަންވާނެއެވެ.[18]

Cheque rule/ޗެކު ރޫލް

ޗެކުން ފައިސާ ދެއްކުމަކީ ފައިސާ އަދާކުރުމެއް ފަދަ ކަމެކެވެ.[19] ޤާނޫނުން ފައިސާއަށް ބަދަލު ކުރެވޭ ގޮތުގައި ގެން ގުޅޭ މިޑިއަމެއް މިފަދަ ދިފާޢުވެއެވެ. ވީމާ ދިފާޢެއް ނެތިމަ މިދިޔަމާ ޗެކުން ދައްކާފައިވާ ނަމަ މިކަމާ ދިފާޢުނުކުރެވޭނެއެވެ. ޗެކަކުން ދިފާޢު ފައިސާއާއި ގުޅޭ ގޮތުން ޤާނޫނީ އެއްބަސްވުމަކަށްވުރެން ދިފާޢު ކުރެވުމަކީ ހުށަހަޅާ މަދިރިފާއިތުކަކެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 13 ގައި ވާނެވެ.

ވީމާ ޗެކުބާބު ފަހަރަކަށްވުރެ މަތިކަމަށް ބިނާކޮށް ޤާނޫނުން ޗެކަށް ދިފާޢު ޖަވާބުދާރީ، ބާރުވެރިކަން ގެއްލި ގޮތަށް އަދި އެހެން އިތުބާރު ފިއްޖެހިގައި ކަނޑައަޅަން ހިމެނޭ ގޮތަށް އިސްތިސްނާތަކާއި، މަނާކުރުންތައް ޗެކުން

---

[13]- Three Rivers District Council v Bank of England (No 3) [2003] 2 AC 1; Arkin v Borchard Lines Ltd (No 2) (2001) LTL 19/6/01

[14]- Three Rivers DC v Governor and Co of the Bank of England [2001] UKHL 16; [2001] 2 All ER 513; Barrett v Universal-Island Records Ltd; Chan U Seek v Alvis Vehicles Ltd [2003] EWHC 1238).

[15]- Brooks v Commissioner of Police of the Metropolis [2005] 1 WLR 1495 at [3]

[16]- Coastal (Bermuda) Ltd v Esso Petroleum Co Ltd [1984] 1 Lloyd's Rep 11

[17]- Ibid

[18]- MWB Business Exchange Centres Ltd v Rock Advertising Ltd [2019] AC 119

[19]- Knit Ltd v Kammgarn Spinnerei GmbH [1977] 1 WLR 713

ކޯޓުދިޔައިވަނީ ކުރަނިވެރިން ދައުވާ ލިބިގަތުމަށް ފައިސާއެއް ދީފައިވާ ތަކުރާރުން ނުވާނެއެވެ. ހުއްދަކޮށްގެން އެއްބަސްވުމަކާ ގުޅިގެން ފައިސާ ދެއްކުމަށްޓަކައި ސާބިތުވާން ހުރި ހުރިނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި އެމައްސަލައެއް ނިންމަންވާނެއެވެ.

ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވާފައިވާ މައްސަލަ

ހައްލުކުރުމުގެ މައްސަލަ އަދި ނުފައިވާނަމަ އަމުރު ހުއްޖަތުގެ އިޖުރާއަތު ފޮނުވުމަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން ބާއްވައިފިނަމަވެސް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން ބަލެއް ފަސޭހި ނިޒާމުކަމުގައި ދެކެއެވެ.[20]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިކަން މަނާކުރާ އަދި ހުއްދަކުރާ މުޖުތަމަޢު އަދި އިސްތިސްނާ ނަގައިބޭއްވުމަށް ފުންނާކަންނެތުމެވެ. ވީމާ މިއީ ބަހުސް ކުރެވުނު ޖާގައިބޮޑުކަމެވެ.

އެއްހުށަހެޅުމަށް ވުރެ ގިނަހުށަހެޅުން

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދި އެއް ހުށަހެޅުމަށްވުރެ ގިނަހުށަހެޅޭނެއެވެ. އެއީ ފަރާތް ހަދައެވެ. މިސާލަކަށް ނުވަތަ ނާދިރުކަމެއް ނޫނެވެ. މިހާލަތުގައި ކޮންމެވެސް އެކަކު ހުރަހަކަށްވާ ހުރަހެއްކަމަކަށް ގޮތް ނިންމަދިނުމެވެ. އަނެއް ހުރަހަކުން ބާޠިލުކުރުމެވެ.[21]

---

[20]- Carevest Capital Inc v Limmer Corporation Inc, 2010 ONCA 41, 100 OR (3d) 378 (Ont. C.A.) para 4

[21]- 1413910 Ontario Inc v Select Restaurant Plaza Corp (2005), 75 OR (3d) 351, 2005 CanLII 63807 (Ont. S.C.J.)

ހުށަހެޅުން

މިހުށަހެޅުން ޖަލްސާއެއްގެ ފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 05 ފޯމުންނެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ދެފަރާތުގެބައްދަލުވުމުގައި ހުކުމް ކުރުވިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ހާޒިރީ ޖަލްސާއެއްގެ ފަރާތުން ހުކުމްދާ ދުވަހުން ކޯޓުން ގޮވާލާ ނިންމުމެވެ. ދުވަސް ހާޒިރީ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގޮތުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް ނޯޓިސް ދިނުމާއި ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާގެ ފުރިހަމަ ދިނުމަށްފަހު ގޮތެއް ނިންމުމެވެ.

ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ހުށަހެޅުން

ދައުވާލިބޭފަރާތުން ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެކުރިން ނުވަތަ ދައުވާކޮށްފައި ހަވާލުވިގޮތާއި ޖިނާއީ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްއެރުވުމަށްޓަކައި ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އަދި ދައުލަތުގެފަރާތުން ހުކުމްއިއްވާ މައްސަލައެއްނަމަ ދިފާއީ ހުކުމްކުރުމުން ދިފާޢު މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން މިހުށަހެޅުން ދައުވާކުރާފަރާތުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[22]

ވީމާ ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަށްޓަކައި އުފެދޭ ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ދައުވާއާއި ހަވާލުވިގޮތާއި ޖިނާއީ ހުކުމްކުރުމުން ނުވަތަ ދިފާއު ދައުވާއަށް ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިއަށްއިސްވެހިވާ ދިފާޢު ހަމަވުމުންނެވެ.

ދައުވާލިބޭފަރާތުން ހުށަހެޅުން

ދައުވާލިބޭފަރާތުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަށްޓަކައި އެދިހުށަހެޅުމުން ވަކިވުމަކަށް މަޖުބޫރުވާ ވާޖިބު ކޮށްފައިނުވެއެވެ.[23] ވީމާ ދައުވާ ލިބޭފަރާތަށް މިފަދަ ހުކުމްކުރުމުގެ ދައުވާ ޤަބޫލުކުރުމުން ހުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ.

ކޯޓުން އިސްނެގުން

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމުން މައްސަލައާމެދު ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ވިސްނުމަކަށް ބާރު ކޯޓަށް އިޚްތިޔާރު ދޭން ވީމާ ކޯޓުގެ ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ ވަކީލުންނަށް ހުށަހަޅައިދިނުމުގެ ބާރު ދޭ ކަމެއް ނުވާނެއެވެ.[24] ވީމާ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ދައުވާ ނިންމުމުގައި ކޯޓުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއާ ގުޅިގެން ދައުވާ ބޭނުންވާނަމަ ކޯޓުން ނިންމާލެވޭނެއެވެ. ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަކުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިމުމަށް ވަކީލުން ދައުވާ ލިބޭފަރާތާއި ދައުވާ ބޭނުންވާނަމަ އަދި ހުކުމްދޭ ބާރު ކޯޓަކަށް ނުލިބޭނެއެވެ. ވީމާ ބޭނުން ކުރުމުގެ މަޖުބޫރީ ކަމެއް ނެތެވެ. އަސާސީ ހައްގު ބާރު ކޯޓަކަށް ހަވާލުކޮށްފައިނުވާނެއެވެ.

---

[22]- ޤާނޫނީ ހަވާލާ 165(ހ)(ނ)

[23]- ޤާނޫނީ ހަވާލާ 167-164 ބައްލަވާ

[24]- ޤާނޫނީ ހަވާލާ 40(ނ)

ނޯޓިސް ދިނުން

ހަސްމުންގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން ސެކްޝުއަލް ހެރެސްމަންޓާއި މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ތަޙުޤީޤުކުރާ ފަރާތަކާއި، މިދާއިރާގައިވާ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމާއި، ނޯޓިސް ދެވޭ ތާރީޚާދުވަހުގައި 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތަކަށް ފުރުޞަތު ދެވޭނޭ މުއްދަތަކާއި ލިބޭގޮތަށް ކޯޓުން ހަސްމުންނަށް ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.[25]

މިނޯޓިހުގައި ހުށަހެޅުނު ކަމަކާ ގުޅޭ ގޮތުގެ އިޚްތިޞާރު ދޭންވާނެއެވެ. ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅި ފަރާތާ ދެކޮޅު ފަރާތްތަކުން އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ހުރި ހުށަހެޅުމެއް އަންގަންވާނެއެވެ. ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން ނޯޓިސް ދޭނަމަ މިމުއްދަތުގައި ހުރިހާ ހުށަހެޅުމެއް އަންގަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން އަންގާފައިން ހުރި ހުށަހެޅުއްވުމަކީ އޮޅުވާލުމެއް ކަމުގައިވާނަމަ އަންގައިދޭން ޖަވާބުދާރީވާންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ޖަވާބު ދެއްވުން މިހުރިހާ ކަމެއް ދިޔައިމަ ހުރިހާކަމަކާ އަޑުއެހުން ފެށުމުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން ހުށަހަޅައިދޭން ޖެހޭނެއެވެ.[26] މިމުއްދަތު ތަކަށް ބަލައިދީ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅިފައިވާ ހުރި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން ޖަވާބުދީގެން 02 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުރިހާ ޖަވާބުދާރީވުމުގެ ފަރާތުތަކަށް ޖަވާބު ލިބެންވާނެކަން އެންގެވެ. އަދި އެމުއްދަތަށް ޖަވާބު ނުލިބުނުނަމަ އަޑުއެހުމަށް ބަދަލުގެނެވޭނެއެވެ. މިފަދަ ސެކްޝުއަލް ހެރެސްމަންޓާއި މައްސަލަ ނިންމުމަށް ތާރީޚު ކަނޑައަޅުއްވުމުގައި ދެފަރާތުގެ ވަގުތު ލިބިގަތުމަށް ތަޙުޤީޤުކުރުމަށް ސަމާލުކަން ދޭންވާނެއެވެ.

ސެކްޝުއަލް ހެރެސްމަންޓާއި މައްސަލަ ނިންމަން ހުށަހެޅިފައިވާކަން ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން އެގޮތަށް ނިންމަން ފަސްކުރުމުގެ އެންގުމުގެ ދަންނަވާ ނޯޓިސް ނަމްބަރު 30 ދުވަސް ދެވިދާނެއެވެ. މިނޯޓިހުގެ އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ސެކްޝުއަލް ހެރެސްމަންޓާއި މައްސަލަ ނިންމުމަށް ތާވަލު ކުރުމުންދޭ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 165(ނ))
• ސެކްޝުއަލް ހަރަސްމަންޓާއި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތްތައެވެ. ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން މިފަދައިން ގޮތެއް ނިންމަން ކޯޓުން ފަސްކުރުމަށެވެ. ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން ނަމަ (ތިރީގައި ސަބަބު ބަޔާންކުރޭ)

___

[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 165(ނ)

Orford v Rasmi Electronics and Others [2002] EWCA Civ 1672 އަދި އެއަށް ތަބާވާ ގޮތުގެ ސެކްޝުއަލް ހެރެސްމަންޓާ މައްސަލަތަކުގައި ހުރުން ނޯޓިސް ދިނުމަށް ސެކްޝުއަލް ހެރެސްމަންޓާއި ފަދަ މަޢުލޫމާތުގައި ސެކްޝުއަލް ހެރެސްމަންޓާއި ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމުމަށް ނުވާނެކަން ނިންމުމުގައި ވާހަކަދެއްކި ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރަމުން އިތުރު އިދުރުކޮށް obiter dictum/ގެ ގޮތުގައި އެކިފަހަރު ބަޔާންކުރައްވާފައި / Dame Elizabeth Butler-Sloss ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ. މިސަބަބުންނާއި މިމައްސަލަ އަދިން ގޮތް ކަނޑައަޅުއްވުމަށް ތަކުރާރުކުރައްވާފައި ވާހަކަފުޅުކުރައްވައެވެ. މިފަދަ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން ސެކްޝުއަލް ހެރެސްމަންޓާއި މައްސަލަ ނިންމަން ފަސްކުރުމަށް އެކަމުގެ ނޯޓިސް ހަސްމުންނަށް ދޭންވާނެއެވެ.

[26]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 166

- .... މިސަބަބުތަކަށް ބަލައި ދިފާޢުވެވިދާނެ ފުރުސަތު ނެތްކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނާތީ ނުވަތަ
- .... މިސަބަބުތަކަށް ބަލައި އެދިފައިވާ ގޮތަށް ނިންމުމުގެ ފުރުސަތުނުދެވޭކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނާތީ ނުވަތަ
- .... މިސަބަބުތަކަށް ބަލައި ޝަރީޢަތް ހިންގައިދޭން ގޮވައި ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ނުފެންނާތީ.

- މިހުށަހެޅުމާއިގުޅޭގޮތުން ނުވަތަ ނޯޓިސް ދުވަސް ބާއްވާ އަޑުއެހުން .... ތާރީޚުގައި އޮންނާނެއެވެ. (14 ދުވަހުގެ ފަހުގެ ތާރީޚަކަށް ވާންޖެހޭނެ)
- މިއަޑުއެހުމުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމާނެކަން ނުވަތަ ނޫންކަން ކޯޓުން ވަޒަންކުރާނެއެވެ. އެފަދައިން ވަޒަންކުރުމަށްފަހު އެގޮތަށް ނިންމާނެކަމަށް ފެންނަނަމަ މައްސަލައާއިގުޅޭ ކޯޓުން ގޮތެއްނިންމައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް ހަމަޖެހިފައިވާނެއެވެ. އެގޮތަށް އެކަން ނުކުރެވޭނެކަމަށް ފެންނަނަމަ ކޯޓުން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމާ ގުޅޭގޮތުން އިރުޝާދު ދިނުމަށް ހަމަޖެހިފައިވާނެއެވެ.
- މިހުށަހެޅުމަށް ޖަވާބު ދޭންޖެހޭ ފަރާތްތަކުން ހުށަހަޅަންބޭނުންވާނަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވާ ކުރިމަތިވާ ތާރީޚުގެ 07 ދުވަހުގެ ކުރިން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތްތަކުން ކޯޓުން ޖަވާބުދާރީކުރުމުން އެހާލަތުގެ ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅާ ހާލަތުގައި އަޑުއެހުން ބާއްވާ ތާރީޚުގެ 03 ދުވަހުގެ ކުރިން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިފާޢުކުރުން

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިސްނަގައިގެން ދޭ ނޯޓިސް ދިފާޢު ކުރެވިދާނެކަން ހިމާޔަތްކުރުމަށްޓަކައި ގާނޫނުގެ 166 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ފުރުސަތު ދީފައި އޮތުމުން އިންފޯރމޭޝަން/އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ފަހުން ވަކި ސުރުޚީއެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ސާބިތު ކުރުމުގެ ބުރަ

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ އެފަރާތުން ނިންމަންޖެހޭ މައްސަލައެއްކަން ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ އުފުލަންވާނެއެވެ. ކޯޓުގެ އިސްނަގައިގެންނަމަ ނޯޓިސް ދިފާޢު ކުރަންޖެހޭ ހަމަވެސް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމަންޖެހޭ މައްސަލައެއްކަން ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ އުފުލަންވާނެއެވެ.[27] އާންމު އުސޫލަކީ މުއްދަޢީ

27- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 166

މިންގަނޑެއް އެކަމުގައި ސާބިތުކުރުމުގެ ބުރަ އުފުލަންޖެހޭނީ ހުށަހަޅާ ފަރާތުންނެވެ.[28] އެއީ ޓްރަޔަލްގެންދާން ބޭނުންނުވާނެއެވެ.[29]

ހުށަހެޅުން ރައްދުވާ ފަރާތުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަންޖެހޭނީ ހާޖަތެއް ނެތްކަން ސާބިތުކުރުމުގެ ބުރަ އުފުލަންވާނެއެވެ. ޝަރީޢަތަކަށް ނުގޮސް މައްސަލަ ނިމުމުގެ ފުރުސަތު އޮވެދާނީ ކޮންމެ ޚަސްމަކު އެއްޗެއްގެ ކޯޓު ދިފާޢު ކުރުމަށް އަޅަންޖެހޭ އެކަށީގެންވާ ފިޔަވަޅު އަޅަންވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން ލިބެންހުރި ހުއްޖަތް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވައިލިޔަސް ހާމަވާތީ ކަމުގެ އިހުމާލާ އެއް ހުއްޖަތް އޮތްނަމަ ކަމަށްބާރު ކަނޑައަޅާ ހުއްޖަތް ފުރުސަތު ދިނުމަށްފަހުއެވެ. އެކަމަ ފުރުސަތުއް ނުދޭނެއެވެ.

ދޮކާގެއް ބަޔާންކުރުން

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމަން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި ނުވަތަ އެއާގެ ޖަވާބުގައި ހުށަހެޅުމުގައި ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފުގައި މައްސަލަ ނިންމަން ދިފާޢާ ނޯޓިސް އާއި ދެކޮޅަށް ވާޤިޢާތް ނުވަތަ factum/ފެކްޓަމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

ފެކްޓަމު ނުވަތަ ވާޤިޢާތް ބަޔާން ކުރުމާ ބެހޭ ބަހުގެ މުޤައްދިމާ ފަރާތް އަދި ފޯރާ ނުކުތާތަކާއި ގޮތް ހުށަހެޅުމެވެ. އެފަދަ ގޮތުގައި ދިފާޢުގެ ބަޔާނެއްގައި މައްސަލާގެ ދެކޮޅުވެރި، އެފަރާތުން ހުށަހަޅާ ބަޔާންކުރާ ބުނެފައިވާނެވެ.

ދިފާޢު ކުރުން

ހުރަހެޅިދާނެ ދިފާޢު

ދިފާޢު ކުރުމުގެ ގޮތުން ޖައުހަރީ ދިފާޢުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ volenti non fit injuria/އެދިގެން ގަސްދުގައި ގެއްލުމަށް ހުރަހެޅިގަތުމާ ގެއްލުމަކާ ޖިނާވާން ނުޖެހުމުގެ އުސޫލާއި، illegality/ޤާނޫނީ ގޮތުން ހުއްދަނުވުމާއި، frustration/ފުރަސްޓްރޭޝަން ވުން ފަދަ މިސާލުން އެހެން ދިފާޢު ހުރަހެޅިދާނެވެ.

މީގެ އިތުރުން Defence of tender before claim/ދައުވާ ކުރުމުގެ ކުރިން ޚުސޫމަތް އުފެދިފައިވާ އަދަދަށް ފައިސާ ދެއްކުމަށް ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުން ކުރަހައިފައި އަޑު ނުވަތަ އަދަދު ކަނޑައެޅިފައި ނުވާ ދައުވާތަކުގައި އެކަށީގެންވާ އަދަދެއް ދެއްކުމަށް ކުރަހައިފައިވާ ދިފާޢުވެސް ހުރަހެޅިދާނެވެ. ނުވަތަ އެފައިސާ ދެއްކުމަށް ކުރަހައިފައިވާކަމުގެ ދިފާޢު ވެސް ހުރަހެޅިދާނެވެ.[30] އަދި ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ވާހަކަތަކަށް އިންކާރުކުރާކަމީ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ފުރުސަތު ދޫކޮށްލެއްވުމަށް ހުރަހަކަށް ނުވާކަމަށް ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުގެ ވާހަކަ ހުށަހަޅައިގެން ހުރަސްއެޅުމަށް ދައުވާގެ ޝަރުޠު ހުރިކަމަށްވެސް ހުރަހެޅިދާނެވެ.

ހުކުމް ހުރަހެޅުން

ޝަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ މައްސަލަ ނިމުނުކަމަށް އެދި ހުރަހެޅިދާނަމަ ނުވަތަ ކޯޓެއް އިސްތިއުނާފަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ނޯޓިސް ދިނުމަށް ދިފާޢު ކުރުވިދާނެވެ. ދިފާޢު ކުރުމުގެ ގޮތުން އެދިދާނެ ގޮތަށް މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އިޖުރާއާތު އޮތްކަން ސާބިތުކުރުމަށް ނުވަތަ ދިފާޢު ވެސް ފަދަ ޝަރީޢަތް އޮތްކަން ސާބިތުކުރުމަށް ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ހިންގައިދެން ދައުވާއި ގޮތް ގޮތުން ނިންމުމާއި މަޖިލިސް ސަމާލުކަމުގެ އޮތްކަން ސާބިތުކުރުމަށް ހުކުމް ހުރަހެޅިދާނެވެ.[31] މިފަދައިން ހުރަހެޅިދާނެ މަޖުބޫރު ބައްޔެއްގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ކޯޓަށް ހުރަހަޅަންވާނެވެ. މިހެންގެ ދިފާޢުގައި ހުކުމް ހުރަހެޅިދާނަމަ މަޖުބޫރު ބައްޔެއްގެ ތިންދުވަސް ކުރިން ހުކުމް ހުރަހަޅަންވާނެވެ.[32]

ޝަރީޢަތް ހުރަހެޅިދާނަމަ އެހުކުމް ހުރަހަޅަންވާނީ އެޕީލްކުރުން ނުވަތަ ހުކުމްގެ ނުފޫޒުވުމުގެ ބައިނަލްއަގެ ގޮތުގައެވެ.

އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބާބު 05 އަދި ބާބު 19 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

[30]- https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/glossary

[31]- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 166(ހ)

[32]- ކުރިގެ ހަމަ 166(ނ)

<u>ހުކުމެއް ރައްދުކުރުން</u>

ޚަޞްމުންގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމަކާގުޅިގެން ދެވުނު ޙާޟިރުނުވެވުނުކަމަށްވާނަމަ އަދި ނިޔާ ދެވުނުކަމާ ހުރި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ އެހުކުމެއް އިޢާދަކޮށް ހުކުމްކުރަން ނުވަތަ ހުކުމްކުރުމަށް ރައްދު ކުރަންފާނަކަން ހުކުމުގެ ރައްދުގައި ހުރި ހުކުމްކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދޫކުރެވޭނެކަން ޤާނޫނުގެ 166 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރުން އިންޒާރުނަސޫ/އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެއެވެ. ވީމާ ހުރި ރައްދުކުރުމަށް ރައްދުކުރި ހުކުމްކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން އިޖުތިހާދު ދިނުމަން ނިޔާކޮށް ދެވިދާނެއެވެ.

ހުކުމުގެ ރައްދުގައި ހުރި ހުކުމްކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމަށް ޚަޞްމުންގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމަކާގުޅިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކަށްނުލައި ނިޔާކޮށް ދިނުމަށްވާނަ ހުކުމްކުރުން ފަރާތުން ހުށަހަޅައިފިއެވެ. ހުކުމުގެ ރައްދުގައި ހުރި ހުކުމްކުރުމަށް ފުރުސަތު ދޫކުރުމަށް އަންނަނިވި ޝަރުތު ފުރިހަމަވާން ކުރެވިދާނެއެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކަށްނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ދެވުނު ނިޔާގެ ދެވިގެން ހުކުމްކުރުން ހުކުމުގެ ރައްދުގައި ހުރި ހުކުމްކުރާނަމަ ހުކުމްކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމަށް ދޭތެ ނިޔާ ޤާނޫނު (166(ނ))
• ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކަށްނުލައި މައްސަލަ ނިންމަވަ ދިނުމަށް އެދި ހުކުމްކުރި ހުކުމްކުރުން ރައްދު ކުރުމުން ދިޔައީ ހުރި ހުށަހަޅައިފައިވެ. އެހުކުމެއް މިނިވަން ވެރިޔާއަށް ޒުވާބުވެވެ. މިހުކުމަކާގެ ދިފާޢުގައި ހުރި ހުކުމްކުރަން އެޤާނޫނަ ރަޖިސްޓަރީ ތަފުޞީލު ކުރެވިފައިވާ .....(ތާރީޚު)... ގެ 03 (ތިންއް) ދުވަސް ކުރިން ހުރިގެ ދިފާޢުގައި ހުކުމްކުރާ ހުރި ކޮޕީއް ހުކުމްކުރަންވާނެވެ. • މިފަދައިން ހުކުމްކުރި ނުވާނަމަ ހުކުމްކުރުން ހުރިހާއްގަކުން ބާތިލްވާނެވެ.

<u>ބަލިކަށި ދިފާޢު</u>

ހުކުމްކުރިއާ ލިޔުންތަކާއި، ހުކުމްކުރިއާ ދައުވާގެ ބޭރުސިލާ ނުވަތަ ދިފާޢު ފުރުޞަތުދޭން ދައުވާއެއް ޤާއިމު ދައުވާއެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ. ހުކުމްކުރި އޮޅުން ދިފާޢަކީ ބަލައިގެން ޤާއިމު ދިފާޢެއްކަމުގައި ކޮޕީއް ބެލެވޭނެހެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކަށްނުލައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެވެ.[33] މިގޮތަށްވާނަމަ ހުކުމްކުރިއާ ދިފާޢު ބާރުގަދަ ވަޒަންކުރެއް ޝަރީޢަތް ބޭރުވެދާނެވެ.[34] ހުކުމްކުރިއާ ދިފާޢު ބަލައިގެން ދައުވާއެއް އިތުބާރު ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ދައުވާއެއް ޤާއިމުކުރުމަށް އެދުމުގައި އެކަމަށް ދައުވާއެއް ދިފާޢު ފިޔަވަތްކުރުމަށް ހުކުމްކުރުން ޝަރީޢަތުގައި ދައުވާއެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ.[35]

[33]- United Bank Ltd v Asif (2000) LTL 11/2/00, CA,
[34]- P & S Amusements Ltd v Valley House Leisure Ltd [2006] EWHC 1510 (Ch)
[35]- Broderick v Centaur Tipping Services Ltd (2006) LTL 22/8/06

މިސާލަކަށް ގިނަ ދިފާޢުތަކަށް ދަޢުވާއާއި ގުޅިގެން ހުށަހަޅާފައިވާ ޢުޛުރާ ދިފާޢަކީ ހަޤީޤަތާ ހިލާފު ދިފާޢުކަން ސާބިތުވާ ހާލު ހުރިނަމަ، އަދި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދިފައިވާނަމަ ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރެވިދާނެ ހަޤީޤީ ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް ނުވަތަ ދިފާޢު ވިދާނެ ފުރުޞަތު ނެތްކަމަށް ނިންމިދާނެވެ.[36]

ވީމާ ބަލިކަށި ދިފާޢެއް އޮތްނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެވެ.

[36]- ED and F Man Liquid Products Ltd v Patel [2003] CPLR 384

ޝަރީޢަތަކާނުލައި ހުކުމްކުރެވޭނެ ހާލަތްތައް

މުއްދައީއަށް ނުވަތަ ދައުވާގެ ބައިވެރިޔަކަށް ނުވަތަ ވަކިވާދުވަހެއްގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރިދާނެވެ. މިގޮތަށް ހުކުމްކުރެވޭނީ ތިން ހާލަތެއްކަމަށް ޤާނޫނުގައި އެކަށައަޅައެވެ.[37]

- ދައުވާކުރާފަރާތުން އިދިކޮޅުފަރާތުގެ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ފުރުސަތު ނެތްކަމަށް ކޯޓަށް ޔަޤީންކުރުވުނުން،
- ދައުވާލިބޭފަރާތުން ދިފާޢުވުމުގެ ފުރުސަތު ނެތްކަމަށް ޔަޤީންކުރުވުން؛
- ޝަރީޢަތުން ދައުވާއާއި ގުޅޭގޮތުން ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މަޢުލޫމާތު ސަބަބެއްނެތްކަމަށް ޔަޤީންކުރުވުން؛ މިއެވެ.

އިދިކޮޅުފަރާތުގެ ނިންމުމުގެ ފުރުސަތު ނެތުން

މިއީ ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ދަޢުވާ މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ޝަރުޠެވެ. މިޝަރުޠު ފުރިހަމަވުމަށް ބަލާނީ ބަޔާންކުރެވުނު ދައުވާ ނުވަތަ ވާހަކަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ކަމުގެ ފުރުސަތު އޮތް ޔަޤީންކަމާއެކުއެވެ.

މިސާލު
ހަމައެކަނި ފާސްކުރެވުނު ބޭނުންވާ ދިރާސާއެއްގައި ބަދަލުކުރަންބޭނުމަކީ ކޯސް ހަމަހަމަ ހާލަތުގައި އެއްބަސްވުމާ ހަމަޖެހިފައިވާ ބޭނުމުގައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިއްޖެއެވެ. އެއްބަސްވުމުގެ އެއީ ދިފާޢުވުމުގެ ފުރުސަތު ނެތްކަމުގެ ކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް ދައުވާގެ ސަބަބުން ދައުވާއެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ދައުވާގެ ސަބަބު ގެއްލުން ސާބިތުކުރުމުގެ ފުރުސަތު އެއް ދައުވާއަކަށް ދައުވާ ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިހާ އެއީ އިދިކޮޅު ގޮތަށް ނިންމުމުގެ ފުރުސަތު އޮތްކަމުގެ ހެކިތަކެއްނުވާނެއެވެ.

"ދައުވާކުރަފަރާތުން އިދިކޮޅުފަރާތަށް ގޮތަށް ނިންމުމުގެ ފުރުސަތު ނެތުން ނުވަތަ ދިފާޢުވުމުގެ ފުރުސަތު ނެތުން" މިއިބާރާތަކީ އިތުރު ތަފްސީލުތަކެއް ބޭނުންވާ އެހެން ފަރާތްތަކާއި ބޭނުންވާ ކަމެއް ސާބިތުކޮށް އިބާރާތެކެވެ. މިހާ ސާބިތުކުރުން ބޭނުންވާކަމުގެ އިތުރުން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތަކަށް ފުރުސަތު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[38] ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ކޯޓުން ވިދާޅުވާ ކަމުގެ އިތުރުން ހުރި އެއް ދައުވާ ނުވަތަ ދިފާޢުވުމުގެ ހައްޤު ނުވަތަ ދައުވާ އެއްވެސް ނުވަތަ ދިފާޢުވުމާއި ނުވަތަ ދިފާޢުވުމުގެ ފުރުސަތު ހުރިކަމުގެ ވަރަކަށް ސާބިތުވާ ޤާނޫނަކަށް މައްސަލަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ހަމައެކަނި ދައުވާއެއްހެން ނިންމިދާނެއެވެ.[39] ހަމައެކަނި ބައިގަނޑު ދައުވާއަށްވެސް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ފުރުސަތުދޭނެއެވެ.[40]

[37]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 164(ހ)

[38]- Swain v Hillman and Gay (1999) unreported, October CA

[39]- Barrett v Universal-Island Records Ltd [2003] EWHC 625, Ch

[40]- Chan U Seek v Alvis Vehicles Ltd [2003] EWHC 1238,

ދިފާޢުވެވިދާނެ ފުރުޞަތު ނުދިނުން

މިއީ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތާއި ދޭތެރޭގައި މަދަނީ ނިންމުމުގައި ފުރިހަމަވާނޭހެން ޝަރުޢުވެފައެވެ. ދަޢުވާގެ ސަބަބާއި ގުޅުން ސާބިތުކޮށްދެވިދާނެ ކަމުގެ އިހުތިމާލު އުފެދިފައިވާނަމަ ދިފާޢު ފުރުޞަތު ދޭއިރު ބަލާނެކަމަށް ކޯޓަށް ނިންމިދާނެއެވެ. ވިސްނައިގަތުމުގެ ފަސޭހައަކަށް މިސާލެއް ބައްލަވާލައްވާށެވެ.

> **މިސާލު**
>
> އެކަހަލަ ޗެކުގައި ފައިސާނުލުމުގެ ސަބަބުން ޗެކަށް ފައިސާ ނުލިބުމުން ހުރަހެއް މައްސަލަތަކުގައި ދިފާޢުތަކުގެ ފުރުޞަތު ހަނިވާނެއެވެ. އެބަހީ ހުރަހެއްނެތް ދިފާޢުތައް މަދުވާނެއެވެ. ޗެކަށް ފައިސާ ނުލިބުމުން ހުރަހެއް ފައިސާ ލިބިގަތުމުގެ މައްސަލައެއްގައި ދިފާޢުގެ ގޮތުގައި ހުރަހެއްނީ އޮޅުވާލުން/fraud، ބާޠިލު/invalidity، ޣައިރުޤާނޫނީ/illegality، ނުވަތަ ވިސްނާނުލެވުން/failure of consideration މިއެވެ.
>
> ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދުގައި ޗެކެއް ދިނުމަކީ ނަގުދު ފައިސާ ދިނުމުގައި ކަމުގައެވެ.[41] އެހެންކަމުން ދަޢުވާކުރުން ފަދަ ދިފާޢެއްނެތްނަމަ ދިފާޢުވުމުގެ ފުރުޞަތު ނުދެވޭނެކަމުގައި ބަލާނެއެވެ.

ދަންނަވާލެވުނު މިސާލުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވަނީ ޗެކު/cheque rule އެވެ. އެއީ ސީދާ ނިޔާކުރާ ގޮތޭ ދަންނަވާލެވުނު ފަދަ ދިފާޢެއް ހުށަހެޅުމުގައި ނިންމަނަމަ ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމަށް ބޭނުންވާ ދިފާޢުތަކުގެ ފުރުޞަތު ނުދިނުން ޤާއިމުވެގެންވެ.[42]

ޝަރީޢަތް ހިންގައިގެން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ނެތުން

ޝަރީޢަތް ހިންގައިގެން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ނެތްނަމަ މައްސަލަ ނިންމުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގަންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ނޫންގޮތަކަށް ޝަރީޢަތް ހިނގާނެހެން މައްސަލަ ނިންމުމަށް ލިބިދޭ ފުރުޞަތެއްގެ ގޮތުގައި މާނަކުރެވިފައިވެއެވެ.

ވޯލްޑްމާރުކަން އިސްތިނާބާތު ކުރަންޖެހޭ ނަމަ ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މަދަނީ ބަޔާނާއި އާންމު ނިޒާމުކުރި އެމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިނގުން ހާޒިރުވުމެވެ. ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކެއް، ވޯޓުގެ ނުކުތާތަކާއި އެކުލެވޭ މައްސަލަތަކާ އެކަށީގެ މައްސަލަތަކެވެ. މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި ކޯޓުން އިސްކަންދޭންވާނީ މައްސަލައިގެ ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތަށް

---

[41]- ޤާނޫނު ނަންބަރު :- 6/1981 ((މުޢާމަލާތުކުރުމުގެ އެކައުންޓުގެ ޤާނޫނު) އަށް ދެވަނަ އިސްލާހު ގެނައުމުގެ ޤާނޫނު 2/2007) 115

[42]- Nova (Jersey) Knit Ltd v Kammgarn Spinnerei GmbH [1977] 1 WLR 713; [1977] 2 All ER 463

ހިނގުމަކަށްވުރެ ގޮތްއެކަށީގެންވާތީވެ.[43] ހާލަތުގައި ސުވާލު ކޮށްގެންނުވާ ކަމެއް ސާބިތުވާނަމަ ދިޔުމާއެކު އޮންނަ ޝަރީޢަތުގައި މައްސަލައަށް ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މަޢުލޫމާތު ސަބަބުން އޮތްކަމުގައި ބަލަންވާނެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވުމުގެ ދޭނާއި ނިޔުމުންމަކާން ބަޔާނުކުރާ ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަން ދަށުމަތީ ޚިޔާލު ހުރިހާގެ ތިން ސިފައެއް ބުނެވިގެން ފެންނަމަޖެހެވެ.[44] އެއީ:- މައްސަލައާއިގެ އެންމެހައި ހަރަކާތްތައް/މަސައްކަތް ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމައްޗަށް ހުށަހެޅުން ވުން؛ ދެވަނަ:- އަމާޒުގައި ހުށަހެޅުމާއި، އަމާޒާއި ހާކާތުލު ހުށަހެޅުމުގެ ވިޔަސް ހުށަހެޅުމަށް ފުރުޞަތު އެއްބަސްވެ އަދި މައްސަލައެއް ނިންމުމުގެ އަސާސްގެ ފުރުޞަތު ނުދެވުން؛ ތިންވަނަ:- ކޯޓުން ހަރުމުގެ ވަކިންކުރުމުން ނިންމުމަކީ އަސާސްކޮށްގެން ފަދަ ޝަރީޢަތް ވިލަންސުވުން؛ މިއެވެ.

ބައެއް ފަސާދަ ނިޒާމުތަކުގެ ފަސާދަ ނިންމުމުގައި ބަލާނީ ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުން އަދާލަތުގެ ގޮތުގައި ބަލައިލުމުގެ ޤަވާޢިދު ދާއިރާގެ ބޭނުންކުރެވޭ. މައްސަލަތަކުގައި ޤަވާޢިދުން ނިންމުން ސަލާމަތީ އުސޫލެއް ހަރަކާތްތަކުގެ މަސައްކަތާ ގުޅޭ ކުރިމައްޗަށް ހުށަހެޅުމަށް ކުރިއަށްދެވެއެވެ. އަދި ހަރަކާތްތަކުގެ މައްސަލަ އިތުރު ތަރުތީބު ތާރީޚު ނުހަރަށް ކުރިއަށް އިތުރު ގޮތަށް ބެހޭ ދުވަސް ފާސްކުރާ ފާހަގަކޮށްފައެވެ. މީގެ އިތުރުން އެހެރީ ނިންމުމަށް އަދާލަތު ގޮތުގައި ފާސްކުރެވޭ ޙައްޤުވާވެ.[45]

މިވާ No Genuine Issue Requiring a Trial/ޝަރީޢަތް ހިނގައިގެން ބޭނުންކުރާއަރައިގަތުން މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ނުވާ ގޮތުގައި ބަލާނުލެއް ކަމެއް ފުރިހަމަ މަސަލައެވެ. މިހެން ޝަރުތު ފުރިހަމަވާނަމަ ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް އަދާލަތު ގޮތުގައި ބަލާނެއެވެ.

[43]- Yeheskel Arkin v Borchard Lines Ltd (No 2) [2001] CP Rep 108
[44]- S v Gloucestershire CC; L v Tower Hamlets LBC, [2000] 3 All ER 346; (2000) The Independent, 24 march.
[45]- Bruno Appliance and Furniture v Hryniak, 2014 SCC 8, [2014] 1 SCR 126 (S.C.C.) para 22

ގޮތެއްނިންމުން

ވަގުތު

ސަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަކާމެދު ގޮތެއް ނިންމަންޖެހޭ ވަގުތު މުއްދަތު ގޮތެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނަމަވެސް ޤާނޫނުގައި ފާހަގަކޮށްފައިނުވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު ސަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ ހުކުމް ކޯޓު ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމާމެދު ޤަޟިއްޔާ ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ގޮތެއް ނިންމަންޖެހެއެވެ.[46]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު ސަރީޢަތް ހިނގުމާބެހޭ ނިންމަންޖެހޭ މައްސަލައަކީ ދަށުގަބޫލުވާ މައްސަލަ ހުރިހާ ފަރާތަކަށް ހިންގައި ބަލައިލެވޭ ކުރުމުގެ ފުރަތަމަބައިގެ ކުރިން ފުރަފުރުގައި ބެލެވެއެވެ.[47] ވީމާ މިއީ ޤަޟިއްޔާ ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން އިސްތިސްނާކޮށް ކުރެވިދާނެއެވެ.

ދެފުށް ފުރުޞަތު

ސަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދިފައިވާނަމަ ތިންގޮތަކަށް ނިންމިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުގެ އެއްބަސްވުމަކީ ސަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ ހުކުމް ކުރުމެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ސަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ ހުކުމްކުރުމަށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުން ބާތިލުކުރުން އިޢުތިރާޒުކުރި ސަރީޢަތަކަށް ފުރުޞަތު ނިންމުމެވެ. ތިންވަނަ ގޮތަކީ ސަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ ދަޢުވާ ކުރިމަތިލާފައި އެއްބަސްވުމަކީ ހުކުމްކުރުން މައްސަލަ ނިންމުމެވެ.[48]

ދިފާޢުގެ ހައްޤު

ސަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އަޑުއެހުމަކީ ވަކިއްޔާކަންކަމުގައި ހާޒިރުވުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ބައްދަލުވުމަކީ އަޑުއެހުމެވެ. އަދި ދެފަރާތުގެ ހުށަހެޅުމާ ދެފުށް ބައްލަވާ ކޯޓުން ދިފާޢު ފުރިހަމައަށް ހުށަހެޅުމުގެ އިތުރުން ހުށަހެޅުއްވުމަށް ކޯޓުން ނިންމައިދޭ މައްސަލައިގެ ސަރީޢަތް ހިންގައިދެވޭ ގޮތެއް ނިންމަންޖެހޭ ދަޢުވާއެއް ހުށަހެޅޭ ގޮތަށް ބައްލަވާ މަދަނީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ނިންމަނީއެވެ. މިގޮތަށް ދިފާޢުގެ ހައްޤުގައި ހުރިހާ ފަރާތަކަށް ހައްޤު ދޭންވާނެއެވެ. ވީމާ ސަރީޢަތް ހިންގުމާބެހޭ ގޮތެއްނިންމަންވާނީ މަދަނީ ޤާނޫނުގެ ދިފާޢުގެ ހައްޤު ދެފުށަށް ދޭންވާނެއެވެ.

---

[46]- PD 26 Case management – Preliminary stage Allocation, Reallocation, assignment and reassignment this practice direction supplements CPR 26 para 11

[47]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 40

[48]- Whalen v Hillier (2001), 2001 CanLII 24070 (ON CA), 53 OR (3d) 550, 143 OAC 320 (Ont. C.A.)

ހުކުމުގެ ބާވަތްތަކުން

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްޓަކައި ހުކުމްކުރުމަކީ އެއީ ހުކުމުގެމަތީން ހުކުމެއް ކުރިމަތިން މައްސަލަޔާއި ބެހޭ ބަޔާނާއި އެދިފައިވާ ހުކުމެއް ކޮށްދެވޭ ނިޔަލަށް އެހުކުމެއް ބާރުލުވާނެ ސަބަބުން ހުކުމުގެ ބާރުލުމަށް ވާނެވެ. ހުކުމުގެ ބަޔާންތަކުން ނުވަތަ ބާރުލުކަށް ނިންމާއިރު މައްސަލަ ކުރިއަށްދާން ގޮތުގެ އިދުރާތުގެ ކުރިން ދޭނެވެ.[49]

ބެލަރަންހުރި ވާދީއާއި އަމިއްލަ އާންމު އުސޫލަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްޓަކައި ހުކުމުގެ ކުރިން މަޝްވަރާ.[50] އަދި ފުރުޞަތު ހޯދުމަށް ނުވަތަ

އިދުރާތުގެ ދިރާސާ

މައްސަލަ ވަކިކުރަނިވި ކަނޑައެޅުއްވި ނުވަތަ ފުރަތަމަ މައްސަލައިގެ ބައިތަކު ކަނޑައަޅަން ކަނޑައެޅިގެން މައްޗަށް ސާފުކުރުމަށް ވަކިކުރަނިވި ކަނޑައަޅާނެވެ. ކޯޓަށް މައްސަލަ ވަކިކުރަނިވި ކަނޑައެޅުމަށް ބޭނުންވާ މައްޗަށް ހުށަހަޅަން ފުރުސަތު އިޙްތިޔާރު ޙަޤީޤަތުގެ ބައްލަވާ ދުވަހަކާ ގުޅިގެން ބަލައިގަތުމަށް ވެއެވެ. ބައިތަކު ކަނޑައެޅޭ މިންވަރަށް މައްޗަށް ނުވަތަ ބައިތަކު ކަނޑައެޅުމުގެ މައްޗަށް ސާފުކުރި ކޮށް ހުކުމުގެ ގޮތުގައި އިދުރާތު ދެވިދާނެވެ.[51]

ހުކުމްގެ ހުކުމުގައިވާ ދަޢުވާ ކުރިމަތިގެ ނުވަތަ ހުކުމްކުރުމަށް ދަޢުވާ ހުކުމުގެ ދުވަހުގެ ދުވަހެއް ހަމަވުމުގެ ކުރިން ކޮންމެ ހުކުމުގެ ދުވަހުގެ ނުވަތަ ދަޢުވާ ހުކުމުގައި ގޮތުގައި ބަޔާންކުރެވޭނެވެ.[52] މިއިދުރާތު ލިޔުމުން ދެފަރާތަށް ދޭންޖެހޭ އިދުރާތުގެ. މިގޮ ތިޔަބައި ބަޔާންކުރާ ގޮތަށް އެއިދުރާތުގައި ކުރިން ފުރުސަތު ދިނުމަށްވެއެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްޓަކައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ކަނޑައެޅުމާ ގުޅޭ ދޫވާ އިދުރާތު (ޤާނޫނު 167)
އިދުރާތުދޭން ތާރީޚް:- ....
ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްޓަކައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އެއީ ހުކުމްކުރާވާ ހުކުމުގެ ދުވަހުގެ ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ އިސްލާމީގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްޓަކައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް ބައެއްގެ ކަޑައެޅުމުގައި ޝަރީޢަތުގެ ކުރިއަށް ގެނެސްދެވުނު ނިންމާވާގޮތް އަންނަނިވި އިދުރާތުގައި ދެމެވެ.
1. ހުކުމުގެ ހުކުމްކުރާވާ ދަޢުވާ ހުކުމްގެ ދުވަހުގެ ދުވަހެއް ކުރިން ކޮންމެވެސް މިއަދު () އިން

[49]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 167

[50]- Irving Ungerman Ltd v Galanis, 1991 CanLII 7275 (ON CA), 4 OR (3d) 545 (CA)

[51]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 189

[52]- ކުރީގެ ހަވާލާ 165(ހ)

ފެށިގެން 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދިފާޢު ހުށަހަޅުމަށް އަންގަމުވެ.

2. މިމައްސަލައިގެ ޖަވާބު ކަނޑައެޅުމަށް އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބޭނުންވެއެވެ. ވީމާ ޖަވާބުކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުމުގެ މިއަދު () އިންފެށިގެން 14 ނުވަތަ 28 ދުވަހުގެތެރޭގައި ހުށަހަޅުމަށް އަންގަމުވެ.

3. މައްސަލައިގެ ޖަވާބު ކަނޑައެޅިފައިނުވާތީ ....(ތާރީޚް)......... ޖަވާބުކަނޑައެޅުމާއި އިރުޝާދުދިނުމުގެ ބައްދަލުވުން އޮންނާނެވެ.

މައްސަލައިގެ ބައެއް ނިންމުން

މައްސަލައިގެ ބައެއް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ކޯޓަށް ނިންމިދާނެކަން ޤާނޫނުގެ 164 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އިން އެނގެވެ. ހުށަހަޅާ ޚަސްމު ހުށަހަޅާފައިވަނީ ހުރި ދައުވާ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމަށް ކަމަށްވާނަމަ އެހުށަހެޅުމާ ޚިލާފަށް މައްސަލައިގެ ބައެއް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާ ނުލައި ނިންމިދާނެތޯ މިއީ އުފެދޭ ސުވާލެކެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިފައިވާ ތަފްޞީލީ ބާރަކަށްވާތީ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ދުރި މައްސަލަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމަން ކަމުގައި ވިޔަސް ކޯޓުން ވަޒަންކޮށް ބެލިޔަށް ދުލި ދަޢުވާ އެގްރީން ނިންމުމަށްތެރެކަން ފެންނަ ހާލަތްތަކުގައި އެދުނުފަރާތުން މުއްދައީ ގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުމަށް ކަމަށްވެއްޖެނަމަ ކޯޓަށް ފަރާތުގެ ދަޢުވާ ބައެއް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމިދާނެއެވެ.

މައްސަލައިގެ ބައެއް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމަކީ އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދުތަކުން ޤާއިމް ކުރެވޭ ޤަޞްދުގެ މަތިން ފުދޭ އަވަހަށް މިފަދައިން ނިންމުމަކީ އިންސާފުވެރި އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދުތަކުން ވާސިލުވާ ވަކިބައެއް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމުމަކީ އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދުތަކުން ނުވާނަމަ އެފަދައިން ނިންމައިގެން ނުވާނެވެ.[53]

މައްސަލައިގެ ބައެއް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމާ ހާލަތްތަކުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގަން ނިންމާ ބައި ކުރިއަށް ދާނެ ގޮތުގެ އިރުޝާދު ކޯޓުން ދޭންވާނެވެ.

އިޤްރާރުވުން

ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުމަށް ނޯޓިސް ދިނުމުން އެކަމަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެވިދާނެވެ. ތަޢައްދުވެ. މުޖުތަމަޢު ނަފްސިގައި މިފަދައިން ސާބިތު ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ. އެފަދައިން ނުޑިސީގެން މިކަމަށް ބަދަލު ކުރާކަމަށް ވަސީލަތު ބަދަލު ކުރަންވީއެވެ.

[53]- Drummond v Cadillac Fairview Corporation Limited, 2019 ONCA 447, 306 ACWS (3d) 665 (Ont. C.A.) para 11

ދަޢުވާތަކުން އެކަމަށް އިޖުރާއާތުތަކާ އަދި ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމެއް ކުރެވިދާނެ ހާލަތު ކަމަށް ޤާނޫނުގެ 164 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ ތިން ހާލަތުގެ ތެރެއިން ހާލަތެއް އޮތްކަމަށް ކޯޓަށް ބެލިފައިވާނަމަ އެދަޢުވާއިން ހުކުމް ކުރެވިދާނެވެ. ވީމާ މައްސަލައިގެ މައިގަނޑު ހަޤީޤަތްތަކަށް ބަލާއިރު ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމެއް ކުރުމަށް އެންމެ އެދޭ ގޮތަކަށް ޚަސްމުންނަށް އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ. ނުވަތަ އިޖުރާއީ ފިޔަވަޅެވެ. އެކަމަށް ހުރަހެއް އޮތްކަމަށް ނުދެކެވެ. އެއްބަސްވުން ހަމައެކަނި ނުފެނޭކަން ދަންނަންވާނެވެ. އެފަދަ ހުކުމެއް ކުރުން ހުއްދަވާ ހާލަތެއް އޮންނަންވާނެކަން ދަންނަންވާނެވެ.

<u>އިނގިރޭސިވިލާތުގައި ގޮތްނިންމުން</u>

ހުނަރުވެރިޔާއާދެމެދު ނުވަތަ ހުނަރުވެރިން ބަޔަކު ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ގޮތް ބަލާއިރު ނުވަތަ އަދި ހިނގާ ބައިގެ މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ނިންމިދާނެކަން މުޅިއަކުން ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެ. މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ ދިރާސާ ބާބު ހިނގާ ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިނގިރޭސިވިލާތުގެ ކުރީގެ ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރެވޭ ހާލަތްތައް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[54] މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުމަކީ ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމުގެ އަދި ހުކުމްކުރުމުގެ އިނގިރޭސިވިލާތުގެ ނިންމިދާނެކަމުގެ އިސްލާހަކީ ނުވަތަ ދާއިރާ ކަމެއްކަމެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކީ ބަލައިގެ މުޅިކަމުގެ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އުސޫލަކީ އެއްކަލަމެއް ޕްރެކްޓިސްޑިރެކްޝަންގައި އެކަށައެޅޭ އިނގިރޭސިވިލާތުގެ ހިނގައި ގޮތްނިންމުމުގެ ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[55]

ވީމާ ކޯޓަށް ޕްރެކްޓިސް ފޯމުގެ އަމުރުތަކެއް، ނޯޓިސް ދިނުމަށްފަހު ކޯޓަށް ޕްރެކްޓިސްގައި ނުވާނަމަ ކޯޓަށް ޕްރެކްޓިސް ނުވި ކަސްޓަމްގެ އިނގިރޭސިވިލާތުގެ ގޮތްނިންމުން ދޭނެވެ. ޕްރެކްޓިސް ކުރުމާގެ ތަފްސީލު ބާބު 47 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

<u>ހަރުދު ނަގައިދިނުން</u>

ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެ އުސޫލުތައް މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ މިފަދަ ބައިވެރިވާ ހަރުދު ނަގައިދިނުންކަމަށް މުޅިމަގުން މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ އަދި ނަމްބަރު ފާސްވެ 2022 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެ. ވީމާ ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެ އުސޫލު ހުކުމްކުރުމުގެ

---

[54] - މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 112

[55] - PRACTICE DIRECTION 24 – THE SUMMARY DISPOSAL OF CLAIMS Practice Direction supplements CPR Part 24 para 8.1

ބަލައިނުގަތުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ އެދިފައިވާ ގޮތަށް ނިންމަދެއްވުން ނިންމާ ހާލަތުގައި ހަރަދެއް ނަގައިދޭކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ޤަވާޢިދު މިހާލަތުގައި ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އާންމު އުސޫލު ނިޔާކުރެވޭފަރާތަށް ހަރަދު ނަގައިދިނުން ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރަކަށް ދޫކޮށްލެވިފައި އޮތުމެވެ. މިހާލަތުގައި ނަގައިދެވޭ ފިޔަވާ ހަރަދުކަމެވެ. އެހަރަދު ފިޔަވަހަރަދު ކަނޑައެޅި ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[56]

އިސްތިއުނާފުކުރުން

މިފަދަނިންމުމެއް އިސްތިއުނާފުކުރެވިދާނެއެވެ. އެކަން އެނގޭނީ ހުކުމަކާއި ކޯޓު އަމުރުތަކާއި އުސޫލުފަދަ ނިންމުންތައް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅާނެކަން އެގޮތުން ރަނގަޅީއެވެ.[57]

ސަމަރީއަމް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމާއި،

ދައުވާ ބާތިލުކުރުން

ތަޢާރަފު، ގުޅުން

ސަމަރީއަމް ހިނގުމަކާނުލައި/No Genuine Issue Requiring a Trial ޝަރުޢީ ބަހުސްއަކާނުލައި މައްސަލަ ސަބަބުން ނިޔާކުރެވޭކަން ދޭހަވާ ނިންމަން މައްސަލަ ނިންމުން އެދިވިދާނެވެ. ދައުވާ ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ސަމަރީއަމް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދިވިދާނެވެ.[58] މިސަބަބުގެ މައްސަލަ ދައުވާ ބާތިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅައިފިނަމަ ކޯޓުން ބަލައި ވަޒަންކުރަންވާނީ ދައުވާގައި ހިމެނޭ އެއްވެސްކަމެއް. ސަމަރީއަމް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމްއަކީ ކޯޓުން އަދި ހުށަހަޅައިފިނަމަ ދައުވާއަށް ނުވަތަ ދިފާއަށް ބަރާބަރުކަމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ޝަރުޢީ ބަހުސްއަކާނުލައި ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ފަރާތްތަކުގެ އެކަށީގެންވާ ފުރުޞަތު ނިންމަވަން ފުރުޞަތު ހާލަތުގައި މައްސަލަ ބާތިލުކުރަ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއްކަން ޤާނޫނުގެ ނަށްޠުން އެނގެވެ.[59] އަދި މިސަޢަބާ ސަމަރީއަމް ހިނގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުން ހާމަވާއަކަށް ޤާނޫނުގެ އެހެން ނަސްޠަކުން އެނގެވެ.[60] ވީމާ މިދުރުސަތުގެ ދެވުނުގައި އެއްގޮތަކަށް ނުވަތަ ގުޅުމެއް ޚާއްޞަކަން ދޭހަވެއެވެ.

---

[56]-Civil procedure Rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 44 Rule 44.3 and Rule 45.4

[57] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 280(ހ)(01)

[58]- Taylor v Midland Bank Trust Co Ltd [1999] All ER (D) 831

[59]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 209(ހ)(2)

[60]- ކުރީގެ ހަވާލާ 164(ހ)(1)

ބައެއް ޤައުމާއި ނިޒާމުތަކުގެ ނިންމުންތަކަށް ބަލާއިރު ދައުވާ ބާތިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމެއްގެ ގޮތުގައި ކޯޓުން ބަލައިގަންނާނެކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާތީއެވެ.[61] މިނިންމުމަކީ އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ތާއީދުކޮށްދީފައިވާއެވެ.[62]

ބަލަންޖެހޭ ކަންކަން

ދައުވާ ބާތިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމާއި، އަދި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމެއްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމާދެކު ގޮތް ނިންމުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންކަންވެސް އެއްގޮތެވެ.[63] އެގޮތުން ޝަރީޢަތް ހިންގައިދެން ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް އޮތްތޯ ބެލުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންކަމުގެ ގޮތުގައި އިސްވެ ފާހަގަކޮށްފައިވާ ކަންކަމަށް ދައުވާ ބާތިލުކުރުމުގައިވެސް ބަލަންޖެހެއެވެ.

[61]- Taylor v Midland Bank Trust Co Ltd [1999] All ER (D) 831
[62]- Three Rivers DC v Governor and Co of the Bank of England
[63]- S v Gloucestershire CC; L v Tower Hamlets LBC, [2000] 3 All ER 346; (2000) The Independent, 24 march.

ބާބު 42

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރުން

ތަޢާރަފު

ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމަކީ ކޯޓުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ.[1] ދަޢުވާ ރައްދުކުރަންވާނީ އަތުން އަތަށެވެ. އަތުންއަތަށް ރައްދު ނުކޮށް ދަޢުވާ އަށް ޖަވާބުދާރީވެރިޔާ ދަޢުވާއަށް ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރުން ނުކުރެވޭނެއެވެ. ދަޢުވާ ފޮނުވައި ލިޔުންތައް ރައްދުކުރާނީ ދަޢުވާ ކުރާ ހަސްފު ދިޔައިވާ އުޞޫލުތަކަށެވެ. ދަޢުވާ ރައްދު ކުރުމުން ދަޢުވާލިބޭފަރާތަށް ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަކީ ޙައްޤެއް ކަމެކެވެ. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތަކާއި ހެކިތައް ލިބުމުން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ޖަވާބު ދިނުން ނުވަތަ ދަޢުވާއާ ހަވާލު ވިޔަފާރި ލިޔުން ހުށަހަޅައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[2] މިފަދައިން އިޖުރާއީ ގޮތުން ފުރިހަމަކުރުން ލާޒިމުކުރާކަމެއް ފުރިހަމަ ނުކުރާނަމަ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި، އެދިފައިވާ ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިފަދައިން ކޯޓުތަކުން ހުކުމް އެކަށީގެންވާ ނުވަތަ ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅައި މަޤްބޫލުސަބަބެއް ބަޔާންކުރެވިފައިނުވާ ނުވަތަ ދަޢުވާއިން ދިފާޢުކުރުމުގެ ހަޤީޤީ ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ސާބިތުކޮށްދެވިއްޖެނަމަ ޣައިރުހާޒިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމު ބަދަލުގެނައުން ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[3]

މިހާ ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދީފައި ނުވާނަމަ ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދިދާނެއެވެ. އަދި ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިފައި ނުވާނަމަ ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ދަޢުވާވެރި ރައްދުކުރެވިފައި ނުވާނަމަ ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ. މިބާބު ކޯޓަށް ލިބިފައިވާ ދަޢުވާއާއި ހަވާލުކޮށް ދަޢުވާ ބުނި ހުށަހެޅުން ނުވާނެއެވެ. އަދި ދާއިމީ އުޒުރުގައި ރަށް ނޫޅިސް ބޭނުންކުރުމުން ނުވަތަ ހާޒިރުކުރުމަށް އިޢުތިރާޒް ކުރުމުން ކޯޓަށް ހާޒިރުވާންވާނެއެވެ.

ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރަންވާނީ ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތުން އެދި ހުށަހެޅުމުންނެވެ. އެފަދައިން އެދުމުގެ އިޖުރާއީ ރަސްމީ ޤަވާޢިދުގައިވާ އެންމެހާ އެދުމުގެ ސަބަބުތަކުން ދަޢުވާ ކުރިއަށް ގެންދިޔުން ނުވާނެއެވެ.

---

[1]- އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދު ބާބު 9 އަދި 10 ގައި

[2]- ޖަވާބު ދިނުމާގުޅޭ ޤަވާޢިދުތައް ބާބު 10-15 ގައިވާނެ

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 112 އަދި 124 ވަނަ މާއްދާ

އާންމު ކަންކަން

މާނަކުރުން

ޤާނޫނުގެ 21 ވަނަ މާއްދާ އެމާއްދާގެ އިބާރާތުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ބައެއް ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރުމަކާނުލައި ހުއްޖަތްވެސް ބެލުމެއްނެތި ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ފަރާތުން ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައަޅައި ކުރާ ހުކުމެއް ގޮތަށް ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކުރާ ހުކުމް މާނަކުރާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.[4]

މިބަހުސަށް ބަލާއިރު ޤާނޫނުގެ 21 ވަނަ މާއްދާގެ ނައްޞުން އެއީ ހަމައެކަނި ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތާ ދެކޮޅަށް ކުރާ ހުކުމެއް ނޫންކަން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ކުރާ ހުކުމް ކަމަށް ބަޔާންކުރުމުން ދަލާލަތުކުރުން ފެނެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ކުރާ ހުކުމަށް ހިމެނިގެންދާ ދިއުމާއި، ހުއްޖަތް ބިނާކޮށް ދަޢުވާގައި ގޮތެއް ކަނޑައެޅުން ކަން ޤާނޫނުގެ 22 ވަނަ މާއްދާއިން އެނގެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ދަޢުވާ ކުރާފަރާތާއި، ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތާ ދެމެދުގައިވެސް ހުކުމް ކުރެވިދާނެކަން ޤާނޫނުގެ 164 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނައްޞުން އެނގެއެވެ. އަދި މީގެ އިތުރުން ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުމަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުންކަން ޤާނޫނުގެ 112 ވަނަ މާއްދާއިން އެނގެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅުމުގެ ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމުވާ ހާޒިރުވާކަމާއި، ނޯޓިސް ނުލިބި ހާޒިރުވުމަށް އޮތްކަން ޤާނޫނުގެ 123 ވަނަ މާއްދާއިން އެނގެއެވެ. މިއީ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކުރާ ހުކުމް ކުރާއިރު ހުރިގޮތް ބިނާވެފައިވާ ކުރަންވާނެކަންކަން ވަރަށް ސާފުކޮށް ދަލާލަތުކުރާ މާއްދާއެކެވެ.

މީގެ އިތުރުން ދަޢުވާ ފުރިހަމަކޮށްދިނުމުގެ ފުރުސަތު ހުރަހަކަށް ނުވާގޮތަށް ފޮނުވާ އެކަން ހާޒިރުވުމެއްގައި ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރަން ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމެވެ. މިކަން ބާރުވަނީ މަސައްކަތްތަކުގެ ހަޔާ ހުރަސްކުރެވުމެވެ. މިކަން ޤާނޫނުގެ 123 ވަނަ މާއްދާއިން ސާފުވެއެވެ. އިތުރުފުރުސަތު ފުރުސަތު ބައްޕަވައިލާނެވެ.

ވީމާ، ހުއްޖަތް ދިފާޢުކުރުމުގެ ފުރުޞަތާ ދިނުމާއި ބިޔަވަޔާ ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތް ސާބިތުވާން ކުރެވި ހުކުމް ކުރާ ގޮތަށް ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކުރެވޭ މަދަނީ ދަޢުވާގެ ޤާނޫނުގެ ނަމްބަރުގައި ބަޔާންކޮށް އިތުރަށް ބަޔަކަށްވެސް ބައްޓަންކުރެވިފައިވާ. އަދި ރިޢާޔަތްކުރުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމުގެ ކަނޑައަޅާފައިވާ ޤާނޫނުގެ 21، 22 އަދި 112، 164 ވަނަ މާއްދާ އެއްބަރާބަރަކަށް ކިޔައިދެއެވެ. އެއްކޮށްމެ ހުކުމަކަށް މާނަކުރެވޭ ނުކުމެ ޤާނޫނުގެ މަދަނީ ހުކުމް މާނަކުރުމުގެ ކަމެވެ.

4- ސިވިލް ކޯޓުގެ އަލްޙަމްދު ޢަލީ އަދި މުޙައްމަދު އަޙްސަން (ނަންބަރު3988-CIV-2022) ފަސްސިއްލާ ފެބުރު 10-8 އަހަރު ބަޔަލަވާ

ވަގުތު

ޣައިރު ހާޟިރުގައި ހުކުމް ކޮށްދިނުމުގެ އިޖުރާއާތު ބަލައިދޭ އުސޫލުތަކާއި ގަވާއިދުތަކަށް ކޯޓުން ފޮނުވާ ނޯޓިސް ފޮނުވުމުން އެނޯޓިސްގައި ބަޔާންވެފައިވާ މުއްދަތުގައި ޣައިރު ހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރަން އެދޭނަމަ އެކަމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ނުވަތަ ދިފާއު ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ، އެކަން ކުރުމަށް އެދި މުއްދަތު ހަމަވުމުން ނުވަތަ ދިފާއާ އެކޮށަން ދައުވާލިބުނު ބަޔަކު ދައުވާއާ ބަދަލު ހުށަހެޅުމަށް ނަމަ ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރަން އެދިވާނެއެވެ. މިއީން ހާލަތެއް ދެކުރިއަށްގެންދަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވާ ކުރިއަށް ކަސްޓަމަރ އެކަން އެގުޅޭ ކޯޓުމަސައްކަތް ނުކުރެވޭ. އެކަން އޭގެއަން އެންގެންވާނީ ކޯޓުން ފޮނުވާ ލިޔުމަކުންނެވެ. މިގޮތުން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނިޒާމަކީ އަދްވަރސަރިއަލް/adversarial system ނިޒާމަކަށް ބިނާވެފައިވާ ނިޒާމެކެވެ. މިނިޒާމުގެ އަސާސީ ޖަވާބުދާރީވުން ހުރީ ފަރާތްތަކުގެ މަސައްކަތުގައި އިޖުރާއާތު ހިންގުމުގެ ކަންކަމަށް ގޮތް ކަނޑައަޅާފައެވެ.

ދައުވާއަށް އެއްބަސްވެދިނުމާމެދު ނުވަތަ ދައުވާއަށް ދިފާއު ހުށަހަޅައިދޭން ނުވަތަ ޣައިރު ހާޟިރުގައި ހުކުމް ހިއްސާކޮށް ދިފާއު ނުވަތަ ހުކުމް ދޫކޮށްލާފައިވާ ދައުވާއެއްކަމަށް/abandoned claim ފޯމުން އިއުލާނުކޮށްފައިވާނެއެވެ.[5] އަދި ދިފާއު އެއްބަސްވުން ދައުވާ ބަލައިނުގަތުމުން ނަމަ އަދި ދިރިއުޅުމާ އެއްބަސް ސަމާސާކުރުމަށް ޣައިރުހާޟިރުގައި މަޢްލޫމާތު ހިނގައި ހުކުމް ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[6]

މިގޮތަށް ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރަން އެދުންތަކާ ހަވާލުވާ ފަރާތުން ފޯމާ އެކަމަށް އަދި ހުކުމެއްގެ ފުރުސަތު އޮތްކަން އެންގުމާ މަޢުލޫމާތު ބާރު ފަރާތާއި މަޢުލޫމާތު ހިއްސާކުރުމުގެ ކުރިން ހުކުމްގެ ފަރާތަކުން ޚިޔާލު ކޯޓުން ދެނެގަންނާނެއެވެ. މިކަން އެންގުމަކީ ކޯޓުން ނޯޓިސް ފޮނުވުމެވެ. މިނޯޓިސް ބާރީ ނަންބަރު 30 ދުވަހެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޯމު ކުރިން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ދައުވާއާ، ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ނުވަތަ ދިފާއު ހުށަހަޅާފައި ނުވާތީ ފޮނުވާ ނޯޓިސް (ފޯމު 113 އާއި ގަވާއިދު 150(ހ)(3))
1. ނަންބަރު .... ޝަރީޢަތުގައި ދައުވާލިބިފައިވާ ފަރާތުން ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން އަދި ދިފާއުވެސް

[5] - ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 150(ހ)(3)

[6] - ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 409(އ)

ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ......(ތާރީޚް)...... ވަނީ ހަމަވެފައެވެ. ނަމަވެސް ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން .....ތާރީޚް... ގައި ހުށަހަޅައި ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ..ތާރީޚް.. ހަމަވިއިރު ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައިނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ދައުވާ ކޮށް ހަވާލުކުރެވިފައި ނުވާތީ ޣައިރު ހާޒިރުގައި މައްސަލަ ހިންގުމުގެ އިޖުރާއަތު ...ތާރީޚް... ގައި ފެށިގެން ކުރިއަށްގެންދެވިއެވެ.

2. މިހާރުގައި ދައުލަތުގެބަޔާނަކަށް ދައުވާ ދިފާޢުވެރިޔާގެ އަދި ހުށަހެޅުމުގެ ހުކުމާއި ކޮންދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައެވެ.[7] ދެފަރާތަކަށް ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމެވެ. އެއީ އާންމު އުސޫލުން ނަމްބަރު 26 ފޯމުން ހުކުމްކުރުމާއި، ކޯޓުއަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ނަމްބަރު 31 ފޯމުން ހުކުމްކުރުމެވެ. މިފަދައިން ހުކުމްކުރުމަށް ނިޔާކަމަށް މައްސަލަ ކޯޓަށް ނަގައިދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

3. މިމައްސަލާގައި އިޖުރާއަތާ ގުޅޭގޮތާއި، ވަކީލުންނާ އެހެނިހެން ކަންކަމަށް ބަލާއިރު މިމައްސަލާގައި ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކޮށް ދިނުމަށް އެދިއްޔާގައި 26 ނަމްބަރު ފޯމުންނެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުއަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ނަމްބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.

4. މިމައްސަލާގައި އިޖުރާއަތާ ގުޅޭގޮތާއި، ވަކީލުންނާ އެހެނިހެން ކަންކަމަށް ބަލާއިރު މިމައްސަލާގައި ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކޮށް ދިނުމަށް އެދިއްޔާގައި .. ފޯމުންނެވެ.

5. ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ޝަރީޢަތްކުރިވި، ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައިވާ ހާލަތުގައި ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދިފައިވާ މައްސަލައިގައި ޝަރީޢަތުގެ ބަޔާނަށް ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ އަލަށް ބަލައިގަނެވޭ ސްޓޭޓަސް ފޯމުންނެވެ. މިގޮތަށް ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމުކުރެވޭނެވެ. މިގޮތަށް ނޯޓިސް ދިނުމުގެ ބާރުވަލި މައްސަލައިގެ ދައުވާކުރާ ފަރާތަށް ހަވާލުކުރުމަކީ ހުކުމްކުރުމުގެ ހަވާލާ ހުކުމްކުރުމެވެ.[8]

6. ދެންނެވުނު ހުކުމްކުރުން ހުކުމްކުރަނީ މިނޯޓިސް ލިބުމާ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މިހުކުމްކުރުން ހުކުމްކުރަންޖެހެއެވެ. މިގޮތަށް އަމަލުކޮށްފައިވާ ދައުވާކުރާ 150 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދިޔުމަށް ދައުވާއެއް ކަމަށް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

7- ކުރިގެ ހަވާލާ 115

8 - ކުރިގެ ހަވާލާ 123(ނ)(ނ)

<u>ދިނަހަސްވުން ރިބުން</u>

ޒައިސާއާއި ދެބާ ވަޔަސަފާއި ދުރު ފުރުޞަތު ދިނުމާ ދެބާ ވަޔަސަފައިގައި ދިނަހަސްވުން ރިބުނަމަ އެއިން އެކަށޭ ނުވަތަ އެއިން ބައްޓެ މަޢްލޫމް އަދިކު ހާސިލްކުރުމުގައި ހުކުމް ކުރެވިދާނެވެ. އަދި ދުރުރިބު ބައްޓެ ވައްލޫމް ވަކިން ދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގެ ވާޖިބު ޝަރީޢަތްހިންގުމުގައި ހުކުމް ކުރެވިދާނެވެ.[9] މިޝަރީޢަތުގައި ހުކުމް ކުރުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލު ޒިކުރުވާ ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

<u>ވަގުތު ހަމަވުން</u>

ދައުވާއާއި ހަވާލު ފިޔަވުގެ ލިބުން ހުރަހެއްވުގެ މުއްދަތު ހަމަވާފަހުން ނުވަތަ ދިފާޢު ހުރަހެއްވުގެ މުއްދަތު ހަމަވާ ފަހުން އެލިބުން ހުރަހަށް އިޖުރާއީ މަސައްކަތް ކުރުވިދާނެ ކަމަށް އޭތުރެވެ. މިފަދަ ހާލަތެއް ގުޅިގެން މަޖުލިސް ވަކިކުރުމުގެ ފާސްކުރުން ވަޔަފެއްޓު ގާނޫނުގައި ޒާބިތު ދުއްބުކޮށްފައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ތުޖުއް ވާއިދު މިހާލަތެއް ޖަމާސަވާއިގެ ވަޔަސެއްގެ އެއްޗެއް ވަކިވަމަށް ތިރާރަތުކުން ކޮޓުން ޖާބިތު ދެކޮވުލް ބާލުގެ ފުރުއިން ޖަވާޒު ކަނޑައަޅައިނުވާ ކޮށްވެ ހަމަވާ އޭކު ދޭވިދާ ނިޔަބަތުގެ ތަކުން ކަނޑައަޅައިފިޔަ އަށެވެ.[10] އަދި އެޔާގެ ޒަމާގެ އެހެން ދޭވިދާ ނިޔަބަތުގައި ދައުވާއާއި ހަވާލު ފިޔަވުގެ ލިބުން ދިފާޢު ހުރަހެއްވުގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ހަވާލުކުރުމުގައި ފިހާސް ޤައިދު ހާސިލްކުރުމުގައި ހުކުމް ކޮށްދަކަން އެކު ދުރުރާ ދޭއްވާ ޒަލާމު ދުވާލާ ހަވާލުކުރުމުގެ ކަނޑައަޅާފައިވާ ނިޔަބަތް ދައުވާގައި ދިފާޢު ހުރަހެއްވުގެ ދިފާޢު ކަނޑައެޅިފައިވާ ތާރީޚު ޤައިދުހާސިލް/ގައިދުހާޞިލުކުރުމުގައި ހުކުމް ކޮށްގެން ނުވާނަކަން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[11]

ދައުވާއާއި ހަވާލުފިޔަވުގެ ލިބުން ހުރަހެއްވުގެން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަށްވުރެން ފަސްވުމަކީ އެކަށީގެންވާ ޢުޒުރެއް ނަމަ ބަޔާންކޮށްފައެވެ. ހަމައެއާއެކު ދިފާޢުހުރަހެއްވުގެ ހަރަކާތްތަކުން ދުވަސް ފަހުން ދިފާޢު ނުވަތަ ސަފަޙާއެއް ޝަރީޢަތުން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ވުރެ ގިނަވާން. އެފަދަ ސަފަޙާއެއް ބަލަން ފަހުން ދިފާޢުކުރުމަށް ހުކުމްކުރުމަށް އިންސާފުވާގި ވަޔަސް ނުވާނެއެވެ. ދިފާޢުދިނުމުގެ ސަފަޙާއެއް ނުވަތަ ފަހުން ދިފާޢު ތަންފީޒު އެކަށީގެންވާ ސަފަޙާއެއް ވަޔަސް ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ފުރުޞަތުދިނުން އެފަދަ ސަފަޙާއެއް ވަޔަސް ޝަރީޢަތްހިންގުމުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ހާލަތުގައި ކޮށްނުވާނެއެވެ. މިއީ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް މުއްދަތު އިތުރުކުރުމުގެ ދިނުމެވެ.

ވިދާ އިސްވެ ދެންނެވުނު ހާލަތު ދެކޮވުލްބާލުގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ކޮށްނުވަ އިތުރުކުރުމަށް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ދިނުމުގެ ވަކިބަޔަކީ ބާރު ފިޔަވުގެންވެއެވެ. ޤައިދު ހާސިލްކުރުމުގައި ހުކުމް ކުރެވުނަމަ އެކަން ހުށަހެޅުމަށްފަހު ދައުވާއާއި ހަވާލު ފިޔަވުގެ ލިބުން ހުރަހެއްވުގެ ނުވަތަ ދިފާޢުއެއް ޖަވާބު ނުދީ ހުރަހެއްވުގެ

[9]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 121(ހ)(ނ)

[10]- Coll v Tattum (2001) The Times, 3 December

[11]- MacDonald v D & F Contracts Ltd [2018] 1 WLR 5695

އެކަމަށް ގޮތެއް ނިންމުމަށް ކޭސްކޮންފަރެންސް އެއް ބާއްވައި ދެފަރާތުން ގޮތަށް ފުރުސަތު ދިނުމަށްފަހު ގޮތެއް ނިންމިދާނެއެވެ.

ކަށަވަރުކުރުން

ދަޢުވާލިބޭފަރާތަށް ހުށަހެޅި ދަޢުވާ ބަލާގައި ޣައިރު ހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތަށް ދަޢުވާ ފޮނުވިކަން ކަށަވަރުކުރަންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ފުރިހަމަ ކުރުމުގެ ޝަރުތުތަކާ ގުޅޭ ދަޢުވާ ލިބޭ ފަރާތަށް ދަޢުވާ ހަމަޖެހިފައިވާނަމައެވެ.[12]

ހުށަހެޅުން މަނާވުން

ވަކިކަމެއް ފުރިހަމަވުމުގެ ކުރިން ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން މަނާކުރާ ހާލަތްތަކާއި، ވަކިކަމެއް ފުރިހަމަކޮށްފައިވާނަމަ ނޫނީ ވަކިކަމަކަށް އެދިފައިވާނަމަ ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުން މަނާކުރާ ހާލަތްތަކެއް ހުރެއެވެ.

ވަކިކަމެއް ފުރިހަމަ ވުމުގެ ކުރިން ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން މަނާވާނީ ތިރީގައިވާ ހާލަތްތަކުގައެވެ. އެއީ:- ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން ބަދަލުވާ ދިނުމަށް އެދި ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން ހުށަހަޅައި އެކަމަށް ގޮތެއް ކަނޑައެޅިފައި ނުވާނަމައެވެ.[13] ދެވަނައީ:- ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްޓަކައި ހުކުމެއްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅައި އެކަމަށް ގޮތެއް ކަނޑައެޅިފައި ނުވާނަމައެވެ.[14] ވީމާ މިދެހާލަތުގައި އެކަމެއް ފުރިހަމަވުމާ ހަމައަށް ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދިހުށަހެޅުން ވަގުތީ ގޮތުން މަނާވެއެވެ. މިގޮތުގައި އެކަމެއް ފުރިހަމަވުމުން ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރަން އެދިދާނެއެވެ.

ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުމަށް ކޯޓުން ދެވޭނެ ހާލަތްތަކެއް ވެއެވެ. އެއީ:- ދަޢުވާގައި އެދިފައިވާ އެއްޗަކީ ފައިސާއަކަށް ފައިސާއަކަށް އެދިފައިވާ ދަޢުވާއެއްނަމަ؛[15] އެއީ ދަޢުވާ ހުށަހެޅުން ދަޢުވާގެ މިންވަރު ނިޔަތްކޮށްފައިވާ ދަޢުވާއެއް ނަމަ ހުކުމް ކުރުމަށް ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުން މަނާވެއެވެ. ދެވަނައީ:- ދަޢުވާގައި އެދިފައިވާ ފައިސާއާއި ވިޔަފާރި ދަޢުވާތަކުގައި ފައިސާއަކީ ކޮން ދަޢުވާއެއްކަން އޭނައަށްބެސްލުމާއެކު އެފައިސާ ދައްކަމުން ފައިސާއަށް ދިނުމުން އެދިފައިވާ ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅައިގަތެވެ.[16] ތިރީއަށް:-

____

[12]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 117(ރ)
[13]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 116(ހ)(01)
[14]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 116(ހ)(02)
[15]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 116(ށ)
[16]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 116(ނ)

އިޚްތިލާފުވެއްނުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ ހުއްޖަ އިޤްރާރުވުމުގެ ދަލީލުން ހުކުމްކުރައްވާ މައްސަލަތަށް ހުކުމްކުރައްވާ.[17]

އަޅުން އަމަރު ހައްދުކުރުން

ދަޢުވާ ޤާޟީ ހައްދުކުރައްވާލީ އަޅުން އަމަރުވެ.[18] އުސޫލު ޝަރުޢީ ދަޢުވާ ޤާޟީ ހައްދުކުރައްވާފައިވާ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ނުދީފިނަމަ ޙައިރު ވާނުވެރިއަށް ހުކުމް ނުކުރެވޭނެވެ. ވީމާ އުސޫލު ޝަރުޢީ ދަޢުވާ ހައްދު ކުރުވިފައިވާ މައްސަލައެއްގައި އަޅުން އަމަރު ދަޢުވާ ހައްދުކުރުމުގެ އިޖްރާއަތު އަދާނު ނުކުތްގައި ޙައިރުވާނުވެރިއަށް ހުކުމް ކުރެވިދާނީ އެވަނީ އިޖްރާއީ އުސޫލުތަކެވެ. މިގޮތުގައި ޙައިރުވާނުވެރިއަށް ކުރެވިދާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް އެދުމަކީ އިޖްރާއީ ޙައްޤެކެވެ.

---

[17]- ކުރީގެ ހަވާލާ 114 އަދި 173(ސ)

[18]- ކުރީގެ ހަވާލާ 410 ވަނަ ޞަފްޙާއި ހަވާލާދީ 409(ސ)

އިޖްރާއަތު

ހުށަހެޅުން

ޣައިރު ހާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުމަށް ދެގޮތަކުން އެދެވިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ފޯމަކުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހަޅާނަމަ އެކަމަށް އެދެންވާނީ ނަންބަރު 26 ފޯމުންނެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ކޯޓު އަމުރު މެދުވެރިކޮށް ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމެއް ލިބިގަތުމަށް އެދިހުށަހެޅުމެވެ.[19] މިގޮތަށް ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ނަންބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.

މިއީ އާންމު އުސޫލުން ހުށަހެޅިގެން ނުވަތަ ޚާއްސަ އުސޫލުން ހުށަހަޅައިގެން ޣައިރުހާޟިރުގައި ކޯޓު ހުކުމެއް ލިބިގަނެވިދާނެއެވެ.

އާންމު އުސޫލުން ހުށަހެޅުން

ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާއާއި،[20] ފައިސާގެ އަދަދު ކޮޅުން ކަނޑައެޅިގެން ދަޢުވާއާއި،[21] މުދާފޮނުވާލުން ދިނުމުގެ ދަޢުވާގެ ބެލެނިވެރިން މުދާފޮނުވާލުމުގެ ބަދަލުގައި މުދަލުގެ އަދި ދައުލަތުގެ އިޖުތިމާޢީ ދަޢުވާތަކުން ދަޢުވާކުރުމުގެ ދަރަޖަ ދިނުމުގައި ދަޢުވާއާއި،[22] މިބާވަތުގެ ބެލެނިވެރިން އެއްވަރުވާ އަދަދުގެ ދިނުމުގެ ދަޢުވާ[23] ތަކުގައި ޣައިރު ހާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދެންވާނީ އާންމު އުސޫލުންނެވެ. މިކަމުގައި ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 26 ފޯމުންނެވެ.

ކޯޓު އަމުރު މެދުވެރިކޮށް ހުށަހެޅުން

ދާއިރާތަކުގައި ޣައިރު ހާޟިރުގައި ހުކުމް ލިބިގަނެވޭނީ ކޯޓުއަމުރު މެދުވެރިކޮށެވެ. މިސާލު:- ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާންކުރެވިފައިނުވާ ފައިސާ ހޯދުމުގެ ދައުލަތުގެ މުދަލާއި، ފައިސާގެ އަދަދު ކޮޅުން ކަނޑައެޅިގެން ދަޢުވާކުރާ ދަޢުވާ ކޮށް، މުދާ ފޮނުވާލުމުގެ ދަޢުވާކުރާ ދަރަޖަ ދިނުމުގެ ބެލެނިވެރިން އެއްވަރުގެ ދިނުމުގެ އިޖުތިމާޢީ ދަޢުވާބޭ ބަދަލުގައި ދަރަޖަ ދަޢުވާކުރާ މަޢުލޫމާތު ދަޢުވާކުރާ ދަޢުވާކުރާ، މިބާވަތުގެ ބެލެނިވެރިން އެއްވަރުވާ އަދަދުން މުދަލާއި ދަރަޖަ ދިނުމުގެ ދަޢުވާކުރާއިރު އެހެނިހެން ދަރަޖަ ދިނުމުގެ ދަޢުވާކަމުގައި ޣައިރުހާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދެންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބޭނުންކޮށެވެ.[24] ދިމާއް:- ދަޢުވާކުރާ ދަރަޖަ ދިނުމުގެ ކުރިއަށްގެންދިޔުމުގެ ގޮތުން ދަރަޖަ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާތަކުގައި ދަރަޖަ ދަޢުވާކުރާ ފޯމާއި، މިފަދަ ދަޢުވާ ފޯމުގައި ހަވާލާދީފައިވާ އަސްލުގައި ލިޔުން ހުށަހަޅައިގެންނުވާ ސަބަބުން ޣައިރުހާޟިރުގައި

---

[19] - ކުރީގެ ހަވާލާ 113 އަދި 117(ހ)(ނ)/ޖަދަރީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދު ގަވާއިދު 2022 ގެ 109 އަދި 110
[20] - ކުރީގެ ހަވާލާ 117(ހ)(1)
[21] - ކުރީގެ ހަވާލާ (ހ)(2)
[22] - ކުރީގެ ހަވާލާ (ހ)(3)
[23] - ކުރީގެ ހަވާލާ (ހ)(4)
[24] - ކުރީގެ ހަވާލާ 117(ނ)(1)

ހުކުމް ކުރުމަށް އެދޭ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަކީ ދިވެހިރައްޔިތުން ބޭރުގައި ދިރިއުޅޭ ފަރާތްތަކުގައި ވާނަމަ ޤާނޫނު އަސާސީގައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދޭނަމަ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުންނެވެ.[25] އިސްވެ ދެންނެވުނު ގަވާއިދުގައި ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.

<u>ނޯޓިސް ދިނުން</u>

ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދޭންޖެހޭ ފަރާތްތަކަށް، އެނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމް ނުވާ ހާލަތްތައް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތަކީ ދަޢުވާ ފަދަ ހަވާލުވެރިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ދައުލަތް ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދޭފަރާތާއި، އެއިން ޤާނޫނުއަސާސީގައި ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމްކޮށްފައިވާހާލަތްތަކުގައި ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހުކުމް ކުރަން އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދޭކަން ނުޖެހޭނެއެވެ.[26] މިނޫން އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމްވާނެއެވެ. މިކަން އިސްތިސްނާވާނީ ކުރިން އަންނަނިވި އުސޫލުންނެވެ.

ޤާނޫނު ސަބްޖެކްޓް ތަފްސީރުކުރުމުގެ އުސޫލު/Expressio unius est exclusio alterius ނުވަތަ މުޚާލަފާ މަފްހޫމުގެ އުސޫލަކީ ޤާނޫނު އެކުލަވާލުމުގައި އަދި މުޢާހަދާތަކުން އެހެން ކަމެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާ ހާލަތްތަކުގައި ޤާނޫނު އެކުލަވާލުމުގެ މަޤްޞަދާ ދެކޮޅު ނުވާ ގޮތް އުސޫލެކެވެ.[27] މިއުސޫލުގެ އިތުރު ތަފްސީލު ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ޤާނޫނުގައި ވަކިހާލަތެއް ނުވަތަ ހާލަތްތަކެއް ބަޔާން ކުރުމަކީ ފަދަ އެހެން ހާލަތްތައް ބަޔާން ނުކުރުމުން ދޭހަވަނީ އެހެން ހުރިހާ ހާލަތްތައް އިސްތިސްނާ ކުރިކަމުގައެވެ.

ވީމާ ދައުލާ ކޯޓާ ހަވާލުވެރިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅައި ދައުލަތުން ޖަވާބު ހުށަހަޅާފައިވާ ނުވާނަމަ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ހަމަވުމުން ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދޭނަމަ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދޭންޖެހޭނެއެވެ. އަދި ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ޤާނޫނު ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދޭނަމަ ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދޭންޖެހޭނެއެވެ.[28]

<u>ނަތީޖާއަކީ އެހެން ޤާނޫނުތަކުގައި ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމްކޮށްފައި ނުވާނަމަ ދައުލަތާމެދު ރައްދުކުރުމުގެ، ދައުލަތާއި</u>
ހަވާލުވެރިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައިވާ <u>ގޮތަށެވެ</u> އެއިން ހުރިހާ ހާލަތެއްގައި ޤާނޫނުއަސާސީގައި ހުކުމް ކުރުމަށް

[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 117(ނ)(2)
[26] - ކުރީގެ ހަވާލާ 123(ރ)
[27]- United States v. Barnes, 222 U.S. 513 (1912) P 520-519
[28] - ކުރީގެ ހަވާލާ 123(ރ) އިން އިސްތިންބާތު ކުރެވޭ

އެދިހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމުކުރުން. މިގޮތުން ނޯޓިސް ދިނުމުގެ ބޭނުމަކީ މައްސަލައިގެ ދައުވާއަށް ބާރުދޭ ހުކުމެއް ހުށަހެޅުމުގައި ހުކުމެއް ތައްޔާރުކުރުމެވެ.[29]

މިނޯޓިސްގައި އަސާސީ ގޮތެއްގައި ހުރި ހުކުމެއް ބަޔާންކޮށް އެހުކުމެއް އެންގުމަށް ކުރަންވާނެވެ. މިނޯޓިސް ދިނުމަށް ވަކިގޮތެއް ފޯމުގައި އަދި ފޯމުއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ ބަޔާންކުރުން ނުވަތަ ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ނަންބަރު 30 ދުވަސް މިނޯޓިސް ދެވިދާނެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެވެ.

އަމިއްލަ ސިފައިގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދުމުގެ ކުރިން ދޭ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 123(ހ)(ނ)(ރ))
1. ދައުވާ ފުރާ ހަވާލުވާ ދައުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައި ނުވާތީ ކޯޓު އަމުރު ގުދުފިރިކަން އަމިއްލަ ސިފައިގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދުން ޖެހޭ ހާލަތަކަށްވާތީ އަމިއްލަސިފައިގައި ހުކުމެއް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އިޖުރާއީ ގޮތުން ފުރިހަމަ ކުރުން ލާޒިމުވާ ހުށަހެޅުމުގައި ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ކަންކަން ގެނޭ ހުކުމުގެ ނޯޓިސް ދެމެވެ. 2. ހުށަހެޅުމުގައި ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ކަންކަމުގެ އެންމެހައި ހުކުމް މިނޯޓިހާއި ގުޅިގެން. އަންނަނިވި ލިޔުންތައް އެންގުމަށް ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެވެ. .... މިއެވެ.

ނޯޓިސްއާއި ގުޅޭ ހުށަހެޅުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 123 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ ވަކީލުން ހުށަހަޅައި ނުވާނަމަ ގުޅޭ ނޯޓިސް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދިނުން ލާޒިމް ނުވާނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޤާނޫނު މާނަކުރުމުގައި ޤާނޫނު ސަރުކާރާ ދިމާކުރާ ދޭތެރޭ އަސާސީ ގޮތެއް މުޅިގޮތަށް މާނަ ނުކުމުގެ އަސާސީ ބަޔާންކުރާ ކަމެއް އަމިއްލަ ސިފައިގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދުމުގެ ހުށަހެޅުމުގެ ގުޅޭ ނޯޓިސް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދިނުން ލާޒިމުވާ ކަމަށް އަމިއްލަ ސިފައިގައި ގުޅޭ ނޯޓިސް ދައުވާ ލިބޭފަރާތަށް ދިނުން ލާޒިމުކަން އެނގެއެވެ.

---

[29] - ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 123(ހ)(ނ)

ވީމާ ދައުވާ ޝިކާއީ ހަވާލުވިކަމުގެ ދިޔުން ހުށަހަޅާފައި ނުވާހަކަމް ތިޔާ އެކަން ހުކުމްކުރުމުގެ ބާބުގައި ޤައިދުހާސިދުގައި ހުކުމްކުރެވޭ ދަރުމަ ޤައިދުހާސިދުގައި ހުކުމްކުރުމުން އެއީ ހުކުމަށްވުރެ ކުރިން ދެކެވޭ ޤައިދުކުރުމުގެ ނަތީޖާއަށް ހުރިހާކަމެއް ބަޔާންކުރެވިފައެވެ.

ޝަރަހަ

ޤައިދުހާސިދު ބާބުގެ ދަށުން

ޤައިދުހާސިދުގައި ހުކުމް ކުރުމުގެ ބާބު ދިހަވަނަ ބާބުގެ ދަށުން ޤައިދުހާސިދުގައި ހުކުމް ކުރެވޭނީ ދަރަޖަތަކަށެވެ.

އެކެއް:- ދައުވާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ދިޔުން ހުށަހަޅައިނުވާނަމަ، ނުވަތަ އެދިޔުން ހުށަހަޅައި ދިޔާޖެ ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަވެ.[30] ދޭއް:- އެކަން ކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހުގެ.[31]

އެހެނިހެން ގޮތުގައި

އެހެނިހެން ގޮތުގައި ޤައިދުހާސިދުގައި ކުރާ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ކުރިން ނިންމާފައިވާ ކުރުމުގެ ގޮތް ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. އެކެއް:- ދައުވާ ޝަރުޢީ ގޮތުން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ޤައިދުހާސިދުގައި ތިބުމުގެ ދުވަސްތަކުގެ ބަދަލުގައި ހުރިހާ ދުވަސްވަރު ކަނޑައެޅިފައިވާ ޖިނާއީ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމުން ތިބޭ ގިނަދުވަހު ފަހުން ދައުވާ ކުރުމަށް ފަހަރަކަށް ބަހައްޓާއިރު ދޭއް:-[32] ކުރިން ދައުވާ ކުރުމުގެ ދައުވާގެ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ތިޔައިރު ޝަރީޢަތް ހޯދުމަށް ފުރުސަތު ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ދެއްވުމަށް.[33] ތިނެއް:- ޝަރީޢަތުން ޝަރީޢަތް ނުވަތަ އިދާރީ ވިސްނުމެއް ހޯދުމަށް ޝަރީޢަތުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ކުރުމަށް ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމަށް، އެއީ އެޅޭ ޖަވާބުދާރީވުމާއި ގުޅިގެން ހުށަހެޅުމެއް ތިބިކަމަށް ގޮތުގައި ޤައިދުހާސިދުގައި ކުރެވެން ނިންމާފައިވާ ހުކުމެވެ.[34]

ދައުލަތުގެ ހަވާލުވެކަމުގެ ތިބުން ހުކުމްއެގުން

ދައުލަތުގެ ހަވާލުގައި ތިބިކަމުގެ ދައުލަތުގެ ހަވާލުގައި ހުކުމަށްވުރެ ދައުލަތުގައި ހުކުމްކުރުމަށްފަހު ތިބިދުވަސްތަކުގެ ނުވަތަ ދައުލަތުގައި ތިބުމުގެ ހުކުމްކުރުމަށްފަހު ޤައިދުހާސިދުގައި ދުވަސް ތިބުމުގެ ދުވަސްތަކުގެ ހިސާބުގައި ތިބިދުވަސް. ވީމާ ދައުލަތުގެ ހަވާލުގައި ތިބިދުވަސް އެއްވެސް ހިސާބުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ވެއެވެ.[35]

---

[30]- ކޮމިޝަނުގެ ޝަރަހަ 115(ހ)

[31]- ކޮމިޝަނުގެ ޝަރަހަ 111 އަދި 115(ހ)(02)(ހ)

[32]- ކޮމިޝަނުގެ ޝަރަހަ 409(އ)

[33]- ކޮމިޝަނުގެ ޝަރަހަ 211

[34]- ކޮމިޝަނުގެ ޝަރަހަ

[35]- ކޮމިޝަނުގެޝަރަހަ 115 ގެ (ހ)(ނ)

ދައުވާއާއި ޖަވާބުދިނުމުގެ ބިލުން ހުށަހެޅުމުގެ އަސްލު މުއްދަތަކީ ދައުވާޖެހޭ ކުރުވުނުތާ 14 ދުވަހެވެ. ނަމަވެސް ރާއްޖޭގެ ބޭރުގެ އެޖެންޓަކަށް ދައުވާ ރައްދުކުރުމަށް ޖެހުނުނަމަ 28 ދުވަހެވެ.[36]

ދިފާއުހުށަހަޅާފައިނުވުން

ދައުވާޒާއިހަވާލުވެ ދައުވާއަށް ދިފާއު ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ނުވަތަ ދައުވާޒާއި ހަވާލުވުމުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާއު ނުވަތަ ދިފާއުހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ އައިރުރާސްދުވަލީ ހުކުމްކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[37]

ދައުވާޒާއި ޖަވާބުނުދިނުން

ދައުވާދައްކާ ނުކުތުމުގެ ކުރިން ޖެހޭ ދައުވާދާރުގެ ތަކުރާރު ކުރުމަކަށް އެދި ހުށަހަޅާ ދައުވާއެއްގައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[38] އައިރު ރާސްދުވަލީ ހުކުމްކުރުމުގެ މަސައްކަތް ބޭރުގެ މުއްދަތު ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބަޔާންކުރާ ސަބަބުތަކާއި ޚިލާފަށް ދައުވާއާއި ހަވާލުވެވުމުގެ ޙިލްމު ހުށަހަޅައިވިޔަސް ރާއްޖޭގެ ބޭރުގައި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

މިހެން ދަންނަވާއިރު މިހާރުގެ ޤާނޫނުގައި އައިރު ރާސްދުވަލީ މަސައްކަތް ހިންގައި ހުކުމް ކުރާނެ ގޮތް އިޖުރާއަތާ ނުވާނަމަ ބަލާނެ ތަރުތީބު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. މިބައިގެ ބަޔާންކުރާ ވަކިވަކި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 21 ވަނަ މާއްދާއާއި، 112 ވަނަ މާއްދާގައި އައިރުރާސްދުވަލީ ހުކުމްކުރުމުގެ މަސައްކަތް ރާއްޖޭގައި އައިރުރާސްދުވަލީ މަސައްކަތް ހިންގައި ގެންދާ ނިންމުން މުއްދަތު ހިމެނިގެންވާ ކަމުގައިވުން[39] އަސާސީގެ މަޢުލޫމާތު. ޤާނޫނުގެ ތަފްސީލުތަކަށް ކުރާނެ މިބަޔަށް ކުރުވިދާނެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 409 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި އައިރުރާސްދުވަލީ މަސައްކަތް ހިންގި ދައުވާކަމަށް ބަލާނުކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ދައުވާ ހުށަހަޅައިފި ދައުވާއާ ކުރިމަތިވެ ނުވާޒީ އެމާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ސަބަބުތަކުން ނުވަތަ ހުކުމްކުރުމަށް ފުރިހަމަ ކުރެވޭނެ ތަފްސީލެއް ދީފައިނުވާ ބާބު އައިރުރާސްދުވަލީ ހުކުމްކުރުމުގެ ބާބުގެ ދަށުން މަސައްކަތަކަށް ބަލައި ކަނޑައަޅާފައި މަގުފިލުކުރުމެވެ.

މިހާ ދައުވާ ހުށަހެޅުން ނުކުރެވޭ ހާލަތުގައި ފުރިހަމަ ކުރުން ތަފްސީލު ކަމުގެ ސަބަބުން އަސާސީތަކެއް ފުރިހަމަ ކުރުމަށްފަހު އައިރު ރާސްދުވަލީ ހުކުމް ކުރުމުގެ އިޖުރާއަތުގެ ދައުރުން ހުކުމެއް ކުރުވިދާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި އައިރުރާސްދުވަލީ ހުކުމް ކުރާނީ އެދި ހުށަހަޅައިފިނަމަ ދައުވާދާރު 26 ދުވަހެއްގެ ތެރޭގައެވެ.

[36]- ޖަދުވަލު 06 ބައްލަވާ

[37]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 115 (ށ)

[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ހ)

[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 21 އަދި 112 ވަނަ މާއްދާ ބައްލަވާ

ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުނުވުން

ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ނުވަތަ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުވުމަށް ޗިޓު ދޫކޮށް ނޯޓިސް ދިނުމަށްފަހުގައި ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ، ދަޢުވާކުރާފަރާތުގެ ޣައިރު ހާޒިރުގައި ދަޢުވާލިބުނު ބަޔާންތަކުން މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ. ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތް ނުވަތަ މައްސަލައާގުޅޭ ފަރާތެއް ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދަގޮތުގައި ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރެވޭ ހުކުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ އަޚީރުގައި [illegible] ހުކުމެއްކަމުގައި ބަލާނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 47 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ޢުޛުރުދެއްކުން

ހާޒިރުނުވުމުގެ [illegible] ޢުޛުރުތަކެއް އޮތްނަމަ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ކޯޓަށް އެންގުމަށްފަހު ހުށަހަޅަންޖެހޭ [illegible] ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރެވުނު ކަމުގެ އެންގުން ލިބުމަށްފަހު [illegible] މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.[40]

މިފަދަ ހާޒިރުނުވުމުގެ ޢުޛުރުތަކުގައި [illegible] ޣައިރު ހާޒިރުގައި ނިންމުނު ހުކުމުގެ [illegible] ޝަރީޢަތުގެ އަމުރުން [illegible] ދުވަހުގެ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި [illegible] ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ އިތުރު [illegible] ޣައިރު ހާޒިރުގައި މައްސަލަ ނިންމުނު [illegible]

[illegible]

މިފަދައިން [illegible] ޣައިރު ހާޒިރުގައި ނިންމުނު ހުކުމް 30 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި [illegible] ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. [illegible]

ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުނުވާ ފަރާތުގެ ޣައިރު ހާޒިރުގައި ނިންމުނު ހުކުމް [illegible] (ޤާނޫނު 211(ހ))
1. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތަށް ...(ޗިޓު)... އަށް ހާޒިރުވުމުގެ އަމުރު ލިބިފައިވެއެވެ. ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ނުވެ [illegible] ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް [illegible]
2. މިމައްސަލައިގައި [illegible] ....(ނަން)... ގެ [illegible] ހުކުމް [illegible] ކުރެވިފައިވެއެވެ. ހުކުމަށް އިތުރު [illegible] ނުވަތަ [illegible] މިމައްސަލައާއި ގުޅޭ [illegible] ހުކުމަށް [illegible] ޣައިރު ހާޒިރުގައި [illegible]

[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ 211(ހ)

3. މިސްޖިދާއުކު ހަޔާގެ އަޑުގަނޑު ހުރަހަގަން އުޅޭ ލިޔުން ތަކުގެ ޖުމްލަ އަޔާ ...... އެވެ.

4. މިޒަރީޢަތުން އެދިގެން އަޑުގަނޑުގެ ޤައިދު ހާސިލުކުރި ކުރަޔާ ހުކުމެއް ބާރުލުކޮށް އަދުން މައްސަލަ ބަލައި ނުދެވޭނެކަން އަޑުގަނޑެއް އެންގެވެ. އަޑުގަނޑު އެކަމަށް އިޖުތިހާދު ވަމާވެ.

5. އަޑުގަނޑުގެ ޤައިދުހާސިލުކުރި ހުކުމް ކުރުމަށްޓަކާ އެހުކުމުގެ ކަށަވަރު އަޑުގަނޑެއް ތައްޔާރު ކުރުމަށް ..... (އެޖެންސީ) .... އަދި ޒަރޫރީ ތިބުމަށް އެދެވެ. ނުވަތަ އިތުރުބަޔާނެއް ނަސްބަރަކަށް...... ނުވަތަ ޒައިލު އަށް........ ޒަރޫރީތިބުމަށް އެދެވެ.

އިތުރު ދައުވާއަށް

ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުން

ހުއްދަވުން

ދިބިޔައިވާ ގެއްލުމަން ޖިންސާ ވާނުވަތަން އެއްބަސްވެފައިވާ ގަސްދެއްގެ މައްޗަށް ހުރަހެއް އިތުރު ދައުވާއަކަށް ނުވާ އެހެނިހެން އިތުރުދައުވާތަކުގައި ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމެއް ކުރުން ހުއްދަވާ ފަރާތަކުން ކުރި ހާލަތުގައި އޮތީ އިތުރުދައުވާއަށް ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ.[41]

ވީމާ ދިބިޔައިވާ ގެއްލުމަން ޖިންސާ ވާނުވަތަން އެއްބަސްވެފައިވާ ގަސްދެއްގެ މައްޗަށް ހުރަހެއް އިތުރުދައުވާ އެއްގައި ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރެވިދާނެވެ. އެހެން ކަމުން އިތުރު ދައުވާއެއްގައި ޖަވާބުދާރީވާނަމަ ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރެވިދާނެވެ.

ހުރަހަކުން

މިއިތުރު ދައުވާގައި ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާން ވަކިވުމެއް ބާޠިލުކޮށް ނަހްޖެއް ޤާނޫނުގައި އެދި ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދައިން ހުރަހެއް ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ ވީމާ ދައުވާގައި ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމުގެ ބައިގައި މުހުލަތުގެ ތެރޭގައި ޖަވާބު ހުށަހަޅަން ނުކުޅެދުނީ ހައްގެއް އިސްޖީނާބަކު ކުރިމަތިވެގެން ކަމަށް ބާރުލާފައިވާނަމަވެސް ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމަކީ ބާޠިލް ނުކުރެވޭ ކަމަކަށް ވެއެވެ. ހަމައެހެން ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރުމުގެ ހުއްދަ އިތުރު ދައުވާއާ ހަމަޔަށް ދިމާވާ ޙާލަތްތަކުގައި ނުވާނަމަވެސް ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ.[42] ވީމާ ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅަންވާ ގައިރުޙާޟިރުގެ ހުކުމްކުރުމުގެ މުއްދަތު ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތުން ނަންބަރު 26 ދުވަހެވެ. އަދި ޖަވާބު ދޭން ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތަށް ދިނުން ނަންބަރު 31 ދުވަހެވެ.

މިއަދު ދަސްވުން ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތުގެ ހައިސިއްޔަތުން، ޖަވާބު ދޭން ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތުގެ ރިޢާޔަތް ކުރުމަށް ޝަރީޢަތުން ދަތިވާ ގޮތަށް ދިމާވެގެން ބާރުވެވޭގޮތަށް ވެއެވެ.

ހާލަތްތައް

އިތުރު ދައުވާއަކީ ގައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމެއް ކުރުމުގެ އިތުރު ދައުވާއަކީ ޖަވާބުދާރީވާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާ ނޫނީ އިތުރު ދައުވާއެއް ނޫން ޙާލަތުގައި މިކަމުގެ ހުށަހެޅިއްޔާ ޖަވާބުދާރީވާފަރާތަށް އެ ޤަޟިއްޔާ ބަލަމުންދާ ޝަރީޢަތެއްގައި ޝަރީޢަތުން ބަލަމުން ދަނީނަމަވެސް ވެއެވެ.[43]

---

[41]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 161(ހ)

[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ

ފައިސާ އެކުލެވޭ މައްސަލަ

އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާ

ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާތަކުގައި ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމެއް ލިބިގަތުމަށް ހުށަހަޅާނަމަ ފައިސާ ދެއްކުމަށް އަންގަންވީގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އެބަހީ ފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުކުމްކުރަންވީ އެއްފަހަރާ ދެއްކުމަށް ނުވަތަ ބައިބައިކޮށް އިންސްޓޯލްމަންޓުގެ އުސޫލުން ދެއްކުމަށް ނުވަތަ ވަކިތާރީޚެއްގެ ކުރިން ދެއްކުމަށް ނުވަތަ ފައިސާދައްކަންޖެހޭ ގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ފައިސާދައްކަންޖެހޭގޮތް ބަޔާންކުރެވިފައި ނުވާނަމަ އެއްފަހަރާ ދެއްކުމަށް ހުކުމްކުރާނެއެވެ.[44]

މިގޮތަށް ކަނޑައެޅި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފައިސާއާއި ދެއްކުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކޯޓުން ހުކުމްކުރާނީ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ފައިސާގެ އަދަދު ދައްކަން ހުކުމްކުރުމުގެ ބާރުލިބިގެންނެވެ.

އަދަދު ކޯޓުން ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ދަޢުވާ

ފައިސާ ކޯޓުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާގައި ކޯޓުން އެދޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަވެސް އަދި ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ލިބިގަތުމަށް އެދޭނަމަ އެމައްސަލައަކީ ކޯޓުން ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ދަޢުވާއެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. މިގޮތުގައި ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅަމުންދާ ދަޢުވާގައި ޣައިރުޙާޟިރުގައި އަދަދުކަނޑައެޅުމަށް ކޯޓުން ޝަރީޢަތެއް ބާއްވާނެއެވެ.[45] އަދި ހަމަމިބާވަތުގެ ޚަރަދު ކަނޑައަޅަންޖެހޭނަމަވެސް ނުވަތަ އިންޓަރެސްޓުގެ އަދަދު ކަނޑައަޅަންޖެހޭނަމަ އެއަދަދެއް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާނެއެވެ.[46]

ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރާއިރު ކޯޓުން ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މައްސަލަތަކުގައި އަޑުއެހުމެއް ބާއްވަންޖެހޭނަމަ ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައެޅުމަށް މައްސަލަ ނިންމުމަށް އަޑުއެހުން ބޭއްވިދާނެއެވެ. މިބާވަތުގެ ފަސްކޮށް ބާއްވައިފާނެއެވެ.

އިންޓަރެސްޓް ދައްކަން އެންގުން

ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރާއިރު އިންޓަރެސްޓް ދައްކަން އެންގުމަކީ ހަމައެކަނި ކަނޑައެޅިފައިވާ އަދަދެއްގެ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ޝަރުޠާއެކު އުފުލިފައިވާ ދަޢުވާތަކުގައި އެކަނި ނޫނެވެ. އެބަހީ ފައިސާ ދެއްކުމަށް އެދޭ ދަޢުވާއެއްގައި ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރާއިރު އިންޓަރެސްޓް ދައްކަން އަންގައިދޭނެއެވެ. އިންޓަރެސްޓް ނަގައިދޭނީ

---

[44]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 118(ހ)(1)(2)

[45]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 120 ވަނަ މާއްދާ (ހ) ގައި ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައަޅަންވާނެ ކަމަށް ބަޔާންކުރުމުން މިކަމަށް ދާއިރާތަކުގެ ބެލުމެވެ.

[46]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު (ހ)(ނ)

އެކަމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާނަމައެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމުން އިންޓަރެސްޓު ނަގައިދޭނީ ދަޢުވާގެ ތަފްޞީލުގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނިފައިވުމާއެކު އިންޓަރެސްޓު ރޭޓް 8% އަށްވުރެން އިތުރު ނުވާނަމައެވެ. އަދި އިންޓަރެސްޓު ހިސާބުކުރުމަށް އެދިފައިވާ ތާރީޚުން ފެށިގެން އަހަރު ހިސާބުގައި ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ތާރީޚާ ހަމައަށް އިންޓަރެސްޓު ހިސާބު ކުރެވުނުގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމައެވެ.[47]

- ނަގައިދިނުމަށް އެދޭ ފައިސާގެ މިންވަރު ބަޔާންކޮށްފައިވުން؛
- ލިބިދާންކަމަށް އަންދާޒާކުރާ ފައިސާގެ މިންވަރު ބަޔާންކޮށްފައިވުން؛
- ލިބޭނެފައިސާގެ މިންވަރު އަންދާޒާ ކުރަންނޭނގޭނަމަ އެކަން ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުން؛ މިއެވެ.

ދަޢުވާގައި ހޯދަންއެދޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ ކަމުގައި ދެންނެވުން ސަރުޖުމަށް ފުރިހަމަނުވާނަމަ އެމައްސަލައާ ދަޢުކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދު ކޯޓުން ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ދަޢުވާ އާކުރުގައި ބަލަންވާނެއެވެ.[48]

[47]- ކުރީގެ ހަވާލާ 119 (ހ)(ށ)(ނ)
[48]- ކުރީގެ ހަވާލާ 118 (ނ)

Disposal hearing

އަޑުއެހުން ބާއްވުން

ބާއްވަންޖެހޭ ހާލަތު

ޣައިރު ހާޒިރުގައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް އަޑުއެހުމެއް ބާއްވަންޖެހޭކަމެއް ނުވަތަ ބާއްވަންނުޖެހޭކަމެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން އަދި ޤަވާއިދުން ސާފެއްނުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދިފައިވާ މައްސަލައަކީ ކޯޓުން ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައަޅަންޖެހޭ މައްސަލައެއްނަމަ އަދި ޖަވާބުދާރީ ސަބަބެއްގެމައްޗަކުން ބިނާކޮށް ދައުވާކުރެވޭ ފައިސާގެ އަދަދާއި ދިރާސާކުރުމުގެ ހަޤީޤީ ސަބަބުން އޮފީސަރަކަށް ކޯޓުން ފޮނުވަނީ މައްސަލައިގެ، މައްސަލަ ނިންމުމަށް ދައުވާ ކުރަނީސްވުރެ ހާޒިރުކުރެވޭ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެއެވެ. މިގޮތުން އިތުރުން އަޑުއެހުން ބާއްވާމަސައްކަތުގައި ޑިސްޕޯސަލް ހިއަރިންގ ގެ ނަމުގައި ކުރިއަށްގެންދާ ކޯޓުން ބޭނުންކުރާ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވާނެއެވެ.[49]

ފައިސާ ދައްކަން އެންގުމާއެކު ނުވަތަ އަމުރުކުރުމާއެކު އިތުރު އިންސާފުދިނުމަށް ދެންނެވޭހާލަތުގައި ކޯޓުން ބޭނުންވާގޮތެއްގައި އަޑުއެހުން ބާއްވަންވާނެއެވެ.[50] އެހެން އިޚްތިޔާރުން ބޭނުމަކީ ހުކުމްކުރުމުގެ އިތުރު އިންސާފުދިނުމަށް ދެންނެވޭހާލަތުގައި ކޯޓުން ފައިސާ ހާލަތުތަކުގައި ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރުން ކުރިއަށްދާ ދައުވާކުރާ ހާލަތްތައް ހާޒިރުކުރާ ބާއްވާ އަޑުއެހުމެއްގައެވެ.

މިގޮތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ތަކެތި ބެލުމަށް ބޭނުން އަދަދަކަށްވުރެން ނަގައިދޭންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބޭނުންވާ ކަމަށް ފާހަގަ މައްސަލައެއްގައި، ޣައިރު ހާޒިރުގައި ކުރާ ހުކުމްގައި ފައިސާގެ އަދަދުގެ ބޭނުންތަކުގައި، ދުވަހުގެ އަދަދުގެ ބޭނުންތަކުގައި، ފައިސާގެ އިންޞާފުން ގެއްލުން ދިނުމާއެކު އިންސާފުދިނުމާ މައްސަލައިގެ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވަންވާނެއެވެ.

[49]- PRACTICE DIRECTION 26 – CASE MANAGEMENT – PRELIMINARY STAGE: ALLOCATION AND RE-ALLOCATION supplements CPR Part 26 para 12.3(2)

[50] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 32/2021) 120

ހުކުމްކުރުން

އޮންނަންވީގޮތް

ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ އިދާރީގޮތުން ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ކަމަށްވާނަމަ ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަމުން ރިޢާޔަތްކުރަން ކޯޓަށް އެކަށީގެންވާ ކަމަށް ފެނިއްޖެނަމަ ކޮށްފައިވާ ހުރިހާ ކަމެއް ކުރެވިދާނެއެވެ.[51] މީހުން އެހެން ގޮތަކަށްގައި ނަމަ ދައުލަތާ ހަނގުރާމައިގެ ޝަރީޢަތާ ގުޅޭގޮތުން ބާރުކުރެވޭ ދައުލަތާ ވިޔަފާރި ދެކޮޅަށް ހުކުމް ކުރުވާ ދުވަހަކަށްވާ ތުހުމަތު ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ. ތިނެއް ދުވަސް ކުރިން ދައުލަތާ ކުރި ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ.[52]

ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރާ ހުކުމް ޝަރީޢަތުގެ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފު ހަމަ ކުރެވޭގޮތް މިސާލުގައި އިސްތިސްނާ ބާރުކުރެވިދާނެއެވެ.

ގޮތް ހުށަހެޅުން ދިމާ ހާލަތް

ފަރިޔާއާއި ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު، މުދާ ފުރުޞަތުދިނުމުގެ މަޢުލޫމާތު ފަހަރަ އެންމެ މަޢުލޫމާތުކުރި ތަފްޞީލުގެ ނުވަތަ ބައްޔެއްގެ މަޢުލޫމާތު ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރެވޭ ދެނެގަތުމަށް ފަރާތުގެ މަޢުލޫމާތު ތަކުގެ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުން ދައުލަތުގެ ކަނޑައަޅާ ދައުލަތުގައި މަސައްކަތެވެ. އެފަދަ ދައުލަތުގެ ޝަރީޢަތް ހުކުމް ކުރެވޭ ކުރިއަށް ދެކޮޅަށް ހުކުމް ކުރާނީ ތަފްޞީލުގެ ނުވަތަ ދައުލަތުގެ ގުޅުންހުރި މަޢުލޫމާތު ރިޢާޔަތްކޮށް ދައުލަތުގެ ޝަރީޢަތް ހުށަހެޅުމަށްވެ.[53]

ފަރިޔާއާއި ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު، މުދާ ފުރުޞަތުދިނުމުގެ މަޢުލޫމާތު ފަހަރަ އެންމެ މަޢުލޫމާތުކުރި ދައުލަތް ސަލާމަތީ ހުކުމް ކުރުވާ ފަރާތުގެ ފަހަރަ ފަރާތްތަކެއް ނުވަތަ މަޢުލޫމާތު ތަކުގެ މަޢުލޫމާތު ނުވަތަ ދައުލަތުގެ ޝަރީޢަތް ކަނޑައަޅާ ދައުލަތުގައި ނުވަތަ ހުކުމްކުރާ ދައުލަތުގެ ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރެވޭ ދެކޮޅަށް ހުކުމް ކުރެވޭ ތަފްޞީލުގެ މަޢުލޫމާތު ހިމެނޭ ދައުލަތުގެ ބައި ނިންމުމުގައި ހުކުމް ކުރާ ކަންތައްތަކެވެ.[54]

އިތުރުދައުވާ

ކަމުގެ ދައުލަތާ އިތުރު ދައުލަތުގެ ތުހުމަތު ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ޙާޟިރުވާ ދައުލަތުގައި ޖިނާއީ މަސައްކަތް އެއްބަސްވުމުގައި ހުށަހެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ހުށަހެޅޭ އިތުރު ދައުލަތުގެ ފަރާތް އެނގޭ ދައުލަތުގެ ތަފްޞީލުގައި ފަރިޔާ ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ

51- ކުރީގެ ހަވާލާ 123(ހ)
52- ކުރީގެ ހަވާލާ 21
53- ކުރީގެ ހަވާލާ 121(ށ)(1)
54- ކުރީގެ ހަވާލާ 121(ށ)(2)

އިތުރު ދައުލަތެއްގައި ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކުރެވޭ ހުކުމްގައި ކަނޑައަޅާ ކަންތައްތަކަށް ޢަމަލުކުރުން އެފަރާތެއްގެ މައްޗަށް ލާޒިމުވާނެއެވެ.[55]

މިފަދައިން ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ބާޠިލުކޮށް އަލުން މައްސަލަ ބަލައި ނިންމުމުގެ ތަފްސީލުތައް ބާބު 46 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު

އާންމު އުސޫލަކީ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކުރެވޭ ހުކުމްތަކަށް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިނުދިނުމެވެ. މިއުސޫލަށް އޮތް އިސްތިސްނާއެއްގެ ގޮތުގައި ހޯދަން އެދޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަޢުވާތަކުގައި، ފައިސާގެ އަދަދު ކޯޓުން ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ދަޢުވާތަކުގައި، މުދާ ހަވާލުކޮށްދިނުމުގެ ދަޢުވާތަކުގެ ޤީމަތިން މުދާ ހަވާލުކޮށް ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި މުދަލުގެ އަގު ނެގުމުގެ އިޚްތިޔާރު ދަޢުވާ ކޯޓުގައި ދަޢުވާކުރާފަރާތަށް ދީފައިވާ ދަޢުވާތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދެވިދާނެއެވެ.[56]

ވީމާ މައިގަނޑު ޤަވާޢިދު ހާލަތްތަކުގައި އަދި ޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކުރާއިރު ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދޭނެއެވެ. މިހާލަތްތަކުގައި ނަގައިދޭނެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ޚަރަދުތަކެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 48 އަދި 49 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ހުކުމް ބާޠިލުކުރުން

ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ ތަފްސީލުތައް 46 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

---

[55]- ކުރީގެ ހަވާލާ 161(ހ)

[56]- ކުރީގެ ހަވާލާ 118(ނ)(ށ)(ރ)

ސަލްބީކޮށް ޤަރާރުކުރުމުގެ އުސޫލު

EXPRESSIO UNIUS

ތަޢާރުފު

ޤާނޫނު ސަލްބީކޮށް ޤަރާރުކުރުމުގެ އުސޫލު/Expressio unius est exclusio alterius އުސޫލަކީ ޤާނޫނު މާނަކުރުމާގުޅޭ އާންމު އުސޫލެކެވެ.[57] މިއީ ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ނުވަތަ ނިޔަތް ދެނެގަތުމުގެ ވަސީލަތެކެވެ. އަދި މިއީ އަގުހުރި ޚިދުމަތްތެރިޔެކެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ޚަތަރުހުރި ވެރިއެއްކަމުގައި ހަދައިފިނަމަ ނުރައްކާތެރި އުސޫލެކެވެ.[58] ބައެއް މުފައްސިރުން މިއުސޫލު މާނަކުރަނީ މަންޠިޤީ ދަލީލުން ފާހަގަކުރުމުގެ އަސާސީ އުސޫލެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ނުވަތަ މާނަކުރުމުގެ އަމުރަކީ އުސޫލުގެ ގޮތުގައެވެ. މިއުސޫލަކީ ޤާނޫނު އެކުލަވާލުމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ އުސޫލުތަކެއް، ޤާނޫނުގެ ބަހުރަނގު ދަންނަވާލަން، އަދި ޤާނޫނާ ހިލާފު ޢަދަދުތަކެއް ހުށަހެޅުން ކުރަން މުޢިމްވެގެން އުސޫލެކެވެ.[59]

ނަމޫނާއިން

Expressio unius މިއީ ބަޔަކީ ޒާތުން implied exclusion/ބިލްދީ އިސްތިސްނާ ނުވަތަ އެކަށައި ކުރުމެވެ. ޖަބަރީއަތުން ބަޔާންކުރާ މިއުސޫލަކީ މުޙާޒަރާތުގައި މާނަކުރުމުގެ އުސޫލު ކިޔައިދެނެވެ. ނުވަތަ ސަލްބީކޮށް ޤަރާރުކުރު ބުނެވިދާނެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ މުޚާތަރާ މާނަކުރުމުގެ ހަމައެކަސް ދެނެނެވިދާނެވެ.

ސަލްބީކޮށް މާނަކުރުމުގެ ޤަރީނާ ބިނާވެފައި މުޤައްރަރުގެ ވަޞްފުތަކެއް ނުވަތަ ވަޞްފުތަކެއް ޤާނޫނުގެ ނައްސުގައި ބަޔާންކުރާހާލަތުގައެވެ. ވަޞްފުތަކެއް ނުވަތަ ވަޞްފުތަކެއް ނައްސުގައި ބަޔާންކުރާ ޤަރީނާތަކުން މިއުސޫލު ހަމަޖެހޭ މާނަކުރަންވާނީ ޤަރީނާގައި ބަޔާންކުރާ ޤަރީނާތައް ހަމައެކަނެވެ.

ސަލްބީކޮށް މާނަކުރުމުގެ އުސޫލާއި، ނައްސުގެ ފުރިހަމަ ކަމާއި ފުރިހަމަ ހާލަތުގައި، ހާއްސަ އުސޫލުތައް އާންމު އުސޫލުތަކުގެ މައްޗަށް އިސްވެދޭ އުސޫލާއި/generalia specialibus non derogant މިދެއުސޫލަކީ ތަފާތު ދެއުސޫލެވެ.

ތަފާތު

ސަލްބީކޮށް ޤަރާރުކުރުމުގެ އުސޫލަކީ އާންމު އުސޫލެއް ކަމުން ހާއްސަ ނައްސުތަކާއި އާންމު ނައްސުތަކުގެ ސިޔާގު/context ތަފާތުވާ ގޮތުން ތަފާތުވެއެވެ. މިއުސޫލުގެ ވަޒީފާއަކީ ހާއްސަ ނައްސުތައް ތަފްސީރުކުރުމުން މަނާކުރުމެވެ. މިއުސޫލުގެ ބޭނުމަކީ ހާއްސަ ކަމަށް އުސޫލު،

57- Turgeon v. Dominion Bank, 1929 CanLII 47 (SCC), [1930] SCR 67, <https://canlii.ca/t/fsljb>,The maxim "expressio unius est exclusio alterius" enunciates a general rule of interpretation in the construction of statutes and written instruments in order to discover the intention;

58- Supra note 57 at [Page 71] {The maxim, expressio unius est exclusio alterius, enunciates a principle which has its application in the construction of statutes and written instruments, and no doubt it has its uses when it aids to discover the intention; but, as has been said, while it is often a valuable servant, it is a dangerous master to follow. Much depends upon the context.}

59- Tamara Larre, Misguided Inferences? The Use of Expressio Unius to Interpret Tax Law, 2014 51-3 Alberta Law Review 497, 2014 CanLIIDocs 57

އާންމު އުސޫލާދެމުދު މުޖުއަރުން ނުވަތަ ފުރައަރުން މަނާކުރެވޭ. ޚާއްސަ އުސޫލުތަކެއް އާންމު އުސޫލުތަކުގެ މައްޗަށް އިސްވެދޭ. އުސޫލީ ޚާއްސަ ނައްސުތަކާއި އާންމު ނައްސުތައް ފުރުޢަށާ ހާލަތުގައި ޚާއްސަ ނައްސުތައް ގަދަވެގަތުމުގެ ވަޒީފާ އަދާކުރާ އުސޫލުކުރެވޭ. މިއާވާގައި އިސްވެ މިދަންނަވަން ދެއުސޫލީ ޤަވާއިދާ ދެއުސޫލުކަން ފާހަގަކޮށްލަދެވޭ.

ބާބު 43

މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށްފަހުގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުން -

އިބްތިދާއީ އަޑުއަހުން ބޭއްވުމާއި،

އިޖުރާއަތު ހިންގުން މަޑުޖައްސާލުން

ތަޢާރަފު

އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގައި މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމާއި، ޖުޑީ ކަނޑައެޅުމާއި، ޖުޑީ ކަނޑައެޅުމުގެ މަރުޙަލާތަކާ ގުޅޭ ހުކުމްތަކާއި، ދާއިމީ ޖުޑީ ކަނޑައެޅުމާއި، އާންމު އިރުޝާދުދިނުން ހިމެނޭ. މިފިޔަވަޅުތަކަށް އެދުމަށް ބާރުވާ ނުވަތަ ސުންގަޑި އަޑުއަހުމަށް މިކަމަށް އިބްތިދާއީ އަޑުއަހުމެވެ.

އިބްތިދާއީ އަޑުއަހުމުގައި ޖުޑީ ކަނޑައެޅުމާއެކު ދޭ އިރުޝާދަކީ Standard Directions orders/އާންމު އިރުޝާދުތަކެވެ. މިއިރުޝާދަކީ ގަވާއިދާ ކުރިމަތިން ޚާއްޞަ ބައެއް ހާލަތްތަކާ ގުޅޭ އިރުޝާދުތަކެއް ހިމެނޭ އިރުޝާދުތަކެވެ. މިއީ ދުވަސްދީ ފިޔަވަޅުތަކެވެ. ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދަސްކޮށްދޭ ނުކުތާ ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތުދެނަމަ އިޖުރާއަތު މަޑުޖައްސާލުމުގެ ފިޔަވަޅު އަމުރުކުރުމަކީ ވެސް މިއަދުގައި ކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ.

އިބްތިދާއީ އަޑުއަހުން

އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމަކީ ހަމައެކަނި ދިފާޢު ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތު ހިންގުމަށްބަލައި ވަކިތަރުކަން ކަނޑައެޅުމާއި، މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމާއި، މައްސަލަ ހައްލުނުވާނަމަ ޝަރުޢީ ކަނޑައަޅައި، މައްސަލައިގެ އާންމު އިރުޝާދު ދިނުމަށް ބާއްވާ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އަޑުއަހުމެކެވެ.[1]

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެދުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެދިވޭނީ އިބްތިދާއީ އަޑުއަހުމުގައެވެ.[2] އިބްތިދާއީ އަޑުއަހުމުގެ ފުރަތަމަ މަޖިލީހުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެދުމުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ނިންމިދާނެއެވެ. މިފުރުޞަތު ދިނީނަމަ އިޖުރާއަތު ހިންގުން ހުއްޓުވުމަށްބަލައި އިޖުރާއަތު ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ނެރެންވާނެއެވެ.[3]

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 185(ހ)(ނ)

2- ކުރީގެ ހަވާލާ 185(ނ)(3)

3- ކުރީގެ ހަވާލާ 186(ނ) އަދި 187(ބ)

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުސަތުދިނުމުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުވިނަމަ އިޞްލާޙީ އަޑުއެހުން ދުރުކަށްޓާފުވުން ހިސާބުން ފަރާތް މައްސަލައިގެ ޝަރުޢު ކަނޑައަޅައި އިރުޝާދުދީ އިޞްލާޙީ އަޑުއެހުމުގައި ފުރިހަމަކުރުން ގާއިމްކޮށްފައިވާ ކަންކަން ފުރިހަމަކުރަންވާނެވެ.[4]

ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކު/ADR ADJUDICATIVE ކުރުމަށް ދަސްކޮށްދޭން އިއްތިފާޤު ނުވެވޭނަމަ ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ނުފޮނުވޭނެވެ.[5] މިއާޚިލާފަށް ކޯޓަށް ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރި ދިޔަފަދަ އެއްޗަށް ތިމަފަސް ކުރުމުގައި ވިޔަސް ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބަދަލު މައްސަލަ ނުފޮނުވިދާނެވެ.[6]

<u>ހައްލުކުރުމަށް ނެރެދޭނެ މައްސަލައެއް</u>

އަމަލު ނިޔާގެ މައްސަލައިގައި، ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލައިގައި، ޤާނޫނުން ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވުން ހުއްދަކުރާ މައްސަލައެއް ހައްލުކުރަން ނުފޮނުވޭނެވެ.[7] ކޯޓު މަރުހަލާގައި ހައްލުކުރަން ނެރެދޭނެ މައްސަލައެއްގެ އިތުރު ތަފްސީލު ކޯޓުމަރުހަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރަން ފޮނުވުން މިސްރާބުފައި މިބާބުގައި ފަސްޖެ ބަޔާންކުރައިވާނެވެ.

<u>އިޞްލާޙީ ފެންވަރުގެ ބާރުތަކާ މައްސަލައެއް</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް އެއްޗަކާއިބެ އަށްއާޚިއްބެ އެއްޗަތާޢިކުރު ހިޔުމުން ނަގައިބޫލުތަކުގެ ތަފްސީލު ކުރަމާ ފޯރަން އެއްޗިއަށް އޮތް ޤާނޫނުގެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 175 ވަނަމާއްދާގެ ނަގައިބޫލުން ހުޅުގެ ލިސްޓު ހަސްތުކުރަން ލިބިދުން އިދާރާތު ދިނުން ޤާޢިދާ ކުރުކަމަށްފަށް އެޤާނޫނުގެ 176 ވަނަ މާއްދާގައި އިޞްލާޙީ އަޑުއެހުން ބާއްވަންޖެހޭނީ ދިޔާއު ހުރަހެއްފައިވާ މައްސަލައެއްގައި ކަމަށް ބައްސާކުރުމުން އިޞްލާޙީ ފެންވަރުގެ މައްސަލައެއްގައި އިދާރާތު ދިނުމަށް އިޞްލާޙީ އަޑުއެހުން ބާއްވާންޖެހޭކަން އޮޅުން ނަގައިދާ މިނިވަންކަން ސާފުވެގެންދެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މިބާކައި ހިލާފަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދު 2022 ގައި އިޞްލާޙީ ފެންވަރުގެ މައްސަލައެއްގައި ދައުވާކުރުމުގެ ހެއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަރުން ދައުވާކުރާ މައްސަލައެއްގައި އިޞްލާޙީ އަޑުއެހުން ބާއްވައި އިދާރާދިނުން ގާއިމްކޮށްފައިވެއެވެ.[8]

4- ކުރީގެ ހަވާލާ 185(ނ)

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 186(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަރުކާރު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 117(ހ)

6- ކުރީގެ ހަވާލާ 187(ހ) އަދި ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) ގެ 73(ހ)

7- ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) ގެ 73(ނ)

8- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަރުކާރު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 128(ނ)

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް[9] ރުޖޫޢުވާއިރު ނަމޫނާގައި ޕްރިލިމިނަރީ ކޭސް މެނޭޖްމަންޓް/ preliminary case management ފިޔަވަޅު އަޅަން ނުޖެހޭނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެބަހީ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވަން ނުޖެހޭނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވުން ހިމެނޭ ޝަރީޢަތުގެ ކުރިޔަށް މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގެ ފިޔަވަޅު ތަކެއް ތަރުތީބުން ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ވީމާ އެގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވަން ނުޖެހޭނެކަން ބުނެދިނުމަށެވެ.

އިނގިރޭސިވިލާތާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވުމަކީ ރާއްޖޭގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ދަށުން ކަމެއްނޫނެވެ. މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި ހުކުމް ދީފައިވާ ބަދަލު ކުރުމަށްފަހު އަޑުއެހުމެއްގެ ގޮތުގައި ބާއްވަނީ ހަމައެކަނި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތަކެވެ. ދަންޖެހޭ އިޖުރާއާތުތައް ދަންނަވާ ފިޔަވަޅުން އިޖުރާއަތުގެ ނަތީޖާ ނުވަތަ އަމުރުގެ ގޮތުގައެވެ.

<u>ދިފާޢު ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް</u>

ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލަތަކުގައި ރައްދުބާރަން ހުށަހެޅުމަށްފަހު ދެން އޮންނާނީ މައްސަލައިގެ ޤާނޫނީ އަދި ވާޤިޢީ ނުކުތާތައް ދަންނަވާލުމާއި، ޝަރީޢަތް ހިންގަންޖެހޭ މައްސަލައާކަން ނުވަތަ ތަނަޒުޢުކަން ކަނޑައަޅުވުމެވެ.[10] ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ކަނޑައަޅާނަމަ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވުމެވެ.[11]

ޤާނޫނީ ނުކުތާއާއި ވާޤިޢީ ނުކުތާތައް ދަންނަވާމުގެ ތަފްސީލު 31 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގަން ޖެހޭ މައްސަލައަކަށް ނުވާނަމަ ބާބު 41 ގައިވާ ގޮތުގެމަތިން ހުކުމް އިސްތިޢުމާލުކޮށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އިޖުރާއަތު ކުރިއަށް ގެންދާނެއެވެ.

ރައްދު ބަޔާން ހުށަހެޅުމުން އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވުމަށް ތައްޔާރު ވުމުގެ ގޮތުން އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބާއްވައި ޚަރަދުކުރެވިދާނެކަމުގެ ކުރިން ގޮތެއް ނިންމަންޖެހޭ ހުށަހެޅުމެއް އޮތްތޯ ބަލަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ ހުކުމުގެ އިސްތިޢުމާލުކޮށް ނިންމަންޖެހޭ ނިންމުމެއް އޮތްތޯ ބަލަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅުމެއް އޮތްނަމަ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން އެފަދަ ހުށަހެޅުމަކާމެދު ގޮތެއް ނިންމަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ އެކަމާ ވަކިވެގެން އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގައި ޚަރަދު ކުރެވިދާނެ ކުރިން އެހުށަހެޅުމަކާ ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.

އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގައި ފުރަތަމަ ކަމަކަށް ބަލަންޖެހޭނީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުންވާތީ ނުވަތަ ނޫން ތޯއެވެ. މިގޮތުން ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމާއި، ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އޮވެއެވެ.

---

[9]- UK civil procedure Rules 1998 No3132(L.17) part 8 Rule 8.9(c)

[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 148 ވަނަ މާއްދާއާއި، ހަވާލާދީ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަދި (ރ)

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 185(ހ)

ކޯޓުންބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރަން ނުވަތަ ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުން ބޭނުންވާނަމަ އިޖުރާއަތު ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް/Stay of order ނެރެ އިޖުރާއަތު ހިންގުން ހުއްޓުވާލެވެންވާނެވެ.[12]

ކޯޓު މީޑިއޭޝަނަށް ނުވަތަ ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މައްސަލަ ފޮނުވާނަމަ ދެފަރާތުގެ ރުހުން އޮތުން ލާޒިމުއްކުރެވެ.[13] ފަނޑިޔާރަށް މައްސަލަ ހައްލު ވެދާނެކަމަށް ފެންނަނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައަށް ފޮނުވިދާނެވެ. އެއީ ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވާ ތަޤްދީރީ ބާރެކެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދެފަރާތުން ބޭނުންވާނަމަ ހުށަހެޅުމާ މަޝްވަރާކޮށް، ކޯޓުގެހެން ކުރަންޖެހޭ ސުވާލުތައް ކުރުމު ފަރާތް ކަނޑައެޅޭ މިންވަރަށް މައުލޫމާތު ސާފުކުރުމުގެނަމަ ދާއިދީ ފަރާތް ކަނޑައަޅަންވާނެވެ. ފަރާތް ކަނޑައެޅޭ ވަރަށް މައުލޫމާތު ސާފު ނުކުރެވުނަމަ ވަގުތީ ގޮތުން ފަރާތް ކަނޑައަޅައި ފަރާތް ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް މުއްދަތު ކަނޑައަޅައި އަންގަންވާނެވެ.[14] ފަރާތް ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ފުރުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 44 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ފަރާތްކަނޑައެޅޭ މިންވަރަށް މައުލޫމާތު ސާފުކުރުމުން ނުވަތަ ފަރާތް ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ދެފަރާތުން ހުށަހެޅުމުން އިސްތިރާހީ އަޑުއެހުމުގެ ނިޔަލަށް އޮތްބައި ފުރިހަމަކުރަމުން އަޑުއެހުން ބާއްވައި ފަރާތް ކަނޑައަޅައި ކަނޑައެޅޭ ފަރާތްތަކުގައި ދިނުން ޤާނޫނުގައި ލާޒިމުކޮށްފައިވާ އަސްލު އިޢުލާނުކޮށް ދޭންވާނެވެ.

ހައްލުކުރުމުގެ ވަސީލަތް

މައްސަލަ ހައްލުކުރުން/alternative dispute resolution (ADR)އަކީ ޝަރީޢަތު ފިޔަވާ އެހެން ވަސީލަތްތަކެއްގެ އެހީގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމެވެ. ތަފާތު ގިނަ ވައްތަރުތަކެއްގެ ތަރުތީބު އުސޫލުތަކެއް ހުރެއެވެ. މިއުސޫލުތައް ބެހޭ މައިގަނޑު ދެބައިކަށެވެ.

ފުރަތަމަ ބައަކީ ދައުވާކުރުމާ އެއްގޮތަށް ކޯޓުން ބޭރުގައި ހިންގާ Adjudicative/ނިޔާވާ ތަރުތީބުގެ އުސޫލެވެ. މިގޮތުގެ އިޖުރާއަތު ކޯޓުތަކުގައި މިވައްތަރަށް ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުން ހިމެނެއެވެ. ކޯޓުން ބޭރުގައި ތަރުތީބުގެ އުސޫލުތައް ޖުޑިޝިއަރީގެ ނިޔާވާ ނިޔާއީ ނިންމުމަކަށެވެ. މިއުސޫލުތަކާ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 42 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ދެވަނަ ބައަކީ ކަނޑައެޅޭ/structured framework ވަކިނިޒާމެއްގެ ތެރޭގައި ދެފަރާތުން ވާހަކަ ދައްކައިގެން ހައްލުކުރަން އަޅުއްވެ. ޖުމްލަކޮށް ބުނާނަމަ މިއުސޫލުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ނެގޯޝިއޭޝަން މީޑިއޭޝަން

[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 186(ނ) އަދި 187(ބ)
[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ރ)
[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ 188 (ހ)(ނ) އަދި 189(ހ)(ރ)

އުސޫލުން non-adjudicative/ޤަޟާއީ ނިޒާމު ތަރުތީބުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމެވެ. މިއުސޫލުގެ ތަރުތީބުގައި ތަފާތު ގިނަގޮތްތައް ހިމެނެއެވެ. އެތަފްސީލު ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ADJUDICATIVE ADR

ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުން

ނުވަތަ ނިޔާވާ ތަޙުކީމު

މިއުސޫލުގެ ދަށުގައި މުސްތަޤިއްލު ނިޔާވެރިޔަކު އިޚްތިޔާރުކޮށް ހިންގާ ތަޙުކީމު/Arbitration ގައި ދެފަރާތުން ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެ މައްސަލަ ނިންމުމާއި، Expert determination/ޚަބީރަކު މުރާޖަޢާކޮށް ދޭ ނިންމުން ހިމެނެއެވެ. އާބިޓްރޭޝަންގެ އުސޫލު ފުރާގެއިލާއާއިގައި ބޭނުން ކުރެވޭ ވިޔަފާރި އެއްބަސްވުންތަކުގައެވެ. އަދި އާންމު ގޮތެއްގައި ބޭރުން ކުރެވޭ ޝަރީޢަތުން ބޭރުގައި ހިންގާ ބާޒާރީ އަދަލުގެ ވަސީލާ އެކުލެވޭ މައްސަލަތަކުގައެވެ.

ޝަރުތުގެ އެތެރޭގައި އާބިޓްރޭޝަން ބާރުވެރިކުރެވިފައި ވިޔަފާރި މައްސަލަތައް ހައްލުކުރުމަށެވެ.[15] ބައެއް ސިނާއަތްތަކުގައި ދިރުވެރިކަމާއި، ވިޔަފާރި މައްސަލަތަކުގައެވެ. ވިޔަނުގެ އެއްބަސްވުން ތަކުގެ ތެރެއިން ޚާއްސަ އެއްބަސްވުންތަކުގައެވެ. ޚަބީރަކު މުރާޖަޢާކޮށް ނިންމުން/Expert determination މީގެ އުސޫލު ބޭރުން ހިމެނޭ އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން އެއްބަސްވުންތަކާ ގުޅިގެން އުފެދޭ ޓެކްނިކަލް ނުވަތަ ޚަބީރު ތަޖުރިބާގެ މައްސަލަތަކުގައެވެ. އާންމުކޮށް ވަޒީފާ ހަމަޖެހުންތަކާއި، ފަންނީ ހަމަޖެހުންތަކާ ގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައެވެ. މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި ޚަބީރު ގެންނަނީ ފަރާތްތަކުގެ ތަޖުރިބާ މީހަކެވެ. ހައްލުކުރުމުގެ މިއުސޫލާ ގުޅޭ ތަފްސީލު ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

<u>އިސްތިސްނާ</u>

ކުރިން މައްސަލައެއް ކޯޓުން ބޭރުގައި ހައްލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމުގެ ބާރެއް ކޯޓަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ. މިއިސްތިސްނާގެ ދަށުގައި ހުކުމް ތަންފީޛު މައްސަލައިގެންނެވެ. އެގޮތަށް މައްސަލައެއް ކޯޓުން ބޭރުގައި ހައްލުކުރުމުގެ ފުރުސަތެއް ނެތެވެ.[16]

<u>ހައްދަކަށްދަނޑު ހާލަތް</u>

ކޯޓަށް ކަނޑައަޅާ ނުވާ ފަރާތެއް ތަމްސީލުކުރާ މީހަކު އަޑުއަހަންކޮށްފައިވާ ހާލަތުގައި ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މައްސަލައަކީ ކުރެވޭ ކޯޓުން އެކަމަށް ހުއްދައެއް ދިނުމެވެ. ނުވަތަ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ.

15- އާބިޓްރޭޝަންގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/2013) ގެ 1(ހ)

16- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 365

މިފަދައިން ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ހުއްދަ ކާކުކަން ކަނަވަރު ނުވާފަރާތްތައް ތަފްސީލުކުރުމަށް އެއްއަރާހަރުކާރުގައިވާ މިހާރަން ކޯޓުން ދެމެހި ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ހުރިހާ ހަސްތުމުގެ މަސްލަހަތު ހުރިގޮތަކަށް ކޯޓުން ބަލަމުންދާނެއެވެ.[17]

ފުރުސަތު ދިނުން

ދަޢުވާލިބޭން ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމަށް އިލްތިމާސްކުރެވޭނަމަ ނުވަތަ އެއްބަސްވެވޭނަމަ އެކަމަށް ފުރުސަތު ދެވިދާނެއެވެ.[18] އަދި ދަޢުވާލިބޭން މިފުރުސަތަށް އެދޭނަމަ އެފުރުސަތު ދެވިދާނެއެވެ. މިކަމަށް ދަޢުވާލިބޭން ޝަރީޢަތް އިސްތިރާކީ އަޑުއެހުމުގައި އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދަޢުވާލިބޭން އެއްބަސްވެވޭނަމަ ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މައްސަލައިގެ އިޖުރާއަތު ހިންގުން މަޖުބޫރުކޮށްފައިވާ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ޚަސްމުގައި ކޯޓުން ގެންދިއުމުގެ ފިއްލަވާލުމެއްގެ ތެރެއިން ފިއްލަވާލެވޭ.[19] މިފުރުސަތުދިނި ސަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާތަކުން މަޖުބޫރުކުރިމުގައި ފުރުސަތު ދެވުނުކަން އަންގައި ނޯޓިސެއް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[20] މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދެވިފައިވާކަން އަންގާ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 186(ނ))
1. ދަޢުވާލިބޭން ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދެވިފައިވާކަމާމެދު -- (ތާރީޚު ބަޔާންކުރޭ)... އިން ފެށިގެން 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތު މައްސަލައިގެ އިޖުރާއަތުތައް ހިންގުން މަޖުބޫރުކުރުމުން އަލުގުނާކުރެވޭ. ވީމާ ދެންނެވުނު ތާރީޚުގެ ކުރިން އަންނަނިވި ފިއްލަވާލުތައް އަދާނުވާނެވެ. • ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މުއްދަތު އިތުރުކުރުމަށް ބޭނުންވާނަމަ އެކަމަށް އެދި ލިޔުމުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމުން ވަގުތު އިތުރުކޮށްދެވޭ އެކަމަށް އެކަށީގެންވާ މަސައްކަތްތަކެއް ކޮށްފައިވާކަން ކޯޓަށް ފާހަގަކުރެވޭނަމައެވެ. ގިނަވެގެން އިތުރުކޮށްދެވޭ 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތެވެ. ނުވަތަ • މިމުއްދަތުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރެވިއްޖެނަމަ ދައުވާކުރާފަރާތުން އެކަން ލިޔުމުން ކޯޓަށް އަންގަންވާނެވެ. މިއެންގުން ސިޓީއަކުން އެންގިދާނެވެ. އެސިޓީގައި މައްސަލައިގެ ފޯސްޓްރާ ނަންބަރު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.

[17] ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 186(ހ) އަދި 86(ށ)

[18] ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 186(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 117(ހ)

[19] ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 186(ހ) އަދި 187(ބ)

[20] ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 186(ނ)

- މަޖިލިސް ހައްލުކުރެވިއްޖެނަމަ ވިލުވުން ކޮމިޓީ އަންގައިދިނުމަ ޝަރީޢަތު ހިންގުމަށްކަނޑައަޅައި އަދި ހަމައެކުއެއް ބައްލަވައިދެއްވި ދައުވާ ބާރިލުކޮށް މަޖިލިސަށް ހުށަހެޅުމާ ކޮމިޓީ ދަށަކާތަށް ވިހުމުން އަންގާނެއެވެ.
- މަޖިލިސް ހައްލުކުރުމުގެ ނޫނަސް ދޫކަން ކޮމިޓީ ދައުވާ ކުރާވަރާމުން އަންގާފައި ނުވާނަމަ މަޖިލިސަށް ގުޅިގެން ދޫނަށް ... ޖަލްސާ ކަނޑައަޅުއްވާ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކޮމިޓީން ފެށޭނެއެވެ.

ދަފުތަރުން އެއްބަސްވިނަމަވެސް ކޮމިޓީން ބޮޑުކަމަ މަޖިލިސް ހައްލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ނުދިނުމަކުން ކޮމިޓީ ނިންމިދާނެއެވެ. މިއެންގުން ލިޔުމުން އަންގަންވާނެއެވެ. ފުރުސަތު ދެވޭނެކަން ކޮމިޓީން އަންގާ ނޯޓިސް ދުވަސްވަރީ ނަސްބައި 30 ދުވަސްވެ.[21]

ޝަރީޢަތުގެ މަރުހަލާ މަޖިލިސަށް ފޮނުވުން މުއްދަތު

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ކޮމިޓީ ބޮޑުކަމަ މަޖިލިސް ހައްލުކުރުމަށް ޝަރީޢަތުގެ މަރުހަލާ މަޖިލިސަށްފޮނުވި 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތެވެ. އެކަށައަޅާފައިވާ މިމުއްދަތު ކަނޑައެޅޭ ފަރުމާދަތެކަން ނުވަތަ ވަކިވާއިޒަކާ ހަމައެކު އިތުރުކޮށްދިނުމުގެ ވިޔަސް ބާރު ކޮމިޓީ ލިބިގެންވެއެވެ.[22]

ވީމާ މުއްދަތު އިތުރުކުރުމަށް ބޭނުންވާނަމަ ފުރަތަމަ ކަނޑައެޅޭ 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން ކޮމިޓީ ހުށަހަޅައި މުއްދަތު އިތުރުކުރަންވާނެއެވެ.

މުއްދަތު އިތުރުކުރުން

މުއްދަތު އިތުރުކުރުމާ ނުވަތަ ފަރުމާދަތެކަން މުއްދަތު ދަމަހައްޓާ ދަފުތަރުން އެގޮތަށް އެއްބަސްވެ ވިހުމުން ހުށަހެޅުމުންނެވެ. ދަފުތަރުން އެކަމަށް އެދި ފޮނުވާ ސިޓީއެއް ނުވަތަ ބަޔާނެއް މުއްދަތު އިތުރުކުރަން ފެންނެވެ.[23]

މިގޮތުގެ މަތީން ހުށަހެޅޭ ވިސްނުމެއްގައި މަޖިލިސް ހައްލުކުރުމަށް އެދެން ފުރަތަމަ ތަފާސްހިސާބު ދެނެގަތުމަށް ބޭނުންވެއެވެ. އަދި އެއްގޮތް މިދައުރުގެ ނުވަތަ ހޯދަފާ ބޭނުންކުރާނަމަ އެހެނެއްގެ މަޢުލޫމާތު ހުށަހަޅާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުން ދިނުމުގެ ކޮމިޓީ އިތުރުކުރުމުގެ ކުރިން މަޖިލިސަށް ދަމަހައްޓާ މަޖިލިސް ހައްލުކުރުމުގެ ދެމެހެއްޓޭނެކަމުގެ ބާރުތަކާއިއެކު ބަޔާން ކުރަންވާނެއެވެ.

ބާރުތަކާއިއެކު ވާހަކަ ދައްކާނެއެވެ.

———

[21]- ކޮޓަރީގެ ހަވާލާ (ނ)

[22]- ކޮޓަރީގެ ހަވާލާ 186(ނ)

[23]- ފުރުސަތުގެ މަޖިލިސްގެ "SCPD-04/2022 ދައުރު މަޖިލީހު އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 118(ނ)

ވީމާ، ކޯޓުން ބޭނުމަކީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅޭނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތަށް އިންތިޚާބު/އިސްތިފްތާއުގެ ނަތީޖާ 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއްކަމަށް އިތުރުކުރެވޭނެ ގޮތެއް ނެތި މުއްދަތު އިތުރުކޮށް ދިނުމުގެބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[24]

މައްސަލަހައްލުކުރުމުގެ މަޤްޞަދުތަކީ މައްސަލަ ފަސްލުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި މުއްދަތު އިތުރުކުރާކަމަށް ޚަސްމަކަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނަމަ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ ހިނގުން މަޑުޖެއްސުމަކީ ކޯޓަކުން އަމުރު ނިމުމަކަށް ގެނެސް އިޖްރާއަތު ފުރިހަމަކޮށް ދިނުމުން ދުރުކުރެވިދާނެއެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުވުމުން ކޯޓަށް އެންގުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރެވިއްޖެނަމަ ދައުވާކުރާ ޚަސްމު ލިޔުމެއް އަދާހަމަ ކޯޓަށް އަންގާންވާނެއެވެ.[25] މިފަދައިން އަންގާއިރުން އެންމެ ނަންބަރު 30 ފުރުޞަތުގައިވާ ނަމޫނާގައިވާ ގޮތަށެވެ.[26] ކޯޓުން ބޭނުމަކީ ހައްލުކުރުމަށް ދިން މުއްދަތުގައި މުޅިމައްސަލަ ހައްލުކުރުވުމަށްޓަކައި އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވުމަކާނުލައި މައްސަލަ ބާތިލުކޮށް މައްސަލަ ނިމުމަށްދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ބާތިލުކޮށް ނިންމިކަން ކޯޓުން ހަބަރުދިނުން އަންގަންވާނެއެވެ.[27]

ވަކިގޮތެއް ކޯޓަށް އަންގާފައިނުވުން

އަސްލާ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ ނުވަތަ އިޖްރާއަތު ހިނގުން މަޑުޖެއްސުމަށް ނެރެފައިވާ އަމުރެއް މުއްދަތު ހަމަވުމުން ހައްލުވިކަން ނުވަތަ ހައްލުނުވާކަން އެންގުމެވެ. އެހެންނަމަވެސް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދީފައިވާ މުއްދަތަކަށްވުރެ ގިނަދުވަސްވަންދެން ނުވަތަ އެހެންވެސް ސަބަބަކާހުރެ ވަކިގޮތެއް ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ކޯޓަށް އަންގާފައިނުވާނަމަ. މިފަދައިން އަންގާފައިނުވާނަމަ ވީހާވެސް އަވަހަކަށް މައްސަލަ ކުރިއަށްދާނެ ގޮތެއް އިރުޝާދުލިބުމަށް ކޯޓުން ދޭންވާނެއެވެ.[28] އެބަޔާ މައްސަލަ ވަކި ޖުލްސާތަކަށް ކަނޑައަޅައި، އާންމު އިރުޝާދު ދިނުމަށް އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އަޅަންވާނެއެވެ.

ވީމާ، އިންތިޚާބީ އަޑުއެހުމުގެ ބާރު ބައި ފުރިހަމަކުރުމަށް އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައި ޖުލްސާ ކަނޑައަޅައި، އެޖުލްސާތަކާ ގެނެސް ދޭންޖެހޭ އާންމު އިރުޝާދުދޭންވާނެއެވެ.

---

[24]- ޤާނޫނާ 30 ދުވަހުގެތެރޭގައި އިތުރު ކުރާނަމަ މުއްދަތު އިތުރުކުރުން ހަމަޖެހިފައިވާނެ. އެކަން އެގޮތަށް ކުރުމަށް ކޯޓަށް ބަޔާންކޮށްދޭނަމަ އެކަމުގެ ވާހަކަތަކާ ބަލައި މިގޮތަށް މުއްދަތު އިތުރުކުރެވިދާނެއެވެ.

[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 186(ޅ)

[26]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 118(ހ)

[27]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު) 186(ކ)

[28]- ކުރީގެ ހަވާލާ 186 (ނ)

ބޭނުން ކުރެވިދާނެ ގޮތްތައް

ޚަބީރަކު ފެދުވެރިކުރުން

ވަކި މައްސަލައެއްގައި Expert determination/ޚަބީރަކު ފެދުވެރި ކުރުވާނީ ޚަސްމުން އެކަމަށް ބޭނުންވެގެންނެވެ. މައްސަލައިގެ މައުޟޫޢާ ހިފޭނެ ކަމަކާގުޅޭ ދުރާއްކިރީކަން ނުވަތަ ތަޖުރިބާކަން އޮތް ފަރާތަކަށް ވާނަމަ. އެހެން އިބުތިދާއީކަން ބޭނުމަކީ ދަންނަ އެކަމުގެ އިޚްތިޞާޞުތަކަށް އޮންނަ ހާލަތުގައި ވަކިވާނެވެ. ފާޅުން ވަކިވަކިން އޮންނަ ތަރުތީބުގައި ޚަބީރުގެ ރޭވުމެއް ދަށުން ދެފުށުގެ އެއްބަސްވުމަކަށް ނުވެވޭ ހާލަތުގައި ކަމުގެ ބާރު ހިމެނޭ ކަމާ ދުރު ފެދުވެރިކުރެވޭ. މިގޮތުން ކުރެވޭ ނިންމުމަކީ ކުޅަދުނަވެރި ބިނާކުރަނީ ދެކެވެ. މިގޮތުން ހުރި ކަނޑައެޅިފައިވާ ހަދިޔާގެ ތަޖުރިބާ ބޭނުން ޤާނޫނީ ކަމަށް ބާރު ދެއްވާ ހުރި

ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް އެކަށީގެންވާ ސިޔާސީ ގޮތުން ދެކޭ ބާރުގެ ޚިލާފުން ޤަބޫލުކުރާ ނުވަތަ ތަރުޖަމާ

ނުވަތަ ކަނޑައަޅާ މިހެންވެ.

ދެފުށުގެ އެއްބަސްވުމަށް ބަދަލުވާނެ ޚަބީރުގެ ނިންމުމެއް ފެދުވެރިކަމާ ހަމަޖެހިފައިވާ ޤަރާރުތަކުގެ ތަފްސީލު ނުވަތަ މާލީ

ކަންތައް ފެދުވެރިވެއެވެ. މިދަށް ނިންމާ ދަފުތަރަށް ވަކިވަކިގެ އަދާވަތުގައި މަސައްކަތް އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި

ރާއްޖެގެ ޤަވާޢިދުތަކެވެ.

އެއްބަސްވުން ތަޢާރުފްކުރެވޭ ދިމާގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގައި ކޯޓު މަރުހަލާގައި ދެފުށުން ނުވަތަ އިތުރުފަރާތުގެ

ހުށަހެޅުންތަކާ ދިރާސާކުރުމާ ވަކިވަކިގައި އެއްބަސްވުމުގެ ތިމާގެ ދަރަޖަ ޤާނޫނީ އިޚްތިޔާރު އެކަން ކުރުމުގެ

ބާރުތަކާ އިޖުރާއަތުގައި ބައްޔިންކޮށްފައިވާނެ.

ޚަބީރުން ޢާންމު އިދާރީ، ހިމާޔަތް، ޤަވާޢިދު ތަޢާރަފް މައްސަލަ ބަދަލު ގޮތުން ބައްޔިންކުރެވިފައެވެ. ޚަސްމުންގެ

ފަރާތުން ތަކުރާރު ޚަބީރާ ޚަބީރާ ދެކޮޅު ހުށަހެޅުމަކީ އެކަން ޚަބީރު ނުވަތަ އެއްގޮތަކަށް ތަޢާރަފް ފުރުޞަތު ޚަބީރުން

ޙާޟިރު ކުރުވުމަށްވެއެވެ.

ޚަބީރު ފެދުވެރިކުރުމާއި، އާބިޓްރޭޝަން ފެދުވެރިކުރުމާއި ތަފާތުތަކެއް ހުންނާނެވެ. އާބިޓްރޭޝަން ބޭނުންކުރާނީ

ދެފަރާތް ދެމެދުގައި މަޝްވަރާ ކުރުވާތީވެ. ޚަބީރުގެ ދަރަޖަ އުފުލުން ތަޢާރަފް ޙިއްސާ ދަށްކޮށްދެއެވެ. އާބިޓްރޭޝަން

ކާމިޔާބު ނުވަތަ އާބިޓްރޭޝަން ޤާނޫނާއި ގަވާއިދު އަމަލުކުރުން ތަޢާރަފްވެއެވެ.[29] ޚަބީރު ބޭނުން ކުރުވާނީ

ޤާނޫނީ ކަނޑަ ދުވެއެވެ. މިސާލަކަށް އެކަށީގެން ދަރަޖާގެ ހުއްދަދަށްކަށެވެ.

29- އާބިޓްރޭޝަންގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/2013)

ހަސްމުންނަން މިފަދަ ދައުރުތަކާ ގުޅޭ އެއްބަސްވުންތަކުގައި ހަރުތާގެ ނިންމުމަށް އަމަލުކުރާގޮތަށް ނުވަތަ އަމަލުކުރަން ލާޒިމުވާގޮތަށް އެއްބަސްވުން އެކުލަވާލެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ ހަރުގެ ނިންމުމަކީ އެދެވުނުގެ މަސައްކަތް އަމަލުކުރަން ލާޒިމުވާނެ ނިންމުމެކެވެ.[30]

އާބިޓްރޭޝަން އެކްޓު ގަވާއިދު ނުވަތަ ކޯޓު ހުކުމެއް ގަވާއިދު މުޖުތަމަޢު ހަރުގެނުގެ ނިންމުން ތަފާތު ކުރިއްޔާ ގަވާއިދު ކަނޑައެޅޭނެއެވެ. ހަރުގެއްގެ ނިންމުމަކީ ތަބާވާންޖެހޭ ބާރުލިބިގެން އެއްބަސްވުމެއް އެކުލަވާލުމުގެ ހަރުކަށް ފަރާތަކުން ނިންމާކަށް ނުފެނޭ ކަމަށް ކޯޓަށް ފާހަގަވެއްޖެއެވެ.

އެއްޕާރޓީ ކޯޓަށް ބަދަލުކުރާ އެއްބަސްވުމުގެ ސަބަބުން ހަރުގެ ނިންމުމާ އަޑުއެހުމުގެ ބައިތަކެއްގައި ބަލަންޖެހޭ އެތައް ކަމެއް ލިބިގަތުމަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ކޯޓުތަކުގައި މިއާ ގުޅޭ ހަމަހަމަ ފުރިހަމަ ކަރުދާސް އެއްބަސްވުމެއް ފިޔަވައި ކަމެއް ދެކޭކަމުގެ ބާރުލިބިގެން ގޮތުގައި ހިތާއި ގުޅޭ ކޯޓުތަކުގެ ބާރުގެ ބަލައިގަތުމަށް ނުކުތާތަކެވެ. މިގޮތަށް އެއްބަސްވުން ފިޔަވައި ހަމަހަމަ ރައްކާތެރިކަމާއި ނިންމުމެއް ސާފުކޮށް ފިޔަވައި ހުށަހަޅާ ފައިދާތަކެވެ. އެފަދަ ކަމެއް ގޮތުގައި ހުކުމެއް ނުވަތަ ކޯޓުން ހުށަހަޅާ ހަރުގެއް ފިޔަވައި ކަމެއް ލިބިދާނެއެވެ. ތަފާތު ކުރިމަތިން ނިންމުންތަކަށް ބަދަލު ނުގެނެސްފައި ފިޔަވައި ބަލައިގަތުމަށް އެއްބަސްވުމެއް ފިޔަވައި ކަމަށް ކަނޑައެޅޭނެއެވެ.

އާބިޓްރޭޝަން ނުވަތަ ހަރުގެކަށް ފަރާތެއް ހަމަހަމަ ފުރިހަމަ ކަރުދާސް ތަކު ދެކޭ ބާރުލިބިގެން ލިބިއެވެ. ނުވަތަ މިހިސާބުން ބަދަލުގެ އެއްބަސްވުމެއް ނުލިބިގެން ކަނޑައެޅިފައިވާނަމަ ހަރުގެ ނިންމުމަށް ބަދަލު ނުގެނެސްފައިވެއެވެ.[31]

<u>އާބިޓްރޭޝަން</u>

އާބިޓްރޭޝަން އަކީ އަމިއްލަ އަމަލެއް ކަމަށް ދެކޭ ހަމަހަމަ ވަސީލަތެކެވެ. އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން އެއްބަސްވުންތަކާ ގުޅޭ ހުސްމަތަކުގެ މިނިވަން މުސްތަޤިއްލު ތަރައްޤީގެ އުސޫލަކީ ބާރުލިބިގެން ދެކޭ އަމަލުކުރަން ލާޒިމުވާ ނިންމުމެކެވެ. ނުވަތަ އެއްގޮތެވެ. މިއީ ޖަމާޢަތުގައި ދެކެވިދާނެ ތަރަގީގެ ކުރިއަށް ގެންދާ ހަމަހަމަ ވަސީލަތެކެވެ.

މިގޮތުގައި ބޭނުން ކުރެވޭ ނިއުޔޯކް ކޮންވެންޝަނެވެ/New York Convention. އިންޓަނޭޝަނަލް ފިޔަވައިގެ ކޯޓުން އާބިޓްރޭޝަން ކަމަށް ހަމަހަމަ ވަޒީފާ އެއްބަސްވުމާ ބާރު ނުވަތަ އެއަށް އަމަލުކުރަމުން ދެކޭ އެއްބަސްވުމެއް ކަމަށް ނުހިންގާނަމަ އާބިޓްރޭޓް ތަރައްޤީ ކުރުމަށް މަދަނީ މަސައްކަތުގެ ހުރި ހަމަހަމަ ކުރެވޭނެއެވެ. ޖަމާޢަތް އާބިޓްރޭޝަން ބަދަލުގެ ހަމަހަމަ އެއްބަސްވުމައި އަމަލުން ފުރުސަތެވެ.

އާބިޓްރޭޝަން ބަދަލުގެ ކަނޑައެޅި ހަމަހަމަ ދަރަޖައިން އެއްބަސްވާނަމަ އިޖްރާއަތު ހިންގުން މަޖިލިސްގާއިދުގެ އަދަދެއް ކަމަށް ނުލިބޭނެއެވެ.

[30]- Vones v Murrell [2016] EWHC 3036 (QB), LTL 6/1 2/2016
[31]- David Wilson Homes Ltd v Survey Services Ltd [2001] EWCA Civ 34, [2001] 1 All ER (Comm) 449 at [11]

އާބިޓްރޭޝަންގެ މައިގަޔުގެ އަސާސަކީ ފަރުދުންގެ autonomy/އިސްތިޤުލާލިއްޔަތު، ޚާއްޞަ މިނިވަންކަމެވެ. ކޯޓަށް އަންނަނީ ސުޕަވައިޒަރީ ނުވަތަ ރަޤާބާގެ ދައުރެކެވެ. މިސާލަކަށް ހުކުމަށް އެޕީލްކުރެވޭ. އާބިޓްރޭޓަރަށް ހުރަހެޅިދާނެ މައުޟޫޢާގުޅޭ ވަކި ބާވަތްތަކުގެ ހުއްޖަތް ހުކުމުގައި އާބިޓްރަލް ޓްރައިބިއުނަލަށް ފުރިހަމަ ހިނގުމުގައި، ސިޔާ އެ ޓްރައިބިއުނަލަށް، ނުވަތަ މައުސޫލަކަށް ހިމާޔަތް ފަރާތަކުން ބަދަލުވެއްޖެ ހިނގުމުގައި އެ ޓްރައިބިއުނަލުގެ ހުއްދައާއި ސިޔާ އެފަރާތަކުން، ކަމާގުޅޭ ކޯޓުގައި އެދުވިދާނެއެވެ. އެފަދަ އެދުމެއް ކޯޓުގައި އެދިއްޖެ ހިނގުމުގައި، އެ ކޯޓުގެ އުސޫލުތަކަށް ނިޔާކުރާ ގޮތެއްގައި، އެ ހުރި އެފަރާތަކަށް ނަގައިދޭންވާނެއެވެ.[32]

މައިގަނޑު ދެބާވަތެއް އެއްބަސްވުމުގައި އާބިޓްރޭޝަން މާއްދާ ހިމެނިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ބާވަތަކީ އެޑް ހޮކް އާބިޓްރޭޝަން/ad hoc arbitration ކުރާގޮތް ބާވަތަށް ހިމެނުމެވެ. ދެވަނަ ބާވަތަކީ މުވައްސަސާއެއް ނުވަތަ އިދާރާއެއް މެދުވެރިކޮށް ކުރާ އާބިޓްރޭޝަން/institutional arbitration ކުރާގޮތް ބާވަތަށް ހިމެނުމެވެ.

އެޑް ހޮކް އާބިޓްރޭޝަންގައި އިންތިޒާމުކުރަން ވަކި އިދާރާއެއް އޮފީހެއް ނުވަތަ މުވައްސަސާއެއް ނުހުންނާނެއެވެ. ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތް ދެފަރާތުން އެއްބަސް ނުވެވޭނަމަ ހަމަޖެހިފައިވާ އިލްތިޒާމު ހިންގާނީ އާބިޓްރޭޝަން ޓްރައިބިއުނަލުންނެވެ. ދެފަރާތުން އެމުޖުންނަން އެންމެ އެކަށީގެންވާ ކަމަށް ފެންނަ ވަކިވަރުގެ އާބިޓްރޭޝަނަކަށް އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ. އެޑް ހޮކް އާބިޓްރޭޝަންގައި ބައިވެރިންނަށް ދައްކަންޖެހޭނީ އާބިޓްރޭޝަން ޓްރައިބިއުނަލުގެ ޚަރަދެވެ. އާބިޓްރޭޝަންގެ ކަންކަން އިދާރީ ގޮތުން އިންތިޒާމު ކުރުމަށް މުވައްސަސާއަކުން ހިންގާ ޚަރަދެއް ދައްކަންނުޖެހޭނެއެވެ.

އެޑް ހޮކް ގޮތަށް އެއްބަސްވުމުގައި އެކުލަވާލައިރު ޓްރައިބިއުނަލުގައި އާބިޓްރޭޝަން މައްސަލަ ހިންގުމަށް އެކަށީގެންވާ ޤަވާޢިދެއް އަދާކުރަންކަމުގައި ގަވާއިދު ކުރިއަށް. އާބިޓްރޭޝަންގެ އިދާރީ އިންތިޒާމުތަކާއި ހަމަޖެއްސުން އިންސްޓިޓިއުޓް ނުވާ އެއްބަސްވުންތަކުގައި އެޑް ހޮކް ޓްރައިބިއުނަލުގެ ޤާޢިދާތައް އަދި ދެފަރާތް ވަކިވަކިއަކާއި އާބިޓްރޭޝަންގައި މައްސަލަ ހަލުއްލަމަށްވާބަދި ހިންގުމަށްޓަކައި، ޓްރައިބިއުނަލަށް އެޕްލައިކުރަން ސްޓެޓިއުޓަރީ ގަވާއިދުތައް ހޯދިދާނެއެވެ.

މުވައްސަސާއެއް މެދުވެރިކޮށް ކުރާ އާބިޓްރޭޝަން މާއްދާ އެކުލަވާލުމުގައި ބައިނަލްއަޤްވާމީ އާބިޓްރޭޝަން އިދާރާއެއް މެދުވެރިކޮށް ހިންގާ އާބިޓްރޭޝަނެއް ގޮތަށް ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ. ދައުލަތުގެ ޤާއިމް ދައުލަތުން އެމުވައްސަސާއަކުން އެކަން އިންތިޒާމުކޮށް ކުރިއަށް ގެންދެއެވެ. މިސާލަކަށް ޗެމްބަރ އޮފް ކޮމާސް(ICC)، ހޮންކޮންގް އިންޓަނޭޝަނަލް އާބިޓްރޭޝަން ސެންޓަރ(HKIAC).

32- އާބިޓްރޭޝަންގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/2013) ގެ 61

NON-ADJUDICATIVE ADR

ކޯޓު މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ

ހައްލުކުރުން

ހައްލުކުރުމަށް ބާރުއެޅުން

ކޯޓު މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކޮށްދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާނީ ދެފަރާތް ފޯމު ޢަރުޒުކުރުމުގެ، ދުވަހުގެ އެއްބަސްވުމަކުން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވިއިރު ދުވަހުގެ އެއްބަސްވުމަކަށް ނުވާނަމައެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރުގެ ސަލާމަތުގައި ހަމަހަމަކަން ހަމަޖެހުމަށް ހަމަހަމަވުމަކީ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވާ ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރުގައި ސަލާމަތާއި އެއްބަސްވުމެއްގައި ނުވާނަމައެވެ. ކޯޓު މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދޭތޯ މައްސަލަވެރިންގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ކޯޓަށް ބާރުއަޅައިދެވެއެވެ.[33]

ސަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ މަޑުޖައްސާލުން

ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން މައްސަލަ ފުރުޞަތު މައްސަލަވެރިގެ ސަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ ކުރިއަށްގެންދިޔުން މަޑުޖައްސާލުމުގެ އަމުރެއް/Stay of order ނެރެންވާނެއެވެ. މިގޮތުގައި މަޑުޖައްސާލެވޭނީ ކިހާވަރެއްގެ މުއްދަތަކަށްކަމެއް މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ނުވާނެ ފަރާތްތަކުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ނިންމައި ނެރޭ އިޖްރާއަތު ހުއްޓުމުގެ އަމުރު/Stay of order ގައި އިޖްރާއަތު މަޑުޖައްސާލާ މުއްދަތު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ކޯޓުމަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރަން ފުރުޞަތު އެންމެ ދިގުކޮށްދެވޭނީ ނުވަތަ ކޯޓު މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ނިންމާން ވަކިމުއްދަތެއް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

ކޯޓު މަރުޙަލާގައި ހައްލުކުރުން ނުފުރުނު މައްސަލަ

ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން މައްސަލަ ފުރުޞަތު މަސާލަޙާ ހަމަޖެހު ހާލަތެއް އުފެއްދެވެ.[34] އެއީ:- މައްސަލައިގައި ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދިފައިވާމީހާގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރަން ފުރުޞަތުގެ ސަބަބުން ހަސްމަކަށް އިޢާދަކުރެވޭން ގެއްލުމެއް ލިބުމުގެ ފުރުސަތު އޮތްނަމަ ނުވަތަ އިންސާފަށް ހުރަސް އެޅިދާނެކަމަށް ފެނިކުރެވުން؛ ދެވަނައީ:- ފުރުޞަތު ގޮތެއް ކޯޓުން ބަލައި ހުކުމެއްކުރާނެކަމުގެ އަދި އެމައްސަލަ އަމަލުކުރުމަށް ލާޒިމުވާ ނިންމުމެއް އޮތުމަކީ ދުނިޔޭގެ ކަމެއްކަމަށް ފެނިކުރެވުން؛ ތިންވަނައީ:- މައްސަލައިގެ ހަސްމުންގެ ދެމެދުގައި އުފެދިފައިވާ ހަސްމާތެރިކަމުގެ މައްސަލައިގެ ހަސްމުންގެ ދެމެދުގައި އޮތްގޮތުގެ ބަޔަކީ، އެއްހަސްމެއް އަނެއްހަސްމެއްގެ

33- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 185(ހ)(1) ގައި އެގޮތަށް ބަޔާންކުރުމުން އިސްތިންބާތުކުރެވެއެވެ.

34- ކުރީގެ ހަވާލާ 187(ހ)

މައްޗަށް ބާރު ފޯރުވިދާނެތީ އުކަރީގެނާ ޒޯތްއެގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުވިދާނެކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނެ ހަމަތަކެއް:-

ދައުވާއަކީ ފައިސާ ހޯދުމުގެ ދައުވާއެއްނަމަ އަދި ދައުވާކުރެވޭފަރާތް އިޤްރާރުވެއްޖެނަމައެވެ؛ މިއެވެ. މީގެ އިތުރުން ހުކުމް ތަންފީޒު މައްސަލައާއި ކޯޓުގެ މައްސަލަތައް ހައްލުކުރުމުގެ ބައެއް ޤާނޫނުގެ ބާރެއް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[35]

ކޯޓު މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެދުން

ކޯޓު މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދެފަރާތުން ލިޔުމުން މިހަކަށް އެދިދާނެއެވެ.[36] މިއީ ޝަފަހީގޮތް އިބްތިދާއީ ހަޖުއުރުމުގައި ހުށަހެޅިދާނެ ހުށަހެޅުމެކެވެ. މިހުށަހެޅުން ލިޔުމުން އެއްޗެއް ގާތްގަޑަށް ލާޖިމުކުރާނެއެވެ. ލިޔާ ދެފަރާތުން ކުރާނަމަ އިބްތިދާއީ ހަޖުއުރުމުގައި މިޝްކިލާ/ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން މައްސަލަ ފޮނުވައިދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ.

ހަމައެކަނި ދައުވާކުރާފަރާތުން ނުވަތަ ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން މިގޮތަށް އެދުން ނަމަވެސް އެމައްސަލައަކީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން ޤާނޫނުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[37] ނަމަވެސް ދައުވާލިބޭ ޚަސްމު އެކަނި އެކަމަށް އެދޭހާހިނދެއްގައި ފަރާތްތަކާއި ބައިވެރިކުރުމަށް ބޭނުންވެއެވެ. އެއީ މައްސަލަ ފައިސަލާކުރުމުގެ ނިޔަލަށް ޚަސްމު އެއްބަސްވުމުގެ އެދުރުސަތު ނުދިންނަމަށެވެ.

ރިޢާޔަތް ކުރަންވާން ކަންކަން

ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމާބެހޭ ބައިން މައްސަލަތައް ފޮނުވުމުގައި މައްސަލައިގެ ބާވަތާއި، މައްސަލަ ބިނާވެފައިވާ އަސާސާއި، ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކޮށްފައިވޭތޯއާއި، މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގައި ހިމެނޭކަމަށް ތަފާސްކުރެވޭ ވަގުތާއި، މައްސަލައިގެ ނިމުން ލަސްވާ ހާލަތުގައި ދައުވާއަށް ކުރާނެ އަސަރަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.[38] މިކަންކަމަށް ރިޢާޔަތް ކުރުމަށް ފާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ސާބިތު މިންވަރާ މައްސަލައެއް ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމާބެހޭ ބައިން ފޮނުވުމަށް ނިންމުމާއި، ނުފޮނުވުން ނިންމާ ނިންމުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިދޭ ތަޤްދީރީ ބާރެއް ކަމަށް ބަލާނެއެވެ.

މިއާ ސަމަބަ ބާރަށް ކޮށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން ފޮނުވުމަށް ނުވަތަ ޝަރީޢަތަށް ފޮނުވުން ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ދެންނެވުނު ފަދައިން ލިޔާ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާއިރު މަދަނީ އުސޫލުތަކުގެ ގަވާއިދާ ގުޅޭ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކުރިއަށް އުފެދޭ މައްސަލަތައް ހައްލުކުރުމުގައި ބަލާނެ ނުވަތަ ހައްލުކުރުމުގެ

35- ކުރީގެ ހަވާލާ 365

36- ކުރީގެ ހަވާލާ 187(ހ)

37- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ރ)

38- ކުރީގެ ހަވާލާ 187(ށ)

މައްޗަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ސުލްޙަވެރިކަމުން ނުފޫޒުފޯރުވަން ކޯޓަށް ނިންމިދާނެއެވެ. ހަމަހިފެހެއްޓުމަށް ކުއްލިއަކަށް ތިން މަރުޙަލާ

ނިންމުމުގެ ހުރިހާ މައްސަލަތަކެއްގައިވެސް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބާރަކީ ނިޔާވެރިން ނިންމިދާނެއެވެ.

އެއާ ހިލާފަށް އަޅުވާބަހުގެ ސަބަބުން ލިބޭނެ މައުނަވީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގެ މައްސަލައެއްނަމަ މައްސަލަ

މައްސަލައިގެ ޖެހިގެން ބަލާއިރު ހައްލުކުރުމުގެ ބާރަކީ ޤާނޫނުގެ ނިންމިދާނެއެވެ. އެއީ އިޖުތިމާޢީ ގުޅުންތަކާ ގުޅުންހުރި

ސުލްހަވަން އިސްލާމްދީނުގެ ބާވަތުގެ މައްސަލައަކަށް ވާތީއެވެ. ނުވަތަ ކުޑަކުއްޖަކާ ދޭތެރޭގެ ކުރުޒާ ދައުވާއެއްނަމަ

ސުލްހަވުރި ހައްލުކަން އަދުގެ ބޭނުން ފެދިކަން ބޮޑުކަމުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބާރަކީ ޤާނޫނަށް ނިންމިދާނެއެވެ.

ޤަޟިއްޔާ އުމައްޓަށް ބިނާވެފައިވާ އަސާސަށް ބަލާއިރު އުކަރިގެންވާ ޤާނޫނީ ބެލަދުން ނުވަތަ ހެޔޮގެ ބެލަދުން ފުރަތަމަ

ނަޒަރުން ފެންނަނީ ވަގުތީ އިސްތިރާތީގެ ބޭނުމުގެ ނެންނާކަމެވެ. މިފަދަ ހާލަތުގައި ދަރުވާ ކުރާފަރާތުގެ

ރުހުމާއި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމާބެހޭ ބާރަކީ ނިޔާވެރިން ނިންމިދާނެއެވެ.

މައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އާޚިރަށްޝަން ފަދަ ތަހުލީލުގެ އުސޫލުން ބެލުމަށްޓަކައި ނުވަތަ އުހުން ޒަތަކަށް

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދެފަރާތުން މަޝްވަރާކޮށް ޓަކަފައިވާނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބާރަކީ ނިޔާވެރިން

ނިންމިދާނެއެވެ.

ފޮނުވުމުގެ އަސާސީ މަޤްޞަދަކީ އުކަރިގެންވާ ވަގުތުއްގައި އުޅުނުވެރި އިސްލާހުވެރި ހަމަޖެހުމާއި ދިރުންކަމުގެއިތުރު،

މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ދިގުލައި ހެދުމަށް ބޭޒާރުކަމުން ވަގުތުބާރުކަމަށް އެމައްސަލައެއް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބާރަކީ

ނިޔާވެރިން ނިންމިދާނެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ މައްސަލަ ވަސީލަތުން ހެލިންބިދޭނަމަ ހެޔޮން ކޯޓަށް ހާޒިރު

ނުކުރެވޭނެ ފަދަ ހާލަތެއް އުޅޭނަމަ އުމައްސަލައެއް ހައްލުކުރުމުގެ ބާރަކީ ނިޔާވެރިން ނިންމިދާނެއެވެ.

ޖީބާ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބާރަކީ މައްސަލަ ޤާނޫނުގެ ކޯޓަށް ފިލިފައިވާ ތަފްޞީލީ ބާރުގެ ބޭނުން ހިފުމުގައި

މައްސަލައިގެ ވަކިއެކަށް ކަންކަމުގެ ރިޢާޔަތްކޮށް ގޮތެއްނިންމުމަށް ފުރިހަމަގޮތަށް އެނގި ބާރެވެ. މިބާރު ބޭނުން

ހިފުމުގައި ވަކިފަރާތެއްގެއްގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބާރަކީ ޤާނޫނުން ހުށަހެޅުމަށް ހާލަތެއް އެއްވެސް ބަދަލުވާނެއެވެ.

ނޮޓިސް ދިނުން

ކޯޓު މަރުޙަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ޤާނޫނަށް ނިންމުމަކީ ދުވަސް އަންގައި ނޮޓިސްއެއްދޭންވާނެއެވެ. މިނޮޓިސްގައި

ޝަރީޢަތުގެ އެއްވެސް މަރުޙަލާއެއް ނުހިންގުމަށް އަންގައި އަމުރުކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން މައްސަލައިގެ

އިޖުތިމާޢީ ހިނގުން މަޤާޞިދުތަކާ ހަމައަށް މައްސަލަ ހަރުދަނާކަމާއެކު ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ފުރަތަމަ ބޭނުމަކީ

ފުރަތަމަ ކަމެވެ.[39] މިނޮޓިސް ދޭންވާނީ ނަންބަރު 29 ފޯމުންނެވެ. އަދި މިނޮޓިސް އަންނަނީ ޖަދުވަލް ފަރުމާ ކުރެވިފައެވެ.

[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 187(ބ)

ކޯޓު މަޝްވަރާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވުމުގެ އަމުރު/ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 187(ބ))
1. މިމައްސަލަ ....(ސަބަބު) .... ބަލައި ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން ފޮނުވުމަށް ނިންމައިފީމެވެ. ވީމާ ދެފަރާތުން ހާޟިރުވެވަޑައިގެން ދުވަސްފުރުސަތުން ގޮތަކަށް މައްސަލައަށް ހައްލު ހޯދުން ގޮތަކަށް ޢަމަލުތަކަށް ބަހައްޓައި އެއްބާރުލުން ދޭންވާނެވެ. 2. ކޯޓު މަޝްވަރާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ގޮތް ނިމެންދެން މިމައްސަލައިގެ އިތުރު އިޖުރާއަތެއް ނުހިންގުމަށް ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ އެއްވެސް މަރުޙަލާއެއް ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމައިފީމެވެ. 3. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމާބެހޭ ބައިން ހިންގަންޖެހޭ އިޖުރާއަތު ހިންގައި ފަށައިގެން 90 ދުވަސް ނުވަތަ 03 މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރާފަރާތުން ގޮތެއްނިންމައި ޝަރީޢަތަށް ސުލްހަކަން ރިޕޯޓު ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މިމުއްދަތުގައި އެކަން ނުކުރެވުނުނަމަ ސަބަބު ރިޕޯޓުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. 4. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން މިއަމުރު ނޯޓިސް ލިބުމާ 07 ދުވަހުގެތެރޭގައި ބާއްވަންވާނެވެ.[40]

ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމުމަކަށް އައުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ އޮޓޮމެޓިކުން ނިމުމަކަށް އަންނަނީ ދެގޮތަކަށެވެ. އެއީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި އެމައްސަލައަކަށް ހައްލެއް ހޯދިއްޖެނަމަ ނުވަތަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި މައްސަލައަކަށް ހައްލުނުހޯދި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅި މުއްދަތު ހަމަވެއްޖެނަމައެވެ.[41]

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ އޮޓޮމެޓިކުން ނިމުމަކަށް އަންނަން ހަމަޖެހުނަސް، އެމަރުޙަލާ ނިމުމަކަށް ގެނައުމަށް ހަމަޖެހިފައެއް ނުވެއެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމުމަކަށް ގެނައުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވަނީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާ ފަރާތާއި ދެފަރާތަށެވެ.[42] އެހެންނަމަވެސް ހަމަޖެހިފައިވާގޮތުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމުމަކަށް ގެނައުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.

- މައްސަލައިގެ ފަރާތްތަކު މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ކުރިއަށް ގެންދިއުން ބޭނުން ނުވުން؛

[40]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 190(ނ)
[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ 193(ހ)
[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ 193(ހ)(ނ)

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމަށް މަޤްބޫލު ސަބަބެއްނެތި ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުންނުކުރާކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ.[43]

މިހާލަތުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާފަރާތަށް މައްސަލަހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށްގެންދިއުމަށް ނިންމުމުގެ ބާރުލިބިގެންވެއެވެ. ހާޒިރު ނުވެވުނު ސަބަބުގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ސަބަބަކީ މަޤްބޫލު ސަބަބެއްކަމަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރާފަރާތަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނަމަ އެމަރުހަލާ ކުރިއަށްގެންދެވިދާނެއެވެ.

- މަޤްބޫލު ސަބަބެއްނެތި ހާޒިރުނުވުމާއި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުންތަކަށް ހާޒިރުނުވުން؛
- މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާކަށް ކަންކަން ހިނގާގޮތަށް ބަލާއިރު ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެތެރޭގައި މައްސަލައަށް އެކަށީގެންވާ ހައްލެއް ލިބިދާނެކަމަށް Judge-mediator/މައްސަލަހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާ ފަނޑިޔާރަށް ނުފެނުން؛ މިއެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުވުން ނުވަތަ ހައްލުނުވުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން ކުރި މައްސަލައެއްގެ ނަތީޖާގެ ގޮތުން މުޅިމައްސަލަ ހައްލުވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ބައެއް ހައްލުވެއްޖެނަމަ އެއްބަސްވުން އެކުލަވާލައި އެއްބަސްވުމާއެކު ރިޕޯޓް ތައްޔާރުކޮށް ޝަރީޢަތަށް ސޮއިކުރަން މައްސަލަ ފޮނުވަންވާނެވެ. މައްސަލާގައި ހައްލުވި ބައެއް ކުރުގައިވާނަމަ ހައްލުނުކުރެވުނު ބައިގެ ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކުރާ ލިޔުމެއްގައި ސޮއިކުރަންވާނެވެ. މިފަދައިން ސޮއިކުރުމަށްފަހު އެލިޔުން އެރިޕޯޓާއެކު ފޮނުވަންވާނެވެ.[44]

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި މައްސަލަ ހައްލު ނުވެއްޖެނަމަ ޝަރީޢަތުން މައްސަލަ ޝަރީޢަތް ސޮއިކުރަން ފޮނުވަންވާނެވެ. މައްސަލަ ހައްލުނުކުރެވުނު ނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި ހުށަހަޅާ ދިފާޢާ ބަޔާނާއި ނުވަތަ މަޢުލޫމާތެއް އެފަރާތަކާ ދެކޮޅަށް ހެކިއެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުން ކޮށްގެންނުވާނެވެ.[45] އަދި އެއިން މަޢުލޫމާތެއް ދެފަރާތް ބައިވެރި ނޯޓު/ކަރުދާސްތަކާއި އެވިޑެންސްގެ ގޮތުގައިވެސް ބޭނުންކޮށްގެންނުވާނެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މުއްދަތު

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ހިންގުމަށް މައްސަލަ މަޑުޖެއްސާލުމުން އެންމެ ދިގުމުއްދަތަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތު ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި މިވަނީ

[43]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 192(ށ)
[44]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 195(ހ)
[45]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 195(ށ)

ކޯޓުތަކަށް ދަޢުވާތަކުގެ ބުރަ ލުއިކޮށްދެއެވެ. ނަމަވެސް މެޑިއޭޝަން ހައްލުކުރުމަށް ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާ މަދަނީ އުސޫލުތަކުން މުއްދަތުތައް ފަސްވުމުގައި ބާރުގަދަކަމެއް ލިބިގެންނެވެ.

މެޑިއޭޝަން ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން ފޮނުވަން ނިންމާއިރު މެޑިއޭޓަރގެ އިޤްތިދާރު އަދި އުސޫލުގައި ދެފަރާތް މަޝްވަރާކޮށް މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ. މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅަންވާނީ ޤާނޫނުގެ 195 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގެ އިބާރާތުގައި "މެޑިއޭޝަން ހައްލުކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި މެޑިއޭޝަން ހައްލުނުކުރެވިއްޖެނަމަ،" މިފަދައިން ބާރުނުކުރުން އެނގެވެ. ވީމާ އަންނަ މެޑިއޭޝަންއެއް ގޮތުގައި ރިޕޯޓު ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް އެކަށީގެންވާ މުއްދަތަށްކަމަށް ބެލިދާނެވެ.

ކޯޓުގައި މެޑިއޭޝަން ހައްލު ކުރުމަށް

ބޭނުން ކުރެވިދާނެ ގޮތްތައް

ކޯޓުގައި މެޑިއޭޝަން ހައްލުކުރުމުގެ ތެރެއިން ޑިސްކަވަރީތަކުގެ ވަގުތެވެ. ކޯޓުގައި މެޑިއޭޝަން ހައްލުކުރުމުގެ އިޖްރާއާތަކީ މުޝްތަރަކު މިނިވަން ތިންވަނަ ފަރާތެއް ދެފަރާތާ މެދު މެޑިއޭޝަން ހައްލުކުރާ މަރުޙަލާއެވެ. މިއީން ވަސީލަތެއްގައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުމަކަށް ނަޒަރު ބަދަލުކޮށް ބާރުލިބޭ ނުކުރެވޭނެއެވެ. އިޖްރާއާތުގައި ބަދަލުގެނައުމަށް ބާރުލިބޭނެއެވެ.

މުޝާވަރާތަކުން ސުލްޙަކުރުމުގެ އުސޫލު

މިއުސޫލަށް Conciliation/negotiation ގެ އުސޫލު ކިޔައެވެ. މުޝާވަރާ/Negotiation ގެ އުސޫލު ބޭނުންކުރަން ފަށައިގަތީ ދެފަރާތުގެ ދެމެދު މުޢާމަލާތް ދަމަހައްޓާ ވިޔަފާރިއާއި ގުޅުން މަޢްލޫމާތުތަކެވެ. އަދި މެޑިއޭޝަން ހައްލުކުރުމަށް ދެފަރާތް ދެމެދުގައި ވާހަކަދައްކާ ނުވަތަ މުޝާވަރާކުރާ ވަގުތެއް ދެފަރާތް ހަމަޖެހި ފިނިވުމަށް ބޭނުން ކުރާ ވަގުތަކަށް ހުރިހާ ދެފަރާތެއް ގެނުވާނެވެ.

މިއީ އެއްބަސްވުމެއްގައި ދެފަރާތް ދެމެދުގައި ވާހަކަދައްކާ ނުވަތަ މުޝާވަރާ ކުރުމަކީ އާއިލީ ކެއްސެސްތައް ދިރުމުގެ ކުރިން ފެށިގެން ސަލާމަތް ސަރުކާރުގެ ބާރުތަކުން ހިނގައިދާ ސަރުކާރުކަމެއްވެ. އެއްބަސްވުމެއްގައި އެއްފަރާތަކުން ދެފަރާތަށް ނުވަތަ ހުރިހާ ވާހަކަދައްކާން ފެށިލުމުގެ ގޮތުން ބޭނުންކުރެވިދާނެއެވެ. އެގޮތުން ދެފަރާތް ވާހަކަދައްކާ ނުވަތަ އެކަމާގުޅިގެން މުޝާވަރާކޮށް ހައްލުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުން ލިބިގެންނެވެ.

މުޝާވަރާކޮށް ސުލްޙަ ކުރުމުގެ އުސޫލީ ދެފަރާތް ވަކިވަކިން ޓީމްތަކުގެ ދެމެދު، ވިސްނަވާ މިފަދަ ބައިވެރިވުން ކުރިއަށް ގެނދާ ސުލްޙަކުރުމުގެ މަރުޙަލާއެވެ. ވާހަކަދައްކަމުން އަލިއަޅުވާލާ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާ ފެށިގެން ވަކިވަކިން ބައްދަލުވުން ބާއްވާނެވެ. ދެފަރާތް ދެމެދުގައި ސުލްޙަކުރުމުގެ ބޭފުޅުން ވަކިވަކި ބައްދަލުކުރުން ނުވަތަ ކޯކަސް/caucus ބައްދަލުވުންތައް

ބާބު 43 – އިސްތިދާރީ އަޤުޝަރުން ބާއްވުމާއި، އިޖްރާއަތު ހިންގުން މަޑުޖެއްސާލުން
ބާއްވުދާނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 43 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ. މުޞާލަޙާތުކާރު ސުލްޙަކުރުމުގެ އުސޫލު ކޯޓުގައި

ހިންގުމުންދާ ދައުވާގައި، އަދި އާބިޓްރޭޝަންގައި އޮންނަ މައްސަލަތަކުގައިވެސް ބޭނުން ކުރެވިދާނެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމު/mediation ގެ އުސޫލު

މީޑިއޭޓަރު ނުވަތަ ދެމެދުވެރިޔަކު ދެމެދުވެރިވެ ދެފަރާތުން ނުވަތަ ދެއަށްވުރެން ގިނަ ފަރާތްތަކުގެ ދެމެދުގައި އުފެދިފައިވާ ޚިލާފުތަކު ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވުމަކަށް މަސައްކަތް ކުރުމަށް މީޑިއޭޓް ކުރުމޭ ނުވަތަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމޭ ބުނެވޭއެވެ.[46]

ހުރިހާ މަދަނީ މައްސަލަތަކަކީ ދެމެދުވެރިޔަކު ދެމެދުވެރިކޮށް ހައްލުކުރެވިދާނެ މައްސަލަތަކެކެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ އެހެން ހުރިހާ ވަސީލަތަކާ ޚިލާފަށް މީޑިއޭޝަންގައި ލިބިދޭ ފައިދާ އިތުރުވާނެވެ. އަދި ފުރާ ދައުރާއެއްގައި ބޭނުން ކުރެވިދާނެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ވަސީލަތެކެވެ.

ގިނައަދަދެއްގެ މަދަނީ ކުރިމައްސަލަތަކާއި ކުރިމަތިވާންޖެހޭނަމަ ޝަރީޢަތް ދައުލަތުގެ ބަދަލުގައި މީޑިއޭޓުގެ ދަށުން ހައްލުކުރެވިދާނެ މައްސަލަތަކެކެވެ. ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުން ލިބޭ ފައިދާއަކީވެސް ފުރިހަމަ ފައިދާއެއް ލިބިދެވޭނެކަމުގެ ހަޤީޤަތްކަން އޮންނަގޮތަ މުހިއްމު ހާލަތުތަކުގައި ކަމަކަށްވާނެވެ. އަވަސް ހައްލެއް ބޭނުންވާނަމަވެސް މީޑިއޭޝަން ހައްލުކުރުމަކީ ފައިދާހުރި ފައިދާއަކަށް ވާނެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުން ފެށުމުގެ ގޮތުން އެންމެ އުސޫލުއެއްގެ ގޮތުން ދެފަރާތުން ބައްދަލުކުރުމަށް މީޑިއޭޓަރގެ ހާސިލުކުރެއެވެ. ބައެއް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުންތަކުގައި ލިޔުމުން ދެފަރާތުން ދެކޭގޮތް އެކަމުގައި ތިބޭގޮތާއި، އެކަމާގުޅޭ ލިޔުންތަކުގެ ކޮޕީ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނެވެ.

ދެފަރާތުން އެމީހުންގެ އިޚްތިޔާރީ ބައާށް ހުށަހަޅައި ނުވަތަ މައްސަލަ ސާފުކޮށް ދިނުމުން މީޑިއޭޓަރު ނުވަތަ މައްސަލަ ހައްލުކުރާ ފަރާތް އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އުފެދިފައިވާ ޚިލާފުތައް ހައްލުކުރުމަށް އެހީތެރިވެދޭނެވެ. ހައްލުކުރުން އަދުގަން ބަރުއެޅުމާއި، ދެކޭގޮތް ދާއިރާގެ ތެރޭގައި ގައިދުކުރުމާއި، ދެފަރާތުން އެމީހުންނަށް މައްސަލަވާއި ގުޅޭގޮތުން ހުރި ހެކިތައް ހާމަކުރުން ގޮތް ބެލުންދޭނުމާއި، އެއްބަސްވާނެކަން ތަރުތީބު ކުރުމަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރާފަރާތުން ބަދަލުއަބަދުގެ ކަންތައްތަކު. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ބޭނުންކަށްވެ އިރަށް ނިމުމަކަށް ގެނައުމަށް. މައްސަލަ ހައްލުކުރާ ފަރާތަކީ، ބައިވެރިންނަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި ދުރުގެބަލައި ބާރުލާ ކުރާނެ މީހެކެވެ. ދެފަރާތަށް ވަކިބަޔަކަށް އެއްބަސްވުމެއްގެ ގާނޫނީ ރޫޅެއް ލިޔުމުން އެއްބަސްވުމެއް ލިޔެދޭނެވެ.

[46]- mediate don't litigate 1st ed by peter lovenheim & lisa Guerin page 20

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާއަކީ ސިއްރު އަދި ނުފޮޅުއްސޭ މަރުހަލާއެކެވެ. ދެފަރާތަށް ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސް ނުވެވިއްޖެނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި ދިމާވި މަޢުލޫމާތު މައްސަލައިގެ ޝަރީއަތުގައި ބޭނުންކުރެވޭނެތެވެ. confidentiality, privilege and without-prejudice/މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި ނުފޮޅުއްސުމާއި، ސިއްރުކުރުމާއި، އިމްތިޔާޒުލިބުމުގެ ބާރުމަތިވެއެވެ.[47]

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި އެއްބަސްވުމަކަށް އައިސްފައިވިޔަސް އެމަރުހަލާތަކުގައި މަޖުބޫރު/duress ކުރުވައިގެން ކަމަށްބުނެ ހެއްކާއެއްޗެހި ޝަރީއަތަށް ހުށަހެޅުން ދިނުމަކަށް އެދިފިނަމަ ހުށަހެޅުނުގޮތުގެ ނިންމަން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގައި މަސައްކަތްކޮށް ފަރާތަކުން އެދިވިދާނެއެވެ. މިހެންކަމުން ހުރިހާކަމެއް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި ނުފޮޅުއްސުމާއި މަރުހަލާއަކަށްވާތީ ދިމާވި އިމްތިޔާޒުގެ ދަށުންނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ދަށަށްބެހޭ މިއިމްތިޔާޒުގެ އުސޫލު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[48] މަޖުބޫރުކަމުގެ ނުތެން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 192 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައެވެ. ސިއްރުވެރި އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ 195 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައެވެ.

މަޖުބޫރު ކުރުވައިގެން އެއްބަސްވުމަކަށް އައިކަމަށް ބުނާކަމަށްވާނަމަ މާލީމަޖުބޫރު ކުރުވުމުގެ ތުހުމަތުކުރަންވާނީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތުގެ ކުރިޔަށްދިޔަގޮތް ހިމެނޭގޮތަށް ޝަރީއަތަށް ހުށަހެޅުމުގައި ކޮށްގެން ނިންމިދާނެވެ.[49]

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރާފަރާތަކަށް ވަކިފުރުސަތެއް ހަމަކަށް ދެފަރާތުގެ ސަބަބުން އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިބުމުގެ އިމްތިޔާޒުގެ ފުރުޞަތު ނުލިބޭނެއެވެ. ހަމަނުކުރާނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގައި މަޖުބޫރުކުރެވުނު ނުތެން އުސޫލުގެ ދަށުން އެއިރުވަރަކަށް ލިބިގެންވާ އިމްތިޔާޒު ދޫކުރެވޭނެއެވެ.[50]

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ހަރަދުތައް އާންމު އުސޫލަކީ ކޮންމެ ހަރަދަކީ ދެފަރާތުން ބަހާލަން ޖެހޭނެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާއަކުން މައްސަލަ ޚަރަދުވާގޮތް ނޫނީ އަމުރު/Tomlin order ގައި މިޝަރުތު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމަށް ހިނގާހަރަދެއް މިއަދުގެ ދާއިރާގެތެރެއަށް ނުވަދޭނެވެ. ނަމަވެސް މައްސަލަ ހައްލުކުރާފަރާތަށް ދޭންޖެހޭ ފީ މިއަދުގެ ދާއިރާގެތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ.[51]

---

[47]- Farm Assist Ltd v Secretary of State for the Environment, Food and Rural Affairs (No. 2) [2009] EWHC 1102 (TCC), [2009] BLR 399.
[48]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 195(ނ) އަދި 192(ނ)
[49]- Farm Assist Ltd v Secretary of State for the Environment, Food and Rural Affairs (No. 2) [2009] EWHC 1102 (TCC), [2009] BLR 399.
[50]- R (Wildbur) v Ministry of Defence [2016] EWHC 821 (Admin), LTL 2/2/2015; Ferster v Ferster [2016] EWCA Civ 717, [2016] CP Rep 42 and Savings Advice Ltd v EDF Energy Customers plc [2017] 1 WLUK 179.
[51]- National Westminster Bank plc v Feeney [2006] EWHC 90066 (Costs)

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގައި މަރުޙަލާއިން ފަރާތާ ލިބޭހެއްޔެވެ؟ މިއީ އުފެދިދާނެ ސުވާލެކެވެ. ގިމައްސަލަތަކުގައި މައްސަލަ ހައްލުވެއެވެ. މިކަން ހާމަވަނީ މިކަން ތަޖުރިބާ ކޮށްފައިވާ ޤައުމީ ނިޒާމުތަކުގައި އުކުލަވާލެވިފައިވާ ދިރާސާ ކަރުދާސްތަކުންނެވެ.[52] ޖުމުލަ ކޮށް ދެބައިކުޅައެއްބައި މައްސަލަތަކުގައި ހައްލުވެފައިވާކަން ފާހަގަވެއެވެ.

ވަޒަންކުރުމުގެ އުސޫލު

މިނިވަން ފަރާތެއް ލައްވައި ވަޒަންކުރުމުގެ/Early neutral evaluation އުސޫލުގެ މަޤްޞަދަކީ މައިގަނޑު merits/ ހަޤީޤަތްތަކަށް ބެލުމެވެ. އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން މިކަން ކުރަނީ މައްސަލަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ނުވަތަ އާބިޓްރޭޝަން އަދި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިންނެވެ. އާންމު އުސޫލު މިއީކަމުގައި ވިނަމަވެސް ފަރާތަކަށްކަމުގައި ސުވާލުކުރުމުގެ މައްސަލަތަކު ހިންގާއިރު މިކަން ކުރެވިދާނެވެ. މިއުސޫލު އުފެދިލާގައި ފުރިގެން އައިސްފައިވަނީ މައްސަލަތަކުގެ ހަރަދު ކުޑަކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.[53] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު މިއުސޫލުން ވަޒަންކޮށްލުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމަށް މަގުފަހިވާގޮތަށް ޤަވާޢިދު އުކުލަވާލާފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ. އެގޮތުން ޤާނޫނުގެ އާންމު މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމުގެ ދަރުޖަން ވަދަގަން ގޮސް ކޯޓަށް ލިބިދޭ އިޚްތިޔާރުތަކުގެ ދަށުން މިފުރުސަތު ފައިދާ ކުރުވޭން މަގު ތަނަވަސްކޮށްފައިވެއެވެ.[54] ކޮމާޝިއަލް ކޯޓުތަކުން މިއުސޫލު ހުށަހަޅާކަން ކޮމާޝިއަލް ކޯޓު ގައިޑްލައިނުން ބެލުމުން އެނގެނެވެ.[55] ނަމަވެސް މިއުސޫލަކީ ފަރާތްތަކަށްޓަކައި ބޭނުން ކުރެވޭ އުސޫލެއްނޫނުކަމާއި ލާޒިމް އުސޫލެއްނޫންކަން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

އިދާރީ ޝަރީޢަތެއް ހިންގާ އުސޫލުން

އިދާރީ ޝަރީޢަތެއް ހިންގާ އުސޫލުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ކަންކަން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކީ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާ ނުލައި މައްސަލަ ހިންގާ އުސޫލުން މައްސަލަ ހައްލުކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ކުރިމައްޗަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅައި، ޖަވާބުދާރީ ކުރުވިދާނުގެ އުސޫލުން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމެވެ. މިއުސޫލަކަށް Mini-trial or executive trial ކިޔައެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަކީ އަމަލުކުރަން ފެށުމުގެ ކުރިން ސިވިލް ކޯޓުގައި ގެންގުޅުނު މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ އުސޫލުތަކަށް ހިންގާގޮތަކީ ބަލާއިރު މިސާލަ ވަރަށް ބޮޑެތި އުކުލަވާލާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ. މިސާލުތަކުގެ އިތުރުން ވަޒަންކުރަނިވި ހައްލުކުރުމުގެ އުސޫލުގެ ސިފަވެސް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ އުސޫލުގައި ހިމެނޭކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ.

---

[52]- A report by Professor Hazel Genn, published by the Lord Chancellor's Department in 2002, assessed the impact of ADR orders made in the Commercial Court (Court-based ADR Initiatives for Non-family Civil Disputes (Research Paper 1/2002)). The paper is based upon data collected from court files and interviews with solicitors relating to 233 ADR orders made between July 1996 and June 2000.

[53]- Joanne J Paetsch and John-Paul E Boyd, QC, An International Review of Early Neutral Evaluation Programs and Their Use in Family Law Disputes in Alberta, Canadian Research Institute for Law and the Family, 2016 CanLIIDocs 265, <https://canlii.ca/t/286f>, page 3 para 2.1

[54]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 3 SECTIONI Rule 3.1(2) Except where these Rules provide otherwise, the court may —(m)take any other step or make any other order for the purpose of managing the case and furthering the overriding objective [including hearing an Early Neutral Evaluation with the aim of helping the parties settle the case].

[55]- The Commercial Court Guide (incorporating The Admiralty Court Guide) Edited by the Judges of the Commercial Court of England & Wales Eleventh Edition (2022) G.2 page 60-61 www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2022/06/Commercial-Court-Guide-11th-edition.pdf

އުޞޫލުތަކެއް ޚާރިޖުގައި ހިންގަމުން ދިރާގީ ޖިނާއީ އާންމު ކުރިމިގެން ހިންގާ އުސޫލުތަކެއްގެ ގޮތުގައި ކަން އެނގެން އެއްވެސް ޖިނާއީ އަސްލެއް އަލުގަނޑު ފެނިފައެއްނުވެއެވެ. މިގޮތަށް މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރުމުގެ ކަންކަން ހިންގަމުންދިޔައީ އެސޯސިއޭޝަން ހަވާލުވެ ތިއްބަވާ ފަރިޤުއާރުންގެ ހިތްވަރުން. އެބައި ހިންގާން އިޖްރާއަތުތަކެއްނުވި އިންސާފުވެރި ހުރިހާ އުސޫލުތަކުން ބޭނުން ކުރައްވާފައިވާ އެބޭފުޅުންގެ ހިތަކަށްވެ. މިއީ ކުޅަދާނަ ކުރުމަށް ތަންތަނަ ވާހަކަކަން ނުހައްޓުވުން އެދެމެވެ.

<u>ހަކަމްކުރުމުގެ ކަށަވަރު އުސޫލަށް</u>

މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރުމުގެ މިކަލަ ނުވަތަ ހައިބްރިޑް ނުވަތަ ކަށަވަރު އުސޫލަށް ގެނދެވިދާނެވެ. މިއުސޫލަށް މެޑް-އަރބް med-arb/ މިހެން ކިޔައެވެ. އަބް-މެޑް-އަބް/Arb-Med-Arb މިހެން ވެސް ބޭނުންކުރެއެވެ. އަހަރުގެން ކިޔާކިއްވަނީ މަސްލަހަތު ހުކުމުގެ ކަށަވަރު އުސޫލު ނުވަތަ މެޑް-އާބް އުސޫލެވެ.

މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރުމުގެ މެޑް-އާބް އުސޫލަކީ 1970 ގެ އަހަރުތަކުގައި އުފެދިފައި އުސޫލެކެވެ.[56] މިއީ މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރުމުގެ އުސޫލުކަމަށް މަތީގައި ދެންނެވުނު އުސޫލާއި، ކޯޓުން ބޭރުގައި މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރުމުގެ ވަސީލަތްތައްކަމަށް މިބާބުގައި ބަޔާންކުރެވުނު އާބިޓްރޭޝަންގެ އުސޫލާއި ދެއުސޫލު ހިންގުމެވެ. ފުރަތަމަ މަސްލަހަތު ހިންގާނީ މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރުމުގެ އުސޫލެވެ. އެއީ ފެހުން ހައްލުނުވާ ބައެއްކާގެ ހިންގާނީ އާބިޓްރޭޝަންގެ އުސޫލެވެ. މިގޮތަށް މިތަރުތީބަށް މިދެއުސޫލު ހިންގަމަށް މިކިޔަނީ މެޑް-އާބް އުސޫލުން މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރުމެވެ.

މިއުސޫލަކީ ފައިދާތަކެއް އަދި ގެއްލުންތަކެއް ހުރި އުސޫލެކެވެ. އެމީހުންނަށް މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި ކާމިޔާބު ނުވިނަމަ ހަމައެކަނިފައިރާ އިންދެގެން އާބިޓްރޭޝަން އެވޭގެއް ޖިބާނަކަން އެންގެމުން ހުށަހެޅުން ވަރަކަ ނުރައްކާތެރި ފުރުސަތު ބޭރުވާނެވެ. މިހާ ޒާތުގާ އެއްގަބު ގޮތަކަށް މިއުސޫލު ވާނުޅު މިއީ އެހެން އެއްޗެއް ބޭޒު އިއުތިރާޒެވެ.

އާބިޓްރޭޝަން ޒާތުގައި ބައާންކުރާ ގޮތުން މުދުވިރާކަ ކަސްޓަމަރގެ އާބިޓްރޭޝަން ޖެހައިބަހަވުންނެވެ. މިދިއުނު ގޮތަކަށް ކަނޑިންގަނަމަ އާބިޓްރޭޝަން ޒާތުގާ ހިފާފުވާނެވެ. ސިންގަޕޫރުގެ އިންޓަރނޭޝަނަލް އާބިޓްރޭޝަން ޒާތުގައި އާބިޓްރަލް ފުރުސަތު ތިރީގައި ސުލްހަކުރާ/conciliators މިހެންނާއި، މަސްލަހަތު ހަކަމްކުރާ/arbitrator މިހެން ބޭނުން ކުރާ ގޮތަށް ފަރުމާކުރެވިފައިވެއެވެ.[57] މިއުސޫލު ބާރުގަދަން ދެފަރާތުގެ ރުހުން އެންގެނީ ޤާނޫނީ ގޮތުންކަމަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

[56]- OHIO STATE JOURNAL ON DISPUTE RESOLUTION [Vol. 22:3 2007 The Use of Med-Arb for Resolving Will Disputes YOLANDA VORYS page 875
[57]- Singapore International Arbitration Act 1994 section 16-17

ބާބު 44

މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުން -

މައްސަލަ ހައްލުކުރުން

ތައާރަފު

ކޯޓުގައި މައްސަލަހައްލު ކުރުމުގެ ވަސީލަތަކީ ތަހުޒީބުގެ އުސޫލުތަކުގެ ތެރެއިން އުސޫލެކެވެ. މިއީ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު ކުޑަކުރުވިދާން ވަސީލަތެކެވެ. ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ވަސީލަތަކީ އާގައި ފައްސި އަދި ނަފްސީ ސިފަތަކެއްވެސް އެކުލެވިގެންވާ ވަސީލަތެކެވެ. އެބަހީ ޚަރަދުތަކާއި އަދި ގެއްލުންތަކާއި އެކުލެވޭ އުސޫލުތަކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ވާހަކަދައްކުމުގެ މަގުފަހިކޮށް ދިނުމަށް އިންނަ މެޑިއޭޓަރާ ފެސިލިޓޭޓަރަކު ވުން ލާޒިމުކުރެވެ.

އާންމުކަންކަން

މެޑިއޭޓަރާ

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މެޑިއޭޓަރަކަށް އިންނަވާނީ ފެސިލިޓޭޓަރު/Judge-mediator ކަން ވުން ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ.[1] ވީމާ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ވަސީލަތުގެ ތަބީޢަތް ބަލާއިރު މެޑިއޭޓަރު ނުވަތަ މައްސަލަހައްލުކުރުމުގައި މަސައްކަތް ކުރާމީހާ ފެސިލިޓޭޓަރުވާ މިނިވަން ތިންވަނަ ފަރާތަކަށް ވުން ލާޒިމުކުރެއްވުނެވެ. މިއުސޫލަށް ރިއާއަތްކޮށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ވަސީލަތަކަށް ކުރާކަން ކަށަވަރުކޮށްދިނުމަށްޓަކައި ކުރެވިދާނެކަމަށެވެ.

ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ނައްސުތަކުގެ 185 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 3 އާއި، 186 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އާއި، 187 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އާއި، (ހ) ގެ މަންޠޫގަށް/text ބަލާއިރު މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދެވޭނީ އެކަމަށް އެދޭނަމައެވެ.

ކޯޓުމަރުޙަލާގައި ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވޭނީ ކުރިމައްސަލައިގެ ޖެހުކަން ކަނޑައެޅޭނެ މައްސަލަތައް އެކަނިކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 187 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާއި ހަވާލާދީ 178 ވަނަ މާއްދާއަށް ބެލުމުން އެނގެއެވެ. ނައްސުގައި މުޖުތަމަޢު 178 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްދެވިފަ މައްސަލަތަކަށްނަމަ މިޤާނޫނުގެ އަށާރަވަނަ ބާބު "މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ" ގައިބާރުނުކުރާ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވިދާނެ ކަމަށް ބާރުން

[1]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 191(ހ)

ކޯޓުފައިލުވުމުން އެނގެވެ. އޭޑީއާރުގައި ބައްޓަންކޮށްފައިވާ ކުދިމައްސަލައިގެ ޖެހޭކަން ފޮނުވާން މައްސަލަތަކެވެ. ނުވަތަ އޭޑީއާރުގައި ބައްޓަންކުރަނީ ކުދިމައްސަލައިގެ ޖެހުނުގެ ބަޔާނެއްވެ. މިފަދައިން ބައްޓަންކުރުމުން އޭޑީއާރުގައި ބައްޓަންކުރާ މައްސަލަތައް ފިޔަވާ އެހެން މައްސަލަތަކެއް ކޯޓު މަދުކަމާގައި ހައްލުކުރަން ނުފޮނުވާނަމަ ސާފުސަފީހަކަށް ދަހަނާކުރެވިއްޖެ.

ދުޅަހެޔޮކުރުން ބޭނުން ނުވެ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތުދެނީ މިސާލަކު އެގޮތެވެ. ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތުގެ ބާރު ލިބިދިނުން މާއްދާ 186 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާއި، ކޯޓުމަދުކަނާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތުގެ ބާރު ލިބިދިނުން މާއްދާ 187 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ އިޝާރާތްގައި ހަސްދުންނަން އެދުވާން ކަމަށް ބައާން ކުރުމުން ގިނަގޮތް ބޭނުން ކޯޓުފައިވާއި ނަޙްލުގެ މަނާޖުޒުން ދުޅަހެދުން އެކަމަށް އެދުންވާނަކަން ދަރަޖަތޮ ކުރެވެ. ވީމާ އިސްވެދުންނުވެސް ނައްލުމަށްގެ މަނާޖުޒީއި، ސިފާޖުން އިސްތިދުލާލު ކުރަނީ ދުޅަހަމަކުރުން ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުން ނުވާމައްސަލައެއް ކޯޓުގައި ބޭރުގައި ކޯޓުން ނުވަތަ ކޯޓުގެ ބޭރުގައި މައްސަލަ ހަލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ކަނޑައެޅުއްވުނެވެ. މިއިން ދުޅަހެދުން ހައްލުކުރަން ފުރުޞަތު އެއްބަސްވާ މައްސަލައެއް ހައްލުކުރުމަށް ނުފުރުޞަތުވާނަކަން ވަރަށް ސާފުކަން އެނގެވެ.

<u>އިޖުބާރީ ބަހުސްގެ އުސޫލު</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް އިޖުބާރީ ބަހުސްގެ އުސޫލު އައިސްފައިވަނީ 2021 ވަނަ އަހަރު ގައެވެ.[2] އޭގެ ކުރިން އިޖުބާރީ ބަހުސްގެ އުސޫލަށް ހަމަތަކުރުން ކޯޓުތަކަށް މަނާކުރާ ފަސާދީ ނިންމުމެއް ގެ ޒަމާނުގައި 2004 ވަނަ އަހަރުގެ ނިންމުމެއް ނެރުނެވެ.[3] މިއުސޫލަށް ބަދަލު އައީ މަދަނީ ކަރާޖެއް އަހަރުތަކުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ތައުލީމުންގެ މަޖިލީހުގައި ބަހުސް ކުރެވުމުން ދިހަ މަދަނީ ކަރާރުން ޤާނޫނު ތަސްލީމް ތަޢާރުފުކުރި ތަޢާރަފް ބެހިފުން އެނގެވެ.

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ބިލުގައި މިއުސޫލު ހިމެނިފައި ނުވާނެކަން ވަރަށް ސާފެވެ. މިސަބަބަކީ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ލާޒިމް ކުރާ އުސޫލު ނުވަތަ އިޖުބާރީ ބަހުސްގެ އުސޫލު/Mandatory mediation އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ދަށުން އުސޫލުއެއްނުވެ. ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު މިއަދުވެސް ސުލްހަގައި ބައްޓަންކޮށްފައިވާކަށްކުރުން މިކަން ކަނަވަކުވެއެވެ.

ބައެއްއަހަރު ފަސާދީ ނިޒާމުތަކުގެ ތަޖުރިބާކަންކަމުގެ އަހަރުތަކުން ފެނިގެން އިޖުބާރީ ބަހުސްގެ އުސޫލުތައް ތަޖުރިބާކުރިކަން އެނގެވެ. މިސާލަކަށް ކެނެޑާގެ އޮންޓާރިއޯ ގެ ޕްރޮވިންސް މަސްދަރުއްގޮތަށް 1999 ގައި ފެށި 2002

[2]- Ralph v Ralph [2021] EWCA Civ 1106 at [45] Sir Geoffrey Vos MR “. . . how important it is for the courts to be able to direct mediation in appropriate cases.”
[3]- Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] 1 WLR 3002 (‘Halsey’)

ގައި ފުރިހަމައަށް ތަންފީޛު ކުރެވެން ފެށިފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ނިޒާމުގައި އިޖުބާރީ ތަރުތީބުގެ އުސޫލަކީ ވަކި މައްސަލަތަކެއްގައި ޢާންމުކޮށްކަން ނަހަރު ބުރުން އަންގައެވެ.[4]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ބަދަލުގެނެސް ބައެއް މައްސަލަތަކުގައި ތަރުތީބު ލާޒިމު ކުރުމަށް އިޖުބާރީ ތަރުތީބުގެ އުސޫލު ޤާނޫނަށް ގެނެސްދެން ފެށިއެވެ.

ތަރުތީބަށް ބާރުއެޅުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބާރުއެޅުމަކީ މައްސަލަ ހުށަހަޅާފަރާތްތަކުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތުގައި ހިފެހެއްޓެވޭނެއެވެ.[5] ތަރުތީބަށް ބާރުއެޅުމާ ބެހޭގޮތުން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަސީލަތް ގެނުވިޔަސް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްލާޒިމު މައްސަލަ ނިންމަން ބާރުއެޅުމެވެ.

ތަރުތީބުގައި ފެންނަބައިވާ ގަވާއިދަށް ގެނުވިޔަސް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމަށް ދެފަރާތުން ދެފަރާތަށް ހުށަހަޅާ ގޮތަށް މައްސަލަތައް ނިމުން އެއީ ދެފަރާތުގެ މަސައްކަތުން ހިމާޔަތްކުރާކަމެވެ. މިސައަލަތަކުގައި ފަރާތް ނިންމުންތަކުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މިފަސޭހަ ދެފަރާތުގެ ބޭނުންހިފުމުގެ ވާޖިބު ބޭރުކަން ބާރުއަޅާ އިޖުރާއާތު ފިޔަވަހިކަން ބާރުއަޅާ ޤަވާއިދަކީ ޤަވާއިދެވެ.[6]

ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ތަރުތީބަށް ދިމާވަން ދެފަރާތުން ކޯޓަށް އެދިޔަޔަސްއެވެ. މިސާލަކަށް ދެއްވާ ހުރަހަށް މިހާރަށް ތަރުތީބަށް ފުރިހަމައަށް އެއްބާރުން ދިމާވަން ކޯޓަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ފަހަރު ކަންކަން ކުރުމެވެ.[7]

އެއްބާރުލުން ނުދިނުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެއްބާރުލުން ދިނުމަށް ހަމަޖެހުމުގެ ޖިންސާއެވެ. އެމަރުހާލާގައި ހަމަޖެހުން ބައިވެރިވާނެ ކޯޓުނަގަދައިގައި ދެފަރާތަށްފަހުން ހައްލުކުރުމަށް އެއްބާރު ދިނުމާއެކު ދެއްވާނެއެވެ.[8] މިފަދައިން އެއްބާރުލުން ނުދިނުމަށް ހަރަދު ނަގައިނުދީގައި އެކަމަށް ދިމާއަތްކަން ހަރަދުގެ މިންވަރު ދަށްކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[9]

ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުގެ ދަށުން ނިންމުމަކުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދެކޮޅުހަދާ ހަމަޖެހުމުގެ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުތައް ދެއްކުމަށް ހުކުމްކުރުމަކީ ބާރުއަޅާފައިވާ ފުރުޞަތެވެ. އެކަށީގެން ނުވާގޮތުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އިންކާރު ކުރުމުގައި ބަލާނެ ކަންކަމަކީ ވެސް ކަމުގައިވާ ފުރުޞަތުތަކެވެ.[10]

4- Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 24.1.01, <https://canlii.ca/t/t8m#sec24.1.01>,

5- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 40(ހ)

6- Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] EWCA Civ 576, [2004] 1 WLR 3002.

7- Arrow Trading and Investments Est 1920 v Edwardian Group Ltd [2004] EWHC 1319 (Ch), [2005] 1 BCLC 696,

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 191(ހ)

9- ކުރީގެ ހަވާލާ 272(ހ)(3)

10- Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] EWCA Civ 576, [2004] 1 WLR 3002, These include, but are not limited to: (a) the nature of the dispute; (b) the merits of the case (it may not be reasonable for a party with a weak case to insist on the use of ADR); (c) the extent to which other settlement methods have been attempted; (d) whether the costs of ADR would be disproportionately high; (e) whether any delay in setting up and attending the ADR would have been prejudicial; and (f) whether the ADR had a reasonable prospect of success.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިދެންނެވިފަދައިން ސެޓްލްމަންޓް ނުވަތަ މަދަނީ އަދަބު ލާޒިމުކުރުވިދާނެކަން ޤަރާރުކުރާ ނަމަވެސް އަދި މިހާތަނަށް އެދުގަނޑުގެ ޙުކުމުގައި އަމަލީގޮތުން ފާހަގަކޮށްފައެއްނުވެއެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ

އިޖުރާއަތު

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ އަސާސީ ފަލްސަފާއިއުސޫލުތައް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ. އެއީ:- އިޚްތިޔާރުގައި ބައިވެރިވުން ނުވަތަ އިޚްތިޔާރީ ކުރުމުގެ ހައްޤާއި، އިލްތިޒާމާއި، ސިއްރުވުމުގެ އުސޫލާއި، ދެއެއް:- ހައްލުކުރުމުގެ ވަސީލަތްތަކުގެ ގޮތުގައި ފަސޭހަކަމާއި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެހީތެރިވާނޭ އުސޫލު ބޭނުންކުރުން؛ ތިނެއް:- ހާސިލުވުން؛ ހަތަރެއް:- މެދުވެރިއަކު ގެނައުން؛ ފަހެއް:- އަދުލުވެރިވުމާއި އިންސާފުވެރިވުން؛ ހައެއް:- ނޯޓިސް ދިނުން؛ ހަތެއް:- ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުންތަކުގެ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުން؛ މިއެވެ.

އިޚްތިޔާރުގައި ބައިވެރިވުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭއްވޭ ބައްދަލުވުންތަކުގައި ދެފަރާތުން ބައިވެރިވާނީ ހިޔާރީގޮތުގައި، އެއްބާރުލުން ދިނުމާއެކު ދުވަސްވަރަކަށް ގޮވާލެވޭ.[11] މަޤުބޫލު ސަބަބެއްނެތި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމަށް ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުންނުވާކަމަށް ބަލަންވާނެއެވެ. އަދި މިފަދަގޮތުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމުމަކަށް ގެންނަންވާނެއެވެ.[12] މިނަޔަށް ބަލައިގެން ކަނޑައެޅުމާއި ހަމައެކު އިޚްތިޔާރުގައި މަޝްވަރާކުރުމާއި ބައިވެރިވުމެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާގައި އެއްވެސް ފަރާތަކުން ދިފާޢު ބައިނުވާ ނުވަތަ މަޖުބޫރުކޮށް އެފަރާތަކާ ދެކޮޅަށް ޝަރީޢަތުގައި ބާރުން ނުކުރެވޭނެއެވެ.[13] ހަމަޖެހޭ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާގައި ބައިވެރިވެ ކުރިއަށް ގެންދިޔަކަމަށް އެއްވެސް މަޖުބޫރު ކަމެއް އޮތުމެއް ނުވާނެވެ. އަދި ހަމަޖެހުމަކީ އިލްތިޒާމުވާކަމާއި، ސިއްރުވެރިކަން ލިބިދޭނެއެވެ.

މަރުޙަލާގައި ހައްލުކުރުމުގެ މައްސަލަ/confidentiality, privilege and without-prejudice އެބަހީ ނުފޫޒުއްސިއްރު، ސިއްރުވުމާއި، އިލްތިޒާމުދިނުމުގެ އުސޫލު ހަމައެކު މަޖިލީގައި ކުރިއަށް ގެންދަންޖެހެއެވެ. ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުމަކުން ހާސިލުވާ އެއްބަސްވުން މަޤުބޫލު ސަބަބެއް ބައްދަލުވުމަށް ކުރެވޭ ހާސިލު ނުވެއްޖެނަމަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމުމަކަށް ގެންނަންވާނެއެވެ.

---

[11]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 191(ހ)

[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 192(ހ)

[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ 195(ހ)

<u>ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ވަސީލަތް</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ވުޖޫދުވުމުގެ ކުރިން ސިވިލް ކޯޓުގައި ބޭނުން ކުރަމުން ދިޔައީ evaluative mediation/ ވަޒަންކުރަނިވި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ އުސޫލާ ގާތްގުޅުމެއް ހުރި އުސޫލެކެވެ. މިކަން ކޯޓުއުފުލުން ގޮތަށް ބަލާއިރު ކުރެވޭކަމަކީ ލިޓިގޭޓް/litigate ކުރުމެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ މައްސަލަ ހިންގާ އުސޫލުން މިހެން ގާނޫނުތަކާ ދިމާވެއްޖެކަމެއް ބަލައި ގޮތްނިންމަވަނިކަމަށް ދެންނެވިދާނެވެ. އިދާރީ ޝަރީޢަތެއް ހިންގާ އުސޫލު/ Mini-trial or executive trial އިން މައްސަލަ ހައްލު ކުރުމުގެ ކަންކަން ހިންގިކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

މިހާރުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ތަރުތީބު ވަސީލަތެއް ބޭނުން ކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގައި ހުއްދަކޮށްފައިވަނީ ފަސިލިޓޭޓަރު މަޝްވަރާއަކުން ފެސިލިޓޭޓިވް މީޑިއޭޝަން/facilitative mediation އުސޫލުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމެވެ.[14]

މިގޮ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 191 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަންބަރުން ދެކެވޭ ތަފާތުކުރެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ މަޝްވަރާއަކުން އެހީތެރިވެދޭ/facilitative mediation އުސޫލު މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުން ކުރުމާއި، މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފަނޑިޔާރުކުރު/Judge-mediator އިންނެވެ. މިއީން ސަފުހާގެ އެންމެ ކަމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުއްދަކުރެވޭ ކޯޓު މަދަނީގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުން ކުރަނީ މީޑިއޭޝަން/mediation ގެ އުސޫލުކަމެވެ.

<u>ހިސާބުކުރުން</u>

ހައްލުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުންތައް ބާއްވަންވާނީ ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށްފަހުއެވެ. ހާޒިރުވުމަކީ ކުރުވިދާން ކަމެއްކަމަށް ކޯޓަށް ނޫފުނު ނަމަ، މުވާސަލާތީ ޒަރީއާގެ ވަސީލަތްތަކުން ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް ވަސީލަތް ބޭނުން ކުރެވިދާނެވެ.[15] ޒަރީއާއީ ދުރުގައިތިބޭ ވަސީލަތެއް ބޭނުން ކޮށްގެން މަރުހަލާ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ހާޒިރުވި ނަމަވެސް ހުރިހާ ހަމަވެސް ހާޒިރުވި މިގޮތުގައެވެ. ހާޒިރު ނުވާނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުންކުރާނަމަ ކޯޓުން ބަލަންވާނެވެ. އެހެންމެއި ދުރުނުވުމަކަން ބަލާނެވެ.

ދައުލަތުތެރި ޖަމާއި ޝަރުޢީބަޔާންތަކަ ޤާނޫނުގެ މަށްބަޔާންކުރެވޭ ބަލާއިރު ހާޒިރުވާންޖެހޭނީ ސިފަ ހުށަހެޅުމަކަށް މަސައްކަތްކުރެވޭނެވެ. ޤާނޫނު ޝަރުޢީސްކުރަ ފަރާތުން ހާޒިރުވާނީ ވަކިލުން ނުވަތަ އެފަރާތުން ހަމަޖެއްސާ ފަރާތަކަށެވެ.

---

[14]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 191(ނ) ގައި މަޝްވަރާ ކުރައްވާ ޖެހިއެއްވަނަ ފަރާތްތަކަށް ކަމަށް ބަލާފައިވާނެ މިކަމަށް އިންޤިލާބީ/ތަފާތުވެފައި ވިޔަފާރިގައި އަދި ފަރާތްތައް ޖަވާބުދާރީވެވެ.
[15]- ކުރިގެ ހަވާލާ 192(ބ)

ޖަވާބީ ސަބްމިޝަންގެ ފަރާތުން ވަކީލުން ހުށަހެޅުނަމަވެސް ކަސްދުން ހުށަހެޅިޔަދަން ބެލެވޭނެއެވެ. ވީމާ ޤާނޫނުގެ 192 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ތަރުޖީމާނަ ކޯޓުފިނަމަ ޤާނޫނުގެ މަގުސަދާ ފުރިއަރާ މާނައެއް ނުކުންނާނެއެވެ.

މެދުވެރިޔަކު ގެނައުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި މެދުވެރިޔަކު މެދުވެރިޔާކަން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެދޭނަމަ އެމެދުވެރިޔަކު ނުވަތަ މީޑިއޭޓަރަކު ހުށަހެޅުމުކުރެވިދާނެއެވެ. އެހެނަކު ގެނެވޭނީ ގެނެސްގެން އެދި ހަސްމަކު ހަރަދު ދައްކައިގެން އެއްބަސްވެވިގެންނެވެ. މިފަދައިން ގެނަސް އެދޭމީހަކު ހުށަހެޅި ފުރަން އެނގޭގޮތުން ހުށަހަޅާ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުމާއި ދެފަރާތާ މަޝްވަރާކުރުމުގެ ޤާނޫނީ ކަމެއް ނިންމާނެއެވެ.[16]

މެދުވެރިޔަކު ގެނައުމަށް އެދޭނަމަ ދެފަރާތުގެ ރުހުން ލިބިގެން އެއްބަސްވުމެއްގައި ސޮއިކުރަންވާނެއެވެ. އަދި އެހަރަދު އެމެދުވެރިޔަކަށް ދައްކަންވާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ކޯޓުމަރުހަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވުމުން ހައްލުކުރުމުގެ Introductory Remarks/ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވަން ނިންމި ތާރީޚުން ފެށިގެން 07 (ހަތެއް) ދުވަހުގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ބާއްވަން ނޯޓިސް ދޫކުރާނެއެވެ.[17] އެނޯޓިސްގައި ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން އޮންނާނެ ތާރީޚް ކަނޑައަޅައިފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދޫކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުމުގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 190(ނ))
• މައްސަލަ ބައްލަވާ ފަނޑިޔާރު މިމައްސަލަ ކޯޓުގެ މީޑިއޭޝަންގެ ބައިން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތަށް ކޮށް ދިނުމަށް އެދި ފޮނުވާފައިވާނެއެވެ. ވީމާ ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބަޔަކަށް އެއްބާރުލުންދީ ހުށަހެޅުމުގައި ދެފަރާތުން ގޮތެއްގެ މަޝްވަރާ ދެފަރާތުން އަމަލުކުރަންވާނެއެވެ.[18] • މީޑިއޭޝަން ހިނގާ ފަނޑިޔާރު ދެފަރާތާއެކުގައި މަޝްވަރާ ކުރިއަށްގެންދިއުމުގެ އެގްރީމެންޓްގައި ސޮއިކުރަންވާނެއެވެ.[19] މިބައްދަލުވުމަކީ ކުރިއަށް ގެންދާނީ ނުހަމަ ބައްދަލުވުމެއްގެ ގޮތުގައެވެ.[20] މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން/Introductory Remarks ބާއްވާނީ ހާޒިރު ނުވަތަ ވީޑިއޯ

16- ކުރީގެ ހަވާލާ 192(ނ)

17- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 190(ނ)

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 191(ހ)

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 191(ހ)(ނ)

20- ކުރީގެ ހަވާލާ 192(ހ)

ކޮންފަރެންސިން މެދުވެރިކޮށެވެ. މިބައްދަލުވުންފިޔަވާ އެހެން ހުރިހާ ބައްދަލުވުންތައް ބޭއްވުމަށް އެހެން ގޮތެއް ކަނޑައަޅާނަމަ ދެފަރާތް ކޯޓަށް ހާޒިރުވާންވާނެއެވެ.[21] ނަމަވެސް

- މިބައްދަލުވުންތައް އޮޑިއޯ ނުވަތަ ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް މެދުވެރިކޮށް ނުވަތަ ޓެލެފޯނު/ކޯޓަށް ހާޒިރުވެގެން ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެއެވެ. ދެފަރާތުން ބައިވެރިނުވާ ބައްދަލުވުމެއް ނުބޭއްވޭނެއެވެ. ބާއްވާ އެއްވެސް ބައްދަލުވުމެއް 02 ގަޑި އިރަށްވުރެން ދިގުނުވުމަށް ހަރަކާތްތެރިވާނެއެވެ.
- މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގައި އެހީތެރިވެދޭނެ ފަރާތެއް ނުވަތަ ކަމުގެ އިލްމުލިބިފައިވާ މީހެއްގެ ބަދަލުގައި ގެންނަން ބޭނުންވާނަމަ އެކަމަށް އެދޭ ހުށަހަޅަން އެހީތެރިވާނަމަ ގެންނަމީހަކު ދޫކުރުގަ ހަރަދެއް ކޯޓަށް ޖަމާކުރުމުން ހުށަހެޅުން ގެންނަން ބޭނުންވާ ފަރާތެއް ހާޒިރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[22]
- މަޝްވަރާ ސަރަހައްދުގައި އަދި ކޯޓަށް ނުހިނގާ ދިނުމަކާނުލައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމަށް ދެފަރާތުން ކުރިމަތިލާ ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ނިމުމަކަށް ގެނެވޭނެއެވެ.
- މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން ......(ތާރީޚް)..... ގައި ...(ގަޑި)... އޮންނާނެއެވެ.

ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭއްވޭ ބައްދަލުވުންތަކަކީ ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުން ތަކަކަށް ވާންވާނެއެވެ.[23] މިއުސޫލު ހިމަނާފައި މިވަނީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ހިންގުން ލާޒިމުވަނީ ފަރިޢާދަކާ ކަމަށްވާތީ ނުވަތަ އެމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިންގާ ފަރިޢާދު ކަމަށްވާތީ ސަރުކާރުއްދާއިރާތަކުގެ ހިމެނޭތީއެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ކުރިއަށް ގެންދާނަމަ ނަތީޖާއެއް ނުލިބުނު ނަމަވެސް އެކަމުން ރައްކާތެރިކަން ހޯދުމަށެވެ.

ވީމާ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ އަޑުއެހުންތައް އާންމު އުސޫލުން ބާއްވަންވާނީ ޝަރީޢަތް ކުރާ ކޮޓަރިން ބޭރުގައެވެ. އެހެން ތަނެއްގައި ބާއްވަން ނިންމައިފި ނަމަ ފަރިޢާދުއަށް ޖައިނަޢާ ކޯޓު ތުރުނުކޮށް އިންތިޒާމުކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ދެފަރާތުން ވާހަކައާކައިރު ކޮޓަރި ތެރެއިވެ ވާހަކަދައްކާނެތައް ސަލާމަތް ބަދަލުތައް ގެނެވިދާނެއެވެ.

21- ކުރީގެ ހަވާލާ 192(ނ)

22- ކުރީގެ ހަވާލާ 192(ށ)

23- ކުރީގެ ހަވާލާ 192(ހ)

އަދުލުވެރިވުމާއި، އިންސާފުވެރިވުން

މަޝްވަރާ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތްތަކުގާ ފަރީޤުން ހަސްމުންގެމެދުގައި އަދުލުވެރިވާ އިންސާފުވެރިވާ ހަމަހަމަ ކުރަންވާނެވެ. ދެފަރާތަށް ފުރުސަތު ދިނުމުގައި އެމީހަކު ހުށަހަޅާނެބޭނުންވާ ކަންކަން ހުށަހެޅުމަށް އެކަށީގެންވާ ފުރުސަތު ދޭންވާނެވެ.[24]

މަޝްވަރާ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގެމުޅިމުއްދަތުގައި ކުރިމަތިން މިއުސޫލަކީ ވަރަށް މުހިންމު އުސޫލެކެވެ. މަޝްވަރާ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި އަދުލުވެރިންނާއި، އިންސާފުވެރި ނުވުމުގެ ބޭރުގައި ގާނޫނުގެ ބުރަވެފައިން ހިލާފުވާކަމަށް ބައްދަލުވުންތަކުގައި ފަރީޤުންގެ ފުރިހަމަ ހުރުމާއި، ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހުން ހިމެނެނެވެ. އަދި ހަމަހަމަކަމާއި މަޝްވަރާކުރުމުގައި ކޯޓުއިޖުރާތުން ނޫނީ ނުވަތަ ބަންދުރުކުރުމުގައި ހިމެނޭ ނުވަތަ ތަފާތު ނުވަތަ ވެރިކަމުގެ އިންސާފުވެރި ނުވާތީ އަދުލުވެރި ނުވުމުގެ ބެއިކަތީ ހިމެނެނިކަމެވެ. މަޝްވަރާދާނަށް އަދި ހަސްމުންނާމެދު ވަކިބޭފުޅަކު ދޭތެރޭ ނުވަތަ ވަކިބޭފުޅަކު މަޝްވަރާދާއި ހަސްމުންނާމެދު ތަރުޖީހުދެވޭނެ ގޮތަކަށް ބައިވެރިނުވުން ހިމެނެނިކަމެވެ. އެބަހީ ހަސްމުންނާއި، މަޝްވަރާ އާއްމު ވަކިބޭފުޅަކާ ހަމަހަމަކޮށް ހިތަކުރަންވާނެވެ.[25]

ފައިލުބަދަލުކުރުން

މަޝްވަރާ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާނީ އެހެން ފަރާތެއްކަމަށް، ކޯޓުގެ މަޝްވަރާހައްލުކުރުމުގެ ބައިވެރިން މަޝްވަރާ ޚާއްސަކޮށް ނިންމުމާއިބެހޭ ތަސްދީޤުކުރާ މަޝްވަރާގެ ފައިލު މީޑިއޭޓަރ ބާރާއި ހަވާލުވެރި ފަރާތްތަކަށް ޚާއްސަކޮށްފައިވެއެވެ.[26] މަޝްވަރާ ހައްލުކުރުމުގެ ބާރާއި ޝަރުޢީ ސޯޝަލްމާދާނު މަޝްވަރާ ބަދަލުކުރުމުގެ ޖަދުވަލު އުފެދިފައިވާ ފަރާތަކީ ކޯޓުގެ އިސްތިފާރެވެ. މަޝްވަރާ ބާރާ ފަރާތާއި މަޝްވަރާ ހައްލުކުރާބާރަށް މަޝްވަރާ ޚާއްސަކޮށް ނިންމައިދިނުމަށް މަޝްވަރާ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާ ފަރާތަކަށް ކަނޑައެޅި މަޝްވަރާ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށްގެންދަންވާނެވެ.[27]

މަޝްވަރާ ހައްލުކުރާ ފަރާތަށް މަޝްވަރާ ބާރާ ފަރާތުން ވެއްޖެނަމަ މަޝްވަރާގެ ފައިލު ބަދަލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދާނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ތަސައްވަރަކީ މަޝްވަރާ ބާރާ ފަރާތުން މަޝްވަރާ ސުވާލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ގޮތުވެރިއެއްގެ ދަށުން އަދާކުރުމަށެވެ.

24- ކުރީގެ މާއްދާ 192(ނ)

25- UK Law reform commission consultation paper JULY 2008 - Alternative dispute resolution LRC CP 50 -2008 Page 124

26- ވަސީލަތްފަހަރަ މީޑިއޭޝަން ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން ބޭއްވުން ބާޒިލުކުރާ ތަޢާރުފުގައި އެބައްދަލުވުން ނިންމާލާނެވެ.

27- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 121(ހ)

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ

ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ގޮތް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދަން ޖެހޭ ގޮތުގެ ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ މައިގަނޑު އެންމެ އުސޫލުތަކެވެ. އެއީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދަންވާނީ މަޝްވަރާއަށް އެހީތެރިވެދޭ އުސޫލު ފަރުޟުކޮށްފައެވެ.[28] މީގެ އިތުރުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާއަކީ ސިއްރު އަދި އިލްތިޒާމު ލިބިގެންވާ މަރުހަލާއެއްކަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[29]

ޤާނޫނުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގެ އަސާސީ އުސޫލުތައް ބަޔާންކުރުމަށްފަހު އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބަޔާންކުރުން ކޯޓަށް ދޫކޮށްލާފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ޤަވާއިދުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ކަންކަން ގެންދަންޖެހޭ ގޮތުގެ އެއްވެސް ތަފްސީލެއް ނުހިމެނެއެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތުގެ ތަފްސީލު ލިޔުމެއް ހިމެނިފައެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ޤަވާއިދާ ވަކިން ކޯޓުން ނެރެފައިވާ މައްސަލަހައްލު ކުރުމުގައި އަމަލުކުރާނެ ގޮތުގެ އުސޫލުތައް ލިޔެފައިވެއެވެ.

<u>މަޝްވަރާއަށް އެހީތެރިވެދޭ އުސޫލު</u>

މަޝްވަރާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ފަސޭހަކަމާއި އެހީތެރިވެދޭން ކުރިއަށް ގެންދަންޖެހޭ އުސޫލުތަކުގައި، މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މައްސަލައާ ކުރިއެރުވުމަށް ނުވަތަ ދެފަރާތުގެ ވަކިވަކިން އިޖުތިމާއީ ހަސްމުންނަށް ދިރުން މަސައްކަތެވެ. ޑިސްޕިއުޓާ ސަބަބުތަކަށް ދޭންވާނީ މަޝްވަރާގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށްގެންދިއުމަށެވެ.[30]

ޑިސްޕިއުޓްގެ ދައުރަކީ މައްސަލަ ދެނެގަތުމާއި، މަޝްވަރާކުރުމާއި، ފާހަގަކޮށްގެންދިޔުމާއި، މައްސަލަ ހައްލުކުރުން އިޚްތިޔާރު، ބަހުސްކުރުމާއި ހައްލުކުރުމަށް އެހީތެރިކަން ޤަބޫލުކުރެވިފައެވެ. އެގްރީމަންޓް ނުވަތަ އަންގަވާފައެވެ. ދިނުމަކީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މިއުސޫލުގައި މައްސަލަހައްލުކުރުމުގެ ކަންކަން ކުރިއަށްގެންދާ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެއްކަމެވެ. މިއުސޫލުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުން ކުރިއަށް ގެންދާއިރު މަޝްވަރާއަށް އެހީތެރިވާ ފަރާތުގެ ދައުރަކީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ތާއީދުނުކޮށް ނުވަތަ ތަރުޖީހުދެއްވުމަކާ ނުލާ ހުރުން ލާޒިމުވާކަމެވެ.[31] މިއުސޫލުގައި ޑިސްޕިއުޓާ އަސާސީ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ސަބަބުތަކަށް ދޭންވާނީ ތަފާތުތަކުގެ ހައްޤުތަކުގެ ހުރުމަތް ދެމެހެއްޓުމަށެވެ.

---

[28]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 191(ނ)

[29]- މަޖުބޫރުކަމުގެ ނިޔަން ބައްދަލުކުރުވުމުގައިވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 192 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައެވެ. ސިއްރުވެރި އިލްތިޒާމު ލިބިގެންވާކަން ބައްދަލުކުރުވުމުގައިވެސް 195 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައެވެ.

[30]- Frenkel & Stark, The Practice of Mediation § 3.6, p76.

[31]- ibid. at 76

ހައްޤުތަކަށް ހުރުމަތްތެރިވެގެން ހިފައިގެން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުމުގެ ނިޒާމަށް ނުވަތަ އުސޫލަށް ކިޔަނީ rights-based mediation/ހައްޤުތަކަށް ބިނާކޮށްފައިވާ ތަޢާރުފެވެ. ހައްޤުތަކުގެ އަސާސް މަތީގައި ހިންގާ ތަޢާރުފުގައި މެދުވެރިޔާ ނުވަތަ އެބައިމީހުންނަށްވުރެ ހާސިލުކުރުވޭ ހެޔޮގޮތް ދަރަޖަ ހަރުދަނާކޮށްދިނުން އުސޫލުން ހުރަހަގާއިމާ މައްސަލައިގެ ބައިވެރިންނަށް، ހިމާޔަތްކުރާ ފަރާތްތަކުގެ އެކުލަވާލެވިފައިވޭ. އެބަހީ އުސޫލާ އެއްބާރުލުން މައްސަލަ ނިމުމުގެ ފުރުސަތު އޮވޭ ކިޔާވަރަކަށްކަން ވަރަށް ބާރުގޮތުގައި ވަކިން ކަނޑައަޅާ ސާފުކޮށްދިނުމެވެ. މިގޮތުން ވަކިން ކޮންމެވެސް ބައިވެރިއަކު ހައްޤުތަކުގެ ދަށުން ދެކޮޅުވެ ހިމާޔަތްކުރުން ނިސްބަތްވާ އެއްބަސްވުމަކަށް އަންނަ މަގު ފަހިވެގެންދެއެވެ.

މެދުވެރިޔާގެ އަސާސީ ޤާނޫނީ ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުތަކުން ބާރުދޭ ހައްލުކުރުން މަދު ބަދަލު ހައްލުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރާއިރު، ވަކި ގޮތަކަށް އެއްބަސްވާ ހާލަތުގައި ހައްޤުތައް ހިމާޔަތްކުރެވޭ ގޮތަށް އެއްބަސްވުން އުނިކަމާނުލާ ގެންދެވެއެވެ. ތަޢާރުފުގެ މިއުސޫލަކީ ބާރުއަޅައި އެންމެ އެކަށީގެން ގެންގުޅޭ ދެފުށުމެ.

ތަޙްރީބާކާރު މެދުވެރިޔާއަށް ގެންނަން ބޭނުންވާ ކަންތަކުގެ ހައްލެއް ދޭންޖެހޭ ކަމާއި ދުރުކުރުމެއް އެކުލަވާލެވެއެވެ. އެހެރިން ގެންނަނެތްނަމަ ހަރަދު ބާރުގެ ކުރުވޭގޮތުގެ ގެންގުޅެން އެދޭނޭ ހިމާޔަތް ކުރާ މެދުވެރިޔާ ގެންދިޔައީ.[32]

މަރުހަލާތައް ކުރިއަށް ގެންދާގޮތް

ޤާނޫނީ ހަމަޖެހުމުގެ މަގުފުރެދުން ކަންގޮތްތަކާ ތަފާސް ބަލައިގެން ބެހޭ ކުރުމުގެ ގޮތުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދެވޭނީ ގޮތަށް ބައިވެރިވާފަރާތްތައް. މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ފަސޭހަވާނެ އެކުލަވާލާ އުސޫލުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދިޔުން މަޑުމަދު 05 (ފަހެއް) ލެވަލަކަށް ބަހާލެވިދާނެއެވެ.[33]

1. މައްސަލަހައްލުކުރާ ފަރާތުން ތައާރަފު އަރުވުން Introductory Remarks/
2. ދެފަރާތުން ތައާރަފުވުން،
3. މައްސަލަ ދެނެގަތުމަށް ވައްދާ ބަޔާނުގެ މަޢުލޫމާތު ބެއްލުން، އަދި ވަކިވަކި ބައްދަލުވުންތަކާއި ބައްދަލުވުން؛
4. ދެފަރާތުން މަޝްވަރާކުރުން،
5. އެއްބަސްވުމަށް އައުމަށްވުން؛

---

[32] ތަފްސީލު ދިރާސާ ބައްޓަންކުރެވުނީ.

[33] - Peter lovenheim and Lisa Gurein "Mediate, don't litigate" 1st ed 2004 page 171

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގައި ތިރީގައި މިދަންނަވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން ލާޒިމުވާނެއެވެ.

ތިރީގައި މިބަޔާން ކުރަނީ އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން ތަބާވެވިދާނެ މިންގަނޑުތަކެވެ.

ވަކިވަކި ބައްދަލުވުން/Caucus

ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގެ ތެރޭގައި ދެފަރާތާ ވަކިވަކިން ބައްދަލުކުރުމަކީ މީޑިއޭޓަރު މީޑިއޭޝަން ހައްލުކުރުމުގެ އުސޫލުގައި ހުއްދަކަމެކެވެ. ވަކިވަކިން ދެފަރާތާ ބައްދަލުކުރުމަށް ބާއްވާ ބައްދަލުވުންތަކަކީ Caucus/ކޯކަސް ބައްދަލުވުމެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ތިންވަނަ ފަރާތުން މިފަދަ ވަކިބައްދަލުވުންތައް ބޭނުންކުރަނީ ސުވާލުތަކަށް ކުރުމަށާއި، މައްސަލަ އެފަރާތަކާ އެއްބާރުލަން ނިމުމުގެ ފުރުސަތު އަޑުއިއްސަވަން ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ބަލިކަށިކަން ނުސީދާ އެކިއެކި އިސްޓްރެޓަޖީތަކުން ހޯދުމުންނަން ބޭނުންކުރަނީއެވެ. އަދި ދެފަރާތަކަށް އެއްބަސްވެވޭ ހައްލަކަށް އައުމަށް މަސައްކަތްކުރުމަށެވެ.[34]

މައްސަލަހައްލު ކުރުމުގެ އުސޫލުތަކުގައި ދެފަރާތުންނާއި ވަކިވަކިން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރުމަށް މިހާރު ބައްދަލުވުން ހުއްދަވިޔަކަސް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތުގެ އަސާސީ އުސޫލުތަކެއް އަހަރެމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ލިޔުނުއިރު އެއްވެސް ބައްދަލުވުމެއް ހުރިހާ ހަސްމުން ހާޒިރުނުކޮށް ކުރިއަށް ގެންދިއުން މަނާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ޖަޕާނުގެ ގާނޫނުގައި ނުވާނަމަ ދުރުގާބީޓާކުރު ބިކުނުވަޖިގެ ވަސީލަތެއް ދުރުވިރަކާން ނަމަވެސް ހާޒިރުވެ ތިބެންޖެހެއެވެ.[35]

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި ދެފަރާތުންނާ ވަކިވަކިން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރިޔާނުދޭ ބައްދަލު ކޮށްގެން ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޤާނޫނުގެ 192 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެދަށުން ހަސްމުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ގެންނަ އެހީތެރިވާ މީހަކަށް އެކަން ކުރުމަށް ހުއްދަކަން ނުދެވޭނެއެވެ.

ތަޢާރަފު ބައްދަލުވުން

ތަޢާރަފު ބައްދަލުވުން ދެބައިކަށް ބަހާލެވެއެވެ. އެއީ މައްސަލަހައްލުކުރާފަރާތުން މައްސަލަ ހައްލުކުރާނެ ގޮތުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތް ބެލުމާއި، ހަސްމުން އެދޭ މައްސަލަ ދެނެގަތުމަށް ބޮޑުވި މައްސަލައިގެ ތަޢާރަފު އެރުވުމެވެ.

މީޑިއޭޓަރާ ތަޢާރަފު ދިނުން

34- Peter lovenheim and Lisa Gurein "Mediate, don't litigate" 1st ed 2004 page 193

35- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 92(ބ)

ތަޢާރުފު ބައްދަލުވުމުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރާފަރާތުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގެ ބައްދަލުވުންތައް ކުރިއަށް ދާނެގޮތް ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. އަދި ދެފަރާތުން ހުށަހަޅާގޮތަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރަން ބައިވެރިވާކަމާއި، ދެފުށް ފެންނަ ގޮތަކަށް އަމަލުކުރުމަށް ތިބޭކަމާއި، އެއްބާރުލުން ދޭގޮތަށް ތިބޭތޯ ބަލަންވާނެއެވެ.[36] އަދި ހުށަހަޅާގޮތަކީ ނުވަތަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި މަސައްކަތްކުރުމަށް ބާރުއަޅަންވާނެއެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުމުގައި ތަޢާރަފު ކުރުމުގައި އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާކުރެވިދާނެއެވެ.

1. މައްސަލަ ހައްލު ކުރާފަރާތުގެ ތަޢާރަފުވުން:- "ތިމަންނަކީ މިމައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މައްސަލައްކަމުގައި އެހީތެރިޔާއެވެ. މަގޭނަން ކިޔަނީ ....
2. ދެފަރާތް ތަޢާރަފު ކުރުން:- ނަމާއި އެޑްރެސް ހުށަހެޅުން. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެއްބަސްވީތީ ޝުކުރު ދަންނަވާލުން.
3. ހާސިލުކުރަން ޤަސްދުކުރާ ވަސީލަތު ކަނޑައެޅުން:- ތިމަންގެ މަޤްޞަދަކީ ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވޭ ހައްލަކަށް ގެނައުމަށް އެހީތެރިވެދިނުންކަން ބަޔާންކުރުން.
4. މައްސަލަ ހައްލުކުރާފަރާތުގެ ދައުރު ބަޔާންކުރުން:- މައްސަލަ ހައްލުކުރާފަރާތަކީ ވަކިގޮތަކަށް މައްސަލައިގެ ފައިސަލާކުރަން ތަރާދިނުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެން ނުވާކަމާއި، ވަކިގޮތަކަށް ދެފަރާތް ދެމެދުގައި އޮތް ޚުޞޫމަތް ނިންމުމުގެ ބާރެއްނެތްކަން ހާމަކުރުން.
5. ވަގުތު ކަނޑައެޅުމާއި ޤަވާޢިދު ބަޔާންކުރުން:- އާންމު އުސޫލުން މިފަދަ ބައްދަލުވުމެއްގެ ދިގުމިނަކީ ކޮބައިކަމާއި، ދެފަރާތުގެ ލަފާގެ މަތިން އިތުރުކުރެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކުރުން.
6. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާ ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތް ކިޔައިދިނުން:- މިމަރުހަލާ 06 ފިޔަވަޅެއްގެ މައްޗަށް ބަހާލާކަމާއި، އެއިން ކޮންމެ ފިޔަވަޅެއް ބަޔާންކުރުން.
7. ދެފަރާތުން ވާހަކަދައްކާއިރު ހިތުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ވާހަކަދެއްކުމަށް އެންގުން:- މިގޮތަށް ދައްކާ ވާހަކައިގެ މައްޗަށް ހުރި ހެކިތައް އެބައްދަލުވުމަށް ގެނައުމަށް އަންގަންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ބިލާއި، ސިޓީއާއި، ފޮޓޯ ފަދަ ތަކެތި ގެންނަވާނެކަން.
8. ސުވާލާ ޖަވާބަށް ހުޅުވާލުން:- ދެފަރާތުގެ އިތުބާރާ ބާރުން ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކުރަންހުރި ސުވާލެއް އޮތްނަމަ އެކަމަށް ފުރުސަތު ދިނުން.

[36]- UK Law reform commission consultation paper JULY 2008 - Alternative dispute resolution LRC CP 50 -2008 Page 70

ދަރުސްގެ ތަޢާރަފު ދިނުން

މިބައިދަރުހުގައި ދަރިވަރުންނަށް މައްސަލަތަކުގެ ތަޢާރަފު ހުށަހަޅަން ފުރުސަތު ދެވޭނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ސުވާލެއް ކުރަން އެދޭނަމަ އެޑްވޮކެޓުވެސް ދަރިވަރަށް މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރާގޮތުން ދަންނަވާނަމެވެ. އެއަށްފަހު ދެވަނަ ފިޔަވަޅެއްކަމަށްވާނީ މައްސަލަ ނުވަތަ ވާޤިޢާތަށް ދަސްކުރުމެވެ. ދަރުހުގެ ތަޢާރަފްކުރުމުގައި އަސްނިވި ކަސްކަން ހިމެނުންވާނެވެ.

1. ދަރިވަރުން ހުށަހަޅާ ސިފައްކުރާގޮތް ނުވަތަ އެޕީލުގެ މައްސަލަ އަދި ކޯޓަށްކަން:-

   މިސާލަކަށް ބައިނަލްއަގުވާމީ އެޕީލުގެ ނަޒަރުގައި ހުސާބަދު ވަރަށް ރަގަޅު ސިފަކޮށްދޭނެއެވެ.

2. ވާޤިޢާތައް ބައިނަލްއަގުވާމީ ތަރިމީތައް ހަރުކުރިނަމަ އެކަން ބައިނަލްއަގުވާން:-

3. ވާޤިޢާތައް ކިޔައިދިނުމުގައި ހިކުމަތް ބޭނުންކުރުން:-

   ޗާޓާއި، ރިސާލާއި، ފޮޓޯކޮޕީ ރިޕޯޓާއި، މިނޫނަސް އެހެން ހިލި ބޭނުން ކުރެވިދާނެވެ.

މައްސަލަ ތަޢާރަފު ކުރަމުންދާއިރު އެއްވެސް ފަރާތަކުން ވާހަކަދައްކަމުން ގެންދާ ހަރަކާތް ހުއްޓުވައިގެން ނުވާނެވެ. ނުވަތަ އެހެންމީހަކު ވިދާޅު ވާހަކަދައްކައިގެން ނުވާނެވެ. އެންމެންވެސް ތިބެންވާނީ އަޑުއަހާށެވެ.

މައްސަލަ ނުވަތަ

ވާޤިޢާތައް ދަސްކުރުން

މިމަރުހަލާއަކީ ފުރަތަމަ މައްސަލަތަކާއިގުޅޭ ވާހަކައްކުރުމުގެ މަރުހަލާއެވެ. މިމަރުހަލާގައި ދަރިވަރާ ވަކިވަކިން ދުރުގައި އެކުގައި ދިމާވާ ވާހަކައްކިޔާނެވެ. ދަރިވަރު ވާހަކައްކުރުމަށް ގެވެހި ކުރުމުގެ ގޮތުން ހުށަހެޅުމަށް ފުރުސަތު ދެވޭނެއެވެ. މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތައް ދަސްކުރުމަށް މުދުތީއާއި ސުވާލުކުރުމަށް ދެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ދަރިވަރު ވަކިވަކި ބައްދަލުވުންތައް ބާއްވައިގެން ނުވާނެކަމަށް ދެކެމެވެ.

ބައްދަލުވުން ބައްބައްވުން

ވާޤިޢާއަށް ދެނެގަތުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމަށް ބާއްވަންޖެހޭ ބައްދަލުވުންތަކުގެ އަދަދު ކަނޑައެޅުމަށެވެ.

ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާ ފަރާތުގެ ތަޖުރިބާ އެކަށީގެން ދޫކޮށްލެވިފައެވެ. މައްސަލަ ދެނެގަތުމުގެ ބައްދަލުވުން ތަކުގައި ދެފަރާތުން ދެކޮޅުގޮތާއި، މަސްލަހަތުތަކާއި ބޭނުން ކަން ދިނުމަށް ފުރުސަތުދޭންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ފުރުސަތު ދިނުމަކީ މައްސަލަ ދެނެގަތުމަށް ފަސޭހަވެގެންދާނެ ކަމެކެވެ.[37]

ދެފަރާތުގެ މަސްލަހަތުތަކަށް ބަހުސްކުރުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމުން ދެފަރާތުން ދައްކާވާހަކައިން އެއްބަސްވުމަކަށް ފުރަގަތުން އެއްބަސްވުންތަކާގުޅޭ އިތުރުން މަޝްވަރާ ކުރުވުމެވެ. އިތުރު މަޝްވަރާކުރުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލު ފަސްލު ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ސުލްހަ އެއްބަސްވުމަށް އެހީތެރިވެރިންގެ މައިގަނޑު މަސައްކަތެއް ހިނގާނީ މިމަރުހަލާގައެވެ. އެގޮތުން މައްސަލަ ތަޙްގީގުކުރި އިރު ދެފަރާތުން މައްސަލައިގައި ހާމަކޮށްފައިވާ ގޮތަކީ އެނގުމަކަށް އަދި އެގޮތަށް މައްސަލަ ނިމިގެން ހިގައިދާނެ ގޮތް ނޫންކަން ވިސްނައިދިނުމަށް ނަސޭހަތް ސުވާލު ކުރެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް:- މައްސަލަ ހައްލުކުރެވިދާނެކަމަށް ދެކޭ ގޮތަކީ ކޮބައިތޯ؟ ފަދަ ސުވާލުތަކެވެ. އެބައި ޖަވާބުދޭ ގޮތުގައި އާދެ ނުވަތަ ނޫން މިފަދަ ކުރު ޖަވާބުދިނުމަކުން ޖަވާބު ނުދެވޭނެ ޖާގަ ސުވާލުތަކެވެ. ނުވަތަ ޖަވާބު ދިނުމަށް ތަފްސީލުކޮށްދޭން ދޫކުރެވޭ ގޮތަށް ފުރުސަތުދެވިފައިވާ ސުވާލުތަކެވެ. މިސާލަކަށް އިގިރޭސިބަހުން ކިޔަނީ open-ended questions ސުވާލެވެ.

ކޯކަސްގެ ފަރާތުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެހީތެރިވެދޭނީ މީހާ ގެންނަ ހާލަތުގައި ދެފަރާތާ ވަކިވަކިން އެކަނި ބައްދަލުވުންތައް ބޭއްވުމުގެ ހުއްދަ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރާ ފަރާތަށް ލިބިފައިވެއެވެ. މިފަދަ ބައްދަލުވުމާގުޅޭ ތަފްސީލު އިސްވެ ބާރުއަޅާފައިވާނެއެވެ.

މަޝްވަރާކުރުން

މައްސަލައިގައި ދެފަރާތުން ދެކޮޅުގޮތާއި، އެކުގައި ހިލާފުވާ ދެފަރާތުގެ މަސްލަހަތުތަކަށް ބަހުސްކުރުމަށް ދެފަރާތަށް ފުރުސަތު ދިނުމުން ދެފަރާތުން ދެކޮޅުގޮތާއި، މަސްލަހަތުތަކާ ބަހުސްކުރުމުން އެކަންކަމުގެ މެދުއިން އެއްގޮތް ކަންކަން ފާހަގަކޮށް އެއްބަސްވުމަކަށް އިތުރަށް ވާހަކަދައްކައި މަޝްވަރާކޮށް އެއްބަސްވުމަކަށް އާދޭތޯ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާފަރާތުން މަސައްކަތް ކުރުމަކީ މަޝްވަރާކުރުމުގެ ބޭނުންކުރެވެއެވެ.

އެއްބަސްވުމަށް ދުރުގެވިދިން

37- ibid. at 70

އާންމު އުސޫލީ ނުސޫސުތަކުގެ ތެރޭގައި މިބާ ފަރާތްތަކަށް އެމީހާއާއި އެއްފަދައަށް ހުރި ނުހެއްޓާއިއްޔުން ކޮންމެ ނުހެއްޓާއިއް ފެންނާނީ އަސާސްއިންސާފު ބަދަލުނުވާ ހުރި ވާހަކައެކެވެ. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މައްސަލައަކަށް ކުރާފަރާތުގެ ދައުރުގެތެރޭގައި އާސަޢިރްއާޚަރުން މައްސަލައާއި ގުޅޭ ހަލުވިކޮށް ވިސްނުމަށް މަސައްކަތްކުރަންޖެހެއެވެ. މިގޮތުން ހާސިލުކުރުމަށް އެއްގޮތަކީ އުވިސްނާ ގޮތަކީ އެއްގޮތް ކަމުގައިވާ ނުވިސްނާ ސަފާފުޅުއަށް ދެމުނިތަކުން ވިސްނަދިނުމެވެ.

މިސާލަކަށް:- މައްސަލަ ހައްލު ކުރުވިދާނަކަން ދެކޭ ގޮތަކީ ކޮބާ؟ މިބާ(ދައުލަތުކޮށް މިހާ ނުވަތަ ދައުލަތީބާ މިހާ) ގެ މަޤްޞަދި ހުރިނަމަ ބިޒިނަސްބުން ހުރަހަގޮތި ކުރިއަށްދާ ހައްލުއްޖެ؟ ދެފަރާތަށް މައްސަލައާ ބެހޭވިޔަފާރިތަކަށް އެއްބަސްވެނުމަ ހުރަހަގޮތި ކުރިއަށް؟ އިދިކޮޅު ހަސްލު އެއްބަސްވުމުން ފަދަ ހައްލެއްކަމަށް ބިފަރާތަށް ވިސްނާ ހައްލެއް ކޮބައި؟

މިސާލަކަށް:- އަހަރެމެން ނުދަރަނިވަ މިހާރު މިމައްސަލައިގައި އަހަރެމެންގެ ފައިދާ އެއްވެސް ގޮތެއް ހިނގާފައި ނުވާކަމަށް ދެކެވާން ހެއްދޭ؟ ނުވަތަ މިމައްސަލަ ޝަރީޢަތަށް ގެންދިޔަމަ އަހަރެމެން މިމައްސަލަ ކާމިޔާބުވާން ކަމުގެ ސަބަބަ ފަސޭހަ ތަޖުރިބާ ކިތައް ހިނގައި ހޭދަކުރެވޭ؟ މިފަދަ ސުވާލުތަކަށް ކުރެވިދާނެވެ.

ދެފަރާތުން މަޝްވަރާކުރުމުގެ ނަތީޖާއެއް ގޯސްގައި ހުކުމްތަކުގެ ބަދަލަށް ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވުމަކާއި ނުވަތަ ދިޔުނުކުމަގައި ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވުމެއް ނަގަނީ އެއްބަސްވުން ހުރަހަވާފައި ދެފަރާތް ސަލާމަތްކުރެވޭނެއެވެ.

އެއްބަސްވުން އެކުލަވާލައި

ލިޔުމަށް ތިރިކުރުން

މުޅިދައުވާއަށް ނުވަތަ ދައުވާގެ ބައެއް މަޝްވަރާގެ ތެރެއިން އެއްބަސްވެވިއްޖެނަމަ އެއްބަސްވުން ލިޔުމުން އެކުލަވާލައި ދެފަރާތުން ސޮއިކުރަންވާނެވެ.

<u>އެއްބަސްވާކަންކަން</u>

އެއްބަސްވުން އެކުލަވާލުމުގައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ މާއްދާތަކާއި ނުވަތަ ކަންތައްތަކާއި މަޝްވަރާކޮށް ނިންމައި ލިޔުމަށް ތިރިކުރަންވާނެވެ.[38] އެއަށް ކިޔަނީ ވަކިކަންތައްތަކާ/terms އެއްބަސްވުމެވެ. މިގޮތުން އެއްބަސްވުމުގައި މައްސަލައިގެ ބައިވެރިން ނުވަތަ ވާރިސުންނަށް ކުރުމުގައިވާނަމަ އެކަމުގެ ސާފުކަން ތިޔަކަން ލިޔުމުގައި ހިމެނެންވާނެވެ. އެއްބަސްވާ ކަންކަން/terms ލިޔުމަށް ތިރިކުރުމަކީ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރި ފަސޭހަކުރާއެވެ. އެއްބަސްވުމުގައި ސޮއިކުރުމަށްފަހު އޭގައި ހިމެނުނު ކަމަކާދޭތެރޭގައި އިތުރު ދައުވާއެއް ނުއުފުލޭނެވެ.[39] އެއްބަސްވުމުގައި ސޮއިކުރުމުގެ ކުރިން އެއެއްބަސްވުމުގައި ބާރުލިބޭގޮތާއި ކަންކަން ހަރުމަކުރުން ސާފުވެގެ ތިޔަކަމަށް ހިމެނެންވާނެވެ. ސާފުވެގެ ކަންކަން ކަރުވަރުކުރުމުގެ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރާ ފަސޭހައާއި ޖިނާއަތެވެ. އެއްބަސް ހަމަޖެހުނު ފަސޭހަކުރާ އިލްތިޒާމާއި ނުވަތަ ޖިނާއަތް ހުރިގޮތް ނުރުހުމުގައި އެއްބަސްވުމަށް އިތުރުކުރެވިދާނެވެ.[40] މައްސަލައިގެ ބައެއް ހައްލުވާ ހާލަތުގައި ދެފަރާތަށް އެއްބަސްނުވާ ކަންކަމުގެ ތަފްސީލްތައް ބާރުކުރާ ލިޔުމުގައި ދެފަރާތަށް ސާފުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ޖަޖް/Judge-mediator މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާ ފަސޭހަކަން ލިބިގެންވެއެވެ. މިފަދަ ލިޔުމެއް ތައްޔާރު ކުރާނަމަ ވީހާވެސް ސާފުކޮށް ތިރިކޮށް އެހެންނަމަ ދެމެހި ދެފަރާތް ބާރުކުރެވޭ ސަރުކާރު ދޭންވާނެވެ.[41] ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ އެއްބަސްވުން އެންމެ އެކުލަވާ ލިޔުން ހުށަހަޅަން ވާނެވެ.[42]

<u>ސުލްހައިގެ އެއްބަސްވުމުގެ ނަތީޖާ</u>

ސުލްހައިގެ އެއްބަސްވުމެއްގައި ސޮއިކުރުމުން އޭގައިން ނުކުންނަ ނަތީޖާއަކީ މައިގަނޑު ދެކަމެކެވެ. ފުރަތަމައީ އެހެންމެ ނުވަތަ ހުކުމުގެ އެއްބަސްވުމަކީ ނިމުނެވެ. ދެވަނައީ އެއްބަސްވުމުގައި ސޮއިކޮށް ހިމާޔަތް އެއްބަސްވި

[38]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 194(ހ)

[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 194(ށ)

[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ 194(ނ)

[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ 194(ރ)

[42]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 124(ނ)

ކަމަކާމެދު އިތުރު ދަޢުވާއެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން މަނާވުމެވެ.[43] އެބަހީ ސުލްހަވެރިގެ އެއްބަސްވުން ތަންފީޒު ކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ.

ވީމާ ސުލްހަވެރިގެ އެއްބަސްވުން އެކުލަވާލައި މައްސަލަ ހައްލުކުރާބައިން އެއްބަސްވުމާއެކު ޝަރީޢަތް ކުރާ ސުލްހަ ޝަރަހަ މައްސަލަ ޤާނޫނުވަންތަ ދޭއެވެ.

ޤަޟިއްޔާ ނިންމުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރާ ފަނޑިޔާރު/Judge-mediator ގެ ދައުރަކީ ހަމައެކަނި މަޝްވަރާއަށް އިރުޝާދުދިނުންކަން ޤާނޫނުގެ ނަޞް ބުނުން އެގެންއޮންނާނީ[44] ވަކިގޮތަކަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުމުން އެއްބަސް ވުން އެކުލަވާލައި މައްސަލަ ހައްލުކުރާބައިން ބެލުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފަނޑިޔާރަކު ޢައްޔަންކުރެވެއެވެ.

ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ މަރުހަލާގައި ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވާ އެއްބަސްވުމަކީ ތަންފީޒު ބާރު ލިބިގެންވާ އެއްބަސްވުމަކަށް ހަދާދިނުމާ އެއްބަސްވުމާ ގުޅޭ މައްސަލައިގެ ހުކުމެއް ނަގައި އަމުރު/Consent orders ކުރެވިދާނެއެވެ. މިކަމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ހުކުމް ކުރުން މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.[45]

ހައްލުނުވުން ނުވަތަ މުއްދަތު ހަމަވުން

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިން މައްސަލަ ފޮނުވަން ނިންމާއިރު މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އިޖުރާއަތު މުއްދަތެއްގެ މުއްދަތެއް މައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރު ކަނޑައަޅާނެއެވެ.[46] އެމުއްދަތުގެ ތެރޭގައި މައްސަލަ ހައްލު ނުވިނަމަ ނުވަތަ ސުލްހަ މަސައްކަތް ކުރާބައިން މައްސަލަ ހައްލު ނުވާނެކަމަށް ނިންމައިފިނަމަ ޝަރުޢީ ސުލްހަ ޝަރަހަ މައްސަލަ ފޮނުވައި ޝަރީޢަތް ކަނޑައެޅި މައްސަލައާގުޅޭ ގޮތުން ނިންމަވާނެއެވެ.[47] މައްސަލަ ހައްލުނުވުމުގެ ހާލަތުގައި ސުލްހަވެރިކަމުގައި ފަރާތަކުން ދިފާޢަށް ބާރުނެތް ނުވަތަ މައްޗަށް ދެކޮޅަށް ޝަރީޢަތުގައި ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ.[48]

ނޯޓިސް ދިނުން

މައްސަލަ ހައްލު ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ތަނުގެ ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތާއި ސަރުކާރު ކޯޓު ހުށަހެޅުމަށް އަންގައި ނޯޓިސް ދޫކުރާނެއެވެ.[49] މިފަދަ ގޮތެއް ޝަރީޢަތް ތަރުތީބު ކަނޑައަޅައެއްވާނެއެވެ. އަދި ގޮތެއް ޝަރީޢަތް ތަރުތީބު ކަނޑައަޅައިދާނެ

43- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 194(ނ)

44 - ކުރީގެ ހަވާލާ 191(ނ)

45 - ބާބު 30 ބައްލަވާ

46- ބާބު 18 ބައްލަވާ

47- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 195(ހ)

48- ކުރީގެ ހަވާލާ 195(ނ)

49- ކުރީގެ ހަވާލާ 189(ނ) އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 20 ގައި

ނޯޓިހެއްވެސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. ވަގުތީ ގޮތުން ޙުކުމް ކަނޑައަޅައިދޭ ދޫވާ ނޯޓިސްގެ ސަރުދާރް 20 ވަނަ ބާބުގައި ވާނެއެވެ.[50] މިނޯޓިސްގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ނުވަތަ ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ހުށަހެޅުމުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށް އިސްތިރާޙާ އަޅުއްވަން ދުރަކަށް ނުވަތަ ހިސާބުން އިސްތިރާޙާ އަޅުއްވަން ފަސްކުރެވޭނެއެވެ. ދެންނެވުނު ނޯޓިސް 30 ސަރަހައްދު ކުރިން ދެވިދާނެއެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަ ކުރަންވާނެއެވެ.

މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ނޯޓިސް ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ހުށަހެޅުމުން އަންގާ ނޯޓިސް ފޯރުމު 189(ނ)
• މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ދިނުމުއްދަތު ހަމަވިއިރު ނުވަތަ ކޯޓުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތުން މައްސަލަ ހައްލުވެފައިނުވެއެވެ. ވީމާ ވަގުތީ ގޮތުން ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ ނޯޓިހުގައިވާ ގޮތުގެމަތިން މިމައްސަލަ ކަނޑައަޅުއްވަން ކޯޓަށް ފޮނުވަނީ އަވަސް ނިޔާ/ބަޔާނާ މައްސަލައިގެ ޙުކުމްކުރެވޭ. • މިނޯޓިސް ލިބޭ ތާރީޚުން ފަށައިގެން 14 ނުވަތަ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ފުރިހަމަކޮށް ކޯޓުގެ އެޑްރެހަށް ނުވަތަ އީމެއިލް އެޑްރެހަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. • މިމަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ކޯޓުން މައްސަލަ ފޮނުވުން އެންމެ އެކަށީގެންވާ ގޮތަކަށް ޙުކުމްކޮށް ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ އަޑުއެހުން އެބައި އިސްތިރާޙާ އަޑުއެހުން ނިންމާފައިވާ ރިޕޯޓުން ފެށިގެން އިސްތިރާޙާ އަޑުއެހުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެއެވެ. • ވަކީލުންނާއި ކޯޓުން ދިނުމަށް ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވޭނަމަ ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމާއެކުގައި ލިޔުމުން ކޯޓަށް އެއްބަސްވުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. • މިނޯޓިސްއާއި އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ފޮނުވިފައެވެ. • ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު؛ • ވަގުތީ ގޮތުން ޙުކުމް ކަނޑައެޅި ނޯޓިސް

[50]- ސަފްހާ 271 ބައްލަވާ

ބާބު 45

މައްސަލަ ހުށަހަޅާފަހުގެ ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ޓްރެކް ކަނޑައެޅުން

ތަޢާރުފު

ވަކިޓްރެކަކަށް މައްސަލަ ކަނޑައެޅުމަކީ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތެރެއިން ފިޔަވަޅެކެވެ. މިފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހެނީ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގައެވެ. މައްސަލަ ކަނޑައަޅާ ތިންޓްރެކަކީ ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޓްރެކާއި، އަވަސްނިޔާގެ ޓްރެކާއި، ބޮޑެތި މައްސަލަތަކުގެ ޓްރެކެވެ.[1]

މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި މައްސަލައިގެ ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގައި ބަލަންޖެހެނީ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދާއި، ޝަރީޢަތުގައި ހޭދަވާނެ ވަގުތާއި، އެމައްސަލައިގެ ހިމެނޭ ނުކުތާތަކުގެ އުނދަގޫކަމާއި، ފަރާތްތަކުގެ އިތުރުފަރާތްތަކުންކުރާ... ބޮޑެތި އަދަދުތަކުގެ ފައިސާ ހިމެނޭ މައްސަލައެއް ކަނޑައަޅާނީ ބޮޑެތި މައްސަލަތަކުގެ ޓްރެކަށެވެ. ކުޑަ އަދަދެއްގެ ފައިސާ ހިމެނޭ މައްސަލައެއް ޓްރެކްކުރެވޭނީ ކުދިމައްސަލައިގެ ޓްރެކަށެވެ.[2]

ޓްރެކްކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން

ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ވަކިހުއްޓުމެއްގައި ހުށަހަޅާ ގޮތް ނިންމަންވާނެ ކަމަށް ބަޔާންކުރާ ގޮތުގައި ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނެތެވެ. މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުގެ ގޮތުގައި ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ހިމަނާ ގާނޫނަކަށް ނުވަތެވެ.

މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލައިލާއިރު ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ވަކިވަކި އަދަދަކަށް ކުރިއަށްދާނަމަ އެކަމުގައި ގޮތެއް ނިންމަންޖެހެވެ. އަދި ޝަރީޢަތް ހިންގާނެގޮތުގައި މައްސަލަ ނިންމާނަމަ ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ގޮތެއް ނިންމަންޖެހެވެ.[3] އެބަހީ ކޯޓުގެ އިސްނަގައިގެން އެކަން ކުރިނަމަވެސް ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން އެކަން ކުރަންވާނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 40 ގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.

ވީމާ މައްސަލައާއި ގުޅޭން ވަކިފިޔަވަޅުތަކާއި ތައްޔާރީކުރެވުމުގެ އަދުދަކަށް ކުރިއަށްދާނަމަ؛[4] ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ނުލައި މައްސަލަ ނިންމައިދޭނަމަ؛[5] ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިސްނަގައިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމް ކުރުވިދާނެ

1- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 177 ވަނަ މާއްދާ

2- ކުރީގެ ހަވާލާ 178 1179 އަދި 180 ވަނަ މާއްދާ

3- PRACTICE DIRECTION 26 – CASE MANAGEMENT – PRELIMINARY STAGE: ALLOCATION, REALLOCATION, ASSIGNMENT AND REASSIGNMENT, This Practice Direction supplements CPR Part 26 para 5, 10-12

4- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 242(ހ)

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ރ)

ކަމަށް ފެންނަނަމަ ޓްރެކު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން އެކަށަކުރަށްވާނެވެ.[6] އިތުރު ތަފްޞީލު ފޯމެއް ބޭނުންވެދާނެވެ.[7] މިގޭ އިތުރުން މައްސަލައިގެ ދައުވާލިބުމު ބާރުބޮޑުކަން އެދިފައިވާނަމަ؛[8] ޓްރެކު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން މިފަދަ ހުށަހެޅުންތަކަށް ގޮތް ނިންމުމުގެ ކުރިން މައްސަލަ ވަކި ޓްރެކަކަށް ކަނޑައަޅައިދޭން ނުވާނެވެ.

އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދަ ހުށަހެޅުމެއް އޮތުމަކީ ވީހާވެސް އަވަހަކަށް ހަލުއިން ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ފޯމުތަކުން ބައްދަބާރުން ހުށަހަޅުއްވުމުގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ޓްރެކުކަނޑައަޅުއްވުމުގެ މައުލޫމާތު ސުވާލުކުރާ ފޯމު ހުށަހެޅި އިރު ދެންނެވުނު ފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހެޅުނުކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވިޔަސް އެފަދަހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ޓްރެކުކަނޑައަޅުއްވުމުގެ އަޑުއެހުމެއް ކޯޓުން ބާއްވިދާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ދުރުވެއްޖެ ކޯޓުގެ އިސްނަގައިގެން ޝަރީޢަތް ހިނގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމާނަމަ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ދައުވާ ފޯމު ބާޠިލުކުރުމާމެދު ގޮތެއްނިންމާނަމަ 14 ދުވަހުގެ ނޯޓިހެއް ދޭންޖެހެވެ. އަދި 14 ދުވަހުގެ ނޯޓިސް ލިބޭގޮތަކަށް އިއުލާނުކުރި އަޑުއެހުން ނުވަތަ މައްސަލަ ވަކިޓްރެކަކަށް ކަނޑާ އަޑުއެހުމުގައި އެދިފަ ހުށަހަޅުއްވާކަމުގައި ގޮތެއް ނިންމިދާނެވެ.[9]

ވީމާ މައްސަލަ ހުރިހާފަރާތަކުގެ ހިސާބުކޮށްބަލައި ދެންނެވުނު ފަދަ ހުށަހެޅުމެއް އޮތުމަ ފޯމެއްގެ ޓްރެކު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން އެއްބަސްވުމާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. އަދި ހުށަހެޅުން ވީހާވެސް އަވަހަކަށް މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

6- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ނ)

7- ބާބު 31 ބައްލަވާ

8- ބާބު 22 ބައްލަވާ

9- PRACTICE DIRECTION 26 – CASE MANAGEMENT – PRELIMINARY STAGE: ALLOCATION, REALLOCATION, ASSIGNMENT AND REASSIGNMENT, This Practice Direction supplements CPR Part 26 para 12

Direction & allocation Questionnaire

ޓްރެކްކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު

ޓްރެކްކަނޑައެޅުމަށް އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި ސުވާލުކޮށް މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުމުން މައްސަލަ ވަކި ޓްރެކަކަށް ކަނޑައެޅުމަށް ބޭނުންވާ އެންމެ ފުރިހަމަ މަޢުލޫމާތު ލިބޭނެކަމަށް ފަރާތްތަކުން ފުރިހަމަކޮށްދޭނަމަ، ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ހުށަހަޅުމަށް އެންގިދާނެއެވެ.[10]

ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމާއެކު މައްސަލައިގެ ޓްރެކްކަނޑައެޅުމުގައި ބޭނުންވާނެކަމަށް ފެންނަ އިތުރު މަޢުލޫމާތެއް ހުށަހަޅަން ބޭނުންނަމަ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެގޮތުން ޝަހާދަތް ހިނގާނެކަމަށް ބަލާނެ މުއްދަތާއި ވަކި ޓްރެކަކަށް ނިސްބަތްކުރަން ބޭނުންވާ ސަބަބު ފަދަ ކަންކަމާބެހޭ މަޢުލޫމާތު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

އިތުރު މަޢުލޫމާތު ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހަޅަންވާނީ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ފޯމާއެކު މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމާއެކު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެގޮތުން އިތުރު މައްސަލައިގެ ވަކި ފަރާތްތަކުގެ ޚަރަދުތަކާބެހޭ އަންދާޒާ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

މިގޮތުން ހުށަހަޅާ ވާހަކަތަކުގައި ތަޙްޤީޤުކުރުމުގެ ހަރަދުތަކާއި ހިނގާނެ ޚަރަދު ދެފަރާތުން ވާހަކަ ދެކެވުނު ގޮތާއި ތަޙްޤީޤުގެ މަޢުލޫމާތާއި، މައްސަލައިގެ އިޚްތިލާފު ގެނެވުނު ދެފަރާތުން އެކަށީގެންވާ ކަމަކަށް ވާނަމަ ވަކި އިޚްތިލާފުތަކެއް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް މައްސަލައިގެ ޚަރަދުގެ އަންދާޒާ ކުރަން ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ ފަރާތްތަކުން ބޭނުންވާނަމަ އެކަމެއް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ފޯމު ހުށަހަޅަން އެންގުން

ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ހުށަހަޅަން އަންގަންވާނީ ތިރީގައިވާ ގޮތަށެވެ.[11] އެއީ

- އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުމުން ޓްރެކް ކަނޑައެޅޭވަރަށް މަޢުލޫމާތު ސާފުނުވާ ހާލަތެއްގައި؛ އަދި އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި ޓްރެކް ކަނޑައެޅޭ ވަރަށް މަޢުލޫމާތު ސާފު ނުވާނަމައެވެ.

- މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމަށްފަހު މައްސަލަ ހައްލު ނުވާނަމަ ހާލަތެއްގައި ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމުގެ އަމުރުން ބަދަލުގެ ކުރިން؛ މިއެވެ.

---

[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 188(ހ)(ށ)

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 189 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ބައްލަވާ.

މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި ދެފަރާތުން އެފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[12] ޙުކުމްކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމަކީ ނަންބަރު 50 ފޯމެވެ.[13]

ކޯޓުން މިފޯމު ފޮނުވަން ނިންމައި ފޯމު ރައްދުކުރާއިރު ފޯމާއެކު ނޯޓިސްއެއް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. އަދި ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމާއެކު ވަކި ދުވަހެއް ޙުކުމްކަނޑައަޅާ ކަން އަންގާ ނޯޓިސްފޮނުވެސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[14] މިފޯމު މުދައްޢާ އެއްކޮށް ފުރިހަމަކުރަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ ވަކިވަކިން ފޮނުވިދާނެ ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

ނޯޓިސް

ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ދެފަރާތަށް ފޮނުވާއިރު އެ ފޯމާއެކު އެފޯމު ހުށަހަޅާނެ ކޯޓުގެ އެޑްރެހާއި، އެފޯމު ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތާއި، ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުމުގެ ބޭއްވުމަށް ވަކި ގަޑިއެއް މައްސަލަކަނޑައެޅުމަށް އަވަސްނުވާ ނުވަތަ ބޭއްވި ޙުކުމްކަނޑައެޅުމުގެ ޖަލްސާގައި ހާޒިރުވުން ލާޒިމްކަން ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސްގައި ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[15]

މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ހުށަހެޅުމަށް ކަނޑައެޅި މުއްދަތު ހަމަވުމުން ނުވަތަ ފޯމު ހުށަހެޅުމުން އަވަސް އިތުރުކުރި އެހެންމެ ނުވަތަ ޙުކުމް ކަނޑައަޅައިދޭ ބޭއްވިދާނެ ޙުކުމް ކަނޑައަޅައި އޮޑަރު އިޢުލާނު ކުރާނެއެވެ. މިނޯޓިސް އޮންނަނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. މިނޯޓިސް ތައްޔާރުކުރަނީ ގޮތަށް ފަރާތާ ކުރަނީ މައްސަލައެވެ.

މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުމާއި ނޯޓިސް ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ފޮނުވުމަށް ނިންމުމާ ގުޅިގެން ދޫވާ ނޯޓިސް - ޤާނޫނު 189(ނ)
• އިތުރުކުރި އެހެންމެގައި ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމަށް މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުމުން ޙުކުމް ކަނޑައެޅޭ ވަރަށް މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުވުމަށްފަހުއެވެ. މިފޯމު ވަކި ގޮތެއް ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ ނޯޓިސްގައިވާ ގޮތަކަށްވެސް މިމައްސަލަ ކަނޑައެޅުމުގެ ޖަލްސާގައި ފުރިހަމަ އަވަސް ނިޔާ/ބޭއްވި މައްސަލައަކީ ޙުކުމެވެ.
• މިފޯމު މިނޯޓިސް ލިބޭ ތާރީޚުން ފެށިގެން 14 ނުވަތަ 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ފުރިހަމަކޮށް ކޯޓުގެ ކައުންޓަރަށް ނުވަތަ އީމެއިލް އެޑްރެހަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.
• ވަކީލުންގެ ކޯޓުން ދިނުމަށް ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވުނަމަ ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމާއިލީގައި ލިޔުމުން ކޯޓަށް އެޕްލިކޭޝަން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

---

[12] - ކުރީގެ ހަވާލާ 189(ނ)

[13] - ނަންބަރު ދިފާއިނުގާ ދެލާމެއް ނަމޫނާ ފޯމެއް ޖަދުވަލު ތަޢާރުފްކުރުމުގައި ހިމެނެއެވެ. އެއީ އެއްކޮށް

[14] - ކުރީގެ ހަވާލާ 189(ނ)

[15] - ކުރީގެ ހަވާލާ 189(ނ)(1)(2)(3)

- މިމައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ހުށަހަޅައިފައި ނުވާނަމަ މައްސަލަ ފުރިހަމަކުރުމަށް އެންމެ އެކަށީގެންވާކަމަށް ފެންނަ ޚަރަދުގެ ކަނޑައެޅުމުގެ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ނިންމާލެވުމުން ހިސާބުން ފުރިގެން އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް އަޑުއެހުން ބޭއްވުމެވެ.
- މިންވަރާއެކު އަންނަނިވި ލިޔުންތަކެއް ފޮނުވީމެވެ.
- ޚަރަދު ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު؛
- ވަގުތީ ގޮތުން ޚަރަދުކަނޑައެޅިކަމުގެ ނޯޓިސް؛

ފޯމު ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތު

ޚަރަދު ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ފޮނުވުމުގެ ބޭނުމަކީ ވަގުތީގޮތުން މައްސަލަ ކަނޑައެޅި ޚަރަދަކީ އަވަސް ނިޔާގެ ޚަރަދު ކަމަށްވާނަމަ ފޯމުހުށަހަޅަން އަންގައި ފޯމާ ހަވާލުކުރާތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، ނުވަތަ ބޭރު މައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދު ނަމަ 28 ދުވަސް ތެރޭގައި ޚަރަދު ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[16] ކުރިމައްސަލައިގެ ދާއިރާ ބަޔާންކުރިއިރު އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން އެޚަރަދަކަން ކަނޑައެޅޭނީ މައްސަލަތަކާ ކޯޓަކުން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[17]

ވީމާ އާންމު އުސޫލަކީ ކުރިމައްސަލައިގެ ޚަރަދަކަން މައްސަލަ ކަނޑައެޅުމަށް މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ހުށަހެޅުމަށް އަންގާކަށް ނުޖެހޭނެވެ. ޚަރަދު ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ވަގުތީ ގޮތުން ޚަރަދު ކަނޑައަޅާއިރު ކުރިމައްސަލައިގެ ޚަރަދު ކަނޑައަޅައިދިނުމަ ފޯމު ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތަކީ 14 ދުވަހެވެ. ބޭރު ނުވަތަ 28 ދުވަސް ކަމަށް ނިންމިދާނެވެ.

ފޯމުގައި ހިމެނެންވާނެ މައުލޫމާތު

ޚަރަދުކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމަކީ ވަކިޚަރަދަކަށް މައްސަލަ ފުރިހަމަކުރުމަށް ބޭނުންވާ އެންމެހައި މައުލޫމާތު ކޯޓަށް ލިބިދެވުމަށް ފަރާތްތަކުގައި އޮންނަންޖެހޭނެ ފޯމެކެވެ. އަދި ހަމައެއާއެކުގައި އެއީ ކޯޓުން ޚަރަދު ކަނޑައެޅުމާއިގައި ދެންނެވި އާންމު އިރުޝާދުތައް ދިނުމަށް ބޭނުންވާ މައުލޫމާތުފޯމު ހިމެނޭ ގޮތަށް އުސޫލުން އެކުލެވިގެންވާ ފޯމެކެވެ. ވީމާ އަންނަނިވި މައުލޫމާތު މިފޯމުގައި ހިމެނިދާނެވެ.

- ކުށުބޮޑުކަމުގެ މައްސަލަ ހަމަބަޔާނުގެ ދުވަސްތައް ބޭނުންވާނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރުން.[18]

16- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 189(ނ)

17- ކުރީގެ ހަވާލާ 178(ނ)

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 186 ގެ (ނ) ގެ ދަށުން އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު.

- ހަސްތު މައްސަލަ ފޮނުވިދާނެކަމަށް ބައްޓަންކުރާ ޖިނާއީ ބައްޓަންކުރުން. އާންމު އުސޫލުން މައްސަލަ ކަނޑައެޅޭނީ ޖިނާއީ ނޫންއެހެން ޖިނާއީކަމަށް މައްސަލަ ފޮނުވަންއޮތްނަމަ އެކަމުގެ ސަބަބު ބައްޓަންކުރުން. މިސާލަކަށް ކުދިޖިނާއީން ބެލުމަށް ފޮނުވުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ފައިސާގެ އަދަދަށްވުރެން ދަށްއަދަދަކަށްވިޔަސް ގޮތުކަނޑައަޅަންޖެހޭ ޤާނޫނީ ބޮޑެތި ނުކުތާތަކެއް ހުރުން.
- މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭކަމެއް ފުރިހަމަކޮށްފައިވާނަމަ އެކަމެއް. ފުރިހަމަ ކޮށްފައިނުވާނަމަ ފުރިހަމަކޮށްފައިނުވާ ސަބަބު ބައްޓަންކުރުން. މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ ޒާތުގެ މައްސަލަތައްކަމުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ބޭނުންވާ މައުލޫމާތާއި، ލިޔުންތައް ބަދަލުކޮށްފައިވާކަން.
- އެއްވެސް ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅަންބޭނުންވާކަން ނުވަތަ ނޫންކަން. މިސާލަކަށް ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރުމަށް އެދޭކަން ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ތުހުމަތު މިހާރު އިޞްލާހުކުރުމަށް އެދޭނަމަ އެކަމެއް. މިނޫނަސް ޖިނާއީ ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ގޮތެއްނިންމަންޖެހޭ ޕްރިލިމިނަރީ ކަމެއް.
- ހުށަހަޅާ ހެކިންގެ ލިބައިން ސާބިތުކުރަންބޭނުންވާ ކަންކަމާއި، ހެކިންގެ ތަފްސީލު. މިސާ ހެކިންގެ ހެކިބަސް ހުށަހަޅާނަމަ އެކަމަކީ އެއްދުރަސްކޮށްފައިން ހެކިބަސް އަޑުއެހުން ދިގުދެމިގެން ދާނެކަމަށްވާނަމަ ވީމެން އެގޮތަ މައްސަލަތައް އަވަސްނިޒާމަށް އަދި ކުރިމައްސަލައިގެ ޖިނާކަމަށް ނުފޮނުވާނެއެވެ.
- ޚަބީރުގެ ހެކިބަސް ޝަރީޢަތުގައި ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާކަން ނުވަތަ ބޭނުން ނުވާކަން. ހެކިބަސް ޝަފަހީކޮށް ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި އަޑުއަހަން ބޭނުންވާކަން ނުވަތަ ނޫންކަން. އެގޮތަށް އަހަން ސަބަބުތަކާއި ސަބަބު ބައްޓަންކުރުން. އެއްޚަބީރު ބޭނުންކުރުމަށް އެއްބަސްވާކަން ނުވަތަ ނޫންކަން.
- ވަގުތީ ގޮތުން ކަނޑައަޅާފައި ޖިނާވާދު ދޭކަމެއް ހާމަކުރުން.
- ޝަރީޢަތުގައި ހާޒިރުވާނެކަމަށް ތަރުޖަމާކުރުމުގެ. ހެކިން ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ނުވާނެ ވަކި ދުވަހެއް އެކަން.
- އާމަދަނީން ހިނގާފައިވާ ހަރަދު. އަދި ދިނުމަށް ހުށަހަޅާ އިތުރުޝާމިލްކޮށް އޮތްނަމަ އެއިރުޝާމިލުވެ.

މިމައުލޫމާތަކީ ވަކިޖިނާކަކަށް މައްސަލަ ކަނޑައެޅުމަށް ބޭނުންވާނެ މައުލޫމާތެވެ.[19]

[19]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 50 ބައްލަވާ

ވަގުތީގޮތުން ޖަލްސާ ކަނޑައެޅުން

ޖަލްސާ ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޤަވާޢިދުގައި ވަގުތީގޮތުން ޖަލްސާކަނޑައަޅަންވާނެ.[20] މައްސަލައިގެ ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި ވަގުތީ ގޮތުން ޖަލްސާކަނޑައެޅުމުގެ ނޯޓިސް ދޭންވާނެ. މިނޫންގޮތަކަށް ޖަލްސާކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޤާނޫނުގެ ނޯޓިސް ދޭންވާނެ.

ވަގުތީގޮތުން ޖަލްސާކަނޑައަޅައި ދޭންވާ ނޯޓިސްގައި އެންމެ އަސާސީ ގޮތުން ވަގުތީ ގޮތުން ކަނޑައެޅި ޖަލްސާ އަލުން ފަށާނެ ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވާ ޖަލްސާކަނޑައެޅުމުގެ ސަބަބު ބަޔާންކުރުން އެކަށީގެންވާނެ. ހުށަހެޅޭ ޝަރުތުތަކަކީ ހުށަހަޅާ ޤަވާޢިދުގައިވާ މަޢުލޫމާތު އަދި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ޖަލްސާކަނޑައަޅާ ނޯޓިސް އެއްވެސް ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން 30 މިނެޓަށް ވުރެ ގިނަ ވަގުތު ހޭދަނުކުރާ ގޮތަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުން ވަގުތީގޮތުން ޖަލްސާ ކަނޑައެޅޭނީ[21] ނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޮނުވުމަށް. މިނޯޓިސް އެންމެ ގިނަވެގެން ހަތް ދުވަސް ކުރިން ފޮނުވަންވާނެ.

ވަގުތީގޮތުން ޖަލްސާ ކަނޑައެޅިދާނެ އެންމެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 189(ހ))
• ޖަލްސާކަނޑައެޅުމަށް ބޭނުންވާ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޤާނޫނުގެ ބޭނުމަށް ވަގުތީ ގޮތުން މިމައްސަލަ ކަނޑައެޅުމަށް ޖަލްސާއެއްގެ ގޮތުގައި ފޮނުވާ ޖަލްސާ އަލުން ފަށާނެ/ބޭއްވޭ މައްސަލައިގެ ޖަލްސާ. ސަބަބަކީ އެކުލެވޭ ހުށަހަޅައި، ހުށަހަޅާ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކުގެ މައްޗަށް ވިސްނައިދީ އެންމެ އެކަށީގެންވާ ޖަލްސާ މިޖަލްސާގައި ކުރިން ފޮނުވާށެވެ. • ކުރިން ވަގުތީ ގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ޖަލްސާ މައްސަލައަށް އެކަށީގެންވާ ޖަލްސާ ކަމަށް ނުދެކޭނަމަ އަދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމެވެ. ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ޖަލްސާ ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ފޮނުވާ ހުށަހަޅައި އެކަން ކުރިން ހުށަހަޅާށެވެ.

ވޯޓު ހުށަހެޅުމުގެ ޖަދުވަލު

މަޖިލީހުގެ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ އަސާސީ މާއްދާ ހުށަހެޅުމަށް ކުރިން އެއްބާރުލުން ދިނުމަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލަ ޤާނޫނު ޝަރުޢީކޮށްފައިވާ ގޮތެވެ. އަދި މައްސަލަ ފަހު ޖަލްސާކަން ކަނޑައެޅުމަށް ބޭނުންވާ މަޢުލޫމާތު ފުރިހަމަ ކުރިން އެއްބާރުލުން ދިނުމަށް ވެސް ހުށަހެޅުމުގެ ޖަދުވަލެވެ.[22]

[20]- މަޖިލީހުގެ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 189(ހ)

[21]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 219(ށ) އަދި 227 މިމާއްދާއިން އެގޮތަށް އިސްތިސްނާކުރު/އިންފުރާދީ ކުރެވޭ.

ވީމާ ޖުނޫނު ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޓީމު ހުށަހަޅަން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި އެޓީމު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[23]

ޓީމު ހުށަހެޅުން

އެއްވެސް ފަރާތަކުން ނުވަތަ ދަރަނިވެރިން ކުރާ އެކަކު ޖުނޫނު ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޓީމު ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ކޯޓު އޮފީސަރު ފަސްޑޮކްޓަރުގެ ސަލާމަތުކަމަށް އެކަށް ގެންނަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ސަލާމަތުކަމަށް ގެނައުމުން ޢަމަލުކުރާނެ އާންމު އުސޫލަކީ މައްސަލައިގެ ޖުނޫނު ކަނޑައަޅައި ޖުނޫނު ތަޙުޤީޤުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމެވެ. ޖުނޫނު ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޓީމު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެތެރެއިން ޓީމު ހުށަހަޅައި ނުވާނަމަ ޖުނޫނު ކަނޑައެޅުމުގެ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައި މައްސަލަ ބަލަމުން އެންމެ އެކަށީގެންވާގޮތަކަށް ޓީމު ފޮނުވަން ޖުނޫނުކަން މައްސަލަ ކަނޑައަޅާނެ ޓީމު ހަދާނެއެވެ.[24]

ޖުނޫނުކަނޑައެޅުމުގެ އަޑުއެހުން

ޖުނޫނު ކަނޑައެޅުމާއެކު އާންމު އިޖްތިމާޢީ ދިރިއުޅުމުގެ ޝަރުޢީ ގޮތުން ކަމާބެހޭ މައްސަލައިގެ ޖުނޫނުކުރުމުގެ ކުރިން އިތުރު އެއްބަސްވުމެއް އަޑުއެހުމުގައި، ކުރިން ޝަރުޢީ ގޮތުން ދެވުނެވެ.[25]

ޖުނޫނު ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޓީމު ހުށަހެޅުމުން ނުވަތަ އެޓީމު ހުށަހެޅުމުގެ ތަރުތީބުން ހަސްވަރު ހުށަހަޅައިފިނަމަ، ނުވަތަ ދަރަސްވުމުގެ މުއްދަތު އެޓީމު ހުށަހެޅުމަށް ޖުނޫނު ކަނޑައެޅުމަށް އިތުރުކޮށް އަޑުއެހުން ބާއްވަންވާނެއެވެ.[26]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މައިގަނޑު މަޤްޞަދާއެކު ބާއްވާ މައްސަލަ އަޑުއެހުމުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ޓީމު އެހީތެރިވެދިނުމަށް ދެފަރާތުގެ ވާޖިބުތައް. ޖުނޫނުކަނޑައެޅުމުގެ އަޑުއެހުމުގައި ބައިވެރިވާ މީހަކު ޓީމު ބޭނުންވާ މައުލޫމާތު ޓީމަށް ދިނުމުގެ ޒިންމާއެއް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައެޅިފައި ވާނެއެވެ. އަދި އެމީހަކު އެއަޑުއެހުމުގައި ކުރިމަތިވާ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދިނުމުގެ ހައިސިއްޔަތު އޮތުމަކީ ވާޖިބެކެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރެއް ދޫކޮށްފައިވާ ޖުނޫނުކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޓީމު ހުށަހަޅާއިރު ނޯޓިސްގައި މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ޓީމު ހުށަހެޅުމުގެ ފަރާތްތަކުގެ ބަޔާން ނުވަތަ ޓީމުން އަޑުއަހަން އިތުރު މައުލޫމާތު ޓީމު ހުށަހަޅާ ފަރާތްތަކުގެ ބަޔާން އެއަޑުއެހުމުގައި ހުށަހަޅާ އެއްވެސް ފާހަގަކުރުމެއް ކޮށްފައިވާ ހައިސިއްޔަތުން ހަރަކާތްތެރިވާ ބަޔާން ޓީމު ދީފައެވެ. އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަރާތުން ހަރަކާތް ނަގައިދިނުމުގައި ބަލަމުންދަނީ ދިނުމުގެ އެއްގޮތްވުން ފޮނުއްވާ މީހާގެ ޖަވާބު މިންވަރަށް

ޓްރެކު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލުތަކެވެ. މިއުސޫލުން ޓްރެކު ނަގައިދިނުމުގައި ހިނގި ޓްރެކު ބަދަލުކޮށްދިނުން ޖުމުލަ ޓްރެކު

ބެލުމުގެ އުސޫލުތަކެވެ.[27]

[27]- PRACTICE DIRECTION 26 – CASE MANAGEMENT – PRELIMINARY STAGE: ALLOCATION AND RE-ALLOCATION Practice Direction supplements CPR Part 26 para 6.6

Allocation

ޝެއަރު ކަނޑައެޅުން

އިބްތިދާއީ ތަޢާރުފުގައި ޝެއަރު ކަނޑައެޅޭ މިންވަރަށް މައުލޫމާތު ސާފު ކުރެވިފައިވާނަމަ، ދެފަރާތުން ނުވަތަ އެއްފަރާތުން މައްސަލައިގެ ޝެއަރުކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ސާފުކުރާ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ނުވަތަ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ދެން ޢަމަލުކުރާނީ ފިޔަވަޅާ މައްސަލަ ބޯޑުގެ ޝެއަރުތައް ކަނޑައެޅުމެވެ.[28]

އާންމު އުސޫލު

މައްސަލަ ވަކި ޝެއަރުތަކެއް ކަނޑައެޅުމުގައި ކުރިން އާންމު އުސޫލުން ބަލަންވާނީ އެމައްސަލައިގައި އެކުލެވޭ ފައިސާގެ އަދަދާއި، މައްސަލައިގެ ގޮތްކަނޑައަޅަންޖެހޭ ބޯޑު ޤާނޫނީ ނުހަމަބައެއް އެކުލެވޭތީއާއި، ވަގުތީ ފަރުވާއަށް އެދިފައިވާ ޕޮއިންޓާއި، މައްސަލައިގެ ބާއްވަންޖެހޭ އަޑުއެހުމުގެ ދަށުންނެވެ.[29]

އާންމު އުސޫލަކީ ޢަމަލުކުރަންޖެހޭނީ ވަކި ޝެއަރުތަކެއް ކަނޑައެޅުމުގައި ދެފަރާތުން އިމްކާނުވާގޮތަށް އެއްބަސްވާގޮތަކަށެވެ. ފައިސާ އެކުލެވިފައިވާ މައްސަލައިގެ ޑިރެކްޓަރުން މައްސަލަ ބެލުމުގެ އުސޫލު އެކަށީގެންވާކަމުގެ ޔަޤީން ބޭނުން ޝެއަރު ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.

ރިޕޯޓްކުރަންޖެހޭ ކަންކަން

ހިސާބު މައްސަލައަކީ ފައިސާއެކުލެވޭ މައްސަލައަކީ ނުވާގޮތުންނެވެ. ވަކިޝެއަރުތައް ކަނޑައެޅުމުގެ އަސާސަކަށް ފައިސާގެ ނިސްބަތް އެއްބަރާބަރު މައްސަލައެއްގައި ބަލާފައި ޑިވިޑެންޑު ދީފައެވެ. ވަކިޝެއަރުތައް ކަނޑައެޅުމުގައި ބަލަންވާ ވަކިކަންތައްތަކެއް މަތީގައި އިޖުރާއަތުގެ ޚިޔާލުތަކުގައި ބައިވެރިވާނެއެވެ.

ވީމާ އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ރިޕޯޓްކުރަން[30] ކޯޓަށް އެމައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން އެކަށީގެންވާ ޝެއަރުކަމަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅާނެއެވެ.[31]

- ފައިސާ އެކުލެވޭގޮތަށް ފައިސާގެ އަދަދު؛
- އެދޭފަރާތުގެ ބޭނުން؛
- މައްސަލައިގެ ވާރިސުންނާއި މައްސަލައިގެ ހިމެނޭގޮތް؛
- މައްސަލައިގެ ހިމެނޭ ނުވަތަ ހިމެނޭ ޝެއަރުތަކުގެ އަދަދު؛
- ބައެއްފަރާތްތަކާއި ހުށަހަޅާފައިވާ އެކަމަށް، ބައެއްފަރާތްތަކުގައި އެބޭ ފައިސާގެ އަދަދު؛
- މައްސަލައިގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ސަބަބު ހުށަހެޅޭ އަދަދު؛

28- ކުރީގެ ޤާނޫނު 189 (ބ).

29- ކުރީގެ ޤާނޫނު 181(ހ)(ށ)

30- ކުރީގެ ޤާނޫނު 182(ހ)

31- ކުރީގެ ޤާނޫނު 181 (ށ)

- ހަސްފަތުގެ ގޮތުގައި ނުހިމެނޭ ފަރާތަކަށް މައްސަލައިގެ އަސަރުކުރާނެ ނުވަތަ ކޮންފަރާތް މިންވަރު؛
- ހަސްމުންގެ ރައްދު،
- ހަސްމުންނަށް ކުރިމަތިވެދާނެ އިތުރުކަންކަން؛

މިފަދަ ފައިސާ ހިފެހެއްޓުމުގެ މައްސަލައިގައި ބާރުއަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކުގެ ތެރެއިން ފައިސާ އެކަށީގެ ކަންކަން ފިޔަވާ ދެންހުރި ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތްކޮށް އެކަމުގެ އެކަށީގެންވާ ޚިޔާލެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ރައްދުދަޢުވާއާއި އިތުރުދަޢުވާގައި ހިފެހެއްޓޭ ފައިސާގެ އަދަދު

ރައްދުދަޢުވާ ހިފެހެއްޓުމަށް ފައިސާ ހުށަހަޅުމުގެ އަމުރު ދަޢުވާއަށް ލިބިދޭ ރައްދުދަޢުވާގެ ނިސްބަތުން އެކަށީގެ ދަޢުވާ ގެނައުމުގައި ދަޢުވާގައި އެކަށީގެ ސިފަކުރުމުގައި އަސާސީ ދަޢުވާގައި ހިފެހެއްޓޭ އަދަދު، ރައްދުދަޢުވާގައި ހިފެހެއްޓޭ އަދަދު އެއްކޮށް ޤާނޫނީ ބަޔާނެއްގައި މައްސަލައިގައި ހިފެހެއްޓޭ ފައިސާގެ އަދަދު ކަޑައެޅިގެންނުވާނެ. އަދި މިދަޢުވާގެ ތެރެއިން އެންމެ ގިނަ ފައިސާ އެކަށީގެ ދަޢުވާގެ އަދަދާ މައްސަލައިގައި އެކަށީގެ ފައިސާގެ އަދަދު ކޮށްގައި ބަލައިގެން ނިންމާނެއެވެ. އެކަން އެގޮތަށް ކުރުން ލާޒިމުކުރާނެއެވެ.[32]

ދިނަދައްވާފައިން ހިފުން

އެކަކަށްވުރެ ގިނަމުދުން އެއްދައުވާއެއްގައި ދޫކުރުން އެކަތަ މައްސަލަ ދައްވާކުރާ މައްސަލައަކަށްފައި، އެއިންކޮޅު ދައްވާފައިދާ ދައްވާކުރާ ރުފިޔާ ވާރިސުންގެ މައްސަލަކުރުމުގައިވާނަމަ ނުވަތަ ރުފިޔާ ދައްވާއެއްކުރުމުގައިވާނަމަ، މައްސަލައިގެ އެކަށީގެ ފައިސާގެ އަދަދު ބެލުމުގައި ކޮންމެ ދައްވާއެއްގައި ހިފޭ އަދަދު ބަލަންވާނީ ވަކިއަދަދެއްކަމުގައެވެ.

ދަފާރާތުގެ ރައްދު

މައްސަލައިގެ ޚިޔާރު ކަނޑައެޅުމުގައި ދަފާރާތުގެ ރައްދަކީ ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ. ދަފާރާތުން ވަކިޚިޔާލަކަށް މައްސަލަ ފޮނުވުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާތީ ކޯޓަށް ފޮނުވަން އެކަށީގެންވާ ޚިޔާރެއް މައްސަލަ ފޮނުވިދާނެވެ. މައްސަލަ ވަކިޚިޔާރަކަށް ފޮނުވުމަށް ދަފާރާތަކުން އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ. އަދި އެފަރާތުން އެއްބަސްވާ ޚިޔާރަކަށް މައްސަލަ ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.[33] އާންމު އުސޫލަކީ މައްސަލަ ފޮނުވާ ޚިޔާރުގެ އެހެން ޚިޔާރަކަށް މައްސަލަ ކަނޑައެޅުމަކީ ދަފާރާތުން އެދިގެން އެއްބަސްވާނަމައެވެ.

[32]- *Berridge v Bayliss* (1999) Lawtel, 23 November, CA (unreported elsewhere)·

[33]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއާތު ޤާނޫނު) 181(ނ)

ޖުރުމުތަކާއި،

ޖުރުމުތަކުގެ ދާއިރާ

ޖުރުމު ކަނޑައެޅުމުގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބަލަންޖެހެނީ ފައިސާގެ އަދަދަށާއި، މައްސަލާގައި އުނދަގޫ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކާއި، ޝަރީޢަތުގައި ހުށަހަޅާ ކަމަށް ލަފާކުރާ މުއްދަތަށެވެ.

<u>ފައިސާގެ އަދަދު</u>

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ޖުރުމުތަކުގެ ދާއިރާގެ އިންޑިކޭޓަރު އާދައިގެމަތިން ފައިސާގެ އަދަދެވެ.[34] މައްސަލައިގައި އުނދަގޫ ފައިސާގެ އަދަދަކީ ކޯޓައިކަން ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ދައުވާކުރަނީ ފިލާވަޅަށް ފައިސާގެ އަދަދުކުރުމުގައި ބައިނަލްއަގްވާމީ އަދަދަކީ މައްސަލައިގައި އުނދަގޫ ފައިސާގެ އަދަދުކުރުމުގައި ކޯޓަށް ބަލައިގަނެވިދާނެއެވެ.[35] އެހެންނަމަވެސް ދައުލަތާ ފިލާވަޅު ކޯޓުގައި އެކި ހިސާބާ އަދަދަކީ، އެކަށީގެންވާ އަދަދުތަކުގެ ބޭނުމަށް އަދަދުއްކަމުން ކޯޓަށް ގޮތުގެ ސިފަކުރުމަކާ ހުއްޓޭ ދާއިރާގެ އުސޫލުތަކާއި އިތުރު މައްސަލައިގެ ހިނގަމުންދާ އަދުލުއިންސާފުގެ ތަރުތީބުގަޔާ އޮވެއެވެ.

ޖުރުމު ކަނޑައެޅުމުގެ ބޭނުމަށް މައްސަލައިގައި އުނދަގޫ ފައިސާ ހިސާބުކުރުމުގައި އަންނަނިވި ބާވަތްތަކުގެ ފައިސާ ހިމަނައިގެން ނުވާނެއެވެ.[36]

- އެއަދަދަކާގުޅު ހުސްމުދަލުއްނެތް ފައިސާ؛
- ލިބެންޖެހޭ އިންޓްރެސްޓް ޗާރޖަސް؛
- ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުގެ މިންވަރު؛
- ބައިވެރިވާ/އަމިއްލަ އިހުމާލުއްގެ ފައިސާގެ މިންވަރު؛ މިއެވެ.

<u>އެއަދާދުގެ ހުސްމުދަލުއް ނެތް ފައިސާ</u>

އެއަދަދަކާގުޅު ހަސްމުދުގެ ވެރިގައި ހުސްމުދަލުއްނެތް ފައިސާ ކަނޑައެޅުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެއެވެ.

- ދައުލާ ލިބޭފަރާތުން ދައުކަށްޖެހޭ ކަމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ގޮތުގެ އަދަދުއް ބެލެވޭނީ ހުސްމަދު އާދަ ފައިސާކަމުގައެވެ.

[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 178 – 180

[35]- ކުރީގެ ހަވާލާ 181 ގެ (ށ)

[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 182 (ނ)

- މުދަލެއް ނުވަތަ އެއްޗެއް ދަޢުވާއެއްގެ ތެރޭގައި ހިފެހެއްޓުން ހުކުމެއް އައިސްފައިވާނަމަ އެއެއްޗެއް ނުވަތަ މުދަލެއްގެ އަގަކީ ޚުސޫމަތުން ނުލާ ފައިސާކުރުމުގައި ބެލެވޭނެ.

- ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާހިމެނޭ ދަޢުވާގައި އެއަދަދު ދެއްކުމަށް ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ، ނުވަތަ އެއްޗެއްގެ އަގުދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ، އަދި އެއަދަދު ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ޤަބޫލުކޮށްފައިވާނަމަ، އެފައިސާ ނުވަތަ އެމުދަލެއް ނުވަތަ އެއްޗެއްގެ އަގު ބެލެވޭނީ ޚުސޫމަތުއްނުވާ އަދަދެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

- ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިއެއްޗެއްގެ ފައިސާ ހުރަހެއްނުވުމުން އެއަށް އަގުދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ އެފައިސާއަކީ ޚުސޫމަތުއްނުވާ ފައިސާ ކަމުގައިބެލެވޭނެއެވެ.

ވީމާ މިފަދަދަޢުވާގައި އެކުލެވޭ ފައިސާގެ މިންވަރަކީ ތިޔާއަށްފުރުން ކަނޑައަޅާ އަދަދެއްކަމުގައިވާނަމަ އެއީ ބައެއްދަލެއް އެއްބަސްވެވިފައިވާ އަދަދެއް ޚުސޫމަތެއް އޮޅުމަވާ ފައިސާގެ އަދަދު ތެރެއިން ކަނޑައަޅާނެއެވެ. ޖުމުލަކޮށް ބުނާނަމަ ޚުސޫމަތެއް އޮޅުމަވާ ފައިސާގެ ބައެއް ދައުލަތަށް އެއްބަސްވެފައިނުވާ ޖިނާޢީ ކަނޑައެޅުމުގެ ބޭނުމަށް ފައިސާގެ އަދަދު ބަލަންވާނީ އެއްބަސްވި މިންވަރު އުނިކުރުމުން ޖެހޭމިންވަރަށެވެ.

<u>ފައިސާ ނުހިމެނޭ މައްސަލަ</u>

ފައިސާ ނުހިމެނޭ މައްސަލަތަކުގައި ޖިނާޢީ ކަނޑައެޅުމުގައި އަސާސީ ގޮތެއްގައި ބަލަންވާނީ މައްސަލައިގެ ބާވަތަށެވެ.[37] ބާވަތަށް ބަލާއިރު ގޮތްކަނޑައަޅާނީ ގޮސްނީ ބޭރު ނުލާތަކެތި ނުވަތަ ވަޒީފާއިން ހިފެހެއްޓުން މައްސަލައަކީ ޤާނޫނީ ބާވަތް ޖިނާޢީ ކަނޑައެޅުން ބެލެވޭނެއެވެ.[38] ގޮސްނީ ބޭރު ނުލާތަކެތި ހިފެހެއްޓުމާ އަދި ވަގުތީފުރުޞަތު އޮޅުވާލާ މައްސަލައަކީ ޤާނޫނީ ކަނޑައެޅުމުގެ ޖިނާޢީ ބެލެވޭނެއެވެ.[39]

ދަރާއިރާއަށްވުރެން ހަޖަރަށް ހުރަހެޅިފައިވާ ދާއިރާ އިޖުރާއާތު ގޮތުގައިމިން އެއިން ކޮންމެ ދާއިރާއަކުން އެއްހަފުރަށްވުރެން އިޖުރާއާތުގޮތަށް ހަފުރުގެ ބަޔާ ޝަރީޢަތް ނަގަސްޖެހޭ މައްސަލައެއްނަމަ އެމައްސަލަ ޤާނޫނީބާވަތް އަވަސްނިޔާގެ ޖިނާޢީ ބެލެވޭނެއެވެ.[40] މިހަމައަށް ބަލައި ކެބަރު އެމައްސަލަ ޤާނޫނުމަތީން އެންމެ އެކަށީގެން ޖިނާޢީކަމަށް ފެންނަ ޖިނާޢީކަން ފައިސާ ނުހިމެނޭ މައްސަލައަކީ ޤާނޫނީދާނެވެ.

---

[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 181(ނ)
[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 180(ހ)(2)
[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 178(ހ)
[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ 179(ހ)

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ

ޖުރުމު

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޖުރުމަކަށް ކަނޑައެޅޭނީ މައިގަނޑު ތިން ޝަރުޠެއް ފުރިހަމަވާނަމައެވެ. އެކެއް:- ތިންހައްކަ ޖުރިޔާއަށްވުރެން މަދުން ފައިސާ ހިފުމެވެ. ދޭއް:- ކުޑުން ގޮތުން ކަނޑައަޅައިގަންނަ ބޮޑެތި ގާނޫނީ ނުހުރުމާއެކު މައްސަލައިގައި ހުކުމްކުރުމެވެ. ތިނެއް:- މަގުމި ފުރުސަތަކަށް އުފެދިފައިނުވުމެވެ.[41] ވީމާ މިޖުރުމުގެ ހުސްވެއްޖައަކީ އުދަގޫކަމެއް ނެތުމެވެ. މިހަމައަށް ބަލާއިރު އަސްލުއުސޫލުގެ ގޮތުން ކުދިމައްސަލައިގެ ޖުރުމަކަށް ފުރުޞަތު ފުރިހަމަވެއްޖެ މައްސަލައެވެ.[42] އެއީ

1. ދެފުށުގެ ދުވަހުގައި ވެސް އެއްބަސްވެފައިވާ ދަރުން ފައިސާ ހުރުމާއި،
2. ވާރުތަވަ ހިފުމަށް ފުރުތަހައި ބަލަހައްޓަން ވާނެ ނުވަތަ ހިފުމަށް ފުރުޞަތުދިނުމަށް މައްސަލަތަކާއި،
3. ހަރަކާތް ލިބޭ އަނިޔާ ނުހިފެހެއްޓުން އެކުޒުބިނުޖ ތަކާގެ މައްސަލަތަކާއި،
4. ނުއެދޭ މުދަލުގެ މިލްކުވެރިން ނިހިފަ ގޮތުން މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަމާ ގުޅޭ މައްސަލަތަކާއި،
5. ކުއްލިން ދުކާންފައިވާ ތަންތަނުގެ ކުއްޔާއި، ޖަރީމާއި، މަރާމާތުގެ މައްސަލަތަކުގެތެރެއިން މަރާމާތުކުރުމުގެ ސަލާމަތް ލިބޭގެއްލުމުގެ މައްސަލަތައް ފިޔަވާ އެހެނިހެން މައްސަލަތައް؛ މިއެވެ.

<u>ފައިސާގެ މިންވަރު</u>

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޖުރުމުން ބެލުމަށް ފުރުސަ މައްސަލަތަކުގައި ހުށަހަޅާ އެދޭފައިސާގެއަދަދަކީ ތިންހާސް ރުފިޔާ ވަރަށްވުރެން ބޮޑުނުވުން ހަރަދުކުރަންވާނެވެ.[43]

މައްސަލައިގެ ދަޢުވާދާރާއި، އިޖުރާއާތާ މިއަދަދަށްވުރެން އިތުރުވިޔަސް އެމައްސަލައެއް ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޖުރުމުން ބެލޭ މައްސަލައެއްކަމުގައި ކަނޑައެޅުމަށް ހުރަހެއްނުވެއެވެ. ފައިސާގެ މިންވަރު ބެލުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ކުދިމައްސަލައިގެ ޖުރުމު މިބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.[44]

[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ހ)(1)(2)(3)
[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ށ)
[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 178 (ހ)
[44]- ބާބު 27 ބައްލަވާ

ހާއްސަ އުސޫލު

ހަރިގަނޑެއްލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ މައްސަލަތަކާއި، ކުއްލިއަކަށްދޫކޮށްގަތުމާ ތަންތަނުން މީހުން ނުކުތުމުގެ މައްސަލަތަކަށް ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޖެހުނުން ނުބައިވާނެއެވެ.[45] ވީމާ ހަރިގަނޑެއްލިބޭ އަނިޔާގެ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ތަރައި ވާހަކައި، ހިއްސާއަރުވަނީ ދަރުމަ ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޖެހުނުން ބެލުމަށްކަނޑައެޅިފައެވެ.

ގޮތުގައި ފައިސާގެ މިންވަރަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަދު އަދަދަކަށްވާކަމަށް ވިސްނާލާށެވެ، އަދި މާބަދަލުހަދަލާނަކަ ބޭނުން ފޯރުކޮށްދޭ ނުކުތާތަކެއް އެކަށީގެންވާފަދަ އަދި ވަގުތީ ފަރުވާއަކަށް އެދިދާނެކަމަކަށް ވިސްނާށެވެ. ހަމަ މިފަދަ ކުއްލި ދާއިރާގެ ތަންތަނުން މީހުން ނުކުތާ މައްސަލަތަކުގެ ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޖެހުނުން ބެލުމަށް ނިންމާލެވޭނެއެވެ.

45- ކުރީގެ ހަވާލާ 178 ގެ (ނ)

އަވަސްނިޔާ

ޖުރުމު

އަވަސްނިޔާގެ ޖުރުމުން ބެލުމަށް މަސްލަ ޖުރުމަކީ ތިން ކަމެއް ފުރިހަމަވާނަމައެވެ. އެއީ:- އުނގެނު ފައިސާގެ މިންވަރަކީ ތިންލަކްސާއި، އެއްމިލިއަނާދެމެދު ފައިސާކުރުމަކަށްވުމެވެ. ދެއީ:- އެއްޑުވަހުން ނުވަތަ 24 ގަޑިއިރުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތުގެ އަމުރުން ނިންމާލުވުނަމެވެ. ތިންއީ:- ޝަރީޢަތުން ގޮތުގައި ހުކުމް ހަވާލުނުކޮށް ދައްކާފައިނުވާ އިތުރު ނުވާތީވެ ހުކުމް ހަވާލުކުރުމުގެ އަމުރު ދޫކުރުމަށްފަހު އިތުރުކުރުމެވެ.

ފައިސާގެ މިންވަރު

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ތިންލަކްސް ރުފިޔާއިން، އެއްމިލިއަން ރުފިޔާއާއިދެމެދު ފައިސާ އުނގެނު މައްސަލަތައް ބެލޭނީ އަވަސްނިޔާގެ ޖުރުމުގެ ދަށުންނެވެ.[46]

ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައި އޮތުން

އަވަސްނިޔާގެ ޖުރުމުގައި އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ޝަރީޢަތުގެ އަންގާގައި މަޝްވަރާކުރަން ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިއޮންނަނީއެވެ.[47] އަދި އަމުރުގެ ވަގުތު 24 ގަޑިއިރުގެ ތެރޭގައި ނުދާނެއެވެ. ވަގުތަކީ މުއްދަތު އެއްކޮށް ކަމަށް ދެކެވޭނެއެވެ. އެބަ އެވަގުތުގައި އަމުރުގެ ނިންމުން މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ އިތުރު އަމުރެއް ބޭއްވުން ހުށަހެޅި ނުނިންމެވެ.

އަސްލުދައުވާއި އެކިގައި ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރުދައުވާ ކުރިއަށް ގެންދަނީ ހުށަހަޅަމުން އަމުރުން އެއްދުވަހުން ނިންމާ ނުލެވިދާނެ ސަބަބެވެ. މިފަދައިން ނިންމާ ނުލެވިއްޖެނަމަ ޖެހިގެން އަންނަދުވަހު އަމުރުން ބާއްވައި މައްސަލައެއް އަމުރުންތައް ނިންމާލަންވާނެއެވެ.

އަވަސްނިޔާގެ ޝަރީޢަތުގެ މަޝްވަރާގެ ވަގުތު އަންނަނިވި ގޮތަށް ކުރުކޮށް ކަނޑައެޅިފާނެއެވެ. މިއީ އެއްދުވަސް ނުވަތަ 24 ގަޑި އިރު ބޭސްއަށް ބަލައިގެން ބާކީވާނެ ގޮތެވެ. މިއީ މައްސަލަ ބާރު ފަނޑިޔާރާއި، ހަސްމުން މަޝްވަރާކުރުގެން ކުރިއަށްދަނިކޮށްވާނީ މިންނު އެކަން ގޮތަކަށްވެސް ވަގުތު ބާކީވެދާނެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ މަޝްވަރާތަކުން ވަގުތު ކަނޑައެޅުން

- އިތުރިފާރި ބާރުނަން - 120 މިނެޓް(ދުވަހާރެވަން)
- ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ ހުކުބަސް އުރުމަން – 500 މިނެޓް

46- ގާނޫނުގެ މާއްދާ 179 (ހ)(1)
47- ގާނޫނުގެ މާއްދާ 179 ގ (ނ)

- ދިގުމިން ހިރި އުސްމަން 500 މިނެޓް
- ދިގުމިނުގެ ހަރަކާތްމަން 90 މިނެޓް
- ދައުވާކުރާފަރާތުން ޖަވާބުދިނުމަން 90 މިނެޓް
- ކުލާޖިން ސުޕްރީމްކޯޓުގެ 140 މިނެޓް(ދެފަރާތަށް)

<u>ހަބުރުސްގެ އަދަދު ދެއަކަސްފުރުން އިތުރުކުރުން</u>

ސަފަހާއިރުގެ ގޮތުގައި ހުރަހެއް ހަބުރުން ދެދާއިރާއިން ދެމިހުންނަށްފުރުން އިތުރުވެގެން ނުވާނެވެ.[48] މިފާ ސަފަހާ ހަރަކާތުގެ ގޮތުގައި ދެފަރާތުން ހުރަހަކަށް އެންމެ ހަބުރަކަށްދުގައިވާނަމަ އެމައްސަލައެއް އަންނަމުއްދަތުން ބަލައިގެން ފަރުވާތަކާ އަވަސްކުރުމުގެ ޖުރުކަށްވެ.

ބޭރި މައްސަލަތަކުގެ

ޖުޒްއު

ބޭރިމައްސަލަތަކުގެ ޖުޒުއުން ބަލައިގެން ހަމަޖެހިފައިވާ އެއްމިޔަނެއް ދުވާއަށްފުރުން ބޭރި މައްސަލަތަކާއި، ބޭރި ޖުނޫނީ ނުކުތާތައް ނުވަތަ ވާޤިޢާތައް ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތަކެވެ.[49]

ހަސްފުން އެމައްސަލައިގެ އަވަސްކުރާއަށް ފާހަގަ ދުފުއްތިގައިހުށާ ޢައްމިޔަތާކުރުންފުރުން ގިނަގައިސާ ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކެއްގެ މުޖުއްގުން ބަލައިގެން ކަނޑައެޅިދާނެވެ. އެއީ ފަރުޖާއަރަނ ލިބިގެންވާ ތަފްޞީލް ބާރުކަވެ. މުޖުއްގުގައި ސަރީއަތުގެ މުއްދަތާއި ވަކިވަގުތެއް ކަނޑައެޅިފައި ނުވެއެވެ. މުޖުއްގުގައިވާ އަޅުއްސަތުކަށް ބާއްވާ ހުރިދަނެވެ.

48- ކުރީގެ ހަވާލާ 179 (ހ)(1)

49- ކުރީގެ ހަވާލާ 180 (ހ)

Notice of allocation

ޓްރަޔަލްކަނޑައެޅުމުގެ ނޯޓިސް

ޓްރަޔަލް ކަނޑައެޅުން ދެގޮތަކަށް އޮވެއެވެ. އެއީ ވަގުތީ ގޮތުން ޓްރަޔަލް ކަނޑައެޅުމާއި، ދާއިމީ ޓްރަޔަލެއް ކަނޑައެޅުމެވެ. ވަގުތީ ގޮތުން ޓްރަޔަލް ކަނޑައަޅަނީ ޓްރަޔަލް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ކޯޓު ފަސްޓް އެޕިއަރެންސްގައެވެ.

ވަގުތީ ގޮތުން ޓްރަޔަލްކަނޑައެޅުން

ވަގުތީ ގޮތުން ޓްރަޔަލް ކަނޑައެޅުމާގެ ތަފްސީލާއި ދެވޭ ނޯޓިސްގެ ނަމޫނާއެއް ޓްރަޔަލް ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ކޯޓު މިސްކުރީގައި އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.[50]

ދާއިމީޓްރަޔަލް ކަނޑައެޅުން

ޓްރަޔަލްކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ކޯޓު ހުށަހަޅައިދޭނީ ކަމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ހާލަތުގައި އެމަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ކޯޓުގެ ހުށަހަޅައިދިނުމުގެ ނުވަތަ އެމަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ކޯޓު ހުށަހަޅާ އިއްވުމާނަމަ މަޝްވަރާ ބެލުމަށް އެންމެ އެކަށީގެންވާ ޓްރަޔަލްކޯޓު މަޝްވަރާ ކަނޑައަޅައި ދާއިމީ ކުރަންވާނެއެވެ.[51] ދަންނަވާފައިވާ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ކޯޓު ހުށަހަޅަން ނުޖެހޭކަމަށް ފެންނަ މަޝްވަރާގެ ކުރިންގައި ދާއިމީ ޓްރަޔަލް ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.[52] ދާއިމީ ޓްރަޔަލްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅި ޓްރަޔަލް ކޯޓަކުން ހިންގަމުންދާ ނުޖެހުނަމަ އަދިން ޓްރަޔަލް ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[53] ދާއިމީޓްރަޔަލް ކަނޑައެޅުމާ ޓްރަޔަލް ދާއިމީ ކުރުމުގެ ނޯޓިސް ކޯޓުން ދޫކުރާނެއެވެ.[54] މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ނަންބަރު 30 ދުވަހެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޮނުވާ ކުރިއަށްދާނެއެވެ.

ޓްރަޔަލް ދާއިމީ ކުރުމުގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 183)
• މިމައްސަލައިގެ ދާއިމީ ޓްރަޔަލަކީ …………… ޓްރަޔަލެވެ. އެޓްރަޔަލް ފައިސާއާއި، ހިލޭ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކުގެ މައްޗަށް ވިސްނައިދީ އެންމެ އެކަށީގެންވާ ޓްރަޔަލަކީ މިޓްރަޔަލްކަމަށް ކޯޓަށް ފެނެއެވެ. • ދާއިމީ ޓްރަޔަލުގެ ހިންގަމަ ނުޖެހޭނަމަ ޓްރަޔަލް ބަދަލުކޮށް ދިނުމަށް ސަބަބުބައްޔަންކޮށް ލިޔުމުން ހުށަހަޅައިދޭށެވެ. މިހުށަހެޅުން ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބައްޔަކުން ހުށަހަޅައިދޭށެވެ. • މިޓްރަޔަލުގައި މައްސަލަ ބެލުމަށް ކަނޑައެޅުމަކީ މައްސަލަ ކުރިއަށް ދާނެގޮތުގެ އެންމެ އިރުޝާދުގެ އަމުރު މިނޯޓިސްގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާނެއެވެ.

[50] ސަފްހާ 271 ބައްލަވާ
[51] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 186(ބ)(ށ)
[52] ކުރީގެ ހަވާލާ 185 ގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 04
[53] ކުރީގެ ހަވާލާ 184
[54] ކުރީގެ ހަވާލާ 183

އާންމު އިޖުތިހާދު

ދީނުން

އާންމު އިޖުތިހާދު ދީނުގެ ޤަވާޢިދުތަކަށްޓަކާ އާންމު އުސޫލީ ޖުމުލަ ކަނޑައެޅުމާއެކު އެމަޤްޞަދުގައި އިޖުތިހާދުދީނުމެވެ.[55] އެބަހީ އިސްތިދްލާލީ ޤަވާޢިދުގައި އިޖުތިހާދުދީނުމެވެ.

ޖުމުލަ ކަނޑައެޅުމުގެ މައުޟޫޢުތައް ސާފުކުރާ ޤާމް ހުކުމަކަށް ނުޖެހޭ ހާލަތުގައި ނުވަތަ އިސްތިދްލާލީ ޤަވާޢިދުގައި ޖުމުލަ ކަނޑައެޅޭ މިންވަރަށް މައުޟޫޢު ސާފުކުރުމާ މައްސަލަތަކުގައި އިޖުތިހާދު ދީނުމުގެ ބާރުމަކަށް ހުކުމަކާ ޝަރީޢަތާ ހުރިހާ އަދަދައި ކޮންބަޔަކާއި، ބާރުމާއި މިފަދަ ކަންކަމާ ގުޅޭގޮތުން ފަހުގައި ސާފުކުރަންވާނެވެ.[56]

ފަހުން ހުކުމަކަށް ބާރުބޮޑުވަނީ އެކަމާ ގުޅޭ ބަސްތަކުން ދީނުގެ އިޖުތިހާދުތަކެއް އާންމު އިޖުތިހާދުގެ އަޅުގަނޑުގައި ހިމަނަންވާނެވެ.[57] އާންމު އިޖުތިހާދުދީނުމާގެ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ވަކިވަކިބައިތަކުގެ ބާބުތަކުގައި ބަޔާންކުރައްވާނެވެ. އިޖުތިހާދު ދީނުމާގެ ތަފްސީލު ބަލާލަން ކުރިމައްސަލަ، އަވަސްކުރާ އަދި ބޭނުމި މައްސަލަތަކުގެ ޖުމުލަ މިސްރުގެއިވާ ބާބުތަކަށް ރުޖޫޢަވެން އެދެމެވެ.

55- ކުރީގެ ހަވާލާ 185(ރ)
56- ކުރީގެ ހަވާލާ
57- ބާބު 21 ބައްލަވާ

ބާބު 46

މައްސަލަ ހުށަހަޅާގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުން -

ތާވަލުކުރުމާއި، ދުރުން އަޑުއެހުންތައް ބޭއްވުން

ތައާރަފު

މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ އަޑުއެހުންތަކާއި، ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް އޯޑިއޯ ކޯލް ނުވަތަ ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް މެދުވެރިކޮށް ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެވެ.

މައްސަލަ ޝަރީޢަތަކަށް ނުގޮސް ނިމޭ ހާލަތް ފިޔަވާ މައްސަލާގައި ގޮތެއް ކަނޑައެޅޭނީ ޝަރީޢަތް ހިނގައިގެންނެވެ. ޝަރީޢަތް ހިނގައިގެން މައްސަލަ ނިންމަންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް ދުރާލައި ތާވަލު ކުރުމަކީ މައްސަލަ ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތެރެއިން ފިޔަވަޅެކެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ތާވަލުކުރުން

ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެވިގެން ނިމޭ މައްސަލަތަކާއި، ދަޢުވާ ދުރު ބާޠިލުކުރެވިގެން ނިމޭ މައްސަލަތަކާއި، ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމޭ މައްސަލަތަކާއި، އަދިބު ހާސިލުގައި ނިންމާ މައްސަލަތަކަށް ފިޔަވާ އެހެނިހެން މައްސަލަތަކުގައި ގޮތް ނިންމަންޖެހުނީ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެންނެވެ.

ތާވަލު އެކުލަވާލުން

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ތާވަލުކުރުމުގައި މައިގަނޑު ދެގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރެވިދާނެވެ. ކަނޑައެޅި ބަޔާންވެފައިވާ ވަކިތާރީޚުތަކެއް ނުވަތަ ތާރީޚެއް ދިނުމާއި، trial window/ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ދިގުދެމިގެންދާނެ ވަކިމުއްދަތެއް ދިނުމެވެ.[1]

ދެންނެވުނު ދެގޮތުންކުރެ ފުރަތަމަ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރާނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ކަނޑައެޅޭ ތާރީޚު ނުވަތަ ތާރީޚް ތަކާ ޖެހުނު ކަނޑައެޅުމުގެ ނޯޓިސް ދޫކުރާތާރީޚުން ފެށިގެން 03 (ތިނެއް) ހަފްތާއަށްވުރެން ފަހުގެ ތާރީޚަކަށް ވެގެން ނުވާނެވެ. އެބަހީ ޝަރީޢަތް ބާއްވާނެ ތާރީޚު ކަނޑައަޅާނަމަ ޖެހުނުކަނޑައަޅައިދޭ ނޯޓިސް ދޫކުރާތާރީޚުންފެށިގެން 21 (އެކާވީސް) ދުވަހަށްވުރެން ފަހުގެ ތާރީޚަކަށް ކަނޑައެޅޭ ތާރީޚު ވެގެންނުވާނެވެ.

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 216(ނ)

trial window/ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ދިގުދެމިގެންދާނެ ވަކިމުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާ ހާލަތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓު ބަދަލުވާ އިރު ދުވާއިރުޝާދުދުވާތާރީޚުން ފެށިގެން 08 ހަފްތާއަށްވުރެން ފަހުގެ ތާރީޚަކަށް ކަނޑައަޅާ ތާރީޚު ވެގެން ނުވާނެވެ.[2]

އެބަހީ ޝަރީޢަތް ދިގުދެމިގެން ދާން އެންމެ ދިގުމުއްދަތު/trial window ކަނޑައަޅާނަމަ ޗެކްލިސްޓު ކުރަމުންދާއިރު ދޫވާ އިރުޝާދުދުވާތާރީޚުން ފެށިގެން 56 (ފަންސާސް ހައެއް) ދުވަހަށްވުރެން އިތުރު ނުވާން ގޮތެއްގައިމެން ކަނޑައަޅާ ތާރީޚަކަށްވާންވާނެއެވެ.

އަޑުއެހުން ފަސްކުރުން ނުވަތަ މުޅިކަނޑާލުން/Adjournments

އަޑުއެހުން ފަސްކުރުން ނުވަތަ މުޅި ކަނޑާލުމުގެ ބާރަކީ އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ފަސްކުރުން ނުވަތަ ޝަރީޢަތް މުޅިކަނޑާލުން ބިނާވާނީ ހަސްތުމުންގެ ބާރު ނުފޫޒާކަމުގެ މުޅިޤީމަތުގެ ސަބަބުންނެވެ.

މިސާލަކަށް އެދުވަހަށް ހެކިވެރިއަކަށް ޝަރީޢަތަށް އާދެވެން ނެތުންފަދަ ކަމެއް ދިމާވުމުން. އެހެނަސް ހަބަރު ކަމަށްވާނަމަ ވަރަށް ފަރުވާތެރިވެ ބަލަންވާނެއެވެ.[3] ޝަރީޢަތަށް ތައްޔާރުވުމަށް އެކަށީގެންވާ ވަގުތު ނުލިބޭގޮތަށް ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ނޯޓިސް ދެވިއްޖެނަމަ އަޑުއެހުން ފަސްކޮށް ކުރެވިދާނެވެ.[4]

އަޑުއެހުމަށް ނޯޓިސް ދިނުން

ކުދި މައްސަލަތަކުގެ ޗެކްލިސްޓާއި، އަވަސްނިމޭގެ ޗެކްލިސްޓާއި، ބޮޑެތި މައްސަލަތަކުގެ ޗެކްލިސްޓުގައި ތާވަލުކަނޑައެޅުމާބެހޭ ބާބު 24، 25 އަދި 26 ގައިވާ ގޮތުގެމަތިން ދެންނެވި ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.

---

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 216(ނ)(ނ)

[3]- Mohun-Smith v TBO Investments Ltd [2016] 1 WLR 2919. In Bates v Croydon London Borough Council (2001) LTL 23/1/01

[4]- National Westminster Bank plc v Aaronson (2004) LTL 9/3/04.

ކުދި މަހްސަވަރީގެ ޓްރެކުގައި

އަޅުއްވުން ތާވަލުކުރުން

ކުދިމަހްސަވަރީގެ ޓްރެކުގައި އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތް އޮންނާނީ ކަނޑައަޅާ ތާރީޚެއްގައި އޮންނަ އެންމެ އަޅުއްވުމަކަށެވެ. ނަމަވެސް އެންމެ މަޖިލީހަކަށް.[5] މިއަޅުއްވުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ފަރުގެ އަޅުއްވުން މިގޮތަށް ނިސްބަތް ކުރެވޭނެއެވެ. ކުދި މަހްސަވަރީގެ ޓްރެކުގައި އަޅުއްވުން ތާވަލު ކުރުމުގައި އެއަޅުއްވުމުގައި އެކިއެކި މަރުހަލާތައް ކުރިއަށް ދާނެގޮތުގެ އިރުޝާދު ދޭންވާނެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ފަރުގެ އަޅުއްވުމުގެ ތާރީޚް އާންމު އިރުޝާދު ދޭއިރު އެއިރުޝާދުގެ އަމުރުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[6]

ފަރުގެ އަޅުއްވުމުގެ ވަގުތު ކަނޑައެޅުން

އަވަސްނިޔާގެ ޓްރެކުން ބަލާ މަހްސަވަރީތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ އެކިމަރުހަލާތަކަށް ވަގުތު ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ފަދައިން ކުދިމަހްސަވަރީތަކުގެ ޝަރީޢަތުގެ އެކިމަރުހަލާތައް ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ވަގުތު ކަނޑައަޅަންޖެހޭނެއެވެ.[7] މިގޮތުން އަވަސްނިޔާގެ ޓްރެކުގައި ވަގުތު ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތް ނަމޫނާއަކަށް ބަލައި ކުދިމަހްސަވަރީގެ ޓްރެކުގެ ހަރަކާތް ފިޔަވަޅުތަކަށް ދިރާސާތަކަށް ކުދިމަހްސަވަރީގެ ޓްރެކުގައިވެސް ވަގުތު ކަނޑައެޅުމުގެ ތަފްޞީލު ޓާރު ކޯޓުން ތިބިގެންވެއެވެ. މިސާލަކަށް އަންނަނިވި ގޮތަށް ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.

ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ހެކިން ކްރޮސް އެގްޒާމް ކުރުމަށް	90 މިނެޓް
ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ހެކިން ކްރޮސް އެގްޒާމް ކުރުމަށް	90 މިނެޓް
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ދިފާއު ހުށަހެޅުމަށް	15 މިނެޓް
ދައުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ހުށަހެޅުމަކަށް/ޖަވާބު ދިނުމަށް	15 މިނެޓް
ޖުމްލަ ވަގުތު	210 މިނެޓް

ކުދިމަހްސަވަރީތަކުގައި ބޭއްވުން ލާޒިމުވަނީ އެންމެ އަޅުއްވުމެއްކަމަށް ވާތީ އިފްތިތާހީ ބަޔާނާއި، ޚުލާސާ ބަޔާން ހުށަހެޅުން ބޭއްވުމަކީ ލާޒިމުކަމެއްނޫނެވެ.[8] އަދި ހެކިބަސް އެހުމަށްފަހު މިޓްރެކުގައި މަރުހަލާތައް ނިންމާލެވޭނެއެވެ. މިމަރުހަލާގައި ފަސްލު ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ.

5- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 208 ގެ (ހ)
6- ކުރީގެ ހަވާލާ
7- ކުރީގެ ހަވާލާ 208 ގެ (ށ)
8- ކުރީގެ ހަވާލާ 200(ހ)(ށ)

އަވަސްނަތީޖާގެ ޓްރެކުގައި

އަޑުއެހުން ތާވަލުކުރުން

އާންމު އިޖުރާއާތުގެ ނޯޓިސް ނުވަތަ އަމުރުގައި ޝަރީޢަތް ބޭއްވޭނެ ތާރީޚް ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ދިގުދެމިގެންދާނެ އެންމެ ދިގުމުއްދަތު ކަނޑައަޅައި ހަފްތުންހަފްތަ އެންގުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓް ހުށަހަޅަންޖެހޭތާރީޚަކަށް ކޯޓަށް ބަލާފައިވާނަމަ އާންމު އިޖުރާއާތުގެ ޤަވާޢިދާ ޝަރީޢަތް ބޭއްވޭނެ ވަކިތާރީޚެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބަދަލުގައި ޝަރީޢަތް ދިގުދެމިގެންދާނެ އެންމެ ދިގުމުއްދަތަށް ކަނޑައެޅުމަކީ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގައި ކޯޓަށް އެންމެ ފަސޭހަވާނެ ގޮތެވެ. މިގޮތަށް އަމަލު ކުރުމުން ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓް ހުށަހެޅޭ މަރުޙަލާގައި އިޖުރާއާތުފުޅު ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚް ކަނޑައެޅުމަށް ކޯޓަށް ފުރުޞަތު ލިބިގެންދާނެއެވެ.[9]

އަވަސްނަތީޖާގެ ޓްރެކުގައި އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ތާވަލު ކަނޑައަޅާއިރު trial window/ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ދިގުދެމިގެންދާނެ ވަކިމުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާނެއެވެ. ޝަރީޢަތް ދިގުދެމިގެން ދާނީ އެންމެ ދިގުމުއްދަތު ކަނޑައެޅުމުގައި 30 (ތިރީސް) ހަފްތާއަށްވުރެން މުއްދަތު ދިގުވެގެން ނުވާނެއެވެ.[10]

ވަގުތު ކަނޑައަޅައި ޝަރީޢަތުގެ ހުރިހާމަރުޙަލާއެއް ފުރިހަމަ ކުރަން ގެންގޮސް ތާވަލެއް އެކުލަވާލުމުގެ ތަފްސީލުތައް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައިވެސް ބަޔާންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. މިޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އަވަސްނަތީޖާގެ ޓްރެކަކީ އެއްދުވަހުން ޝަރީޢަތް ނިންމަންޖެހޭ ޓްރެކެއްކަން ބަޔާން ކުރެވުނު އިތުރުން އާންމު އުސޫލުކަން އެޓްރެކުގައި ޝަރީޢަތްޖެހޭ ވަގުތުވެސް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އެއީ ޖުމްލަ ފަސް ގަޑިއިރެވެ.[11]

އަވަސް ނަތީޖާގެ ޓްރެކުގެ ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު މުޅިދުވަސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައިނުވާތީ އެއްދުވަސް ގަޑިއިރަށް ބަދަލުކުރެވޭނެ އާންމު އުސޫލަކީ 24 ގަޑި އިރުކަމަށް ބެލިދާނެއެވެ.[12] މިގޮތަށް ބަލައިލިނަމަ އެއްދުވަހަކަށްވުރެން އަޑުއެހުން ދިގުދެމިގެންނުވާނެ. ވީމާ އެއްދުވަސް ކަމުގައި ބަލަންޖެހޭނީ މަސައްކަތު ދުވަހެއްގެ ދިގުމިނެވެ. އެބަހީ ރަސްމީ ގަޑީގެ ވަގުތެވެ. މިންކުރާއިރު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހައްލު ގެނެސް ދިނުން ވަރަށް މުހިންމު ނުކުތާއެއްކަމަށް ދެކެމެވެ.

ރަސްމީ މަސައްކަތު ގަޑި 06 (ހައެއް) ގަޑިއިރުން ބޮޑުނުވާނެ ލިބޭ ބައިގަޑި އިރާއި،[13] ނަމާދުވަގުތަށް ލިބޭ ފަސަހަލާންޖެހޭ[14] ވަގުތު ކެނޑުމުން މަސައްކަތު ދުވަހެއްގައި މަސައްކަތު ވަގުތަކީ 5 ގަޑި އިރާއި 15 މިނެޓެވެ.

9- ކުރީގެ ހަވާލާ 222(ށ)(1)

10- ކުރީގެ ހަވާލާ 217(ށ) އަދި 228

11- PRACTICE DIRECTION 26 – CASE MANAGEMENT – PRELIMINARY STAGE: ALLOCATION AND RE-ALLOCATION Practice Direction supplements CPR Part 26 para 9.1(1)(3)(a)

12- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 179 ގެ (ށ) ގެ ނަންބަރު 02

13- ވަޒީފާއާއި ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 2/2008) 35(ށ)(1)(2)

14- ކުރީގެ ހަވާލާ 36(ށ)

މިސަބަބަށް ބަލައި އެއްދުވަހަކީ 05 ގަޑިއިރު ކަމުގައި އަހަރުމެންނަށް ބެލިދާނެވެ. ވީމާ 05 ގަޑިއިރު ކަމަށް ބަލައިގެން ޝަރީޢަތުގެ އިޖުރާއާތާ ފުރިހަމަ ކުރާނެ ވަގުތުތަކެއް އެންމެނިވި ގޮތަށް ކަނޑައެޅިދާނެވެ. މަޢުލޫމާތުގެ ޗާޓުން މިވަގުތުތަކަށް ބަދަލު ގެނައުމަކީ ފަސޭހަކަމެއް ލިބިގެންވާ ކަމެކެވެ. ވީމާ އެންމެނިވި ގޮތަށް ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު ކަނޑައެޅިދާނެވެ.

އިފްތިތާހީ ބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް	30 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް 15 މިނެޓު)
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަޑުއެހުން	90 މިނެޓު
ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަޑުއެހުން	90 މިނެޓު
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުން/ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް	25 މިނެޓު
ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ދިފާޢަށް ޖަވާބުދިނުމަށް	25 މިނެޓު
ކްލޯޒިން ސަބްމިޝަން/ހުކުމާ ބަޔާނަށް	40 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް 20 މިނެޓު)
ޖުމްލަ ވަގުތު	5 ގަޑިއިރު

އެއްދުވަހަށްވުރެން ޝަރީޢަތް ދިގުދެމިގެން ހިގައްޖެނަމަ ޖެހިގެން އަންނަ ދުވަހު އެމަޢުލޫމާތުގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުހުން ބޭއްވުން އޮތީނަމަ ބާއްވަންވާނެވެ.[15] އެބަހީ ދުވަހު ތަފާތުން ޖާގަލިބޭނަމަ ޖެހިގެން އަންނަ ދުވަހަށް ތަފާތުކުރަންވާނެވެ.

[15]- Practice direction 28 – THE FAST TRACK supplements para 8.6

ބޮޑެތިމައްސަލައިގެ ޓްރަޔަލްގައި

އަޑުއެހުން ތާވަލުކުރުން

ބޮޑެތި މައްސަލައިގެ ޓްރަޔަލްގައި އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ ސަބަބުތަކަށް ބަލައި، ޝަރީޢަތް ދިގުދެމިގެން ދާނެ އެންމެ ދިގުމުއްދަތު ކަނޑައެޅުމުގައި 30 (ތިރީސް) ހަފްތާއަށްވުރެން ދިގުދެމިގެންނުވާނެއެވެ. މިކަން މިގޮތަށް ކުރަންވާނީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ކަނޑައެޅޭނީ ބަދަލުތަކެއް ހަދައިގެން މައްސަލަ ހުށަހަޅައި އެކުލަވާލެވޭ ތާވަލެއްގެ ދަށުންނެވެ.[16]

ބޮޑެތި މައްސަލަތަކުގެ ޓްރަޔަލްގައި އާންމު އިޖުރާއާތު ދިނުމާއެކު ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާން ތާރީހު ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގައި މައްސަލައަށް ހާޒިރުވާން ދޭ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ތާރީޚެއް ދީ އެންމެ އަވަހަކަށް ކަނޑައަޅަންޖެހޭނެއެވެ.[17]

މިގޮތުގެމަތިން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ އިޖުރާއަތުތަކާއި ފުރިހަމަ ކުރާން ޖެހޭ ތަފާތު ކަނޑައަޅައިފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ ކުރުމަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމާއި ބާއްވާނަމަ އެއްބަސްވުމަށް އެންމެ ފަހުގެ ނިންމުން އެހެން ތާރީޚެއްގައި ނިންމަން ވާނެއެވެ.[18] ބޮޑެތި މައްސަލައިގެ ޓްރަޔަލްގައި އަންނަނިވި ގޮތަށް މައްސަލައިގެ ތާވަލު އެކުލަވާލެވިދާނެއެވެ.

އިފްތިތާހީ ބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް	120 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް 60 މިނެޓު)
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަހުމަށް	02 ދުވަސް
ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަހުމަށް	02 ދުވަސް
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުން/ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް	01 ދުވަސް
ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ދިފާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް	01 ދުވަސް
ކްލޯޒިން ސްޓޭޓްމަންޓް/ޚުލާސާ ބަޔާނަށް	240 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް 120 މިނެޓު)
ޖުމްލަ ވަގުތު	01 ހަފްތާ

16- ކުރީގެ ހަވާލާ 228

17- ކުރީގެ ހަވާލާ 225(ރ)

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 232(ހ)(1)(2)

ދުރުން އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ އަޑުއެހުމުގެއްނަމަ އޮޑިއޯ ނުވަތަ ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް ފަދަ ވަސީލަތުން އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަޤްދީރީ ބާރެކެވެ. ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތަކުން ބޭއްވުމުގައި މިބާރުގެ ބޭނުން ކުރަންވާނީ ހުއްޖަތު ހަމަޖެހޭކަން ކަށަވަރުކޮށްގެންނެވެ.

ތަޤްދީރީ ބާރު

މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގައި ބުނެފައިވާ ގޮތުން އެޕީލް ނުވަތަ އޮޑިއޯ ނުވަތަ ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް ފަދަ ވަސީލަތުން ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން އަޑުއެހުމުގެ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގެ ތަޤްދީރީ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމެއްކަމަށް ވާނަމަ އެއަޑުއެހުން އޮޑިއޯ ނުވަތަ ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް ފަދަ ވަސީލަތުން ހިންގޭނީ ހާލަތު ހަމަޖެހިގެންނެވެ.[19] މިހާލަތު ހަމަޖެހިފައި ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގެ އަޑުއެހުމުގެ ދުރުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ[20] އަޑުއެހުން ދުރުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އިޢުތިރާޒު ކޮށްފިނަމަ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގައި ގެންދަންވާނީ ހަމަޖެހުން ކޯޓަށް ހާސިލުކުރެވޭނެވެ.

ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް މެދުވެރިކޮށް ކުރިއަށް ގެންދަވާ ކޯޓު އިޖުރާއާތު، ފަނޑިޔާރު ހާޒިރުވާ ތިބޭ މާލަމަކަށް ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް މާލަން ވާންވާނެވެ. މިމާލަމާއި ހަމަޖެހުން ނުވަތަ އެހެން ތަރުޖަމާކުރާ ފަރާތްތައް ތިބޭ މާލަންތައް ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް މެދުވެރިކޮށް ގުޅުވާލައި ވާންވާނެވެ.[21]

ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސް މަޖިލީހެއް ގެންދަންވާނީ އިންސާފު އުސޫލުތަކާއި ހަމައެއް ނުގެއްލޭގޮތަށް ހެކިވެރިން ހާޒިރުކުރުން.[22] އެހެނީ ހެކިވެރިން ހެކިބަސްދީ ކުރުމުގެ ކުރިއަށް ގެންދުރު

ކުރުވި ބެލުމާކަން މުހިއްމު ދުރުން ބޭއްވި އަޑުއެހުމެއް ކުރިއަށް ގެންގޮސްގެން ނުވާނެވެ.

އިޖުރާއަތު

ދުރުން އަޑުއެހުމުގެ ބޭއްވުމަށް ދުރުން ބޭއްވި އަޑުއެހުމެއްކަން އެންގިގެން ކޯޓު އަމުރެއް ފޮނުވާނެވެ. އެޕީލް ކޯޓުން ގެނެސް އެންމެ އެޕީލް ކޯޓުން ނުވަތަ އެޕީލް ކޯޓު މަރުޙަލާ ކޯޓުން ނިންމާނެވެ. ވީޑިއޯ ލިންކުން ކަމަށްވާނަމަ ވީޑިއޯ ލިންކުން އެންގޭނެވެ.

އެ ކޯޓު މަރުޙަލާ ގެންދެން މުއްދަތުގެ ކުރިއަށް ފޯނު ނަންބަރާއި އެކަން ދަންނަވާނެވެ. އެ ކޯޓު މަރުޙަލާ ލިންކު ފޮނުވާނެވެ ނުވަތަ ކޯޓުން މުއްދަތުގެ ކުރިން ޢިމޭލް އެޑްރެސް ބަދަލު ނުވަތަ އެކްސެސް އެނގޭނެ ދަންނަވާނެވެ. ކޯޓުން

19- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 204(ހ)
20- ކުރީގެ ހަވާލާ 204(ށ)
21- ކުރީގެ ހަވާލާ 204(ނ)
22- ކުރީގެ ހަވާލާ 204(ރ)

ވީޑިއޯ ނުވަތަ އޯޑިއޯ ކޮންފަރެންސާ ގުޅިގެން ގުޅަން ބޭނުންކުރާނެ ނަންބަރު ނުވަތަ ނަންބަރުތައް އެގެން އަންގަންވާނެއެވެ.

އަޑުއެހުންތައް ރެކޯޑު ކުރުން

ދުރުން ބޭއްވޭ އަޑުއެހުންތަކުގެ އަޑު ނުވަތަ އަޑާއި، މަންޒަރު ރެކޯޑު ކުރަންވާނެއެވެ. މިއީ ދެބަސްވުންތަކުން އާންމު އުސޫލެކެވެ.

މާއްދާ 47

މަޢްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިނގައި ތަޙުޤީޤުކުރުން -

ހުކުމް ބާތިލުކޮށް މަޢްސަލަ އަލުން ބެލުން

ތަޢާރަފު

ހަވާލު ހާލަތެއްގައި ހުކުމް ބާތިލުކޮށް އަލުން މަޢްސަލަ ބެލިދާނެވެ. ފުރަތަމަވާ އަދިކުރާސްދުގައި ހުކުމް ކުރުމުގެ ބާބުގެ ދަށުން ކުރާ ހުކުމް ބާތިލުކޮށް އަލުން ބެލުމެވެ. ދެވަނައީ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ކުރިން ޖޫރީއްސުރުން ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމުގައި ނުވާތީ އާއި، ދޭންޖެހޭ ނޯޓިސް ދިފާއަށްނުވާތީ އެއިރުހުށަހެޅުމުގައި ކޮންފައިވާ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމެވެ. ތިންވަނައީ ދަޢުވާލިބިފައިވާ ދަޢުވާއާއިކަމަކުން ބަލައި ކުރިއަށް ނުގެންދިޔުމަށް ނިންމާފައިވާ ދަޢުވާ އަލުން ބެލުމެވެ. ހަތަރުވަނައީ އިތުރު ދަޢުވާގައި އެއިރު ހުށަހެޅުމުގައި ކޮންފައިވާ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމެވެ.

<u>އަޛުއްރުމަކާ ނުލައި ނިންމާ މަޢްސަލަ</u>

އަޛުއްރުމަކާނުލައި މަޢްސަލަ ނިންމާފައިވާ ހާލަތުގައި ހަސްދުން އެއްބަސްވެގެން މަޢްސަލަ ނިންމާފައިވާ ހާލަތުގައި ހުކުމް ބާތިލު އަލުން އެމަޢްސަލަ ބަލައިދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހަމަޖެއްސުމުގެ ޙައްޤު ފިރިހެނުގަތުގައި. މިހާރުގައި އެއްޗިސް މަގާބިލު އިސްތިސްނާކޮށް އެނިންމުމެއް ހުށަހެޅުމެވެ.[1]

<u>ކޯޓު އަމުރު މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހެޅުން</u>

ކޯޓުގެ ނިންމުމެއް ނުވަތަ ހުކުމެއް ބާތިލުކޮށް އަލުން ބަލައި ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ވަކިގޮތަކަށް ހުށަހެޅުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި، އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. މިއީ ޤަވާއިދުގައި އެކަން ކުރަންވީ ގޮތް ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ.

<u>ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ނުވަތަ ހުކުމެއް ބާތިލުކުރުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަކިމުއްދަތެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާން ކޮށްފައި</u> <u>ނުވާނަމަ ކޯޓު އަމުރު މާއްދާގެ ދަށުން އެކަމެއް ހުށަހަޅާމުއްދަތު ހަމަޖެއްސަންޖެހެއެވެ.</u> މިގޮތުން މިކަން ހަމަޖެއްސުމުގެ ބޭނުމަކީ އެހެނިހެން ހުށަހެޅުމުގެ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ބާތިލުކޮށް އަލުން ބަލައި ދިނުމަށްއެދި ގެނެސް ނިންމުން ކޯޓަށް ލިބިއްޖެ ފެށުން ދިޔުމުން އަމަލުކުރާނެގޮތް މަޢްސަލަ އަލުން ބަލައި ދިނުމަށް ގެނެސް ނިންމުމަށް މަގުފަހިކުރުމެވެ.[2]

---

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 212 އާއި ހަވާލާދީ 213 ގެ (ށ) އަށް ބަލާއިރު އިސްތިސްނާކޮށް ކުރެވޭ.
[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 240(ހ)

އިޤްތިޞާދީ ފައިސާގެ މައްސަލަތަކުގައި ހުކުމް ފައިސާ ދައްކަން ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތު ނިންމުން

ރިޢާޔަތް ކުރަން އެދުމުން ހުކުމަށް ބަދަލު ގެނައުން

ހުށަހެޅުން

ދައުލަތަށް އިޤްތިޞާދީ ފައިސާ ހޯދުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ފައިސާ ދައްކަން ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތާއި އަދަދު ހުކުމުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންކޮށްފައިވާ ކަމަށް ވާނަމަ އެނގޭނެ މުއްދަތެއް ބަދަލުގެނައުމަށް ބޭނުންވާ ކަމުގައި އެދި ދަޢުވާ ކުރުމުން މިފަދަ ހުކުމް ހުށަހެޅިދާނެވެ.[3] މިފަދައިން ހުށަހެޅުން ބަދަލުގެނައުމަށް ހުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް ކުރިން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ބަދަލު ގެނެވިދާނެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ވަކިގޮތެއް ފޯރުކޮށްދިނުމަށް ދަޢުވާލިބުނު ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ފަރާތެވެ.

މިހުށަހެޅުމަކީ ދަޢުވާގެ ނިންމުން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކަށް ރިޢާޔަތްކުރާނީ މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަން ޖެހޭ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަރުން ކުރު ނަން ބަހުރު 31 އިން ކަމަށް ދެކެވެ.[4]

ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުން

ކޯޓު އަމުރު ބާބު 18 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރައްވާ ގޮތުގެމަތީން ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުން މިހުށަހެޅުމާމެދު ޖަވާބުދޭން 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބެލުމަށް 18 ވަނަ ބާބު ބަލާލުން އެދެމެވެ.

އެއްވެސް ދަރަޖައެއްގެ ހުކުމަކަށް ބާބުގެ ދަރުން

ކަނޑައެޅިފައިވާ ބާތިލުކުރުން

އެއްވެސް ދަރަޖައެއްގެ ކޯޓުތަކުން ދޫކުރެވޭ ހުކުމެއް ބާތިލުކުރެވިދާނެވެ. ފުރަތަމަ ހަމައެކަނި އިޖުރާއީ އުސޫލެއްގެ ސަބަބުން ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ހުކުމް ބާތިލުކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން ހުކުމް ބާތިލުކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތަށް އެދި ހުށަހެޅުމަށް ދެވޭ ފުރުޞަތެއް ދޭނެ ގޮތް ހަމައެކަނި ވަކިމާއްދާތަކެއްގައި ހުށަހަޅާ ތަރާތީބުގެ ކުރިން ހުކުމް ބާތިލުކުރެވެއެވެ. މިއާދާއިގައިވެސް ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ދެވެނީ ފުރުޞަތެއް ފުރިހަމަކުރާ ގޮތެވެ.

އިޖުރާއީ އުސޫލުގެ ސަބަބުން ހުކުމް ބާތިލުކުރުން

އެއްވެސް ދަރަޖައެއްގެ ހުކުމް ކަނޑައެޅިފައި ރަގަޅަށް ނުހަނު މުހިއްމު ގޮތަކަށް އެހެން ބާތިލުކުރެވޭނެއެވެ. އެބަހި އެއްވެސް ދަރަޖައެއްގެ ހުކުމްތަކުގައި އިޖުރާއީ އުސޫލުގެ ހިލާފަށް ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ތަފުޞީލު އިޖުރާއީ ބައްޓަން ކޯޓުގައި ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމާއި ބައްޓަން ތަފުޞީލުވެއެވެ.[5]

[3]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 136(ބ)(ހ)

[4]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 235(ހ) އަދި 236(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޓިވް SCPD-04/2022 "ނަފަޤާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 146(ހ)

[5]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 124(ހ)

ލިބިގެންވާ އިޖުރާއީ ޙައްޤުތައްގެ ގެއްލިގައި ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅޭނީ ރިޓްރަޔަލްއެއްގައެވެ. އެގޮތުން:- ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ އަދި 116 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ޝަރުޠު ފުރިހަމަ ނުވެ ދައުވާފޮތާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާފައި ނުވާތީ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކޮށްފައި އޮތުމެވެ. ދެވަނަ:- ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބަޔާންކުރާ އަދި 116 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ޝަރުޠު ފުރިހަމަ ނުވާގޮތަށްކަމުގައި ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކޮށްފައި އޮތުމެވެ. ތިންވަނަ:- ހުކުމް ކުރުމުގެ ކުރިން ދައުވާކުރާފަރާތުން ކޮށްފައިވާ ދައުވާގައި އެދިފައިވާކަންކަން ފުރިހަމަކަމަށް އަދާކޮށްފައި އޮތުމެވެ.

މީގެ އިތުރުން ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ކޮށްފައިވާނީ ރަގަޅަށް ނޫންކަން ބަޔާންކުރާ އާންމު ހަމައެކަށް އަމުރެވެ. އެއުސޫލަކީ ދައުވާ ފޮނުވި އަމުންއަދަން ބަދަލުކުރުމުގެ އުސޫލާ ޚިލާފަށް ދައުވާ ފޮނުވާފައި ކުރުމަށްފަހު ދައުވާ ފޮތަށް ޖަވާބުދިނުމަށް ނުވާތީ ދައުވާގައި ހަމަޖެހިފައިވާ ނުވާތީ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމް ކޮށްފިނަމައެވެ.[6] އެފަދައިން ހުކުމް ކޮށްފައި އޮތްނަމަ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުމުގައި އިޖުރާއީ އުނިކަމެއް ހިނގައިފައިވާ ކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. މިފަދަގޮތުގައި ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމްތައް ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމަކީ ލިބިގެންވާ އިޖުރާއީ ޙައްޤެކެވެ.

ބައެއް ފަސާދީ ނިޔާމުންނަކަށް ބަލައިނު ދައުވާ ފުރުޞަތުދިނުމުން ޤާނޫނީގޮތުން އެއްވެސް ވަސީލަތެއްކަން ދައުވާ ފުރުޞަތު ކުރިމަތިން މައްސަލަތަކުރުމުން ދައުވާ ފުރުޞަތު ފުރިހަމަވެސް ދައުވާއާ ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަނުވަނީސްކަމުގައި، މިފަދަގޮތުގައި ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ކޮށްފައިވީ ޣައިރުޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަ ނުވާކަމުގައިވެސް ކަމަށް ބެލެވޭނެކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[7]

ގެއްލުން ރިޢާޔަތްކޮށް ހުކުމް ބާޠިލުކުރުން

ގެއްލުން ރިޢާޔަތްކޮށް ޣައިރުޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް އަލުން ބެލުމަކީ ހޯދާލެވޭ ދާއިރާތަކެއްގައެވެ. އެގޮތުން:- ދައުވާ ލިބޭފަރާތަށް ދައުވާއިން ދިފާޢުވުމަށް ޖަހައިރި ނުވަތަ ރަގަޅު ސަބަބެއް ނުވަތަ ސަބަބުތަކެއް ހުރިކަން ސާބިތުކޮށްދީފިނަމައެވެ. ދެވަނަ:- ހުކުމަށް ބަދަލުގެންނަންޖެހޭ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް ފުރުސަތުދޭންޖެހޭ އެހެން ޝަރުޢީ ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމައެވެ.[8]

6- ކުރީގެ ހަވާލާ 410 ވަނަ މާއްދާއާއި ހަވާލާދީ 409(ހ)

7- Credit Agricole Indosuez v Unicof Ltd and Others [2003]EWHC 77

8- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 124(ށ)(1)(2)

ވީމާ ޢަދުލުއިންސާފުގެ ކޯޓުތަކުގައި ހުކުމާ ހުކުމެއް ރިޢާޔަތްކޮށް ބާތިލުކުރުމަކީ ކަޝަން ދިޔަދިޔުމެއް އަނެއް ދިރުއިޖާރީ ބާބުގެ ދަރުން ޢަދުލުއިންސާފުގެ ކޯޓުތަކުގައި ހުކުމް ބާތިލުކޮށް މައްސަލަ ބެލުމަށް ފުރުސަތު ދޫކޮށްދީފައެވެ.

އެކަށީގެންވާ ސަބަބު

ދޮގުހެދުމުގެ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްކަމުގައި ބެލެވޭނީ ދަޢުވާއެއް ދޮގުހެދުމުގެ ކަމުގެ އިހުމާލު އޮތްކަމަށެވެ. މިއިހުމާލު އެދުރުމަކަށް ޤަރީނާއެއްގެ މިންވަރުފުދޭނެ އެބަހީ ހަމައެކަނި ޖަދުލުކޮށްލާ ވަރަށްދުވުން ހަރުދަނާ ސަބަބެއް އޮތުމެވެ. ނުވަތަ އެވާހަކައެއް ބިނާކުރާ އަސާސެއް އޮތުމެވެ. އާދައިގެ ބަހުން ބުނާނަމަ މައްސަލަ ކާމިޔާބުވާނެކަމުގެ ހަޤީޤީ ސަބަބު ނުވަތަ އުނދަގުލެއް އޮތުމާ ބުނެވިދާނެއެވެ.[9] ކާމިޔާބު ވާނެ ކަމުގެ ހަޤީޤީ ސަބަބު ނުވަތަ އުނދަގުލެއް އޮތުމާ ބުނެވުނީ އެއުނދަގުލީ ވަހުމީ ނުވަތަ ޚިޔާލީ ކަމަކަށްނުވުމާ ބުނުމުގެ މުރާދެވެ. މިސާލަކަށް ހުކުމަކާގުޅިގެ ދިފާޢަށް އެކަށީގެންވާ އެއްޗެއްވެސް ހިނގައިނަމަ ޒާތުގެ ދިފާޢެއްކަމަށް ވާނަމެވެ. ކުރިމަތިލަން ހުކުމްކުރުމާ މައްސަލަވާދީއާ އެއްވެސް ގުޅުމެއްނެތް ދިފާޢެއްނަމަ މިފަދަ ދިފާޢެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ. ހުކުމާ ދިފާޢު ކުރިމަތިލީގައި އެކަށި ދަޢުވާއާއި ކަނޑައެޅޭ ގުޅުމެއް ހުރިކަމާ އެކަށީ ކަމެއްވެއެވެ. އެފަދަ ގުޅުމެއް ނެތްނަމަ އެއީ ހަމަ ހިނގައިނަމަ ޒާތުގެ ކަމެއްވެ. ދިފާޢެއް މިފަދަ ދިފާޢެއްނަމަ ދޮގުހެދުމުގެ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތްކަމުގެ އަސާސަ ހަމަޖެހޭ ޢަދުލުއިންސާފުގެ ކޯޓުތަކުގައި ހުކުމް ބާތިލު ނުކުރުމަށް ފުރުސަތު ނިންމިދާނެވެ.[10]

ކާމިޔާބު ވާނެކަމުގެ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތުން ބަޔާންކޮށްދެއްވުމުގައި ކޯޓު ވޮރުވު ތިޔާއްޔާޒަގައިވާވެ. މިއީ އިތުރު މަސައްކަތުގެ ބޭނުންވާ ސާފު ތަރުތީބެވެ. އަދި މިފަދައިން ހުކުމާ ހުކުމުކުރާ ކާމިޔާބުވާނެ ކަމުގެ ޚިޔާލު ނުވަތަ އިހުމާލު އޮތުން ނުވަތަ ކާމިޔާބު ވާނެކަމުގެ ޤަރީނާ ސަބަބުން ފެންނަން އޮތުން ބެލުމަށް ހުކުމާ ހުކުމްކުރެވޭނެވެ.[11]

ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ ބާރު

އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްއޮތްކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ ބާރު ޢަދުލުއިންސާފުގެ ކޯޓުތަކުގައި ހުކުމް ބާތިލުކޮށްދިނުމަކަށް އެދިހުށަހަޅާ ފަރާތުން އުފުލަންވާނެވެ.[12] ޢަދުލު އިންސާފުގެ ކޯޓުގައި ހުކުމް ބާތިލުކުރުމުގައި އެކަށީގެންވާ ސަބަބު އޮތްކަން ދަންނަވައިދިނުން ޝަރީޢަތް ހިންގަވާނެގޮތުގައި ހުކުމްކުރުމުގެ ބެލުމަށްކުރާ މާއްދާތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[9]- Finance Corp v Utexafrica Sprl [2001] CLC 1361, QBD (Comm Ct)
[10]- Regency Rolls Ltd v Carnall [2001]All ER (D) 1417
[11]- Swain v Hillman [2001] 1 All ER 91
[12]- ED&F Man Liquid Products Ltd v Patel [2003] EWCA Civ 472

ހުށަހެޅުން ލަސްވުން

ޣައިރުހާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ [illegible] ބާރު ނުވަތަ [illegible] ބާރުގެ ބޭނުންކުރުމުގައި [illegible] ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ.[13] މިބާރު ބޭނުންކުރުމުގައި ޤާނޫނުގެ [illegible] ރިޢާޔަތްކޮށް [illegible].

ލަސްވުން [illegible] ހުށަހެޅުން ލަސްވުން [illegible].[14]

[illegible] 30 ދުވަހުގެ [illegible].[15] [illegible]

Thorn plc v MacDonald (1999)[16]

މިމައްސަލާގައި ޣައިރުހާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން ލަސްވީ އެންމެ 09 ދުވަހެވެ. [illegible]

[illegible]

[13]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 124(ނ)

[14]- މާއްދާ 124(ނ) [illegible]

[15]- Regency Rolls Ltd v Carnall [2001] All ER (D) 1417

[16]- The Times, 15 October,

ކަމަށް ބަލާނެކަމަށް ފައިސަލާކޮށްފައެވެ. މިފަދައިން ރިޢާޔަތްކުރާ ރިޢާޔަތްކުރުމަކީ ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުވާނެކަމަށް ޤާނޫނު
ތަފްސީރު ކުރުމުގެ ބޭރުން ހިމެނޭނެ ކަމެއްކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

Sahidur Rahman v Rahman & Bose (1999)[17]

އެގްރީމެންޓުގައި ކޮންޓްރެކްޓާ ހުކުމްބާޠިލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގައި މިމައްސަލާގައި އިސްތިސްނާއަކަށް ވަސީލަތްވެފައެވެ. އަދި
އެވަސީލަތުގެ ސަބަބަކީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ސަރަޙައްދެއް ފެންނާކަށްނުވާތީއެވެ. އަދި ދިފާޢުވެރިޔާ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްލިބި ފެންނާކަށްނެތެވެ.
ވަސީލަތުގެ ނަތީޖާގެ ގޮތުން އިންސާފުވެރިކަމާ އަދުލުވެރިކަމާއެކު މައްސަލަައަށް ގޮތެއް ނިންމުމަށް ބޭނުންވާ
ޗެކުއަމަންޓްތައް ނެތިގެން ގޮސްފައިވާތީ އެކުރާނެ ކޮންފިއާ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށްދިނަމަ ދައުވާކުރާމީހާގެ
ނިސްބަތުގައި އެއީ އަނިޔާއަކަށް ވާނުންކަމަށް ކޯޓަށް ބެލެވުނެވެ.
ފޯރުނުގެ މަޤްބޫލު އިންސާފުވެރިކަމާއި، އަދުލުވެރިކަމާއެކު މައްސަލަތައް އަވަހަށްކުރުމާއި ފޯރުނުގެ އަސާސީ
މަޤްސަދެވެ. އަދި ކޯޓުން އެކަށީގެންވާ ވަގުތު މިހާރުވެސް މައްސަލައަށް ދެވިފައިވާތީ ކޯޓުން ނިންމީ އެއިރު
ހާޒިރުގައި ކޮންފިއާރުކުރި ބާޠިލުކުރުން ތަންދޭންނުކަމަށެވެ.

ދެވަނަ ބައި

އިނގިރޭސިވިލާތުގައިކުރާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުން

ތާރީޚީ ފަސްމަންޒަރު ނުކުތާތަކުން

ތާރީޚީ ފަސްމަންޒަރު ކުރިމަތިން ޖެނެރަލް ދައުރާ ފަސްމަންޒަރު ނުކުތާ ހާލަތުގައި އިނގިރޭސިވިލާތުގައި މައްސަލަ ކުރިއަށް
ގެންދިޔުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރުގެ ދަށުން އިނގިރޭސިވިލާތުގައި ނިންމުމަށް ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ ޝަރުތުތަކާއި
ފުރިހަމަ ކުރުމަށްފަހު އިނގިރޭސިވިލާތުގައި ކުރިއަށްގެންގޮސް ހުކުމް ކޮންފިއާ މައްސަލަތަކުގެ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމާމެދު
ފޯރުނުގައި ވަކި ގޮތެއް ބަޔާންވެފައެވެ.[18]

އެގޮތުން ދުނިޔޭ މިހާރުގެއި އިނގިރޭސިވިލާތުގައި ހުކުމް ކުރުމުގެ ބާބު ދިރާސާކަ ބާބުގެ ދަށުން އިނގިރޭސިވިލާތުގައި
ކޮންފިއާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގައި ތަތްބީޤު ކުރާނެ ދުސްތޫރު ބެލުމަށް ހެއްކަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ
އުސޫލުގެ ދަށުން މިހުކުމް ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ ބަލައި ދިނުމުގެ މަގުފަހި ކުރަންޖެހެވެ.

---

[17]- LTL, 26 November.

[18]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު:- 32/2021) 409(ހ)

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 409 ވަނަމާއްދާގެ (ހ)ގެ ދަށުން ޣައިރުހާޒިރުގައި ކުރިއަށް ގެންގޮސް ޣައިރުހާޒިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާތިލުކޮށް ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް އެދުމުގެ ފުރުސަތު އޮތްކަން ޤަވާއިދުގައި ބަޔާން ކުރަންޖެހެވެ.

ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ނުވުން

ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުނުވުމާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސް ދީފައިވާނަމަ އަދި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ހާޒިރުވެފައިނުވާ ހާލަތުގައި ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމް ނިންމާފައިވާ ހުކުމް ބާތިލުކޮށް މައްސަލަ އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ހުކުމް ބާތިލުކޮށް ޝަރީޢަތަށް ހިނގުމުގެ ބާރު ކުރަން ލިބިގެންވެއެވެ.[19] އިތުރު ރިވިއުއަކީ ފަސްކޮށް ވަކި ސަބަބުތަކެއްގައި ބަދަލުކުރެވިދާނެއެވެ.

ޖާދު ކުރުން

މައްސަލައާއި ގުޅިގެން ހުށަހަޅަންޖެހޭ އެންމެހައި ލިޔުމާއި ހެކި ހުށަހަޅައި، އެހެންމެ ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުނުވުމުގެ ޣައިރުހާޒިރުގައި މައްސަލަ ނިންމާ ދިނުމަކީ އެއްބަސްވެ އެކަން އެކަށޭ ހާލަތުގައި ޣައިރުހާޒިރުގައި ކުރާ ހުކުމް ބާތިލުކޮށް އަލުން މައްސަލަ ބަލައި ނިންމާނެވެ.[20]

ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ނުވުމުން

ޣައިރު ހާޒިރުގައި ނިންމުން

ހުށަހެޅުމާއި، ބަދަލުކުރު

ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ނުވެ އަދި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ނޯޓިސް ދީފައިވާ ޣައިރުހާޒިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް އެއްވެސް ފަރާތަކުން އެދިއްޖެނަމަ މައްސަލައިގެ ހުކުމް އެފަރާތަކަށް ދެނެގަތުމުން 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި އެކަމަށް އެދިހުށަހަޅަންވާނެވެ.[21]

މިހުރަހެޅުން ހުށަހަޅާނެ ގޮތެއް ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ޤަވާއިދުގައި މުއްދަތެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ. މިއީ ޤަވާއިދުން ހުރިހާ ދަޢުވާތަކަކަށް ކަމެއް.އެނގުމަށް އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ކުރީގެ ބާބުގެ ކުރިމަތީ ހުރަސް ތަކެތި ޝަރީޢަތް ބާބުގެ ދަށުންނެވެ. ވީމާ ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ވެފައިނުވާ ގޮތަށް ކުރީގެ ޤަވާއިދުގައި ހުރިހާ ބާތިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.

19- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 213 (ހ) (ނ) ބައްލަވާ.
20- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 213 ގެ (ށ) އިން އިސްތިސްނާވާ ކަންކަން.
21- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 213(ހ)

ޝަރުޠު

މިފަދައިން އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ބަލައިގަންނަވާނީ ދުވަހުގެ ޢާދައި ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.[22] އެއްވަނަ:- ޝަރީޢަތުގެ ފަރުގެ ހަޤުއުރުމަށް ގާނޫނުތަކަށް ނުހިފޭ ފުރުޞަތުވާނަމަ ސަބަބަކީ ދަސްދުކުރި ސަބަބުތަކާގައި ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްކަމުގައި ކޯޓަށް ފެންނަނަމައެވެ. ދެވަނަ:- މަޢްސަލައިގެ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށްދިނުން އަލުން ބަލައިދިނުމަށްއެދިފައިވާ ފަރާތުން އެމަޢްސަލާގައި ކުރިމަތިލާ އެއް ފަރާތާ އެފަރާތެއްގެ ދިފާޢުގެ އެކަށީގެންވާ ފުރުޞަތު ދޭންވާނެއެވެ.

އަލުން ބެލުން

މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ބަލައިގަތުން މަޢްސަލައިގެ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ނިންމައިފިނަމަ އެކޯޓު ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭނަކަމަށް ޝަރީޢަތުގެ ފަރުގެ އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚް ކަނޑައަޅާނީއެވެ. ނަމަވެސް މަޢްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚް ކަނޑައަޅާނީއެވެ. މިގޮތަށް ތާރީޚް ކަނޑައެޅުމުގައި ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުން މަޢްސަލައިގެ ވަކިވަކިން ވަގުތުތަކަށް އެއްގޮތަށް ކަނޑައަޅުއްވާ ބައްދަލުވުން ފަށަން ގަބޫލުކުރަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުކުމް ބާޠިލުކުރެވިގެން މަޢްސަލަ އަލުން ބަލައި ދެވޭނީ ތާރީޚް ކަނޑައަޅާފައި ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ ނިންމުމަށް ފަހުގައެވެ.[23]

ތާރީޚު ކުރުން

ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް އަލުން ތަޙުޤީޤުކުރުމަށް ބަލައިދިނުމަށް މަޢްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް، ޝަރީޢަތުގެ އެކަމަށް ފުރިހަމަވާ ތާރީޚް ކަނޑައެޅުމުގެ ބަދަލު އެމަޢްސަލަ ބަލާ ފަރާތުގެ މަޝްވަރާއެކު ކުރަންވާނެއެވެ. މިކަމާ ގުޅޭ އިތުރު މަޢުލޫމާތު 45 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިނގުން

ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ވުމަށްފަހު މަޢްސަލަ ބާޠިލުކުރި އިރު މަޢްސަލަ ކަނޑައަޅާފައިވާ ތާރީޚުގައި މަޢްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިނގައި ގޮސްދާނެ ކަނޑައެޅިގެންނެވެ. ޝަރީޢަތް ހިނގާގޮތް އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބާބު 26 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ހުކުމްކުރުން

ޝަރީޢަތް ހިނގުމަށްފަހު ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލުތަކާއި ގޮތުގެ މަތިން މަޢްސަލައިގައި ނިޔާކޮށް މަޢްސަލަ ނިންމަންވާނެއެވެ. ހުކުމް ކުރުމާގުޅޭ އިތުރު މަޢުލޫމާތު 27 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

22- ކުރީގެ ހަވާލާ 213(ނ)

23- ކުރީގެ ހަވާލާ 213 ގެ (ރ) (ބ) އިން އިސްތިސްނާކޮށް ކުރެވޭ.

އިތުރު ދަޢުވާގެ ހުކުމް

ބާޠިލުކުރުން

ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހުއްދައަށްއެދުން

ދަޢުވާކުރާފަރާތާއި ދެކޮޅަށް ޣައިރުހާޒިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އިލްތިޒާމުތައް އަދާކޮށްފައިވާނަމަ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް ދިނުމަށް އެދޭނަމަ، ނުވަތަ އެދިފައިވާ ފަރުވާއަކީ ދަޢުވާކުރާފަރާތަކަށްވިޔާ އެމައްސަލައިގެ ޙާސިލުކު ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަކުން ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޖިނާ ފުދާ އެއްބަސްވެފައިވާ މިންވަރު ލިބިގަތުމުގެ ފަރުވާ ހޯދުން ފިޔަވާ އެހެން ފަރުވާއެއް ހޯދުން އެދިފައިވާ އިތުރުދަޢުވާއަކުން ޣައިރުހާޒިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ އެހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދުމަށްފަހުގައެވެ.[24] މިހުއްދަ ހޯދުމަށް ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 11 ފޯމުންނެވެ.

ދެންނެވުނު ދެފަރާތުގެ ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތްތަކުގައި ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމްކޮށްފައިވާނަމަ އިތުރު ދަޢުވާ ކުރިފަރާތާއި ދެކޮޅަށް ކުރުމަށްވާނަމަ ކުރީގެ ހުށަ ކުރިމަތިލާނުލައި ޣައިރުހާޒިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް ހުކުމުގެ ކޮށްދިނުމަށް އެދިހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދަ ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން ހުކުމް ބާޠިލު ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[25]

ހުށަހެޅުން

އިތުރު ދަޢުވާއަކުން ޣައިރުހާޒިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ބާޠިލުކޮށް އަލުން މައްސަލަ ބަލައިދިނުމަށް ދެގޮތަކުން އެދެވިދާނެއެވެ. އެއްގޮތަކީ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް ހުކުމް ކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހަޅައި ހުށަހެޅިގެން ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއި ނުލައި ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ ބަލައިދިނުމަށް އެދުމެވެ.

ލިބިފައިވާ ގެއްލުމަށް ޖިނާ ފުދާ ހަސްލުއެޅުމުގައި އެއްބަސްވެފައިވާ މިންވަރު ކުރިން އަދާކޮށްފައިވާ އިތުރު ދަޢުވާއެއް ފިޔަވާ އެހެން އިތުރުދަޢުވާއަކުން ޣައިރުހާޒިރުގައި ހުކުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިލްތިޒާމުތައް އަދާކޮށްފައިވާނަމަ، ނުވަތަ އިތުރުދަޢުވާ ކުރިފަރާތާ ދެކޮޅަށް ހުކުމް ކޮށްފައިވާނަމަ އެހުކުމް ބާޠިލުކޮށް އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދުމަށް ކޯޓުގެ ހުއްދައަކާނުލައި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[26] މިގޮތުން އެހެން

24- ކުރީގެ ހަވާލާ 161 (ނ)

25- ކުރީގެ ހަވާލާ 161(ހ)(ބ)

26- ކުރީގެ ހަވާލާ 161(ހ)(ނ)

ހާލަތްތަކުގައި ގުޅޭ ހުއްދަ ކުރިން ޢަދުލުވެރިކަމާއި އިޖްތިހާދުތަކާއި ޤާނޫނުއަސާސީގައި ކަށަވަރުދީފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް ހުކުމާއި ކޮށްދިނުމަށް އެދިވާނެއެވެ.

އިތުރު ދަލީލާއި ޝަރީޢަތުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް އަލުން މައްސަލަ ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާން ވަކިމުއްދަތު ފާއިތުވުމުގެ ބަޔާންކޮށްފައިއޮންނަންވާނެއެވެ. މިފަދަ ހުށަހެޅުން ހާލަތްތަކުގައި ހުކުމް ދީފައިވާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 31 ދުވަސްތެރޭގައެވެ.

ނަތީޖާ ދިނުން

އިތުރު ދަލީލާއި ޝަރީޢަތުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ ބަލައި ހުކުމް ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ކޯޓަށް އެކަން ބެލުމަށް ކޮންމެހެން ދަލީލާއި ހެކިތައް ނަތީޖާ ދިނުމަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން މި ހުށަހެޅުމުގެ ހާލަތު ނަތީޖާ ދިނުން ފާސްކޮށްދިނުމަށް އަދި ހުށަހެޅުމަކީ ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލު ކޮށް ދިނުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ ހާލަތު ދަލީލުގެ ހާލަތުގައި ނަތީޖާ ދޭނެއެވެ.[27]

ހުކުމް ބާޠިލުކުރުން

ހުކުމް ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށް ދެން އަމަލުކުރާނީ ވަކިމުއްދަތު ފާއިތުވުމުގެ ބަޔާންވެފައި ނުވާނަމަ. އަދި ހަމައެކަނި ބަލައިގެނެވޭ ސަބަބުތަކެއް ދަލީލާއި ހެކިތައް ހުކުމް ނުކުރެވޭނެ ސަބަބުތައް ހުށަހަޅާ ޙަޤީޤަތެއް އިސްބާތުކުރުމަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

މިގޮތަށް އިތުރު ދަލީލާއި ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ ބެލުމަށް ނިންމާނަމަ ޖަލްބު ދިނުމަށް ގެއްލުމެއް ކުރިން ދޭންޖެހޭ ފަރާތަށް ދިނުން ދޭންވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު އަދަބު ހުކުމަށް ކަނޑައަޅަނީ ބާކީ އިޖުރާތު އެއްގޮތަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތެއް މައްސަލައިގައި ހުކުމް ކުރަންވާނެއެވެ.

---

[27]- ކުރީގެ ނަވާތު 161(ނ)

Abandoned claim

ކުރިއަށް ނުގެންދަން ނިންމާފައިވާ މައްސަލަ

ހުށަހެޅުން

ދައުވާއަކީ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމާފައިވާ މައްސަލައިގެ ނިންމުން ބާތިލުކޮށް މައްސަލަ ބަލައި ދިނުމަށް މައްސަލައިގެ ކޮންމެ ފަރާތަކުންވެސް ހުށަހެޅިދާނެވެ.[28] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ވަކިގޮތެއް މަތީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ފޯމުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށެވެ. މިކަމަށް ފޯމުއިރުގައި ހައްލު ދޭންޖެހެވެ. ކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ނުވަތަ ހުކުމެއް ބާތިލުކޮށް މައްސަލަ އަލުން ބަލައިދޭން އެދޭއިރު އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން އެކަމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓުއަމުރު ބާބުގެ ދަށުންނެވެ.

ވީމާ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމާފައިވާ މައްސަލައެއް ބާތިލުކޮށް އަލުން ބަލައި ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ނަންބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.

ރައްދުކުރުން އަދި ގޮތެއް ނިންމުން

ހުށަހެޅުން ރައްދު ކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެމަތިންނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 50 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ. ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ކޮންމެ ހުށަހެޅުމަކާމެދު އެކުލު ހުށަހަޅާތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ.[29]

އިސްތިއުނާފު ދިނުން

މައްސަލަ ކުރިއަށް ނުގެން ދިއުމަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުން ބާތިލުކޮށް އަލުން ކުރިއަށް ގެންދަން ނިންމާނަމަ ޖަވާބު ދިނުމާ ގުޅޭ ޙުކުމް އިސްތިއުނާފުދެވޭނެއެވެ.

ދައުވާ ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެކަމަށް ނިންމާފައިވަނީ ޒަރޫރީ ސިޔާސަތުގައި ހުކުމް ކުރުމަށް އަދި ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާފައި ނުވުމުގެ ސަބަބުން ކަމަށްވާނަމަ، އަދި މައްސަލަ އަލުން ބަލައިދޭން އެދި ހުށަހެޅުމާ ގުޅިގެން ބާއްވާ އަޑުއެހުމަށް ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތް އަމުރުލިބި މަޑުކޮށް ސަބަބަކާނުލައި ހާޟިރު ނުވެއްޖެނަމަ އަލުން ދައުވާ ފުރަތަމަކޮށް މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެން ދިޔުމަށް ނިންމާ ނިންމުމަށް އިސްތިއުނާފު ދެވިދާނެއެވެ.

28- ކުރީގެ ހަވާލާ 150(ހ)

29- ކުރީގެ ހަވާލާ 240(ށ)

ބާބު 48

މައްސަލަ ހުށަހަޅާދުވަހުގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުން

ޝާހިދު ކުރުމުގެ އަމުރު

ތަޢާރަފު

ކޯޓަށް ޝާހިދު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރެކެވެ. ކޯޓަށް ބޭނުންނަމަ ޝާހިދު ކުރަންވާނީ ޝާހިދު ކުރަންވާނީ އަމުރު ފޮނުވައިގެންނެވެ. ޝާހިދު ކުރާލިޔަކީ ހުށައެޅުމުގައި ވިސްނުމެވެ.

އާންމު މަޢުލޫމާތު

ކޯޓަށް ޝާހިދުންގެ އަމުރަށް ސަބްޕީނާ/subpoena ނުވަތަ ސަމަންސް/summons އޭ ކިޔައިދެނީއެވެ.

ސަމަންސް

ބައެއް ދެސްޓޭ ނިޒާމުތަކުގެ ނިސްބަތުން ބޭރުގައި ސަމަންސް އަކީ މަދަނީ ދައުވާގައި ކޯޓަށް ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށްފަހުގައި ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް ޖަވާބުދޭން ދޭވާ ނޯޓިސްއެކެވެ.[1] އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ސަމަންސް އެއީ ބޭނުމަކީ ދައުވާ ހުށަހެޅިފައިވާކަން އެންގުމާއި، އެހެނީގެ ބަސް އެހުމަށް ކޯޓަށް ޝާހިދުވުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ނޯޓިސްދިނުމެވެ.[2]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބެލާއިރު ސަމަންސް އަކީ ކޯޓަށް ޝާހިދުވުމަށް ކުރާ އަމުރެކެވެ.[3] ވީމާ ސަމަންސް އަކީ ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް އެންގޭ އަމުރެކެވެ.

ސަބްޕީނާ

އެމެރިކާގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދަށް ބަލާއިރު ސަބްޕީނާ އަކީ އެއަމުރަކަށް ތާބަނުވެއްޖެނަމަ ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅެން ހުއްދަވާ ކޯޓަށް ޝާހިދުވުމާ ގުޅިގެން އަދާކުރުމަށް ޖޫރިވާ އަމުރެކެވެ.[4] ބައެއް ދެސްޓޭ ނިޒާމުތަކުގެ

---

[1]- Osborn v. Osborn, 550 NW 2d 58 - Neb: Court of Appeals 1996
A summons notifies the defendant that in order to defend the lawsuit an appropriate written response must be filed with the court within 30 days after service and that upon failure to do so, the court may enter judgment for the relief demanded in the petition

[2]- Ventura v. State Equal Opportunity Com'n, 517 NW 2d 368 - Neb: Supreme Court 1994
Generally, a summons is an instrument used to provide notice to a party of civil proceedings and of the opportunity to appear and be heard

[3]- UK Civil procedure Rules 1998 No 3132(L.17) part 34 I witnesses and deposition Rule 34.2-(1) A witness summons is a document issued by the court requiring a witness to (a)attend court to give evidence; or(b)produce documents to the court.

[4]- Federal rule of Civil Procedure Rule 45 **Subpoena** (a) IN GENERAL. (1) *Form and Contents.*(A) *Requirements—In General.* Every subpoena must: (i) state the court from which it issued;(ii) state the title of the action and it s civil-action number; (iii) command each person to whom it is directed to do the following at a specified time and place: attend and testify; produce designated documents, electronically stored information, or tangible things in that person's possession, custody, or control; or permit the inspection of premises; and (iv) set out the text of Rule 45(d) and (e). (B) *Command to Attend a Deposition—Notice of the Recording Method.* A subpoena commanding attendance at a deposition must state the method for recording the testimony. (C) *Combining or Separating a Command to Produce or to Permit Inspection; Specifying the Form for Electronically Stored Information.* A command to produce documents, electronically stored information, or tangible things or to permit the inspection of premises may be included in a subpoena commanding attendance at a deposition, hearing, or trial, or may be set out in a separate subpoena. A subpoena may specify the form or forms in which electronically stored information is to be produced. (D) *Command to Produce; Included Obligations.* A command in a subpoena to produce documents, electronically stored information, or tangible things requires the responding person to permit inspection, copying, testing, or sampling of the materials.

ޕްރޮވިންސްތަކަށް ބަލާއިރު ސަބްޕީނާއަކީ ހެއްކަކަން ވަކިވިޔުމެއް ހުރަހެއްމަތަކަން ނުވަތަ ޝަރީޢަ ހުކުމެއް ކޯޓަށް ޝާހިދުވެ އަދާކުރުމަށް އަންގައި ކޯޓުން ފޮނުވާ ސަމަން އެއް ނުވަތަ ސަބްޕީނާއެއް އެހެންވެސް ލިޔުމެކެވެ.[5] ވީމާ ސަބްޕީނާއަކީވެސް ކޯޓަށް ޝާހިދުވުމަށް ކުރެވޭ އަމުރެއް ކަމަށް ދެންނެވިދާނެވެ.

ޝާހިދުވުމުގެ އުޞޫލު

އުޞޫލު ޤާނޫނުން

ޝާހިދުންނާއި، ޚަޞްމުން ކޯޓަށް ޝާހިދު ވުމަށް ކޯޓުން އުޞޫލު ޤާނޫނަކަށްވާނެވެ. މިއީ އިދާރީ ފިޔަވަޅެކެވެ.[6] ޤާޟީއާ އަދި ވަކީލާ ޝަރުޢީ ކޯޓު ޝާހިދު ކުރިއްސަވާފައިވާ އެޤޯޑުގައިވާން ޝާހިދު ވުމުގެ އުޞޫލު ޤާނޫނަކަށްވާނެވެ.

ދަޢުވާކުރާ، އަދި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް

ދަޢުވާ ކުރާފަރާތަށް އުޞޫލު ޤާނޫނީ އެފަރާތްތަކުން ލިޔުން ތަކާއި، ކޯޓުއަމުރު ޝަރީޢަތްކުރުމަށް ކޯޓަށް ޙާޟިރުވާ އެދެވޭނެއެވެ.[7] ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތަށް އުޞޫލު ޝަރީޢަތްކުރުމަށް ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ދަޢުވާ ލިބޭ ފަރާތުގެ އެދުންސަކަން ބޭނުން ޙާޟިރުވާ އެދެވޭނެއެވެ.[8] ނުވަތަ ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުން ދަޢުވާއާއި ހަވާލު ވިޔަފާރި ލިޔުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެދެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ މަސްލަޙަތު އެދެވޭނެއެވެ.[9] ނުވަތަ ދިފާޢު ހުށަހަޅައިދީ ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެދެވޭނެއެވެ.[10]

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތަކާއި، ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަކަށް ކޯޓަށް ޝާހިދުވުމުގެ އުޞޫލު ތަންފީޒުކުރަންވާނީ އެކީން އެހެނެވެ.[11] ޚަޞްމުން އެދުނަމަ ނުވަތަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާނަމަ އެހެން ގޮތަކަށް އުޞޫލު ތަޢާރުފު ކުރެވިދާނެވެ. އެގޮތުން އެވަގުތު ދިރިއުޅޭ އެދުނުމަށް ނުވަތަ ދާއިމީ އެދުނުމަށް ނުވަތަ ކޯޓަށް ދިޔައިރު ގައިމު އެދުނުކަށް ނުވަތަ ވަޒީފާ ނަގަށަކަށް ނުވަތަ އެހެންވެސް ވަސީލަތެއް ގުޅުވާލާނެ އުޞޫލު ތަޢާރުފުކުރެވިދާނެވެ.[12] އުޞޫލު ތަޢާރުފު ކުރުމުގައި އުޅޭނީ ދިރިއުޅޭ އެދުނުގައި ނުވަތަ ދާއިމީ އެދުނުގައި ދިރިއުޅޭ ވަޒީފާއަށް ފުދިފައިވާ މިހެން އުޞޫލު ހަވާލުކުރުން ނުވަތަ ޝާހިދުވާން ޖެހޭ މީހާގެ ޤާނޫނީ ވަކީލު އުޞޫލު ހަވާލުކުރުން އުޞޫލު ތަޢާރުފުކުރެވެނީކަމަށް

[5]- Interprovincial Subpoena Act, SNS 1996, c 1, s 2, <https://canlii.ca/t/87pl#sec2>, Interpretation s2 In this Act, (b) "subpoena" means a subpoena, summons or other document issued by a court requiring a person within a province other than the province of the issuing court to attend as a witness to produce documents or other things or to testify.

[6]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 409(ހ) އަދި ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 112(ހ)

[7]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 408(ހ)

[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ނ)

[9]- ކުރީގެ ހަވާލާ 108(ހ)(ނ)

[10]- ކުރީގެ ހަވާލާ 139(އ)

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ހ)

[12]- ސިވިލް ކޯޓުން މިހާރު ޝާހިދު ކުރުމުގައި އަމަލުކުރަން ގޮތުގެ ޤަވާއިދު (ޤަވާއިދު ނަންބަރު 2024/R-14) މާއްދާ 5(ނ)

ބެލެވޭނެއެވެ.[13] ހާޒިރުވާންޖެހޭ މިހާ އާންމުކޮށް މަސައްކަތުކުރާމީހާ ނުވަތަ ދިރިއުޅޭމީހާ ކައިރިގައި ދުރުވާ އުޅުނުނަމަ ދަތުރުކުރުމުގެ ޚަރަދު ނުވަތަ އެހާޒިރުވުމަށް ދިމާވާ ޚަރަދު ދިނުމަށް ކަނޑައަޅާ ފައިސާ އަދާކުރަންޖެހޭނެ ގޮތުގެ އަމުރު ބަޔާންކުރާ ކަރުދާހެއް ސަމަން ހާޒިރުކުރެވިފައިވާ ކަމަށް ހާޒިރުވާ ބަޔަކު ބޭނުންވާނެ ކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ.[14] ކަނޑައެޅިފައިވާ ޚަރަދުތަކާއި ދިނުމުގެ އިންތިޒާމު ބާބު 10 އަދި 11 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

<u>ހާޒިރުވުން</u>

ހާޒިރުވާނީ، ކަމުގެ ކުރިން ސަމަން ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމުގެ ބަޔާންގައި އެފަދަ ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވާ ކޯޓަށް ހާޒިރުވެވޭނެއެވެ.[15] ޝަރީޢަތުގެ މަދަނީގެ އަމުރުތައް އެފަދަ ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނީ ދަޢުވާއެއް ހިނގާފައި ނުކުރާނަމަ އެވެ.[16] ޝަރީޢަތުގެ އަމުރުތައް ފިޔަވާ އެހެން އަމުރުތައް ދަޢުވާ ސަމަން ކޯޓަށް ހާޒިރުވާން އެފަދަ ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިނުވާ ހިނގާފައިވާ އިތުރު ކޯޓަށް ފިޔަވައިވެއެވެ.[17] ކޯޓުން އަދި ޖަލްސާއިން ބަލާފައި ގޮތުގައި ސަމަން ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް ކަމަށް ވާނަމަ އެހެން ގޮތަކަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާއިރު ހިނދަކު ސަމަން ކޯޓަށް ހާޒިރުވާނެއެވެ.

<u>ހިޔާން</u>

މަސައްކަތުގައި ހާޒިރުކަން ޖެހޭ ހިޔާން ކޯޓަށް ހާޒިރު ކުރަނީ ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް އަންގައި ކޯޓުން ހުކުމް އަމުރުއް ފޮނުވައިދެނެވެ.[18]

<u>ޚަރަދު ދިނުން</u>

ހުއްދަ ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް ޚަރަދެއް ހިނގާނަމަ ދެޚަރަދެއް ދޭންވާނެވެ. އަދި އާއްމުކޮށް ދެއްވުމަށް މިންވަރެއް އޮންނާނަމަ ހުއްދަކަން ދެޚަރަދެއްވުމަށް ނަގައިދޭންވާނެވެ.[19] ހުއްދައިގެ ގޮތުގައި ހާޒިރުކުރުމުގެ ފަރާތުން މަސައްކަތާއި ގުޅުންހުރި ހިފަހައްޓާ ނުލިބުނުކަމަށްވާ ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް ހިނދު ޚަރަދުކާއި، އާދައިގެ ގެއްލިފައިވާނަމަ އެބަދަލު ލިބިދޭންވާނެވެ.[20]

ހިޔާން ހާޒިރު ކުރާ ހާޒިރުގައި އެކަމަށް ހިނގާނެ ޚަރަދު ދެއްކުމަށް އަމުރު ކުރަންޖެހޭނީ މަސައްކަތު ނިންމައި ހުއްދަ ކުރައްވާގައި ނުވަތަ އަމުރުކުރާ އިދާރާގައި މިސާލަކަށް މުއްދަތު ޖަވާބުއް ދިނުމުގެ ނަހަމަވެރިކަމެވެ. ޚަރަދު އަމުރު

- 13- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 5(ނ)
- 14- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 5(ބ)
- 15- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 324
- 16- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 204(ނ)
- 17- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 204(ށ)
- 18- ހެކިބަހުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 112(ށ)
- 19- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 279(ރ)(ބ)
- 20- Warren v Warren [1997] QB 488.

ބާބު 48 – ހާޒިރު ކުރުމުގެ އަމުރު

ކުރުމަކީ ކޯޓަށް ދިއުމުގެންވާ ތަޤްދީރީ ބަދަލެވެ.[21] ތަޤްދީރީ ބަދަލު އެކަމަށް ބޭނުންތެރިވާ ކަމުގެ ވަގުތާ ބޭނުން ކުރެވިދާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ހެއްކަކު ހާޒިރު ކުރުމަށް އަމުރުކޮށް އަމުރު ލިޔުމުގެ ކޮޕީން ހާޒިރުކުރާތީ ހެކިވެރިއަކާ ހާޒިރުކުރުމަށް ހިނގާ ޚަރަދު ޖަމާކުރަންޖެހޭނެއެވެ. މިޚަރަދުގެ ތެރޭގައި ދަތުރު ޚަރަދާއި، ހާޒިރުވާންޖެހުމުގެ ސަބަބުން ގެއްލޭ އާމްދަނީ އަދި ދޭންޖެހޭ ބަދަލު ޖަމާކުރަންޖެހޭނެއެވެ.[22]

ވީމާ ހެކިން ހާޒިރުވުމަށް އަމުރު ފޮނުވާއިރު ދަތުރު ޚަރަދާއި، އާމްދަނީއިން ގެއްލޭ މިންވަރެއް ދިނުމަށް އަންގައި ހެކި ހާޒިރުކުރުމަށް އެދޭ ފަރާތުގެ މައްޗަށް ކޯޓުން ޚަރަދު އަމުރެއް ކުރެވިދާނެވެ. ޤަވާއިދުގައި މިތަފްސީލު ބަޔާންކުރުމުގައި ހެކިން ހާޒިރު ކުރުމަށް ހިނގާޚަރަދު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ޖަމާކުރުން ލާޒިމުކުރަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

ހާޒިރުކުރާ ޚަސްމަކު ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް ހިނގާޚަރަދު މައްސަލަ ނަގައިދޭފަރާތުން ކާމިޔާބު ކުރި ޚަސްމަކުން ނުވަތަ ޚަސްމަކު ޢަމަލުކުރި ޚަރަދުން އަދާކުރުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެންނެވެ. ހަމައެހެން ދެން އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 48 އަދި 49 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

---

[21]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 270(ނ)

[22]- UK Civil procedure Rules 1998 No 3132(L.17) part 34 I witnesses and deposition Rule 34.7 & PD 34A
I WITNESSES AND DEPOSITIONS, Rule 34.7 Right of witness to travelling expenses and compensation for loss of time **34.7** At the time of service of a witness summons the witness must be offered or paid—(a)a sum reasonably sufficient to cover his expenses in travelling to and from the court; and (b)such sum by way of compensation for loss of time as may be specified in **[**Practice Direction 34A**]**.

ޙާޟިރުނުވުން

ޝަރީޢަތަށް ޙާޟިރު ނުވެއްޖެނަމަ އަމަލުކުރަންވާނެގޮތެއް ޤާއިދާއެއްގައި އާންމު ބަޔާންކޮށްދީފައެއްނުވޭ. ނަމަވެސް ކުރި މައްސަލައިގެ ދަޢުވާގެ ފަރާތަށް އިޖުރާއަތު ތަކުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތަށް ޙާޟިރު ނުވެއްޖެނަމަ އަމަލު ކުރާނެ ގޮތާއި، މަޤުބޫލު ސަބަބެއް ދިމާވެގެން ޝަރީޢަތް އޮންނަ ތާރީޚާއި ގަޑިއަށް ޙާޟިރު ނުވެވުނަމަ އަމަލު ކުރަންވާނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[23]

މުއްދަތެއް ވަކި ޚަސްމުކަމަށް ޙާޟިރުވާ އިޖުރާއަތުތަކުގެ ތެރޭގައި އޮތުމަށް ފުރުސަތު ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ އަސާސު އިޖުރާއަތުގެ ގޮތުގައި އޮތުން އެދުވިގެންވާ އުސޫލެކެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ނުދިމައްސަކަށް ތަކުގެ ޙާޟިރު އިޖުރާއަތުތަކަށް 211 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޝަރީޢަތަށް ޙާޟިރު ނުވުމުން އަމަލު ކުރާނެ އުސޫލާއި، 213 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޝަރީޢަތަށް ޙާޟިރު ނުވުމުގެ ސަބަބުން ދައުވާ ބާޠިލުކޮށްފައިވާ ފަސްއާއާއިގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް އެއްފަރާތްކޮށް އަލުން މައްސަލަ ބެލުމުގެ އުސޫލާ އާންމު އުސޫލުތަކެއް ގޮތުގައި ހުރިހާ ޙަރަކާތެއްގައިވެސް އަމަލުކުރަންޖެހޭ ކަނޑައަޅާފައިވާ އާންމު އުސޫލެކެވެ.[24]

މުއްދަތު ތަކަށްފަހުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަކި ޙާޟިރުގައި ޙަރަކާތެއްގެ އިޖުރާއަތެއް ގޮތަށް ބާރުލުމެއްގައިވެސް ތަރުތީބު ކުރުމުގައި އުސޫލުތަކެއް ކަނޑައަޅާފައެއް ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މިއީ މިހާރުން މިހާރުވެސް ހައްލު ދަންނަވާ އިޖުރާއީ އުނިކަމެއްކަމުގައި ދެކެވެ. މިހާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މިއުނިކަން މިހާރުން މިހާރަށް ހައްލުކުރަން ޖެހެއެވެ. ދަންނަވާން އުސޫލުތަކެއް ތިރީގައި ފާހަގަ ބައްލަވާލެއްވުމެވެ.

ޢާއިލީ ޙާޟިރުގައި ނިންމުން

ޝަރީޢަތުގެ ފަހުގެ އަޅުއްވުމަށް ހަމަވީ ތާރީޚް ޙާޟިރުވުމާއިންވާނަމަ ޙާލާގެ އަޙުކާމުތަކުގައި ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާބު ތާރީޚް ލިބިގެންވެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ޙާޟިރުވި ފަރާތުން ތާރީޚް ހުށަހަޅައިވާ ވާޖިބުވާނުވާއި، ތަރުތީބުކާއި ހުށަހެޅުއިވާ އެއްހަމަ ދަޢުވާ ބަލައި މައްސަލައަކު ގޮތެއްނިންމާދޭނެވެ.[25]

23 - ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 211

24- UK CIVIL PROCEDURE RULES 1998 NO.3132(L.17) PART 39 RULE 39.3(1)(2)(3)(4)(5) , PRACTICE DIRECTION PART 39 - MISCELLANEOUS PROVISIONS RELATING TO HEARINGS PARA 39.3

Failure to attend the trial **39.3**—(1) The court may proceed with a trial in the absence of a party but—(a)if no party attends the trial, it may strike out(GL) the whole of the proceedings; (b)if the claimant does not attend, it may strike out his claim and any defence to counterclaim; and (c)if a defendant does not attend, it may strike out his defence or counterclaim (or both). (2) Where the court strikes out proceedings, or any part of them, under this rule, it may subsequently restore the proceedings, or that part. (3) Where a party does not attend and the court gives judgment or makes an order against him, the party who failed to attend may apply for the judgment or order to be set aside(GL). (4) An application under paragraph (2) or paragraph (3) must be supported by evidence. (5) Where an application is made under paragraph (2) or (3) by a party who failed to attend the trial, the court may grant the application only if the applicant— (a)acted promptly when he found out that the court had exercised its power to strike out(GL) or to enter judgment or make an order against him; (b)had a good reason for not attending the trial; and (c)has a reasonable prospect of success at the trial.

25- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 211 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ބައިތަކާ

މިޙާލަތުގައި ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ހުކުމްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނެ ވަކިގޮތެއް ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ވީމާ މައްސަލައިގެ ފަރީޤުންނާކަމަށް ބަލާއިރު އާންމު އުސޫލުން ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ހުކުމްކުރަންޖެހޭނީ ޝަރީޢަތުގައި ފޯމު ނަންބަރު 26 އިން ހުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ހާއްސަ އުސޫލުން ހުކުމްކުރެވޭނީ ޝަރީޢަތުގައި ފޯމު ނަންބަރު 31 އިން ހުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 41 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ޙާޟިރުކުރަން ނޯޓިސް ދިނުން

ޝަރީޢަތް ހިނގުމުގެ އަމުރުލިބުމުން ޝަރީޢަތް ހިނގާ ތާރީޚު ނަންބަރާ އަދި ޙާޟިރުވާ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ދިނުމުގެ ވަގުތާއި ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސް ދޭން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތް ޙާޟިރުނުވެއްޖެނަމަ ހުކުމް ކުރެވިދާނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 41 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މިޙާލަތުގައި ކުރާ ހުކުމް ބާޠިލުކޮށް ހުކުމް އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދޭނަމަ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ ތަފްސީލު ބާބު 46 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ފަސްކުރުން

ކޯޓުން ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސްކުރުން ޝަރީޢަތުން ސަބަބުން ނުވާތީ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ފަސްކުރުމަށް އެދިއްޖެނަމަ ފަސްކުރުމަށް ބަލާނީ ކޯޓުގެ ނިންމުމަކަށެވެ. ވީމާ ކޯޓަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތި ފަސްކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[26] މިއީ އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.

ދައުވާކުރާފަރާތް ޙާޟިރުނުވުން

ދައުވާކުރާފަރާތަށް ނޯޓިސް ދިނުމަށްފަހުގައި ޙާޟިރުނުވެއްޖެނަމަ މައްސަލަ ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[27] ދައުވާކުރާ ފަރާތް ޙާޟިރުނުވުމުގެސަބަބުން ބާޠިލުކުރާ ނޯޓިސްދީފައި ނުވާނަމަ އަދި ޝަރީޢަތުގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމުން ޙާޟިރުނުވެއްޖެނަމަ ހުކުމްކުރުމާ ހުރަހެއްނެތި ބިނާކޮށް ޣައިރު ޙާޟިރުގައި މައްސަލަ ނިންމެވިދާނެއެވެ.[28]

ދައުވާލިބޭފަރާތް ޙާޟިރުނުވުން

ދައުވާލިބޭފަރާތުން ޙާޟިރުވެވެންނެތް ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސް ދީފައިނުވާނަމަ އަދި ކޯޓަށް ޙާޟިރުވެފައިނުވާނަމަ ދައުވާކުރާފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކި މައްޗަށް ބިނާކޮށް ޣައިރު ޙާޟިރުގައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[29]

26- ކުރީގެ ހަވާލާ 199 ގެ (ހ)(ނ)(ރ)(ބ) ބައްލަވާ

27- ކުރީގެ ހަވާލާގެ 211(ނ)

28- ކުރީގެ ހަވާލާ 211(ރ)

29- ކުރީގެ ހަވާލާ

<u>ދަފުތަރުތަކާ ޖާސޫސްނުވުން</u>

ނުޖެހިސް ދިނުމަކާނުލައި އެއްވެސް ޚަސްމަހު ކުޅަން ޖާޒުކުރުވައި ނުވާނަމަ ހުރަސްޖެހުމާ ދައްވާއި، ދިފާއު ދައްވާ ބާރުލޭނު މައްސަލަ ނިންމިދާނެވެ.[30] ދައްވާ ބާރުލުކުރުމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 31 ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެވެ.

<u>ހުކުމް ބާރުލުކުރުން</u>

ޝަރީޢަތަށް ޖާސޫސްކޮށްދިނުމާ ނުވަތަ އަދި ދޮންޖެހޭ ނުޖެހިސް ދިފާއިންވާތީ އައިދުޖާސޫސްކަމަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ބާރުލުކުރުން މައްސަލަ ބަލައިދިނުމަށް އެދިވެދާނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 46 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެވެ.

---

[30]- ކުރީގެ ހަވާލާ 211(ބ)

ޢަމުރު ރައްދު ނުވުމުން

ޢަމަލުކުރާނެ ގޮތް

<u>ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތް</u>

ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތަށް ޢަމުރު ރައްދުކުރުމަށް ދީފައިވާ އެޖެންޓަށް ޢަމުރު ރައްދުކުރުމަށް ފޮނުވުމުން ޢަމުރު ރައްދު ނުވިނަމަ ޢަމުރު ރައްދުކުރުމަށް ހަމައެކަނި ޕޯސްޓަލްކުރުމަށްވުރެ މަސައްކަތް ކުރަންވާނެއެވެ. ޢަމުރު ރައްދު ނުވިކަމަށް ބަލާނީ މިގޮތަށް މަސައްކަތް ކުރުމަށް ފަހުގައެވެ.[31]

<u>ނޯޓިސް ދިނުން</u>

ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތަށް ޢަމުރު ރައްދުކުރުމަށް ފޮނުވުމުން ޢަމުރު ރައްދު ނުކުރެވުނުނަމަ އެޖެންޓަށް ސާވިސްކުރާތާ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެކަން ކޯޓަށް އެންގުމަށް ނޯޓިސް އެއް ނުވަތަ އެންގުމަށް ދަޢުވާކުރާފަރާތަށް އަންގަންވާނެއެވެ. މިއެންގުމުން ނުވަތަ ނޯޓިސްގެ ނަކަލާއި އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 10 ގައި ދަޢުވާ ފޯމު ޢަމުރު ނުކުރުމުގެ މިއަދަދީ ސުރުޚީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

<u>އެޖެންޓް ސާވިސްކުރުން</u>

ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން މަސައްކަތް ކުރެވުނު އެޖެންޓް ސާވިސްކުރެވިފައި ނުވާނަމަ އެކަން ކޯޓަށް އަންގަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން އަންގާފައި ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތް ޢަމުރު ރައްދު ކުރިކަމަށް މަސައްކަތް ކުރަންވާނެއެވެ.[32]

<u>ރަސްމީ ނޯޓިސް</u>

ޤާނޫނީ އެޖެންޓަކު އެއްވެސް ގޮތަކުން ސާވިސްކުރުމަށް ކުރަމުން ބަލާ ހަމަ ކުރިމަތިން ޢަމުރު ރައްދުކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރެވޭނެ ޢަމުރު ރައްދު ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ޤާނޫނީ އެޖެންޓަކަށް ރަސްމީ ނޯޓިސް ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ.[33]

<u>އިޢުލާނުކުރުން</u>

ޤާނޫނީ އެޖެންޓަކަށް ރަސްމީ އަމުދުން ނުވަތަ ވަކި ނޯޓިސްއެއް ބެލުމަށްކުރަމުންދާ ކޯޓަށް ގޮސް ނޯޓިސް ނުވެއްޖެނަމަ ކޯޓުން ކަނޑައެޅޭ ފޯރިމަކަށް ކޯޓުން ޖަރީދާގައި އަންގައި އިޢުލާނުކުރަންވާނެއެވެ.[34]

[31]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 409(ށ)

[32]- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ބ)

[33]- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ޅ)

[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(ކ)

ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހިނގުން

ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތް ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް އަންގައި އިއުލާންކުރުމުން ކޯޓަށް ހާޒިރުނުވިނަމަ ޣައިރުހާޒިރުގައި މައްސަލަ ހިނގައި ނިންމަންވާނެއެވެ.[35]

ދަޢުވާ ކުރާފަރާތް

ދަޢުވާ ކުރާފަރާތަށް ނުވަތަ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތް ދިފާޢުވާ އެދުރުގައި ނުހުވުމުގެ ސަބަބުން އަމުރު ތަންފީޛު ނުވިނަމަ އަދި ނުކިޔަސް ދިފާޢުވާނަމަ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ހާޒިރުވެއިންވާނަމަ، ދަޢުވާ ކޮށް ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ ނިންމަންވާނެއެވެ.[36]

އަމުރުގައި ނުހިފުން

ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުން ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް އަމުރު ފޮނުވުމުން އަމުރުގައި ނުހިފައިފިނަމަ ދަޢުވާކުރު ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ.[37] ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތް އަމުރުގައި ނުހިފައިފިނަމަ އިތުރު ނޯޓިސް ދިނުމަކާނުލައި ޣައިރުހާޒިރުގައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.[38] އަމުރުގައި ނުހިފިކަމަށް ބަލާ ވާޖިބާ ސާބިތުކުރުމަށް އަމުރު ދަޢުވާކުރާ ކޯޓުގެ މުވައްޒަފުގެ ހެކިބަސް ހުށަހެޅުމުގައި ބަލަންވާނެއެވެ.[39]

---

[35]- ކުރީގެ ހަވާލާ 409(އ)
[36]- ސިވިލް ކޯޓަށް މީހުން ހާޒިރު ކުރުމުގައި އަމަލުކުރާނެ ގޮތުގެ ޤަވާއިދު (ޤަވާއިދު ނަންބަރު 2024/R-14) މާއްދާ 21(ރ)
[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 23(ރ)
[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 23(ހ)
[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 23(ށ)

ބަންދުގައި ބަހައްޓައިގެން

ހާސިލުކުރުން

ހުކުމް ތަންފީޛު މަރުޙަލާތައް

ކޯޓަށް ހާސިލުކުރުމުގެ އަމުރުތަކެއް މަޢުލޫމާތު ސަބަބެއްނެތި ކޯޓަށް ހާސިލު ނުކުރެވޭނަމަ އަދި ސަބަބު ކޯޓަށް އަންގާފައިނުވާނަމަ ނުވަތަ އަމުރުގައި ނެރެފައިވާނަމަ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ހުކުމަކުން ފުރަތަމަ ގޮސްފައިވާނަމަ ނުވަތަ އެދުނު ބަދަލުވެ ކޯޓަށް އަންގާފައި ނުވާނަމަ ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ބަންދުގައި ބަހައްޓައިގެން ކޯޓަށް ހާސިލު ކުރެވިދާނެއެވެ.[40]

ބަންދުކޮށްގެން ހާސިލުކުރުމަށް ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުވެން ގޮތް ކުރެވޭނެ ގޮތެއް އޮންނަނަމަ އެގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލާޒިމްވާ ކަމެއް ނޫނެވެ.[41]

އިންޒާރު ދެކުން މަރުޙަލާތައް

ހުކުމްކުރާ ދައުލަތައްގައި ނުވަތަ މަރުޙަލާތައްގައި ނުވަތަ އަމުރުތަކަށް އިޢުތިރާފުވާ ހުކުމްކުރާ ގޮތުގެން ބަންދުގައި ބަހައްޓައިގެން ދައުލަ ލިބިގަތުމަށް ކޯޓަށް ހާސިލުކުރުމުގެން ނުވާނެއެވެ.

40- ކުރީގެ ހަވާލާ 12(ހ)(ނ)

41- ކުރީގެ ހަވާލާ 12(ނ)

ހަތްވަނަ ބައި

ޤާނޫނުތައް

ބާބު 48 ކުދި މައްސަލަތަކުގެ ޤާނޫނު

ބާބު 49 އަވަސްނިޔާ ޤާނޫނު

ބާބު 50 ބޮޑެތި މައްސަލައިގެ ޤާނޫނު

ބާބު 48

ކުދި މައްސަލަތަކުގެ ޝަރުޢު

ތައާރަފު

އާދައިގެ ރައްޔިތުންނަށް އިންސާފަށް ވާސިލުވުމުގެ އަސާސީ މަގަކީ ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޝަރުޢެވެ. ޤަވާއިދުތަކާއި މިޝަރުޢަކީ ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އަމިއްލައަށް މައްސަލައިގައި ވަކާލާތު ކުރެވޭނެ ޝަރުޢެކެވެ. މިއީ ޤާނޫނީ ވަކީލުން މެދުވެރިކޮށްގެން އެބައިމީހުންގެ މައްސަލަ ކޯޓުގައި ވަކާލާތު ކުރުމަށް ނުކުމެވޭނެ ޚަރަދުތަކާ ނުލައި އެކަށީގެންވާ ވަސީލަތެވެ.

މިޝަރުޢުގައި ޝަރީޢަތް އަޑުއަހުއްވާއިރު ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު މަދުކުރުމަށް ދެމެހި ހުއްޓުވަމުން ޤާނޫނީ ގަވާއިދުތައް ލުއިކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ދާއިރާ

މިޝަރުޢަކީ މައްސަލަތަކުގައި އެކުލެވޭ ފައިސާގެ އަދަދު ތިންލައްކަ ރުފިޔާއަށްވުރެން ގިނަނުވާ މައްސަލަތަކަށް ޚާއްސަ ޝަރުޢެކެވެ. ފައިސާގެ އަދަދު ތިންލައްކަ ރުފިޔާއަށްވުރެން ދަށްވެގެންވާ އެހެނިހެން މައްސަލަތަކާ ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޝަރުޢުން ބެލުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ހަމަތަކަށް ސަބަބުން ނިންމައިދެވޭނެ. މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދު ތިންލައްކަ ރުފިޔާ ދަށުން ދައުވާކުރާ މައްސަލައިގައި ޝަރުޢީ ކޯޓަކުން ކަނޑައެޅޭ ނިންމުމެއް ނުހޯދައިގެން ޝަރީޢަތް ނިމުނު ދައުވާތައް ނެގުމަށް ފުރުޞަތު އޮންނަ ކުދިމައްސަލައެއް ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޝަރުޢުން ބެލުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.[1]

މައްސަލައިގައި ހުށަހެޅޭ އަދަދު ފައިސާގެ އަދަދު ބެލުމުގައި އެއްވެސް އިސްތިސްނާއެއް ހިމެނޭނީ ޝަރުޢު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިއަށް އެކަމަށް ހުށަހެޅުނު ދަޢުވާއެއް ނަމަ ކަމަށް ނިންމާފައެވެ. ގޮސްދަނޑި މައްސަލަ ކުދިމައްސަލަ ތަކުގެ ޝަރުޢުން ބެލުމަށް ފޮނުވުމުގެ ބާރު، ހުށަހެޅުނު އަދަދު ނިސްބަތްވާ ދަޢުވާގެ ބޭރުން ޝަރީޢަތް އިސްތިސްނާ ކުރުމަށް އެޅުމަކީ ކޯޓުގެ މުއައްސަސާއެއްގެ ގޮތުގައި ކަމަށް ނިންމާފައެވެ.[2]

ފައިސާގެ އަދަދު ބެލުން

ޝަރުޢު ކަނޑައެޅުމުގެ ބޭނުމަށް މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދު ބަލާނީ ޙައްޤުދަޢުވާކުރާ މުދަލާއި ހޯދަން އެދޭ ފައިސާގެ އަދަދެވެ. ޙައްޤުދަޢުވާކުރާ މުދަލާއި އެޅުމުގެ ފައިސާގެ އަދަދު ހިމެނޭ

[1]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު)ގެ 178

[2]- Afzal v Ford Motor Co Ltd [1994] 4 All ER 720, CA

ފައިސާ ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދުން ބެލޭ މައްސަލަތަކުގެ އަދަދުވެރިން މަތިވިކަމުގައިވިޔަސް އެމައްސަލައެއް ކުދި މައްސަލަތަކުން ބެލުމަށް ޚާއްޞަވުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[3]

ފައިސާގެ އަދަދު ހިސާބުކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން އެއްވެސް އިސްތިސްނާއެއް އޮތްކަމަށް ޚަރަދު ކަނޑައަޅުމުގެ ކުރިން އެއިސްތިސްނާއަކަށް ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅަންވާނެވެ. އެއީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[4]

އާންމު ގޮތެއްގައި ބެލޭނެ މައްސަލަ

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދުގައި އާންމުގޮތެއްގައި ބެލޭނީ އަންނަނިވި މައްސަލަތަކެވެ.[5] އެއީ

- ދަޢުވާ ފަރުދުންގެ މުދަލުގައިވާ އެއްބަސްވުންތަކުގެ ދަށުން ފައިސާ ހޯދުމަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް؛
- މުދާގަންނަފަރާތުން ނުވަތަ ހިދުމަތްލިބިގަންނަ ފަރާތްތަކުން ހުށަހަޅާ މުދާނުވަތަ ހިދުމަތުގެ ފެންވަރާއި އުޅުންވެސް މުދާ ނުވަތަ ހިދުމަތް ފޯރުކޮށްދިނުމުގައި ދިމާވާ މައްސަލަތައް؛
- ހަށިގަނޑަށްލިބޭ އަނިޔާ ނުހިމެނޭ ގޮތުން އެކްސިޑެންޓާ ގުޅޭ މައްސަލަތައް؛
- ނުއުފުލޭ މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަމާގުޅޭ މައްސަލަތައް ފިޔަވާ މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަމާ ގުޅޭ އެހެނިހެން މައްސަލަތައް؛
- ދިރިއުޅުމަށް ކުއްޔަށް ދޫކޮށްފައިވާ ތަންތަން މަރާމާތު ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުން ފިޔަވާ ކުއްޔަށްދޫކޮށްފައިވާ ތަންތަނުގެ ކުއްޔާއި، ޑިޕޮސިޓާއި، މަރާމާތާ ގުޅޭ މައްސަލަތައް؛ މިއެވެ.

ބަލައިގެން ނުވާނެ މައްސަލަތައް

ތިންލައްކަ ރުފިޔާއަށްވުރެން ދަށުގެ އަދަދުގެ ފައިސާރުވުން އަދި ގޮތްކަނޑައަޅަންޖެހޭ ބޭނި ނުކުތާތަކެއް އެކުލެވިގެންނުވާ އަދި ވަގުތީފަރުވާގެ އަމުރަކަށް އެދިފައިނުވާ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ދިރިއުޅުމަށް ކުއްޔަށް ދޫކޮށްފައިވާ ތަންތަނުން މީހުން ނުކުތުމަށް އަންގާ އެންގުންތަކާ ގުޅޭ މައްސަލަތަކާއި، ހަށިގަނޑަށް ލިބޭ އަނިޔާގެ ދަޢުވާތައް ކުދިމައްސަލައިގެ ޚަރަދުން ބަލައިގެން ނުވާނެވެ.[6]

ދެންނެވުނު މައްސަލަތަކުގެތެރެއިން ކުއްޔަށް ދޫކޮށްފައިވާ ތަންތަނުން މީހުން ނުކުތުމަށް އަންގާ މައްސަލަތައް ބަލަންވާނީ އަވަސްނިޔާއިންނެވެ. ހަށިގަނޑަށް ލިބޭ އަނިޔާގެ މައްސަލަތައް ބަލަންވާނީ އަވަސްނިޔާއިން ނުވަތަ ބޮޑެތި ޚަރަދުތަކުންނެވެ.

---

[3]- (Berridge (Paul) (t/a EAB Builders) v RM Bayliss5)(1999) Lawtel, 23 November, CA (unreported elsewhere)
[4]- Civil procedure Rule 1998 No.3132 (L.17) Part 26 Rule 26.7(2)

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 179(ރ)
[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 179(ސ)

ދަޢުވާ

ކުރިމަތިލާފަރާތުގެ ޖަވާބުން ބޭނޭ ދަޢުވާކުރާފަރާތުގައި އަވަސްނިޔާގެ ޖަވާބުދިނުމާއި، ބޭއްޖި ދަޢުވާކުރާފަރާތުގެ ޖަވާބުން ބޭނޭ ދަޢުވާކުރާފަރާތުގައި ދިނުން ކުރިއަށްގެންދިޔުމަށް ޓަކައި ދިނުމުގެ ބާރު ކޮޅަށް ދިފާޢުކުރުމެވެ. މިގޮތުން ކަޑައްކުރުން ނުވަތަ މަސައްކަތުގެ އަދުގައި، ސާފުކޮށްދިނުން ޝާމިލުކުރާ/ވަކިގޮތަކަށް ބަޔާންކުރުމުގެ އަދި ކުރިމަތިލާފަރާތުން ކުރިމަތިލާފަރާތުގެ ޖަވާބުން ބޭނޭ ދަޢުވާކުރާފަރާތުގައި ނުކުތާތައް.

ޚާއްސަ ސިފަތް

ޤާނޫނުގެ ވަކިބާބުތަކާއި ނިސްބަތް

ވަޒީފާތަކާއި، ރައްކާތެރިކަމުގެ އަދި ނިޒާމުގެ އުސޫލު ބައްދަލުކުރުމާއި މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ ބާބެއް ވަނަ ބާބުގެ ވަކިވަކިން ކުރިމަތިން ނުވަތަ ވަކިވަކިން ނިސްބަތް ވަޒީފާތަކުގެ އަދި ފިޔަވާ އެހެން ބައިތައް ކުރިމަތިލާފަރާތުގެ ޖަވާބުން ބޭނުން މައްސަލަތަކުގެ މައްޗަށް ނިސްބަތްވެއެވެ.[7]

ހިއްސާކުރުމުގެ އުސޫލު ބައްދަލުކުރާ އާދަޔާ ޚިލާފު ބާބު، ކުރިމަތިލާ ފަރާތުގެ ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު 322 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަކިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިޖުރާއާތު، ކުރިމަތިލާ ފަރާތުގެ ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ ބާބު، ކުރީގެ ޤާނޫނުގެ 350، 354 އަދި 355 ވަނަ މާއްދާ ނިސްބަތްވާނެ ގޮތް އިސްތިސްނާ ބާބު ނިސްބަތްވެއެވެ.[8]

އަޑުއެހުން މަދުކުރުން

ކުރިމަތިލާފަރާތުގެ ޖަވާބުގައި ވިސްނައިގެން ބަލައިގެން ނުވާނެ. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމެއް ވިސްނައިގެން މަދުކުރެވޭނެއެވެ.[9] މައްސަލައިގައި ބޭނުންވާނީ އެންމެ އުސޫލުގެ ގޮތުން އެންމެ އަޑުއެހުމެކެވެ.[10] މިގޮތުން އެއްވެސް އަޑުއެހުމެއް އިތުރުކުރުމުގެ ކުރިން ޚާއްސަ ހާލަތެއް ދެކިދޭން ވިސްނައިގެން ބޭނުން ކުރެވޭ ބާވަތުގެ ކޯޓު މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދަވާނެއެވެ.

މިޖަވާބުގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ޝަރީޢަތް ސިފަ ކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން ބޭނުމަކީ ނިޔަލަށް ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. މައްސަލައިގައި ޝަރީޢަތް ނިޔަލަށް ބޭނުންކުރެވޭނެ މައްސަލައިގެ އަދި ނިޔާތަކުގެ އެދުންތަކުގެ މައްސަލަ.

7- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 207 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ 01 ވަނަ ނަންބަރު

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 207

9- ކުރީގެ ހަވާލާ 210(ނ)

10- ކުރީގެ ހަވާލާ 208(ހ) އިޞްލާޙުގައި ފަހުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚާއި ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ. މިއިޞްލާޙުން މިކަން ސާފުކޮށް ދޭހަވެއެވެ.

އިރުޝާދުދިނުން

ތަޔާރުވުމާއި އިރުޝާދު ދިނުމަކީ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ތައްޔާރުކުރުމަށް ބަލައި އަދާ ފިޔަވަޅުތަކެވެ. ޖުމުލަކޮށްބަލާއިރު ދެވޭ އިރުޝާދަކީ އާންމު އިރުޝާދެވެ. މައްސަލަ ކުރިއަށް ދާގޮތުގެ އިރުޝާދުދިނުންތަކުގައި ޝަރީޢަތަށް އަޅަންވީ ފިޔަވަޅުތަކާގުޅޭ އިރުޝާދުތައް ދޭންޖެހެވެ. އަދި އެފަދަ އިރުޝާދުތަކަކީ ބަދަލުގެނައުމާއި، ބާޠިލުކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. އާންމު އިރުޝާދު ދިނުމުގެ އިތުރުން ކުޑަމައްސަލަތަކުގެ ޓްރެކުގައި ހާއްސަ އިރުޝާދުދެވިދާނެއެވެ.[11]

އާންމު އިރުޝާދުދިނުން

ޓްރެކު ކަނޑައެޅުމާއެކު އާންމު އިރުޝާދު ދޭނެއެވެ. މިއިރުޝާދުތަކަށް ލިޔުމުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އާންމު އިރުޝާދު ދިނުމާއެކު މައްސަލައިގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚު ކަނޑައަޅުމުގައި އާންމު އުސޫލެވެ.[12] ތާރީޚު ކަނޑައަޅާއިރު 21 ދުވަސް ކުރިން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ނޯޓިސް ހަވާލުކުރުމަށް ފޮނުވާނީ ގޮތަށް ތާރީޚު ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.[13] އަޑުއެހުން ތާވަލު ކުރުމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް 46 ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ކުޑަމައްސަލަތަކުގެ ޓްރެކަށް ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ދެވޭ އާންމު އިރުޝާދުގެތެރޭގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނޭނެއެވެ.

1. ފަހުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ 14 ދުވަސްކުރިން މައްސަލާގައި ބޭނުންކުރުމަށް ޤަސްދުކުރާ ހުރިހާ ލިޔެކިޔުމާއި ހެކީ ރިޕޯޓުތައް ހިމެނޭގޮތުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް އަމުރުކުރުން؛[14]

އާންމު އިރުޝާދުގެ ތެރޭގައި ޝަފަހީ އަދި ރިޕޯޓު އަދި ހެކީ ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭގޮތުން އިރުޝާދު ދީފައިވާނަމަ އޭގެމުރާދަކީ އެކްސްޕާޓުގެ ރިޕޯޓު ކޮޕީ ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.[15]

2. ޝަރީޢަތުގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚު އަދި އެއަޑުއެހުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު؛[16]

3. ޝަރީޢަތުގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ތާރީޚުގެ ކުރިން މައްސަލަ ހައްލުކުރެވިއްޖެނަމަ އެކަން ކޯޓަށް އެންގުމަށް އަމުރުކުރުން؛[17]

4. މިހުރިހާ އާންމު އިރުޝާދުގެ ޒަރޫރީކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އަދި ޚާއްޞަ ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިރުޝާދުއްވާނަމަ އެއިރުޝާދެއް؛

---

[11]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 208 ގެ (ހ) (ށ) (ނ)

[12]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 209(ހ)(1)

[13]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 208(ރ)

[14]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 208 ގެ (ށ) ބައްލަވާ.

[15]- Civil procedure Rule 1998 No.3132 (L.17) Part 27 Rule 27.5

[16]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގާނޫނު (ގާނޫނުނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 208(ށ)

[17]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 186 ގެ (ކ) ގެ އިންގިރޭސި

އާންމު އިރުޝާދުގެ އަދުދު އަންނަނިވި ނަމޫނާއާއި ގޮތަށް ނެރެވިދާނެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން ބޭނުން ކުރެވިދާނެ އިރުޝާދުތަކެކެވެ. މަޝްވަރާ ދެންނެވުން މަރިޔަމް ކަންކަން އަދުރުގައި ހިމެނުމުން އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރެވޭގޮތަށް ބެލެވޭނެއެވެ.

އާންމު އިރުޝާދުގެ އަދުދު

1. މަޙްކަމާގެ ޝަރީޢަތްގައި އިސްތިއުނާފުކަން ބޭނުންވާ ހުރިހާ ލިޔުމެއް ޝަރީޢަތުގެ ފޯމުގެ އަޑުއެހުމުގެ 14 ދުވަހުގެ ކުރިން ....ތާރީޚު....... ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.
2. **ޤާނޫނުގެ 310 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހާމަކޮށްފައިވާ އެއްވެސް ލިޔުމެއްގެ އަސްލު ބަލައި ކޮޕީ ކުރަން ބޭނުންނަމަ އެދުމުގެ އަސްލުގައި ލިޔުމެއް ޢަދު ހަށަމަން ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ. ނޯޓިސް ދިނުމުން 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ލިޔުމެއް ބަލައި ކޮޕީ ހުށަހަޅަން ފުރުސަތު ދޭންވާނެއެވެ.**
3. ޝަރީޢަތުގައި ޝަހާދަތު ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅާލަން ހެކިބަޔާން ހުށަހަޅާދީފައިވާނަމައެވެ. ޝަހާދަ ކޮންމެ ހެކިވެރިޔަކަށް ވާކު ބަޔާން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހެކިބަޔާންގައި ޝަހާދަތްތަކުގައި ހުށަހަޅަންވާނެ ހެކިބަޔާނާ މިހެނެވެ. ހެކިބަޔާން ހުށަހަޅާނެއެވެ ހެކީގެ ހުރިހާ ބަޔާން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[18] ހެކިބަޔާން ނުވަތަ ހެކީގެ ހުރިހާ ބަޔާން ހިމެނޭގޮތުން ތިރީގައިއެވެ. (ހެކި ބަޔާނާއި، ހުރިހާ ބަޔާނުގެ ތަފްޞީލް އަދި އިތުރު ތަފްސީލް 19 ވަނަ ބާބުގައި)
4. މަޙްކަމާގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުވާއިރު މަސްލަހަތު ދެންނެވުން ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ.
5. މަޙްކަމާގެ ޝަރީޢަތުގެ ފޯމުގެ އަޑުއެހުމަށް ބޭއްވުމުގެ 21 ދުވަސް ކުރިން ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ވަގުތަކީ .... އެވެ.
6. މަޙްކަމަ ހަމަޖެހުމަށް ދުވަހާމެދު އަބަދުވެސް މަސަތްކަތުކުރަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން މަޙްކަމަ ހަމަޖެހުމުގެ ޝަރީޢަތް އަޑުއެހުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ތާރީޚުގެ ކުރިން އުކަން ފިޔަވައި ކޯޓަށް އަންގަންވާނެއެވެ.
7. ކޯޓުން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ޝަރީޢަތުގައި ހެކިވެރިންގެ ހެކިބަސް ބޭނުން ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިމަސަލާގައި ހެކިވެރިންގެ ހެކިބަސް ބޭނުންކުރަން އެޤާނޫނަށް މިއަދުތަކު/ނޯޓިސް ލިބުމުން ވިޔާވެސް އަވަހަކަށް ހެކިވެރިންގެ ހެކިބަސް ހުށަހަޅުމުގެ ކުރިއަށްއަކަށް އެދި ސުވާލުކުރުން ނުވަތަ ބަދަލުކުރުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

---

[18] - ކުރީގެ ހަވާލާ 330

8. މިއިންސާފުގައި ވާގޮތުގެމަތީން އަމަލުކުރަންވާނެ. އެގޮތުން އަމަލުކުރަންޖެހޭނީ އިންސާފަށް އަމަލުކުރެވޭ ދިނުމުގެ އަމުރެއް ނުވަތަ ނިންމުމެއްދީ ކަނޑައަޅާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅިދާނެ ހުށަހަޅާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުންނެވެ.

9. ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޖަދުވަލު ކަނޑައެޅިގެން މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވަމުންދާނަމަ މައްސަލަ ނިންމަން އެދޭނަމަ އެކަމަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އަޑުއެހުމުގެ މައްސަލަ ނިންމުމަށް ހުށަހަޅާ ޝަރީޢަތުގެ ބާއްވާނަމަ ކޮންމެ ގޮތެއްގައި ބާއްވާނީ 05 ދުވަސް ހުށަހަޅައިގެންނެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ އެއްބަސްވާނަމައެވެ.[19]
މިޖަދުވަލުގައި ހުށަހަޅާ އިންސާފު ދިނުމުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނަމަ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ 14 ދުވަސް ކުރިން އެކަމަށް ހުށަހަޅާ އިތުރު ނޯޓިސް ފޮނުވާނެއެވެ.

ނޯޓު:-

އިންސާފުއެއްގޮތަށް އަމަލުކުރަންޖެހޭނަމަ ދައުލަތުގެ ބާރުލިބިދޭ މައްސަލަ ނިންމުމާއިގުޅޭ، ނުވަތަ ހުށަހެޅިދާ ދައުލަތުގެ ރައްދުބަލައި ނުވަތަ ނިންމުމުގެ ބާބު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަން އެނގެމެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުވެސް ދޫކޮށްލެވިދާނެ އެކަމަކުން ކަނޑައަޅާކަން އެނގެމެވެ. އެދުލިބިގެންވާ ގޮތުގެމަތީން ވާހަކަދައްކައިގެން ހަރުދަނާކުރުމަށް އެދިވާ ވަރަށް މަސައްކަތްކުރުމެވެ. މައްސަލައިގެ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން މައްސަލަހައްލުވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެއްޖެނަމަ އެކަން ވަގުތުން ކޯޓަށް އެންގަންވާނެއެވެ.

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 212(ސ)(ނ)

އިތުރު އިރުޝާދުދިނުމުގެ އިބްތިދާއީ preliminary hearing/ އަޑުއެހުން

ބައެއްހާލަތްތަކުގައި ކުދި މައްސަލަތަކުގައި، އިތުރު އިރުޝާދު ދިނުމުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވިދާނެވެ. މިއަޑުއެހުމަކީ އިތުރު އިރުޝާދުދިނުމަށް ބޭއްވޭ މައްސަލައިގެ އިބްތިދާއީ preliminary hearing/އަޑުއެހުމެއްގެ ގޮތުގައި ފާސްކުރުގައި ނަން ކިޔެވޭނެއެވެ. ކޯޓުން މިފަދަ އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވުމަށް ނިންމާނަމަ މައްސަލައިގެ ހަރަދުތަކާއި ކުޑަކުރުވުން ގޮތެއްގެ މަތިން އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށް ސަލާމަތްކަންދޭންވާނެވެ.[20] އިތުރު އިރުޝާދުދިނުމުގެ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމެއް ކޯޓުން ބާއްވަން ނިންމައިފި ޙާލަތެއްގައެވެ.

- މައްސަލައިގެ އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ބޭއްވުން އަންނަނީ ހާއްސަ އިރުޝާދުދިނުމުގެ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައިގެން ކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ ނުވަތަ ހާއްސަ އިރުޝާދުތައް ހަލުއިކުރުމުން ފަހުން ކުރެވޭނީ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައިގެންކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ؛[21]
- މައްސަލަ ހުރިހާފަރާތަކަށް މައްސަލަ ކުރިއަށްގެންދާގޮތުގެ އެކަށީގެންވާ ފުރުސަތެއް ދޭންކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމަށް؛[22]
- ދައުވާލިޔުމު ނުވަތަ ދިފާޢުގެ ޖަވާބުގައި ދައުވާ ބުނެލާކަށްވާ ސަބަބާއި ގުޅުންނެތް ބަޔާ އެކުލެވޭނަމަ އެބައި އެއިން އުނިކުރުމަށް؛[23] މިއެވެ.

މިފަދައިން ބާއްވާ އަޑުއެހުމެއްގައި ދެވޭ އިރުޝާދަށް ހާއްސަ އިރުޝާދު ބުނެވެއެވެ.

ފަހުގެ އަޑުއެހުމަށް ހެދުން

އިތުރު އިރުޝާދުދިނުމުގެ އިބްތިދާއީ preliminary hearing/އަޑުއެހުން ހަސްތުން އެއްބަސްވާނަމަ މައްސަލައިގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުން ކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެވެ.[24] ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަދިނުމަށް އެދި ހުރިހާފަރާތަކުން އަދި އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށްފަހު ދައުވާ ފުރާ ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ ނިންމުމަށް އެދިފައިވާނަމަ އެފަދަ ހުރިހާކުރުމަކާމެދު އިތުރު އިރުޝާދުދިނުމުގެ އިބްތިދާއީ preliminary hearing/އަޑުއެހުމުގައި ގޮތެއްނިންމަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ނިންމާނިންމުމަކީ މައްސަލައަށް ނިމުން އަންނަ ނިންމުމެއްކަމުގައިވާނަމަ މިއަޑުއެހުން ބެލެވޭނީ މައްސަލައިގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމުގެ ގޮތުގައެވެ.[25]

---

[20]- ކުރީގެ ހަވާލާ 209(ހ) / UK Civil procedure Rule 1998 No·3132 (L·17) Part 27 Rule 27·6(2)
[21]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު:- 32/2021) 209(ހ)(1)
[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 209(ހ)(2)
[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 209 ގެ (ހ)(3)
[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ 209(ށ)
[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(ރ)

ވީމާ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމަން އުޅުއްވާނަމަ ނުވަތަ ދައުލާ ބާޠިލުކުރުމަށް އުދުހުރަކާފައިވާނަމަ މިއަޑުއެހުމަކީ މައްސަލައިގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމެއްކަމަށް ކޯޓަށް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

އިންސާފުދިނުމުގެ އިބްތިދާއީ/preliminary hearing އަޑުއެހުން ބޭއްވޭ ތާރީޚާއި، ނޯޓިސް ދޫވާ ތާރީޚާ ދެމެދު މަދުވެގެން 14 ދުވަސް އޮންނަ ގޮތަށް އަޑުއެހުމަށް ނޯޓިސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[26] މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދޫކުރާނެއެވެ. އަދި އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފުރިހަމަ ކުރާނެއެވެ.

އިންސާފުދިނުމަށް ބޭއްވޭ އިބްތިދާއީ/preliminary hearing އަޑުއެހުމުގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 209(ނ))
• މައްސަލައިގެ އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ބޭއްވެންޖެހޭނީ ހާއްސަ އިންސާފުދިނުމުގެ އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވައިގެން ކަމަށް ފެންނަކަމާއި، އެހާއްސަ އިންސާފުދިނުމެއް ހަމަޖެއްސުމަށް ފަހު ކުރިއަށް ހާއްސަ އިންސާފު ދިނުމުގެ އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވައިގެންކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނާނަމަ ؛ ނުވަތަ • މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލަ ސާބިތުކޮށްދޭވަރުގެ އެކަށީގެންވާ ފުރިހަމަ ދަލީލު ނެތްކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނާނަމަ؛ ނުވަތަ • ދައުލަތުން ނުވަތަ ދިފާޢުގެ ޖަވާބުގައި ދައުލަތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ސަބަބެއް ގޮތުން ބަޔާން އެކުލަވާލާ އެބޭފުޅުން ކޯޓަށް ފެންނާނަމަ؛ • ދެންނެވުނު ސަބަބަކާއި އެކު އިންސާފުދިނުމުގެ އިބްތިދާއީ/preliminary hearing އަޑުއެހުމެއް ބާއްވަން ކޯޓުން ދެކެއެވެ. މިއަޑުއެހުން ....(ތާރީޚް...) ގައި އޮންނާނެއެވެ.[27] • މިއަޑުއެހުމުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އިދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަށް ނުވަތަ ދައުލާ ފަދަ ބާޠިލުކުރަން މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އިދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ގޮތެއްނިންމުމަށް ތަފާސްކުރުމަށްފަހެވެ. ވީމާ މިކަމާ ގުޅިގެން ދެފަރާތުން ތައްޔާރުވެގެން ހާޒިރުވުމަށް އަންގަމެވެ. • މިދެންނެވުނު ހުށަހެޅުންތަކާމެދު ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުމެއްގެ ސަބަބުން މައްސަލަ އަށް ނިމުން އަންނަނަމަ މިއަޑުއެހުމަކީ މައްސަލައިގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމެއްކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ. އަދި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާނަމަ މިއަޑުއެހުމަކީ މައްސަލައިގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމަށް ހެދިދާނެއެވެ.[28]

[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ 209(ނ)

[27] - ކުރީގެ ހަވާލާ

[28] - ކުރީގެ ހަވާލާ 209(ނ)

- މިއަޑުއަހުމުގައި މައްސަލައިގެ ފަރާތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ގޮތުގައި ހަރަކާތްތެރިވާނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރާ ސިޓީއަކުން ކުރިން އެންގެންވާނެއެވެ.

ޚާއްސަ އިރުޝާދު ދިނުން

ހުށަހެޅިފައިވާ ކަމަކާ ނުވަތަ ބަޔާނަކާއިދުގެން އިތުރުން ސާފުކުރަންޖެހޭ ކަމެއްވާނަމަ ނުވަތަ ހުށަހަޅާ ހެއްކާ ދޭންޖެހޭ ޚާއްސަ އިރުޝާދެއް އޮތުމަކީ، ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޤާނޫނުގައި ބާއްވަން ހުއްދަކުރާ އިރުޝާދުދިނުމުގެ އިބްތިދާއީ/preliminary hearing އަޑުއެހުމުގައި ޚާއްސަ އިރުޝާދުދެވިދާނެއެވެ.

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މައްސަލައިގައި ފާޅުނުވި ވަކީލަކާނުލައި އަމިއްލައަށް ތަމްސީލުކުރާނަމަ އަދި މައްސަލައިގައި ހެކިތަކުގެ ބަޔާނާ ބަލައިގަނެވޭނެކަމަށް ކުރިން ފެންނަނަމަ އަދި ހަރުކަށި އުޅުނުން ހުރަސްއެޅިފައިވާނަމަ އެކަން ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި ޚާއްސަ އިރުޝާދުދެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އާންމު އިރުޝާދަށް ދޭގެން ހެކިކަން ހުށަހަޅުއްވާ ހަމަޖައްސަން އެއްގަލަމުން އިޖުރާއާތުތަކާ ގޮތުން ނުވަތަ އާދޭސް ހުއްދައިގެ ޚާއްސަ އިރުޝާދުދެވިދާނެއެވެ.[29]

ހެކިތަކުގެ ބަޔާނާ ބަލައިގަނެވޭނެ ގޮތެއް ކުރިއަށްދާނެ ގޮތް ކަނޑައަޅާ އިރުޝާދުދެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އިރުޝާދުދިނުމުގެ އިބްތިދާއީ/preliminary hearing އަޑުއެހުމުގައި މައްސަލަ ނިމުމަކަށް އައިސްފައިވާނަމަ ކުރިއަށްދާނެ ޚާއްސަ އިރުޝާދުތަކާ ނުވަތަ އިރުޝާދު ދެވިދާނެއެވެ.

ޤާނޫނު ކަނޑައަޅާފައިވާ ދުވަސް އާންމު އިރުޝާދުގައި ފަދަ އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚު ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ އެތާރީޚު ކަނޑައަޅައި، އަޑުއެހުމަކީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ޚާއްސަ އިރުޝާދުގައި ކަނޑައަޅައި އަންގަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ކަނޑައަޅާ ތާރީޚައި އިރުޝާދުދިނުމަށް ބޭއްވޭ މައްސަލައިގެ އިބްތިދާއީ/preliminary hearing އަޑުއެހުމާ ދުވަސްވަރުގައި 21 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގެ ނޯޓިސް ދުވަސް ވަގުތު އަންގަންވާނެއެވެ.[30]

އާންމު އިރުޝާދު ދުވަސްއިރު ފަދަ އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚް ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ އަދި 21 ދުވަހުގެ ނޯޓިސް ދުވަސް މުއްދަތު ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއަހާއި ދުވަހުގައި ނޯޓިސަށް ޝަރީޢަތުގެ ފަދަ އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚް އިސްލާހުކުރަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް އިޖުރާއަތު ފޮނުވުމުގައި އަދި ފޮނުވުމުގައި ޚާއްސަ އިރުޝާދުގެ ތާރީޚުގައި ދުވަސް ވަކި އިރުޝާދެއް ފަހަރަކަށްވުރެއް ނުބޭއްވޭނެއެވެ. ޚާއްސަ އިރުޝާދުގެ ތާރީޚުގައި އަންނަނިވި އިރުޝާދުތައް ދެވިދާނެއެވެ.

29- ކުރީގެ ހަވާލާ 208(ނ)

30- ކުރީގެ ހަވާލާ 209(ބ)

ހާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ނޯޓިސް/އަމުރު

(ޤާނޫނު 208(ށ))

1. ދައުވާކުރާފަރާތުން އޭނާ ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާ ....ޤާނޫނުބާއަންކުރުން........ ކުރިން ތަޙްޤީޤުބައްޔާނާއި ހުށަހަޅައިގެން ދައުވާއަކީ ކިބައިކަން ސާފުކޮށް ދިނުމާއެކު ތަޙްޤީޤު ސާފުކޮށްދޭންވާނެވެ.

2. ބަލައިގަތުމަށް މިހާރު އަޑުއަހައްޓާތީ އަމުރުކުރުމުން ....ނަން............ ބަލައިގަތުމަށް ކޯޓު އަމުގައި ހުއްދަދީފައިވާ ....ނަން........... ބަލައިގަތުމުގެ ފުރުސަތު އަމުރު ލިބޭތާ ....ދުވަސް............... ތެރޭގައި ވަކީލުންދީ އުޒުރުސަބަބުދޭންވާނެވެ.

3. ޝަރީޢަތުގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުން {ކުރިން ތާރީޚު ކަނޑައަޅާފައި ނުވާނަމަ ތާރީޚު} އޮންނާނެވެ.

4. ޝަރީޢަތުގައި ބޭނުންކުރަން ޖެހޭދުކުރާ ހުރިހާ ހެކިންގެ ސްޓޭޓްމަންޓްފައިވާ ބައާން ނަންބަރު 01 ގައި ބައާންކުރާ ތަފްސީލާއެކު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

5. .... އިސްތިއުނާފު.......... ގައި ހެކިރަކު ބޭނުން ވަކަމަށް ކޯޓަށް ފޮނުވަކުރެވޭނެއެވެ. ހެކިރި ރަހުމު އޮންނަނޯޓީސް ލިޔުމުން ހުށަހަޅާ ރިޕޯޓްއާއެކު ގޮތުގައެވެ.

6. ހުށަހަޅަންވާނީ އެންމެ ހެކިރުކަމެވެ. އެންމެ ހެކިރަކު ހުށަހެޅުމާއެކު އެއްބަސްވެފައިނުވަތަ އެކަމަށް އިތުރުއިތުރުކުރު ލިބިގެތުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ލިޔުމުން ހެކިވާ ސްވާލުކުރުމަށް ބޭނުންނަމަ ލިޔުމުން ސްވާލުހުށަހަޅައި ޖަވާބު ހޯދަންވާނެއެވެ. ކުދިމައްސަލަތަކުގައި އިސްތިސްނާއާއިއެކު ކޯޓުގެ ހެކިރު ހާޒިރުކުރުމަށް ނުކުޅެދެވޭނަމަ ހާޒިރުނުކުރުމަކީ ހެކިރުގެ ޕީގެ ގޮތުގައި -/5000ރ (ފަސްހާސް) ރުފިޔާ ދައުލަތަށް ޖޫރިމަނާއެވެ.

7. އެއްވެސް ފަރާތަކުން ލިޔުމަށް ހެކި ޝަރީޢަތުގައި ދައުލަތުން އެދޭނަމަ އެކަން ކުރުވިދާނެއެވެ. ފަހަރުގައި އެވަސީލަތްތަކެއް ކޯޓުގައި ނުހުމަކީ ވޯރޑަރުކަމެއްގައިވާ ވާތީ މިފަދައިން އެދޭނަމަ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން ކޯޓުގެގައި އެކަން އަންގަންވާނެއެވެ. އަދި ހަމައެއާއެކު އެހެނިހެން ކޯޓްއާއި އަޑުއެހުމުގެ .....އަދަދު.... ދުވަސްކުރިން ހަސްވަރާއި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

8. މިއިޖުރާއާއެއްގޮތަށް އަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ ހަސްވުން ހުށަހަޅާހިސާބު ބަލައިނުގަނެވޭނެއެވެ.

9. ހާއްސަ އިޖުރާއާތުގެ އިތުރުން ވަކިކަމަކާގުޅިގެން އިތުރު އިޖުރާއާތު ޤާނޫނަށް ހާއްސަ އިޖުރާއާތު ދެވޭ ތާރީޚުން ފެށިގެން 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެއިޖުރާއާތު ކޯޓުން ދޭނެވެ.

ހެބިއަސް ކޯޕަސް

ހެބިއަސް ކޯޕަސް ހުށަހެޅުމުގެ ހައްގަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އަސާސީ ޤާނޫނުގައި ހިމެނިފައިވާ އާންމު އުސޫލެއް އެގޮތަށް ހައްގެއް ޝަރީޢަތުގައި އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ބަންދުނުކުރެވޭނެއެވެ.[31] މިގޮތުން ހައްގުއެއް ދިފާޢުކުރުމަށް އެދޭނަމަ އާންމު އިޖުރާއަތުތަކުން ކޯޓަށް އެކަމުގެ ހައްގުއެއް އޮތުމަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އާންމު އިޖުރާއާތުގައި އެގޮތަށް ހައްލުކުރަނިވި ގޮތެއް ބަންދުނުކުރެވޭނަމަ ޖަވާބުދާރީވުމުގެ ގޮތް ބައްލަވައިދިނުމަށް އެދެވޭނެއެވެ.

ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޖުރުމުން ބޭރު މައްސަލަތަކުގައި ހެބިއަސް ހުށަހެޅުމުގައި ވިއަސް ހެބިއަސް ކޯޕަސްގެ ގޮތުން ފާހަގަކުރެވޭ ކަމަކީ ހުރި އުސޫލެއް ނުހިނގާނެއެވެ.[32] މިސަބަބުން އަންނަ ގޮތުން ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޖުރުމުގައި ހެބިއަސް ކަމުގެ ގޮތް ޤާބިލު ގޮތުގައި ފައިސާވެރިކަމުގެ/ކަށަވަރުކުރުމުގެ އަމިއްލަ ގޮތުގައެވެ. ހެބިއަސް ކޯޕަސް ބަދަލުކުރުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ހަމަތަކާ ގުޅޭގޮތުގައި އެކަށަގެންވެއެވެ.

އެންމެ ފުރަތަމަ ގޮތަށް ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޝަރީޢަތުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތެވެ. އަދި މިއީ ހެބިއަސްގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅަނީއެވެ. ހެބިއަސް އާންމު އުސޫލުން މިޖުރާއަތުގައި ޝަރީޢަތުން ވަކިކުރުމަށް ޝަރީޢަތް ހެބި ބަދަލުކުރުމާ ފެށިގެން އެކަށަގެން ކޯޓުގައި އެދެވޭނެއެވެ.[33]

އިބްތިދާ ހިއަރިންގް

އިބްތިދާ ހިއަރިންގްގެ އިބްތިދާއީ/preliminary hearing އަޑުއެހުމުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް މައްސަލަ ނިންމުމަށް އެދުނު ހުށަހަޅަނީ ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމަކީ ނުވަތަ މައްސަލަ ބަލައިނުގަނެވޭނަމަ އެދި ހުށަހަޅަނީ ހުށަހަޅާ ނިންމުމާ ނިންމުމަކީ މައްސަލައިގެ ނިމުމެއް އަދި ނިންމުމަކީ ނުވާނަމަ އިސްލާ ދެންނެވުން ފަދައިން މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދާނެ ގޮތުގެ ހާލަތު އިބްތިދާއީގޮތުންނެވެ.

ކުރިމައްސަލައިގައި ދުވަ ހާލަތު އިބްތިދާގެ އިޖުރާއަތު މައްސަލަ ކުރިއަށް ދާން ގޮތުގެ އިބްތިދާ އިބްތިދާއީ ދުވަހެވެ. މިގޮތުން މިންވަރު އިބްތިދާ އިބްތިދާއީ ދުވަހެއްގެ ތެރެއިން ކޯޓުން ޖެހިގެންވާ ނުވަތަ ކޯޓު ބަޔާންކުރާ ހާލަތު އިބްތިދާ ދުވަސްތަކުގެ ތެރޭގައި 28 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އިބްތިދާ އިބްތިދާއީ ދުވަސްކަން ކޯޓުން ހަމަޖެހުމަށް އެންގެންވާނެއެވެ.[34] އިބްތިދާ އިބްތިދާ ދިނުން ހުއްޓުވުމަކަށް ދުވަ ހާލަތު އިބްތިދާ ސަބަބަކާ ދިނުމުގެ ބާރުލިބިގެއެވެ.

[31] - މިފޮތުގެ ހެބިއަސްކޯޕަސް މިބާބުގެ ބައިތަކާ

[32] - މިބާބުގެ ޢަދިމާލު ސުދުރާ ޤާނޫނުގެ ވިލަބައިން ނުހިމެނޭ މިސުދުރާ ބައިތަކާ

[33] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 207

[34] - ކުރީގެ ހަވާލާ 208(ށ)

ބައެއް ހާއްސަ މައްސަލަތަކުގައި ހުރަހެޅުމަށް ހުއްދަދިނުން

ލިޔުންތަކާ ގުޅޭ

އުކުސިޖެނާ ގުޅޭ

ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޗެލެންޖުން ބޮޑު މައްސަލަތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އުކުސިޖެންގެ މައްސަލަތަކުގެ ތަބީއަކަށް ބަލާއިރު އަންނަނިވި ލިޔުއްވުންތައް ކޮބަން ހުރަހަކަށްވާނެވެ.

- ހަސްފުންގެ ބަޔާންތައް ހިމެނޭގޮތުން ހުރިހާގެ ބަޔާންތައް؛
- އިންވެސްޓްމަންޓާއި، މަޝްރޫޢު ކުރުމުގެ ހަރަދު އުސޫލުތަކަށް؛
- އެއްވެސް އުޅަނދެއް ކުއްލިހަރަކާތްތަކާ އެކަމުގެ އިންވެސްޓްމަންޓާއި، ހަރަދުތައް؛
- ފުދުރުންގެ އުކުސިޖެންގެ ރިޒާވު؛
- ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ ވަކިގޮތެއް ހޯދުނަމަ އެގޮތެއް؛
- އުކުސިޖެންގެ ހިސާބުތަކާއި ވަސީލަތް ސަޕްލައިގެ ޒިންމާއާއި، ޕަރޗޭސް ޒިއްމާ؛

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ފަރާތުން އިސްލާހު ކުރެވޭ އިތުރު މަސައްކަތް އިތުރު ކުރުމާމެދު ވިސްނަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

ކުއްލިހާލަތު ތައްޔާރުވުމާ ގުޅޭ

ކުއްލިހާލަތުތަކުގައި ތައްޔާރުވުމުގެ ކުއްލި، ޖީޕީސީޖީ މަސައްކަތާއި ގުޅޭ މައްސަލަތަކުގެ ޖަވާބުތަކަށް ބަލާއިރު އަންނަނިވި މައުލޫމާތު ނުވަތަ ލިޔުއްވުން ކޮބަން ހުރަހަކަށްވާނެކަމަށް ދެކެމެވެ.

- ލިޔުފައިވާ އެއްބަސްވުން؛
- ތަނުގެ ރޭޓްތައް؛
- މަސައްކަތް ހިންގާނެ ގޮތުގެ ފުރުޞަތު؛
- ކުރަންޖެހޭ މަސައްކަތުގެ ލިސްޓު؛
- ނުކުތާ ހުރިމަސައްކަތްތަކުގެ ލިސްޓު؛
- ގުޅުންހުރި ހަރަދުތަކުގެ އެސްޓިމޭޓް، އިންވޮއިސް، މަސައްކަތްގެ ތަފާސްހިސާބުތައް؛
- މަސައްކަތް ކޮންޓްރެކްޓަރ އިންވޮއިސްތައް؛
- ކުރަން ޖެހި ނުކުތާފުރި މަސައްކަތުގެ އެސްޓިމޭޓް ހަރަދު ތަޚްމީނު؛
- ވަކިވަކިން މަސައްކަތް ކޮންޓްރެކްޓަރ ކޮންޓްރެކްޓަރ މަސައްކަތުގެ އިތުރުފުރިހަ ކޮން އޯޑަރު؛

- ދައްކަންޖެހޭ ކުއްޖީގެ ތަރުއިން ނުދެއްކިވާ އަދަދާއި ދައްކާޒުއިވާ އަދަދު؛
- ޖުމުލަ އުކުރުވިގެންވާ ގޮތާއި، އެއަންބޯރުދު އިންވޮއިސްތަކާއި އަންދާޒާތައް ހިމެނޭގޮތުން އެއްވެސް ޑިޓޭލްތައް ހިފެހެއްޓުމަށް ހުއްދަކުރާކަމަށް ބުނާ އެއްބަސްވުމުގާ ހިމާޔަތާ ގޮތުގެ ތަފްސީލު؛

ކުރިމައްސަލަމަތުގެ ޖަރުކުން ބޭރު މައްސަލަތަކުގެ ތަރުތީބު ހިމެނޭ އުކުސިޑެންޓްގެ މައްސަލަތަކުގެއާއި، ކުއްތަނުދޫކުރުވާ ތަންތަނުގެ ކުއްތާއި، ޑިޓޭލްތާއި މަޢާމަލާއި ގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ދަންނަވުން ކަންކަން އިރުސާދު ދިނުމަށް ފަސޭހަކަން ކުރުވިދާން ކަމުއްކަމަށްކަށް. އެއްގޮތް ކުރުމުގެ ގޮތުން ފޯމާއިދަން މިއުސޫލު އިތުރުކުރަންޖެހޭ ކަމަށް ފެންނެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުން

ނޯޓިސްދިނުން

އަޑުއުން ބާއްވާ ތާރީޚާއި ނޯޓިސް ލިބޭ ތާރީޚާއި ދެމެދުގައި 21 ދުވަސް އޮންނާނެ ގޮތުގެމަތީން ދެފަރާތަށް ކޯޓުން ނޯޓިސް ދޭންވާނެވެ. މިނޯޓިހުގައި އަޑުއެހުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ވަގުތު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[35] މިއަށްވުރެން ކުރުމުއްދަތެއްގެ ނޯޓިހެއް ދިނުމަށް ދެފަރާތަށް އެއްބަސް ނުވެވޭނަމަ މުއްދަތުގައި ލިބިދެވޭ ދެފަރާތަށް ލިބިގެންވާ އިޖުރާއާއި ހަމައެކަނި. މިނޯޓިހުގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ތާވަލުކުރެވިފައިވާ ތާރީޚާއި ގަޑިއަށް ހާޒިރުނުވެވުން މަޤުބޫލު ސަބަބެއް އޮތްނަމަ ޢަމަލުކުރަންވާނެ ގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.

އަޑުއެހުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ބަޔާންކުރުމުގެ މުހިއްމުކަމީ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާތަކަށް ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތް ތަސްލީމުކުރުން އެގޮތް ލާޒިމުކުރުމެވެ. ވަގުތު ކަނޑައަޅައިދީފައިވާ ގޮތުގެ މިސާލު ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނޯޓިހުގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ. މިއީ ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުވުމަށް ފޮނުވާ އަމުރާއެކު މިއުޞޫލުގެ ނޯޓިސް ހިމަނަންވާނެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެވެ. އަދި މިނޯޓިސް އަންނަނިވިގޮތަށް ފުރުމާ ކުރެވިދާނެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ފޯމުގެ އަޑުއުފުމަށް ދޭ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 208(ހ))
1. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއުފުން ....ތާރީޚު..... ގެ .....ގަޑި..... ގައި އޮންނާނެވެ.
2. ހަސްތުން ބޭނުންނަމަ އުޅުއްވާ ހެކިންނާ ގެންދިއުމަށް މައްސަލަ ހިނގާނެ ތަނުގައި އުޅުއްވާނެވެ. މިފަދައިން އުޅުއްވާ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއުފުން ތާރީޚުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ހެކިން ވަކިކޮށް ސަބަބު ބަޔާންކޮށް އަންގައި ހަސްތުކުރުމަށް ކޯޓުން ނޯޓިސް ދޭންވާނެވެ. އަދި މިނޯޓިހުގައި އަދި ހެކިންގައި މައްސަލަ ހިނގާ ތަނުގައި އުޅުއްވާނެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅައިވާނަމަ ހުށަހެޅުއްވާ ލިޔެކިޔުންތައް ކޯޓުން މައްސަލައިގައި ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިދޭނެވެ.
3. ދައުލާ ކުރިއަށްގެންދާ ހެކިން ހެކިބަސްދީފައި ނުވާނަމަ އަދި ހެކިބަސްދޭން ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ދައުލަތާއި ބަހައްޓައި، ކޯޓަށް ނޯޓިސް ދިނުމަށްފަހު މައްސަލަ ބާއްވާ ކުރެވޭނެވެ.
4. ދައުލާ ދިފާޢުގެން ކޯޓަށް ހެކިބަސްދީފައި ނުވާނަމަ އަދި ހެކިބަސްދޭން ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ދައުލާ ކުރިއަށްގެންދާ، ކޯޓަށް ނޯޓިސް ދިނުމަށް ނުވާނަމަ ދައުލާއާކުރިއަށްގެންދާ، ހުށަހަޅައިވާ ގޮތެއް ބޭނުންކޮށް މައްސަލައާއިގުޅޭ ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅާނެވެ.

[35]- ޤާނޫނުގެ ހަވާލާ 208 ގެ (ހ) އާއި 209 ގެ (ބ) ގެ 1 އަދި 2 އިން އިސްތިންބާތުކުރެވޭ.

5. މައްސަލައިގެ އެއްވެސް ފަރާތަކުން ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް ނުވާނަމަ އަދި ހާޒިރުނުވާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސް ދީފައި ނުވާނަމަ ދެން މައްސަލަ ބާތިލުކުރެވޭނެއެވެ.

6. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގައި އިދިކޮޅު ބަޔާން ހުށަހެޅުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ހަމައެކަނި އެދުމުން ފަހަރަކަށް ވަގުތު ކަނޑައަޅައިދެވޭނެއެވެ. އަދި ހުށަހަޅާ ބަޔާނެއް ހުށަހެޅުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

7. ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު ތާވަލު ކުރިއަށްގެންދިޔުން އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

- ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުން ކުރުން އެދޭގޮތް ކުރުމަށް – 90 މިނެޓު
- ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ހުށަހެޅުން ކުރުން އެދޭގޮތް ކުރުމަށް – 90 މިނެޓު
- ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް - 15 މިނެޓު
- ދައުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ޖަވާބު ދިނުމަށް – 15 މިނެޓު

8. މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ބާރުނުކޮށް ނޯޓިސް ދިނުމަކާ އެއްވެސް ކުރުމެއް ފަސްކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މަޤްބޫލު ސަބަބެއްކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭނީ ހަށިގަނޑުގެ ބަލިކަމެއް ދިމާވެގެން ހާލަތުގައެވެ. މިގޮތުން ދިނެވޭނެ ފަސްކުރުމަކީ ވަގުތު 03 ގަޑިއިރުގެ މުއްދަތަށް ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ.[36]

9. **މިފަދައިން ފަސްކުރެވޭ ކުރުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ހަރަކާތް ނަގައިދިނުމުގައި ކޯޓުން ރިޢާޔަތް ކުރާނެއެވެ. މަޤްބޫލު ސަބަބެއްނެތި އަޑުއެހުން ފަސްކުރެވިއްޖެނަމަ އެކަމަށްޖަވާބު ކަސްމަކު ކުރަންޖެހުނު ހަރަދަކާ ޖިނާމަތާކުރާނެއެވެ.**[37]

އަޑުއެހުން ކުރިއަށްދާނެގޮތް

ސިއްރުކުރުން ޝަރުޢީމަސްލަހަތާ ހަމަޖެހޭގޮތުގެމަތީގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް ހުޅުވާލައިގެން ބޭއްވުމަކީ އަސާސީ ކަމެކެވެ. މިގޮތަކަށް ވާހަކަ، މަޢުލޫމާތުދީ ގަރާރުތަކުގައި މައްސަލަތަކުގެ މައްސަލައިގެ ޒާތުން ދޫވާލައިން އެއްބަސްވާނަމަ އަޑުއެހުން ހުޅުވާލައި ބޭއްވޭނެއެވެ.

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޤަރާރުގައި ޝަރީޢަތުގެ ފެށުމާއި އަޑުއެހުން ކުރިއަށްދާނެ ތަރުތީބު މުޅިފަހަރަކަށް ދީފައިވެއެވެ.[38] ފެނިގެންގައި މަޤްބޫލު ބާރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދީފައިވެއެވެ. ޤަރާރުތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގައި ކަންތައްތަކާއި އާއިލާ ބަދަލުގެންނަވުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދީފައިވެއެވެ.[39]

36- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 199(ނ)(ނ)(ބ)
37- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 279(ށ)
38- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 210
39- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 196(ނ)

ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ދާނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ 210 ވަނަ މާއްދާގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި، ސިޔާދަތު ބަލާއިރު ހިކަބަސްގަދުން ފުރިދާނަކަމަށް ދަޢުވާތަކުކުރުވެ. ހުޖާސާ ބަޔާން ހުރަހެއްގެއްލިފަސް ނުކުންނަގޮތަށް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށްކަން އެނގެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކުދިމައްސަލަތަކުގައި ބާރުވާ ޝަރީޢަތުގެ ފޯރުގެ އަޅުއްވުން އެންމުކުރެ ބޭއްވުމީ ފަސޭހަތަކުގެ ވަކިބާވަތުގައި ނުރަސްމީ ސިފައެއްގައެވެ. އެހެނަސް ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލިހުގައިވެސް ބޭއްވިދާނެވެ.[40] ފަސޭހަތުގެ ކޯޓުތެރޭގައި އަދުއްލަތު އޮންނަ ހާލަތުގައި ވާހަކަދެއްކުމަށް ކޯޓަށް ތަދުވާކަންތައްތަކެވެ. ވީމާ ކުދިމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމަކީ ނުރަސްމީ އަޑުއެހުމެއްގެ ގޮތުގައި ބޭއްވިދާނެ އަޑުއެހުމެކެވެ.[41] މިފަދަ ހާއްސަ ހާލަތްތަކުގައި މިބޭނުމުގައި ހިމެނޭ ހަމަޖެހުމުންނަމަ ވަކިވަކިގޮތުގައި ކުރިއަށް ދިޔުން އެނގެ ފަސޭހަ ބޭނުކަމި މިބޭނުކުރެވެ.

މައްސަލައިގައި ވަކީލުން ތިބޭނަމަ ރަސްމީ ސިފައިގައި އަޑުއެހުން ބާއްވަވެ. ހަމަވުން ތަމްސީލުކުރުން ޤާނޫނީ ވަކީލުން ނެތްނަމަ ދެފަރާތުގެ ހައްޤުތަށް ހިމާޔަތްކުރުން ރައްކާތެރިކަންދޭ މިހެންގޮތުގައި ފަސޭހައިރު އަދާކުރަންވާނެވެ. އެހެން އިބާރާތުކަން ބޭނުންނަމަ ފަސޭހައިރު ދައުރަކީ ތަދައްޚުލީ/interventionist ދައުރެކެވެ. މިދައުރު އަދާކުރުމުގައި ފަސޭހައިރު ހިފެހެއްޓެންޖެހޭ އިމަކީ ހުރިހާފަރާތްތަކުގެ ހަމަހަމަކަން ކަށަވަރުކުރުމެވެ.[42]

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 210 ވަނަ މާއްދާގެ ސިޔާޤު/ކޮންޓެކްސްޓްގެ ދާއިރާގެ ތެރޭގައި އިންސާފުވެރިކަން ފުންނަ ކޮންމެ ގޮތަކަށް މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ ބާރު ފަސޭހައިރަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތުން ކްރޮސް އެގްޒާމްކުރުން މަޙްދޫދުކުރުމާއި ކްރޮސް އެގްޒާމްކުރާނެ ކޯޓަށް ކަނޑައެޅިދާނެވެ. އަދި ހެކިންނާ ސުވާލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ކްރޮސް-އެގްޒާމް ކުރުން މަޙްދޫދުކުރުން

ކްރޮސް-އެގްޒާމް މަޙްދޫދު ކުރުމުގެގޮތުން ކްރޮސް އެގްޒާމްކުރުމުގެ އުސޫލު ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނުގެ ދަށުގައި ކަނޑައެޅުން ހުއްދަކުރުމާއި، ކްރޮސް އެގްޒާމް ކުރުމަށް ހުއްދަވާ ވަގުތު ކަނޑައެޅުމާއި، މައުޟޫއު ކަނޑައެޅުމާއި، ފަސޭހައިރު ހަސްބުންނާ ސުވާލުކުރުން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ހުއްދަކޮށްފައިވެއެވެ.[43] މިފަދައިން ކްރޮސް އެގްޒާމް ލިބިދޭކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައި އޮތް އަކުރުތަކުގެ ދޮރުތަކުގައި ފަސޭހައިރަށް ލިބިދޭ އަންނަނިވި ބާރުތައް ހިމެނެވެ.[44]

[40]- PRACTICE DIRECTION 27A – SMALL CLAIMS TRACK supplements CPR Part 27 para 4.2
[41]- Civil procedure Rule 1998 No.3132 (L.17) Part 27 Rule 27.8(1)
[42]- See Access to Justice, Interim Report, Chapter 16 Para 26
[43]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު:- 32/2021) 210(ރ)
[44]- PRACTICE DIRECTION 27A – SMALL CLAIMS TRACK supplements CPR Part 27 para 4.3

- ޚަސްމުންނަށް ހެކިންނާއި ސުވާލު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ކުރިން ފަރީޤުންނަށް ގެންނަ ސުވާލުތައް ހެކިންނާކުރުން؛
- ކޭސް މެނޭޖް ކުރުން ވަކިވަގުތަކަށް މަހުދޫދުކުރުން؛

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ކޭސް މެނޭޖުކުރުން މަރުޙަލާ ކުރުމުގެ އަސާސް ގާއިމް ކޮން ގަވާއިދުގައި އެބައޮތުމަށް ހިމެނުން ކުރީގައިވާކަމަށްވެ. ނަމަވެސް ގަވާއިދުގައި މިކަމާގެ ބައިސިކަލްތައްވެ. ގަވާއިދުގައި އިދާރީ ބައިސިކަލް ހިމަނައިފައެވެ.

ޚަސްމުން ތަމްސީލުކުރުން

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޤާނޫނު ފަރުމާކޮށްފައިވަނީ ޚަސްމުން އަމިއްލައަށް ހާޒިރުވެ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ގޮތަށެވެ.

ޚަސްމުން ތަމްސީލުކުރުމަށް ޤާނޫނީ ވަކީލުންނާއި، ކުޑަކުދިންނާއި، ބަލަހައްޓާ ދިމާވާ ފަރާތްތަކުގެ ބަދަލުގައި އަންނަފަރާތްތަކަށްކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 79 ވަނަމާއްދާއިން އެނގެއެވެ.[45] އަދި 80 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގެ އިބާރާތުގައި ".. ޚާއްސަ ތަމްސީލުކުރާނެ އެހެން ފަރާތެއް ކަނޑައެޅުމަކާނުލައި، .." މިގޮތަށް ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. އަދި 83 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ދެފަރާތުގެ މަސްލަހަތު ހިފާޒަތު ކުރެއްވުމުގައި އެއްގޮތަށް ތަމްސީލުކުރުމަށް މަސްލަހަތު ހިފާޒަތު އަސްލު ކަނޑައެޅިފައިވާކަން އެނގެން އޮވެއެވެ.

މިހުރިހާ ނަސްބަތަށް އެއްކޮށް ހިމެނުމުން ބަދަލުގައި/lay representative ތަމްސީލު ކުރުވިދާނެކަން ވަކިގޮތަކަށް ގުޅުވިދާނެ ތަމްސީލު ކުރުމުގެ އަސާސީ ހައްޤު/right of audience އަދި ބަޔާނެއް ދީފައެއް ނުވެއެވެ.

ވީމާ މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ޚަސްމުގެ ބަދަލުގައި ހާޒިރު ނުކުޅެދޭނަމަ މުޖުތަމަޢުގެ ބައްޕާއާއި ޤާނޫނީ ނަސްބަށްވެސްނަމަ ވަކީލު ގުޅުވިދާނެ ތަމްސީލު ކުރުމުގެ އަސާސީ ހައްޤު/right of audience މުނާސަބުކަމުގައި އާންމުގެ ބަދަލުގައި މިފަދަ ޖުޑީޝަލް ބަޔަކު އޮންނާން ހިނގައި ޚަސްމުގެ މަސްލަހަތުގައެވެ. މިސަބަބުތަކާއި ޤާނޫނީ ވަކީލަން ނޫންމީހުން ޚަސްމުން ތަމްސީލު ނުކުރުމުގެ ކުރާ ހަރަކާތް މާނަކުރެވިދާނެ ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ މަސްލަހަތުގައި ކުރާ ކަމަށްވާތީއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ބާރުމިނަށް ވަކީލުންނަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރު ޚަސްމުންނަށް އެބަހުރިކަމާ ގުޅިގެން ކޯޓުން މައްސަލަތަކުގައި ހުށަހަޅާ ގޮތަށެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 4 އަދި 5 ވަނަ މާއްދާއިން ސާފުވެ.

---

[45]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 79(ހ)(ނ)

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޓްރެކުގައި އަމިއްލައަށް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ވަކީލަކަށް ނުވަތަ ބަދަލުގައި އެހެންމީހަކަށް ޝަރީޢަތުގައި ދައުވާކުރާ ނުވަތަ ދައުވާލިބޭފަރާ ތަމްސީލުކުރެވިދާނެއެވެ.[46] އެހެންނަމަވެސް ބަދަލުގައި ހާޒިރުވާމީހަކަށް ހަމައެކަނި ތަމްސީލުކުރެވޭނީ އަޑުއެހުމަށް ޚަސްމު ހާޒިރުވެ އިންނަހާލަތުގައެވެ.[47] އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްގައި ވަޒީފާއަދާކުރާ މުވައްޒަފަކަށް ނުވަތަ އޮފިސަރަކަށް ކުދިމައްސަލައިގެ ޓްރެކުގައި އެޝަޚްޞަށް ތަމްސީލުކުރެވިދާނެއެވެ.[48] ވީމާ ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޝަރީޢަތުގައި ބަދަލުގައި ހާޒިރުވުން މުހިން މަސާކުރުމަކީ ރަގަޅު ގޮތެއްކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

ހުކުމްކުރުން

އަޑުއެހުން ނިމުމާއެކު ވަގުތުން ހުކުމް ކުރުމާއި، ހުކުމްކުރުން އެހެންދުވަހަކަށް ތާވަލުކޮށް ފަހުގެ ތާރީޚެއްގައި ހުކުމްކުރުމާއި، މިދެގޮތުން ކުރެ ގޮތަކަށް މައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރަށް އިޚްތިޔާރު ކުރެވިދާނެވެ.[49] އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުގައި ފަނޑިޔާރުގެ ނިންމުން އިއްވާނީ އަނގަބަހުން ހުކުމާލިޔުމާ އަޑުއެހުމުގައެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ވަކި ބާބެއްގައި ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[50]

[46]- PRACTICE DIRECTION 27A – SMALL CLAIMS TRACK supplements CPR Part 27 para 3.2(1)
[47]- Ibid para 3.2(2)
[48]- Ibid para 3.2(4)
[49]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު:- 32/2021) 259(ނ)(ނ)
[50]- ބާބު 27 ބައްލަވާ

ޚަރަދު ނަގައިދިނުން

ވަކިޚަރަދުތަކެއް ނަގައިދިނުން

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދުގެ ޚާއްސަކޮށްދީފައިވާ އުޞޫލުގައި ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަކިޚަރަދުތައް ފިޔަވާ އެހެން ޚަރަދުތައް ނަގައިނުދިނުމެވެ. މިއުސޫލަށް "NO COUSTS RULE" އުސޫލުވެސް ކިޔައެވެ. މިއުސޫލަކީ ލިބުނުގެއްލުމަށް ފޫބެއްދޭ މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ/Indemnity principle އުސޫލުގެ މައްޗަށް އަހަރުމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބާރުލާފައިވާ އިސްތިސްނާއެކެވެ. އަދި މިއީމައްސަލަ ގެއްލުނުފަރާތުގެ ކިބައިން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ލިބިގަތުން މަނާކުރާއުސޫލެކެވެ.

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދަކީ ފަސޭހަ އަދި އަވަސް މަގަކުން ދައުވާކުރާ ދައުވާ ދިފާޢުކުރާ ޖަވާބުދީ ފަރުދުން އަމިއްލައަށް ކޯޓަށްހާޒިރުވެ ޖަވާބުދީ އަމިއްލައަށް މައްސަލަކުރިއަށްގެންދިއުމުގެ ފުރުސަތު ފޯރުކޮށް އޮންނަ ޚަރަދުވެއެވެ. ކަންމިހެން އޮތްނަމަވެސް އެއްވެސް ހާލަތެއްގައި ޝަރީޢަތުގައި ވަކީލުން ތަމްސީލުކުރުން މަނާކުރާ ޤާނޫނީ ނަޞެއްނުވެއެވެ.

ބާރަށްވުރެއްޖާ ވަކިހަރަދުތައް ދުނިޔޭ ނަގައިދިނުމުން ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދުގެ ޚާއްސަ ސިފައަކަށް ބެލެވިފައިވެއެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ ކުދިމައްސަލައިގެ ޚަރަދުގައި ނަގައިދެވޭނީ ކަނޑައަޅާފައިވާ ޚަރަދު/fixed costs ތަކެވެ.

ތަޚުމީނަށް ޚަރަދު ދޫކޮށްލެވިފައިވުން

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދުން ބައެއް މައްސަލަތަކުގައި ޚަރަދުނަގައިދިނުން އޮތީ ވަކިކަންކަމުގެ މައްޗަށް ފިކުރުކުރެވިފައެވެ.[51] އަދި ޚަރަދު އަދަދުގެ ބޮޑުވެރިކަން މިޚަރަދު ނަގައިދިނުންވަނީ ފަނޑިޔާރުގެ ތަޚުމީނަށް ދޫކޮށްލެވިފައެވެ.[52]

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ފީ

ދައުވާކުރުމުން ހިނގާ ޚަރަދަކީ ދައުވާހުށަހެޅުމުން ކުރަންޖެހޭ ކަނޑައަޅާ ވަކިވަރަކަށް ދައްކަންޖެހޭ ފީ އާއި، ދައުވާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ދައްކަންޖެހޭ ފީއެވެ. ކޯޓަށް ދައްކާފައިވާ ފީގެ ރަސީދުގައި ދައުވާ ފީގެ ހުށަހެޅުމުން ދައްކަންޖެހޭ -/25ރ (ފަންސަވީސް) ރުފިޔާއެވެ. އަދި ކޯޓަށް ދައްކާފައިވާ އެހެނިހެން ފީއެއްވާނަމަ އެފީއެވެ.[53] ކުދިމައްސަލައިގެ ޚަރަދުގައި ވަކީލުފީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ސިވިލްކޯޓުތަކުގައި ގަވާއިދުކުރެވިފައެވެ. އަދި ވަކީލުފީ ނަގައިދޭނީ ހަމައެކަނި ވަގުތީ ޚަރަދާއެކު އިތުރުވެއްދޭނަމައެވެ. ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ވަކީލު ކުރި

51- ކުރީގެ ހަވާލާ 279

52- ކުރީގެ ހަވާލާ 270(ނ)

53- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ފޯމިއުލާ 2022 އެޑިޝަން #A. އަދި ކުރީގެ ހަވާލާ 279(ހ)(ނ)

މަސައްކަތާއި، ޝަރީޢަތުގައި ހަސްމުން ތަމްސީލު ކުރުމާއި ހިމާޔަތްކުރަކަން ނަގައިދޭ ފީ އެސޫލުކުރެވޭނެހެން އިތުރުވެގެންނުވާނެވެ.

ފައިސަލު ދީ

ކުދިމައްސަލަތަކުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ހަރަދުތަކުގެ ތެރޭގައި ފައިލުފީއާއި ސަރުކާރަށްދައްކަންޖެހޭ ފީ. ކުދިމައްސަލަތައް ހުށަހެޅުމުގައި ފައިލު ކުރުމަށް ދައްކަންޖެހޭ ފީ ކޯޓުން ނަގައިދޭ ރަސްމީ ފީ. ހުށަހެޅުމުގެ ކޯޓުގައި ނަގައިދޭފީ ފައިލްކުރުން ހުށަހެޅުމަށް ނުވަތަ ފައިލުކުރުން ކުރުމުގެ ފީގެ އަދަދަކީ އަދި މައްސަލައިގެ ބޮޑުކަމަށް ހުރަހެޅިފައިވާ ހަމަޖެހިގެން އެކަށޭނެވެ.[54] މިޤަވާއިދުން ނަގައިދޭ -/1000ރ (އެއްހާސް) ރުފިޔާއެވެ.[55] ފައިލުކުރުން ހުށަހެޅުމުން ނުވަތަ ފައިލުކުރުން ކުރުމުގެ injunction ފަދަ ޙުކުމްއަކަށް އެދިފައިވާ މައްސަލަތަކުގައި އެމައްސަލަތަކުގެ ފީ ވެސް ފައިލުކުރަނީ ކަމުގެ ފަހުން ފައިސަލު ޝަރީޢަތުގައިވާ ފޮތް ހަދާގެންވެސް ހުށަހަޅަން ފީ ނަގައިދިނުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ އަދަދު ނަގައިދޭނެވެ.[56]

މިގޮތުން ކުދިމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގައި ފައިސަލުކުރުމުގައި ދޭފަދަ އިތުރުހުކުމްތަކެއް ހަރަދު ނަގައިދިނުން ނުވާނެކަމަށް މުޙާފަޒާ ކުރައްވައިދޭ ފައިލުކުރާ ފީ އަދާކުރުން ފައިލުފީއާ ކުދިމައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގައި ނަގައިދޭފީ ނަގައިދޭނެވެ.

އެކަށީގެންވާ ޢަދަދު

އެކަށީގެންވާ ޢަދަދަކީ ހުކުމުގެ ޢަދަދުތަކަށްވުރެ އަސްލުހުކުމްގައި ހަރަދު ދައްކަވާ އަދަދު ކުރުމަށްދޭނެވެ. އެކަށީގެންވާ ޢަދަދުތަކުގެ ތެރޭގައި ކޯޓު އަދާކުރާ ނުވަތަ އެހެންކަމަކާ ހިފާޒަތު ހިމެނެވެ. އަދި އެކަށީގެންވާ ސަބަބު ހުށަހަޅައިގެން މައްސަލައިގެ ވަގުތު އަޑުއެހުން ފަސްކުރުމަށްފަހު ހިމެނޭނެވެ. މިފަދަ ހާލަތުގައި ތަޖުރިބާ އެކަށީގެންވާ ދައްކާ ހަރަދު އެއްކަން ނުވަތަ ބައެއް ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު ކުރުމުގެ ތުހުމަތުގެ ކޮޅާ ދެއްކުމަށްކަމާ ފަދަ ކޯޓުން ބަޔާންކުރަމެވެ.[57] އެއްކަލަ ނުވަތަ ބައެއް ދައްކަންޖެހޭ އެއްގޮތަކަށް ފަދައިގެން ފަރާތްތަކުން ހޯދުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ.

ހަމަޖެހޭ އެކަށީގެންވާ ޢަދަދެއް ކޯޓުފީގެ ފަހުރާއްޖެ ކަށަވަރުކުރަށް ހާލަތު ފަރާތް މަދުނޫނޭ ދިރާސާކުރަނެވެ. އެއީ ފަރާތް މަދުނޫނޭ ދިރާސާކުރަ ހާލަތުގައި ނިންމާނެވެ. މިގޮތުން ދިރާސާކުރަ އެއްހާލަތެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުއްވުމެވެ. އެންމެ ހާލަތު ފަރާތްތައް ފައިސަލާ ކުރުމުގައި މުޤަރަރުކުރުމުގެ ކޯޓުން އަދަދު ކަނޑައަޅުއްވަން ޢަދަދު ނަގައިދޭށެވެ.

---

[54]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު:- 32/2021) 279(ހ)

[55]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ކުދިމުދަލު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ އެޕެންޑިކްސް A#.

[56]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު:- 32/2021) 279

[57]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ކުދިމުދަލު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 189

ޚަޞްމަކު ޝަރީޢަތުގެ އަމުރަކާއި ނުލައި އެންގުމަކާއި، ނުލައި އިޖުރާއާތާ ހިފާހުއްޓުމުގެ ސަބަބުން އިތުރަށް ހަރަދެއް ހިގައިފިނަމަ، އެހަރަދެއް ދެއްކުމަށް އަންގުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[58] މިފަދަ ހަރަދެއްގެ ގޮތުގައި ގިނަވެގެން ނަގައިދެވޭނީ -/1000ރ (އެއްހާސް) ރުފިޔާއެވެ.[59]

ޚަޞްމުންނާއި، ހެކިންގެ ދަތުރު ހަރަދު

މައްސަލައިގެ ޚަޞްމަކު ނުވަތަ ހެކިބަސްދޭ މީހަކު އެއްރަށުން އަނެއްރަށަށް ދަތުރުކުރުމަށާއި، އެރަށެއްގައި ހުރުމަށް ކުރަންޖެހުނު އެކަށީގެންވާ ހަރަދެއް ނަގައިދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[60]

މިފަދަ ހަރަދުގެ ގޮތުގައި އަތޮޅުތެރޭ ހަމައެކަނި ކެއުމުގެ ހަރަދު ދުވަހަކު ދަތުރުވެރިޔަކަށް ދުވާލަކަށް -/300ރ (ތިންސަތޭކަ) ރުފިޔާގެ ލިމިޓެވެ. އަދި ހުރުމުގެ ހަރަދު ދުވަހަކު ދަތުރުވެރިޔަކަށް ދުވާލަކަށް -/500ރ (ފަސްސަތޭކަ) ރުފިޔާގެ ލިމިޓެވެ. ފެރީމަގުން ނޫންގޮތަކުން ދަތުރުކުރާނަމަ ދަތުރު ކުރި ކޮންމެ ޓިކެޓަށް -/75ރ (ހަތްދިހަ ފަހެއް) ރުފިޔާގެ މަގުން ހަރަދު ނަގައިދެވޭނެވެ.[61]

އާމްދަނީ އުނިވުމުން ނަގައިދެވޭ ބަދަލު

އަދިހަމައާއެކު ހެކިބަސްދިނުމަށް ހާޒިރުކުރާ ކޯޓަށް ހާޒިރުވާން ޖެހުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ޚަޞްމަކު މަސައްކަތާއި ގެއްލުން ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރާ ހެކިން ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް އާމްދަނީ ދުވާލަކަށް -/300ރ (ތިންސަތޭކަ) ރުފިޔާ ނަގައިދެވޭނެއެވެ.[62]

ވަކީލުގެ ހަރަދު

ވަކީލުގެ ފީގެ ގޮތުގައި ފައިސާއެއް ނަގައިދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާނެއެވެ.[63] މިފަދަ ފީއެއްގެ ގޮތުގައި ނަގައިދެވޭނީ ގިނަވެގެން -/5000ރ (ފަސްހާސް) ރުފިޔާއެވެ.[64]

އެހެނިހެން ފީތައް

ދައުލަތުގެ ރަނގަޅަށް ދައްކާފައިވާ ފީތަކާއި ކޯޓަށް ދައްކާފައިވާ އެހެނިހެން ފީއެއްވާނަމަ އެފީއެއް ދައްކާފައިވާ އެންމެދުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[65] މިފީގެ ތެރޭގައި ދާއިރާ ފޯމު ފީއާ އެހެން ފީއެއް ނުވަތަ ލިބިގެންވާ ކޯޓު ދައްކާފައިވާ ފީއްދާނަމަ އެފީއެއް ނަގައިދިނުން ކަމުގައިވާނެއެވެ.[66]

---

[58]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 279(ށ)
[59]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "ޚަރަދާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ އެޓޭޗްމަންޓް #A.
[60]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 279(ރ)
[61]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "ޚަރަދާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ އެޓޭޗްމަންޓް #A.
[62]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[63]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 279(ޅ)
[64]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "ޚަރަދާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ އެޓޭޗްމަންޓް #A.
[65]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 279 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)
[66]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "ޚަރަދާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ އެޓޭޗްމަންޓް #D.

އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން ނަގައިދޭ ޚަރަދު

އިސްތިއުނާފު ކުރެވުމުން ދަޢުވާގެ ހުކުމަށް ބަދަލުގެނެސް ހައިކޯޓުން އާއްމުކޮށް ކުރާ ޚަރަދުތަކާއި ދަޢުވާކުރުން ނަގައިދިނުމަށް ނިންމާފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ބަލައި އުޖޫރައާއެކު ހައިކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[67] މިގޮތުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރަން ހުށަހަޅާފައިވާ ދެއްކާފައިވާ ފީއެއްވާނަމަ އެފީއެއް ނަގައިދިނުމަށްވާނެއެވެ.[68] އަދި ތަފްސީލު 28 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

---

[67]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 291(ށ)

[68]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ އެޕެންޑިކްސް D#.

ބާބު 49

އަވަސްނިހާ ޖަޒީރާ

ތަޢާރުފު

އަވަސްނިހާގެ ޖަޒީރާއަކީ އަހަރެމެންގެ މަދަނީ ބަދަލުގެ ނިޒާމަށް ދުވިން އަލަށް ގެނެވުނު ބަދަލެކެވެ. މީގެކުރިން ޖަޒީރާތަކަށް މައްސަލަ ކަނޑައަޅައިގެން މައްސަލަ ބެލުމުގެ ނިޒާމް ޙަރާބާގައި އޮތްކަމަށް ދެންނެވޭކަށްނުވެ. އަވަސްނިހާގެ ޖަޒީރާއަކީ ވިޔަފާރިކަ ޙުޅާއާއި، އެއްމިލިޔަން ޙުޅާއާއިދުމުގެ މައްސަލަތަތަކުގެތެރެއިން ސަރުކާރުގެ އަޑުއެހުން އެއްދުވަހަކުވެރިން ދިގުވެގެންދާނެ އަދި ހާއްސަ ދާއިރާއާއަކުން ހޯދުންގެ ގޮތުގައި ހުރިބަސް އަހަރެއްގައި ހޯދުންގެ އަދަދު 02 މިލިއަނަށްވުރެން އިތުރުވާ މައްސަލަތަކެއް ބެލުމަށް ހާއްސަ ކުރެވިފައިވާ ޖަޒީރާކެވެ.

މިޖަޒީރާގައި އަސާސީ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ސަރުކާރުގެ އުނިމަދުކަމާބެހޭ ކުރިއަށް ދާން ގޮތުގެމަތިން ކަނޑައެޅުން ހިމެނެވެ. އަދި މިޖަޒީރާގައި ވެރިކަސޮޖު ބަދަލުކުރާ މަދުކަމާގައި ދެވޭ އިދާސާދުތައް ދެވޭ ތަރައްޤީ ފުރިހަމަ ޚިދުމަތް 56 ދުވަހުގެތެރޭގައި ސަރުކާރުގެ އަޑުއެހުންތައް ނިންމަންޖެހޭ އަވަސް ނިޒާމެއް ޖަޒީރާގެ ތެރޭގައި ނަގާލީފައެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ޖަޒީރާ ކަނޑައެޅުން

އާންމު އުސޫލުން ކުރިމަތިވާމައްސަލައިގެ ޖަޒީރާގެ ނުހޯދުން ކޮންމެމައްސަލައެއް ބެލުމަށް އެންމެ އުނަގަން ޖަޒީރާ އަވަސްނިހާގެ ޖަޒީރާއެވެ. މާނައަކީ ވިޔަފާރިކަ ޙުޅާއާއި އެއްމިލިޔަން ފުރިހާއާއި ދުމުގެ އަދަދެއްގެ ފައިސާ ހިމެނޭ އެއްދުވަހަކުވެރިން ސަރުކާރުގެ އަޑުއެހުން ދިގުވެއިގެންދާނެ އަދި އަހަރެއްގައި ހޯދި ހުރިބަސް އަދަދު 02 މިލިއަނަށްވުރެން އިތުރު ނުވާ ކޮންމެ މައްސަލައެއް ބަލާނީ އަވަސްނިހާގެ ޖަޒީރާއިންނެވެ.[1]

ވީމާ މައްސަލައެއްގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދު ވިޔަފާރިކަ އާއި، އެއްމިލިއަނާދުމުގެ ހުރިހަމަތިވާ ސަރުކާރު ކޮންމެ ހުރިބަސް އަހަރެއްގެ ދުވަހަށް ހޯދުމުގެ ހިސާބު އިތުރުވާނަމަ އެމައްސަލައެއް އަވަސްނިހާގެ ޖަޒީރާއަށް ނުފޮނުވޭނެއެވެ.

---

[1]- މަރަދަނީ އިޤްތިޞާދީ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 179 ވަނަ މާއްދާ.

<u>އިރުޝާދުދިނުން</u>

އަވަސްނިޔާގެ ޙުކުމުން ބެލޭ މައްސަލަތަކުގައި ދުވަހަކަށްފަހުގައި އިރުޝާދު ދޭންޖެހެވެ. އެކެއް:- ޙުކުމްކަނޑައެޅުމާއެކު ދެވޭ އިރުޝާދު ނުވަތަ އާންމު އިރުޝާދުދިނުމާއި، ދޭއް:- ކޭސްގެ ބަދަލުވާ މަރުޙަލާގައި އިރުޝާދުދިނުމެވެ.[2]

ކޭސްގެ ބަދަލު ކުރާ މަރުޙަލާގައި ދޭ އިރުޝާދު އަސާސީ ގޮތެއްގައި ބައެއް ފަރާތްތަކަށް ދިނުމުގެ ކުރިން ބަލާ ނުވަތަ އިރުޝާދު ނުވަތަ ދަށުން ހުށަހެޅުން ދެވޭނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތެވެ.[3] މީގެ މަޤްޞަދަކީ އަސާސީ ބައެއް ބާއްވަހައްޓާނަމަ ބަދަލު އަސާސީ ބައްޓަންކުރެވޭގޮތުގެ މިއިރުޝާދުދިނުމެވެ. އަވަސްނިޔާގެ ޙުކުމުގައި އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ފަރާތްތަކުން ހުށަހެޅި ސާބިތުކުރުމަށް ދެވޭ ޝަރީޢަތުގެ ބަދަލު ހުށަހަޅައިގެން އެއްބަސްވާ އިރުޝާދުގެ ބަދަލު ހުށަހަޅަނީކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ މައްސަލަތަކާއި ބަލާ ކޯޓުގެ މައްސަލައިން އާންމު އިރުޝާދު މަޤްޞަދުގައި ވަކިއިރުޝާދުތައް ދިނުން ކޯޓުން ބޮޑަށް އެއްބަސްވެފައިވެއެވެ.

<u>އާންމު އިރުޝާދުދިނުން</u>

އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމުގައި މައްސަލަ އަވަސްނިޔާގެ ޙުކުމަށް ކަނޑައެޅުމާއެކު މައްސަލަ ކުރިއަށްދާ ގޮތް އާންމު އިރުޝާދު ދޭންވާނެއެވެ. އާންމު އިރުޝާދުގައި އަސާސީ ގޮތެއްގައި ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމާއެކު ހުށަހަޅަންޖެހޭ ގޮތުގެ އިރުޝާދާއި، ހުށަހެޅުންތަކާއި ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތުގެ އިރުޝާދާއި، ތަރުތީބު ހުށަހެޅުން ގޮތުގެ އިރުޝާދު ދޭންވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އާންމު އިރުޝާދު ދެވޭ ދުވަހު ހުށަހަޅަންޖެހޭ އިޤްރާރާއި ހިނގަން ނުޖެހޭ ކަމަށް ކަނޑައެޅޭ ބަދަލާއި ހުށަހަޅަން ނުޖެހޭ ކަމަށް ކަނޑައެޅޭ ބަދަލު ކުރާނެ ގޮތްތައް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ. މިފަދަ ގޮތުގައި ގޮތްތަކުން ދޭ ސިޔާސީ ބަޔާންކޮށްފައި އިތުރުގެންދިއުމާއި ގޮތުގެ ހުށަހެޅުމުގެ ވަގުތު އެނގޭ ދޭންވާނެއެވެ.[4]

ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމާއެކު ދޭންޖެހޭ އިރުޝާދުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ފުރުޞަތުދޭ ބައެއް ޝަރީޢަތް ކަމާއިބެހޭ ގޮތުގެ ޤާނޫނީ ބަޔާންކުރާ ހުށަހެޅުންތަކާއި ފަރާތްތަކަށް ހިދުމަތްކުރާނެ ގޮތްތަކުގެ ކުރިމަތިލާ އަދި ދަށުންކުރެވޭ ބަދަލުތަކުގެ އެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތް ތަރުތީބުކުރަންޖެހޭ އަދި ކުރިއަށްދާ ގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އެހެން ޝަރީޢަތުގެ އިތުރުން ހިދުމަތްތައް ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ތަރީޚެއް "ޝަރީޢަތް ހިނގުން" މިހެންގޮސް ދަނޑުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް އެޖެންޑާ ނުވަތަ ކޯޓުގެ މަސައްކަތުގެ ޗާޓެއް ތައްޔާރުކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[5]

---

[2]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 215

[3]- ކުރީގެ ހަވާލާގެ މުޖުމަލު ނައްސުގައި ބަޔާންކޮށްފައި.

[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 218(ހ)(ނ)

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 216 ގެ (ނ)(ރ)

ހިމެނުންވާނެ ކަންކަން

ދައުވާފުޅު ރައްދުދެކުން ފިޔަވާ، އެހެން އެއްވެސް ފިޔަވަޅެއް އަޅައިފިނަމަވެސް އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން އަވަށްޓެރި ޤައުމުގެ އާންމު އިދާރާތުގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނުންވާނެއެވެ.

- މައްސަލައާއި ގުޅޭ އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބޭނުންވާކަމަށް ފެންނަނަމަ އެމަޢުލޫމާތު ހުށަހެޅުމަށް؛
- އާންމު އުސޫލުން ހިޔާރުކުރުމުގެ އިޢުތިރާޒު؛
- ހިސާބުން ބަދަލުކުރާނެ ގޮތުގެ އިޢުތިރާޒު؛
- މަޤްބޫލު ސަބަބެއްނެތި ދުވަސްތަކުން އެއްކޮށްދީފައިވާ ހުށަހެޅުމަށް/ބޭނުން ކުރުމަށް އިޢުތިރާޒުދިނުން؛
- އެއްކޮށްދީފައިވާ ބޭނުން ކުރުމަށް އެއްބަސްވުންތަކާމެދު ހުށަހެޅުމުގެ ރިޕޯޓު ހާމަކުރުމާ ގުޅޭ އިޢުތިރާޒުދިނުން؛
- ހުށަހެޅުނު ރިޕޯޓު އެއްބަސްވުންތަކާމެދު ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތުގައި އެއްބަސްވުމާ ކަންކަމާއި، ހަމަޖެހިފައިވާ ކަންކަން ބަޔާންކުރާ ބަޔާން ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭ އިޢުތިރާޒު ދިނުން؛

އާންމު އިޢުތިރާޒުގެ ގޮތުގައި ދަލީލާއި އިޢުތިރާޒުގެ ނަމޫނާއެއްގެ ގޮތުގައި މަތީގައި އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ފޯމެއްގެ 2022 ގެ އޭޕްރީލްމަހު H ގައި ބަޔާންވެފައިވާ އިޢުތިރާޒުތަކަށް ބައެއް ބަދަލުތަކެއް ގެންނަންޖެހޭނެއެވެ. އެބަދަލުތަކާއެކު އާންމު އިޢުތިރާޒުގެ އަމުރު/ނޯޓިސް ގެ ނަމޫނާއެއް މިޤާނޫނުގެ ޖަދުވަލު ކުރިއަށް ފައިބާނެއެވެ.[6]

ޝަރީޢަތުން ހުކުމްކުރުން

ހުކުމްކުރުމުގައި އާންމު އުސޫލުން ހުކުމް ހަވާލުކުރުމަށް އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ކޯޓުން އަމުރުކުރުމަށް ކޯޓަށް ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ހުކުމްކުރުމުގެ ދާއިރާ ހަނިކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ހުކުމްކުރުމުގެ ދާއިރާ ހަނިކުރުން ދަފުތަރުގައި އެއްކޮށްދީފައިވާނެއެވެ.[7] އެހެންނަމަވެސް ވިޔަފާރީ ޝަރީޢަތް ހުކުމްކުރުން އެދިފައިނަމަ އެފަދަ ހާލަތެއް އަމުރެއް ކޯޓަށް ނެރެވިދާނެއެވެ.[8]

ހުށަހެޅުމުގެ ހިސާބު

އަވަށްޓެރި ޤައުމުގައި އެއްކޮށްދީފައިވާ ބޭނުން ނުކުރެވޭ ހާލަތުގައި ކޯޓުގެ ހަސްމަކަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދައެވެ.[9] މިގޮތުން ހާލަތުގައި ދަރުބާރުގެ ތަރުތީބުން އަވަށްޓެރި ޤައުމުގެ ބޭރުމައްސަލައެއްގައި ހުށަހެޅުމުގެ ހިސާބު ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދަދޭނެ ކޯޓުގެ ވިޔަފާރީގެ ބަޔާންކުރާ ހުށަހެޅުމުގެ ހިސާބު ހުށަހެޅުމަށެވެ.[10]

---

[6]- މިބާބުގެ ޖަދުވަލު -1 ބައްލަވާ

[7]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 300(ހ)(ށ)(ނ)

[8]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 307(ހ)

[9]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 179(ހ)(3)

[10]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 351(ރ)

މިގޮތަށް ދުވާ ހިލާބަސް ކުޅެން އުފުން ގޮތަކަށް ކަނޑައެޅިފައިނުވާނަމަ އަންނަނިވާނީ ލިޔުމުން އަންނަ ރިޔާޟުއެގެ ގޮތުގައެވެ.[11]

އާންމު އުސޫލަކީ ހަޖަރުންގެ ހިލާބަސް ލިޔުމުންއަންނަ ރިޔާޟުއެގެ ގޮތުގައި އޮތުން ކަމުގައި ވިޔަސް އިންސާނު ގާއިމުކުރުމަށް ހަޖަރުން ސަރީރަތުން ހާސިލުކުރުން މުހިންމުކަން ފަނޑިޔާރަށް ފޮށްޓުކުރާނަމަ ހިލާބަސް އުފުމަށް ސަރީރަތުގެ އަޚީރުމަކަށް ހާސިލުކުރިދާނެވެ.[12]

ސަރީރަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ ތާވަލު

އެންމެ އިލްމުވެރިގެ އަމުރު ނުވަތަ ނަޞީބު ފޮނުވާ ތަރީޚުގައި ސަރީރަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ އިޖުތިހާދު ފުރިހަމަ ކުރަން ގޮތުގެ ތާވަލެއް ދޫކޮށްފައެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ވަކިތަފާތުވެ ފެންމުން ހާޟިރުކުރާ ކުރުމެއް ގޮތަށް މާނަކުރެވޭން ނުވާނެވެ. މިތަނުގެ މުރާދަކީ ދުވާ އާންމު އިލްމުވެރިގައި މިކަންކަން ފުރިހަމަ ކުރާން މުއްދަތުތައް ބަޔާންކުރުމުގެވެ.

ތިރީގައި މިބަޔާންކުރާ މުއްދަތުތައް ގޮސްފަވާނީ ޖުޒުއު ކަނޑައެޅިކަން އަދާ ތަރީޚުފުރިގެންވެ. އުފުން އިބްރާހީމަކަން ބޭނުމަށް ދާއިމީ ޖުޒުއު ކަނޑައަޅައި އާންމު އިލްމުވެރި ދާތަރީޚުން ފުރިގެންވެ.[13] މިގޮތުގެމަތީން ކަނޑައެޅޭ މުއްދަތުތަކަށް މިހާރު ސަރީރަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާ ފުރިހަމަ ކުރާން ގޮތުގެ ތާވަލު ކަނޑައަޅުއްވާ.

1. ހިލާމަކުރުމަށް 28 ދުވަސް (ހަތަރު ފަހްތާ)؛
2. ހިލާބާސް ބަދަލުކުރުމަށް 70 ދުވަސް (10 ހަފްތާ)
3. ހަޖަރު ރިޔާޟު ބަދަލުކުރުމަށް 98 ދުވަސް (14 ފަހްތާ)
4. ސަރީރަތުގެ ކުރީގެމަރުހަލާގެ ތަކުރާރުވާ ހަސްތުންނަށް ފޮނުވުމަށް 140 ދުވަސް (20 ހަފްތާ)
5. ސަރީރަތުގެ ކުރީގެމަރުހަލާގެ ތަކުރާރުވާ ހުރަހެޅުމަށް 154 ދުވަސް (22 ހަފްތާ)
6. ސަރީރަތުގެ އަޚީރުމަށް 210 ދުވަސް (30 ހަފްތާ)

އެންމެ އިލްމުވެރި ދާއިރު މިތަވާލު ކަނޑައަޅާފައި ކަމަށް ބައާންކޮށްފައި އޮތުއްތުގެ ބަޔަކީ/ޖިޔާރަތް މާނަކޮށްނަމަ ޗާބަޔާއި އުކުޅުފާލަންޖެހޭ ކަމަށް މާނަކުރެވިދާނެވެ. އުފުންނަމަވެސް މިކަން ކުރަން އޮތުމަގައި އެންމެ އިލްމުވެރިއަށް ހިލާމަކުރުމުގެ ތަރީޚާއި، ހިލާބާސް ބަދަލުކުރުން ނިންމަވުމު ތަރީޚާއި، ހަޖަރު ރިޔާޟު ބަދަލުކުރުން ނިންމަވުމު ތަރީޚާއި، ތަކުރާރުވާ ފޮނުވުމު ތަރީޚާއި، މިވެސްޖެ އަޚީރު ހުރަހެޅުމު ތަރީޚާއި ސަރީރަތުގެ ތާވަލު

11- ކުރީގެ ހަވާލާ 352(ހ)

12- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)

13- ކުރީގެ ހަވާލާ 217 ގެ (ނ)

ބާރުނުކުރެވޭ. މިދެންނެވުނު ގޮތުގެ މައްސަލަ ކަނޑައެޅިފައިވާ ތާވަލާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުނުކުރާނަމަ، އެއަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ އަމުރަކަށްއެދި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ މަރުޙަލާގައި އެކިކަންކަން ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ތާރީޚުތައް ކަނޑައެޅުމުގައި ދެފަރާތާއި މަޝްވަރާ ކުރަންވާނެއެވެ. އަދި އެއްބަސްވެވޭ ތާރީޚުތަކާ ކަނޑައެޅުމުގައި ކޯޓުން އިސްކަންދޭންވާނެއެވެ.[14]

އެއްބަސްވެވޭ ތާވަލެއް ހުށަހެޅުމާއި ތާވަލު އިސްލާހުކުރުން

ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެވޭ ވަކިތާވަލެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތުން ހުށަހެޅުމުން އެގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.[15]

ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ މަރުޙަލާގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރުމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ތާވަލުގައި ހިމެނޭ ޓައިމްލައިން ފުރިހަމަ ކުރުމަށްޓަކައި ހުށަހަޅަން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތާއި، ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޝަރީޢަތް ނިންމުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތު އިސްތިސްނާއީ ޙާލަތްތަކުން ފިޔަވައި 210 ދުވަހަށްވުރެން އިތުރު ވެގެންނުވާނެއެވެ.[16] ވީމާ ޝަރީޢަތް ނިންމުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތަށް ބަދަލު ގެނައުމަކީ ކޯޓަށް ނުކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ.

ޝަރީޢަތް ނިންމުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަށް ބަދަލުގެނައުން މަނާވުން

ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ މަރުޙަލާގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރާނޭ ގޮތުގެ ތާވަލު ކަނޑައަޅާއިރު އިދާރީ ދިނުމުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާ ތާރީޚުން ފެށިގެން ގިނަވެގެން 30 ހަފްތާ (210 ދުވަސް) ގެ މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިންމަންވާނެއެވެ. މިމުއްދަތަށް ބަދަލުގެނައުމުގެ ބާރެއް ލިބިގެންނުވެއެވެ. މިކަން ޤާނޫނުގެ ދެ ނަންބަރުކަން ކަށަވަރުކޮށްދީފައިވެއެވެ.[17] މިސަބަބަށްޓަކައި އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްގައި ފިޔަވާ ޝަރީޢަތް ނިންމުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ދިގުދެމިގެންދާނެ އެންމެ ދިގު މުއްދަތަށް ބަދަލު ގެނައުމުގެ ބާރުލިބިގެންނުވެއެވެ.

އަވަސް ނިޔާގެ ޖެހުނުގައި ޝަރީޢަތް ބާއްވާން ތާރީޚު ކަނޑައަޅާއިރު އެތާރީޚަކީ ޓައިމްލައިން ބަދަލުކުރާ މަރުޙަލާގައި ދެވޭ އިޖުރާއަތު ތާރީޚުން ފެށިގެން 08 ހަފްތާ ނުވަތަ 56 ދުވަހަށް ވުރެން އިތުރުވެގެންނުވާ ގޮތަށް ކަނޑައެ ތާރީޚަކަށް ވާންވާނެކަމަށް މުޤައްރިރު ނަޒަރުގައި ބާރުލާފައިވެއެވެ.[18]

14- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 217(ބ)
15- ކުރީގެ ހަވާލާ 217(ޅ)
16- ކުރީގެ ހަވާލާ 219 (ހ)(ނ)
17- ކުރީގެ ހަވާލާ 217 ގެ (ށ) އަދި 219 ގެ (ނ) ބައްލަވާ
18- ކުރީގެ ހަވާލާ 216 ގެ (ށ)

ވީއާ އަވަސްނިޔާގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން އޮންނާނީ ފަސްވެގެން ޗެކްލިސްޓު ބަދަލުކުރާ މަރުޙަލާގައި ދެވޭ އިރުޝާދު ދެވޭތާރީޚުން ފެށިގެން 56 ދުވަހުތެރޭގައި ނިންމަންވާނެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން މިއަދުވަހުން ފަސްކުރެވޭނީ ބާރު ނުފޯރާ އިސްތިސްނާ ހާލަތެއް ދިމާވެގެންނެވެ.

ވަކިއިރުޝާދެއް ދިނުމަށް އެއްބަސްވުން

އަވަސް ނިޔާގެ ޓްރެކުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އާންމު އިރުޝާދުގެ ގޮތުގައި ވަކި އިރުޝާދުތަކެއް ދިނުމަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުން ހުށަހެޅުމަކީ މުހިއްމު ނަޒަރުބެއްލެވިދާނެއެވެ. އަދި މަސްލަހަތާ ނަޒަރުބެއްލެވޭނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގެ މަޤްޞަދަކަން ހާސިލުކުރުމަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުމަށް އިރުޝާދަކަށް ކޯޓުން ބަލައިގަންނަވާ އިރުޝާދެއްނަމަ އާންމު އިރުޝާދުގެ ގޮތުގައި އެކަމަކު އިރުޝާދުއްދިނުމަކީ. އަދި މިފަދަ އިރުޝާދުތަކުގައި ވަކިކަންކަމެއް ހިމެނުން ތަފްސީލުކޮށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ.[19] އެއްބަސްވާ އިރުޝާދެއްގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ފުރިހަމަވާނަމަ އެއިރުޝާދު ކޯޓުން ބަލައިގަންނަވާނެއެވެ.

- ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާ ފުރިހަމަ ކުރުން ގޮތުގެ ތާވަލު؛
- ޝަރީޢަތް ބާއްވާނެ ތާރީޚު ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށްދާނެ މުއްދަތު؛
- ވާޤިޢާ ހެކި އަދި ހެކިބަސްތަކާ ގުޅިގެން އެއްބަސްވާ ކަންކަން؛ އަދި ދިފާޢުކުރުން ހާމަކުރާނެ ގޮތް؛
- ދަޢުވާގެ ތަފްސީލުތައް އިސްލާހުކުރާނަމަ އެއަށް ޖަވާބު ދިނުމާގުޅޭ އެއްބަސްވާގޮތެއް؛
- ދަޢުވާއާއި ނުވަތަ ހެއްކާ ގުޅިގެން ހުށަހެޅޭ އިތުރު މަޢުލޫމާތު ހުށަހަޅާނެ ގޮތް؛
- ހެކީ ހުރި ބޭނުން ކުރާނަމަ ހެކިވެރިޔާ ކުރާސުވާލު ހުށަހަޅައި ރައްދުކުރާނެގޮތާއި، އެއަށްޖަވާބުދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން އެއްބަސްވާގޮތް؛
- ދެފަރާތުން އެއްހެކިޔަކު ބޭނުން ކުރާނަމަ އެކަން ނުވަތަ އެއްހެކިޔަކަށް ނުވެވޭނަމަ ހެކީ ހުރި ބަދަލުކުރާމީހާ، ހެކިބަހުގެ ފޮތުގައި މަޝްވަރާކުރުމުގެ ކަމެއް އެއްބަސްވާގޮތް؛
- ހެކި ހާމަކުރާނެ ގޮތް؛

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚު ނުވަތަ ބާއްވަން އެއްބަސްވާ މުއްދަތު/the trial period އާންމު އިރުޝާދު ދެވޭތާރީޚުން 30 ހަފްތާއަށްވުރެން ފަސްވެގެން ނުވާނެވެ. އަދި ޝަރީޢަތް ހިނގާނީ ދިގުމުއްދަތު ތިން ހަފްތާއަށް ވުރެން އިތުރުވެގެން ނުވާނެވެ. ހިޔާރުކުރުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާނީ އާންމު އުސޫލުންނެވެ. ހިޔާރުކުރުމުގެ ތާރީޚާ އާންމު އުސޫލަށްވުރެން ހަނިކުރެވިދާނެވެ. ހިޔާރުކުރުމަށް

[19]- PRACTICE DIRECTION 28 – THE FAST TRACK supplements para 3.5 & 2.7

އެއްބަސްވެވިފައިވާނަމަ ޑިސްކްލޯޝަރުގެ ކޮޕީ އެއްފަރާތުން އަނެއްފަރާތަށް ބަދަލުކުރެވޭނެކަމަށް ވާންވާނެ. ހުރި ހާމަކުރުމުގެ ބަޔާނާއެކު މިކޮޕީތައް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ހެކި ހުށަހަޅާނީ އެއްބަސްވާ ގޮތެއް ބާރުނުކުރާ ހަމައެކަނި ހެކިވެރިން ބަދަލުކޮށް ދެވިދާނެވެ.[20]

އާންމު އިންތިޒާމު ސްޓޭޓަސް ހިއަރިން/case management hearing

ކޯޓުން މައްސަލައިގެ ޓްރެކު ކަނޑައެޅުމާއެކު ޝަރީޢަތް އެންމެން ބަލާފައި ކަނޑައަޅައި ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ދިމާވާނެތީ މުއްދަތު ކަނޑައަޅައި އާންމު އިންތިޒާމު ދޭނެވެ. އަދި މިއިންތިޒާމަށް ސްޓޭޓަސް ހިއަރިން ބާއްވަންޖެހޭ ގޮތާއި ބައެއް ކަނޑައެޅުމެއް ބާރުކޮށް އިންތިޒާމު ސްޓޭޓަސް ދޭނެވެ.[21]

މިފަދައިން ބާއްވާ އިންތިޒާމު ސްޓޭޓަސް ހިއަރިންގެ ކަނޑައެޅުމަކީ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަރާތްތަކުގެ ހިސާބު ބެލުމުގެ ކުރިމަގު ކަނޑައަޅުއްވާނެވެ. އިންތިޒާމު ސްޓޭޓަސް ހިއަރިންގެ ކަނޑައެޅުމެއް ބާއްވައިނުވަތަ ހަވާލުކުރުމަށް އެދިވާނެވެ. ހަވާލުކުރުމަށް އެދިފައިވާނަމަ ކޯޓުން ހިސާބުކޮށްފައިވާ ކަނޑައެޅުމަށް ހަވާލުކުރުމުގެ ބާއްވާނެވެ. މިފަދަ ކަނޑައެޅުމަށް ނަޒާހަތު ދިނުމެވެ. ހަވާލުކުރުމުގެ ކޯޓުން ހިސާބުކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅުމަށް ސޮޕިން ކުރަންވާނެވެ. ދުވަހާއި ނަޒާހަތު ދިނުން ފާސްކުރަންވާނެވެ.[22]

އާންމު އުސޫލުތަކެއް ގޮތުން އިންތިޒާމު ސްޓޭޓަސް ހިއަރިންގެ ކަނޑައެޅުން ކޯޓުން ބާއްވަންޖެހޭނެ ސަބަބުތަކެއް އެންމެން ކޯޓުން ދިފާއީ އާންމު އިންތިޒާމުއެއްގޮތުން ދަފުތަރުކުރާނަމަ އާދިއްކޮށްފައިވާ ދަތިން ކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ގޮތުގެ ހަވާލާދީފައިވާ ގޮތެއް ހިއަރިންގެ ސްޓޭޓަސް ކަނޑައެޅުމަށް ސްޓޭޓަސް ހިއަރިންގައި، ޤާނޫނުގައި އިންތިޒާމުކުރަން ދަތިކަމާ ނުކުރަނަމަ އަދަބު ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް.[23]

އިންތިޒާމު ސްޓޭޓަސް ހިއަރިން ކަނޑައެޅުމާއި ބާއްވަންޖެހޭނަމަ ކަނޑައެޅުން ބާއްވާގޮތުގެ 03 (ތިނެއް) ދުވަހު ކުރިން ކޮންމެ ނޯޓިސް ފޮނުވާނެވެ.[24] މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ދުވަސް ދެވިދާނެވެ. އަދި އެންމެހައި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފޮނުވާ ކުރިޔަށް ދެވިދާނެވެ.

[20]- Ibid para 3.6 & 3.7

[21]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 220(ހ)

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 220(ނ)(ރ)

[23]- PRACTICE DIRECTION 28 – THE FAST TRACK supplements para 2.3

[24]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 220(ނ)

އިޖުރާއަތު ސާފުކޮށް ދިނުމުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށް ނިންމިކަން އަންގާ ނޯޓިސް

case management hearing (ޤާނޫނު 220(ނ))

- އާންމު އިޖުރާއަތުގެ ގޮތުގައި ކޯޓުން ދިފާޢުވާ އިޖުރާއަތުތަކަށް އަމަލު ނުކުރާކަން ކޯޓަށް ފާހަގަ ކުރެވިފައިވެއެވެ. ނުވަތަ
- އާންމު އިޖުރާއަތަށް އަމަލު ނުކުރާކަމުގެ ސަބަބު ދައުވާކުރާ/ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހަޅައިފައިވެއެވެ.
- ކޯޓުން ފަސްދުރުކުރި އިޖުރާއަތު ސާފުކޮށް ދިނުމުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށެވެ. މިއަޑުއެހުން ......(ތާރީޚު)... ..ގަޑި..... ގައި އޮންނާނެއެވެ.
- މިއަޑުއެހުމުގައި ހަސްދުން ސާފުކުރަން ބޭނުންވާ ކަންކަން ފުރުޞަތު އޮންނާނެއެވެ. ވީމާ އެކަމަށް ތައްޔާރުވެގެން ހާޒިރުވުމަށް އެންގީމެވެ. އަދި އިޖުރާއަތުތަކަށް އަމަލުކޮށްފައި ނުވާތީ ބޭއްވޭ އިޖުރާއަތު ސާފުކޮށް ދިނުމުގެ އަޑުއެހުމުގެކުރިން އަމަލުނުކުރި މަޤްބޫލު ސަބަބު އެކަށީގެންވާ ހެކި މިންގަނޑުން ސާފުކޮށް ދޭންވާނެއެވެ.

ޗެކްލިސްޓު ބަދަލުކުރާ މަރުޙަލާގައި

އިރުޝާދުދިނުން

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓަކީ އާންމު އިރުޝާދުދެވި އެއިރުޝާދު ސާފުކޮށް ދިނުމުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށް ފަހުގައިވެސް ޝަރީޢަތަށް ތައްޔާރުކުރުމަށް މިޗެކްލިސްޓު ފުރިހަމަކޮށް ހުށަހަޅަންޖެހޭކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ ޗެކްލިސްޓެކެވެ.[25] މިޗެކްލިސްޓަކީ ނަންބަރު 47 ފޯމެވެ.

ޗެކްލިސްޓު

އާންމު އިރުޝާދުދިނުމާ އެއިރުޝާދު ސާފުކޮށްދިނުމުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށްފަހު ޗެކްލިސްޓު ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ ޗެކްލިސްޓު ފުރިހަމަ ކުރުމަށްފަހު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަން އެންގިދާނެއެވެ. މިޗެކްލިސްޓު ހުށަހަޅަންވީ ކަނޑައަޅާ ތާރީޚަކީ ޝަރީޢަތް ފަށާ ތާރީޚާއި ހުކުރާ ތާރީޚާއި ދެމެދުގައި 56 ދުވަހަށްވުރެން ދިގުމުއްދަތެއް އޮންނަ ގޮތަށް ކަނޑައަޅާ ތާރީޚެއްކަމުގައި ވެގެންވާނެއެވެ.[26] ޗެކްލިސްޓުގެ ބޭނުމަކީ އަންނަނިވި މަޢުލޫމާތުތައް ކޯޓަށް ފޯރުކޮށް ދިނުމެވެ.[27]

1. އިރުޝާދުތަކަށް އަމަލުކުރެވިފައިވާތޯ ބެލުމާއި، އަމަލުކުރެވިފައިނުވާނަމަ ކީއްވެގެންކަން ދަންނަވާލުމާއި، އިތުރަށް ދޭންޖެހޭ އިރުޝާދަކީ ކޮބައިކަން ދަންނަވާލުން؛
2. ހެކި ހެކިން ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދަދީފައިވާނަމަ ކޮންދާއިރާއަކުން ހުށަހަޅާ ކާކުކަން ދަންނަވާލުމާއި، ރިޕޯޓު އެއްބަސްވެވިފައިވާތޯއާއި، ހެކިން އެއްބަސްވާ އަސާސްތައް ބައްދަލުކުރެވިފައިވާތޯއާއި، ޝަފަހީ ހެކިވެ ހެކިބަސް އެއްމަތިން ކޯޓުން ހުއްދަދީފައިވާތޯއާއި، އެފަދަ މިހާރު ހުށަހަޅަންއުޅޭކަން ނުވަތަ ދުވަސްކަން ދަންނަވާލުމާއި، ހެކިން ހާޒިރުކުރާނެ އުޞޫލުތަކާ ދުވަސްތަކާއިމެދު އެކަން ދަންނަވާލުން؛
3. އެހެނިހެން ހެކިންގެ އަދަދާއި، ފުރިހަމަ މުއްދަތާއި، ކޯޓަށް ހާޒިރުވާން އަދި ނުވެސް ދުވަސްތައް ފަދަ ދުވަސްތައް ދަންނަވާލުމާއި، ވަކި ހާއްސަ ވަސީލަތެއް ބޭނުންވާނަމަ އެކަމެއް ދަންނަވާލުން؛
4. ޝަރީޢަތުގައި ހޭދަވާނެ ވަގުތު އަންދާޒާކުރެވޭގޮތުން ބޭނުންވާ މުއްދަތާއި، ޝަރީޢަތުގެ ބަންޑަލްގެ ސަފްހާގެ އަދަދު ދަންނަވާލުން؛

---

[25]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 221(ހ)

[26]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 221 ގެ (ހ)(ށ)

[27]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމްރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ ފޯމު 47 އަކަށް ބަލާއިރު އިސްތިސްނާބާބު ކުރެވޭ

ޗެކްލިސްޓް ހުށަހެޅުން

އެއްވެސް ހަސްވަލު ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ ޗެކްލިސްޓް ފުރިހަމަކޮށް ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ޗެކްލިސްޓް ހުށަހެޅުމަށް އިތުރު 07 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިމުއްދަތު ތެރޭގައި ހުށަހަޅައިނުދިނުމަކީ އިތުރު ފުރުޞަތުދީފައިވާ ބަޔާންކޮށް 07 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ދިނުމަށް އަންގާ އެންގުން ކޯޓުން ކުރާ އަމުރުގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިއަމުރުގައި އެދިފައިވާ ގަޑީގައި ތަރުތީބުން ބާރުވެރިކުރުމާއި، ދިނުމާއި، ތަރުތީބު ދަށުން ބާރުގެ ކުރިއަށްދާނެކަން ބައްލަވައިދެވިދާނެއެވެ.[28]

ހަސްވުނުގެ ތޮރުއިން އެހެން ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ ޗެކްލިސްޓް ހުށަހަޅައި އަންގާ ހަސްވު ލިސްޓް ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ، ޝަރީޢަތަށް ތައްޔާރުވުމަށްޓަކައި ދުވަސްޖެހޭ އިޝާރާތެއް ޚާއްޞަކަމާ ދިނުމަށް މުއްދަތު ދީފައިވާނަމަ. މިފަދަ ހާލަތުގައި އިޝާރާތް ދިނުމުގެ މުއްދަތުގެ ކޯޓަށް ފެނިއްޖެ ގޮތެއްގައި އެކަމަށް ވީގޮތެއް އިޝާރާތް ދިނުމުގެ އަޑުއަހުމެއް ބާއްވާ ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[29] މިފަދައިން ބާއްވާ އަޑުއެހުމަށް ފައިސާގެ ހުރަދަނާ ގޮތުގައި ކުރިއަށްގެން ދިއުމުގެ އަޑުއަހުމެވެ.

އާންމު ގޮތެއްގައި ޗެކްލިސްޓް ފުރިހަމަކޮށް ހުށަހަޅަންޖެހި ދަތުރާ ލިބޭފަރާތުންނެވެ. ވީމާ މިއަޑުއަހުމުގައި ދަތުރާލިބޭ ހަސްވުގެ މައްސަލަ އިންޒާރުގެ އަމުރު/unless order އެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. މިއަމުރަކީ އައިރާސްޓްރީގައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެކަން އަންގައި ކުރާ އިންޒާރުގެ އަމުރެކެވެ.[30]

އެއްބަސްވުމޫ އިޚްތިޔާރު ދިނުން

ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވުމާމެދު ޗެކްލިސްޓް ބަދަލުކުރާ މަރުހަލާގައި ދިފާޢާ އިޚްތިޔާރުތަކެއް ބަދަލުގެނެސް ޝަރީޢަތަށް ތައްޔާރުވުމަށްޓަކައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ ވަކި އިޚްތިޔާރެއް ކޯޓަށް ދެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އިޚްތިޔާރު ދެވިދާނެކަން ޗެކްލިސްޓް ނަންބަރު 47 ގެ ދަށުގައި އެއްބަސްވާ ވަކި އިޚްތިޔާރުތަކެއް ހުށަހެޅުން ކުރަނީ ކޯޓަށް ފެނިގެން އެކަމެވެ. އަދި މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢަވާ ބަހައްޓަވާ ގޮތުގައިކަން ކޯޓަށް ފެނިއްޖެ ނަމަވެސް ކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ.[31]

---

[28]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 221(ނ)
[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ 221(ނ)
[30]- PRACTICE DIRECTION 28 – THE FAST TRACK supplements para 6.3
[31]- Ibid para 7.2(1)(2)

ކޮލިޕްސްޓު ބަދަލުކުރާ މަރުޙަލާގެ އިރުޝާދު

މިމަރުޙަލާގައި ދޭންޖެހޭ އިރުޝާދު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ނަމޫނާ ފޯމުތަކުގައިވެސް ހުށަހެޅަން ބާރުލާފައިވެއެވެ.[32] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނާއި އެޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އަންނަނިވި އިރުޝާދުތައް މިމަރުޙަލާގައި ދެވިދާނެވެ.

1. ކުރިން ކަނޑައަޅާފައި ނުވާނަމަ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވޭނެ ތާރީޚު ނުވަތަ ބޭއްވޭނެ ހަފްތާ ބަޔާންކުރުމާއި، އެކަމަށް ހާޒިރުވާނެކަމަށް ތަފްޞީލާ ވަގުތު ބަޔާންކުރުން؛[33]

2. ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ ވަކި އިރުޝާދެއް ދިނުމަށް އެދޭނަމަ އެގޮތަކަށް އިރުޝާދު ދެވިދާނެކަން ނުވަތަ ކޯޓުން ބޭނުން އިރުޝާދެއް ދެވިދާނެކަން އެންގުން؛[34]

3. ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ އިރުޝާދުގައި ހިމި ނުވަތަ ހެކިބަހުގެ ހެއްކާއި، މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތު ހިންގާނެ ތާރީޚާއި، އެކަމަށް ހާޒިރުވާނެކަމަށް ތަފްޞީލާ ވަގުތާއި، ޝަރީޢަތުގެ ކަރުދާސް ސްޓެޕްގެ ތަޢާރުފު ކުރާނޭގޮތާއި، މައްސަލައިގެ ތަރުތީބު ކުރުމާއި ބެހޭ އެހެނިހެން އަމުރަކީ އެކަމާއި އެއްބަސްވާ އިރުޝާދުގައި ހިމެނޭނެކަން އެންގުން؛[35]

4. ހެކިބަސްގެ ހުށަ ބޭނުން ކުރެވިދާނެކަމަށް ކުރިން ކޯޓުން ދީފައިވާ އިރުޝާދެއް އަމަލީ ގޮތުގެ އަދި، ބައިވެރި ފަރާތްތައް ހުށަހަޅާ އަދާކުރާ ހެކިބަސް ވިސްނުމަށް އެދޭނަމަ މުޤައްރިރެއް ބަޔާންކުރުން އެންގުން؛[36]

5. ޝަރީޢަތު ފެށުމުގެ 7 ދުވަސްކުރިން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގައި ބޭނުންކުރާ ފޮތްތަކާ ކަރުދާސްތަކުގެ ނަންބަރު ޖަހާ ތަރުތީބުކޮށް އެކުލަވާލި ބަންޑަލެއް ހުށަހަޅަންވާނެކަން އެންގުން؛

6. ޚަރަދާއި އެހެނިހެން ވާހަކައެއް އެންމެ ފަހުން ދެއްކުމަށް ހިތަދާ ގާތްގަނޑަކަށް މައްސަލައިގެ ފޯރިމާއި "ޝަރީޢަތުގެ ބަޖެޓު" އާއްމުކޮށް ހަމަޖެހޭކަން އެންގުން؛[37]

7. ހެކި ދެއްވާ ބޭނުން ކުރުމަށް ހުއްދަދޭނަމަ އެ ހުއްދަދޭނީ ޝަރީޢަތު ނުވަތަ ޚާއްޞަ ހުށަހެޅުމަށް ކަމަށް ބައްޓަން އެ ފަރާތުގެ ތަޢާރުފު ބޭނުން ކުރަން އެންގުން؛[38]

[32]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 215 އިން 223 ވަނަ މާއްދާއާއި ގުޅޭ ހިސާބުގެ ނަމޫނާ.
[33]- ކުރީގެ ހަވާލާ 222(ހ)(1)
[34]- PRACTICE DIRECTION 28 – THE FAST TRACK supplements para 7.2
[35]- Ibid
[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 222(ހ)(3)
[37]- PRACTICE DIRECTION 28 – THE FAST TRACK supplements para 7.2
[38]- Ibid

<u>އިތުރު އިރުޝާދުދިނުން</u>

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޤަވާޢިދާއި ގުޅުންހުރި އެހެނިހެން އިރުޝާދުދިނުމަށް ހަސްމުންނަށް އެދިވިދާނެވެ. ޤަވާޢިދުގެ ފުރިހަމަކޮށް ހުށަހެޅުމުގެ ތާރީޚަށް ފަހުގައި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން އަވަސްވެގެން އިތުރު އެހެން ފުރުޞަތެއް ޢަމަލީގަ އެކަމެއް ހަމަޖެއްސުމަށް ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގޮތުން އިތުރު އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ.[39]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުތަކަށް ބަލާއިރު އިތުރު އެހެން ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ދައުވާ އިސްލާހުކުރުމަށްޓަކައި އެއިސްލާހުކުރަން އެދުމާއި، ދައުވާއާއި ގުޅޭ އިތުރު މައުލޫމާތު ލިބިގަންނަން އެދޭނަމަ އެކަމެއް ހަމަޖެއްސުން ހިމެނެވެ. މިފަދަ ކަމެއް އެދޭނަމަ ހަސްމުންގެ ފަރާތުން ލިޔުމެއް އަވަހަކަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[40]

ޤަވާޢިދުގެ ގޮތުގެމަތިން އިތުރުއިރުޝާދު ދިނުމަށް ހަސްމެއްގެ ފަރާތުން އިތުރު އިރުޝާދަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނީ 222 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (3) އާއި ހަވާލާދީ ޝަރުތުތަކަށް އެދި އިރުޝާދުތަކެއް ބަޔާންކޮށްގެންނެވެ. މިފަދައިން އެދިހުށަހެޅުމުން އެކަމާގުޅޭ ގޮތެއްނިންމަން ބާއްވާ އަޑުއެހުމެއް ހަރުދަނާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގެ އަޑުއެހުމާބެހޭ ތެރޭގައިން އަޑުއަހާނެވެ.

<u>އިރުޝާދުތަކަށް ބަދަލުގެނައުން</u>

އިރުޝާދު ދިނުމަށްފަހު އިރުޝާދުދިނުން އިތުރު ޚާއްޞަ ޙާލަތްތަކުގައި ބަދަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން ހަސްމުންގެ ހުށަހެޅުމަކުން ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގޮތުން ކުރިން ދެވިފައިވާ އިރުޝާދުގެ އަމުރެއް ނުވަތަ އިރުޝާދުގެ ނޮޓިސްއަކަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެވެ. އެއީ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ހިނގުމުގެ ފުރިހަމަކަމުގެ ބޭނުން ފުރިހަމަކުރުމަށެވެ.[41] އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު މިއީ މުޅިމަދަނީ ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތުދީފައިވާ ކަމެކެވެ.[42]

އިޖުރާއީ އަމުރު ނުވަތަ އިރުޝާދުތަކަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެވެ. ބަދަލު ގެނެވިދާނީ އެއް ހާލަތަކީ އިރުޝާދެއް ދެވުނު އިރު އޮތް ހާލަތަށް ބަދަލު އައުމެވެ. ދެވަނަ ހާލަތަކީ ބަދަލު އައިސްފައިނުވަ އިރުޝާދުގެ އަމުރު ނުވަތަ އިޖުރާއީ އެހެނިހެން އަމުރުތަކަށްވެސް ބަދަލު ގެނެވިދާނެވެ.[43]

---

[39] - ކުރީގެ ހަވާލާ 222(ހ)(3)

[40]- PRACTICE DIRECTION 28 – THE FAST TRACK supplements para 2.8

[41]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 40(ށ)

[42]- PRACTICE DIRECTION 28 – THE FAST TRACK supplements para 4.4

[43]- Jameson v Lovis [2001] EWCA Civ 1264

މިޤަޟިއްޔާގައި ބަލާފައި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހެޅިފައިވާ ކަމެއް ހުށަހެޅުމުގައި ދިފާޢުގެ ބަޔާނާއި ކަމަށް ހުށަހެޅުމުން ފުރިހަމަ އިރުޝާދުގެ އަދަދުގައި ކުރިއެވެ.
މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ހިނގުމުގެ އަމުރުތަކުގައި ކަމެއް ވެފައިވާ ހުށަހެޅުމުގައި ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެދުނެވެ. ނަމަވެސް ފުރިހަމަ މިގޮތަށް ކަމަށް ހުށަހެޅުމުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ނިންމިއެވެ.
މިނިވަން ރިވިއުކުރުމުގެ އެދިހުށަހެޅުމުގެ އަދަދުތަކުން ބަލައިގަންނަ ނިންމިއެވެ. ނިންމުން ރިވިއުކުރެވޭ ދިނުމަށް އެދިހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމަށް ބަލައިގަނެވޭ ކޯޓުން ނިންމިނިންމުން
އިސްތިއުނާފު ކުރެވުނެވެ. އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ފާހަގަކުރި ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި، މަދަނީ ދަޢުވާކުރުމުގެ މަރުޙަލާތަކުގެ ތެރެއިން ފައިނަލް އާއި ރެކޯޑުކުރުމަށް ހުށަހަޅައިދީ ފަދަ
އަދުތަކެއް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގައި ކަނޑައެޅި ބައްޓަންވެފައިވާ ވަކިއިޖުރާއަތެއް އެބައޮތްކަމާއި، ހާލަތަށް ބަދަލު އައިސްފައިވާ ހާލަތުގައި ޤާނޫނު އިޖުރާއީ މިފަދަ ނިންމުމަކަށް
ބަދަލުގެނައުމަށްކަމާއި، އިޖުރާއީ އަމުރުތަކަށް ބަދަލުގެނައުން ހުށަހެޅުނަމަ ހާލަތަށް ބަދަލުއައިސްފައިވާނަމަ ފޮނުވާލެވޭއެވެ. އަދި މިމައްސަލާގައި މިފަދައިން ހާލަތަށް
ބަދަލުއައިސްފައިވާކަމަށް ބެލެވޭނެހެއްކާތަކާއި ފުރަގަހަށް ހިފެހެއްޓުމަށެވެ. މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިނގުމަށް ފަރާތްތަކުގެ case management decision/ ނިންމުމާއި އިސްތިއުނާފު
ކުރުމަށް ހާލަތަށް ބަދަލުއައިސްފައިވާ ހާލަތުގައި ކަމަކަށްތަޢާރުޟު ފައިވެއެވެ.

ކޯޓުގެ އިރުޝާދުތަކަށް ތަބާނުވާނަމަ ޢަމަލުކުރާނެ ވަކިގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިއީ މިޤައުމުގެ ތަރުތީބުން ފަދަ ކަމެކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމައަށް ހިންގަން ބޭނުންކުރާ މިކަމަށް ޤަވާއިދުގައި ހަމަޖެހިފައި ދޭންޖެހެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ހަސްވަކާ އިރުޝާދުގެ އަދުރަކަން ނުވަތަ އިރުޝާދުގެ ނިޔަލަކަން ތަބާނުވާނަމަ ދެއަމުރު ތަންފީޒު ކޯޓުއިރުވެލެ އެހެން ކަމެއްގެ ކުރިން ހުށަހަޅަން ކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އަދަބު ދިނުމުގެ އަޅައިދިނުމަށް ކުރަހަފާނެ އެކަށީގެންވާ އަވަސް މިންގަޅި ވަސް ކުރުގުޅުއްޔާ ކުރަހަގަންދޭއެވެ. އަދި މިފަދައިން ކުރަހަގުޅުގެ ކުރިން އިރުޝާދަށް ޢަމަލުނުކުރާ ހަސްވަކަން އެއްޗެއްގެ ވަސީލަތަކާއި ކުރަހަގަން ކުރަހަގަން ތަނަވަސްކުރާކަން އެހެންގޮތްވެސް. ނުވަތަ ސާބިތު ދާއިރާއަށް ވެދުމާއި ހިމެނޭކަމެވެ.⁴⁴ މިފަދައިން ކުރަހަގުޅުގައި

ވަސްޓަކޮށް ފިޔަވަ އަދަބު ދިނުމަށް އެދުމުގައި ކޯޓުން އެކަމަށް ޢިލާއަތުކުރަންވާނެއެވެ.⁴⁵

ކޯޓުގެ އިރުޝާދުތަކަށް ތަބާވެ ނުކުރުމަށް އިސްތިސްނާ ހާލަތުގައި މެނުވީ މަސައްކަތުގެ ޝަރީޢަތް ވަސްކުރަން

ޖެހޭ ސަބަބަކަށް ކޯޓުން ހަދައިދެން ނުވާނެއެވެ. ހަސްވަކަ ކޯޓުގެ އިރުޝާދުތަކަށް ތަބާނުވުމަށް ޝަރީޢަތުގެ

އަޖެއްހަން ބާރުވަންޖެހޭ ތާރީހަށް ޝަރީޢަތް ނުފެށިދާނެ ކަމުގެ ރަގަޅުފުދާވެ. ވިޔާ މަސައްކަތު ހަރުދަނާ ގޮތުގައި

ހިންގުމުގެ ތަފްޞީލީ ބަރުގެ ދަރުން އަޅަންޖެހޭ އެންމެހައި ފިޔަވަޅުތައް އެޅުން ޚަރަދު އެނގޭ ކަމަށް

މުއްދަތުތަކުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް އަޅަންވާނެއެވެ. އަދި އަމަލުކުރުމަށް ފަރާތެއްގެ އަޅަންޖެހޭ

އަދަބު ފިޔަވަޅުތައް އަޅަންވާނެއެވެ. މިފަދަ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތެރޭގައި ވަކި މާއްދާ/Issue އެއް ހުށަހެޅުން ނުވަތަ

ދިފާޢު/contest ކުރުމަށް ފުރުޞަތު ނުދިނުން ހިމެނެވެ. ނުވަތަ އަމަލުކުރުމަށް އިރުޝާދާ ގުޅޭ ހުކުމެއް

ބަލައިނުގަނެ ރައްދުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުން ހިމެނެވެ.⁴⁶ މިފަދަ އަދަބު ފިޔަވަޅެއް އެޅުމާ ނަޒަރުބަލާއިރު

ވިސްނަންވާނެއެވެ.

އިރުޝާދުތަކަށް ފުރިހަމައަށް ތަބާވެފައި ނުވިނަމަވެސް ވަކިވާގޮތެއްގެ ގޮތެއްގެމަތިން ޝަރީޢަތްވަރަށް

ތަޢާރުފުވެފައިވާނަމަ އެވާގޮތަކުގައި ޝަރީޢަތް ހިނގުމަށް ޓަކައިވާނެއެވެ. އަދި އިރުޝާދަށް ޢަމަލު ނުކުރުމުގެ

ސަބަބުން ޝަރީޢަތަށް ނުގެންދެވުނު ވާގޮތެއްގައި ހިނގުމުގައި ޝަރީޢަތް ހިނގާ ފުރިހަ ހަރަދު ދޭންޖެހުނު

އިރުޝާދަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ކުރަހަގަދަން އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. އިރުޝާދަށް ޢަމަލު ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ގޮތަށް

ޝަރީޢަތަށް ތަޢާރުފު ނުވާނަ މަސައްކަތުގެ ޝަރީޢަތް ވަސްކުރަންޖެހިއްޖެނަމަ އެކަމަށް އެކަށޭނެ އެންމެ

44- PRACTICE DIRECTION 28 – THE FAST TRACK supplements para 5.1,5.2
45- Ibid para 5.3
46- ibid para 5.4(1)(2)(3)

ކުރުމުއްދަތަކަށް ފަސްކުރުވިދާނެވެ. އަދި ޝަރީޢަތެއް ބައްދަލުވުމަށް އަޑުއަހާ ރަޢުޔާ ޚިޔާލުތަކާއި ވިއަވަރަށް އަޑުއަހާނެވެ.[47]

މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ފަސްކޮށްދިނުމަށް އެދިގެންނުވަތަ ކަސްޓަމްސްއަށް، ބަލާސީލުކާ ފާރިސް ވަކީލުން ކާބަށް ހާސިލްކޮށް އަޅުއަހުން ބައްލަވަން ކާބަށް ތިބޭފައިވާ ބާރުގެ ބާރުސްކޮށް އެކަމާގެ ގޮތުންނިންމަވާނީ ކާބަށް ދީބަޔާކޮށް ހާސިލްކޮށްގެންވެ.[48]

47- Ibid para 5.4(4)(5)
48- Ibid para 5.4(6)

ޝަރީޢަތް ހިންގުން

ޝަރީޢަތަށް ތަޢާރުފުވުން ދެބަޔަކަށް ބެހެއެވެ. އެއީ ޖިނާއީމައްސަލައާ ގުޅޭ ޝަރުޢީ ހުކުމް ކަނޑައެޅުމާއި،[49] ޝަރީޢަތުގެ އެކިމަރުޙަލާތަށް ފުރިހަމަކުރާނެ ގޮތުގެ ތަފްޞީލު ކަނޑައަޅައި ވަގުތުކަނޑައެޅުމެވެ.[50] ޖިނާއީމައްސަލައާ ގުޅިގެން ފުރިހަމަ ހުކުމްތައް ކަނޑައަޅުމުގެ ބާރުގައި، ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން މައްސަލައިގެ ހުރިހާ ޖިހަތްތައް ފަސޭހަތަކު ހިއްވާއި، ޝަރީޢަތުގެ ބަންޖެހި ތަޢާރުފުކުރެވޭ ހުރަހެއްގަން އެންގުން ހިމެނެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ މަރުހަލާތަށް ފުރިހަމަ ކުރާނެގޮތް ކަނޑައެޅިފައިވާ[51] ނުވަތަ ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު ތަވާލުއާދު[52] ޝަރީޢަތް ޢާންމުން ތާރީޚު ބަޔާންކޮށް ޝަރީޢަތަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު އަންގައި ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި މެނުވީ ޝަރީޢަތުގެ އަޖެންޑާ އޮންނަ ތާރީޚުގެ ކުރިއަށްވާ (03) ނުވަތަ 21 ދުވަސް ކުރިން ޝަރީޢަތް ބާއްވާނެ ތާރީޚު އަންގައި ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.[53] މިނޯޓިސްގައި އަޖެންޑާގެ ވަގުތާއި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތް ބާރުބޮޑުކޮށްފައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[54] މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދޫކުރާނެއެވެ. އަދި އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފޮނުވާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ އަޖެންޑާގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 222(ހ))
1. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޖެންޑާ ....ތާރީޚު...... ގެ ......ގަޑި...... ގައި އޮންނާނެއެވެ.
2. ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ކޯޓަށް ހާޒިރުވެފައި ނުވާނަމަ އަދި ހާޒިރުނުވުމާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ދައުވާލިޔާ ބަސްމަނާއި، ކޯޓަށް ނޯޓިސް ދީފައިނުވާނަމަ މައްސަލަ ބާތިލް ކުރެވޭނެއެވެ.
3. ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ކޯޓަށް ހާޒިރުވެފައި ނުވާނަމަ އަދި ހާޒިރުނުވުމާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ދައުވާ ކުރާފަރާތަށް، ކޯޓަށް ނޯޓިސް ދީފައި ނުވާނަމަ ދައުވާކުރާފަރާތުގެ ދައުވާއަށް، ހުށަހަޅާފައިވާ ހެއްކާއި ބަޔާންކޮށް މައްސަލައާއިމެދު ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅާނެއެވެ.
4. މައްސަލައިގެ އެއްވެސް ފަރާތަކު ކޯޓަށް ހާޒިރުވެފައި ނުވާނަމަ އަދި ހާޒިރުނުވުމާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް

[49]- Ibid para 8.2

[50]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 223(ހ)

[51]- ބާބު 45 ގައިވާ ގޮތުގެމަތީން

[52]- އާންމު އިދާރީކަމުގައި ދެވިދާނެ އިދާރީކަމާއެއްގޮތަށް ނުވަތަ ކޯޓުގެ ބަރުޖާ މަދަނީކަމެއް ދިފާޢު އިދާރީކަމާ ގޮތަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެ ހުށަހަޅާ ޝަރީޢަތުގެ ތަވާލު.

[53] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 222(ހ)

[54] - ކުރީގެ ހަވާލާ 223(ހ)

ނޮޓިސް ދީފައި ނުވާނަމަ ފުދި މައްސަލަ ބާޠިލުކުރެވޭނެއެވެ.

5. ސަރަޙައްދުގެ ވަގުތު ތާވަލު ކުރެވިފައިވަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ. ނުވަތަ ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވިފައިވާ އަންނަނިވި ގޮތަށް ބެހެއްޓުމަށެވެ.

އިލްތިމާސީ ބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް	30 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކޮޅު ފަރާތަކަށް 15 މިނެޓު)
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އުފުލުމަށް	90 މިނެޓު
ދިފާޢުވާ ފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އުފުލުމަށް	90 މިނެޓު
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުން/ދިފާޢު ހުށަހެޅުމަށް	25 މިނެޓު
ދިފާޢުވާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ދިފާޢަށް ޖަވާބުދިނުމަށް	25 މިނެޓު
ކްލޯޒިން ސްޓޭޓްމަންޓް/ޚުލާޞާ ބަޔާނަށް	40 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކޮޅު ފަރާތަކަށް 20 މިނެޓު)
ޖުމްލަ ވަގުތު	5 ގަޑިއިރު

6. އަޑުއެހުން ފަސްކޮށްދޭން ދިނުމަށް އެދޭނަމަ މަޖުބޫރު ސަބަބުތައް ބަޔާންކޮށް ނުވަތަ ބަޔާނަކުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މަޖުބޫރު ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށް ނޮޓިސް ދިނުމަކާ އެއަޑުއެހުމެއް ފަސްކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މަޖުބޫރު ސަބަބެއްކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭނީ ހަސްފަތާލުގެ ބޮޑުވެރިޔާގެ ދުވަހުތަކާ ހާލަތުގައެވެ. މިގޮތުން ދިނަވާގެން ފަސްކުރުންތަކާ 03 ފަހަރަށްވުރެން ގިނަފަހަރު ގޮތެއްގެ މަނާކުރެވެ.[55]

7. މިފަދައިން ފަސްކުރާ ކުރުމަށް ސަރުކާރުގެ ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ކޯޓުން ދިޔާއަތް ކުރާނެއެވެ. މަޖުބޫރު ސަބަބެއްނެތި އަޑުއެހުން ފަސްކުރިކަން ހާމަވެއްޖެނަމަ އެކަމަކާ ގުޅުންހުރި ހަރަދު ހަރަދާ ޖިންމާވާން ވާނެއެވެ.[56]

---

[55]- ކުރީގެ ހަވާލާ 199(ހ)(ނ)(ބ)

[56]- ކުރީގެ ހަވާލާ 279(ށ)

<u>އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުނުވުން</u>

އަވަސް ނިޔާގެ ޓްރެކުގައި އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުނުވެއްޖެނަމަ އަމަލުކުރާނެ ގޮތެއް ފާސްކުރުމުގައި އަދި ޚަރަދުގައިވެސް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިހާލަތުގައި އަޑުއެހުމާ ގުޅޭ ފޯރުކުރުމުގައި ބައިވެރިވާފަރާތްތަކުން ކަމަށް ދޭތެރޭ. މިގޮތުން ކޯޓު މައްސަލަބަލާ ޖެހުނުގައި އަޑުއެހުމަށް ގޮތަށް އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުނުވިކަމަށް ހަމަޖެއްސުމަށް.

ސަޕްރީމްކޯޓުގެ އަޑުއަހަން ބޭއްވުމުގެ 21 ދުވަސް ކުރިން ޤަރާރުނަޖެހޭ ސަޕްރީމްކޯޓުގެ އަޑުއެހުމަށް ދެވޭ ނޯޓިސްގައި އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުނުވާނަމަ އަމަލުކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކުރަން ޖެހެއެވެ. ވީމާ ފޯރުކޮށް އިސްތިހާރުގެ އަވަސްނިޔާގެ އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުނުވާނަމަ އަމަލުކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކުރަން ޖެހެއެވެ.

<u>ހިޔާލު ދެކުން</u>

ހުށަހަޅާފައިވާ ހިޔާބާރުތަކާ އެކުލަވާ އިސްތިސްނާތަކުގައި ބަލައިގެން ކޮށްލެވޭ އެކުލަވާ ކޮށްގެން ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.[57] މިއަށްވުރެ މުޅިން އަވަހަށް އަހަރެމެން އިޖުރާއީން ގޮތް އެއްޗެހިކޮށްގެން ފޮނުވާލާ ކަށަވަރު ބަލައިގަތުމަށް އިންތިޒާމުކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން އިދާރީ ނުކުތާ ތަކަށް އެކުލަވާލެވުނު ފައިލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތަށް ނިންމުމަށްޓަކައި އެކަށީގެންވާކަމަށް. މިފަދައިން ދިމާވެއްޖެނަމަ އަވަސް ނިޔާ ދިނުމަކީ ބޭނުނެވެ.

<u>ހިއްވުރުން</u>

އަޑުއެހުން ނިމުމާއެކު ވަގުތީ ހިކުމް ކުރުމާ، ހިއްވުރުން އެކުލަވާލާ ތަފާސްހިސާބު ފޯމު ތެރޭގައި ހިއްވުރުވޭނެއެވެ.[58] އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުގައި ފަސޭހަގޮތް ނިންމުން އިއްވާނީ އަޑުއެހުން ހުށަހެޅުމެއްގައެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ވަކި ބާބެއްގައި ފަސްވެ ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.[59]

<u>ޚަރަދު ނަގައިދިނުން</u>

މައްސަލާގައި ހިއްވުރުމާއިއެކު އެސެސްމަންޓް ޚަރަދު ނަގައިދޭނީއެވެ.[60] މިޖެހުނުގައި އެސެސްމަންޓް އުސޫލުގެ ތެރެއިން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާ އާންމު އުސޫލަކީ Stranded basis/ ނުވަތަ އެބަޔާ Summarily assessed/ އިޖުމާލީ ބެލުމަށްވުރެ ބަލައި އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލެވެ.

ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އެދޭ ފަރާތުން ޚަރަދުތަކާ ގުޅޭ ހިސާބު އެހެން ފަރާތަށް ދޭން ޖެހޭ ފަރާތަކާ ފޮނުވަން ޖެހެއެވެ. މިޚަރަދު ބާކީ ހިއްވުރުމާ މަޝްވަރާ ބޭއްވުމުގެ ނުވަތަ ޚަރަދާއި ގުޅިގެން މަސައްކަތް ނިންމާ މަޝްވަރާ ބޭއްވުމުގެ 24 ގަޑިއިރުކުރިން ކޮޕީއެއް ހުށަހަޅަން ޖެހެއެވެ. އަދި އެހެން ފަރާތަށް ދޭން

---

[57]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 331

[58]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 259(ނ)(ނ)

[59]- ބާބު 27 ބައްލަވާ

[60]- ފްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 183 އަދި

Practice direction 28 – THE FAST TRACK supplements para 8.5

ތައްޔާރުކުރަންވާނެއެވެ.[61] ޚަރަދު ބަޔާންގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ނަންބަރު 37 ފޯމު. މިގޮތަށް އިތުރު ފޯމެޓުގައި އިޖުރާއަތު މަދަނީ އަރަބްޓެންގެ ދެއްކުމެވެ. ބަޔާންކުރަންޖެހޭނެ ދުވަހުގެ ސަމްރީ އެސެސްމަންޓު ހަޒިރުވާ ފަރާތް ކޯޓުގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ވީމާ، ސަމްރީ ސީދާ ޚަރަދު ހިސާބުކުރުމަށް ކުރާ އިޖުރާއަތު[62] ބަޔާންގެ ގޮތުގައި ސަމްރީ އެސެސްމަންޓު ސީދާ ހުށަހަޅާ ދެފަރާތް ވެސް ޚަރަދު ބަޔާންގެ ކޮޕީއެއް ވެރިފައިލުކުރަންވާނެއެވެ.[63]

---

[61]- Practice direction 44- General rules about costs, supplement’s part 44 para 9.5(1)-(4)

[62]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން "ސަމްރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ އެޕެންޑިކްސް SCPD-04/2022 B#

[63]- ބާބު 35 އަދި 54 ބައްލަވާ

ޖަދުވަލު - 1

އާންމު އިރުޝާދުގެ އަމުރު

ނޯޓް:- ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަދުރަސާގެ ޓެކްސްޓް ބަދަލުކުރަން ނުޖެހޭކަމަށް ފެންނަނަމަ އާންމު އިރުޝާދު ދޭއިރު ޝަރީޢަތުގެ އެކިމަރުހަލާތަކަށް ފުރިހަމަ ކުރާނެ ގޮތުގެ ތާވަލު ހިމަނަންވާނެއެވެ.

އިތުރުމަޢުލޫމާތަށް އެދުން

1. ދަރުވާޒާގާ ގުޑިގެން އިތުރު މަޢުލޫމާތު ބޭނުންވާނަމަ ....ޓީޗަރު....... ކުރިން އެމުއްތަމާ ލިބިގަތުމަށް އެދެންވާނެއެވެ.
2. ހާމަކޮށްދީފައިވާ އެއްވެސް ލިޔުމަކާގުޅިގެން މަޢުލޫމާތެއް ސާފުކުރަން ބޭނުންނަމަ ހެދި ހާމަކުރާ ބަޔާން ހުށަހަޅާ ...ދުވަސް...... ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިފަދަ ހުށަހެޅުމަކާގުޅޭ ...ދުވަސް... ތެރޭގައި ކޯޗެން ޖަވާބު ނިންމާނެއެވެ.

ޝިކާޔަތް ހާމަކުރުން

3. ހާމަކުރަން ނުޖެހޭކަމަށް ފެންނަނަމަ -

އެއްވެސް ފަރާތަކުން ހިއްސާކުރުމަކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.

4. ހާމަކުރަން ޖެހޭނަމަ –

ހިއްސާކުރަންޖެހޭ ދުވަހު ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓު ....ޓީޗަރު....... ކުރިން ހާމަކޮށްދިނުމަށްވާނެއެވެ.

ޝިކާޔަތް ހާމަކުރުމުގައި ޢަމަލުކުރަންވާނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

5. ޝިކާޔަތް ހާމަކުރުމުގެ ގޮތުން ޝިކާޔަތުގެ ލިސްޓު ހުށަހަޅައި ކޮންމެ ހަފްތާއަކު ހިޔާ ހާމަކުރަންވާނެއެވެ. އާންމު އުސޫލާ އެއްގޮތަށް އަންނަނިވި ލިޔުން ހާމަކުރަންވާނެއެވެ.

.... ލިޔުންތަށް............

....

6. މިލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓު ހަސްމުންނަން ފޮނުކޮށްދީ ނިންމަންޖެހޭ އެންމެ ފަހުގެ ތާރީޚަކީ ....
7. އެވެސް ލިޔުމެއް ބަލައި ކޮޕީކުރުމަށް ފުރުސަތު ދޭންޖެހޭނަމަ އެކަން ކުރަން ޖެހޭ އެންމެ ފަހުގެ ތާރީޚަކީ ....
8. ޤާނޫނުގެ 310 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހާމަކޮށްފައިވާ އެއްވެސް ލިޔުމެއްގެ އަސްލު ބަލައި ކޮޕީ ކުރަން ބޭނުންނަމަ އެލިޔުމެއްގެ އަސްލައި އެލިޔުމެއް ހޯދާ ހަސްމަކަން ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ. ނޯޓިސް ލިބުމުން 07

ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެފިޑެވިޓް ބަލައި ކޮޕީ ހެދުމުގެ ފުރުސަތު ދޭންވާނެވެ.

ވާދީގެ ހުކި

9. އެފިޑޭވިޓުން މައްސަލައިގެ ބޭނުންކުރަން ނުވަތަ ބަޔާނާވުމަށް ގަސްދުކުރާ ހަޤީޤަތްތަކާއި އެހަޤީޤަތްތަކުގެ މައްޗަށް ހުކީ އެންމެހައި ހުކުންގެ ބައާނެއް ....ވާރިޓު....... ގެކުރިން ބަރުލާނަށް ނިންމަންވާނެވެ. މިހުކަމުގައި ދުވާރުމާން ބަރުލާނިންމަންވާނީ އެކުއްލިގައެވެ. އެކަށް ފަހުން އަންގަށް ކުރިން ގެންދަރާޔަތް ގެންގުޅެގެން ނުވާނެއެވެ.

10. ހުކިބާރުން ހުރަހަގާފައި ނުވާ ސަފުވިހެއްގެ ހުކިބަސް ސަފީއައްވެގެ މަޝްވިރާގައި އެހުމަށް ފުރުސަތުއް ނުދެވޭނެއެވެ.[64]

ޚަޞްމު ރައްދު

11. އެޑްމިޓް ނިންމާނަމަ –

މިމައްސަލާގައި ޚަޞްމުއްގެ ހުކިބަހެއްގެ ބޭނުންދޭނޭ ޖާއިގެ ކަމެއްނެތެވެ. ވީމާ އެއްވެސްފަރާތަކަށް ޚަޞްމުހުކި ހުރަހެޅުމުގެ ހުއްދަނުދޭނެވެ.

12. ޚަޞްމު ހުކި ބޭނުންވާނަމަ -

ކޯޓަށް ފާހަގަ ވެފައިވާ "..." މިވަޒީފާއި ގެވިގެން ޚަޞްމު ހުކި ބޭނުންވެއެވެ. މިހުކި ނަގާނީ ޚަޞްމުގެ ރިޕޯޓުމުދަލުވެރިކަން އަދި ބޭނުންކުރެވޭނީ ދުވަހާތަކަށް އެންމު ޚަޞްމުކުވެ. ޚަޞްމަށް ހަސްދުން އިރުޝާދުދީ އެކަން ......ވާރިޓު...... ގެ ކުރިން ކޯޓަށް އަންގަންވާނެވެ. މިކަން އަންގުމަށް ސިޓީއެއް ނުވަތަ ބާރާނެއް ހުރަހެޅިދާނެވެ.[65]

13. އެއްހަޞްމަކާހުރަހެޅުމަން އަންގާވައިވާ އެންމުގާއެއްޑްމަށް ހުރަހަގާށް ޚަޞްމަކާއުދު އެއްބަސްނުވެވޭނަމަ ނުވަތަ ޚަޞްމަށް ފީޑްއާކަށް ފާރާތަކާއުދު ވަކިޑްމަކަށް އެއްބަސްނުވެވުނަމަ އިޝްރު އިރުޝާދު ހޯދުމަށް ދުވަހާތަކަށް ކޯޓަށް ހުރަހަގަންވާނެވެ.

14. ދުވަހާތަކަށް ވަކިޑްމަކަށް އެއްބަސް ނުވެވޭނަމަ ނުވަތަ ކޯޓުން ވަކިޑްމަކަށް އަމުރުކުރާނަމަ ޚަޞްމުގެ ފީޑްއާކާނޫނީ ދުވަހާތަކަށް ހަމަހަމައަށް ބަހައިގެން މިހާރު ....ރ އެވެ.

15. ޚަޞްމުގެ ރިޕޯޓު ....ވާރިޓު.............. ގެ ކުރިން ކޯޓަށް ހުރަހަގަންވާނެއެވެ. މިރިޕޯޓު ......ވާރިޓު...... ގެ ކުރިން ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ދައްވާލިބާ ފަރާތަށް ރައްދު ކުރަންވާނެވެ. ނުވަތަ

64 - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 330

65 - ކުރީގެ ހަވާލާ 355

ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ދަޢުވާ ކުރާފަރާތަށް ރައްދުކުރަންވާނެވެ.

16. އެއްހަޒީރަކަށްވުރެން ގިނަހަޒީރުން ހުށަހަޅާނަމަ -

ހަޒީރުންގެ ތެރެއިން އެއްބަސްނުވެވޭނަމަ ....ތާރީޚު...... ކުރިން ވާޒިއާތަށް ދަންނަވަން

.........ތާރީޚުގެ...... ކުރިން އެވަކިވަޒީއާތަކަށް އެއްބަސްވުމާ ޙާ މަސައްކަތްކޮށްދަރުވާނެވެ. އަދި

17. ދިފާޢުގައި ހަޒީރުންގެ ތެރެއިން އެއްބަސްވުމަކަށް އާދެވޭތޯ ....ތާރީޚް. ދިފާޢު ކުޑަކަށް ހުށަހަޅާ ދުވަހާ

ޤާނޫނީ އަންނަދުވަސް......... ގެ ކުރިން މަޝްވަރާކުރަންވާނެވެ. އަދި

18. ދިފާޢަށް އެއްބަސްވުމުގައި ނުވާނަމަ އެއްބަސްވުމެއް ކަނޑައާޅައި، އެއްބަސްނުވުމާ ކަނޑައަޅުގެ މައްސަލަ

ބިނާކޮށް ތަޢާރުދުކުރާ ބާރުނުއް ......ތާރީޚް..(ޝަކުވާބޮޑު ހުށަހަޅަންޖެހޭ ތާރީހަށް ވުރެން ފަހުގެ

ތާރީހަކަށް ވެގެންނުވާނެ)........ ގެ ކުރިން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

19. ކޯޓުގެ ފަރާތަކަށްވެސް .....ދުވަސް........ އިން ހަޒީރުއްގެ ޖޯޝަގައި ޝަފަހީ ކޯޓު ހުކުމަށް ދިނުމަށް

ހަޒީރު ބޭނުން ކުރުމަށް ހުއްދަކޮށްދީފައެވެ. އެއްހަޒީރަކު ބޭނުން ކުރުމަށް އެއްބަސްވުމުގައި ނުވާތީ

ކޯޓުގެ ހަސްމަކުވެސް ހުކުމްނާ ހަޒީރުގެ ދިފާޢު އަންއްފަރާތަށް ހާމަކުރަންވާނެވެ.

20. ޝަފަހީކޯޓު ހަޒީރުންގެ ހުކުމް އެހާމަކޮށް މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާ ތާރީޚުގެ

ކުރިން ކޯޓުން ޖޯޝައްނިންމާނެވެ.

ހަޒީރުންނާއި ލިޔުމުން ސާފުކުރުން

21. ހަޒީރަށް ހުށަހަޅާ ސުވާލު ހަޒީރުގެ ދިފާޢު ލިބޭތޯ ......އަދަދު...... ދުވަސްތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

މިފަދަ ސުވާލުތަކަށް ..ދުވަސް... ތެރޭގައި ޖަވާބު ދޭންވާނެވެ.

ޝަކުވާބޮޑުގެ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ތަކެތި

22. ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމަތިކުރަނާގެ ޝަކުވާބޮޑުގެ ހަޒީރުގެ ދިފާޢި، ހެކިގެބާރާތްތަކާއި ހާމަކޮށްފައިވާ

އެއްވެސް ލިޔުމަކާގުޅިގެން މައްލޫމާތެއް ސާފުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

23. ޝަކުވާބޮޑު ފުރިހަމަކޮށް ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ފެށުން ތާވަލު ކުރުވިފައިވާ ....ތާރީޚު.......... ގެ

ކުރިން ....ތާރީޚް............ އާއި ....ތާރީޚް............ ދެމެދުގައި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ޝަކުވާބޮޑު ހުށަހަޅަން ނުޖެހޭނަމަ

24. ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމަށްތައް ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވާ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

އިތުރުމާލީ ބާރުން ހުށަހެޅުމަށް	30 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކުރެ ފަރާތަކަށް 15 މިނެޓު)

ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުކުމުގެ ހުކުމްބަސް އެހުމަށް	90 މިނެޓް
ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ހުކުމުގެ ހުކުމްބަސް އެހުމަށް	90 މިނެޓް
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުން/ދިފާއު ހުށަހެޅުމަށް	25 މިނެޓް
ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ދިފާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް	25 މިނެޓް
ކުލޯޒިން ސްޓޭޓްމަންޓް/ހުޅާސާ ބަޔާނަށް	40 މިނެޓް (ދެފަރާތުން ކުރެ ފަރާތަކަށް 20 މިނެޓް)
ޖުމްލަ ވަގުތު	5 ގަޑިއިރު

25. މިނޫން އެހެން ގޮތަކަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާނަމަ ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް ވަގުތު 5 ގަޑިއިރަށްވުރެން އިތުރު ނުކުރެވޭނެ ބަލަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން އެއްބަސްވެވޭ ނަމަ ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ ވަގުތުތަކާއި ހުށަހެޅުމުގެ ފޯރުމަތު ލިޔުމެއްކަމުގައެވެ.

26. ހުކުމާ ގުޅުން ހުށަހަޅާ ޝަރީޢަތް ހުކުމުގެ އުޞޫލު އިން ޓީމުގައި ހިމެނެންވާނެ. ހުކުމާ ވާހަކައެއް ހުށަހަޅާ ހުކު ބަޔާނުގައި ހިމެނެންވާނެއެވެ.

27. ދެފަރާތަށް ހުކުން ކުރީ ކުރުމަށް ލިބިދޭ ފުރުޞަތު ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރުވުން ތަފާތުގައިވާ ވަގުތެވެ. ނަމަވެސް ދެފަރާތުން އިސްވެ ދެންނެވުނު ވަގުތުން ހުށަހަޅާ ކޯޓުން ބަލައިގަންނަގޮތާ އެއްބަސްވާ ވަގުތުތަކާފުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަގުތެވެ.

28. ދެފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް އަދި ރައްދަށް ދެވޭނީ ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރުވުން ތަފާތުގައިވާ ވަގުތެވެ. ނަމަވެސް ދެފަރާތުން އިސްވެ ދެންނެވުނު ވަގުތުން ހުށަހަޅާ ކޯޓުން ބަލައިގަންނަގޮތާ އެއްބަސްވާ ވަގުތުތަކާފުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަގުތެވެ.

29. އާންމު އިޖުރާއަތުގައި ވާހަކަދައްކަމުން އަމަލުކުރަންވާނެއެވެ. އެގޮތުން އަމަލުކުރަންޖެހޭނީ އިޖުރާއަތު ނިސްބަތުން އަމަލުކުރަނީ ދިނުމުގެ އަމުރެއް ސެކިއުރިޓީމެދު އިދިކޮޅު ހުސްމަތަށް ކަމަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުންނެވެ.

30. އިޖުރާއަތު ސާފުކުރަން ދިނުމުގެ އަމުރުން ބާއްވާނަމަ އަމުރުން ބާއްވާގޮތުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން އެކަމަށް ހާޒިރުވާންޖެހޭ ފަރާތްތަކަށް އަންގާނެއެވެ.

ޖަދުވަލު - 2

ޗެކްލިސްޓާ ގުޅޭ އިޖުރާއާތުގެ އަމުރު/ނޯޓިސް

ޚަބަރު ދެއުން

1. ދައުވާކުރާ އަދި ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތްތަކަށް ޚަބަރު ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަދިނުމެވެ. މިހެނި ކޯޓުން ހުކުމްގެ ގޮތުގައި އަދި ސަފީ ހުކުމްގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު އެބައޮތެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު

2. ޝަރީޢަތުގައި ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވަނީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ.

އިފްތިތާހީ ބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް	30 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކުރެ ފަރާތަކަށް 15 މިނެޓު)
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އެހުމަށް	90 މިނެޓު
ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އެހުމަށް	90 މިނެޓު
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުން/ދިފާއު ހުށަހެޅުމަށް	25 މިނެޓު
ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ދިފާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް	25 މިނެޓު
ކޮލޯޒިން ސްޓޭޓްމަންޓް/ޚުލާސާ ބަޔާނަށް	40 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކުރެ ފަރާތަކަށް 20 މިނެޓު)
ޖުމުލަ ވަގުތު	5 ގަޑިއިރު

3. މިންވަރު އެނގެން ގޮތަކަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާނަމަ ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތު ކަނޑައެޅިދާނެވެ. ނަމަވެސް ވަގުތު 5 ގަޑިއިރަށްވުރެން އިތުރު ނުކުރާގޮތަށް ބަދަލުކުރެވޭނެވެ. މިގޮތުން އެއްބަސްވެވޭ ނަމަ ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ ވަގުތުތަކަށް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ލިބިގެންވެއެވެ.

4. ހުރިހާ ޚަސްމުން ހުށަހަޅާ ޝަފަހީ ހެކިންގެ އެގްޒާމް އިން ޗީފްގައި ހިފެހެއްޓޭނީ ހުރިހާ ފަރާތަކުން ހުށަހަޅާ ހެކި ބަޔާންގައި ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.

5. ދެފަރާތަކަށް ހެކިން ކުރޮސް ކުރުމަށް ލިބިދެވޭނީ މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނު ގަވާއިދުގައިވާ ވަގުތެވެ. ނަމަވެސް ދެފަރާތުން އިސްވެ ދެންނެވުން ފަދައިން ހުށަހަޅައި ކޯޓުން ބަލައިގަންނަވާ އެއްބަސްވާ ވަގުތުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަގުތެވެ.

6. ދެފަރާތުގެ ހުރަހެޅުންތަކަށް އަދި ރަށްދަން ދެވޭނީ މަޖިލީހައި ބަޖެޓުހުށަހެޅުން ތަފްޞީލުގައިވާ ވަގުތުވެ. ނުވަތަ ދެފަރާތުން އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދައިން ހުށަހަޅައި ކުރިން ބަދަލުގެނެވިފައިވާ އެއްބަސްވާ ވަގުތުތަކުގައި ބާޠިލުކޮށްފައިވާ ވަގުތުގައެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ބަޖެޓު

7. ފިހުރިސްތު ކުރުވިފައިވާ، ބަޖެޓާ ނަންބަރު ޖެހިފައިވާ އަދި ރިޕޯޓުގެ ބައިތެއް ކުރުވިފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ބަޖެޓު/ފިނޭންޝަލް ޝަރީޢަތް ފޯރުމުގެ މިންވަރާއި، ހަރަދުވާނެ ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ކާޑަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

8. ފިނޭންޝަލް ހަރާމާރުވިފައިވާ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ވާޖިބާތަށް ބާރުލާހަށް ހުށަހަޅާ ޝަރީޢަތުގެ ބަޖެޓު/ފިނޭންޝަލާއެކު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިހުށަހަޅާ 250 ބަހަށްވުރެން ނުވާނެއެވެ. ނުވަތަ 10 ޞަފްހާއަށް ވުރެން ދިގުވެގެންނުވާނެއެވެ.

9. ޝަރީޢަތުގެ ބަޖެޓު/ފިނޭންޝަލް، މިހުށަހަޅާދޭ ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވުމަކަށް އާދެވުމާ މަސައްކަތް ކުރަންވާނެއެވެ.

ވަޒީފާތަކަށް އެއްބަސްވުން

10. ޝަރީޢަތުގެ ތަރުޖަމާގެ ކުރިން މައްސަލަ ހައްލުވެއްޖެނަމަ އެކަން ކުރަން އަންގަންވާނެއެވެ. އަދި ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވުމާ ގުޅޭ މައްޗަށް ހުކުމް ކުރުމަށް އިދާރާކުރަންވާނެއެވެ.

ބާބު 50

ބޮޑެތި މައްސަލައިގެ ޓުރެކު

<u>ތައާރަފު</u>

ބޮޑެތި ޤާނޫނީ ނުކުތާތައް ނުވަތަ ވާޤިޢާތަށް އެކުލެވޭ މައްސަލަތަކާއި، އެއްމިލިއަން ރުފިޔާއިން ފެށިގެން ގިނައަދަދުގެ ފައިސާ ހިމެނޭ މައްސަލަތައް ބެލުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ބޮޑެތި ޓުރެކެވެ. މިޓުރެކުގައި ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ އަވަސްކުރުމާ ހާ މިންވަރަކަށްކަން ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދެއެވެ. މިގޮތުން މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ބައްދަލުވުމާއި، ނުވަތަ މިދެބައްދަލުވުމުގެ ތެރެއިން ކޯޓަށް އެކަށީގެންވާ ގޮތެއް އިޚްތިޔާރުކުރެވޭނެއެވެ.

ބޮޑެތި ޓުރެކުގެ ސިފަތަކަށް ބަލާއިރު ވަރަށް ތަފާތު އަސާސްތަކާއި، ބޮޑެތި ޤާނޫނީ ނުވަތަ ވާޤިޢީ ނުކުތާތައް ހިމެނޭ މައްސަލަ ބެލުމުގެ ޤާބިލުކަން ކޯޓަށް ލިބިދިނުމާއި، ވަކި ޚާއްސަކޮށް މައްސަލަ ހިންގުމުގައި ބޭނުން ކުރާއިރު، މައްސަލަ ހިންގުމުގައި ޚާއްސަ މައްސަލައިއާ ގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި މައްސަލައިގެ ގޮތުން މައްސަލަ ހިންގުމުގެ ގަވާއިދު ކޯޓުގައި ހިންގުމުގެ ފުރުޞަތު އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގެ މަތިން ހިނގާނެއެވެ.

އާންމު ކަންކަން

<u>ޓުރެކު ކަނޑައެޅުން</u>

ކުޑި މައްސަލަ ނުވަތަ އަވަސް ނިޔާގެ ޓުރެކުތަކުގައި ނުބެލޭ ކޮންމެ މައްސަލައެއް ފޮނުވާނީ ބޮޑެތި މައްސަލަތަކުގެ ޓުރެކުން ބެލުމަށެވެ. މިޓުރެކަށް ކަނޑައެޅޭނީ އެއްމިލިއަން ރުފިޔާއިން ފެށިގެން މަތީގެ ފައިސާގެ އަދަދު ހިމެނޭ ބޮޑެތި ޤާނޫނީ ނުވަތަ ވާޤިޢީ ނުކުތާތައް ހިމެނޭ މައްސަލަތަކެވެ.[1]

ވީމާ އެއްދުވަހަށްވުރެން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ދިގުލައިގެން ދާނެ މައްސަލަތައް ނުވަތަ ޚަބީރުން 02 އަކަށްވުރެން އިތުރުވާ މައްސަލަތައް ނުވަތަ ދާއިރާއަކަށްވުރެން ގިނަ ދާއިރާއަކުން ޚަބީރުން ހެކިބަސް ދިނުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލަތައް ފޮނުވާނީ ބޮޑެތި ޓުރެކުން ބެލުމަށެވެ.

[illegible] ބާވަތުގެ މައްސަލަތައް [illegible] [illegible] ބެލޭނީ ބޮޑެތި ޓުރެކުންނެވެ. ހާއްސަ ބާވަތުގެ މައްސަލަތައް ބަލަންވާނީ ބޮޑެތި ޓުރެކުންނެވެ. ހާއްސަ ބާވަތުގެ [illegible] އަސާސީ [illegible]

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 180(ނ)

ހިޔާނަތްޖެހުމުގެ ސަބަބުން ކުރާ ދައުވާތަކާއި،[2] ޤާނޫނުތައް، ޤާނޫނު އަސާސީ އާއި ތަޢާރުޟުވާކަމަށްބުނެ ހުށަހަޅާ ދައުވާތަކާއި،[3] ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދައުވާތަކާއި،[4] ހަރަކަތްތެރިން ލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ ދައުވާތަކާއި،[5] ފުލުހުންނަށް ނުރައްކާވާފަދަ އުކުސޫލުން ގެނޭ ދައުވާތަކެވެ.[6]

ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ މަރުޙަލާގެ ބާވަތް

ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ މަރުޙަލާގެ ބާވަތް ކަނޑައަޅުއްވަނީ ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވާއިރު ދެއްވާ އާންމު އިޖުތިހާދުގައި ޚިޔާރުކުރުމާއި، ރާޔީގެ ބަޔާން ބަދަލުކުރުމާއި، ހެކިބަސްގެ ތަޢުޤީބު ބަދަލުކުރުމާއި، ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ ކޮންޓެކްސްޓު ހަސްދުނަރް ޤާނޫނުވާއި، ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ ކޮންޓެކްސްޓު ފުރިހަމަކުރުމަށް ހުރަހެއްވާގެ މުއްދަތު ބަޔާންކުރުމާއި، ޝަރީޢަތުގެ އަދާކުރުމުގެ ތަރީޤު ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ހިންގާނެ އުސޫލު ދިގު މުއްދަތު ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވާއިރު ދެއްވާ އިޖުތިހާދުގައި ބައިތަކާއި ވަގުތު ކަނޑައަޅުއްވެވޭ.[7] މިފަދައިން ވަގުތު ކަނޑައަޅާއިރު ހަސްދުނަރް އެއްބަސްވުވާ ވަގުތެއް ކަނޑައަޅުއްވަން ކޯޓުން އިސްކަންދެއްވާނެވެ.[8]

ވީމާ ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ މަރުޙަލާގެ ބާވަތަކީ ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވާއިރު ދެއްވާ އިޖުތިހާދުގައި ވިޔަސްނަމަވެސް ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ބާރުފު ކަނޑައަޅުއްވާ.

އިޖުތިހާދު ދިނުން

ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވާއިރު ދެއްވާ އިޖުތިހާދު، ކޮންޓެކްސްޓު ބަދަލުކުރާ މަރުޙަލާގައި ދެއްވާ އިޖުތިހާދު ދެވިދާނެވެ. މިއިޖުތިހާދަކީ ސާފުކޮށް ދިނުމަށް އަޙުކާމުން ބާއްވާނަމަ ބާއްވައިދާނެވެ.[9] މީގެ އިތުރުން ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ މުރާޖަޢާ ބައްލަވާލެއްވުމުގައި ކަނޑައަޅާ ވިޔަސްނަމަވެސް އިޖުތިހާދު ދެވިދާނެވެ.

ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވާއިރު ދެއްވާ އިޖުތިހާދު

ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވާއިރު މައްސަލަ ކުރިއަށް ދާން ގޮތުގެ އިޖުތިހާދުގެ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ފެންނަ އިޖުތިހާދެއް ދެއްވާނެވެ. މިއިޖުތިހާދަކީ ކުރިން އާންމު އިޖުތިހާދެވެ. ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އިޖުތިހާދުދެއްވާރިޔާސަތުން ފެނިގެން މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުންތަކުގެ މަރުޙަލާގައި ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ ކޮންޓެކްސްޓު ފުރިހަމަކުރާކަން ގޮތުގެ ބައިވެރިން މިއިޖުތިހާދުގައި ހިމެނޭނެވެ. އަދި މައްސަލަ ބަލަމުން ކުރުމުގެ ބައިވެރިންގެ ބައިވެރިވުން

---

[2]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 94

[3]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 95

[4]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 96

[5]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 97

[6]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 98

[7]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 217(ހ)

[8]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 228 ވަކި މާއްދާއި ހަވާލާދީ 217(ބ)

[9] - ކޯޓުގެ ހަވާލާ 233

ނުވަތަ ނުބައްވާނަކަން ކަނޑައެޅުމާއި، ބާއްވާނަމަ ތާރީޚު ކަނޑައެޅުމާއި، ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާއެއް ކުރާނަމަ އެއަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚެއް ކަނޑައަޅަންވާނެވެ.[10]

ޖެހުނު ކަނޑައެޅުމާއެކު އެކަށީގެންވާ ކަމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމަ އިދާރީގޮތުން ދިނުމާއެކު، ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރާނެ ގޮތުގެ ތާވަލު ކަނޑައަޅަންވާނެވެ. ނުވަތަ މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ ބައްދަލުވުން ތާރީޚު ކަނޑައަޅަންވާނެވެ. ނުވަތަ މިދެބައިތަކު އެއްކަމަށް ނިންމާނަމަ މިދެއަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚުތައް ކަނޑައަޅަންވާނެވެ.[11]

ޖެހުނު ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ދައުވާ ފޯމު ރައްދުކުރުމާއި، ދިފާޢު ހުށަހެޅުމާއި، ޖަވާބު ހުށަހެޅުމާއި، ރައްދުބަޔާން ހުށަހެޅުން ފިޔަވާ އިތުރު ފިޔަވަޅެއް އެޅިފައިނުވާނެވެ. މިހާލަތުގައި ދޭންޖެހޭ ވަކި އިޖުރާއަތުތަކެއް މުޙިއްމުކަން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގެ[12] އެޕެންޑިކްސް H/ގައި ދީފައިވާ އާންމު އިޖުރާއަތު ތަކެއް ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ.

<u>އާންމު އިޖުރާއަތުގައި ހިމެނެންވާނެ ކަންކަން</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކާއި، ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އަސާސީ އުސޫލަށް ބަލާއިރު ޖެހުނު ކަނޑައެޅުމާއެކު ދެވޭ އިޖުރާއަތުގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނެންޖެހެވެ.

- މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ބާއްވާނެ ތާރީޚު ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގައި ހޭދަވާނެ އަންދާޒާކުރެވޭ މުއްދަތު؛[13]
- އިޖުރާއަތު ބާއްވަންފެނިގެން ޝަރީޢަތް ފުރުމާއިދެފުށުގައި އަޅާ ފިޔަވަޅުތައް؛[14]
- ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެމަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓް ހުށަހަޅަންޖެހޭނަމަ އެލިސްޓް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ތާރީޚު؛[15]
- މައްސަލައާ ގުޅޭގޮތުން އިތުރު މައުލޫމާތު ބޭނުންވާނަމަ އެކަމަށް އެދުމާއި އެހެނިހެން ރައްދުދޭކުރާގޮތް އިޖުރާއަތުތައް؛[16]
- މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ބާއްވާނަމަ، ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ ކުރާނަމަ އެތާރީޚު؛[17]

---

[10] - ކުރީގެ ހަވާލާ 225(ހ)

[11]- UK civil procedure rules 1998 No 3132(l.17) part 29- the multi-track rule 29.2(1)(a)(b)

[12]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022"

[13]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 225(ހ)

[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ 225(ހ)(2)

[15]- ކުރީގެ ހަވާލާ 225(ށ)

[16]- ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ހ)(2) އަދި UK PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK This Practice Direction supplements para 4.10(1)

[17]- ކުރީގެ ހަވާލާ 225(ހ)(2) ގެ ނުވަތަ އަދި (1)(2)

- އާންމު އުސޫލުން ހިޔާރުކުރުމަށް އިރުޝާދުދިނުން؛[18]

- އުކުއްލިޔަގައި ހިޔާބަހާން ބަދަލުކުރުމަށް އިރުޝާދުދިނުން؛[19]

- އެއްޗެހިބަލާ ހުށަހެޅުމަށް އިރުޝާދުދިނުން ނުވަތަ އެއްޗެހިބަލާން އެއްބަސްވެވުނު ނުވާނަމަ އުކުއްލިޔަގައި ހެކިތަކުގެ ތަޖުރިބާ ބަދަލުކުރުމަށް އިރުޝާދުދިނުން؛[20]

- ހެކިތަކުން ތަޖުރިބާކާރު އެއްބަސްވެވިފައި ނުވާނަމަ ހެކިތަކުގެ މެދުގައި ތަޖުރިބާކާރު އެއްބަސްވުމަކަށް އާދޭސްވެ މަޝްވަރާކުރުމަށް އިރުޝާދުދިނުން؛[21]

- ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމާއެކު ދެވުނު އިރުޝާދަށް އަމަލުކޮށް ނިމުމުން ނުވަތަ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަގުތު ހަމަވުމުން މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ބާއްވާނެ ތާރީޚް؛[22]

- ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވޭ ވަކިއިރުޝާދެއް ދިނުމަށް ހުށަހެޅިދާނެކަން؛[23]

- އިރުޝާދުގައި ވާގޮތުގެމަތީން އަމަލުކުރަންވާނެކަމާއި، އެގޮތަށް އަމަލުކުރުމަށް ނުވާނަމަ އިރުޝާދަށް އަމަލުނުކުރުމުގެ އަދަބެއް ނެރެދިނުމަކަށްދާނެ، ދެފަރާތުގެ ހަސްމަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެކަމާއި، މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުންކަން؛

- އިރުޝާދު ސާފުކޮށް ދިނުމުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވަނަމަ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން އެކަމަށް ހުރިހާ ފަރާތަކަށް ނޯޓިސްކޮށް އަންގަންވާނެކަން؛

- ޤާނޫނުގެ 310 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުކުމްކުރިޔާ އެއްވެސް ޚިލާފުގެ އަސްލު ބަލައި ކޯޓަށް ކުރަން ބޭނުންނަމަ އެދިފައިގެ އަދަގައި އެދިފުމެއް އެދި ހުށަހެޅުން ނޯޓިސް ދޭންވާނެ. ނޯޓިސް ދިނުމުން 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެދިފުމެއް ބަލައި ކޯޓު ހުށަހެޅުމުގެ ފޮނުވާ ދޭންވާނެކަން؛

ޓްރެކް ކަނޑައެޅުމާއެކު ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އިރުޝާދު ދިނުން ހުށަހަޅާކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ މައްސަލަތަކުގެ ޗާޓުން އެމައްސަލައެއް ކުރިއަށް ދާނެގޮތް އަންގައިދިނުމެވެ. އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން ނުވަތަ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަކާނުލައި މިއިރުޝާދުތައް ދެވިދާނެވެ. މިއިރުޝާދު ދިނުމުގައި ކޯޓުން ސަމާލުކަން ދޭންވާނީ މައްސަލަތަކުގެ ވާޤިޢާތަށް ދޭންޖެހޭމިންވަރާއި، ހުކުމާ ހަވާލުކުރުމަށެވެ.[24]

---

[18]- UK PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK This Practice Direction supplements para 4.10(2)
[19]- Ibid para 4.10(3)
[20]- Ibid para 4.10(4)(5)
[21] - Ibid para 4.10(6)
[22] - Ibid para 4.10(7)
[23]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 227
[24]- UK PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK This Practice Direction supplements para para 4.3

ޗެކްލިސްޓާއި އިރުޝާދުދިނުން

ޗެކްލިސްޓާއި ދޫކުރުން ވަކި އިރުޝާދެއް ޤާނޫނުގައި އަދި ފަރާތްތަކުގައި ބަހައްޓައިދެވިދާނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ތިރީގައިވާ އަސާސީ އިރުޝާދުތަކަށް ދޫކުރާނެ ގޮތްގޮތެވެ.

- ހުކުމް ދިނުމަށް ފަރާތްތަކަށް، ބަޔާންކުރެވޭ ގަވާއިދު، ހެކި ދޭ ގޮތް، ހެކިން ދޭނެ ވަގުތު، އިރުޝާދު ދިނުމާއި ޝަރީޢަތް ހިނގާނެ ގޮތަކާމެދު ހުށަހަޅާނެ ލިޔެކިޔުމާއި ބަޔާން ހުށަހަޅާނެ ތަރުތީބާ ގުޅޭ އިރުޝާދު ދިނުން؛[25]
- ހެކިބަސް ހެކި ބުނަންޖެހޭ ފަރާތް ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުކުރުން، ހެކިބަސް ހެކި ހުށަހަޅާ ތަރުތީބު ކަނޑައަޅާ ގޮތުގެ ގޮތުން، ހުށަހަޅާ ލިޔުންތައް، ދެފަރާތުގެ ނަން ބަޔާންކޮށް އިރުޝާދުދިނުން؛[26]
- ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚު ކަނޑައެޅުމާއި، ޝަރީޢަތުގައި ހުށަހަޅާ ވަގުތު ހަމަޖެއްސުމާ އިރުޝާދު ދިނުން؛[27]
- ޝަރީޢަތުގެ ބަޖެޓް ތައްޔާރު ކުރުމުގެ އިރުޝާދުދިނުން؛[28] މިއެވެ.

ޑިސްކްލޯޒަރ އިރުޝާދުދިނުން

މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމުގެ ބޭނުމުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ޗެކްލިސްޓް ފަރާތްތަކާ އިރުޝާދުތަކާއެކު ހުށަހަޅަން ޑިސްކްލޯޒަރ މަސައްކަތްތަކާގުޅިގެން ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ. ނަމަވެސް ހުށަހަޅަން ޑިސްކްލޯޒަރ ވަކި އިރުޝާދުތަކާއި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިއިރުޝާދުތަކާ ކޯޓަށް ފޮނުވުމުގެ ކުރިން މިއިރުޝާދުތައް ދޫކުރާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓަށް ކަނޑައަޅާ އިރުޝާދު ދޫކުރާނެއެވެ. ހުށަހަޅާ ވަކިއިރުޝާދު ދިނުމަށް ޑިސްކްލޯޒަރ ނުވާނަމަ ނަމަވެސް ހުށަހަޅާ އިރުޝާދުގެ ބަދަލުގައި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އިރުޝާދުދިނުމަކީ މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ކުރިއަށް ކުރެވޭނެއެވެ.[29]

ދެފަރާތުން ޑިސްކްލޯޒަރ އިރުޝާދު ދޫކުރާނެގޮތް ބައްލަވައިދިނުމަށްފަހު މިޢިއްޔާގެ އިތުރު ތަފާސީލެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. ފަރާތްތަކުން ބަލައިގެ ވެސް އިތުރު ތަފާސީލެއް ފޮނުވާކަށްނުޖެހެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ތިރީގައިވާ ގޮތަށް ޑިސްކްލޯޒަރ އިރުޝާދުގައި އަސާސީ ކަންކަން ހިމެނެންވާނެއެވެ.[30]

- ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން މަޢުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދޭ ކުރަން ބޭނުމާ ތަރަފް؛
- ޝަރީޢަތް ބާއްވާނެ ތާރީޚު ނަމަވެސް މައްސަލައިގައި ހާޒިރުވާނެ އެހެން ދިމާވެދާނެ؛

[25]- UK civil procedure rules 1998 No 3132(l.17) part 32 rule 32.1
[26]- PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK Practice Direction supplements para 9.2(4)
[27]- UK civil procedure rules 1998 No 3132(l.17) part 29 Rule 29.8(c)(i) & PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK Practice Direction supplements para 9.1
[28]- PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK Practice Direction supplements para 9.2(c)
[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ 227
[30]- *UK Practice direction 29 The multi-track This Practice Direction supplements para 4.7*

- ވާޤިޢީ ހުކުރު އަދި ހެޔޮރާހާ ގުޅިގެން އެއްބަސްވާ ކަންކަން؛
- ދައުވާގެ ތަފްސީލުގައި އިސްލާހުކުރާނަމަ އެއަށް ޖަވާބު ދިނުމާބެހޭ އެއްބަސްވާގޮތެއް؛
- ދައުވާއާއި ނުވަތަ ގެއްލާ ގުޅިގެން ހާދިސާއާ އިތުރު މައުލޫމާތު ހުށަހަޅާނޭ ގޮތް؛
- ހެކިން ކުރާސުވާލު ހުށަހަޅާ ރައްދުކުރާނެގޮތާއި، އެއަށްޖަވާބުދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން އެއްބަސްވާގޮތް؛
- ދެފަރާތުން އެއްޗެހިކުރު ބޭނުން ކުރާނަމަ އެކަން ނުވަތަ އެއްޗެހިކަން އެއްބަސް ނުވެވޭނަމަ ހެކި ހުށަ ބަދަލުކުރުމާއި، ހެކިންގެ ލިޔުމައި މަސްވަރާކުރާގޮތް ގޮތުން އެއްބަސްވާގޮތް؛
- ހުކު ހާމަކުރާން ގޮތް؛

ހަސްމުން އެއްބަސްވެ ހުށަހަޅާ ގޮތް ފަރުވާތެރިކަމާއެކު ކޯޓުން ބަލައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް އެއްބަސްވާ ތާރީޚު ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ޓްރަޔަލް އެންމެ ދިގުމުއްދަތުކަމަށް އެއްބަސްވާ މުއްދަތާއި، މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ބާއްވަން އެއްބަސްވާ ތާރީޚު އެކަށީގެންވޭތޯ ނުވަތަ ޓްރަޔަލްގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަށް ފުރޭތޯ ވަޒަންކުރަންވާނެއެވެ. މިކަންކަމަށް ބެލުމަށްފަހު އެއްބަސްވެ ހުށަހަޅާފައިވާ އިންތިޒާމު އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްކަމަށް ނުފެންނަނަމަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އިންތިޒާމެއް ލެވިދާނެއެވެ.[31]

<u>އިންތިޒާމްތަކަށް ބަދަލުގެނައުން</u>

ހަސްމުންގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކާގުޅިގެން ނުވަތަ ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް އާންމު އިންތިޒާމުތައް ކަނޑައަޅާފައިވާ ތާވަލަށް ނުވަތަ ތާރީޚުތަކަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެއެވެ. ބަދަލުގެނަން ބޭނުންވާނަމަ އެކަމަށް އެދިވިދާނެއެވެ.

މިފަދައިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއްގައި މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ބާއްވަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ތާރީޚާއި، ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ ބާއްވާން ތާރީޚާއި، ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓު ފުރިހަމަ ކުރުމަށްފަހު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތާއި، ޝަރީޢަތުގެ ތަޖުރިބާ ބާއްވާން ތާރީޚާއި، ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އެންމެ ދިގު މުއްދަތަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[32]

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު މަތިގައި ދެންނެވިފައިވާ ކަމެއް ފުރިހަމަކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ތާރީޚަކަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް އެދޭނަމަ އާންމު އިންތިޒާމުތަކާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ. މުއްދަތުތެރޭގައި ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ލަސްވީ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އަދި ފަހުގެ ތާކަށް

[31]- *Ibid para 4.7(2) & 4.9*

[32]- ކުރީގެ ހަވާލާ 229(ސ)(ނ)(ރ)(ބ)

އެއްބަސްވެ ދުވަހާރަން އެއްބަސްވެވޭ ބަދަލެއް ގެނެސް ދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ.[33] އިރުޝާދުތަކަށް ބަދަލުގެނައުމުގެ އާންމު އުސޫލަކީ ނުވަތަ މިންގަނޑަކީ ހާލަތަށް ބަދަލުއައުމެވެ. ހާލަތަށް ބަދަލު އައިސްފިނަމަ އިރުޝާދުތަކަށް ބަދަލު ގެނައުމުގެ ބާރުކަން ލިބިގެންވެއެވެ.[34]

އިރުޝާދަށް ޢަމަލުނުކުރުން

ކޯޓުން ދީފައިވާ އިރުޝާދުތަކަށް ޢަމަލުނުކުރާނަމަ ޢަމަލުކުރާނެ ވަކިގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައެއްނެތެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ނަގާފައިވާ ރޫލްސްއާއި އިރުޝާދުތަކަށް ޢަމަލު ނުކުރާނަމަ ތަންފީޒު ކޮށް ދިނުމުގެ އަމުރުތަކެއްދީ ނުވަތަ އަދަބު އަމުރުތަކެއް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. ނުވަތަ މުދައްޤިޤުގެ އެއްވަރަކާ އަޅައިދިނުމަކަށް އެދިވިދާނެވެ. މިގޮތަށް އެދިހުށަހަޅާނަމަ ބޭނުން ވަސީލަތްތަކާއި ހުށަހަޅަންވާނެވެ. އަދި މިފަދައިން ހުށަހަޅާ ކޮށްދޭ ނޯޓިސް ދޫކުރެވޭނެވެ.[35] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާ ބޭފުޅުގެ ބާކީ ވަސީލަތް ހިފެހެއްޓުމަށް އަދި ޚަރަދު އަޅުއްވައި މިކަމަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަނީވެ.[36]

އިރުޝާދަށް ޢަމަލުނުކުރުމަކީ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި ދެނެވި ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚު ކޯޓުން ފަސްކުރަންޖެހޭ ސަބަބަކަށް ހަދައިގެންނުވާނެވެ. އިރުޝާދަށް ޢަމަލުނުކުރުމުގެ ހާލަތު ގެނުވެނި ވެއްޖެނަމަ ކޯޓަށް ލިބިފައިވާ މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބާރުގެ ދަށުން ފިޔަވަޅު ކުރު މުއްދަތުގައި ޝަރީޢަތަށް ތައްޔާރުވުމަށް އަމުރުދޭ އެންގުމަށް ފިޔަވަޅުތައް އަޅަންޖެހޭ މުއްދަތު ކަނޑައަޅައި، އިރުޝާދަށް ޢަމަލުނުކު ރާފަރާތުގެ އަޅަންޖެހޭ އަދަބު ފިޔަވަޅުތައް އަޅަންވާނެވެ. އަދަބު ފިޔަވަޅުގެ ގޮތުގައި ވަކިވާދަވާއި ހުށަހެޅުން ނުވަތަ ދިފާޢު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ނުދިނުމަކީ ނިންމުމާއި، ނުވަތަ އިރުޝާދަށް ޢަމަލުނުކުރި ފަރާތުގެ ޚަރަދު ހުރަހާ ގެއްލުމެއް ބަދަލުން ނުދިނުން ނުވަތަ ބަލައިނުގަތުން ފިޔަވަޅުއެޅުމާ އެކުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ހިމަނާފައިވެއެވެ.[37]

އިރުޝާދުތަކަށް ޢަމަލު ނުކުރާ ހާލަތުގައި ޝަރީޢަތް ހިނގަމުން ބޭނުންވާ ތައްޔާރީތައް ދެފަރާތް ވާދީއާތުގެ ޝަރީޢަތް ފަސްކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ތާރީޚުގައި އެވާދީއާތުގެ ޝަރީޢަތް ހިންގަންވާނެވެ. މިފަދައިން ހިންގަނަމަ އިރުޝާދަށް ތަބާނުވާމުގެ ސަބަބުން ޝަރީޢަތް ފަސްކުރަންޖެހުން ވާދީއާތުގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ހިނގާޚަރަދު އިރުޝާދަށް ތަބާނުވާ ފަރާތުން ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމަށްފަހު ކުރެވިދާނެވެ.[38]

---

[33]- *PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK Practice Direction supplements para 6.2 & 6.5*
[34]- *Ibid para 6.4*
[35]- *Ibid para 7.1,7.2*
[36]- *Ibid 7.3*
[37]- *Ibid para 7.4(2),(3)*
[38]- *Ibid para 7.4(4)*

އިތުރު އެހެން ގޮތެއްނިގެން ޝަރީޢަތް ފަސްކުރަންޖެހުން ވާޖިބާތަކުގެ ޝަރީޢަތަށް ތަޢާރުފުވުމަށް އަމަލްޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުމާ ކުރުމުއްދަތުތަކުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުން އަމަލްކުރާނެވެ.[39] ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ތާރީޚު އިތުރު އެހެން ގޮތަކަށް ނޫން ސަސްޕެންޑުކުރުމުގެ ހާލަތްތަކުގައިވެސް ފަސްކޮށްގެންނުވާނެވެ. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚު ފަސްކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅާ އެކަމާގުޅޭ ގޮތްތެރިކަމާއި އަޑުއެހުން ބާއްވަންވާނީ ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ފަހުން ފަސް ދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ.[40] އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތި މައްޗަށް ފަސްކުރާ ޝަރީޢަތް ރިޢާޔަތްކުރަނީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ތާރީޚު ފަސްކޮށްގެން ނުވާނެވެ. ހަމައެކަނި އިދާރީ ސަބަބަކަށްޓަކައި ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚު ފަސްކުރަންޖެހޭ މަޖުބޫރު ސަބަބެއްނެތިގެން ނުވާނެވެ.[41]

ވީމާ އިދުރާތީގެ ތަރުތީބުން ނުކުތުމަށް ކުރުމާއި ގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ތަކުރާރުކުރަން ދެނެވެ. ނުވަތަ ޤާނޫނުގެ މަޤްސަދު ހާސިލުކުރަން ދަތިވާނުކުރަން ދެނެވެ.

މައްސަލަ ތަރުތީބުކުރުން

ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން

މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމަކީ އާންމު އިޖުރާތު ދިނުމަށްފަހު މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްޓަކައި ވާންޖެހޭ ތައްޔާރީތައް ފުރިހަމަވާ މިންވަރު ބެލުމަށްޓަކައި ހުށަހަޅާ ތައްޔާރުވުމާ މިންވަރު ދަނެގަތުމަށްޓަކައި، ބާއްވާ ބައްދަލުވުމެކެވެ.[42]

އެހެން އިސްތިސްނާތަކުން ބުނާނަމަ މެނުވީ، މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތަށް ތައްޔާރުވުމަށްޓަކައި ބެލުމަށާއި، ތައްޔާރުވުމަށްޓަކައި އަމަލްޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އަޅާފައިވޭތޯ ބެލުމަށް މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމެއް ބާއްވަންވާނެވެ.[43]

މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމަކީ ހަމައެކަނި އިދާރީ ބައްދަލުވުމެއް ނޫނެވެ. އެބައްދަލުވުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަކާތްތައް ގޮތްކިޔާ ކަންކަން ސާފުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމެކެވެ. މިބައްދަލުވުން ޚުލާޞާ ކަނޑައަޅައި އާންމު އިޖުރާތު ދިނުމަށްފަހު ކޯޓުން ވަގުތުގައި ބާއްވާނެއެވެ.[44]

[39]- *Ibid para 7.4(5)*
[40]- *Ibid para 7.4(6)*
[41]- *Ibid para 7.4(7)*

[42]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 226(ހ)
[43]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 227
[44]- ކުރީގެ ހަވާލާ 226(ހ)

މައްސަލަ ތަޙްޟީރު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމުގައި ހުށަހެޅުން އާމަނަން އެގްރީމަންޓާއި ފިޔަވަޅުތަކާއި، ޙުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ދިފާޢުގައި އިޢުތިރާފުވުމާބެހޭ ބަދަލުކޮށްދިނުމުގައިވެސް ހާމަކުރަމުންދާކަމާއި، އެއްވެރިޔާގެ ދަޢުވާ އަށްވެރިޔާގެ ސާފުވުމަށްފަހު، ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭން މިންވަރެއް ބޮޑުމިންވަރުކަމާއި އެއްވެރިޔާގެ ހިނގާފައިވާ ހަރަދާއި، އިތުރު ތަފްޞީލް ކަނޑައަޅާނެގޮތަކަށް އެކަމުގެ ސާފުކުރެވިދާނެވެ.[45]

ވީމާ މައްސަލަ ތަޙްޟީރު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމުގައި އާންމު އިޢުތިރާފުވުމާއެކު ޢަމަލުކުރުމަށް ނުވާ އިޢުތިރާފުވުމަކާނ ޢަމަލުކުރަމުން އިތުރު ވަގުތުކަސްޖެހޭގޮތަށް އެންގިދާނެވެ. ނަމަވެސް މިގޮތަށް އަންގަންވާނެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

މައްސަލަ ތަޙްޟީރު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ބާއްވާނަމަ، ތަޙްޟީރު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން އެކަމުގެ ނޯޓިސް ހުރި ހުށަހެޅުމަށް ދޫކުރާނެއެވެ.[46] މިނޯޓިސް ދޫކުރާނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފޮނުވާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

މައްސަލަ ތަޙްޟީރު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމުގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 227، 226)

• މައްސަލަ ތަޙްޟީރު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ......ތާރީޚް... ގައި އޮންނާނެވެ.
• މިއަދުއްރުމުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ޖިނާއީ ކަނޑައެޅުމާއި ދޫކުރުމާ އިޢުތިރާފުވާކަން ނަމަވެސް ނުކުރުމާ އިދާރީގޮތުން އަމުރުގައި ބަލައިގަނެވޭ ކަނޑައަޅާ ދަފްތަރުން އެއްބަސްވުމަކަށް އާދޭސް މަސައްކަތް ކުރަންވާނެވެ.[47]
• ދަންނަވާފައި ވަކީލުން މަސައްކަތްތަކާ ވަކި އިޢުތިރާފުވެފައި ދިނުމަށް ދަފްތަރުގެ އެއްބަސް ފުރިހަމަ ކުރަންވާ ޢަދަދު އެއްބަސްވުން ކަނޑަކަށް ލިޔުން ސަރުކާރުން ކުރާ ދަފުތަރު ނަމަވެސް ދައުލަތާމެދު ހުށަހެޅުމަށް އެކަން ކުރީގެ ހުރިހާ ކަނޑައަޅާނެވެ. އެއްބަސްވާކަމުގެ ސިޓީއެއް ނަމަވެސް ބައްލަވައިގައި ލިޔުން ހުށަހަޅާނެވެ.
• ދަންނަވާފައި ވަކީލުން ދަފްތަރުން އެއްބަސްވާ ދިފާޢުގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނެއްވާނެވެ.
  • ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާ ފުރިހަމަ ކުރަން ގެންދާ ގޮތް؛
  • ޝަރީޢަތް ބައްލަވާ ތާރީޚު ނުވަތަ މައްސަލައިގައި ހުރިހާ އެންމެ ދިފާޢުއްދަތުން؛

[45] - ކުރީގެ ހަވާލާ 226(ށ)

[46] - ޤާނޫނުގެ 227 ގައި ހުށަހެޅުން ވަކިވާތަކަށް އިޖުރާއާތުން ފާޑަށް ކަންތައް އޮތުމުން ދޫކުރެވޭނެއެވެ.

[47] - ޖިނާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 227

- ވާޤިޢާ ހުރި އަދި ހަޤީޤަތާ ގުޅިގެން އެއްބަސްވާ ކަންކަން؛
- ދައުވާގެ ތަފްޞީލާއި އިސްތިޤުބާލުކުރާނަމަ އެއަށް ޖަވާބު ދިނުމާގުޅޭ އެއްބަސްވާގޮތެއް؛
- ދައުވާއާއި ނުވަތަ ހެއްކާ ގުޅިގެން ހުށަހެޅޭ އިތުރު މައުލޫމާތު ހުށަހަޅާނެ ގޮތް؛
- ހެކިން ކުރާސުވާލު ހުށަހެޅުމުގައި ތައްޔާރުކުރަންޖެހޭ، އެއަށް ޖަވާބުދިނުމާ ގުޅޭގޮތުން އެއްބަސްވާގޮތް؛
- ދެފަރާތުން އެއްޗެހިތަކު ބޭނުން ކުރާނަމަ އެކަން ނުވަތަ އެއްޗެހިތަކެއް އެއްބަސް ނުވެވޭނަމަ ހެކި ހުރި ބަދަލުކުރުމާއި، ހެކިތަކުގެ ދޫކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރާނެ ގޮތް އެއްބަސްވާގޮތް؛
- ހުރި ހާމަކުރަން ގޮތް؛
- ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާ އިޤްރާރު ދިނުމަށް އޮންނަ ތަފްސީލުތަކަށް ކޯޓަށް ނުވެއްދިނަމަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ފަދަ އިޤްރާރުތަކެއް ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ކޯޓުން ފަދަ އިޤްރާރުތަކެއް ދިނުމަށް ނިންމައިފިނަމަ މައްސަލަ ތަޙްޤީޤު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ކުންސަލު ކުރެވޭނެއެވެ.[48] މިހާލަތުގައި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އިޤްރާރުތައް ލިޔުމުން އަޑުއަހުމަށްނުލައި ދެފަރާތަށް ފޮނުވޭނެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓު

ހުށަހެޅުން

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރަން ޖެހޭ ތަފާތުގެ ސަބަބުން ދަތިތަކެއް ކުރިމަތިވާނެކަމަށް ބެލެވޭ ހާލަތުގައި ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓާ ނުލައި ޝަރީޢަތް ހިންގާނެކަމަށް ކޯޓަށް ނުފެންނަނަމަ ނަންބަރު 47 ފޯމު ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓު ފުރިހަމަކޮށް ހުށަހެޅުމަށް އެންގެވިދާނެއެވެ.[49]

ޗެކްލިސްޓު ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ތާރީޚުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓު ފުރިހަމަކޮށް ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ޗެކްލިސްޓު ހުށަހަޅަންޖެހޭ ދެފަރާތް ކަނޑައެޅުން މައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރުގެ ތަފްޞީލުން ދޫކޮށްލާފައިވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓު ހުށަހަޅަންޖެހޭނަމަ ކޯޓަށް ބަލައިގަނެވޭނީ ޖުޑިޝަލް ކަނޑައެޅުމާއެކު ދުވަހު އިދާރީ ގަޑީގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ތާރީޚު ބަލާނެ ގޮތަށެވެ.[50]

48- ކުރީގެ ހަވާލާ

49- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 230(ހ)

50- ކުރީގެ ހަވާލާ 225(ނ)

ޓެރަރިސްޓު ހުރަހަގެންޖެ ކަމަށް ތުހުމަތުން ނިންމައިފިނަމަ ޓެރަރިސްޓު ހަސްތުމަނަށް ޒަންކުން ޤަރާރު ކަނޑައަޅައި ދުވަ އިރުޝާދުދީ ތާރީޚުންފެށިގެން 20 ހަފްތާ (140 ދުވަސް) އަށްވުރެން ދިގުނުވާ މުއްދަތަކަށް ބަންދުކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ތަޙުޤީޤު ޓެރަރިސްޓު ހުރިހާކަމެއް ތަޙުޤީޤު ކުރުމަށް އަދިވެސް އިރުޝާދު ދޭން ޖެހިއްޖެނަމަ 22 ހަފްތާ (154 ދުވަސް) އަށްވުރެން ދިގުނުވާ މުއްދަތަކަށް ބަންދުކުރެވިދާނެއެވެ.[51]

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ ޓެރަރިސްޓުންގެ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ މުއްދަތާއި ކުރިންޖެހޭކަން ނުވަތަ ނުންކަން ދަންގެތުމަކަށް އެހެތެރިވެދޭން ޓެރަރިސްޓުންނެވެ. ޓެރަރިސްޓުންގެ އިރުޝާދުތަކަށް އަމަލުކުރުމާއިގުޅޭ ކަންކަން ކުރަނީ ކުރުވޭން ހުރިބަޔާންތަކާއި، ހެޔޮ ރިޔާޖެހުނު ބަދަލުކުރުމާއިގުޅޭ ކަންކަން ކުރަނީ ކުރުވޭން އަދި އެހެން އިރުޝާދުތަކަށް އަމަލުކުރުން ނިމިގުޅިގެން ކަންކަން ކުރުވޭން ވަސީލަތެވެ.

އިރުޝާދުތަކަށް އަމަލުކުރުމުގެ އަމަލު ނުކުރި ސަބަބު ޓެރަރިސްޓުގައި ބާރުކުރަންޖެހެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގައި ހަރަކާތްތަކުން ތަޙުޤީޤާ ވަގުތީ، ހުރިބަސް ދިނުމަށް ހާސިލުވާ ހުރިހާއި ގުޅޭ މައްސަލާތައް، ހާސަ އެހީތެރިކަން ނުވަތަ އިންސާފުގެ ހަމަޖެހުމަށްޓަކާ މީހުކު މުއާސަލާތުގައި ހިފެހެއްޓީ އެމައްސަލާތަކާ ޓެރަރިސްޓުގައި ބާރުކުރަންޖެހެވެ.

ޓެރަރިސްޓު ހުރަސްއެޅުން

އެއްވެސް ހަސްމަކު ޓެރަރިސްޓު ހަރަކާތްތަކުން ހުރަސްއަޅަ 07 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ ޓެރަރިސްޓު ހުރަސްއެޅުން އެންގިދާނެވެ. މިފަދައިން އެންގުމުން ޓެރަރިސްޓު ހަރަކާތްތައް ނުވާނަމަ އިތުރު ނުވާގޮތް ދިނުމަކާނުލައި ހަރަކާތްތަކާ ދަށުވާއި ދިފާއު އަދި ބައްދަލުވާ ބާލިމުކުރުވާންކަން އަންގައި ތަޙުޤީޤު އަމުރެއް ނެރެންވާނެވެ.[52]

ހަސްމުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ޓެރަރިސްޓު ހަރަކާތްތަކާ އެކުއް ހަސްމު ހަރަކާތްތަކާނުވާނަމަ ނުވަތަ ކަނޑައަޅާފައިވާ ހުރިހާ މަސްއޫލިއްޔަތެއް ހަރަކާތްތައް ނުވާނަމަ ނުވަތަ ޝަރީޢަތަށް ތަޙުޤީޤުގެ ގޮތުން އަދިއެހެން ބާރުވާންޖެހޭކަން ތަޙުޤީޤު ފުރިހަމަކަމަކާ ގޮތުން އިތުރު އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ.[53]

[51]- ކުރީގެ ހަވާލާ 228 ވަނަ މާއްދާއި ހަވާލާދީ 217(ހ)
[52]- ކުރީގެ ހަވާލާ 230(ނ)
[53]- ކުރީގެ ހަވާލާ 230(ރ)

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ

ތަޢުރީފީ ބާބު

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކްލިސްޓު ހުށަހެޅުމުން ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާއެއް ކުރިއަށްދާނެއެވެ. މިއީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަޤްދީރީ ބާރެކެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ/pre-trial review އެއް ކުރުމަކީ މުހިއްމު ކަމެއް ކަމަށް ފެންނަ ނަމަ އެކަން ކުރުމާއި، ބާއްވަން ނުޖެހޭކަމަށް ފެންނަނަމަ އެފަދަ ބައްދަލުވުމެއް ނުބާއްވުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[54]

ބޭނުން

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާގެ ބޭނުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚު ކަނޑައެޅުމާއި، ހެކިން ހާޒިރު ކުރާނެ ތަރުތީބާއި، ހެކި ހުށަހަޅާނެ ގޮތްތައް ނިންމުމާއި، ޝަރީޢަތުގައި ހޭދަވާނެ ވަގުތު ކަނޑައެޅުމާއި، މިނޫނަސް ޝަރީޢަތަށް ތައްޔާރުވުމަށް ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް އޮތްނަމަ އެކަމެއް ނިންމުމެވެ.[55]

ޝަރީޢަތުގެ މުރާޖަޢާގެ ކުރިން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚު ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ މުރާޖަޢާ މަޖިލީހުގައި އެކަން ކަނޑައެޅިގެން ޚަސްމުންނަށް އަންގަންވާނެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާއެއް ބާއްވަން ތާރީޚު ކަނޑައެޅިފައިވާ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން ސަރުކާރު ޗުއްޓީނޫން ދުވަހުގެ ބާއްވަން ކަނޑައެޅިފައިވާ ތާރީޚުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ޚަސްމުންނަށް އެކަން އަންގަންވާނެއެވެ.[56]

ކުރިން ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚު ކަނޑައެޅިފައިވާނަމަ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ މަޖިލީހުގައި އެތެރެވާގޮތުން އެންމެ ފަހުގެ ނިންމުން ނިންމަންވާނެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ތާރީޚު އެކުލަވާލައިގެން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ އެކިމަރުޙަލާތަކަށް ފެށިގެން ކުރާން ގާތާގެ ތާރީޚު އެކުލަވާލަންވާނެއެވެ.[57] އަޑުއެހުމުގައި ކަނޑަށް ފެށިގެން ކުރާން ގާތާގެ ތާރީޚު ކަނޑައަޅާ ދުވަހުގެ އިތުރު ތަފްސީލުތައް 45 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެއެވެ.

އިޖުރާތު

އިސްތިފާހަމަކުރި ކަންކަމަށް ބަލާއިރު ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާ/pre-trial review ބައްދަލުވުމު ވުޖޫދުގައި ހަމަޖެހޭ ކަމަކަށް އިޖުރާތު ދެވިދާނެއެވެ. އެއީ:- ދަޢުވާގެ އަޑުއެހުންތަކުގެ ތާރީޚު ކަނޑައެޅުން؛

---

[54]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 231(ހ)

[55]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު

[56]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 231(ށ)(ނ)

[57]- ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 232(ހ)(1)(2)

ދޭއް:- ހުކުމް ހުށަހެޅުން ގޮތާއި ހުކުމަށްފަހު ތަރުތީބުވާގޮތް ގޮތެއް ނިންމުން؛ ތިނެއް:- ނަޒަރިއަށް ހޯދާނެ ވަގުތު ކަނޑައެޅުން؛ ހަތަރެއް:- އިންސާފުގެ ނަޒަރިއަށް ބަލައިދިނުމުގެ ކުރިން ކުރިއަށްޖެހޭ ކަންކަން ކުރުން؛ މިއެވެ.[58]

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން

ކުރިއަށްދާނެގޮތް

ބޭރު މަޙްކަމާއިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ކުރިއަށްދާން ވަކިގޮތެއް ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ވީމާ މިޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ދާނީ ޝަރީޢަތް ހިމެނުމުގެ އާންމު އުސޫލުތަކާއެއްގޮތަށް ގޮތުގެމަތިންނެވެ. އިސްތިސްނާ ބަޔާންކުރުން ފުރުމާއި،[59] ދިފާޢު ހުށަހެޅުމާއި،[60] ހެކިބަސް އެހުމާއި،[61] ހުލާސާ ބަޔާން ހުށަހެޅުމެވެ.[62]

އާންމު އުސޫލަކުން މުދަލާގުޅޭމައްސަލައިގައި މަޙްކަމާއިގެ ޝަރީޢަތް ހިނގާނަމަ ބޭރު މަޙްކަމާއިގެ ޙުކުމްގައި ޝަރީޢަތް އެންގޭނީ 07 ދުވަސް ނުވަތަ ހަފްތާއެއްގެ މުއްދަތުގައެވެ.[63] އާންމު އުސޫލުއެއްގެ ގޮތުން ފަރާތްތަކުން މަޙްކަމާއަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ބަންޑަލް ހުށަހަޅަން ޖެހެއެވެ. ވީމާ އިޖުރާއާތު ބަޔާން ހުށަހަޅާއިރު ގޮތަށް ހަމަޖެއްސިދާނެއެވެ.[64] އަދި ކުރިން ކަނޑައަޅާފައި އޮތް ޝަރީޢަތުގެ މުއްދަތާއި ފުރިހަމަ ކުރާނެ ގޮތުގެ ތަފްސީލް އެންމެ ފަހުން އިސްލާހުކުރެވިދާނެއެވެ.

މަޙްކަމާއިގެ ވަކިވާޚިޔާލެއްގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކަށްލައި ނިންމުމަކަށް ކުރިން ކަނޑައަޅައިފިނަމަވެސް ދެފަރާތުގެ މުއްދަތުގައި އުފެދިފައިވާ ހުސްވަގުތުގައި ހިމެނޭ ހުރިހާ ވާޤިޢާތަކަށް އެކުލަވާލައިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށްނިންމިދާނެއެވެ.[65] ބޭރު މަޙްކަމަތަކުގެ ޙުކުމްގައި އާންމު އުސޫލީ ޝަރީޢަތް ފުރުމުން އަޑުއެހުން ނިމުނުދުވަސް ޖެހިޖެހިގެން ކޮންމެ ދުވަހަކު މަޙްކަމާއިގެ އަޑުއެހުން ބާއްވައި އަޑުއެހުންތައް ނިންމާލުމެވެ.[66]

---

[58]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 231(ހ)(1)(2)(3)(4)
[59] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 200(ހ)
[60] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 200(ށ)
[61] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 202
[62] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 203
[63]- UK civil procedure rules 1998 No 3132(l.17) part 29 Rule 29.8(c)(ii)
[64]- PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK Practice Direction supplements para 10.1
[65]- Umm Qarn Management Co Ltd v Bunting and Another [2001] 1 CPLR 20, CA
[66]- PRACTICE DIRECTION 29 – THE MULTI-TRACK Practice Direction supplements para 10.6

ނޯޓިސްދިނުން

އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން ސަޕީނާގެ އަމުރުން އޮންނަ ތާރީޚުގެ 03 ދުވަސް ކުރިން ސަޕީނާގެ އަމުރުވަން ނޯޓިސް ދޭންވާނެވެ. ހާއްސަ ހާލަތެއް ދިމާވެގެން މިމުއްދަތު މިއަށްވުރެން ކުރުކުރެވިދާނެވެ.[67] މިނޯޓިސް ދޭންވާނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވިގޮތަށް ފުރުމާ ކުރެވިދާނެވެ.

ސަޕީނާގެ އަމުރުގެ ނޯޓިސް

(ޤާނޫނު 232(ނ))

1. މައްސަލައިގެ ސަޕީނާގެ އަމުރުން ....ތާރީޚު..... ގެ .....ގަޑި..... ގައި އޮންނާނެވެ.
2. އިލްތިމާހީ ބަޔާނަށްފަހު ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އެހުން ފެށޭނެ ދުވަސް. ފުރަތަމަ ދުވަހު ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ....އަދަދު.. ސަފުހާ ހެކިންގެ ތަފްޞީލުން ... މީހުންގެ ހެކިބަސް އަހާގޮތަށް ހަމަޖެހިފައިވެއެވެ. އެތަފްޞީލަކީ .... މިއެވެ.
3. ދެވަނަ ދުވަހު ...... ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަހައި ދައުވާ ކުރާ ހަސްމު ހުށަހަޅާފައިވާ ސަފުހާ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަހާނިންމާނަމެވެ. ދެވަނަ ދުވަހު ހެކިބަސް އަހާނީ ތަފްޞީލަކީ .... މިއެވެ.
4. ތިންވަނަ ދުވަހު ދައުވާ ލިބޭ ހަސްމުގެ ... ހެކިންގެ ތަފްޞީލުން ... ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަހާގޮތަށް ހަމަޖެހިފައިވެއެވެ. ތަފްޞީލަކީ .... މިއެވެ.
5. ހަތަރުވަނަ ދުވަހު ..... ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަހާނަމެވެ. ތަފްޞީލަކީ .... މިއެވެ. އޭގެ މަރުހަލާތަކަށް ފުރިހަމަ ކުރާނެ ގޮތުގެ ތާވަލު ތިރީގައި އެވަނީއެވެ.

އިލްތިމާހީ ބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް	120 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް 60 މިނެޓު)
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އެހުމަށް	02 ދުވަސް
ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އެހުމަށް	02 ދުވަސް
ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހުށަހެޅުން/ދިފާއު ހުށަހެޅުމަށް	01 ދުވަސް
ދައުވާލިބޭފަރާތުގެ ހުށަހެޅުންތަކަށް/ދިފާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް	01 ދުވަސް
ކުލޯޒިން ސްޓޭޓްމަންޓް/ޚުލާސާ ބަޔާނަށް	240 މިނެޓު (ދެފަރާތުން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް 120 މިނެޓު)

[67]- ކުރީގެ ހަވާލާ 232(ނ)

ޖުމްލަ ވަގުތު	01 ހަރުކާ

6. އަޑުއެހުން ފަސްކޮށް ދިނުމަށް އެދޭނަމަ މަޤުބޫލު ސަބަބުބަޔާންކޮށް ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބަޔާނަކުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މަޤުބޫލު ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސް ދިނުމަކާ އެއަޑުއެހުމެއް ފަސްކޮށްދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މަޤުބޫލު ސަބަބެއްކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭނީ ހެކިބަސްދޭ ބާރުލިބިގެންވާކަމުގެ ފުރުޞަތު ހޯދުމަށެވެ. މިގޮތުން ދިނުމަށްވެސް ފަސްކޮށްދެވޭނީ 03 ފަހަރަށްވުރެން ގިނަނުވާ ގޮތެއްގެ މަތީންނެވެ.[68]

7. މިފަދައިން ފަސްކުރެވޭ ކުރުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ކޯޓުން ރިޢާޔަތް ކުރާނެއެވެ. މަޤުބޫލު ސަބަބެއްނެތި އަޑުއެހުން ފަސްކުރިކަން ހާމަވެއްޖެނަމަ އެކަމަށްޓަކައި ޚަސްމަކު ކުރަންޖެހުނު ޚަރަދާ ޒިންމާވާންޖެހޭނެއެވެ.[69]

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު

ބީމާ މުޢާމަލާތުގައި ޚަރަދަކީ ޤާނޫނުގައި ކަނޑައެޅި ފަދައިން ކުރެވިފައިވާ ޚަރަދުތައް ނޫނެވެ. ބީމާމުޢާމަލާތު ތެރޭގެ ޤަރާރުގައި ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ Bas cost/އެސެސްމެންޓް އުސޫލުންނެވެ. ބޭސް ކޮސްޓްގައި އާންމު އުސޫލުގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުން/Standard basis ނުވަތަ ލިބުނު ގެއްލުން ފޫބެއްދު މިންވަރަށް/Indemnity basis ޚަރަދު ނަގައި ދިނުމުގެ އުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމެވެ.[70] ނަމަވެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދުގައި މިޚަރަދު ކެޕް/ސީލިން ކަނޑައަޅާފައެވެ.[71]

ޚަރަދު ނަގައި ދިނުމުގައި ޚަރަދު ނަގައިދޭނޭކަމާއި ކަނޑައަޅައި ހުކުމް ކުރުމާއި، ޚަރަދު ނަގައިދޭ މިންވަރު ބަޔާންކޮށް ކުރުމުގެ ދިރާސާކުރުމުން ކުރިމަތިވާކަން އަމަލީ ކުރެވިދާނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލުތަކަށް ބާބު 59، 60 އަދި 61 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

68- ކުރީގެ ހަވާލާ 199(ހ)(ނ)(ބ)

69- ކުރީގެ ހަވާލާ 279(ށ)

70- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 273(ށ)(ހ)

71- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 (ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 (06 ޖޫން 2022)) އެޕެންޑިކްސް C#

އަށްވަނަ ބައި

ހެއްކާ ގުޅޭ

ބާބު 51 ހެއްކާގުޅޭ އާންމު އުސޫލުތައް

ބާބު 52 ތިރާރިއުން

ބާބު 53 ހެކި

ބާބު 54 ހެކި ހާމަކުރުން

ބާބު 55 ތަބީބުންނާއި، އެސެސަރުން ނުވަތަ އަދުވޮކޭޓީ

ބާބު 51

ހެއްކާގުޅޭ

އާންމު އުސޫލުތައް

ތަޢާރަފު

ސާބިތުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ނަފީކުރަން ޖެހޭ facts in issue/ވާޤިޢީ ހަޤީޤަތްތަކެވެ. relevant facts/ގުޅުންހުރި ވާޤިޢާއާއި، collateral facts/ގުޅުންހުރިކަމުން ބެލޭނެ ވާޤިޢާތަކެވެ. ހެއްކަކީ މަޤްބޫލު ގުޅުންހުރި ހެއްކަށް ވާންޖެހެއެވެ. އަދި ހެކިރައްދުކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަޤްދީރީބާރެކެވެ.

ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ

ވާޤިޢާ

ވާޤިޢީ ހަޤީޤަތް

މަދަނީ މައްސަލައިގައި facts in issue/ވާޤިޢީ ހަޤީޤަތަކީ ބެހެވިގެން ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ދައުވާ ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށްޓަކައި ސާބިތުކޮށްދޭންޖެހޭ ވާޤިޢާ ނުވަތަ ވާޤިޢާތަކެވެ. މައްސަލައެއްގެ ޙަޤީޤަތްތައް ކަނޑައަޅަނީ، ޖައުހަރީ ޤާނޫނުތަކަށް ބަލައިގެންނެވެ. އެބަހީ ފަރުދުންގެ ހައްގުތަކާއި، ވާޖިބުތައް ބަޔާންކުރާ ޤާނޫނުތަކަށް ބަލައިގެންނެވެ. ބައެއް ހަޤީޤަތްތަކުގައި ހަސްމުން އިންކާރުކުރާ ނުވަތަ ޤަބޫލުކުރާ، ކަންކަމަށް ބަލައިގެންނެވެ. މިސާ ޝަރީޢަތުގައި ސާބިތުކުރަން ޖެހެނީ މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތައް ދަނެގަތުމުގައި ހުރިހާ ކަމެއް ދައުވާގެ ތަފްސީލުގައި ބަޔާންވާނެވެ. ދިފާޢުން ބަޔާންވާނެވެ. މިގޮތަށް ޤާނޫނީ ބަހުރުވައިން ބުނެދިނުމުގެ ގޮތުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ދަޢުވާތަކުގެ ދިފާޢުގައި ހިމެނެންވާނެކަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[1]

މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތައް ދަނެގަތުމުގައި ކޯޓުގެ ދައުރަކީ ވަރަށް މުހިއްމު ދައުރެކެވެ. ކޯޓުގެ ދައުރު ބަޔާންކުރުމުގެ ގޮތުން ޤާނޫނުގައި ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި، ހެކިބުނުންވާ ކަންކަމާއި، އެހެކީގެ ބާވަތާއި، އެހެން ކޯޓުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ގޮތާ ގުޅޭގޮތުން އިރުޝާދުދިނުން ލާޒިމުކޮށްފައިވެއެވެ.[2] މިއުސޫލަށް ރިޢާޔަތްކުރައިގެން ހެކިބުނުންވާ ވާޤިޢާ ކޯޓައިކަން ބެލެހެއްޓުމާއި، އެހެކީގެ ތަރުތީބާއި، ހެކި ހުށަހަޅާނެ ގޮތް ބެލެހެއްޓުން ލާޒިމުކަން އެނގެއެވެ. މިއުސޫލަށް ކޯޓުން އަދާކުރާ ހިފާ ބާރު ލިބިގެންވާކަން ވަރަށް ސާފުކޮށް އެނގެއެވެ.

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 139(ށ)
2- ކުރީގެ ހަވާލާ 322(ށ)

ގުޅުންހުރި ވާހަކަ

ގުޅުންހުރި ހެއްކަކީ އެވާހަކައެއް ވުޖޫދުވާކަން ނުވަތަ ނަފީވާކަން އިސްތިންބާތު ކުރެވޭ ހެއްކެވެ. ވާހަކަ ގުޅުންހުރި ހެއްކޭ ބުނެވީ circumstantial evidence/ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތުން ލިބޭ ހެއްކަކަށެވެ. ބައެއް ބާވަތުގެ ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތުން ލިބޭހެއްކަކީ ވާހަކައި އިލްތިޒާމުގެ ގޮތުގައި އުފެދޭގޮތުން އަންނަ ހެއްކެވެ. މިސާލަކަށް ވަކިކަމެއް ކުރުމުގެ މަޤްޞަދާ ގުޅުންހުރި ހެއްކެވެ. ނުވަތަ ވަކިކަމެއް ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ނުވަތަ އެކަމަށް ކުރުމަށް ތައްޔާރުވާކަން ސާބިތުވާ އެހެނިހެން ހެއްކެވެ. އަދި ކޯޓުތަކުން ދަށަށްގަނޑުވާ ހަމަޔާ. ދުރިހެއްގެ އެއްމަގުބޮޑުރެއް ޓޮރުވަރި، މަޤުބޫލު ދަނޑިގަނޑާ ގުޅޭ ހެއްކަކީ ގުޅުންހުރި ހެކިތަކުން ނިސްބަތުދީން ސަބަބުއެކަށް ނުބެލިވެއްޖެއެވެ.[3] އެހެން މިސާލެއް ދަންނަވާނަމަ ހަސްތަކު ދުލުބޭނުމަކަން ލިބިދުވާ ހެއްކަކީ ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތުން ލިބޭ ހެއްކެވެ. މިކަމަކީ ދޮގުބަހާ މީހާގެ އިތުބާރުކުރުން ސަޤާފީއުސޫލުތަކުން ހެދުނުކަން ސާބިތުކުރުމަށް ދަލީލުކުރެވިދާނެއެވެ.[4]

ހަސްތަކު ހިދުމަތްކުރަމުދިޔައިރު ނުވަތަ ޝަރީޢަތްހުކުމު ނުކުތާސާފުވިޔަމަ، އިންޒާރުދޭ ހަސްތާ އެއްޗެއްގެ މަތިން މައްސަލަ ބުރަވާލަތަށް އާންމު އުސޫލެވެ. ހިފެހެއްޓުމަކީ adverse inferences/ސަލްބީ ޤަރާރެއް ނުވަތަ އިޙްތިމާލުގެ ނިންމުންތައް ހަމަޖެހޭ ގޮތެވެ.[5] ކޯޓުން މިފަދަ އިޙްތިމާލެއް ކުރުމަކީ، ވާހަކަދެއްކުމުގެ ހަސްތާ ކުރަން ޖެހޭ ކަމެއް ކުރުމުގައި ބޭނުން ކުރެވޭ ގޮތެވެ. ނުވަތަ ހިފެހެއްޓި ހެކިބަސްދޭ ކަމެއް އެކަލޭގެ ނުރަހުމަތްތެރިކޮށް ހަސްތާ އިތުބާރު ކުރެވޭ ގޮތެވެ. މިފަދަ އިޙްތިމާލެއް ކުރުމަށް ކުރަންޖެހޭ ދަލީލެއް ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމާ ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދަލީލެއް ކަމަށެވެ.[6]

ވަކިކަމެއްގައި މިހެން ހަމަޖެހޭނެ ގޮތް ސާބިތުކުރުމުގެ އާދަޔާއި ހިލާފު ގޮތެއް ހުރިނަމަ އަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތް ސާބިތުކުރަން ހަމަ ހިނގާފައިވާގޮތެވެ.[7] މިސާލަކަށް ބިރުވެރި/ސަލާމާތު އަތުގެ ޢިލްމާ އަޅާކުރުމުގައި ބަލަހައްޓާ ފަރާތެއްގެ ވާޖިބުގެ ދަށުން ބިރުވެރިކަމާ އަޅާނުލާތީ ގޮތް ސާބިތުކުރަން ހަމަ ހިނގާފައިވާގޮތެވެ.

ގުޅުންހުރިކަން ބެލުމާ ވާހަކަ

ގުޅުންހުރިކަން ބެލުމާ ވާހަކަ ތިން ބައިކަން ބެހެއެވެ. ފުރަތަމަ ވަކިކަމަކާ ހެކީގެ އިތުބާރުކަން އަސަރުކުރާ ވާހަކައެވެ. މިސާލަކަށް ކުރިން ދިވެހިރާއްޖެއާ ބަހެއް ވަކިކަމަކާ ގުޅޭ ޙަރަކާތެއް ބެލުމެވެ. ދެވަނަ ވަކިކަމެއް

[3]- Myers v The Queen [2015] UKPC 40, [2016] AC 314
[4]- MA (Somalia) v Secretary of State for the Home Department [2010] UKSC 49, [2011] 2 All ER 65
[5]- When the court or jury may draw a negative conclusion from a specific failure by the defendant to do something
[6]- Lewis v Eliades [2005] EWHC 488 (Ch), LTL 6/4/2005, affirmed in Karis v Lewis [2005] EWCA Civ 1637, LTL 22/12/2005; and Baigent v Random House Group Ltd [2006] EWHC 719 (Ch), [2006] EMLR 16 at [213]—[215]). In Wisniewski v Central Manchester Health Authority [1992] Lloyd's Rep Med 223 Brooke LJ
[7]- Chapman v Walton (1833) 10 Bing 57

އިތުބާރާއި ފާޅުވެއެވެ. މިއީ ހެއްކެއް ކޯޓަށް ބަލައި ގަބޫލުކުރި ވަކިސަބަބެއް ހުރިކަމަށް ޗާޖުކުރާ ހެއްކެވެ. މިސާލަކަށް ބަޔާނުގެ އަކައުންޓު ފުށުއަރާ ނުވަތަ އާންމުކޮށް ނޭނގޭކަމާ އެހެން ޖިނާއީ ހެއްކެއްކަމުގައި ބެލެވޭނީ އެއްއެކޭ އެހެނީ އާންމުކޮށް ބަޔާންކުރެވޭ ފުރަތަމަ ނުވަތަ ދިރިއުޅުންތަކެވެ. މިސާލަކަށް ވެރިކަމެއް ހުރިގޮތް ގާތުގައިވާ ފާޅުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ހެކި ހުރިކަމެވެ.

ގުޅުންހުރިކަމަށް ބެލެވޭ ފާޅުވާހިނދު ހުކުމްތަކާއި ނިސްބަތް ގޮތުން ގުޅުންހުރި ކޯޓުގެ ފާޅުވެއެވެ. ހަމަހެދިފައިވާ ވަކިސަބަބެއް ހިމެނޭ މިއަދަލުގެ ސާފު ގޮތުން ގުޅުވައިދޭ އެހެން މިއަދަލަތައް ނިސްބަތް ގޮތުން ހުޅުވާލި ފާޅުވެއެވެ. އެހެން ބަޔާންކުރާ ބަލައިދީ ގުޅުންހުރި ކަމަށް ބެލޭ ފާޅުވާ ސާފުގޮތުން ހަމަހެދިފައިވާ ވަކިސަބަބާއި ގުޅުންހުރި ކޯޓުގެ ފާޅުވާނެއެވެ.[8]

ގުޅުންހުރިކަމަށް ބެލޭ ހިނގާ އުސޫލު collateral fact rule/ އަކީ އިދިކޮޅު ހެކިވެ ގުޅުންހުރިކަމަށް ބެލޭ ފާޅުވާކަމާ ގުޅިގެން ހަމަހެދިފައިވާ ސަރަހައްދުގެ ހެއްކާ ފުރުޞަތު ހެކި/extrinsic evidence ގެނައުން މަނާކުރާ އުސޫލެވެ.[9] ދައުލަތުގެ ބަޔާނުގެ ނުވަތަ ދިފާއުން ފުރުޞަތު ވާދީ ނުވަތަ ގޮތަކަށް ގަބޫލުކުރާ ކޯޓުގެ ސާބިތުކުރުން ދޭނެ ވާދީއްކަމަށް ނިސްބަތް ކޯޓުގެ ވާދީއާއި ގުޅުންހުރިކަމަށް ބެލުމަށް ފާޅުވެއެވެ.[10]

[8]- R. v. M.C., 2012 ONSC 882 (CanLII), at para 10, <https://canlii.ca/t/fqk75#par10>,
[9]- Ibid par 11
[10]- Ibid para 12

ގުޅުންހުރުމާއި، މަޤުބޫލުވުމާއި، އަދި

ހެކިރައްދުކުރުމުގެ ތަފްސީލީ ބާބު

ރާއްޖޭގެ ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު އަސާސީ ދެއުސޫލަކަށް ތަބާވާންޖެހެވެ. އެކެއް:- ހެކި އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ގުޅުންހުރުމާއި،[11] ދެއެއް:- މިފަދަ ހެކެއް ބަލައިގަންވާނީ ކޯޓުން އެހެއްކެއް ރައްދުނުކުރާނަމައެވެ. ދެވަނަ އުސޫލަކީ މުޖުތަމަޢުން ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނުން ވިސްނާން އޮތް އުސޫލުތަކުގައެވެ. މިއީ އާންމުކޮށް އިނގިރޭސި ކޯޓުތަކުގެ އުސޫލުތަކެވެ. އެޤާނޫނުގެ 37 ވަނަ މާއްދާއިން މިއުސޫލު އިނގިރޭސި ކޯޓުތަކުގައެވެ.

ފަސޭހަކަމަށް ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކާއި، ވާޤިޢާ ނުކުތާތަކުގެ ގޮތުން ފަސޭހަކަމަށް، ބަލައިގަނެވޭނެ ހެކި އެޖެންސީން ހެއްކާބެހޭގޮތުން މުޖުތަމަޢުން ބަލައިގަނެވޭ ޤާނޫނީ ނަޒަރުން އަދި ޢަމަލުކުރާ އުސޫލުތަކުން ނިމިގެންދެއެވެ. ހެކި ބަލައިގަތުމަށް ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނުގެ އުސޫލު ސާބިތުކުރަން މަޖުބޫރުވާ ކަމެއްނަމަ، ވަކި ޝަރުޠުތަކެއްގެ ދަށުން ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.[12]

<u>ގުޅުންހުރުން</u>

ގުޅުން ހުރުމަކީ ބުނެވޭ ކަމެއްގައި ސާބިތުކުރަން ބޭނުންވާ ވާޤިޢާއާއި، އެވާޤިޢާއެއް ސާބިތުކުރަން ބޭނުންވާ ހެއްކާދެމެދުގައި އޮންނަ ގުޅުން އަދި މާއްދީ ގުޅުމެވެ.[13] ވަސީލަތާއި، އާންމު އިންސާނުންގެ ވިސްނުމާއި، ތަޖުރިބާގެ މައްޗަށް ނިންމާ ނިންމުމެއްކަމުގައި ގުޅުންހުރުންވެއެވެ.

ބައެއްޙާލަތްތަކުގައި ހެކި ގުޅުންތެރިކަން މުޖުތަމަޢުން ބޮޑުކުރުން ދެނެގަނެވޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް އެހެން ކަސްޓަމަރަކާ އެކުވެރިވާ އެއްބަސްވުމުގައި އެއްޝަރުތުތަކާއި ހިމެނޭ މިދުވަސްވަރު ދެމެދުގައި އެއްބަސްވުން ވެވިފައިވިޔަސް ވަކިޝަރުތުތަކެއްގެ މައްސަލަ ކަން ސާބިތުކުރުމަށް، އެހެން ކަސްޓަމަރާއެކު ވެވުނު އެއްބަސްވުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ބައެއްޙާލަތްތަކުގައި ހެކި ގުޅުންހުރުން ދަރަޖައަށް ބޮޑުވެއެވެ. މިސާލަކަށް އެކްސްޕާޓުން ފަދަ، ދަޢުވާ ލިބޭ ފަރާތްތަކުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ އާދަޔާ ބަދަލު ގެނެސް، އިހުމާލުގެ އަމަލު ހިނގަންދެވުނުތޯ ކަންކަން ކަނޑައެޅުމަށް ކަމުގެ ހެކިވެރިޔާ، އެ އެކްސްޕާޓުބަ އިހުމާލުން ހިނގި އެކްސްޕާޓުބަހެއް ނުވަތަ ނޫނީ ބެލުމަށް ގޮތް ހެއްކަށް ނުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ދަޢުވާ ކުރާފަރާތުގެ މުވައްޒަފު ނޭނގި ހިތްވަރު ހިތްހަމަ އަދާނުކުރުމުގައި އާއްމުން ނުދެނެ ފެނިފައިވާ ގުޅުންހުރި ބަދަލު ކުރެވޭނީ މަސައްކަތް ކުރެވިދާނެ ހެއްކާއިގައި ބޮޑުކަމުން.[14] ބައެއް މައްސަލަތަކުގައި ކަންތައްތަކަށް ވަރަކަށް ގުޅުންހުރި ހެކިވެސް ބައްދަލުކޮށްފައި ހުށަހަޅައިގެން ފަހަރުތަކެއްގަވެ. ދިނަކަމުންނަމަ މައިގަނޑު ވާޤިޢާއިން ކޯޓުގެ ސަމާލުކަން

[11]- ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 116(ށ)(ނ)

[12]- Stroude v Beazer Homes Ltd [2005] EWCA Civ 265, [2005] NPC 45

[13]- ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 33

[14]- Great Future International Ltd v Sealand Housing Corporation [2002] EWCA Civ 1183, LTL 25/7/2002

އެހެން ދިމާލުކަން ގެންދާ ހާލަތްތަކުގައި މެނުވީ މިފަދައިން އަމަލެއް ނުކުރާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ޖަރީމާތަކުގެ އިހުމާލުން ހިންގައިދިނުމާ މައްސަލަތަކުގައި، އެއްބަސްވުންތަކުގެ ފުރުގެ ޝަރީޢަތްތަކުގައި ދަޢުވާކުރިއަށް ކޮންޓްރެކްޓަކަށް ޖަރީމާތަކުގެ ޢަމަލުތަކަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ޝަރުޢީ ގާނޫނުތަކުގެ ބަދަލުގައި އެދުނުން. މިފަދައިން އެދުމުން އެދުވަނީ ހަވާލާދީފައިވާ އުސޫލު ހިފާޒަތްކުރުން ދިފާޢު ކުރިމަތިން ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. މިބަދަލު ގެނައުމަށް ޖަރީމާތަކުގެ އިހުމާލުން ސަބަބުން ދަޢުވާކުރިއަށް މައްސަލައިގެ ހާލަތު ހިނގާ ވަގުތު ކަންތައްތަކުގެ ހުކުމް ނުވާނެ އެހެނީ ބަލައި ނުވަތަ ނުވާނެއެވެ.[15] މިފަދަ ބަދަލު ކޮންޓްރެކްޓް ވަރަކަށް ގުޅުންހުރިކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އެހެނިހެން ނުވަތަ ނިސްބަތް ހާލަތު ދަޢުވާކުރިއަށް ހާޒިރުވާ ގުޅުމަކަށްވާނެއެވެ.

ނަހަމައިން ހޯދާ ހެކި

ޤާނޫނީ ހިފާޒަތް، އެކަށީގެންވާ ބައިންސާފުން ހޯދާ ހެކި ލިބިގެންވާ ނުވަތަ ނުވާނަމަ ޤާނޫނު ހުށަހަޅާ އުސޫލުގެ ތެރޭގައި ލިބިގެންވާ ހެކިބަލި މަޤުބޫލު ހެކިބަލުމުގައި ބެލުމަށް ޤާނޫނީ އާންމުގެ ނިޒާމުގައި އެކަށީގެންވާ އާންމު އުސޫލުބެލެވޭ.[16] މިއުސޫލަށް ދީން އިސްތިސްނާއެއް އޮވެއެވެ. ފުރަތަމަ ބާވަތަކީ ޢަދާލަތްކުރުމަށް ހެކި ހޯދުމެވެ. ދެވަނަ ބާވަތަކީ ހިމާޔަތް ލިބިގެންވާ ހެއްކެއް ގެއްލުނު ބޭނުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.[17] އަދިކޮށްފައިވާ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގެ ވަގުތުގައި ލިބިގެންވާ ހެއްކެއް ދެވަނަ ހަމައިން ބަލައިގަތުން ހެޅުން ބަލައިގަތުން ނުވާނެއެވެ.[18] ދެވަނަ އިސްތިސްނާއަކީ އިންސާނިއްޔަތާ ޚިލާފު އަމަލު ނުވަތަ އިންސާނީ ކަރާމާތް އެކަށީގެންވާ އަމަލުތަކެއް ކޮށްގެން ހޯދާފައިވާ ހެއްކެވެ.[19] މިބާވަތުގެ އަދަބުގެންދާ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ޤާނޫނީ ހިފާޒަތް ހޯދާ ހެކިގެ ބޭރުން ވަނަރަބަދަލު. ޙިމާޔަތަ އިސްތިސްނާއަކީ އިލްތިޒާމު ލިބިގެންވާ ލިއުމެވެ. މިދަފްތަރުގައި 54 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ރައްދުކުރުމުގެ ތަފްދީލީ ބާރު

ޤާނޫނީ ހަމައިން ބަލައިދު މަރުހޫ މައްސަލަތަކުގައި އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ގުޅުންހުރި ހެއްކެއް ބަލައިގަތުން ރައްދު ކުރުމުގެ ތަފްދީލީބާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[20] އެހެންކަމަށް އެކަށީގެން ނުވާގޮތުގައި ލިބިގެންވާ ހެއްކެއްކަމުގައި ވަކިކުރެވޭ. މިއުސޫލަށް އޮތް އިސްތިސްނާއަށް ގޮތުގައި ހާމަކަށްވުމާ ހެކި ޝަރީޢަތުގައި ބޭނުން ކުރުން މަނާކުރުމުގެ ގޮތުން ހެކިބާރުން ނުވަތަ ހެކިބަލުގެ ގުޅުމާ ބާރުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނަމަ އެ ޝަކުވާހެއްކަށް ހާސިލުކުރުން

[15]- Agassiz v London Tramway Co. (1872) 21 WR 199
[16]- Helliwell v Piggott-Sims [1980] FSR 582; Calcraft v Guest [1898] 1 QB 759; and Goddard v Nationwide Building Society [1987] QB 670 & (Public Prosecution Service of Northern Ireland v Elliott [2013] UKSC 32, [2013] 1 WLR 1611)
[17]- A v Secretary of State for the Home Department (No. 2) [2005] UKHL 71, [2006] 2 AC 221,
[18]- ދިވެހި ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ (2008) 52
[19]- alloh v Germany (application 54810/00) (2006) 44 EHRR 32
[20]- ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 116(ހ)(ނ)

ހިއްސާ ދެއްކުން މަނާކޮށްފައިވެއެވެ.[21] ލިޔުން ހާމަކުރުމުގެ އުސޫލު ކަނޑައަޅާފައިވާ ހާމަކުރުމާ ލިޔުންތައް ބަލައިނުގަނެވޭ މަގުފަހިކުރުމަށެވެ.[22] ހެކިތަކުގެ ހިއްސާވެސް ބަލައިގަނެވޭ ޤާނޫން ކަނޑައަޅާ ގޮތުގެ މަތިން ހެކިތަކުގެ ތިރީގައި އަންގާކަށްފައިވާނަމައެވެ.[23] ހިއްސާނުކުރުމަށް ވާޖިބު ނުވަތަ ހިއްސާނުވާ ކަންކަމާއި، އެހެނިހެން ބާވަތްތައް، އެހެން ޤާނޫނު ހިއްސާނުކުރަންޖެހޭ ގޮތް ގުޅޭގޮތުން އިދާރީގޮތުންނުވާ ބާރު ޤާނޫނު ލިބިދޭނެއެވެ.[24] ހިއްސާއަށް ކުރަންޖެހޭ ގޮތުގެ ދޫކުރުން އިދާރީގޮތުން ނުވާނަމަ އިދާރާގެ ބަލައިގަނެވޭގޮތުގެ ބާރު ޤާނޫނު ލިބިދޭނެއެވެ.[25] ވީމާ މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ހިއްސާކުރުމުގެ ބާރު ޤާނޫނު ލިބިދޭނެވާކަން ވަރަށް ސާފެވެ.

މިބާރު ލިބިދޭނެވީ ޚާއްސަކޮށްވަރަކަށް ނޫ މިއީ އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ތަޤުރީބާ ކުރެވި އުސޫލުތައް ކަނޑައެޅިފައި ނުވާ ދައުރާއެކެވެ. މިބާރު ބޭނުން ކުރުމުގައި ޤާނޫނުގެ އަންގުމު މަޤުބޫލުކަމުގެ، ހުއްސަ މަޤުބޫލުކުރުމަށް، ހާސިލުކުރާ ގޮތަކަށް ބޭނުން ކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މިބާރުގެ ބޭނުން ހިފުމަށް ފަސޭހަކުރުމަށް އިސްލާހު ދޭންވާނެވެ.[26] މިއީ ބަލައިގަންނަ ހިއްސާ ކުރުމުގެ ބާރު ބަރުވިބަދު އުސޫލެވެ. މިސާލަކަށް ހުރިހާ ކަމަކަށް ޝަރީޢަތުގެ ހާލަތު ފަހުން ނުހިފޭނެ ހިއްސާކުރުމުގެ ކަނޑައަޅާނެ ނިންމުންތަކެވެ. މިފަދަ ކަންކަމަށް ބަލާ މިބާރަށް ހުކުމް ފިޔަވައި އުސޫލެއް މުހިންމު ބާރުކަމެވެ.

ބަޔާން ހާމަކުރުމުގައި ޖަވާބު ދިރާސާކުރުމަށް، ގޮތެއްގެ ބަދަލުގައި، އަންނާގެ ކުރާ ޖަވާބު މުޢާމަލާތްތަކަށް ހުރުމަތްތެރިވެގެންވާ ތަރުތީބުކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައި އެންމެ އެކުލަ ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދަ ކުރެވިފައި ގޮތެއްގައި ލަފާދެއްވުމަށް ވަކިކުރެވޭ ޝަރީޢަތަށް ވީމާ ބުރަނުވާ ހިއްސާ ބަޔާން ފެށުމުގައި ނިޒާމުކަމުގައި މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ހިއްސާ ބަލައިގަނެވޭނެކަމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމެވެ.[27]

ހިނގާ ކުރިއަށް ހުށަހަޅާ ކުރުވުން ވަރުގަދަ ކަނޑައަޅުއްވާ، މައްސަލަ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ހިއްސާ ކުރިއަށްގެންދަވަންޖެހެއެވެ.[28] ހިނގާ ކުރިއަށް ހުށަހަޅާ ކުރުން ވަރުގަދަ ކަނޑައަޅުއްވާ އިންސާފު ފުރިހަމަކުރުމުގެ ހައްޤާއި، ހިއްސާ އަދާކުރުމުގެ ސިފައާ ހަމަޖެހުމަށް ބުރަވެގެންވާނެއެވެ.[29] ހުއްދަ ސަލާމަތްކުރުމުގެ ކުރިން ބެހޭގޮތުގެ ނުވަތަ ވަކިވަތްތަކުގެ ތަރުހާ އާންމު މައްސަލަ ސާބިތުވުމަށްވާނަމަ ސަލާމަތް ކުރިއަށްގެންދެވެ. މިސާލަކަށް ގަޑިތަކުގެ، ތަފާތު ދިނުމުގެ ކުރީގެ، ވައްކަންތަކުގެ

---

[21]- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 330

[22]- ހެކީގެ ޤާނޫނު 301(ހ)(ށ)(ނ)

[23]- ހެކީގެ ޤާނޫނު 351(ހ)

[24]- ހެކީގެ ޤާނޫނު 322(ހ)

[25]- ހެކީގެ ޤާނޫނު 208(ބ)

[26]- Great Future International Ltd v Sealand Housing Corporation [2002] EWCA Civ 1183, LTL 25/7/2002

[27]- Jones v University of Warwick [2003] EWCA Civ 151, [2003] 1 WLR 954

[28]- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 210(ރ)

[29]- Three Rivers District Council v Bank of England [2005] EWCA Civ 889, LTL 23/ 8/2005

ހިއްސާކޮށް އަދި ޤަރާރުގެ ކޮށް، އިޖުރާއާތުގައި، މަކަރާ ހިލަތްތެރިކަމުގެ ކުށް، ކޮރަޕްޝަނުގެ ކުށް، މިފަދަ ސަބަބުން ތަޙުޤީޤުކުރުމުގެ

ޝަރީޢަތުގެ މައްޗަށް އުފުލާ ކުށެއް ސާބިތުކުރުމުގައިވެސް ސާބިތު ކުރުވިދާނެއެވެ.[30]

ރިޕްލައި

ވާދީއާއި ފުރުޞަތުދެވޭ ރިޕްލައިއެއް ހުށަހަޅަން އެވާދީއާއި ސާބިތުކުރުމުގެ ހަމަ ކުރަންޖެހުމާއި ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. އެފަދަ ހެއްކެއް ކޯޓަށް ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. މިގޮތަށް ރިޕްލައިގެ ތެރޭގައި، ޤަވާޢިދު ގަބޫލު ކުރާނެ މަސައްކަތް ރިޕްލައިގައި ހުށަހަޅާ ކަންކަން ހިމެނުމުގެ ފުރުޞަތު ދޭނެއެވެ.[31] ސިޔާސަތު ހުށަހަޅާނެ އެންމެ އެހެން ގޮތަކީ ކުރިން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތަށް މައްސަލައިގައި ރިޕްލައިއެއް ފޮނުވުމެވެ. މިއީ ދައުވާއެއް ގޮތަށް ބަލައިގަނެވޭ ރިޕްލައިއެކެވެ.

ތަފުސީލު ބަޔާންކޮށް ރިޕްލައިއެއް ފައިލުކުރެވޭނެއެވެ. ގޮތަކީ އެއްބަސްވުމުގެ ދައުވާއަކާ ގުޅޭ ބަޔާންތަށް ކޮރާނެ ދިފާޢުގައި މުހިއްމު އެއްބަސްވުންތަކުގެ ބާރުތަކާ ރިޕްލައިފައިވާނެއެވެ.[32] ދައުވާއަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅަން ބޭނުންކުރާ ތަފުސީލް ތަހުގީގުގައި ފާހަގަކޮށް ދައުވާގެ ބައިތަކާ ގޮތަކީ މުދަލުވާއަށް އެއްބަސްވާ ގޮތް ހުށަހަޅާފައި ދައުވާއަށް ރިޕްލައި ފައިލުކުރެވޭނެއެވެ.[33] ގޮތަކީ ފަކްޓަށް އެޑްމިޓް ގޮތަކީ ނޯޓިސްއަކަށް ދެވޭ ޖަވާބު/response to a notice to admit facts ހުށަހަޅާނެ އެދި ހުށަހަޅާ ނޯޓިސް އަކާ ގުޅޭ އަދި އެފަދަ ނޯޓިސް އަކާ ގުޅިގެން ކުރިއަށް ދަނޑިވަޅު ވަރަށް ބާރަކަށް ގޮތަކީ ސޮއިކުރާ ހުށަހަޅާނެ ރިޕްލައިފައިވާނެއެވެ.[34] މައްސަލައަށް ގުޅޭ އިތުރު މައުލޫމާތު ހުށަހަޅުމަށް ކޯޓުން އެންގުމުން ވެސް ރިޕްލައި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[35] ޝަރީޢަތުގެ ތަޙުޤީޤުގައި ވެސް ރިޕްލައިފައިވާނެއެވެ.[36]

30- ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 48(ނ)

31- ކުރީގެ ހަވާލާ 76(ހ) އާއި ހަވާލާދީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2023) 125(ހ)

32- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2023) 139(ހ)(2)

33- ކުރީގެ ހަވާލާ 125(ނ)

34- ކުރީގެ ހަވާލާ

35- ކުރީގެ ހަވާލާ 208(ރ)

36- ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 84(ހ)

އިފްތިރާޟު

ތައާރަފު:-

އާންމު މާނައިގައި އިފްތިރާޟަކީ ޤާނޫނީ މަންޠިޤީ ކަމަކާއި، ނުވަތަ ވަޤާއިޢުތަކާއި އަދި ހެކިން ކަމަކާވިޔަސް ގުޅުވައިދޭ ގުޅުވައިދިނުމުގެ މައްސަލަ ނިމުމެ[37] ކުރާ ކުރުމަށް ކިޔާނަމެވެ. އަދި އިފްތިރާޟަކީ މާއްދީ ހަޤީޤަތްތަކުގެ މައްސަލަ އިޤްރާރު ހާސިލުކުރުމަށް ބޭނުން ކުރާ އުސޫލުތަކެވެ.[38]

އިފްތިރާޟު ވުޖޫދުކުރުވަނީ ޤާނޫނު ހަދާފަރާތުން ނޫނީ ކޯޓުތަކުންނެވެ. މިއުޞޫލުން ބިނާވެފައި ވަނީވެސް އަދުލާއި، ޖަމާޢީ މަސްލަހަތަކާއި، ވަކި ވަޤާއިޢުތަކަށް ހެކިން ވަޤާއިޢުތަކާއި، ތަބާވާން ކަމުގެ އިހްތިމާލުގެ މައްޗަށެވެ. ބައެއް ކޯޓުތަކުންނާއި، ޤާނޫނުހަދާ ފަރާތްތަކުން ޤަބޫލުކުރާ ގަވާއިދު ޤާނޫނީ އިފްތިރާޟަކީ ހެކިބަހުގެ ބިނާއަކެވެ. އަދި ހެކިބަހުގެ ބަދަލުގައި އެއިފްތިރާޟަކަށް ދެވޭނެއެވެ. އެހެން ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި އިފްތިރާޟު ހެއްކާއިކަމުގެ ނުވަތައެވެ. ހެކިހަރުން ހުރި ކިޔާ ބަޔާކޮށްފައިވާ ބަލައިގަންނަ ބަލައި ނިޔާ ގޮތަށްކަމުގައި ހުރި ވަޤާއިޢުގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނެވެއެވެ.[39]

މާނަ

ބަހުގެ ގޮތުން އިފްތިރާޟަކީ ކަމެއް ތަޞައްވުރުކުރުމެވެ، އަދި ހެއްކާއި ނެތި ޤަބޫލުކުރަން ނުވަތަ ދޭހަކުރަން ބަލައިގަތުމެވެ.

އިފްތިރާޟަކީ ވުޖޫދުވެގެންވާ ހަޤީޤަތްތަކުން ވަކިގޮތަކަށް ދޭހަކުރެވޭ ޙުކުމްތަކާ ޙުކުމްތަކަށް ނުވަތަ ޤާނޫނު ޤަބޫލުކުރާ ގޮތް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ޤަރީނާ ކަމުގައި ހުސްއެއްސުވާލު ދިނުމެއްކަމުގައެވެ.[40]

އިސްތިމްރާރު މާނަ ހެއްކާއި އިބްރާހީމްކަމުން ކަމުގެ މުޤައްދިމާން ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަކަތާއާއިގެ އިންޑިޔާގެ ސާބިތު ނުކުންނަހާ ހިނދަކު ގުޅިގެން ބަލާއިރު ނުވަތަ ވަޤާއިޢުއެއްގައި ބެލެވޭއިރު ނުވަތަ ޙަޤީޤަތަކަށް ދެކުނު ނަތީޖާއެއް ހާމަކުރުމަށް ހިނގާނެ ގޮތްތަކެއް ހިމެނެއެވެ.[41] ކުރީގެ ނިޔާގެ ހެއްކާ ބަށް ޤާނޫނުގައި އިފްތިރާޟަކީ ހެކިން ގަބޫލުކުރާ ސާބިތުކުރާ ހިނދަކު ވަޤާއިޢުތަކުން އިސްތިޤްބާލުކުރުން ޤާނޫނު ހެއްދަވާ އިސްތިދުލާލު ނުވަތަ ހެއްޔެއްތަކެވެ. އެހެނިހެން އިލިންގައި އިފްތިރާޟަކީ އަސާސީ ވަޤާއިޢުތައް ވުޖޫދުވުމުން ނުވަތަ ބަލައި ކަހަލަ ނިޔުމް/އަންގާޖް ފުރިޔަތްސަން ތަކުން ފާޅުވި ވަޤާއިޢުތައް ދަންނަކުން ހެއްދަވާ ނުވަތަ ޙުކުމްކުރާ ޤާނޫނީ

[37]- ނިޔުމްކުރުން/ފުރިޔަތްސަން ގެ ޑޮކްޓަރ މާނަކުރުމެވެ. ފާރިސްޓް ނުވަތަ އަންގާޖް ނަސަރުގެ ޖާސްޓިސް މެނޭޖުމަންޓް ސަންޓަރ "ކުރިއަށްދާގައި ލިބިދާން ގެރުމަން ކުޅުދުގެ ދައުރާގައި ބޭނުންކުރާ އިސްތިޢުމާލުތައް" ބަލާނަ:- 17
[38]- ތޮމަސް ރުޑްޒްކިސް/Tomas Rudzkis އަތުރާސް ޕެނަމަރިއޯވަސް/Arturas Panomariovas " Legal presumptions in the context of contemporary criminal justice:- formulation of a paradigm"ޖުރިސްޕްރޫޑެންސް ޖާނަލް އޮފް ލީގަލް ސައިންސަސް 57 ނަންބަރު 4 ބަލާނަ 476-462 (2016)
[39]- Jefferson L.Ingram university of Dayton “criminal evidence” tenth edition Anderson publishing page 139
[40]- ހުސްނުއްސުޢޫދު މުޢުޖަމުސް ލަ އިންސައިކްލޯޕީޑިއާ 2018 ޤާނޫނީ ދަރިވަރު ބަލާނަ:- 93
[41]- superior court of California country of Sacramento (2005) English/Arabic glossary page 75

ވަސީލަތެކެވެ.[42] އިފްތިރާޟަކީ އެހެން ވަޤާއިޢުތަކުން ނުވަތަ ވަޤާއިޢުތަކުން ނުވަތަ އެންގި ހާލެއްގެންވާ ވަޤާއިޢުތަކުން އިސްތިދުލާލު ކުރެވޭ ކުރެވުމެވެ.[43] މިބައްޔިނާތުތަކަށް ބަލާއިރު އިފްތިރާޟަކީ އެހެންގޮތަކަށް ސާބިތުނުކުރެވޭހާ ހިނދަކު ވަކިގޮތަކަށް ޤަބޫލުކުރުން ލާޒިމުވާ ލާޒިމުވުމާއި، ވަކިވަޤާއިޢެއް ސާބިތުވުމުން ވަކިގޮތަކަށް ޤަބޫލުކުރުން ލާޒިމްވާލާޒިމުވުމެވެ. އަދި ބަދަލު ޤަރީނާތަކުން ކަނޑައަޅާ އިސްތިދުލާލުކުރާ ނިޔާގެ ގޮތުގަވެސް މަނާކުރެވެއެވެ.

<u>ބެހުނު ބައިތައް</u>

އާންމުގޮތެއްގައި އިފްތިރާޟުތަކުގެ ދެބަޔަކަށެވެ. އެއީ ޤާނޫނީ އިފްތިރާޟާއި، ވާޤިޢީ އިފްތިރާޟެވެ. ޤާނޫނީ އިފްތިރާޟު ދެބަޔަކަށް ބެހެއެވެ. އެއީ މުނާޤަޝާކުރެވޭނެ އިފްތިރާޟާއި، މުނާޤަޝާ ނުކުރެވޭނެ އިފްތިރާޟު އެބަހީ ރެބިއުޓަބަލް، އިރެބިއުޓަބަލް ޕްރިޒަމްޝަންސް.[44]

ރެބިއުޓް ނުކުރެވޭ އިފްތިރާޟު

ރެބިއުޓް ކުރުމަކީ ދަލީލު ދެއްކުމެވެ. ނުވަތަ މުނާޤަޝާކުރުމެވެ. ވީމާ މުނާޤަޝާ ނުކުރެވޭނެ އިފްތިރާޟު Conclusive/Irrefutable (presumption Juris et de jure) މިގޮތުން ކިޔައިދޭނެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ ޤާނޫނީ ފާއިދާ އަދި ގަވާއިދުން އިންޑިޔާގެ ސާބިތުކޮށް ނުދެއްކޭނެކަމަށް އަމުރުކުރާ ނުވަތަ ދޫކޮށްނުލާ އިފްތިރާޟަކަށް މިކިޔަނީ މުނާޤަޝާނުކުރެވޭ އިފްތިރާޟެވެ.

އިނޑިޔާގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި މުނާޤަޝާނުކުރެވޭ އިފްތިރާޟުގައި ކިޔަނުމު ހެއްކާއި ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް އެހެން ގޮތަކަށް ސާބިތުކޮށްދިނުން ހުއްދައެއްނުކުރެވެ. މިސާލަކަށް:- "doli incapax" އުސޫލެވެ. މިއުސޫލަކީ އުމުރުން ދިހައަހަރުން ދަށުގެ ކުށްޖަހާ ޖިނާއީ މަސްއޫލިއްޔަތު އުފުލަން ނުޖެހޭނެކަމާއި، ޖިނާއީ ދައުވާއެއް އާންމުގެ މަރްޙަލާ ސާބިތު ނުކުރެވޭނެކަން ކަނޑައަޅާ އުސޫލެވެ. މިއުސޫލު އިނޑިޔާގެ ޤާނޫނުތަކުގައި ފާސްކުރެވުނު "ކުރައިމް އެންޑް ޖަސްޓިސް އެކްޓް 1998" އިން ވަނީ އުވާލާފައެވެ. އެމެރިކާގެ ކޮމަންލޯ އިނގިރޭސި އުސޫލާއި ޚިލާފުވެފައި ޤަބީލާ އިފްތިރާޟެއްކަމަށް ވަރަށް ގިނައިން ބަޔާންކުރެއެވެ.[45]

މުނާޤަޝާނުކުރެވޭ އިފްތިރާޟަކީ ހެއްކާގުޅޭ ޤާނޫނުގެ ޤަވާއިދެއްކަމުންނެވެ. އެއީ ހަރުދަނާ ހެއްކާގުޅޭ ޤާނޫނުގެ ޤަވާއިދެކެވެ. ޤާނޫނަކުން މުނާޤަޝާނުކުރެވޭ އިފްތިރާޟު އުފެއްދުނުކުރެވިދާނެއެވެ. މިހާތަނުގައި ދިފާޢުގެ އިފްތިރާޟު ހުއްޖަތު ޤާއިމުކޮށްދިނުން ނަފީއްކުރެވޭނެ ކަމެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައި ދިފާޢުގެ އިފްތިރާޟަކީ

---

[42]- Jefferson L.Ingram university of Dayton “criminal evidence” tenth edition Anderson publishing page 139

[43]- Bryan A· Garner ބްލެކްސް ލޯ ޑިކްޝަނަރީ

[44]- ޖީ.ޖޭ. އިބޯރުބީމް "The Nigerian Law of Evidence" މެލްތައުސް ޕްރެސް ލިމިޓެޑް 2017 ޞަފްޙާ 78،77

[45]- Textbook on legal methods, legal systems and research New Delhi, India: Universal Law Publishing Co. Pvt. Ltd., 2010 page 141

ކުށްސާބިތުވަންދެން ކުށްނުކުރާ މީހެއްކަމަށް ބެލުމުގެ އިފްތިރާޟާއި ފުށުއަރާ އިފްތިރާޟެއްކަމުން އެމެރިކާގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން Montana v· sandstorm/ސޭންޑްސްޓޯރމް ވ. މޮންޓާނާ ދެމެދުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އެސަބަބަށްޓަކައި ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައި މިބާވަތުގެ އިފްތިރާޟު މިހާރު ބޭނުން ނުކުރެއެވެ.[46]

މިއިފްތިރާޟަކީ ޤާނޫނީ ނުވަތަ ޤަޠްޢީ އިފްތިރާޟު/conclusive presumption of law މިގޮތުން ކިޔައެވެ.

މިއިފްތިރާޟަކީ އަސާސީ ވާޤިއާ ސާބިތުވުމުން ނުވަތަ އެވާޤިއާއަކީ އިޢުތިރާފުވުމުން އިދިކޮޅު ސާބިތުކުރާ ދިނުމަށް އިޖާޒަތު ހުރި ހުށަހެޅުން ޤަބޫލުނުކުރެވޭ ގޮތެއްގައި މަނާ ކުރާ އިފްތިރާޟެވެ.

މިސާލަކަށް ވަކާލާތު ކުރުމުގެ ހުއްދަ ނުވަތަ ސެޓްފިކެޓް އިޝްތިހާރުކުރާ ހެކި ހުއްޓުވާ ހުއްދަ.[47] މިގޮތަށް ވަކާލާތުގެ ކުރުމުގެ ހުއްދަ ނުވަތަ ސެޓްފިކެޓް ފޮތެއް ހުއްޓުވުމަކީ ޤާނޫނީ އިފްތިރާޟެއްގެ ގޮތުގައިވެއެވެ. މިގޮތަށް

ވަޒީރުންގެ މަޖިލީހުން ހަމަޖެހިފައިވާ ގަވާއިދާއި، ކުރިން ސާބިތުކުރަން އިއްޒަތްތެރި މިނިސްޓަރު، ރައީސުލް ޖުމްހޫރިއްޔާއި،

އާންމު ކަނޑައެޅުނު ޤަވާއިދާ ކުރުމާ ގުޅިގެން ހުށަހަޅާ ލިޔުމަކީ އިތުރު ސާބިތު ނުކުރާ ސާބިތުކުރެވޭ ގޮތެވެ.

ރައްދުކުރެވޭ އިފްތިރާޟު

ރައްދުކުރެވޭ ނުވަތަ ދޫކޮށް ހެދުން/rebuttable (presumption juris tantum) އިފްތިރާޟަކީ

ޤާނޫނީ އަސާސީއަކާ އިދިކޮޅު ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހެޅި ނަތީޖާއަކާ ހިލާފު ވަކި ވާޤިއާއެއް

ވުޖޫދުވާކަން ނުވަތަ ނުވާކަމަށް ފަސޭހަކޮށް ޤަބޫލުކުރެވޭ ހާލަތެއްގެ ޙާލަތުގައި ޤާނޫނީ އާންމު ނިޔާމުގައި ހަދި

ޤާނޫނީ މަޤްބޫލް ނިޔާމުގައި ވާޤިއީ އިފްތިރާޟެއް އެހެން ގޮތަކަށް ސާބިތުކުރެވޭ ދެވޭ ހިސާބަށް އެއްގޮތް

ހެކިބަހުގެ އެއްގޮތަކަށް ހުށަހެޅުން ބަލައިގަންނަ ބަޔާނެވެ.[48]

ރައްދުކުރެވޭ އިފްތިރާޟަކީ ޒަރޫރީ ފުރުޞަތު އަދާކުރެވޭ ގޮތެވެ. މިސާލަކަށް ޖިނާއީ މުއާމަލާ ކުރެވިފައިވާ މީހެއްގެ މައްސަލަ ކުރީ

ސާބިތުވެފައިވާ އެހެނަކު ކުރީ ނުކުރާ މީހެއްކަމުގައި ބެލުމެވެ. މިއީ ދިފާޢުގެ ޙައްޤު ޤާނޫނު އަސާސީގައި ބަޔާންވެފައިވާ

އިފްތިރާޟެކެވެ.[49]

މިއިފްތިރާޟު ހިންގާއިރު ބަލައިގެ އަސާސީ ވާޤިއާ ސާބިތުވުމުން ނުވަތަ އެވާޤިއާއަކީ އިޢުތިރާފުވުމުން

އެހެންހިނގިއަދި އެއްގޮތަކަށް އެހެން ވާޤިއާއެއް އިފްތިރާޟުކުރެވެން މިކަން ހިންގާކަން ފުރަހަމަކުރެވޭ. މިގޮތަށް

އިފްތިރާޟެއް ކުރުމަށް އެދުނަމަ އަސާސީ ވާޤިއާ ސާބިތުކަން ދިނުމުގެ ބުރައްދު ފޯރުކޮށްދޭނެވެ. ހަމަޔަށް މައްސަލަ

---

[46]-Jefferson L.Ingram university of Dayton "criminal evidence" tenth edition Anderson publishing p148

[47]- ހެކިބަހުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 144(ހ)(14)

[48]- Textbook on legal methods, legal systems and research New Delhi, India: Universal Law Publishing Co. Pvt. Ltd., 2010 page 141

[49]- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީގެ 52

ހެކިދެއްކުމުގެ ޒިންމާ ނުވަތަ އިފްތިރާޟުގެ އިންދިރާޒު ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ޒިންމާ އުފުލަންވާނެވެ. ތަބައްޖު ކުރެވޭ އިފްތިރާޟު ހިންގާނީ އުމުރާކުރާތަން އިފްތިރާޟު ކުރަންޖެހޭ ފަރާތުން ނަފީގެ ހެކިދައްކާ އުސޫލުންނެވެ. ފަސްމަކު އަސާސީ ވާގިއާ ސާބިތުކޮށް ދިނުމުން އޭގެމައްޗަށް ނިކުތް evidential presumption/އިފްތިރާޟު ނުވަތަ އިފްތިރާޟުގެ ހުކުމް އިންދިރާޒު ސާބިތުކުރުމަށް ހެކިހުށަހަޅައި ނަފީކުރުމާއި ހިނދަކު ދެމިއޮންނާނެވެ.

ނަމަވެސް އަސާސީ ވާގިއާ ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންކުރި ހުކުމް ނަފީކުރާވާ ހުކުމްހުށަހެޅުމަށް މިއިފްތިރާޟު ނުވަތަ އިފްތިރާޟީ ހުކުމް ނަފީގެ ހުކުމް ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް އެޅޭވަރުވަނީ. އެހެން މަރްޙަލާގައި އިފްތިރާޟު ކުރާ ފަރާތުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ހުށަހެޅުމުގެ ބަރު ވަޒަން ހުރި ‘persuasive’ or ‘compelling’ presumption/އިފްތިރާޟު މިއިފްތިރާޟަށް ކިޔައެވެ.

ތަބައްޖު ކުރާ ބަޔަކު އިފްތިރާޟުތަކަކީ އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަރާތުން އަސާސީ ވާގިއާ ސާބިތުކޮށް ދިނުން ލާޒިމު ކުރާ އިފްތިރާޟުތަކަށް ހުރިހާއެއްޗެއް. މިސާލަކަށް ތަސައްރަފުދޭގޮތުގެ އިފްތިރާޟެވެ. ބޮޑުނ ހަމަހުމާގެ އިފްތިރާޟު އަމަލީގޮތުން ތަފްޞީލީ ކުރާވާ ގޮތަށް ބަލާއިރު އަސާސީ ވާގިއާ ސާބިތުކުރެވުން ލާޒިމުވަނީއެވެ.

ޝަރުޢީއްޔަތުގެ އިފްތިރާޟު

ވަރިކުރި ފަހުން ފިރިހެން ނުވަތަ ފިރިމީހާ މަރުވީ ފަހުން ފިރިހެން ހިމޭނި ހަމަވުން އެއްއަހަރު (12 މަސް) ތެރޭ ކައިވެނި ކުރިފަހުން ފިރިހެން ހިމޭނި ބޮޑުން ހަމަސް އެއީ ދަރިކަމެއް އެންމެ ކުރު މުއްދަތެވެ.[50] މިއިފްތިރާޟުގެ ދަރިން ނަސަބު ނަފީކުރާ ހިނދަކު އެބަހީ އެހެން ބޮޑުކަން ސާބިތުކުރުމާއި ހިނދަކު މުއްދަތުގައި ވިހައިފިނަމަ އެދަރިފުޅަކީ އިންދޭގެން ހުރި ފިރިހެނަކަށް.[51] މިފަދަ އިފްތިރާޟަށް ފާޅާ ނުވަތަ ޝަރުޢީއްޔަތު/ presumption of legitimacy ގެ އިފްތިރާޟެއްކަމެވެ.

މަރު އިފްތިރާޟު ކުރުން

ފާނުނާ އާންމާއަށް ބަލައިދީގައި ގެއްލިހިއް މަރުވެއްޖެކަމަށް އިފްތިރާޟު ކުރުމުގެ އުސޫލަކީ ޢާންމަ އުސޫލެކެވެ.[52] މަރުވެއްޖެކަމަށް ބެލުމަކީ ނުވަތަ އިފްތިރާޟު ކުރުމަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް އުސޫލެއްވެސްމެއެވެ.[53] ވީމާ މަރުގެ އިފްތިރާޟަކީ ދިރިހުރިކަން ސާބިތުވާހަކަ ހުރަހަކައި ތަބައްޖު ކުރުން ހުއްޓަ އިފްތިރާޟެކެވެ.

50- ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/2000 (އަޢިލާއާއި ބެހޭ ޤާނޫނު) ގެ 52 ވަނަ މާއްދާ. މިއީ އިސްލާމީ ފިޤުހުއިލްމުވެރިން ބަޔާން ކޮށްދީފައިވާ އިފްތިރާޟެކެވެ.

51- ކުރީގެ ހަވާލާގެ އެމާއްދާގެ (ނ).

52- Presumption of Death Act, 2013 c. 13, Declaration of presumed death, Section 1(2)Any person may apply to the High Court for a declaration that the missing person is presumed to be dead.

53- އިމާމް އަޙްމަދުއާއި، އިމާމު ޝާފިޢީގެ ފަހުގެ ބަސްކަމަށް މަރުވެއްޖެކަމުގެ ހުކުމް ކުރެވޭ މުއްދަތަކީ ނުވަތަ އަހަރު ދުވަސްވަނީ ނޭނގޭ މަރުވެއްޖެކަމަށް އަރާ ނަގައިވާ މުއްދަތެވެ. {al-Mughni (8/131) and al-Mawsoo‘ah al-Fiqhiyyah (29/333)} /ފިޤުހުގެ ވަފާތް ގެއްލިގެން ދިޔަ މީހާގެ އަންހެނުން އިއްދަ ހިފާނެ ގޮތް. އެބަހީ އިފްތިރާޟެއް ނުކުރެވިފައިވާ ކަމެވެ. އޭނާގެ ދަރިން ކުރާ ދުވަސް ހަތަރު އަހަރު ދުވަސް ފަހުން އަންހެނުންނަށް އިއްދަ ހިފާނެކަމަށެވެ. އޭނާ މަރުވެއްޖެކަމަށް ބަލައެވެ. އަދި ހަތަރުއަހަރު ދުވަސް ފަހުން ހުކުމް ކުރެވޭނެކަމަށެވެ. ހަތަރު އަހަރާއި ހަތަރު މަސް ދިހަ ދުވަހު އިއްދަ ހިފުމަށްފަހު ކައިވެނި ކުރެވިދާނެއެވެ. {Narrated by al-Bayhaqi (7/445); its isnad was classed as saheeh by al-Albaani in *Irwa’ al-Ghaleel* (6/151)}

އިންތިޒާމީ އިފްތިރާޟު

ދަލީލީ މިއިފްތިރާޟުގައި އާންމުގޮތެއްގައި ބޭނުން ކޮށް އުޅޭ އެއްގޮތަށް ރަސްމީ ހައިސިއްޔަތުން ކަމެއްކުރަންޖެހޭ މީހަކު އެކަމެއް ކޮށްފައިވާ އުސޫލާއެއްގޮތަށް/omnia praesumuntur rite esse acta ކަމަށް އިފްތިރާޟު ކުރުމުގެ ގަވާއިދެވެ. ފުލުސް އޮފިސަރުންނާއި، ކަސްޓަމްސް އޮފިސަރުންނާއި، ފަނޑިޔާރުންނާއި، ސިވިލް ޚިދުމަތްތެރިން އެމީހުންގެ ރަސްމީ ހައިސިއްޔަތުން ކުރާކަންކަން މިގޮތުގައި ހިމެނެއެވެ.[54]

ޢަޤުލީއްޔަތުގެ އިފްތިރާޟު

މިސާލަކަށް ޢަޤުލީއްޔަތު ލިބިގެންވާ މީހެއްކަމަށް ސާބިތުކޮށްދެވެންދެން ޢަޤުލީއްޔަތު ލިބިފައިވާ މީހަކު ކަމުގައި ބަލަން ޖެހެއެވެ. އިފްތިރާޟު ކުރުމަށް ބަލައި ގާނޫނީ ނިޒާމުގައި ހުއްދަކޮށްދީފައިވާކަމެކެވެ.[55] ސާބިތުކުރުން ދިނުމުގެ ބުރަ އޮންނާނީ އެއިޝްކާލު ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ މައްޗަށެވެ.

ޤާނޫނު އާންމުގެ ނިޒާމުގައި ބަލާއިރު އެހެންގޮތަކަށް ސާބިތުކުރެވިގެންނުވާނަމަ ހެކިބަހެއް ނުލިބި ޢަޤުލީއްޔަތު ލިބިގެންވާ މީހެއްކަމުގައި އިފްތިރާޟުކުރެވޭނެއެވެ. ސާބިތުކުރުން ދިނުމުގެ ބުރަ އުފުލަންޖެހޭނީ އަނެއް ފަރާތުންނެވެ.[56] ޢަޤުލީއްޔަތު ލިބިގެން ނުވާކަން ސާބިތުކުރަން ބޭނުންވާ ހެކިތަކަކީ ނުވަތަ ބަލާއިރު ޢަޤުލީއްޔަތު ލިބިގެން ނުވާކަމަށް ބެލެވޭ މިންގަނޑު/prima facie case ނެތް. މިމިންވަރަށް ސާބިތުކުރުން ދިނުމުން ޢަޤުލީއްޔަތު ލިބިގެންނުވާކަން ބުނާ ފަރާތުގެ މައްޗަށް ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ ބުރަ ފުރިހަމަކުރެވެންދެނެވެ.[57]

އިހުމާލުވެއްޖެކަމަށް އިފްތިރާޟު ކުރުން

ވަކިބާވަތެއްގެ ހާދިސާތަކަށް ހިނގައިދާ ގޮތް ތަފާތުވާ އިހުމާލުވެއްޖެކަމަށް އިފްތިރާޟު ކުރުމުގެ އުސޫލު/res ipsa loquitur އަކީ ހާދިސާ ބޮޑުވެގެން ހަވާލު ކުރެވިފައިވާ އެކަށީގެންވާ ފަރުވާތެރިކަން ބޭނުންވާ ކަމެއްގައި އެކަން ހިނގާކަން ސާބިތުކޮށްދެވޭނަމަ، އަސާސީ ވާޤިޢާތައް ސާބިތުވުމުން ނުވަތަ އެވާޤިޢާތަކުން އިހުމާލުވުމުން އެކަށް ހިނގައި ދިޔައީ ކަމުގެ އިހުމާލުވެއްޖެކަމަށް އިފްތިރާޟު ކުރުމުގެ އުސޫލެކެވެ.[58] އިޤްނާޢީ/persuasive presumption އިފްތިރާޟު މިހެންވެސް މިއިފްތިރާޟަށް ކިޔައެވެ.

54- Rv Gordon (1789) 1 Leach 515, R v Borrett (1833) 6 Car & P 124, a judge (R v Roberts (1878) 38 LT 690), Campbell v Wallsend Slipway and Engineering Co. Ltd [1978] ICR 1015

55- Mental Capacity Act 2005 c. 9, Part 1, The principles, Section 1(2)A person must be assumed to have capacity unless it is established that he lacks capacity.

56- Masterman-Lister v Brutton and Co. (Nos. 1 and 2) [2002] EWCA Civ 1889, [2003] EWCA Civ 70, {2003] 1 WLR 1511

57- Re Smith [2014] EWHC 3926 (Ch), [2015] 4 All ER 329,{(1) MR PAUL KICKS, (2) MRS LISA MARTIN v. MRS GEORGINA LEIGH [2014] EWHC 3926 (Ch)}

58- generally, per Sir William Erle CJ in Scott v London and St Katherine Docks Co. (1865) 3 Hurl & C 596 at p. 601).

މިއީ މަދަނީ މިންގަނޑުން އިހުމާލުވުމާކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ ބުރަ ދަޢުވާލިބޭފަރާތަށް ބަދަލުކޮށްދޭ އިފުތިރާޟުކުރެވޭ.[59] އެކްސިޑެންޓް ހިންގަން ގޮތުވެރިވެ ގަބޫލުކު ސާބަބެއް ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް މިއިފުތިރާޟު ނަގާފައިވަނީ ދާނެއެވެ. ނިސްބަތްކޮށްފައި މިގޮތަށް ހެކި evidential presumption/އިފުތިރާޟެއްގެ މިއިފުތިރާޟަކަށް އެބޭނުމުގައި ކިޔައެވެ.[60]

ސާބިތުކުރާ އިދިރާކު އަދި res ipsa loquitur ވީމާ. އިފުތިރާޟުކުރެވޭ ފަދައި މިއިފުތިރާޟަކީ އަސާސް ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި ކުރިއަށްދާ ގޮތަށް ދުރުވެރިކަމުގެ އިހުމާލުވުމުގެ ކަމަކަށް އިފުތިރާޟު ކުރުވާނެއެވެ.

<u>އެއްބަސްވުމާ ގުޅޭ އިފުތިރާޟު</u>

ކޮންޓްރެކްޓާ ބެހޭ ޤާނޫނަކީ ބަލައިގެ ކޮންޓްރެކްޓެއް ކުރިއަށްދާގޮތް އިފުތިރާޟު ކުރުވާނެއެވެ. ޤާނޫނުގައި ބުނެފައިވާގޮތަށް އެކަކު އަނެކަކަށް ހުރަހަކާ ހުރަހާ ދެމެހެއްޓުމުގެ ބަދަލުގައި ކޮންޓްރެކްޓް ކުރުވެއެވެ.[61] މިއީ ކޮންޓްރެކްޓު ކުރުވާ ގޮތް ގެނެސް ކުރުވިފައިވާ އިފުތިރާޟެކެވެ.

ބައެއް ފަހަރު ނޫޅޭމުރާދު ކޮންޓްރެކްޓްގައި ހިމެނޭ ވަގުތު ބަޔާންކުރާ މުއްދަތަކީ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި ޝަރުތުތަކަށް essence of a contract/އެއްބަސްވުމުގެ ޖައުހަރީ މުއްދަތެއް ނޫންކަމަށް އިފުތިރާޟްކުރެވިފައެވެ.[62] އަހަރުމުންގެ ކޮންޓްރެކްޓާ ބެހޭ ޤާނޫނުގައި ވަގުތާ ގުޅޭ މިފަދަ އިފުތިރާޟެއް ކުރެން ލާޒިމުކުރާ މުއްދަތެއްނެތެވެ.

މިގޮ އިތުރުން ހަޤީޤަތް އަސްލުވެރިކަމަށް ބަލާމުގޭ ގޮތުން އިފުތިރާޟެއް ބަލާނުކުރެވިފައެވެ. ކޮންޓްރެކްޓްގައި ބައިވެރިވާ މީހަކު އެންގުމުން، ނުވަތަ އެދިގެން ޚިދުމަތްތަކުގެ ހަޤީޤަތާ ހިލާފުކަމެއް، ނުވަތަ އެއްޗެއް އުފުލާގައި މަޢުލޫމާތުގެ ދެއްކުމުން ފަސާދަވެރިކަމުން ނުވަތަ ވަކާލާތުކުރުމުން ބަސްކަން އެކަމުގެ މަޢްލޫމާތު ނުވަތަ އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް އިތުބާރުކުރުމުން ކޮންޓްރެކްޓުގައި ބައިވެރިވުމަކީ އެ ހަޤީޤަތް އަދާކުރުމުގެ ޒިންމާ ހިންގިކަމުގައި ބެލެވޭނެކަމަށް އިފުތިރާޟްކުރެވިފައެވެ.[63] އަދާކުރުމުގެ ޒިންމާގެ ސަބަބުން އެއްބަސްވުމަށް ވަކިކަމުގައި ވިދާޅު އެއްބަސްވުމެއް ވާކަމުގައި އިފުތިރާޟު ކުރަންޖެހޭކަން އެނގެވެ.

---

[59]- Woods v Duncan [1946] AC 401 at pp. 419, 425 and 439 and Barkway v South Wales Transport Co.Ltd [1948] 2 All ER 460 at p. 471, See also per Lords Reid and Donovan in Henderson v Henry E. Jenkins and Sons [1970] AC 282 and also, it is submitted, George v Eagle Air Services Ltd [2009] UKPC 21, [2009] 1 WLR 2133 at [13].

[60]- THE "KITE."(1933) 46 Ll.L.Rep. 83, ADMIRALTY DIVISION. Before Mr. Justice Langton. See also per Lord Pearson in Henderson v Henry E. Jenkins and Sons, per Lawton LJ in Ward v Tesco Stores Ltd [1976] 1 WLR 810, Ng Chun Pui v Lee Chuen Tat [1988] RTR 298 and Dawkins v Carnivapll c[2011] EWCA Civ 1237, [2012] 1 Lloyd's Rep 1.

[61]- ކޮންޓްރެކްޓާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/1991) ގެ 5

[62]- Law of Property Act1925 c. 20 (Regnal. 15_and_16_Geo_5), Part II , Contracts, Section 41, Stipulations not of the essence of a contract, Stipulations in a contract, as to time or otherwise, which according to rules of equity are not deemed to be or to have become of the essence of the contract, are also construed and have effect at law in accordance with the same rules.

[63]- ކޮންޓްރެކްޓާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/1991) ގެ 16

ވާޤިޢީ އިވިޑެންސް

ވާޤިޢީއިވިޑެންސްގެ މިސާލެއް ދޭނަމަ ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތުގެ ފޮޓޯއާ ދެންނެވިދާނެވެ. ނުވަތަ ވަކިވާޤިޢާއެއް ވީޑިއޯޓޭޕުކަން އިންފަރެންސް ކުރެވޭނެ ގުޅުންހުރި ވާޤިޢާކަމަށް ބެލިދާނެވެ. ޗާޓް/ޑަޔަގްރާމް އިވިޑެންސް އެއީ މިންގަނޑު ސަރުކާރުތަކުން އެބަސް އެއްޗި ދުރުކަމަށް ހަދައިފައިވާ ހުއްދަކުރެވިގެންވާ އިވިޑެންސެއްކަމަށް ދެންނެވިދާނެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނެދީނަމަ ޤާނޫނީ ޤާއިދާ ނުވަތަ ޤާނޫނާއި އެއްގޮތަށް ޙަމަލުކުރުމުގެ އުސޫލު[64] ކަށަވަރުކަން ބަޔާންކުރުމަށް ހުރި ދުރުވެރިކަން ނަހަރު ނުވަތަ އިންޑިކޭޓު ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް ދާންދޮން ވަކިގޮތެއް ބެދިކޮށްގަތުގައި ބަލައިގަތުން ހުއްދަކޮށްފައިވާނެ ޤާނޫނީ ވާޤިޢީ އިވިޑެންސް ބޭނުންކުރެވެއެވެ.[65] ޖުޑިޝަލް ސަރަޙައްދު އިބްތިދާއީ ބަލައިގަނެވޭ ވާޤިޢީ އިވިޑެންސަކީ ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންކުރެވޭ ކޯޓުން ނަޒަރު ޤާނޫނީ ހުއްދަކުރެވިފައިވާ އިސްތިސްނާއީ ގޮތެކެވެ.[66]

ޤާނޫނީ ނުވަތަ ވާޤިޢީ އިވިޑެންސަކީ އެހެން ގޮތަކުން ސާބިތުކުރެވިދާނެ ހުއްދަކުރެވިގެންވާ އިވިޑެންސެކެވެ. އަދި އެހެން ގޮތަކުން ސާބިތުކުރެވިދާނެ ހިނދަކު ވަކިވާޤިޢާއަކާއި ވީޑިއޯކުރުން ކަނޑައެޅުން ލާޒިމުވެއެވެ.

ދިރިހުރިކަމުގެ ބެލުމުގެ އިވިޑެންސް

މިއިވިޑެންސް ހިންގާ ގޮތަށް ބަލައިލު އަސާސީވާގޮތުގެ ގޮތުގައި ބެލުމާ ވަކިވާޤިޢާއެއްގައި ދިރިހުރިކަން ސާބިތުކުރަން ދިނުމުން އަހާ މަރުވެއްޖެކަން ސާބިތުވާ ހެކި ނުދެއްކިއްޖެނަމަ އެފަދަ ދިރިހުރި މީހެއްކަމަށް އިވިޑެންސް ކުރެވެނީ.[67] މިއިވިޑެންސްގެ ބަދަލުކަން ނުވަތަ ބާރުގަދަކުރުން ބިނާވެފައިވާ އަސާސީ ވާޤިޢާ ސާބިތުވާ ނިސްބަތެއްގެ މައްޗަށެވެ. މިސާލަކަށް އެތެރޭގައި މީހަކު ޖޫރީން ފެންނަމަ ސިއްރުކޮށްގައި ހުރިކަމުގެ ސާބިތުވާނަމަ ދިރިހުރިކަމުގެ ބެލުމުގެ އިވިޑެންސްގެ ތަޞްދީޤު އިޢުތިރާފުކުރެވެއެވެ.

ކަނޑުގައި ދުއްވުމަށް އެކަށީގެންވާކަމުގެ އިވިޑެންސް ކުރުން

މިއިވިޑެންސް ހިންގާ ގޮތަށް ބަލައިލު އުޅަނދު ކަނޑަށް ބާލައިލުމަށް ނުވަތަ އުޅަނދު ފުރުމުގައި ޖެހިލުންވެދާނަމަ ކުރުމަށްދުވުމުގައި އެއުޅަނދު ރައްކާތެރިކަން ހިމެނޭގޮތުން ސާބިތުވާ ނަމަ، އެހެން ގޮތަކުން ސާބިތުކުރާނަމަ އުޅަނދަކީ ކަނޑުގައި ދުއްވަން އެކަށީގެންވާ އުޅަނދެއްކަމުގައި އިވިޑެންސް ކުރެވެނީ.[68]

---

[64]- "Rule of Law"/ޤާނޫނާއި އެއްގޮތަށް ޙަމަލުކުރުމުގެ އުސޫލު

[65]- Textbook on legal methods, legal systems and research New Delhi, India: Universal Law Publishing Co. Pvt. Ltd., 2010 page 141

[66]- ޑރ. އިބްރާހީމް އިމާމް "The Nigerian Law of Evidence" މޯލްތުހައުސް ޕްރެސް ލިމިޓެޑް 2017 ސަފްހާ 78

[67]- McDarmaid v Attorney General [1950] P 218; Re Peete [1952] 2 All ER 599; Chard v Chard [1956] P 259

[68]- Pickup v Thames and Mersey Marine Insurance Co. Ltd (1873) 3 QBD 594 at p. 600; and Ajum Goolam Hossen and Co. v Union Marine Insurance Co. [1901] AC 362

މަސައްކަތު ކުރާ އާލާތްތަކަށް އިޝާރާތްކުރުން

އަސާސީ ވާޤިއާ ސާބިތުނުވިކަމުގައި ވިޔަސް އެހެން ގޮތަކަށް ސާބިތު ނުވާހާހިނދަކު މެޝިނަރީތަކާއި، އެހެން މީޓަރުތަކާ އާލާތްތަކަކީ މަސައްކަތްކުރާ ތަކެތިކަމުގައި އިޝާރާތް ކުރެވޭނެވެ. އެމެޝިން ނުވަތަ މީޓަރަކީ އެއާލާތް މަސައްކަތް ނުކުރާކަން ނުވަތަ ރަގަޅަށް މަސައްކަތް ނުކުރާކަން އެދިމާވިދުވަހު މިއިޝާރާތް ކުރެވޭ ހަސްތު ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ދުވެލިމިނާ މީޓަރު ނުވަތަ ބްރެތްއެނަލައިޒަރ، ޓްރެފިކްލައިޓު ފަދަތަކެއްޗެވެ.[69]

ޝަރުޢީ މަޢުލޫމާތުގައި ސާބިތުވުން

Judicial notice

ތަޢާރަފު

ޖުޑިޝަލް ނޯޓިސް ޑޮކްޓްރިން/doctrine of judicial notice ގައި ދަސްކޮށްފައެއް ހިމެނެއެވެ. ޖުޑިޝަލް ނޯޓިސްއަކީ ބުނެވޭ އާންމު މައުލޫމާތުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ހަރުދަނާ އަސާސްތަކުން ފަސޭހައިން އެނގެހުރިކަމެއް ނުވަތަ ޔަގީންކުރި އިލްމެއް ނުވަތަ މައުލޫމާތެއް ނުވަތަ ހަޤީޤަތްތަކެއް ނުވަތަ ހަޤީޤަތެއް ބަލައިގަތުމަށެވެ. ނުވަތަ އެއީ ކަމަކަށް ދަލީލު ކުރުމަށެވެ.[70] ޝަރުޢީ މަޢުލޫމާތުގައި ވާގިއާއި ގުޅުންހުރި ހަޤީޤަތްތަކަށް ދިޔާނަތްތެރިކަމާއި، ހަޤީޤަތްތަކާއި ގުޅުންހުރި ވާގިއާތަކަށް ދިޔާނަތްތެރިކަމާއި މިދެބައި ތަރުތީބުގައި ހިމެނިގެންދެއެވެ.

ޝުހުރަތުލް އާންމާގެ ނިޒާމު

އިތުރުކުރެވޭ ޝަރުޢީ ނުވަތަ އިންސާފުވެރިކަމުގައި ބައެއްކަންތައްތަކަށް ބަލައިގަތުން ޝުހުރަތުލް އާންމާގައި ހިމެނެއެވެ. އެގޮތުން/notorious އާންމު ނުވަތަ މަޝްހޫރު މައުލޫމާތެއް ސާބިތުކުރުމަކަށް ޝަރީޢަތުން ނުވެއެވެ. ޝަރުޢީ ދާއިރާތަކުން ސާބިތުކޮށް ދިނުމަކާނުލައި އެގޮތަކުން ބަލައިގަތް ސާބިތުވުމާވެ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނެއެވެ. މިސާލަކަށް ދަރިވެހުރުމުގެ އާންމު މުއްދަތެއް ނުވަތަ ސާބިތު.[71] މިގޮތުން ހަމަގައި ހިމެނޭ ހަމަޖެހޭ ކަމާއި، އާއިލީގަނޑުގެ އަންނިޔާ ހުރި ދުވަސްތަކަށް ޝަރުޢީ ދާއިރާގައި ސާބިތުކޮށް ދިނުމަކަށް ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.

---

[69]- (Nicholas v Penny [1950] 2 KB 466) (DPP v Marrable [2020] EWHC 566 (Admin), [2020] Crim LR 966) and traffic lights (Tingle Jacobs and Co. v Kennedy [1964] 1 WLR 638).

[70]- Commonwealth Shipping Representative v Peninsular and Oriental Branch Service [1923] AC 191 at p. 212 ‘Judicial notice refers to facts, which a judge can be called upon to receive and to act upon, either from his general knowledge of them, or from enquiries to be made by himself for his own information from sources to which it is proper for him to refer’.

[71]- Preston-Jones v Preston-Jones [1951] AC 391

ހެކިހުށަހެޅުމެއްނެތި ސާބިތުވާކަންކަން

ހެކިހުށަހެޅުމެއްނެތި ކަމެއް ސާބިތުވާނީ ޤާނޫނީ ނައްޞެއްގައި އެހެން ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމައެވެ.[72] އެނޫން ހާލަތެއްގައި ސާބިތުކޮށް ދިނުމަކާނުލައި ނުވަތަ ތަޞްދީޤުކުރުމަކާނުލައި ކަމެއް ސާބިތުވާނެއެވެ. ހެކި ހުށަހެޅުމަކާނުލައި ސާބިތުވާނެ ކަންކަން ބެލުނީ މައިގަނޑު ދިރާސާކޮށްލާނެވެ. އެއީ އެކަން:- އެކޮޅުން ހިމެނޭ ދާއިރާގައި އާންމުކޮށް އެނގޭ ދުރަސްތުކުރުމުގެ ޤަބޫލުކުރެވޭ ކަންކަމާއި، ދެވަނަ:- އުސޫލުތަކަށްވުރެ ސަރުކާރުގެ ސިފަތަކުން ނުހަދާ ވަކި އިތުރު ސާބިތުކުރުމަށްކަރުގައި އެދޭނެފަދަ ކަންކަމެވެ.[73]

ހެކިހުށަހެޅުމަކާނުލައި ސާބިތުވާކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ފުރަތަމަކަމަކީ ޤާނޫނުއަސާސީއާއި، އަމަލުކުރެވޭ ޤާނޫނުތަކާއި، ކޯޓުން ޙަވާލުދެވޭ އެންމެހައި ޤާނޫނުތަކާއި، އެއިންޤާނޫނުތަކުން ބާރުލިބިގެން ހަދާފައިވާ ގަވާއިދުތަކެވެ.[74] ވީމާ ޤާނޫނެއް ސާބިތުކުރުމަށް ހެކިހުށަހަޅާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. މިހާރުގެ އުފެދޭ ސުވާލަކީ އެހެން ޤައުމުތަކުގެ ޤާނޫނުތަކުގެ މައްޗަށްވެސް މިއުސޫލު ހިނގާނެތޯ އެއީ ސުވާލެވެ. ޤާނޫނީ އާންމުގެ ނިޒާމަށް ބަލާއިރު އެހެން ޤައުމެއްގެ ޤާނޫނުގެ މައްސަލައެއް ސުވާލުއުފެދިގެން ވެރިޔާއަށް އާންމު އުސޫލަކީ އެކަން ސާބިތުކުރުވުން ޚަބީރުންނެވެ.[75] މިއީ ޢާލަމީ ފަރީދު އުސޫލެކެވެ.

ހެކިހުށަހެޅުމަކާނުލައި ސާބިތުވާ ދެވަނަ ކަމަކީ ދައުލަތުގެ ނިޝާނާއި، ފްލެގާއި، ހިންގާ ފަރާތްތަކާއި، ޝަރުޢީ ކޯޓުތަކާއި، ޝަރުޢީ ދާއިރާގައި ހިމެނޭ އެހެން އެންމެހައި ސިއްކަތަކާއި، ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހާއި، މަޖިލީހުގެ ކޮމިޓީތަކުގެ ސިއްކަތަކާއި، ޤާނޫނުތަކުން ބާރުލިބިގެން ބޭނުންކުރާ އެހެން ސިއްކަތަކާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ޤާއިމްކޮށްފައިވާ ބޭރުގައުމުތަކުގެ އެމްބަސީގެ ސިއްކަތަކެވެ..[76] ވީމާ ކޯޓުގެ ލިޔުންތަކުގެ ގޮތުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 403 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ތަސްދީޤު ޖެހި ލިޔުންތަކާއި މިސާލަކަށް ކޯޓުގެ ތަސްދީޤުޖެހި ކޮޕީ ލިޔުމެއް އިތުރު ހެއްކާނުލައި ސާބިތުވާނެއެވެ.[77] މީގެއިތުރުން ހަފްތާގައި އޮންނަނީ ހަތްދުވަސްކަމާއި، އާދީއްތައަށްފަހު އަންނަނީ ހޯމަކަމާއި، އަދި މިޒަމާން ދުވަސްވަރު ތަރުތީބު ހިނގަމުންދާގޮތް ހެކިހުށަހެޅުމަކާނުލައި ސާބިތުވާނެއެވެ.[78] މިއީ ޤާނޫނު އާންމުގައި notorious/ވަކަން އާންމު ނުވަތަ މަޝްހޫރު މަޢުލޫމާތުގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނީ އިތުރުން ނުވަތަ ދޭހަ ނޯޓިސްގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނެވޭ ކަމެކެވެ.

72- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2023) 403(ށ)

73- ހެއްކާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 144(ހ)

74- ކުރީގެ ހަވާލާ 144(ނ)(1)

75- Brenan and Galen's Case (1847) 10 QB 492 at p. 498

76- ހެއްކާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 144(ނ)(2)

77- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2023) 403(ހ)(ނ)(ށ)

78- ހެއްކާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 144(ނ)(10)

ތަހުޤީޤާއެކު ބަލައިގަންނަވާކަން

ތަހުޤީޤާއެކު ޖުޑިޝަލް ނޯޓިސް ގެ ދަށުގައި ވާޤިޢާއެއް ސާބިތުވާކަމަށް ބެލެވޭ ކަންކަން ބެހިފައި މައިގަނޑު ތިންބަޔަކަށެވެ. އެއްވަނަ:- ބޭރުގެ ސަރުކާރުތަކުގެ ސިޔާސީ ދަރަޖައާއި ބެހޭ މަސްއޫލިއްޔަތާއި ސިޔާސީ ކަންކަމާއި ބެހޭ ކަންކަމެވެ. ދެވަނަ:- ޑިޕްލޮމެޓިކް ޖަމާޢަތުގެ މެންބަރުންނާއި ބެހޭ ކަންކަމެވެ. ތިންވަނަ:- ސަރަޙައްދީ ސިޔާދަތުގެ ހައްދުތަކެވެ.

ކޯޓުން ނިންމުމަކީ ޤާނޫނީ އިދާރާއެއްގައި ވަކިކަމަކާއި ސަރުކާރުގެ ތަންފީޛީ ބާރާ ދެމެދު ޚިލާފެއް ނުއުފެދޭނެ ގޮތަކަށް ކުރެވޭ ވާޤިޢާއެއް ހެކިބަހުގެ ސާބިތުވާކަމަށް ކޯޓުން ބަލައިގަންނަވާނެއެވެ.[79]

20 ޑިޕްލޮމެޓިކް ސަރުކާރުތަކާއި ޙުކޫމަތް ހޯދުމަށް ހަމަ ޤަވާޢިދުން ވަޒީރަކާ ސުވާލުކުރުން:- މިސާލަކަށް ސުވާލު ކުރަނީ ކޯޓުން ބަލައިގަންނަވާ ސަރުކާރުތަކުގެ ތަފާސްހިސާބު ހޯދުމަށެވެ. މިދަރަޖައިގައި ކުރަންޖެހޭ އެންމެ ހެކިކަމަށް ބޭނުން ކުރާނީ ވަޒީރުގެ ސެޓްފިކެޓެކެވެ. މި ސެޓްފިކެޓު (ސެޓްފިކެޓް ސަރުކާރުގެ) ސާބިތުކުރާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ޑިޕްލޮމެޓިކް ސަރުކާރުގެ އުފެދުނުގޮތާ އިދާރީ ވަޒީފާ ހުށަހެޅި، ކޯޓުން ހިންގައި ޚިލާފުވާގޮތް ނުވާނެ ގޮތަކަށް ސަރުކާރުތަކުން ބަލައިގަނެވެއެވެ.

އާދަޔާޚިލާފު ވަޒީރު ގޮތުން އަމަލުކުރާގޮތް:- ހަމައެއާއި ބެހޭގޮތުން މިސާލަކަށް އާދަޔާޚިލާފު، ވަޒީރު ގޮތުން އެކަމުގައި އަމަލުކުރާގޮތް ސާބިތުކުރެވެ. މިސާލަކަށް ބޭނުން އެހެންގޮތަކަށް ކަނޑައެޅުން ޤައުމުތަކުގެ އާންމު އުސޫލުތައް ތަޢާރަފް ކޮށްދެއެވެ.

ސިޔާސީ ޠަބީޢަތުގެ ހަގީގަތް:- މިސާލަކަށް އެހެން ޤައުމެއްގެ ސަރުކާރުގެ status/ދަރަޖައާއި، ޑިޕްލޮމެޓިކް suites/ސުއިޓްގެ މެންބަރުންނާއި ކާބަފައިނާއި، ސަރަޙައްދީ ސިޔާދަތު ހިނގާ ދާއިރާއާއި ބެހޭގޮތުން ހޯދަނުކުރެވެ. އަދި މިގޮތުން ޤައުމެއް އެހެން ޤައުމުތަކާއި ދެމެދު ހަނގުރާމައެއްގައި ކަމަށް ބެލުމަށްފަހު ވާޤިޢާއެކެވެ. އަދި އެމްބެސެޑަރުގެ ސްޓާފުންނަކީ ކާބަފައިން ހުރިގޮތް ވާޤިޢާއެކެވެ. މިގޮތުން ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއްގެ ސިއްރުކަމުގެ ކާބަފައިން ހުރިކަން ވާޤިޢާއެކެވެ.[80]

އިލްމުލް ޝަޚްސީ/Personal knowledge

ޝަރުޢީ notorious/ވަރަށް އާންމު ނުވަތަ މަޝްހޫރު މައުލޫމާތެއް ހެކިބަހުން ބަލައިގަންނަ ކާޒީގެ އިލްމުގެ މައްސަލަ. މިގޮތުން ޝަރުޢީ ކާޒީގެ އިލްމު ބޭނުން ކުރެވޭނެ ކަމަށް މުޖުތަމަޢު ސާބިތުވެން

[79]- Lazard Brothers and Co, v Midland Bank Ltd [1933] AC 289 at pp. 297-8, applied in Jankowski v District Court Wroctaw (Poland) [2016] EWHC 747 (Admin), followed in Krajewski v Circuit Law Court, S‘widnica, Poland [2016] EWHC 3241 (Admin))

[80]- Judicial notice after inquiry has been taken of facts of a political nature such as the status of foreign governments, the membership of diplomatic suites and the extent of territorial sovereignty. The inquiry will usually be made of a minister, whose certificate will be treated as accurate because as a matter of public policy it is desirable to avoid a conflict between the courts and the executive on such issues. Examples include the fact that a country exists as an independent sovereign state (Duff Development Co. v Government of Kelantan [1924] AC 797, and see also Mighell v Sultan of Johore [1894] 1 QB 149 and Carl Zeiss Stiftung v Rayner and Keeler Ltd (No. 2) [1967] 1 AC 853); the fact that this country is in a state of war with another (R v Bottrill, ex parte Kuechenmeister [1947] KB 41); the membership of the staff of an ambassador (Engelke v Mussmann [1928] AC 433); and the classification ‘secret’ appearing on a document originating in a government office, meaning that the document contains information and material the unauthorized disclosure of which would cause serious injury to the interests of the nation (Secretary of State for Defence v Guardian Newspapers Ltd [1985] AC 339 per Lord Diplock at p. 354).

ނަޒަރު ބެލުމުން މުނަމަވެސް އެއިންސާފާން ކުރާ ނަޒަރު ބެލުން ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނުގައި ޢާއްމުކަމަށް ދެކެވެ. އިތުރު ބެލުމަކާނުލައި އާންމު މިންގަޑަކަށް ތަޢުލީމު ހާސިލުކޮށްފައިވާ ކޮންމެ މީހަކަށް އާންމުކޮށް އެނގޭ/common knowledge ކަމި ދަބަސްފުމުއްސުތި ގަބޫލުކުރެވޭ ކަންކަން ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަތުމަކީ ހެއްކާނުލައި ބަލައިގަނެވިދާނެ ކަމެކެވެ.[81] ޤާނޫނީ ގޮތުން ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުގައި ދަލީލެއް މިއީކަމަށް ދެކެވެ. މިސާލަކަށް ދުވާ މުޢާމަލާތުގެ އާންމު ވަޞްފުތަކުގެ ޤަރީނާއެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނެވެ.[82]

އިލްމީ ފަންނީ އުސޫލީ ޢިލްމީ ޙަޤީޤަތްތަކުގެ ތަޖުރިބާތަކުގެ ބޭނުމުގައި ހިފާ އުސޫލުތަކެވެ. ޝަރުޢީ ޙަޤީޤަތް އިލްމީ ފަންނީ މައުލޫމާތު ޖިނާއީ އަދި މަދަނީ ކަންކަމުގައިވެސް ތިޔާރުތިބާރުކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. ނަމަވެސް މިއީ ޙަޤީޤަތްތަކުގެ ދުރަށް ހުރިމަތީސަލާމަތަކެވެ. ނަމަވެސް ހަމަ ޤާނޫނީ ކުރުގައި އިލްމީ ފަންނީ ކަމެއް ނުހިފާކަން ދެނީ އިލްމީ ޢިލްމީ އިސްތިޤްރާރުކަމެކެވެ. މާލީ މަޢާމަލާތުގައި މަސްއޫލު ޤައިޤު އަދި އިލްމު އަދުލުވެރި ބާއީ، އިލްމު ޝަރީޢަތުގެ ޤަވާޢިދަތަކަށް އިލްމީ ފަންނީ ދަލީލާއެއްގައި ކަމެއްނިންމުން ޖާއިޒު ނުވެއެވެ.[83] މިފަދަ ގޮނޑުކަން ދެއްކިދޭނެވެ. މިހާ ހިސާބަށް ކުރެވޭތޯ ބަލަމެވެ.

ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާއާއި،

ހެކީގެ މިންގަޑު

ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ

ސާބިތު ކުރުމުގެ ޒިންމާ ނުވަތަ ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ޤާނޫނީ ޒިންމާއަކީ ދަޢުވާގައި ހުށަހަޅާ ވާޤިޢާއެއް ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ބުރަ އުފުލަން ޖެހޭ ފަރާތް ޤާނޫނީގޮތުން ލާޒިމުކުރާ ލާޒިމުކަމެވެ. އާންމުކޮށް ސިވިލްއާއި ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައި ސާބިތުކުރުމުގެ ބުރަ އުފުލަންޖެހޭ ފަރާތާއި ފަރާތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ކަނޑައެޅެއެވެ. މިގޮތުން ހެއްކާއި ހުރިހާ ބާރަކީ ބުރަ އުފުލުމެއްގައި ސާބިތުވާ ބާރުގެ ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ ފަރާތް ސާބިތުކުރުމުގެ ބުރަ އުފުލަންވާނެވެ.

ވާޤިޢާއެއް ސާބިތުކޮށް ދަޢުވާ ހުށަހަޅައި ދަޢުވާކުރާ އެފަރާތެވެ. އެހެން ފަރާތް ސާބިތުކޮށް ދެކޮޅު ހަދާ ފަރާތް ހިންގައިދިނަމަ ބަލައިގަނެވެ. ފަރާތް ސާބިތުކޮށް ނަފްޔުކުރާ ފަރާތް ދަލީލު ހުށަހަޅަން ބަލައިގަނެވެ. މިއުސޫލަށް ބައިނަލް އުސޫލު ކިޔައިދެނީ. މިއުސޫލު ހެއްކާ ބޭރު ޤާނޫނުގައި ބާރުއަޅައިފައެވެ. މިފަދަ ވާޤިޢާއެއް ވެރިދަރިވަރުން

[81]- ހައިކޯޓް ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު (11/2022) 144(ހ) ގެ އިބާރާތް "މައްސަލަ ހިންގާ ކޯޓުން ނިސްބަތްވާ ޝަރުޢީ ދާއިރާގައި އާންމުކޮށް އެނގޭ ނުވަތަ ދަބަސްފުމުއްސުތި ގަބޫލުކުރެވޭ ކަންކަމާއި، ..." މިއިބާރާތުން މިފަދަ އިންޒާރުތަކެއް ކުރެވެއެވެ.

[82]- Keane v Mount Vernon Colliery Co. Ltd [1933] AC 309 and Reynolds v Llanelly Associated Tinplate Co. Ltd [1948] 1 All ER 140). In Mullen v Hackney London Borough Council [1997] 1 WLR 1103

[83]– المكتبة الشاملة كتاب نظام الإثبات في الفقه الإسلامي ج 60 ص 79

ނުވަތަ ނުވާކަން ސާބިތުކޮށްދޭންޖެހޭ ހާލަތުގައި އެވިޑެންސް ވުޖޫދުވިކަން ނުވަތަ ވުޖޫދު ނުވާކަމަށް ބުނާފަރާތުގައެވެ.[84]

ހެކިދެއްކުމުގެ ޒިންމާ ބުރަ ނަގަހުޅުން މިޝަރުޢު ބަޔާންކޮށްދޭ ފަރާތުން ބޭނުންކުރެއެވެ. ވީމާ ސާބިތުވާކަން ނުވަތަ ނުވާކަން ކަނޑައެޅުމަކީ ފަރާތަކަށް ހާޖަތުކަމެއްނޫނެވެ. ސާބިތުވާކަން ނުވަތަ ސާބިތު ނުވާކަން ބަޔާންކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ އޮތް ފަރާތަކީ އެކަން ސާބިތުކޮށް ދެވޭ ވަރަށް ހެކި ނުދެއްކިކަމަށް ފަސޭހަކަމެއް ބުނެވިދާނެއެވެ.[85]

<u>ހެކިދެއްކުމުގެ ބުރަ</u>

ހެކިދެއްކުމުގެ ބުރައަކީ ހެކިހުށަހެޅުމުގެ ޒިންމާ/burden of adducing evidence މިހެންވެސް ބައެއް ފަހަރަށް ކިޔައެވެ. ގާޒީއަށް ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ މިޒިންމާ އަދާކުރެވުނުކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ. އެވާޤިޢާއެއް ސާބިތުކުރުމުގެ ބުރަ އުފުލަންޖެހޭ ފަރާތަކީ ގާޟީއަށް ނުވަތަ ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ ކަނޑައެޅުމެއް ދީފައެވެ. މިއުސޫލު ހެކީގެ ޤާނޫނުގެ 145 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި އެހެން އިސްތިސްނާކޮށްފައިވާ ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ހާލަތްތަކަށެވެ.

ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ބުރަ/burden of proof އާއި، ހެކިދެއްކުމުގެ ބުރަ/evidential burden މި އުސޫލުގައި ތަފާތެއް އެބައެވެ. ސާބިތު ކޮށް ދިނުމުގެ ބުރައަކީ އެއްގަޑިން އަސްލުގައިވާ ނަގަޅުވާ ބުރައެއްނޫނެވެ. މިއާޚިލާފަށް ހެކިދެއްކުމުގެ ބުރައަކީ އެއްގަޑިން އަސްލުގައިވާ ނަގަޅުވާ ބުރައެއްނޫނެވެ. މިއީ ގާނޫނީ އިބާރާތުގައި އިސްތިޢުމާލުކުރެވޭ އުސޫލެކެވެ.[86]

ހެކިދެއްކުމުގެ ބުރަ ބަދަލުވާގޮތަށް އިދިކޮޅު ފަރާތަށް ފުރުޖެހިގެން ދާނެއެވެ. ގާނޫނުގެ އަންގާގެ ނިޒާމަކަށްބަލާއިރު މިގޮތުން ހެކިދެއްކުމުގެ ބުރަ ފުރުޖެހިގެންދާނީ އަސާސީ ނުވަތަ މައިގަނޑު ވާހަކަ ސާބިތުކުރުމުގެ ދިނުމުގެ ސަބަބުން އެއާޚިލާފަށް އެހެން ފަރާތަކަށް އިންޒާރުކުރެވޭ ހާލަތުގައެވެ.[87]

މިސާލަކަށް ތިމާގެ ސަލާމަތާ ގުޅޭ ދިފާޢުގައި ނުރައްކާ ވަގުތުން ވަކިކުރުމުގެ އެހެނިހެން އުފެދުމުން ހުރިހާ ފުރުޞަތު ދިފާޢުގެ ހެކިތަކުގެ ޤަރީނާތަކުން އެކުލެވޭ ހެކިތަކުން ސާބިތުވާކަން ބަލައިގަތުމުގައި ކުރިން ހެއްކާގެ

---

[84]- ހެއްކާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 145(ނ)

[85]- Rhesa Shipping Co. SA v Edmunds (The Popi M) [1985]. 1 WLR 948 at pp. 954 et seq.; Sienkiewicz v Greif UK Ltd [2011] UKSC 10, [2011] 2 AC 229 at [193]

[86]- Britestone Pte Ltd v Smith & Associates Far East, Ltd [2007] SGCA 47 para 58 The term "burden of proof" is more properly used with reference to the obligation to prove. There are in fact two kinds of burden in relation to the adduction of evidence. The first, designated the legal burden of proof, is, properly speaking, a burden of proof, for it describes the obligation to persuade the trier of fact that, in view of the evidence, the fact in dispute exists. This obligation never shifts in respect of any fact, and only "shifts" in a manner of loose terminology when a legal presumption operates. The second is a burden of proof only loosely speaking, for it falls short of an obligation to prove that a particular fact exists. It is more accurately designated the evidential burden to produce evidence since, whenever it operates, the failure to adduce some evidence, whether in propounding or rebutting, will mean a failure to engage the question of the existence of a particular fact or to keep this question alive. As such, this burden can and will shift.

[87]- މިބާބުގެ އިސްލާ ބައްޔާންކުރި އިދިކޮޅު ފަރާތުގެ މައްސަލަ ބައްލަވާ.

ގޮތުގައި ހުށަހެޅުމުން ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ބާރު ބިމާބެހޭ އޮފީހުގެ މައްޗަށް ބަދަލުވެގެން ދާދިޔުމެވެ.[88] މިމިސާލުގައި ބާރުންވެފައިވާ އެވާ ސިޓީން އެންގުމާ ހަޤީޤަތުގެ ސަބަބުން ގޯތިލިބުން ހައްޤުވާކަން އިޢުތިރާފު ކުރެވޭނެވެ. މައިގަނޑު ވާހަކަ ސާބިތުވުމުގެ ނަތީޖާގެ ސަބަބުން އެފަރާތަށް ގޯތި ލިބެންޖެހޭކަމަށް ކޯޓުން އިޢުތިރާފު ކުރަންޖެހޭނެވެ. މިޤަޟިއްޔާ އިނގިރޭސި ނަޒަރިއްޔާތެއް ހިމާޔަތްކުރާ ހުށަހެޅުއްވާފައެވެ. މިއީ ހުކުމްއަޅުއްވާތީ ބާރު އޮތިވަރަކަށް އެކަމެ ކަނޑައެޅިގެންދާ ފަރާތަށް ނަފުޢުވިއެވެ.

ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ބާރު

ހުކުމަކީ ދައުވާގެ ބައެއްސީފު ނުވަތަ ދައުވާ ހުކުމާ ބާރަނި ނުވަތަ ދައުވާ ފުރިހަމަ ސާބިތުކޮށްދޭނެ ބާރެއް ކަނޑައަ ބާރުނުވާ ހާރިސާ ބާރުގެ ގޮތުގައި ބޭނުން ބާރުކަން އެނގެއެވެ.[89] މިއުސޫލަކީ ހުކުމްބާރު ޤާނޫނުގައި މުޖުތަމަޢު ބާރުކަންތައި ނުތިކުރަމުން ނިސްބަތްކޮށް ބާރުއަތްކުރާ އުސޫލެކެވެ. އެޤާނޫނުގެ 145 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ".. ޤާނޫނީ ޖިނާއީ އޮތުމަކުން ބޭނު ދައުވާ އުފެދިފައިވަނަ، .." މިއިބާރާތާއި، އެމާއްދާގެ (ނ) ގެ " ... އެދައުވާ އެމައްސަލަ ބިނާވެފައިވާ ކަމަކާގެން ..." މިފަދައިން ބާރުން ކުރުމުގައި ސާބިތުކުރުން ދޫނުކުރެވޭނެކަމަށް ބޭއިކަން ބާރުކަން އެކަން ބޭނުނު ހަސާސަކަ ނުވަތަ ހާރިސާ ބާރުކަން ދައުވާގެ ސިފަކުރުމެވެ. ނުވަތަ ނުވަތަ ދައުވާ ބާރުކަން އެނގެއެވެ.

އެއްވެސް ހާލެއްގައި މިގެ މުއާމަލާ ދައުވާ ޤާނޫނުގައި ބާރުކަންފައިވާ ކަނޑަނުގެ ޙައްޤު ތިމާގެ ކުރުމުން ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު ދައުވާއިބޭ ފަރާތެއް ނަގުލުވާނެއް ބަޔާންކުރުމަށްކަމަށް ދެކެވިގެންދާނެވެ. މިސާލަކަށް ކުއްޖަކު ހިފެހެއްޓުމާ މަރާމާތު ނުކުރެވޭނެކަން ބޭނު މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން ދިފާޢުން އެކަށިގެންވާ ގޮތުގައި މަރާމާތުކުރަން ފައިވާކަމަށް ބޭނުމެވެ. މިމިސާލުގައި މިވަނީ އިންކާރު ނުކުރެ ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުން ދެކެވުނު ބާރުކަން ފައިވެއެވެ. މިފަދަ ހުކުމަކީ ފަރާތުން ހުށަހެޅި މާފުށާ އެހެނަ ސާބިތުކުރުން ދޫނުކުރެވޭނެވެ. އަދި ދެކެވުނު ބާރުކުރުމުގެ ސަބަބުން ޤާނޫނީ ގޮތުން ދައުވާ ކުރުމުގެ ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން އުފުލަންވާނެވެ.

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ހުކުމަށް ދައުވާގައި ހިމެނޭ އެންމެހައި މާއްދާއަކުން ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރުއުފުލަންޖެހޭނީ އެދައުވާއެއް ހުކުމަށް މިހާރުވެ.[90] ވަކިކަމެއް ވުޖޫދުގައިވާކަން ނުވަތަ ނުވާކަމަށް ބުނާ ހާލަތުގައި އެކަމެއް ވުޖޫދުގައި އޮތްކަން ނުވަތަ ނެތްކަމަށް ބުނާ ހަސާސަކަ ހުކުމެއްކުރުމުގެ ބާރު އުފުލަންވާނެވެ.[91]

88- ފާތިމަތު ހިންދު އަބްދުލް މުޙްސިން ވ. ތިނަދޫ ކައުންސިލްގެ އިދާރާ {2022} އަދާލަތު ރިޕޯޓު 32-38

89- BHP Billiton Petroleum Ltd v Dalmine SpA [2003] EWCA Civ 170, [2003] BLR 271,

90- ހުއްޖަ ބާރު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 145(ހ)

91- ކުރީގެ ހަވާލާ 145(ނ)

މިސާލަކަށް unliquidated damages/އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވުމުގެ ސަބަބުން ލިބޭގެއްލުމުގެ މިންވަރު ތަސައްވަރުކޮށްފައިނުވާ އެއްބަސްވުން އުވާލުމާގުޅިގެން ބަދަލު ހޯދުމަށް އެދި ކާތިބަކު/clerk ހުށަހެޅިއެވެ. ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން އެއްބަސްވުން އުވާލިކަމަށް އިޢުތިރާފުވިއެވެ. ނަމަވެސް ކާތިބުގެ ގޯސް ޢަމަލުގެ ސަބަބުން ކަމަށްބުނެ ދިފާޢު ކުރެއެވެ. މިހާލަތުގައި ގެއްލުމުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭ މިންވަރު އެއްބަސްވުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވިނަމަ ހެކި ހުށަހެޅުމުގެ ބުރަ އުފުލަންޖެހޭނީ ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފަރާތަށެވެ. އެހާލަތުގައި ސާބިތުކުރަން ޖެހޭނީ ކާތިބު ގޯސްކަމުގައި ހަރަކާތްތެރިވިކަމެވެ. މިމައްސަލައިގައި ފުރަތަމަ ހެކި ހުށަހަޅަން ޖެހޭނީ ގެއްލުމުގެ ބުރަ އުފުލާ ކާތިބަށް ކަމަށް ނިންމުނެވެ.[92]

ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ ބަދަލު:- އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާ ޖެހޭ ފަރާތް ދަނެގަނެވޭނެ ވަސީލަތެއްކަމުގައި ޒިންމާ ބަދަލުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ދައުވާ ފުރުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަންކަމަށް ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅާފައި ނެތްނަމަވެސް ދައުވާ ފުރުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމާގުޅޭ ދައުވާގެ ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ އެކަންކަން އުފުލާ ސާބިތުކޮށްދޭންޖެހޭނެއެވެ.[93] މިނިސްބަތުގައި މިވަނީ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ބަޔާންކުރާކަމަށް ދިފާޢުގައި އިންކާރު ނުކުރިޔަސް އެކަމުގައި ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ދިފާޢުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ، އެބަޔާންކުރާ ގޮތަށް އެކަން ޢަމަލުކޮށް ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތަށް ބަދަލުވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން ޤާނޫނުން ލިބޭ ޒިންމާ ހަމަޖެހިފައިވާ ނުވަތަ ނުވަތަ ޤަރީނާއެއް އުފުލަން ޖެހޭ ޒިންމާ ބަދަލުވާ ކަންކަމުގައި ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ދިފާޢުގައި ބަޔާންކުރާ ނުވަތަ ދިފާޢު ކުރެވޭނެ ގޮތަށް އެކަން ޢަމަލުކޮށް ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ ދިފާޢުގައި ބަޔާންކުރާ ފަރާތަށް ބަދަލުވާނެއެވެ.[94]

ޒިންމާ އަސާސީގެ ދޫކަމަ ބާބުގައި ކަނަވަރުކޮށްދީފައިވާ އަސާސީ ބަދަލުކޮށްދޭ މިނިވަންކަމުގެ ތަޚުއިން ބަދަލުވާ ނުވަތަ މިނިވަންކަމުގެ ހައްޤުތަކާއި ޤާނޫނީ ދަށުން ކުރެވޭ ދައުވާތަކުގައި މިނިވަންކަމުގެ ހައްޤުތަކާއި ޒިންމާ އަސާސީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަން ސާބިތުކުރުމުގެ ދައުލަތުގެ ނުވަތަ އެހެން ނުވަތަ މިނިވަންކަމުގެ ހައްޤުތަކުގެ ޒިންމާ ބަދަލުވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ވަކި ފަރާތެއް ވަކިކަމެއް ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި ވަކި ފަރާތަކަށް ވަކިކަމެއް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ދެއްކުމުގެ ސާބިތުކުރުމުގެ ވަކި ފަރާތަކަށް ބަދަލުވެއެވެ.[95]

---

[92]- In Mercer v Whall (1845) 14 U QB 267 a clerk brought.an action for unliquidated damages for wrongful dismissal. The defendant admitted the dismissal but claimed justification on the grounds of the clerk's misconduct. Although the defendant would have had the right to begin if the claim had been for a liquidated sum, because then the only issue would have been the issue of misconduct, on which the defendant bore the evidential burden, it was held that the clerk had the right to begin because he bore the evidential burden to damages.

[93]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 139(ނ)

[94]- ހެއްކާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 145(ހ)

[95]- ކުރިން ހަވާލާ 146(ހ)(ނ)

<u>ޤާނޫނީ ޢާންމާގެ ނިޒާމު:-</u> ޤާނޫނީ ޢާންމާގެ ނިޒާމުގައި އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ދައުވާ ސާބިތުކުރުން ދޭންޖެހޭނީ ދައުވާ ކުރަނިވާ ޚަސްމެކެވެ. އެއީ އިންކާރުކުރާމީހާގެ ޒިންމާއެއްނޫނެވެ.[96] ދައުވާއަށް އިންކާރުކުރުމުގެ އިތުރަށް ކުރަނިވާ ދިފާޢުގައި ފަދަ volenti non fit injuria މިނޫނަސް އެހެން ދިފާޢެއް ވިޔަސް ކުރަނިވާ ދިފާޢުގައި ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ސާބިތުކުރަން ޖެހޭނެވެ. އަދި ގެއްލުންލިބުނުކަމުގައި މަސައްކަތް ނުކުރާކަން ސާބިތުކުރަން ދިނުމުގެ ބާރު އޮންނަނީ ވެސް ދައުވާލިބޭ ޚަސްމުގެ ކިބައިގައެވެ.[97] ޤާނޫނީ ޢާންމާގައި ކަންޖެހިފައިވާ "ދައުވާ ސާބިތުކުރުމަކީ ދައުވާ ކުރާ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެކެވެ. އެއީ ދައުވާކުރާ މީހާގެ ޒިންމާއެއްނޫނެވެ." މިއުސޫލަކީ އިސްލާމީ ފިޤުހުގައި ކަށަވަރު އިސްތިޤްރާރު ވެފައިވާ އުސޫލެކެވެ. މިއުސޫލު ނަބަވީ ޙަދީޘުގައި "ހެކިދޭންވާނީ ދައުވާ ކުރަނިވާ ފަރާތެވެ. އިންކާރު ކުރާމީހާއަށް އޮތީ ހުވައެވެ." މިއުސޫލުންނެވެ.[98]

<u>ސާބިތުކުރުމުގެ މިންގަނޑު</u>

މަދަނީ ދައުވާއެއް ސާބިތުކުރަން ދިނުމުގެ މިންގަނޑަކީ balance of probabilities/މަދަނީ މިންގަނޑެވެ. މިމިންގަނޑުން ދައުވާ ސާބިތުވާނީ ބެލުމުގައި ދައުވާކުރާފަރާތުން ހުށަހަޅާ ހެއްކާ ވުޖޫދުގައި ނެތުމަށްވުރެ އެކަމެއް ވުޖޫދުގައި އޮތުކަން ކަނޑަތު ބޮޑުވެގެންނެވެ. މިފަދައިން ބޮޑުވުމެއް ނެތިއްޖެނަމަ އެކަމެއް އެފަދައިން ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑަތު ކަނޑައެޅޭނެއެވެ.[99]

މިމިންގަނޑަކީ ކަމެއް ސާބިތުވުމުގެ ބޮޑުމިން މަދަނީ ކަނޑައެޅޭ ބަލާއިރު އަސްލުއުސޫލުގެ ގޮތުން މިކަން ބަލާނީ ކުރަނިވާ ހިސާބެއް ކުރަނިވާގައި ނިމުމުން ޝަރީޢަތް ނިންމާއިރުގައެވެ. މިއީ ޤާނޫނު އުސޫލުކުރުގައި ވިޔަސް އެއްވަސް ހެކިވެރި ކުރަނިވަން ބޭނުން ނުވާނަމަ އަދި ޖަވާބުދާރީގެ ދައުވާއެއްލާކަމަށް ކުރެވޭފަދަ ކުރަނިވާއިރުގެ އެމަކަށް ވަޒަންކުރެވިދާނެއެވެ.[100]

[96]- Joseph Constantine Steamship Line Ltd v Imperial Smelting Corporation Ltd [1942] AC 154, per Lord Maugham at p. 174). For example, in Wakelin v London and South Western Railway Co. (1886) 12 App Cas 41, an action in negligence, brought by a widow under the Fatal Accidents Act 1846, in which the only evidence was that the husband had been found dead near a level crossing at the side of a railway line, it was held that the claim must fail: the widow bore the burden of proving that the death had been caused by the defendants' negligence, but the evidence adduced was as capable of indicating negligence on the part of the husband as on the part of the defendants (cf. Jones v Great Western Railway Co. (1930) 144 LT 194).

[97]- Geest plc v Lansiquot [2002] UKPC 48, [2002] 1. WLR 3111,

[98]- روى الترمذي (1341) عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : (البَيِّنَةُ عَلَى المُدَّعِي، وَاليَمِينُ عَلَى المُدَّعَى عَلَيْهِ)، قال الترمذي : "هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ" . وصححه الألباني في "إرواء الغليل. (1938) "وروى البخاري (4552)، ومسلم (4567) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ : (لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لاَدَّعَى نَاسٌ دِمَاءَ رِجَالٍ وَأَمْوَالَهُمْ وَلَكِنَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ). ورواه البيهقي (21201) بلفظ : (وَلَكِنَّ الْبَيِّنَةَ عَلَى الْمُدَّعِي , وَالْيَمِينَ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ).

[99]- ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 137(ށ)(ނ)

[100]- Miller v Cawley [2002] EWCA Civ 1100, [2003] CPLR 51

ހެކިބަސް ދިނުމަށް ޤާބިލުވުމާއި،

ޝަރުޠު ފުރިހަމަކުރުން

އާންމު އުސޫލު

އާންމު އުސޫލު ދެނަޒަރިއްޔާއަކުން ބަޔާންކޮށް އެވެ. ފުރަތަމަ ނަޒަރިއްޔާ އަކީ ކޮންމެ މީހަކަށް ކޮންމެ ކަމެއްގައިވެސް ހެކިކަން ލިބިގެންވެއެވެ. ދެވަނަ ނަޒަރިއްޔާއަކީ ހެކިބަސް ދިނުމުގެ ޤާބިލުކަން ހުރި މީހަކީ ހެކިބަސް ދިނުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާ މީހެކެވެ. މިދެނަޒަރިއްޔާއިން ދެވަނަ ނަޒަރިއްޔާއަށް އެއް އިސްލާމީޝަރީޢަތާއި ކުޑަކުދިންގެ ހެކިބަހާއި، ރައްކާތެރިކަން ބޭނުންވާ ފަރާތްތަކުގެ ހެކިބަސް.

ވީމާ ޝަފަހީ ހެކިބަހެއް ދެވޭނީ ޢަޤުލުބުއްދި ފުރިހަމަ ހެކިވެރިޔާއަށް ހެކިބަސް ދިނުމުގެ ޤާބިލުކަން ހުރިނަމައެވެ. އަދި ކުރާ ސުވާލު ވިސްނައިގަތުން ނުވަތަ ދެކެވޭގޮތުން ނުވަތަ އެކަން ދެނެގަތުމަށް ބާރުނުކުރާ ޖަވާބުދިނުމަށް ކުޅަދާނަކަން ހުރިނަމައެވެ. އެބަހީ ވިސްނުމުގެ ޤާބިލުކަން ހުރި ބައްޔެއް ގެއްލިފައިވާ މީހާގެ ހެކިބަސް ޤަބޫލު ނުކުރެވެއެވެ. އަދި ހެކިބަސް ދިނުމުގެ ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަކޮށްފައިވާ މީހަކަށެވެ.[101]

ކުޑަކުދިންގެ ހެކިބަސް

ހެކިން ކޯޓު ބަލައިގަތުމުގައި ހެކިބަސް އަދާކުރާ ރައްކާތެރިކަމާ ހެކިބަސް ދިނުމުގެ ޤާބިލުކަން ހުރި، ހެކިބަސް ދިނުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާ ރައްކާތެރިކަމުން ޙާޟިރުވެ. އުމުރުން 15 އަހަރު ފުރިހަމަވެފައިވާ ހެކިބަސް ދޭމީހާގެ ކިބައިގައި ހުރުން ޙާޟިރުވާ ޝަރުޠުތަކެވެ.[102] އަދި ހެކިބަސް އަދާކުރަންވާނީ ހުވައިކުރުމަށްފަހުއެވެ.[103]

އުމުރުން ފަނަރަ އަހަރު ނުވާ ކުއްޖެއްގެ ހެކިބަސް އަދާނުކުރެވޭނީ ފުރިހަމަވުން ޙާޟިރުވެއްނުވާތީއެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި އުމުރުން 15 އަހަރުނުފުރޭ ކުއްޖެއްގެ ހެކިބަހަކީ ފުރަތަމަ ދަރަޖައިގެ ހެކިބަސްތަކުގެ ގޮތުގައި ބުނެވިދާނޭ ހެކިބަހެއް ކަމުގައި ނުވެއެވެ.[104]

މިގޮތުގައިވިޔަސް އުމުރުން 15 އަހަރު ފުރިހަމަނުވާ ކުއްޖެއްގެ ހެކިބަސް އަހަންނާނީ ވަކި ވާހަކައަކާ ގުޅިގެން ހެކިބަސް ދޭން އެދިއްޖެނަމަ ފަރާތަށް ރައްކާތެރިކަމާއި ހެއްކާ ދިނުމުގެ ހަރުދަނާކަން ހުރިކަމަށް ކަނޑައެޅޭނެއެވެ. މިހާލަތުގައި އުމުރުން 15 އަހަރު ފުރިހަމަނުވާ ކުޑަކުދިންގެ ހެކިބަސް ހިފަހައްޓާފައިވެއެވެ.[105] އަދި މިކަމާ ހެއްކާއި ހެކިންނާ ބެލޭގޮތް އިތުރު ތަފްސީލު ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު ހެއްކާއި ޤަރީނާގެ އުސޫލުތަކުގެ މިފޮތުގެ ބާބު 2 ގައި ހިމަނާފައިވާނެއެވެ.

---

[101]- ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 11/2022) 46(ހ)

[102]- ކުރީގެ ހަވާލާ 47(ށ)(1)

[103]- ކުރީގެ ހަވާލާ 94(ށ)

[104]- ކުރީގެ ހަވާލާ 50(ހ)(ނ)(ރ)

[105]- ކުރީގެ ހަވާލާ 50(ށ)

ނުކުޅެދުން ތެރިކަން ހުންނަ ފަރާތްތައް

ނުކުޅެދުން ތެރިކަމެއް ހުންނަ ފަރާތަކަށް ހެކިބަސް އަދާކުރުމުގެ ޤާބިލުކަން ލިބިފައި ވާތޯ ބެލުމުގެ އާންމު މިންގަނޑު ތަޠުބީޤުކުރުމުން ނަމަވެސް Special competence test/ޚާއްސަ މިންގަނޑު ތަޠުބީޤުކުރަންވާ ނަމައެވެ. މިޓެސްޓު ހެކީގެ ޤާނޫނު ހެކީގެ ޤަރީނާގެ އުސޫލުތަކުގެ މިފޮތުގެ ބާބު 2 ގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

ޑިމެންޝިއާ އިލްތިހާބު ލިބިގެންވާ ފަރާތްތައް

ޑިމެންޝިއާ އިލްތިހާބު ލިބިގެންވާ ފަރާތްތަކުގެ ހެކިބަސް ނަގާނަމަ ސާބިތުކުރަންޖެހޭނީ ޑިމެންޝިއާ އިލްތިހާބު ދިމާވެފައިވާ ފަރާތްތަކުގެ އެދުމަށް ހެކިބަސް ދޭންވީ ގޮތުގެ ތަފާތު ފަރާތްތަކުގެ މަޝްވަރާގެ ހެކިބަސް ބަލަން ހެކިބަސް ދޭނެ ގޮތް ހިމެނޭ ފަރާތްތަކުގެ އެދުން ހެކިބަސް އަދާކުރުމުގެ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާ މީހެއްކަމުގައި ނުބެލެވޭނެއެވެ.[106]

ބީރު

ބީރުކަމުގެ ސަބަބުން ބަސްމަޢުނާ ދޭހަކުރަން ހިތްވަރުދޭ މަޢުލޫމާތުތައް ކަން ބަލާނަމަ ކަމާބެހޭ މުތަރުޖިމެއް ހުށަހަޅަން އެންގިދާނެއެވެ. އިވުން ބަލިކަމުގެ ސަބަބުން ހެކިބަސް ދިނުމަށް ފަސޭހަކުރުމަށް ކަމާބެހޭ މުތަރުޖިމެއް ހުށަހަޅައިދޭނެއެވެ.[107] މިއީ ބޭންކުން ދޭ ހެކިބަހުގެ ބައިވެރިވުމެވެ.

ހުވާއި، އަހުދު

އާންމު އުސޫލަކީ ހެކިޔާ ހެކިބަސް އަދާކުރުވާނީ ހުވައިކުރުވައިގެނެވެ.[108] ނަމަވެސް ހެކިބަސް އަދާކުރާ މީހަކީ ޙައިރު މުސްލިމެއްކަމުގައިވާނަމަ އަހުދު ވެވިދާނެއެވެ.[109] ދިމާ ހުވައި ނުވަތަ އަހުދާ ނުލައި ހެކިބަސް އަދާއިރުކުރެވޭ ހެކިބަހެއް ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. ބައެއް ޙާލަތްތަކުގައި ނިޔާމުގެ ޙާލަތުގައި މިފަދައިން ކަށަވަރުކުރުމަށް ފަހަރެއް ކަނޑައެޅިފައެވެ.[110]

ހުވައި ނުވަތަ އަހުދު ވެވިދާނެ ހެކިބަސް ދޭނޭ އާންމު އުސޫލަކީ ކުރިމަތިން އިސްލާމް ނުވާ މީހުން އަހުދު އުސޫލުން ދިމާވުމެވެ.

އިސްލާމީ ފަރާތްތަކުގެ ދުވަހު ފަހަރަ (15) އަހަރުން ދަށުގެ ކުޑަކުދިންގެ ހެކިބަސް އަޑުއަހާ ހުވައި ތަޙުޤީޤުކުރަންޖެހޭ ނެތެވެ.[111] މިއުސޫލަށް ބަލާއިރު އުމުރުން 15 އަހަރު ނުފުރާ ކުދިންގެ ހެކިބަސް ނަގާއިރު އަހުދުވުމަށް ތަޙުޤީޤުކުރެވިގެން ނުވާނެކަމަށް ދެކެމެވެ.

[106]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 88(ހ)
[107]- ބޭންކިންގއާއި ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2010) 41 އަދި 43(ހ)
[108]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 202(ހ)
[109]- ހެކީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 94(ނ)
[110]- R v Marsham, ex parte Pethick Lawrence [1912] 2 KB 362
[111]- ހެކީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 50(ނ)

ޝަފަހީ ހެކި

ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ނަމަ ޝަފަހީ ހެކި ހުށަހަޅަންވާނީ އާންމުކޮށް ހުޅުވިފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހެއްގައި ހުވައިމަތީގައި ސުވާލުކޮށްގެންނެވެ. އެންމެ އެހެން ގާނޫނެއްގައި ޝަފަހީ ހެކި ހުށަހަޅާނަމަ ހެކިބަސްދޭ ފަރާތުގެ ބަޔާން ހުށަހަޅައިގެންނެވެ. ނުވަތަ އެފިޑެވިޓް ހުށަހަޅައިގެންނެވެ.[112]

ޝަރީޢަތް އާންމުކޮށް ހުޅުވާލުމަށް ކުރިއަރަން ގެންދެވޭ ތަޢާރުޟުން (ހރރ) ތަޢާރުޟުން ކުރިއަރަންގެންދެވޭނެ ހާލަތްތަކުގައި އެގޮތުން ކުރިއަރަން ގެން ދެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ ތަޢާރުޟުތަކަކީ އާންމުކޮށް ހުޅުވާލުމަށް ކުރިއަރަންގެންދިއުމަށް ހުޅުވާލުމަށް ކުރިއަރަން ގެންދިއުމުގެ އިޖުރާއަތު/closed material procedure މިހެން ކިޔައެވެ. މިސާލަކަށް ކުރެވިދާން ހިމެނޭ މައްސަލަތަކާއި، ޕެރޯލް ބޯޑުގެ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ސިއްރު ހިފަހައްޓަންޖެހޭ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތް ސިއްރުކޮށްކުރިއަށްދާނެއެވެ. ސީއެމްޕީ/CMP ނުވަތަ ހރރ އުސޫލަކީ ޤާނޫނު އަސާސީގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ދުސްތޫރީ އުސޫލެކެވެ.[113]

ވީޑިއޯ ލިންކް ހެކިބަސް ދެއްކުން

ހާއްސަ ހާލަތްތަކުގައި ކޯޓަށް ހާޒިރުނުވެ ހެކިވެރިޔާ ހުރިތަނަކުން ވީޑިއޯ ލިންކުން ހެކިބަސް ދިނުމަށް ހުއްދަކުރެވިދާނެއެވެ. ވަކި ހާއްސަ ހާލަތްތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ ލިބެން ކަނޑައަޅާ ހާއްސަ ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި މިގޮތުން ހެކިބަސް އަހިދާނެއެވެ.[114]

މިފަދައިން ހެކިބަސް އަހިދާން ހާލަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ސިއްޙީގޮތުން ދަތުރުފަތުރުކުރުން އުނދަގޫ ދަތިތަކާއި، ޝަރުޠުތަކާ މިނޫން އެހެން ހާލަތްތަކަށް ހިމެނޭނެކަމަށް ބައެއް ނިޒާމުތަކުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.[115]

ހެއްކާ ގުޅޭ އިތުރު އިރުޝާދު

ޝަފަހީ ހެކި ހުށަހަޅާއިރު، އެމީހުން ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުކޮށްގެން ހެކިބަސް އަހާއިރު މުޖުތަމަޢުގެ ހަސްމުންގެ ހަޟްރަތުގައި އަޑުއަހާލެވޭނެއެވެ.[116] ހަސްމުގެ ހުރުމަތުގައި ޝަފަހީ ހެއްކަކީ ގަސަމުގެ އިލްތިމާސު ލާޒިމް ލިބިގެންނުވެއެވެ.[117] މިއީ އިސްތިސްނާތައް ވެގެންވާ އާންމު އުސޫލެކެވެ.

---

[112]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 202(ހ)(ނ)

[113]- ދިވެހި ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 2008 މާއްދާ 42(ނ)

[114]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 324

[115]- Rowland v Bock [2002] 4 All ER 370). Lord Nicholls of Birkenhead in Polanski v Condé Nast Publications Ltd [2005] UKHL 10, [2005] 1 WLR 637, said that videoconferencing orders are readily available to all litigants in civil proceedings. See also Black v Pastouna [2005] EWCA Civ 1389, The Independent, 2 December 2005,

[116]- Briscoe v Briscoe [1966] P 501

[117]- Re Enoch and Zaretzky, Bock and Co.'s Arbitration [1910] 1 KB 327

ކޯޓު ހުކުމްތަކުންޖެހުމުގެ މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢާ އުޅުން މައްސަލަތަކުގައި ކޯޓަށް ހުރި ބަލަހައްޓާ/control ކުރުމަށް އިރުޝާދުދީފައެއް ދެވިދާނެވެ. ހުރި ބަލަހައްޓާ ކުރުމުގެ އުސޫލު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[118] މިއުސޫލުގެ ދަށުން ފަރާތްތަކުގެ ކަންތައްތައް ހިނގާ ހުރަހަކަށް އަދަދު ބަޔާންކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދެއެވެ. އެކުވެރިން ހިއްކާ ދެމުންދާ މަދަނީ ހިނގާދިޔަ ގޮތުގައި ވިއްސާ ހިނގާ ބަލަހައްޓާ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދިނުމަށް ލިބިދިނުމަށް ވާހަކަތައް ވަކިވާނެއެވެ. މިބާރު ބޭނުން ކުރުމުގައި ފާހަގަކުރަންޖެހޭ މަޤްޞަދު ހަމަހަމަކޮށް ކޯޓަށް އިންސާފު ދޭންޖެހޭނެއެވެ.

ހިއްކާ ކުރުމުގެ ބާރަކީ ފަސޭހަކޮށް ހިނގާ ތަރުތީބުން މަޝްވަރާ ކުރުމުގެ ކޯޓަށް ބާރު ލިބިދޭ އުސޫލުތަކުން ބަލަހައްޓާފައިވާ ބާރުތަކެކެވެ. ބާރާއި ފާސްކުރުމުގެ ސިޔާސަތުތަކުގައި މިސްރާމުކުރާ ނިޒާމަށް ޚާއްޞަ ބާރުތަކެއް ލިބިގެންވެއެވެ.[119]

ހިއްކާ ސުވާލުކުރުން

ހިއްކާ ސުވާލުކުރުމަކީ ސާފުކޮށްދިނުމަށް/clarify ambiguities ކޯޓުން އިސްލާމީ ސުވާލު ކުރެވިދާނެވެ. މިގޮތުން ހުށަހެޅޭ ދައުވާއެއް ފައިސާ ނުވަތަ އެހެންވެސް އިހުސާސްތަކާ ބެހޭ ސުވާލުކުރުމަށް ކޯޓުން ކަންތައްތަކުގެ އަމުރު ނެރެވިދާނެވެ.[120]

ފަރުވާލު މިޢާދަށް ސުވާލުކުރުމަށް ފަރުވާލާ ދެކޮޅު ހުސްވުމުގެ ނުވަތަ ސުވާލުތަކެއް އެދޭނެ ކަމެކެވެ. ވަކިން ހުށަހަޅާ ގޮތުގައިވެސް ފަރުވާލު ސުވާލުކުރަމުގައި މިފަދަ ބޭނުންތައް ލިބެއެވެ. އަދި ހިއްކާ ސުވާލުތަކަށް ވަޒަން އިތުރުވެދާނެއެވެ. މިކަމުގެ ސަބަބުން އެފަދަ ނުވަތަ ނުބައިކަމާ، އެހެންނަމަ ސަބަބުތަކަކަށް ސުވާލުކުރުން ހުއްޓުވޭނެ ނުކުރެވޭ އެއްޗެއްގެ ވާހަކަދެކެވިދާނެވެ. ފަރުވާލާ ދެކޮޅު ހުށަހެޅުމުގެ ބާރުތަކުގެ ހުރި ވަޒަން ހިމަނަންޖެހޭ ނުވަތަ ދައުވާކުރުމަށް ސަބަބުތައް އެކުލެވޭ ބައްޔެވެ. މިއީ ބައެއްކަމެއްގައި ސުވާލުކުރުމުގެ ސަބަބުން ހިންގޭ ޝަރީޢަތެއް ނުވަތަ ނުލާ އަންގާފައިވެއެވެ.[121] މިއީ ހިއްކާ ފަރުވާލު ސުވާލުކުރުމުގައި ސަމާލުވާން ވާއެވެ. ވަކިވަކިން ޝަރީޢަތެއް ހަމަޖެހިފައި އެކަމަށް ފުރިހަމަ ސުވާލު ކުރުމުގައި ރިޢާޔަތްކުރެވޭނެއެވެ.[122]

ވަގުތު

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ހުރަސް ބަލާނެ ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން ހިއްކާކުރަމުގައި ނިންމަންވާނެއެވެ.[123] އިސްތިސްނާ ގޮތެއްގައި މައްސަލަ ހިންގުމުން ދަނިކޮށް ހިއްކާކުރޭ މައުލޫމާތު ލިބިއްޖެނަމަ އެކަން އެހެން ފަރާތްތަކަށް އަންގަމާ

[118]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 323(ހ)
[119]- Society of Lloyd's v Jaffray (2000) The Times, 3 August 2000
[120]- Serafin v Malkiewicz [2019] EWCA Civ 852, [2019] EMLR 21
[121]- Southwark London Borough Council v Kofi-Adu [2006] EWCA Civ 281, [2006] HLR 33
[122]- Serafin v Malkiewicz [2020] UKSC 23, [2020] 1 WLR 2455 at [46]
[123]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 203(ހ)

ޚަސްމުންގެ މައްޗަށް ތާޢީދުކުރެވޭތޯ.[124] ވީމާ ކުރިން ހުށަހެޅިފައި ނުވާ ހެއްކެއް މައްސަލަ ހިންގުމުން ދަނިކޮށް ހާމަވެއްޖެނަމަ އެހެއްކެއް ކްލޯޒް ހުށަހެޅިދާނެވެ. މީގެ އިތުރުން މައްސަލަ ހިންގުމުން ދާއިރު ކުރިން ހަމަވެފައިނުވިނަމަވެސް، ex improviso/ފަހުން ހާމަވާ ކަންކަމުގެވެސް ދިފާއުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހެކި ހުށަހެޅިދާނެވެ.

ހަދާން

ތާޒާކޮށްދިނުން

ކޯޓުގައި ހަދާން ތާޒާކުރުން

ލިޔުމުން ނުވަތަ އަނގަބަހުން ދީފައިވާ ބަޔާނަކާ ގުޅިގެން ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތުން ސުވާލު ކުރާއިރު ހަނދާން ތާޒާކޮށް ދިނުމަށް މަސައްކަތްކޮށްދެވިދާނެވެ. ހަދާން ތާޒާކުރުމުގެ ގޮތުން ހެކިބަސް ދޫކުރާމީހާ ކުރިންދީފައިވާ ބަޔާނެއް ބެލިދާނެވެ.[125] ވީމާ މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ހުށަހަޅާ ލިޔެކިޔާ ހެކިބަސް ދޫކުރާމީހާގެ ބަޔާން ބެލިދާނެވެ.

ޝަރުޙު:- ހަދާން ތާޒާ ކުރުމުގެ ގޮތުން އެއްވެސް ބަޔާނެއް ބޭނުމީ ލިޔުމެއް ނުވަތަ އަޑުއިއްވުމީ އެބަޔާނުގައިވާކަންކަން ބަޔާންކޮށްދިނުން އިރު އާންމު ހަނދާނުގައި، އެކަންކަން ތާޒާކޮށް ހުރުމާއި ބަޔާން ދިނުއިރު އެކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި ބަލައިގެންފައިވާނަމައެވެ. މިޝަރުޙު ފުރިހަމަވާ ނަމަ ހެކިބަހެއް ތާޒާކުރުމުގެ ބަޔާން ހަދާން ތާޒާކުރުމުގެ ގޮތުން ދެއްކިދާނެވެ.[126]

ކޯޓުން ބޭރުގައި ހަދާން ތާޒާކުރުން

[124]- ކުރީގެ ހަވާލާ 306

[125]- ހެއްކާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 103(ހ)

[126]- ކުރީގެ ހަވާލާ އަދި R v Bailey [2001] EWCA Crim 733

ބާބު 52

ލިޔެކިޔުން

ތަޢާރަފު

މައްސަލައިގެ ލިޔުންތައް ތައްޔާރުކުރާނެ ގޮތާއި ބެހޭ އާންމު މިންގަނޑުތައް/Formatting standards ކަނޑައެޅުމުގެ ބޭނުމަކީ ޤާނޫން ކަނޑައަޅާ ނަމޫނާ ނުވަތަ އުސޫލުތަކަކަށް ފެތޭ ގޮތަށް ލިޔުން ތައްޔާރުކޮށް ހުށަހެޅުން ލާޒިމުކުރުމެވެ. އަދި އަމިއްލަ ފަރާތްތަކުން ހުށަހަޅުއްވާ މަސައްކަތްތަކާއި، ތަފާތު ފަރާތްތަކުން ގެންގުޅޭ ހުއްޓުވުން ހިމެނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން މުހިންމު އެއްބޭނުމަކީ އެލިޔުންތަކުގައި ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ ޖައުހަރީ ކަންކަން ހިމެނުން ލާޒިމު ކުރުމެވެ.

އެފިޔަވަޅު ފަދަ ލިޔުންތަކުގައި ހުންނަންޖެހޭ ޖައުހަރީ އަދި ޝަކުލީ ސިފަތައް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ އެޝަރުޢު ފުރިހަމަކުރާ ލިޔުންތައް ބަލައިގަތުން މަގުފަހިކުރުމެވެ.

<u>އާންމު ބައި</u>

<u>ކޯޓުގެ ލިޔުން</u>

ކޯޓުން ދޫކުރާ ލިޔުންތަކުގެ ތެރޭގައި ހުކުމް ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތާއި، ޝަރީޢަތް ނިމުމުގެ ރިޕޯޓާއި، ސިއްކަޖެހުން ލާޒިމުކުރާ މިނޫން އެހެން ލިޔުންތައް ފަދަ ކޯޓުން ނެރޭ ކޯޓުއަމުރާއި، ވޯރަންޓުތަކާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާއި، އެކިއެކި އިންޒާރުތަކާއި، ނޯޓިސް ތަކުގައި ކޯޓުގެ ސިއްކަ ޖަހަންވާނެއެވެ. ސިއްކަ ޖަހަންޖެހޭ ލިޔުންތަކުގައި އިލެކްޓްރޯނިކް ނުވަތަ އޮންލައިން ވަސީލަތްތަކުގެ ޒަރިއްޔާއިން ސިއްކަ ޖެހިދާނެއެވެ.[1]

<u>އެހީތެރިވުން</u>

މައްސަލައާއި ގުޅިގެން ޤާނޫނީ ވަކީލަކު އައްޔަންކޮށްފައިނުވާނަމަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށްޓަކައި ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ ފޯމުތައް ފުރިހަމަކުރަން ހަދަންވެސް ކޯޓުން އެހީތެރިކަން ފޯރުކޮށްދޭނެއެވެ.[2] މިފަދަ ގޮތުގައި މިބާބުން ކުރަނީ މައްސަލަ ހަވާލުކުރާ ގޮތުގައި ކުރިއަށް ގެންދިޔުމާ ގުޅޭ ފޯމުތަކުގެ ވާހަކައެވެ. މިސާލަކަށް ދައުވާ ފޯމާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން، ޖަވާބު ކަނޑައެޅުމުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު، އެއިރުގެ ސުމާރުގައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް އެދޭ ފޯމު ފަދަ ފޯމުތަކެވެ.

[1] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 403(ހ)(ނ)
[2] - ކުރީގެ ހަވާލާ 404(ނ)

މުޢާމަލާތު ކުރުން

ކޯޓުން ޚަސްމުންނާ މުޢާމަލާތު ކުރުމުގައި ޢާދިލް ތެދުވެރިކޮށް މުޢާމަލާތު ކުރެވޭނެ އިންޞާފުގެ ޤާއިމުކުރަންވާނެވެ. އަދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ދައުވާފޮތާއި، މައްސަލައާއި ގުޅޭ އެންމެހައި ލިޔުންތަކަށް ޢާދިލް ތެދުވެރިކޮށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން އިންތިޒާމުކޮށް ޤާއިމުކުރަންވާނެވެ.[3] މީގެ އިތުރުން އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދު ފަދައިން ހިންގުމަށް ތެދުވެރިކޮށް ނުވަތަ ޢާދިލް ތެދުވެރިކޮށް ނުވަތަ ކޯޓަށް ހާޒިރުވާ ކޯޓު މުޢާމަލާތު ކުރެވިދާނެވެ.[4]

އިޖުރާއީ ފައިލިން ހިފުމަށް

މަދަނީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދު ކޯޓުގެ ކޯޓުއެއްގައި އިޖުރާއީ ފައިލިން ހިފުމަށް ޤާއިމު ކުރަންވާނެވެ. މިހިދުމަތުގެ ދައުލަތާއި މައްސަލަ ހުށަހެޅުއްވާއި، ހިންގަމުންދާ މައްސަލަތަކުގައި ޚަސްމުންގެ ފަރާތުންކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ލިޔުންތަކާއި، ލިޔެކިޔުންތަކާއި، ކޯޓުން ޚަސްމުންނަށް ފޮނުވާ ލިޔުންތަކާއި، އަމުރާއި، ނޯޓިސް ފޮނުވުމަށް ބޭނުން ކުރެވޭ ނިޒާމެއް ކަމުގައި ވާންވާނެވެ.[5]

މިހިދުމަތަކީ ބޭނުންކުރާ ފަރާތްތަކަށް އާސާންކަމާއި ބޭނުންކުރުމަށްފަހި ޓެކްނޮލޮޖީއަށް ބިނާކޮށްގެން ގޮތަށް ކަނޑައެޅޭ ހިދުމަތަކަށް ވާންވާނެވެ. މިހިދުމަތުގެ ތެދުވެރިކަން ހުރިހާ ލިޔުމަކީ ޑިޖިޓަލް ނުވަތަ ސޮއި އޮތުން މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނެއްގެ ދަށުން ލާޒިމުކުރާ ލިޔުމުގައިވިޔަސް އިޖުރާއީ ފައިލިން ޤަބޫލު ހިދުމަތަކީ ތަރުތީބުކުރުމުގެ ގަވާއިދުތަކުގެ ސިއްރުގައި ފުރިހަމަ ޑިޖިޓަލް ގޮތުގައި ލިޔުންތަކަށް ބެލެވޭނެވެ.[6]

---

[3] - ކުރިމަގު ހަވާލާ 405
[4] - ކުރިމަގު ހަވާލާ 406(ނ)
[5] - ކުރިމަގު ހަވާލާ 407(ހ)(ނ)
[6] - ކުރިމަގު ހަވާލާ 407(ނ)(ރ)

ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔުން

ފޯމުތައް

ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ، މަސައްކަތާ ގުޅިގެން ބޭނުން ކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފޯމުތައް މައްސަލަތައް ހުށަހެޅުމުގައި ބޭނުންކުރަންވާނެއެވެ. ވަކިކަމަކާ ގުޅިގެން އުޅޭ ހާލަތްތަކުގައި ފޯމަށް ބަދަލު ގެންނަން ޖެހިއްޖެނަމަ ކޯޓަށް އެދުމަކަށް ބަދަލު ގެނެވިދާނެއެވެ. ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފޯމަށް ބަދަލުތައް ގެންނަންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ނުވަތަ، ހަސްމުންނަށް ޚިދުމަތްދިނުމުގެ ފޯމުތައް ކޯޓުން ޚިދުމަތްފޯރުކޮށްދޭ އެއްވެސް އޮންލައިންކޮށް ގެނައުމަށް ބަލާނެއެވެ.[7]

ލިޔުން ތައްޔާރު ކުރުން

ކޯޓުން ވަކިގޮތަކަށް އަންގާފައިނުވާނަމަ ކޯޓުން ތައްޔާރުކޮށް އާންމުކޮށްފައިވާ ނަމޫނާއާ އެއްގޮތަށް ލިޔުން ތައްޔާރު ކުރަންވާނެއެވެ. އެބަޔާ މިސާލު އަމަލުކުރަމުންދާ ނަމޫނާ ފޯމެޓުގައި ހުރި ފޯމުތައް ބޭނުން ކުރަންވާނެއެވެ.[8] ލިޔުކިޔުން ތައްޔާރު ކުރުމުގައި އަކުރު ސައިޒާއި ގޮތުގައި ލިޔުންތައް ހުންނަންވާނީ ކިޔަން އެނގޭ ގޮތަށެވެ.

ކިޔަން ނޭނގޭގޮތަށް ހުށަހަޅާ ލިޔުންތަކާއި، ކޯޓުގެ ހުކުމްތަކުގެ އަމިއްލަގޮތަށް ތައްޔާރުކޮށްގެން ހުށަހަޅާ ލިޔުންތައް ނުވަތަ އެއްވެސް ސަބަބަކަށްޓަކައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ލިޔުންތައް ބަލައި ނުގަތުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[9]

ލިޔުމުގައި ސޮއިކުރުން

ލިޔުކިޔުމުގައި ސޮއިކޮށްފައި އޮތުން ޤާނޫނުން ލާޒިމް ކޮށްފައިވާ ލިޔުމެއްގައި ފުރިހަމަ ކުރުމަށްފަހު ސޮއިކުރުން ނުވަތަ އިލެކްޓްރޯނިކް ގޮތުން ސޮއިކުރުން ހިމެނެއެވެ.[10] އިލެކްޓްރޯނިކް ނިޝާން ސޮއި އޮތުމަށް ބޭނުންވާ ސޮއިގެ ފޯމެޓު ލިޔުމުގައި ހިމަނުމެވެ.[11] ސޮއިކުރެވޭނެ ހިސާބު ޤަވާއިދުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އެސޮއި ހިނގާނެ ގޮތަށެވެ.

ލިޔުކިޔުން ހުށަހެޅުން

ތަރުޖަމާއި، ތަރުޖަމާކުރެވޭ ލިޔުކިޔުމާއި، އެފަދަ ލިޔުންތަކުގެ ސިޓީ ކޯޓަށް، ނުވަތަ އީމެއިލް މެދުވެރިކޮށް ނުވަތަ އިލެކްޓްރޯނިކް ފައިލިން ހިދުމަތް މެދުވެރިކޮށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ޤާނޫނުގައި މުއްދަތަކާ އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ ދުވަހުން ދުވަހަށް ނަގާ ގޮތަށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ލިޔުމެއް ހުށަހެޅުމުގެ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދުގައި ވިޔަސް ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.[12]

---

[7] - ކުރީގެ ހަވާލާ 404(ހ)(ނ)(ށ)

[8] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 398(ހ)

[9] - ކުރީގެ ހަވާލާ 398(ށ)

[10] - ކުރީގެ ހަވާލާ 398(ނ)

[11] - UK Civil procedure rule 1998 No. 3132 (L.17) part 5 Rule 5.3 & Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 4.01.1, <https://canlii.ca/t/t8m#sec4.01.1>, retrieved on 2023-12-02

[12] - ކުރީގެ ހަވާލާ 406(ހ)(ރ)

ލިޔެކިޔުން ކަށަވަރު ކުރުން

ދަޢުވާ ފޯމާއި، ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ފޯމާއި، ރައްދުދަޢުވާއި، އިތުރު ދަޢުވާ ފޯމާއި، އިތުރު މަޢުލޫމާތު ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ކުރާ އަމުރަކާ ގުޅިގެން ތައްޔާރުކުރާ ޖަވާބާއި، ހެކިބަސްދޭފަރާތްތަކުގެ ބަޔާނާއި، ދަޢުވާކުރުމުގެ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގެ ދަޢުވާއާއި ރައްދުވެރިކަމަށް ދޫކުރާ ބަޔާނާއި، ވިޔަން ހަވާލުކޮށްދޭ ފަރާތަކަށް ބޭނުންކުރާ ބަޔާނާއި، މިންނަސް މިގޮތުންގެ ދަށުން ނުވަތަ އެހެން ފޯމުތަކުގެ ދަށުން ތެދުކަމުގެ ބަޔާން ކަށަވަރު ކުރުމަށް ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިޔުންތަކުގެ ސޮއިކުރަން ވާ ބަޔާންތަކުން ނުވަތަ އިޤްރާރުތަކުން ކަށަވަރު ކޮށްދޭންވާނެއެވެ.[13]

މިގޮތުން ދަޢުވާފޯމާއި، ދިފާޢު ފޯމާއި، އިސްތިޢުނާފު ފޯމާއި، ތަފާސްހިސާބު ސޮއިކޮށްގެން ހުށަހަޅާ ކަށަވަރުކުރާ ބަޔާނެއް ހުށަހަޅަން ޖެހޭނެއެވެ. ކޯޓުން އަމުރުކުރާ ހަރަކާތްތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމަށް ދޭ ލިޔުމާއި ކަށަވަރުކުރާ ބަޔާނެއް ނެތި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ދޭ ދޮކިއުމެންޓު ކަށަވަރުކުރާ ބަޔާނެއް ދޭން ޖެހޭނެއެވެ.[14]

ކަށަވަރު ކުރާ ބަޔާން

ލިޔެކިޔުން ކަށަވަރުކުރާ ބަޔާނަކީ ލިޔުން ހުށަހަޅާ ފަރާތުން، ނުވަތަ ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ބަޔާނެއްނަމަ އެބަޔާން ދޭ ހެކިބަސް އަދާކުރާ މީހަކު، ނުވަތަ ލިޔުން ހަވާލުކޮށްފައިވާގޮތަކަށް ބޭނުން ދަސްތަކީވަތެއް ދޭފަރާތްތައް ނެތްނަމަ އެފަރާތުގެ ބަދަލުގައި ސޮއިކުރާ މީހާ ތެދުކަމުގެ ބަޔާނެއް ދޭން ޖެހޭނެއެވެ. ކަށަވަރު ކުރާ ބަޔާނުގައި ބަޔާންކުރަންވާނީ ލިޔުމުގެ މުއްދަތު ނިޔަލަށް ދޭ ބަޔާނެއް ކަމުގައި ހެކިވެރިޔާ ބައްދަލުކުރެވިފައިވާ ތެދުކަމަށް ދޭންޖެހޭނެއެވެ.[15]

ކަށަވަރު ކުރާ ބަޔާނުގައި ސޮއިކުރުން

ދަޢުވާ ފޯމާއި، ދިފާޢާއި، ރައްދުދަޢުވާއާއި، އިތުރުދަޢުވާއާއި، ހުށަހަޅަމުންދާކަމުގެ ސޮއިކުރާ ބަޔާނެއް ނަމަ އެފަރާތަކުން ތަމްސީލުކުރާ ވަކީލުކަމުގެ ލަފާ އޭނާގެ ސޮއިކުރަން ތަމްސީލުކުރާ ވަކާލާތު ފަރާތަކަށް ބޭނުން ނަމަ ދޭ ބަޔާނުގައި ސޮއިކުރެވިދާނެއެވެ.[16]

ކަށަވަރު ކުރާބަޔާން އެންމެހާ ގޮތް

ކަށަވަރު ކުރާބަޔާނަކީ ހުށަހަޅާ ލިޔުމުގެ ތެދުކަމާއި ހިމެނޭ ބަޔާން އިޤްރާރުކުރުމުގެ ގޮތުގައި ހިމެނިދާނެއެވެ. ކަށަވަރު ކޮށްދޭ ބަޔާނުގައި އިޤްރާރު އެއްގޮތްކޮށް ދަޢުވާ ދެފަރާތަށް ކެރޭނެއެވެ. މިގެ ކުރިން ދަޢުވާ ފޮނުވައި ހިމެނޭގޮތަށް އިޤްރާރު

13- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 399(ހ)

14 - ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ށ)(ނ)

15 - ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ރ)(ބ)(ހ)

16 - ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ޅ)

ގޮވީގެން ކަންބޮޑުވުންތަކެއް ފާހަގަކޮށްފައިވާނެއެވެ.[17] ހުރަހަށާ ލިޢާނުގެ ޝަރުތުގައި ކަށަވަރު ކޮށްދޭބަޔާން ހިމަނާނަމަ[18] އަންނަނިވި ފަދަ ގޮތަކަށް އިޝާރާތް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް

ކަށަވަރު ކޮށްދޭ ބަޔާން/އިޝާރާތު

މިފޯމުގައި ނުވަތަ ލިޢާނުގައި ދުގުތަބުރާމުއް ހިމަނައިދިނަމަ ކޯޓު ހުކުމަށް ކަށަވަރުކޮށްލާނެ އެއްފަދަ ޢަމަލެއްކަމަށް ބެލެވޭންކަން އުނގާރު އަޑުގަނޑު ބަޔާންކޮށްދިނުމާ ހުރިހާ މަޢުލޫމާތެއް ނުވަތަ ބަޔާންތަކަކީ އެނގިހުރި މިންވަރަކުން ދިފާޢީ ޝަރުޢީ ދުސްތޫރުގައި، ބަޔާންކަމަށް އިޝާރާތާ ކަށަވަރުކޮށްދެއެވެ.

މި ފޯމުގައި ނުވަތަ ލިޢާނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެންމެހައި ވާޤިޢާތުތަކަކީ އަޑުގަނޑުގެ އިލްމުގައި ޙަޤީޤަތުގައި ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ.

އަޑުގަނޑުގެ މުވައްކިލު ޤަބޫލުކުރަނީ މިފޯމުގައި ނުވަތަ ލިޢާނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުރިހާ ވާޤިޢާތަކީ ޙަޤީޤަތުގައެވެ. ބެލުމުގައި މިފޯމުގައި ނުވަތަ ލިޢާނުގައި ސޮއިކުރުމުގެ ބާރު އަޑުގަނޑަށް ލިބިދީފައިވެއެވެ.

މިއީ ހުށަހެޅުން ހުރަހަށާ ލިޢާނާއި ނުވަތަ ފޯމާއި ވަކިން ކަށަވަރުކޮށްދޭ ބަޔާން ހުރަހަށާނަމަ ކަށަވަރުކޮށްދިން ލިޢާނަކީ ކޮބައިކަން ނުވަތަ ލިޢާނުގެ ޖަވާބުދާރީ ކޮބައިކަން މުޢައްޔަނުކޮށް ކަށަވަރު ކޮށްދޭ ބަޔާނުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[19] މިސާލަކަށް

ކަށަވަރު ކޮށްދޭ ބަޔާން/އިޝާރާތު

"ހިއި ބަޔާނުގައި އަޑުގަނޑު ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެންމެހައި ވާޤިޢާތަކީ ޙަޤީޤަތުގައެވެ. ކަށަވަރުކޮށްދޭ ބަޔާނުގެ ގޮތުގައި ދޫކުރާ ބަޔާނެއް ހިފަހައްޓަން ކޯޓު ހުކުމަށް ކަނޑައަޅާ ލިޔުމުގެ އިތުރުން ދީފައިވާ ބަޔާނުތަކެވެ. ނުވަތަ ބަޔާންކުރަން ކަށަވަރުކޮށްދީފައިވާ އެވަނަ ބަޔާނެއް ދީފައިވާ ކޯޓު ހުކުމަށް ކަނޑައަޅާ ލިޔުމުގެ އިތުރުން ދީފައިވާ ބަޔާނުތަކެވެ."

ކަށަވަރު ކޮށްދިނުން

ދައުލަތާއި، ދައުލަތުގެ ދިފާޢީ، ޤައުމުދިފާޢީ، އިޤްތިސާދީ ބަޔާންކޮށް ބާރު ދޭ ބަޔާންކޮށް ކަށަވަރު ކޮށްދިނުމުގައި ނުވަތަ ބަޔާން ބަޔާންކުރުމަށް ކަށަވަރުކޮށްލެވޭނެއެވެ.[20] މިބާބުގެ ކުރިން ލިޔުމާގައި ވިދާޅުވި ބާބުގެ ކަށަވަރު ބަޔާންކޮށް ދޭ ބަޔާނުގައި

17- ބާބު 6 ސަފްހާ 65 ބައްލަވާ

18 - ކުރީގެ ހަވާލާ 399(އ)

19 - ކުރީގެ ހަވާލާ

20 - ކުރީގެ ހަވާލާ 400(ބ)

ސޮއިކޮށްފައި ނެތްނަމަވެސް ދަޢުވާ ބާޠިލު ނުކޮށް ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެއެވެ. ކޯޓުން ބާޠިލު ނުކުރާނީ ހިނދަކާ އެލިޔުން ވާނީ ސައްރަ ލިޔުމަކަށެވެ. ކޯޓަށްހުށަހަޅާ ވިޔަސް ބާރުދީ ދަށުން ތަޢުލީމުކަން ދިފާޢީ ބަލާ ކުއްލިކަމަކަށް ކޯޓުގެ ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު އިންސާފު ކޯޓު ހަސަރަދަ ހުށަހަޅަންވާކަން ބަލާފައެވެ.[21] މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން 31 ނަންބަރު ފޯމުންނެވެ.

ހިކު ބާރުނީ އުޅެބަދަލު ދަރަޖަތަކުގައި ތަފާސްކުރެވުން ބޮސް ދަރުބާރުނާއްކަން ކަރަވަރު ކޯޓުދާއިރާގައި ބާރުނަކަން ނުވާނަމަ އެބާރުނަށް ހިޔާ ގޮތްގައި ބަރާއް ނުހަނުވާނަމަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅައިދޭނެއެވެ.[22] ހިޔާބަސް ދަރަޖަތުގެ ބާރުނަށް ކަނަވަރުކޮށްގައި ނުވާނަމަ އުޅިއުޅުގެ ދަރަކަން ކަނަވަރުކޮށް ދިނުމަކަން އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ދިއަމުރު ކޯޓުގެ އިސްނަގެމަކަން ނުވަތަ ހަސްތެއްގެ ހުނަހުކަމަކަށް ކޯޓަކަށް ނަރުވިދާނެއެވެ.[23] މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދި ހުނަހަކަންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން 31 ނަންބަރު ފޯމުންނެވެ. ހިޔާ ބާރުނާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް އިސްލާ ބާރުނާ ހިމެނޭވެ.[24]

ސާބިތު ކުރަންނުޖެހޭ ލިޔުން

އިތުރަށް ސާބިތުކުރުމަކާނުލައި ބަލައިގަންނަންޖެހޭ ޤާނޫނެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިޔެކިޔުމާއި، ޤާނޫނީ ގައުމުގެ ޤާނޫނާއި، އެއްގޮތަށް ގޮވާލެވިފައިވާ ނިޒާމަށް ކޮށްފައިވާ ލިޔުންތަކާއި އިތުރަށް ސާބިތުކުރުން ދިނުމަކާނުލައި ކޯޓުން ބަލައިގަންނަންޖެހޭ ލިޔުންތަކެވެ.[25]

އިމާރާތާއި ގޯތީގެ ރަޖިސްޓަރީއާއި،[26] އުފަންދުވަހުގެ ސެޓްފިކެޓާއި،[27] މަރުސާބިތުކުރާ ލިޔުންތަކަކީ[28] އިތުރަށް ސާބިތު ކުރުމަކާނުލައި ބަލައިގަންނަންޖެހޭ ލިޔުންތަކެވެ. މީގެ އިތުރުން ކޯޓުގެ ސިއްކަ ޖެހިފައިވާ ލިޔުމަކީ އިތުރު ހެއްކެއް ހުށަހެޅުމަކާނުލައި ކޯޓުގައި ބަލައިގަނެވޭ ލިޔުމެކެވެ.[29]

[21] - ކޯޑުގެ ހަވާލާ 400(ރ)(ނ)
[22] - ކޯޑުގެ ހަވާލާ 401
[23] - ކޯޑުގެ ހަވާލާ 402(ހ)(ނ)
[24] - ބާބު 18 ބައްލަވާ
[25] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 241(ނ)
[26] - ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 1/2002) ގެ 13(ހ)(ނ)
[27] - އުފަންވުން ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމާއި، އުފަންދުވަހުގެ ސެޓްފިކެޓް ދޫކުރުމާއި، މަރުވާމީހުންގެ މަރުސާބިތު ކުރުމާބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/1992) ގެ 02
[28] - ކޯޑުގެ ހަވާލާ 15(ހ)
[29] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 403(ނ)

ފްރޯޑާއި، ޑިއުރެސާއި، މިސްޓޭކް

މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާ ގުޅިގެން ހުކުމެއް ގޮތުގައި ފްރޯޑް، އަދި މިސްޓޭކް ހުރަހަކަށްބޭނުންނަމަ ހުކުމްހުރިކަމާ ބައްސާއިދާ ހުރަހަކަށްވާނެ. ނަމަވެސް އެފަދަ ކަމެއް ޝަރީޢަތުގައި ބޭނުން ކުރަން ފަސްތޫރުކުރާނަމަ އެކަށީގެންވާ މުއްދަތުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދޭންވާނެ. މިގޮތަށް އެއްބަސްވެ ބޭނުން ކުރާކަމުގެ ނޯޓިސް އެކަށީގެންވާ މުއްދަތުގައި ލިބޭގޮތަށް ނުދިނުމަކީ އިޢުތިރާޟް އަދުލުވެރިކަން ނަގާލެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އިޢުތިރާޟް ބައިންސާފުވާނެ. މިގޮތަށް ކަމެއް ހިމެނިގެންދާނަމަ އަދުން މައްސަލަ ބޮޑުމަން ދަރުކާބަހާ އެމައްސަލައަށް ޖަހާވިދުމުން ކުރެވިދާނެވެ.[30]

ޑިސްޗާޖް ނައްތާލުން

ދައުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ޑިސްޗާޖް ނައްތާލައިފިނަމަ ނުވަތަ ނައްތާލުމުގެ މަސައްކަތްކޮށްފިނަމަ ޑިސްޗާޖް ނައްތާލުމުން ނުކުރަތް ނޮޓިސްއެއް ނުކުތުމަށްޓަކައި ބަލައިގެން އެވިއްޖެނަމަ ނައްތާލާފައިވާނަމަ ނުވަތަ ނައްތާލާނީ މައްސަލައެއް ހުރަހަކަށްނުވާނެ ބަލައިގެން ވެރިކަމުގެ ދުވަސްތަކުގައި ފެށިގެންދާ ގަވާއިދަށް.[31] ދައުވާ ފެށުމުގެ ޑިސްޗާޖް ހަމަޖެހުމުގެ އަމަލެއް ނުކުރެވޭނޭ ހަމަޖެހިގެން މައްސަލައިގެ ޑިއުރެސް ނައްތާލައިފިނަމަ އެހެން ބަދަލު ހަމަޖެހިގެން އެކަމެއް ކުރީ މިހާލަތުގައި. މިހާލަތުގައި އެދުން ޑިސްޗާޖް ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ނަގައިދިނުމުގެ އެކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރެވޭ މިންވަރު އިތުރުކުރެވުނެވެ. އަދި ހަމައެހެން ޑިސްޗާޖް ހަމަޖެހުމުގެ އަމަލު ނުކުރެވިދާނެކަން ޑިސްޗާޖް ނައްތާލައިފިނަމަ އެކަމެއް އެކަށީގެން ދަތުރުވާ ވާޖިބާ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް އިތުރުކުރެވޭނެ.[32] ޑިސްޗާޖް ނައްތާލުމަކީ ކޯޓު ހުކުމެއް ކުރީގެ އަމަލެއްކަމަށް ބަލައި ކޯޓުގެ ހުކުމް ކުރީގެ ފަހަރު ކޯޓަށް އެދިދާނެ. މިއީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއް ބަދަލުކުރެވޭނެ.[33]

ޑިސްޗާޖް ނައްތާލުން ޓްރަސްޓީއަށް އިންސާފު ބަލަހައްޓާ ކަމެއް ފަރުވާކުޑަކުރުން ކުރުމުގައި ދަރަނިވެރިޔާ ދެނެގަނެފައި ނަމަވެސް ފަހަރެއްގައި އެމަސައްކަތް ނުކުރެވުނުކަމެވެ. ތިބެން ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރު އުފެދުނު ހަމައެކަނި ޑިސްޗާޖް ނައްތާލުމަށް ކަނޑައަޅަފައެވެ. މިގޮތަށް ޑިސްޗާޖް ނައްތާލުން ފަހަރެއް ސަބަބުން އިންސާފު ޝަރީޢަތް ހުކުމް ކުރީގެ ކަމެއްކަން ކޯޓަށް ބަލަހައްޓާ ކޯޓު ހުކުމް ކުރީގެ ފަހަރު ކޯޓަށް ދެނެގަނެވެއެވެ.[34]

[30]- *Orford v Rasmi Electronics* [2002] EWCA Civ 1672

[31]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 2021/32) ގެ 321(ހ)

[32]- ކުރީގެ ހަވާލާ 321(ހ)(ނ)

[33]- ކުރީގެ ހަވާލާ 321(ބ)

[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 321(ރ)

Affidavits

އެފިޑެވިޓް

އެފިޑެވިޓް އަކީ ހެކިބަސްދޭފަރާތް ހުވައި ތަސްދީގުކޮށް ލިޔުމުން ދީފައިވާ، އަދި ހެކީގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅޭ ބަޔާނެކެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ހެކިބަސް ދިނުން ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި އެފިޑެވިޓަކީ ހެކިބަސް ހުށަހެޅުމުގެ އަސްލު ވަސީލަތެވެ.

ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހާލަތު

މުޢާމަލާތް ކުރުން ނުވަތަ މުދަލުން ތަޞައްރުފުކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ވަގުތީ ފަރުވާގެ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅާނަމަ ނުވަތަ ބަޔައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ނުވަތަ އެއްވެސް ފަރާތެއްގެ ބިމަކަށް ވަންނުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅާނަމަ ހެކި ހުށަހަޅަންވާނީ އެފިޑެވިޓެއް މެދުވެރިކޮށެވެ.[35]

ހެކިބަސްދޭ ފަރާތުގެ ބަޔާނުގެ އިތުރުން އެފިޑެވިޓް މެދުވެރިކޮށް ހެކިބަސް ދެވިދާނެވެ.[36] ހެކިބަސްދޭ ފަރާތް ހުރީ ދިވެހިރާއްޖެއިން ބޭރުގައިނަމަ، މި ގާނޫނާ އެއްގޮތަށް ގޮވައިގެން، ނުވަތަ އެ ގައުމެއްގެ ކަމާބެހޭ ގާނޫނުތަކާ އެއްގޮތަށް ގޮވައިގެން އެބޭރު ގައުމުގައި ހުރެގެންވެސް އެފިޑެވިޓް މެދުވެރިކޮށް ހެކިބަސް ދެވިދާނެވެ.[37]

ހުވައިމަތީގައި ދިނުމަށް އެހެން ގުޅުމުގެ ކާބިލުކަން ހަޔާތުވާ ހެއްކާ ކަމަށް ގަސްދުކަން ޤަބޫލުކުރެވޭނަމަ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގައި ހާޒިރާ އެއްވެސް ހެކިއެއް ހުރަސްއަޅާނަމަ އެފިޑެވިޓް މެދުވެރިކޮށް ކަމަށް ކަންޖެހޭގައި ދިނުމަށް އެދިދާނެވެ.[38] މިކަމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު މިބާބުގައި ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އެފިޑެވިޓް ބޭނުމަކަށް ހުވައިކުރުން

އެފިޑެވިޓްގެ ބޭނުމަކީ ހުވާކުރާނަމަ ފަރުވާތެރިކޮށް ނުވަތަ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ރަޖިސްޓްރީގައި ކޮށްފައިވާ ނޯޓަރީ ޕަބްލިކެއް ނުވަތަ ބޭރުގައުމެއްގެ ގާނޫނާ އެއްގޮތަށް ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވާ ނޯޓަރީ ޕަބްލިކެއް، ނުވަތަ ގާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ކުރިމަތީގައެވެ.[39]

ސޮއިކުރުން

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން އެފިޑެވިޓްގައި ސޮއިކުރާނީ ހުވާކުރާފަރާތުންނެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް ސަބަބަކާ މެދުވެރިވެގެން އެއެފިޑެވިޓް ކިޔުމަށް ނުވަތަ ސޮއިކުރުމަށް ނުކުޅެދޭ ފަދަ ނަމަ އެފަރާތެއްގެ ކުރިމަތީގައި ހުވާ ކުރާ

---

[35]- ކުރީގެ ހަވާލާ 337(ހ)

[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 335

[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 336

[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 337(ނ)

[39]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 215(ހ)

ފަރާތަކުން އެކަން ބަޔާންކޮށް ކަށަވަރުކޮށް ދިނުމަށް އެފިޑެވިޓް ހެކިއިންކަމާއި، އާ ގޮތާ އެއްގޮތް ފަރުމުވިކަމާއި، މިއެފިޑެވިޓް ދީފައިވާ ޤާޟީގެ ކުރިމަތީގައިކަމަށް އިޤުރާރުވެ ސޮއިކުރަންވާނެއެވެ.[40]

މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާ އެފިޑެވިޓް ބަޔާންކުރާކަމަށް ހުށަހަޅާ ފަރާތަކުން އެފިޑެވިޓް ހާޒިރުކުރާ އެފަރާތުގެ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަން ފަރުމާކޮށްފައިވާކަން ކަށަވަރުކޮށްދޭ ނުވަތަ ނެރެފައި ސާބިތުވާ ނަމައެވެ.[41]

އެފިޑެވިޓް އޮންނަންވާނެ ގޮތް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އެފިޑެވިޓް ލިޔަންޖެހޭ އުސޫލު ތަފްސީލު ކަނޑައަޅައިދީފައެވެ. މިގޮތުން އެފިޑެވިޓުގެ އަސާސީ ސިފަތައް ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ސިފަތަކަކީ އުސޫލެއް ނޫނެވެ.[42] ވީމާ އެފިޑެވިޓެއްގައި ހިމެނެންޖެހޭ ސިފަތަކާއި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ސިފަތައް.

އެފިޑެވިޓް ބަޔާންކޮށްގައި އެފިޑެވިޓް ދޭނެ ފަރާތުގެ ހަމަޔަށް ކިޔާ ފުރިހަމަ ނަމާއި، އެފިޑެވިޓް ދޭ ފުރިހަމަ ނަމާއި، ހުރިހާ ތަފްސީލާއި، އަދި އެފިޑެވިޓް ދޭ ފުރިހަމަ ސުވާލު، އައިޑީކާޑު ނަންބަރު އެޑްރެހާއި، އެފިޑެވިޓްގެ ކުރިމަތީގައި ފަރާ ހުށަހެޅިފައިވާ ފުރިހަމަ ނަމާއި، އެޑްރެހާއި، ހަމަސީލަތުގައި އަދި އެފިޑެވިޓްގެ ސިފައިގެ، އިނގިރޭސި ނިޝާން އޮންނަންވާނެއެވެ. މިއީ އެފިޑެވިޓް ބަޔާންކޮށްގައި ސަރުކާރު ގޮތުން ފުރިހަމަ ކަނޑައެޅުމެވެ.[43]

އެފިޑެވިޓް ބަޔާންކޮށްގައި ހުރުން ލާޒިމު ކުރާ ޝަރުޠުތަކަކީ ސިފައެއްގެ ހުރުމެވެ. މިއަދުކުރީގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އާދަޔާއި ކަންކަން ކަނޑައަޅަނީ ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. އަދި އެ ތަފްޞީލުތައް ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މިސާލުތަކުން ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.[44] އެކަމީ:- އެފިޑެވިޓް ދީ ފަރާތުގެ ހުރިހާ ތަފްސީލުތައް އެ އެފިޑެވިޓްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމުގެ

ތެރެއިން، އާދަމަށް އެނގިފައިވާ ކަމުގެ މައްސަލަ ޝަހާދަތު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމާ ގުޅޭގޮތުން؛ ދެވަނަ:- އާދަމަށް ލިބިފައިވާ މަޢުލޫމާތުގެ މައްސަލަ ޝަހާދަތު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމާ ގުޅޭގޮތުން؛ ތިންވަނަ:- އާދަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭ

ގަބޫލުކުރުމުގެ މައްސަލަ ޝަހާދަތު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމާ ގުޅޭގޮތުން މިއެވެ. ވީމާ އެންމެންނަށް ވަކިވަކިން އެފިޑެވިޓް

ފަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

---

[40]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 339(ހ)

[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ 339(ނ)

[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ 429(ރ)

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 338(ނ)

[44]- ކުރީގެ ހަވާލާ 338(ހ)

އެފިޑެވިޓް ދޫކުރާތާރީޚު:-	(އެދިފަރާތަކުން އެފިޑެވިޓް ދޫކުރާ ހަސްމު)
ހުވާކުރި ތާރީޚް:-	
ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު:-	

އެފިޑެވިޓް ދޫކުރާފަރާތް	
އަދާކުރާ ވަޒީފާ/އޮފީސް	
ވަޒީފާގެ ހައިސިއްޔަތުން ނުވަތަ ހަވާލާއެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ނަމަ ބައްޕާ ހައިސިއްޔަތު، މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ދާއިރާ	
☐	މައްސަލައިގެ ހަސްމުގެ ފަރާތުން
☐	މައްސަލައިގެ ހަސްމުގެ މުވައްޒަފެއް
ވަކާލާތުނާބެހޭކަން ވަކި ފުރުމުގައި ލިޔުމަކުން ބަޔާން ކުރުމަށް. • އަމިއްލައަށް އެނގިފައިވާ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްފައިވާ ކަންކަން. • ލިބިފައިވާ މައުލޫމާތުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްފައިވާ ކަންކަން. • ގަބޫލުކުރާ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްފައިވާކަން. މަސްދަރު	
ހުވާކުރި ފަރާތް	(ނަން، ސޮއި ތާރީޚް)
ހުވާކުރީ އަރުވާމީހާގެ ކުރިމަތީގައި	(ނަން، ސޮއި ތާރީޚް) (ހައިސިއްޔަތު ފުރިހަމަ އެޑްރެސް)
ސޮއިކުރީ ހުވާކުރި ފަރާތަކުން ނޫން ނަމަ.	އެފިޑެވިޓް ކިޔައިދީފައިވާނެއެވެ. އޭގައިވާ ހުރިހާކަމެއް އޭނާއަށް ފަހުމްވެފައިވެއެވެ. އެފިޑެވިޓް ދިނީ އަހަރެންގެ ހާޒިރުގައި ހުވައިކުރުމަށްފަހުއެވެ. އޭނާގެ އަހަރެން އިޤްރާރުވެއެވެ. (ސޮއި)

ތަރުޖަމާކުރުން

އެފިޑެވިޓް ދިވެހިބަސް ފިޔަވާ އެހެން ބަހަކުން ތައްޔާރުކުރާނަމަ އެފިޑެވިޓާއި ރިޔާޢަތްކުރަން އެދޭނަމަ ދިވެހި ތަރުޖަމާއާއި، އެފިޑެވިޓްގެ އަސްލު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ތަރުޖަމާ ހުށަހަޅާއިރު ތަރުޖަމާކުރި ފަރާތުން އެފިޑެވިޓް ތަރުޖަމާ ކުރެވިފައިވަނީ ރަނގަޅަށްކަމަށް އެފިޑެވިޓުގެ ކޮޕީ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[45]

45- ކުރީގެ ހަވާލާ 340(ހ)(ށ)

<u>އެފިޑޭވިޓް ހުށަހެޅުމަށް އަމުރުކުރުން</u>

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާތަކުގައި ހުށަހަޅާ އެއްވެސް ހުށަހެޅުމެއް އެފިޑޭވިޓް މެދުވެރިކޮށް ކަމަށް ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް ކޯޓުގައި އެދިވަޑައިގަންނަވާ. މިފަދައިން އެދިވަޑައިގަތުމުން ހިންގުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ގޮތުގެ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހެކިތަކާއި ހުށަހެޅުމުގެ ތަފްޞީލު އެނގޭނެ ގޮތަށް ކޯޓުން ޙާލަތަށް ބަލައި އެކަން ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް ގޮސް ކަމަށް ތަކެތި ހުށަހެޅުމަށް ގޮތްދޭން ޖެހިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އެދި ހުށަހަޅައިދެވޭ ހުށަހެޅުމަކީ ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ބަޔާން ނުވަތަ ދަލީލު ބަޔާންކުރާ ދެއްވާ ބަޔާނެއް ކަމަށް ވާނަމަ އަދާލަތުގެ އިތުރުން ހެކިގެ ބޮޑުގައި އެފިޑޭވިޓް ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓަށް އެންގިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އަމުރުކުރުމުގެ ގާނޫނުގައިވާ.[46]

ވީމާ އެފިޑޭވިޓް ހުށަހެޅުމަށް ގޮތަށްޖެހޭ ގޮތްތަކަށް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު 335، 336 އަދި 337 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ ގޮތަށް ދިނުމާ އެކަން ގޮތަށްއެގައި އެފިޑޭވިޓް ހުށަހަޅަން އަމުރު ކުރަންވާނީ ތަޙުޤީޤް ފެންނައިސަ ނަޒަރުކޮށްގައި އެފިޑޭވިޓް ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ އުސޫލް ގޮތަށްތަކުގައެވެ.

46- ކުރިގެ ހަވާލާ 337(ހ)(ށ)

ބާބު 53

ހެކި

ތަޢާރަފު

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހެކިއާގުޅިގެން ވަކިއިރުޝާދުތަކެއް ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިބާރުގެ ބޭނުން ކުރަންވާނީ ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދުތައް ހާސިލުކުރުމަށެވެ. ވަކިން ހާއްސަކޮށް ހަރަދު ކުޑަކުރުމުގެ ބޭނުމަށެވެ. އަދި މައްސަލައަށް ދޭންޖެހޭ މިންވަރަށް ސަމާލުކަމާއި ވަގުތު ދިނުމުގެ އުސޫލުގެ ބޭނުމަށެވެ.

ހެކިއާގުޅިގެން އިރުޝާދު ދިނުމުގައި ކޯޓަށް ނުކުތާތަކާއި، ސާބިތުކުރަން ބޭނުންވާ ވާޤިޢާގެ [illegible] ހެކީގެ ވައްތަރު ނުވަތަ ބާވަތާ ގުޅޭގޮތުން އިރުޝާދުދެއްވިދާނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ހެކިއާގުޅޭ އުސޫލުތަކަށް ޤަސްދުކުރަނީ މައްސަލަތައް ފަސޭހަ ގޮތެއްގައި ކުރިއަށްގެންދިއުމަށެވެ.[1]

ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި އެއްބަޔަކާ ބޭނުންކުރުމަށް އަދުލު ކުރުމުގެ ބާރުވެސް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[2] އަދި ހަރަދު ކުޑަކުރުމުގެ ގޮތުން އެހީތެރިވެދޭ ބަދަލުތަކެއް ހިއްސާކުރުމަށް ކުރަހަނިކޮށްލުންވެސް ހުއްދަކޮށްދީފައިވެއެވެ.[3]

އާންމު ކަންކަން

ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރު

ހެކިއާގުޅިގެން އިރުޝާދު ދިނުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. ހެކީގެ ނުކުތާތަކާއި، ހެކިބޭނުންވާނުކުތާތަކާއި، ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަގުތާއި، ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހެކީ ބާވަތާއި، ހުށަހަޅަންޖެހޭ ގޮތް އިރުޝާދުދިނުމެވެ.[4] މިއީ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތެއްގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތުގެ ތެރެއިން ގޮތެއްގައި ކޯޓަށް ލިބިދެވިފައިވާ ބާރެކެވެ.[5]

ހެކިއާގުޅިގެން އިރުޝާދުދިނުމުގެ އުސޫލުގެ ތަފްޞީލުގައި ކުޑަކުރުން އެކަށީގެންވާ ހަނިކުރުމުގެ ބާރުވެސް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[6] ހެކިއާ ގުޅޭ ގޮތުން ކޮންމެ މަރުޙަލާއެއްގައިވެސް އިރުޝާދު ދެވިދާނެއެވެ. އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން އިރުޝާދުދެވޭނީ އާންމު އިރުޝާދުގައި ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ މުރާޖަޢާގައެވެ.

1- see *dictum* of Lord Woolf in *Douglas and Zeta-Jones v Hello! Ltd* [2003] EWCA Civ 332 at [9]

2- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 354(ހ)

3- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ނ) އަދި 323(ހ)

4- ކުރީގެ ހަވާލާ 322(ހ)

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 40(އ)

6- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ނ)(އ) އަދި 210(ރ)

ވީމާ ހެއްކާގެ އިޢުތިރާޒު ދިނުމުގެބާރު ކޯޓުން ހިފެހެއްޓު ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދަކީ ނުގެނެއްޓޭނެ ގޮތުގައިގެ މައްސަލަ އިޢުތިރާޒު ދިނުމަށް ސަމާލުކަންދޭންވާނެއެވެ.

މިދިޔަވަތަކީ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޒިންމާދާރުކަމާއި، ހުކުމްކުރައްވާ ގަޑިތަކުގައި ނިންމާ ނިންމުން ބިނާކުރާނީ އަދުލުވެރި އިންސާފުގެ ހަމަތަކާ ގުޅިގެން ކަމަށެވެ.[7] ކޯޓަށް ހުށަހަޅާހެކިތަކުގެ އިޢުތިރާޒު ދިނުމަށް ވިސްނައިފާ ބާރުގެ މަޤްސަދަކީ ހެއްކެއް ބަލައިގަނެވޭނެކަމުގެ ހުކުމްތަކާއި ކޯޓަށްކަން ބެލުމުގެ ވިސްނުން ބާރުއަޅައިފައެވެ.[8] އަދި މިބާރަކީ ހެއްކަކީ ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ހެއްކެއް ވިސްނުން ބާރުއަޅައިފައެވެ. މައްސަލަ ސާބިތުކުރުމުގެ ހުކުމްތަކުގެ ހެކިތަކުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅާ ހެކިތަކާ ހެކި ހުށަހެޅުމަށް މައްސަލައިގެ ހުކުމްތަކުގެ އިޖުރާއަތުގައި ވާކަމެވެ.[9]

ގެއްލުން ހުރިމާއި، މަޤުބޫލުވުން

އާންމު އުސޫލުން ހެކިތަކާ ހުށަހަޅާ ކޯޓުން ބަލައިގަންނާނީ ހެކިތަކެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓަށް ފުރިހަމަކަމާ ސަމާލު ބަލައިގަނެވޭ އުސޫލުތަކުގެ ބަލައިގަންނަވާ ބާރަކީ ކޯޓަށް ވިސްނުމާ ބާރުއެވެ.[10] މިއުސޫލަށް އަމަލު ކުރުމުގައި ކޯޓުން ހެކި ހުށަހެޅި ކަމާއި ގެއްލުން ހުރިމާއި، މަޤުބޫލު ވުމުގެ އުސޫލު ތަބީޢީ ކަމެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ބާރުމަތިން ހެކީ ބޭނުމަކީ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ވަޒީފާއެއް ޤާނޫނީ ގަވާއިދުކަން ނުވަތަ ވިޔަން ސާބިތުކުރާ ކަމާ މައްސަލަތަކެވެ. ހެކިތައް ހުށަހަޅާ އެހެންކަމަށް ހުށަހެޅިކަމާއި ގެއްލުން ހުރިކަމެވެ. މަންފާއަކީ ހެކި ބަލައިގަންނާކަމާއި، މަންފާވާ ޒަރޫރީ ބަލައިގަތުމަށް ގެއްލުން ދަތިވުމެވެ.

ކޯޓުން އެހެރަ ކަނޑައަޅާނަމަ ނުވަތަ އެހެން ސަބަބަކާހުރެ އެހެނި ބަލައިގަތުން މަންފާވާނަމަ ގެއްލުން ހުރިކަން ކުރިމަތިވެ ހެކިއެވެ. އާންމު މަސައްކަތާ ގެއްލުންތައް ހަރަދުގައި ވަކިން ނުވަތަ ޤާނޫނީ ތަފާތު މީހާއި، އެޅާއިރު މަޢުލޫމާތު ގުޅިއެއް ވާރަކާއި އިޖުތިމާއީ ބަލައިގަނެވޭ އެއްޗެއެވެ.[11]

ބާރުވެރިކަމުގެ ޤާނޫނީ ދަށުން ހާމަކުރި

ބާރުވެރިކަމުގެ ޤާނޫނީ ދަށުން ހާމަކުރި ކޯޓަށް ބަލައިގަންނަވާނީ އެހެންކަމަށް ބަލައިގަތުމުގައި އެބާރުކަމުގެ ޤާނޫނީގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ.[12]

7- Burstein v Times Newspapers Ltd [2001] 1 WLR 579, per May LJ
8- The Society of Lloyd’s v Jaffray (2000) The Times, 3 August
9- Douglas and Zeta-Jones v Hello! Ltd [2003] EWCA Civ 332

10 - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 322(ހ)
11- ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 5/2019) 38(ހ)
12 - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 348

ހީލަތުގެ ހީލަބަސް

ސަބަބަކީ ހީލަތުގެ ހީލަބަހުގެ އާންމު އުސޫލަކީ ޝަރީޢަތުގައި ނަމަ އެމީހުންގެ ހީލަބަސް ނަގަންވާނީ ހުރިހާ ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހެއްގައި ހުވައިމަތީގައި ސާބިތުކުރެވެންޖެހޭނެ. އެހެން ހާލަތްތަކެއްގައިނަމަ ހީލަބަސްދިންފަރާތުގެ ބަޔާން ހުރަހަކަށްވެގެންނެވެ. އެދިވިފައިވާ ކޮންޓްރެކްޓްގެ ހުރަހަކަށްނުވާނެއެވެ.[13] ވީމާ ހީލަބަސް ދިނުމަކީ ކުށެއް ހުރަހަކަށްނުވާނެއެވެ. ހީލަބަހެއްގެ ގޮތުގައި ނަގަނީ ހީލަ ދޮގުބަސް ބަޔާންތަކުގެ ގޮތުގައި ނަގަނީ އެދިވިފައިވާ ގޮތުގައެވެ. ވަކި ފަރާތެއް ތެދެއް ފަހުން ނަގަނީ މަޢުލޫމާތު ކުރުމުގެ ހުރިހާ ބައިވެރިން އަދި ހުރަހެއް ސަބަބަކީ ހީލަ ހުރަހަކަށްވާނީ އެދިވިފައިވާ ކޮންޓްރެކްޓް ހުރަހަކަށް ހީލަތުގެ ގޮތުގައެވެ. އެހެން ބާވަތުގެ އަދިވެސް ހީލަބަސް ހުރަހަކަށްވާނެއެވެ.[14]

ހަމަޖެހުން ކޮންޓްރެކްޓް ކުރުމުގެ ބައިވެރިކަން ހީލަބަސް އުފެދުމާއި ހީލަބަސް ތަފާތު ކޮންޓްރެކްޓް ތަފާތުވާނެއެވެ. އެއީ ހަމަޖެހުމުގެ އަސާސީ ގޮތުގައި ތަފާތުވެއެވެ. ހަމަޖެހުން ހީލަ ކޮންޓްރެކްޓް ހުރިހާ ބައިވެރިން ބަޔާންކުރުމެވެ. ކޮންޓްރެކްޓް ހުރިހާ ބައިވެރިން ބަޔާން ކުރުމަށް ބައިވެރިވެއެވެ. ކޮންޓްރެކްޓް ހަމަޖެހުން ބަޔާން ކުރުމުގެ ހުރިހާ ބައިވެރިން ހީލަބަސް ދިނުމަކީ ބަޔާންކުރުމުގައި ކޮންޓްރެކްޓް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.[15]

ޕްރީ ކޮންޓްރެކްޓް އިން ހީލަބަސްއެޅުން

ހީލަބަސްތަކުގެ ބަޔާންތައް ކޮންޓްރެކްޓްގެ ބަޔާންތަކުގައި ހިމެނޭ ބައިވެރިންގެ ޕްރީ ކޮންޓްރެކްޓްގެ ބަޔާން ހީލަބަސް ދީފައިވާ ގޮތުގައި ކޮންޓްރެކްޓް ބަޔާންކުރާ ބައިވެރިވެއެވެ.[16]

ޕްރީ ކޮންޓްރެކްޓްގެ ބަޔާން ހީލަބަސް ނަގާނެ ގޮތަކީ ހުރިހާ ބަޔާންތަކުގައި މަޢުލޫމާތު ދޭން ޖެހޭނެއެވެ. އެއީ ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅޭ ބަޔާނާއި ދިފާޢުގެ ބަޔާން ނަގާނެ ގޮތުގައި އަދި އިންސާފު ހިމާޔަތްކުރުން ދިފާޢުގެ ބަޔާން ނަގަނީ ދިފާޢުގައި، އެމީހަކު ކޮންޓްރެކްޓް ބަޔާނުގައި ހުރިހާ ބައިވެރިން ފަރާތެއް ބަޔާންކުރުމެވެ. ނަގަނީ ޝަރީޢަތް ހިސާބު ބަޔާން އެކަން ބަޔާންކުރުމުގައި ހުށަހެޅުމެވެ. މިގޮތުގެ ޕްރީ ކޮންޓްރެކްޓް ހީލަބަސް އެކުލެވޭ ކުރިން ވީމާ ބަޔާންކޮށް ހުށަހެޅުމުގައި ހީލަބަސް ދިނުމެވެ.[17]

ހީލަބަސްގައި ޕްރީ ކޮންޓްރެކްޓް ހީލަބަސް ނަގާނެ ގޮތުގެ ބަޔާން ހީލަބަސް ޕްރީ ކޮންޓްރެކްޓް ކޮންޓްރެކްޓް ނަގާ ބަޔާން ކަމުގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ހުރިހާ ބައިވެރިން ބަޔާންކުރުމެވެ. ކޮންޓްރެކްޓް ހަމަޖެހުން ބަޔާނުގައި ޝަރީޢަތަށް ބަޔާންކުރުމުގައި ޝަރީޢަތުގައި ޕްރީ ކޮންޓްރެކްޓްއިން ހީލަބަސް

13- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 202(ހ)(ނ)

14- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 244(ނ)

15- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 326(ހ) އަދި *The Society of Lloyd's v Jaffray* (2000) *The Times*, 3 August.

16- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 324

17- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 211(ހ)(ނ)(ނ)

އެހުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[18] މީގެ މައިގަނޑު ބޭނުމަކީ ހެކިން އުފުލަންޖެހޭ ތަކުލީފު ކުޑަކުރުމާއި، ހަރަދު ކުޑަކުރުމެވެ. ހަރަދު ކުޑަކުރުވުން ގޮތެއްގެ މަތީން މައްސަލަ ހިންގުން ކޯޓަށް ހަވާލުވެއެވެ.[19]

ކުރޮސް-އެގުޒާމް

ހެކިބަޔާން ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިވެރިޔަކު ކުރޮސް-އެގުޒާމް ކުރުމުގެ ހުއްދައަށްއެދި ކޮންމެ ޚަސްމަކަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ކުރޮސް-އެގުޒާމް ކުރުމަށް ބޭއްވޭ ޝަރީޢަތުގެ އަދުލުއިންސާފުވެރިކަމަށް ހެކިބަޔާން ދީފައިވާ ހެކިވެރިޔަކު ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ އެހެކިވެރިޔާގެ ބަޔާން ކޯޓުގެ ހުއްދައިން ނޫނީ ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ.[20]

ލިޔުމުން ހެކިބަސް ހުށަހެޅުން

ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލިސް ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ޝަފަހީގޮތުން ހެކިބަސް އެއްގޮތް ބަޔާނުގައި ހެކިބަސް ހުށަހެޅިދާނީ ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ބަޔާން ލިޔުމުން ލިޔެކިޔުމާއެކުގައެވެ.[21] އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލިހުގައި ފިޔަވައި އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ޝަފަހީ ހެކިދޭ ބަސް ޝަފަހީ ގޮތުން ހުށަހަޅާނެއެވެ.

ވީމާ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީސް ފިޔަވާ އެހެން މަރުޙަލާތަކުގައި ނުވަތަ މަޢުލޫމާތުގައި ހެކިބަސް ހުށަހަޅާނަމަ އެފިދެވިޓް އިން ހުރި ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން އިރުޝާދުދެވިދާނެއެވެ. އެފިޑެވިޓަކީ ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ބައާންގެ ބަދަލުގައި ނުވަތަ އެބަޔާނުގެ އިތުރުން ހެކިބަސް ހުށަހެޅިދާނެ ގޮތެކެވެ.[22]

ހެކި ބަޔާން

ޝަރީޢަތުގައި އިދިކޮޅު ދަރިމަބޭނުންވާ ހެކިބަސް ލިޔުމުން ހުށަހަޅާފައިވާ ބަޔާނަކަށް ނުވަތަ ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ބަޔާނަށް ބޭނުންވެއެވެ. މިފަދަ ބަޔާން ހުށަހެޅުމުން މިބަޔާން މައްސަލައިގެ އިތުރު ތަފްސީލުތަކާއި މައްސަލަ ދެނެގަތުމަށް ބޭނުންވާނެއެވެ.[23]

މިބަޔާނަކީ އަމިއްލަ އިބާރާތުން ދޫދޭބަސް ހެކިބަސް ބަޔާނުކުރާ ހެކި ހުށަހަޅާ ބަޔާނަކަށްވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގައި އިދިކޮޅު ފަރާތުގެ

ޤާނޫނީ ބަދަލުވުން މިބަޔާން ލިޔެ ސާބިތުކުރާނެ ފުރުސަތު ކުރޮސް އެގުޒާމް ކުރާ މަރުޙަލާގައި ފާހަގަކޮށްލެވޭ

ދަތިވެދާނެވެ. ވީމާ ޤާނޫނީ ފަރާތްތަކުގެ ބަޔާން ލިޔުމުގައި އެކަމަށް ބޭނުންވާ ނުވަތަ ހުރަސްއެޅޭ ކަމެއް.[24]

އިތުރު ތަފްސީލު މިބާބުގައި ފަހުން ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

---

[18]- *Douglas and Zeta-Jones v Hello! Ltd* [2003] EWCA Civ 332 at 21

[19]- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 40(ބ)

[20]- ހެކީގެ ޤާނޫނު 327(ހ)(ނ)

[21]- ހެކީގެ ޤާނޫނު 323(ހ)

[22]- ހެކީގެ ޤާނޫނު 335

[23]- ހެކީގެ ޤާނޫނު 325

[24]- *Alex Lawrie Factors Ltd v Morgan* (1999) *The Times*, 18 August

ޒިނޭކަސްތޫ ޖަރީމާގެ ބާރުން ނުވަތަ

ޒިނޭބާރުން

އިންޓްރޮޑަކްޝަން

ޒިނޭ ބާރުންހުރަހެއްލާފައިވާގޮތުގެ ޖިމާޢު އިންޓްރޮޑަކްޝަނުގެ ޖުމުލަ އެބާރުން ހުރަހެޅުމަށް ނުވަތަ ހުރަހަޅައިނުލާ ޖިންސީ ގުޅުމެއް ބާރުންކުރުން އިންޓްރޮޑަކްޝަނެވެ. ޒިނޭ ބާރުންގެ ބަދަލުގައި ޒިނޭގެ ހުކުމާ ބާރުން ހުރަހެޅުމަކީވެސް އެއްގޮތެވެ. ނުވަތަ އެދުވިއްޖެ ހުރަހެޅުމަކީވެސް އެއްގޮތެވެ.[25] ނަމަވެސް އާންމު އުސޫލަކީ ޝަރީޢަތުގައި ޒިނޭކަށް އަހަންބަދުނާ ފަރާތެއްގެ ޒިނޭ ބާރުން ހުރަހެޅުމެވެ.[26]

ޒިނޭބާރުންގެ ދަލީލު

ޝަރީޢަތުގައި ޒިނޭކަށް އަހަންއެދޭ ސަލާމަ ޒިނޭގެ ޒިނޭބާރުން ހުރަހެޅުމާއެކު އެޒިނޭބާރުނަކީ ޝަރީޢަތުގައި ރިޢާޔަތްކޮށް ދިނުމަށް އެދޭނަމަ އެޒިނޭބާރުން ދިފާޢުވާ ފަރާތް ކުޑަކުރާ ގަސްދުކޮށް ހާލަތުގެ ޒިނޭ ނަގައިދިނުމަށް ކުޑަގައި އެދުނުވާނެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ.[27] މިއީ އާންމު އުސޫލަކުގައި ވިޔަސް އެހެއްކަށް ޝަރީޢަތަށް ގަސްދުކޮށް ހާލަތު ބަސް އެހުމަށް ލާޒިމް ކަމެއްނުވެއެވެ. ޒިނޭބާރުން ދިފާޢުވާ ފަރާތް ޝަރީޢަތަށް ގަސްދުކޮށް ޒިނޭބަސް ނަގަން ބޭނުންވާނަމަ ހުރަހެޅުމާއި ބާރުން އިތުރުކުރަން ދޫބާރާނެއާގެ ޖުމުލައި ބަލައި ދިނުމަށް އެދި ހުރަހެޅުވާނެވެ.[28]

ކުޑަން އެހެންޖުމުލަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ޒިނޭބަސް އަދިކުރަންޖެހޭނީ ހާލަތުފާއިތުވާ ބާރުނާ ޒިނޭބުގެ އަސްލުކުރަން ބަލައިގެންނެވެ. އެބަހީ އެބާރުނާ އެގޮތުގެ އިން ޗާޓުކުރުގައި ބަލައިގެންނެވެ.[29] މިއީ ގައުސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުތަކުގެ ކޯޓުކުރުމަށް، ޝަރީޢަތުގައި ހުރިވާ ވަގުތު ގަދަކުރުމަށް ބޭނުން ކުރުވުމުން އަންނަ އުސޫލެކެވެ. މިއީ އަލަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އެކަށައަޅާފައިވާ ފުރިހަމަ އުސޫލެކެވެ.

ބާރުގައި ބާރުންވާފައި ވާކަންކުރުގެ ބަދަލުން ބާރުގައިވާކަންކަމާ ގުޅުންހުރި ސާވާލުކުރުވޭ ކުޑަގެ ހުއްދައާއެކު ޒިނޭބާރުން ހުރަހެޅުމަށް ފަދަ ހިފައިގަތުމުގައިވާ އާކަންކަމާގުޅިގެން. ބާރުންގެ ބަދަލުން ގުޅުންހުރި ކަންކަމާގުޅިގެން ސާވާލުކުރުމަށް ކުޑަން ހުއްދަ ގާނޫނީ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި އެދިގެން އިންޓަރވިއު ކުރަންވާނެވެ.[30]

25- ކުރިން ހަވާލާ 329(ހ) އަދި 335

26- މިކަމަށް ދައްވާލުމަށް ދިވެހި 329 ގައި ޒިނޭބާރުން ހުރަހެޅުން ނަމަ ޝަރީޢަތުގައި ހުރަހެޅުން ހުއްދަކުރާ އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި ޒިނޭގެ ހުކުމާ ބާރުން އިއްވާއިރު، ފާހަގަކުރަން ޖެހިލުން ކުރާ ޝަރީޢަތުގައި ނުވަތަ ކުޑަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ޝަރީޢަތުގައި ޒިނޭ ބާރުންގެ ބަދަލުގައި އެދުވިއްޖެ ހުއްދަ ކޮށްފައިވާކަން 335 ގައި އެބަން އޮތެވެ.

27- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 326(ހ)

28- ކުރިން ހަވާލާ

29- ކުރިން ހަވާލާ 326(ށ)

30- ކުރިން ހަވާލާ 326(ނ)

އޮންނަންވީ ގޮތް

ހުކި ބަޔާން އޮންނަންވާނީ ނަންބަރު 39 ފޯމުންނެވެ.[31] ހުކިބަސް ދޭނީ ކޯޓުހަށްފުށްގެ ފަރާތުންކަމާއި، ހުކިބަސް ދޭ މީހާއަކީ ގޮތަކުން އެނގޭނެ އަންގައިދީ މަސްލަހަތުގައި، ބަޔާންގައި ހަވާލާދީފައިވާނަމަ އެލިޔުންތަކެއް އެދުޖަވާބު ކޯޓު ނަންބަރު ދޭންވާނެވެ. އަދި ހަވާލާދީފައި އެނަންބަރަކާއި ހަވާލާދީފައިއޮންނަންވާނެވެ.[32]

ކަރަވަރު ކޮށްދިނުން

ހުކިބަސްދީ ފަރާތުގެ ބަޔާން ނުވަތަ ހުކިބަޔާނަކީ ތަދުބަކަރުދީ ބަޔާނަކުން ކަރަވަރު ކޮށްދީނޫނީ ބަޔާނެކެވެ.[33] އެބަހީ އެއީ ތަދުބަޔާނެއްކަމުން އިދުރާތުވާނޭހުނެވެ. އިދާރާ ވެފައި ނުވާނަމަ އެބަޔާން ކޯޓަށް ބަލައިގަނެގެންވާނެވެ.[34] ކަޝަވަރު ކުރުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލް ބާބު 52 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.

މިފަދަ ބަޔާންއެއްގައިވާ އެއްޗެއްގެ ތަދުކަން ފޮތޯހީނުކުރާ ހާލު ދެގެބަޔާނެއް ދިނުމަކީ ކޯޓު ހުކުމަށް ކަނބުލުގެ ހަމަލެކެވެ. އަދި އެފިހާލެއްދު ކޯޓު ހުކުމަށް ކަނބަލުގައި ބަޔައި ފިޔަވަޅުއެކުލާނެވެ. މިފަދައިން ފިޔަވަޅު އަތުއިރު އަދަންވީ ހުކުމަށް ކަމުގުން އެދުމަށް ހުއްދަކޮށްފައިވާ އެންމެ ހަރުކަތި ފިޔަވަޅެކެވެ.[35] ހުކިބަޔާން ކަރަވަރު ކުރުމުގެ ބަޔާނަކީ ހުކިބަސް ހުރަހަކާ ފޯމުގައިލިޔެފައިވާ ހުރަހެއްދާން ބަޔާނެކެވެ.[36]

ކަރަވަރު ކޮށްދިނުމުގެ ދަށުގެބަޔާން ދިނުމަކީ އެހީހެއްގެ މައްސަލަ އޮތް ވާޖިބު ނުވަތަ ޖިނާ ދަރުކަމާއި، ތަދުވެރިވުމުގެ ޖިނާގާއި ހުރިހާ އެހީހަކާ ކުރާ އަދުލާ އަދި މަދަނީކަނުކެވެ. މިފަދަ ބަޔާންއެއްދީފިނަމަ ހުކުމަށްކަށާމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅޭނީ އަދަބުކަނޑައެޅުމުގެ އަޅާތަރުތީބުގައި/committal proceedings ގައެވެ.[37]

ކަރަވަރު ކޮށްދިނުމުގެ ދަރުބަޔާންގައި ސާބަސްތަކުގެ ސާބިތުކުރުމުގެ ހާޖަތް ހުކުމަށް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅޭނީ އެބަޔާންގައި ހުރިއެއްޗެއް ތަދުކަން ފޮތޯހީނުކުރާ ހާލުގައި އެބަޔާންއެ ދިފައިވާކަން ބާރުދިނީ ފެނިއްޖެނަމަ އޮންނަމަލެވެ. އަދި މިދަރުބަޔާނުގެ ސާބަސްތަކަށް އިންސާފު ފާއިތުކުރުމަކީ ހުރަހެއް އެތެރެވެފައިވާނަމަލެވެ.[38]

ހުކުމަށް ކަށާމުގެ އަމަލު ފާރާނު/public law އާއި ގުޅިންހުރިކަމެކެވެ. ވީމާ ހުކުމަށްކަށާމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅުމަކީ އާންމު މަސްލަހަތުގެ އެކަމުގައި އޮތްކަމުގައި ކަމުން ބަލަންވާނެވެ.[39]

[31]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމްރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 210(ނ)
[32]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 328
[33]- ކުރީގެ ހަވާލާ 399(ހ)(3)
[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 401
[35]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމްރީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 212
[36]- ތަފްސީލް ބާބު 19 "ކަރަވަރު ކުރާ ބަޔާން އޮންނަންވީ ގޮތް" މިސުރުޚީ ބައްލަވާ
[37]- *Malgar Ltd v RE Leach (Engineering) Ltd (2000) The Times, 17 February*
[38]- *Ibid*
[39]- *Ibid*

ބަޔާން ބަދަލުކުރުން

ހެކިޔަކު ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ކުރަންބޭނުންނަމަ ހެކިންގެ ހެކިބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް އާންމު އިރުޝާދުގައި އިރުޝާދުދޭންވާނެވެ. ވަކިވަކި ކަންކަން ސާބިތުކުރަން ހެކިބަސް ބޭނުންވާ ކަންކަމާއި، ހެކިބަސް ހުށަހަޅާނެ އަދަދާއި، އެފަރާތްތަކުގެ ހެކިބަޔާން ހުށަހަޅާ ތާރީޚާއި، އެހެކިބަޔާން އޮންނަންވީ ގޮތުން އަންގައި އިރުޝާދުދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[40]

މިގޮތުން އިރުޝާދު ދިނުމުން ޝަރީޢަތްތަކުގައި ޝަރުޠުހުރި ބޭނުން ކުރަން ޤަސްދު ކުރާނަމަ އަދި ހެކިބަޔާން ދަށުވާ ގޮތުގައި ހުށަހަޅަން ނުވާނަމަ ކޯޓަށް އެދިދޭ މުއްދަތެއް ތެރޭގައި އެބާރުން ހުށަހަޅަންވާނެވެ. އަދި އެބާރުން ކޯޓުން އެހެން ޚަސްމުންނަށް ކަށަވަރުކުރަންވާނެވެ.

ހުރިހާ ޝަރުޠަކީ ހެކިންގެ ބަޔާން ޝަރީޢަތް ފަރާތުގެ ކޯޓުން ހަމަކުރުމަށް ކޯޓުން ޚަސްމުންނަށް އިރުޝާދުދޭންވާނެވެ. މިއުސޫލުގެ މަތީގައި ބޭރުގެ ޙިއްޞާކުރުމަށް އަންނަން ސިފަން ނިޔާގެވެ. މިއީ ހަރަދު ކުރެވޭނެކަމަށް ދާއިރާތަކުގައި ސަރުކާރުތަކާ ހުށަހަޅާ ދިރާސާތަށް ކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ.[41]

ހެކިބަޔާން ހުށަހަޅާނެ ކޯޓުން އެހެން ބެލުމެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމަށް ހެކިބަޔާން ނަގައިދިނުމަށް އެދެންވާނެވެ. މިގޮތުން ހުރިހާ ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިބަޔާން ބެލެވުނީ އިރުޝާދުގައި ބާރު ހުށަހަޅާ ބަޔާން ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ.[42]

ކޯޓުން އެހެން ބެލުމެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ ޝަރީޢަތުގައި ހެކިބަޔާން އަލުން ހުށަހަޅައިފިނަމަ ހެކިބަޔާން އަލުން ހުށަހަޅަންވާ ތަފްޞީލު ދިވެހިފަދަ ހެކިންގެ ބަޔާން އަސްލުން ބަދަލުކުރެވިދާނެއެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ހެކިބަޔާން އަލުން ހުށަހަޅައިފިނަމަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ފަހުން ހެކިބަޔާން އަލުން ބަދަލުކުރުމުގެ ކުރިން ހެކިބަޔާން ދުވަސް ބަޔާން ކުރުމުގެ ސަބަބު ތަފްޞީލުކޮށްދޭ ދަފުތަރު ހެކިބަޔާން މަޢުލޫމާތު ފިޔަވަޅު ބަދަލުކުރެވޭނެ ގަވާއިދު ސަބަބުތައް ބަޔާންކޮށް ކޯޓަށް ފޮނުވުމަށް ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ.[43]

ބަޔާން ހުށަހެޅުން

ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި ހެކިބަޔާން ތަފްޞީލުކުރުމުގެ ބަޔާން ނުލިބި ހެކިބަޔާން ތަފްޞީލުކުރުމުގެ ހެކީގެ ދުވަސް ބަޔާން ކުރަންވާނެވެ ހެކިބަޔާން އަލުން އަދި ޝަރީޢަތުން ހެކިބާރުނުލިބުނުކަމަށް ވެއެވެ.[44] އަދި މުއްދަތު ތަމްރީނާ މިފަދަ ވަގުތެއް ފިޔަވަޅުތައް އަދާކުރެވޭނެކަމަށް ވެއެވެ. އެއީ ހެކިބަޔާން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް ނުވާ މިފަދަ ހެކިބަޔާނުގެ

---

[40]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 323(ހ)

[41]- *Douglas and Zeta-Jones v Hello! Ltd* [2003] EWCA Civ 332

[42]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 326(ށ)

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ހ)(ނ)(ރ)

[44]- ކުރީގެ ހަވާލާ 330

ގޮވާލައި ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރުމަށް އެދުމުގެ ފުރުސަތު ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ފަރާތެއްގެންވާ ކަންކަމަށް ބެލުމަށްފަހު ވަގުތަށް ހެކިބަޔާން ނުވަތަ ހެކީގެ ޚުލާސާ ބަޔާން ހުށަހެޅުނުނަމަވެސް މައްސަލައިގެ ޖޫރީން ބަލައި އެފުރުސަތު ދިނުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[45] މިސާލަކަށް

Jones v Williams (2002) LTL, 27 May
ކޯޓުން ކަނޑައެޅި މުއްދަތަށް ހެކިބަޔާން ހުށަހެޅުމުން މިމައްސަލާގައި ޝަރީޢަތުގައި ހުށަހެޅުމުގެ ހެކިން ހާޒިރު ނުކުރެވޭނެކަމަށް ކޯޓުން ނިންމިއެވެ. މިމައްސަލާގައި ހުށަހެޅި އާދާ އަދިއްލަތަކަށް މައްސަލައިގައި ތަފްސީލުކުރާ ފަރާތަކެވެ.
އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ނިންމި ކޯޓުން މިގޮތަށް ނިންމުމުގައި މައްސަލައާ އަނގަބަހުން ކޮށްފައިވާ މުޢާމަލާތްތަކުގެ މައްސަލަ ހިމެނޭ ގޮސްފައިވާ މުޢާމަލާތްތަކާއި، މިގޮތަށް ނިންމުމުން ހެކިބަޔާން ހުށަހެޅުން ފަރާތަކަށް ކުރުން ނެތުމާ އަސަރަށް ރިޢާޢަތްކޮށްފައި ނުވާކަން ހާމަވާކަމަށެވެ. އަނގަބަހުން ހިނގާފައިވާ މުޢާމަލާތްތަކުގައި އުސޫލުތަކެއް ހުކުމް ބަދަލުވިޔަނަމަ ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމަމުންދާއިރު ހެކިބަޔާން އަދި ފަސްމަގާ އެއްކޮށްގެން ކަމުގައިވިޔަސް އާދައިން ނުކުންނާން ހަމައެކަނި ނަތީޖާއެވެ. ވީމާ ދަރު ކޯޓުގެ ނިންމުން މިޒާތުގައި ގެއެވެ.
މައްސަލަ އަޑުން ބެލުމަށް ތަރުތީބު ކުރުމުން އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ފާހަގަކޮށްފައިވާ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގުމުގައި ހުސްމުންނަން ހެކިބަސް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމާއި ކުރިން އެދޭއާއި ކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުން ހިފެހެއްޓުމަށާއި، މިމައްސަލާގެ ހާލަތުގައި ވަގުތަށް ހެކިބަޔާން ހުށަހެޅުމުގެ އުސޫލު ޝަރީޢަތުގައި ހެކިބަސް ދިނުން މަނާ ކުރުމަށް ނުފޫޒުނެތް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގައި ހެކިބަސް ދޭން މަނާކުރުމަށް މިސަބަބަށްވެގެން ވަރުގަދަ އިތުރު އެހެން ސަބަބެއް އޮންނަންވާނެކަން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

ހެކިބަޔާން ކޯޓަށް ހުށަހަޅައި އަނެއް ފަރާތުން ރައްދުދިނުން ކަނޑައެޅުނު މުއްދަތަށް ވުރެން ލަސްވެފައިވާ ބަލައި ގެންގޮސް ކަމެއްނޫނެވެ. އަދި އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްގައި ދެނެވި ފަސްޓްޓްރެކްގެ ސަބަބުން ހެކި ބަލައިނުގަނެ ހަމައެކަނި އެއްފަރާތެއްގެ ހެކިބަހުގެ މައްސަލަ ނިންމުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތެއް ނޫނެވެ. ތަޢާރުފުކުރި ހުރިހާކަމަކީ އަދުލުވެރި ހުރިހާގޮތަށް ނުވާ ހާލަތުގައި ތަޢާރުފުކުރާ ދެވުން މުއްދަތާ އެއްގޮތަށް ބަދަލު ނުކުރުމަށް އުފެދޭ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި ބެލެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ފުރުސަތު ދިނުމުން ހުރަސްއެޅިދާނެ ފަސްކުރުމުގެ މައްޗަށް މަޤްބޫލުސަބަބުގެ އިހުމާލު އެއްކޮށް ފާޅުވެގެން ދައްކައިދެއެވެ. މިޤާޢިދާ ހުރިހުރިގޮތުން ދިމާވާ ހެކި ބަޔާން ހުށަހެޅުމުގެ ނިޔަލުގެ ޖޫރީގެ އެރި ޝަރީޢަތުގެ ބަލައިދޭތި އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކަށް ބެލުވިދާން

[45]- *Jones v Williams* (2002) LTL, 27 May

ހާލަތެކެވެ.[46] ވީމާ، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 330 ވަނަ މާއްދާގެ ނަމްބަރު ހަރުކަށިކޮށް މާނަކުރަމުންދާ ބަޔާން ހާލަތުތަކަށް އެންމެ އެކަށީގެންވާ ގޮތެއް ނޫނެވެ. މިއިން ދަފާދަތު ކުރަނީ މިމާއްދާ މާނަކުރަންޖެހޭނީ ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދުތަކާއި ނުގުޅޭހެން ގޮތެއްގެ މަތީން ކަމެވެ.

ބަޔާން ބެލުން

ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ސަފުހާ ހުރިހާ ހުރިބަޔާން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ހިނގަމުންދާ ކޮންމެ ވަގުތެއްގައިވެސް ބެލުމުގެ ފުރުސަތު ޚަޞްމުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން އެފުރުސަތު ނުދޭނެކަމަށް ކަނޑައަޅައިފިނަމަ އެބަޔާން ބެލުމުގެ ފުރުސަތު ޚަޞްމުންނަށް ނުލިބޭނެއެވެ.[47] ބަޔާން ބެލުމަށް ފުރުސަތު ދޭނަމަ އެބަޔާނުގައި ހިމެނޭ ލިޔެ ތަރުޖަމާއި ނުވަތަ އިޤްރާރުތަކެއް ހާމަކުރުމަށް އެންގިދާނެއެވެ.[48]

ޝަރުޢީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ނުވަތަ އާންމު މަސްލަހަތަކަށްޓަކައި ނުވަތަ އެބަޔާނަކީ ސިއްރިއްޔާތުގެ ހައްޤެއްގެ ބާރުނަކަންކަމުގައިވާނަމަ އެބަޔާނުގައި ހައްސާސް މައުލޫމާތު ހިމެނޭނަމަ ނުވަތަ ބަޔާނުގައި ސިއްރު މައުލޫމާތު ހިމެނޭނަމަ ނުވަތަ ތަފާސްހިސާބުތަކެއްގައިވާ ފަރާތްތަކުގެ ނުވަތަ ކުޑަކުދިންގެ ހައްޤު ތަރުބިޔަތާބެހޭ މިފަދަ ބަޔާން ބެލުމުގެ ފުރުސަތު ކޯޓުން ހަނިކޮށްދެވިދާނެއެވެ.[49]

އިޤްރާރުތަކުން ބޭނުންކުރުން

އިޤްރާރުތަކުން ބޭނުންކުރުން ހުރިބައެއް ހުރިބަޔާނުތަކަކުގެ ބައެއްގެ ގޮތުގައި ފިޔަވައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ރިޢާޔަތްކުރެވޭނީ އިޤްރާރަށް އެއީ ޝަރީޢަތުގައި ހުރިބަޔަށް އަމަލުކުރާ އަހުން ފަރާތެއްގެ ހުއްޖަތެއްގައި ވިދާޅާ ހުރިބަޔަށް ފަރާތެއްގެ ބަޔާންތަކުގައި ހިމެނިފައިވާ ހުއްޖަތަކަށް ވީނަމަވެސް ހުރިބަޔާން ހުށަހަޅާފައިވާނަމައެވެ.[50] އިޤްރާރު ކަމަށްބަލާ ހުރިބައިގެ އިތުރު ބަދަލުވުމެއް ފަހުން ބަޔާންފަދައިވާނެއެވެ.[51]

އިޤްރާރުތަކުން ބާރު ހުއްޖަތަކުން ބެލުން

ހުރިބަޔާން ހުށަހަޅާފައިވާ އެހެން ފަރާތެއްގެ މަދަނީ ދަޢުވާއެއް ހުރިބަޔާނެއް ނިޔާއަށް ދިއުމުން ކުރިއަށް ގެންދާ ހާލަތެއްގައި ނުވަތަ އިޤްރާރުތަކުން ބާރު ހުއްޖަތުގެ ބައެއްގައި އެބަޔާން ހުށަހަޅާފައިވާ އިޤްރާރުތަކުން ބާރު ހުއްޖަތުގެ ބައެއްގައި އެހެން ފަރާތަކުން އެބަޔާން ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.[52]

---

[46]- *Mealey Horgan plc v Horgan* (1999) *The Times*, 6 July

[47]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 333(ހ)

[48]- ކުރީގެ ހަވާލާ 333(ށ)

[49]- ކުރީގެ ހަވާލާ 333(ނ)(ސ)

[50]- ކުރީގެ ހަވާލާ 343(ހ)

[51]- ބާބު 20 ބައްލަވާ

[52]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 326(ބ)

ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިބަޔާން އިބުނު ކަމަށް ބުނާ ހުއްކާއެއް ގޮތުގައި ބަލައި ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންޖެހީ
އެބަޔާނެއް ހުށަހެޅި ގަސްދުކުރެވެ. މިހާ އެބަޔާން ހުށަހެޅި ގަސްދުކުރުމުން އެހެން ގަސްދުކުރަން އެބަޔާން އިޞްލާހުކުރަން
ބާރު ހައްދުގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުން ޤަބޫލުކުރާނެވެ. މިގޮތުން ޤަބޫލު ނުކުރަމުގެ އެގޮތުން ހުށަހަޅައިދިނުމަ
އަލުން ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމާއި، ބަލައިނުގަތުމުގެ ތަފްޞީލީ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[53]

ހެކިބަޔާން އިޞްލާޙު ތަފްސީލުކޮށް ދިނުން

ހުއްޖަތު ދިފާޢުވާ ބާރުލިބިގައި ނުކުމެން ކަނޑައަޅާ ގޮތް ހެކިބަސް ޝަރީޢަތުގެ މަޤާމުގައި ހެކިބަސް އަދާކުރުން
ދޫކުރާނެވެ. މިގޮތުން ހެކިބަސް ދެމިހުރި ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ. މިގޮތުން ހެކިބަސް ދިނުމަށް ކޯޓުން
ހުއްދަދެއްވާނީ ހެކިބަސް އަދާ ކުރަމުންދާ ދިފާޢުގެ ހެކިބަހުގެ މައްސަލަ ތަޤްދީމްކުރުމުގެ މަޤްޞަދުގައި ސަބަބު
އޮތްކަމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމައެވެ.[54]

މިގޮތުން ޤައިދާ ކުރިންނަށްޖެހޭ ކަމަށް ފެނުނަ ގޮތުގައި ބަދަލުކުރެވޭ ބޭރުގެ އިޞްލާހުކުރެވޭ ދިނުމާއި، މޮޅުން
އާދަޔާޚިލާފު ހުރި ހެކިބަސް ދިނުމާއި، މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ހަމަހަމަ ކުރިމަތިވާނެއެވެ. އެބަހީ މިފަހަރުގެ ދަވާދޭ
ހެކިބަސް ތަޤްދީމްކުރާނެވެ. އާދަ ހުށަހެޅުން ހުއްދަދޭނެކަ ޖަލްސާއި އުސޫލާއެވެ. މިހާ ހެކިބަސް
ކުރިމަތިކުރުން ހެކިބަޔާންގެ އިޞްލާހު ތަފްސީލުކޮށް ދިނުމަށް ހުއްދައިދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދިނުމުގެ ބޭނުމަކީ
ދޭނެންވޭނެ ގޮތެއް ދޭހަވާކަމަށް ހަމަހަމަކަމުގެވެ.

މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަކާއި ގުޅުންހުރި ބައެއްސާފުކުރަން ހެކިބަޔާން ނުވާނަމަ ފުރަތަމަ ނަޒަރުން ބަލައި ދަޢުވާދާރު
ދަޢުވާކުރާފަރާތުން އެދިފައިވާގޮތަށް ނިންމުމުގެ ފުރުޞަތު ނެތް ދަޢުވާއެއްކަމުގައި ނިންމިދާނެވެ.[55]

Mancini v Telecommunications UK Ltd [2003]
މިޤަޟިއްޔާގައި ދަޢުވާ ހުރަހަ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހެކިބަޔާންގައި މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާއި ގުޅުންހުރި އެއްވެސް ހެކިބަސް ނުދޭން ކޯޓުން ގޮވައި ކަނޑައެޅުމާއެކު ދަޢުވާއެ ނިމުނުކަމަށް ކަނޑައެޅި ދަޢުވާ ފަދަ ބާރުލިބުން ދިނުމަށް އެދިހުށަހެޅުނެވެ. ޖަވާބުގައި ހުށަހެޅިފަރާތުން ކޯޓުގެ ދަޢުވާފަދަ ބާރުލިބު ނުކުރަމަށް އަދިހުށަހެޅި، ޝަރީޢަތުގައި ހެކިބަޔާން އިޞްލާހު ތަފްސީލު ކުރުމަށްދޭނޭ ހުއްދަ ކަމަށް ހުށަހެޅިވެ.
އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ނިންމީ ފުރަތަމަ ނަޒަރުން ހެކިބަސްގެ ބަލައި ދަޢުވާ ކަމާބެހޭ ފަރާތުން ގެނައިގައި ކޯޓުގެ ފެނިގެން ނުފެންނަކަމުން ނިންމީ ނިންމުމެއްކަމަށެވެ. އަދި ހެކިބަޔާން ބޭނުންވާ ޖެހުން ގޮތުގައި ޝަރީޢަތުގައި ހުށަހަޅާ ވާޤިޢާތަކާ މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާއި ގުޅުންހުރި ހެކިބަހުގެ ތަފްސީލުގެ

[53]- *McPhilemy v The Times Newspapers Ltd (No 2)* [2000] 1 WLR 1732

[54]- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 326(ނ)(ރ)

[55]- *Mancini v Telecommunications UK Ltd [2003] EWHC 211*

ހިބަކޮށް ޝަރީޢަތުގައި ދެއްކުމަށްފަހު ފަރާތަކުން ކޮންމެވެސް ހިބަކުރުމުގައި ހަމަކުރުމެވެ. ދޫކުރާ ނުވަތަ

އަދާކުރުމުން ތަޞައްވުރު ކޮށްދިނުން ނުވަތަ އިތުރުކުރުން އެއީ ބަލައިގަންނަވާކަށް ނުދަތިކަމަށް ނުދޭކަމަކަށްވެ.

އެހެން ބޭނުންތަކަށް ހިބަތާން ބޭނުންކުރުން

އާންމު އުސޫލަކީ ހިބަތާން ބޭނުން ކުރެވޭނީ އެބަހާން ހުރަހެއްނެތި ޤަސްދުކުރާގައި ހުރަހެއްނެތި ބޭނުންކުރެވެ. މިއުސޫލުން

އިސްތިސްނާ ކޮށްފައިވާ ތިން ހާލަތެއްވެއެވެ. އެއީ އެބަހާން ދިރިއުޅުމާ ގުޅޭ އެހެން ބޭނުންތަކަށް އެބަހާން ބޭނުން

ކުރުމަށް ދަރިންދިރިއުޅުމާއި، އެހެން ބޭނުންތަކަށް އެބަހާން ބޭނުން ކުރުމަށް ކޯޓުން ހުއްދަދިނުމާއި، އަންނުކޮށް

ހެލާލުވުމާ ޝަރީޢަތުގެ މަޤްޞަދުގައި ހިބަހާން ހުރަހެއް ހިބައެއްގައި އެބަހާން ހިމެނިގެން އޮތުމެވެ.[56]

ޝަރީޢަތުގެ މަޤްޞަދުގައި ޝަޚްޞާކޮށް ކަންކަން ހިންގުމުގެ އުސޫލު ނިޒާމުކުރި ހެލާލުވުމާ ޝަރީޢަތުގެ

މަޤްޞަދުގައި ހިބަކޮށް އަދާކުރުމުން އެހެންވެދިނުމުގެ ހިބަހާނުގެ މަޤްޞަދު އަދި ހިބަ ބަހުގެ މައްޗަށް ބޯހަނަ

އިލްތިޒާމެއް ނެތިގެންދެއެވެ.

ހިބަހާން އަނބުރާކުރުން

ކޯޓުން އެހެންގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އެމީހާ އިންޑެކްސްގެ ގޮތުގައި ހުރަހެއް ހިބަހާން ކުރެވޭ އެމީހާ ކުރުމުގެ

ފުރުޞަތު ދެނެގަނެވެ. ހިބަހާން ހުރަހެއްވާއިރު ކޮންމެ ހެއްކަކު ކުރެވޭ އެމީހާގެން ކުރުމުގެ ހުއްދައާއެކީ ކޮންމެ

ހެއްކަމެއްވެސް ހުރަހެއްދެވޭނެވެ.[57]

މިއުސޫލަކީ ޝަރީޢަތުގައި ޝަޚްޞާކޮށް ކަންކަން ހިމެނޭ އުސޫލާއި، ހެލާލުވުމާ ޝަރީޢަތުގެ މަޤްޞަދުގައި

ހިބަހާން ހުރަހެއްގެން ދިއުމުން އެބަކަމީ އަނބުރާވެގެން ގޮސްފައިވުމުން ހިބަގެ ބާރާއި ހަވާލު ލިބުންތަކަށް

އަނބުރާދިނުމުގެ ސަބަބުން އަނބުރާ މަސްލަހަތުގެ އުސޫލުގެ ދަރުން އެލިބުނުބަސް ބެލުމުގެ ފުރުޞަތު އަނބުރާދިނަކަ

ހުރިހާ ކަމެއްގެ އުސޫލާ އެއްގޮތާ އުސޫލެކެވެ.

ހިބަގެ ޝަރުޠު ބާޠިލް

ޝަރީޢަތަށް ހިބަކޮށް ދީނުމަށް ހިބަހާން ހުރަހަށްގެނިވައިވާ ހަސްމަކަށް އެބަހާން ކުރީންނެތުމަށް އެހަސްމަކަށް

ހިބަގެ ޝަރުޠު ބާތިލް ހުރަހެއްދެވޭނެވެ. ޝަރުތު ބާތިލާ ހިބަކޮށްދީ ފަރާތުން ދޫން ހިބަކުރުމުގައި ހިމެނޭ ކަންކަން

އެންމެފަހުން ހަސްމުގެ ފަރާތުން ބޭނުންވާކަންކަން ހިމެނޭ ބާތިލްވެއެވެ.[58] މިއާ ހިބަކުރުގެ

ޝަރުތު ބާތިލް ބުނެވިދާނެ ހަސްމު ހިއްސާދާރާގެ ހަބައިން ސަރުކާރުން ބޭނުންވާ ކަންކަން ހިމެނޭ ބާތިލްވެއެވެ.

[56]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 332(ހ)(ނ)

[57]- ކުރީގެ ހަވާލާ 327(ހ)

[58]- ކުރީގެ ހަވާލާ 329(ހ)(ނ)

ހެކީގެ ޒުލާޞާ ބަޔާން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ހެކިންނާ ސުވާލުކުރުމުގައި ޒުލާޞާ ބަޔާން އަސްލުގެކަން ބަލައިގަނެވޭ. ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑަ ނައަޅާނަމަ ހުށަހެޅުމުގެ ޒުލާޞާ ބަޔާން ފަހުން ހިނގައިދާ ކަންކަން ފިޔަވާ އާހިރީބަހެއް ހެކިވެރިޔާއަށް ނުދެވޭނެއެވެ.[59] އެހެން ގޮތަކަށް ހުއްދަ ކުރެވޭނީ އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު "ހެކިބަޔާން ދެކަން ތަފްސީލު ކޮށްދިނުން" މިސްކުރީގައި ބަޔާންވެފައިވާ ގޮތުގެމަތިންނެވެ.

<u>ދަތުރު ހަރަދާއި އެހެނިހެން</u>

ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް ދަތުރުކޮށްފައި ދާންޖެހޭނަމަ ނުވަތަ ރަށުން ބޭރުގައި ހުންނަން ޖެހުމުގެ ސަބަބުން އެފަރާތަށް އަދާކުރާ ވަޒީފާ ނުވަތަ ކުރާ މަސައްކަތްތަކުގެ އުޖޫރައިން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެފައިވާނަމަ ކަނޑައެޅިފައިވާ އަދަދެއްގެ ހަރަދުދޭންވާނެއެވެ.[60]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކުރިން ކަމާ ހެކިވެރިންނަށް ދަތުރުޚަރަދު ފައިސާ ހެކި ހުށަހެޅުމުން ކޯޓުން ދަތުރުޚަރަދު ދޭންޖެހެއެވެ.[61]

ހަރަދު ދޭންޖެހޭކަން ބަޔާންކުރުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލެއް ޤާނޫނުގައި ނެތެވެ. ވީމާ އަހަރުމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި މިފަދަ އުސޫލެއް ޤާއިމުކުރުން މުހިންމު ކަމެކެވެ.

<u>ފުރުން ބޭރުން ކުރުމަށް ހެކިބަސްނެގުން/depositions</u>

ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ފަރާތެއްގެ ނުވަތަ ފަނޑިޔާރެއްގެ ކުރިމަތީގައި ހުވައިމަތީގައި ފުރުން ޝަރީޢަތުގައި ބޭރުން ކުރުމަށް ހެކިންގެ ހެކިބަސް ނެގުމަކީ ރާއްޖޭގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ދަށުން ކަށަވަރުކުރެވިފައެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުވާ ހެކިބަސް ދޭމީހާއަށް ކިޔަނީ ޑިޕޯނަންޓް/deponent އެވެ. ހެކިބަހަށް ކިޔަނީ ޑިޕޮޒިޝަން/depositions އެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ޝަރީޢަތުގައި ބޭރުން ކުރުމަށް ހެކިބަސް ނެގުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[62] އަހަރުމެންގެ ޤާނޫނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހެކިބަހާ ގުޅޭ މާއްދާ އެބައޮތެވެ. މައްސަލަ ފަސްކުރުމުގެ ސަބަބުން އިންސާފު ގެއްލުމުގެ ގޮތް ހުރިކުރުމުގެ ގޮތުން މިފަދަ އުސޫލުތަކަކީ ބޭރުން ތިބި އުސޫލުތަކެކެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވިސްނާލުމުގެ ހިންގާލުން ނަޒަރެއް ހިންގާލުން މުހިންމެވެ.

59- ކުރީގެ ހަވާލާ 329(ބ)
60- ކުރީގެ ހަވާލާ 279(ބ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 193(ނ)
61- Civil procedure Rule 1998 No.3132(L.17) Part 34 Rule 34.7 (R 34.6(2)) PD 34 para 3.2
62- Ibid Rule 34.8(1),(2),(3)

އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެކި

ހުށަހެޅުން

އިވުނުކަމަށް ބުނާހެކި މައްސަލަތަކުގައި ބޭނުންކުރަން އެދޭނަމަ ހެކިބަހަކުން ރިޢާޔަތްކޮށް ދިނުމަށް އެދޭފަރާތުގެ ނޯޓިސް ދޭންޖެހޭ ހާލަތްތަކާއި، ދޭންޖެހޭނެ ގޮތްތަކާއި ހުރެވެ. އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެކިބަސް ދޭފަރާތްތަކުގެ ހެކިބަހުގެ މައްޗަށް ޝަރީޢަތުގައި ރިޢާޔަތްކުރެވޭނީ އެދޭނަމަ ފަރާތްތަކަށް ފުރަތަމަ ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމުވެ.[63]

އިވުނުކަމަށް ބުނާހެކި ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުނުވާ ހެކިވެރިޔާގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުން ކުރެވެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުނުވާ ސަފުހާތައް ގެނެސް ޝަރީޢަތުގައި ހެކިބަހުގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅުން ކުރެވެއެވެ.

ނޯޓިސް

ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިވެރިޔާގެ ހެކިބަސް އަސްލުންބޭނުންކޮށްފާނަމަ، ނުވަތަ ހެކިބަސް ދޭފަރާތުގެ ބަޔާނުގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ބަޔާނުގައި އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެކި ހިމެނިފައިވާނަމަ، ނުވަތަ މަޖުބޫރާ ވަކިވަރަކަށް ބޭނުންކޮށްދިނުން ދަފުތަރުތަކުގެ ފިޔަވާ ޢާއްމު ހާމަކުރެވިފައިވާ ދޭވާ އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެކިބަހެއްނަމަ އެހެންނަމަ ބޭނުން ކުރުމާއި އެހެން ހެކިބަހަކުން ރިޢާޔަތްކޮށްދިނުމުގެ އެދޭފަރާތުގެ ނޯޓިސް ދޭންޖެހޭނެއެވެ.[64]

ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާފެށުމާ އެހެން މަރުޙަލާތަކުގައި، ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ބޭނުން ކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއްގައި ދިފާޢު ހެކިބަހެއް ފަރާތްތަކުގެ ބަޔާނުގައި އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެކި ހިމެނިފައިވާ ނަމަވެސް ނުވަތަ ވިދާޅުވާ މައްސަލަތަކުގައި ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ދިފާޢުވާކަމަށް ބުނާ ބަޔާނެއްކަމުގައި ހުށަހަޅާ ހެކި ބަޔާންކުރާ ކަރުދާސްގައިވާނަމަވެސް އިވުން ކަމަށް ބޭނުންވާ ހެކިބަހެއް ރިޢާޔަތްކުރުން އެދި ހުށަހަޅާ ނޯޓިސް ހަވާލުކުރުމަކީ ޝަރުޠެއް ނުޖެހޭނެވެ.[65]

ނޯޓިސް ދޭންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ނޯޓިސް ދިނުމުގައި ރަސްމީކޮށް ކަނޑައެޅި ބަޔާންވެފައިވާ ނަމޫނާއެއްނެތެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެވެ. ނުވަތަ ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބަޔާނަކުން މިނޯޓިސް ދެވިދާނެވެ. މިނޯޓިސްގައި ހިމެނެންޖެހޭ ވަކިކަންތައްތަކެއް ގުޅޭގޮތުން ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު މިނޯޓިސްގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ހިމެނެންޖެހެއެވެ.[66]

- އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެކިބަހީ ކޮބައިކަން؛

---

[63]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 344(ހ)(ނ)(ސ)(ރ)

[64]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[65]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[66]- Civil procedure Rule 1998 No.3132(L.17) Part 33 Rule 33.2(3)

- ޝަރީޢަތުގައި ހުކުމަކަށް ބުރަވުމަށް ބޭނުންވާކަން؛
- ހުކުމްދިނާ ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ނުކުރެވޭނަމަ ސަބަބު ބަޔާންކުރުން؛ މިއީ އަހަރެމެންގެ މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ނުކުތާއެކެވެ.[67]

ޝަރީޢަތުގައި އިވުންތަކަށް ބުނާ ހުކުމް ބޭނުން ކުރުމަށް އެދޭނަމަ ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމް ޝަރީޢަތުގެ މަޤާމާ ފުރަތަ އެހެން އަޑުއެހުމެއްގައި ނުވަތަ އެހެން މަރުޙަލާއެއްގައި އެނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމްކުރެވޭނެއެވެ.[68]

އަމިއްލައަށް ހާޒިރުވުން ޑިސްޕެންސްކުރާ ހާލަތުގައި، މިނޯޓިސް ދިނުމަށް ނުވާތީ އިވުންކަމަށް ބުނާހެ ބަލައި ނުގެމުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތެއްކަމަށް ނުދެކެވެ. މިހާލަތުގައި މިފަދައިން ނޯޓިސް ނުދިނުމަކީ ހުކުމް ބަލައިގަތުމަށް ނުވަތަ މަޖްބޫރު ހުއްކުއްކަމަށް ބުރަވުމަށް އޮތް ހުރަހެއްކަމަށް ދެކިގެންނުވާނެވެ.

މިހާލަތުގައި މިކަމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ހަރަދު ނަގައިދިނުމާއި، ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގެ ފުރަތަމަ އެއްވުމުގެ ތަފްދީލު ބާރު ބޭނުން ކުރުމުގައި ދިޔައިން ކުރިއަށްގެންދާކަމުގެ ގޮތަށް އެކަން އަދާކުރަށް ފެނެވެ.

ހުކުމާއި ހުރަހަރުން

އިވުންކަމަށްބުނު މިހަރު ދޫހުކުމަކަށް ޝަރީޢަތުގައި ދިޔައިން ކޯޓްދޫއެއްދޫނަމަ، އެހުކުމެއްދޫ މިހާރު ޝަރީޢަތުގެ އެހެން ހަރުމަތްތަކުގެ ފަރާތުން ހުރަހަރުވެފައިވާ ހުއްކަކަށްތިރާސް ނުވަތަ ހުކުމެއްދޫ ފަރާތުގެ ބައާންވެއްޖައި އެހެއްކަމުގެ ނަން އެއްނަމަވެސް ދޭން ބޭނުންވާ ހުކުމެއް ދިން ހުރަހަރު ހުކުމާން ކޯޓަށް ހުރަހަރެވެންވާނެވެ.[69] ޤާނޫނުގެ 343 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި މިބައާންކުރަނީ އިވުންކަމަށް ދެން ދޫހުކުމަކަށް ދިޔައިން ކުރަން އެދޭނަމަ ހުކުމާން ހުރަހަރަން ޖެހޭވާހަކައެވެ. މިބައާން ހުރަހަރާއިރު ބައާން ދިފާއީ ފަރާތް ހުކުމެއް ނެދުމަށް ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހަށް ހާޒިރު ނުކުރެވޭނަމަ އެކަމުގެ ސަބަބު އެބައާންގައި ބައާންކުރަންވާނެވެ.[70]

ކުރީސް-އެޕީލް ކުރުން

ފަރާތެއް އިވުންކަމަށް ބޭނާ ހުކުމްދިނާގެ ހުކުމަށްގައިވާ ކަންކާއި ގުޅިގެން ކްރޮސް އެޕީލް ކުރުމަށް ހުރިހުރަހެ ހަރަދު ބޭނުންތަކުވެސް އެހެން ހަރަދުކަން އެދިވާނެވެ. އަދި މިފަދައިން ހުކުމެއް އެހުމަށް ހާޒިރުކުރުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓަށް ދެވިދާނެވެ.[71]

67- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 333(ނ)

68- ކުރީގެ ހަވާލާ 344(ހ)

69- ކުރީގެ ހަވާލާ 343(ހ)

70- ކުރީގެ ހަވާލާ 343(ނ)

71- ކުރީގެ ހަވާލާ 345(ހ)

މިފަދައިން ހުއްޖަތަށް އެދިހުށަހަޅާނަމަ އިވުންކުރަމުން ހެކިބަސް ޤަވާޢިދުގެ ބަޔާން ލިބުމާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ނަމަވެސް އިވުންކުރަމުންދާ ހެކިބަސް ބޭނުންކުރުމަށް ޒަރޫރީވާކަން އަންގައި މަތީގައި ދެންނެވުން ނޯޓިސް ދޫކޮށްދިނުން ފުރިހަމަ 14 ދުވަސް ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު އޮންނާނެވެ.[72]

ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ޝަކުވާ ހިޔޭނުގެ ހެކިބަސް ނަގައިދިނުން ކައިރިވެފައި ވަނިކޮށް ދިފާޢުން ދައުވާ ކޮޕީރައިޓަށް ރައްދުކޮށްދިނުމާ ހެކިބަހާއި އިވުންކުރަން ބޭނުން ހެކިބަހެއްގެ ބަޔާނެއްގައިވެސް އެދިހުށަހަޅާފައެވެ. އަދި އެފަދައިން ހުށަހެޅުމުން އެހެކިބަހާ ކުރީގެ ހެކިބަސް ކުރިމަތިން ހާސިލުކުރުން ދޫކުރުމަށް އެދި ދައުވާކުރާފަރާތަށް ހުށަހަޅާފައެވެ. އެއީ އެސްޓޭޓް ހުށަހަޅާ ޓެސްޓު ހުށަހަޅާފައިވާ ހެއްކަކީ ކަމުގައިވިޔަސް ފެށުމެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅުމުން މިމަރުހަލާގައި ހެކިބާރުން ދިރުވާ ހެކިވެރިޔާ ކްރޮސް-އެގްޒޭމް ކުރުމަށް ހާސިލު ކުރުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓުން ދީފައެވެ.[73]

ހާސިލުކުރާ ހެކިތަކުގެ އިތުބާރު

ހެކިތަކު ހެކިބަސް އެއްގޮތް ހާސިލުކުރުމުގެ އިތުރުން ކަމަކީ ބޭނުން ނޫ ހެކިބަހެއްގެ ގޮތުގައި ރިޢާޔަތްކުރުން ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައެވެ.[74] މިފަދައިން އެދިހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިތަކުގެ ހެކިބަހުގައި ސާބިތު އެއްވެއްޖެނަމަ. މިފަދައިން ޝަރީޢަތަށް ހާސިލުކުރުމުގެ ހުށަހަޅާކަށް ހެކިބަހެއްގެ ސާބިތު އެކުލެވޭނަމަ ފުރުޞަތުދޭންޖެހޭނަމަ، އެހެކިބަހާއި ލިބުމާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެކަމަށް ފުރުޞަތުދޭންޖެހޭ ނޯޓިސް ދޭންވާނެވެ.[75]

މިނޯޓިސް ވަކިގޮތަކަށް އޮތުން ލާޒިމު ކަމަކަށްނުވާ ސިޔާސަތެއް ނަމަވެސް ބަލާނަކުންނެތި މިނޯޓިސް ދޭންޖެހެއެވެ. މިނޯޓިހުގައި ހިމެނޭނެ ކަންކަމުގެ ތަފްޞީލު އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ބަލައި ގަނެވިދާނެ ފަރާތްތައް

ހެކިބަހާން ދައިރާ އޭނާގެ ކިބައިގައި ހުރި ނުހެކިދިނުމުގެ ސަބަބުން ހެކިބަސް ދީ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނެވޭން ނުހެކިދިނުމުގެ ނަތީޖާ ކޮށްލާ މިކަމަށް އިވުންކުރަން ބާރު ހެކިބަސް ދީ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި ބަލައި ގަބޫލުކުރެވެއެވެ.[76] އަދި އެހެންމެ ހެކިބަސް ދީ ނުހެކިދިން ފަރާތުގެ ސަބަބުން ބަލައިގަނެވޭން ފަރާތްތަކުގެ (މިސާލަކަށް އިވުމުގެ ހިއްސާވުން މަޢުލޫމާތު ވެފައިވާ މީހެއްގެ) ހެކިބަހެއް އިވުންކުރަން ބާރު ދޭހެކިބަހެއް އަދާކުރާ މީހެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައި ނުގަނެވޭނެވެ. އަދި ހަމަޖެހޭ ވަކިކަމެއް ޖަހަން ފުރުޞަތުކުރަން ހެކިބަސް ދީ ފަރާތެކޭ

[72]- Civil procedure Rule 1998 No.3132(L.17) Part 33 Rule 33.4(2)
[73]- Douglas and Zeta-Jones v Hello! Ltd [2003] EWCA Civ 332

[74]- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 326(ހ)
[75]- ކުރީގެ ހަވާލާ 344
[76]- ކުރީގެ ހަވާލާ 342(ނ)

ފެނުމުން މަޢުލޫމް ވެފައިވާ ފަރާތެއްނަމަ އުމީރަކު އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެކިބަހެއް ދެވިދާނެ ފަރާތެއްކަމަށް ބަލައިގަންނަވާނެއެވެ.

ވަޒަން ކުރުން

މަދަނީ މައްސަލައިގައި ވަކިކަމެއް އިސްބާތުކުރަން ބުނާ ހެކިބަސް ވަޒަންކޮށް ބަރުދަން ދިނުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ކޮޅުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.

- އަޑުއިވުނުކަމަށް ނުވަތަ ބަޔާނުގައި ހަވާލާދޭ ވަކިކަމެއް ހިނގަން ފެނުނުކަމަށް ބުނާ ހަވާލާދޭ ފަރާތް ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތްމިންވަރު؛[77]
- އިތުބާރުކުރަން ބޭނު ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ބަޔާނާ ނުވަތަ ބަޔާނަކީ ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މާއްދާ ހިނގައިދިޔަ ދުވަސްވަރު ބުނެފައިވާ ބަޔާނާ ގުޅުން؛[78]
- އިބްނުކަމަށް ހެކިބަސް އަދާކުރާ ހެކިވެރިޔާ އިތުރު ފަރާތަކަށް ހަވާލާ ދީފައިވާ މިންވަރު؛[79] އެބަހީ އެބަސް ބިނާވާ އެބަސްބުނެއްޖެ އިވިފައިވާ މީހަކު ބުނިކަމަށް ބުނާ ދީފައިވާ ހެކިބަހުގެ ބަރުދަނެވެ.
- މައްސަލައިގެ އެއްވެސް ފަރާތަކުން ކަމެއް ފޮރުވަފާނެ ނުވަތަ ކަންތައްތައް ނޫން އެހެންގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފާނެ ސަބަބެއް އޮތްކަން ނުވަތަ ނެތްކަން؛[80]
- ޗޫރަން ފުރުން ހެކިބަސް ބަދަލުކޮށްފައިވާކަން ނުވަތަ އިތުބާރުކުރެވޭ ބުނާ ހެކިބަސް ދޫކޮށްލި ބަޔާން ވާހަކައާ ވަކިބުނުމުގައި ނުވަތަ ވަކިކަމާ ގުޅުވައިގެން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބައިގައި ނުވަތަ ދޫކުރުން؛[81]
- ހެކިބަސްދެއްކުމުގައި ހިނގާފައިވާ ކަންކަން ރިޢާޔަތްކުރެވިއްޖެ، އެ ހެކީގެ ހަޤީޤީ ބަރުދަން ބެލުމަށް ހުރަސްއެޅުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާކަން ދެނެގަތުމަށް ކަމާ އެއްގޮތަށް ނުވަތަ ނޯޓިސް؛[82] މިއެވެ.

ވަޒަން ކުރުމުގައި ބަލަންވާނެ ކަންކަން ބަޔާން ކުރުމުގެ ނަތީޖާއަކީ އެއިންކަމެއް އެއްކަމަށް ފުށުނަގަ ނުވަތަ ހާލަތު އެއްކަމަށް ވަކަށް ބަރުދަން ނުދެވުމެވެ.

---

[77]- ޤާނޫނު ހަވާލާ 346(ހ) އަދި Rasool v West Midlands Passenger Transport Executive [1974] 3 All ER 638

[78]- ޤާނޫނު ހަވާލާ 346(ށ)

[79]- ޤާނޫނު ހަވާލާ 346(ނ)

[80]- ޤާނޫނު ހަވާލާ 346(ރ)

[81]- ޤާނޫނު ހަވާލާ 346(ބ)

[82]- ޤާނޫނު ހަވާލާ 346(ޅ)

ދެފަށް ދަރަޖައިގެ އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެކި/multiple hearsay

އެވާހަކައެއް ދެއްކިކަމަށް ބުނާމީހަކު އެވާހަކަ ދެއްކެނީކޮން އިވުނު މީހަކު އިވުނުކަމަށް ބުނާބުނުމަކީ ދެފަށް ދަރަޖައިގެ އިވުނުކަމަށް ބުނާ ހެއްކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 346 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި އެބަޔާންކުރަނީ މިފަދަ އިން އިވުނުކަމަށް ބުނާ ދެފަށް ދަރަޖައިގެ ހެކީގެ ވާހަކަކަމަށް ދެކެނެވެ.

ދެފަށް ދަރަޖައިގެ އިވުނުކަމަށް ބުނާހެއްކަކީ މަދަނީ މައްސަލައިގައި ބަލައި ނުގަނެވޭނެ ހެކިކަމަށް ހަވާލާދީފައިވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ނައްސުން އިސްތިސްނާތު/އިސްތިގުރާރުސް ކުރެވިފައެވެ. ނަމަވެސް މިއީ ދުނިޔޭގައި އެހެން ބުނުން އެގޮތް އުޞޫލުތަކަކީ ނުވާތީ މިކަމާ ޚިލާފު ތަފާތު ވުމުގެ ފުރުސަތު އޮންނާނެވެ.

ބައެއް ދެސާވީ ނިޒާމުގަވާއިދުގައި މިބާވަތުގެ ހެއްކަކީ އިވުނުކަމަށް ބުނާހެކި ބަލައިގަތުމުގެ އިސްތިސްނާއީ އުސޫލުތަކާ ގުޅޭ ހެއްކެއްނަމަ ބަލައިގަންނާ ހެއްކެވެ.[83] ބައެއް ދެސާވީ ނިޒާމުތަކުގައި ދެފަށް ދަރަޖައިގެ އިވުނުކަމަށް ބުނާހެއްކަކީ މަޤްބޫލުހެއްކެއް ކަމުގައި ނުބަލައެވެ.[84]

83- USA Federal Rules of Evidence Rule 805. Hearsay Within Hearsay, / *State v. Chapman*, 359 N.C. 328 (2005); *State v. Larrimore*, 340 N.C. 119 (1995); *State v. Hammonds,* 45 N.C. App. 495 (1980).

84- Children's Aid Society of Toronto v. D.S., 2013 ONCJ 531 (CanLII), at para 26,

ބާބު 54

ހުކު ހާމަކުރުން

ތަޢާރުފު

މަދަނީ އިޖުރާއަތުން އަމަލުކުރަންފެށުމުގެ ކުރިން ހުކުހާމަކުރުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ހިންގާކަމެކެވެ. މިއުސޫލަށް ބަދަލުގެނެސް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން ހުކު ހާމަކުރުން ހާޖަތުކޮށްފައިވެއެވެ.

ހުކު ހާމަކުރަންޖެހޭ މަރްޙަލާތު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު އުމުރި އޮބްރިފައިވާ ގޮތުންނާއި، ސިވިލް ޤަވާއިދު ޤާނޫނުގައި ދިރިފައިސްޓޮމުން އަޅުން އަހާކަން ފަރަގަވެއެވެ. ހުކު ހާމަކުރުމުގައި ޝަރުޢުގެ ކަނޑައެޅުމާއެކު ދެވޭ އިދާރާގެ އެއްގޮތްތަކާގޮތުގެ ވަޒީފާ އަމަލުކުރާއިރު ހަމަޖެހިފައިވާ ފުރިހަމަކުރުމަށް ސިކުނޑި ކޮޕީއަށް، ހުކުމާއި ހުކުބަރާން ހާމަކުރެވޭ.

ހުކު ހާމަކުރުމުގައި ހަރަކާތްތެރިވާ ފަރާތްތަކުގެ ޖަލްސާގެ ނަމޫނާއެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ފޯމުގެ ތަފްސީލު ނަކަލު ޝީޓުން ނެތެވެ. މިޝީޓު ފޯމްތަކުގައި ފާލަ ނަމޫނާ 38 ގައި އެއްވޭ ހުކުމް ބެލުމަށެވެ. މިފޯމަށް ދެއްވާ ފާލު ހުކުގެ ބޭނުމަށް އެކުލެ ފާސްވުމުގެ 99 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ 07 ނަންބަރުގެ ބޭނުމަށް ކާބަރު މައްސަލަ ހުކުހާމައިރު ޝަރީޢަ ހުކު ހިލޭ ގޮތުން ހުކުބައް ތިބެލޭނުކުރުމުގެ ބޭނުމަށް އޮތް ފާލެކެވެ. ހަމަވީއާއިކު ހުކުހާމަކުރުމުގެ ބާރުގެ ނަމޫނާއެވެ ނަމޫނާ ފާސްކުރެވިފައެވެ. މިދެންނެވުން ދެނަމޫނާ ފާހަގަކޮށް ބާރުކުރެވިފައިވާ ހުރި މައްސަލާތައް ހިމެނޭ ނަމޫނާ ފޯމްތަކުގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ދާއިރާ

ހަމަވުން ހުކުހާމަކުރުމުގެ މައްސަލަ ނުވަތަ ދަޢުވާ ގެންގުޅޭ ހުރިހާ ހުށަހެޅި ހުކުހާމަކުރުމުގެ ގޮތްތަކަށް ފެށިގެންވެއެވެ. ވާފައްގެ ނުވަތަ ފާސްކުރެވޭ ގޮތެއް ގެންގުޅުނު ކަންތައް ހަމަޖެހިއްޖެ ސާބިތުކުރުމަކީ ނުވަތަ ނަފްސުކުރުމަކީ އެހެނިހެން ކަމެއް ހުށަހެޅޭ ނުވަތަ ބާރުގައި ގެންގުޅުނު ބާރުގެ ދާއިރާގެ ބެލުމެވެ.[1] މިފަދަ އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ބާރުގެ ދާއިރާ ގެންގުޅުނު ކަންތައް ބާރުގެ ހާމަކުރަންވާނެވެ.

[1]- ހުކުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 114 ބާރުކުރިފައިވާ އިޞްލާޙު ތަފްޞީލުކުރެވެ.

މަޙައްލު ނުވަތަ ވަގުތު

ހެކި ހާމަކުރުމަކީ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ދޫކުރާ އާންމު އިރުޝާދުގައި ހެކި ހާމަކުރަން އަމުރުކުރުމުން ކޯޓުގެ އަމުރަށް ބަލައިގެން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތެކެވެ.[2] ހެކި ހާމަކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭނީ އާންމު އިރުޝާދު ދޫކުރާތާ ގިނަވެގެން 28 ދުވަސް ތެރޭގައެވެ.

އެހެން އިބްތިދާއީކޯޓުން ބުނާނަމަ ހެކި ހާމަކުރުމަކީ އާންމު އިރުޝާދުގެ އަމުރުގައި ނުވަތަ ނޮޓިސްގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތެއްގައި ހުރަހަކަށްޖެހޭ ލިޔެކިޔުންތަކުގެ ލިސްޓާއި، ޝަފަހީ ހެކިންގެ ގޮތުގައި ހެކިބަސް ހުށަހަޅާފަރާތުގެ ބަޔާނާއި، ހެކިވެރި ރިޕޯޓު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ހާމަކުރާގޮތް

ހެކި ހާމަކުރުމަކީ ވަކިވަކި ފަރާތްތަކުން ? ނުވަތަ ކަންތައްތަކާ ގުޅޭ ލިޔެކިޔުންތައް ބައްލަވާލުމެވެ.[3] މިގޮތުން ބައްލަވާލުމުން އެއްކަލަކު ލިޔުން ހުށަހަޅަން ? ? ? ? ? ? ? ? ?

ލިޔުން، ކޮޕީ، އަދި ހާމަކުރުމުގެ މާނަ

ލިޔުމަކީ އެއްވެސް ބާވަތެއްގެ މަޢުލޫމާތު ހިފެހެއްޓުމާ ނުވަތަ ރައްކާކުރެވިފައިވާ ކޮންމެ އެއްޗަކަށެވެ. ލިޔުމުގެ މިސާލުގެ ގޮތުގައި އަތުން ލިޔެފައިވާ ލިޔުންތަކާއި، ޓައިޕްކުރި ލިޔުންތަކާއި، ޗާޓު، ވީޑިއޯ، އީ-މެއިލާއި އެހެނިހެން އިލެކްޓްރޯނިކް މީޑިއާގައި ހިފެހެއްޓިފައިވާ ގޮތުން އިލެކްޓްރޯނިކް ގޮތުގައި ޕެން-ޑްރައިވް ހާޑްޑިސްކްތަކާއި ? އިލެކްޓްރޯނިކް ޑޭޓާބޭސްތަކާއި، ކްލައުޑްފަދަ އިލެކްޓްރޯނިކް ސިސްޓަމްތަކާއި ? ހިމެނެއެވެ.[4]

ކޮޕީއަކީ ލިޔުމުގައި ހިމެނޭ މަޢުލޫމާތު ނުވަތަ ? ސީދާގޮތުން ނުވަތަ ? ? ނަކަލުކުރެވިފައިވާ ކޮންމެ އެއްޗަކަށެވެ.[5] ކޮޕީން ލިޔުމުގެ ކޮޕީއެއް އެހެން ? ? ނުކުރާނަމަ ހެކި ހާމަކުރުމުގެ ? ? ކޮޕީ ދިނުން ލާޒިމެއްނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެއްކޮޕީއަށްވުރެ ގިނަ ކޮޕީ ދިނުންވެސް ލާޒިމެއްނުކުރެވޭނެއެވެ.

ހާމަކުރުމަކީ ހުށަހެޅުމެއްކަން ބެލުމަށް ލިޔުމުގެ ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ?

---

[2]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 217(ހ)(1)، 228 އާއި 297(ހ) ދިރާސާކޮށްލާއިރު 217 އާއި 228 އިން ހެކި ހާމަކުރުމަކީ އާންމު އިރުޝާދުގެ ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ? ?

[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 297(ށ)

[4]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 299(ހ)

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 299(ށ)

ހަސްވަކު ވަކާމަވުކާ ކަވަކަށް ބާރުލިބޭ ލިޔެކިޔުން ހިފުން ގޮތުން، ހަސްވުނުގެ ވައްކަށް އޮންނަ ހިކި ހާމަކުރުމުގެ ޒިންމާގެ ދަށުން އެ ހަސްވުމުން ހާމަކުރަންޖެހޭ ހިކި ހާމަކުރުމެވެ.[6]

ކޯޓީ ހާމަކުރުން

ލިބުމުގެ އެއްކޮޅަށްވެރިން ގިނަ ކޯޓީ ހުނަ ހާމަވުގައި ހާމަކުރުން ލާޒިމުވާނީ އެއިން އެއްކޮޅަށެވެ. އެއްކޮޅަށްވެރިން އިތުރު ކޯޓާއި ހާމަކުރާކަށް ލާޒިމުއަށްނުކުރުވާނެވެ.[7]

ހާމަނުކުރެވޭ ހިފެހެއްޓުން

ހަސްވަކު އޮޅުމުގެ ބާރުގެދަށުގައި އެއިރުއްގައިހުރި ނުވަތަ ކޯޓުގެވެސް އިރުއްގައި ހުރި ލިބުނުބައް ހާމަކުރަންވާނެވެ.[8] އެފަދަލިބުމެއް ހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރެއް ލިބިގެންނުވެއެވެ.

ބާރުގެ ދަރުގައި ހުރިކަމަށް ބެލެވޭ މާއްދާތަކުން އޮޅުމުގެ ހިފޭޖަރުގެ ދަރުގައި އެހެނދު ނުވަތަ އިރުއްގައި ހުރި ލިބުނަކަމަށް ވާހަކައި، އެހެނދު ނުވަތަ ކޯޓުގެވެސް އިރުއްގައި އޮޅުމުގެ ހިފޭޖަރު ލިބިފައިވާ ލިބުމަކަށްވާހަކައި، އެއްވެސް ބެލުމަށް ނުވަތަ ކޯޓުގެމަކަށް އޮތްއަށް އެހެނދު ނުވަތަ ކޯޓުގެވެސް އިރުއްގައި ހަރުދިލިބިފައިވާ އެއްޗެއްކަން ވާހަކައި، މިހާރަށްބަލަކުގައެވެ.[9]

ހާމަކުރުމުގެ ނަތީޖާ

ލިބުން ވޭތުދަގައި ފިކަން ނުވަތަ އިރުއްގައި ވޭތުދުފިކަން ބާރުންކުރުމުގެ/ހާމަކުރުމުގެ ނަތީޖާއަކީ މައްސަލައިގެ

އަނބުރައިސްކަން އޮލިބުން ބެލުމުގެ ހައްޤާއި، ކޯޓީ ލިބިގެމުގެ ހައްދުލިބިގެންދެއެވެ.[10]

ހަމަހަމަކަމާއި، ހިޔާމަކުރުން/proportionality and disclosure

ވަކިލިބުމެއް ބެލުމުގެ ހައްދުދުނުވަތަ މައްސަލައިގެ މައްސަލައި ގުޅުމުއްނިބު/ނުބައްދަލު ކަމުއްކަން ވާހަކަކަން ހަސްވަކަން ވޭތުދުކުރުވާނަ އޮލިބުމުއް ނުވަތަ އެބަވެމުގެ ނުވަތަ ގިނަތިގެ ބެލުގައި ހިފޭ ލިބުމުއް ބެލުމުގެ ހައްދުދުނުމުގެ ބާރުލިބިގެންވެއެވެ. މައްސަލައި ނުބައްދަލު ނުވަތަ ގުޅުމުއްނިބު ކަމަށްބަލާ އޮލިބުމުއް ބެލުމަން ހައްދުވައި ނުވާލިބުމުއް ވާނަމަ ހުރި ހާމަކުރާ ބައްނުގައި އެކަން ފާހަގަކުރަންވާނެވެ.[11]

---

[6]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 28

[7]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 304(ހ)

[8]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 303(ހ)

[9]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ (ނ)(1)(2)(3)

[10]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 298(ހ) އަދި 304(ހ)

[11]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 298(ނ)

ޚިޔާރުކުރާ ބަޔާނުގައި މަޤްޞޫދާއި ނިސްބަތުވެގެން ވަކިކުރުމުގެ ބޮޑުކަން ހުއްދަތުން ސަބަބު ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މިސާލަކަށް ފުޓޭޖުގައި ވީކަން ބަޔާންކުރަން ހާމަކުރި ތިރީސްވަނަ ވަކިކޮށްދޭން އަދަދުތައް ތިރީސްތަކެއްސަރަ އަދި ވަރަށްގިނަ ހާހަތަރު ބަޔާއިލު އުފިދުން ބުރުދަޔާ އިބަދަލުކުރަން ނުވާނެއެވެ.

ހެކި <u>ހާމަކުރުމުގައި ހަމަހަމަކަމުގެ Proportionality އުސޫލަކީ މުހިންމު ދައުރެއް އަދާކުރާ އުސޫލެކެވެ.</u> ހެކި ހާމަކުރުމުގައި ކޯޓުން ތިބޭގޮތާ ތަފްޞީލު ބާރުތަކެއް ބަލާނަން ކުރިމަތިކުރެވޭ އިތުރު މައްސަލައެއް ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ މިންވަރެއްގެ މައްސަލަތަކުގައި، ކޯޓަށް އަސަރު ހުސްމަގަކަށް ނުވަތަ ހުސްމުންނަން ތިބިއޮތް ބޭ ކޯޓުން ބަލާނީ މިންވަރާ މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި އަގުން ހިސާބަށް ތިބުމުގެ ވަކިވަނަ ކުރިމަތިވާނަމަ، ފަހަރެއްގައި ޗާޓެއް މައްސަލާތަކެއް ކޮށްދޭ. ހުކުމްކުރުމަށް ތިބުމުގެ ހުކުމްކުރުމުގައި/principal of proportionality ހަމަހަމަކަމުގެ އުސޫލަށް ބަލަން ޖެހޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް ހާސިލުކުރުމުގައި ބަލަހައްޓާ ޚަރަދުތަކުގެ ބަރާބަރު ފައިދާ ފެނޭ ޚަރަދުތައް ބަލާށެވެ. މިނޫނަސް ދަށްކަން ތިއްބުން ބަލާއިރު ހުރިހާ ކަމެއް ނުވަތަ ހަމަހަމަ ކޯޓުގައި ނުވަތަ ކަނޑައަޅާލާ މިންވަރުގެ ބޭނުމަށް ތިއްބައި ކޮރިކަން ހުރިހާ މިންވަރެއް މައްސަލަތަށް ޤާނޫނީ ގޮތުގައި ނޫނީ ބޭނުންކުރާ މިންގަޑެއް ބަލާއިރު ކަނޑައަޅާފައިވާނެއެވެ.[12]

<u>ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޓްރެކުގައި ޚިޔާރުކުރުން</u>

ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ޓްރެކުން ބެލޭ މައްސަލައެއްގައި ޚިޔާރުކުރެވޭނީ ނުޖެހޭނެއެވެ.[13] ނަމަވެސް މައްސަލައިގައި ބައިވެރިން ދިނުމަކީ ބޭނުންވާ އެއްބަސްވުމަކީ ހިންގުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ފުރުޞަތު ބަޔާނުގެ ބޭއްވުމަކީ ކަނޑައަޅާފައިވާ ދުވަހުގެ 14 ދުވަސް ކުރިން އެއްބަސްވުމެއް ފޮނުވަން ދިނުމަކީ އަންގަންވާނެއެވެ.[14]

<u>މަދަނީ ތަކެތި ބަލާއިގެން ޚިޔާރުކުރުން</u>

މަދަނީމަސައްކަތް ބަލައިގެން ހެކި ޚިޔާރުކުރުމަށް ދޫކޮށްލާފައި އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ. އަދި އެގޮތަށް ޚިޔާރުކުރުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކޮށްދިނެވެ.[15] އިޖުރާޢާތުތަކައި، ގެއްލުމުގެ ބަދަލާއި ފުރާ މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތުގެ މަދަނީ ދަބައިވަރިން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވާނަމަ މަދަނީމަސައްކަތް ބަލައިގެން ހެކި ޚިޔާރުކުރުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓަށް ނެރުނެވިދާނެއެވެ.

12- *Simba-tola v Elizabeth Fry Hostel* [2001] EWCA Civ 1371

13- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 207(ހ)(2) އަދި 297(ހ)

14- ކުރީގެ ހަވާލާ 208(ނ)

15- ކުރީގެ ހަވާލާ 308

ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވުން

ދިނުމަށްފަހު ކިޔުއްވުން ހާމަކުރުން ކުރިއަށްގެންދިއުމަކީ އާންމުއުސޫލުންނެވެ. އެހެންގޮތަކަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅައި މުޖުތަމަޢުން ބައްދަލުވުމުގެ ކުރިން ހާމަކުރުމުގެ ޕްލޭނެއް އާންމުއުސޫލުންނެވެ. ހާމަކުރުމުގެ ދާއިރާ ހަނިކުރުމުގެ ބާރުކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ހާމަކުރުމުގެ ދާއިރާ ހަނިކުރުމަށް ހުށަހެޅޭ ހުށަހެޅުމެއްވެސް އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ.[16] މިސަބަބުން ދިނަވަރަށް ހާމަކުރަނީ އާންމުއުސޫލުން އެކަން ކުރާގޮތެވެ. ވީމާ ހުށަހެޅުން ބޭނުންވާ ލިޔެކިޔުންތަކުގެ ލިސްޓު، ހާމަކުރި ބައެއް ކުރަނީ ލިޔުންތަކާއި ބެހޭގޮތުން ހާމަކުރުމުގެ ހުށަހެޅުން އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ.[17]

މިފަދައިން ހިއްސާކުރުމުގެ ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުމަށް ކިބައިން discovery plans/ހާމަކުރުން ގެންގުޅޭ ކަންކަން ދިނުމަށް އިންތިޒާމުކުރަން ގެންގުޅެވެ. މިއެއްބަސްވުމުގައި ނުވަތަ މިއިންތިޒާމުގެ ތެރޭގައި އަދާހަކަވެސް ބާބުގެ ދަރުން ލިބުން ހާމަކުރުމާއި، ހާމަކުރެއްވާ ލިބުންތަކުގެ ކޮޕީ ހުރިގޮތާއި، ސަރުކާރު ހިއްސާގެ ހިނބައާން ބަދަލުކުރުމާއި، މުދާ ބަދަލުހާމަކުރުމާއި، ރައިކަން އުޅަނދުގެ ޑިމާކްސަންއާއި، ލިބުނު ހަލާކުވާނެ ސަލާމަތްކުރުން ހިމެނެއެވެ.

ހިއްސާކުރުމުގައި ހަމައެކަނި އާންމު އުސޫލުން ހިއްސާކުރުމުގެ ދެފަރާތުން ލިބުން ދޭންޖެހޭނެއެވެ. މިފަދައިން އެއްބަސްވުމުން މިގޮތަށް ހިއްސާކުރުމުގެ ކުރިން އަމަލު ކުރަންޖެހޭނެއެވެ.[18]

ހިއްސާކުރަން ގޮތް ދެވިގެން ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެވުނު ނުވާނަމަ ކުރިން discovery plans/ހާމަކުރަން ގޮތް ކަނޑައަޅާ އިންތިޒާމު ކުރަންޖެހޭ ކަނޑައަޅައިދޭނެއެވެ.

ހާމަކުރަން ގޮތް ކަނޑައެޅުން

ކުރިން ވަކިގޮތެއް ކަނޑައެޅުމާއި ހިއްސާކުރުމުގެ އަމުރުކޮށްދިނަ ހިއްސާކުރަން ޖެހޭނެ އާންމުއުސޫލުގެ ދާއިރާގެ ތެރޭގައެވެ. ކުރިން ވަކިގޮތް ބައްދަލުކުރުމުގެ ހިއްސާކުރުމުގެ އަމުރުކުރަންވާނީ އާންމު އުސޫލުން ހަމަކަށް ފަހަރު ފުރުސަތުދީގެން ހާމަކުރަންޖެހޭނެއެވެ.[19]

ތަޙުޤީޤުކުރާ ފަރާތަކުގެ ޖިނާއީ

މައްސަލަ ކުރިއަށްދާއިރު ވަރަށްގިނަފަހަރު ހުށަހެޅުން ހުރި ހާމަކުރުމުގެ ޖިނާއީ އަމުރުކުރާ ދެފަރާތުން ތަޙްޤީޤު/އަމަލުތައް ވާހަކަ ފާހަގަކޮށްފައެވެ. ވީމާ ހިއްސާކުރުމުގެ ޖިނާއީ ހުށަހެޅުން ފުރިހަމަކަން ފަހުމްވެފައިވާކަން

16- ކުރީގެ ހަވާލާ 300

17- ކުރީގެ ހަވާލާ 305(ޅ)

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 300(ނ)

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 300(ހ)(ނ)

ނުވަތަ އެންގި އޯގާތެރިކަމާއެކު ކަރަފަރުކުރުމާއި، އެޖެންޓާ އަމާނާތްތެރިކަމާއެކު ބެހެއްޓުމަށް ޤާނޫނީ ވަކީލަށް ނުވަތަ ޕްރިންސިޕަލަށް ޒިންމާއެއް އުފެދެއެވެ.[20]

ޤާނޫނީ ވަކީލަކު އަމަލުކުރުން ލާޒިމުވާ މުއާމަލާތުގައި ޕްރިންސިޕަލުކުރެން އަމަލުކުރާކަން ފަރާތަށް ނުވަތަ

ޤާނޫނީ ވަކީލަކު އަމަލުކުރާކަން ފަރާތަކަށް ހާމަކުރުމަށް ކާބިލުވުމަކީ ކަރަފަރުކަށް ޕްރިންސިޕަލް ހަވާލުވުން ދެކޭގޮތް

ކުރެވިދާނަމަ އެމުއާމަލާތުގެ ޕްރިންސިޕަލުކަން ޕްރިންސިޕަލުގެ ޒިންމާ ވާނެއެވެ. އަދި ޤާނޫނީ ވަކީލު އަމަލުކުރާކަން

ވަކިކޮށް މުއާމަލާތުގައި ހާމަކުރަމުންދާކަން ފަރާތަށް ކަރަ އަމަލުކުރަން ޕްރިންސިޕަލް ދެކެވޭ ކުރެވިދާނަމަ އަދި

އެކަން ފުރިހަމަކުރުމަށް ފަރާތަށް ދުވަހުގެ މުއާމަލާތުގެ ތެރޭގައި ފުރިހަމަކުރަން ކުރި ހާމަކުރުމުގެ އަމަލަށް

ޕްރިންސިޕަލުގެ އެފަދަ ވަކިކަމުން ނުވަތަ އެމުއާމަލާތުން ވަކީލު ޕްރިންސިޕަލުގެ ޒިންމާއިން[21] މަޖިލީހުގެ ބަދަލު

އިތުރުން ޕްރިންސިޕަލުކަން އަމަލުކުރުމުގެ ފަރާތަށް ޤާނޫނީ ވަކީލު ނަމަ އެންމެހައި ޒިންމާތައް

އަދާކުރަންވާނެއެވެ.[22]

- ޤާނޫނީ ވަކީލު އަމަލުކުރި ކުރުމާއެކު ހުރަހެއްފަދަ ނުވަތަ ކުރިއަށްދާ ދަރުމަގެ މުއާމަލާތުގައި ގެންނަވާދީފައިވާ ތިރީސްމިނަށްވުރެ ބޮޑުވެއްޖެނަމަ ބައެއްކަމުގެ ކުރި ތިރީސްމިނަށް ދެވޭފަރާތް ބޮޑުވެއްޖެނަމަ؛
- ހަރަދު ކުރާކަން އަދި އިތުރަށް ހިފެހެއްޓުމުގައި ވަކީލުކުރުމުގެ ކަންކަން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށްޓަކައި މުއާމަލާތުގައި ހިމެނޭ އެފަރާތްތަކުގެ ޤާނޫނީ ވަކިކުރެވިފައި ނުވަތަ އެހެންގޮތަކަށް މަސައްކަތް އުފައްދައިކަން އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ؛
- ޕްރިންސިޕަލުގެ ޒިންމާއިން މަސައްކަތްތަކުން އިތުރުވެގެން އަތުވެދާނެ ހަރަދުތަކާއި ބަދަލުގައި އުފައްދައިން ބެލެނި ރަހަމަ ކުރާނެ ހިސާބުގެ ހާމަކަން، ނުވަތަ ހަރަދުން ޤާނޫނީ ވަކީލަކު ކަރަފަރު ކުރުމުގެ ވަކިން އެކަން ބަދަލު ދިޔަ ހާމަކުރުން؛ މިއެވެ.

ހާމަކުރުމުގެ ޒިންމާ ދެމިގެން ދިއުން

ހިރި ހާމަކުރުމުގެ ޒިންމާއަކީ މުއާމަލާ ނިމުނުނަމަވެސް ދެމިގެންދާ ޒިންމާއެކެވެ. ހާމަކުރަންޖެހޭ ފަރާތްތަކުގެ މައުލޫމާތު މުއާމަލާ ހިނގަމުންދިޔަ ކަރަފަރުކުރި ތިޔައިޒަމަށް އެކަން އެހެން ކަރަފަރުގެ މަސްލަހަތު ގެނެސްދޭނެވެ.[23]

[20]- ކުރީގެ ހަވާލާ 320 އިން އިސްތިންބާތު ކުރެވިފައެވެ. /Rockwell Machine Tool Co Ltd v Barrus [1968] 2 All ER 97 މިޤަޟިއްޔާގައި ސަރީ ޓްރާންޒް ފުރަގަސްނުވާ ފަރާތަކަށް ވެފައެވެ. ކަރަފަރު ހިރި ހާމަކުރާ ދެކޭގޮތް ފުރިހަމަ އިތުރު ހުރިކަން ކަރަފަރުކުރިކަމާ ޕަރަޕްރޮމިސް މިމުއާމަލާތުގެ ޒިންމާދާރުވެރިއެއްކަން ޒިންމާދާރެވެ. އަދި ހާމަކުރުމަށް ޖެހިދާނެކަން ފުރަގަސް ފިލުވުމަށް ހަރަކާތްތެރިވި ހާމަކުރުމާއި ކުރިމަގުގެ ދާއިރާ ޒިންމާދާރެވެ.

[21]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 320(ނ)(ރ)

[22]- ކުރީގެ ހަވާލާ 320(ބ)

[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 306

ހާމަނުކުރުން ނުވަތަ ބެލުމަށް ހުށަހަޅައިނުދިނުމުގެ ނަތީޖާ

މަޤުބޫލު ސަބަބެއްނެތި ހާމަކޮށްފައިނުވާ ނުވަތަ ބެލުމުގެ ހުށަހަޅައިދީފައިނުވާ ލިޔުމެއްގެ މައްޗަށް އެކަމުން މަނާވެގެން ޤަސްދުކޮށް ބޭނުންކުރެވޭކަށްނުވާނެ.[24] މަޤުބޫލު ސަބަބެއްނެތްކަމުގައި ބެލޭނީ އިންސާފުގެ ބާރުންހިފެހެއްޓޭ ހާލަތެއް ދުރުވެދާނެ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ހުށަހަޅައިދިނުމަށް އޮންނަމަށެވެ. މަޤުބޫލު ސަބަބު އޮތްކަން ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ ނުވަތަ ބާރު އުފުލަންވާނީ ހުށަހަޅައިދިން ނުވަތަ ހާމަނުކުރި ފަރާތަށެވެ.[25]

ހާމަކުރުމަށް މަޤުބޫލު ސަބަބެއް އޮތްކަން ސާބިތުކުރުން

ހެކިއެއް ނުވަތަ ހެކި ހާމަކުރުމަށް ނުވަތަ ބެލުމުގެ ހުށަހަޅަން ނިޔާކުރުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިދިނުމެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅާފައިވާ ލިޔުމުގެ ދުރުނުކުރާ ސަބަބު، ހަމައެކަނި ލިޔުމުގެ މުއްދަތު ކަމަށް ނުވަތަ ވަޒީފާއާ ގުޅުން އެބަ ފާހަގަވާ ނިޔާކުރަން ނުހިނގާ ދެފަރާތާ މިންވަރުކުރާ، އެލިޔުން ހާމަކުރުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ބެލުމުގެ ހުށަ ނިޔާކުރުމުގެ ސަބަބުން ލިބިދާނެ ގެއްލުމަށް ކޯޓުން ދަތިކަމާއި ބެލުމަށް ފަހުގައެވެ.[26]

މިއީ އެލިޔުމަކީ އަސާސީ ޙައްޤުގައި މައްސަލައިގައި ބޭނުން ކުރުމަށް ޤަސްދުކުރާ ލިޔުމަކީ ނުވާނަމަ އެލިޔުމެއް ބެލުމަށް ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އެލިއުން ހާމަކުރުމުގެ ސަބަބުން އެފަދަ ޤަސްދުކުރާ ގެއްލުމެއް ނުވާނަމަ ހާމަކުރުމަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ހާމަކުރި ލިޔުމުގެ ބޭނުންކުރުން

ހެކިހާމަކުރުމުގެ ބާރުންއެކު ދަށުން ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުމުގެ ބޭނުންކުރެވޭނީ ސީދާ ނުވަތަ އަނެއްކާ އެލިއުމަކީ ބޭނުންކުރެވޭ ހުށަހެޅުމުގެ ޤަސްދުން ބޭނުންކުރާ ޤަޟިއްޔާ ނުވަތަ ބަޔަކަށް ލިޔުމުން ކަމަށް ކޯޓުން ބަލައިގަނެވޭ. މިއާ ލިޔުމުގެ ބޭނުންކުރުމުގައި ސީދާ އުފެއްދުމުން އެލިއުމުގެ ބޭނުންކުރުން ކަނޑައަޅައިގެން ދިނުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[27]

މިކަމުގައި ހުކުމްގައި ލިޔުމުން ހިއްސާ ކުރާތީ 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، ހިބަސްދީފައިވާ ހުރިހާ ބާރެއް ހުކުމްކުރީ ކަނޑައަޅައިދިނުމާ އެއްގޮތް ފަހުގެ ތެރޭގައި، މިޢާދީރުން ފުރަތަމަ ބައްދަލުވާ ތެރޭގެ ކުރިންނެވެ.[28]

ހާމަކުރަންޖެހޭ ލިޔުން ފޮނުވުން

ފާދަގަބޫލުކުރާގައި ޤަޟިއްޔާގައި ލިޔުމުން ފޮނުވާނަމަ އެކަމެއް ކުރި ހުށަހެޅުމުގެ ވަކި އަޑުއަހަން މަށާކަތް އެމިހާރު ދައުވާ ކުރިމަތިކުރާ ދާއިރާގެ ދައުވާފުޅު ބާރުޖެހޭ ނުވަތަ އެމިހާރު ދައުވާލިބޭ މިނަމަ އެމިހާރު

---

[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ 317(ހ)

[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 317(ށ)

[26]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)

[27] - ކުރީގެ ހަވާލާ 341(ހ)

[28] - ކުރީގެ ހަވާލާ 341(ށ)

ހުށަހަޅައިފާ ދިފާޢު ބާތިލުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް ބައެއް ދުސްތޫރީ ނިޒާމުތަކުގައި ހުއްދަކޮށްދީފައިވެއެވެ.[29] ނަމަވެސް އަހަރެމެންގެ މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިފަދަ ފިޔަވަޅެއް ހުއްދަކޮށްދީފައެއްނުވެއެވެ.

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުން

ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހެކިހާމަކުރުން ނުވަތަ ޕްރީއެކްޝަން ހާމަ ކުރުމުގެއަމުރުނަގާދެވޭ ތަފްސީލުތައް ވަގުތީ ފުރުޞަތާއި ދަރާލާތްތެރިކަމުގެ އަމުރު ނުރުގާދޭ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[30]

[29]- *Arrow Nominees Inc v Blackledge* (2000) *The Times*, 7 July, CA

[30]- ބާބު 40 ބައްލަވާ

ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުންތައް ބޭނުންކުރުން

ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުން ބޭނުން ކުރުމުގައި އެލިޔުމެއް ހާމަކުރެވުނު މައްސަލައަކާގުޅޭގޮތުން އެކަނި ބޭނުން ކުރުމުގެ އުސޫލަކީ، އެލިޔުމެއް އެހެން ފަރާތަކުން ބޭނުންކުރުން މަނާކަމާ އަމުރެއް ނުލިބި ނަތީޖާއަކީ އާންމުކޮށް އެލިޔުން ބޭނުންކުރުން ހުއްދަކުރެވޭނެ ދިޔުމުގެ އުސޫލެކެވެ.[31]

އާންމު އުސޫލަކީ އެލިޔުމެއް ހާމަކުރެވުނު މައްސަލައިގައި އެކަނި އެލިޔުމެއް ބޭނުންކުރުމެވެ. މިއުސޫލުން އިސްތިސްނާވާނީ ތިރީގައިވާ ޙާލަތްތަކުގައެވެ.[32] އެއީ

- އާންމުކޮށް ހެޔޮވާހީގެން ބައްލަވާ މަޖިލީހުގައި ކުރިން އެލިޔުން ހާމަކުރި، އެލިޔުމެއްގައިވާ އެއްޗެއް ހާމަވެގެން ގޮސްފައިވާނަމަ؛
- އެލިޔުން ހާމަކުރެވުނު މައްސަލައިގައިވާ އެހެން މަޤާމެއްގައި އެލިޔުން ބޭނުން ކުރުމުގެ ހުއްދަދީފައިވާނަމަ؛
- އެލިޔުމުގެ ވެރިފަރާތުން ނުވަތަ އެލިޔުން ހާމަކުރިފަރާތުން އެކަމަށް އެއްބަސްވުން؛ މިއެވެ.

ހަވާލާ ދީފައިވާލިޔުމާއި ހާމަކޮށްފައިވާލިޔުން

ހުށަހަޅައިފައިވާ މަޢުލޫމާތުގައި ހަވާލާދޭ ލިޔުންތަކާއި، އެފަދަ މަޢުލޫމާތަކުން ހުރަހެއް އެލިޔުމުގައިވާއެއްޗެއް ހާމަވެފައިވާލިޔުންތަކެއް ބޭނުންކުރަންޖެހޭ ބޭނުން ކުރުމަށް ހުރަހެއް ނުވާނެ އާންމު އުސޫލެވެ. މިއުސޫލު ދެންނެވުމަކީ އަސާސީގޮތެއް ހޯމް އޮފިސް ހާމަން ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތެވެ.[33] މިއަސާސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގެ 318 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (1) ގައި އެވަނީ އިސްތިސްނާ ކުރެވިފައެވެ.

ވީމާ ހުށަހެޅިފައިވާ މަޢުލޫމާތު ހުރަހެއް ރަނގަޅު އެއްޗެއް ހާމަވެފައިވާނަމަ އެހެން ފަރާތަކުން އެލިޔުން ބޭނުންކުރުމަށް ކޯޓުން މަނާކޮށް އަމުރުކޮށްފައި ނުވާނަމަ އެލިޔުމެއް ބޭނުންވަނީ ފަރާތަކުން ބޭނުން ކުރުމަށް ހުރަހެއްނެތެވެ.

ހާމަކުރާ ލިޔުން ބޭނުންކުރުން މަނާކުރުމުގެ އަމުރު

އާންމުކޮށް ހެޔޮވާހީގެން ބައްލަވާ މަޖިލީހުގައި އެލިޔުން ހުރަހެއް، އެލިޔުމެއްގައިވާ އެއްޗެއް ހާމަވެގެން ގޮސްފައިވާ ލިޔުންތަކެއް ބޭނުންވާ ފަރާތަކުން ބޭނުން ކުރުން މަނާކުރުމުގެ އަމުރު ދޭން ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

---

[31]- ކުރީގެ ހަވާލާ 318 އިން އިސްތިސްނާތައް ކުރުވާ.

[32]- ކުރީގެ ހަވާލާ 318(ހ)

[33]- *Home Office v Harman* [1983] 1 AC 280

މިފަދަ އަމުރަކަށްއެދި އުފެއްދުމެއްގެ ވެރިފަރާތުން ނުވަތަ އުފެއްދުމެއް ހާމަކުރި ފަރާތަކުން ޤާބިލު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[34] މިހުށަހެޅުމާގުޅޭ ތަފްސީލުތަކާއި ނުވަތަ އިތުރު އިޢުލާނުތަކާއި ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. މިކަމުގެ ތެރެއިން ދަރައްޖެއް ވަކިވަކިން ތަފްސީލުކޮށް ދަނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ ވަރަށް މުހިންމު ގޮތެވެ.

ފުރަތަމަ ޙައްޤެއް އަދާކުރުމަށް ކުރަންޖެހޭ ކަންތައް، ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގައި ޝަރީޢަތުގެ ބާރާ ޝަރީޢަތްތަކުގެ ހިސާބުގައި މަދަނީ ޙައްޤު، ދެވަނަ ޙައްޤު މިނިވަންކަމާއެކު އިންސާފު ލިބިގަތުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމަތީގައި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބުމަކީ ޙައްޤެކެވެ.[35] ބެހޭގޮތުން ފުރިހަމަ މަޢުލޫމާތު ހޯދުމުގެ ޙައްޤަކީ މިނިވަންކަމުގެ ޙައްޤެވެ.[36]

ލިބި އެންމެހައި މަޢުލޫމާތު ހޯދުމުގެ ހައްޤު ސާބިތު ކުރުމަށްޓަކައި އުފެއްދުމުގައި ފުރިހަމައަށް ހާމަކޮށް ހަމަތަކުގެ ދަށުން ޙައްޤު ހިފަހައްޓައި ނުވަތަ މިފަދައިން ހާމަކުރެވިފައިވާ ބިނާކުރުމަކަށް ޓަކައި ކުރުން މަސައްކަތްކުރުމުގެ އަސާސް ކުރުމުގައި އަދާކުރާ އިންސާފު ކަންތައްތައް ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެއެވެ.

- ޝަރީޢަތުގައި އުފެއްދުމުގެ ދައުރު;[37]

ފުރިހަމަ މަޢުލޫމާތުގެ މައިގަނޑު އަސާސް ގުޅުންހުރި ފުރިހަމައަށް އުފެއްދުމެއް ބަޔާން ކުރުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ޢަމަލުތަކުގެ ފެންވަރު ހަނދާންކޮށެވެ.

- ފުރުން އާންމުކޮށްގެން ދިޔުމުގެ ސަބަބުން ހަސަރުހަރަކާތް ފިޔަވަޅު ގެއްލުން;[38]

މިކަމަށް ރިޢާޔަތް ކުރުމުގައި ހަސަރުކަމަށް ގެއްލުން ފިޔަވަޅުތަކަށް ކޮށަށް ދެވޭ ސަބަބު މުޅިދުވަހު ބަދަލުކުރަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ސަބަބެއް ޚިޔާނާތް ޢިނާޔަތް އުފެދުން ހުރަހަކަށްބަލައި އެގޮތަށް އަދާކުރުން ތަރެއް ހުކުމެއްދިނުމަށް ކުރެއްވެނީ ޙައްޤަކީ ވަނަ ކުރިއަށްދާނެކަމެވެ.[39]

<u>ހަވާލާ ދިފައިވާ ލިޔުން</u>

އުފެއްދުމަކަށް ހަވާލާ ދިނުން ފިޔަވާ އެހެން ކަމެއް ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ އެބަޔަ ޝަރީޢަތްތެރިކަމާއި ވަޒީފާއެއްގެ ކަންތައްތަކުގެ ބޭނުމަށް އުފެއްދުމެއް ސާބިތު ކުރުމަށް ނިންމިދާނެއެވެ. މިގޮތަ ކަނޑު ހުށަހެޅުމަށް އެހުށަހެޅުމުގެ ވަޒީފާ އަންގައި ކަންތައް މައްޗަށް ބަލައި ޓަކައިނޫނު ތަމްރީނު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

މިސާލަކަށް އުފެއްދުމަކީ ނިޔާއީ ސިއްރު ފިޔަވައިގެން ކުރާ ފުރުސަތު، އުފެއްދުމަކީ މައްސަލައިގައި މާރިޢީ ދައުރެއް އަދާކުރާ ފުރުސަތު، އުފެއްދުމަކީ ހުށަހެޅިފައިވާ އެއްވެސް ހުށަހެޅުމެއްގެ ބައެއްކަމުގައި ނުވާނަމަ، އުފެއްދުމަކީ

34- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 318(ނ)
35- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީގެ 42(ހ) އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 04 ވަނަމާއްދާ
36- ކުރީގެ ހަވާލާ 27
37- *Lilly Icos Ltd v Pfizer Ltd* [2002] EWCA Civ 2,
38- Ibid
39- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީގެ 42(ނ)(3)

ޤިޔާމަތުގައި އެޔުރުމާއި ހަލާކުވުން ފިޔަވާ އެހެން މަހައްތައްގައި ހަލާކުވެފައިވާ ބިރުވަރަނުކުރެވޭ ފަދަ ހާލަތެއް އޮތްނަމަ ގަފާރުނެއް ނުވަތަ ހަލާކު ދިފައިވާ ބިރުވެއް ސިއްބުރުމަށް ނިކުމެވިގެންވެ.

ހިއްސާކުރުމުގެ އާންމު އުސޫލު

Stannard disclosure

އާންމު އުސޫލުގެ ދާއިރާ

އާންމު އުސޫލުގެ ދަށުން ހިއްސާކުރުމުގައި ހާމަކުރަން ލާޒިމް ވާނީ އަންނަނިވި ލިޔުންތަކެވެ.[40] އެއީ

- އެފަރާތަކުން އެދައްކަން ބަރޯސާވާ ލިޔުން؛
- އެފަރާތެއް ވަކާލާތުކުރާކަމަކަށް ނޭދެވޭ އަސަރުކޮށްފާނެ ލިޔުންތަކާއި، އެހެން ޚަސްމަކު ވަކާލާތުކުރާ ކަމަކަށް އަސަރުކޮށްފާނެ ލިޔުންތަކާއި، އެހެން ޚަސްމަކު ވަކާލާތުކުރާކަމަކަށް ބާރުލިބޭ ލިޔުންތައް؛
- އެހެން ޤާނޫނުއެއްގެ ދަށުން ހާމަކުރަންޖެހޭ ލިޔުންތައް؛ މިއެވެ.

މަތީގައި މިބަޔާންކުރެވުނު ބާވަތުގެ ލިޔުންތަކުގެ މައްޗަށް އާންމުއުސޫލުން ހިއްސާކުރުން މަޙްދޫދު ވެގެން ދިއުމުން ގިނަ މައްސަލަތަކުގައި ހިއްސާކުރުން އާންމު އުސޫލުގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންދަނެވެ.

ލިޔުންތައް ހޯދުމުގެ ޒިންމާ

އެފަރާތެއް ވަކާލާތުކުރާކަމަކަށް ނޭދެވޭ އަސަރުކޮށްފާނެ ލިޔުންތަކާއި، އެހެން ޚަސްމަކު ވަކާލާތުކުރާ ކަމަކަށް އަސަރުކޮށްފާނެ ލިޔުންތަކާއި، އެހެން ޚަސްމަކު ވަކާލާތުކުރާ ކަމަކަށް ބާރުލިބޭ ލިޔުންތަކާއި، އަދި އެހެން ޤާނޫނުއެއްގެ ދަށުން ހާމަކުރަންޖެހޭ ލިޔުންތައް ހޯދުމަށް އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށް ޚަސްމުން މަސައްކަތް ކުރަންވާނެއެވެ.[41]

ވަކިލިޔުމެއް ހޯދުމަކީ ކުރުވިޔާން ކަމެއްކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވިގެން ޚަސްމަކު އެފަދަ ލިޔުމެއް ހޯދައިނުދާނަމަ އެލިޔުމެއް ނިސްބަތްވާ ގިންތި ނުވަތަ ބާވަތެއްގެ ހިއްސާކުރާ ބަޔާނުގައި އެކަން ފާހަގަކޮށް ތަފްސީލު ދޭންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ބަޔާންކުރުމުން އެކަން ޗެލެންޖުކުރަން ބޭނުންވާ ޚަސްމަކަށް ހިއްސާކުރުމުގެ ގޮތުގައި އެކަން ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[42]

ލިޔެކިޔުން ހޯދުމަށް އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށް މަސައްކަތް ކޮށްފައިވާކަން ނުވަތަ ނޫންކަން ކަނޑައަޅަންވާނީ އެމައްސަލައިގެ ވަރައިގެންވާ ކަންކަމަށް ބެލުމާއި ހާމަކުރަންޖެހޭ ލިޔުންތަކުގެ އަދަދާއި، މައްސަލައިގެ ބާވަތާއި، ލުއި އުދަގޫ މިންވަރާއި، ވަކިލިޔުމެއް ހޯދުމަށް ކުރަންޖެހޭ މަސައްކަތުގެ ފުރުޞަތާއި، އެކަމަށް ހިނގާނެ ޚަރަދާއި، ލިޔެކިޔުން ހޯދުމުގެ ތެރޭގައި ހޯދިދާނެކަމަށް ބެލޭ ލިޔުމުގެ މުހިންމުކަމުގެ މައްޗަށް ރިޢާޔަތްކޮށްގެންނެވެ.[43]

40- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު301
41- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 302(ހ)
42- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 302(ށ)(ނ)
43- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 302(ރ)

އާންމު އުސޫލުން ހިޔާނަތްކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު

އަދަބުދިނުމުގެ ޝަރުޢީ ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނިގެން ހައްދުގެ ޖިނާޔަތުގައި ސަރިޤާ ހިޔާނަތާއި އަދަބުދިނުން އަދި ޖިނާޔަތް ކުރުމަށްފަހު. އެހެން ނަމަވެސް އުސޫލީގޮތުން މިވަނީ ބަދަލުއައިސްފައެވެ. ހިޔާނަތްކުރުމުގެ ސަރިޤާ ހިޔާ ޖިނާޔަތްތަކަށް ނިސްބަތްކުރެވެނެވެ. ސަރިޤާ ހުއްދަ ކުށަކާއި ކުރިމަތިލެވޭ ހާއްސަ ހުކުމްތައް ހިމެނޭނެ ހިޔާނަތުގެ ޖިނާޔަތް ބަޔާންކުރެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤާނޫނުގެ ހިޔާނަތުގެ ޖިނާޔަތާ ގުޅޭ މައްސަލަ ބަލަހައްޓާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 99 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (7) ގެ ބޭނުމަށް ދަށުވާ ފާހަގަކުރާ ދަރަޖަ ޖިނާޔަތްތަކާއި، ސަރިޤާ ހިޔާން ޖިނާޔަތް ކުރަންކުރުމުގެ ބޭނުމަށް އެންނަ ފާހަގަ. މިގޮތުން ހިޔާނަތްކުރާ ގެފެނުނު ޖިނާޔަތްތަކުން ޖިނާޔަތުއްސަލާމެވެ.

ޖިނާޔަތްތަކުގެ ޖިނާޔަތް

އާންމު އުސޫލުން ހަމަ ހިޔާނަތްކުރުމުގެ ޢުސޫލާ ހިޔާނަތްކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ހަމަކުރުން ހާޒިރުވާ ޖިނާޔަތްތަކުގެ ޖިނާޔަތްއާންމުކުރުން ހަރަދަކުރުމާއި ފާހަގަކުރެވޭނެ.[44] މިޖިނާޔަތް ތަފާސްކުރުން ހަރަދަކުރުމުގެ އާންމު އިދާރާ ދުވަސް ގިނަވެގެން 28 ދުވަސް ނުވަތަ ހަތަރު ހަފްތާ ތެރޭގައެވެ. 28 ދުވަހަށް ހިޔާނަތްކުރުމަށް ކަނޑައެޅުން އާންމު ދިގުމުއްދަތެވެ.[45] މިއަދުވެރިން ކުރު މުއްދަތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ހުރަސް ޖިބާގެންވެއެވެ.

ހިޔާ ހިޔާނަތުކަން ފާސްކުރުމަށް ބާރުކާނޫނާ ޝަރުޢީ ފުރިހަމަ ނަމޫނާ ހާމަ ޤަވާޢިދުގައި ހެއެވެ. ފާސްކުރުމަށް ބާރުކާނޫނާ ޝަރުޢީތަކެއް ހަމަވާ ހާމަގެ ނަމޫނާ އިންސާން ގޮތް ތިރީގައި ބާރުކާނޫނުހިއްސާވާނެއެވެ. އަދިއުމުގައި ޝަރުޢީ ފުރިހަމަ ނުވިނަމަވެސް ހަރަދަކުރުވާނީ ހާމަ ނަންބަރު 38 ކަމަށް އަންގައިދިނަމަ އުހަރަދަކުރުވާނެވެ.[46]

ޖިނާޔަތުގައި ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ޖިނާޔަތްތަކެއް ހަމަކުރާ ޖިނާޔަތުގައި ތިބެންވާނެ ތަރުތީބުތައް ޖިނާޔަތް ވަކިވަކިން ޖިނާޔަތްކުރަންޖެހެއެވެ. އެއީ:- ބެލުމުގެ ދަރުގައި ހުރި ކޮޅަށްދައި ބޮޑުން އިންކާރު ނުކުރާ ޖިނާޔަތް، ދެއްކުމުން:- ބަލައި ކޮޅަށްދަން އިންކާރުކުރާ ޖިނާޔަތް، ތިންވަނަ:- މިހާރު އެމީހެއްގެ ބާރުގެ ދަރުގައި ނެތް ޖިނާޔަތްތަކެވެ. ޖިނާޔަތްތައް ޖިނާޔަތްކުރަމުން ޖިނާޔަތްކުރަނީ ދަށުގެ ތަރުތީބުންނެވެ. ފަސޭހަތަރުތީބަކުން ޖިނާޔަތް ޖިނާޔަތް ކުރަންވާނެކަން ފާސްކުރުމަށް ބާރުކާނޫނުގައި އޮތްގޮތުގެ މާނައަކީމެވެ.[47]

44- ކުރީގެ ހަވާލާ 305

45- މިބާބުގެ "ހިޔާ ހާމަކުރަންޖެހޭ މަޢުލޫ" މިސްކުރި ބައްލަވާ

46- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާޢިދު 2022 ގެ 202(ހ)

47- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 305(ނ)

ފިލާ މަރަސް އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު 305 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓުގެ ނަމޫނާއެއް ޤަވާއިދުގައި ހިމަނަންޖެހެއެވެ.

ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓު

(ޤާނޫނު 305(ނ))

ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިސްޓުގައި ލިޔުންތަކީ އަޅުގަނޑުގެ ބާރުގެ/ބެލުމުގެ ދަށުގައި ހުރި ހުށަހެޅުމަށް ބަލައި ހާޒިރުކުރުން އަހަރެން އިންކާރު ނުކުރާ ލިޔުންތަކެވެ.

1.

2.

ތިރީގައި މިބަޔާން ކުރާ ލިސްޓުގައި މިހުރީ އަޅުގަނޑުގެ ބާރުގެ ދަށުގައިހުރި ބެލުމުގެ ފުރުސަތު ނުދިނުމަށް ހައްޤެއް ނުވަތަ ޖިންމާއެއް އޮތް ލިޔުމަކާމެދު ބަލައި ހާޒިރުކުރުން އަހަރެން އިންކާރު ކުރާ ލިޔުންތަކެވެ. (298(ށ)(1)(2)(3))

1.

2.

މިލިޔުން ބަލައި ހާޒިރުކުރަން އިންކާރުކުރަނީ :- (ސަބަބު ބަޔާންކުރުން)

•

•

ތިރީގައި މިބަޔާންކުރާ ލިޔުންތަކަކީ މިހާރު އަހަރެންގެ ބާރުގެދަށުގައިނުހުރި ލިޔުންތަކެވެ.

1.

2.

ވީގޮތް ބަޔާންކުރޭ:- (ތަފްސީލު)

•

ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓުގައި ތިޔާފަސް ކުރުކޮށް ލިޔުންތައް ފާހަގަ ކުރަންވާނެ ކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[48] މިސާލަކަށް ލިޔުމުގެ ބާވަތް ލިޔާއިރު "ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ފޮނުވާފައިވާ ސިޓީ" މިދައިން ބަޔާންކުރުމެވެ. އަދި އެއްގޮތްގޮތުގެ ގިނަ ލިޔުންތަކެއް ހިމެނޭނަމަ، މިސާލަކަށް ބޮންޑު ސުކޫކު ވަންޖުތަކެއް ނަމަ ބާވަތް ލިޔާއިރު "ނަންބަރު × އެކައުންޓާއި، އަދި × އެކައުންޓުގެ 50 ބޮންޑު ސުކޫކު ވަންޖު" މިހެން ލިޔުމުގެ

48- ކުރީގެ ހަވާލާ

ބަދަލުގައި ހަމައެކަނި ބޭނުނު ސުޕަވިޜަން މިނުން ލިޔުއްވިފައެވެ. މިފަދަ ގޮތަކަށް ބަޔާންކުރުން ކޯޓުތަކުގެ އިޚްތިޔާރުން ދޫކޮށްލެވިފައިވަނީ ދުނެވެ.

<u>ލިސްޓު ތައްޔާރުކުރުން</u>

އިސްވެ ދަންނަވާފަދަ ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓު ހުށަހެޅުމުން އެލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓު ކޯޓަށް އިދިކޮޅު ޚަސްމަށް ތައްޔާރުކުރަންވާނެއެވެ. އެބަހީ ދައުވާކުރާ މީހާ ލިސްޓު ދައުވާ ލިބޭމީހާއަށް ދައުވާ ލިބޭމީހާ ޚަސްމާލިސްޓު ދައުވާ ކުރާމީހާއަށް ތައްޔާރުކުރުމެވެ.[49] ވަކިމުއްދަތެއް ކަނޑައެޅިފައި ނުވާނަމަ ވީހާވެސް އަވަހަކަށް އެކަން ކުރުމަށް ކޯޓުން ސަމާލުކަންދޭންވާނެވެ.

މިލިސްޓުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިޔުންތަކުގެ ކޮޕީނަގައި ހިއްސާކުރުން، އެކަކު އަނެކު ބަލައި ނަކަލު ކުރުމާގުޅޭ އިޚްތިޔާރު ލިޔުން ތައްޔާރުކުރާއިރު ނޯޓިހަކުން ދޫކުރާނެވެ.[50] މިނޯޓިސް ދޫކުރާނީ ނަންބަރު 30 ފޯމުންނެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެވެ.

ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓުގައިވާ ލިޔުން ބަލައި ނަކަލު ކުރުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ދެވޭ ނޯޓިސް (ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 203)
• ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާގެ ޗެކުލިސްޓު ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު ހުށަހެޅުމުން ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގެ ކުރިން ބަލައި ނަކަލުކުރުމަށް އިންސްޕެކްޝަންގައި ނުވާލިޔުންތަކުން ބަލައި ކޮޕީ ހެދުމުގެ ފުރުޞަތު ދޭންވާނެވެ. • ވަކިލިޔުމެއް ހާމަކުރުމާ ކުރެވިދާނެކަމަށް ކަމަކު ޤަބޫލު ކުރެވިދާނެ އެފަދަ ލިޔުމެއް ހާމަކުރައިދިނުމަށް އެކަން ބަޔާންކުރުމަށް އެދޭނަމަ މިނޯޓިސް ލިބޭތާ 07 (ހަތެއް) (ކޯޓުން ނޫނަސް މުއައްޔަން ދުވަސް. ތާރީޚުގައި ވަކިމުއްދަތެއް ބަޔާންކޮށްފައި.) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. • ޖަވާބުކޮށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ވަކިޗެކަށް ހުށަހެޅުމަށް ޤާނޫނީ ޤަވާއިދުގައި މާއްދާ ކޯޓުގައިސްވާމި އަދުން ނުވާތީ ބަލާނެކަމުން ހުށަހެޅިދާނެވެ. އަދި ކޯޓު އަމުރު ބާޠިލު ދަރުން ހުށަހަޅާނަމަ އޮޅުންފިލުވާފައި ލިބިގެންވެއެވެ. ކޯޓު އަމުރު ބާޠިލު ދަރުން ހުށަހަޅާނަމަ ނަންބަރު ... ފޯމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

[49]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 203

[50]- ކުރީގެ ހަވާލާ

ހެކި ހާމަކުރިކަމުގެ ބަޔާން

ހެކި ހާމަކުރާ ބަޔާން ހެކިތަކުގެ ލިސްޓާއެކު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ހެކި ހާމަކުރުމުގެ ބަޔާނަކީ އެބަޔާނުގައި ވަކި ކަންކަމެއް ހިމެނުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ލާޒިމުކޮށްފައިވާ ބަޔާނެކެވެ.[51] މިބަޔާނުގައި ހެކީގެ ތަފްޞީލު ހާމަކުރުން ލާޒިމްވާ ލިޔުން ހުށަހަޅަންޖެހޭކަމާއި މަސައްކަތްކުރާ ކަމުގެ ބަޔާނާއި، ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ކަންކަމުގެ ތަފްޞީލު، ދިރާސާކުރުން ހާމަކުރުމުގެ ޒިންމާ އެދޭކަމަށާއި، ލިބިފައިވާ މަޢުލޫމާތުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ހެކި ހާމަކުރުމުގެ ޒިންމާ އަދާކުރިކަމަށް އިޤްރާރުވެފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.

މިއީ ހެކި ހާމަކުރާ ބަޔާނުގެ ކޮޕީއެއް ކަނޑައަޅާ ނަމޫނާއެއް އޮންނަންވާނެކަމަށް ދެކެމެވެ. ހެކި ހާމަކުރާ ބަޔާން އޮންނަންޖެހޭ ނަމޫނާއެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ފޯމެއްގެ 2022 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެއެވެ. މިފަދަ ބަޔާނެއް އޮންނަނީ ފަދައިން ފަރުމާކޮށްފައިވާނެއެވެ.

<table>
<tr><td colspan="3">ހެކި ހާމަކުރިކަމުގެ ބަޔާން
(ޤާނޫނު 305(ރ))</td></tr>
<tr><td rowspan="3">ސޮއިކުރުން
(ކޮށިގައި ފުރަހަމަކުރާ)</td><td>☐</td><td>ދަޢުވާކުރާ ފަރާތް</td></tr>
<tr><td>☐</td><td>ދަޢުވާ ލިބޭ ފަރާތް</td></tr>
<tr><td>☐</td><td>ޤާނޫނީ ވަކީލެއް
(ކޮންމެ ފަރާތަކުން ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތެއްގެ ހިސާބުން ޤާނޫނީ ވަކީލެއް ތަމްސީލުކުރާނަމަ ޤާނޫނީ ވަކީލެއް ސޮއިކުރާނަމަ ވަކީލަކު ސޮއިކުރާ ކަމަށް ބަޔާންކުރޭ.)</td></tr>
<tr><td colspan="3">އަޅުގަނޑަކީ ކޮޕީ އަށުގެ ދަޢުވާ ހުށަހަޅާފައިވާ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ލިބުނު އެކަށީގެންވާ ފެންވަރު މަސައްކަތްކޮށް ކޮޕީ ހަދައި ކޮޕީ ހާމަކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ..... ތާރީޚު...... ގައި ހާމަކުރަމެވެ.</td></tr>
<tr><td rowspan="3">ސޮއިކުރުން
(ފުރަހަމަކުރާ)</td><td>☐</td><td>މިތާރީޚުގެ ކުރި ކޮޕީ ބަލާފައި ނުވާނެ ......(ތާރީޚު)..........</td></tr>
<tr><td>☐</td><td>އެހެން ބައިވެރިއަކު ނުވާނެ (ބަލާ ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ)</td></tr>
<tr><td colspan="2">(ވަކިކޮށް ކޮޕީބަލި ނަމަ އެކަށް ބަޔާންކުރޭ)</td></tr>
</table>

51 - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 305(ރ)

މިލްކުން ހިފުން ގެންދި ނުވަތަ ބާވަތް ނޫން ބާވަތެއް ބަދަލުކުރުން (ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ)	☐	
(ވަކިގޮތެއްގައި ނުވަތަ ބާވަތްތައް ބެލިނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރޭ)		
އިލެކްޓްރޯނިކް ޓެގު ލާފައި ނުވާނެ	☐	
އަންނަނިވި ލިސްޓުގައިވާ ޕްރޮބޭޝަން އިލެކްޓްރޯނިކް ނިޒާމް ޓެގު ފުރުޞަތު ހޯދުން (ތިރީގައި ހޯދިފަހަރު ނިސްބަތް ބަޔާންކުރުން)	☐	
(ޓެގު ހޯދިފަހަރު މަސައްކަތްކުރި މިންވަރު ނިސްބަތް ބަޔާންކުރުން)		

ތިރީގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ޓްރީޓްމަންޓް/ޓްރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތަކެތީގައި ....ތާރީޚް.......... ގެ ކުރިން

ޝަރުޠުތަކާއި އެއްގޮތް ބަދަލު ހޯދުމާއިއްސަވާށެވެ.

☐	ފުލުހުންގެ ރިޕޯޓު	☐	ރަސްމީކުރާ ހުޅުމާލޭ، މިނިސްޓްރީ ތަކުގެ
☐	ޕްރޮބޭޝަން އޮފިސަރ	☐	ސޯޝަލް
☐	ނަރުސް ފުރާ	☐	ޑޮކްޓަރ ފޯން
☐	ޕަބްލިކް ޕްރޮސިކިއުޓަރ	☐	ވެލްފެއަރ ކޮންސަލްޓަންޓް
☐	ކަންބޮޑުވުން، ކައުންސިލް، މަރުކަޒު ފަދަ ތަނަކަށް ރަސްމީކުރާ ފޯމް		

އަންނަނިވި ތަކެތީގައި	☐	ދަތުރުކުރާ	ފަރާތް އެފަދަކުރުމަށް ލިޔުން ބަލައި ހުއްދަ ނުވާނެ
	☐	ދަތުރުފުރާ	

☐	ލިޔުންތަކުގެ ފައިލްތައް	☐	ފައިލުގެ ފައިލްތައް
☐	ވެބްސައިޓް އެޑްރެސް ކޮންޓެކްޓް	☐	ކަރަންސީ ފައިލްތައް
☐	ޑްރައިވް އަދި ފުރުޞަތު ޝަރުޠު ފައިލް		
☐	މައިކްރޯ ސޮފްޓް އެކްސެލް ސޮފްޓްވެއާ، މައިކްރޯސޮފްޓް ޕްރޮޖެކްޓް ފައިލް		

އަންނަނިވި ބާވަތްތަކުގެ ނުވަތަ ގޮތުގެ ލިޔުންތަކާއި މުޤައްރަރުގެ ތަފްސީލާއި ގުޅުންހުރި ލިޔުންތަކަކީ ކަމާބެހޭ

ލިޔުންތައް ބަލައިހެދުމަށް ނުވަތަ ފޮނުވުމަށް އަދާކުރުމުގެ ހުއްދައެއް ނުދެވޭނެ.

1. (ލިސްޓު ކޮންމެއެއްގާ)

2.

ސޮއިކުރާފަރާތަކީ ކުންފުންޏެއްގެ ފަރާތުން ސޮއިކުރާ މީހެއްނަމަ ޤާނޫނީ ޝަރުޠުގެ ފަރާތުން ބަޔާންކޮށް ފަރާތަކީ ކޮންފަރާތެއްކަން އެގޭނެ ފަދައިން ނަމާއި، ހައިސިއްޔަތު/މަޤާމް ބަޔާން ކުރުމާއެކު އެމީހަކީ މިބާރުން ދިނުމަށް އެންމެ އެކަށީގެންވާ މީހާކަމަށް ދެކޭ ސަބަބު ތިރީގައި ބަޔާން ކުރާށެވެ.			
ސޮއި:-		ތާރީޚް:-	
ނަން		ހައިސިއްޔަތު	
ސަބަބު			

ދޮގުބަޔާނެއް ދިނުން

ހަޔި ހާމަކުރުމުގެ ބަޔާންގައިވާ އެއްޗެއްގެ ތެދުކަން ޔަޤީންކުރާ ހާލު އެބަޔާނަކީ ތެދުބަޔާނެއްކަމަށް ބުނެ ދޮގުބަޔާނެއް ދީފިނަމަ ނުވަތަ ދޮގު މަޢުލޫމާތުދީފިނަމަ އެމީހަކު ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކެނޑުމެއްކަމަށް ބަލައި ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[52]

[52]- ކުރީގެ ހަވާލާ 319

ލިޔެކިޔުން ބެލުމުގެ ހައްޤު

ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުން ބެލުން

އެލިޔުން ހާމަކުރި ހަސްމުގެ އަތްގައިވާ ލިޔުމެއް ކަމަށްނުވާނަމަ ނުވަތަ އެލިޔުން ބެލުން ހުއްޓުވުމަށް ހާމަކުރި ހަސްމުގެ ބައްޔެއް ނުވަތަ ޖިންސާއެއް ކަމަށްވާނަމަ، ނުވަތަ ވަކިފަރާތްތަކެއްގެ ނުވަތަ ބާވަތެއްގެ ލިޔުމެއް ބެލުމުގެ ހުއްދަދިނުމަކީ މަޙްކަމާއިގެ މަސްލަހަތާއި ނުބައްދަލު ކަމެއްކަމަށް މަޙްކަމަށް ހަސްމުންގެ ކަށަވަރުކޮށް ފެނިއްޖެނަމަ ހާމަކޮށްފައިވާ އެއްވެސް ލިޔުމެއް ބެލުމުގެ ހައްޤު ހުރިހާ ހަސްމުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[53] މިދެންނެވުނު އުސޫލުގެ މަތިން ބެލުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާ ލިޔުމެއް ބެލުމަށް ބަލައިގަންނަ ފަރާތުގެ ކައިރި ކުރިމަތިލާ ބަލާ ލިބިގެންވެއެވެ.

މަޙްކަމާއި ހުށަހެޅޭ ލިޔުންތަކުގެ ކޮޕީ ދޫކުރުމަށް ހަސްމުން އެދޭ ގޮތެއްގެ ލިޔުމެއް ޤާނޫނުގެ 298 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ބެލުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާ ލިޔުންތަކެއްގެ ކޮޕީ ހޯދުމަށް ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. މިސާލަކަށް ބޭނުންވާ ކޮޕީ ދޫކުރުމަށް ހަރަދު ލިބުން ޖެހެއެވެ.

ލިޔުން ބެލުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާ ހަސްމަކު ލިޔުން ބަލަން ބޭނުންވާނަމަ އަދި ލިޔުން ނޯޓިސް އެއް ފޮނުވާ ހަސްމަށް ލިޔުން ބަލަން ބޭނުންވާނަމަ. މިގޮތުން ނޯޓިސް ލިބޭ (ހަތެއް) 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެލިޔުން ހާމަކޮށް ލިޔުން ބަލަން ދެވެން ޖެހެއެވެ. އަދި އެހެން ޤަރާރެއް ނެރެވިއްޖެނަމަ ކަމަށް ތަފާތު ކުރެވިދާނެއެވެ.[54]

މިނޯޓިސް ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ބޭނުންވާ ކޮޕީތަކާއި ލިޔުންތަކުގެ މައުލޫމާތު ރަނގަޅަށް ދޭންޖެހޭނެއެވެ. މިއީ ބަލަން ބޭނުން ވާ ސަބަބު ފޮނުވާ ހަސްމަކަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި މިނޯޓިސް ދިނުމަށް ނަމަވެސް 30 ދުވަސް ހުރުމަށް ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ.

ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުން ބޭނުންކުރުން ބެލުން

ލިޔުން ބޭނުންކުރުން ޖެހޭ އަމުރުތަކެކެވެ. މިއީ މިހެން ލިޔުން ބޭނުން ކުރެވޭނީ ހާމަކުރި ހަސްމަކުގެ ހުއްދައާ ނުލާ ވަކި މަޤްސަދެއް ހާސިލް ކުރުމަށެވެ. މަޙްކަމާއިގައި ލިޔުން ބޭނުން ހާމަކޮށްފައިވާ ނުވަތަ ހުށަހެޅުމަށް ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުމަށް ބެލުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތަށް ލިޔުން ބަލައި ހުށަހަޅާ ކޮޕީ ހޯދުމަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[55] ބަޔަކު ހާމަކުރި ލިޔުން ބޭނުން ކުރެވިދާނީ ހަމައެކަނި އެ ދަޢުވާއަށެވެ. އަދި ލިޔުންތައް ހާމަކުރި ހަސްމަކު ކަންތައް ޤަބޫލުކުރުމަށް ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ.

---

[53]- ކުރީގެ ހަވާލާ 298(ހ)(1)(2)(3)(ށ)

[54]- ކުރީގެ ހަވާލާ 310(ހ)(ށ)

[55]- *Bennett v Compass Group UK* [2002] EWCA Civ 642

ދަޢުވާގައި ހަވާލާ ދީފައިވާ ލިޔުންތައް

ލިޔެކިޔުން ހާމަ ކުރިއިރު ހާމަކޮށްފައި ނުވިނަމަވެސް ދަޢުވާ ޝީޓުގައި ނުވަތަ ދަޢުވާގެ ޖަވާބުގައި ނުވަތަ ރައްދު ދަޢުވާގައި، ނުވަތަ އިތުރު ދަޢުވާއެއްގައި ހަވާލާދީފައިވާ ލިޔުންތަކާއި،[56] ހެކި ބަޔާނާއި، އެބަޔާންގައި ހަވާލާދީފައިވާ ލިޔުންތަކާއި،[57] ހެކިބަހުގެ ޚުލާޞާ ބަޔާނާއި، އެބަޔާނުގައި ހަވާލާދީފައިވާ ލިޔުންތަކާއި،[58] ހުށަހަޅާފައިވާ އެފިޑެވިޓްތަކާއި، އެއެފިޑެވިޓުގައި ހަވާލާ ދީފައިވާ ލިޔުންތައް ބެލުމުގެ ހައްޤު އިދިކޮޅު ޚަޞްމުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ޚަބީރު ރައުޔުގައި ހަވާލާދީފައިވާ ލިޔުންތައް

މައްސަލައިގައި ހާމަކޮށްފައިނުވާ ލިޔުމަކަށް ޚަބީރެއްގެ ރައުޔުގައި ހަވާލާ ދީފައިވާނަމަ އެފަރާތަކުން ލިޔުމެއް ބޭނުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[59] ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުމަކާ ހަވާލާދީފައިވާނަމަ އެލިޔުމެއް ބޭނުމަކަށް އަމުރުކުރަން ޝަރީޢަތުން އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެމަތީން ލިޔުމެއް ބެލިދާނެއެވެ.

ލިޔުމުގެ ކޮޕީ ހެދުން

ހާމަކޮށްފައިވާ ލިޔުންތަކުގެ ކޮޕީ ނެގުމަށް ހިނގާ ޚަރަދު ނިކުމެގެން އެއްބަސްވެ އެފަރާތުގެ ކޮޕީއެއް ޓުރަކުންތަކަށް އެފަރާތުން (ހަތެއް) 07 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދިނުން ހަވާލުކުރި ފަރާތުން އެދިއްޖެނަމަ ކޮޕީ ދޭންވާނެއެވެ.[60] މިފަދައިން އެދިހުށަހަޅައިފިނަމަ ސިޓީއެއް ބަހާއި ފަސް ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ.

ލިޔެކިޔުން ބެލުމުގެ ހައްޤު

ޚަޞްމުގެ ދަޢުވާގައި ލިޔުމަކަށް ނުވާނަމަ، ނުވަތަ ލިޔުން ބެލުން ހުއްދަކޮށްދިނުމަށް އެދުމުން ހަމަޖެހޭ ޚަޞްމުގެ ބަޔަކު ނުވަތަ ޖިނާއީ ކަމަށްވާނަމަ، ނުވަތަ ލިޔުން ބެލުން ހުއްދަކޮށްދިނުމަށް އެދުމުން ހަމަޖެހޭ ޚަޞްމުގެ ބަޔަކު ނުވަތަ ޖިނާއީކަމެއްގައި ބެލުމަކީ ޗާޕު ނުވަތަ ޑިސްކަވަރީ ލިޔުމުގައި، ނުވަތަ ލިޔުން ބެލުން ހުއްދަކޮށްފިނަމަ މައްސަލައިގެ މުއްދަތާއި ނިންމުމާ ގުޅިފައިވާ، މައްސަލައިގެ ހައްލު ކުރިއެރުވުމަށް ކޯޓުން އަމުރަކުން އެފަރާތެއް ބެލުމުގެ ހައްޤު ނުދޭނެއެވެ.[61]

56- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 309(ހ)(1)

57- ކުރީގެ ހަވާލާ 309(ހ)(2)، 325(ށ) އަދި 333(ހ)

58- ކުރީގެ ހަވާލާ 309(ހ)(03) އަދި 329(ބ)

59- ކުރީގެ ހަވާލާ 309(ށ)

60- ކުރީގެ ހަވާލާ 310(ނ)

61- ކުރީގެ ހަވާލާ 298(ހ)(1)(2)(3)(ށ)

ދުސްތޫރުގެ ދަށުން ކަމަށްބުނެ ލިޔުން ބެލުން ހުއްޓުވާނަމަ، ހެކި ހާމަކުރުމުގެ ގޮތުން ހާމަކުރާ ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓުގައި އެލިޔުން ބެލުން ހުއްޓުވުމަށް ނުވަތަ ޖިނާއީ އޮތް ޤަޟިއްޔާގެ ޒޯނުގައި، ނުވަތަ ލިޔުން ބެލުން ހުއްޓުވާފައި ހާމަކުރާ ލިޔުމުގެ ކޮޕީއެއް ނުވަތަ ބާރުގައިވާ ލިޔުންތަކުގެ ބެލުމަށް ހެކި ހާމަކުރުމުގެ މުއްދަތުގައި ނުވަތަ ބެލުމާ ގުޅުންހުރި ލިޔުންތަކަށް ބެލުމުގެ ބާރު ހުރިހާ ގޮތަކަށް ނުވަތަ ލިޔުން ބެލުމުގެ ހުއްދަ ދޭ މަޖިލީހުގެ އަމުރުގައި އެވެ. ބެލުމުގެ ލިޔުންތަކުގެ ދަށުން ބެލުން ހުއްޓުވާފައި ހުރި ލިޔުމެއްގައި ބެލުމަށް ލިޔުން ހުށަހަޅާނަމައެވެ.[62]

ހެކިހާމަކުރާ ނުވަތަ ލިޔުން ހާމަކުރާ ފަރާތަށް މިފަދައިން ބާރުން ހެކިހާމަކުރުމުގެ އަމަލަކީ އެއީ ހުކުމްކުރުމަށް މިފަދައިން ހުށަހަޅާ ގޮތުން ކުރެވޭ ދައުވާއެއް ކަމުގައި ނުވަތަ ކުރިން އިންޒާރު ދޭ އަމުރުގެ ގޮތުގައި 31 ދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ.

ލިޔުން ބެލުން ހުއްޓުވުމުގެ އަދަދު

ހެކި ހާމަކުރުމުގެ ގޮތުން ހާމަކުރާ ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓުގައި އޮތުމުން ބެލުން ހުއްޓުވާފައި ހުރި ލިޔުމެއް ނުވަތަ ޖިނާއީ ޤަޟިއްޔާގެ ގޮތުން ހެކި ހާމަކުރާ ލިސްޓުގައި އޮތް ލިޔުމެއް ބަލާނެ ނުވަތަ ހާމަކުރާ ލިޔުމެއް ބެލުން ހުއްޓުވުމުގެ މުއްދަތު ދިމާކުރެވޭނީއެވެ.[63]

ހުއްޓުވުމުގެ މުއްދަތު އަދަދަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އޮތުމުގެ ބެލުން ހުއްޓުވާފައި ލިޔުން ހާމަކުރާ ގޮތުގެ ބަޔާން ނުވަތަ ޤަޟިއްޔާއަކަށް ބެލުމުގެ އަމުރު ނެރެވިދާނެ ގޮތުގައެވެ. މިދަންނަވާ ގޮތުގެ ފަރާތުގައި ހާމަކުރާ ލިޔުން ބެލުމަށް ހުށަހެޅުމަށް އަދަދު ކަނޑައަޅާނެއެވެ.[64]

- ގާނޫނީ ފަންނުގެ އިޖްތިހާދު އެ މައްޗަށް ހިނގާ ލިބުމަކަށްވުން؛
- އެ ލިޔުމުގައި އޮތް، ނުވަތަ އޮތް ކަމަށް ބެލެވޭ ކަމެއް އެ ފަރާތް ނުވަތަ އޮތް ދަރިންގެ މައްސަލަ ކުރާ ސާބިތުކޮށް ދޭނެ މައްސަލައެއް ހިންގުމަށްވުން؛
- އާންމު މަސްލަހަތަށްޓަކައި އެ ލިޔުމަކީ އިޖްތިހާދު ލިބޭގޮތަށް ލިބުމަކަށްވުން. މިއެވެ.

62- ކުރީގެ ހަވާލާ 298(ރ)

63- ކުރީގެ ހަވާލާ 298

64- ކުރީގެ ހަވާލާ 298(ނ)

<u>ހުރި ހާމަކުރުމުގެ ޚާއްސަ އުސޫލު</u>

ވަކި ގިންތިއެއްގެ ލިޔުމެއް ނުވަތަ ބާވަތެއްގެ ލިޔުމެއް ހާމަކުރުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓުންދެވޭނެ، ނުވަތަ ވަކިމިންވަރަކަށް ލިޔުން ހާމަކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެ، ނުވަތަ ހާމަކުރުމުގެ ނަތީޖާގެ ގޮތުން ފެންނަ ލިޔުން ހާމަކުރުމުގެ އަމުރެއް ކުރެވޭނެ އެކަމަށް ބަލާނެއެވެ. އެހެން އިޖްރާއަތުން ބޭނުމަށް ވަކިލިޔުމެއް ހާމަކުރުމަށް އަމުރުކުރުމެވެ. މިއަމުރުކުރުމަށް ކުރީގެ ހާއްސަ އުސޫލުން ހިމާޔަތްކުރުމެވެ.[65]

<u>ހުރަހެޅުން</u>

ހާމަކޮށްފައިވާ ހުއްކަށް މައްސަލައިގައި ބޭނުންވާ މިންވަރަކަށް ބެލުމަކީ ވަކިލިޔުމެއް ހާމަކުރުމަށް އެދެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އެދިހުށަހަޅާއިރު ކޯޓުން ކުރަން އެދޭ އަމުރު ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. ނުކުތާން އެދޭ އަމުރާގެ ހުރި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[66]

ހާއްސަ އުސޫލުން ހިމާޔަތްކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ނަންބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.[67]

<u>ހާމަކުރުމުގެ އަމުރު</u>

ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ހާއްސަ އުސޫލުގެ ދަށުން ވަކިލިޔުމެއް ހާމަކުރުމުގެ އަމުރުކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިދޭނެ ބާރެކެވެ. މިބާރު ބޭނުންކުރުމުގައި މައްސަލައިގެ ވަޒީފާއާ އެއްގޮތަށް ކަންކަން ކޮށްދިނުމަށް ކޯޓުން ދިރާސާކުރަންވާނެއެވެ. ހާއްސަގޮތެއްގައި ހާމަކުރުން ލާޒިމުވާ ލިޔުންތައް ހާމަކުރުމަށް އަމުރު ޖާރީކުރުމުގެ އެންމެ އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ކޯޓުން ބަލަންވާނެއެވެ.[68]

މިއުސޫލު ގެނެސް ރިޔާސަތު ގެނައި *Rigg v Associated Newspapers Ltd*/ގެ މައްސަލާގައި ދެކޮޅު ކުރި އަމުރު ބޭނުމުގެ މައްސަލައިގައި ތަޖުރިބާ ކޯޓުން ފެންނަނީ.[69] މިފަދަ މައްސަލައިގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލުގެ ހުކުމާއި

"ވަކިލިޔުމެއް ހާމަކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމަކީ އެކިލިޔުން ޖެހިގެން ގޮތެއްގައި ދެއްކުމަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ވާޖިބާއެކު ސިފައެއްގައި ގެންގުޅޭ ލިޔުމެއްނަމަ" އެވެ.

ވަކިލިޔުމެއް ހާމަކުރުން ނޫނީ އަމުރަކީ އަމުރުގައި ބައާންކުރާ ގޮތުން ނުވަތަ ބާވަތް ނިސްބަތްވާ ލިޔުން ހާމަކުރުމަކީ ކުރާ އަމުރެއް، ނުވަތަ އަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މިންވަރަށް ލިޔުން ހާމަކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކީ ކުރާއަމުރެއް، ނުވަތަ ހާމަކުރުން ކުރިމަސައްކަތުގެ ނަތީޖާގެ ގޮތުން ފެންނަ ލިޔުން ހާމަކުރުން

<u>[65]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 307(ހ)(ނ)</u>
[66]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[67]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދު 2022 ގެ 204(ހ)
[68]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 307(ނ)
[69]- *Rigg v Associated Newspapers Ltd* [2003] EWHC 710

ކުރާއަމުރުކުރެވޭ.[70] މިފަދަ އަމުރެއް ކުރުމުގައި އަމުރަށް ތަބާނުވެއްޖެނަމަ ކޮޅު ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅޭނެކަމަށް ބަޔާން ކުރެވިދާނެއެވެ. ހިނި ޙިމާޔަތްކުރުމަށް ކޯޓުއިން އަމުރުކުރާއިރު ވެސް ވަކި މުއްދަތަކަށް ބާރުލިބިގެން އަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ޙިމާޔަތްކުރުމުގެ ނުވަތަ ޓެމްޕަރަރީ ބަޔާންކޮށް ދޭންޖެހޭ ތަދަބީރުތަކެއް ބާރުލިބިގެން ވެއެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލެކެވެ.

70- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 307(ނ)

އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ލިޔުން

ހެކިވެރިކަން ހާމަކުރުމަށް ހިފެހެއްޓުމުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ލިޔުންތަކަށް ހުރެއެވެ. އެއީ އާންމު މަސްލަހަތުގެ އިމްތިޔާޒު/Public interest immunity ލިބޭ ލިޔުމާއި، Legal professional privilege/ޤާނޫނީ ފަންނުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިޔުމާއި، self-incrimination/ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިޔުމެވެ.[71]

އާންމު މަސްލަހަތުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިޔުން

އާންމު މަސްލަހަތަށް ނުރައްކާ އަސަރު ކޮށްފާނެކަމަށް ބެލެވޭ ވަކިލިޔުމެއް ހާމަކޮށްފިނަމަ އާންމު މަސްލަހަތަށް ނުރައްކާ އަސަރުވެސް ކުރާނެނަމައެވެ. މިސާލަކަށް އަމްނީކަމާ ބެލެވޭ ވުޖޫދުގައި އަމްނީކަން ނުވަތަ އެލިޔުމުގައި އަމްނާއެކަތް ހާމަކުރުމަކީ ނާޒުކު ސަލާމަތާއި، ދިފާއީ ރާއްޖޭއާއި ޚާރިޖީ ގުޅުން ބައިނަލްއަގްވާމީ ގުޅުމަށް ނުރައްކާ އަސަރުކުރާނެނަމައެވެ. މިފަދަ އިން ނުރައްކާ އަސަރު ކުރާފަދަ ލިޔުންތަކުގެ ތެރޭގައި އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ހިމެނެނެވެ.[72]

- ދިފާއީ ރާއްޖޭގެ ވަޒީރުންގެ މަޖިލީހުގެ ބައްދަލުވުންތަކުގެ ނޯޓުތައް؛
- ޤައުމީ ސަލާމަތާ ގުޅުންހުރި ކަންކަމާގުޅޭ ލިޔުންތައް؛
- ދައުލަތުގެ މުއައްސަސާއެއްގެ އިޖުތިމާޢީ މަސައްކަތުގެ ރިޕޯޓު؛
- ޕްރޮބޭޝަން ހިދުމަތުގެ ރިޕޯޓު؛
- ސަލާމަތީ ހިދުމަތްތަކަށް މައުލޫމާތުދޭ ފަރާތްތަކުގެ ވަނަވަރު އެނގެން މައުލޫމާތު؛ މިއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ފިޔަވާ އެހެން ޤާނޫނުތަކުން އިސްވެ ދެންނެވުނު ލިޔުންތައް ހާމަކުރުމަށް ހުއްދަކޮށްފައިވާނަމަ އެލިޔުންތައް ހާމަކުރަންވާނެވެ.[73]

ސިއްރުލިޔުން

ހަމައެކަނި އެލިޔުމަކީ ސިއްރުލިޔުމެއް ކަމުގައި ވުމަކީ އެލިޔުމަށް އިމްތިޔާޒު ލިބެންޖެހޭ ލިޔުމެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް ވަކިލިޔުމެއް ސިއްރުކުރުމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމަ އެލިޔުމެއް ސިއްރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިފަދައިން ސިއްރު ކުރެވޭނީ އެހެން ވަސީލަތަކުން އެމައުލޫމާތު ލިބެން ނުހުންނަ ލިޔުންތަކެވެ. މިފަދައިން ވަކިލިޔުމެއް ސިއްރު ކުރުމަށް އެދިފައިވާ އެލިޔުމެއް ސިއްރުކުރުން އެކަށީގެންވާތޯ ބަލާފައި އެލިޔުމެއް ކޯޓުން ބަލަންވާނެވެ.[74]

71- ކުރީގެ ހަވާލާ 298(ނ)
72- ކުރީގެ ހަވާލާ 315(ހ)
73- ކުރީގެ ހަވާލާ 315(ށ)
74- *Science Research Council v Nasse* [1980] AC 1028

ސިއްރު މައުލޫމާތު ހިމެނޭ އެހެން ނަމަވެސް އާންމު މަސްލަހަތުގެ އިމްތިޔާޒު ނުލިބޭ ލިޔުންތަކެއް ބެލުމަށް ހުއްދަ ދިނުމުގައި އެދުމުގައި ގުޅުންހުރި މައުލޫމާތު ހިމެނޭތީ ބަލައި ދެފަރާތުގެ ގޮތުގައި ހަމަހަމަކަން ޤާއިމުވާން ޖެހޭއިރު މަތިން އަމަލުކުރަންވާނެވެ. ހަމައެކަނި ސިއްރު ނުވަތަ ކޮންފިޑެންޝަލް އަށްބަލައި ގޮތް ނިންމުމުގެ ބަދަލުގައި ދެފަރާތް ހަމަހަމަކުރުމުގެ/proportionality އުސޫލަށް ބަލަންވާނެވެ.[75]

ޤާނޫނީ ފަންނުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިޔުން

ޤާނޫނީ ފަންނުގެ އިމްތިޔާޒު ބެހެނީ ދެބައިކަށެވެ. އެއީ legal advice privilege/ޤާނޫނީ ލަފާގެ މައްޗަށް ލިބިގެންވާ އިމްތިޔާޒާއި، litigation privilege/ވަކީލާއި މުވައްކިލާއިދެމެދުގައި އުފަންވާ ގުޅުމުގެ މައްޗަށް ލިބިގެންވާ އިމްތިޔާޒެވެ.[76] މިއިމްތިޔާޒުގެ މާނަ ތަފްސީލުން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ޤާނޫނަކުން ޤާނޫނީ ފަންނުގެ އިމްތިޔާޒު ވަކި ބާވަތެއް ނުވަތަ ހާލަތެއްގައި ނުލިބޭނެކަމަށް ފުރިހަމައަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ އެއިމްތިޔާޒެއް ނުލިބޭނެއެވެ.[77]

ޤާނޫނީ ލަފާގެ މައްޗަށް ލިބިގެންވާ އިމްތިޔާޒު

ކޯޓުން އަމުރު ކުރުމުން ނުވަތަ ލިޔުމުން ހުއްދަލިބިގެން ދެއްވި ވަކީލަކާއި ހަވާލުކުރި މަސައްކަތަކާ ގުޅިގެން ދައްކާފައިވާ އެއްވެސް ވާހަކައެއް އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ހާމަކޮށްގެން ނުވާނެއެވެ.[78] ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނުގައި ޤާނޫނީ ލަފާގެ މައްޗަށް ލިބޭ އިމްތިޔާޒާއި، ވަކީލާއި މުވައްކިލުގެ ގުޅުމުގެ މައްޗަށް އުފަންވާ އިމްތިޔާޒު ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އެއްކަރުކުރެއްގައެވެ.

ޤާނޫނީ ލަފާގެ މައްޗަށް އިމްތިޔާޒު ދިނުމުގެ ބޭނުމަކީ ކަމުގެ ތެދުހަގީގަތް ޤާނޫނީ ވަކީލަށް ކިޔައި ދިނުމަށް ބާރުއެޅުމެވެ. ނުވަތަ އެކަމަށް މަގުފަހިކުރުމެވެ. މިއީ ފުރިހަމަ ޢަދުލުއިންސާފު ޤާއިމު ކުރުމާއި، އިންސާފު ހަރުދަނާ ހިމާޔަތްކޮށްދިނުމުގެ އަސާސީކަމެކެވެ.[79]

ޤާނޫނީ ވަކީލު އާންމުގެ ދައުރު އަދާކުރުމުގެ ގޮތުން މުވައްކިލާއި ދެމެދުގައި ހިނގާ ހުރިހާ މުއާމަލާތްތަކަކީ އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ މުއާމަލާތްތަކެވެ. ނަމަވެސް މިދާއިރާގެ ތެރެއިން އެކުލެވޭ މަސައްކަތާ ހިލާފު ހެދުމާއި، ޖިނާއީ ކުށަކަށްވާ މުއާމަލާތްތަކާއި، ކަންކަމެއް ނުވަންނާނެވެ.[80]

ޤާނޫނީ ލަފާގެ މައްޗަށް އޮންނަ އިމްތިޔާޒަކީ ވަކީލާއި މުވައްކިލާ ދެމެދުގައި އޮންނަ ގުޅުމުގެ މައްޗަށް މަޙްދޫދު ވެފައިވާ ކަމެކެވެ. ވަކީލަކު ދައުރުކަން ނުވަތަ ވަކީލު ބެލުމަށް ފަރާތަކުން ހަދާ ލިޔުންތަކެއް

[75]- *Simba-tola v Elizabeth Fry Hostel* [2001] EWCA Civ 1371

[76]- ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 05/2019) 38(ހ)

[77]- *R (Morgan Grenfell & Co Ltd) v Special Commissioner of Income Tax* [2002] UKHL 21; [2002] 2 WLR 1299

[78]- ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 05/2019) 38(ހ)

[79]- R v Derby Magistrates' Courts ex p B [1996] AC 487; [1995] 4 All ER 526, HL

[80]- Balabel v Air India [1988] Ch 317 & O'Rourke v Darbishire [1920] AC 581

ނުވާނެއެވެ.[81] ޝިރުކަތް ލިބިގަތް ފަރާތުގެ ހުއްދަ ލިބުމުން ލިބިގެން ނުވަތަ ކޯޓު އަމުރުކޮށްފިނަމަ ޤާނޫނީ ލަފާ ހާމަކުރަންވާނެއެވެ.[82]

ވަކީލާއި މުވައްކިލާދެމެދުގައި އުފަންވާ ގުޅުމުގެ އިމްތިޔާޒު

ޝިރުކަތް ލިބިގަތުމާ ލިބުމުން ހުށަހެޅުއްވުމުން ނުވަތަ ކޯޓުން އަމުރު ކުރުމުން ދެވޭ ވަކީލާ ހަވާލުކުރި މައްސަލައާއި ގުޅޭ ލިޔުމެއް ނުވަތަ މަސްދަރެއް ނުވަތަ ރިޕޯޓެއް ނުވަތަ މައުލޫމާތު، އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ހާމަކޮށްގެން ނުވާނެއެވެ.[83] މިނޫނަސް ދަޢުވާއެއް އުފުލުމުގެ ބޭނުމަށް ތައްޔާރުކުރާ ލިޔުންތަކާއި، އޯޑިއޯ ރިކޯޑިންގ ނުވަތަ ވީޑިއޯ ރިކޯޑިންގއާއި، މިނޫނަސް މުއާމަލާތުތައް ހާމަކޮށްގެން ނުވާނެއެވެ.

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ހެއްދެވި ނުވަތަ ކޮޕީ ޤާނޫނީ ވަކީލު ހެދި ލިޔުންތަކުގެ މަސައްކަތް ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވެއެވެ.[84]

ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ އިމްތިޔާޒު ދޫކޮށްލުން

ހަސްވަޅު ބަޔާންކުރާ ލިޔުން ހުށަހެޅި ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ އިމްތިޔާޒު ދޫކޮށްލެވިދާނެއެވެ. މިއުސޫލު ބަޔާން ކުރުމުގެ ގޮތުން ޝިރުކަތް ލިބިގަންނަ ފަރާތުން ލިބިގެން ހުއްދަދިނުމުން ނުވަތަ ކޯޓުން އަމުރުކުރުމުން ދެވޭ ހާމަކުރަންވާނެ ކަމަށް ޤާނޫނުގެ މުޤައްދިމާ ނައްސުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[85]

ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިޔުން

ނަފްސުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިޔުމަކީ، މިހެން ނުވަތަ އެހެން ކައިވެނިކޮށްގެން އުޅޭ ފަރާތް ނުވަތަ އަނބިމީހާގެ ދެމެދުގެ މަސައްކަތް ކުރި ސިޓީތަކާއި ފަދަ މައުލޫމާތު ހިމެނޭ ލިޔުމެވެ.[86]

މިފަދަ ލިޔުމެއް ހާމަކުރުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރާ ފިޔަވައި މިއިމްތިޔާޒު ލިޔުމަށް ނުލިބޭނެއެވެ. އިމްތިޔާޒު އުފެދިގެންދާނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 56 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އިމްތިޔާޒު ލިބޭ ލިޔުމެއް އޮޅުމަކުން ހާމަކުރެވުން/inadvertently release

އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ލިޔުމެއް ދަޢުވާކުރާ އޮޅުމެއްގެ ސަބަބުން ހާމަކުރެވިއްޖެނަމަ ނުވަތަ ބަލަން ދެވިއްޖެނަމަ އެލިޔުން ބެލިދަޢުވާކުރާ ނުވަތަ ހަމަ ދަޢުވާކުރާ އެލިޔުމުގައިވާ މަޢުލޫމާތު ބޭނުން ކުރުމަށް ކޮށްގެ

[81]- Three Rivers DC and Bank of Credit and Commerce International SA (In Liquidation) v Governor & Co of the Bank of England [2003] EWCA Civ 474

[82]- ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 05/2019) 38(ނ)

[83]- ކުރީގެ ހަވާލާ 38(ނ)

[84]- *Ventouris v Mountain* [1991] 3 All ER 472, CA

[85]- ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 05/2019) 38(ނ)

[86]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 298(ނ)(2)

ފުލުހުން ބޭނުން މަޢުލޫމާތު ހާމަވެއްޖެނަމަ ލިބިގެންވާ އިމްތިޔާޒު އޮފިސަރުން.[87] ހުއްދަދޭއިރުގައެވެ ހުއްދަ ދިނުމުގައި އިންސާފުވެރި އަދި ހަމަހަމަ ކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަ ގޮތަކަށް އަމަލު ކުރެވިދާނެއެވެ.

އޮފިސަރުން ހާޒިރުން ހާމަވާ ބައެއް ފޮނުވާ ކަމަށް މެނޭޖް ކުރުމަށް ދައުލަތުގެ ޝަރުޠުތަކުގެ ފައިދާއަށް ކަމަކާ ނުބެހޭ އަދި ހާމަކުރުމަށް ނުޖެހޭ ޢާއްމުކޮށް ދައުލަތުން ހާމަކުރާ މަޢުލޫމާތު އާއި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ފަރާތްތަކުގެ އިމްތިޔާޒު ކުރިމަތިލާ ގޮތް ކުރެވިދާނެއެވެ.[88]

ޢާއްމު ޙައްޤުތަކުގެ ފައިދާ ދަށުން ހާމަ ނުކުރުމުގެ އިމްތިޔާޒު ކުރިމަތިވާ ގޮތުން ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ދައުލަތުގެ ފައިދާ ނުކުރާނަމަ ވެސް، ކޯޓުން ހާމަކުރުމަށް އަމުރު ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ހާމަކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު

ޢާއްމު މަސްލަޙަތުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ލިޔުންތައް ހާމަކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަކީ ކޯޓުން ދޫކުރެވޭ އަމުރެކެވެ.[89] މިފަދަ އަމުރެއް ދޫކުރެވޭނީ ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން، ހާމަކުރުން ހުއްޓުވުމަށް ދައުލަތުން އެދި ހުށަހެޅުމުންނެވެ. މިބައިގައި ދައުލަތުން ލިބިގެންވާ ހުރިހާ ބާރެއް ހިމެނޭ ގޮތަށް ކޯޓުން ދޫކުރާ އަމުރަކީ ހާމަކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ކަމަށް ބަލާނެއެވެ. މިބާބުގައި ހެކިހާމަކުރުން ވިސްނާލެވޭ ގޮތް ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގައި، އަދި ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހާމަކުރެވޭ ލިޔުންތައް ހާމަނުކުރުމަށް ދައުލަތުން އެދޭނެއެވެ. މިއަމުރު ދޫކުރުމަށް ދައުލަތުން ހުށަހަޅާ އެދުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ކަމާބެހޭ ފަރާތްތަކަށް ހާމަކުރުމަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން ލާޒިމުކުރެވިދާނެއެވެ.[90] މިއަމުރު ދޫކުރުމުގެ ކުރިން ކޯޓުން ދައުލަތަށް އެ ލިޔުމެއް ދައްކަން ބުނެވިދާނެއެވެ. މިއަމުރު ދޫކުރާނަމަ 31 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހާމަކުރުމަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން ހުށަހެޅޭނެއެވެ.[91]

ޢާއްމު މަސްލަޙަތުގެ އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ލިޔުންތައް ހިމެނޭ ބައެއް ލިޔުންތައް ހާމަނުކުރުމުގެ ކުރިން ކޯޓުން ދެން ހާމަކުރުމަށް ބަލާނެއެވެ. ލިޔުން ދައުލަތުން ހުށަހަޅާ ހާމަކުރުމުގެ ޝަރުޠުތައް ބަލާ ކޯޓުން ދަށުން ހާމަކުރުމާ ދެމެދު ދެ މަސްލަހަތު ވަޒަން ކުރެވޭ ގޮތް މިބައިގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ހާމަކުރުމަށް ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓުން ނެރެންވާނީ ޢާއްމު މަސްލަޙަތުގެ[92]

87- ކުރީގެ ހަވާލާ 316

88- Al Fayed and Others v Commissioner of Police for the Metropolis and Others [2002] EWCA Civ 780

89- ކުރީގެ ހަވާލާ 315(ހ)

90- ކުރީގެ ހަވާލާ 315(ނ)(ސ)(ރ)(ބ)

91- ކުރީގެ ހަވާލާ 315(ށ)

92- ކުރީގެ ހަވާލާ 315(ގ)

އިމްތިޔާޒުގެ ދަށުން ލިޔުމެއް ހާމަނުކުރުމަށް ނިންމާއިރު ހަމަހަމަ އުސޫލުތަކުން އެކަށް ކުރެވޭކަން ކޯޓުން ކަށަވަރުކުރަންވާނެވެ.[93]

އިމްތިޔާޒު ލިބިގެންވާ ކަމަށްބުނެ ލިޔުމެއް ބެލުން ހުއްޓުވައިދިނުމަށް އެދުމުން ބެލުމަށް ހުއްދަދިނުމަށް ނުވަތަ ހިފުއްޓުން ހުއްދަކުރުމުގައި ކޯޓުން ބަލަންވާނީ އެކަމުގައި ކުރުމުގައި އިންސާފުވެރި ގޮތުގައި މައްސަލަ ނިންމުން ގޮތެއްގެ މައްޗަށެވެ. ބެލުން ހުއްދަކުރުމަކީ އިންސާފުވެރި ގޮތަކަށް ވާނަމަ، އެގޮތަކަށް، ބެލުން ހުއްޓުވުން އިންސާފުވެރިވާނެނަމަ އެގޮތަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ. އިތުރަށް ކޯޓުގެ ވަޤާރާއި އިންސާފުގެ ދަށުން ހުއްދަކުރުން އިންސާފުވެރިނަމަ އެކަން އެގޮތަށް ކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[94]

އެބަހީ ކޯޓުގެ ބެލެހެއްޓުމުގެ ދަށުން ބެލުން ހުއްދަކުރާނަމަ އެގޮތަކަށްވެސް އެކަން ކުރެވިދާނެއެވެ. ހެއްކެއް ކޯޓަށް ނުގެނެސް ރަސްމުން އަމިއްލައަށް ބެލުން ހުއްދަކޮށްދިނުމަކަށް ބިރުވެރިކަން އުފެދިގެން ދާނަމަ، ނުވަތަ ހެއްދެކަން ނުފޫޒު ފޯރުވައި ހަރާބުކުރުމުގެ ބިރުވެރިކަން އޮތްނަމަ އެކަމުގެ ކޯޓުގެ ވަޤާރާއި، އިންސާފުގެ ނުވަތަ ކޯޓުގެ ކޮންޓްރޯލާއި، ސުޕަރވިޝަނުގެ ދަށުން ބޭނުން ގޮސް ހަޖައްސާނެތީއެވެ.

[93]- ކުރީގެ ހަވާލާ 315(ވ)

[94]- *Ventouris v Mountain* [1991] 3 All ER 472, CA

ބާބު 55

ޚަބީރުންނާއި އެކްސްޕަރޓުން ނުވަތަ

އަދުކޫލެޖީ

ތަޢާރަފު

ކޯޓަށް ފެންނަ އިތުރު ސާފުކަމެއް ޚަބީރަކަށްދެވިދާނަމަ. ޚަބީރުންނަކީ ކޯޓަށް އެހީތެރިވެދޭ ބަޔެކެވެ. ޚަބީރުގެ ފަންނީ ތަޖުރިބާ އަދުދަށްކާ ހަސްވަން އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާއަށްވެސް ކޯޓަށް އެނގުން ޒިންމާއަށް އިސްކަންދިނުމުގައި ޚަބީރުން ޝަރީޢަތްތަކުގައި އާންމު އުސޫލެވެ. ޚަބީރު ބޭނުންކުރާކަމަށް ކަމެއްގައި ތަފާސީލުކޮށްދީފައިނުވާ އާންމު ބަރާބަރު ގަވާއިދުތަކެއްވެއެވެ. ޚަބީރުންގެ ހުނަރުގެ މަސައްކަތުގައި ހުރަހެއްނެތި އެކަމަކު ކޯޓުން ހުށަހަޅާފައިވާ ކަންކަމެވެ.

އެކްސްޕަރޓުން ނުވަތަ އެހީތެރިވެދޭ ފަރާތްތަކާއި ގުޅޭ ޝަރީޢަތުގައި އަށްޓަކައި ކުރުމުގައި ކޯޓަށް އެފަދަ ފަރާތްތަކާއި އަށްޓަކައި ކުރުމަށް ބަރުމަޅުވަރުދޭ ހަމައެކަނި އަދުކުރަންޖެހޭ މަސައްކަތުގައި އަދުކޫލެޖީ އަށްޓަކައިކުރުމުގެއެވެ. އެއީ ދާއިރާއަކުން މިފަދަ ފަރާތެއް އަށްޓަކައި ކުރުމުގެ ބާރުއެއް ލިބިދޭކަން އެކަމެއް ފާހަގަ ކުރައްވާފައި ނުވެއެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ހާލަތުތަކުން

ކުރިމަތިވާ ބައިތައް، އަދަބް ނިޔާގެ މައްސަލަތަކުގައި ޚަބީރު ހާލަތު ކުރުމަށް އިންސާފު ޤާއިމް ކުރުމަށް ކޯޓުން ބޭނުން ތަޙުޤީޤުކުރުމާއި ހާލަތުކަށް ހުށަހެޅި އަދަބެއްގެ ނުވާނެވެ.[1] މިގޮ ބޭރުގެ މައްސަލައެއް ފާހަގަ އެކަން މައްސަލަ ބައެއްގައި ރިފޯޓް ދިފާއުގާ ޚަބީރު ހާލަތު ކުރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރީ ބާރެކެވެ.

ހަމަޖެހުމަށްޓަކައި ގޮތުގެ އުސޫލުތައް

އަމަލުކުރެވޭ ތަރުތީބުގައި ޚަބީރުން ހަމަޖެހުމަށްޓަކައި ގޮތުގެ އުސޫލުތަކެއް އެކަށައެޅި ލިޔުމު ފެންނާންނެވެ. ސަބަބަކީ ޚަބީރުންގެ ހިއްސާ ފުރާތުއިރާދާއެއްގައި ބޭނުން ހިފުންނުދިނުމެވެ.

ޚަބީރުން ނޫން ފަރާތްތަކުގެ ރައުޔު

މާހިރަކަށް ނުވާ މީހެއްގެ ހެކިބަހަކީ ނުވަތަ ރައުޔު ބެލުމެއް ވާނީ ހިސާބަކުންނެވެ. ނުވަތަ އުމުރަކީ ބެލުމެއް މައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތާ ގުޅުން ހިސާބުން ތަޢާރުފުގެ ގޮތުގައެވެ. މާހިރަކަށް ނުވާމީހަކަށް އެނގޭ ދެނެގަތުމެއް ބަރާބަރު ހެކިދީފައިވާކަމެވެ. މިފަދައިން ޚަބީރަކަށް ނުވާ މީހަކަށް އެނގޭ ރައުޔު ނުވަތަ ދެނެގަތުމެއް ހާމަކުރުމަށް

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 352(ނ)

ހުއްދަކުރެވޭނީ ޑިސްކްރިޝަނެއް ފުރިހަމަ ވާނަމައެވެ. އެކަން:- މިފަދައިން ހާމަކުރާ ރައުޔާއި ބަލައިގަނެވޭނީ އާންމުކޮށް ފުނު، ނުވަތަ އަޑުއިވުނު ނުވަތަ ވިސްނައިގަނެވުނު ނުވަތަ ތަޖުރިބާ ކުރެވުނު ހާލަތެއް ނުވަތަ ހާދިސާއަކަށް ވާނަމަ ނުވަތަ އެއްޗަކާ ގުޅިގެން ހާމަކުރާ ރައުޔެއް ނުވަތަ ދެކޭގޮތަކަށް ވާނަމައެވެ. ދެވަނަ:- ހިނގައިދިޔަ ކަމެއްގައި ނުވަތަ އާލާތުގައި ނުވަތަ ކަމެއްގައި ހާޒިރު ވިސްނައިގަނެވުނު ގޮތް ނުވަތަ ދެކެވުނުގޮތް އެންގުން ހިނގުކަމަށް ވާހާލަތްތަކުގައެވެ.[2]

<u>ވާޒިއު ހުކު</u>

މިއުސޫލަށް ތަފާތު ނަން ކިޔައިދެވޭ. ވަރަށް އުސޫލު ނުވަތަ ފައިނަލް Ultimate issue rule/ފައިނަލް ހިމެނޭ ގޮތް ކިޔައިދެވޭ. Opinion on an Ultimate Issue/ވާޒިއު ހުކުމް ދޭއިރު ވާނީ ކުރިން ބެލޭގޮތް ނިސްބަތް ކުރިޔަށް ގެންދިޔުމުން ޝަރީޢަތުން ހެކިތަކަށް ވަގުތެއްގައި ހުކުމް ވާޒިއު ނުވަތަ ހުކުމްދިނުމަށް ފައިނަލް ހުކުމް ހުޅުވާލައި ދިނުން މަނާކުރެވެ.

މިސާލަކަށް ފަތުރުވެރިޔާގެ ކުށްކަން އޮތްތޯ ސާބިތުވުން/ސާބިތުނުވުން، ކުށްކަން ނެތްތޯ ބުނުމާއި، އަދި ބަލައި އެއްގޮތް ކަނޑައި ހެކިން ބަލައިގަތުމެވެ. ނަމަވެސް ފަރިއްކާގެ ފަތުރުވެރިޔާގެ ރައުޔަށް ކުރުވާނެވެ. މިފަދަ އިސްތިސްނާއެއް ކުރިމަތި ކުރެވޭ ބާރުތަކާ ތަރުތީބުގައި ހިމެނޭވެ.

ހެކި ދެއްކުމަށް އެކަށީގެން އުނދަގޫ ކަމަށް ބެލެވޭ ނުވަތަ ކޮޓަރިއަށް އިސްތިޢުމާލު ކުރާ ރައުޔެއް ފާސް ނުކުރާނެއެވެ. ޝަރީޢަތުން ހެކިތަކުގެ ފަރާތުގެ ތަރުތީބުގައި ހިމެނޭވެ.[3] މިގޮތުން ހެކިން ވާޒިއު ހުކުމް ދިނުމަށް އަރައިގަންނަ ނިޒާމުގައި މަނާކުރެއްވުނެވެ.

<u>އިސްތިސްނާ</u>

ހެކިތަކުގެ ހުކުމަށް ގުޅޭ އާންމު އުސޫލު، ދަރަޖަލުން އެއްހެކިވާ ހުރަހެއްގެ އެންމެގެ އުސޫލު، ހެކިން އިޖުތިހާދު ދިނުމުގެ އުސޫލު ފިޔަވާ ހެކިންގެ ހުކުމަށް ގުޅިގެން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އަދި އެއްވެސް އުސޫލަކުން ކުރިމަތިވާ ޤާނޫނީ ބާރުތަކުން މަނާކުރާނެ ނުވަތަ ނިޒާމުކުރާނެވެ.[4]

<u>ވާޒިއު ހުކުމް އެންމެން</u>

ހަސްތީގެ ހިތައިގައިވާ މައުލޫމާތަކީ އެހެން ހަސްތީންނަށް އެނގިދާނެ ގޮތެއް ނުވެވެނީ ކަމުން މައުލޫމާތު ހާމަކުރެވޭއިރު އެމައުލޫމާތުގެ ޙަޤީޤަތް ހުކުމްކުރަން ކަށަވަރު އެނގެނީއެވެ.[5] މިފަދަ މައުލޫމާތު ދިނުމަށް ހަސްތަކު އިސްލާމު

ހުކުމްކުރި ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 11/2022) 121(ހ)(ނ)[2]

ކުރީގެ ހަވާލާ 13[3]

މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 207(ހ)(5)[4]

ކުރާނަމަ މިމައުލޫމާތު ލިބިގަތުމަށް އެދޭފަރާތަކުން އެކަމެއް ހާމަކޮށް ދިނުމުގެ އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް ކޯޓަށް އެދިދާނެއެވެ.

އެކަށީގެންވާ ގޮތަކަށް ލިބެންހުރި މައުލޫމާތެއް އެހެން ހަސްތަކުގެ ބިޔައިކުރާނަމަ އެމައުލޫމާތެއް ދިނުމަށް އަމުރުކުރުން ހުއްދަކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ޝާހިދު ތަކާއި، ބެސްޓު ނަފްސީބަން ދިނުމެއް ހިމެނޭ އެކުލެވޭ ކަމެއް ކުރުވުމެވެ. މިއާސަލާތައް ގެއްލަތަ ...

[illegible]

ހެކިވެރިންގެ އިމްތިޔާޒު

[illegible]

މަނާކަން ދައްކައިދޭ ހެކިވެރިން ނުވަތަ ...6

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 356

6- *Raiss v Palmano* [2001] PNLR 21; *Stanton v Callaghan* [2000] QB 75; [1999] 2 WLR 745; [1998] 4 All ER 961

މަޤްބޫލުވުން

ހެކިއެއްގެ ހިސާބުން ބަޔާނެއްދިނުމުގައި މައިގަނޑު ހަމަތަ ސަރުޙައްދުފިޔަވައިވާންޖެހޭކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުން ސާފުވެއެވެ. އެއީ:- ހެކި ތަޖުރިބާ ބޭނުންވާ ފަންނީ ދާއިރާއެއް އޮތުމެވެ. ދެވަނަ:- ވަކި ފަރާތަކަށް ނިސްބަތްވުމެވެ. ތިންވަނަ:- ހެކިވެރިޔާ ޤާބިލުވެރިޔަކަށް ވުމެވެ. އެހެން ފަންނީ މައުޟޫއާއި، ތަޖުރިބާ ލިބިފައިވާ މިންވަރަށް ފުދުމެވެ. ހަތަރުވަނަ:- ހެކިވެރިޔާ ގެނައުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓުން ދީފައި އޮތުމެވެ.

ތަޖުރިބާ ބޭނުންވާ ދާއިރާއެއް އޮތުން

ހެކިއެއްގެ ހިސާބުން ހުށަހެޅޭއިރު ހެކިއެއްގެ ހިސާބުން ބޭނުންވާ ކަމެއްކަމުގައި އެކަށީގެންވެއެވެ.[7] މީގެ ޤާނޫނުގައި ކޯޓަށް ކަންތައްތައް ހެކިއެއްގެ ތަޖުރިބާ ބޭނުންވާ ދާއިރާއެއް އޮންނަންވާނެއެވެ. އެއީ ކޯޓުގެ އިލްމާއި، ތަޖުރިބާގެ ބޭރުގައި ހުރި ކަމެއް ނުވަތަ ބޭނުންވާ ދާއިރާއެއް އޮންނަންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ސައިންޓިފިކް ލިޔެކިޔުމުގެ ޝަރީޢަތުން ބޭރުގައި/accountancy evidence ބޭނުމާއި، ހިސާބު ބެލުމަށް މުޙާސަބާތަކުން މަސައްކަތް ގެއްލުންވި މިންވަރު ދެނެގަތުމުގެ ހެކި، އިމާރާތް ކުރުމުގެ އުސޫލަށް ދެނެގަތުމަށް ހުރަހެއް ހެކި، ހަރުގަނޑެއް ލިބޭ ޓެސްޓުގެ ގެއްލުމުގެ ނިސްބަތުން ދެއްކޭވައިރު ގެނެސްދިނި ހެކިފަދަ ހެކިކެވެ.

ކަމަކީ އާންމުންގެ ގިނަ ބައެއްގެ ތަޖުރިބާގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޗާލާކުކަމެއްނަމަ، އެކަމާ މެދު މާހިރެއްގެ ނުވަތަ ހެކިއެއްގެ ތަޖުރިބާ ނުވަތަ ހިއްލުމް ބޭނުމެއްނުވާނެއެވެ. އެގޮތުން ހިސާބުތަކުގެ ބެލެނިވަ ވާގޮތް ކަމަކާގުޅޭގޮތުން މާހިރެއްގެ ބަސް ހެކިބަސް ހޯދޭގޮތަށް ނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ގިނަމުސާރަ ލިބޭ ވަޒީފާ ހޯދުމަށް ހުށަހަޅާ ބޭނުންވާނެ ކަމަކީ އެމްޕްލޯއިމަންޓް ކޮންސަލްޓަންޓެއް/consultant އެއް ގެނެސްގެން ބޭނުންނުވާނެއެވެ.[8]

އެކްސްޕާޓް ހިލާފުދޭ ތަން ފާސްކުރާ ހުރުމުގެ ނުވަތަ އެކަން ވިޔަސް ކުރަންޖެހޭ އިތުރު އެއްވެސް މިހާރު ނަމޫނާ އެކްސްޕާޓްގެ ސަބަބުން ލިބޭ އަނިޔާތަކުގެ ތަފްޞީލްތަކެއްގެން އެކްސްޕާޓް ވިދާޅުގައި ހުރި މާހިރާއި، އެގޮތުން ލިބިފައިވާ ގޮތުގެ ހަވާލީ އެކްސްޕާޓްވިދާޅު އުވަދޭނަމުގެ ދެބަސްދުވި، ހަދާނެ ހުރިޖެހޭ އިލްމީ/ scientifically ޖެހޭގައި ދޭހަކޮށްދީން މާހިރުގެ ހިއްލު ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ.[9]

---

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ 350(ހ)

[8]- *Larby v Thurgood* [1993] ICR 66,

[9]- *Liddell v Middleton* [1996] PIQR P36

މިފަސްޓިއާރަގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލުތަކުގެ ތަރުތީބުން "ހިސާބުރައްޔެގެ ބައްދަލުވާ ބޭނުމަށް އެއްއެކަށު ފެންނަންޖެހޭކަން ކަމާއި، އެކްސްޕާޓް ވިސްނުމުގެ ފިޔަވައިވާ ކަނޑައެޅޭކަން ނިސްބަތްވާފަދަ ކަންކަމާއި، ދުވަހައިން މިހާރު ފަރާތަކީ ފަރާތްތަކާއި ކުރުމުގެ ކުރިމަތިލާ ނުވަތަ ނުކުރުމަށް އޮތުމާއި އިތުރު ނަގަހުށައަށް ބައްދަލު ފަހަރުތަކުގެ ފާހަގަކުރުމުގެ ހެކި ދިނުން ނުވާނެއެވެ. މިކަންކަމަކީ ފަސޭހަކޮށް ބަލާ ޤާބިލުކަމެއް ހިމެނޭކަން ނުވާނެއެވެ." މިއީސްކޯލް ޚާއްޞަގައި އަމަލު ކުރެވޭން އެސްޓްރެއް ނުކުތް. ސަރަޙައް ހެކި ބަދަލުގެ ހިއްސާބަޔަ ޖާގަދީފައިގެ ފޯރުކޮށްދޭނަމުގައި މިކަން ހިފުނު ޖަރިމަ ފޮނުވާފައިވާ އޮތުމެވެ. ހިއްސާ ބާރު ފޯރުކުރުމުގެ 13 ވަނަ މާއްދާ ބައްލަވާ

އެކްސްޕާޓުންގެ ބަޔާނު އަންޑަރޓޭކް ޑިކްލެރޭޝަން ވާޖިބާ ނުވަތަ ހަޤީޤަތްތަކާ ދެކޮޅަށް ވާހަކަ ދެއްކުމަށް ހެކިބަސް ދޭން ކޯޓުން ކުރިއަށް އޮތީ މި ކޯޓުގެ ބަޔާނުގައި މަސައްކަތް ކުރަންވާނެ. އަދި ކޯޓުގެ އެއްބަސްވުން ޑިއުޓީ ނުވަތަ އިލްތިޒާމުތަކުގެ ފުރިހަމަ ވާޖިބު ދޫކޮށްލުމަށް ކޯޓުގެ ކުރިމަތީ ހިތްވަރާ އެއްވެސް ގޮތަކަށް ފަރާތެއް ނަގާނެ ކަމެއް ނުވާނެއެވެ.[10]

ވަކީލުންގެ ޑިއުޓީ

ހެކި އޮންނަ ފަރާތާ ދެމެދު އެކްސްޕާޓުން ނުވަތަ އިޚްތިޔާރުކުރާ ކޯޓުގެ ބަދަލުގައި ކޯޓަށް އެގޮތުން ފުރިހަމަ ވާޖިބު އިސްތިސްނާ. ވަކީލުންނަށް މި ވާޖިބު ނުވަތަ ކޯޓުގެ ކުރިމަތީ ޙައްޤު ދޭން ޖެހުމަކީ ވަކީލުގެ މަސްއޫލިއްޔަތެއް ކަމަށް ވަނީ ވަކީލުގެ އިލްތިޒާމު ހިފެހެއްޓުމަށް ޙައްޤުވެރިވާ ގޮތުގެ އަސާސީ ޖެނެރަލް ކަމެއް.[11]

ހެކިބަސްދިނުމުގެ ކުރީގައި ކޯޓުގެ ބެހޭގޮތުން ފުރިހަމަ އިސްތިސްނާ ކުރާކަމުގައި ހެކިންނަށް ކަމަށް ވާޖިބު ޙައްޤުތައް ބޭއްވުމަކީ ވަކީލުގެ މަސައްކަތް. ހެކިގެ ޙައްޤު އޮތުން ހަމަ ފުރިހަމަ ކޮށްދީފައި ވާނީ މަޢުލޫމާތު ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ޒިންމާ ހެކިންގެ އެއްވެސް ފަރާތަކުން ކަނޑައެޅިފައި ވާއިރު ހެކިގެ ދައުރުގައި ވަކީލުގެ ޙައްޤު ބަހައްޓާ އެއްބަސްވުމަށް ފުރިހަމަ ކޮށްދޭންވާނެއެވެ.

ހެކިގެ ގޮތުގައި ހިންގުމުގެ ޙަޤީޤީ ވާޖިބާ ކޯޓުގެ ކުރިމަތީގައި ހުރެ ސާބިތުކުރަން ބޭނުންވާ ކަމެއް ފޮނުވާކަށް ބަދަލުވާނެއެވެ. ބައެއް ދުސްތޫރީ މިޔާރުތަކުގެ ބަލައިގެން ދެކޮޅު ޤާނޫނީ ކަންކަމާ ވަކީލުން ޢާމުކުރާ ދާއިރާގެ ނުވަތަ ހެކިވެރިންގެ ކުރިން އެއްޗެއް ބަލާ ކޯޓުގެ ބާރު ކޯޓުން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[12] އުޞޫލުތަކުގެ ނުވަތަ ކޮމަންލޯގެ މައްސަލައިން ފާހަގަކުރެވޭ ގޮތުން ވަކިން ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ޙައްޤުވާ ނުވަތަ ހެކިވެރިންގެ ހުރިހާ ބަދަލުތަކުގެ ބާރު ކޯޓުން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[13]

---

[10]- *Kirkman v Euro-Exide Corporation (CMP Batteries Ltd)* [2007] All ER (D) 209

[11]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 350(ހ) ގެ ފުރަތަމަ އިބާރާތް

[12]- *White Burgess Langille Inman v. Abbott and Haliburton Co.*, 2015 SCC 23, [2015] 2 S.C.R. 182 (S.C.C.)/ Liverpool Roman Catholic Archdiocesan Trustees Inc v Goldberg *[2001] EWHC ch 396, [2001] WLR 2337 [2001] 1 WLR 2337*
މިފަދަ ސިފައިގައި ބަލާއިރު ލިޔުމުން އިސްތިސްނާ ކޮށްދެނީ Liverpool Roman Catholic Archdiocesan Trustees Inc v Goldberg މައްސަލައިގައި ވަކީލަކު ހެކިވެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ހާޒިރުވެ ހެކިވެރިޔާ ގެ ކުރީގައި ހެކިބަސް ދިނުމަށް ފާހަގަ ކޮށްފައެވެ. މިވަކީލަކީ ދައުވާ ލިބޭ ފަރާތުގެ ގާތް ރަޙްމަތްތެރިއެއް ކަމަށް 28 އަހަރު ވަޒީފާ އަދާކުރި ކަމަށް ދުވަސް ލިބޭ ގޮތުގެ ހެކިވެރިއެއް ސާބިތުކުރި. އަދި އެ ހެކިވެރިޔާ ހެކިބަސްދިނުމުގައި ފާހަގަ ކުރި ގޮތަށް ވަކީލަކު ކުރާ ގޮތާ ތަފާތުވާ ކަމުގައި ފާހަގަކޮށްފައެވެ.
ހެކިވެރިޔާގެ ހެކިބަސްގެ ބާރު ކަނޑައެޅުމުގައި ކޯޓުގެ ދޮރު މިކަމުގައި ދެ ފަރާތުން ފާހަގަކުރަން އިޚްތިޔާރު ކޮށްފައިވެއެވެ. ދެފަރާތަށް ބަލާއިރު ގާތް ރަޙްމަތްތެރިކަން ހުރިކަން ސާބިތުވާ ގޮތުން ހެކިބަސް ބަލައިނުގަތުމަށް ފާހަގަ ކުރެވުނެވެ.
އަދި އިންސާފު ޤާއިމު ކުރުމަށް އިންސާފުގެ މިންގަނޑު ފުރިހަމަ ކުރާނެ ގޮތަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. ހަމަހަމަކަމާ ޚިލާފުވާ ގޮތެއްގައި މަސައްކަތް ކުރުމުގެ ސަބަބުން އޭގެ ބާރު ހެކިބަސް ބަލައިނުގަނެވޭނެ ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައެވެ. އެއީ އިންސާފުގެ ތަޞައްވުރާއި ދެކޮޅު ހެކިވެރިޔާގެ ހެކިބަސް ބަލައިނުގަނެވޭނެ ގޮތަކުން ނިންމާފައިވެއެވެ.
އެވަނީ އެކިބާވަތުގެ ހެކިބަސް ބަލައިގަނެވޭނެ ގޮތްތައް ކަނޑައަޅާފައެވެ.

[13]- R. v. Natsis, 2018 ONCA 425, 140 O.R. (3d) 721, citing White Burgess Langille Inman v. Abbott and Haliburton Co., 2015 SCC 23, [2015] 2 S.C.R. 182 (S.C.C.) para 11 (a) Expert witnesses have a duty to assist the court that overrides their obligation to the party calling them. If the witness is unable or unwilling to fulfill that duty, their evidence should be excluded

މިނިވަން ރައުޔަކަށް ވެސް އެކަށީގެންނުވުނެވެ. ޚަބީރުގެ ރައުޔަކީ ހަސްމުންގެ އެދުންތަކުން އެއްކިބާވެފައިވާ ރައުޔެއްކަމުގައި ދެކެވޭނެ ފަރާތަކުން ޢަމަލުކުރެވޭނެ ވާޖިބެވެ.[14]

ހަސްފުއްގެ މުވައްޒަފުންގެ ގޮތުގައި މަސައްކަތްކުރާ ޚަބީރަކީ އެކަމަށް ފާޚިލް މީހަކު ކަމުގައިވާނަމަ ޚަބީރެއްގެ ގޮތުގައި އެމީހަކު ހުނަރުވެރިކަން ދައްކާނެ ފެންވަރު މަތީގެ ރަނގަޅު ޚިދުމަތެއް ދޭން އެއީ ޚަބީރުގެ ވާޖިބެކެވެ. ސަރަޙައްދު ޚަބީރަށް އިޖުތިމާޢީ ފެންވަރަކަށް ނުވަތަ އުފެދޭނެ ކަމަކަށް ބަލާނެއެވެ. ޝަރުޢީ ނިޒާމު ޚާއްޞަ ފެންވަރެއް ގާއިމުކުރުމަށް ދޭހަކުރެވޭ ފަރާތެއް ޚަބީރަށް ފާހަގަކުރުމުގެ އެހީ ޝަރީޢަތުގެ ބިނާވެފައިވާ ޤާނޫނު ނަގާފައިވާ އުސޫލުތަކާ ގުޅޭގޮތުން ޖިނާއީ މައްސަލައިގައި ތަޙްޤީޤު ކުރެވޭނެއެވެ.[15]

ޑޮކްޓަރުން

ދާއިރާގެ ހުނަރުވެރިން ކިޔާދޭ ޑޮކްޓަރެއް، ވަކިން ޑޮކްޓަރެއްގެ، ނިސްބަތް ޑޮކްޓަރަކު ހުނަރުވެރިކަން ދެނެ ނުވަތަ ޚަބީރަކަށް ނުވާނެއެވެ. ދެމެހެއްޓޭ ބަލި ވަކިން ނުވަތަ ކިޔާދީ ވާނެކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ޚިލާފު ހުރި ވާނެކަން ވާނެވެ. މިގޮތަށް ބަލިމީހާ ކަމަށް ޝަރީޢަތް ވާނެހެން ގާއިމު ކުރުން ފަރާތުން ދެނެގަތުމަށް ޑޮކްޓަރުގެ ނިޒާމުން ޤާނޫނީ އޮތް ދެނެގަނެވެ.[16]

ބަލީގެ ޑޮކްޓަރުގެ ނިޒާމާއި ހުނަރުވެރިކަމުގެ ޑޮކްޓަރު ނިސްބަތްވާ ފަރާތްތައް ހާލަތެއް ބަލައިގަނެވޭ ހުކުމުގެ މަސައްކަތް ކުރަނީ ދެމެހެއްޓުމެވެ. އެއީ ޑޮކްޓަރު ނިސްބަތްވާ ބަލިމީހުން ޚަބީރު އެކަމުގެ ކުލިނިކުގައި ކަނޑައެޅުނު ނުވަތަ ޑޮކްޓަރުގެ ކަމާގުޅޭ ކަމާދާ އެކަން ޝަރީޢަތް އަދި އެކަމުގެ ނިޒާމު ޤާނޫނީ ވާޖިބު ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭ އަމަލުތަކެއް ބާރުއަޅައިފައެވެ.[17]

ކޮންމެ ޑޮކްޓަރުން ބަލާނެ ބަލިމީހާ ނުވަތަ ޑޮކްޓަރެއް ހުނަރުވެރިކަން ފާހަގަ، އަދި ދެމެހެއްޓުމުގައި ޚަބީރުން ބޭނުންވާ ވާހަކަ ހިމެނޭ ޤާނޫނީ ހުނަރުވެރިކަމުގެ ކަމާގުޅޭ ވަނީ އިތުރުކަމެއް ދަނޑިވަޅު ވާޖިބު މީސްމީހުންގެ، ކަމަށް އަދާކުރަނިވި ހާލަތެއް އެކަމެއް ދެމެހެއްޓުމާ ގުޅިގެން ބަލާ ޝަރީޢަތް ދެނެގަތުމުގެ ބަލިބޮޑުކަމަކީ ބާރުއަޅައިފައެވެ.[18]

ހުނަރުވެރި ޕްރޮފެޝަނަލުން

މަސައްކަތްތަކުގައި ބައެއް ފަރާތުގެ ހުނަރު ޚަބީރާ ކަމަށް ވަކިވަކި ނުވަތަ ކިޔާދޭ ދާއިރާ ޚަބީރުން ޚަބީރެއްގެ ނިޒާމު ހުނަރުވެރިން ވާނެ ބަލާ ވާހަކަތަކެއް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ޢަމަލުކުރާނެއެވެ.[19] މިސާލަކަށް ހުކުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ނިސްބަތްވާ 11 ފަހަރު.

[14]- see dictum of Lord Wilberforce in Whitehouse v Jordan [1981] 1 WLR 246

[15]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 350(ހ)

[16]- ކުރީގެ ހަވާލާ 350(ހ) ދެވަނަ އިބާރާތް ބައްލަވާ

[17]- Liverpool Roman Catholic Archdiocese Trust v Goldberg [2001] 1 WLR 2337; [2001] 4 All ER 950, and Barings plc v Coopers and Lybrand [2001] EWCA Civ 1163

[18]- *Field v Leeds CC* (2000) 17 EG 165

[19]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 351(ހ)

ހަބަރުންގެ ހުރިބަސް ހުރަހަކަށް ބޮޑުން ނަމަ އާންމު އުސޫލަކުން އެކަމަށް އެދިވޭނީ ޖެހޭނެ ކަނޑައެޅުމުގެ މައުލޫމާތު ހުރިހާ ފޮތް ހުރިހާއިރު އެދެންނެވެ. ނުވަތަ އިބްތިދާއީ ރަޖުއަހުމުގައި އެކަމަށް ހުއްދަދިނުމަށް އެދިވިދާނެވެ.

އިންސާނު ދިރުމުގެ ބޮޑުމަށް ކަންކަން ސާފުކުރާއިރު ހުރަހަކާ ޝަފަޤީ ހުރިންނާ ގެރިގެން ކޮޅުން މުޅިވަރުކަން ސާފުކުރުކަންވާނެވެ. މިސާފުކުރުމަކީ ދޮންޖެހޭ އިންސާނަކީ ކޮބައިކަން ދަންނަވާ ފަސޭހައެއް ކުރެން ވާހަކަވާ ސާފުކުރުމަކަށެވެ. ހަބަރުއްގެ ހުރި ހުރަހަކަން ބޮޑުންނުވާކަމަށް ބޮޑުނަމަކަށްވެސް ޖެހޭނެ ކަނޑައެޅުމުގައެވެ ދެވޭ އިންސާނުގައި ހަބަރުއްގެ ހުރި ހުރަހަކަން ބޮޑުންނަމަ އުސޫލުކުރާނަމަށްވާ ބާރުއަޅުކުރަންވާނެވެ. މިއީ މަޤްސަދު ހަދުދަށް ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުބިއްޔަތު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު ތަކުގެތެރެއިން ފިޔަވަޅެކެވެ.[20]

މިއިންސާނުތަކުން ދީނީ ކަންތައް ޖެހުކަންތައްގެވެސް ޖެހުކަކަށްހުރިހާކަމުގެ ދެވޭ އިންސާނުގައެވެ. މިއިންސާނު ދިފިޔާން ގޮތް ޖެހުކަމަކުގެ ބާބުތަކުގައި ބައްލަވައިލާ ޖެހުން ކަންތައްތައްތަކުގެ ދެވޭ އާންމު އިންސާނުގެ ނަފްސާނީކަމުގައި ބައްލަވައިލާށެވެ.

20- ބާބު 24 އަދި އިންސާނުތަކުގެ ތަފްސީލު ބެލުމަށް ބާބު 41-43 ބައްލަވާ

ޚަބީރު

ހާޒިރުކުރުން

އެކަކު ހާޒިރުކުރުން

ދެފަރާތުން އެއްޚަބީރަކު ހާޒިރުކޮށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެގެން ޚަބީރަކު އިރުޝާދުދެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން ޝުރޫޢުކުރެވޭނީ ދެފަރާތަށް ވަކި ޚަބީރަކަށް އެއްބަސްވެވޭ ހާލަތުގައެވެ. ނުވަތަ ކަނޑައަޅަންވާނީ އެއްޚަބީރަކުކަން ކޯޓުން އަންގާ ހާލަތުގައެވެ. އެއްޚަބީރަކަށް ހަވާލުކުރުމުން އެއްބަސް ނުވެވުނަމަ ހަވާލުކުރުމުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ޚަބީރުންގެ ލިސްޓުން ވަކި ޚަބީރަކު ކޯޓަށް ހަމަޖެއްސިދާނެއެވެ.[21]

ދެ ނުވަތަ އެއަށްވުރެން ގިނަ ޚަޞްމުން އެއްކަމަކާގުޅިގެން ޚަބީރެއްގެ ހެކިބަސް ހުށަހަޅަންބޭނުންނަމަ އެކުގައި އެއްޚަބީރަކު ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން އަންގައިދާނެއެވެ.[22] މިފަދައިން ކޯޓުން އެއްޚަބީރު ހަމައެކަނި ކުރަންވާނީ އެކަން އެގޮތަށް ކުރުމަށް ހާލަތު އެދޭހިނދެވެ. ޚާއްޞަކޮށް އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން މިފަދައިން އެކަކުގެންނާ ހާލަތު އެކުލަވައި ބެލުމަށް އެއްގޮތަކީ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދަކީ ކުޑަ އަދަދަކަށް ދަޢުވާކުރެވޭ ގޮތެވެ. އަދި ވާހަކަ ވަކިން ކުރެ ވާހަކައެއް ވާހަކަވެ. އަދަދު ނިޔާގެ ޝަރީޢަތުގެ ވަގުތަކީ އެއްބަސްވާން ކަމަކު ވާގި އިންސާފު ޚާއްޞަކުރުމަށް ކޮންމެހެން ހާލަތުގައި މުޅި އަދަސްނިޔާގެ ޚިދުމަތް ބޭނުން މަސައްކަތުގައި ވަކިވަކި ޚަބީރުން ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދަ ނުދެވޭނެއެވެ. މިހާލަތުގައި އެއްޚަބީރު ބޭނުންކުރުން ނޫން ޚިޔާލަކުން ނުހުންނާނެއެވެ.

ސިވިލް މައްޗަށް ފިޔަވަ ވަޒީފާއާ ބެހޭ މުސްތަޤްބަލުންނާއި، ނަރުހުންގެ ތަޢުލީމުދެވެ ޚަބީރުން ގެންނަނަމަ އެންމެ ގޮތެއްގައި ކޯޓުން ހުއްދަދެއްވާނީ އެއްޚަބީރު ބޭނުން ކުރުމަށެވެ.[23] އެއްޚަބީރު ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުން ރިވިއު ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

އެއްޚަބީރު ބޭނުން ކުރާހާލަތުގައި އެއްޚަސްމު ޚަބީރަށް ދޭއިރުޝާދުތައް އަންއެޚަސްމަށް އެގެންވާނެއެވެ. އެއްޚަސްމަކު އަނެއް ޚަސްމަކަށް ނޫނީގޮތަކަށް ޚަބީރާއި ވާހަކަދެއްކުމައި ބައްދަލުވުން ބޭއްވުމަކީ އެއްޚަބީރެއްގެ މުޅި މަޤްޞަދު ގެއްލި ނައްސިގެން ހިފައިދާނެކަމެވެ. އެގޮތަށް އަމަލުކުރުވާނީ ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާނަމައެވެ.[24]

ޚަބީރު ފީ

ޚާއްސަގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އެއްޚަބީރު ޢަމަލުކުރާނެ އިރުޝާދު ދިނުމުގެ ކުރިން ޚަބީރުގެ ފީ ވަކިއަދަދަކަށް ކަނޑައަޅައި ފޮނުވުމަށް ކޯޓަށް ޙަވާލުކުރުމަށް ޚަސްމުންނަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[25] މިކަމާގުޅޭ ގޮތުން މަދަނީ

---

21 - ކުރިގެ ހަވާލާ 354(ހ)(ނ)

22 - ކުރިގެ ހަވާލާ

23- see dicta of Woolf LCJ in Peet v Mid-Kent Healthcare NHS Trust [2001] EWCA Civ 1703 at [5]

24- see dicta of Lord Woolf LCJ in Peet v Mid-Kent Healthcare NHS Trust; Smith v Stephens (2001) LTL, 16 October, QBD

އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަކިގޮތެއް ކަނޑައެޅިފައި ނުވެއެވެ. އެއްރަޓެހިންގެ އުސޫލު ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. އަދި ޚަސްމުންގެ ކިބައިން ޚަރަދުގެ ފީއާއި، ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ހޭދަވި ފައިސާ ދައްކައިދިނުމުގެ ބާރު ދިނުމެވެ.[26] ވީމާ ޚަރަދުގެ ފީ ކަނޑައެޅުއްވުމުގެ މިންގަނޑު ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ގޮތް ދެކެވެ. މިސާލަކަށް ބަލާއިރު އެއްޚަރަދު އަދަދުން ކޯޓުފީއާއި ދަޢުވާކުރުމުގައި ޚަރަދުވި އަދަދު ކަނޑައަޅައި އަދާކުރުމަށް ކޯޓުން ނިންމިދާނެއެވެ.

އެއްޚަރަދު ހުށަހަޅާ ކޯޓުތަކުގައި މައްސަލައިގެ އެއްފަރާތް ފަރާތުގެ ނިސްބަތުން ބަޔާނާ ޚަރަދު ހި ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. އެއްއަދަދުކޮށް ޚަރަދު ކަނޑައަޅާ ނުވަތަ ހި އަދި ނިސްބަތުން ބޮޑު ނުވަތަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އަދަދަށް ވުރެ ބޮޑުނުވާ ގޮތަށް އަދާކުރުމަށް ޚަރަދު އެއްޗެހި ކަނޑައަޅަން ޖެހޭ އުސޫލުތައް ކަނޑައެޅިފައިވަނީއެވެ.[27]

<u>ކުދި އަދި އަވަސް ނިޔާގެ މައްސަލައިގެ ޚަރަދު</u>

ޤާނޫނުގެ ވަކިބައިތަކުން ކުދިމައްސަލައިގެ ޚަރަދުތަކުން ބޭރު މައްސަލަތަކުގައި ނިޔާކުރާނެ ގޮތްތަކުގެ ބާރުނާޅާ އުސޫލުގައި ޚަރަދުގެ ހިސާބު ދެނީ އެއްގޮތް އުސޫލާއި، ދަޢުވާކުރުން އެއްޚަރަދު ކުރިއަށްދާނެ އެއްގޮތް އުސޫލާއި، ޚަރަދު އިދާރީ ޚަރަދުގެ އުސޫލާ ހިސާބު ޚަރަދު ގޮތް މައްސަލަތައް ނިޔާކުރާ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ފަރާތްތަކުން ބާރުލިބިފައިވެއެވެ.[28]

ކުދިމައްސަލައިގެ ޚަރަދު ނުވަތަ އަވަސްނިޔާގެ މައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދުގައި ހިމެނޭ ޚަރަދުތައް ދުރުވިދާން ޚަރަދުގެ ހިސާބުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައި ވަކިވަކިން ބެލެން އެއްގޮތް ޚަރަދުގެ ހި ކުރުގެ އުސޫލުތަކާ.[29] ވީމާ އެއްގޮތް އުސޫލުގެ ބޮޑެތި ކުދިމައްސަލައިގެ ޚަރަދުތަކުގެ ބޭރު މައްސަލައިގައި ނުވަތަ އަވަސްނިޔާގެ ޚަރަދުގެ ބޭރު މައްސަލައިގައި އެއްޚަރަދުކޮށްދޭން ގިނަ ޚަރަދުން ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އިސްތިސްނާ ހާލަތުގައި އެކަމަށް ކޯޓުން ހުއްދަދިނެވެ.

25- *UK civil procedure Rule 1998 No.3132 part 35 Rule 35.8(4)(5)*

26- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 32/2021) 351(ބ)

27- *Kranidiotes v Paschali [2001] EWCA Civ 357*

28- ކޯޓުގެ ޤަވާއިދު 207(ހ)(5)

29- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު: 32/2021) 351(ނ)

އިންޓަރޕްރެޓަރުން

މާރިޢަތު ނުވަތަ ޚަބީރެއްގެ ބަސް ހުރަހެޅުމުގެ ހުއްދަދިނުމުން ޚަސްމުންނަށް އެމީހަކަށް އިންޓަރޕްރެޓަރު ދެވިދާނެއެވެ. އަދި ކޯޓުންވެސް ޚަބީރަށް އިންޓަރޕްރެޓަރު ދެވިދާނެއެވެ. އަދި ޚަބީރު ކޯޓުގެ އިންޓަރޕްރެޓަރު ބޭނުންވާނަމަ އެކަމަށް އެދެވިދާނެއެވެ.

ޚަސްމުންގެ އިންޓަރޕްރެޓަރު

ކޯޓު މަރުޙަލާގެ ބޭނުމަށް ހެދި ތަރުޖަމާކުރުމަށް ޚަސްމުންގެ ފަރާތުން ޚަބީރަށް އިންޓަރޕްރެޓަރުދެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ޚަބީރަށް ދޭއިންޓަރޕްރެޓަރުގެ ކޮޕީއެއް އަސްލެއް ޚަސްމުން ދޭންވާނެއެވެ. އަދި ޚަބީރު ކުރިއަށްގެންދަނީ ބައްޔިނާތުގެ ބަޔާންކުރުމުގެ ތެރެއިން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންތައް ކޮބައިކަން ކަނޑައަޅައި އެނގުމުގެ ބަދަލުގައި ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[30]

ޚަބީރުގެ ރިޕޯޓުގައި އެމައްސަލަ ބެހޭގޮތުން އިންޓަރޕްރެޓަރުން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ދެވޭ އިންޓަރޕްރެޓަރުކަން ފުރިހަމައަށް ތަފްސީލުކޮށް ކޯޓަށް ފޮނުވަ ހާމަކުގައި އެއިންޓަރޕްރެޓަރުގެ ވަކިވަކިކުރެވޭ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓަށް އެންގިދާނެއެވެ.[31] މިގޮތުން ޚަބީރަށް ޚަސްމުން ދޭއިންޓަރޕްރެޓަރީ، ކޯޓުން ދޭއިންޓަރޕްރެޓަރާއި ލިޔުމުން ހުށަހަޅާ ރިޕޯޓު ކަމަށް ދެކެވެއެވެ.

އިންޓަރޕްރެޓަރު ހުށަހެޅުން

ޚަސްމުންގެ ޖެހޭނީ އަމާޒުކުރުމުގައި އެހިތިރާކަން ހުށަހަޅަން ކޯޓުގެ އިންޓަރޕްރެޓަރުރެއްދި ލިޔުމުން ހުށަހަޅަދާނެއެވެ. ޚަބީރުގެ ރިޕޯޓު ތަޢާރުފު ކުރުމުގައި ރިޕޯޓުގެ ދާއިރާ ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ބޭނުމަށް ރައްދު ބޭނުންވާ ކަމުގެ ދާއިރާގާ ގެދަރުން ކޯޓުގެ އިންޓަރޕްރެޓަރުން އެދޭ ހުށަހަޅުއްވުމުގައި ކޯޓުގެ އިންޓަރޕްރެޓަރު އެދި ހުށަހެޅިކަން ޚަބީރަށް އިންޓަރޕްރެޓަރު ޚަސްމުންނަށް އަދި އެހެން ޚަސްމުންނަށް ޚަބީރު އަންގައި ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.[32] މިނޯޓިސް ދިނުމުގައި އަމަލުކުރާނެ ވަކިގޮތެއް ފާހަގަކުރުމުގައި އަދި ފޯމުއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަ ބަޔާންކުރުން ނުވަތަ ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ނޫޓިސް ފޯމުއިދުގެ 30 ނަންބަރު ނޯޓިސް ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ.

ޚަބީރަށް ކޯޓުގެ އިންޓަރޕްރެޓަރު އެދިވިދާނެ އެއްގޮތަކީ ޚަސްމުންގެ ގޮތުގައި މަސްލަހަތު ކުރުމަށް ކޯޓުން އަންގާފައިވާނަމަ[33] އެމީހުން ޚަބީރުން އެކަމަށް އެއްބާރުލުން ނުދޭނަމަ އެކަމާގުޅިގެން ކޯޓުގެ އިންޓަރޕްރެޓަރު ޚަބީރަކަށް އެދިވިދާނެއެވެ. އަދި އިންޓަރޕްރެޓަރު ޚަސްމުގެ ސަބަބުން އިންޓަރޕްރެޓަރުގެ ކޯޓަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ޖިނާ ޚަރަދުތަކުގެ ޙިސާބުކުރުމަށް[34] އުޖޫރަތަކާއި ހުރިނަމަ އެކަމާގުޅިގެންވެސް ކޯޓުގެ އިންޓަރޕްރެޓަރަކަށް ޚަބީރަކަށް އެދިވިދާނެއެވެ.

30- ކޯޓުގެ ގަވާޢިދު 355(ށ)(ނ)(ރ)

31- ކޯޓުގެ ގަވާޢިދު 357(ށ)(ނ)

32- ކޯޓުގެ ގަވާޢިދު 361

33- ކޯޓުގެ ގަވާޢިދު 359(ށ)

34- ކޯޓުގެ ގަވާޢިދު 350(ނ)

ފަރީޤު ކޯޓުގެ އިރުޝާދަށް އެދުމުން ކޯޓުން ނޫނީ އިރުޝާދުގެ އަމުރު ނުވަތަ ނޯޓިސް އެހެން ޚަސްމުންނަށް ޚުދުވުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ލާޒިމްކޮށްފައިވާނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ކޯޓުން ނޫނީ އިރުޝާދުގެ އަމުރު ނުވަތަ ނޯޓިސް މައްސަލައިގެ ޚަސްމުންނަށް ރައްދުކުރުން ލާޒިމުވެއެވެ.[35]

<u>އިރުޝާދުދިނުން</u>

ކޯޓުން ހެކިވެރިންގެ ރިޕޯޓް ހުށަހެޅުމުގެ ދުވަސްވަރު ރިޕޯޓް ސުވާލު ކުރުމުގެ ކުރިން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ... [36] ... [37]

... [38] ...

...[39]

---

[35]- UK civil procedure Rule 1998 No.3132 part 35 Rule 35.14(3)

[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) ގެ 351(ނ)(ނ)

[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 350(ހ)

[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 40

[39]- *MMR and MR Vaccine Litigation (No 4)* [2002] EWHC 1213, QB

ޚަބީރުގެ/މާހިރުގެ ރިޕޯޓް

އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި އާންމު އިތުރު ޝާހިދު އެއްގޮތަށް ޚަބީރުގެ ބަޔާން ދަށުން ދިނުމަން އެކީ ފާހަގަކުރެވިފައިވާ ޚަބީރަކު ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުމުން އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ކޯޓުން ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ.[40] މިގޮތުން ހުށަހަޅައިދޭ ޚަބީރުގެ ރިޕޯޓް ހާމަކުރުމަށް ކޯޓުން އިދުރާކޮށް ދޭންވާނެއެވެ.

ލިޔުމުން އޮތުން

ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ ލިޔުމުން އޮންނަ ރިޕޯޓެއްގެ ގޮތުގައި ޚަބީރު ހިއްސާކުރާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅަން ޖެހޭނެއެވެ. ލިޔުމުން އޮތުން ލާޒިމުކުރަނީ ކޯޓު މަޢުލޫމާތުތަކުގައި ނުވަތަ އަމިއްލަ މަޢުލޫމާތުތަކުގައި އިންސާފު ޤާއިމު ކުރުމަށް ކޯޓުގެ ބޭނުން ކުރެވޭނެ ފުރުޞަތު ޚަބީރުގެ ހިޔާލު އަދާކުރަން މަޢުލޫމާތުގެ މަޢުލޫމާތު ހާމަ ކުރުމަށް ކުރިއަށްދާ ކުރިމަތިލާނެއެވެ.[41]

މިގޮތުން ރިޕޯޓް ހުށަހެޅުމަށްފަހު ސުވާލު ޚަބީރުގެ ބަލާ މަޖިލީހުގައި އަމަލުކުރާ ގޮތަށް ކޯޓަށް ހަމަޖެއްސިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެކަން އެގޮތަށް ކުރަންވީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ކޯޓުގެ ބޭނުން ކުރެވޭނެ ގޮތަށް ކުރުން ސަލާމަތްކޮށްދިނުމާ ހަމަޖެހޭގޮތަށެވެ.

ހާމަކުރުން

އަމިއްލަ އިސްތިސްނާއެއް ގޮތުން ހުށަހަޅާ ރިޕޯޓް ދެފަރާތުން އެކުލަވައިލެވުނު ބަޔަކުއިއްވައި ކޯޓުން އިޢުލާނުކޮށްދޭންވާނެއެވެ.[42] ޚަބީރުގެ ރިޕޯޓް ހާމަ ކުރުމަށް ހަމަޖެހުން ހިފަހައްޓަންވާ ކޯޓުގެ ހުކުމަކާ ނުލާހިކުމަށް ކަމާބެހޭ ސަރިޔާގައި އެރިޕޯޓް ބޭނުން ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަ ހުކުމްތައް ދިނުމަށް އެހެން ރިޕޯޓަކާ ހަވާލާދިނުން ކުރެވޭނެއެވެ.[43]

ބަޔާން ހުށަހެޅުން

އެއްޚަބީރުގެ ރިޕޯޓްބޭނުން ހިނގި ރިޕޯޓް ހުށަހެޅުމާއި އެއްބަސްވުން ދެފަރާތުން ހަވާލުވާ ބާރުގެ ބޭނުމަކު ޚަބީރުންގެ ދެމެދުގައި މަޝްވަރާކުރުމަށް އެންގިދާނެއެވެ. މިގޮތުން އަންގާއިރު މަޝްވަރާ ކުރަންވީ ކަންކަމާއި ކޮޅަށްހުރި ކަންކަން ހަމަޖެހިގެން ދިޔަތާނަ. މިފަދައިން މަޝްވަރާ ކުރުމަށްފަހު އެއްބަސްވެވުނު ކަންކަމާއި، އެއްބަސްނުވެވުނު ކަންކަމާ ކޮޅުބައިކަމާ، އެކަންކަމުގެ ސަބަބުތައް ހިމަނާ ގުޅުމެއްގައި ބައާންކޮށް ހުށަހެޅުމަށް ހުށަހަޅަން އެންގިދާނެއެވެ.[44]

40- ޝަރީޢަ އުސޫލުގެ ހުށަހެޅުމެއް ކަމަކާވާތީ ސަބަބުފާދައިގައި ގޮތެއް ނިންމުމެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓަށް ފެންނަގޮތަށް ސަބަބުތަކާކުރުފައިވެސް ގޮތެއް ނިންމިދާނެއެވެ.
41- މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 352(ހ)(ނ)
42- މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 217(ހ)
43- ކުރީގެ ހަވާލާ 360
44- ކުރީގެ ހަވާލާ 359(ހ)(ނ)(ށ)

ދެންނެވުނު ފަދައިން މަޝްވަރާކުރުމަށް ވަކިކަމަކާމެދު އެއްބަސްވެވިއްޖެނަމަ އެކަންކަމަކީ ހާސްމުންގެ މެދުގައި ބަސްދޭ ކަންކަމަށް ނުވަތަ ހެސްމުން އަމަލުކުރަން ޚާއްޞަ ކަންކަމަށް ވާނީ ދުރާލައި ހެސްމުން އެގްރީކުރި އެއްބަސްވެވިފައިވާނަމަށެވެ.[45]

ޝަރުޠީ އިރުޝާދުތައް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި ޝަރުޠީ ދިރާސާވެފައި ރިޕޯޓްގައި ހިމެނުމުން ފުރިހަމަ އެންގެވެ.[46] އެއީ:- ހެކިބަސްގެ ރިޕޯޓުގައި އެރިޕޯޓު އަމަލުކުރަން ބިނާކޮށްފައިވާ އިރުޝާދުތައް ހިމަނަންވާނެވެ. ދެއްކެވީ:- ރިޕޯޓު ނިންމުމުގައި ކޯޓުގެ މަސްލަހަތަށް ހެކިބަހާއި ޢިލްމީ ބިނާކުރުމުގައި ކަމަށް އަމަލުކުރާ ފަރާތުގެ ބައެއް ހިމަނަންވާނެވެ. އެބަހީ ރިޕޯޓުގައި ޖިނާއީ ކަންކަމާ ބެހޭ ރިޕޯޓު ހުށަހަޅާފައިވާ ކަމާއި ހިސާބުކުރެވޭ ޚިދުމަތާ އަދި ޓެކްނިކަލް ފަރާތްތަކަށް ހިމަނަންވާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގެ މަސްދަރަކަށް ޖެހިއްޖާއިރު މިބައިތަކުގެ އިތުރަށް ތަންތަނުން ކަންކަން ރިޕޯޓުގައި ހިމެނެންވާނެކަން ބަޔާންކުރެވިފައެވެ.[47]

- ތަޖުރިބާ ހާސިލްކުރި ތަންތަނާއި ތަފްސީލު؛
- ރިޕޯޓު އެކުލަވާލުމުގައި އެއްވެސް ލިޔުމަކަށް ނުވަތަ އެހެންވެސް އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ބަރޯސާވެފައިވާނަމަ އެލިޔުން ނުވަތަ އެއްޗެއްގެ ތަފްސީލު؛
- ރިޕޯޓުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޓެސްޓްތަކުގެ ތަޖުރިބާ އެކްސްޕާޓުގެ ނަމާއި ޤާބިލުކަން ކުރިއަށް ހިންގަނެ ޓެސްޓްތަކަށް ކޮބައިކަން ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރުން؛ ނުވަތަ ހެކިބަސް ނަމާއި ޤާބިލުކަން މައްސަލަ ބަޔާންކުރާ ވަޒީފާތައް ފަހަރު ބަޔާންކުރުން؛
- ރިޕޯޓުގެ ބެނިފިޓް އެއްވެސް ތަޖުރިބާއް، މިސާލު، ޓެސްޓުތަކެއް ނުވަތަ އެކްސްޕާޓުގެ ކުރިމަތިން ކުރިއަށްގެންދާ އެކަމުގެ ކުރި މިހާރުގެ ތަޖުރިބާ ވަޒީފާއާ ކުރިހުރި، އެކަމުގެ ކުރިއެރި ހެކިބަސް supervision /ރަނގަޅުގެ ދަރަޖަކަށް ނުވަތަޔަންނަކަން ބަޔާންކުރުން؛
- ރިޕޯޓުގައިވާ ކަންކަމާމެދު ހިޔާލުތަފާތުވާ ކަންތައްތަކާއި ހުރިނަމަ އެފަދަ ތަފާތުވުންތަކުގެ ޚުލާސާއާއި، ހެކިބަސް އެކަމުގައި ދެކޭގޮތް ބަޔާންކުރުން؛
- ދެވުނު ނަތީޖާ ބަޔާންކުރުން؛ މިއެވެ.

---

[45] - ކުރީގެ ހަވާލާ 359(ރ)

[46] - ކުރީގެ ހަވާލާ 357(ހ)

[47] - PRACTICE DIRECTION 35 – EXPERTS AND ASSESSORS This Practice Direction supplements Para 3.2

އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން މިކަންކަމަކީ ޚަބީރީ ރިޕޯޓުގައި ހިމަނަންޖެހޭ ކަންކަމެވެ. ނަމަވެސް އިސްތިސްނާވުން ޤާނޫނުގައި ރިޕޯޓުގައި ހުރުން ސަރުޓިފިކޭޓް ދިނުމާއި ހިމެނޭނަމަ އެރިޕޯޓު ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.

އިޚްތިޔާރު

ރިޕޯޓުގައި ހިމެނެންޖެހޭ ސަރުޓިފިކެޓުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކޯޓަށް ޚަބީރު އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާތައް އެނގޭކަމާއި އުޅޭ ނުވަތަ އިޚުތިލާފުވާ ކަންކަމާއި ރިޕޯޓު އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާ ރިޕޯޓު ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.[48]

ދެވަނަ ރިޕޯޓެއް ހޯދައިދިނުން

އެއްޚަބީރު އަމުރުކޮށްފައިވާ ކަމެއްގައި އެޚަބީރުގެ ރިޕޯޓުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ޚަބީރެއްގެ ރިޕޯޓު ހޯދުމަށް އެދޭނަމަ ރިޕޯޓު ފޮނުވަން ހުއްދަ ދޭންވާނީ 354 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ރިޕޯޓު ކަނޑައަޅާ ގޮތުގެ މަތިން އެހެން ޚަބީރެއްގެ ރިޕޯޓު ހޯދުމަށް ރިޕޯޓު ހުށަހަޅަން ދެވޭނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުން ބަލާއިރު މިކަން މިގޮތަށް ކުރުމުގެ ބާރު ރިޕޯޓު ލިބިގެންވެއެވެ.[49]

ޚަބީރުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ޚަބީރަކު ބޭނުން ކުރުމަށް އެޚަބީރު ބޭނުން ކުރުމުގެ ހުއްދަ ދިނުމުގެ އަސާސީ ސަބަބަކީ ކުރީގެ ޚަބީރު ތައްޔާރުކުރި ރިޕޯޓު އެހެން ޚަބީރަކަށް ހާމަކުރުން ލާޒިމުވެއެވެ.[50]

ރިޕޯޓު ބަދަލުކުރުން

ޚަބީރަކު ޚަބީރުގެ ރިޕޯޓު ހުށަހެޅުމަށްފަހު އެހެން ކަމަކަށް ޚަބީރަކު ރިޕޯޓު ސަރުޓިފިކެޓުގައި ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ބަދަލުކުރުމާ ދޭތެރޭ ވާނެއެވެ.[51] މިގޮތުން ކޮންމެ ޚަބީރަކު ޚަބީރުގެ ރިޕޯޓު ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެޚަބީރު ރިޕޯޓު ދެނެގަނެ ޚަބީރުކޮށް ރިޕޯޓު ބަދަލުކުރަންވާނެއެވެ.

ސަރުޓިފިކެޓު ހިންގުމަކާއި މެދު ސުވާލުކުރުން

އެއް ޚަބީރު ބަދަލުކުރުމާ ހުށަހެޅުމަށް ޚަބީރުގެ ރިޕޯޓުގައި ކަންތައްތަކުގެ ޚަބަރު ދޭގޮތަށް ބަލާނެއެވެ. ބަދަލު އެއްކޮށްގެން ދޭގޮތަށް ބަލާނެ މުއްދަތުގެ މަށްޗަށް ޚަބީރުގެ ރިޕޯޓުގެ ނަތީޖާ ޚަބީރުގެ މަތިން ސާބިތުކުރެވޭނެ

---

[48]- *Stevens v Gullis* [2001] 1 All ER 527
[49]- *see Daniels v Walker [2000] 1 WLR 1382; Cosgrove v Pattison (2001) LTL, 7 February*
[50]- *Beck v Ministry of Defence [2003] EWCA Civ 1043*
[51]- ކުރީގެ ހަވާލާ 358

ދިއުންކަމަށް ވާނަމަ، ކޯޓުތަކުން ގަބޫލުކުރަނީ ސުވާލުކުރުމުން ތަފާތު ނަތީޖާއެއް ނުކުތުމުގެ ފުރުސަތު ކުޑަކަމަށް ވާނަމަ، ސަބަބެއް ނެތި ސުވާލުކުރުމުގެ ހުއްދަ ނުދެވޭނެކަމެވެ. ޤާނޫނީ ޢަމަލުތައް ނިމުމަށް ކުރިއަށް ދާނެ ސަބަބެއް ހިނގުމުގެ ކުރިން ކުރެވޭ ސުވާލުތަކެވެ.[52]

ޒަބާނީ/ލިޔުމާއި ސުވާލުކުރުން

ލިޔުމުން ސުވާލުކުރުން

ހުށަހަޅައިފާ ޒަބުރުއްގެ ރިޕޯޓުގެއްސް ދިމާވާ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެހެބޮޓާއި ލިޔުމުން ސުވާލުކުރެވިދާނެވެ. ސުވާލު ކުރުމަށް އަދާއިވާ ކަމެއް ސާބިތުކުރުމަށް ކުރާސުވާލުވެ. މިގޮތަށް ސުވާލު ކުރުމަށް އެންމެ ފަހަރަކުއެވެ.[53] ލިޔުމުން ކުރާ ސުވާލުތަކާއި އެސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބު އެހެން ހަސްތުންނަށް ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ.

ކަމެއް ސާބިތުކުރުމުގެ ގޮތުން ކުރާ ސުވާލަކަށް ހަބުރު ލިޔުމުން ޖަވާބު ދިނުމަށް ނުވާނަމަ ހަބުރުގެ ހިސާބަށް ބަރުވާވާންކަމަށް ނުވަތަ ހަބުރުގެ ޕް ސުވާލުކުރި ހަސްތު ދޭންނަޖެހޭނެކަމަށް ނިންމިދާނެވެ. ކަމެއް ސާބިތުކުރުމުގެ ގޮތުން ކުރާ ސުވާލަކީ ޖައްސަރީ ސުވާލެވެ. ރިޕޯޓު ގެދެވެން ކުރާ ޖައްސަރީ ސުވާލަކަށް ޖަވާބު ނުދީފިނަމަ އެހަބުރުގެ ހިސާބު ބަލައި ނިގަމުމަށް ނިންމަންވާނެއެވެ.[54]

ޚަރަދު

ހަބުރާ ލިޔުމުން ކުރާ ސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބުގައި ހަބުރު ލިޔުމުން ހުށަހާ ޖަވާބުތަކަށް ހަބުރު ހުށަހާފައިވާ ހަބުރީ ރިޕޯޓުގެ ބައެކެވެ.[55]

އިތުރު ސުވާލު

ހަބުރުގެ ރިޕޯޓުގައި ހިމެނޭ ކަމެއް ސާބިތުކުރުމުގެ ގޮތުން ކުރާ ސުވާލުތަކެއް ފިޔަވާ އެހެނިހެން ސުވާލު ކުރުމަށް ކޯޓަށް އިތުރު ސުވާލުކުރުމެވެ. މިގޮތަށް ކުރާ އިތުރު ސުވާލުތަކެއް ކުރަނީ ހަބުރުގެ ރިޕޯޓު ހުށަހެޅި ހަސްތު

52- Layland v Fairview New Homes plc & Lewisham LBC [2002] EWHC 1350

ދަޢުވާ ކުރާ ފަރާތުން ފުރައިވުމާ ކުރިން ފުގެރުވުން ފުރުޖެއް ގެތެވެ. ގެތައިރު މަފުރުޖ އިމާރާތް ކައިރީގައި ދެވިސަތް ކުރިފުރިން ކަރަންޖ ހަކަތަ އުފައްދާ ފުރާންޖަކާއި ކުރިއަށްދާ/ incinerator ފުރާންޖެއް އިމާރާތް ކައިރީގައި ފާއިލް ކުރާކަމެއް އެނގިފައިއެއްނުވެ. ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން އަމަލުތަކުގެ ދޮގުހެދުމަށް misrepresentation/ޤާނޫނީ ޢަމަލުތައް ދީ ކުރާފަރާތަށް ނުކުރެވުނުކަމަށް ދައުވާއެއް ހުށަހެޅިއެވެ. މިމައްސަލާގައި ހުރިހާ ހަސްތުންނަށް އެއްހަބުރެއް ކަނޑައެޅިއެވެ. މިހަބުރުގެ ރިޕޯޓުގައި ކަރަންޖ ހަކަތަ އުފައްދާ ފުރާންޖާއި، ކުރިއަށްދާ/ incinerator ފުރާންޖުގެ ސަރަޙައްދު ފުގެރުގެ މާކެޓް އަގަށް އެއްވެސް އުނިކަމެއް ނުވަތަ އަސަރެއް ނުކުރާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިރިޕޯޓުގެ ހުށަހަޅުއްވުން ގެއްލުމާއި ބެހޭގޮތުން ޝަރީޢަތަށް ހިންގުމާއިބެހޭ ހުކުމްތަކާއި ބެހިނަންނެވެ. ކޯޓުން ނިންމި ލިޔުމުން ސުވާލު ކުރަނީޔާ ޖަވާބު ނުވަތަ ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރުކުރުން ކުރެވޭނޭ ޗެކުރޭމު ނުވަތަ ސުވާލުކުރުން ތަފާތު އެހެން ގައުމުތަކުގެ ނުވަތަ ޖަވާބުތަކުގެ ލިޔުމުގެ ފުރުސަތު އަތުރުން ހަބުރުގެ ރިޕޯޓުގެ މައްސަލަ ބެހޭގޮތުގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުމާއި ހުކުމް ކޯޓުންވެސް ނިންމަވަފައެވެ.

53 - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 353(ހ)(ނ)(ނ)

54 - ކުރީގެ ހަވާލާ 353(ބ)

55- ކުރީގެ ހަވާލާ 353(ރ)

އުސޫލާއި ކުރިމަތީ އިޖުތިހާދު ނުކުރާނަމަވެއެވެ. އިޖުތިހާދު ކުރާހާލަތުގައި އިތުރު ސުވާލުކުރުމަކަށް ކޯޓުން ހުއްދަދިނުމަކީ އިތުރު ސުވާލުކުރެވިދާނެއެވެ.[56] ކުރެވޭ އިތުރު ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބު ނުދިނުމަކީ ހެކިވެރިގެ ހުރި ބަދަލުވެގެންނުދާ ނިންމަންޖެހޭ ހާލަތަކަށް ނުވާތީ ހެކިވެރިގެ ބީ ސުވާލުކުރި ހަމަޔަށް ދަންނަވާކަމަށް ނިންމިދާނެއެވެ.[57]

<u>ޝަފީޤު ސުވާލުކުރުން</u>

ހެކިވާ ޝަފީޤު ކޮށް ސުވާލުކުރުން ހުށަހެޅި އެހެނީ ކޯޓުގެ ހުރިހާއެއް ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައެވެ.[58] ހެކިވެރިޔާ ނިޔާބު ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ސީދާ ހެކިވެރިޔާ ބަހެއް މަޖިލީހުގައި އަހަރެމެންނަށް ބޭރުން ކޯޓުން ހަމަޖެހިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެކަން އެގޮތަށް ކުރަންވާނީ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް އެކަން އެގޮތަށް ކުރުން ސަލާމަތްތެރިކަމާ ގުޅޭގޮތުން ހަމައެކަނި ކުރިމަތިވާ ޙާލަތެއްގެ ޖެހުނުކަން ބެލި މަޖިލީހަށް ހާޒިރުވުމުގެ ހައްޤު، އަދި ސަލާމަތާ ޖެހުނުކަން ބެލި މަޖިލީހަށް ހާޒިރުވުމުގައި އެކަން ޖެހޭނެއެވެ.[59]

<u>ޝަރީޢަތުން ހާސިލުކުރުން</u>

އެއްހެކިވެރިޔާ އަމިއްލަ ނުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާ މަޖިލީހު ވިސްނުމަށް ނުވަތަ މަދު ބަޔަކު ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަންނޑައަޅައިފިނަމަ ހެކިވެރިޔާ ހުރިބަސް ލިޔުމުން ޢަރުޒުކުރުމުގެ ގޮތުގައި ގޮތެއް ދެމިހުރެ ފެނިފައި ވާނަމަވެ.[60] ލިމާ އާންމު އުސޫލަށް އެއްހެކިވެރިޔާ ޤައުމު ކުރި މަޖިލީހަށް ހާޒިރުވުމުގައި ހެކިވެރި ޝަރީޢަތުން ހާސިލުކުރީ ހުރިބަސް އަހަން ނިޔާކުރެވޭ. އެހެން ހުރިބަހާ ލިޔުމުން ދޫކުރުމާ ޢަރުޒުކުރުމުގައި ބަލާނެއެވެ.

ނަމަވެސް އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ހެކިވެރި ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހަށް ހާޒިރުކުރުން މުހިއްމުކަމަށް ފެނިއްޖެނަމަ ފެނުނު ހާލަތުގައި ހުރިބަސް އުރުމަށް ހެކިވެރި ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހަށް ހާޒިރުކުރެވިދާނެއެވެ.[61]

<u>ސުވާލު ކުރެވޭނެ ދާއިރާތައް</u>

ހެކިވާ ސުވާލު ކުރެވޭނީ އިދުޝާދުކުރި ހަމަޖެހުމުގައި އެކަންޏެވެ. އިދުޝާދުކުރި ހަމަޖެހުމަށް ފިޔަވާ އެހެން ހަމަޖެހުމާ ހެކިވާ ސުވާލު ކުރެވޭނީ އެއްވެސް ހާލަތެއްގައި ކޯޓުން ހުއްދަ ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި ފިޔަވަ ކުރެވޭ ސުވާލުތައް ކުރުމުގައި ވިޔަސް އަދި ޝަފީޤު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ކުރެވޭ ސުވާލުތަކުގައި ވިޔަސް ތަފާތުވެދާނެއެވެ.[62]

---

[56]- ކުރީގެ ހަވާލާ 353(ނ)

[57]- ކުރީގެ ހަވާލާ 353(ބ)

[58]- ކުރީގެ ހަވާލާ 351(ހ)

[59]- ކުރީގެ ހަވާލާ 352(ނ)

[60]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 352(ހ)

[61]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)

[62]- ކުރީގެ ހަވާލާ 357(ނ) ދުވަނަ އިބާރާތް

ވަކިރައްދުތައް އިސްކުރުން

ޑިސަގްރީކުރުން ތިބޭ މައްސަލަތަކުގައި އެއްހެކިވެރިޔެއްގެ ރައުޔުގެ މައްޗަށް އަނެއް ހެކިވެރީ ރައްދު އިސްކުރާނަމަ އެކަމުގެ ސަބަބުތައް ފަނޑިޔާރު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[63] މިއީ އާންމު އިންސާފުގެ ބުނިޔާދެއް ބަލާއިރުވެސް ޤަބޫލުކުރެވޭ ހަމައެކެވެ.

އެކްސްޕާޓުން/އެސެސަރުން އައްޔަންކުރުން

Assessor

ތަރިކަ މައްސަލަތަކުގައި ނުވަތަ އެހެންވެސް ކަމެއްގައި އަދުކަނޑިހްޖެހުންތަ އަމިކަސްކިއުރީ އައްޔަން ކުރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިދޭން ބާރުލެވެ.[64] އަމިކަސްކިއުރީ އައްޔަން ކުރުން ފަރާތް އެސެސް ކުރާން ނުވަތަ އެކްސްޕާޓުން ފަރާތެއް އައްޔަން ކުރުން ފެސިލިޓޭޓް ކުރުމަށްޓަކައި އެކަން ދެއްކިދާއި ރައްޔިތުގެ ފާއިތުން ނިޒާމުގެ ތަރުތީބުގައި ނެތެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކުން ރުޖޫއު ވާއިރު މައްސަލައިގެ މައްސަލައިގައި ފަންނީ/technical ކަންކަމާއި، ސައިންޓިފިކް ކަންކަން ހިފެހެއްޓުމަށް ނިޔާއަކަށް ވާސިލްވުމަށް އެކްސްޕާޓުގެ ފަރާތްތައް ކަނޑައަޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[65]

މިފަދައިންކޯޓަށް އެކްސްޕާޓުންގެ އައްޔަނު ކުރާ ފަރާތްތަކީ އެއްވެސް ކަމެއް ނިންމުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ބައެއްނޫނެވެ. އެމީހުންގެ ދައުރަކީ ކޯޓަށް އެކްސްޕާޓުންގެ ދައުރުކަމެވެ. މިފަދައިން އައްޔަންކުރާ އެކްސްޕާޓުން ހުށަހަޅާ އަދާކުރުމަށް ހާސިލްކުރާނެ ކުރިއަށްވެއެވެ.[66]

އެމިކަސް ކިއުރިއާ/Amicus Curiae

ބަހުގެ މާނައިން ބަލާއިރު މިއީ ކޯޓުގެ ރަހުމަތްތެރިއާ/friend of the court މިހެން ބުނެވިދާނެވެ. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން މިއީ މައްސަލައިގެ ހަމަވާއްޖެއިރު ނުހިމެނޭ ނަމަވެސް މައްސަލައިގެ މައުލޫމާތު މަސްއަލައިގެ ފަރާތްތަކެއް ފާހަގަކުރާ ކަމެކެވެ. މިފަދަ ފަރާތްތަކުން ކޯޓުގައި ހުށަހެޅުމަކީ މައްސަލައާއި ގުޅޭ ހެކި/amicus briefs ތައްޔާރު ކުރުމުގައި މުހިއްމު ދައުރެއް އަދާކުރެވޭ ބައެއް ފަރާތްތަކުން ހުށަހަޅާ ބައެއް ދުސްތޫރީ ނިޒާމުތަކުގައި ހުށަހަޅައިދޭ ފުރުޞަތު ލިބިދެއެވެ.[67]

މިއީ އިސްލާމީ ކޯޓުގެ މަޤާމުގައި މައްސަލައާއި ގުޅޭގޮތުން އިތުރު މައުލޫމާތު ނުވަތަ ހެކި ދީފާ ލިބިދެވޭނެ ވަސީލަތެކެވެ.

[63]- Dyson v Leeds CC (1999) LTL, 22 November & oker v Barkland Cleaning Ltd (1999) LTL, 6 December & Britannia Zinc Ltd v Southern Electric Contracting Ltd and Another [2002] EWHC 606 (TCC)

[64]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ފާސްވީ 2022 ގެ 131(ނ)

[65]- UK civil procedure Rule 1998 No.3132 part 35 Rule 35.15(2)

[66]- PRACTICE DIRECTION 35 – EXPERTS AND ASSESSORS This Practice Direction supplements CPR Part 35 para 10.1-10.4

[67]- Rules of the Supreme Court of the United States; Rule 37

ނުވަނަ ބައި

ޝަރީޢަތް ހިންގުމާ ގުޅޭ

ބާބު 56 ޝަރީޢަތް ހިންގުން
ބާބު 57 ހުކުމްކުރުން
ބާބު 58 އިސްތިއުނާފު ކުރުން

ބާބު 56

ޝަރީޢަތް ހިންގުން

<u>ތަޢާރަފު</u>

ވަކިޖުރުމުތަކާއިގުޅިގެން ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ އާންމުއުސޫލުތަކަށް ގެންނަންޖެހޭ ބަދަލު ގެނައުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތުން ބަދަލު ގެނައުމަށް ވަކިވަކި ޤަޟިއްޔާތުގެ އަޙްވާލުތަކަށް ރިޢާޔަތްކުރުމަށް އެއްއުސޫލެއް ނުހިފެހެއްޓުމަކީ އުސޫލީގޮތުން ކަމެކެވެ.

މިއީ ޤަވާޢިދުގައި ޖުރުމުތަކުގެ ދާއިރާއަށް ބަލައި އެކަށައަޅާ އެންމެ މުހިންމު އާންމު ބަދަލުތައް ބަޔާންކުރެވިފައި ހުރިގޮތް ކަމުގައިވެއެވެ.

މިގޮތަށް ގެނެވޭ ބަދަލުތައް ޤަރީނާއާއި ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންވާ މައްސަލަ ބާވަތާއި ތަފާތު ބަލައިގެން އަމަލުކުރަންޖެހޭނެ ބާބުތައް ދެނެގަނެވޭނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ 127 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންވެގެންވާ ގޮތުގެ ތެރެއިން ބާބުތައް ދަށުން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ޤަވާޢިދުގައި ހިމަނާފައެވެ. މައްސަލައިގެ ވާހަކަތަކުގައި ބަޔާންވާ ބާބުތަކާއި ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގައި ވަކިން ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ބަބުތައް ޤަވާޢިދުގައި ހިމަނާފައެވެ.

ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ އުސޫލުތަކަށް ބަދަލުގެނައުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތަށް ހިނގާނެގޮތެވެ. މިގޮތުން ބަދަލުގެނައުމުގެ ބާރަކީ ބޭނުންވާ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ އަމަލުތަކެއް ކުރުމަށް ބޭނުންވާ ގޮތަށް ކުރެވޭނެ ބާރެކެވެ.

މިގޮތުގެ ދަށުން ޤަރީނާ އިޖުރާއަތުގެ ތަފާސީލުތައް އެވަނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ޤަވާޢިދުގައެވެ. މިއީ ބަދަލު ގެނައުމުގެ އުސޫލު ބާބުތަކަށް ވަކި ޢަމަލުތަކުން ކުރެވޭ ޤަރީނާއަކަށް ބަދަލުގެނެވޭނެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ގޮތެވެ.[1] މި ބާބުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ އެންމެ މުހިންމު ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

މިބާބުގެ ބަދަލުތައް ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބާބުތަކާއި ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ ބާރު ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތްތަކަށް ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތާ އެއްގޮތަށް ބަދަލުކުރެވިދާނެއެވެ.

މިއީ މިފަދަ މައްސަލަތަކުގެ ވަކި ޢަމަލުތަކެއް ކަމުގައިވެއެވެ.

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 211(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)(ބ) އަދި 213(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)(ބ)(ޅ)

އާންމު ކަންކަން

ޝަރީޢަތް ކުރާބަސް

އެހެން ގާނޫނެއްގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިނގާ ޝަރީޢަތްތައް ކުރަންވާނީ ދިވެހިބަހުންނެވެ.[2]

ނަޒާހަތް ދިނުން

އަނެއްފަރާތުގެ ބަސް އަޑުއެހުން/Audi alteram partem މި އުސޫލުގެ ދަށުން، ޖިނާޢީ ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ހުކުމްނުކުރަން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމަކުން ގަސްދުކުރުމަކީ ނަޒާހަތް ދޫނުވާނެވެ.[3] ގާނޫނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުތަކުގައި ނަޒާހަތްދޫނުކުރާނެ މައްސަލަތަކާ ތަޢާރަފު ދައުވާ ހުށަހެޅުމާއި، ޖަވާބު ހުށަހެޅުމަށް އެކަށީގެންވާ ފުރުސަތު ދިނުމަށެވެ. ނަޒާހަތް ދިނުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 23، 24 އަދި 25 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ނުރަސްމީ އަޑުއެހުން

ނުރަސްމީ އަޑުއެހުންތައް ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުން ބޭރުގައި ބޭއްވިދާނެވެ. ނުރަސްމީ އަޑުއެހުންތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުމާއި، ހުކުމްނުކުރަނީސް އިޖުރާއާތު ދިނުމުގެ އަޑުއެހުންތަކާއި، މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމާއި، ދަޢުވާގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ މުރާޖަޢާ އަޑުއެހުމެވެ.[4]

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން

ނުރަސްމީ އަޑުއެހުންތައް ފިޔަވާ ބާކީ ޝަރީޢަތުގެ ކޮންމެ އަޑުއެހުމަކީ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމެކެވެ. މިއިން ކޮންމެ އަޑުއެހުމަކީ ހުކުމްނާއި، ނުވަތަ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރާ ފަރާތަކުން ގާނޫނާ ޚިލާފު އަޑުއެހުންތަކެކެވެ.[5]

އަޑުއެހުން ފަސްކުރުން

ހަސްމަކު އަޑުއެހުން ފަސްކުރަން ބޭނުންނަމަ އަޑުއެހުން ފަސްކުރުމަށް އެދިވޭނެވެ. ފަސްކުރުމަށް އެދިފައިވާ ސަބަބަކީ މަޤްބޫލު ސަބަބެއްނަމަ އަޑުއެހުން ފަސްކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މަޤްބޫލު ސަބަބެއްކަމުގައި ބެލެވޭނީ ހަސްމަކަށް ބާރުނުފޯރާފަދަ ކަމެއް ދިމާވުމުން ދިމާވެގެން ކަމަކަށް ވާނަމައެވެ. މިފަދަ ސަބަބެއް

---

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 197

[3]- Audi alteram partem (or audiatur et altera pars) is a Latin phrase meaning "listen to the other side", or "let the other side be heard as well"

[4]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 198(ހ)

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 198(ހ)

ކުށްވެރިވެގެން ނަމަވެސް އަޑުއެހުން ފަސްކުރެވޭނީ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާއާއި، ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުޙަލާ ހިމެނޭގޮތުން ޖުމްލަ ތިންފަހަރަށެވެ.[6]

އާންމުކޮށް ހުޅުވާލުން

އާންމުކޮށް ހުޅުވާލައިގެން އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަކީ އާންމު އުސޫލެވެ. ނަމަވެސް މަޙްކަމައިގެ ޙުކުމަށް އާންމުކޮށް ހުޅުވާނުލައި މަޙްކަމަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލުތައް 29 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ރިމޯޓް ހާޒިރުން

މަޙްކަމައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތަކާއި އެހެނިހެން އަޑުއެހުންތައް ރިމޯޓުކޮށްވެސް ބާއްވާލެވޭނެއެވެ. ކޯޓުގެ ހުއްދައިން އަޑުއެހުންތައް ރިމޯޓް ހާޒިރުވެ ބައިވެ ފަސޭހަ ނިޒާމުތަކެއް ކޯޓުގެ ހުރިހާ ކަނޑައެޅުމުގެ އިޚްތިޔާރުވެއެވެ.[7]

ދައުވާ އަނބުރާގެންދިއުން

ދައުވާކުރާފަރާތަށް ބޭނުންވެއްޖެ ހިނދެއްގައި އެފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާ މުޅިއެކީގައި ނުވަތަ އެދައުވާއިން ބައެއް އަނބުރާގެންދެވިދާނެއެވެ.[8] އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 17 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ވަކާލާތު އެއްބަސްވުން

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން ދެފަރާތަށް ވަކާލާތު އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އެއްބަސްވެވިއްޖެނަމަ ދައުވާކުރާފަރާތުން އެކަން ކޯޓަށް އަންގަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން އަންގައިދިނުމުން މަޙްކަމަ ބާރިކޮށް ޤަޟިއްޔާ ނިންމިދާނެއެވެ.[9]

ވަކީލުގެ އޯޑިއަންސް/right of audience

ޤާނޫނީ ވަކީލަކީ ކުށްވެރިކޮށް މަޙްކަމަ ކުރިއަށްގެންދިއުމުގެ ބަސްދީ ލިބިގެންވާ އަސާސީ ޙައްޤެކެވެ.[10] މަދަނީ މަޙްކަމަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގައި ހާޒިރުވެ ތަމްސީލު ކުރެވޭނީ އަދުލުކުރާ ޤާނޫނީ ވަކީލަކަށް ނުވަތަ 18 އަހަރު ނުފުރޭ ފަރާތްތަކާއި، ރައްކާތެރިކަން ލިބިދޭ ފަރާތްތަކުގެ އުސޫލުތަކުގެ މަސްލަޙަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށް ކަނޑައެޅޭ ފަރާތްތަކެވެ.[11]

---

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 199(ހ)(ނ)(ރ)(ބ)

[7]- UK Civil procedure rule 1998 No 3132(L.17) part 39 Rule 39.9(2)

[8]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) ގެ 252(ށ) އަދި ބާބު 29 ބައްލަވާ

[9]- ކުރީގެ ހަވާލާ 186(ކ)

[10]- ކުރީގެ ހަވާލާ 53(ށ)

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 79(ށ)(ހ)(ނ)

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ޤާނޫނީ ވަކީލަކު އައްޔަން ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ނުވަތަ އޭނާ ތަމްސީލު ކުރާނެ އެހެން ފަރާތެއް ކަނޑައަޅާފައި ނުވާނަމަ ހާޟިރުވާންޖެހޭނީ ހަސްމު އަމިއްލައަށެވެ.[12] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހަސްމުން ތަމްސީލު ކުރުވާނީ ޤާނޫނީ ވަކީލުންނަށް އެކަނިކަމަށް ޤާނޫނުގެ 79 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)(ށ)(ނ) އަށް ރިޢާއަތްކޮށް މާނަކުރަމުން ދާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ 80(ހ) ގެ ނައްސުގެ އިބާރާތުގައި "... ނުވަތަ އޭނާ ތަމްސީލުކުރާނެ އެހެން ފަރާތެއް ކަނޑައެޅުމަކާނުލައި، ..." މިފަދައިން ބާރާނުކުރުމާއި، ޑިސްފަރާތަކުގެ މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާ މައްސަލަތަކުގައި އުފެދިދާ ފަރާތް ތަމްސީލުކުރުމަށް އެތަނުން އެކަކު އައްޔަންކުރުން ހުއްދަކުރެވޭ ގޮތަށް ގެނެސް،[13] ކޯޓުކަށް ކަނޑައަޅާނެ ފަރާތްތަކެއް ތަމްސީލުކުރާނެ ފަރާތެއް ކަނޑައަޅައި އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައިވާއިރު[14] ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުން ހަސްމެއް ތަމްސީލުކުރާނެ ފަރާތެއް ކަނޑައެޅުން ނުވަތަ ބަދަލު ހަމަޖެއްސުން ހުއްދަކަން ދޭހަވެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކޯޓުން ހުއްދަދީ ޚާއްޞަ މިފަދަ ހަސްމަކާ ތަމްސީލު ކުރުވިދާނެވެ.[15] އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްގައި ޤާނޫނީ ހިދުމަތުގެ ޤާނޫނުގައި ބާރުދީފައިވާ ޝަރުތުތަކެއް ހަމަނުވާ ފަރާތަކަށް ކޯޓުގައި މިހާރު ތަމްސީލުކުރުމަށް ހުއްދަދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދެއެވެ.[16]

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހަސްމަކު ތަމްސީލު ކުރުމަށް ތަމްސީލުކުރާ ހައިސިއްޔަތުގެ ގޮތުގައި ބަދަލުގައި މީހުން ހަމަޖެއްސުން އުސޫލު ތަފްސީލުކޮށް ބާރުލާކުރަންޖެހޭކަމުގައި ދެކެމެވެ. ބަދަލުގައި މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި ޤާނޫނީ ފައިސާގެ މީހުންގިދާ އޭނާ ބަހަނަކަން ހާސިލްކޮށްފައިވާނަކަން ނުވަތަ ކަނޑައަޅައި ބާރުކުރަންޖެހޭކަމުގައި ދެކެމެވެ. މިމާއްދާ މާނަކުރުމުގައި އަދަބުވެރިގެ ވިސްނުން ކުރެހެވޭނެ ވަކީލުންނަށް މަސައްކަތް ހުރިހުރުމުގެ ވިސްނުމަކަށްނޫނެވެ.

ހަސްމުން ތަމްސީލުކުރުމަށް ވާރުތަ ނުވަތަ ލިޔަސް ޖުރާކޮޕީސްއް ނުވަތަ އިންހައުސް ކައުންސިލް ނުވަތަ ވަކީލު ޤާނޫނީ ވަކީލުން އައްޔަން ކުރުވިދާނެވެ. މިފަދަ ފަރާތް ހަސްމުން ތަމްސީލު ކުރުމަށް އައްޔަންކުރުވޭނީ ޒިމާ އޮތް އޭނާ ނުވަތަ އައްޔަންކުރާ ލިޔުން ނުވަތަ ފާރާކުރުމެވެ.[17]

---

[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 80(ހ)

[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ 83(ހ)

[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ 86(ހ)(ށ)(ނ)(ބ)

[15]- LEGAL SERVICES ACT 2007, 2007C.29 SCHEDULE 3 RIGHTS OF QUDIENCE PARA 1(2)

[16]- D V S (RIGHTS OF AUDIENCE) [1997] 1 FLR 724, PP 728C–729A, PER LORD WOOLF MR

[17]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 43(ށ)(ނ)(ރ)(ހ)

ޤާނޫނީ ޝަޚްސުން ތަމްސީލުކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު އެކަމަށް ކަނޑައެޅޭ މުވައްޒަފަކަށް ކުންފުނި ތަމްސީލު ކުރުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓަށް ދެވިދާނެވެ.[18] ކުންފުނިތަކާއި އެކުންފުނީގެ ޑިރެކްޓަރުން ތަމްސީލުކުރުން ހާޒިރުވެވޭނެއެވެ. ކުންފުނިން އެކަމަށް ހުއްދަދޭ މުވައްޒަފަކަށް އެކުންފުނި ތަމްސީލުކުރެވިދާނެވެ.[19]

ޤާނޫނީ ވަކީލަކު އައްޔަނު ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ޤާނޫނީ ޝަޚްސެއް ތަމްސީލުކުރުމަށް އެޓަނީގެ އިސްމަގާމެއްގައި ހުރިމީހާ އައްޔަނުކުރެވިދާނެކަމަށް[20] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

މިއުސޫލުގެ މަޤްޞަދަކީ ކުންފުނި އަދި މިނޫނަސް ޤާނޫނީ ޝަޚްސުތަކާއި ޝަރީޢަތްތަކުގެ މަޖްލީހުގައި ޖަވާބީ ހަސްވަލު ތަމްސީލު ކުރާގޮތަށް ތަމްސީލުކުރުމުގެ މަގު ފަހިކޮށް ދިނުމެވެ. އެކުންފުނީގެ މުވައްޒަފަކު ޤާނޫނީ ޝަޚްސު ތަމްސީލު ކުރުމަށް ހުއްދަދިނުމުގެ މަޤްޞޫދު ސަބަބަކީ ޚަރަދުކުޑަކުރުމަށް އެފުރުސަތު ދޭންވާތީއެވެ. މިފަދައިން ތަމްސީލު ކުރުމަށް ހުއްދަ ދިނުމުގައި ކޯޓުން ބަލަންވާނީ މުއައްސަސާގެ ކުޅަދާނަކަމާއި، ތަމްސީލުކުރުމަށް އައްޔަނުކުރާ ފަރާތުގެ ތަޖުރިބާއާއި، އެޤާނޫނީ ޝަޚްސެއްގައި އެމުވައްޒަފު އަދާކުރާ ވަޒީފާއަށެވެ.

ޚަސްމަކު އެހެން ޚަސްމަކު ތަމްސީލުކުރުން

އެއްމަސްލަހަތެއް ހިމެނޭ ގިނަބަޔަކު ތިބިނަމަ އެއްޚަސްމު އެންމެންގެ ތަމްސީލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިދާނެވެ. މިގޮތުން ތަމްސީލުކުރުމަށް އައްޔަނުކުރާ ބޭނުންވާނަމަ ދަޢުވާ ކުރަނިވި ނުވަތަ ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅާއިރު ޚަސްމު ބަޔާންކުރުމުން ކޯޓަށް އަންގަންވާނެވެ. މިހާލަތުގައި ކޯޓުގައި އެފަރާތް ތަމްސީލުކުރާނީ މަސްލަހަތު ހިމެނޭ ދަޢުވާފަރާތް އައްޔަނުކުރި ޚަސްމު މަޙްކަމާއި ކޯޓުގައި އެފަރާތުގެ ތަމްސީލުކުރެވިދާނެވެ. އަދި އެފަރާތުގެ މައްސަލައިގައި ދައުލަތުން ވަކީލުން އައްޔަނުކުރަމުން ހިނގާނެއެވެ.[21]

ތަމްސީލުކުރުމަށް އެހެން ފަރާތެއް ކަނޑައެޅުން

ކޯޓުން ހުއްދަދޭ ފަރާތަކަށް/Lay representatives މިގޮތަށް ތަމްސީލުކުރެވިދާނެވެ.[22] މިއުސޫލަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބައިތިއްބާފައިވަނީ ޤާނޫނުގެ ނަފްސުގައި ޚަސްމު ތަމްސީލު ކުރާ ޚަސްމު ފަރާތުން ކަނޑައެޅުމުގެ ހުއްދަދީފައިވާ.[23] އަދި ޚަސްމު ފަރާތުން ތަމްސީލުކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ތަމްސީލުކުރާނަމަ ޚަސްމުގެ ގޮތުގައި

[18]- UK CIVIL PROCEDURE RULES 1998 NO.3132(L.17) PART 39 RULE 39.6

[19]- WATSON V BLUEMOOR PROPERTIES LTD [2002] EWCA1875

[20]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 44(ހ)

21- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 83(ހ)(ނ)

22- އިނގިރޭސި ބަހުން "ލޭ ރެޕްރެޒެންޓޭޓިވް" މިސްރާއީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާގޮތެވެ.

23- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) ގެ 80(ހ)

އެފަރާތެއް ކަނޑައެޅޭނީ އެހެންހައިސިއްޔަތުން ކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤަވާޢިދުގެ 85 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ތަމްސީލު ކުރުމުގެ ހައިސިއްޔަތުން މީހުން އެއްބަސް ކުރުމަށް މަގުފަހިކުރުމެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤަވާޢިދުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢަވާއިރު ތަމްސީލު ކުރާނެ އެހެން ފަރާތެއް ނުވަތަ ކޯޓުން ހުއްދަދޭ ފަރާތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ އުސޫލަކީ ވަކިޝުރުކަން ހާއްސަ އުސޫލުކަމެވެ.[24]

ބައެއް ދާޢިރާ ނިޒާމުތަކުގައި މެކެންޒީ ފްރެންޑުގެ އާއިލީކޮށް ޝަރީޢަތުގައި ހާޒިރުވުމުގެ ހައްޤު އުސޫލުތަކެއް ހުރިގެވިއެވެ.[25] މެކެންޒީ ފްރެންޑުގެ އުސޫލަކީ ހަރުހުރި ދަސްވަރު އާއިލީކޮށް ދަރިފަދުގެ ދައުރުއަދާކުރުމެވެ. ބަދަލުގައި ހެކިވުމުގެ ފަރާތުން ވާހަކަދެއްކުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓުން ދިނުމަކީ ހެކިވުމުގެ ބަދަލުގައި މެކެންޒީ ފްރެންޑަށް ހާސިލުވެދާނެވެ. މިގޮތުން ހުއްދަދެއްވުމަކީ ވަކިހަމަކަމަކީ ފޮނުވަލަވަތިން އަޅުއްދަރީނަށް ފަހެވެ.[26] މިހުއްދަދެއްވުމަކީ އިންސާފުވެރިކޮށް މަސައްކަތް ހިންގުމަށް ޝަރުޢީގޮތުން ކަމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެ ނަމަވެ.[27] މިގޮތުން ބަދަލުގައި ހަމަޖެއްސާ މިހާރު ބަދަލުގައި ތިޔުންތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ވާހަކަ ކޯޓުން ހުއްދަދެއްވި ކުރުވިދާނެ ކަމެއްކަމަށް ދެކެވެ.

ހެކިވުމުގެ ބަދަލުގައި ހެކިވުމުން ތަމްސީލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ކޯޓުން މެކެންޒީ ފްރެންޑަށް ނުދިނަމަ އާންމު ގޮތުގައި ހެކިވުން ލަފާދިނުމުގެ ގޮތުގައި މެކެންޒީ ފްރެންޑު ހުންނާނީ ހެކިވުމުގެ ނިޔަދުވަމެވެ. އާންމު ދައުރަކީ ނޯޓުކުރުމާއި، ދައްކަންވާ ވާހަކައިގެ ނުވަތަ ނުކުތާއަކީ ކޮބައިކަން ބުނެދީ ލަފާދިނުމުވެ.[28] އިދިކޮޅުވެރިޔާގެ އިސްތިސްނާގެ ކޯޓުން މެކެންޒީ އުސޫލު ފަހެއްގެ ފިރިހެނެއްގައި އާދު ވެ. ބާވު މިފަސްވުރާގައި ރިވެއްސުން ފެނިފައިވެއެވެ.[29] މިހާޖަރާގައި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ މަޢްލޫމާތުގެ އަޅައެރުން ހުށަހަޅައިގެން ބާއްވާ ހަރަކާތުގައި މެކެންޒީ ފްރެންޑުގެ އާއިލީކޮށް ހެކިވުން ހުއްދަ ކަމަކެވެ. އަދި ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމުގައި ޢަދުލުވެރި އިންސާފުވެރިކަމާ އެއްގޮތަށް ނިޔާކުރުމުގައި ވަރަށް އެކުގެ ޝަރީޢަތް ދިނުމަށް ދެވެއެވެ.

ޖުމްލަކޮށް ބެލުމަށް ތަމްސީލުކުރާނެ އެހެން ފަރާތެއް/Lay representatives ގެ ގޮތުގައި މިހާރު ތަމްސީލު ކުރުމަކީ ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ މިހާރުގެ ހަމަތަކުގެ އެހެންމީހަކު ފުރުސަތު ދިނުމަށް ކޯޓުން ލިބިގަންނާ ތަފާސީލު ބާރެކެވެ.

[24]- PRACTICE DIRECTION 27A – SMALL CLAIMS TRACK THIS PRACTICE DIRECTION SUPPLEMENTS CPR PART 27 PARA 3.1(2)
[25]- THE NAME DERIVES FROM THE CASE OF MCKENZIE V MCKENZIE [1971] P33.
[26]- Clarkson v Gilbert [2000] 2 FLR 839
[27]- Re N (A Child) (McKenzie Friend: Rights of Audience) [2008] 1 WLR 2743
[28]- މާނައީ ބޭނުންކުރާ މުސްތަޤިއްލު ސޮއްތޮވޮޗީ/sotto voce އެވެ.
[29]- [1999] 1 WLR 1807; [1999] 4 ALL ER 751, ALSO AVAILABLE ON THE COURT SERVICE WEBSITE, CASE NO 1999/0478 AT WWW.COURTSERVICE.GOV.UK/JUDGMENTS/JUDG_FRAME.HTM.

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން

އަޑުއެހުން ތާވަލުކުރުން

މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުންތައް ދުރާލައި ތާވަލުކުރެވެންވާނެއެވެ.[30] ދުރާލައި ތާވަލުކުރުމުގެ ގޮތުން އަވަސް ނިޔާގެ ނުވަތަ ބޮޑެތި މައްސަލަތަކުގެ ޖުރުކުން ބެލުމަށް ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަރުހަލާގެ ކޭސްލިސްޓް ހުށަހެޅުމުން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚު ކަނޑައަޅައި، ޝަރީޢަތުގެ އިދާރީމުވައްޒަފަކު ފުރިހަމަ ކުރާނެ ގޮތުގެ ތާވަލު އެކުލަވާލައި ހަސްބުންނަން އިދާރާއިން ދޭންވާނެއެވެ.[31] ކުދިމައްސަލަ ތަކުގެ ޖުރުކުން ބެލުމަށް ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ޖުރުކު ކަނޑައަޅާފައިވާ ދުވަހު އިޖުރާއަތުގައި މައްސަލައިގެ ފަރާތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާނެ ތާރީޚު ކަނޑައަޅައި ހުށަހަޅަން އަންގަންވާނެއެވެ.[32]

އިޚްތިޔާރުކުރެވޭ ބާވަތުގެ ހުއްޓަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ހަސްބުންނަން ހެކިންގެ ލިސްޓް ތައްޔާރުކޮށް އިދާރާތަކުގައި މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުން ގޮތުގެ ކުރުމާއި، އަޑުއެހުމަށް ނޯޓިސް ދިނުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ވަކިވަކިން ތަކާގުޅޭ ބާބު 23 އިން 25 އަށް އަދި 45 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އިބްތިދާއީ ބަޔާން

ޝަރީޢަތުގެ އިދާރީމުވައްޒަފަކު ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ތާވަލާއިގެންވާ ތަރުތީބަކަށް ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ކުރިއަށް ގެންދަންވާނެއެވެ. ދަށުން ކަނޑައަޅާ މައްސަލައަށް އިބްތިދާއީ ބަޔާނެއް ފޮނުވާނެއެވެ.[33] ދައުވާ ކުރާފަރާތުން އިބްތިދާއީ ބަޔާން ހުށަހަޅައި އިބްތިދާއީ ބަޔާނުގައި ދައުވާގެ ތަފްޞީލު، ދައުވާގައި ހިމެނޭ ވާޤިޢާތައް ހިމެނޭގޮތަށް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ދިފާޢުގެ އިބްތިދާއީ ބަޔާން ހުށަހަޅަންވާނީ ޖަވާބު ހެކިންގެ ހެކިބަސް ނެގުމެވެ.[34]

ހެކިބަސް ނެގުން

ފުރަތަމަ ހެކިބަސް ދޭނީ ދައުވާ ކުރާފަރާތުން ހުށަހަޅާ ހެކިންނެވެ. ދެން ދައުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ހެކިންނެވެ.[35] ހެކިން ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ކުރާ ހެކިބަސް ނެގުމުގެ ބަދަލުގައި ހެކިބަހާއި އިތުބާރުކުރަން ބޭނު ހެއްކެއްގެ ގޮތުގައި ރެކޯޑްކޮށް ދިނުމަށް އެދިދާނެއެވެ. އަދި އޮޑިއޯވިޝުއަލް ހެކިބަސް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 5

30- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 199(ހ)
31- ކުރީގެ ހަވާލާ 222(ހ)(2) އަދި 232(ހ)(3)
32 - ކުރީގެ ހަވާލާ 208(ހ)
33- ކުރީގެ ހަވާލާ 200(ހ)
34- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ށ)
35- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ށ)

އަދި ބާބު 19 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ. ދެފަރާތުގެ ހެކި ހުށަހެޅުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމުމުން ހުއްޖަތު ބަޔާން ހުށަހަޅައި، އަޑުއެހުންތައް ނިންމާލެވޭނެވެ.

މަޤުބޫލު ސަބަބެއް އޮތުމަކާ ހާދިސާ ހިނގިތަނަށް ގޮސް ބެލުން/locus in quo މަދީ ފަސޭހާރަށް ކުރެވިދާނެއެވެ. އެންމެ އާސްޓްރޭން މިފަދައިން ވާހަކައެއް ދަންނަވަމުން މަސައްކަތްކުރާނަމަ އެކަން ކުރަންވާނީ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ބައެއްގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެހޭގޮތަށެވެ.

ހުއްޖަތު ބަޔާން

މައްސަލައިގެ ހެކި ހުށަހެޅުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމި، އޭގެ ފަހުގެ ބަޔާންތަކާއި ލިޔެކިޔުން ހުށަހަޅާ ނިމުމާއެކު ދަޢުވާގެ އަޑުއެހުން ނުވަތަ އަޑުއެހުންތައް ފަސްޖެހުމުން ނިންމާލެވޭނެވެ.[36] ފަހުގެ ބަޔާންތަކާއި ލިޔެކިޔުން ހުށަހަޅާ ނިމުމާއެކު ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ނިންމާލެވޭނެތަން ބަޔާންކުރާ މުއްދަތާއި ހަވާލާދީ ޖަދުވަލު ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި އިތުރު ބަޔާނެއް ހުށަހެޅޭނެކަމަށް ބަހުސް ކުރަމުން ދާކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

ބަޔާން ބަދަލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ނިމުމަށްފަހު ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައި ޤާނޫނީ ފިކުރެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ 148 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބަޔާންތަކުގެ ބާވަތުގެ އިތުރު ބަޔާނެއް ހުށަހެޅުން މަނާކުރެވެ. އެގޮތަށް އުސޫލުން ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާތައް ކުރިއަށްގެންދިޔުމަށެވެ. ޖުމުލަ ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ އާންމު އިޖުރާއަތުތަކުގެ ގޮތުގައި ނަވާރަވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރާ އިޖުރާއަތުތަކަށް ބަދަލުގެނެވޭނެކަން 196 ވަނަ މާއްދާއިން އެނގެއެވެ. ވީމާ ޖުމުލަ ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 203 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ކިޔަންވާނީ އެޤާނޫނުގެ 148 ވަނަމާއްދާއާއި، 196 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާއި، އެޤާނޫނުގެ 200 ވަނަ މާއްދާއާއި، 210 ވަނަ މާއްދާއާއި، 223 ވަނަމާއްދާއާއި، 234 ވަނަމާއްދާއާއި އެކުއެކީގައެވެ. ފަހުގެ ބަޔާންތަކަށް 203 ވަނަ މާއްދާގައި އެބަޔާންކުރަނީ ހުއްޖަތު ބަޔާނުގެ ވާހަކައެވެ.

ވީމާ ޖުމުލަ ކަނޑައެޅޭ މައްސަލަތަކުގެ ބޭރުން ކުރިމައްސަލައިގެ ޖުމުލަގައި ނަމަ މައްސަލައިގެ ފަހުގެ އަޑުއެހުމުގައި ހެކިހުށަހަޅައި، ހެކިބަލާގޮތް ދެއްކުމުން ވާހަކަދެއްކުމަށް ބަޔާނުގެ ހުށަހެޅުމަށް އެކަމާބެހޭގޮތުގައި އެބަޔާން ހުށަހަޅައި ނިންމާލެވޭނެވެ. އަދިވެސް ނިޒާ އަދި ޖުމުލަގައި ނަމަ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތަކުގެ ތެރެއިން ހުއްޖަތު ބަޔާން ނުވަތަ ކްލޯޒިން ސްޓޭޓްމަންޓް ހުށަހަޅާއިރު ހެކިބަލާގޮތް ދެއްކުމުން ވާހަކަދެއްކުމަށް ބަޔާން ހުށަހަޅާފަދަ އުސޫލުގައި އެބަޔާން ހުށަހަޅައި ހުއްޖަތު ބަޔާން ހުށަހަޅައި ނިމަންވާނެވެ.

36- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 203(ހ)

ވަކިވަކިޖަލްސާތަކުގައި ހަޒުރުން ކުރިއަށްގެންދިއުމާގުޅޭ އުޞޫލު ތަފްސީލުކޮށް 23، 24 އަދި 25 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. އިހުމާލުގޮތް ނުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ދައުވާ ކުރެވޭ މައްސަލަތަކުގެ ޝަރީޢަތާ ގުޅޭ އިޖުރާ ތަރުތީބު 16 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ދިފާޢު ކުރުން

ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް ދިފާޢީ ހެކިން ހުށަހަޅާނަމަ އެކަން އިޚްތިޔާރީ ބާރުން ހުށަހަޅާއިރު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މުޖުރަދު ނައްޞުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ މިއީ މަޖުބޫރު ކަމަކަށް ނުވެއެވެ. ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އެރުވުމަށްފަހު ދައުވާ ދިފާޢުފަރާތުގެ ހެކިބަސް އަޑުއަހަންވާނެއެވެ.[37]

ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ހެކިންގެ ހެކިބަސް އަޑުއެހުމުން ދިފާޢީ ހެކިބަސް ހުށަހަޅާފަރާތުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމުން ދިފާޢުކުރަންޖެހޭ ދައުވާއެއް ނެތްކަމަށް ބުނެ ދިފާޢު ކުރެވިދާނެއެވެ. މިއީ ދައުވާކުރާފަރާތުން ހުށަހެޅި ހެކިތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ހުށަހެޅޭ ދިފާޢެކެވެ.[38] މިދިފާޢު ހުށަހަޅާނަމަ އެކަން ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢީހެކިން ހާޒިރު ކުރުމާއި ގޮތެއް ނިންމަންވާނެއެވެ.[39] ހެކިން ގެނައުމަކަށް އެދޭނަމަ ޖަވާބު ދޭންޖެހޭ ދައުވާއެއް ނެތްކަމަށްބުނެ/no case to answer ހުށަހެޅިނަމަވެސް އާންމު އުސޫލުން އަޑުއެހުންކުރިއަށް ގެންދަންވާނެއެވެ. ވީމާ މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއްގެ ބޭނުމެއް ނޯންނާނެއެވެ.[40]

ފަނޑިޔާރުގެ ދައުރު

ފަނޑިޔާރަށް ހެކިވެރިންނާ ސުވާލުކުރެވޭ ކަންކަން ސާފުކުރެވިދާނެއެވެ. ސުވާލުކުރުމުގެ ބޭނުންތަކުގައި ހުއްދަ ހުރުމަކީ ހެކިންނާ ސުވާލުކުރުމުގައި ސަމާލުކަމާއި ގުޅިގެން ދޭނެ ސުވާލުތަކެވެ.[41] ހެކިބަސް ނެގުމުގެ މަރުޙަލާގައި ސުވާލުކުރާ ގޮތުގެ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުން ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ.

ސާބިތު ކުރުމުގެ ބަދަލުވުމުން ހަލުވިކަމުން އިތުރު ހެކިބަސް ގެނައުމަށް ފަރާތްތަކަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ފަނޑިޔާރު އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތި ހެކިބަސް ނަގަމުން ދިޔުމަކީ ކުށެއް ކަމަށް ވެދާނެއެވެ.[42] ހަމައެއާއެކު ފަނޑިޔާރު ސުވާލުކުރުމުގައި އިތުރު ކަންކަން ހޯދުމަށް މަސައްކަތް ނުކުރުމަށް ސަމާލުވާން ޖެހެއެވެ.[43]

[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 202(ހ)

[38]- Benham Ltd v Kythira Investments Ltd (2003) LTL 15/12/03

[39]- Boyce v Wyatt Engineering (2001) LTL 1/5/01

[40]- Miller v Cawley (2002) The Times, 6 September 2002

[41]- Jones v National Coal Board [1957] 2 QB 55

[42]- ސިވިލް ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު 11/2022) ގެ 145(ހ)

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 137(ހ)(ނ) އަދި *Bank of St Petersburg PJSC v Arkhangelsky* [2020] EWCA Civ 408

މައްސަލައިގައި ހުކުމް ކުރުމުގައި އަޑުއެހުން ނިންމާލާއި ވަގުތުން ހުކުމްކުރެވިދާނެވެ. އަދި ތިރީސް ދުވަސްތެރޭގައި ހުކުމް ކުރުމަށް ކަންތައްތައް ތާރީޚެއް ދެވިދާނެވެ.[44] އާންމު އުސޫލެއް ގޮތުން ހުކުމް ފަސްކުރާނީ/reserved އުނދަގޫ މައްސަލަތަކުގައެވެ.

އަޑުއެހުން އަލުން ހުޅުވުން

ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ނިންމާލުމަށްފަހު ހުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުންތައް އަލުން ހުޅުވާލުމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ދަށުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަމެކެވެ. ޤާނޫނު ތަސައްވަރުކޮށްފައިވާ އެފަދައިން ހުޅުވާލަންޖެހޭނީ ގޮތުގެ މަތިން އަޑުއެހުންތައް ތަރުތީބުކުރުމުގެ.

ވަކިވާހަކަތަކުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުން

ކޯޓުގެ އިޖުރާއަތުތަކަށް ރަނގަޅުކުރުމުގެ ސަބަބުން މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ހުރިހާ ވާހަކަތައް ޝަރީޢަތަށް ނުގެންދެވޭ ހާލަތްތަކުގައި، އެހެންމެ ސަބަބަކާހުރެ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ވާހަކަތަކުގެ ޝަރީޢަތް ވަކިން ހިންގަން ނިންމާ ހާލަތްތަކުގައި ބައެއް ކަންތައްތަކާއި ވާހަކަތަކަށް/preliminary issues ވަކިން ޝަރީޢަތް ހިންގިދާނެވެ. މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ބެލުމަށް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ބައިގައި މިގޮތަށް އަމަލުކުރަންވާނީ އަސްލުމައްސަލައާއިވަކިން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ނިންމައި ކުރާ އަމުރުކުރުމުންނެވެ.

މިސާލަކަށް އަބުރާ ބެހުމުގެ މައްސަލައެއްގައި ބޭނުންކުރި އިބާރާތަކީ އަބުރުބޭރުވާފަދަ މާނައެއް އުފެދޭ އިބާރާތެއް ބެލުމަށް މައްސަލައިގެ ހަމައެކަނި އެވާހަކައިގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމެވެ.[45]

އަޑުއެހުމަކާނުލައި ނިންމުން

އަޑުއެހުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމުގެ ބާރު ހާލަތްތަކެއްގައި ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ފުރަތަމަ ހާލަތަކީ ދަޢުވާ އެގޮތަށް އެކަން ކުރުމަށް އެއްބަސްވާ ހާލަތްތަކުގައެވެ.[46] ދެވަނަ ހާލަތަކީ މައްސަލަ އަނބުރާ ގެންދާހާލަތުގައެވެ. އަނބުރާ ގެންދާ ހާލަތުގައި އަޑުއެހުމަކާނުލައި/Disposal without hearing މައްސަލަ ނިންމާލީ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިންގައި ބެލުމަށް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ގޮތުގައެވެ.[47]

ކުރި މައްސަލައިގެ ޖުރުމަށް ކަނޑައަޅާ މައްސަލަތަކުގައި އަޑުއެހުމަކާނުލައި ނިންމިދާނެކަމަށް ކޯޓަށް ބަލަވުއިޖެހޭނަމަ އެގޮތަށް އެކަން ކުރުމަށް ދަޢުވާލިބޭނެ ބައިންކުރުމަށް އަންގައި ނޯޓިސް ދެވިދާނެއެވެ.[48]

44- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 259(ނ)

45– *Keays v Murdoch Magazines (UK) Ltd* [1991] 1 WLR 1184

46- ކުރީގެ ހަވާލާ 212(ހ)(ނ)

47- އަނބުރާ ގެންދަން އެދިހުށަހެޅުމުން ހުށަހެޅިފައިވާ ދަޢުވާ ރަދުކުރުމާބެހޭ ގޮތުން ދަޢުވާގެ ފަރާތަށް ބަޔާންކުރެވޭނެ ފޯރުކޮށްދީފައިވާ 28 ދުވަސް ފަހުން ...

48- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 208 ގ (ށ)

މިގޮތުން ނޯޓިސް ދިނުމަށް ފަހު ޚަޞްމުންނަށް އަޑުއެހުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމަށް އެއްބަސްވެވިއްޖެނަމަ އަޑުއެހުމަކާނުލައި ކުރިމައްސަލައިގެ ޤަރާރުގައި މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ. މިއީ ހަމައެކަނި ކުރިމައްސަލައިގެ ޤަރާރަށް ޚާއްޞަ ކުރެވޭނެއެވެ.

އަޑުއެހުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމާނީ މައްސަލައިގެ ޚަޞްމުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާގެ ނުވަތަ ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތުގެ ތަފްޞީލާއި، މައްސަލައާއި ގުޅުން ހުށަހެޅިފައިވާ ދެފަރާތުން ލިޔުންތަކަށްބަލައި ގޮތްކަނޑައަޅާ ޙުކުމްކުރުމެވެ. މިގޮތުން މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ނިންމިގޮތް ނުވަތަ ޙުކުމްކުރި ގޮތުގެ އިތުރުން ނިންމުމަށް ވާސިލުވި ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ލިޔުމުން ޙުކުމްކޮށް ޚަޞްމުންނަށް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[49]

އިޚްތިލާފެއް ނުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމުގެ ޚާއްޞަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ބެލޭ މައްސަލަތައްވެސް ޚަޞްމުންނަށް އެއްބަސްވެވިއްޖެނަމަ އަޑުއެހުމަކާނުލައި ނިންމިދާނެއެވެ.

ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުން

ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހަށް ހާޟިރު ނުވެވޭނަމަ ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ. އެގޮތަށް ނޯޓިސް ދިނުމަކާނުލައި ކޯޓަށް ހާޟިރު ނުވެއްޖެނަމަ އެޚަޞްމެއްގެ އަޑުއަހާނުލައި ޙުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ކުރާ ޙުކުމް އެއްފަރާތްކޮށް ނުވަތަ ބާޠިލުކޮށް އަލުން ޝަރީޢަތް ހިންގަދިނުމަށް އެދިދާނެއެވެ. ޝަރީޢަތަށް ހާޟިރު ނުވެވުން އަޑުއަހާނުލައި ކުރާ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް މައްސަލަ ބަލާގޮތުގެ އިތުރު ތަފްޞީލު ބާބު 46 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

49- ކުރީގެ ހަވާލާ 212(ހ)(ނ) އިން ކުރެވޭ އިސްތިސްނާތަކާއި/އިންފަރާދުން

disposal hearing

ގޮތް ކަނޑައެޅުމުގެ އަޑުއެހުން

ކަނޑައެޅި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާ އަދަދެއްގެ ފައިސާ ހޯދުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާއަކީ އިޢުތިރާފުވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ އިޢުތިރާފުވާ މައްސަލައެއްގައި އިންޖުރަސްޓާވުދު ގޮތް ނިންމަންޖެހޭނަމަ އެކަމަށް ގޮތް ކަނޑައެޅުމާ ގުޅޭގޮތުން ކޯޓަށް ފެންނަ އެންމެ އެކަށީގެންވާ ގޮތަކަށް އިރުޝާދު ދިނުމާއެކު ޝަރީޢަތަށް ހުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ.[50]

ޤާނޫނުގެ 132 ވަނަ މާއްދާގައި މިބާރުލިބިދެނީ ހުކުމް ކުރާއިރު ވަކިކަމާމެދު އެއްބަސްނުވާނަމަ އިރުޝާދުދިނުމާއެކު ގޮތްކަނޑައަޅާ އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވުމުގެވާހަކައެވެ. މިއީ ޙުކުމްކަނޑައެޅުމުގައި މައްސަލަ ވަކިހުކުމަކަށް ފޮނުވުމުގެ ވާހަކަކަމަށް ވިސްނެނީއެވެ.

ދައުވާއަކީ އިޢުތިރާފުވުމުން އަދަދުކަނޑައަޅަންޖެހޭ ގޮތް ބާވަތުގެ 127 ވަނަ މާއްދާއާއި، ފައިސާދެއްކުމުގެ އިތުރުވަގުތެއް އެދުމުން އަދަދުކަނޑައަޅަންޖެހޭގޮތް ބަޔާންކުރާ 133 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) އާއި 132 ވަނަ މާއްދާ އެކަމުގައި ކިޔުމުން 132 ވަނަ މާއްދާއި އެބާރުދޭކަމާ ޝަރީޢަތަކީ ދިފާޢުހަދަނަ މައްސަލަތަކުގައި ބަދަލުދޭކަމާ ގޮތަށް އިތުބާރު އަޑުއެހުން ބޭއްވައި ޖުރުމާ ކަނޑައަޅައި ޝަރީޢަތް ބާރުލިބިގެން އެއްފަރާތުން ބާރުލިބިގެން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމެއް ނުބައްދަތު ވަރަށް ސާފެވެ. މިބާރުދައްކާ ގޮތްކަނޑައަޅާ އަޑުއެހުމުގެ ވަރަކައެވެ.

ޚުލާޞާ

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި ގޮތް ކަނޑައެޅުމުގެ އަޑުއެހުމަކީ ގޮތްކަނޑައަޅާ ޝަރީޢަތުގައި ހުކުމްކުރާ / disposal hearing އަޑުއެހުމުގެ ދުވަހުން 30 މިނެޓްވުރެ ދިގުނުވާނެއެވެ. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ހުށަހޭ އެހެން ނުވާނެއެވެ. މިގޮތަށް އަޑުއެހުމަށް ކުރިއަށްދާނެ ނުވަތަ ދައުވާކޮށްގެން ފައިސާގެ އަދަދާމެދު ގޮތްނިންމައި ގޮތް ކަނޑައެޅުނުގެން ނަމަ ބަލާނެ އަޑުއެހުމުގައެވެ. ނުވަތަ އިތުރު އިރުޝާދުދިނުމަށް ވެސް ބޭއްވޭނެ އަޑުއެހުމެވެ. ކުރިމައްސަލަތަކުގެ ޖުރުމެއް ބަލާނަމަ ކަނޑައަޅާ މައްސަލަތަކުގައި އިތުރު އިރުޝާދު ދިނުމަށް ބޭއްވޭ އަޑުއެހުމަކީ 209 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގެ ދަށުން މިފަދަ އަޑުއެހުމަކަށް ހުރިހާ އަޑުއެހުމެވެ. މިފަދަ އަޑުއެހުމުގައި ޝަފާހީ ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިބާރުނުގެ ގޮތުގައެވެ.[51]

މިއީ ދައުވާއަކީ އެއްބަސްވުމުން ގޮތްނިންމަން ނުވަތަ އެއްބަސްވެ ގޮތުގެމައްޗަށް ހުކުމްކުރުމަށް ބޭއްވޭ އަޑުއެހުމެއް، ފައިސާ ދައްކަންވީ މުއްދަތާމެދު ގޮތް ނިންމަދިނުމަށް އެދުމުން ގޮތްނިންމަން ބޭއްވޭ އަޑުއެހުމެއް، ހަމައެހެން

50- ޤަވާޢިދު 132

51- PRACTICE DIRECTION 26 – CASE MANAGEMENT – PRELIMINARY STAGE: ALLOCATION, REALLOCATION, ASSIGNMENT AND REASSIGNMENT This Practice Direction supplements CPR Part 26 para 22

އެދޭނަމަ ޤާނޫނުގެ 209 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ކުރިވައްސަވައިގެ ޖުރުލްގައި ބާއްވާ އަޑުއެހުމަކީ މިފަދަ އަޑުއެހުމެއްކަމަށް ހިނގާން އަޑުއެހުމެއްކަން އެންގެވ.

ބާބު 57

ހުކުމްކުރުން

ތަޢާރަފު

ދިފާޢު ހުށަހެޅޭ ދައުވާތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ މަރުހަލާނިމި މައްސަލައިގެ ފައިސަލާކުރަނީ ހުކުމެއް ކުރުމަކީ މައްސަލައިގެ ހުކުމެއްކުރުމެވެ. އަދި ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާގޮތުގައި ބިނާކޮށް މައްސަލައިގައި ނިންމާ ނިންމުމަކީވެސް ހުކުމެކެވެ. އިޢުތިރާފެއްނުވާ ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ޚާއްސަ އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ކުރެވޭ ދައުވާތަކުގައި މައްސަލަ ބަލައިނިންމާ ކުރާ ހުކުމާއި، ޝަރީޢަތް ހިނގުމަށްޓަކައި ނިންމާ ނިންމުމަކީވެސް ހުކުމް ކުރުމެވެ.[1]

އާންމު އުސޫލުތައް

ހުކުމް ލިޔުން

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ހުކުމް ލިޔާފަރާތަކީ މައްސަލައިގެ ފަނޑިޔާރެވެ.[2] ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި ހުކުމުގައި ހިމެނުމަށް ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވާ ކަންކަން ހުކުމްލިޔުމުގެ ކުރިން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ޚަސްމުންނަށް އެންގުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިފައިވެއެވެ.[3] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުކުމް ޑްރާފްޓު ކުރާ ގުޅޭގޮތުން މުޢައްޔަން ވަކިއުސޫލެއް ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ.

ހުކުމްލިޔުމަށްފަހު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ހުކުމް ޝަފަހީކޮށް އިއްވުން އެއީ އާންމު އުސޫލެވެ.[4] މިއުސޫލު މިގޮތަށް ކަނޑައެޅުމުން އިސްތިސްނާކޮށް ކަނޑައެޅޭ ހުކުމުގެ ލިޔުންތެރިއެއް ނުވަތަ މުސައްދިގުކޮށް ފަސޭހަވާނެއެވެ. ހުކުމް ލިޔުމަކީ އުސޫލު މިހާރަކީ ވަގުތުތަކުގައެވެ.

ހުކުމް ކުރަންޖެހޭ މުއްދަތު

މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުން ނިމުމާއެކު ވަގުތުން ނުވަތަ އަޑުއެހުން ނިމުނު ތާރީޚުން ފެށިގެން ގިނަވެގެން 30 (ތިރީސް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުކުމް ކުރަންވާނެއެވެ. އަޑުއެހުން ނިމުމާއެކު ވަގުތުން ހުކުމް ނުކުރާނަމަ އެއަޑުއެހުމުގައި ނުވަތަ ފަހުން ހުކުމް ކުރާނަމަ/reserved އަޑުއެހުން ނިމުނު ތާރީޚުން ފެށިގެން ގިނަވެގެން ތިންދުވަހުގެ ތެރޭގައި ލިޔުމުން ހުކުމް ކުރާ ތާރީޚް އަންގަންވާނެއެވެ.[5]

---

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 29

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 260

[3]- UK civil procedure rule 40.3(2)(b) PD 40B para 1.3/1.4/1.5

[4]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 260(ހ)

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 259(ހ)(ނ)(ނ)

ހުކުމުގައި ފުރިހަމަވާންޖެހޭ މައިގަނޑު ކަންކަން

ހުކުމެއްގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ހުކުމް އިއްވި ފަނޑިޔާރުގެ ނަމާއި ސޮއި އޮންނަންވާނެވެ. ހުކުމްކުރި ތާރީޚާއި، ކޯޓުގެ ސިއްކައާއި، ހުކުމްތަންފީޒު ކުރާނޭ ތާރީޚާ، ހުކުމްކުރި ތާރީޚު ކަމުގައި ނުވާނަމަ އެފަދައިން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރާނޭ ތާރީޚު ހިމެނިފައި އޮންނަންވާނެވެ. އަދި ހަމައެއާއެކު ހުކުމަށް ފަނޑިޔާރު ވާސިލުވި ސަބަބުތައް ލިޔެފައި އޮންނަންވާނެވެ.[6]

ފަނޑިޔާރުގެ ޖިނާޔަތުގެ ތެރެއިން ޖިނާޔަތްތަކުގައި މައްސަލަތަކުން ވާސިލުވި ސަބަބުތައް ސާފުކޮށް ލިޔަކަން ސާފު ބަޔާން ބުނެދިނުން ހިމެނެވެ. މައްސަލަ ނާޒިލުވިއާތުބެލިއްވިކަން އެގެން އޮންނަންވާނެވެ. ހުކުމަށް ވާސިލުވި ސަބަބުތައް ލިޔާއިރު ވަކިކަމާއި ހިސާބުތަކުން ސޯދާދު އުފައްދައިފައިވާނަމަ އަދި އެކަށީގެންވާ ވަކިވަކި ފޯރުކޮށްދީ ސާބިތުކުރާ އުފައްދައިފައިވާނަމަ އެއީ ކޮބާތޯ ކަނޑައެޅި ހުކުމުގައި ބޮޑު ކަނޑައަޅާފައި އޮންނަންވާނެވެ.[7]

ހުކުމުގެ ތަންފީޒު ބާރު ހިނގަންފެށުން

ހުކުމް އިއްވުމަށްފަހު އެހުކުމަކީ ޖަމާޢަތްކުރުން ލާޒިމުވާ ހުކުމެއްކަމުގައި ވެފައި އަސާސީ އުސޫލެވެ. ފޯނުއެއްގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިނުވާނަމަ ނުވަތަ ހުކުމްކުރި ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ އެހުކުމްކުރި ތާރީޚުން ފެށިގެން ހުކުމުގެ ތަންފީޒު ބާރު ހިނގަންފެށޭނެއެވެ.[8]

ޙައްދުދަޢުވާއަކާއިގުޅިގެން ދެފަރާތުން އިޢުތިރާފުކުރުމުގެ އިޢުތިރާޒުތަކެއް ހުކުމެއްގައި ބައްލަވަން ޖެހޭނެއެވެ.[9] މިގޮތުގައި އަރިސްފިރިހާގެ ދަޢުވާތައް ކަނޑައަޅާއިރު ހުކުމުގެ ތަންފީޒު ބާރު ހިނގާފައިވަނީ ކަމުގައިވެސް ބަލަނީއެވެ. އަރިސްފިރިހާ ކަނޑައެޅުން ހުކުމަށް ހަމަޖެހިގެން ހުށަހެޅިފައިވާ ދަޢުވާތަކުގެ ތެރެއިން އަދި އަރިސްފިރިހާ ހުކުމްކުރާ ތަނުގައި ދަޢުވާ ކުރިމަތިކުރާ އެއް ގައިދާ ދަޢުވާއެއްގެ ތެރެއިން ހުކުމުގެ ތަންފީޒު ބާރު ހިނގާ ދުވަސް ހުކުމް ކުރުމުގައިވެސް ބަލަނީއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގެ 263 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި އެކަމަށް މިވާހަކައެވެ. އެއްބަޔަކު ފަރާތަކުން ހުކުމަށް އިސްތިއުނާފުކޮށްފިނަމަ އިސްތިއުނާފު ދައުރާއި ހިނގާނީ ފަރާތުގެ ސަޔާނަތުކުރާކަމަށެވެ.

---

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 261(ހ)

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ރ)

[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 263(ހ)

[9]- ކުރީގެ ހަވާލާ 262(ނ)

ވީމާ ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުން ޝަރުތުކޮށް ހުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ. އެގޮތުގައިން ހުކުމްކޮށްފައިވާނަމަ އެސެކިއުރިޓީއެއް ބެހެއްޓުމުން ފަސްވީ ހުކުމުގެ ތަންފީޛު ބާކީއަށް ހިފެހެއްޓެވޭނެއެވެ. ދެފަރާތުގެ މަސްލަހަތު ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމުން ޝަރުތުކޮށްފައިވާނަމަ އެއިގެތެރެއިން އަރަނިވެރިޔާ ސެކިއުރިޓީ ނުބަހައްޓާނަމަ، ނަމަވެސް ދަރަނިވެރިޔާ ޝަރުތާ އެއްގޮތަށް ސެކިއުރިޓީ ބަހައްޓައިފިނަމަ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން ފަސްކުރެވޭ ގޮތަށް ޝަރުތުކޮށް ހުކުމްކުރެވިދާނެއެވެ. ދެފަރާތުން ކޮންފަރާ ޝަރުތަކަށް ބަހާލާ ސެކިއުރިޓީ ބަހައްޓާފައިވާނަމަ ހުކުމްކުރާ ދުވަހުން ފެށިގެން ހުކުމުގެ ތަންފީޛު ބާކީ ހިނގާނެއެވެ.[10]

އިންޒާރުގެ އަމުރު/unless order

ވަކި އަދަދެއްގެ ފައިސާ ދެއްކުމަށް އަންގައި އަމުރުކުރުން ފިޔަވާ ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ އަމުރަށް ތަބާނުވުމުގެ ސަބަބުން ކޯޓު އަމުރަށް ތަބާނުވެއްޖެނަމަ ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާ ނުވަތަ ދިފާޢު ބާޠިލުކުރާނެ ކަމަށާއި ނުވަތަ އަމުރަށް އާންމު ގޮތެއްގައި މިފަދަ އިންޒާރުގެ އަމުރު/unless order އެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގެ ދަށުން މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގުމުގެ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި މިފަދަ ފިޔަވަޅެއް އެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަމަށް ދެކެވެ. ތެދުއްމެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކުރާ ނަޒަރެއް ފާހަގަވެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ މަސްދަރަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށް މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުއްވިދާނެކަމަށް އެގޮވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ކުރުމުގައި އެކަމެއް ކުރަންޖެހޭ ވަގުތު ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. އަދި އެކަމެއް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ އެކަން ފިޔަވަޅު ނަތީޖާ ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. ވަގުތު ބަޔާންކުރުމުގައި އަމުރުލިބޭފަރާތް ވަކިވަގުތެއްގެ ތެރޭގައި އެކަމެއް ކުރަންވާނެކަމަށް ބަޔާންކުރުމުގެ ބަދަލުގައި އެކަމެއް ކުރަންޖެހޭ ތާރީޚާއި ގަޑި މުއްދަތުން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[11]

މިސާލު - 1
1999 ވަނަ އަހަރުގެ ޖަނަވަރީ މަހުގެ 22 ވާ ހުކުރު ދުވަހުގެ ހަވީރު 4:00 ގެ ކުރިން ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން އާއި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔެކިޔުންތައް ހުށަހަޅައިފިނަމަ، އޭނާގެ ދިފާޢު ބާތިލުވާނެ، މައްސަލަ ނިންމާނެއެވެ.
މިސާލު - 2
މި އަމުރު ލިބުނުތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާކުރާ ފަރާތުން އާއި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔުންތަކުގެ ލިސްޓު

[10]- ކުރިގެ ހަވާލާ 263(ހ)(ށ)(ނ)

[11]- UK PRACTICE DIRECTION 40B – JUDGMENTS AND ORDERS supplements CPR Part 40 para 8.2

ހުށަހަޅައިފިނަމަ ދަޢުވާ ބާޠިލުކޮށް، މައްސަލަ ނިންމާނެވެ.

ފަހިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ނެރޭއަމުރު

ފަހިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް އަންގައި އަމުރުކުރެވިދާނެވެ.[12] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު އަމުރު ރައްދުވާފަރާތުން އަމުރު ތަންފީޒު ނުކޮށްފިނަމަ ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކެޑުމުގެ ޖިނާޔަތް އުފެދެއެވެ. މިފަދަ އަމުރަކަށް ތަބާނުވެގެން ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ޖިނާޔަތް އުފެދޭނީ އެފަދަ ޖިނާޔަތެއް އުފެދޭނެކަން އަންގައި އިންޒާރުގެ ނޯޓިސް ދީފައިވާނަމައެވެ.[13]

ވީމާ ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ނެރޭ އަމުރާއެކު އިންޒާރުގެ ނޯޓިސްއެއް ހިމަނަންވާނެވެ. މިނޯޓިހާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 47 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ކޯޓު އަމުރު ބާޠިލުކުރުން ނުވަތަ ބަދަލުގެނައުން

މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބާރުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުއަމުރަށް ބަދަލު ގެނައުމާއި، ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[14] މިސާލަކަށް ހުރި ހާމަކުރުމަށް ކޮށްފައިވާ އަމުރެއް ބާޠިލުކުރުން ނުވަތަ ބަދަލުގެނައުން ފަދަ ކަންކަމެވެ. ނުވަތަ ވަގުތީ ފަރުވާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުމެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު 47 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.

ހުކުމް ބާޠިލުކުރުން ނުވަތަ ބަދަލުގެނައުން

ބައެއްހާލަތްތަކުގައި ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ހުކުމެއް ބާޠިލުކޮށް ނުވަތަ ބަދަލުކޮށް އަލުން މައްސަލަ ބެލުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިސާލަކަށް ދަޢުވާ ކުރިއަށް ނުގެންދިޔުމަށް ނިންމާފައިވާ ހާލަތުގައި އެނިންމުން ބާޠިލުކޮށް ނުވަތަ އެގަރާރުކޮށް ދަޢުވާ ކުރިއަށްގެންދިޔުމެވެ.[15] ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ 07 ދުވަސްކުރިން ހާޒިރުނުވުމާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސް ދީފައިނުވާނަމަ އަދި ކޯޓަށް ހާޒިރުވެފައި ނުވާ ހާލަތުގައި އަދި ހާޒިރުވުމުގައި ކުރާހުކުމް ބާޠިލުކުރުމެވެ.[16] ނުވަތަ އަދިހާޒިރުވުމުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރެވެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 46 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

---

[12]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 242(ނ)(1)(2)
[13]- UK Civil procedure Rule 1998 No 3132(l.17) Schedule 1 RSC Order 45 Rule 5(1); Shed 2 Order 29 Rule 1(1)
[14] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) ގެ 40 ވަނަ މާއްދާއާއި ހަވާލާދީ 248 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު މިކަމަށް ދަލީލުވޭ ކުރެވެ.
[15] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 150(ނ)
[16] - ކުރީގެ ހަވާލާ 213

ހުކުމްކުރުން

ލިޔެފައި އޮތުން

ދެގޮތަކަށް ހުކުމް ކުރެވިދާނެވެ. ލިޔެ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ނުވަތަ ލިޔެބަޔާންކޮށްފައިނުވާ ހުކުމެއް އިއްވައިގެން ހުކުމް ކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރު ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[17] އަދި އަޑުއެހުން ނިމުމާއެކު ވަގުތުން ހުކުމް ކުރުމާއި، ހުކުމްކުރުން އެހެންދުވަހަކަށް ތާވަލުކޮށް ފަހުގެ ތާރީޚެއްގައި ހުކުމްކުރެވިދާނެވެ.[18] އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުގައި ފަނޑިޔާރުގެ ނިންމުން އިއްވާނީ އަގަބަހުން ހުޅުވާލެވިފައިވާ އަޑުއެހުމެއްގައެވެ.

ނުލިޔެ ހުކުމްކުރުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުއްދަކޮށްދީފައި ވީނަމަވެސް ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަނަކުން އެކަމަށް ވަނީ ބަންދުކޮށްފައެވެ. ވީމާ ނުލިޔެ ހުކުމްކުރުން ހުއްދަވާކަމަށް ޤާނޫނުގައި މާއްދާ ހިމެނޭނަމަވެސް ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަނާއި ދެކޮޅަށް ކުރެވިދާނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. ނަތީޖާއަކީ ހުކުމް ކުރަންވާނީ ލިޔެބަޔާނާއެކު ކުރުމަށްވުރެއެވެ.[19]

ހުކުމް އިއްވުމާއި، ހުކުމް ހަވާލުކުރުން

ޝަރީޢަތުން ހުކުމް އިއްވުމަކީ އާންމު އުސޫލެވެ. ހުކުމަކީ ލިޔެފައިވާ ހުކުމެއްނަމަ މުޅިހުކުމް އެއްފަހަރާ އިއްވުން ލާޒިމެއްނުވެއެވެ. ހުކުމް އިޔާއްކަން މަޤްޞަދު ހުކުމުގެ މުހިއްމު ބައިތައް ކިޔާލުމަކީ ހުކުމް އިއްވުމެވެ. ހުކުމް ކުރިއެއްގޮތަށް ބަޔާންކޮށް ހުކުމް ކިޔުމުގެ ނުކުތާތައް ފަރާތްތަކަށް ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ.[20]

ސަބަބު ބަޔާންކުރުން

ކޮންމެމައްސަލައެއްގައި އެމައްސަލައެއްގެ ޙަޤީޤަތް ތަޙްޤީޤުކޮށް މަތިން ހުކުމަށް ވާސިލުވި ސަބަބު ސާފުކޮށް ކުރު އިބާރާތަކުން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އެކަމަކަށްވުރެ ދިގުކޮށް ހިނގާފައިވާ ކަންކަމާ ހުކުމް ކުރުމުގައި އެއްވެސް ކަމަކަށް ގޮތް ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ. އެކަމުގެ ނުކުތާތަކަކަށް ގޮތް ނިންމަވަނީ ހުށަހެޅިފައި ހުރި ނުކުތާތަކަށް ގޮތްނިންމަންވާނެވެ.[21]

ވީމާ ހުށަހެޅިފައިވާ ހުރި ހުރިހާ ނުކުތާތަކަކަށް، ފަރާތްތަކުން ބޭނުން ގޮތްކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ. އަދި އެކަންކަމާ ގުޅޭ ހުކުމް ހުރިކަން ނުވަތަ ނެތްކަން ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.

[17]- ކުރީގެ ހަވާލާ 260(ނ) އިން އިސްތިސްނާވެ/އިން ފަހުލެގެން
[18] - ކުރީގެ ހަވާލާ 259(ނ)(ސ)
[19]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން ނަންބަރު SCPD-10-2021 (06-10-2021)
[20]- ކުރީގެ ހަވާލާ 261
[21] - ކުރީގެ ހަވާލާ 265

އެދިފައިވާ ފަރުވާދިނުން

ޚަސްމުން އެދިފައިވާ ފަރުވާއާއި ތަފާތު ފަރުވާއެއް ނުވަތަ އެދުނު ފަރުވާގެ އިތުރުން އެހެން އެއްވެސް ފަރުވާއެއް ދިނުމަށް ކަނޑައަޅައިގެން ނުވާނެވެ. އަދި އެއްބަސްވެގެން ބަދަލުދިނުމުގައިވާނަމަ ޚަސްމަކު ދިނުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާ ބަދަލަށްވުރެ ކުޑަބަދަލެއް ނަގައިދީގެން ނުވާނެވެ.[22]

އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭނެ މުއްދަތު ބަޔާންކޮށްދިނުން

މައްސަލައިގައި ޚަސްމަކު ތަމްސީލުކުރުމަށް ޤާނޫނީ ވަކީލަކު އައްޔަންކޮށްފައިނުވާ މައްސަލައެއްގައި ހުކުމް ނިކުތުމުން ޚަސްމަ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ކަނޑައެޅިފައިވާ ހުށަހެޅިދާނެކަމާއި، އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތު ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށްދޭންވާނެވެ. އަދި އެކަން ހުކުމުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ޚުލާޞާގައި ބަޔާންކޮށްފައި ހުންނަންވާނެވެ.[23]

މިފަދައިން ޢަމަލުކުރަން ޖެހޭ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ފަރު ނުކުތުމާއެކު ގޮތުގައި ހުކުމުގެ ކޮޕީ ބައެއް ފަރާތްތަކަށް ހުކުމުގެ ވާސިލުވެ ސަމަބަބުގެ ގޮތުގައި މިނުކުތާ ޖުޑީޝަލް ދާއިރާ ފާހަގަކުރައްވައެވެ. މިކަމުގައި ޢަމަލު ހުކުމް އެންމެ އަދުލު ގޮތަށް ހުކުމްކުރެވޭ މިކަންކަން ބަލާން ކުރިމަތިލުން ނަގަބަދު 30 ދުވަހުން ނޯޓިސްގައި ބަޔާންކޮށް ހަމަޖެހިފައިވާ ތިރީގައި. ހުކުމް ފާހަގަ ކުރިމަތިލުން ގޮތުގައި މިނުކުތާ ކުރަންވާނެވެ. ވީމާ ހުކުމް ފާހަގަ ގޮތް ވީއިރު މިނުކުތާ ހިތްހަމަ އަދިވެސް ގޮތްކުރެވެ.

ނޯޓިސް ދޫކުރަ ނަގަބަދު 30 ދުވަހުން ދުވާ ނޯޓިސްގެ ގޮތުގައި މަޙްކަމުން ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޯމާ ކުރެވިފައިވާނެވެ.

އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާކަން އަންގާ ނޯޓިސް (ފޯމު 268)
1. މިމަޙްކަމާގެ ނިންމުމާމެދު ހިތްހަމަ ނުޖެހޭނަމަ އެނިންމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހައްޤު ކޮންމެ ޚަސްމަކަށްވެސް ލިބިގެންވެއެވެ. މިނިންމުން އިސްތިއުނާފު ކުރަން އެދޭނަމަ މަޙްކަމާގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ޚުލާޞާ ލިބޭ ދުވަހުން 30 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހައިކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[24]

[22] - ކުރީގެ ހަވާލާ 39

[23] - ކުރީގެ ހަވާލާ 268

[24] - ކުރީގެ ހަވާލާ 283(ހ)(ނ)

2. ޝަރީޢަތް ނިޔުން ގޮތުގެ ރިޒްޤު ލިބުމުގެ ކުރިން އިސްތިޢުމާލުކުރުން ހުރަހަގަނޑުއަޅުއްވާނަމަ ނުވަތަ ރިޒްޤު ލިބުން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަކަށްވުރެން ލަސްވެއްޖެނަމަ ކަލާމުގެ ފަރާތަކަށް އުސޫލާ ހުރަހަގުޅާއެކު، ޝަރީޢަތް ނިޔުން ގޮތުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އިސްތިޢުމާލުކުރުން ހުރަހަލެވިދާނެއެވެ.[25]

3. ހައިކަލަށް އިސްތިޢުމާލުކުރުން ހުރަހަގަނޑުއެޅުއްވޭނީ ފުރަތަމަ މަދުހަލަކުގެ ކާރިދާތައި، ޤަރާރުތަކުއްޔާތަކުން ނިންމާ ނިންމުންތަކާއި އިސްތިޢުމާލާ ކުރަމުން އެއް ހުރަހަށް ފޮނުއްވާތެވެ. މިފަދަ ހައި ކާރިގެ ސަރަޙައްދުން ލިބުން ހުއްޓާނެއެވެ.

4. މިހައްސަފައިގެ ޝަރީޢަތް ނިޔުން ގޮތުގެ ތިރީގައި ބައްޔާރުގެތަން މައްސަފައިގެ ހުކުމްކުރާ ދުވަހުން ފެށިގެން 15 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހަސްމުންނަން ފޮނުވުމަށް ކާރިގެ މައްޗަށް ލާޒިމްކޮށްފައިވާކަމެވެ.[26]

5. ފިޔާ މިލާރިޔުގައި މިރިޒްޤު ހަސްމުން ކާރަށް ދިފާއިވާ އެޤުރާރަށް ފޮނުވާށެވެ. ނުވަތަ ރިޒްޤު ބަޔާ އަހުމަށް އެންގޭނެވެ. މިމުއްދަތަށްވުރެން ރިޒްޤު ލިބުން ލަސްވެއްޖެނަމަ ކާރިގެ އިސް ފަނޑިޔާރަށް ނުވަތަ ޑެޕިއުޓީ ތާރީޚުގެ އިސްތިޤްބާލުބަދަލު ނުވަތަ ޑެޕިއުޓީ ސާރިމިސް ކޮމިޝަނަށް ނުވަތަ ކަލާމުގެ އެހެން އިދާރާއަކަށް އުސޫލާ ހުރަހަކުރެވިދާނެއެވެ.

---

25 - ކާރިގެ ހަވާލާ (ނ)

26 - ކާރިގެ ހަވާލާ 269(ރ)

slip rule

ކުށް އިސްލާހުކުރުން

މިއީ ކޯޓުން ކުރާ ހުކުމެއްގައި ނުވަތަ އަމުރެއްގައި ހުންނަ މައުލޫމާތުގެ ނުވަތަ ލިޔުމުގެ ކުށް އިސްލާހު ކުރުމުގެ އުސޫލެވެ. ކުށް އިސްލާހު ކުރުމުގައި ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުން ނުވަތަ ޚަޞްމުންގެ ތަލަބުން މީޢާދުގެ ހުރަހެއްނެތި އެކަން ކުރެވިދާނެވެ.[27] މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓް އިސްލާހު ކުރިކަމުގައި ވިޔަސް ބަދަލުކުރަން ޖެހޭނީ މިއުސޫލަށެވެ.[28]

ޢަމަލީ

ކުށް އިސްލާހުކުރުމުގެ އުސޫލުގެދަށުން އާކަންކަން ފާހަގަކޮށް އިޖުރާއަތްކުރެވޭނެވެ. ކުށްއިސްލާހުކުރުމުގެ އުސޫލަކީ އިލްމް އޮތް އުސޫލެކެވެ. މިއުސޫލުގެ ދަށުން ބަދަލު ފާޑީއާއިކަން ބަދަލެއް ނުގެނެވޭނެވެ. އެހެން އިބާރަތަކުން ބުނާނަމަ އަސްލީ މާނައަށްބަދަލުއަންނަ އެއްވެސް އިސްލާހެއްގެނެވޭނެވެ.[29] ޤާނޫނީ އަދި ވާޤިޢާއެއްގައި ހިމެނޭ ޖަވާބަކީ ކުށެއް އިސްލާހެއްނުކުރެވޭނެވެ. އެހެނަސް ކުށެއްގެ ފަރުވާއަކީ އިސްތިއުނާފުކުރުމެވެ.[30]

ހުކުމްކުރުން

އާންމު އުސޫލަކީ ޚަޞްމުންގެ ފަރާތުން ހުކުމުގައިވާ ކުށެއް އިސްލާހުކުރުމަށް ހުށަހަޅަން ހުކުމް ކުރި ތާރީޚުންފެށިގެން 07 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ހުށަހަޅުމެވެ. މިމުއްދަތުގެ ފަހުން ހުކުމުގައިވާ ކުށެއް އިސްލާހުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ އިޖުރާއަތު ނުހިންގޭނެވެ.[31]

މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ވަކިގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާގޮތަށެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅީ މަދުވެރިކަމެއްގައެވެ. އެހެންނަމަވެސް މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާ ގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކުން ބަލާއިރު ހުކުމްކުރުމަށްފަހު ހުކުމުގައިވާ ކުށް އިސްލާހުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ސިޓީއަކުން ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު އޮވެއެވެ.[32] ނުވަތަ ބާރުނަރުކަން ނުވަތަ ނޯޓިސަކުން ނޯޓިސް ދެވިދާނެވެ. ނުވަތަ ހުށަހެޅިދާނެވެ.

---

27 - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 266(ހ)

28 - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 266(ށ)

29- Markos v Goodfellow and Others [2002] EWCA Civ 1542

30- Donovan v WRPSB and Larkin, 2021 ONSC 2885 at para 35 citing Lantin et al v Seven Oaks General Hospital, 2019 MBCA 115 at para 24

31 - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 266(ނ)

ހުރަހެޅުން ތަޢްދީލުކުރުން

މިހުރަހެޅުން ހުރަހެޅުމުން އުވައިސަލައިގެ އެހެން ޚަސްމުންނަށް ހުރަހެޅުން ތަޢްދީލުކުރަންވާނެއެވެ.[33] މިހުރަހެޅުން ތަޢްދީލުކުރާއިރު އުސޫލުތަކު ދުވަސްތަކުގެ ބަހާނުކުރާން ގޮތަކާއި މުއްދަތެއް ނިޝާންގައި ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މިނިޝާން 30 ނަންބަރު ފޯމުން ދެވިދާނެވެ. އަދި އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނިޝާން ފަރުމާ ކުރެވިދާނެވެ.

ހުކުމް/އަމުރު ގައި އޮތް ކަމެއް އިސްލާހު ކުރުމަށް ހުރަހެޅުމުން ފޯމާ ނިޝާން (ޤާނޫނު 266(ނ))
• ކޯޓު އިސްލާހުކުރުމަށް ހުރަހެޅުމާއި ހުރަހެޅުން މިނިޝާނާއި ފޯމުލެވޭ. މިހުރަހެޅުމަށް ދޭން ބޭނުން ޖަވާބު މިނިޝާން ލިބުނު 02 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ސިޓީއަކުން ނުވަތަ ބައްޔަކުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ. • މިގޮތަށް ހުރަހެޅުމުން އަޑުއެހުމަކާނުލައި ގޮތެއްނިންމައި އިސްލާހު ކޮށްދިނަމަ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު އިސްލާހު ކުރެވުނު ކަމުގެ ނިޝާނާއި ނުވަތަ ނިޝާނާނުލައި ތަޢްދީލުކުރެވޭނެވެ. ނުވަތަ • އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވައިގެން ކޯޓު އިސްލާހު ކުރުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމަށް ...ތާރީޚް.. ގައި އަޑުއެހުން އޮންނާނެވެ.

އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

ހުކުމުގައިވާ އިމްލާކުރެއް ނުވަތަ ހިސާބުކުރުމުގެ ކުށެއް އިސްލާހުކުރުމަށް ހުރަހެޅާ ހުރަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން ޚަސްމުންގެ ބަޔާން ހުށަހަޅާ ދިވެހިބަސްނުން.[34] މިހާ އިމްލާކުށާއި، ހިސާބުކުރެ އިސްލާހުކުރުމަށް ހުރަހެޅުމުން އަޑުއެހުން ނުބައްވައި ގޮތެއްނިންމިދާނެވެ.

މިހާލަތުގައި ކޯޓު އިސްލާހުކުރުމުގެ އަމުރެއް ފޯރުވާ ނިޝާނާއި ނުވަތަ ނިޝާނާނުލައި ހިސާބުގެ ކޯޓު ނުވަތަ އިމްލާކުރު އިސްލާހުކުރުމަށް ދުވަހަކަށް ފޯރުވިދާނެވެ.[35] އަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން ކޯޓު އިސްލާހު ކުރަންޖެހޭ ހާލަތެއް ކޯޓަށް ފާހަގަވާނަމަ އަދި ފަހުން ދުވަހެއްގައި ބައްދަލުވުމެއް ބާއްވާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލައި ވާހަކަ އިސްލާހު ކުރުމަކީ އެއީ ހުރަހެޅި ހުރަހެޅުން ތަޢްދީލުކުރުމުން ދެނެވިދާ ހަސްމުން އިސްލާހު ކުރުމަށް އިސްލާހު ކުރަނަމަ ހުރަހެޅުމާމެދު ގޮތެއްނިންމައިނުވާނީ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައިގެންނެވެ.[36]

---

[32]- Miller v Allied Sainif (UK) Ltd (2002) The Times, 31 October, Ch D

[33] - ކުރީގެ ހަވާލާ 266(ނ)

[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 266(ނ)

[35]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:-SCPD-02/2021 (18 ޖަނަވަރީ 2021) އަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް އަމަލުކުރަން ފެށުމުގެ މާކުރީގެ ނިންމުމެކެވެ. މިނިންމުމުގެ ސަބަބުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަކާނުލައި އިމްލާ ކުށާއި، ހިސާބުކުރުން އިސްލާހު ކުރުމަށް ލިބިދިނުމާއި ފުރުޞަތު އަމަލު ކުރަން ނުލިބޭކަމަށް ނިންމާފައެވެ.

މައްދާތަކުގެ ކުށް ނުވަތަ ލިޔުމުގެ ކުށް އިސްލާހުކުރުންފިޔަވާ އެހެން އެއްވެސް ބަދަލެއް ހުކުމް ކުރުމަށްފަހު ގެނެސްގެން ނުވާނެވެ.

<u>ޤާނޫނީ ނަމޫނާ</u>

ހުކުމް އިސްލާހު ކުރުމަށް ހުށަހެޅިނަމަވެސް އެހުކުމުގެ ތަންފީޛު ބާރު ހުއްޓިގެން ދާނެވެ. ނުވަތަ ތަންފީޛު ކުރުން ފަސްވެގެން ނުދާނެވެ. އެއީ ހުއްޖަތެއްކަމުގައި ބަލައި ހުކުމަށް އަމަލުކުރުމަށް އިންކާރެއްނުކުރެވޭނެވެ.[37]

[36]- UK PRACTICE DIRECTION 40B – JUDGMENTS AND ORDERS supplements CPR Part 40 para 4.2

[37]- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 266(ނ)

Consent Judgment and orders

އެއްބަސްވުމުގެމަތިން ހުކުމާއި ނުވަތަ އަމުރުއެއްކުރުން

އަމުރެއް ހުކުމެއް ނުވަތަ ނިންމުމެއް އޮތުން

އާންމު އުސޫލަކީ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ފުރުމަށްފަހު ހުކުމެއްގެ ބޭރުން މައްސަލަ ހައްލުވެގެން ނިމިގެން ދާންވާނީ ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވޭ ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ. ވަކިގޮތަކަށް ޚަސްމުންނަށް އެއްބަސްވެވިއްޖެނަމަ އެއްބަސްވެގެން މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ތަންފީޛު ކުރެވޭނީ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އަމުރެއް ނުވަތަ ހުކުމެއްކަން ނުވަތަ އުސޫލުން ނިންމުމެއްކަމަށް ސާފުކޮށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައި ވެއެވެ.[38]

ވީމާ ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް ނުވަތަ ނިންމުމެއް ނިންމާފައިވާނަމަ އެއްބަސްވި ގޮތަށް ޢަމަލު ނުކުރެވިގެން ތަންފީޛު ކޮށްދިނުމަށް ޝަރުޠުވެއެވެ. އެއްބަސްވުމެއް ނިންމާ މައްސަލަތަކުގައި ކުޑަމިނުން "ހުކުމަކަށް ނުވާގޮތަށް މައްސަލަ ނިންމަން އެއްބަސްވެފައިވާތީ ގޮތަށް މައްސަލަ ނިންމައިދިނުމެވެ." މިފަދައިން މައްސަލައިގައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް އޮންނަންވާނެވެ.

ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައްލު ކުރުމާބެހޭ ބައިގައި މައްސަލައިގައި ވަކިގޮތަކަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެއްޖެނަމަ އެއްބަސްވުން އޮތުމާ ލިޔުމެއް ދަށުން ހިންގަންޖެހޭ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިއެބައޮތެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 362 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ބަލާއިރު ތަންފީޛު ކުރެވޭނީ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް ނުވަތަ އުސޫލުން ނިންމުމެކެވެ. ޤާނޫނުގެ 238 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަށް ބަލާއިރު އެއްބަސްވާނަމަ އަޅުއަރުމަގާނުލައި ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިދެއުސޫލުން އެއްބަސްވެގެން ނިންމާ މައްސަލަތަކުގައި ހުކުމް ނުކުރިނަމަވެސް ނިންމުމެއް އޮންނަންވާނެކަމަށް އިސްތިސްނާއީ/އިންފިރާދީ ކުރެވެއެވެ. ވީމާ ޤާނޫނުގެ 186 ވަނަ މާއްދާގެ (ކ) އަދި 194 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ކިޔަންވާނީ އެޤާނޫނުގެ 362 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާއި އެކުއެކީގައެވެ. މިކަންކަން މިމަގަން ފެންނާން ހުރުމުން ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އިސްތިސްނާ ކުރަންޖެހޭކަން އެނގެއެވެ. ދެގޮތަކަށް އިސްތިސްނާ ކުރެވިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ އިދާރީ/quasi-judicial ނިންމުމެއްގެ ގޮތުގައި ނިންމުމެއް އޮތުން ލާޒިމް ކުރުމެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ޤަޟާއީ ނިންމުމެއްގެ ގޮތުގައި ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރެއް ކުރަންޖެހޭ ގޮތް އޮތުމެވެ.

[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 362(ނ)(ނ)

އެއްބަސްވި ގޮތަށް ނިންމަދިނުމަށް އެދުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢަ ވާއިރު އެއްބަސްވި ގޮތަށް ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ކުރުމުގައި ދަރަޖަކަށް އަމަލުކުރެވެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ ޤަޟިއްޔާ ނިންމުމުގެ ގޮތުގައި ބަދަލުގައި އިދާރީ ނިންމުމެއް ގޮތުގައި ކޯޓު އޯޑަރަކުން އެއްބަސްވި ގޮތަށް އަމުރުކުރުމެވެ. ދެވަނައިން ނިންމާލުމުން ވަކި ޝަރުތުތަކެއް ހަމަވާނަމައެވެ. ނުވަތަ ވަކި ބާވަތްތަކެއްގައި ކަމަށް ދެންނެވިދާނެއެވެ.[39] ދެވަނަ ގޮތަކީ ފުރަތަމަ ހާލަތަށް ނުފެތޭ އެހެން ހުކުމާ ހާލަތްތަކުގައި އެއްބަސްވި ގޮތުގެ މައްޗަށް އަމުރެއް ކޯޓުންނެރުމަކީ ހުރަހަކަށް ނުވެއެވެ. މިހާލަތުގައި އާންމުކޮށް އަމުރު ނެރެ ފަސޭހަކުރު ނިންމާ ނިންމުމެއް ނިންމާނީ އަޑުއެހުމަކާނުލައެވެ.[40] މިދެއުސޫލުގެ ތަފާތުން ރާއްޖޭގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނާއި އެއްގޮތަށް ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ހުރަހަކަށްނުވާ ގޮތަށް އަންނަ އޮތުމެވެ.

ވީމާ ސުލްޙަ ބައިގައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވި ގޮތުގެ މައްޗަށް ނުވަތަ ކޯޓުން ބޭރުގައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވި ގޮތުގެމައްޗަށް މައްސަލައިގައި އަމުރެއް ނުވަތަ ހުކުމެއް ކޯޓުންނެރުމަށް އެދި ހުށަހަޅައި ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް ނުވަތަ ނިންމުމެއް އަޑުއެހުމަކާނުލައި ނިންމާފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.

މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 31 ގައިވާ ފޯމުންނެވެ. ވަކިއަމުރެއް ނެރުމަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުމެއްޖެހުނަމަ އެއަމުރެއް ނެރޭނީ އަޑުއެހުމަކާނުލައި ނެރެދޭ އަމުރެއްގެ ގޮތުގައެވެ.[41] މިހަމައިގެ މަތިން ހުރަހަކައިރު ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރުއެއްނަންނަށް ވަކިގޮތުން ބައެއްކަމެއް ނުވާނަމަ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބާރުގެ ދަށުން މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ބައިގައި ފުރިހަމަ އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ކޯޓަށް ފެންނަ ގޮތަކަށް އިޖުރާއަތު ފުރުޞަތުކުރުވިދާނެއެވެ.

އެއްބަސްވިގޮތަށް ކުރާއަމުރު ނުވަތަ ހުކުމް އޮންނަންވީގޮތް

މިފަދަ ނިންމުމުގައި އޮންނަންވާނީ އެއްބަސްވުމާ ގޮތުގެމައްޗަށް އަމަލުކުރުމަށެވެ. އަދި އެފަދަ ނިންމުމުގައި އެއްބަސްވުމާ ގޮތުގެމަތިން މިއިބާރާތް ހުށަހެޅުމުގެ ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.[42]

މިސާލަކަށް:- ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުމާ ގޮތުގެމަތިން 3000/-ރ ރުފިޔާ 2 މަސް ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އަދާކުރު އަލިއަށް ދެއްކުމަށް ކަނޑައަޅައިދީފިއެވެ. މިފަދަ ގޮތަކަށް އިބާރާތް ކުރެވިދާނެއެވެ.

[39]- ތަފްސީލު ބެއްލެވުމަށް ރަވާލާ ބައްލަވާ. UK Civil procedure Rule 1998 No 3132(l.17) Part 40 Rule 40.6(3)

[40]- UK Civil procedure Rule 1998 No 3132(l.17) Part 40 Rule 40.6(5)(6)

[41]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 238

[42]- UK Civil procedure Rule 1998 No 3132(l.17) Part 40 Rule 40.6(7)

ފައިސާދެއްކުމަށް ކަނޑައަޅައި ކުރާހުކުމް

ހިމެނޭނެ ކަންކަން

ފައިސާދެއްކުމަށް ކުރާހުކުމްތަކުގައި ދައްކަންޖެހޭ ޖުމްލަ ފައިސާގެ އަދަދާއި، ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތާއި، ފައިސާ ލިބެންޖެހޭ ފަރާތާއި، ފައިސާ ދައްކަންފަށާނެ ތާރީޚާއި، ފައިސާ ދައްކައި ހަމަކޮށްނިމެންޖެހޭ ތާރީޚް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[43]

ރައްދުދައުވާ ނުވަތަ އިތުރުދައުވާގައި ހުކުމްކުރުން

ރައްދުދައުވާއެއް ނުވަތަ އިތުރުދައުވާއެއް ކުރުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓުން ދިފާއީ ހާލަތުގައި ދައުވާކުރާފަރާތާއި ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ލިބެންޖެހޭ ފައިސާ ހުކުމުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ދެފަރާތުން ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު އަޅައި ކަނޑައުމުން ބާކީ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތް ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[44]

މިގޮތުން ބާކީ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތުން އެފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުކުމްކުރުމާއެކު ދެފަރާތުގެ މައްޗަށްވެފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދެއްކުމުގެ އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.

މުސްތަޤްބަލުގައި ކުރަންޖެހިދާނެހަރަދު/Provisional damages

ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާ އަދަދުގެ އިތުރުން މުސްތަޤްބަލުގައި ކުރަންޖެހިދާނެ ހަރަދު ނަގައިދެވިދާނެއެވެ.[45] މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި ވަގުތީ ބަދަލެއް ނަގައިދިނުމާއި، ވަގުތީ ބަދަލަށްފަހު މުސްތަޤްބަލުގައި ހިންގާ ހަރަދުތަކެއް ހުށަހެޅުމަށް ފުރުސަތު ކޯޓަށް އައުމަށް ހުއްދަކުރުމާއި، މިދެގޮތުން ކޯޓަށް ޢަމަލު ކުރެވިދާނެއެވެ.

ވަގުތީ ބަދަލެއް ނަގައިދެވޭނީ ފަހުން ދައުވާކުރާފަރާތަށް ބޮޑުބަލިއެއް ނުވަތަ ޖިސްމާނީ ނުވަތަ ނަފްސާނީގޮތުން އުނިކަމެއް ލިބިދާނެކަމުގެ ޔަޤީންކަން ނެތް ޙާލަތެއްގައެވެ. މިފަދައިން އިޙްތިޔާރުކޮށް ވަގުތީ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށްފަހު ދައުވާކުރާފަރާތަށް ބޮޑުބަލިއެއް ނުވަތަ ޖިސްމާނީ ނުވަތަ ނަފްސާނީގޮތުން އުނިކަމެއް މުއްދަތެއް ތެރޭގައި ލިބިއްޖެނަމަ އެބަދަލު ދިނުމަށް ކޯޓުން ހުށަހެޅިދާނެކަން ހުކުމުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

މުސްތަޤްބަލުގައި ކުރަންޖެހިދާނެ ހަރަދެއް ހޯދުމަށް ފަހުން ދައުވާ ކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދޫކޮށް ހުކުމަށް ދައުވާ ކުރުމުގައި ޤާނޫނުގެ 97 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަން ހިމެނިފައިވާނަމައެވެ. އެހެން ހާލަތްތަކުގައި އެހަރަދު ހޯދުމުގެ ފުރުސަތު އޮތްކަން ބަޔާންކޮށްގެން ނުވާނެއެވެ.

43- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (32/2021) 262(ހ)
44- ކުރީގެ ހަވާލާ 262(ށ)
45- ކުރީގެ ހަވާލާ 97

ޖަޖްމެންޓް އިންޓްރަސްޓް އުސޫލު

ފައިސާދެއްކުމަށް ވަކިގޮތަކަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެފައިނުވާ ހާލަތުގައި ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާ ހޯދުމަށް ދައުވާކުރާ މައްސަލަތަކުގައި ކޯޓުން ފައިސާ ދައްކަންވީ މުއްދަތު ކަނޑައަޅަންޖެހިއްޖެނަމަ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ މުއްދަތު ކަނޑައަޅައި ހުކުމްކުރާ ހާލަތުގައި، ދައްކަންޖެހޭ އިންސްޓޯލްމަންޓު ދައްކަންޖެހޭ ތާރީޚުގައި ދައްކާފައިނުވާނަމަ ދެފަރާތުން އެހެން ގޮތަކަށް އެއްބަސް ވެވިފައި ނުވާހާލަތުގައި ހުކުމާއެއްގޮތަށް ފައިސާ ނުދައްކައި އޮތް އަދަދުގެ މައްޗަށް އަހަރަކަށް 8 އިންސައްތައިގެ ރޭޓުން އިންޓްރަސްޓް ނެގޭނެކަމަށް ސަރުކާރު ޤަވާޢިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[46]

ޤާނޫނީ އަސާސެއްނެތި ހުކުމާއެއްގޮތަށް ނުދައްކާ ހުންނަ ފައިސާގެ މައްޗަށް ޤަވާޢިދުގެ ދަށުން އިންޓްރަސްޓް ނެގިދާނެތޯ މިއީ ބަހުސެއް އޮތް މައްސަލައެކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު ހުކުމުން ދައްކަންޖެހި ނުދެއްކި ހުންނަ ފައިސާގެ މައްޗަށް އިންޓްރަސްޓް ނަގަނީ ޤާނޫނުއެއްގެ ދަށުން ހުއްދަކަށް ޤާނޫނީ އަސާސެއް އޮވެގެންނެވެ.[47] ވީމާ ހުކުމާއެއްގޮތަށް ފައިސާ ދައްކާފައި ނުވާތީ ޤާނޫނީ އަސާސެއްނެތި އިތުރު ފައިސާއެއް ފައިދާ ދައްކަންޖެހޭ ޚަސްމުގެ ކިބައިން ކޯޓަކުން ނިންމާނެކަމަކަށް ނުފެނެއެވެ. އަދި ޤާނޫނަކުން އިސްކަންދިނުމުގެ އުސޫލަށް ބަލާއިރު މިކަން ކަނޑައެޅުން އޮވެއެވެ.[48]

[46]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަފުޤާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ

[47]- Judgment act 1838 s 17/Country Courts act 1984(CCA) s 74

[48]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަފުޤާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022"ގެ 4 ވަނަ މާއްދާ

ބާބު 58

އިސްތިއުނާފު ކުރުން

ތަޢާރަފު

އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މުއްދަތާ ގުޅިގެން ޤާނޫނުގައި އެންމެ މުއްދަތުތަކާއި، ހާއްސަ މުއްދަތުތައް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމާމެދު ޢަމަލުކުރެވޭނެ ވަކިމުއްދަތުތައް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އަދި މީގެ އިތުރުން މިބާބުގައި ބަޔާންކުރާ އިޖުރާއަތެއް ހައިކޯޓު އަދި ސުޕްރީމް ކޯޓުންވެސް ތަބާވާންޖެހޭ އިޖުރާއަތުގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނު ފަރުމާކޮށްފައިވެއެވެ.

އިތުރު އިސްތިއުނާފު/cross-appeal ކުރުމުގެ އުސޫލާއި، އިސްތިއުނާފަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން ލިޔާފައި އަވަހަކަށް އިސްތިއުނާފު ޚަރުދަލާ ހަސްމުންނަށް އެކަމުގެ ނޯޓިސް ދިނުމުގެ އުސޫލަކީ މުޅިން އަލަށް ޤާނޫނު ތަޢާރަފު ކުރި އުސޫލުތަކެވެ. އިސްތިއުނާފު ޢާންމުކޮށް ބަލާއިރު އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭނީ ދަރަޖާ ކޯޓުގެ ނިންމުމެއް ހައިކޯޓަށް، ހައިކޯޓުގެ ނިންމުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށެވެ.

އާންމު ކަންކަން

ދާއިރާ

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އިސްތިއުނާފު ބާބު އެކުލަވާލެވިފައިވަނީ ހައިކޯޓާއި، ސުޕްރީމް ކޯޓުވެސް ތާބިޢުވާގޮތަށެވެ. މިކަން ކަށަވަރު ކުރުމުގެ ގޮތުން އެނިންމުމުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅިދާނެ ކަމަށް ސިވިލް ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[1] ވީމާ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދެމަރުޙަލާގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ތިރީކޯޓުގެ ނިންމުން އެއަށްވުރެން މަތީކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެވެ.

ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރުން

ހައި ކޯޓުގެ ނިންމުމެއް ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުން ހުއްދަވާ ސަބަބުތައް ހުރިކަމަށް ދޭހާނަމަ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެވެ. ސުޕްރީމް ކޯޓަށް މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭނެ ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ގޮތުން ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ މުޖުތަމަޢު ނަޒަރުގައި މައިގަނޑު އެންމެ ސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ހައިކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ގޮތަކީ ޝަރީޢަތުގައިވާ އަދުލެއް ނުވަތަ ނިންމާފައިވާ ޤާނޫނުއަސާސީއާ ނުވަތަ ޤާނޫނާ ނުވަތަ ޤާނޫނުގެ ބާރުލިބިގެން ހަދާފައިވާ ގަވާއިދަކާ ޚިލާފުކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނެ ސަބަބު، އެކަން ފާހަގަކޮށް،

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 280(ހ)

ހުށަހެޅިދާނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[2] މިޤާނޫނުގައި މިބަޔާންކުރަނީ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިދާނެ ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ނުރަގަޅު ނިންމުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ އުސޫލުގެ ވާހަކައެވެ.

ވީމާ ހައިކޯޓަށް މައްސަލަ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުން ހުއްދަވާ ސަބަބުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް މަދަނީ މައްސަލައެއް ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެވެ. ތަފްސީލު ފަސްތާ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

<u>އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރު</u>

އިސްތިއުނާފު މައްސަލައެއް ބެލުމަށްފަހު އެމައްސަލައެއްގައި ތިން ގޮތަކަށް ނިންމިދާނެއެވެ. އެއީ:- އިސްތިއުނާފު ހުކުމް ދެމެހެއްޓުން، ދެވަނައީ:- ހުކުމް އެއްފަރާތްކޮށް ނުވަތަ ދަށުކޯޓުގެ ހުކުމް ބާތިލުކޮށް އާ ހުކުމެއް ކުރުން؛ ތިންވަނައީ:- ދައުވާގެ މުހިންމު ބަޔަކަށް ރިއާޔަތްކޮށްފައިނުވާތީ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ މުހިންމު ވާޤިޢާއެއް ސާބިތުކުރަންޖެހިފައިވާތީ، އެ މައްސަލަ އަލުން ބެލުމަށްޓަކައި، ދަށު ކޯޓަށް ތަޙްވީލުކުރުން މިއެވެ.[3]

<u>ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު</u>

އިސްތިއުނާފު މަރުހަލާގައި ޝަރީޢަތު ހަރަދު ނަގައިދެވިދާނެއެވެ. އިސްތިއުނާފު މަރުހަލާގައި ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު ނަގައިދެވޭނީ ދަށު ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ބަދަލުގެނެސް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން އަމުރުކުރުމާ ހަރަދުގައި އެކަށީގެން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 291 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި "ކޯޓުން އާ ހުކުމެއް ކުރާނަމަ، ފުރަތަމަ މަރުހަލާގައި މައްސަލަ ހިނގައިދިޔަ ނިންމާފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދާ ދޭ ގޮތުންވެސް ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެއެވެ." މިފަދައިން ބަޔާން ކުރުމުން އެނގެވެ.

މިގޮތުގައި ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އަދި ހައިކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރާ މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދާއެކު ގެއްލުން ކަނޑައަޅައިދޭނެއެވެ. މިގޮތުގައި ނަގައިދެވޭ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދާއެކު ގެއްލުން ކަނޑައަޅަނީ އިސްތިއުނާފީ ކޯޓުންނެވެ. ދަށު ކޯޓުން ނޫނެވެ. ދަށުކޯޓަށް އެކަން ހުކުމް ފޮނުވުމަށް ޤާނޫނު ދަންނަވަކަށްނުވެއެވެ.

<u>ވީމާ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅޭ މައްސަލައެއްގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ހައި ކޯޓުގެ ހުކުމް ބާތިލުކޮށް އާ ހުކުމެއް ކުރާނަމަ ނުވަތަ ހައިކޯޓުން ދަށު ކޯޓުގެ ހުކުމް ބާތިލުކޮށް އާ ހުކުމެއް ކުރާނަމަ ހުކުމުގައި ހަރަދާއެކު ގެއްލުން ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ ނަމްބަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިބާރާތަށް ބަލާއިރު ހަރަދު ފަހުން މިންގަނޑަށް ރިޢާޔަތް ނުކުރެވޭނެއެވެ.</u>

---

[2]- ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) 12

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 291(ބ)

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގައި ދަށުކޯޓުގެ ހުކުމަށް ބަދަލުގެންނަންޖެހޭ ތަފްސީލްކުރަން ކަނޑައަޅައި ދަރަޖައިގެ ހުކުމް ދަރަޖާއި ގޮތުގެމަތީގައި ފިޔަވާ ނުވަތަ ހާލަތްތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ ބާރު އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[4]

ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދަށް ބަލާއިރު ޤަވާއިދުގެ މުއްދަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާބެހޭގޮތުން ބާރުކޮށްފައިވެއެވެ. މިގަވާއިދުގެ ގޮތުން ނިންމާނެ ހުކުމަކާއިބެހޭ ފެންވަރު މަގުފިލުވަނީ ކޯޓުން އެކަށައަޅަނީ އެދުވާފައިވާ ބާރަށްކޮށްފައިވެއެވެ.[5] އިސްވެ ފާހަގަކުރި ނުކުތާއަށް ބަލާއިރު މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނާ ދުރުގޮތެކެވެ. ވީމާ މިމާއްދާއަށް އިޞްލާޙު ގެނައުން ޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

އިސްތިއުނާފު ކޯޓު އިސްތިޢުމާލުކުރުން

އިސްތިއުނާފު ބަލައިދެމުން ނިންމާއިރު އިސްތިއުނާފު މައްސަލައިގައި ދެފަރާތަށް ވާހަކަދައްކަން ނުކުތާތައް ކަނޑައަޅައި އަޑުއެހުން ކުރިއަށް ގެންދާނެގޮތާއި އިތުރު ޝަރުޠުތައް ކަނޑައަޅައިދިނުމަކީ އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ހުރިހާބާރެއް ކޯޓުން އެއްފަހަރު ދަށުކޯޓުގެ ބަރޯސާވާ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއިލާގައެވެ.[6] މިންވަރު އެނގުން ހުރިހާގޮތަކަށް ކޯޓުގެ ހުއްދައާއިލާގައި އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ބަދަލުގެންނެވިދާނެއެވެ.

އިސްތިއުނާފުގައި ދެފަރާތުން ވާހަކަދައްކާނެ ނުކުތާތަކާއި، އަޑުއެހުން ކުރިއަށް ދާނެ ގޮތް ކަނޑައަޅުއްވާނީ އިތުރު ތަފްސީލުތަކާއެކު ފަސްކޮށް ބާރުކޮށްފައިވެއެވެ.

ކޯޓު އިސްތިޢުމާލުކުރަން ހުއްދަދިނުން

އިސްތިޢުމާލުކުރަން ހުއްދަދިނުމުގެ ސަބަބުން އިންސާފަށް ހުރަސް އެޅިދާނެކަމަށް ފެންނަނަމަ އިސްތިއުނާފު ކޯޓު އިސްތިޢުމާލުކުރަން ކޯޓަށް ހުއްދަދިނުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ. ހުރިހާގޮތަކުން އެދޭ އިސްތިޢުމާލުގައި ހުރިހާ ވާޖިބާގެ މައްސަލަ އެކަށީގެންވާ ދެކުނުއިނަމަ އިސްތިޢުމާލުކުރަން ފުރުޞަތު ދެވިދާނެއެވެ. އަދި ހުރިހާގޮތަކުން ވަސްތުތަކާ ނުކުތާ ކުރިން ހުރިހާގޮތެއްވާނަމަ އުސޫލުތަކަށްގައި އެދޭފަރާތް ނިންމައިގެން ހިމާޔަތް ކުރުމުގެ ސަބަބުން ކަމަކީ ނުވާނަމަ އިސްތިއުނާފު ކޯޓު އިސްތިޢުމާލުކުރަން ފުރުޞަތު ދެވިދާނެއެވެ.[7] މީގެ އިތުރުން އިސްތިއުނާފު ކޯޓު އިސްތިޢުމާލުކުރަން ފުރުޞަތު ދިނުމުގައި ދެފަރާތުގެ ބަސް އެހުމަށްފަހު އިސްތިއުނާފު ޙައްޤުވާފަރާތަށް ބާރުގޮތަށް ދެކުނުގެ ނުވާނަމަ އިސްތިޢުމާލުކުރަން ފުރުޞަތު ދެވިދާނެއެވެ.[8] ޤާނޫނުގައި އިތުރު ތަފްސީލުކުރުން ބާރުކޮށްފައި ނުވާތީ އިސްތިއުނާފު ކޯޓު އިސްތިޢުމާލުކުރަން

---

[4]- uk civil producer rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 44 Rule 44.10(4) & 52.20(2)(e)

[5]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު ނަންބަރު 2022-100 (އަންސްޓްރިކްޓް) 48(ހ)(ނ)

[6]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 285(ށ)

[7]- Flora v. Ontario Health Insurance Plan, 2005 CanLII 47693 (ON SCDC), at para 27,

[8]- Da Costa v. Da Costa, 1992 CanLII 7749 (ON CA)

ހުއްދަދިނުމާގެ ތަފްސީލުތައް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުތަކުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ހިމެނުމަކީ މުހިންމުކަމެއްކަމަށް

ދެކެމެވެ.

ހުކުމް ތަންފީޛު ފަސްކުރުން

އޮޓޮމެޓިކް ފަސްނުކުރުން

އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމުން ދަށުކޯޓުގެ ހުކުމް އޮޓޮމެޓިކް ތަންފީޛުކުރުން ފަސްނުވާނެއެވެ. ދަށުކޯޓުގެ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުން ފަސްކުރުމަށް ހަސްމަކު އެދޭނަމަ ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުން ފަސްކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެފަދަ އަމުރެއް ނެރެދިނުމުގެ ބާރު އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[9]

ވީމާ މަތިމަރުތަބާގެ ކޯޓަކަށް މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ވެފައިވިޔަސް އޮޓޮމެޓިކް ހުކުމުގެ ތަންފީޛު ބާރު ފަސްވުމަކަށް ނައަންނާނެއެވެ. މަތިމަރުތަބާގެ ކޯޓަކުން ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުން ފަސްކުރުމަށް އަމުރު ނުކުރާހާހިނދަކު ހުކުމުގެ ތަންފީޛު ބާރު ދެމިގެންދާނެއެވެ.[10]

ހުށަހެޅުން

އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއްގެ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން ފަސްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ އެކަމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ފޯމު ފުރިހަމަކޮށެވެ.[11]

އަޑުއެހުމަކާނުލައި ގޮތެއްނިންމުން

މިފަދަ އަމުރަށް އެދި ހުށަހަޅައިފިނަމަ އަޑުއެހުމަކާނުލައި ނުވަތަ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށްފަހު ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މައްސަލަ ޙައްލުވާފަދަގޮތުގެ ބަޔާން ހޯދުމަކާނުލައި ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފުރުޞަތުގެ ގޮތުގައި އަޑު ނުއަހައި ބާރުވެސް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[12]

ތަންފީޛު ފަސްކުރުމުގެ އަމުރު

ހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުން ފަސްކުރުމަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް އަމުރެއް ކުރެވޭނީ މައިގަނޑު ދެކަމެއް ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.[13] އެއީ:- އަމުރު ނުވަތަ ހުކުމް ނުވަތަ ނިންމުން ތަންފީޛުކުރުން ފަސްނުކޮށްފިނަމަ

[9]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 281(ހ)(ނ)
[10]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-11/2021 (02 ސެޕްޓެމްބަރު 2021) މާއްދާ 1
[11]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު މާއްދާ 2
[12]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު މާއްދާ 5
[13]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު މާއްދާ 3

އިއާދަކުރުމަށްފަހުގެ ގޮތުގައި ލިބިދާނެކަމަށް ބެލެވުނެވެ. އެބަހީ ފައިސާއިން ބަދަލު ނުދެވޭނެ ގޮތުގައި ލިބުނެވެ. އެފަދަ ގޮތުގައި ލިބިދާނެކަމަށް ސާބިތުކޮށްދެވިއްޖެނަމަ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން ފަސްކުރަންވާނެވެ. މިސާލު:- އަމުރު ނުވަތަ ހުކުމް ނުވަތަ ނިންމުމާއެއްގޮތަށް އަމަލުކުރާނެކަމުގެ ތަޢުނީކަން ދިނުމުގެ ޒާމިން ކޯޓުން ފޯރުކުރާ ނަގުދުފައިސާ އެއްގޮތަށް ސެކިއުރިޓީ ބަޔާންކޮށްގެން އެހެންވެސް ސެކިއުރިޓީ ބަޔާންކޮށްދެވެ. ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން ފަސްކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމުގައި މަޙްކަމާއިގެ ޖަޖެއް ނުވަތަ ރަޖިސްޓްރާރު، ހުކުމްތަންފީޛު ޑިވިޝަންތަކާއި މަޙްކަމާއިގެ ވަކީލާއިގެންނާ އެންގުމާއި ކަންކަމަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ.[14]

ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޯޓުފައިލާ ހުކުމް

ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޯޓު ފައިލާ ހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުން ފަސްކުރާނަމަ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތުން ފައިސާ ހުކުމާއެއްގޮތަށް ހުކުމްކުރި ކޯޓަށް ދައްކަމުންދާނަމަ، އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ވަކިގޮތަކަށް އަންގަންދެން ނުވަތަ އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގައި ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅަންދެން އެފައިސާ އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ދޫނުކޮށް ކޯޓުގައި ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރަންވާނެވެ.[15]

އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މުއްދަތު

އާންމު މުއްދަތު

އާންމު އުސޫލަކީ ދަށު ކޯޓުން ނުވަތަ ހައިކޯޓުން މައްސަލައިގެ ނިންމުމެއް ނިންމައި، މައްސަލައިގެ ރިޕޯޓް ދޫކުރާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 30 ދުވަހުގެތެރޭގައި ހައިކޯޓަށް ނުވަތަ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމެވެ.[16] މިއީ އާންމު އުސޫލަކަށްވީ ވިޔަސް ކޯޓުން ނިންމާ މައްސަލައެއް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމަށް ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓް ލިބެންދެން މަޑު ކުރަންބޭނުންނުވާނަމަ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތް/Judgment ގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ.[17]

އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅާ ނިންމުމަކީ ވަގުތީ އަމުރެއްނަމަ ނުވަތަ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މުއްދަތު ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްނަމަ އެނިންމުން ނިންމިތާރީޚުން ފެށިގެން 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެނިންމުމާއި އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[18]

---

[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ ޕެރާ 5

[15]- ކުރީގެ ހަވާލާ ޕެރާ 4

[16]- ކުރީގެ ހަވާލާ 283(ހ)(ނ) އަދި 284(ހ)(ނ)

[17]- ކުރީގެ ހަވާލާ 283(ސ) އަދި 284(ސ)

[18] - މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 280(ހ) އަދި 283(ބ)

ހާއްސަ މުއްދަތު

އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ހަމަވިއިރު އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިފައި ނުވާނީ އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ ކަމެއް ދިމާވެގެން ކަމުގައި ވާނަމަ އެކަން ސާބިތުކޮށް ދީ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށްއެދި ދަރުޚާސްތު ނުވަތަ ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 06 މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ހައިކޯޓަށް ނުވަތަ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ.[19]

އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅާނަމަ އެމުއްދަތުގައި ހުށަހެޅިފައި ނުވާނީ އިންސާނީ ބާރު ނުފޫޒާ ކަމެއް ދިމާވެގެންކަން ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެވެ.

އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުން ސަބަބުތައް

އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅޭނީ މައިގަނޑު ދެސަބަބަކަށް ބިނާކޮށެވެ. ނުވަތަ ދެގޮތަކަށެވެ. މިއީ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމުގައި ޤާނޫނީ މިންގަނޑު ކަމުގައި ބޭނުންވާނެވެ. އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅޭނީ ފުރަތަމަ ހާލަތަކީ ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމަކީ ގޯސް ނިންމުމެއްކަމަށްބުނެ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމެވެ. ދެވަނަ ހާލަތަކީ އިޖުރާއީ ނުވަތަ އުސޫލީ ގޯސްކަމެއް ހުރިކަމަށްބުނެ ހުށަހެޅުމެވެ.

ނުރަގަޅު ނިންމުން/Wrong decision

ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރެއް ނުވަތަ ނިންމުމެއް ޤާނޫނު އަސާސީއާއި، ނުވަތަ ޤާނޫނަކާއި ޚިލާފުވެގެން ނުވަތަ އެނިންމުމެއްގައި ޤާނޫނު މާނަކޮށްފައިވަނީ ނުވަތަ ޤާނޫނު ތަޠުބީޤުކޮށްފައިވަނީ ގޯސްކޮށްނަމަ އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން ނިންމުމަށް އަސަރުކޮށްފައިވާކަމަށް ބުނެ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކީ ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމަކީ ނުރަގަޅު ނިންމުމެއްކަމަށް ދަލީލު ކުރެވޭނީ އިސްތިއުނާފު ކުރުމެވެ.[20]

ނުރަގަޅު ނިންމުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތްކަން ބަޔާން ކުރުމުގެ ގޮތުން ކޯޓުތަކުގެ ޤަޟިއްޔާގައި ދަށުކޯޓުން ނުވަތަ ޖަރީމައިނަފުސް ނިންމާނިންމުން ޤާނޫނާ ޚިލާފުވާކަމަށް ދަލީލުކުރުވާ ސަބަބުތަކެއް ހުރުން ނުވަތަ ޤާނޫނު ތަޠުބީޤުކުރުމުގައި ނުވަތަ ޤާނޫނު މާނަކުރުމުގައި ކުށެއް ހިނގައިފައިވާކަމަށް ދަލީލުކުރުވާ ކަންކަން ހުރިނަމަ އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[21]

---

[19]- ކުރީގެ ހަވާލާ 283(ރ) އަދި 284(ރ)

[20]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 282(ހ)

[21]- ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) ގެ 43(ހ)

ވިޔާ ނިންމުން ގޯސް ކަމަށް ބުނުމުގެ މާނައަކީ ނިންމުމުގައި ޤާނޫނީ ގޯހެއް އޮތްކަމަށް ބުނުމެވެ. އަދި ދީފައިވާ ހުކުމަކީ ފުރިހަމަކޮށް ނުވަތަ އެހާމެ އެކަށީގެންވާ ހުކުމެއްކަމަށް ބުނުމުގެ ބޭސް ބުނެވިދާނެވެ. ނިންމުން ޤާނޫނުއަސާސީއާއި ނުވަތަ ޤާނޫނަކާ ޚިލާފުވުމައި އެޚިލާފުވުމުގެ އަސަރު ނިންމުމަށް ކޮށްފައި އޮތްނަމަ، ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތަކުގެ މައްޗަށް ޤާނޫނު ތަޠުބީޤު ކޮށްފައިވާ ރަނގަޅަށް ކަމަށް ނުވެފައި އެކަމުގެ އަސަރު މައްސަލައިގެ ނިންމުމަށް ކޮށްފައި ވާނަމަ ދަރަޖައިގެ ނިންމުން ނުރަނގަޅު ނިންމުމެއްކަމަށް ބުނެވިދާނެވެ. މީގެ އިސްތިއުނާފުން މައްސަލަ ދުރުކުރެވޭނީ އާންމު ސަބަބެވެ. ދިނަމައްސަލަތަކާއި އިސްތިއުނާފުން ހުށަހެޅޭ މިއަސާސްގެ މައްސަލަތަކެވެ.

އިޖުރާއީ އުނިކަން ނުވަތަ އެހެނިހެން އުނިކަން ހުރުން/Serious procedural or other irregularity

ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އިޖުރާއާތު ހިލާފަށް ހިންގާފައިވާކަމެއް ހުކުމަކާ ފުރަގަސްކޮށްފައިވަނިކޮށް މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ކޯޓުން އެކަމަށް ތަރުތީބުކޮށްފައިނުވާނަމަ އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން ސީދާގޮތުން މައްސަލައިގެ ހުކުމަށް އަސަރުކޮށްފައިވާކަމަށް ހުސްމަކަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނަމަ އެމައްސަލައެއް ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރަން ހުށަހެޅިދާނެވެ.[22]

އިޖުރާއީ އުނިކަމުގެ ސަބަބުން އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅިދާނެކަން ބަޔާން ކުރުމުގެ ގޮތުން މައިގަނޑު ހަމައަކީ އިޖުރާއީ އުނިކަމެއް ހިމެނޭނަމަ އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެކަން ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ ނަތީޖާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ހުކުމަށް ނުވަތަ ނިންމުމަށް އަސަރު ފޯރާ އިޖުރާއީ އައިބަކީ އަންނަނިވި ބާވަތުގެ އައިބުއްނަމަ އެއިޖުރާއަތަކީ ބާތިލް އިޖުރާއަތެއް ކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ.[23]

1. އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަށް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތާ ޚިލާފުވުން ކަމުގައިވުން، ނުވަތަ
2. ހުކުމްކުރި ނުވަތަ ނިންމުން ނިންމި ފަނޑިޔާރަކީ ނުވަތަ ނިޔާވެރިޔަކީ އެމައްސަލައެއް ބެލުމަށް ޝަރުޢީ ނުވަތަ ޤާނޫނީ ގޮތުން ހުރަސް އަޅާފަދަ ސަބަބެއް ގުޅިފައިވާ ފަނޑިޔާރަކު ނުވަތަ ނިޔާވެރިއަކު ކަމުގައިވުން، ނުވަތަ
3. ނިންމުމުގައި ނިޔާވެރިޔާގެ ނުވަތަ ފަނޑިޔާރުގެ ސޮއިނުހުރުން، ނުވަތަ
4. ހުކުމުގެ ނުވަތަ ނިންމުމުގެ ސަބަބުތައް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވުން؛ މިއެވެ.

22- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 282(ނ)
23- ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) ގެ 43(ނ)

މިއީ އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ ޢާއްމު އުސޫލުކަމަށް ބެލެވިދާނެއެވެ. ހުކުމް ކޯޓުތަކުގައި ހިނގުނު އިޖުރާއީ އުނިކަމެއް ހުކުމް ބަދަލުވި އިންސާފުގެ ހަމަތަކަށް ބުރޫއަރާފައިވާ ފަދަ އުނިކަމަކަށް ވާންވާނެވެ.

ވީމާ އިސްތިއުނާފު ދެންނެވުނު ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ދަރަޖައިގެ ހިނގުނު އިޖުރާއީ އުނިކަން ހުކުމްކޯޓުގެ ކުރިން ފާހަގަކޮށްފައި ނެތްނަމަ، އެއިޖުރާއީ އުނިކަމުގެ ސަބަބުން ހުކުމަށް އަސަރުކޮށްފައިވުން ޝަރުތުކުރެވެއެވެ.

އިޖުރާއީ އުނިކަމަކީ އިޖުރާއަތުގައި ހިނގައިގޮސްފައިވާ ޖައުހަރީ އުނިކަމަކަށް ވާންވާނެވެ. މިފަދަ އިޖުރާއީ އުނިކަމުގެ ތެރޭގައި ވަކީލުންނާ ބައްދަލުކުރުމުގެ ނުވަތަ ބައްދަލުކުރުމުގެ ނިޒާމުގައި، އިޖުރާއީ ގޮތުން ބައްދަލުކުރުމުގެފުރުސަތު ހުށަހެޅުން ބައްދަލުކުރުމާއި، ބައްދަލުކުރުމުގެ ހުށަހެޅުން ބައްދަލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ނުދިނުމެވެ. އަދި ތަރުޖަމާނުކުރުމުގެ ނުލިބުން މިސާލު މައުލޫމާތު ދޭތެރެއަށް ތަރުޖަމާނުކުރުމަށް މިފަދަ ސަބަބުތަކެއް ގެނެސްގެން ބެލިދާނެވެ. އަދި ހާސްކަމުގައި މައުލޫމާތު ބަހާ ފޯރުކޮށްދޭ ނުވަތަ ކޯޓަށް ފޮނުވާ ސާބިތުކުރެއް އަނެއް ހާސްކަމުން ހާމަނުކުރުމަކީ އިޖުރާއީ އުނިކަމެއްކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭނެވެ.[24]

ނިންމުމުގައި ސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައިނުވުން

ހުކުމެއް ހުށަހަޅާ މައްސަލަ ބަޔާންކޮށް ނިންމުން ބަޔާންކުރި ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރުމަކީ އަސާސީ ސިފައެކެވެ. މިފަދައިން ސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ ހުކުމެއް ނުވަތަ ނިންމުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ ހަރުގެ ދިމާގެންވެއެވެ.[25] ވީމާ ނިންމުމުގެ ފުރަތަމައިވާ މަޤްސަދަކީ ދަންނަވަމުން އެނިންމުމަކީ ވާސިލްވި ސަބަބުތައް ނިންމުމުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[26]

ނިންމުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތަކުގެ މައްސަލަ ދޭ ބަލާނީ ނުވަތަ ވަޒަންކުރަންވާނީ ކޮބައި ހުކުމުގެ ހުކުމްތަކުގެ އަހުލުއެވެ.[27] ނިންމުން އެކަށީގެން ބަޔާންވެފައިވާ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތައް ބަޔާންވެފައިނުވާނަމަ އިންސާފުން ޝަރީޢަތް ކޯޓުގެ އެތަކެއް ހައްގުއް ނިގުޅައިގަނެފައިވާ ކަމުގައި ބަލައި އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެވެ.

ވަކިވަރަކަށް ދެކުން

ވަކިވަރަކަށް ނުދެކި ހަމަހަމަކަމާއި މިނިވަންކަމާއެކު ކަންކަން ނިންމުމަކީ ކޯޓުގެ އާންމު ވާޖިބެކެވެ. ފަނޑިޔާރު ވަކިވަރަކަށް ދެކުމަކީ މައްސަލަ ބެލުމަށް ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ގޮތުން ހުރަސް އަޅާ ސަބަބެއްކަމަށް ބެލެވޭނެވެ. ފަނޑިޔާރު ވަކިވަރަކަށް ދެކިފައިވާކަމަށް ބެލޭ ކަމެއް ޢާންމަކަ އެކަމެއް ހުކުމްކޯޓުގެ ކުރިން އަންގައިފައިވާނަމަ

---

[24]- *National Westminster Bank plc v Rushmer* [2010] 2 FLR 362

[25]- ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) ގެ 43(ނ)(4)

[26]- *Van der Hurk v. Netherlands,* para 61*; Ruiz Torja v. Spain,* para 29.

[27]- *English v Emery Reimbold and Strick Ltd* [2002] 1 WLR 2409

އެކަން ކޯޓުގެ ސަމާލުކަމަށް ގެންނަންވާނެވެ. ވީމާ މައްސަލަ ބަލާ ޤާޟީ ނުވަތަ މެޖިސްޓްރޭޓް ނުވަތަ ފަނޑިޔާރު ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާކަމަށް ބެލޭ އިސްތިއުނާފުގެ ހުކުމެއްގައެވެ. މިއީވެސް އިޖުރާއީ އުސޫލަކަށް ނުވަތަ އެހެނިހެން އުސޫލުތަކާޚިލާފަށް އިސްތިއުނާފު ކުރުން ހުއްޓުވާ ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ސަބަބެކެވެ. އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 29 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[28]

އިސްތިއުނާފުގެ ހުށަހެޅުން

އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ އެކޯޓަކުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ފޯމެއް މެދުވެރިކޮށެވެ.[29] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށްނަމަ ހުށަހަޅަންވާނީ އެކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ ޖަދުވަލު 1 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފޯމުގެ މެދުވެރިކޮށެވެ.[30] ސުޕްރީމް ކޯޓަށްނަމަ އެކޯޓުގެ ސައިޓުން ވެބްސައިޓު އިސްތިއުނާފު ހުށަހަޅާ ފޯމުންނެވެ.[31]

ބަލައިގަތުމާއިމެދު ގޮތެއްނިންމުން

އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅައިފިނަމަ ޝަރުތުހަމަކޮށް އެދި ހުށަހެޅި ކޮންމެ ހުށަހެޅުމަކާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމާއިމެދު ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމާއިމެދު ރަޖިސްޓްރާރ ގޮތެއް ނިންމަންވާނީ އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވުމަކާނުލައެވެ.[32] އިސްތިއުނާފު ބަލައި ގަތުމާއިމެދު ނިންމާނިންމުން ލިޔުމުން ދޭންވާނެވެ.[33]

ބަލައިނުގަތުމަށް ނިންމުން

އިސްތިއުނާފު ބަލައި ނުގަތުމަށް ރަޖިސްޓްރާރ ނިންމައިފިނަމަ އެނިންމުން މުރާޖަޢާކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[34] އެގޮތުން މުރާޖަޢާ ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއްނިންމުމުގެ ފަސްދުވަހުގެ މަޤްޞަދަށްޓަކައެވެ. މިގޮތުގެ މަތިން މުރާޖަޢާ ކުރާއިރު ދެފަރާތުގެ ބަޔާން ހުށަހެޅުމަކާނުލައި އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމާއިމެދު ގޮތެއްނިންމުމަކީ އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވުމަކާނުލައެވެ. ރަޖިސްޓްރާރ އިސްތިއުނާފު ބަލައިނުގަތުމަށް ނިންމާނިންމުން މުރާޖަޢާކުރުމަށް އެދެން ހުށަހަޅަންވާނީ އެ ނިންމުން ނިންމާ 14 ދުވަހުގެތެރޭގައި އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމާއިމެދު

28- އަރިމަތީ ސުރުޚީ ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހުން ބައްލަވާ
29- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 285(ހ)
30- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދު 31(ހ)
31- ޤަވާއިދު ނަންބަރު 2022/R-100 ގެ 30(ހ)
32- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 285(ބ)(ށ)
33- ކުރީގެ ހަވާލާ 285(ރ)
34- ކުރީގެ ހަވާލާ285(ނ)

ފަސޭހައާއެކުގެ މަޤުޞަދުން ގެއްލިނުދިނުމަށްޓަކައެވެ. އަޑުއަހާން ނުބައްލަވާނަމަ އިސްތިއުނާފު ބަލައި ގެއްލޭމުއްދަތު ގޮތެއް ނިންމަންޖެހޭ ވަކިތާރީޚެއް ނުވަތަ މުއްދަތެއް ފާސްކުރުމުގައި ބަލާނެކަމަށްފަހުއެވެ.[35]

ހައިކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރ އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށްފަހު ނިންމުން މުރާޖަޢާކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުން މުރާޖަޢާކޮށް ނިންމި ނިންމުމަކީ އިސްތިއުނާފު ބަލައި ނުގަތުމަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްނަމަ އެނިންމުން ނިންމި ތާރީޚުން ފެށިގެން 30 ދުވަހުގެތެރޭގައި ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރެވިދާނެއެވެ.[36]

<u>އިސްތިއުނާފު ވާޤިޢާތަށް ޒިޔާދަކުރުން</u>

އިސްތިއުނާފު ކުރިއަށް ދާއިރު ދުވަހާރާއިން ވާހަކަދެއްކުމާއި ވާޤިޢާތަށް ނުވަތަ ނުކުތާތަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[37] މިގޮތަށް ހުށަހަޅާއިރު އިސްތިއުނާފުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ހުރިހާ ނުކުތާތަކާއި އިސްތިއުނާފު ބަލައި ނުގަނެ ބައެއް ނުކުތާތައް ނުވަތަ ވާޤިޢާތަކާއި އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާގޮތުގައެވެ.[38]

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 285 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ އިބާރާތް ކިޔުމަށްފަހު އިސްތިއުނާފު ކުރާފަރާތް ކޮންމެ މައްސަލައެއްގައިވެސް ވާޤިޢާތަކާއި ނުކުތާތައް ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ވިސްނިދާނެއެވެ. މިއީ ހުރިހާމައްސަލައެއްގައި އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުގައި ކުރެވޭނެ ކަމެއްނޫނެވެ.

ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެއްބަސްވުމަކަށް ދަށުން principle of relevance/ގުޅުންހުރުމުގެ ނަޒަރިއްޔާ ނުވަތަ އުސޫލީ ބާރުން ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އާންމު އިންސާނުންގެ ވިސްނުން މިގެ އުސޫލު/common sense rule ތަޠުބީޤުކުރެވިދާނެއެވެ.

<u>އިސްތިއުނާފު ހުރިހާ ނުކުތާއެއް ބަލައިގަނެވޭނެކަމަށް ވާނަމަ ވާޤިޢާތަކާއި ނުކުތާތައް ކުރިއަށްގެންދާ ބާރުތައް އޮންނާނެ ހައްޤެވެ. އަދި ޚާއްޞަ ނުކުތާތަކެއް ހުށަހެޅުމަށް ވީއެވެ. އިސްތިއުނާފު ޤަބޫލުކުރެވޭ ބައެއް ނުކުތާތަކަށް ބަލައި ނިންމާފައިވާ ކޯޓަށް ނިޔާވެރިކަމުގައި ފުރުޞަތު އިސްތިއުނާފުގައި ބައެއް ނުކުތާތައް ހުށަހަޅާ ޚަރަދުކުރުމާއެކު، އިސްތިއުނާފު އަޅުއްވާން ކުރިއަށް ދަނޑިވަޅުގައި އިތުރު ސަބަބުތަކެއް ހުށަހެޅުމުގެ ތަފްޞީލު ބޭނުން ކޯޓަށް ދިނުމަށްވެއެވެ.</u>

މިއިސްތިޢުނާފު ނުވަތަ އިންފާޒުކުރުމުގެ އެއްބަސްވުމެއް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަކަށް އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އެދިފައިން ހިނދުގެ ވަގުތަށް ނުކުތާތައް ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަން ދިޔުމެވެ. އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ނުކުތާތަކަށް ކޯޓުން

[35]- ކުރީގެ ހަވާލާ 285(ވ)(ހ)(ދ)
[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 285(ދ)
[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 285(ބ)
[38]- Civil procedure Rule 1998 No· 3132(L·17) part 52 General rule about appeals Rule 52·3 para 7(a)(b)

އިސްތިއުނާފަށް ބަލައިގަންނަންވާނީ އިސްތިއުނާފުގައި އަޑުއަހަންޖެހޭ މަޢުޟޫޢު ސަބަބުތައް ޚާއްޞަކޮށް ކޯޓުން ފެންނަ ނުކުތާތަކެވެ. ނަމަވެސް އިސްތިއުނާފުގައި އަޑުއަހައިދިނުމަށް ހުށަހަޅާ ފޯމާއެއްކޮށް ނިސްބަތްވާތަކުގެ އިޢުތިރާޒު ޚާއްޞަކޮށް ކޯޓުން ފެންނަ ވާޖިބާ ނަމަވެސް ނުކުތާތަކެވެ.

އިސްތިއުނާފު ނުކުތާތަކަށް ޤައިދުކުރުމަކީ ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރ ލިބިގެންވާ ބާރުއެއްކަމަށް ފަހަރުގައި ދޫކޮށްލެވިދާނެއެވެ. އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތަކަށް ޤައިދުކުރުމަކީ ރަޖިސްޓްރާރ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ މައްސަލަތަކުގައި އެކަނިއެވެ މުރާޖަޢާކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާގުޅޭ ބަޔާނުގެ ތެރެއިން އިސްތިއުނާފު ފުރުޞަތު ފަސްޖެހުމުގެ މަޤްޞަދަކީ ބަލައި ގޮތެއްނިންމައިދީ އިސްތިއުނާފުގައި ހުށަހެޅުމާއި ސާބިތު ނުކުތާތައް ބަޔާންކުރުމަށް ނިޔާކުރުމުގައި ޚިލާފުވާ ހަދަންޖެހޭ ބަލައިގަތުމުގެ ޤަވާޢިދު ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ނުކުތާތަކެވެ.[39]

<u>އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް އެދުން</u>

މައްސަލަ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅައި ބަލައިގަތުމަށްފަހު ނަމަވެސް އިތުރު އިސްތިއުނާފެއް ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމުގައި، ބަލައިގަން ރަޖިސްޓްރީ ކުރާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 07 (ހަތެއް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މައްސަލަ ބަލައިގަތުމަށް ހުށަހަޅާ ފަސްކުރުމަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[40] މިގޮތުން ނޯޓިސްއަކުން ނަމަވެސް އެންގުމުން އެންގިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް މައްސަލަ ބަލައިގަތުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އަދި ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ބަލައިގަނެ ކަނޑައެޅުން ފުރުޞަތު ލިބިދާނެއެވެ. ޤާނޫނު ފަދަ ގޮތަކުން އެންގުމުގެ ކުރިން އެންގޭނެއެވެ.

މިއުޞޫލުގެ އިސްތިއުނާފު ފޯމާއި، ފޯމުގައި ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭގޮތުން ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.

މިންވަރުގައި ނަމަވެސް އެންގުމުގައި އަސާސީ ގޮތުގައި ޢިނާޔަތް ބަލައިގަނެވޭނެ ޤާނޫނުގެ ނަކަލުތަކުން ސާފުވެއެވެ. ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް 20 ދުވަސް ލިބިގެންވާ ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. ދުވަހު މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ފުރަތަމަ/Striking out appeal notice އިސްތިއުނާފު ނަމަވެސް އިތުރު އިސްތިއުނާފު ބާޠިލުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާ ނަމަވެސް އިސްތިއުނާފު ހަރަދަށް ސެކިއުރިޓީއާ ބެހޭގޮތުން އެދި ހުށަހެޅުމާ ހުށަހަޅައިދިނަމަ ޖަވާބުދާރީ 20 ދުވަހުގެ މުއްދަތަށް އިޖުރާއަތުތައް ހިންގުން ހުއްޓުވާކަން ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. ތިންވަނައަށް އިސްތިއުނާފު ބަލަހައްޓަން ބާކީވާ ދިނުމަށް އެދޭނަމަ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނަމަ ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ނަމަވެސް ނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރުޞަތު ދެވިދާނެއެވެ.

---

[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 285(ނ) އަދި (ތ) އެކަމުގައި އެއްބަސްވާކަން ބެހޭގޮތުން ބުނެވިދާ ނަމަވެސް އުސޫލާ އެކަމުގައި ކުށުގެން/principle of relevance ގެ ބުނެވިފައިވާ ނަމަވެސް

[40]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 286(ނ) އާއި، 287(ހ) އަދި 290(ހ)/ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދު 40(ހ)(1) ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދު (ގަވާއިދު ނަންބަރު2022/R-100) 37(ހ)(1) ހަވާލާދީ

އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅުއްވައިފައިވާކަން ނުވަތަ އިތުރު އިސްތިއުނާފެއް ހުށަހެޅުއްވައިފައިވާކަން އެންގުން (ޤާނޫނު 286(ށ) އަދި 287(ހ) ޤަވާއިދު ހައިކޯޓު 40(ހ)(1) ސުޕްރީމް ކޯޓު 37(ހ)(1))
1. ދަށު ކޯޓުގެ/ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު:- ...... ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުއްވައިފައެވެ. ނުވަތަ ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފާ ގުޅިގެން ޢަމަލު ކުރަމުން ދިޔަ 20 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި އިތުރު އިސްތިއުނާފެއް ހުށަހެޅުއްވައިފައެވެ. ވީމާ މިއިސްތިއުނާފަށް ޢަމަލު ކުރަމުން މިއެންގުން ދޫކުރާތާރީޚުން ފެށިގެން 20 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ލިބިގެންފޮނުވާށެވެ.[41] 2. އިސްތިއުނާފަށް ނުވަތަ އިތުރު އިސްތިއުނާފަކަށް ހުށަހަޅާ ޖަވާބާ އެކުގައި ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފު ނުވަތަ އިތުރު އިސްތިއުނާފު ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅައިފިނަމަ ނުވަތަ ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފަށް ނުވަތަ އިތުރު އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން ހިނގާ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީއެއް ބޭނުންކުރަން އެދިއްޖެނަމަ މިފަދަ ހުށަހެޅުމަކާގުޅޭ 20 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ގޮތެއް ނިންމުމަށް އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތަކެއް ކޯޓުން އަންގާނެވެ.[42] 3. އިސްތިއުނާފު ބަލައިދިނުމުގެ ބާރުވަ ދިނުމަށް އެދޭނަމަ ޖަވާބު ދިނުމަށް ދޫކުރައިވާ މުއްދަތުގައި އެކަމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[43]

<u>ލިޔުއްވުން ޖަވާބުދާރީވުން</u>

އިސްތިއުނާފު މަޢުލޫމާތުގައި ޖަވާބުދާރީވުން ރާއްޖެތެރޭ ހަމައެކަނި ދަރުމަ ފާހާއި އެފާރާއެކަމައި ހުށަހެޅުއްވައިފައިވާ ތަކެތި އިސްތިއުނާފަށް ލިޔުމުން ޢަމަލު ހުށަހަޅާ ފަދަ އެކަނިކަން އެވެ.[44] ހުށަހަޅާ ޢަމަލުތައް ހުށަހަޅަންވާނީ ހުށަހަޅާ ފޮނުވާށެވެ.

އިސްތިއުނާފު ދަރުމަތައްގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 101 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ ޢަމަލު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ފޯމުތައް/Response pack ޖަވާބު ކުރާކަން ނުޖެހޭނެވެ. އެއީ ފުރަތަމަ މަދަނީ ދާއިރާގައި ބޭނުމާ މަޢުލޫމާތުކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ. ވީމާ ހައިކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އިސްތިސްނާ ކުރަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

41- ކުރީގެ ހަވާލާ 287(ހ)(ށ)
42- ކުރީގެ ހަވާލާ 287(ށ)
43- ކުރިއަށް ހަވާލާ 288(ހ)
44- (ކުރީގެ ހަވާލާ 286(ށ) އިން ޖަވާބުދާރީވުންތަކުގައި އިސްތިއުނާފު ފާހާގައި، އެފްޑާޝަކު ހުށަހެޅުއްވައިވާ ތަކެތި އެކަނިކަން އަންގާށެވެ.) ދިފާޢުގައި ހައިކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދު 40(ށ)

ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓެއްގެ ގޮތުގައި ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ހުށަހެޅޭ ހާލަތްތައް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރައިފައެވެ.[45] މިހާލަތުގައި ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމާއި، ޖަވާބުދިނުމުގައި އަމަލުކުރާނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނީ އެކޯޓަކީ އިސްތިއުނާފު ކޯޓަކަށްވާތީއާއި، މިއީ Statutory Appeal/ޤާނޫނީ އިސްތިއުނާފުގެ ހާލަތަކަށްވާތީ އެކަމާގުޅޭ އަމަލުކުރާނެ ގޮތް ކަނޑައަޅުއްވުމުގެ ތަފްޞީލީ ބާރު އެކޯޓަށް ދިނުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ.

މިހާލަތުގައި އަމަލުކުރާނެ އިޖުރާއަތެއް ލިޔުމުގެ ތަފްޞީލީ ބާރު ހައިކޯޓަށް ލިބިގެންވާތީ ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ލިޔުންތަކުގެ ގޮތުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 101 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ ލިޔުންތައް ރައްދު ކުރާގޮތަށް ހައިކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ލިޔެވިފައިނުވެ. މިގޮތަށް ލިޔާނަމަ އަޅުގަނޑު އުފައްދާނެ ފުރަތަމަ ސުވާލަކީ ދަށުކޯޓުން ކަންކުރަންޖެހޭ ގޮތަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ކަންކުރުން އެއީ ހަމަ އުސޫލު ރަގަޅު ގޮތަށްހެއްޔެވެ.؟

ކޯޓުގެ ޠަބީޢަތަށް ބަލައި އާންމު އިސްތިއުނާފުތަކަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅާގޮތަށް މިފަދަ މައްސަލަ ބެލުމަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅަންޖެހޭ ގޮތަށް އުސޫލެއް އޮތުން މުހިންމުކަމަށް އަޅުގަނޑު ދެކެމެވެ. ވީމާ ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓެއްގެ ގޮތުގައި ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ހުށަހެޅޭ ހާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާކުރުމާއި، ދަޢުވާ ރައްދު ކުރުމާއި، ޖަވާބުދިނުމުގައި އަމަލުކުރާނެ ކޯޓުގެ އުސޫލުތަކެއް އެކުލަވާލުމުގެ ތަފްޞީލީ ބާރު އެކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެކޯޓުގެ ޤަވާޢިދަކުން ބަލާއިރު މިހާލަތުގައި އަމަލުކުރާނެ އުސޫލުތަކެއް ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެ. މިއީ އެޤަވާޢިދުގައި ހިމަނަންޖެހޭ ތަފްޞީލީ މައްސަލައެއްކަމަށް ދެކެމެވެ.

ޖަވާބު ހުށަހެޅުން

އިސްތިއުނާފު ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދިނުމަށް 20 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް ދޭނެއެވެ. މުއްދަތު ގުނާނީ އިސްތިއުނާފު ބާތިލުކުރުމަށް/Striking out appeal notice އެދި ހުށަހަޅައިފައިވާނަމަ އެހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމަށްފަހު ނުވަތަ އެފަދަ ހުށަހެޅުމެއްނެތްނަމަ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިފައިވާކަން އަންގާ ދުވަހުން ފެށިގެންނެވެ.[46]

އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށްފަހު ފޮނުވުން ހާޒިރުވާ ނޯޓިސް ނުވަތަ އެންގުން ފޮނުވުމުން ނުވަތަ ރައްދުކުރުމުން ޖަވާބު ހުށަހާއިރު ދުވަސްތަކުގެ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އިސްތިއުނާފު ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީއަށްއެދުމުގެ ގޮތުން ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމަށް އަމުރެއް ނެރެދިނުމަށް އެދިދާނެއެވެ. އަދި އިސްތިއުނާފު ބާތިލްކޮށްދިނުމަށް އެދިދާނެއެވެ.[47]

45- ބާބު 02 ސެކްޝަން 17 ބައްލަވާ
46- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 287(ނ)
47- ކުރީގެ ހަވާލާ 287(ހ)

ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޤަވާޢިދަށް

އިސްތިއުނާފު ކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 280 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (1) ގެ ނައްސުގެ އިބާރާތުގައި "އެއްވެސް ނިންމުމެއް" މިފަދައިން ބަޔާންކުރުމުން މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޤަވާޢިދު އިސްތިއުނާފު ކުރުން މުޅިގޮތުން ހުއްދަކަން އެނގެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އަދި ޤަވާޢިދެއް ނުވަތަ މިންގަނޑު މައްސަލަހަރުދަނާގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ގޮތުން އަދި ޤަވާޢިދެއް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަނާޅިދާނެވެ.

މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ދަތިކުރުމަށް މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޤަވާޢިދު އިސްތިއުނާފު ކުރާނަމަ އެމަގު ބަންދުކުރުމަށް އަންނަނިވި ކަންކަމަށް އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމުގެ ކުރިން ރިޢާޔަތްކުރެވިދާނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސް ދަށަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު މިކަންކަމަކީ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޤަވާޢިދު/Case management decision އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުން ރިޢާޔަތް ކުރަންޖެހޭނެ ކަންކަމުގެ ގޮތުގައި މުޖުރަފު ނައްސުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަންކަމެވެ.[48]

- އިސްތިއުނާފުކުރާ ނުކުތާއަކީ އިސްތިއުނާފަށް ކުރުމަށް ކުރާހަރަދު ދެކުޅޭ ޚަރަދުތަކާ ގުޅިގެން ނުކުތާއެއްކަމުގައި ބެލުން.
- މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޤަވާޢިދަކީ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން ނުކުންނަ އިޖުރާއީ ނަތީޖާފަދަ މިސާލަކަށް މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ބޭއްވުމަށް ނިންމާފައިވާ ތާރީޚު ފަހަނައަޅައި ދިޔުމަށްވެދާނެ މިންވަރުކަމުގައި ބެލުން.
- މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޤަވާޢިދަކީ ޝަރީޢަތް ދަރުކޮޅުގައި ނިމުމުގެ ކުރިން ބެލިދާނެ ވާޖިބުވާކަމުގައި ބެލުން. މިއެވެ.

އިރުޝާދުތައް އިސްތިއުނާފު ކުރުން

ބަޔަށް ފެނޭ ނިޒާމުތަކުގައި ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި މައްސަލަ ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޤަވާޢިދުތަކުގެ ތެރެއިން ދޭ އިރުޝާދުތައް ނުވަތަ އިރުޝާދުގެ އަމުރުތައް އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭނީ އެންމެ އެދުރުވެރިކަމުގައި ދާންޖެހޭ އިރުޝާދުތައް ދިނުމުގައި ނުވާނަމައެވެ.[49] އަދި ކުރުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އިޖުރާއީ ޤަވާއިދުތަކާ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ

---

[48]- PRACTICE DIRECTION 52A – APPEALS This Practice Direction supplements CPR Part 52 para 4·6 (a)(b)(c)

[49]- Global Torch Ltd v Apex Global Management Ltd (No 2) [2014] 1 WLR 4495 at [13]

ގޮތުގައި ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރަވަރުތަކުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުން ހުއްދަކޮށްފައިވާނީ ދިފާއުވާ އިދާރާތަކާއެކު ހިނގަމަ ނުޖެހޭނަމަ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ދެކެމެވެ.

Cross-appeal

އިތުރު އިސްތިއުނާފު

އިސްތިއުނާފު ބައްދުވާ ފަރާތުން ނުވަތަ މުސްތައުނިފު އަމީ އެހެންފަރާތަކުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ކޭސްގެ ހުށަހެޅުމަކުން ބާއްޖަވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުސްތައްނަފަޢަލައިހި ނުވަތަ ބޭރުފަރާތުގެ އިތުރު އިސްތިއުނާފު މިހެންވެ.[50] މިގޮތުން ކްރޮސް-އެޕީލަށް ބައްދު އިސްތިއުނާފު ނުވަތަ ދެފަރާ އިސްތިއުނާފު މިހެން ބާރުންކުރުމުގެ ބަދަލުގައި އިތުރު އިސްތިއުނާފު މިހެން ބޭނުން ކުރުން އެދުވިގެންވެއެވެ.

އެމެރިކާގެ ފެޑަރަލް ނިޒާމުގައި އިތުރު އިސްތިއުނާފަކީ ދައުވާބައްދަލުވާ ބަސްމަލާ، ހުށަހެޅިފައިވާ އިސްތިއުނާފަށް ފޮނުވޭ ހުށަހަޅާ އިސްތިއުނާފޭ ދައުވާއެކެވެ.[51] ކެނެޑާގެ ފެޑަރަލް ނިޒާމަށް ބަލާއިރު އިތުރު އިސްތިއުނާފަކީ އިސްތިއުނާފު ކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ސަބަބުތައް ނޫން އެހެން ސަބަބުތަކެއް މައްސަލަ ބިނާކޮށް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލަ ބަލައިދިނުމަށް އިސްތިއުނާފު ބައްދަލުވާ ފަރާތުން އިތުރު އިސްތިއުނާފެއް ހުށަހަޅުމެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅި ފަރާތުން އިސްތިއުނާފު ކޮށްފައިވާ މައްސަލާގައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުން އެއްކޮށް ބާތިލްކުރުމަށް ނުވަތަ ނިންމުމަށް ބަދަލު ގެނެސް ދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅުމެވެ.[52] މިސާލަކަށް މައްސަލައެއްގެ ހުކުމް މަދުވީޒާއެއް އިސްތިއުނާފު ބައްދަލުވާ ފަރާތް ދެކޭގޮތުގައި ނިމިފައިވާނަމަ އެކަން އިސްތިއުނާފު ކުރުމާއި، ނުވަތަ މައްސަލާގައި ދިފާއުވާ ފަރުވާދޫން އެހެން ފަރުވާއެއް އެދުމެވެ.

ހުށަހެޅުން

މައްސަލައިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިފައިވާކަން އިސްތިއުނާފު ބައްދުވާ ފަރާތަށް ނުވަތަ ފަރާތްތަކަށް އަންގާތާ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ނުވަތަ ވަކިމުއްދަތެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަމަ ކޮންމެ ދުވަސްވީ 03 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މަސްލަހަތު އޮތް އެހެން ފަރާތަކަށް އިތުރު އިސްތިއުނާފެއް ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު ލިބޭނެވެ.[53]

[50]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 286(ނ)

[51]- Ulin v. Gallery, 528 F. App'x 748 (9th Cir. 2013)/ Federal Rules of Appellate Procedure Rule 28.1

[52]- Brooke MacKenzie, Rules of Civil Procedure Chapters, Appeals, Rule 61 - Appeals to an Appellate Court in Civil Procedure and Practice in Ontario, Noel Semple (ed.), Canadian Legal Information Institute, 2nd ed, 2022 CanLIIDocs 1050,

[53]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 286(ސ)(ނ)

އިޢާދަ އިސްތިއުނާފު ގުޅޭ ރައްދުކުރުން

އިޢާދަ އިސްތިއުނާފުގެ މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ހަމަޔަށް ހުށަހެޅިފައިވާތީ އަދި މަސްލަހަތަކީ އޮތް ކަމަށް މިހާރު ހުށަހެޅިފައިވާ ޝަރުޠުތައް އަދާކޮށްފައިވާކަން އަންގަން ޖެހޭނެ. އެހެން އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ އަންގައި ތިރާވެއްޖެ ރައްދުކުރަންވާނެ.[54]

އިޢާދަ އިސްތިއުނާފު ރައްދުކުރާއިރު ނުވަތަ އަންގާއިރު އިސްތިއުނާފުގެކުރިމަތި ހުށަހެޅިފައިވާކަން ނުވަތަ އިޢާދަ އިސްތިއުނާފުގެ ހުށަހެޅިފައިވާކަން އެނގޭން މިނިވަންކަމާ ނުވަތަ އެންމެހައި ހުށަހެޅިފައިވާކަން ހިމެނޭ ނޫޅެން ނުވަތަ އެންމެހައި ފޮނުވަންޖެހޭނެ.[55]

އިޢާދަ އިސްތިއުނާފު މައްސަލަ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުން

އިޢާދަ އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅުމުގެ ބަޔާން މަސްލަހަތު އޮތް ފައިސަލާކުރާއިރު، އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފައިސަލާކުރަން ޖެހިގެންވާ ހުށަހެޅި އިޢާދަ އިސްތިއުނާފުގައި އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެ.[56]

1. ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފު ބަލައި ނުގެންދިއުމަށް ނިންމާފައިވާނަމަ؛
2. ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފަކީ ޢާއްމު އަސާސެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ހުށަހެޅިފައިވާ އިސްތިއުނާފަކަށް ނޫނީ އެއިސްތިއުނާފު ބާޠިލުކޮށްފައިވާނަމަ؛
3. މައްސަލައިގެ ހަސްމަކަށް އިޢާދަ އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފު އަނބުރާ ގެންގޮސްފައިވާނަމަ؛

ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފު އަނބުރާ ގެންދިޔައިރުގައިވެސް އިޢާދަ އިސްތިއުނާފުގައި ހުށަހެޅި ފައިސަލާކުރުން އިޢާދަ އިސްތިއުނާފު ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް އެދޭނަމަ އިޢާދަ އިސްތިއުނާފުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ޙާލަތަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުން ހަމަޖެހިފައިވާ ފުރުޞަތުގެ ކުރިން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފަރާތުން ނިންމުމުގެ ކުރިއަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[57]

ވީމާ އިޢާދަ އިސްތިއުނާފުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ އިސްތިއުނާފު މައްސަލަ އަނބުރާ ގެންގޮސްފިނަމަ އިޢާދަ އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅި ފައިސަލާކުރުން އެއިސްތިއުނާފު ކުރިއަށް ގެންދަން އެދޭނަމަ އިޢާދަ އިސްތިއުނާފު ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށްއެދި ހުށަހަޅަންވާނެ.

[54]- ކުރީގެ ހަވާލާ 286(ށ)

[55]- މަލޭޝިއާ ސުޕްރީމް "އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް އެދެވުން" މިސްޕްރީ ބައްލަވާ

[56]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 286(ރ)

[57]- އަޙްމަދު ޝިހާބު، ހުސައިން އަފީފް، ދާސް މުޙައްމަދު ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އޮފީސް (2018/SC-/24) ޕެރާ 13

އިސްތިއުނާފު ބާތިލު ކުރުމާއި،

ޚަރަދު ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުން ސަސްޕެންޑުކުރުން

އިސްތިއުނާފު ބާތިލުކުރުމުން ނުވަތަ އިސްތިއުނާފު ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުން ސަސްޕެންޑުކުރުމަށް މަޤްބޫލު ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ އެކަން ކުރެވިދާނެވެ.

ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު

އިސްތިއުނާފުގެ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހެޅިދާނީ އިސްތިއުނާފު ކުރެވިފައިވާކަން އަންގާތާ 20 ދުވަސް ތެރޭގައިކަން ޤާނޫނުގެ ނައްޞުން އެނގެވެ.[58] އެހެންކަމަށް ވާނަމަ އުޒުރަކާހުރެގެން ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމަށް ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުމެއް އަންގާނަމަވެސް އެމުއްދަތުގެ ފަހުންނެވެ. ވީއިރު ސެކިއުރިޓީ ނުބަހައްޓައިގެން އިސްތިއުނާފު ބާތިލު ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން އިސްތިއުނާފު ކުރެވިފައިވާކަން އަންގާތާ 20 ދުވަސް ތެރޭގައި ހުށަހެޅޭނެ ބެއްލިގެ ހަމަޔެއް ނޫންނާނެވެ. މިއީ އުނިކަމެއް ނުވަތަ ނައްޞުގެ ފުރުޞަތުދޭކަމަށް ބުނެވިދާނެވެ.

މިގޮތް principle of relevance/ގުޅުންހުރުމުގެ ނަޒަރިއްޔާ ނުވަތަ އުސޫލުން ބަލާއިރު އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހިނގާ ޚަރަދު ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ގޮތާ އެއްގޮތަށް ނުބެހެއްޓުމުގެ ސަބަބުން އިސްތިއުނާފު ދަޢުވާ ބާތިލުކޮށް ދިނުމަށް އެދޭނަމަ އިސްތިއުނާފު ކުރެވިފައިވާކަން އަންގާ ނޯޓިސް ފޮނުވިގެން 20 ދުވަސް ފަހުން ވެސް މިހުށަހެޅުން ކުރެވިދާނެވެ. އިސްތިއުނާފު ނޯޓު ބާތިލުކުރުމަށް ހުށަހަޅާނަމަ އިސްތިއުނާފު މައްސަލަ ކުރެވިފައިވާކަން އިސްތިއުނާފު ޢަރުޟުވާފަރާތަށް އަންގާ ނޯޓިހުން ފޮނުވިގެން 20 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[59]

އިސްތިއުނާފު ނޯޓު ބާތިލުކުރުން/Striking out appeal notice[60]

ބައެއް ފޯސާއި ނިޒާމުތަކުގައި އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގައި ވަކިބައެއް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ މުޅިއިސްތިއުނާފު ދަޢުވާ ބާތިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[61] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 287 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 2 އަކަށް ބަލާއިރު ބާތިލުކުރެވޭނީ އިސްތިއުނާފު ދަޢުވާ އުޅޭއަކަށްކަމަށް ބެލެވިދާނެވެ.[62] މިގޮތަށް ބަލައިލާނަމަ ބަލައި ހަމައެކަނި ބާތިލުކުރެވޭނީ މުޅި އިސްތިއުނާފު ދަޢުވާކަމަށް ބެލުމަކީ ހަމަޖެހޭ ގޮތަކަށް ނުވާނެވެ. ވީމާ

[58]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 287(ހ)(1)

[59]- ކުރީގެ ހަވާލާ 287(ހ)

[60]- ޝޫރާގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ ނޯޓު ނަންބަރު 161 ބޭފުޅުން އެޕީލް ނޯޓިސް އަކީ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅާ ނޯޓުކަން ސާފުވާނެވެ.

[61]- UK Rules & Practice Directions PART 52 – APPEALS Rule 52.18(1)

[62]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 287(ހ)(2)

އިސްތިއުނާފު ބާތިލުކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބޭނުންކުރަން ވާނީ އިސްތިއުނާފުވެސް ބައެއް ބާތިލުކުރުމަށް ނިންމުމަށް ހުރަހެއް އޮތުމަކަށް ނުދެކެވެ.

އިސްތިއުނާފު ބަލައިގެންދިޔަ އިސްތިއުނާފު ދައުވާ ބާތިލުކުރުމާއި އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މައިގަނޑު ތިން ހާލަތެއްގައި އިސްތިއުނާފު ދައުވާ ޚާރިޖު ބާތިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައިވެއެވެ.[63]

1. އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ނުއަދާކުރާކަން ނުވަތަ ޒަމާނީ ލިބިގެން ނުވާލިހާކު އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުން، ނުވަތަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 285 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތުގައި އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅާފައިވުން؛
2. އިސްތިއުނާފު ހުށަހަޅާފައިވަނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގައި ފުރައިން ސަރަޙައްދުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުމަށް ކަމަށްވުން؛
3. އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހިނގާ ޚަރަދުގެ ސެކިއުރިޓީއެއް ބެހެއްޓުމަށް ކޯޓުން ސަރުޓިފިކެޓްކޮށްފައިވަނިކޮށް އެކަށީގެންވާ މުއްދަތުގެ ސަލާމަތުން ކަނޑައެޅި މުއްދަތުގައި އެސެކިއުރިޓީ ނުބެހެއްޓުން؛ މިއެވެ.

އިސްވެ ދެންނެވުނު އުސޫލުން އިސްތިއުނާފު ދައުވާ ބާތިލުކުރުމުގެ އުސޫލު ކަނޑައަޅައިދެއެވެ.

<u>ޚަރަދު ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުން/Imposing condition</u>

އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހިނގާ ޚަރަދުގެ ސެކިއުރިޓީއެއް ބެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރުމަކީ ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަ ހާލަތެއްގައި އެޚަރަދު ބެހެއްޓުމަށް އަމުރު ކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރީ ބާރެކެވެ.[64]

ޤާނޫނުގެ ނައްޞުގައި ޝަރުޢީ ކުރިމަތިލާފަރާތަށް ބާރުގެ ބޭނުންކުރުމުގެ ކޯޓުގެ ބަޔާނަކީ އެކަން ދޫކޮށްލެވޭނެ. މިބާރު ދޫކޮށްލުމުގެ ބާރުމަތި އެއީ އިންސާފުވެރި ގޮތެއްކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަ ހާލަތެއްގައި ސެކިއުރިޓީ ނުބެހެއްޓުމުގެ ސަބަބުން އިސްތިއުނާފު ދައުވާ ބާތިލުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި stay/މަޑުޖެހުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދިނުމެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހިނގާނެ ޚަރަދުގެ ސެކިއުރިޓީއެއް ބެހެއްޓުމަށް އިސްތިއުނާފު ކުރާފަރާތުގެ މައްޗަށް ޝަރުޢީކުރުމުގައި ބަލަންޖެހޭ ކަންތައްތަކެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ބަޔާން ކޮށްފައިނުވާ ވަކި ފުރުޞަތެއް ދައުލަތުގެ ހައްގުގައި ދިނުމުގައި އަދި ބާރަށް ނުކުރެވޭ ބަދަލެއްގެ ގޮތުން ކޯޓުން ބަޔާންކޮށް ބަޔާންކޮށް ބަލަހައްޓަ ދޫކޮށްލަދެއެވެ.

63- ކުރީގެ ހަވާލާ

64- ކުރީގެ ހަވާލާ 287(ހ)(1)

ވީމާ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަށް ސެކިއުރިޓީ ދެއްކުމަށް އަމުރު ކުރުމުގައި ވަޒީފަރާތާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުގެ ބާބުގައި މިބާވަތުގެ އަމުރު ނެރުމުގައި ބަލަންވާނެ ކަމަކީ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ބަލަންވާނެއެވެ.[65]

އިޖްރާއަތު ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު

އިސްވެދަންނަވާ ދުވަހަކުގެ ތަރުއިން ހުށަހެޅުމުން އިސްތިއުނާފަށް ޢަމަލު ކުރުމަކީ ދެވޭ މުއްދަތުގައި ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ އިސްތިއުނާފު އިޖްރާއަތު ހިންގުން ފަސްވެގެން 20 ދުވަހުގެ މުއްދަތަށް ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓުން ނެރެންވާނެއެވެ. އަދި މިމުއްދަތުގެ ތެރޭގައި މިހުށަހެޅިފައިވާ ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެއެވެ.[66]

މިއަމުރަކީ ހުށަހެޅުމަކުން ގޮތެއް ނިންމުމަށް މަގުފަހިކުރުމުގެ ގޮތުން ނެރެންޖެހޭ އަމުރަކަށްވާތީ ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ ހުށަހެޅިފައިވާ ހުށަހެޅުންތަކާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމަކަށް އަމަލުކުރާނެ ގޮތުގެ އިތުރުޝަރުތުތައް މިއަމުރުގައި ހިމެނިދާނެއެވެ. އެކަމުގައި ކޯޓުން މައްސަލަ ހިނގައި ތަރުތީބު ކުރުމުގައި އަމަލުކުރަން ބޭނުން ގޮތަކަށް ކުރިއަށް ގެންދެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ނެރުމުގެ އެއްބޭނުމަކީ އިޖްރާއަތު ހިނގުން ހުއްޓުވޭ މުއްދަތު 20 ދުވަހަށްވުރެން ދިގުނުވާނެ ގޮތަށް ކަނޑައެޅުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓަށް ދީފައިވާތީ އިޖްރާއަތު ހުއްޓުވޭ މުއްދަތު ހަމަވުނަސް އެންމެން ކޯޓުގެ މައްޗަށް ޙާޒިރު ކުރުމެވެ. އަދި ނުރުހުންތެރިކަމާއި އެއްބަސްވާ ބޭނުންނުވާނަމަ އަދި ނުރުހުން ހަމަވެސް އިޖްރާއަތު ހުއްޓުވޭ މުއްދަތު ދިގުކުރުން އެމައްސަލައިގެ ހުށަހެޅުމަކުން އަންގަންވާނެއެވެ. އަދި ނެރޭކަމަށް މިއަމުރު އަނބުރާ ގޮތަކަށް ފުރަމާލުކުރެވިދާނެއެވެ.

އިޖްރާއަތު ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރު/Stay of order (ޤާނޫނު 287(ހ))
1. އިސްތިއުނާފު ބާޠިލުކޮށް ދިނުމަށްއެދި ނުވަތަ ޚަރަދު ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުން ޝަރުޠުކޮށް ދިން އެދި އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅި ޖަވާބާއެކީގައި ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 287 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެދަށުން މައްސަލައިގެ އިޖުރާއަތު 20 ދުވަހުގެ މުއްދަތަށް މަޑުޖެއްސުމަށް އަމުރުކުރަމެވެ.
2. ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމާގުޅިގެން ބާއްވާ އަޑުއެހުން ... އޮންނާނެއެވެ. އަދި މިހުށަހެޅުމާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއްނިންމުން ... ގައި އޮންނާނެއެވެ. މިޢާރުޒުމަކަށް މަޤުބޫލު ސަބަބެއްނެތި ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ ޣައިރުޙާޒިރުގައި ގޮތް ނިންމާނެއެވެ.

[65]- ޚަރަދުގެ ސެކިއުރިޓީ ބެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރުމާގުޅޭ ޕްރެކްޓިސް ބާބު 16 ގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.
[66]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 287(ހ)

އިސްތިއުނާފު ބައްދަލުވުން

އިސްތިއުނާފު މައްސަލަ ހިންގާނެ ގޮތުގެ ތަޞައްވުރުތައް ކުރިން ލިބިގަނަން އެދޭނަމަ މިފަދަ ބައްދަލުވުމެއް ބާއްވައިދިނުމަށް އެދުމަކީ އެއްގެ އެދިވިގެންވާ ގޮތެވެ. އިސްތިއުނާފު ބައްދަލުވުމެއް ބާއްވައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އިހުސާސުކުރާގޮތުގެ ނިންމުމުގައި އަޑުއެހުމަށްކުރާ އަދަދު ލިޔުން ހާމަކުރަނީ ގޮތް ކުރިޔަށްގެންދާނެ ގޮތެވެ. އަޑުއެހުމުގެ އަދަދު ކުރިޔަށްގެންދާ އެދިވިގެންވާ އަޑުއެހުމުގެ ބާއްވާ ތަރުތީބުކުރާނެ ތަފުސީލު ކުރިޔަށްގެންދެވެ.

<u>އެދުން</u>

އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް ނިންމައިދިނަމަ އިސްތިއުނާފު ބައްދަލުވުމެއް ގޮތުގައި ނުރަސްމީ ސިފައިގައި ބާއްވާ ބައްދަލުވުމެއް ބާއްވައިދިނުމަށް މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ކޮންމެ ފަރާތަކަށް އެދިވިދާނެވެ.[67] އެކަމަށްއެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި ނުވާނަމަ އިސްތިއުނާފު ބައްދަލުވުން ބޭއްވުން ލާޒިމުއްނުވެ.

<u>ބޭނުން</u>

އިސްތިއުނާފު ބައްދަލުވުމުގެ އެއްބޭނުމަކީ ޝަރީޢަތް އެގޮތުގައިވާ ނުކުތާތައް ކޮބައިކަން ދަނެގަތުމެވެ.[68] އެބައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ވާގޮތުގެމަތިން ޤާނޫނީ ނުކުތާއާއި، ވާޤިއީ ނުކުތާތައް ދެނެގަތުމަށް ދަނެގަތުމެވެ. އެކަން ބޭނުމަކީ އަވަސްގޮތުގައި ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔުން ގޮތްތަކުން ހަމަޖެހުމަކީ މަޝްވަރާކޮށް ކުރިއަށް ގެންދާން ގޮތް ކަނޑައަޅުއްވުމެވެ.[69]

<u>ތަބީޢަތް</u>

މިއީ ކުރިން އެއްވެސް ލިޔެކިޔުމެއް ބަދަލުކުރުމަށް ނުބައްދަލު ބޭއްވޭ ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުމެކެވެ. މިބައްދަލުވުން ލިޔުމަށް ކޮންމެހެން ބޭއްވިދާނެވެ. މިބައްދަލުވުމުގައި އިސްތިއުނާފު ގެވެން ހުށަހަޅާފައި ލިޔުންތަކާއި، ބާއްވަންޖެހޭ އަޑުއެހުމުގެ އަދަދު ކޮބާ ކަނޑައެޅޭނެވެ. އަދި މިފަދައިން ކަނޑައަޅާ ކަނޑައެޅުމަށް ހަމަޖެހުން ޢަމަލުކުރުން

ލާޒިމުވާނެވެ.[70]

---

[67]- ކުރީގެ ހަވާލާ 288(ށ)
[68]- ކުރީގެ ހަވާލާ 288(ށ)
[69]- ކުރީގެ ހަވާލާ 288(ށ)
[70]- ކުރީގެ ހަވާލާ 288(ރ)(ނ)(ހ)

Appeal hearing

އިސްތިއުނާފު އަޑުއެހުން

އިސްތިއުނާފު އަޑުއެހުމުގައި އާންމު އުސޫލަކީ ކުރިޔަ ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުން ރަގަޅު ނުވަތަ ފުރިހަމަތޯ ވަޒަންކުރުމަށް ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުން ރިވިއުކުރުމެވެ. އެއީ އަލުން/de novo ބެލުމެއް ނޫނެވެ. ދަށު ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ހުކުމާ ވާޤިޢާތައް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ އަޑުއެހުންތަކުގައި އަޑުއަހައި ހުރިހާ ވާޤިޢާތަކެއް ގޮތް ނިންމުމަކަށް އަލުން ބެލުމާ/De novo review ބޭނުމެވެ. ނުވަތަ އާ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވާ ބޭނުމެވެ.

Hold rehearing/އަލުން އަޑުއެހުން ބާއްވުން

ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުން ރިވިއު ކުރުމުގެ އުސޫލުން ރަގަޅު ނުވަތަ ފުރިހަމަ ތޯ ބެލުމުގެ ބަދަލުގައި އަލުން ބެލުމަކީ އިންސާފު ޤާއިމު ކުރުމަށް ޓަކައި ކޯޓަށް ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ އެމައްސަލަ އަލުންބެލުމުގެ އުސޫލުން އަޑުއެހުމަކަށް ބާއްވިދާނެވެ.[71]

ރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމަށް ބަލާއިރު އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގައި އަލުން މައްސަލަ ބެލުން ހުއްދަވާނީ ދަށުކޯޓަށް ފުރަތަމަ ފަހަރަށް ތަޤްދީމުކުރުމުން މައްސަލަ ބަލައި ނިންމާނިންމުމެއް އިސްތިއުނާފު ކުރެވި، އެއިސްތިއުނާފުގައި މައްސަލައިގެ ކަންހިނގާފައިވާގޮތް އަލުން ސާބިތުކުރަންޖެހޭކަމަށް ފެނުނު ހާލަތުގައެވެ.[72] އަލުން ބެލުންކަމަށް އިސްތިސްނާއެއް މިކަމަކީ އަލުން ވާޤިޢާތައް ދިރާސާކުރުން/De novo review ގެ އުސޫލުން އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން މައްސަލަ ބެލުމަށެވެ.

އަލުން ވާޤިޢާތައް ދިރާސާކުރުމުގެ އުސޫލުން އަޑުއެހުން ބާއްވުމުގެ ބާރު އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ލިބިގެންވަނީ އެކަމަކީ ހަމަ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި ކޯޓަށް ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމައެވެ.[73] އެބަހީ އެކަން އެގޮތަށް ކުރަންޖެހޭކަމަށް ބެލެވޭ މަޢުލޫމާތު ސަބަބެއް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ބަޔާންކުރުމަށްފަހު އެކަން އެގޮތަށް ކުރެވިދާނެވެ. ޢަދުލު އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް ޓަކައި އަލުން އަޑުއެހުން ބާއްވަންޖެހޭކަން ނުވަތަ De novo review ގެ އުސޫލުން މައްސަލަ ބަލަންޖެހޭކަން ދަށުކޯޓުން އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ ތަޤްދީރީ ބާރުގެތެރެއަށް ދޫކޮށްލާފައިވެއެވެ. ދަށުކޯޓުގައި މައްސަލަ ހިނގައިދިޔު ހިތްހަމަޖެހޭ އިޖުރާއީ އުނިކަމެއް އޮތްނަމަ ހާލަތުގައި އަލުން އަޑުއެހުން ބާއްވުމުގެ އުސޫލުން މައްސަލަ ބެލުމަށް ކޯޓުން ކަށަވަރުކުރަންވާ ކަމަކަށް ނުވާނެއެވެ. އާދަތުގައި އާންމު އުސޫލަކީ ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުން ޖާއިޒު ރިވިއުކުރާނެއެވެ.[74]

---

[71]- Secretary of State for Trade and Industry v Lewis (2001) The Times, 16 August 2001.

[72]- ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) 46(ނ)

[73] -Audergon v La Baguette Ltd [2002] EWCA Civ 10,

[74]- ibid

އަލުން ވާޤިޢާތަށް ދަންނަވަމުން/De novo review ގެ އުސޫލު

De novo review މިއީ ލެޓިން ބަހުގެ ބަސްތަކެއް. މިބަސްތަކުގެ މާނައަކީ އަލުން މިއުވެ. މިއުސޫލުން އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުމާ ދަރަޖަތުން މަސައްލަތަކުން ނުވަތަ ކަންކަމާ ހުކުމްދީފައިވާ މަރުޙަލާގައި ނުވަތަ އިޝާރާތު އިއްވީ ބެހޭގޮތުން ވާޤިޢާތަކަށް މަރުޙަލާގެ އަލުން ބެލުމެއްކުރުމަށް ސިފަކުރެވޭ ކަންތަކާ އިޙްތިރާމްކުރައި، ކަންތަކަށް ތަޙުޤީޤު ފެނުނު ކޯޓުތަކުން ނިންމާފައިވާ ކަމެއް ކުރިން ބަލާފައިވީ ނަމަވެސް ދަށު ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ކަމަކަށް ބަލާނުލައި އަލުން ބަލައިލާ ކަމެއް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ކުރުމެވެ. ނުވަތަ ދަށު ކޯޓުން މަޖިލީހަށް ނުވަތަ ދިރާސާކުރަން ބަލައިލުމެވެ.[75]

މިއީ އަލުން ބަލާ De novo review/ ދަށު ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ކަމެއް މަތީ ކޯޓަކުން ބެލުމުގައި ދަށު ކޯޓުން ނިންމި ނިންމުން ބަލައިލާގޮތެވެ.[76] Trial de novo/އަލުން ޝަރީޢަތްކުރުމަކީ ދަށު ކޯޓުން ނިންމި ވާޤިޢާތަކާ ޤާނޫނާ އަލުން ބަލައިލުމެވެ. ދަށު ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ކަމަކަށް ބަލާނުލައި އަލުން ބަލައިލުމެވެ.

Appeals on finding of fact/ވާޤިޢާތަކަށް ދަންނަމުން

ވާޤިޢާ/fact ތަކަށް ބަލައިގެން ދަށު ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ނިންމުމަކަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ބަދަލު ގެންނަން ޖެހޭނީ ސަބަބު ވަރަށް ބާރުގަދަ ހާލަތުގައެވެ.[77] މިގޮތުން ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމަކީ، އިސްބާތުގެ މައްސަލަ، ޝަރީޢަތުގައި ހާޒިރުވި ފަރާތްތަކާއި ހެކިންގެ ބަސްތަކަށް ބަލައިގެން ދަށު ކޯޓުން ދެއްކި ނިންމުމެކެވެ.

ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމަކީ ވާޤިޢާތަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަމެއް ކަމުގައިވާނަމަ، އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ބަދަލު ގެނެވޭނީ ވަރަށް ކުޑަ ހާލަތެއްގައެވެ. ދަށު ކޯޓުން ވާޤިޢާތަކަށް ބަލައިގެން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ ކަނޑައެޅިގެން ކުށެއް ހިމެނޭ ނިންމުމެއް ކަމަށް ފެނިގެން ނޫނީ، އެކަމަކަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ބަދަލެއް ނުގެނެސްދޭނެއެވެ.[78] އުސޫލުތަކުގެ އަސާސީ ގާނޫނު 282 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ސަބަބަކާއި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާ ފަރާތަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ދަށު ކޯޓުން ވާޤިޢާތަކަށް

[75]- Lawrence v. Dep't of Interior, 525 F.3d 916, 920 (9th Cir. 2008); Lewis v. United States, 641 F.3d 1174, 1176 (9th Cir. 2011) No deference is given to the district court. See Barrientos v. Wells Fargo Bank, N.A., 633 F.3d 1186, 1188 (9th Cir. 2011); Ditto v. McCurdy, 510 F.3d 1070, 1075 (9th Cir. 2007); Rabkin v. Oregon Health Sciences Univ., 350 F.3d 967, 971 (9th Cir. 2003)

[76]- Freeman v. DirecTV, Inc., 457 F.3d 1001, 1004 (9th Cir. 2006). Review is "independent," Agyeman v. INS, 296 F.3d 871, 876 (9th Cir. 2002), or "plenary," Stilwell v. Smith & Nephew, Inc., 482 F.3d 1187, 1193 (9th Cir. 2007); United States v. Waites, 198 F.3d 1123, 1126 (9th Cir. 2000).

[77]- Fage UK Ltd v Chobani UK Ltd [2014] EWCA Civ 5, [2014] FSR 29 para 114

[78]- Todd v Adam[2002] EWCA Civ 509,

ބަލާގޮތަށް މައްސަލަ ބަލައި ފާޑުއާދެއް އަޅުން ކަނޑައަޅާ ކުރެވިދާނެވެ.[79] މިގޮތަށް އަޅުން ކަނޑައަޅުއްވުމަށް ޝަރުޢީ

ހުކުމުގެ ހިތްބަސް އަރަނގަޅުކަމަށް އެކަށީގެން ކުރެވިދާނެވެ. މިހެނިހެން ހުކުމުގެކަމަށް އެކަށީގެން ކުރެވިދާނެވެ.

އާދަޔާއި، އާޚިރު

ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާފައިނުވާ ހާލަތެއްގައި މިފަދަ ހުކުމްތަކަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އާދަޔާއި، އާޚިރު އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް

ހުށަހެޅޭނެއެވެ. އާދަޔާއި، އާޚިރު ހުށަހަޅާއިރު އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާ މަޢްލޫމާތުތަކާއެކުގައެވެ.[80]

1. އާދަޔާ ނުވަތަ އާޚިރު ލިބުމުން ވަގުތުން އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިދޭނަމަ؛

2. އެންމެ ފަހުގެ ތާރީހުގެ ފަހުގެ މައްސަލައިގައި ކުރެވިދާނެ ފޯރަމުގައި ވަނީ ކޯޓަށް އެ ވާހަކަ ހުށަހެޅުމުގައި ނުވާން؛

3. އެ ވާހަކަ ހުށަހަޅާ މައްސަލައިގެ ނިންމުމަށް އޭގެ ސަބަބުން އެކަށީގެންވާ ބަޔާނެއް ބަލައިގަނެވޭނެ

ވާހަކައެއް ނުވަތަ ހުށަހެޅި ކަމެއްވުން؛ މިއެވެ.

މިއިން ސަބަބަކާއި ސާބިތުކުރެވޭ ދިފާއީ އާދަޔާއި، އާޚިރު ހުށަހަޅާއިރު އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ފުރުސަތު ދެވިދާނެވެ.

މިއިން ސަބަބަކާ ނުލިބޭ އެންމެ އިސްލާމީ ގޮތްގައި ހުށަހަޅާ ކާނޫނު މައްސަލައެއްގައި ދަޢުވާކުރުން ހުށަހަޅާ

އާދަޔާއި އާޚިރު ހުށަހަޅާއިރު ފުރުސަތު ދޭނެއެވެ.

ހަމައެކަނި ޤާނޫނީ ކުރުން

އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅި ބަޔާނާ ގުޅޭ ކަންކަމާ ނުވަތަ އިތުރު އިސްތިއުނާފުގައި ހުށަހެޅި ބަޔާނާ ގުޅޭ ކަންކަމާއެކު

ދެފަރާތުން އެއްބަސްވާނަމަ، ވީއެންމެ އަވަހަކަށް މައްސަލައެއް އިސްތިއުނާފު ހަމައެކަނި ޤާނޫނީ ކުރުން އެކަން ހަމަޖެހޭނަމަ

ކޯޓުން އެކަމަށް ނިންމާނެއެވެ. މިއެންމެހައި ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުން ނުވަތަ ޝަރީޢަތް ހުށަހަޅާނެ ހުށަހެޅުން

ހުށަހެޅި ޤާނޫނު އެކަން ހިންގާނެއެވެ.[81]

އެހެން ލިޔުމުން ހުށަހެޅުމާ ބައްޕަސްކުރާ އިތުރު އެތަކެއް އެއްވެސް ދެފަރާތުން ދައުލަތްވީ ފަރާތަކީ،

ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާ ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ހަމައެކަނި ޤާނޫނީ ބައްޕަސްކުރައި ހިންގާނެއެވެ.

[79]- Assicurazioni Generali Spa v Arab Insurance Group (BSC) [2002] EWCA Civ 1642

[80]- މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 289(ހ)(ނ)(ނ)

[81]- ކުރީގެ ހަވާލާ 290(ހ)(ނ)

ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖުލިސް

އެހެން ޤާނޫނުއްގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ، މަދަނީ މައްސަލައެއްގެ އިސްތިއުނާފު ހަމައެކަނިވެސް ބެއްލެވޭނީ 03 ފަނޑިޔާރުންގެ މަޙްކަމަކުން އެކުލެވޭ މަޖުލީހަކުންނެވެ. ކޯޓުގެ ގަވާއިދުގައި ހުއްދަކޮށްފައިވާނަމަ ނުވަތަ ކޯޓުން އެގޮތަށް ކަނޑައަޅައިދިނަމަ ފަނޑިޔާރުންގެ އަދަދު 03 އަކަށްވުރެން އިތުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[82]

މައްސަލާގައި ހިންގާގޮތް ނިންމަންވާނީ މައްސަލަ ބަލާ ފަނޑިޔާރުންގެ އަޣްލަބިއްޔަތުންނެވެ. މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖުލީހުގައި ހިމެނޭ ފަނޑިޔާރަކު މަޤާމުން ވަކިވުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ބައިވެރިވެވެން ނުކުޅެދުމުގެ ސަބަބުން އެފަނޑިޔާރަކަށް ބައިވެރިވެވެންނެތްނަމަ އަދި އެމަޖުލީހުގައި ތިބި ފަނޑިޔާރުންގެ އަދަދު ހަމަވާނަމަ ވަކިވިފަނޑިޔާރުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ފަނޑިޔާރަކު ހަމަޖެއްސުމަކާނުލައި މައްސަލައިގައި ހުކުމެއް ކުރުމަށް ހުރަހެއްނެތެވެ.[83] ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖުލީހަށް ބަދަލު އައިސްފިނަމަ އަލުން އަޑުއެހުމެއް ބާއްވުމަކީ އިންސާފު ޤާއިމްކުރުމަށް ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަނަމަ މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުން އަލުން ބޭއްވިދާނެއެވެ.[84]

ގޮތްނިންމުން

އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި ފިޔަވާ އިސްތިއުނާފު އަޑުއެހުން ނިމުނުކަން ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 02 (ދެއެއް) މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތުގެތެރޭގައި އިސްތިއުނާފު މައްސަލައާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއްނިންމަންވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ފަސްކުރުން މަޖުބޫރު ސަބަބަކަށްޓަކައި މީގެ އިތުރުން 01 (އެކެއް) މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތު އިތުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[85] ވީއާ އެންމެ ލަސްވެގެން އަޑުއެހުން ނިންމާތާ 3 މަސް ނުވަތަ 90 (ނުވަދިހަ) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުކުމް ކުރަންވާނެއެވެ. އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން ހުކުމް ކުރާއިރު ހުކުމްކުރެވޭނީ ތިން ގޮތަކަށްކަމެވެ.[86] އެއީ

- އިސްތިއުނާފު ކުރެވުނު ހުކުމް ދެމެހެއްޓުން؛ ނުވަތަ
- ހުކުމް ބަދަލުކޮށް އާ ހުކުމެއް ކަނޑައެޅުން؛ ނުވަތަ
- ދައުވާގެ މުހިންމުބައިތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައިނުވާތީ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ މުހިންމު ވާޤިޢާއެއް ސާބިތުކުރަންޖެހިފައިވާތީ، އެމައްސަލަ ◌ަލުން ބެލުމަށްޓަކައި ދަށުކޯޓަށް ތަރުތީބުކުރުން. މިއެވެ.

82- ކުރީގެ ހަވާލާ 290(ށ)
83- ކުރީގެ ހަވާލާ 291(ހ)(ށ)
84- ކުރީގެ ހަވާލާ 191(ރ)
85- ކުރީގެ ހަވާލާ 291(ހ)
86- ކުރީގެ ހަވާލާ 291(ބ)

އިސްތިއުނާފުކުރުވެވޭން އާހުރުކުރެއް ކުރާނަމަ ފުރަތަމަ މަރުހަލާގައި މަހްކަމާ ހިންގައިދު ނިންމާފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމާ ގުޅޭގޮތުން ފާޅުވެސް ކޮޅުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެއެވެ.[87] އޮބަރި ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގަމަށް މިގޮތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމަކާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައަޅަންވާނެވެ.

<u>ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރުން</u>

މަޙްކަމާ ނިންމުމުގައި އެނިންމުމަށް ވާސިލުވި ހުރިހާ ސަބަބުތަކުގެ ތަފްސީލުތައް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. ސަބަބު ބަޔާންނުކޮށް މަޙްކަމާ ނިންމުމަކީ ކުރިވެގެންވާނެ ކަމެއްނޫނެވެ.[88]

<u>އިސްތިއުނާފު އަލުން ހުޅުވައިލުން</u>

އާންމު އުސޫލަކީ އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ ނިންމުމަކީ ފައިނަލް ބަންދުކުރާ ހުކުމެކެވެ. ނަމަވެސް ނިންމުމެކެވެ.[89] އިސްތިއުނާފު ކޯޓަކުން މަޙްކަމާ ނިންމުމަށްފަހު އެނިންމުން ނިޔާއީ ފަހަރަކަށްފަހު އަލުން އިސްތިއުނާފު ހުޅުވައިލެވިދާނެވެ.

ގޮތް ހިމެނޭގޮތުން ގިނަ ތަފާތު ކުރުމެއް، ފޯސާއީ ނިޒާމަށް އިތުރުކުރާ ބާރުވަނަ ނިޒާމް ހިނގާއި ހުކުމެއް މަޖުބޫރީ ކުރުމުގެ އިސްތިސްނާއީ ހާލަތްތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފާސްކުރުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ ނިސްބަތުގައި މިއިޖުރާއަތަކީ Reopening of appeal/އަލުން އިސްތިއުނާފު ހުޅުވައިލުން ކަމަށް ދެކެމެވެ. ހައިކޯޓުގެ، ސުޕްރީމް ކޯޓަށް އަލުން އިސްތިއުނާފު ހުޅުވައި ލުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ. ނިޔާއީ ހުކުމް މުރާޖަޢާ/recourses or reopening of appeal ކުރުމުން އިސްތިސްނާއީ އުސޫލު ބާބު 39 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.

[87]- ކުރީގެ ހަވާލާ 291(ށ)

[88]- ކުރީގެ ހަވާލާ 291(ނ)

[89]- ކުރީގެ ހަވާލާ 291(ރ)

ދިހަވަނަ ބައި

ޞަޙީޙަތުގެ ޝަރުތު

ބާބު 59 ޞަޙީޙަތުގެ ޝަރުތުތަކާ އާންމު އުސޫލުތައް
ބާބު 60 ޝަރުތު ބަރުތިލް ކުރުމާއި، ޝަރުތު ނަގައިދިނުން
ބާބު 61 ޝަރުތުގެ މިންވަރު ކަނޑައެޅުން

ބާބު 59

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދާގުޅޭ

އާންމު އުސޫލުތައް

ތަޢާރަފު

އަޅަން މަދަނީ ބަދުލުގެ ނިޒާމުގެ އުފެއްދުމުން އައިސްފައިވާ އުސޫލުތަކުން ތަޢާރުފުކުރެވުނު ނުވި ކާރިސާއަކަށްވާނީ ހިލާފު އަދި ޖަދަލު ކަންކަން ހިނގާ މައްސަލައަށްކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލަކީ ޚަސްމުން ޤަޟިއްޔާގައި ކާމިޔާބުކަން ނުވާފަރާތުން އަދަލުވެރިކަމާއި ހަމަހަމަކަން އެކުލަވާ ވަސީލަތެކެވެ. މަސްލަހަތު ޖިބާއަތުން އެކަށީގެންވާ އިންސާފުވެރި މިންވަރަކުން ޚަރަދުތައް ހަމަޖެއްސުމަށް ބާރުއެޅުމުގެ ވަސީލަތެއްވެސްމެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގައި ނުވަތަ ޤަޟިއްޔާތަކުގައި އެކަށީގެންނުވާ އަމަލުތަކުގެ ކުރިން ދެނެގަތުމުގެ ވަސީލަތެއްވެސްމެއެވެ. ޚަސްމުން ވަކިވެގެންދާ ކަމާގެ ތަފާސްހިސާބު މައްސަލަތަކުގެ ހަމަޖެހުމުގެ ވަސީލަތެއްވެސްމެއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކަކީ ޚަސްމުންގެ ކަރުދާސްތަކާއި މިއީ ކަމެއް ބެލުމަށްޓަކައެވެ. ޚަރަދުތަކަކީ ކިޔަވަނީ ދެމެދު ޚަރަދުކުރާ ޚަރަދުތަކާއި އެކުލެވިގެންވާ ހިނގާފައިވާ ކަމުގެ އަގުތަކުން ނިމޭ ހިސާބަކުން ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލުން ނަގައިދެވޭ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލުތަކެވެ. ދެފަރާތް ބައްދަލުވާ ވަކިކަމުގައި ދަރަޖަތަކުގެ ފަރާތްތަކުން ބަލާފައި ކަނޑައަޅައެވެ. މިންވަރާއި ޚަސްމުންގެ އަމަލުތަކުގެ ބަޔަކާ ގުޅިގެން ތަޅުމުން ބިނާކޮށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ހުއްދަކުރެވެއެވެ.

<u>ލިޔުންތެރިޔާގެ ޚިޔާލު</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދާގުޅޭގޮތުން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ ތަފްޞީލީ ތަރުތީބުންނެވެ. އެތަފްޞީލުތަކަށް ހިތްޕެނުންވާ ޤަވާޢިދުތަކުގެ މައްސަލަތަކަށް ބަލައި ޚަރަދާގުޅޭ އާންމު އުސޫލުތައް ބަޔާންކުރުމަށް ބޭނުންކޮށްފައިވާ ބާބުތަކުގައި ހިމެނޭ ބައެއް ކަންކަމެވެ. ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ ބައެއް އުސޫލުތައް ނިޔަމަތަކަށްވުރެ ފާހަގަކުރަމެވެ. މިކަން ބެލުމަށް ޤާނޫނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގެ 44 ބާބާއި، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން އަދި އެބާބާއި ގުޅޭ ބަދަލުތައް ހިމެނެއެވެ.[1] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 270 މާއްދާގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދެއްކުމުގެ ކަމުގައި ބެލިފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކުން ބާރުދެވޭ ޝަރީޢަތްތަކުގެ ކުރިން ނިންމާ ތަންފީޛުކުރާ އާންމު އުސޫލު

[1]- UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17) PART 44

ދައުވާކާމިޔާބުކުރިފަރާތަށް ދައުވާކާމިޔާބުނުވިފަރާތުން ޚަރަދު ދިނުމަށް އަމުރުކުރުމެވެ.[2] މިދެންނެވުނު ގޮތް ތަފާތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުތަކުގައި އެހެން ގޮތަކަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރުދީފައި އޮތްއެވެ. ދެވަނަ ކަމަކީ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރަކީ ވިޔަސް ނުވަތަ އިޖުތިހާދީ ބާރެކެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުތަކުން ބަލާއިރު ޚަރަދުދައްކަންޖެހޭކަން ނުވަތަ ނުޖެހޭކަން، ޚަރަދުގެ ވަގުތާއި ދައްކަންޖެހޭ މިންވަރާއި، ދައްކަންޖެހޭ މުއްދަތު ކަނޑައެޅުމަކީ ޤާނޫނު ތަޤްދީރީ/އިޖުތިހާދީ ބާރެއްގެދަށުން ކަނޑައަޅަންވާނެއެވެ. މިދެންނެވުނުގޮތަށް މިސާލަކަށް މަދަނީ އުސޫލުގައި ތަރުތީބުކޮށްފައިވެއެވެ.[3] ޤާނޫނުގެ 271 މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްދޭ އިސްތިސްނާތަކާއި ހަވާލާދެވިފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ އާންމު އުސޫލާ ހިލާފުވެވޭނެ ގޮތްތަކެވެ.[4] ޤާނޫނުގެ 272 މާއްދާގައި ބަޔާންކުރަނީ ބަޔާންވާން ކަންކަމާއި، ކުރެވޭން ޚަރަދު އަމުރުކުރާއިރު، ކޯޓުން ޚަރަދު ދިނުމަށް އަމުރުކުރުން އެކަށީގެންނުވާކަން އަމަލުކުރަންޖެހޭ އުސޫލު ސަބަބުތަކެއްހުރިނަމަ އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށް ދެފަރާތުގެ ޚަރަދު އެދޭތެރެ ފުރިހަމަކޮށްލުމެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ޚަރަދުގެ އަމުރެއްކުރުމުގައި ބަލަންޖެހޭކަންކަން އެބަހުއްޓެވެ.[5]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 273 މާއްދާގައި ބަޔާންކުރަނީ ޚަރަދު ނަގައިދޭ ދަރަޖައިގެ ފަރަކަށެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ހަމަޖެހިފައިވާ މިންވަރާ ހިސާބުކުރާ ގޮތްތަކެވެ.[6] ޤާނޫނުގެ 274 މާއްދާގައި ވެސް ބަޔާންކުރަނީ އާންމު އުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި އަމަލުކުރާނެ ގޮތެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު މުނާސަބު އަދި އެކަށީގެންވާ ގޮތެއް އެކަށީގެންވާ އަދަދެއް ދެނެގަތުމަށް ނަގައިދިނުމަށް އަމުރުކުރެވޭނެ އުސޫލުތަކެވެ.[7] ޤާނޫނުގެ 275 މާއްދާގައި ލިބިގެންވާ ކުރިމަތިވި ޚަރަދު ދިނުމަށް ނަގައިދޭން ބަޔާންކުރިފައިވެއެވެ. ކޯޓުގެ ހުކުމްގެ ދަށުން ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ހާލަތްތަކުގައި މުނާސަބު އަދަދެއްކަން ނުވަތަ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތެއް ތެރޭގައި މިންވަރުކޮށްގެން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާ ހަވާލާދޭ އަމަލުތަކުގައި ހިނގާފައިވާ ލިބިގެންވާ ޙައްޤު މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް

[2]- Ibid rule 44.2(2) If the court decides to make an order about costs—(a)the general rule is that the unsuccessful party will be ordered to pay the costs of the successful party; but(b)the court may make a different order.

[3]- Ibid rule 44.2(1) The court has discretion as to—(a)whether costs are payable by one party to another;(b) the amount of those costs; and(c)when they are to be paid.

[4]- Ibid rule 44.2(3) The general rule does not apply to the following proceedings—(a)proceedings in the Court of Appeal on an application or appeal made in connection with proceedings in the Family Division; or(b)proceedings in the Court of Appeal from a judgment, direction, decision or order given or made in probate proceedings or family proceedings.

[5]- Ibid rule 44.2(4) In deciding what order (if any) to make about costs, the court will have regard to all the circumstances, including—(a)the conduct of all the parties;(b)whether a party has succeeded on part of its case, even if that party has not been wholly successful; and(c)any admissible offer to settle made by a party which is drawn to the court's attention, and which is not an offer to which costs consequences under Part 36 apply.(5) The conduct of the parties includes—(a)conduct before, as well as during, the proceedings and in particular the extent to which the parties followed the Practice Direction – Pre-Action Conduct or any relevant pre-action protocol;(b)whether it was reasonable for a party to raise, pursue or contest a particular allegation or issue;(c)the manner in which a party has pursued or defended its case or a particular allegation or issue; and(d)whether a claimant who has succeeded in the claim, in whole or in part, exaggerated its claim.(6) The orders which the court may make under this rule include an order that a party must pay—(a)a proportion of another party's costs;(b)a stated amount in respect of another party's costs;(c)costs from or until a certain date only;(d)costs incurred before proceedings have begun;(e)costs relating to particular steps taken in the proceedings;(f)costs relating only to a distinct part of the proceedings; and(g)interest on costs from or until a certain date, including a date before judgment.(7) Before the court considers making an order under paragraph (6)(f), it will consider whether it is practicable to make an order under paragraph (6)(a) or (c) instead.(8) Where the court orders a party to pay costs subject to detailed assessment, it will order that party to pay a reasonable sum on account of costs, unless there is good reason not to do so.

[6]- Ibid rule 44.3(1) Where the court is to assess the amount of costs (whether by summary or detailed assessment) it will assess those costs—(a)on the standard basis; or(b)on the indemnity basis, but the court will not in either case allow costs which have been unreasonably incurred or are unreasonable in amount.

[7]- Ibid rule 44.4(1) The court will have regard to all the circumstances in deciding whether costs were—(a)if it is assessing costs on the standard basis—(i)proportionately and reasonably incurred; or(ii)proportionate and reasonable in amount,

ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުތަކުގައި ދެއަކުރައް އެއްކަލެއް ވިޔަނަރާކަލުކުރެވިއެވެ.[8] ޤާނޫނުގެ 276 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރެވިފައިނުވާ ހަރަދުދަރައްކަންވީ ދެއްދަރަފެވެ. ޤާނޫނުގެ އަސްލަން ބަލާއިރު ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެއްވާހަކައެއްކަން އެންގެވެ. ތަފާތަކީ ހަމައެކަނި ބައްގެ ތަފާސީލެވެ.[9]

ޤާނޫނުގެ 277 ވަނަ މާއްދާގައި ކޯޓު އަމުރަކާއި، އެންގުމަކާ ހުރުފުވުމުގެ ނަތީޖާގެ ގޮތުން ހަރަދު ނަގައިދިނުމަކަށް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ދުޢާވާއިރު އަމުރަކާ ނުވަތަ އެންގުމަކާ ޚިލާފުވެ misconduct/އަމަލުކުރުމަށް ދުން އަމަލުކުރުމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތައި މިމާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާގޮތް އެއްގޮތެވެ.[10] މިގެ އިތުރަށް އަމަލެކުރުމުގެ އުސޫލު ޤާނޫނުގެ 278 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޤާނޫނުގައި މިއުސޫލާ އެއްވެސް ތަފާތެއްނެތެވެ.[11] ޤާނޫނުގެ 279 ވަނަ މާއްދާއަކީ ކުރިމަށްސަލައިގައި ނަގައިދޭ ވަކިހަރަދުތައް ބަޔާންކުރާ މާއްދާއެކެވެ. ޤާނޫނުގެ މައްސަލަތަށް ބަލައިދު ވަކިހަރަދުތަކެއް ނަގައިދޭވޭން ކަމަށް ބަޔާންކުރަނީ އަވަސްނިޔާ/fast track ޖުރުކަގައި، އަވަސްނިޔާއައި، ބޭނުމި މައްސަލަތަކުގެ ޖުރުކާ ދެމެދަށްއަނަ މެދުތެރޭ/intermediate track ޖުރުކަގައެވެ.[12] ހަރަކަތް މިއުސޫލަށް ބަލައިގެން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހިމަނާފައިވާ އުސޫލުއްކަމަށް ފެންނެވެ.

މިދެންނެވުނު އުސޫލުކަކީ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރާ އަޅައި ބަލާއިރު ހަރަދުގެ ބައި ދަށަށްގެނަލަށް ވަރަށް މަދުމިންވަރަކަށްގެ ތަފާސީލުތަކެއްކަން އެންގެވެ. ބޭސްއުސޫލުގެ އަސާސީ އުސޫލުތަކާއި، ކަނޑައަޅައި ބަލާނުކަމާ ފުކާސްހަރަދުގެ އާންމު އުސޫލުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ހަރަދު ބާބުގައި މިކަންކަމަށް ބަލާފައިވާކަން ތަފުމުން އެންގެވެ. ހަރަދު ބާބުގައި ބަލާފައިވާ އުސޫލުތަކުގެ އިތުރަށް ފުކާސް ހަރަދުގެ ބައެއް އުސޫލުތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ އެކިއެކި ތަންތަނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެތަކެއްސަލުތަކެއް 49 ވަނަ ބާބުގައި ބަލާނެވެ.

ވިލާ ހަރަދު ބާބު ޤަވާއިދު ގުދުވުރިކާތް ތަކެއްސަލުކާތްތިރި ސާފުކާތް ދިނުމަށް COSTS MANAGEMENT/ހަރަދު

ތަދުބީރުކުރުމުގެ ބާރުތައް ލިޔުމާއި، COSTS CAPPING/ހަރަދު ސީލިން ކުރުމުގެ އުސޫލު ލިޔުމާއި، ކަނޑައަޅައި

[8]- Ibid rule 44.3(3) Where the amount of costs is to be assessed on the indemnity basis, the court will resolve any doubt which it may have as to whether costs were reasonably incurred or were reasonable in amount in favour of the receiving party. Rule 44.4(1)(b)if it is assessing costs on the indemnity basis—(i)unreasonably incurred; or (ii)unreasonable in amount.

[9]- Ibid 44.7.—(1) A party must comply with an order for the payment of costs within 14 days of—(a)the date of the judgment or order if it states the amount of those costs;(b)if the amount of those costs (or part of them) is decided later in accordance with Part 47, the date of the certificate which states the amount; or(c)in either case, such other date as the court may specify.

[10]- Ibid 44.11.—(1) The court may make an order under this rule where—(a)a party or that party's legal representative, in connection with a summary or detailed assessment, fails to comply with a rule, practice direction or court order; or (b)it appears to the court that the conduct of a party or that party's legal representative, before or during the proceedings or in the assessment proceedings, was unreasonable or improper. (2) Where paragraph (1) applies, the court may—(a)disallow all or part of the costs which are being assessed; or(b)order the party at fault or that party's legal representative to pay costs which that party or legal representative has caused any other party to incur.

[11]- Ibid 44.12.—(1) Where a party entitled to costs is also liable to pay costs, the court may assess the costs which that party is liable to pay and either—(a)set off the amount assessed against the amount the party is entitled to be paid and direct that party to pay any balance; or(b)delay the issue of a certificate for the costs to which the party is entitled until the party has paid the amount which that party is liable to pay.

[12]- Ibid rule 45.43 – 45.48, & rule 45.49-45.51

ބަލާނުލެވޭ ޚަރަދު/costs fix ގެ އުސޫލުތަކުން ފާޅުވެގެން އުސޫލުތަކުގެ އަސާސް ތިރީގައިވާ އުސޫލުތަކުގެ ތަފްސީލުތައް ތިއަންޖެހޭކަން ދެކެވެ.

އާންމު އުސޫލު

ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިދީފައިވާ ތަޤްދީރީ/discretion ބާރެކެވެ.[13] ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ ދަޢުވާ ކާމިޔާބުނުވި ޚަސްމުގެ އަތުން ދަޢުވާ ކާމިޔާބުވި ޚަސްމަށެވެ. އަދި ދަޢުވާ ކާމިޔާބުވި ޚަސްމަކު ދަޢުވާ ކާމިޔާބުނުވި ފަރާތުން މުރާފަޢާގައި ޢަމަލުތައް ބަރަހަޖާވައިވާ ގޮތްތަކުގެ ސަބަބުން ހިނގައިދިޔަ ޚަރަދެއް ނަގައިދެވޭނެވެ. އަދަދަށް ޚަރަދު ތަބާވުގެ އުސޫލުގެ ތަފްސީލު ފަސްކޮށް ބަލާނުލެވިދާނެވެ.

މާނަކުރުން

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދަކީ މަދަނީ ދަޢުވާއެއް ކާމިޔާބުކުރާފަރާތަކަށް އެދަޢުވާއެއް ކާމިޔާބުނުވި ފަރާތުގެ ބަޔަކުން ކޯޓުން ނަގައިދޭ ޚަރަދެވެ.[14] މިގޮތުން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދެވުމުގެ އަސާސީ އުސޫލަކީ ބޭނުމެއްނެތް ދަޢުވާ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން މަނާކުރުމެވެ.[15] މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ.

ދަޢުވާ ކާމިޔާބު ނުވިފަރާތަށް ދަޢުވާ ކާމިޔާބުވި ފަރާތުން ޝަރީޢަތުގައި އަމަލުކުރި ގޮތުގެ ސަބަބުން ހިނގައިދިޔަ ޚަރަދެއް ނަގައި ދެވިދާނެވެ.[16] މިއުސޫލަށް ކިޔަނީ ޚަރަދު އަމަލަކަށް ބަލާފަދަގެ އުސޫލެވެ.[17] އިތުރު ތަފްސީލު ޚަރަދުދޭންޖެހޭ ފަރާތް މިސްކުރީގެ ދަރުގައި ފަސްކޮށް ބަލާނުލެވިދާނެވެ.

އިސްތިސްނާ

އާއިލާއާބެހޭ މައްސަލަތަކާއި، ތަރިކައިގެ އުސޫލުން ދުރާބަހުގެ މައްސަލަތަކުގެ މައްޗަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލުތައް ނުހިނގާނެވެ.[18]

މިންގަނޑު

ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ ދެގޮތަކަށެވެ. އެއީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިމިންވަރަކަށް ވަކިކަންކަމަކަށް ނަގައިދޭ ފިކްސް ޚަރަދާއި،[19] އެސެސްކޮށް ނަގައިދޭ ބޭސްޚަރަދެވެ.[20] ބޭސްޚަރަދުގެ ގޮތުގައި އެސެސްމަންޓަށް ބިނާކޮށް އާންމުއުސޫލުން

13- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 270(ނ)

14- ކުރީގެ ހަވާލާ 30

15- Hoare v United Kingdom (2011) 53 EHRR SE1

16- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 277(ނ)

17- Aspin v Metric Group Ltd (2007) LTL 25/9/07

18- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 271

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 279

20- ކުރީގެ ހަވާލާ 273

ނަގައިދޭގޮތް Stranded basis/ޚަރަދާއި، ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފުބާއްދުމިންވަރަށް Indemnity basis/ނަގައިދޭގޮތް ޚަރަދުނަގައިދިނުމާއެވެ. މިދެއުސޫލަކީވެސް ޚަރަދު ދައްކަންޖެހޭ މީހާގެ ވަސީލަތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށްގެން ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ލާޒިމް ކުރާ ދެއުސޫލެކެވެ.[21] ބޭސް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ޚަރަދު އެސެސް ކުރުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވިނަމަވެސް އެހެން ގޮތަކަށް އަމަލުކުރަންޖެހޭ ސަބަބެއްނެތިނަމަ ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ އާންމު އުސޫލުންނެވެ.[22]

ޚަރަދު ހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ އެސެސް ކުރުމުގެ ވިސްނުމަކީ ފޯރުކުރުމުގައި ބަޔާންވެ ފާޅުކޮށް ފެންނަން އޮތް ވިސްނުމެކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ޚަރަދު ހިފެހެއްޓުމަށް fix costs/އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްވެ. ދިނަ ހާލަތްތަކުގައި ނަގާދިނުން ހުއްދަކުރެވޭ އެސެސް ޚަރަދެވެ.[23]

މިދެއުސޫލުގެ ނަޒަރިއްޔާ ޚަރަދު ހިފެހެއްޓުން/fix costs ހާލަތުގައި ފިޔަވާ އެހިތަވެގެން ނިންމާއިރު ހުކުމުގައި ނުވަތަ ނިންމުމުގައި ޚަރަދާގުޅޭ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބަދަލުގައި އެސެސްމަންޓް ހެދުމަށް ފޮނުވުން ލާޒިމް ވެއެވެ.

މުއްދަތު

ޚަރަދު އަމުރު ނެރޭތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޚަރަދު ދައްކައި ނިންމަންވާނެވެ. ޚަރަދުގެ މިންވަރު ފަހުން ކަނޑައަޅާގޮތަށް ޤާނޫނަކުން އެހެން ގޮތަކަށް ކޯޓުން އަންގާ އެއްގޮތުގައި ބަޔާންވެފައިވާ މުއްދަތުގައި ޚަރަދު ދައްކަންވާނެވެ. މިގޮތުން ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އެއްގޮތް ބާޠިލުކޮށްގެން ޚަރަދު ދައްކަންވާނެވެ.[24]

ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ޝަރުތުކުރުން/Costs reserved

ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިމިންވަރެއްގެ ޚަރަދު/fix costs ނަގައި ދޭންޖެހޭ ހުކުމެއް ފިޔަވާ އެހެން ކޮންމެ ހުކުމެއްގައި ހުކުމް ކުރަންވާނީ ނުވަތަ ނިންމަންވާނީ އަމުރު ކުރަންވާނީ ޚަރަދު ނަގައި ދިނުން ޝަރުތުކޮށްގެންނެވެ.[25] މިއުސޫލަށް ކިޔަނީ Costs reserved ކުރުމެވެ.

ހުކުމުގައި ޚަރަދާގުޅޭ ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިނުލުން

ނަގައިދޭގޮތް ޚަރަދުގެ މިންވަރު ހުކުމުގައި ބަޔާންކުރަންޖެހޭނީ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު ނަގައި ދޭންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައެވެ. ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު ނުވަތަ ފިކްސް ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި، ނަމޫނާ ތަފުސީލުކޮށް ޚަރަދާކުރެވިދާނެގޮތް ބާބު 60 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.

[21]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 275
[22] - ކުރީގެ ހަވާލާ 272(ރ)
[23]- ޚަރަދު މަހުދޫދު ނުވަތަ ފިކްސް ކުރަންޖެހޭ ހާލަތްތައް ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ނަގައިދޭނީ އެސެސް ޚަރަދުކަން ޤާނޫނުގެ 272(ރ) އިން އެނގެއެވެ.
[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ 276(ހ)(ރ)(ނ)
[25]- ކުރީގެ ހަވާލާ 272(ރ)

ތަފްސީލު އެސެސްމަންޓް ހެދުން ޝަރުޢީކޯޓަށް ޚަރަދު ނަގައި ދިނުން ހުއްދަކުރާކަން ހުކުމުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެ. މިގޮތަށް ހުކުމް ކުރުމަށް ކިޔަނީ ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ޝަރުޢީކޯޓަށް/Costs reserved ހުކުމް ކުރުމެވެ. މިފަދައިން އަމުރެއް ކޮށްފައިވާނަމަ އޭރުން ގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރަންޖެހޭ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތްނަމަ ޚަރަދާމެދު ގޮތެއް ނިންމައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް ދެއްކުމަށް އަންގައި ކުރާ ޚަރަދު އަމުރެއް ކުރެވިދާނެއެވެ.[26] ވީމާ ކަނޑައެޅިފައިވާ ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ވާޖިބުވާ ހާލަތުގައި މައްސަލައިގެ ހުކުމުގައި ޚަރަދާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެއެވެ. އާންމު ހާލަތްތަކުގައި އެސެސްމަންޓް ހެދުން ޝަރުޢީކޯޓަށް ހުކުމް ކުރަންވާނެއެވެ. ހުކުމުގައި ޚަރަދުގެ މިންވަރު ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ހާލަތަކީ ފީސް ޚަރަދެއް ނަގައިދޭންޖެހޭ ހާލަތަކަށްވާއިރު އެޚަރަދުގެ މިންވަރެއް މަދުނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގައި ކަނޑައެޅިފައިނުވުމުން މިޚަރަދު ނަގައިދިނުމަކަށް ހުރަސް އެޅިފައިވާކަން ފާހަގަވެއެވެ.

އިތުރު ދަޢުވާގެ ޚަރަދު

ޚަރަދު އަމުރަކީ ދަޢުވާ ކާމިޔާބު ވުމުން ކާމިޔާބު ނުވިފަރާތުން އަދާކުރުން ލާޒިމުވާ މަދަނީ ވާޖިބަކަށްވާތީ އިތުރުދަޢުވާ ކާމިޔާބުކުރާ ޚަސްމަށް އެއިތުރު ދަޢުވާ ދައްކުމާ ގުޅޭގޮތުގެ ވިޔަދައިން ޚަރަދު ނަގައި ދިނުމެވެ. މިޚަރަދު ނަގައިދެނީ މައިގަނޑު ދަޢުވާގައި ޚަރަދު ނަގައިދޭ އުސޫލުންނެވެ.

މަސައްކަތާއެކުގައި ހިނގާ ޢަކްސުދަޢުވާއަށް ނުވަތަ އިތުރުދަޢުވާއަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ނިންމައިފިނަމަ ޚަރަދު އަދާކުރަން ޖެހިދާނެއެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި ޚަރަދު އަދާކުރަންޖެހުން ހުއްދަކޮށްދީފައިވެއެވެ.[27]

އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު

އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދެވިދާނެއެވެ. އެފަދައިން ޚަރަދު ނަގައިދެނީ އެކަމާގުޅޭ ޤަވާއިދުގެ ބާބު ލިބިގެންވާ އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 28 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ހިމާޔަތުގެ އުސޫލު/costs protection

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ޢުޤޫބާ ވާރިދު ހަށިގަނޑަށް/personal injuries ލިބޭ ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ ދަޢުވާއާއި، ފުރާނައަށް ނުރައްކާވާފަދަ އެކްސިޑެންޓް ގެ ދަޢުވާ/Fatal Accidents ތަކުގައި އެއްފަދައިކަން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުގެ އިލްތިޒާމް ބަދަލުވާކަން/one-way costs shifting އެނގެވެ.[28] މިގޮތަށް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު އެއްފަދައިކަން ބަދަލުވުމަށް ޓަކައިގެ އުސޫލަކީ ހިމާޔަތުގެ އުސޫލު/costs protection ގޮތުގައި ވާހަކަދައްކައެވެ.[29] މިއުސޫލަކީ ޚަރަދާގުޅޭ އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނުގެ މަސްދަރުގައި ބާރުލާކޮށްފައިވާ އުސޫލެއް ކަމަށްވިއަސް

[26]- ކޯޑުގެ ޤަވާޢިދު 272(ނ)
[27]- ކޯޑުގެ ޤަވާޢިދު 278

[28]- UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17) PART 44 Rule 44.13
[29]- Ho v Adelekun [2021] UKSC 43 See paragraph 9, page 5

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ޚަރަދު ބާބުގައި އެއާންމު އުސޫލުތައް ބިނާކުރި އަސާސީ މިއުސޫލު އިނގިރޭސިވިލާތަށް އެންގެވެ.[30]

<u>ވަކީލު ފީ</u>

ވަކީލު ފީއަކީ ފީ ޝަރުތުތަކާ އެއްބަސްވުން/conditional fee agreement އާއި އެއްގޮތަށް ޤާނޫނީ ވަކާލާތުގެ ޤާނޫނާއި ހަވާލާދީ އެސެސްކޮށް ނަގައިދެވޭ ޚަރަދަކަށް ވާންޖެހެއެވެ.[31] މިގޮތަށް މިކަން ހަމަޖެއްސަން ޖެހެނީ ޚަރަދު ރަގަޅުކުރުމާއި، އެކަށީގެންވާ ޚަރަދުގެ އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ބެހޭގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ޝަރުތުތަކާކުރައިވާކަން އެންގެވިއެވެ.[32] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫއުވާއިރުވެސް މިހަރަދަލު ކޯޓުތަކާއި ލީގަލް ސާރވިސްގެ ޤާނޫނު/Courts and Legal Services Act 1990 ގެ ދަށުން ކުރެވޭ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ނަގައިދޭން ހުއްދަކުރާ ޚަރަދުތަކެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު 48 ވަނަ ބާބުގައި ވަކީލު ފީ މިސުރުޚީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

[30]- UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17) PART 44 Qualified one-way costs shifting: scope and interpretation **44.13.**—(1) This Section applies to proceedings which include a claim for damages—(a)for personal injuries;(b)under the Fatal Accidents Act 1976; or(c)which arises out of death or personal injury and survives for the benefit of an estate by virtue of section 1(1) of the Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1934,but does not apply to applications pursuant to section 33 of the Senior Courts Act 1981 or section 52 of the County Courts Act 1984 (applications for pre-action disclosure), or where rule 44.17 applies.(2) In this Section, “claimant” means a person bringing a claim to which this Section applies or an estate on behalf of which such a claim is brought, and includes a person making a counterclaim or an additional claim.

[31]- ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 5/2019) 45

[32]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 273

ޚަރަދަށް އެދުން

ޢާންމު އުސޫލުތަކުގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ އެޕްލިކޭޝަނެއް ނިމުމުންނެވެ. ވީމާ ފަރުވާގެ އަމުރުއްނަމަ އަމުރާއެކު ދޭއްނިންމާއިރުއެވެ. ހުކުމުގެއް ކަމަށްވާނަމަ ހުކުމާއެކު ދޭއެއް ނިމާއިރުއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުއްނަމަ ޝަރީޢަތް ނިންމާއިރުއެވެ. ނުވަތަ ނިމުނުނަމެވެ.[33] މިއުސޫލަކީ ޤާނޫނުގެ ނައްބުނުން އިސްތިސްނާތަކު ނުވަތަ އިންޓަރުންސް ނުވަތަ އިސްތިސްނާދާއީ ކުރެވޭން އޮތް އުސޫލެކެވެ.

ޚަރަދަށް އެދުން

ހުކުމް ކަނޑައެޅުމުން ފެށިގެން 15 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޚަރަދާއި ގުޅޭ ނިންމަ ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަން ވާނެ ގޮތެއް ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ހަމައެކަނި ބެލޭވުމެއް ބާރާކޮށްފައިވާ ހުކުމުގެ ކޮޕީ އިތުރު ބޭނުމެއްކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ.[34] ހުކުމް ކުރާއިރު ޚަރަދު ނަގައިދޭނެގޮތް ހާމަކޮށްގެން ޚަރަދަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ އެއްވެސް ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ.

ބޭސްޚަރަދު ނަގައިދޭނެގޮތް ހާމަކޮށްދޭގޮތަށް ހުކުމްކުރާނީ ނުވަތަ ނިންމުން ނިންމަންވާނީ Costs reserved/ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ޝަރުޠުކޮށްފައެވެ. މިފަދައިން ނިންމައިފިނަމަ އެކަމަށް އެދި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ކަންޏެއްޅިފައިވާ ފުރުޞަތުފިރިކަން ކަޑަން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކި މިންވަރެއްގެ ޚަރަދު/fix costs ނަގައިދޭނެގޮތް ހާމަކޮށްދޭގައި އެޕްލިކޭޝަނުގައި ގުޅޭ ނިންމުމުގެ ކުރިން އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ފުރުޞަތު އެކަމަށް އެދި ކަޑަން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

މިދެންނެވުނު ދާއިރާތަކުގައިވެސް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ނަންބަރު 37 ފޯމުންނެވެ. ޚަރަދު ބަލާނީ ހިސާބުކުރުމަށް މިފޯމުގައިވާ ވަކި މިފޯމު ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ޚަރަދު ނަގައިނުދެވޭނެވެ. ޚަރަދު ތަޤްސީމު ހުށަހަޅާ ފޯމަކީ ބަރުމުގެ ނަންބަރުޖެހިފައިވާ ދެފަރާތެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 60 ގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.

ޚަރަދު ތަޤްސީމު

ޚަރަދު ތަޤްސީމު ޚަރަދަށް އެދިއުމު ހުށަހަޅަންވާނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 60 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

[33] - ކުރީގެ ހަވާލާ
[34] - ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ކޯޓުން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 194 ބައްލަވާ

ޚަރަދު ދޭންޖެހުން

ފަރާތް

ޚަރަދުގެ އިލްތިޒާމް ފޮރުވުން/costs shifting

ޚަރަދު އިލްތިޒާމް އެއްފަރާތުން އަނެއް ފަރާތަށް ފޮރުވުމުގެ އުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ދަށުން އުސޫލެކެވެ. މިއުސޫލު ބުނެދޭ ހަމަތަކަކާބެހޭ ޤާނޫނުގައި އެބައޮތެވެ. ފުރަތަމަ ނަންބަރު 270 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (1) ނަންބަރެވެ. ދެވަނަ ނަންބަރު 272 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ (1) ނަންބަރެވެ. ތިންވަނަ ނަންބަރު 277 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އެވެ. ހަތަރުވަނަ ނަންބަރު 279 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) އެވެ.

"އެއްފަރާތުން އަނެއްފަރާތަށް"[35] މިއިބާރާތުން ދެބައިވެރިޔަކާވިޔަސް ޚަރަދުގެ ޒިންމާ އެއްފަރާތުން އަނެއްފަރާތަށް ފޮރުވުން ހެއްދުކުރުމެވެ. ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ދައުލަތާ ހުރަހެޅުމާއި، ދައުލަތުގެ ދިފާޢު ހުރަހެޅުން ހިމެނޭތީ މައްސަލައިގައި އަމަލުކުރަންވާނެ ގޮތް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ބެލުން ލާޒިމްކުރުމުގެ ބާރުމަތީ ޚަރަދު އިލްތިޒާމު ފޮރުވުމުގެ އުސޫލު ބާރާން ކޮށްދިނުމެވެ.[36] ޚަސްމަކު ނުވަތަ އެފަރާތް ތިލްސްވުނު މިހާކު ކުރިކަމާގެ ގޮތުން އަނެއްފަރާތުން ކުރަންޖެހުނު ޚަރަދެއް ދެއްކުމަށް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދިނުމުގެ ބޭނުމަކީ ޚަރަދު އަދަލަށް ތަބާވުމުގެ އުސޫލު ބުނެދިނުމެވެ.[37] ޚަސްމުންގެ އަދަލުތައް ހިފާޒަތުކުރުމުގައި ހިނގާފައިވާ އިތުރު ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ޤާނޫނުގައި ކުރިމަތިކުރަނީއެވެ.[38] މިއީ ޚަރަދު އަދަލަށް ތަބާވުމުގެ ގާއިމު އުސޫލެވެ. ޚަރަދު އަދަލަށް ތަބާވުމުގެ ނަތީޖާއަކީ ޚަރަދު އިލްތިޒާމް ފޮރުވުން ކުރިއަރުވުމެވެ.

ދައުލަތް ކާމިޔާބުކުރި ފަރާތުން ޚަރަދެއް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުވާނެތެވެ. އަދި ގަސްދާ އެއްބަސްވާން ބޭނުންވާ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު މަނާކޮށްފައިވާ ނަށްބެގެ ބަޔަކު ބާރާން ކުރާ އިބާރާތުގައި ހިފައި ނަށްބެގެ ބާރުފުރުގެ މަނައެން ބަލައި ޖަދަލު ދެވިދާނެވެ. އާންމު އުސޫލާ ޚިލާފަށް ޚަރަދު އަދަލަށް ތަބާވުމުގެ އުސޫލަށް ބަލާއިރު މައްސަލަ ކާމިޔާބުވިފަރާތާ ދޭކޮށަށް އަދި މައްސަލަ ކާމިޔާބު ނުވިފަރާތާ ދޭކޮށްވެސް ޚަރަދު އަދުރު ކުރުމުގެ ވިޔަސް ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮ ދަށަށްވުމުގެ މައްސަލަ ޚަރަދުދައްކުމުގެ އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ކާމިޔާބު ކުރިވެރިޔާއަށް ޚަރަދު ދޭންޖެހުން

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައި ދިނުމުގެ އާންމު އުސޫލަކީ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދައްކަންޖެހޭނީ މައްސަލަ ކާމިޔާބު ނުވިފަރާތުންނެވެ. މިއުސޫލަށް އޮތް އިސްތިސްނާއެއްގެ ގޮތުގައި ޚަރަދު އަދަލަށް ތަބާވުމުގެ އުސޫލު ފާހަގަކޮށްލެވެ.

---

[35]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 270(ނ)(1)
[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 272(ހ)(1)
[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 277(ނ)
[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 279(ރ)

ތަފްސީލު އިސްވެ ބަޔާން ކޮށްފައިވާނެވެ. ހަސްބުނާގެ ޢަމަލުތައް މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ މަޤްޞަދާއި އަދި ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ މަޤާޞިދުތަކާއި ހުރިގޮތް ވަޒަންކުރާއިރު މައްސަލަ ކާމިޔާބުކުރި ފަރާތުގެ ޢަމަލުތައް ހުރިގޮތުން އާދާ ހަމަޖެހުނު ޤާނޫނީ ރިޢާޔަތެވެ.[39]

ޓަޗް ޓޯރޓް PPL v AEI[40] މުޤައްދިމާގައި އާންމު އުސޫލު ތަފްސީލު ކޮށްދެއްވުން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. "އާންމު އުސޫލަކީ އެހެރީތިރުން ކޯޓުން އެކަމެއް ފަރާތަކަށް ޙިސާބު ބަޔާންކުރާ ކުރެވޭނެވެ." ވީމާ އިސްތިސްނާ ހާލަތެއް ހުށަހަޅައެވެ. ދައުވާ ކާމިޔާބު ވެފައިވުން ހަމަޖެހި ދައުލަތަކުން އަދިވެސް ކުރެވޭނެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު "ހަމަޖެހި އިމާމުތައް" މިސްރުގައި ބަޔާންކުރައްވާނެވެ.

39- ކުރީގެ ހަވާލާ 277(ނ)

40- Phonographic Performance Ltd v AEI Redifussion Music Ltd [1999]2 All ER 299

ޚަރަދު އެކަށީގެންވުން ނުވަތަ މުނާސަބުވުމާއި،

އަދުލުވެރިވުން

ޚަރަދު އެކަށީގެންވާންވާނެވެ. އަދި އަދުލުވެރި އަދަދަކަށް ވާންވާނެވެ. މިކަން ކަނޑައަޅާ ކުރުމުގެ ގޮތުން ޚަރަދު އަމުރު ކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ބާރެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅައި، އަމުރު ކުރުމުގައި ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ބަޔާންކޮށް، އިނގިރޭސިވިލާތުގެ އުސޫލެއް ޤާނޫނުގައި ލިޔެވިފައިވެއެވެ.

<u>އެކަށީގެންވުން ނުވަތަ މުނާސަބުވުން</u>

ޚަރަދު އެކަށީގެންވުން ނުވަތަ މުނާސަބުވުމަކީ ކޮބައިކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރެވިފައެއްނުވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު ޚަރަދު އެކަށީގެންވުން ނުވަތަ މުނާސަބު ކަމަށް މައިގަނޑު ފަސްކަމަކާއި އެކަށީގެންވާ ގުޅުމެއް އޮތުމަށް ބެލެވިދާނެވެ.[41] އެއީ

- އެދުން މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ ގޮތުގައި އެކުލެވޭ އަދަދާއި އެކަށީގެންވާ ގުޅުމެއް ހުރުމާއި،
- އެނޫން ގޮތްތަކުގައި ހިމެނޭ އަދަދާއި އެކަށީގެންވާ ގުޅުމެއް ހުރުމާއި،
- މައްސަލައިގެ ހިމެނޭނުކުތާތަކުގެ ތަފްޞީލު ނުވަތަ އުނދަގޫކަމާ އެކަށީގެންވާ ގުޅުމެއް ހުރުމާއި،
- ޚަސްމުގެ އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން އުފެދުނު އިތުރު މަސައްކަތާއި އެކަށީގެންވާ ގުޅުމެއް ހުރުމާއި،
- މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ޚަސްމުން ނުވަތަ ހެކިންގެ ނާޒުކުކަން/vulnerability ކަމާ ގުޅިގެން އިތުރުވާ މަސައްކަތާއި އެކަށީގެންވާ ގުޅުމެއް ހުރުމާއި،
- އެމައްސަލައިގައި އާންމުމަސްލަހަތު ހުރި މިންވަރާއި އެކަށީގެންވާ ގުޅުމެއް ހުރިކަމާއި، މިއެވެ.

ޚަރަދުގެ އަދަދު މިހަމައިން މިންކުރާއިރު އެކަށީގެންވާ އަދަދަކަށް ވާނަމަ އެއީ މުނާސަބު ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ އަދައްކަމުގައި ބެލެވޭނެވެ.

<u>ވިޔަސްބާރު</u>

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދައްކަންޖެހޭކަން ކަނޑައެޅުމާއި، ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ މިންވަރާއި، މުއްދަތު ކަނޑައަޅުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔަސް ނުވަތަ އިޚްތިޔާރީ ބާރެކެވެ.[42]

މައްސަލަ ކާމިޔާބު ވުމަކީ ޚަރަދު ދިނުމަށް ކޯޓުންދޭ އަމުރެއް ނެރުމަށް ޚަރަދު ދޭންޖެހޭ ކަމަށް ދެފަރާތަށް ކުރާ ހުއްޖަތެއްނުވެއެވެ. މައްސަލަ ކާމިޔާބު ވުމަކުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ކޯޓުން ކުރާ އަމުރުތަކަށް އެއްވެސް

---

[41]- UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17) rule 44.3(5) Costs incurred are proportionate if they bear a reasonable relationship to—(a)the sums in issue in the proceedings;(b)the value of any non-monetary relief in issue in the proceedings; (c)the complexity of the litigation; (d)any additional work generated by the conduct of the paying party; (e)any wider factors involved in the proceedings, such as reputation or public importance [; and][(f)any additional work undertaken or expense incurred due to the vulnerability of a party or any witness.]

[42]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 270 (ނ)

މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނުލިބޭނެވެ.[43] ޚަރަދު ދޭންޖެހޭކަން ނުވަތަ ނުދޭންކަން ކަނޑައެޅުން ޖެހޭކަމަށް ޤާނޫނުގެ ނައްޞުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލުގެ ބޭނުމަކީ މިއެވެ.

ވީމާ ކޯޓުން ކުރާ ޚަރަދު އަމުރަކީ ޤާނޫނުގެ ނައްސާ ހަވާލާދީ ޚަރަދު ދޭން ޖެހޭކަމަށް އެއްވެސް ހަސްމަކަށް ނުބެހޭނެވެ. މައްސަލައިގެ ވަށައިގެންވާ ކަންކަމަށް ބެލުމަށްފަހު ހުށަހަޅާ ޚަރަދު އަދުލުވެރިކޮށް ވަޒަންކޮށް ނިޔާގެ ވިޔަސް ބާރު ލިބިގެންވަނީ ކޯޓަށެވެ.[44] މިއީ ހަމައެކަނި ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއްކަމަށް ބައެއް ދުސްތޫރީ ނިޒާމުތަކުގައި ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.[45]

ރިޢާޔަތް ކުރަންވާނެ ކަންކަން

ލިބިގެންވާގޮތުން ތުބުއްދު މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި، އާންމު އުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި މައިގަނޑު 09 ކަމަކަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތް ކުރަންވާނެއެވެ.[46]

1. ދައުވާ ހުށަހެޅުމާއި، ދައުވާއަށް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމާއި، މައްސަލައިގެ ބަޔާންތައް ހުށަހެޅުމުގައި އަމަލުކުރެވިފައިވާ ގޮތް ހިމެނޭ ގޮތުން، ހަސްބުން އެ މައްސަލައިގައި އަމަލުކުރެވިފައިވާ ގޮތް؛
2. ހަސްމަކަށް މުޅި މައްސަލަ ކާމިޔާބުނުވި ކަމުގައިވިޔަސް، ދައުވާގެ ބައެއް ކާމިޔާބުވެފައިވުން؛
3. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް އެއްވެސް ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ އެކަން؛
4. ހުށަހެޅިފައިވާ ދައުވާ ހުރިހާ ހަސްމުންނަށްވެސް މުހިންމުވާ މިންވަރު؛
5. މައްސަލައިގެ އުނދަގޫކަމާއި، މައްސަލައިގައި ނަގާފައިވާ ޤާނޫނީ ސުވާލުތަކުގެ މުހިންމުކަން؛
6. މައްސަލައަށް ހޭދަވި ވަގުތު؛
7. މައްސަލައާ ގުޅިގެން ހިފުން މައްސަލައާއިސަނަ އެ ގުޅުންގެ އަގު؛
8. މައްސަލައިގައި ހަސްމަކު އަމަލުކުރެވިފައިވާ ގޮތުން، ނަޒީރާތް ހިންގުން ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާތައް ފުރިހަމަކުރުމުގައި އެއްވެސް ފަސްކުރުމެއް ކުރުވިފައިވާނަމަ އެކަން؛
9. އެހެންނަމަވެސް މައްސަލައިގެ ވަށައިގެންވާ އެހެން އެންމެހައި ކަންކަން؛ މިއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ނުވަތަ އޭގެ ކުރިންވެސް ހަސްމަކު ނުވަތަ އެފަރާތުގެ ވަކީލުންނާ ކޯޓުގެ އަމުރުތަކާ ނުވަތަ އެންގުންތަކާ ޚިލާފަށް އަމަލުކުރެވިފައިވާނަމަ އެސެސްމަންޓު ނިސްބަތަކުން ޚަރަދު އެއްކޮށް ނުވަތަ އެއިން ބައެއް

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 270 (ހ)
[44]- ކުރީގެ ހަވާލާ 272(ނ)
[45]- Verrechia v Commissioner of Police for the Metropolis [2002] EWCA Civ 605
[46]- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 272 ގެ (ހ)

ނަގައި ދިނުމަށް ކޯޓަށް އަމުރުކުރެވިދާނެވެ.[47] ވީމާ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ހަސްމުން އަމަލުކޮށްފައިވާ ގޮތް ބަލައި ޚަރަދު އަމުރު ކުރުމުގައި އެކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ.

އުނިކުރުމުގެ އުސޫލު

ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ މިންވަރު ކަނޑައެޅުމުގައި ދެފަރާތަށް އުނިކުރުން ލާޒިމް ކޮށްފައިވެއެވެ. ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އެޚަރަދަކީ އެކަށީގެން ނުވާގޮތުގައި ކޮށްފައިވާ ޚަރަދެއްނަމަ އެޚަރަދެއް އުނިކުރަންވާނެވެ. އަދި އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށްވުރެން ބޮޑު އަދަދުތަކުގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭ އަދަދެއް އުނިކުރަންވާނެވެ.[48] މިސާލަކަށް އަސްލުއަތޮޅަށް ދިޔުމަށް ފުލައިޓުން ބިޒިނަސްކްލާސްގައި ދިއުމެވެ. މިއާލާމަތުގައި އެއީ އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށްވުރެން ބޮޑު އަދަދެއްކަމަށް ބެލެވޭނެވެ.

އެކަށީގެން ނުވާހަރަދާއި، އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށްވުރެން ބޮޑު ޚަރަދުތައް އުނިކުރުމުގެ އުސޫލަކީ އަދުލުވެރިކަން ޤާއިމް ކުރުމުގެ ގޮތުން އެކަށައެޅިފައިވާ އުސޫލެކެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ proportional costs/ ދެފަރާތް ހަމަހަމަ އުސޫލުން ޚަރަދު ކަނޑައެޅުމަށް މަގުދައްކާ އުސޫލެކެވެ. ފަނޑިޔާރު އާއްމުގެ ކުރިމަތީގައި އޮތް މައްސަލައަށް ފެތޭގޮތަށް ކަނޑައެޅުނު އެއްކޮށްކަނޑައި ހުދުމެ ހުއްޓުވަރުކުރާން ޚަރަދުތައް ހުއްޓުވަރުކުރަންވާނެވެ. މިއީ އަދުލު އިންސާފުގެ ނިޒާމު ދެފަރާތް ކުރިމަތުން ކުރުން ލާޒިމްކަމެކެވެ. މިގޮތަށް ހުއްޓުވާ ނުކުތް ހަލު އިމްތިޔާޒުން ބޭނުކަށް ކަނޑައަޅައި ދޫކޮށްލުމަކީ ކޯޓަށް ހަސްމުން އަންނަން ޖެހިލުންވާނެ ކަމެކެވެ.[49]

ދެފަރާތުގެ މަސްލަހަތަކަށް ކޯޓުން ބަލަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ބެލުމުގައި މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދާއި، ދެފަރާތަށް ދައްވާ މުހިއްމު މިންވަރާއި، މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކުގެ އުނދަގޫކަމާއި، ދެފަރާތުގެ ޢަމަލުތަކަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ.[50] ވީމާ ކޯޓުން ޚަރަދު މިންވަރުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅަންވާނީ އެކަށީގެންވާ އަދި އިންސާފުވެރި މިންވަރެއްކަމަށް ކޯޓަށް ބެލޭ މިންވަރެކެވެ.[51]

ސަބަބު ބަޔާންކުރުން

ޚަރަދު އަމުރު ބިނާވާނީ މައްސަލަ ކުރިއަށްދިޔަގޮތާއި، ހަސްމުން އަމަލުކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ މައްޗަށް ކަމަށްވާތީ އެވާރުތަކަށް މައްސަލައިގެ ތަފާސީލް ހަމަކޮށް ފެންނަން ވާޖިބުވާކަމެކެވެ. މިސަބަބުތަކާއި ގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ޚަރަދު ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރާ ސަބަބު ބަޔާން ކުރުން ނުޖެހުމަކީ ވަރަށް ކަމެކެވެ. ޚަރަދު އަމުރު ކުރިޔަސަބަބު ބަޔާން ކުރުން

47- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 277(ށ)(ނ)

48- ކުރީގެ ހަވާލާ 273

49- Marcus v. Cochrane, 2014 ONCA 207, at para. 15

50- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) ގެ 274 ގެ (ށ)(ނ)

51- Zesta Engineering Ltd. v. Clo, 2002 CanLII 25577 (ON CA)

ލާޒިމު ނުވިނަމަވެސް ފަނޑިޔާރު އަމުރެއް ކުރާނަމަ ނުވަތަ އެއްވެސް ނިންމުމެއް ނިންމާނަމަ އެކަންމަތަށް ވާސިލުވި ސަބަބު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. އެއީ ނިންމުމެއް ނިންމުމުގައި ތަބާވާންޖެހޭ އާއްމު އުސޫލެކެވެ.[52]

ޚަރަދު އަމުރު

ބާވަތް

ޚަރަދާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަޤްދީރީ ބާރުގެ ދަށުން ކޯޓަށް 08 ބާވަތެއްގެ ޚަރަދު އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.[53]

1. އަނެއް ހަސްމުގެ ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުގެ ބައެއް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމާއި،
2. އަނެއް ހަސްމުގެ ހަރަދުގެ ތެރެއިން ވަކި މިންވަރެއް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމާއި،
3. ވަކި ތާރީޚަކުން ފެށިގެން ނުވަތަ ވަކި ތާރީޚަކުގެ ނިޔަލަށް ހިނގާފައިވާ ހަރަދު ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމާއި،
4. ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން ހިނގި ހަރަދު ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމާއި،
5. ޝަރީޢަތުގައި ވަކި މަރުހަލާތަކުގައި ހިނގި ހަރަދު ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމާއި،
6. ޝަރީޢަތުގެ ވަކި ބައަކާ ގުޅިގެން ހިނގި ހަރަދު ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމާއި،
7. ހުކުމް ކުރެވުނު ތާރީހު ހިމެނޭ ގޮތުން، ވަކި ތާރީހަކުން ފެށިގެން ނުވަތަ ވަކި ތާރީހެއްގެ ނިޔަލަށް އިންޓަރެސްޓް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމާއި،
8. ވަކި ތާރީހަކުން ފެށިގެން ނުވަތަ ވަކި ތާރީހަކާ ހަމައަށް ހަރަދުގެ ޤުރިމަސާ ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމެވެ.

ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރީގެ ހަރަދު

ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން ހިނގާފައިވާ މައްސަލައާއި ގުޅޭ ހަރަދުތައް ނަގައިދިނުމުގެ ބާރަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[54] މިގޮތުންނަކީ އިތުބާރީ މަރުހަލާގައި މައްސަލައާއި ގުޅިގެން ކުރެވިފައިވާ ހަރަދުތައްވާނަމަ އެހަރަދުތައް ދެއްކުމަށް އެނގިދާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ޕްރީއެކްޝަން މަރުހަލާގައާއި، ޖަރީމާބޭނުންކުރެވޭގައާއި، މިޤާނޫނަށް ޤާނޫނުން އުފެއްދެވިފައިވާ އިދާރާތައްގައި މައްސަލަ ގުޅިގެން ހިނގާފައިވާ ކުރެއްވާ ހަރަދުތައް ވާނަމަ

---

[52]- Verrechia v Commissioner of Police for the Metropolis [2002] EWCA Civ 605

[53]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 272 ގެ (ނ) (ށ)

[54]- ކުރީގެ ހަވާލާ 272 ގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު (04)

އުޖޫރަތައް އަސާސް ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[55] ވީމާ ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ހިންގާފައިވާ ޚަރަދު ނަގައިދޭނީ ބޭސްޚަރަދުގެ ގޮތުގައެވެ.

ވަކިބަޔަކާ ގުޅޭ ޚަރަދު

ޝަރީޢަތުގެ ވަކިބަޔަކާގުޅިގެން ހިންގިޚަރަދެއް ދެއްކުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރުމާއި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުގެ ބައެއް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމުން ނިސްބަތަށް ނުވަތަ ވަކިތާރީޚަކުން ފެށިގެން ނުވަތަ ވަކިތާރީޚެއްގެ ނިޔަލަށް ހިނގި ޚަރަދެއް ދެއްކުމުގެ އަމުރެއް ކުރުމުން ނިސްބަތާ ފަރާތަށް އަދާކުރަންވާނެއެވެ.[56]

ވީމާ ޝަރީޢަތުގެ ވަކިބަޔަކާ ގުޅިގެން ހިންގި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އުފެދިނަމަ އުޖޫރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ވަޒަންކުރުމުގެ ކުރިން ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުގެ ބައެއް ދައްކަން އަމުރުކުރުމުގައި ބަލަންވާނެއެވެ. ނުވަތަ ވަކިތާރީޚަކުން ފެށިގެން ނުވަތަ ވަކިތާރީޚެއްގެ ނިޔަލަށް ހިނގި ޚަރަދެއް ދެއްކުމުގެ އަމުރެއް ކުރުމުގައި ބަލަންވާނެއެވެ. މިދެގޮތުން ކުރެ ގޮތަކަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ނުވަތަ ވަކިބަޔަކާގުޅޭ ޚަރަދު އަމުރެއް ކުރުވިދާނެއެވެ.

މައްސަލަ ހިނގަމުންދާއިރު ޚަރަދު އަމުރުތައް ނެރުން

މައްސަލަ ހިނގަމުންދާއިރު ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ހުކުމް ކުރުމުގެ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން މައްސަލަޔާގުޅޭ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމުގެ މަރުހަލާގައި ޚަރަދު އަމުރުތައް ނެރުމަށް ބާރުލިބިފައިވާ ގޮތް ނަސްބަތަށް ބަލައިލާފައެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކުން ރުޖޫއުވާއިރު ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގެ މަރުހަލާއެއްގައި ޚަރަދު އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ ބާބު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[57]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ މަސްދަރު 272 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އަށް ބަލާއިރު ކޯޓުގެ ފިޔަވަޅެއް ނިމުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އަމުރު ކުރުވިދާނެކަން އިންޓެރިމް/އިސްތިސްނާއީ ކުރުމުން އޮންނަ މައްސަލަ ހިނގަމުންދާއިރު ޚަރަދު އަމުރުތައް ކުރުވިދާނެކަމަށް ދަލީލެވެ. އެކަން މިކަން ކުރުމާއި ގާއިދާގައި މިކަން ކުރާނެ ގޮތުގެ ތަފްސީލުތަކެއް ލިޔެވިފައެވެ. ލިޔުން އިންޓެރިމްއެއްގެ މައްސަލަ ކުރަން ފެއްޓުމަށް އެއްބަސްވެ ނިމުނުތާ ކަމެއްކުރަން ބަލައި އުޅަނދު ނަގައިދިނުމަށް ފެންނަކަމެކެވެ.

ގާސިމުކުރުމުގެ ޚަރަދު

ޚަސްމުން ބެލެންސްފޯރުކުރުން ނުވަތަ މިފަދަ ކަންކަންގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވާފައި އިޖުރާއަތު ކުރުމުގެ ސަބަބުން ގާސިމުވާންޖެހުނަސް އެކަމަކު އިޖުރާއަތު ކުރިއަރާ އަންނަނިވިގޮތަށް ކޯޓުން ގާސިމުވުމަށް ޚަރަދެއް

[55]- civil producer rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 43 Rule 43.2

[56]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 272(ށ)

[57]- PRACTICE DIRECTION 44 - GENERAL RULES ABOUT COSTS This Practice Direction supplements Part 44 (4.1)

ކުރަންޖެހޭނަމަ އެޚަރަދެއް ދޭންވާނެވެ. މިކަމަށް މަގުފަހިކުރުމަށް ޤާނޫނުގެ 204 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގައި "ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގެ އަޑުއެހުންތައް ވީޑިއޯ ކޮންފަރެންސިންގެ [illegible] ކުރިއަށްގެންދަންވާނީ، ޚަސްމުން އެކަމަށް އިޢުތިރާޒުނުކުރާ ހިނދަކުއެވެ." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

ކުރި މައްސަލައިގެ ޚަރަދު

ކުރިމައްސަލައިގައި ޙުކުމުގައި ނަގައިދޭންވާނީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިކަމަކަށް ނަގައިދޭ ޚަރަދުތަކެވެ. ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިކަމަކަށް ބޭރުން ނަގައިދޭ ޚަރަދު އިތުރު ޚަރަދު ނަގައިދޭ އެހެނިހެން ޚަރަދުގެ ބާވަތެވެ. ވީމާ މިޙުކުމުގައި Fix costs/ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކުރާ ޚަރަދާއި، އެހެނިހެން ޚަރަދު ނަގައިދެވެއެވެ.

ކުރި މައްސަލައިގައި އިތުރު ޚަރަދު

ޚަސްމަކު ނުވަތަ އޭނާ ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތަކުން އެކަށީގެންނުވާ ގޮތެއް އަމަލުކޮށްފިނަމަ އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އިތުރު ޚަރަދެއް ހިނގައިފިނަމަ އެޚަރަދެއް ކުރި މައްސަލައިގެ ޙުކުމުގައި ނަގައިދެވޭ އެޚަސްމަކަށް ކުރުވުމަށް ކުރެވިދާނެއެވެ.[58] ވީމާ ކުރި މައްސަލައިގެ ޙުކުމުގައި ޚަސްމެއްގެ އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން އިތުރު ޚަރަދު ހިނގާފައިވާނަމަ އެޚަރަދެއް ނަގައިދިނުމުގެ ބާރު އޮންނާނެ ޝަރީޢަތަށް ކުރިމަތިލެވޭނެއެވެ. މިފަދައިން ހުކުމް ކުރުމުން އިތުރު ޚަރަދު ހޯދުމަށް ޚަރަދު ބަޔާންކޮށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ޚަރަދު ބަޔާންކުރާ ނަމޫނާއާއި ނުވަތަ ޖަދުވަލް ފޯމު ބާބު 50 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

މިއުސޫލަކީ ކޯޓުގެ އިސްރާފުކުރުން ނުވަތަ ޚަސްމުގެ ހުރަހަޅުމަށް އިތުރު ޚަރަދު ކުރިމައްސަލައިގެ ޙުކުމުން ބަދަލު މައްސަލަތަކުގައި ނަގައިދިނުމުގެ ތަޖުރިބާ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދޭ އުސޫލުތަކެވެ.

58- މަރިޔަމް އިބްރާހީމް ވ ނަޒީރު (ސުޕްރީމްކޯޓު 32/2021) ގެ 297(ހ)

ބާބު 60

ޒަރަދު ތަރުތީބުކުރުމާއި،

ޝަރީޢަތުގެ ޒަރަދު ނަގައި ދިނުން

ތަޢާރަފު

ޒަރަދުތަރުތީބު ކުރުމަކީ މައްސަލަ ހަރުދަނާގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ބައެކެވެ. މައްސަލަ ތަރުތީބުކުރުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ޒަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އުސޫލުގައި ހިމެނޭ މައިގަނޑު ދެކަމަކެވެ. އެއީ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ޚިދުމަތްތަކާއި، ޒަރަދު ޤައިދުކުރުމުގެ އަމުރުކުރާގޮތުގެ އުސޫލުތަކެވެ.

ޒަރަދުގެ އުސޫލުތަކަކީ އަލަށް މަދަނީ އަދުލުގެ ނިޒާމުގެ ތެރެއަށް އުފަންވެގެން އައިސްފައިވާ އުސޫލުތަކެއްވުމުން ތަޖުރިބާތަކުގެ ނަތީޖާ ދާއިރާއާއިކަންތަކާއި ޒިޔާދަ އަދި ޖަދީދު ކަންކަން ހިމެނޭ މައުޟޫޢުކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނާއި، ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު ޝަރީޢަތުގެ ޒަރަދު ބެހުން ދެބައިކަށްވެ. ކަނޑައެޅިފައިވާ ޒަރަދާއި، ބާކީ ޒަރަދެވެ. ބާކީ ޒަރަދު ދެމިހުންނަގޮތުން ނަގައިދޭނެއެވެ. އާންމު އުސޫލުންނާއި، ގެއްލުން ފޫބައްދަ ދިނުމަށް ޒަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލުންނެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ޒަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލަކީ ޚަސްމުން އަދާކުރުންތަކުގައި ކުރާކަންކަން ނުވަތަ ބަލައިކުރާގޮތް ހަމަގަނޑު އުޅުވުމުގެ ވަސީލަތްތަކެވެ. މަސްލަހަތުގެ ޖަވާބުދާރީވުން އިންސާފުވެރި މިންވަރަކަށް ޒަރަދުތަކެއް ނަގައިދިނުމުން ބެލެނިވެރިންގެ ވަސީލަތްތަކެއްވެސް ކަމެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގައި ނުވަތަ އަދުލުއިންސާފުގައި އުޅޭކަށް އަދަލުވަށް ކުރިން ދުރުކުރުވުމުގެ ވަސީލަތްތަކެއްވެސްކަމެވެ. ޒަރަދުން ވަކިވުންނަށް ކުރަހަދުވަނަތަކުގެ މައްސަލާތަ ހާލަތުގެ ވަސީލަތްތަކެއްވެސްކަމެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ ޒަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ ޢަމަލީ އުސޫލުތަކުން ޤަބޫލުކުރެވޭ މައިގަނޑު ތިން މަޤްބޫލުކަމެވެ. ފުރަތަމަ މަޤްބޫލު ދަރުމާ ކާމިލުބަލި ފަރާތެއް ދަރުމާ ކާމިލުބަވެ ނުލިބުނާމަތު އާންމު އުސޫލުން ނުވަތަ ގެއްލުން ފޫބައްދަ ދިނުމަށް ޒަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އުސޫލުން ޒަރަދު ނަގައިދިނުމެވެ. ދެވަނަ ބާރުތަކާ މައްސަލައިގައި ދުރުކުރުމުން އެއްބަސްވުމާ ހަމަޖެހުން އަދާކުރުމެވެ. ތިންވަނަ ޒަރަދުގެ އިރުޝާދަށް ބަލައިގެން ގުޅުއްވާލެއްކަން ބިނާކޮށް ޒަރަދު ނަގައިދިނުން ހުއްދަކުރުމެވެ.

ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުން

Costs management

ޤާނޫނީ އަސާސް

މަދަނީ މައްސަލަތަކުގެތެރެއިން ބޮޑެތި ޓްރެކުތަކުގައި ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ ގޮތުން އާއްމަކޮށް ހިންގާފައިވާ ޚަރަދު ސާފުކުރަންޖެހެއެވެ.[1] މިފުރަތަމަބަޔީ ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރަތަމަބައެކެވެ. ވީމާ ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމާގުޅޭ މައިގަނޑު އަސާސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައި ވާކަމަށް ބެލެވޭނެވެ. މައިގަނޑު އަސާސް ބަޔާންކުރުމުގެ އިތުރަށް ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރާގޮތާ އިތުރު ތަފްސީލުތައް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ހަމައެކަނި ބޮޑެތި މައްސަލަތަކަށް ތަޚްސީސް އުސޫލެކެވެ. އެގޮތުން އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްގައި ފިޔަވާ ބޮޑެތިމައްސަލަތަކުގައި ޚަރަދުތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރަތަމަ އަމަލުކުރަންޖެހެއެވެ. މިއުސޫލުގެ ބޭނުމަކީ ޤާނޫނުގެ އަސްލު މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމަށް ޚަރަދުގެ ކަންކަމާގުޅިގެން ދެފަރާތުން އަދާފުރަތަމައަށް ތަރުތީބުކުރުމެވެ.[2] ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ގޮތުން ޚަރަދު ތަފްސީލުތައް ހުށަހެޅުމަށް އެންގުމުން އެތަފްސީލުތައް ތައްޔާރުކުރުމަކީ ޚަރަދުގެ ހިސާބުކުރެވޭނެކަމެކެވެ. ވީމާ ޚަރަދުތަރުތީބު ކުރުމުގެ މިފުރަތަމަ އަސާސީ ފުރަތަމަ އުޅުމުގެ ސަބަބުން ޚަރަދުކުރެވޭކަންތައް ހާމަވެގެންދެއެވެ. ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ފުރަތަމަ މިގޮތަށް ހޯދައިދިނުމުގެ މަޤުޞަދުމިއެވެ.

މިދަށުން އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގެތެރޭގައި ހިމެނެނީ ދަޢުވާކުރިއަށްދެވުން މަތީގެ އަދަދުގެ ފައިސާ އެކުލެވޭ މައްސަލަތަކާއި، ފައިސާ އެކުލެވިފައިނުވާ މައްސަލައެއްނަމަ އެމައްސަލައިގައި ހިމެނޭ މުދަލުގެ އަގު ދަޢުވާކުރިއަށް ދެވުނުއަސްލުފޯމުން ބޭނޭ އަދަދުގެ މުޅި އެކުލެވޭ މައްސަލަތަކާއި، 18 އަހަރުންދާ ކުޑަކުއްޖަކަށް ދައުވާލިބޭ ނުވަތަ ދައުވާ ކުރާ މައްސަލަތަކާއި، ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދެއް/fixed costs ނަގައިދޭންޖެހޭ މައްސަލަތަކާއި، ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ ގޮތުން ޚަރަދު ތަކުރާރުކުރަން ނުޖެހޭނޭކަމަށް ކަނޑައަޅާ އެހެން މައްސަލަތަކައް ފިޔަވާ ބޮޑެތި މައްސަލައިގެ ޓްރެކުން ބަލާ މައްސަލަތަކެވެ.[3]

---

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 226(ހ)(4)

[2]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 3 SECTIONII rule 3.12

[3]- Ibid [Application of this Section and the purpose of costs management **3.12.**—**[**(1) This Section and Practice Direction **[**3D**]** apply to all Part 7 multi-track cases, except—(a)where the claim is commenced on or after 22nd April 2014 and the amount of money claimed as stated on the claim form is £10 million or more; or(b)where the claim is commenced on or after 22nd April 2014 and is for a monetary claim which is not quantified or not fully quantified or is for a non-monetary claim and in any such case the claim form contains a statement that the claim is valued at £10 million or more; or **[**(c)where in proceedings commenced on or after 6th April 2016 a claim is made by or on behalf of a person under the age of 18 (a child) (and on a child reaching majority this exception will continue to apply unless the court otherwise orders); or(d)where the proceeding are the subject of fixed costs or scale costs; or(e)the court otherwise orders.**]**

ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އުސޫލަކީ ބޮޑެތި މައްސަލަތަކަށް ޚާއްސަ އުސޫލެއްކަމަށް ވިނަމަވެސް އެހެނިހެން މައްސަލަތަކުގައި ޚަރަދު ތަފްސީލު ހުށަހެޅުމަށް އަންގުން ކޯޓުގެ ވިދާޅީ ބާރެއްކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ޚަސްމުންނަށް އެއްބަސްވެވޭނަމަ ޚަރަދުތަފްސީލު ހުށަހެޅުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓަށް ކުރުވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[4]

ވީމާ ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ތަފްސީލުތައް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައިނުވިނަމަވެސް މައިގަނޑު އަސާސް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާތީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ތަފްސީލުތައް ހިއަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ. އިސްވެ މިދެންނެވުނު ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު "ޚަރަދުތަރުތީބުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް" މިސުރުޚީގައި މިބާބުގައި ވަސް ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

[4]- Ibid rule 3.13(3)(a)(b) The court—(a)may, on its own initiative or on application, order the parties to file and exchange costs budgets in a case where the parties are not otherwise required by this Section to do so; (b)shall (other than in an exceptional case) make an order to file and exchange costs budgets if all parties consent to an application for such an order.

ޚަރަދު ގައިދުކުރުން

Cost capping

ޤާނޫނީ އަސާސް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ކޯޓަށް ކުރެވިދާނެ ޚަރަދު އަމުރުތަކާއި ބަޔާން ކުރަމުން އަށް ޚަސްމުގެ ޚަރަދުގެ ތެރެއިން ވަކިވިންތަކެއް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައިވެއެވެ.[5] މިއަމުރުގައި މިވަނީ ޚަރަދު މަހުދޫދު ކުރާ އަމުރެއް ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައެވެ. ޚަރަދު މަހުދޫދު ކުރުމުގެ އުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އެއުސޫލެއް ކަނޑައަޅުމުގެ ވިސްނުން އޮތް އުސޫލެއްކަން ދަލީލުކޮށްދޭ ނަމޫނާ އިންފާޒުކުރެވޭ ކުރާ އަންނަ ނަމޫނާއަކީ 351 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އެވެ. މިމާއްދާގެ އެއަށްކުރުގައި "މަދަނީ މައްސަލައެއްގެ ހަރަދުތަކުން، އެއިން ޚަސްމުގެ ކިބައިން ހޯދުމަށްގެ ފީއާއި ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ހޯދޭ އަދަދު ކޯޓަށް ގައިދުކުރެވިދާނެއެވެ." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

މިހާ ޚަރަދު ގައިދުކުރުމުގެ އުސޫލު Cost capping/ގެ ނަމުގައި ޤާނޫނުގައި އެއުސޫލުތަކުގެ އަސާސް ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލު ހަމައެކަނި. ދުނިޔޭގެ މިއިބާރާތުން ބޭނުންކުރެވޭގޮތް އެއުސޫލު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ނުދަންނަ އުސޫލެއް ބޭނުންކުރަން ނުޖެހޭ. ޤާނޫނީ އަސާސް ބަޔާންކުރުން ފަހަރު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިއުސޫލު ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށްފައިނުވާކަން ފާހަގަކުރަމެވެ.

އާންމު ކަންކަން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ޔޫކޭގެ ޤަވާޢިދު ޚަރަދު މަހުދޫދު ނުވަތަ ޤައިދު ކުރުމުގެ އުސޫލަކީ އަމުރެއް ދެމެހެއްޓުން އެއަމުރުގެ ފަހުން ކުރާނެ ކުރުމާއި ބެހޭ މިންވަރު މަހުދޫދު ކުރުމެވެ. ނުވަތަ ޚަރަދު ވަކިވިންތަކަށް ވުރެ އިތުރު ނުކުރުމަށް ގޮތެއް އަދަދަށް ފަހުން ކުރާ ޚަރަދުތަކާއި ލިބިދޭމަތީން އަމުރުކުރުމެވެ.[6]

މިއަދުގެ ދާއިރާއަށް ބަލާއިރު މިއަދުގަޔާ މުޤައްދަމާއިގެ ދިގުން ނުވަތަ މައްސަލައެއްގެ ބައެއް ވަކިން ހިންގުމަށް ނިންމައި ވަކިން އެބައި ހިނގާ ހާލަތުގައިވެސް ކުރެވޭން އަމުރުކުރެވޭ.[7] މައްސަލައިގެ ހިމެނޭ ވަކިހަސްމުގެ މައްޗަށް ނުވަތަ ހުރިހާ ޚަސްމުންގެ މައްސަލަ ހިންގުމުންދާއިރު އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމަށް އެކަން ކުރަން ޖެހޭކަމަށް ކޯޓަށް ބެލިފާ ހާލަތުގައި ނުވަތަ މިފަދަ އަމުރެއް ނުނެރު ކުރިއަށްދިޔަމަ ގެއްލުމެއް ލިބުމުގެ ޚަތަރު ސަބަބުން އޮތްކަމަށް ކޯޓަށް ބެލިއްޖެނަމަ ނެރުން ޚަރަދުކުރުވާ އަމުރުކުރެވޭ.[8]

[5]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 272(ނ)(2)

[6]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 3 SECTIONII rule 3.19(1) (a) ‘costs capping order’ means an order limiting the amount of future costs (including disbursements) which a party may recover pursuant to an order for costs subsequently made

[7]- Ibid rule 3.19(4) A costs capping order may be in respect of –(a)the whole litigation; or (b)any issues which are ordered to be tried separately.

[8]- Ibid rule 3.19(5) The court may at any stage of proceedings make a costs capping order against all or any of the parties, if—(a)it is in the interests of justice to do so; (b)there is a substantial risk that without such an order costs will be disproportionately incurred;

މިއަމުރު ނެރުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަޤްދީރީ ބާރުގެ ދަށުން އަމުރު ނެރުމުގައި މައްސަލައިގެ ވަރައިގެންވާ ކަންކަމަށް ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ. މައްސަލައިގެ ވަރައިގެންވާ ކަންކަމަށް ބެލުމުގެ ގޮތުން ދެފަރާތުގެ މާލީހާލަތުގެ ފަރަގަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ. މައްސަލައިގެ ޚަރަދު މިފަދައިން މަހްދޫދު ކުރުމަކީ މުނާސަބުކަމުގެ/proportionate ތަބާވިޔާނެވެ. މައްސަލަ އެހުރިގައި އޮތީސްޓޭޖަށް ރިޢާޔަތް ކުރަންވާނެވެ. އެހާތަނަށް ހިނގާފައިވާ ޚަރަދާއި މުސްތަޤްބަލުގައި ހިނގާނެކަމަށް ބެލެވޭ ޚަރަދަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެވެ.[9]

ޚަރަދު ޤައިދުކުރާއަމުރެއް ނެރުނިމަކީ އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުން ނޫނީ އަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމާ ގުޅިގެން ނަގައިދޭ ޚަރަދު އިމުކުރެވޭނެވެ. މިފަދަ އަމުރަކަށް ބަދަލުގެނެސްނުވާނީ ނުވަތަ ބަދަލުގެނެވޭނީ އަމުރު ނެރުނުތަނުން ހާލަތަށް މާއްދީ އަދި ޖައުހަރީ ބަދަލެއް އައިސްފައިވާނަމައެވެ. ނުވަތަ މަޖުބޫރުކުރާ ކޯޓަށް ބެލެވޭ އެހެންވެސް ސަބަބެއް އޮތްނަމައެވެ.[10]

<u>އަމުރަށް އެދުން</u>

ޚަރަދު ޤައިދުކުރުމުގެ/Cost capping އަމުރަކަށް އެދިހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުންނެވެ.[11] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ކޯޓު އަމުރު ބާބު ނުވަތަ އެކަވިސްވަނަ ބާބުގެ ދަށުން ނަންބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.[12]

މިފަދައިން އަމުރަށް އެދިހުށަހަޅާއިރު މައްސަލައިގެ އެއްވެސް ބައެއް ވަކިން ހިނގަން އެންގުމަށް އެކަން ބަޔާންކުރުމާއެކު ޚަރަދު ޤައިދު އަމުރެއްނެރެންޖެހޭ ސަބަބު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މީގެ އިތުރުން އަމުރަށް އެދުން ތަޤްރީރުގައި ހިނގައިފައިވާ ޚަރަދާއި، ކުރިއަށް ހިނގާނެކަމަށް ލަފާކުރާ ޚަރަދުބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[13]

ޚަރަދު ޤައިދުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމާއި ގުޅޭ ގޮތުން ނިންމުމުގެ ބާރުހުރީ ވަކިކޮށްއަޅާކަން އިޢުލާނު ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެގޮތުގައި ކޯޓަށް ކަނޑައަޅައިފާ ޤަވާޢިދަކީ މައްސަލައިގެ ޚަރަދު ސާބިތުވާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅަން އެންގެދާނެވެ. އަދި މައްސަލައާއިގެ އެއްވެސް ޙިސާބެއް އޮތްނަމަ ލިޔުމުން

9- Ibid rule 3.19(6) In considering whether to exercise its discretion under this rule, the court will consider all the circumstances of the case, including—(a)whether there is a substantial imbalance between the financial position of the parties; (b)whether the costs of determining the amount of the cap are likely to be proportionate to the overall costs of the litigation; (c)the stage which the proceedings have reached; and (d)the costs which have been incurred to date and the future costs.

10- Ibid rule 3.19(7) A costs capping order, once made, will limit the costs recoverable by the party subject to the order unless a party successfully applies to vary the order. No such variation will be made unless—(a)there has been a material and substantial change of circumstances since the date when the order was made; or (b)there is some other compelling reason why a variation should be made.

11- Ibid rule 3.20(1) An application for a costs capping order must be made on notice in accordance with Part 23.

12- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 236(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 146(ނ)

13- Ibid rule 13.20 (2) The application notice must –(a)set out –(i)whether the costs capping order is in respect of the whole of the litigation or a particular issue which is ordered to be tried separately; and (ii)why a costs capping order should be made; and(b)be accompanied by a budget setting out –(i)the costs (and disbursements) incurred by the applicant to date; and (ii)the costs (and disbursements) which the applicant is likely to incur in the future conduct of the proceedings.

ހުށަހެޅުމަށް އެންގިދާނެވެ. މިހުށަހެޅުމާ ގުޅޭގޮތުން ގޮތްނިންމާނެ ތާރީޚާއި، އެކަމަށް ކޯޓަށްކާނެ ވަގުތު ޒަސްވުންނަން އެންގިދާނެވެ. މިނޫނަސް ކޯޓަށް ބޭނުންވާނަމަ އިތުރުގޮތްތައް ދެވިދާނެވެ.[14]

އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުން

ޚަރަދު ޙައްދުކުރުމުގެ/Cost capping އަމުރަކަށް ބަދަލުގެނައުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުންނެވެ.[15] މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ކޯޓު އަމުރު ބާބު ނުވަވަ އެކާވީސްވަނަ ބާބުގެ ދަށުން ނަންބަރު 31 ފޯމުންނެވެ.[16]

[14]- Ibid rule 3.20 (3) The court may give directions for the determination of the application and such directions may –(a)direct any party to the proceedings –(i)to file a schedule of costs in the form set out in paragraph 3 of Practice Direction [3E] – Costs capping;(ii)to file written submissions on all or any part of the issues arising;(b)fix the date and time estimate of the hearing of the application;(c)indicate whether the judge hearing the application will sit with an assessor at the hearing of the application; and(d)include any further directions as the court sees fit.

[15]- Ibid rule 3.21. An application to vary a costs capping order must be made by application notice pursuant to Part 23.]

[16]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 236(ހ) އަދި ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" ގެ 146(ނ)

ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ

ފުރަވަޅުތައް

ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފުރަވަޅުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ މައިގަނޑު ހަތަރު ފުރަވަޅެކެވެ. ފުރަތަމަ ފުރަވަޅަކީ ޚަރަދުތަފްސީލު ހުށަހެޅުމާއި އިސްޓިމޭޓު ޚަސްމުން އެއްބަސްވާ ޑޮކިއުމަންޓް ދިނުމާއެކު އެކަކުއަނެކަކަށް އެޚަރަދުތަކާގުޅޭ ބަހުސްކޮށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުމަކަށް އައުމަށް މަސައްކަތްކުރުމެވެ. ދެފަރާތަށް ޚަރަދާމެދު އެއްބަސްވުމަކަށް ނާދެވުނުނަމަ ފުރަތަމަ މަރުހަލާގެ ޚަރަދު ވަކިވަކިއްގައި ބަހުސްކުރަން ކޯޓަށް އަރުވާ ކުރުވިދާނެވެ. ވަކިވަކިއްގައި ޚަރަދު ބަހުސްކުރަން ކުރިއަށްދާ ގޮތުގައިހުރި ކަންތައްތަކާ ކުރިމަތިލާ މައްސަލައިގެ ކުރިޔަށްދާގޮތް ހިމެނޭގޮތަށް އަމުރަށް ބަދަލުގެނައުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައިވެއެވެ.[17] ދެވަނަ ފުރަވަޅަކީ ޚަރަދުތަރުތީބު ކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރުމެވެ.[18] ތިންވަނަ ފުރަވަޅަކީ ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އަމުރާއި ނުވަތަ ބަދަލުގެނައުން ބޭއްވުމެވެ.[19] ހަތަރުވަނަ ފުރަވަޅަކީ ޚަރަދު އެސެސް ކުރުމެވެ.[20]

ޚަރަދުތަފްސީލު ހުށަހެޅުން

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކުން ބަލާއިރު އަމިއްލައަށް މައްސަލައާގައި ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތްތައް ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތްތަކުން އަނިވާރު ފަރާތުން ޚަރަދު ތަފްސީލު ހުށަހަޅައި އެތަފްސީލު އެއްފަރާތުން އަނެއްފަރާތަށް ދޫކުރަންޖެހެއެވެ.[21]

- މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފައިސާގެ އަދަދަކީ ފަންސާސް ހާސް ޕައުންޑްސްޓާލިންއަށްވުރެ ބޮޑުނޫން އަދަދެއްގެ ފައިސާ ހިމެނޭ މައްސަލައެއްނަމަ ޖެހުނު ކަނޑައެޅުމާގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރާ ފޯމު ހުށަހެޅުމާއިއެކު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.
- އެހެން މައްސަލަތަކުގައި މައްސަލަ ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން ބޭއްވުމުގެ 21 ދުވަސް ކުރިން ޚަރަދު ތަފްސީލު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

މިގޮތުން ފަރާތެއް ޚަރަދުތަފްސީލު ހުށަހެޅުމުން އަމިއްލައަށް މައްސަލައިގައި ތަމްސީލުކުރާ ނޫން ފަރާތް އެހެން ފަރާތްތަކުން ދެފަރާތުން ޚަރަދާމެދު ވިޔަފާރިކަން އެއްބަސްވެވޭތޯ ބަހުސްކޮށް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް މައްސަލަ ތަރުތީބުކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ބައްދަލުވުން ބޭއްވުމުގެ 7 ދުވަސް ކުރިން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.[22] ހުށަހަޅާ ޚަރަދު ތަފްސީލުތައް ދެފަރާތުގެ ބޭނުމަށް ކަނޑައެޅުމުގައި މައްސަލައިގެ ސިޔާސީ ޤާނޫނީ ވިޔަފާރި ސާއިޓުތަކުގައި

---

[17]- Ibid rule 3.13
[18]- Ibid rule 3.15
[19]- Ibid rule 3.16
[20]- Ibid rule 3.18
[21]- Ibid rule 3.13(1) Unless the court otherwise orders, all parties except litigants in person must file and exchange budgets—(a)where the stated value of the claim on the claim form is less than £50,000, with their directions questionnaires; or (b)in any other case, not later than 21 days before the first case management conference.
[22]- Ibid rule 3.13(2) In the event that a party files and exchanges a budget under paragraph (1), all other parties, not being litigants in person, must file an agreed budget discussion report no later than 7 days before the first case management conference.

އޮންނަންޖެހެއެވެ.[23] އަމިއްލައަށް މައްސަލައިގައި ތަމްސީލުވާ ޚަސްމު ޚަރަދު ތަފްސީލުތައް ހުށަހެޅުން ލާޒިމުނުވިނަމަވެސް އެހެން ޚަސްމުން ހުށަހަޅާ ޚަރަދުތަފްސީލުތަކުގެ ކޮޕީއެއް އެފަރާތަށް ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ.[24]

ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ އަމުރު

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށްބަލާއިރު ކޯޓުން އެކަން ކުރުމަށް އެކަށީގެންވާކަމަށް ފެންނަ ކޮންމެ ވަގުތަކު ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އަމުރެއް ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަމަށް ބަޔާން ކޮށްފައިވެއެވެ. މިއަމުރު ނެރުމާއެކު ތަފްސީލު ބަޔާންކުރަމުން ޚަރަދު ތަފްސީލު ހުށަހަޅައި ބައްދަލުކުރެވިފައިވާނަމަ ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ހާސިލުކުރުމުގައި، އިންސާފުވެރިކަމާއެކު ޝަރީޢަތް ހިނގޭނީ މިފަދަ އަމުރެއް ނެރެގެންކަމަށް ކޯޓަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނަމަ މިއަމުރު ނެރެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ނެރޭއަމުރުގައި ޚަރަދު ތަފްސީލާމެދު ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެވިފައިވާ މިންވަރު ނުވަތަ އެއްނުބަސްވުމާމެދު ކުރެވުނު މަޝްވަރާގެ ނަތީޖާ ބަޔާންކުރަންވާނެކަމާއި، އެއްބަސްވެވިފައި ނުވާނަމަ ޚަރަދުކުރުމަށް ހުއްދަކުރެވުން އަދަދެއް ބަޔާންކުރުމާއި ބަދަލުގެނެވިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެކަމާއި، އެއްބަސްވެވިފައިވާނަމަ އެއްބަސްވެވިފައިވާ މިންވަރެއް ބަޔާންކުރަންވާނެކަމަށްވެސް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[25]

މިގޮތުން ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓުން ނެރެފިނަމަ ނަގައިދެވޭ ޚަރަދު އަދަދު ކޯޓުން ވަކިއިމެއްގައި ހިފެހެއްޓުން ލާޒިމުވޭ. މިގޮތުން ޚަރަދު ކޯޓުގެ ރަގަޅުބާރާއި އިޝްރާފުގެ ދަށުން ބަލަހައްޓަމުންދިއުމަށް ޚަރަދު ރިވިއު ކުރަން ތާވަލެއް ނުވަތަ ކަމާގުޅޭ އެހެނިހެން އިރުޝާދުތައް ކޯޓުން ދޭންވާނެ.[26]

ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުން ޚަރަދު ކޯޓުން ތަސްދީޤުކުރުމުން ނުވަތަ ޚަރަދު ތަފްސީލަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވުމުން ތަފްސީލުތަކަށް ބަދަލުއައިސްފައިވާނަމަ އަލުން ތަފްސީލު ޚަރަދު ތައްޔާރުކުރި ހުށަހަޅައި ޚަސްމުންނަށް ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ހުށަހަޅާއިރު އެއްބަސްވެފައިވާ ނުވަތަ ކޯޓުން ތަސްދީޤުކުރެވުނު އެނގޭގޮތް ކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ.[27]

ހަރަކާތްތަކާ ދުވެރުން ޚަރަދުގެ މިންވަރު ދަރަން ޖެއްސައި މައްސަލަ ނުވަތަ ޖެއްސައި ޚަރަދަށް ބަދަލުގެނެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން އަންނަބަދަލުތަކުގެ ތަފްސީލު ހިމެނޭގޮތަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެވޭތޯ ބެލުމަށް ޚަރަދުތަފްސީލުތައް

[23]- Ibid rule 3.13(5) Every budget must be dated and verified by a statement of truth signed by a senior legal representative of the party.
[24]- Ibid rule 3.13(6) Even though a litigant in person is not required to prepare a budget, each other party (other than a litigant in person) must provide the litigant in person with a copy of that party's budget.
[25]- Ibid rule 3.15 (2) The court may at any time make a "costs management order". [Where costs budgets have been filed and exchanged the court will make a costs management order unless it is satisfied that the litigation can be conducted justly and at proportionate cost in accordance with the overriding objective without such an order being made. By a costs management order the court will—](a)record the extent to which the [budgeted costs] are agreed between the parties; (b)in respect of [the budgeted costs] which are not agreed, record the court's approval after making appropriate revisions;[(c)record the extent (if any) to which incurred costs are agreed]
[26]-Ibid rule 3.15(3) If a costs management order has been made, the court will thereafter control the parties' budgets in respect of recoverable costs. (6) The court may set a timetable or give other directions for future reviews of budgets.
[27]-Ibid rule 3.15(7) After a party's budgeted costs have been approved or agreed, the party must re-file and re-serve the budget—(a)in the form approved or agreed with re-cast figures; and (b)annexed to the order approving the budgeted costs or recording the parties' agreement.

ޚަސްމުން ބަދަލުކުރުމާއެކު ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ބަޖެޓުތަކަށް އެއްބަސްވެވޭނަމަ ގޮތް އެއްބަސްނުވެވޭނަމަ ޚިލާފުވާ ނުކުތާތައް ބަޔާންކޮށް ރިޕޯޓުހުށަހަޅަންވާނެވެ. ކޯޓުން ބޭއްވުން ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުމުގެ ފަހުން ވަކިކަމެއްގެ ސަބަބުން ޚަރަދަށް އަންނަ ބަދަލާގުޅިގެން ޚަރަދަށް އަންނަ ބަދަލުތައް ތަސްދީޤުކުރުން ނުވަތަ ބަދަލުގެނައުން އެޚަރަދަކީ ކުރިން ހުށަހެޅިފައިވާ ނިސްބަތްވާގޮތް ކޯޓަށް ޔަގީންކޮށްދޭންވާނެވެ. ނުވަތަ ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އިތުރު ބައްދަލުވުމެއް ތާވަލުކުރުމުގެ ބާރުލިބިގެންވެއެވެ.[28]

<u>ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން</u>

ޚަރަދުތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ބާއްވާ ހަމައެކަނި ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމަށް ބާއްވާ އަޑުއެހުން ނުވަތަ ބައްދަލުވުން ތަކަކީ ޚަރަދުތަރުތީބުކުރުމުގެ ބައްދަލުވުންތަކެވެ. މިފަދަ ބައްދަލުވުންތައް ބާއްވާނީ ވީޑިއޯ ނުވަތަ ފޯނު ކޮންފަރެންސިންގުންނެވެ.[29]

<u>ޚަރަދު އެސެސްކުރުން</u>

ޚަރަދު ތަރުތީބު ކުރުމުގެ އަމުރެއްނެރެފައިވާނަމަ ޚަރަދު އެސެސް ކުރަންވާނީ އާންމުއުސޫލުން ޚަރަދުނަގައިދޭ މިންގަނޑުންނެވެ.[30]

---

[28]- Ibid 3.15A (1) A party ("the revising party") must revise its budgeted costs upwards or downwards if significant developments in the litigation warrant such revisions. (2) Any budgets revised in accordance with paragraph (1) must be submitted promptly by the revising party to the other parties for agreement, and subsequently to the court, in accordance with paragraphs (3) to (5). (3) The revising party must— (a)serve particulars of the variation proposed on every other party, using the form prescribed by Practice Direction [3D]; (b)confine the particulars to the additional costs occasioned by the significant development; and (c)certify, in the form prescribed by [Practice Direction 3D], that the additional costs are not included in any previous budgeted costs or variation. (4) The revising party must submit the particulars of variation promptly to the court, together with the last approved or agreed budget, and with an explanation of the points of difference if they have not been agreed.(5) The court may approve, vary or disallow the proposed variations, having regard to any significant developments which have occurred since the date when the previous budget was approved or agreed, or may list a further costs management hearing.

[29]- Ibid 15A(1) Any hearing which is convened solely for the purpose of costs management (for example, to approve a revised budget) is referred to as a "costs management conference".(2) Where practicable, costs management conferences should be conducted by telephone or in writing.

[30]- Ibid 3.18 In any case where a costs management order has been made, when assessing costs on the standard basis, the court will—(a)have regard to the receiving party's last approved or agreed [budgeted costs] for each phase of the proceedings; (b)not depart from such approved or agreed [budgeted costs] unless satisfied that there is good reason to do so [; and (c)take into account any comments made pursuant to rule 3.15(4) or [3.17(3)] and recorded on the face of the order] (Attention is drawn to [rules 44.3(2)(a) and 44.3(5)], which concern proportionality of costs.)]

ޝަރީޢަތުގެ ކުރީގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ

ޚަރަދު

ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ ޚަރަދު

މުޢައްޔަން ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާ ގުޅިގެން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާބެހޭގޮތުން ބަޔާން ކުރާ ނަޞްޞެއް ނެތެވެ. ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން ހިނގި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާނީ ވަގުތީ ފަތުވާއާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާ ގުޅިގެން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާމެދުވެ.[31] މިއީ ޤާނޫނީ އިސްތިސްނާއެކެވެ. ނުވަތަ އިންޖަންކްޝަނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މައްސަލަތަކަށް ޚުލާޞާ ވާއިދު ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުތަކާ ގުޅިގެން ކަނޑައެޅިފައިވާ ޚަރަދުތަކުގެ ގޮތުގައި 750 ޕައުންޑް އާއި، ކޯޓަށް ދައްކާފައިވާ ފީއެއްވާނަމަ އެފީއެއް ނަގައިދެވޭނެއެވެ.[32]

ވީމާ ކޯޓަށް ދައްކާފައިވާ ފީތަކާއި، ކަނޑައެޅޭ ވަކިއަދަދެއް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރުގެބާބުދަށުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން ނަގައިދިނުމެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ ޚަރަދާ ގުޅިގެން ނަގައިދޭ ފީއާއި ނަގައިދޭ ކަނޑައެޅިފައިވާ/fixed costs ވަކިމިންވަރެއްގެ ޚަރަދެވެ.

މިއީ ކުރުވިދާން ކަމެއްގެ އުފެދިދާން ޢަދަދަކުން ސަލާމަތް ވުމަށްޓަކައި ޤަވާޢިދުގައި ވަގުތީ ފިޔަވަޅުތަކާ ގުޅިގެން ނަގައިދެވޭން ޚަރަދު ނަގައި ދިނުމާގުޅޭގޮތުން ބޮޑުމިން ކަނޑައަޅައިފައެވެ. ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ ފިޔަވަޅަކަށްވުރެ ހުށަހެޅުންތަކެވެ. ވީމާ މިއީވެސް އެހެން ޚަރަދުގެ ވަކިއަދަދެއް ނަގައިދެވޭނެ ޚަރަދެކެވެ.

ހުށަހެޅުންތަކާ ގުޅޭ ޚަރަދު

ހުށަހެޅުމަކީ ޚިލާފީ/contested ހުށަހެޅުމެއްކަމުގައި ވާނަމަ ކާމިޔާބު ކުރާފަރާތަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމެވެ. މިގޮތުގައި ނަގައިދޭންޖެހޭނީ/Fix costs ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދެއްޓޯ ނަމަވެސް ބޭސް ޚަރަދުއްޓެ ބަލާނީ ކުރާ މުޢައްޔަން ނަޞްޞެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނެތެވެ.

ޤަޟިއްޔާސިފަގައި ހުކުމްކުރާ ގަވާއިދުކުރުމާއި، ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާ ނުލައި މައްސަލަ ނިންމުމާއި، އެއްބަސްވުމުގެ މައްޗަށް ހުކުމް ކޯޓް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމާއި، ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢު ބާތިލުކުރުމަށް އެދުމާއި،

---

[31] - ކުރީގެ މާއްދާ 272(ނ)(4)

[32]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 45 Rule 45.8 & PD 45 table of fixed cost (2023) this practice direction supplement Tabel – 1 (C)
މިޖަދުވަލު ތެރެ ބަލަން ދޫކޮށްލާފައިވާ ޢަދަދުތަކާއި، ޤަވާޢިދުގެ ބައެއް ބާބުތަކުގެ ޕައުންޑު ޖަދުވަލުން ނެގިފައެވެ.

ދިފާޢު ކުރަންޖެހޭ ފަރާތާއެއްބެހޭކަމަށް ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް އެދުމާއި، މިފަދަ އެހެން ހުށަހެޅުންތަކުގައި ޚަރަދު ނަގައިދޭންވާނެ މިންވަރު ބަޔާންކުރާ ނަސްބަތުން ޤާނޫނުގައި ނުބުނެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސް ދަރަނި ދުވަހު ފާޅަކު މިފަދަ ހުށަހެޅުން ތަކެތިވެގެން ނަގައިދޭންޖެހޭ ހިފެހެއްޓިފައިވާ/Fix costs ޚަރަދުތަކެވެ.[33]

ދަޢުވާ ކުރުމުގެ ސަފުހުން ހިނގާފައިވާ ޚަރަދެއް ނަގައިދޭން ޖެހުމާއި، ދައުލާ އަނބުރާ ގެނައުމުގެ ސަފުހުން ދަޢުވާކުރަންޖެހޭ ޚަރަދުދިޔަފަސް Fix costs/ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅައިދޭނެ ޚަރަދުތަކެވެ.[34] ބައެއް އެހެން ޤަސްމާއި ނިޒާމުތަކަށް ބަލާއިރު ހުށަހެޅުންތަކާ ގުޅިގެން Fix costs/ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދާއި، ބޭސް ޚަރަދު ނަގައި ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[35]

ވީމާ، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިޚަރަދު ނަގައިދިނުމާ ގުޅޭ ގޮތުން މުޖުމަލުކޮށް ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ ޤަވާޢިދުގައި މިޚަރަދު ނަގައިދިނުމާ ގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ލިޔަންޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

ދައުލާ އަނބުރާ ގެނައުމުގެ ޚަރަދު

ދައުލާގެ ސަފުހުން ދައުލާ ބިޔަވަރުމީން އާއިލާތަކުން ކޯޓުގައިވާ ޚަރަދަށް އަނބުރާ ގެނދާ ހާލަތުގައި ޒިންމާ ވާންވާނެ. ދައުލާގެ ބައެއް އަނބުރާގެނައުމުގެ ކަމުގައިވީނަމަ ޒިންމާވާންޖެހޭނީ އެބައިމީހާ ގޮތުން ހިނގާފައިވާ ޚަރަދުތަކެވެ.[36] މިފަދައިން ޒިންމާ ވާ ގޮތް އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 17 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ހައްލުކުރުމަށް ފޮނުވާ މައްސަލަތަކުގެ ޚަރަދު

ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި، އަދި ކޯޓުން ބޭރުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ފުރުޞަތުދޭ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ސުލްޙަވެގެން ނިމޭ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާގުޅޭ ޤަވާޢިދު ހަދާފައެއް ނެތެވެ. ވީމާ އުސޫލެއްގެ ގޮތުން މިފަދަގޮތުގައި ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ނުޖެހޭނެ ކަމަށް ނިންމިދާނެއެވެ.

އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެން ނުވާ ކޯޓެއްގައި ދަޢުވާ ކުރުން

އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެން ނުވާ ކޯޓެއްގައި ދަޢުވާ ކުރުމުން ޚަރަދު ނަގައި ދިނުމާގުޅޭ ޤަވާޢިދު ހަދާފައެއް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. އިޚްތިޞާޞްލިބިގެން ސުވާލު އުފެއްދުމަކީ ފަރާތަކަށް ޚާއްޞަ ދިނުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅުން އުނިކުރުމަށް ހުށަހެޅުންކުރެވޭނެއެވެ.[37]

---

[33]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 45 Rule 45.16 & 45.18
[34]- Ibid Rule 45.18
[35]- Ontario Regulations Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 57.03
[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 256(ހ)(ނ)
[37]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 110(ހ)

އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން

ނަގައިދޭ ޚަރަދު

އާންމު އުސޫލު

އެއްބަސް ވުމެއްގެ ދަށުން ދައްކަންޖެހޭ ޚަރަދަކީ ކޮންޓްރެކްޓާ ބެހޭ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ނަގައިދެވޭނެ ޚަރަދުތަކެވެ.[38] ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަޤުދީރީ ބާރެއްކަމަށްވާތީ އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން ލިބިދޭ ޙައްޤަށް ރިޢާޔަތްކޮށް އެއްބަސްވުމުގައިވާ ޚަރަދު ނަގައިދޭންވާނެއެވެ.[39]

މިގޮތުގެމަތީން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައިވެސް އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ޚަރަދާއި، އެކަށީގެންވާ ވަރަށްވުރެން ބޮޑުކޮށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ޚަރަދެއް ނަގައިނުދެވޭނެއެވެ.[40] ފައިލް ފީ ނަގައިދޭނީ ޕްރޮސީޖަރު ކުރާ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން އެއްބަސްވާ ފީ އެސެސްކޮށްގެންނެވެ.

ފައިލް ފީ އެއްބަސްވުން

މަދަނީ އިޖްރާއަތު ގަވާއިދުގައި ފައިލް ޚަރަދުތަކީ ކޯޓުގެ ޖަދުވަލުކަން ފައިލްކުރަންވާ ބޮޑުމިނުތަކުން ގޮތަށް ސިވިލްކޯޓަށެވެ. ކުދިމައްސަލަ ތަކުގެ ޖުމްލަގައި 1000/-ރ (އެއްހާސް) ރުފިޔާ އަށްވުރެން ފައިލުޚަރަދު ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ.[41] އަވަސްނިޔާގެ ޖުމްލަކުން ބޮޑު މައްސަލަތަކުގައި 2500/-ރ (ދެހާސް ފަސްސަތޭކަ) ރުފިޔާ އަށްވުރެން ފައިލް ޚަރަދެއް ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. ބޮޑެތި މައްސަލަތަކުގެ ޖުމްލަގައި 15000/-ރ (ފަނަރަހާސް) ރުފިޔާ އަށްވުރެން ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ. ޖުމްލަ ކަނޑައެޅޭ ހާލަތްތަކުގައި ފައިލްފީ އަދި ވަނަގޮތެއް ގަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ.[42] މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ފައިލް ފީއަކީ ބޭސް ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި އެސެސްކޮށް ނަގައިދޭ ޚަރަދެކެވެ.[43]

ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނުގެ 45 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު ފައިލުގެ ފީ ބަޔާންކޮށް އެއްބަސްވުމާއި ފައިލް ފީއަކީ އެކަށީގެންވާ މިންވަރެއްކަމަށް ކޯޓަށް ފެނުމުން ކުރުވަނަ އުމުރުވަރަކަށް ފައިލް ފީ ނަގައިދިނުމަށްވާނެ.[44] މިއުސޫލަން ބަލާއިރު ފައިލް ފީ ނަގައިދޭން ފަދަ މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ 274 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ބޭސް ޚަރަދުގެ ގޮތުގައިކަން އޮޅުން ނައްޓާ މިންވަރަށް ސާފުވެއެވެ.[45]

38- ކޮންޓްރެކްޓާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/1991) 20(ށ)

39- Gomba Holdings UK Ltd v Minories Finance Ltd (No 2) [1992] 3 WLR 723
ގޯލްޑް.އެޗް.ޖީ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓޫރިޒަމް އާޓްސް އެންޑް ކަލްޗަރ، އަދި އެހެންބައެއް އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް 2017/SC-A/32 ޤަޟިއްޔާ :- ނަންބަރު 2 ގެ (ށ)

40- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 273

41- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަފުސާ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 193 އެޕެންޑިކްސް އޭ

42- ކުރީގެ ހަވާލާ

43- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 43 Rule 43.2 43.2(a)(3)

44- ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 5/2019) 45

45- ކުރީގެ ހަވާލާ 40 "އެކަށީގެންވާ ފީއެއް ހަމަޖެއްސުމަށްފަހު" މިހެން ބަޔާންކޮށްފައި ވުމުން އޮޅުން ނައްޓާ މިންވަރަށް އެނގެހުރެއެވެ.

ވީމާ ވަކީލުފީ ނަގައިދޭންވާނީ ވަކީލު ފީ ޝަރުތުކުރާ އެއްބަސްވުމެއް/conditional fee agreement ގައި ބަޔާން ކުރާ ހަރަދު އެސެސްކޮށްގެންނެވެ. ގަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ގޮތަށް ކޮންމު ޗުޓުކަކަށް ވަކީލު ފީ ސީލިން ކުރުމުގެ ބާރު ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނާއި، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު އެއްކޮށް ކިޔާއިރު ކޯޓަށް ދީފައެއްނެތެވެ. މިއީ ގަވާއިދަކަށް ގެންނަން ޖެހޭ އިސްލާހުތަކެވެ. ވަކީލާއި މުވައްކިލާދެމެދުގައި ވަކީލު ފީ އާއި ގުޅިގެން އެކުލަވާލާ އެއްބަސްވުމަކީ ޤާނޫނާ ޚިލާފު އެއްބަސްވުމެއްނަމަ މައްސަލަ ކާމިޔާބު ވިނަމަވެސް ވަކީލު ހަރަދެއް ނަގައެއްނުދެވޭނެ.[46]

އެކަނިގެންވުން

ވަކީލު ފީ ނަގައިދޭން އެދުމުން އެއީ އެކަނިގެންވާ ފިޔަވަޅު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ބާބު ހަރަދު ނަގައިދިނުމާ އެސްޓިމޭޓުތަކުގެ ތަފުސީލުން ގެއްލުން ދޭއްކުރުމުންވަރަކަށް ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ މިންގަޑު ވަޒަންކުރަންވާނެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު އެނގުމަށް އެސެސްމަންޓް ހަރަދު ނަގައިދިނުމާބެހޭ ހުކުމްތަކާއި، ރިޕޯޓްވާ ގެއްލުން ދޭއްކޮންނަމަ ހަރަދު ނަގައިދިނުމާ ގުޅޭ ކޮމިޝަނުގެ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ސަރުކިއުލަރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެ. ސަފުހާ 691 އިން 693 އަށް ބައްލަވާ. މިފަދައިން ވަޒަން ކުރުމުގައި އެއީ އެކަނިގެންވާ ހަރަދެއް ތޯ ބެލުމުގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތް ބަލަންވާނެ.[47]

- މަސައްކަތަކަށް ހޭދަވާން ވަގުތާއި، ބޭނުންވާ ހުނަރާއި، އެހީތެރިވާން މީހުންގެ އަދަދު؛
- ހަވާލުކުރެވިފައިވާ މަސައްކަތުގެ ކުޑަ ބޮޑު މިނާއި އެ މަސައްކަތުގެ ޗާޓާއި ބޮޑުކަން؛
- އެ މަސައްކަތާ ހަވާލުވާފަރާތުގެ ސަރަހައްދު، އެހެން މަސައްކަތްތަކުގެ ދުރުލާރުދެއްކުމަށް ނުވަތަ ނޫން މަޖާޒަސްސަރުތަށް؛
- އެ ބާވަތުގެ މަސައްކަތަކަށް އާންމުކޮށް ނަގައި އުޖޫރަ ފީ
- މައްސަލައިގައި ދަޢުވާވެސް އުފުލިފައިވަނީ ފައިސާގެ ނުވަތަ މުދަލުގެ މުއާމަލާތުގެ، އެ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ފައިސާ ނުވަތަ މުދަލުގެ ނިސްބަތް؛
- އެ މަސައްކަތުގެ ސަބަބުން މުވައްކިލަށް ލިބޭނެ މަންފާ؛
- މަސައްކަތް ހަވާލުކުރެވުނީ ކިހާ މުވައްކިލެއްގެ ނުވަތަ އެހެން މަސައްކަތް ހަވާލުކުރާ ފަރާތަކުންތޯ؛
- އެ މަސައްކަތަކާ ހަވާލުވާ ގޮތުން ވަކީލު މަސައްކަތުގައި ކުރުމުގެ ދުރުމާއި، ތަޖުރިބާ މިއެވެ.

[46]- Hughes v Kingston upon Hull City Council [1999] QB 1193; Awwad v Geraghty and Co [2000] 1 All ER 608). In Bailey v IBC Vehicles Ltd [1998] 3 All ER 570

[47]- ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 5/2019) 44 (ހ)(ށ)(ނ)(ރ)(ބ)(ޅ)(ކ)(އ)

ޤާނޫނުއްސަގައި އިސްތިސްނާކުރު ވެގެންވާ އުސޫލަކާ ޚިލާފަށް މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤަވާއިދު އެކުލަވާލައެއް ނުލެވޭނެވެ.

ވަކީލުގެ ފީއިދު ކުރާނަމަ ކުރަންވާނީ މިންވަރު ކަނޑައެޅިފައިވާ ހަރަދު/fix costs ނަގައިދޭންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައެވެ. އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ވަކީލުގެ ފީއިދު ކުރެވިދާނެކަމަށް ނުދެކެވެ.

ވަކީލުގެ އުކަރިގެންވާ ހަރަދެއް ގޮ ކަސްޓަމަރުގައި ކޯޓުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުގައި ވަކިވަކިން ވަރައިގެންވާ ކަކަމަށް ބަލައި ވަޒަންކޮށް އެކަން ނިންމުމަކީ އަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތެވެ.[48]

<u>ވަގުތަށް އަގުކުރުން</u>

ވަކީލުގެ ކަސްޓަމަރުގައި ވަގުތާއި، އެހީތެރިވާ މިންގެ އަދަދާއި، ބޭނުން ކުރާ ހުނަރަން ބަލައިގެން ފީކަސްޓަމަރުން ޖަހާކަން ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނުގައެވެ.[49] މިގޮތުން ވަކީލުގެ ކަސްޓަމަރުން ޤާނޫނުގައި ހާޖުވެފައިވަނީ ވަކީލުގެ އުކަރިގެންވާ ވަދަންވުރެން ބޭނުންވާގޮތަކަށް ގައިދު ކުރުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ.

މިގޮތުގެމަތިން ބަހައްޓަފައި ނިޒާމުތަކުގައި ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތާ ޚިލާފަށް އެކުލަވާލެވިފައިވާ ވަކީލު ފީގެ އެއްބަސްވުންތައް ތަންފީޛު ނުކުރެވޭނެކަމަށް މުޢާމަލާތު ސަރަހައްދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[50]

އިންގިރޭސި ވިލާތުގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމަށް ބަލާއިރު ވަކީލު ފީގެ އަދަދު ޖުމްލަ އަދަދެއް ގޮތުން ނުވަތަ މަހުންމަހަށް ލިބޭ މުސާރައެއްގޮތުން ނުވަތަ އެހެން ގޮތަކުން އެއްބަސްވުމަށް ކުރިއަށް ގެންދެވޭކަން އެނގެއެވެ.[51]

ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނުގައި ވަކިން ޕީ ކަސްޓަމަރުގައި ވަކިކަސްޓަމަރުއެކަނި ރިޓެއިނަރކޮށްފާ ކަމަށް ބަލަންކުރުމުން އެކަސްޓަމަރަށް ރިޓެއިނަރޝިޕަށް ކުރެވޭ އެއްބަސްވުމެއް ޝަރުތެއް ނުހިފާނެކަން ދަށަށް ރުހުމެވެ. ރަސްމީ ވަގުތަށް ރިޓެއިނަރޝިޕާ ކަމަށް ބަލާއިރު އެއްބަސްވުމެއްގައި ވަކި ކަމަށް ކަސްޓަމަރާ ހި އެއްބަސް އެއްބަސްވުމެއްގައި ކަމަށް ދެއްކުމެވެ.

މިހާ ވަކީލުގެ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ގެޤާނޫނީ ކަސްޓަމަރާއި މަސްއޫލިއްޔަތުގައި ހާލަތު ވަގުތަށް އަގުކުރާ އުސޫލުން އެކުލަވާލެވިފައި ހުރިނަމަ އެއްބަސްވުމެއްކަމަށް ދެންނެވިދާނެވެ.

---

[48]- Solutia UK Ltd v Griffiths [2001] EWCA Civ 736

[49]- ޤާނޫނީ ފަންނުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 5/2019) 44 (ހ)

[50]- UK Public General Acts 1990 c. 41 Part II Miscellaneous Section 58 rule 58(1)

[51]- UK Public General Acts 1974 c. 47 (Solicitors Act 1974) Part III Contentious business Section 59 Contentious business agreements. (1)Subject to subsection (2), a solicitor may make an agreement in writing with his client as to his remuneration in respect of any contentious business done, or to be done, by him (in this Act referred to as a "contentious business agreement") providing that he shall be remunerated by a gross sum [or by reference to an hourly rate], or by a salary, or otherwise, and whether at a higher or lower rate than that at which he would otherwise have been entitled to be remunerated. & Section 57 Non–contentious business agreements.(1)Whether or not any order is in force under section 56, a solicitor and his client may, before or after or in the course of the transaction of any non–contentious business by the solicitor, make an agreement as to his remuneration in respect of that business.(2)The agreement may provide for the remuneration of the solicitor by a gross sum [or by reference to an hourly rate], or by a commission or percentage, or by a salary, or otherwise, and it may be made on the terms that the amount of the remuneration stipulated for shall or shall not include all or any disbursements made by the solicitor in respect of searches, plans, travelling, [taxes] , fees or other matters.

Fix costs

ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިމިންވަރެއްގެ ޚަރަދު

އާންމު އުސޫލަކީ ޚަރަދު ހިފެހެއްޓިފައި އޮތުމެވެ. އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި މެނުވީ ބޭސްޚަރަދު ނަގައިދިނުމެވެ. ޚަރަދު ހިފެހެއްޓުމު/Fixing ގެ މާނައަކީ ކޯޓުން ވަކިއަދަދަކަށް ނުވަތަ މިންވަރު ކަނޑައެޅުމު/quantify ގެވެ. ނުވަތަ ނަގައިދޭނެ އަދަދު ބަޔާންކުރުމެވެ.

<u>ހާލަތްތައް</u>

ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދެއް/fixed costs ނަގައިދޭނެކަމަށް ބަޔާންކުރާ މުޢާމަލާތު ނަން ބުނެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ފާހަގަކޮށްފައެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު މިބާބުގެ އަރިމަތީ ސުރުޚީ "ފިކްސްޑް ކޮސްޓް" މިސުރުޚީގެ ދަށުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު ތަފާތު ކޮންފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[52] މިގޮތުން ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު/fixed costs ނަގައިދިނުމާގުޅޭ ޤަވާޢިދު 16 ތަފާތު ހާލަތެއް ހިމަނާފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

1. ފުރަތަމަ ތަފާތަކީ pre-action and interim applications/ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިންނާއި، އަދި ވަގުތީފަރުވާއާއި ދައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާގުޅިގެން ނަގައިދޭ ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކުރާ ޚަރަދު ތަފާތެވެ.[53] މިތަފާތުތަކުގައި ޖާގަލޭގެ ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ (VAT/ވެޓް އެހެން ޖާގަލާ) ގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭ ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކުރާ ފައިސާވެސް ހިމެނެއެވެ. މިންނަސް އެހެން ތަފާތުތަކުގެ ތަރުތީބުގައިވެސް މިޚަރަދު ހިމެނޭކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.
2. ދެވަނަ ތަފާތަކީ ފައިސާ ނުވަތަ މުދާހޯދުމަށް ދައުވާކުރާ މަސްއަލަތަކުގައި ދައުވާކުރުމުގެ ސަބަބުން ހިނގާފައިވާ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭ ހިފެހެއްޓިފައިވާ/fixed costs ޚަރަދެވެ.[54]
3. ތިންވަނަ ތަފާތަކީ ފައިސާ ނުވަތަ މުދާ ހޯދުމަށް ދައުވާކުރާ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތަކާނުލައި ހުކުމްކުރާ/Entry of Judgment ހާލަތްތަކުގެ ތެރެއިން އެއިރުގެ ސިޓީގައި ހުކުމްކުރާހާލަތްތަކުގައި، ދައުވާއަށް އެއްބަސްވާ ހާލަތުގައި ކޯޓުގެ އިސްނަމަށް ނުވަތަ ޚަސްމުގެ ހުށަހެޅުމަށް ހުކުމްކުރާ ހާލަތުގައާއި،

---

[52]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 45 SECTION I Rule 45.8, 45.17, 45.19-45.23, 45.25,45.26, 45.29, 45.44, 45.46, 45.50, 45.53, 45.59
[53]- Ibid rule 45.8
[54]- Ibid rule 45.17

ޝަރީޢަތްހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރާ ހާލަތްތަކުގައި ނަގައިދޭންޖެހޭ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު/fixed costs ނަގައިދޭނީ މިންވަރު ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[55]

4. ހަތަރުވަނަ ތާވަލަކީ ބިންތިބިގަތުމަށް ނުވަތަ demotion claim/ޑިމޯޝަންކްލެއިމް ހުށަހެޅޭ ދައުވާތަކުގައި ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ހިނގާފައިވާ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު/fixed costs ނަގައިދޭނީ ތާވަލެވެ.[56]

5. ފަސްވަނަ ތާވަލަކީ ޑިމޯޝަންކްލެއިމް ހިމެނޭގޮތުން ބިންތިބިގަތުމާއި، ޑިމޯޝަންކްލެއިމާއި ދައުވާކުރެވޭ މަސައްކަތަށް ނުވަތަ ކުރިންއަދިވެގެންނާ އަމަލާއި، އާންމު އެއްބަސްވުންތަކާގޮ ދައުވާތަކުގެ ތަރުތީބުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ދައުވާ ކުރާ މަސައްކަތްތަކުގައި ނަގައިދޭނެ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު/fixed costs ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[57]

6. ހަވަނަ ތާވަލަކީ ވަކިހާލަތްތަކެއްގައި/Miscellaneous ނަގައިދޭނެ ތަފްސީލުކުރުމުގެ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދިނުން ހުއްދަކުރާ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު/fixed costs އަންގައިދޭ ތާވަލެވެ.[58]

7. ހަތްވަނަ ތާވަލަކީ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމާގުޅޭ މަސައްކަތްތަކުގައި ނަގައިދޭނެ fixed costs/ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[59]

8. އަށްވަނަ ތާވަލަކީ ސަރުކާރުން ކޯޓުތަކަށް ފައިސާ ހޯދުމަށް HMRC officers/ރެވިނިއު ކަސްޓަމް އޮފިސަރު ހުށަހަޅާ މަސައްކަތްތަކުގައި ދައުވާހުށަހެޅުމާގުޅިގެން ހިނގާޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭނެ /fixed costs ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު ނަގައިދޭ މިންވަރު ބަޔާންކުރާތާވަލެވެ.[60]

9. ނުވަވަނަ ތާވަލަކީ ސަރުކާރުން ކޯޓުތަކަށް ފައިސާ ހޯދުމަށް HMRC officers/ރެވިނިއު ކަސްޓަމް އޮފިސަރު ހުށަހަޅާ މަސައްކަތްތަކުގައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މަސައްކަތް ނިންމާ ހާލަތްތަކުގައި ނަގައިދޭ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު/fixed costs ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[61]

10. ދިހަވަނަ ތާވަލަކީ ޓްރެފިކް އެކްސިޑެންޓްތަކުގެ މަސައްކަތްތަކުގައި ހަދިގަނެގެން ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ހޯދުމުގެ ކުދިއަދަދުތަކުގެ ފައިސާ ހިސާބުކުރުމުގައި ދައުވާހުށަހެޅުމުގެ ކުރީގެ އިޖުރާއަތުތަކާ ގުޅިގެން ނަގައިދޭ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޚަރަދު/fixed costs ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[62]

55- Ibid rule 45.19
56- Ibid r. 45.20
57- Ibid r. 45.21
58- Ibid r. 45.22
59- Ibid r. 45.23
60- Ibid r. 45.25
61- Ibid r. 45.26
62- Ibid r. 45.29

11. އެގާރަވަނަ ތާވަލީ ޖުޑިޝަލް ޑިފޯލްޓް ނުވަތަ އިންޖަންކްޝަން ޖަޖްމަންޓާއި ގުޅޭ މަޢުލޫމާތުދޭގައި ދަށުވާ ރަސްމީކުރުމުގެ ކުރިމަތީގެ އިޤްރާރުތަކާގުޅޭ ނަގައިދެވޭ ރިކަވަރއެބަލް ޚަރަދު/fixed costs ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[63]

12. ބާރަވަނަ ތާވަލީ އަވަސްނިޔާގެ ޙުކުމްގައި ނަގައިދޭ ރިކަވަރއެބަލް ޚަރަދު/fixed costs ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[64]

13. ތޭރަވަނަ ތާވަލީ ފާސްޓް ޓްރެކްގެ ޝަރީ ޢަމަލު ނަގައިދިނުން ކުރިޔަށްދާ fixed costs/ރިކަވަރއެބަލް ޚަރަދު ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[65]

14. ސާދަވަނަ ތާވަލީ އަވަސްނިޔާއާއި، ބާޒާރުމަޢުލޫމާތުގެ ޓްރެކާ ދުރުދުރުގެ ޓްރެކް/intermediate track އަން ޓްރެކް މަޢުލޫމާތުގައި ނަގައިދޭ ކަނޑައެޅި ބަޔާންކުރާ ޚަރަދު އަންނަގައިދޭ ދާވަލެވެ.[66]

15. ފަނަރަވަނަ ތާވަލީ ބާރުގަދަ އަޅާ ސަބަބުން އިތުރުން މަސައްކަތް ވެގެން ހުރަހެއް މަޢުލޫމާތުގައި ނަގައިދޭ ރިކަވަރއެބަލް ޚަރަދު/fixed costs ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[67]

16. ފަނަރަ (އާ) ނުވަތަ (ހ) ތާވަލީ ކަމެއް އަދުން ބަލައިދިނުމަން ޕިންވަނަމިހާރު ހަސްތުގެ ފާރުމުން ދަށްކަރިވާ ފައިސާއާއި، ރިކަވަރއެބަލް ޚަރަދު/fixed costs ނަގައިދޭ މިންވަރު ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[68]

17. ސޯޅަވަނަ ތާވަލީ އާރުދަނީން އުނިވުމުން ނަގައިދޭން ފައިސާގެ މިންވަރު ބަޔާންކުރާ ތާވަލެވެ.[69]

ރިކަވަރއެބަލް ޚަރަދު/fixed costs ގެ ގޮތުގައި ދިނަހަރުދަށުކުރެވޭ ނަގައިދޭ ކަން ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލައިގެން އެންގެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި މިހާސާފުކޮށް މިކަން ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެވެ.

<u>ޤާނޫނީ އަސާސް</u>

އެސްޓޮނިޝް ހުކުމަށްފަހު ޚަރަދު ނަގައިދޭން ދުރަކުރެވޭ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 273 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި (ށ) ގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ 272 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި އެސްޓޮނިޝް ހުކުން ޝަރުޢީކޯޓު ހުކުމް ކުރުވިދާން ކަމާއި، އާރުލިބޭގައި ޚަރަދު ނަގައިދޭނެވާކަމް ބަޔާންކުރުމަށްފަހު، އެސްޓޮނިޝް ހުކުން ޝަރުޢީކޯޓު ހުކުމްކުރާ ހާލަތު ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ޚަރަދު ނަގައިދޭން ގޮތެއް ބަޔާންކޮށް ދިނުމަށްފަހު، ޚަރަދު ދެލެން ކޯޓަށް ލިބިދެންވާ ވިއްސަތާރު ބަޔާންކުރިއިރު މިންވަރު ކަނޑައަޅުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދެންވާކަމަށް

ޤާނޫނުގެ 270 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު 2 ގައި ބަޔާން ކުރުމުން، ހިފެހެއްޓެވިދާނޭ ޚަރަދު/fixed costs އެއް ނަގައިދެވިދާނެކަމަށް އިންޓަރނެޓް ނުވަތަ ތަރުޖަމާ ނުވަތަ އިސްތިޝާރާތު ކުރެވޭ.

މިގޮތުން އިސްތިދުލާލު ކުރުމުގެ ޤާނޫނުތަކުގެ އަސާސީ އުސޫލެއްގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ސަބްޖެކްޓް ޤާނޫނުތަކުގެ އުސޫލަކީ ބޮޑުންނެވެ. މިތަންގައި ހަވާލާ ދިނުން ޤާނޫނުތަކުގެ އުސޫލާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 41 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[70]

އިސްތިދުލާލީ މުއްސަލުގެ އަލިގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ނަޒަރުކުރާއިރު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފޮރާއިދުގައި ހިފެހެއްޓެވިދާނޭ ޚަރަދު/fixed costs ގެ (08) އަށް ތަފާސްއެއް ހިމަނައިން ޖަދުވަލެއް ފަރުމާކޮށްފައެވެ. ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ބޭނުންވާ މިތަފާސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފޮރާއިދުގައި ނުހިމަނާ މިޚަރަދު އަދުލުވެރި ގޮތުގައި ނަގައި ދެވިދާނެކަމަށް ނިރުކޮށްފައެވެ. ވީމާ އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި ޚަރަދު ނަގައިދޭން މިންވަރު ބަޔާންކުރާ ޚަރަދު ތަފްޞީލްތައް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފޮރާއިދުގައި ހިމަނަން ޖެހެވެ.

- ވަކީލު ހުރުމާއި ޢަރުޟުހާލުތަކުގެ އަމުރާ ދެކޭން ނަގައިދޭން ޚަރަދު؛[71]

މިހާލަތު ދެކޭން ޚަރަދު ނަގައިދޭން ތާވަލު ކަނޑައަޅާފައި ހުރިމަތިކުރަނީ ފީއާ އެއްޗެހި މަދަނީކަމުގައި ވަކީލު ހުރުމާއި ޢަރުޟުހާލުތަކުގެ އަމުރާދެކޭން ނަގައިދޭން ޚަރަދު ތާވަލުގައި ބަޔާން ކުރަނީމެއްކަން އާމާއި ޤާނޫނުތަކުގައި ޤާނޫނީ އަސާސީ އުސޫލްތަކުގެ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާ ސަބްޖެކްޓް ޤާނޫނުތަކުގެ އުސޫލު ބޮޑުން ޒަރޫރީކަމާ ގޮތުގައި އެނގެއެވެ. މިތަންގައި ހަވާލާ ދިނުން ޤާނޫނުތަކުގެ އުސޫލާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 41 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[72] މިޚަރަދު ތާވަލު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ތާވަލު - 1 ވަކީލު ހުރުމާއި ޢަރުޟުހާލުތަކުގެ އަމުރާ ދެކޭންނަގައިދޭން ފީއެއް ޚަރަދު		
		އަދަދު
1	ކުރިމަތިލާފައިވާ ޤަޟިއްޔާ ފޮނުވާން މަތިކުރެވިފައި ނަމަ މަހާކުރުމުގެ ނުވަތަ ތަޢާރުފުކުރުމުގެ ވަކީލު އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅައި އަމުރު ނެރުއްވުމަ ވަކިން އަށްބަސްކޮށްފައިވާ ހާލަތުގައި ވަކިން ދިރުވައިވާ ޤާނޫނީ ހިދުމަތަށް. (ގާނ 279(ނ))	325/-
2	އަވަސްނުހާއި ބޭނުމަ މަހާކުރުމަތަކުގެ ތަޢާރުފުކުރުމަށް ބެލޭ މަހާކުރުމަކަށް ވަކީލު ހުރުމާއި ޢަރުޟުހާލުތަކުގެ އަމުރު ބޭބޭގައި ބައްޕަވާނުވާ ވަކީލުހުރުމާގެ އަމުރުއްވަނީ އެދި އެހުރި އަމުރެއް ނެރުއްވުމަ.	750/-

70- މިއީ ބަހަކީ ގޮތުން Expressio unius/implied exclusion ސިޔާސީ އިސްތިސްނާ ނުވަތަ އެކަށީ ކުރުމެވެ. ޤަވާޢިދަކީ ބާޠިލު މިއުސޫލަކީ މުޅިވަފާލެއްވާ ސިޔާސީ އުޞޫލެވެ. ނުވަތަ ސަބްޖެކްޓް ދަށަށްވާ ބޭނުންކުރެވޭ. އެހެން އިސްތިސްނާއަކީ ބޭރުމަ މުޅިވަޒާ ޤާނޫނުގެ ހަމައެކަނި ދެނެނެގެއެވެ.
71- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 279(ނ)
72- ކުރީގެ ހަވާލާ 73 ބައްލަވާ

	ވަޔިލު ފީ (މިއީ އެސެސް ޒަކާތެއްގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭންޖެހޭ ޒަކާތެއް)	އެސްސެކްޓޯރުގެން

- ޤައިދުރާސްތޫރުގައި ހުކުމް ކުރާހާލަތްތަކުގައި ހުކުމުގައި ޒަކާތްދޭން ޖޫރިމް ކަނޑައަޅަންވާނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހާލަތްތަކުގައި، 73

މިހާލަތްތަކުގައި ޒަކާތު ހުކުމްކުރާއިރު ޒަކާތުދޭން ޖޫރިމް ކަނޑައަޅަންވާނެކަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ބަޔާން ކޮށްފައިވާ މިއީ ކަނޑައަޅާ ބަޔާންކުރާ ޒަކާތުއްނަގައިދިނުން ހާލަތުއްކަން އިސްލާމް ދީނުގެ އިސްތިސްނާވާ އުސޫލުން އެންގެވެ. މިޒަކާތު ތާވަލު އަނެއްކާވެސް ގޮތަށް ފެށުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ތާވަލު -2:- ގައިދުރާސްތޫރުގައި ހުކުމްކުރާއިރު ނަގައިދޭނީ ފިކުސް ޒަކާތު

	00 ފައިސާއިން ތިންލައްކަ ރުފިޔާއާއި ދެމެދުގެ އަދަދު އެކުލެވޭ މައްސަލަތައް	ތިންލައްކައިން އެއްމިލިއަނާދެ ދެމެދުގެ އަދަދުގެ ފައިސާ އެކުލެވޭ މައްސަލަތައް	އެއްމިލިއަން ރުފިޔާއިން މަތީގެ އަދަދުގެ ފައިސާ އެކުލެވޭ މައްސަލަތައް
ފައިސާ ހޯދުމަށް ދައުވާ ކޮށްފައިވާ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދައުވާތަކުގައި (ޤޮނ 118(ހ))	22/-	33/-	44/-
ފައިސާ ހޯދުމަށް ދައުވާ ކޮށްފައިވާ މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާންކޮށްފައިނުވާ ދައުވާތަކުގައި (ޤޮނ 118(ނ))	25/-	50/-	100/-
މުދާ ވަކިކުރުން ނިސްބަތްވާ ދައުވާތަކުގެތެރެއިން މުދަލުގެ އަގުބޮޑުކުރުގެ އިޢުތިރާޟު ދައުވާ ފިޔަވައިގެން ދީފައިވާ ދައުވާތަކުގައި (ޤޮނ 118(ރ))	60/-	85/-	110/-

- ދައުވާއަށް އެއްބަސްވެ ޖަވާބުދޭ 127 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުކުމް ކުރެވޭ ހާލަތްތަކުގައި، 74

އިޤްރާރުވުމާ ގުޅިގެން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 127 ގެ ދަށުން ހުކުމްކުރާއިރު ނިންމާލެވޭއިރުގައި ޝަރީއަތުގެ ހިލާފަށްގޮތުން ހުކުމް ކުރަންޖެހޭ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ތާވަލު އަނެއްކާވެސް ގޮތަށް ފެށުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

73- ކުރިގެ ހަވާލާ 118(ހ)(ނ)(ރ)

74- ކުރިގެ ހަވާލާ 128(ރ)، 129(ކ)، 130(ރ) އަދި 131(ގ)

ތާވަލު -3:- ދަރުމަވަންތަ އެބަސްވުމުން ހުކުމްކުރާއިރު ނަގައިދޭނޭ ފިޠްރާ ޒަކާތު			
	00 ފައިސާއިން ބިންމަށްކަ ތުފާނާއި ދުވުދުވަސް އަދަދަދު އެކުލެވޭ މައްސަލަތައް	ބިންމަށްކައިން އެއްމިލިއަނާދު ގުދުގެ އަދަދުގެ ފައިސާ އެކުލެވޭ މައްސަލަތައް	އެއްމިލިއަން ތުފާއިން މަތީގެ އަދަދުގެ ފައިސާ އެކުލެވޭ މައްސަލަތައް
ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާ ހޯދުމަށް ދަރުމަވަންތަކަމާ މައްސަލަތަކުގައި މުޚިދުމަތަށް އެއްބަސްވެގެން ހުކުމްކުރާ ހާލަތުގައި (ޤަވ 128(ހ))	22/-	30/-	38/-
ވަކިއަދަދެއްގެ ފައިސާ ހޯދުމަށް ދަރުމަވަންތަކަމާ މައްސަލަތަކުގައި ދަރުމަގެ ބަދަލަށް އެއްބަސްވެގެން ހުކުމްކުރާ ހާލަތުގައި (ޤަވ 129(ކ))	25/-	35/-	45/-
ހަރަންއެދޭ އަދަދު ބައްސަންކަށަވަރުވާ ދަރުމަގައި މުޚިއަދަދު ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެވުނު ހާލަތުގައި (ޤަވ 130(ހ))	40/-	55/-	70/-
ހަރަންއެދޭ އަދަދު ބައްސަންކަށަވަރުވާ ދަރުމަގައި އުކަރިގެންވާ އަދަދެއް ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވެވުނު ހާލަތުގައި (ޤަވ 131(ށ))	55/-	70/-	85/-
ދަރުމަތިބޭފަރާތުން ދެއްކުމަށް ހުކުމްއެދޭ ދަރުމަވަންތަ ޕާޓީން ފޯމުސަނަދު ކާބޫން އަދަދެއް ކަނޑައަޅައި ހުކުމެއް ކޮށްދިނުމަށް އެދޭފަރާތުގައި (ޤަވ 131(އ))	175/-	210/-	245/-

- ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި،[75]

ހުކުމްތަންފީޛުކުރާ މަޙްކަމާގައި ނުވަތަ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ޒަކާތު ކަނޑައެޅުމުގެ ބާބު ކޯޓުން ދިވެގެންވާތީ ސުވާލު އުފެދިގެންނެވެ. މިސުވާލަށް ބަލާއިރު 264 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަޞްބުގައި "މި މާއްދާގެ ދަށުން ހުކުމް ތަންފީޛުކޮށް ނިންމަން ޖެހިދާނެ ތާރީޚުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތުގެ ޒަކާތު ނަގައިދިނުމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ، އެ ޒަކާތު ނަގައިދިނުމަށް ނިންމި ނިންމުމުގެ މައްސަލަތަކުވެސް އެ ތަރިކަށް ހިނގާނެވެ." މިގޮތުން ބައްސަންކުރުމުން އިސްތިޢުނާފުކުރެވޭނެ. އަދި ޤާނޫނުގެ 377 ވަނަ މާއްދާގެ (ސ) ގައި "…. އަދި އެހާރުވެގެ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ޒަކާތު ޖިންމާވާނީ މުދާ ހިފެހެއްޓުން އެދޭ ދަރަނިވެރިޔާއެވެ." މިގޮތައިން ބައްސަންކުރުމުން ވެސް އިސްތިޢުނާފުކުރެވޭނެ.

75- ކުރީގެ ހަވާލާ 264(ހ)

ނައްސު މުޖުތަމަޢު ނަސްބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބަދަލުކުރުން ޖަދުވަލު ޤާނޫނަށް ދިނުމަށްޓަކައި. މިނަޞްސުގެ
މަސްދޫރު ސަރުކާރު ދަރަނިވެރިން އެއްކަމަކަށް ވާތީ އަދާކުރާ ނަޒަރުގައި ބަލައިނުލާނެއެވެ. މިފަދަ ދެނެގަތުމަށް
ތާވަލު އަންނަނިވި ގޮތަށް ޢަމަލާ ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.

ތާވަލު 4 :- ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރާ މަރުހަލާގައި ނަގައިދޭ ފީގެ ޚަރަދު	
ކޯޓުއަމުރެއް ތަންފީޒުކުރުމަށް އެއަމުރުގެ ދަރަނި ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތުގެ ނިސްބަތުން މައްސަލަ ބޭނުން ތަންފީޒުކުރުމުގެ ޚަރަދު ނެގޭނެއެވެ. އެގޮތުން	
• އަމުރުގެ ދަރަނި ދައްކަންޖެހޭ އަދަދަކީ 000 އިން 250 އަށް ވުރެން ބޮޑުނޫން އަދަދެއްނަމަ	30/-
• 250 އިން 600 އާއި ދެމެދުގެ އަދަދެއްނަމަ	40/-
• 600 އިން 2000 އާއިދެމެދުގެ އަދަދެއްނަމަ	70/-
• 2000 އަށް ވުރެން އިތުރުނަމަ	80/-
ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީހާލަތު ބެލުމަށް ބޭއްވޭ އަޑުއެހުމަކީ ސުވާލުކުރާ ކަންކަން ސާފުކުރާ އަޑުއެހުމަކަށްވާތީ، ކޮންމެ ނުވަތަ އެއްބުރު ފެށޭ ސެޝަނުން	ކޮންމެ ބައިގަޑިއަކަށް -15/
ގާނޫނީ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދޭންވާ ފައިސާ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ނުދީ ހިފެހެއްޓުމަށް ދެވޭ އަމުރު third party debt order ((ށ)377 ގަސް)	
• ދެއްކާ އަދަދަކީ -/150 ނަމަ	ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި
• އެހެން އަދަދެއްނަމަ	99/-
އަމުރެއް ތަންފީޒުކުރުމަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ ނުވަތަ ބޭލުމުގެ މިލްކުވެރިކަން ދިނުމަށް އެއަމުރަށް ޚަރަދު ހުށަހަޅައިފި. އެހެންވެގެ ނުވަތަ އަމުރުގެ ޚަރަދަށް	
• އަސާސީ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި	43/-
• އެކަކަށްވުރެން ގިނަމީހުންނަށް ނޯޓިސް ދެވޭނަމަ އިތުރުވާ ކޮންމެ މީހަކު ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި	3/-
ގާނޫނުގެ 372 (ރ) ގެ ދަށުން މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް/writ of control	52/-
ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަން އަރަނިވެރިޔާއަށް ބަދަލު ކުރުމަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ/ writ of execution	52/-
ދަރަނިވެރިޔާގެ ހިޔާޒަތުގެ ދަށުން ތަންފީޒު އޮފިސަރުގެ ހިޔާޒަތަށް ގެންނަން އަމުރެއް ކޮށްފިނަމަ/warrant of control	3/-

މުދަލެއް ރައްދުކޮށްދިނުމަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ/warrant of delivery	3/-
މުސާރައިން ކަނޑަމުން އަމުރުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމާއި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ./ attachment of earnings order އެފަދައިން ކުރެވޭ ކޮންމެ އަމުރަކަށް	9/-

- ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހިނގި ޚަރަދު؛[76]

ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހިނގާނެ ޚަރަދުތަކުގެ ތެރެއިން އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ތާވަލުތަކުގައި ނުހިމެނިފައި ހަމައެކަނި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ހުކުމްކުރާ ހާލަތުގައި ނަގައިދޭ ޚަރަދާއި، ދައުވާލިބުނު ބާރިކާރު ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި މައްސަލަ ނިންމާ ހާލަތުގައި ނަގައިދޭނެ ޚަރަދެވެ. ވީމާ މިޚަރަދަކީ ފިކްސް ކޮސްޓްގައި ބަޔާންކުރާ ޚަރަދު/fix costs އެއްކަން މިހަމައިންނާއި، އިސްބަ ބަޔާންކުރި އިސްތިސްނާތަކާއި އުސޫލުން އެނގޭނެ. ވީމާ މިޚަރަދު ތާވަލު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިފައިވެ.

ތާވަލު 5 ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހިނގި ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭ ފިކްސް ޚަރަދު	
ކުރިމައްސަލައިގެ ޖަވާބު ނުވަތަ އަވަސްނިޔާ ނުވަތަ ބޭޒީ މައްސަލައިގެ ޖަވާބަށް ފޮނުވާން ކަމަށް ބަލާފައި މައްސަލަތަކުގެ ތެރެއިން ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި ނިންމާ މައްސަލަތަކުގައި؛ (ޤަވާ 167-164)	750/-
ކޯޓުން ގޮތެއްކަނޑައަޅަންޖެހޭ ފުސްމި ދައުވާއެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައި ދައުވާ ފުރާ ބާތިލުކުރާ ހާލަތުގައި،	750/-

- ޚަބަރު ފޮނުއާއި ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ހޯދުން ޚަރަދު؛

މިޚަރަދަކީ ކޯޓުން ކޯޓަށް ފައިދު ކުރެވިދާނެކަމަށް ފޮނުވާ ނަމްބަރުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ޚަރަދުކޮށްފާމާ މިޚަރަދު ކޯޓަށް ފައިދު ކުރެވިދާނެވެ.[77]

ތާވަލު 6 ޚަބަރުފޮނުއާއި، ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ހޯދުން ޚަރަދު	
ޚަބަރު ފީގެ ގޮތުގައި ހޯދުނުކުރާ ކޮންމެ ގޭއިރަކަށް -/500 (ފަސްސަތޭކަ) ރުފިޔާގެ މަގުން	500/-
ކޯޓުން ހާޒިރުވުމަށް ދޭނުމު ޚަރަދަށް އެތަނަކަށް ދޭނުމު ކުރުމަށް ހިނގާ ޚަރަދާއި، ހުރުމާއި ކެއުމަށް ހިނގާ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ރަށުން ބޭރަށް ދާން ނުޖެހޭނަމަ ދުވާލަކަށް -/800 (އަށްސަތޭކަ) ރުފިޔާ	750/-
ރަށުން ބޭރަށް ދަތުރު ކުރަންޖެހޭނަމަ ދަތުރު ޚަރަދު އެސަރަޙައްދަކަށް ވައިގެމަގުން ދަތުރު ކުރާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ނާޒިލުކުރާ އަގު ދަތުރު ކުރުމަށް ހިނގާ ޚަރަދުގެ އިތުރުން ހުރުމާއި ކެއުމުގެ ޚަރަދަށް -/1000 (އެއްހާސް) ރުފިޔާ	1000/- + ޓިކެޓް

[76]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 272(ހ)(4)

[77]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 351(ބ)

- ކުދިމައްސަލައިގެ ޓްރައިބިއުނަލްގައި ނަގައިދެވޭ ޚަރަދުތަކެއް؛[78]

ކުދިމައްސަލަތަކުގައި ނަގައިދެވޭނީ ވަކި ޚަރަދުތަކެއްކަމަށް ޤާނޫނުގެ މުޤައްދިމާ ނަމޫނާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެޚަރަދުތަކަށް އެސެސްމަންޓް ނަގުން މަޢާކުރުމަށް އިސްތިސްނާކުރުމުން ބައްދަލުކުރުމުގެ އިސްތިމްރާރު އުސޫލުން އަންގަވާ. ވަކިޚަރަދުތަކެއް ނަގައިދޭން ކަމަށް ބައްދަލުކުރާ ކުރުމަށް scale costs ބޭނުންކުރެވޭ. ވީމާ މިޚަރަދު ތާވަލު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިފައިވޭ.

	ތާވަލު 7 ކުދިމައްސަލަތަކުގެ ނަގައިދޭ ފީސް ޚަރަދު	
	މައްސަލައިގެ ޚަސްމަކު ދަޢުވާ ފޯމު ހުށަހެޅުމުގެ ގޮތުން ކޯޓަށް ދައްކާފައިވާ ފީ؛	25/-
	ދަޢުވާ ފޯމު ހުށަހެޅުމަށް ދައްކާ ފީގެ އިތުރުން، ކޯޓަށް ދައްކާފައިވާ އެހެން ފީއެއްވާނަމަ އެ ފީ؛	ނިލް
	ވަކި ކަމެއް ހިންގުން ހުއްޓުވުމަށް ނުވަތަ ވަކި ކަމެއް ކުރުމަށް ވަގުތީ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައިގައްޔާއި، އަދި ޚަސްމު ތަމްސީލުކުރުމަށް ގާނޫނީ ވަކީލަކު އައްޔަންކޮށްފައިވާނަމަ، އެ ގާނޫނީ ވަކީލު ފޯރުކޮށްދީފައިވާ ހިދުމަތަށް ނަގައިދިނުމަށް ހުއްދަކުރާ އަދަދު؛	ތާވަލު 1 ގައި ވާގޮތަށް
	ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމުގެ ގޮތުން، ހެކިބަސްދޭން ފާހަގަކުރެވޭ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ޚަސްމު އެއްބަދަލުން އެންމެ ދުރަށް ދަތުރުކުރުމުގައި، އެ ދަތުރުގައި ހުރުމަށް ކޮށްފައިވާ އެކަށީގެންވާ މިންވަރެއްގެ ޚަރަދަށް، ދުވާލަކަށް	1000/-
	ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމުގެ ގޮތުން، ހެކިބަސްދޭން ފާހަގަކުރެވޭ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ޚަސްމު ދަތުރުކުރުމުގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ދުރުން ބޭރުގައި ހުރުމުގެ ސަބަބުން އެފަރާތެއް އަދާކުރަން ޖެހޭ ނުވަތަ ކުރާ މަސައްކަތެއްގެ އުޖޫރައިން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެފައިވާނަމަ، އެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދެވޭ އެކަށީގެންވާ އަދަދެއްގެ ގޮތުގައި	
	• ލިބޭން ގެއްލުން -/10000 އަށްވުރެން ބޮޑުނުވާނަމަ ކޮންމެ ދުވަހަކަށް މިހާކަށް	500/-
	• ލިބޭން ގެއްލުން -/10000 އަށްވުރެން ބޮޑުނަމަ ކޮންމެ ދުވަހަކަށް މިހާކަށް	600/-
	ހަބަރަކު ހާޒިރުކުރުމަށް ހިނގި އެކަށީގެންވާ މިންވަރެއްގެ ޚަރަދު؛	1000/-
	އެ ޚަސްމުގެ އަމަލުތަކުގެ ހުރިގޮތުގެ ސަބަބުން މައްސަލައިގައި ހިނގާފައިވާ އިތުރު ޚަރަދުތަކަށް ކޯޓުން ހުކުމް އެކަށީގެންވާ ކަނޑައަޅާ އަދަދު.	ރިޢާޔަތް/ނަގައިދިނުން ސަތުރުވަރެއް ހުކުމް ކުރޭ

[78]- ކުރީގެ ހަވާލާ 279

- އިޚްތިޞާޞްގެ ސުވާލު އުފެއްދުމުން އިޚްތިޞާޞް ނުލިބޭކަމަށް ނިންމާ މައްސަލަ ތަކެއްގައި ނަގަދެވޭނެ ޚަރަދު؛

އިޚްތިޞާޞްގެ ސުވާލު އުފެއްދުމުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 110 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގެދަށުން ގޮތްކަނޑައަޅައި އެމާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ތަހުޤީޤުކުރާ މައްސަލަތަކުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިމިންވަރެއްގެ ޚަރަދެއް ނަގައިދިނުމަށެވެ.

ތާވަލު 8 އިޚްތިޞާޞްގެ ސުވާލު އުފެއްދުމުން އިޚްތިޞާޞް ނުލިބޭކަމަށް ނިންމާ މައްސަލަ ތަކެއްގައި ނަގަދެވޭނެ ޚަރަދު؛	
އިޚްތިޞާޞްގެ ސުވާލުއުފެއްދުމާއި ހުށަހެޅި ފަރާތް ހާޟިރުވުމާއި، ކޯޓަށް ހާޟިރުވެގެން އަޑުއެހުން ބޭއްވުނުނަމަ ކޯޓަށް ހާޟިރުނުވެ އަޑުއެހުން ބޭއްވުން ނަމަ	150/- + 350/- 350/-

Base cost

ބޭސް ޚަރަދު

އެސެސްމެންޓް ހަދައި ދެމިގެންދާނެކަން ޚަރަދު ދެއްކުމަށް އެންގިދާނެވެ. އާންމުއުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމާއި، ތިބެފައިވާ ގެއްލުން ފޫބެއްދޭ މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމެވެ. މިއިން ގޮތަކަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް މިކިޔަނީ ބޭސް ޚަރަދެވެ.

ޚަރަދު ނަގައިދޭންވީ ގޮތް

ޚަރަދު އެސެސްކޮށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ސަބްޖެކްޓުކޮށް ހުކުމް ކުރާ ނުވަތަ ނިންމާ ނުވަތަ އަމުރުކުރާ ހާލަތުގައި އެއަމުރުގައި ނުވަތަ ހުކުމުގައި ނުވަތަ ނިންމުމުގައި އެއެސެސްކޮށް ޚަރަދު ނަގައިދޭނީ ގޮތް ބަޔާންކުރުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ލާޒިމު ކަންތައްތަކެވެ. މިގޮތުން ހުކުމް ކުރާ ހާލަތުގައި އެހެން ގޮތަކަށް އަމަލުކުރަންޖެހޭ މަޖުބޫރު ސަބަބެއް ނެތްނަމަ ބޭސް ޚަރަދު ނަގައިދޭނީ އާންމުއުސޫލުން ޚަރަދުނަގައިދިނުމުގެ Stranded basis/ އުސޫލުން ކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[79]

ބޭސް ޚަރަދު ނަގައިދޭއިރު ޚަރަދު އެކަށީގެންވާ އިންސާފުވެރިކަމާއިއެކު އިތުރުކުރަނީ އެކަށީގެންވާ ގޮތަކަށްވާންވާނެއެވެ. ޕްރޮޕޯޝަނަލިޓީ/ proportionality ގެ މިއުސޫލު މިޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ވީމާ މިސާލަކަށް އެހެންކަންތައްތަކުގައި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ އާންމުއުސޫލު ހިނގާނެއެވެ.

އާންމުއުސޫލު

އެސެސްމެންޓް ހަދައި އާންމު އުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި އެކަށީގެންވާ އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށް، އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ކަންހިނގާ ޚަރަދުތަކާ ބެހޭގޮތުން.[80] އެބަހީ ކަންތަކުން ކުރަންޖެހިގެން ކަންހިނގާ ޚަރަދުތަކާ ބެހޭގޮތުން.

ވީމާ ޚަރަދަށް އެދޭ ފަރާތުން އެކަށީގެންވާ އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށް ކަންހިނގާ ޚަރަދުތަކެއް ސާބިތުކުރަން ދިނުމުގެ ބާރު އުފުލަންވާނެއެވެ. އެކަށީގެންވާ އެކަށީގެންވާ ޚަރަދުތަކާމެދު ނުވަތަ ކަންހިނގާ ކުރަންޖެހިގެން ކަންހިނގާ ޚަރަދުތަކާމެދު އެއްވެސް ޝައްކެއް ހުރިނަމަ އެކަމެއް ނިންމަންވާނީ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތުގެ މަސްލަހަތަށެވެ.

---

[79] - ކުރީގެ ހަވާލާ 272(ރ) ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ހުކުމް ކުރާ ހާލަތުގައި ނުވަތަ ނިންމުމުގައި ނުވަތަ އަމުރުގައި ޚަރަދު ނަގައިދޭނީ ބޭސް ބަޔާންކުރުމަށް ޚަރަދު އެސެސް ކުރަން ޖެހޭ އާންމު އުސޫލުން ޚަރަދުނަގައިދިނުމުގެ މިންގަނޑުންނެވެ. (UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 44 Rule 44.4)

[80] - ކުރީގެ ހަވާލާ 274 ގެ (ސ) (ރ)

ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފޫބެއްދޭމިންވަރަށް

ލިބިފައިވާގެއްލުން ފޫބެއްދޭ މިންވަރަށް ޒަކާތު ނަގައިދިނުމުގެ މިންގަޑުން އެޅުން ކުރުމުގައި ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހިގެން އެކަށީގެންވާ ހާލަތުތަކެއްގައި ކޮށްފައިވާ ޒަކާތުއެއް ބެލުމާއި، ޒަކާތު އަދާކުރަނިވި މުސްލިމުގެ އަދާކުރަނިވިކަމުގެ ބަލައި ވަޒަންކުރަންވާނެވެ.[81]

ޒަކާތުގެ އަދަދަކީ މުޙާސަބު އަދަދުއެކީ ބެލުމުގައި އުޞޫލު އެއްވެސް ސަބަބެއް ނިސްބަތްވާނީ ނުވަތަ ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހިގެން އެކަށީގެންވާ ހާލަތުތަކެއްގައި ޒަކާތުއެއް ބެލުމުގައި އެއްވެސް ޝަރުޢީ ނުވަތަ ސަބަބެއް އުޞޫލިއްޔަތު އެކަމުގެ ނިސްބަތްވާނީ ޒަކާތުނަގައިދޭ ފަރާތުގެ މަޞްލަޙަތަށެވެ.[82]

ޒަކާތުނަގައިދޭ ފަރާތުގެ މަޞްލަޙަތަށް ނިސްބަތްވާނެ ކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާން ކުރާ މިއުޞޫލު ފާރަކުރުމުގައި ޒަކާތު އެކަށީގެންވާ އަދަދަކަށްވުރެ ބޮޑުނުވުމަކީ އަދަދާކަށްވުރެ proportionality/އަދަދާކަށްވާނެކަން ކަމަށް ބައްލަވާކަން އުޞޫލު މިހާލަތުގައި ތަޙްޤީޤު ނުކުރެވޭނެކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިއުޞޫލު ކިޔަނީ އެކުއެކީގައެވެ.

ވީމާ ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފޫބެއްދޭ މިންވަރަށް ޒަކާތު ނަގައިދިނުމުގައި ޒަކާތު އެކަށީގެންވާ އަދަދަކަށްވުރެ ބޮޑުނުވުމާއި، ޒަކާތުނަގައިދޭ ފަރާތުގެ މަޞްލަޙަތަށް ނިސްބަތްވާ ޒަކާތު ލިބޭނެ ފަރާތުގެ މަޞްލަޙަތަށް ޒަކާތު މުސާރަތަށް ވާހަކަ އުޞޫލު ސަބަބެއް ނިސްބަތްވާ ދެނެގަނެވެ.

---

[81] ކުރީގެ ހަވާލާ 275

[82] ކުރީގެ ހަވާލާ 275

އާންމުއުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުން

Stranded basis

ހާލަތްތައް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަކިހާލަތްތަކެއްގައި ޚަރަދު ނަގައިދޭންވާނީ އާންމު އުސޫލުންކަމަށް ބަޔާންކުރާ ނަމްބަރުތަކެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކީ ޔުނައިޓެޑް ކިންގްޑަމް އާންމު އުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭ ހާލަތްތަކެއް ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[83]

1. ދައުލަތަށްޖެހޭ ފީއެއް ދައްކާފައިނުވާތީ ދައުވާފުޅު ބާތިލުކުރުމުގެ ހާލަތުގައި،

ކޯޓުން ދައުލަތަށްޖެހޭ ފީ ދައްކާފައިވަނީ ޗެކަކުން ކަމުގައިވާނަމަ އަދި އެޗެކް ފައިސާ ނުލިބޭ ހާލަތުގައި ފައިސާ ދެއްކުމަށް އަންގައި ނޯޓިސެއް ދިނުމަށްފަހު އިތުރު ނޯޓިސެއް ދިނުމަކާނުލައި ދައުވާ ފުށް ބާތިލުކުރެވޭނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ނަގައިދޭންޖެހޭ [illegible] ޚަރަދު ނަގައިދޭންވާނީ އާންމު އުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ މިންގަނޑުންނެވެ.[84]

2. މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހެޅުމަށްފަހު އެއްބަސްވެފައިވާ ހާލަތުގައި،

3. މައްސަލަ އަނބުރާ ގެންދާހާލަތުގައި، {އިތުރު ތަފްސީލު 17 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެ}

4. ހުކުމްކުރާއިރު ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނެ މިންގަނޑު ނުވަތަ ބޭސް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ؛ ނުވަތަ ހުކުމުގައި އާންމުއުސޫލުން ނުވަތަ ގެއްލުން ފޫބައްދާ މިންގަނޑުން ފިޔަވާ އެހެން މިންގަނޑަކުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވާނަމަ؛[85]

5. ޚަރަދު ތަރުތީބުކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރެފިނަމަ އެމައްސަލައެއްގެ ޚަރަދު ވަޒަންކުރަންވާނީ އާންމު އުސޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުމުގެ މިންގަނޑުންނެވެ.[86] މިއެވެ.

---

[83]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) part 44 rule 44.9.—(1) Subject to paragraph (2), where a right to costs arises under—(a)rule 3.7 [or 3.7A1] (defendant's right to costs where claim is struck out for non-payment of fees);[(a1)rule 3.7B (sanctions for dishonouring cheque);](b)rule [36.13] (1) or (2) (claimant's entitlement to costs where a Part 36 offer is accepted); or(c)rule 38.6 (defendant's right to costs where claimant discontinues),a costs order will be deemed to have been made on the standard basis.

[84]- Ibid PART 3SECTIONI Rule 3.7B[Sanctions for dishonouring cheque **3.7B**—(1) This rule applies where any fee is paid by cheque and that cheque is subsequently dishonoured. (2) The court will serve a notice on the paying party requiring payment of the fee which will specify the date by which the fee must be paid.(3) If the fee is not paid by the date specified in the notice—(a)where the fee is payable by the claimant, the claim will automatically be struck out without further order of the court;(b)where the fee is payable by the defendant, the defence will automatically be struck out without further order of the court, and the paying party shall be liable for the costs which any other party has incurred unless the court orders otherwise.(Rule [44.9] provides for the basis of assessment where a right to costs arises under this rule)(4) If—(a)the paying party applies to have the claim or defence reinstated; and (b)the court grants relief,the relief shall be conditional on that party paying the fee within the period specified in paragraph (5). (5) The period referred to in paragraph (4) is—(a)if the order granting relief is made at a hearing at which the paying party is present or represented, 2 days from the date of the order; (b)in any other case, 7 days from the date of service of the order on the paying party.(6) For the purposes of this rule, "claimant" includes a [claimant in a counterclaim or other additional claim] and "claim form" includes a [counterclaim or other additional claim]

[85]- Ibid rule 44.3 (4) Where—(a)the court makes an order about costs without indicating the basis on which the costs are to be assessed; or(b)the court makes an order for costs to be assessed on a basis other than the standard basis or the indemnity basis,the costs will be assessed on the standard basis.

[86]-Ibid rule 3.18 Assessing costs on the standard basis where a costs management order has been made 3.18. In any case where a costs management order has been made, when assessing costs on the standard basis, the court will—

ހާލަތްތައް ޒަވާއިދުގައި ލިޔުން

މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި އާންމު އުސޫލުން ޒަރަޔު ނަގައިދެވޭނެ ހާލަތްތައް ޤާނޫނުގައި މުޢައްޔަން ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނީ ޒަރަޔާ ގުޅޭ އުސޫލުތައް ޤާނޫނުގެ މަސްއަލައަކަށް ބަލައިގެން ލިޔުއްވުމުން މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި ޒަރަޔާގުޅޭ އާންމު ކަންކަން ލިޔެ ތަފްޞީލުތައް ޒަވާއިދުގައި ލިޔުމުގެ ވިސްނުމުގައި ކަމަށް ވެދާނެވެ. ނުވަތަ މިގޮތަށް ޤާނޫނު ބައްޓަން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ކޮޅަށް ދިމާވެދާނެ ދަތިތަކެއް ސަމާލުކަމަށް އައިސްފައި ނުވާތީ ކަމަށް ވެދާނެވެ. ކޮންމެ ސަބަބަކާހުރެ ނުލިޔެވިދިޔަކަމުގައި މިކަން ޒުވާބު ކުރަމަކަށް އިސްލާހު ގެނައުމަށް ޤާނޫނަށް ކަމަށް ޖަދަލު ކޮށްފާނެވެ.

އަދިވެސް ދެކޭގޮތުގައި ޒަރަޔާގުޅޭ އަސާސީ އުސޫލުތައް ލިޔުމަށްފަހު ޤާނޫނުން ޒަވާއިދު އެކުލަވާލުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައިވަނީ ވަކިގޮތެއް ޤަވާޢިދުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ޤާނޫނު ޖުޑީޝަރީކުރުމުގައި ރާއްޖޭގެ ހާލަތާ އެއްގޮތަށް އެކަންކަން ކަނޑައެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ކޯޓަށް ދިނުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ. ރާއްޖޭގެ ޝަރުޢީ އަދާލަތުގައި ދަންނަ އެކަމަށް ފުރިހަމަ ބަރަކަތް އެކަން ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ.

މިފަދަ ކަމުގެ ޒާތުން އެކުލަވާލާ ފުރަތަމައިގައި ބަދަލު ކުރުމަކަށް އެއްބަސްވާ ޒާތެއް ނުވަތަ ހުރިހާ ފަރާތްތަކުގެ ހިއްސާ ހިމަނާ ގޮތަށް އެކަށައެޅޭ ޒަވާއިދުގައި ލިޔެވިދާނެވެ. ނުވަތަ ޤާނޫނުގެ މަސްއަލަ އެއްގޮތަށް އެކަން ލިޔެވިދާނެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްއަލާ އެއްގޮތަށް އަދިވެސް އަދިރަން އެއުސޫލުތައް ލިޔުމުގެ ބަދަލުގައި ރާއްޖޭގެ ޤާނޫނަށް ރިޢާޔަތް ކުރުވިގެން އެކަށައެޅުން ލިޔުން އެދެވޭކަމަށް ދެކެމެވެ. އެގޮތުން ނަމޫނާގެ ސިވިލްކޯޑާއި، މަންޖޫރުކުރެވުނު ބަލައިދު އަންނަނި ހާލަތްތަކުގައި މިއުސޫލުން ޒަރަޔު ނަގައިދޭނެކަމަށް އަދިވެސް ދެކެމެވެ.

- މަޙްކަމަ ހިނގަމުން ދަނިކޮށް މަޙްކަމަ ހައްލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމާއި ހަމަޖެހުމެއް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެއްޖެ ހާލަތުގައި،
- މަޙްކަމަ ނުވަތަ މަޙްކަމައިގެ ބައެއް އަންބަރާ ގެންދިއުމުގެ ސަބަބުން 256 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ޒަރަޔު ނަގައިދޭންޖެހޭ ހާލަތުގައި،
- ހުކުމުކުރާއިރު ޒަރަޔު ނަގައިދޭންޖެހެން މިންވަރު ނުވަތަ ބާވަތް ބައްޓަންކޮށްފައި ނުވާނަމަ؛ ނުވަތަ ހުކުމުގައި އާންމު އުސޫލުން ނުވަތަ ގެއްލުން ފުރިހަމަ މިންވަރުން ފިޔަވާ އެހެން މިންވަރެއްކަން ޒަރަޔު ނަގައިދިނުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވާނަމަ؛
- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ 272 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ގައި ބަޔާންކުރާ ފަދައިން އުސޫލު ވެރިކަން ހުރިހާ ޝަރުޢީ ކުރުމެއް ކުރުމުން އެނގޭ ގޮތަކަށް ޒަރަޔު ނަގައިދިނުމަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް ބެލެވޭ

- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 310 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ހަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛
- މިމާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރާ ހާލަތްތަށް ފިޔަވާ އެހެނަސް ހަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނެކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ނުވަތަ މިގަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި؛

ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފުބާއްދުމުގެ މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދިނުން

Indemnity basis

ހާލަތް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މުޤައްދިމާ ނަގައިގެން ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފުބާއްދުމުގެ މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ ވިޔާނުވާއެއްގައި ކަމަށް ބަލާނުލާ ނަގައިނުދެވޭނެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކީ ރަސްމީ ބަހުން ޤާނޫނުގެ ދަށުން ވަކިވުމާއި، މުވައްކިލުން ލިޔުމުން އެއްބަސްވުމާ ޚަރަދަކީ ނުވަތަ ވަކިވެ ފީއަކީ އަސާސީ ޤާނޫނުތަކުގެ އަމުން އަންނަ ކަނޑައެޅުމުގެ ފުރުޞަތު އެކަމަކު މިންވަރަކުވެސް ބޮޑު ޚަރަދެއް ނަގަން އެޚަރަދެއް އެސޮލިސިޓަރަކަށް ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފުބާއްދުމުގެ މިންގަނޑުން ކަމަށް ނަގައިދޭގޮތަށް ބަޔާން ކުރެވިފައެވެ.[87] ޖުމްލަކޮށް ބުނާނަމަ ވިޔަފާރި ނަގައިދިނުމުގައި ޚަރަދު ވަޒަންކުރަންވާނީ ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފުބާއްދުމުގެ މިންގަނޑުންނެވެ.

ހާލަތްތައް ޤަވާއިދުގައި ލިޔުން

ޚަރަދަކީ ކޯޓުގެ ތަރުތީބަކުން ބަދަލުގެ ބޮޑުކަމުގައި ހިމެނޭ ކަމަކަށްވާނަމަ އިސްވެ ދެންނެވި ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފުބާއްދުމުގެ މިންވަރަށް ޚަރަދު ނަގައިދެވޭނީ ހާލަތްތަކަކީ ކޮބައިކަން ޤަވާއިދުގައި ލިޔެވިފައެވެ. މިގޮތުން އަންނަނިވި ޚަރަދުތަކަކީ ލިބިފައިވާ ގެއްލުން ފުބާއްދުމުގެ މިންވަރަށް ނަގައިދެވިދާނެ ޚަރަދުއެކަން ޤާނޫނުގެ ނަޞްޞުގެ ސިފަކުރާއި މަޝްހޫރުން އެނގެވެ.

- ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ޤާނޫނުގެ 45 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އެކަތަފާތެއް ފިޝާރަތްކުރާ އެއްބަސްވުމަކާގެ ދިގެން ޚަރަދު ނަގައިދޭނަމަ؛
- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 192 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛
- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 199 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛
- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 277 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ޚަރަދެއް ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛
- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 376 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛
- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 377 ވަނަ މާއްދާގެ (ސ) ގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛
- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 378 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛

[87]- Ibid (2) Section 74(3) of the Solicitors Act 1974 applies unless the solicitor and client have entered into a written agreement which expressly permits payment to the solicitor of an amount of costs greater than that which the client could have recovered from another party to the proceedings. (3) Subject to paragraph (2), costs are to be assessed on the indemnity basis but are to be presumed— (a)to have been reasonably incurred if they were incurred with the express or implied approval of the client; (b)to be reasonable in amount if their amount was expressly or impliedly approved by the client; (c)to have been unreasonably incurred if—(i)they are of an unusual nature or amount; and (ii)the solicitor did not tell the client that as a result the costs might not be recovered from the other party.

- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 385 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛
- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 386 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަންބަރު 2 އަކާއި ހަވާލާދީ އެމާއްދާގެ (ރ) ގެ ދަށުން ނުވާޚަރަދާއި، އެމާއްދާގެ (ށ) ގެދަށުން ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ހިނގިޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ނުވާޚަރަދު؛
- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 421 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ނަންބަރު 04 ގައި ބަޔާންކުރާ އުޞޫލުން ޚަރަދު ނަގައިދޭންޖެހޭނަމަ؛

ބާބު 61

ހަރަދުގެ މިންވަރު ކަނޑައެޅުން

ތަޢާރަފު:-

ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި ހަމަހަމަ އުސޫލުތަކެއް ގެންގުޅެ އެކަށީގެންވާ ހަރަދެއް، އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށްވުރެން ބޮޑުހަރަދު އުނިކޮށް ހަރަދު ނަގައިދިނުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވިޔާސީ ބާރެކެވެ. ވީމާ ހަރަދު ނަގައިދިނުމުގައި އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށްވުރެން ބޮޑުހަރަދުތަކުން ކޮންފަދައިވާ ހަރަދުތަކަކީ، އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ކޮންފަދައި ހުންނަ ހަރަދުތަކެއް އުނިކުރަންވާނެވެ.

ހަރަދު އެކަށީގެން ނުވާކަން ނުވަތަ އެކަށީގެންވާކަން ކަނޑައަޅާނީ ހަރަދު އެސެސްމަންޓުގައި ކުރެވޭ ތަފްޞީލީ މަޢުލޫމާތު ބިނާކޮށެވެ. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އެއްވެސް މަރުޙަލާއެއްގައި އެކަށީގެންނުވާ ޢަމަލުތަކެއް ދެމިހުންނަކަމަ މިހާލު ހިންގާފައިވާނަމަ އެކަމުގެ ނަތީޖާ ނަގައިދޭ ހަރަދުގެ އަދަދުން ފެންނަން ވާނެވެ.

<u>އެސެސްމަންޓް ތަފްޞީލުކުރުން</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގައި ވަކި ހާލަތެއް އިސްތިސްނާކުރުމެއްނެތި ހަރަދު އެސެސްމަންޓް ތަފްޞީލުކުރުމުގައި، ހަރަދު އަމުރު ނެރުމުގެ ޖީނަރަލް އޮނި ފޮރުވާފައިވާ ތަފްސީލުކުރަން ނުވަތަ އެކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން އަމުރުކުރާ މުވައްޒަފަކާ ހަވާލުކުރެވިދާނެއެވެ.[1]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢަވާއިރު ހުއްދަދޭ ކޯޓު އޮފިސަރަކު ހަރަދު އެސެސްމަންޓް ހެދުމަށް ހުށަހަޅާ އިއުތިރާޒުކުރާނަމަ ހަރަދު އެސެސްމަންޓް ހަދާނީ ޖިސްޓްރިކްޓް ޖަޖަކު ނުވަތަ ކޮސްޓް ޖަޖެއްކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[2] މީގެ އިތުރުންވެސް އިސްތިސްނާތަކެއް ހުރިކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. އެގޮތުން ވަކީލުގެ އިހުމާލުން ހިގައިދިޔަ ހަރަދު/wasted costs order ނަގައިދިނުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމާއި،[3] ހަސްމުންނާއި ވަކީލުން އަމަލުކޮށްފައިވާ ގޮތެއް ނަގައިދޭނޫ ހަރަދާމެދު ގޮތެއްނިންމުމާއި، ކުރެކުއްޖަކު ނުވަތަ ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ މީހާކު ދައްކަންޖެހޭ ހަރަދުއްނަމަ އެހަރަދާމެދު ގޮތެއްނިންމާ ހާލަތުގައި އެކަން ކުރަން ވާނީ ޖިސްޓްރިކްޓް ޖަޖަކު ނުވަތަ ކޮސްޓް ޖަޖެއްކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަވެއެވެ.[4]

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) ގެ 194(ހ)

[2]- UK Statutory Instruments 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 Section I Rule 47.3 para (2) Where a party objects to the detailed assessment of costs being made by an authorised court officer, the court may order it to be made by a costs judge or a [District Judge].

[3]- Ibid rule 46.8(2) The court will give the legal representative a reasonable opportunity to make written submissions or, if the legal representative prefers, to attend a hearing before it makes such an order.(3) When the court makes a wasted costs order, it will—(a)specify the amount to be disallowed or paid; or (b)direct a costs judge or a [District Judge] to decide the amount of costs to be disallowed or paid.

[4]- Ibid Rule [Powers of an authorised court officer **47.3.**—(1) An authorised court officer has all the powers of the court when making a detailed assessment, except—(a)power to make a wasted costs order as defined in rule 46.8;(b)power to make an order under—(i)rule 44.11 (powers in relation to misconduct);(ii)[rules] 47.8 (sanction for delay in commencing detailed assessment proceedings) [and 47.14.(3) and (4) (sanction for delay in requesting a detailed assessment hearing)];(iii)paragraph (2) (objection to detailed assessment by authorised court officer); and(c)power to make a detailed assessment of costs payable to a solicitor by that solicitor's client, unless the costs are being assessed under rule 46.4 (costs where money is payable to a child or protected party).

ކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދަށް ބަލާއިރު ޤުދުރަތު ގޮތުގައި ޚަރަދު އެސެސްމަންޓް ހެދުން މަތިކޮށްފައިވަނީ އެސެސްމަންޓް އޮފިސަރަށެވެ.[5] އެސެސްމަންޓް އޮފިސަރުގެ އެސެސްމަންޓާ ގުޅިގެން ހިލާފުވާ އިޢުތިރާޒެއް ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ އަލުން ބަލައި ގޮތެއް ކަނޑައަޅާނީ އުސޫލެއް ކޯޓުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[6] މިގޮތުން އިޢުތިރާޒުހުށަހެޅުމުން އެއިޢުތިރާޒާމެދު ގޮތް ނިންމާނީ އެސެސްމަންޓް އޮފިސަރުކަން އެނގެވެ.

ވީމާ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރާ ޚިލާފަށް އަހަރުމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދު އެކުލަވާލުމުގައި ބަލާފައިވަނީ ކޯޓުގެ ތަންފީޒުގެ ނިޒާމުގެ އުސޫލުތަކަށް ކަމަށް ބެލެވެއެވެ. އެސެސްމަންޓް ތަޢާރުފު ކުރުމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 49 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ޓަކްސިން އެސެސްމަންޓް

ޓަކްސިން އެސެސްމަންޓް ހެދުމާ ބެންޗެއް ހުށަހަޅައިފައިވާ ޚަރަދު އޮފިސަރަކު ނުވަތަ އެޖެންޓާ އަދާކުރާ މުވައްޒަފަކު ނުވަތަ ފަންޑިއާރު ޚަރަދު ހޯދުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމާ ގުޅިގެން ބަލައި ތަރުޤީން ގޮތްނިންމުމަށެވެ. ޓަކްސިން ޚަރަދުބަލާން މިސްޓުރީގައި ފަސްލު ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

އެސެސްމަންޓް ފަސްކުރުން

ޓަކްސިން އެސެސްމަންޓް އެކުލަވާލުން ފަސްކުރުމަށް އިސްތިއުނާފު ކޯޓުން އަންގައި އަމުރުކޮށްފައި ނުވާނަމަ އެސެސްމަންޓް ފަސްކޮށްގެން ނުވާނެވެ.[7] ވީމާ އިސްތިއުނާފު ކުރާފަރާތުން އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ޓަކްސިން އެސެސްމަންޓް ފަސްކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އެފަދަ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެވެ.

ޚަރަދު އަޅައިކަސްޖެން

މައްސަލަ ކާމިޔާބުކުރާ ވިޔާއި، މައްސަލަ ގެއްލުނު ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދޭންޖެހޭ ހުކުމެއް ކުރުވިއްޖެނަމަ އެއްޚަރަދުން އަނެއްޚަރަދު އަޅައިކަސްޖެދާނެވެ.[8] ޚަރަދު އަޅައިކަސްޖެން ޖެހިދާން އެއްފަރާތަކީ ދައުލަތާ ވީމާ ކުރަދުއްވާ

5- Ontario Regulations Rules of Civil Procedure, RRO 1990, Reg 194, s 58.02, {(1) Costs shall be assessed by an assessment officer, subject to subrule (2), in the place where the proceeding was commenced or heard or in a county agreed on by the parties.}

6Ibid s **58.10** (1) On request, the assessment officer shall withhold the certificate for seven days or such other time as he or she directs, in order to allow a party who is dissatisfied with the decision of the assessment officer to serve objections on every other interested party and file them with the assessment officer, specifying concisely the grounds for the objections.(2) A party on whom objections have been served may, within seven days after service or such other time as the assessment officer directs, serve a reply to the objections on every other interested party and file it with the assessment officer.(3) The assessment officer shall then reconsider and review the assessment in view of the objections and reply and may receive further evidence in respect of the objections, and the assessment officer shall decide on the objections and complete the certificate accordingly. (4) The assessment officer may, and if requested shall, state in writing the reasons for his or her decision on the objections.

7 - ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" 192 ވަނަ މާއްދާ

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 190 ވަނަމާއްދާ

އާންމާއި އެއްގޮތަށް ނިމި އެމައްސަލާގައި ދިފާޢީ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ދިފާޢީދައުވާ ނުވަތަ ކައުންޓަރދައުވާ ދައުވާލިބާ މީހާއާއެއްކޮށް ނިސްބަތްވާގޮތަށެވެ.[9]

މިޙާލަތުގައި ޚަރަދުގެ ފައިސާގެ ގޮތުގައި ދައުވާ ކުރާމީހާއަށް ލިބެންޖެހޭ މިންވަރު، ދައުވާ ކުރާމީހާ ލިބޭމީހާއަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއާ އަޅައިކިޔުމަށްފަހު، ބާކީ އޮތް މިންވަރު ދައްކަން އަންގައިދެއެވެ.

ޚަރަދު އަޅައިކިޔުމުގައި ދެގޮތަކަށް އަޅައިކިޔުންވެދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ ޚަރަދުގެ ފައިސާގެ ދިފާޢުގެ މިންވަރު، އެ ފައިސާލިބޭ ފަރާތުން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއާ އަޅައިކިޔުމަށްފަހު، ބާކީ އޮތް މިންވަރު ދައްކަން އަންގައިދެއެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ޚަރަދުގެ އެ ޚަސްމަކަށް ފަހުން ދިފާޢީދައުވާގެ ދައުވާއާ އެކަތި ދައްކަން އަމުރުކުރުމެވެ.[10] މިގޮތަށް ޚަރަދު އަޅައިކިޔުމުގެ ކުރިން ދެފަރާތުގެ ދަޢުވާތަކާ ގުޅޭ ޚަރަދު ވަކިން ކަނޑައަޅަންޖެހެއެވެ.

ޚަރަދު އަދަދަށް ޖަވާބުވުން

ޚަރަދު އަދުރު ކުރުމުގައި ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ނުވަތަ އެއިގެކުރިންވިޔަސް ޚަސްމުގެ ނުވަތަ ޚަސްމު ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތުން ކޯޓުއަމުރަކާ ނުވަތަ އެންގުމަކާ ޚިލާފުވެއްޖެނަމަ އަމަލުކޮށްފިނަމަ އުސޫލުން ނިސްބަތުން ޚަރަދު އެއްކޮށް ނުވަތަ އޭގެ ބައެއް ދައްކަން ކޯޓަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[11] ޚަސްމު ނުވަތަ ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތަކުން ކުރިއަށްގެންދާ މަސައްކަތުގައި ކުރެވޭ ޚަރަދު ދޭން ކޯޓަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[12]

މިއުސޫލަށް ޚަރަދު އަދަދަށް ޖަވާބުވުމުގެ އުސޫލު ބިނާވެގެންވެއެވެ. މިއުސޫލުން ވަކިކުރެވޭ ޚަސްމުގެ އަމަލުތައް ކުރިމަތިކޮށްދޭ ޚަރަދު ދޭންޖެހުމެވެ.

---

[9]- Medway Oil and Storage Co Ltd v Continental Contractors Ltd [1929] AC 88

[10]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) 278(ހ)(ށ)

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 277(ހ)

[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 277(ށ)

Statement of Costs

ޚަރަދު ބަޔާން

ޤާނޫނީ އަސާސް

ޚަރަދު ބަޔާނުގެ މަފްހޫމަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ދަށުން މަފްހޫމުކުރެވޭ. ޚަރަދު ބަޔާންއެއްގެ އިސްތިޢުމާލު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 418 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ (9) ނަންބަރުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ. ނަމަވެސް ޚަރަދު ބަޔާނުގެ ނަން ކިޔުންފިޔަވާ ޤާނޫނުގައި މިބަޔާންގެ ތަފްޞީލެއްނެތެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު ޚަރަދު ބަޔާނާ ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ޝަރުޢުކޮށް ހުކުމް ކުރާއިރުގައި ޚުލާސާ އެސެސްމަންޓު/summary assessments ނުވަތަ ހުރިހާ މައްސަލަތަކެއްގައި، ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކި ފޯމެއް ހުށަހަޅާ ޚަރަދު ތަފްޞީލުކުރެވޭ.[13] ޚުލާސާގޮތެއްގައި އެސެސްމަންޓު ޚަރަދު ނަގައިދޭން އެދޭ ހާލަތްތަކުގައި ފިޔަވާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ޚަރަދު ތަފްޞީލު ހުށަހަޅަނީ Costs Budgets/ކޮސްޓް ބަޖެޓް މެދުވެރިކޮށެވެ.[14] ޚަރަދު ތަފްޞީލު ހުށަހަޅުން ގާއިމުކޮށްފައިވާ ކޯޓަށް ލިބިފައިވާ މައްސަލަ ހަރުދަނާ ގޮތުގައި ހިންގައި ތަރުތީބުކުރުމުގެ ބާރުގެ ދަށުން ބަދަލުކުރެވޭ ބަޖެޓެވެ.[15] ތަފްޞީލު އެސެސްމަންޓް/detailed assessment ނުވަތަ ޚަރަދުތަފްޞީލު ހުށަހަޅަނީ Bill of Costs/ޚަރަދު ތަފްޞީލު ބިލު މެދުވެރިކޮށެވެ.[16]

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޚަރަދު ބަޔާންއެއްގެ ވަރަކަށެވެ.[17] މިއީ ޤާނޫނުގެ ޚަރަދާ ގުޅޭ އުސޫލުތަކާއި ހިނގާނެ ގޮތަކާއި ޚަރަދު ބަޔާން ހިއްސާކުރުމާއި އަދި އެހެން ނަމޫނާ ފޯމުތަކާއި ޚަރަދު ތަފްޞީލު ހުށަހަޅުމާއި، އެތަފްޞީލުގައި ހިމެނޭނެ ކަންކަމާއި، އެތަފްޞީލަށް ގެނެވޭ ބަދަލުތަކަށް ޖަވާބުދާރީވުމާއި، އެތަފްޞީލު ހުށަހަޅާނެ އެކަށީގެންވާ ފޯމުތަކާއި، އިތުރު އިޖުރާއަތުތައް ހިމެނޭގޮތަށް ގަވާއިދުގައި ވަރަށް ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށް ކަނޑައަޅާފައެވެ.

ޚުލާސާ އެސެސްމަންޓު

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ޚުލާސާ އެސެސްމަންޓު/summary assessments ހުށަހަޅަނީ އަވަސް ނިޔާގެ މައްސަލަތަކުގެ fast track/ޓްރެކުގައި ބެލިގެންވާ މައްސަލަތަކެއްގެ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދޭން އެދޭނަމަ؛ ނުވަތަ އެއްދުވަހަށްވުރެ ދިގުނުވާ އަޑުއެހުމެއް ނިމުމުން، އެއަޑުއެހުމާ ގުޅިގެން ނުވަތަ އެހެނިހެން ގެނެސް ޚަރަދު ނަގައިދޭން އެދޭނަމައެވެ. މިހާލަތްތަކުގައި މިސާލުގެ ދަށުން ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ހުށަހަޅައިދެވެނެވެ

[13]- UK Practice direction 44 General Rules about costs This practice direction supplement part 44 para 1.2
[14]- UK Practice direction 3D General Rules about costs This practice direction supplement part 3 para 1-13
[15]- UK civil Procedure Rule 1998 No.3132(L.17) part 3
[16]- UK civil Procedure Rule 1998 No.3132(L.17) part 47 Rule 47.6(b)
[17]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 194 ވަނަ މާއްދާ

ޚަރަދު ބާރާމާލުކުރު ޖަވާބުދާރީ ސަބަބުތަކާ މައްސަލަ ޖެހުނު ދިނުމުގެ ނުވަތަ ހިއާރު އުފެއްދުމުގެ ފުރުސަތެއް އޮތުމަކީ

ޑީޓޭސް އެސެސްމަންޓު ހެދުން ހުއްޓުވާލެވޭނެ.[18]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އެސެސްމަންޓުގެ ޖަދުވަލު ބާރަށްކަރުމަން 272 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބާރަށްކަށްފައިވަނީ ތަފްސީލު އެސެސްމަންޓު ހެދުމުގެ އުސޫލުގެ ވާހަކައެވެ. ވީމާ އަދަރުމުންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ދަންނަވަނީ ތަފްސީލު އެސެސްމަންޓު/detailed assessment ހެދުމުގެ އުސޫލެވެ. ވީމާ ޚަރަދުތަފްސީލު ހުށަހަޅަން Bill of Costs/ބިލް އޮފް ކޮސްޓު ގެދުވެރިކާރެވެ.

[18]- UK Practice direction 44 General Rules about costs This practice direction supplement part 44 para 9.2

Bill of Costs

ބިލް އޮފް ކޮސްޓް

ޑިޓޭލްޑް އެސެސްމެންޓް

ޑިޓޭލްޑް އެސެސްމެންޓް/detailed assessment ހަދައި ޚަރަދު ނަގައިދޭން އެދޭ ނަމަ ޚަރަދު ޑިޓޭލްޑް ހުށަހަޅަންވާނެކަން ޤާނޫނުގެ ނަޞުން ދޭހަވެއެވެ. އިތުރު ޑިޓޭލްޑްއާ ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުން ފެންނާކަންނެތެވެ.[19] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ހުދޫދު ވާއިރު މިޑިޓޭލްޑް ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ކޯޓުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތު ފާއިތުވެގެނެވެ.[20] ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުތަކެއް ހަމަޖެއްސުނީ ފަންޑުކުރާ ފަރާތަކާދުރު ފިޔަވައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުންކަމުގައި ވާނަމަ ނުވަތަ ދައްކަންޖެހޭ މިނޫން އެހެން އިންޝުއަރެންސް ޕްރީމިއަމް އެއް ކޮސްޓަކީ Additional liability/އިތުރު ލަޔަބިލިޓީ ވަކިން އެކަމަށް ހިނގާ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އެދޭނަމަ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަކިފޯމެއް ހުށަހަޅާށެވެ.[21] އިތުރު އިންޝުއަރެންސްގެ އުސޫލަކީ ޢަމަލުކުރެވޭ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ދަށުން އުސޫލުތަކެއްނެތެވެ. ވީމާ އުސޫލުގެ ޑިޓޭލްޑް ލިޔާކަން ފާސްތައްނުކުރަމެވެ.

ޝަކުވާ/އޮންނަންވީ ގޮތް

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ހުދޫދު ވާއިރު ޚަރަދުތަކުގެ ބިލް/Bill of Costs ގައި ވަކިމަޢުލޫމާތުތަކެއް ހިމެނި ވަކިގޮތަކަށް އޮތުން ލާޒިމްކޮށްފައިވެއެވެ. އެކެއް:- މައްސަލައާއި ގުޅޭ ޑިޓޭލްޑް ބަޔާންކުރާ ކަވަރު ކަރުދާހެއް ހިމެނުމާއި، ދެއް:- މައްސަލައިގެ ފަސްމަންޒަރު އެނގެންއޮތުމާއި، ތިނެއް:- ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އެދޭކަންކަން އެނގެންއޮތުމާއި، ހަތަރެއް:- ކޮންމެ ޞަފްޙާއެއްގެ ޖުމްލަ ވަކިން އެނގެން އޮތުމާއި، ފަހެއް:- ހާޒިރުވުމަށް ހިނގައި ދިޔަވަގުތު އެނގެން އޮތުމާއި، ހައެއް:- އިޤްރާރުތައް އޮތުމެވެ.[22]

މިގޮތް ތިރީގައި އިޤްރާރު ބަޔާންކުރުމުގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނެއްގައި އެކަމުގެ އަސާސެއް ހިމެނިފައިވާ ކަންކަން އިޤްރާރުން އުނިކޮށް އިޤްރާރު ފުރިހަމަ ކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްފައިވާނެއެވެ. މިގޮތް ތިރި ތަރުމާ ކަނޑައެޅޭނީ އެކަމާ ގުޅޭ އަސާސް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބަލައިގެނެވެ.

19- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 272(ރ)

20- UK civil Procedure Rule 1998 No.3132(L.17) part 47 Rule 47.6(b) & Practice direction 47- Procedure for detailed assessment of costs and default provisions para 5.7 to 5.22

21- އިތުރު ޖިންސާތަކުގެ ޚަރަދު ނަގައިދޭން ގޮތް މިންވަރުތައް ވަކިން ހުށަހަޅާކަށެވެ. މިއީ މިކަމަށް ވަކި ބާބެއް ގައި ޑިޓޭލްޑް ހިމެނޭން އަދަދު މައްސަލަތަކެވެ.

22- Practice direction 47- Procedure for detailed assessment of costs and default provisions para 5.7(1)(2)(3)(4)(5)(6)

ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަމާއި،

އޮންނަންވާނެ ގޮތް

ކަވަރު ކަރުދާސް

ކަވަރު ކަރުދާހުގައި މައްސަލައިގެ ތަފްސީލު ހިމެނެންވާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ޚަރަދު ތަފްސީލު ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ މައުލޫމާތާއި، ޚަރަދު އެސެސްކޮށް ދިނުމަށް އެދިހުށަހެޅުމުގެ ހައްދުފިބީ އަމުރު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ޓެކްސް ޚަރަދު ބިލުގައި ހިމެނޭނަމަ ޓެކްސް އަދި ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްފައިވާކަން އެނގޭނެ މައުލޫމާތު ނުވަތަ ނަންބަރު ހިމަނަންވާނެއެވެ. ގާނޫނީ އެހީ ފޯރުކޮށްދޭ ފަރާތެއްނަމަ އުޖޫރަ އަންގަން ސަރުކާރު ނުވަތަ އިތުރު އޮންނަންވާނެއެވެ.[23] ބިލުގެ ނަންބަރު ކަމަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި އޮވާ ނަންބަރަކީ ބިލުގެ ޖާރީ އަހަރާއި ސީރިއަލް ނަންބަރެވެ. ނުވަތަ ބިން ނަންބަރެވެ.[24] އިތުރު ތަފްސީލު މާއްދާ ފޯމު ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ފަސްފަރަތް

މައްސަލައިގެ ފަސްފަރަތް ބަޔާން ކުރުމުގައި ޚަރަދު ހުށަހެޅުނު ޚަރަދުތަފްސީލު ހުށަހަޅާ ހިސާބުން މައްސަލައިގައި ކަންހިނގައިދިޔަގޮތް ކުރުކޮށް ގޮތެއްގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. މަސައްކަތްކުރި ގާނޫނީ ވަކީލުންނާއި ވަކީލުންގެ ބިލުގެ ޚަރަދު ގަޑީގެ ރޭޓް ކޮންމެ މިހާރު ވަކިވަކިން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ޚަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތާއި، އޭނާގެ ވަކީލުން ވަކީލުންގެ މެދުގައި ޚަރަދަށް އަސަރުކުރާ އެއްބަސްވުމެއް އޮތްނަމަ ވަކީލުންނާއި ޖެހޭ އޭގެ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[25]

ޚަރަދު ނަގައިދޭން އެދޭކަންކަން

ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓަށް ހާޒިރުވިނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[26] އެބަހީ އިލެކްޓްރޯނިކްކޮށް ހުށަހެޅިނަމަ އެކަންވެސް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[27] ދައުވާލިބޭ ފަރާތާ ބައްދަލުވެ ވާހަކަދެއްކިކަމަށް ނުވަތަ މުޢާމަލާތް ކުރެވުނުކަމަށް އަދި ފޯނާއި، ޚަބަރުންނާއި ބައްދަލުވެ ވާހަކަދެއްކިން ނަމަ ނުވަތަ މުޢާމަލާތު ކުރެވުނުކަމުގެ އެކަން ހިމަނަންވާނެއެވެ. މައްސަލައިގެ ބޭނުމަށް އެއްވެސް މުދަލެއް ބަލައި ތަހުޤީޤުކުރުމުން ނުވަތަ ވަކިތަނަކަށް ބަލައި ޒިޔާރަތްކުރިނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި ރިކޯޑުތައް ބަލަހައްޓާ އިދާރާގެ ހިމެނެންޖެހޭ ވަކިވަކިކޮށް ގޮސް ނުވަތަ ނަގަހައްޓާ ވަކިމިންވަރަކާ މުޢާމަލާތް ކުރަން ހަމަޖައްސާފައިވާ އެކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ކޯޓާއި، އިދާރީ ވަކީލާއި މުޢާމަލާތު ކުރެވުނުނަމަ

23- Ibid para 5.10(1)(2)(3)(4)

24- ޓެކްސް ނެގުމާބެހޭ އިދާރީ ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު 03/2010) 23(ހ)

25- Practice direction 47- Procedure for detailed assessment of costs and default provisions para 5.11(1)(2)(3)

26- Ibid para 5.12(1)

27- Ibid para 5.16(1)(2)

އެކަން ހިމަނަންވާނެވެ. ތިރީއިއުންތަކާ ގުޅިގެން ކުރުވުން މަސައްކަތްތައް ބަހާންކުރަންވާނެވެ. މަސައްކަތުގެ ވަގުތުތަކަށް އެއްބަސްވުމަކީ އިދާރާގެ ވަޒީފާ ކުރުވުން މުއައްސަސާގެ ތެރެއިން މަތީގައި ބަހާންކުރި އެއްވެސް ދާއިރާއެއްގައި ނިހަޔާނާ ކަމެއް އޮތީނަމަ އެކަން ބަހާންކުރަންވާނެވެ. މިންނަން އެހެން މަސައްކަތެއް ކުރުވިދާނެތަނަމަ އެކަން ބަހާންކުރަންވާނެވެ.[28]

މުއައްސަސާތަކުގެ މަސައްކަތު ތަރުތީބު ހިމެނޭ ޗެކެއް، ދެއިރު ޖަނަވާރު، ޓެއިކަން ކުލަބުތަކެވެ.

routine/އާދައިގެ މަސީން ކުރުވާ މުއައްސަސާތައް ފިޔަވާ އެހެން މުއައްސަސާތައް ބަހާންކުރަންވާނީ އެކަން ހިންގުމަށްޓަކައިވެ. routine/އާދައިގެ މަސީން ކުރުވާ މުއައްސަސާތައް ބަހާންކުރަންވާނީ އެފަދަ ގޮތްތަކަށް ނުވަތަ އެބައްޓަކައި ކޮންމެ ބަދަލަކަށް ވަކިން ހިންގުމަށް އެކުލެވޭ ބަހާންކުރާ މުއްދަތެވެ.[29]

އާދައިގެ މަސީން ކުރުވާ ޓެކްނިކަލް، އިމާރާތްތައް، ސްޓީމް މެޝިން ކޮންމެ އެއްމެހާ ބޭސްބަހާ 6 މިނެޓެވެ. ތެލް ސްޓޯރުކުރާ ގުދަނަށް ވަކިވާ އެއްޗެހި ދަށުން ފުރުޅިގެ ގަޑިން ނަގައިއްނު ދޫކޮށްވެ. އެޅޭ ކާޑު ހުސްނަ ތަރުގެ 10 މޭޓަރު ސަރަހައްދުގައި އެއްޗެހި އަނބުރާ ދިއުމުގެ ގަޑިކުރެވެ. އާދައި އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން ޕްލާސްޓިކް ކަރުދާސް، ގަނާ ގެރިފަރި، ކާރޮޑުކާސްގެ ގަޑިތައް ނަގައިއްނު ދޫކޮށްވެ. ޖިސްމާނީ ހާލަތުއްގެ ގޮތުގައި އެނބުރުނު ވަރަށް ބޮޑު ގަނޑުއްކަމަރާވާނަމަ ނަގައިދެވިދާނެވެ. ފިނިކަމަށް ކޮޅު ގަދުގެ ގަޑި އާދޭ އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން ނަގައިއްނު ދޫކޮށްވެ. ޖިސްމާނީ ހާލަތުގެ ގޮތުގައި ގިނައަދަދުއްގެ ފިނިން ކޮޅު ހަދަންޖެހޭނަމަ އެނބުރި ގަޑި ބަލާގައި ހިމަނާފައިވާނަމަ ނަގައިދެވިދާނެވެ.[30]

<u>ވަކިވި ފި</u>

ޓެސްޓު ވަކިވުންތައް، ވަކިވުންގެ އަހަރެއްގެ ސަރަޙައްދަށް ހާސިލުވުމުގެ ދަށުން ގަޑިން ހާސިލުވި ތަރީޚުގެ ތަރުތީބުން ބަހާންކުރަންވާނެވެ. އެއްވަކިވުންނަންވުރެން ގިނަވަކިވުން ހާސިލުވިނަމަވެސް ވަކިވި ފި ނަގައިދިނުމުގައި އުޅޭނެ ގަޑިއެއް ހިމެނޭ ޖުމުލަ ވަގުތުގެ ތެރޭގައެވެ. ކުރުކޮށް ބުނާނަމަ އަހަރެއްގެ ވަގުތަށް ވަކިން ގަޑި ނަގައިއްނު ދޫކޮށްވެ.[31]

ވަކިވުމަ އަދި އެކަށީގެންވާ އަދަދެއްކަމުގައިވާނެވެ. ވަކިވުމު އެކަށީގެންވާކަން ކަނޑައެޅުމުގައި ބަލާނެކަންތައް، އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 48 ގައި ބަޔާންކުރައިވާނެވެ.

---

[28]- Ibid para 5.12(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)(8)(9)(10)
[29]- Ibid para 5.13(1)(2)(3)
[30]- Ibid para 5.22(1)(2)(3)(4)(5)
[31]- Ibid para 5.22(6)

އެހެނިހެން ޚަބަރު

އެހެނިހެން ޚަބަރުގެ ގޮތުގައި ޚަބަރު ބިލު ތަޢާރުފު ކުރުމުގެ ޚަބަރު ހިމެނިދާނެވެ.

މޮޑެލް ޚަބަރު

ބޭސިކް އެސެސްމެންޓް ހެދުމަށް ހުށަހާ ޚަބަރު ބޭސިކް ޖެހުމަށް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފެށުމާ ކުރިމަތިލާނެއެވެ.

ކޮޕީގެ ނަންބަރު:- ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރާ ނުވަތަ ނިސްބަތާ ގުޅިގެން އެސެސް ޚަބަރު ނަގައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހާ ޚަބަރު ބޭސިކް
ބިން ނަންބަރު:- މައްސަލައިގެ މައްސަލައިގައި 20 ޖަނަވަރީ 2022 ގައި ބޮޑުޖެ ހަވީ މަގު ވެއްޖެ ކައިރީގައި ހިގައިދިޔަ މަގުމަތީ އެކްސިޑެންޓާ ގުޅިގެން ދައުލަތަށް ނިޔާވި މާލިއު ހަރަދުގެ ހަރަގަނޑުން ލިބުނުއިރު ޖިސްމާނީ އަނިޔާގެ ބަދަލު ހޯދުމަށް ދައުވާ ކުރިއެވެ. ނިޔާވި މާލިއު އިނީ ކާރުގެ ކުރީސީޓުގައެވެ. ކާރު ދުއްވަންއިނީ ދައުވާ ލިބޭ މުދައްޔާ ހާމިދެވެ. މުދައްޔާ ހާމިދުގެ އިހުމާލުން ކާރު ޖެހުނު ޖެހިގެން އޮތޯރިޓީ އެރުމުގެ ސަބަބުން އެރޯނުގައި ދައުލަތުން ދިނަ ސައިކަލެއްގައި ޖެހި އަނިޔާވީ ފަރާތް ކާރު ވަކިވިއެވެ. ދައުވާލިބޭ މުދައްޔާ ހާމިދުގެ މައްސަލަ ޖިނާއީ ދައުވާކުރުމަށް ފަރާތުގެ ބޭފުޅުގެ ދައުލަތުން، މަސްޢޫލަ ހާމިދުގައި ހުރިގެން ދައުލަތުގެ ދައުވާ ހުކުމެއް ކުރެވިފައިވާނެއެވެ. މިކަމާ ގުޅިގެން ފުލުހުންގެ ފޯރަމް ތަފުސީލު ރިޕޯޓް ސްޓޭޓް ސްކޮޓް ޕީ.އެލް ޚަލީފާ ކޯޓުން 11 ޖުލައި 2022 ގައެވެ. މައްސަލައިގެ ދައުވާ ކޮޕީ ކޮބަން ހުކުމާފައިވާނީ ..... ގައެވެ. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޅު އެއްވުމުގެ ގޮތުގައި 2 ދުވަސްމަތީން އެއަޅެއްޓުން ބޭއްވިފައިވެއެވެ. މައްސަލައިގައި ޖިނާއީ ވަޒަނުކުރަން ނިންމައި ހުކުމްކޮށްފައިވެއެވެ. އަދުގަނޑަށް ފޯރުން ލިބުނު ދިފާއިވާނީ ތިރީގައި މިބާރުކުރާ ޚަރަދުން ފައިސާ ދެއްކުމުންނެވެ. • ފޮރެންސިކް/ވަކީލް:- ގަޑިއަކަށް 217 ރުފިޔާ އަދި ޖީއެސްޓީ • އެސިސްޓެންޓް ސޮލިސިޓަރ :- ގަޑިއަކަށް 192 ރުފިޔާ އަދި ޖީއެސްޓީ • އެހެނިހެން ފީ :- ގަޑިއަކަށް 118 އަދި ޖީއެސްޓީ އެހެން ގޮތަކަށް ބާރުނުކޮށްފައި ނުވާނަމަ އަދުގަނޑުގެ ފަރާތުން މައްސަލައިގައި ވަކާލާތުކޮށް ކަރަންޓުހުން ހުރިހާކަމެއް ކުރެއްވީ އެސިސްޓެންޓް ސޮލިސިޓަރ އެވެ.

#	ކުރެވުނު މަސައްކަތުގެ ތަފްސީލު	ޓެކުސް	ދެއްކި ފައިސާ	ޑިބެންޗަރު
	08 ޖުލައި 2022 - އީމެއިލް އެން ކޭ ވަގާދިރީ			
1	07 އޮކްޓޫބަރު 2022 ގައި ދައުވާ ހުށަހެޅި			
2	ހުށަހެޅުމުގެ ފީ		685.00	
	- ދައުވާގެ ދިފާޢުގެ ރައްދު			
	- ރައްދުބަޔާން			
3	ޝަރުޢީ ކަނޑައެޅުން		220.00	
	- ޝަރުޢީ ކަނޑައެޅުމުގެ މައްޗަށްދާ ސަބަބުތައް ލިޔުމުން ހުށަހެޅުން.			
	- 20 ޖެނުއަރީ 2023 ގައި މައްސަލަ ބޭއްވި މައްސަލައިގެ ޝަރުޢަށް ފޮނުން			
	- 09 ފެބްރުއަރީ 2023 ގައި މައްސަލަ ތަރުތީބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ބޭއްވުން.			
	- 23 ފެބްރުއަރީ 2023 ގައި ހެކިބަސް ހުށަހެޅި.			
	- 13 އޭޕްރިލް 2023 ގައި ޚުލާސާ ބަސް ހުށަހެޅުން.			
	ދެއްކި އަޑުއެހުމުގެ ހަރަދު		1090.00	
	- 25 ޖުލައި 2023 ގައި ފުރަތަމަ އަޑުއެހުން ބޭއްވުން.			
	- އަޑުއެހުމުގައި 5 ގަޑި އިރު ހޭދަވި 960.00 ރުފިޔާ			
	- ނަރުސްގެ ބައްދަލުވުން/ކޮންފަރެންސްގައި 0.75 ގަޑި ހޭދަވި 1090.00 ރުފިޔާ			
	- ދަތުރުކުރުމާއި، މަޑުކުރަން ޖެހުން ވީބްސް 1.5 ގަޑި 288.00 ރުފިޔާ			
6	ވަކީލުން އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުވުމުގެ ޖުމްލަ ހަރަދު			1392.00
7	ވަކީލު/ކޮންސަލްޓަންސީ ސަރވިސްގެ ހަރަދު (މިސާ ވާރިޝާ)	400.00	2000.00	
8	ސަފަރީ ހެކިބަސް އަރުވާ ހަރުދު ފީ (ޖ.ރ.މ.ހަޑުމަގު)		850.00	
9	ސަފަރީ ހެކިންގެ ހަރަދު		84.00	

	26 ޖުލައި 2023 ގައި ދުވަސް އަޅުއްވުން ބަންދުވުން. މިއަޅުއްވުމުގައި މައްސަލައިގެ ހުކުމްކޮށް ނިންމާފައިވާ ދަޢުވާ ކުރާފަރާތަށް -/75000 ރުފިޔާ ދައްކަންޖެހޭކަމަށް ކަނޑައަޅައި މައްސަލަ ނިންމި. - ކޯޓުގައި ހާޒިރު 3:00 ގަޑިއިރު 576.00 ރުފިޔާ - ކޮންފަރެންސްގައި 1:50 ގަޑިއިރު 288.00 ރުފިޔާ - ދަތުރު ކުރުމާއި، މަޝްވަރާކުރުން މީޓިންގުތަކުން 1.5 ގަޑިއިރު 288.00 ރުފިޔާ.			
10	ވަކީލު އަޅުއްވުމަށް ހާޒިރުވުމުގެ ޖުމްލަ ހަރަދު			1152.00
11	ވަކީލުން/ކައުންސިލް ދުވަސް ދުވާލުގެ ހަރަދު (މިސާ މާރިދާ)	190.00	950.00	
	ދައުވާ ކުރާ ފަރާތް			
12	08 ޖުލައި 2022 ގައި ފުރަތަމަ ތަފާތުން: 0.75 ގަޑި: ބައްދަލުވާ އަދި ފޮނުން ހާދަލަތި އެހެނިހެން ވަގުތު - ޝީޓުއެން 1 ބައްލަވާ			162.75
13	ޝީޓުއެލް - 1 ގެ ޖުމްލަ ހަރަދު - 7.5 ގަޑިއަށް			1440.00
14	ތަޖުރިބާ ފޮންޓަސްޖެހޭ ސިޓީއާއި ފޮނުކޮށް - 29 (12+17) ޖުމްލަ ހަރަދު			556.80
	ވާދީއޭ ހުރި (ޝަވާރިހުރި) ކޯޓަށް ހާޒިރުވެ ހާދަލަތިވަގުތު، ފޮނުވުން ސިޓީއާއި، ފޮނުކުރު - ޝީޓުއެލް 2 ބައްލަވާ			
15	ޝީޓުއެލް 2 ގެ ޖުމަލް ހަރަދު - 2.5 ގަޑި			998.40
16	ފޮންވަސްޖެހުން ސިޓީ އަދި ކުރުވުން ފޮން ކޯލް އަދި އީމެއިލް - 8 (4+2+2) ޖުމްލަ ލީ			153.60
17	10 އޮކްޓޫބަރު 2022 ގައި ކުރި ދަތުރު ހަރަދަށް ދެއްކި	4.59	22.96	
	މެޑިކަލް އެކްސްޕެންސްގެ ހަރަދު			
18	11 ސެޕްޓެންބަރު 2022 - ފޮނުވުން ދިގުސިޓީ 0.33 ގަޑީގެ ލީ			63.36
19	31 ޖަނަވަރީ 2023 - ފޮނުވުން ދިގުސިޓީ 0.25 ގަޑީގެ ލީ			48.00

20	23 މޭ 2023 - ބޮޑުފުށް ކަލޯ 0.2 ގަޑީގެ ދީ			38.40
21	ޓޯކަން ސިޓީއާއި، ފުށް ކަލޯ - 10 (4+6) ޖޯޑަލް ދީ			192.00
22	ޖ.ރ.ވުހަރުމަދު ރިޕޯޓް ދިނުމަށް ޝަރީ ދީ		500.00	
	ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތާއި ބާނާގެ ވަކީލު			
23	08 ޖުލައި 2022 - ފޮނުވި ސިޓީ 0.5 ގަޑީގެ ދީ			96.00
24	19 ފެބުރުއަރީ 2022 -ބޮޑުފުށް ކަލޯ 0.25 ގަޑީގެ ދީ			48.00
25	ޓޯކަން ކާޑު ފޮނުވި ސިޓީ ފުށް ކަލޯ-24 (6+18) ޖޯޑަމަ ދީ			460.80
	ކޯޓު ހުށަހެޅުން މުއާމަލާތް			
26	ފޮނުވާ ސިޓީ އަދި ފުށް ކަލޯ - 9 (8+1) ޖޯޑަލް ދީ			172.80
	ދަޢުވާ ލިބޭފަރާތުގެ ވަކީލާ/ވަކީލުންނާ ހުށަހެޅުން މުއާމަލާތް			
27	ސިޓީ އީމެއިލް ފުށް ކަލޯ - 19 (8+7+4) ޖޯޑަމަ ދީ			364.80
	ލިޔުކިއުން ތަރުޖަމާ ކުރުމަށް ހުށަހެޅުން މަސައްކަތް			
	ޓައިޕް ވަގުތު - ޝީޓުއެއް 3 ބައިގަވާ			
28	ޝީޓުއެއް 3 ގެ ޖޯޑަމަ ހަރަދު 0.75 ގަޑި 217.44 ރުފިޔާ 44.5 ގަޑި 192 ރުފިޔާ، 12 ގަޑި 118 ރުފިޔާ.			10،122.75
	ދެފަރާތް ދެމެދު ދެކުޅުން ފާހަކައަށް/ނަކަލުސިޓީ ސަފުން			
	23 މާރިޗް 2022 - ދިފާއީ ވަކީލުގެ އާދޭހަކީ ބާއްވުން ބައްދަލުވުން.			
	\ޓައިޕް ވަގުތު - 1.5 ގަޑި 288 ރުފިޔާ			
	\ދަތުރާއި، މަޑުކުރަން ޖެހުނު - 1.25 ގަޑި 240 ރުފިޔާ			
29	ބައްދަލު ވުމުންތަކުގެ ޖޯޑަމަ ހަރަދު			528.00
	އެހެނިހެން މަސައްކަތްތައް			
	ބިލް ތައްޔާރުކުރުމާއި، ޗެކުކުރުން			
	\ވަކީލު ޓައިޕްކުރި ވަގުތު - 1 ގަޑި 192.00 ރުފިޔާ			
	\ހަރަދު ބިލް ޖުރާމަބަލަން ކުރި ޖުރާމަބަލަން - 4 ގަޑި(110 ރުފިޔާ)			
	480.00			

30	އެހެނިހެން މަސައްކަތުގެ ޖުމްލަ ހަރަދު			672·00
31	ވަކީލު ފީން ދައްކަން ޖެހޭ ޓެކްސް ( )	790·00		
32	ޖީއެސްޓީ ހަރަދުން ދައްކަންޖެހޭ ޓެކްސް (18،662·46 ގެ 6%)	3731·49		
	ޖުމްލަ	5116·08	6511·96	18662·46

އިޤްރާރު

1- ބަޔާނަކަށް އިޤްރާރުވުން

ހުށަހަޅާ ހަރަދު ތަފްސީލުކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތަފްސީލުތަކަކީ ފުރިހަމަ އަދި ބަޔާނާ ތަފްސީލުކަމަށް އިޤްރާރުވަމެވެ. އަދި

މިމަސައްކަތުގެ ޖީއެސްޓީ ހަރަދަށް ޖީއެސްޓީ އެޕް ފުރޮކިއުމަންޓް ފަރާތަކުން ވަނީ ކަނޑައަޅާފައެވެ.

☐ މިސަރަބަރާކުރުމަށް ހަރަދު ބިލުގެ ބައި .... ތަކުގެ މަސައްކަތް ކުރެވިފައިވާ ފިޔަވަޅު ސާރވިސް އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުންނެވެ.

މިމަސައްކަތުގެ ޖީއެސްޓީ މަސައްކަތް ކަރުދާސް އިންޝުއަރެންސް ފިޔަވަޅުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ މުވައްޒަފުންނެވެ.

☐ މިސަރަބަރާކުރުމަށް ހަރަދު ބިލުގެ ބައި .... ތަކުގެ މަސައްކަތް ކަންކުރެވިފައިވާ ދާއިމީ ވަޒީފާގައި ހުރި ހަރަދު ލިބުނާ ފަރާތުގެ މުވައްޒަފުންނެވެ.

މިމަސައްކަތުގެ ޖީއެސްޓީ މަސައްކަތް ކަންކުރެވިފައިވާ އަތްމަސައްކަތްތެރިއާ ޖީއެސްޓީ ވަކިކުރެވޭ.

☐ މިސަރަބަރާކުރުމަށް ހަރަދު ބިލުގެ ބައި .... ތަކުގެ މަސައްކަތުގެ ހަރަދު، ހަރަދު ލިބުނާ ފަރާތުން ވަކިވަން ދައްކަންޖެހޭ ހަރަދުތަކެއްނުން އިތުރުކަންތައް ނުވާނެވެ.

2- ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއާ ގުޅޭ

ފާހަގަ ޖަހަފައިވާ ގޮތުގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަމަށް އިޤްރާރުވަމެވެ.

☐ ހުށަހަޅާފައިވާ ހަރަދު ބިލުގައިވާ ފައިސާ ހިފެހެއްޓުން ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތުން އެއްވެސް ފައިސާއެއް މިހާތަނަށް ދައްކާފައެއްނުވެއެވެ. ނުވަތަ

ހުށަހަޅާފައިވާ ހަރަދު ބިލުގައިވާ ފައިސާ ހިފެހެއްޓުން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ގެއްލުމަށް ޓިކެޓުގައި މިބަޔާންކުރާ ފައިސާ ދައްކާފައިވެއެވެ.

☐ {އަދަދު ކުރު ތަފްސީލާއެކީގައި ބަޔާންކުރާ. ފައިސާ ގެއްލިބާރުގެ، ގެއްލިވިހާގެ، ކާކުގެ ފަރާތުން ގެއްލިފައިސާއެއް ވާ އެންގެވުން.}

3- ދައްކާފައިވާ ފައިސާއާއި ގުޅޭ/Disbursements

މިބާވަތުގައި ހިމެނޭ ކޯޓުންސިޓީ ޕީ ފިޔަވާ އުޖޫރައެއްގެ އަދަދު 500 ރުފިޔާއަށްވުރެން ކުޑައަދަދު ހިމެނޭ ޒަރޫރީވާކަން ވާނީ ފައިސާ ދައްކާ ޚަރަދުކޮށްފައެވެ.

4- ޖަލްސާ ފައިސާއާއި ގުޅޭ

ޒަރޫރަތުގެ އަގުން ދައްކަންޖެހޭ ޖަލްސާއެއް، ހިސާބު ކުރުމުގައި ހިސާބުކޮށްފައިވާނީ އޮޑިޓްކުރަންޖެހޭ އެކަމަށް ވާނުވާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ސާފުކުރަމުން.

އެސެސްމެންޓް

ޚަރަދުގެ އިޖުރާއަތު

އާންމު އުސޫލު

ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ސަބުޖެކްޓުކޮށް ހުކުމް ކުރުމަކީ/Costs reserved ފަހުން ޚަރަދު ކަނޑައަޅާގޮތަށް ހުކުމްކުރުމެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ ހުކުމް ކުރާއިރު ތަފްސީލީ އެސެސްމެންޓް ހެދުން ސަބުޖެކްޓުކޮށް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އަމުރުކުރުމެވެ.[32] ޚަރަދު ނަގައިދިނުން ސަބުޖެކްޓުކޮށް ހުކުމްކޮށްފައިވާނަމަ ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް އެސެސްމެންޓް ހެދުމުގައި ތަބާވާންޖެހޭނީ ތަފްސީލީ އެސެސްމެންޓް/detailed assessment ހެދުމުގެ އުސޫލަށެވެ.[33]

ހުށަހެޅުން

ޚަރަދަށް އެދިހުށަހެޅުމާގުޅޭ ތަފްސީލުތައް ބާބު 59 ގައި "ޚަރަދު އެދުން" ހެޑިންގެ ދަށުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ. ޚަރަދު ތަފްސީލު ހުށަހަޅާއިރު ޚަރަދު ތަފްސީލާއެކު ތަފްސީލު އެސެސްމެންޓް/detailed assessment ހެދުމަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ފޯމެވެ "ތަފްސީލު އެސެސްމެންޓް އަޑުއެހުން" މިސުރުޚީގެ ދަށުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތަކެތި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

ޚަރަދު ތަފްސީލު

ހުކުމްކުރާއިރު އެސެސްމެންޓް ހެދުމަށްފަހު ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ހުކުމްކޮށްފައިވާނަމަ، މައްސަލައިގެ ހުކުމްކުރާ ތާރީޚުން ފެށިގެން 15 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޚަރަދު ތަފްސީލު އެދި ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ޚަރަދު ތަފްސީލު އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމާއެކު ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުތަކުގެ ތަފްސީލު ތަކެތި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[34] މިހުށަހެޅުމުގައި ނުވަތަ ޚަރަދު ބާބުގައި އަސާސީ ގޮތުގައި ހުށަހަޅަންޖެހޭ ކަންތައްތަކާއި މަދަނީ އިޖުރާއަތު އަދި ޤާނޫނުގައި މަދަނީއިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައިވެއެވެ.

ވީމާ އަސާސީ ގޮތެއްގައި ޚަރަދު ބާބުގައި މައްސަލަތަކާއި ގުޅިގެން ޚަރަދު ކުރެވުނު ކަންތައްތަކެއް އެކުލެވޭގޮތުން ތަޢާރުފުކޮށްފައިވާ ޚަރަދު ތަފްސީލެއް/Bill of Costs ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދުތަކަކީ އެކަށީގެންވާ ޚަރަދެއްކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް ޚަރަދު ރިސީޓުތައް، ހުކުމްތައް، ވަކީލުގެ އެއްބަސްވުމާއި، މިފަދަ ލިޔެކިޔުން އެޓޭޗުކޮށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

[32]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) ގެ 272 (ނ)
[33]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) ގެ 272 (ނ) ބައްލަވާ، ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 194 ވަނަ މާއްދާ
[34]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 194 ވަނަ މާއްދާ

ރައްދުކުރުމާއި، ޖަވާބުދިނުން

ތަފްސީލު އެސެސްމެންޓަށް ހަދައި ޚަރަދާދު ގޮޅެއްނުންމަން ކުރަނޖެހުމުން އެހުރަޖެން އިސްދިކޮޅު ޚަސްމަން ރައްދުކުރަންވާނެވެ. މިފަދައިން ޢަމަލުކުރަންވާނެކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި މުޖުތަމަޢަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ޖަވާބުދިނުމަކީ ނުވަތަ ޚަރަދު ދޭންޖެހޭ ފަރާތް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް އަމުރުކުރުމުން ހުށަހަޅާ ނުވައްޖެނަމަ އަމަލުކުރަންޖެހޭ ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިއެއްނެތެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު ޚަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތުން ޚަރަދު އެސެސްމެންޓު ހުށަހަޅަން ކުރަނޖެހުން މިކުރަނޖެހުން ޚަރަދު ދެއްކަންޖެހޭ ފަރާތަށް ރައްދުކުރަންޖެހެއެވެ. ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމުން އެއަށް ޖަވާބު ދިފާއިންވާނަމަ ނުވަތަ އެއްވެސް އިޢުތިރާޟެއް ކުރަނަގާފައިންވާނަމަ، އަދި ޚަރަދު ދޭންވާ ފަރާތުގެ އަރިހުގައި ޚަރަދާއި ގުޅޭއިންނުމަކަން ޚަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތުން އެއްވެސް އިޢުތިރާޟެއް ކުރަނަގާފައިންވާނަމަ، އަރިހުގައި ޚަރަދާއި ގުޅޭ ކަނޑައެޅިދާނެވެ. އަދި ކޯޓުން ޚަރަދާއި ގުޅޭ ކަނޑައަޅައި ދޫކުރާ ޚަރަދު ސެޓްފިކެޓް ދޫކުރުން ދިނުމަށް ޚަރަދު ލިބެންވާ ޚަސްމަށް ކޯޓުގައި އެދިވުރެނުވެ.[35] ޚަރަދު އެސެސްމެންޓަށް އެދި ކުރަނޖެހުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ރައްދުކުރަންވާނަމަ ޚަރަދު ބަޔާން ނުވަތަ މުޅި ޚަރަދު ނަގައި ނުދިނުމަށް ނިންމުމުގެ ބާރު ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ޚަރަދުގެ ތަފްސީލު އެސެސްމެންޓު އެކުލަވާލުމަށް ކުރަނޖެހުމުގައިވާނަމަ ޚަރަދުދައްކަންޖެހޭ ޚަސްމަށް އެސެސްމެންޓަށް އެދިކުރަނޖެހުމުގެ މުއްދަތު ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ މުއްދަތަކަށް އިތުރުކޮށް ދިނުމަށް[36] ނުވަތަ ޚަރަދުގެ ބައެއް ނުވަތަ މުޅި ޚަރަދު އެކުލަވާލުމަށް ދައްކަން ނުޖެހޭނެކަމަށް ނިންމައި ޚަރަދު ނަގައި ނުދިނުމަށް ނިންމައިދިނުމަށް އެދި ކުރަނޖެހުމުގެ އިޖުރާއީ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ.[37]

މިހާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ޚަރަދު އެސެސްމެންޓު އަޅުއެޅުމަށް ހުށަހެޅުމުގައި އަމަލުކުރާނެ ގޮތަކީ، ޚަރަދާއި ގުޅޭ ނިންމަދިނުމަށް ކުރަނޖެހުން ތަޢާރުފު މުއްދަތުގައި ކުރަނަގާފައި ނުވާނަމަ އަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތަކީ، ޚަރަދު ތަފްސީލަށް އިޢުތިރާޟުތަކަށް ރައްދުކުރުމަށް، ޖަވާބު ދިނުމަށް، ޚަރަދު ދޭންވާ ފަރާތުގެ އަރިހުގައި ގޮތް ނިންމުމުގެ ވާޖިބު ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށް ނުވޭ.

---

[35]- Practice Direction 47 – PROCEDURE FOR ASSESSMENT OF COSTS AND DEFAULT PROVISIONS para 47.9(4)
[36]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 Rule 47.8
[37]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 44 Rule 44.14

އިއުތިރާޟުކުރުން

ޚަރަދު ލިބެންވާފަރާތުން ޚަރަދު ލިބިގަތުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ޚަރަދު ތަފްސީލާމެދުގައި އިއުތިރާޟުކުރެވިދާނެވެ. އާންމު މިއުސޫލު އަހަރެމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ހިމެނިފައެއްނެތެވެ.

ޔޫކޭގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ތަފްސީލު އެސެސްމަންޓަށް އެދި ހުށަހަޅާތާ 21 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޚަރަދު ތަފްސީލާމެދު އެއްވެސް އިއުތިރާޟެއް އޮތްނަމަ އެތަފްސީލާމެދު އިއުތިރާޟު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތަށް ސުވާލު އުފެއްދުމުގެ ގޮތުން ލިޔުމުން ހިލާފުވާކަންކަން ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[38]

ހުށަހަޅާ ހިލާފުތައް ޚަރަދު ތަފްސީލުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަކިވަކި އައިޓަމްތަކާއި ގުޅިގެން ވަކިވަކިން އެންގޭގޮތަށް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. އެހިލާފުގެ ބިނާއާއި، އަސާސްތަކާއި، އެކަމުގައި އެދޭގޮތް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. ތަފާތު އަދަދުތަކެއް ހުށަހަޅާނަމަ އެއީގެ ތަފްސީލުހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިހުށަހެޅުންތަކުގައި ސުއާލުކޮށްފައި އޮންނަންވާނީ ވަކިން ނުވަތަ ޚަސްމަށެވެ.[39] އިއުތިރާޟު ކުރާ ނަމޫނާއަކީ އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޯރމާ ކުރެވިދާނެވެ.

(ދައުވާ ކުރާ) އަދި (ދައުވާ ލިބޭ)	
ޚަރަދު ތަފްސީލަށް ހުށަހަޅާ އިއުތިރާޟު	
ހިލާފުވާ ނުކުތާ	ތަފްސީލު
ނުކުތާ -1 އާންމު ނުކުތާ	ވަކީލުގެ އުޖޫރަތުގެ ޚަރަދުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭން އެދޭ ޚަރަދާއި، އުނިކުރެން ޖެހޭ ގޮތުގައި ނަގައިދޭން އެދޭއަދަދު އާންމު އުސޫލަށްވުރެން އިތުރު ކަމަށް ދެކެމެވެ. ވަކީލުގެ އުޖޫރަތުގެ ޚަރަދަށް -/158 އަދި އުނިކުރެން ޚަރަދަށް -/116 އިތުރަށް ބޭނުން މިގޮތަށް ބަދަލުކޮށް ދިނުމަށް އެދެމެވެ.
	(ޚަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތުގެ ޖަވާބު)
	(ކޯޓުން ނިންމާގޮތް)
ނުކުތާ -2 އަސާސީ ނުކުތާ	ދައުވާ ކުރާފަރާތަކީ އާދަ ކުދިކުއްޖެއް ނޫނަމަ ރައްކާތެރިކަން ލިބެންޖެހޭ ފަރާތެއް ނޫނަމަ އިޖުރާއަތު ކޯޓުގައިވާފިޔަވައި ކަމަކަށް ދެމިއުޅުމަކީ ދައުވާ ޤަބޫލުކުރަން ހުށަހަޅަނީ ކޮބައިކަމުގެ ތިބެގައި ނުވާ މިގޮތެވެ.
	(ޚަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތުގެ ޖަވާބު)

[38]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 Rule 47.9(1)

[39]- PRACTICE DIRECTION 47 - PROCEDURE FOR DETAILED ASSESSMENT OF COSTS AND DEFAULT PROVISIONS Rule 47.9 Para 8

	(ކޯޑުން ނިންމާގޮތް)
ޕޮއިންޓް 3- (17)(12)(6) (32)(29)(23)	✓ ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުމުގެ އަދަދު ބާއްސަވާފައިވާ އިތުރުކޮށްފައެވެ. ބޭއްވުނީ 3 ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުމެވެ. އެގޮތުން ބައްދަލުވުންތައް ޖުމްލަ 09 ގަޑިއިރަށް ބަދަލު ގެނެސްދޭށެވެ. ✓ ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުމަށް ހަރަދު ދޭންޖެހޭ ދުވަހަކީ ހޯދިފައިވާ ޓެސްޓުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ. ނުރަސްމީ ބައްދަލުވުން ވަކިން އެކަށީ ހަރަދު ލިބޭގޮތަށް ހަމަޖެއްސަން ޖެހެއެވެ.
	(ހަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތުގެ ޚަޔާލު)
	(ކޯޑުން ނިންމާގޮތް)
ޕޮއިންޓް 4- (42)	ޓެސްޓުކުރުމަށް ހިންގި ވަގުތަށް ޝަރީޢަތް 1 ގައި ބައްދަލުކުރާ ވަގުތު އިތުރުވެ. 04 ގަޑިއިރަށް ދަށްކުރަންޖެހެއެވެ.
	(ހަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތުގެ ޚަޔާލު)
	(ކޯޑުން ނިންމާގޮތް)
ޕޮއިންޓް 5- (47)	ލިޔުންތަކާ ގުޅިގެން ވަކީލުގެ އެސިސްޓެންޓް/އެޑްމިނިސްޓްރޭޓާ އަށް ނަގައިދޭން އެދޭ އަދަދު އިތުރުވެއެވެ. އެކަށީގެންވާ ވަގުތަކީ 8 ގަޑިއިރުކަމަށް ދެކެމެވެ. ހަބީބީ ހުށަހެޅި، ޝަވާލީ ހުކުމަކާ ގުޅޭ ލިޔުންތަކަށް 6.5 ގަޑި ހަމަޖެއްސަން އެދެމެވެ. ހިސާބުތައް ތައްޔާރުކުރުމަށް 2.25 ގަޑި ހަމަޖެއްސަން އެދެމެވެ. އެހެނިހެން ލިޔުންތައް ތައްޔާރު ކުރުމަށް 5.5 ގަޑި ހަމަޖެއްސަން ފެންނެވެ. ޖުމްލަ ގަޑި 22.25 އަކަށް ކުޑަކުރަން އެދެމެވެ.
	(ހަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތުގެ ޚަޔާލު)
	(ކޯޑުން ނިންމާގޮތް)
ޕޮއިންޓް 6- (50)	ހަރަދު ބިލް ތައްޔާރު ކުރުމާއި، ޓެކްސްކުރުމަށް ހޭދަވި ވަގުތު ދިގެވެ. ވަކީލުގެ އެކަމަށް ހޭދަކުރި ވަގުތު 0.5 ގަޑިއަށް ދަށްކުރަން އެދެމެވެ. ހަރަދު ޑްރާފްޓް ކުރުމަށް 3 ގަޑިއިރު ހަމަޖެއްސަން އެދެމެވެ.
	(ހަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތުގެ ޚަޔާލު)
	(ކޯޑުން ނިންމާގޮތް)

މިއިލްތިމާސް ހުށަހެޅީ ދިފާއުކުރާ ހަސްމު .... ގެ ފަރާތުން އޭނާގެ ވާރިސް ވަކީލު .... 26 ޖޫން 2023 ގައެވެ.

ސޮއި:-

އިއުތިރާޒުކޮށް ޖަވާބުދިނުން

ޚަރަދު ތަފްސީލަށް އިއުތިރާޒުކުރެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެއިއުތިރާޒަށް ޚަރަދަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ފަރާތަށް ރައްދުދެވިދާނެއެވެ.

ޚަރަދު ތަފްސީލާއެކު އުފައްދާފައިވާ އިއުތިރާޒުތަށް ނުވަތަ ސުވާލަށް ޖަވާބެއް ދޭންބޭނުންނަމަ ޖަވާބު ދެވިދާނެއެވެ. އެއީ އިޚްތިޔާރީ ކަމެކެވެ. މިއިޖްރާއީ ހައްގުގެ ބޭނުން ހިފާނަމަ އެއިއުތިރާޒަށް ލިބޭތާ 21 ދުވަސް ތެރޭގައި ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[40]

ޣައިރުހާޒިރުގައި ނިންމުން

ޚަރަދު އެސެސްމެންޓް ތަފްސީލުތަކަށް ރައްދުކުރުމަށް މުއްދަތު ހަމަވިއިރު އެއަށް ޖަވާބެއް ނުވަތަ އިއުތިރާޒެއް ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ މުއްދަތު އިތުރުކުރުމުގެ އެއްބަސްވުމެއް ނުވަތަ ކޯޓުގެ އަމުރެއްނެތްނަމަ ޚަރަދު ދައްކަންވާފަރާތުގެ ޣައިރުހާޒިރުގައި ޚަރަދާމެދު ގޮތެއްކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[41]

އެއްބަސްވުން

ދެފަރާތަށް ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދާމެދު ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެވިދާނެއެވެ.[42] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ޚަރަދާމެދު ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެވިދާނެކަމަށް ގޮތުގެމަތިން ޚަރަދު އަދާކުރުމަށް ކޯޓަށް އެދިވާނެއެވެ. މިގޮތުން ހުށަހެޅުމުން ކޯޓު އޮފަރކުރެވިފައި ނުވަތަ ހުށަހަޅާފައިވާ ޚަރަދު އޮފަރކުރެވިފައިވާ ޚަރަދު ސެޓްލްމަންޓް ދޫކުރެވިދާނެއެވެ.[43]

ހާއްސަ އުސޫލު

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ތަފްސީލު އެސެސް ގެނެސް ހުރުމުގައި ވަކި ހާއްސަ ހާލަތްތަކެއް ބަޔާންކޮށް އެހާލަތްތަކުގައި ވަކިގޮތަކަށް އަމަލުކުރުމަށް ލާޒިމު ކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ޚަރަދު ތަފްސީލު 75000/- ޕައުންޑަށްވުރެ ބޮޑުނުވާނަމަ އެސެސް ކުރުމުގެ ތަފާތު އިޖުރާއަތެއް އޮވެއެވެ.[44]

ޤާނޫނުގައި މިފަދަ ހާއްސަ އުސޫލެއްގެ އަސާސެއް ފެންނަންނެތެވެ. ވީމާ މިތަފްސީލުތައް ބޭނުން ކުރާކަށް ފާސްކުރެއް ނުކުރެވޭ.

[40]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 Rule 47.13
[41]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 Rule 47.9(4)
[42]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސުޕްރީމް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" 181(ނ) އަދި
PRACTICE DIRECTION 47 - PROCEDURE FOR DETAILED ASSESSMENT OF COSTS AND DEFAULT PROVISIONS Rule 47.10 para 9.1-9.4
[43]- PRACTICE DIRECTION 47 - PROCEDURE FOR DETAILED ASSESSMENT OF COSTS AND DEFAULT PROVISIONS Rule 47.10 Para
[44]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 Rule 47.15

ޚަރަދާބެހޭކަމުގެ އަމުރު

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ޑީޓެއިލް އެސެސްމަންޓް ހަދައި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ވަގުތީގޮތުން ހިންގާނެ ޚަރަދާބެހޭކަމުގެ އަމުރެއްގެ ދަށުން އެޑްވާންސް އިމްތިޔާޒުކޮށްދޭ މުއްދަތު ސަސްޕެންޑް ނުކުރެވޭނެ ހުކުމަކާފައިވާ ޚަރަދުން ބައެއް ދެއްކުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.[45]

ޑީޓެއިލް އެސެސްމަންޓް

އަޑުއެހުން

އުޞޫލް

ޑީޓެއިލް އެސެސްމަންޓް/detailed assessment ގެދަމަށް ހުށަހަޅާއިރު މުދައްގެން އަޑުއެހުމުގައި ބޭއްވުން ހުއްދަކުރާކަން ނުވަތަ ހުއްދަކުރުމާކަން ބާޠިލްކުރާ ނަސްޚައެއް ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ފޯމްއެއްގައި ބަޔާންވެފައިނުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ޚަރަދު ޑީޓެއިލްކޮށް ހުށަހަޅާ އިޢުތިރާޟްތަކެއް ޚަރަދު ދެއްކުމަށް ޕާޓީތަކާ ހަމަޔަކުން 3 މަސް ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޚަރަދު އެސެސްމަންޓް އަޑުއެހުމެއް ބޭއްވިދާނެމަށް ޚަރަދު ލިބޭނެ ފަރާތުން އެދެންވާނެވެ. މިމުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމަށް ނުވާނަމަ އައިރުހަށިރުގައި ނިންމުން ފިޔަވާ އިތުރުޕިރާވަޅެއް އެޅުމަކަށްނުލައި، ޚަރަދު ބައެއް ނުވަތަ މުޅި ޚަރަދު ނަގައިދިނުމަށް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[46] ޑީޓެއިލް އެސެސްމަންޓް/detailed assessment ގެދަމަށް އަޑުއެހުން ބާއްވަދޭން އެދޭއިރު އަންނަނިވި ތަކެތި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[47]

1. ޚަރަދު ޑީޓެއިލް އަޑުއެހުން ބާއްވަދަން އެދި ހުށަހަޅާ ނޯޓިސް ނުވަތަ ހުށަހަޅުއްވުމުގެ ކޮޕީ؛
2. ޚަރަދު ޑީޓެއިލް ބިލް؛
3. ޚަރަދު ޑީޓެއިލް އެސެސްމަންޓް ގެދަމަށް އެދިހުށަހަޅުއްވުމުގެ ހަމައެކު ލިބިގެންވާކަން އަންގައިދޭ ލިޔުން؛ (މިސާލަކަށް ކޯޓުގެ ހުކުމް ނުވަތަ ކޯޓު އަމުރު)
4. ޚަރަދު އައިބަލްއަކަން އިޢުތިރާޟުކޮށް ހުށަހެޅުމުގެ ކޮޕީ؛ އަދި މިއިޢުތިރާޟަކަށް ޖަވާބެއް ދީފައިވާނަމަ އެޖަވާބެއް؛
5. އެސެސްމަންޓްގެ ސަރިޓިފިކެޓުގެ ޚަރަދަށް ކޮބައިކަން ބަޔާންކޮށް ނުބުރިފައިވާ ހުކުމާ އަމުރުތަކުގެ ކޮޕީ؛

[45]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 44 Rule 44.2(8)
[46]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 Rule 47.14(1)(2)(3)(4)
[47]- PRACTICE DIRECTION 47 - PROCEDURE FOR DETAILED ASSESSMENT OF COSTS AND DEFAULT PROVISIONS Rule 47.14 Para 13.1,2

6. ވަކީލު ފީ ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ހެކި؛

7. ޚަރަދު ލިބޭފަރާތުން ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ފީ އަދާކުރަންޖެހޭ ކަމާމެދު ދެބަސްވުން އުފެދިއްޖެނަމަ ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ޚަރަދު ހިސާބުކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށް ވަކީލު ދީފައިވާ އެއްވެސް އެއްބަސްވުމެއް، ސިޓީއެއް ނުވަތަ އެންގުންވެސް ލިޔުމުން ދީފައިވާ މައުލޫމާތެއް ވާނަމަ އޭގެ ކޮޕީ؛

8. ޚަސްމު ނުވަތަ ވަކީލު ސޮއިކޮށްފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ޚަރަދު ދޭންޖެހޭ ފަރާތާއި އަދި ގުޅުންހުރި އެހެން ފަރާތްތަކާއި ގުޅޭގޮތުގެ މައުލޫމާތު ހިމެނޭ އަދި އަޑުއެހުމުގެ ޖަދުވަލު ދިނުމުން ބަޔާންކޮށް ލިޔެފައިވާ ބަޔާނުގެ ކޮޕީ؛ މިއެވެ.

އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚު ކަނޑައެޅުން

ޚަރަދު ތަފްސީލު އެސެސްމަންޓް އަޑުއެހުން ބޭއްވުމުގެ މަޤްޞަދުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައި އޮތް އުސޫލަކަށް ނުވާތީ އަޑުއެހުމުގެ ތާރީޚު ކަނޑައެޅުމާގުޅޭ އުސޫލު ވަކިކޮށް ބަޔާން ކުރާ ނަން ބޭނުންތެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ތަފްސީލު އެސެސްމަންޓަށް އެދިހުށަހެޅުމުން ކޯޓުން އޮފީސަރަށް ފޮނުވަނީ އަޑުއެހުމުގެތާރީޚު ކަނޑައަޅުއްވުމަށެވެ. ނުވަތަ ދޭންޖެހޭކަމަށް ފެންނަ އިރުޝާދުއެއްދިނުމަށެވެ. ނުވަތަ ފުރަތަމަ އިބްތިދާއީ އުޒުރުއިން މަންޒިލުގެ ތާރީޚު ކަނޑައެޅުމަށެވެ.[48] ޚަރަދު ތަފްސީލުވާގޮތު އިއުތިރާޒު ހުށަހަޅާފައިވާ ޚަރަދު ލިބޭނާ ނުވަތަ ޚަރަދުދޭންނާ ނުވަތަ މަސްދަރަކު ހަދި އެހެން މީހެއްގެ ވަރަކަށްވުރެ ފަހަރާ އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ވަރަކަށްތަކަށް ފުރުސަތު ނުދިނުމަކަށް ކޯސްޓް އޮފިސަރުން ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. މިފަދަ އަޑުއެހުމެއް ނޯޓިސް ދޭންވީ 14 ދުވަހުގެ ނޯޓިހެއްދީގެންނެވެ.[49]

ލިޔެކިޔުން ހުށަހެޅުން

މިފަދަ އެސެސްމަންޓް އަޑުއެހުމެއްގެ ވަކަކަ މަދުވެގެން އިޖުރާއަތު ފެށުމާއި އަދި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ޚަރަދު ތަފްސީލުކޮށް ލިޔެކިޔުންތައް އަޑުއެހުމުގެ 07 ދުވަސް ކުރިން ނުވަތަ އަޑުއެހުމާދުވަހު 14 ދުވަހަށް ވުރެން ގިނަނުވާނެ މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.[50]

އަޑުއެހުމުގެ ތަރުތީބު

[48]- PRACTICE DIRECTION 47 - PROCEDURE FOR DETAILED ASSESSMENT OF COSTS AND DEFAULT PROVISIONS Rule 47.14 Para 13.4
[49]- PD 47 Rule 47.14 (para 13.6)
[50]- PD 47 Rule 47.13 para 13.10

އެހެން ގޮތަކަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅައިގެންވަނީ މިއަޑުއެހުމުގައި ވާހަކަދެއްކުމަށް ހަމައެކަނި އިއުތިރާޒު ހުށަހަޅާފައިވާ ކަށަވަރާ ގުޅޭގޮތުން އެކަށީގެންވެ. އެއްއަޑުއެހުމަކަސްވުރެން ގިނަ އަޑުއެހުން ބާއްވިދާނެވެ. އެއްއަޑުއެހުމަކަށްވުރެން ގިނައަޑުއެހުން ބާއްވާނަމަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މުއްދަތު ފެށޭނީ ގޮތްކަނޑައަޅާ އަޑުއެހުން ބާއްވުމުންނެވެ.[51]

އަޑުއެހުން ކުރިއަށް ނުގެންދިއުން

ޚަރަދު ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތުން މިއަޑުއެހުން ކުރިއަށް ގެންދާން ބޭނުންނުވާނަމަ ދައުވާ އަނބުރާ ގެންދިއުމުގެ އާންމު އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން މިއަޑުއެހުން ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަކަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ.[52]

ދައްކަންވީ މުއްދަތު

ތަފްސީލީ އެސެސްމަންޓް ހަދައި ޚަރަދު ކަނޑައަޅާއިރު އެޚަރަދު ދައްކަންވާނެ މުއްދަތެއް ޚަރަދު އަމުރުގައި ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[53]

ޑިފޯލްޓް ސެޓްފިކެޓުގައި ގޮތްނިންމުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދުތަކާއި ޑިފޯލްޓް ސެޓްފިކެޓުގައި ގޮތްނިންމުމާބެހޭ އެއްވެސް ތަފްސީލެއް އަދި އިސްތިސްނާއެއް ލިބޭ ނައްސެއް ނެތެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބްރިޓިޝް ވާއިރު ޚަރަދު ތަފްސީލާގުޅޭ އިއުތިރާޒު ހުށަހެޅުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ނުވަތަ ޚަރަދުތަފްސީލާގުޅޭ އެއްވެސް އިއުތިރާޒެއް ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ޚަރަދު ލިބެންވާ ފަރާތަށް ޑިފޯލްޓްކޮސްޓްސެޓްފިކެޓަކަށް ކޮސްޓް ސެޓްފިކެޓް ދޫކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އެދި ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ޚަރަދު ތަފްސީލާ ގުޅޭ ނިންމުމުގެ ކުރިން ޚަރަދު ތަފްސީލާގުޅޭ އިއުތިރާޒު ހުށަހަޅައިފިނަމަ، ގޮތް ސެޓްފިކެޓް ދޫކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓުން ލިބިގެންވެއެވެ.[54]

---

[51]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 section 04 Rule 47.14(6)(7)
[52]- PD Rule 47.10 para 9.4
[53]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 32/2021) ގެ 276(ނ)
[54]- civil procedure rule 1998 No. 3132 (L. 17) PART 47 Rule 47.9(4)(a)(b) & 47.9(5)

އެގާރަވަނަ ބައި

ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުން

މާއްދާ 62 ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ އާންމު އުސޫލުތައް

މާއްދާ 63 ފައިސާގެ ޢަދަދު ހިމެނިފައިވާ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުން

މާއްދާ 64 ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުން

މާއްދާ 65 ޘާލިޘީގެ ކިބައިން މުދާ ހިފެހެއްޓުން

މާއްދާ 66 މުދާ ވިއްކުން

މާއްދާ 67 ރަހުން

މާއްދާ 68 އެހެނިހެން ފަރުވާ

މާއްދާ 69 ބޭރުގައުމުތަކުގެ ހުކުމް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަލައިގަނެ ތަންފީޒު ކުރުން

މާއްދާ 70 ކޯޓު ހުރުމަތް ކަންނުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު

މާއްދާ 71 އިފުލާސް

ބާބު 62

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ

އާންމު އުސޫލުތައް

ތައާރަފު

ހުކުމެއްކުރުމަކީ މައްސަލައިގައި ދިފާއުވާ ފަރާތާ ދިމާގޮތަށްނިންމާކަމެއްނޫނެވެ. ހުކުމާއެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ އިންސާނީޙައްޤުތަކުގެތެރެއިންވެއެވެ. ޤާނޫނީ ނިޒާމަކީ އޮތްކަމަށް އިލްތިޒާމު ދޫކުރުއްޖެހުމަކީ ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމުގެ ބޭނުމެއްކަމެއް ކަމަށް ދިފާއުވެވެ. ތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުރަސްއެޅޭ ކަންކަން މައްސަލައިގެ ފަރާތެއްގެ މައްސަލައެވެ. މިސާލަކަށް ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމުގެ ތަރުތީބު އިޖުރާއާތުތަކާއި، ތަރުތީބު ވަސީލަތްތަކެއް ހުރުމެވެ. މިއިޖުރާއާތްތަކާއި ވަސީލަތްތަކަކީ ޖަމާޢަތުގެ އަސާސީ ބަދަލުތަކެއްކަމުގައި ބަލައިގަނެވޭ ކަންކަމެވެ.

ހުކުމްތަންފީޒު ނުކުރުމަކީ އެއީ ހަމަކަމެއް، އިންސާފުވެރިކަމުގެ ސަރަޙައްދު ހިންގުމުގެ އުސޫލު ނުހިންގާކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ.[1] އަދި ހުކުމްތަންފީޒުވުން ލަސްވުމަކީ ދެއްކުމެއްގެ އިންސާފުވެރިކަމާއި ސަރަޙައްދު ހިންގުމުގެ އުސޫލާ ހިލާފުކަމެކެވެ.[2]

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ތަރުތީބު ބޭނުން ފަރުވާތެރިކަމާއި ހިސާބަށް އިޖުރާއާތުތަކެވެ. މިއިޖުރާއާތު ހިންގުމުގައި ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ޚާއްޞަވެފައިވާ އަމަލުތަކާއި ވަކިކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައެވެ. ޚާއްޞަ ޚާއްޞަ ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދާތަކާއި ބެހޭގޮތުން ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި ހުރި މުދަލެއް ފައިސާއަށްހަދާ އިޖުރާއަތަކަށް ނޫނީ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުނެރުމުގެ ބާރުތަކެވެ. އެއީ ބެންކަށްހުރި އަމަލެއް ނުވަތަ އެއްގަމު ހުރި ދުވަސް ފައިސާއެއް ފައިސާއަށް އަމުރުނެރުމަށް ހުއްދަވާނީ ބެންކަށް ފައިސާއެއް ހިފެހެއްޓުމުގެ ނުވަތަ

އިޖުރާއާތު/GARNISHEE PROCEEDINGS ގެ ތެރެއިންނެވެ.

މިގޮތަށް އަމުރުނެރޭ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު/attachment of earning order އާއި، ބެންކަށް

ފައިސާއާއި/ނުވަތަ މުދާގެ ދަރަނިވެރިޔާއަށް އަމުރުކުރުން/Third party debt order އާއި، ނުވަތަ

Charging order/Warrant of execution ގެ އެއްގަމު ހުރި އުޖޫރަ ނުވަތަ ދުވަސްމުދާ ހިފެހެއްޓުން

އަމުރު ކުރެވޭނެ ނުވަތަ އިޖުރާއާތު ހިންގެވޭނެއެވެ.

---

[1]- Van de Hurk v Netherlands (application 16034/90) (1994) 18 EHRR 481
[2]- Immobiliare Saffi v Italy (application 22774/93) (1999) 30 EHRR 756

ހުކުމްތަންފީޒު ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތެރެއިން ކޯޓު ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު ނުވަތަ ޖުރިމަނާކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު/judgment summons or warrant of committal އެޅުމާއި، އިލްތިޒާމް ފައިސާއަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމާއި، އެހެނިހެން ފަރުވާކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަރުވާތައް ދިނުމުގެ ކުރިން މާލީހާލަތު ބެލުމުގެ އިޖުރާއަތު ހިންގުމަކީ ތަޢާރަފުކޮށްދެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގެ އެހެނިހެން ފަރުވާގެ ގޮތުގައި ބަރަފަރުވާތައް ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރާއިރު އަމުރުގައި ނުވަތަ ހުކުމުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ގޮތަށް ފުރިހަމަ އަމުރުކަށް ތަންފީޒު ކޮށްދޭންވާނެއެވެ. އާބިޓްރޭޝަން އެވޯޑެއްނަމަ ތަންފީޒު ކުރުމުގައި އާބިޓްރޭޝަން ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހަމަޖެހިފައިވާ ގަވާއިދުތަކާ ފުރިހަމައަށް ތަބާވާންވާނެއެވެ.[3]

ވީމާ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ބައި މައިގަނޑު ހަތަރު ބައިކަން ބަޔާންކުރަމެވެ. އެއީ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމާގުޅޭ އާންމު ބައިތަކާއި، ފައިސާ ހިފެހެއްޓުމާ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމާއި، ފައިސާ އަދާކުރުވުމުގައި ނޫނު ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމާއި، ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގައި ދިމާވާ އެހެނިހެން ފަރުވާތަކާއި، ބާރުގަދަކުރުމުގެ ހުކުމް ދިފާއީހާލަތުގައި ތަންފީޒު ކުރުން މިހަތަރު ބައެވެ.

<u>ނިވާފަރުދާ ނެގުން</u>

ލިމިޓެޑް ލައިބިލިޓީ ކުންފުނިތަކުގެ ތެރެއިން ހިއްސާދާރުންގެ އަދަދު ޤާނޫނުގައި ވަކިއަދަދަކަށް ތަޢާރަފުކޮށްފައިވާ ކުންފުނިތަކުގެ ދަރަނިން ނުވަތަ އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާތައް ޝެއަރހޯލްޑަރުންގެ މައްޗަށް ބަދަލުކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަ/Piercing the Corporate Veil ހުކުމް ތަންފީޒު މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ތެރޭގައި ބަލައިދީގެން ނުވާނެ ކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[4] އިތުރު ތަފްސީލު 73 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

<u>މަސްލަހަތުގެ އުސޫލު</u>

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ މަސްލަހަތުތަކުގައި އިސްކަންދޭންވާނީ ދަރަނިވެރިޔާގެ މަސްލަހަތަށެވެ. މިސަބަބަށްޓަކައި ދަރަނިވެރިޔާ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދޭން ބޭނުންވާ ކަންތަ ފުރުސަތެއް ކޯޓުން ފަހިކޮށްދޭންވާނެއެވެ. އެއީ ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ކަންތަ މަރުހަލާއެއްގައި ދަރަނިބޭނުންވި ފުރުސަތެއްކަމުގައި ވިޔަސްވެއެވެ.[5] ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުން ހުއްޓުވުމަށްޓަކައި ކުރެވޭ ވަގުތު އިސްރާފުކުރުންކަމަށް ކޯޓަށް ބަރޯސާވެގެން އެފަދައިން ދިނުމަށްއެދޭ

---

[3]- ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަފާޒުވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 232(ހ)(ނ)

[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 254

[5]- ކުރީގެ ހަވާލާ 234 އަދި 235

ފުރުސަތެއް ނުދިނުމަށް ނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމު ނަހަމަޔަށް ބޭނުންކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ނަމުގައި ދަރަނިވެރިޔާ ދިނުމަށް އެދިފައިވާ ފުރުސަތެއް ކޯޓުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދީގެންނުވާނެއެވެ. އެފަދަ ފުރުސަތެއް ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ.[6]

ޖިނާއީ ހުކުމްތަކުގައި ހިމެނޭ މަދަނީ ބައި ތަންފީޛުކުރުން

ޖިނާއީ ހުކުމްތަކުގައި ހިމެނޭ މަދަނީބައި ތަންފީޛު ކުރުމަކީ ސިވިލް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. މިފަދަ ހުކުމްތަކުގައި ހިމެނޭ މަދަނީ ބައި ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ކޯޓުން އަމަލުކުރަންޖެހޭނީ މަދަނީ ހުކުމްތައް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންޖެހޭ އުސޫލުތަކަށެވެ.[7]

އެހުކުމެއް ކުރި ކޯޓަކީ މަދަނީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވާ ކޯޓެއްނަމަ އެހުކުމެއް ކުރި ކޯޓުން ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލަ ބެލިދާނެކަމަށް ދެކެވެ.

އިންޖަންކްޝަން

ދެފަރާތުން އެހެން ގޮތަކަށް އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ ރަހުން ކޮށްފައިވާމުދާ ބޭންކާއި ނުވަތަ މާލީއިދާރާއާއި ހަވާލުކުރުމުން ދައްކަންއެއްބަސްވެފައިވާ އިންޖަންކްޝަން އެދާރިސާބުން ހިގެން ނުރާއްޖޭހެނެވެ.[8]

އެއިންޖަންކްޝަން ދައްކަން ޖެހުން ތާރީޚުން ފެށިގެން 10 އަހަރު ދުވަސް ފާއިތުވުމުން އިންޖަންކްޝަންގެ ގޮތުގައި ހިނގާފައިވާ އެއްވެސް ފައިސާއެއް ނަގައިދީގެންނުވާނެއެވެ.[9]

ހުކުމާއިގުޅޭ ފައިސާ ނަގައިދިނުން

ހުކުމާއިގުޅޭ ފައިސާ ނަގައިދިނުމަކީ ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ކަނޑައަޅާ އަމަލުކުރުމުގެ ބައިވެރިވާކަމެވެ. މިކަމުގެ އަދަދުތަކުގެ ގޮތުގައި އެއީ ޖަޒާއީ ސަރުކާރަށް ފޯރުކޮށްދޭ ކަނޑައަޅާފައިވާ އަދަދެއް ކޯޓުން އެ ނަގައިދޭ ކަމެއްކަމުގައި ދެކެވެ. އަދި ޤާނޫނީ ސަރުކާރަށް ޖޫރި ނުވަތަ މުދަލުގެ ތަންފީޛުކުރުމުގެ ހުކުމްތަކުގެ ބައިވެރިވާ ފަރާތްތަކަށް ހުކުމަށް ކޯޓުން ދަރަނިވެރިޔާގެ ބައިވެރިކަން ޤާނޫނީ ސަރުކާރުގެ ބަދަލުކުރުމާއި ޖިނާއީ އަމަލުތަކުގެ ޚިލާފުވާގޮތުން ކޯޓުގެ ހުކުމް ކަނޑައަޅާ ޤާނޫނީ އަދަދެއް ބަލައި ހުކުމް ކަނޑައަޅާ ޤާނޫނު އެކުލެވޭ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[10]

---

[6]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު

[7]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 261

[8]- ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 246(ހ)

[9]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 32/2021) 69(ނ)

[10]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަފާޛު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 249(ހ)(ނ)

އިޖުރާއަތު

އާންމު އުސޫލު

މަދަނީ ހުކުމްތައް ތަންފީޒުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ލިޔުމުގައި އާންމު އުސޫލަކީ ހުކުމެއް ކުރި ކޯޓަކުން އެހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ލިޔުމެވެ. މިއުސޫލުން އިސްތިސްނާ ވާނީ ސުޕްރީމް ކޯޓާއި، ހައި ކޯޓާއި، ވަޒީފާއިބެހޭ ޓްރައިބިއުނަލުން ނިންމާނިންމުންތައް ތަންފީޒު ކުރުމާއި، ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގައި ކޯޓުގެ އިޖުރާއަތުން ބޭރުގައި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރަންޖެހޭ ހާލަތުގައި އެކަމެއް ކުރުމަށް އެހެން ކޯޓަކާ ހަވާލުކުރަންޖެހޭ ހާލަތްތަކެވެ.

އެހެން ކޯޓަކާ ހަވާލުކުރުން

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ކުރަންޖެހޭނީ ކޯޓުގެ ސަރަހައްދަށް އިޖުރާއަތު ހިންގާ ސަރަހައްދުން ބޭރުގައި ކަމަށްވާނަމަ އެސަރަހައްދުގެ ސަރަހައްދަށް އިޖުރާއަތު ބަލާ ކޯޓަކުން އެކަމެއް ކުރުމަށް ހަވާލުކުރެވިދާނެވެ.[11] ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމާގުޅޭ މިއުސޫލަކީ ޤަވާއިދުގައި އިތުރު ތަފްސީލުތަކެއް ބޭނުންވާ އުސޫލެކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުން ބަލާއިރު މިއުސޫލުގެ ތަފްސީލެއް ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ.

މިގޮތަށް ތަފްސީލުތައް ނެތުމުގެ ސަބަބުން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް އަޅަންޖެހޭ ކޯޓުން އެކަމަށް އަޅަންޖެހޭ އެކަށީގެންވާ ފިޔަވަޅު އެޅުމަކާނުލައި މުޢާމަލާތް ފުރިހަމަކުރުމަށް ދުވަސްތަކެއް އެބަހިނގައެވެ. މިގޮތަށް އެންގުމަށް އެންގޭނީ މުޢާމަލާތް ފުރިހަމަކުރުމުގެ އަމުރުތަކަށް ތަބާވުމެވެ. އެއަށްފަހުގައި ހިފެހެއްޓުމުގެ މުއްދަތު ގޮސް ބަރާބަރު ކަންތައްތައް އަންނަނިވާގޮތެވެ. މިކަންކަން މިހެން ދިމާވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 368 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގެ ދަށުން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް އެހެންކޯޓަކާއި ހަވާލު ކުރުމުގެ ކަންކަން ތަފްސީލުކޮށް ލިޔަންޖެހެއެވެ.

މިފަދައިން އެހެން ކޯޓަކާ ހަވާލުކުރުމުގެ އަމަލުތަކާއި އެކަމުގެ އިޖުރާއަތުތައް ހަމަޖެއްސިފައެވެ. މިގޮތަށް ފަރާތެއް ކުރުމަށް ހަވާލު ކުރުމުން ފަރާތު ސިޓީއާއިއެކު ގޮތަށް އަމަލުކުރަ ދަޢުވާ ސާބިތު ކުރަންޖެހޭ ގޮތުގެ ހަމަޖެއްސިފައެވެ. އެފަދައިން ދަޢުވާ ސާބިތު ވުމުން ތަންފީޒު ކުރުމަށް ކޯޓަށް ފަހެއް ކުރުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

[11]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) 368(ށ)

ސުޕްރީމް ކޯޓާއި ހައިކޯޓުގެ ހުކުމް

ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމްތަކާއި، ހައިކޯޓުން ކޮށްފައިވާ މަދަނީ ހުކުމްތައް ނުވަތަ އެއިން ހުކުމެއްގައި ހިމެނޭ މަދަނީ ބައި ތަންފީޒުކުރުމުގެ މައްސަލަ ބަލާނީ ސިވިލް ކޯޓުންނެވެ.[12]

ސިވިލް ކޯޓު

ސުޕްރީމް ކޯޓާއި ހައިކޯޓުން ކުރާ މަދަނީ ހުކުމްތަކާއި، އެއިން ކޯޓަކުން ކުރާ ހުކުމެއްގައި ހިމެނޭ މަދަނީ ބައި ތަންފީޒު ކުރުމާއި، އެކޯޓުން ކުރާހުކުމްތައް ތަންފީޒު ކުރުމާއި، ވަޒީފާއާބެހޭ ޓްރައިބިއުނަލުން ނިންމާ އެންމެހައި ނިންމުންތަކާއި، ކުރިމިނަލް ކޯޓުން ނިންމާ މައްސަލަތަކުގައި ހިމެނޭ މަދަނީ ބައި ތަންފީޒުކުރުމަކީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ޚާއްޞަ ވެގެންވާ ބާރުތަކެވެ.[13]

ޓެކްސް ނަގުމާބެހޭ އިދާރީ ޤާނޫނުގެ 49 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ތަންފީޒު މައްސަލަތައް ބަލާނީ ކޯޓު ކޯޓުން ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ. ވީމާ މިމައްސަލަތައް މަދަނީ މައްސަލަތައް ބެލުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ހުރިހާ ކޯޓަކަށް މޯލްޑިވްސް އިންލެންޑް ރެވެނިއު އޮތޯރިޓީ (މީރާ) އިން ހުށަހަޅަމުން ދަނީއެވެ. މިމައްސަލަތައް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ އިޖުރާއާތު ބެލުމުގެ ހަވާލުކަން ސިވިލް ކޯޓަށް ކަމަށް އަޅުގަނޑު ދެކެމެވެ. ސަބަބަކީ ސިވިލް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ތަންފީޒީ އިޖުރާއާތު ބައްޓަންކޮށްފައިވަނީ ހަމައެކަނި އެކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުންތައް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ދާއިރާގެ ތެރޭގައި ކަމަށް ނަމަވެސް އެކޯޓަކީ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓު ވެސް ދަރަޖަ ދަށް ކޯޓެއްކަމަށް ވާތީއެވެ.

މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުތައް

މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުތަކަށް ލިބިގެންވަނީ ހަމައެކަނި އެކޯޓުތަކުން ކުރާހުކުމްތައް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ބާރެވެ.[14] ވީމާ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުތަކުން ކޮށްފައިވާ މަދަނީ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ މައްސަލައެއްނަމަ ކޯޓަކަށް ނުބެލޭނެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ސިވިލްކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމްތައް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ މައްސަލަ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓަކަށް ނުބެލޭނެއެވެ.

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުމުން މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓު ޓެކްސް ނަގުމާބެހޭ އިދާރީ ޤާނޫނުގެ 49 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ތަންފީޒު މައްސަލަތައް ބެލުމުގެ އިޖުރާއާތު ލިބިގެންވާކަމަށް ނުދެކެމެވެ. މާނަކުރުމުގެ ތެރެއިން ވިޔަސް އިޖުރާއާތު ލިބިގެންވަނީ ކަމަށް ވާނަމަ ކުރެވޭނީ ސިވިލް ކޯޓަށެވެ.

---

[12]- ކުރީގެ ހަވާލާ 363(ހ)

[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)

ސަޕަބަޓީ ޑިސްޓްރިކްޓް ކޯޓުތަކުގެ ތަންފީޒީ އިޚްތިޔާރު ހަމައެކަނި އެކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުންތައް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ދާއިރާއަށް ޙަސްރުވެފައި އޮތުމެވެ.

ހުކުމްތަންފީޒު ހުށަހެޅުމާއި،

މަޖިލިސްކުރުން

ހުށަހެޅުން

އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅަންވާނެއެވެ. އެބަހީ މައްސަލައިގެ ފައިލު ބަންދުކުރަންވާނެވެ.

1. އަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާ މަރުވުމުން މަރުވެދިޔައީގެ ވާރިސުން ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހަޅައި އެކަން ކޯޓަށްފައިލުވާނަމަ މައްސަލަ ކުރިއަށް ނުގެންދިއުމަށް ނިންމިދާނެވެ.[15]
2. ދަރަނިދައްކާ ހަލާސް ކޯޓުބޭރުން ނުވަތަ ހުކުމްތަންފީޒު ކޯޓުބޭރުގެ ހުރި އަރަނިވެރިޔާގެ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ ވާރިސުން ކާބަރު ހުށަހަޅައިފިނަމަ ހުކުމްތަންފީޒުކުރުން ހުއްޓާލަންވާނެވެ.[16]
3. ދަރަނިވެރިޔާގެ ވާރިސުން ބަލައިގަތުމަށް އަރަނިވެރިޔާ ދެކޮޅުހަދާނަމަ ހުކުމްތަންފީޒުކުރުން ހުއްޓާލަންވާނެއެވެ.[17]

މަޖިލިސްކުރުން

ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުން ފަށައި ގޮތުން މަޖިލިސްކުރެވޭނީ ދެހާލަތެއްގައެވެ. އެކެއް:- އަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާ މަރުވުމުން މަރުވެދިޔައީގެ ވާރިސުން ސާބިތުކޮށް ނިމުމުންނެވެ.[18] ވާރިސުން ސާބިތުކޮށް ނިމުމުން ހުކުމްތަންފީޒު މައްސަލަ އަލުން ކުރިއަށް ގެންދަންވާނެވެ. ދެއް:- ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުން ފަސްކުރުމަށް މަޖުބޫރުވާގޮތުގެ ކޯޓުން އަންގައިފިނަމައެވެ.[19] މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކޮށްފައިވާކަމަށްވެސް ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުން ފަށައިނުކުރެވޭނެއެވެ. ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުން ފަސްކުރުމަށް އެކޯޓުން ނެރުއްވާ އަމުރެއް އޮންނަންވާނެއެވެ.[20] މައްސަލައެއްގެ ވަކިބައެއް ތަންފީޒު ނުކުރުމަށް އަންގާފައިވާނަމަ އެބައި ފިޔަވާ ހުކުމުގައި ހިމެނޭ އެހެނިހެން

---

[15] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 370(ހ)(1)

[16] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 370(ހ)(2)(3)

[17] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 370(ހ)(4)

[18] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 84(ހ)(ނ) އަދި 370(ހ)(1)

[19] - ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 364

[20] - ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-11/2021 "މަދަނީ މައްސަލަތަކުގެ އަމުރުތަކާއި، ހުކުމްތަކާއި، ނިންމުންތައް ތަންފީޒުކުރުން ފަސޭހަކުރުމާބެހޭ" ގެ 1-6

ބައިބައި ތަންފީޛު ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި އެބައެއް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ހުރިހާ ފިޔަވަޅެއް ކޮޅަށް އެޅިދާނެއެވެ.[21]

ހުކުމްތަންފީޛު ހުށަހަޅަންޖެހޭ

މުއްދަތު

<u>އާންމު މުއްދަތު</u>

ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ތަންފީޛުކުރުމަށް އެނިންމުމެއް ނިންމިތާރީޚުން ފެށިގެން 10 އަހަރު ދުވަހުގެތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ތަންފީޛުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހުކުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޒުރުވާފައިވާދުވަސް ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާ ފިލައިގެންއުޅޭނަމަ ދަރަނިވެރިޔާ ހޯދާބެލުންފެނިގެން ނުވަތަ މުދާއަނބުރާ ހޯދުމާބޭރުން ފެނިގެން 10 އަހަރު ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް ފާއިތުވުމުގެ ކުރިން އެހުކުމެއް ތަންފީޛުކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިމުއްދަތުގައި ހުށަހަޅައިނުވާނަމަ އެހުކުމެއް ތަންފީޛުކޮށްއެއްނުދެވޭނެވެ.[22]

<u>ޙަޤުން ފިއްލުން</u>

ދަޢުވާތަކަށް އެހެންގޮތަކަށް އެއްބަސްވެވިފައި ނުވާނަމަ، ހުކުމާއެއްގޮތަށް ފައިސާ ނުދައްކާ ދުވަހުން ފެށިގެން 60 ދުވަހުގެތެރޭގައި ދަރަންޏާ ގުޅޭ ޙަޤުން ފިއްލާލުމުގެ ހުއްދައަށް އެދެންވާނެވެ.[23] މުޖުތަމަޢު ނަގައިބުނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާތީ މިމުއްދަތުގައި ޙަޤުން ފިއްލުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ ޙަޤުން ފިއްލާލުމުގެ ހުއްދަނުދެވޭނެވެ.

21- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމްމަރީ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 236(ހ)(ށ)(ނ)

22- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު) 69 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)

23- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ސަމްމަރީ މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 246(ށ)

ތަންފީޒުކުރުމަށްއެދި

ހުށަހެޅުން

<u>އިސްނެގުން</u>

ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރެއް ތަންފީޒު ކުރުމަށް ޚަސްމުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމަކާނުލައި އަމިއްލައަށް ތަންފީޒު ކުރަންފަށާނީ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްގައެވެ. އެއީ ދެހާލަތެކެވެ.[24]

1. ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރެއް ތަންފީޒު ކުރަން ވަކި މުއްދަތެއް ކޯޓުން އަމުރުކުރުން؛
2. ވަޒީފާއިބެހޭ ޖަރީމާއިބެހޭ ނިންމުމުގެ ތަންފީޒު ހުކުމް ކުރުމަށް އެދުމުގެ ކޯޓަށް އެދުން؛ މިއެވެ.

<u>ހުށަހެޅުން</u>

ހުކުމްތަންފީޒު ކޯޓުތަކުގައި އެދި ހުށަހަޅާއިރު ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ހުށަހަޅަންވާނީ ފޯމެއް ބޭނުންކޮށްގެންނެވެ. އާންމު އުސޫލުތައް ގޮތުން އެފަދަ ހުށަހަޅާފައިވާ ފޯމުތަކުގައި ނުހިމެނޭ ކަމަކީ ހުށަހެޅުމުގެ ތަކެތި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތެއްނޫނެވެ.[25] ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު ނަންބަރު 42 ގައިވާ ފޯމުންނެވެ.[26] ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމާއި ގުޅޭ މަޢުލޫމާތުތައް އަދާހިއްސާ ކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.

<u>އަދާއިރުން އެދޭކަމާމެދު</u>

ހުކުމާއި ގުޅޭގޮތުން އަދާއިރުކުރަން އެދުންތައް ފާހަގަކޮށްފައިވާ ޤާނޫނުގައި ބައްޔިންކޮށްފައިވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ގައިސާގެ މައްސަލައެއްގައިނަމަ، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 372 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައި ހުރިގޮތުން އަދާއި ދިނުމަށް އެދުންވާނަމަ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެ ގޮތުން ކުރުމަށް އެދިފައިވާނެއެވެ.[27] މިގޮތުން ބަޔާންކޮށްދީފައި ހުރިގޮތުގެ ދަށުން އަދާއިރުން އެދުމަށް ފާހަގަކުރެވޭ ކަމާއި ސާބިތުކަން ދެނެގަތުމަށްވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ހަވާލާދީފައި މާއްދާއަކީ ސާބިތުމާއްދާއެއްނޫނެވެ. އެމާއްދާގައި އެދުމަށް ޖަވާބުދޭކަމާ ބެހޭގޮތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ (ހ) އަދި (ބ) ގައި ބުނެފައިވާ ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތް އޮތް ފަދައިންނެވެ.

މިގޮތަށް މާއްދާގެ ދަށުން އެދުމަކީ އެދޭކަމާއި ގުޅިފައިވާ ކަމެއްގެ ސާބިތުކަން ދެނެގަތުމަށް ސާބިތުކުރެވޭނެ ގޮތަކަށް ދޭހަވެއެވެ. ސާބިތުކުރުމުގެ އެއްބަސްވުން ފާހަގަކުރާއިރު އިސްތިސްނާއެއް ކުރެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ އިސްތިސްނާއެއް ކުރެވޭނެއެވެ.

24- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 228(ހ)(ހ)

25- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 367(ހ)

26- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 225(ހ)

27- ކުރީގެ ހަވާލާ 226(ށ)

އެޑިޝަން ފިޔަވަޅުތައް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމާ ގުޅޭ ބާބުން ހުރި ނައްޞުތަކަށް ބަލާއިރު ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ގޮތުގައި އަންނަނިވި ފިޔަވަޅުތައް އަޅައިދިނުމަށް ހުށަހަޅާ ފަރާތުން އެދިދާނެއެވެ.

1. ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީހާލަތު ބަލައިދިނުމަށް އެދުން/post-judgment examination/oral examination of debtor

މިފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް އެދުންތެރިޔާގެ މިސާލަކަށް އުފެދިފައި ބަލައިދިނުމަށެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު، ހުކުމް ތަންފީޒު ބާރުލިބިގެން ދަރަނިވެރިޔާގެ އިލްތިޒާމުތަކާއި، އަރަޒުތަކާއި، ދަރަނިތަކާއި، މުދަލާއި، ހުކުމް ކުރުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ފަހުން ހާމަކުރައްވާ އާމްދަނީގެ މުދަލާކުގެ ގޮތުން ހުރިހާ މައުލޫމާތެއް ބަޔާންކޮށްދޭން މުރާޖަޢާ ނަޒަރުގައި ބަލާނެކަމަށްވެއެވެ.[28] ޤާނޫނުގެ މަސްއަލަތަށް ރުޖޫޢަވާއިރު ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީ ހާލަތު ބެލުމަށް ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި އަދާއިރުމަށް އެދުން ހުށަހަޅާ ފިޔަވަޅެކެވެ. މިބާބުގައި ހާސިލުކުރަން އެކަށީ އަދުލުގައި މައުލޫމާތު ލިބިގެންދިއުމަށް ހާސިލުކުރުމުގެ އަދުލުއަގެމެގައި ނަންބަރާކަން ފާހަގަކޮށްލަމުއެވެ.[29]

މިހާ ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީހާލަތު ބެލުން ފާހިމުކުރާ ޤާނޫނީ ނަޞްބުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އޮތުމަށް، ހަމައެކަނި ޤާނޫނުގެ ނަޞްބުތަކުގެ ބޭނުންކުރެވެން ބަލައި މިފިޔަވަޅަކީ އަޅައިދިނުމަށް އެދުމެކެން ފިޔަވަޅެއްކަމުގެ ސިފަވެސް ނުހުރެއްޖެއްނުވެއެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު 64 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިގެންވާނެވެ.

2. އުފުލާ ނުވަތަ ނަގައުފުލާ މުދަލުގެ ހިފެހެއްޓުމަށް އެދުން/writ of control or warrant of control

ދަރަނިވެރިޔާގެ އުފުލާ ނުވަތަ ނަގައުފުލާ މުދަލުތަކާއެކު ދަރަނިވެރިޔާގެ ނުވަތަ ބިންވަނަތަކާއްޔެގެ ހިއްސާތަކެ ދަންނަވައިހުރި ކޯޓުން މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމަށް އަދަރިވެރިޔާއަށް ކޯޓުގައި އެދިވިދާނެއެވެ.[30] މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް ދިނުމަށް އެދުމަކީ މާލީހާލަތު ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެއީ ހުކުމްތަކާހިފެއްޔަ ދެފިޔަވަޅު ކަމުގައި ވާތީއެވެ.

---

[28]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 369(ހ)

[29]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 71 Rule 71.2—(1) A judgment creditor may apply for an order requiring—(a)a judgment debtor; or (b)if a judgment debtor is a company or other corporation, an officer of that body, to attend court to provide information about—(i)the judgment debtor's means; or (ii)any other matter about which information is needed to enforce a judgment or order.

[30]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު)372(ނ)

3. attachment of earning order/އާމްދަނީ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު

އާމްދަނީ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުސާރައިން ނަގައިދޭގޮތަށް ބަލަހައްޓާފަރާތަށް އަމުރުކުރުން ޙުކުމް ތަންފީޒުކުރުމަށް ފައިސާ ދެއްކޭނެގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފައިސާ ފޮނުވާގޮތެވެ.[31]

4. Third party debt order/ތާލިސީގެ މައްޗަށް ދަރަނިދައްކަން އަމުރުކުރުން

މިއީ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ތާލިސީ ދައްކަންޖެހޭ ދަރަންޏެއް ހުރެއްޖެނަމަ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުގެ މައްސަލައިގެ އަރަނިވެރިޔާއަށް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރެވޭ. މިގޮ ބޭންކުއެކައުންޓަކުން ނުވަތަ ތާލިސީގެ މައްޗަށް އަރަނިވެރިޔާއަށް ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އަމުރު ކޯޓުން ނެރުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[32]

5. judgment summons or warrant of committal/ހުކުމަށް ކަނޑައެޅުމުގެ ފައިސާދެއްކުމަށް ޖަލަށްލާގެ ފައިސާ އަމުރުކުރުން

ކޯޓު ހުކުމަށް ކަނޑައެޅިކަމުގެ ބަދަލު އަދާކުރަން ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ފައިސާ އަދައިނުކުރަން އަމުރުވެރިއެވެ.[33] މި ފައިސާދީ މިޤާނޫނު އަމަލުކުރަން އަމަލުކުރަން އަހަރުގެ ވަގުތުގެ މިދީ ފައިސާ ދަރަނި އަދިހަމަވުމަށް ހުކުމުތަކުރަން ފައިސާގެ ފައިސާދެއްކޭ.[34] ޖުރިމާނާ ކުރުމުގެ ފައިސާދީ ހަމައެކަނި ފައިސާ ނިމުނު މައްސަލަތަކުގައި އެކުން ފައިސާދެއްކޭ.[35]

6. warrant of assessed value/އިލްތިޒާމު ފައިސާއަށް ބަދަލުކޮށްދިނުމުގެ ފައިސާ އަމުރުކުރުން

މިކަމުގެ ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކޯޓުފައިވާ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގައި އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމާއި ފައިސާއަށް ބަދަލުކުރުމަށް އަމުރެވެ. މި ފައިސާ އަދައި ދިނުމަށް އަދާކުރި ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޯޓުފައިވާ ހުކުމްތައް ފައިސާ އެކަށީގެން ހުކުމްތައް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ މަސައްކަތްގެ ގޮތުގައެވެ.[36]

އިސްތިސްނާއާތުން ފައިސާދެއްކުމުގެ އިތުރުން ކޯޓަށް އިތުރު ފުރުޞަތުގެ ގޮތުގައި ދިވެހިން ފުރުޞަތުތައް ފުރިހަމަކުރެވޭ. އެއީ ބަލުންވިއްޔާނުގެ ފުރޫޞަތުގައި، އިފްލާސް ކުރުމުގެ winding up petition/ފުރުޞަތުގައި، ބަލުންވިއްޔާކުރުމުގެ ހުއްދައިގެ މުއްދަތު އިތުރުކުރުމުގައި، ބަލުންނުވެފަ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމުގައި، ބަލުންހިފޭތަދަނި ސާބިތުދަރަނިޔަށް ބަދަލުކުރުމުގައި، ބަލުން ހިފޭ ދަރަނިޔަށް ގެރެންޓަރުން ޖިނާއީކުރުވުމުގައި، ބަލުންވިއްކުން ހުއްޓުވުމަށް އެދުމުގައި، އިންޖަންކްޝަން ނިމުމަކަށް ގެނައުމުގައި، ޗާޖިންގ ހިފެހެއްޓުމުގައި،

[31]- ކުރީގެ ހަވާލާ 372(ބ)

[32]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ސ)

[33]- ކުރީގެ ހަވާލާ 387(ހ)

[34]- UK Civil Procedure Rule 1998 No 3132(L·17) Schedule 2 CCR Order 25 rule 2(1)(d)

[35]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 387(ހ)

[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ރ)

މިލްކުވެރިކަން ބަދަލުކުރުމުގެ މުއާމަލާތް ބާތިލުކުރުމާއި، ކުލިއެއްބަސްވުން ބާތިލުކުރުމާއި، އަޑައިކަނޑުމާއި، ކުންފުނި އުވާލުމާއި، ބޭންކުއެކައުންޓް ފްރީޒްކޮށް އެކައުންޓުގައި ހުރިފައިސާނަގާއި، ވިއްކާލެވޭ މުދަލުގެތެރެއިން ރަޖިސްޓްރީ ކުރަންޖެހޭ މުދާ ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ރަހުނުކުރުމުގެ އިޤްރާރުއެއްގައި ނުވަތަ އެހެންމީހެއްގެ އަތްގައި ހުރިފައިސާ ކޯޓަށް ގެނައުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަމަށް ބަދަލު އަންނަން ފިޔަވަޅެއް ނެގުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ކޯޓުގައި ހުށަހަ ދަރަނިވެރިޔާގެ ފައިސާ ހިފެހެއްޓުމާއި، ދަރަނިއަދާކުރުމަށްކޯޓަށްހާޒިރުވުމަށްއަމުރު ކުރުމާއި، ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރަކަށް ޢަމަލުކުރާނެ ކަމަށް އަހުދުވުން ނުވަތަ ގެރެންޓީއެއް ދިނުން/undertaking ދެން މައްސަލަ މުއްދަތަކަށް މަޖުބޫރު އާސާދުގެ ފަރުމާ ދިނުން ފަދަ އިތުރު ފަރުވާދިނުން ހިމެނެއެވެ. ދެންނެވުނު އެހެނިހެން ފަރުވާގެ ތަފްސީލުތައް ފަސްލުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ތަފާތު ފިޔަވަޅުތައް އެކުން

އެއްވަގުތެއްގައި ތަފާތު ފިޔަވަޅުތައް އަޅައިދިނުމަކީ އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[37] މިފިޔަވަޅުތައް އެއްފިޔަވަޅަކަށްފަހު އަނެއްފިޔަވަޅު ނުވަތަ އެއްފިޔަވަޅަށްވުރެން ގިނަފިޔަވަޅު އެއްފަހަރާ އެޅިދާނެއެވެ.[38] މިސަބަބަށްޓަކައި ފިޔަވަޅުގެ ބާވަތް އެހެނިހެން ގޮތަކަށް ހުކުމަކަށް ތަފާތުވާ މަޝްވަރާ ތަފާތުވާ ކަމަށް ޤާނޫނު ތަޢާރަފުކުރާކަން އެނގެއެވެ.

ވީމާ ވަކިވަކި ފިޔަވަޅުތައް އެއްފިޔަވަޅަކަށްފަހު އަނެއް ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް އެދޭ މިހާރު ވަކިވަކިން ހުށަހަޅާ ގޮތަށް ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގައި އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމު އިސްތިޢުމާލުކުރަންޖެހޭނެ ކަމަށް ދެކެމެވެ. އަދި ވަކިވަކި ހުށަހެޅުމަށްވުރެ ގޮތް ހިމެނޭ ތަފްސީލުތައް ފޯމުއިދާރީގައި ލިޔަންޖެހޭނެ ކަމަށް ދެކެމެވެ.

ހުކުމްތަންފީޛު މައްސަލަ ބަލައިގަތުން

ހުކުމްތަންފީޛު ކޯޓަށްހުށަހަޅާ އެދިހުށަހެޅުމާ މައްސަލަ ބަލައިގަތުމާމެދު ކޯޓުން ފޯމު ހުށަހެޅުމުގެ 03 ދުވަހުގެތެރޭގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ބަލައިގަތުމުގައި ފާހަގަކުރެވެނީ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ތަކެތި ހުށަހަޅާފައިވޭތޯ ބަލަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ތަންފީޛު ކޯޓަށްހުށަހަޅާ އެއް ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރުގެ ކޮޕީއާއި، ތަސްދީޤުކުރެވިފައިވާ ފޯމާއި އަދި އެ ހުކުމަކާ ގުޅޭގޮތުން ލިބިފައިވާ ބަޔާން ސްޓޭޓްމެންޓް ތަސްދީޤުކުރެވިފައިވާ ކަރުދާސް ފޯމާއި އެއްއެކުހުށަހަޅަން

[37]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) 372(ހ)

[38]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 71 Rule 70.2 -(2) A judgment creditor may, except where an enactment, rule or practice direction provides otherwise—(a)use any method of enforcement which is available; and (b)use more than one method of enforcement, either at the same time or one after another.

ނިންމާފައިވާ ބާޤީ ރެސްޓިޓިއުޝަން ނުވަތަ ޑެމޭޖަސް، ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދާ ހިފަހައްޓާ މުއްދަތާއި، ތަންފީޛު ކުރުމަށް އަމަލުކުރާނެ ޕްރޮސީޖަރތަކާއި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[39]

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ބަލަހައްޓަމުންދާ ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ބަލަހައްޓަން ނޫން ސަބަބު ބަޔާންކޮށް 30 ދުވަހުގެ ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.[40] މިނިވަން މުޢާމަލާތުގެ ހުކުމްތަކުގެ މުއްދަތު އަދި ހުކުމްތައް ވަކި ދުވަހެއް ނެތެވެ.[41]

ޕްރޮސީޖަރު ބާރުފޯރުވައި ނެތުން

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގައި ކޯޓުން އަމަލުކުރަން އެއް ޕްރޮސީޖަރެއް ބާރުފޯރުވައިގެން ދެވޭނެއެވެ.[42] މިސާލަކަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 372 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) އަދި (ބ) ގައިވާ ޕްރޮސީޖަރު އަމަލުކުރަން އެދެވެ. މިގޮތުން ބާރުފޯރުވައިގެން ތަފްސީލު ދިނުމަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ސަބަބަކީ ޤާނޫނުގެ ބާރުފޯރުވައިދޭ ސިފަތަކެއް ފާހަގަ ނުކުރެވޭ މުސާރައިން ކޮންމެ ނުވަތަ މިފަދަ ބައިވެރިވުމަކުން އެދެވެ. މިފަދައިން ބާރުފޯރުވައިގެން ނުވާނަމަ އިޖުރާއަތު ފަރާތަށް ކުރުމުގެ ނޯޓިސްއެއް ދޭންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސްގެ މުއްދަތަކީ 30 ދުވަސް ބާކީގައި ބާރުފޯރުވައިވާނެއެވެ.

މިގޮތުގައި ނޯޓިސްގައި ހިމެނުނު މައުލޫމާތު ތަފްސީލުވާނެއެވެ. މިއީ އެނޯޓިސްއަކީ ގެންނަންޖެހޭ ބަދަލުގެންނަވާގެން އެނޯޓިސް ބާރުން ކުރެވިދާނެއެވެ.

39- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 226(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)(ބ)(ޅ)

40- ކުރީގެ ހަވާލާ 227(ހ)(ށ)

41- ކުރީގެ ހަވާލާ 77

42- ކުރީގެ ހަވާލާ 226(ޅ)

ބާބު 63

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން-

ފައިސާގެ އަދަދެއް ހިމެނިފައިވާ

ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުން

ތައާރަފު:-

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގައި ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް އަންގާފައިވާ އަމުރު ހިމެނެއެވެ. އަދިވެސްކަމެއް ކުރުމަށް ބާރުކޮށްނުލައިވެސް އެކަމެއް ކުރުމަށް ވަގުތު ކަނޑައަޅާފައިވާ ހުކުމްތަކެއްވެސް ހުރެދާނެއެވެ. މިފަދަ ހުކުމްތަކާއި ތަންފީޛު ކުރުމާއި، ފައިސާއާބެހޭ ހުކުމްތައް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި އެޕްލައިވާނެ ބަޔާންކޮށްފައެވެ.

ފައިސާ އެއްކޮށް ހުކުމެއް ދިނުމާ އެކަން ހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ކޯޓުން ހުކުމުގެ ނުކުތާތައް ދިނުމުގެ ނުވަތަ ޖުރިމަނާކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު Judgment summons or warrant of committal އާއި، އިތުރުޖާގަ ފައިސާއިން ހިފުމުގެ ކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު އަޅައިދިނުމަށް އެދުމުން އެދެވިދާނެއެވެ.

އަޅައިދިނުމަށް އެދުމުން

އިޖުރާއަތުތައް

ޖުރިމަނާކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު

ފައިސާ ނުހިފޭނެ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރު ތަންފީޛުކުރުމުގެ އަސާސީ އުސޫލަކީ އަމަލުކުރުމުގެ ޖުރިމަނާކުރުމެވެ. ކަންތައްތަކުގައި ވަކިއަދަދަކުން ނުވަތަ އިތުރުވަމުންދާގޮތަށް ގޮތްތަކެއްގެމަތިން ޖުރިމަނާ ކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ތަންފީޛު ކުރަންޖެހޭ ހުކުމަށް ބައިބަދަލު ތަންފީޛުކުރެވިދާނެ ހުކުމެއްކަމަށް ދެކެން ކަނޑައެޅިގެންވާކަން ހިނގާނެ ޖުރިމަނާއެއް ގޮތަށް ކަނޑައަޅާ ޖުރިމަނާ ބެހެއްޓިދާނެއެވެ.[1]

ހުކުމަށް ކުށްޖެހުމުގެ އިޖުރާއަތު

ކޯޓުގެ އަމުރަށް ނުވަތަ ހުކުމަކަށް ފުރިހަމައަށް އަމަލުނުކުރުމަކީ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކުށްޖެހުމަށްވުމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. މިގޮތުގައި ފައިސާގެ އަދަދެއް އެކުލެވިފައިވާ ހުކުމަކަށް ނުވަތަ އަމުރަކަށް އަމަލުކުރުމަށްފަހުގައިވާ ކޯޓުގެ ހުކުމަށްކޮށްކަޓުނުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތުގެ ބޭނުން އިޖުރާއަތުއް އަދައި ދިނުމަކީ ކޯޓުގެ އެދިވިދާނެއެވެ. ސަލާމަތުގެ

1 - ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 387(ހ)(ނ)

މަދަނީކަމުގައި ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ ހާލަތުގައި ފިޔަވާ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއީކަމަށް

ހުރުމަތްކެނޑުމުގެ/Committal for contempt ފިޔަވަޅު އެޅޭނީ ޚާއްޞަ ބައެއް ހާލަތްތަކުގައެވެ.[2]

ހިމެނުމާ ސަރުކާރުގެ މަދަނީކަމި ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅުއެޅުމުގައި އަމަލުކުރަންޖެހޭ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެމަތީންނެވެ.[3] ހުކުމަށް އަމަލުނުކުރުމުން އަޅަންޖެހޭ ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅަކީ ތަފާތު ފިޔަވަޅުތަކެވެ. ވީމާ ޤަވާއިދުގައި ކޯޓުހުރުމަތް ކެނޑުމުން އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތަކެއް ބިނާކުރެވޭނެއެވެ.

ހުކުމަށް ކޯޓުގެ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި ކަމަކަށް އަމަލުކުރަނީނަމަ އެއްވެސް ގޮތެއް ނިންމާނެއެވެ. އެހެން ގޮތް ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައެވެ.[4] ޖަލަށްލުން ސަސްޕެންޑްކޮށްފައިވާ ހުކުމެއްގެ ގޮތުގައި ކަމެއް ސާބިތުވެއްޖެނަމަ ވަކިވަކިން ވަޖިބުކުރެވޭ އެކަމަށް އެކަހެރިވެފައިވާ އެއްޗެހި ކުރިމަށް ގެންދިޔުމަށް ޖަލަށްލުމުގެ އަމަލު ކަށަވަރުކުރުމަށް ކޯޓުން އިސްތިސްނާ ދޭންވާނެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ޖަލަށްލުމަށް ހިންގާފައިވާ ބަދަލު ގެނުވިދާނެއެވެ.[5]

ޖަލަށްލާފައި މުއްދަތެއް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާނަމަ އުމުރުތަކެއްވެސް އެވަގުތު ކަށަވަރާ ޖަލަށްލުމުގެ މުއްދަތެއް އިތުރުވެގެން ނުވާނެއެވެ.[6] ޤާނޫނުގައި ޖަލަށްލާފައި މުއްދަތެއް ބައެއްކަންތައްތަކުގައި ނުވާނަމަ ޤާނޫނީ އަހަރެއް ފިނިހަމަނުވާ އެއިން ދުވަސް އެފިޔަވަޅެއް ނެގޭނެއެވެ.

<u>އިލްތިޒާމް ފައިސާއަށް ބަދަލުކުރުން</u>

ފައިސާ ހިއްސާވާނާ ހުކުމެއްގައި އެހެންމެ ޙުކުމްތަކުގެ ކަމެއް ނުކުރުމުން ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ އިލްތިޒާމު ފައިސާއަށް ބަދަލުކުރުމަށް އެދިވެދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ބަދަލުކޮށް ދޭނީ އެކަމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުންނެވެ. ހުށަހަޅާގައި ނުވާނަމަ ކޯޓުގެ އިސްނަގައިގެން އެކަން ކުރިޔަނުދީގެން ދުވަހެވެ.[7]

___

2- ކޯޑުގެ މާއްދާ 387(ށ)

3- ކޯޑުގެ މާއްދާ 45

4- Ansah v Ansah [1977] Fam 138 per Ormrod LJ at p. 144; Gulf Azov Shipping Co. Ltd v Idisi [2001] EWCA Civ 21, LTL 16/1/2001 at [70]

5- Templeton Insurance Ltd v Thomas [2013] EWCA Civ 35, LTL 5/2/2013 at [42]

6- Villiers v Villiers [1994] 1 WLR 493

7- ކޯޑުގެ މާއްދާ 387(ނ)

ފިޔަވަޅު ބަޔާންކުރުން

ފައިސާގެ އަދަދެއް ހިމެނިފައިވާ ހުކުމެއް ތަންފީޒުކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާފޮތުގައި އަޅައިދޭން އެދޭ ފިޔަވަޅު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[8] ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅަނީ ނަންބަރު 42 ގައިވާ ފޯމުންނެވެ.[9] އިތުރު ތަފްޞީލު ބާބު 62 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ހުކުމަށް ކަނޑައެޅުނު ފިޔަވަޅު އަޅަންއެދޭނަމަ އަޅައިދޭން އެދޭ ފިޔަވަޅުގެ ޖުމްލަ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ކޯޓުގެ ހުކުމާއި ޚިލާފުވުމުން ޖަލަށް ލުމުގެ އަމުރެއް ނެރެދިނުމާއި ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަންކަމާއި ދިމާވާ ގޮތަށް ފިޔަވަޅު އެޅުން ފަދަ ކަންކަމަށް އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކާއި ޖުމްލަ ހުކުމްގެ ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށްއެދެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ފައިސާގެ އަދަދެއް ހިމެނިފައިވާ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުން ހުކުމްތަންފީޒު ނޯޓިސެއް ފޮނުވަންޖެހޭނީ ނުވަތަ ނޯޓިސް ފޮނުވުމަށް ފަހު ކޯޓުން ތަންފީޒުކުރުމަށް ބަޔާންކުރާ މުއްދަތެއް ގެއްލޭނެ ކަމަށް ދެންނެވޭ. ނަމަވެސް ޝަރުޢީ ފަރާތުގެ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރެވޭ އިޖުރާއަތު ފަރާތުގެ ގޮތުގައި ފައިސާ ހިލޭ ހުކުމް ތަންފީޒު ޢަމަލުކުރުމާއި ހުށަހެޅުމުން[10] ފައިސާ ނަހިލޭ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމުގެ ނޯޓިސް ފޮނުވަންޖެހޭ ކޯޓަށް ފާހަގަކުރަމެވެ.

އިސްލާހުވެގެން ކޯޓަށް ދިރާސާކުރެއްވުމަށް އޮޑަރުގެ ތާރީޚުގެ ތަފްޞީލު ފައިސާ ހިލޭ ނުވާ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދި ހުކުމްތަންފީޒު ހުށަހަޅާ ކަނޑައެޅޭ ފިޔަވަޅު އަޅާގޮތުގެ އިޖުރާއަތު ފޯމުން ނަމަވެސް ޖުމްލަކަމަށް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމާއި ކޯޓުގެ ނިންމުމަށް ބަދަލުކޮށް ކޯޓުކަނޑައެޅުމަށް ކަމަށް ދެކެވޭ.

މިސާ ފައިސާ ހިލޭ ނުވާ ހުކުމް ތަންފީޒު ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމުގެ ވަކިނޯޓިސެއް ފޮނުވުން މިފަދަ ކަމަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ކޯޓުގެ ޖުޑީޝަލް ފައިސާ ހިލޭ ނުވާ ހުކުމްތަކެއް ތަންފީޒު ކުރުން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ފިޔަވަޅު އަޅައިދޭނެ ކޯޓަށް ދެކެވޭ ކޯޓުގެ ޖުމްލަ ނިންމުމަށް ކުރެވޭ ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުން، ހުކުމުގެ ކަނޑައެޅުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް ކޯޓުގެ ނިންމުމަށް ޖުމްލަ ކަމަށް ކުރެވޭ ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް

8- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 226(ށ)
9- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތަކާއި 06 ޖޫން 2022" ގެ 225(ނ)
10- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 367(ނ)

ގޮތެއް ނިންމުމަށް އަޑުއެހުން ބާއްވުމުގެ. ހުރުމަތް ކަނޑާލާގޮތް އިޖުރާ ތަފްސީލު 70 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އިސްތިސްނާ

ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ގޮތުން އެދުން ހުށަހަޅާފި ފިޔަވަޅުގެ ގޮތުގައި ކޯޓު ހުރުމަތް ކަނޑާލުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ކޯޓަށް އިސްތިސްނާކުރަން ބޭނުންކަމުގައި މުޢާމަލާތު ސަރަޙަދު ނަގާ ބަޔާންކުރެވޭ. ވިޔާ ފައިސާ އެކުލެވިފައިވާ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ނުކުރެވުން ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާކަމަށް ކޯޓު ހުރުމަތްކަނޑާލުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމާމެދު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ވިދާޅުވާނެ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލައިލުމުން، ސިވިލްއެއްގެ މަޙުކަމާގައި ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކަނޑައެޅުން ހިފެހެއްޓުން ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކަނޑާލާފައިވަނީ ކޯޓު އިސްތިސްނާކަމަށް ހުރުމަތްކަނޑާލުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުންހުއްޓުވާށެވެ.[11]

[11]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 81, Rule 81.6.—(1) If the court considers that a contempt of court (including a contempt in the face of the court) may have been committed, the court on its own initiative shall consider whether to proceed against the defendant in contempt proceedings.

އިލްތިޒާމް ފައިސާއަށް

ބަދަލުކޮށްދިނުން

މުދާހަވާލުކުރުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވަނިކޮށް މުދާ ހަވާލުނުކޮށްދިނަމަ އެމުދަލުގެ އަގުދެއްކުމަށް ކޯޓަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. މިފިޔަވަޅުގެ އަސާސަކީ މިއީކަމުގައިދާނެވެ. ވީމާ ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމްގައި ނުވަތަ އަމުރެއްގައި ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް އަންގައިފައިވާނަމަ އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމް ފައިސާއަށް ބަދަލުކުރެވިދާނެއެވެ. މިފިޔަވަޅަކީ ހަމައެކަނި ފައިސާ އެކުލެވިފައިނުވާ ހުކުމްތައް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ ވަސީލަތެކެވެ.

ފައިސާއިން އަގުކުރުން

ފައިސާ ނޫނިވެސް ހުކުމެއްގައި އަދާކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އިލްތިޒާމް ފައިސާއަށްބަދަލު ކުރެވޭނީ އެއިލްތިޒާމް ފައިސާއަށް ބަދަލުކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅައިގެންނެވެ.[12]

އިލްތިޒާމް ފައިސާއިން އަގު ކުރުމުގައި/Write/warrant of assessed value ވަކިއިޖުރާއަތަކަށް ޢަމަލުކުރުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ލާޒިމުކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. އަދި އެސެސް ކުރާނެ ގޮތެއްވެސް ބަޔާންނުކޮށް މިފަދަގޮތުގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޙައްލު ކުރުމަކީ ޤުދުރަތަކަށް ވާނެވެ.

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އެސެސްކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށްދީފައެއްނުވެއެވެ. އެކަންކުރާނީ ހަޤީގަތެއްގެ ޚަރަދުއެއްގެ މައްސަލަ ނުވަތަ އަގުކުރާމީހާގެ އަގެއްގެ މައްސަލައެއް ނިންމަވަމުންދާއިރުގައެވެ.

އެސެސްކުރުން

އެސެސް ކުރަންޖެހޭ ގޮތް ނުވަތަ ކުރަންނުޖެހޭގޮތް ފައިސާގެ އަދަދު ކަނޑައަޅައި ޤާނޫނުގައި ބާރުނުކޮށްފާނެއެވެ. ޤާނޫނީގޮތުން މުދަލެއް ހަވާލުކުރުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވާ ހުކުމްގެ ތަންފީޛު ހުރަސްއެޅިއްޖެނަމަ އެސެސް ކުރުމަށްއެދި އަގެއް ކަނޑައެޅުމަށްއެދެވޭނެއެވެ.

12- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 387(ނ)

ބާބު 64

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން –

ފައިސާ ދެއްކުމަށްކޮންފައިލާ ހުކުމް

ތައާރަފު:-

ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމުގައި އަންނަ ގިނަ އިޖުރާއަތުތައް ހިމެނޭ އެއްބަޔަކީ ފައިސާ ހިމެނޭ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ބައެވެ. މިބައިގެތެރޭގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ މައްޗަށްވާ ހުކުމާއި، އޭނާގެ މާލީހާލަތުބެލުމާއި، ގާނިޝީގެ އިޖުރާއަތު ހިންގުމާއި، އުފެދޭ ނުވަތަ ނުއުފެދޭ މުދާހިފެހެއްޓުމާއި، ވަކިޚާއްސަ ބާވަތްތަކެއްގެ މުދާހިފެހެއްޓުމާއި، އެމުދާ ވިއްކުމާއި، އެވިއްކައިގެން ލިބޭ ފައިސާ ދަރަނިވެރިންގެ މެދުގައި ބެހުން ފަދަ ކަންކަން ހިމެނެއެވެ.

ފައިސާދެއްކުމަށް ކޮންފައިލާ ހުކުމް

ތަންފީޛުކުރުން

ހުކުމަށް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅަކީ ފައިސާ ހިމެނޭ ހުކުމްތައް ފިޔަވާއެހެނިހެން ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި އާންމުއުސޫލުން އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅެކެވެ. ނަމަވެސް ފައިސާދެއްކުމަށް ކޮންފައިލާ ހުކުމާއެއްގޮތަށް ފައިސާ ދައްކާފައި ނުވާނަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.[1]

ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައި ދައުލަތަށް ދައްކަންޖެހޭ ޖުރުމަނާ ފައިސާއާއި ހުކުމުގެ ފައިސާ ހުކުމާއެއްގޮތަށް ނުދައްކައިފިނަމަ އެފައިސާ ހޯދުމަށް ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނީ މިބައިގެ ދަށުންނެވެ.[2]

<u>ހަވއ ނޯޓިސް</u>

ފައިސާ ހިމެނޭ ހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅައިފިނަމަ، ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ފެށުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅުންތަކުގެ ނޯޓިސް ކޯޓުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[3] މިނޯޓިހަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގައި ނަންބަރާފައިވަނީ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ނޯޓިހެވެ. އަދި މިނޫނަސް ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ ނޯޓިސްއާ ބާރުންކޮންފައިވާ އެހެން ނޯޓިސް ތަކެއްފޮނުވާ ހުރިކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި 372 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގައި ބަޔާން ކުރާ ނޯޓިހާއި، 377 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ ނޯޓިސްއާއި މިނޯޓިސް

1- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 249(ހ)

2- ކުރީގެ ހަވާލާ 261

3- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 367(ނ)

ތަފާތު ކުރުމުގެ ބޭނުމަށް މިންވަރަށް ހަމަ/ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ އަންގުމް ނޯޓިސް މިހެން ބޭނުން ކުރެވިދާނެވެ.

ނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެވެ.

ނޯޓިސް ލިބުމާއެކު ހުކުމްތަކާއި ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމަށް ދަރަނިވެރިޔާ ކޯޓަށް އެއްބަސްވުމެއްނުވާނަމައެވެ. އަދި ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމަށް ހުށަހެޅިދާނެ އެއްވެސް އަމަލެއް ނުހިނގުން އޭނާގެ މައްޗަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން ތަޢުލީމުދެވޭނެއެވެ.[4] މިއާއި ހަވާލުވެއްޖެނަމަ ކޯޓު ހުކުމަށް ދަރަނިވެރިކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުން ފިޔަވަޅެއް ކޯޓަށް އެޅިދާނެއެވެ. މަޖިލީގައި ދެންނެވުނު ކޯޓުން ދޫކުރާ ނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމުގެ ނޯޓިސް (ފޯމު 367(ނ))
1. މިކޯޓުގެ ނަންބަރު :- .... ފޮށިއާއެގެ ހުކުމް ތަންފީޒު ކޯޓުހިންގުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. މިޤަސްޢަލާގައި ހުކުމްކޯޓަށްފައިވަނީ ......(ތާރީޚުބަޔާންކުރޭ)..... ގައެވެ. 2. މަޖިލީގައި ދެންނެވުނު ފޮށިއާއާއި ފައިސާދެއްކުމަށްކޯޓަށްފައިވާ ހުކުމެކެވެ. ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފަރާތަކީ ....(ނަން)............... އެވެ. ފައިސާ ލިބެންޖެހޭނީ ....(ނަން)........ އަށެވެ. 3. މިހުކުމާއެއްގޮތަށް ދައްކަންޖެހޭ -/........... ރ ( ) ދެވިފައެވެ. މިފައިސާގެ ތެރެއިން ހުކުމާއެއްގޮތަށް ދައްކާފައިވަނީ -/............... ރ ( ) ދެވިފައެވެ. ނުދެއްކި ބާކީހުރީ -/......... ރ () ދެވިފައެވެ. 4. މިހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ގޮތުން އަންނަނިވި ފިޔަވަޅުތައް އަޅައިދިނުމަށް އެދިފައިވެއެވެ. • ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީހާލަތު ބަލައިދިނުމަށް އެދުން/post-judgment examination • އެފްޑާ ނުވަތަ ނުޑެފްޑާ މުދާހިފެހެއްޓުމަށް އެދުން/writ of control or warrant of control • އާމްދަނީ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމަށް އެދުން/attachment of earning order • ކޯޓު ހުކުމަށް ކަނޑައެޅުނު ފިޔަވަޅުއެޅުމަށް ނުވަތަ ޖަރިމަނާކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ހަޒްއަރުވުމަށް ބަލައިދިނުމަށްއެދުން/judgment summons • ގާނިޝީގެ ކިބައިން މުދާހިފެހެއްޓުމަށް އެދުން/Garnishee proceedings 5. މިގޮ ޢިލްތިމާސް އެހެނިހެން ފަރާތްތަކުގެ އަރިހުގައި ފަރާތާ ލިބިގެންވުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.

[4] - ކުރީގެ ހަވާލާ 368(ނ)

މަޢުލޫމާތު ހޯދުމުގެ އަމުރު

ފައިސާދެއްކުމަށް ކޯޓުފައިވާ ހުކުމެއް ތަންފީޛުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުން ދަރަނިވެރިޔާ ދިރިއުޅޭ ނުވަތަ މަސައްކަތްކުރާ ތަނަކާއި ގުޅޭ ގޮތުގެ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓަށް ކުރެވިދާނެއެވެ. އެއީ ތިންވަނަފަރާތްތަކެއްގެ މައްސަލަ ކުރެވޭ އަމުރުތަކެވެ. އެންމެ ފަރުދެއްގެ މައްސަލަ ނުވަތަ ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއް ނުވަތަ ކޮމްޕެނީއެއް ނުވަތަ މުއައްސަސާ އެހެން ފަރާތެއްގެ މައްސަލަ ވިޔަސް މިއަމުރު ރައްދުކުރެވިދާނެއެވެ.[5]

މިފަދައަމުރެއް ކޯޓުފިނަމަ ސިއްރުވެރިކަމާއި، މަޢުލޫމާތު ހާމަކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން އެހެން ފަރާތްތަކުގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބާރުނުކޮށްފައިވިޔަސް އެއަމުރުގައި ފުރިހަމައަށް ތަންފީޛު ކުރުމަށް އަމުރު ރައްދުވާފަރާތުގެ މައްސަލަ ޤާނޫނީ ގޮތުން ލިބިދޭކަމުގެ. އިލްތިމާސް އަމަލުކުރާމީހުގެ މައްސަލަ ބިރުފައިވާ މަޢުލޫމާތު ޤާނޫނީ ގޮތުން ލާޒިމްކަމެއް ނުވާނެއެވެ.[6]

މިފަދަ އަމުރަކީ ކުރިންފެށިގެން އަމުރެއްކަމުގައިވާތީ އިންޒާރުގެ ނޯޓިސްއެއް އެއަމުރުގައި ލިޔެވިދާނެއެވެ. އެގޮތުން އަމުރުކުރާ ފަރާތަށް ޖަވާބުދާރީ ފުރުޞަތު އަދާކުރާނެ ގޮތެއް ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ. މިއަމުރު އަންނަނިވި ފަދައިން ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

މަޢުލޫމާތު ހޯދުމުގެ އިދާރީ އަމުރު (ފޯމު 368(ނ))
އަމުރު ރައްދުވާފަރާތް:- އަމަލުކުރަން ނިންމަންޖެހޭ ތާރީޚު:-   އަމުރު ބާވަތް:- ކޯޓު އަމުރު (އިޙްތިރާމް) .... (ނަން ބައްޔަންކުރޭ/ކުންފުނި އެހެނިހެން ޝަރީޢަތްތެރިން) ފަރާތް ދިރިއުޅޭ ތަނަކާގުޅޭ މައުލޫމާތު، ވަޒީފާ އަދާކުރާތަނަކާއިގުޅޭ މައުލޫމާތު ......(ތާރީޚު ބައްޔަންކުރުން)..... ގެ ކުރިން ކޯޓަށް ހުށަހަޅުމަށް އަންގާ އަމުރުކުރަމެވެ. މިގޮތަށް އަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ ކޯޓު ހުކުމަށް ތަބާނުވުމުގެ ކުށުގެ ތުހުމަތު ދިމާވެދާނެ ކަމުގައި ޖަވާބުދާރީ ކުރަންޖެހިދާނެއެވެ.   ތާރީޚު (ނަން) ސޮއި

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 368(ނ)

6- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)(ނ)

މާލީހާލަތު ބެލުން

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ އެންމެ އަސާސީ އެއްފިޔަވަޅަކީ ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީހާލަތު ދެނެގަތުމެވެ. ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީހާލަތު ބެލުމުގައި އެންމުހިންމު ދަރަނިވެރިޔާ ކޯޓަށް ހާޒިރުކޮށްގެން ސުވާލުކޮށްގެން ނުވަތަ އޭނާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ސުވާލުތަކުގެން އެކަތިކުރުމެވެ. މިކަން ގެންގުޅެންޖެހޭ ތަފްސީލު އިޖުރާއަތުތައް ޤާނޫނުގައި ލިޔެފައެއްނުވެއެވެ. ނަމަވެސް މިއަސާސް ބަޔާންކޮށްދީފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 369 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ތަންފީޒު ކުރުމަށް ޤަވާއިދުގައި މާލީހާލަތު ބެލުމާބެހޭގޮތުން ކުރެވިދާނެ ސުވާލުތަކާއި ބަޔާންކުރަންޖެހެއެވެ. ނުވަތަ ސާފުކުރަންޖެހޭ މައުލޫމާތު ޤަވާއިދުގައި އެކުލެވޭ ކުރެވެން ޖެހޭ ކަމުގައި ދެކެމެވެ. މިފަދައިން އެކުލެވޭ ކުރުމުގައި ބެލިދާނެ ސުވާލާ ނަމޫނާ ސުވާލު ކަރުދާހެއް މިސާލުގައި އެކުލެވޭ ކުރެވިފައިވާނެވެ.

ހުރަހެޅުން

އެއްވަގުތެއްގައި ތަފާތު ފިޔަވަޅުތައް އަޅައިދިނުމަށް އެދި ހުރަހެޅުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ[7] މާލީހާލަތު ބަލައިދިނުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް އެދި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގައި ބާރުގޮތުގެ އިތުރުން ފަރިކުރުމު ހުރަހެޅުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.

މިގޮތަށް ކަނޑައެޅުމުގެ އެއްބޭނުމަކީ މާލީހާލަތު ބެލުމަށް ހާޒިރުކޮށް ކުރެވޭނެ ސުވާލު ގޮތުގައި ތަފްޞީލުގެ ޢަދަދުތަކުގައި ހިމެނޭ ސުވާލުތަކާއި ފިޔަވާ އިތުރުން ކުރަން ބޭނުންވާ ސުވާލުތަކަށް ހުރަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމެވެ. ދަރަނި ބޭނުމަކީ ސުވާލު ކުރުމުގެ އަޑުއެހުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ތަންފީޒު އިތުރަށް ނުވަތަ ފުރަތަމަ ކަނޑައެޅުމެވެ. ތިންވަނަ ބޭނުމަކީ މާލީހާލަތު ބައްދަލުވުމަށް އަންނަނިވި ގެނައުމަށް ޤާނޫނުގެ 169 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ގެ ދަށުން ދެވޭ ނޯޓިސްގައި ބަޔާންކުރާ ލިޔުންތަކުގެ އިތުރު ލިޔުމެއް ގެނައުމަށް އެދޭނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރުމެވެ. މިފުރުޞަތު ނުދޭނަމަ މިބާބުގައި އެންމެ 2 ގެ ބޭބާގައި އެންމެ ހުކުމްފައިވާނެވެ.

ހާޒިރުވުމަށް އަމުރުކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު މާލީހާލަތު ބެލުމަށް ދަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ އޭނާގެ މުދަލާބެހޭ މައުލޫމާތު ދޭންޖެހޭ މަސްއޫލިއްޔަތު އޭނާ ގަބޫލުކުރާ ހާޒިރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މާލީހާލަތު ބެލުމަށް ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް އަމުރުކުރުމަށް ހާޒިރުވާންޖެހޭ ތަނާއި، ވަގުތާއި، އެކަމުން ބޭނުންވާނެ ލިޔުންތަކާއި، އެންގުމެއް

7- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 372(ހ)

ކަމާގުޅޭގޮތުން މަޢުލޫމާތުތަކެއް ހިމެނޭ ނޯޓިހެއް ހާޒިރުވާންޖެހޭ ފަރާތަށް ކޯޓުން ފޮނުވަންޖެހެއެވެ.[8] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު އެހެން ފަރާތެއްގެ ތެރޭގައި ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްނަމަ މުވައްޒަފުން ހިމެނެއެވެ.[9] އިސްވެ ދެންނެވުނު ނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ދުވަސް ދެވިދާނެއެވެ. ނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަ ކުރެވިދާނެވެ.

ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީހާލަތާގުޅޭ މަޢުލޫމާތު ސާފުކުރުމަށް ހާޒިރުވާއިރު ގެންނަންޖެހޭ ތަކެތި އެންގުން (ޤާނޫނު 369(ހ)(ނ)(ރ))
1. ކޯޓުން ހުކުމްކުރިފައިވާ ހުކުމުތަންފީޒު މައްސަލައަކާގުޅިން ....(ނަން ބަޔާންކުރުން)......... މާލީ ހާލަތު ބެލުމަށް އާމްދަނީ، އިންވެސްޓްމަންޓްތައް، ދަރަނި، އަރަނި، އަދި މުދަލާގެ މަޢުލޫމާތު ހުށަން ބޭނުންވެއެވެ.
2. ކޯޓަށް ހާޒިރުވާއިރު އެކައުންޓް ޕާސްބުކްތަކާއި، ބޭންކް ސްޓޭޓްމަންޓް ކުރެވިފައިވާ މުޢާމަލާތަކާ އެއްގޮތަށް އަދި ކަށަވަރުކަމާ ދުއްވާ އެކައުންޓު ހިމެނޭގޮތުން އެކައުންޓުގެ ބޭންކް ސްޓޭޓްމަންޓްގެ އަސްލާއެކު ކޮޕީ ގެންނަންވާނެއެވެ. އެހެންމިހެންގެ އެކަމުގައި ބަލައިގަތުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އެކައުންޓެއްގެ ބޭންކް ސްޓޭޓްމަންޓުތައް ގެންނަންވާނެއެވެ.
3. އިމާރާތާއި ގޯތީގެ ބޭންކްސްޓޭޓްމަންޓުތަކުގެ އަސްލާ އެއްގޮތް ކޮޕީތަކާއި، ވިއްކާލިޔަސްޓާގެ ސަނަދާއި، ބައިވެރިވާ އެހެން ވިއްކިދިޔަތަކުގެ ހިއްސާ އޮޅިކަން ދަފްތަރު ކުރާން އެއްގޮތުގަ ތިރިކޮށްތަކާއި، ބޭންކު އެކައުންޓު ތަކުގެ ސްޓޭޓް މަނުޓު(އެއްއެކައުންޓަށްވުރެ ގިނަ އެކައުންޓު ހުރިހާ ފައިސާ ހުރިހާ އެކައުންޓުގެ)ތަކާއި، ވަޒީފާގައި އުޖޫރައަށް ލިބޭ މުސާރަ އެވްރޭޖް އަދި ވަޒީފާ ދިރިއުޅުމަށް ދަރަނިވެރިޔާ ލިބިގެން ގެންނަންވާނެއެވެ.
4. ހާޒިރުވާންޖެހޭ ތާރީޚު، ވަގުތާއި ތަރުތީބާއިގެ މައުލޫމާތު ލިބުނުހާލަތުގައި ޤާނޫނާފައިވާ ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމުގެ އަމުރުގައި ބަޔާންވެފައިވާ މިއަމުރަށް ހާޒިރު ނުވުމަކީ ހާޒިރުވާ ގަސްތުގައި ޤާނޫނުއަސާސީ ދިނުމަކީ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކުރެވޭ އިހާނެތްކުރުމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.

[8]- ކޯޓުގެ ހުކުމް 369(ރ)

[9]- Masri v Consolidated Contractors International (UK) Ltd (No. 4) [2008] EWCA Civ 876, [2010] 1 AC 90; a point not overturned on the appeal, [2009] UKHL 43, [2010] 1 AC 90) or a former officer (Vitol SA v Capri Marine Ltd [2008] EWHC 378 (Comm), [2009] Bus LR 271). The House of Lords in Masri v Consolidated Contractors International (UK) Ltd (No. 4) held that, where a company is a judgment debtor, r. 71.2 does not permit an order to be made for the examination of an officer of the company who is domiciled outside the jurisdiction.

ސުވާލުކުރުން

ދަރަނިވެރިޔާއާއި އަދި އެހެން ފަރާތްތަކާއި ސުވާލުކުރާނެ ތަފްޞީލާތި، ގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި ނުހުރޭ ޤަވާއިދުގެ ބޭނުންކުރެވިދާނެއެވެ. ޔޫކޭގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު މާލީ ހާލަތު ބެލުމުގެ ގޮތުން ތަފްސީލުން ޖަވާބު ދިނުމަށް ހުވާކުރުމާއި، ސުވާލުކޮށް ފައިނޭންޝަލް ސްޓޭޓްމަންޓް ސާފުކުރުމެވެ.[10]

މިގޮތަށް ކޯޓަށް ހާޒިރުކޮށް ކުރިމަތިލާން ސުވާލުކުރެވޭއިރު ދެންނެވުނު މަސްދަރަށް ބަލައިގެން އެނގެނީ އެއްގޮތަށް ހިމަނާފައިވާނެވެ.[11] ސުވާލުކުރުމަކީ އަޑުއަހުމުގައި ސުވާލުކުރާނެ ތަފްޞީލު ޙިމާޔަތްކުރާނެވެ. އަދި އާމްގައި ދަރަނިވެރިޔާ ނަގާފަ އެސުވާލުތަކުގެ ޖަވާބު ދިނުމަށް ހާޒިރުކުރުވޭފައިވާ މިހާރު ބައްލަވައި ސާއިލުކުރެވޭނެވެ.

ކުންފުނިތަކާއި، އެހެން ޤާނޫނީ ޝަޚްޞުތަކުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅިފައިވާ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލައިގައި ކުރުވާން ސުވާލު ކުރުމަށް އެނބުރިގެން 1އޭ ގައިވާނެއެވެ. އަދި ފަރުދުންގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅޭ ފައިސާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލައިގައި ކުރުވާން ސުވާލު ކުރުމަށް އެނބުރިގެން 1ބީ ގައިވާނެއެވެ.

ދޭގަޑިއާއި ދިނުމާއި، ހާޒިރުނުވުން

ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމަށް ގެސްޓުގައި ދޭގަޑިއާއި ދިނުމަށް ކޯޓުގެ ހުކުމް ކަނޑައަޅައިފައި ބަޔަކަށް ދީފައިވާ ބަލާނެއެވެ. އަދި ހަމަޖެހިފައިވާ ކޯޓަށް ހާޒިރުނުވުމަކީ ކޯޓުގެ ހުކުމް ކަނޑައެޅުމަށް ބަލާނެއެވެ.[12] ކޯޓަށް ދޭގަޑިއާއި ދިނުމަށް ސާބިތުވާނަމަ ނަގާތަ ކޯޓަށް ހާޒިރުވުމުގެ ޙައްޤެއް ކޯޓުގެ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއް ގެންގޮސް ކޯޓުގެ ޤާނޫނީ ހުކުމް ނުކުރާފައިވާ ފިޔަވަޅެއް ކޯޓަށް އެޅިދާނެއެވެ.[13]

ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގައި އަދި އެޤާނޫނަށް މިހާތަނަށް ގެނެވިފައިވާ އިސްލާހުގައި ކޯޓުގެ ހުކުމް ކަނޑައެޅުން އަމަލު ފަރިޔަވެއް ބައްލަވާ ފަރާތްތަކެކެވެ.[14] ވީމާ މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކުރުމުގައި ހިންގުމަށް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވާނެ ކަމެކެވެ.

މާލިއްޔަތު ދަށްކަމުން ދިނުމަށް އަމަލުކުރެވޭނޭ ގޮތް

ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލިއްޔަތު ދަށްކަމުން ދިނުމަށް ކޯޓުން ކުރާ އަމަލުތަކެއް ބަލާގޮތުގައިވެސް މުދާ ހިފެހެއްޓުމެވެ. މިގޮތުން މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރެއް، ވިޔަފާރި ދިރާސާއެއްގެ މައްސަލަކުރާ ފައިސާ ދެއްކުމުގެ އަމުރެއް، ކުރެވިދާނެވެ.

---

[10]- UK Civil Procedure Rule 1998 No 3132(L.17) PART 71 - ORDERS TO OBTAIN INFORMATION FROM JUDGMENT DEBTORS Rule 71.6(2): PD 71/practice direction supplements Part 71

[11]- މިބާބުގެ އެންޑެކްސް 01 ބައްލަވާ

[12]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 369(ނ)

[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ 45

[14]- ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:-22/2010) އަށް ގެނެވިފައިވާ 4 އިސްލާހު

ތިންވަނަ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ކުރާ އަމުރުގެ ތެރޭގައި މުސާރައިން ކަނޑުމަށްފަހު ޖަމާކުރުން ނުވަތަ އުޖޫރައިން ކުންފުނީގެ އަމުރުގެ ނުވަތަ އާމްދަނީ އިސްކާނުގެ އަމުރެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. އަދި ސަލާމަތީ ހިފެހެއްޓުމާއި، ރަޖިސްޓުރީ ކޮށްފައިވާ އުޅަނދު ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ. މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުގެ ތެރޭގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި ހުރި މުދަލުން ހިފެހެއްޓުމާއި، ބޭނުންތެރިޔާގެ އާލާތް ހިފެހެއްޓުމާއި، ބިންފަދަ ނުއުފުލޭ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ހިމެނެއެވެ.

މުދާ ހިފެހެއްޓުން

Taking control of goods

ތަޢާރަފު

މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ބޭނުމަކީ ތަންފީޒީ އޭޖެންޓަކު ގެ ބެލުމުގެ ދަރަނި މުދާގެންސް އުކުޅާ ވިއްކައިގެން ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމެވެ. މިއިޖުރާއަތަށް މިހާ(މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ) އިޖުރާއަތު ކިޔައެވެ. ފަހުން މިއިޖުރާއަތުގެ ތެރޭގައި އުސޫލުތަކެއް ހިމެނެއެވެ.

ކުރިކޮޅުގައި ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމަށް ނެރުއްވާ އަމުރުގެ ތެރޭގައި FiFa/ފީފާ އަމުރު ހިމެނެއެވެ. މިއަމުރަށް ފާދާ ފާސްމައަސް އަމުރު/writ of fieri facias އާ ކިޔައެވެ. ބަލަވީ ވާނަރަށް ބާވަޔިރު ނުރިވުގެ އަމުރާ ބެނުވިދާނެވެ.[15] އަޅަމުދަލުގެ މަތިން އިޖުރާއަތު ފާސްނުގައި ކަލިކޮޅުން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ އިހުތިޔާރާއި ދިޔައިރު ވައްނުތެވެ. ދަރުކޮޅުގައި މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރަށް warrant of execution/ތަންފީޒު އަމުރާ ކިޔައެވެ. މިދައުމުރަށް ޖުމްލަކޮށް މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު/Warrant of control މިހެން ކިޔައެވެ.

އުސޫލުތައް

މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އިޖުރާއަތުގައި މައިގަނޑު ހަތަރު އުސޫލެއް ހިމެނެވެ. އެއީ:- އުފުލާ އަދި ނުއުފުލޭ މުދަލުގެ ތެރެއިން ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި ހުރި މުދަލާއި، ތަންފީޒު ފަރާތްތަކުގެ ހިޔާޒަތުގެ ދަށުގައި ހުރި މުދާހިފެހެއްޓުމެވެ. ދެވަނަ:- މުދާ ހިފަހައްޓާނީ އެމުދަލެއް ހުރިތަނަކުން ކަނޑައަޅާނެވެ. ތިންވަނަ:- މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ބޭނުމަކީ އެމުދާ

ވިއްކައިގެން ދަރަނި ހަލާސްކުރުމެވެ. ހަތަރެއް:- މުދާ ހިފަހައްޓާނީ ހުކުމް ތަންފީޛު ނުހިބް ޓޮށްފައިގެންވެ.

ފަހެއް:- މުދާއި، ތަކެތި ފަދަ ކާނާގެ ބާވަތްތަކާއި އުފެދިފައިވާ ބިމުން ވަކިކުރެވިދާނެފަދަ ގޮތް އުފުލޭ މުދަލެވެ.[16]

މަސްއޫލިއްޔަތު

ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމަށް ދަނި/މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ އިޖުރާއަތު ހިންގާ ބެލިފު ނުވަތަ ޝެރިފު ނުވަތަ ތަންފީޛު އޮފިސަރުގެ ޒިންމާތަކެއް ކާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ ހިފެހެއްޓުން މަނާކޮށްފައިވާ މުދަލެއް ހިފަހައްޓައިގެން ނުވާނެވެ.[17] ދެވަނަ ކަމަކީ މުދަލާމެދު އިހުމާލުކުރި ގޮތުގެ ތައުލީމުއްލާއް ބައްދަލު ކުރެވޭ.[18] ތިންވަނަ:- މުދާހުރި ކޯޓުގެ ތަރުތީބުން މުދާ ހިފަހައްޓައި ބެލުމުގެ ދަރަނި ގެންދިޔާނެވެ.[19] މިކަންކަމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ފަސްތާ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު އިގްލޭންޑު ނުވަތަ ސްކޮޓްލެންޑުގެ ކޯޓުތަކުގައި، ޑިސްޓްރިކްޓް ޖަޖު ނުވަތަ ފަނޑިޔާރުގެ ޖިނާ އަދާލަތާ ފަރާތަކާއި، އެކޯޓުގެ ބެލިފު ނުވަތަ ތަންފީޛު އޮފިސަރަކީ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ޒިންމާ ނުކުންނަޖެހޭ އަމުރު ނެރެ މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރުލިބިގެންވާ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސިފައިވެއެވެ. ރާއްޖޭގެ އެދަރާކާދައަރު ބަލައި ބެލިފުނަމަ އަދުލުއިންސާފުގެ ނުވަތަ ހުކުމްތަންފީޛު ޓީމަށް އުފުލިފައިވޭ ޑެޕިސްޓްރާރުގެ، ތަންފީޛު އޮފިސަރެވެ.

އަމުރު

މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރަކީ/Warrant of control ބަޔާންކުރިޔުމާ ދަކަމާއި މައުލޫމާތު ގެންގުޅުއި އަމުރެކެވެ. ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ތަފާސީލުގެ މުއްދަތު ހަމަވެފައިވާނަމަ މިއަމުރު ނެރެވެން ނުވާނެވެ. މުދާ ހިފަހައްޓާ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަކޮށް އަމުރު ތަންފީޛު އޮފިސަރަށް ހަވާލުކުރެވެނީއެވެ. ތަންފީޛު އޮފިސަރު މުދާ ހިފަހައްޓަނީ އެއަމުރުގައި ބަޔާންކުރާ ގޮތުގެ މަތިންނެވެ.

ލިމިޓެޑްލައިބިލިޓީ ކޮންޕެނީއެއްގައި ވަކިވެރިއެއްގެ ނަމުގައި އޮންނަ ހިއްސާއާއި، ސްޓޮކް ނުވަތަ ފަންޑު ހިފަހައްޓާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ވަކިމުލްކު މުދާ ހިފެހެއްޓުމެކެވެ. މިފަދަ މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް ނެރޭ އަމުރަށް Charging order/ ޗާޖިންގ (އޮބަހެއްޓުމުގެ) އަމުރޭ ކިޔައިދެނެވެ.[20]

16- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 372(ހ)(ނ)(ސ)(ރ)(ބ)(ޅ)

17- ކުރިގެ ހަވާލާ 371

18- ކުރިގެ ހަވާލާ 374(ހ)(ނ)(ސ)

19- ކުރިގެ ހަވާލާ 372(ރ)

20-Textbook on Legal Language and Legal Writing Prof. Dr. K. L. Bhatia 2010 Universal Law Publishing page 147

މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގައި ކޯޓަށް އިހުތިޔާރެއް ދީފައި އޮތުމުގެ މާނައަކީ އެކިކަހަލަ ހާލަތްތަކުގައި ތިބާ މިސްކީނުންގެ މުދަލައި ހުރިހާ ކަމެއްގައިވެސް އަދުލުވެރިވާންވާނޭ ބަލައިގަނެވޭނެވެ. މިސަބަބަށް ބަލައި ބަދަލު ފަސްކުރި ނިޒާމުތަކުގައި އަންނަ އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން މިހެން/މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުގެ ބާރު ހިންގޭނީ ގިނަވެގެން 12 (ބާރަ) މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތެއްކަމަށް ހަމަޖެއްސިފައިވެއެވެ.[21] މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ނެރުމުން މުދާހިފަހައްޓާ ތަންފީޒު އޮފިސަރު މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ކުރިން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ނޯޓިސް އެއް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[22]

މިނޯޓިސްގައި ހިމެނެންޖެހޭ ކަންކަމަކީ ކޯޓުއިކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގައި އަދި ގަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. ގާނޫނުގެ މަސްދަރުން ބަލާއިރު މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް ފޮނުވާ ތަންފީޒު ނޯޓިސްގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ މަޢުލޫމާތު، ރިފަރެންސް ނަންބަރު، ނޯޓިސްގެ ތާރީހު، ތަންފީޒު ކުރާ ދަރަނި ސާބިތުވި ހުކުމުގެ ތަފްސީލު، ދަރަނީގެ ތަފްސީލު، ނުދައްކައިފިނަމަ ފައިސާ ދައްކާނެ ގޮތް، ތަންފީޒު އޮފިސަރުން ނަގާފަދަ އެޖެންސީން ގެނެސް ގަވާއިދު ވަގުތު، މުދާހިފެހެއްޓުން ކުރިން ދަރަނިދައްކާނެ އެންމެ ފަހުގެ ވަގުތު، މުދާހިފަހައްޓަބައިގެންވާ އިތުރު ހަރަދުތަކެއް ޖައްސާނެކަމަށް ބަޔާންކުރަންޖެހެއެވެ.[23]

މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު މުދާ ވިއްކައިގެން ނުވަތަ މުދަލުން ލިބޭ ފައިސާއިން ދަރަނިދީގެން ތަންފީޒު ކުރެވިދާނެއެވެ.[24] މުދާވިއްކުން އަމުރުގައި ބުނެފައި ނުވާނަމަވެސް ހުކުމަކުން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއާއި، ޖޫރިމަނާއާއި، އަދި ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދުތަށް އެއަށްވުރެ ނަގައިދިނުން ހުއްދަކުރާ ތަރައްޤީގެ ގޮތުގައި ހިމެނެއެވެ.[25]

<u>މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ނޯޓިސް(މަރ ނޯޓިސް)</u>

މިނޯޓިސް އަކީ ތަންފީޒު އޮފިސަރު ނުވަތަ ޝަރީފަށް މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ލިބުމުން އެފަރާތުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ފޮނުވަންޖެހޭ ނޯޓިސެކެވެ. މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ މިނޯޓިސް ހުކުމްތަންފީޒު ކުރެއްސެވުމަށް ހުރަހެޅުމުން 367 ވަނަމާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ތަންފީޒު ގެނެސް ކުރާ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ އަންގާ ނޯޓިސާއި، 377 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ ނޯޓިސާ ތަފާތު ކުރުމުގެ ބޭނުމަށް މިނޯޓިހަށް މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ނޯޓިސް/މަރ މިހެން

[21]- UK The Taking Control of Goods Regulations 2013 No. 1894 PART 2 Taking control of goods Regulation 9—(1) Subject to paragraphs (2) [(3) and (5)], the enforcement agent may not take control of goods of the debtor after the expiry of a period of 12 months beginning with the date of notice of enforcement.

[22]- ގާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނު) 372(ބ)

[23]- **Ibid Regulation 7.** Notice of enforcement must be given in writing, and must contain the following information— (a)the name and address of the debtor; (b)the reference number or numbers; (c)the date of notice; (d)details of the court judgment or order or enforcement power by virtue of which the debt is enforceable against the debtor; (e)the following information about the debt— (i)sufficient details of the debt to enable the debtor to identify the debt correctly;(ii)the amount of the debt including any interest due as at the date of the notice;(iii)the amount of any enforcement costs incurred up to the date of notice; and(iv)the possible additional costs of enforcement if the sum outstanding should remain unpaid as at the date mentioned in paragraph (h); (f)how and between which hours and on which days payment of the sum outstanding may be made;(g)a contact telephone number and address at which, and the days on which and the hours between which, the enforcement agent or the enforcement agent's office may be contacted; and (h)the date and time by which the sum outstanding must be paid to prevent goods of the debtor being taken control of and sold and the debtor incurring additional costs.

[24]- Midland Bank plc v Pike [1988] 2 All ER 434

[25]- It was held in Ezekiel v Orakpo [1997] 1 WLR 340

ބޭނުން ކުރެވިދާނެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމު ދެވިދާނެވެ. އަދި އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެވެ.

މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ނޯޓިސް (ފޯމު 373(ހ))
1. މިކޯޓުގެ ނަންބަރު :- .... ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމް ތަންފީޒު ކޯޓުނުކުރުމުގެ ގޮތުން މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް އެދިފައިވެއެވެ. މިހުށަހެޅުމާ އެއްގޮތަށް މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު/Writs or warrant of control ފަޤީރާރު ނެރެފައިވެއެވެ. މިނޯޓިހާއެކު އެއަމުރު އެއްކޮށްފާސް ކުރީމެވެ. 2. ނަންބަރު ... ދަޢުވާއާގައި ...3... މަސް ތެރޭގައި ކޯޓަށް ފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުކުމްކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މިދަރަނިބަހި .... މުއްދަތާ ގުޅުނުހި ދަރަނިބަހާކެވެ. 3. މިނޯޓިސް ފޮނުވާފައިމިވަނީ ހުކުމަށް އަމަލުކުރުމަށް ހުކުމާއެއްގޮތަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދައްކާފައިނުވާތީއެވެ. ޖުމްލަ ..... ރުފިޔާ ...އިތުރުވާ... އަދި ދެއްކުމަށް ހުކުމްކޮށްފައިވެއެވެ. މިހުކުމާގެ ތެރެއިން ނުދައްކާ ...... ރުފިޔާ އެބަހުރިއެވެ. 4. މިނޯޓިސް ލިބުމުން މިފައިސާ ދައްކަން އެދޭނަމަ ...ތާރީޚު.. ކުރިން އެންގުމަށް މަންޒަ ޚާއްޞަކުރު އަމަން މިފައިސާ ހަވާލު ކުރެވިދާނެވެ. މިތާރީޚުގެ ކުރިން ފައިސާ ދައްކާފައި ނުވާނަމަ ތަންފީޒު ޚާއްޞަކުރު ތިރިއުޅޭ ގޮތަށް ހާސިލުވެ ހިފެހެއްޓެވޭ ސާމާނު ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ. މިގޮތަށް ދިރިއުޅޭ ތަންގައި ހުރި ތަކެތި ހިފެހެއްޓޭނެ އެވެއްކައިގެން ދަރަނި އަދާކުރުމަށެވެ. ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމަށް ހިނގާ ހަރަދު ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދުގެ ތެރެއަށް އިތުރު ކުރެވޭނެއެވެ. 5. ހުކުމް ތަންފީޒު ހަރަދުގެ ތަފްޞީލު އަންނަނިވި ފޮތަށް އިތުރު ކުރެވޭނެއެވެ. • ތަންފީޒު ޚާއްޞަކުރު މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް ބޭނުމުގެ ތަރުގައި ބަހައްޓާ ތަންގެ ހަރަދު 01 މަސް ދުވަހަށް. (މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު ވަގުތީ ގޮތުން ތިއްބާހަށް ޖެހޭ ހަރުކަންތައް ފިޔަވާ އެތަކެތި ވިއްކުމުގެ ޚިދުމަތް ދިނުން ފޯނުން ތާޖިރު ކުރާތީ ދުވާ މުއްދަތުގައި މުދާ ބަހައްޓާ ތަނުގެ ހަރަދު ހިމަނަންޖެހޭ) • ސ 6. ދަރަނިވެރިޔާ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ .... މިގޮތަށް ދެއްކިދާނެވެ.

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ އަމުރު ނޯޓިސް ފޮނުވުމަށްފަހު މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް އެއްދިނުމަކީ ޤާނޫނުގެ ނަޒަރުގައި ބަޔާންކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ޢަމަލުކުރާނެކަމެއް ދޭނެވެ. އަދިގަސްތަކެއް ވިޔަސް ގޮތެއްގައި މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ކުރިން ނޯޓިސް ދިނުމުގެ އެއްބޭނުމަކީ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ކުރިން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދެއްކުމަށް ފުރުސަތުދިނުމެވެ. މިގޮތަށް ނޯޓިސްގައި ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ފޯމުލާގައި ސާފުކޮށްދޭންޖެހޭކަމުގައި ދެކެމެވެ. ނަމަވެސް އެކަންކަން ބަޔާންކުރާ ނަމޫނާ ނޯޓިސްއެއް ޖަދުވަލު ކުރަންޖެހެއެވެ.

ތަންތަނަށް ވަނުން

އާންމު އުސޫލަކީ ބާރުގެ ބޭނުންކޮށްގެން ތަންތަނަށް ވަނުމަކީ ތަންފީޒު އޮފިސަރަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއްނޫނެވެ. މިއުސޫލު ބާރުކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ 368 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގައި ތަނަކަށް ވަނުމަށް ބާރުގެ ބޭނުން ކުރަންޖެހޭނަމަ އެތަންތަނުގެ ވެރިންނާއި ފުރުޞަތުގެ އަރިހުން ހުއްދަހޯދުމަށް ބާރުލިބިގެންވެއެވެ.

ޤާނޫނީ އާންމު އުސޫލަކީ ގެއެއްގެ ތެރެއަށް ވަދެވެން ހުރިހާ ބާރުގެ ބޭނުން ނުކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ވަގުތީ ހިސާބަކުން ތަނަށް، އިތުރު ހިސާބުން ހިސާބަކުން ނުކުރެވޭނެ ބާރުގެ ބޭނުންކޮށްގެން ހުރިހާ ވަރަކަށް ވަދެވޭނެއެވެ.[26] މިނޫން އެހެން ހާލަތެއްގައި ބާރުގެ ބޭނުންކޮށްގެން ވަނުމަކީ ހުރިހާ ހުއްދަކުރެވިފައިވާނެއެވެ.[27] މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަދުރަށް އޭގެ ތެރެއިން ވަކިތަނެއްގައި ވަދެ ހުއްދަދިނަ އަދުރެކެވެ.[28]

މިއާ ހިސާބަށް އަރައިގަނެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި މުޅިތަކެތި ބާރުގެބޭނުން ކޮށްގެން ވަނުމަށްޓަކާ ހާލަތްތަކާއި ތަންފީޒު އޮފިސަރަށް އެތަނަކަށް ވަދެވޭނެ ފުރުސަތުގެ އަރިހުން ހުއްދަހޯދުމަށް ބާރުލިބިގެންވާނެއެވެ. މިގޮ ރުހުމުގައި ވަނުމުގެ ހުއްދަދޭ ހާލަތު ފިޔަވާ ކޮންމެ ހާލަތެއްގައި މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ތަނަކަށް ވަންނަވާލި ފުރުޞަތު އެކަށައެވެ. ދިރިއުޅޭތަން ފިޔަވާ އެހެން ތަނެއްގައި މުދާހިފަނަ އެތެރެއަށް ހުރިތަނަށް ވަނުމުގެ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލައިރު މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ބާރުމަށް ގެޔަށްހިރި ކޮންމެތަނަކަށްވަދު ބަލައި ފާސްކުރަން ހުއްދައެވެ. ތަފާތުތަންތަނުގައި މުދާހިރަމަވެސް އެހިރާތަނަކަށް ވަދެވޭނެއެވެ. އާންމު ކޮށް ދަރަނިވެރިޔާ ދިރިއުޅޭ ނަމަވެސް އެހާ ވިޔަފާރި ހިންގާތަނަކަށް ބަލާލާ ނަމަވެސް އަދުރުގައި

ބާރުންކޯޓުފައިވާ އެހެން ތަނަކަށް ވަދެވިދާނެވެ.[29] ތަންފީޒު އޮފިސަރު މުދާ ހިފެހެއްޓީ ދަރަނިވެރިޔާއި، ތަންފީޒު އޮފިސަރާ ދެމެ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އެއްބަސްވުމެއް ހަދައިގެން ކަމަށްވާނަމަ އެއްބަސްވުމަށް ޢަމަލުނުކުރިނަމަ މުދާހުރިތަނަށްވަދެ މުދާހިފެހެއްޓިދާނެވެ.[30]

ހިފާޖަހަން ގެނައުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ގޮތުން މުޅިވަޔު ހިފާޖަހާގެ ދަށަށް މުދާގެނައުން ލާޒިމު ކޮށްފައެއްނުވެ. ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި މުދާ ބެހެއްޓީފައިވެ. ނުވަތަ ބެލެހެއްޓުން ހަވާލު ކުރެވިދާނެވެ. ސިވިލް ހިފާޖަހާގެ ދަށަށް ގެނައުމުގެ ބަދަލުގައި ތަންފީޒު އޮފިސަރާއި، ދަރަނިވެރިޔާއި ނުވަތަ ތިންވަނަ ފަރާތަކާ ދެމެދުގައި މުދާ ބެލެހެއްޓުމުގެ ހަވާލުކުރުމުގެ ބާރު ޤާނޫނު ނައްސުގައި ތަންފީޒު އޮފިސަރަށް ދީފައިވެއެވެ.[31]

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ގޮތުން ތަންފީޒު އޮފިސަރު މުދާ ހިފެހެއްޓުން، ނުވަތަ އަތުލުން ނުވަތަ މުދާހުރިތަނުން ނަގައި ރައްކާތެރި އެހެންތަނަކަށް ގެންދިއުން، ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާއާކު ނުވަތަ ތިންވަނަ ފަރާތަކާއެކު މުދާ ބެލެހެއްޓުމުގެ އެއްބަސްވުމެއް އެކުލަވާލުން ހުށަހަޅައެވެ.[32] ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 382 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރާ މުދާބެލެހެއްޓުމުގެ ހަވާލުކުރުމުގެ އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަރުން ކުރެވޭ ކަމެއްކަމުގައި މާނަކުރެވިދާނެވެ. ޤާޢިދާގައި މިފަދައިން އެކުލަވާލާ އެއްބަސްވުމަކީ މުދާ ބެލެހެއްޓުމުގެ ހަވާލުކުރާ ގޮތަށް ހަމަޖެއްސުމަކީ ކުރެވިދާނެކަމެކެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު މިއެއްބަސްވުމަކީ މުޅިވަޔު ހިފާޖަހާ ތަންފީޒު އޮފިސަރު ނުގެނެވުމުގެ ބަދަލުގައި މުދާ ހުރިތަނުން ނަގައިގެން ނުގެންދިއުމަށާއި، މުދާ ނަގާނުލެވުމަށާއި، މުދާ ފޮރުވައިނުލެވުމަށާއި، އަދި އެހެންމީހަކަށްވިއްކުމަށް މިއިންކަމެއް ކުރުމަށް ފުރުސަތު ނުދިނުމަށް ދަރަނިވެރިޔާއި، ތަންފީޒު އޮފިސަރާ ދެމެދުގައި ވާ

---

[29]- UK Tribunals, Courts and Enforcement Act 2007 c. 15 SCHEDULE 12 Part 2 Ways of taking control Paragraph 13 (1)To take control of goods an enforcement agent must do one of the following— (a)secure the goods on the premises on which he finds them; (b)if he finds them on a highway, secure them on a highway, where he finds them or within a reasonable distance; (c)remove them and secure them elsewhere; (d)enter into a controlled goods agreement with the debtor.

[30]- Ibid 19A(1)This paragraph applies if these conditions are met— (a)the enforcement agent has power to enter the premises under paragraph 16; (b)the enforcement agent has taken control of the goods by entering into a controlled goods agreement with the debtor; (c)the debtor has failed to comply with any provision of the controlled goods agreement relating to the payment by the debtor of the debt; (d)the debtor has been given notice of the intention of the enforcement agent to enter the premises to inspect the goods or to remove them for storage or sale;

[31]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 382(ހ)

[32]- UK Tribunals, Courts and Enforcement Act 2007 c. 15 SCHEDULE 12 Part 2 Ways of taking control Paragraph 14(1)An enforcement agent may enter relevant premises to search for and take control of goods. (2)Where there are different relevant premises this paragraph authorises entry to each of them. (3)This paragraph authorises repeated entry to the same premises, subject to any restriction in regulations. (4)If the enforcement agent is acting under section 72(1) (CRAR), the only relevant premises are the demised premises. (6)Otherwise premises are relevant if the enforcement agent reasonably believes that they are the place, or one of the places, where the debtor—(a)usually lives, or (b)carries on a trade or business.

އެއްބަސްވުމެކެވެ.[33] އަދި މިފަދަ އެއްބަސްވުމެއް އެކުލަވާލެވޭނީ، ދަރަނިވެރިޔާއާއި، ދަރަނިވެރިޔާ ޢައްޔަނުކުރާ 18 އަހަރު ފުރިފައިވާ މީހަކާއެކުގައެވެ. ނުވަތަ އޮފީހެއްގެ ހިޔާޒަތުގެ ދަށުގައި އޮތޯރިޓީއެއް ހިނގާ ނުވަތަ މުދަލެއް ހުރި ތިންވަނަ ފަރާތަކާއެކު މިއެއްބަސްވުން ވެވިދާނެއެވެ.[34] އަދި މުޖުތަމަޢު ހިއްޖަތުގެ ނިޒާމުގެ ބަދަލުގައި މުދާހިފެހެއްޓުމުގައި ބަލަހައްޓަދޭން މުދާ ބެލެހެއްޓުމުގެ ނުވަތަ ހިފެހެއްޓުމުގެ މިފަދަ އެއްބަސްވުން ލިޔުމުން އޮންނަން ޖެހޭނެއެވެ.[35]

ބެލެހެއްޓުން ހަވާލުކުރުމުގައި އަސާސީ ގޮތުން ތަޠްބީޤުކުރެވޭ އުސޫލުތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ. ފުރަތަމަ އުސޫލަކީ އެމުދަލުގެ މައްސަލަ މަސްއޫލިއްޔަތު އެއްވެސް ފަރާތަކާ ހަވާލު ބެލެހެއްޓުން ހަވާލުކުރެވެން ނުވާނެއެވެ. ދަރަނިވެރިންނާއި، ދަރަނިވެރިޔާގެ ޤާނޫނީ ވަކީލުންނާއި، އެއިންމީހެއްގެ އާއިލީ މެންބަރަކާ މެދު ބެލެހެއްޓުން ހަވާލުކުރެވެން ނުވާނެއެވެ.[36] ދެވަނަ އުސޫލަކީ މުދާގެއްލިގެން ހިނގައިދާން އެއްވެސް ގޮތަކަށް ބެލެހެއްޓުމަކީ އެކަން ބަލަހައްޓަން ހަވާލުވާ ފަރާތްތަކަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[37] ތިންވަނަ އުސޫލަކީ މިގޮތަށް ބެލެހެއްޓުމަށް ހަވާލުކުރެވޭ މުދަލެއް އެއްތަނުން އަނެއްތަނަށް ނަގުލުކުރުމާއި ކޯޓުގެ ހުއްދައާއިނުލައެވެ.[38] ހަތަރުވަނަ ބެލެހެއްޓުމަށް ހަވާލުކޮށްފައިވާ މުދަލެއް ކޯޓުގެ ހުއްދައާއިނުލާ އެއްވެސް ފަރާތަކާ ހަވާލުކުރުމެއްނުވާނެއެވެ.[39] ފަހެއް މިއިން އުސޫލަކީ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ނުވަތަ މުދަލަށް ގެއްލުންދިނުމުގެ ބަދަލަށް ޖަލަށްލެވޭނެއެވެ. ހިފެހެއްޓިޔަ ކޯޓުގެ ހުކުމެއް ކުރުމުގެ އަދަބުތަކެއް ބެލެވޭނެއެވެ.[40]

ދިރިއުޅޭ ތަނުގައިހުންނަ މުދާ

މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރުގަނޑު ދަރަނިވެރިޔާ އާންމު ގޮތެއްގައި ދިރިއުޅޭ ތަނުގައި ހުރި ހިފައިގެންދެވޭ ތަކެއްޗާ ގުޅޭ މުދާކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.[41]

މިފަދަ ދަރަނިވެރިޔާ ދިރިއުޅޭތަނުގައި ހުރި ހިފެހެއްޓުން އިސްތިސްނާވާ މުދަލެއްކަމަށް އޭނާ ކަށަވަރުކޮށް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ. އާދައިގެ ތަނުގައި ހުންނަ ހިފެހެއްޓޭނެ ތަކެތި ޢާންމު ތަކެތިކަމުގައި އިޢުތިރާޟު

[33]- Ibid 13(4)A controlled goods agreement is an agreement under which the debtor (a)is permitted to retain custody of the goods, (b)acknowledges that the enforcement agent is taking control of them, and (c)agrees not to remove or dispose of them, nor to permit anyone else to, before the debt is paid.
[34]- UK The Taking Control of Goods Regulations 2013 No. 1894 PART 2 Taking control of goods Regulation 14—(1) Subject to paragraph (2), a controlled goods agreement, as defined by paragraph 13(4) of Schedule 12, may only be entered into by an enforcement agent and—(a)a debtor who is not a child; (b)a person, aged 18 or over, authorised by the debtor to enter into a controlled goods agreement on the debtor's behalf; or (c)a person in apparent authority who is on the premises, where those premises are used (whether wholly or partly) to carry on a trade or business.
[35]- Ibid 15(2) The agreement must be in writing and signed by the enforcement agent and—
[36]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 382(ހ)
[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 382(ށ)
[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 382(ނ)
[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 382(ރ)
[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ 382(ބ)
[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ 371(ހ)(4)

ބާބު 64 - ފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޮންފަރިވާ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުން

ކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ އެމުދާ ހިފެހެއްޓުން މަގުފަހިކުރުމެވެ. މުޖުތަމަޢަށް ހިފަހައްޓާ ބޮޑުވި ނުލުމަކީ ނުހިފެހެއްޓޭން ކަމަށް ދަލާލަތު ކުރާކަމެއް ކަމަށް ބަލައި ކުރުމަކީ ދެކޮޅުނުޖެހޭ ބައެއްސެކެވެ.

ހިފެހެއްޓޭނެ މުދާ

މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ނެރޭއަމުރެއްގެ ދަށުން ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި އޮތް އަގުހުރި މުދަލެއް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ. އޭގެ އަތުގައިވާފައިސާ ލިބެމުންދާ އުޖޫރަ މުދަލެއް ނުވަތަ ފައިސާއެއް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[42] ދަރަނިވެރިޔާ ދިރިއުޅޭ ތަނުގައި ހުރި މުދާ ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ. ބޯކޮށްލާދީގެ އާލާތެއް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[43] ޚާއިންބާގެ އަތުގައި ހުރި ދަރަނިވެރިޔާގެ ކޮންމެ މުދަލެއް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[44] ދަރަނިވެރިޔާގެ ނަމުގައި ހުރި ސެކިއުރިޓީ ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[45] ދަރަނިވެރިޔާގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްފައިވާ އެއްގަމުއުޅަނދު ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[46] އަދި ހޮލިޑޭޓްރަސްޓަށް ނުއުފުލޭ މުދާވެސް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[47] މިއާއެކު އެހެންމީހެއްގެ އަތުގައި ނުވަތަ ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއްގައި ހުރި ދަރަނިވެރިޔާގެ ފައިސާވެސް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.

އިސްތިސްނާވާ މުދާ

ދަރަނިވެރިޔާއާއި އޭނާ ހަރުދަނާކޮށް ނުވަތަ ގާނޫނީގޮތުން ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ފަރާތްތަކުގެ ދިރިއުޅުމަށް ކޮންމެހެން ބޭނުންވާނެ ޖަމާރީ ތަކެތީގެ ތެރެއިން، އެތަކެތީގެ ބާޒާރު އަގު 20،000 (ވިހިހާސް) ރުފިޔާއަށްވުރެ ބޮޑުނޫން ތަކެއްޗާއި، ދަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ އޭނާ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ފަރާތްތަކުގެ ކިބައިގައި ހުރި ނުކުޅެދުންތެރިކަމަކަށް ނުވަތަ ބަލިމަކަށް ކުރަންޖެހޭ ބޭސްފަރުވާ ކުރުމަށްބޭނުމާއި ބޭނުންކުރާ ތަކެއްޗާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުން ކޮންފަރިވާ ހުކުމަކާ ގުޅިގެން، ނުވަތަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުން ތަންފީޒުކޮންފަރިވާ ހުކުމަކާ ނުވަތަ އެއްބަސްވުމަކާ ގުޅިގެން، ބައްޔެއްގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ނުކުޅެދުންތެރިކަމެއްގެ ސަބަބުން ނުވަތަ އުމުރުގެ ސަބަބުން ނަގައިދޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ލިބިފައިވާ އެއްވެސް ފައިސާއެއް، ދަރަނިވެރިޔާ އާންމު ގޮތެއްގައި ދިރިއުޅޭ ތަނުގައި ހުރި ހިފައިގަންނަގޮތޭ ތަކެތީގެ ތެރެއިން، ދަރަނިވެރިޔާއާއި އޭނާގެ އާއިލާގެ ދިރިއުޅުމަށް ކޮންމެހެން ބޭނުންވާ ތަކެތީގެ ތެރެއިން އެތަކެތީގެ ބާޒާރު އަގު 10000 (ދިހަހާސް) ރުފިޔާއަށްވުރެ ބޮޑުނޫން ތަކެއްޗާއި، އެތަކެތީގެ އަގު ދެކޮޅަކުރެވިފައިވާނަމަ ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި ބެހެއްޓުމަށް އޭނާ ބޭނުންވާ އޭނާގެ އަމިއްލަ ތަކެއްޗާއި، އެހެން ގާނޫނަކުން ހިފެހެއްޓުން

---

[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ 379(ހ)
[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 378(ހ)
[44]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ށ)
[45]- ކުރީގެ ހަވާލާ 380(ނ)
[46]- ކުރީގެ ހަވާލާ 381
[47]- ކުރީގެ ހަވާލާ 376 އަދި 371

އިސްތިސްނާ ކުރެވިފައިވާ ކޮންމެ މުދަލެއްކަމެވެ.[48] އިސްތިސްނާކޮށްފައިވާ މިދެންނެވުނު ތަކެތީގެ މައްޗަށް އޮތް ހައްގެއް ދޫކޮށްލަން އެއްބަސްވެފައިވާ އެއްބަސްވުމަކީ ބާޠިލު އެއްބަސްވުމެކެވެ.

އަތުގައި އޮތް މުދަލެއް އަތުލުން

ހިފަހައްޓާނެ މުދާތަކެއް ކޯޓުން ކަނޑައަޅަންވާނީ ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީހާލަތުބަލާފައިކަން ބާއްވާ އަޑުއެހުމަށްފަހުގައެވެ. ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި އޮތް އަގުހުރިމުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމަށް ކޯޓަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ. ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އޮފިސަރަކު މިފަދަ އަމުރެއްގެ ދަށުން މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ މަސައްކަތް ކުރުމުގައި ފުލުހުންގެ އެހީތެރިކަން ބޭނުންވާނަމަ އެފަދައެހީތެރިކަމް ހޯދިދާނެއެވެ.[49]

މުދާ ހަވާލުކުރުމަށް އެންގުން

ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި އޮތް މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމުގެ ކުރިން އެމުދަލެއް ހަވާލު ކުރުމަށް ދަރަނިވެރިޔާއަށް އަންގަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން އަންގާ އެންގުމަކީ ލިޔުމުން އަންގާއެންގުމެއްކަމުގައިވާންވާނެއެވެ. މިއެންގުމާ އެއްގޮތަށް ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި އޮތް މުދަލެއް ހަވާލުކުރުމަށް އިންކާރުކޮށް ދޫކޮށްލުމަށް ދަތިކަމެއްވާނަމަ ފުލުހުންގެ އެހީތެރިކަމާއެކު ދަރަނިވެރިޔާގެ ހިނގަނޑު ބަލައި ފާސްކުރެވިދާނެއެވެ.[50] ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ މުދާހިފެހެއްޓުމަކަށްޓަކައިވާތީ ކޯޓުން ބަލައިފާސްކޮށް ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި އޮތް އަގުހުރި މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމެވެ.

ބަލައިފާސްކުރުން

ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައި އޮތްމުދަލެއް ހަވާލުކުރުމަށް ދެކޮޅުހަދައިފިނަމަ ތަންފީޒު އޮފިސަރު އަމިއްލައަށް ދަރަނިވެރިޔާގެ ގޭގައިއުޅުއްވައި ހަދައިގެން ނުވާނެއެވެ. އޭގެފަހުގައި ދަރަނިވެރިޔާ ބަލައިފާސްކުރުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓުން ނެރެންވާނެއެވެ.[51]

މިއަމުރުގައި ބަލައިފާސްކުރުމުގައި ޢާންމު ޤަވާޢިދުތަކާއި، މިނިވަންކަން ރައްކާތެރިކުރެވޭނެ ގޮތްތަކުގެ މަތިން ބަލައިފާސްކުރުމަށް ފުރުޞަތުނުދީ ކޯޓުން އިޖުރާއާތުތަކަށްވާނެއެވެ.[52] މީގެ އިތުރުން ބަލައިފާސްކުރުމުގައި ފުރުޞަތު ދެއްވާ އާންމު މިންގަނޑުތަކަށް ތަބާވުމަށް ވަކި އިޖުރާއާތުތަކާއި ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

48- ކުރީގެ ހަވާލާ 371(ހ)
49- ކުރީގެ ހަވާލާ 379(ރ)
50- ކުރީގެ ހަވާލާ 379(ހ)
51- ކުރީގެ ހަވާލާ 379(ހ)
52- ކުރީގެ ހަވާލާ 379(ށ)

ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ އަމުރު

(ފޯމު 379)

އަމުރު ޙައްޤުވާފަރާތް:-

އަމަލުކޮށް ނިންމަންޖެހޭ ތާރީޚް:-

އަމުރު ބޭނުން:- ބަލާފާސްކުރުން

ކޯޓު އަމުރު (އިބާރާތް)

.... (ނަން ބަޔާންކުރުން) ފަރާތުގެ އަތުގައި އޮތް މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ނެރެފައިވާ އަމުރު ތަންފީޛުކުރުމަށް އޭނާވަނީ ދަތިކުރަމުންދެވެ. ވީމާ އޭނާގެ ހިފަހައްޓާ ބަލައި ފާސްކޮށް އެއަމުރު ތަންފީޛު ކުރުމަށް ބޭނުންވާތީ އޭނާ ބަލައިފާސްކުރުމަށް އަމުރުކޮށްދިނުމެވެ.

ބަލައި ފާސްކުރުމުގައި އޭނާގެ ޙައްޤު ހައްދުތަކާއި މިނިވަންކަން ރައްކާތެރި ކުރެވޭނެ ގޮތަށް ބަލައި ފާސްކުރުމަށާއި، ފުލުހުން އަމަލުކުރަންޖެހޭ އާންމު މިންގަނޑުތަކަށް ތަބާވުމަށް އިރުޝާދުދެމެވެ. އަމުރުގެ މަޤްޞަދު ޙާޞިލުކުރެވޭނެ އެންމެހާ ގޮތަށް ބަލައިފާސްކުރެވޭނެ ކަމުގައިވާނަމަ އެގޮތަށް ބަލައި ފާސްކުރުމުގެ ބާރުދީފައިވާކަން އަންގަމެވެ.

ތާރީޚް (ނަން) ސޮއި

<u>އިސްކަން ދިނުން</u>

މިފަދަ އުސޫލުތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ގަވާއިދުގައި ލިޔަންޖެހޭ އުސޫލުތަކެކެވެ. ނަމަވެސް ދަރަނިވެރިޔަކާގުޅޭ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ދެއަމުރެއް އެއްސަރު ހާލަތުގައި އަމަލުކުރަންޖެހިގެން ވަކިގޮތެއް ގަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ. ފޯމުގެ މަސްދަރަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ދެހުކުމެއް ތަންފީޛުކުރަން ޖެހިފައި އެއްސަރު ހާލަތުގައި މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ ދެއަމުރެއް އެއްފަހަރާ ތަންފީޛު ކުރަން ޖެހިދާނެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތުގައި ތަންފީޛު ކުރާ އޯޑަރަކީ ކުރީން ލިބުނު އަމުރަކަށް އިސްކަން ދެވިދާނެއެވެ. އެބަޔާ ތާރީޚަށް ބަލައިގެން އިސްކަން ދެވިދާނެއެވެ.[53]

---

[53]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 83 SECTION II Rule 83.4(5) Irrespective of whether it has been extended under regulation 9(3) of the TCG Regulations— (a)the priority of a relevant writ will be determined by reference to the time it is originally received by the person who is under a duty to endorse it; and (b)the priority of a relevant warrant will be determined by reference to the date on which it was originally issued.

ޢައުލިއްޔާ

މުރާފަޢާއަށްޖެހުމުގެ ކަންކަން ތަންފީޛުކުރުމުގެ ގޮތުގެ ޢައުލިއްޔާއެއް ލިޔުމަކުން ހުށަހަޅާނެއެވެ.[54] މިޢައުލިއްޔާއަކީ މުދަލުގެ މައްސަލަ ހައްލުކުރުމުގެ ކޯޓުގެ ފަރާތަކުން ޤަރާރުކަމަށްބެލޭ ލިޔުމެކެވެ.[55] މުޤާ ކޯޓުގެ ބެލުމުގެ ދަށުން ގެނައުމުގައި ޖަވާބު ގޮތުން ގެނައުމާއި، ހުކުމްގޮތުން ގެނައުން ހިމެނޭނެއެވެ.

ވީމާ ނިޔުމުތަ މުދަލުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެނައި ގޮތް ބަޔާންކުރާއިރު އުމުދަލުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެނައުމުގައިވާކަމުގެ ނޯޓިސްއެއް ހަދާކުރުމުން ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެނެވޭނެކަމުގައި ބެލޭނެއެވެ. ޢައުލިއްޔާ ލިޔުމުގައި މިކަމުން ފަރާތެއްވާނެގޮތް ފާހަގަކޮށްލެވެ. ޢައުލިއްޔާ އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރާތުކުރެވިދާނެއެވެ.

މުރާފަޢާ ޢަމަލުކުރި ގޮތުގެ ޢައުލިއްޔާ (ޤާނޫނު 374(ހ))	
މުރާފަޢާއަށްޖެހުން ބާއްވާއި ވަގުތު:-	12:00 މެ — 15 ސެޕްޓެމްބަރ 2022 / ١٤٤٤-٠٢-٢٥
ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ދެވުނު ނޯޓިސްގެ ތާރީޚު:-	15 ސެޕްޓެމްބަރ 2022 / ١٤٤٤-٠٢-١٩
ދަޢުވާލިބޭފަރާތުގެ ނަން:-	
އަޢުވާލިބޭފަރާތުގެ ނަން:-	
ހާޒިރީން:-	މުޤާ ހިޔުރުއްޖެހުނުއިރު ކޯޓު އަމަލު ތަންފީޛުކުރުމާ ހަވާލުވެފައިވާ އޮފިސަރު .... އާއި، ދަޢުވާލިބޭފަރާތާ .... ހާޒިރުވެ ހުއްޓެވެ. ނުވަތަ ނުވެއެވެ. މިގޮތުގައި ހުރިހާ ކޯޓުގެ އިލްމު އޮފިސަރުން އަދި އިތުރުބައިކުރު ތިބިނަމަ އެބައެއްގެ ނަންތައް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.
މުދަލުގެ ބެލެނިވެރިޔާގެ ނަން:-	
މުރާފަޢާއަށްޖެހުން ގޮތް:-	ކޯޓުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެނެސް ވަކިތަނަކަށް ގެނެވުނު/ގޭގެ ބާރުގައި ހިފެހެއްޓިފައިވާކަން ބަޔާންކޮށް ނޯޓިސް ބެހެއްޓުން

	ހިފެހެއްޓިފައިވާ އަންނަނިވި ތަކެއްޗެވެ. މިތަކެތީގެ މިލްކުވެރިން ބަޔާންވެފައި އެވަނީއެވެ.
ހިފެހެއްޓުނު މުދަލާއި އޭގެ މިލްކުވެރިކަމާގުޅޭ:-	• މޯބައިލް ފޯން – އޭގެ ވެރިޔާ މުހައްމަދު އަހުމަދު އާދަމް ކަމަށް ސާބިތުވެފައިވޭ • އަނގޮޓި - އޭގެ ވެރިޔާ މުހައްމަދު އަހުމަދު އާދަމް ކަމަށް ސާބިތުވެފައިވޭ • ބޮއްކުރާ އެއް 30 ފޫޓު – ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވަނީ އިސްމާއީލްގެ ނަމުގައި.
މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް ކޮށްފައިވާ އަމުރުގެ ތަފްސީލު:-	އަމުރު ނަންބަރު
އަމުރު އޮތްގޮތް:-	

ނުހިފެއްޓޭ މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުން

ވަކިމުދަލަކީ ހިފެހެއްޓުން އިސްތިސްނާވެގެންވާ މުދަލެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް ދަރަނިވެރިޔާއަށް ކޯޓުގައި އެދިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އެދިފިނަމަ ހިފެހެއްޓުން އިސްތިސްނާވާ މުދަލެއް ކަމަށް ހިފަހައްޓާފައިވާނަމަ ވަކިމުދަލެއް ނުހިފެހެއްޓޭނެކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.[56] މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ކޮށްފި މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ބާރުންކޮށްފައެވެ. މިފާ ސުލްޙައަކުން ބާރުނަކުން މިހެރަހެން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހެޅިއިރުގައި ފުރަތަމަ ކަމާގުޅޭ ކޯޓުން ބަދަލުގެނެސް އެފަރާތަށް ހިފެހެއްޓުން އިސްތިސްނާ ކުރެވިދާނެ މުދަލެއްތޯ. އެފަދަ މުދަލެއްކަމުގައިވާނަމަ ހިފެހެއްޓުން މަނާކަމާ އަދުލުގެ ކޯޓުން ނުކުރެވިދާނެއެވެ.[57]

މިފަދަ ނިންމުމެއް މުރާޖަޢާކުރުން އެދޭނަމަ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާލިބޭގެ ފާހަގަކުރުން އެނިންމުން މުރާޖަޢާކުރުމަށް އެދި ނިންމުން ނިންމާ 03 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[58] މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމުން ހުށަހެޅުންތަކަށް ބަލައި މުރާޖަޢާކުރުން ދިވަގުތުކުރެވޭ.

ބާކީ ކުރުން

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް މުދާހިފެހެއްޓުމައި އެންމެހާއުސޫލުން ބާކީކުރުމަށް ނިންމާފައެވެ. މިފަދައިން ބާކީކުރުމަށް ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ހިމެނޭ ފަރާތްތަކާއި ހުކުމާއެއްބަސްވެ ދައުލަތުން ބޭނުންގެ ފައިސާ ދަރަނިވެރިޔާ ދެއްކުމުން އެވެ.

މިގޮތުގެމަތިން ފައިސާދެއްކުމަށް ކަމާގުޅޭ ދަރަނިވެރިޔާ މުދާހިފެހެއްޓުމައި އެއްޗެހިން ބާކީކުރުމަށް ކޯޓުގައި އެދެނީއެވެ. ދައުލަތުން ބޭނުންގެ ފައިސާ ދެއްކުމަށް މުދާހިފެހެއްޓުމައި އެއްޗެއްހެން ބާކީކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން

---

[56]-ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 371(ބ)

[57]- ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 371(ހ)

[58]-ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 371(ބ)

މުދާހިފެހެއްޓުން ބާޠިލުކޮށް މުދަލުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އެތެރެކުރުމާބެހޭ ބާޠިލުކުރިކަމުގެ ލިޔުން ކޯޓުން ދޫކުރަންވާނެއެވެ.[59] އަދި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ މައްސަލަ ބާޠިލުކޮށް މައްސަލަ ނިންމިކަމުގެ ލިޔުން މުދަލުގެ މައްޗަށް މަސްއޫލިއްޔަތު އެތެރެކުރުމާބެހޭ ފަރާތްތަކަށް ދޫކުރަންވާނެއެވެ.

<u>ރަހުނުކުރެވިފައިވާ މުދާ</u>

ރަހުނުކުރެވިފައިވާ މުދަލެއް ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ކޯޓަށް ހިފެހެއްޓިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ހިފެހެއްޓުމުގެ ސަބަބުން ގެއްލުންވަމުންދާނަމަ އެމުދަލެއްވިއްކައިގެން ތަންފީޒުކުރުމުގެ ހުރަސްޖެހިފައިވާ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ތެރެއިން އަދާހަމަ އެއްޗަކަށް މުދަލަކަށް ބަދަލުކުރެވިދާނެއެވެ.[60] މިގޮތަށް ކުރުމަކީ ކޯޓުގެ ހުއްދައާއެކުގައެވެ.

މިފަދަ ހާލަތުގައި ރަހުނުގެ ދަށުގައިވާ މުދަލުގެ ބަދަލުގައި ބަދަލުކުރެވޭ މުދާ ހުރަސްއަޅައިގެން އެމުދަލަކަށް ރަހުނު ބަދަލުކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުރަސް އެޅުމަކީ ކޯޓުގެ ހުއްދަ ދޭ ބަދަލުކުރުމުގެ އުސޫލުން ކުރެވޭނެއެވެ.

<u>އަގު ބެލުން</u>

މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު މުދަލުގެ އަގުކެނޑުމަކީ އަސާސީ ކަމެއް ކަމަށް ބަލަންވާނެއެވެ. މުޙިއްމުކަމަކީ ބަޔާންކޮށްފައި ނުހުރެމަވެސް މުދަލުގެ އަގުކެނޑުމުގެ އުސޫލު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ 375 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާއި، 383 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާއި، 385 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) އިން މިއުސޫލު އިސްތިސްނާކުރެވެއެވެ. ދަރަނިވެރިޔާ އަދިއެހެން ފަރާތަކުން މުދާ ވިއްކުމަށް ދާ ފުރުސަތު އެދެވިފައިވާ ވަގުތު އަގު ކަޑައެޅުމަށް ފާހަގަ އެހެން މުދާ ވިއްކާފައިވާ އަގު ހިސާބުކޮށް ހަމަ 2 މަސް ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކަނޑައަޅަންވާނެކަން ޤާނޫނުގެ 375 ވަނަ މާއްދާގެ (ސ) އިން އިސްތިސްނާކުރެވެއެވެ. އެއްވެސް ހާލަތެއްގައި ވިޔަފާރި އަގަކަށް އަގު ކުރަންވާނެއެވެ.

މިފަދަ ހާލަތުގައި ޤާބިލުކަން ހުރި މީހަކަށް ބަދަލުކުރާނެ ބައެއް މީހުން އެމީހުންގެ ސަފާރާތުގެ ބަޔާން ފާހަގަކުރަންޖެހެއެވެ.

[59]- ކުރީގެ ހަވާލާ 375(ބ)އަދި(ށ) އެއްކޮށްއެޅިގެން ކިޔުމުން.
[60]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 375(ށ)

ބޮންޑްތަކުގެ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުން

އަމުރުކުރުން

ދަރަނިވެރިޔާގެ ހިއްސާތަކުގެ ދަށުގައިހުރި ނުވަތަ ޓްރަސްޓީގެ ބެލުމުގެދަށުގައިހުރި ބޮންޑްތަކުގެ ކޫޕަން އާމްދަނީ ކޯޓަށް ހިފެހެއްޓިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ހިފެހެއްޓޭނީ އެކަމަށް ކޯޓުން ކުރާ އަމުރަކުންނެވެ. މިގޮތަށް ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު އޭގައިހުރި ލިބެނިއުންތަކާގުޅޭގޮތުން ކޯޓުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ނުވަތަ ޓްރަސްޓީއަށް ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.[61]

ކޯޓުން ބޮންޑްތަކުގެ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރުމުން އަމުރާއެއްގޮތަށް އެތަކެތި ހިފަހައްޓައި ބަލަހައްޓާ އޮފިސަރުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ބަހައްޓައި ގެންނަންވާނެއެވެ. ގެނައުމަށް ފަހު އޭގައިހުރި ލިބުނުއުން ނަގާގޮތުގެ ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ބޮންޑްތަކުގެ އާމްދަނީގައި ހިފުނު ސިވިލްކޯޓުން އާމްދަނަކަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ހައްޤު ދަރަނިވެރިޔާއަށް ނުވަތަ ޓްރަސްޓީއަށް ލިބިގެންވާކަން އަންގަންވާނެއެވެ. އަދި މިފަދައިން ހިފެހެއްޓި އާމްދަނީގެ ބެލުންވެރިޔަކަށް ޖިންސުވަސްތުތަކާއި ހަވާލުކުރުމުގެފައިދާގައި އޭގައިހުރި ލިބުނުއުން ބަދަލުކުރުމަށް އެދޭނަމަ ހިފެހެއްޓި ތާރީޚުން ފެށިގެން 15 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ހުށަހެޅުމަށްނޯޓިސް އަންގަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ލިބުނުއުން ބަދަލުކުރުމަށް ހަރަދެއް ހިމެނޭނަމަ އެހަރަދަކާއި ޖިންމާ ވާނީ ދަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ ޓްރަސްޓީއެވެ.[62] މިއެންގުން ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް

ބޮންޑްތަކުގެ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމާ ގުޅިގެން އޭގައި ހުރި ލިބުނުއުން އާމްދަނަކަށް ބަދަލު ކުރުމުގެ ހައްޤު އޮތްކަން އެންގުން (ފޯމު 378)
1. ދުވާހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ނަންބަރު .... ގެ ދަށުން ދަރަނިވެރިޔާގެ އަތުގައިހުރި ނުވަތަ ޓްރަސްޓީގެ އަތުގައި ހުރި އަންނަނިވި ބޮންޑު ވަނީ ހިފެހެއްޓިފައެވެ. 2. މިބޮންޑުގެ ކޫޕަނުގައި ހުރި ލިބުނުއުން އާމްދަނަކަށް ބަދަލު ކުރުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. މިބޮންޑުތަކީ ޖިންސުވަސްތުތަކާއި ބޭނުންވެރިޔަކަށް ހަވާލުކުރުމުގެފައިދާ ތަކެއްޗެވެ. ވީމާ މިބޮންޑުގެ ކޫޕަނުގައި ހުރި ލިބުނުއުން ބަދަލުކުރަން އެދޭނަމަ އެކަމަށްއެދި މިނޯޓިސް ލިބުނުތާ 15 ދުވަހުގެމުއްދަތުގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. 3. މިފަދައިން ލިބުނުއުން ބަދަލުކުރުމަށް ހަރަދެއް ކުރަންޖެހޭނަމަ އެހަރަދު ކުރާނީ ދަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ

[61]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 378(ހ)

[62]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ (ރ)(ށ)

ތޫނިސީއެވެ. އެބަހީ އިޖިޕްޓުގެ ތިބިގަނޑުތަކުގައި ހުރިހާ ފަރާތަކުންނެވެ.

4. ބޯކޮސްޓްރީގެ އާދާބެއް ހިފެހެއްޓުމާގުޅޭ އިންތިޒާމު ކުރުމަކީ ތިބެގެންވާ ބައެއްގެ މިފަދައިން އިއުތިރާފު ހުރަހަކަށްވާނަމަ ނުވަތަ ހުރަހަކާ އިއުތިރާޒު ކޯޓުން ބަލައި ނިންމުމަށްފަހުގަ އެއާޚިލާފުގެ ކުރިން ބަލައިގަންނާނެއެވެ. މިގޮތުން ތަންފީޒުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ކަންކަމުގައި ވަކިން ހުށަހަޅަން ނުވަތަ ހުށަހެޅި ކަންތައް ބަލައިގަތުމުގެ ޤާނޫނީ ހަމަތައް ކަށަވަރުކުރުމަށް ތަންފީޒުކުރާ ފަރާތަށް ވީހާވެސް އަވަހަކަށް ހުށަހަޅަން އެންގުމަށް ރަނގަޅު ފޯރަމެއް ކަނޑައެޅުމަށް 15 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް ދިނުމަށް އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ތަންފީޒުކުރުމަށް ބަލައިގަންނާނެއެވެ. މިގޮތަށް ފަރާތްތައް އަމިއްލައަށް އެދިފައިވާ ނަމަވެސް ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެއެވެ.

5. ޖަރުމަނުން ބަދަލުކުރުމަށް އެދުމަށް ދަންނަވާލުމާ މެދުތަނުގައި ތިރިއުން ބަދަލުކުރަން އެދި ހުށަހަޅައިދޭނެ އިއުތިރާފު ކުރެވޭނެއެވެ.

ސެލެރީ ހިފެހެއްޓުން

އަމުރު

މާލީ ނަޒަރަކުން ބަލާއިރު، ސެލެރީއަކީ ފައިސާގެ އަގެއްހުރި އަދިއެއިން ވިޔަފާރިކުރެވޭ ސެޓްފިކެޓް ނުވަތަ އުނޫނުންވެސް މާލީ އިންސްޓްރޫމަންޓެކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައިވާ ފައިސާގެ އަގުހުރި ސެޓްފިކެޓެއްގެ ވާހަކައެވެ. ސަރުބުފައި ކުރުވެފައިވާ ސެލެރީއާއި، ސަރުބުފައި ކުރުވެފައިނުވާ ސެލެރީ ކޮށަށް ހިފެހެއްޓިދާނެވެ. މިފަދަ ސެލެރީއެއްގެ ފައިސާއާއި، އުޅަނދުފަހަރު މަންފާތަކަށް ވެސް ކޮށަށް ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.[63] މިކަން ކުރެވޭނީ އޮޅުމު ހިފެހެއްޓުމަށް ކޮށްފައިވާ ކުރާ އަމުރަކުންނެވެ.

ސެލެރީ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ލިބުމުން ތަންފީޒު އޮފީސަރު އެސެލެރީ ހިފެހެއްޓުމަށް ޓްރާންސްފަރގެ ނޯޓިސް ކަމާގުޅޭ ފަރާތްތަކަށް ކޮށްދޭ އަމުރާއެކު ފޮނުވަންވާނެއެވެ.

ނޯޓިސް ފޮނުވުން

ސެލެރީ ކޮށުން ހިފެހެއްޓުންވާނީ ސެލައިރީ ސެޓްފިކެޓް އޮތްބިލާއަރާއި، ސެލެރީ ދޫކުރާފަރާތަށް ނުވަތަ ދައުލަތާއޮޕީސް އޮފީސަރުގެ ޖަވާބުދާރީ އެޖެންޓުކަން ހުށަހަޅާނީ ނޯޓިސް ފޮނުވާއިރުއެވެ. ސެލެރީގެ އަދަދާއި، އިންޖަސްޓްބާއި، ގިޔަންސޫއި، ފައިސާ ދެއްކުމާ ސެލެރީއަދި ދެއްކިފައިވާ ތާރީޚާއި، އުޅަނބުވެސް ސެލެރީއާއިބެހޭ މައުލޫމާތު ފޮނުވުމަށް ސެލެރީ ދޫކުރާފަރާތަށް މިނޯޓިސްގައި ކޮށުން އަންގަންވާނެއެވެ.[64] ނޯޓިސް އަންނަނިވިގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ސެލެރީ ހިފެހެއްޓުމުގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 380)
1. މިކޯޓުގެ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ބާރުމަށް ....(ނަން)...... ހުރި މިސެލެރީއާއި މިސެލެރީގެ ފައިދާ ނުވަތަ އުޅޭން އެހެން މަންފާއިން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ބާރުންވާ /- ....ރ () ރުފިޔާގެ އަދަދަށް ވާފައިސާ ހިފެހެއްޓުމަށް ބާރުންވެއެވެ. ސެލެރީ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު މިނޯޓިސާއެކު އެއްކަރުދާސް ކުރީމެވެ.
2. ވީމާ ހިފެހެއްޓިފައިވާ ފައިސާ މިކޯޓުގެ ނަނބަރު .... އަށް ޓްރާންސްފަރ ކުރުމަށް އަންގަމެވެ.
3. މިސެލެރީއާއި ގުޅިފައިވާ މައުލޫމާތު ލިބެއިން ސެލެރީގެ އަދަދާއި، އިންޖަސްޓްބާއި ގިޔަންސޫއި،

63- ކުރީގެ ހަވާލާ 380(ހ)

64- ކުރީގެ ހަވާލާ (ށ)(ނ)

ސެކިއުރިޓީއަށް ދެއްކެފައިވާ ފައިސާގެ މިންވަރާއި، މުދާ ހުއްޓުން ތަފްސީލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް އަންގަމުން.

ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްފައިވާ ހުކުމް

ހިފެހެއްޓުން

އަމުރު

ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްފައިވާ ހުކުމްތަކުގެ ދަށުން ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުކުރުމުން މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް ބަލައި ތަންފީޛު ނޯޓިސް އެއްގަމުގެ ރަޖިސްޓްރާރަށް ފޮނުވައިގެން އެއްގަމުގެ ހިފެހެއްޓުން ރަޖިސްޓްރީކުރެވޭނެއެވެ.[65] މިގޮތަށް ބަލާނުކުރުމުން މުދާ ހިފަހައްޓާނީ ހުކުމްގެ ރަޖިސްޓްރާ ކަމަށް މަސައްކަތްކުރާނެއެވެ. އެއީ ކޯޓުތަކުން ބަލަހައްޓާ ގާނޫނުގެ 372 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ބެލުމުން ސާފުވެއެވެ.

މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރު ކުރުމުން ތަންފީޛު އޮފީސަރަށް ދެވޭ ތަފްސީލަކަށް އެބަހީ އޮފީސަރު ފޯމެއް ހިއްލަހެއްޓުމަށް އޮފީސަރު ފުރުޞަތުއަދާކުރާނެ އެއްގަމު ހިފަހައްޓާނީއެވެ. އެއްގަމު ހިފަހައްޓަން ކޯޓުގެ ބެލުމުގެ ދަށުން ގެނައުމުގައި ތަންފީޛު އޮފީސަރު ޢަމަލުކުރަނީ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުގައި ބަޔާންކުރާފައިވާ ގޮތުގެމަތީން އެތައްކަމެއް ކޯޓުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށްގެނައުމަށެވެ. ނަމަވެސް ކަމާބެހޭ އިދާރާއެއްގައި ބަހައްޓައިގެން އެވެއްޓާލުމަށެވެ.

އެއްގަމު ހިފަހައްޓާ ހިފެހެއްޓުން އެއްގަމުދަތުރު ފަތުރުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 5/2009) ގެ ދަށުން އެއްގަމު ދަތުރުފަތުރު ރަޖިސްޓްރީ ކުރާ ރަޖިސްޓްރާ[66] ކަމަށް ޤާނޫނުގެ ނަންބަރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ދޫކޮށްލެވިފައެވެ. އެޤާނޫނަށް ބަލައިލުމުން އެޤާނޫނުގެ ދަށުން އެއްގަމު ހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރު ލިބިދީ ފުރުޞަތުދީފައެވެ.[67] ވީމާ އެއްގަމު ފިހެއްޓުމަށް ދިވެހި ފުލުހުންގެ ހިދުމަތްގެ މަސައްކަތް އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ނޯޓިސް

މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރު ކުރުމުން ރަޖިސްޓްރާއަށް ނޯޓިސް ދޭންވާނެއެވެ. މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ނޯޓިސް އެއްގަމުގެ ރަޖިސްޓްރާއަށް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. އެއްގަމު ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެންނަންވާނީ މިނޯޓިސް ދިނުމަށްފަހުގައެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

65- ކުރީގެ ހަވާލާ 381

66- ކުރީގެ ހަވާލާ

67- އެއްގަމު ދަތުރުފަތުރު ކުރުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 5/2009) 1-68(ހ)

<table>
<tr><td>

ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްފައިވާ އެއްގަމު އުޅަނދު ހިފެހެއްޓުމުގެ ނޯޓިސް

(ފޯމު 381)

</td></tr>
<tr><td>

1. މިކޯޓުގެ ނަންބަރު ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި ...(ނަން) .... ގައި ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ ނަންބަރު ގާޑި/ވޭން/ޕިކަޕް/ލޮރީ/ޓްރަކް ހިފެހެއްޓެން ބޭނުންވެއެވެ. މިވާ މުއްދަތުގެ ރަޖިސްޓްރީއަށް ބަދަލު އަންނަ އެއްވެސް މުއާމަލާތެއް ނުހިންގުމަށް ރަޖިސްޓްރާރަށް އަންގަމެވެ.

2. މިއުޅަނދު ދިވެހިފުލުހުންގެ ބެލުމުގެ ދަށަށް ގެނެސް އުޅަނދު ހިފެހެއްޓުމަށް މިކޯޓުން އަމުރުކޮށްފައިވާނެއެވެ. އެއަމުރާއެއްގޮތަށް މިއުޅަނދު ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު އެކަން ކޯޓަށް އަންގައި ދިނުމަށް ދިވެހި ފުލުހުންގެ ޒިންމާއަށް އަންގަމެވެ. އުޅަނދު ހިފެހެއްޓުމަށް ކޯޓަށް އަންގާއިރުގައި އެއުޅަނދު އެވަގުތު ބެހެއްޓިފައި ހުރިތަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

</td></tr>
</table>

ފޯމް އަމަލުކުރާނެ ގޮތް

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ބޭނުމަށް އެއްގަމު އުޅަނދެއް ހިފެހެއްޓުމަށް ފުރުމުގެ މައްސަލަ ކޯޓުން އަމުރު ކުރުމުން އެއްގަމު ދަތުރުފަތުރުގެ ޤާނޫނުގެ 68-1 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން އުޅަނދުގެ ރަޖިސްޓްރާރަށް ފޮނުވަން ޖެހޭ ނޯޓިސް މިފޯމުގައިވާ ތަރުތީބުން ފޮނުވަންވާނެއެވެ. އެނޯޓިސަކީ އެފޯމުގެ ބޭނުމަކީ ފުރުން އުޅަނދު ހިފެހެއްޓުމަކަށް ތަރުތީބު ނޯޓިހެކެވެ. ކޯޓު އަމުރެއްގެ ދަށުން މުދާ ހިފެހެއްޓި ހާލަތުގައި ދިނުން ލާޒިމްކުރާ ނޯޓިހެއްނޫނެވެ.

ކޯޓުއަމުރެއްގެ ދަށުން ފުރުން ހިފެހެއްޓި މުދާ ހިފެހެއްޓި ފަރާތަކީ ކޯޓެވެ. އެއީ ފުރުމުގެ ޒިންމާވެރިން ހިފެހެއްޓުމުގެ ކަމުގައި މާނައެއްނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ހިފެހެއްޓުމާގުޅޭގޮތުން އުޅަނދުގެ ވެރިފަރާތުން މުއާމަލާތު ކުރަންވާނީ ކޯޓާއެވެ.

ގޯތިގެދޮރުފަދަ ނުއުފުލޭ މުދާ

ހިފެހެއްޓުން

މުދަލުގެތެރޭގައި ގޯތިގެދޮރު ފަދަ މިނޫންވެސްމިފަދަ ނުއުފުލޭ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރާ މުޖުމަލު ނަޒަރެއްހުށަހަޅަމެވެ. ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ތަންފީޛުކުރަންޖެހޭ ގާނޫނުގައި ހިމާޔަތްދޭ ތަރުތީބުގައި ހާއްސަ އުސޫލުތަކެއް ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު އެއްސޫރަތެއްކަން ފާސްކުރުކަރުން ބިންވަރަ ހުކުމް ކުރުމަށް ވަކަށް ސާބިތުކޮށް ހަމަވެއްޖެއެވެ.[68]

ހިފެހެއްޓުން އިސްތިސްނާވާދަރަޖާ ކޮބައިކަން ޒާތުންގައި ބާރުންކަނޑައަޅުއްވައިފައެވެ. އެހެންކަމަކުން ގެއްލުމުގައި ހިފެހެއްޓުމުގެ ވަކިވަކި ތަންތަނުގައި ހުކުމްތަކުގެ ދިރާސާކޮށް ގަބޫލުކުރަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނުއުފުލޭ މުދަލުގެ ނިޒާމް ދަށަށް ކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ ގެއްލުން ބޭރުކުރުމާއި ބެހޭ ހިފެހެއްޓުމުގެ އުސޫލުތަކެވެ. ހަމައެއާއެކު ހިމެނޭ ގާނޫނީ ހިފެހެއްޓުމާގުޅޭ ބައިތަކާއި ކަމުގެ ކަނޑައަޅާ ނުއުފުލޭ މުދަލާއި ނުއުފުލޭ މުދަލުގައި ހިފެހެއްޓުން މަސައްކަތްކުރާ ގޮތް ހަރުކުރުމަށް ބާރުލާފައިވެއެވެ.[69]

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ތަންފީޛުކުރާފަރާތުގެ އުސޫލުތަކުގެ ބައްޓަންކުރާ މުއްދަތާއި ސިފަތަކެއް ބަލައިގެން ގޯތިގެދޮރު ވެއްޓި ހުކުމްތަކުގައި އެތަންފީޛުކުރަން ފަރާތަކަށް ފަހަރެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ހުކުމްކުރާ މަހަކުން ފުރަތަމަ ތަންފީޛުކުރުމަށް ވަގުތު ހަމަޖައްސައިދެނެވެ. ވަޒަނަވެސްކަން އެއްބަސްވުމުގެ ގޮތުގައި ހުކުމް ހަމަޖެހިފައިވަނީ އެކަން ސާބިތުކުރުމުގައި ނުވަތަ ބައިނަލްއަގުވާމީ ކާމިޔާބުކަމަކަށް ބަދަލުކޮށްދެއްވަމެވެ. މިފަދަ މާނައެއް ކުރުމުގެ ޖާގައެއް ޤާނޫނީ ސިފައިގައި ނުވެއެވެ. ސަބަބަކީ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ 30 ދުވަސް ކުރިން ތަންފީޛުކުރުމުގެ ބައިގެ ދިރާސާ ދުވަހުން ދީނީ އިސްލާމީ ގާނޫނުގެ ތެރެއިން ރަށްތަކުގެ ބަޔާންކުރާ މަގުތަކުގެ ކަންކަމެވެ. އަދި މިގޮތުން ހިމަނައިގެ ޒާތީ ފައިސާ ހިމެނޭ ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ ބައިގެ ތަރުތީބުތަކެވެ. ކާމިޔާބުކުރުމުގެ މާއްދާތަކުގެ ހަމަހަމަ ބައިގެން ތަންފީޛުކުރުމުގެ ވެރިކަން ބައިނަލްއަގުވާމީ އިމާރާތް ހިމެނޭ އެއްބަސްވުމުގެ ފައިސާ ނިހިމެނޭ ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ ބައިގައެވެ.

ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 371 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) އާއި، 367 ވަނަ މާއްދާއަކީ ގޯތިގެދޮރު ފުރުޅު ބިންފަހަރު ނުއުފުލޭ މުދަލުގައި ހިފެހެއްޓުމުގެ ދަށުގައި ބިމާ މާއްދާތަކެކެވެ.

ތަރުތީބުގައެވެ. މުޖުތަމަޢު ނަޒަރުގައި ގޯތިގެދޮރުވަރު ކުރި ހިފެހެއްޓުމުގެ ބައިނަލްއަގުވާމީ ކަމެވެ. އެހެނިހެން ބައިތަކުގައި ހިފެހެއްޓުމުގެ ބެލުމުގައި ބޭނުންކުރާ އެއްބަސްވުން ގޮތުގައި ދިރާސާކުރާ ދަރަޖައެއްވާނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިގޮތަށް ބަޔާންކުރާ މަސައްކަތް ހިމެނޭ ބަޔާންކުރާ ހިފެހެއްޓުމަށް ގޮތުން މުޖުތަމަޢު ބައިނަލްއަގުވާމީ ކާމިޔާބުކުރުމުގައި ދެކެވެ.

---

[68]- ކުރީގެ ހަވާލާ 376

[69]- ކުރީގެ ހަވާލާ 371(ހ)

ތަންފީޒުކުރުމުގެ ނޯޓިސް

ދަރަނިވެރިޔާގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްފައިވާ ގެއެއް ފްލެޓެއް ޢިމާރާތެއް ނުވަތަ ގޯއްޗެއް ފަދަތަނެއް ހިފަހައްޓައި ވިއްކާލުމަށް ހާލަތުގައި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް އަމަންވިއްލާކުރުމަށް ހަމަޖެހިފައިވާ ތާރީޚުގެ 30 ދުވަސް ކުރިން ތަންފީޒުކުރުމުގެ ނޯޓިސެއް ދަރަނިވެރިޔާއަށް ކޯޓުން ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[70] ކޯޓުން މިނޯޓިސް ފޮނުވާއިރު އެތަނެއްގައި ހުރި އެތުރާ މުދަލެއް ނެރުމަށް ނުވަތަ އެފަދަމުދަލެއް ކޯޓުން ނީލާމުގައި އެކަމަށް ހިނގާނެ ޚަރަދު ދިނުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރަންވާނެއެވެ. މިއަމުރާއެއްގޮތަށް އެތަނުން އެތަކެތި ނެރެފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ އެކަމަށް ހިނގާނެ ޚަރަދު ދީފައިނުވާނަމަ އެތަކެއްޗާމެދު އަމަލުކުރާނެ ގޮތެއް ކޯޓުން ނިންމަންވާނެއެވެ.[71] ތަންފީޒު ކުރުމަށް ފޮނުވާ ނޯޓިސް އަންނަނިވި ފަދައިން ފަރުމާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

ތަންފީޒުކުރުމުގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 376(ހ))
1. މިކޯޓުގެ ނަންބަރު .... ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް .... ނަމަކަށްލިޔާ ގޯތިގެއިވާ އެންމެހައި ތަންތަނާއި ތަކެތި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ވިއްކާލުމަށް އަތަށް ހުސް ކުރުމަށް ދަރަނިވެރިޔާ ...(ނަން ބަޔާން)... އަށް އަންގަމެވެ.
2. މިތަނުގައި ހުރި ނުއުފުލޭ މުދަލެއްނުކުމަކާއި، ތަންފީޒު ކުރުމަށް މިނޯޓިސް ލިބުނުދުވަހުން ފެށިގެން 30 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ނެރެގަންވާނެއެވެ. މިމުއްދަތުގައި މިތަނުގައި ހުރި ނުއުފުލޭ މުދަލެއް ނަމަ އެމުދަލެއް ނުނެރުނަމަ ނުވަތަ އެމުދާ ނުނެރެތަންފީޒުކުރުމަށް ދައްކަންޖެހޭ ހަރަދު ކޯޓަށް ދެއްކުމަށް އަންގާ އަމުރުކުރަމެވެ.
3. މިދެންނެވި ގޮތަށް އަމަލުކޮށްފައިނުވާނަމަ އެތަނުގައި ނުނެރި ބަހައްޓާފައިވާ އުފުލޭ މުދަލާމެދު ކޯޓުން ފަހުމުއްދަތު ކަނޑައަޅާނެއެވެ. މިގޮތުން ދަރަނިވެރިޔާ އެމުދާ ދޫކޮށްލީ ކަމުގައި ބަލައި ދަރަނިވެރިޔާއަށް ފައިދާއަށް އެމުދާ ވިއްކުން ނުވަތަ ވިއްކާލެވޭނެ ގޮތަކަށް ސަލާމަތްކޮށްލުމަށް ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ ނަމުގައި ނުވަތަ މިއިން ގޮތަކަށް އަމަލުކުރެވޭނެ ކަމަށް އެމުދަލާއި ނައްޓާލުން މިއިން ގޮތަކަށް ނިންމުމުގެ އިޚްތިޔާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.
4. އަމުރާ އެއްގޮތަށް އަމަލުނުކޮށްފިނަމަ ކޯޓުން ތަންފީޒުކުރަންޖެހިއްޖެނަމަ ވަކިގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ ރަސްމީ ދުވަހެއްގައި ރަސްމީ ވަގުތެއްގައި ފުލުހުންގެ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ތަންފީޒު ކުރާނެ ގޮތުން ކޯޓުން އެހީތެރިކަމާއެކު ފަރާތަށް ހަވާލުކުރާނެއެވެ. މިކަން ހިނގުމަށް ޚަރަދުވާ ހަރަދު ކުރުމުގެ ބަދަލު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

70- ކުރީގެ ހަވާލާ 376(ހ)

71- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)(ރ)

ދޫކޮށްލާ އުފުލާ މުދަލާމެދު ގޮތެއްނިންމުން

ތަންފީޒުކުރުމަށް ދެވޭ ނޯޓިހުގައި އަމުރުކޮށްފައިވާ ގޮތުގެމަތީން އުފުލާމުދާ ގެންގޮސްފައި ނުވާނަމަ އެމުދަލެއް ދޫކޮށްލާ ކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. މިފަދަ މުދަލަކީ ވިއްކާ ހަލާކުވެގައި ހުރިވިއްޔާދުން މުދަލެއްނަމަ އެމުދަލެއް އަރަނިވެރިޔާގެ ފައިދާއަށް ވިއްކާލެވިދާނެއެވެ. ވިއްކާލެވުން ނެތްނަމަ އެމުދަލެއް ސަރުކާރުގެ ގޮތުގައި ދިނުމަށް ކޯޓަށް ނިންމިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ދައުލަތަށް ނަގަމުންވެސް ނިންމިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އެމުދަލަކީ ބޭނުމެއް ހިފޭނެ މުދަލަކަށް ނުވާނަމަ ނައްތާލުމަށްވެސް ނިންމިދާނެއެވެ.[72]

މިއިން ގޮތަކަށް ދޫކޮށްލައިފާ މުދަލާމެދު ގޮތެއްނިންމުމުގެ އިޚްތިޔާރު ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިއިޚްތިޔާރު ބޭނުން ކުރުމުގައި އެމުދާ ވިއްކާލެވުން ޢަމަލުކުރަ އެގޮތަކަށް އިސްކަން ދޭންވާނެއެވެ.

ކޯޓުން ތަންފީޒުކުރުން

ކޯޓުން ބައެއް ތަންތަނުގެ ތަންފީޒުކުރަންޖެހިއްޖެނަމަ އެކަން ކުރަންވާނީ ރަސްމީ ދުވަހެއްގައި ރަސްމީ ގަޑީގައެވެ.[73] އެފަދައިން ތަންފީޒުކުރުމުގައި ނުކުތުމަށް ގަދަރަދުނަމަ ފުރުން މުދުވެރިކޮށް އެކަން ކުރަމުން ގެންދިއުމަކީ އާންމު އުސޫލެއްކަމުން އެކަން އެގޮތަށް ކުރެވިދާނެއެވެ.

މުދާ ހިފަހައްޓައި ވިއްކުން

އިއުލާނުކުރުން

މިއީ ހުކުމްތަންފީޒު ޤަވާއިދުގައި ހިފެހެއްޓުން ހުއްޓުވުމާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ކަންތައް. މިހިފެހެއްޓުމުގެ ހިފެހެއްޓުން މުއްދަތާއި، އެންމެ ތަފްސީލުކޮށް 66 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

72- ކުރީގެ ހަވާލާ (ރ)
73- ކުރީގެ ހަވާލާ (ނ)

އެނެކްސް 1A

މާލީ ހާލަތުގެ ބަޔާން

(ކުންފުނި ނުވަތަ އެހެން ފޯމަލް ބިޒްނަސް)

ޓެކްސްޕެއާ ނަންބަރު		ތާރީޚް	
އަރަނިވެރިޔާ			
ދަރަނިވެރިޔާ			

ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ޖަވާބުދާރީ ފަރާތުގެ މައުލޫމާތު

ފުރިހަމަ ނަން			
ދާއިމީ އެޑްރެސް			
ކުންފުނި/ފޯމަލް ބިޒްނަސްގައި އަދާކުރާ މަޤާމު			
ފޯން ނަންބަރު		އައިޑީ ނަންބަރު	

ކުންފުނި/ފޯމަލް ބިޒްނަސްގެ މައުލޫމާތު

ނަން		ރަޖިސްޓްރީ ނަންބަރު			
ވިޔަފާރި އެޑްރެސް		ފޯނުނަންބަރު			
ކުންފުންޏަކީ ޕަބްލިކް	☐	ނުވަތަ ޕްރައިވެޓް	☐	ކުންފުންޏެއްކަމެވެ.	
ކުންފުނީގެ އެހެން އޮފީސްތަކުގެ އެޑްރެސްތައް					
ކުންފުނީގެ ފޯމަލް ވަކީލުގެ ނަން					
ކުންފުނި އެކައުންޓަންޓުގެ ނަން					
ކުންފުނީގެ ވިޔަފާރި ރަޖިސްޓްރީ ރައްކާކުރެވިފައި ހުންނަ ބަނދަރުގެ ނަން					
ކުންފުނި ރަޖިސްޓްރީވެފައިވާ އެޑްރެސް					

ކުންފުނީގެ މިހާރުގެ ހާލަތާގުޅޭ މައުލޫމާތު

ކާރުވާރި	

މިހާރުވެސް ވިޔަފާރި ކުރާ ކުންފުންޏެއްތަ | އާދެ | ނޫން

ނޫން ނަމަ ވިޔަފާރި ކުރުން ހުއްޓާލި ތާރީޚް

އަދި މުދަލާމެދު ޢަމަލު ކުރުވުން ގޮތް

މިވަގުތު އެއްވެސް ފަރާތަކާމެދު އެއްބަސްވުމެއް ހިމެނުން ތޯ | ހިމެނުން ނުވޭ

އާއެކާނަމަ އެއީ ކޮން އެއްބަސްވުންތަކެއްކަމާއި، އޭގެ އަގު ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ

އެއްބަސްވުން	އަގު

އެއްބަސްވެފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ދޭންޖެހޭ ފައިސާއެއް އެބަހުރި | ދޭންޖެހޭ ފައިސާއެއް ނެތް

ހުރިނަމަ ކުރިއަށް ދޭންޖެހޭ ފައިސާ
ދޭންޖެހޭ ތާރީޚްތަކާއި، އަދަދު

ކުރިއަށް ސޮއިކުރަން ހުރި އެއްބަސްވުން ތަކެއް އެބަހުރި | ނެތް

އާއެކާނަމަ އެއީ ކޮން އެއްބަސްވުންތަކެއްކަމާއި، އޭގެ އަގު ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ

އެއްބަސްވުން	އަގު

ކުންފުނީގައި ނަގުދު ފައިސާ އެބަހުރި | ނެތް

އާއެކާނަމަ އަދަދާއި، ހުރިތަން ބަޔާންކުރޭ؟ މިސާލަކަށް
ބޭންކުނަން އެކައުންޓް ނަންބަރު

ޢާލާތު ހަރުމުދާ ފަރުނީޗަރު އެއް އެބައޮތް | ނެތް | އޮތްނަމަ ތަފްސީލު ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ

ކުންފުނީގެ އެކައުންޓް ނަންބަރުތަކާއި، ބޭންކު ތަފްސީލާއި، އެކައުންޓްގެ ބާކީ ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ

ބޭންކު	އެކައުންޓް ނަންބަރު	ބާކީ

އާރާރުކުރާތީ ފުސްކުޅިޔެން ބޭނުން ކޯޓުފައިވަނީ ބަޔެއް | އެއްކޮށް

ބަޔެއް ބޭނުން ކޯޓުފައިވާނަމަ ބާކީ ބައެއްނުކުރޭ

އާރާރުކުރާތީ އިތުރުކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ؟ އާން | ނޫން

ހުށަހެޅުނަމަ ދީފައިވާ ޖަވާބު	ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ސަބަބު

އާރާރުކުރާތީބަޔަ ސުލްހައަށް ކޯޓުފައިވާ ޖަވާބުތަކެއް؟ އާދެ | ނޫން | އާއެކޭއާއި ގޮތުގައި ފާހަގަކޮށް

ފިލާސް ޖާގައެއް | ފިލާފިން އަދި ފިލާސް ޖާގައެއް | ފިލާފިން ޖާގައެއް | ފާސަހަލާ ގެރުންޏެ

މިޖާގައިހުރި ސަބަބުން އަސަރުކުރާނެ މުދަލެއް ބަޔާންކުރޭ

ކޯޓުފިޔަން މަހާއެއް ވައްޓަން ކުރެވޭ ލިއޭޒުރިން ލިބޭ ޖުމްލަ އާމްދަނީ އަދި މުދަލާއިގެ ވައްޓުމާއި

ކޯޓުފިޔަ މުދަލަކުގެ ތަފްސީލް ބަޔާންކުރޭ (ދަފުތަރުކުރަފައިވާ މުދާ ނިޔަމުން)

ހާލަތުއްސަފާސް އެއްބަސްވުމުގެ ދަފުތަރުން ގަނޑުވައިވާ މުދަލާގެ ގޮތެއް ހުރި މުދަލެއް

އަގު

އަދުދަލާ ނިމުނު ތާރީޚް

ޕީސްން އެއްބަސްވުމުގެ ދަރުން ގަނެފައިވާ މުދަލުގެ ގޮތުގައި ހުރި މުދާތަކެއް	
އަގު	
އަގުދައްކާ ނިމުނު ތާރީޚު	

ކުއްޔަށްދީފައި ހުރި މުދާ

ކުންފުނިން ދައުލަތަށް ދަރަނިވެރިއެއް އެބަހުރި ތޯ؟ އާދޭހެ ☐ ނޫނެ ☐

ދަރަނި އޮތްނަމަ ތަފްޞީލު

ދަރަނި ދައުލަތަށް ދޭންޖެހޭ ފަރާތުގެ ނަން	އިންވޮއިސް ނަންބަރު	ޖުމްލަ އަދަދު	ހުސްވުމަށްފަހު އާދޭ/ނޫނެ
			(ކާބަން ހުރަހެއް ވެސް)

ސަރުކާރުގެ ކޮންޓްރެކްޓަކާ އެއްވެސް މުދަލެއްގެ އަގުން ބައެއް ރިޓެންޝަނެއްގެ ގޮތުގައި ހިފެހެއްޓިފައި ވޭތޯ؟

☐ ހިފެހެއްޓިފައިވޭ ☐ ހިފެހެއްޓިފައި ނުވޭ | ހިފެހެއްޓިފައިވާނަމަ ތަފްޞީލު ބަޔާންކުރޭ

ތަފްޞީލު	އަދަދު

ދަނޑުބިން ނުވަތަ ފާލުމް ފަދަ މުދަލެއް މިލްކުވެގެން ވޭތޯ؟ އާދޭހެ ☐ ނޫނެ ☐

ކާރު ފުރަގެ މިލްކުގައި	ހިއްސާ	އާދޭހެ ☐	ނޫނެ ☐
	އިންވެސްޓް ކުރުން	☐	☐

ދަރަނި ސާބިތުވި .... ގެ ފަހުން ނުވަތަ މައްސަލަ ކޯޓަށް ނިމުނު 06 މަސް ދުވަސް ކުރިން އެއްވެސް މުދަލެއް ވިއްކައި އަންނަނި ވެސް ގޮތަކުން މިލްކުވެރިކަން ބަދަލު ކޮށްފައިވޭތޯ ؟

ވޭ ☐ ނުވޭ ☐ އެގޮތަށް ބަދަލު ކޮށްފައިވާނަމަ އެ މުދަލާއި ގުޅޭ މުދަލުގެ ތަފްޞީލު އަދި ގަތް ފަރާތުގެ މައުލޫމާތު ގޮތުއަރު ބަޔާންކުރޭ!

ތަފްޞީލު

ތާރީޚު

ގަޑި ފަރާތުގެ ނަމާއި އެޑްރެސް	
ގަޑި އައިޑީ	

މުދަލާ ގުޅޭ މައުލޫމާތު

ކުންފުނީގެ މިލްކުގައި ނުއުފުލޭ މުދާ އެބައުޅޭތޯ؟ | އެބައުޅޭ ☐ | ނެތް ☐ | ހުރިނަމަ ތަފްސީލު

އެޑްރެސް	އައިޑީ

މިލްކު ހިފާ މޯގޭޖް ކުރެވިފައިވޭތޯ	ކުރެވިފައި ☐	ނުކުރޭ ☐	ކުރެވިފައިނަމަ އެފަރާތްތައް ލިޔޭ	
އެފަރާތްތަކުގެ ނަމާއި އެޑްރެސް				
މޯގޭޖްކުރި ނަގުދު ފައިސާގެ ޖުމްލަ އަދަދު				
މިހާރު ނުދެއްކި ބާކީހުރި އަދަދު				
ބަހުން ކުރެވުނު ތާރީޚް				
ބަހުން ކުރެވުނު މުދަލުގެ އަގު				
އެމުދަލުގެ މިހާރުގެ އަގު				

އެއްވެސް މުދަލެއް ކުއްޔަށް ދީފައިވޭތޯ؟ | ވާނެ ☐ | ނުވާނެ ☐ | ވާނަމަ ތަފްސީލު ބައްޔަންކުރޭ

ކުލީގެ ގޮތުގައި ލިބޭނީ ☐ | ބެކްސްއަކުން ދައްކާނީ ☐

ކުލީގެ ގޮތުގައި ލިބެން ޖެހި ނުލިބި | އެބައުޅޭ ☐ | ނެތް ☐ | ހުރިނަމަ އަދަދު ☐

ނުލިބިހުރި ކުލިފައިސާ ހޯދުމަށް އަޅާފައިވާ ފިޔަވަޅު

ޖިންސާބަކާ ގުޅޭ މައުލޫމާތު

ކުންފުނި ފައިސާ ދޫކުރެވޭ ފަރާތް	
ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު	
ފައިސާ ހޯދުމަށް އެފަރާތަށްދެކުން އަޅާފައިވާ ފިޔަވަޅު	

ކޯޓު އަމުރެއް ނެތިގެ ހުކުމުގެ ދަރުން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ އެބައުޅޭ ☐ | ނެތް ☐

ހުރިނަމަ ތަފްސީލު		
ހުކުމް/އަމުރު ތާރީޚް		
ފައިސާ ލިބެންވާ ފަރާތް		
ދައްކަންޖެހޭ ޖުމްލަ އަދަދު		
ދައްކަންޖެހި ނުދެއްކިހުރި އަދަދު		
ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު		
ދައްކަންޖެހޭ ތާރީޚް		
މުއްދަތަށް ނުދެއްކި ހުރި ފައިސާ އެބަހުރި/ނެތް ހުރިނަމަ އަދަދު		

ހުކުމާ/އަމުރާ އެއްގޮތަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ މުއްދަތަށް ދެއްކުމުގެ ޒާބިތުކަން އެބަހުރި ☐ ނެތް ☐

އެހެނިހެން މައުލޫމާތު

ކުންފުނީގެ ސަބްސިޑިއަރީއެއް އެބަހުރި ☐ ނެތް ☐ ހުރިނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ

ނަން		
ވިޔަފާރި ކުރާތަން		
އެހެނިހެން ވިޔަފާރި އެޖެންސީ ތައް		

ހިއްސާ ދާރަކު ނުވަތަ ޑިރެކްޓަރަކު ނުވަތަ މުވައްޒަފަކު ކުންފުނިން ދަރަންޏެއް ނަގާފައިވޭ ތޯ؟ ނަގާފައިވޭ ☐ ނަގާފައި ނުވޭ ☐

ނަގާފައިވާނަމަ ތަފްސީލު		
ނަން		
އަދަދު		
ނުދައްކާ ބާކީ		

މުސާރައާއި އިނާޔަތުގެ ގޮތުގައި ނޫން ގޮތަކަށް ކުންފުނީގެ އެއްވެސް މުވައްޒަފަކަށް ހިއްސާދާރަކަށް ބޯޑު އޮފް ޑިރެކްޓަރަކަށް އެއްވެސް އިނާޔަތެއް ދެވުން ދޭތޯ؟

ދެވުންނުދޭ ☐ ދެވުންދޭ ☐ ދެވުން ގެންދާނަމަ/ގެންގޮސްފައިވާނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ

އިތުރު އެހެން މައުލޫމާތެއް ވާނަމަ ބަޔާންކުރުން

ފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުށަހަޅާ ގޮތުގެ މައުލޫމާތު

ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ އެކީ އެއްފަހަރާ މިވަގުތު ދެއްކިދާނެ ތަ؟	ދެއްކިދާނެ		ނުދެއްކޭނެ	

ނުދެއްކޭނަމަ ސަބަބު

ކުންފުންޖަން ދެއްކޭނީ ކޮން އިރަކުން؟

ފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުށަހަޅާ އެހެން ގޮތެއް އޮތްނަމަ ބަޔާންކުރޭ؟

އިގުރާރު

މަތީގައި ދީފައިވާ މައުލޫމާތުތަކަކީ އެނގިހުރި މިންވަރަކުން ދީފައިވާ ތެދުމައުލޫމާތު ކަމަށް އަޅުގަނޑު އިޤްރާރުކުރަމެވެ.

ސޮއި:- ....(ކުންފުނި/ފަރާތުގެ ޝަރުޢީ ވަކީލު)

ނަމާއި، މަޤާމް، ހައިސިއްޔަތު:- ....

ތާރީޚް:- ....

މަތީގައި ސޮއިކުރުމަށް ކުންފުނި/ފަރާތުގެ ޝަރުޢީ ވަކީލު ހާޒިރުވެ ވަކީލު އިންކާރުކޮށްފައިވެއެވެ. އެކަމަށް އިންކާރު ކުރީ އަޅުގަނޑުގެ ހާޒިރުގައެވެ.

ސޮއި:- .... (ކޯޓު އޮފިސަރު)

ނަން:- ....

ތާރީޚް:- ....

ހުށަހެޅުން ލިޔުންތައް

އެނެކްސް 1B

މާލީ ހާލަތުގެ ބަޔާނު

(ފަރުދުން)

ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު		ތާރީޚް	
އަރަނިވެރިޔާ			
ދަރަނިވެރިޔާ			

1. ދަރަނިވެރިޔާގެ މަޢުލޫމާތު

ފުރިހަމަ ނަން އަދި އައިޑީކާޑު ނަންބަރު			
ދާއިމީ އެޑްރެސް			
މިހާރުއުޅޭ އެޑްރެސް			
ފޯނު ނަންބަރު		އޮފީސް ނަންބަރު	

ކައިވެނީގެ ހާލަތު	ކައިވެނި ކޮށްގެން	☐	ކައިވެނި ނުކުރަން	☐	ވަރިވެފައި	☐

ކައިރި މުސްތަޤްބަލުގައި އެޑްރެސް ބަދަލުވުމުގެ ވިސްނުން އެބަހުރި	☐	ނެތް	☐	ހުރިނަމަ އެޑްރެސް

ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ ދަރިން	އެބަހުރި	☐	ހުރިނަމަ ނަން އުމުރު ބަޔާންކުރޭ
	ނެތް	☐	

އެއްގެބެސްގައި ދިރިއުޅޭ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ އެހެން މީހުން	އެބަހުރި	☐
	ނެތް	☐

ހުރިނަމަ ނަމާއި، އުމުރު އަދި ގުޅުން ބަޔާންކުރޭ	
ނަމާއި އުމުރު	
ހުރި ގުޅުން	

2. ވަޒީފާގެ ހާލަތާގުޅޭ

ވަޒީފާގައި އުޅުއްވަނީ؟		
އުޅޭން (ތިންވަނަ ބައިން ދޭ) ☐	ނުއުޅޭން (ފަސްވަނަ ބައިން ދޭ) ☐
އަމިއްލަ މަސައްކަތް (ހަތަރު ވަނަ ބައިން ދޭ) ☐	ވަޒީފާއިން މުސްކުޅި ވެފައި (ހަވަނަ ބައިން ދޭ) ☐

3. ވަޒީފާއާގުޅޭ މައުލޫމާތު

(މިބައި ފުރުމަށް 7 ވަނަ ބައިންދޭ)

ވަޒީފާ ދިންފަރާތުގެ (ނަން އަދި އެޑްރެސް)	
އަދާކުރާ މަޤާމް	
ވަޒީފާ އަދާކުރާ ތަން ތަފްޞީލުކޮށް ބަޔާންކުރޭ	
ވަޒީފާއިން ލިބޭ ޖުމްލަ މުސާރަ	
އޯޓީ އަދި އެހެނިހެން ބެނިފިޓް	

ލިބޭނީ	މަހު މުސާރަ	☐	ހަފްތާއިން ހަފްތާއަށް	☐	އެހެނިހެން	☐

އާންމުކޮށް މުސާރަ ޖަމާވާ ތާރީޚު	

މުސާރަ ޖަމާވަނީ	ބޭންކު އެކައުންޓަށް	☐	ފައިސާއިން އަތަށްދޭނީ	☐	އެކައުންޓަށް ނަމަ ތަފްސީލު

ބޭންކު	އެކައުންޓް ނަންބަރު	އެކައުންޓް ނަން

ޗާރޖަބަލް އެސެޓް ވަޘީޤާއެއް އަދާކުރާނަމަ މަތީގައި ބަޔާން ކުރުނު ވަޘީޤާއާއި ގުޅޭ މައުލޫމާތު ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ!

4. ކުރާ އަމިއްލަ މަސައްކަތާގުޅޭ މައުލޫމާތު

(މިބައި ފުރުމަކޮށް 7 ވަނަ ބައިން)

ކުރާ މަސައްކަތް: ____

މިމަސައްކަތް ކުރާތާ ވީދުވަސް: ____

ކުރާ ވިޔަފާރި އަކީ ކޮބާ؟/ނަން: ____

ވިޔަފާރި އަކީ ހުއްދަހަމަ ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްގެން ކުރާ ވިޔަފާރިއެއްތަ؟ | އާން ☐ | ނޫން ☐

ހުއްދަހަމަ ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްގެން ކުރާ ވިޔަފާރިއެއްނަމަ ވިޔަފާރި އުޖެރުސް: ____

އަހަރެއްގެ މައްޗަށް ލިބޭ ޖުމްލަ އާމްދަނީ: ____

މިދިޔައަހަރު ސާފުފައިދާ ކިހާވަރެއް؟ ____

މަހެއްގެ މައްޗަށް ވިޔަފާރި ފައިދާއިން އަމިއްލަ ހަރަދަށް ނަގަނީ ކިހާވަރެއް؟ ____

މިގޮތަށް ފާއިތުވި 12 މަސްދުވަހު ވިޔަފާރީގެ ނަފާއިން ނެގީ ކިހާވަރެއް؟ ____

ވިޔަފާރިއަކީ	އަމިއްލަ ވިޔަފާރިއެއް	☐	ހިއްސާވާ ވިޔަފާރިއެއްނަމަ	
	ހިއްސާވާ ވިޔަފާރިއެއް	☐	ކިތައް ފާޓްނަރުން ތިބީ	ހިއްސާގެ ނިސްބަތް ....

މުވައްޒަފުންގެ އަދަދު	☐	އެކައުންޓްސްބަހާ	ހުރި	☐	ނުހުރި	☐

ހުންނަމަ މައުލޫމާތު ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ	
ނަން	އެޑްރެސް

ކޮންފިނީގެ ބޭންކު އެކައުންޓް ހުރޭ	☐	ނުހުރޭ	☐	ހުންނަނަމަ ތަފްސީލު ތިރީގައި

ބޭންކު	އެކައުންޓް ނަންބަރު	އެކައުންޓް ނަން

އެކައުންޓެންޓަކު ނުހުންނަމަ އޮޑިޓް ކުރަނީ ތިންވަނަ ފަރާތަކުންތޯ؟ | އާދޭ | | ނޫން | | އާދޭނަމަ ނަމާއި، އެޑްރެސް އޮޑިޓް ކުރުވުނު ތާރީޚް ބަޔާންކުރޭ

އެކައުންޓެންޓްގެ ނަމާއި، އެޑްރެސް	އޮޑިޓް ތާރީޚް

އެކައުންޓެންޓް ހުންނަމަ މިމައުލޫމާތު ތަކުރާ ބެލުމަށް އަހަރު ކޮބައް ހާސިލު ކުރުމާމެދު އިޢުތިރާޒު ކުރަންތޯ؟ | ނޫން | ☐ | އާދޭ | ☐

އިޢުތިރާޒު ކުރާނަމަ ސަބަބު: ☐

މިވަގުތު އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން މަސައްކަތެއް ކުރަމުތޯ؟ | ކުރަން | ☐ | ނުކުރަން | ☐ | ކުރާނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ

ކަސްޓަމަރު ނަމާއި، އެޑްރެސް	މަސައްކަތުގެ ޠަބީޢަތް	ޖުމްލަ އަގު	ދައްކާފައިވާ އަދަދު	ނުދެއްކި ހުރި އަދަދު ދައްކަންޖެހޭ ތާރީޚް

ކޮށްފައިވާ މަސައްކަތަކަށް ލިބެންޖެހި ނުލިބިހުރި ފައިސާ އެބަހުރިތޯ؟ | އެބަހުރި | ☐ | ނެތް | ☐ | ހުރިނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ

ކަސްޓަމަރު ނަމާއި، އެޑްރެސް	މަސައްކަތުގެ ޠަބީޢަތް	ޖުމްލަ އަގު	ދައްކާފައިވާ އަދަދު	ނުދެއްކި ހުރި އަދަދު ދައްކަންޖެހޭ ތާރީޚް

ނުލިބި ހުރި ފައިސާ ހޯދުމަށް ކުރީ ކޮންމަސައްކަތެއް؟ (މަތީގައި ބަޔާންކުރި)

ކުރިއަށް ކުރަންހުރި މަސައްކަތްތައް އެބަހުރިތޯ؟	އެބަހުރި	☐	ނެތް	☐ ހުރިނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ

ކަސްޓަމަރުގެ ނަމާއި، އެޑްރެސް	މަސައްކަތުގެ ޑީޓެއިލް/ބާވަތް	އަގު

5. ވަޒީފާ އަދާކުރާނަމަ

ވަޒީފާއެއް އަދާކުރާތީ ހާޒިރުވަމުން ވެއްޖެ؟

ކުރަނީ ވިޔަފާރި/މަސައްކަތް/ޕްރޮފެޝަނަލް އަދި ކޮބާ؟

ވަޒީފާއެއް ހޯދުމަށް ކުރަނީ ކޮންމަދަރުމަކުތޯ؟ ތަފްސީލުކޮށް ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ

ހުރިއަށް ކޮން ކަހަލަ މުސްތަޤްބަލެއްގައި ވަޒީފާއަކަށް ހާޒިރުވާ/އިންޓަރވިއުވުމަށް ތައްޔާރުވާނެތޯ؟	ނުވޭ ☐	ވޭ ☐	ތާރީޚު	

ދަރިވަރުން އެއްވެސް އާއިލާއެއް ލިބެމުންދާނަމަ ތަފްސީލު ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ؟ (ލިބޭނަމަ 8(ހ) އަށް ދޭ)

އާމްދަނީގެ ބާވަތް	އަދަދު	ދުވަހު/މަހެއް	ޖަމާވާ އެކައުންޓް

6. ރިޓަޔަރ ކުރުމުގައި
(މިބައި ފުރިހަމަކުރަން 07 ވަނަ ބައިން ދޭ)

ރިޓަޔަރ ކުރުމުން ތާރީޚު		ޕެންޝަނަން ލިބޭ މިންވަރު ތަފްސީލު ތިރީގައި ބަޔާންކުރޭ

ރިޓަޔަރ ކުރުމުން އެޖެންސީ	ލިބޭ އަދަދު	ހަފްތާ/މަހަކު/އަހަރު އެއްފަހަރު

7. ލިބޭ އެހެނިހެން އާމްދަނީ

(މިބައި ފުރުމަކޮށް 08 ވަނަ ބައިން ދޫ)

ވަޒީފާ އަދާކުރާ އިތުރު މީހަކު ދިރިއުޅޭތަ؟ (ކުއްޔަށް ދިރިއުޅޭ ބަޔަކު ނުހިމަނާ، 08 ބައި ބައްލަވާ)

ދިރި އުޅޭ ☐
ދިރި ނޫޅޭ ☐

ދިރިއުޅޭނަމަ އުމުރުން ގޮތުގައި ހަރަދަށް ކިހާވަރަކަށް އެހީތެރިވެދޭތޯ؟ ☐

ދައުލަތުން މާލީ އެހީތެރިކަމުގެ ގޮތުގައި ލިބޭ އެއްޗެއް ގެވެށިގެ ބަޔާންކުރޭ!

ލިބޭ މާލީ އެހީގެ ބާވަތް	އަދަދު	ޖަމާވާ އެކައުންޓް

8. ދިރިއުޅޭ ތަނާގުޅޭ

ދިރިއުޅޭ ގެއަކީ

- އަމިއްލަ މިލްކުތަނެއް (8އ ފުރަން ދޫ) ☐
- ދައުލަތުގެ މިލްކުވާ ގޮތަށް ކުއްޔަށް (8ބ ފުރަން ދޫ) ☐
- ކުއްޔަށް ދިރިއުޅޭ ތަނެއް (8ބ ފުރަން ދޫ) ☐
- ފަރުދެއްގެ އަތުން ކުއްޔަށް ހިފައިގެން (8ބ ފުރަން ދޫ) ☐
- އެހެނިހެން (8ބ ފުރަން ދޫ) ☐ ....
....

8 އ ދަރަނިވެރިކަމާއި އަމިއްލަ މުދަލާ ގުޅޭ

(މިބައި ފުރިހަމަކޮށް 09 ވަނަ ބައިން ދޫ)

މުދާ މިލްކުވެގެންވަނީ ☐ މަރަހު ☐ ބައިވެރިވާ މިލްކުވެރިކަމެއް

ބައިވެރިވާ މިލްކުވެރިކަމެއްނަމަ އެފަރާތެއް ބަޔާންކުރޭ! ☐

ފުރިހަމަ މިލްކުވެރިކަމުގެ ހައްޤު ލިބިފައިވާ ☐ އަގުދައްކާ މިލްކުކުރާ ގޮތަށް ގަންފައި ☐

އަގުދައްކާ މިލްކުކުރާ ގޮތަށްނަމަ ފުރިހަމަ މިލްކުވެރިކަން ލިބޭނީ ކޮންއިރަކު؟ ☐

ދިރިއުޅޭ ގެއަކީ

- ދިވެހި އާދައިގެ ގެއެއް ☐
- ބަގީޗާ އެއް ☐
- ދެފަންގިފިލާ އަށްވުރެ ބޮޑު ގެއެއް ☐
- ދެފަންގިފިލާ އަށްވުރެން މަދު ފަންގިފިލާގެ ގެއެއް ☐
- ފުލެޓެއް ☐

މިގޭގައި ☐ ސިޓިންގ ރޫމު ☐ ބަދިގެ ☐ ފާޚާނާ/ގޯޅި ☐ ނިދާ އެއްކޮޓަރިއަށްވުރެން ގިނަ

މިގެ ގޮތް އަގަކީ/އިމާރާތް ކުރި އަގަކީ ☐ މިހާރުގެ އަގަކީ ☐

މިގެ ވަނީ ރަހުނުކުރެވިފައި ☐ ކުރެވިފައި ☐ ރަހުނު ބެހެއްޓިފައިވާ ފަރާތުގެ ނަމާއި އެޑްރެސް

ތަ؟		ނުކުރެވޭ
ރަހުނަށް މަހަކު ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު		
ރަހުނު ކުރެވިފައިވާ މުދަލުގެ		ރަހުނު މުދަލުގެ ހަމަވާ ތާރީޚް
ގޭގެ އެއްވެސް ބައެއް ހުރި ކުއްޔަށް ދޫކޮށްފަތަ؟	ދޫކޮށްފަ	ދޫނުކުރަން

ދޫކޮށްފައި ހުރިނަމަ އެފަރާތްތަކާއި، ކުލި ލިބޭ ފަރާތުގެ ނަން ބަޔާންކުރޭ

މިގެ އެއްވެސް ޕްރޮޕަޓީއެއް ގެރެންޓީއެއްގެ ގޮތުގައި ބޭންކަކަށް ދީފައިވާނަތަ؟	އާން	ނޫން
ވާނަމަ ތަފްޞީލު		

8 ބީ ދައްކަމުންދާ ކުލީގެ ތަފްޞީލު

(މިބައި ފުރިހަމަކުރުމަކާން 09 ވަނަ ބައިހަނދޫ)

އުޅެނީ ކުއްޔަށް	އެކަނި	އެހެން މީހަކާ ބައިވެރިވެގެން	ކުއްޔަށް އުޅެނަމަ އެތަނުގެ ވެރިފަރާތް ބަޔާންކުރޭ؟

މިތަނުގައި ކުއްޔަށް އުޅޭތާ ކިހާދުވަހެއް ވީތަ؟	(އަހަރު މަސް)

އާއިލީ ގުޅުމެއްނެތް މީހަކު މިގެ ގޭބިސީގައި ދިރިއުޅޭތަ؟	ދިރިއުޅޭ	ދިރިނޫޅޭ
ކުއްޔަށް އުޅޭ ބަޔަކުހުރިނަމަ ކުލީގެ ގޮތުގައި އެހެން ފަރާތަކުން ދައްކާ ތަ؟	އާން	ނޫން

ކުލިވިޔަކާ އިތުރު ޚަރަދާ ދައްކާނަމަ ތަފްޞީލު ބަޔާންކުރޭ؟	(އަދަދު މަހަކު/ހަފްތާއަކު)
ކުލީގެ ގޮތުގައި ދައްކަނީ ކިހާވަރެއް؟	(އަދަދު މަހަކު/ހަފްތާއަކު) / އެއްވެސް ވަރެއް ނުދައްކަން

ދިރިއުޅޭ ގޭބީސީގެ އެއްވެސް ބައެއް އެހެން ފަރާތަކަށް ކުއްޔަށް ދީފައިވާނަތަ؟	އާން	ނޫން

އާނަމަ ކުއްޔަށް ދީފައިވާ ފަރާތުގެ ނަމާއި، ލިބޭ އާމްދަނީގެ ތަފްޞީލު ބަޔާންކުރޭ؟

9. ސާވިސްއާއި، އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރާއި، އެހެނިހެން ފުރުސަތުތައް

ދަރިއުޅޭ ގެދޮރާ އެހެން މުދަލެއް މިލްކުގައި އެބައުޅޭތޯ؟ ☐ އެބައުޅޭ ☐ ނުޅޭ

ހުރިނަމަ އެޕާޓްމަންޓް، ގެ، ފްލެޓު، ކޮއްޓެޖް ދިރިއުޅޭ، މިލްކުވެރިޔާ ބަޔާންކުރޭ؟

ބޭންކު އެކައުންޓު އެބަހުރިތޯ؟ ހުރިނަމަ ބޭންކު އެކައުންޓުތަކުގެ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ؟ ☐ އެބަހުރި ☐ ނެތް

ބޭންކު	އެކައުންޓު ނަންބަރު	ބާކީ	ބާލަންސް	ފަރުދީ/ޖޮއިންޓު	ޖޮއިންޓުގައި ބައިވެރިވާ ފަރާތުގެ ނަން

އެއްވެސް ހިއްސާއެއް، އިންވެސްޓްމަންޓެއް އެބަހުރި؟ (އިންޝުއަރަންސް ޕޮލިސީއެއް، ޝެއަރު ހިމެނިގެން ބުނެދޭށެވެ)

☐ އެބަހުރި (ހުރިނަމަ ތަފްސީލު)

☐ ނެތް

ޕެންޝަން ސްކީމުގައި ބައިވެރިއެއްތޯ؟ ☐ ބައިވެރިއެއް ☐ ބައިވެރިއެއްނޫން

އަންނަނިވި ތަކެތި އެބަހުރިތޯ؟ ހުރިނަމަ އެއްޗެއް ދިމަގޮތާ ކާރުބާރުގައި ވެއްޖެ؟

	އުމުރު (އަހަރު)	މިހާ އަމިއްލަ އެއްޗެއްތަ ނޫނީ އަގުދައްކާ މިލްކުކުރާ ގޮތް ގަނެފައިވާ އެއްޗެއްތަ؟	އަމިއްލަ އެއްޗެއް ނޫނަސް އޭގެ ފައިދާތަކެއް ބޭނުންކުރޭ	ނުދައްކާ ބާކީ ހުރި އަހަރު	ދެއްކުން އަހަރު
☐ މަޓޯރު ބޯޓު/އަވަދަން					
☐ ޓަކްސީ ސްކޫޓަރު/މޮޓޯ ސައިކަލު					

☐	ޗެކު					
☐	ލީޒިން ބަޔާ އެހެން އެއްޗެއް					
☐	ކޮމްޕެނީ/ލީޒިން ކުރުވާ					
☐	ކޮންޓްރެކްޓަރ/ސަބްކޮންޓްރެކްޓަރ					
☐	ޑިސްޕޯސްޓަރ					
☐	ޑިޒައިން ޗާޓަރު ސަރވިސް					
☐	ދަރުބާރު އެޖެންޓު/ކޮންޓްރެކްޓަރ					
☐	ފިނޭންސް/ބޭންކިންގ ފަންޑު					
☐	މުއްސަދިކުރާ އާމްދަނީއަށް					
☐	އެހެނިހެން					

ދެއްވާ އެވަރުގެ ދަރުބާރުގައި އަދި ހަތަރުވަރުގައި އެބަހުރިތަ؟ ހުރިނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ؟

☐ އެބަހުރި
☐ ނެތް

އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ނުވާ އެއްވެސް މުދަލެއް އެބަހުރިތަ؟ ހުރިނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ؟

☐ އެބަހުރި
☐ ނެތް

މުދާ	އަގު

ވިޔަފާރި ތަރަންގެއް ނުވަތަ މަސައްކަތްގެ އަގެއް ގޮތުގައި ލިބެންޖެހޭ ފައިސާއެއް ފިޔަވާ ތިފަރާތުގެ އެހެން ފައިސާއެއް އެއްވެސް މީހެއްގެ އަތުގައި އެބަހުރިތަ؟ ހުރިނަމަ އެއީކާކުކަމާއި، ޢުމުރާ އަދަދު ބަޔާންކުރޭ؟

☐ އެބަހުރި
☐ ނެތް

ނަން	ޢުމުރު

10. އެހެނިހެން ދަރަނި ނުވަތަ މަސްވަރަށް ދައްކަންޖެހޭ އަދި ކޯޓު އަމުރަކާގެ ދިގެން ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއި ގެ މައުލޫމާތު

ޚަރަދުތަކެއް ގާބިސީގައި ހިމެނޭ އެއްނިވީހަކު ދައްކާ އަދަދެއް މިއިން ބައެއްގައި ހިމަނައިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި ޖާގައިރު ދައްކަންޖެހޭ. މިސާލަކަށް މަހަކު/ހަފްތާއަކު		ދަރަނިބަރު އިތުރަށް ދައްކާފައިވާ މިބައިގެ ތަރުތީބުގައި ހިމެނޭ އިތުރަށް ދައްކާފައިވާ ފައިސާއެވެ. މިސާލަކަށް ކުރަންޖެހޭ ޚަރަދުގެ އެއްވެސް ބައެއް ހިމަނައިގެން ނުވާނެއެވެ.	
	އަދަދު/ދައްކާ މުއްދަތު		އަދަދު/ދައްކާ މުއްދަތު
ރަހުނު		ރަހުނަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
ކާރު		ކާރަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
ޓެކުސް		ޓެކުހަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
ކައްކާ ގޭހަށް ޚަރަދުކުރާ		ކައްކާ ގޭހަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
ކަރަންޓުބިލް		ކަރަންޓުބިލަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
ފެންބިލް		ފެންބިލަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
އިންޓަރނެޓް/ޓީވީ ބިލް			
ފޯނު ބިލް(ލައިން)		ފޯނުބިލަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
ފޯނުބިލް (މޮބައިލް)		ފޯނުބިލަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
ގޭގެ އާންމު ޚަރަދުތަކަށް ކުއްތާ ބައިމަގުން/ސޫފުރާ ފުއްދުން)			
ދަތުރު ޚަރަދު		ދަތުރު ޚަރަދަށް އެޑްވާންސަށް ދެއްކުމަށް	
ކުދިންގެ އަންނައުނަށް ޚަރަދުކުރާ			
ދަރިންގެ ޚަރަދަށް			
ސުކޫލުގެ ފީހަށް			
އުޅުނިރުން ޚަރަދު			
ޖުމްލަ			
ކޮޅު ހުރިމަ/އިތުރު ދެކޭގޮތް ދައްކާފައިވާ ކޮންމެ ޚަރަދެއް؟ ވާނަމަ ތަފްސީލް ދީގެން ބަޔާންކުރޭ؟			

ކޭހުގެ ނަންބަރު އަދި ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު	ހުކުމް/އަމުރުގެ ތާރީޚް	ދައްކަންޖެހޭ ޖުމްލަ އަދަދު	މަހަކު ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު	އަރަނިވެރިޔާގެ ނަން	ނުދައްކާ ބާކީ	ހުކުމާއެއް ގޮތަށް ބަރާބަރަށް ދައްކަންތޯ/ނޫން	ނޫންނަމަ ދައްކަންޖެހި ނުދައްކިހުރި އަދަދު
	ޖުމްލަ						

ކްރެޑިޓް ކާޑާއި، މިނޫން އެހެން ލޯނަށް ފައިސާ ދައްކަމުތޯ؟ (މިބައިގައި ރަހުނު އަދި ވިޔަފާރީ ލޯނު ނުހިމެނޭ)
ދައްކާނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ؟

☐ ދައްކަން ☐ ނުދައްކަން

އަރަނިވެރިޔާގެ ނަން	ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު	މަހަކު ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު	ދައްކަންޖެހޭ ގޮތަށް ދައްކަމުން/ނުދައްކާ	ދައްކަންޖެހި ނުދައްކާ ބާކީ
ޖުމްލަ				

ދަރަނިވެރިޔާގެ މައްޗަށް އިފްލާސް ކުރުމުގެ މައްސަލައެއް ހުށަހެޅި ހިނގަމުންދާތޯ؟

☐ އާދޭ
☐ ނޫން

މައްސަލަ މިހާރު

☐ ކުރިއަށްދަނީ ☐ އަމުރު ނެރެވިފައި އެހެނަސް މައްސަލަ އަދި ނިމިފަ
☐ އަމުރު ނެރުނު މައްސަލަ ޤަޟިއްޔާ ފައިލު ބަންދުކޮށް މައްސަލަ ނިންމާފައި
☐ އެހެން މަރުޙަލާއެއްގައި. އެހެން މަރުޙަލާއެއްގައި ނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރޭ

ވަކީލަކަށް ހުށަހެޅުމާއި ހުށަހެޅި ގޮތުންނިމިފައިވާތަ؟ ވާނަމަ ތާރީޚް ބަޔާންކުރޭ؟ ނުވާނަމަ ހުށަހަޅާ ގޮތެއް އެބައޮތްތަ؟

ވާ	ނުވާ	ވާނަމަ ތާރީޚް
އެބައޮތް	ނެތް	ހުށަހަޅާ ގޮތް

11. ޖިނާއީ ދައުވާކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ގޮތުގެ މަޢުލޫމާތު

ޖިނާއީ ދައުވާކުރުން ހުށަހަޅާ ވަކިގޮތެއް އެބައޮތްތަ؟ — އެބައޮތް / ނެތް

ނުކުރާނަމަ ސަބަބު

ޖިނާއީ ދައުވާ ހުށަހަޅާ ގޮތް:

- އެކިއެއްޗަކަށް ...... މުއްދަތުގައި ...(ތާރީޚް)...... ހުގައި ދައުވާކުރުން
- އިންސްޓޯލްމަންޓުން .... މަހުގެ، ..(ތާރީޚް)..... ފަހަރެއްގެން ދައުވާކުރުން.

ހުށަހެޅި ގޮތުން ޖިނާއީ ދައުވާކުރުން ޖިނާއީ ދައުވާކުރާ ގޮތް — ކޯޓުން ޖިނާއީން / ދަރަނިވެރިޔާ އަމަލު

އިޤްރާރު

މަތީގައި ދީފައިވާ މަޢުލޫމާތުތަކީ އެނގިހުރި މިންވަރަކުން ދީފައިވާ ތެދުމަޢުލޫމާތުތަކެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑު އިޤްރާރުކުރަމެވެ.

ސޮއި:- ....(ދަރަނިވެރިޔާ)

ނަމާއި، މަޤާމު، ހައިސިއްޔަތު:- ....

ތާރީޚް:- ....

މަތީގައި ސޮއިކުރުމަށް ކޯޓުގެ/ޤާނޫނީ ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ހާޒިރުވެ ފަރާތުން އިންސާފުކުރުމަށް ކަމުގެ އަމަލުގައި ޖަވާބުދާރީވާށެވެ. އެކަމަށް އިންސާފު ކުރި އަޅުގަނޑުގެ ހާޒިރުގައެވެ.

ސޮއި:- .... (ކޯޓު އޮފިސަރު)

ނަން:- ....

ތާރީޚް:- ....

ހުށަހެޅުން ލިބުނުތަން

މާލީކަމު ބެލުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ފުރިހަމަ ކުރަންޖެހޭ ފޯމު

ނަންބަރު:- .... ދޭސްވައްޓާގެ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމަށް މާލީކަމު ބަލައިދިނުމުގެ ފިޔަވަޅު އެދުމަށް އެދި ހުށަހެޅިފައިވާ ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭ.

1- ދަރަނިވެރިޔާ .....(ނަމާއި އެޑްރެސް) ..... ޕާސްޕޯޓް ކާޑު :........... އެވެ.

2- ހުކުމުގައި ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު ހިމެނޭގޮތުން ......(ފައިސާގެ އަދަދު)........ ދެއްކުން އަންގާފައިވެއެވެ.

މިހާތަނަށް ނުދައްކާ ހުރި ......(ފައިސާގެ އަދަދު)....... އެވެ. ހުކުމުގައި ...(ތާރީޚު ކޮށްފައިވާ ތާރީޚު)

... ތާރީޚު ކޮށްފައިވެއެވެ.

ނޯޓް:-

ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔުމާއި، ކުރަންއެދޭ ސަބަބު

މާލީކަމު ބެލުމުގެ ބައްދަލުވުން ކުރިއަށް ގެންދަންޖެހެނީ ފަސިހާރުކުރުމަށް ބެލުވާ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ނެތްނަމަ ސަބަބު ކުރުމުގެ ބައްދަލުވުން ކުރިއަށް ގެންދާނީ ތަންފީޛު އޮފިސަރެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓު އޮފިސަރެވެ. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ކޯޓު އޮފިސަރު ކުރާނީ ނަންބަރު 00 ޤަވާއިދުގައި އެފަދަ ސަބަބުތަކެވެ. އަންނަނިވި ލިޔުންތައް ހިމެނޭ ގޮތުން ގެންގުޅޭ ލިޔުން ހުށަހެޅުމަށް ނަސޭހަތް ދީފައިވާނެއެވެ.

- ޕޭ ސްލިޕް، ބޭންކު ސްޓޭޓްމަންޓްތައް
- ހިއްސާ ސެޓްފިކެޓް، ކާރު އެއްބަސްވުންތައް
- ޕޭރޯލްގެ ރަޖިސްޓަރީ، ސަރަފާއެއް
- ފައިސާދެއްކުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމް އަމުރުތައް
- ނުދައްކާހުރި ފައިސާ ނުވަތަ ދަރަންޏާ ގުޅޭ ބިލުތައް
- ފާއިތުވި އަހަރުގެ ކަރަންޓު، ގޭސް، ފޯން، ބުލުސް ބިލުތައް

މިސާލުގެ ގޮތުން ކުރި :- ލިބެންޖެހި ނުލިބިހުރި ފައިސާގެ ރަސީދު ނުވަތަ ބިލުތައް، ދެއަހަރުދުވަހުގެ އެކައުންޓް ސްޓޭޓްމަންޓް، މާލީގެ އެކައުންޓުތަކާއި ބެލެންސް.

ސެކްޝަން 3، 4 އަދި 5 ފުރިހަމަ ކުރާނީ އެކަމަށް އެދޭނަމައެވެ.

ކަނޑަވަރުކޮށްދޭ ބާރުން ނުވަތަ އިތުރަށް ފުރިހަމަކުރުން ލާޒިމުވާނެއެވެ.

3- ނަންބަރު 00 ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރާ ސަބަބުތައް ފިޔަވާ އިތުރު ސަބަބެއް މާލީކަމު ބެލުމުގެ

ރުޖޫޢުވުމުގައި ދަރަނިވެރިޔާއާއި ކުރަން އޮތްނަމަ އެސްވާލުކޮށް ވަކި ކުރުމަށްއޮތްގައި ލިޔުން ހުށަހަޅާނެވެ.

4- މާލީ ހާލަތު ބެލުމުގެ އަޅުއްވުމަށް ހާސިލުވުމަށް ފޯރުކޮށް ނަގަހުގައި ހުށަހެޅުމަށް އަންގާފައިވާ ލިޔުންތައް ފިޔާ އިތުރު ލިޔުންތަކެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް އެންގުމަށް އެދޭނަމަ އެލިޔުންތައް ވަކި ލިޔުމެއްގައި ލިޔުއްވުމަށް އެއްކަރުދާސް ކުރާނެވެ.

5- މާލިއްޔަތު ބެލުމުގެ ބައްދަލުވުން ފަހިކުރުމަށް ބާކީވަ ދިނުމަށް އެދި މަޤުބޫލު ސަބަބެއް އޮތުމާއި ދެކޭނަމަ އެކަން ޔައިގައި ބަޔާންކޮށް ދިނުމަށް އެދެވޭ.

އިޤްރާރު

ދައުވާލިބުމުގައި ދޫކުރައްވާފައިވާ ހިސާބުއިތުރަށް ކޯޓު ހުކުމްގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ބެލެނިވެރިޔާ ކަމުގައި މާލީ މުދަލާ ފުރުމަތި އަޅުގަނޑު ބައްދަލުވުމުގައި ބާކީކޮށްފައިވާ ހުރި މައްސަލަތަކުގައި ބާކީކޮށްފައިވާ އަދި ވަކީލުންގެ ލިޔުންތައް ފިޔަވާ ބެލުމުގެ މައްސަލަތައް ބާކީކުރުމަށް އިޤްރާރު ކުރަމުންދަމެވެ.

☐	މާލީ މުދަލުގައި ބާކީކޮށްފައިވާ އެންމެހައި ވެރިފިކޭޝަނާއި ދައުވާލިބުމުގެ އިތުރުގައި ބެލުމުގައި ދަރުބާރުގައި ހަމަހަމަކޮށްދެވޭ.
☐	ދައުވާލިބުމުގެ ދަފުތަރު ހަމަހަމަކޮށް މުދަލާ ފުރުމަތި ބާކީކޮށްފައިވާ ހިސާބު ވެރިފިކޭޝަނާއި ބެލުމުގައި ހިމެނޭ. ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ބަދަލުގައި މުދަލާ ފުރުމަތި ސޮއިކުރުމުގެ ބާރު ދައުވާލިބެނީ ލިބޭނެގޮތަށެވެ.

ސޮއި:-

☐	ދައުވާ ކުރާފަރާތް
☐	މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާ ފަރާތް (ދައުވާކުރަނީ ކުޑަކުއްޖެއް ނުވަތަ ބަލިމީހެއް ކަމުގައިވާނަމަ)
☒	ދައުވާކުރާ ފަރާތް ތަމްސީލުކުރާ ޤާނޫނީ ވަކީލު

ތާރީޚު:-	ދުވަސް/މަސް/އަހަރު
ފޯނު ނަންބަރު:-	ނަމާ އެޑްރެސް އައިޑީ ކާޑު ނަންބަރު
ހަސްތު ތަމްސީލު ކުރާ ފަރާތުގެ/ ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ނަން:-	ނަން ހުއްދަ ނަންބަރު ބަދަލުވިނަމަ ނަމާއި އައިޑީ ނަންބަރު
ކުންފުނި ނުވަތަ ޤާނޫނީ ޝަޚްސެއްގެ ފަރާތުން ސޮއިކުރާނަމަ ހައިސިއްޔަތު:-	

ބާބު 65

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން –

ގާނިޝީގެ ކިބައިން މުދާ ހިފެހެއްޓުން

ތަޢާރަފު:-

ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމުގެ ގޮތުން ދިންވަތަފަރާތެއްގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ހުރި މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ޙުކުމްކުރާ ޢަމަލީ ގޮތެއްގައި ކިޔަނީ ގާނިޝީގެ ކިބައިން މުދާހިފެހެއްޓުމެވެ. ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެއަތުގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ އުޅޭ އަދި ނުދައްކާ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. އަދި މިފަދައިން އަމުރުކުރުމަށް އަރަނިވެރިޔާގެ ފަރާތުން ކޯޓުގައި އެދެވިދާނެވެ.[1]

ގާނިޝީ އިޖުރާއަތުގެ ތެރެއިން ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގެ ތިން މަރުޙަލާއެއް އެބައެވެ. އެއީ ގާނިޝީގެ އަތުގައި ހުރި މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ފިޔަވަޅާއި، އުޖޫރައާއި އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމުގެ ފިޔަވަޅާއި، ދަރަނިވެރިޔާއަށް ގާނިޝީ ދަރަނިބޯއި ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރިމަތި މައްސަލައިގެ އަރަނިވެރިޔާއަށް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރާ ފިޔަވަޅު އެވެ.[2] މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ގާނިޝީ އިޖުރާއަތަށް ފުރިހަމަކަން ދޭ މަޢުލޫމާތެވެ.

ގާނިޝީ އުސޫލަކީ އަމަލު ކުރި ބައެއް ފަސްތަކަށް ނިޒާމުތަކުގައި މިއުސޫލު އުވާލައި އެކަން ގޮތަކަށް ދިނުމަށްޓަކައިގެ އަތުގައި ހުރިހާ މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ކަންކަން ހަމަޖެއްސުމަށްވާކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ. މިސާލަކަށް ޖާނާގެ މަސްދަރަކަށް ދިފާޢު ވައިރު މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފަވާއިދަށް ގެނެވުނު ހަމަޖެހުން އިސްލާހުން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[3]

ގާނިޝީ

ގާނިޝީއަކީ ދިނުމަށް ފަރާތެއްގެ ކިބައިގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ ފައިސާ ހުރި އެހެން ފަރާތެއްގެ މައްޗަށް އެފައިސާ ދެއްކުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރާ ދިނުމަށް ފަރާތެކެވެ.[4] މިއާ ބެހޭގޮތުން، އެހެންމީހެއްގެ ފައިސާ އެމީހަކަށްގައި ބަލަހައްޓާ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ހުރި ބޭންކު މިސާލު؛ ބޭންކު ފަރާތެއް ވާނީ ގާނިޝީއަކަށެވެ.

ކޯޓުގައި ހުށަހަޅާ ފޯމު

ކޯޓުގައި ހުށަހަޅާ ދަރަނިވެރިންގެ ފޯމު އެހެން ގާނިޝީގެ ހުށަހެޅުމާއި ކަނޑައެޅުމަށް ބެލެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ކޯޓުގައި ހުށަހަޅާ ފޯމު އެކޯޓުގައި ހުށަހެޅުމަށް ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމަށް ހިފެހެއްޓުންވެ. މިގޮތުން

[1]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 372(ހ)
[2]- ކުރީގެ މާއްދާ 377(ހ)
[3]- The Civil Procedure (Amendment No. 4) Rules 2001 No. 2792 (L. 29) https://www.legislation.gov.uk/uksi/2001/2792/contents/made
[4]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 429(ށ)

ފައިސާ ހިފެހެއްޓޭނީ ފައިސާ ހިފެހެއްޓުމަށް މަތީމަރުހަލާގެ ކޯޓުން އަމުރުކޮށްފައިވާނަމަ، ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަކަށް ދައްކަންޖެހޭ ސާބިތު ދަރަންޏެއް ކޯޓުގައި އޮތްނަމަ، ނުވަތަ ފައިސާ ދޫނުކުރުމަށް ކޯޓުން އަމުރެއްކޮށްފައިވާނަމައެވެ.[5] މިއީ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއީގޮތުން ދެވިދާނެ ފަރުވާއެކެވެ.

ބޭންކުއެކައުންޓު

ބޭންކުއެކައުންޓްގައި ނުވަތަ މާލީ އިދާރާއެއްގައި ހުރި ފައިސާ ހިފެހެއްޓުމަކީ ޤާނޫނީ ކިބައިން ދުރާ ހިފެހެއްޓުމެވެ. މިއާ ދަރަނިވެރިޔާސްކުރުމަށް ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ބޭންކު އެކައުންޓްތަކުގައި ހުންނަ ފައިސާ ކޯޓަށް ހިފެހެއްޓިދާނެވެ. މިފަދައިން ހިފެހެއްޓޭނީ ކޯޓުން ޙުކުމާ އަމުރުކުރުމުންނެވެ.[6] މިފަދަ އަމުރެއް ކުރެވިއްޖެނަމަ އެއަމުރަކަށް އިއުތިރާޟުކުރާފަރާތް ތަބާވާންވާނެވެ.

5- ކުރީގެ ހަވާލާ 257(ހ)(ނ)(ސ)

6- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 248(ށ)

ތަންފީޒުގެ ކިބައިން މުދާ

ހިފެހެއްޓުން

<u>މަޢުލޫމާތު ހޯދުން</u>

ތިންވަނަ ފަރާތް ނުވަތަ ތަންފީޒުގެ ކިބައިން ހުކުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފައިސާ ލިބިދޭންކަމަށް ކޯޓުން ވަކިވަނަ އެކަން ސާބިތުކުރެވޭ ދިނުމަށް އެދިވޭދާނެވެ. އެގޮތުން އިޖްރާއަތުކުރެވުނު ބައްދަލު ދަރަނިވެރިޔާއަށް ތަންފީޒީ އަމުރުކުރުމުގެ ދަރަނިގެ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ އަމުރުކުރުމުގެ ހިފުން ދަރަނިގެ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމަށް އެކަމުގެ ކޯޓުން އެންގުމަށް ތަންފީޒީ އަމުރު އެންގިދާނެވެ. އަދި ތަންފީޒުގެ ކިބައިން ދަރަނިވެރިޔާއަށް އަމުރުދިނުމަށް ނުވަތަ މުސާރައިން ލިބޭނެ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާއަށް އާމްދަނީ ލިބޭ ވަސީލަތެއް ތަންފީޒީ ކިބައިގައި ހިފެހެއްޓުމަށް އެކަން އެންގުމަށް ތަންފީޒީ އަމުރު އެންގިދާނެވެ.[7] ތިންވަނަ ފަރާތުގެ މުދާ ހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމަށް ބޭނު ހުށަހަޅާފައިވާ ކޯޓުގެ އިސްނަގައިގެން އެކަން ބަލަންޖެހޭ ގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 377 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައިވާ ގޮތަށް ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ފޯރުކޮށްދެވޭނެވެ. މިއީ މާލީގޮތުން ބާރުގެ ބައްދަލުކުރުމުގައި ތިންވަނަފަރާތުގެ ފައިސާއާއި، މުދާ ހުކުމުގައި ބަޔާންކުރެވޭ އެކަން ސާބިތުކުރެވޭ އިތުރު އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ. މިގޮތައިން ސާބިތުކުރުމުން މުދަލެއް ހުކުމުގެ ނުވަތަ ލިބެންޖެހޭ އޮތް ހުކުމަށް ފައިސާ ބަޔާންކުރުމުގައި އަމުރުތަކުގެ ތަރުތީބުން އަމުރެއް ނެރުމާއެކު، ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ނިޔާއެއް ޝަރުޢީ އިޖުރާއީ ތަންފީޒީ ކިބައިން ހިފެހެއްޓުމެވެ.

<u>އަމުރު</u>

ތަންފީޒީ އިޖުރާއަތުގެ ތަރުތީބުން މަދަނީގެ ތިންއަމުރެއް ކުރެވިދާނެވެ. އެއީ ތަންފީޒުގެ ކިބައިން މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރާއި،[8] އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރާއި،[9] އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރާއި،[10] އަދަރިވެރިޔާގެ ދަރަނި ތަންފީޒުކުރުމުގެ އަމުރެވެ.[11] މިއިން އަމުރެއް ކޯޓުންނަށް ހުށަހަޅައިދޭ ނިޒާމީ އެއަމުރެއް ތަރުތީބުގެ ފަރާތްތަކަށް ކޮންމެއަކަށް ދީފާނެވެ. ނިޒާމާއިގެ ތަޢުލީމު ފަސޭހަ ބައްދަލުވުމެވެ. މިއިން އަމުރެއް ނެރުމަކީ މާލީބައްދަލު ބެލެމަށްފަހު ފާހަގަކުރެވޭއެވެ. އަޑުއަހާއިރު ބައްދަލުކުރެވޭ ނަތީޖާ އަދި ކޮމިޝަނުގައި އަމުރު ނެރެވިދާނެވެ. މިއަމުރުތަކުގެ ތަޢުލީމު ތަރޭ ފަސޭހަ ބައްދަލުވުމެއްވެ.

---

[7]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 377(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)(ބ)

[8]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ހ) ގެ ފުރަތަމަ އިބާރާތް.

[9]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ށ)

[10]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ނ)

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ރ)

އަމުރުގެ ނަތީޖާ

އަމުރަކީ ފާސިދުވީގެ ހިބައިން މުޅި ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރެއްނަމަ އެއަމުރުގައިވާ ގޮތަށް ތަންފީޒު އޭރުވެސްދު މުޅި ހިފެހެއްޓުމުން ފާސިދުއަކީ އެމުދަލުގެ ބެލެނިވެރިފަރާތުގެ ގޮތުގައި އިތުރުރާސުލުކުރެވޭނެތެވެ.[12] ކޯޓުން ހިފަހައްޓާ މުދަލުގެ ބެލެނިވެރިޔަކު ނުވަތަ ބަލަހައްޓާނެ މީހަކު އައްޔަނު ކުރުމަކީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. މިހާލަތުގައި ބަލަހައްޓާ ފަރާތެއް ކޯޓުން އައްޔަނުކުރާކަށްނުޖެހޭނެއެވެ.[13]

ވީމާ ފާސިދުވީގެ އަމުރެއްގައި ހުރި މުދަލެއް ހިފަހައްޓާފައިވާ ހުކުމީ ގޮތެއްގައި ހިފެހެއްޓުން އޮތް އެއްޗަކާއްސަ ހުކުމީގޮތެއްގައި ހިފެހެއްޓިފައިވާ އިސްކަންދެވޭނެއެވެ. އާންމުގޮތުން ހިފެހެއްޓުމާއި، އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމާއި، ފާސިދު އަމަނިވެރިޔާއަށް ފައިސާދެއްކުމުގެ އަމުރުގެ ނަތީޖާއަކީ އެއަމުރާއެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުން ލާޒިމުވުމެވެ.

ފައިސާ ލިބުމުން ނުދިއުން

ފާސިދު އިޖުރާއަތުގެ ތެރެއިން ނެރެފައިވާ އަމުރާއެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ބައެއްފަހަރަށް ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކަށްނޯޓިސް މާބޮޑު ސަމާލުކަމެއްނުދެއެވެ. މިފަދަ ފަރާތްތަކުން ތަބާނުވުމަކީ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގައި ހުރި ގޮންޖެހުމަކަށްވެއެވެ.

މިސާލަކަށް:-

މާލެ އަތޮޅު މާފުށި މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުން ކަރެކްޝަނަލް ސަރވިސްއަށް ފޮނުވާފައިވާ މެސެޖެއް ސުޕްރީމް ކޯޓުން ބާޠިލުކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމުގެ ހާދިސާ މިކަމުގެ މިސާލެއްކަމަށް ފެނެއެވެ. ކޯޓުން މުސާރައިން ކަނޑާމަށް އަމުރުކުރުމުން އެއަމުރަށް ބޯނުލަބައިގެން އެކޯޓުން ދައުލަތުގެ އިދާރާއަށް މެސެޖެއް ފޮނުވިއެވެ.[14] އެމެސެޖުގައި ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ތަބާނުވުމުން އުފެދުން ޤަޟާބާރުގެ ބަންޑުން ކޮންޓެމްޕްޓު ބޭނުން ކުރަންވާ އިބާރާތްތަކެއް ބޭނުންކޮށްފައިވާކަމަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުން ދެކެއެވެ.

ކޯޓުން އާމްދަނީ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރުމުން ނުވަތަ މުދާހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރުމުން ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ފައިސާ ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުމުން ފާސިދުވީ ޖިންސާ އަދާކުރުމުގައި ފުރުޞަ ކުޑަކޮށްފިނަމަ އެކަމުގެ ބަދަލުދިނުމަށް ކޯޓަށް އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[15]

ބަދަލު ދިނުމުގެ ބޭނުމަކީ އަމިއްލަ ބާރުންގޮތަ ކަމެއް ގެއްލުނުފަރާތަށް ޖިންސާ އަދާކުރުމަކަށް ބަދަލުގެންނުވާނެއެވެ. ވަގުތު ޚާއްޞިކުރަށް ވިޔަސް އަވަހަކަށް ފާސިދު އުފައިސާ ދައްކާވާނަމަ ބަދަލުދިނުމުގެ އަމުރެއް ނެރެވޭނ

---

[12]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 377(ރ)

[13]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 382(ސ)

[14]- ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު:- 2015/SC-SJ/10 (01 އޮކްޓޯބަރު 2015) ކޯޓު އަމުރު

[15]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 377(ށ)

ނުވާނެވެ. ބަދަލު ދިނުމަކީ ކޮބައިކަން ސާފުވާނެ ނަޞްޞެއް ނެތެވެ. ބަދަލުދިނުން މާނަކުރެވޭނީ އަދުލުއްއިންޞާފަށް އުމުރުގައި ހިފެހެއްޓެންޖެހޭ ފައިސާއާއި ޓެކްސް ޖޫރިމަނާކުރުމުގެވެ.

އަމުރު ބާޠިލުކުރުން

ސަބަބު ނެތިއްޖެނަމަ ހައްލުވެސް އުވިގެންދިއުމަކީ އާންމު އުސޫލެކެވެ. މިއުސޫލުން ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ގޮތުން އުޖޫރަ ނުވަތަ އާމްދަނީ އުނިކުރުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވަނިކޮށް ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ފައިސާދެއްކުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވަނިކޮށް، ދަރަނި ފައިސާ ދައްކައިދިނުމަށް ނެރެފައިވާ އަމުރު ބާޠިލުކުރަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް މިހާރަށް ގެދޮރުވެއްޖެނަމަ ގަސްތުކޮށް އާމްދަނިން ނުވަތަ އުޖޫރައިން އުނިކުރުމަށް ކޯޓުގައިވާ އަމުރު ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ފައިސާދައްކައިދިނުމަށް ކޯޓުގައިވާއަމުރު ބާޠިލު ވެއްޖެކަން ކަވާގުތުން ހުށަހެޅުއްވި ފަރާތަކަށް ކޯޓުން އަންގަންވާނެއެވެ.[16]

ޓެކްސް ކިބައިން މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ނޯޓިސް

ޤަޟިއްޔާގައި ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ނޯޓިހުގެ ގޮތުގައި ނަންބަރުވެފައިވާ ނޯޓިހަކީ ޓެކްސް ނޯޓިހެވެ. މިވާ މިގޮތުން ނޯޓިސް ތަފާތު ކުރުމުގެ ބޭނުމަކަށް މިނޯޓިސް އަދި ޓެކްސް ނޯޓިސް މިހެންވެސް ކިޔައިދެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެވެ. އަދި އަންނަނިވި ގޮތަށް ނޯޓިސް ފުރުމާކުރެވިދާނެވެ.

ޓެކްސްގެ ކިބައިން މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ ނޯޓިސް (ފޯމު 377(ހ))
1. މިކޯޓުގެ ނަންބަރު :- .... ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމަށް އެދި މިކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވެއެވެ. މިޤަޟިއްޔާއަކީ ......ނަން...... (ދަރަނިވެރިޔާ) ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއެއްގެ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ހުށަހަޅާފައެވެ.
2. މިހެނަހެންވާ ގެދޮރުން ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލިއްޔަތު ބެލެހެއްޓުމަށް ....(އެޖެންސީގެ ނަން)........ ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލެއް ނުވަތަ އާމްދަނީގެ ފައިސާއެއް ޓެކްސްގެ ކިބައިގައިހުރިކަން ކޯޓަށް އެނގިގެން މިއަމުރު ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވެއެވެ. މިވާ ކޯޓުން ވަކިގޮތަކަށް އަންގަންދެން ޓެކްސްގެ ކިބައިގައި މިއަމުރު ހިފެހެއްޓުމަށް އަންގަމެވެ. އަދި މިނޯޓިސް ލިބޭތާ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޓެކްސްގެ އަތުގައި ހުރި ދަރަނިވެރިޔާގެ

[16]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 252

މުދަލާއި، ފައިސާއާއި ގުޅޭ ތަފްސީލުތަކާއި، ދަރަނިވެރިޔާ ......(ނަން)....... އަށް ދައްކަންޖެހޭ **ދަރަނިއާ** **ގުޅޭގޮތުންނާއި، އެދަރަނިއަދާކުރަންޖެހޭ ސަބަބާއި، ޝަރުޢީ ބައްޔިނާތު** ބަޔާނެއް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[17]

3. މިމައްސަލާގައި ހިފެހެއްޓުމަށް މުދަލުގެ ތަފްސީލުގައި ޤާނޫނީގެ މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމަށްވާނަމަ އެކަންވެސް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި ޤާނޫނުގެ އަމުރުގައި ހުރި މައްސަލައިގެ (ދަރަނިވެރިޔާގެ/ނަން) މައުލޫމާތާއި، އެމުދަލެއްގެ މިލްކުވެރިކަމާބެހޭ މައުލޫމާތުވެސް ކޮޕީ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

4. ދަރަނިވެރިޔާއަށް ޤާނޫނީ ދައްކަންޖެހޭ ދަރަނިއެއް ސާބިތުކުރަން ދޭތެރެއަށް އެވަރު ދަރަނިއެއް އޮތްކަމަށް އިޢުތިރާފުކުރަންވާނެއެވެ. އަދި އިޢުތިރާފުވާ ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

5. ދަރަނިވެރިޔާއަށް އާމްދަނީ ލިބޭ އެއްވަސީލަތަކަށްވުރެން ގިނަވަސީލަތް ހުރިނަމަ ނުވަތަ ފަސޭހައިން ދަރަނިވެރިޔާއަށް އާމްދަނީ ލިބޭ ކޮންވަސީލަތަކުންކަން ދަނެނގެނުވާނަމަ ނުވަތަ ތާއީދު ސިފައެއްގައި ދަރަނިވެރިޔާއަށް އެއިން ވަސީލަތަކުން ތާއީދު ނުލިބޭނަމަ އެކަމެއްވެސް ބަޔާނުގައި ޤާނޫނީ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.

6. ދަރަނިވެރިޔާއަށް ޤާނޫނީ ދައްކަންޖެހޭ ދަރަނިއާ ގުޅޭ އެންމެހައި ލިޔެކިޔުން މިބަޔާނާއިއެކު ކޮޕީ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

7. ދުވަސްވެސް ބަޔާނާއި ވަކިން އެނގުނުކަށް ކުރެވޭގޮތަށް ޤާނޫނީގެ މާލިއްޔަތު ބަޔާންކުރާ ބަޔާނެއް ކޮޕީ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

8. ހުށަހެޅުމަށް އެންގިފައިވާ ބަޔާން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ނުވަތަ ދުވަސްބަޔާނުގައި ނުވަތަ މައުލޫމާތުގައި ދިފާޢަށް ނުވަތަ މިމައްސަލައިގެ (ދަރަނިވެރިޔާ/ނަން)އަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއެއް ދައްކާފައިވާނަމަ ނުވަތަ އެފައިސާ ދައްކަމުން އިޢުތިރާފު ކުރާނަމަ މިމައްސަލައިގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ ފަރާތުން އަދަރަނިވެރިޔާއަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ޤާނޫނީ ދައްކަންޖެހިފާނެއެވެ.

ބަޔާން ހުށަހެޅުން

ނޯޓިހަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ނޯޓިސް ލިބުމުން 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ޤާނޫނީގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅަންޖެހޭ ބަޔާން ކޮޕީ ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިބަޔާނަކީ މައްސަލައިގެ ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ އުޖޫރައިގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ އާމްދަނީގެ ގޮތުގައި ޤާނޫނީގެ އަތުގައި ހުރި މުދަލާއި ފައިސާއާއި ގުޅޭ ހުށަހަޅަންޖެހޭ ބަޔާނަކެވެ. މިބަޔާނުގައި

17 - ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 377(ނ)(ށ)

ދަރަނިވެރިޔާއަށް ޖިނާޢީ އަދާކުރަންޖެހޭ ދަރަނީގެ އަދަދާއި، އެއީ ކޮންސަބަބަކާހުރެ ޖިނާޢީ މައްސަލައިގެ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދޭންޖެހޭ ފައިސާއެއްކަމާއި، އެފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ގޮތް ނުވަތަ ޝަރުތުތައް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މައްސަލައިގެ ތެރޭގައި ޖިނާޢީގެ އަމިއްލަ މުދަލެއް ކޯޓުން ހިފަހައްޓާފައިވާނަމަ، އެމުދާ ސިވިލްމުދަލެއްގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށް ހިމަނަންވާނެއެވެ. މިބާބުގައި ޖިނާޢީ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދައްކަންޖެހޭ ދަރަނީގެ ތަފްސީލުތައް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[18]

މީގެ އިތުރުން މިބާބުގައި ޢާއިލީ ގޮތުގައި ލިބޭ ވަސީލަތްތަކެއްކަމުގައިވާ ޖިނާޢީގެ އަތުގައި ހުރި ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދާ ނުވަތަ ވަސީލަތް ނުވާނަމަ ނުވަތަ އެއްވަސީލަތެއްވެސް ދިނުމަކަށް ނުވާނަމަ ނުވަތަ އާމްދަނީ ލިބޭ ވަސީލަތް ފަސްކުރައިން ދަރަނި ދެއްކުމަށް ނަގުދު ނަމަވެސް އެކަށީގެން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[19] އިތުރު ތަފާސީލު ގޮތުގައި ކޯޓުން ފެންނަނަމަ ޖިނާޢީގެ މާލީހާލު ބަޔާންކުރާ ބަޔާނެއް ފައިލް ހުށަހެޅުމަށް އަންގައިދޭ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[20]

ބަޔާން ރުޖޫޢުކުރުން

ބަސްދީ ކުރިމަތިލާފައިވާ އެއްކޮށްކުރެވޭ ދިނުމަށް ކަމަށްވާނަމަ އެދަރަނިވެރިޔާއަށް ދިނުމުގެ ކަމަކާއިގެ ޖިނާޢީގެ ދަރަނިވެރިން ދިނަ ދަރަނިވެރިން ބަޔާނަށް ފޮނުވުމަށް އޭނާ ކޯޓުގެ ހުކުމްތަކާއިގެ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާއާއިގެ ރުޖޫޢުއެއްގައި ޖިނާޢީ ހުކުމްގެފައިވާ ބަޔާން ފައިލްކުރަންވާނެއެވެ.[21] މިއީ ޖިނާޢީގެ ބަޔާން ހުށަހެޅުމުން މައްސަލައިގެ ފައިލްގައި މަޢުލޫމާތުން ކަމަށް ބެލެވިދާނެއެވެ.

އިޢުތިރާފު ހުށަހެޅުން

ޖިނާޢީ ހުށަހަޅާ ބަޔާނަށް އިޢުތިރާފު ހުށަހެޅުމަށް ދުވަސްތަކަށް 15 ދުވަހުގެ ފުރުޞަތު ކޯޓުން ދޭންވާނެއެވެ.[22] މިގޮތަށް ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ގޮތުން ކޯޓުން ދުވަސްތަކަށް މިބާބުން ރައްދުކުރުމުގެ ނޯޓިސްކުރުން 15 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މިބާބަށް ގެނެސް ހުށަހަޅާ ބަޔާނާ އިޢުތިރާފު ހުށަހެޅުން އަންގަންވާނެއެވެ. އެފަދަ ރަޖިސްޓަރު ނޮޓިފައި މިފަދަ އިއުލާނުގައި ދިނުމުގެ ބާރު ސިފައެވެ. ވީމާ އަންނަނިވި ފަދައިން ނަންބަރު 30 ދުވަސް ހަމަވުމުން ނޯޓިސް ދޫކުރެވޭނެއެވެ.

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ހ)(ނ)

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ވ)(ދ)

20- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ކ)

21- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ބ)

22- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ރ)

ތަންފީޒުގެ ބަޔާންނަށް އިޢުތިރާޟު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 377(ރ))
1. މިނޯޓިސާއެކު ތަންފީޒީ ހުކުމަކާގުޅައިވާ ދެފަރާތަށް ބަޔާން ފޮނުވިފައިވާނެއެވެ. މިބަޔާނަށް އިޢުތިރާޟެއް ހުށަހަޅާނަމަ އެއިޢުތިރާޟު މިނޯޓިސް ލިބޭތާ ގިނަވެގެން 15 ދުވަހުގެތެރޭގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. 2. މިގޮތަށް އިޢުތިރާޟު ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ އިޢުތިރާޟު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުން އަޑުއެހުމެއް ބާއްވަމަކާނުލައި ތަންފީޒުގެ ކިބައިން މުދާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ނުވަތަ އާމްދަނީ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ނުވަތަ ތަންފީޒީ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދަރަނިދެއްކުމުގެ އަމުރު ކޯޓުން ނެރުއްވާނެއެވެ. 3. މިގޮތަށް އަމުރު ނެރުއްވާއިރު ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ނޯޓިސް ދޫކުރަންޖެހޭ ފަރާތްތަކަށް ނޯޓިސް ފޮނުވުމުގެ އިންތިޒާމް ތަންފީޒު އޮފީސަރު ހަމަޖައްސައި އެކަށީގެން ފިޔަވަޅުތަކެއް އަޅުއްވާން ދޭންވާނެއެވެ.

ތަންފީޒީ ދަރަނިދެއްކުމަށް އަމުރުކުރުން

Third party debt order

ތަންފީޒީ އިޖުރާއަތުގެ ތެރެއިން ނެރުން ހުށަހަޅާ ދަރަނިވެރިޔާގެ ދަރަނި ތަންފީޒުދެއްކުމުގެ އަމުރަކީ ތިންވަނަފަރާތަށް ދަރަނިދެއްކުމަށް ކުރާ އަމުރެވެ.

<u>އިޖުރާއަތުކުރުން</u>

ދަރަނިވެރިޔާގެ ދަރަނި ތަންފީޒުދެއްކުމުގެ އަމުރުކުރުމުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދަރަނިވެރިވެފައި ނުވާކަމަށް ބޭނުން ތަންފީޒަށް އިޖުރާއަތު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމަކީ ތަންފީޒުގެ ޒިންމާއެކެވެ. ސާބިތުކުރަން ނުދެވިއްޖެނަމަ ހުކުމްތަންފީޒު މަސައްކަތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދަކާ މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް އުޖޫރަ ދަރަނިވެރިޔާ ޒިންމާވާން ޖެހޭނެއެވެ.[23] އެހެނީ ދަރަނިވެރިފަރާތުގެ ގޮތުގައި ދަރަނިވެރިޔާ ސާބިތުކުރުމަކީ ތަންފީޒުގެ ޒިންމާއެއް ނޫނީ ދަރަނިވެރިޔާއެވެ.

<u>އަމުރު</u>

ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ތަންފީޒު ފައިސާދައްކާކުރުމުގެ އަމުރަށް ކުރިއަށްދާނެއެވެ.[24] މިފަދަ އަމުރަށް ކުރިއަށްދާ ހަމަސަރުކާރުންގެ ސަރުކާރު ފުރިހަމަކުރަނީއެވެ. އެއީ

[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ސ)
[24]- ކުރީގެ ހަވާލާ 377(ޑ)

1. ޤާނޫނީ ގޮތުން ކޯޓަށް ދޭންޖެހޭ ބަޔާނާއި، މައުލޫމާތު ދީފައި ނުވާނަމަ؛ ނުވަތަ

2. ދޮގު މައުލޫމާތު ދީފައިވާނަމަ؛ ނުވަތަ

3. ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދައްކާފައިނުވާނަމަ؛ ނުވަތަ

4. ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދެއްކުމަށް އިޢުތިރާޒު ކޮށްފައިވާނަމަ:

މިއިން ކަމެއް ފުރިހަމަވާނަމަ ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ޤާނޫނީ ހުކުމްތަކަށް ކުރާ މައްސަލައިގެ އަދަރަނިވެރިޔާއަށް ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ އަމުރެއް ކުރުމުގެ ކުރިން. މިއަދުތަ ކުރަންވާނީ ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލިއްޔަތު ބަޔާނުގެ އިޖުރާއާތާއި، ޤާނޫނީގެ އިޖުރާއާތު ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހުގައެވެ. މިފަދަ އަމުރުގައި ކޯޓުފެނަމަ އެއަމުރަކީ ފުރިހަމަ ކުރުމަށް އަދަލުކުރުމުގެ ގޮތުން ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ޤާނޫނީ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެކަމަށް ބަލާނީ ކޯޓުން ނިންމުމަށްފަހު ކުރާ މުއާމަލާތަކުގެ ގޮތުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އެވެ.[25]

އަމުރު ދޫކުރުން

ދަރަނިވެރިޔާއަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން ކޯޓަށް ދޭންޖެހޭ ބަޔާން ބަލާލުމަށްފަހު ފުރިހަމަ މަޢުލޫމާތު ލިބުމުން ކަނޑައަޅާ ގޮތެވެ. ނުވަތަ މަޢުލޫމާތު ފުރިހަމަކުރުމަށް ކަމަށްވާނަމަ ބަލާނެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތުގައި ބަލާނީ ނުވަތަ އިދާރީގޮތުން ފުރިހަމަކުރުމަށް ދަރަނިވެރިޔާގެ ހައިސިއްޔަތުން ޤާނޫނީ ފައިސާ ދައްކާނެ ކޮންމެ ގޮތެއް ނިންމާނެއެވެ.

---

[25] ކުރީގެ ހަވާލާ

އުޖޫރަ ނުވަތަ އާންދަނީ ހިފެހެއްޓުން

ATTACHMENT OF EARNINGS

ޤާނޫނީ އަސާސް

ދަރަނިވެރިޔާގެ އަމިއްލައި އެއްވެސް މުދަލެއް ނެތްނަމަ އޭނާގެ ނާފިޒު[26] ގޮތަކީ ދަރަނިވެރިޔާއަކީ އުޖޫރަ ލިބޭ މީހެއްނަމަ އުޖޫރަ ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމެވެ. އުޖޫރަ ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[27] މިޙާލަތުގައި އެދިގެން ޙާލަތެއްކަން ބަޔާންކުރުން ޙަވާލާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މިއަދުކުރާގެ ތަފްސީލެއް ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ.

ހުށަހެޅުން

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާއިރު އަގައިދިނުމަކަން އެކު ފިޔަވައެއްގެ ގޮތުގައި އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރަށް އެދެވިދާނެވެ.[28] މިފަދައިން އެދޭއިރު ވަޒީފާ އަދާކުރާތަނަކާ ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު އެނގެނަމަ އެކަން ހިމަނަންވާނެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު އުޖޫރަ ހިފަހައްޓަން އެދިހުށަހަޅާއިރު ދައްކަންޖެހި ނުދެއްކި ހުރި އަދަދު އެނގޭނެ ލިޔުމެއް ހުށަހަޅަންވާނެވެ. ނުވަތަ ނުދެއްކި ހުރި އަދަދު އެނގޭނެ ހެކިބަޔާނެއް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[29] ވީމާ ހުކުމްތަންފީޒު ކޮށްދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ފޯމު ހުށަހަޅާއިރު މިފޯމާ ލިބެމުންދާ ކޯޕީގައި އެދެންވާނެވެ. އެގޮތުން އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމަށް އެދިފައިވާނަމަ އާމްދަނީއާއިގުޅޭ މަޢުލޫމާތު ކޯޓުން 369 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދަރަނިވެރިޔާ ކޯޓަށް ޙާޟިރުކޮށް މާލީޙާލަތު ބެލުމުގެ ގޮތުން ސުވާލުކުރުމަށް ސާފުކުރެވިދާނެވެ.

ރައްދުދެއްކުމާއި، ޖަވާބުދިނުން

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ނޯޓިސް ނުވަތަ ދައުވާ ލިބޭ ރައްދުދެއްކުމަށްޖެހޭކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުއްދަތެއް ބަޔާންކޮށްދީފައެއްނުވެއެވެ. އަދި އުޖޫރަ ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުން ހުއްޓުވަން ބަޔާންކުރުން ޙަވާލާ އިތުރު ތަފްސީލުތަކެއް ފެންނާކަށްނުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު އުޖޫރަ ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފަހައްޓަން އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ރައްދުދެއްކުމާއި ޖަވާބު ހުށަހަޅާ ފޯމު ކޯޓުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ރައްދުދެއްކުމަށްޖެހޭނެވެ. މިޖަވާބު ފޯމު ރައްދުދެއްކުމާ 08 ދުވަސް ތެރޭގައި ޖަވާބު

---

[26]- ނާފިޒު = އެންމެ ކާމިޔާބު ގޮތަކީ

[27]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 372(ބ)

[28]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 226(ށ)

[29]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 89 SECTION 2 – APPLICATIONS FOR ATTACHMENT OF EARNINGS ORDERS Rule 89.4 —(1) An application for an attachment of earnings order must include a certificate of the amount of money remaining due under the judgment or order and that the whole or part of any instalment due remains unpaid. (2) Where an attachment of earnings order is sought to enforce an order of a magistrates' court, the applicant must also file with the application— (a)a certified copy of the order; and (b)a witness statement verifying the amount due under the order or, if payments under the order are required to be made to the designated officer for the magistrates' court, a certificate by that designated officer to the same effect.

ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ. މިޖަވާބު ހުށަހެޅުމުން އަރަނިވެރިޔާއަށް އެޖަވާބު ފޮނުވަންޖެހެއެވެ.[30] މިޖަވާބުގައި ވަޒީފާގެ ތަފްސީލާއި މަޢުލޫމާތާއި، ބޭންކުއެކައުންޓާ ގުޅޭ މަޢުލޫމާތާއި، ހަރުދަނާކަން ބަލަހައްޓަންޖެހޭ މިންގެ މަޢުލޫމާތާއި، އުޖޫރައިގެ ތަފްސީލާއި، ހަރަދާއި، ދަރަނިތަކާއި، ކުރިޔަށް ދަރަނިތަކާއި، ދެއްކެންހުރިކަމަށް ދޭއަދަދު ބަޔާންކުރަންޖެހެއެވެ. މިޖަވާބު ފޯމުގެ ނަމޫނާއެއް މިބާބުގައި އެނެކްސް ކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ވަޒީފާއާއި ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު ހޯދުން

ވަޒީފާ އަދާކުރާތަނަށް ފޮނުވައިގެން ވަޒީފާއި، ވަޒީފާއިން ލިބޭ އާމްދަނީއާގުޅޭ މަޢުލޫމާތު ހޯދުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަން އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުއްދަކޮށްދީފައި އޮތުމުން އެނގެވެ.[31] ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ޔުނައިޓެޑް ކިންގްޑަމްގެ ސިވިލް ޕްރޮސީޖަރ ރޫލްސްގައިވެސް ބާރުލިބިދޭކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ. މިފަދައިން މަޢުލޫމާތު ކޯޓުން ހޯދަން އެދިއްޖެނަމަ މަޢުލޫމާތު ހޯދަން އެދުނު ނޯޓިސްގައިވާ ހަމަ އިރުޝާދުތަކާއިއެއްގޮތަށް ކޯޓުން ދީފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ ވަޒީފާއިން ލިބޭ އާމްދަނީއާއި ގުޅޭ ކަނޑައަޅާ މަޢުލޫމާތު ކޯޓަށް ދިނުން ވަޒީފާ ދޭފަރާތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތެއްކަމުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[32] ވަޒީފާއި ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު ހޯދުމަށް ފޯމާ އަމުރު އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަ ކުރަންވާނެއެވެ. ވަޒީފާދޭފަރާތުން އަމުރު ބަޔާން ތައްޔާރުކޮށްފައިވާނެއެވެ. ވީމާ އަމުރު ނުކޮށް ފަސްޖެހިއްޖެނަމަ އިދާރާއަކަށް މިއަމުރު ފުރިހަމަ ކުރަންވާނެއެވެ. މިނަމޫނާއަކީ ފަސޭހަކަމަށްޓަކައި އެކުލެވިފައިވާ ނަމޫނާއެކެވެ.

ވަޒީފާއާއި ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު ލިބިގަތުމުގެ އަމުރު

(ފޯމު 369(ސ))

ޤަޟިއްޔާނަންބަރު:-

އަމުރު ރައްދުވާ ފަރާތް:-

(ކޯޓު އަމުރު)

ކޯޓަށް މަޢުލޫމާތު ލިބިދިނުމާ ގޮތުގައި ....(ފުރިހަމަ ނަމާއި އެޑްރެސް އައިޑީ)............ އަދި ވަޒީފާދޭފަރާތުގެ މުވައްޒަފެކެވެ. ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ހުކުމްތަންފީޒުކުރުމުގެ މައްސަލައެއްގައި ދަރަނި ވެސް ފަރާތުގެ މާލީ ހާލަތު ދަރަނިވެރިޔާގެ

---

[30]- Ibid Rule 89.5.— (1) Notice of the application together with Form N56 (“the reply form”), must be served on the debtor by the court. (2) The notice of application must include an instruction to the debtor to complete and file the reply form within 8 days after service, and that instruction constitutes a requirement under section 14(4) of the 1971 Act. (3) Within 8 days after service of the documents listed in paragraph (1), the debtor must file a completed reply form. (4) On receipt of a reply from the debtor, the court officer must send a copy of the reply to the creditor.

[31]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 372(ބ)

[32]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 89 SECTION 2 – APPLICATIONS FOR ATTACHMENT OF EARNINGS ORDERS Rule 89.6.—(1) Without prejudice to the power conferred by section 14(1) of the 1971 Act, the court officer may at any stage of the proceedings, send to the debtor’s employer a notice requesting them to give to the court a statement of the debtor’s earnings. (2) The statement of debtor’s earnings must—(a)state the debtor’s earnings; (b)state the debtor’s anticipated earnings; (c)include such particulars as requested in the notice from the court; and (d)be given to the court within such period as is specified in the notice.

އާންމަން ލިބޭ އުޖޫރަ ދަށްގަދުވަން ބޭނުންވެއެވެ. ލިމާ މިއަދުރު ލިބޭނެ 07 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި މިއަދުރާ އެއްކަރުދާސް ކުރުވިފައިވާ ސިޓީގައިވާ މައުލޫމާތު ކޮށަން ފޯނުވަން އެނގެވެ.

މަތީގައި ދަންނަވައި ފަރާތަކީ ލިބޭ އޭޖެންސީގައި ވަޒީފާ އަދާކުރާ މީހަކުމުގައި ނުވާނަމަ ނުވަތަ ވަޒީފާއިން ވަކިވެފައިވާނަމަ އަދުރުގެ ލިޔުމަށް ބައިނުންކުރެވޭ ގޮތާއި ފާހަގަކުރަންފަށް ސޮއިކޮށް ސިއްކަގަބައިސަވާ މިކޮށަން ފޮނުވާދިނުމަން އެނގެވެ.

(ތާރީޚް)

ނަން

(ސޮއި)

މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނު ފަރާތަކީ އަޅުގަނޑުމެންގެ މުވައްޒަފެއްކަން ދަންނަވަމެވެ.

އެއްވެސް ކުރެއްގައި އާންމަކީ މިބައިގެ މުވައްޒަފެއްކަން ދަންނަވަމެވެ.

އާނއެ ވަޒީފާއިން ވަކި ވަކިވެފައެވެ.

ކުރެއްގައި އާނއެ މިބައިގެ ވަޒީފާއެއްގައި އުޅޭނެވެ.

ސޮއި:-

މަޤާމް:-

ތައްގަނޑު

ވަޒީފާގައި އުޅޭކަމުގެ ލިޔުން

މިހާގެ މައުލޫމާތު

ފުރިހަމަ ނަން:-

މަޤާމް:-

ދާއިމީ އެޑްރެސް:-

އައިޑީކާޑު ނަންބަރު:-

މުސާރައާއި އިނާޔަތްތަކުގެ ތަފްސީލު

މަހުމުސާރަ ޖުމްލަ	އިތުރު ގަޑީގެ ފައިސާ (އާންމުކޮށް ޖެހޭވަރު)	އެހެނިހެން އެލަވަންސް	މުސާރައިން ކަނޑާ (ޕެންޝަން އެހެނިހެން)	ގެއަށް ގެންދަން ލިބޭ މިންވަރު

މުސާރައިން ކަނޑާ - މިބައިގައި ހިމަނަންވާނީ ޕެންޝަނަށް ކަނޑާ އަދަދާއި، ސޯޝަލް ޕްރޮޓެކްޝަނަށް ކަނޑާއަދަދު އެކަންޏެވެ.

އެހެނިހެން އެލަވަންސް - ދިވިން އެލަވަންސް ދޫކުރަ ނުވަތަ އެކޮމޮޑޭޝަން ހަރަދެއް ވަކިންދޭނަމަ އެބައި އެހެނިހެން އެލަވަންސް ތައްގައި ހިމަނަންވާނެއެވެ. އަދި ބަދަލުކުރުމަށްޓަކައިދޭ ވަޒީފާގެ ހައިސިއްޔަތުން އުޖޫރައަކީ ހާސިލުކުރެވޭނަމަ އަދި ދެއްކުމުގެ ދޫކުރާ އެބައިވެސް އެހެނިހެން އެލަވަންސް ބައިގައި ދެއްކިދާގެ އަދަދުން ހިމަނަންވާނެއެވެ.

<u>ވަޒީފާ އަދާކުރާތަނުގެ މައުލޫމާތު</u>

ނަން:-

އިތުރު މައުލޫމާތު ސާފުކުރުމަށް ގުޅުވަންޖެހޭ އެޑްރެސް:-

ފޯން ނަންބަރު/ އީމެއިލް އެޑްރެސް:-

ރަޖިސްޓްރީ ވެފައިވާ އެޑްރެސް (ކުންފުނި ޖަމްޢިއްޔާ ޖަމާޢަތް މިނޫން އެހެން ތަންތަން)

ވަޒީފާ ދިން ފަރާތުގެ ސޮއި:- މަޤާމް:-

ތާރީޚް:- ތައްގަނޑު:-

ހިފެހެއްޓިދާނެ އުޖޫރަ ނުވަތަ އާމްދަނީ

އާމްދަނީ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުއެއްގެ ދަށުން މަސައްކަތުގެ އުޖޫރައާއި، މުސާރައާއި، ފީތަކާއި، ބޯނަސްއާއި، ކޮމިޝަނާއި، އޯވަޓައިމް ފީ ފަދަ ފައިސާއާއި، ޕެންޝަން ނުވަތަ ސަރވިސްކޮންޓްރެކްޓުގެ އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން ދޭ ހިދުމަތްތަކުގެ އަގު ހިފެހެއްޓިދާނެއެވެ.[33] ގާނޫނުގެ އަސާސަށް ބަލާއިރުވެސް ހިފެހެއްޓޭނީ ވަކިމީހެއްގެ ޖީބުގައި އިސްލާމް މިދިޔަތުން ވަކިވި އާމްދަނީއާއި އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުން ހުއްދަކުރާ ވަކިގާނޫނުތަކެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[34] އަދި ޕެންޝަން ފައިސާއަކީ އާމްދަނީއަކަށް ނުބެލެވޭނެ ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[35] ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއްގައި ނުވަތަ އެހެންމީހެއްގެ އަތުގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ ނަމުގައި ފައިސާއެއް ދަރަނިދެއްކުމަށްޓަކައި ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ. މިފަދަ ފައިސާއެއް ހިފެހެއްޓުމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅަމުން ގެންދެއެވެ.[36]

މިކަންގައި އުފެދިދާނެ ސުވާލަކީ ޕެންޝަން އެކުލެވިގެންވާ އާމްދަނީ ހިމެނޭގޮތަށް ހުރިފައިސާ ހިފެހެއްޓުމުގެ އުފެދުން ސާފުވެއެވެ. ރިޓަޔަރމަންޓް ޕެންޝަން އެކައުންޓްގައި ހުންނަ ފައިސާ ހަމަޖެހިފައިވާ އުޞޫލުތަކުން ދޫކުރެވެއެވެ. އަދި ގޮތްތަކަށްވުރެ ބޮޑުމިނުގެ ކޮރަޕްޝަނަށް ކުރުވާ ޕެންޝަނެއް އެކުއަރީސިއަޓު ދެކެއެވެ.[37] ކޯޓުތަކުން ކުރީގެ ގޮތްތަކުން ޕެންޝަން ފައިސާއާ ދޭތެރޭގައި ޕެންޝަން ފަންޑް ހިފެހެއްޓުމުގެ ކޭސްތަކެއްގައި ޕެންޝަން ފާހަގަކުރުމުގެ ކުރިން ހިފެހެއްޓިފައިވާ ޕެންޝަން ފައިސާއިން ރިޓަޔަރމަންޓް ސޭވިން އެކައުންޓުގައި ބަހައްޓާފައި ހުރިހާ ފައިސާއަކާމެދު ނިންމާފައިވެއެވެ.

ވީމާ މިގޮތަށް ކޯޓުތަކުގެ ކޮށްފައިވާ ޕެންޝަން ދަށްކުރުމާ ފައިސާ ނުލައްވާލެއްވުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގައި ރިޓަޔަރމަންޓް ސޭވިން އެކައުންޓުގައި ހުރި ފައިސާއިން ކޯޓުތަކުން ކޮށްފައިވާ އަމުރު ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރާ މަސައްކަތުގައި ކޯޓުން ނިމުނީއެވެ. މިކަމުގެ ކޯޓުގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ ނަމުގައި ހުރި ފައިސާއެއް ހިފެހެއްޓުމަށްވުރެ ފަހުން ހިފެހެއްޓިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް ތަފާތު ކޯޓުތަކުގައި ހުރި ފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުށަހެޅުމަށް ހިފެހެއްޓުމަށް ދަރަނި އިސްތިސްނާ ކުރަން ޖެހެއެވެ. އެއްގޮތަކަށް ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ފައިސާ ހިފެހެއްޓުމެވެ.

---

[33]- ގާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގާނޫނު) ގެ 372(ށ)

[34]-UK Attachment of Earnings Act 1971 c. 32 Miscellaneous provisions Section 24 (1)For the purposes of this Act, but subject to the following subsection, "earnings" are any sums payable to a person— (a)by way of wages or salary (including any fees, bonus, commission, overtime pay or other emoluments payable in addition to wages or salary or payable under a contract of service); (b)by way of pension (including an annuity in respect of past services, whether or not rendered to the person paying the annuity, and including periodical payments by way of compensation for the loss, abolition or relinquishment, or diminution in the emoluments, of any office or employment).[(c)by way of statutory sick pay.]

[35]-UK Attachment of Earnings Act 1971 c. 32 Miscellaneous provisions Section 24 (2)The following shall not be treated as earnings:—(a)sums payable by any public department of the Government of Northern Ireland or of a territory outside the United Kingdom; (b)pay or allowances payable to the debtor as a member of Her Majesty's forces [other than pay or allowances payable by his employer to him as a special member of a reserve force (within the meaning of the Reserve Forces Act 1996)]; [(ba)a tax credit (within the meaning of the Tax Credits Act 2002);] (c)pension, allowances or benefit payable under any [enactment relating to social security;](d)pension or allowances payable in respect of disablement or disability; (e)[except in relation to a maintenance order]wages payable to a person as a seaman, other than wages payable to him as a seaman of a fishing boat. [(f)guaranteed minimum pension within the meaning of the [Pension Schemes Act 1993].]

[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 248 (ނ)

[37]- ގާނޫނު ނަންބަރު 8/2009(ޕެންޝަންގެ ގާނޫނު) 25 ، 29 އަދި 30

ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަންކަން

އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރެއް ކުރެވޭނީ ދެކަމެއް ފުރިހަމަވެގެން ކަމަށް ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އެކެއް:- ދަރަނިވެރިޔާ އެކަމަށް ދޭ ޖަވާބު ކޯޓަށް ލިބުމާއި، ދޭއް:- އެފަދަ އަމުރެއް ނެރުމަށް ކޯޓުގެ ބޭނުންވާ މަޢުލޫމާތު ކޯޓަށް ލިބިފައިވުމެވެ.[38] މިކަންކަން ފުރިހަމަވެގެން ނެރެވޭ އަމުރެއް މުރާޖަޢާކުރަން އެދޭނަމަ ވަކިމުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި އެކަމަށް ހުށަހެޅުންވެސް ބައެއް ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ހުއްދަކޮށްދީފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[39]

ހިޔާމަސައްކަތު ކޯޓުތަކަން ބޭނުން

ދަރަނިވެރިޔާ ވަޒީފާ އަދާކުރާ ތަނުން އޭނާ އެމީހުންނަށް މަސައްކަތު ކޯޓުގައި އުޖޫރައާ ނުލިބި ކަމަށް ބުނާނަމަ ނުވަތަ އެފަރާތުން ދޭއުޖޫރައާ މަސައްކަތާ ނުބައްދަލު އުޖޫރައެއްކަން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮތްނަމަ އަދި މުރާޖަޢާކޮށް އުޖޫރަ ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[40] ވީމާވެސް އަދާކުރަނީ ހިޔާސާބަހަކަށްކަމުގައި ބެލެވޭނަމަ އުޖޫރަ ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް އަދި ދަރަނިވެރިޔާއަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ.

އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދައިން ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ އުޖޫރަ މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ވަޒީފާދޭފަރާތުންވެސް ހުށަހެޅިދާނެވެ. އެހެނީ އެކަމަށް އެދިދާނެވެ. މިފަދައިން އެދުމުން ވަކިގޮތެއް ކޯޓުން ކަނޑައަޅައިދިނުމަކީ އެހެނިހެން ތެދުވެރިކަމާއެކު ބަދަލުގެނައުމަކީ ބާޠިލުވާނެ އުޖޫރަ މުރާޖަޢާކުރުމުގެ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވާނަމަ ދަރަނިވެރިޔާއާއި، ވަޒީފާ ދޭފަރާތަށް އަޑުއެހުން ބާއްވާ ތާރީޚުގެ ފަސްދުވަސް ކުރިން ނޯޓިސް ފޮނުވަންވާނެވެ. މިނިންމުމަކީ އިސްތިއުނާފު ކުރެވޭނެ ނިންމުމެއްކަމެވެ.[41]

ވީމާ ކޯޓުން އުޖޫރަ ކަނޑައެޅުމުން އެއުޖޫރަ މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް ނުވަތަ އެއުޖޫރަ މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމުގެ ވާހަކަދެއްކުމަށް ދަރަނިވެރިޔާއަށް ވަޒީފާ ދިން ފަރާތަށް މުސާރަދޫކުރެވިއްޖެނަމަވެސް ނުވަތަ ކޯޓުން މުރާޖަޢާކޮށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އުޖޫރައެއް ދިނުން ލާޒިމުވާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައި މިދެންނެވުނު ފަދައިން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކާބެހޭގޮތުން އުސޫލު ތަސްވީރެއް މުރާޖަޢާ ކުރަންޖެހޭ މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާފައި ނުވާ ކަމެއްކަމަށް ދެކެމެވެ.

[38]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 89 SECTION 2 – APPLICATIONS FOR ATTACHMENT OF EARNINGS ORDERS Rule 89.7.— (1) If the court officer— (a)receives the debtor's reply form; and (b)has sufficient information to make an attachment of earnings order, the court officer may make such an order.

[39]- Ibid Rule89.7 (3) Where an order is made under paragraph (1), the creditor or the debtor may, within 14 days of service of the order and giving reasons, apply on notice for the order to be re-considered.

[40] - ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 377(ރ)

[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ށ)(ގ)

ހިފަހައްޓާ އަދަދު

ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ހިފަހައްޓާ އަދަދު ކަނޑައަޅުއްވަނީ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެއްކަމަށްވިޔަސް އެކަން ކަނޑައަޅުއްވުމުގައި ދެކަމަކަށް ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހެއެވެ. އެކަމަކީ:- އިންކަމް ޓެކްސް ދެއްކުމުގެ ޒިންމާއާއި ހައްޤެއް އޮންނަމަ އެކަމަކަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ. ދެވަނައީ:- އަމުރު އެމަށް ބަލަހައްޓަންޖެހޭބަޔަކާއި ނުދޭ މަދުބޭނުމުގެ އިތުރުން ބޭނުންކުރުމެވެ. އަމުރުގެ މަދު ބޮޑުގެ ތެރޭގައި އަމުރުގެ ދަށުން އިންސްޓޯލްމަންޓު ދެއްކުން ކަށަވަރުކުރުން ހިމެނެއެވެ. އަދި ދައްކަންޖެހި ނުދައްކާ ހުރިފައިސާ އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއްގައި ދެއްކުން ކަށަވަރުކުރުމަށްވެސް އަމުރުގެ މަދު ބޮޑުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. މިކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ދަރަނިވެރިޔާއަށް ލިބިދޭ އާމްދަނީގެ ވަސީލަތްތަކާއި، ހާޖަތްތަކަށް ނުވަތަ ބޭނުންތަކަށް ބަލާއިރު ދަރަނިވެރިޔާއަށް އެކަށީގެންވާކަމަށް ކޯޓަށް ފެންނަ އަދަދަކަށް ކުޑަނުކުރެވޭ ރައްކާތެރި މިންވަރަކަށް އުނިކުރުން/protected earnings rate ކިޔައެވެ.[42]

އަމުރު

ވަޒީފާއާއި ގުޅޭ މައުލޫމާތު ލިބުމުން ކުރަންޖެހޭ ޚަރަދަން ބެލުމަށްފަހު އުޖޫރައިން ނުވަތަ އާމްދަނީ ކަނޑާލުމުގެ އަމުރު ކޯޓުން ކުރެވިދާނެއެވެ.[43] ކުއްލިއަކަށް ދީފައިވާ މުދަލަކީ އާމްދަނީއިން ނުވަތަ ކުލި ކޯޓުން ނިންމަން އަމުރުކުރުމުންވެސް ހިފެހެއްޓޭނީ މިބައިގެ ތެރޭގައެވެ.[44] ގޮވާލާއިރު ބަޔާނުގައި ކޯޓުން ހުކުމް ކުރާ އަޑުއެހުމުގައި މިއަމުރު ކޯޓުން ކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ވަކިން އަޑުއެހުމަކާނުލައި މައުލޫމާތު ސާފުވުމުން މިއަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.

އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމަށް އަމުރުކުރާއިރު އެކަށީގެންވާ މިންވަރަކަށް ހިފެހެއްޓުމަށް އިސްކަންދެވޭނެއެވެ. އެއަށްވުރެން އިތުރަށް ނުވަތަ މަދުކުރުމަށް ޤަރާރުކޮށްފައިވާ ނުދެވޭނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު މިފަދަ އަމުރެއްގެ ދަށުން ކެނޑޭނީ އާންމު މިންގަނޑުން ކަނޑައެޅިފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[45]

އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމުގައި އާމްދަނީ ލިބޭ އެއްވެސް ފަރާތަކުން ދަރަނިވެރިޔާ ހިފަހައްޓާ ޕީރިއޮޑަކަށް ކަނޑައަޅައި އުނިކުރާ އުސޫލުތަކުން ކޯޓުން ލިބިގެންވާ ތަފްޞީލު ބަޔާންކުރެވޭ. އަދި އާމްދަނީ ލިބޭ

[42]-UK Attachment of Earnings Act 1971 c. 32 Consequences of attachment order Section 6(5)[Subject to subsection (5A) below,] the order shall specify— (a)the normal deduction rate, that is to say, the rate (expressed as a sum of money per week, month or other period) at which the court thinks it reasonable for the debtor's earnings to be applied to meeting his liability under the relevant adjudication; and(b)the protected earnings rate, that is to say the rate (so expressed) below which, having regard to the debtor's resources and needs, the court thinks it reasonable that the earnings actually paid to him should not be reduced.[(5A)If the order is made under Schedule 5 to the Courts Act 2003 then it shall specify the percentage deduction rate in accordance with fines collection regulations made under that Schedule.] (6)In the case of an order made to secure payments under a maintenance order (not being an order for the payment of a lump sum), the normal deduction rate— (a)shall be determined after taking account of any right or liability of the debtor to deduct income tax when making the payments; and (b)shall not exceed the rate which appears to the court necessary for the purpose of— (i)securing payment of the sums falling due from time to time under the maintenance order, and (ii)securing payment within a reasonable period of any sums already due and unpaid under the maintenance order.

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 372(ބ)

[44] - މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 248 (ހ)

[45]-UK Attachment of Earning act 1971 S6(5)(b)

ވަސީލަތްތައް ދަސްތޫރައިން އެގްރީމަންޓާއި ނުވަތަ ޤާއިދީ ސިފައިގައި އެއިން ވަސީލަތްތަކުން އާމްދަނީ ނުލިބޭނަމަ ހިފަހައްޓަންޖެހޭ މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅުއްވަ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ވަގުތީ ބާރެކެވެ.[46]

ދަރަނިވެރިޔާއާއި އެކާ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ އާއިލާގެ މެންބަރުން އަސާސީ ބޭނުންތައް ފުއްދުމަށް ބޭނުންވާ ފައިސާ އުނިކުރުމަށްފަހު ބާކީވާ އަދަދު ކޯޓަށް ހިފެހެއްޓުމަށް ނިންމަންޖެހޭނެއެވެ.[47] މިސަބަބަކަށްޓަކައި ހުކުމްތަންފީޛު މަސައްކަތްތަކުގައި އަސާސީ ބޭނުންތަކަށް ޚަރަދުކުރާ މިންވަރު ސާބިތުކޮށްދިނުމަކީ ދަރަނިވެރިޔާގެ ޒިންމާއެކެވެ. ވީމާ އާމްދަނީއާއި، އުޖޫރަ ހިފަހައްޓާފައިވާ ގޮތުގައި ބަލަހައްޓަންޖެހޭ މިންވަރެއް ވަރައިގެންވާ އެންމެ ކަން ނުކުރަން ބަލަހައްޓަންޖެހޭ ބޭނުންތަކަށް ކަނޑައަޅާ ފައިސާ ކޯޓަށް ހިފެހެއްޓުމަށް ބާރެކެވެ.

އަމުރު ދޫކުރުން

ދަރަނިވެރިޔާއަށް އާމްދަނީ ލިބޭ ވަސީލަތްތަކުން ދޫކުރުމާއި ހިފަހައްޓަން އަދަރަނިވެރިޔާއަށް ދަރަނިވެރިޔަކު އާމްދަނީ ހިފަހައްޓަން ކޯޓުން އަމުރު ދޫކުރެވޭނެއެވެ. ވަކިގޮތެއް ވަކިވެރިޔާއަށް ނުވަތަ އާމްދަނީ ލިބޭ ވަސީލަތް ނެތްނަމަ އަމުރު އަދާކުރަންޖެހޭ ޝަޚްޞު ކަމުގައި ވާނެއެވެ. މިގޮތުން ޖިނާއީ ދަރަނިވެރިޔާއާއި ގުޅިގެން އެވާ ގޮތް ކުރަންޖެހޭނެ މަޢުލޫމާތު އަމުރަކުން އެކަން ކޯޓުން އަންގަންވާނެއެވެ.[48]

ނޯޓިސް

އާމްދަނީ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފަހައްޓުމުގެ އަމުރު ކުރުމުގެ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ނޯޓިސް ކޯޓުން ވަކިވާ އަމުރެއްގައި ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފަހައްޓަން ބޭނުންވާ ތަނަކަށް ފޮނުވާނެއެވެ. އާމްދަނީއާއި އުޖޫރަ ހިފަހައްޓާ މިނޯޓިސް ފޮނުވާނީ ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމުގެ ނޯޓިސް އިސްވެ ބަޔާންކުރި ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމުގެ ފަރާތުގެ އެކަށައެޅޭ ނޯޓިސްއާއި ތަފާތުވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމުގެ މުއްދަތު ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރާ ނޯޓިސް (ޤާނޫނު 372(ބ))
• މިކޯޓުގެ ނަންބަރު :- .... ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ މުއްދަތު މަދަނީ -/------ރ () .... އަށް ވީބާ އުޖޫރައިން ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފަހައްޓާނެ މިކޯޓުގެ ނަންބަރު .... () އަމުރުން އަދުރުކޮށްފައިވެއެވެ.

46- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 377(ވ)(ހ)
47- ކުރީގެ ހަވާލާ 371(ސ)
48- ކުރީގެ ހަވާލާ (ޗ)(ދ)
49- ކުރީގެ ހަވާލާ 372(ބ)

- ވީމާ ......(މަހުގެ އަދަދު).... މަސް ވަންދެން ކޮންމެ މަހަކު އޭނާގެ އުޖޫރައިން ނުވަތަ އާމްދަނީ ކުޑަކުރަން ފަށާ މިކޯޓުގެ ނަންބަރު:- .... އެކައުންޓަށް ޖަމާކުރަމުން ގެން ދިއުމަށް އަންގާ އަމުރު ކުރުމެވެ.
- މިއޯޑަރުގައި އޮންނާ ވަޒީފާއިން ވަކިވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ވަކިކުރެވިއްޖެނަމަ އެކަން ކޯޓަށް ލިޔުމުން އަވަހަކަށް އަންގަންވާނެއެވެ.
- ޤާނޫނީގެ ޒިންމާ އަދާކުރުމުގައި ފުރުވާލުޖެހޭ ކޮންޓްރޯލް ބަދަލުކުރުން ޖެހޭނެއެވެ. އަދި ބާރުނުފޯރާކަމެއް ދުވެހިވެގެން ފައިސާ ނުދައްކާނަމަ ވީމާވެސް އަވަހަކަށް އެފައިސާ ދައްކަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ޝަރުޠު ނުކޮށްފިނަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމަކީ ކުށެއްގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.
- މިންވަރުގެ ހަވާލާދީފައިވާ މިކޯޓުގެ އަމުރު އެއްކަލަކަށް ކުރެވިފައިވާނެއެވެ.

އިތުރު ކަންކަން

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު އާމްދަނީ ނުވަތަ އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރެއްނެރުއްވާނަމަ ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލުން ހިފެހެއްޓުމުގެ ކުރިން ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ހުކުމްޖެހޭ ގޮތަށް ކަންތައްތަކާއިގުޅޭގޮތުން ފުރަޖަހާކަންތެއްކުރުމެވެ.[50] އަދި އުޖޫރަ ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރު ދެމިއޮތްހާ ހިނދަކު ވަޒީފާއަކުން އަންނަމުންދާ ބަދަލުތަކުން ކޯޓަށް އެންގުން ދަރަނިވެރިޔާގެ މަސައްކަތް ދޫކޮށްލުމުގައިވެއެވެ.[51]

[50]- Ibid section 8 (2)Where [the county court] has made an attachment of earnings order to secure the payment of a judgment debt— (a)no order or warrant of commitment shall be issued in consequence of any proceedings for the enforcement of the debt begun before the making of the attachment of earnings order; and (b)so long as the order is in force, no execution for the recovery of the debt shall issue against any property of the debtor without the leave of the county court.

[51]- Ibid section 15 [(1)]While an attachment of earnings order is in force— (a)the debtor shall from time to time notify the court in writing of every occasion on which he leaves any employment, or becomes employed or re-employed, not later (in each case) than seven days from the date on which he did so; (b)the debtor shall, on any occasion when he becomes employed or re-employed, include in his notification under paragraph (*a*) above particulars of his earnings and anticipated earnings from the relevant employment; and (c)any person who becomes the debtor's employer and knows that the order is in force and by [or (if the order was made by a fines officer) for, which court] it was made shall, within seven days of his becoming the debtor's employer or of acquiring that knowledge (whichever is the later) notify that court in writing that he is the debtor's employer, and include in his notification a statement of the debtor's earnings and anticipated earnings.

އެނެކްސް 1 - އުޖޫރަ ހިފެހެއްޓުމަށް އެދުމުން ޖަވާބު ހުށަހަޅާ ފޯމު

ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ ވަނަވަރު

ނަން:-		އުމުރު	
ދާއިމީ އެޑްރެސް:-		އައިޑީކާޑު ނަންބަރު	
މިހާރު އުޅޭ އެޑްރެސް			
ކައިވެނީގެ ހާލު	އިންދެގެން ☐	ނުއިދެ ☐	
	ފޯނު ސަވުސްއޮންނަމަ	ތަސްވީރު	

ބަލަހައްޓަންޖެހޭ މީހުން

ނަން:-	އުފަންތާރީޚު	އުމުރު/ގުޅުން

މާލިއްޔަތުން ހަރަދުކުރާ ބަލަހައްޓަންޖެހޭ މީހުން (18 އަހަރު ނުފުރޭ ދަރިންނާއި، މައިންބަފައިން، އަދި އެހެނިހެން މީހުން)) ނުލިޔުނުނަމަ އިތުރު ގަނޑެއްގައި ލިޔޭ

ވަޒީފާއާއި ބެހޭ މަޢުލޫމާތު

އަހަރެން އުޅެނީ	☐ ވަޒީފާގައި .... މަގާމުގައި (ތިރީގައިވާ މަޢުލޫމާތު ފުރިހަމަކުރޭ) ☐ އަމިއްލަ މަސައްކަތެއްގެ ގޮތުގައި .... މަސައްކަތް ކުރަނީ (ތިރީގައިވާ މަޢުލޫމާތު ފުރިހަމަކުރޭ) ☐ މުސްކުޅި ކުރައްވާފައި ☐ ވަޒީފާއެއްގައި ނުހުރެން
ވަޒީފާ އަދާކުރާ ތަނުގެ/ފަރާތް	ނަން:- އެޑްރެސް:- އޮފީސް ހުންނަ އެޑްރެސް:- އޮފީސް ފޯނު ނަންބަރު:-
އަމިއްލަ މަސައްކަތް ކުރާނަމަ	އަމިއްލަ މަސައްކަތް ކުރާތާ ވީ ދުވަސް ....(އަހަރު) ....(މަސް)
ވަޒީފާ އަދާނުކުރާނަމަ	ވަޒީފާގައި ނުހުރެވޭތާ ވީ ދުވަސް ....(އަހަރު) ....(މަސް)

ބޭންކު އެކައުންޓް ތަފްސީލު

ނަން	ނަންބަރު	ބޭންކު	ބެލެންސް

އާމްދަނީ		ހަރަދު	
ޖުމުލަ ގެއަށް ގެންދާ އަދަދު އަނބި/ފިރިމީހާ ޖުމުލަ ގެއަށް ގެންދާ އަދަދު ރިޓަޔަރމަންޓް ޕެންޝަނުން ލިބޭ ފައިސާ		ރަށުން ކުރެވިފައިވާ ދަރަނި ކަރަންޓު/ފޯން/ގޭސް ބިލު ކާބޯތަކެތި/އިންޓަރނެޓް/އަހަރީކިޔު	

އިންކަމް ސަޕޯޓް ދަރިންގެ ހަރަދަށް ލިބޭ އެކަނިވެރި ބަފައިން/މައިންނަށް ލިބޭ އަސާސީ ޕެންޝަން		މަރާމާތު އަންނައުނުގެ ހަރަދު ދަތުރުހަރަދު އެހެނިހެން	
ޖުމްލަ		ޖުމްލަ	

ދަރަނި (ހަރަދު ބައިގައި ހިމެނި ބައި ރިޕޯޓްކޮށްގެން ނުވާނެ)		ކޯޓު އަމުރުތަކަށް ދައްކަންޖެހޭ	
ކުއްޔަށް ދައްކަންޖެހި ނުދެއްކި		ކޯޓު:-	
މޯގޭޖް ލޯނަށްދައްކަމުންދާ މިންވަރު		ޤަޟިއްޔާ:-	
ލުއި ލޯން		މަހަކު ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު :-	
އިސްލާމިކް ފައިނޭންސް ފެސިލިޓީއަށް			
ޖުމްލަ		ޖުމްލަ	

ދައްކަން ހުށަހަޅާ ގޮތް

މިދަރަނި އަދާކުރުމަށް އަހަރުންނަށް މަހަކު ދެއްކޭނީ | .... | ރުފިޔާ އެވެ.

މުސާރައިން ކަނޑައިގެން ބޭންކުން ނުވަތަ ސަލަރީ ބޭންކުން

އިޤްރާރު :- މިފޯމުގައި ދީފައިވާ މައުލޫމާތަކީ ސައްޙަތެދު މައުލޫމާތުކަމަށް އަހުރެން އިޤްރާރުވަމެވެ.

ނަން:- ތާރީޚް:- ސޮއި:-

ބާބު 66

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުން -

މުދާ ވިއްކުން

ތަޢާރުފު

މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ ބޭނުމަކީ އެމުދަލެއް ހިފަހައްޓައި ކޯޓުގެ ބެލުމުގެ ދަށަށްގެނައުމާއެކު މުދާވިއްކައިގެން ދަރަނި ހަލާސްކުރުމެވެ.[1] އާންމުކޮށް މުދާވިއްކާނީ ހުޅުވާލެވިފައިވާ ބީލަމެއްގައި ނުވަތަ ނީލަމެއްގައެވެ. މުދާވިއްކުމުގެ ތެރޭގައި ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކުމާއި،[2] މުދާވިއްކާން ފަރާތެއް ޢައްޔަންކޮށް ހަވާލުކުރުމާއި،[3] ކޯޓުން މުދާވިއްކުން ހިމެނެއެވެ.[4]

ޤަވާޢިދުތަކުގައި ނުވާނަމަ އެމުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކުމުގެ ފުރުސަތު ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދޭންވާނެއެވެ. އެހެނީ މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު ކޯޓުން މުދާވިއްކުމުގެ ކުރިން ފަސްނުކޮށް މުދާވިއްކުމުގެ ފުރުސަތު ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދިނުމަށްފަހު ގުނުވެ ކޯޓަށް މުދާވިއްކުމަށްއެދެވޭނެއެވެ. މިއުސޫލުން ތަރިކަ ހިމެނޭ ދަރަނިގެ މުޢާމަލާތްތައް އިސްތިސްނާވާނެއެވެ.

<u>ހައްޤުވެރިންގެ ދަރަޖަތު</u>

މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު، ދަރަނިވެރިޔާއަށް މުދާ ވިއްކުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމާއެކު، މުދާވިއްކާލުމުގެ ނަތީޖާ ފޯރުވުމުގެ ކުރިން އެކުލަވާލުން ލާޒިމުކުރާ ހައްޤުވެރިންގެ ދަރަޖަތު އެކުލަވާލުމަށް ބަލާއި، އެމުދަލާގުޅިގެން ބަރުޤާއް އަތުވެރިވާގޮތް ވާނަމަ އެމުދަލުގެ މައްޗަށް ހައްޤު އޮތް ފަރާތްތަކުގެ ދަރަޖަތަކުގައި ތަރުތީބުވެގެން ނުވަތަ ހިސާބުކުރެވުނުއިރު ހުށަހެޅުމުން އާންމު އިޖުރާއަތް ކުރަންވާނެއެވެ.[5]

މުދަލާގުޅޭ ދައުވާކުރާ ބަޔަކު ކޯޓު ބެލުމަށް އިޖުރާއަތުކުރުމުގެ އުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 385 ވަނަ މާއްދާގެ (ވ) އިން އިސްތިސްނާދީފައި ކުރިޔާ އުސޫލެކެވެ. އެއާއްބަށާއި "..... މުދަލާގުޅޭ ދައުވާގެ ހައްޤު އޮތް ފަރާތްތަކުން ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ ޙައްޤުތަކާއި، ....." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މުދަލުގެ މައްޗަށް ހައްޤު އޮތްފަރާތްތަކާއި ދިމާވާ ބަޔާން ނުވަތަ އިސްތިސްނާ ދިނުމާއި އިޤްރާރުން އެހެން ބަޔަކު ލިބޭގޮތް މާނައިގެ އަންގާރާކަން ނުދެކެމެވެ. ވީމާ މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށްފަހު މުދަލާގުޅޭ ދައުވާކުރާބަޔަކު ކޯޓު ބަލަންވާނެކަމަށް ދެކެމެވެ.

---

[1]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) ގެ 372(ނ)

[2]- ކުރީގެ ހަވާލާ 375(ހ)

[3]- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ފޯމުތަކު 06 ޖޫން 2022" ގެ 248(ނ)

[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 256

[5]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 385(ވ)

މުދާވިއްކުމުގެ ނޮޓިސް

ހުކުމްތަންފީޛު ކަރުދާހާގައި ފައިސާ ހިމެނޭ ހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ދުވަހަށްލެއްގައި މުދާވިއްކުމުގެ ނޮޓިސް ޝާއިޢުކުރަންޖެހެއެވެ. ފުރަތަމަ މަރްޙަލާ:- ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކުމުގެ އިޖުރާއަތުގެ ތެރެއިން އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން މުދާ ވިއްކާހާލަތްތަކުގައި މުދާވިއްކުމުގެ ނޮޓިސް ދިނުމެވެ. މިނޮޓިސްއަށް **"ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކާލުމުގެ ނޮޓިސް" މިހެން ކިޔައިދެނެވެ.** މިނޮޓިސްގެ ތަފްސީލު ފޯމު ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. ދެވަނަ މަރްޙަލާ:- ކޯޓުން މުދާވިއްކާނެ ވަގުތު އަންގައިދޭނެ ތާރީޚާއި ގަޑި އަދި ތަން އެނގޭނޭ ގޮތަށް މުދާވިއްކާއިރު މުދާވިއްކުމުގެ ނޮޓިސް ދިނުމެވެ. މިނޮޓިސް އަށް "**ކޯޓު އަމުރަކުން** މުދާވިއްކުމުގެ ނޮޓިސް" މިހެން ކިޔައިދެނެވެ. މިނޮޓިސްގެ ތަފްސީލު ފޯމު ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

އުސޫލީ ގޮތާ އަދި

ވިއްކުން އުސޫލީގޮތާ އަޑުއަހާއެދުމުގައި ހަރުދަނާ އަދަދު ދަރަނިވެރިޔާގެ Conservative approach/ޙަރަކާތްތެރި ބެލުމަކުން ބަލަންވާނެއެވެ. ހަރުދަނާ އަދި ހާލަތަކީ މުދަލުގެ ވިޔަފާރީގެ ހައިސިއްޔަތު ކުރިންގެ ކަމެކެވެ. ފަދަ ޝަރުޠުގައި ވިއްކުމަކީ ހަރުދަނާ އަދަދެއް މުދާ ވިއްކާލުމަށް ގެނެއްސެވިދާނެއެވެ.[6]

ވީމާ މުދަލާ އަޅާބަލާއިރު ވިއްކާލުމަށް އަދި ކުރެވޭނަމަ އެއަދަދަށް އުސޫލީގޮތާ އަމަލުކުރުމަކަށް ބަލައި އެއަދަދަށް ދަރަނި ހުރިނަމަވެ. މުދާ ވިއްކާއަދަދު އުސޫލީގޮތާ އަމަލުކޮށް ވަނަމަ މުދާވިއްކުމަށް އިޖުރާއަތު ގެން ހުރަހަކާ ހުރަސްއެޅުމަށް ހުރަސްއެޅުނުވެ. މުދާ ހިފެހެއްޓުމާއި، މުދާވިއްކުމަށް އިޖުރާއަތު ކުރުމާގައި އިތުރު ތަފްސީލު ފަސްލުގެ ބާރާބަރަށް ބައްދަލުވާނެއެވެ.

ރަހުނު ވިއްކުން

ރަހުނު ވިއްކާލުމަކީ ކޯޓާ އެއްވެސް ގޮތަކުން ގުޅުމެއްނެތް ކަމެކެވެ. މިއީ ރަހުނު ހިފެހެއްޓުމުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ.

---

[6]- Packman Lucas Ltd v Mentmore Towers Ltd [2010] EWHC 1037 (TCC), [2010] BLR 465

ދަރަނިވެރިޔާ

އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކުން

ފުރުޞަތުދިނުން

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ނޯޓިސް ފޮނުވައި މުދާހިފެހެއްޓުމަށްފަހު ތާރީޚުންފެށިގެން ދެމަސްދުވަސް އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާ ވިއްކުމަށް ދަރަނިވެރިޔާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[7] މިގޮތަށް ދަރަނިވެރިޔާއަމިއްލައަށް މުދާވިއްކާލުމުގައި އެމުދަލެއްވިއްކާލެވޭނީ އެކަށީގެންވާ އަގެއްކަމަށް ކޯޓުން ޤަބޫލުކުރާ އަގަކަށެވެ.[8]

ވީމާ އިތުރު ވަގުތު ނެގުމުގެ ބަދަލުގައި މުދާހިފަހައްޓާފަހު ދަރަނިވެރިޔާއަށް މިފުރުޞަތު އޮތްކަން އަންގައި ނޯޓިސްއެއްދޫކުރަންވާނެވެ. މިމުދާވިއްކާނަމަ ފަރާތެއް ހޯދައި ވިއްކާނަމަ އަގަކާއެކު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ. މިއިރުޝާދުތަކުގެ ތެރޭގައި ދަރަނިވެރިޔާއަށް މުދާވިއްކާލެވޭނީ ވިޔަފާރީގެ ގޮތުން ވިއްކާލެވޭނެކަމަށް ކޯޓުން ޤަބޫލުކުރާ އަގަކަށްކަމަށް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. އެބަހީ ވިއްކާލެވޭނީ އެންމެ ދަށްއަގަކީ ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތަށް ވިއްކާލުމަށް ކޯޓުން ދީފައިވާ ވަގުތުތެރޭގައި ސާބިތުކުރާ ނިޝާނާއެއް ނުވެ ކޯޓުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ފޮނުވަންވާނެވެ.[9] މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ދުވަސް ދެވިދާނެއެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަކުރަންވާނެއެވެ.

ދަރަނި ވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކުމުގެ ފުރުޞަތު ދެވިފައިވާކަން އަންގާ ނޯޓިސް

(ޤާނޫނު 375(ސ))

1. މިނޯޓިސް ލިބުނުދުވަހުން ފެށިގެން ދަރަނިވެރިޔާ އަށް ހިފެހެއްޓިފައިވާ ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުދާ ވިއްކުމަށް ދުވަސް ދުވަހުގެ ފުރުޞަތު ދިނީމެވެ.
   - ކާރު ،" ރަޖިސްޓްރޭޝަން ނަންބަރު
   - ބިނާކުރާ ބަންޑާރަ ގުދަނުގައިވާ އެންމެހައިތަކެތި.
2. މިމުއްދަތުގައި މިމުދާގަންނަން އެދޭފަރާތެއް ހޯދުމަށްފަހު ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިގެންވެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅުމުން ވިއްކާ އަގަކީ ވިޔަފާރީގެ ގޮތުން އުފެދޭ މުދަލެއް ވިއްކާލެވޭނެ އެކަށީގެންވާ ކޯޓުން ޤަބޫލުކުރާ އަގަކަށް ވާންވާނެވެ.

7- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 375(ސ)
8- ކުރީގެ ހަވާލާ 375(ރ)
9- ކުރީގެ ހަވާލާ

3. ވިއްކާމުލަކުން ދަރަނިވެރިޔާ ނިންމާ އަގަކީ ކޮބައިކަން ޒަބުތުކުރެވޭ އަގެއްކަމުގައިވާނަމަ މުދާވިއްކާލުމުގެ ނޯޓިސް (މިނޯޓިސް ނަމޫނާ ފަސްވެ ބަޔާންވެފައިވާނެ) ކޯޓުން އަރަނިވެރިޔާއާއި، މަސްލަހަތު ހިމެނޭ ހުރިހާފަރާތްތަކަށް ފޮނުވާނެއެވެ. މިނޯޓިސްގައި ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކުމަށް ކޯޓުން ދީފައިވާ މުއްދަތުގެ އަސްލުން އެއްކަރުދާސް ކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ހުއްދަދިނުން

ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކާލުމަށް ކޯޓުން ދޫކޮށްފައިވާ ހުއްދައެއް އޮންނަންވާނެއެވެ. މުދާހިފެހެއްޓުމާއެކު ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކަން ފުރުޞަތު އޮތްކަން އެންގުމަށް ކޯޓުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ފޮނުވާ ނޯޓިސްއާއެކު މިހުއްދަގެ އަސްލެއް ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[10] ކޯޓަށް ފެންނަ ގޮތަކަށް މިހުއްދަ ފުޅާކުރެވިދާނެއެވެ.

މުދާ ވިއްކުމުގެ ނޯޓިސް

ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާގެންނާން ދިނަކު ކުރިމަތިލާ ކޯޓުން އެންގުމުން ދެފަރާތުން ވިއްކުމަށް އެއްބަސްވެފައިވާއަގަކީ ކޮބައިކަން ޒަބުތުކުރެވޭ އަގެއްކަމުގައިވާނަމަ ކޯޓުން މުދާވިއްކުމުގެ ނޯޓިސް އަރަނިވެރިޔާއާއި، ހިފެހެއްޓިފައިވާ މުދަލުގެ މައްޗަށް ޙައްޤުއްޔާ ކޮންމެފަރާތަކަށް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މުދާ ދަރަނިވެރިޔާ ވިއްކަން ހުށަހަޅާފައިވާ އަގުގައި ވިއްކާލުމާމެދު އިއުތިރާޟުކުރަން ބޭނުންވާ ފަރާތްތަކުން އެކަމަށް އިއުތިރާޟް ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތްކަން މިނޯޓިސްގައި ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[11] އަދި އިއުތިރާޟް ހުށަހަޅާނެ ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތެއް ބަޔާންކޮށްފައި އޮންނަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދޫކުރާނެއެވެ. އަދި އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް މުދާވިއްކާލުމުގެ ހުއްދައިގެ ނޯޓިސް

(ޤާނޫނު 375(ނ))

1. ކޯޓުން ދަރަނިވެރިޔާއަމިއްލައަށް މުދާވިއްކުމަށް ހުއްދަދިނުމުން ތިރީގައި ބަޔާން ކޮށްފައިވާ މުދާ ވިއްކުމަށް ޢާންމު ނީލަމުގައި ގަންނަފަރާތަކާދެމެދުން އެއްބަސްވެފައިވާ އަގު ތިރީގައި އެވަނީއެވެ.

- މުދަލުގެ ބާވަތާއި ނަން:- ކާރު(ބީއެމްޑަބްލިއު)/ކުލަ ސިލްވާ
- ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވުނު ތާރީޚު:- .....
- މުދާވިއްކުމަށް އެއްބަސްވާ އަގު:- ކާރުގެ އަގު 450000 (ސާޅީސް ފަސްހާސް) ރުފިޔާ
- މުދާވިއްކާނޭގޮތް:- މިހާރުހުރި ހާލަތުގައި. as is where is basis

[10]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[11]- ކުރީގެ ހަވާލާ 375(ނ)

2. މިތަކެތި މިއަދުގައި ވިއްކުން އިޖުތިމާޢު ކުރާނަމަ މިންހިސާބު ލިބޭތޯ 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އިޖުތިމާޢު ކުރަނަގަންވާނެއެވެ. މިމުއްދަތުގައި އިޖުތިމާޢު ކުރަނަގާފައިނުވާނަމަ އެމުދާ އެއަގުގައި ވިއްކާލެވޭނެއެވެ. ކުރަނަގާ އިޖުތިމާޢު ސަބަބާއި އެކަމަށް ކުރަނަގާ ހުއްކާއުކު ކެޑޭން ކުރަނަގަންވާނެއެވެ. މިއިޖުތިމާޢު ކުރަނެގުމަށް ވަކިފޯމެއް ކަނޑައެޅިފައި ނުވާތީ އިޖުތިމާޢު ސިފަޔަކުން ކުރެވިދާނެއެވެ.

ނުލިބޭނަމަ ފުރުޞަތުން އިޖުތިމާޢު ކުރަނަގައިފިނަމަ އިޖުތިމާޢާމެދު ގޮތެއްނިންމުމަށް އަޑުއެހުމެއް ބާއްވަންވާނެއެވެ. އެއަޑުއެހުމުގައި އިޖުތިމާޢާމެދު ގޮތެއްނިންމުމުގައި ވިއްޔާރީގެ ގޮތުން އެއަދަކީ އެކަނިޔެއްނަމާ އަޑުއެހުމުގައިވާނަމަ އެއިޖުތިމާޢު ބާތިލުކޮށް މުދާވިއްކާލެވޭނެއެވެ. މުދާވިއްކާލުމަށްފަހު މުދަލުގެ އަގުގެ ގޮތުގައި ލިބުނުފައިސާ އެމުއާމަލާތެއް ނިޔާތާ ދިނުމެއްގެން 05 ދުވަހު ދުވަހުގެތެރޭގައި ކާބޭ ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ.[12]

12- ކިރީގެ ހަވާލާ 375(ރ)

ކޯޓުން

މުދާ ވިއްކުން

ކޯޓުން މުދަލި ފެހެއްޓުމުގެ ބަދަލުގައި މުދާވިއްކައިގެން ދަރަނި ހަމަޖެއްސުން ކަމަށްވާނީ[13] ހިފެހެއްޓިފައިވާ މުދާވިއްކުމަށް ލާޒިމުކުރާ ފުރުސަތު ދިނުމަށްފަހު އުމުރުލައި ކޯޓަށް ވިއްކާލުމުގެ ހުއްދައެވެ. މިގޮތުން ވިއްކުމުގައި ކޯޓުން މުދާވިއްކުމުގެ ކަންކަން ކުރަންވާނީ އެކަމަށް އައްޔަންކުރެވޭ ފަރާތެއް މެދުވެރިކޮށެވެ. އެފަރާތަކީ މުދާވިއްކުމުގެ އެންމެހައި އިޖުރާއަތުކާއި ޒިންމާ ވާންޖެހޭ ފަރާތެވެ.[14] ކޯޓުން މުދާ ވިއްކާނަމަ މުދާވިއްކާލެވޭނީ ބީލަން/bidding އުސޫލުން ނުވަތަ ނީލަން/auction މުގެ އުސޫލުން ނުވަތަ އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުންނެވެ.[15]

ދިހަކު އަހުއަރުކުރުން

މުދާވިއްކާލުމުގެ މަސައްކަތަށް ދިހަކު އަހުއަރުކުރާ ގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުޅިވަގުތު ބައިންކާޅަފައި ނުވެއެވެ. އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގަވެސް ނުވެއެވެ. ވީމާކޯޓުގެ އިދާރީ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ކޯޓުން ދޫކުރާ ލިޔުމުގައި ފުލުފައިވާކަމަކަށް ބަލަންވާނެވެ. އަދި ދިހަކު ނަކުރުވިގެން ހުކުމްތަންފީޛު ނުވާ އޮޑަގެނަލާނެވެ.

މިގޮތުން މުދާވިއްކާލުމަށް އަހުއަރުކުރާ ދިހަކު ދިމާއަށް މުދަލުގެ ވެރިފަރާތުގެ ހައިސިއްޔަތުން އުމުރު ތަޢުލީމީ ފެނުމާއި މުދަލުގެ ނުވަތަ ވަސީލަތް ނުދޭންޖެހޭނެކަމެވެ. ދިހައިސިއްޔަތުން ދިހަކު ކުރުމުގައި ސަޢުކުރަންޖެހޭ ތިރީގައިވާ ސަޢުކުރުމާއި، ގުނުވުއްކުމުގެ މުއާމަލާތް ފެރިހަމަ ކުރުމާއި، މުދަލުގެ އެގޮތުގެ ބަޔަކަށްގެ ބާރު އުފެރާތަކަން ދިބޭގަނޑުގެއެވެ.[16]

ވީމާ މުދާވިއްކާން ދިހަކަށްއަހުއަރުކުރުމަކީ އިޚްތިޔާރީކަމެކެވެ. ޒިންމާ ބޫޤީކަމެއް ކަމުގައި ވާޖިބު މުއްދަތު ވިއްކާން ދިހަކު އަހުއަރުކުރުމުގައި އިޚްތިޔާރުތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް އިންތިޒާމުތަކެއް ހަމަޖެއްސުމަކީ އެކަންކަމާ ޒިންމާވެރި ފަރާތްތަކުގެ މަސްޢޫލިއްޔަތެވެ.

ޚިދުމަތްދެވޭ ފަރާތް ދެކޮޅުހެދުން

މުދާވިއްކާލުމަށް އަހުއަރުކުރުމުގެ ވަކިފަރާތަކަށް އުޖޫރަދިނުމާއި ގުޅޭ ޚިދުމަތް ދިނުމަށް ދެކޮޅުހެދޭނެއެވެ. މިގޮތުން ދެކޮޅުހެދުމުގެ ބަދަލުގައި އެފަދަ ޚިދުމަތްދެވޭ ފަރާތުގެ ދަރަނިވެރިޔާއާއި، އަދަނިވެރިޔާއަށް އަންގަމުން ދިނުމެވެ.[17] ވީމާ ދެފަރާތް އެކަމުގަ ދިނުވަރަކުން އެދިޚިދުމަތްދޭފަރާތުގެ ބަޔާނާތް ނޯޓިސް ދުރުވެރިކޮށް ދެފަރާތަށް ކޯޓުން އަންގަންވާނެވެ. މިނޯޓިސް ނުވަތަ އެންގުން އަންނަނިވި ގޮތަށް ފޮނުވާކަށް ވަރުމާރު ކުރުވިދާނެވެ.

13- ކުރީގެ ހަވާލާ 372(ނ)
14- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ހ)(ނ)
15- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ބ)
16- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ޅ)
17- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ނ)

ކޮޅަށް މުދާވިއްކާއިރު މުދަލާގުޅޭ އަގުމިންދާ ޕްރޮވިޜަންތަކުގެ މައުލޫމާތު ދިނުމާގުޅޭ ނޯޓިސް

(ޤާނޫނު 385(ނ))

ނަންބަރު:- ޤަސްދުއާގެ ހުކުމްތަކުންޖެ ކުރުމަށް މުދާވިއްކާލުމަށް އައްޔަރު ކޮންފަރާމާ ފޮތޯން މުދަލާގުޅޭ

އަންނަނިވި ޕްރޮވިޜަންސް މިޔާބަނަށް އަގާފަހިވެއްޖެއްވެ.

- މުދާވިއްކުމަށް ބަކައި ސިޓީ ހުރަހަގާ ނިޔަލެއްގައި މުދާވިއްކުމަށް ނިންމާފައިވެއްޖެ.
- ނިޔަން ކިޔުން ......(ތާރީޚް)....... ގައި ބޭއްވުމަށް ނިންމާފައިވެއްޖެ.
- މުދާވިއްކުމުގެ ޝަރުޠުތައް ކަނޑައަޅާފައިވެއްޖެ. އެޝަރުޠުތައް ތިރީގައި އެވަނީއެވެ.
  - މިސާލަކަށް އެންމެމަތީ އަގު ހުރަހަގާ ފަރާތަކަށް މުދާދޫކުރެވޭނެއެވެ.
  - ....

އަގާފައިވާ އެއްވެސް ޕްރޮވިޜަނާމެދު ހިންގަމަ ނުޖެހޭނަމަ މިނޯޓިސް ލިބޭތާރީޚުން ފެށިގެން 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެކަން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[18]

މުދާވިއްކާފަރާތުގެ ޒިންމާ

މުދާވިއްކުމަށް އައްޔަނުކުރާފަރާތަކީ އެމުދަލެއް ވެރިފަރާތުގެ ހައިސިއްޔަތުން އެމުދާ ތަމްސީލުކުރާ ފަރާތެވެ. އަދި މުދާވިއްކުމުގެ އެންމެހައި އިޖުރާއާތަކެއް ހިންގެންޖެހޭ ފަރާތެވެ. މިގޮތުން ވިއްކާލާތީ މުދަލަކީ ސެކިއުރިޓީއެއް ފަދަ މުދަލެއްނަމަ އެކަމަކާގުޅޭ ޤާނޫނާއި ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައިވާ އެންމެހައި އުސޫލުތަކަށް ތަބާވުމަކީ ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަމެކެވެ.[19] މީގެ އިތުރުން މުދަލާގުޅޭ އަގުމިންދާ ޕްރޮވިޜަންތައް ނޯޓިސްކުރުން ގެންދަންވާނެއެވެ.

މުދާވިއްކާލާ ގޮތް ނިންމާނީ މުދާވިއްކާފަރާތުން އެއްޗަކު ކުރުވެސް ފަރާތުންނެވެ. އެބަޔާ އެމުދާވިއްކާނީ ބީލަމުގެ ނުވަތަ ނީލަމުގެ އުސޫލުންތޯ ނުވަތަ އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުންތޯ ނިންމާނީ މުދާވިއްކުމަށް އައްޔަނުކުރެވިފައިވާ ފަރާތެވެ. އަދަބަށް ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ނުވަތަ ބެލެނިވެރިއެއްގެ ހުށަހެޅުމުގެ މުދަލެއްގައިވާ އަމިއްލަ ނިޔަތުން ނުވަތަ ބީލަން ޕްރޮޓޯ ނިކަން ގޮތުގެ ކަނޑައެޅުމަކީ މުދާވިއްކުމަށް އައްޔަނުކުރެވިފައިވާ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެކެވެ. ހަމަމިއާއެކު މުދާވިއްކުމުގެ ޝަރުޠުތައް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރުވެސް މުދާވިއްކުމަށް އައްޔަނުކުރެވިފައިވާ ފަރާތަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[20]

ޝަރުޠު ކަނޑައެޅުންތަކަށް ބައާންކޮށްފައި އެވަނީ މިސާލަކަށް ބޭނުން އުސޫލުން ވިއްކާނަމަ އަގުހުށަހަޅާނެގޮތާއި،

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ހ)

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ށ)(ނ)(ޅ)

20- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ހ)

ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލު ދަންނަވަމުންދާނަން އަދުލުޢަދުލު ވިއްކާފައިވާކަމަށް ސަރުޙަދުކުރުމާއި، އުސޫލު މަތީ އަގެއް

ހުރަހެއްވެރިކަމަށް މުދާވިއްކާފައިވާކަން ބަޔާންކުރުން ފަދަ ސަރުޙަކޮށް ބަޔާންކުރަންވާނެ.

މުދާ ވިއްކުމަށް އަށަގަނޑުކުރާފަރާތުން މުދާވިއްކާފަރާތަށް ޑޮކިއުމަންޓުން ނިސްބަތްކުރެވޭނެކަމުގެ ސަރުކާރު ހުށަހެޅުމުގެ

ފުރުޞަތު ލިބިގެންވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް މިއިން ސަރުކާރާއި ގުޅިގެން މުދާވިއްކުން މަޖުބޫރުކުރެވިގެން ކޯޓުން

އަމުރުކުރާނަމަ ހިންގަނީ މުދާވިއްކަން އަމިއްލަ ގޮތުގައިވާ ފަރާތުން މުދަލުވިއްކުން މަޖުބޫރުކުރައިގެން ނުވާނެއެވެ.[21]

މުދާވިއްކުމުގެ އިޢުލާނު ނިކުމުން އާދަޔާއި ތަފްސީލުތައް ތަރުތީބުން އެތަފްސީލުތަކާއި، މުދަލުގެ އަގު މުދާވިއްކުމަށް

އެއްބަސްވުންތަކާއިރު ފަރާތްތަކަށް ކޯޓުން އަންގަންވާނެއެވެ.[22]

މީގެ އިތުރުން ގަނޑުވިއްކުމުގެ މުއާމަލާތް ތަންފީޒުކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އުރުހުރަހެއްތަކެއް ހަރަކާތް މުދަލުވިއްކާވާޖިބުނަމަ

އަމުރުކުރަން އެދި ހުށަހެޅުމަށްވެސް މުދާވިއްކުމަށް އަމުރުކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން އަމުރުކުރަންޖެހޭނެ ފަރާތުން ޖަވާބުދާރީވާނެއެވެ. މިކަމުގެ

ފަސްވެސް ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ސަލާމަތުކުރެވުން

މުދާވިއްކަން އަމުރުކޮށްފައިވާ ފަރާތުން ނިންމުމަކާއި ހިންގަމުންގެންދާ ސަލާމަތުކުރުމަށްޓަކައެވެ.

މިފަދައިން ކުރަން ސަލާމަތު އެދިފައިވާ ނިޔާމު ތަޢާރަފްކުރިގެން 10 ދުވަސްދުވަހުގެ ކުރިން ކުރަމުންދާނެއެވެ.[23]

މިސަލާމަތު ކުރަނީން ވަކިވަކި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. މިއީ ލިޔުމުން ކުރިން ކުރަނީ ސިޓީއެއް ފުރިހަމަކޮށް ނުވަތަ

ބަޔާނެއް ފުރިހަމަކޮށް މިސަލާމަތު ކުރަނީގައެވެ. މިސަލާމަތުވެ ފުރިހަމަ ފަސްލުތަކު

ގޮތުގެމަތީން ކުރެވޭނެއެވެ.

އިޢުލާންކުރުން

މުދާވިއްކަން އިޢުލާން ކުރުމާއި، ވިއްކުން އިޢުލާން ކުރުމާއި މިތަނުގައި ބަޔާންވެފައި ވާނެއެވެ. ވިއްކަން އިޢުލާން ކުރުމަކީ

ގެންނަން ދުވަސްތަކުގައިވެސް ބަޔާންކުރަންވާނެ އިޢުލާން ކުރުމާއި. ވިއްކުން އިޢުލާންކުރުމަކީ ވިއްކާފައިވާކަން

އެންގުމަށްޓަކައި ކުރާ ގަޑިތަކުގެ އިޢުލާނެވެ.

މުދާވިއްކުން އިޢުލާންކުރާއިރު ދަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ އަދަނިވެރިޔާ އެގޮތަށް އެކަން ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.

މުދާވިއްކުން އިޢުލާން ކުރަނީ އެކަމަށް ހިސާބުކަމުގައި އެކަން އެގޮތަށް ކޮށްދިނުމަށް އެދުން ފަރާތުން ދޭންވާނެއެވެ.[24]

21- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ރ)

22- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ދ)

23- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ރ)

24- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ހ)

މުދާފިއްލަކަން އިޢުތިރާފުން ނުވަތަ ކޯޓުން މުދާފިއްލާފާކަން ޑިސަޖަރާތްތަކަން އެނގުމަށްޓަކައި ފިއްލާލެވޭ މުދަލެއްގެ ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށް އެމުދާ ފިއްލާލާފާކަން ތަފްޞީލުވަސީލަތްތަކުން އިޢުތިރާފުކުރުމެވެ. އެހެން އިބާރާތަކުން ބުނާނަމަ މިއީ މުދާފިއްލާކަން އިސްތިޙާރު ކުރުން ކަމުގައި ބުނެވިދާނެއެވެ.

އިޖްރާއަތު

ކޯޓުން މުދާފިއްލާލުމުގެ ނިޒާމު

ކޯޓުން މުދާފިއްލަކަށްވަ ކޯޓުން މުދާފިއްލާލުމުގެ ނިޒާމު މުދާފިއްލަކަން ކަނޑައެޅިފައިވާ ތާރީޚުގެ 30 ދުވަސް ކުރިން ފެށިގެންނެވެ. މިނިޒާމު އަޑަރަސިޕްރިއާއަނާއި، ތަޖަކިސްތާނާއި، އެހެން ކަސްވަކު ހިމެނޭގޮތަށް އެހެން ހަސްމުންނަނާއި، މުދަލާގޭގޭގެޕުން ހަބޫއްޕުއާޕަވަކަން ޓަރިބިއުނަލާ ފަރާތްތަކާއި، ޗިޓީސަކަކު ސިޔާސީ ފަރާތްތަކަށާއި ހިމެނެއެވެ. މިނިޒާމުގައި މުދާފިއްލާލުމަށް ކަސްޓަމްސްއާއި ދެމެދު އެއްބަސްވުމެއް ހުރެއްޖެނަމަ ހިނގާއިރު ބަލާނީ ހާލަތުގެ ޢަމަލުތަކަށް ބިނާކޮށް ކަމަށް ބަލައެވެ. އަދި ކޯޓުން މުދަލުގެ އަސްލު ދަށުން އަޑުއަހައިފާނަމަ އެއްގަޑިއެއް، ފިއްޔާލުމުގެ ސަރުކާރުގެ ހުކުމް ބަޔާންކޮށްފައިވާނަމަ ބާރުވާ އެކަން ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[25]

މިގޮތުން މުދަލުގެ ބާވަތައި، ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ މުދަލެއްނަމަ ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާ ތާރީޚާއި، ހިލޭން ނުވަތަ ބިލްތުރާ އަގާއި، ވަސީލަތް އިތުރު ކުރުވުން އެއްގޮތް ކުރުއަގާއި، ބިލުން ނުވަތަ ހިލޭން ވަކިވާ ކުރަފައިސާ ކަނޑައަޅާ ގޮތައި، ވައިސާދުވެލިނަމަ ދޫކުރުން މުއްދަތުއި، ސަލާމަތު ރަހަނުގެ ގޮތައި، ސަލާމަތު ބަލައިގަންނާނެ އުސޫލު ފަރާތުގެ ތަފުސީލު ބަޔާންކޮށްފައިވުމެވެ.[26] މިނިޒާމު ނަގަންވީ 30 ދުވަސް ތެރޭގައެވެ. މިނިޒާމު އަންނަނިވިގޮތަށް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

[25]- ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 385(ވ)(ދ)

[26]- ޤާނޫނުގެ މާއްދާ ގަވާއިދު އިޖްރާއަތު ނަމޫނާ ޤަވާޢިދު 2022 ގެ 256(ނ)

- މުދާވިއްކުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތް:- ބީލަން/ނީލަން
- މުދާވިއްކާނެ އެންމެ ދަށްއަގު:-
- ނީލަން/ބީލަން ފެށޭ އަގު:- .... ރ () ރުފިޔާ
- ފަހަރަކު އިތުރު ކުރެވޭނެ އެންމެ ކުޑަމިންވަރު:- .... () ރުފިޔާ
- ބީލަން/ނީލަން ކާމިޔާބުކުރާނެ ފަރާތް ކަނޑައަޅާނެ ގޮތް:- އެންމެ މަތީ އަގެއް ހުށަހަޅާ ފަރާތް.
- ފައިސާ ދެއްކުމަށް އެކަށައަޅަން ދެވޭނެ މުއްދަތު:- ބީލަން/ނީލަން ކާމިޔާބު ކުރާ ދުވަހުން ފެށިގެން 30 ދުވަސް.
- ސުވާލު ހުށަހެޅުން:- ސުވާލު ހުށަހެޅުމުގެ އެންމެ ފަހު ތާރީޚަކީ .... ގެ 14:00 ގެ ކުރިން ލިޔުމުން ކޮށް ކައުންސިލަށް.

2. މަތީގައި ސުވާލުހުށަހެޅޭނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތާރީޚާއި ގަޑީގެ ކުރިން ނީލަން/ބީލަމާއި ގުޅިގެން ހުށަހަޅަން ބޭނުންވާ ސުވާލުތައް ލިޔުމުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިގޮތަށް ސުވާލު ހުށަހެޅުންތަކާވެސް ކޮށްގެން ބީލަން/ނީލަން މަޢުލޫމާތުދިނުމަށް އަމުދުންކުރާނަމަ ނީލަން/ބީލަން ކުރިއަށްގެންދާނެއެވެ.

<u>ވިއްކުމަށް އިޢުލާންކުރުން</u>

ބީލަން ނުވަތަ ނީލަން އުސޫލުން މުދާވިއްކަންވާނީ ކުރާ އިޢުލާނަކުންނެވެ. ފުރަތަމަ ފަހަރަށް މުދާވިއްކުމަށް ކުރާ އިޢުލާނުގައި މުދާވިއްކާނުލެވިއްޖެނަމަ <u>އިތުރު ބީލަންފަހަރެއްގެ މަޢުލޫމާތު</u> ވިއްކުމުގެ އިޢުލާން ކުރަންވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ފަހަރަށް ކުރާ އިޢުލާނާ އެއްގޮތަށް މުދާ ވިއްކާނުލެވިއްޖެނަމަ މުދާވިއްކުމުގެ އިޢުލާން ކޯޓުންނަށް އެދި އަރަނިވެރިޔާގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އަރަނިވެރިޔާގެ ފަރާތުން އެދިގެން އިޢުލާން ކުރާއިރު އެއިޢުލާން ކުރުމަށް ހިގާ ޚަރަދުދޭނީ އެފަރާތެވެ. މިގޮތަށް އިޢުލާން ކުރުމުގައި ކޯޓުގެ އިޢުލާނެއްގެ ދުވުމުގައި 3 މަހަށްވުރެން ކުރުނޫން އަދި 6 މަސްދުވަހަށް ވުރެން ދިގުނޫން މުއްދަތެއް އޮންނަންވާނެއެވެ.[27]

ވީމާ މުދާ ބީލަމުގައި ނުވަތަ ނީލަމުގައި ވިއްކާއިރު ފުރަތަމަ ފަހަރަށް އިޢުލާން ކުރުމަށް ހިގާ ޚަރަދު ދޭންޖެހޭނީ ކޯޓުންނެވެ. އެއީގެ ފަހުން އިޢުލާން ކުރާ ކޮންމެ ފަހަރު އިޢުލާން ކުރުމުގެ ޚަރަދު ދޭންވާނީ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދޭ އަރަނިވެރިޔާއެވެ. މުދާ ބީލަމުގައި ނުވަތަ ނީލަމުގައި ވިއްކުމަށް އިޢުލާން ކުރެވޭނީ ގިނަވެގެން 04 ފަހަރުއެވެ.

27- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 385(ހ)

އެއްބަސްވުމުގައި ސާބިތުކުރުން

ބީލަމުން ނުވަތަ ނީލަމުން މުދާ ގަންނަފަރާތަށް ވަގުތުން ވިއްކުމުގެ އެއްބަސްވުމުގައި ސާބިތުކުރަންވާނެކަން 385 ގެ (ށ) އިން އެނގެވޭ. ތަފްސީލުކޮށްދޭ. މުޅިކަމަކަށް އެހެން ބަޔަކުވެރިވެވޭ. ނަމަވެސް އަޅައިބެލުން ވިޔަފާރި ދޮރުވަރު ތިބެއެވެ. ވިޔާ ބީލަމުގައި ނުވަތަ ނީލަމުގައި މުދާ ގަންނަ ފަރާތާއި ދެމު މުދާ ވިއްކުމުގެ އެއްބަސްވުމުގެ އިންސާނުވާނެ. މިއެއްބަސްވުން އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރުމާ ކުރެވިދާނެވެ.

ކޮމަން ވިޔާ މުދާ ވިއްކުމުގެ އެއްބަސްވުން (ޤާނޫނު 385(ށ))
މިއެއްބަސްވުމަކީ ކޮމް ......ނަން...... ބީލަމުގައި ނުވަތަ ނީލަމުގައި ވިއްކުމަށްދަތުރު މިވާގޮތުގެ މަތީގައި ބައިވެރިކަން ކުރަން އެއްބަސްވުން
ވިޔާމުދު ދެފަރާތް ދަރުދަރުގައި ވަކި އެއްބަސްވުމެކެވެ.
އަގު:-
ވިއްކާލާ މުދާ:-
ފައިސާ ދައްކާނެ ގޮތާއި، މުއްދަތު:-
މުދާ ހަވާލުކުރުން:- ނުއެއްޗެހެއްގެ މުދަލުގެ ގަންނަވީހެއްގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓަރީ ކުރުމަށް އަންގައި ކުރާއަމުރެއް ނެރެންވާނެ. އެއަމުރާއެއްގޮތަށް ރަޖިސްޓަރީ ކުރުމުގައި އެއްވެސް ދަތިކަމެއް ދިމާވާނަމަ އެކަމެއް ހައްލުކޮށްދީ ރަޖިސްޓަރީ ކަންކަން ނިންމައިދޭންވާނެ. ނުއެއްޗެ މުދާނުން އެހެން މުދަލާއިނަމަ އެއްބަސްވުމުގައި ސާބިތުވާ ދުވަހު އެމުދަލެއް އަޅުން ހަވާލުކުރަންވާނެ. ކޮމްޕަނި ރަޖިސްޓްރީ އެހެން ތަނެއްގައި ހުރި މުދަލެއްނަމަ އެމުދަލެއް ގޮތުގައި ހުރިތަނަކުން އެމުދަލެއް ބަލައިގަތުމަށް ގެނެސްދޭންވާނެ.
އެއްބަސްވުން އުވާލުން:- އެއްބަސްވުމުގައި ސާބިތު ނިމުމާއެކު މުޢާމަލާތް ނިމުނީއެވެ. އުމުރާމަލާތުގެ ދަށުން ރުހުމުގެ ބަދަލުވެފައެވެ.

މުޢާމަލާތް ތަންފީޒުކުރުމުގެ އަމުރު

މުދާނީލަމުން ނުވަތަ ބީލަމުން ގަތުމުގެ އެއްބަސްވުމުގައި ސާބިތުން ގަތުމުގެ މުޢާމަލާތް ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ދޮގުވާ ހަރައިފިނަމަ ނުވަތަ މުދަލާހަވާލުވުމަށް ދޮގުވާ ހަރައިފިނަމަ ނުވަތަ މުދަލުގެ އަގު އަދާކުރުމަށް ދޮގުވާ ހަރައިފިނަމަ މުޢާމަލާތް ހިފެހެއްޓުމަށްޓަކައި 10 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި މުޢާމަލާތް ތަންފީޒް ކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

މިހެންހުރުމުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ އެމުދާވިއްކުމަށް ކޯޓުން އެއްއަރިސްކޮށްދިނުމާ ފަރާތުންނެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމުން ކޯޓުން ނިންމާއިރު ދަށުވިއްކުމުގެ މުޢާމަލާތު ފުރިހަމަވެފައިވާކަމުގެ ޔަގީންކަމެއް ހުރުމަށް ބަލާނެއެވެ.[28]

މުޢާމަލާތު ބާޠިލުކުރުން

ދަރަނިވެރިޔާއަށް ނުވަތަ އަރަނިވެރިޔާއަށް މުޢާމަލާތު ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭނީ އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައެވެ.

- ބާޒާރުއަގުން އެކަށީގެންނުވާއަގަކަށް މުދާވިއްކާފައިވުން؛
- މުދާވިއްކާފައިވާ ޢިވަޟާއަކީ ޒިޔާދަވެފައިވާއަގު އެހެންފަރާތަކާ މުދާވިއްކާފައިވާ ކުރީން އަގުންނާއިބެހޭ؛

މިދާއިރާތަކުގެ ހާލަތުގައި ވަޒީފާގައި އޮތްކަމަށް ފެންނަނަމަ މުދާ ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށް އެދިހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނީ މުދާވިއްކި ތަރީޚުންފެށިގެން 20 ދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ. މިމުއްދަތުގައި މިގޮތަށް ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެހުށަހެޅުމުގެ ހުށަހެޅުމާ ގުޅޭގޮތުން 15 ދުވަހުގެތެރޭގައި އެހުށަހެޅުމަކާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއްނިންމަންވާނެއެވެ.[29]

މިހުށަހެޅުމާމެދު ކޯޓުން ނިންމާ ގޮތަކީ ވިއްކުން ބާޠިލުކުރުން ކަމުގައިވާނަމަ އެމުދާވިއްކުމުގެ ކަންކަން ކުރިއަށް ގެންދިއުމާމެދުގެޔޮތަށް ސާދާ ސާފު އިރުޝާދުތަކެއް ކޯޓުން ދޭންވާނެއެވެ.

28- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 385(ޑ)

29- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 385(ހ)(ޖ)

މުދާހިފަހައްޓައި ވިއްކުން

އިޢުތިރާފުކުރުން

މިބައި ދެބައިކަށް ބެހެއެވެ. އެހެންބައެއްގެ މަސްލަހަތެއް އެމުދަލެއްގައި އެކުލެވިގެންނާ މުދަލެއް ހިފަހައްޓައި ވިއްކުން އިޢުތިރާފު ކުރުމާއި، އެފަދަ މަސްލަހަތު ޢަމަލުކުރުމުގެ ހިފަހައްޓައި ވިއްކުން އިޢުތިރާފު ކުރުމެވެ.[30]

ހުށަހެޅުން

މުދާ ހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ ވިއްކުން ހުއްޓުވައި ދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާނަމަ މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ ވިއްކުމަށް ނިސްބަތާ 05 (ފަސް) ދުވަހުގެތެރޭގައި އެހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[31] މިމުއްދަތު ފާއިތުވުމަށްފަހު މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭނީ އެމުއްދަތުގައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުނުނަމަ ގަބޫލުކުރަ ސަބަބެއް ސާބިތުކޮށްދީފި ހާލަތު ގައެވެ.[32] މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭނީ އަންނަނިވި ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން ސަބަބެއް އޮތްނަމައެވެ.[33]

- ހިފަހައްޓާފައިވާ މުދަލަކީ ހިފެހެއްޓުން އިސްތިސްނާ ކުރެވިފައިވާ މުދަލަކަށްވުން؛
- ދަރަނިދައްކައި ހުރާސްކޮށްފައިވުން؛
- މުދާގަތުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އަގަކީ ވިޔަފާރީގެ ގޮތުން އެކަށީގެންވާ އަގަކަށްވުން؛
- މުދާހިފެހެއްޓުމުގައި ނުވަތަ ވިއްކުމުގައި ތަބާވާންޖެހޭ އިޖުރާއަތުކާއި ޚިލާފަށް ޢަމަލުކުރުން؛
- ހިފެހެއްޓިފައިވާ މުދަލުގެ ބައެއް ނުވަތަ އެމުދަލެއްކޮށް މިލްކުވެރިކަން ކަނޑައެޅުމުގެ މައްސަލައެއް ހުށަހެޅިފައިވުން؛
- ދަރަނިވެރިޔާގެ ވިޔަފާރީގެ މުދަލުގެ މައްޗަށް ހައްޤުއޮތް ފަރާތްތަކުގެ މަސްލަހަތަށް މުދާވިއްކުމަށް އިސްތިސްނާ ކުރުމުގެ ސަބަބުން ނުރަކައި އަސަރުކޮށްފާނެ ކަމަށް ފެންނަ ހާލަތުގައި މުދާވިއްކާއިރުގެން ލިބޭ ފައިސާއިން އެފަރާތްތަކުގެ ހައްޤުތައް އަދާކުރެވޭގޮތަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލުތަކުގެ މަތިން ބަހައްޓާފައި ނުވުން؛ މިހާލަތުގައި ޢަމަލުކުރަން ދެނެގަތުމުގެ މުއްދަތަކީ ހުށަހެޅުމުގެ ނިޔަލަށް ހުށަހެޅުނު މުދާވިއްކާނެ ތާރީޚުން ފެށިގެން 15 ދުވަހުގެތެރޭގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ހުކުމްތަންފީޛު ކޮށްދިނުމަށްއެދި އަރަނިވެރިޔާއަށް، މަސްލަހަތު އޮތް އެހެން ފަރާތްތަކަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[34] އެބައި މިހުށަހެޅުން

[30]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 383(ހ)(ނ)
[31]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 383(ނ)
[32]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 384(ނ)
[33]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 383(ހ)
[34]- ކޯޑުގެ ހަވާލާ 383(ނ)(ބ)

ހުރަހެޅުމުން މިހުރަހެޅުން ހުރަހެޅިފައިވާކަން އަންގައި ނޯޓިހެއް ޝާއިޢުކުރާނެއެވެ. މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ގައިވާ ފޯމުން ދެވިދާނެއެވެ.

މިއިން ސަބަބެއްނެތިނަމަ މުދާހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ ވިއްކުން ހުއްޓުވައި ދިނުމުގެ އަމުރެއް ނެރެނުދޭނެވެ.

މުދާވިއްކާއަގި އެކަށީގެންވާ އަގެއްކަމަށް ބުނެ ހުރަހެޅުމަކާމެދުގެން އެއަގައި އެކަށީގެންވާ އަގެއްކަމުގައި ކަނޑައެޅުމުގައި މުދަލުގެ ބާޒާރު އަގާއި، ވަގުތާއި ހާލަތަށް ބަލާއިރު އެއީ އެކަށީގެންވާ އަގެއްކަމުގައި ވާނަމަ އެއަގައި އެކަށީގެންވާ އަގެއްކަމުގައި ކޯޓުން ކަނޑައެޅިދާނެއެވެ.[35]

<u>އެންގުން</u>

މަތީގައި ބަޔާންކުރެވުނު ފަދަ ހުރަހެޅުމެއް ހުރަހެޅިއްޖެނަމަ އަންގަން ވާނީ މުދައްރިސް ގޮތެއްގައި ބާރަނބޮޑުވެރިޔަކަށެވެ. ނަމަވެސް އެގޮތަށް ދީފައިވާ ނޯޓިސްތަކުގެ އަސަރުކޮށްފެވެ.[36] ވީމާ މުދާހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ ވިއްކުން ހުއްޓުވުމަށް ހުރަހެޅުމުން އެހުރަހެޅުން އޭގެ ޒަރޫރީސަބަބު ކަށަވަރުކުރަންވާނެވެ.

<u>ގޮތްނިންމުން</u>

މިފަދަ ހުރަހެޅުމެއް ހުރަހެޅުމާއި، ހުރަހެޅުމާމެދު ގޮތްނިންމާ ދުވަހުގައި ހިނގާދުވަހުގައި މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ އިޖުރާއަތު ނުވަތަ މުދާވިއްކުމުގެ އިޖުރާއަތު ހުއްޓުވަނީ ބާރަންކުރުމުގެ ނިޔާކުރުމުންނެވެ. މިއްދަތުގައި އެއިޖުރާއަތުތަކާއި ހުއްޓުވަނިޔާކުރުމަށް ހާޒިރުވާ 384 ވަނަ މާއްދާގެ ނަޢްސުން ދަލީލުކުރެއެވެ. މުދާހިފެހެއްޓުމަށް ނުވަތަ ވިއްކުން ހުއްޓުވަން ހުރަހަޅާ ހުރަހެޅުމާމެދު ޕަރަވެސްޓް 15 (ފަނަރަ) ދުވަހުގެތެރޭގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ.[37]

މުދާހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ ވިއްކުން ހުއްޓުވަން އެދި ހުރަހެޅި ހުރަހެޅުމުގެ ކޯޓުން ބާޠިލުކޮށްފައިވާނަމަ އަމުން އެދުނު ހުރަހެޅުމާމެދުގެން މުދާހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ ވިއްކުން ހުއްޓުވުނު ހުރަހެޅުމުގެ ކުރިން އެކަމަށް ހުއްދަ ހާމަފައި ވާނަމަވެ. އަދި ފަހުން ހުރަހެޅި ހުރަހެޅުން ބިނާވެފައިވާ ކުރިން ހުރަހެޅުމުގެ ހުރަހެޅުމާމެދު ކޯޓުން ގޮތްނިންމުމުގެ ފަހުން ފާޅުވި ނުވަތަ މެދުވެރިވެފަވާ ވާޤިއާތަކާއެއްގެ މައްޗަށް ކަމުގައިވާނަމަވެ.[38]

މުދާވިއްކުން ނުވަތަ ހިފެހެއްޓުން ހުއްޓުވަން ހުރަހަޅާފައިވާ ހުރަހެޅުމުގެ ބަޔާނުގައިވަނ ކޯޓުން ނިންމައިފިނަމަ މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ ނުވަތަ ވިއްކުމުގެ އިޖުރާއަތު ހުއްޓުވައި އޭގެ މުއްދަތުގައި އަރަނިވެރިންނަށް ދައްކަންޖެހިފައިވާ ފައިސާއަށް އަދަދުންދާ ޖެހިގަތުއަށް އުހުރަހެޅުން ހުރަހެޅި ފަރާތުން ޒިންމާ ވާންޖެހެނެވެ.[39]

---

[35]- ކުރީގެ ހަވާލާ 383(ނ)

[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 383(ރ)(ބ)

[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 384(ހ)

[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 384(ށ)

[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ގ)

ދެއަހަރު ނުވަތަ އެއަށްވުރެން ގިނައަހަރަށްވިޔަސް ހިމެނޭ މައްސަލައެއްގައި މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ ނުވަތަ މުދާވިއްކުމުގެ އިޖާރާއަށް ހުއްޓުވައި ދިނުމަށް އެދިފައިވާ އެއީގެތެރެއިން އެކަމު އަދަދުވެރިޔާގެ ދަރުބާރުގައި ހުކުމްކުރެވިފައިނުވާނަމަ. މިކަމުގައި އުޅުއްވާ ސަރުކާރާއި ސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކުން ވެސް ހުކުމްކޮށްފައިވާ ހުކުމްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ހުކުމްކުރާނީ ކޯޓުންނެވެ. ވަކިއަދަދެއްގެ ދަށުން ބާރުދީފައިވާ ހުކުމުތަކުގެ ކުރިމަތިލުމަށް އޮތް ހުއްދަ އަދަދުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ކޯޓުތަކުގެ ހުކުމްތައް ކުރިޔަށް ގެންދާ ކޯޓުގެ ހުކުމާ އެއްގޮތަށް ކުރިއަށް ގެންދާނެއެވެ.[40] އެކަމުގެ މިއާދެވޭގައި މުދާހިފެހެއްޓުން ނުވަތަ މުދާވިއްކުން ނުހުއްޓުވޭނެއެވެ.

[40]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ބ)

ފައިސާބެހުން

މުދާވިއްކައިގެން ލިބޭ ފައިސާ މުދާވިއްކުމަށް އައްޔަންކޮށްފައިވާ ފަރާތުން ކުރިން ޖަމާކުރަންވާނެއެވެ.[41] މިގޮތުގެމަތިން ޖަމާކުރާފައިސާއާއި، އެހެނިހެން ފަރާތްތަކުގެދަރަނިތަކާއި، އެގޮތުން ހުއްދަކުރާ ޚަރަދުތަކުގެ ތަރުތީބުން ކުރިން ހިފަހައްޓަފައިވާ ފައިސާ ބެހުމަކީ ކުރިގެ ޙިއްޞާއެވެ.[42]

ތަރުތީބު ކަނޑައެޅުން

ފައިސާ ދަރަނިވެރި 02 (ދެއް) ނުވަތަ ގިނައަދަދެއްގެ ހުކުމްތަކެއް މައްސަލައެއްގައި ތިބޭދާނެއެވެ. މިހާލަތުގައި ފައިސާ ބަހާނީ ތަރުތީބު ކަނޑައެޅުމުގައި ކުރިން ލިބިގެންވާ ބާރުގެވެ.[43] ކުރިން މިގޮތުގެމަތިން ފައިސާ ބަހުމުގައި ދަރަނީގެ ނިސްބަތުން ހުރިހާ ދަރަނިވެރިންނަށްވެސް ފައިސާ ލިބޭގޮތަށް ފައިސާ ބަހަން ސަމާލުކަން ދޭންވާނެއެވެ. ދަރަނިއަށް ޢަދަދަށް ހާލަތުގައި އެދަރަނިއެއް އެކަށީގެން ދަރަނިވެރިޔަކަށް އިންސާފުން ދޭންވާނެއެވެ.[44]

ފައިސާބަހާ އެގޮތުގައި އިންސާފުން ދޭންވާނީ ފުރަތަމަ ދައުލަތަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއެއް ހުރިނަމަ އެފައިސާ ދައްކަންވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު މުދާވިއްކުމަށް ކޯޓަށްވާ ހަރަދެވެ. މުދާވިއްކުމަށް ކޯޓަށްވާ ހަރަދުގެތެރޭގައި މުދާވިއްކުމުގައި ނިލާމަށްވާ ހަރަދާއި، ފައިސާބަހުމުގެ ހަރަދާއި، މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ ހަރަދާއި، މުދާވިއްކުމުގެ ހަރަދު ހިމެނިގެންދާނެއެވެ. މިހަރަދު ނަގައިފައިވުމުން ދަރަނިވެރިންނަށް ދައްކާފައިވާ ފައިސާ ދައްކަންވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު ދަރަނި ނުހިމެނޭ ދައުލަތުގެ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދައްކާނެއެވެ.[45]

ހުކުމު ނުވަތަ މަހަކާ އެއްބަސްވުމު ފައިސާ ބެހުން

އާއްމުކޮށް ހިފަހައްޓާފައިވާ އެއްޗެއްގެ ބަދަލުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއެއްނަމަ މުދާވިކުން ކޯޓުގެ ތިންމަހުން އެއްމަސް އެފައިސާ ބަލައިގަތުން ހުއްދަކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އަދަދުވެރިޔާ ބަލައިގަތުމަށް އާއިލީ އަސާސީ ބޭނުންތައް ހަމަޖެއްސުމަށް މިފައިސާއިން ކުރުމަށްވާނަމަ ކޯޓުގެ ހުއްދައާ އެއްބަސްވުން ނުވަތަ މަހަކާ އެއްބަސްވުމު ފައިސާ ބަލައިގަތުން ހަމަޖެއްސިދާނެއެވެ.[46]

---

[41]- ކުރީގެ ހަވާލާ 385(ގ)

[42]- ކުރީގެ ހަވާލާ 386(ހ)

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ 386(ނ)

[44]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ނަމޫނާ ގަވާއިދު 2022 ގެ 258

[45]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 386(ނ)(ރ)

[46]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ބ)

ދަރަނިދައްކައި ހަލާސްވުން

ނޯޓިސް ދިނުން

ކޯޓުން މުދާ ވިއްކައިގެން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރާހާލަތުގައި ހުކުމާއެއްގޮތަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދައްކައި ހަލާސްވުމުން އެކަމުގެ ނޯޓިހެއް ދަރަނިވެރިޔާއަށާއި، އަރަނިވެރިޔާއަށް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިހުގައި އެނޯޓިސް ލިބޭތާރީހުން ފެށިގެން 15 ދުވަހުގެތެރޭގައި އެކަމާގުޅޭ ޝަކުވާއެއް އޮތްނަމަ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ދެފަރާތަށް އަންގަންވާނެއެވެ.[47] މިއީ ހަމައެކަނި ކޯޓުން މުދާ ވިއްކާ ހާލަތުގައި ދޫކުރަންޖެހޭ ލިޔުމެއްކަމަށް ބުނުމުން ފަހަރުގައި އެކަމާ ޚުލާޞާކޮށްލާލަމެވެ. އެފަދައިން އަޅުގަނޑު ޚުލާޞާކޮށްފައިވަނީ ހަމައެކަނި 386 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އަށް އެކަނި ބަލައި މާނަކޮށްގެންނެވެ. އެމާއްދާގައި ހިމެނޭ ހުރިހާ އަކުރުތަކަށް ބެލުމުން މިކަން ނަތީޖާއެއް ނުނިކުންނާނެއެވެ.

މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެއެވެ.

ވެރިޔާ ދައްކައި ހަލާސްވިކަމުގެ ނޯޓިސް

(ޤާނޫނު 386(ށ))

މިކޯޓުގެ ނަންބަރު:- .... ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމާއެއްގޮތަށް ދައްކަންޖެހޭ ވެރިޔާ ދައްކައި ....(ތާރީޚު).... ހަމައަށް ހަލާސް ވެފައިވެއެވެ. ވެރިޔާ ދައްކައި ހަލާސްވިކަމާގުޅޭ އެއްވެސް ޝަކުވާއެއް ހުށަހަޅަންބޭނުންނަމަ މިނޯޓިސް ލިބޭތާ 15 ދުވަހުގެތެރޭގައި ހުށަހަޅަންބޭނުންވާ ޝަކުވާ ލިޔުމުން ބަޔާންކޮށް ސިޓީގައި ނުވަތަ ސިޓީއެއްގެ ސިޓީގައި މިއީން ކޯޓުގެ ސިޓީއެއްގައި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

މުއްދަތުގެތެރޭގައި ޝަކުވާއެއް ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ އަދާއުކުރުމާގުޅިގެން މައްސަލައިގެ ޤަޟިއްޔާގެ ފައިލު ބަންދު ކުރެވޭނެއެވެ.

މިފަދަ ޝަކުވާއެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ އެކަމާގުޅިގެން ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށް ބަލާނެއެވެ. މިފަދައިން ބަލާ އަދާއުކުރުމުގައި ޝަކުވާއާމެދު ގޮތެއްނިންމުމަށްފަހު މައްސަލައިގެ ޤަޟިއްޔާގެ ފައިލުބަންދު ކުރެވޭނެއެވެ.

ޝަކުވާހުށަހެޅުން

ދަރަނި ދައްކައި ހަލާސްވެއްޖެކަމުގެ ނޯޓިސް ލިބުމުން އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ނޯޓިސް ދެވިފައިވާ ދަރަނި ދައްކައި ހަލާސްވެފައިވާކަމާމެދު ހުށަހަޅަންބޭނުންވާ ޝަކުވާތައް އެއްގޮތަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިފަދައިން ޝަކުވާ ހުށަހެޅުމަށް ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. ވީމާ މިފަދަ ޝަކުވާތައް ލިޔުމުން ހުށަހަޅައިދޭ ކޯޓުން ގޮތަކަށް

---

[47]- ކުރިގެ ހަވާލާ 386(ށ)

ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ޝަކުވާއެއް ހުށަހެޅިއްޖެނަމަ އެޝަކުވާއާމެދު ކޯޓުން 15 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ގޮތެއްނިންމަންވާނެއެވެ.[48]

ފައިލު ބަންދުކުރުން

ފައިސާ ބަހައި ހުކުމާއެއްގޮތަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދައްކާ ހަލާސްވުމުން ފައިސާ ދައްކައި ހަލާސްވިކަމުގެ ނޯޓިސް ފޮނުވަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް ފޮނުވައި ޝަކުވާހުށަހެޅުމުގެ 15 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ހަމަވަންދެން މަޑު ކޮށްލަންވާނެއެވެ. މިމުއްދަތުގައި ޝަކުވާއެއް ހުށަހަޅާފައިނުވާނަމަ އަޑުއެހުމަކާނުލައި ހުކުމްތަންފީޛުކޮށް ނިމުނުކަމަށް ކަނޑައަޅައި ފައިލު ބަންދުކުރެވިދާނެއެވެ.[49] ޝަކުވާއެއް ހުށަހަޅާފައިވާނަމަ ޝަކުވާއާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމަށް ބާއްވާ މަޖިލީހުގައި މައްސަލައިގެ ފައިލު ބަންދުކުރެވިދާނެއެވެ.

[48] - ކުރީގެ ހަވާލާ 386(ޑ)

[49]- ކުރީގެ ހަވާލާ

ބާބު 65

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން –

ރަހުން ވިއްކުން

ތަޢާރުފު:-

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގައި ތަފާތުވިޔަވަރުތަކަށް އެދުމުގެ އިތުރުން އެހެނިހެން ފަރުވާގެ ގޮތުގައި ފަރުވާދީފައެވެ. އެއީ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ ޤާނޫން ފިޔަވަޅުތަކަށް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ދެވޭ ފަރުވާތަކެއްގެ ގޮތުގައެވެ. މީގެ އެއްމިސާލަކީ ރަހުން ވިއްކުން ހުއްދަދިނުމުގެ ފަރުވާ ދިނުމެވެ. ޑިސްޓްރެސް ހިފެހެއްޓުމާއި، ބޭންކްއެކައުންޓް ފްރީޒްކުރުން ފައިސާ ނެގުމާއި، މިނޫން މިފަދަ އެހެން ފަރުވާތަކެއް ހިމެނެއެވެ.

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މުއާމަލާތު ފިޔަވަޅުތަކުގެ އިތުރުން އެހެނިހެން/Other remedies ފަރުވާގެ ގޮތުގައި ދެވޭ ފަރުވާތަކެއްހުރެއެވެ. އެފަރުވާތައް ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްލަމެވެ. މިއިން ބައެއް ފަރުވާތަކީ ހަސްމުންގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމުން ނަތީޖާއަކަށްވާ ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރުގައި ދެވިދާނެ ފަރުވާތަކެވެ.

<u>ތަމާދުވު</u>

ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނުގައި ރަހުން ތަންފީޛު ކުރުމަށް ހުށަހަޅަން ތަމާދުވުމުގެ މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާފައެއްނުވެއެވެ. ރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ތަމާދުވު ކަނޑައެޅި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައިވެސް ރަހުން ތަންފީޛު ކުރުމަށް ތަމާދުވުމެއް ކަނޑައަޅާފައެއްނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ޤާނޫނު ތަމާދުވުމުގެ މުއްދަތަކީ، ހަތްއަހަރުގެ މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. މިތަފްސީލު ބެލުމަށް 04 ވަނަ ބާބު ބައްލަވާ.

ރަހުންހިމެނޭ މައްސަލަތަކުގައި ފައިސާ ނުދައްކާ ބާކީވެރިޔާ 60 ދުވަހުގެތެރޭގައި ރަހުން ވިއްކުމުގެ ހުއްދަ ދިނުމަށް އެދުން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާ ޤަވާއިދު 2022 ގެ 246 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާން ކޮށްފައިވެއެވެ.[1]

ވީމާ ރަހުންތަންފީޛުކުރުމަށް ނުވަތަ ރަހުން ހިމެނޭ މައްސަލަތަކުގައި ހުކުމްތަންފީޛު މައްސަލަ ފައިސާ ނުދައްކާތާ 60 ދުވަސް ވުމުގައި ހުކުމުން ނިޔާމުވާނޭކަމަށް ދެކެމެވެ. ރަހުން ވިއްކައިދިނުން ހުކުމްތަންފީޛު ކޯޓާ މައްސަލައެއްނަމަ 60 ދުވަސް ފަހުން ހުކުމްތަންފީޛުކުރަން ގަވާއިދުގައި ލާޒިމު ކޮށްފައިވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 69 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ގެ ދަށުން ބަދަލުކުރަންވާނެއެވެ.

[1] - ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022"

ރަހުނުގެ ޠަބީޢަތް

މިލްކުވެރިކަން

ޤާނޫނީ ގޮތުން ރަހުނަކީ ދަރަންޏެއްނަގާއިރު ދަރަނި ނުދެއްކިއްޖެނަމަ ކުއްލިން ދޫވާން ނުވަތަ ވިއްކާލެވޭ ކޮންމެ އެއްޗަކީ ރަހުނެކެވެ.[2] ރަހުނަކީ އޭގެ މައްޗަށް ޖެހުނާ ތަކެތި ބޮޑުތަކާއި އުޅަނދުފަހަރުގެ ތެރޭން ލިބިދޭ މުއާމަލާތެކެވެ. އަސާސީ ގޮތެއްގައި ރަހުނު ހިފިހާއާއި އުޅަނދެއް ހަވާލުކުރަންވާނެވެ. މިފަދައިން ހަވާލުކުރުމުން ރަހުނު ހިފިހާގެ އިހުތިޔާރުން އުޅަނދަށް ގެއްލުމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެގެއްލުމަކީ ރަހުނު ހިފިހާ ޒިންމާވާންޖެހޭނެއެވެ. ރަހުނު ބެހެއްޓުމަކަށްފަހު ރަހުނު ހިފިހާ އެއެއްޗެއްގެ ބޭނުން ހިފުމަށް ދިނުން ގެންގުޅުމަށް ހުއްދައެއް ހޯދަން ޖެހޭނެއެވެ.[3] އިނގިރޭސި ޤާނޫނުގެ ގޮތުން ރަހުނުގެ މައްސަލަ އުފެދޭ ޖެހުނީމާއި، ލިބިދޭ ބޮޑުތަކެއް ބޭނުމިއް ދެފުށުގެ ދެފަރާތުގައިވާ ރަހުނު އެއްބަސްވުމުގެ މަސައްކަތެވެ. މިއެއްބަސްވުމަކީ ދެފަރާތުގެ މިލްކުވެރިކަމަށް އުފެދޭ އެއްބަސްވުމެއް ގޮތުގައި ބެލެވޭ އެއްބަސްވުމެކެވެ.

ޤާނޫނުގެ އަސާސާގެ ނިޔަމުގައި ރަހުނު ހިފިހާއަށް ވަގުތުން އުޅަނދުގެ އަތުގެ މިލްކުވެރިކަން ލިބިގެން ހައްޤުވެއެވެ.[4] ރަހުނުގެ ޤާނޫނު ނިޔަމަށް ބަލާއިރު ރަހުނު ހަވާލުކުރުން މަޖުބޫރުކަމެއް ނޫނެވެ. ސަރުކާރުގެ ރަހުނު ހަވާލުކުރުމަށް ގޮތުގައި ނަގާ ޤަވާއިދެއް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. ޝަރުޢީ ގޮތުން ރަހުނު ހަވާލުކުރުމަށް.[5] މިއީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި ރަހުނު ހަވާލު ކުރުން ޝަރުތުތަކެއް ނޫން ޤާޢިދާ ކަމެކެވެ.

ވީމާ ރަހުނުގެ މިލްކުވެރިކަމާބެހޭ ނަޒަރިއްޔާގައި އުމުރު ފިޔަވައިގެން އެފަދަ ރަހުނުހިފިހާއަށް އެކަމުގެ ހައްޤު ހުރިހާ ކަމަކުން ކަނޑައަޅާ ގޮތް ނަޒަރިއްޔާގައި މުދަލުގެ އަޅުގަނޑު މިލްކުވެރިކަން ފިޔަވައިގެން ވެއެވެ. މިގޮތުގެ ބަދަލުގައި ރަހުނު ހިފިހާ ކުރި ޝަރުޢީގޮތް ހިމެނޭގޮތުގެ ޤާނޫނީ އެކަމެއް ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި ރަހުނު ހަވާލުކުރަން ނުވަތަ ރަހުނު ކަނޑައަޅައިގެން ދޭ ކުރީ ރަހުނު ހިފިހާއަށް ހަވާލުކުރަން އަމުރުކުރެވެއެވެ.[6]

ވިއްކުމަށް

މާލިއްޔާއަށްގައި ބެހެއްޓި ރަހުނަކީ އިންޝުއަރަންސް ގެންދިޔަ ހަރުކަށް ކޮށެވެ. މިފަދަ ރަހުނެއްގައި އެއްބަސްވުމަށްވާނީ އެއްބަސްވުމަށް ޝަރުޠުތަކެއްގަމުން ދަރަނިވެރިގެ ދައްކަމުން ފައިސާ ދަރަނި ދައްކާ ހަވާލުކުރުމެވެ. ބޭންކުތަކަށް އާންމު އިނގިރޭސި ގޮތުން ކުރުވަނީ މިބާވަތުގެ ރަހުނެވެ.

2- ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/1993) 2
3 - ކުރީގެ ހަވާލާ މާއްދާ 3-9 އަށް
4- Four-Maids Ltd v Dudley Marshall (Properties) Ltd [1957] Ch 317 at p. 320
5- ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/1993) ގެ 5
6- ކުރީގެ ހަވާލާ 9، 8

މިއާޚިލާފަށް ހަމައެކަނި އިންޓްރަސްޓް ރަހުނު/interest-only mortgage އަކީ ކަނޑައެޅޭ ވަކިމުއްދަތަށްޓަކައި ހަމައެކަނި ކަނޑައެޅިފައިވާ އިންޓްރަސްޓު ދައްކާތާއެކު، އެއިގެފަހުން ދަރަނި ދައްކުމުގެ ގޮތުން ބޮޑު އަދަދަކުން އިންސްޓޯލްމަންޓްތައް ދައްކަމުންދާނެގޮތަށް ފައިސާ ދައްކައި ނިންމާ އުސޫލުން ކުރެވޭ ރަހުނެކެވެ.

ގަންނަ ކުއްޔަށް ދޫކުރާ ރަހުނު/‘Buy-to-let’ mortgages, އަކީ ރަހުނު ހިފީމާ އުމުރާ ކުއްޔަށް ދިނުން ހުއްދަކުރާ ގޮތަށް ކުރެވޭ ރަހުނު އެއްބަސްވުންތަކެވެ. މިފަދަ އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން ރަހުނުކުރެވިފައިވާ މުދާދިރިބަގޮތުގެ ހައްޤުތައް ރަހުނު ބަލައިގަތުމަކުން ލިބިގެން ނުވާނެވެ. މިފަދަ ރަހުނު ކުރިމަތިލާ ޚާއްޞަ ރަހުނާބެހޭ ގާނޫނުގެ ދަށުން ހައްދަކަށް ކަމަށް ނުދެވޭނެވެ.

ރަހުނު ފިއްކުމުގެ

ހުއްދައަށް އެދިހުށަހަޅުމާ ގުޅޭ އާންމު އިޖުރާއަތުތައް

ހުށަހަޅާ ގޮތާއި، ކޯޓު

ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމުގެ އާންމު އުސޫލަކީ އެހުކުމެއް ކުރިކޯޓަކުން އެހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުމެވެ.[7] އިސްތިސްނާ ބާރުކުރުމުން ހުކުމްތަންފީޛު ކުރަންޖެހޭނީ ހުކުމްކުރި ކޯޓުގެ އިދާރީ ސަރަހައްދުން ބޭރުގައިނަމަ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމާގުޅޭގޮތުން ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ކުރުމަށް އެސަރަހައްދެއްގެ ސަރަހައްދީ އިޚްތިޞާޞް ލިބިފައިވާ ކޯޓަކާ ހަވާލު ކުރެވިދާނެކަމަށް[8] ޤާނޫނުގައި ބާރުލާފައިވެއެވެ. މިޤަވާޢިދުގެ ސިޔާސަތު ބަޔާންކުރާ މިއީ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލައެއްގައި ވަކިކޮށް ކުރުން އެހެން ކޯޓަކާއި ހަވާލުކުރުންކަމާއި، ކޯޓުގައިވާ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރަން ހުކުމްކުރި ކޯޓުން އެހެން ކޯޓަކަށް ހުށަހެޅުމުން ހުކުމްކުރުން ނުހުންނަންވާނެއެވެ.

ރަހުނުގެ މާއްދާގައި މިއިސްތިސްނާ ތަންފީޛު ކުރާނެ ގޮތް ބަޔާންކުރުމުން ރަހުނު ފިއްކާލުމުގެ ހުއްދަދީ ރަހުނު ފިއްކާލުމާ ރަހުނު އެއްބަސްވުން ނިމުމަކަށް އަންނަނިވި ހުކުމްތަންފީޛު ޤަޟިއްޔާގައި ހުކުމްކޮށްގެން ނަގާނެކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދާ ގަވާއިދުގައި ބާރުލާފައިވެއެވެ.[9] މިގޮތުން ނަޒަރު އެއްބަސްވެގެން އަމުރާއެކުން ސާބިތުވެގެން ހަމަޖެހުމަކީ އެއްބަސްވުން ކުރީ ހުކުމެއް ބަޔާންކުރުމަށް ކުރިއަށްގެންގޮސްފައި އެއްބަސްވުން ކަމާއި، ރަހުނު ކުރުވިފައިވާ މުދާ ހުރި ތަންފީޛު ކުރަންޖެހޭ ހުކުމްކުރި ކޯޓުގެ ސަރަހައްދުން ބޭރުގައި ކަމުގައިވާނަމަ އެމުދަލެއް

7- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 363(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 368(ޅ)

9- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ޝަރުޢީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 242(ހ)

ވިއްކުމުގެ ހުއްދަ ދިނުމުގެ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައިވާ ކޮޅަކަށް އެހެއްދަ ދިނުމުގެ މައްސަލައިގެ ބައި ތަފްޞީލުކޮށް އެހެއްދެވި ރަހުނު އެއްބަސްވުން ނިމުމުގެ ހުކުމްތަކުން ކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުން ހުއްޓުމާކުރާ ކޮޅުން ތަންފީޛު ޤަވާޢިދުގެ ދަށުން ބަންދު ނުކުރެވޭނެކަމެވެ.

ވީމާ ރަހުނު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ މައްސަލަ ތިޔައްދާކުރުން ހުރަހެޅިގެންނެވެ. އެއްގޮތަށް ރަހުނުހިފާ ފަރާތުގެ ހުއްޓުވުމަށް ކޮޅު ހުށަހަޅާނަމަ އަދި އެރަހުނަށް އެކޮޅުގެ އިޖުރާއާތު ދާއިރާގެ ބެހޭގޮތުން ހިފާ ރަހުނުއްސަވަ ހުއްޓުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލައިގެ ބެހޭގައި ހުއްޓުވުމަށް ކޮޅު ހުށަހަޅާފައެވެ. ދެވަނަ ބެހޭ ރަހުނުހިފާ ފަރާތުގެ ބެހޭއިނދޫގައި ކޮޅުތަކަށް އެހެން ކޮޅަށް ހުށަހަޅާނަމަ އިޖުރާއާތުމާ ބާވަތުގެ އަސްލު ދަރުމާ އެއްބަސްވުން ރަހުނު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަ ކޮޅުމަށް ހުށަހެޅުމެވެ.[10] ބިނާވަނަ ބެހޭ ހުއްޓުވުމަށް ކޮޅު ތަންފީޛު މައްސަލައިގެ ބެހޭގައި ހުށަހެޅުމުން ރަހުނު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ ބައި ރަހުނު ހިފާ ސަރަހައްދުގެ ސަރަހައްދު އިޖުރާއާތު މިބައިގައިވާ ކޮޅަށް ތަރުތީބު ކުރުމެވެ.

<u>ނޯޓިސް ދިނުން</u>

ކަމުގެ އިޖުރާއާތު މިބައިގައިވާ ކޮޅަށް ރަހުނު ހިފާފައިވާ ހުއްދަގެ ތަންފީޛު މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ވަކިކަންކަން ބާރަންޓީދިނުމުގެ އަންގާ ނޯޓިހެއް ކޮޅުން ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[11] މިނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ދުވަސް ކޮޅަށް ދެވިދާނެއެވެ.

މިނޯޓިހުގައި ރަހުނުކުރިވެފައިވާ މުދާހިފަން ޖެހުމުން ބާރަންޓީދިނުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ރަހުނު ކުރިވެފައިވާ މުދަލުގެ އެއިރުގެ އަގެއްދު ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވޭ އަދަދެއް ޚަރަދަށް އެއަދަދެއް ބާރަންކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، އެއްބަސްވޭ މިންވަރުއެންމެދަށް އެމުދާއަގުކުރުމަށް އެއްބަސްވޭ ބިނާވަނަފަރާތެއް ހުރިކަން ނުވަތަ ނުވާކަން އެނގުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، މިފަދަ މިހަކަ ނުވާނަމަ ކޮޅުގެ ބަންދުގެ ޒިމްޝަރުން ނުވަތަ ދުޖިސަވާ ދާއިރާގެ އަގުކަމުގެ އެއިރުގެ އަގުހުރިމިންވަރު ދޭކަމުގެ ހަމަކުރުމަށް އަމުރުކުރަނީވާނެއެވެ. މިދަންނަވާ އަމުރު ނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފަރާތާ ކުރެވިދާނެއެވެ.

10- ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 9/93) 12 އަދި ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު 1/2002 ގެ 37 ވަނަ މާއްދާ (އިތުރުކޮށް ސުރުހީ ރަހުނުކުރުން) ގެ ދެވަނަ (ނ)

11- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަފުޤާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 237(ހ)

ޚަރަދު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަދައަން އިދާރާވާތީ ދެވޭ ނޯޓިސް

(ނަމޫނާ ގަވާއިދު 237(ހ))

ޚަރަދު ހިފެނޭ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް .... ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައިގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ލިޔުމުން ބަޔާންކޮށް ދިނުމަށް ޚަރަދިފިރީއެއް އަންގާ އަމުރުކުރަމެވެ. މިކަންކަން ބަޔާންކޮށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ބަޔާން ނުވަތަ ސިޓީ މިއަމުރުނޯޓިސް ލިބޭތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[12]

- ޚަރަދު ކުރުވިފައިވާމުދަލާ ހުރިބަޔާން ބަޔާންކޮށް ދިނުން.
- ޚަރަދުކުރުވިފައިވާ މުދަލުގެ މިހާރުގެ އަގާމެދު ދެފަރާތަށް އެއްބަސްވެވޭ އަދަދެއް ބަޔާންކޮށްދިނުން.
- އެއްބަސްވެވޭ އަގެއްނެތްނަމަ ތިންފަރާތުން ޚަރަދުކުރުން އަގުކުރުމަށް ވަކިފަރާތަކާމެދު އެއްބަސްވެވިފައިވާ ފަރާތެއް ބަޔާންކޮށްދިނުން.
- އަގުކުރާނެ ފަރާތަކާމެދު އެއްބަސްނުވެވޭނަމަ ކޯޓުން އަގުކުރުމާމެދު ދެކޭގޮތެއް ބާރަންކުރުން.
- އެއްފަރާތަކުމެދު ގިނަފަރާތުގައި ޚަރަދު ކުރުވިފައިވާކަން ނުވަތަ ފާހަގަކޮށް ބަޔާންކޮށްދިނުން.
- ޚަރަދު ސަލާމަތުކުރަން އެދޭނަމަ ނުވަތަ ޚަރަދުވިއްކުމުގެ ހުއްދަދިނުން ހުއްޓުވަން އެދޭނަމަ އެކަންބަޔާންކުރުން.

މިގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންދޭނޭ ބަޔާން ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިފާނަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ކަނޑައޅުމުގެ ފުރަތަމަ އަޑުއެހުމުގެ އިޖުރާއާތު ކޯޓަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ. އެގޮތުން ޒަރޫރީވުމުގެ ފުރަތަމައި، ޤަރާރަކާ ކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ކޯޓަށް އެދިދާނެއެވެ.

ޚަރަދު ސަލާމަތްކުރުމަށްއެދޭނަމަ ޚަރަދުވިއްކުމުގެ ހުއްދައީ މައްސަލަ ނިންމުމުގެ އަޑުއެހުން ތާރީޚު ކުރިޔާނީ 02 މަސް ދުވަހުގެ ފަހުގެ ތާރީޚަކަށް ކަމަށް އަންގަމެވެ. މިދަންނަވި ފުރަތަމައިގައި ދެފަރާތަށް ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވުމެއްޖެނަމަ ލިޔުމުންއެކަން ކޯޓަށް އަންގަންވާނެވެ.

ޚަރަދު ސަލާމަތްކުރުމަށް ދެވޭ ފުރުސަތު އިތުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެކަމަށް އެދޭނަމަ މަޤްބޫލު ސަބަބު ބަޔާންކޮށް އެމްއެދުމެއް ކުރުމަށް ލިޔުމުން އެދިވިދާނެވެ.

12- ކުރީގެ ގަވާއިދު 237(ހ)(ށ)

އިދާރީ ފިޔަވަޅު

ޤަރުޟު ހިފާނެ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުއްޖެނަމަ އެމައްސަލަގައި ހިފާނެ ޤަރުޟު އެއްފަރާތްކޮށްދޭން ދިނަފަރާތްތަކުގައި ޤަރުޟު ލައިސަންސް ސަރުކާރުގެ ކަމާބެހޭ ފަރާތަކުން ސާފުކުރަންވާނެވެ.[13]

ޤަރުޟުދިނުމުގެ ހުއްދަ

ޤަރުޟުގެ ދިނުމަށް ހުއްދަދީފައިވާ މަސައްކަތްތައް ޤާނޫނުގެ ދަށުން ބަލަހައްޓާ ފަރާތެވެ. އެގޮތުން ޤަރުޟު ބެހޭ ޤާނޫނު އެކަން ބަލާ ފަރާތަކީ ބަލައިގަތުމާ ދުރަށް އެފަރާތުން އެއްވެސް ޤަރުޟު ދޫކުރުމަކަށެވެ.[14] ދުށުން:- އަމަނިވެރިންގެ ތަރުއީން ބަލާނެ ނުވަތަ މިހެން އެކަމަށް އެދުމެވެ.[15] ޒީނަތް:- ވިޔަފާރީގެ ހުއްދަ ހޯދަން

ދުވަސް ވަކިކަމުގެ ފުރިހަމަ ވުޖޫދުކަމަށް ޤަރުޟު ހިފާނޭ ފައިސާގެ މައްސަލަތައް ކަމެއްގެ ހުކުމުގައި ބާރުނެރެވޭނެ އެހެން ފުރިހަމަ ވުޖޫދުކަމަށް.[16] ޤަރުޟުވިއްކުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގައި މުދަލުގެ ބަޔާ

ވިޔަފާރިން ޤަރުޟުގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް މުޤަރުޟު ވިޔަފާރި ހުއްދަދީފައިވާނެވެ.[17] ޤަރުޟު ސަލާމަތް ކުރުމަށް

އޮތްނަމަ ޤަރުޟު ވިޔަފާރީގެ ހުއްދަދީފައިވާ ޤަރުޟު ހިފާފައިވާ މުދަލަކީ ކުރުމަށް ޤަރުޟު ބަލައި ފަރާތުން

މުދަލުގެ 2 (އެއް) މަސްދުވަހުގެ ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ފަހުގައެވެ.[18]

ޤަރުޟު ވިޔަފާރީގެ ހުއްދަ ދިނުމަށް ފަހުގެ ވަގުތު ޤަރުޟު ސަލާމަތުކުރަން ބާރުނަގައި ފައިސާ ދައްކައިގެން ޤަރުޟު

ސަލާމަތް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިގޮތުން "ޤަރުޟު ވިޔަކަށް ހުއްދަދޭން" މިސްރާބުގައި ފަސްގޮ

ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ޤަރުޟު ވިޔަފާރީގައި ބިން ނުވަތަ އިމާރާތް ނުވަތަ ފުރާޅު ވިޔަކުރުމުގައި އަމަލު ކުރަންޖެހޭ ބިމާބެހޭ ގާނޫނުގެ

އެގާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލެވިފައިވާ ޤަވާއިދުތަކަށެވެ. އެހެން ޤަރުޟުތަކުގައި އަމަލު ކުރަންވާނީ ޤަރުޟާ ބެހޭ ގާނޫނުގެ

12 ވަނަ މާއްދާއަށެވެ. މިއީ އާންމު އިޖުރާއަތެވެ. ބިން ނުވަތަ އިމާރާތް ނުވަތަ ފުރާޅު ވިޔަކާ ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު

ފަސްގޮ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

---

[13] - ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 237(ހ)(5)
[14] - ޤަރުޟާ ބެހޭ ގާނޫނު (ގާނޫނު ނަންބަރު 9/93) 12
[15] - ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު މާއްދާ 12
[16] - ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 240(ހ)
[17] - ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 245(ހ)
[18] - ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު 240(ނ)

އިންޓްރެސްޓް

ޤަރުޟު ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ގޮތުން ޤަރުޟު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަދިނުމުން އަދާކުރުމާ އިންޓްރެސްޓާއި، ޗާރޖަސް ނިޔުމަކަށް އަދުމަކީ ދަސްތާއީ އުޅުޔޭއްކަމަށް ދަސްތާއީ ހިންގުމުގެއިރު ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[19] މިއުސޫލަކީ މަދަނީ އިޖުރާއާތު ގާނޫނުގައި ހިމެނޭ އުސޫލެކެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލުތަކާއި މުޢާމަލާތު މުއްސަނދިކަމުން ނިންމާފައިވާ ގޮތް ނިމުމާއި ދަސްތާއީ ނިސްބަތުން ޤާނޫނުން އިސްލާމީ ޤަރުޟުވެރިން ހިންގާފައިވާ ފަރާތުގެ ތަފާސް ނިސްބަތާފައިވެއެވެ. އެފަދައިން ނިސްބަތް ޤާނޫނީ ވަޞީލަތަކީ އެހެން އުސޫލު ހިފާހައްޓާފައެވެ.

އިންޓްރެސްޓް ހިސާބުކުރެވޭ އަންނަނީ ދުވަހެއް މަދަނީ އިޖުރާއާތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ، ކޯޓަށް ދިރުވޭނެ ތަފުސީލު ބާރުގެ ތެރެން ކަނޑައަޅާ މުއްދަތެއްގައި އިންޓްރެސްޓް ނަގައިދިނުން މިއީމުސްތަޤިއްލު. އިތުރު ތަފުސީލު ބާބު 04 ގައި ބަޔާން ވެފައިވާނެވެ.

ގަނޑުދޫކުރެވޭ ހުކުމް

އެއްމުއްދަތަކަށް ގަރުޟުދިން ގަނޑުވާ ޤަރުޟުކޮށްފައިވާނަމަ އެހެރީގެއިން ފައިސާގެ މުދަލާއި ތަކެތިވެސް ކަނޑައަޅަންވާނެވެ. ނުވަތަ ފައިސާގައި އިސްކަންދޭތަރުތީބު ކޯޓުން ކަނޑައަޅަންވާނެވެ. އެމުދަލަކީ ބައިވެރިވާން ފައިސާ މުދަލުއަށަ ފައިސާގެ ހުކުމްތައް މިންވަރަކާމު ކޯޓުން ގަޑިއިރިންގަންވާނެވެ.[20]

ހުކުމުގެ މުއްދަތު އިތުރުކުރުން

ޤަރުޟުފައިސާގެ ކޯޓުން ދޫކުރާ ހުކުމުގެ މުއްދަތު އިތުރުކުރުމަށް ކޯޓުގައި އެދިވަޑައިގަނެވެ. މިގޮތަށް މުއްދަތު އިތުރުކުރުމަށް ޤަރުޟު ފައިސާގެ ހުކުމްތިޔާވާ މުއްދަތުގައި ޤަރުޟު ފައިސާވާރު ނުވާނަމަވެ. މިފަދައިން މުއްދަތު އިތުރު ކުރުމުގައި މުއްދަތުގައި މުއްދަތު ފައިސާވާރުވާ ހުކުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން ޤަރުޟު ފައިސާދަނ ހުކުމްފުޅު ފަރުވާފޮނުވާގެ ސަބަބު ކަމަށް ނުވާދާއި، އިހުމާލެއް ނޯވެގެން ކުރުމުގައި ނުވާނަމަ މުއްދަތު އިތުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[21]

ޤަރުޟުން ލިބޭ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުން

ޤަރުޟު ކުއްލިކޮށް ދޫކޮށްލެވޭނަމަ އެއީން ލިބޭ އާމްދަނީ ނުވަތަ ކުލި ކޯޓުން ދެއްކުމަށް އަންގާ އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.[22] ފާއިތުވާ ނަމްބަރުގެ ސިފައިގެން ބަދަލުގައި މިއީ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއީ ބާރެއްގެ ނެރެނިގެނ އަމުރެއްކަން އެނގެއެވެ.

---

[19] - ދިސްނާވާނ ނިޒާމް ވ. ބޮންޑް އޮފ މޯލްޑިވްސ ހިދުރ {2011/HC-A/46} ޕެރާ 3(ރ)

[20] - ކުރިޔަ ޤާނޫނު 237(ހ)(6)(7)

[21] - ކުރިޔަ ޤާނޫނު 243(ހ)(ނ)

[22] - ކުރިޔަ ޤާނޫނު 241

ރަހުނުކުރުވިފައިވާ މުދަލުން އާމްދަނީ ލިބޭކަން ރަހުނު ހިފާ މައްސަލައިގެ ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މަރްޙަލާ ހިނގަމުންދާއިރު ކޯޓަށް އެދިފައިވާނަމައެވެ. ނަމަވެސް ސިޔާދުގެ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާދުގަން އަޣްލަބުގެ ފިޔަވަޅުއަޅާކަމަށް ދަރަވިނަމަވެސް އޭގެ ބެލެހެއްޓުމަށް މިފަދަވާހަކަ ހިނގައިދާނެ ގޮތުގައި ގޮތުގައި ހިނގައިދާނެ މައްސަލައާ ގުޅޭ ބަލައިގަނެވޭ ގޮތުގެ ނުފެންނަ ފަރާތްތަކެވެ. މިއީ މިހިނގަމުން ހިނގައިދިއުމަށް ރަހުނުވެއްޖެނަމަ ރަހުނުވެވެއްޖެ ގޮތެއް ބަދަލުވެގެން ރަހުނަށް އާމްދަނީ އާއިލާގެ މުދަލުން އިއްވި މުދަލުގެ ކޯޓަށް ދެއްކުމަށް އަދާކުރުމުގެ ފަރާތް ދުވިދާނެކަމަށް ދެކެވެ.

<u>ސާބިތު ދަރަންޏަކަށް ބަދަލުކުރުން</u>

ރަހުނުކުރުވިފައިވާ މުދާ ވިއްކާލައިގެން ދަރަނި އަދާކުރަން ހަމަޖެހުނީ ރަހުނުކުރުވިފައިވާ ރަހުނުކުރުވިފައިވާ އިތުރުމުދާ ވިއްކުމުގެ ހުއްދަ ކޯޓުން ދޫކުރާނަމައެވެ. ރަހުނުކުރުވިފައިވާ އެންމެހައި މުދާތައް ވިއްކާލައިގެން ދަރަނި ހަމަވާނީ ނުކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތެއްގައި ބާކީވި ފައިސާ ބަދަލުވެގެންދާނީ ރަހުނު ނުހިފާ ސާބިތު ދަރަންޏަކަށެވެ. މިފަދަ ހާލަތެއް ގެދުވަރުވެއްޖެނަމަ ރަހުނު އެއްބަސްވުން ބާތިލުކުރެވޭނެއެވެ.[23]

މިއީ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއަކުން ދެވޭ ފަރާތެވެ. ރަހުނު ތަންފީޛުކުރުމަށް ނިޔަންތަކުން ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމުގެ މައްސަލައިގެ ފަސްއޮތްގައި ކޯޓުން ހުކުމްކުރި މައްސަލަ ނިންމުން މަސްލަހަތުގެ އެއްބަސްވުމަކީ މިއީއެވެ. މިއީ ރަހުނު ވިއްކުމުގެ ކޯޓުގެ ރަހުނު ވިއްކާއިގެން ލިބޭނޫފައިސާއިން ދަރަނި އަދާކުރުމުގެ ސާބިތު ދަރަނި ސާބިތު ދަރަންޏަކަށް ބަދަލުވެގެން އެޒަސްވުމާ ނިންމަންޖެހޭނެއެވެ. މިގޮތަށް ކަނޑައަޅައި ނިންމާއިރު އެސާބިތު ދަރަނި ދައްކައި ހަމަސްކުރަންވީ ވަކިމުއްދަތެއް ކޯޓުން ކަނޑައަޅަންޖެހޭނެއެވެ. އެގޮތަށް ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ސާބިތުދަރަނީގެ ފައިސާ ދައްކާފައިނުވާނަމަ އެހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

<u>ގެރެންޓަރުން ޒިންމާކުރުވުން</u>

ރަހުނު ހިފާ ދަރަންޏަކަށް ގެރެންޓަރުން ޒިންމާކުރުވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން ޒިންމާކުރުވުމަށް ގެރެންޓަރުންގެ މައްޗަށް ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމުގެ މައްސަލައެއް އަރިހުވެރިއާއަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ޒިންމާވާނުވާ ހާލަތެއް ރަހުނު ހިފާފައިވާ ގެރެންޓަރުންނާމެދު އެހެން ގޮތަކަށް އެއްބަސްވެފައިނުވާނަމައެވެ. އަދި ރަހުނުކުރުވިފައިވާ މުދާވިއްކުމުގެ ދަރަނި ފައިސާ އަދާކުރުމުގެ ކުރިން ދައްކަންޖެހޭނެއެވެ.[24]

---

[23]- ކުރީގެ ހަވާލާ 245(ހ)(ނ)(ނ)

[24] - ކުރީގެ ހަވާލާ 239

ވީމާ ރަހުނުވިއްކުމަށްފަހު ރަހުނުކުރިފަރާތާ މުދާވިއްކައިގެން ދަރަނި ހަމަނުވެއްޖެނަމަ ގެރެންޓީދީފައިވާ ފަރާތުގެ މައްޗަށް ހުކުމްކޮށްދިނުމަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ރަހުނު ވިއްކުން

ހުއްޓުވުން

ނޯޓިސް ދިނުން

ރަހުނުވިއްކުމުގެ ބަދަލުގައި ފައިސާދައްކައިގެން ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ދަރަނިވެރިޔާ އެދޭނަމަ، އަރަނިވެރިޔާއަށް 45 ދުވަހުގެ ކުރިން ނޯޓިސްދިނުމާއެކު އެފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ދެވޭ ނޯޓިސް ނަންބަރު 30 ފޯމުން ދެވިދާނެއެވެ.[25] މިނޯޓިސް ވަކިފަރާތަކަށް ޚާއްސަ ގޮތެއް ކޯޓުފަރުވާލެވޭނެއެވެ. ވީމާ އަންނަނިވި ގޮތަށް މިނޯޓިސް ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

ރަހުނު ސަލާމަތްކުރުން ދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ކަރުދާސް

އަރަނިވެރިޔާއަށް ދެވޭ ނޯޓިސް (ނަމޫނާ ފޯމު 243(ނ))

- ނަންބަރު .... ގެސިއްޔާގައި ވިއްކުމަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ރަހުނު ވިއްކުމުގެ ބަދަލުގައި ފައިސާ ދައްކައިގެން ރަހުނު ވިއްކާލުން ހުއްޓުވުމަށް އެދެމެވެ.
- އަންނަނިވި ގޮތުގެ މައްޗަށް މިފައިސާ ދައްކަމުން އަދުގަސްދު .... ހުށަހަޅަމެވެ. ....

މިފަދައިން ނޯޓިސް ދިނުމުން މިކަމަށް ރަހުނުހިފެހެއްޓިފަރާތުން އިންކާރު ނުކުރާނަމަ ހުށަހެޅުމާގެކިބައިން އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައި ރަހުނު ވިއްކުމަށް ދީފައިވާ ހުއްދަ ބާތިލު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ރަހުނު ތަންފީޛުވެ ނިމެންދެން ހުކުމް ތަންފީޛު ގެސިއްޔާގައި ނުކުރުމަކާ އަދުލުވެރިކަމާއި ޚިލާފަށް ދީފައިވާ ބޭނުމަށް މިއެވެ.

ހުށަހެޅުން

އިސްވެ ދެންނެވުނު ގޮތަށް ނޯޓިސް ދިނުމަށްފަހު ރަހުނު ސަލާމަތްކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ވަކިކޮށް ބަޔާންކޮށްފައި ނަމޫނާ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ނަންބަރު ނަންބަރު 31 ފޯމުން ކޯޓަށް މިހުށަހެޅުން

[25]- ކޯޓުގެ ހަވާލާ 243(ނ) ފޯމަށް އިޝާރާތް

ހުށަހެޅިދާނެވެ. މިހުށަހެޅުމާއެކު ދަރަނިވެރިޔާ އިސްވެ ދެންނެވުނު މުއްދަތުގައި ނޯޓިސް ދިނުމުގެ ގޮތުން ދީފައިވާ ނޯޓިސްގެ އަސްލެއް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

ގޮތް ނިންމުން

ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުނުތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުން އެކަމަށް ގޮތެއްނިންމަންވާނެވެ. އަދި އެބާބުގައި ބަޔާންކުރާ އިޖުރާއަތުތަކާއެއްގޮތަށް ފުރިހަމަކުރަންވާނެވެ. އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަކާނުލައިވެސް ގޮތެއް ނިންމިދާނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލް 18 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ގޯއްޗެއް ނުވަތަ ބިމެއް، ނުވަތަ

ގޯއްޗެއްގައިވާ އިމާރާތެއް ނުވަތަ ފުލެޓެއް ވިއްކުން

ހުށަހެޅުން

ރަހުނު ކޮށްފައިވަނީ ގޯއްޗެއް ނުވަތަ ބިމެއް ނުވަތަ ގޯއްޗެއްގައިވާ އިމާރާތެއް ނުވަތަ ފުލެޓެއް ނަމަ އެވިއްކުމުގެ އަމުރަށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެވެ.[26] މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާނީ ފޯމެއް ކަނޑައަޅައިފައިވާނަމަވެ. ވީމާ ކޯޓުގެ އަމުރަށް ހުށަހަޅާނީ އެއި ހުށަހެޅުމަކަށް ކަނޑައަޅައިފައިވާ ފޯމު ނަންބަރު 11 މެދުވެރިކޮށް މިހުށަހެޅުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަކާ ހުށަހަޅަންޖެހޭ. ނުވަތަ ހުރިހާ ލިޔެކިޔުމާ ހުރިހާ ފޯމު މެދުވެރިކޮށް ހުށަހެޅުމަކާއެކު ހުށަހަޅަންޖެހޭ.

ނޯޓިސް ދިނުން

ރަހުނާ ތަންފީޒު ކުރުމަކު އެދި ހުށަހެޅުމުން ފޯނުވަންޖެހޭކަމަށް މަތީގައި އާންމު އިޖުރާއަތުގެ ތެރޭގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނޯޓިސް މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައިވެސް ދޭންވާނެވެ.

ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ޝަރުތު

މައިގަނޑު ދެޝަރުތެއް ފުރިހަމަވާންވާނެވެ. އެއީ:- ދަރަނިވެރިޔަކު ޚިލާފުވުން އެއްބަސްވުމާއި ޚިލާފުވެގައި ފިޔަވައި، ރަހުނު އެއްބަސްވުމުގެ ދަރަނި ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ މުއްދަތު ހަމަވާ ތާރީޚުން ފެށިގެން މީޢާދު އެކެއް (1) އަހަރު ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ފައިސާ ހުށަހަޅަން ދަޢުވާ ކޯޓަށް އަންނަންވާނެވެ. ދެވަނަ:- އެއްބަސްވުމާ އެއްގޮތަށް ފައިސާ

[26]- ބިމާއި އިމާރާތާއި ފުލެޓު ރަހުނު ކުރުމާބެހޭ ޤަވާޢިދު ނަންބަރު 2022-186 ގެ 9

ނުދައްކައިގެން މައްސަލަ ހުށަހެޅި ކޯޓުން ފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުކުމެއް ކޮށްފައި އޮތުމާއެކު އުނދަގޫކަމާއެކު ފައިސާ ދައްކާފައިނުވުމުން. މިފުރުޞަތުގައި ފުރިހަމަވާނަމަ ބިމާ އިމާރާތާއި، އަދި ފުރާޅު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަ ދޫކުރެވިދާނެއެވެ.[27]

ހުއްދަދިނުން

ރަހުނު ސަލާމަތް ކުރުމަށް އެދޭނަމަ ރަހުނު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ ރަހުނު ހިފެހެއްޓިފައިވާ ފަރާތުން ރަހުނު ބަހައްޓައި ފަރާތަށް މުއްދަތުގެން 2 (ދޭއް) މަސްދުވަހުގެ ނޯޓިސް ދީގެން ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[28] ވީމާ ރަހުނު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ ކުރިން އިޢުލާން ކުރުމަށް ދުވަސް ބަލާކަމަށް ރަހުނު ވިއްކުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ އަމުރު ނެރެވޭނީ ކުރިން އިޢުލާން ކޮށްފައި 2 މަސް ދުވަސް ފަހުން ތެރޭގައެވެ.

ތަރުތީބު

ރަހުނު ވިއްކުމުން ހޯދިފައިވާ ފައިސާ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ރަހުނުވެފައިވާ ތަރުތީބުން ފައިސާ ދައްކަންވާނީ އެންމެ ކުރިން ރަހުނުކޮށްފައިވާ ތަރުތީބުންނެވެ. ރަހުނުކުރި ފަރާތް ރަހުނު ވިއްކުމުގެ އިސްތިސްނާ ރަހުނު ޤަބޫލު ފައިސާ ދައްކަންވާ ތަރުތީބެވެ. ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު ގެންގުޅެން ފުރުސަތު އިސްވެރިކަން ފުރުސަތު ހުރިން ފައިސާ ރަހުނުއަށް އިސްތިސްނާ ދީފައިނުވާ ރަހުނު އަސްލުގެ ތަރުތީބެވެ.[29]

ވިއްކުން

ރަހުނު ވިއްކުމަށް ހުއްދަދޭ ކޯޓުން ހުކުމްކުރާ ދުވަހުގެ ފަހުން ގާތް ނުވަތަ ބިން ނުވަތަ ގޯތިއެއްގައި ބިމާއި ނުވަތަ ފުރާޅު ވިއްކާނީ ބައްޕަންސް ނުވަތަ މާލީ އިދާރާއިން ބިޑަށް އުސޫލުން ވިއްކާފައިވާ ކުއްލިފޮނުވައިގެންނެވެ. ވިއްކާލާނީ ކުރިޔާ ވިއްކާލަފައި ބިޑުތެރިޔާއެވެ.[30]

ބިޑަށް ނިމުމާއި އިޢުލާނުކުރުމާއި، ބިޑުބޭނުމާއި، ބިޑަށް ނިމުންތައް، ރަހުނު ގަންނަން ހުރަހެއް ފާހަގަކުރާ، ރަހުނު ގަންނަން ހުރަހެއް ފައިސާތަކާއި، ރަހުނު ހުރަހުތަކާއި، ރަހުނު ކުރާ ޢަދަދު މައުލޫމާތު 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސިޓީ ސުޕްރީމް ކޯޓުން އިޢުލާނު ނުވަތަ ބިޑުތަކުގެ ތަފުސީލު، ރަހުނުކުރަން ރަހުނުކުރުމުގެ އިޢުލާނު ނުވަތަ ބިޑުތަކުގެ ތަފުސީލު އަންގަންވާނެއެވެ.[31]

[27] ކުރީގެ ހަވާލާ 9(ހ)(ނ)(ސ)

[28] ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 240(ހ)

[29] ބިމާއި އިމާރާތާއި ފްލެޓު ރަހުނުކުރުމާބެހޭ ގަވާއިދު ނަންބަރު 186-2022 ގެ 10(ހ)(ނ)

[30] ކުރީގެ ހަވާލާ 9(ރ)

[31] ކުރީގެ ހަވާލާ 9(ޅ)

ފައިސާ ބަހުން

އިސްވެ ދެންނެވުނު ގޮތުގެމަތީން ވިއްކާލާފާ ރަހުނުގެ ފައިސާ ގެތެރެއިން ފުރަތަމަ ނަގަންވާނީ ބޭނުން ބާއްވުމަށް ހިންގާފައިވާ ހަރަދުތައްވާނަމަ އެހަރަދުތަކެވެ. ދެވަނައަށް ރަހުނު ބަހައްޓައިގެން ނަގާފައިވާ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއެވެ. ތިންވަނައަށް ބަނޑާރަބެލުމުގެ އެބެލުމެއް އަމިއްލަކުރުމަށް ކަމާގުޅޭ އިދާރާއަކަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދެއްކުމަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއެވެ. އަމިއްލަކުރުމަށް ދައްކަންޖެހޭ ވަރަށް ފައިސާ ނެތްނަމަ އެފައިސާ ދައްކާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. ހަތަރުވަނައަށް މިކަންކަން ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު ބާކީ ފައިސާ ހުރިނަމަ ރަހުނު ބަހައްޓާ ފަރާތަށް އެފައިސާ ހަވާލުކުރަންވާނެއެވެ.[32]

ގަންނަފަރާތުގެ ހައްޤު

ވިއްކޭ [illegible] ބިމުގެ ނުވަތަ އަމިއްލަ ބިމެއްކަމުގައިވިޔަސް އަދި ފުރުޞަތެއްކަމުގައިވިޔަސް ވިޔަސް އޭގެ މިލްކުވެރިކަން ހަމަވުމަށް ގެނެވޭނެ ފަރާތަކީ ގަންނަ ފަރާތެވެ. އެބިން ނުވަތަ ފުރުޞަތު ރަޖިސްޓަރީ ކުރުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ލިޔެކިޔުންތަކާއި ބިމާބެހޭ ޤަވާއިދުތައް ހުށަހަޅަންވާނީ އެބިން ނުވަތަ ގޮތް ފުރުޞަތު އެފަރާތުގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓަރީ ކުރުމަށްވާނެއެވެ.[33]

އަމިއްލަކަން ލިބުން

ރަހުނަށް ފައިސާ ނުދެއްކިގެން އަމިއްލަކަން ބިމެއް ނުވަތަ ބިމެއްގައިވާ އިމާރާތެއް ނުވަތަ އެއްވެސް އިމާރާތެއްގެ ފުރުޞަތު އެއްކަން ނުވަތަ ބަހައް ސަލާމަތް ހުރަހަކައިގެން ވިޔާފާރިކުރެވޭނެއެވެ.[34] މިފަދައިން ވިޔާފާރި ދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހަޅައިދޭ ކޯޓުން ވިޔާފާރި ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅުއްވާކަން ބިމާބެހޭ ޤާނޫނުގެ 37 ވަނަ މާއްދާގެ ދެވަނަ (ނ) ގެ ނަންބަރު (4) އަށް ބެލުމުން އެނގެވެ. މިޤާނޫނުގައި ވިޔާފާރިދިނުން ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ކުރަންވާނީ ކޯޓުންނެވެ. ޤަވާއިދުގެ 15 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ އިބާރާތަށް ބަލާއިރު ޤާނޫނުގެ މިމަޤްޞަދާ ފުރުޞަތުކަމުގައި ދެކެވެ. މިއީ ބަހުސް ކުރެވިދާނެ ނުކުތާއެކެވެ.

މިފަދައިން ވިޔާފާރީގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުނީ ރަހުނު ހަވާލުކުރުމަށް ކޯޓުން ކޮށްފައިވާ އަމުރެއް ނެތިނަމަ،[35] އެމުދަލެއްގެ ވެރިފަރާތަށެވެ.[36] މިގޮތުން އިތުރުން ލާޒިމު ފައިސާ ދެއްކުން ތަނަވަސްކަން ނެތްކަން ސާބިތުކޮށްދޭންވާނެއެވެ.[37] އަމިއްލަކަން ގެނީ ވިޔާފާރި އެދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅާގޮތުގެ ކުރިން ބަދަލަށް ގެއްލެވިގެން އެބިން އަމިއްލަ ކުރަންވާނެއެވެ.[38]

32- ޤަވާއިދު ހަވާލާ 11(ހ)(ނ)(ނ)(ރ)(ބ)

33- ޤަވާއިދު ހަވާލާ 12(ނ)

34- ޤަވާއިދު ހަވާލާ 15(ހ) އަދި ބިމާބެހޭ ޤާނޫނު 1/2002 ގެ 37 ވަނަ މާއްދާގެ ދެވަނަ (ނ)ގެ (4) ބައްލަވާ

35- ބިމާއި އިމާރާތާއި ފުރުޞަތު ރަހުނު ކުރުމާބެހޭ ޤަވާއިދު ނަންބަރު 2022-186 ގެ 15(ހ)(2)

36- ޤަވާއިދު ހަވާލާ 15(ހ)(1)

37- ޤަވާއިދު ހަވާލާ 15(ހ)(3)

38- ޤަވާއިދު ހަވާލާ 15(ނ)

ރަހުން ލިބިގަތުމުގެ

މައްސަލަ

ރަހުން ލިބިގަތުމަކީ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމާ ގުޅުންހުރި ކަމެއްކަމުންނެވެ. އެއީ ވަކި މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ވަކި ދައުވާއެއްގޮތުގައި ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ މައްސަލައެކެވެ. އިތުރު ތަފުސީލު 73 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެވެ.

ބާބު 68

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން

އެހެނިހެން ފަރުވާ

ތަޢާރަފު

އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަރުވާތަކުގެ އިތުރުން ހުކުމްތަންފީޛު މައްސަލަ ތަކެއްގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ފަރުވާތަކެއްވެސް ހުރެއެވެ. އެގޮތުން މިބައިގައި މުދާރައްދު ކުރުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުމާއި، މިލްކުވެރިކަން ލިބިދިނުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމާއި، އެހެން އެއްވެސް ވަސީލަތަކުން ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރެވޭން ނުކުރެވޭނަމަ ޢަމަލުކުރެވޭނެ ގޮތާއި، ރިސީވަރަކު އައްޔަންކުރުމާއި، ކަމެއްކުރުން މަނާކުރުމަށް ކޮށްފައިވާ އަމުރު ނުވަތަ ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމާއި، އަދި އެހެނިހެން ފަރުވާތަކަށް ބަލާލާނަމެވެ.

މުދާ ރައްދުކުރުމުގެ ހުކުމް

ތަންފީޛުކުރުން

ހުށަހެޅުން

ހުށަހަޅަންވާނީ އާންމު އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން ހުކުމްކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމުންނެވެ. ހުކުމްތަންފީޛުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 42 ގައިވާ ފޯމުންނެވެ.[1] މިހުށަހެޅުމުގައި ނެރެދޭން އެދޭ އަމުރު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ނެރެދިނުމަށް އެދެވިދާނެ އަމުރާ ގުޅޭ ތަފްސީލު ވަކިން ބަޔާންކުރެވިފައިވާނެއެވެ.

ތަންފީޛު ކުރެވިދާނެ ގޮތް

މުދާރައްދު ކުރުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ދެގޮތަކަށް ތަންފީޛު ކުރެވިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ މުދާރައްދު ކުރުމުގެ ވޮރަންޓް އަމުރެއްގެ ދަށުންނެވެ.[2] ދެވަނަ ގޮތަކީ މުދާރިކަވަރީކުރުމުގެ އާންމު އަމުރެއްގެ ދަށުންނެވެ.[3]،[4] މިއިން އަމުރެއް ނެރުމުން ތަންފީޛު އޮފިސަރު އަމުރުގައިވާ ގޮތުގެމަތިން ހުކުމްތަންފީޛުކޮށް ނިންމަންވާނެއެވެ.

[1]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 225(ހ)

[2]- Warrant or writs of Specific Delivery

[3]- Warrant or writs of Delivery

[4]- UK Torts (Interference with Goods) Act 1977 c. 32, Detention of goods, Section 3 (2)The relief is— (a)an order for delivery of the goods, and for payment of any consequential damages, or (b)an order for delivery of the goods, but giving the defendant the alternative of paying damages by reference to the value of the goods, together in either alternative with payment of any consequential damages, or (c)damages.

އަމުރު

ހާއްސަ އަމުރަކީ ހުކުމުގައި ރައްދުކުރެވުނު ނުވަތަ ހަވާލުކުރެވުނު އަންގާފައިވާ މުދާ ހިފެހެއްޓުމަށް ހަވާލުކުރެވުނު ކުރުވޭ އަމުރެކެވެ. މިއަމުރުގައި އާންމު އަމުރުގައި އަޅަންވާ ފިޔަވަޅާ ހިފެހެއްޓުމަށް ހުއްދަ އޮންނަ ފަދައިން އަޅަންވާ ފިޔަވަޅާ ނުވަތަ އެނޫން މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމުގެ ހުއްދައެއް ނުލިބޭނެވެ.

އާންމު އަމުރުގައި މުދަލުގެ އަގަށްވާ ފައިސާ ނުވަތަ އެހެން މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރު ތަންފީޛު އޮފިސަރަށް ލިބިދޭ ގޮތަށް މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުކުރެވިދާނެވެ. މުދާހިފެހެއްޓުމުގެ ހާއްސަ އަމުރާ ހިލާފަށް އާންމު އަމުރު ދޫކުރެވޭނީ ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދަލުން ބައްދަލުކުރުމުން، ނުވަތަ ހަވާލުކުރުމުން ހުކުމްކޮށްފައިވާ މުދަލުގެ އަގަށްވާ ފައިސާ ނުވަތަ އެމުދަލުގެ އަގަށްވާ އެހެން މުދަލެއް ހިފެހެއްޓުމުގެ ބާރު ތަންފީޛު އޮފިސަރަށް ލިބިދޭގޮތަށެވެ.

އިންޒާރު ކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްއަލަތަށް ބަލާއިރު މުދާރައްދުކުރުމަށް ކޯޓުގައިވާ ހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުމަށް އެދުމުން ކޯޓުން އިސްވެދެންނެވުނު ގޮތަށް ކުރާ އަމުރެއް ތަންފީޛުކުރުމުގެ ހަތެއް (7) ދުވަސް ކުރިން އިންޒާރުގެ ނޯޓިސް ދަރަނިވެރިޔާއަށް ފޮނުވުމަކީ ކޯޓަށްވާޖިބު ކަމެއްކަމަށްވެއެވެ.[5]

އަހަރުމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުދާރައްދުކުރުމަށް ކޯޓުގައިވާ ހުކުމް ތަންފީޛު ކުރުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލެއް ވަކިން ބަޔާންކޮށްފައިނުވާތީ މިއުސޫލުތައް ނެތިކަމަށްފެނެއެވެ.

[5]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17), PART 83, SECTION IV, Rule 83.24 (2) Unless the court orders otherwise, the enforcement agent— (a)must serve the debtor with a notice warning of the warrant; and (b)must not levy the warrant until at least 7 days after service of the notice.

މިލްކުވެރިކަން ދިބެދިނުމަށް ކޮށްފައިވާ

ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުން

ތަންފީޒު ކުރެވިދާނެ ގޮތް

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ތިންގޮތަކަށް ބިން ހަވާލުކުރުމަށް ނުވަތަ ހިޔާޒަތު ހަވާލުކުރުމަށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރެވިދާނެވެ. އެކެއް:- މިލްކުވެރިކަން ހަވާލުކުރުމުގެ އަމުރެއް ކުރުން، ދެއެއް:- ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކޮންޓެމްޕްޓުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުން، ތިނެއް:- ބެލުމުގެ ދަރަނި ގެނައުމުގެ އަމުރެއްކުރުން، މިއެވެ.[6]

މިލްކުވެރިކަން ހަވާލުކުރުން

މިލްކުވެރިކަން ހަވާލުކުރުމަށް އަމުރު ކޮށްދިނަމަ އެއަމުރު ތަންފީޒު ކުރުމަށް ތަންފީޒު އޮފިސަރު ދާންވާނީ ފުރުސަތުއަރުވައިދޭނެއެވެ. ބާރުގެ ބޭނުންކޮށްގެން އެތަނަކަށް ވަންނަންޖެހިދާނެ ހާލަތެއް ދޮރުވެރިވެރިއާއި އެތަނަކަށް ވަންނަންވާނީ ފުރުޞަތުގެ އެހީތެރިކަމާއެކުގައެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ތަންފީޒު ކުރަން ދާއިރު ތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދި ފަރާތުން ދަންނަވާނެއެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގައި އެތަނުގައި ތިބިނަމަ ތިބިބަޔަކު ތަންފީޒު އޮފިސަރު އެތަނުން ނެރެންވާނެއެވެ.[7] އަދި އެތަނުގައި ހުރިނަމަ ހުރިމުދަލެއް އުފުލާ މުޅި ނެރުމަކީ ލާޒިމުކަމެއްނޫނެވެ.[8]

އިއާދަކުރުމުގެ އަމުރު

އިސްވެ ދެންނެވުނު ފަދައިން ތަންފީޒު އޮފިސަރު ތަން ހުސްކޮށް ހުކުމްތަންފީޒު ކުރަން އެދުނު ފަރާތާ ތަންހަވާލު ކުރުމުން ދެވަނަފަހަރަށް އެތަނުގެ މައްޗަށް އެތަނުން ނެރުނުފަރާތް އަލުގައި ކުރުމަކީވެސް ވެދާނެކަމެކެވެ. އެފަދައިން އެދި ކަން އެތަންހަވާލުކޮށް ދިނުމުގެ އަމުރު/Warrants and writs of restitution ދިމާވެއްޖެނަމަ ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ދިމާވެއްޖެނަމަ ހުށަހަޅާފައިވާ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ މައްސަލަތަކުގައެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ކޯޓުއަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެކެވެ.[9]

---

[6]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17), PART 83, SECTION III, Rule **83.13.**—(1) A judgment or order for the giving of possession of land may be enforced in the High Court by one or more of the following means—(a)writ of possession;**[**(b)proceedings for contempt of court under Part 81;**][**(c)where no such proceedings are brought, by a writ of sequestration.**]**

[7]- R v Wandsworth County Court, ex parte Wandsworth London Borough Council [1975] 1 WLR 1314

[8]- Uk County Courts Act 1984 c. 28, Part V, Miscellaneous provisions as to..., Section 111 (1)For the purpose of executing a warrant to give possession of any premises, it shall not be necessary to remove any goods from those premises.

[9]- Wiltshire County Council v Frazer (No. 2) [1986] 1 WLR 109

އަދާލާ ވަކިއިންސާފުގެ ހަމައިން ލިބިގަތުން ނުވަތަ

ރިސީވަރަކު އައްޔަންކުރުން

ތަޢާރަފު

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރެވޭނެ އެހެން ގޮތެއް ނެތްނަމަ މުދަލެއް ވަކިފަރާތަކާ ހަވާލުކޮށްގެން ނުވަތަ މަސްލަހަތު ހަވާލުކުރުމަށް ނުވަތަ އާމްދަނީ އެއް ހަވާލުކުރުމަށް ނިންމުމަކީ ބަޔެއް ފަސޭހަ ނިޒާމުތަކުގައި ލިބިދެވޭ ފަރުވާއެކެވެ. މިފަދަ ޤާނޫނީ ފަރުވާ އަކީ ހުއްދަ ފަރުވާއެއްކަން ދަލާލަތުކުރާ ބަޔެއް ނަޒަރިއްޔާތު އަދަބިއްޔާތުގެ ޤާނޫނުތަކުގައި ފެންނަން އެބަހުއްޓެވެ. މިސާލަކަށް ބަދަލު ހަވާލުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި އެއަށް ލިބޭ ކުލި ހަވާލުކުރުން ފަދަ ކަންކަމެވެ. މިއީ މުދަލެއް ހަވާލުކޮށްގެން އެއިން ލިބޭ މަންފާ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ނުގުޅޭ ބޭނުންވާނެވެ. ރިސީވަރުގެ ޒިންމާއަކީ މުދާ ތަސައްރުފުކޮށްގެން މަންފާ ހޯދައިދިނުމެވެ.

ޖަބިއަސް

އެއީ އަދުލުވެރިގޮތްކަމަށް ކޮށެން ފެންނަ ހާލަތުގައި އާދައިގެ ނުވަތަ މަސްލަހަތު ނުވަތަ ވަކިވެ ލިބިދިނުމުން ނުވަތަ ހަވާލު ކުރުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[10] މިފަދައިން އަމުރުކުރަންވާނީ ޒާތީ ތަންފީޒު ކުރެވުން ނިޔާލަތްތަކުގައެވެ. މިސާލަކަށް ބަދަލު ލިބިގަތުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި ބަދަލުކުރުމަށް ދަރަނިވެރިޔާ އެއިން ލިބޭ މަންފާ ހަވާލުކުރުމަށް އަމުރުކުރެވޭ.[11]

އަދާލާ ވަކިއިންސާފުގެ ހަމައިން ހަވާލުކުރުމަށް އަމުރު ކުރުމަކީ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރަންއެދޭ ފަރާތުގެ މަސްލަހަތު ވަކިމުދަލެއްގައި ތަޢައްލުޤުވެފައިވާ މިނަކާ ކުރި ނުވަތަ މަންފާ، ނުވަތަ އެހެން ފައިސާއެއް ހަވާލުކުރުމެވެ. ނުވަތަ ހަވާލުވާމީހާގެ/ރިސީވަރަކު އައްޔަންކުރުމެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ކުރުވޭނީ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި ކަމަށް ބަލާ ފަސޭހަ ނިންމުންތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާކަން ފާހަގަކުރެވެ.[12] އެގޮތުން ދާއިރާތަކާއި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގޮތުގައެވެ. އެކާއި:- އެހެން ވަސީލަތެއް ބޭނުންކޮށްގެން ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރެވިދާނެނަމަ، ދެއެއް:- އެންމެ ކާމިޔާބު ނުވަތަ ނަފާ ގޮތަކީ ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ގޮތަކީ ރިސީވަރަކު އައްޔަންކުރުން ކަމަށްވުމެވެ.

---

[10]- Masri v Consolidated Contractors International (UK) Ltd (No. 2) [2008] EWCA Civ 303, [2009] QB 450

[11]- ބަރުން ބޭރު ގާނޫނު (ގާނޫނުނަންބަރު 9/1993) ގެ 9

[12]- Maclaine Watson and Co. Ltd v International Tin Council [1988] Ch 1

ރިސީވަރަކު ޢައްޔަންކުރުމަށް އަމުރުކުރެވޭނީ އެއީ އިންސާފުވެރި ގޮތަކަށްވާނަމަ، އަދި މުނާސަބު ކަމަކަށްވާނަމައެވެ.[13] ޖަޖްމަންޓް ކްރެޑިޓަރެއް ނުވަތަ ދަރަނިވެރިޔާ ނުލާ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގައި ޖަޖްމަންޓް ކްރެޑިޓަރުގެ އެދުމަށް ރިސީވަރަކު ޢައްޔަންކުރެވިދާނެއެވެ. ކުއްޔަށްދީފައިވާ ތަނެއް ވެރިފަރާތުން މަރާމާތު ނުކުރާނަމަ، ކުލިން އެބައި ޚަރަދުކޮށްގެން އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[14] މިގޮތަށް ރިސީވަރަކު ޢައްޔަނުކުރުން އުޅޭ ގޮތެކެވެ.

ރިސީވަރަކު ޢައްޔަންކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު

ރިސީވަރަކު ޢައްޔަންކުރުމަށް އެދޭނަމަ ހިމެނުމަށް ހުކުމްތަންފީޒު މައްސަލައިގެ ތެރޭގައި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ކޯޓު އަމުރު ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާއި ދަލީލު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ރިސީވަރަކު ޢައްޔަން ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާއި ގުޅޭގޮތުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި ނުވަތަ އެފިޑެވިޓެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

މިހުށަހެޅުމުގައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ ރިސީވަރަކު ޢައްޔަންކުރުމަށް އެދޭ ސަބަބު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމުގެ ގޮތުން ރިސީވަރެއް ޢައްޔަނުކުރުމަށް ހުށަހަޅާނަމަ، އެހުކުމަކުން ލިބެންޖެހޭ އަދަދާއި، ރިސީވަރަށް ލިބޭނެ އަދަދާއި، ރިސީވަރުގެ ޚަރަދު ބަލާނެއެވެ. އަދި އެހެނިހެން ކަންކަން ޙިސާބުކުރާ ކަންކަމަށް ބަލާނެއެވެ.[15]

މިގޮތުން ރިސީވަރުގެ ގޮތުގައި ޢައްޔަންކުރަން އޮތް ފަރާތުގެ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ހުށަހަޅާ އެފިޑެވިޓު ނުވަތަ ހެކިބަހާއި މިސާލު ރިސީވަރުގެ ގޮތުގައި ޢައްޔަންކުރުން އޮތް ފަރާތުގެ ނަމާއި ދަރަޖާ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. އަދި އެމީހަކީ ރިސީވަރެއްގެ ގޮތުގައި ޢައްޔަންކުރަން އެކަށީގެންވާ މީހެއްކަމުގައި ހެކިބަހުގައި ނުވަތަ އެފިޑެވިޓުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ހުންނަންވާނެއެވެ. އަދި ރިސީވަރުގެ ރުހުން ލިޔުމުން އެންގޭނެ ބަޔާނެއް ހުންނަންވާނެއެވެ.[16]

އަމުރު ކުރުން

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ރިސީވަރަކު ޢައްޔަންކުރުމުގައި ސެކިއުރިޓީ ބަލައިގަންނަ ތާރީޚު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[17] ސެކިއުރިޓީގެ ގޮތުގައި އާންމު ކޮން އެއްޗެއްތަކެއް އަދަދުގައި ލިބޭ އާމްދަނީގެ ދަރަނިއާއި ފައިސާ ބަލައިގަންނަންވާނެއެވެ. މިއަމުރުގައި ރިސީވަރަށް އެއްޗަ ތަސްލީމްކުރުމުގެ ހުއްދަ ދެވިގެން

13- UK Senior Courts Act 1981 c. 54, Part II, The High Court, Powers, Section 37 (1)The High Court may by order (whether interlocutory or final) grant an injunction or appoint a receiver in all cases in which it appears to the court to be just and convenient to do so.
14- Hart v Emelkirk Ltd [1983] 1 WLR 1289
15- PRACTICE DIRECTION 69 – COURT'S POWER TO APPOINT A RECEIVER, this practice direction supplements CPR Part 69 para **5.** Where a judgment creditor applies for the appointment of a receiver as a method of enforcing a judgment, in considering whether to make the appointment the court will have regard to – (1) the amount claimed by the judgment creditor; (2) the amount likely to be obtained by the receiver; and (3) the probable costs of his appointment.
16- Ibid para **4.2** In addition, the written evidence should normally identify an individual whom the court is to be asked to appoint as receiver ('the nominee'), and should – (1) state the name, address and position of the nominee; (2) include written evidence by a person who knows the nominee, stating that he believes the nominee is a suitable person to be appointed as receiver, and the basis of that belief; and (3) be accompanied by written consent, signed by the nominee, to act as receiver if appointed.
17- Ibid "Directions relating to security" – rule 69.5 **7.1** An order appointing a receiver will normally specify the date by which the receiver must –(1) give security; or (2) file and serve evidence to satisfy the court that he already has security in force.

ބަޔާންކޮށްފައި އެންގެންވާނެވެ. މަސައްކަތަށް ނަގާފީނެގިދާނެކަމާއި، ނެގިދާނަމަ މިންވަރު އަދުދުގައި ބަޔާންކުރުމާއި އެންގެންވާނެވެ. މުދަލަށް ލިބޭ އާމްދަނީގެ ރިސީވަރުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތު ބަޔާންކޮށްފައި އެންގެންވާނެވެ. ލިބޭ އާމްދަނީ ފައިސާ ކޯޓަށް ޖަމާކުރަންޖެހޭ އެކައުންޓު ނުވަތަ ޖަމާކުރަންޖެހޭ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައި އެންގެންވާނެވެ.[18]

<u>ފީސްދޭން</u>

ރިސީވަރު ކުރާ މަސައްކަތަށް އުޖޫރައަށް ފައިސާ ދޭނީވެ. މިގޮތުން ރިސީވަރަށް އަދާކުރާނީ ކާކުކަން ކަނޑައަޅުމަކީ ކޯޓުން ދިނުމޭނާ ބާރުކާވެ. ރިސީވަރަށް ފީއެއްދޭނީ ކޯޓުން އުޖޫރައަށް ފީގެ ގޮތުގައި ނަގައިދޭން އަދަދު ކަނޑައަޅުމުންނެވެ. މިކަމުގައި ރިސީވަރަށް ކޯޓުން ހުކުމްކޮށްފައި ނުވާނަމަ ފީގެ މިންވަރު ކޯޓުން ކަނޑައެޅުމަށް ކޯޓަށް ފީއެއް ހުށައެޅިދާނެއެވެ. ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ކަނޑައެޅުމެއްގައި ކަނޑައެޅޭ ފީއަކަށްވާނީ އެކަށޭނަ ފީއަކަށެވެ.[19]

<u>ހިސާބު ހުށަހެޅުން</u>

ހިސާބު ހުށަހެޅުމަށް އެންގުމުގައި ވަކިތާރީޚަކަށްގައި ނުވަތަ ވަކިމުއްދަތަކުން ހިސާބު ހުށަހަޅަންޖެހޭނެކަމަށް ކޯޓުން އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.[20] ހިސާބުތައް ތައްޔާރުކުރުމަށް ޑޮކިއުމަންޓުތައް ކޯޓުން ކަނޑައެޅިދާނެވެ. ރިސީވަރު ބަލަހައްޓާ ހިސާބުތައް ބެލުމަށް ހުށަހަޅަން އެދޭނަމަ ކޯޓުގެ އަމުރަކާނުލައި އެހިސާބު ބެލުމަށް ރިސީވަރުގެ ކިބައިން އެދުމަށްފަހު އެހިސާބުތައް ރިސީވަރު ނުދެއްކިއްޔާ ދަންނަ ހިސާބުތައް ބެލުމުގެ ކޯޓުގެ އަމުރަކަށް ނުއެދޭނެއެވެ. މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދެވިދާނީ އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެހިސާބުތައް ދެއްކުމަށް އަމުރުކުރެވިދާނެވެ. ލިބުނުތާރީޚުން ފެށިގެން 07 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހިސާބުތައް ބެލުމަށް ދިނުމަށް ކޯޓުން އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.[21]

---

[18]- Ibid para **6.3** Other matters about which the court may give directions include – (1) whether, and on what basis, the receiver is to be remunerated for carrying out his functions; (2) the preparation and service of accounts – see rule 69.8(1) and paragraph 10 below; (3) the payment of money into court; and (4) authorizing the receiver to carry on an activity or incur an expense

[19]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17), PART 69 Rule 69.7—(1) A receiver may only charge for his services if the court— (a)so directs; and (b)specifies the basis on which the receiver is to be remunerated. (2) The court may specify— (a)who is to be responsible for paying the receiver; and (b)the fund or property from which the receiver is to recover his remuneration. (3) If the court directs that the amount of a receiver's remuneration is to be determined by the court— (a)the receiver may not recover any remuneration for his services without a determination by the court; and (b)the receiver or any party may apply at any time for such a determination to take place. (4) Unless the court orders otherwise, in determining the remuneration of a receiver the court shall award such sum as is reasonable and proportionate in all the circumstances and which takes into account— (a)the time properly given by him and his staff to the receivership; (b)the complexity of the receivership; (c)any responsibility of an exceptional kind or degree which falls on the receiver in consequence of the receivership; (d)the effectiveness with which the receiver appears to be carrying out, or to have carried out, his duties; and (e)the value and nature of the subject matter of the receivership. (5) The court may refer the determination of a receiver's remuneration to a costs judge.

[20]- Ibid Rule 69.8(1) The court may order a receiver to prepare and serve accounts. ([Practice Direction 69] contains provisions about directions for the preparation and service of accounts.)

[21]- PRACTICE DIRECTION 69 – COURT'S POWER TO APPOINT A RECEIVER, this practice direction supplements CPR Part 69 Accounts – rule 69.8, para, **10.1** When the court gives directions under rule 69.8(1) for the receiver to prepare and serve accounts, it may – (1) direct the receiver to prepare and serve accounts either by a specified date or at specified intervals; and (2) specify the persons on whom he must serve the accounts. **10.2** A party should not apply for an order under rule 69.8(2) permitting him to inspect documents in the possession of the receiver, without first asking the receiver to permit such inspection without an order. **10.3** Where the court makes an order

ކަމެއްކުރުން ރިސީވަރަކާ އަމުރު

ތަންފީޒު ކުރުން

ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް އަންގައި ނެރެފައިވާ އަމުރަކަށް ޢަމަލު ނުކޮށްފިނަމަ ތިންވަނަ މީހަކު ލައްވައި އެކަމެއް ކުރުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ. މިސާލަކަށް ފުރުޅުންގެ ހިދުމަތް ދުރުވިރިކޮށް ތަންފީޒު ކުރެވިދާނެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި އެކަމެއް ކުރުމަށް ހިނގި ޚަރަދެއް އަމުރާއިޚިލާފުވި އެކަން ކުރުން ލާޒިމުކޮށްފައިވާ ފަރާތުން ދައްކަންޖެހޭނެވެ.

ވީމާ ކަމެއް ކުރުން ލާޒިމު ކޮށްފައިވާ އަމުރެއް ތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުށަހަޅުމުން ތިންވަނަ ފަރާތަކުން އެކަން ކުރުމަށް އަމުރުކުރާއިރު އެކަމަށް ހިނގާ ޚަރަދު އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވި ފަރާތުން ދައްކުމަށް އަމުރު ކުރަންވާނެވެ.

އެހެނިހެން

ޕާސްޕޯޓް ހިފެހެއްޓުން

ދަރަނިވެރިޔަކީ ޖިބްރީ ސަރަހައްދުގައި އެމީހަކު ރާއްޖެއިން ފުރައިގެން ހިނގައިދާނެކަމަށް ބެލެވި އެމީހެއްގެ ޕާސްޕޯޓް ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރަކަށް އެދިވެދާނެވެ. ޕާސްޕޯޓް ހިފެހެއްޓުމުގައި ދަރަނިއަދާކުރުވުން މުދަލާއި ފައިސާގެ ތަފްސީލުތަކާ ގަބޫލުކުރެވޭ މިންވަރަށް ހެކިހުރުމާއި، ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރަން ހުރަސް އެޅުމުގެ ނިޔަތުގައި ރާއްޖެދޫކޮށް ފުރައިގެން ހިނގައިދާނެކަމަށް ބެލެވޭ ސަބަބެއް އޮންނަންވާނެވެ.[22]

ޕާސްޕޯޓް ހިފެހެއްޓުމުގެ އަމުރުގައިވެސް ރާއްޖެއިން ފުރުމަށް ހުއްދަދެވޭނެ ޢަދަދެއް ދީފައިވާނަމަ ދަރަނި ބަޔާންކޮށް ހުރި ސަލާމަތްތައް ދީގެން ޕާސްޕޯޓް ދޫކޮށްދެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން ޕާސްޕޯޓް ދޫކޮށްދެއްވުމުގައި ސަލާމަތް ދެނިކަށް ސަލާމަތް ހޯދުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ކޯޓުން ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. މިޝަރުޠު ފުރިހަމަވާނަމަ ޕާސްޕޯޓް ދޫކޮށްދެވިދާނެއެވެ.[23]

މުޢާމަލާތް ބާޠިލުކުރުން

އަންނަނިވި ހާލަތްތަކުގައި ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދާ ވިއްކައި، ހިބަކޮށް، ބަދަލު ކޮށްފައިވާނަމަ އެމުޢާމަލާތް ބާޠިލުކުރުމަށް ކޯޓަށް ކުރިމަތިކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އަމުރުކޮށްފިނަމަ އެމުޢާމަލާތް ހިލޭ އިރުއްޔަތުކޮށް ދޫކޮށްދޭނެއެވެ.

under rule 69.8(2), it will normally direct that the receiver must – (1) permit inspection within 7 days after being served with the order; and (2) provide a copy of any documents the subject of the order within 7 days after receiving a request for a copy from the party permitted to inspect them, provided that party has undertaken to pay the reasonable cost of making and providing the copy.

22- މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު 2022 ގެ 248(ހ)

23- ކުރީގެ މާއްދާ 253(ހ)(ނ)

- އެޓޭޗްމަންޓް ހިނގާފައިވާ ދަރަނި ސާބިތުވިފަހުން ކަމުގައިވުން؛ ނުވަތަ

- އެޓޭޗްމަންޓް ހިގާފައިވާ ދަރަނީގެ މައްސަލަ ކޯޓުން ނިންމުމުގެ 06 މަސް ދުވަސް ކުރިން ކަމުގައިވުން؛ މިއެވެ.

<u>އެއްބަސްވުން ބާޠިލުކުރުން</u>

ކުއްޓަންދީފައިވާ ދަރަނި ސާބިތުވިފަހުން ކަމުގައިވާނަމަ ނުވަތަ އެޓޭޗްމަންޓް ހިގާފައިވާ ދަރަނީގެ މައްސަލަ ކޯޓުން ނިންމުމުގެ 06 މަސް ދުވަސް ކުރިން ކަމުގައިވާނަމަ އެޓޭޗްމަންޓެއް ކޯޓުން ބާޠިލުކުރެވިދާނެއެވެ.[24] މިފަދަ އަމަލުކުރުމަށް އެދޭނީ ހުކުމްތަންފީޒު މައްސަލަ ހުށަހަޅައިދޭ އެކަކަށް އެދެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ތަރައްޔާން ޝަރީޢަތް މިހުރިހާކަން ހުރަހެޅިދާނެއެވެ. ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ މައްސަލައިގައި ފައިސާ ހިފެން މައްސަލަތަކުގައި ފެންނަމުން ހާޒިރުކުރަން އަންގާ ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލިއްޔަތު ބެލުމަށް ސުވާލުކުރުމުގެ އަޅުއަޅުގައި މިހުރިހާކަން ހުރަހެޅިދާނެއެވެ.

<u>އަމައިކަނުން</u>

އެއްދަރަނި އަށްއެއްދަރަނޑާ އެކާކަނޑުމަށް އެދިހުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދައިން އެކާކަނޑައި ދަރަނި ހަވާސަލުކުރަން

އެދޭނަމަ އެފަރާތިބެލުމަށް އެދިވިދާނެއެވެ.[25]

<u>އަނދުވުން ނުވަތަ ގެރެންޓީއެއް ދިނުން/Undertaking</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުކުމަށް ޢަމަލުކުރާނެ ކަމުގެ އަހުދު ނުވަތަ ގެރެންޓީގެ ފަރާތް ދެވިދާނެކަމަށް

ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. ފޯމުތަކުގައި މިއީ ދެވިދާނެ ފަރާތްއެއްކަން ބަޔާންކުރެވިފައިވާކަން

ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[26] އެގޮތުން ގެރެންޓީ ދިނުމުން ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ މައްސަލަ 07 (ހަތެއް) ދުވަހުގެ

މުއްދަތަކަށް މަޑުޖެހެއްސުމުގެ ފަރާތް ދިނުން ހުއްޓަކޮށްލެވިދާނެއެވެ.

<u>ގިނައަދަދު އެއްކޮށްލުން/Consolidate attachment order</u>

އުޖޫރަ ނުވަތަ އާމްދަނީ ހިފެހެއްޓުމުގެ އެއްއަމުރަށްވުރެ ގިނައަދަދު އެދިހަކާ ދޫކޮށްލަން ކުރުވިފައިވާ ދަރަނިވެރިޔަކު

ހުރެދާނެއެވެ. މިފަދަ ހާލަތެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ އަމަލު ކުރާނެ ގޮތެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އަދި

ކުރީގެ ހަވާލާ[24]

ކުރީގެ ހަވާލާ (ވ)[25]

ކުރީގެ ހަވާލާ 235(ނ)[26]

ޤަވާޢިދުގަވެސް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު މިފަދަހާލަތްތަކުގައި އެގޮތުން ކުރެވިފައިވާ ހުރިހާއަމުރުތައް އެއްކޮށްކުރުމުގެ އަމުރެއްކުރުން ހުއްދަދެއެވެ.27

މިއުސޫލަކީ މުހިންމު އުސޫލެއްކަމުގައި ދެކެވެއެވެ. ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ނޯޓިސްތަކަށް ދިސްރުވުމުގެ ސަބަބުން އާދަދަނީ އާއި އުޖޫރަ ހިފަހައްޓާގޮތްތަކަކަށް އަމުރުން ޢަމަލުކުރުން ސަލާމަތް ކުރުމަށްޓަކައި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ގިނަ ނޯޓިސްތައް އެއްކޮށްލާ އަމުރެއް ކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ އަމުރެއް ކޮށްދިނުމަށް ދަޢުވާކުރާފަރާތުން ނުވަތަ ދަޢުވާލިބޭފަރާތުން ނުވަތަ ވަޒީފާ ދޭފަރާތުން ނުވަތަ އަމުރު ކަމާބެހޭ ފަރާތަކުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. އަދި ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަކުންވެސް މިފަދަ އަމުރެއް ކުރެވިދާނެއެވެ.

ރަޖިސްޓްރީ ކުރަންޖެހޭ މުދާ ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމުގެ އަމުރު

ނުއުފުލޭ މުދާ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ވިއްކާލުމުގެ ބަދަލުގައި ގަނޑުފަތްތަކަށް އެމުދަލާއި ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްދިނުމަށް އަމުރެއް ކޯޓުން ކުރެވިދާނެއެވެ. މިއީ އެއްވެސް ބަދަލެއް އަތްމަތިކުރާގޮތުގައި ނުދެކެވޭނެއެވެ.

މިލްކުވެރިކަން ބަދަލު އަންނަން ފިޔަވަޅެއް ނުލެވުމުގެ އަމުރު

ދަރަނިވެރިޔާގެ މައްޗަށް ޙުކުމް ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ނިސްބަތްވާ މުދަލާއި ހިއްސާއާއި ބޭންކު އެކައުންޓް ހިފަހައްޓަންޖެހޭ. މިގޮތުން އެމުދަލާއި މިލްކުވެރިކަން ބަދަލު އަންނަން އެއްވެސް މުދަލަކަށް ނިސްބަތްވާ ގޮތަށް އަމުރެއް ކުރެވިދާނެ. މިފަދަކަމުން އެއްގައި އަމުރުތަކާ ދިމާލުގައި ހިއްސާތަކުގެ ކަންކަމުގައި އޮތް ކުރެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން ދަރަނިވެރިޔާގެ މައްސަލައިގެ ގޮތުގައި، މުދަލުގެ ރަޖިސްޓްރާރގެ މައްސަލަ މުދަލުގެ މިލްކުވެރިކަން ބަދަލު އަންނަން ފުރުސަތު ނުދިނުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރެވެއެވެ.28

ދަންބޭސް ކޯޓު ފުރުސަތުގެ ދިނުން

ދަރަނިވެރިޔާ ދަންބޭސް ކޯޓުގެ ފުރުސަތުގެ ދިނުން ނުވަތަ ކޯޓު ފުރުސަތެއް ކޯޓަށް ދިމާވާނެވެ.29 މިސާލަކަށް ބަހުން ހިމެނޭ ފައިސާ ދައްކުމަށް ދެވޭކަމުގެ ވަގުތީ މުއްދަތަކަށް ދުރުކަނޑާލާފައިވާ ފުރުސަތު ދިނުން ފަދަކަންކަމެވެ.

ނިވާފޮތިގެ ނެގުން

ކޮމްޕެނީތަކާ ދަރަނިން ނުވަތަ އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާތައް އެކޮމްޕެނީގެ ޙިއްސާދާރުން ގެ މައްސަލަ ބަދަލުކުރުމުގެ މައްސަލަތައް Piercing the Corporate Veil/ކޯޕަރޭޓް ނިވާފޮތި ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގައި ބަލައިލެވޭނެ ނުވާން

27- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17), PART 89, SECTION 2 – APPLICATIONS FOR ATTACHMENT OF EARNINGS ORDERS, Rule 89.15 (2) The court officer may transfer the attachment proceedings in which the attachment of earnings order was made to the County Court hearing centre where the question of making a consolidated attachment order is being considered.

28- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 248(ށ)

29- ކުރީގެ ހަވާލާ 234(ހ)

ކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[30] ވީމާ ހުކުމްތަންފީޛު މައްސަލާގައި ފަރިން ކުންފުނީގެ ނިޔާވަތްވިޔަސް ނުހުއްޓުމުގެ މައްސަލަތައް ކޮޅަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

އިތުރާޞް

ކޯޓު އަމުރަކުން ކުންފުނި އޮފީހުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމާއި، ބަޔާނާއި ވުޒާރާގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ މަސައްކަތް ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުމާ ގުޅުންހުރި ފަރުވާތަކެކެވެ. އިޖުރާ ތަކުރާރުވީ ފަރާތްތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

30- ކުރީގެ ހަވާލާ 254

ބާބު 69

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުން

ބޭރުގައުމުތަކުގެ ހުކުމް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަލައިގަތުން ތަންފީޒުކުރުން

ތަޢާރުފު:-

ބޭރުގައުމުތަކުގެ ހުކުމް ބަލައިގަތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަންފީޒު ކުރުވުމީ ސަރަޙައްދުތަކާއި ފުރިހަމަވެގެންވެ. އުސޫލުގެ ފުރިހަމަވާ ހުކުމެއް ރާއްޖޭގައި ބަލައިގަތުން ތަންފީޒުއެއްސުރުކުރެވޭނެއެވެ.[1] މިފަދައިން ބޭރުގައުމުގެ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުށަހެޅޭނީ ހަމައެކަނި ސިވިލް ކޭސްތަކެވެ. ތަންފީޒު ކުރުމުގެ ޖިނާއީމައްސަލަތަކުގެ ގޮތުގައި އެކޭނީ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޖިނާއީމައްސަލަތަކެވެ. އެހެން ގައުމެއްގެ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގައި ހިންގާ ހުރިހާ އިޖުރާއަތެއް ބޭރުގައުމެއްގެ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގައި ހިންގަދާނެއެވެ.

ޤާނޫނީ އާންމުގެ ނިޒާމުގައި އެހެންގައުމުތަކުގެ ހުކުމްތަކަށް ސިވިލް އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަރަޖަލިބިގެންވާ ލިޔުމެކެވެ. މިހުކުމަކީ ބައެއް ދިފާޢުތަކާއި ތަންފީޒު ކުރުވޭނެހުކުމެކެވެ.[2]

އާންމު ބައިތައް

މައުޟޫޢީ އިޚްތިޞާޞް

ބޭރުގައުމެއްގެ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމަށް ހުށަހެޅޭނީ ހަމައެކަނި ސިވިލް ކޭސްތަކެވެ. މިއީ ސިވިލް ކޭސް ލިބިގެންވާ ޚާއްސަ އިޚްތިޞާޞްތަކެވެ.[3] ވީމާ ރާއްޖެއިންބޭރުގެ ހުކުމެއް ތަންފީޒުކުރުމުގެ މައުޟޫޢީ އިޚްތިޞާޞް ލިބޭނީ ހަމައެކަނި ސިވިލް ކޭސްތަކެވެ. މީގެ އިތުރުން މިލްކާ މައްޗަށް ލިބޭ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެން ގޮސްވީ ހުކުމްތަންފީޒު މައްސަލައެއް ނުހިންގޭނެވެ.

މިލްކާ މައްޗަށް ލިބޭ އިޚްތިޞާޞް

މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކީ ރޫޙުއްލާއިރު ބޭރުގައުމެއްގެ ހުކުމެއް ތަންފީޒުކުރުވާއިރު ދައުލަތުގެ މިލްކާ މައްޗަށް ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞް ހިނގާނަމައެވެ.[4] ވީމާ ދައުލަތުބޭރުގައި ހުކުމްތަންފީޒު މައްސަލަ ހުށަހަޅާއިރު އެގައުމުގައި ހުރިމީހަކަށްވުރެ ޙާޟިރުވެވެ.[5] ނުވަތަ ދައުލަތުބާ ބަޔާނެއް ނުވަތަ އެކަމަށް އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ އެހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުމުގައި މިލްކާ މައްޗަށް ލިބޭ އިޚްތިޞާޞް ލިބިދޭނެއެވެ. އެހެނަސް އެދުމާ މިދަންނަވާ ބަޔާ

---

[1]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 390(ހ)

[2]- Grant v Easton (1883) 13 QBD 302

[3]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 395

[4]- Sirdar Gurdyal Singh v Rajah of Faridkote [1894] AC 670

[5]- Adams v Cape Industries plc [1990] Ch 433

މާނައަކީ ދައުވާކުރަނިވެރިން ނުވަތަ ރައްދުދައުވާއެއް ހުށަހެޅުމެވެ. ނުވަތަ ކޮންމެ އިޚްތިޔާރުބާރުގެ ސުވާލު އުފައްދައި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހެޅުން ދީފައި އެހެން މާނައެއްގައި ކޯޓަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.[6]

ޚަރަދު

ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގައި މައްސަލައިގައި ހިގާފައިވާ ޚަރަދުތައް ކޯޓުފީ ނުވަތަ މިންވަރުކުރާނީ ޤަޟިއްޔާ މައްސަލަ ބެލި ކޯޓުން ބަލާފައިވާ މިންވަރަށް ހުކުމްތަކުގައި ކުރާއިރު ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.[7]

ވަގުތީ ފަރުވާ

ބޭރުގައުމެއްގެ ހުކުމެއް ތަންފީޛުކުރަން އެދިހުށަހަޅާއިރު ވަގުތީފަރުވާއާއި، ރައްކާތެރިކަމުގެ ފިޔަވަޅު އެދިވެދާނެއެވެ. މިފަދައިން އެދިފިނަމަ ކޯޓުން އެންމެ ފުރަތަމަ ގޮތެއްގެމަތިން އެދުނުފަރާތަށް އެންގުމަކާނުލައި އަމުރުކުރެވިދާނެއެވެ.[8]

މަޢުލޫމާތު ހޯދުން ބެލުން

ހުކުމް ބަލައިގަން ތަންފީޛު ކަން ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅާފަރާތުން މަޢުލޫމާތު ހޯދުން އެކަށީގެން ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އަދި ކޯޓަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ އަށްވަނަ ކޯޓެއްގައި ބޭރުގައުމުގެ ހުކުމް ކުރިއަށްދާ މަޢުލޫމާތު މަޢުލޫމާތު ހޯދުން ބަލައިގަންނަވާނެއެވެ.[9]

6- Adams v Cape Industries plc at p. 461

7- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 393(ނ)

8- ކުރީގެ ހަވާލާ 393(ރ)

9- ކުރީގެ ހަވާލާ 390(ނ)

ހުކުމް ބަލައިގަނެ ތަންފީޒު

ކުރަން އެދުން

<u>ހުށަހެޅުން</u>

ހުށަހަޅަންވާނީ ހުކުމް ބަލައިގަން ތަންފީޒު ކޮށްދިނުމަށް އެދިއެވެ. މުއްދަތަކީ ތަންފީޒު މައްސަލައާއިއެކުގައެވެ.[10] ބަލައިގަން ތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ ނިމުނުތާ 45 ދުވަހުންނެވެ.[11] މިގޮތުން ހުށަހަޅާއިރު އަންނަނިވި ލިޔުންތައް މިގޮތާއިއެކު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[12]

- ހުކުމުގެ ފުރިހަމަ އަދި އަސްލާއެއްގޮތް ކޮޕީއެއް؛
- ޣައިރު ހާޒިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއްނަމަ ދަޢުވާއާއި ގުޅޭ ލިޔުންތަކުގެ ތަބްލީޣުކޮށްފައިވާކަން އަންގައިދޭ ލިޔުމުގެ އަސްލު ނުވަތަ އަސްލާއެއްގޮތް ކޮޕީ؛
- އެހުކުމަކީ އެހުކުމް ކުރެވުނު ޤައުމުގައި ބާރުހިނގާ ނުވަތަ ތަންފީޒު ކުރެވޭނެ ހުކުމެއްކަން އަންގައިދިނުމަށް ކޮންމެހެން ބޭނުންވާ ލިޔުން؛ މިއެވެ.

ތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުކުމާގުޅޭ ލިޔުންތައް ހުރީ ދިވެހިބަހުންނޫންބަހަކުންކަމުގައި ވާނަމަ، އެލިޔުންތައް ހުށަހަޅަންވާނީ ކޯޓުން ޤަބޫލުކުރާ ތަރުޖަމާއަކާއެކުގައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފަރާތަކުން ސަރޓިފައި އިންގްލިޝް ތަރުޖަމާއެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[13]

އެބަހީ އިންގްލިޝްބަހުން އޮތް ހުކުމެއްނަމަ ދިވެހިތަރުޖަމާ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ނައަންގާނަމަ ދިވެހިތަރުޖަމާ ހުށަހަޅާކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. އިންގްލިޝްބަހުން ފިޔަވާ އެހެން ބަހަކުން އޮތް ހުކުމެއްނަމަ އެހުކުމުގެ އިންގްލިޝް ތަރުޖަމާއެއް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ބޭރުބަސްބަހުން ހުރި ހުކުމް ތަރުޖަމާއާއި ނުލައި ބަލައިގަތުމަކީ ކޯޓަށް ދިމާވާ ދަތިތަކެއް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޖުޑިޝަލް ސަރވިސްގައި ފަދަ އަދަބީ ބަޔާއި، އިންގްލިޝް ބަހުން ހުށަހަ ޤާނޫނާއި ޢަމަލުކުރެވޭނެ ގޮތްތަކެއް ހުށަހަޅައިދޭ ކަންތައްތަކެކެވެ.[14]

---

[10] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 390(ހ)

[11] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 260(ހ)

[12] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 394(ހ)

[13] ކުރީގެ ހަވާލާ 394(ނ)

[14] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ސަރކިއުލަރ ނަންބަރު :- SCPD-09/2021(05 އޮކްޓޫބަރު 2021)

ލިޔުކިއުން ރައްދުކުރުން

ހުކުމްބަލައިގަނެ ތަންފީޒު ކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާއެކު ފަރީޤުންނާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރު ނުވަތަ ފިޔަވަޅެއް އަޅައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފަރާތުންނެވެ. މިފަދައިން ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ ހުކުމްބަލައިގަނެ ތަންފީޒު ކޮށްދިނުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ކޯޓަށް ލިބުނު ދުވަހުން 02 ދުވަހުގެތެރޭގައި އެމައްސަލައާގުޅޭ ލިޔުންތައް އެމައްސަލަ ރައްދުވާފަރާތަށް ކޯޓުން ފޮނުވަންވާނެއެވެ. ފަރީޤުންނާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ ފިޔަވަޅެއް އަޅައިދިނުމަށް އެދިފައިވާނަމަ އެފިޔަވަޅެއް އަޅައިދިނުމާމެދު ކޯޓުން ނިންމާގޮތް ގިނަވެގެން ދުވަހުގެތެރޭގައި ލިޔުކިއުން ރައްދުކުރަން ފޮނުވަންވާނެއެވެ.[15]

ސަބަބުތައް

ބޭރުގައުމުގެ ހުކުމް ބަލައިގަނެ ތަންފީޒު ކުރެވޭނީ އަންނަނިވި ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.

1. އެމީރަކާދޯކަރު ހުކުމްބަލައިގަނެ ތަންފީޒު މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަރީޤަކީ އެޤައުމުގައި މައްސަލަ ހިމެނިގެން އެމައްސަލައިގެ ޤަސްދުއްކަމުގައި ހިފެހިފައިވާ އަސްލުއްސުވުން އެޤައުމުގައި ދިރިއުޅުން މިހަކަތްވުން؛[16] ހުކުމަކީ ނުހުރުކާ މުދަރާއިގެދޭގެން އޮޅުވާލައިގެ މަކަރާ ހީލަތްފަދަ ހުކުމެއްނަމަ އެހުކުމް ދޭ ޤައުމުގައި ތަންފީޒު ނުކުރެވޭ ހުކުމެއް ކަމުގައި ނުވުން.[17]
2. އެހުކުމް ބަލައިގަނެ ތަންފީޒު ކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ މީހަކީ އެޤައުމުގައި މައްސަލަ ހިނގައިދާ އެމައްސަލާގައި ދައުވާ ހުށަހެޅި މީހަކުކަމުގައިވުން؛[18] މިސަބަބުގައި ބައިންނާ މައްސަލައިގެ ތަރަގައި ރައްދުދައުވާއެއް ނުހިމެނުމެވެ.
3. ތަންފީޒަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައަކީ އެޤައުމުގައި ޤާނޫނީޝަރުޢީސަބަބަކަށް ނުވާގޮތުގައި ހިނގަމުންދާ ޗޮޕާ ނުވަތަ އެޖެންސީއެއް ނުވަތަ އެހެންފަރާތްތަކުން ހިމެނުމަށްޓަކައި ގޮތްތަކުން ހިނގާފައިވާ މައްސަލައެއްކަމުގައިވުން؛
4. ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަކީ އެދިހަދާ މައްސަލަ އެޤައުމުގައި ހިނގައިދާ ދައުލަތުގެ ފަރާތްތަކުން އެމައްސަލަ އޭސީޑީއަށް ބެލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ސަރީޢަ ބަދަލު އެއްބަސްވެފައިވުން؛[19]

15- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 396(ހ)(ނ)

16- ކުރީގެ ހަވާލާ 391(ހ)(1)

17- ކުރީގެ ހަވާލާ 391(ބ)

18- ކުރީގެ ހަވާލާ 391(ހ)(2)

19- ކުރީގެ ހަވާލާ 391(ހ)(4)

މުދާވިއްކާމީހުގެ ނުވަތަ ޚިދުމަތްދޭފަރާތުގެ އެއްބަސްވުމަކާގުޅޭ ކަމެއްގައި މުދަލާއި ޚިދުމަތްލިބިގަންނަ ފަރާތާއިދޭތެރޭގައިކުރެވޭ ވާނަމަ ލިޔުމުން ނުވަތަ އަނގަބަހުން ކޮށްދޭ އިޝްތިހާރުތަކުން އެއްބަސްވުމުގައިވާނަމައެވެ. މިފަދަކަމެއްގައި ފަސްވަ ބާބުނަންބަރުގައިވާ 5 އަދި 6 ވަނަ ނަންބަރަކަށް ޢަމަލުކުރަން ނުޖެހޭނެވެ.[20]

5. އެޤައުމުގައި މައްސަލަ ހިނގައިދިޔަ ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞުގެ އިޖުރާއަތުތަކުން ޚަޞްމުންގެ ޝަރުޢީގައި އިޖުރާއަތު ނުކުރެ މައްސަލައިގެ މައްޗަށް ފާސްކުރެވިފައިވާ ފަދަ ހުކުމެއްކަމަށްވާނަމަ؛ މިސާލަކަށް އޮޅުވާލުމުގެ ކޯޓުގެ އިޚްތިޞާޞުގެ އިޖުރާއަތުކުރުމަކީ ކޯޓަށް ނިންމާފައިވާ ހުކުމްތަކުގެ ބާރަކީ އެކަން ހާމަކުރުމަށް ބާރު ހާމަކުރުމުގައި މިފަދަ ޢަމަލުކުރަން ނުޖެހޭނެއެވެ.

6. ކޯޓުއަމުރުގެ އަމުރުތަކަކީ އިޖުރާއާތުގައި ގެނެ މައްސަލަތަކުގައި ދެފަރާތުން ފަރާތްތަކަށް ހުކުމަކީ އެއްބަސްވުމަށް ނުވަތަ ފަރާތްތަކަކީ ހުށަހެޅުމަށް އެއްބަސްވުމަށް އެއްބަސްވުމަށް ކޯޓުގެ އަމުރުތަކަށް ތަން ނިސްބަތްވާ ނުވަތަ އެޤައުމުގެ އަމުރުތަކުން ހުރި ޤައުމުގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓުން ތަންފީޒުކުރާ ހުކުމެއްކަމަށްވާނަމަ؛[21]

7. ނުފޫޒު މުދާ ކުއްލިން ދިނުމާގުޅޭ ގޮތުން ތަންފީޒުކުރާ ހުކުމެއްކަމަށް ބުނަމާއި ހުރި ޤައުމުގެ ކަމާބެހޭ ކޯޓުން ތަންފީޒުކުރާ ހުކުމަކަށްވާނަމަ؛[22]

8. ނުފޫޒު މުދަލާއި މައްސަލަ އޮތް ބައްޔަކާއިގުޅޭ ހުކުމްތަކުގައިވާނަމަ އެފަދަގައި ހައްގުއިގުޅޭ ހުކުމަކީ، އިދާރީގޮތުން އިޖުރާއާތުގެ ހުކުމަކީ ހިފެހެއްޓުމަށް ބަދަލު ހުކުމްތަކަށް ފޮނުވާނުލުން ހައްގުޤާއި ކޯޓުއަމުރުތަކުގެ ބަދަލު އިޖުރާއާތުގެ އިދާރީގޮތުން މައްސަލައިގައި ބަދަލު ލިބިގެންވާ ފަރާތްތަކަށް އަހުލުވެރިވާ ހުކުމެއްކަމަށްވާނަމަ؛[23]

9. އަނިޔާއެއް ނުވަތަ ގެއްލުމެއް ކުރިމަތި ވެގެން އަހުލުވެރިވާ ހުކުމް ބަލާފައިވެސް އުފުލުމުގެ ގައުމުގައި ކުރި ނުވަތަ ނުކުތުމުގެ ކަމަށް ގެއްލުން ބަދަލުދީ ފަރާތުގެ ފަރާތަށް އަހުލުވެރިވާ ހުކުމް ކުރުމަކީ؛ މިސަބަބުގައި ބަލަންވާނީ އަނިޔާ ނުވަތަ ގެއްލުމަށް މަނާ ނުވަތަ ޖިސްމާނީ އަނިޔާ

20- ކުރީގެ ހަވާލާ 391(ނ)

21- ކުރީގެ ހަވާލާ 391(ށ)(6)

22- ކުރީގެ ހަވާލާ 391(ށ)(7)

23- ކުރީގެ ހަވާލާ 391(ށ)(8)

ނުވަތަ މާއްދީގޮތުން މުދަލަށްލިބޭ ގެއްލުން ނުވަތަ މުދާނުލިބުން ދިއުންފަދަ ކަމަކާއިގުޅިގެން އުފެދިފައިވާ އިޚްތިޔާރުމަތީކާއި ގުޅޭ ގޮތުން ދަރުމަވެރިބާ ފަރާތް ދެކޮޅަށް އައިސްފައިވާ ހުކުމަކަށް ނުވަތަ ޝަރުޢީވެ.[24]

10. ދިރާސީހާރުގައި އުފައްދާފައިވާ ޖަމާޢަތްތަކުގެ ސަރުކާރާއި، އުފެއްދިޔަކަމާއި، އެއިން ކުރާ އަސާސީ ކަންތައްތަކާއި، އެބޭފުޅުންގެ ނުވަތަ ބަދަލުކުރާގޮތް އަދި އެޖަމާޢަތްތަކުގެ އުފެދި ހިނގާގޮތް ހަމަޖެހިފައި އޮންނަ ގޮތަށް ގަވާއިދުގެ ކުރީގެ ކަނޑައެޅި ހުޅުވާލާފައިވާ ނުވަތަ ސިޔާސަތު އަދި ޢަމަލުކުރަންޖެހޭ ޖަމާޢަތުގެ ކަނޑައަޅާފައިވާ ތަފާސްހިސާބު ގަވާއިދުގެ ކުރީގެ ކަނޑައެޅި ހުޅުވާލާފައިވާ ވެސް؛[25]

މިސަރަހައްދު ހިމާޔަތް ކުރުމުގެ ޖަމާޢަތުގެ ގުޅުމުން ބަލަހައްޓާ ދަރަޖައިގެ ދަރަޖަ އެއް ޖަމާޢަތުގެ އެހެނިހެން ކަންތައްތައް ކަނޑައަޅާ ހުކުމްތަކަށް.[26]

11. ރައްޔިތުންނަށް ގެދޮރުލިބުމުގައި ފުރަޞަތު އެރައްވާ ދަށުން އެދިގެން އަރިސްކުރުމަށް އަސާސީހައްޤު އެދިގެން އަދި ހާލަތުގެ މައްސަލަ ނުވަތަ މުޢާމަލާތުގެ މައްސަލަ ކުރިމަތިވެފައި، ރައްޔިތުންނަށް އެމައްސަލައިގެ ތަޙުޤީޤު ހުށަހެޅުމަށްފަހު ހުށަހެޅުމުގެ ދުރުސްކަން ނިންމުމަށް އެފަދަ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދަރަޖައެއްކަމުގައިވެއްޖެ، މައްސަލަ ނިންމުމުގައި އަސާސީ ރައްޔިތުންނަށް ގެއްލުން ކަނޑައަޅާފައިވާ މިންވަރަށް ރައްޔިތުންނަށް އެދުމުގެ ފުރުޞަތު ދޫކޮށް ނިންމާފައި އޮތުން؛[27]

12. އިހުނަށް ކުރި ކޮންމެ ވިޔަފާރިއެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ދެފުށްއާ ފުރިހަމަ އެއްބަސްވުމުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރުމަށް ހަމައެކަނި ހުރަހެއް ނުހުންނާނެ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ބެލުމުގެ ކޮޅުކަމުގައި ވެސް؛[28]

13. އިޤުތިސާދު ކުރުމުގެ މައްސަލައެއްގައި އިހުނަށް ކުރި ކޮންމެ ދަރަނިވެރިއާގެ މައިގަނޑު މަސްލަހަތު ތަކުގެ މަރުކަޒު ހިފަހައްޓާ ކޮޅުކަން ކޮންމެ ހުކުމަށްވެސް؛[29] މިއެވެ.

މިއިން ސަރަހައްދު އަޑުއަހާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ ހުކުމް ބަލައިގަނެ ރައްޔިތުން ތަންފީޒު ކުރެވިދާނެއެވެ. ހަމަމިއާއެކު ޤާނޫނުއަސާސީގެ ހުކުމް ބަލައިގަނެ ތަންފީޒު ކުރުމަށް ދިފާޢުހެދުން ނުވަތަ އިޖުތިހާދު ކުރުމުގެ ހައްޤު ބަޔާން ހާލަތުގައި ދިނެވިދާނެއެވެ.

ކުރީގެ މާއްދާ 391(ހ)(9)[24]
ކުރީގެ މާއްދާ 391(ހ)(10)[25]
ކުރީގެ މާއްދާ 391(ށ)[26]
ކުރީގެ މާއްދާ 391(ހ)(11)[27]
ކުރީގެ މާއްދާ 391(ހ)(12)[28]
ކުރީގެ މާއްދާ 391(ހ)(13)[29]

އިޢުތިރާޟުކުރުން

އަންނަނިވި ސަބަބުތަކުން އެގޮތަށް ހުށަހަޅާ އަމުރުކުރެއް ބަލައިގަނެ ރާއްޖޭގައި ތަންފީޛު ކުރުމަށް ދޫކުރި ހުކުމުގެ ނުވަތަ އިޢުތިރާޟު ކުރުމުގެ ޙައްޤު ޚަސްމުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

1. އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ހުކުމް ކުރި ޤައުމުގައި ބާރުގާ ނުވަތަ ޤަވާޢިދުކުރަންޖެހޭ ހުކުމަކީ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ އާންމު އުސޫލުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވެފައިނުވާ ނުވަތަ އިސްތިއުނާފުކޮށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހުކުމަކަށްވާނަމަ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަލައިގަން އަރިސްދަށް ތަންފީޛު ކުރުމަށް ދޫކުރި ހުކުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ.[30]

2. ދައުވާގެ ބަޔާން(statement of case) ހިމެނޭގޮތުން ދައުވާކުރުމު ނުވަތަ އުޒުރުވެސް ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ބޭނުންކޮށްފައިވާ ލިޔުމެއް އެކަށީގެންވާ ވަގުތުގައި ލިބިފައިނުވުމުގެ ސަބަބުން ދައުވާއާއި ދެކޮޅަށް ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ގެއްލިފައިވުމާއި، އެލިޔުމެއް ރައްދުކުރި ގޮތްގޮތުގެ ސިފައާ އެފަރާތުގެ ފުރުޞަތު އެފަރާތުގެ ޤާނޫނީ ދަރަން ލިބިފައި އޮތްވެ އެފުރުޞަތު ބޭނުން ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ދައުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ މައްސަލަކާ ކޮށްފައިނުވުން ނުވަތަ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތިޔޮންކުރުމުންކުރުމުގައި ހުރި މައްސަލަތަ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފަށް ތިޔޮންކުރުމުކޮށް ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއް ކަމުގައިވުން؛[31]

3. ހުކުމްކޮށްފައިވާ މައްސަލައިގެ ޙަޤީޤަތް އޮޅުވާލައިގެން ކަމުގައިވުން؛[32]

4. މައުޟޫޢީ ގޮތުން ނުވަތަ އިޖުރާއީގޮތުން ހުކުމެއް ތަންފީޛު ކުރުމަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އާންމު ސިޔާސަތާއި ކަނޑައެޅިގެން ފުށުއަރާކަމަކަށްވުން؛[33]

5. އެއްބަސްވުމެއް ނުވަތަ ޢަހުދެއް ހިންގުމުގެ ދަށުން ދައުރު އެފަދަ ހިޔާލެއް ބަލައި ހުކުމްކޮށްފައިވާ ކޯޓަކީ އެފަދަ ހިޔާލަކަށް ހައްލުކުރުމުގެ އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުން ފައިސާ ލިބުމާ އެކަން ފައިސަލާ ކުރުމަށް ބޭނުމުގެ ގޮތުން އިޖުތިހާދެއް ދިފާޢު މައްސަލައެއްކަމުގައިވުން؛[34]

6. ތަންފީޛު ކުރަން އެދިފައިވާ ހުކުމަކީ އަމުރުގައި ހިމެނޭ ދަރަޖައެއްގެ ދަށުގައި ހިމެނޭ ހިޔާލަކާ ގުޅިގެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓަކުން ކޮށްފައިވާ ހުކުމަކާ ފުށުއަރާ ހުކުމެއްކަމުގައިވުން؛[35]

30- ކުރީގެ ހަވާލާ 390(ރ)
31- ކުރީގެ ހަވާލާ 392(ށ)(1)
32- ކުރީގެ ހަވާލާ 392(ށ)(2)
33- ކުރީގެ ހަވާލާ 392(ށ)(3)
34- ކުރީގެ ހަވާލާ 392(ށ)(4)
35- ކުރީގެ ހަވާލާ 392(ށ)(5)

7. ހުކުމަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ސަރުޓިފިކެޓް ފުރިހަމަވާ ހުކުމެއްކަމުގައި ވެފައި އެހުކުމަކީ އެހުކުމުގެކުރިން އެހެންވުމުގެ ދަށުގައި ކޯޓަކުން ހުކުމަކާ ފުށުއަރާހުރި ހުކުމަކަށްވުން؛[36]

8. ޚަސްމުންގެ މެދުގައި ހަމަހަމަކަމުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓަކަށް މައްސަލަހުށަހެޅި ހިމެނުންތެރިކަމާ ތަޢާރުފުވުމާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓަކުން ކުރަން ހުށަހެޅިފައިވުން ނުވަތަ އަމަލުކުރަން ބަލައިގަނެވިފައިވުން؛[37]

9. ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ލިބިދިނުމަށްޓަކައި ކުރާ މައްސަލައިގައި ނަގައިދިނުމާ ގުޅޭ ބަދަލުދިނުމަކީ ތަންފީޛުކުރާ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަންފީޛުކުރުމަށް ހުކުމް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަންފީޛުކުރުން ދޫކޮށްލުމަށް ހުއްދަދީފައިވުން.[38]

10. ހުކުމްބަލައިގަނެ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަންފީޛުކުރުމަކީ އެއީގެ ސަލާމަތާއި އަމަންއަމާނާއި ޤައުމީ ރައްކާތެރިކަމާ ނުބައިކޮށް ތަންފީޛުކުރުމަށް ބަލައިގަނެ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ތަންފީޛުކުރުން އިޢުތިރާޒް ކުރެވިދާނެއެވެ.[39]

[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 392(ހ)(6)
[37]- ކުރީގެ ހަވާލާ 392(ށ)(1)(2)
[38]- ކުރީގެ ހަވާލާ 393(ހ)
[39]- ކުރީގެ ހަވާލާ 397

ދިފާޢު

ފްރޯޑު

ބޭރުގައުމެއްގެ ހުކުމް ޝަރުޢީގައި ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ފުރިހަމަވުން ލާޒިމުކުރާ ޝަރުތުތަކުގެ އިތުރަށް ބައެއް ދިފާޢުތައް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ފްރޯޑުކޮށް ލިބިގެންފައިވާ ހުކުމެއްގައި ފްރޯޑުގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[40] ހުކުމް ލިބިގަތުމުގައި ހީލަތް ފްރޯޑާ، އެއްޗެހި ފޮރުވުން ނުވަތަ ފްރޯޑު ނުހިމެނުނަސް، އެހެން ގޮތަކުން ނަހަމަ އެކަށީގެންވާ ކަމެއްކަމަށް ބެލޭނެ ޤާނޫނީ އެކަށީގެންވާކަމަށްވާނަމައެވެ.[41] ނުކުތާ ނަގައި އެއަށް ގޮތެއް ނިންމާފައިނުވާނަމައި،[42] ޖުޑިޝަލްގޮތުން ހުކުމްކުރާ ޤަޟިއްޔާތަކުގައި ހުކުމްގެ ފްރޯޑުކަން ސާބިތުވާނަމައެވެ.[43]

އާންމު ސިޔާސަތު ޚިލާފުވުން

އާންމު ސިޔާސަތާ ޚިލާފުވާނަމަ ދިފާޢުއްޔަތު ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[44] މިސާލަކަށް ސާބިތުވާނަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާއި ގުޅިގެން އެއްވެސް ނުހަމަހަމަކަމެއް ހުރިނަމައެވެ. އާންމު ސިޔާސަތާ ޚިލާފުވުމުގެ ހަމައިގެ ތަރައްޤީން ނުހަނު ހުކުމުކަން ބަލައިގަތުމުގެ އަދި ޤާނޫނު ޚިލާފުވާ ބޭރުގައުމެއްގެ ހުކުމް ކަށަވަރުކުރުމުގެ ބޭރުގައުމުގެ ޙަޤީޤަތް ބަލައިގަންނަ ޚިލާފު

ކޯޓުތަކުން އަދި ހުރަހަށް ޙަޤީޤީގެ ހުކުމް ބަލައިގަނެގެން ނިންމިދާނެއެވެ.[45]

ހަމަހަމަ ޝަރީޢަތް ހިންގުމާގުޅޭ އިންސާފުގެ ޙައްޤު ދީފައި ނުވާ ނިންމުމަކާ ގުޅޭ ޝަރީޢަތް ނިންމުމެއް ނެތުމުން ބޭރުގައުމުގެ ހުކުމް

އިންސާފުގެ ކޯޓުން ބަލައިނުގަނެވޭނެ. އަދި ހުކުމްކުރި ގައުމުގެ ޤާނޫނުތަކުން ބަލައިގަނެ އެހެނިހެން ނިޒާމު

ހުކުމްއަކަން ކަށަވަރުވެއްޖެނަމަ. އަދި ބޭރުގައުމުގެ ހުކުމް ނިޒާމު ހުކުމްއަކަން ދޫގެ ބޭނުމަކީ މައްސަލަ ކޯޓަށްވެސް

ނުވަތަ ތަރައްޤީ އިޢާދަދެއްވާ ހުރަހަށް ވެސް ގަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ. ޙަޤީޤަތުގައި މިޒާނުގައި ޙަޤީޤަތް ބަލައިގަނެވިދާނެއެވެ.[46]

އާންމު ސިޔާސަތުގެ ޙަޤީޤަތްތަކާއި ފުރިހަމަ ދިފާޢީ ބައިތައް އަދުލުވެރި ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތްތަކުގައި ހަރުސްކުރީ ބަޔާން ކޮށްފައި

ކުރިމަތިކުރެވޭ ހުރަހަށް ދިފާޢުއްޓަކާ ދިފާޢުއްނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ބަދަލުކުރެވޭ ހުރަހަކަށް ވާލޭ އަނބިއުހިމެނޭ

ދިނުމަށް އާންމު ސިޔާސަތާ ދިފާޢުއްޓާގައި ހުރަހަކުން ބަލައިގަނެވުން ނިންމައި އެވާލާއި ނިޢުމަތު

[40]- Jet Holdings Inc. v Patel [1990] 1 QB 335
[41]- Gelley v Shepherd [2013] EWCA Civ 1172, [2014] 1 P & CR DGS
[42]- Abouloff v Oppenheimer and Co. (1882) 10 QBD 295; Jet Holdings Inc. v Patel [1990] 1 QB 335
[43]- Owens Bank Ltd v Bracco [1992] 2 AC 443
[44]- Soleimany v Soleimany [1999] QB 785
[45]- JSC 'Aeroflot-Russian Airlines' v Berezovsky [2012] EWHC 3017 (Ch), LTL 9/11/2012,
[46]- JSC 'Aeroflot-Russian Airlines' v Berezovsky [2014] EWCA Civ 20, [2014] 1 CLC 53

ޤާނޫނުތަކާ ގުޅުންހުރި ކަމަކަށްވާނީ އެކަން ނުގާނީ އެތަނުގެ ކޯޓުތަކުގެއިކަމަށް ނިންމައި ޝަރީޢަތް ހިންގުމަކާނުލައި އެވޯޑާ ކޯޓުން ނިންމުމުގެވެ.[47]

ޖައުހަރީ އުސޫލަކާ، ޠަބީޢީ ޤާނޫނާ ހިލާފުވުން

ބޭރުގައުމުގެ ހުކުމަކީ ޠަބީޢީ ޤާނޫނާ ހިލާފު ނުވަތަ އިންސާފުގެ ޖައުހަރީއުސޫލަކާ ހިލާފުކަމަށް ބެލެވުނުނަމަ ދިފާޢެއެވެ.[48] ޢަސާސީ އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭ ނަޒަރިއްޔާތުތަކާއި، ޠަބީޢީޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާއި، އަދި ޤައުމުގެ އާންމު ސިޔާސަތުތަކާ ހިލާފު ހުކުމްތައް ބަލައިނުގަތުމަށް ނިންމިދާނެވެ.[49]

އުސޫލުގެ ގޮތުން ހުކުމް ބަލައިގަންނަންނުޖެހޭ ގައުމުގެ އާންމު ސިޔާސަތުތަކާ ހިލާފުވާނަމަ އެހުކުމެއް ބަލައިނުގަތުމަށް ނިންމިދާނެވެ. ޠަބީޢީ ޤާނޫނާ ހިލާފުވުމުގައި ވަކިހާލަތްތަކެއްގައި ހުކުމް ދީބަޔަކަށްފައިދާނަމަ އެހާލަތު އޮތްކަމަށް ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭކަން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.[50] މިގޮތުގައި އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ދީބަޔަކަށްވުމުގެ މިންގަނޑު ބަލަންވާނެވެ.[51] ޢާއިލީސިޔާސަތުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމަކީ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ހުކުމެއްކަމަށް ކޯޓުން ބަލައިފާނަމަ އެފަދަ ހުކުމެއް ބަލައިގަތުން ތަންފީޛު ނުކުރުމަށް ކޯޓަށް ނިންމިދާނެވެ.[52]

[47]- Midtown Acquisitions LP v Essar Global Fund Ltd [2018] EWHC 2545 (Comm), [2019] 1. All ER (Comm) 631
[48]- Adams v Cape Industries plc [1990] Ch 433
[49]- Yukos Capital Sar! v OJSC Oil Company Rosneft [2014] EWHC 2188 (Comm), [2014] 2 Lloyd's Rep 435
[50]- Midtown Acquisitions LP v Essar Global Fund Ltd [2018] EWHC 2545 (Comm), [2019] 1. All ER (Comm) 631 at 68
[51]- Al-Bassam v Al-Bassam [2004] EWCA Civ 857, [2004] WTLR 757
[52]- Merchant International Co. Ltd v Natsionalna Aktsionerna Kompaniia Naftogaz Ukrainy [2012] EWCA Civ 196, [2012] 1 WLR 3036

އުސޫލު

ބަލައިގަތުން

ބޭރުގައުމެއްގެ ހުކުމެއް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބަލައިގަނެވިދާނެވެ. މިގޮތުން ބަލައިގަނެވޭނީ އެހުކުމް ކަށި ފައިނަލުގައި ބާރުލީ ނުވަތަ އަމަލުކުރަންޖެހޭ ހުކުމެއްކަމުގައި އެހުކުމެއް ވާނަމައެވެ.[53] ވީމާ މައިގަނޑު ދުސްތޫރީއް ފުރިހަމަވާނަމަ ބޭރުގައުމެއްގެ ހުކުމެއް ބަލައިގަތުމަށް ނިންމިދާނެވެ.

މީގެ އިތުރުން ބޭރުގައުމުގެ ކޯޓުގެ ނިންމުމަކީ ގުޅުންހުރި މަޤުބޫލު ނިންމުމެއްކަމެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ތަންފީޒު ކުރަންޖެހޭ ކޯޓުގެ ނިސްބަތުގައި ފުރިހަމަ ނިންމުމެއްކަމުންނެވެ. ވާދިއާބަހައް ތަޢާރުފުކުރުމުގައި ޖަޒާއީ ސިފައިގައި ބައިނަލް އަޤްވާމީ އުސޫލުތަކާއި މިންގަނޑުތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައި އޮތުމީ ބެލިދާނެވެ.[54] މިފަދައިން ބައިނަލް އަޤްވާމީ ހަމަތަކާއި އުސޫލުތަކަށް ނަގަހައްޓާފައި ނުވާނަމަ އެހުކުމެއް ބަލައި ނުގަތުމަށް ނިންމިދާނެ ކަމަށް އަދުގަނޑު ދެކެވެއެވެ.

ޤާނޫނީ އާންމުގެ ނިޒާމުގައި ތަންފީޒު ކުރަން އެދޭހުކުމަކީ އެގައުމުގެ ޤާނޫނުގެ ބޭނުމަށް ހުކުމެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނޭ ހުކުމަކަށްވުން ލާޒިމެވެ. ހުކުމެއް ކަމުގައި ބަލައިގަތުމަށް އެހުކުމަކީ ތަންފީޒު ކުރަން އެދޭ ދަޢުވާކުރުމުގެ މުއްދަތުގައި ހިނގައި ނިމިފައި އޮތް އެއް ފަސްތާއާކަން ފަސްކުރެވިދާނެކަމުންނެވެ.[55] ނަމަވެސް މައްސޫލީ ފުރިހަމަ ނިންމުމަކަން އެނިންމުން ފަސްކުރެވިދާނެވެ.[56] އިނގިރޭސިގެ މައްސަލަ ހުކުމުތަކުވެސް މައްސޫލީ މައްސަލަ ހުކުމުތަކުގައިވާ ފުރިހަމަ ހުކުމެކެވެ. ނުވަތަ ނިންމުމެކެވެ.[57]

ހުކުމް ރަޖިސްޓްރީ ކުރުން

ބޭރުގައުމުތަކުގެ ހުކުމެއް ތަންފީޒު ކުރުވާނީ އެހުކުމް ބަލައިގަތުމަށް ނިންމުމަށްފަހުގައެވެ. މިއީ އެއްވެސް ބަހުސެއް އުފެދޭފަދަގެ ޖާގައެއް ކަމެއްކަމަށް ނުދެކެވެ. ބަލައިގަތުމަށްފަހު އެހުކުމް ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމަށް އަދި ކުރުމުން ފެނުވި އެހުކުމެއް ތަންފީޒެއް ނުކުރެވޭނެވެ. އެބަހީ ބަލައިގަތުމަށް ނިންމާއަދުރަޔާ ހުކުމް ރަޖިސްޓްރީ ކުރުމުގެ އަމުރެވެ.

53- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 390(ނ)

54- Rubin v Eurofinance SA [2012] UKSC 46, [2013] 1 AC 236 at [160] per Lord Collins). See also Ningbo Jaingdongjiemao Import and Export Co. Ltd v Universal Garments International Ltd (2017) LTL 29/11/2017,

55- Midtown Acquisitions LP v Essar Global Fund Ltd [2017] EWHC 519 (Comm), [2017] 1 WLR 3083

56- The Sennar (No. 2) [1985] 1 WLR 490 (D.S.V. Silo-und Verwaltungsgesellschaft mbH v. Owners of the Ship "Sennar" and 13 Other Ships[1985] UKHL J0321-4)

57- Naraji v Shelbourne [2011] EWHC 3298 (QB), LTL 11/1/2012). (See also Midtown Acquisitions LP v Essar Global Fund Ltd,)

އާންމު އުސޫލަކީ އެފަދަ އަމުރެއް ތަންފީޛު މައްސަލަ ރައްދުވާ ހަސްމަށް ނޯޓިސްދޭން ލާޒިމުވެއެވެ. އެއީ ޝަރުޢީ ޤާނޫނުގެ ހަމައެކަށެވެ. ޤާނޫނުގައި މުޖުތަމަޢަށް ނިޒާމެއް ޖަހައި ޤާނޫނުގެ އަދި ޤާނޫނީ ޢަމަލީ މިސާލުތައް ޒިމާވެވިދާނެކަމަށް ނުދެކެވެ.

ތަންފީޛު ކުރުން

ބޭރުގެޤައުމުގެ ހުކުމް ބަލައިގަތުމަށްފަހު ތަންފީޛު ކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންޖެހޭނީ ވަކިގޮތެއް ޤަވާޢިދު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް ޤަވާއިދުގައި ސިވިލްކޯޓަށް ތަފްސީލުކޮށް ދެވިދާނެވެ. މިސާލަކަށް ތަންފީޛު ކުރުމުގައި ބަޔާންކުރާ އާންމު އިޖުރާއަތުތަކާއި ތަބާވާންޖެހޭ ގޮތުގައި ކުރިދާނެވެ.

ބާބު 70

ހުކުމްތަންފީޛު ކުރުން

ކޮޅު ހުރުމަށް ކަނޑުމުގެ ޚިޔާރު

ތަޢާރަފު:-

ތަބީޢީ ޝަރުޠަކުން ހުކުމަށް ނުވަތަ ކޮޅުއަރުބަކަށް ތަބާނުވެއްޖެނަމަ ކޮޅުގެ ހުރުމަށް ކަނޑޭކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ. އެފަދަ ހާލަތުގައި މައްސަލައިގެ އަސްލުފަރާތަކަށް ނުވަތަ އަޅާފިޔާރާއަށް ކޮޅުގެ ހުރުމަށް ކަނޑުމުގެ ޚިޔާރު އަމަލުކުރުމަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. ޤާނޫނީ ޝަރުޠުއްނަމަ އެކަމާބެހޭ މުރާޢާތްކަމަށް ހަދުޖެކުރުމަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. ހުކުމް ކަނޑުމުގެ ޚިޔާރު އެކުލަވާލި ކަމުގެ ޤާނޫނީ ނުފޫޒުކުރުވާއެއްކަމަށް ނަތީޖާވާނެއެވެ. އެއީ ފަހުގެ ދިރިހުރުމާ ވަސީލަތެއްކަމެވެ. ކޮޅު ހުރުމަށްކަނޑުމުގެ މަދަނީ ޚިޔާރުގެ އަސާސީ ބޭނުމަކީ ހަމަޖެހުމަށްކުރުން ޤާނޫނީ ކަމުގެ އަދަބެއް ލިބިދެވުމެވެ.[1]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަކިގޮތްތަކެއްގައި ކޮޅުގެ ހުރުމަށް ކަނޑައިލުކަމަށް ބަޔާންކޮށްކަމަކަށް ޤާނޫނީ އިޖުރާއާތްތަކެއް ބާރުބަލަކުރުވާއެވެ. މިގޮ ކޮޅު ހުރުމަށް ދަށްކުރައި ކުރުމުގެ ޚިޔާރު އަދަލުތަކުގެ ގޮތް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ބާރުލިބިދޭއެވެ. އެކަން ޚިޔާރުތަކެއްކަމަށް ބާރުލިބިދޭއެވެ.

ޝަރީޢަތުގެ މަދަނީގޮތުގައި ހުރުމަށްކަނޑުން

ކޮޅުގެ ހުރުމަށް ކަނޑުމުން އަދަދުތަކާގުޅޭ ގޮތް ބާރުތަކާވާނީ ޤާނޫނުގައި ކަމަށް ބަރުޝް ކުރުވާނީ ކޮޅުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީގައި ހުރުމަށް ކަނޑުން ޚިޔާރު އެކިފަރާތަކަށް ބާރުލިބޭ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 45 ވަނަ މާއްދާއި ހަވާލާދީއެވެ. އެމާއްދާގައި ބާރުލިބޭ ޝަރީޢަތުގެ މަދަނީގޮތުގައި ހުރުމަށް ކަނޑުމުގެ ޚިޔާރު އަދަދާ ގެންވެ. އެބަހީ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއަހުއްތަކުގައި ހުރުމަށް ކަނޑުމެވެ

ހިނގަމުންދާ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއަހުއްޖައިގައި ކޮޅުގެ ހުރުމަށް ކަނޑުމުގެ ޚިޔާރު އެދުމާއި، ވަކިގޮތްތަކެއްގައި ކޮޅުގެ ހުރުމަށް ކަނޑުމުގެ ޚިޔާރު އެދުމާއި މިދެކަމަކީ ތަފާތު ދެކަމެކެވެ. މިއީ އަހަރެމެންގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި އެކަން ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކުރާ ގޮތެވެ.

---

[1]- Dar Al Arkan Real Estate Development Co. v Majid Al-Sayed Bader Hashim Al Refai [2014] EWCA Civ 715, [2015] 1 WLR 135

އިސްނެގުން

ކޯޓުގެ އިސްނެގުމުގައި ހުކުމް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުން ހުއްދަކާ މުޖުތަމަޢު ނަފްސާނީ ޖަޒާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގައި ނުވެއެވެ. ހުކުމްކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ބަލަހައްޓާނެ ހަމަޖެހުންތައް ޖަޒާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ، ކޯޓަށް ހުކުމް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރު ބާކީ ހުރުމާ ބައްޓަންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ. ހުކުމް ކަނޑައެޅުމުގެ ބަޔާންވާން ހަވާލާއަށް 70 ވަނަ ބާބުގައި ބައްޓަންކޮށްފައިވާތީ.

ވީމާ، ކޯޓުހުކުމް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު ކޯޓު އިސްނެގުމުން އެޅޭނެކަން ނުވަތަ ނެތްކަން ތަފާސްކުރުމަށް މުޅިދަތުން ބައްޓަންކުރެވިފައިވާ ދެކެވެ.

ހާލަތްތައް

ޖަޒާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގައި ވަކި ހާލަތްތަކެއްގައި ކޯޓުގެ ހުކުމް ކަނޑައިދިނުމަށް ބަލާނެ އިޖުރާއާތު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

1. ހުކި ހާމަކުރުމުގެ ގޮތުން ދޫކޮށްލެވުނު ދިނުން؛

ހުކިހާމަކުރުމާ ބައްޓަންގައި ހުރިހާކަމެއްގެ ތަފާސްކަން ގަބޫލުކުރުމާ ހަމަ، ހުކިހާމަކުރުމުގެ ދޫކޮށްލެވުނު ދިނުމުގެ ގޮތުން ދިނުމަށް ދެކޮޅަށް، އެހެންކަމަށް ކޯޓު ހުކުމް ކަނޑައިލެވެއެވެ. މިގޮތަށް މިހާލަތުގައި ކޯޓު ހުކުމް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[2]

2. ދަޢުވާގެ ލިޔުންތައް ނަހަމަވުން؛

ދަޢުވާ ފެށުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާގެ ލިޔުންތައް ނަހަމަވެފައިވާ ކޯޓުގެ ހުކުމް ކަނޑުމުގެ އަމަލުތަކުގައި ބަދަލު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[3]

3. ދޮގުމަޢުލޫމާތު ދިނުން؛

ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމުން ތަޙުޤީގުކުރުމާ ލިންގަތަކަށް ބައްޓަންކޮށް އިޤުރާރާ ސުވާލުކުރަންޖެހޭ ލިބިގެންވެއްޖެނަމަ، އެފަދަ ދޮގުމަޢުލޫމާތު ދިނުމަށް ކޯޓު ހުކުމް ކަނޑައިދިނުމަކީ ބެލެވޭކަމެކެވެ. މިގޮތަށް މިހާލަތުގައި ކޯޓު ހުކުމް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[4]

---

[2]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (ޖަޒާއީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު) 319
[3]- ކުރީގެ ހަވާލާ 321(ބ)
[4]- ކުރީގެ ހަވާލާ 334

4. [illegible] ބެލުމުގެ [illegible]، [illegible] ދިނުން؛

[illegible]

5. ބެލެހެއްޓުން ހަވާލުކޮށްފައިވާ މުދަލާ ގުޅިގެން އަދާކުރަންޖެހޭ ޒިންމާއާ ޚިލާފުވުން؛

[illegible]

6. ބެލެހެއްޓުން ހަވާލުކޮށްފައިވާ މުދަލަށް ގެއްލުންދިނުން؛

[illegible]

7. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[5] - ކުރީގެ ހަވާލާ 369(ބ)

[6] - ކުރީގެ ހަވާލާ 382(ނ)(ރ)(ބ)(ޅ)(ކ)

[7] - ކުރީގެ ހަވާލާ 382(ޅ)

[8] - ކުރީގެ ހަވާލާ 387(ކ)

ދަންނަވައި، ދިފާޢަކަށްނުވާނެވެ.[9] ނަމަވެސް ކޯޓުގެ ހުކުމަށް ނުވަތަ އަމުރަށް ބޯލަނބަން އެކަށީގެންވާ ފިޔަވަޅުތަކެއް އަގައި، ކަންތައްތަކެއް ކުރެވިފައިވާނަމަ އެކަންކުރުމުގެ ޖަވާބުދާރީވުން ބަލައި ހުކުމަށްކަނޑުމުގެ އަދަބު ދިމާވެގެންދާނެވެ.[10]

ދައުލަތް

ދައުލަތާ ދެކޮޅަށް ކޮންޓެމްޕްޓް ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް ތަންފީޛު ނުކުރުމުން ދައުލަތުގެ މިނިސްޓަރުންނާއި، އޮފިސަރުންނާއި، މުވައްޒަފުންނާމެދު ހުކުމަށް ކަނޑައެޅުމުގެ މަގަށް ފުރުޞަތު އޮތްކަމެވެ. ނަމަވެސް ޖިނާއީ އަދަބެއް ނުދެވޭނެވެ.[11]

9- Director General of Fair Trading v Pioneer Concrete (UK) Ltd [1995] 1 AC 456
10- British Telecommunications plc v Nextcall Telecom plc [2000] FSR 679
11- M v Home Office [1994] 1 AC 377, House of Lords (also known as Re M [1994] 1 AC 377)

އަދަބު އަމުރުތައް

އަދަބުކަނޑައެޅުމުގެ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި ޖޫރިމަނާ ކުރުމާއި، ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ގޮތުން އަންނަނިވި އަމުރުތައް ކޯޓަށް ނެރެވިދާނެވެ.

1. ޖަލަށްލުމުގެ އަދަބު ކަނޑައެޅުން؛[12]
2. ޖަލަށްލުމަށް ކޮށްފައިވާ އަމުރެއް ބާޠިލުކުރުން؛
3. ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިއަދަދަކުން ޖޫރިމަނާކުރުން؛[13]
4. އިތުރުވަމުންދާ ގޮތަށް ޖޫރިމަނާ ކުރުން؛[14]
5. ކޮށްފައިވާ ޖޫރިމަނާގެ އަދަދު ދަށްކުރުން ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުން؛[15] މިއެވެ.

ޖޫރިމަނާ ކުރުމާއި، ޖަލަށްލުމުގެ އަދަބު ދިނުމަށް އަމުރުކުރަންވާނީ އެގޮތަށް ޢަމަލުކޮށް ދިނުމަކަށް އަރަނިވެރިޔާ ނުވަތަ ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް އުވިހަލާކުރަމުންދާއިރު ލިބިގެންވާ ފަރާތުގެ ހައްގުތަކަށް ހުރަސްއެޅިގެންދާނަމައެވެ.

ޖަލަށްލުން

ކޯޓު ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ އަދަބެއްގައި ޖިނާއީ ބައެއްސިފަ ހިމެނެއެވެ. ޖިނާއީ އަދަބެއް ހިމެނޭ އާއްމު މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށެވެ. ކޯޓު އަމުރަކަށް ނުވަތަ ހުކުމަކަށް ހުރުމަތްތެރިކަން ހިފެހެއްޓުން ބާރުއަޅުއްވުމަށެވެ. އެއީ ތަކުރާރު މުޖުތަމަޢަށް ބޭނުންތެރިކަމަކަށް ވާތީއެވެ.[16]

ކޯޓުއަމުރަކަށް ނުވަތަ ހުކުމަކަށް ހުރުމަތްތެރިކަން ނިޔަތްގައި ތަކުރާރުކުރުމަކީ ޒިންމާދާރުވެވެ.[17] ކޯޓު ހުރުމަތްކަނޑުމުގެ ޖިނާއީ އަދަބު ދޭފަދަ އިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ އާންމު މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރުމަށެވެ.[18] މަދަނީ ހުކުމަކަށް އަމަލުނުކުރާގޮތުން ޖަލަށް ލުމަކީ ޤާނޫނީ އަދާގެ ނިޔާގެ ކޯޓަށް ލިބިދޭ ބާރެކެވެ.[19]

ޖަލަށްލުމުގެ ބާރު އަރައިގަނެވޭ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ކޯޓަށް ލިބިދެނެވެއެވެ. މިބާރު ލިބިގެންވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބަޔާންކުރާ ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ.[20] ބަންދުލިބޭކަން ބަޔާންކުރުން ފަރާތް އިތުރު ތަފްސީލުކުރެވޭނެވެ. މިކަމުގައި ޤާނޫނީ ފުރިހަމަ ޢަމަލުކުރެވޭ ނުތެވެ. ކޯޓުގެ ޚާއްސަ ބަލާއިރު ބަންދު ކޯޓުގެ ހުކުމް ...

[12]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) 45
[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ 387(ހ)
[14]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[15]- ކުރީގެ ހަވާލާ (ބ)
[16]- Re S (A Child) (Contact Dispute: Committal) [2004] EWCA Civ 1790, [2005] 1 FLR 812
[17]- Re Jones [2013] EWHC 2579 (Fam), [2014] 1 FLR 852
[18]- Attorney General v Times Newspapers Ltd [1992] 1 AC 191; Director of the Serious Fraud Office v O'Brien [2014] UKSC 23, [2014] AC 1246
[19]- Griffin v Griffin [2000] 2 FLR 44 per Hale LJ at [21]; Vik v Deutsche Bank AG [2018] EWCA Civ 2011, [2019] 1 WLR 1737 at [35]
[20]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) 387(ހ)

އަދަބު ޖަލަށްލުމުގެ ނުކިޔަމަންތެރިވުމުން އަމުރަކަށް ނުވަތަ ހުކުމަކަށް ކޯޓުގެ މިޤަވާއިދުގައި.[21] ޤަރާރުކޮށްފައެވެ. ދޫކޮށްލަންޖެހެއެވެ. ދިނުން ހުއްދަކޮށްދީފައިވާ ޖުރިމަނާ ކުރުމުގެ އަދަބެކެވެ. ޖަލުއަދަބަށްވުރެ ގުޅުންހުރި އުކާލުން އެފަދަ އަދަބެއް ކަނޑައަޅާފައިވާނެއެވެ.[22]

ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމާ ހިމާޔަތް އަދާލަތު ހިންގުމުގެ ސަބަބުން ޖަލަށްލުމުގެ އަދަބު ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިދެންވާކަން ބަޔާންކުރާ ޤާނޫނީ ނައްސެއް ފިޤުހު އެކަން ހާމަކޮށްދެއްވާ ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކެނޑުމުން ޖަލުއަދަބެއް ބަޔާންކުރާ ނައްސެއްނުފެނެއެވެ.[23]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކޯޓުގެ ހުކުމަކަށް ނުވަތަ ކޯޓު ފިޔަވަޅު ކުރުމުން ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކޯޓަށްފާ އަމުރަކަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމަކީ އެއީ ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކެނޑުމެވެ. މިޙާލަތުގައި ދެއަހަރަކަށް ވުރެން ދިގުނޫން މުއްދަތަކަށް ޖަލަށް ލުމާއި، 2500 ޕައުންޑަށް ވުރެން ބޮޑުނޫން އަދަދަކުން ޖޫރިމަނާކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުން ހުއްދައެވެ.[24] ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުން އެޅިދާނެ ފިޔަވަޅުތަކެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރެވިދާނެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރި ޖަލަށްލުމުގެ އަދަބު ކަނޑައެޅިދާނެކަން ޤަވާއިދުން ތަސްދީޤުކޮށްފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް އަދަބުގެ މިންވަރަކާއި، އަދަބު ކަނޑައަޅާނެ ގޮތުގެ ތަފްސީލުތައް ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ.[25]

ވީމާ ކޯޓު ހުރުމަތް ނުވަތަ ކޯޓު އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެގެން ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ އަދަބާއި، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ އެހެން ހާލަތްތަކުގައި ހުރުމަތްކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅާ ގޮތް ބަޔާންކުރާ ޤާނޫނީ އަސާސެއް ޢާންމުން ޤަބޫލުކުރާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުން ދޭހަވާކަމުގައެވެ. އެންމެހާ ޤާނޫނީ ނުވަތަ ޤަވާއިދުތަކު އެއީ ކުރިއަށް ގެންގޮސްފައި ވާ ގޮތަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ޤަވާއިދު ހެދުމަށް ބާރުދިނުމަށް ޓަކައި ޤާނޫނުގައި މިދެންނެވި ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށްދިނުން މުހިންމު ކަމެކެވެ.

ފިޔަވަޅުތައް ޖޫރިމަނާކުރުން

މިގޮތުގެމަތިން ޖޫރިމަނާ ކުރެވޭނީ ހާލަތްތަކަކީ ކޮން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެފައެއްނުވެއެވެ. އަދި މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައިވެސް މިފަދައިން ޖޫރިމަނާ ކުރެވޭނެ ހާލަތްތަކާއި ޖޫރިމަނާ ކުރެވޭނެ މިންވަރެއް ބަޔާންކޮށްފަ

21- ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ރައްކާތެރިކުރުމާބެހޭ ޤަވާއިދު (01 ފެބްރުއަރީ 2016)

22- ކުރިއާ ހަވާލާ 13(ނ)

23- ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010) 76(ހ)(ނ)

24- UK the contempt of Court Act 1981 S14

25- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" 251

ނުވެއެވެ. މިވާ މިހިނދަށް މިފިޔަވަޅު ތަންފީޒު ކުރުމަށް ކުރިމަތިލާ ކަމެއްކަމަށް ނުދެކެމެވެ. މިކަން ހަމައެކަނި ކޯޓުތަކުގައި

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުކުމާއެއްގޮތަށް އަމަލު ނުކުތުމުން ޒިޔާނާ ކުރާނެ މިންގަނޑެއް ކަނޑައަޅަންޖެހެއެވެ.

އިޖުރާއަތުތަކާގުޅޭ ޒިޔާނާކުރުން

ކުރިންވެސް ދެންނެވުނު ފަދައިން ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައިވެސް އިޖުރާއަތުތަކާ ގުޅޭގައި ޒިޔާނާ ކުރާނަމަ

ބަލަންވާނީ އަސާސީ މިންގަނޑު ބާރުއަޅާފައިވާގޮތަށެވެ.

އަމަލު ދަށްކުރުން ނުވަތަ އަމުރު ބާޠިލުކުރުން

ތަންފީޒުކުރުން މުސްތަޤިއްލު ހުކުމެއް ކަމަށް ޝަރީޢަތް ފާސްކޮށްދީފައިވާ ހުކުމާއި އިޖުރާއަތުގެ އަމަލުކުރުމުން ކޯޓަށްވާއިރު ޒިޔާނާތަކުގެ އަމަލު ކޯޓަށް ދަށުކުރުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[26] އެބައި އިޖުރާއަތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާކަމެވެ. މިއީ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާއީ ނިންމުންތަކެއް ކަމަށް ޤާނޫނުގެ ނަޞްގައި ބަޔާންކުރެ އެވެ.

[26]- ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 387(ބ)

ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު

އެވެން

ހުރަހެޅުން

ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނަމަ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން އެފިޔަވަޅު ނުއެޅޭނެކަން ނުވަތަ އެޅޭނެކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގެ ނަޒަރިއްޔާގައި ފުރިހަމަ ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ މިދެގޮތުން ކޮން ގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރަން ޖެހޭނެ ބޮޑު ސުވާލެއް އުފެދެއެވެ. ނަމަވެސް އިސްތިސްނާއީ ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެމަތިން އެފިޔަވަޅު އެޅޭގޮތަށް ޤަވާއިދު ފުރިހަމަކުރެވިދާނެއެވެ.

ކޯޓުހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅޭނީ ހުކުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ނުވަތަ އަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ދެކޮށްފައިވާނަމައެވެ. ނުވަތަ އެކަންކުރުމަށް ފުރުޞަތުދެވިފައިވާނަމައެވެ. ހުކުމުގައި ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް އަންގާފައިވާނަމަ އެކަން ކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި އެކަމެއް ނުކުރިނަމަ ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ. ނުވަތަ ވަކިކަމެއް ނުކުރުމަށް އަންގާފައިވާނަމަ އެކަމެއް ކޮށްފިނަމަ ހުރުމަތްކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ. މިހެން ޤާނޫނީ ޝަޚްޞިއްޔަތު ކޮންފުންޏަކަށް އެބައެއްގެ ޑިރެކްޓަރުންގެ ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅިދާނެއެވެ. މިގޮތުގައި ގައުމުންބޭރުގައިވާ ޑިފެކްޓޯނާއި، ޑިރެކްޓަރުން ހިމެނެއެވެ.[27] ޑިރެކްޓަރެއްގެ ޖާގާ އަދާކުރާ މީހުން/de facto ޑިރެކްޓަރުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. ނަމަވެސް shadow director/ހިޔަނި ޑިރެކްޓަރުންގެ ގޮތުގައި ދިޔަ ފަރާތްތައް މިގޮތުގައި ނުހިމެނެއެވެ.[28]

ކޮންފުނީގެ މެނޭޖަރ ވަކިކޮށް ނުކުރުމަށް އަމުރުކޮށްފައިވާތަނަ، އެއަމުރު ނުކުރިކަން އެނގޭ ކޮންމެ ޑިރެކްޓަރެއްގެ މެނޭޖަރ އެހެނަސް ނުވަތަ އަމުރާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމަށް އަނގަބަހުން ފިޔަވަޅު އެޅުމުގެ ޖާގާ ހުޅުވިގެންވެއެވެ. އެގޮތް އަމުރާ ނުވަތަ ހުކުމާ ޚިލާފުވުމުގައި ފާރަވެރިކަމުގައި މިފަދަ ކޮށްފައިވާ ކޮންމެ ހުރުމަތްކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅޭނެއެވެ.[29]

ވީމާ ވަކިކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކޯޓުގައި ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް[30] ތަންފީޛު ކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ޝަކުވާގައި ދޭހުވާ މަޢުލޫމާތު ފުރިހަމަވާން ޖެހެއެވެ. އެއީ ޤަރާރާ ކުރިމަތިލާ ކޯޓު ހުރުމަތް ކެނޑުމުގެ ފިޔަވަޅެއް ކަމުގައިވާތީއެވެ.[31]

---

[27]- Dar A/ Arkan Real Estate Development Co. v Majid Al-Sayed Bader Hashim Al Refai [2014] EWCA Civ 715, [2015] 1 WLR 135
[28]- Integral Petroleum SA v Petrogat FZE [2018] EWHC 2686 (Comm), [2019] 1 WLR 574
[29]- Attorney General for Tuvalu v Philatelic Distribution Corporation Ltd [1990] 1 WLR 926
[30] - މިފަދަ ފަރުމާއަކީ މިސާލަކަށް އިންޖަންކްޝަން/injunctions އެވެ.
[31] - ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު) 387(ހ)(ށ)

<u>ރައްދުކުރުން</u>

ފައިސާ ހިފެހިފައިވާ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރުމުގެ އުސޫލުތައް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރަމުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 387 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ހުކުމާއެއްގޮތަށް އަމަލުނުކުރުމަކީ ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކުރެވުނުކަމަށް ބަލައި އެކަމަށް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ފިޔަވަޅެއް އެޅުމަށްކަން ބަޔާން ކުރުން ފިޔަވާ އިތުރު އެހެން ތަފްޞީލެއް ބަޔާންކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ދުށުއާވައިރު ކޯޓު ހުރުމަތް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅައިދޭން އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ދައުވާ ރައްދުކުރުމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް އަމިއްލަ ރައްދުކުރުން ލާޒިމު ކޮށްފައިވެއެވެ.[32] ޤާނޫނީ ވަކީލަކު އައްޔަންކޮށްފައިވާނަމަ، ޤާނޫނީ ވަކީލަށް މިހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުން ހުއްދައެވެ.[33]

<u>ހައްޔަރު އަމުރުނެރުން</u>

ދައުވާލިބޭ ފަރާތް ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރުމުން ކަނަވަރު ކުރުމަށް ބެންޗުގައި ބަހައްޓައިގެން ހާޒިރުކުރުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ދީފައިވެއެވެ.[34] މިއާ ޤާނޫނު ހިންގުމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާއިދުގައި ހުކުމްތަންފީޒު ކުރާ މަރުހަލާގައި ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ ބަންދުކޮށްގެން ހާޒިރުކުރުވުން ކަން ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ކަމަށް ދެކެވެވެ.

<u>އަމުރު ނުވަތަ ހުކުމް ސާފުވުން</u>

ހުރުމަތް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއް އެޅޭނީ އެމުރަކާ ޚިލާފުވުމުން ހުރުމަތް ކުރެވުނަމަ އެދި ހުށަހަޅާ ހުކުމް ނުވަތަ އަމުރަކީ ސާފުކަން ތިލަކޮށް އޮތްއަމުރުތަކެއްކަމުގައި ވާނަމައެވެ. އެއީ ރަދުލާއި އިންސާފުގެ އަސާސީ ހަމައެކެވެ.[35] އެއަމުރުގައި ނުވަތަ ހުކުމުގައި ބަޔާންކޮށް އިލްތިޒާމުތަކާ ކޮބައިކަން ދަންނަގޮތުގަން އެނގެން ފިޔަވައްޖެހޭގޮތް ބަލަންޖެހޭ ގޮތަށް ތަފްޞީލުކޮށް ނުވަތަ އަމުރަކަށް އެވެގެންނުވާނެވެ.[36]

ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ނުވަތަ މަނާވެގެންނަންޖެހޭ ކަމެއް، އަދި އެކަމެއް ކޮށްނިންމަންޖެހޭ ވަގުތު ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިނުވާ ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރަކާ ދެކޮޅަށް ކޯޓުގެ ހުރުމަތް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅެއް ނުއެޅޭނެވެ.[37] މިގޮތަށް މާނައަކީ ސާފުނުވާ

[32]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 81 Rule **81.5.**—(1) Unless the court directs otherwise in accordance with Part 6 and except as provided in paragraph (2), a contempt application and evidence in support must be served on the defendant personally.
[33]- Ibid Rule 81.5(2) Where a legal representative for the defendant is on the record in the proceedings in which, or in connection with which, an alleged contempt is committed— (a)the contempt application and evidence in support may be served on the representative for the defendant unless the representative objects in writing within seven days of receipt of the application and evidence in support; (b)if the representative does not object in writing, they must at once provide to the defendant a copy of the contempt application and the evidence supporting it and take all reasonable steps to ensure the defendant understands them; (c)if the representative objects in writing, the issue of service shall be referred to a judge of the court dealing with the contempt application; and the judge shall consider written representations from the parties and determine the issue on the papers, without (unless the judge directs otherwise) an oral hearing.
[34]- Ibid Rule 81.7(2) The court may issue a bench warrant to secure the attendance of the defendant at a direction hearing or at the substantive hearing.
[35]- Harris v Harris [2001] 2 FLR 895 at [288]
[36]- Ellerman Lines Ltd v Read [1928] 2 KB 144 at p. 157
[37]- Shadrokh-Cigari v Shadrokh-Cigari [2010] EWCA Civ 21, [2010] 1 WLR 1311 at [17]

އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމާތައް، ހުކުމެއް އަދާކުރަންޖެހޭ ފަރާތައް، ކަމެއްމަނާކުރާނަމަ މަނާވާކަންކަންޖެހޭ ކަމެއް ސާފުކޮށް ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރަކާ ގުޅިގެން ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ދިފާޢެއް ނެރެވޭނެއެވެ.[38]

މިސާލަކަށް ބެލުމުގެ މިލްކުވިޔަން ހަވާލުކުރުމަށް ނުކުރެވިޔާ އަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ވަގުތުގެ ފަހުން އުޅަނދު ވަކި އަދުން އުޅަނދު އަތްގަދަކޮށް ފިހަމަ އާމައްސަލައެއް ހުށަހެޅި އަދުން ހުކުމެއް ނުވަތަ އަމުރެއް ހުށަހަޅަންޖެހޭނެވެ.[39]

Committal hearing

ފިޔަވަޅުއެޅުމުގެ އަޑުއެހުން

<u>އާންމު އުސޫލު</u>

ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމުގެ އަޑުއެހުން ބާއްވަންވާނީ އެހެން އަޑުއެހުންތަކާ ވަކިންނެވެ.[40] މައްސަލައާއި ގުޅޭ އެހެނިހެން އަޑުއެހުންތަކާއެކު މިއަޑުއެހުން ބާއްވައިގެން ނުވާނެވެ.[41] އަޑުއެހުން ބާއްވާނީ ދަޢުވާ ލިބޭ މީހާގެ ޤައިދުރާސްބުރުގައިނަމަ އެހެން ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭކަމަށް ފެންނަނަމަ ޖަވާބުދާރީވާންޖެހޭ ފަރާތް ހާޒިރުވެ ޖަވާބުދިނުމަށް އިތުރު ފުރުޞަތެއް ދިނުމުގެ ގޮތުން އަޑުއެހުން ފަސްކުރެވިދާނެވެ.[42] ހަމަޖެހިފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ މަޤްޞަދަކީ އިންސާފުވެރިކަމާއެކު ޝަރީޢަތް ކުރުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާތީ ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް އެދޭ އަޑުއެހުންތައް ބާއްވަންވާނީ ހުޅުވާލައިގެންނެވެ.

<u>ހެކިން ހާޒިރުކުރުން</u>

އަޑުއެހުމަށް ހެކިން ހާޒިރުކުރަންޖެހޭނަމަ އެކަން ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބެންވާނެވެ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކުން ދަޢުވާލިބޭ ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ އަޑުއެހުމާގުޅިގެން އިޤްރާރު ދިނުން ހުއްދަކޮށްފައިވާއިރު ހެކިން ހާޒިރުކުރުމުގެގޮތުން އިޤްރާރު ދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންނުވެއެވެ.[43]

ވީމާ ހުރުމަތް ކަނޑުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅައިދިނުމަށް އެދޭ މައްސަލަ ބަލާއިރު ދިފާޢު ސާބިތުކުރުމަށް ހެކި ހުށަހަޅައި ހެކިން ހާޒިރުކުރުމުގެ ފުރުސަތު މަދުނޫ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދު ފަރުމާ ކުރަންޖެހެއެވެ.

[38]- Commission for Equality and Human Rights v Griffin [2010] EWHC 3343 (Admin), [2011] ACD 22
[39]- De Grey v Ford [2005] EWCA Civ 1791, LTL 22/12/2005
[40]- Lexi Holdings plc v Lugman [2007] EWHC 1508 (Ch), LTL 9/7/2007 at [4]
[41]- inplayer Ltd v Thorogood [2014] EWCA Civ 1511, LTL 25/11/2014 at [41]
[42]- USC BTA Bank v Solodchenko [2011] EWHC 1613 (Ch), LTL 13/6/2011
[43]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 81 Rule 81.7(3) The court may not give any direction compelling the defendant to give evidence either orally or in writing.

އަދަބު ކަނޑައެޅުން

ހުކުމާއެއްގޮތަށް ޢަމަލުނުކޮށްގެން ޖޫރިމަނާ ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމަކީވެސް އަދަބު ފިޔަވަޅެއްކަމެވެ. ކުރާޖޫރިމަނާ ހިގަންނާނީ ޖުރުމަނާކުރުމަން ނިސްބަތުން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ރައްދުކުރުމަށްޓަކައި ގައެވެ.[44]

ހުކުމާއެއްގޮތަށް އަމަލު ނުކޮށްގެން ފަރުދުއެއްގަމުއްކަން ބަންދުއަމުރުއެއްކުރާނަމަ އެއަމުރު އޮންނަންވާނީ ނަންބަރު 44 ފޯމުންނެވެ.[45] ވީމާ ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުއެޅުމުގެ ގޮތުގައި ޖަލަށްލުމުގެ ފިޔަވަޅާއި، ޖޫރިމަނާ ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅު އަޅަންވާނީ އަޑުއެހުމެއްބާއްވައިގެންނެވެ. ޖަލަށްލުވުން މުއްދަތަކީ ބާރަށްވުރެ އަޅުވާލި އެފިޔަވަޅު އެޅުމަކީ ހާޞިލުކުރާކަށެވެ. އެފަދައިން ބާރަށްކޮށްދެއި ނުވާނަމަ އެފިޔަވަޅުއެޅުމެއްނޫނެވެ.

---

[44]- ފޯމު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތު ފޯމު) 387(ނ)

[45]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 251

ބާބު 71

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުން -

އިފްލާސް

ތަޢާރަފު:-

ހުކުމާއެއްޗެހިން ފައިސާ ދެއްކުން ތަންފީޒުކުރުން ނުތަނަވަސް އާންމު އުސޫލަކީ އެމީހަކީ މުފްލިސްއެއްކަމަށް ބެލުމެވެ. ހުކުމްތަންފީޒު ކުރުމަކީ އިފްލާސް ކުރުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ދެކަމެކެވެ. ބަންކްރަޕްޓް ކުރުމާއި، ކުންފުނި އުވާލުމުގެ ފިޔަވަޅު އެޅުމެވެ.

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން ބަންކްރަޕްޓްވެއްޖެކަމަށްބެލުމާއި/bankruptcy ހިންގުމަށް އުވުމާއި، ދަރަނި ނުދެއްކިގެން ކޮޅުގެ އަމުދަށުގެ ދަރުން ކުންފުނި އުވާލުމަށް/winding-up އުވުމާއި މިދެކަމަކީވެސް ދަރަނިދެއްކުންކުންފުނިކަން ކަނޑައެޅުމުގެ ޚާއްސަ ފިޔަވަޅުތަކެކެވެ.

<u>އިފްލާސް</u>

ބަންކްރަޕްޓް/bankruptcy ވުމަކީ އިފްލާސްގެ ކިޔައިދާނެވެ. އަދި އިންސޮލްވެންސީ/insolvency އަކީވެސް އިފްލާސް ކިޔައެވެ. މިދެފަރާތުގެވެސް އެއްމާނައެއް ދޭހަވާކަމެކެވެ. އިންސޮލްވެންސީއަކީ އާންމު ބަރުދުވައިން ދަރަނިވެރިޔާއަށް ދަރަނިދެއްކުންނުކުޅެދިގެން ހިނގާނެކަމެވެ. މިހާލަތުގައި ބަންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމަށް މަގުފަހިވާނެ ހާލަތެކެވެ.[1]

އަމަލުކުރެވޭ ގާނޫނީ ނިޒާމުގައި ޢަމަލުކޮށްގެން މީހަކަށް ދަރަނި ދެއްކުން ނުކުޅެދޭ މީހެއްގެ މުދާ ނަގާފަ ދަރަނިވެރިން ބައިއަށް ސަރުކާރުގެ ވިއްކުމަށް އިފްލާސް ކުރުން މިހެންކިޔައެވެ.[2]

ކުންފުނިތަކާއި ނަގަތަ ގާނޫނީ ޝަޚްޞުތައް އިފްލާސް ކުރުމަކީ އުވާލުން/winding-up، މުގެ ދަރަނިދެއްކުން ދަރަނިވަންތަވެއް. ފަރުދުންނަ އިފްލާސް ކުރުމަކީ ބަންކްރަޕްޓް/bankruptcy ކުރުމަށް އެދި ދަރަނިގާ ދަރަނިދެއްކުން އާންމުކޮށްވެއެވެ.

---

[1]- *Parkway/Lamar Partners, L.P. v. Tom Thumb Stores, Inc.*, 877 S.W.2d 848 (Tex. App. 1994)

[2]- ރަޝީދު ނުރިޔާޒާ ސާބިތު ދަރަނިގެ މުޢާމަލާތުތަކުގައި އަމަލުކުރަންވީ ގޮތުގެ ޤަވާއިދުގެ މާއްދާ 06

ޤާނޫނީ އަސާސް

އިފްލާސް ކުރުމުގެ އުސޫލަކީ އަހަރެމެންގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ނެތް އުސޫލެއް ކަމަށް ދެންނެވޭކަށް ނެތެވެ. ތިންޤާނޫނެއްގައި ޤާނޫނީ ފަރުވާ/STATUTORY REMEDIES ގެ ގޮތުގައި އިފްލާސް ކުރުމުގެ އުސޫލު ހިމަނާފައިވާ ކަން ފާހަގަކޮށްލަމުއެވެ. ބޭންކިންގާއި ބެހޭ ޤާނޫނުގެ 83 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި އިފްލާސް ކުރުމުގެ އުސޫލު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ދިވެހި ސިވިލް ޕްރޮސީޖަރގެ ޤާނޫނުގެ 34 ވަނަ މާއްދާގައި އިފްލާސް ކުރުމުގެ އުސޫލު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[3] އިފްލާސް ކުރުމުގެ ގޮތުން ކުންފުންޏަކީ ދަރަނިދާރެއްކަމަށްވާ ކުންފުންޏެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް އަރުޒުވެރިޔާ ކޯޓުގައި އެދިވިދާނެއެވެ. އެގޮތުން ކޯޓުގައި އެދިއްޖެނަމަ އެކުންފުންޏަކީ ދަރަ އަދާކުރެވެންނެތް ކުންފުންޏެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައި ކޯޓު އަމުރެއްގެ ދަށުން އެކުންފުނި އުވާލެވިދާނެއެވެ.[4]

ކުންފުންޏަށް ނުވަތަ ކުންފުނީގެ މެމްބަރަކަށް ނުވަތަ އެކުންފުނީގެ ދަރަނިވެރިއަކަށް ދަރަނިތައް އަދާކުރަންވާއިރު އޮޅުވާލާފައިވާނަމަ ނުވަތަ ރެޖިސްޓްރާރ އޮފް ކޮމްޕެނީސް އަށް ކުންފުނި އުވާލުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެކަން ކުންފުނީގެ ޤާނޫނުގެ 209 ވަނަ މާއްދާއިން އެނގެއެވެ.[5]

މިސައްޔާތަކަށް ބަލާއިރު ކުންފުނި އުވާލުމާއި/winding-up، އިފްލާސް ކުރުމާ ގުޅޭ މައިގަނޑު ތަފްސީލާ އަހަރެމެންގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ވުޖޫދުވެ ފެންނަ ގޮތަކަށް އެނގެއެވެ. މިހާ މަދަނީ މުޢާމަލާތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލާ ގަވާއިދުގައި ހުކުމްތަކާ ކުރިމަތިން އިފްލާސް ކުރުމާއި، ބަނގުރޫޓު ކުރުމާގުޅޭ އުސޫލުތައް ލިޔެވިފައިވާކަމަށް ދެކެމެވެ.

އުސޫލުތައް ލިޔުން

ދެގޮތަކަށް މިއުސޫލުތައް ލިޔުއްވިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ ވަކި ޤާނޫނެއްގައި ލިޔުމެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ޤަވާއިދެއްގައި ލިޔުމެވެ. މިގޮތުން މިހާރުވެސް މަދަނީ އަމަލުގެ ނިޒާމު ފުރިހަމަ ވުމަށް މިއުސޫލުތައް ބޭނުންވެއެވެ. މަދަނީ މުޢާމަލާތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު އިފްލާސް ކުރުމުގެ އުސޫލުތައް ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ ވަކި ޤާނޫނެއްގައެވެ.[6]

ވީމާ އެންމެ އެދެވިގެންވާނީ އިފްލާސް ކުރުމުގެ އުސޫލުތައް ޤާނޫނެއްގައި ލިޔުމެވެ. މިހެން ދެންނެވިއަސްކަމުގައި މަދަނީ މުޢާމަލާތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލެވޭ ގަވާއިދުގައި މިއުސޫލު ހިމެނުމަކީ ހުރަހެއް އޮތްކަމަކަށް ނުދެކެން

[3]- ބޭންކިންގާއިބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2010) 83(ހ) އަދި ދިވެހި ސިވިލް ޕްރޮސީޖަރގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 8/2021) 34
[4]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ މުޢާމަލާތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 250
[5]- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) 209(ހ)
[6]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45

ފަރަގަކާނުލައެވެ. ކޯޓު އަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލުތައް 74 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

ބަންކްރަޕްސީ ކުރުމާ ގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތައް 75 ވަނަ ބާބުގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

<u>އެހެނިހެން ހުށަހެޅުން</u>

މައިގަނޑު ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން އިފްލާސްކުރުމުގެ ހާއްސަ ހުށަހެޅުންތަކާއި ހުއްދަކުރާގޮތަށް ޤާނޫނީ އަސާސް މިސްރާބުގައި ބަޔާންކޮށްދީ ހަވާލާދީފައިވާކަން ސާފުވެއެވެ. ވީމާ އެޕްލިކޭޝަންތަކުގެ ދަށުން އިފްލާސް ކުރުމުގެ ގޮތުން އެގޮން ޤާޢިމުކުރާ ހާއްސަ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ތަފްސީލުތައް ވަކިހަރުއެއްގެ ދަށުގައި ވަކިވަކިން މިބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ ފަސްދުރުކުރަމެވެ.

އިޖުރާއަތު

<u>ދަރަނިދައްކަން އެންގުން</u>

އިފްލާސް ކުރުމުގެ ގޮތުން ބަންކްރަޕްޓްސީ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހަޅުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ ކުންފުނި އުވާލުމުގެ އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ޖުޑިޝަލް އިފްލާސް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅުތައް އަޅައިދިނުމަށް ކޯޓުގައި އެދުމުގެކުރިން ދަރަނި ދެއްކުންނުކުރާކަން ނުވަތަ ދަރަނިދައްކަނުޖެހޭ ކަމުގެ އެއްވެސް އިހުމާލެއް ނެތް ފަރާތެއްކަން ކަށަވަރުކުރުމަށް ދަރަނިދައްކުމަށް އަންގާ އެންގުމެއް/statutory demand ދަރަނިވެރިޔާއަށް ފޮނުވުމަށް ބަޔާން ޤަވާޢިދު ނިޒާމުތަކުގައި ލާޒިމުކޮށްފައިވާކަން ފަރަގަކާނުލައެވެ.[7] މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ފޮނުވާ ޤާޢިމުކުރާ މިންގަނޑުގެ ނަމޫނާ ހިމެނޭފޯމެއް އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 75 ގައި ހިމެނިފައިވާނެއެވެ.

<u>ހުށަހެޅުން</u>

އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭ ހުށަހެޅުންތައް ހުށަހަޅަންވާނީ އެކަމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ފޯމުތަކުންނެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލެވުނު ޤަވާޢިދުގައި އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭ ހުށަހެޅުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަންވާނީ ޖަދުވަލު ގައިވާ ފަދަ ގޮތަކަށް ފޯމެއް ތައްޔާރު ކުރެވިދާނެއެވެ. ހުށަހެޅުން ރައްދުވާ ކޯޓު މިހާރުން ސިޓީއެއް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

---

[7]- Other PRACTICE DIRECTION – INSOLVENCY PROCEEDINGS para 9 Winding up petitions 9.1. Where a winding up petition is presented following service of a statutory demand, the statutory demand must contain the information set out in rule 7.3 of the Insolvency Rules and should, as far as possible, follow the form which appears at https://www.gov.uk/government/publications/demand-immediate-payment-of-a-debt-from-a-limited-company-form-sd1./
And para 11. Statutory demands 11.1 Rule 10.1 prescribes the contents of a statutory demand. An example of a statutory demand may be found at: http://hmctsformfinder.justice.gov.uk/HMCTS/GetForms.do?court_forms_category=Bankruptcy%20and%20Insolvency

ކޮންފުނި އުވާލުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކީ އިފުލާސް ކުރުމުގެ ޝަރީޢަތެއްކަމުގައި ވިޔަސް ވަކި ޤާނޫނެއްގެ ދަށުން ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ ޝަރީޢަތަކަށްވާތީ ވަކި ފުރަތަން ހުށަހަޅާ ގޮތަށް އޮތުމަކީ އެކަމުގެ ގޮތެވެ. ވީމާ އިސްވެ ދެންނެވުނު ޝަރުތުތައް ފުރިހަމަ ކޮށްފައިވާނަމަ އެހުށަހެޅުން އިސްތިސްނާ ކުރެވޭ. މިބާބުގައި ބަޔާންކުރާ ހާއްސަ ޤާނޫނު ބަޔާގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ އިފުލާސް ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުންތައް ހުށަހަޅަން ބޭނުން ކުރަންވާނީ ޝަރީޢަތްތަކެވެ.

<u>ނޯޓިސް ދިނުން</u>

ހުކުމްތަންފީޒު ކުރަން ފެށުމުގެ ގޮތުން ފޯނުވުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ލާޒިމުކުރާ ހުކުމްތަންފީޒު ނޯޓިސްފަދަ ނޯޓިހެއް އިފުލާސް ކުރުމުގެ އުސޫލުތަކުގައި ބަޔާންކުރާ ހުށަހެޅުމުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން ފޮނުވަންޖެހޭ ގޮތަށް ފޯމެއް އެކުލަވާލެވިފައިވާނެއެވެ. މިފަދަ ނޯޓިހެއްގައި އެތެރެކުރާ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. މިނޯޓިސް އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރިހަމަ ކުރަންވާނެއެވެ.

އިފުލާސް ކުރުމާގުޅޭ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހެޅުނުކަން އަންގާ ނޯޓިސް ފޯމު (މ..)
1. އިފުލާސް ކުރުމުގެ ފަރާތުގެ ތާރީޚުގައި ހިމެނޭ ފަރާތާއެއް އެދިފައިވާ ހުށަހެޅުން މިނޯޓިހާއެކު ރައްދު ކުރީމެވެ. 2. މިހުށަހެޅުމުގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި އެދިފައިވަނީ (ހ) .... (ށ) .... މިފަދަ ފިޔަވަޅުތަކެވެ. މިފަދަ ފިޔަވަޅުތައް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުން ......(ނަން..) އާއި، ...(ނަން)..... ގެ ހިސާބުން ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. 3. މިދެންނެވުނު ފަދަ ފިޔަވަޅުތައް އެދިފައިވަނީ އަންނަނިވި ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެންނެވެ. (ހ) .... (ށ) .... މިއެވެ. 4. މިހުށަހެޅުން ރައްދު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގައި އެދިފައިވަނީ ...... އަށެވެ. 5. މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅި ފަރާތަކީ .... އެވެ. އޭނާއާއި ގުޅޭނެ ނަންބަރަކީ ...... މިއެވެ. އޭނާ އުޅޭ އެޑްރެހަކީ .... ، ދާއިމީ އެޑްރެހަކީ ....، މިއެވެ. 6. މިހުށަހެޅުމާގުޅޭ އަޑުއެހުން ....(ތާރީޚް)........ ...(ގަޑި)..... ގައި އޮންނާނެއެވެ. މިނޯޓިހާއެކު ހާސިލުވުމުގެ އަދަދު ފޮނުވީމެވެ.

<u>ރައްދުކުރުން</u>

އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭ ހުށަހެޅުންތައް ކޯޓުން ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރަންވާނެވެ. މިހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމުގައި ޢަމަލު ކުރަންވާނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ލިޔުން ރައްދުކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށް ގޮތުގަތިންނެވެ. ލިޔުން ރައްދުކުރުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލު ބާބު 10، 11 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.

ބައެއް ޒަރޫރީ ނިޒާމުތަކަށް ބަލާއިރު ކޯޓުން އެހެން ގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާނަމަ، ނުވަތަ ގަވާއިދުގައި އެހެން ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރާއިރު އަޑުއެހުން ބޭއްވޭނެ ތަނާއި ވަގުތު އެނގޭގޮތަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކޮޕީ ރައްދުކުރަންޖެހެވެ.[8]

އިރުޝާދުދިނުން

ކޯޓަށް ކުރެވޭ ހުށަހެޅުން ބެލުމާބެހޭ އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ.[9] ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމަށް ވަކިވަގުތެއް ކަނޑައަޅައި އިތުރު އިރުޝާދުތަކެއް ދެވިދާނެވެ. އެގޮތުން ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަރާތްތައް ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތްތަކަށް ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމުގެ އިރުޝާދު ދިނުމާއި، ނުވަތަ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ފަރާތްތަކަށް ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމަށް އިރުޝާދު ދިނުމެވެ.[10] ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމާއިގުޅޭ ގޮތުން ކުއްލި ފިޔަވަޅު އަޅަންޖެހޭ މައްސަލަތަކުގައި ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭ އަވަސްކަމާއި ކަމުގެ އަހަމިއްޔަތުކަމަށް ބަލައިގެން ކޯޓުން ހުށަހެޅުން ބަލާނެ ގޮތް އެންގިދާނެވެ.[11]

ކަމާގުޅުންހުރި ފަރާތްތައް ފިޔަވާ އެހެންފަރާތްތަކަށް ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމަށް ނުވަތަ އެހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުން ކުރިން ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުން ހުއްޓާލުމަށް ފަރާތްތަކަށް އެހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމަށް އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ. އަދި ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ގޮތަކަށް ހުށަހެޅުން ރައްދު ކުރުމަށް އިރުޝާދުދެވިދާނެވެ. ވީނަމަވެސް އެކަށީގެންވާ ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމަ އިރުޝާދު ދެވިދާނެވެ.[12]

[8]- UK The Insolvency (England and Wales) Rules, 2016 No. 1024, PART 12, CHAPTER 3, Rule 12.9(1) The applicant must serve a sealed copy of the application, endorsed with the venue for the hearing on— (a)the respondent named in the application; and (b)where an application is made under Part A1 of the Act relating to a regulated company within the meaning given by section A49, the appropriate regulator (within the meaning given by that section), unless the court directs or these Rules provide otherwise.

[9]- Re Continental Assurance Co. of London plc (No. 2) [1998] 1 BCLC 583

[10]- UK The Insolvency (England and Wales) Rules, 2016 No. 1024, PART 12, CHAPTER 3, Rule 12.9(2) The court may also give one or more of the following directions— (a)that the application be served upon persons other than those specified by the relevant provision of the Act or these Rules; (b)that service upon, or the delivery of a notice to any person may be dispensed with; (c)that such persons be notified of the application and venue in such other a way as the court specifies; or (d)such other directions as the court sees fit.

[11]- Other PRACTICE DIRECTION – INSOLVENCY PROCEEDINGS para **7.** Urgent applications, 7.1 In the Royal Courts of Justice the ICC Judges and the High Court Judges (and in other Courts exercising insolvency jurisdiction the High Court Judges, District Judges Sitting in a District Registry and District Judges) will hear urgent applications and time-critical applications as soon as reasonably practicable. This may involve delaying the hearing of another matter. Accordingly, parties asking for an application to be dealt with urgently must be able to justify the urgency with reasons.

[12]- UK The Insolvency (England and Wales) Rules, 2016 No. 1024, PART 12, CHAPTER 3, Rule 12.9(2) The court may also give one or more of the following directions—(a)that the application be served upon persons other than those specified by the relevant provision of the Act or these Rules; (b)that service upon, or the delivery of a notice to any person may be dispensed with; (c)that such persons be notified of the application and venue in such other a way as the court specifies; or (d)such other directions as the court sees fit.

އަވަހަށް ޝަރީޢަތު އަވަސްޖެހޭ ހާލަތުގައި ލިޔާވެސް އަވަހަކަށް އަޑުއެހުން ބާއްވައި ހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. އެދުން ހާލަތްތަކުގައި އެކަނިވެސް މުއްދަތެއްގައި އެކަން ކުރަންވާނެވެ.

އިފްލާސް ކުރުމުގެ ޝަރީޢަތު

މުރާޖަޢާކުރުމާއި، ފަސްލުކުރުމާއި، ބަދަލުގެނައުން

އިޚްތިޔާރު ލިބޭ ކޯޓު

އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭ ޝަރީޢަތްތައް ދިއުމުގެ ގޮތުން ނެރެފައިވާ އަމުރަކަށް ބަދަލު ގެނައުމާއި ނުވަތަ މުރާޖަޢާކުރުމުގެ ނުވަތަ އެފަދަ އަމުރެއް ފަސްލުކުރެވޭނީ އެއަމުރެއް ނުވަތަ ހުކުމެއް ކުރި ކޯޓަކަށެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލެކެވެ. އިފްލާސް ކުރުމުގެ ގޮތުން ބޭންކްރަޕްޓު ކުރުމާއި، ކެންސަލް ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ކަމަށް އެބުރި މުރާޖަޢާކުރަން ހުރި ގޮތްތައް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.

ޖަވާބު

މުރާޖަޢާކުރުމާއި، ފަސްލުކުރުމާއި، ބާޠިލު ގެނައުން ފަދަ ކަމެއްކުރަންވާނީ ނިންމުމެއް ދުރުވެރިކޮށްގެންނެވެ. އިސްތިސްނާ ގޮތަކަށްނޫނެވެ.[13] މީގެ މާނައަކީ އިސްތިއުނާފީ އުސޫލުން ބަލާނެކަމެއްނޫނެވެ. މިކަން ކުރަންވާނީ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައެވެ.[14] އެއިސްތިސްނާ ހާލަތަކީ އިސްތިއުނާފުގެ އާންމު އިޖުރާއަތުގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެގޮތް ނަމަވެސް އިންސާފު ގެއްލުނުކަމަށް ކޯޓަށްދެކެން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ކަންކަން އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނެއެވެ.[15]

އިސްތިއުނާފު ކުރުމާއި، މުރާޖަޢާކުރުމާއި، ފަސްލުކުރުމާއި، ބަދަލުގެނައުމުގެ ތަފާތެއް ހުރެއެވެ. އިސްތިއުނާފު ކުރުމަކީ ނިންމުން ރަގަޅު ނުވަތަ ގޯސް ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް ނުވަތަ އެހެން އިޖުރާއީ ނުވަތަ އެހެނިހެން ގޯސްތަކެއް ހުރިކަން ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް އެދޭ އެދުމެކެވެ. އިސްތިއުނާފު ކުރުމާއި، މުރާޖަޢާއި ކުރުމާއި ފަސްލުކުރުމަކީ ހާލަތަށް ބަލާ އައިސްފައިވާ ނުވަތަ އިތުރު ހެކިތައް ހުށަހެޅުން ކުރާ ކަމެކެވެ.[16] ވީމާ މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް ނުވަތަ ފަސްލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުގެނައުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހާލަތުގައި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

---

[13]- Mond v Hammond Suddards [2000] Ch 40 per Chadwick LJ at p. 49
[14]- Mond v Hammond Suddards [2000] Ch 40 at p. 49
[15]- Re a Debtor (No. 32 of 1991) (No. 2) [1994] BCC 524 per Vinelott J at p. 528
[16]- Re a Debtor (No. 32-SD-1991) [1993] 1 WLR 314 at p. 319; Mond v Hammond Suddards [2000] Ch 40 & UK The Civil Procedure Rules, 1998 No. 3132 (L. 17), PART 52, SECTION IV, Rule 52.21 (2) Unless it orders otherwise, the appeal court will not receive— (a)oral evidence; or (b)evidence which was not before the lower court.

އަލުން އަޅުއްވުން ބޭއްވުމުގެ ބޭނުމަކީ މުރާޖަޢާކުރުމާއި، ފަސްކުރުކުރުމާއި، ބަދަލު ގެނައުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވަނީ އެންމެ ފުރުސަތެއްގެ ބޭނުން ނުކުރެވޭނެ. ނުވަތަ ނިމިފައިވާ ކަމެއް އަލުން ފެށުމަށް ނުވަތަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް މިއީ ޖާގައެއް ބޭނުމެއްނުކުރެވޭނެއެވެ.[17]

މިސްރާބު ހިފާނެގޮތް

އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭގޮތުން ނިންމައިފާ އަމުރެއް މުރާޖަޢާކުރުމާއި، ފަސްކުރުކުރުމާއި، ބަދަލުގެނައުމަށް އެދިހުށަހަޅައިފިނަމަ ވަކިގޮތަކަށް ކޯޓުން މިސްރާބު ހިފަންޖެހެއެވެ. މިގޮތުން އަންނަނިވި ގޮތަށް މިސްރާބު ހިފަންޖެހޭކަން ފާހަގަކޮށްފައެވެ.[18]

1. ފަސްކުރުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުގެނައުމަށް ނުވަތަ މުރާޖަޢާކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމަކީ އެދިފައިވާ ގޮތަށް ނިންމަންޖެހޭ އިސްތިސްނާ ހާލަތެއް އޮތްކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމަކީ ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެކެވެ.

2. ހުށަހެޅުން ބިނާވެފައިވާ ހާލަތަކީ އިސްތިސްނާ ހާލަތެއްކަމުގައިވާންވާނެއެވެ.

3. ބަދަލުގެނައުން ނުވަތަ ފަސްކުރުކުރުން ނުވަތަ މުރާޖަޢާ ކުރުކުރުމަކީ އަދުލުއިންސާފު ދިނުމުގެ ތެރޭގައި ހުރި އެއް ހާލަތާ ޖެހިގެން ތަފާތެއް އޮންނަންވާނެއެވެ. މިއީ މުރާޖަޢާކޮށް ދިނުމަކީ އެދިހުށަހަޅުއްވާ ކޮންމެހެން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަމެކެވެ. ހުކުމްތަކަށް ނުވަތަ ހާލަތަށް ޖެހިގެން ބަދަލެއް އައިސްފައިވުން ޝަރުޠެވެ.[19]

4. ރިޢާޔަތް ކުރަންޖެހޭ އެއް ވާޖިބެއްގެ އަދަދު ވަކި އަދަދަކަށް މަހްދޫދުވެގެންނުވެއެވެ. އެވާޖިބެއްގެ ބޭރުގައި ހާލަތު ބަދަލުވެފައިވާކަން ބެލުންތަކުން ވާޖިބެކާއި، އެއަށްފަހު ނިންމުމުގައި ކޯޓުގެ ކުރިމަތަށްއައި ހުށަހެޅުމުގައި ސާބިތުކުރެވުން ނެތިފައިނުވާ ވާޖިބަތް ހުށަހެޅިދާނެވެ.

5. ކުރިން އަމުރު ނެރުމުގައި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު އޮތް އެހެން ހަމަވެސް ހުށަހެޅިފައިނުވާ ހާލަތެއް ހުށަހެޅުމަށް މަޤްބޫލު ސަބަބު ބަޔާންކުރެވެންވާނެއެވެ. އެފަދަ ސަބަބެއް ސާބިތުކުރެވިއްޖެނަމަ ހާލަތު ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެއެވެ.

ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރު އަދި ފަސްކުރުން

ކޯޓަށް އަމުރެއްކަން ކޯޓުގެ އިޚްތިޔާރު އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭ އިތުރު ތަފްސީލުތަކާއި، އެހެންކަމުން ހުށަހެޅުން ނަމްބަރު ޤާނޫނު ހިމެނޭ ތަފްސީލުތައް 74 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން އަމުރަކަށް ބަދަލު ގެނައުމާއި،

[17]- Egleton v Commissioners of Inland Revenue [2003] EWHC 3226, [2004}-BPIR 476, (RWH Enterprises Ltd v Portedge Ltd [1998] BCC 556; Re Thirty-Eight Building Ltd (No. 2) [2000] 1 BCLC 201; Papanicola v Humphreys [2005] EWHC 335 (Ch), [2005] 2 All ER 418 at [26]
[18]- Papanicola v Humphreys [2005] EWHC 335 (Ch), [2005] 2 All ER 418 at [25]
[19]- Holtham v Kelmanson [2006] EWHC 2588 (Ch), [2006] BPIR 1422

ފަސްކުރުކުރުމާއި، މުރާޖަޢާކުރުމުގެ ބާރު އެހުކުމް ނެރުނު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[20] މިގޮތުން ހުކުމްކުރުން ބާޠިލް ކުރުމަށްއެދި ހުށަހަޅާ އެދުމެއް ބަލައިގަނެވޭނީ، ހުކުމް ނެރުނު ދުވަހުން ފެށިގެން 05 ދުވަސް ފާއިތުވުމުގެ ކުރިން ހުށަހެޅިއްޖެނަމައެވެ.[21]

މިގޮތުން ހުށަހަޅާ އެދުމުގައި ތަފްސީލު ދީފައިވާންވާނެއެވެ.[22] އަދި މި އެދުމުގައި ލިބިފައިވާ އާމްދަނީއާއި ބަރުދަށުގެ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ. ހުކުމް ބާޠިލް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ ޤަރުޒުވެރިޔަކު، ޙިއްސާދާރެއް ނުވަތަ ކުންފުނިން ޤަރުޒުވެރިޔަކާ ގުޅިގެން ކަމުގައިވާނަމައެވެ.[23]

ކުންފުނި ބަންދުކުރުމަށް ނިންމުމަށްފަހު އަދި ކުރިން ހުށަހަޅާފައިވާ ހުކުމް އަދާކުރަމުންދާ ޙާލަތުގައި، ބަލައިގަތުމުގެ ކަމުގެ އެކި ޙާލަތްތަކުގައި ބަލައިގަނެވޭ ކަންތައް އެކުލަވާލާފައިވެއެވެ.[24] ފަސްކުރުމަށްފަހު ކަމެއް ނުނިމި ހުކުމް ބާޠިލްކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[25]

[20]- UK, The Insolvency (England and Wales) Rules, 2016 No. 1024, PART 12, CHAPTER 10, Rule 12.59.—(1) Every court having jurisdiction for the purposes of [Part A1] to 7 of the Act and the corresponding Parts of these Rules, may review, rescind or vary any order made by it in the exercise of that jurisdiction.
[21]- Other PRACTICE DIRECTION – INSOLVENCY PROCEEDINGS, 9.10 Rescission of a winding up order, Para 9.10.2 The application must be made within five business days after the date on which the order was made, failing which it should include an application to extend time pursuant to Schedule 5 to the Insolvency Rules. Notice of any such application must be given to the petitioning creditor, any supporting or opposing creditor, any incumbent insolvency practitioner and the official receiver.
[22]- Re Mid East Trading Ltd [1997] 3 All ER 481
[23]- Other PRACTICE DIRECTION – INSOLVENCY PROCEEDINGS, 9.10 Rescission of a winding up order, Para **9.10.3** An application to rescind will only be entertained if made by a (a) creditor, or (b) contributory, or (c) by the company jointly with a creditor or with a contributory. The application must be supported by a witness statement which should include details of assets and liabilities and (where appropriate) reasons for any failure to apply within five business days.
[24]- Re Dollar Land (Feltham) Ltd [1995] 2 BCLC 370
[25]- Re Mid East Trading Ltd [1997] 3 All ER 481 at p. 490

ޤައުމީ ޕެންޝަން ސިސްޓަމުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން

ހުރަހަގާ އިފްލާސް ކުރުމުގެ މައްސަލަ

އިޖުތިހާދު

ވަސީލަތްތަކަށް ބެހިގެންވާގޮތުން ރިޢާޔަތްކޮށްގެން ގާއިމްކުރެވޭ ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން އިފްލާސް ކުރުމަށް ހުށަހެޅޭ މައްސަލަތަކުގައި ސިޔާސީ ކޮށަކަށް ހުށަހެޅޭ ޤަވާއިދުތަކުގައި ބަޔާނީ ކުރެވިފައެވެ. ޤާނޫނުގައި ވަކި ކޮށަކަށް އިޖުތިހާދު ތިބޭގޮތްވާކަމަށް މެޖިލިސް ބައެއްކޮޅަށް ފާހަގަކުރެވެ.

ހުކުމްތަކުން

ވަކިފަރާތްތަކުގައި އިޖުރާއީ އުސޫލުތަކާ ބައްދަލުކުރުމުގެ މައްސަލައިގައި ކަނޑައަޅާ ބައްދަލުކުރެވުނު ޤައުމީ ޕެންޝަން ސިސްޓަމުގެ ޤާނޫނު ހުކުމްތަކާ ހުކުމްކުރުން އިފްލާސްކުރުމުގެ އާދަކު އުސޫލުތަކުގެ އިސްލާމީ ކުރިއެރުމެވެ. މިހުކުމްތަކަށް ހުކުމްކުރުމަށް ވަކި ފުރުޞަތު އޮންނަނީކަމެވެ. އިހުނަގަ މިޤާނޫނުގެ ބައްދަލުވުމަށް އިފްލާސް ކުރުމާބެހޭ އަސާސީ ހުކުމްތައް ހުކުމްކުރުމަށް ތަކުރާރު ބަޔާން ކުރެވިފައިވެއެވެ. މިގޮތަށް ހުކުމްކުރުމުގައި ޤައުމީ ޕެންޝަން ސިސްޓަމް ކުރެވޭ އޮބިޓަރ ޑިކްޓާ ނިޔާއަށް ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ.[26] އަދި އޮބިޓަރ ޑިކްޓާ ނިޔާއަށް ބައިވެރިއަކަށް މިގޮތަށް ހުކުމްކުރުމުގައި ހުކުމްކޮށްފައިވެއެވެ.[27]

އޮބިޓަރ އަންގުން

ޤައުމީ ޕެންޝަން ސިސްޓަމުގެ، ނިޔާގެ އޮބިޓަރ ޑިކްޓާއެއް، ނިޔާގެ ބައިވެރިއެއް އިފްލާސްކުރުމަށް ހުކުމްކުރުމުގެ ފަސްގޮތުން 01 (އެކެއް) ގަޑިއިރު ތެރޭގައި ލިޔުމުން އެކަން އޮބިޓަރ ޑިކްޓާ ކޮށްދޭން އަންގަން ޖެހޭނެއެވެ.[28]

ކޮށްފައިވާ އިދާރީ އިންތިޒާމަށް ބަލާއިރު އެއީ ކުރީ ހުކުމްކުރުމާ 01 (އެކެއް) ގަޑިއިރު ކަމަށް ވާނަމަ މިކަން މިހާރު ކުރުމަކީ ނާދިރުކަމެއްކަމެއްގައެވެ. އެއީ މައްސަލަ ތަޙުޤީޤު ކުރުމާ 01 ގަޑި އިރުކަމަށް ވާނަމަ އެކަން ކުރުމަކީ ތަޙުޤީޤު އިދާރީ މަސްއޫލިއްޔަތެއްކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބައްދަލުކުރެވިފައިވެއެވެ.

ވީމާ މިތަނުން އަދަބުގެން ނުކުންނަ މާނައަކީ އެއީ އުމައްސަލަ ތަޙުޤީޤު ކުރުމާ 01 ގަޑި އިރު މިހާރުގެ. މައްސަލަ ތަޙުޤީޤު ކުރުމާއެކު އޮބިޓަރ ނިޔާ އެއް ފުރުޞަތު ޤާނޫނުގައި ލިބިދީފައިވެއެވެ. މިނިވަން އަންނަނިވި ގޮތަށް ފުރުޞަތު ކުރެވިފައިވެއެވެ.

---

[26] ޤައުމީ ޕެންޝަން ސިސްޓަމްގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 8/2021) 34(ނ)

[27] ކުރީގެ ހަވާލާ 34(ހ)

[28] ކުރީގެ ހަވާލާ 34(ހ)

ޤައުމީ ޤާނޫނުން ސިޔާސަތުގެ ޤާނޫނީގައި ބަޔާންކުރެވިފައި އިސްލާމީ ކަނޑުގެ މަޤްސަދާއި ހިލާފުވާނަމަ ޤާނޫނީ ހެކިން (ޤާނޫނު 34(ހ))
1. ޤައުމީ ޤާނޫނު ސިޔާސަތުގެއް، ނުވަތަ އުޞޫލެއްގެ، ނުވަތަ ބައިވެރިއެއްކަމުގާ ......(ނަން)... އިޤުރާރު ކުރުމަށް އެދި ....(ތާރީޚް)..... ގައި ހުށަހެޅި މިމައްސަލަ މިކޯޓުގެ ނަންބަރު .... ޤަޟިއްޔާގެ ގޮތުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވެއެވެ.
2. މިޤަޟިއްޔާ ހުށަހެޅުއްވީ މިކޯޓުގެ ..... ސެކްޝަނަށެވެ. މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ދުވަސް އަދި ވަގުތަށް އިއްތުރު އެއްވެސް ކަމަކާމެދުވެގެން ކަވެއް ސާފުކުރަން އެދޭނަމަ ....(ނަންބަރު)....... ފޯމަށް ގުޅުއްވައިގެން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ އެވެ.

ތިކުއިތޫބަރު

ދަކަމުގައި ފުރިހަމަވާނަމަ ޤާނޫނީ ނުވަތަ ސަޤާފަތުގައި އިލްތިޒާމުތަކާއިމެދުގައި އިޤުރާރު ކުރުމަށް ބައިވެރިއަކު ބައިވެރިވެފައިވާ ނަމަ އެއީނޫނީ މަސްޢޫލުތަކަށް ނުވަތަ އެބައިވެރިއެއް ބައިވެރިވެފައިވާ ސިޔާސަތުގެ ނަމަ ދޫތުތަކާއިމެދުގެ އަމަލުކުރަނީވެ. އެކަމަ:- މަތީގައި ދެންނެވުނު އޮތޯރިޓީއަށް ފޮނުވަންޖެހޭ ނަމަ ފޮނުވުމުގެ ކުރިން ނުވަތަ އޮތޯރިޓީގެ ނިންމުން އެސިޔާސަތުގެ އުޞޫލުތަކަށް ޚިލާފުގެ ކުރިން ނަމަ ޤާނޫނީ ބަޔާންކުރެވުމަށް ބޭނުންވާ ގޮތުގެ އަމަލުކުރަނީވެ. އެކަމަކީ ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ ދިމާވުން، ދައްކަ:- މަތީގައިދެންނެވުނު ނަމަ އޮތޯރިޓީއަށް ފޮނުވި ނުވަތަ އޮތޯރިޓީގެ ނިންމުން ތާރީޚުގައި ނުވަތަ ތާރީޚުގެ ފަހުން ނަމަ ފުރިހަމަވާނަމަ: މިއެވެ.[29]

އިޤުރާރު ކުރުމުގެ މަޤްޞަދާއެކު ނަމަވެސް އުޞޫލުތަކަށް އޮތޯރިޓީން ބަޔާންކުރާ އެންމެހާ ކުރިން ސިޔާސަތުކަން ފުރިހަމަކުރައްވާ އެއްވެސް ޤާނޫނީން، ނުވަތަ ސިޔާސަތަކަށް ބަޔާންކުރާ އެއްވެސް ޖާނާސާރު ކަޑަދައް ތާރީޚުއްނުކުރެވޭނެވެ.[30]

މިނަމްބަރުގަކާ މުޅިފަޤީރަށް ޤާނޫނީގައި ބަޔާންކުރެވިފައި ނުވާނަމަވެސް އިޤުރާރު އަމުރު ކުރުމާގުޅޭގޮތުން ތިކުއިތޫބަރަށް އެއްވަރުގެ ބަދަލުތަކެއް ދެވިދާނެ ނަމަ ބަދަލުކޮށްލެވޭނެ. ވީމާ އިޤުރާރު ކުރުމުގެ އަމުރު ކޯޓުން ނުކުތުމާއެކަމަށް ތިކުއިތޫބަރަށް އަމަލުކުރަންވާނެއެވެ.

29- ކުރީގެ ހަވާލާ 37(ހ)(ނ)

30- ކުރީގެ ހަވާލާ 36

ބޭންކިންގާއި ބެހޭ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ

އިފްލާސް ކުރުމުގެ މައްސަލަ

އިސްތިސްނާ

ބޭންކެއް އިފްލާސް ކުރުމުގައި ކުންފުނި އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭ އާންމު ޤާނޫނުތަކެއް ނުވަތަ އެހެން ޤާނޫނެއްގެ ބައެއްވިޔަސް ނުހިންގާނެއެވެ. ބޭންކެއް އިފްލާސް ކުރުމުގައި ހިންގާނީ ބޭންކިންގާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2010) އެވެ.[31]

އިމްތިޔާޒް

ޑިޕޮޒިޓަރުން ފަދަ ކްރެޑިޓަރުން އިމްތިޔާޒް ލިބޭގޮތަށް ބައިންދާއިރު ނަގައިބެއްލުމެވެ. ނަމަވެސް މިހާރުގެމަތީ އެމް.އެމް.އޭ/ލިކުއިޑޭޓަރު ހައިސިއްޔަތުން ޢަމަލުކުރާ އިން ނުވަތަ އަތޮޅުތެރޭގެ ބޭފަރާތުން މިހަމަ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމާއި ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ ގޮތުން އެކަށައަޅާފައެވެ.

ހުށަހެޅުން

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބޭންކެއް އިފްލާސް ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމަށް ފުރުޞަތު އޮންނަނީ ތިން ފަރާތަކަށެވެ. އެއީ:- އިފްލާސްކުރުމުގެ އަމުރު ޤާނޫނުތަކުގެ ނުހިނގާނެ؛[32] ދަރަނި:- ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ލިކުއިޑޭޓަރު މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުން ޤާނޫނު ލާޒިމްކޮށްފައި އޮތުން؛ މިއެވެ.[33] ވީމާ ބޭންކެއް އިފްލާސް ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމަށް ފަރި ލިބިގެން އޮތުން ލާޒިމްވެއެވެ. މިބާބުގެ ޒަރޫރީ ގައިވާ ފުރިހަމަ ލިބިގެން ތަކެއް ކުރެވިދާނެއެވެ.

މިހުށަހެޅުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅާންޖެހޭނީ އެމް.އެމް.އޭ/ލިކުއިޑޭޓަރ ހައިސިއްޔަތުން އިންނެވެ. ނުވަތަ ކުރެވޭނުންގެ ބޭފަރާތުން މަރުޙަލާގެ ތެރެއިން އޮފީހެއްގައި މިފަދަ ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[34]

އެމް.އެމް.އޭ އިން ހުށަހެޅުން

ބޭންކެއް އިފްލާސް ކުރުމަށް އެމް.އެމް.އޭ އަށް ހުށަހެޅޭނީ މާލީ ޙިންމާތައް އަދާނުކުރެވި، ނުވަތަ ބޭންކުގެ އެސެޓްގެ ދަރަނި ފަހަނައަޅައިގެން ދިޔަތާ މަރުޙަލާއަކުން ލިކުއިޑޭޓް ކުރުމަށް އެމް.އެމް.އޭ އިން ޤަބޫލުކުރާ ރިކޮމެންޑޭޝަން ކުރާނެ ފޮނުވުމަށް ޢަމަލުކުރެވޭނެއެވެ. ނުވަތަ ބޭންކަށް ފައިދާވާނެ ގޮތަކަށް ފައިސާވާނަމަ މުއްދަތެއްގެ ތެރެއިން ފައިސާވެރިން ފަރުވާ

[31]- ބޭންކިންގއާއި ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2010) (އާސްތިޖާބަ) ގެ 81 (ޤާނޫނަށް ގެނެވުނު އިސްލާހުން 38 ވަނަ މާއްދާ އުނިކޮށް 63 ވަނަ މާއްދާގެ ފަހަތަށް އިތުރު ދަފްއާ އިތުރުކުރުމުން ޤާނޫނުގެ މާއްދާތައް ތަރުތީބު ކުރުމާ ގުޅިގެން ހަވާލާތަކަށް ބަދަލު ގެނެސްފައިވާތީ ފުރުޞަތުދީފައިވާ މާއްދާތަކުގައި ދިވެއިވާ ހަވާލާގައި ޤާނޫނުގައި ހިމެނޭ)
[32]- ކުރީގެ ހަވާލާ
[33]- ކުރީގެ ހަވާލާ 83(ހ)
[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 83(ށ)(1)(2)

ގޮތުގައި ނޮޓިފައިކުރަން އެމް.އެމް.އޭ އަށް ޑޮކިއުމަންޓުތައް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މާލީ ބަޔާނާ އެކު ނުހުށަހަޅާ ލޯނުތަކާއި ބޭނުންކުރާ ޖާމިނުގެ

ވަގުތު ޖާމިނުގެ ބަދަލުގައި ކަމާއިގުޅޭ ދުވަސް ނޫނީ ކޮންމެ މުއްދަތެއް، އަދި ލިކުއިޑޭޓަރ ޢައްޔަނުކުރެވުނު ތާރީޚު އެމް.އެމް.އޭ އިން

ކޮމިޝަނަރ ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސުމަށް ނުވަތަ ހިމެނުމެވެ.[35]

އެމް.އެމް.އޭ އިން މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާފައި އެސެސްކުރުމަށް ބަލައިގަންނަވާ ބޭނުންކުރެވޭ މާލީ ހިސާބުތައް ހުށަހެޅުމަށް މުއްދަތު

ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އަދި އިފްލާސް ކުރަންޖެހޭނަމަ ޤާނޫނީ ސަބަބުތައް ނުވަތަ ސަބަބުތައް ހުށަހެޅުމުގައި

ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[36]

ކްރެޑިޓަރުން ހުށަހެޅުން

ކްރެޑިޓަރުންގެ ޢަދަދާއި ތިރިއުޅެފައިވާ މަޢުލޫމާތު އަދަދާއި ކްރެޑިޓަރުންނަށް ބޭނުންވާ އިފްލާސް ކުރުމުގެ

ހުށަހެޅުމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. ކްރެޑިޓަރުންނަށް ބޭނުން އިފްލާސް ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމަށް މިފަދަ ގޮތްގޮތަށް ފައިސާ

ދައްކަންޖެހޭ ދުވަހަށް ބޭނުންވާ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދަށް ދުރު މިދުވަސް ތެރޭ ނުވަތަ ބޭނުންގެ ތަރުތީބުގެ

ޢުމުރުން ސަބަބުތަކާއިވެސް އަށް ޖެހޭ އަދަދު، މިދުވަހުން ހަތް އަދަދަށް ޖެހޭ ފައިސާގެ މިންވަރަކީ

އިތުރަށް ކްރެޑިޓަރުންނަށް ނުވަތަ ކްރެޑިޓަރަކަށް ދައްކަންޖެހޭ ނަގައިދީ އޮތްނަމައެވެ.[37]

ކްރެޑިޓަރުން ސާފު ލިޔުން މަޢުލޫމާތު ހުށަހެޅުމުގެ ބަދަލުގައި އެމް.އެމް.އޭ އަށް ބޭނުން އިފްލާސް ކުރުމަށް އެދި

ހުށަހަޅައި ދިނުމަށް އެދިވަޑައިން ކަން ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާއިން ދޭހަވެއެވެ.[38]

އަސާސީގޮތެއް ހުށަހެޅުމުގައި ހުށަހަޅައިދިނަމަ އެކަމުގެ މަސައްކަތް ޖެހޭ ދައުލަތުގެ ހުށަހަޅައި ބޭނުމަށް، ހަމައެއް

ދުވަހުގެ ޗެކުއަދަބުގެ ނުވަތަ ހޮސްޕިޓަލް ފައިނޭންސް ކުރިއާއިން ޗެކުމަށް ކުރުމުގެ މަޢުނީ އަދަބު ހަމަޖެހޭނެއެވެ.[39] މިގޮ

ކްރެޑިޓަރުން ބޭނުން އިފްލާސް ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުމަށް ވަރަށް ސަލާމަތްކަމާއިއެކުވެވެ. ސާފު

ކްރެޑިޓަރުން ހުށަހެޅުމުގެ ބަދަލުގައި އެމް.އެމް.އޭ ގެ ދުވަސްތަކުގެ ހުށަހެޅުމަކީ އެކަމުގެ އިތުރު ތަރުތީބަކީ ގޮތެވެ.

ނޮޓިފައި ކުރުން

އެމް.އެމް.އޭ ގެ ޤާނޫނީ މާއްދާ އަދާކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރުމަށްބައި އިފްލާސް ކުރުމުގެ މަސައްކަތުގެ ލިޔުން ހުށަހެޅުމުގެ

ކުރިން އެކަން އެމް.އެމް.އޭ އަށް ކްރެޑިޓަރުން ނޮޓިފައި ކޮށްފައިވާނަމަ އެކަމަށް ހުށަހެޅުމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅަމުން

---

[35]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 82(ހ)(ށ)(ނ)

[36]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 83(ށ)(1)

[37]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 83(ށ)(2)

[38]- ކުރީގެ ގަވާއިދު (84) ވަނަ މާއްދާގެ އެއްވަނަ ގޮތުގައި ބަޔާންކުރާ ގޮތަށް ކުރީގެ ގަވާއިދު ލިޔުން ބަލައި ކުރިމަތިވާ ނަގާ މިފަދަ ނިޔާ ގަވާއިދު މިހާރު ފާސްވާ ކުރިން މިވަނީ ކަމުގެ ބޭނުމަށް މަޢުލޫމާތު ލިޔުމަށް ގެނެވިފައިވާ ބަދަލާއެކު ދަތިތަކެއް ނެތި މުއްދަތުގައި ހުށަހަޅާ މިހާރު ފާސްވެފައިވާ ގަވާއިދުގެ 82 ވަނަ މާއްދާގެ ބަދަލުގައި 83

[39]- ކުރީގެ ގަވާއިދު 87(ށ)(ނ)

ވީއެންމެއަވަހަކަށް އެމް.އެމް.އޭ އަށް އެކަން ނޮޓިފައި ކުރަންވާނެވެ. ދެސަބަބަކަށް ޓަކައި މިގޮތަށް ނޮޓިފައި ކުރަންޖެހެއެވެ. އެއީ:- ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ޖިންސާ އަދާކުރުމުގެ މަގުފަހިކުރުމަށެވެ.[40] ދެވަނައީ:- ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި ބޭންކެއް އިފުލާސް ކުރުމަށް އިޢުލާނު ކުރުމުގެ ބާރު އެމް.އެމް.އޭ އަށް ޤާނޫނުން ލިބިދީފައިވާއިރު، އެފަދައިން އިޢުލާނު ކުރާ ހާލަތުގައި އިފުލާސް ކުރުމުގެ މަސްއަލަ ކޯޓުގައި ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެއެވެ.[41]

ކޮންޒަވޭޓަރު އައްޔަންކުރުން

ބޭންކެއްގެ ބޭންކިން ހަރަކާތްތައް ހިންގުމުގައި މައްސަލަތަކެއް ކުރިމަތިވެފައިވާ ބޭންކެއްގެ ކަންތައްތައް ހައްލުކަން ގެނެވެންދެން ނުވަތަ ބޭންކު ބަންދުކުރެވެންދެން ނުވަތަ އެމް.އެމް.އޭ އިން އެބޭންކުގެ މައްސަލަތައް ހައްލުކުރެވެންދެން ބޭންކުގެ އެސެޓްތައް ހިމާޔަތްކޮށް ހިންގުމަށް ވަގުތީ ގޮތުން ހަވާލުކުރާ ކޮށް މީހަކަށް ކޮންޒަވޭޓަރ ބުނެވެއެވެ.[42]

މައިގަނޑު ދާއިރާތަކެއްގައި ކޮންޒަވޭޓަރު އައްޔަނު ކުރަންވާނެވެ. އެއީ:- ކްރެޑިޓަރުންގެ ޙައްޤުތައް ބަޔަކާ އެމް.އެމް.އޭ އަށް ނޮޓިފައި ކުރުމަކާނުލައި ބޭންކެއް އިފުލާސް ކުރުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން އިސްޓޭ ދެންނެވުން ގޮތަށް ކޯޓުން އެކަން އެމް.އެމް.އޭ އަށް ނޮޓިފައި ކުރުމުން؛ ނުވަތަ އިފުލާސް ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިދިނުމުން ކްރެޑިޓަރުން ބޭންކުތަކުގައި އެދުމުން؛ ދެވަނައީ:- އެމް.އެމް.އޭ އިން ކޯޓަށް ބޭންކު އިފުލާސް ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމާއެކު ކޮންޒަވޭޓަރު އައްޔަންކުރުމަށް ހުށަހަޅައި މިދާނެގޮތުގައެވެ.[43]

އިފުލާސް ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމާއެކު ކޮންޒަވޭޓަރު އައްޔަނު ކުރުމަށް ނިންމާފައިވާ ޤާނޫނުގެ 74 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ބަލައިދިނުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ބޭންކުގެ ޖަވާބުދާރީވުމަށް ލިބިގެން ނުވެއެވެ.[44]

ބޭންކު އިފުލާސްކުރުމަށް ނުވަތަ އޮފިޝަލުން ކޯޓުން އަމުރުކޮށް ރިސީވަރު އައްޔަނު ކުރުމުން ކޮންޒަވޭޓަރުގެ ދައުރު އެހާނިސާބުން ނިމުމަކަށް އަންނާނެއެވެ.[45]

40- ޤާނޫނުގެ 84 ވަނަ މާއްދާއިން ކޮންޒަވޭޓަރު އައްޔަނު ކުރުމަށް ބޭންކުގެ ޖިންމާއެއްކަން އެންމެ ރަނގަޅު ބޭންކަށް ނޮޓިފައި ކުރުމަކާނުލައި ބޭންކެއް އިފުލާސް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން ކްރެޑިޓަރުން ކުރަނިކޮށް އެންމެ ރަނގަޅު ޙާލަތު މިއުޞޫލަށް އަމަލުކުރުމަށް އެމް.އެމް.އޭ އަށް ކަން އެންމެ ރަނގަޅު ކަމަށް ބެލުން އިސްތިސްނާވާ ކުރެއެވެ.

41- ކުރީގެ ހަވާލާ 86(ހ)(2)

42- ބޭންކިންއާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 24/2010) (ކޮންސޮލިޑޭޓެޑް) ގެ 116(ނ)

43- ކުރީގެ ހަވާލާ 84 (މިމާއްދާގެ އިސްވެދާ ދެނެގެން ނަންބަރު ތަރުތީބު ކުރި އިރު ހަވާލާ އިސްވެދާނެކޮށް ނުވާތީ ބޭންކިންގައި ރަނގަޅު އެބަހުރެއެވެ. 82 ގެ ތަރަޖަމާ ދެމަފި 83(ނ)(2) އާއި.)

44- ކުރީގެ ހަވާލާ

45- ކުރީގެ ހަވާލާ 92

ޚަސްމުން

ބަންކާއި އިފްލާސް ކުރާ ހުށަހެޅުމުގެ ޚަސްމުވާނީ އެމް.އެމް.އޭ ހިމެނޭނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން ކޮންޓްރިބިއުޓަރީސް މައްސަލައިގެ ކޯޓުގެ ހައްޤުއުފުލާ ފަރާތްތަކެކެވެ. މީގެ އިތުރުން ކްރެޑިޓަރުން ނަގާ މައްސަލައިގެ ޚަސްމުންގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭނެ ފަރާތްތަކެކެވެ.[46] ޑިރެކްޓަރ އިންސޮލްވެންސީ ކޮންޓްރިބިއުޓަރީ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރުން މިބާވަތުގެ މައްސަލައިގެ ޚަސްމުކަން ވާނެ ފަރާތްތަކެވެ.

ޖަވާބު ދިނުން

ލިޔުމުން ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ދިން ނޯޓިސްގައި ކަނޑައަޅާ މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައެވެ. އަދި ހުށަހަޅާ ބަޔާނާ ގުޅިގެން ހުށަހަޅާ ކަރުދާސްތަކުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ކަންކަމާއި ޙަވާލާދީފައިވާ ކަރުދާސްތަކާއި ތަފުސީލު ލިޔުމުން ދޭންޖެހޭނެއެވެ.[47] ހުށަހަޅާ ޖަވާބާއި ހުށަހެޅުމާ އަޅުވައިގެން ބަލާނެއެވެ. އަދި އިތުރަށް ލިޔުމުން ބަޔާންކުރެވޭ ކަންކަމާއި އަދި އިތުރަށް ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅޭ ނަމައެވެ.

އިޢުތިރާޟުކުރުން

ކުރިޔަށް ބަންކާއި އިފްލާސް ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން އެމް.އެމް.އޭ އަށް އިތުރަށް ހުށަހަޅާ ގޮތުގައި އިޢުތިރާޟު ކުރެވިދާނެއެވެ.

އެމް.އެމް.އޭ އަށް ހުށަހެޅުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިފައިވާ ބަންކު އިފްލާސް ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ ބައިވެރިންގެ ސަލާމަތައް ސާބިތު ކުރުމަށް ޓޭޑްރުކުރެވޭ ދެވަނަ ފަރާތެއް ނުވަތަ އެހެން ފަރާތެއް ނިސްބަތް މީހުން އިފްލާސް ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމުގެ ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިފައިވާ އިފްލާސް ކުރުމާގުޅޭ މަސްއަލަތަކުގައި ސަބަބެއް ނުވަތަ ހެކިތަކެއް އެމް.އެމް.އޭ އަށް ފޮނުވާ ނަމަ އެކަމަށް އިޢުތިރާޟު ކުރެވިދާނެއެވެ.[48] ޖަވާބު ދިނުމަށް ލިބޭ ފުރުސަތުގައި މިސަބަބުގެ މައްޗަށް އިޢުތިރާޟު ބަޔާންކުރަމުން އެމީހެއް ދެކޭ ސަބަބުގެ މައްޗަށް ބަލަހައްޓާ އޮފިޝަލްއެއްގެ ބައެއް ކަނޑައަޅާ ބައްޔެއް ހިސާބުކުރާ ޖަވާބާއި ހުށަހަޅަމުންދާނެއެވެ.

އިސްވެ ދަންނަވާލި ފަދައިން ކުރިޔަށް ބަންކު އިފްލާސް ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގައި އެމް.އެމް.އޭ އަށް ލިބުމުގެ ކުރިން އެބަންކެއްގެ ލިކުއިޑޭޓަރ ބަޔާން އެބަންކު ހުއްޓުމަށް ރިސީވަރެއް އައްޔަންކޮށްފައިވާކަމަށް ޖަވާބު ދެއްވަން ނަމަ ބަންކު އިފްލާސް ކުރުމަށް އިޢުތިރާޟު ކުރެވިދާނެއެވެ.[49]

46- ކޯޑުގެ މާއްދާ 85(ހ)

47- ކޯޑުގެ މާއްދާ 85(ހ)(ށ)

48- ކޯޑުގެ މާއްދާ 86(ށ)(1)

49- ކޯޑުގެ މާއްދާ 86(ށ)(2)

މީގެއިތުރުން ރާއްޖޭގެ މާލީ ނިޒާމު ހަރުދަނާ ކުރުމަށްޓަކައި ބޭނުން ރިކުއަރމަންޓް ކުރަން ޖެހޭކަމަށް މިނިސްޓަރ އޮފް ފިނޭންސް އެންޑް ޓްރެޜަރީ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް އެމް.އެމް.އޭ އަށް ލިބިފައިވާ ކަމަށް ޖަވާބުދާރީވާ ހާލަތުގައި ބޭނުން އިޖުރާތު ކުރުމަށް އިޢުލާން ކުރުމުގެ ފުރުސަތު އެމް.އެމް.އޭ އަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[50] އިޢުލާނު އުފައްދަން ބިނާވާފަދަ ސަރަހައްދު އެމް.އެމް.އޭ އެކަން ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ހޯދުމުގެ ކުރިން ފުރަތަމަ ނުވަތަ 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް އެމް.އެމް.އޭ އަށް ކަނޑަން ދެވިދާނެވެ.[51]

ހުރަހެޅުން ބާޠިލުކުރުން

ބޭންކެއް އިޖުރާތު ކުރުމަށް ހުރަހެޅުމާއި ހުރަހެޅުން ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކަނޑަން ލިބިގެންވެއެވެ. މިބާރު ކަނޑަން ލިބޭނީ ހުރަހެޅުމެއް ހުރަހެޅުމާއި އެއްވެސް ލިޔުމަކީ ނުވަތަ ހެއްކަކީ ވުޒޫން ލިޔުމެއްކަން ނުވަތަ ހެއްކެއްކަން އެނގެން އޮތުމާއި، އެލިޔުން ނުވަތަ އެހެއްކަކާ ނުލައި ހުރަހެޅުން ބަލައިގަނެ ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެހެނަކަމެވެ. ނުވަތަ ބޭންކެއް އިޖުރާތު ކުރުމަށް ހުރަހެޅުން ހުށަހަޅާ ޤާނޫނީ ބާޒާރުގެ މިންވަރުކަމަށް ޤަވާޢިދުގެ 82 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރާ މިންވަރަށް ބޭންކުގެ ރައުސްމާލު އިތުރުކުރުމުގައި ކަމަށް ނުވަތަ އުވާލުން ލިބެނުހި ފައިސާ ބޭންކަށް ލިބިފައިވާކަމަށް ކަށަވަރީ އެމް.އެމް.އޭ އަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ ވަރަށް ބޭންކުން ހުށަހަޅާނަމަ ދިޔާނަމަ އިޖުރާތު ކުރުމަށް ހުރަހެޅުމާއި ހުރަހެޅުން ކުރިއަށް ނުގެންދެވޭނެއެވެ.[52] މީގެ އިތުރުން އަސާސީ ހުރަހެޅުމުގެ ކަންތައްތައް ކަނޑަން ފެނިއްޖެ ނަމަ އެހުރަހެޅުން ބާޠިލުކުރެވިދާނެވެ.[53]

އަސާސްއެޅުން

ހުރަހެޅުމަށް އަސާސްއެޅުމަކީ ހުރަހެޅުމުގެ ކަންތައްތަކުން ކަނޑަން ބަލަހައްޓާނެ އަމުރުކުރަންޖެހޭ ލިޔުމުން ގޮތްއެނިގޭނެވެ. އަސާސްއެޅުމަކީ ހުރަހެޅުމާއި ކަނޑަން ބާޠިލު ކުރާ ހަރުދަނާ ހުރަހެޅުމުގެ ލިޔުން ހުރަހެޅުން ރައްދުވާ ފަރާތަކުން މަސައްކަތް ހުރަހެޅުމާ ގުޅޭގޮތުން ކަނޑައެޅުން ހަރަދު ނަގައިދިނުމަށާއި، ގޮތުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.[54]

[50]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 86(ރ)(3)

[51]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 86(ނ)

[52]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 86(ރ)(1)(2)

[53]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 87(ހ)

[54]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 87(ހ)

އަޑުއެހުން ބޭއްވުން

އެންމެ އުސޫލުގެ ގޮތުން ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުން ބޭއްވޭނީ އާންމުކޮށް ހުޅުވާލައިގެންނެވެ. ހާއްސަ ހާލަތްތަކުގައި އާންމުކޮށް ހުޅުވާނުލުމަށް ކޯޓަށް ނިންމިދާނެވެ.[55]

މުއްދަތު

ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާތާ ގިނަވެގެން 02 (ދޭއް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ފުރަތަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވައި، ގިނަވެގެން ހަތްދުވަސް ނުވަތަ އެކެއް ހަފްތާތެރޭގައި، ނުވަތަ 14 ދުވަސް ނުވަތަ ދޭއް ހަފްތާތެރޭގައި ހުށަހެޅުމާގުޅޭ ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. ކުޑަކުދިން ހުށަހެޅިނަމަ ދޭއް ހަފްތާއެވެ. އެމް.އެމް.އޭ އިން ހުށަހެޅިނަމަ އެކެއް ހަފްތާއެވެ.[56]

މިމުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ނުނިންމައިފިނަމަ އެމް.އެމް.އޭ އަށް އެބަޔާންކޮށް ބާރު އުވާލުމަށް ވަކިވާގޮތަށް މިމުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމަންވާނެވެ. ނުނިމުނުނަމަ ކޯޓުގައި އޮތް ހަރަކާތްތަކުގެ ނަތީޖާއެއް ނުކުމެ ވަކިކުރުން ވަކިވުމަށް ދެވުނެވެ. އެމްއަދުލުގައި ނުނިމިއްޖެނަމަ އެބާރުލިބޭގޮތް ބާރު އެމް.އެމް.އޭ އަށް ދީގެންވެއެވެ. މިގޮތް ކޯޓުގައި އޮތް ހުށަހެޅުން މުއްދަތަށް ނުނިމިއްޖެނަމަ ބާރުލިބިގެން ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ 88 ވަނަމާއްދާއިން އެނގެއެވެ. މިގޮތް ކޯޓުގެ އިޖުރާއީ ޤަވާއިދުގައި މިމާއްދާ ތަންފީޒުކުރުމާގުޅޭ ލިޔުންތަކުގައި ދެކެވޭ. އަންނިލާ ގޮތަށް ތަންފީޒު ކުރުމަށްކަމަށް ދެކެވޭ.

ފުރަތަމަ އަޑުއެހުން

ބަންދު އިޖުރާތު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާތާ ގިނަވެގެން ސަތާރަ ބަންދުނޫން ރަސްމީ ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ފުރަތަމަ އަޑުއެހުން ބާއްވަންވާނެވެ.[57]

ބަންދު އުފުލުމަށް އަމުރު ނެރުމަށް ކޯޓުން ނިންމާނަމަ އެމް.އެމް.އޭ އިން ހުށަހަޅާ ތަހުގީގު ރިޕޯޓުތަކުގެ ތެރެއިން ނުވަތަ ޖީބުގައި އިންސާނުންނަށް ސާބިތުކަމުގައި ބައިވެރިވެފައިވާކަމަށް އެއިންސާފުވާ ނުވަތަ އޭނާ ކަނޑައެޅި ފަރާތެއް އަދާކުރަނީ ކޮންކަމެއް ވަކިކުރުމުގެ ތެރޭގައި ރިސީވަރުންގެ ގިންތި ހުށަހެޅުމަށް މީހުން ފަރާތަކަށް މިއަދުގައި އިދާރާ ފޮނުވާނެވެ.[58] ރިސީވަރަށް އިދާރާތައް ދިނުން ލާޒިމުކަމުގެ އެމް.އެމް.އޭ ގެ އިދާރާ ނުވަތަ ކުރިޔަށް ކަންކަމުގެ ލިބިގެން ހުށަހެޅުމަށް ފަރާތަކަށް މިއަދުގައި ކޯޓުން އިދާރާ ފޮނުވާނެވެ.[59]

55- ކުރީގެ ހަވާލާ 85(ހ)

56- ކުރީގެ ހަވާލާ 85(ހ)(ށ)

57- ކުރީގެ ހަވާލާ 85(ހ)(ށ)

58- ކުރީގެ ހަވާލާ 91(ހ)

59- ކުރީގެ ހަވާލާ 91(ނ)

އެމް.އެމް.އޭއިން ބޭންކު އުވާލުމަށް އިޢުލާނުކޮށް ހުށަހަޅާ ސަބަބު ސާބިތުކޮށް ދިނުމަށް ހުށަހަޅަމުން ބޭނުންނަމަ މުއްދަތު ކަނޑައަޅައި މިއަޑުއެހުމުގައި އެކަމަށްފަހު އިޢުލާނުދޭންވާނެއެވެ.[60] މިގޮތުން އެމް.އެމް.އޭ އަށް ދެވޭ މުއްދަތަކީ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ނިންމުން ތާޒާކުރާ ދުވަހު މުއްދަތު ފަހަނައަޅައި ދަތުރު ކުރާ ދުވަހެއް ނުވާނެއެވެ. ޤާނޫނުގެ 86 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް އެކަށައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި 85 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ފަދަ ގޮތެއް ނިންމުމަށް ދުވަސް ދޭންޖެހޭނެއެވެ.

ވީމާ ދަޢުވާ ކުރަނީ އެކަށީގެންވާ މިގޮތުން ފުރަތަމަ އަޑުއެހުމުގައި ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ ކަނޑައެޅުން ކަމާބެހޭ ނިންމަވާނެއެވެ.

ގޮތް ނިންމުން

ދަޢުވާކުރާ ގޮތް ނިންމިދާނެއެވެ. އެއްގޮތަކީ ކުރިއެރުން ބަލައިގަތުން ނިންމުމެވެ. އަނެއްގޮތަކީ ކުރިއެރުން ބަލައިގަނެފައި ނުވާކަން ނިންމުމެވެ.[61] ޤާނޫނުގެ 86 ވަނަ މާއްދާގައި ބާރުލިބޭ ސަބަބުތަކާ ފިޔަވާ އެހެން ސަބަބެއްގެ މައްޗަށް ބޭންކު އިފުލާސްވުމުން ކުރެވޭ ކުރިއެރުމާއިގޮތުން އިފުލާސް ކުރެވޭ ޝަރުޢީ ކޯޓުން ނިންމާފައިނުވަތަ އެބޭންކެއް ތަޙުސީސް ބެލުމަށް ބޭންކު އުވާލުމުގެ ބާރު އެމް.އެމް.އޭ އަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[62] ވީމާ ގޮތް ނިންމުމުގައި އެހެނިހެން ސަބަބުތަކަށް ރިޢާޔަތް ކޮށްދެނެވެ.

ބޭންކު އިފުލާސް ކުރުމުގެ ކުރިއެރުން ބަލައިގަތުން ނިންމާނަމަ ބޭންކު އުވާލުމަށް އަމުރުކުރުމަށް ޤާނޫނުގެ 88 ވަނަ މާއްދާއިން ތަފްޞީލުކޮށްދެއެވެ. މިގޮތުން އަމުރު ކުރުމުން އެބޭންކެއް އިފުލާސް ކުރެވިއްޖެއެވެ. މިއިފުލާސް އަމުރުގައި އެމް.އެމް.އޭގެ އިރުޝާދުގެ ދަށުން މަސައްކަތް ކުރާނެ ރިސީވަރު އައްޔަނުކުރަންވާނެއެވެ.[63] އަދި ރިސީވަރު ކުރުކުރުން މުއްދަތުގެ ބާރުތަކާއި ޒިންމާތައް ބާރުގެއްލުމުގައި ބޮޑުވާނެއެވެ. މިނިންމުމުގައި ރިސީވަރުގެ ވަޒީފާއި ގުޅޭ އެންމެހައި ޝަރުޠުތަކާއި، އުޖޫރަ ބަޔާންކުރަންވާނެއެވެ.[64]

ރިސީވަރު

ރިސީވަރަކީ އެމް.އެމް.އޭ އިން ޢައްޔަނުކުރާ ލިސްޓެއްގައި ހިމެނޭ މީހުންގެ ތެރެއިން ނުވަތަ އިންސޮލްވެންސީ ކަނޑައަޅާ މީހަކަށް ވާންވާނެއެވެ. ކޯޓުން ޢައްޔަނުކުރާ އަމީނުންނާއި ވަރަށް ރިސީވަރުން ވުމުގެ ޝަރުތު ފުރިހަމަވާ މިއެކަމަށް ރިސީވަރުކަން އެއްޗަކުން ކުރިވިދާނެއެވެ. ރިސީވަރުން ދަންނަވާ އުޖޫރައާއި، އޭނާގެ މަސައްކަތް ހިނގާ އެންމެހައި

[60]- ކުރީގެ ހަވާލާ 86(ނ)
[61]- ކުރީގެ ހަވާލާ 85(ނ)
[62]- ކުރީގެ ހަވާލާ 88 ގެ ފުރަތަމަ އިބާރާތުން މިގޮތަށް ދޭހަކުރެވެއެވެ.
[63]- ކުރީގެ ހަވާލާ 91-90
[64]- ކުރީގެ ހަވާލާ 91(ހ)

ޚަރަދުތައް ދައްކަންވާނީ އިލްތިމާސް ކުރާ ބޭންކުގެ މުދަލުންނެވެ. ބޭންކުގެ ޚަރަދުތައް އެސެޓުތަކުން ދިނަވާގާޖަރުކަގައި ރިސީވަރަށް ހިނގާފައިވާ އެކަށީގެންވާ ޚަރަދުތައް ދޭން ޖެހޭނީ އެމް.އެމް.އޭ އިންނެވެ.[65]

ރިސީވަރު މަސައްކަތް ކުރަންވާނީ އެމް.އެމް.އޭ ގެ އިރުޝާދާ ބެލުމުގެ ދަށުންނެވެ. ކޯޓުން އަމުރުކޮށްފައިވާ ފަދައިން ރިސީވަރު ބަދަލުކުރަން އެމް.އެމް.އޭ އަށް އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.[66]

ރިސީވަރު ބަދަލުކުރުމަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ކޯޓަށް ހުށަހަޅަން ފަށައިގެން ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ. މިގޮތުން އިލްތިމާސް ކުރުމުގެ އެހެނިހެން ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާ ފަރާތް ގުޅިގެން ކުރެވިދާނެއެވެ. މިފަދަ ފަރާތް ފަރާތުގެ ކުރިމަތިލެވިދާނެ ގޮތުގެ ހަމަތަކާއި ޖާބިތަކާ ހަރިލާފާއިތަކެވެ.

<u>ރިސީވަރުގެ ބާރުތައް</u>

ރިސީވަރު އައްޔަނު ކުރުމާއެކު އެބޭންކެއް ތަޙްވީލު ކުރުމުގެ އެންމެހައި ބާރުތައް ލިބިގެންވާނީ އެފަރާތަށެވެ. ބޭންކުގެ ހިއްސާދާރުންނާއި، ޑިރެކްޓަރުންގެ ބޯޑާއި، ކުރިއަށްދިޔުމާއި މެނޭޖަރަށް ލިބިގެންވާ އެންމެހައި ބާރުތައް ރިސީވަރަށް ބަދަލުވެގެންދެއެވެ. ބޭންކު ހިންގުމާއި އިދާރާތަކުގެ ބާރުތައް ލިބިގެންވަނީ ރިސީވަރަށެވެ. ބޭންކު ޖަމާކުރުމާއި، ރިޒާރވްކުރުމާއި، އެސެޓުތަކުގެ ވިއްކާލުމަށް ލިބޭ ހިއްޔަތު ހައްގުމުކާއި، ބާރުތަކާއި، ބޭންކު ހިންގުމުގެ ބާރުތަކާއި، ފައިސާ ފޯރުކޮށް ބޭންކަށް ހުރިހާ ހިސާބެއްކާއި، ބޭންކުގެ އެސެޓުތައް މެނޭޖުކުރުމުގެ ބާރުތައް ލިބިގެންވަނީ ރިސީވަރަށެވެ. އެސެޓުތައް ބަދަލުކުރުމާއި، ފިއުޗަރާއި، މިނޫނަސް ބޭންކު އުވާލުމަށް ކުރަންޖެހޭ އެންމެހައި މަސައްކަތްތަކުގެ ކުރުމުގެ ބާރުތައް ލިބިގެންވަނީ ރިސީވަރަށެވެ.[67]

[65]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 91(ހ)(ރ)

[66]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 91(ނ)(ބ)

[67]- ކުރީގެ ޤަވާޢިދު 92

Form IAA Rule 1.35

އިލްތިމާސް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމު

ޖަދުވަލު	ކޯޓުގެ ބޭނުމަށް		
	ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު		
ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ މަޢުލޫމާތު			
ނަން:-			
ދާއިމީ އެޑްރެސް:-		އައިޑީކާޑު ނަންބަރު	
މިހާރު އުޅޭ އެޑްރެސް			
	ޤާނޫނީ ޝަޚުޞިއްޔަތު	ތައްގަނޑު	
ރައްދުވާ ފަރާތުގެ މަޢުލޫމާތު/ދަރަނިވެރިޔާ			
ނަން:-			
ދާއިމީ އެޑްރެސް:-		އައިޑީކާޑު ނަންބަރު	
މިހާރު އުޅޭ އެޑްރެސް			
	ޤާނޫނީ ޝަޚުޞިއްޔަތު	ތައްގަނޑު	
ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރާ ޤާނޫނީ އަސާސް:-	މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅަނީ އިލްތިމާސް ކުރުމާގުޅޭ އުސޫލުތަކުގެ ބާބުތަކާ ގަވާއިދު/ޤާނޫނުގެ ..... މާއްދާގެ ދަށުންނެވެ.		
ހިނގަމުންދާ މައްސަލައެއްގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅާނަމަ ތަފްސީލު ބަޔާންކުރުން:-			
އެދޭ ފަރުވާ ބަޔާންކުރުން:-	(ހ) .. (ށ) ..		
ހުށަހަޅާ ލިޔުން/ހެކިބަޔާންތައް:-	(ހ) ..(ނަން)... (ށ) ..(ނަން)...		
ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރަން އެދޭ ފަރާތްތަކުގެ ތަފްސީލު:-	1- 2-		

އިޤުރާރު:- ފޯމުގައި ދީފައިވާ މަޢުލޫމާތަކީ ހިމަނައިދީފައިވާ ކޯޓު ހުރުމަތުގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ކަމުގައި ވާތީ މިފަދަ ފޯމުގައި އަޅުގަނޑު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުރިހާ މަޢުލޫމާތަކީ ތެދު ބަޔާންތަކެއްކަމާއި އެނގިހުރެ މިންވަރަކުން ދޮގުވެއްޖެ ތެދުމަޢުލޫމާތެއް، ބާރަކަށް އިޤުރާރުވެ ކަށަވަރުކޮށްދެމެވެ.

	މިދައުވާ ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެންމެހައި މަޢުލޫމާތަކީ އަޅުގަނޑުގެ އިލްމުގައި ތެދުކަމުގައި ޔަޤީންކުރަމެވެ.
	އަޅުގަނޑުގެ މުވައްކިލު ޔަޤީންކުރަނީ މިދައުވާ ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުރިހާ މަޢުލޫމާތަކީ ތެދުކަމަށެވެ. ދައުވާ ކުރާފަރާތުގެ ބަދަލުގައި މިދައުވާ ފޯމުގައި ސޮއިކުރުމުގެ ބާރު އަޅުގަނޑަށް ލިބިދީފައިވެއެވެ.

ސޮއި:-

ހުށަހަޅާފަރާތް	
މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާ ފަރާތް (ކޭސްއާގުޅޭ ނޯޓިސް ބަލައިގަންނާ ކަމުގައިވާނަމަ)	
ހުށަހަޅާފަރާތް ފަރާތް ތަމްސީލުކުރާ ޤާނޫނީ ވަކީލު	

ޓޮޕިކް:-	ދުވަސް/މަސް/އަހަރު
ފުރިހަމަނަން:-	ނަމާ އެޑްރެސް އައިޑީ ކާޑުނަންބަރު
ތަޙްސީލު ކުރާ ފަރާތުގެ/ ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ނަން:-	ނަން ހުއްދަނަންބަރު ބަދަލުގައިނަމަ ނަމާއި އައިޑީ ނަންބަރު
ކުންފުނި ނުވަތަ ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްގެ ފަރާތުން ސޮއިކުރާނަމަ ހައިސިއްޔަތު:-	

އިރުޝާދު

1. އެކަކަށްވުރެން ގިނަމީހުން ހުށަހަޅާނަމަ އެފަރާތްތަކުގެ މައުލޫމާތު ހުށަހެޅުމަށް އެބައި އިތުރު ކޮށް ފުރިހަމަކުރާށެވެ. ހުށަހެޅުން ތައްޔާރު ފަރާތް އެކަކަށްވުރެން އިތުރުވާނަމަވެސް މިގޮތަށް އަމަލުކުރާށެވެ.

Form IAA Rule 1.35

ރިސީވަރު ބަދަލުކުރުމަށް އެދޭ ފޯމު

ޖަދުވަލު	ކޯޓުގެ ބޭނުމަށް		
	ފައިލް ނަންބަރު		
ދަރަނިވާ ފަރާތުގެ މަޢުލޫމާތު			
ނަން:-			
ދާއިމީ އެޑްރެސް:-		އައިޑީކާޑު ނަންބަރު	
މިހާރު އުޅޭ އެޑްރެސް			
	ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްނަމަ	ތައްގަޑު	
އައްޔަނު ކޮށްފައިވާ ރިސީވަރުގެ މަޢުލޫމާތު			
ނަން:-			
ދާއިމީ އެޑްރެސް:-		އައިޑީކާޑު ނަންބަރު	
މިހާރު އުޅޭ އެޑްރެސް			
ބަދަލުކުރަން އެދޭ ފަރާތުގެ މަޢުލޫމާތު			
ނަން:-			
ދާއިމީ އެޑްރެސް:-		އައިޑީކާޑު ނަންބަރު:-	
މިހާރު އުޅޭ އެޑްރެސް:-			
ދަރަނިވެރިން ހުށަހަޅާ ޤާނޫނީ އަސާސް:-	ބޭންކްރަޕްސީއާ ބެހޭ ޤާނޫނު ގެ 91 ވަނަ މާއްދާ ގެ (ބ) ގެ ދަށުން		
އެދޭ ފަރުވާ ބަދަލުކުރުން:-	(ހ) .. (ށ) ..		
ދަރަނިވެރިން ބަދަލުކުރަން އެދޭ ފަރާތްތަކުގެ ތަފްސީލު:-	1- 2-		

ސޮއި:-	
	ދަރަނިވާ ފަރާތް
	މަސްލަހަތު ހިމެނޭކަމުގެ ލިޔެކިޔުން (ކަރުދާސްތައް ނުވަތަ ބަޔާނާ ކަމުގެ ލިޔެކިޔުންތައް)
	ދަރަނިވާ ފަރާތް ތަމްސީލުކުރާ ޤާނޫނީ ވަކީލު

ތާރީޚް:-	ދުވަސް/މަސް/އަހަރު
ފޮނުވަނީ:-	ނަމާ އެޑްރެސް އައިޑީކާޑު ނަންބަރު
ތަމްސީލު ކުރާ ފަރާތުގެ/ ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ނަން:-	ނަން ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ ބަދަލުގައި ނަމާއި އައިޑީ ނަންބަރު
ކުންފުނި ނުވަތަ ޤާނޫނީ ޝަޚްޞެއްގެ ފަރާތުން ސޮއިކުރާނަމަ ހައިސިއްޔަތު:-	

ބާރަ ވަނަ ބައި

ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ މައްސަލަތަކާއި، ރަހުނު ލިބިގަތުމުގެ މައްސަލަތައް

ބާބު 72 ޖުޑީޝަލްރިވިއު
ބާބު 73 ރަހުނު ލިބިގަތުން

ބާބު 71

ޖުޑިޝަލް ރިވިއު

ތަޢާރަފު

ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ކުރުމަކީ ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން އަޅާފައިވާ ފިޔަވަޅުތައް އަޅާފައިވަނީ ޤާނޫނާ ނިސްބަތުންތޯ ނިންމާފައިވަނީ ޤާނޫނީ އިމުގެތެރެއިން ތޯ ބަލައި ދިނުމެވެ. ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގެ ދައުރާ ފުރަޞަތު މަދުކޮށްލާގެ ސުޕްރީމް ކޯޓާއި، ހައިކޯޓުގެ ކޯޓުތަކަށް ކުރަނިވިފައެވެ. ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއީ ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުގެ އިދާރީނިންމުންތައް ކޯޓުގެ ރައްކާގެ ތެރޭގައި ބަލައިދެވޭ ވަސީލަތެކެވެ. މިބާރަކީ އިސްތިސްނާއީ ބާރެއްނޫނެވެ. މިއީ ޝަރުޢީ ބާރެކެވެ.

ދުސްތޫރީ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ މައްސަލައާއި ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގެ މައިގަނޑު ތަފާތަކީ ދުސްތޫރީ މައްސަލައިގައި ބަލާނީ ޤާނޫނު އަސާސީއާއި ޚިލާފުވުމެވެ. ދުސްތޫރީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވަނީ ހަމައެކަނި ހައިކޯޓާއި، ސުޕްރީމް ކޯޓަށެވެ.

އެކަނިގެންވާ ފަރުވާ ކަމުގައި ބެލެވޭނެ ހާލަތު

ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގެ ބާރުލަކީ އަސްލު އިދާރާތަކުގެ ހިމާޔަތްކުރުމެވެ. ވީމާ ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަކީ އެކަނިގެންވާ ފަރުވާކަމުގައި ބެލެވޭނީ އެހެންވާ ކޯޓަކަށް އެދުވައިގެންގޮސް ގޮތްބަލަފައިވާ މައްސަލައަކަށް ހައްލެއް ހޯދާނެ ހާލަތުގައި އެކަންޏެވެ.[1]

ދައުލަތުގެ ދަފްތަރުތަކުގައި މައްސަލަ ހައްލުކުރެވޭން އޮންނަހާލަތުގައި ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅުން ހުއްޓުވުމަށް ބަހައްޓާ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގެ ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[2]

ވަކިކަމެއްގެ ފުރިހަމަކަން ގެންދި ވަކިކަމެއް ނުކުރުވުމަށް ބަޔާންކޮށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަކަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް އިމްރާޒު ކުރުމުގެ ހުއްދައަށް ކުރިން ޤާނޫނާއި ޚިލާފުވި ނިޔާ ކުރިމަތިވާ ކަމެއް ކުރުމާ އިދާރީ ކަނޑައަޅާ ފާތިރު އަކުން ފަޢާލާ އެވެ. އިމާރާތުގެ ކުރުމަށް ނިމިގެން އިމާރާތް ކުރުމުގެ ހުއްދައިން ހޯދާފައިވަނަމަ ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.[3]

---

[1]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 96(ނ)

[2]- Frank Cowl and Others v Plymouth CC [2001] EWCA Civ 1935

[3]- R. v Barnstaple Justices Ex p. Carder [1938] 1 K.B. 385. See also Re Daws (1838) 8 A. & E. 936; R. v Maguire and O'Sheil [1923] 2 I.R. 58; and Re Clifford and O'Sullivan [1921] 2 A.C.

މަސްލަހަތު

ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ކޮށް ދިނުމަށް އެދޭނީ ހުށަހަޅާ މައްސަލައިގައި މަސްލަހަތު އޮތްފަރާތަކަށެވެ. މަސްލަހަތު ދެބާވަތަކަށް އޮވެދާނެއެވެ. ސީދާގޮތުން މީހެއްގެ ހައްޤަކަށް އުނިކަން އައިސްފައިވަނަމަ، އެމީހަކީ މަސްލަހަތު އޮތްފަރާތެކެވެ. މުޖުތަމަޢުގެ ބަޔަކަށް އުނިކަން ލިބިގެންނަމަ އެކަމުގެ ސަބަބުން ސީދާ ގޮތުން އަސަރުކޮށްފައިވާ ކޮންމެ މީހަކީ މަސްލަހަތު އޮތްފަރާތެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ.[4]

ހުށަހަޅާނެ ކޯޓު

އިދާރީ ގޮތުން އަމަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން އުފެދޭ މިފަދަ ދަޢުވާތައް ނުވަތަ އެއްވެސް ބައެއްގެ ދަޢުވާތައް ނުވަތަ މުޖުތަމަޢުގެ ބައެއްގެ އުނިކަމާއި ލިބިއެޅޭކަމުން ފުރިހަމަޖެހެވުނަމަ، އެކަމަކާއިގުޅިގެން ހުށަހަޅާ ދަޢުވާއެއް ސިވިލް ކޯޓަށް ނުވަތަ ހައިކޯޓުގައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[5] ވީމާ އިދާރީ ނިންމުންތަކާ ގުޅިގެން ހުށަހަޅާ ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ދަޢުވާ ފުރަތަމަ މަރުހަލާގެ ކޯޓެއްގެ ގޮތުގައި ސިވިލް ކޯޓާއި، ހައިކޯޓުގެ ބަލާލުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވެއެވެ.

ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު

ދަޢުވާކުރުމުގެ ހައްގު އުފެދުނު ސަބަބު ފެށުނު ތާރީޚުން ފެށިގެން ގިނަވެގެން 3 (ތިނެއް) މަސްދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގެ ދަޢުވާ ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. މިއީ އާންމު އުސޫލެވެ. ހުށަހެޅުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ އާންމު މުއްދަތުގައި ހުށަހެޅުމުން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ބަލައިގެން ދިނުމުން ޖުޑިޝަލް ރިވިއު މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ކޯޓުން ހުއްދަދެވިދާނެއެވެ.[6]

ދެފަރާތުން ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވުން

ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ދަޢުވާއެއްގައި ވަކިގޮތަކަށް ދެފަރާތުން އެއްބަސްވެއްޖެނަމަ އެއްބަސްވުމާއި ގޮތް ލިޔުމުން ހުށަހަޅައިގެން ސޮއިކޮށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. އެއްބަސްވިގޮތް ކޯޓުން ޤަބޫލުކުރާނަމަ އެއްބަސްވުމާ އެއްގޮތަށް މައްސަލަ ނިންމިދާނެއެވެ.[7]

---

[4]- ދިވެހި ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 2008 43(ށ)

[5]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (32/2021) 46(ށ)(1)

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 64(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)

[7]- UK civil procedure rule 54 (PD) PRACTICE DIRECTION 54A – JUDICIAL REVIEW supplements Part 54 Para 16

އަޑުއެހުމަކާނުލައި ނިންމުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މުބުރަޒު ނަމްބަރުގައި އަޑުއެހުމަކާ ނުލައި ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ދައުވާ ނިންމިދާނެ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްދީފައިވަނީ. ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ދެފަރާތަށް ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދައުވާ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަކާނުލައި ނިންމުމަށް އެއްބަސްވެވޭނަމަ އަޑުއެހުން ބޭއްވުމަކާނުލައި ނިންމުން ހުއްދަކުރެވޭ.[8]

ވަގުތީ ފިޔަވަޅު

ވަގުތީ ފިޔަވަޅުގެ އަމުރުގެ ބާބު މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ނުހިންގާނެކަން ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާތީ ވަގުތީ ފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ. ވަގުތީފިޔަވަޅާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ އަމުރާ ގުޅޭ އިޖުރާ ތަފްސީލުކޮށް ބާބު 51 އިން 59 އަށް ދެމެދުގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.

ތަދައްޚުލުކުރުވުން

މަސްލަހަތު އޮތް ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ދައުވާގެ ތެރެއަށް ތަދައްޚުލުވެވިދާނެވެ. ތަދައްޚުލުވުމަށް އެދޭނަމަ އެކަމަށްއެދި ނަންބަރު 23 ފޯމުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

އާންމު މަސްލަހަތު ހިމާޔަތް މައްސަލައެއްނަމަ އެމައްސަލައިގެ ތެރެއަށް ދައުލަތުގެ ބަނޑާރަނައިބު ކޯޓުގެ އިސްނެގުމަށް ތަދައްޚުލު ކުރެވިދާނެވެ.[9] މައްސަލައިގެ ތެރެއަށް ތަދައްޚުލުކުރުވުމަށް ނިންމާފައިވަނީ ދައުވާލުމުގެ ޚައްދުކުރުމުގެ ފުރުގެ ތަޢާރުޟްގައި ނަމަ ދައުވާލުމުގެ ތަދައްޚުލުކުރުމާ، ޖަވާބުދާރީވުން ގުޅުމުގައި ނަތީޖާ މައްސަލަ ކުރިއަށްދާނެ ގޮތާއިގުޅޭގޮތުން ކޯޓުން އިރުޝާދުދޭނެއެވެ. ކޯޓުން ވަކިމުއްދަތެއް ނުވަތަ ފަރާތެއް ތަދައްޚުލުކުރުވުމަށް ނިންމާނަމަ މައްސަލަ ރަސްމީގޮތުން ދިރާސާކުރުމަށް ވާހަކަ ކުރުން މީހުންގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.

ތަދައްޚުލުކުރުވުމުގެ މައްސަލައާގުޅޭގޮތުން ސިފަ އަސާސީ ކަންތައްތައް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. މިއީ ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ދައުވާ ކުރެވޭން ފަރާތްތަކުގެ ބައްޕައިން އިތުރު ޤާނޫނު އަސާސީގެ 43 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ނަމްބަރުގައި ހިމަނާފައިވާ ސިފައެކެވެ.[10] މިގޮތަށް ތަދައްޚުލު ކުރުވޭނީ ސިފަތަކުން އަސާސީ ކުރުން ނުވަތަ ކުރިން ފަރާތްތަކެވެ.

[8] - UK Statutory Instruments1998 No. 3132 (L. 17)PART 54 SECTION I—Rule 54.18[Judicial review may be decided without a hearing 54.18 The court may decide the claim for judicial review without a hearing where all the parties agree.]

[9] - ކުރީގެ ގަވާއިދު 77(ނ)(ނ)

[10] - އިދާރީ ގޮތުން އަދި ފިޔަވަޅުއެޅުމުގެ ސަލާމަތަށް އެއްވެސް މީހެއްގެ ހައްޤެއް ހައްލުކުރުން ނުވަތަ އެއްވެސް ބައެއްގެ ހައްލުކުރުން، ނުވަތަ މުޤައްރަރުގެ ހައްލުކުރުމުން އުނިކަމެއް ލިބިއްޖެކަމަށް ފެނިއްޖެކަމަށް، އެ ކަމެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު އެ މީހަކަށް ނުވަތަ އެ ބައެއްގެ ނުވަތަ އެ ކަމުން ސީދާގޮތުން އަސަރު ކުރަނިވި ކޮންމެ މީހަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ކުރެވިދާނެ

ނިންމުން

އާންމު ޤާނޫނަކުން މަތިކޮށްފައިވާ ވާޖިބުތަކާއި ނުވަތަ ބާރުތަކާއި ބޭނުންކުރާ ދައުލަތުގެކޮންމެ އިދާރާއެއްގެ ނިންމުމެއް ރިވިއުކުރެވިދާނެވެ.[11] ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ކުރެވޭނީ ނިންމުން ފަށްޓަންނާނީ އެނިންމުންނިންމާފައިވަނީ އެނިންމުން ނިންމުމަށް ބާރުލިބުން އަސާސަށް ބަލައިގެންނެވެ. ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކަށްވާތީ، އެނިންމުމުގައި އިދާރީ އުސޫލު ހިމެނޭނަމަ ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ކުރެވިދާނެވެ.

ދައުލަތާއި، ޤާނޫނަކުން އުފައްދާފައިވާ އިދާރާތައް

ވުޒާރާތް ހިންގާބާރުގެ ނުވަތަ މައިސަރުކާރުގެ އިދާރާތަކާއި، ޤާނޫނަކުން އުފައްދާފައިވާ އިދާރާތަކާއި، އޮފީސްތަކާއި، މަޖިލިސްތަކުގެ ތިބޭފަރާތްތަކުން ނިންމާ އިދާރީ ނިންމުން ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ކުރެވެއެވެ. މައިސަރުކާރުގެ ބާރުތައް އުފަންވެގެން އަންނަނީ prerogative/އިމްތިޔާޒީ ޤާނޫނުތަކުންނެވެ.

ވުޒާރާތް ހިންގާބާރުގެ ވުޒީރެއްގެ ފަރާތުން އަމަލުކޮށްފައިވާ މިނިސްޓަރުން ނިންމާ އިދާރީ ނިންމުމަކީވެސް ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ކުރެވޭނެ ނިންމުންތަކެކެވެ.[12] ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ވާޖިބުއަދާކުރުމާ ގުޅުންހުރި އިދާރީ ކަންކަމާގުޅޭ ނިންމުންތައް ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ކޯޓުން ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ މަސައްކަތުގެތެރެއަށް ވަދެގެންނުވާނެއެވެ.[13]

ޤާނޫނުގެ މަސްއަލަތަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު އިސްތިއުނާފު ފަސްޓާރުން މިބާ ކޯޓުތަކާއި ޓްރައިބިއުނަލްތަކާއި، ޑިސްޓްރިކްޓް ކޯޓުތަކުގެ ނިންމުންތަކަށްވެސް ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ކުރެވޭ ނިންމުންތަކެކެވެ.[14] އަހަރެމެން ޢަމަލުކުރާ ގޮތުން ބަލާއިރު މުއައްސަސާ ބަލައިގަތުމުގައި ނިންމާ އިދާރީ ނިންމުން ހައިކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ކުރެވެއެވެ. މިފަދަ އިސްތިއުނާފަކީ ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދާއިރާގެ ތެރެއަށް ވަންނަ އިސްތިއުނާފެއް ކަމަށް ދެކެވެ.[15]

ޤާނޫނުގެ މަސްއަލަތަކަށް ބަލާއިރު ހައި ކޯޓުގެ ނިންމުމަކީ ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ކުރެވޭ ނިންމުމެއްނޫނެވެ. އަދި ކޯޓުގެ ނިންމުން ޖުޑީޝަލްރިވިއު ކުރެވިދާނެވެ. މިސާލަކަށް ކަސްޓަމް ކޯޓުތަކުން އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަދޭން ނުދޭކަމަށް ނިންމާ ނިންމުންތައް ހައިކޯޓުން ޖުޑީޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅުން ހުއްދަކޮށްފައެވެ.[16]

11- ކުރީގެ ހަވާލާ 96(ހ)

12- M v Home Office and another [1994] 1 AC 377

13- R v Parliamentary Commissioner for Standards, ex parte Al Fayed [1998] 1 WLR 669

14- R v Cripps, ex parte Muldoon [1984] QB 68 (DC), [1984] QB 686 (CA) the old patents appeal tribunals which were replaced by the Patents Court (Baldwin and Francis Ltd v Patents Appeal Tribunal [1959] AC 663), the County Court (save where it performs the functions of a superior court) and statutory tribunals in certain circumstances (where a High Court judge does not sit, and dependent upon their powers and relationship with the High Court according to its enabling statute) (R v Cripps, ex parte Muldoon [1984] QB 686

15- ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ވ. ދައުލަތުގެ ފަރާތުން {2023} (ހައިކޯޓު ނަންބަރު:-2023/HC-A/219)

16- R (Okandeji) v Bow Street Magistrates' Court [2005] EWHC 2925 (Admin), [2006] 1 WLR 674

އެހެނިހެން އިދާރާ

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު ޖުޑީޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅޭނީ ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއްގެ ނިންމުންތައް ކަމަށް މުޖުތަމަޢު ސިފައެއްގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ.[17]

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަށް ބަލާއިރު ވަކިކަންކަން ބަލަހައްޓާ ޕަބްލިކް ބޮޑީތަކުގެ ނިންމުންތައްވެސް ޖުޑީޝަލް ރިވިއުކުރުން ހުއްދަކުރެއެވެ.[18] މިއުސޫލު އަހަރުތަކެއްގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި ހުއްދަކުރެވިފައިވާތީ އެއީ ޒަރޫރީ ކަމެއް ކަމަށް ދެކެވެއެވެ. މުޖުތަމަޢު ނަޒަރުގައި ވަކިގޮތަކަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ އަދިވެސް ތަޢުރީފުކޮށްދޭ ހަމައެކަނި ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުގެ ނިންމުން ޖުޑީޝަލް ރިވިއުކުރެވެއެވެ.

ދުސްތޫރީ މައްސަލަ

ޤާނޫނު އަސާސީގެ މާއްދާއެއް ނުވަތަ މާއްދާއެއްގެ ބައެއްވިޔަސް މާނަކުރުން ޖެހިއްޖެނަމަ އެކަމުގައި ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި ބޭނީ މައްސަލަތަކާއި، ޤާނޫނެއް ނުވަތަ ޤާނޫނެއްގެ ބައެއް ނުވަތަ ޤަވާއިދެއް ނުވަތަ ޤަވާއިދެއްގެ ބައެއް ނުވަތަ ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ނެރޭ އަމުރެއް ނުވަތަ އެއިން އިދާރާއެއްގެ މުވައްޒަފަކު ކުރާ ކަމެއް ނުވަތަ ނިންމަވައިފައިވާ ނިންމުމެއްވިޔަސް ޤާނޫނު އަސާސީއާ ޚިލާފުވޭތޯ ބަލައި، އެކަމުގައި ގޮތެއް ނިންމަންޖެހިއްޖެ ކޮންމެ މައްސަލައަކީ ދުސްތޫރީ މައްސަލައެކެވެ.[19]

މިއީވެސް ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ މައްސަލަތަކެވެ. މިމައްސަލަތައް، މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ މައްސަލައިގައި މައިގަނޑު ދެތަފާތެއް ހުރެއެވެ. ފުރަތަމަ ތަފާތަކީ މައްސަލައިގެ އަސާސްގެ ތަފާތެވެ. މިމައްސަލަ ބިނާވެފައިވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީއާއި އެއްގޮތްވޭތޯ ބެލުމުގެ އަސާސްގެ މައްޗަށެވެ. ދެވަނަ އިޚްތިޞާޞް ލިބޭ ކޯޓުގެ ތަފާތެވެ. ދުސްތޫރީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚްތިޞާޞް ލިބިގެންވަނީ ހައިކޯޓަށާއި، ސުޕްރީމް ކޯޓަށެވެ.

---

[17]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (32/2021) 96(ހ)

[18]- R v Panel on Take-overs and Mergers, ex parte Datafin plc [1987] QB 815

[19]- ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީ 174(ހ) "ދުސްތޫރީ މައްސަލަ" މާނަ

އިޖްރާއަތު

ހުށަހެޅުން

ބަޔާންވުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ކުރިން ދައުވާ ހުށަހަޅާނަމަ ހުއްދަކުރުމަކާނުލައި ނަންބަރު 15 ފޯމުން ދައުވާ ހުށަހެޅިދާނެވެ.[20] އެމުއްދަތުގެ ފަހުން ހުށަހަޅާނަމަ ހުށަހެޅުނީ ލަސްވީ ކޮން ސަބަބަކާހުރެކަން ހުއްޖަތާއެކުގައެވެ.

ހުއްދައަށް އެދުން

ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގެ ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފޯމުގައި ހުށަހަޅާއުޅުން މަޤްޞަދު ސަބަބު ބަޔާންކޮށް ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދައަށްއެދި ހުށަހެޅިދާނެވެ.[21] މަޤްޞަދު އެސަބަބު ބަޔާންކޮށްދީފައި ނުވާނަމަ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަދިނުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[22] ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހަޅާނީ ނަންބަރު 11 ފޯމުންނެވެ.[23]

ހުއްދަދިނުމާމެދު ގޮތެއްނިންމުން

ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގެ ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދައަކަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އެހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމަންވާނީ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވައިގެން ނުވަތަ އަޑުއެހުމަކާނުލައި ކަމަށް ބަޔާންކުރާ މުޅިމަގު ނަމޫނާއެއް މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގައި ނެތެވެ. މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ދާތީ ވާހަކަ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވަންޖެހޭނަމަ އަޑުއެހުން ބޭނުން ހުއްދައެވެ. ނަމަވެސް ހަރަދު ނަގައްޔެއްނުވެއެވެ.[24] ވީމާ އިދާރާ ނުވަތަ އޮފީހަކުން ޤާނޫނާ ގުޅުންހުރި ވަކިފަރާތަކުން އަދާލަތު ނުވަތަ އިލްތިމާސް ނުހާއްސަ ވަކިފަރާތަކުން އަދާލަތު އިލްތިމާސް ނަމަ އެހުށަހެޅުމެއް ޖުޑިޝަލް ރިވިއުކުރުން ހުއްދައެވެ.

ވީމާ ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގެ ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދަ ހޯދުމަށްޓަކައި ހުއްދަދިނުމާމެދު ގޮތެއްނިންމުމަށް އަޑުއެހުން ބޭއްވިދާނެވެ. އަދި އަޑުއެހުން ނުބާއްވައި އެހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއްނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ. ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ދައުވާ ހުށަހެޅުމަށް ހިންގާނަމަ ދައުވާ ފުރަ ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތާ ގުޅޭގޮތުން އިޚްތިޔާރުކުރެވޭނެވެ. ނަމަވެސް ދައުވާފިލާ ހަމަޖެހޭނެ ހުއްދަ ނުލިބުނީމާ އިޚްތިޔާރުގައި ކޯޓުން ދޭންޖެހޭނެވެ.[25] މިއިޚްތިޔާރުގައި ލިޔުމުން ފޮނުވަން ހުށަހަޅާށެވެ.

20- ޕްރެކްޓިސް ޑިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ޝަރީޢަތް މަދަނީ އިޖްރާއަތުގެ ފޯމުތައް 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 58(ށ)

21- މަދަނީ އިޖްރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 64(ށ)

22- ކުރީގެ ހަވާލާ

23- މިހާލަތުގައި ހުށަހަޅާނީ ހުށަހެޅުމަށް ހުއްދަ ދޭން ފޯމެއްނެތެވެ. ވީމާ މިފޯމު ހުށަހެޅިދާނެވެ.

24- UK PD PART 54 - JUDICIAL REVIEW AND STATUTORY REVIEW Para 54.11A/54.12

25- Ibid Para 54.11

ހުއްދަނުދިނުމަށް ނިންމުން

ޖުޑީޝަލް ރިވިއު މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހަޅާ ގުޅިގެން ހުއްދަ ނުދިނުމަށް ނިންމައިފިނަމަ އެނިންމުން އިސްތިއުނާފުކޮށް ހުށަހެޅުމުގެ ހައްގު ލިބިގެންނުވެއެވެ.[26] ހުއްދަނުދިނުމަށް ނިންމާ ނިންމުމެއް އިސްތިއުނާފުކުރުމުން ނިންމުން ބާތިލު ކުރާ ހާލަތުގައި މައްސަލަ ދަރަޖައިން ބަލައިދީ ކުރިއަށްދެވޭނެއެވެ.

ރައްދުކުރުން

ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން ނުވަތަ ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އެހުށަހެޅުމަކާ އާންމު އުސޫލާއެއްގޮތަށް ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ. ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަދިނުމާއެކު ކޯޓުން ދޭ އިރުޝާދާއެއްގޮތަށް ހުށަހަޅާ ދައުވާ ފޮނުވާ ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލެއްގެ މަތިން ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ.[27]

ދައުވާ ފޮނުވައި ހިއްސާކުރަންވާނެ މަޢުލޫމާތު

ދައުވާގެ އިދާރާއަކުން ނިންމާ އިދާރީނިންމުމެއް ޖުޑީޝަލް ރިވިއުއަކަށް ހުށަހަޅާއިރު އޮންނަ ދައުވާ ފޮނުވާއިރު ހުރިހާ ބައިވެރިންގެ އިތުރުން ދައުވާގެ މައްސަލައިގައި އެކުލެވޭނަމަ ދައުވާގެ ބައިވެރިއަކަށް ޤާނޫނީ ވަކީލު ދައުވާ ފޮނުވަންވާނެއެވެ. އަދި އެއިދާރާއަކުން ދައުވާ ރައްދުވާ އިދާރާ ނުވަތަ އިދާރާތަކާއި، އެއްވެސް ކޮންމެ ފަރާތެއް ދައުވާގެ ބައިވެރިއެއް ނޫނަސް ބާރުވެރިކަމުގައި އެންގުންވާނެއެވެ.[28]

އިސްތިއުނާފުކުރުން

ދައުވާ ފޮނުވައި ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ކޯޓުން ހިމެނިގެންވާ ކަންކަން ހިމެނުމުގައި ނުވާނަމަ އެކަންކަން އިސްތިއުނާފުކޮށް ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ހުށަހެޅުން ދެވޭނެއެވެ.[29] އެހެން ދައުވާ ފޮނުވައި ހިމެނިގެންވާ އެކަމުގެ ކަންކަމުގެ އިތުރުން ހިމެނިގެންވާކަން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިސްލާމް ދީނުގެ މައްސަލަތައް ހިމެނުމުގައި ނުވާނަމަ އެކަންކަން ހިމަނައި ދައުވާ ފުރިހަމަ ކުރުމަށް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިދެއެވެ.

---

[26]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (32/2021) 280(ހ)(1)

[27]- ބާބު 09 ބައްލަވާ

[28]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 96(ނ)

[29]- R (Burkett) v Hammersmith and Fulham London Borough Council [2002] 1 WLR 1593

ހުށަހެޅުމުން ޢަމަލުކުރަންޖެހޭ

އިޖުރާއަތު

<u>ދައުވާ ހުށަހެޅުން</u>

ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަދިނުމުން ނަންބަރު 15 ދުވަސް ދައުވާ ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[30] އިޖުރާއާތު ދިފާއުވާ ގޮތުގެމަތިން ހުށަހަޅާފައި ނުވާނަމަ ހުއްދަ ބާޠިލުކުރެވިދާނެވެ.

<u>ޖަވާބު ހުށަހެޅުން</u>

އެހެން ގޮތަކަށް ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަ ލިބުން ދިފާއުނުވާނަމަ ދައުވާ ޤަބޫލުކުރާ ޖަވާބުހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[31] މިފަދައިންހުށަހަޅައި ދައުވާ ލިބޭފަރާތްތަކަށް ރައްދުކުރުވިފައި ނުވާ ޖަވާބަކަށް ރިޢާޔަތް ނުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[32]

އެހެން ގޮތަކަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހާލަތްތަކުގައި ބެލުމުގެފަހުން އެއްގޮތަކަށް ދައުވާ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން ދިފާއުވާ ހުށަހަޅާއެއްގޮތަށް ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ދައުވާ ހުށަހެޅިއިރު ޖަވާބު ހުށަހަޅަން ހާލަތްތަކުން ހާލަތެވެ. މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ޖަވާބު ހުށަހެޅުމަށް ދީފައިވާ ނުވަތަ އިޖުރާއާތުތަކާއި ގޮތުގެ މަތިން ޖަވާބު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ޖުޑީޝަލް ރިވިއުއަކީ ނިންމުމަކާއި ގުޅިފައިހުރި ކަމެއްކެވެ. މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި އާންމު އުސޫލުއެއްގެ ގޮތުން ޝަފާހީ ޖަވާބު ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ނުލިބޭނެއެވެ.[33] އާންމު އުސޫލަކީ މިއީ ކުރުގައިވީނަމަވެސް މިގޮތަށް މައްސަލަތަކުގެ ފުރުސަތުގައިވެސް އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތަކަށް ކޮންމެހެން ބޭނުންވާނަމަ ޝަފާހީ ޖަވާބު ބަލައިގަންނަންވާނެއެވެ.[34]

އިދާރީ ނިންމުމެއްގެ ނަތީޖާ އިދާރާއެއްގެ އިޚުތިޔާރުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ވާޖިބު ސާބިތުކުރާނެ ހެކިތަކެއް ޖަވާބު ހުށަހަޅާނެއެވެ. އަދި އިޖުރާއީ ގޮތުން ތަބާވާންޖެހޭ ކަންކަމަށް ތަބާވުމުގައި ނުވާކަން ސާބިތުކުރުމަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅާނެއެވެ. އަދި މީގެ އިތުރުން ނިންމުމުގައި އެކަށީގެންނުވާ ޢަމަލުތަކެއް ހިންގިކަން

---

[30]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމްބަރު މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" މާއްދާ 58(ހ)
[31]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 99(ހ)(7)
[32]- UK PD PART 54 - JUDICIAL REVIEW AND STATUTORY REVIEW Para 54.16
[33]- R v Board of Visitors of Hull Prison, ex p St Germain (No 2) [1979] 1 WLR 1401
[34]- R v Ealing LBC ex p PG [2002] EWHC 250

ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދާއިރު އުސޫލު ގޮތް ބަޔާންކޮށްދޭ ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން ހުށަހަޅާ މަސައްކަތް ޖެހޭ ހެދުމަށް ގޮތަށް 1983 ގެ ދަށުން ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދާ ބައިނުލާ ކުރުމަށް އިންޒާރު ކުރިމަތި ނުވާ ގޮތަށް ޝަރުޠުތަކެއް މިލަފުޒުއާއިމެދު ކަމެއްނުވާ ގޮތުގައި، ދައުވާ ކުރިއަށްގެންދިޔުމަށް ފުރުޞަތު އޮތުމުގައެވެ. އެހެންކަމުން ކުރިން އެއްގަމުކުރިއަށް ބޭނުންކުރިއަސް ހަމައެކަނި ޝަފާހީ ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމަށް ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހެޅިފައިވާއެވެ. އަދި މިހިންގުމަކީ އިސްތިސްނާއެއް ލިބުން ބާރުތަކުގައިވެއެވެ.

ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް ނުވަތަ ޚިލާފުވުމާއި، ދައުލަތުގެ މީހާއަށް ގެއްލުންވާގޮތަށް ހަރަކާތްތެރިވާކަން ސާބިތުކުރުމަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ.[35]

ވީމާ ދަޢުވާކުރާއިރު ދަޢުވާ ކުރުމުގައި ބާރުހިންގުމުގައި ވުޒާރާތަކުގެ މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ހުށަހަޅަންޖެހޭނެއެވެ. އަދި ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު ހުށަހަޅަނީ ކޯޓަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ހުށަހަޅާފައި ކޯޓުން އިދާރީގޮތުން ދެވޭ މަޢުލޫމާތުގެ މަތިން ހުށަހަޅަންޖެހޭނެއެވެ.

ޖަވާބުދިނުން

ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރާނަމަ ދިފާޢު ހުށަހަޅަންވާނީ، އެއްބަސްވާނަމަ ދުވަސް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.[36] މުއްދަތަކީ އެއްބަސްވާނަމަ ނަންބަރު 04 ދުވަސް، ނުވަތަ ދައުލަތުގެ ބައިވެރިން އެއްބަސްވާނަމަ ނަންބަރު 06 ދުވަސް، ނުވަތަ ދައުލަތް ދިފާޢު ހުށަހަޅާނަމަ ނަންބަރު 07 ދުވަސް، ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ހުށަހަޅާއިރު ހިޔާލު ޚިލާފުގައި ހުށަހަޅަންބޭނުންވާ ލިޔުންތައް ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

އާންމު އިޖުރާއަތު އެއްގޮތްވާގޮތުގެމަތިން ބައިން ބަދަލުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދޭންވާނެއެވެ. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ޤާނޫނުގެ އިޖުރާއަތުގެ 11 ވަނަ ބާބުން 15 ވަނަ ބާބުގެ ނިޔަލަށް އިސްވެ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ. ދަޢުވާއަށް ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތުން ރައްދުދައްކާއި އިތުރުދައްކާ ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދައުލަތުގެ ހުށަހެޅުންވާނެވެ.

[35]- R v Secretary of State for the Environment, ex p Powis [1981] 1 WLR 584

[36]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 102(ނ)

ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގެ

ދާއިރާ

ތަޢާރަފު

ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ނިންމާ އިދާރީ ނިންމުންތަކާއި، އަޅާފިޔަވަޅުތަކާއި، ދުސްތޫރީ ކަމެއް ހިމެނޭގޮތުން އެއްވެސް މީހެއްގެ ހައްޤަކަށް އުނިކަން ލިބިއްޖެކަމަށް ފެންނަނަމަ އެފަދަ އިދާރީ ފިޔަވަޅެއް އަޅާފައިވަނީ ޤާނޫނީ އިމުގެތެރެއިންތޯ ބަލައިދިނުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކީ ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއެވެ.[37]

ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަކީ ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައިގައި އަޅާފައިވާ ފިޔަވަޅެއް ނުވަތަ ނިންމުމެއް ދުސްތޫރީކަމަށް ތަޢާރަފުގެ ކަމަކަށް ނުވާނެވެ. އިދާރާތަކުގެ ފަރުދުންނާމެދު ގުޅުވައިދޭ ހައިސިއްޔަތު ޤާނޫނަކާ ގުޅޭ ވާޖިބުއަކަށް އެވާޖިބުގެ އަދާނުވާނެވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި ފަރުދުންނާއި ދައުލަތާދޭތެރޭގައި އޮންނަ ޤާނޫނީ ގުޅުންހި ވާޖިބުދާރީކަން ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަށް ހިމެނެނީ ވާޖިބުއާއިވާނެވެ.[38]

ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގައި ބަލައިދެނީ ކަމުގެ ޢަމަލު ނިންމުމާހަމައަށް ވާސިލުވި ގޮތުގެ އިޖުރާއަތުގެ ސަލާމަތްކަމެވެ. އެބަހީ ނިންމުމަށް ވާސިލުވުމުގައި ނުވަތަ ކަމެއްނިންމުމުގައި ޢަމަލުކޮށްފައިވާ ޤާނޫނީ ގޮތް އޮތްތޯއެވެ. ނުވަތަ އިޖުރާއީ ގޮތުން ހިނގައިފައިވާތޯއެވެ. ނުވަތަ ނިންމުމުގައި ވާސިލުވުމުގައި ބާރުގަބޫލުން ނަހަމައިން ބޭނުންކޮށްފައިވާތޯއެވެ. ޖުމްލަކޮށް ބުނާނަމަ ނިންމުން ނިންމާފައިވަނީ ޤާނޫނީ އިމުގެތެރެއިން ތޯ ބެލުން ފަދަ އެއްޗެއް ކަމުގައި ޖުޑިޝަލް ރިވިއުގައި ބަލައިގަންނަވާނެއެވެ.[39]

އުޞޫލީ ހުކުމްތައް

މަދަނީ އިދާރާތަކުގެ ދުސްތޫރީގައި ޖުޑިޝަލް ރިވިއުކުރުމުގައި ހުކުމްތަކުން ވަކި ހުކުމްތަކަކުން މުޚާލިފްވާން ބާރުގަބޫލުކުރެވެއެވެ. މިއިގަނޑު ތިން އަސާސެއްގެ މައްޗަށް ޖުޑިޝަލް ރިވިއު އުޞޫލުތައްވެ.[40] ޤާނޫނާ ހިލާފުވުން/Illegality، އާއި ބުއްދިއާއި ޚިލާފުވުމާއި/Irrationality or unreasonableness، އިޖުރާއީ ޤަވާޢިދު ހިލާފުވުން/Procedural impropriety ހިމެނެވެ.

[37]- މަދަނީ އިސްތިއުނާފު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 96(ހ)

[38]- R v East Berkshire HA ex p Walsh [1985] QB 152

[39]- R v Bedfordshire CC ex p Henlow Grange Health Farm Ltd [2001]

ތަފާތު ކުންފުނިތަކުގެ މިލްކިއްޔާތު ޖަހައިފާނެ ގަވާޢިދު ހުރި ބިމުގެ މިލްކިއްޔަތާއި ހަމަޖެހިފައިވާ ޤާނޫނީ ގޮތްތަކާއި ހިލާފަށް ބިމުގެ ބޭނުން ހިފުމަށް ހުއްދަ ދިނުމަށް ފިޔަވަޅު އެޅުމަށް ކައުންސިލުން ކައުންސިލް ފާސްކުރިއެވެ. ނަމަވެސް ކައުންސިލް ފާހަގަ ކޮށްފައިވާ 1990 ގެ 77 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ސްޓާޓިއުޓަރީ އޮބްލިގޭޝަން ދޫކުރަން ހުށަހެޅުމަކީ ކައުންސިލްގެ ނިންމުމެއް އަދަލު ނަކަލުކުރި ނިންމުމަކަށް ވެގެންދިޔައެވެ. ކައުންސިލުން ހުށަހަޅައިދިނުމަށް ނިންމިއިރު ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ހުށަހެޅުމެވެ. މިހުށަހެޅުމުގައި ކައުންސިލްގެ ނިންމުމަކީ ނިންމުމުގައި ހިމެނުން ސްޓެޓިއުޓަރީ އޮތް ސްޓާފުގެ ނިންމުމާ ގުޅިގެން ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނީ ބަލައިގަނެ ޤަވާޢިދުގައި ގާނޫނީ ނިންމުމެއް ކަމަށް ބަލަން ނުޖެހޭ ފަދަ އިދާރީގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތުގައި އަދިވެސް ގުޅިގެން ހުރެއެވެ.

މިއީ ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ފަރާތް އެކަށީގެންވާ ނަތީޖާ ނިންމުމުގެ ގޮތުގައި ބެލެވިފައި ބޭނުން ހިފާގޮތް ކަނޑައަޅާ ނިންމުމެވެ. މައްސަލައިގެ ހުށަހެޅުމުގެ ނަޒަރިއްޔާތު ސްޓެޓިއުޓަރީ ޢަމަލުކޮށް ކަމުގެ ސްޓާޓިއުޓް ޖެހޭ މީހުންނަށް ބަލައިގަނެވޭ މިންވަރަކީ ދެއްކި ނިންމުމަށް އަދި މިއަދާ ހަމައަށް ރިޢާޔަތްކުރާ ނުކުތާ އަދިބަދަލުގެ ރައްކާތެރިކަން ޤަބޫލުކުރަން ކަމަށް ހުކުމްކޮށްފައިވާ ރިވިއުގައި ނިންމުމެއް ކަމަކަށް ހުށަހަޅައި ގަބޫލުކުރެއެވެ.

އަދި ޖުޑިޝަލް ހުކުމުގެ ނިންމުމުގެ ފަރާތުގައި އިޖުރާއަތުތަކުގެ ގާނޫނީ ހުކުމުގެ ހިމާޔަތް މަޖިލިސްގެ ނިންމުމުގެ ސަރަޙައްދުގައި ކުރެވޭ ގޮތް ގަބޫލުކުރަމުންނެވެ.

[40]- Council of Civil Service Unions v Minister for the Civil Service [1985] AC 374,

ޤާނޫނާ ޚިލާފުވުން

ނިންމުން ނިންމާ ފަރާތްތަކުން އެމީހުންނަށް ނިންމަން ލިބިގެންވާ ބާރު އެނގެންވާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ނިންމުންތަކަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އުސޫލުގެ ދާއިރާގެ ތެރޭގައެވެ. ނިންމުން އެދާއިރާއިން ބޭރަށް ގޮސްފިނަމަ ޤާނޫނާ ޚިލާފުވުން އުފެދިއްޖެއެވެ.[41] މީގެ އިތުރުން Ultra vires acts/ލިބިފައިވާ އިޚްތިޔާރުގެ ބާރުންބޭރުގައި އެނިންމުން އެމަޤްސަދަށް ހުށަހެޅިގެން އިތުރުން ބޭރުވެފައިވާތީ ޤާނޫނާ ޚިލާފުވެއެވެ.[42]

މިފަދަ ދެކަމެއް ފުރިހަމަވާނަމަ އެއީ ޤާނޫނާ ޚިލާފު ނިންމުމެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. އެއީ:- އެނިންމުމެއް ނިންމުމުގައި ސަރުކާރުގެ ބަލަންޖެހޭ ކަމަކަށް ނިންމުމުގައި ބަލާފައި ނުވުން؛ ނުވަތަ ދެވަނަ:- އެނިންމުމެއް ނިންމުމުގައި އެނިންމުން ޢަދުލުއިންސާފު ކަމަށް ބާރުންކަމާ މަޤްސަދުން ނުވަތަ އިތުރު ބޭނުމަކަށް ބޭނުންވުމެވެ. މީގެ އިތުރުން ޤާނޫނުގެ އަސާސީ ޤާނޫނާ ޚިލާފުވުމުގެ މަސައްލަގެ ތެރެއަށް ވަންނާނެއެވެ. މިގޮތުގައި ޤާނޫނުއެއްގެ ފައިދާއުޅުމުގެ ސިފަފު ކުރިން ހިމެނެވެ. މިސާލަކަށް principle of effectiveness /ފައިދާއުޅުމުގެ އުސޫލެވެ. ނުވަތަ equal treatment/ހަމަހަމަކަމުގެ ސޫލެވެ.

R (RWE Npower Renewables Ltd) -v- Milton Keynes Council [2013]

އިމާރާތްކުރުމުގެ މިލްކިއްޔަތު ޕްލޭން ކައުންސިލުން އަލިންކަރަންޖު ނަގާ ބާބައިން/ފަންކާތަކާއި، މީހުން ދިރިއުޅޭ ސަރަހައްދު ދެމެދުގައި ހުންނަންޖެހޭ ދުރުމިން ކައުންސިލުގައި ނިންމާފައިވާ ޤަވާޢިދުގައި ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅުނެވެ. ދެމެދުކަމަށް ބެހޭގޮތުން ކައުންސިލުގައި ދެމެދު ފާސްކުރި ހަމަ އުޞޫލުތައް ދެކޭ ގޮސް ފިޔަވައިވާ ޤާނޫނާ އަދި އެސަރަހައްދުގެ ފުރުޞަތު ފުރިއަރާއި ދިމާލަށް ހުރަހެއް ފަރާތަކުން ދަޢުވާ ކުރިމަތިވެއެވެ.

ހުރިހާ ދެމެދުން މަދު ބަދަލު ޖަސޓިސްކުރުމަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ ވެސް ޤާނޫނާ ޚިލާފުނިންމުމެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް ސަރުކާރުގެ ޙަމަލާ އަންނާނީ ސަރުކާރުތަކުގެ ކުރިއަށްދާ ގޮތް ފޯރުކުރުމުގައި ސަރުކާރުގެ ޝޮޕްއިން ހުރުމުން ވިޔަފާރީގެ ގުޅުން ހިންގާއިރު ކުންފުނީގެ ބަހާ ކައުންސިލުން ނިންމި ނިންމުން ޤާނޫނާ ޚިލާފު ނިންމުމެއްކަމަށް ކަނޑައެޅިފައެވެ.[43] މިނިންމުން އެމައްސަލަ ބިނާކުރި އަސާސްތަކުގެ ތެރޭގައި ޝޮޕްއިން ސަރުކާރު އެފްރިކާއާ ގުޅުން ކަނޑާލުމަށް ބޭރުގެ ޚުދުމުން އަސާސްތަކުގައި ހިމެނިފައިއެވެ. މިގޮތަށް މިނިންމުން ނިންމުމުގެ ބަދަލުގައި ކައުންސިލުގެ ދައުލަތުގައި ސަރުކާރު ވިޔަފާރީ ގުޅުން ނެތިކުރުމުގެ މަސްލަހަތު މަޖިލީގައި ނިންމުން ބިނާކުރި ނަމަ އެނިންމުން ޤާނޫނީ ހަމައިން ބަދަލު ނިންމުމެއްކަމުގައި ބެލެވިދާނެއެވެ.

[41]- Council of Civil Service Unions v Minister for the Civil Service [1985] AC 374

[42]- R (RWE Npower Renewables Ltd) -v- Milton Keynes Council [2013] EWHC 751

[43]- R -v- Lewisham London Borough Council, ex parte Shell UK Ltd [1988] 1 ALL ER 938

ޤާނޫނާ ޚިލާފުވުމުގެ އިތުރު ގޮތްތަކުގެ ތެރޭގައި އިދާރާގެ ނިންމުމަކަށް ނުފޫޒު ފޯރުވުން ނުވަތަ އެނިންމުން ނިންމަން ހުއްދަދީފައިވާ އެހެން އިދާރާއަކާއި ނުވަތަ ފަރާތަކާ ގުޅޭ ކަނޑައެޅުމަށް ހަވާލުކުރުން ހިމެނޭނެއެވެ. މިހާ ނިންމުން ނިންމުމުގެ ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތު އޮތް އިދާރާއަކުން ނުވަތަ ފަރާތަކުން އެނިންމުން ނިންމުމުގެ ބާރު އެހެން ފަރާތަކާ ހަވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ. ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި އިދާރީކަމެއް ޖެހިގެން ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ނުވަތަ އެޖެންސީއެއްގެ ގޮތުގައި އެމަސައްކަތް ކުރުމަށް ހަވާލުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި، އެމަސައްކަތް ކުރަންޖެހޭ މީހާގެ ނަމުގައި devolved/އެމަސައްކަތް ކުރުން ހަވާލުކުރެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް މިނިސްޓަރަށް ހަވާލުކުރެވިފައިވާ ކަމެއް މިނިސްޓަރު ބެއްލެވޭ ސިވިލް ސާވިސް މުވައްޒަފަކަށް ކުރެވިދާނެއެވެ.[44]

ޤާނޫނުން އެނިންމުން އޮންނަންޖެހޭ ގޮތަކަށް އެއިދާރާއަކުން ފުރުޞަތު ނުދީ ގޮތެއް ޑެލިގޭޓްކުރުން ކަމުގައިވާ ހާލަތްވެސް ޤާނޫނާ ޚިލާފުވުމުގެ މާނައިގެ ތެރެއަށް ވަދެގެންނެވެ. އިޚްތިޔާރީ ބާރެއް ބޭނުން ކުރާއިރު، އެކިއެކި މިންގަނޑުތަކަށް ބަލާފައި ކުރެވިދާނެއެވެ. ކަމެއް ފެއިލުވުމުގެ ވަސީލަތްތަކެއް ގޮތުގައިވެސް ބަލާފައިވާނެއެވެ.

އިޚްތިޔާރީ ބާރުގެބޭނުން ހިފުމުގައި، ޤާނޫނީ ގޮތުން ރިޢާޔަތް ކުރަންޖެހޭ ކަމަކަށް ރިޢާޔަތް ނުކުރުން އޮތުމަކީ ނިންމުމުގެ މައްސަލަ ނުފޫޒު ފުރުޞަތުވާކަމަށް ބެލެވޭނެ ހާލަތްތަކެވެ. މިފަދަ ހާލަތް އާންމު އުސޫލަކުން ކަނޑައެޅެން މަނާކުރަނީ ޤާނޫނާއި ޚިލާފުވުމުގެ ގޮތުގައެވެ.

<u>އިމުން ބޭރުވުން</u>

އިމުން ބޭރުވުން/Ultra vires acts ވަޒަންކުރެވޭނީ ކޮންމެ މައްސަލައެއް ވަކިވަކިން އެމައްސަލައިގެ ވަޒަނުގެ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބަލައިގެނެވެ. އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން ތަފާތުކަން ރިޢާޔަތް ކުރެވިދާނެއެވެ. އެއީ:- ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ނިންމާ ނިންމުންތަކާއި ނިންމުމަށް ހުއްދަދޭ ޤާނޫނަކު ކުރުން ހުއްދަކުރާ ކަންކަމާއި، އެނިންމުން ނިންމުމުގައި ލިބިގެންވާ ބާރުގެ ދާއިރާ ނުވަތަ އޭގެ ބާރާ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބަޔާންވާކަމެވެ. ދެއީ:- އެނިންމުން ނިންމާފައިވާ އުސޫލު ޙަޤީޤަތުގައި އެނިންމުމެއް އޮތް ޤަވާޢިދާ ދާއިރާގެ ތެރޭގައި ހިމެނުމެވެ.

<u>ޤާނޫނީ ގޯސް</u>

ޤާނޫނު ތަފްސީރު ކުރުމުގައި ގޯހެއް/Errors of law ހަދައިފި އޮތުމަކީ ބޮޑުމަކީ ޤާނޫނާ ޚިލާފު ވެފައިވާތީ ބެލުމުގައި ބަލަންޖެހޭ އާންމު އުސޫލެކެވެ. ޤާނޫނީ ގޯހުގެ މުރާދަކީ ޤާނޫނު ތަފްސީރުކުރުމުގައި ނުވަތަ ފަހުމްކުރުމުގައި ގޯސްހަދައިފިނަމައެވެ. މިސާލަކަށް ގަވަރުނަރު މިއީ ޤާނޫނުތަކުގައި ގޯސް އާންމުކަމެއް ދިނުމެވެ.

44- Carltona Ltd -v- Commissioner of Works and Others [1943] 2 All ER 560

ތަޠުބީޤު ކުރުމުގައި ގޯސް ހަދާފައިވާނަމަ އާއްމު އުސޫލުތަކާ ގޮތުން އިންސާފުގެ ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅިދާނެވެ.[45]

ވާޤިޢީ ގޯސް

ވާޤިޢާ ދެނެގަތުމުގައި ގޯހެއް/Error of fact ހިނގައި އޮތުމަކީ ސަބަބާއި ސަވާލުކޮށްފައިން ބަލާއިރު ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅުން ސަބަބެއް ކަމަށް ނުބަލައެވެ.[46] ވާޤިޢީ ގޯސްތަކީ ރިވިއު ކުރެވޭނީ ހުދޫދުތަކެއްގެ ނުވަތަ އިމެއްގެ ތެރޭގައެވެ.[47] ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ކުރަންވާނީ އިންސާފުން އެއްކިބާވުމުން އެކުލެވޭ މިންވަރަކަށް ވާޤިޢާތަކެއް ދެނެގަތުމުގައި ގޯސް ހަދާފައިވާނަމައެވެ. އެމިންވަރަކީ ގޯސް ހަދާފައިވާކަމުގައި ބެލެވޭނީ އަންނަނިވި ކަންކަން ފުރިހަމަވާނަމައެވެ.

- އެވާޤިޢާއެއް ވުޖޫދުވިކަމުން އޮޅުން އަރާފައި އޮތުން؛
- ދައުލާ ކުރިމާ ނުވަތަ ޝަކުވާއަށް ވަގުތުވަގުތަކީ އެކަމާ ޖިންސާމާންޖެހޭ ފަރާތަކުން ނުވުން؛
- ނިންމުން ނިންމުމަށް މައިގަނޑު ގޮތުގައި އަސަރުކުރި ނުވަތަ ޖައުހަރީ ގޮތެއްގައި ނިންމުން ރިޢާޔަތްކުރެވިފައިވާ ކަމަކަށް އޮޅުން ވުން؛ މިއެވެ.[48]

[45]- R. v Bedwellty Justices Ex p. Williams [1997] A.C. 225; [1996] 3 W.L.R. 361, summarising the relevant case law beginning with Anisminic Ltd v Foreign Compensation Commission (No.2) [1969] 2 A.C. 147; [1969] 2 W.L.R. 163 and continuing with South East Asia Fire Bricks Sdn Bhd v Non Metallic Mineral Products Manufacturing Employees Union (1981) A.C. 363; [1980] 3 W.L.R. 318 and Re Racal Communications Ltd [1981] A.C. 374; [1980] 3 W.L.R. 181; see also R. v Lord President of the Privy Council Ex p. Page [1993] A.C. 682; [1992] 3 W.L.R. 1112 esp. at 701

[46]- R v Hillingdon London Borough Council, ex parte Puhlhofer [1986] AC 484

[47]- R (Alconbury Developments Ltd) v Secretary of State for the Environment, Transport and the Regions [2001] UKHL 23, [2003] 2 AC 295

[48]- (E v Secretary of State for the Home Department [2004] EWCA Civ 49,[2004] QB 1044). (See also R (Ross) v West Sussex Primary Care Trust [2008] EWHC 2252 (Admin), [2008] 11 CCL Rep 787; Connolly v Secretary of State for Communities and Local Government [2009] EWCA Civ 1059, [2009] NPC 114; and R (March) v Secretary of State for Health [2010] EWHC 765 (Admin), [2010] Med LR 271 ~)

ބުއްދިއާއި ފުށުއެރުން

ޖުޑީޝަލް ރިވިއުއަށް މައްސަލަ އާންމު ގޮތެއްގައި ހުށަހެޅޭނީ ނިންމުމަކީ ބުއްދިއާއި/irrationality ފުށުއަރާ ނިންމުމެއް ކަމަށް ބުނެވޭ. މިއަސާސްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅިފައިވާ އިދާރީސިޔާސަތުތަކުގެ މަޝްހޫރު ދަޢުވާއަކީ އެއްނިންމުމަކީ އަކަށީގެންވާ ޝަރުޢީއްޔަތުކަން ކަނޑައެޅުމާއި ކުރި ޝަރުޢީކޯޓު ދެކެވޭ ހުކުމެއް ނިމިފައިވާ މައްސަލައެކެވެ.[49]

Associated Provincial Picture Houses Ltd -v- Wednesbury Corporation [1948]

ދަޢުވާ ކުރާފަރާތަކީ ވެނެސްބަރީ ކޯޕަރޭޝަނެވެ. ޝަރުޢީއްޔާގެ މައްސަލައަކީ. އެއީ ފަނަރަ އަހަރުން ދަށުގެ ކުޑަކުދިން ބައިސްކޯފުތަކަށް ވަދެވޭގޮތަށް ހުޅުވުމާ ގުޅިގެން ކުރިމަތިވި ކަނޑައެޅުމުގެ ހުއްދަ ދިނުމުގެ ޝަރުޠަކާ ބެހޭ މައްސަލައެކެވެ. ކޯޓުން ނިންމީ ލިބިފައިވާ ބާރުގެ ތެރެއިން ކަމަށެވެ. އަދި ކޯޓުން މިފަދަ ޝަރުޠުތައް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ހިމެނޭ ގޮތަށް ދައުލަތަށް ލިބިދޭކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ.

އެކަށީގެންވާ ނިންމުމަކަށް ނުވުން ނުވަތަ ބުއްދިއަށް ފޯރުކޮށްދެވޭނެ ނިންމުމަކަށްވުން މިއުސޫލު އިޖުރާއަތުގެ ތެރޭގައި އެކުލެވިގެންވެއެވެ. ނުވަތަ އުފެއްދުމުގެ ފަރާތުގެ ހިކުމަތުގެ ތެރޭގައި އެކަށީގެންވާ ގޮތުން ދޭހަވާ ނިންމުން ބާރުވެރިކަމާއި ބައިސްކޯފުގެ ބޭނުމުގެ ކުރިން ދަޢުވާކުރާ ގޮތުން ބެހެއްޓުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކަންކަމުގެ ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ދާއިރާ ބުއްދިއާއި/irrationality ފުށުއަރާ ނުވަތަ ބުއްދިއާއި ފުށުއަރާ ނިންމުމެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައިގަނެވިދާނެއެވެ.

- އެހެން ފަރާތްތަކުގެ މަސްލަހަތު ބެލުމާއި ގުޅޭ ހުއްދަ ނުވަތަ ކަނޑައެޅުމަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކަށްވުން،
- ހުއްދަ ނިގުޅައިގަތުމުގެ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކަށްވުން ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަށް ބޭނުންކުރާ ހުއްދަ ކަނޑައެޅުން؛
- ނިންމުން ފުރިހަމަނުވުން؛
- ލިބިފައިވާ ބާރު ހިންގުމުގައި ނުހައްގު ގޮތަކަށް ހަރަކާތްތެރިވުން؛
- ދަލީލުތަކާއި ހެކިތަކާ އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ބަލައި ދިރާސާކުރުމާއި ބާރުގެ ހިމާޔަތް ހޯދުމުގައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަށް ބަލައިނުގަނެވިފައިވާ ނިންމުމަށް ނުވަތަ، ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ނިންމުމަކަށްނުވުން؛
- ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ރިޢާޔަތް ނުކުރުން އަދި؛

49- ASSOCIATED PROVINCIAL PICTURE HOUSES, LIMITED v. WEDNESBURY CORPORATION., [1948] 1 K.B. 223

- ލިބިފައިވާ ޤާނޫނީ ބާރު ނަހަމައިން ބޭނުންކޮށްފައި އޮތުން؛
- އެކަށީގެންނުވާ ގޮތަކަށް ޢަމަލުކޮށްފައި އޮތުން؛
- އިދާރީ ހަމަހަމަކަންނުހުރުން؛ މިއެވެ.

ގޯސް މަޤްޞަދު

ވަކިމަޤްޞަދެއްގައި ނިންމުން ނިންމުމުގެ ބާރު ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކަށް ދީފައި ވަނިކޮށް އެމަޤްޞަދުނޫން އެހެން މަޤްޞަދެއް ހާސިލުކުރުމަށް ނިންމުން ބިނާކޮށްފައި އޮތުނަމަ އެއީ މަޤްޞަދުން ބޭރުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަމުގައި ބެލެވޭނެ. މިސާލަކަށް ސައުތު އެފްރިކާގައި ހުރި ކުންފުނީގެ މަސްލަހަތުތަކާއި އެތަނުން ނަގައި ދުރަށްލުމުގެ ބޭނުމުގައި ވަކިކުންފުންޏެއްގެ އުފެއްދުންތަކެއް ބަލައިނުގަތުމަށް ނިންމުމެވެ.[50] ނަމަވެސް ހަރަދު ކުރުމާއި، ދަރަނިވުމާ ގުޅޭގޮތުން މަހުރުދު ކުރިއަށްދާނެ ބާރުލިބިދީ މުއާމަލާތް ކުރުމަކީ ގޯސްމަޤްޞަދެއްގައި ކުރާ މުއާމަލާތްތަކަކީ ބާޠިލުވާނެއެވެ.[51]

އަސްލު އުސޫލުގެ ގޮތުން ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދާއި މަޤްޞަދު ދަރަނިގޮތުގައި ކޮޅުން ބަލައިގަނޭ ބާރުގެ ނަމަވެސް އިބާރާތުގެ ޒާހިރީ މާނައާއި، އަސްލު މާނައެވެ. ފާސްކުރުން ފުރިހަމައިން ދޭހަނުކުރެވޭނަމަ ނަމަވެސް އެދެން އަނގަބަސް ޤާނޫނު އުސޫލުތަކުގައި ޤާނޫނު ހަދާ މަޖިލީހުގެ ވިސްނުން ދަށުގެމަޤްޞަދު ބަލަން ނަމަވެސް ރަޖިސްޓްރީކުރަން ބަލަންވާނެ.[52] މިއުސޫލަކީ ޤާނޫނުގެ އަސްލު މާނަދަނެގަތުމުގައި ބަލަންޖެހޭ އުސޫލެއްކަމެވެ. ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދު ސަރުކާރަށްވާނަމަ ޤާނޫނުގެ މަޤްޞަދާ ޚިލާފުވާ ގޮތަށް ދެކޮޅަށް ނިންމުމެއް އަދިވެސް ގެއްލުމެއް އެކަށީގެންވާނެއެވެ.[53]

ގޯސް ނިޔަތް

އެއީ މަޤްޞަދަށް ޚިލާފުވާ ގޮތަކަށް އެއީ ގޯސް ނިޔަތެއްގައި ނިންމާފައިވާ ކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް އެމްޕްލޯއީން، މީހަކަށް ގެއްލުން ދިނުން، ޖަޒާ މަސްއޫލިއްޔަތުން ހިފެހެއްޓުން. އެހެންނަމަވެސް ހާސިލުކުރަން ބޭނުންވާ މަޤްޞަދުތަކަށް ފާއިތުވާ މަޤްޞަދު ފިޔަވާ އެހެން އެހެން މަޤްޞަދެއް ހާސިލްވާނެ އެއީ ހިލާފަށްކުރާ ނިންމުމެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް ޚިޔާނާތްތެރި ފާހަގަކޮށްލެއްވުމަށް ހާސިލްކުރާ ނިންމުމެއްގައި އެހެންނަމަވެސް އަނިޔާވެރި/maliciously ގޮތެއްގައި ބާރުގެ ބޭނުން ކުރެވިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ކައުންސިލް ދާއިރާގެ އާބާދީގެ ވިޔަ ނޫސް މަޖައްލާތަކަށް ކުރަނިކޮށް ކުރާ ޖަރީމާ އެއް ސިޔާސީ މަޤްޞަދުތަކަށް ކޮށްފައިވާ ކުރުމަކެވެ.[54]

---

[50]- R v Lewisham London Borough Council, ex parte Shell UK Ltd [1988] 1 All ER 938
[51]- Crédit Suisse v Allerdale Borough Council [1997] QB 306
[52]- Pepper v Hart [1993] AC 593
[53]- (R (Ben Hoare Bell Solicitors) v Lord Chancellor [2015] EWHC 523 (Admin), [2015] 1 WLR 4175
[54]- R v Derbyshire County Council, ex parte The Times Supplements Ltd (1991) 3 Admin LR 241

ތަޤުދީރީ ބާރު ބޭނުންކުރުން މަހުދޫދުކުރުން

ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން rigid policy/ޤައިދުކުރެވިފައިވާ ސިޔާސަތުތަކެއް ގެންގުޅުނަމަ ތަޤުދީރީ ބާރުތައް މަހުދޫދު ކުރުމާ/Fettering of discretion ބުނެވޭނެވެ. ޚިޔާރާއިގެން އެއް ސިޔާސަތުތަކެއް ހުރިހާ ހާލަތްތަކެއްގައި ތަންފީޛު ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ހާލަތްތަކަށް ރިޢާޔަތް ކުރެވޭނެ ސިޔާސަތުތަކެއް ހުންނަންޖެހޭނެއެވެ.[55]

މިސާލަކަށް ބަންދުގައި ހުރިމީހާ ބައްދަލު ނުކުރެވޭ ގޮތަށް ސިޔާސަތު ހެދުމަކީ ޤާނޫނާ ޚިލާފުކަމެކެވެ. ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ނިންމާ ނިންމުންތައް ތަހުޤީޤުކުރުމުގައި ޢަދުލުއިންޞާފުވާގޮތް ވަރަށްކައިރިން ބަލަން/Scrutinise ވާނެވެ.

ހުއްދަނޫން ގޮތެއްގައި އެހެންފަރާތަކާ ބާރު ހަވާލުކުރުން

ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ނިންމަންޖެހޭ ނިންމުންތައް ނިންމަންވާނީ އެބާރެއްދީފައިވާ އިދާރާއަކުންނެވެ. ވަކިމީހަކާ ހަވާލުކުރައްވާ ކަންކަން ނިންމުމުގެ ބާރު ބޭނުން ކުރަންވާނީ އެމީހަކެވެ. ޤާނޫނުގެ ނަޞްގައި މުޚްތަޞަރުކޮށް އެބާރު އެހެންފަރާތަކާ ހަވާލު ކުރުން ހުއްދަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި މެނުވީ އެބާރެއް އެހެން ފަރާތަކާ ހަވާލުކުރެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.[56] ބާރުލިބިގެންވަނީ ވަކިކޮމިޓީއަކަށް ނަމަވެސް މެންބަރުންތަކަކަށް ކަމަށްވާނަމަ އެއިން އެކަކަށް އެބާރު ބޭނުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

ސަރުކާރުގެ މިނިސްޓްރީތަކަށް ދީފައިވާ ބާރު މިނިސްޓަރުގެ ބަދަލުގައި ދަށުން އޮފިސަރުންތަކަށް އެބާރު ބޭނުން ކުރުން ހުއްދަކުރަމުން ކޯޓުތަކުން ބަލައިގަނެފައިވެއެވެ.[57]

އެކަށީގެނުވުން

ކަމުގެ ހަތަރުފަރާތަށް ބެލުމަށްފަހު ނިންމުމުގައި ވިޔަސް އެކަށީގެންވާ ބަޔަކާ އެކަށީގެންނުވާފަދަ އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި އެނިންމުން ނިންމާފައި ނުވާކަމަށް ބުނުމުގެ ފުރުޞަތު އޮންނާނެއެވެ. އެކަށީގެން ނުވާ ނިންމުމެއްކަން ސާބިތުކުރުމަށް overwhelming/ސާބިތު ނިންމުމެއްކަން ސާބިތުކޮށްދޭންޖެހޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް ސައުތު އެފްރިކާގެ ޓޫރަކަށް އެކުލަބުގެ މެންބަރަކު ދިއުން ހައްޤުވުމަކަށް ބާރު އެރުމުގެ ގޮތުން ރަގުބީ ކުލަބެއްގެ މުދަލުން އެކުލަބު މަހުރޫމްކުރުމަކީ ނިންމުމެވެ.[58]

[55]- British Oxygen Co. Ltd v Board of Trade [1971] AC 610
[56]- (General Council of Medical Education and Registration of the United Kingdom v Dental Board of the United Kingdom [1936] Ch 41
[57]- Carltona Ltd v Commissioners of Works [1943] 2 All ER 560
[58]- Wheeler v Leicester City Council [1985] AC 1054

ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ނިންމަންޖެހޭ ކަމަކާގުޅޭ އެކަށީގެންވާ މައުލޫމާތު ހޯދައި ބެލުމަކާނުލައި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ އެކަށީގެންނުވާ ނިންމުމެއްކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ.[59]

<u>ރިއާޔަތް ނުކުރެވި އޮތުން</u>

ރިއާޔަތްކުރަންޖެހޭ ކަމަކަށް ރިއާޔަތްނުކުރެވި އޮތުމަކީ އެކަށީގެންނުވާ ނިންމުމެއްކަމަށް ބެލެވޭނީ ކަމުގައެވެ. ނުވަތަ ބަލަންޖެހޭކަމަކަށް ރިއާޔަތްކޮށްފައި އޮތުމަކީވެސް މިފަދަކަމެކެވެ.[60] އިޚްތިޔާރުކަމާއި، ސިޔާސަތުތަކާވެސް ކަމެއްނިންމުމުގައި ބަލަންޖެހިދާނެ ތަކެއްޗެވެ. އެފަދަ ހާލަތްތަކުގައި އެކަމަކާގުޅޭ ގޮތުން ބަލަންޖެހޭ ސިޔާސަތުތަކަށް ނުވަތަ އިޚްތިޔާރަކަށް ނުވަތަ ގައިޑްލައިންތަކަށް ރިއާޔަތް ނުކުރެވިފައިވަނަމަ ޖުޑިޝަލް ރިވިއު ކުރެވިދާނެއެވެ.[61] ބަލަންވާން ކަންކަމަކީ ކޯޓަށްކަން ޤާނޫނުގައި މުޅިފަހަރަކުން ނުވަތަ ނުދިރިސާކަމުވެސް ބަޔާންކޮށްފައި ހުރިދާނެއެވެ. މިގޮތުން ޤާނޫނުތަކާގުޅޭ އަންނު އުސޫލުތަކަށް ނިންމުން ނިންމުމުގައި ރިއާޔަތްކުރަންވާނެއެވެ.[62]

ނިންމުން ނިންމުމުގައި ހާލަތަކަށް ބެލުމަކަށް ނުވަތަ އަސާސްތަކެއް ނިންމުމުގައި ނެތްނަމަ އެނިންމުމަކީވެސް އެކަށީގެންނުވާ ގޮތަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ.[63] އެކަށީގެންނުވާ ކަމެއްގެ ސަބަބުން ނިންމުމަކީ އަސަރުކުރާތަނުގައި އޮތަކަން ސާބިތުކޮށް ދިނުން ލާޒިމުކަމެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ އަސަރުކުރިކަމަށް ޖެއްސޭނީ ކަމެއްކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމުން ފެނުނެވެ.[64]

ރިއާޔަތްކުރަންޖެހޭ ކަމަކަށް ރިއާޔަތްކުރުމުގެ ސަބަބުން ތަފާތު ނަތީޖާއެއް ނުކުމެދާނެކަމުގެ ބެލުމަކީ މައިގަނޑު ސުވާލެވެ.[65] ރިއާޔަތް ނުކުރެވުނު ކަމަކަށް ރިއާޔަތްކުރި ނަމަވެސް އެކަމުގެ ސަބަބުން އަސަރުކުރި މިންވަރެއް ވަޒަންކުރަންވާނެއެވެ.

[59]- (Secretary of State for Education and Science v Tameside Metropolitan Borough Council [1977] AC 1014; R (Pharmaceutical Services Negotiating
Committee) v Secretary of State for Health [2018] EWCA Civ 1925, [2019] PTSR 885

[60]- For example, the court held that a borough council took into account irrelevant (philanthropic) considerations in deciding to overpay its staff, and also failed to take into account relevant considerations of comparable wages and the costs of living (Roberts v Hopwood [1925] AC 578).

[61]- R (Jeeves) v Gravesham Borough Council [2006] EWHC 1249 (Admin), [2007] 1 P & CR 15

[62]- (CREEDNZ Inc. v Governor General [1981] 1 NZLR 172

[63]- AJ (Liberia) v Secretary of State for the Home Department [2006] EWCA Civ 1736, LTL 15/12/2006

[64]- R v Inner London Education Authority, ex parte Westminster City Council [1986] 1 WLR 28

[65]- W v Special Educational Needs Tribunal (2000) The Times, 12 December 2000

[66]- R v University of Liverpool, ex parte Caesar- Gordon [1991] 1 QB 124

<u>ބާރު ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުން</u>

ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން އެމީހުންނަށް ލިބިދީފައިވާ ބާރު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުން މަނާކުރުމުގެ މަޤްޞަދުގައި ޤާނޫނީ ބާރު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރުން އެއީ ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ކުރެވޭނެ ސަބަބެއް ގޮތުގައި ކޯޓުތަކުން ބަލައިގެންފައިވެއެވެ.[67]

ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއްގެ އަމުރެއް ނުވަތަ ވަޢުދަކީ ޤާނޫނީ ހުއްދަ އިސްތިސްނާއީ ހާލަތެއްގެ ގޮތުގައި ބެލެވެއެވެ.[68] ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ގެންގުޅޭ ވަކިއުސޫލެއް ނުވަތަ އާދަކާދައެއް ނުވަތަ ވަޢުދަކަށް ހުރުމަތްތެރިކަން ރިޢާޔަތްކުރޭ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ނެތިނަމަ އެއާ ޢަމަލުކުރަންވާނެވެ. އެގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއްގެ ރަސްމީ ޒިންމާއެކެވެ. ނުވަތަ އާންމު މަސްލަހަތުގައި އަދާކުރަންޖެހޭ ޤާނޫނީ ޒިންމާއެކެވެ. މިއީ އަދުލުވެރި ގޮތް އަމަލުކުރުމުގެ އުސޫލުގެ ބައެކެވެ. އަދި އިދާރާތަކުން އާންމުންނާ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ކަންކަން ހިންގައި ތަރުތީބު ކުރުމާގުޅޭގޮތުން ކަމެކެވެ.[69] substantive legitimate expectation/ޖައުހަރީ ހުއްދަ އިސްތިސްނާގެ އުސޫލު މިއުސޫލަށް ކިޔައިދެނެވެ. މިއުސޫލަކީ އިސްތިސްނާއީ ހާލަތްތަކެއްގައި ހާއްސަ މަންފާތަކެއް ވަކިފަރާތްތަކަށް ނުވަތަ ފަރާތްތަކަކަށް ލިބިދިނުން ހުއްދަކުރާ އުސޫލެކެވެ. މިއިސްތިސްނާތަކުގެ އިތުރުން ބޭރުވުމަކީ ބާރުގެ ބޭނުން ނަހަމައިން ބޭނުންކުރުމަށް ބެލެވޭނެވެ.[70]

<u>އަސްބާބުގައި ނުހިފުން</u>

އަސްބާބުތަކުގައި/Proportionality ނުހިފުމާ ބުނެވީ facet of irrationality/ބުއްދިއަށް ގަބޫލުކުރަން ދަތިވުމާ ބުނެވޭ ވަޒަން އަށެވެ. މިދަރަޖަގައި ތަފާތެއް އެކުލެވިގެން ނުވެއެވެ.[71] tests of proportionality/ ތަނާސުބުގެ އުސޫލުގައި، އަސްބާބުތަކަށް ތަބާނުވުން/unreasonableness އާއި ދެއުސޫލަކީ އެއްހަމަޖެހޭއެއް ނުދެކޭ ދެއުސޫލެއްނޫނެވެ. އެހެން ނަމަވެސް ދެއުސޫލުގައި ކައިރިވާ ގުޅުންތަކެއް ހުއްޓެވެ.

ތަނާސުބުގެ އުސޫލަކީ ފަރުދީ ހައްޤުތަކާގުޅުންހުރި އުސޫލެކެވެ.[72] އަދި ޖުޑީޝަލް ރިވިއުކުރުމުގައި ތަތްބީޤު ކުރެވޭނެ އުސޫލެއްވެސްމެއެވެ.[73] ދައުލަތުގެ އިދާރާއިން ނިންމާ ނިންމުންތަކުގައި ޖައުހަރީ ހަޤީޤަތުގައި

---

[67]- Padfield v Minister of Agriculture, Fisheries & Food [1968] A.C. 997; [1968] 2 W.L.R. 924
[68]- (R v Liverpool Corporation, ex parte Liverpool Taxi Fleet Operators' Association [1972] 2 QB 299)
[69]- (R (Nadarajah) v Secretary of State for the Home Department [2005] EWCA Civ 1363, The Times, 14 December 2005
[70]- R. v Inland Revenue Commissioners Ex p. Unilever Ple [1996] S.T.C. 681, R. v Inland Revenue Commissioners Ex p. Preston [1985] A.C. 835; [1985] 2 W.L.R. 836
[71]- (R v Secretary of State for the Home Department, ex parte Brind [1991] 1 AC 696; R (Keyu) v Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs [2015] UKSC 69, [2016] AC 1355
[72]- R v Secretary of State for the Home Department, ex parte Pegg [1995] COD 84
[73]- (R v Highbury Corner Justices, ex parte Uchendu (1994) 158 JP 409

ރިއާޔަތްކޮށްފައިވާނަމަ ފައިސާއާއިގުޅޭ ކަންކަމުގައި ތަނާސުބުގެ އުސޫލަށް ޢަމަލުކޮށްފައި ނުވުމަކީ އޭގެޒާތުގައި ނިންމުން ބާޠިލުކުރަންޖެހޭނެ ސަބަބެއްނޫނެވެ.[74]

<u>އިރާދީ ހަމަހަމަކަން ނެތުން</u>

އާންމު އުސޫލެއްގެ ގޮތުން irrationality/ބުއްދިއާއި ޚިލާފުވުމަކީ ޖުޑިޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅިދާނެ ސަބަބެކެވެ. މިއާތަފާތުވާނަމަ ޢަމަލުކުރަންޖެހޭނީ ތަފާތު އުސޫލަކަށެވެ. ކޯޓުތަކުން އިރާދީ ޤާނޫނާގުޅޭ ކަންކަމުގައި ބުއްދިއާ ޚިލާފުވުމުގެ އުސޫލަށް ޢަމަލުކުރަން ދަށްކޮށްލާފައިވެއެވެ.[75]

މިސާލަކަށް ދަނޑުވެރިންގެ އާންމު މަސައްކަތްތެރިންނާ ތަފާތު މިނިވަން ވޭޖެއް މަޝްރޫޢުގެ ދަނޑުވެރިކަން ކަންކުރާ ފަރާތަކަށް ހަމަޖެއްސުމެވެ. މިއުސޫލަކީ އެއްގާރަކަށްގައި މިބާ ފަރާތްތަކަށްވާގޮތު އިރާދީ ހަމަހަމަކަން ޤާއިމުކުރުމުގެ އުސޫލާ ޚިލާފުކަމެކެވެ.[76]

މިސާލަކަށް އެއްބާވަތެއްގެ ހުކުމްތަކުގައި ތިބޭ ގައިދީން ތަފާތު ޖަލުތަކުގައި ތިބިކަމުގައިވިޔަސް އިރާދީ ގޮތުން އެމީހުންނާމެދު ހަމަހަމަ އުސޫލަކުން ޢަމަލުކުރުމެވެ.[77]

---

[74]- (Lough v First Secretary of State [2004] EWCA Civ 905, [2004] 1 WLR 2557

[75]- (R (Gallaher Group Ltd) v Competition and Markets Authority [2018] UKSC 25, [2019] AC 96

[76]- (R (Middlebrook Mushrooms Ltd) v Agricultural Wages Board of England and Wales [2004] EWHC 1447 (Admin), The Times, 15 July 2004

[77]- (R (Lowe) v Governor of Liverpool Prison [2008] EWHC 2167 (Admin), [2009] Prison LR 197

އިޖުރާއީ އަދުލުވެރިކަން

ފެށުން

އިޖުރާއީ އަދުލުވެރިކަން ނެތުމުގެ އުސޫލު/Procedural impropriety ބިނާވެފައިވަނީ މައިގަނޑު ދެއަސާސެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހުން މަނާކުރާ އުސޫލާއި/the rule against bias،[78] ދޮކްޓްރިނުގެ ދަޢުވާގައި އަޑުއެހުމުގެ އުސޫލާއި/the right to be heard[79]، މިދެއުސޫލުގެ މައްޗަށެވެ.[80]

އިޖުރާއީ އަދުލުވެރިކަން ފާއިތު ކުރުމުގެ ތެރޭގައި ނިންމުން ބިނާކުރި ސަބަބުތައް އެންގުމުގެ ހައްޤުވެސް ހިމެނެގެން ދެއެވެ. އިޖުރާއީ އަދުލުވެރިކަން ނެތްކަމަށް ބެލޭ ހުރިގޮތްތަކެއް ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވުމާއި، ނިންމުން ނިންމުމުގައި ޢަމަލުކުރާ ގަވާއިދުތަކާ ޚިލާފުވުމާއި، ނިންމުން ނިންމި ސަބަބު ބަޔާންކުރެވިފައިނުވުމާއި، އިސްތިސްނާ ކުރުން ހުށަހެޅުމަށް ފުރުޞަތު ނުދިނުމާއި، އިސްތިސްނާ ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދީފައިނުވުން ހިމެނެއެވެ.

އެންމެ އިދާރާތަކުން ގޮތްނިންމުމުގެ ބާރު ކޯޓުތަކުން މަޝްވަރާގޮތުގައި ދިނަފަހަރުތަކެއް އުނގެނުމުން ނިންމާނޭގޮތް ކޯޓުތަކުގައި ބައެއްކަމެއްގައި ހުރެވެ. މިގޮތުގައި ކޯޓުތަކުން ތަފާތުން ޤާނޫނުތަކުގައި ބަޔާނެއް ހިލާފުވުމުގެ ނަތީޖާއަކީ އިޖުރާއީ އަދުލުވެރިކަން ނެތްކަމަށް ބެލުމެވެ.[81]

ކޯޓުތަކުގައި ނިންމުން ގެންދާ ބައެއް ކަންކަމުގައި ޤާނޫނީ ނިޒާމުގެ ބައެއްގައި ކޯޓުތަކުން އެންމެގެ/common law ނިޔަމުގައި އާއްމު ވެއިވާކަން ނިޔަމުތަކުގެ އުސޫލުގެ ބޮޑުބައެއް ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހުމުގެ އުސޫލާއި، natural justice/ދެޢުވާނުގެ ދެފަރާތުގެ ޤާނޫނުގެ އުސޫލާއި، އަޑުއެހުމުގެ އުސޫލާ ހިލާފުވުމަކީ އިޖުރާއީ އުސޫލުގެ ބޮޑުބައި ހިމެނޭކަމެވެ.

އިޖުރާއީ އުސޫލާ ހިލާފުވުން

ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ނިންމާނިންމުމެއް ނުވަތަ ކުރާކަމެއް އިޖުރާއީ އުސޫލާ ހިލާފުވެގެން ނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ކޯޓުތަކުގެ ބަޔާނުގައިވާ ގޮތުން އިދާރީ ނިންމުމެއް ނިންމުމުގެ ކުރިން ސުވާލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ނުދީ ނިންމުމަކީ ބާތިލު ފަދަ ކަމެކެވެ.[82] ވީމާ ކޯޓުން އިޖުރާއަތުތަކާ ފުދިއްޖެ މިންވަރުން ބަލައި ނިންމުމަކީ ކުރަނީއެވެ.[83]

[78]- Nemo judex in causasua(there should be an absence of bias with no person being a judge in their own cause).
[79]- Audi alteram partem (hear both sides)
[80]- Kanda v Government of Malaya [1962] AC 322.
[81]- Bradbury v Enfield London Borough Council [1967] 1 WLR 1311
[82]- R v Lambeth London Borough Council, ex parte N [1996] ELR 299
[83]- Bank Mellat v HM Treasury (No. 2) [2013] UKSC 38, [2014] AC 700

ސިވިލް އިޖުރާއަތު

ޤާނޫނު އާންމުގައި އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ލިބުމުގައި ސިވިލް އިޖުރާއީ އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރަން ބާރުއަޅައެވެ. އިންސާފުވެރިކަމާއެކު އަމަލުކުރުމަކީ ޖަޖުން ޤާނޫނު ލާޒިމުކުރާކަމެކެވެ. މުހިއްމު އިޖުރާއަތު ނެތްނަމަ ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ކަންކަންކުރުމުގައި އަދުލުވެރިކަމާއެކު ކަންކަން ކުރުމަށް ލާޒިމުކަމެއްގެ ގޮތުގައި އިންފަރާދީ/އިސްތިސްނާއީ ކަރުދާސް. ހާއުސްކޮޓަރި ޓެކްސީ ހައުސްކީޕަރާއި، މަސްވެރިކަމަށްގެ ކަންކަމުގައެވެ.[84]

ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހުން

ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހުމަކީ އިޖުރާއީ އަދުލުވެރިކަން ނެތްކަމަށް ބުނެވިދާނެ ހާލަތެކެވެ. މިވާހަކަ މަޝްހޫރު ޖުޑީޝަލް ރިވިއުއަށް ހުށަހެޅޭ ވަރަށް މަދުފަހަރެއްގައިކަމަށް ދެކެވެ. ފޯމުކަން ބޭނު ގޮތެއްގައި ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާކަމަށް ތުހުމަތުކުރެވޭފަދަ އެކަން ދެނެގަތުމަށް ކުރިމަތިވާ ސުވާލަކީ ތެދުވެރި ބަޔަކު މަޢުލޫމާތު ލިބިގެން ހުރި ނަމަ ޖެހޭނެ ގޮތް މަސައްކަތެއްގެ ފަރާތްކުރާނެކަމަށް ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާކަމަށް ބެލޭނެ ސަބަބުތަކެއް ފެންނަން ހުރިތޯއެވެ.[85] އެގޮތަށް ސަބަބުތަކެއް ފެންނާނެ ހުރިނަމަ ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާ ނިންމުމެއްކަމަށް ބެލިދާނެއެވެ.

ގޮތުގައި ފަރާތްތައް ޖެހި މަސްއޫލިއްޔަތު އެކަށީގެން ގޮތް ނިންމުމުން ތަފާތުވާނެއެވެ. އަމަށްވުރެ ނަޒާހަތު ސިފައިގައި އަޑުއަހާ މަސްއޫލިއްޔަތެއް ވިޔަސްކަމެވެ. މަސްއޫލު ދަށުގައި ކަންހުރި ދުނިޔަކަށް ބެލިދާނެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާ ބެލޭނެ ހާލަތެއް ހުރިތޯ ބެލިދާނެއެވެ. ދެވަނަ ކަމަކީ ކަންކަން ދެނެގަތުމަށް މަޢުލޫމާތު ހުރި މީހެއްގެ ނަޒަރުން ބަލާއިރު އެހެންމީހެއްގެ މަސައްކަތްތަކުގައި އިޚްތިޔާރުކުރާ ގޮތަށް ވަކިފަރާތަކަށް ޖެހިފައިވާ ކަމަށް ބެލުމުގެ ބެލުމެވެ.[86]

ގޮތުގައި މީހެއްގެ މާލީ ނުވަތަ މާލީގުޅުން މަސައްކަތެއް ހިތްހަމަކުރުމުގައި ވިޔަސް އެކަމާގުޅޭ ގޮތެއް ނިންމަން އެދިގެން ބައިވެރިވެގެން ނުވާނެއެވެ. އެކަމުގައި ހިތާ ފަރާތަކާ މަސްއޫލިއްޔަތު އޮތީސް އަދި އެނިންމުމުގެ ސަބަބުން އެދިގެން ބައިވެރިވެގެން ނުވާނެއެވެ. މަސައްކަތް އުފެއްދުމުގައި ކަމެއް ނިންމުމުގައިވެސް އެދިގެން ބައިވެރިވެގެންނުވާނެއެވެ.[87]

ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއްގެ ނިންމުމެއް އެކަމުގައި މާލީ މަސްއޫލިއްޔަތު ހިތާ ބައިވެ ނުވަތަ އާއިލީ ވިޔާނެއެއްގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހިތާ ފަރާތަކުން ބައިވެރިވެގެން ނުވާނެއެވެ. މިއުސޫލުން އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއް

84- R v Liverpool Corporation, ex parte Liverpool Taxi Fleet Operators' Association [1972] 2 QB 299
85- Magill v Porter [2001] UKHL 67.
86- Porter v Magill [2001] UKHL 67, [2002] 2 AC 357; See also Bolkiah v Brunei Darussalam [2007] UKPC 62, LTL 9/11/2007 and Miley v Friends Life Ltd [2017] EWHC 1583 (QB), LTL 4/7/2017
87- (R v Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate, ex parte Pinochet Ugarte (No. 2) [2000] 1 AC 119, subsequently applied in Locabail (UK) Ltd v Bayfield Properties Ltd [2000] QB 451 and East Northamptonshire District Council v Secretary of State for Communities and Local Government [2012] EWHC 4377 (Admin), (2012) 156 (47) SJLB 31

ހުށަހަޅާނެވެ. މިސާލަކަށް ޕްލޭނިން އޮތޯރިޓީގެ ޑިވެލޮޕްމަންޓްގެ ޕޮލިސީ ގައިން ނުވަތަ ލިބިގެންވާ ސަބަބުތަކެއްގެ ތެރެއިން ދިފާޢުގައި އެޕްލިކޭޝަން އެކްސެޕްޓް ކުރުމަށް ޕްލޭނިންކުރުމުގެ ޝަރުޠުތައް ހުށަހެޅުމަށް ފުރުޞަތު ދޭން ދޫކުރެވިގެން ކުރާނެއެވެ.[88] މިއާ ހިލާފަށް މިސާލަކަށް ޕްލޭނިން އޮތޯރިޓީއެއް ކޮމިޓީއަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ކަނޑައަޅައިފައިވާ ހުކުމެއް ދޭން ޕްލޭނިންގ އޮފިސަރުގެ ރިޕޯޓުގެ ފުރިހަމަ ކަންކަމާއި ޕްލޭނިން ކޮމިޓީއަށް ހުށަހަޅާފައި ތަޢާރުފުކޮށް ދިނުމަށް ޚިޔާލު ކުރެވިދާނެއެވެ.[89] މިފަދަ ކޮމިޓީ ރިޕޯޓްގައި މީހުންގެ ޚިޔާލު ދެނެގަތުމަށް ބޭނުންވާ މަޢުލޫމާތު ނުހިމަނައިގެން ކޮމިޓީއަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ނަމަ ޝަކުވާތަކެއް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ވީއިރު ކޮމިޓީއަށް އެޅުނު ބައްޔިނާއިގެ ސަބަބުން ޑިސިޝަނަކަށް ޢަދުލުއިންސާފާއެކު ރިޕޯޓް ޤާނޫނީ ގޮތުން ކުރެވިފައިވާކަން ހާޒިރުކޮށް ދޭން ފުރުޞަތު ދޭން ޝަކުވާތައް ކޮމިޓީއަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ކަމަށް ކޮމިޓީއަށް ވީ ހިސާބުން ފުރުޞަތު ދޭންޖެހެއެވެ.[90]

ޢަދުލުވެރި އަޑުއެހުން

އިންސާފުވެރި ގޮތުގައި ޢަދުލުއިންސާފު ހޯދުމުގެ ޙައްޤު/right to a fair hearing ކިޔައި ބަޔާނުކުރުމާއި،

ހުކުމްދިނުމުގެ ފުރުޞަތު ދޫނުކުރާ ގޮތުން، ކޮމިޓީގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅާފައި ހިމެނޭ ޝަރުޠުތަކެވެ.

ހުށަހެޅިފައިވާ ކަމަށް ލަފާގެ ފުރުޞަތު ދޭންވާނެއެވެ.

އިޖުރާއީ ޢަދުލުވެރިކަން ކުރުމުގައި މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ހިއްސާކުރުމަށް ނަގާ ދެ ފަރާތުގެ ވާހަކަ އަޑުއަހަން ޝަރުޠުތަކެވެ. ޤާނޫނީ ކަމަށް ހިތުމަށް ކުރެވޭ ކޮމިޓީއެއް ދެކޮޅަށް ޢަދުލުވެރިކަން ޤާއިމުކުރުމަކީ ކަންތައްތަކެވެ. އިންސާފުވެރި ގޮތުން ކަނޑައަޅާ ޤާނޫނީ ގޮތުން ޢަމަލުކުރުމުގެ ގޮތުން ޝަރުޠެވެ. އިންސާފުވެރި ގޮތުގައި ޝަރުޠުތަކުގެ ފަރާތަށް ދެނެގަތުމަށް ބަޔާނުކޮށްދޭ ފަރާތުގެ އަޑުއެހުން އިންސާފުގެ ވާޖިބު.

ބާރުއަޅާ ފަރާތުގައި ޢަދުލުވެރި ހުކުމްގެ މުސްތަޤުބަލުކޮށެވެ.[91]

ފާހަގަ ކުރެވޭ މިސާލަކީ ވަކިން ޕްރޮޖެކްޓެއް ޢަދުލުވެރި ވަކިކުރުމުގެ ދެނެގަނެވޭ ގޮތުގައި ހިފުން ކޮންމެ ޤާނޫނަކީ ފުރިހަމަ އިންސާފު ނުވަތަ ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ވަކިތަކުގެ ތެރެއިން ފުރުޞަތު ދޭން ކަނޑައަޅާނެއެވެ. މިފަދަ ޝަރުޠުތަކެއް ބެހެއްޓުމުގައި ފުރުޞަތު ބާރުގެ ޤާނޫނީ ކޮމިޓީން ހުށަހަޅާ ގޮތަށް ފަރާތްތަކުގެ ކަނޑައަޅާފައިވާނެއެވެ.[92]

---

[88]- R v Secretary of State for the Environment, ex parte Kirkstall Valley Campaign Ltd [1996] 3 All ER 304
[89]- R (Persimmon Homes Ltd) v Vale of Glamorgan Council [2010] EWHC 535 (Admin), LTL 22/3/2010
[90]- Broadview Energy Developments Ltd v Secretary of State for Communities and Local Government [2016] EWCA Civ 562, [2016] JPL 1207
[91]- Ridge v Baldwin [1964] AC 40
[92]- R (Island Farm Development Ltd) v Bridgend County Borough Council [2006] EWHC 2189 (Admin), [2006] NPC 100

ސަބަބު ބަޔާންކުރުން

އިދާރީ ނިންމުމެއް ނިންމުމުގައި ސަބަބު ބަޔާންކުރުން ލާޒިމްކުރާ ނައްޞެއް ނެތެވެ. މިގޮތަށް ނައްޞެއްނެތުމަކަށް މައުލޫމާތު ހޯދައި ލިބިގަތުމުގެ ހައްޤު ދަށުން ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުގައި ހުންނަ މައުލޫމާތު ހޯދައި ލިބިގަތުމުގެ ހައްޤު ޤާނޫނަކުން އެކަށައަޅާފައިވެއެވެ.[93] މިޤާނޫނަކީ ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުގެ މައްޗަށް ހާމަކުރުމުގެ އުސޫލު ވާޖިބު ބަޔާންކުރާ ކުރުވުއްކަމަށް ވާތީ ފަސްބާހީ ނިޒާމަތް ނުވަތަ ކޯޓުތަކުން ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ހައްޤުތަކާ ގުޅިގެން ނިންމާނިންމުންތަކުގައި ސަބަބު ބަޔާންކުރުން ލާޒިމް ކުރެވިދާނެވެ. މިގޮތަށް އުސޫލުތަކެއް އިސްތިއުނާފު ކޯޓަށް ކަނޑައެޅިދާނެވެ. ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުތަކަށް ބަލާއިރު މިގޮތަށް އުސޫލުތަކެއް ޤާނޫނީ ނިންމުންތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެއެވެ.[94]

ހައްޤާ ގުޅުން ހުރި ނިންމުމެއް އެނިންމުމުގައި ވާސިލްވި ސަބަބުތަކެއް ބަޔާންކުރުން ޤާނޫނުން ލާޒިމް ކޮށްފައި ނެތްނަމަވެސް ނިންމުން ނިންމާފަރާތްތަކުން ހާމަކުރާ ކަންކަން ނިންމުމުގައި މަގުފަހިކުރާ ސަބަބުތައް ބަޔާންކޮށްދިނުމަކީ އާންމު ވާޖިބެކެވެ. ވީމާ މައިގަނޑު ދާއިރާތަކުގައި އިދާރީ ނިންމުމުގައި ސަބަބު ބަޔާންކުރަން ޖެހޭކަން ކަނޑައަޅާފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެއެވެ. ދެވަނަ ކަމަކީ ސަބަބު ބަޔާންކުރުމުގެ އިސްކަން ދޭއިރު ކުރުވުންކަމަށް ނުބެލެވޭނެ ހާލަތެވެ. ދެވަނަ ހާލަތަކީ ނިންމުން ސަބަބާނުލައި އަޖައިބު/aberrant ކަމަށް ބެލެވޭ ހާލަތެވެ.[95] މީގެ އިތުރުން އާންމުކޮށް ޤަވާޢިދުކުރުމުން އަދިވެސް ހިފާފައި ކަމެއް ނިންމާނަމަ އެއިރުން ސަބަބު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.[96] މިހާލަތުގައި ސަބަބު ބަޔާންނުކުރާނަމަ އެނިންމުން ބާޠިލުކުރެވިދާނެވެ.[97]

ޝަފާފުވުން

އިދާރާއަށް މުޖުތަމަޢަށް ނުވަތަ ނުސީދާގޮތުގައި ޝަފާފުވުން ލާޒިމް ވެއެވެ. މިގޮތުން ލާޒިމުކޮށްފައިވާ ހާލަތުގައި އެވާޑް ޚާއްޞަގޮތެއްގައި އެއީ އިންސާފުގެ ހައްޤުތަކާއި ބެލޭނެއެވެ. އަދި ލިބިފައިވާ ބާރު ނަހަމައިން ބޭނުން ހިފާކަން ބެލޭނެ ސަބަބެކެވެ.[98] ގިނަދާއިރާތަކުގައި ޝަފާފު ވަރަށް މުހިއްމު ދައުރެއް އަދާކުރެއެވެ. މިސާލަކަށް ރަށުކައުންސިލްތަކަށް ލިބިގެންވާ ޒާތީބިން އުނިބަޔާންތަކަށް ހިނގުމުގައި އެއީ ކައުންސިލްގެ ޖަލްސާތައް އާންމުކޮށް ހުޅުވާލެވޭ ކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ހާލަތްތައް ހިމެނޭ ގޮތަށް ޤާނޫނުގައި އެކަން ކުރުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[99]

---

[93]- މައުލޫމާތު ލިބިގަތުމުގެ ހައްޤުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 1/2014) 2(ހ)

[94]- Hasan vS ecretary of State for Trade and Industry [2008] EWCA Civ 1312, [2009] 3 All ER 539

[95]- R v Ministry of Defence, ex parte Murray [1998] COD 134 the Divisional Court confirmed that although the law did not at that time recognise a general duty to give reasons, there was a perceptible trend towards an insistence on greater transparency in decision-making.

[96]- R v Islington London Borough Council, ex parte Rixon [1997] ELR 66 & R (Save Britain's Heritage) v Secretary of State for Communities and Local Government [2018] EWCA Civ 2137, [2019] 1 WLR 929)

[97]- R v Westminster City Council, ex parte Ermakov [1996] 2 All ER 302

[98]- R (Dudley Metropolitan Borough Council) v Secretary of State for Communities and Local Government [2012] EWHC 1729 (Admin), [2013] BLGR 68

[99]- އިދާރީ ދާއިރާތައް ލާމަރުކަޒީ އުސޫލުން ހިންގުމުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 7/2010) 23(ވ)

ފަރުވާ

ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދެވޭނެ ވަކިބާވަތްތަކުގެ ފަރުވާއެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި މުބައްޔަން ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ރުޖޫޢު ވާއިރު މިފަދަ މައްސަލަތަކުގައި ފަރުވާއެއް ގޮތުގައި mandatory order/ކުރަންޖެހޭ އަމުރާއި، quashing order/ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރާއި، މަނާކުރުން/prohibition order މުގެ އަމުރުނެރެވިދާނެވެ.[100] މިފަރުވާތަކުގެ އިތުރުން ކަމެއް ކުރުން ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކުރާއަމުރު/injunction އާއި، ކަނޑައެޅުން/declaration މުގެ ފަރުވާވެސް ދެވިދާނެވެ.[101]

ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ނިންމި ނިންމުމެއް ނުވަތަ ނުކޮށްދޫކޮށްލެވިކަމެއް ނުވަތަ ކޮށްފައިވާ ކަމެއްގެ ފަރުވާއެއްގެ ގޮތުން ކުރެވޭ ޖުޑީޝަލް ރިވިއު އަމުރެއް ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތުން ވަކިފަރުދެއްގެ މައްސަލަ ނުނެރެވޭނެކަމަށް ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޔާތަކުގައި ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.[102]

ވަކިގޮތަކަށް އަމަލުކުރުމަށް އަމުރުކުރުން

ވަކިގޮތަކަށް އަމަލުކުރުމަށް އަމުރުކުރުން/Mandatory orders ނުވަތަ ކުރަންޖެހޭ އަމުރަކީ އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމުތަކެއް އަދާކޮށްފައި ނުވާނަމަ ދޭން ފަރުވާއެކެވެ. މިއަމުރަކީ އިދާރާތަކުން ކަނޑައެޅުން ފުރިހަމަކޮށް އެވެކަން ސާބިތުވާނަމަ ދޫކުރާން ފަރުވާއެކެވެ. ބައެއްފަހަރު ބާރުލިބިގެން އެކަމުގެ ތަނެއް އިދާރާއަކަށް ނުވަތަ އޮފީހަކަށް ލިބިދީފައިވާ އިލްތިޒާމްގެ ބޭނުން ކުރަން ދަށުގެ ދެއްކުން ހިފެހެއްޓެވެ.[103]

އަދާކުރަންޖެހޭ އަމާނާތް އިލްތިޒާމާތެއްގެ މިބާވަތުގެ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެވެ. އަދި ޤާނޫނީ ހިލާފުއަމަލުތައް ނުވަތަ ކަމެއް ކުރުމަށް އަމުރެއްނުކުރެވޭނެވެ.

ވަކިކަމެއް ކުރުމުގެ ނުވަތަ ނިންމުމެއް ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތުންވެސް ކޮށްފައިވާކަމެއް ނުވަތަ ކުރުމަށްދާކަމެއް ހުއްޓުވުމަށް ނުވަތަ ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ބާތިލުކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރެވޭނެވެ. އަދި އެކަމެއް ކުރުމުގެ ނުވަތަ ނިންމުމެއް ޤާނޫނީ ހައިސިއްޔަތުން ނޫން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކާގުޅިގެން ވަކިގޮތަކަށް އަމަލުކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކުރާ އަމުރެއް ނުކުރެވޭނެވެ.[104]

---

[100]- UK civil procedure rule 1998 No 3132(L.17) SCHEDULE 1 RSC order 53 rule 1
[101]- Ibid rule 54.2 & 54.3
[102]- R. v Barnstaple Justices Ex p. Carder [1938] 1 K.B. 385. See also Re Daws (1838) 8 A. & E. 936; R. v Maguire and O'Sheil [1923] 2 I.R. 58; and Re Clifford and O'Sullivan [1921] 2 A.C.
[103]- R v Poplar Borough Council, ex p London County Council (No 2) [1922] 1 KB 95
[104]- R. v Barnstaple Justices Ex p. Carder [1938] 1 K.B. 385.

ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރު

ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރާއި/Quashing order، މަނާކުރުމުގެ އަމުރުގައި އުޅޭފަދަ އެއްގޮތް ކަންކަން ހިނގައެވެ. މިސަބަބާހުރެ މިދެ އަމުރުގެ ވާހަކަ ގެންދާއިރު ގެންދެވޭނީ އެކުއެކީގައެވެ. މިދެއަމުރުގައި މައިގަނޑު ތަފާތުތަކެއް ހުރެއެވެ. ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރު ނެރުމުގެ ކުރިން އިބްތިދާއީ މަރުޙަލާގައި ނެރެވޭ އަމުރެއްކަމުގައި މަނާކުރުމުގެ އަމުރު ބެލެވިފައިވެއެވެ. ކަމެއް ކުރަންޖެހި އެކަމެއް ނުކުރެވި އޮންނަ ހާލަތުގައި ދެންވީ ކަމެއް މަނާކުރުމުގެ އަމުރެއް ކޯޓަށް ނުނެރެވޭނެވެ. ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރު ކުރެވޭނީ ކޯޓަށްވާ ކަމަކީ ބަހައްޓަކަށެއްކަމުގައި ނުވާނަމައެވެ. ބައެއް ހާލަތުގައި މިދެއަމުރު އެކީއެއްފަހަރާ ނެރެވިދާނެއެވެ.

ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރަކީ ޖުޑީޝަލް ރިވިއު މަރުޙަލާގައި އިންސާފުދަމަހައްޓާތަރާޒުގެ ދެކެވިފައިވާ ދަރުމަވެރިކަމާއި ގުޅިގެން އެދެއްވާގައި ހިމެނޭ ނިސްބަތުން ބާޠިލުކުރުމުގެ ކުރާއަމުރުތަކެވެ. މާނައަށް ނިސްބަތުން ބާޠިލުކޮށް ދެއްވާލިބޭފަރާތުން ނިސްބަތްވާ ނިސްބަތުން ކޯޓުން ފަރަގަރު ކަންކަމުގެ އަރިހުގައި ބަލައިދިނުމަށް ދެއްވާލިބޭ ފަރާތަށް ތަޢާރުފް ނުވަތަ އެނިސްބަތުން ނިސްނި ފަރާތަށް އެންގުމެވެ.[105] މިޢަމަލަށް ސާޓިއޯރަރީ/certiorari އޯޑަރު ކިޔައެވެ.

ކޯޓުން ކަނޑައެޅި އުސޫލުތަކުގެ އަރިހުގައި ގޮތުއްނިސްބަތުން ނިސްބަތުން އިޢުތިރާޒަކަން އެންގުން ޚިޔާލުފާޅުކޮށް ނުވަތަ ކޯޓަށް އެނިސްބަތުން ގޮތުގަނޑައެޅުމުގެ ކަނޑައެޅުމަށް ފަރާގާތުގެ ކަނޑައެޅިފަހުގެ މިދީ އުފުލި ސޮވާލުކަވެ. މިދާއިރާ ކުރު ގޮތަކަށް ޖަވާބުދާރީވާން ބޭއްޓަވާނެވެ.

މަތިން އިޢުލާނު ޤާނޫނުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ތަޢާރުފުކުރާ ޖުޑީޝަލް ރިވިއު ޤާނޫނުއަސާސީގައި ފަރާގަދުކަމުގެ އަރިހުގައި އަދާކުރެވޭ ގޮތުން ނިސްބަތުން ނިސްބަތުން ފަރާތްތަކުން އަމުރުކުރާކަން މަތިން އިޢުލާނުގެ އެކަން އެމަސްއޫލު ކުރުމަށް ކަނޑައަޅާ ޙައްޤުތަކެވެ. އަސާސީޤާނޫނުގެ މަތިން އިޢުލާނު ޤާނޫނުގައި އަދި ޤަވާއިދުގައި ޖުޑީޝަލް ރިވިއުގެ ތަސައްވަރުތަކުގެ ސަރަޙައްދު އުސޫލުތަކަށް އަދި ތަޢާރުފުކޮށްފައި ބާރުތަކުގައިވާފައިވާނެއެވެ.

ވީމާ ބާޠިލުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއެކު އަމުރު ކޯޓުގެ ހުކުމާ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ ކަމުން ގޮތެއް ނިސްބަތުން އަމުރުކުރުވިދާނެވެ. ނުވަތަ ނިސްބަތުން އެނިސްބަތުން ތަޢާރުފް ނިސްބަތު އަމުރު ބަދަލު ގޮތެއްނިސްބަތުން އަމުރުކުރުވިދާނެވެ. ނުވަތަ އެނިސްބަތުން އެމަނާ ބަޔާންކުރާގައި އޮންނަނަމަ ފައިސާއެއް ކަނޑައެޅުމުގެ ބާރު ޤާނޫނުކަން ކޯޓަށް ލިބިދޭފައިވާ ނިސްބަތުން އޮންނަނަމަ ފައިސާއެއް ކަނޑައަޅައި އެންގިދާނެވެ.[106]

105- UK civil procedure rule PD PART 54 - JUDICIAL REVIEW AND STATUTORY REVIEW Rule 54.19(2)(b)

106- Ibid

<u>މަނާކުރުމުގެ އަމުރު</u>

prohibiting order/މަނާކުރުމުގެ އަމުރަކީ އިދާރީބާރުން ބޭނުން ކަމެއް ކުރުންމަނާކުރުމުގެ އަމުރެކެވެ. މަނާކުރުމުގެ އަމުރާއި، ބާޠިލުކުރުމުގެ އަމުރުގައި އަމުރު ނަގާވާ ވަގުތު ފުރުސަތާއި، އަވަސް ވުޒޫހާވާ އިތުރު ތަފާތެއް ނެތެވެ.[107] އެބަހީ މިއީ ވަގުތީ ފުރުވާގެ ގޮތުގައި މައްސަލައިގެ ތެރޭގައި ކޯޓަށް ނުކުތުވިދާން އަމުރެކެވެ. މަނާކުރުމުގެ އަމުރެއް ނެރެވޭނީ ޤާނޫނާއި ޚިލާފު އަމަލެއް ހުއްޓުވުމަށެވެ.[108]

ހަވާލާ ދީފައިވާ ޤަޟިއްޔާގައި ދައުވާ ލިބޭފަރާތުން ޓެކްސީ ލައިސަންސް ދޫކޮށްދިނުމާ ފަރާތްތަކަށް ދީފައިވާ ގެރެންޓީއާ ޚިލާފަށް ޓެކްސީ ކުރުމުގެ އިތުރު ހުއްދަތަކެއް ދިނުމަށް ނިންމުމެވެ. މިނިސްޓްރީއާދެކޮޅަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން ކޯޓުން މަނާކުރުމުގެ އަމުރެއްނެރުނެވެ.

<u>ކަމެއް ކުރުން ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކުރާއަމުރު</u>

Injunction/ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ނެރޭއަމުރަކީ އާންމުގޮތެއްގައި މަނާކުރާ ނުވަތަ ވަކިގޮތަކަށް އަމަލުކުރުމަށް ކުރާ އަމުރާއި ވަކިންކުރާ އަމުރެކެވެ.[109] ލިބިފައިވާ ބާރުގެ ބޭރުން ކަމެއްކުރުން/ultra vires ނަގާކުރުމަށް ނުވަތަ އެކަކު ބަދަލެއް ހުއްޓުވުމަށް ކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކުރާ އަމުރެއް ކުރެވިދާނެއެވެ.[110] އަދި ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ނުވަތަ އަދާކުރަންޖެހޭ ވާޖިބެއް އަދާކުރުމަށް އަންގައި އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ.[111]

މިއަމުރަކީ ކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް އަންގާ އަމުރު ނުވަތަ ކަމެއް މަނާކުރުމަށް ނެރޭ އަމުރުތަކުގެ ތެރެއިން ދެފަރާތް ދުވަހުގައި މުސްތަޤުބަލުގައި އަންނަ ގެއްލުން ތަނބީހު ކުރާ އަމުރެކެވެ. ހައްޤެއް ހިމާޔަތްކުރުމަށް ދައުލަތުގެ މައްސަލަ މިފަދަ އަމުރެއް ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[112]

އާންމު އުސޫލުގެ ގޮތުން ކުރިޔަށް ހިނގަހިނގާ ހުރަސް ޖެހޭގެ ކަމެއްގައި ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ކުރާއަމުރެއް ނެރެނީ ވަގުތީގޮތުންނެވެ. މިސާލަކަށް އިމާރާތް ކުރުން ނުވަތަ އިމާރާތް މަރާމާތު ކުރުމުގެ މަސައްކަތް ހުއްޓުވުމަކަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް އަމުރެއްނުކުރެވޭނެއެވެ.[113] ނުވަތަ ފުރި ހުރުމަތެއް ހުއްޓުވުމަކަށް

107- R v Electricity Commissioners, ex p London Electricity Joint Committee Co (1920) Ltd [1924] 1 KB 171, Atkin LJ
108- R v Liverpool Corporation, ex p Liverpool Taxi Fleet Operators' Association [1972] 2 QB 299
109- M v Home Office [1994] 1 A.C. 377 at 415E
110- R. v North Yorkshire CC Ex p. M [1989] Q.B. 411
111- R. v Kensington and Chelsea RLBC Ex p. Hammell [1989] 1 Q.B. 518
112- R v Advertising Standards Authority Ltd, ex p Vernons Organisation Ltd [1992] 1 WLR 1289
113- Attorney General v Staffordshire CC [1905] 1 Ch. 336 at 342 (a case where a declaration was sought in respect of liability to maintain and repair a highway)

މިއުސޫލު ގުޅޭ ތަކާއްކަމުގައި އިސްތިސްނާ ވިޔަސް އުސޫލުތަކުގައި އާންމު މިއީ[114] އަމުރުއަންގައިދޭންވާނެއެވެ. ކިޔައިދޭން ނުވާނެއެވެ. ބައެއް ހާލަތްތަކުގައި އާންމު ޚިދުމަތެއް ހުއްޓުވާލުމުގެ ބަދަލު ކުރަން އަންގާނެއެވެ.[115]

ކަނޑައެޅުން

declaration/ކަނޑައެޅުމަކީ ޤާނޫނީ ހާލަތެއް އޮޅުކަން ނުވަތަ ނިޒާމަކަށް ކަނޑައެޅުމެވެ. ނުވަތަ މިއީ ޤާނޫނީ ނުވަތަ ޙައްޤުތައް ވަޒަނީކަން އުފެދިދާނެ ސަލާމަތްވެފައިވާނެ ކޯޓުން ނިންމުމެކެވެ. މިސާލަކަށް ފަތުރުސަވީ ސަލާމަތަން ވުމުގެ ބަދަލުގައި، މަސްލަހަތެއް އޮތް ދޭފަރާތް ދެމުދެކައި ދެބަސްވުމެއް ނުވަތަ އިސްލާހެއް އޮތް ސަލާމަތަން ވާނެއެވެ.[116] އިދާރީގޮތުން ޤަރާރުކުރައި މިފަދަކަމަކާ ދަޢުވާ ކުރެވޭ އުފެދުން ފިޔަވަޅެކެވެ.[117] ތަންފީޛު ކުރުމުގެ ބާރުލިބިފައިވާ ހުކުމަކާއި ކަނޑައަޅައި ކުރާ ހުކުމްތަކާބެހޭ ވާނެއެވެ. ކަނޑައަޅައި ކުރާ ހުކުމްތަކަށް declaratory judgment އަށް ކިޔައިދޭނެއެވެ. ހުކުމްތަކުގައި ހުރިހާ ޖެހޭގޮތް ތަންފީޛު ބާރުލިބިގެންވާ މިފަދަ ނިންމުމްތަކުގައި ނުހިމެނޭނެއެވެ. ދެފަރާތުގެ މެދުގައި ޤާނޫނީ ވާޖިބުތައް ނުވަތަ ބައެއްޕަހަރު ސަލާމަތު އުފެދިފައިވުން، ކަނޑައެޅުންތަކުގެ ޖަވާބުދާރީ ބައެއްފަހަރުން ވަގުތީ ވަގުތުން މަދުފަރާތްތަކުގައެވެ. މިގޮތަށް ނިންމުމްތަކުގައި ދައުލަތަށް މިހާރު ތަންފީޛު ކުރަންޖެހޭ އަމުރެއް އޮޅުވާލައި ނުވާނެއެވެ.[118]

މިސާލަކަށް :- ދައުލަތް ކުރިމަތިވި ދެފަރާތުގެ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ކަނޑައެޅުމެވެ. ނުވަތަ ދައުލަތް ކުރިމަތިލާން އާންމު އިދާރާތަކުން ޒިންމާދާރީ ނިޒާމު އެއްގެ ބާރުއެޅުމާ އެންމެފަހުން ކަނޑައަޅާ ކަނޑައެޅުމެވެ. ކަނޑައެޅުމާގުޅޭ އިތުރު މަޢުލޫމާތު 66 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.

[114]- Attorney General v Colchester Corp [1955] 2 Q.B. 207; cf. Gravesham BC v British Railways Board [1978] Ch. 379 at 403–405. See also Attorney General v Ripon Cathedral (Dean & Chapter) [1945] Ch. 23; Dowty Boulton Paul Ltd v Wolverhampton Corp [1971] 1 W.L.R. 204 at 211–212 (maintenance of airfield; injunction prohibitory in form but mandatory in substance).
[115]- Warwickshire CC v British Railways Board [1969] 1 W.L.R. 1117
[116]- Russian Commercial and Industrial Bank v British Bank for Foreign Trade Ltd [1921] 2 AC 438
[117]- Dyson v Attorney-General [1912] 1 Ch 158
[118]- Warwickshire CC v British Railways Board [1969] 1 W.L.R. 1117

އަޒުހަރުން ބާއްވުން

ހުރަހަގުދުގެ ހުއްދަތާގެ

ދަޢުވާ ހުރަހަގުދުގެ ހުއްދަތަށް އެދި ހުރަހަގުދަން ގޮވާ ނިކުމުމަން އަޒުހަރުމުއް ބާއްވަން ޖެހޭނަމަ އަޒުހަރުން ބާއްވަދާނެވެ. އިތުރު ތަފްސީލު އިސްލާ ބަޔާންކޮށްފައިވާނެވެ.[119]

އިބްތިދާއީ އަޒުހަރުން

އިބްތިދާއީ އަޒުހަރުން ބާއްވައި މަޤްސަދަކީ ހައްދުކުރުމަށް ހައްދުކުރަން ފުރުސަތުދީ ހައްދުކުރަން ބޭނުންވާނަމަ ނުވަތަ ހައްދު ނުވިނަމަ މަޤްސަދެއްގެ ޖުރުމު ކަނޑައަޅައި އިޖުރާއާތު ސަރީއަތު ހިނގަންވާނެވެ. އިބްތިދާއީ އަޒުހަރާގެ ތަފްސީލުތައް ބާބު 42 އިން 45 އާދެމެދުގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.

ސަރީއަތުގެ އަޒުހަރުން

ސިއްރު އަޒުހަރުން ބާއްވުން ސަރުކާރުގެ ހާމަކުރާ ފުރަތަމަ އަޒުހަރުންތައް ބާއްވަންވާނީ ހުކުމާލައިގެންނެވެ. އާންމު ދުސްތޫރުގެ ގޮތުން ދެކުނު ރިވިއުގެ ދަޢުވާ ކުރިއަށް ދާނީ ފާސްނި ނުކުތާތަކާއި، ހިތާބު ހުކުމާއި މައްސަލަތަކެވެ. އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކުގައި ދުސްތޫރީ ސަރަހައްދު ހިނގާ ބަޝް އަހާކަނ ނުޖެހޭނެވެ. ސަރީއަތުގެ އަޒުހަރާގެ އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 26 ގައި ބަޔާންވެފައިވާނެވެ.

[119]- މިބާބުގެ އަރިމަތީ ސުރުޚީ "ހުއްދަހިނގާފައިވާ ގޮތުއްނިކުމުން" ބަލާލާ

ބާބު 72

ރަހުނު ލިބިގަތުން

ތަޢާރަފު:-

ރަހުނު ލިބިގަތުމުގެ މައްސަލަ ވަކިދަރުމާއްދާއްގެ ކޯޓަށް ހުށަހަޅައި ކުރިއަށް ދެވިދާނެކަން ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނުގެ 08 ވަނަ މާއްދާގެ ނަންބަރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ދަށުން ލިބޭ. ފަހަރުގައި ހުކުމްތަކުން މައްސަލައިގެ ތަރުތީބުން އެކުލެވޭ ފިޔަވަޅެއްކަމަށް ބަލަން ކުރަމުގެ ފާސްކޮށްފައެވެ.

ރަހުނު ލިބިގަތުމުގެ

މައްސަލަ

ހުކުމްކުރުން

ރަހުނު ލިބިގަތުމަށް އެދި ހުކުމްކުރުން ހުށަހަޅާފައިވާ ރަހުނު ލިބިގަތުމަށް އެދޭ މައްސަލައިގައި އިތުރު ތަފްސީލެއް ފާހަގަކުރެވިފައިނުވެއެވެ. ރަހުނު ލިބިގަތުމަށް އެދުމުގައި ރަހުނު ބަހައްޓާފައިވާ އެކަށީގެންވާ ކަންތައްތަކުން ކަށަވަރުވާނެ ސާބިތުވާ ނުވަތަ ވަޞީލާ ހޯދުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ.[1]

މިސާލަކަށް ރަހުނު ލިބިގަތުމުގެ މައްސަލައެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުން ހުށަހެޅޭނީ ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނުގެ 09 ވަނަ މާއްދާގެ ނަންބަރުގައި "އޮތުރު މުދަލެއް ނުވަތަ ނުއޮތުރު މުދަލެއް ދަރަނިއަކާ ގުޅިގެން ރަހުނަށް ބަހައްޓާފައިވާ، އެކަށީގެންވާ ކަންތައްތަކުން ސާބިތުވާ ނުވަތަ ވަޞީލާ ރަހުނު ބަހައްޓާ މީހާ ހޯދުމަށް ފެއްޓި ހިނދެއްގައި، އެކަށީގެން ކޯޓުގައި ދައުވާ ކުރުމުގެ ޙައްޤު ރަހުނު ހިފި މީހަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ." މިފަދައިން ބަޔާން ކޮށްފައި އޮތުމުން އެނގެއެވެ.

ހައިސިއްޔަތު

ދަރަނީގެ މައްޗަށް ހައްޤެއް ލިބިގަތުމަށް ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ހައިސިއްޔަތު ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކެއްކަމަށް ބަލައިގެންނެވެ. ރަހުނު ލިބިގަތުމަށް އެދޭ މައްސަލައެއްގެ ހުށަހަޅާނީ ގޮތުގައި ގެންގުޅެންޖެހޭނީ، ދަރަނިވެރި ހިރާ ފަރާތެއް ހިމެނެވޭނެވެ.

ކައިވެނީގެ މުއްދަތުގައި ދުރުވުން ބައިވެރިވި ގެފާނުވާ މުދަލުގައި ނުވަތަ ގެއެއްގައި، އެމައްސަލައިގައި ޚަސްމުކަމަށް ވެވޭގެ ހައިސިއްޔަތު އެބައިވެރިޔާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[2]

---

[1]- ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 9/1993) ގެ 8

[2]- އާއިލާއާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/2000) 32(ހ)

ހިމެނޭނެ މައުލޫމާތު

ރަހުނު ލިބިގަތުމަކީ އެއީ މައުސޫލިއްޔަތެއް، ލިބިގަންނަން އެދޭ ބިލްޑިންގަ އެބިން ވަކިކޮށް ދަރަނިގަންނަވާން މައުލޫމާތު، އެބިމަކީ ދިރިއުޅޭ އިމާރާތްތަކެއް ހުރިތަނެއްނަމަ އެތަފުސީލުތައް ހިމެނެންވާނެ. ރަހުނު ލިބިގަންނަން އެދޭ ސަބަބުތައް ބަޔާންކުރަންވާނެ. ހަސްތުމުންގެ ގޮތުގައި އޮތްގޮތާއި ހައިސިއްޔަތު ބަޔާންކުރަންވާނެ. އުމުރުދުގެ މިލްކުވެރިކަން އޮތް ފަރާތެއް އެނގޭނަމަ އެފަރާތެއްގެ މަޤްސަދު ބަޔާންކުރަންވާނެ. ރަހުނަކީ ކޮންކަހަލަ ރަހުނެއްކަން އެބަހީ ކޮންމެވެސްބާވަތެއްގެ ރަހުނެއްކަން ބަޔާންކުރަންވާނެ. އެއީ ‘Buy-to-let’ mortgages,/ގަނެފަ ކުއްޔަށް ދޫކުރުން ހުއްދަކުރާ ބާވަތުގެ ރަހުނެއްނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރަންވާނެ.

މީގެއިތުރުން ރަހުނު ލިބިގަތުމަކީ އެއީ މައުސޫލިއްޔަތެއްގައި އެދިހުރިހާލު ހުއްދަކުރާ ދެފަރާތުގެ ތެރެއިން އެދޭފަރާތަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކުރަންވާނެ. ރަހުނު ލިބިގަތުމުގެ މައުސޫލިއްޔަތުގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި އެދިވޭ ދެފަރާތަކަށްވެ. އެއީ ރަހުނުކޮށްފައިވާ މުދާ ހަވާލުކޮށް ދިނުމަށް އެދިހުރިހާލުގައި، ރަހުނުކޮށްފައިވާ މުދަލަކީ ކުރެހުން ދީފައިވާ މުދަލެއްސަކަ އުމުރަކަން ލިބޭ ކުރި ނަގައިދިނުމަކުން އެދެވޭނެ.[3]

މީގެ އިތުރުން އެމުދަލަކީ ކައިވެނީގައި ދެމީހުން ހޯދާފައިވާ ބައިވެރިވާ މުދަލެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާނަމަ ނުވަތަ ކައިވެނީގައި ދެމަފިރިން ހޯދާފައިވާ މުދަލެއްނަމަ އެކަން ބަޔާންކުރަންވާނެ.[4]

ރަހުނުދޫކުރުން

ހިނގާނެ ކޮންމެ ދަރުވާއެއް ނުވަތަ މައުސޫލިއްޔަތެއް ރަހުނުދޫކުރަމުގެ އާންމުއުސޫލުތަކެއް ގޮތުން ކުރުން ލާޒިމުވާކަމެއްކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ނަމްބަރު އެންގެން އޮންނާނީ[5] ރަހުނުކޮށްފައިވާ މުދާ ހަވާލުކުރުމުގެ މައުސޫލިއްޔަތު ހިނގާލެއްޖެނަމަ އެދުމާ ޚިލާފު މަސައްކަތް އޮތްގޮތާކަން ރަހުނުދޫކުރަމުގެ ރަހުނުދޫކުރަންވާނެ. ރަހުނުދޫކުރާއިރު ޖަވާބުދާރީވާ ގޮތުގެ ތަފުސީލް ދޭންޖެހޭ އިޖުރާއަތު ދެވިދާނެ. މައުސޫލު ރަހުނުދޫކުރާއިރު ޤާނޫނީ ކަންކަމުގެ އިޖުރާއަތުތައް ދެވިދާނެ.

ރަހުނު ލިބިގަތުމަށް އެދުމުން ދެވޭ އިޖުރާއަތުގެ ނަމޫނާ

މައުސޫލު ހިނގާނެ ފަރާތުން މައުސޫލު ލިބޭފަރާތުން ރަހުނު ހަވާލުކޮށް ދިނުމަށް އެދިފައިވާއެވެ. ތިރީފަރާތުގެ މައުލޫމާތަށް ބަލައި ދެންނެވީމެވެ. ކޯޓުން އަމުރު ނުކުތުމާއި ހަވާލު ތަނުގެ ސޯކާކު ހަވާލުކުރަން ނިޔޭއްޗެވެ. މިއަމުރު ކޯޓުން ކުރާނީ

ދަޢުވާގައި ކޮންނިންގީ ކިހިނެއް؟

ރަހުނު ލިބިގަތުމަކީ އެއީ މައުސޫލިއްޔަތެއްގައި ކޯޓަށް ދެވޭގޮތަށް އަމަލު ކުރެވިދާނެވެ. އެބައި:- ރަހުނު ހަވާލުކުރުމަށް އަމުރު ކުރުން ނުވަތަ

---

[3]- ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 9/1993) ގެ 9

[4]- ޢާއިލާއާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/2000) 32(ހ)

[5]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 100(ހ)

އަޑުއެހުން ތާވަލުކޮށްފައިވާ ތާރީޚުގައެވެ. އެއީގެ ކުރިން މިއަމުރު ނުނިކުންނެވެ. ވީމާ

1. ޤާނޫނީ ވަކީލެއްގެ ޚިދުމަތްދޭނަމަ ވީހާއަވަހަކަށް ކުރުމަށް އިރުޝާދުދެއްވެ.

2. ދިފާޢު ކުރާނަމަ ދިފާޢު ފޯމު ދައުވާއި ހަވާލުވާތާ 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ.

3. ރަހުނާ ގުޅިގެން ފައިސާ ދައްކަމުން އެއްބަސްވެފައިވާ ގޮތުގެމަތީން ރަހުނު ހިފިފަރާތަށް ފައިސާ ދައްކާ ހަމަސް ކޮށްފައިވާނަމަވެސް މިމައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމަށް ހާޟިރުވުމަކީ އަމިއްލަ މަސްލަހަތު އޮތްގޮތެވެ.

ޖަވާބު ހުށަހެޅުން

އެންމެ އަސްލުއްޔާގެ ގޮތުން ދިފާޢު ހުށަހަޅާ ފޯމު ފުރައި 14 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންވާނެވެ. މިޖަވާބު އެންމެ ފަސްވެގެން އަޑުއެހުމަށް އޮންނައިރު ގެނެވިދާނެވެ. ޖަވާބު ހުށަހެޅުން ފަސްވުމުގެ ސަބަބުން ހަސްމަކީ އިތުރު ހަރަދެއް ކުރަން ޖެހުނަމަ އެހަރަދެއް ނަގައިދެވިދާނެވެ.

ކޯޓުން ކުރެވިދާނެ އަމުރުތައް

1. ރަހުނު ހަވާލު ކުރާން ތަނެއްނެތްކަމަށް ނިންމިދާނެވެ.

2. ރަހުނު ހަވާލުކުރުމަށް ނިންމުމާއެކު ފައިސާ ދައްކަން ވަކިމުއްދަތެއް ދެވިދާނެވެ. އެމުއްދަތުގައި ފައިސާ ނުދައްކައިފިނަމަ ރަހުނު ހަވާލުކުރާގޮތަށް މިއަމުރު ފަރުމާކުރެވިދާނެވެ.

3. ވަކިތާރީޚެއްގައި ރަހުނު ހަވާލުކުރުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ. މިގޮތަށް އަމުރު ކުރާނީ ތަންފީޛުކޮށް އެހެންމީހަކަށް ރަހުނު ބައްޢިމާ ދިއުމަށް ފުރުސަތު ދިނުމަށެވެ.

4. ރަހުނަކީ ކުއްޔަށް ދީފައިވާ ރަހުނެއްނަމަ ލިބޭކުލި ރަހުނު ހަވާލުކުރާ ފަރާތަށް ދިނުމަށް އަމުރު ކުރެވިދާނެވެ.

ރަހުނު ހަވާލު ނުކުރުމަށް ނިންމިދާނެވެ.[6] ދެއެއް:- ރަހުނު ބެހެއްޓިމާއެކު ކުލިލިބޭގޮތަށް ކުއްޔަށް ދޫކޮށްފައިވާ މުދަލެއްނަމަ އެތަނުން ލިބޭކުލި ރަހުނު ހިފިފަރާތަށް ދިނުމަށް އަންގާދެވެ.[7] މިނޫނަސް ކޯޓުން ކުރެވިދާނެ ކަމަށް މަތީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގެމަތިން އަމުރުކުރެވިދާނެވެ.

ރަހުނު ހަވާލުކުރުމަށް ނުވަތަ ހަވާލު ނުކުރުމަށް ނިންމުމުގައި މައްސަލަ ބައްލަވާފައިވާ ހުކުމާ މަޖިސްޓްރޭޓު ފުރިހަމަ ދައުލަތް އަދާކުރާ މަޖިސްޓްރޭޓެވެ. ވީމާ މާލީފަރާތަށް، ރަހުނަށް ފައިސާ ދައްކާނެ ގޮތުގެ ތަފްސީލު ހުށަހެޅުމަކީ ފުރިހަމަކުރަންވާނެވެ. ދައްކަންޖެހި ނުދައްކާ ހުރި އަދަދު ބަޔާންކޮށްދޭންވާނެވެ. ފަސްގާތަން ރިޢާޔަތްކުރުވާ ހުށަހަޅާ މައްދާތަކަށް ކަމަށްވާނަމަ ރިޢާޔަތް ނުކުރެވޭ ދިނުމަށް އެދޭ ހުށަހެޅި މައްދާތަކުގެ ވަކި ދުވަހަކު ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ.

ރަހުނަށް ފައިސާ ދެއްކުން:- ރަހުނަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާއެއް ކޯޓަށް ބަލައިގަނެވޭނެވެ. އެފައިސާ ދައްކަންވާނީ އެއްބަސްވެފައިވާ ގޮތުގެމަތީން ރަހުނު ހިފިފަރާތަކަށެވެ.

ރަހުނު ހަވާލު ކުރުމުގެ އަމުރު ތަންފީޛު ކުރުން

ރަހުނު ހަވާލު ކުރުމަށް ކޯޓުން އަމުރުކުރުމުން ހަވާލުކޮށްފައި ނުވާނަމަ ތަންފީޛަށް އެދުމުން ތަންފީޛު އޮފީސަރަށް ތަންފީޛުކުރުމަށް ފަސްޓަރިތަކަށް އެތަން ހުސް ކުރުމުގެ

[6]- ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 9/1993) ގެ 9

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ

<u>ދިފާޢުކުރުން</u>

ދަޢުވާ ރައްދުކުރުމުން ދަޢުވާއާއި ހަވާލު ވިކަމުގެ ލިޔުން މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ހުށަހަޅަން ނުޖެހޭ ގޮތަށް ކޯޓުން ހެދިދާނެވެ. ޤާނޫނުގެ މައްސަލަތަކަށް ރުޖޫޢުވާއިރު ރަށުން ލިބިގަތުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދަޢުވާއާއި ހަވާލުވިކަމުގެ ލިޔުން ހުށަހަޅާކަށް ނުޖެހެއެވެ.[8]

<u>ދިރިއުޅޭ ތަންތަނާގުޅޭ</u>

މޯގޭޖު ކޮށްފައިވާ ދިރިއުޅުމަށް ދޫކޮށްފައިވާ ބިމެއް އިމާރާތެއްނަމަ ކުއްޔަށް ހިފައިގަން އުޅޭ ފަރާތަކީ، މަސްއޫލަތު ހުރި އެފަރާތް ފަރާތްތަކަށް ނޯޓިސް ދިނުން ބަޔާން ޤާނޫނާ ނިސްބަތްވާގޮތުގައި ރާއްޖެކޮށްފައި ހުރެއެވެ.[9] މިގޮތުން ބަލާ ޤާނޫނުގެ ދަރުން ހުށަހެޅި ދަޢުވާ ލިބިގަތުމުގެ ދަޢުވާތަކާގެ ތެރެއިން ދިރިއުޅޭތަންތަނާގުޅޭ މައްސަލަތަކުގައި އެތަން ކުއްޔަށް ހިފައިގެން އުޅޭ ފަރާތްތަކާއި، މަސްއޫލަތު ހުރި އެފަރާތް ފަރާތްތަކަށް ނޯޓިސް ދޫކުރެވޭގޮތަށް ގަވާއިދުގައި ރާއްޖެ ކުރެވިފައިވެއެވެ.

<u>ހެކިހުށަހެޅުން</u>

ހުށަހަޅާ ފަރާތުން އެއްވެސް ފައިސާއެއް ސަރުކާރުން ދޫކުރާ އެހީއާއެއް ހެކި ބަލާނެގައި ހިމަނަންވާނެވެ. އަދި ހެކި ބަލާން އަދާކުރުން ބާކީވުމުގެ ދަރަފުސް ކުރުން ހުށަހަޅާފައި ގޮތަށް ފަވާއިދު އެކުލަވާލެވިފައިވެއެވެ. މިފަދައިން ހުށަހަޅާ ހެކި ބަލާނެގައި ކުއްޔާގެ ނުވަތަ ދަރަނީގެ ޖުމްލަ އަދަދު އެދުވާފާހަގަ ހިމަނަންވާނެވެ. އަދި ޢިސްތިސްނާ އަޙްވާލުތަކުގައި އެބަލާނެގައި ހިމަނަންވާނެވެ.[10] ދިފާޢުގައި ހެކިހުށަހަޅާ ބާކީވާ ހެކިބަލާނެ ހުށަހެޅިދާނެވެ.[11] އަދަދުތަކުގެ ދަރުން ބަލާ ޤާނޫނަށް ބަލާއިރު ދިފާޢުގައި ހެކި ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ސަރުކާރުން ދޫކުރާ އެހީ ގެނެވޭނެވެ. އެއީ

---

[8]- UK The Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17) PART 55 I–GENERAL RULES Rule 55.7—(1) An acknowledgment of service is not required and Part 10 does not apply. (2) In a possession claim against trespassers rule 15.2 does not apply and the defendant need not file a defence. (3) Where, in any other possession claim, the defendant does not file a defence within the time specified in rule 15.4, he may take part in any hearing but the court may take his failure to do so into account when deciding what order to make about costs. (4) Part 12 (default judgment) does not apply in a claim to which this Part applies.]

[9]- Ibid [Possession claims relating to mortgaged residential property, **55.10**—(1) This rule applies where a mortgagee seeks possession of land which consists of or includes residential property. [(2) Within 5 days of receiving notification of the date of the hearing by the court, the claimant must send a notice to— (a)the property, addressed to "the tenant or the occupier"; (b)the housing department of the local authority within which the property is located [; and] [(c)any registered proprietor (other than the claimant) of a registered charge over the property.]] (3) The notice referred to in [paragraph (2)(a)] must— (a)state that a possession claim for the property has started; (b)show the name and address of the claimant, the defendant and the court which issued the claim form; and (c)give details of the hearing. [(3A) The notice referred to in paragraph 2(b) must contain the information in paragraph (3) and must state the full address of the property.] (4) The claimant must produce at the hearing— (a)a copy of the [notices]; and(b)evidence that [they have been sent].[(4A) An unauthorised tenant of residential property may apply to the court for the order for possession to be suspended.]]

[10]- PRACTICE DIRECTION 55A – POSSESSION CLAIMS, This Practice Direction supplements Part 55 para **5.2** If relevant the claimant's evidence should include the amount of any rent or mortgage arrears and interest on those arrears. These amounts should, if possible, be up to date to the date of the hearing (if necessary by specifying a daily rate of arrears and interest). However, rule 55.8(4) does not prevent such evidence being brought up to date orally or in writing on the day of the hearing if necessary.

[11]- Ibd para **5.3** If relevant the defendant should give evidence of: (1) the amount of any outstanding social security or housing benefit payments relevant to rent or mortgage arrears; and (2) the status of: (a) any claims for social security or housing benefit about which a decision has not yet been made; and (b) any applications to appeal or review a social security or housing benefit decision where that appeal or review has not yet concluded.

އުމުރަލީ ކުއްޔަށް ދޫކޮށްފައިވާ މުދަލެއްކަމާއި، އުމުރަލުން ލިބޭ އާމްދަނީ ސާބިތުކުރެވެންވާނެ. މިކަން ސާބިތު ކުރުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭނީ ހަމަ ބަލާ ދޭފަރާތުގެ ބައްޔިނާއެވެ.[12]

ގޮތް ނިންމުން

ރަހުން ދިނުމުގެމަށް ހުށަހެޅި މައްސަލައެއްގައި ރައްދުވީ ފަރާތުން ނިޔާމު ބެލުމުގެ ދެރަގޮތުން ކުރު ގޮތަކަށް ގޮތް ނިންމާލެވޭ. މުރަތަމަ ގޮތަކީ ރަހުން ހައްޤުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ ކުއްޔަށްދީފައިވާ ރަހުނުއްސަމަ އުރަހުނަކުން ލިބޭ އާމްދަނީ ހައްޤުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމެވެ.[13]

---

[12]- ރަހުނާ ބެހޭ ޤާނޫނު (ޤާނޫނުނަންބަރު 9/1993) ގެ 9(ނ)

[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ

ބާރަވަނަ ބައި

ބަގުޓޫޖު ކުރުމާއި، ކޮންފިޔުރޭޝަން ކަންކަން

ބާބު 74 ކޮޖެއަމުރަކުން ކޮންފިޔުރި އުވާލުމާއި، އިތުރީ އަމުރު
ބާބު 75 ބަގުޓޫޖުކުރުމަށް ހުރަހެޅުން

ބާބު 74

ކޯޓުއަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލުމާއި

އިދާރީ އަމުރު

ތަޢާރަފު:-

ކޯޓު އަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލުމަކީ ކުންފުނީގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ. ނަމަވެސް މިކަން އިންތިޒާމު ކުރާށް އިތުރު ތަފްސީލުތަކާއި އެޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވާނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި މިބާބުގެ ތަފްސީލުތައް ހިމެނުންޖެހޭކަމަށް ދެކެވެ.

ނަމަވެސް އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގައި މިހުރިހާކަމުން ހުރިހާ އަމަލުކުރަންޖެހޭ އުސޫލުތައް ބަޔާންކުރުން ދުރާލާ އިތުރު ތަފްސީލެއް ނުދެވެ. ފަހުކަމުގައި މިއީ އިދާރީ ކުރެވޭ ގުޅޭ ކަންތައްތަކުގައި ބޭނުންވާ ދަށްޕަރުތަކެއް ދޭން ޖެހޭ ދަށްޕަރުވާ ކަމަށް ވާނެއެވެ.

ކޯޓުތަކުގައި އުސޫލު ކުރަން ލިބިގެންވާކަން ބާރުން ކުރުމުން ކޯޓުގައި އަމަލުކުރާ އިޖުރާއީ ތަފާސީލުތަކުގައި އެކަންކަން ބަޔާން ތަފްސީލު ދަށުފާރަވާކަން ދުށާލެވެ. ކޯޓުން އުވާލާފައިވާ ގޮތުގެ އެއް އުސޫލުބަދަލު މައިގަނޑު އުސޫލުން ކޯޓުގައި ލިޔުމަކުން އުވާލާވެ ދެވޭނޭ ކަމާއި ބަޔާންކުރުމާއި ނަމަވެސް ކުޅިކުން ކޯޓުނަށް އިތުރު ތަފްސީލުން އުވާލާކޭ ތަފާސީލުތަކުގައި ބަޔާންކުރުމުގެ އުސޫލެވެ. ޚަރަދުގައި ކޯޓުން އުވާލާވާލުމުގައި މިފަދަ ގޮސްސްކުރާ ގޮތަކީ ކަމަކަށް އުސޫލުކުރެވެ. ކުންފުނީގެ ކޯޓުގައި ބެލިދަކަން ކޯޓުއަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލުމުގެ ހަރަކާތްތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ކުރިން ކޯޓުން އުވާލުމުގެ ނިންމުމަކީ އުވާލުމުގެ މަސައްކަތް ކުރާނެ ލިކުއިޑޭޓަރަކު އައްޔަންކުރުމާއި، ލިކުއިޑޭޓަރގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތައް، ޝަރުޠު ކޯޓުގައި ލިބިގެންވާކަން އިތުރު ތަފްސީލު ތަފާސީލުގައި ލިޔުމުން ފޮނުވަން އެންގެވެ.

ވީމާ ނަމަވެސް އިޖުރާއަތު ގަވާއިދުގައި ކުންފުނި ކޯޓުއަމުރަކުން އުވާލުމާގުޅޭ އުސޫލުތަކާއި، އިޖުރާއަތުތައް ލިޔުމަކަށް ހުށަހެޅި ޚަރަދުކުރަން އަދިގޮސްފައި ނުދެކެވެ. ނަމަވެސް ބޭނުން ޒަރޫރީ ތަފާސީލު ކުރުމުގެ ކޯޓުގައި އުވާލުމާއި، އެޤާނޫނުގައި ކޯޓުއަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލުމާއި، ލިކުއިޑޭޝަނުގައި އުވާލުމާއި، އަދި ކުރެޑިޓަރުން ސްޓޭޓްމަންޓު ހުށަހަޅާ ފައިސާ ދޫކުރުމާއި އުވާލުމާ ގުޅޭ އުސޫލުތައް ލިޔުމެވެ.

ތަޢާރަފު

ކުންފުނި އިފްލާސް ކުރުމުގެ ފިޔަވަޅަކީ ކޯޓުއަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލުމެވެ. އާންމު އިތުރު ތަފްސީލުތައް ބާބު 71 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. ފަރުދުންގެ އަމިއްލަ ވިޔަފާރިތައް ފިޔަވާ އެހެން ހުރިހާ ވިޔަފާރިތައް ކޯޓުއަމުރަކުން އުވާލެވިދާނެއެވެ.[1] މިފަދައިން އުވާލުން އެދިހުށަހަޅާކަމަށް ކުންފުނި އުވާލުމަށް އެދުން/winding up petition ހުށަހަޅަންވާނެއެވެ. ޤާނޫނީ ނިޒާމަށްބަލާއިރު ކޯޕަރޭޓިވް ސޮސައިޓީތަކާއި ވިޔަފާރި ކޯޓުއަމުރަކުން އުވާލުމުގެ ބާރުއެ ދީފައިވާކަން ބައިނަލްއަޤުވާމީ ނިޒާމުތަކުގައި ބަލައިގަނެވިއްޖެއެވެ.[2] ވީމާ އެފަދަ ބާރުއަޅުއްވާފައިވާ ދުނިޔޭގެ ތަޖުރިބާގައިވާ އެހެންގޮތަކަށް ކޯޕަރޭޓިވް ސޮސައިޓީގެ ވިޔަފާރިތަކާއި އުވާލުން ވަނީ ބަދަލުކުރުމާ ނުވަތަ ބަންގުރޫޓުވުމުގެ އުސޫލުގެ ދަށުންނެވެ. ކޯޓުއަމުރަކުން ކުންފުންޏާއި ނުވަތަ ވިޔަފާރިއެއް އުވާލުމަށް އިފްލާސްކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ހިންގުމުގެ ދުނިޔޭގެ ބައެއް ޤައުމުތަކުގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ބަލައިގަންނަނީ ފުރަތަމަ ދަރަޖައިގެ ކޯޓުތަކުންނެވެ.[3]

ރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ އޮނިގަނޑަށް ބަލައިލާއިރު ކޯޓު އަމުރެއްގެ ދަށުން ޕާޓްނަރޝިޕް ތަކާއި، ކުންފުނި ކޯޓުއަމުރަކުން އުވާލުން ހިންގުމުގެ އިޖުރާއަތުތަކާއި ކޮމްޕަލްސަރީ ވައިންޑިން ބަޔާންކޮށް އިޚްތިޔާރީ އާންމު އުސޫލުތަކަށް ފޯރުކޮށްދެއެވެ.[4] ކުންފުންޏެއް އުވާލުމަށް ކޯޓުން ކުރާ އަމުރަކުން compulsory winding up/އުވާލުން ލާޒިމުކުރާ އަދިކާ ކިޔައިދެއެވެ. ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެން ކުންފުނި އުވާލުމުގެ ކަންކަން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ކުންފުނީގެ ހިއްސާދާރުންގެ ގަރާރަކުން ނިންމައިގެން ކުންފުނި އުވާލުމަށް voluntary winding up/ކުރިގެން ކުންފުނި އުވާލުމުގެ ކާއިދާގައެވެ.

ކޯޓު އަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލުމުގައި ހަތަރު މަރުޙަލާއެއް ވެއެވެ. އެއީ:- ޤާނޫނާއި ޚިލާފު ވިޔަފާރިއެއް ކުރާތީ އުވާލުން؛ ދެވަނަ:- އުވާލުމުގެ މަސައްކަތަށް ޚަރަދުކުރާ ކުންފުނި އުވާލުން؛ ތިންވަނަ:- ކުންފުންޏަކަށް ދަރަނި އަދާނުކުރެވުން؛ ހަތަރުވަނަ:- ޤާނޫނާ ޚިލާފުވުމާއި ކުންފުނި ހިނގާގޮތުން ކުންފުނި ހިންގާނުލެވުން؛ މިއެވެ.[5]

ކޯޓު އަމުރަކުން ކުންފުނި އުވާލާނަމަ ކަންކަން ކުރިއަށް ގެންދާނީ liquidator/ކުންފުނި އުވާލުމުގެ މަސައްކަތަށް ކޯޓުން އައްޔަންކުރާ މީހެކެވެ. ކޯޓުން ކުންފުނި އުވާލުމަށް ނިންމާއިރު ކުންފުނި އުވާލުމުގެ މަސައްކަތްކުރާނެ މީހަކު އައްޔަންކުރަންވާނެއެވެ.[6] އެމީހާ ކުންފުނީގެ މުދަލާއި ހިސާބު އެއްކުރުމާއި، ވިއްކައި

---

[1]- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) 209(ހ)، ޕާޓްނަރޝިޕްގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 13/2011) 39(ބ)

[2]- ކޯޕަރޭޓިވް ސޮސައިޓީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 03/2007) 60

[3]- UK Insolvency Act 1986 c. 45, Part IV, Chapter VI s117- High Court and county court jurisdiction. (1)The High Court has jurisdiction to wind up any company registered in England and Wales. (2)Where [in the case of a company registered in England and Wales the amount of its] share capital paid up or credited as paid up does not exceed £120,000, then (subject to this section) the county court has concurrent jurisdiction with the High Court to wind up the company.

[4]- ޕާޓްނަރޝިޕްގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު:- 13/2011) 40(ހ)(ށ)(ނ)(ބ)(ޅ) އަދި ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) 209

[5]- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) 209(ހ)

[6]- ކުރީގެ ހަވާލާ 209(ށ)

އެހިތުންފުރިގެން official receiver/ރަސްމީރިސީވަރަކަށެވެ. އެފަދައިން ރަސްމީކުރެވިފައި ކޯޓަށް އަމުރު ކުރަންވާނެވެ. ކޯޓުން އައްޔަންކުރާ މިމީހަކީ ކޯޓުގެ މުވައްޒަފަކު ފަދައިން ކުންފުނީގެ ޑައިރެކްޓަރުން ގޮތަށް މަސައްކަތް ކުރާ ފަރާތެކެވެ. އެފަރާތުގެ ބިންގާއަކީ ކުންފުނި ބަނގުރޫޓުވެފައިވާ ހުރިހާ ޤާނޫނީ ގުޅުންތަކުން [illegible] ވިއްކުމެވެ. އޭގެއިތުރުން މިމަސައްކަތް ކުރަންވާނީ ދުވެލިވުނަ ގޮތަކަށެވެ. އެހެންނޫންނަމަ އާދަ ވަކިކުރިވިދާނެވެ. ކުންފުނި އުވާލުމުގެ ބާރުމަތިން ހިނގާ މުއާމަލާތް ފިޔަވާ ކުންފުނީގެ އެހެން ހުރިހާ މުއާމަލާތް އުވާލުމަށް އަމަލުކުރަންފަށާ ފަރާތުން ކުރުމަށްވާނެވެ. ދަރަނި އަދާކުރުމަށްފަހުގައި ހުރިހާ މުދާ ކުންފުނީގެ ހިއްސާދާރުންގެ މެދުގައި ބެހިގެންދާނެވެ. ކުންފުނި އުވާލުމުންކުރަންވާނީ ކުންފުނީގެ ރަޖިސްޓްރީން ކުންފުނީގެ ނަން އުނިކުރުމުންނެވެ. މިއީ އަދަނިވެރިންނާއި، ދަރަނިވެރިންނާއި، ކުންފުނީގެ ހިއްސާދާރުންގެ މަސްލަހަތުގައި ކުރާ ކަމެކެވެ.

<u>ނަތީޖާ</u>

ކުންފުނި އުވާލުމަށް މިހެން ނުވަތަ ބަދަލު އައްޔަން ކުރާ ރިސީވަރުން ފިރިގެން ކުންފުނި އުވާލުމުގެ ޒިންމާ ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް ކުރުން ފިޔަވާ އެހެން ވިޔަފާރިއެއް އެކުން ކުރުން ކޮންމެހެން ނުވާނެވެ.[7] މަދަނީއިޖުތިމާޢީ ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކުންފުނި އުވާލުމަކީ އިޖުރާއާތު ކުރުމުގެ ބައެކެވެ.[8]

[7]- ކުރީގެ ހަވާލާ 212

[8]- KU Insolvency Act, 1986 c. 45, Part IV Rule 73(1) This Part applies to the winding up of a company registered under the Companies Act 2006 in England and Wales or Scotland. (2) The winding up may be either—(a)voluntary (see Chapters 2 to 5), or (b)by the court (see Chapter 6). (3) This Chapter and Chapters 7 to 10 relate to winding up generally, except where otherwise stated.

އުވާލުން

ހުށަހެޅުން

ކޮންޓްރެކްޓަކީ ދަރަނިދެއްކުންކަމެއް ކޮންޓްރެކްޓުގެ ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް އަބަނިވެރިޔާ އަށް ކޯޓުގައި އެދިދާނެއެވެ. އެގޮތުން ކޯޓުގައި އެދިއްޖެނަމަ އެކޮންޓްރެކްޓަކީ ދަރި އަދާކުރެވޭނެ ކޮންޓްރެކްޓެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައި، ކޯޓު އަމުރެއްގެ ދަށުން އެކޮންޓްރެކްޓު އުވާލެވިދާނެއެވެ.[9]

ކޮންޓްރެކްޓަށް ނުވަތަ ކޮންޓްރެކްޓުގެ މެންބަރަކަށް ނުވަތަ އެކޮންޓްރެކްޓަކުން އެފަރާތަކަށް ދަރަނިއެއް އަދާކުރަންވާފައި އޮތުމާއެކު ނުވަތަ ރަހުނުސްޓޯރ އޮލި ކޮންޓްރެކްޓެސް އަށް ކޮންޓްރެކްޓު އުވާލުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[10] މިހުށަހެޅުން ހުކުމެއްނިޔާ ގައިސްޓޭމަންޓު ތުރާގައި ލިޔުމުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ގޮތުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.

ޤާބިލް މުދަލިބި ނުކޮށް ބާރުގަދަކުރެވޭ ނުވަތަ އެހެން ގޮތަކުން މިހުށަހެޅުން ހުށަހަޅައިދިނުމަށް ކޮންޓްރެކްޓު ކުރިއަށްގެންދިޔުމުގެ ބަޔާން ބުނެވިފައިވާނެއެވެ. ކޮންޓްރެކްޓުގެ ގޮތުން ހުށަހެޅުމުގެ ތަފްޞީލުތައް ކޮށްދޭ ކޮމްޕެނީތަކުން ހުށަހެޅުން ކަނޑައަޅަނީ ޤާނޫނު ނިޔާކުރާ ކޯޓުން ނުވަތަ އެކަމަށް ކަނޑައަޅާ ފަރާތަކުންނެވެ.[11] ޤާނޫނު މަދަނީ ކޮށްދޭ ފަރާތުގެ ގޮތުގައި ކޮށްދޭ ކޮށްދޭ ހުށަހެޅުމެއް ބުނެވިފައިވާ ކޮށްދޭނެ ފަރާތެއްކަން ކަނޑައަޅައިދިނުމަށް ހުށަހަޅައިގެން ކޮށްދެވޭނެއެވެ.

ގަބޫލުކުރުން

ކޮންޓްރެކްޓު އުވާލުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގައި ކޮންޓްރެކްޓުން ކަމުގައި ވާނަމަ ހުށަހެޅުމުގެ އެއްވެސް ފަރާތަކުން ގަބޫލުކުރާ ނުކުރާނަމަ ކޮމިޝަންގައި ހުށަހެޅުން ގަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ.

ހުކުމެއްނިޔާ ކުރުމުގެ މަޝްވަރާތަކުގައި ކޮންޓްރެކްޓުން އަދާކުރަންޖެހޭ ދަރަނި އަދާކުރުމުގެ ގޮތުން ކޮންޓްރެކްޓު ހިންގާނެ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރު އެއްއަރުކުރަން ޤާނޫނީ ކޮންޓްރެކްޓު ހިންގުމުގެ ހަވާލުކުރުމަށް ފަސޭހަވާނޭ އެފަދަ ކަމަކުން ކޮންޓްރެކްޓު އުވާލުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ގަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ.

އުވާލެވޭނެ ހާލަތު

ކޯޓަށް ކޮންޓްރެކްޓެއް އުވާލުމަށް ނިންމޭނީ ދެފަރާތް ނުވަތަ ފަރާތްތަކުން ސާބިތުވާނަމައެވެ. ނުވަތަ ކޮންޓްރެކްޓު ކުރުމަށް ޤާނޫނުން ލާޒިމްކުރާ ޝަރުޠު ހަމަނުވާކަމަށް ކޮންޓްރެކްޓު ނިމުމަށް ސާބިތުވާނަމައެވެ. ނުވަތަ މީހުންގެ ސަލާމަތަކީ ކޮންޓްރެކްޓު އުވާލުމަށް ކޮންޓްރެކްޓުގެ މެންބަރަކު، ޑިރެކްޓަރަކު، ކޮންޓްރެކްޓަރަކު، މަސްލަހަތު

[9]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 250
[10]- ކޮންޓްރެކްޓުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) 209(ހ)
[11]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 399(ހ)(1)

ޢާއްމު އުޞޫލެއްގެ މިސާލަކީ ކޯޓުން ހުކުމަކާ މުއާމަލާތްކުރުމުގައި، އެންމެ މަޞްލަޙަތާ އާއްމު ކުންފުނި އުވާލުންކަމަށް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާ ހާލަތެއްގައެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން ހުކުމެއް ކުރަމުންދާއިރު ކުންފުނި އުވާލުމުގެ ކަންކަން ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަކީ ކުންފުނީގެ ހާއްސަ ފަރާތްތަކުން ނިންމުމުންނެވެ. ނަމަވެސް ކުންފުނިން ކުރަމުންދާ މުއާމަލާތަކީ ޤާނޫނާ ޚިލާފު މުއާމަލާތްތަކެއްކަން ކޯޓަށް ސާބިތުވާނަމައެވެ.[12]

މީގެ އިތުރުން ކޯޕަރޭޓް ވެއިލް ނެގުމަށް ކޯޓުން ނިންމައި ކުންފުނީގެ އަމަލުތަކަށް ޒިންމާވާނޭ މީހުން ކަނޑައަޅާ ހާލަތުގައި ކުންފުނި އުވާލުމަށް އަމުރު ނެރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[13]

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ހިއްސާދާރުންގެ ހުށަހެޅުމަކުން ކުންފުނި އުވާލުމަށް އަމުރުކުރެވޭނީ ކުންފުނި އުވާލުމަށް ހިއްސާދާރުން އެދޭ ސަބަބަކީ އިންސާފު ކަމުން ނަމަވެސް ބަނގުރޫޓުވުމާއި ކަމުން ބެލުން ހުއްދަކުރާ ސަބަބަކަށް ނުވާނަމައެވެ.[14]

ދަރަނި ނުދެއްކުން

ކުންފުނީގެ ޤާނޫނުން ބަލާއިރު ދަރަނި އަދާނުކުރުމަކީ ކުންފުނި ކޯޓުއަމުރަކުން އުވާލެވިދާނެ ސަބަބެއްކަން އެޤާނޫނުގެ 209 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 2 ގެ ފުރަތަމަ އިބާރާތުގައި "ދަރަނި ނުދެއްކުމުގެ ސަބަބުން ނަމަވެސް ...." މިފަދައިން ބަޔާންކޮށްފައި އޮތުމުން އެނގެވެ. މިގޮތުން ކުންފުނިތަކަށް އެކުންފުނިތަކުގެ ދަރަނި ނުދެއްކޭނެ ކަމަށް ބެލެވޭނެ ހާލަތްތަކެއް ކޮބައިކަން އިތުރަށް ކުރިމަގުގައި ގަވާއިދުން އެކުލަވާލާ ޤާނޫނެއްގައި ނަމަވެސް ބަޔާންކޮށްދޭން ޖެހެއެވެ. މިފަދައިން ލިޔުމުގައި މިސާލަކަށް ވަކި މިންވަރަކަށް ވުރެން ބޮޑު ދަރަނިއެއް އޮވެ އެފައިސާ ދެއްކުމަށް ކުންފުނީގެ ރަޖިސްޓަރީ އޮފީހަށް ހުށަހަޅައި އެފައިސާ ކުންފުނިން ދެއްކުމަށް އެދިގެން ކުންފުނިން އެފައިސާ ނުދައްކާ ހާލަތެއްކަމަށް ލިޔުއްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ފައިސާ ދެއްކުމަށް ހުށަހަޅާތާ ތިން ހަފްތާ ފަހުން ކުންފުނިންވެސް ދަރަނި ދެއްކުމުގެ ކަމަށްނުކުރާނަމަ ނޫނީ ކުންފުނިން ކަމަށް ލިޔުއްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުން ހުކުމެއްކުރުމަށް ކުންފުނި އުވާލުމުގެ މަސްލަހަތާއި އެކުންފުނިތަކުން ދަރަނި ނުދެއްކޭނެކަމަށް ސާބިތުވާނަމަ ދަރަނި ނުދެއްކޭ ކަމަށް ބަލާނެކަމަށް ލިޔުއްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކުންފުނީގެ ހުރި ހަރުމުދަލުގެ އަގު ކުންފުނިން އަދާކުރަންޖެހޭ ދަރަނިތަކުގެ ތަފްސީލު ދަރަނި ނުދެއްކޭނެކަން ކުންފުނިއެއްގެ ބޭރުފުށުން ލިޔުއްވާނެއެވެ.[15]

---

[12]- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) 209(ހ)(1)(2)(3)

[13]- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ބ)

[14]- Winding-up Act, CQLR c L-4, s 24, <https://canlii.ca/t/xdd#sec24>, (24. Upon application by a shareholder, the Superior Court may order the winding-up of a company whenever it is of the opinion that, for a reason other than bankruptcy or insolvency, it is just and equitable that the company be wound up.)

[15]- KU Insolvency Act, 1986 c. 45, Part VI, Rule 123(1)A company is deemed unable to pay its debts—(a)if a creditor (by assignment or otherwise) to whom the company is indebted in a sum exceeding £750 then due has served on the company, by leaving it at the company's registered office, a written demand (in the prescribed form) requiring the company to pay the sum so due and the company has for 3 weeks thereafter neglected to pay the sum or to secure or compound for it to the reasonable satisfaction of the creditor, or (b)if, in England and Wales, execution or other process issued on a judgment, decree or order of any court in favour of a creditor of the company is returned unsatisfied in

ކޯޓުއަމުރަކުން ކޮންޕެނި އުވާލުމަކީ ދަރަނިވެރިންނާއި، ހިއްސާދާރުންނާއި، މަސްލަހަތު އޮތް އެހެން ފަރާތްތަކުގެ މަސްލަހަތަށް ކޯޓުން ދެވޭ ފަރުވާއެކެވެ. ވީމާ މައިގަނޑު ދަރަނިވެރިވުން ސަބަބުތަކެއް ފިޔަވާ އެހެން ސަބަބަކަށް ބަލައި ކޯޓުގެ ދުލުވެރިކަން ކޮންޕެނި އުވާނުލެވޭނެއެވެ.

ކޮންޕެނި އުވާލުމުގެ މައްސަލައިގައި lis inter partes/ފަރާތްތަކުގެ ދެމެދުގައި ހިނގާ ޚުސޫމާތެއް ނޫނެވެ. މިއީ ހުރިހާ ފަރާތްތަކުގެ ދިމާދިރި ނުވަތަ ވިޔަފާރި މަސްލަހަތުގައި ދެވޭ ޤާނޫނީ ފަރުވާއެކެވެ.[16]

ކޮންޕެނި އުވާލުމަށް އަމުރުކުރުމަށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފަރާތަށް ކޮންޕެނިން އަދާކުރަންޖެހޭ ދަރަނިޖެހިފައިވާކަން ބުނެ އިސްބާތު އުފައްދައިދިނަމަ، އެހުރިހާކުރުން ބާކީވާދުވަސް ދިނުމަށް އެދި އެކޮންޕެނިއަށް ހުށަހަޅައިދޭނެއެވެ.

ލިކުއިޑޭޝަން

އަށްހަނަކުރުން

ސުރުޚީ

ކޯޓު އަމުރަކުން ކޮންޕެނީއެއް އުވާލުމަށް ނިންމާނަމަ ކޮންޕެނި އުވާލުމަށް މަސައްކަތްކުރާނެ މީހަކު ނުވަތަ ބަޔަކު އައްޔަން ކުރަންވާނެއެވެ.[17] މިފަދައިން އައްޔަން ކުރާ މީހަކީ ލިކުއިޑޭޓަރެވެ. އޭނާގެ ކިބައިގައި ވަކި ޝަރުޠުތަކެއް ހުރުން ލާޒިމުވެއެވެ.

އޭގެތެރޭގައި އެކަމަށް ޤާބިލުވުމާއި، އެބަލީ އެކަމާގުޅޭ ތަޖުރިބާހުރުމާއި، އެކޮންޕެނީއަކަށް ދަރާފައިވާ މީހަކަށް ނުވުމާއި، އެކޮންޕެނީން އެއްވެސް ފައިސާއެއް ލިބެންޖެހޭ ފަރާތަކަށް ނުވުމާއި، ކޮންޕެނީގެ މެންބަރެއްގެ ނުވަތަ ޑިރެކްޓަރެއްގެ ނުވަތަ މުވައްޒަފަކަށް ނުވަތަ އޮޑިޓަރަކަށް ނުވުން ޝަރުޠެވެ. މީގެ އިތުރުން އެކޮންޕެނީގެ މެންބަރެއްގެ މުވައްޒަފަކަށް ނުވަތަ ވިޔަފާރީގެ ބައިވެރިއަކަށް ނުވުމާއި، އިފްލާސް ކުރެވިފައިވާމީހަކުނަމަ އިފްލާސް ކުރެވުނުތާ 5 އަހަރު ވެފައިވާ މީހަކަށްވުން ނުވަތަ އިފްލާސްކުރެވިފައިވާ ކޮންޕެނީއެއްގެ ޑިރެކްޓަރަކަށްވާނަމަ އިފްލާސް ކުރެވުނުތާ ފަސްއަހަރު ވެފައިވުމާއި، އިފްލާސް ކުރެވުނު ޤާނޫނީ ޝަޚްޞަކު އިފްލާސް ކުރެވުނުތާ 5 އަހަރު ވެފައިނުވުން ނުވަތަ މަކަރާއި

whole or in part, or (c)if, in Scotland, the induciae of a charge for payment on an extract decree, or an extract registered bond, or an extract registered protest, have expired without payment being made, or (d)if, in Northern Ireland, a certificate of unenforceability has been granted in respect of a judgment against the company, or (e)if it is proved to the satisfaction of the court that the company is unable to pay its debts as they fall due. (2)A company is also deemed unable to pay its debts if it is proved to the satisfaction of the court that the value of the company's assets is less than the amount of its liabilities, taking into account its contingent and prospective liabilities.

[16]- Re Southbourne Sheet Metal Co. Ltd [1992] BCLC 361 Harman J said, at p- 364

[17]- ކޮންޕެނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) 209(ހ)

ހިލާފު ކުރުމުގެ ޖިނާއާތުގެ 3 ވަނަ ދަރަޖައިގެ ކުށެއް ނުވަތަ ޤާނޫނުގެ އެއްވަނަ ދަރަޖައިގެ ހިލާފުތަކުގެ ކުށެއް ނުވަތަ މަނީ ލޯންޑަރިންގެ ފާރުކޮށްދިނުމާއި ކުށެއް ސާބިތުވެފައިވާ މީހަކަށް ނުވެވޭނެއެވެ.[18]

މަސްއޫލިއްޔަތު

ކައުންސިލް އުވާލުމަށް އަމުރުނެރުމަކީ ލިބިއުޖެހޭ ވަރަށް ޖިނާއާތަކާއި ގާނޫނުން މަޤްޞަދުތަކާއި ފެންވަރާއި ގުޅޭގޮތުންނެވެ. އެފަދަ ސުވާލުތަކުގެ ޖިނާއާތަކުގެ ތަޙުޤީޤުގައި މުއާމަލާތުގެ މިންވަރުގެ ފުރިހަމަ ރިޕޯޓެއް، އުމުރުހަމަވާއިރު ރިޕޯޓުކުރުމާއި، އެކިއެކި ފަރާތްތަކުން ލިބިފައިވާ ދަރަނި އަނބުރާ ރިޕޯޓު، ދަރަނީގެ މުދަލާއި، ކައުންސިލުގެ މުދަލާއި، ދަރަނީގެ ތަފާސީލު ބަޔާނުގެ ތަޢާރުފު ކުރުން ބޭނުގެ މައްޗަށް ފާހަގަކުރެވެއެވެ.[19]

މިގޮތުން ކައުންސިލުގެ މައްޗަށް އެކިއެކި ފަރާތްތަކުން ކުރާ ދައުވާއާއި، ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން އެކިއެކި ފަރާތްތަކަށް މައްޗަށް ކުރާ ދައުވާތަކުގައި ކައުންސިލު ތަމްސީލު ކުރުމަށް ރިޔާސީ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެކެވެ. ނުވަތަ ކައުންސިލު ތަމްސީލުކުރުމަށް އެއްގޮތްކުރުމަށް ކުރުމަށް ޝަރުޢީ ބާރުގެ ޒިންމާއެކެވެ.[20]

ކައުންސިލަށް ފޯނުކުރުމާއި، ކައުންސިލަކަށް ލިބޭ ވަކިފޯނުކުރުމާއި، ކައުންސިލުގެ މުއާމަލާތުގެ ލިބޭ ވަކިވަކިފޯނު ދަރަނިތަކާއި އަދާކުރުމާއި، ކައުންސިލުގެ ދަރަނިތަކާއި އަދާކުރުމަށް ކައުންސިލުގައި މުދަލާއި ވަކިފޯނު ދެއްކުމުގެ މުދަލުގައި އެކިފަހަރުގެ ހިސާބުގެ ނިސްބަތުން ބަލައިގެ ރިޔާސީ ފަރާތުގެ ޒިންމާއެވެ.[21] މިގޮތް ކައުންސިލު އުވާލުމަށް ކުރުމުން ކައުންސިލުގެ އެކައުންޓްތަކާއި ފުރިޖު ކުރަންވާނެއެވެ.

ރިޔާސީ ފަރާތުގެ ޒިންމާގެ ބޮޑުކަމުގައި ވާހަކަތަކުން އެކުލަވާލާ ފަސްއިއްރުގައި ކުރުން ރިޔާސީ ފަރާތުގެ އަމުރުނާއި މަސައްކަތް ނިމުމުން ކައުންސިލުގެ ދަފުތަރުން ކައުންސިލު އުނިކޮށް ދިނުމަކަށް އެދި ހުށަހެޅުން ތަޢާރުފުކުރަންޖެހެއެވެ. ސަރަހައްދު އުވާލާ ކައުންސިލު ރަޖިސްޓްރީގެ ދަފުތަރުން އުނިކޮށް އިތުރާއްޖެއުޓުން އެކުވެ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ރަޖިސްޓްރީ ކައުންސިލު ތަޢާރުފުކުރުމަކާ ތަޢާރުފުކުރުން ބަލާބަލާ ކުރުވައި އެފަދައިން ހަމަޖެހުނަސާދާވެއެވެ.

ކައުންސިލް ރިޔާސީ ފަރާތުގެ އަމުރުނެރުން

ކައުންސިލުގެ ޤާނޫނުގެ 209 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު 1 ގެ ދަށުން ކައުންސިލުން ނިންމައިގެން ކޮންމެ ދުވަހަކުވެސް ކައުންސިލް އުވާލާ ހަމަހިމަނައި އިސްލާ ދައުލަތުން ޝަރީޢަ ފުރިހަމަވާތަނަ އެފަދައިން ހުށަހަޅާ ރިޔާސީ ފަރާތުގެ އަމުރު ކުރެވިދާނެއެވެ. މިކަމަށް ހުށަހަޅާ ތަފްސީލުކަން ނިމުނުކަމެވެ.

[18] - ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 214(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)(ބ)(ޅ)

[19] - ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 213(ހ)

[20] - ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 213(ށ)

[21] - ޤާނޫނުގެ މާއްދާ 213(ނ)(ރ)

އިޢުލާންކުރުން

ކުންފުނި އުވާލުމަށް ލިކުއިޑޭޓަރަކު އައްޔަނު ކޮށް ކުންފުނި އުވާލުމުގެ މަސައްކަތް ފެށުމާއެކު އެކަން އެންގުމަށް ގެޒެޓުން އިޢުލާންކުރަންވާނެއެވެ.[22] އަދި އެކުންފުނި އުވާލުމަށް ލިކުއިޑޭޓަރު އައްޔަންކޮށް ފަހަކުން އަންގައި އިޢުލާން ކުރަންވާނެއެވެ.

އަޖުއްރުން ބޭއްވުން

ރާސްޓުރުވުން

އަރަނިވެރިން ނުވަތަ އުނުގަނޑުމުގައި ބައިވެރިވާ ނުވަތަ ތަރައްޤީވާ އެހެން ޖިހަތްތަކުގެ ރުހުމަކާ އެކީ ކުރެވޭ ކޮންމެ ކަމެއް ރާސްޓުރުވުމަކީ އަމުރުކުރުވާނެއެވެ.

ކުރިޔަރާން އަމުރު

ކުންފުނި އުވާލުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލައާ ގުޅިގެން ހަމަޖެހުމަކަށް އަދަދު ކުރިޔަރާންކަމަށް ދެކެވެ. ފުރަތަމަ ޖަލްސާ އެދިފައިވާ ޖަލްސާ ކުންފުނި އުވާލުމަށް އަމުރުކުރެވޭނެއެވެ. ދެވަނަ ޖަލްސާ ހުށަހެޅުން ބާޠިލުކުރެވޭނެއެވެ. ޓެންޑަރަ ޖަލްސާ ޝަރީޢަތާއެކު ނުވަތަ ޝަރީޢަތާނުލައި އަޖުއްރުން ބެލުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ރައްދުވެރި ޖަލްސާ ވަގުތީ އަމުރުއްސުރެވެ. ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ކަމަކަށް ފުރަސަތު އެހެން އަމުރެއް ކުރުމެވެ.

އުވާލުމުގެ އަމުރު

ކުންފުނި އުވާލުމަށް ނިންމައި ލިކުއިޑޭޓަރު އައްޔަންކޮށް ކުރިން އަމުރެއް ނެރެންވާނެއެވެ. އެއަމުރުގައި ކުރިން ކަނޑައަޅާ ޝަރީޢަތެއް ހިމެނިފައިވެ. އައްޔަންކުރާފަ މީހާއި ދޭ މައްޗާމާ އެއަމުރުގައި ހިމެނިފައިވެ. ކުންފުނި އުވާލުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކާ ގުޅިގެން ލިކުއިޑޭޓަރު އައްޔަންކުރާ ނިންމާ ހިސާބުން ކުރިގެ ދައުރު ނިމުނީއެވެ. ފަހުރުގައި މިހެން ދެންނެވުމުން ހައްދުމަކާމު ވެސް އުފެދުމަކީ ވެރިން ކަމެއްވެ. ބެލެވޭނެއެވެ. ލިކުއިޑޭޓަރުގެ މަސައްކަތް ނިމުނުދުވަން މައްސަލަ ބާއްވަންވާނެއެވެ.

އެފަދައިން ބާއްވާފައި ޤާނޫނު ތަސައްވަރު ކުރާ ގޮތަކަށް ލިކުއިޑޭޓަރުގެ ޖަވާބުގެ ގޮތުގައި ދަރަނި އަދާކުރުމާއި، ފައިސާ ބެހުމަން ކުންފުނީގެ ޤާނޫނުގެ 213 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާން ނުކުރެވެއެވެ.

---

[22] ކުރީގެ ހަވާލާ 211

ކުންފުނި އުވާލުމަށް ލިކުއިޑޭޓަރަކު އައްޔަނުކުރެއްވުން ނުވާ އަމުރުގައި އިޖުރާއަތުތަކާއި ޝަރުޠު ހިމެނުން ހުއްދަނަމަވެސް ކުންފުނި އުވާލުމުގެ ކަންކަން ގެންދާނެ ގޮތުގެ ޝަރުޠުތައް ކަނޑައަޅައިދެވިފައެވެ. ޤާނޫނުގެ 213 ވަނަ މާއްދާގައި އެކަންކުރަންޖެހޭގޮތާއި، ކުރާނީ މިހާ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލުގެ ތަފްޞީލް ސާފުކޮށްދީފައެވެ.

ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު މިއަމުރުގައި ރަސްމީ އޮފިސަރަކު attached/ކަމަށެވެ.[23] މިކޯޓުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އޮފިޝަލް ރިސީވަރަކީ ރަސްމީ އޮފިސަރެވެ. ނަމަވެސް ކޯޓުގެ އޮފިސަރެކެވެ. ވީމާ މިއަމުރު ނެރުމާއެކު އަމުރު ރަސްމީ އޮފިސަރަށް ރައްދުކުރަންވާނެއެވެ.

އަމުރު ރައްދުކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ މަސްދަރަކަށް ބަލާއިރު ކުންފުނި އުވާލުމަށް ކޯޓުން ނެރޭއަމުރު އެއަމުރު ތަފާސީލާވާ ރަސްމީ ނުވަތަ ކޯޓު އޮފިސަރަށް ރައްދުކުރަންޖެހޭނެއެވެ. މިގޮތުން ސިއްކަޖަހާ ދެކޮޕީއެއް ރަސްމީ އޮފިސަރަށް ފޮނުވަންޖެހެއެވެ. މިގޮތުން ފޮނުވުމުން އޮފިޝަލް ކުންފުނިތަކާއި، ކުންފުނީގެ ރަޖިސްޓްރާރަށާއި، މޮރަޓޯރިއަމް moratorium/ އަމުރެއް ނެރެފައިވާނަމަ އެއަމުރު ނިސްބަތްވާ މީހަކަށް މިއަމުރު ރައްދުކުރުމަކީ ރަސްމީ އޮފިސަރުގެ ޒިންމާއެކެވެ.[24]

ގެޒެޓްކުރުން

ކުންފުނި އުވާލުމަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ އެކަން އާންމުކޮށް އެންގުމަށް ނޯޓިސްއެއް ނުވަތަ އަމުރު ގެޒެޓްކުރުމަށް ރަސްމީ އޮފިސަރު ނުވަތަ އަމުރާ ގުޅޭ ކޯޓުގެ މުވައްޒަފުގެ ޒިންމާއެކެވެ. ގެޒެޓުކުރުމުގެ އިތުރަށް ކޯޓު އޮފިސަރަށް ފެންނަ ގޮތަކަށް އެއަމުރު ނެރުނުކަން އާންމުކުރުމުގެ ގޮތުން ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ކުރުން ހުއްދައެވެ.[25] ގެޒެޓުގައި އާންމުކޮށް ކުރާ އިޢުލާނުގައި ނުވަތަ ނޯޓިސްގައި އުވާލުމަށް ކޯޓުން އަމުރު ކުރި ކުންފުންޏާ ގުޅޭ މަޢުލޫމާތާއި، އަމުރު ނެރުނު ތާރީޚު ބަޔާންކުރުން ލާޒިމުވެއެވެ.[26]

ދަފްތަރުން އުނިކުރުން

ކުންފުނި އުވާލުމުގެ މަސައްކަތް ނިންމައި ކުންފުނި ދަފްތަރުން ކުންފުނީގެ ނަން އުނިކުރުމަށް ފޮނުވުން ދަފްތަރުން ނަން އުނިކުރާއިރު އެކަން އަންގައި ރެޖިސްޓްރާރ އިޢުލާންކުރަންވާނެއެވެ.[27] އަދި ލިކުއިޑޭޓަރު ކުރުން ޚާރިޖުމާކަންކަން

---

[23]- Insolvency (England and Wales) Rules 2016 No. 1024 PART 7 Rule 7.20(1) An order for winding-up by the court must contain— (k)a statement that an official receiver attached to the court is by virtue of the order liquidator of the company,

[24]- **Ibid Rule 7.22.**—(1) As soon as reasonably practicable after making a winding-up order, the court must deliver to the official receiver two copies of the order sealed with the seal of the court. (2) The official receiver must deliver— (a)a sealed copy of the order to the company; and (b)a copy of the order to— (i)the registrar of companies (in compliance with section 130(1)); and (ii)if a moratorium under Part A1 of the Act was in force for the company at the time the petition for the winding up of the company was presented, the monitor.

[25]- Ibid Rule 7.22 (4) The official receiver—(a)must cause a notice of the order to be gazetted as soon as reasonably practicable; and (b)may advertise a notice of the order in such other manner as the official receiver thinks fit.

[26]- Ibid Rule 7.22(5) The notice must state—(a)that a winding-up order has been made in relation to the company; and (b)the date of the order.

[27]- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) ގެ 215(ހ)

ފުރިހަމަކޮށް ނިމުމައި ކޮންވެންޝަނުގެ ދަށުން އެކޮންވެންޝަނާއި ޚިލާފުވާގޮތަށް ކޮންވެންޝަނާ އެވޯޑުތަކުގެ މަސައްކަތް ނިމުމުގެ ކުރިން އަމުރުކުރާ ދަތުރަކާއި ދިމާވާ ހާލަތެއް ކަމުގައި ކޮންވެންޝަނުގެ ބަޔަކަށް ތަރުޖަމާކުރާ ފަރާތް ނިންމުމަކަށް ވާނަމަ ތަކުރާރުކުރެވޭނެއެވެ. ކޯޓުއަމުރުތަކުގެ ދަށުން ކޮންވެންޝަނުގެ ޖާގަދޭފައިވާ ކޮންވެންޝަނުގެ ދަށުން ކޮންވެންޝަނާ ގުޅޭ އިދާރީ ކަންކަމުގެ ބައިތައް ކޮންވެންޝަނުގެ މަސައްކަތަކީ ނިޔާޔަތުން ހިންގާ ކަމެއް ކަމަށްވުމާއެކު އެކޮންވެންޝަނުގެ މުއްދަތު ބާކީހުރި ނަމަވެސް ވާރ

އިދާރީ

އަމުރު ނެރުން

ހުށަހެޅުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުގައި ކޮންވެންޝަނާ ގުޅުންހުރި އިދާރީ ހުށަހެޅުންތައް ހުށަހަޅާނެ ވަކިގޮތެއް ބަޔާންކުރަންޖެހޭނެ. ނަމަވެސް އެފަދަ ތަފްސީލެއް މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤަވާޢިދުގައެއްނެތެވެ. ކޮންވެންޝަނުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ލިބިގަތުން ހުއްދަކުރާ އަމުރު ލިބިގަތުމުގެ މައްސަލަ ދެގޮތަކަށް ހުށަހަޅާ ގޮތް ހަމަޖެއްސިދާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮތަކީ ކޯޓުއަމުރުތަކުގެ ބާބުގެ ދަށުން ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސުމެވެ. ދެވަނަ ގޮތަކީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ 07 ވަނަ ބާބުގެ ދަށުން އިޙްތިޔާޠީ އަމުރު ބާވަތުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ އިޖުރާއަތުން ހުށަހަޅާ އިޙްތިޔާޠީ އަމުރު ބާވަތުގެ މައްސަލައެއް ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސުމެވެ.

ނަމަވެސް ބޭނުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުތަކުގެ ތެރެއިން އަމުރަކަށް އެދި ހުށަހެޅުން ދީ މެންބަރެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ނުވަތަ އެހެން ހައިސިއްޔަތަކުން ނުވަތަ މެންބަރު ކަމުގެ ހައިސިއްޔަތުން ކޮންވެންޝަނުގެ މެންބަރަކަށް މިފަދައިން އެދިވިދާނެއެވެ. ކޮންވެންޝަނުގެ އެއްވެސް މެންބަރަކަށް އެބަހީ އަސާސީ މެންބަރަކަށް ވެސް މިފަދަ އަމުރަކަށް އެދިވިދާނެއެވެ.[28]

ކޮންވެންޝަނުގެ މެންބަރެއްގެ މަޤާމުން ވަކިވެފައިވާ ފަރާތަކަށް ވަކިވި ފަރާތުގެ ހާލަތްތަކުގައި ނަމަވެސް ބޭނުންހުއްޓުވުމުގެ އަމުރުތަކުގެ ތެރެއިން އަމުރަކަށް އެދިވިދާނެއެވެ. މިގޮތަށް ކުރުމުން ވަކިވެފައިވާ ނަމަވެސް ތަރިކައިން ކޮންވެންޝަނުގެ ހިއްސާ ލިބިފައިވާ މިކަމުގެ ނަމަވެސް ކޮންވެންޝަނުގެ ހިއްސާ ލިބިފައިވާ މިކަމުގެ އަމުރަކަށް އެދުމުގެ ހައިސިއްޔަތު ލިބިގެންވެއެވެ.[29]

---

[28]- ކުރީގެ ހަވާލާ 62(ހ)(ށ)

[29]- ކުރީގެ ހަވާލާ 62(ށ)(ނ)

ބަލަހައްޓާ މީހާ އައްޔަނުކުރުން

ކޯޓު އަމުރަކުން ކުންފުނި އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރުން ދަރަނިވެރިންގެ މަސްލަހަތު މުޅި ކުންފުނީގެކަންކަން ބެލެހެއްޓުމަށް އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރަކު އައްޔަނުކޮށް ސަލާމަތްކުރުމާ ބެލުންކަމަށްވުރެ ކުންފުނި އެޑްމިނިސްޓްރޭޝަން އަމުރު ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ކުންފުނި ހިންގާނެ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރަކު އައްޔަނު ކުރުން ބަޔެއް ޖާގަ ނިޒާމުތަކުގައި ހުށަހަޅާފައެވެ.[30]

މިއީ އިނގިރޭސި ކުރުމާގެ އުސޫލެވެ. ކުންފުނީގެ ޤާނޫނުގެ 61 ވަނަމާއްދާގެ (ހ) ގެ ނަންބަރު (2) އާއި ހަވާލާދީ އެޤާނޫނުގެ 63 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އަށް ބަލާއިރު މިއުސޫލު ދަރަނިވެރިންނަށް ޤާނޫނީ ނިޒާމުގެ ތެރޭގައި ޙައްޤުތަކެއް އަދާކުރަނުދެކެވެ. ތެދުވެރިކަން ދިރާސާކުރުމަށް ނަހަމަވެސް މިއުސޫލު ޙައްޤުތަކެއް މިދިނުމުގެ ނަމޫނާއެއް ޝާމިލުވެއެވެ.

ކޯޓުން ކުންފުނީގެ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރަކު އައްޔަނު ކުރުން ފިޔަވާ އިތުރު ދެގޮތަކަށް އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރަކު އައްޔަނުކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. ކުންފުނި ނުވަތަ ކުންފުނީގެ ޑިރެކްޓަރުންނަށް، އަދި ކުންފުނީގެ މުދަލުގެ މައްޗަށް މަސްލަހަތެއް އޮތް ފަރާތަކަށް/the holder of a floating charge ވެސް އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރަކު އައްޔަނު ކުރެވިދާނެއެވެ.[31]

ކުންފުނި އެޑްމިނިސްޓްރޭޝަން އަމުރުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރަކު އައްޔަނު ކުރުމަކީ މަސްރަފު އޮޕަރޭޝަނަކަށް ބެލެވޭނީ އެމީހަކު އައްޔަނު ކުރެވޭ މަދު ޚަރަދު ހާސިލު ކުރެވޭނެ ހަދަކީ އުނދަގޫ އޮޕަރޭޝަން ސާބިތުވާނަމައެވެ.[32] މިފަދަ އެޑްމިނިސްޓްރޭޝަނަކީ ކުންފުނީގެ ހިންގުމުގެ ދަށުގައި ވަގުތުން ތަންފީޒު އިޖުރާއަތުގެ ބޭނުމުގެ ދަށަށް ގެންނަންވާނެއެވެ.

ނަހަމަ ބޭނުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރަށް

ކުންފުނީގެ ޝަރުޢީއަމަލު ނަހަމައިން ބޭނުން ކުރާނަމަ ވިޔަކަސް އަމުރުތަކެއް ނެރެދިނުމަށް އެދުމާ ހުއްދަކުރެވެއެވެ. އެގޮތުން ކުންފުނިން އަމަލުކުރާގޮތުގެ ސަބަބުން ދަރަނިވެރިންގެ މަސްލަހަތަށް އުނިކަން ލިބިދާނަމަ؛ ނުވަތަ ދަރަނިވެރިއެއްގެ ނުވަތަ އެއްބަސް ހިއްސާދާރަކުން އަނިޔާވެރި އަދި ހައްޤުތަކަށް އުނިކަން އަންނަގޮތަށް ޢަމަލުކުރާނަމަ؛ ނުވަތަ ތަފާތުކުރުން އެކަށައަޅައި ހިފުން ގޮތެއްގެ މަތިން ކުންފުނި ހަވާލު ކުރާނަމަ މިފަދަ އަމުރުތަކެއް އެދިދާނެއެވެ.[33] މިދިނުމުން ހާލަތު އޮތްނަމަ އެން ބާވަތެއްގެ އަމުރެއް ނެރެވިދާނެއެވެ.

---

[30]- UK, Insolvency Act 1986 c. 45, SCHEDULE B1, para 3(1)The administrator of a company must perform his functions with the objective of—(b)achieving a better result for the company's creditors as a whole than would be likely if the company were wound up (without first being in administration), or

[31]- Ibid para (2)A person may be appointed as administrator of a company— (a)by administration order of the court under paragraph 10, (b)by the holder of a floating charge under paragraph 14, or (c)by the company or its directors under paragraph 22.

[32]- Hammonds v Pro-Fit USA Ltd [2007] EWHC 1998 (Ch), [2008] 2 BCLC 159 at [24]

[33]- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) 61(ހ)

އެކެއް:- ވަކިގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ވަކިމީހަކަށް އެންގުމުގެ އަމުރު؛ ދެއް:- އަސާސީ ޤަވާޢިދަށް ނުވަތަ ހިންގާ ޤަވާޢިދަށް ބަދަލު ގެނައުމުގެ އަމުރު: ތިނެއް:- މުސްތަޤުބަލުގައި ވަކިގޮތަކަށް ހިންގުމުގެ އަމުރު: ހަތަރެއް:- ވަސިއްޔަތަކުން ނުވަތަ ތަރިކައިން ޝެއާރުތައް ހިނގުމުގެ ސަބަބުން ހިއްސާއެއް ލިބިފައިވާ މެންބަރެއްގެ ހިއްސާ ހިއްސާ ގަތުމުގެ އަމުރު؛ ފަހެއް:- ރައުސުލްމާލު އުނިކުރުމާ މިންވަރަކަށް ފަރާތަކުން މަދުވަރުން ހިއްސާ ގަތުމުގެ އަމުރު؛ ހައެއް:- ކުންފުނީގެ މުދަލުންބައެއް ނުވަތަ ހުރިހާމުދަލާ ގުޅޭގޮތުން ރިސީވަރެއް، ލިކުއިޑޭޓަރެއް، މެނޭޖަރެއް އައްޔަނުކުރުމުގެ އަމުރު؛ ހަތެއް:- ވަކިމީހަކު ކުރާ ޢަމަލެއް ނުވަތަ ވަކިކަމެއް ނުކުރުމުގެ އަމުރު؛ އަށެއް:- ކުންފުނި އުވާލުމުގެ އަމުރު ދިނުން.[34]

ކުންފުނީގެ ފަރާތުން ކުރާކަމެއް ނުވަތަ ނުކުރާ ދުއްކުރާކަމެއް ދަންނަވާފައިވާ ކުންފުނި ހިންގާބޯޑާއި، ކުރިޔަކަމާއި، ނުވަތަ ކުރަން ހަރަކާތްތެރިވާކަމާއި، ނުވަތަ ނުކުތާތަކުން ހުރަހަކާއިވާގޮތަކާއި، ނުވަތަ ދަތިތަކުގެ ކުރިޔަށް ހުރަހަކާއިވާގޮތަކާއި، ނުވަތަ ގާނޫނީ ކުރިޔަކަށް ދަރަނިވެރިވާ ކޯޓުން ކަނޑައަޅައިދެވޭނެއެވެ.[35]

ރަޖިސްޓްރާ އަށް އެންގުން

ނަހަމަ ބާރުން ކުރުމުގެ އަމުރުތަކާގެ ތެރެއިން އަމުރެއް ކޯޓުން ނެރުނީނަމަ އެއަމުރު ނެރުނުތާރީޚުން ފެށިގެން 14 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި އެއަމުރެއް ކުންފުނީގެ ރަޖިސްޓްރާރ އަށް ހުށަހެޅުމަކީ އެއަމުރަކަށް ކޯޓުގައި އެދުނު ފަރާތުގެ ޒިންމާއެކެވެ.[36]

[34]- ކުރީގެ ހަވާލާ 63(ހ)(ށ)(ނ)(ރ)(ބ)(ޅ)(ކ)(އ)
[35]- ކުރީގެ ހަވާލާ 61(ށ)
[36]- ކުރީގެ ހަވާލާ 64

ކުންފުނީގެ ކޯޕަރޭޓް ވެއިލް ނެގުން

އާންމު އުސޫލު

ކުންފުނީގެ ނިޔާފަތްތަކުގެ ނުގުމަކީ އިސްތިސްނާ ހާލަތްތަކެއްގައި ކުރުން ހުއްދަކުރާކަމެކެވެ.[37] މިއީ އާންމު އުސޫލަށް އޮތް އިސްތިސްނާއެކެވެ. އާންމު އުސޫލަކީ ކުންފުންޏަކީ ވަކިން އުފެދިފައިވާ ޤާނޫނީ ޝަޚްސެއްކަމެވެ. މަކަރާއި ހީލަތުގެ އަމަލެއް ހިންގައިފިނަމަ، ނުވަތަ ކުންފުނީގެ ޑިރެކްޓަރުން، ޝެއަރހޯލްޑަރުން، އޮފިސަރުން އުމުރުންނުގެ އަމިއްލަ މަންފާއަށް އެކަނި ކުންފުނި ބޭނުންކޮށްފިނަމަ ކުންފުނީގެ ކޯޕަރޭޓް ވެއިލް ނެގިދާނެއެވެ.[38] މިފަދަ ހާލަތްތަކުގައި ކުންފުނީގެ ނިޔާފަތްތަކުން ނުގުމަކީ ދިރާސާކޮށްފައިވާ ސަބަބެއް ކަމަށް ބެލެވެއެވެ.

ހުށަހެޅުން

ކުންފުނީގެ ކޯޕަރޭޓް ވެއިލް ނަގައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ މަދަނީ ދަޢުވާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ކުންފުނީގެ ކޯޕަރޭޓް ވެއިލް ނެގުމުގެ މައްސަލަ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދުގެ 07 ވަނަ ބާބުގެ ދަށުން އިމްތިޔާޒު އާއްމު ބާބުގެ މައްސަލައެއް ގޮތަށް ހުށަހެޅުމަކަށް ކުރިއަށްދިޔުން އެއީ އާންމު ގޮތެވެ. މިގޮތަށް މަދަނީ ދަޢުވާތައް ހުށަހަޅަންވާނީ 01 ފޯމުންނެވެ.[39]

ހާލަތްތައް

މައިގަނޑު ބިންގާތަކެއްގައި ކުންފުނީގެ ނިޔާފަތްތަކުގެ ނުގިދާނެއެވެ. އެއީ:- ކުންފުނާއި ކުންފުނީގެ ވެރިންނަށް ވަކިން ހަރަކާތްތެރިވާ ބައެއްނަމަ ނުވާނެ. ދެވަނަ:- ކުންފުނިން ހިންގި އަމަލުތަކެއް މަކަރާއި ހީލަތުގެ އަމަލުތަކެއްކަމަށް ވާހަކަ އެއްބަސްވެފައިވާނަމަ، ޖިނާއީ ބައްޔަތުވެފައިން ކުންފުނި ބޭނުންކޮށްފައިވާނަމަ. ތިންވަނަ:- ކުންފުނި ހިއްސާދާރުން ބޭނުންކުރުމުގެ ސަބަބުން ބާރު ބޭއްވި އެއްބަސް ފަރާތަކަށް ގެއްލުން ދެވިފައިވާކަމަށް ޖިނާއީ ބައްޔަތުވެފައިވާނަމަ ކުންފުނީގެ ސަލާމަތީ ބަލަހައްޓާ ކުންފުނި ބޭނުންކޮށްފައިވާނަމައެވެ. މިއިން ހާލަތެއްގައި ކުންފުނީގެ ނިޔާފަތްތަކުގެ ނުވަތަ ކުންފުނީގެ ކޯޕަރޭޓް ވެއިލް ނެގުމަށްފަހު ކުންފުނީގެ ޑިރެކްޓަރުން ނުވަތަ ޝެއަރހޯލްޑަރުން ކުންފުނީގެ ދަރަނިތަކަށް ފުރިހަމަ ޒިންމާވާނެއެވެ.[40]

---

[37]- *Commodities Intelligence Centre Pte Ltd v Mako International Trd Pte Ltd and others* [2022] SGHC 131 at [142]

[38]- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) ގެ 65(ހ)

[39]- ޕްރެކްޓިސް ޑައިރެކްޝަން SCPD-04/2022 "ނަމޫނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ގަވާއިދު 06 ޖޫން 2022" ގެ 58(ހ)

[40]- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) ގެ 65(ށ)

މަކަރާއި ހީލަތުގެ އަމަލު

ހުއްދަނޫން ގޮތުގައި ނުވަތަ ޝަރީޢަތާއި ޚިލާފަށް ކުންފުނީގެ މުދާ ބޭނުންކޮށްފިނަމަ އެއީ ނާޖާއިޒު ގޮތެއްގައި ކުންފުނީގެ މުދާ ބޭނުން ކުރުންކަމަށް ބެލެވޭނެއެވެ. މިކަމަކީ މަކަރާއި ހީލަތުގެއަމަލެއްކަމެވެ. މީގެ އިތުރުން އެއަމަލެއް ހިންގިފައިވާކަން ސީދާ ގޮތުން ނުވަތަ ނުސީދާ ގޮތުން ފައިދާއެއް ލިބިގަތުމަށް ފޯސްޓުގައި ކުންފުނީގެ ހިއްސާދާރުންގެ އިންސާފުވެރި ނަހަމައިން ނުރައްކާ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމަކީ މަކަރާއި ހީލަތުގެ އަމަލެކެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ކުންފުނީގެ ދަރަނި އަދާނުކުރުމަށް ވަރަށް ހިއްސާއަށް ފައިދާ ބަހަން ނިންމުމަކީވެސް މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމެކެވެ. މީގެ އިތުރުން ހިންގާގެ[41] އަމަލެއްކަމަށް ބެލެވިދާނެ ކަމެއް ކުރުމަކީވެސް މަކަރާއި ހީލަތުގެ އަމަލެއްކަމަށް ޤާނޫނުގައި އިޝާރާތްކޮށްފައިވެއެވެ.[42]

ގޮތްނިންމުން

ކުންފުނީގެ ކޯޕަރޭޓް ވެއިލް ނެގުމަކީ ޤާނޫނީ ޝަޚްޞު އެއްލަބާކޮށް ފަރުދީ ގޮތުން ޒިންމާ ކުރުވުމެވެ. ވީމާ ކޯޕަރޭޓް ވެއިލް ނެގުން ހުއްދަކުރާ ސަބަބެއް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅެންވާނެއެވެ.[43] އެގޮތަށް ކަނޑައަޅުމަށްފަހު ކުންފުނީގައި އޮފީހެއްގައިވާ ޑިރެކްޓަރުންނާއި، މެނޭޖަރުންނާއި، އޮފިސަރުން އެހެނިހެން ފަރާތްތަކުން އިސްތިސްނާ ކުރުމުގެ އަސާސުން ވެސް ޖިނާއީގޮތްތަކަށް ގޮތަށް ކޮށަން ކަނޑައަޅައިދޭނެއެވެ. އަދި ވަކިވަކިން ޖިނާއީ ޤާނޫނީ ގޮތަކުންވެސް ކަނޑައަޅައިދޭނެއެވެ. މިގޮތަށް ކަނޑައަޅާއިރުގެ އިތުރުން ކުންފުނި އުވާލުމަށް ނުވަތަ ކުންފުނީގެ ކަންކަން ވަކިގޮތަކަށް ކުރުމަށް ގެންދިއުމަށް އަމުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ބާރެކެވެ.[44] ވަކިވަކިން ޖިނާއީކުރުމުގައި ކަމުގެ ކުރެބުރުނާއި، ބައިވެރިވުން އޮތުމާއިމެދުގައި މީހުން ކަންކަމަށް ބެލިދާނެއެވެ.

41- މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުން މިދިޔަކަށް ހިމެނޭ ނަމެއް. ހިންގާގެ އަމަލު ބެލުމުން މާނައަކީ މަކަރާއި ހީލަތުގެ އަމަލެވެ.
42- ކުންފުނީގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 07/2023) ގެ 65(ނ)
43- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ހ)
44- ކުރީގެ ހަވާލާ 65(ށ)(ބ)

	ކޯޓުގެ ބޭނުމަށް
ކޯޓުއަމުރަކުން ކަންފަނި އުވާލުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމު	ފައިސާއާ ނަންބަރު
	ހުށަހެޅުން ތާރީޚް

ހުށަހަޅާ ފަރާތުގެ މަޢުލޫމާތު			
ނަން:-			
ދާއިމީ އެޑްރެސް:-		އައިޑީކާޑު ނަންބަރު	
މިހާރު އުޅޭ އެޑްރެސް			
	ޤާނޫނީ ޝަޚްޞިއްޔަތު	ތަފްޞީލު	
ކަންފުންޏާ ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު			
ނަން:-			
ރަޖިސްޓްރީ އެޑްރެސް:-		ރަޖިސްޓްރޭޝަން ނަންބަރު	
ރަސްމީ އޮފީހެއް ހުރިނަމަ/އެންގެނަމަ އެޑްރެސް:-			
ކަންފަނި އުވާލުމަށް އެދޭ ސަބަބު			
އިޤްރާރު:- ފޯމުގައި ދީފައިވާ މަޢުލޫމާތުތަކާއި ހިމަނައިދީފައިވާ ކޯޓު ހުކުމަކީ ކަނޑައެޅިފައިވާ ބަދަލުނުކުރެވޭނެ ކަމުގައި ވާނީ މިފޯމާ ފޯމުގައި އަދި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުރިހާ މަޢުލޫމާތަކީ ބަޔާންތަކަކީ އެއްގޮތްގޮތުން މިންވަރަކުން ދީފައިވާ ތެދުމަޢުލޫމާތެވެ، ބާޠިލުކަމަށް އިޤްރާރުވާ ކަމަށް ކަށަވަރުކޮށްދެމެވެ.			
މިފޯމާ ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އެންމެހާ ލިޔެކިޔުންތަކާއި އަދި ފޯމުގެ އިތުރުގައި ތަފްސީލުތަކުގައި ހުށަހަޅަމެވެ.			
އަދި ފޯމުގެ މުއްދަތު ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން މިފޯމާ ފޯމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުރިހާ ތަފްސީލުތަކާއި ހުށަހަޅަމެވެ. ދެފޯމާ ކަރުދާސްތަކުގެ ބަދަލުގައި މިފޯމާ ފޯމުގައި ސޮއިކުރުމުގެ ބާރު އަދި ފޯމުގެ ލިޔެކިޔުންތަކާއެވެ.			
ސޮއި:-			
ހުށަހަޅާފަރާތް			
މަސްލަހަތު ހިމާޔަތްކުރާ ފަރާތް (ކްރެޑިޓަރެއް ނުވަތަ ބެލެހެއްޓުން ކަމުގައިވާނަމަ)			
ހުށަހަޅާފަރާތް ފަރާތް ތަމްސީލުކުރާ ޤާނޫނީ ވަކީލު			
ތާރީޚް:-	ދުވަސް/މަސް/އަހަރު		
ފިރުހަމަނަން:-	ނަމާ އެޑްރެސް އައިޑީ ކާޑުނަންބަރު		
ތަމްސީލު ކުރާ ފަރާތުގެ/ ޤާނޫނީ ވަކީލުގެ ނަން:-	ނަން ހުއްދަނަންބަރު ބަދަލުގައިނަމަ ނަމާއި އައިޑީ ނަންބަރު		
ކަންފަނި ނުވަތަ ޤާނޫނީ ޝަޚްޞިއްޔަތުގެ ފަރާތުން ސޮއިކުރާނަމަ ހައިސިއްޔަތު:-			

ބާބު 75

ބަނގުރޫޓުކުރުމަށް ހުށަހެޅުން

ތައާރަފު:-

ބަނގުރޫޓު ކުރުމަކީ އަމަލީގޮތުން ދަރަނިވެރިޔާގެ ހުރިހާމުދަލެއް ދަރަނިއަދާކުރުމަށް އަރަނިވެރިންގެ މެދުގައި ބެހުމަށް ހަވާލުކުރާ ހަވާލުކުރުމަކަށް ކިޔާނަމެވެ. ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކުރާ މުއް ދަތެއްގެތެރޭގައި ދަރަނިވެރިޔާއަށް ލިބޭ ހުރިހާ މުދަލެއް ތަންފީޒު އޮފިސަރާ ނުވަތަ ޓްރަސްޓީއާއި ހަވާލުކުރަންވާނެވެ. ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި އެކަށް އަހަރު ކަނޑައަޅާފައިހުރެވެ. އިފްލާސް ކުރެވޭނީ ކޯޓުން ނެރޭ އަމުރަކުންނެވެ.

އިފްލާސް ކޮށް ދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމެއް އޮންނަންވާނެވެ. މިހުށަހެޅުމާގުޅޭ ތަފްސީލީ އުސޫލުތަކާއި ލިޔެކިޔުންތަކެވެ. ޤާނޫނީ ނިޒާމުގައި މިއުސޫލުގެ އަސާސް އެކަށައަޅައިދެއެވެ. ވީމާ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާ ޤަވާއިދުގައި އިފްލާސް ކުރުމާ ގުޅޭ އިޖުރާއީ ކަންކަން ބަޔާންކުރުމަކީ ކޯޓަށް ކުރެވިދާނެ ކަމެކެވެ.

<u>އުސޫލުތަކެއް ލިޔުން</u>

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބަނގުރޫޓުކުރުމުގެ ކުރުމާ ގުޅޭ އެއްވެސް އުސޫލެއް ބަޔާންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. މިއުސޫލުތަކެއް ލިޔުން ފެންނަނީ އިފްލާސްކުރުމާ ގުޅޭ ޤާނޫނެއްގައެވެ. ވީމާ ހިދުމަތްތަކަށްވުރެ ދަރަނި ބޭނުމުގެ ސަރަހައްދު މުދާވިއްކަންޖެހޭ ހާލަތުގައި އަމަލުކުރަންޖެހޭ ބާރުތައް ޤާނޫނުން އަސްނަސްޖެހޭކަމަށް ދެކެމެވެ.

އިފްތިތާހް

<u>ޤާނޫނު ނުވަތަ ގަވާއިދުގެ މަޖާލު[1]</u>

އިފްލާސް ކުރުމާ ގުޅޭ ޤާނޫނެއްގައި ނުވަތަ ގަވާއިދުގައި މަޖާލެއް ނުވަތަ ދާއިރާއެއް ހިމެނެންވާނެވެ. އެއީ ތަރުތީބު ޤާނޫނުތަކުގައި ނުވަތަ ގަވާއިދުތަކުން ފެންނަ ސިފައެކެވެ.

މިފަދަ ޤާނޫނެއްގައި ނުވަތަ ގަވާއިދެއްގައި ފުރަތަމަ ކަމަކަށް އިފްލާސް އަމުރު އެބަޔެއްގެ މައްސަލަ ކުރެވޭނީ މީހުންނަށް ކޮބައިކަން ނުވަތަ އިފްތިތާހް ބަޔާންކުރަންވާނެވެ. މިސާލަކަށް މިޤައުމުގައި ދިރިއުޅޭ މީހަކު މިޤައުމުގެ ކޯޓަކުން އިފްލާސް ކުރާނީ ހިނގާނެތޯއެވެ؟ ވީމާ އިފްލާސް ކުރުމުގެ އިފްތިތާހް ހިނގާނީ މިޤައުމުގައި، ކޯޓު ބަޔާންކުރަންވާނެވެ.

---

[1] - މަޖާލު = Scope

ދަރަނިވެރިޔާ ދިރިއުޅޭ ތަނާގުޅިގެން އެއްވެސް ހުސޫލުތަކެއް އުފެދިއްޖެނަމަ ދިރިއުޅޭތަން ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ބާރު ހުރިހާ ފަރާތެއް އުފުލާގަތުން ޓާސްކު ނުވަތަ ފާއިދާ ލިބިވިދާނެވެ. ދަރަނިވެރިޔާ އާންމުކޮށް ދިރިއުޅެނީ ތަނެއްގައިކަން ސާބިތުކޮށްދޭ ދިފާޢަށް އެހެން ފަރާތަކަށް އެޖެންސީ ބަދަލުވިކަން ސާބިތުކޮށް ދިނުމުގެ ޒިންމާ އުފުލަންވާނީ ދަރަނިވެރިޔާކަމަށް ވެސް ލިބިވިދާނެވެ.[2]

ދެވަނަކަމަކަށް އިފްލާސް ކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ތަފާތުގެ މުއްދަތެއް ކަނޑައެޅިފައި އޮންނަންވާނެވެ.

މިފަދައިން ތަފާތުތައް ކަނޑައަޅަންޖެހެނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ހުކުމްތަކުންފިޔަ ކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ތަފާތުތައް ކަނޑައަޅާފައި އޮތުމުގެ ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުންނެވެ.[3]

އާންމުކޮށް ވިޔަފާރި ހިންގާ ދާއިރާއަކީ އެހެން ގޮތަކަށް ސާބިތުނުވާނަމަ ދިރިއުޅޭ ދާއިރާއަކަށް އިފްލާސްކުރުމަށް ހުށަހެޅޭ ގޮތަށް ބަލާނުކުރެވޭނެވެ. އަދި އިފްލާސްކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ތިންމަސް ކުރިން އުޅުނުތަނަކީ އާންމުކޮށް ދިރިއުޅޭތަނެއްކަމުގައި ބެލިދާނެވެ. ނަމަވެސް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ތިންމަސް ކުރިން ވިޔަފާރިކޮށް އެހެން ގައުމަކަށް ބަދަލުކޮށްފައިވާނަމަ މިގޮތަށް އިފްލާސްވުމުން ކުރެވޭނެވެ.

ކޯޓު

ދަރަނިވެރިޔާގެ މައިގަނޑު މަސްލަހަތުތަކަށް (ވިޔަފާރިއާއި އެކުން މަސްލަހަތުތަކަށް) ހުރި ދާއިރާގެ ކޯޓަށް އިފްލާސް ކުރުމުގެ ފަރުވާ ދިނުމުގެ އިޚުތިޔާރު ދިނުގޮތަށް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.[4] ނަމަވެސް ހުކުމްތަކުން ދީ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚުތިޔާރު ދިނުގޮތާ ކޯޓަށް އިފްލާސްކުރުމުގެ މައްސަލަ ބެލުމުގެ އިޚުތިޔާރު ދޭފަދަކަށް ބަލާނުކުރެވިދާނެވެ.

ބައެއް ފަހަރު ހިދުމަތްތަކުގެ ބޭންކްރަޕްޓް ކުރިމަތަށް ހުކުމްތަކުން ހިފުން ފައިސާގެ ނިސްބަތުން ބަލާފައި ހުށަހަޅާނެ ފަރާތް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އެގޮތުން އިންގްލޭންޑާއި ވޭލްސް ގައުމުތަކުގައި ދިރިއުޅޭ ދަރަނިވެރިޔާގެ މައްސަލައިގައި ބަންކްރަޕްޓްސީ ހުށަހަޅާނީ ހުކުމްތަކުން ވެސް ހަމަ ކޯޓަށެވެ. އެހެންވެފައިވާނަމަ މަދު ދަރަނިވެރިޔާގެ ހުކުމްތަކުން ވަނީ ކަނޑައަޅާ ކޯޓަށެވެ.[5]

[2]- Henwood v Barlow Clowes International Ltd [2007] EWHC 1579 (Ch), [2007] BPIR 1329

[3]- މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 69

[4]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45 Rule, 263I (1)An adjudicator has jurisdiction to determine a bankruptcy application only if— (a)the center of the debtor's main interests is in ..

[5]- The Insolvency (England and Wales) Rules, 2016 No. 1024, **Court in which petition is to be presented, 10.11.**—(1) Where the proceedings are allocated to the London Insolvency District under rule 12.5(a)(i) to (iv) or (b), the creditor must present the petition to— (a)the High Court where the debt is £50,000 or more; or (b)the County Court at Central London where the debt is less than £50,000. (2) Where the proceedings are allocated to the London Insolvency District under rule 12.5(a)(v), (c) or (d), the creditor must present the petition to the High Court. (3) Where the debtor is resident in England and Wales and the proceedings are not allocated to the London Insolvency District, the creditor must present the petition to the debtor's own hearing centre. (4) The debtor's own hearing centre is— (a)where the debtor has carried on business in England and Wales within the six months immediately preceding the presentation of the petition, the hearing centre for the insolvency district where for the longest period during those six months— (i)the debtor carried on business, or (ii)the principal place of business was located, if business was carried on in more than one insolvency district; or (b)where the debtor has not carried on business in England and Wales within the six months immediately preceding the presentation of the petition, the hearing centre for the insolvency district where the debtor resided for the longest period during those six months. (5) If the debtor is not resident in England and Wales but was resident or carried on business in England and Wales within the six months immediately preceding the presentation of the petition and the proceedings are not allocated to the London Insolvency District, the petition may be presented either to the debtor's own hearing centre or to the High Court. (6) Unless paragraph (2) applies, where to the petitioner's knowledge there is in force for the debtor an IVA under Part 8 of the Act, the petition must be presented to the court or hearing centre— (a)to which the nominee's report under section 256 was submitted; (b)to which an

ބޭންކްރަޕްޓްސީ ކޯޑް

ހުށަހެޅުން

އިފްލާސް ކުރުމުގެ މައްސަލަތައް ކޯޓަށް ހުށަހެޅޭނީ އަރަނިވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކަށެވެ. މިގޮތުން އެކަކު ނުވަތަ އެއްބަޔަކުން ގިނަމީހުންނަށް އެކުގައި މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[6] ނުވަތަ ފަރުދުން ފިޔަވާ އެހެން ފަރާތަކުގެ ސުޕަވައިޒަރަށް ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަކަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[7] ޗެޕްޓަރު ބާބުގައި ވޮލަންޓަރީ ސެޓުލްމަންޓަކުން އިފްލާސް ކުރުމަށް އެދިވިދާނެއެވެ.

ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުތަކުގައި ފަރުދެއްގެ މައްސަލަ ޖިނާއީކުށެއް ސާބިތުވެ ބަދަލުދިނުމަށް ކަނޑައަޅައިފާނަމަ، އަދި ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ދޭންޖެހޭ މިންވަރަކީ ފަސްހާސް ޕައުންޑަށްވުރެ އިތުރު އަދަދެއްނަމަ ޖިނާއީ ކުށުގެ ދައުވާގައިހުރިފަރާތު މަދަނީ ބައި ތަންފީޛު ކުރުމުގެ ގޮތުން އިފްލާސް ކުރުމުގެ އަމުރުން ހުށަހަޅައެވެ. މިފަދައިން ބަދަލު ދިނުމަށް ހުކުމުގައި ކަނޑައަޅައިފާނަމަ ނުވަތަ އަމުރުކޮށްފައިވާނަމަ އެފައިސާ ލިބެންވާ ފަރާތަށް ނުވަތަ އެއަމުރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަރާތަކަށް އިފްލާސް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[8]

ހަމަ މިފަދައިން ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއް އަނބުރާ ނަގާނުލެވޭ އޮފިޝަލް ރިސީވަރުގެ ބައެއް ޙާލަތު ނިޒާމުތަކުގައި އިސްތިސްނާކުރެވިފައިވާ އުސޫލުތަކެއްވެސް ވެއެވެ.[9] ވީމާ ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމާގުޅޭ އުސޫލުތަކަށް ލިޔާއިރު މިފަދަ ގޮތަކަށް ޢަމަލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިދާނެ ކަމަށް ދެކެމެވެ.

ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ އެހުށަހަޅާއިރު ކުރިން އެއްވެސް އިރަކު ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަށް ބޭންކްރަޕްޓް އަމުރު ނެރުމަށްފަހުވާކަން ނުވަތަ ޤާނޫނާއި، އެފަދަ ހުށަހެޅުމުގާ ދެނެގަތުން ބޭންކްރަޕްޓް އަމުރެއް ނެރެނިނަމަވާ ނިންމާފައިވާކަން ނުވަތަ ފާރަވެރިކަން ބޭނުންކުރުމުގައި މަޢުލޫމާތު ހުށަހަޅަންޖެހޭ ގޮތުން ބައެއް ޚާއްސަ ނިޒާމުތަކުގައި ހަމަޖެއްސާފައިވެއެވެ.[10]

---

application has been made, where a nominee has made a report under section 256A(3); or (c)as determined under paragraphs (1) to (5) in any other case. (7) The petition must contain sufficient information to establish that it is presented in the appropriate court and, where the court is the County Court, the appropriate hearing centre.

[6]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45 Rule 264 (1)A petition for a bankruptcy order to be made against an individual may be presented to the court in accordance with the following provisions of this Part— (a)by one of the individual's creditors or jointly by more than one of them,

[7]- Ibid Rule 264(1)(c)by the supervisor of, or any person (other than the individual) who is for the time being bound by, a voluntary arrangement proposed by the individual and approved under Part VIII, or

[8]- Ibid Rule 264(1)(d)where a criminal bankruptcy order has been made against the individual, by the Official Petitioner or by any person specified in the order in pursuance of section 39(3)(b) of the Powers of Criminal Courts Act 1973.

[9]- Ibid 263(J)(3)A bankruptcy application may not be withdrawn.

[10]- Ibid 263(J)(4)A debtor must notify the adjudicator if, at any time before a bankruptcy order is made against the debtor or the adjudicator refuses to make such an order— (a)the debtor becomes able to pay his or her debts, or (b)a bankruptcy petition has been presented to the court in relation to the debtor.

ހުށަހެޅުމުގައި ހިމެނެންވާނެ މަޢުލޫމާތު

އިފްލާސް ކުރުމުގެ ގޮތުން ބޭންކްރަޕްޓްސީއެޑްޖުޑިކޭޓަރަށް އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި، ދަރަނިވެރިޔާގެ އަރަންޏާއި، ދަރަންޏާއި، އެހެނިހެން އިލްޔަބިލިޓީތަކާއި، މުދަލުގެ ތަފްސީލުތައް ހުށަހަޅަންވާނެ. މިނޫނަސް ބޭނުން އެހެނިހެން މަޢުލޫމާތުތައްވެސް ހިމަނަންވާނެ. މީގެ އިތުރުން އެއްވެސް ފީއެއް ކޮޅަށް ދައްކަންޖެހޭނަމަ އެފީއެއް ކޮޅަށް ދައްކަންވާނެ. ކުރިން އެދިރަކު އިފްލާސްކުރުވުމަށްއެދިވާނަމަ އެމަޢުލޫމާތު ފަސިޔާރާގެ މަޢުލޫމާތާއެކު ހުށަހެޅުމުގައި ހިމަނަންވާނެ. ނުވަތަ އެފަދަ އަމުރަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އިފްލާސް ނުކުރުމަށް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާނަމަ އެމަޢުލޫމާތުވެސް ހިމަނަންވާނެ.[11]

ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅަންވާނީ އެކަމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުގެކުރިން ފައިސާ ދައްކަމުން އަންގައި ފައިސާ ދައްކާފައި ނުވާނަމަ ކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެ. މިފަދައިން ލާޒިމުކުރާނަމަ ކަމާގުޅޭ ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ޤަވާއިދުގައި މިކަން ބަޔާންކުރަންވާނެ.

ހުށަހެޅުން ކަށަވަރުކުރުން

މަދަނީ އިޖުރާއަތު ޤާނޫނުގައި ބުނެފައިވާ ސްޓޭޓްމަންޓް އޮފް ޓްރޫތު، ހުށަހެޅުން ކަށަވަރު ކޮށް ދިނުމުގެ އުސޫލު ޤާއިމްވެފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[12] ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން މިފަދަ ބަޔާނަކުން ކަށަވަރުކޮށް ދިނުމުގެ އުސޫލު ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި އިސްތިޤްރާރުވެފައިވާ އުސޫލެކެވެ.[13]

ދަރަނިދައްކުމަށް އެންގުން

އިފްލާސްކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ވަގުތުން ފައިސާ ދައްކުމަށް ނުވަތަ ގެރެންޓީއެއް ބޭއްޖެހުމަށް އަންގައި/statutory demand ނޯޓިސެއް ދިނުން ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ލާޒިމުކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. މިފަދަ ނޯޓިސް ދިނުން ލާޒިމުކުރާ ގޮތަށް ޤާނޫނު އެކުލަވާލާނަމަ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އެކުލަވާލާ ޤަވާއިދުގައި

---

[11]- UK Insolvency Act, 1986 c., 263(J) (1)A bankruptcy application must include— (a)such particulars of the debtor's creditors, debts and other liabilities, and assets, as may be prescribed, and (b)such other information as may be prescribed. (2)A bankruptcy application is not to be regarded as having been made unless any fee or deposit required in connection with the application by an order under section 415 has been paid to such person, and within such period, as may be prescribed. (3)A bankruptcy application may not be withdrawn. (4)A debtor must notify the adjudicator if, at any time before a bankruptcy order is made against the debtor or the adjudicator refuses to make such an order— (a)the debtor becomes able to pay his or her debts, or (b)a bankruptcy petition has been presented to the court in relation to the debtor.

[12]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 399

[13]- The Insolvency (England and Wales) Rules, 2016 No. 1024, PART 10, Verification of petition,10.10.—(1) The petition must be verified by a statement of truth. (2) If the petition relates to debts to different creditors, the debt to each creditor must be separately verified. (3) A statement of truth which is not contained in or endorsed upon the petition which it verifies must be sufficient to identify the petition and must contain— (a)the name of the debtor; (b)the name of the petitioner; and (c)the court or hearing centre in which the petition is to be presented. (4) The statement of truth must be authenticated and dated by or on behalf of the petitioner. (5) Where the person authenticating the statement of truth is not the petitioner, or one of the petitioners, the statement of truth must state— (a)the name and postal address of the authenticating person; (b)the capacity in which, and the authority by which, that person authenticates the statement of truth; and (c)the means of the authenticating person's knowledge of the matters verified.

އެއެންގުމުގެ ނަމޫނާއެއް ޖަދުވަލު ކުރެވެންވާނެވެ. ދަރަނިވެރިންގެ ގޮތުގައި އެކަކަށްވުރެން ގިނަމީހުން ތިބެނަމަ އެއިން އެކަކު މިއިންގެން އެންގުމުން ފުދޭނެވެ.[14]

އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްނަމަ ދަރަނި ދެއްކުމަށް އަންގާ އެންގުން އެއްފަރާތްކުރުމަށް ކޯޓުން ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން ހުއްދަކުރެވިދާނެވެ. މިފަދައިން އެދިހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމެއްގައި އެކަށީގެންވާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާނަމަ އަޑުއެހުމަކާނުލައި ހުށަހެޅުން ބާޠިލުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.[15] ދަރަނިދެއްކުމަށް އެންގި އެންގުމުގައި ހިމެނޭ ފެންނަ ނުވަތަ އިސްތިސްނާ ކުރެވޭ ސަބަބުން އެއެންގުން ބާޠިލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދީގެންނުވާނެވެ.[16]

ދަރަނިދެއްކުމަށް އެންގިއެންގުން އެއްފަރާތްކުރުން

އިފްލާސް ކުރުމުގެ ގޮތުން ބޭންކުރަޕްޓު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން އެންގުން ލިބުނުތާ އެންގުމުގެ ބާޠިލުކޮށްދިނުން ހަމަޖެހުމުގެ ފޯމުގައި ހިމަނާފައި ހުންނަންވާނެވެ. އެއީ:- ދަރަނީގެ އެއްވަރު ނުވަތަ އެއަށްވުރެން އިތުރު އަދަދެއްގެ ފައިސާގެ ދަރަންޏެއް އޮޅުވާލުމުގެ ހަމަތަކާއި އޮތުން، ނުވަތަ އަދާކުރެވޭނެ ދިރާސާ އޮތުން ނުވަތަ އިތުރު އެއްގޮތަކަށް އޮތުން، އެހެނީ:- ދަރަނީގެ ޖުމްލައަދަދު އެއްވެސް ހިސާބުގައި އޮތުން؛ މިސާލު:- އެދަރަނިކަމީ ހަރުހިސާބަށް ދަރަންޏަކަށް ވާނަމަ، އިފްލާސް ކުރުމަށްއެދި ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ދަރަނި ހަވާލުކުރެވޭ އެހެން އެއްގޮތަކަށް ވަރުންގެ އަގު އުނިކުރުމުން ދައްކަންޖެހޭ އަދަދު ބާކީވެފައިވާއިރު ނުވަތަ ހާލަތުގެ އަގު ހަދަނީ އެއްވަރުވާގޮތަކަށް ނުވަތަ އެއަށްވުރެން އިތުރުވާގޮތަކަށް ކޯޓުން ބަދަލުކުރުވުން؛ ހަމައެހެން:- ކޯޓުން ބަދަލުކުރުވާ އެހެން ސަބަބެއް އޮތުން މިއެވެ.

ހަމަތަކާއި އަގެއްގެން ނުވަތަ އަދާކުރެވޭނެ އޮތެއްގެން ނުވަތަ ދަރަނިދެއްކުމުގެ ހަމަތައް އޮތެއްގެން އިފްލާސް ކުރުމުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން ދަރަނިދެއްކުމަށްއެންގުން އަންގާ އެންގުން ބާޠިލު ކުރުމަށް ނިންމަވާފައިވާނަމަ ދެމެހެއްޓުމަށްއެދެން ވާޖިބުވާ އޮޅުމެއް ވަޒަންކުރި އެފަދަ ވާޤިޢާއެއް އޮންނަކަމެވެ.[17] މިފަދައިން ވަޒަންކުރުމުގެ މިންގަނޑަކީ އެދިފައި އާއްމުގޮތުން ނިންމުމުގެ ފުރުޞަތު އޮޅުމެއް ބެލުމުގެ މިންގަނޑެވެ.[18]

---

[14]- Mahmood v Penrose [2004] EWHC 1500 (Ch), [2005] BPIR 170
[15]- Vaidya v Wijayawardhana [2010] EWHC 716 (Ch), [2010] BPIR 1016
[16]- Commissioners of Inland Revenue v Lee-Phipps [2003] BPIR 803 at [6]
[17]- Kellar v BBR Graphic Engineers (Yorks) Ltd [2002] BPIR 544; Crossley-Cooke v Europanel (UK) Ltd [2010] EWHC 124 (Ch), [2010] BPIR 561
[18]- Collier v P and M. J. Wright (Holdings) Ltd [2007] EWCA Civ 1329, [2008] 1 WLR 643 per Arden LJ at [21]

އުކުޅުތަށް ފައިސާގެ އަދަދު

ބޭންކްރަޕްޓްސީ ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ކޭސްގެ ހުށަހެޅުމުގައި ހުށަހަޅާނީ ދަރަނިވެރިޔާ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަދަދު ވަކިއަދަދަކަށްވެފައިވުން ބޭނުންވާޖާގަވެދޭގައި ކަމަށް ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ޤަވާއިދުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާނެވެ.[19] ބަޔައް ފަސީލާ ނިޒާމުތަކުގައި މިއަދަދަކީ ފަސްހާސް ޕައުންޑްކަމަށް ހަމަޖެއްސުމަށްފަހުކަމަށް ފާހަގަކޮށްލެވޭ.[20] ޚާއްޞަގައި މިއަދަދަކީ އޯޑަރެއް ނުވަތަ އެހެން މިޔާރެއް ހުރިވާ ނުވަތަ އެހެންވެސް އަދަދެއްކަމުގައި ކަނޑައެޅިދާނެވެ.

މިވާ ބޭންކްރަޕްޓްސީ ކުރުމަށް ހުށަހަޅާގެ ސަބްސެކްޝަނގެ ގޮތުގައި އަދަނިވެރިޔާއަށް ލިކްވިޑޭޓް ފައިސާ ކަނޑައެޅިފައިވާ ވަކިއަދަދަކަށްވެފައިވުން ބޭނުމީ އަދަދެއްކަމުގައިވުން/liquidated sum ސަރުކާރު ކުރުވިދާނެވެ. ޤާނޫނީ މިއުސޫލަކީ ފައިސާ ހުރިވާ މައްސަލަތަކުގައި ނުވަތަ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ލިބިގަތުމުގެ މައްސަލަތަކުގައި އިލްތިޒާމުކުރުމުގެ ގޮތުން ބޭންކްރަޕްޓްސީ ކުރުމުގައި ދިނުމަށް ބޭނުންވަނީ ފިޔަވަޅު ގޮތުން ބަލާނުލެވޭ ގޮތުން އުސޫލެކެވެ.[21]

ރަހުނު ހިފެހެއްޓި

ރަހުނު ހިފާނެ ދަރަނިވެރިޔާ/secured creditor އާއި، ރަހުނުނުހިފާ ދަރަނިވެރިޔާގެ ތަފާތުކުރުމެވެ. ރަހުނު ހިފާނެ ދަރަނިވެރިއެއްގައި އިލްތިޒާމުކުރުމުގެ ލިޔުން އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި އަދަނިވެރިޔާ ރަހުނު ދޫކޮށްލުމަށް އެއްބަސްވާކަމަށް ބަޔާންކޮށްވިޔަސްފަހެއެވެ.[22] މިވާ ރަހުނު ހިފާނެ ދަރަނިވެރިއެއް އިލްތިޒާމް ކުރުން ހުއްޓުވުމަކީ އެއަށްވުރެ ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ޤަވާއިދުގައި ލިޔުންތަކެއްވެ.

---

[19]- UK Insolvency Act, 1986 c., Rule 267 - Grounds of creditor's petition. (1)A creditor's petition must be in respect of one or more debts owed by the debtor, and the petitioning creditor or each of the petitioning creditors must be a person to whom the debt or (as the case may be) at least one of the debts is owed. (2)Subject to the next three sections, a creditor's petition may be presented to the court in respect of a debt or debts only if, at the time the petition is presented— (a)the amount of the debt, or the aggregate amount of the debts, is equal to or exceeds the bankruptcy level, (b)the debt, or each of the debts, is for a liquidated sum payable to the petitioning creditor, or one or more of the petitioning creditors, either immediately or at some certain, future time, and is unsecured, (c)the debt, or each of the debts, is a debt which the debtor appears either to be unable to pay or to have no reasonable prospect of being able to pay, and (d)there is no outstanding application to set aside a statutory demand served (under section 268 below) in respect of the debt or any of the debts. [(3)A debt is not to be regarded for the purposes of subsection (2) as a debt for a liquidated sum by reason only that the amount of the debt is specified in a criminal bankruptcy order.]

[20]- UK Insolvency Act, 1986 c., Rule 267(4)"The bankruptcy level" is [£5,000] but the Secretary of State may by order in a statutory instrument substitute any amount specified in the order for that amount or (as the case may be) for the amount which by virtue of such an order is for the time being the amount of the bankruptcy level.

[21]- Sandelson v Mulville [2019] EWHC 1620 (Ch) ('Sandelson') (Chief ICC Judge Briggs) at paragraph 5, said: 'To be liquidated the sum of money has to be 'a specific amount which has been fully and finally ascertained'. If a debt is subject to an account or a claim for damages it will not be liquidated: section 383 of the Act and see generally Personal Insolvency: Law and Practice fifth Edition at 8.35-8.39'
Dusoruth v Orca Finance UK Ltd [2022] EWHC 2346 ('Dusoruth') (ICC Judge Mullen); from paragraphs 106 to 127. After quoting, at paragraphs 106 to 107 of Dusoruth: (1) Section 267 of the Insolvency Act 1986; (2) Sandelson, paragraph 5 (above); and (3) Law of Insolvency (5th Ed), paragraphs 6-047 ('The decisive hallmark of a liquidated claim is that the process of quantification is already complete and there is an absence of any element of 'penalty' to be imposed over and above the actual loss sustained.'), ICC Judge Mullen considered: (4) Hope v Premierpace (Europe) Ltd [1999] BPIR 695 (Rimer J); (5) Portman Building Society v Hamlyn Taylor Neck (a Firm) [1998] 4 All ER 202; (6) Libertarian Investments Ltd v Hall (2013) 16 HKCFAR 681 (Hong Kong; Lord Millett sitting as a judge of the Hong Kong Court of Final Appeal); (7) Navier v Leicester [2002] EWHC 2596 (Ch) (Rimer J); (8) Truex v Toll [2009] EWHC 396 (Ch); (9) McGuinness v Norwich and Peterborough Building Society: (a) on appeal [2010] EWHC 2989 (Ch) (Briggs J); and (b) on second appeal [2011] EWCA Civ 1286 (Patten LJ), (9) Goff & Jones: The Law of Unjust Enrichment (9th ed), paragraph 1-44; (10) Chitty on Contracts (34th Ed), at paragraph 32-068; (11) Merito Financial Services Ltd v Yelloly [2016] EWHC 2067 (Ch) (Master Matthews); and (12) Biggerstaff v Rowatt's Wharf [1896] 2 Ch 93 (Kay LJ), before ICC Judge Mullen said, at paragraph 123:'The law is that a liquidated sum "is a sum that is 'pre-ascertained' or 'a specific amount which has been fully and finally ascertained' although that allows for calculation in accordance with a contractual formula or mere addition...It must be liquidated either because the quantification of the debt is one from which the debtor is not permitted to resile as a matter of admission, acknowledgment or agreement, or because it has been determined as a matter of the court process

[22]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45 Rule 267 (2) Subject to the next three sections, a creditor's petition may be presented to the court in respect of a debt or debts only if, at the time the petition is presented— (b)the debt, or each of the debts, is for a liquidated sum payable to the petitioning creditor, or one or more of the petitioning creditors, either immediately or at some certain, future time, and is unsecured,

ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމާއި، ރައްދުކުރުން

ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުން

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމުގައި ވަކިކަންތައްތަކަކަށް ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހޭކަމަށް ގާނޫނުގައި ކަނޑައަޅައި ބައްޓަންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ. އެގޮތުން އެހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާ ދުވަހު އެހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމުގެ ލާޒިމުކުރާއިރު، ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމާ ހަމައަށް ދަރަނިވެރި ގޮތުގައި ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދައްކާފައިވާތޯ ބެލުމާއި، ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ފަރާތް ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި އެހެން ހުށަހެޅުމެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވޭތޯއާއި، ހުށަހެޅިފައިވާނަމަ އެހުށަހެޅުމާގުޅޭ ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމާމެދު ގޮތް ނިންމާ ތާރީޚާހަމައަށް ގޮސްނިމިފައިވާތޯ ބެލުން ފަދަ ކަންކަން ބެލުން ހިމެނެއެވެ.[23]

އިސްވެ މިދެންނެވުނު ފަދަ procedural requirements/އިޖްރާއީ ޝަރުތުތަކަށް ކަނޑައަޅާފައި ހުންނަ ގާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމުގައި ފުރިހަމަވާންޖެހޭ އިޖްރާއީ ކަންކަން ފުރިހަމަ ވާކަމަށް ފަނޑިޔާރަށް ފެނިއްޖެނަމަ، ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމުގެ އަމުރު ވަކިފަރާތެއްގެ ދެކޮޅުގައި ނެރުން ލާޒިމުކުރާކަން ފާހަގަކޮށްލެވެ.[24]

ހުށަހެޅުން ރައްދުކުރުން

ބޭންކްރަޕްޓް ކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގައި ދައުވާ ރައްދުކުރަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތުގެމަތިން ރައްދު ކުރަންޖެހޭގޮތަށް ގާނޫނު ނުވަތަ ޤަވާއިދު އެކުލަވާލެވިދާނެއެވެ. މަދަނީ އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގައި ދައުވާ ރައްދުކުރަން ޖެހޭ ކޮންކޮންކަމެއް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[25]

ވީމާ ކޮންމެ ކަނޑައަޅާ ގޮތަކަށް ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ރައްދު ކުރާގޮތަށް ގާނޫނު ނުވަތަ ޤަވާއިދުގައި ލިޔެވިދާނެއެވެ.

[23]- Ibid 263K - Determination of bankruptcy application, (1)After receiving a bankruptcy application, an adjudicator must determine whether the following requirements are met— (a)the adjudicator had jurisdiction under section 263I to determine the application on the date the application was made, (b)the debtor is unable to pay his or her debts at the date of the determination, (c)no bankruptcy petition is pending in relation to the debtor at the date of the determination, and (d)no bankruptcy order has been made in respect of any of the debts which are the subject of the application at the date of the determination.

[24]- Ibid 263K, (2)If the adjudicator is satisfied that each of the requirements in subsection (1) are met, the adjudicator must make a bankruptcy order against the debtor. (3)If the adjudicator is not so satisfied, the adjudicator must refuse to make a bankruptcy order against the debtor. (4)The adjudicator must make a bankruptcy order against the debtor or refuse to make such an order before the end of the prescribed period ("the determination period").

[25]- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021) 100 ވަނަ މާއްދާ

ވަގުތީ ފަރުވާ، ދިނުން

މުޢާމަލާތްތަކަށް ކޮންޓްރޯލް ކުރުން

ބޭންކްރަޕްޓު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމާއެކު ދަރަނިވެރިޔާގެ މާލީ މުޢާމަލާތްތައް ކޯޓުގެ ހުއްދަ ލިބިގެން ކުރާގޮތަށް އަންގާ އަމުރުކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބޭގޮތަށް ބައެއް ދަސްތޫރީ ނިޒާމުތަކުގައި ބައްޓަންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[26] މިފަދަ ފިޔަވަޅު ތަތަކާ އާގެ ޗާޕްޓަރު ވަގުތީ ފަރުވާގެ ފިޔަވަޅުތަކެއްކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

ރިސީވަރު އައްޔަނުކުރުން

ބޭންކްރަޕްޓު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން އެމަރޖެންސީ ފިޔަވަޅެއްގެ ނިސްބަތުން ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދާ ބަލަހައްޓަން މީހަކު ނުވަތަ ރިސީވަރު އައްޔަނުކުރުމަކީ ބައެއް ފަހަރު ނިޒާމުތަކުގައި ގެންގުޅޭ އުސޫލެކެވެ. މިގޮތުން ރިސީވަރު އައްޔަނުކުރަނީ ދަރަނިވެރިޔާގެ މުދާ ނިގާހުބާނީކޮށް ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ގޮތުގައި އެކަމަށް ބޭނުންވާ ކަމަށް ކޯޓަށް ބެލިފައި ހާލަތްތަކުގައެވެ.[27]

ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި މިގޮތަށް ރިސީވަރު އައްޔަނުކުރަން އެދޭނީ ދަރަނިވެރިޔާއަށް ނުވަތަ އަރަނިވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނުވަތަ އަރަނިވެރިޔާއަށް ނުވަތަ ވަގުތީ ގޮތުން މުދާބަލަހައްޓާ އެޑްމިނިސްޓްރޭޓަރަށް ނުވަތަ ކޯޓުން ސްޓޭޓްގައި އައްޔަނުކޮށްފައި ހުންނަ ލިކުއިޑޭޓަރ/liquidator އަށް، މިކަމަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަކޮށްފައި ވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[28] މިގޮތަށް ހުށަހަޅާއިރު ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާ ސަބަބު، ރިސީވަރަކަށް އައްޔަނުކުރާފަރާތަކީ އެކަން އަންގައި އެފަރާތުގެ ރުހުން ހޯދައި، ހުށަހެޅުން އެފަރާތަށް ރައްދު ކުރެވިފައިވާނަމަ

---

[26]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45, Part IX, Chapter II, Section 284, Restrictions on dispositions of property.(1)Where a person is [made] bankrupt, any disposition of property made by that person in the period to which this section applies is void except to the extent that it is or was made with the consent of the court, or is or was subsequently ratified by the court.(2)Subsection (1) applies to a payment (whether in cash or otherwise) as it applies to a disposition of property and, accordingly, where any payment is void by virtue of that subsection, the person paid shall hold the sum paid for the bankrupt as part of his estate. (3) This section applies to the period beginning with the day of the [making of the bankruptcy application or (as the case may be) the presentation of the bankruptcy petition] and ending with the vesting, under Chapter IV of this Part, of the bankrupt's estate in a trustee. (4)The preceding provisions of this section do not give a remedy against any person— (a)in respect of any property or payment which he received before the commencement of the bankruptcy in good faith, for value and without notice that the [bankruptcy application had been made or (as the case may be) that the bankruptcy] petition had been presented, or (b)in respect of any interest in property which derives from an interest in respect of which there is, by virtue of this subsection, no remedy. (5)Where after the commencement of his bankruptcy the bankrupt has incurred a debt to a banker or other person by reason of the making of a payment which is void under this section, that debt is deemed for the purposes of any of this Group of Parts to have been incurred before the commencement of the bankruptcy unless— (a)that banker or person had notice of the bankruptcy before the debt was incurred, or (b)it is not reasonably practicable for the amount of the payment to be recovered from the person to whom it was made. (6)A disposition of property is void under this section notwithstanding that the property is not or, as the case may be, would not be comprised in the bankrupt's estate; but nothing in this section affects any disposition made by a person of property held by him on trust for any other person.

[27]- Ibid s. 286 Power to appoint interim receiver. (1)The court may, if it is shown to be necessary for the protection of the debtor's property, at any time after the presentation of a bankruptcy petition and before making a bankruptcy order, appoint the official receiver [or an insolvency practitioner] to be interim receiver of the debtor's property.

[28]- The Insolvency (England and Wales) Rules, 2016 No. 1024, PART 10 Application for appointment of interim receiver (section 286) **10.49.**—(1) An application to the court under section 286() for the appointment of the official receiver or an insolvency practitioner as interim receiver may be made by— (a)a creditor; (b)the debtor; (c)a temporary administrator; or (d)a member State liquidator appointed in main proceedings (including in accordance with Article 29 of the EC Regulation). (2) The application must be supported by a witness statement stating— (a)the grounds on which it is proposed that the interim receiver should be appointed; (b)whether or not the official receiver has been informed of the application and, if so, whether a copy of it has been delivered to that person; (c)if the proposed interim receiver is an insolvency practitioner, that the insolvency practitioner has consented to act; (d)whether to the applicant's knowledge there has been proposed or is in force an IVA(); and (e)the applicant's estimate of the value of the property or business in relation to which the interim receiver is to be appointed. (3) The applicant must deliver copies of the application and the witness statement to the proposed interim receiver and to the official receiver. (4) If for any reason it is not practicable to deliver a copy of the application to the proposed interim receiver that person must be informed of the application in sufficient time to be able to be present at the hearing. (5) The official receiver may attend the hearing of the application and make representations. (6) If satisfied that sufficient grounds are shown for the appointment, the court may appoint an interim receiver on such terms as it thinks just.

އެކަމަކާއި، ހުށަހަޅާ ފަރާތުން މުދަލުގެ އަގު އަންދާޒާކޮށްފައިކަން ނުވަތަ ދޫންކަން މިފަދަ ހުށަހެޅުމުގައި ބަޔާންކުރަން ޖެހޭކަށްވެސް ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް

ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދުން

ހުށަހެޅުން

ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގެ ފޯމު ހުށަހެޅުމުގައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭނީ އެންމެ ޝަރުޠެއްކަމަށް ބައެއް ފަސޭހަ ނިޒާމުތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިހުރެއެވެ. އެގޮތުން ބޭންކްރަޕްޓް ވާންއެދޭ މީހާއަށް ފައިސާ ދައްކާނެ އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތްނަމަ ނުވަތަ ފައިސާ ދައްކަން ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[29]

ގޮތެއް ނިންމުމުގެ މުއްދަތު

އަދަރަނިވެރިޔާ ހުށަހަޅާ ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމާ ގުޅިގެން ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް ބޭންކްރަޕްޓް ވުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުން ހުށަހަޅާތާ 28 ދުވަސް ތެރޭގައި އެހުށަހެޅުމާމެދު ކޯޓުން ގޮތެއް ނިންމުން ލާޒިމުކޮށްފައި ހުންނެވެ. ހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތެއް ނިންމުމަށް އިތުރު މައުލޫމާތު ބޭނުންވާކަމަށް ކޯޓަށް ފެނިއްޖެނަމަ ހާލަތުގައި ގޮތް ނިންމުމަށް ލިބޭ 28 ދުވަހުގެ މުއްދަތަށް އިތުރު 14 ދުވަހަށް އިތުރު ކުރުމުގެ ބާރު ކޯޓަށް ލިބިގެން ވާކަމަށް ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައި ހުރިކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.[30]

ދަރަނިވެރިޔާ އަމިއްލައަށް ބޭންކްރަޕްޓް ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާމެދު ގޮތްނިންމުމުގައި ކޯޓަށް ގޮތެއް ނިންމިނަމަ އެކަން މާނަކުރަން ޖެހޭނީ ކޯޓުން ބޭންކްރަޕްޓް ވުމަށް ދަރަނިވެރިޔާ ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ބަލައިގަތުމަށް ބޭނުންވާ މާނަކުރަން ނުވަތަ ބާޠިލުވާކަން ބަލައިގަތުމަށް ދިމާވާ މުޢާމަލާތުގައި އަމަލުކުރަން އެވާ ގޮތެވެ.[31]

[29]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45 Rule 263H - Bankruptcy applications to an adjudicator (1)An individual may make an application to an adjudicator in accordance with this Chapter for a bankruptcy order to be made against him or her. (2)An individual may make a bankruptcy application only on the ground that the individual is unable to pay his or her debts.

[30]- The Insolvency (England and Wales) Rules 2016 No. 1024, PART 10, CHAPTER 3 - The determination period 10.40.—(1) The determination period is 28 days from the date the bankruptcy application is made. (2) Where the adjudicator requests further information from the debtor more than 14 days after the date the bankruptcy application is made, the determination period is extended by 14 days. (3) A failure to make a determination within the determination period is a refusal.

[31]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45 Rule 263K(1)(c)no bankruptcy petition is pending in relation to the debtor at the date of the determination, (d)no bankruptcy order has been made in respect of any of the debts which are the subject of the application at the date of the determination. (2)If the adjudicator is satisfied that each of the requirements in subsection (1) are met, the adjudicator must make a bankruptcy order against the debtor. (3)If the adjudicator is not so satisfied, the adjudicator must refuse to make a bankruptcy order against the debtor.

ދަރަނި ދެއްކޭނެ އެއްވެސް ގޮތެއްނުވުން

މީހަކު އިފްލާސް ކުރެވޭނީ ދަރަނިދެއްކޭނެ އެއްވެސް ގޮތެއްނެތްނަމައެވެ. ނުވަތަ ދަރަނިދެއްކުމަށް ނުކުޅެދޭނަމައެވެ. ދަރަނިދެއްކޭނެ އެއްވެސް ގޮތެއް ނެތްކަމަށް ބަލާނެ ހާލަތްތަކެއް ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ޤަވާއިދުގައި ލިޔެފައިވާނެ. މިސާލަކަށް ދަރަނިވެރިޔާ އެދަރަނިވެރިޔާ ދެއްކުމަށް އަންގައި ސިޓީއެއް ނުވަތަ ނޯޓިސެއް ފޮނުވާތާ ނުވަތަ އެދަރަނިއާގުޅޭގޮތުން ބަރާބަރުވާނެ ގޮތެއް ހަދައިދޭނަމަ 03 ހަފްތާ ތެރޭގައި ފައިސާ ދައްކާފައިނުވާނަމަ ނުވަތަ ގުޅޭގޮތުން ބަރާބަރުވާނެގޮތަށް ދަރަނި ދެއްކޭނެ ގޮތެއް ނެތްކަމަށް ބަލާނެއެވެ.[32]

މީގެ އިތުރުން ކޯޓުގެ ޙުކުމެއް ނުވަތަ ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގެ މަސައްކަތްތައް ހުރަހަކަށް ދަރަނި ދެއްކުމުގެ ގޮތުން ތަންފީޛު ކުރެވުމެއް ނުކުރެވި އެއްވެސް ގޮތަކަށް ޙުކުމް ތަންފީޛު ކުރެވިފައި ނުވާނަމަ ދަރަނިދެއްކޭނެ ނެތްކަމަށް ބަލާނެއެވެ.[33]

ކޭޝް ނެގުމުގެ އުސޫލު

ބޭނުންކުރާ އުސޫލަކީ އެއީ ހުރަސްއެޅުމުގެ ކުރިމަތީގައި ބޭރުން ކޮންމެ ވަގުތަކު ތެރެއިން ފައިސާ ދައްކަން އެކި ފައިސާ ދައްކާ ބޭނުންކުރާ ނުވަތަ ބޭރުގެ ސަބަބުން ފައިސާ ދައްކަން ނުކުޅެދިފައިވާ ކޮންމެ ހާލަތެއް ކޭޝް ނެގުމުގެ އުސޫލެވެ. ފައިސާ ދައްކަން ކޮންމެ ހާލަތެއް ކޭޝް ނެގުމުގެ އުސޫލާ ހަވާލާދީ ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތްތައް މިނިވަންކޮށް ވަކިން ބަލާފައެވެ. ނުވަތަ އޮންނަ ނަތީޖާ ބޭނުންކުރެވިފައިވާނެއެވެ.

ބޭނުންކުރާ އުސޫލަކީ ކުރިމަތީ ހުރަސްއޮތޭ ކުރަނި ބޭރުގެ ތަފާތު ހާލަތުގައި ދަރަނި ދެއްކޭނެ ގޮތެއް މަސައްކަތް ކޮށް ކުރިން ކޮށްފައިވާނަމަ ތަނަކުން ނުކުތުމަށް ފައިސާ ދަރަނިތައް ބަލާނެއެވެ. މީގެ ފައިސާ ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާ ދައްކަން ނުކުޅެދި ކޮންމެހާލަތެއް އެއީ ކޭޝް ދޭން ދަރަނި ޖެހިފައިވާ ހުރިހާ ކޮންމެ ފައިސާ ކޭޝް ނެގުމުގެ އުސޫލު ބޭނުންކުރެވިދާނެއެވެ.[34]

---

[32]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45 Rule 268 (1)For the purposes of section 267(2)(c), the debtor appears to be unable to pay a debt if, but only if, the debt is payable immediately and either— (a)the petitioning creditor to whom the debt is owed has served on the debtor a demand (known as "the statutory demand") in the prescribed form requiring him to pay the debt or to secure or compound for it to the satisfaction of the creditor, at least 3 weeks have elapsed since the demand was served and the demand has been neither complied with nor set aside in accordance with the rules,

[33]- Ibid 268(1)(b)execution or other process issued in respect of the debt on a judgment or order of any court in favour of the petitioning creditor, or one or more of the petitioning creditors to whom the debt is owed, has been returned unsatisfied in whole or in part.

[34]- Ross v Commissioners for HM Revenue and Customs [2010] EWHC 13 (Ch), [2010] 2 All ER 126 at [66]

އަރިހުވެރިޔާ ހާޒިރުނުވުން

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ބޭންކްރަޕްޓު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުމާގުޅޭގޮތުން އަރިހުވެރިޔާ ކޯޓަށް ހާޒިރުނުވެއްޖެނަމަ ކުރިން ކޯޓުގެ ހުއްދަ ހޯދުމަކާނުލައި ވެސް އަލުން އެދަރަންޏާ ގުޅިގެން އިފްލާސް ކުރުމަށް އެދިހުށަހެޅޭ ގޮތެއް ހަމަޖެއްސާފައި ހުންނަކަން ފާހަގަކޮށްލެވެއެވެ.[35]

ވީމާ ބޭންކްރަޕްޓު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމާގުޅޭގޮތުން އަރިހުވެރިޔާ ކޯޓަށް ހާޒިރު ނުވެއްޖެނަމަ އެހުށަހެޅުން ވަކިން ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ގޮތަށް ބޭންކްރަޕްޓު ކުރުމުގެ އުސޫލުތަކުގައި ލާޒިމުކުރެއެވެ. އަދި ދެވަނަފަހަރަށް އެދަރަންޏާ ގުޅިގެން އިފްލާސް ކުރަން އެދޭ ނަމަ އެކަން ކުރަންވީ ބަޔާންކުރެވިދާނެއެވެ.

ގޮތެއް ނިންމުމުގެ މުއްދަތު

ބައެއް ޤަޟާއީ ނިޒާމުތަކުގައި ބޭންކްރަޕްޓު ކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމާމެދު ނިންމާގޮތް އެދުވަހުން ހުށަހަޅާތާ 12 މަސް ދުވަހުގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ގޮތެއްނިންމުން ލާޒިމުކޮށްފައި ހުންނަކަން ފާހަގަކޮށްލެވެއެވެ.[36] އަޅުގަނޑުމެންގެ ޤާނޫނުގައި މިފަދަގޮތަކަށް ޤާނޫނު ނިޒާމު ކަމުގެ ގަވާއިދު އެކުލަވާލެވިފައިނުވެއެވެ.

35- The Insolvency (England and Wales) Rules 2016 No. 1024, PART 10 - Non-appearance of petitioning creditor- 10.26. A petitioning creditor who fails to appear on the hearing of the petition may not present a petition either alone or jointly with any other person against the same debtor in respect of the same debt without the permission of the court to which the previous petition was presented.

36- Insolvency Act, 1986 c. 45 Rule 279 - Duration, (1)A bankrupt is discharged from bankruptcy at the end of the period of one year beginning with the date on which the bankruptcy commences. (3)On the application of the official receiver or the trustee of a bankrupt's estate, the court may order that the period specified in subsection (1) shall cease to run until— (a)the end of a specified period, or (b)the fulfilment of a specified condition. (4)The court may make an order under subsection (3) only if satisfied that the bankrupt has failed or is failing to comply with an obligation under this Part. (5)In subsection (3)(b) "condition" includes a condition requiring that the court be satisfied of something. (6)In the case of an individual who is [made] bankrupt on a petition under section 264(1)(d)— (a)subsections (1) to (5) shall not apply, and (b)the bankrupt is discharged from bankruptcy by an order of the court under section 280. (7)This section is without prejudice to any power of the court to annul a bankruptcy order.]

ވަލިދޮޓަކަން އެއްބަސްވުން

ތަޢާރަފު

އުމުރާނީ ޤާނޫނުގައި ބަންގުރޫޓުވުމުގެ ކުރިން ކުރިއަށް ފުރުޞަތު އެބަ ދަރަނިވެރިޔާއަށް، އަދަރަނިވެރިޔާއާއި އެކުން ވޮޓަކަން އެއްބަސްވުމަކަށް އައި ހުރަހަށް، ދަރަނިވެރިންނާމެދު އެކުން ވޮޓަކަން އެއްބަސްވުމެއްގައި ކޮށްފާނެއެވެ.[37] މިކަމުގައި ލިޔުމުން ހުށަހަޅަން ޖެހެއެވެ.

އަދަރަނިވެރިން އެކަށަވަރުވާ ގޮތުން ވިސްނާލާފައިވާކަމުގައި ދެންނެވުން ފަދައިން ދައްކަވަންޖެހޭ ދަރަނިވެރިންނާމެދު ވަލިދޮޓަކަން އެއްބަސްވުމަށް ދަރަނިވެރިންގެ 3 ބައިކުޅަ އެއްބައި ނިސްބަތުގައިވަނީ ދެންނެވި ދަރަނިވެރިންގެ އެގޮޓަކަން ތުރުން ހާޖަތު ކުރުމަކީ ބަޔާން ވެސް ހިނގުމުގައި ގެންގުޅޭ އުސޫލުކަމެވެ.[38]

ވަލިދޮޓަކަން އެއްބަސްވުމަށް ހުށަހެޅުން

ބަޔާން ވެސް ހިނގުމުގައި މިކަން ކުރާނެ ގޮތުގެ ތަފްސީލު އިޖުރާއަތު ގާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ހުރެއެވެ. އެގޮތުން މިމުރާރާގެ ފުރަތަމަ ކަމަކީ އެއްބަސްވުމަށް ހުށަހަޅާ ގޮތް ލިޔުން ތައްޔާރުކުރުން، އެއްބަސްވުމަކަށް އާދެވިއްޖެނަމަ

ތަފްސީލަކަށް ދިރާސާކުރުމަށް، ތަންފީޒު ކުރުވާކަން ކަށަވަރުކުރުން ބަލަހައްޓާނެ ގޮތްތަކާ އަދި ޤާނޫނުކުރުމެވެ. ޤާނޫނީ މަރްޙަލާ

[37]- Ibid Rule 252 to 263G

[38]- Ibid rule 260 (2)The approved arrangement— (a)takes effect as if made by the debtor [at the time the creditors decided to approve the proposal], and (b)binds every person who in accordance with the rules— (i)was entitled to vote [in the creditors' decision procedure by which the decision to approve the proposal was made], or (ii)would have been so entitled if he had had notice of it, as if he were a party to the arrangement. & The Insolvency (England and Wales) Rules 2016 No. 1024, part 15, Calculation of voting rights, **15.31.**—(1) Votes are calculated according to the amount of each creditor's claim— (a)in an administration, as at the date on which the company entered administration, less— (i)any payments that have been made to the creditor after that date in respect of the claim, and (ii)any adjustment by way of set-off which has been made in accordance with rule 14.24 or would have been made if that rule were applied on the date on which the votes are counted; (b)in an administrative receivership, as at the date of the appointment of the receiver, less any payments that have been made to the creditor after that date in respect of the claim; (c)in a creditors' voluntary winding up, a winding up by the court or a bankruptcy, as set out in the creditor's proof to the extent that it has been admitted; (d)in a proposed CVA— (i)at the date the company went into liquidation where the company is being wound up, (ii)at the date the company entered into administration (less any payments made to the creditor after that date in respect of the claim) where it is in administration, (iii)at the beginning of the moratorium where a moratorium has been obtained (less any payments made to the creditor after that date in respect of the claim), or (iv)where (i) to (iii) do not apply, at the decision date; (e)in a proposed IVA— (i)where the debtor is not an undischarged bankrupt— (aa)at the date of the interim order, where there is an interim order in force, (bb)otherwise, at the decision date, (ii)where the debtor is an undischarged bankrupt, at the date of the bankruptcy order. (2) A creditor may vote in respect of a debt of an unliquidated or unascertained amount if the convener or chair decides to put upon it an estimated minimum value for the purpose of entitlement to vote and admits the claim for that purpose. (3) But in relation to a proposed CVA or IVA, a debt of an unliquidated or unascertained amount is to be valued at £1 for the purposes of voting unless the convener or chair or an appointed person decides to put a higher value on it. (4) Where a debt is wholly secured its value for voting purposes is nil. (5) Where a debt is partly secured its value for voting purposes is the value of the unsecured part. (6) However, the value of the debt for voting purposes is its full value without deduction of the value of the security in the following cases— (a)where the administrator has made a statement under paragraph 52(1)(b) of Schedule B1 and the administrator has been requested to seek a decision under paragraph 52(2); and (b)where, in a proposed CVA, there is a decision on whether to extend or further extend a moratorium or to bring a moratorium to an end before the end of the period of any extension. (7) No vote may be cast in respect of a claim more than once on any resolution put to the meeting; and for this purpose (where relevant), the claim of a creditor and of any member State liquidator in relation to the same debt are a single claim. (8) A vote cast in a decision procedure which is not a meeting may not be changed. (9) Paragraph (7) does not prevent a creditor or member State liquidator from— (a)voting in respect of less than the full value of an entitlement to vote; or (b)casting a vote one way in respect of part of the value of an entitlement and another way in respect of some or all of the balance of that value. & Requisite majorities, **15.34.**—(6) In a case relating to a proposed IVA— (a)a decision approving a proposal or a modification is made when three-quarters or more (in value) of those responding vote in favour of it; (b)a decision is not made if more than half of the total value of creditors who are not associates of the debtor vote against it. (7) For the purposes of paragraph (6)— (a)a creditor is not an associate of the debtor unless the convener or chair decides that the creditor is an associate of the debtor; (b)in deciding whether a creditor is an associate of the debtor, reliance may be placed on the information provided by the debtor's statement of affairs or otherwise in accordance with these Rules; and (c)the total value of the creditors who are not associates of the debtor is the total value of the creditors who are not associates of the debtor whose claims have been admitted for voting.

އިފްލާސް ކުރުމުގެ މަސައްކަތް ކުރުމަށް އައްޔަނުކުރެވޭ މީހެއްގެ ކިބައިގައި ހުރުން ލާޒިމުވާ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާ މީހަކަށްވާނަމަވެސް.[39] މިފަދައިން ހުށަހެޅޭ ހުށަހެޅުމަކީ ޤަވާއިދުގައި ބަޔާންކުރާ ވަކިކަންތައްތަކެއް ފުރިހަމަވާ ހުށަހެޅުމަކަށް ވާންވާނެއެވެ.[40] މިހުށަހެޅުން ހުށަހެޅުމުން ވަގުތީ އަމުރެއްނެރެ އެއްބަސްވުމަކަށް އައުމަށް މަގުފަހިކުރަން ބޭންކުރަޕްޓު ކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ހިނގުން ހުއްޓުވުމުގެ އަމުރެއްނެރެންވާނެއެވެ.[41]

ދަރަނިވެރިޔާ ފައިސާ ދެއްކުމަށް އެއްބަސްވުމަށް ހުށަހަޅާގޮތް އަރަނިވެރިޔާ ބަލައިނުގަންނަމަ ނުވަތަ ދެފަރާތަށް ފައިސާ ދެއްކުމާގުޅޭ ވަކިގޮތަކަށް އެއްބަސްވެވިއްޖެނަމަ މިދެންނެވުނު ވަގުތީ އަމުރު ބާތިލުކޮށް ބޭންކުރަޕްޓު ކުރުމުގެ މައްސަލަ ކުރިއަށް ގެންދަންވާނެއެވެ.[42]

---

[39]- The Insolvency (England and Wales) Rules 2016 No. 1024 , Part XIII, Restrictions on unqualified persons... , Section 389B Official receiver as nominee or supervisor (1)The official receiver is authorised to act as nominee or supervisor in relation to a voluntary arrangement approved under Part VIII provided that the debtor is an undischarged bankrupt when the arrangement is proposed. (2)The Secretary of State may by order repeal the proviso in subsection (1). (3)An order under subsection (2)— (a)must be made by statutory instrument, and (b)shall be subject to annulment in pursuance of a resolution of either House of Parliament.

[40]- ibd, CHAPTER 2 Preparation of the debtor's proposal for an IVA, Proposal for an IVA: general principles and amendment, 8.2.—(1) A proposal must— (a)identify the debtor; (b)explain why the debtor thinks an IVA is desirable; (c)explain why the creditors are expected to agree to an IVA; and (d)be authenticated and dated by the debtor. (2) The proposal may be amended with the nominee's agreement in writing at any time up to the filing of the nominee's report with the court under section 256, or the submission of the nominee's report to the creditors under section 256A.

[41]- UK Insolvency Act, 1986 c. 45 Rule 253, Application for interim order. (1)Application to the court for an interim order may be made where the debtor intends to make a proposal [under this Part, that is, a proposal]to his creditors for a composition in satisfaction of his debts or a scheme of arrangement of his affairs (from here on referred to, in either case, as a "voluntary arrangement"). (2)The proposal must provide for some person ("the nominee") to act in relation to the voluntary arrangement either as trustee or otherwise for the purpose of supervising its implementation [and the nominee must be a person who is qualified to act as an insolvency practitioner, or authorised to act as nominee, in relation to the voluntary arrangement]. (3)Subject as follows, the application may be made— (a)if the debtor is an undischarged bankrupt, by the debtor, the trustee of his estate, or the official receiver, and (b)in any other case, by the debtor. (4)An application shall not be made under subsection (3)(a) unless the debtor has given notice of [the proposal] to the official receiver and, if there is one, the trustee of his estate.

[42]- Ibid rule 259 Report of decisions to court.[(1)When pursuant to section 257 the debtor's creditors have decided whether to approve the debtor's proposal (with or without modifications), the nominee (or the nominee's replacement under section 256(3) or 256A(4)) must— (a)give notice of the creditors' decision to such persons as may be prescribed, and (b)where the creditors considered the debtor's proposal pursuant to a report to the court under section 256(1)(aa), report the creditors' decision to the court.] (2)If the report is that the [creditors have] declined (with or without modifications) to approve the [voluntary arrangement proposed under section 256], the court may discharge any interim order which is in force in relation to the debtor.